ספר

שלמי כרן

ציוני סוגיות

על כל

מסכת כתובות

ציונים ומראי מקומות ביסודות הסוגיות, ועד לפרטי כל סוגיה.
אוצר מלא וגדוש מדברי הראשונים והאחרונים, הפוסקים ורבותינו
ראשי הישיבות. ערוך בתמצית ובבהירות על כל דף ודף ממסכת כתובות.

ובסופו קונטרס ציונים קצרים להכוונת הלימוד

בעזרת החונן לאדם דעת

שלמה כהנוב

נכתב עבור חבורת הדף

ביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים

מהדורה ראשונה תשע"ד

נערך מחדש בתוספת מרובה תשע"ט

שלמה כהנוב
חזון איש 36, רמת שלמה, ירושלים
טל | פקס 02-5711065 בערב
058-3211065
SHALMEICOHEN@GMAIL.COM
או A5711065@GMAIL.COM

וכן ניתן להשיג
כהנוב (קגנוף) כפר עברי 3, נוה יעקב ירושלים
02-5851761
Kaganoff 1292 Medina Rd. Lakewood, NJ

וכן בנקודות נוספות, לבירורים בטל' הנ"ל

אפשר לקבל את הספר, וכן ציוני סוגיות שלמי כהן על המסכתות הנלמדים בישיבות כקובץ PDF ללא תשלום ע"י שליחת בקשה במייל

נא לשלוח הערות השגות ותיקונים לכתובת הנ"ל, שבזכות הציבור נזכה לדבר מתוקן

כל הזכויות שמורות. אין לעשות שימוש מסחרי בכל צורה שהוא בספר או בחלקו. ע' בעמוד האחרון.

נא לסייע בהפצת הספר, אם ידוע לך ביהמ"ד שלומדים מסכת זו, ויהיה להם תועלת בספר, נא להעביר במייל הנ"ל את פרטי גבאי אוצה"ס.

הדר ביופיו - עימוד והכנה לדפוס
נ. מילר - כריכה ושערים

התוכן

פרק בתולה נשאת ..... א

פרק האשה שנתארמלה ..... קה

פרק אלו נערות ..... רטו

פרק נערה שנתפתתה ..... שטו

פרק אע"פ ..... תיז

פרק מציאת האשה ..... תצד

פרק המדיר ..... תקכא

פרק האשה שנפלו ..... תקפג

פרק הכותב ..... תרכז

פרק מי שהיה נשוי ..... תרצז

פרק אלמנה ניזונת ..... תשמט

פרק הנושא ..... תתז

פרק שני דייני ..... תתלו

לוח סוגיות המסכת ..... תתקז

מראי מקומות קצרים ..... תתקיא

לוח ראשי תיבות ..... תתקכט

ישיבת מיר ירושלים
YESHIVAS MIR YERUSHALAYIM
Founded in Mir 1817. In Jerusalem 1944
RABBI E.Y. FINKEL
DEAN
ע"ר 580037638
בס"ד נוסדה במיר בשנת תקע"ז. בירושלים בשנת תש"ד
הרב א.י. פינקל
ראש הישיבה

בס"ד שבט תשע"ח

תהלה לנורא עלילה אשר נתן לנו תורת חיים אוצר כלי חמדה והגדיל חסדו עלינו וזיכנו לשבת בשבת תחכמוני להגות ולעסוק בדברי תורה בדיבוק חברים בעמלה של תורה יומם ולילה ללא הפסק בחבורת הלומדים דף ליום בעיון ובהספק, כפי שייסדו אזמו"ר ואאמו"ר מרנן ראשי הישיבה זצללה"ה זה רבות בשנים.

זכו בני החבורה במתנה מובחרה כאשר הרה"ג רבי **שלמה כהנוב** שליט"א מטובי הלומדים בישיבה הק', התנו של הגאון הגדול מוה"ר יחזקאל כהן שליט"א עמוד התורה דישיה"ק, מוציא לאור תמידים כסדרם ציונים ומראי מקומות לראשונים ואחרונים על סדר הדף עם תוספת מרובה מדיליה לתועלת בני החבורה העמלים בצוותא מתוך ריתחא דאורייתא כדרך ת"ח המחדדין זא"ז בהלכה. ועתה פנים חדשות באו לכאן כאשר מוציאם המחבר שליט"א לאור עולם בספר **שלמי כהן** מקובצים יחדיו בפאר והדר.

חפץ ה' בידו יצליח ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויהי ה' עמו להמשיך ולהרבות חיילים לאורייתא כשאיפתו הטהורה, ויהא כבוד שמים מתרבה על ידו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

אליעזר יהודה פינקל

הרב אליעזר יהודה פינקל
ראש הישיבה

רח. בית ישראל 3 ת.ד. 5022 ירושלים 9105001 טל. 02-5410999 פקס. 02-5323446 ע"ר 580037638 ● 3 Beth Israel St. P.O.B 5022 Jerusalem 9105001 Tel. 02-5410999 Fax. 02-5323446

YESHIVAT "TUSHIA"
TIFRACH
D. N. HANEGEV

ישיבת "תושיה"
תפרח
ד. נ. הנגב

ב"ה, יום ב' לסדר ואתם תהיו לי'
ה' תשע"ח לפ"ג

ליקר ואהוב המופלא ה"מו"ה רבי שלמה כהנוב
החיים והברכה לשמחת שלום !

הן כבר שנים רבות שמאירים לנגד עיננו קובצי פרי
עמליך - „ציוני סוגיות" - לחבורת הדף בישיבת מיר המעטירה,
בשם „שלמי כהן" יקראו, וכשמם כן הם משלימים את כל
הידע הנצרך לחַפְּצים לעבור סוגיות בבקיאות מעוינת. וכבר
פקיע שמייהו כמעמידי שמועה גם בסדרי הבקיאות בישיבות הקדושות.
ומה נכבד היום כי נודע שהנם עומדים לצאת בשנית,
בתבנית מחודשת, לעטוף את פנימיות הסוגיות גם בקנקן נאה.
ולזאת גם ידינו תיכון עמו, ברוב ברכה להפיץ מעיינותיו חוצה.
בזכרון נעים של ימי נעוריו בהיותו חובש ספסלי מדרשינו,
בעמל ובעומק ההבנה, וב"ה שזכינו מראות נטיעות רכות
שניטעו אז - ועתה גדלו והעלו ניצה ועשו פרי לתפארת.
וראוים גם ראויים לעלות על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן.
והננו בזה בברכת אוהבים, כי כן יתן ה', וכה יוסיף לעשות חייל
ביתר מסכתות הש"ס לתועלת לומדי התורה ועמליה.
הכו"ח בידידות עוז ובאהב'
אביעזר פילץ

ב"ה
ב' לסדר ואתם תהיו לי, ה' תשע"ח לפ"ג

ליקר ואהוב המופלא ה"מו"ה רבי שלמה כהנוב
החיים והברכה לשמחת שלום !

הן כבר שנים רבות שמאירים לנגד עיננו קובצי פרי
עמליך - „ציוני סוגיות" - לחבורת הדף בישיבת מיר המעטירה,
בשם „שלמי כהן" יקראו, וכשמם כן הם משלימים את כל
הידע הנצרך לחַפְּצים לעבור סוגיות בבקיאות מעוינת. וכבר
פקיע שמייהו כמעמידי שמועה גם בסדרי הבקיאות בישיבות הקדושות.
ומה נכבד היום כי נודע שהנם עומדים לצאת בשנית,
בתבנית מחודשת, לעטוף את פנימיות הסוגיות גם בקנקן נאה.
ולזאת גם ידינו תיכון עמו, ברוב ברכה להפיץ מעיינותיו חוצה.
בזכרון נעים של ימי נעוריו בהיותו חובש ספסלי מדרשינו,
בעמל ובעומק ההבנה, וב"ה שזכינו מראות נטיעות רכות
שניטעו אז - ועתה גדלו והעלו ניצה ועשו פרי לתפארת.
וראוים גם ראויים לעלות על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן.
והננו בזה בברכת אוהבים, כי כן יתן ה', וכה יוסיף לעשות חייל
ביתר מסכתות הש"ס לתועלת לומדי התורה ועמליה.
הכו"ח בידידות עוז ובאהב'
אביעזר פילץ

ברכת אב מאאמו"ר שליט"א

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)
מח"ס נמלא טל על מלאכות שבת ושו"ת נמלא טל
מלפנים רב דק"ק דרכי צדק בלטימור
כפר עברי 3 נוה יעקב ירושלים 5851761

בס"ד שבט, תשע"ח לפ"ק

לכבוד בני היקר הרב הגאון הר' שלמה שליט"א

החכם מכל אדם כתב "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני". ומצאנו בספרי (פרשת עקב) "רבי שמעון בן מנסיא אומר אין לי אלא אביו שבארץ אביו שבשמים מנין תלמוד לומר גם אני לרבות אביו שבשמים".

ב"ה שזכית להיות מהעמלים בתורה, וזה כמה שנים שאתה מוציא מראי המקומות למסכתות שלומדים בישיבות הקדושים. ועתה זה יהיה מוכן לכל ת"ח, ישיבה, וכולל שיכולים למצוא מה שצריכים ללמוד לעיין ולהבין במסכתות אלו.

באמת שאין לי מילים להגיד לך כמה אני שמח לראות ספרך בדפוס, פרי עמלך שניכר מתוכו השקידה. רק שעלה לי במחשבה מאמר אחר שכתוב בחז"ל "הבנים עטרה לאבות שנא' 'עטרת זקנים בני בנים' אמרו לא נצול אברהם מכבשן האש אלא בזכות יעקב אבינו, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגות שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו כך יצא דינו של אברהם אבינו לישרף לפני נמרוד צפה הקדוש ברוך הוא שעתיד יעקב לצאת ממנו אמר הקדוש ברוך הוא כדאי הוא להנצל בזכותו של יעקב הה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם" (ילקוט שמעוני, פרשת תולדות).

אסיים בברכה שתזכו אתה עם רעיתך שתחי' לגדל צאצאיכם היקרים שיגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך שפע ברכה ולא תמוש תורה מפיך ומפי זרעך עד עולם אכי"ר.

אביך המברכך בכל לב

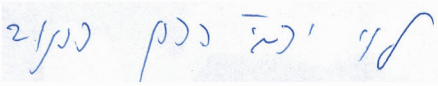

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)

ברכת אב ממו"ח הגאון שליט"א
מישיבת מיר

מכתב ברכה

נודה לה' בכל לבב על חסדו הגדול שזכינו והגיענו לראות עלי ספר את הציונים והמראה מקומות שהוציא חתני כבני הרב הגאון ר' שלמה כהנוב שליט"א.

אמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה) "תני בשם ר' נחמיה הייתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר", וכתב החיד"א בברית עולם (הגהות על ספר חסידים ס' ש"ט) שנמשלה התורה למסחר, שכמו שבמסחר צריך להביא מאניות רבות סחורה כדי להגיע אל הסחורה הראויה, כך בתורה צריך ללמוד מהרבה מקומות ע"מ לברר ענין אחד.

והיינו שלא שייך ללמוד סוגיא בלי להיות מונח ולדעת היטב את כל הדברים הנוגעים אל הסוגיא. ובדורינו שמחד גיסא נחלשו הדורות בידיעת התורה, ומאידך גיסא על כל סוגיא וסוגיא יש ים גדול של חז"ל ראשונים ואחרונים הנחוצים להבנת הסוגיא, זה דבר נצרך מאד שיהיה מי שיוכל להקריב אל הלומדים את לחם התורה שנמצא במרחקים.

ובספר זה זכית להביא ללומדי הסוגיות את כל הסחורה שצריך הלומד כדי להבין הסוגיא היטב, והדברים שמובאים אל הלומדים הם בעומק רב בהבנה ברורה ישרה ואמיתית ובהיקף גדול, למען יצליחו להביא אליהם את הלחם הנצרך להבין הסוגיא מכל קצווי ים התלמוד והמפרשים הגדול.

הנה כבר כמה שנים שזכו בני החבורה החשובה חבורת הדף שנוסדה ע"י מרן רה"י הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל ביוזמתו של מרן רה"י הג"ר בנימין בינוש פינקל זצוק"ל, והמשיכה והתפתחה תחת מורינו רה"י הג"ר אליעזר יהודה פינקל שליט"א, ללמוד את המסכתות מרישא עד גמירא עם השלמי כהן שכיון אותם ללמוד הסוגיות גם בסיני וגם בעוקר הרים.

ואנו תפילה לבורא עולם שכשם שהדברים היו מקובלים בבי מדרשא של מיר ובשאר בתי מדרשות, כך יצליח ה' דרכך להמשיך לראות ברכה בעמלך מתוך בריאות והרוחה, יחד עם רעיתך בתנו מרת אסתר שתחי' לאוי"ט, הנושאת במסירות גדולה בעול הבית, למען תוכל לשקוד בהשקט ובטח באדני התורה, ותרוו רוב נחת מצאצאיכם נכדינו שיחיו, לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, ותזכה שיתקבלו דבריך בכל עולם התורה, יפוצו מעיינותך חוצה, ירבה גבולך בתלמידים, ורבים יהנו מאור תורתך.

יחזקאל כהן

יחזקאל כהן

לע"נ

זקני הרב **מנחם נחום**
בן הרב **דוד הכהן** זצ"ל

ורעייתו זקנתי מרת **חיה שטרנא בילא**
בת ר' **אברהם אבא** ע"ה

וזקני הרב **שרגא זאב**
בן ר' **שלמה** זצ"ל

ורעייתו זקנתי מרת **חוה צביה**
בת ר' **שמעון דב** ע"ה

תנצב"ה

הקדמה

מודה אני למלך חי וקיים, שזיכני ללמוד וללמד, לברר ולהקיף ולסדר בקיצור את כללי הסוגיות מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, על כל מסכת כתובות.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני להיות מבני ביהמ"ד במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה.

מראה מקומות אלו נכתבו בסייעתא דשמיא ובזכות הרבים, והוגשו על שולחן מלכים, חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים.

המהדורה הראשונה של הספר, מתחילת המסכת עד דף צה נכתב עבור בני ביהמ"ד במשך זמן חורף תשע"ד. ושוב נכתב וסודר מחדש, בתוספת מרובה על כל המסכת, עבור הלומדים זמן חורף תשע"ט. ועכשיו מוגש בפני הלומדים שבכל אתר ואתר, בשלימות ובעיצוב חדש.

צורת הספר מתחילה נועד עבור הלומדים בעיון קל. והשתדלתי לקצר ולהקל על הלומדים, ולהעמיד עיקר צורת הסוגיות. לסייע ללומד לברר ולהעמיק לפי הבנתו. שיוכל כל אחד לטעום חלקים מהסוגיה, מתוך לימוד בזריזות ובהספק.

ויש בזה גם תועלת מרובה ללומדים בעיון, כהקדמה ליכנס לסוגיות. ובפרט בסוגיות החמורות של מסכת כתובות, שצריך להכיר צורתא דשמעתתא כדי להעמיק בהבנת היסודות. וכן יש הרבה פרטים מסוגיות אחרות שמשלימים להעמדת הסוגיות. ובעזה"י הלומד ימצא בכל סוגיה את הידע הנצרך להקיף ולהעמיק בשמעתתא.

וכן יש בו תועלת כסיכום לאחר הסוגיה, לעבור על צורת העמדת הדברים בקצרה ממש, ועי"ז יתעורר הלומד לנקודות שנתחדשו לו או שהעמיד באופן אחר.

וכן הספר משמש כחזרה, לחזור לסוגיות שנלמדו בעבר. וכן להשלים סוגיות במקומות אחרים, בגדר דברי תורה העשירים במקום אחר. ויה"ר שיהא לתועלת הלומדים.

קראתי לספר 'שלמי כהן' שמרומז בו שמי, וכן שמות הורי שליט"א בראשי תיבות **ש**למה בלאאמו"ר **ל**וי **י**רמיהו וא"מ **מ**לכה רחל ה**כהן** כהנוב.

והריני מוסר מודעה שבאתי להגיש לציבור הלומדים מה שטרחו ועמלו והכינו אחרים. ונעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, לידיעות ולסברות. שזכינו בדורינו שנכתבו ספרים רבים של הערות ושיעורים וציונים, כל אחד בסגנונו היחודי.

אלא שבאתי כשליח לסדר ולקצר את עיקרי הסוגיות, דכהני שלוחי דידן ושלוחי דרחמנא. והתועלת ללומדים הוא ע"י העמדת עיקרי הדברים, ולכן לא הקפדתי למסור את הדברים בצורת אמירתם. וכן אי אפשר להביא כל דבר בשם אומרו. והרבה מהדברים הבאתי בשם אחרונים, או שמעתי וכדו'. [ובמקום שכתבתי סברא וע' ספר מסויים, המכוון שעיקרי הדברים לקוחים משם, אלא שכתובים שם באופן אחר קצת].

מטרת הספר אינו חידושים, אלא סידור דברי רבותינו. ועצם הסידור הוא בגדר חידושי תורה. ובמקום שהכנסתי דבר שהוא בגדר 'חידוש', סדרתי אותו בהערות למטה.

ואבקש מהלומדים שיואילו להעיר ולתקן בכל מקום שרואים טעות או דבר שאינו מדוייק או שאינו מוכרח. ועי"ז נזכה שיהא תוספת שלימות לספר.

והרבה עמלתי ויגעתי לדייק בהעמדת הסוגיות. אך מלאכתי נעשית בחפזון, ויתכן מקומות שצורת הכתיבה אינו ברור, או שלא העמדתי את הדברים בצורה מדוייקת, או שלא ירדתי לעומק, או שניתי והפכתי וכדו'. וכן הוספות והשמטות. ואין אדם רואה נגעי עצמו. ובעזה"י ע"י הערות הלומדים הספר יעבור צירוף אחר צירוף, ובזכות הציבור נזכה שבמהדורות הבאות יהא כסלת נקייה.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני לישב במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה בירושלים תובב"א, עם בני חבורת הדף בביהמ"ד בית שלום. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שבשליחותם זכיתי לכל זה. ובסייעתא דשמיא ובזכות הרבים זיכני לברר ולציין ולסכם סוגיה אחר סוגיה. ולהגיש לשולחן מלכים, ללומדי החבורה, העמלים ללמוד בזריזות ובעיון ובהיקף דף אחר דף.

וכאן המקום להכיר טוב לרבינו ראש הישיבה הגרא"י פינקל שליט"א, המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את ממלכת התורה דישיבת מיר, בחכמה ובתבונה, בכל פרט ברוחניות ובגשמיות. ונוהג בעין טובה לכל בני הישיבה, ובפרט לחבורת לומדי הדף.

ותחילת כתיבת מראה המקומות [על מסכת פסחים קיץ תשע"א] היה עוד בחיי מורינו ראש הישיבה הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל שייסד וטיפח את חבורת הדף. ובעין יפה

ובמסירות נפש עצום ואהבת התורה, העמיד ושכלל את ישיבת מיר הקדושה, לרומם קרן התורה.

ואזכיר בזה את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א רודף חסד וצדקה, המסור בכל כוחו למען הכלל והפרט, בכל עת ובכל שעה.

ובהזדמנות זו אקבע הודאה לאאמו"ר שליט"א ולא"מ תחי' שמסרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב טובה שמשפיעים עלינו ועל בנינו תמיד, במסירות נפלאה. ועל הסיוע במימון בספר. ויה"ר שיזכו לרוב נחת מכל המשפחה.

וכן אקבע ברכה לכבוד מו"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א מישיבת מיר שהרבה קבלתי מתורתו, בעומק הסברא ורוחב השכל בכל מכמני התורה, כנודע בשערים. ובזה אודה למו"ח ולחמותי תחי' שמשפיעים תמיד עלינו, ועומדים לימיננו במסירות נפש. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

ואחזיק טובה לכבוד הנדיבים שליט"א שמוזילים מכספם להוצאת כל הספרים, ובהצנע לכת נוטלים שותפות ברבצת התורה שנעשית ע"י הספרים. והזכויות יעמדו להם, שיזכו לראות ברכה והצלחה במעשה ידיהם מתוך שמחה ונחת מיוצאי חלציהם.

ועל כולם מודה אני להשי"ת, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, ומשפיע עליו ברוב חסדיו שפע ברכה ורוב טוב, בכל יום ובכל שעה.

ויה"ר כשם שעזרתני ללמוד ולכתוב ולסיים ספר זה על כל מסכת כתובות, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם.

ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מצאצאינו. ושנזכה לגדלם ולחנכם לתורה ועבודה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

שלמה כהנוב

ער"ח סיון תשע"ט

דף ב.

פרק בתולה נשאת

א) **תוד"ה נשאת.** הו"א אפי' בע"כ וכו'. [וקמ"ל דלא מהני נישואין בע"כ[א]]. **והמהרש"ל** ביאר דכיון דכבר נתקדשה מדעתה, ס"ד דיהני נישואין בע"כ[ב] [וכ"כ **השיטמו"ק**].

ב) **תוד"ה שאם.** ואו' ר"ת דלא פלוג רבנן וכו', ומשום אשת כהן תקנו בכל הנשים. אבל **הריטב"א** מביא בשם **ר"ת** דתקנו רק באשת כהן ופחותה מבת ג'. **והריטב"א** הק' דבמשנה איתא כל בתולה.

ג) **בא"ד ובקו' פי' שמתוך כך יתברר הדבר וכו'.** [ואף אשת ישראל, שמא יתברר שאסורה עליו]. **האחרונים** (חי' חת"ס, חמד"ש) העמידו דמבואר בדעת רש"י דאף במקום ספק ספיקא[ג], היכא דאפשר לברורי חייב לברר הדבר[ד]. **והש"ך** (יו"ד קי סו, כללי ס"ס לה) **הביא** דכ"ד **הרשב"א** (חולין נג:), ודלא **כרמ"א** (קי ט, בשם תה"ד) דדבר שמותר ע"י ס"ס אי"צ לברר[ה]. [ויש לדחות דהתם קאי על היחיד, דיכול לסמוך על הכרעת הרוב ואין לו בזה איסור. אבל הכא הנידון דרמי על בי"ד לברר, שלא יהא באיסור כל ימיו]. אבל בתוס' מבואר דאין חיוב לברר במקום ס"ס, וכרמ"א.

ועוד כת' **החמדת שלמה** דדעת רש"י היכא דהותר מדין ס"ס אי"צ לברר, כיון דהותר. אבל הכא אמרי' דהאשה יודעת, והיא עוברת איסור.

והריטב"א הביא **י"א** דלדעת רש"י תקנו רק בשאר שנים שצריך לבוא לבי"ד שיתברר הדבר. אבל אשת כהן ופחותה מבת ג' אסורה לבד בלא שיתברר ע"פ עדים, ואי"צ לבוא לבי"ד.

ו**האחרונים** דנו האם אף קטנה תנשא ליום ד', דלא תאסר על בעלה דפיתוי קטנה אונס הוא. וע' **רע"א.**

ד) **בא"ד ויבואו עדים שזינתה ברצון.** שיתברר בודאות שאסורה. אבל **התוס' רי"ד** (עה"ג) כתב דיחקרו בי"ד שזינתה תחתיו, ואסורה עליו [מספק שמא היה ברצון], וכן דייקו **האחרונים** מדברי **רש"י.** **והפוסקים** (נוב"י יו"ד ק נז, שו"ת רע"א עז, הו' בפתח"ת קי לה) דנו דהא דחייב לברר היינו במקום שיכול להגיע לבירור ב' הספיקות, אבל אם אפשר לברר רק חלק מהספק אין חיוב לברר. ובפשוטו נח' בזה תוס' והתורי"ד.

ה) **בא"ד וי"ל דלא מייתי אביי וכו' אלא שהוא בקי ומכיר אם הוא פ"פ, דאם אינו בקי לא יצא הקול וכו'[ו].** והר"ן כת' דרק משום שהוא נאמן אתרעאי, ולכן רמי על בי"ד למיקם עליה דמילתא[ז]. אבל אם אינו נאמן לא שקלינן במילתא כלל. דאדרבה משתקינן שלא להוציא לעז עליה. ועוד ביארו **האחרונים** (בית יעקב ט.) דהא דיש חיוב לברר ס"ס,

---

א. ובפשוטו ס"ד דמקדשה בע"כ ממש. אבל **הרשב"א** (קידושין ב:) כתב דפשיטא דל"מ קידושין בע"כ, וכוונת הגמ' היכא דקבלה אגב אונס, קמ"ל דל"מ תליוה ויהיב [או משום אפקעינהו כדאיתא ב"ב מח:].
ויל"ע האם מהני נישואין ע"י אונס. ואי נימא דתוס' ס"ל כדברי הרשב"א א"כ מבואר דלמסקנא לא מהני נישואין בע"כ, ע"י אונס.

ב. [ויל"ד האם כוונתו דרצון בקידושין מהני להחשב נישואין מדעתה. או דכיון דנכנסה קצת לרשותו יהני].

ג. ועוד כתב **הר"ש איגר** (בחי' רע"א ט.) דמדרבנן כה"ג לא נחשב ס"ס דהוה ספק א' בגוף וספק בתערובת [ע' לקמן יד.] [ועי"ש מש"כ עפ"ז בסוגיה דלקמן ט.].

ד. ויש בזה חידוש דכה"ג נחשב אפשר לברורי, ע"י פירסום הדבר ושמא יבואו עדים. [ולא דמי לשאר מקומות דבידו לברר מצד עצמו]. ועוד העירו אמאי נקט רש"י שמא יתברר צד האיסור שזינתה תחתיו, דלכאורה בענין שיתברר הצד שמותרת, דיבואו עדים דלאו תחתיו או אונס.

ה. ולא דמי להכרעת רוב וספק דרבנן, דלא נחשב ספק כלל היכא דאפשר לברר. וביארו דגדר הכרעת ס"ס דאין צד איסור כלל, ולכן אי"צ לברר.

ו. וצ"ב דלפ"ז תאלי האם בעלי הקול סוברים שהוא בקי, ולא האם קי"ל לחז"ל שהוא בקי.

ז. [ויל"ע דמ"מ הוה רק גדר שויא אנפשיה, וכלפי בי"ד אינו נאמן].

היינו דוקא היכא דיש ריעותא ברור קמן.

תקנת מזונות בהגעת זמן

ו) **מפני מה אמרו בתולה נשאת. תוס'** (ד"ה מפני) ביארו ששואל הטעם דאשמועינן מתני', ומאי נפק"מ [לענין ממון]. אבל **הרמב"ן** כתב דקושיית הגמ' טעם התקנה ביום ד' ולא ביום א' [וזה מקשה הגמ' דלא מפרש טעמא]. וכ"מ מדברי **רש"י** (ד"ה אלא תלי).

ז) **לפי ששנינו הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו אוכלות בתרומה**[ח] **וכו'**. [למשנה ראשונה (לקמן נז.) אוכלת בתרומה. ולמשנה אחרונה אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. ע"ע שם]. **פרש"י** שהבעל חייב במזונות אשתו מתקנ"ח[ט], ומשמע דאף הגעת זמן הוה תקנה זו'.

והאחרונים חקרו בחיוב מזונות דהגעת זמן, האם הוה חיוב מזונות דאישות[יא], או דהוה קנס ותקנת ממון בעלמא [כדי לכופו לכונסה, או כיון דאינה כונסה נחשב שמעכב אותה להנשא לאחר[יב]].

והראשונים (רמב"ן ורא"ה לקמן נז:) **הביאו י"מ** דהגעת זמן אוכלת בתרומה משום דנחשב כנשואה[יג] [והראשונים חלקו ע"ז]. וכ"כ **הרשב"א** (קידושין ה.) לדעת המקשן שם. וכן הביא **האו"ש** דב**ספרי זוטא** דרשי' 'כל טהור בביתך', דבת ישראל אוכלת בתרומה משעה שהבעל זוכה במעש"י. והאחרונים הביאו דהוה דאורייתא לפ"ז, אבל האו"ש נקט דהוה אסמכתא בעלמא.

והאו"ש (אישות ספ"ו) **הביא** דנח' **הראשונים** בדין מעשה ידיה, דדעת **הריטב"א** (לקמן נז.) דמציאתה ומעש"י לבעל 'כאילו נכנסה לחופה', ומוכח דהוה בכלל תקנת מזונות אישות. [וכ"מ ב**תוס'** יבמות מא:[יד]]. אבל **הרא"ה** (לקמן קז:, הו' בשיטמ"ק שם) כתב דאין לבעל מעש"י[טו].

והתוס' הרי"ד (לקמן מח: עה"ג) כתב דלמשנה ראשונה עביד ליה כאשתו לכל דבר אפי' לאכול בתרומה, כ"ש למציאתה ומעש"י וירושתה. ומשנה אחרונה פליג דלעולם האי ברשות האב, שאינו זכאי במציאתה ומעש"י והפרת נדריה, אף שחייב במזונותיה[טז].

מגורשת ואינה מגורשת – מבואר (לקמן צז:) דמגורשת ואינה מגורשת בעלה מחוייב במזונותיה[יז], וביארו **הראשונים** דאף דספק שאינה אשתו, מ"מ כיון

ח. והגמ' (לקמן נז:) **פי'** דדוכתא מייחד לה, ול"ש שמא תאכיל. ולאידך מ"ד בהגעת זמן בודק ע"י קרובותיו, ול"ש סמפון. **והמשנ"ל** (אישות ג יא) **ושעה"מ** (אישות י, קו' ח"ח ז) האריכו לדון מתי אמרי' לא פלוג דכל ארוסה אינה אוכלת בתרומה, אף היכא דל"ש תקנת סמפון ושמא תאכיל. והמשנה ראשונה ס"ל דל"ש בזה לא פלוג. **ובחי' ר' ראובן** (א) כתב דלצד דהוה נישואין במקצת מיושב דלא אמרי' לא פלוג. [וכ"כ **הר"ן** (נדרים עג:) בדעת המקשן דהוה כבנוסה לקצת דברים. וכ"כ **הבית יעקב** (לקמן מח:) בדעת המקשן שם].

ט. ונח' בברייתא (לקמן מז:) האם מזונות אשתו דאורייתא [וכ"פ **הרמב"ם** אישות יב ב]. **והאחרונים** הק' מדוע נקט רש"י כמ"ד מזונות דרבנן. **ובחי' ר' ראובן** (ב) ביאר דלמ"ד מזונות דרבנן י"ל דרבנן הרחיבו אף לארוסה בהגעת זמן. אבל למ"ד דאורייתא לא מסתבר דיתקנו גדר אישות. וכתב לפרש דכוונת רש"י דאף למ"ד דאורייתא, מ"מ יש תוספת חיוב דרבנן. דמדאורייתא מחוייב לזון ממה שיש לה, אבל חכמים תקנו דמחוייב להשתדל להשיג [וכמ"ש **הסמ"ע** חו"מ צז נז].

י. ויש לדחות דכוונת רש"י דכיון דע"י נישואין יש מזונות, ולכן ראוי לקנוס אף באירוסין.

יא. **והאחרונים** דנו האם ע"י עצם התביעה נוצר שעבודי אישות [דבקידושין נתחייב כל חיובי האישות, וכ"כ המאירי ב: עי"ש], או דהוה קנס מחמת שמחוייב לכנוס, וגדר תקנת הקנס שקבעו גדר אישות.

יב. וכ"כ ב**דברי יחזקאל** (טז י) דגדר מזונות דהגעת זמן הוה כדין מגורשת ואינה מגורשת [ע' בסמוך]. [אף בדעת הריטב"א דהבעל זוכה במציאתה ומעש"י].

יג. ועפ"ז ביארו דברי רבה (נדרים עג:) דהבעל מפיר נדרים בהגעת זמן, כמשנה ראשונה דאוכלת בתרומה.

יד. **דתוס'** **והרא"ש** (שם) כת' דביבמתו עמד בדין וברח הוה מטעם קנס [ולא כארוסה דאגידא ביה, ע"ע תוס' בע"ב], דהא אין מעש"י שלו [כדמוכח לקמן קז:]. ומשמע דארוסה מעש"י שלו.
[אמנם הרא"ש המשיך וכ"נ דכל זמן שאינה יושבת תחת בעלה אין לחוש לאיבה. וטעם זו שייך אף בארוסה].

טו. דסבר דאינו גדר אישות, אלא קנס. א"נ תקנת מעש"י כנגד מזונותיה הוה משום איבה. והכא לא תקנו.

טז. ובפשוטו משנה אחרונה פליג דאינו גדר נישואין, אלא חיוב ממון בעלמא. [וצ"ע דכיון דלא קי"ל כמשנ"ר דס"ל דהוה גדר נישואין, א"כ אמאי הביאו בסוגיין לשון המשנ"ר. הרי לדידן תקנת מזונות הוה גדר אחר].

יז. **ובגמ'** (ב"מ יב:) יש ס"ד דמגורשת ואינה מגורשת כיון דזן אותה זוכה מציאתה. קמ"ל דלא, כיון דמציאתה לבעל משום

דמעוכבת מחמתו לינשא מתחייב במזונות[יח]. ומשמע דהוה גדר קנס משום שמעכב שלא תנשא[יט], ולא גדר מזונות דאישות[כ]. **והתוס' הרא"ש** (לקמן צז: **ופנ"י** שם) כתב דאפי' מגורשת ואינה מגורשת מהאירוסין יש לה מזונות, כיון אגידא ביה ואינה יכולה לינשא לאחר, והוי כמו הגיע זמן ולא נשאו. [ומשמע דגדר הגעת זמן הוה חיוב מזונות כיון דאגידא ביה[כא]].

ותוס' (יבמות נח.) כתב דלמ"ד דל"מ חופה לפסולות, מ"מ נתחייב במזונות, דלא גרע מהגעת זמן. [ואף התם ל"ש קנס כדי שיכנוס, שהרי אסורה עליו. ועוד אחרי שכבר כנסה ל"ש קנס. וע"כ דמצב אישות זו מחייב מזונות]. וע"ע חי' ר' ראובן.

ח) **שקדו חכמים וכו' שיהא טורח בסעודה וכו'.**

הראשונים הק' מ"ט לא הוזכר טעם זה במשנה [וכן הק' משום טעם ברכה לקמן ה., ע' **תוס'** ד"ה ותנשא]. **והרמב"ן** (רשב"א ועו"ר) תי' דאינו טעם קבוע, שהרי מהני בטריח ליה, כדאי' לקמן ג. (בסוה"ע). וכן אדם בטל (לקמן ה.). [וע' **שיטמ"ק** שדן האם בזמן תקנת יום הרביעי מהני טריח ליה, או דאגב דתקנו משום בתולים, קבעו יום ד' דוקא].

והר"ן תי' דמשום שקדו לא היו מתקנים לעכב מצוות נישואין, אלא משום טענת בתולים. וכיון דהוצרכו לתקן תקנו אף משום שקדו וברכה. וכן תקנו באלמנה דלא אתו למימר דנישואי אלמנה זיל לרבנן.

והראשונים (תורא"ש לקמן ג:) הביאו בשם **הר"י מגאש ור' אפרים** (בשם הרי"ף) דאם רוצה לכנוס בלא סעודה, קרובי האשה מעכבין עליו, דקי"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו (לקמן מח.).

ט) **על תקנת בנות ישראל. הריטב"א** כתב דיש בזה תקנת בנות ישראל, דע"י שטורח כ"כ בסעודה חזקה דאינו מפסידה (כדאי' לקמן י.), ולא יעליל עליה טענת בתולים[כב]. וביאר דאף תקנת שקדו מרומז במשנה, דהו' משום טענת בתולים אמיתית דקים ליה, ולא שטוען בדדמי.

י) **שיהא טורח בסעודה ג' ימים וכו'. המהרש"א** (על תוד"ה ותנשא) דייק דאף כשאינה נשאת ביום ב' וג' הוה משום סברת 'שקדו', דבעי טירחא ג' ימים[כג] [ולא רק משום תקנת בתולים].

והמהרש"א כתב דנפק"מ בזה, דכיון דיש בזה תקנת שקדו אינו מעלה לה מזונות, דנחשב דהעיכוב משום שמחה דידה. אבל אילו מתעכב עד יום ד' משום תקנת טענת בתולים היה מעלה מזונות, דאינו משום תקנה דידה, אלא תקנה דידיה[כד]. ולפ"ז כשהגיע הזמן ביום ה' או ו' לדעת המהרש"א מעלה לה מזונות [דל"ש שקדו], ואף דמעוכב להנשא הוה מחמת תקנה דידיה. **והפנ"י** חלק דבפוסקים משמע דכה"ג אינו מעלה לה מזונות.

אבל **בראשונים** (בסוגיין, וכ"כ הריב"ש שעב) משמע דכל הנידון בהגיע הזמן בא' בשבת, אבל הגיע הזמן ביום ב' וג' פשיטא דאינו מעלה לה מזונות [משום תקנת בתולים, אף בלא תקנת שקדו].

והרמב"ן והריטב"א כת' דדוקא משום תקנת שקדו אינו מעלה לה מזונות, אבל כשמתעכב משום ברכה מעלה לה מזונות, דהוה משום תקנת דידיה, שהוא מצווה ופריה ורביה.

יא) **ועכשיו ששנינו שקדו וכו' הגיע זמן בא' בשבת**

איבה, והאי הו"ל איבה. **והאו"ש** (שם) דייק דרק מציאתה לא תקנו לבעל, אבל מעש"י שייך לבעל. [וע' ר' ראובן].

יח. ורש"י (שם) כתב דרק בחייו יש לה מזונות, אבל כשמת אין לה מזונות, דשמא היא מגורשת ומספיקא לא מפקי' ממונא.

יט. והמקנה (קו"א נו ג בסופו) כתב דאם הבעל רוצה ליתן גט, אינו מחוייב במזונות. אף שהיא אינה רוצה לקבל הגט.

כ. אבל **בחי' ר' ראובן** הביא **דתוס'** (יבמות נח. ד"ה דהני) מבואר דהגיע זמן ואכלה משלו, ואח"כ מת, עדיין יש לה מזונות כדין אלמנה. וע"ע לקמן נג: [וע"כ דחל גדר אישות עי"ז, ולא רק משום שמעוכבת מחמתו].

כא. ויש לדחות דהביא דוגמא בעלמא דיש חיוב מזונות בארוסה [עכ"פ מבואר דאינה נישואין כלפי זה]. [ועוד י"ל דעל הצד שישא לבסוף הוה גדר אישות. אבל על הצד דיפטור בגט, מחוייב במזונות כיון דמעוכבת מחמתו, כמגורשת ואינה מגורשת. וע"ד הא דאי' (לקמן עח.) דגדר ארוסה הוה ספק נשואה].

כב. היינו אילו באמת מצא בתולים, לא יעליל בחינם. דכיון דטרח בסעודה לא יפסידה.

כג. ורע"א (ד"ה ורש"י) תי' דנפק"מ במקום שבי"ד קבועין (כדלקמן ג.) דמ"מ אינו מעלה לה מזונות עד יום ג' משום תקנת שקדו.

כד. והמהר"ם שי"ף הוסיף שהיא צווחת שהיא בתולה.

אינו מעלה לה מזונות[כה]. **הראשונים** הק׳ דהאשה יכולה לומר לא ניח״ל בתקנתא דרבנן[כו], ויחשב זמן נישואין ויתחייב במזונות. **והרשב״א** תי׳ דאע״ג דעיקר תקנה לטובתה, מ״מ כיון שנתקנה נתקנה, ואיהו נמי ניחא ליה כדי שיהיה שמח עמה. ועוד שמשיאתו שם רע בין שכיניו. **ובשיטמ״ק** (ב״ק ז: בשם מהר״י כ״ץ) תי׳ דתקנת אי אפשי בתקנ״ח ל״מ להוציא ממון [ע״ע לקמן פג.].

יב) **לפיכך הלה וכו׳ אינו מעלה לה מזונות וכו׳.** כיון שהוא אונס. **האחרונים** הק׳ מכאן לדברי המהרש״א (הנ״ל) דאף היכא דאנוס בתקנ״ח דידיה מעלה לה מזונות, ודוקא בתקנה מחמתה אינו מעלה לה מזונות, [וכן במש״כ הרמב״ן גבי ברכה], ומ״ש מחלה [לל״ק]. ובפשוטו המהרש״א קאי רק לל״ב דחלה מעלה מזונות, וה״ה תקנה דידיה [וכ״כ בחי׳ ר׳ שלמה]. **והפנ״י** כתב די״ל דחלה נחשב לתועלת שלה, שישמח עמה. [וע״ע מש״כ בזה בשיטמ״ק].

יג) **רש״י ד״ה לפיכך.** רב יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה.

רע״א ביאר דא״א לומר דשמואל דייק מדברי עצמו.

ורע״א כת׳ דלסברת **המהרש״א** [הנ״ל, דהא דבעי ג׳ ימים משום שקדו נפק״מ שאינו חייב להעלות לה מזונות], א״כ י״ל דדייק כן מגוף דברי הברייתא, דהזכירה שיהא שמח ג׳ ימים.

יד) **ואיכא דבעי וכו׳ חלה הוא מהו וכו׳ וה״נ אנוס וכו׳ א״ד התם אנים בתקנתא דרבנן. הרשב״א** פי׳ דתקנו לטובתה, ומשום לתא דידה מתעכב. [וכסברת המהרש״א הנ״ל]. ועוד כתב **השיטמ״ק** (ד״ה וכן מצאתי) דכיון דרבנן גופייהו תקנו שלא תנשא, הוה כמי שלא הגיע הזמן, כיון דהוא רוצה לכנוס[כז].

והאחרונים דנו מה הצד דיתחייב מזונות היכא דהוא אנוס, הא אונס רחמנא פטריה (כדלקמן ב: וג.). עכ״פ לצד דחיוב מזונות הוה משום קנס. והביאו מהך לישנא דחיוב מזונות הוה משום דחל ממילא גדר אישות. **והאחרונים** דנו האם ל״ק פליג בזה גופא, או דסברת ל״ק דלא נחשב שהגיע הזמן [ובמ״ש השיטמ״ק].

ויל״ד האם כשהגיע זמן היא תובעת לינשא, ועי״ז נתחייב ממון למזונות, או דהוה תביעת ממון דמזונות.

ורש״י (יבמות נו: בל״א) מבואר דאלמנה לכה״ג אוכלת בתרומה בהגעת זמן [למשנ״ר]. **ורע״א** (בשו״ע נו ג) הק׳ דכיון דאסורה עליו ל״ש תביעה לינשא והגעת זמן, והאיך יחשב קנס שלא נשאה.

טו) **תוס׳ [בע״ב] ד״ה לפיכך.** דהתם שחלה אחר שעמד בדין. [יל״פ כוונת התוס׳ דהוה סברא בתקנה דכיון דכבר נתחייב צריך סיבה להפקיע חיוב המזונות. ולצד דגדר חיוב מזונות דהוה גדר נישואין במקצת י״ל טפי, דכיון דחל כבר חיוב אישות תו לא פקע. ולמש״כ השיטמ״ק דגדר הפטור אונס משום דנחשב דלא הגיע הזמן, א״כ כיון דהגיע הזמן נתחייב ולא איכפת לן דהוה אונס]. **והמהר״ם שיף ורע״א** (בע״ב) נקטו דהיכא דחלתה היא, שהיא מעכבת, אף היכא דכבר נתחייב במזונות תליא בספק הגמ׳. [ויל״ד לצדדים הנ״ל[כח]].

טז) **בא״ד ובקונ׳ פי׳ דוקא ברח** [מחמתה], אבל [גבי יבם] חלה לא, דארוסתו אגידא ביה [ומחוייב מעצם הגעת הזמן] טפי מיבמתו. **ותוס׳** (לקמן קז: ד״ה עמד ויבמות מא:) כת׳ דלפ״ז מבואר דביבמתו הוה משום קנס. **והרמב״ן ורשב״א** (יבמות מא:) חלקו על רש״י דכיון דעמד בדין הו״ל כמי שהגיע זמן ולא נישאו [וכר״י, ודייק כן מהירושלמי כמ״ש בתוס׳],

---

כה. **והאחרונים** דנו דלקמן ג. מבואר דמהני דטריח ליה, א״כ יכול לטרוח קודם השבת [לראשונים דאף בזמן המשנה מהני דטריח להתיר לכנוס ביום א׳]. ובפשוטו מבואר דאינו משועבד לטרוח כן, ולכן נחשב מעוכב מחמת תקנה דידה. [ולפ״ז אף בזה״ז דליכא בי״ד קבועין כדלקמן ג., אף דמותר לכנוס בכל יום ע״י דטריח ליה. מ״מ לא יחשב הגעת זמן. אבל **ברמב״ם** משמע דבזה״ז נחשב הגעת זמן. ע׳ חי׳ ר׳ שמואל].

כו. וע״ד הא דאי׳ (לקמן פג.) דיכולה להסתלק מתקנ״ח שהוא לטובתה.

כז. [משמע דאם אינו רוצה לכנוס, מתחייב במזונות מעכשיו. וכן מוכח מהלשון בתקנתא דתקינו ליה רבנן. אבל צ״ע הטעם בזה].

כח. דאילו חל אישות אף כשהיא מעכבת לא יפטר, אלא מדין מורדת.

ואינו מטעם קנס. [והרשב"א שם הק' סתירה בדברי **הראב"ד**[כט]].

חופת נדה

יז) **פירסה נדה.** [ומש"ה אינו יכול לישא]. **הר"ן** (על הרי"ף) הביא דאיכא דיליף מהכא דחופה הוה יחוד, וחתן שלא בעל אסור להתייחד עם הנדה (כדלקמן ד.), ולכן אסור להכניס לחופה. [וכ"כ **הרמב"ן** (ד.) בשם **הר"י מגאש** בשם **ר' יצחק ב"ר ראובן**].

אבל **הר"ן** הביא **אחרים** דכל שהביא הבעל מבית אביה לביתו לשם נישואין מקרי חופה[ל]. כדמוכח (לקמן יב.) דמשכח"ל אלמנה מהנישואין דיש עדים שלא נסתרה ולא נבעלה. ואף בעודה נדה רשאי לישא לכתחילה. אלא דלא חייבוהו חכמים לכונסה, כיון דאינה ראויה לביאה[לא]. דומיא דחלה או חלתה. וכ"כ **הרא"ש** (לקמן נו. ה ו).

ורע"א הביא להק' דנימא דאסור לכנוס נדה, משום תקנת בתולה ליום הרביעי. דאם יכנוס נדה יבא עליה כשתטהר באיזה יום שיהא, ויתקרר דעתו עד ב' וה'[לב].

יח) **שם. הרמב"ן ור"ן** כת' דאף לדעת הראשונים דחופה הוה יחוד [ואינו רשאי לכנוס נדה], מ"מ אם כנס באיסור מהני בדיעבד. דלמ"ד (יבמות נז:) דיש חופה לפסולות, אע"ג דלא חזי לעולם לביאה וליחוד קנאה לנישואין, וכ"ש נדה[לג]. אבל דעת **הרמב"ם** (אישות י ב) דפירסה נדה לא נגמרה הנישואין והרי היא כארוסה, דל"ק החופה כשאינו ראוי לביאה. [ע"פ הגמ' (לקמן נו.), אך דעת שא"ר דהנידון שם רק לענין תוספת כתובה]. **והר"ן** (לקמן נו., כב: בדה"ר) **תמה עליו.**

והרמב"ם (שם ו) כתב דאם בירך ז' ברכות בעודה נדה, אינו חוזר ומברך. **והמאירי** הק' דכיון דלא חל נישואין אמאי מהני. **והבי"ש** (סא ז) ביאר דאף דל"ק החופה כלל כשאינו ראוי לביאה, מ"מ לא יחזור ויברך. אבל **האחרונים** דייקו דלשון הרמב"ם דלא נגמרו הנישואין. **והבית מאיר** (סא) כתב בדעת הרמב"ם דלענין עצם האישות הוה כנשואה, אלא דלענין דין ממון לא זכה, ולכן אינו יורשה וכו'. **והגרנ"ט** כתב להיפך, דהוה נשואה ויורשה ומטמא לה[לד], אלא דאינה כנשואה שיהא מותר לבא עליה.

והרמב"ן (ד.) הביא סייעתא דחופה שייך רק היכא דראוי לביאה מהגמ' (סנהדרין נה:) דפחות מבת ג' שנים אף שנשאת אינה אוכלת בתרומה, **ופרש"י** (שם) דבעינן ראויה לביאה. ודחה הרמב"ן דשאני התם דלא חזיא כלל. אבל **המשנ"ל** (אישות ג יא) הביא **דתוס'** (יבמות נז: ד"ה נשאת) כת' דפחות מבת ג' אינה אוכלת בתרומה כיון דלאו בת ביאה לא בדיק לה[לה]. וביאר דחל נישואין, ואפ"ה אסור בתרומה[לו]. דס"ל דלא בעי ראוי לביאה].

והר"ן הביא בשם **העיטור** דאף אין מכניסים לחופה עד שיכתבו כתובה, דאסורה עליו [מדרבנן][לז]. (וע"ע לקמן ז.).

יט) **או דילמא מצא אמרה ליה נסתחפה שדהו. פרש"י** מהיום אני מוטלת עליך לזון. משמע

כט. ובחי' **ר' ראובן** יישב דהראב"ד ס"ל דאף הגעת זמן דארוסה הוה מטעם קנס.

ל. **והשו"ע** (נה א) פסק דכניסה לחופה הוה כשמביאה לביתו ומתייחד עמה ויפרישנה לו. **והרמ"א** הביא **י"א** דאי"צ יחוד, **וי"א** שפורסין סודר על ראשה בשעת הברכה. **וי"א** משיצאה בהינומא. והמנהג הפשוט לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה ע"ג כלונסות וכו' ואח"כ מוליכים אותם לביתם ואוכלים יחד במקום צנוע. [**והגר"א** (ט) ציין מקורו מהירושלמי, עי"ש שהאריך].

לא. וכתב דעפ"ז לא נהגו להקפיד שלא להכניס נדה לחופה, דנהגו לעשות חופה בלא יחוד. ומ"מ כשר הדבר שלא תכנס עד שתטהר.

לב. וכתב דלדברי המהרש"א ניחא, דכשמעוכב משום תקנת בתולים מעלה מזונות. ועוד תי' דנפק"מ שיוכל לכנוס אח"כ כשיודעת באיזה יום תטהר.

לג. **והלח"מ** חילק [בדעת הרמב"ם] דהתם דעתו לבא עליה באיסור. אבל הכא אין דעתו לבא עליה.

לד. דלא גרע ממסר האב לשלוחי הבעל (לקמן מח:).

לה. **והמשנ"ל** (שם) דן אי אמרי' לא פלוג לענין תרומה. ואב"מ.

לו. דאי לא חל נישואין, אמרי' לא פלוג בארוסה. **והשעה"מ** (קו' חופת חתנים ז) חלק דלא חל חופה, ואפי' הכי ס"ד דמותרת בתרומה, דלא גרע מהגעת זמן.

לז. **והשעה"מ** (קו' ח"ח ו בתוך דבריו) חילק היכא דראוי לכתוב כתובה מיד, וכן היכא דבידה לטבול, וכה"ג חופה קונה. ועפ"ז יהני חופה בנדה שספרה, ועדיין לא טבלה. ואף שבתוך יחוד זו אינה ראויה לביאה בלא טבילה, מ"מ האשה ראויה. [ולא נחשב מחוסר מעשה].

דהטעם דכיון דנתחייב כבר מזונות, אינו נפטר מחמת האונס. [ולא משום דיש טעם יותר שיחשב אונס דידיה מאונס דידה, אלא כיון דכבר נתחייב נחשב מזלה גרם]. וכ"כ **הרא"ה** דלאו משום מזל ממש אתינן עלה, אלא כיון דמטא זמן נישואין ועכבה לאו דידה מתחייב. [וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א ורבינו קרשקש**].

אבל **תוס'** (בע"ב) כת' דהיא שדהו דוקא [דהוא מיפקד, ועוד דהאשה שדהו של בעל]. ועי"ז נחשב האונס והעיכוב מחמתו[לח].

והמאירי ביאר ספק הגמ' דדוקא אחר שכבר קנה גופה ראוי לומר דכל מאורעי גופה הוה שלו, אבל הכא עדיין לא קנאה. ועוד שהיא תובעת [מזונות] וידה על התחתונה.

כ) **בשעת וסתה לא תיבעי לך**[לט] **וכו'**[מ]. **האחרונים** העירו לדעת רש"י והראשונים, כיון דהיא לא פשעה נימא דמהיום היא מוטלת עליו לזון. וצ"ל דשעת וסתה נחשב דלא הגיע הזמן לינשא [וכ"כ השיטמ"ק בע"ב].

דף ב:

כא) **פשיט רב אחאי הגיע זמן ולא נישאו וכו' לא נשאו לא קתני וכו'**. בפשוטו הדיוק דכתיב נישאו מלא [בי']. אבל **תוס'** כת' דכך היו מקובלים לקרוא[א] [והי' אינו מעיקר הגירסא, אלא שקבלו לקרוא כן את המשנה]. ועוד פי' **תוס'** דדיוק הגמ' דאי קאי אבעל, כיון דנקט נשאו בלשון רבים הול"ל אוכלות משלהם[ב].

כב) **ה"ד אי דקא מעכבן אינהי וכו' אלא לאו דאיתנים וכו'**. **המהר"ם שיף ורע"א** הק' דנימא דחלתה לאחר הגעת זמן, וכה"ג מחוייב, וכמ"ש **תוס'** (ד"ה לפיכך). ותי' דמש"כ תוס' לחלק בחלה אח"כ היינו דוקא היכא דהוא חלה, אבל כשהיא חלתה תליא בספק הגמ' [וע' מש"כ בזה בע"א]. [אך במשנה (נז.) מבואר דמחוייב במזונות אף כשפרסה נדה אח"כ[ג]]. ובזה פשיט רב אחאי דטענת 'אנא קאימנא' פוטר. כיון דסוף סוף אני רוצה להשיא עתה.

רש"י (לקמן מח:) כתב דהגיע הזמן ולא נישאו, כגון שעכב החתן או אונס שלו, מעלה לה מזונות. **ורע"א** הק' דה"ה אונס שלה [הוה ספק לל"ב. וללל"ק אף אונס דידיה אינו מעלה לה מזונות].

אונס בתנאי בגיטין

כג) **ולענין גיטין אינו כן וכו'**. דאף אם נתקיים תנאי הגט באונס נחשב קיום התנאי. **והמאירי** כתב לפרש הדמיון, דכיון שקידשה הוה כאילו התנה שיעלה לה מזונות בהגעת זמן [דנחשב שהתנה לקיים תקנ"ח], ואונס שלו מועיל כאילו היה תנאי שלא לזון עד שיעבור האונס, שאומדין את דעתו[ד].

ולמסקנא מדאורייתא יש אונס בגיטין, ולא נחשב קיום התנאי [אלא משום תקנת צנועות ופרוצות].

ובפשוטו הנידון בסוגיין בגדרי אומדנא, האם נתכוון גם על הצד דיתקיים מחמת אונס. אבל **רש"י** (ג. ד"ה דמדאורייתא) כתב דמצינו טענת אונס בתורה, שנא' 'ולנערה לא תעשה דבר'. וכן הגמ' (נדרים כז.) מביאה מהך קרא דאונס רחמנא פטריה, אף לענין קיום תנאי באונס [בממון]. וצ"ב מה שייך 'פטור' בקיום תנאי.

והקוב"ש הביא דבשו"ת **חמדת שלמה** (או"ח לח ז) ביאר דגדר הפטור ד'ולנערה לא תעשה דבר' הוא

לח. [וכעי"ז איתא (נדרים צא.) גבי אשת כהן שנאנסה דיש לה כתובה, שנסתחפה שדהו. ודנו האם הטעם דכיון דכבר נתחייב אינו נפטר. או דתלינן האונס מחמתו].

לט. והעירו האיך נאמנת שפרסה נדה. ואף דבפועל אינו יכול לכונסה דשויא אנפשה, מ"מ האיך תהא נאמנת לחייבו במזונות.

מ. הרש"ש (בע"ב) הק' דנימא דאיכא דמשני ווסתייהו, א"כ שמא לא הוה שעת ווסתה [ויל"ד בזה]. ותי' דאדרבה אוקי בחזקת ממון.

א. **והרש"ש** ציין כעי"ז (נדרים לה.) דייקא דקתני שניתנה [ולא שנתנה], ואף דהגירסא שם שנתנה, **והרא"ש** **והר"ן** פי' דבעל פה היתה הגירסא שגורה כך בפיהם.

ב. **והריטב"א** כת' (בשם ר"י) דדיוק הגמ' דגבי בעל קתני לשון יחיד, א"כ הול"ל ולא נשא.

ג. וצריך לחלק דפרסה נדה [עב"פ בשעת וסתה] נחשב חסרון זמן. אבל חלתה לא מהני.

ד. [משמע דמשום עצם התקנה פשיטא דאנוס פטור. אלא דנחשב שהוא נתחייב מצד עצמו].

משום דאונס לא נחשב מעשה דידיה כלל[ה], וגרע ממתעסק בחלבים ועריות[ו]. ועפ"ז נקטו **האחרונים** דכוונת הגמ' דילפי' מהך קרא דדבר הנעשה באונס נחשב כנעשית מאליה, ולא נתקיים התנאי. [וביארו האחרונים דבמקום דבעינן עשיית הגברא, מעשה באונס לא נחשב עשייה דידיה. ואף דהוה מעשה 'על ידו'[ז]].

אבל **הרש"ש** העיר דהגמ' (שם) דוחה 'וכ"ת קטלא שאני', ולא ילפי' טענת אונס בכל התורה. [ואונס בנדרים הוה משום דלא אסיק אדעתיה]. **והקוב"ש** (א) כתב דלדעת רש"י המשך הגמ' (שם) 'והתנן נדרי אונסין', חוזרת להוכיח דיש פטור אונס בכה"ת [וכ"מ בפי' **הרא"ש** שם]. אבל **הר"ן** (שם) כתב דהטעם דע"ד כן לא הדירו. [ואינו 'פטור' אונס].

כד) **שם. לענין גיטין. המאירי** הק' דלכאורה נידון זה שייך אף בדיני ממון, ואמאי מיבעי רק בגט. והביא תי' דתנאי בממון הוה בין שנים, והשני יכול לטעון שדעתו היה אף אם לא יתקיים באונס. אבל מתנה תליא רק בנותן, ואינו מתנה. וכה"ג דנו בגט.

ובחי' הרא"ה (והו' בשיטמ"ק) כתב דאיירי בתנאי דתלה בדעתו או בדעתה. אבל התולה בדעת אחרים, אם יבא פלוני, כל היכא דנתקיים התנאי מהני[ח]. וטעמא דמילתא דכשתולה בדעת עצמו היה סבור לקיים התנאי, ומש"ה כשנאנס בתנאי הוה כנאנס על עיקר המעשה למפרע. [והלשון קשה, דהא קי"ל דתנאי מילתא אחריתי[ט]]. וע"ע **ברכ"ש** (ו) **וחי' ר' שמעון** ושאר אחרונים.

והרא"ה כתב עוד דהיינו דוקא בתנאי דאמר אם לא באתי, ולא בא מחמת אונס. אבל אם אמר אם באתי, ונאנס ולא בא. הרי מ"מ לא נתקיים התנאי. ואע"פ שנתבטל התנאי מתוך אונס לל כאילו לא נתבטל. וכ"כ **הריטב"א** (כאן וגיטין ל), וכ"כ **המשנ"ל** (מכירה יא א) בשם **הריב"ש**.

אבל **האחרונים** הביאו **דבר"ן** [ע' בסמוך] **ובשיטמ"ק** [בהמשך הסוגיה דדן בתנאי בקידושין] מבואר דאין בזה חילוק. **והקוב"ש** (ב) כת' דע"כ דס"ל דנידון הסוגיה משום אומדנא [ודלא כרש"י הנ"ל].

ובחי' ר' ראובן הביא להק' דהתנאי הוה תנאי כפול, אם לא אבא יהא גט, ואם אבא לא יהא גט. א"כ אף דצד א' לא נתקיים, מ"מ הרי לא בא. וע"ע **קה"י** ועוד אחרונים.

לענין קידושין – **בירושלמי** (קידושין ג ב) נח' ר' יוחנן ור"ל במקדש ע"מ שיכנוס עד יום פלוני ונאנס, האם אמרי' דאונס כמאן דעביד או לא. **והרשב"א** (גיטין עו) **והר"ן** (קידושין כה. בדה"ר) הביאו דנח' האם יש טענת אונס בקידושין. והר"ן ביאר דסברת ר' יוחנן דתנאי בקידושין תליא בדעתה, והיא אינה מסכמת בקדושיו אא"כ יקיים תנאו, ואף שנאנס אינה מתרצה בקדושיו. אבל בסוגיין בגט תלי רק ברצונו.

אבל **הש"ך** (חו"מ כא ג) כתב דהירושלמי איירי כשנתחייב בתנאי שיעשה דבר מסויים, ובזה סברת ר' יוחנן דאונס רחמנא חייביה לא אמרי'. ואף דבסוגיין אמרי' אונס רחמנא פטריה, דלא נחשב שנתקיים התנאי. והתם שתלה המעשה בקיום התנאי, ואף שנאנס לא יחשב שנתקיים התנאי, וכעין סברת הרא"ה.

והר"ן (גיטין טו: בדה"ר) הביא דה**בעל העיטור** נסתפק האם יש אונס בתנאי בקידושין. **והאבנ"מ** (לח א) הביא דכוונתו להסתפק האם שייך בזה צנועות ופרוצות. **והבי"ש** (לח א) הק' דהר"ן סתר דבריו בקידושין (הנ"ל). **והאחרונים** האריכו בזה, ואכמ"ל.

ה. והחמד"ש ביאר בזה הסוגיה בע"ז נד שמי שאנסוהו להשתחוות לבהמתו, לא הוה נעבד באונס. [ויש להאריך בזה במקומו].
והקוב"ש (ו) ביאר דקרא ד'ולנערה' איירי באופן שהיה מוטל עליה ליהרג לא לעבור [וכדמבואר ברמב"ם סנהדרין כ], ויש פטור ממיתה אף דלא חסר בפשיעה.

ו. אמנם בס' אסופות רבינו חיים הלוי (יד) הביא בשם **הגר"ח** לדייק דאונס יש מעשה עבירה מושלם, אלא דהוה בגדר 'פטור'.

ז. [אבל קשה דבעריות אמאי פטור כה"ג, הא בעריות לא בעינן שיתייחס עליו העשייה, ואפי' מתעסק בחלבים ועריות חייב. וי"ל דזהו גדר ה'פטור' אונס. וי"ל דאף בתנאי תליא באומדנא, וע"י האומדנא אמרי' דכוונתו להתנות שיהא קיום התנאי ע"י מעשה דידיה. ולא סגי בקיום התנאי בגופו].

ח. אבל בסוגיה (גיטין עג.) איירי אף בתלה בדעת אחריני, ואפ"ה דנו משום טענת אונס. אלא דהתם הוה נידון אונס דלא שכיח כלל.

ט. ויש ליישב סברת הרא"ה דכיון דתליא בדידיה, נתכוון לתלות ברצון דידיה. ולכן אמרי' דמעשה באונס ל"מ. אבל בתולה במעשה אחרים, כוונתו לתלות במציאות בפועל.

כה) **אם לא באתי וכו' מת הוא דאינו גט, הא חלה וכו'. הקצות** (נה א) הק' דהוה אונס ביום אחרון, ולדעת **האגודה** (גיטין עד:, הו' ברמ"א יו"ד רלב יב) לא נחשב אונס [כיון דבתחילת הזמן לא היה אונס].

והנתיבות (שם א) כתב דכוונת האגודה דלא אמרי' אונס רחמנא פטריה אלא היכא דהוה אונס מתחילת הזמן. אבל לענין תנאי בגט ובממון תליא בדעתו, ודעתו שיהא בידו לקיים התנאי אף בסוף הזמן[ב].

ובחי' הגר"ח (סטנסל קסה) כתב דבסוגיין התנאי שלא יבא כל י"ב חודש, וקיום התנאי הוה בכל חלק מהי"ב חודש. ואף דהיה יכול לבא בתחילת הזמן, מ"מ בענין קיום ה'אי ביאה' של סוף הי"ב חודש. והאגודה קאי רק בתנאי שמתקיים פעם א', דקיום באונס לא מהני.

והפנ"י הק' דעדיין יש ספק האם רצה בקיום התנאי. [עי"ש משנ"כ]. ומבואר דהפנ"י נקט דרק היכא דהיה בדעתו לבא נחשב 'אונס'[יא], אבל אילו לא נתכוון לבא לא איכפ"ל דבפועל האונס עכבו[יב]. אבל **הבית יעקב** נקט דאפי' הכי נחשב אונס. **והאו"ש** (גירושין ט יח) כתב דגדר התנאי על אופן שיתברר, שהרי תלה במעשה. אבל לא אסיק אדעתיה להתנות[יג] אם לא יבא לידי בירור שלא בא[יד].

כו) **רש"י ד"ה מת הוא.** מאן קא מגרש לה מהשתא, אין המתים מגרשים. משמע דהחסרון במעשה הגירושין. [**והקצות** (קפח ב) דן דתליא במח' הרמב"ם והטור האם מהני דעת השליח, כשהמשלח נשתטה]. אבל **רש"י** (גיטין ט: ויג.) כתב דל"מ גט לאחר מיתה משום דפקע רשותיה[טו].

כז) **רש"י ד"ה זמנו.** לא לחנם נכתב זמנו לתוכו[טז] וכו'. **והמהרש"א** (בתוד"ה דלמא) הק' דצריך לכתוב זמן לכתחילה משום תקנת זמן [עי"ש בתוס'[יז]]. **והאחרונים** (קרני ראם, מהר"ם שי"ף, הפלאה, בית יעקב, רש"ש) ביארו דהיה צריך לכתוב את זמן התנאי [אם לא באתי עד יום פלוני, סוף הל'], ולא שעת כתיבה.

אך **רע"א** הק' דהיה צריך לדעת מאיזה שעה יחשב ביטול התנאי[יח].ורע"א כתב דיש להעמיד בתנאי בע"פ [ודלא כרש"י דמשמע דהתנאי כתוב בגט]. וצריך עדים לברר את התנאי, א"כ יבררו אף זמנו.

אבל **הרמ"ה** (ב"ב ח קעז, הו' בטור ורמ"א חו"מ רנח) כת' דהנותן מתנה לאחר ל' לא אמרי זמנו של שטר מוכיח, דצריך לברר אימת מתחיל ל' יום. [וכסברת המהרש"א]. וה"מ היכא דכותב את התנאי בשטר, אבל בתנאי בע"פ אמרי דזמנו של שטר מוכיח. [ובסוגיין י"ל בתנאי בע"פ, וכ"כ רע"א]. **והב"י** הק' דהיה יכול לכתוב עד זמן פלוני [וכמ"ש האחרונים כאן]. **והרישה** (וסמ"ע ה) תי' דלא שם על ליבו, ואין ראיה ממה שהשמיט הזמן.

כח) **רש"י ד"ה דילמא.** דכל עצמו שכתב גט זה, שלא תיזקק ליבם. **רע"א** הק' שמא כתב הגט שאם יאחר מלשוב לא תתעגן. [וכתב דלו"ד רש"י יל"פ דמ"מ אמדינן בדעתיה דרוצה בכך]. והביאו דב**שיטמ"ק** (ד"ה ואלא) כתב דסתם גט 'דמעכשיו' נכתב שלא תיפול קמי יבם.

כט) **רש"י ד"ה לא.** וגם לכהונה נפסלת מהיום. **הרש"ש** דייק דאילו יש אונס בגיטין, ונחשב שלא נתקיים

י. משא"כ בנדרים דלא מהני שדעתו לזה, דנדר בטעות צריך היתר חכם. ובענין גדר אונס רחמנא פטריה.

יא. [ובשלמא באינך איירי שטוען שנאנס, אבל במת הרי אינו לפנינו].

יב. ואף דיש כאן אונס, הוא לא נאנס להתעכב, שהרי אף מדעתו לא היה בה. [והביאו דעד"ז מש"כ ההפלאה (לקמן ג:) דאשה שנאנסה והיה לה ג"כ רצון, נאסרת על בעלה. וע"ע לקמן נא:].

יג. והוה סברא בגדרי התנאי [אבל בעיקר הדין כיון דמרצונו היה עושה ולא נאנס נחשב רצון. ואינו סותר את דברי ההפלאה הנ"ל].

יד. **והברכ"ש** (ה) כת' [באופ"א] דלענין קיום תנאי תליא ב'מעשה', והא דאפשר דנתרצה לא נחשב מעשה קיום.

טו. **והאחרונים** דנו ע"פ הסוגיה גיטין כט: בשליח שעשה שליח, ומת שליח הראשון. [ואכמ"ל].

טז. ועד"ז כת' רש"י (גיטין עב. ורשב"ם ב"ב קלו.).

יז. **והמהרש"א** תי' דלא לחנם כתבו זמן שלם, היה יכול לכתוב שבוע וכו'.

יח. [וי"ל דהיה צריך לכתוב אם לא באתי ל' יום עד זמן פלוני, ונדע זמן התנאי. כדי לכתוב עיקר זמן הגט].

התנאי, מותרת לכהונה. עי"ש.

ל) **תוד"ה דלמא מת.** דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה שירצה שיהא גט. **התורת גיטין** (קמה ו) הק' דאדרבה תהא מגורשת כיון דלא אסיק אדעתיה ע"ד האונס. ואמאי צריך שיעלה על דעתו את האונס.

והתור"ג כתב דתוס' כאן קאי ע"פ מש"כ **תוס'** (גיטין עג., ותוס' ג. ד"ה איכא בשם וליכא למימר) **דהיכא דאינו** בכלל משמעות לשונו לא הוה גט, ואף דלא אסיק אדעתיה משום אונס. [אבל **האחרונים** העירו **דתוס'** (ג.) דחו תי' זה].

אך התור"ג הק' עוד דאמרי' דניח"ל דלא תיפול קמי יבם, ומש"ה אסיק אדעת' אונס דשכיח. א"כ אסיק אדעתי' שיהא בכלל לשונו, אף דלא מת מחמת חולי זה.

והאחרונים (קוב"ש ד) הביאו דמבואר בתוס' כסברת רש"י דאונס בגיטין הוה דין פטור אונס, ואף דאמרי' דאסיק אדעתיה. **ובחי' ר' שלמה** (גיטין יא) הוסיף דסברת 'ניחא ליה שלא תיפול קמי יבם' מהני שלא שייך פטור אונס, שהרי רוצה בכך. אבל מ"מ באופן דלא שכיח כלל אמרי' דלא אסיק אדעתיה, ואינו בכלל תנאו [וכנידון אונס דלא שכיח בגמ' גיטין שם[יט]].

לא) **משום צנועות ומשום פרוצות. הבית מאיר** (קמד) דן באופן דנתן את הגט לשליח שיתן אם לא יבא, ונאנס. דהתם ל"ש תקנת פרוצות, אלא משום צנועות. ונסתפק האם תקנו משום צנועות לחוד[כ]. והביאו **דהרא"ה** כתב דלא פלוג, אבל **התוס' הרא"ש** (ג.) כתב דלא תקנו אלא היכא דשייך שניהם.

דף ג.

לב) **תוד"ה וסברה.** וגבי פרוצות וכו' אפי' כשיצא הקול דאניס אמרה לא אניס וכו'. [ומהדין כיון שיצא הקול צריכה לחשוש למיעוט אונס]. ומש"ה נקרית פרוצה שאינה חוששת לקול. דפרוצות משמע שעושה שלא כדין, ולא רק שאינה מחמרת כצנועה[א].

אפקעינהו

לג) **אדעתא דרבנן מקדש. פרש"י** דעל דעת שיהיו קיימין לפי דברי חכמים, ויהיו בטלים לפי דברי חכמים. **והריטב"א** כתב דהו"ל כאומר אם ירצה אבא. [דהוה תנאי בעלמא[ב]].

והגמ' (יבמות צ:) מקשה מהא דהפקיעו ביטול הגט דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, ודוחה דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. **ותוס'** (ב"ב מח: ד"ה תינח) הביאו דבב"מ (כאן, גיטין לג.) אי' דאפקעינוה משום דמקדש אדעתא דרבנן. ואילו בגמ' (ב"ב שם, ויבמות קי.) גבי תלויה וקדיש, איתא דאפקעינהו, ולא כת' הטעם דאדע' דרבנן מקדש. ופי' דהתם קדיש שלא כהוגן, ולא תלה קידושין ברבנן. אלא (דהגמ' שם) סבר דיש כח ביד חכמים לעקור[ג] דבר מה"ת[ד] [וכס"ד דהגמ' יבמות צ:].

ועוד תי' התוס' דלעולם הוה משום אפקעינהו, והתם דקידש שלא כהוגן יש כח לחכמים להפקיעו[ה]. אבל היכא דהקידושין נעשו כהוגן אין כח לחכמים לעוקרו, אי לאו דקידש אדעתא דרבנן.

יט. ולפ"ז הוה ב' סוגיות נפרדות, דבסוגיין הוה דין 'פטור אונס', ואף דאסיק אדעתיה. ובגיטין הנידון דלא שכיח לא אסיק אדעתיה.

כ. **והר"ש איגר** הביא **מתוס'** (ג. סוד"ה וסברה) דתי' במת ל"ש צנועות, משמע דלא תקנו משום פרוצות לחוד [וה"ה משום צנועות לחוד]. ע' מהרש"א. ובאמת כן תי' התוס' הרא"ש.

א. וכן הביאו **תוס'** (נדה יב.) מהגמ' שם דצנוע משמע דמי שאינו עושה כן לא הוה רשע, אלא דלא מקרי צנוע. [ותוס' שם תי' כתי' הב' בתוס' כאן, שידעה שנאנס].

ב. **ורע"א** הביא דבנו (הר' בונים) הק' דא"כ תלי בברירה [וכדאי' גיטין כה: דלמ"ד אין ברירה ל"מ ע"מ שירצה אבא]. **ורע"א** תי' דלאחר שכבר תקנו לא נחשב שתולה בדעת חכמים, דתקנת חכמים לא ישתנה. ועוד תי' דהוה תנאי ע"מ שלא ימחו רבנן, ודוקא היכא דצריך שיתרצה האב תלי בברירה. אבל הכא ל"צ ריצוי של רבנן. וכ"כ **החזו"א** (טז ה) שכבר קבעו חכמים את המקרים המבטלים הקידושין וכו'.

ג. **והקובה"ע** (סט יג) נסתפק האם ע"י עקירה מכאן ולהבא יהא ניתר בקרובותיה [וכמ"ש האחרונים דהיכא דנפקע קידושין ע"י ערוה דמותר בקרובותיה ואב"מ]. ודחה דלא הפקיעו האישות, אלא התירו האיסור.

ד. **ותוס'** (יבמות קי. ד"ה לפיכך) נסתפקו בזה. אבל **רש"י** (יבמות שם) כת' הטעם דכל דמקדש תולה בדעת חכמים [אף בקידש שלא כהוגן].

ה. ומשמע דאפקעינהו הוה כח חכמים לעקור, ולא הוה גדר תנאי בקידושין. אלא דבעינן שיסכים שהבי"ד יעקרו.

לד) **תוד"ה אדעתא דרבנן.** לכן אומרים[ו] בשעת קידושין וכו'. [משמע דכיון דמקדש על דעתם, מש"ה אומרים. אבל אף אם לא אמרו נחשב אדעתא דרבנן, שהרי לא הוזכר בגמ' כלל דאמרי' כן. אלא דאח"כ הנהיגו לומר כן[ז]].

לה) **ואפקעינהו חכמים לקידושין מיניה.** בפשוטו משמע דבסוגיין הפקיעו היכא דנאנס בתנאי הגט. **והראשונים** (תוס' גיטין לג. והרמב"ן ושא"ר כאן) הביאו **דרשב"ם** הק' דא"כ יכולים ממזרים ליטהר [שיתן לה גט בתנאי ויאנס[ח], או ע"י ביטול הגט (וכדאי' גיטין לג.)], **דע"י** שאפקעינהו לקידושין מתברר שהיתה פנויה[ט].

ור"י בתוס' (גיטין לג.) תי' דאין לחוש דהא כה"ג מחפה כדין, ומן התורה פטורה[י].

ור"ת (בתוס' שם) כת' דהיכא דידעינן שלכך מתכוין לא מפקעינן קדושין מיניה. דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה[יא].

והרמב"ן (**ורשב"א ורא"ה** ושיטמ"ק בשם **גליון רש"י**[יב]) הביא שמעתי מתרצים דכוונת הגמ' כאן דגמר ויהיב גט, כדי שלא יפקיעו הקידושין. ולאו למימרא דעקרוהו לקידושין, אלא דעי"ז גמר ומבטל תנאו ואונסו, כדי שלא יהא בעילת זנות[יג]. והרמב"ן כת' דאף ארוסה [דליכא בעילת זנות], כיון דיודע שלא יוכל להנשא [משום תקנת אפקעינהו], גמר ומבטל התנאי.

ובשו"ת הרשב"א (א אלף קסב) ביאר עפ"ז הא דאכלו ארי, דאונס דלא שכיח כלל, לא מהני (ע' תוס' ב: ד"ה דלמא), דהא לא מסיק אדעתיה לתקנת חכמים דהוה ביאת זנות.

והרמב"ן (בסו"ד) כת' דאפשר דאף דהקידושין נעקרין לגמרי, עדיין מדרבנן הבן ממזר, ואסורה לכהן וקרובים. [ואף דהפקיעו את הקידושין מדאורייתא, תקנו שיהא גדר אישות דרבנן[יד]].

ועוד הביא **השיטמ"ק** (בשם שיטה) **י"מ** דהפקיעו הקידושין מכאן ולהבא משעת הגט [ואם זינתה קודם עדיין חייבת חנק, וע"ע הג' יעב"ץ]. [ומשמע דמהני רק משום דתולה דעתו בדעת חכמים. ועי"ז יש להם כח להפקיע מכאן ולהבא. וצ"ב].

לו) **רש"י ד"ה כל.** ויהיו בטלים לפי דברי חכמים ע"י גיטין שהכשירו חכמים. משמע דהגט פועל הפקעה, וצ"ב. וכעי"ז כתב **רש"י** (ד"ה תינח) דגט זה עוקר הקידושין. **ויש שפי'** דחכמים תקנו וקבעו דכל היכא דיתנו גט כזה יפקע הקידושין למפרע. ועי"ז נחשב דהגט פועל. אבל קצת משמע ברש"י דהוה מכאן ולהבא [וכדעת השיטה הנ"ל], אבל רש"י אח"כ לא משמע כן. ועוד יש שפי' דהפקיעו מעיקרא את הקידושין דאורייתא, והגט פועל להפקיע לקידושין דרבנן.

והרשב"א (כאן, ובשו"ת אלף קסב) הק' בכל עגונה, וכגון טבע במים שאין בהם סוף, אמאי לא הפקיעו קידושיה. ותי' דרק היכא דיש 'סרך גט' הפקיעו[טו],

---

ו. **והגר"א** (כז ד) הביא דלהדיא בירושלמי דאמרי' ע"ד משה וישראל.

ז. ומ"מ י"ל דהוה גדר 'תנאי', דחכמים ירדו לסוף דעתו דמקדש ע"ד רבנן. [אבל **בריטב"א** משמע משום דאמר כן להדיא. וכ"מ במש"כ **רש"י** (יבמות קי.) דכל המקדש תולה בדעת רבנן דהא קאמרינן כדעת משה וישראל].

ח. **והרמב"ן** דחה דאונס לאו בידו. [ובאונס דשכיחא לא תקנו].

ט. ועוה"ק **רשב"ם** האיך יש התראה בא"א שזינתה, שמא יפקעו קידושיה. **ור"ת** (בתוס' גיטין לג.) תי' דרובם אין מבטלין. ומהני רוב שלא יחשב התראת ספק. ועוד תי' דמוקמי' אחזקה שעכשיו היא נשואה, ומש"ה לא הוה התראת ספק. והרמב"ן הוסיף דאינו בידה, שהמעשה [של ביטול הגט] תלוי ברשות אחרים, שהוא הבעל.

י. **והריטב"א** הביא כן בשם **הרמב"ן** תבא עליו ברכה שמצילה בדין, והלואי שיטהרו ממזרים.

יא. והרמב"ן חלק דאין זה מידת חכמים [לחלק כעי"ז].

יב. **והתוס' רא"ש** (גיטין לג.) הביא כן בשם רשב"ם. [ותי' בזה קו' הנ"ל]. והביא דר"ת דחה דהניחא נשואה, ארוסה מאי איכא למימר.

יג. ויל"ע אם אמר להדיא דנתכוון שלא כתקנתם, דבכה"ג הוה הפקעה.

יד. **והקה"י** (יא) הביא מס' ברית אברהם דכשהפקיעו תקנו קידושין דרבנן עד שעה זו. ובעי גט לאישות הדרבנן. [ועפ"ז פשוט דהוה ממזר דרבנן].

טו. והוסיף דה"נ לאו אפקעתא גמורה היא. אלא משום דאמדינן לדעתיה דאסקה לאונס, ומדבעי לאתנויי ולא אתני ש"מ אחליה לאונסיה [וכדברי הרמב"ן הנ"ל]. [אך שורש הדבר הוה ע"י שבידם להפקיע הקידושין. ולכאורה צ"ל דיש כח לחכמים לעקור קידושין אף בלא סרך גט. אלא דלא רצו

ולא הפקיעו משום עיגונא לבד[טז]. וכת' דבגמ' (יבמות קי. וב"ב מח:) הפקיעו משום דעיקר קידושין היה שלא ברצון חכמים.

לז) **תינח דקדיש בכספא וכו'. תוס'** (ד"ה תינח, וכ"כ **רש"י** יבמות צ: וקי:) כת' דשייך הפקר בי"ד על המעות. ולפ"ז המשך הגמ' לפרש האיך מהני אפקעינהו. [וכ"ה לרבותיו של רש"י].

אבל **רש"י** פי' מה תהא על ביאתו. ולפ"ז כוונת הגמ' דאף דמהני אפקעינהו עדיין קשה דאינו ראוי דחכמים לא יחושו על ביאתו[יז], וכ"כ **הריטב"א**. [ותי' דחכמים לא חשו דהוה בעילת זנות[יח]].

והרמב"ן ורא"ה כת' דתינח קדיש בכספא, דע"כ מקדש ע"ד דאל"כ יפקיעו הכסף. אבל קדיש בביאה שמא לא קידש על דעתם, והאיך יפקיע. והגמ' תי' שויא בעילת זנות[יט], דהוא מדעתו קידש על רצון חכמים. **וההפלאה** כתב לפרש דהיכא דקידש כהוגן[כ], לא שייך שחכמים יפקיעו ויפקירו את הכסף שכבר אינו בעולם[כא]. אלא דקידש בתנאי אדעתא דרבנן, אלא שאם יבוא לקדש שלא ע"ד חכמים יפקיעו את הקידושין [מעיקרא].

והפנ"י (בקו"א, והו' בפתח"ת קמג א) האריך להק' דהמייבם אשת אחיו ואח"כ גירשה בגט, האיך נימא אפקעינהו. ולא מסתבר דהפקיעו את קידושין של אחיו.

לח) **תוד"ה תינח.** ואפי' למ"ד דיש כח ביד חכמים, היינו כגון דליכא עבירה וכו' דהדרא לטיבלא וכו'. **המהרש"ל** הק' דהתם יש נפק"מ לענין עבירה, דהתרומה הראשונה יוצאת לחולין. ותי' דבמה שהפקיעו התרומה ליכא עבירה, דחוזר להיות טבל, דג"כ אסור. וכיון דבגוף ההפקעה ליכא עבירה לא איכפת לן דאחרי שיפריש יש נפק"מ לעבירה. [והמהרש"א פי' כוונת התוס' באופ"א].

לט) **קדיש בביאה וכו'. פרש"י** מה תהא על ביאתו.

האחרונים הק' דאף קדיש בכספא ואח"כ בא עליה, הא הוה ביאת זנות. ויש שתי' דלאחר שסבור שקידש הוה דרך אישות [דכבר מיוחדת לו], ולא נחשב ביאת זנות[כב]. אבל בביאת קידושין עדיין אינה מיוחדת [אא"כ חלו הקידושין]. אך יש **אחרונים** שנקטו דאף מקדש בכסף, כל ביאותיו הוה זנות.

מ) **רש"י ד"ה שויוה.** שמעתי כל רבותי מפרשים[כג] וכו' דקידושי דרבנן נינהו וכו'. **ובחי' חת"ס** (כאן ובשו"ת אה"ע קט) **פי'** [דברי רבותיו של רש"י] דכיון דנלמד מגזי"ש משדה אפרון, א"כ ילפי' דומיה דקניני ממון, ויש כח לחכמים להפקיר ולהפקיע הקידושין [מכאן ולהבא].

והרמב"ם (אישות א ב, ג ב) כת' דקידושי כסף הוה מדברי סופרים[כד]. **והראב"ד** השיג. **והרמב"ם** (סה"מ **והשיטמ"ק** כתב עוד דאינו רוצה בביאת זנות, א"כ אמאי יתלה דעתו בחכמים [ועדיף שלא לעבור בביאת זנות]. ותי' הגמ' דכיון דחכמים שויוהו, א"כ הוא אין בו עוון.

לעשות כן. ושאני הכא דע"י תקנת אסיק אדעתיה. ובפועל אי"צ הפקעת הקידושין].

טז. והביא דלא הפקיעו קידושין דחייבי לאוין. וכן אשת מומר צריכה גט, ולא הפקיעו הקידושין. וכדאי' (יבמות מח:) דגר שחזר לסורו שקידש צריכה גט.

יז. בקדיש בביאה. **והאחרונים** הק' דאף בקדיש בכספא כל ביאתיו הוה זנות. אלא דכיון דהוה דרך אישות [דסבור שהיא אשתו, וע"ע ריב"ש קצד וביי"ש קנז ו] לא הוה זנות. אבל קידושי ביאה הוה בפנויה, ורק היכא דחלו קידושין אמרי' דע"י חלות זו אף תחילת הביאה אינו זנות. א"נ כיון דהוא עצמו מתנה בביאה זו, א"כ על הצד שאין קידושין אינו מעשה ביאת אישות.

יח. אבל **ברש"י** משמע דקושיית הגמ' דאין כח ביד חכמים לגרום שיעבור עבירה.

יט. [וצ"ב היכן האיך משמע כן בלשון הגמ']. **והשיטמ"ק** הביא בשם **תוס' ר"פ** (גיטין שם) דקו' הגמ' במה יתנה, דבקידושי ביאה האיך מהני תנאי, ומה תהא על ביאתו. ותי' דמתנה דהוה ביאת זנות.

כ. אבל היכא דקידש שלא כהוגן, הפקיעו בשעת קידושין. ובזה כתב ליישב שינוי הלשון [קו' תוס' ב"ב הנ"ל] דבגמ' ב"ב ויבמות לא הוזכר אדעתא דרבנן.

כא. דלא מהני הפקר בי"ד למפרע. אבל הביא דבפשטות הראשונים משמע דמהני הפקר בי"ד למפרע. [ויל"ד דאילו באו חכמים לבסוף לתקן, הוה הפקר בי"ד למפרע. אלא דהכא תקנו להפקיר מעיקרא בתנאי מה שיהא לבסוף].

כב. אך **השיטמ"ק** (כאן) כת' דלא נחשב ביאת זנות ואיסור משום שהוא נתכוון להיתר, וחכמים עקרו לו. [ואפשר דמ"מ קצת נחשב זנות כה"ג]. וע"ע במנח"ש (עו) דהאריך.

כג. ורגמ"ה (עה"ג ב"ב מח:) **פי'** התינח דקדיש בכספא, דהיינו קדושין דרבנן משה"ה מצי לאפקועי רבנן מדרבנן. אבל קדיש בביאה וכו' היינו קדושי דאורייתא.

כד. והברכת אברהם (לר"א בן הרמב"ם לרמב"ם שם) כת' דמעיקרא סבר הרמב"ם דקידושי כסף דרבנן, ואין חיוב מיתה

שורש ב) כתב דכל הנלמד בי"ג מידות נחשב דברי סופרים. [**והרמב"ן** שם האריך בזה].

וה"ה והכס"מ כתבו דודאי הוה דאורייתא לכל דבר, אלא דנקרא דברי סופרים, כיון דנלמד ע"פ קבלת הסופרים. [וע"ע **ש"ך** חו"מ לג א]. **והכס"מ** כתב דעפ"ז שייך לומר אדעתא דרבנן מקדש[כה]. [**וצ"ב**].

מא) **תוד"ה איכא.** פסק ר"ח כל"ק וכו', ולא סמכינן אשינויי דחיקי[כו]. וכ"ד **שא"ר**. אבל **המרדכי** (גיטין שס, **והג' מיימוני** גירושין ט) הביא בשם **ספר המקצועות** דדוקא אונס בידי אדם לא הוי אונס[כז]. אבל בידי שמים הוי אונס [ובזה חילק בין אכלו ארי]. ועוד הביא בשם **תשו' הגאונים** דפסקו ב' הלשונות לחומרא[כח].

מב) **בא"ד וליכא למימר דהתם וכו' דאין זה מחולי זה וכו'.** והנידון בסוגיה שם משום דאינו נכלל בלשון התנאי, ולא משום שנתקיים התנאי באונס[כט]. אבל **תוס'** (גיטין עג. ד"ה איתיביה) [**ועוד אור"י**] הוסיפו דכיון דלא הוה בכלל משמעות לשונו, אין לנו לומר דהוה גט משום צנועות ופרוצות. דכיון דלא הוה בכלל משמעות לשונו דמי לחוכא ואיטלולא אם נאמר דהוה גט[ל]. [ומשמע דהא דהוה בכלל משמעות לשונו מהני רק לענין תקנת צנועות ופרוצות[לא]].

מג) **בא"ד ואור"י וכו' דאונס דלא שכיח כלל וכו' לא שייך לתקן משום צנועות ומשום פרוצות וכו'**[לב].

והריטב"א כתב דלא תקנו במילתא דלא שכיחא. **והרשב"א** (הנ"ל) ביאר דגדר התקנה דע"י שתקנו אסיק אדעתיה.

מד) **אי איכא בי"ד דקבועין, אשה נשאת בכל יום.**

הריטב"א הק' דכיון דתקנו, נימא דצריך בי"ד אחר להתירו [כדאי' ביצה ה.]. [ואף דנשתנה הסיבה של התקנה]. ותי' דמעיקרא תקון ע"ד דאם יהיו בי"ד קבועין בכל יום תחזור לקדמותו. **והחת"ס** תי' עוד דהתקנה מעיקרא היתה שתנשא ביום קודם הבי"ד.

מה) **תוד"ה אי.** אין דנים בשבת, ועתה נוהגין לישא אף בששי[לג]. **והר"ן** (על הרי"ף) תי' דבדורות הללו כיון שנהגו לקדש רק בשעת כניסה לחופה לא שייך טענת בתולים, דודאי לא זינתה תחתיו. וכיון דחזו דאינו תקנה קבועה, דהא במקום דבי"ד קבועים תנשא בכל יום. אלמא היכא דליכא למיחש לטענת בתולים לא איכפת לן.

מו) **בא"ד יכול לקבול בשבת בפני ג'.** **והרשב"א** הק' הא איכא יום ה', דאין קובעין דין בע"ש (כדאי' ב"ק קיג.), ותי' דמ"מ בי"ד יושבין לקבל טענותיהם.

מז) **הא בעינן שקדו, דטריח ליה. פרש"י** אם טרח לפני השבת וכו'. **והרמב"ם** (אישות י יד) כתב והוא שיטרח בסעודה ג' ימים קודם נישואין. [דיש חיוב בפועל לטרוח]. אבל **הטור** (סד) כת' ובלבד

לבא עליה. וכת' דנראה דהרמב"ם למד כן מסוגיין. אלא דשוב חזר בו הרמב"ם והגיה דשלשתן דאורייתא.

כה. והפרמ"ג (בפתיחה להל' טריפות) כת' [לפרש דברי הכס"מ] כיון דלולי קבלתם לא היינו יודעים דהוה קידושין, מסתמא מקדש אדעתא דרבנן. ובזה תי' הגמ' דאף קידושי ביאה אמרי' דסומך על קבלתם.

כו. משמע דתי' אונס דשכיח איבעי לאסוקי אדעתיה, לא קאי במסקנא. וכן תי' לא ניחא ליה דתפול קמי יבם. ונפק"מ דבממון אף אונס דשכיחי יחשב אונס. [אבל בפוסקים לא משמע כן].

כז. ולפ"ז כל הסוגיה אצלינו רק בידי אדם, צ"ב החילוק.

כח. ובס' **ראב"ן** (גיטין לדף ל) כת' דתקנת צנועות ופרוצות הוה דוקא בימי חכמים הראשונים שהיה כח בידם להפקיע קידושין. אבל בזמן הזה באונסא דשכיח ולא התנה הוה גט. וע"ע דבר אברהם (א כט).

כט. ותוס' (גיטין עג. ד"ה מאי) הביא כן מה**ירושלמי** לחלק בין אם מתי מחולי [משמע מחמת החולי], ואם לא אעמוד, דהא לא עמד. אבל **תוס'** (שם) הק' דהגמ' (שם) הק' מ"ש רישא ומ"ש סיפא. אלא בכולם משמע שימות מתוך חולי זה, ולא מחמת החולי. [וע"ע גר"ח (סטנסל) בדעת **הרמב"ם** (גירושין ט יז, יח), ע"פ הירושלמי].

ל. משא"כ בסוגיין כיון דהוי בכלל משמעות לשונו [דאם לא באתי משמע בכל ענין שלא יבא], ואף דלא אסיק אדעתיה אונס דלא שכיח מ"מ תקנו משום צנועות ופרוצות.

לא. א"נ עיקר הטעם משום דלא נתקיים התנאי. אלא דתוס' הק' דאף דליכא תנאי כלל, מ"מ סוף סוף שייך בזה תקנת צנועות ופרוצות. ותי' דמ"מ לא תקנו משום צנועות ופרוצות אלא היכא דשייך בזה תנאי הגט.

לב. [ויל"ד דיתכן שתשמע קול שהיה אונס שלא שכיח].

לג. **והמרדכי והג"מ** כתב דהקילו משום תקנת עניים. [וע' לקמן ה. משום חשש חילול שבת].

שיהיה לו צרכי סעודה מוכן. [וע' חי' ר' שמואל שהאריך בזה].

והשיטמ"ק דייק מדברי רש"י דבזמן המשנה דבי"ד קבועין בב' וה' הוה תקנה קבועה ביום ד', ולא תנשא ביום א'. (וכ"כ הרש"ש). ואף היכא דטרח[ל]. אבל ברמב"ן (ב. ועוד ראשונים) מבואר דאף בזמן המשנה יכול ישא ביום א'.

דף ג:

מח) **נהגו לגמרי ניעקריה. פרש"י** יתקנו ימים אחרים.

והג' אשר"י כתב דאע"ג דבעת צרה יהרג ואל יעבור אפי' במצוה קלה, אפי' לשנויי ערקתא דמסאנא (כדאי' סנהדרין עד:), ותי' דבי"ד יעקרוהו, ומש"ה אינו עובר כלל על התקנה. **והריב"ש** (שעג, הו' בשיטמ"ק) הוסיף דהיה הדין על האשה תהרג ואל תעבור, אבל הגזירה לא היתה על הרבנן, ולכן היה להם לבטל התקנה שלא לבא לידי סכנה.

והב"ח (או"ח תרעא ח) הביא מסוגיין דבשעת הסכנה משנין התקנה מיום זה ליום אחר. ולא נחשב שעוקרין את התקנה דאינו שינוי בגוף המצוה אלא ביום. וכה"ג לא נחשב שבטלו תקנה מחמת השמד[א]. **והחת"ס** כתב דע"י שיקבעו יום אחר לישיבת בי"ד, ממילא ישתנה יום הנישואין. דעיקר התקנה היתה יום קודם ישיבת בי"ד.

והג"א הביא מכאן ראיה דבמקום שנשתנה הענין[ב] יכול בי"ד לבטל דברי בי"ד חבירו אע"ג דאינו גדול ממנו. [אבל לדברי החת"ס לא נחשב עקירת התקנה[ג]].

מט) **האי סכנה, אונס הוא וכו'.** בפשוטו משמע דכיון דהוה אונס אינו ראוי לבטל התקנה[ד]. אבל **הריטב"א** כתב דקו' הגמ' על לשון הברייתא, אמאי קרי ליה סכנה ולא אונס. [וע"ע בסמוך].

ולדרוש להו דאונס שרי

נ) **דאיכא צנועות וכו' ולדרוש להו דאונס שרי וכו'.**

תוס' האריכו דאינה חייבת למסור נפש, משמע דכוונת הגמ' דהמעשה מותר במקום אונס. אבל **רש"י** כתב דאינה נאסרת על בעלה. [ומשמע דאף דידעו דינא דיעבור ואל יהרג, מ"מ מסרו נפשם שלא תיאסר[ה]].

והג' אשר"י (בשם מהרי"ח) נסתפק באופן דהדין יעבור ואל יהרג, האם רשאי למסור עצמו לקידוש ד'. ודעת **תוס'** (ע"ז כז: ד"ה יכול) דרשאי [וע"ע רא"ש ושא"ר שם, וטושו"ע יו"ד קנז א]. אבל דעת **הרמב"ם** (יסוה"ת ה ד) דאסור למסור נפש, ומתחייב בנפשו[ו].

והריטב"א פי' דאף דמותר למסור נפש לקידוש ד', אבל כיון דעשו כן משום 'צניעות', ולא משום קידוש ד'. וצריך לדרוש להם שמותרת לבעלה [וכרש"י].

נא) **שם. הר"ש איגר** הק' האיך מותר להכניס עצמו לאונס[ז], לא תנשא ולא תבא לידי אונס[ח].

לד. ובחי' ר' שמואל (א) ביאר דתקנת יום רביעי הוה תקנה קבועה באיזה יום לישא, ולא בטלוה משום דטרח. ואילו בזה"ז גדר התקנה שיהא צרכי סעודה מוכנים. אבל **הפרישה** (סד ז) פי' דרוב בני אדם אין צרכי סעודה מוכן, ובזמן עזרא החזיקו תקנתם שלא תנשא אלא ביום ד'. ואף כשיש אדם א' דטרח, לא רצו לתקן יום אחר בשביל כך, כיון שלא הרויחו אלא יום א'. אבל לאחר תקנה היכא דטרח שיכול לישא בכל יום תקנו.

א. ועפ"ז ביאר הא דשינו מקום תקנת נר חנוכה משום הסכנה, דאינו שינוי בגוף המצווה, אלא במקום.

ב. אף דהטעם לא נשתנה. ויש שתי' דבזמן ההגמון לא שייך טענת בתולים, דשמא נבעלה להגמון [ועפ"ז לר"ן בטל התקנה, ע' בע"א].

ג. ולסברת **הב"ח** הוה רק שינוי בגדר התקנה. [ויל"ד בגדר בי"ד לענין זה].

ד. ובהג' ראמ"ה תמה אמאי לא יבטלו התקנה להמנע מפגם א"א. [ומשום פגם א"א ניתן להצילו בנפשו, כדמבואר בסנהדרין עג].

ה. דאילו הדין דיהרג ואל יעבור, האיך נדרוש להו שתעבור. [ונח' **האחרונים** באופן דהדין יהרג ואל יעבור, ועברה. דה**אבנ"מ** (ז ד בסופו) נקט דנאסרת על בעלה, אבל הביאו דה**שבות יעקב** (ב קז) התיר, דמ"מ המעשה היתה באונס [והבי"מ (קעח ג בהג"ה) נסתפק בזה]. **והראשונים** (רמב"ם יסוה"ת ה, תוס' יבמות נג: בסו"ד) כתבו דאין בזה עונש].

ו. והנמוק"י (סנה' יח. בדה"ר, הו' בכס"מ) כת' אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה.

ז. ובחי' ר' שמעון (נ ה) הק' דבכה"ת אף דבשעת מעשה אינו יכול לחזור, מ"מ נחשב רצון גמור. וכמו זורק חץ, והולך לישון אצל כלים. ותי' דהיתר פיקו"נ הוה 'היתר'. ולא שנאנס.

ח. ובחי' ר' שמואל (ד ג) הביא דה**רמב"ם** (יסוה"ת ה ד) כת' דהיכא דהיה יכול לברוח נקרא עובר במזיד. ואף דבשעה

והאבני נזר (רמה) ועוד **אחרונים** תי׳ דגדר ׳וחי בהם׳ נחשב הותרה, ומש״ה אין איסור להכניס עצמו. ול״ד למכניס עצמו לאונס [בלא היתר].

והאחרונים הביאו דנח׳ **הראשונים** האם מותר לגרום לעצמו היתר פיקו״נ בשבת.

דהר״ן (שבת נג. בדה״ר) דנח׳ **הראשונים** האם מותר למול בשבת, כשעי״ז יצטרך לחלל שבת משום חולי[ט]. **והבעה״מ** (שבת יט. ז. בדה״ר, וכ״מ בשו״ע רמח א,ד) הביא דמותר להפליג בספינה ג׳ ימים קודם שבת, אף דודאי יבא לחילול שבת. וכן מותר לצורך מצוה. **והאחרונים** (קובה״ע כג א) הביאו דתוך ג׳ ימים אסור מדרבנן. [דאל״כ האיך יתירו משום מצווה[י]].

והביאו״ה (רמח ד ד״ה ופוסק) תמה האיך התירו בשביל דבר מצוה לגרום את עצמו לחלל שבת בידים, וכן בתחלת השבוע אם הוא יודע שיצטרך לעשות מלאכה בשבת האיך התירו דבר זה[יא].

והר״ש איגר תי׳ דמשום עיגונא הקילו. **והאחרונים** ביארו דמדרבנן אסור להכניס עצמו לפיקו״נ, ומשום עיגונא הקילו.

אבל **הקוב״ש** (יב) הק׳ דלדעת הרמב״ן (הו׳ בסמוך) בסוגיין הוה עריות ומהדין יהרג ואל יעבור [ואין היתר וחי בהם], אלא דיש סברא דבה״ג אינה צריכה למסור נפש [דבלא״ה יאנסוה], א״כ לא שייך פטור אונס[יב]. ואפ״ה מותר להכניס עצמו.

ויש שתי׳ דהתם לא היה ודאי שההגמון יבעול, ובמקום ספק לא נחשב מכניס עצמו לאונס[יג].

והמהרי״ט (א כא בסופו) נסתפק היכא דהכניס עצמו למצב דהעכו״ם אונס אותו לעבור על חרם ושבועה, האם נחשב שעבר על החרם. והביא מהא דאסתר נאסרה על מרדכי [כאשר אבדתי וכו׳] במה שהכניסה עצמה, ואף דבשעת מעשה היתה אונס[יד]. [וע״ש שדחה]. **והאחרונים** הק׳ דאדרבה בסוגיין מבואר דבה״ג אינה נאסרת על בעלה. [ויש לתרץ למהרי״ט דבסוגיין לא היה ודאי].

נב) **איכא פרוצות וכו׳. פרש״י** שאם יתירו להם עבדי ברצון, ונאסרת על בעליהן[טו]. ואי אפשר לדרוש להו דמותרות. [והנידון לא הוה דפרוצות יעשו ברצון, ויעברו איסור. אלא במה שנאסרות לבעליהם[טז]].

והפלאה הביא דנח׳ (פסחים כה:) היכא דלא אפשר וקמכוין, האם יש איסור מחמת הכוונה. ולהך מ״ד מותר לפרוצות שיהא להם כוונה ורצון במעשה[יז]. וכת׳ דאפ״ה נאסרת על בעלה[יח]. דהא דאפי׳ אומר מותר נאסרת על בעלה[יט] [וכמ״ש **המהרי״ק** (קסז, הו׳ ברמ״א קנח)].

וכמה **אחרונים** (ע׳ חלקת יואב) דנו במי שהיה אונס ורצון יחד[כ], האם אמרי׳ דסוף סוף נאנס. או דכיון דיש

שעובר הוה אונס. ומבואר דמכניס עצמו לאונס נחשב איסור גמור מדאורייתא [אלא דאינו נענש].

ט. ודעת **הבעה״מ** (שם) שהמילה נדחית כה״ג. [**והאחרונים** הק׳ סתירה בדברי הבעה״מ. ומ״ש דלא התירו משום מקום מצווה].

י. [ואפשר דכל דבר שהוא כדרך העולם לא נחשב מכניס עצמו לאונס. ודוקא כשעושה מעשה משונה שגורם לאונס. והיכא דתוך ג׳ ימים מפליג בספינה נחשב מכניס עצמו לאונס. אבל היכא דעושה מעשה מצווה נחשב רביתיה בכך, ולא מכניס עצמו לאונס].

יא. אך דן דשאר **ראשונים** פי׳ את הברייתא (שם) באופן דליכא חילול שבת דאורייתא.

יב. **והאחרונים** דנו די״ל דדין ׳וחי בהם׳ נאמר אף במקום ג׳ עבירות, היכא דע״פ דין אינה חייבת למסור נפש [מאיזה טעם]. ואף לרמב״ן הוה בגדר פטור.

יג. וי״ל דכיון דתליא במעשה דבר דעת, אף דהוה קרוב לודאי שיהא כן נחשב המתחדש האונס בשעת מעשה. [ויש לחלק דאסתר הביאה את האונס על עצמה. ואילו הכא עושה כדרך העולם, ועי״ז באו עליו אנסים].

יד. **והמהרי״ק** (קסז) כתב דלא עשתה שום עבירה, כיון דעשתה להצלת כל ישראל. והוכיח דנאסרת על בעלה אף לולי העבירה [ואכ״מ].

טו. והיא אסורה על בעלה כל ימיה [ואף דאינה נאמנת].

טז. וכן מבואר בתי׳ הגמ׳ דאיכא כהנות, דנאסרות על בעליהן.

יז. **והפלאה** נקט דה״ה כל מי שאנסוהו לעבור, רשאי להתכוון להנאה בזה.

יח. **והפלאה** (לקמן נא:) הביא עד״ז היכא דסופה ברצון דנאסרת על בעלה [לולי הא דיצר אלבשה]. אבל **הבית יעקב** (שם) העמיד באופן שיכולה לפרוש.

יט. ויש שדנו דמ״מ אין כאן ׳מעשה׳ בבגידה. ובוגדת רק במחשבה.

כ. **ובשיעורי ר׳ דוד** חילק בין היכא דיש לה רצון במצב זה של אונס [וכמו לא אפשר וקמכווין, דיש רצון עכשיו שנאנס. אבל לא היה עושה לולי האונס]. ואילו פרוצות איירי דבשעה זו יש לה רצון לעשות אף לולי האונס.

לה רצון בזה, לא נחשב שעושה מחמת האונס[כא].

נג) **תוד"ה ולדרוש.** ותי' ר"ת דאין חייבין מיתה על ביאת מצרי וכו' ומתוך כך התיר וכו' דל"ש לומר א' לבועל דהוה כביאת בהמה. דלא נחשב 'גילוי עריות' לענין יהרג ואל יעבור [וצ"ב אמאי תליא בחיוב מיתה, הא הבא על הבהמה ג"כ יש חיוב מיתה[כב]]. **ובתו"י** (יומא פב.) הביא בשם **ר"ת** דאינה נאסרת על בעלה, דהוה כביאת בהמה[כג]. וע"ז הק' **ריב"ם** (בתוס') דמבואר להדיא בכ"מ דנאסרת לבעל ע"י ביאת עכו"ם.

אבל **הריטב"א** הביא בשם **ר"ת** (וכ"כ **התה"ד** ריט) דנאסרת לבעל, ורק לבועל אינה נאסרת כיון דהוה כביאת בהמה. ולפ"ז כוונת ר"ת לחלק בין איסור בעל לאיסור בועל. ויש שביארו דאיסור בעל שייך לבגידה באישות [וכמ"ש **המהרי"ק** קסז], אבל איסור בועל תליא בדין גילוי עריות[כד].

ובחי' **ר' שמואל** (ג ב) כת' דכוונת ר"ת דהוה כבהמה, דאין כאן צד שני. ואף דודאי עצם הביאה הוה ביאת אדם, אבל אינו מתייחס לבועל. ולכן לא נחשב 'זנות דערוה'[כה], דאיסור לבועל הוה משום שמתייחס עליו[כו].

והפנ"י כתב דלר"ת אסורה לבעל מדרבנן.

והבעה"מ (סנהדרין יח. בדה"ר) תי'[כז] דילפי' דאין חיוב מיתה באשת איש הנבעלת לעכו"ם, דבעינן אשת רעהו[כח].

והאחרונים תמהו [על ר"ת] דמבואר בגמ' (סנהדרין עא:) דעכו"ם הבא על נערה המאורסה חייב מיתה [בדיני ישראל, וא"כ ה"ה נשואה בחנק][כט]. וצ"ל דכוונת ר"ת דאף שהוא חייב מיתה, מ"מ היא פטורה. וכ"כ בחי' הר"ן (סנהדרין עד: ונב:)[ל].

נד) **בא"ד ומתוך כך התיר ר"ת וכו' דל"ש למימר א' לבעל וא' לבועל בביאת מצרי דהוה כביאת בהמה. ובפסקי הרא"ש** (ד) כתב לקיים פסק ר"ת [ולאו מטעמיה], דאמרי' בגמ' (סוטה כו:) דס"ד דאינה נאסרת לבעל בביאת עכו"ם ועריות, דדרשי' א' לבעל וא' לבועל, והכא אינה נאסרת לבועל בביאה זו [דבלאו הכי אסורה עליו]. קמ"ל. [ובפשוטו קמ"ל דאף דבלא"ה אסורה עליו, מ"מ נתחדש איסור בועל בביאה זו. אבל הרא"ש כתב דקמ"ל דאע"ג דלא נאסרת לבועל, מ"מ נאסרת לבעל]. [ועוד מבואר בדברי הרא"ש דכיון דבשעת ביאה לא חל איסור לבועל, לא חל אח"כ[לא]].

ועוד כתב **הריטב"א** והמרדכי (סנהדרין תשכ) בשם **ר'**

כא. **והר"ש איגר** (שו"ת רע"א ק קכו, ועד"ז הפנ"י בקו"א) כת' [גבי אונס בגיטין] דאילו היה ברור לנו שגם בלעדי האונס היה מקיים לתנאי, א"כ הוה גט [ולא נחשב אונס]. [אלא דהוה ספק האם היה בא]. [אך **האו"ש** (גירושין ט יח ד"ה ונראה משום) נקט דגבי תנאי דעתו דוקא היכא שיתברר רצונו במעשה. ועד"ז הבית יעקב ב:].

כב. אלא דלא נחשב 'זנות', כדאיתא ביבמות נט: דאין זנות לבהמה. [וע' בזה חי' ר' שמואל].

כג. וכ"כ **תוס' שאנ"ץ** (סוטה כו:) בשם **י"א** להוכיח מכאן דעכו"ם אינו פוסל בביאתו [ואינה נאסרת על בעלה, אף אי חשיב רצון]. [והתוס' שאנץ הביא דר"ת חלק, והביא מעשה שאסר ר"ת לאשה שנשתמדה וכו']. [

כד. אך לכאורה האומרת מותר נאסרת אף על הבועל. וצ"ע.

כה. והביא עד"ז הגדר דאין זנות לבהמה.

כו. וכעי"ז כתב **הקובה"ע** (מה ט) דהאשה נעשית 'זונה', ואף דאין ע"ז שם ביאה.

כז. ע"ד דברי ר"ת, אלא דר"ת הוסיף דהוה כמו בהמה. ואילו לדברי הבעה"מ הוה מיעוט מחיוב מיתה.

עכ"פ מבואר מדברי הבעה"מ דעכו"ם הבא על בת ישראל הפנויה לא אמרי' יהרג ואל יעבור, ולא מקרי עריות. **והמלחמות** (שם) כתב דכיון דאין חיוב מיתה או כרת, אלא כחייבי לאוין לא ילפי' דין יהרג ואל יעבור. וכ"פ **הרמ"א** (יו"ד קנז ב) דלא נקרא 'עריות', אבל במה שנכלל בשם עריות חייב למסור נפש, אפי' בלאו בעלמא כדין אבזרייהו דעריות.

כח. כדדרשי' (סנהדרין נב:) לפטור ישראל הבא על נברית נשואה. **והבעה"מ** למד דה"נ להיפך, היא פטורה, דכלפי הבועל אינו רעהו [ובחי' **הר"ן** סנהדרין נב: הביא כן בשמו].

כט. ועוד הק' דבגמ' (יבמות מה.) יש מ"ד דעכו"ם ועבד הבא על א"א הולד ממזר [אבל לא בפנויה]. והרי כלפי דין ישראל אין בזה חיוב א"א.

ל. אבל **תוס'** (יומא פב:) הביאו דריב"ם פליג דיש איסור מיתה לא"א בביאת עכו"ם.

לא. **והשואל בתה"ד** (כט) דן עפ"ז דהבא על אחות אשתו כשהיא א"א, ונתגרשה ומתה אשתו. דנימא דלא חל איסור בועל בעריות (ע"פ הגמ' הנ"ל), וה"נ לא חל כשמתה אשתו [ע"פ דברי הרא"ש]. **והתה"ד** [וכ"פ **הרמ"א**] כתב דבאחות אשתו חל איסור לבועל כלפי הזמן לכשימות אחותה [וחל מעכשיו, ולא אמרי' דרק במיתת אחותה נתחדש מתיר]. אבל הכא בקטן שנולד דמי, ול"ש איסור כלפי זמן הזה.

יחיאל דמותרת בו לכשנתגייר, דגר שנתגייר בקטן שנולד דמי[לב]. וההיא שעתא לאו בר חיובא.

נה) **בא"ד וי"ל וכו' לפי שהאשה היא קרקע עולם, ולא עבדה מעשה וכו'.** ואינה חייבת למסור נפש מדין גילוי עריות וכו'. [אבל לענין חילול ד' ל"נ דיהני וכו'[לג]]. וכ"ד **רש"י** (יומא פב.) דגרסי' יהרג, ולא תהרג, דהיא אינה מצווה למסור נפשה, דאינה עושה כלום דקרקע עולם היא[לד].

ותוס' (סנהדרין עד:, יבמות נג: יומא פב:) ביארו דילפי' דין יהרג ואל יעבור מרוצח, וברוצח אינו חייב למסור נפש במקום שהוא בלא מעשה [שזורקים אותו על תינוק, ואבמ"ל].

והגר"ח (הל' יסוה"ת) חקר בסברת התוס' האם משום דעבירה בשב ואל תעשה לא חמיר כ"כ[לה], ולכן יהרג ואל יעבור[לו] [וכ"כ **הגר"ש איגר** בחי' רע"א בסוגיין[לז]]. או דהוה סברא דמאי חזית, ושב ואל תעשה. [דאבידת נפש שווה לאיסור גילוי עריות, והדין שב ואל תעשה[לח]].

והרמב"ן (מלחמות פסחים ו. בדה"ר, ובחי' הר"ן סנהדרין עד:, וריטב"א יבמות נד:) כתב דאינה חייבת למסור נפש, דמאחר שיכולים לכופה בע"כ, מה תועיל אם תמסור נפש[לט].

והמרדכי הביא **דר"י** פסק דאף ג' עבירות בצינעא יעבור ואל יהרג. וע' **תוס'** (ע"ז נד. ד"ה הא). **והבעה"מ** (סנהדרין שם) הביא בשם **ר' אחאי גאון** דאף ג' עבירות בהנאת עצמן יעבור ואל יהרג [ועיי"ש במלחמות דהאריך לחלוק].

נו) **תוד"ה ולדרוש [הב']**. וכיון דליכא סכנה אמאי לא מיחו וכו'[מ]. אבל **הרא"ה** (**והשיטמ"ק** בשם שיטה ישנה) חלקו דשפיר יש להתיר ביום ג' כדי שלא תבעל להגמון. ולכן פי' דקוש' הגמ' על הלשון דהוה סכנה [וכמ"ש **הריטב"א**].

נז) **א"ה בשלישי נמי וכו'.** יל"ד מה כוונת המקשן, אלא מה יעשו. [ואפשר דהיה להם לבטל לגמרי, וכל א' ישא מתי שרוצה[מא]].

נח) **תוד"ה ותו.** והכא בשני מותר לכתחילה וכו'. וקו' הגמ' דמשום הגמון הוה רק 'נהגו', ולא מורים לכתחילה. [ואילו משום סעודה מותר לכתחילה]. **והראשונים** (תוס' הרא"ש ריטב"א וכו') הק' וכי משום דיחטפו הסעודה יתירו טפי מאשר סכנה

לב. ושמעתי לפרש דנח' הראשונים בגדר איסור בועל, דלדעת שא"ר הוה מעין עונש, ואף שנתגייר לא נפטר מעונשין (סנהדרין עא:) [וכמו דגר שנתגייר עדיין הוא בעלים על כל נכסיו]. ובזה פליג הריטב"א דגדר איסור בועל הוה מציאות בגוף [וכמו דיני משפחה וקורבא].
ובתה"ד מבואר דכשחל איסור בועל לא אמרי' בקטן שנולד, אלא דמהני דין בקטן שנולד שלא חל כלפי מצב שאח"כ. [ויל"פ כן בכוונת **הריטב"א** **ומרדכי**. דפשיטא להו דלא חל איסור בועל בעבו"ם שאינו ראוי כלל לנישואין. וקמ"ל דלא חל כלפי אח"כ, דהוה גוף אחר].

לג. דאף באיסור קל יהרג ואל יעבור. [קמ"ל דליכא חילול השם]. והגר"ש איגר העיר דלר"ת אף קרקע עולם נחשב גילוי עריות, ורק לענין חילול ד' לאביי אמרי' יעבור ואל יהרג.

לד. וכן הביאו **תוס'** (שם) בשם **השאילתות**. וכ"כ **בבעה"מ** (פסחים ו. בדה"ר). **ובתוס'** (הנ"ל, ומלחמות שם) **תי'** דהיכא שאנסוה להביא עליה ערוה במעשה תיהרג. **והראב"ד** (שם) הביא **דרב אחא** [גאון] העמיד כשהעלתה לבה טינא (ע"פ הגמ' סנהדרין עה.).

לה. ואף **דתוס'** (ב"ק לב.) כת' דרחמנא אחשביה להנאתה מעשה [להתחייב חטאת ומלקות]. מ"מ לא חשיב כמעשה בקום ועשה.

לו. והק' **דרש"י** (סנהדרין עד.) ביאר הטעם [דרוצח יהרד ואל יעבור] דמאי חזית, דאין כאן היתר פיקו"נ. וא"כ האיך הותר אף עבירה קלה בשב ואל תעשה [ואב"מ].
ועוד יל"ד דבמקום שמד ופרהסיא אף עבירה קלה יהרג. א"כ שב ואל תעשה וכי גרע מעבירה קלה. [ואפשר דכיון דאין כאן 'עשייה' כלל גרע].

לז. **והר"ש איגר** דן דלפ"ז יהא מותר אף להתרפאות ע"י ג' עבירות, כשהוא שב ואל תעשה.

לח. **והחזו"א** (בגליונות שם) כתב דאף מניעת הצלת נפשו הוה שפיכת דמים, ונחשב עבירה כנגד עבירה, ולכן שב ואל תעשה.

לט. ומבואר בדברי **המלחמות** דזהו כוונת אביי בתי' שם דעי"ז מותר אף בפרהסיא. אבל **תוס'** כתבו דאף המקשן ידע סברת קרקע עולם לענין גילוי עריות, אלא שסבר דלענין פרהסיא אין לחלק. [ולסברת הרמב"ן אין מקום לחלק].

מ. **והקובה"ע** (כג בהשמטות) הביא **דהח"ח** (מחנה ישראל לג ו) דן האם מותר לעבור עבשיו איסור קל, להנצל מחר מאיסור חמור.

מא. אך תלי בסברות הראשונים האם מבטלים תקנה משום סכנה.

דהגמון[מב]. [וע' תוס' ד"ה איספרווא]. ומש"ה פי' כרש"י, דקו' הגמ' דלא דרשי' הכי בפרסום.

דף ד.

מת אביו של חתן

נט) **ובועל בעילת מצוה וכו'.** והגמ' (ה:) פי' דלא חל אבילות עד הקבורה. **והראשונים** הק' דמ"מ הוה אונן, ומשמע (בגמ' מו"ק כג:) דאסור בתשמיש המטה [וכמו שאסור בבשר ויין[א]], [אבל דעת **הרמב"ם** (אבל א ב) דאונן מותר בכל דיני אבילות]. **ותוס'** (מו"ק כג: ד"ה ואינו) כת' דראו להתיר איסור אנינות[ב].

והרמב"ן כתב דבסוגיין התירו בחתן, כיון דבעילת מצוה הוה עשה של תורה, ודחו זו מפני זו. **והריטב"א** (בשם תוס') כת' דעשוהו כנתייאש לקוברו כדי שיהא מותר בבשר ותשמיש המטה[ג].

ס) **שם. הלח"מ** (אבל א א) הק' בהא דאי' (בע"ב, וכ"פ רוב הראשונים) דאבילות חל רק בקבורה, והא למ"ד דאבילות הוה דאורייתא נלמד מקרא דכתיב ואחריתא כיום מר, וקרא קאי באנינות. א"כ אמאי לא חל דיני אבילות באונן. ונשאר בצ"ע.

אך **הרמב"ן** (תוה"א, הו' בחי' מו"ק כ., הו' בטור יו"ד שמא) כת' דאף קודם קבורה אסור ברחיצה וסיכה ושמחה ותספורת, וכן שאילת שלום ומלאכה. דעיקר אנינות ואבילות [דאורייתא] הוה כשמתו מוטל לפניו [דע"ז נאמר ואחריתה כיום מר]. וכת' דהקילו שלא לחייבו שיהא חולץ מנעליו ואינו עוטף הראש, מפני שהוא טרוד בעסקי המת. ועוד כתב דעיקר אבילות [מדאורייתא] הוה בדברי עידונים כגון רחיצה וכו' אבל מנעל וסנדל, דהוה עינוי ולצער נפשו, אינו דאורייתא. [ולכן הקילו דחל רק אחר קבורה[ד]].

ורע"א (הו' בתפא"י ברכות ג א) הביא בשם **התפארת למשה** לחלק דהאיסורין של אבל חל קודם קבורה, אבל חליצת סנדל וכדו' הוה עשה. ואונן פטור מכל המצוות, אף מצוות אבילות. **ורע"א** הביא מזה דיש 'מצוות חליצת סנדל', ולא שאסור לאבל ללכת במנעל[ה]. אבל **רע"א** הקשה דא"כ באופן שנתפס המת [וא"א לקבור], א"כ ליאסר בנעילת הסנדל [ובדברי הריטב"א הנ"ל מבואר דלא כן].

סא) **ונוהג ז' ימי המשתה. בשו"ת מהרי"ל** (ע) הק' הא אונן פטור מכל המצוות, א"כ אינו מחוייב במצוות ימי המשתה[ו] [ואמאי יחשב שחל רגל]. והוכיח מזה דאונן אינו נפטר ממצוות שיש להם זמן פרטי, ואם יש לו בן למול, ימול בביהכ"נ קודם עלינו כמו בשאר פעמים[ז].

סב) **ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבילות וכו'.**

פרש"י הויא לגביה כרגל ולא אתי אבילות וחיילא. **והרמב"ן** הק' דדעת **הגאונים** (והו' **רי"ף** ברכות י. מדה"ס, וכ"ד הרמב"ם אבל א א) דאבילות יום א' דאורייתא[ח] [כשהוא יום מיתה ויום קבורה], והאיך אתי שמחת חתן דרבנן ודחי ליה[ט]. [ועפ"ז פסק **בה"ג** דאבילות חל ביו"ט שני, דאתי דאורית' ודחי יו"ט דרבנן, ומ"ש הכא].

מב. וי"ל דמשום חשש הגמון אי"צ 'היתר', ממילא ידעינן להקדים. [ואיירי במצב בדיעבד, וכל הנידון לא הוה לכתחילה]. אבל משום סעודה צריך להתיר לכתחילה.

א. וכן מבואר בגמ' כאן 'ופורש', וע' תוד"ה בועל.

ב. **ובתלמידי רבינו יונה** (ברכות יא. בדה"ר) כתב דאיסור אונן בתשה"מ הוה חומרא משום קלות הראש.

ג. [ויל"פ דהפקיעו ממנו חיובו לענין קבורה, וממילא לא שייך אבילות].

ד. והרמב"ן כת' דמ"מ אינו מונה ז' ול' אלא משעה שנוהג בכל גדרי אבילות.

ה. והביא ראיה לזה מדברי **הר"ן** (ע' בסמוך) דהוה שב ואל תעשה. [וע' בסמוך בגדרי אבילות].

ו. [ולמש"כ הרמב"ן והריטב"א אין ראיה, דהפקיעו כאן את האנינות].

ז. **והט"ז** (שמא ו) הביא **דהרמ"א** (בתשובה כת"י) פליג.

ח. ועוד הביא **הרי"ף** (ברכות ט: בדה"ס) דעת מקצת רבוותא דז' ימי אבל דאורייתא. כדאי' (בראשית נ י) [שיוסף עשה על יעקב] אבל ז' ימים. [ויל"ע דהתם לא היה יום מיתה, ולא זמן קבורה]. [וע"ע רש"י (בראשית ז ד) לימים עוד ז', דהוה ז' ימי אבילות של מתושלח].

ט. ומבואר בדברי הרא"ש דקשה בתרתי, האיך יש כח ביד חכמים לעקור. ועוד אמאי העמידו דבריהם, אדרבה דין דאורייתא עדיף. **ותוס'** (ברכות מז: ד"ה מצוה) הביאו מסוגיין דז' ימי המשתה דרבנן דחי לאבילות דאורייתא. [וכעי"ז בסוגיה שם דתפלה דרבנן דחי 'לעולם בהם תעבודו' דאורייתא].

ור"י (הו' בראב"ש מו"ק ג ג) הוכיח מסוגיין דדין אבילות דרבנן, ורק דין אנינות הוה דאורייתא. וכתב לדחות דהכא קברו למחרת[י], וכה"ג ליכא אבילות דאורייתא [וכן דחו שא"ר, וכ"ד **הרשב"א**].

והרא"ש (כאן) הביא בשם **הרמ"ה** דאף שמחת חתן דאורייתא, דכתיב (שיר השירים ג יא) ביום חתונתו ביום שמחת לבו. [וכ"כ **המאירי**].

אבל **הרמב"ן** (ושא"ר) כת' דבי"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה. וביאר דבחתן העמידו דברידהם משום דאין אבילות במקום שמחה, ועוד שלא ינהוג יום א' אבילות עכשיו וו' ימים אחר ימי שמחה[יא]. אבל ביו"ט שני דרבנן נוהג אבילות וכמ"ש בה"ג.

והר"ן כתב דלפ"ז אינו ראוי להתעסק בדברים של שמחה [דהתירו רק בשב ואל תעשה]. **והמנח"ח** (רסד כח) תמה דהחתן שמח בכמה דיני שמחה [ולא הוזכר לאסור][יב]. **והדברי יחזקאל** (יז ד ועוד אחרונים) תי' [לדעת הראשונים והרמב"ם דמשמע דהתירו כל שמחה] דהפקיעו את הדין אבילות דהוה שב ואל תעשה, וממילא אינו מחוייב להתאבל, ומותר לשמוח אף בקו"ע[יג]. אבל בר"ן משמע דבאמת אסור בקום ועשה בדברי שמחה[יד].

סג) **הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין האנשים.**

הרא"ש הביא בשם **הראב"ד** דבעי תרוייהו, וצריך ב' שמירות. וע' בפוסקים (יו"ד שמב).

סד) **אין מונעין תכשיטין כל ל' יום. פרש"י** אע"פ שהן ימי אבילות. **והרא"ש** הק' דאשה אינה נאסרת בתכשיטין כל ל', שלא תתגנה על בעלה [בכל אבילות, ולא רק בכלה].

ובגמ' (יומא עח:) איתא דכלה רוחצת פניה [ביוה"כ] עד ל'. כדתניא אין מונעין תכשיטין מהכלה כל ל' יום. [והיינו ל' יום מהחתונה]. **והמג"א** (תריג יב) כתב דלדברי רש"י צע"ג. [**והמחה"ש** ביאר כוונתו להק' דלרש"י קאי אל' יום דאבילות, ולא קאי בל' דחופה[טו]].

ורש"י כת' וכ"ש מל' ואילך. **והמרדכי** (מו"ק תתקכד) הביא דביומא אי' עד ל' דוקא. [ובסוגיין ל' יום מהחופה הוה כ"ג לאבילות, וכ"כ **הפרמ"ג** על המג"א שם]. והביא **מרבותיו** דאסרו אחר ל' דחופה [ולפ"ז כל ל' קאי אל' דחופה, ולא דאבילות]. והמרדכי תי' לרש"י דביוה"כ לא הותר לאחר ל'. אבל גבי אבילות כיון שהותר עיקר האבילות, תו לא נאסר אח"כ[טז].

סה) **ודוקא אביו של חתן וכו' אבל איפכא לא[יז].**

[דהתירו רק בשעת הדחק]. **הרא"ש** דייק מדברי **הרי"ף** [וכן הביא בשם **בה"ג** והרי"ץ **גיאות**] דבשאר קרובים מכניסים לחופה קודם קבורה, אלא שנוהג אבילות ואח"כ ז' ימי שמחה.

והרא"ש תמה דמה תועלת יש למהר לחופה ולבזות המת, ולהפסיק בין חופה לימי שמחה. ועוד דלא התירו חופה וביאה לאונן אלא כה"ג. [ומבואר דדעת הרי"ף דאין איסור כלל בחופה וביאה באונן, ולא שהתירו מתוך הדחק, ע' לעיל]. **ובהג"מ** (אבל יא ו) הביא **דראבי"ה** הק' דאם התירו לבעול, עי"ז האם נחשב דעקרו את מצוות אבילות, וממילא ליכא איסורא, ודעת הר"ן דהתירו רק את המעשה שב ואל תעשה בפועל.

י. ואין איסור הלנת המת, כיון דהוה לכבודו. אבל הרמב"ן דחה דלא מסתבר דכל שמת תוך ז' ימי משתה מלינים את המת.

יא. וצ"ב דלמ"ד רגל אינו מפסיק אבילות לפני ג' ימים, נוהג יום א', וו' אחרי הרגל. וע' חי' ר' שמואל (ה).

יב. ועוד הק' האיך התירו לבעול בקום ועשה. [אבל למש"כ הראשונים דבאנינות עדיין לא חל איסור אבילות ניחא. אבל לדעת הרמב"ם קשה, דקרא דאבילות דאורייתא קאי באונן, וכה"ק הלח"מ].

יג. אבל **בעמק ברכה** (אבילות) העיר דברמב"ם משמע דכל מצות אבילות הו' בגדר איסורין [וע' **גרי"ז** אבל ד].

יד. **והקובה"ע** (סט ז) תלה המח' בגדר יש כח ביד חכמים,

טו. וכתב לתרץ [ע"פ המרדכי] דכוונת הגמ' ביומא להביא דנחשבת כלה אף אחר ז' ימי משתה, אבל הא פשיטא דאינו כלה יותר מל'.

טז. ויל"פ דזה כוונת רש"י (כאן) דכל ל' דחופה אין מונעים, וכ"ש אחר ל' דחופה, שהוא תוך ל' דאבילות. [ועפ"ז מתיישב קו' המחה"ש]. אבל פשטות דברי רש"י קאי דכ"ש אחר ל' דאבילות.

יז. **והנה"כ** כתב דבזה"ז שאר קרובים יטרחו בסעודה. ולכן אין להתיר חופה אלא נוהג אבילות קודם [וע' פתח"ת ב].

הוה רגל לגביה וינהוג ימי משתה. [ולא אמרי' דסיבת האבילות קודם].

והרשב"א (בע"ב, וכן הרא"ש ותוס' רא"ש) **כת'** דדוקא היכא דמת קודם שנכנס לחופה, דהוה קולא שהתירו לעשות חופה לדחות אבילותו. אבל מי שנכנס לחופה ואח"כ מת לו מת, דימי האבילות נדחין מפני ימי המשתה. וליכא קולא באבילות זו כלל[יח]. [ולכאורה אף במתו שאר קרובים וליכא פסידא]. דדין רגל דחתן קדם לאבילות.

והש"ך (נה"כ יו"ד שמב א) הביא **דרבינו ירוחם** הביא דדעת **הרי"צ גיאות ורד"ך** דאף אי לא בעל, לאחר שבירך ז' ברכות[יט] הוה כרגל גביה, ולא חל אבילות ברגל[כ]. והק' דבסוגיין אמרי' דבועל דוקא, משמע דחל רגל רק ע"י הבעילה. ותי' דדוקא הכא דאבילות קדמה, ולא אלים האי שמחה לחייבו במקום אבילות. אבל היכא דכבר נשא בהיתר, כיון דחלה עליו שמחה חופה, הוה רגל לכל דבר.

אבל הביא בשם **הרא"ש** דלא חל דין רגל עד שיבעול, [והיכא דהוה שאר קרובים[כא]] ינהג ז' ימי אבילות ואח"כ ז' ימי משתה[כב].

סו) **תוד"ה אבל איפכא.** וי"ל דלאחר לאו דוקא אלא לאחר ז' וכו' ותוך ז' ודאי אסור כדמוכח הכא[כג]. אבל **הכס"מ** דייק מדברי **הרמב"ם** (אבל ו ה) דכונס מיד, ורק אסור לבא עליה עד ל' יום[כד]. [וע"ע בפוסקים יו"ד שצב].

והרמב"ן (תוה"א) כתב דבסוגיין דהיה פיתו אפוי וכו' לא מאחרין עד ל' יום, דטריח ליה.

סז) **אמר רפרם ב"פ ל"ש אלא שנתן מים ע"ג בשר וכו'.** **הש"ך** (שמב א) הביא בשם **הב"ח** דדוקא היכא דכבר מוכן כל צרכי החופה. אבל אם לא מזג יינו, דעדיין צריך להשתדל עבור זה, ידחה חופתו וישתדל עבור הכל יחד. וכ"כ **הריטב"א** דתרתי בעינן בשר רחוץ ויין מזוג דאיכא הפסד מרובה[כה]. אבל **הרשב"א** כתב דסגי בחדא. וכן **הש"ך** חלק על הב"ח. והביא דבקיצור **פסקי הרא"ש** השמיט פתו אפוי, וע"כ דאף בחדא, כל מה שמפסיד התירו.

סח) **אין אבילות במועד, אבל דברים של צינעא נוהג.** [וכן ר' יוחנן (מו"ק כד.) אמר דדברים שבצינעא נוהג בשבת].

והבעה"מ (מו"ק שם יד: בדה"ר) גרס אף בסוגיין דדברים של צינעא נוהג בשבת. ואילו במועד ל"מ דנוהג דברים של צינעא. **והרמב"ן** דייק כן מדברי **הרמב"ם** (אבל י ג) שכתב דאין דבר מדברי האבילות נוהג בהם[כו]. **והמלחמות** (שם) האריך להקשות דבסוגיין איירי בימי משתה דדמי למועד. **והלח"מ** כתב ליישב דשבעת ימי המשתה גריעי מרגל, דשמחה קלושה היא, והוה כשבת.

סט) **תוד"ה אבל.** אע"ג דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ה"מ בתנאי אבל באמוראי לא. [משמע דהוה כלל שהכריעו בכל המח' התנאים דכדברי המיקל, ואילו במח' אמוראים לא הכריעו כן. אך בפשוטו הכלל דכדברי המיקל באבל הוא דיכול לסמוך להקל, דספק דרבנן לקולא. וא"כ קשה מ"ש אמוראים[כז]].

יח. ועפ"ז כת' דרשאי להתייחד כה"ג. והרשב"א נקט דנכנס לחופה ובעל, אך יל"ד דנקט כן משום איסור יחוד. דקודם שבעל אסור להתייחד.

יט. והט"ז הביא מה**דרישה** דמשעת הינומא [אף קודם קידושין] הוה רגל, ולא חל אבילות.

כ. אבל דברים שבצינעה נוהג. וכה"ג לא הקילו, ואסור אפי' בעילת מצווה.

כא. אבל באביו של חתן לא גרע מסוגיין דיכול לעשות ז' ימי משתה קודם [ויל"ד אם כבר עבר הסעודה ל"ש היתר מים ע"ג בשר וכו']].

כב. **והט"ז** (שם א) כתב דאף אם נאמר דחל ז' ימי משתה כרגל, הכא לא ניחא להו בהך תקנתא, ויכול לנהוג ימי אבילות קודם.

כג. **והריטב"א** כתב ליישב דמעשה דיוסף הכהן כנס בערב פסח סמוך לביה"ש, דרגל הפסיק אבילות.

כד. **והאחרונים** כתבו דלא נחשב חופה דאינה ראויה לביאה כיון דהוה רק איסור דרבנן. [וע"ע לקמן ז.].

כה. וצ"ב דאיתא נמי פיתו אפוי, והריטב"א השמיטו. ומנלן דהא לאו דוקא [וצ"ל דמסברא אינו הפסד כ"כ].

כו. אבל עיקר דבר הרמב"ם שם קאי לענין לבטל את האבילות, אחרי שכבר חל. [ומ"מ לשון הרמב"ם דאינו נוהג כלל, אבל **הכס"מ** דחה דקאי רק כלפי הא דמבטלין]. **והלח"מ** ציין **דהרמב"ם** (אבל יא ח) כתב דנוהג דברים בצינעא כשבת, משמע דגרס בגמ' כשבת.

כז. וי"ל דעיקר הכלל הוה קולא בספיקות. אלא דמ"מ כשהוכרע כאידך מ"ד אין כאן ספק. ומסרו לנו חז"ל דבתנאים בכ"מ הלכה כמקל.

דף ד:

ע) **וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל וכו'**. בפשוטו משמע דהוה סברא דיצרו תוקפו, ואסרו ביחוד דרבנן. [וע' **תוס'** סנהדרין לז. דאשתו נדה אינה בכלל עריות שאסורין ביחוד מדאורייתא]. אבל **בר"ן** (שבת יג. ה: בדה"ר) משמע דאסור מדאורייתא[א]. **והדבר"י** (טז ג) הביא דברי **הרמ"ה** (סנהדרין כא) דגדר יחוד דאורייתא תליא בהא דמיגרי ביה יצרא.

ותוס' (יומא יח:) נסתפקו שמא איירי דוקא בחור שלא נשא מעולם אסור דיצרו תוקפו.

עא) **הוא ישן. הראב"ד** (בעה"נ) כתב דנדה בימי חופתה שלא בעל אסור להתיחד 'בלילה'. **והבעה"מ** (שם) תמה דאין חילוק באיסור יחוד בין יום ללילה[ב]. [ולדעת הראב"ד מבואר דהוה גזירה בפנ"ע, ולא שייך לאיסור יחוד דעלמא].

עב) **באמת אמרו מוזגת לו את הכוס וכו'**. דבאבילות לא החמירו בהרחקות אלו. **והראב"ד** (בעה"נ, והו' בראש מו"ק ג לו) כתב דאף בחתן (דסוגיין) דאסור ביחוד, מ"מ מותר למזוג את הכוס, ואף חו"נ. אבל **רבינו ירוחם** (הו' בש"ך שמב ה) כתב דכיון דאסור ביחוד כ"ש דאינה מוזגת את הכוס [וכ"מ בראש בסוגיין]. וע' **קרני רא"ם והפלאה**.

עג) **באפה נהוג אבילות. הריטב"א** הביא **י"מ** דוקא בעודה בבית. **וי"מ** כל שהוא בעיר. **ותוס'** (מו"ק כ: ד"ה באפה) נסתפקו האם לפניה דוקא, או בכל הבית.

והרא"ש (מו"ק ג לה) כתב דלא נהגו כן בזה"ז, דכיון דאינו אלא משום כבוד עכשיו מוחלים. **והרמ"א** (יו"ד שעד ו) הביא **הג"מ** דכל המחמיר הוה מן המתמיהין, ומ"מ נהגו דכל קרובי המת הפסולין לעדות מראים קצת אבילות בעצמן שאינן רוחצין עד אחר השבת. וע"ע **בש"ך** (ז). **והפתח"ת** (שעד ד) כתב דמשמע ברמ"א דהך מנהג להחמיר אף היכא דליכא הכא קרובים המתאבלים [ולפ"ז לא שייך לסוגיין כלל]. **והיפ"ע** תמה דודאי המנהג הוא רק במה ששייך הדין ד'בפניו' דסוגיין.

עד) **רב אשי אמר וכו' אבילות דהכא קיל ואתי לזלזולי ביה**. ולכן אסור ביחוד. יל"ד היכא [דמלבד האבילות] היא ג"כ נדה, האם מותרת ביחוד [כיון דבעל].

והפוסקים דנו דבזה"ז מחמירים לאסור [כדין נדה] משום דם בתולים, א"כ יהא מותר להתייחד[ג] [וקשה על הראשונים ושו"ע דסתמו לאסור]. **והב"ח** (יו"ד שמב, הו' בשך ז) כתב דמ"מ נפק"מ בבעולה דליכא איסור משום בתולים[ד]. אבל **הט"ז** (ג) כת' דאין לנו כח להקל מדינא דגמ' אלא להחמיר[ה] [וע' נה"כ].

ובהג' הרד"ל כתב דה"ה לצד דאסור לבעול בשבת, אין איסור יחוד בשבת[ו].

עה) **כיון דאקילו רבנן אתו לזלזולי. הרא"ש** (ט) הביא **י"מ**[ז] דבמת קרובו ברגל אסור להתייחד. **והרא"ש** כתב ולא נהירא דהתם כבר חלה עליו רגל, ולא נחשב קולא כ"כ[ח]. [וכ"כ **הרשב"א** דלא הקילו בהך אבילות כלל, אלא דהרגל קדם].

ותוס' (יומא יח:) הביא בשם **הראב"ד** (בעה"נ שער הפרישה ב) חילק דבז' ימי המשתה אית ביה אפושי שמחה דשושבינין וכו'. ומש"ה יזלזלו באבילות. אבל שמחת הרגל ליתא לכל הני. [ותוס' דחו דבגמ' אי' משום שהקילו בחופה]. **ורע"א** (בגהש"ס שם) הק' דמבואר (בסוגיין) דאסור להתייחד אף בימי אבילות, דאין אפושי שמחה. **והרש"ש** כתב דמ"מ כיון דתקנו לאסור, אין מקום לחלק בין ימי שמחה לאח"כ.

א. וכן **תוס'** (סנהדרין הנ"ל) הזכירו הא דאסור קודם שבעל, משמע דהוה מדאורייתא.

ב. וכת' דיחוד מעבדי המלך הזקן [יצה"ר], והוא מושל רע ביום ובלילה, ואין לו עניים ולא בינה להבדיל בין יום ולילה, בין האור לחושך.

ג. ודלא כרמ"ה (ע' בסמוך) דאסור להתייחד משום איסור דם בתולים.

ד. ומבואר מדבריהם דהיתר בסוגיין, דבועל בעילת מצוה באנינות, קאי אף בכונס בעולה [ואפ"ה נחשב בעילת מצוה, ע' תוס' ד. ד"ה בעילת]. אבל **בגליון מהרש"א** (שם) ציין **דבגינת ורדים** פליג דלא התירו אלא בבתולה.

ה. **ובגליון מהרש"א** הביא בשם הגינת ורדים שמא תקנת ד"ב לא פשטא בכל מקום.

ו. והביא דוגמא לדבר מש"כ **הריא"ז** (שלט"ג כה: בדה"ר) דמותר לנדה למזוג את הכוס וכו' כשבעלה אבל או זקן, דאין יצרו תוקפו.

ז. וכ"ד **תוס'** (יומא יח:) בשם ר' יחיאל מפריש.

ח. ולפ"ז אף בחתן שמת לו מת אחרי שחל ימי שמחה, דלא

והרא"ש מביא בשם הרמ"ה דה"ה דם בתולים, כיון דהקילו [באיסור נדה זו] לגמור ביאתו, הדין דאסורין ביחוד אף דבעל. והרא"ש פליג דלא דמי לקולא דהכא.

עו) **משום דלא חל עליו אבילותא.** הראשונים הוכיחו מכאן דאיסורי אבילות חלו רק בקבורה, ודין אנינות לחוד. אבל דעת הרמב"ן (בתוה"א ומלחמות מו"ק טו.) דמדינא שייך איסור אבילות משעת מיתה (הו' בע"א), וכתב הרמב"ן דמשום קולא דקודם קבורה לא יקילו אחרי שחלו כל דיני אבילות.

עז) **תוד"ה עד.** ועוד י"מ וכו' כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה[ט], אין כהן מוזהר עליה, ואור"ת דמשובשת היא וכו'. וכעי"ז דנו הראשונים האם כהן מצווה בחרב כחלל, דאין הנזיר מגלח. [ע' **תוס'** נזיר נד ור"ש אהלות ב ד]. [אבל **האחרונים** הביאו מהרמב"ם (אבל ג ב) דכהן מותר לטמאות בחרב כחלל. אף דמשמע מדבריו דאסור ליטמא בגולל]. [וע"ע **מנח"ח** (רסג טז והלאה) דהאריך בכ"ז].

ו**תוס'** (ברכות יט:) הקשו דמ"מ הגולל הוה דבר המקבל טומאה, והאיך חוצץ בפני הטומאה. ותי' דהצד פנימי אינו מקב"ט.

עח) **בא"ד דהא רביעית דם וכו' וכהן מוזהר. ותוס'** (ברכות יט:) כת' ליישב דכל שם טומאה שהנזיר מגלח, אבל גולל ודופק אינו כלל בנזיר. א"נ הברייתא קאי כזקנים הראשונים (נזיר נג.) דנזיר מגלח על רביעית דם.

עט) **בא"ד וקשה לר"י וכו' ב' אבנים, יש לטומאה דרך שיצא וכו'.** [משמע דיסוד הטומאה משום דסותם את המת].

והרמב"ם (טומ"מ ג ג) כתב דגולל ודופק מטמאין בקבר. והאחרונים (גרי"ז נזיר נד) דייקו דאם הוציאו את המת נטהר הגולל והדופק[יא]. אבל רש"י (עירובין טו.) כתב דגולל טמא אף אם נטלוהו מהקבר.

דף ה.

פ) **פוסקין צדקה לעניים בשבת וכו'. המאירי** כת' דאע"ג דאמרי' (ביצה לז.) דאין מעריכין ואין מקדישין בשבת [גזירה משום מקח וממכר ושמא יכתוב], היינו דוקא בדבר מסויים [וכ"כ הר"ן שבת סד. בדה"ר]. אבל המשנ"ב (שו כז) הביא מהמג"א (שם יא) דמותר להתפיס לצדקה לעניים אף בדבר מסויים, דלא נחשב שיצא מרשותו.

פא) **גזירה שמא ישחוט וכו'.** [ומש"ה לא יבעול בע"ש]. וכ"פ הרמב"ם (אישות י יד). אבל **תוס'** (לקמן ז. ד"ה והילכתא) כת' דלא קי"ל כהך גזירה, כדמוכח בסוגיות אח"כ דמותר לבעול בתחילה בשבת[א].

ולדעת הרמב"ם התם שכנסה ביום אחר, ונתאחר ולא בא עליה. אבל **תוס'** (ה:) מבואר דאף כשנכנסה לחופה קודם, אפי' הכי לא יבעול בשבת משום גזירת בן עוף [וכ"כ **המהרש"ל** בדברי התוס'][ב]. והבי"ש (סד ד) הביא דסברת תוס' דעושים סעודה בליל הבעילה, ובזה פליג הרמב"ם.

נחשב קיל. אבל לסברת הראב"ד יש ריבוי שמחה ואסור. [וכ"כ **הלבוש**, ו**הש"ך** (רמב ו) חלק דמשמע דוקא היכא דכנס אחר שחל אבילות, דקילא ליה].

ט. ו**האו"ש** (אבל ג) העיר דאף נזיר לוקה בכל הטומאות, אלא דאינו מגלח. ומ"ש דכהן יהא יותר קל. וכתב להעמיד את הברייתא בכהן גדול, דהאיסור שנוסף בכה"ג [בשאר קרובים] תליא בדין 'חילול', דומיה דנזיר.

י. ו**החזו"א** (אהלות ז) הק' דבגמ' דמדלגין ע"ג ארונות איירי דפתוח מהצד, דאל"כ הוה קבר סתום. א"כ אף לא יטמא משום גולל.

יא. ו**הקוב"ש** (טו) הק' האיך נטהר, הרי טומאה שבו להיכן הלך.

והקוב"ש כת' דאף אי נימא דטומאת גולל הוה כעין יד, וממשיך טומאה מהמת. [ומש"ה כיון דיצא המת ממילא טהור, ול"ש סברת להיכן הלך]. הא מבואר (סוכה יג) דאף דבר המק"ט משום יד צריך שינוי מעשה להורידו מטומאתו. [ודבריו צ"ע, דכיון דאין בו טומאה מצד עצמו, אלא שמביא טומאה, א"כ ברגע שנפרד מהטומאה ליכא טומאה כלל. ובסוכה שם איירי דמ"מ פסול לסכך, דנחשב כלי שראוי לקבלת טומאה]. וכת' די"ל דגולל עדיף מיד, דאינו טמא כלל, אלא שיש לו דין הבאת טומאה מהמת.

והקוב"ש הק' א"כ אמאי אין נזיר מגלח, דהא הוה טומאה מחמת המת. [וכי הנטמא מהמת ע"י יד נימא דאין נזיר מגלח].

א. וכ"כ **תוס'** (ה: ד"ה מהו) דנח' התנאים בגזירה זו.

פב) **אלא מעתה יוה"כ וכו' ידחה. פרש"י** לשלישי.

והשיטמ"ק (בשם גליון תוס', וכן פנ"י ורש"ש) הק' דא"כ הושענא רבה יפול בשבת[ג]. **והריטב"א** הק' דהאיך דוחין יוה"כ משום גזירה זו. ותי' דדחינן יוה"כ משום גזירת ירקא ומתיא, והא עדיפא. **והשיטמ"ק** כתב דכוונת הגמ' שכשיוה"כ ראוי לחול ביום א', לא ידחה לב' [וידחה מיום ב' להיות ביום א']. **והפנ"י** ביאר דעדיף הך גזירה דסוגיין מגזירה דלא אד"ו ראש וכו'.

והריטב"א הביא **י"מ** דידחה סעודה בערב שלו[ד].

פג) **התם אית ליה רווחא. פרש"י** שהסעודה אינה עד למחר. **הגר"א** (או"ח תרד) הביא מכאן דסעודת ערב יוה"כ הוה ביום ולא בלילה. אבל **המג"א** (שם) הביא מה**של"ה** דיש נהגו דאף בלילה יש דין יו"ט. [וע' **מפרש** נדרים סג:].

ובשערי תשובה (לרבינו יונה ד ח) הביא ג' טעמים לאכילה בערב יוה"כ, להראות ששמחים בכפרה, ומשום סעודת יו"ט דיוה"כ, וכן שיהא כח לצום ביוה"כ[ה].

פד) **איבעי' להו וכו' ולא חיישינן לאקרורי דעתא. פרש"י** שיתקרר כעסו בהאי פורתא. **והרמב"ן ורא"ה** כת' דהקילו במקצת יום. והשיטמ"ק האריך בזה.

פה) **למחר משכים לאומנתו וכו' שקדו חכמים וכו' שיהא שמח וכו'. פרש"י** שאין משתה אלמון לאלמנה אלא יום א'. **הראשונים** הק' דאיתא (לקמן ז.) דהברכה הוה יום א', אבל שמחה יש ג' ימים. **והריטב"א** תי' דהיינו אחרי תקנת שקדו. והביא **אחרים** דהחשש היה שלא יחשוש לתקנת השמחה. [וע' שא"ר כעי"ז].

והרמב"ן הביא דמשמע דחתן אסור במלאכה משום תקנה זו, והביא **פרקי דר' אליעזר** דחתן דומה למלך ואינו יוצא בשוק לבדו ואסור במלאכה וכו'. **והבי"ש** (סד) כתב דנפק"מ בטעמים לאיסור מלאכה, האם מהני מחילה של האשה.

דף ה:

פו) **תוד"ה זה.** מוחק בגודל, דבעינן עבודה בימין. מבואר ד'מחיקה' הוה חלק מעבודת הקמיצה. [וע' מנחות יא.]. [וע"ע דעת **הרמב"ם** מעשה"ק ג יג ובנו"כ שם. ואב"מ].

פז) **זו אמה. פרש"י** מהגדולה מודדין. דשיעור אמה הוה הזרוע עם היד והאצבע[א]. **והרש"ש** כת' דהיינו אמה בת ו' טפחים[ב]. [ואבמ"ל].

פח) **זו אצבע. פרש"י** למתן דמים של חטאת. וצ"ב אמאי דוקא באצבע זו. אבל **המקד"ד** (קדשים כח ד) כתב די"ל דבעינן דוקא ימין.

פט) **מפני מה אוזן כולה קשה וכו'.** ע' מהרש"א ח"א.

סוגיית מיפקד פקיד

צ) **תוד"ה מהו.** אם אירע שלא בעל בליל ה', לא חייבוהו חכמים להמתין. וכעי"ז כת' **הרא"ה והר"ן** (א: בדה"ר) שלא הטריחו להרחיק בעילתו[ג]. **והשיטמ"ק** בשם **ר' יונה** העמיד בזמן דאין בי"ד קבועים.

צא) **תוד"ה דם.** טעמא דחבורה וכו'. **רש"י** (שבת קז.) הביא ב' לשונות דהויא תולדה דשוחט. או משום דנצבע העור [וכן הביאו בשם **הירושלמי**]. [וצ"ל דאיירי באופן דצריך את הצביעה, דאל"כ הוה מלאכה שאי"צ לגופא].

צב) **בא"ד וקשה לר"י וכו' וה"נ מאי צביעה איכא בהך חבורה**[ד]. ועוד הק' **התוס' הרא"ש** דמשום צובע אמאי תלי' אי הוה מיפקד פקיד או חבורי

ב. **והמאירי** כתב דנהגו להאכיל עוף לבני הבית בלילה של ביאה ראשונה, לומר שיפרו וירבו כתרנגולים.

ג. ותקנו לא אד"ו ראש, כדי שהושענא רבה לא יפול בשבת. ע' **תוס'** (סוכה מג:).

ד. ויקבענו ביום אחר. [ובפשוטו היינו בי"א]. והיינו לטעם דהסעודה משום שמחת הכפרה או משום סעודת יו"ט דיוה"כ.

ה. ודנו דנפק"מ בזה האם הוה 'דין סעודה' או מצוות אכילה. וי"ל דבלילה נהגו לאכול אבל אינו דין סעודה.

א. [וכ"כ **הגר"ז** (או"ח שמט), אבל **המג"א** (שמט ב) כתב דאמה הוא הזרוע לבד].

ב. והק' אמאי כתב רש"י הבנין והכלים, הא נח' ר"י ור"מ (כלים יז י) האם הכלים היו באמה בת ה' או ו', ולא הו"ל להכניס עצמו במח'.

ג. אבל י"ל דכוונת התוס' דמילתא דלא שכיחא לא גזרו.

ד. **והתוס' הרא"ש** כתב דאפשר דשייכא צביעה, לצבוע הסדינים או בשרה להראות שהיא בתולה.

מחבר. **והשיטמ"ק** (בשם קונטריסין) כתב דל"ש צביעה אלא בדבר שיש בו טורח או אומנות.

והשיטמ"ק כתב דלפ"ז הא דמילה אסור הוה משום גוזז, שתולש הבשר. [אבל תוס' הק' דמבואר דיש מלאכה במציצה, בהוצאת הדם. ולא רק מעיקר המילה].

והאחרונים (פנ"י, מגיני שלמה ועוד) **תי'** דאף רש"י מודה דעיקר חובל הוה משום נטילת נשמה, אלא דבאופן שנצרר הדם ולא יצא הק' רש"י דאינו נטילת נשמה. וכה"ג חייב משום צובע[ה]. [ולאידך לישנא ברש"י אף בנצרר נחשב נטילת נשמה, כיון דאין סופו לחזור].

צג) **שם.** ודעת **הרמב"ם** (שבת ח ז) כתב דהאיסור משום מפרק, דהוא תולדה דדש[ו]. **ובחי' חת"ס** דייק כן ממש"כ **רש"י** בסוגיין לחלק שהתפח נעול בפניו ופותחין לו ויוצא [ומשמע דהטעם דאין שינוי בדם שהוציאו[ז]].

והמנח"ח (מוסך השבת דש) הק' א"כ אף אי מיפקד פקיד יתחייב משום דש. **והביא דרש"י** (שבת צה.) כתב דחולב פקיד, וחייב משום דש[ח]. ועוד הק' דלמ"ד משקה זיתים וענבים מפקד פקיד, וחייב משום סוחט דהוה מפרק [לרמב"ם]. ועוד הק' דתבואה בקשיה הוה מיפקד [ולא מיחבר, וכ"כ רש"י שבת צה.], והיינו עיקר מלאכת דש. **והאחרונים** כת' לחלק דחובל חייב משום מפרק, משום שנוצר דבר חדש ע"י הפירוק. ולא דמי למלאכת דש דהתיקון הוא בסילוק המונע[ט].

צד) **תוד"ה לדם.** פי' ר"ת שצריך להוציא הדם שלא יתלכלך פעם אחרת. ותוס' נקטו דלפ"ז הוה מלאכה שאינו צריכא לגופא. **והאחרונים** הק' דא"כ אמאי מציצה (שבת קלג:) נחשב מלאכה, הא אי"צ לגופו. **והרש"ש** כת' דהגמ' (שבת) כר' יהודה דמלאכה שאי"צ לגופה חייב.

והבית יעקב תי' דנחשב צריכה לגופא, דנחשב תיקון בגוף, שהדם מזיקו. וביאר דבסוגיין לא אמרי' דנטילת הדם הוה תיקון, דבתולה עדיפא מבעולה. ולא הוה מעליותא בגוף האשה [אף שהוא צריך לזה]. וע' **קה"י.**

והשיטמ"ק כתב דניחא ליה בריבוי הדם, דכל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים (לקמן י:).

צה) **בא"ד ור"י מפרש לדם הוא צריך, לראות אם היא בתולה.** דנחשב צריכה לגופא במה שצריך את הדם [וכדאיתא (ב"ק לד:) דצריך לכלבו נחשב צריכה לגופה[ט]]. **והאחרונים** דנו דלא דמי לנטילת נשמה דבמשכן, ששחטו האילים [כדי שלא יהיו בהם חיים[יא]]. **והקה"י** (ג, וע"ע חי' ר' שמעון ה) כת' דכיון דהמלאכה הוה בהפרדה, בין אם הוה תיקון בדבר הנפרד או בדבר שנפרד ממנו נחשב צריכא לגופא. [וע' רמב"ן שבת קו וריב"ש שצד ואכמ"ל].

צו) **ואת"ל מיפקד, לדם הוא צריך ושרי. הרשב"א** אמאי אמרי' דשרי, הול"ל דהוה מלאכה שאי"צ לגופא, ותליא במח' ר' יהודה ור' שמעון.

צז) **רש"י ד"ה או כר"ש.** יש בקיאין בהטיה ואין דם יוצא ואף אין פתח נפתח. **המהרש"א** הק' דהכא

ה. ורש"י (ב"ק לד:) כתב דחובל נחשב צריכה לגופא כיון דצריך לדם לכלבו. והק' דנצרר הדם ולא יצא חייב, ותי' משום צובע הוא דמחייב.

ו. והאחרונים הק' לרש"י ותוס' אמאי לא יתחייב משום דש [ומ"ש מחולב לרש"י]. [אבל **ר"ת** (תוס' שבת עג: ד"ה מפרק) דן דתליא במח' ר' יהודה ורבנן (שבת עה.) האם יש דש שלא בגידולי קרקע, דבהמה אינה גידולי קרקע [לענין זה], וחולב חייב מטעם אחר].

ז. דאילו לתוס' סברת מיפקד, דלא נחשב דיש נטילת נשמה בדם. [ולא מתייחס לדופן כלל].

ח. וכתב דדוחק דהרמב"ם חולק על רש"י במציאות. [ויל"ד דבגמ' נסתפקו האם מיפקד פקיד, ואמאי לא יחלקו בזה הראשונים].

ט. והביאו **שו"ת ר"א בן הרמב"ם** (יח) דמפרק חייב אף כשאינו גדולי קרקע. ואף דדש הוה דוקא בגידו"ק, וגדר התולדה שונה מאב המלאכה.

י. ותוס' (ב"ק לה.) ביארו [דלא דמי לחופר גומא ואי"צ אלא לעפרה], דהכא צריך הוא לנטילת נשמה, כי הדם הוא הנפש, לתת לכלבו. [וכשיטת תוס' כאן דנטילת הנשמה הוה בדם, אבל לפשטות דהחיוב נטילת נשמה הוה בחלישות הגוף [וכ"כ בחי' **הר"ן** שבת קז.].

יא. והגרנ"ט הק' לפ"ז דכשמוציא את הדם שלא יתלכלך [לר"ת] יחשב צריכא לגופה, דומיה דמשכן. [ויש לחלק דבמשכן הנטילת נשמה היתה באילים, שהיה צריך שיהיו בלא נשמה. ובזה צריכא לגופה. אבל בחובל הנטילת נשמה אינו בסילוק הדם, אלא במה שנוטל את הדם ממקום חיותו, ולכן בענין צל"ג במה שהדם אינו במקום חיותו].

אמרי׳ דלדם הוא צריך, ולהוציא דם הוה פסי״ר דעשיית פתח[יב]. וכה״ק **הרשב״א** (על הראב״ד) **והשיטמ״ק** (על רש״י). אבל **הריטב״א** כת׳ דמ״מ כיון דאפשר שיזדמן לו, אפי׳ בצד הרחוק[יג] לא חשיב פסיק רישא[יד]. **והאחרונים** פי׳ דפסיק רישא הוה רק באופן דברור לו שיעשה ע״י מעשיו, ולא סגי במה שרצונו בכך [וע״ע בסמוך]. **והרשב״א** כת׳ דיש ב׳ אופנים של הטיה, ויש בקיאין להוציא דם בלא לפתוח פתח.

צח) **רש״י ד״ה או דלמא לפתח.** והרי הוא כבנין ואסור. **ורש״י** (לעיל ו:) הוסיף דאשכחן בנין בבע״ח. [וע׳ מש״כ שם].

צט) **מקלקל הוא אצל הפתח. בשו״ת מהר״ח או״ז** (קפז) הק׳ מ״ש מהקורע בחמתו, דנחשב מתקן, דעושה נחת רוח ליצרו. וה״נ יש לו נחת רוח בבעילה. ותי׳ דמייתב ליצריה דהכא אינו מיישב יצרו בקלקול זה. [וביארו כוונתו דדוקא התם דיש לו נחת רוח בעצם הקלקול]. ובשו״ת **עבודת הגרשוני** (נ) תי׳ דאפשר לעשות נחת רוח ליצרו ע״י הטיה.

ק) **תוד״ה אם.** הכא מותר לכתחילה משום דאיכא תרתי, מקלקל בחבורה ודבר שאינו מתכוון. ואף דלר׳ יהודה דבר שאינו מתכוון אסור, שאני הכא דהוה מקלקל בחבורה. [ונח׳ תי׳ התוס׳ האם כל מקלקל ואינו מתכוון שרי, או רק במקום מצוה].

ודעת **תוס׳** בב״מ (יומא לה:, שבת מא:, סנהדרין פה., וכ״כ **רש״י** שבת קכא:) דר׳ יהודה ס״ל דדבר שאינו מתכוין באיסור שבת הוה רק דרבנן, דאינו מלאכת מחשבת[טו] [אבל פסיק רישא חייב, כדמוכח בבריתות כ.]. ודוקא בשאר איסורי התורה ר׳ יהודה ס״ל דאינו מתכוין הוה דאורייתא [**והריטב״א** יומא לד: פליג]. **והפנ״י** כת׳ עפ״ז דכוונת התוס׳ כאן דאינו מתכוון דרבנן, דמש״ה התירו בצירוף מקלקל.

אבל **המשנ״ל** (שבת א ה) ביאר כוונת התוס׳ דמקלקל בחבורה הוה איסור דרבנן, ולא גזרו אינו מתכוון באיסור דרבנן. [אך הק׳ דבכמה מקומות אסרי׳ אינו מתכוון בדרבנן. ותי׳ דצ״ל דמקלקל קיל טפי].

והרשב״א הביא דכיון דאיסור אינו מתכוון הוא דרבנן, ולכן במקום מצווה הקילו. [אך הק׳ דבגמ׳ (שבת קלג.) מבואר דאף במקום מצווה לא התירו מילה, אף דהוה אינו מתכוון].

ועוד תי׳ **הרשב״א** דהא דאסרו מקלקל מדרבנן הוה משום גזירה אטו אופן שהוא מתקן, אבל הכא לא אתי לאיחלופי בפתח אחר.

קא) **את״ל מקלקל בחבורה הוא, במקלקל הלכה כר״י או כר׳ שמעון. פרש״י** דר׳ אבהו (שבת קו., וב״ק לד: וסנהדרין פד:) אמר דר׳ שמעון ס״ל דחובל ומבעיר חייב אף כשהוא מקלקל[טז]. ואילו ר׳ יהודה ס״ל דכל מקלקלין פטורין[יז].

קב) **תוד״ה את״ל.** הואיל ומקלקל בחבורה חייב, מתעסק נמי חייב וכו׳ משום דאין זה מלאכת מחשבת וכו׳. [ונתחדש דחובל חייב אף דלא הוה מלאכת מחשבת]. ואילו אין מתכוין הוה פטור בכל התורה. ולא תלי במלאכת מחשבת.

ותוס׳ (שבת עה. ד״ה טפי) הביאו דמבואר (שם)

יב. וכתב דדברי רש״י קאי אאידך לישנא, והכא צ״ל כתוס׳ [ד״ה לדם] דיכול להוציא בלא פתח.

יג. אבל **הביאו״ה** (רעז ד״ה שמא) כת׳ דכל קרוב לודאי נחשב פסי״ר. וכ״כ **המשנ״ב** (שיד נב) ד׳כמעט פסי״ר׳ אסור. וכן **בשעה״צ** (שכ מט).

יד. וצ״ל דאינו מתכוון להוצאת הדם. וכן צ״ל בגמ׳ ו: [וכ״מ בראשונים שם], דבמתכוון ודאי לא הותר. [ואף דכל חתן רוצה לראות דם בתולים, בשבת יודע שאסור. ואף דהוה מחמת האיסור שבת נחשב אינו מתכוון. אבל גדר ׳לא ניחא ליה׳ לא תליא באיסור שבת].

טו. **והגר״ח** (שבת י, הו׳ לקמן ו:) העמיד דלפ״ז יש ב׳ סיבות לפטור אינו מתכוון. דמלבד הפטור דבכל התורה [דלא נחשב מעשה דידיה, אלא כנעשית מאליה, ע׳ קוב״ש ח״ב כג], בשבת פטור משום דאינו מלאכת מחשבת. והגר״ח כת׳ דיש נפק״מ בדבר, דגדר ׳מחשבת׳ תליא בידיעתו, ולא ברצון [ע׳ בסמוך].

טז. **ופרש״י** (שבת קו.) דר׳ שמעון ס״ל דמלאכה שאי״צ לגופה פטור, הלכך אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל. ואילו ר׳ יהודה ס״ל דחייב בצריך לבלבו, ונחשב תיקון. אף דאינו צריכה לגופה. דאע״פ דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה, מתקן הוא אצל אחרים. ור׳ יהודה ס״ל דהוה מלאכה משום תקון אחרים. עי״ש תוס׳ וראשונים.

יז. **ורש״י** (הנ״ל) כת׳ דמח׳ זו עולה ממח׳ דאי״צ לגופה. אבל תוס׳ (שבת שם וסנהדרין פד:) חלקו דגמירי להו מח׳ בפנ״ע במקלקל בחבורה.

דמלאכה שאי"צ לגופה פטור בחובל[יח]. והק' דמבואר (חגיגה יז:) דאיצל"ג פטור הוא משום דבעי מלאכת מחשבת [וכ"כ **רש"י** שבת צג:]. א"כ מ"ש דחייב בחבורה.

והבית יעקב כת' דצ"ל דהפטור מלאכה שאיצל"ג הוא משום דלא הוי דומיא דמשכן ולא חשיב מלאכה כלל, ולא משום מלאכת מחשבת[יט]. [ע"ע אחיעזר ב ה ז].

קג) **בא"ד וי"ל דמתעסק 'דמתכוון למלאכה' לא מיפטר אלא משום דאין זה מלאכת מחשבת.** כוונת התוס' דיש ב' אופנים של מתעסק, דבנתכוון להגביה תלוש ונמצא מחובר, פטור בכה"ת [דילפי' מ'בה'[כ]. דלא נתכוון לעצם המלאכה כלל. אבל נתכוון למחובר זה ונמצא מחובר אחר פטור רק לענין שבת, משום מלאכת מחשבת [ועד"ז כת' **תוס'** שבת עב:].

דף ו.

קד) **ורב שרי וכו' האי מסוכריא דנזייתא וכו'. פרש"י** דקו' הגמ' בהא דדבר שאינו מתכוין מותר. [וכן מבואר בהמשך הסוגיה דנח' בטעם זה. וע"ע בע"ב]. והגמ' דוחה דפטור משום מקלקל [כספיקות דלעיל][א].

פסיק רישיה

קה) **מודה ר' שמעון בפסיק רישיה וכו'. האחרונים** (קוב"ש יח, חי' ר' שמעון ושער"י ג כה) חקרו בגדר פסיק רישא, האם פסיק רישא נחשב שהוא מתכוון [וכ"כ **ר"ח** (סוכה לג:) דאמרי' ארומי קא מערים[ב]. **או** דחייב אף כשאינו מתכוין. דכיון דמונח במעשה זו לעשות בהכרח מלאכה, וסגי שמתכוון למעשה הזו[ג]. [וע"ע בסמוך].

והריב"ש (שצד) כתב דמי שמסרק את ראשו, אף דבכל שערה אינו פסי"ר, מ"מ ודאי יתלוש שערה א' [ודנים על הכל כא']. דאף בסוגיין רק חלק יסחט, ואינו פסיק רישא על כל טיפה.

קו) **תוד"ה האי.** והכא אור"ת דהנסחט הולך לאיבוד וכו'. פשטות לשון התוס' משמע דטעם ההיתר משום דלא ניחא ליה, וכדעת הערוך (הו' בהמשך התוס'). אבל **הביאו"ה** (שכ יח) הביא דסברת הולך לאיבוד הוא דלא נחשב מפרק ודש כלל. ואף לולי סברת הערוך [ואף אם יתכוון לסחוט][ד].

קז) **בא"ד וכן פי' הערוך דכל פסיק רישא דלא ניחא ליה מותר. והרא"ש** (שבת טז ח) ביאר סברת הערוך דפסי"ר אמרי' דאנן סהדי דקמכוון, אבל היכא דלא איכפת ליה לא אמרי' אנן סהדי. והיינו כצד הא'. אבל לצד הב' אין סברא לחלק דלא יחשב פסיק רישיה היכא דלא ניחא ליה[ה].

קח) **בא"ד ועיקר ראייתו וכו' מזלפין יין ע"ג האישים, אע"ג דפסי"ר הוא, דודאי מכבה הוא, כיון דלא ניחא ליה שרי.** [ואין בזה איסור כיבוי אש המזבח]. ומבואר דה**ערוך** התיר אף בכל התורה היכא דלא ניחא ליה. וכן מוכח גבי קציצת בהרת (שבת קלג.). ועוד הביאו **הראשונים** (רשב"א כאן, ושא"ר שבת קיא) ראיה לדברי הערוך מהא דמוכרי כסות מוכרים כדרכם, אף דפסי"ר שיהנה מכלאים[ו]. [והראשונים דחו דבכלאים לא אסרה תורה אלא לבישה של

יח. אך **תוס'** (ב"ק לד: בתי' הא') כת' דלר' אבהו לר' שמעון חובל חייב אף כשאי"צ לגופה.

יט. ויל"פ דהוה סברא דאי"צ לגופא לא נחשב 'צורך' בגוף המלאכה, והעושה מלאכה בלא טעם גרע ממקלקל [שנעשית למטרת הקלקול].

כ. **והקוב"ש** (ח"ב כג ב) דן מה החילוק בין מתעסק דבעי קרא לפטור, ואילו אינו מתכוון פטור מסברא. ועיקר החילוק דאינו מתכוון הוה היתר לפני המעשה, ואילו מתעסק הוה דין לאחר מעשה. [ועי"ש מש"כ בזה].

א. ומבואר דאין צד דלא הוה מלאכה כלל, עכ"פ משום הפתח. והמח' או משום אין מתכוין או משום מקלקל [בחבורה].

ב. **ורש"י** (סוכה שם) כתב 'במתכוון חשיב ליה'. [ויש לדחות דכוונתו דדינו כמתכוון, ולא שבאמת נתכוון]. וע"ע בסמוך בשם הרא"ש.

ג. **והשער"י** (ג כה ד"ה ובעיקר) כת' דסברת ר' שמעון דלא נחשב 'שם המעשה' בלא כוונת העושה. ובפסיק רישיה הפעולה עצמה נקראת הריגה, אף בלא כוונת העושה. [ועפ"ז ביאר סברת הר"ן (חולין, ע' בסמוך) דהשתמשות והנאה שאני].

ד. והביאו דכן משמע באו"ז (נט).

ה. ויל"ד האם שאר ראשונים פליגי בזה גופה.

ו. אבל **תוס'** (שבת כט: ד"ה ובלבד) כת' דאיירי דוקא באופן דאינו פסיק רישא.

הנאה[ז]. ומכל זה מוכח דסברת הערוך מהני בכל התורה.

אבל כמה **ראשונים** (ר"ן שבת קי:, ורא"ש שם יד ט) כת' [גבי סירוס] דאף לדעת הערוך דפסי"ר דלא ניח"ל מותר, היינו דוקא בשבת [דבעי מלאכת מחשבת[ח]], אבל בכה"ת פסיק רישא אסור. [והביאו ראיה מדברי המקשן (זבחים צא:) דאסור לזלף[ט]].

וצ"ע דהערוך הביא ראיה ממזלפין[י], וכו ממוכרי כסות דכלאים. וצריך לדחוק דכוונת הראשונים להכריע כן בסברת הערוך[יא], אף דדעת הערוך אינו כן [וכ"מ **בק"נ** שם][יב]. **והק"נ** חילק דאיסור סירוס [ועוד איסורי התורה] המעשה אסור מצד עצמו [דהאיסור משום התוצאה, ולא משום שהוא עושה 'בכוונה', ולכן ל"ש היתר דלא ניחא לי]. אבל קציצת בהרת וגדר לבישה בכלאים שייך לכוונה ורצון[יג].

קט) **שם. מזלפין. תוס'** (יומא לה. בסו"ד) כת' דצ"ל דמזלפו בטיפין דקות, א"נ מזלפין ע"ג אברים כדי שלא יכבה האש. **והרא"ש** (שבת יב א) כתב דלא הוה פסיק רישא, דאפשר שיפול ע"ג אברים[יד].

אבל **רש"י** (זבחים צא:) ביאר תי' הגמ' דאפשר לזלפו בטיפין דקות, הילכך א"נ מכבה בטיפין גסות נחשב דבר שאינו מתכוון. [וצ"ב דהשתא עושה טיפין גסות, ובזה הוה פסי"ר. **והאחרונים** ביארו דמאחר ד'מעשה זילוף' אינו פסי"ר לכיבוי מותר, ואף אם בפועל יהא פסי"ר[טו]].

קי) **בא"ד וראיות הערוך אינן ראיות וכו', דאיכא למימר מצוה שאני.** מבואר דתוס' פליג על הערוך רק מדרבנן. אך כיון דלא ניחא ליה אינו חייב. ומש"ה במקום מצווה הקילו. וכ"כ **הרשב"א** בשם **ר"י**. **והאחרונים** דנו האם תוס' מודו לסברת הערוך מדאורייתא [וכ"מ בדברי **הרא"ש** בסמוך[טז]], או דבכה"ת פסי"ר דלא ניחא ליה נחשב מתכוון. אלא דלענין שבת פטור משום דאי"צ לגופה [וכ"כ **תוס'** סוכה לג:[יז]].

קיא) **בא"ד וכן ההיא דאית ליה הושענא אחריתי וכו' א"נ ה"פ וכו' דשמא לא יצטרך לו ונמצא דלא תיקן כלי, ולא הוה פסי"ר.** [וע' ריב"ש שצד]. וכ"כ **רש"י** (סוכה לג:) דכיון דאית ליה הושענא אחריתי לא תיקן כלי. **ותוס'** (שבת קג., יומא לה.) הק' דבגמ'

ז. והרמב"ן והר"ן (שבת קיא.) כת' דמוכרי כסות לא נחשב לבישה, דלא אסרה תורה אלא לבישה של הנאה [ואף דהוה פסיק רישא].

והר"ן (חולין צז. לב. בדה"ר) כתב דלענין הנאה אף פסי"ר נחשב אינו מתכוון. [וקצ"ע הסתירה בדברי הר"ן. ויש ליישב דתרוייהו בעינן, דקו' הראשונים דיש כאן 'מעשה לבישה', דלא תליא בהנאה. וזה תי' דלא אסרה תורה אלא לבישה של הנאה. ובזה כתב הר"ן דפסי"ר של הנאה לא נחשב הנאה, להחשב לבישת הנאה].

ח. ובחי' ר' שלמה (ג) העיר דמבואר דהא דלא ניחא ליה הוה סברא במלאכת שבת, דתליא במחשבה ורצון. והיפך מש"כ הגר"ח דתליא בידיעה [ולא ברצון]. [אבל למש"כ דכוונת הראשונים לחלק בין מלאכה דהתוצאה עיקר, א"כ אין סתירה מכאן כלל].

ט. והמפרשים הביאו דה**מהר"ל מפראג** הק' דאדרבה התרצן תי' להיפך [ועוד האריך להקשות]. וע' ברכת הזבח (זבחים שם). **והק"נ** כתב די"ל דכוונת התרצן דאינו פסי"ר, וכמ"ש **תוס'** (יומא לה. וכ"מ הו' בסמוך). **והמג"א** (שכ כ) כתב דכוונת הרא"ש דלא קי"ל כשמואל וכמסקנת הגמ' שם.

י. והאיך הביאו ראיה הפוכה מהא דמזלפין.

יא. אך צ"ע דמשמע ד**הראשונים** (הנ"ל) לא פסקו כדעת הערוך [אף בשבת]. [א"כ אליבא דמאן מהני הכרעה זו, אליבא בהערוך ואף דלא ס"ל כן].

יב. וכעי"ז כתב **החזו"א** (או"ח סב כו).

יג. וצ"ל דהמקשן בזבחים ס"ל דאף איסור כיבוי אש משום תוצאת הכיבוי, והגמ' תי' דתליא בכוונה ורצון.

יד. משמע דאף דלא היה מכוון לכך, כיון דאפשר שיפול ע"ג אברים לא חשיב פסיק רישא. [ולא אמרי' ניחזי אי זילף קרוב לאברים].

טו. וכעי"ז כתב **הריטב"א** (לעיל ה:) גבי אינו בקי בהטיה. **והשלט"ג** (שבת לח. בדה"ר ג) חידש דכל מעשה שאפשר לעשות זולת הפסי"ר, אז אפי' עביד אותו מעשה בפסי"ר שרי. כי לא מתכוין לעשות בפסי"ר.

טז. ורע"א הביא כן מדברי **תוס'** (בכורות כד.) דאף תולש שער בבכור, באופן דהוה פסי"ר דלא ניחא ליה פטור [אף בכל התורה].

יז. ותוס' (שבת קג. ד"ה לא) כתב דפטור אבל אסור. ואח"כ כת' (ד"ה בארעא) דהפטור משום דאי"צ לגופא. **והאחרונים** דנו האם הוה ב' תי', או טעם לפטור בתי' הא', דפסיק רישא דלא ניחא ליה הוה מלאכה דאי"צ לגופה.

שם מבואר דהתיתר רק לר׳ שמעון דדשא״מ[יח].

ותוס׳ (שבת שם, ויומא שם) תי׳ דמיעוט ענבים אינו דאורייתא, דאין נראה תיקון כ״כ[יט], ורבנן לא גזרו כשלא נהנה. **והרא״ש** (שבת יב א) כתב דאע״ג דהוה פסי״ר שרי, דשמא לא יהא צריך לזה, ואיגלאי מילתא דלא תיקן כלי. אבל לר׳ יהודה אסור כיון דאילו יצטרך לו הוה איסור דאורייתא. [מבואר דפסי״ר דלא ניחא ליה לר׳ יהודה חייב, ולר׳ שמעון אסור מדרבנן].

ספק פסי״ר לשעבר – הט״ז (או״ח שטז ג) כת׳ דמותר לסגור תיבה אף באופן דספק שיש בתוכה זבובים, דהוה ספק פסי״ר, ואינו מתכוון. **והביאו״ה** (ד״ה ולכן) חלק דכיון דאילו יש בו זבובים, בודאי יעשה צידה ע״י סגירתו, וכיון דהוה ספק לשעבר הוה ספיקא דאורייתא. ולא דמי לאינו מתכוון כשאינו פסי״ר, דאינו מוכח במעשיו שיעשה האיסור[כ], וציין דכ״כ **רע״א** (יו״ד פז ו[כא]).

אמנם **הביאו״ה** הביא דבדברי התוס׳ דידן מבואר כדברי הט״ז, דאף דספק האם יהיה לו הושענא אחריתי, ואיגלאי מילתא [דמונח במעשיו שודאי] כלי עבד. אפי׳ הכי מותר מספק. וכת׳ לדחות דבסוגיין תליא עב״פ בעתיד, האם יצטרך. אבל דבר שתלוי בעבר לא נחשב פסי״ר.

והאחרונים ביארו דתלי׳ בחקירה הנ״ל בגדר פסי״ר, דלצד דאנן סהדי דמתכוון, א״כ י״ל דתליא בידיעתו. וכיון שהוא ספק לו אינו מתכוון. אבל למש״כ דכיון דהוה פסי״ר נחשב שמונח הדבר בעשייתו, א״כ מסתבר דאף כשאינו יודע, מ״מ אילו הוה פסי״ר נחשב מעשה מלאכה.

קיב) **בא״ד ועל פי׳ הערוך קשה דתנן** (שבת קז.) המפיס מורסא וכו׳ אע״ג דלא ניח״ל בפה כלל וכו׳. [ע״ע לקמן ו:]. **רע״א** הק׳ דהתם מכוין למלאכה לפתוח המורסא, אלא דאי״צ לגופא [כמו מכבה, דנתכוון לכבות, אלא דאי״צ גוף הכיבוי, וחופר בור כשצריך לעפר[כב]]. ולכו״ע מלאכה דאי״צ לגופא אסור מדרבנן [אף דלא ניחא ליה כלל]. והערוך איירי דוקא באינו מתכוון, דמכוין להכניס לגיגית, ואינו רוצה את פעולת הסחיטה כלל. **והאחרונים** (חי׳ ר׳ שלמה, קה״י ועוד) תי׳ דהתם נמי נחשב אינו מתכוון כיון דלא נתכוון להגדרת המלאכה[כג]. דה״נ אינו מתכוון ל׳פתח׳, אלא להוציא את הליחה[כד].

ותוס׳ (שבת קג.) כת׳ דאינו מתכוון לעשיית פתח אלא לנקיבה בעלמא.

דף ו:

קיג) **דאמר שמואל פירצה דחוקה מותר ליכנס וכו׳.**

פרש״י דילמא מחבל פורתא, ולא אסרינן מספק. משמע דהוה היתר אינו מתכוון[א], וכ״כ **הרמב״ם** (שבת א ה). [ולפ״ז קאי רק לשמואל כר׳ שמעון, אבל ר׳ יהודה אוסר דבר שאינו מתכוין]. אבל **הרשב״א** (בסו״ד) כת׳ דכיון דבעל הדם בא מהצדדים, ואיו בו משום חבורה או פתח. וכפירצה דחוקה שמשיר צרורות דרך כניסתו. [משמע דאף

יח. ובזה תי׳ תוס׳ דידן תי׳ דהוה ספק שיצטרך ולכן תליא בהיתר דאינו מתכוון. [וע׳ בסמוך].

יט. אבל **המרדכי** (סוכה תשמז) כתב בשם ריב״א דהוה תיקון כלי דאורייתא [וי״ל דכ״ד תוס׳ דידן].

כ. ויל״ד [דיש אופנים] בגרירת ספסל, שאם נבדוק היטב כובד הספסל ומצב הקרקע, נוכל לדעת קודם המעשה שיעשה חריץ. ואפי׳ הכי מותר [דע״פ הרוב אינו מוכח]. [וכעי״ז הביא **הביאו״ה** בסו״ד מדברי **המלחמות** סייעתא לדברי הט״ז].

כא. דה**רמ״א** (שם) אסר לחתות תחת קדירה של עכו״ם, שמא מתבשל בו בשר בחלב. והק׳ **רע״א** דאינו מתכוון, ואינו פסי״ר דשמא אינו מתבשל עכשיו בשר בחלב. ודחה דדוקא בספק דלהבא כגורר ספסל, שמא לא יהא נעשה כן במעשה שלו, ונחשב אינו מתכוון. אבל ספק לשעבר הוה פסי״ר [אבל ציין לדברי הט״ז גבי זבובים].

כב. **והכס״מ** (שבת א ז) הביא בשם **ר״א בן הרמב״ם** לבאר החילוק דפסיק רישיה אינו מכוון למלאכה כל עיקר, אלא שנעשית בהכרח [כגון שסגר הפתח כהיה שם צבי, שהוא לא כיון לשמירת הצבי אלא שהמלאכה נעשית בהכרח]. אבל מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא מתכוון לגוף המלאכה אלא שאינו מכוין לתכליתה.

כג. ויסוד לזה ממש״כ **הרשב״א** (שבת קלג.) דמילה בקציצת בהרת הוה אינו מתכוון. ואף דנתכוון לחתוך הבהרת, אבל לא נתכוון לטהר.

כד. **והקה״י** הק׳ דחופר גומה, כשצריך לעפר, הוה אינו מתכוון לעשיית ׳בור׳.

א. אך משמע ברש״י דהוה ספק איסור, ולא משום אינו מתכוון. [וצ״ב דאדרבה נימא ספק דאורייתא לחומרא].

היכא דודאי משיר מותר, דכה"ג לא נחשב מלאכת 'סותר'. וכן לענין חבורה, דם זה נחשב מפקד פקיד. וע' השואל בריב"ש שצד].

ובגמ' (נדה סד:) איתא דמותר לבעול בתחילה בשבת, כדשמואל [דאף הבעילה הראשונה מותר עי"ז]. **והרשב"א** כתב דהתם קאי אחרי המסקנא דהכא, דמיפקד פקיד[ב]. ועוד תי' דאיירי שכבר עשה מקצת בעילה, ולכן נחשב בתחילה.

קיד) **חתן פטור מקר"ש וכו'**. וילפי' (סוכה כה.) דמשום עסוק במצוה פטור מהמצווה. [ומשום הטירדא נחשב עוסק במצווה[ג]]. **והראשונים** (ברכות טז.) נח' אי פטור אף ביום[ד], או רק בלילה[ה].

קטו) **מאי לאו דאי לא בעל, ש"מ וכו'**. **פרש"י** בעילה גמורה. **הבית יעקב והפלאה** הק' לדעת **ר"י** (בתוס ה: ד"ה לדם) דצריך לדם לראות שהיא בתולה, כיון דכבר עשה מקצת בעילה יודע שהיא בתולה.

קטז) **אבל חייב וכו' חוץ מן התפילין, שנאמר בהם פאר.** [דביום ראשון לאבילות אינו מניח תפילין[ו]]. **פרש"י** דאין זה פאר לתפילין[ז]. [ועד"ז כת' רש"י ברכות יא.]. **ורש"י** (סוכה כה.) דכשמתפאר מראה עצמו דאינו אבל.

הריטב"א כתב דה"ה דפטור מת"ת. [ומבואר דהוה גדר 'פטור' ממצוות ת"ת. ולא רק איסור ללמוד דברים המשמחים].

קיז) **א"כ טורד ל"ל**. **פרש"י** מהו הטירדא, כיון דבקיאין. משמע דאף בחול הוה בקי. **ותוס'** (וכעי"ז שא"ר) חלקו דקו' הגמ' רק בשבת כיון דאינו מתכוון לבעילה גמורה. דהא אפי' בקיא פטור מק"ש, כדמוכח בגמ' דר"ג.

אמנם **המאירי** הביא **גדולי הדורות** [השלמה] אין חתן פטור מק"ש אלא כשאינו בקי בהטיה, שיש לו טירדא. ואינו נראה דלא נאמר אלא דרך משא ומתן.

ומבואר בגמ' דהטירדא שיגמור ביאתו. אבל **הרמב"ם** (ק"ש ד א, ופיה"מ ברכות ב) כתב דטרוד שמא לא ימצא בתולים. **והשיטמ"ק** הק' מקוש' הגמ' כאן. ועוה"ק אמאי יחשב טירדא דמצווה. [עי"ש].

קיח) **רוב בקיאין הן וכו'**. **פרש"י** הילכך סתמא לאו פסי"ר הוא. **ותוס'** הוסיפו דכל חד מספקין ברוב[ח]. אבל **הריטב"א** הק' דהמיעוט ניכר, דיודעים בעצמן שאינן בקיאין[ט]. והאיך מותר להם בשבת.

והמאירי כתב דרוב לאו דוקא, דאף אי מחצה הוה בקיאין לא הוה פסי"ר, ומותר משום אינו מתכוון [וכתב דנקט רוב משום קו' הגמ' שושבינין ומפה]. אבל **האחרונים** (חי' ר' שמואל) תי' דבעינן דוקא רוב, דהוה ספק לשעבר. ולדעת הביאו"ה ורע"א (הו' בע"א) אין היתר דאינו מתכוין.

והריטב"א (לעיל ה:) כת' דאף למי שאינו בקי מותר בשבת, דכל שאפשר אפי' בצד הרחוק לא חשיב פסיק רישא[י]. **והשואל** בריב"ש (שצד) נקט דכיון דלבקי אינו פסי"ר, אף לאינו בקי מותר [וביארו **האחרונים** דלא נחשב דמונח במעשה. ולא דנים על כ"א בפנ"ע]. **והריב"ש** תמה דכיון דאצלו הוה פסי"ר, מה מהני לאחר.

קיט) **תוד"ה אלא**. ונראה לר"י וכו' דבשבת צריך לבעול בהטיה. וכ"מ **בתוס'** (ד"ה לא) ובלבד שלא יתכוונו לבעילה גמורה. **והשיטמ"ק** (ה: בשם תל' רבינו יונה) הביא דדעת **רבני צרפת** דהתירו רק

ב. [וצ"ל לפ"ז דהיתר עשיית פתח הוה משום פירצה דחוקה].

ג. וצ"ל דזה כוונת התי' דטריד טירדא דמצווה.

ד. **ובס' הפרדס** הביא בשם **רש"י** דאינו נפטר ממצוות ק"ש, אלא מקריאת שמע שעל המטה.

ה. **ובשיטמ"ק** (בשם הרדב"ז) נסתפק האם לאחר שעשה מעשה שוב יתחייב. [וצ"ב הצד שלא יתחייב].

ו. **והמג"א** (תקמח ה) פסק דאבל בחוה"מ מניח תפילין, דהטעם משום יום מר ואבל מעולל בעפר, אבל בחוה"מ אינו נוהג אבילות.

ז. ולפ"ז הוה איסור מצד בזיון התפילין. ואילו לפרש"י (סוכה) הוה משום דיני אבילות.
ובתוס' ר"פ (סוכה שם) הק' [לדברי רש"י כאן] א"כ אמאי דוקא יום ראשון, הא כל ז' קרנו מעולל בעפר. ומש"ה הכריע כדברי רש"י כאן.

ח. **והמל"ה** ביאר דהוא אינו יודע האם הוא בקי.

ט. **והשיטמ"ק** הביא **דהרדב"ז** תי' דהתירו אף למי שאינו בקי משום הרוב, דלא תתגודדו.

י. **והמאירי** (ה:) כתב דאף מי שאינו בקי בהטייה, אפשר שיזדמן לו.

לבקיאין בהטיה[יא]. אבל הביא דהרמ"ה התיר סתם, ולא חילק בין בקי לאינו בקי [וכן סתמו הפוסקים או"ח רפ]. וכ"כ הרשב"א דהדין נותן דכל שאפשר שיזדמן לו הטיה, והוא אינו מתכוון לפתח אלא להנאת עצמו, מותר. דלאו פסיק רישא הוא.

קכ) **מתיב רב אמי המפים מורסא וכו' התם פקיד ולא עקיר. פרש"י** (ז. ד"ה פטור) דקוש' הגמ' דהאי נמי להוציא דם הוא צריך. וביאר הרמב"ן דס"ד דכמו ששם פקיד ולא מיחבר כלל, ה"נ דם בתולים פקיד ועקיר. [והמל"ל דאסור משום דצריך לפתח, כ"כ תוס' והריטב"א]. וקו' הגמ' להק' על הלישנא דאסור משום דדם חבורי מיחבר. וכתבו הראשונים דאע"ג דהך משנה הוה כר' שמעון [וכמו שאמר רב שבת קו:], קו' הגמ' להא דלבי רב אסור לשמואל.

אבל תוס' העמידו את הקו' לצד דאסור משום דנעשית פתח, אף דלדם הוא צריך [וכר' יהודה דלמאכה דאיצל"ג חייב, ובזה הק' תוס' האיך מק' מר' שמעון לר' יהודה].

קכא) **רש"י ד"ה חייב.** וחייב משום בונה, דאשכחן בנין בבע"ח, דכתיב ויבן וכו'. [ובגהש"ס ציין דבגמ' (שבת צה.) ילפי' מהתם דגודלת שערות ופוסקת חייב משום בונה. דכתיב ויבן את הצלע, דיש בנין באדם].

ורש"י (שבת קז.) כתב משום בונה פתח או משום מתקן כלי, דמה לי לתקן מכה, ומה לי לתקן כלי. וכ"ד הרמב"ם (שבת י יז) דחייב משום מכה בפטיש. והרמ"ך (הו' בכס"מ שם) השיג דאינו גמר למאכה [ומלאכת מכה בפטיש הוה דוקא גמר מלאכה]. והמנח"ח (מוסך השבת מכב"פ ב) כתב דמבואר ברמב"ם דכל תיקון כלי הוה מכה בפטיש.

קכב) **תוד"ה ואם.** אע"ג דשאר מלאכה שאיצל"ג פטור וכו' ה"נ משום מצווה הו"ל למשרי. [ויל"ד האם כוונתם דהתירו מלאכה שאיצל"ג ע"י ישראל לצורך מצוה. ולא מצאנו כן בפוסקים].

קכג) **בא"ד ועוד וכו' דהכא ודאי דהוי פסי"ר לענין פתח וכו' [ז.] כיון דלא הוה פסי"ר וכו'** [ומשמע דאף לר' יהודה היכא דאינו מתכוון וגם איצל"ג עדיף. וצ"ע].

קכד) **בא"ד [ז.] ותימ' דהא שמואל במשאי"צ לגופה ס"ל כר"י. ותוס'** (שבת ג.) הביאו בשם בה"ג דכוונת שמואל דלר"ש פטור ומותר, אף דלא ס"ל כוותיה, אבל [דעת תוס' ורוב ראשונים] דקי"ל מלאכה שאיצל"ג פטור, וה"נ מפיס מורסא מותר.

אבל הרמב"ם (שבת א ז) פסק כר' יהודה דמשאיצל"ג חייב[יב], ואפי' הכי פסק (י יז) דמפיס מורסא מותר. וה"ה כת' דהרמב"ם ס"ל דאידך לישנא (שבת קז:) פליג, וס"ל דמפיס מורסא לא תליא במלאכה שאיצל"ג[יג]. וביאר ה"ה דכיון דחיובו משום מכה בפטיש, היכא דנתכוון להוציא לחה אינו גמר מלאכה[יד]. ועוד הביא בשם ספר הבתים דהכא כיון דאין כוונתו למלאכה אינו עושה את המלאכה בעצמו, ונחשב אינו מתכוון ולא איצל"ג [והו' במג"א שכח לג ובמשנ"ב שם].

והגר"ח (שבת י יז) ביאר דבסוגיין הוה גם אינו מתכוון וגם איצל"ג, ולשמואל תלי טעם הפטור משום דאינו מתכוון. ואף דהוה פסי"ר, הא לא ניחא ליה. ואין לו כוונה ורצון. ולשמואל אינו מתכוון פטור בכה"ת. אבל דעת רב דאינו מתכוון חייב בכה"ת [ואף דבשבת פטור, היינו משום דין מלאכת מחשבת. ולענין דין מלאכת מחשבת סגי בידיעה ודעת. ובפסי"ר הרי יש ידיעה ודעת], וע"כ הפטור משום איצל"ג.

וכן הביאו תוס' (ו.) דהוה מתעסק, ותליא בדברי הערוך. ורע"א הק' דמתכוון למה שהוא עושה, אלא דהוה איצל"ג. והאחרונים ביארו דאף דנתכוון לפעולת הנקב, מ"מ לא נתכוון ל'פתח'.

יא. וכ"כ ההג"א (ב) לבי מהסס השתא דאין בקיאין אסור, ועוד הותר רק כשאינו מתכוון, אבל במתכוון אסור.

יב. ובהשג' הרמ"ך (א ז) השיג על הרמב"ם דפסק איצל"ג חייב, הא כמה סתמי משניות דאיצל"ג פטור, והביא הא דמפיס מורסא.

יג. וכ"כ ר"ח (עה"ג שבת קח.) דלא קי"ל כגמ' שם דהוה משאיצל"ג, דהא קיי"ל כשמואל דפטור ומותר.

יד. [ע' מש"כ לעיל]. וביארו די"ל דבזה פליג רב וס"ל דחייב משום בונה [ולכן צריך היתר איצל"ג]. והאבה"א כת' די"ל דרב ושמואל לשיטתם (שבת קב:) בהעושה נקב בלול וכדו' אי חייב משום בונה או מכה בפטיש.

דף ז.

קכה) **והא לא כתיבא כתובה וכו'. הרמב"ם** (י ז) כתב דצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה[א]. **וכ"כ הר"ן** (א. בדה"ר) בשם העיטור. **והרמב"ן** (ד., וכן השגת **הרמ"ך**) הק' דבסוגיין נכנסה לחופה וברכו ז' ברכות לפני כתיבת הכתובה, ולא היה צריך לכתוב כתובה עד שרצה לבעול. **וה"ה** כתב דלרמב"ם צ"ל דכך היה, אבל לכתחילה צריך לכתוב קודם.

והרמ"א (סא א) כת' בשם הרמב"ם דאם לא כתבו כתובה לא הוה חופה הראויה לביאה. אבל **הבי"ש** (ג) הביא מדברי ה"ה דבלא כתובה לא נחשב כחופת נדה, אלא דלכתחילה בעינן שלא יהא מעובב שום דבר אפי' דרבנן.

והשעה"מ (חופת חתנים ו) הביא דמהני חופה אף דמדרבנן אינו ראויה[ב]. אך הביא דה**מהרי"ט** דן אף היכא דאסורה משום כלה בלא ברכה, דנחשב חופה שאינה ראויה [וע' רמב"ן פסחים ז, הו' בע"ב]. **ושוב** כתב השעה"מ דאף לה"ה באמת ל"ק להחשב נשואה, ולכתחילה אסורה להכניסה לביתו, כיון דאסורה עליו. אלא שאין מפרישין אותה מביתו.

והרמב"ן (ד.) כתב דלא מצינו איסור יחוד בנשואה שאין לה כתובה, אע"פ שאסור לבא עליה. וביאר שהיא לא תשמע לו, שיודעת שקלה בעיניו להוציאה. ועוד דיש לה כתובה מתנאי בי"ד, ואין האיסור אלא משום דלא סמכה דעתה.

קכו) **אתפסוה מטלטלין. הר"ן** כתב עד שיכתבו לה כתובתה בשעבוד קרקע. **והריטב"א** הוסיף דלפי שעה אין איסור כתובה מטלטלין. אבל **תוס'** (לקמן נו:) כתבו דע"כ קבלו עליהם אחריות[ג] [כדמבואר בגמ' שם][ד].

והראשונים (רמב"ן וריטב"א) הק' דאסור לקנות בשבת. **והרמב"ן ור"ן** כת' דאפשר דמשום מצווה מותר. [אבל **הריטב"א** נקט דאפי' לצורך מצוה אסור]. **והרמב"ן וריטב"א** דחו די"ל דכוונת הגמ' שהתפיסו מבעוד יום. ועוד תי' דאינו משכון גמור אלא סמיכות דעת, וכה"ג שרי, כדאיתא (שבת קמח:) דאם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו.

והמג"א (שו טו הו' במשנ"ב שם לג) הביא דמבואר בראשונים דאסור להקנות אפי' מטלטלין במשיכה. ודלא כדעת **הב"י** (או"ח תקכז) דרק בקנין סודר אסור, אבל אין איסור להקנות מטלטלין במשיכה[ה]. אבל **הבית מאיר** (אה"ע מה) דחה דמשכון נחשב יותר כמקח וממכר, וגרע משאר הקנאת מטלטלין[ו].

קכז) **שם. והרמב"ן** הביא את דברי **הירושלמי** (כאן, הו' **בתוס'** ביצה לו:) דהכונס את האלמנה צריך לכנוס מבעו"י, שלא יהא כקונה קנין בשבת, שזוכה ע"י במציאתה למעש"י והפרת נדריה [וכ"פ בשו"ע או"ח שלט ה[ז]]. **והרמב"ן** הוכיח מזה דאף לצורך מצווה אסור לקנות בשבת [אלא דבגיטין עז: הקילו בשביב מרע] [וע' תוס' הנ"ל].

והרמב"ן דחה דהכא כיון דכבר כנס הוה מצווה יותר גדול לבעול. א"נ נישואין הוה מילתא פרהסיא והחמירו טפי.

אבל **השיטמ"ק** הביא **תשו' הגאונים** דבסוגיין הכניסו לחופה בשבת [ודלא כירושלמי].

א. והרמב"ן הביא דכ"מ בגמ' (לקמן מג:) הואיל וברשותו נכתבין. וכתב דאורחא דמילתא הוא שיכתוב קודם כניסה לחופה.

ב. [כגון שטבלה אחר ז' ימי נדות, ולא ספרה ימי זיבות].

ג. ובהג' יעב"ץ הק' דאסור לקבל אחריות בשבת [ומסתבר דבזה ל"ש התי' דהראשונים]. אבל לדברי הראשונים ניחא.

ד. והאחרונים הביאו דיש ב' אופנים דאסור בלא כתובה [ע' **תוס'** לקמן נא.], א' באופן שאינו מחוייב ע"פ דין. וב' באופן דמחוייב [ע"פ תקנה], אלא דכיון דאינו כתוב לא סמכא דעתיה. ובזה י"ל דכוונת הראשונים דסגי במה שהמטלטלין תחת ידה, אבל עיקר החיוב הוה מחמת התקנה, ולכן אם יאבדו יתנו לה אחר [שהרי מחוייב מתקנ"ח], ואי"צ קבלת אחריות. [אבל מדברי התוס' מבואר דהתפסת המטלטלין הוה לעצם חיוב הכתובה, ולכן בעי קבלת אחריות].

ה. והק' בזה ע"ד **המרדכי** (ביצה תרעו) דלצורך מצווה התירו להקנות [למי שעשה עירוב תבשילין], וכמו לולב שיוצאים העם ע"י מתנה ע"מ להחזיר. **והב"י** הק' דבמשיכה מותר אף בלאו הכי.

ו. והבית מאיר הביא **דהר"ן** (ביצה ט: בדה"ר) כת' דבלשון מתנה בלא סודר מותר [וכב"י]. ואילו בסוגיין הר"ן הק' דאסור להקנות בשבת.

ז. דהכונס אלמנה דלא יבוא עליה ביאה ראשונה בשבת או יו"ט. [והפוסקים כתבו דכוונת המחבר יחוד הראוי לביאה]. **והמשנ"ב** (שלט לב) הביא די"א דאף בבתולה יש ליזהר

מתוך שהותרה לצורך

קכח) **ביו"ט שרי וכו' מתוך שהותרה הבורה. בהג' ראמ"ה** (ועוד אחרונים) הביאו דזה שייך לצד דהאיסור משום דם, אבל לצד דאסור משום פתח, לא אשכחן דאיסור פתח [בונה או מכה בפטיש] הותר ביו"ט. אלא דנקט לעיקר איסור דם. **והמהרש"ם** דחה ע"פ מש"כ **תוס'** (שבת צה.) דאף איסור בנין הותר ביו"ט.

והאחרונים (פנ"י) הק' דלדעת הרמב"ם דחובל חייב משום מפרק, הא דש לא הותרה ביו"ט[ח]. אך **הרמב"ן** (שבת קמד.) כבר עמד בכעי"ז, וכתב דמותר לחלוב ביו"ט. ואע"ג דאין דשין ביו"ט, משום שדרך לדוש לימים הרבה. אבל חליבה מותר [אף דהוה מפרק], שדרך לחלוב בכל יום. ודנו דלרמב"ם אף בכל שחיטה מתחייב אף משום דש [אילו צריך לרביעית דם] [והא דאיתא בגמ' (שבת עה.) דמתחייב מטעם אחר, היינו כשאי"צ לדם כשיעור].

קכט) **אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו"ט וכו' דבר השווה לכל נפש וכו'.** [ולמסקנא דבר הצריך כל נפש]. לרב פפא לא הותר מלאכת יו"ט אלא בדבר השווה לכל. ובחד תי' **בתוס'** (ד"ה אלא) דעת רב פפי דבעי 'דבר הרגיל'[ט].

ותוס' (שבת לט:) כת' דלחמם מים ביו"ט לרחיצה אסור, משום דאינו שווה לכל נפש, אבל להזיעה מותר [ועי"ש **בפנ"י**].

קל) **תוד"ה מתוך.** ובלבד שיהא צורך הנאת היום או צורך קיום מצוה, אבל שלא לצורך היום כלל לא, ולוקה. אבל **הראשונים** הביאו דדעת **רש"י** (ביצה יב.) דאף שלא לצורך כלל' מותר[י]. וכן בפשוטו דעת **הרמב"ם** (יו"ט א ד[יב] ושו"ע תקיח א). ועי' **ביאו"ה** (תקיח) דהביא נידון האם אסור עכ"פ דרבנן. **והאחרונים** תמהו דא"כ אף דבר שאינו שווה לכל נפש. ולכאורה בענין צורך היום השווה לכל נפש[יג]. **והאחרונים** דנו ליישב בכמה אופנים, או דהרמב"ם דחה לסוגיין מההלכה. **והקר"א** (שבת כב.) כתב דהרמב"ם פסק כרב פפי בסוגיין, וס"ל דאמרי' מתוך רק לענין הבערה והוצאה [אבל מוגמר אסור דהוה כיבוי, וכן חבורה דסוגיין]. ולרב פפא אמרי' מתוך בכל המלאכות, ודוקא לצורך השווה לכל נפש.

והאחרונים ביארו דגדר הדין 'מתוך' [דבמלאכה שמצאנו היתר אוכל נפש, ב'מיגו' הותר מלאכה זו אף בלאו הכי], דנחשב מלאכה שיש בו אוכל נפש [ולא 'מלאכת עבודה'[יד]], ומלאכת אוכל נפש הותר לכל צורך הנאת היום. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דהוה סימנא בעלמא, דכל אותן מלאכות אינן בכלל 'לא תעשה כל מלאכה', ובלבד לצרכי ישראל. ובהמשך דבריו הק' מנא לן דאמרי' מתוך. ותי' מדכתיב 'לכם', לכל צרכיכם[טו]. [וסיים בשם **הראב"ד**][טז].

ועוד כתב **השיטמ"ק** [מדברי הראב"ד] ד'מתוך' הותר דוקא כשא"א מערב יו"ט, דלא עדיף ממכשירי אוכל נפש. והשיטמ"ק חלק. [ואכמ"ל].

קלא) **בא"ד ומוצא חמץ בתוך ביתו** (פסחים ו.) וכו' ולא

שיתיחדו אחר החופה לפני שבת, די"א דחופה שלנו בקלונסאות לא מקרי חופה.

ח. [דהותר רק מלישה ואילך, כדאיתא בירושלמי הו' בתוס' ביצה ג. ועי"ש שא"ר].

ט. ועוד כתב **הריטב"א** דבעי צורך מצוה.

י. ולפ"ז בפשוטו מותר להוציא לצורך נכרי. **והראשונים** (ביצה שם) הק' דלהדיא (ביצה כא:) דרשי' לכם ולא לנכרי. **והשו"ע** (תקיח ב) הביא לאסור הוצאה לצורך נכרי. [**והאחרונים** (ע' **ביאו"ה** תקיב) העלו צד דלצורך נכרי גרע, דגזיה"כ דאסור. וביארו דכיון דעי"ז נחשב מלאכת עבודה]. **והביאו"ה** כתב דע"כ ס"ל דאסור שלא לצורך עכ"פ מדרבנן.

יא. [ויש **אחרונים** שדנו דכוונת רש"י מדין 'הואיל', אבל **הראשונים** נקטו דדעת רש"י דבכל אופן מותר].

יב. **והרמב"ם** כתב דמהני מתוך רק לענין הבערה והוצאה, דהוה מכשירין לאוכל נפש. ועי"ש **בנו"כ** דדנו האם כ"ש דמהני 'מתוך' במלאכת אוכל נפש גופיה. או דבמלאכת אוכל נפש הוה גדר היתר אחר, ולא תליא בגדרי מתוך.

יג. אך גם תוס' לא הביאו ראיה מסוגיין, אלא הביאו ממקומות אחרים.

יד. **והרמב"ן** עה"ת (ויקרא כג ז) ביאר דהתורה אסרה מלאכת עבודה, לאפוקי אוכל נפש דנחשב מלאכת הנאה.

טו. **והיראים** (שד) כתב דלאו דוקא אוכל נפש התיר הכתוב, אלא הנאת כל נפש [דכל מקום שנאמר אכילה הנאה משמע, פסחים כא:]. ודוקא הנאה השווה לכל נפש דכתיב לכל נפש אבל הנאה שאינה שוה לכל נפש אסורה וכו'. **והרמב"ם** (בפיה"מ ביצה) כתב כל נפש כולל כל הנאות הגוף.

טז. וע' ספר **מלאכת יו"ט** [לאמרי משה] **וקה"י** (ביצה יז) דהאריכו בגדר ההיתר.

שרינן לשורפו [ביו"ט] משום מתוך וכו', משום מוקצה[יז] דאסור לטלטלו. וה**אחרונים** הק' אמאי לא ישרפנו במקומו. ו**הבית הלוי** (א יב) כתב דכוונת התוס' דיש איסור השתמשות במוקצה [וכמש"כ **המג"א** תקא יב]. [ועי"ש שהאריך לדון האם מוקצה אסור בהנאה. ע' רשב"א שבת כט:].

ו**הכס"מ** (חמץ ג ח) הק' דנימא דאתי מצוות תשביתו ודחי לאיסור מוקצה דרבנן. וכתב דהעמידו דבריהם, ועוד דהדין שב ואל תעשה. **ורבינו מנוח** (שם) כתב דטלטול המוקצה לא הוה בעידנא דהשריפה. [ומבואר דנקט דדאוריתא דוחה דרבנן תליא בגדרי עשה דוחה ל"ת].

קלב) **בא"ד אבל אין לומר דאיירי כשביטלו וכו'. וכ"כ רש"י** (פסחים שם) דבל יראה אינו עובר כיון שבטליה. [משמע דאילו לא ביטל חמצו שורפו ביו"ט[יח]].

אבל **המהר"ם חלואה** (פסחים שם) כת' דשריפת חמץ לא נחשב צורך היום, ולא אמרי' מתוך אלא לצורך היום. וכן **הכס"מ** (חמץ ג ח) כתב [בדעת **ה"ה**] דמתוך הוה דוקא לצורך הנאה היום, ולא לצורך מצווה. ושאני ס"ת לקרות ולולב לצאת בו דהוה 'שימוש' היום [אף דהוה שימוש מצווה[יט]].

ו**האחרונים** הק' לדעת התוס' אמאי לא הותר מילה שלא בזמנו וכן שריפת קדשים ביו"ט, הא הוה צורך מצווה, ונימא מתוך. ו**המאירי** (פסחים) כתב דאפשר למחר [ולכן לא נחשב 'מצוות היום']. וע"ע שיעורי ר' שמואל (פסחים ה:).

ועוה"ק **האחרונים** דשריפת נותר לא דחי יו"ט (שבת כג:), ולא אמרי' מתוך שהותרה הבערה לצורך, והוה צורך מצווה[כ]. ו**המאירי** (שבת כד:) כת' דהואיל והותר איחורם, אין בו שום צורך ביו"ט.

קלג) **בא"ד דמ"מ מדרבנן מצוה לשורפו וכו' דבמצווה דרבנן נמי שרינן וכו'.** [דאף מצווה דרבנן נחשב צורך היום]. אבל מדברי רש"י (הנ"ל) מבואר דמשום איסור דרבנן לא הותר לשרוף ביו"ט[כא]. [דמצווה דרבנן לא חשיב צורך היום].

ו**השאג"א** (קח) האריך לדון בדברי התוס' האיך יהני חיוב דרבנן לענין דאורייתא[כב].

ו**הכס"מ** הק' לדעת התוס' הרי עובר בבל יראה כל רגע. ותי' דהעמידו דבריהם. א"נ כיון דאנוס אינו עובר. ו**המג"א** (תמו ב) כתב דהמשהה ע"מ לבער אינו עובר (וכמ"ש תוס' פסחים כט:)[כג].

קלד) **בא"ד משום דרה"ר דידן לא הוי אלא כרמלית, דאין רחבין ט"ז אמות[כד], וגבי יו"ט לא גזור וכו'[כה].**

ולא גזרו טלטול בכרמלית ביו"ט. [ומסקנת התוס' דכרמלית נחשב איסור טלטול ולא חסרון עירוב. ועוד דגזרו אף עירוב חצירות, להתיר להוציא מביתו לבית חבירו].

קלה) **בא"ד והא דקי"ל דיש 'עירוב' והוצאה ליו"ט, נראה דאיירי בעירוב תחומין.** ו**הרש"ש** תמה דלס"ד דרבה (שם, וע"ע תוס' בסמוך ד"ה אלא) דעת בית הלל דאין עירוב והוצאה ליו"ט, וכמה משניות שלימות דיש עירוב תחומין ביו"ט.

יז. ומבואר בכ"מ דמוקצה אסור אפי' ביו"ט. ו**האחרונים** הק' דנימא דאיסור מוקצה יהא מותר לצורך אוכל נפש. ע' קוב"ש (ביצה עג, פסחים כג).

יח. וכ"כ **בהג' מיימוני** (חמץ ג ח), וכ"פ **הטור** (או"ח תמו) בשם ר' יחיאל אחיו שאם לא ביטל יוציא וישרוף, דיש קצת מצווה בשריפתו. וכ"פ שו"ת הרשב"א (א עא). אבל סתימת **הרמב"ם** (שם) דאף כשלא ביטל אסור לשרוף ביו"ט.

יט. [ויל"ד ממש"כ תוס' בסמוך דלטייל הוה צורך היום]. אבל תוס' דידן הוכיחו מהתם דכל מצווה.

כ. ו**הר"ן** (ביצה ג: בדה"ר, ע"פ הרמב"ן שבת קלט:) כת' דקבורת המת אסור ביו"ט, ואף דהוה מצוה לא חשיב צורך, וכמו שריפת נותר. ועוד דלא אמרי' מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש (וכדאי' בסוגיין), ובקבורת המת הרי אין כאן נפש. [וצ"ב דהוה צריך מצוות החי'].

כא. ו**הר"ן** (פסחים שם ב: בדה"ר) כתב דאסור לשרוף ביו"ט, דהא כבר נפיק ע"י ביטול.

ו**המהר"ם חלאוה ומאירי** (שם) כת' דאם לא ביטל, יוציאנו מרשותו ותו עבר רק מדרבנן [וכדעת הרמב"ן פסחים ד:].

כב. ו**השאג"א** (קו) הביא דמבואר **בתוס'** (חולין פד) מבואר דספק מצווה [דאורייתא] לא נחשב צורך היום ואסור. [ועי"ש סי' קז].

כג. והעירו דבדברי רש"י (פסחים הנ"ל) מבואר דעובר בבל יראה, אף דמשהה לבער.

כד. ו**תוס'** (שבת סד:) כת' דרה"ר שלנו כרמלית שהרי אינן רחבין ט"ז אמות, ואין בוקעין בו ס' רבוא. [וע"ע **רש"י** ו**תוס'** עירובין ו. ד"ה כיצד, ופוסקים שמה ז וביאו"ה שם].

כה. וכ"כ **בפסקי תוס'** (מגילה יד) אין נזהרין בהוצאת יו"ט משום דכרכין שלנו מוקפין חומה ודינן ככרמלית ואין רחבין ט"ז אמה.

קלו) **תוד"ה הורוה** [הוד' בע"ב]. אע"ג דמבית חשמונאי היתה, שהרי אם מונבז המלך היתה. וכ"ב **רש"י** (ב"ב יא.) דהיה ממלכי בית חשמונאי. [ותוס' נקטו דכוונתו דלא היה ממלכי הורדוס[כו]]. **והמהרש"א** (ח"א ב"ב שם, וכן הרש"ש ועוד אחרונים כאן) הביאו **ספר יוחסין** שכת' שהיה ממלכי אומות העולם[כז] שנתגייר[כח] [וחלק על רש"י].

קלז) **תנא מנין לברכת חתנים בי' מבועז וכו' ויקח י' איש וכו'. בגליון מהרש"א** ציין דבשו"ת **דבר שמואל** (סג) הק' דדי בט', דחתנים מן המנין [כדלקמן ח.].

קלח) **איבעית אימא באלמון וכו', ואיבע"א בבחור ז' לברכה וג' לשמחה. הרמב"ן** פי' דהנך ב' לשונות לא נח', דענין שמחה תליא בדידה. וכל היא אלמנה אין לה אלא ג' לשמחה. אבל לענין ברכה תליא אף בדידיה[כט], ובחור שנשא אלמנה הברכה כל ז'. ואלמן שנשא אלמנה חייב ברכה יום א'. שכל היא בתולה יש לה שמחה ז' ימים. (וכ"ד **הרמב"ם** י יב).

והרמב"ן הביא **י"מ** [וכן הכריע **הרשב"א**] דהנך לשונות פליגי, וללל"ב בחור שנשא אלמנה שמחה וברכה ז' ימים. דימי שמחה לא בצירי מימי ברכה. והאיך ישכים לאומנתו כשעדיין מברכים כל ז'.

והבי"ש (סד א) כת' דתקנת שמחה הוה משום תקנה דידה, ומש"ה בנשא אלמנה אם היא מוחלת [דאי אפשי בתקנ"ח] אינו חייב בשמחה. אבל היכא דיש חיוב שמחה מחמת הברכה [בבחור] ל"מ מחילה, דהוה משום שמחה דידיה. וחתן דומה למלך. [ועפ"ז ביאר דברי **הרמ"א** (סד ב) דל"מ מחילה].

והפתח"ת (סד ד) הביא בשם **המקנה** דכשנושא בתולה מקרי חתן, ודין 'מלך', מצד עצמו. אבל הנושא אלמנה הדין חתן הוה לשמוח עבורה, ומהני מחילה.

קלט) **שם. ג' לשמחה. רע"א** (יו"ד שמב) דן באלמן שנשא אלמנה, דדין שמחה ג' ימים, האם עולה לימי אבילות. כיון דליכא בהם ברכה. וע' חי' ר' שמואל.

והראשונים (**ר"ן** בשם **ר"י מגאש**, וע' תוס' ז:) כת' דאפ"ה אלמן שנשא בתולה יש ברכה ושמחה ז' ימים, דכ"ש דצריך לשמוח אתה יותר.

הרמב"ם (י יג) פסק דיכול לישא נשים רבות כאחת ביום א', ומברך ברכת חתנים לכולן יחד. אבל לשמחה צריך לשמוח עם כ"א בפנ"ע, ואין מערבין שמחה בשמחה [ומבואר דבדין שמחה מתחלק מהדין ברכה[ל], וע' מש"כ בחי' ר' שמואל]. [אבל במועד אסור לישא, והתם אף בעצם הנישואין אין מערבין].

קמ) **תוד"ה והלכתא.** ולא חיישינן שמא ישחוט בן עוף. [בסעודת יום הבעילה[לא], ע' מה הו' לעיל ה.]. אבל **הרמב"ם** (אישות י יד) פסק דאין נושאין לא בער"ש ולא בא' בשבת, וכ"ש בשבת[לב].

דף ז:

ברכת חתנים

קמא) **מנין לברכת חתנים בי'. הנודע ביהודה** (אה"ע ק נו) כתב דאף דאסור לברך בלא י', אם בירכו הוה ברכה בדיעבד.

קמב) **במקהלות וכו'. פרש"י** דאין קהל פחות מעדה[א] [כדכתיב הקהל את העדה וכו'], ועדה י' וכו'.

כו. ובמדרש (י' גלויות) הו' מונבז [נוסף] שהיה מלך מבית הורדוס, ובנו של אגריפס [והיה מלך סמוך לחורבן].

כז. והיעב"ץ הביא דמלכי אודיביאני מארץ אשור היו.

כח. והביאו מדרש (ב"ר לך לך מו י) דהיה בנו של תלמי המלך, ולא היה מל. וכ"ה **במדרש** (י' גלויות) דהיה מלכי אומות העולם שנתגייר.

כט. וביאר הר"ן דברכה תליא בשמחת ליבו של חתן.

ל. [אמנם י"ל דהיינו דין ברכה דנישואין. אבל י"ל דהדין ז' ימים לברכה, ע"י פנים חדשות, תלי' בימי שמחה].

לא. והרמ"ך (שם) כת' דנהגו לכנוס בע"ש, דלא אסרו אלא הבעילה. אבל אינו עיקר הגזירה, אלא משום הבעילה. ואנו קיי"ל דמותר לבעול.

לב. והשיטמ"ק הביא מדברי הרמב"ם דבשבת אסור לישא משום דאין מערבין שמחה. והק' דלא כתיב שמחה בשבת. [אבל י"ל דהרמב"ם לא כללו בכלל הטעם דשמחה, אלא משום גזירה].

א. ותוס' כת' דאין סברא לדרוש ב' קהלות, דל"מ לחלק בין י' לכ'. **והרש"ש** כת' דמצאנו חשיבות לל' [בכ"מ ל' אלפים], אך ל"מ בשום מקום חשיבות למספר כ'.

והרי**טב"א** הביא בשם **תוס'** דדרשי' (פסחים סד.) לענין פסח ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, דבעי ג' כיתות של י'.

קמג) **תוד"ה שנאמר.** דויברכו את רבקה, איכא למימר דהתם ברכת אירוסין. **בהפלאה** הק' דהך קרא הוא בשעה ששלחום, ולכאורה הקידושין היו מאתמול, מיד כשאליעזר בא[ב]. וכתב דאפשר דהוה ברכת נישואין, וכדין מסר האב לשלוחי הבעל (לקמן מח:). ודנו דאף דהוה קנין נישואין, מ"מ לא שייך ברכה, דבמסירה ליכא שמחה.

ומבואר לפ"ז דאף ברכת אירוסין בעי י'. **והראשונים** (רא"ש יב, ושא"ר ח.) הביאו דדעת **רב אחאי** דברכת אירוסין בי'. [**והאחרונים** הוכיחו דהוה ברכת השבח, דבשאר מצות ל"מ דבעי י']. **ור"ש הנגיד** חלק, שקידושין בפני ב', ול"מ דבעי י' לברכה.

קמד) **בא"ד ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין באשה המתקדשת ע"י שליח.** אבל **המהר"ח או"ז** (קכח) כת' דשליח לקדש אינו יכול לברך, אם לא שהמשלח נמצא אצלו. וע' **ב"ח** (ס"ס תרעו).

קמה) **מברכים ברכת חתנים בבית חתנים. תוס'** (סוכה כה:, והרמב"ן סוף ח.) הביא דמברכים דוקא במקום החופה, דהוא בית חתנים. אבל במקום אחר[ג] אין מברכין, וכדאי' (שם) דאין שמחה אלא במקום חופה. **והרא"ש** (שם ב ח) חלק דכשהולך לגמרי לבית אחר, אותו בית נחשב חופה. וכ"מ בריטב"א (ח.). [וע"ע שו"ע סב י ופוסקים].

קמו) **וביהודה שנו, מפני שמתייחד עמה. פרש"י** שיהא לבו גס בה. **והראשונים** הביאו מ**הירושלמי** דהוה משום גזירת הגמון (לעיל ג:). **והשיטמ"ק** (בשם תר"י) הביא **י"מ** דלא היה בועל, אלא עי"ז היה חיבה יתירה. **וי"מ** דהיה בועל, אלא דלא עשו חופה, שלא יתפרסם הדבר. [**ובמשנה** (לקמן יב.) מבואר דאינו יכול לטעון טענת בתולים אח"כ, דתלינן שבא עליה. וע' לקמן ט:].

קמז) **תוד"ה רבי יהודה.** ואמרי' כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, לפי שפעמים בא עליה[ד] וכו'. ועד"ז **פרש"י** משום איסור 'כלה בלא ברכה'. ומבואר דהאיסור מחמת שלא ברכו. **והריא"ז** (בשלט"ג ב: בדה"ר) כת' דאפי' אחרי שהכניסה לחופה אסורה כל זמן שלא בירך[ה]. וכשבירך [אפי' לאחר זמן][ו] הותר.

והרמב"ן (פסחים ז:) ביאר עפ"ז דעת **הרמב"ם** (י ג) דיש לברך קודם הנישואין. דס"ל דחופה הוה יחוד, ובעינן ראוי לביאה בשעת חופה. **והרמב"ן** חלק דיש לברך אחר שתיכנס לחופה, דברכות אלו אינם ברכות המצוות דבעי עובר לעשייתן, אלא תפילה ושבח. שהרי מברכים כל ז'.

אבל **בתשו' מיימוני** (אישות יח, וכן מרדכי קיד' תקמה) [בשם הר"ש ב"א] כתב דבלא ברכה לאו דוקא, וכיון דנכנסה לחופה קנאה ליורשה ולטמא לה וכו', אף בלא ברכה[ז]. אלא דנקט ברכה דהדרך לברך בחופה, וכל ביאת אירוסין הוה ביאת זנות[ח]. וכ"כ **הבי"ש** (נה א) בדעת **הרמב"ם**[ט].

ב. ותו דלאחר שבתואל מת לא היה יכול לקדש אותה, לפ**רש"י** (עה"ת, וע' תוס' יבמות סא:) דהיתה בת ג' וקטנה.

ג. ומבואר **בתוס'** (שם, ותלמ' ר' יונה בשיטמ"ק כאן) דקאי גם על האוכלים בסעודת החתן בבתים הסמוכים. [**והרא"ש** (שם, ותוס' ר"פ) חולק דהשמש מצרפן, והוה חלק מסעודת החתן. עי"ש].

ד. **והגר"א** (נה ג) דייק מדברי התוס' דל"צ ברכה להתייחד עמה, אלא דשמא יבוא עליה. ודלא **כרמ"א** (שם) שכתב דאסורין ביחוד. [**והגר"א** ציין דהמקור מסוגיין, דהוה כלה בלא ברכה ואסורה ביחוד. וכמ"ש **רש"י** (ד"ה ואסר) דבלא ברכה אסורה ביחוד. אך ברש"י מבואר דהוה בכלל איסור יחוד פנויה].

ה. אבל **בתוס'** משמע דדוקא משום שהיה בא עליה שלא לשם חופה, ואילו לשם חופה הוה נשואה, ואין איסור. וע"י ברכה מהני באירוסין. [וצ"ע].

ו. ומבואר דהיכא דנשא בלא ברכה, אפי' אחר זמן גדול צריך ויכול לברך. [אבל לדעת שא"ר א"א לברך אלא בשעת נישואין].

ז. וכתב דבשום מקום לא מצינו ברכה מעכבת מצוה, וכי ס"ד כשאין במדינה י' בנ"א לא תנשא. והביא מה**גמ'** (גיטין נז.) דלא נגע בה משום כתובה, ולא משום כלה בלא ברכה.

ח. אבל **בתשו' מיימוני** (יט) כת' דהיכא דמחמת הספק אי"צ ברכה לא גזרו. [ולכן היכא דהיתה נשואה כמה שנים, ושוב נמצא שהקידושין אינם שווה פרוטה, אי"צ לחזור ולברך]. [והעירו דסתר מש"כ בתשו' הקודם, ושניהם מהר"ש ב"א בעל התוס'].

ט. שכתב דאפי' לא בירך בשעת חופה חוזר ומברך אפי' אחר כמה ימים.

והשיטמ"ק הביא בשם הגאונים דביהודה כיון דברכו דמי לכניסת חופה[י]. ועפ"ז הוה נישואין ממש. אבל התוס' רי"ד ועוד ראשונים כת' דאף דבירכו יש לה דין ארוסה, ואינו חייב בשאר כסות ועונה עד נישואין. והתשו' מיימוני (יט) הביא מכאן דמהני ברכה קודם נישואין[יא], וכתב דיתכן דאף קודם קידושין[יב] וקודם חופה.

והחזו"א הק' האיך מותר לו לבא עליה ביהודה, הרי עדיין אינה נשואה [ומבואר ברש"י בסמוך דהוה בכלל פנויה אצלו]. [ובפשוטו המשנה איירי אף אחרי שעבר גזירת ההגמון[יג]].

והשיטמ"ק כתב דאף דבלא נישואין אסור, מ"מ יש צד היתר לפניו, ואם ירצו יתכוונו בביאה לשם נישואין[יד] [ואם יבא עליה תחשב נשואה, ויתחייב בחיובי שאר כסות ועונה]. (וכ"כ הבי"ש נה א).

אבל תוס' כת' דמהני כשבא עליה שלא לשם חופה. והרשב"א כתב בשם הראב"ד דשעת הדחק שאני[טו] [דתקנו להתיר לבא עליה בכה"ג]. והשיטמ"ק (בשם הגאונים) הוסיף דאע"פ שלא כתבו כתובה, כל היכא דאפשר להדורי אהיתירא מהדרינן.

והריטב"א ותוס' רי"ד דנו דביהודה כיון דכבר ברכו בשעת אירוסין, לא יחזור ויברך בשעת נישואין[טז]. א"נ י"ל דהוה ריבוי שמחה, וכמו בבאו פנים חדשות אח"כ[יז].

קמח) **ואסר לנו את הארוסות. הרמב"ן** הק' היכן מצינו ברכה על איסור, דאין מברכים שאסר לנו את אבר מן החי והתיר השחוט. וכתב ליישב דהוצרך לברך כיון דמדאורייתא ניתרת לו[יח], אלא דאם יסיים מקדש ישראל ע"י קידושין, יסברו שניתרת לו עי"ז. ולכן הוצרכו להאריך בלשונם. והרשב"א ור"ן כת' עוד דאין מברכין על מצווה שאין עשייתן גמר מצוה [כדאמרי' במנחות מב: דאין מברכין על עשיית סוכה וציצית], ואכתי מיחסרא מסירה לחופה[יט]. ומ"מ רצו לתקן ברכה למצווה זו, וקבעו לברך ברכת השבח[כ].

והרא"ש כתב דברכה זו אינו ברכה לעשיית המצוה[כא], כי פו"ר אפשר לקיים עי פילגש[כב], ול"ד לשחיטה דא"א לאכול בלא שחיטה[כג] [ואף דאינו

י. [ואף דבירכו בשעת קידושין ולא משעת יחוד].

יא. והביא דבקידושי ביאה ברכת אירוסין ונישואין קודם ביאה. [ולכאו' כוונתו דאל"כ אמאי אין איסור משום כלה בלא ברכה. אבל האחרונים נקטו דקידושי ביאה הוה היתר בפני עצמו, ואף שאינה נשואה עי"ז].

יב. כגון בקטן, או שנמצא קידושי טעות.

יג. והריטב"א כתב דלאו דוקא יהודה, ה"ה שאר מקומות אם נהגו להתייחד. והגי' אשר"י הביא בשם ר' אפרים מבונא כן הדין ארוס וארוסתו השוהין בבית א' מברכין ז' ברכות פן יתייחדו [ואף דאין דעתם להתייחד לשם ביאה, אלא שמא יבואו לידי יחוד].

יד. אבל הראשונים הביאו דבסתמא הבא על ארוסתו בבית חמיו אינו נחשב נישואין (כדאי' יבמות נח.) [דלא נחשב תחתיו להשקאת סוטה].

טו. וכתב כן בדעת הראב"ד דאסורה בלא חופה מדאורייתא. [וצ"ב האיך התירו מדאורייתא]. ולכאורה צ"ל כן אף לדעת שא"ר דדרבנן.

טז. ומבואר בתוס' רי"ד דלא הוה נשואה עד חופה, ופשיטא דיש ז' ימי שמחה. אלא לענין ברכה ס"ל דא"א לחזור ולברך. אבל אילו כבר חל נישואין ע"י הברכות, או ע"י הביאה, לא שייך ז' ימי שמחה אח"כ. [אא"כ צורת התקנה דשמחה שייך לחופה וכניסה לביתו, וצ"ע].

יז. והריטב"א כתב עוד שמא יתמהו כיצד נכנס לחופה בלא ברכה. [ולכאורה הוא טעם לתקנה].

יח. דאילו אינה ניתרת, אי"צ לברך. ושוב כת' הרמב"ן [תי' ב'] אפי' חופה דאורי' צריך לברך עובר לעשייתן [ואף לברך על תחילת המצוה].

יט. וכתבו דאף היכא דמקדש ונשא לאלתר, לא חילקו בנוסח הברכה.

כ. והרמב"ן (פסחים ז.) כתב דל"ד לעשיית סוכה, שאין העשייה כלום בעיקר המצווה. אבל קידושין עושה מעשה גמור, להתירה ע"י חופה ולאסר על כל העולם. [והביא (שם) דעת הר"י מפריש דהחתן צריך לברך אקב"ו לקדש האשה, מלבד ברכת אירוסין דסוגיין].

כא. אבל דעת שא"ר בסוגיין דקידושין הוה מצוה. [והברכה הוה כולל ג"כ ברכת המצוות]. וע"ע קידושין מא. דמצווה בו יותר מבשלוחו.

כב. וכמ"ד דפילגש מותר [אף להדיוט] בלא קידושין [ע' כס"מ אישות א ד] א"נ דמ"מ מתקיים מצוות פו"ר, והמצווה לא תליא בקידושין, אלא הוה היכי תמצא להיתר.

כג. אבל הט"ז (יו"ד א יז) כתב דאף ברכת השחיטה הוה ברכת השבח, דהוה שבח למקום ב"ה על שאסר לנו בלא שחיטה, אלא דמקום הברכה בשעת השחיטה. ועפ"ז נקט דיכול א' לשחוט ואחר יברך, דומיה דברכת להכניסו לבריתו של א"א. וכן ברכת אירוסין דהרב מברך, דמברך על איסור עריות

מחוייב לשחוט ולאכול][כד]. וכן הנושא זקינה ואילונית מברך ברכת אירוסין[כה]. אלא ברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה שהבדילנו מן העמים וצווה לקדש אשה המותרת לנו וכו'. והזכיר איסור ארוסות שלא יסברו דע"י ברכה זו מותרת לו.

אבל **הרמב"ם** (אישות ג כג) כתב דצריך לברך קודם הקידושין [וכ"ד **הרי"ף** בתשו'], כדרך מברך על המצוות. [ואם בירך אח"כ הוה ברכה לבטלה] ומבואר דהוה ברכת המצוות לכל דבר.

והרא**שונים** הביאו דנהגו לברך אחר הקידושין. **ותוס'** (פסחים ז.) כת' הטעם דדוקא היכא דעושה המצווה הוא המברך צריך לברך קודם המצווה, אבל הכא הרב מברך.

ומשמע בתוס' דצורת התקנה שיברך אחר, ולא המקדש. **והריטב"א** הוכיח מזה דאינו ברכת המצוות, וכ"כ **הט"ז** (יו"ד א יז). אבל **הרמב"ם** מבואר דהמקדש מברך [ע' הג"מ שם ס]. **והנוב"י** (ת אה"ע א) נקט דהחיוב על המקדש, אלא שנהגו שהרב מברך שלא לבייש את מי שאינו יודע. [ועפ"ז כתב דאם החתן חרש, ואינו שומע הברכה, ל"מ שיברך אחר].

והריטב"א כתב דאינו ברכת המצוות כלל, וכל ברכה של קדושה מברכים אחר שחל הקדושה. וכ"כ **הרא"ש**.

ועוד כתבו הרא**שונים** (שיטמ"ק בשם תר"י, תוס' רי"ד ועוד) דאין לברך קודם, דילמא הדר חד מינייהו[כו].

הרא"ש (יז) הביא בשם **רבינו נסים** דאם לא בירך בשעת אירוסין, יברך בשעת נישואין עם ז' ברכות[כז]. **והמרדכי** (קלא) הביא דנהגו לברך ברכת אירוסין בשעת נישואין, כיון דמזכיר חופה. אבל **הרמב"ם** (הנ"ל) כתב דאחרי הקידושין א"א לברך.

קמט) **רש"י ד"ה ואסר.** מדרבנן שגזרו על יחוד פנויה.

מבואר דהאיסור ארוסה מחמת איסור פנויה[כח] [ואף שאינה מופקרת]. וכל זמן שאינה נשואה לו יש בזה איסור פנויה. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דכיון דלא נשאה הוה כארוסת אחר[כט].

והראשונים (רשב"א, ריטב"א) כת' דאף לדעת רש"י חופה דאורייתא להחשב נשואה להפרת נדרים ולהטמא לה[ל] ודינה בחנק, אע"פ שלא נבעלה (כדאיתא לקמן מח:[לא]), אלא דאין איסור לבא עליה.

ומבואר מדברי **הראשונים** דהעלו צד דחופה דאורייתא, ואסור לבא עליה בלא חופה[לב]. וכ"כ **הרשב"א** בשם **הראב"ד** דחופה דאורייתא. וצ"ב מנ"ל, ואפשר דנלמד מכללא מהא דמצאנו גדר נישואין בתורה.

קנ) **תוד"ה והוא.** אור"י בני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר[לג]. [אבל **השיטמ"ק** כתב דלאו דוקא, ומברכים אפי' כשנזדמנו לשם]. **והשיטמ"ק** (בשם תר"י) **ורא"ש** כת' דאף שהיו בשעת חופה, כיון דלא אכלו מברכים אח"כ. אבל **ברמב"ם** (ברכות ב י) מבואר דתליא בשעת נישואין.

והרמב"ם כתב דפנים חדשות 'מברכים בשבילם', **והאחרונים** (קה"י ו) ביארו דגדר הדין פנים חדשות

שאסורין לכל ישראל. וכתב דשאני הפרשת תרומה מצווה עליו אף אם אינו רוצה לאכול [ו**ציינו** ד**רש"י** (גיטין מז:) מבואר דלא כן], ולכן הוה ברכת המצוות והמפריש מברך, ואין לחלק הברכה מהמצווה.

כד. ועוד דבקדשים מחוייב לשחוט, הילכך מברכים על כל שחיטה.

כה. ויל"ד דהתם נמי מצווה משום 'לא טוב היות האדם לבדו' (יבמות סא:).

כו. [ע"ד הא דאי' לקמן ח.]. ויסוד הסברא כתב **בתמים דעים** (קעט) **ושו"ת הרשב"א** (א יח) גבי מצוות צדקה וכיבוד אב ועוד.

כז. והביא בשם **רבינו יונה** דהו' כמי שלא ברך אחר המזון, יברך כל זמן שלא נתעכל המזון. וה"נ מברך כל זמן שלא נגמר ההיתר ע"י חופה. **והגר"א** (אה"ע לד ט) כתב דיש לדמות ללולב, שמברך אחר שנוטל, כיון דהנענועים מצווה.

כח. ואיסור פנויה דרבנן, ודלא **כרמב"ם** (אישות א ד) דלוקה משום לא תהיה קדשה. [ואפשר דהכא הוה 'מיוחדת לו', ואינה קדשה].

כט. ושייך לאיסור אשת איש לענין עשה, אבל אין בזה חיוב כלל.

ל. **והתוס' רי"ד** הוסיף עוד לענין חיוב שאר כסות ועונה. [**והאחרונים** חקרו האם נתחייב משעת קידושין, למצב שהיא בביתו. או דהחיוב חל ע"י נישואין. וע"ע לקמן].

לא. וכן אמרי' גבי בן נח (סנהדרין נז:) בעולת בעל יש להם נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם.

לב. אמנם **בגמ'** (יבמות נח.) מבואר דנחשב מנוקה מעוון. [ואפשר דאינו אפי' איסור עשה גמור].

לג. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דבעינן שנים, שיהא 'פנים' חדשות.

הוה 'לפטור' את החתן ידי חובתו בברכות. ואילו לדעת שא"ר הוה טעם של ריבוי שמחה[לד].

קנא) **בא"ד ושבת דחשבינן פנים חדשות וכו' נמי מרבין**

[ל]**כבוד השבת בשמחה וסעודה.** וכ"פ **השו"ע** (סב ח) דב' סעודות של שבת נחשב פנים חדשות, אבל לא בסעודה ג'. **והרמ"א** הביא דנהגו לברך אף בסעודה ג', ואפשר מטעם דרגילים לדרוש והדרשה נחשב פנים חדשות.

דף ח.

קנב) **ואשר יצר וכו'.** ברכת אשר יצר פותח בברוך.

ופרש"י דהוה תחילת הסדר על עסקי הזיווג. אבל שהכל ברא לכבודו אינו מן הסדר. ומבואר דדעת רש"י[א] דברכה הסמוכה לחברתה הוה רק במה שנתקן להיות סדר א'[ב]. [ויל"ד אי דעת תוס' דאף זה מסדר הברכות. או דנחשב סמוכה לחברתה אף דלא נתקן על הסדר[ג]].

קנג) **תוד"ה שהכל.** כיון דקצרות הן, אם לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה א'[ד].

ההפלאה הק' האיך יאמר 'יוצר האדם' בלא פתיחה ובלא חתימה[ה]. וכ"ת דכוונת התוס' שיחתום בשם, האיך אפשר לחתום בא"י יוצר האדם, בלא תחילת ברוך. ותי' דכוונת התוס' שיתקנו איזה מאמר, ואח"כ יחתמו. וביאר דלא תקנו משום דאיכא למיטעי שהכל ברכה א'.

והרמב"ן כתב היו שתיהן ברכה א', כיון דאין היכר לב' ברכות.

והתוס' רי"ד (עה"ג) כתב דהסמוכה לברכה קטנה פותחים לה בברוך, ואין סמיכות ברכה קטנה פוטרת[ו]. אבל **התוס' הרא"ש** (ברכות מו: ופסחים קד:) הק' מ**הירושלמי** (ברכות א ה יא: בדה"ס) דקידוש יחשב סומכה לברכת הגפן[ז], ומבואר דיש סמוכה לברכה קצרה[ח].

קנד) **בא"ד ואור"ת וכו' והערב נא, דברכה א' היא[ט] וכו'.**

לד. [ועפ"ז לרמב"ם לא יברכו בשבת]. **והקה"י** כתב דלדעת שא"ר יהני קטן לפנים חדשות, דמ"מ יש ריבוי שמחה. ולא תליא בחיוב ברכה.

א. ועד"ז כת' **רש"י** (ברכות מו: ופסחים קד:, ותוס' ברכות שם) דברכת הטוב והמטיב פותח בברכה, דלא נתקן בסדר ברכת המזון. אלא תקנו ברכה בפנ"ע לשבח משום הרוגי ביתר. [אבל **הר"י מגאש** (בשיטמ"ק) תי' דבברכה דרבנן לא הוה סמוכה].

ב. אך **התוס' רי"ד** (כאן עה"ג, וע' גר"א או"ח מו ט) כת' דברכת אלקי נשמה הוה סמוכה לאשר יצר. ואף דלא נתקן יחד. וכן **המהר"ם מרוטנברג** (הו' בשו"ע קי ו) היה סומך תפילת הדרך לברכה אחרת.

ואילו **רבינו יונה** (ברכות א. בדה"ר) חידש [להיפך] דברכה שבמקומה הוה סמוכה לחברתה, אין לחוש שמברך בלא סמיכות. דבתפילת הדרך אינו פותח בברוך, דכיון דבשמו"ע ברכת שומע תפילה היא סמוכה, לא חיישינן אם מברך עכשיו כשאינו סמוך. ורבינו יונה כת' דמברך ברכת אהבת עולם בהדי קר"ש, אף דשאר ברכת קר"ש בירך קודם זמנו בביהכ"נ. [וי"ל דנח' האם סמוכה לחברתה הוה צורה בתקנת הברכות, או דמהני השם ומלכות דהברכה הא' לברכה הב']].

ג. **והמהרש"א** (פסחים קד:) דייק **דתוס'** (שם, ולכאורה אף תוס' דידן) הק' דברכת יוצר האדם תהא סמוכה לברכת בורא פרי הגפן.

ד. ומבואר בתוס' דקאי אכולהו. אבל **תוס'** (פסחים קד: בשם ר"ת) כת' דשהכל ברא לכבודו ויוצר האדם הוה ברכות קצרות, וכמו ברכת פירות ומצות, ופתיחתן זו היא חתימתן. ואח"כ כת' דאשר יצר את האדם צריך לפתוח בברוך, שאם לא היה פותח היה נראה הכל ברכה א'. [משמע דיש כאן טעם נוסף].

ה. וכ"כ **הרא"ה** (בשיטמ"ק) דכיון דליכא חתימה לא סגי בלא פתיחה.

ו. וכ"כ **תוס'** (פסחים הנ"ל).

ז. **והירושלמי** תי' דאם היה יושב בסעודה וקידש היום מברך קידוש בלא ברכת היין. והירושלמי מק' מהבדלה, ותי' דרבי היה מפזרן ולא היה מברך על הכוס.

והמג"א (מז ד) כת' דלמ"ד דבברכת התורה לא הוה ברכה בפנ"ע דאל"כ היה פותח בברוך, וכמו ברכת הבדלה דאף שהם סמוכות פותח בברכה כיון שהם קצרות. ומ"ד דהוה ברכה בפנ"ע ס"ל דשאני ברכות הבדלה שאם רצה אומר על כל א' בפנ"ע על הנר ועל הבשמים.

ח. **והשיטה ישנה** (בשיטמ"ק) חילק דהסמוכה לברכה קצרה אי לא הוה מענין א' לא מקרי סמוכה. אבל היכא דהוה תקנה א' מקרי סמוכה לחברתה, וכמו ברכת התורה. [וע"ד מש"כ רש"י]. אך כת' דברכה ארוכה בארוכה מקרי סמוכה לחברתה אף דלא הוה מענין א'. [ובעינן תרוייהו, סברת רש"י וסברת תוס']].

ט. ור"ת הוכיח דאי הוה ב' ברכות צריך לפתוח בברכה, שאותה שלפניה היא קצרה. ובפשוטו משמע דכוונת ר"ת דנראה הכל ברכה א'. אבל **הראשונים** (הנ"ל, וכן רבינו יונה ברכות ה: בדה"ר) הביאו תי' ר"ת דל"ש סמוכה לברכה קצרה. [והוא סברא בפנ"ע].

והפוסקים (או"ח מז ו) כת' דלפ"ז אומר 'ו'הערב נא. ואילו לדברי שאר **ראשונים** דהוה ג' ברכות' אומר ברכה בפנ"ע 'הערב נא'.

קנה) **בריך שית. הרמב"ם** (אישות י ד) כתב דאם היה שם יין מסדרן על הכוס, ונמצא ז' ברכות. אבל **הרא"ש** (טז) הביא בשם **ר"נ גאון** דבעי כוס אפי' לעיכובא[יא]. **והבי"ש** (סב ב) כת' דגמירי דבעי ז' ברכות.

ותוס' (פסחים קב:) הביאו דיש נוהגין להביא ב' כוסות, א' לברכה"מ וא' לברכות הנישואין, דאין עושים מצוות חבילות (עי"ש). ותוס' דחו דחדא מילתא היא דברכה"מ גורם לברכת נישואין[יב]. (והו' בשו"ע סב ט) [וע"ע בראשונים בסוגיין].

והרמב"ן הביא דנהגו לברך אף בליל שבת כשבאו מביהכ"נ. והביא **די"א** דטעות הוא ואין לברך אלא בברכה"מ. [וע"ע שא"ר ופוסקים].

והרא"ש כתב דברכת אירוסין בעי כוס לכתחילה ואינו מעכב.

קנו) **יומא קמא וכו' מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות וכו'. הרא"ש ושיטמ"ק** (בשם תר"י) כתב דהיינו סעודה ראשונה [ואף ששמעו את הברכות בשעת חופה]. אבל **הרמב"ם** (ברכות ב י, הו' בב"י בדק הבית סב) כתב דאין מברכים בסעודה אא"כ היו אוכלים אחרים שלא שמעו ברכת הנישואין בשעת נישואין. [ומשמע דיומא קמא הוה בחופה]. **והרמ"ך** השיג דכיון דנתקן על הסעודה, אין ראוי שברכת נישואין יפטור ברכת הנישואין.

והרמב"ן והרשב"א ור"ן (לעיל ז:) הביאו בשם **תוס'** דכשבאו פנים חדשות מברכים עבורו לילה ויום.

קנז) **אפושי שמחה בעלמא הוא. הר"ן** כתב דמשמע דלא נקרא 'ברכת חתנים', ומברכים 'שהשמחה במעונו' ו'אשר ברא' אף בדליכא י', אלא בג'. אבל הביא **דברמב"ן** משמע דדוקא שהשמחה במעונו אי"צ י', אבל 'אשר ברא' בעי י'.

קנח) **י"ב חודש. הריטב"א** כתב שע"כ נמשכת שמחת החתן דכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח. **והראשונים** הביאו בשם **הסמ"ג** [וכ"פ **בשו"ע** סב יג] דהאידנא ערבה כל שמחה, ואין לומר השמחה במעונו אחר ז' ימי המשתה.

קנט) **אין אבלים מן המנין. רש"י** (מגילה כג:) כתב משום שאומר ברכה למנחמין בפנ"ע, ולאבלים בפנ"ע [ע' בגמ' בסמוך], ואינו כוללם יחד. **והשיטמ"ק** (בשם תל' ר' יונה) **פי'** מפני שהם אינן מנחמין אלא מתנחמין, אבל חתנים שמחים כשאר אנשי החופה, ולפיכך איתנהו מן המנין.

קס) **חתנים מן המנין וכו'. הבאר היטב** (ריט ד) הביא מח' האם בעל הנס מצטרף לי' בברכת הגומל[יג]. **והשעה"צ** (שם ז) ציין לסוגיין דחתנים מן המנין. והביאו בשם **הגרי"ז** לדחות דברכת חתנים בעי י' מדין דבר שבקדושה [וכ"כ **השיטמ"ק** ז: בשם הגאונים] ומש"ה מצטרף. אבל ברכת הגומל צריך לשבח בפני י'.

קסא) **תוד"ה רב תנא.** יש להוכיח דר' יוחנן אמורא הוא[יד], דאי הוה תנא וכו'. וכן הוכיח **המפרש** (תמיד כו.). **והריטב"א** כתב דאע"ג רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, דחכים טפי. אלא דלא אסתייעא ליה מילתא לאסמוכי כתנא[טו]. **ובמסורת הש"ס** ציין לגמ' (יומא מג:) דר' יוחנן לא ציית לתנא. [וע' חי' בית מאיר].

קסב) **בא"ד דר' יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא, דפליג עליה.** [מבואר בתוס' דאמורא אינו רשאי לחלוק

י. והבעה"מ (ברכות ה: בדה"ר) כתב דהוה ג' ברכות, וכנגד תורה ונביאים וכתובים. ועד"ז רבינו יונה שם.

יא. והתשב"ץ (ג סה) כתב דעפ"ז מהני אפי' כשהמברך אינו טועם. אבל לדעת הרמב"ם הוה ברכת הנהנין, ואינו מברך לאחרים.

יב. אבל כתב דברכת אירוסין ונישואין בעי ב' כוסות, דרגילים לברך זה בלא זה [שמארס וכונס לאחר זמן], ועוד דנהגו לקרות כתובה ביניהם והוה הפסק.

יג. ובשו"ת דבר שמואל (אבוהב סג) נסתפק לענין קידוש ד', האם המקדש הוה בכלל הי' (ע' סנהדרין עד:).

יד. אבל **הפר"ח** (יו"ד קיג כא) כת' דר' יוחנן הוה כתנא ופליג. **והבית מאיר** שם ציין לדברי התוס'.

טו. [ומבואר דגדר 'תנא' תליא בסמיכה לענין זה, ולא תליא בסמיכה לסנהדרין, דאף ר' יוחנן ועוד אמוראים היו סמוכים ע' סנהדרין ל:].

על תנא[טז]. **ובהג' ר"א לנדא** פי' דבאמת רב היה אמורא[יז], והא דאי' בכ"מ דתנא ופליג, היינו שהיו מחשיבין אותו גדול כ"כ שיהא לו כח לחלוק על הברייתא. **והריטב"א** כת' דרב לא היה תנא דחשיב.

דף ח:

קסג) **תוד"ה כי.** היינו בברכת אבלים שבברכה"מ וכו' בעשרה. אבל **תוס'** (מגילה כג:) כתב דברכת אבלים בברכה"מ סגי בג', והאבל מצטרף עמהם.

קסד) **רש"י ד"ה ברחבה.** כשמברין את האבל וכו' ברחבה, ומברכין שם. **והמרדכי** (מו"ק תתקכח, והו' בב"י וש"ך יו"ד שעט ו) כתב דלדידן דלא נהגו להברות ברחבה. ומ"מ אינו מצטרף לזימון בסעודת הבראה [הסעודה הראשונה שאינו אוכל משלו].

קסה) **תוד"ה אלא.** אבל ביום ראשון שייכי טפי, ומברכינן לה בלא י'. **המהרש"ל** פי' דליכא י' מלבד האבלים, ואבלים מן המנין. אבל לעולם בעינן י'.

קסו) **ברכת אבלים בי' כל ז'. תוס'** (מו"ק כא: ד"ה אפילו) הביאו דאף בשביעי נוהג אבילות [ולא אמרי' מקצת היום ככולו], כל זמן לא עמדו מנחמין מאצלן. ודחו די"ל דקאי בליל ז'.

קסז) **קום אימא מילתא וכו'. הרא"ה** כתב דאמר לו לסדר, אבל הברכות נתקנו מעיקרא. אבל **השיטמ"ק** (בשם תשו' הגאונים וכ"כ הערוך) כתב דעיקר הברכה צידוק הדין, וכל א' מוסיף לפי חכמתו.

קסח) **רש"י ד"ה אחינו.** סמוכה לחברתה היא. אבל **הרמב"ן** (השמטות) הק' דמשמע דלא נתכוון לעשות סמוכה[א]. ומצינו ברכות של שבח תחילת ברכה בלא פתיחה, וכמו התפלה לשבח על גשמים[ב] (ברכות כט: ונט:)[ג].

קסט) **עשרה כוסות וכו'.** בגמ' (עירובין סה. וסנהדרין ע.) אי' דלא נברא יין אלא לנחם אבלים, שנאמר (משלי לא ו) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד[ד].

קע) **רש"י ד"ה ליושנה.** עשרה כוסות. [וכ"פ **הרמב"ם** (אבל ד ח) שלא יוסיף על י' כוסות]. **והרמב"ן** הביא **י"מ** דבטלום לכולם, דאף בי' שייך שכרות. וכן נהגו של לשתות אלא כד יצרכם. **והשו"ע** (יו"ד שעח ח) פסק דמותר לשתות יין 'מעט' בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות.

דף ט.

שוויה אנפשיה חתיכה לאיסורא

קעא) **אר"א האומר פ"פ נאמן לאוסרה עליו.** **הריטב"א** דייק דקתני נאמן לאסורה 'עליו', ולא 'על עצמו', דכיון דטען כן בברי בבי"ד, הבי"ד אוסרין אותה עליו ומפקינן מיניה. אבל **האחרונים** (ע' פתח"ת אה"ע קטו לז) **דייקו מדברי הרמב"ם** (אישות כד יז,יח) **דבי"ד** אין כופין להוציא משום שוויא אנפשיה. ואפי' מודה שראה דאשתו זינתה בי"ד אין

טז. וכ"כ **הראשונים** בכ"מ (ע' תוס' יומא ג:, ס' הכריתות ימות עולם ג טו). [ויש שדנו האם אין לאמורא זכות לחלוק על תנא. או דאנן אמרי' דמסתמא אילו היה יודע דברי התנא היה מבטל דבריו. וכ"כ **המהר"ל** (באר הגולה ו י). **והכס"מ** (ממרים ב א) כת' שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו גם בחתימת הגמ', דלא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה. וע"ע בהקדמת הבית יוסף].

ורבינו יונה (ב"ב קלא.) כת' דאין דרך לאמורא לחלוק על התנא בדין שסתמו במשנה או בברייתא. [אבל רשאי להשיב על קו' שהק' תנא. ועד"ז דן בס' הכריתות שם].

יז. [וכ"כ בהליכות עולם ב א א,י]. אך מדברי התוס' משמע דדוקא ר' יוחנן היה סובר דרב הוא אמורא.

ושו"מ דה**גינת ורדים** (סט לפרמ"ג) ביאר דרב לא היה תנא, אלא שהיה מבית דינו של רבינו הקדוש ורשאי היה לחלוק על תנא.

ואף אמורא אחר רשאי לחלוק על התנא ההוא, דאמר לך אנא כרב סבירא לי, דאף רב חולק, ורב תנא הוא ופליג. וכת' דשמואל ור' יוחנן אינן רשאין לומר כן, מאחר שהן חולקין על רב בכל מקום, ואין מחזקין לרב לתנא. [וציין לתוס' דידן].

א. דרק אח"כ אמר לו להמשיך.

ב. **והרמב"ן** (פסחים קיח.) כת' דתקנו אותן כך דהני לפי שאין בהן עשיית מצוה ולא הנאה ממש.

ג. ועד"ז **תוס'** (פסחים קד:, ע"ש תוס' הרא"ש) כת' [גבי אלקי נשמה וברכת אתה הוא עד שלא שלא נברא, ותפלת הדרך] שאינן ברכות, ואינו אלא שבח ותפילה. ועד"ז **תוס'** (ברכות מו.) **והשו"ע** (ו ג), **וע' גר"א** (או"ח קי ו). אבל **התוס' רי"ד** (בע"א, והגר"א או"ח מו ט) כת' דאלקי נשמה צריך להיות סמוכה לאשר יצר.

ד. אך צ"ב דמחיובי האבילות להראות צערו, ולא להשכיחו.

מוציאין מידו[א]. **והאחרונים** (ע׳ חת״ס) תמהו דבסוגיין מבואר דאוסרין אותה עליו[ב]. **ובשו״ת הר״א מזרחי** (כה) כתב דלפ״ז צ״ל בסוגיין דאמרי׳ לו שאסור, אבל אין כופין[ג].

בגדר שויא אנפשיה – **השער המלך** (אישות ט טו) הביא דהר״י **באסאן** (ס״ס פ) נסתפק האם שויא אנפשיה הוה משום נדר[ד]. [וכתב דאע״פ שאינו נדר ממש, דהא ליתא בשאלה[ה]].

והנוב״י (אה״ע ת כג) תמה דאיזה לשון נדר וקונם יש בזה. וכי משום שיאמר ביום ב׳ דהוא שבת, וכי הוה נדר לאסור במלאכה.

אך בפשוטו נקטו האחרונים דהוה תורת נאמנות, דאדם נאמן על עצמו[ו]. **והגר״א** (ג יא) כת׳ דנאמן להחמיר על עצמו יותר מק׳, וכדאי׳ (כריתות יב.) [דלרבנן] אדם נאמן על עצמו יותר מק׳ עדים [לענין קרבן].

והקצות (לד ד, פ ב, רמא א) כתב דשויא אנפשיה הוה גדר הודאת בע״ד, דאדם נאמן על שלו. אבל **התרומת הכרי** (א ד״ה ואת אשר) כתב דשויא אנפשיה אינו בתורת נאמנות, כיון שלפי דבריו אסור הבי״ד כופין אותו לקיים דינו. דכיון דהוא סבור שהיא אסורה עליו, בי״ד כופין לקיים הדבר[ז]. [ועד״ז כת׳ החזו״א].

ונפק״מ באופן שהוא סובר שמותר לו מצד אחר[ח], דבפשוטו מ״מ יש כאן נאמנות. אבל לדברי התרה״כ סוף סוף הוא סובר שמותר לו[ט].

והמשנ״ל (אישות ט טו ויבום ג יג) דן האם מהני שויא אנפשיה אפי׳ נגד עדים, כהודאת בע״ד[י]. אבל **הפרמ״ג** (יו״ד א ש״ד לט) נסתפק דשמא נגד עדים נאמן רק מדרבנן.

הרמב״ם (איסו״ב כ יג) פסק דאם אמר שהוא כהן, נאמן לאסור את עצמו [מדין שויא אנפשיה], ואם עבר לוקה. **וה״ה** **והגר״א** (ג יא) נקטו דלוקה משום דין שויא אנפשיה[יא]. [ואף דתנן בקידושין סג: אין חיוב מיתה ע״פ שויא אנפשיה[יב]]. אבל **המשנ״ל** (ועוד אחרונים) כת׳ דכוונת הרמב״ם דכיון הוחזק ע״פ, שוב לוקים עליו.

א. **והבי״מ** (קטו ז, וכ״כ בפתח״ת שם בשם ר״י הלוי) ביאר ד׳כפייה׳ תליא בדיני העונשין. ואין עונשין על שויא אנפשיה. אך צ״ע דדעת הרמב״ם דלוקים על שויא אנפשיה, ע׳ בסמוך. [ע׳ בסמוך].

ועוד הביא **הפתח״ת** שו״ת **בגדי כהונה** (ג) דהטעם משום דיכול לחזור בלא אמתלא, כיון שנוגע בינו לבין עצמו, ולכן אין כופין להוציא. וע׳ **חת״ס** (אה״ע פח).

ב. ויש שפי׳ דהטעם דאין כופין משום דיכול לטעון אמתלא. אבל הכא דהוה בגדר טענה בבי״ד [להפסידה כתובתה], אף הרמב״ם מודה דכופין להוציא כל זמן דאינו חוזר בו מטענתו. [ושמעתי לפרש דבסוגיין נאמן לאוסרה עליו מגדרי ׳טענה׳, דמבואר דפרשת מוציא ששם רע הוה תביעה בבי״ד, ובי״ד פסקו על דין זה. וע״כ נתחדש בפרשת מוציא שם רע דנאמן בטענת לא מצאתי לבתך בתולים. ומש״ה אף הרמב״ם מודה דכופים. [אך צ״ע דבגמ׳ מבואר דנאמן משום פרשת שויא אנפשיה]].

ג. ויש שהק׳ א״כ מאי נפק״מ שיבא לבי״ד ויהא נאמן לאוסרו, הא בי״ד אין כופין. וי״ל דאפ״ה מלמדים אותו שהיא אסורה עליו. ועוד דנפק״מ דאינו מחוייב בחיובי האישות [אף לצד דאינו נאמן לענין כתובה].

ד. ויש שדייקו כן במש״כ **השיטמ״ק** (בסוגיין) דאוסר על עצמו דבר המותר.

ה. אבל **המהרי״ט** (ב אה״ע א) הוכיח דאינו נדר מהא דל״מ שאלה. **והר״י באסאן** כתב דאולי החמירו בו כמו נזירות שמשון דל״מ שאלה. **והחת״ס** (אה״ע ב ק) כת׳ דהו׳ כקבלה לדבר מצוה [דיש ראשונים] דל״מ שאלה.

ו. ולפ״ז היכא דיודע בעצמו ששיקר, מותר לו.

ובס׳ **בכור שור** (יבמות פז: לתבואות שור, הו׳ ברע״א יו״ד א יב) דן בדבר שיש עדים שהוא מותר והוא אמר שאסור, דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, אבל הוא יודע בעצמו שהוא מותר, האם יהא רשאי לאכול בינו לבין עצמו. [אך לצד דשויא אנפשיה הוה גדר נדר ודאי אסור]. וע׳ מש״כ בשו״ת הרמ״א (ב) ובט״ז (יו״ד קפה ב).

ז. ובפשוטו לפ״ז לא הוה גדר נאמנות כלל. אבל יש שביארו דמ״מ צריך נאמנות, שבי״ד יאמינו שהוא סבור שאסור. אבל אינו נאמנות על גוף המעשה.

ח. דטוען טענה נוספת שעל פיו היא מותרת לו, אלא שאינו נאמן בטענה זו. [אך היכא שהוא אינו יודע את הדין שאסור עליו, אנחנו חייבין ללמדו שלפי ידיעתו היא אסורה].

ט. וכ״כ **רע״א** (לקמן כב.) דלא בעי גדר ׳הפה שאסר׳ כה״ג, שהרי לדבריו אינה אסורה, ול״ש בזה שויא אנפשיה. [ויל״ד עוד לפרש כוונתו דרק במקום שמספר על איסור יש דין בי״ד מקבלים דבריו על עצמו, אבל היכא דלדבריו אינו סיפור איסור לא נאמר תורת נאמנות].

י. והביא **משו״ת הרשב״א** (ג רנג, הו׳ ביו״ד ס״ס א) דאם עומד בדיבורו אסור.

אבל הביאו **תוס׳ ריה״ז** (קידושין סו.) אם נתברר בתר הכי ע״י עדים שמותר, ודאי מותר [וע״ע ר״א מן ההר נדרים צ:].

יא. אבל **החזו״א** (ב יז) תמה האיך יעברו בי״ד באיסור ׳לא יוסיף׳ על פיו [דכלפי דיני הבי״ד אין נאמנות כלל].

יב. **והקוב״ש** (נח) חילק בין מיתה למלקות. ויש שביארו דחיוב מיתה תליא בחפצא דאיסורא [וע״ז אינו נאמן], אבל

קעב) **נאמן לאוסרה עליו. הבית יעקב** הק׳ דהוא משועבד לה [שעבודי אישות], א״כ האיך נאמן לאוסרה עליו. וע״ד מש״כ **הר״ן** (נדרים צ:) **והתוס׳ רי״ד** (קידושין יב) דהאשה אינה נאמנת לאסור עצמה [משום שויא אנפשיה] כיון דמשועבדת לו. ותי׳ דהבעל נאמן כיון דיכול לגרשה ולהפקיע השעבוד. וע״ע מש״כ **הקה״י** (י).

קעג) **רש״י ד״ה האומר.** כגון שהיא ממשפחת דורקטי וכו׳ או שנאבדה וכו׳. אבל היכא דיש מפה לפנינו אינו נאמן, דודאי משקר[יג] או לא קים ליה [כ״כ **הריטב״א**]. אבל **הרמב״ן ורשב״א** כת׳ דאפי׳ מצא דם, שמא דם ציפור הכניסה או דהויא דם הצדדין או המכה[יד].

והפוסקים הק׳ דבתולה שנשאת נותנים לה ד׳ לילות (וכדאי׳ נדה סד: ולעיל ו), דאף בביאה שניה יתכן דם. א״כ נימא דפתחה נפתח בזנות, ועדיין יש דם של פירצה דחוקה[טו]. **והחלק״מ** (סח ו) תי׳ דרק באופן דעדיין אינו פתוח לגמרי יש דם בתולים. אבל אם נפתח לגמרי אין יותר דם [והכא הבעל טוען שמצא פתוח]. **והבי״ש** (סח ב) כתב דלא שכיח שיהא דם, ולכן כשאינו יודע אם נבעלה אמרי׳ דמשקר[טז].

ספק ספיקא

קעד) **ואמאי ס״ס הוא וכו׳. השיטמ״ק** (בשם שיטה) הק׳ דספק סוטה הוה כספק טומאה [ברשות היחיד][יח], ובספק טומאה אפי׳ ס״ס אסור (כדתנן טהרות ו ד)[יח]. ותי׳ דלא אוסרים כיון דלא הוחזקה טומאה כלל. **והש״ש** (א טו) כת׳ דלא הוה ספק טומאה ברה״י, דאינו ידוע אימת ומתי ובאיזו מקום נעשה המעשה, אם ברשות היחיד או ברשות הרבים[יט].

הפנ״י כתב לפרש גדר ההיתר של ס״ס, דכיון דאיסור ספק הוה דרבנן [לדעת הרמב״ם דספק דאורי׳ לחומרא מדרבנן[כ]], א״כ ה״נ ספק האם יש בזה איסור ספק.

והאחרונים העמידו צד ב׳ דשייך להכרעת רוב, דהוכרע ע״פ רוב הצדדים שמותר. **ובשו״ת הרשב״א** (א תא) כת׳ דס״ס הוה כרוב, ואפשר דעדיף מרוב. [**והאחרונים** ביארו דהוה רוב ע״פ צדדי הספק, ולא משום רוב הסבירות לאפשריות להיתר]. ועוד דנו **האחרונים** לפרש דגדר ההיתר דנחשב שאין לפנינו צד איסור ברור, דאף את״ל לחשוש לאיסור, מ״מ שמא מותר מצד אחר.

[ולכל הצדדים יל״ד אמאי נדון על הכל כא׳, שמא זינתה תחתיו ברצון. ונימא דהוה ספק דאורייתא. וצ״ל דיסוד הנידון הוא משום דדנים על כל ספק בפנ״ע, ועי״ז הוה ספק האם יש כאן ספק. וכן יש רוב צדדי ספק].

קעה) **שם. והרשב״א** (תוה״ב ד שער ב כד: בדה״ס) **הביא** מסוגיין דמהני ספק ספיקא אף באופן דב׳ הספיקות באו לפנינו כא׳[כא].

אבל **הרא״ה** (בדק הבית שם) כתב [דדעת ר״י] דמדרבנן החמירו בס״ס, ולא אמרי׳ ס״ס לקולא אלא היכא דהספק הראשון מותר מדאורייתא, הילכך הו״ל ספק שני ספק דרבנן. והרא״ה כת׳ דבסוגיין ספק הראשון מותרת [מדאורייתא] משום

חיוב מלקות משום דעבר אמימרא דרחמנא, והוא נאמן דדינו לאיסור.

יג. וצ״ב מה איכפת לן שמשקר [נגד עדות הדם]. הא בפשוטו שויא אנפשיה מהני נגד עדים.

יד. דהא נותנים ד׳ לילות (נדה סד:, לעיל ו.).

טו. ורע״א דן דמ״מ ידעינן שנבעלה פחות מי״ב חודש [ועי״ש שדן לענין ס״ס].

טז. [**והמגיה** לט״ז ג כתב דדברי הבי״ש קשה להולמן].

יז. ועד״ז הק׳ **המהרש״א** (נדה יט.) האיך מהני חזקה, לר׳ גמליאל דמשארסתני נאנסתי מהני חזקת הגוף. [וצ״ב על מה הק׳, דל״מ דלר״ג מהני חזקת הגוף להתירה, אלא לענין ממון. ועוד דהתם איירי בטענת ברי, וטענת ברי ודאי מהני ברשות היחיד].

יח. (וע׳ ב״ב נה:). [והאחרונים האריכו בזה, וע״ע לקמן טו.].

יט. אך העירו דסתם זנות הוה מקום סתר, אף דאנחנו לא ראינו. [ואפשר דכוונת הש״ש דגדר רה״ר ורה״י תלי מתי נתעורר הספק לפנינו, א״כ כל שלא נתעורר הספק לנו במקום זה לא איכפ״ל].

כ. והשער״י (א יט) כת׳ דאף לצד דספיקות אסורין מדאורייתא, מ״מ ׳ספק דאורייתא׳ הוה תורת איסור [הנהגה] מחודש בפנ״ע. ובאיסור ספק לא נאמר ספיקו לחומרא. וספק איסור ספק מותר.

כא. והק׳ מכאן על דברי **ר״י** (בעל התוס׳) דלא אמרו ס״ס להקל אלא כשב׳ הספיקות באות מכח ב׳ תערובות, שא׳ מהראשונים נפלה לשניה. אבל ביצה שספק נולדה ביו״ט, ושוב נתערב באלף אסור. **והרשב״א** תי׳ דלא דמי דהתם כבר

חזקת היתר [וע' תוס'[כב]]. א"נ כיון דאיסור ס"ס אינו אלא איסור דרבנן, גבי אשה אין ראוי להאמינו על פיו לאוסרה. **ורע"א** הביא מדברי הרא"ה דלא אמרי' שויא אנפשיה[כג] באיסור דרבנן[כד]. **ורע"א** הביא **דתוס'** פליגי, דתוס' (ד"ה ואי) העמידו סוגיין דהוה רוב דרבנן, והוה איסור דרבנן.

קעו) **לא צריכא באשת כהן וכו'.** והוה חד ספיקא.

הרא"ש (יח) הביא בשם **תלמי' רבינו יונה** דהיכא דטוענת ברי דנאנסה תחתיו מותרת לו, דאמרי' ברי ושמא ברי עדיף (כדלקמן יב:). **והרא"ש** תמה דהוה ברי גרוע [שהוא אינו יודע להכחישה[כה]], ואין לה מיגו או חזקה [דמעיקרא][כו]. וכיון דרוב רצון [דיש קול לאונס] אינה נאמנת. ושוב הביא ראיה דקי"ל כרבן גמליאל (לקמן יג.) ד'אלים ליה ברי', ונאמנת. [וע"ע לקמן בביאור הראיה].

והאחרונים תמהו האיך מהני טענת 'ברי' שלה באיסורין [ויהא מותר אף לו]. ול"מ דא' נאמן כלפי חבירו אלא בתורת עדות. **והקוב"ש** (כג) **פי'** דאיסור סוטה נחשב מצב בגוף האשה, ולכן נחשב גדר בעל דבר בגוף הפסול.

אבל **הרשב"א** כת' דנאמנת מתורת עד א' באיסורין, דהוה כחתיכה ספק של חלב, דע"א נאמן[כז]. ואע"פ שהוא עדות אשה בגופה, מ"מ נאמנת (כדלקמן יג:)[כח]. [אבל בתחילת דברי הרשב"א נקט הלשון טענת 'ברי'. והקוב"ש דן דבעי תרוייהו].

קעז) **מאי קמ"ל וכו'. האחרונים** הק' דנימא דקמ"ל דאמרי' שויא אנפשיה אף בספק איסור. [וע"פ דברי הרא"ה דבאיסור דרבנן לא אמרי' שויא אנפשיה, קמ"ל דספק דאורייתא גרע].

קעח) **מיקם הוא דלא קים ליה. תוס'** (בע"ב ד"ה אי) **פי'** דאוקמה בחזקת היתר. [דנחשב שנתעורר הספק, והוכרע ע"פ חזקה[כט]]. **והתוס' הרא"ש ותו"י** (בע"ב) כת' דאף דרוב בקיאין, סמוך מיעוטא דאין בקיאין לספק [לאו תחתיו או אונס], והו"ל פלגא. ומותר מדין ס"ס. [והתורא"ש כתב עכ"פ לר' מאיר].

קעט) **קמ"ל. הריטב"א** כת' דקמ"ל דקים ליה. [וכ"מ **בתוס'** לעיל ב.]. אבל **השיטמ"ק** כת' בדעת רש"י דנאמן אפי' בבחור (ע' לקמן י.), דאף דלא ידעי' דקים ליה אסרי' עליה. וכ"כ **הרשב"א** בשם **י"מ** דלא שנא פנוי, דהא איהו קאמר קים לי במילתא, ואין מאכילין לאדם דבר האסור עליו. [ומבואר דנח' האם אמרי' שויא אנפשיה במקום דיש לנו סבירות שהוא טועה בדבריו[ל]].

קפ) **תוד"ה האומר.** ור"ח מפרש דבוגרת ומוכת עץ אין להם טענת דמים אבל אין פתחן פתוח וכו'. [וכ"כ **הרי"ף** כאן]. ואילו לדעת **רש"י** (לקמן לו.) כוונת הגמ' (שם) דיש להם טענת דמים ולא טענת פ"פ. וכ"כ **הרמב"ם** (יא יב) דרוב בוגרות אין דוחק בפתחן דנתרפו אבריה, אבל יש להם דם[לא].

אסרתה עליו תערובת הראשון, ומשום תערובת שני לא יחזור להיתר. אבל הכא א"א לזו לבא לפניך אלא בב' הספיקות.

כב. **והרשב"א** (במשמרת שם) הק' דאדרבה אם נעמיד על חזקה הוה תחתיו. ועוד דהוה ספק סוטה, ולא תולים דאונס. ואי משום חזקת היתר, הרי שור שחוט לפניך [נולד ספק לפנינו]. ועוד הק' הרשב"א דכיון דעיקרו דאורייתא צריך להחמיר בספיקות.

כג. **ורע"א** כת' דהיינו דוקא לאחר שחוזר בו. אבל בעודו עומד בדיבורו, אף לרא"ה אסורה עליו.

כד. אמנם **הפרמ"ג** (יו"ד קי ש"ד סב) נקט דכוונת הרא"ה רק לענין דאין מוציאין מתחת ידי בעלה.

כה. וע"ד מש"כ **התוס'** (לקמן יב:) דבברי גרוע ושמא טוב לא אמרי' ברי ושמא ברי עדיף. [והרא"ש דימה דאף בטענת ברי באיסורין].

כו. ולדעת רב נחמן ור' יוחנן (לקמן יב:) לא אמרי' ברי עדיף [להוציא ממון], אלא בהדי מיגו או חזקה [לדעת ר' גמליאל ור"א].

כז. ולא אמרי' דאיסור סוטה הוה דבר שבערוה [ע' קוב"ש כא, וע"ע תוד"ה ומי].

כח. וכתב דהא דסוטה שנסתרה אינה נאמנת, משום רגליים לדבר שהרי קינה לה ונסתרה. [ויש להאריך בזה].

כט. והעירו דלצד ד'שויא' אינו נאמנות על גוף המעשה האיך מהני בזה הכרעת חזקה.

ל. ותלי בצדדים בגדר שויא אנפשיה, דאי כופין מחמת שהוא סבור שאסורה, אף היכא דאנחנו סבורים שהוא טועה אין לחלק. [וכ"מ לשון הרשב"א]. אבל אי הוה גדר נאמנות על המעשה, כיון דלא קים ליה ל"ש נאמנות.

לא. **והרמב"ם** (שם יג) הביא דיש **גאונים** שהורו דאין להם טענת דמים, ויש להם טענת פ"פ. וכתב דאין דרך התלמוד מראה דבר זה. וטעות היתה בנוסחאות שלהם, וכבר בדקתי

קפא) **תוד"ה לא צריכא.** ונוקמא אחזקתה שהיא כשירה לכהונה[לב] וכו'. **הפנ"י ורע"א** הק' דנחשוש שמא נבעלה לפסול[לג] [ואף על הצד דלא היתה תחתיו נפסלה לכהונה], והוה ס"ס לחומרא[לד]. [ופלפלו בזה הרבה[לה]. ואכמ"ל].

והרמב"ן הביא קו' התוס' (בסמוך) דשמא מוכת עץ, וכת' דאדרבה יש ספק דאפי' לאו תחתיו שמא נבעלה מפסול. [וע"ע בסמוך].

קפב) **בא"ד וי"ל דאדרבה וכו'.** בפשוטו לשון אדרבה משמע דהוכרע להיפך, דאוקמה בחזקת הגוף [ע' פנ"י]. אך **האחרונים** כת' דכוונת התוס' דהוה חזקה כנגד חזקה, ונשאר ספק. ומש"ה מצטרף לס"ס. [וכן **תוס'** (לעיל ב.) כת' דהוה ספק, ולא הוכרע דאסורה בתורת ודאי].

והפנ"י ורע"א הק' דמ"מ חזקת כשרות וחזקה דהשתא הוה תרתי לריעותא, דומיה דמקוה דנמצא חסר דחזקת טומאה וחזקה דהשתא עדיפא מחזקה דמעיקרא. וכה"ק **התוס' הרא"ש**, ותי' דגבי מקוה איכא למימר חסר ואתאי, אבל בסוגיין נעשית בעולה בבת א'. [וכדאי' בגמ' נדה ב:]. **ותוס'** (חולין י. ד"ה סכין) הביאו ב' תי' האם במקום דליכא חסר ואתאי אמרי' תרתי לריעותא. [והתוס' רא"ש קאי לחד תי', אבל תוס' בכ"מ ס"ל דאמרי' תרתי לריעותא אף היכא דליכא חסר ואתאי. וא"כ עדיין קשה].

והפנ"י תי' דחזקת הגוף[לו] עדיף, ולא אמרי' תרתי לריעותא וכדאי' **בתוס'** (לקמן עה: סוד"ה אבל). **ועפ"ז** כוונת התוס' 'אדרבה', דאזלי' בתר חזקת הגוף. [וע' לקמן דיל"פ כוונת התוס' שם באופ"א].

ורע"א תי' דתרתי לריעותא נאמר באופן שהריעותא לפנינו מורה על החזקה [דהמקוה חסר לפנינו מורה שאין כאן טבילה וכדו'[לז]]. אבל בסוגיין הא דהיא בעולה לפנינו אינו סיבת ההיתר[לח], ואינו מחזק את חזקת הדין. [ודנו בזה בגדר הדין תרתי לריעותא[לט]. ויש להאריך].

קפג) **בא"ד דאוקמא אחזקת הגוף שהיתה בתולה וכו'.** **האחרונים** הק' דחזקה מהני רק להכריע את הנידון שעליו דנים שלא נשתנה, אבל מה שייך חזקה לקבוע שהמעשה היה יותר מאוחר, ועי"ז נאמר דהיה בצורה שונה. וכ"כ **האבנ"ז** (יו"ד שמא, ואה"ע כא כז) דגדר חזקה הוא למשיך את הדין ולהעמיד הדבר בחזקתו, אבל ל"מ לקבוע מתי נעשה המעשה[מ], ובאיזה צורה

על ספרים רבים וקדמונים ומצאתי שהדבר כמו שביארנו שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

לב. **והפנ"י** הק' דמשום מעלה ביוחסין החמירו שלא להעמיד אחזקה, וכמ"ש **תוס'** (יבמות סח.) ע"פ הגמ' (לקמן יג.). [וע' יבמות לא.]. [וי"ל דזה כוונת הרשב"א במשמרת הבית הנ"ל].
והמצפ"א תי' דהכא דהוה להוציא מתחת בעלה לא החמירו.

לג. וע"ד דחיישינן (לקמן יג.) היכא דאינה טוענת ברי.

לד. **והפנ"י** כתב דל"מ ס"ס נגד חזקת איסור (וכדעת המשאת בנימין לה, הו' בש"ך יו"ד קי סד כללי ס"ס כז). [ודלא כשו"ת הרשב"א דס"ס עדיף מרובו].

לה. **ורע"א** כת' די"ל דתוס' רצו להעמיד אף במקום דליכא נכרי ופסולים כלל. [וכת' דתוס' דידן סבר דלא אמרי' תרתי לריעותא אלא היכא דחסר ואתאי. ואידך תי' בתוס' דס"ל דאמרי' תרתי לריעותא בכל אופן, ע"כ יתרץ דיש ספק מנכרי].

לו. ובפשוטו נקטו **האחרונים** דחזקת הגוף הוא בכל מקום שיש שינוי בגוף. וה"נ יש שינוי מבתולה לבעולה. אבל **השער"י** (ב א–ד) האריך דמעלת חזקת הגוף הוא משום דמכריע את שורש הספק. [וע' לקמן עה:].

לז. דמקוה כשהיא עתה בפנינו חסירה מורה דאינה מטהרת לטמא, אלא דבאת לדון דכשטבל עדיין לא היה חסר, בזה דנין לצרף הריעותא שלפנינו לחזקת טומאה, כיון דענין הריעותא שלפנינו אינו מטהר לטמא.
וכן בנגע שעתה הנגע חסר מורה לטהרת הבית, וכן בסכין שהריעותא כשהוא לפנינו, הסכין פגום, מורה על איסור הזביחה וכו'.

לח. דאדרבה בלא בעילה היה חזקת היתר והבעילה הוא נגד חזקת היתר. וכה"ג לא מצרף הריעותא דבעילה לפניך לחזקת היתר, כיון דהריעותא שלפנינו אינו מועיל לסייע לחזקת היתר.

לט. ויש לדון דאי גדר 'תרתי' משום צירוף דחזקה דהשתא [להחזיק מצב, וע"ד חזקה דמעיקרא], א"כ מ"ש אי הדין מורה היתר, סוף סוף יש חזקה. אך לצד דמחזיקין את הריעותא, י"ל דבזה שייך צירוף בשורש החזקה. א"נ אף בגדרי חזקה דהשתא צריך שיצטרף, שיהא בגדר 'תרתי'.

מ. **והאבנ"ז** כת' דתינוק שנולד ביה"ש דערב שבת, לא אמרי' דחזקת מעוברת מכריע שהלידה היתה בשבת, כדי למול בשבת. דאף דמוקמי' אחזקה שלא נולד קודם, דגדר החזקה ממשיך את הדין שהיתה בע"ש, והכא העדר הלידה

נעשית[מא].[מב] וה"נ בסוגיין האיך יהני חזקה כלפי הנידון האם היתה מעשה זנות דא"א, וצ"ע מש"כ התוס' דשייך חזקה בסוגיין[מג]. ויש שדנו לפרש דכוונת התוס' 'אדרבה', דמהני חזקת הגוף לסתור את חזקת הכשרות. ואף דחזקה ל"מ להכריע בכה"ג, מ"מ עומדת כנגד חזקה השניה.

קפד) **תוד"ה ואי.** וא"ת הא איכא ס"ס וכו' ואת"ל ברצון, ספק כשהיא קטנה וכו'. העמדת התוס' קשה דכיון דפיתוי קטנה אונס, א"כ לא נחשב 'רצון'. ועל הצד דהוה רצון אינה קטנה[מד]. וצ"ל דכוונת התוס' דהוה רצון בצורת המעשה, ואף דנחשב מזיד ע"פ דין[מה].

קפה) **בא"ד פיתוי קטנה אונס הוא וכו'.** אבל **הרמב"ם** (סוטה ב ד, איסו"ב ג ב) פסק דקטנה שזינתה מרצון נאסרת על בעלה[מו] [**והראב"ד** השיג]. **וה"ה** (איסו"ב) כתב דמקורו של הרמב"ם מסוגיין, ודחה לסוגיה (יבמות לד: וסא:). **והבית יעקב** כתב דהרמב"ם קאי דוקא בהגיע לעונת הפעוטות[מז], אבל קטנה פחות מזה לכו"ע אין לה 'רצון' לאסר[מח]. ויש **אחרונים** (חת"ס, קה"י יבמות לב) שכת' דדעת הרמב"ם דפיתוי קטנה הוה ספק, ונאסרת לבעלה מספק.

קפו) **בא"ד וי"ל דשם אונס חד הוא**[מט]. **רע"א** הביא דנח' **המפרשים** בכוונת התוס', אי משום דהוה אותו צד היתר [ובספק ספיקא בעינן ב' צדדי היתר. דגדר ס"ס משום רוב צדדים, ובעינן שכל ספק יהא צד היתר בפנ"ע[נ]. או משום דס"ס שאינו מתהפך אינו ס"ס[נא]. והספיקות בסוגיין א"א להעמיד בהיפך, ספק אונס ספק רצון, ואת"ל רצון שמא קטנה היתה [דקטנה אינו רצון]. [וכ"כ כמה **קדמונים**[נב] דדעת **תוס'** דבעינן ס"ס מתהפך. וכ"כ **התו"י** (בע"ב אות א)[נג]].

לפני שבת אינו גורם למילה בשבת. ולא מהני החזקה שנעשה חשבון על פיו שהיתה לידה בשבת.

מא. ועוד ציין דמדברי **הט"ז** (יו"ד שצז) יש סתירה לדבריו. ועוד דן מכ"מ.

מב. וכעי"ז כתב **החזו"א** (יו"ד קטו א) דל"מ חזקת מעוברת להכריע ולקבוע ימי הטוהר. דהדם אינה טהור משום דלא ילדה קודם, אלא צריך להסתייע בחיוב [ע"פ הוראת החזקה] לומר דהשתא ילדה. [עי"ש שהאריך, וסיים ע' תוס' כתובות ט. וצ"ע]. וע"ד יסוד זה כת' **הבית אפרים** (אה"ע לו ד"ה והנה שם).

מג. **והאבנ"נ** (בהג') הביא דבדברי התוס' (כאן) יש סתירה לדבריו. **והאבנ"נ** (אה"ע רמ יב) פלפל ליישב.

מד. והיה לתוס' לומר דספק קטנה ספק גדולה, ואת"ל גדולה ספק אונס. [דהוה ספק ספיקא, אלא דאינו מתהפך].

מה. וי"ל דפיתוי קטנה חשיב 'מעשה ברצון' [ולא אונס], ואף דאינו 'מזיד'. [ואפשר דתוס' בקו' נקט דהוה צד היתר בפנ"ע, 'שם פיתוי' דאינו אוסר אף דאינו אונס. ותוס' תי' דשם אונס חד הוא, ולא הוה צד ספק בפנ"ע].

מו. **והרמב"ם** כת' דכיון דמקודשת מדאורייתא, אבל בקידושין מיאון אינה נאסרת. [ועי"ש בראב"ד]. ואכמ"ל.

מז. אך א"כ הדרא קו' על הרמב"ם מסוגיין, דנתקדשה פחות מבת ג' עדיין יש ס"ס. [וקשה למש"כ ה"ה דהרמב"ם למד מקו' זו דלא הוה אונס].
ויש שתי' דקטנה פחות מבת ג' אין לה מעשה ברצון כלל, וכל פיתוי ואונס הכל שווה אצלה. ובזה ל"ש ספק ספיקא כלל, את"ל פחות מפעוטות שמא רצון.

מח. אבל **המהרי"ק** (שורש קסז) הק' דברמב"ם משמע דקאי אף בבת ג' וד', והק' דאינה יודעת האיסור. והמהרי"ק הוכיח דאף כשאומרת מותר נחשב 'בגידה' בבעל ונאסרת. [והוכיח כן עוד מדברי התוס', דכתבו דשם אונס חד הוא, ואמאי לא אמרי' ס"ס, שמא באומר מותר. דהוה שם אחר לענין קרבן].

מט. **והפרמ"ג** (יו"ד יז מ"ז ב) כתב דלדברי ה"ה (הנ"ל) **דהרמב"ם** למד מקו' התוס' פיתוי קטנה נאסרת, א"כ פליג על היסוד ד'שם אונס חד'.

נ. **והפלתי** הק' דהרבה ס"ס הוה שם היתר א', שמא לא בא, ושמא לא ניקב. **והחוו"ד** (קי בית הספק יא) כתב דכה"ג הוה ס"ס גמור, דאין סיבה לחשוש רק כיון שנמצא ריעותא [ויש כאן ב' צדדים דהריעותא אינו מוכיח על טרפות].
[**והש"ך** (דיני ס"ס לו) כתב דכיון דדיני ס"ס רחבים מני ים, ויש חילוקים רבים, ע"כ אין לנו לבדות שום ס"ס להקל].

נא. וצ"ב האיך למדו כן בתוס', ובתוס' לפנינו סדר הספיקות את"ל רצון, ספק כשהיא קטנה. ובזה הוה מתהפך. [ויש שפירשו דכיון דשם אונס חד הוא, משו"ה נחשב אינו מתהפך. אבל אילו פיתוי קטנה הוה שם אחר שפיר הוה מתהפך. ועוד יל"פ דהכלל דבעי ס"ס מתהפך מגדיר מתי נחשב צד היתר מחודש. ולעולם היסוד דאין כאן תוספת צד היתר, והכל אותו צד היתר דשם אונס חד הוא. אלא דהראשונים קבעו דגדר הדבר משום דאינו מתהפך].

נב. **והריב"ש** (קצב) כתב דכ"ד **תוס'** בכמה דוכתי דבעינן ס"ס המתהפך. וכ"כ **האגור** (הו' בש"ך דיני ס"ס יג) בשם **התוס'**. [אך כתב דשכח היכן התוס']. וכן הביא הש"ך בשם **שו"ת הרמ"ע מפאנו** (צז) ועוד אחרונים דל"מ ס"ס שאינו מתהפך.

נג. [דא"א לומר את"ל רצון, שמא אינו בקי. דכל הצד שזינתה ברצון, הוה על הצד שפתחה פתוח].
והשיטמ"ק (בע"ב) הוכיח מהא דתוס' לא תי' כדברי התו"י, דתוס' לא ס"ל דבעי מתהפך. [**והאחרונים** העירו דהתם יש סדר לספיקות, דקודם הנידון האם יש ריעותא, שהפתח פתוח. וכה"ג לא בעינן שיהא מתהפך, וכמ"ש הש"ך].

מבואר **בפוסקים**[נד] דהיכא דיש ספק האם נכנס הארי מותר משום ס"ס, ספק נכנס וספק האם דרס [או הציפורן נדבק מהכותל]. **והדרכ"מ** (יו"ד נז ה) הק' דאין כאן ב' צדדי היתר[נה]. **והש"ך** (יו"ד קי סד דיני ס"ס טו) תי' דהא דבעינן ס"ס המתהפך היינו כשאין סדר לספיקות, אבל במקום דא"א להסתפק בספק הב' קודם, דאם לא נכנס הארי האיך נדון האם דרס, כה"ג לא בעינן ס"ס המתהפך.

והביא כן בשם **שו"ת הרמ"ע** (קכו) דהטעם דל"מ ס"ס שאינו מתהפך משום מאי חזית דפתחת מכאן, זיל לאידך גיסא ואינו ס"ס[נו]. אבל היכא דספק א' הוא קודם מהני, אף דאינו מתהפך.

קפז) **בא"ד והשתא דליכא קול הו"ל רצון רובא ומיעוט אונס, ורובא וחזקה רובא עדיף, וא"ת א"כ בס"ס נמי תיאסר וכו'. והתוס' הרא"ש** תי' דלא אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף אלא היכא דהרוב מגרע את החזקה, וחזקה מגרעת כח הרוב. אבל הכא אפשר להתיר מטעם חזקה בלא ביטול הרוב, דאפשר שזינתה קודם אירוסין. [וצ"ב דבחד ספיקא לא אזלי' לקולא משום חזקת כשרות, וכמ"ש תוס' (לעיל) דאדרבה יש חזקת הגוף. וצ"ל דמ"מ לא נחשב דהרוב סותר את החזקה[נז]].

קפח) **בא"ד וא"ת א"כ בס"ס נמי תאסר, דספק אונס כמאן דליתיה דמי**[נח]**, ולא נשאר אלא חד ספק וכו'**. מבואר בתוס' דספק ספיקא הוה דוקא כשב' הספיקות הוה ספק גמור, אבל היכא דלא שכיח [והוה רק מיעוט, וכמאן דליתיה] לא נחשב ספק ספיקא. **והפנ"י** הק' אמאי לא יצטרף המיעוט למחצה, והו"ל רוב[נט]. **והפנ"י** כת' דדעת תוס' דמיעוטא כמאן דליתא [לרבנן], ומש"ה אינו מצטרף כלל. **והאחרונים** תי' דגדר ס"ס הוה 'רוב צדדים', ואונס לא נחשב 'צד', דכמאן דליתא.

אך **הריב"ש** (שעב, הו' בשיטמ"ק וש"ש א יח) **הביא** דמצאנו דמיעוט מצטרף, דאמרי' (יבמות סז. וקיט., וכעי"ז חולין עז ועוד) מחצה זכרים ומחצה נקיבות, ומיעוט מפילות, דהו"ל רוב[ס]. **והריב"ש** תי' דהתם מחצה זכרים ומחצה נקיבות הוה ודאי ובהכרח. שכן יסד מלכו של עולם לקיום המין. ובצירוף המפילות הו"ל זכרים הנולדים מיעוטא. אבל כאן אין לנו לומר דמחצה תחת בעליהם ומחצה לאו תחתיו דנימא סמוך מיעוטא[סא].

קפט) **בא"ד ואור"י דהא רובא דברצון אינו רוב גמור אלא הוי מדרבנן**[סב] **וכו'**. בפשוטו אינו רוב גמור משום דלא נתברר לחכמים המציאות בזה בטבע העולם[סג]. אבל **הפנ"י** פי' דעומד כנגדו הא דרוב נשים בחזקת צדקות, ואינה מזנה. [והוה רוב כנגד רוב].

ורע"א (בהשמטה) כת' להמתיק דבריהם, דחכמים אמרו דרוב רצון הוי קצת רוב לגרע החזקה. ומ"מ אמרי' סמוך מיעוט לחזקה והוי פלגא. דברוב דרבנן המיעוט חשוב

נד. ע"פ הרשב"א (חולין נג:).

נה. ושאר ספק ספיקא הוה היכא דאיכא תרי צדדין להתיר. והדרכ"מ דחה דכוונת הרשב"א דמצוי יותר בכותל מהארי.

נו. ויש **פוסקים** דהביאו מדבריו דס"ס שאינו מתהפך הוה ספק אי הוה ס"ס (עי"ש בפרמ"ג).

נז. ומהני חזקת כשרות, דשמא לאו תחתיו [אף דהוה נגד חזקת הגוף], ושמא אונס [אף דהוה נגד רוב]. ולא מצרפין רוב וחזקת הגוף יחד לסתור את החזקה.

נח. תוס' רמזו ללשון הגמ' (קידושין פ. ונדה יח:) דרבנן ס"ל דמיעוטא כמאן דליתא [ומש"ה רובא וחזקה רובא עדיף].

נט. **והפנ"י** כת' וכמדומה לי באמת שראיתי בכמה פוסקים ראשונים ואחרונים דנחשב ס"ס היכא דהספק א' שקול אע"ג דהשני אינו שקול. **והאחרונים** (סדרי טהרה יו"ד קפז טו) הביאו דכ"כ **תוס'** (נדה יח.) דאמרי' סמוך מיעוטא למחצה והו"ל רוב. [ודלא כתוס' דידן].

ס. והש"ש הוכיח מהגמ' שם דע"כ הוה גדר רוב, ולא ס"ס. דאיתא התם דלר' מאיר חוששין למיעוטא. וס"ס מהני אף לר' מאיר.

סא. **והחוו"ד** (קי בית הספק יא) כתב דבדבר ההווה ורגיל שייך 'סמוך' [ע"פ תוס' נדה יח], אבל בדבר מקרה ונזדמן ל"מ [וכמ"ש תוס' דידן].

סב. ומהני הרוב להוציא מידי חזקה. אבל לא במקום ס"ס. **והאחרונים** הק' מ"ש.

סג. ועוד שמעתי דיסוד הכרעת הרוב, לייחס את היחד לרוב. אבל ל"מ הכרעת רוב בשלילה, דע"כ אינו מהמיעוט. דאם איתא הו"ל קול.

לצרף לחזקה [ולא אמרי' מיעוטא כמאן דליתא[סד]].

קצ) **בא"ד וא"ת וכו' איכא ס"ס דמוכת עץ וכו'. רע"א**

הק' אמאי תוס' העמידו דבריהם דאיכא ס"ס, הא אף בלא ס"ס יהא מותר ע"פ חזקה [באשת כהן או קיבל אביה קידושין]. ותי' דבאשת כהן לא מהני חזקת כשרות להתיר, דל"מ חזקה ביוחסין [ועע"ש].

קצא) **שם. ספק מוכ"ע וכו'. השיטמ"ק** (בשם גליון תוס')

תי' דלא חשיב ס"ס, שאם נאמר ספק באונס ספק ברצון, א"א לומר ואת"ל ברצון וכו', להכי לא חשיב אלא חד ספק [דבעי מתהפך]. **והאחרונים** דנו דתוס' ס"ל דכה"ג יש סדר לספיקות, דספק מוכת עץ וספק בעולה, ואת"ל בעולה ספק אונס. וכה"ג אי"צ מתהפך [וכיסוד הש"ך הנ"ל].

קצב) **בא"ד ואין לומר דמוכת עץ לא שכיח וכו'[סה]**. אבל

הראשונים (רמב"ן וכו') תי' דמוכ"ע לא שכיחא. [ע' מש"כ לפרש הגמ' לקמן לו:]. ומבואר דאינו מצטרף לס"ס, דמיעוטא כמאן דליתא [וכקו' התוס' לעיל]. **והבית הלוי** (ג יז) כת' [בדעת הר"ן] דהיכא דהספק הראשון בספק ספיקא הוה ספק השקול, מצטרף לזה מיעוט להיות ספק הב' בס"ס, ואף דאונס לא שכיחא, ספק לאו תחתיו וספק באונס נחשב ס"ס. אבל הכא ספק דמוכת עץ קודם, וכיון דכמאן דליתיה [דלא שכיח] אין כאן ס"ס.

אין האשה נאסרת

קצג) **והא"ר אלעזר אין האשה נאסרת וכו'. פרש"י**

ומי א"ר אלעזר דאשה מזנה נאסרת על פי בעלה. בפשוטו משמע דליכא איסור סוטה בזנות לחוד, אלא ע"י קפידא וקינוי[סו]. [והגמ' (בסמוך) חוזרת ולטעמיך עדים לא[סז]].

והרשב"א הק' דמבואר (סוטה יח.) דמגלגל עליה אמן מאיש אחר, אף איש אחר שלא קנא לה ממנו, ותנן התם זה הכלל כל שתבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה. א"כ אמאי מתנה והלא אילו נבעלה לו לא תהא אסורה לבעלה.

ויש שפי' דכוונת רש"י כמו תוס', דלס"ד צריך עדות לקיומי. והתוס' בקו' נקטו דכוונת הגמ' דלא אמרי' שויא אנפשיה.

קצד) **תוד"ה ומי. וי"ל דס"ל למקשן דאין דבר**

שבערוה פחות מב'. ואפי' ראה שזינתה אשתו בלא עדים לא היתה נאסרת עליו[סח]. דבעי עדות לקיומי, וכמו דהמקדש בלא עדים לא חלו הקידושין [כדאי' קידושין סה.].

אך **הרשב"א** הק' וכי עדים אסרי לה ועדים שרו לה, הא אין אוסרה אלא ביאתה.

עכ"פ כן היא המסקנא אף לדעת התוס' דאשה שזינתה נאסרת על בעלה, ול"צ עדות לקיומי[סט]. **ותוס'** (קידושין סו. ד"ה אמר) הק' אמאי אי"צ עדים לקיומי[ע]. ותוס' תי' דהכא הביאה אוסרת בין בעדים בין שלא בעדים[עא], ואין אנו צריכין אלא שידע הבעל האמת.

והגר"ח (יבום ד) ביאר החילוק דבדבר דחל האיסור ממילא אמרי' לא איברי סהדי אלא לשקרי. אבל

סד. [אך תוס' דימו לתינוק (קידושין שם), והתם אמרי' מיעוטא כמאן דליתא. וצ"ל דמ"מ תוס' הביאו דמצאנו רוב דרבנן, אף דהגדר לא דמי].

סה. **והחזו"א** (קלה) כתב דודאי רוב בתולות אינם מוכ"ע, אלא דבאלו שאינן בתולות שכיח ג"כ מוכת עץ.

סו. וכ"כ **השיטה ישנה** (בשיטמ"ק) דס"ד שאינה אסורה אלא על ידי התראה, ואפי' אם ידע דודאי נבעלה.

סז. ולפ"ז הגמ' חוזרת בה, ולטעמיך וכו'. ואילו לפי' התוס' אף להו"א מהני עדים, וכוונת הגמ' דהא כו"ע מודי דמהני עדים, א"כ קינוי וסתירה לאו דוקא. ואף היודע בעצמו [ואי"צ עדות לקיומי].

סח. ועפ"ז האשה שאומרת טמאה אני לך, אף לדבריה אין כאן איסור, כיון שאינה נאמנת. ומתורץ קושיית **הראשונים** (נדרים צ:) אמאי לא אמרי' דשויא אנפשיה. [אבל למשנה ראשונה י"ל דהיתה נאמנת משום אומדנא. והוה עדות אף לאסור לבעל].

סט. אבל יש שדייקו מדברי התוס' דאף למסקנא הטעם משום דפתח פתוח כב' עדים, דכיון דיש הוכחה לפניו אוסרת. [רצ"ב].

ע. והא אמרת המקדש בעד א' אין חוששין לקידושיו, דאין דבר שבערוה פחות מב'. [ובפשוטו כוונתם דפשיטא דאיסור סוטה הוה דבר שבערוה. **ובשו"ת רע"א** (ק קכה) ביאר דהוה דבר שבערוה, דילפי' טומאה כעריות [ואפי' באשת כהן שנאנסה ילפי' טומאה, וכדאי' יבמות נו:]. אבל **הנתיבות** (בשו"ת רע"א מכת"י צ) נקט דאיסור סוטה הוה איסורין, אלא דצריך עדות לקיומי משום דהוה נידון זנות אשת איש דהוה חיוב מיתה.

ועוד דנו **האחרונים** (ע' אבנ"מ מו ה) דלהוציא אשה מתחת בעלה חשיב דבר שבערוה.

עא. ול"ד לקידושין בלא עדים, ותוס' פי' דהתם אפשר

בגיטין וקידושין שהוא עושה עצם החלות, בעי עדים לקיום הדבר.

קצה) **שם. והרשב"א** (ועד"ז הרא"ה) **פי'** דקו' הגמ' דפתח פתוח הוה ספק, ושמא מוכת עץ היא או נאנסה. והא"ר אלעזר דאשה אינה נאסרת על בעלה במקום ספק[עב], אלא בספק הבא ע"י קינוי וסתירה וכמעשה שהיה כו'. [ומשמע דיש סברא דאין לאסור אשה על בעלה מספק[עג]].

והרשב"א ביאר דהגמ' מביאה מאוריה, כיון דלאוריה היה ספק [שהרי לא נודע לו], אף לדוד מותר. דאיסור בועל תליא באיסור בעל.

ובזה פי' מסקנת הגמ' דפתח פתוח כב' עדים. וכיון שהיא מכחשת או שותקת רגליים לדבר שנאסרה, וכעין עד א' אחרי קינוי וסתירה. **והרא"ה** כתב דמסקנת הגמ' לפ"ז שהרי ידוע שנבעלה, וכה"ג לא אזלי' לקולא בספק.

קצו) **בא"ד אבל אהא דאר"א דנאמן בלא עדים לומר דמצא פ"פ פריך. הר"ש איגר** (בחי' רע"א ב.) דייק דאילו היו עדים דמצא פתח פתוח, היתה נאסרת. דעי"ז ידעינן שזינתה. והק' מה מהני עדים על פ"פ, הא לא ראו עצם הזנות בשעת מעשה. [והוכיח מזה דמהני עדות קיומי ע"פ אומדנא].

והאחרונים (שערי חיים כז, וע' שער"י ז ד) **כת'** דגבי קידושין בעי עדות לקיומי על גוף המעשה. אבל לגבי טומאה, אף לצד דצריך עדות לקיומי היינו לדין טומאה, לחלות האיסור [ומש"ה סגי בראיית העדים לאחר זמן]. אך ל"ש לומר דה'מעשה' תלי בעדות.

קצז) **התם אונס הוה**[עד]. **הרא"ה פי'** דאף דכ"ש שראוי לאוסרה, אלא שאיסור בועל דתלי באיסור בעל, וכיון דבאונס לא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל[עה]. **ותוס'** (יבמות לה. בסו"ד) **כתבו** דסברא הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל. [משמע מדבריהם דדין טומאה דבועל שייכא לטומאה כלפי בעל. ויש שפירשו דהוה כעין קנס על מה שאוסרתו על הבעל].

אבל דעת **הירושלמי** (הו' בתוס' סוטה כז:) דכשהוא מזיד והיא שוגגת אף שמותרת לבעלה, אסורה לבועל[עו].

והבי"ש (יא ג וכן המשנ"ל סוטה ב יב) נסתפק דאפשר דכ"ד האיבע"א, ונח' ב' תי' הגמ' האם באונס נאסרת לבועל[עז]. אבל **תוס'** (שבת נו.) מבואר דלכו"ע אונס מותרת.

ועוד דן **המשנ"ל** (שם ד"ה עוד יש לי חקירה) באשת כהן שנאנסה [שנאסרת על בעלה] האם תאסר אף לבועל[עח].

קצח) **שם. התוס' הרא"ש** הק' [על המקשן] דאע"ג דאוריה לא ידע ולא נאסרה עליו[עט]. ותי' שאין איסור הבעל תליא באיסור הבועל. ועד"ז הק' **הרש"ש** דלא נודע לאוריה[פ].

והרש"ש תי' דהמקשן סבר דאונס אסורה, ולא

דהמעות יהיו מתנה. **ורע"א** (שם) תמה דהול"ל דצריך עדות לקיומי. **והקובה"ע** (עו ד) ביאר דכוונת התוס' דכיון דקידושין תלי בדידיה, דאל"כ המעות הוה מתנה מש"ה צריך עדות לקיומי. דחלות שאדם פועל צריך עדות לקיומי. אבל זנות עצם המציאות אוסרת [ולא הוה חלות שאדם פועל], ומש"ה לא צריך עדות לקיומי.

עב. אבל כשהבעל ראה שזינתה ברצון, או כשיש עדים שהעידו שנבעלה ודאי ברצון לא היה צד שלא תאסר.

עג. וביארו דגדר האיסור דהוה הפקעת שעבוד האישות, ולכן נחשב מוחזק ברשותו.

עד. **ובהג' חשק שלמה** כת' דאע"ג דבפסוקים לא מבואר דהיתה אנוסה. הא מבואר (סנהדרין סט) דבת שבע היתה בת ו' שנים. ופיתוי קטנה אונס.

עה. **והמשנ"ל** הביא **דהמהר"א ששון** (קצז) דן דא"כ אם כבר זינתה ונאסרת לבעלה, לא תאסר לבועל שני. [ובגמ' סנהדרין מא. מבואר דנאסרת. וצ"ל דמ"מ יש סיבת טומאה נוספת].

עו. **ובירושלמי** איתא עוד דכשהבועל שוגג והיא מזידה נאסרת לבעל, ואסור לבועל, כיון דהוציא מתחת ידו של בעל.

עז. [**והבי"ש** (קנט ט) הכריע דהעיקר כתי' הב' דנאסרת].

עח. [וע' יבמות נו: בגדר טומאת באשת כהן אונס. **והנמוק"י** (יבמות יא, ב. בדה"ר) נסתפק האם אשת כהן שנאנסה נאסרת ליבם הכהן].

עט. ולדברי הרשב"א זהו קו' הגמ', דע"כ לא תלי בידיעתו.

פ. ובתי' הא' תי' דאוריה היה מאמינו, והיתה נאסרת עליו.

אסיק אדעתיה דאיסור בועל תליא בבעל. אבל למסקנא כיון דאינו נאמן לבעל אינו נאסר לבועל[פא]. [ויל"פ דזה כוונת התוס' הרא"ש דהמקשן ס"ל דלא תליא. אבל יותר משמע כוונת התוס' הרא"ש דלענין זה לא תליא איסור בועל באיסור בעל]. **והאחרונים** דנו דאף דאינו נאמן, מ"מ עצם האיסור קיים [כלפי שמיא].

קצט) **תוד"ה מפני.** מ"מ לא ראו כמכחול[פב]. **והתוס' הרא"ש** כתב דכיון דנתייחד ע"ד כן אמרי' הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה (וע"ד דאמרי' גיטין פא:) [ואמרי' כן אף לאסור אשה לבעלה[פג]].

דף ט:

ר) **תוד"ה כל.** וא"ת והרי חזר אוריה ונתבטל הגט, וי"ל שהיה מתנה אם לא יחזור בסוף המלחמה וכו'. **וההפלאה** כת' דהוה כעמד על משענתו וחזר והכביד חוליו דהוה גט (כדאי' גיטין עב:)[א].

והביא דדעת רבה ורבא (גיטין עג.) דגט שכיב מרע כה"ג מהני משום אפקעינהו. וכת' דעפ"ז מתורץ קו' התוס' דלעיל דהגט חל מעת שאני בעולם, דהיינו בתורת גט. אלא דרבה ורבא ס"ל דמהני בתורת אפקעינהו. ונתברר למפרע שלא היתה אשת איש מעולם.

רא) **בא"ד ולפי' הקו' קשה קצת איך בא עליה[ב] וכו'.** ובגמ' (שבת נו.) אי' דכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. אך לכאורה תלי בב' הלשונות בסוגיין, ולתי' הא' באמת חטא [אלא דלא נאסרת עליו].

להפסידה כתובתה

רב) **אי למיתב לה כתובה וכו'.** שטוען שמצא פתח פתוח כדי להפסיד לה כתובתה, וכדאי' בסמוך. [ואילו זינתה ברצון הוה סוטה ומפסדת כתובה. ואם זינתה קודם אירוסין[ג] אינו חייב כתובה מאתיים כבתולה, ונח' (לקמן יא: יג.) האם יש לה מנה, או הוה מקח טעות ואין לה כלום].

ובגמ' (לקמן י.) איתא הם האמינוהו להפסידה כתובתה [כיון דכתובה דרבנן]. **והרמב"ן** (ועוד ראשונים) דייקו דמעיקר הדין אינו נאמן להפסידה כתובתה, והאשה גובה כתובתה מהבעל. [וכ"ד **הגאונים** דמפסדת רק עיקר כתובתה, אבל יש לה תוספת שכתב לה, שהרי מחוייב מדינא, ע' בסמוך].

ובפשוטו משמע דנחשב שהיא מוחזקת במקום ספק[ד], דעליו להביא ראיה ל'הפסיד' כתובתה. וכן **התוס' רי"ד** (עה"ג יב:) כתב דכיון דהבעל מחוייב ועומד, עליו להביא ראיה שנפטר מחיובו. **והשיטמ"ק** (טו:) הביא בשם **הר"י מגאש** כתב דכיון דשטר כתובה יוצאת מתחת ידה, אינו נאמן להפסידה בלא ראיה. אבל **תוס'** (ד"ה אי) כת' דאית לן למימר אוקי ממונא בחזקתה, דהיא באה 'להוציא' ממון[ה].

פא. וכתב כן נ"ל להורות. והביאו דכ"כ **בשו"ת מהרי"ט צהלון** (קל). אבל **בשו"ת הרא"ש** (לב טו) להדיא דנאסרת.

פב. בהג' חש"ל הק' דעכ"פ סגי כדרך המנאפים [וכדאיתא מכות ז.]. והביא בשם **בה"ג** [הו' בראב"ש יבמות ב ח] דלאסור אשה על בעלה לא סגי בהכי. וביאר דרק בצירוף קבלת ההתראה נחשב כדרך המנאפים כראיית המעשה. ועי"ש עוד.

פג. וכ"כ **תוס'** (לקמן יג.) דבנואף אוסרין על היחוד. אבל דעת **שא"ר** דאף בנואף אין אוסרין על היחוד (ע' יבמות כה: ונדרים צא:). וי"ל אף לתוס' (לקמן) הוה מדין מכורר הדבר, ולא גדר עדות. **והתוס' הרא"ש** חידש דבאופן שנתייחד ע"ד כן להדיא נחשב אומדנא כעדות ממש. [ולכאורה אף לענין נפשות].

א. והביא דהגמ' (שם סה:) מדמה יוצא בשייארא למסוכן. א"כ אף היוצא בשייארא ונתן גט, ואח"כ חזר ויצא שוב. כל זמן דלא חזר בקביעות הוה גט מחמת תנאי הראשון.

ב. ומשמע דלפר"ת ניחא, וצ"ל דכוונתו דדוד ידע שגירש, אף דהיה בצינעא ולא נתפרסם הדבר. וקרי ליה ספק אשת איש דהעולם סברו שהיא אשת איש. א"נ לעולם דוד לא ידע, אלא דלפר"ת הוה טעות לשעבר, ונתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה. אבל בספק להבא כיון דתלי בעתיד יש צד איסור. ובשעת מעשה נחשב מעשה איסור, אף שנתברר אח"כ.

ג. ומ"מ אם נאנסה באירוסין, או שנעשית מוכת עץ לא הפסידה כתובתה. אבל לענין תוספת כתובה **האחרונים** הביאו מדברי **הריא"ז** (בשלט"ג לקמן לה. בדה"ר ג) דמום קודם נישואין מפסדת תוספת, דלא כתב אלא ע"מ לכונסה אמרי' לה קיים תנאך. ע"ל פרק המדיר.

ד. לולי הא דהם האמינוהו.

ה. [ויש לחלק בין מקום שנתעורר ספק, אבל אינו נאמן לחדש ספיקות בזה]. ויש **אחרונים** שדנו שדברי תוס' קאי להו"א, דאינו נאמן לאסור, ואינו מפסיד סעודתו. וע"כ דנאמן בגדרי הממון. אבל למסקנא אף לתוס' הנאמנות מדינא.

והרמב"ן (ושא"ר) הק' דאפי' אם כתובה דאורייתא, הרי לא כתב אלא ע"מ לכונסה[ו] וימצאנה בתולה, ונימא דעליה להביא ראיה שנתקיים התנאי[ז] [והיתה בתולה מעיקרא].

והרמב"ן תי' דכיון דהיא טוענת ברי, והוא שמא היטה או לא קים ליה שפיר [דמדינא נאמנת בברי שקיימה התנאי, וקמ"ל דמשום כתובה דרבנן הוא נאמן משום חזקה[ח]]. ועוד תי' הרמב"ן דיש לה מיגו דמוכת עץ תחתיך[ט] ולכן נאמנת מדינא, קמ"ל שהם האמינוהו[י].

ועוד תי' דהכא דרוב נשים בתולות נשאות ואיכא חזקת הגוף, הולכין אחר רוב וחזקה[יא]. אלא דרבנן האמינוהו כשאומר ברי לי.

והר"ן (על הרי"ף) תי' דאם אתה אומר דעליה רמי לברורי, וא"א לה להביא ראיה, א"כ תהא קלה בעיניו להוציאה[יב]. וכן אם כתובה דאורייתא[יג], אינו בדין שיפתה אותה בשעבוד זה [ואח"כ יפטר ממנו], ולא ע"ד כן נשתעבד. [והוה כאילו התנו דחובת ההוכחה עליו. אלא דכיון דכתובה דרבנן, סמכו על חזקה דאינו טורח בסעודה ומפסידה[יד]].

והש"ש (ב י) הביא דגבי מום קי"ל (לקמן עו:) דאפי' בשמא ושמא, היכא דיש ספק האם נולד מום או נעשית טריפה אחרי המקח או קודם, אמרי' כל הנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה[טו].

ותוס' (לקמן לו. ד"ה החרשת) בת' דחרשת טענינן לה דהיתה בתולה [ע"פ הגמ' שם, ועי"ש היטב], ויש לה כתובה. אך דהוה שמא ושמא. והש"ש כתב דכיון דנמצא החסרון תחתיו, מדינא עליו להביא ראיה דהיתה קודם אירוסין. ואמרי' דנאנסה תחתיו, ולא טוענת משום דהוה גנאי[טז].

והש"ש כתב דסברת כאן נמצא כאן היה מהני רק שלא יחשב מקח טעות, אבל למ"ד דיש לה כתובה מנה, א"כ המקח לא נתבטל. ולא מהני חזקה להוציא ממון. וע"ע שער"י (ב ט).

אך לצד דספק רצון מפסדת כתובתה משום 'דין סוטה', וכיון דהיה מחוייב ועומד ודאי הדין דעליו להביא ראיה. ובפשוטו הוה גדר 'טענת פטור' מהכתובה. [וע"ע בסמוך מש"כ הרשב"א].

רג) **רש"י ד"ה אלא לאו לאוסרה.** שלא יקרר דעתו ויקיים את האסורה עליו. היינו באשת כהן או בקידש פחות מבת ג'. אך לדעת **רש"י** (לעיל ב.) תקנו שמא יתברר הדבר. ואף במקום שיש ספק ספיקא תקנו, לברר שמא באמת אסורה עליו. [ואילו לשון רש"י כאן משמע דהיכא אסורה עליו עכשיו].

ו. וכלשון המשנה (לקמן נד:) [דמהאירוסין אין תוספת כתובה, אבל מנה ומאתיים יש לה. וצ"ל דהרמב"ן נקט לישנא בעלמא].

ז. כדאמרי' (לקמן יט:) קיים תנאך וחות לדינא. דעליו להוכיח שקיים התנאי.

ובחי' **המהרי"ט** כתב דרק בתנאי בקום ועשה עליו להביא ראיה שקיים תנאו, אבל אי"צ להביא ראיה שלא עבר על תנאי [של שב ואל תעשה (ועד"ז כת' הר"ן וריטב"א גיטין עד., ע"ע קצות רמא ח)]. וה"נ בסתמא היא בחזקת רוב נשים דיש להם כתובה, וכבר כתב לה משעת אירוסין.

והבית יעקב (ובנתיבות מו כג) חילק דבתנאי לשעבר [אף בשב ואל תעשה], צריך להביא ראיה. [וביאר דבתנאי להבא נגמר המעשה, ותנאי מילתא אחריתי. אבל תנאי לשעבר אם לא היה כך, אין כאן התחלת חיוב].

ח. [ומ"מ הקילו מדרבנן אף דאין לו טענת ברי גמור. א"נ מהני טענת ברי שלה לענין להגדיר 'פשטות' דנתקיים התנאי, ועליו להוכיח. אבל מ"מ נחשב דיש לו טענת ברי גמור לענין זה].

ט. והרא"ה הק' הניחא מדברת, אבל שותקת מאי איכא למימר.

י. [אפי' נגד מיגו שלה. אבל בתוס' מבואר דמהני לה מיגו].

יא. ומהני רוב וחזקה להוציא ממון, וכמ"ש התו"י ובעה"מ (לקמן טז.).

ווכ"כ **השיטה ישנה** (בשיטמ"ק י.) כת' דיש רוב נשים בתולות נשאות, ויש חזקת הגוף. אך שוב הק' **השיטה** נוקי חזקה דאין אדם טורח כנגד חזקה דגופה, ורובא ל"מ לאפוקי ממונא. ותי' דחזקת הגוף עדיפא, וחזקה דאין אדם טורח אינה חזקת הגוף, אלא חזקה כדיני העולם בעלמא [פי' חזקת אומדנא].

יב. ומש"ה תקנו דעליו להביא ראיה.

יג. [וביארו דבכתובה דאורי' לא סגי בסברת קלה בעיניו להוציאה, דמדאורייתא הוה כדמי מקח, ולא דין באישות].

יד. אבל לענין תוספת כתובה, אמרי' אומדנא דנתחייב ע"ד דחובת ההוכחה עליו. [ואינו סומך על חזקה דטירחת הסעודה].

טו. **ותוס'** (עו: ד"ה כל) כת' דדוקא בספק הנולד לגריעותא. ואכמ"ל.

טז. **והאחרונים** העירו דעל צד דאינו בקי או משקר, א"כ לא נמצא ריעותא כלל. ול"ש כאן נמצא כאן היה.

רד) **תוד"ה אי.** דשמא אינו בקי בפ"פ[יז], ואוקמה בחזקת היתר, אבל מ"מ כתובתה הפסידה וכו'. **ההפלאה וחזו"א** הק' דא"כ הוה ברי ושמא, ולר"ג ור"א (במשנה יב:) יש לה כתובה. ותי' דכיון שהוא טוען ברי, אף שאנו מסופקים בדבר לא נחשב 'ברי ושמא'.

רה) **בא"ד אוקי ממונא בחזקתיה. והתו"י ותוס' הרא"ש** כת' דיל"פ דרוב בנ"א בקיאין בפ"פ, ומהני רוב וחזקת ממון לפוטרו מכתובה. אבל לענין לאוסרה המיעוט מסייע לחזקה, והו"ל פלגא, וס"ס. **והתומים** (עה כב) הק' דדעת **תוס'** (ב"מ יז: וכ"מ) **דיש** לארוסה כתובה, וכבר נתחייב לה[יח]. א"כ כשטוען שמא זנתה אחרי אירוסין[יט] הוה איני יודע אם פרעתיך[כ]. וכתב דהיכא דלא הו"ל למידע לא אמרי' א"י אם פרעתיך. [וע"ע נתיבות עה ה]. ובהמשך דבריו כתב דשאני כתובה דלא ניתנה ליגבות מחיים, ולא בריר חיובו עד שימות ויגרש, לא מקרי 'חייב' עד שראוי לגבייה[כא].

רו) **בא"ד וקשה הא הוה ס"ס וכו' ואין לומר דאפי' ס"ס מפסדת כתובתה וכו'.** מסקנת התוס' דמהני ס"ס לגבות כתובתה. אבל **הרמב"ן** (לקמן יב.) כתב דל"מ ס"ס לגבות כתובה[כב].

והמהר"י בן לב (ג כא) הביא מדברי התוס' דמהני ס"ס להוציא ממון[כג]. **והפוסקים** חלקו דל"מ ס"ס להוציא ממון[כד]. **והפנ"י** הק' עפמש"כ **בשו"ת הרשב"א** (א תא, הו' לעיל) דס"ס הוה כרוב[כה], ול"מ רוב להוציא ממון[כו].

אמנם **הרשב"א** (הנ"ל) סיים 'ואפשר דעדיף מרוב', ועפ"ז י"ל דמהני להוציא ממון[כז]. וביארו **האחרונים** דלפ"ז גדר ההיתר ס"ס דאין כאן צד איסור ברור לפנינו, ולכן נחשב דלא נתעורר הספק. [וכל שלא נתעורר ספק מחוייב בכתובה].

ויש **אחרונים** (פנ"י) שכת' דכוונת התוס' משום ברי ושמא, וספק ספיקא מהני להוציא במקום ברי ושמא[כח]. אבל **השמעתתא** (א כג) הק' **דתוס'** (לקמן יב.) מבואר דאף כשאינה טוענת ברי מהני ס"ס. **והשמעתתא** (א כד) תי' דכיון דכבר נתחייב כתובה, אמרי' שטר העומד ליגבות כגבוי בצירוף הס"ס. [**והביא כן מדברי המרדכי** (שח) דמהני רוב להוציא כתובה, דשטר העומד ליגבות כגבוי].

יז. וכס"ד דהגמ' (בע"א) דמיקם הוא דלא קים ליה. [וקמ"ל דבקי. או קמ"ל דשויא אנפשיה אף דאינו בקי. וע' מה שהו' בע"א].

יח. ובחי' **בית יעקב** כתב דתוס' כאן ס"ל דאין לארוסה כתובה.

יט. אבל לנידון 'לאו תחתיו' הוה איני יודע אם נתחייבתי. [וכנ"ל].

כ. **וההפלאה** תי' דמבואר (לקמן מג: מד. עי"ש) דאף שיש כתובה לארוסה, כשנשאת מוחלת חיוב כתובת ארוסה, והוה חיוב כתובה חדש.

כא. והביא מהא דלא מהני מעמד שלשתן בכתובה. [ובעזה"י לקמן יתבאר גדר חיוב כתובה].

כב. וז"ל **הרמב"ן** דודאי אפילו כל היום אתה מרבה ספיקי ספיקות אבדה כתובתה [אם אינה טוענת ברי] דאמרינן המוציא מחברו עליו הראיה והרי בעולה לפניך.

כג. [וכ"כ כמה **קדמונים** דדעת התוס' דס"ס מוציא ממון]. וכ"ש דמהני נגד חזקת איסור [וע' מש"כ בזה לעיל].

כד. **והש"ך** (תק"כ קכ) הביא מדברי **הרא"ש** (ב"ק ב ב) דל"מ ס"ס להוציא ממון. [וע' מש"כ בזה השמעתתא].

[**ובקו' הספיקות** (ו ז) כתב דכן הסכימו כל **האחרונים** דל"מ ס"ס להוציא ממון. אבל יש שחילקו דה"מ היכא דעיקר החיוב הוה מחמת ב' ספיקות. משא"כ בסוגיין דבסתמא יש חיוב כתובה, וע"פ הס"ס אין כאן ריעותא לפטור].

כה. **והפוסקים** (ע' ש"ך יו"ד קי דיני ס"ס ל) נקטו ע"פ דעת הרשב"א דמהני ס"ס נגד חזקת איסור [והשמעתתא חילק היכא דהחזקה סותר לספק א', דהוכרע ואינו ספק גמור. וממילא אין ס"ס. אבל היכא דהס"ס עומדת נגד ב' הספיקות יחד, ס"ס עדיף].

והש"ך כתב דמ"מ היכא דיש ג' ספיקות מהני נגד חזקת איסור [וצ"ב מ"ש].

כו. **והקו' הספיקות** (ו ז) כתב דאפשר דס"ל דהוה רוב חשוב, ומהני להוציא ממון (ע' תוס' סנהדרין ג: ד"ה דיני). ועוד כתב די"ל דס"ס נחשב רובא דאיתא קמן, ודעת **הגליון תוס'** (הו' בתה"ד שיד) דמהני להוציא ממון. [אמנם דעת **תוס'** (לקמן טו:) דאף רובא דאיתא קמן ל"מ להוציא].

כז. **והש"ך** (קי סד, דיני ס"ס כז) כתב דהיכא דיש ג' ספיקות מהני להוציא ממון. [וע' ש"ש א כא].

כח. וע"ד הא דאי' (ע' לקמן יב:) דברי ושמא וחזקה מהני להוציא כתובתה.

והש"ך (תקפו כהן קכ) **פי'** דהכא אינה מפסדת כתובתה, כיון דאינה נאסרת על בעלה[כט]. **והקוב"ש** (רלה ועוד אחרונים) הקשו דהאומרת טמאה אני לך מפסדת כתובתה (כדאיתא נדרים צ:), ואף דאינה נאסרת עליו. **והאחרונים פי'** דכוונת הש"ך דכשזינתה הסיבה שמפסדת את כתובתה הוה משום שגורמת שתאסר לבעלה. ואף כשבפועל אינה אסורה עליו [מחמת הספק], מ"מ כיון שהיא מודה שמדינא נאסרת, מש"ה מפסדת כתובתה. אבל בסוגיין כיון דהוכרע [ע"י ספק ספיקא] דאינה נאסרת עליו, כתולדה מכך יש לה כתובה [דל"ש פלגינן בתולדה].

והרמב"ם (כד ו) כתב דסוטה מפסדת כתובתה, דמעשיה הרעים גרמו ליאסר עליו. ומשמע דהטעם שגורמת לסיום האישות [וע"ד הש"ך הנ"ל], אבל יש **אחרונים** דהביאו דהוה גדר קנס[ל]. **והשמעתתא** (א כג) כתב דהטעם דאין לה כתובה דאמרי' תהא קלה בעיניו להוציאה[לא].

רז) **בא"ד וי"ל דלא חשיב ס"ס כה"ג וכו' לא חשיב ספיקא גמורה וכו'. האחרונים** הק' דאף דיש צד ספק נוסף, מ"מ הרי יש ס"ס, ספק אינו בקי וספק נאנסה תחתיו. [והוה רוב צדדים]. **והשמעתתא** (א יט) כתב דכוונת התוס' דכיון דאינו ספק שקול אינו מצטרף לס"ס [וכמ"ש תוס' (בע"א) דהיכא דיש רוב בספק הא' לא אמרי' ס"ס].

והפנ"י ביאר דכנגד הספק ספיקא שלה, יש ס"ס לטובתו, דספק לאו תחתיו וספק ברצון. והוה ס"ס כנגד ס"ס [וע' משה"ק השמעתתא].

רח) **תוד"ה נאמן.** ור"א נמי מצי סבר וכו' ונקט לאוסרה לרבותא, וכ"ש דנאמן להפסיד כתובתה, כדמוכח הסוגיה לעיל. [דהגמ' דנה בדברי ר"א 'אי למיתב כתובה', משמע דהוה פשוט יותר]. אבל **רש"י** (בע"א ד"ה נאמן) כת' דלר"א אינו נאמן להפסידה כתובתה. [וביארו דכן משמע בדברי ר' אלעזר, לאוסרה דוקא. וע' ר"ש איגר בחי' רע"א]. **והרמב"ן** הק' דכ"ש להפסיד כתובה[לב]. **והמהרש"א** כת' דרש"י ס"ל דדעת ר"א דאף דקים ליה, מ"מ לא אמרי' 'חזקה' [דאין אדם טורח] שיהא נאמן להפסיד כתובה[לג]. וכ"כ **הרא"ה** דלא תליא בהדדי.

רט) **רש"י ד"ה מאי לאו.** ומיהו ביהודה לא מיהימן וכו'.

שמא שכח או לא ידע. [ולכן אינו סותר לחזקה שאינו טורח]. ומ"מ לענין שויא אנפשיה לא תלינן דשכח. ויש שפי' דשויא אנפשיה הוה תורת נאמנות, והיכא דיש תורת נאמנות לא תלי' דשכח.

רי) **תוד"ה מאי לאו [הב']. וביהודה וכו' א"נ כיון** דמתייחד עמה ודאי בא עליה, כדאמרי' (יבמות קיא:). וכ"כ **הרמב"ן**. [אך לצד בראשונים (הו' לעיל ז:) דלא הוה היתר גמור מאירוסין, א"כ לכאורה לא אמרי' דחזקה שעובר על איסור].

והבי"ש (סח א) כתב דנפק"מ דלדעת רש"י כל מי שנתייחד [אף במקום שהמנהג שלא להתייחד], אמרי' דשכח. ולתוס' דוקא היכא דהוה המנהג, דאמרי' דנתייחד על דעת ביאה.

ריא) **לא דקא טעין טענת דמים. פרש"י** וכגון שהיה להם שושבינים וכו' וטענה ברורה היא [ע"פ עדים]. אבל **תוס'** מבואר דאף שהוא טוען כן מעצמו נאמן, דהוה דבר ברור. ולא יטעה.

וכ"כ **הרשב"א** דטענת דמים מהני אף לכתובה דאורייתא. וכ"כ **ה"ה** (יא טז) בשם **הרשב"א** דבטוען שלא מצא דם מפסדת אף תוספת, אבל דייק מ**הרמב"ם** דאינו מפסדת אלא בראיה ברורה.

והבי"ש (סח יח) כתב דה"ה היכא דלא טרח בסעודה מהני טענת דמים. אבל **החזו"א** השיג דעדיין צריך נאמנות מחמת סברת א"א טורח, אלא דבכה"ג מהני לדאורייתא. דבזה הוה ודאי בקי.

כט. **והשמעתתא** הק' **דתוס'** (יב. ד"ה וניחוש, ויתפרש לקמן) באמת נאסרת על בעלה, ואפי' הכי מפסדת כתובתה. [וכן הק' דשם ל"ש סברת הש"ך ע' בסמוך].

ל. והביאו דשומרת יבם שזינתה מפסדת כתובתה (סוטה כג:) אף דאינה נאסרת ליבם.

לא. כדאי' (יבמות פט) בנשאת ע"פ ע"א ובא בעלה [דהוה סוטה מדרבנן].

לב. **והמהרש"א** ביאר דכיון דאמרי' דודאי קים ליה, כ"ש דמפסדת כתובה [וכמ"ש **תוס'** (ד"ה אי) דלענין לאוסרה יש ס"ס].

לג. ולכאורה כוונת התוס' והרמב"ן דבזה לא מצאנו מח'.

ריב) **תוד"ה לא.** וי"ל דאינה מודה ברצון וכו'. [וי"ל דהוה כעין מיגו דהעזה]. ולב' התי' בתוס' (כאן) אין כאן מיגו.

ועוד תי' תוס' (בסו"ד) דל"מ מיגו, במקום חזקה דאין אדם טורח[לד] או מיגו להוציא. **והמהרש"א** הק' **דתוס'** (ד"ה אבל) נקטו דביהודה מהני לה מיגו[לה], אף דהוה מיגו להוציא[לו]. **והחזו"א** (סז יא) תי' דהתם הוה הפה שאסר, דכיון דביהודה היא בחזקת בעולה, ואין כאן ריעותא כלל.

ריג) **בא"ד דבעי' היא (ב"ב ה:) אי אמרי' מיגו במקום חזקה**[לז]. **והרשב"א** הביא בשם רבו דה"מ להחזיק ממון, אבל להוציא ממון ודאי ל"מ מיגו במקום חזקה.

ריד) **בא"ד שמא חזקה דהכא עדיפא. והפנ"י** הק' דחזקה דהכא ודאי ל"מ להוציא, א"כ גרע מחזקה אא"פ תוך זמנו, דמהני להוציא.

רטו) **בא"ד ואי לא אמרי' מיגו להוציא וכו'. האחרונים** העירו **דתוס'** (ב"ב לב:) כת' דבצירוף שטר אמרי' מיגו להוציא. **והרשב"א** (כאן) עמד בזה, וכתב דאע"ג דגבי סטראי (שבועות מב:) אמרי' מיגו להוציא בצירוף שטר, היינו שטר שהיה לו שעת הכושר, והוה לאוקמי שטרא. אבל בסוגיין אם איתא דזינתה תחתיו שטרא כמאן דליתא, דלא חל שעבוד השטר כלל. וכן אם זינתה קודם אירוסין, קי"ל כמ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה כלל[לח].

דף י.

רטז) **חכמים תקנו וכו' והם האמינוהו וכו'. הרי"ף** הביא בשם **הגאון** דנאמן רק להפסידה מנה ומאתים. אבל תוספת כתובה [שהוא כתב לה מעצמו] אינו נאמן. **והרא"ש** כתב דהסברא נותנת דכי היכי דאמרי' דאין אדם טורח בסעודה על עיקר כתובה, ה"נ על תוספת. דאמרי' דכתבו ע"ד חיבת חופה וביאה. **והמרדכי** (קלה) בשם **רשב"ם** כתב דכיון דנאמן על כתובה דרבנן, כ"ש שנאמן על מה שכתב לה בעצמו.

ריז) **א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם וכו'. השיטמ"ק** (בשם הרדב"ז) ביאר דודאי תקנו בכל הנשים, וא"ת יש בידו להפקיעה מה הועילו וכו'. וכת' דאע"ג דקאי רק במשפחת דורקטי [והועילו ברוב נשים, שהרי אם יש דם אינו נאמן להפסיד כתובה], מ"מ לזאת לא הועילו. **והריטב"א** כתב [דקו' הגמ'] דלא תקנו להעמיד שושבינין, ושמא יראה ויאבד ויאמר פ"פ ושלא מצא דם.

וכ"ד רוב **הראשונים** דאם יש דם אינו נאמן להפסידה כתובתה. אבל **הרמב"ם** (אישות יא יב) כת' דאף לענין כתובה מפסדת כיון דפתח פתוח, ואף דמצא דם. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) דלדעת **תוס'** אפי' מצא דם מפסידה כתובה.

ריח) **חזקה אין אדם טורח וכו'.** בפשוטו הוה רק טעם למה לא חששו שיתבטל תקנת כתובה, אבל **רש"י** (ט: ד"ה להפסידה) **ושא"ר** (הו' לעיל) הביאו דהוה הטעם לנאמנות, משום חזקה[א].

ועוד כת' **הפנ"י** לפרש כוונת הגמ' דמדאורייתא אינו מפסיד סעודתו, דהא רשאי לקיימה בלא כתובה. אלא דחכמים אסרו, והם האמינוהו.

והרשב"א כת' דנאמן רק כשטוען מיד, אבל אם טוען לאחר זמן[ב]. דדוקא בשעת טירחא, אבל אח"כ אמרי' אמלוכי אמליך. אבל **המלא הרועים** הק' דבגמ' (יבמות קיא:) מפורש דאם לא נסתרה נאמן אפי' לאחר כמה שנים [וכ"כ **המרדכי** קלה].

לד. **והפנ"י** הק' דמבואר בסמוך דהך חזקה מהני רק לענין כתובה דרבנן.

לה. **והבית שמואל** (סח א) נסתפק בזה, כשנתייחד והיא טוענת בתולה היתה, צ"ע אם היא נאמנת במיגו שאומרת שבא עלי או דהוי כמגו להוציא.

לו. **והקרני ראם** הק' דהוה מיגו במקום חזקה.

לז. אבל **הש"ך** (קח ז) כתב דבב"ב שם הוה הפה שאסר, אבל מיגו במקום חזקה לא אמרי'. [וע' לקמן יח: ויט.].

לח. [ומבואר מדבריו דלמ"ד יש לה מנה, כיון דחציו הוה שטר טוב, נחשב אוקמי שטרא].

א. אך **רע"א** הביא בשם רב א' דכוונת הראשונים דהם האמינוהו, ולא משום 'חזקה' דטורח. אבל **תוס'** (ט: ד"ה לא) כת' דהוה נגד חזקה.

ב. וכתב וכן הטוען שאשתו זינתה תחתיו ודאי אינו נאמן,

והרשב"א כתב דהיכא דלא טרח בסעודה אינו נאמן להפסיד. אבל המאירי (ט.) כתב דלא פלוג.

והרמב"ם (יא טז) כתב דאי"צ לישבע היסת שלא מצאה בתולה, דחזקה שא"א טורח בסעודה ומפסידה. אבל הריא"ז (בשלט"ג ג: בדה"ר) כתב דנשבע היסת.

ריט) תוד"ה אמר. וקשה דנהגו לכתוב דחזו ליכי מדאורייתא וכו'. [ומסקנת ר"ת דכתובה דאורייתא, דקי"ל כרשב"ג במשנתינו[ד]]. אבל הרמב"ן (לקמן קי:) כתב דמי שכותב כן הוה טעות[ד], דקי"ל כתובה דרבנן[ה].

והרא"ש (כאן יט) כתב דחכמים תקנו משקלים האמורים בתורה, ואף דכתובה לאו דאורייתא, תקנו לכתוב דהוה מעות דאורייתא [של צורי][ו].

אבל הרא"ש הביא בשם הגאונים דגובה חמישים כסף מדינה. והשיטמ"ק בשם רבינו יונה הביא מח' האם שיעור כתובה הוה סלע מדינה[ז], והביא דעת רבני צרפת (וכ"ד תוס' לקמן סז.) בסלע צורי [דכעין דאורייתא תקון].

רכ) בא"ד ועוד אור"י דלא קי"ל כר"נ וכו'. וכיון דכתובה דאורייתא, האומר פ"פ מצאתי אינו נאמן להפסיד. אבל שא"ר כת' דקי"ל דנאמן להפסידה כתובתה, וע"כ דקי"ל דכתובה דרבנן, וכ"כ הבי"ש (סו יד).

והש"ש (ב יא) כתב ליישב, דלמ"ד דנמצאת בעולה יש לה כתובה מנה, שפיר נאמן להפסידה דהבעל מוחזק [ונולד הספק ברשותו]. [ורק למ"ד דהוה מקח טעות בעי לטעם הם האמינוהו]. ועפ"ז כתב דיכול לטעון שהיא מוכ"ע ולקיים המקח במנה[ח].

והשמעתתא כת' דכתובת בעולה לכו"ע דרבנן, א"כ כשבא לטעון מקח טעות דאין לה כתובה, על מנה נאמן מדינא. ומנה שניה הוה דרבנן, והם האמינוהן [אף למ"ד דבבתולה כתובה מאתיים].

רש"י (סנהדרין ח.) ביאר [בגמ' שם] דמוציא שם רע צריך בי"ד של כ"ג כשטוען פתח פתוח, דחוששין ללעז, שיבואו עדים לחיוב מיתה וכו'. ותוס' (שם) הק' דר"מ אית ליה כתובה דאורייתא, ואינו נאמן להפסידה כתובתה[ט]. ועוד הק' מה שייך 'תביעה' דאינו אלא לפטור מכתובה.

רכא) תוד"ה חזקה. ולמ"ד (לקמן יא: ויג.) נמי כנסה בחזקת בתולה וכו', שהרי מק"ט הוא וכו'. [ואם רוצה לגרשה מיד אי"צ לשלם כתובה כלל. ומ"מ אם ירצה לקיימה צריך לכתוב כתובה מנה[י]]. והבי"ש (סח כד) הביא דמוכח מתוס' דאם רצה לקיימה צריך לחזור ולקדש, ולעשות שוב נישואין[יא]. דאל"כ לא הפסיד סעודתו. אבל הש"ש (ב יא) נקט דיכול למחול טעותו ולקיים המקח במנה. [וע' חזו"א סז טז].

רכב) **בא"ד אבל למ"ד יש לה כתובה מנה וכו' אבל הסעודה לא הפסיד ואמאי מהימן, ונר' דלא מהימן. והתוס' הרא"ש כתב דאף להך מ"ד אם בא**

דהוה כטוען פרעתי נגד השטר.

ג. וכ"ד **תוס'** (בב"מ) דקי"ל כהך כלל. אבל דעת **הרי"ף** בב"מ דלא קי"ל כהך כלל.

ד. **ובדפו"י ברמב"ם** (יבום ד לג) איתא [גבי כתובת יבמה] דחזי ליכי בדאורייתא. אבל בכת"י ליתא, ובדפוסים החדשים נמחק.

ה. ולכאורה איירי אף היכא דכתב לה כתובה, דאפ"ה כתובה דרבנן [ונותן לה ממעות קפוטקיא, ונאמן להפסידה בטענת פתח פתוח]. דכיון דכתב לה בתורת כתובה אמרי' דהוה גדר חיוב דרבנן, ולא דאורייתא. [ומדאורייתא ל"ש כלל גדר תשלום על האישות ודמי בתולים].

ו. אבל **הפרישה** הק' דא"כ אף באלמנה צריך לכתוב 'דאורייתא', ולא נהגו כן. **והבי"ש** (סו יד) כתב דבאלמנה לכו"ע גובים כסף מדינה [אבל הק' דנהגו לגבות לאלמנה חצי מלבתולה. וכתב דמ"מ לא תקנו כן].

ז. וכ"ד **הרמב"ן ורשב"א.** וכ"פ **הרמב"ם** (אישות י ח), וביאר **ה"ה** דבשל דברידהם כסף מדינה (קידושין יא).

ח. ועוד כתב דיכול למחול התנאי [וכמ"ש הר"ן לקמן עד דמהני מחילה בתנאים], ולא יחשב מקח טעות. ויהא לה כתובה מנה.

ט. **ובחי' הר"ן** כתב דרוצה להפסידה כתובתה ע"י עדים שזינתה, אבל לא ידעו אי תחתיו או לא.

י. אבל **בהג' ראמ"ה** כתב דאין לו זכות לקיימה במנה, דלאו כ"כ לקבוע המקח בע"כ של מוכר. אבל כתב דבאחרונים לא משמע כן.

יא. ונחשב מקח טעות אף על עצם הקידושין [ולא רק התחייבות הכתובה]. [וצריך גט מספק, כדלקמן עד., ועוד דכיון דהיא טוענת שאינה מקח טעות, והיא אשת איש גמור]. **והבי"ש** הביא דעת הרמב"ם דאי"צ נישואין שוב.

לגרשה מיד וליתן לה כתובה מנה, נאמן. אלא דאם רוצה לקיימה [ושיהא כתובתה מנה] ודאי אינו נאמן, דאערומי מערים. **והרמב"ן** כתב דהכא מסתמא דעתו לגרש, דאין אדם רוקק בכוס ושותה בו.

והרמב"ן הביא עוד דכיון דטרח בסעודת ז' דבתולה, אינו עשוי להפסיד שבח שלו[יב].

רכג) **הואיל ותקנ"ה לא תגבה אלא מן הזיבורית.** [משמע דלמ"ד דאו' אינה גובה מזיבורת. וע' תוס', ותוס' גיטין מח: ובמפרשים שם. אמנם למש"כ תוס' לדון דקי"ל דכתובה דאורייתא, וצ"ל דהפקיעו דינה לזיבורית. דלא קיי"ל כר' מאיר דבבינונית]. וע"ע רשב"א ורמב"ן הנ"ל.

רכד) **מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מה"ת. תוס'** נקטו דרשב"ג (ע"פ הגירסא למסקנא) סבר דהוה דאורייתא. [**והרשב"א** כתב דלפ"ז ילפי' שדינו בעידית כאונס ומפתה]. אבל **תוס'** (סוטה כז. ד"ה איש) דייק דאית ליה סמך מדאורייתא, ולאו ממש דאורייתא.

ועוד כת' **הרשב"א** (וכן **הרמב"ן** לקמן קי: וגיטין מח:) דיל"פ דאף למ"ד כתובה דאורייתא אינה כאונס ומפתה לכל דבר, לענין כסף צורי ודין עידית. אלא דלמדוה מדאפקיה רחמנא לקנס בלשון 'מוהר' סמכו חכמים שיש מוהר לבתולות, וכל א' כותב כרצונו. [וחכמים תקנו מאתיים].

והרמב"ן (שם) כתב דאף למ"ד כתובה דאורייתא [רשב"ג] לא ילפי' מדקאמר 'מוהר', אלא הוה הלכה למשה מסיני. וסמכו קאמר, דמכלל הקרא דמוהר ידעינן דכולהו אית להו.

רכה) **רש"י ד"ה נותן.** נותן לה ממעות קפוטקיא שנשתעבד בהם כשאר מלוה, דקסבר כתובה דאורייתא. בפשוטו משמע דחיוב כתובה דאורייתא תליא בשעבוד דידיה [ולכן תליא במקום השעבוד]. [אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דקאי אתוספת כתובה, ואפי' הכי ילפי' מיניה דאזלי' בתר שעבוד דאורייתא כשאר שטרות, אלמא כתובה דאורייתא, ולא הקילו בו].

ויש שדייקו דגדר כתובה דרבנן חל חיוב מחמת הגירושין, ואילו כתובה דאורייתא הוה תמורת הנישואין, כתשלום הבתולים.

רכו) **תוד"ה נותן.** ואם היינו אומרים וכו' דקפוטקיא נ' שקלי קפוטקיא [דמשתנה שיעור חיוב כתובה ואונס ומפתה ע"פ מה שהמלכות מוסיפה על המטבע[יג], וכגמ' בכורות נ גבי פדיון הבן[יד]], מידהו אין נראה דהתם הוסיפו בכל מקום וכו'. [לכאורה הטעם דכשהוסיפו בכל מקום נחשב שינוי במטבע, ואילו הוסיפו רק במקום א' נחשב שבמקום הזה קבעו מטבע חדש[טו]].

והשיטמ"ק [בשם רבינו יונה] כתב דיל"פ דלרבנן כתובה דרבנן, ותקנו כפי המטבע שבכל עיר ועיר [ולא לפי כסף צורי וגם לא לפי כסף מדינה]. שחכמים תקנו לבתולה מאתים, ובשעה שתקנו הם תקנו מהמטבע שהיה בימיהם, וחייבו גם בכל דור ודור כפי המטבע שיצא בכל עיר ועיר, ובזה נח' רשב"ג ורבנן. [ולרבנן תליא בעיר שנמצא בשעת גירושין[טז]].

רכז) **כאן בבחור. פרש"י** אינו נאמן [להפסיד כתובה]. ולתי' הב' **בתוס'** לעולם נאמן, אלא דמלקין כיון דחשוד בזנות.

ורש"י (לעיל ט. ד"ה אבל) מבואר דלאוסרה עליו, אפי' פנוי [בחור] נאמן. **והרשב"א וריטב"א** ביארו דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, ואין מאכילין לאדם דבר האסור עליו [וע' לעיל שם].

אבל **הרשב"א** (ט.) הביא **י"מ** דבחור אינו נאמן אף דבתוספתא משמע דאונס ומפתה אינו נותן התוספת שהוסיפו בשקלים [דדוקא בפדיון הבן נוסף תוספת], וכתובה מאונס ומפתה נפקא. [והעירו דלא נמצא כן בתוספתא].

יב. וכ"מ **ברמב"ם** (יא יד) דחזקה אינו טורח ומפסידה, והופך שמחתו לאבל.

יג. והעירו דבתוס' מבואר דלא כמ"ש **החזו"א** (חו"מ טז יד) דדוקא היכא דהוה ע"פ בהסכמת בי"ד נחשב תוספת על המטבע. אבל מה שהמלכות הוסיפה לא נחשב תוספת, אלא מטבע חדש.

יד. וכ"כ **השיטמ"ק** (תר"י בשם רבינו יעקב), אבל הק' ע"ז

טו. ודין כתובה ופדיון הבן נקבע ע"פ מטבע 'שקל', ולא מטבע חדש שימציאו. [ויל"ד האם שייך לדין בטלה דעתם אצל כל אדם].

טז. ולא נתפרש בדבריו טעם רשב"ג, דכיון דכתובה

לאוסרה עליו, דהעמד אשה על חזקתה. וכ"ד **הטור ורמ"א** (סח ו[ד]). וכ"מ **בתוס'** (לעיל ט:) דהיכא דחיישינן דאינו בקי אינו נאמן לאוסרה.

והחזו"א (קלה) הק' דלפ"ז בבחור ל"ש תקנת נשאת ליום הרביעי. וכתב דצ"ל דלא פלוג.

והריטב"א הק' דא"כ לא יבא לבי"ד, ויקיימנה באיסור [לרש"י]. וי"ל דקים להו לרבנן דכל היכא דקי"ל בפתח פתוח לא מימנע מלטעון.

רכח) **א"ל שמא הטיתה. הריטב"א** כתב דאיירי כשיש ס"ס, ורצה להפיס דעתם. **א"נ** בחד ספיקא וראוי לדקדק דבריו שמא טעה. ורק אם יחזיק דבריו נאמן לאסור. וע"ע בשיטמ"ק.

רכט) **הביאו לי אותו סודר וכו'. המאירי** כתב דהיכא דאפשר לבדוק בודקים. אבל אם נאבד, או בבבל דא"א לבדוק, דנים טענת בתולים. ולא חיישינן שמא יש דם.

דף י:

רל) **עדיין בתולה אני וכו'. הרמב"ם** (אישות יא יב) כת' דאיירי כשטוענת שלא בא עליה. אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה בשם הראב"ד) **פי'** דהיא טוענת שבעל והיטה.

והשיטמ"ק הק' דאילו היטה לא היתה בתולה [ואינה נבדקת ע"י חבית], וכדאי' (חגיגה יד:, הו' בתוס' לעיל ו: ד"ה רוב) דבתולה שעיברה תלינן דעיברה באמבטי, משום דלא שכיח שיעשה כדשמואל. וע"כ דע"י הטייה אינה בתולה. אך **תוס'** (לעיל ו:, ונדה סד:) כת' דע"י הטייה אינו מוציא בתוליה, אלא דאינו בעילה גמורה שראויה להתעבר. וכן השיטמ"ק תי' דהכא י"ל דלא נגע בבתוליה, ולכן היה סתום[א].

והרמב"ם (שם) פסק כשטוענת שעדיין בתולה היא בודקים אותה, או יחזור ויבעול בעדים. **והגר"א** (סח ג) כתב דבסוגיין איירי באשת כהן או פחות מבת ג', ולכן היא אסורה עליו, ואינו יכול לחזור ולבעול [וכ"כ **החלק"מ** (שם ד) דכוונת הרמב"ם במקום ס"ס[ב]].

רלא) **ונבדוק מעיקרא וכו' מעשה לא הוה חזי. הרמ"ה** (הו' בטור סח) כתב דאף בזה"ז כל חכם דלא חזי מעשה, צריך לבדוק קודם בשפחות. אבל הביא דבשא"ר משמע דכיון דבדק ר"ג סגי לן לעשות ע"פ.

רלב) **לזלזולי בבנות ישראל.** [תל' רבינו יונה בשיטמ"ק כת' דהוה זלזול לבא לבי"ד ולעלות על החבית ברגליה פסוקות. אף דיושבת בלבושיה]. **היעב"ץ** כת' דאף שפחה אסור לבייש, כדאמר שמואל (נדה מז.) לעבדות ניתנו ולא לבושת. אלא שהיה נותן להם דמי בושת.

רלג) **יש להם טענת בתולים. בראשונים** מבואר דהמשנה קאי לענין הפסד כתובה. אבל אוסרה עליו, אף אלמנה מנישואין יש טענת בתולים [ע' לקמן יא.]. **והפנ"י** הוכיח כן, דגרושה וחלוצה אסורה לכהן. וכן חלוצה לא משכחת דקידשה אביה פחות מבת ג'. א"כ ע"כ איירי באופן שיש ס"ס.

רלד) **מן האירוסין, כתובתה מאתיים. פרש"י** מן השני. [דהמשנה קאי על השני, אבל גם הראשון שגירש מתחייב מאתיים. למ"ד דיש כתובה לארוסה[ג]. ושמעתי לדייק דאילו המגרש החזירה מתחייב רק מנה[ד], כיון דכבר נתן לה דמי בתוליה. [וצ"ע].

דאורייתא, א"כ תליא בשקל דאורייתא. ולא במעות קפוטקיא. ואפשר דכוונתו דסמכו לדאורייתא [ולכן החמירו], ולעולם ס"ל דכתובה הוה דרבנן.

יז. [וקאי בין לאסור ובין להפסד כתובה]. **והגר"א** (ו) כתב **דהשו"ע** (שם) דלא חילק ס"ל כתי' הב' בתוס'.

א. ומשמע מדבריו דיש ב' אופנים של הטייה, והכא איירי בלא נגיעה בבתולים.

ב. אבל **הב"ח** (שם) כתב דאף באשת כהן מותר, דאפשר לברר [לא אמרי' שויא אנפשיה]. **והבי"ש** (ה) כתב דדוקא כשהיא טוענת כן בברי.

ג. ואפשר דהיכא דהמגרש מחזיר, א"כ פשיטא דמתחייב כתובתה הראשונה דהוה מאתיים, דע"ד כתובותה הראשונה. ואי"צ לחידוש דעדיין היא בתולה.

ד. וכגון שגירש ופרע כתובתה, דאי לא פרע אמרי' דמחזיר ע"ד כתובתה הראשונה (כדלקמן פט:). לדעת **הרמ"ה** (בשיטמ"ק לקמן פא.) דתלי בגביית הכתובה, אך מדברי **רש"י** (לקמן פא.) משמע דאף כשגבה הכתובה מחזירתו, ואמרינן ע"מ כתובתה הראשונה.

רלה) **תוד"ה אמר.** וי"ל דאע"ג דלא מחייב, אסור וכו'.

דעת ר' יהודה (בברייתא כריתות יג:) דבשאר משכרין לוקה אבל אין חיוב מיתה. ור"א פליג. ותוס' הק' דרב (שם) פסק כר"א. ותוס' תי' דמ"מ אסור אף להורות. **ותוס'** (כריתות יג:) כת' דהוה מדרבנן.

אבל **הרמב"ם** (ביאמ"ק א ב) פסק כר' יהודה דאם עבד לוקה, אלא דאינו חייב מיתה ואסור להורות, אבל אינו מחלל עבודה[ה]. ובשו"ת **הרשב"א** (א שסג הו' בכס"מ) האריך דלדעת הרמב"ם ר"א לא פליג בשאר משכרים. [ועי"ש מש"כ לפרש את הסוגיה].

דף יא.

גר קטן

רלו) **אמר רב הונא גר קטן וכו' מאי קמ"ל דזכות.**

משמע דעצם הא דמהני גירות [מדין זכין] הוה פשיטא, וקמ"ל רק דנחשב זכות. אבל **תוס'** כת' דקמ"ל אף הא דמהני זכין [מדרבנן עי"ש], וחדא מתרי טעמי נקט.

ותוס' מבואר דבי"ד זכין עבורו את הגירות, כגדרי זכין בממונות. ותליא בגדרי זכין לקטן, דנחלקו הראשונים אי הוה דאורייתא או דרבנן [ע' בתוס']. [ויש לדון האם בעי זכין להחשב 'מעשה' גירות, או דהוה זכין רק על 'חלות' הגירות[א]. **והאחרונים** הקשו דלא מצאנו שליחות וזכין על 'דעת' בלבד, בלא מעשה. ע' חי' ר' שמעון יג, אבי עזרי איסו"ב יג ועוד]. אבל **תוס'** (סנהדרין סח:) תי' דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכיות. דכשבי"ד מטבילין אותו אינם זוכים עבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו, ונעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה. שהמילה והזכייה בגופו. והא דאמרי' קמ"ל דזכות, דאילו היתה חובה לא היו לחכמים להתמצע להכניס גופו בדבר שיש בו חובה. [משמע דאף אילו עשו חובה חל הגירות, אלא דאינו ראוי לחכמים לעשות כן. וע' בסמוך מש"כ בהא דהגדילו יכולים למחות].

ותוס' (שם) הוכיחו כן, דמצינו שאבותינו נכנסו לברית, וכמה קטנים[ב] היו בשעת מתן תורה. **והתוס' הרא"ש** הביא בקטנים דבשעת מתן תורה דבזכות גמור זכין לקטן מדאורייתא [וכדברי תוס' בסו"ד]. **והריטב"א** כתב דהא דלא הביאו בסוגיין ממתן תורה [דהוה זכות] דהתם ניח"ל במה דעבדו אבוהון[ג]. ותו זרע אברהם כבר נצטוו על המילה ולהכניסם בבריתו, ואין זה אלא גמר גירות[ד].

רלז) **מטבילין. הרשב"א וריטב"א** כת' דנקט טבילה [ולא מילה], דשייך אף בנקיבות. ועוד דהוא גמר גירות. [ומ"מ אף המילה תליא בזכין[ה]]. **והשיטמ"ק** כת' דמילה לא נחשב זכות גמור כיון שמצטער ע"י. וכתב אף דהמילה היה חובה, מ"מ מהני הגירות בטבילה ע"י בי"ד, דהוה זכות גמור[ו].

רלח) **רש"י ד"ה גר.** אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר[ז]. [אבל **הריטב"א** גרס ברש"י שהביאוהו אביו ואמו]. **והרשב"א וריטב"א ושא"ר** ביארו [בדעת רש"י] דאילו אמו לא הביאתו, אין בי"ד מחזרין להטביל, אם אין לו דעת. אבל כתבו אם יש לו דעת, ובא מעצמו מטבילין[ח]. [**והאחרונים**

ה. **והרמב"ם** (שם ג) גבי שאר משכרים דוקא נשתבשה דעתו מעט, אבל גבי יין אפי' שתה מעט מעט.

א. דלענין להחשב 'מעשה טבילת יהדות' סגי במה שתוקפו במים [כדאמרי' בחולין לא: דאנסה חברתה וטבלה נחשב כוונה מעלייתא].

ב. אבל **התוס' הרא"ש** הק' דהיו בהם כמה 'יתומים' קטנים. ודייקו דכשיש לו אב מהני בלא זכין [וע' מש"כ בסמוך]. אבל בדברי **תוס'** ושא"ר מבואר דדנו דלא משכחת לה קטן גר מדאורייתא, מבואר דאף ע"י האב.

ג. [ויל"ד דבשעת מתן תורה כפה עליהם הר כגיגית, ולא תליא ברצון וזכות. אלא דבעינן 'קבלת גירות'. והאיך מהני לזה ניח"ל במאי דעבד אבוהון].

ד. [ולפ"ז לבאורה 'גמר גירות' אינו תליא בזכייה, ואינם יכולים למחות].

ה. וכ"מ **בבעה"מ** (שבת נה. מדה"ר) שכתב דהרי"ף השמיט סוגיין, ולא הביאו לא לענין מילה ולא לענין כתובה. [**והמלחמות** ציין דהרי"ף הביאו ביבמות פ' החולץ בסוגיית גירות. עכ"פ מבואר בבעה"מ דמקומו של הסוגיה שייך אף לענין מילה, בפ' ר"א דמילה].

ו. ויש כאן מילה לשם יהדות [אף דליבא זכין, ולא הוה מעשה גירות], ולאחר מילת יהדות מהני גירות ע"י טבילה לחוד.

אך בחי' **רע"א** נקט דבעי אח"כ הטפת דם ברית.

ז. **ותוס'** (לקמן מד.) ביארו לשון הגמ' הגיורת שנתגיירה בתה עמה, דדרך להתגייר עם אמה.

ח. ולא נתבאר האם היינו דעת של גדול [ובעכו"ם מהני אף דלא הגיע לכלל שנים], או דסגי בדעת בעלמא, לבא להתגייר.

דנו האם היינו דעת כל שהוא, וכעין עונת הפעוטות. או דבעי דעת גדלות, וע"פ מש"כ **החת"ס** (יו"ד שיז) דלא נמסרו שיעורין בעכו"ם. וכל שיש לו דעת בפועל נחשב גדול, ולא תליא בשנים].

אבל **רש"י** (יבמות מח. סוד"ה עבד) כתב דאין לאב כח לגייר את בנו הגדול בע"כ. ומשמע דיש לו כח לגייר את בנו הקטן בעל כרחו. **והאחרונים** דייקו דעכו"ם נחשב 'בעלים' על בנו לכופו לגייר. והביאו מדברי **הרמב"ם** (עבדים ט ב) דעכו"ם מוכר את בנו לעבד[ט].

רלט) **על דעת בי"ד. הריטב"א** כתב דאע"ג דליכא הודעת מקצת מצוות[י], הוה רק למצוה ואינו לעכב. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דקטן לא אפשר, ולכן אי"צ קבלה [וכ"כ הריטב"א בהמשך דבריו, ע"ע בסמוך בשם תוס' סנהדרין]. וכ"כ **הרמב"ם** (איסו"ב יג יז) דאף אם לא הודיע מקצת מצווה אינו מעכב בדיעבד.

אבל **הראשונים** (תו"י, רמב"ן וכו' יבמות מה:) כת' דאם לא הודיעו מקצת מצוות וקיבל על עצמו בפני בי"ד אינו גר כלל. **ובשו"ת חמד"ש** (כט) כתב [דאף לרמב"ם] דודאי בעי 'קבלת' עצם הגירות ומצוות, אלא דהרמב"ם ס"ל דהודעת מקצת מצוות הוה דין נוסף שאינו מעכב.

ותוס' (סנהדרין שם) כת' דגירות קטן חל בגופו, ואינו חסר אלא קבלת מצוות, ומתוך שגדל ולא מיחה היינו קבלה. ומבואר דבקטנות אין קבלת מצוות, אבל כיון דאינו ראוי לקבלה אינו מעכב. וכיון דנעשה גדול וראוי לקבלה מעכב הקבלה. [וע' בסמוך הגדר בזה].

רמ) **רש"י ד"ה על דעת בי"ד.** והם נעשין לו אב. [משמע דגדר הזכין דהבי"ד אפוטרופוס עליו[יא]].

והב"ח (יו"ד רסח) כת' דאם יש לו אב, אביו מביאתו להתגייר. ולא בעי בי"ד [משמע דנתחדש בסוגיין דהבי"ד פועלים, ועוד יש אופן דהאב פועל הגירות[יב]].

רמא) **הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במה דעביד אבוהון.** משמע דהטעם משום ניחותא[יג], ואף כה"ג מהני מדין זכין[יד]. אלא דרב הונא חידש דאף בלא"ה הוה זכות. אבל **רש"י** (יבמות מח. הנ"ל) משמע דיש לאב 'זכות' בבניו לענין לגיירו, אפי' בע"כ[טו]. [אבל רש"י (בסוגיין) כתב דאף בנתגיירו עם אביהם מהני מחאה].

והטור (יו"ד רסח) הביא בשם **בה"ג** דכשהביאוהו אבותיו להתגייר מקבלין אותו, אבל אם בא מעצמו אין מקבלין אותו. **והטור** נקט דבה"ג לא פסק כסוגיין, אלא דרב הונא איירי מגיירים אף בלא אבותיו, ובזה פסק בה"ג דדוקא הביאו אביו[טז]. אבל **הב"ח** כתב דבה"ג פי' דה"נ בסוגיין קאי דאבותיו הביאוהו.

רמב) **הגדילו יכולים למחות. פרש"י** אפי' נתגיירו עם אביהם. **והרשב"א** דייק כן מלשון 'הגדילו', דקאי אכולה סוגיה, אף בנתגיירו בניו עמו[יז]. [וכ"כ **שא"ר**][יח]. והוכיח כן מקושיית הגמ' בסמוך גבי קנס.

ט. ומשמע דיכול למכור אף להיות עבד עברי [דהוה גירות במקצת]. [ואכמ"ל בגדר כפיית גירות דעבד].

י. ואי' (יבמות מז:) דגר שבא להתגייר מודיעין אותו מקצת מצוות. וכשקיבל עליו מלין אותו.

יא. **והמאירי** כתב דבי"ד מגיירין אותו על דעתם, כאלו הם אבותיו של זה, שיהא ענינו מסור להם בדרך שענין הבן מסור לאב להכניסו לברית ולקדשת אמונה. [ודייקו מדבריו דמסור לאב לגיירו, אף לולי סוגיין. אמנם המאירי כתב בהמשך דבריו דאף כשגיירו אביו כשהגדילו יכול למחות].

יב. ויל"ד מה נפק"מ בזה.

יג. וכ"כ **המאירי** דהיכא דנתגייר האב, ונתגייר בנו קטן ע"י כ"ש דמהני [לרב הונא], דעי"ז מוכח דהוא חביב עליו וזכות [והביא **י"מ** דאפי' אמו לחוד].

יד. **והב"ח** (רסח, הו' לעיל) חילק דע"י אבותיו לא הוה זכיית בי"ד, אלא דנחשב שאביו מגייר [וכ"ה לשון **הטור** שם, וע' בסמוך בשם המלחמות], אבל לעולם י"ל דהוה מדין 'זכין'.

טו. ושמעתי לחלק דכשאביו הגוי מגיירו מהני כמו שהאב מוכרו. אבל כשאביו נתגייר, אצל ישראל ל"ש בעלות בזו.

טז. ומ"מ כתב **המאירי** דאף כשהביאוהו אביו, כשהגדילו יכולים למחות (ע' בסמוך).

יז. לפי פשטות הראשונים הוה מחאה על הזכייה, ומוכח דאף בנתגייר עם אבותיו הוה זכין. אבל למש"כ **תוס'** סנהדרין **והרשב"א** בשם תוס' דבעי קבלת מצוות. א"כ אין ראיה דאביו גיירו מהני מדין זכין.

יח. אמנם **בשו"ת חת"ס** (יו"ד רנג) דייק מהשמטת **הבה"ג** **והרי"ף** לדין שיכולים למחות, דכשהביאו אביו הגדילו אינו יכול למחות. וביאר דכיון דהוה זכות גמור ל"מ מחאה.

ובפשוטו ביארו **הראשונים** דהמחאה מהני לבטל את הדין ׳זכין׳. וכמקבל מתנה שאומר אי אפשי (ב״ב קלז:). [**והאחרונים** העמידו די״ל הטעם דבמחאה מגלה דעתו שאינו זכות עבורו, וממילא בטל הזכייה. ועוד יל״פ דיש לאדם זכות למנוע מאחרים לפעול בשלו, אף בדבר זכות[יט]. **והרשב״א** (קידושין כג.) כת׳ דהמגביה מציאה לחבירו וכדו׳, יכול למחות. כדאמרי׳ בסוגיין גדילו יכולים למחות[כ].

אבל **תוס׳** (סנהדרין סח: בסו״ד) כת׳ דבסוגיין הגירות לא תליא בדין זכין, אלא דמהני המילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם.

ותוס׳ ביארו דהא דיכולים למחות, דכיון שגדלו חסרים הקבלת מצוות [ומעכב בגירות][כא]. ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה. [וכשאינו מוחה נחשב קבלת מצוות, במה שמתנהג במעשה יהדות]. ועי״ז מועיל להם המעשה דבקטנות. ומבואר דאף דחל גירות בלא קבלת מצוות, כשחזר להיות ראוי לקבלת מצוות חסר בגירות. **והאחרונים** דנו בגדר הדבר, האם הוה מכאן ולהבא. או דעי״ז פקע הגירות למפרע.

רמג) **שם. יכולים למחות.** ובפשוטו מבואר בראשונים דע״י המחאה נעקר הגירות למפרע. **והרשב״א** כת׳ ומי שאכל משחיטתו אכל נבילה למפרע[כב]. אבל **האחרונים**[כג] העלו צד דפקע הגירות רק מכאן ולהבא[כד] [וכן יש לדייק ממש״כ **רש״י** (ד״ה יכולין) דאם קידש אשה משמיחה, משמע דאם קידש מעיקרא צריך גט].

והרי״ף (יבמות טז: בדה״ס) השמיט הא דיכולים למחות[כה]. **והראשונים** הק׳ עליו. **והמלחמות** (שבת נה. בדה״ר) כתב די״ל דהרי״ף סבר דקאי דוקא בנתגייר אם אבותיו מהני מחאה, אבל רב הונא איירי כשבי״ד גיירו, ובזה ל״מ מחאה[כו] דא״כ מה כח בי״ד יפה[כז]. [ומבואר מדברי הרמב״ן דגדר נתגייר אם אבותיו לא הוה ׳דין בי״ד׳]. **והחת״ס** (יו״ד רנג) כתב לפרש דדעת הרי״ף דקי״ל דבנתגיירו בניו עמו לא מהני מחאה, דהוה זכות גמור.

רמד) **שם. הגדילו. התו״י** כת׳ דבקטנות אינה מחאה [דדוקא לכשהגדילו יכול למחות, אבל כשאין לו דעת לא נחשב מחאה]. והק׳ דא״א לצמצם לתחילת גדלות. אבל **הרא״ה** כתב דמתסברא עד שהגדילו קאמר[כח].

והתו״י תי׳ דכיון דהתחיל מנהג גיות, א״כ ברגע הראשון עמד במחאה[כט]. אבל **ר״י** (בתוס׳ ד״ה לכי) **והתוס׳ הרא״ש** כת׳ דיכול למחות עד שקיימו

יט. והביאו סמך לצד הזה מדברי **הר״ן** (גיטין לז. יט: בדה״ר) דמהני זכין קרקע לפרוזבול, כיון דהוה זכות בעצם, אף דנמשך ממנו חוב [דמתחייב עי״ז, שחובותיו לא ישמטו בשביעית, ואנן סהדי דלא ניחא ליה]. וכתב דמ״מ אם מוחה ל״מ ׳שאין אדם זוכה בע״כ׳.

כ. **והרשב״א** (שם) כתב דהיינו דוקא בדבר שאינו זכות גמור, אבל בשחרור עבד ל״מ מחאה. ובסוגיין לא נחשב זכין גמור, דאינו חייב להתגייר. [ע׳ בסמוך בסו״ד התוס׳].

כא. [**והרמב״ם** (מלכים י ג) כת׳ דגר שרצה לחזור אינו יכול, אבל אם היה קטן מהני. משמע דלא שייך לגדרי זכין, אלא הוה סברא בגוף הגירות, דבקטן מהני חזרה. וע״ד סברת התוס׳ הנ״ל].

כב. אבל **המאירי** הביא בשם **הגאונים** דהקילו ביין שנגעו קודם מחאה, אע״פ שגוי קטן עושה יי״נ משום גזירה דגדול, הכא הוה מילתא דלא שכיחא ולא גזרו.

כג. וכ״כ **השואל** בשו״ת חת״ס (יו״ד רנג) דמיגז גייז. **והחת״ס** חלק דהוה למפרע.

כד. **והרמב״ם** (מלכים י ג) כתב דלא יהבי׳ לה קנס, דראוי לה רק בדיני ישראל. **והחת״ס** הביא מזה דפקע לה דין ישראל למפרע, ואין לה קנס. אבל יש שדייקו דאף השתא ראוי לה בדיני ישראל [אלא דמכאן ולהבא לא יהבינן לה. וצ״ב].

כה. **והחת״ס** הביא **דהרמב״ם** (מלכים י ג) כת׳ דיכולים למחות, ולא בהל׳ איסו״ב [בעיקר דיני גירות].

כו. ורב יוסף קאי אדחיית הגמ׳ דלעיל, ולא קאי אדברי רב הונא.

כז. **והק״נ** (כאן ז) כתב דהא דהק׳ על רב יוסף מגיורת פחות מבת ג׳, ולא אמרי׳ דנתגייר ע״פ בי״ד. דפחות מבת ג׳ אין לו דעת לתבוע להתגייר, וע״כ הביאוהו אביו [ומשמע דאף בהביאוהו אמו נחשב ע״פ אבותיו, ולא ע״פ בי״ד. ודלא כרש״י והראשונים כאן].

כח. **והתוס׳ רי״ד** כת׳ דהגדילו היינו שבאו לכלל דעת, ולא קאי בבני עונשים. [וע״ד דברי הרא״ה]. ולא נתפרש בתוס׳ רי״ד מהו שיעור דעת, האם כוונתו עונת פעוטות וכדו׳.
ויש שפי׳ דכוונתו דעת של גדלות, דגדלות ודיני בר דעת בעכו״ם לא תליא בשנים [וכמ״ש **החת״ס** (יו״ד שיז) ומנח״ח (קצ ח), ע״פ דברי **שו״ת הרא״ש** (טז א) דשיעור י״ג שנים הוה מדין שיעורין הללמ״ס. אבל עכו״ם תלי אי יש לו דעת בפועל].

כט. [ומשמע דאי״צ אח״כ ׳מחאה׳, ותליא רק במנהג גיות. ומש״כ דבעי יום או יומיים, היינו שיתברר דמנהג הגיות הוה מחמת ׳דעת׳].

מעשה יהדות[ל]. [ויל"פ דלא נחשב השתיקה כקבלה עד שיעשה מעשה].

והרשב"א (ור"ן ושא"ר) הביאו בשם **תוס'** דעד שמודיעין אותה מקצת מצוות, ושברן ועונשן (כדאי' יבמות מח:) אינה גירות גמורה. וקאי שמיחה קודם שהודיעו. וכ"ד **תוס'** (סנהדרין הנ"ל) דבעי קבלת מצוות משגדל.

רמה) **תוד"ה מטבילין.** זכייה הוי מטעם שליחות וכו'.

וכ"ד **התוס'** בכ"מ (גיטין יא:, סד:, נדרים לו:, סנהדרין סח: ועוד) דזכיה מטעם שליחות[לא]. אבל **הריטב"א** כתב דזכין אפי' בקטן מדאורייתא, דזכיה לא ומטעם שליחות. **דילפי'** (קידושין מב.) זכין מקרא דנשיא א', ולא תליא בשליחות [וכ"ד הרשב"א וריטב"א ר"ן ועוד בסוגיות הנ"ל, וע"ע רמב"ן ב"מ עא:]. **והראשונים** (ע"ע רשב"א ב"מ עא:) הביאו דתלי בגירסא בגמ' (ב"מ עא:) דקטן אע"פ שאין לו שליחות, זכייה אית ליה. **ותוס'** (בסו"ד) הביאו דגרסי' זכייה **מדרבנן** אית להו. [וע"ע תוס' בסו"ד].

רמו) **בא"ד מטעם שליחות דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח**[לב]. **הקצות** (קה א) הק' האיך מהני אנן סהדי, הא לא מינהו שליח, וקי"ל (ב"מ כב) דיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש. **והקצות** כתב דאף למ"ד זכייה מטעם שליחות, ילפי' מגזיה"כ דהוה שליח [ע"פ מינוי התורה].

ורע"א כתב [להקשות על תוס'] דאף למ"ד זכייה מטעם שליחות, מ"מ לא בעי 'מינוי' שליחות[לג]. ומש"ה שייך שליח לקטן, דאף דאינו בר מינוי, מ"מ שייך שיהא לו שליח[לד]. [ולפ"ז גרסי' בב"מ אית ליה]. אך **הר"ש איגר** הק' דבגמ' (ב"מ י.) מבואר דלמ"ד חצר משום שליחות, ל"מ בקטן. אף דבחצר ל"ש גדר מינוי שליחות. [וע' קה"י יב].

רמז) **בא"ד כדמוכח בפ"ק דב"מ [יב.] וכו' דחצר, לא גרע משליחות.** [**האחרונים** הק' מהיכן למד כן]. **ובתוס' הרא"ש** מבואר דהראיה מהא דאמרי' (ב"מ י:) דלמ"ד משום שליחות ל"מ חצר בקטן, ולא אמרי' דחצר מהני מדין זכין.

רמח) **בא"ד אע"ג דאכתי עכו"ם הוא,** הא אתי לכלל שליחות, **א"נ** כיון דבהך זכיה נעשה ישראל הוה כישראל גמור לענין זכייה. מבואר בתוס' דיש כאן ב' טעמים. **א'** דהטעם שתקנו זכייה בקטן, משום דאתי לכלל שליחות (כדאי' בב"מ עא:). ובגר קטן אף בעודו עכו"ם נחשב אתי לכלל שליחות. **ועוד** תי' התוס' דאזלי' בתר סוף הזכיה. וכעי"ז כת' **תוס'** (סנהדרין סח:) דזכייתו וידו באין כא' [כדאמרי' גיטו וידו באין כא']. וכ"כ **הריטב"א** (כאן).

ותוס' (סנהדרין בתחילת דבריהם[לה]) כת' דאף כל גר שנתגייר הוה מדין זכייתו וידו באין כא'. וכל גירות הוא ע"י זכיית הבי"ד. [אבל תוס' דידן משמע דדוקא בקטן בעינן לזכיית הבי"ד[לו]]. **והקוב"ש** (לג) הביא דמבואר בתוס' סנהדרין דהבי"ד פועלים את הגירות. אבל הביא **דתוס'** (יבמות מה: ד"ה מי בשם י"מ) כת' דל"צ ג' בשעת טבילת גירות, דסגי דידוע לכל שטבל לשם יהדות הוה כאילו שעמדו שם. וע"כ דאי"צ שבי"ד יעשו את הגירות. [וכן לדברי תוס' סנהדרין (בסו"ד) עצם הגירות אי"צ זכין כלל[לז]].

רמט) **בא"ד דקסבר כמ"ד יש כח ביד חכמים לעקור, בקום ועשה.** אבל **תוס'** (סנהדרין שם) הק' דה"מ

ל. ומשמע מדברי התוס' דיתכן שעבר זמן אחר שגדלה, ועדיין לא נהגה מנהג יהדות.

לא. **והרשב"א** (קידושין מב.) הביא דכ"ד **רש"י** דזכייה מטעם שליחות. והביאו דכ"מ ממש"כ **רש"י** (בסוגיין) דאין אדם נעשה שליח לחובתו.

לב. [וכעי"ז כתב רש"י ב"מ יב. וגיטין ט:].

לג. [והיינו כקצות, אבל למש"כ תוס' בפשוטו דאנן סהדי נחשב שיש כאן מינוי, הרי בקטן לא שייך מינוי כלל.

לד. **והר"ש איגר** ציין מקורו **דהרמב"ם** (שלוחין ב ב) כתב דאין שליח לקטן כיון דאינו בר דעת. [אבל **רש"י** (ב"מ י:, עא: וקיד' מב.) כתב דאיש כתיב בענין].

לה. אבל בסוף דבריהם כת' דלא בעי כלל זכיה, אף בקטן. כיון דהמילה וטבילה בגופו.

לו. ואילו עכו"ם גדול שבא להתגייר, הוא מגייר את עצמו.

לז. אבל **הגרנ"ט** כתב דלהך תי' הבי"ד פועלים כל הגירות, ולכן לא תליא בגדרי זכין.

בשב ואל תעשה, והכא הוה קום ועשה[לח]. ותוס' סנהדרין הוכיחו מזה דמהני זכייה מדאורייתא בקטן. ועוד כת' דכיון דהגירות בגופו ל"צ זכיה (הו' לעיל). **והפנ"י** הביא דדעת **תוס'** בכ"מ (יבמות פח. ופט: ד"ה כיון ונזיר מג:) דיש כח לחכמים לעקור דבר מה"ת בדבר הדומה, דיש קצת פנים וטעם לדבר. וה"נ יש סברא דמהני זכין דודאי ניח"ל בגירות[לט].

והש"ך (נה"כ יו"ד שה) כתב דאף [למ"ד] דאין זכייה ושליחות לקטן, מ"מ בי"ד יש להם לזכות לקטן. [כדאמרי' (קידושין מב.) דחילקו את הארץ, אף שהיה קטנים והוה קצת חוב, דילפי' נשיא א'. וע"כ הטעם דכח בי"ד עדיף[מ]]. ודייק כן מלשון **רש"י** דהבי"ד נעשין לו אב, והוה דין דוקא בבי"ד.

אבל **הב"ח** (רסח) **והפנ"י** ציינו דרש"י כתב רק דמגעו ביין כשר, ומהני רק מדרבנן. אבל כלפי דין דאורי' אינו גר[מא].

רנ) **בא"ד מעוברת שנתגיירה וכו' בנה אי"צ טבילה,**

והוי גר מה"ת וכו'. בגמ' (יבמות עח:) ס"ד דמהני גירות מעוברת, משום דעובר ירך אמו. דאל"כ הוה חציצה. והגמ' דוחה **דהיינו רביתיה**, ולא נחשב חציצה. משמע דהוה גירות לעובר בפנ"ע[מב].

ורע"א הק' דלהך מ"ד האיך יהני מדאורייתא בלא זכין, הא בעי גירות בפנ"ע לעובר. א"כ [למ"ד עובר לאו ירך אמו] מהני רק מדרבנן[מג]. **והבית יעקב** כתב דכוונת התוס' כמ"ד ירך אמו. [וכן **הריטב"א** כת' דקאי למ"ד ירך אמו].

אבל **בתוס' הרא"ש** כתב מעוברת שנתגיירה, וכדאמרי' (התם) היינו רביתיה. ומבואר דאף למ"ד לאו ירך אמו מהני מדאורייתא[מד]. **והאחרונים** (חזו"א ד ט, קה"י יג ועוד) תי' דאף למ"ד עובר לאו ירך אמו, מהני דעת אמו לעובר. ואף דבעי מעשה טבילה בפנ"ע בגוף העובר, אבל במידי דתליא ב'דעת' תלי בדעת אמו[מה]. דחיותו תליא באמו. [עי"ש[מו]].

והגרנ"ט (כח) כת' דבמעוברת שנתגיירה, יש קדושת ישראל על הולד, כיון דנולד מישראלית[מז]. והא דמבואר בגמ' (יבמות) דבעי גירות לולד, היינו לענין יחוס קדושת ישראל, דזה תליא באב. וכתב דגדר גירות זה לא תליא כלל בדעתו, דמחוייב ועומד [וכדאמרי' גבי מתן תורה].

והאבנ"מ (יג ד) כתב דבמעוברת שנתגיירה, למ"ד עובר ירך אמו כשהגדיל לא מהני מחאה. אבל עובר לאו ירך אמו יכול למחות דהוה גירות דידיה[מח]. אך לדברי הנך **אחרונים** מהני דעת אמו

לח. אך **תוס'** דידן משמע דרב הונא ס"ל כרב חסדא (יבמות פט: וצ.) דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, ואף בקום ועשה. ולכאורה משמע דקי"ל הכי, ודלא כפשטות מסקנת הגמ' ביבמות שם. וכמה **אחרונים** כת' דהפוסקים שהביאו דברי רב הונא, ואף דקי"ל (ביבמות) דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, ע"כ ס"ל כתי' הב' בסו"ד התוס' דידן. [או כתוס' סנהדרין].

לט. ועי"ז תקנו חכמים שיהא גר לכל דבר. [וצ"ע מהו הגדר קצת טעם בדבר].

מ. אך יש שדנו דבשלמא בקטנים ישראלים הבי"ד הוה אפוטרופוס דידהו, אבל האיך יש כח לבי"ד בעכו"ם קטן לגיירו, ובמה נעשים אפוטרופוס דידהו.

מא. וכ"כ **הריטב"א** בשם **י"מ** דמהני לענין דרבנן, דלענין דאורייתא חיישינן שמא ימחה. [ויל"ד בכונתו, דבתחילת דבריו משמע דל"מ כלל מדאורייתא. אבל סיים דחיישינן שמא ימחה].

מב. **והתפאל"מ** (הו' בפתח"ת רסח ו) כת' דה"מ היכא דאף אמו נתגיירה, אך ל"מ שתטבול רק כדי לגייר את העובר.

מג. **והגר"ש איגר** דן דמהני מדין מיגו דזכי לנפשיה. [וע"ע ב"מ ח. ואכמ"ל].

מד. אך יש שדחו דהתוס' רא"ש נקט דלמסקנא, לאחר שנתחדש סברת היינו רביתיה, אף למ"ד ירך אמו י"ל דנחשב טבילה על העובר בפנ"ע.

מה. [והביאו מקור מהגמ' (ב"ק מו:) דנחשב שהעובר נגד. ובגמ' (גיטין כג:) מהני שחרור העובר, ע"י נתינה ליד אמו].

מו. **והחזו"א** כתב הטעם דחייו תלויין בחיי אמו, ונחשב חיות דידיה. **ובקה"י** משמע דהוה גדר אפוטרופוס.

מז. [דלא גרע מעכו"ם הבא על בת ישראל, ויחוס לאם תליא בלידה]. וכעי"ז כתב **האמר"מ** דיש לו צד יהדות, משום דנולד מישראלית.

מח. **והפתח"ת** (רסח ח) הביא בשם **התפאל"מ** דכשהגדיל ל"מ מחאה. ויש שנקטו דאף למ"ד לאו ירך אמו, מהני דעת אמו. אך בתפאל"מ ביאר דבריו דקי"ל דעובר ירך אמו, ולמ"ד לאו ירך אמו מהני מחאה. [אלא שהפתח"ת הביא רק תחילת דבריו].

[ואי"צ זכין], א"כ ל"מ מחאה.

והדגול מרבבה (יו"ד רסח, הו' בפתח"ת שם ז) דן האם מהני מעוברת שנתגיירה היכא דבי"ד לא ידעו שהיא מעוברת, האם בעי דעת בי"ד לזכות הגירות לעובר. וכתב דתליא באשלי רברבי.

ותוס' (יבמות מז:) הק' דצריך מילה כשיוולד, והאיך מהני טבילה קודם למילה [**והרמב"ן** שם הוכיח מזה דבכל גר הסדר אינו מעכב]. ותי' דאכתי לא חזי למילה. משמע דהושלם הגירות ע"י המילה שאח"כ[מט.נ] אבל **הריטב"א** (ונמוק"י בשם **הרא"ה**) כתב דבעודו במעי אמו הוה כנקיבה, וחל גירות בלא מילה. [**ורע"א** (יו"ד קכד ש"ך י) דייק דכ"ד **הפוסקים** דלא הזכירו דגירותו תליא במילה].

רנא) **בא"ד ואית ליה ממון מה"ת, כגון שירש את אמו וכו'.** [**והרש"ש** ציין כדאיתא בגמ' (יבמות צז:) דכיון דנולד בקדושה יש לו שאר האם, דלענין זה תליא בלידה. ואף שהוא גר].

ותוס' (סנהדרין שם) תי' עוד כגון שהקנו לו מתנה, דדעת אחרת מקנה מהני מדאורייתא. **ותוס'** (שם) דחו עוד דמעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו הוה שלו מדאורייתא [ומשמע דזוכה אף במה שמשלמין לו תשלום על טרחו[נא]].

רנב) **בא"ד ואע"ג דזכייה הוי מטעם שליחות, ואין [לקטן] שליחות מה"ת, ה"מ וכו' אבל הכא דזכות גמור**[נב]. משמע מדברי התוס' דמהני זכות גמור, ומטעם שליחות. וצ"ב דהא אין שליח לקטן. ויש שפי' דכוונת התוס' דבזכות גמור יש פרשה נוספת של זכין, שיכול לפעול עבור חבירו [אבל לשון **תוס'** מבואר דאף זה הוה בכלל זכייה מטעם שליחות]. [וע"ע ברכ"ש קיד' כג].

אבל **הרשב"א** (קידושין כג. הנ"ל) כתב דבסוגיין אינו זכות גמור, דהא מהני מחאה לכשיגדל.

רנג) **בא"ד כגון להפריש תרומה. רע"א** הק' דגבי הפרשת תרומה ל"מ זכין דילפי' גזיה"כ מה אתם לדעתכם (ב"מ כב.). וצ"ע. [ואכ"מ].

רנד) **יהבינן לה קנס דאזלה ואכלה בגיותה. ברשב"א** מבואר דקושיית הגמ' דהוה ספק ממון, והאיך מוציאה מידו. אבל **הרא"ש** (קידושין א כג) כתב דמומר אינו מקבל ירושת אביו דלא יהבינן ליה ואכיל בעמיה, והביא מקור מסוגיין. ודייקו דיש דין שלא לתת לגוי, ואף היכא דראוי ליתן לו מדינא.

רנה) **לכי גדלה וכו'. פרש"י** לא יהבינן לה עד שתגדל. **והרשב"א** פי' דמספק אין מוציאין ממנו. אבל **הרמב"ם** (מלכים י ג) פסק דמוציאין ונותנים לבי"ד.

והרשב"א כתב דאע"ג דסומכים על גירות זה, אף לענין דאורייתא, ונשאת [אע"ג דגוי הוה בכלל לא תתחתן בה]. דכיון דנוהג כמנהג ישראל, חזקתו שינהג במנהגו ולא ימחה.

ביאת קטן ומוכת עץ

רנו) **שבא על הקטנה. פרש"י** פחותה מבת ג' שנים, שאין ביאתה ביאה, שבתוליה חוזרים. [וכדאיתא בנדה מה., ובירושלמי כאן]. והלשון משמע דאף שעשה פתח [והוציא דם] בתוליה חוזרין[נג]. וכשתנשא הוה בתולה.

והירושלמי (כאן, הו' במאירי) איתא דג' שנים תלי בקידוש בי"ד, דאם נבעלה, ונמלכו בי"ד לעבר השנה בתולין חוזרין. ואם לאו אין הבתולין חוזרין, ודרשי' (תהילים נז ג) לא–ל גומר עלי.

מט. [ואינו גר עד שמל, ו**האחרונים** הק' א"כ מ"ט יש לו שאר האם כו']. אבל **רע"א** הביא בשם **התוס'** דהמילה אינה מעכב בגירות, כרא"ה.

נ. **והרשב"א** (שם) כתב דלמ"ד ירך אמו ל"ק [דנכלל בגירות אמו, ואי"צ מילה].

נא. ומבואר דזכיה בפרעון חוב לא בעי דעת מדאורייתא [ואכמ"ל]. אבל **בשו"ת הרשב"א** (ג צט הו' בב"י חו"מ טו) כתב דקטן זוכה בשכר טרחו, דדעת אחרת מקנה לו מדאורייתא. [משמע דלמ"ד דל"מ דעת אחרת מדאורייתא אינו זוכה מדאורייתא].

נב. ולפ"ז נידון הגמ' דעבדא בהפקירא וכו' קמ"ל אבל קטן וכו', קמ"ל דהוה זכות גמור. [וצ"ע דלא הוזכר כלל רמז לזה. ולא נתפרש הכללים מה חשיב זכות גמור].

ויש שפי' דעיקר הגירות הוה זכות בעצם, ומש"ה חשיב זכות גמור. אלא דיש צד דבהפקירא ניח"ל, והוא רוצה שלא יהא לו זכות. קמ"ל דתלינן שיותר מסתבר שהוא רוצה. ועי"ז הדרינן לסברת 'זכות גמור'.

נג. [ומבואר דהבעל מבחין בזה במציאות, דעד ג' שנים מרגיש פתחה סתום. ומבת ג' ויום א' מרגיש פתוח].

ועוד נתחדש דפחות מבת ג׳ אין לזה שם ביאה בכל התורה. [ויל״ד אמאי תליא בהא דמתחדש לה בתולים].

רנז) **מוכת עץ וכו׳.** [אף דהוציא בתוליה, ונפתח הפתח והוציא דם]. **הרשב״א** פי׳ דלר׳ מאיר אע״פ שמשיר בתולים לא בטל חינא, הואיל ולא נעשה בה מעשה באיש. ודעת חכמים דבטל חינא. **והשיטמ״ק** כתב דדעת **רש״י** דנחלקו ר״מ ורבנן האם מוכת עץ נחשבת ׳בתולה׳, ולא תלי בחן.

רנח) **רש״י ד״ה כתובתן.** אם נשאן סתם ולא פירש לה כלום. וכ״כ **השיטמ״ק** (בשם תר״י) דאם כנסה להדיא שהיא בתולה, אין לה כתובה. דאין לך מקח טעות גדול מזה.

רנט) **בתולה אלמנה וכו׳ מן הנישואין וכו׳. פרש״י** דבחזקת בעולה משנכנסה לחופה. [אבל בברייתא (בע״ב) איתא דאף דיש עדים דלא נתייחדה. **והשיטמ״ק** כתב דבמשנה איירי בלא עדים, ומשום דסתמא שהיא בעולה]. אבל **הרשב״א** כתב דאף אם היא עדיין בתולה אבד חינה, וכתובתה מנה. **והראשונים** הביאו כן מ**הירושלמי**.

והרמב״ם (אישות יא א,ב) כתב דמשנשאת הרי היא כבעולה. ומפני מה תקנו לאלו מנה אע״פ שהיא בתולה, דבחזקת נשואה שתבעל, והרי הן כבעולות לכל דבריהם. **ורע״א** (תנינא נא) כתב דכוונת הרמב״ם דכל נשואה נחשבת בעולה, דלא פלוג.

והרמב״ם (איסו״ב יט ג) כת׳ דאם נשאת לפסול נפסלת לכהונה, שהיא בחזקת בעולה אע״פ שנמצאת בתולה. **וה״ה** ציין מקורו מסוגיין, וכ״ש לאיסור דאורייתא. **והפוסקים** (ע׳ ט״ז אה״ע ז יג) נקטו כוונתו דיש חזקה שנבעלה. ועפ״ז דנו היכא דיש עדים שלא נסתרה [עי״ש במגיה לט״ז]. אבל יש שדייקו כוונת הרמב״ם דהוה ׳דין בעולה׳ מחמת החופה[נד].

רס) **רש״י ד״ה כתובתה מנה.** משנכנסה לחופה. אבל דעת ר״ל ורבינא (לקמן מח:[נה]) דאף במסר האב לשלוחי הבעל ונתאלמנה או נתגרשה, כתובתה מאחר מנה[נו]. [**ורע״א** (תנינא נא) כתב דרש״י ס״ל דהלכה כאידך מ״ד התם, וכתב די״ל דהברייתא (בע״ב) דיש לה עדים ס״ל כר״ל, ולא גרע חופה ממסירה].

דף יא:

רסא) **כתובתן מנה ואין להם טענת בתולים. פרש״י** דאינו יכול להפסידה אותה המנה, ולומר דהוה מקח טעות. דלמ״ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הוה מק״ט ואין לה כתובה כלל. קמ״ל דאינו יכול להפסידה. [ואף דסבור שתמצא בתולה, כיון דידע דאין לה ׳דין בתולה׳ אין לו טענה]. אבל למ״ד דעכ״פ יש לה כתובה מנה, צ״ב מאי קמ״ל מתני׳.

רסב) **הגיורת וכו׳ יתירות על בנות ג״ש ויום א׳[א]. המנח״ח** (סא טו) דן היכא דיש עדים דלא נבעלה קודם שנתגיירה, האם יש לה דין בתולה[ב]. וכת׳ דמסתבר דלא פלוג, ואין לה כתובה[ג]. אך לענין קנס כת׳ דנחשבת בתולה.

נד. ותוס׳ (יבמות נז:) כת׳ דכיון שנשאת תפסל לעולם. **והשעה״מ** (קו׳ חופת חתנים ה) ציין **לתוס׳** (לקמן מט.) דנישואין נחשב שינוי הגוף].

נה. [ולא נתפרש להדיא אי פליגי שאר אמוראים בזה, ע״ע שם]. דמשום דכיון דנכנסה לחופה אבד חינא [וכ״כ **הרשב״א** שם].

נו. ופרש״י (שם) דחכמים לא תקנו כתובה אלא מנה. [ומשמע דלמ״ד כתובה דאורייתא הרי עדיין בתולה]. **והאבנ״ג** (רנג) כתב **דרש״י** (כאן) פי׳ סתם משנה אף אליבא דר׳ מאיר דכתובה דאורייתא.

א. הרש״ש כתב דיום א׳ לאו דוקא, דכל שהיא יותר מג״ש בחזקת בעולה.

ב. והחזו״א (קלה) כת׳ דאפי׳ מצאו להם בתולים לא תקנו להם כתובה יותר.

ג. וכ״מ סתימת **הרמב״ם** (אישות יא א,ב). [ויש שפירשו דהחשיבו את ה׳גיות׳ כפגם, ומש״ה אינה בתולה]. אבל

רסג) **והשבויה. תוס'** (לקמן לז:) כת' דאע"ג דמדאורייתא שבויה לא הויא בחזקת בעולה, עשאוה כבעולה לכל דבריה. גזירה שמא תנשא לכהן[ד].

רסד) **שמואל אמר אין מוכ"ע בבשר. תוס'** (ד"ה ושמואל) כת' דאיירי דלא השיר בתולים. וכ"כ **הרשב"א**. ולפ"ז דעת רב דנעשית מוכ"ע, דכיון דנעשה בה מעשה [והיא ראויה לביאה] בטל חינא, ואף שהוא אינו ראוי לביאה. [ותליא במח' ר' מאיר ורבנן גבי מוכת עץ, האם מפסיד חינא].

אבל **התוס' רי"ד** כת' דאיירי בהשיר בתולים. ושמואל ס"ל דהוה כממעכת באצבע[ה]. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) ביאר דהוה כבוגרת[ו]. וכן דייק **השיטמ"ק** ממש"כ **רש"י** דלא גרע מעץ הנתקע[ז]. וכן דייק **המנח"ח** (רעב ו) מסתימת **הרמב"ם**.

רסה) **רש"י ד"ה עשאה**. וכן לענין כה"ג[ח]. [וכ"כ **הרא"ש**]. משמע דאף לענין כה"ג תליא במח' רב ושמואל[ט] דהכא האם מוכת עץ בבשר הוה בתולה לענין כה"ג. וא"כ מבואר דלא נח' בסברות של חן, אלא ב'שם בתולה'. [**והרא"ש** כתב דאיירי דלא הוציא בתולים וכתוס'. ואפי' הכי לרב פסולה לכה"ג. אבל למש"כ השיטמ"ק דדעת רש"י דהשיר בתולים [וכ"ד **המאירי**[י]], צ"ב סברת שמואל דכשרה לכה"ג. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דלכה"ג אסורה, כדין בוגרת[יא]].

תוס' (לקמן לט: ד"ה טעמא) נקטו שאם נבעלה שלא כדרכה, כשתנשא לאחר יש לה כתובה מאתיים [למ"ד כתובה דאורייתא], שהרי נחשבת בתולה לענין קנס (ע' קידושין י:[יב]).

ועפ"ז נקט **ההפלאה** דאף כשהראשון עשה העראה [או היטה ולא שיבר בתוליה], דכתובתה מאתיים. והק' **דבתוס'** (כאן) מבואר דאף דלא הוציא בתוליה, אם הוה שם ביאה, כתובתה מנה[יג]. **והחזו"א** (קלה) כתב דלרב בסוגיין כ"ש שע"י העראה [של גדול] אין לה קנס, וכתובתה מנה, לרבנן דמוכת עץ.

אבל **המאירי** כתב דנבעלה שלא כדרכה, כיון דלא נחשבת בתולה לענין כה"ג (ע' יבמות נט.), כתובתה מנה[יד]. וכ"כ **היש"ש** (כאן).

רסו) **אמר רמי ב"ח מח' כשהכיר בה וכו' מדמי לבוגרת וכו' אבל לא הכיר ד"ה ולא כלום. הרשב"א** הק' אי הוה כבוגרת, הא בבוגרת לא אמרי' דהוה מק"ט. ותי' דהתם עליה דידיה רמי לאתנויי, והיא לא הטעתו.

בשו"ת הרשב"א (א אלף קסב) גרס **בירושלמי** (כאן) שמסתפקת האם שפחה משומרת יש לה קנס [ומשמע אפי' בלא עדים].

ד. והמנח"ח (שם) כתב דכשמותרת לכהונה ע"פ עדות [וכן ע"פ הפה שאסר], יש לה כתובה מאתיים וקנס, דאינה בכלל שבויה.

ה. [וצ"ב מהו ממעכת באצבע, ובפשוטו אם אין לה בתולים הוה מוכת עץ לכל דבר].

ו. וכת' דאפשר דלא עקר כל הבתולים, ואפי' עקר הוה כבתולה, דאין כאן בעילה או הנאה [ויש שהג' 'הכאה'].

ז. דדעת רב דלא גרע מעץ. ואילו נתקע עץ ולא פגע בבתוליה אין צד דחשיב בתולה. [ולא משמע דשמואל פליג במציאות, אלא בסברא האם גרע מעץ].
[ועוד יל"פ דלעולם איירי דפגע במקצת בתולים, ובבעילת איש נחשבת בעולה עי"ז, וכמי שאין לה בתולים. אבל במוכת עץ כל שנשאר לה מקצת בתולים נחשבת בתולה. [ואפשר דתליא במח' ר"ח ותוס' ט.]. [וצ"ע דבראשונים לא משמע כן]].

ח. והשיטה ישנה (בשיטמ"ק) הביא כן מהירושלמי, אך כת' דדעת גמ' דידן דמהני ביאת קטן להוציא בתולים.

ט. אך יש שדייקו מדברי **השיטמ"ק** דרש"י קאי אליבא דרב דמוכת עץ בבשר הוה בעולה. ומ"מ אף שמואל מודה לענין כהן גדול. מידי דהוה אבוגרת דאסורה לכהן גדול, מדכתיב והוא אשה בבתוליה יקח.

י. והמאירי הביא את הגמ' (יבמות נט:) דנבעלת לבהמה כשירה לכה"ג. [אבל הביא לדחות דאיירי בשלא כדרכה, וכ"כ **בראשונים** שם]. וכ"מ **ברמב"ם** (איסו"ב יז יד) שפסק דנבעלה לבהמה כשירה לכה"ג, ומשמע דאף כדרכה. אבל **רש"י** (יבמות שם) כתב דביאת בהמה קאי למאן דמכשיר מוכ"ע, דלא גרע ממוכ"ע.

יא. אבל הביא **דבירושלמי** איתא דאין בו כח לגעת בבתוליה, ומותרת לכה"ג. וכתב דבגמ' דילן משמע דיש לו כח לעקור בתוליה.

יב. ותוס' (סנהדרין עג:) הביאו בשם **הירושלמי** דאף אחרי העראה נחשבת בתולה לענין קנס [ובגמ' דילן שם מבואר דלמ"ד העראה זו הכנסת עטרה יש בו השרת בתולים].

יג. והאבנ"נ (רנג) כתב דתוס' הכא קאי בדעת שמואל, ושמואל (לעיל י.) ס"ל דכתובה לאו דאורייתא.

יד. וכתב דאין לה טענת בתולים כדין בתולה מן הנישואין. [והיינו כדעת הרשב"א דתליא בחן. דאם הטעם דחיישינן שמא בא עליה ל"מ].

רסז) **מתיב ר"נ היא אומרת מוכת עין אני וכו'.**

הראשונים הק' דנימא דטוענת דהכיר בה, וקידש אדעתא דהכי. **והראשונים** הביאו **דבירושלמי** תי' כן לדעת רמי בר חמא. **והריטב"א** כתב דגמ' דידן נקטה דהוה דוחק, דהו"ל למימר לא כי, שלא הכיר. **והרא"ה** הוסיף דא"כ הוה ברי וברי [ומבואר לקמן טז. דר"ג מודה בברי וברי].

והרמב"ן כת' דאם היא אמרה מעיקרא שהיא מוכ"ע, א"כ בזה אינו יודע להכחיש אותה. ודוקא היכא דאיתרע חזקתה במה שנמצאת שאינה בתולה. [אבל כשאמרה מעיקרא שהיא מוכ"ע לא נתעורר ספק כלל[טו]].

רסח) **מאי מקח טעות נמי ממאתיים, אבל מנה אית לה וכו'.** משמע דהוה דין מק"ט, **והחזו"א** (פב כד) ביאר דהוה דין מקח טעות כלפי ההתחייבות כתובה, ואף שאינו מקפיד כ"כ לבטל הקידושין או לגרשה. וע"כ נתרצה במנה. ואם כתב לה תוספת, אמרי' דהוה מק"ט.

רסט) **ת"ר וכו' ויש לה עדים שלא נסתרה. הר"ן** (לעיל א. בדה"ר) הביא מסוגיין דהוה חופה אף בלא יחוד, ודלא כמ"ש **הרמב"ם** דחופה הוה יחוד. **והרש"ש** (נז:) תי' דאיירי במסר האב לשלוחי הבעל, או לרשות הבעל, דהוה נישואין [ודוקא ב'חופה' ס"ל לרמב"ם דבעי יחוד]. והברייתא סברה דכתובתה משני מנה [ע' לקמן מח:]. **והדברי יחזקאל** (טז ו) תי' דאיירי שנכנס למקום יחוד, אלא דעדים רואים מבחוץ, והם לא ראו את העדים. [**והאחרונים** תי' בעוד אופנים].

הפוסקים העירו דהרי"ף **והרמב"ם** השמיטו דאף דיש לו עדים שלא נסתרה, ע' **הפלאה ושו"ת רע"א** (ת נא).

דף יב.

רע) **תוד"ה שאני.** אע"ג דעדים מעידים וכו' אינו סומך וכו', וסבר דלשבחה אומרים כן[א]. [**והרשב"א** כתב דאינו סומך על העדים, דלא דקדקו היטב כיון דלא נתכוונו מתחילה להעיד]. **והכנה"ג** (הו' בבאה"ט סז א) כתב דלפ"ז אם היתה נדה כשנשאת, ומת קודם שתטהר יש לה טענת בתולים[ב]. דלא מחזקינן ליה ברשיעא.

אבל **הרמב"ן** כת' דכיון דנשאת אין לה חן כבתולה. והוא ידע כן, לפיכך לא נחשב מק"ט, ואף שסבור שהיא בתולה.

רעא) **וניחוש שמא זינתה תחתיו וכו'. פרש"י** דלא מזדקיקינן ליה לבא לבי"ד ולא יתברר הדבר וכו'. [**וכדעת רש"י** (לעיל ב.) דתקנו כדי שיתברר האיסור, ואף במקום ס"ס]. **והראשונים** נקטו דכוונת רש"י דצריך 'לטעון', ויש תקנת לבא לבי"ד לברר, ואף דאינה נאסרת או מפסדת כתובה. אבל **התוס' רא"ש** הביא דברי רש"י דקושיית הגמ' דכדי שיבוא לבי"ד לבר, יתקנו שתפסיד כתובה [וכתוס'].

והתוס' הרא"ש הביא בשם **רבינו מאיר** דהנידון לאוסרה. והכא אפי' אשת ישראל תאסר, דהכא ידעינן דנבעלה תחתיו, דאם איתא דהוה מעיקרא היתה אומרת שבעולה מבעלה הראשון [דאינו גנאי לה], שלא יוצא לעז כשימצא בעולה. [משא"כ בכל מקום הוה גנאי לומר דלאו תחתיו]. ולכן אמרי' דודאי תחתיו, וספק רצון ותאסר[ג].

רעב) **תוד"ה וניחוש.** דהא דא"י לטעון היינו להפסידה כתובתה, דאיכא ס"ס, דאפי' תחתיו אימור באנוס הוה וכו'. **השמעתתא** (א כג) הביא דמבואר בדברי התוס' דמוציאין כתובה בס"ס, אף

טו. ונאמנת לענין שלא לעורר ספק [אף לר' יהושע]. [דענין זה שפתחה פתוח עדיין אין לו שום נפק"מ בדין].

א. ועוד הביאו דמשמע **בתוס' רי"ד** דחיישינן שמא בא עליה הראשון מאירוסין. [ומ"מ כשלא נשאה הראשון לא חיישינן לאסור מש"ה].

ב. ומ"מ כתובתה מנה. דלא גרע ממסירה לשלוחי הבעל. [ע' מש"כ במשנה]. אבל **רע"א** (תנינא נא) דן דלדעת הרמב"ם דחופת נדה ל"ק, והוה ארוסה [הו' לעיל ב.], א"כ כתובתה מאחר מאתיים. [אבל הק' דבגמ' (לקמן נו.) הוה בעיא דלא איפשיטא, ולחומרא צריך להיות נישואין. וכתב דבלא"ה דינה לחומרה כנשואה, דכיון דעבר ונתייחד עם הנדה, חיישינן שעבר ובא עליה. והוה נישואין].

ג. וכעי"ז כתב **הרמב"ן** בשם **הראב"ד** דאיירי שאמרה בשעת קידושין שהיתה בתולה, א"כ ודאי תחתיו זינתה. [והרמב"ן הק' ע"ז עי"ש].

באופן דלא הוה ברי ושמא. [ודלא כמ"ש **הפנ"י** לתרץ דברי **תוס'** (ט: ד"ה אי)]. והק' כן אף למש"כ **הש"ך** (תקפ"ב קכ, והו' לעיל שם) דאינה מפסדת כתובה משום דהוכרע דאינה נאסרת עליו, דהכא תוס' נקטו דבאמת תאסר עליו. ומבואר דדעת תוס' דספק ספיקא לחוד מהני לחיוב כתובה. [ותי' דהוה בצירוף דין שטר כתובה, כגבוי דמי. ע' לעיל ט:].

אבל **הרמב"ן ורא"ה** פי' לסוגיין דהנידון להפסיד כתובה, דחיישינן שזינתה תחתיו. ומפסדת כתובה מספק, דאפי' אתה מרבה ספיקות כל היום אבדה כתובתה אם אינה טוענת, דאמרי' הממע"ה והרי בעולה לפניך[ד]. [ודלא כדעת **תוס'** דבס"ס יש לה כתובה[ה]]. ואף לר"ג דנאמנת שנאנסה או מוכת עץ, הכא מכחשת הוה ברי וברי. וכתב דהא דאמרי' יש לה כתובה מנה כשיש עדים שזינתה מעיקרא.

רעג) **כגון שקידש ובעל לאלתר. רע"א** הק' למש"כ **תוס'** (ד"ה וניחוש) דבאשת ישראל מפסדת, גזירה אטו אשת כהן. א"כ נגזור אף היכא דכנס לאלתר, דבדידיה ליכא חשש, אלא שמא יראה כהן וכו'[ו]. **והחזו"א** כתב דגזרו משום דלענין כתובה אין מקום לחלק בין אשת כהן לאשת ישראל, ואם נחלק מיחזי כחוכא. אבל קידש ובעל לאלתר, ידעו דבלא בעל לאלתר מפסדת כתובה, ויסברו דמשום שספק זינתה תחתיו.

רעד) **שם. שקידש ובעל לאלתר. והרמב"ן** כתב דמ"מ אשת כהן נאסרת, ואף דודאי זינתה מעיקרא, הרי בעולה לפניך ושמא הוה מפסול. ואסורה לכהונה אא"כ טוענת ברי, וכר"ג (וכדתנן לקמן יג.). אבל **ברשב"א** משמע דלא חיישינן לפסול.

וכ"כ **הפוסקים** (חלק"מ סח ח) דבזה"ז דנהגו לקדש ולישא מיד, אף אשת כהן אינה נאסרת כשמצא פ"פ. **והבית מאיר** חלק [כסברת הרמב"ן]. **והחזו"א** תי' דמן הדין יש לה חזקת כשרות, אלא משום מעלה חששו לפסול. ומש"ה לא חששו לענין להפסיד כתובה כדי שיבא לבי"ד. ועוד תי' **האחרונים** דלא אמרי' שויא אנפשיה במעלה ביוחסין בעלמא[ז].

רעה) **תוד"ה כגון.** דאם נבעלה תחת הראשון וכו' אסורה לכהונה. **האחרונים** (הג' ראמ"ה) הק' מהיכי תיתי דניחוש להכי, הא רוב הזמן היו רוב כשרים. ועוד הק' **הבית יעקב דתוס'** (לעיל ט. ד"ה לא) כת' דמוקמי' אחזקת הגוף [שנבעלה יותר מאוחר] א"כ תלינן שנבעלה לאחר שמת הראשון [ובכשרות]. וע' חזו"א.

רעו) **ביהודה בראשונה היו מייחדים וכו', שעה א' קודם כניסתן לחופה וכו'.** [עי' לעיל ז:] **המאירי** כת' דלאו דוקא שעה לפני החופה. **והרמב"ם** בפיה"מ משמע דבשעת אירוסין יחדום.

רעז) **ביהודה בראשונה היו מעמידים להם ב' שושבינין וכו' ובגליל לא היו עושין כן. הרשב"א** פי' דאנשי גליל לא היו רמאים, ומש"ה לא חששו שהחתן יפסיד את דם הבתולים. וכת' דמ"מ היו משמשים את הכלה, דאי אירע לה דבר קלקלה שמא תערים ותכניס דם ציפור שלא תתבייש[ח]. וע"ע **מאירי.**

רעח) **אלא אסיפא כל שלא מושמש מיבע"ל[ט] וכו' רב אשי אמר וכו' ותני כל שלא מושמש. פרש"י** (ד"ה כל) דאם לא נהג מישמוש אינו נאמן, דאמרי' שמא ראה ואבד. **והתו"י** (עה"ג) **ותוס'** (י. ד"ה אמר) **הביאו** (בשם ר"י וריב"מ) דרב אשי ס"ל דאינו נאמן לטעון פ"פ, כיון דכתובה דאורייתא. אבל **התו"י** הביא בשם **ר"ת** דקאי דוקא ביהודה דדומה שהוא רמאות. וכ"כ **הרא"ש** (בשם ר"ת), וע' **בעי"ז בשיטמ"ק** (לעיל י. בשם תר"י ושיטה ישנה). וכ"מ **הבעה"מ** (כאן).

ד. והביא ראיה דהא ספק מוכ"ע, הרי שמא תחתיו באונס, ויהא לה כתובה משום ס"ס [ובקו' תוס' ט: עי"ש]. וכתב דודאי טענה להדיא לא גרע מחד ספק לדידן.

ה. וכן דלא כסברת **המהרי"ט** ו**התומים** (הו' לעיל ט: ולקמן יב:) דהוה איני יודע אם פרעתיך.

ו. וכתב דלו"ד תוס' היה אפ"ל דהחשש כשתתאלמן ממנו תינשא לכהן.

ז. וע"פ סברת **רע"א** (לעיל ט.) [בדעת הרא"ה] דלא אמרי' שויא אנפשיה באיסור דרבנן.

ח. והיינו דאמרי' דבגליל לא היו שושבינין ישנים עמהם, דהיו מייחדים את השושבינין אבל לא היו ישנים עמהם. וכ"כ **הריטב"א.**

ט. פרש"י שהמישמוש תלוי באבי הכלה, שלא יאבד בתוליה. **ורע"א** הק' דמ"מ כיון דהבעל אינו נאמן היכא דלא

רעט) **תוס'** (הודפס בע"ב) ד"ה בית דין. אע"פ שלא כתב בלשון תוספת אלא ת' דחזו ליכי וכו'. וכ"כ **המרדכי** (קלו) דבשאר בני אדם שכותבים תוספת צריך לכתוב עיקר הכתובה בפנ"ע, ותוספת בפנ"ע. ובהני מהני שכותב דחזי ליכי. אבל דעת **הראשונים** (ריטב"א ור"ן לקמן נד:) דאפשר לכתוב הכל כסכום א'. [והו' מח' ברמ"א סו ז]. **והגר"א** (שם ל) כת' דלהנך ראשונים צ"ל דנתחדש אע"פ שלא כתב, וכמ"ש תוס' בסו"ד.

רפ) **בא"ד ואפי' לא כתב לה, בתנאי בי"ד דתקנה גמורה היא.** ומשמע דאף משפחות המיוחסות הוה גדר תקנ"ח. [ויש כח לבי"ד של כהנים לתקן ולחייב אף בעל ישראל]. אבל **הרשב"א** כתב דע"ד כן נשאום, ומסכים להסכמתם מתוך חשיבותם [משמע דהוה בגדר קציצת מקח. וכן הביאו הראשונים מ**הירושלמי** (ב"מ ר"פ הפועלים), דגדרו כמנהג המקום].

רפא) **ולא מיחו בידם חכמים. בתוס' ורשב"א** משמע דקמ"ל דמחוייב ע"פ דין. **והתוס' רי"ד** כתב דקמ"ל דלא אמרי' דמיחזי כעוקר תקנ"ח.

דף יב:

רפב) **דאמרי עד דנסבינן אלמנת כהנים, ניסיב בתולה בת ישראל.** מבואר דמאתיים דאלמנת כהן שווה למאתיים דבתולת ישראל. **ותוס'** (לקמן סז.) הביאו מזה דכתובת אלמנה מנה הוא חצי מכתובת בתולה. ואף דהוה דרבנן תקנו בכסף צורי. [וע' מש"כ בזה לעיל י.], ולדעת הראשונים דאף בתולה בכסף מדינה, תרוייהו בכסף מדינה].

משארסתני נאנסתי

רפג) **היא אומרת משארסתני וכו' ונסתחפה שדהו. התוס' רי"ד** כתב דמכאן מוכיח דיש כתובה לארוסה, וכיון דנשתעבד בתקנ"ח, ועכשיו שנאנסה לא הפסידה כתובתה. [והגמ' (ב"מ יז: ולקמן צ:) נסתפקה הגמ' האם יש כתובה לארוסה. אבל **תוס'** (שם) נקטו דודאי יש כתובה לארוסה, אלא דרצה להוכיח ממשנה או מברייתא]. דאילו לא נתחייב עד שעת כניסה, יאמר הבעל נסתחפה שדך שהפסדת בתוליך[א].

אבל דעת **הרמב"ם** (אישות י יא) דאין כתובה לארוסה, ואפ"ה פסק (יא יא) כר"ג במשנתינו. **והבני אהובה ורע"א** כתבו דצ"ל דמתני' איירי כשכתב לה כתובה. אבל **האו"ש** (יא יא) כתב דדעת הרמב"ם דאף דעדיין לא נתחייב לה כתובה, מזלו גרם. ואין אדם מקפיד שיהא מקח טעות על מומין ואונסין שנעשין ברשותו. [והיכא דנאנסה תחתיו יש לה מאתיים].

[ומדברי התוס' רי"ד משמע דאינו חייב כלל, דהוה מקח טעות. ודעת הרמב"ם דיש לה מאתיים, דאף בחיוב מאתיים אמרי' דנסתחפה שדהו. **ובחי' ר' שמואל** (יב) כתב דהיה אפ"ל דאינו מק"ט, אבל יש לה רק מנה. דהרי לא נסתחפה ברשותו. ודייק כן מדברי **ר"ח** סנהדרין י.].

והריא"ז (הו' בשלט"ג ג: ולה. בדה"ר) כתב דאם נאנסה באירוסין, אין לה תוספת כתובה, דקי"ל (לקמן מז:) כראב"י דלא כתב אלא ע"מ לכונסה. ובשעת כניסה היתה בעולה. **והאו"ש** כתב דס"ל כדעת **התוס' רי"ד** (הנ"ל), דאילו לדעת הרמב"ם כיון דכבר קידש ונתחייב לה [לכשיכניס], תליא במזל דידה[ב].

רפד) **שם. משארסתני נאנסתי. רע"א** נסתפק האם אף אשת כהן נאמנת לומר משארסתני. דלדבריה נפסלה לכהונה קודם הנישואין, ואף שידעה שאסורה לכהן עברה ונשאת באיסור. ואין אדם משים עצמו רשע. [ולא מהני טענתה היכא

משמש, א"כ המשמוש הוא בשבילו שיוכל לטעון. ושייך הלשון כל שלא משמש. [וצ"ל דמ"מ תחילת תקנת המשמוש הוא שהבעל לא יטען שלא כדין. אלא דעי"ז נתקבל התקנה, וכל ששינה אינו נאמן].

א. ולמ"ד (ב"מ יז: ולקמן פט:) דאין כתובה לארוסה, ונאנסה מאירוסין מדינא כתובתה מנה. ולמ"ד דנמצאת בעולה אין לה כלום, ה"נ לא יהא לה כתובה כלל.
והאו"ש הביא דסברת התוס' רי"ד דהוה חופה בטעות, והק' א"כ האיך חייבה תורה משום מוציא שם רע, הא נתברר דהנישואין בטעות ועדיין היא ארוסה. אבל **האחרונים** (חי' ר' שמואל) כת' די"ל דעצם החופה אינה טעות, אלא התחייבות הכתובה. [**ורע"א** (תנינא נא) כתב [דלדעת רש"י דמסירה לא הוה קנין נישואין] דלא שייך מקח טעות ב'חופה', כיון דמק"ט הוה מדין תנאי. וחופה ל"ש ע"י שליח, א"כ ל"ש תנאי (ע"ד הא דאי' לקמן עד.) וע"ע מש"כ לקמן מה.].

ב. וכעי"ז חלק **הבית מאיר** על הבי"ש.

דאומרת שעשתה רשע[ג]. ותו י"ל דלדבריה הכשילתו בביאת איסור, והוה כמשמשתו נדה דמפסדת כתובתה (כדלקמ' עב.)[ד]. [**והאחרונים** הביאו דלהדיא **בתוס'** (לעיל ט: ד"ה אי) דלא הפסידה כתובתה כה"ג].

והאחרונים (אבה"א יא יא ב) דנו דהטעם דמשמשתו נדה מפסדת כתובתה הוא משום דגורמת שאינו יכול לחיות עמה [וכמש"כ **ההפלאה** (לקמן עב.), וע"ע קוב"ש שם, ויתבאר לקמן בעזה"י]. אבל הכא דבלאו הכי כבר נאנסה ונאסרה עליו [ואפי' הכי יש לה כתובה, דנסתחפה שדהו, כדאמרי' נדרים צא.]. א"כ אינה מפסדת כתובה במה שמשמשתו נדה.

ברי ושמא

רפה) **איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, רב יהודה ורב הונא אמרי' חייב.** דברי ושמא ברי עדיף. **הפנ"י** פי' הטעם דחזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו (כדאי' שבועות מ:[ה]), ועוד דאחזוקי איניש ברשיעא לא מחזקינן. [ולפ"ז הוה מגדרי חזקת אומדנא[ו]].

והאחרונים פי' דטענת ברי הוה זכות בדיני הממון, דכיון שהוא טוען ברי אזלי' בתריה[ז]. [**והביאו** מהגמ' (ב"ב לה:) דבדבר שאין מוחזק בו כלל, וטוען ברי שהוא שלו, בי"ד מוציאים מתחת יד החוטף[ח]].

והקוב"ש (כו) כתב דטענת ברי הוה גדר תביעה, דכיון דהוא טוען ברי שהוא שלו השני חייב להשיב[ט]. ואם לא השיב עושים כדבריו[י] [ואידך מ"ד ס"ל דטענת שמא הוה ג"כ טענה]. ועוד הוסיפו **האחרונים** דגדר הדבר שבי"ד רואים את הממון ע"פ טענותיהם, וכיון דטוען ברי, דנים דודאי הוה כדבריו, ולא נתעורר ספק.

ותוס' (לקמן עו:) הביאו בשם **ריב"א** דהיכא דהמוחזק עצמו מסופק, ואין לו טענה ברורה, הוה חזקתו כמאן דליתא. [ואפשר דכוונתו לפרש סברת המ"ד דברי עדיף, כיון דחזקת השמא כמאן דליתא[יא]].

והפנ"י הק' אמאי לא מחזירין אבידה בטענת ברי, למ"ד ברי ושמא ברי עדיף. ותי' דהוה נגד 'רוב' העולם[יב]. **והאחרונים** (קוב"ש ח"ב ה, וכ"כ רע"א ת צ) תי' דהבעלים אינו לפנינו, ולא נחשב 'שמא'[יג].

רפו) **ר"נ ור"י אמרי אוקי ממונא בחזקת מריה.** משמע דהיכא דליכא מוחזק כו"ע מודו דברי עדיף. וכ"כ **תוס'** (ב"מ קטז: ד"ה לימא) דבמונח ברה"ר, ואין הא' מוחזק יותר לכו"ע ברי עדיף. וכ"כ **הרמב"ן ור"י מגאש** (ב"ב לד:)[יד].

רפז) **תוד"ה מנה.** אבל הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך תנן בהדיא (ב"ק קיח.) דחייב. [לכאורה

ג. ונח' הראשונים (ע' מה שהו' לקמן יח:) אי אף ב'טענה' אמרי' אאמע"ר.

ד. **וביתרון אור** (במשניות) העיר דאף אם תאמר לו, אינה נאמנת (למשנה אחרונה נדרים צ:), א"כ לא נחשב שמכשילתו. [אך **רע"א** (לקמן סג., ע"ע ש"ש ו ט) העלה צד דדוקא נשואה אינה נאמנת משום דמשעובדת לתשמיש. ע"פ סברת הר"ן (נדרים שם), אבל ארוסה תהא נאמנת. אך רע"א דחה דאף ארוסה משועבדת לינשא בהגעת זמן].

ה. דמשום הכי מחוייב בשבועת היסת. [ועפ"ז נקט הפנ"י דלמ"ד ברי ושמא ברי עדיף, וחזקה זו מוציא ממון, כ"ש דרוב מוציא ממון].

ו. וצ"ב האיך מהני אומדנא להוציא ממון.

ז. ועוד יש **אחרונים** שפי' הטעם דהטוען שמא הוה ספק גזל בידו, ולכן נותנים לבעל הברי [ע"פ דברי האחרונים דאין איסור גזל בספק ממון, דאף אצל חבירו יש חשש גזל].

ח. עי"ש **עליות דר' יונה.** [וע"ע בדברי רבינו יונה (ב"ב כח.) באומר לא אשיבך דבר. ואכמ"ל].

ט. [והביאו מקור לזה מהסוגי' (ב"מ יז.) דבהוחזק כפרן לאותו ממון מתחייב. ע"פ טענת ברי של התובע לחוד].

י. **והאגר"מ** (חו"מ א כד) הביא בשם **הגרא"מ שך** זצ"ל דמ"ד ברי עדיף הוא משום דמחוייב להשיב על טענתו. ומ"ד דלאו ברי עדיף ס"ל דאינו מחוייב להשיב, אא"כ יש לטענה חיזוק דמיגו או חזקה. [וכעי"ז כת' הלבוש מרדכי ט]. [והאגר"מ האריך לחלוק].

יא. ויל"ד אי מ"ד לאו ברי עדיף פליג אסברא זו. או דס"ל דנהי דחזקתו אינו גמור, מ"מ הוא תפוס. ול"מ טענה בעלמא להוציא.

יב. **והאחרונים** (פרי יצחק ב נו, שער"י ו יד) דנו דלא נחשב נגד רוב, שהרי נאבד לא' מהעולם, והוה א' מהרוב. [ועד"ז הק' רע"א (לקמן יג:) על הפנ"י].

יג. **והנתיבות** (קמו ט) תי' שהמוצא תופסו בחזקת מי שהן שלו, ומש"ה נחשב טענת ברי להוציא. ועוד תי' **האחרונים** (שער"י הנ"ל ועוד, ועד"ז כת' החת"ס ב"ב כג:) דבאבידה הוה גזיה"כ ד'דרשיהו', ול"מ טענות. [ואכ"מ].

יד. **ורע"א** (ב"מ כא:) דן [גבי מוצא אבידה, במקום ספק יאוש] דברי ושמא מהני כנגד 'תפוס'. [וע"ע קונה"ס א ז].

משמע בתוס׳ דאיירי בברי ושמא]. **והרי״ף** (שם מד: בדה״ס) כתב הטעם דאין ספק מוציא מידי ודאי.

והש״ך (חו״מ עה כז) כת׳ דאפי׳ כשהספק פרעון קודם להלואה[טו] חייב, דיש ודאי חיוב וספק פטור. וכה״ג אמרי׳ ברי ושמא ברי עדיף[טז].

והט״ז (חו״מ ס״ס עה) דן היכא דנמצא לאחר הפרעון מטבע מזוייפת, והלווה אומר איני יודע אם הוא משלי דפטור. דכיון שכבר פרעו והוה בחזקת פרעון טוב[יז], לא שייך אמרי׳ אין ספק מוציא מידי ודאי[יח]. אבל **המהרשד״ם** (חו״מ פ, הו׳ בש״ך חו״מ רלב טו) כת׳ דהוה א״י אם פרעתיך.

והשמעתתא (ב ז) כת׳ דכיון דלווה איתרע חזקת ממון [דהא כבר נתחייב לו], ובמקום דליכא חזקה ממון ברי ושמא ברי עדיף.

והרשב״א (גיטין עח:, וריטב״א וחי׳ הר״ן שם, וע״ע תוס׳ רא״ש שם) כתב דאיני יודע אם פרעתיך איירי דליכא רגלים שפרעו, אבל היכא דנולד ספק לפנינו על הפרעון יחלוקו.

והמשנ״ל (שאלה ד א) דן באיני אם פרעתיך באופן שיש לו טענת שמא טוב [דלא הו״ל למידע] האם חייב. **והקוב״ש** (ב״ב תרנו והלאה, וח״ב ג בסופו בהשמ׳) הביא כ״מ דאמרי׳ איני יודע אם פרעתיך אף היכא דלא הו״ל למידע. ודן דיש ב׳ גדרי א״י אם פרעתיך, משום יש ודאי סיבת חיוב [אפי׳ בשמא טוב], ומשום חזקת חיוב [כל זמן דלא נתעורר ספק].

רפח) **תוד״ה רב הונא.** ולא בין היורשים וכו׳ ואבוה כה״ג מתוך שא״י לישבע משלם, ואי מנה לי בידך והלה אמר א״י חייב אין כאן שבועה וכו׳. [ושבועת מודה במקצת הוה דוקא בטוען ברי]. **ההפלאה** הק׳ דקרא קאי בשבועת השומרים, דלא הוה טענת ברי. וע׳ **בית יעקב.**

רפט) **בא״ד וי״ל דאפי׳ למ״ד חייב איכא למדרש וכו׳ שעד א׳ מעיד שא׳ חייב לחבירו.** ואף היכא דאינו תובע בברי עד א׳ מחייב שבועה, ומתוך שא״י לישבע משלם. [ונח׳ בזה הראשונים (ע׳ רמב״ן שבועות מ.)].

רצ) **בא״ד ואין לומר דרב יהודה כסומכוס דאמר וכו׳ חולקין וכו׳.** [אבל רבנן אלים להו דין המוציא מחבירו עליו הראיה, וכפשטות הגמ׳ (ב״ק מו.), דדוקא לרבנן אפי׳ ניזק אמר ברי. ואף כה״ג אמרי׳ הממע״ה].

ובהמשך התוס׳ כת׳ דאף לרב נחמן ור׳ יוחנן אליבא דסומכוס לכל הפחות חולקים. אבל **תוס׳** (ב״מ צז: ד״ה לימא) כת׳ דלסומכוס נחשב תרוייהו מוחזקין[ט]. ואי לסומכוס אהני ברי נגד שמא, הול״ל לרבנן לכה״פ יחלוקו. [וצ״ב]. וע״ע רמב״ן (שם, וב״ב לד:).

ותוס׳ (שם ד״ה רב הונא) כת׳ דבמנה לי בידך אין דררא דממונא. [ולא נח׳ בזה סומכוס ורבנן[כ]].

רצא) **בא״ד וי״ל דהתם ברי גרוע ושמא טוב וכו׳ דלא הו״ל למידע. וכ״כ תוס׳ בכ״מ** (ב״ק מו., ב״מ צז:, ב״ב קלה.), אבל **בס׳ התרומות** (לט ב ב) הביא בשם **הרמב״ן** דאין נראה לחלק בזה.

והקוב״ש (ב״ב תסא) חקר האם העיקר תלי שהברי גרוע, או במה שהשמא טוב.

והביא **דתוס׳** (ב״מ צז:) תי׳ [על הגמ׳ ב״ב קלה.] דירא שלמחר ישאלו, וידעו ששיקר [והוה ברי טוב, ואף דהשמא טוב]. אבל **הרשב״א** (כאן, והתור״פ ב״ק מו.) הביא רק הא דשמא ריע, דהו״ל למידע. [ולא הזכיר חילוק בין ברי טוב או ברי גרוע].

וכ״כ **הנתיבות** (עה ז) דתלי בשמא. דחוששין שמשקר ובאמת יודע[כא]. ועוד יש שפי׳ דהוה משום טענינן במקום דלא הו״ל למידע [וכ״מ בתוס׳ ב״ק מו.].

טו. וכגון שיש בידו פקדון מקודם, כנגד החוב. [**והקצות** (עה ה) דן דפקדון הוה תביעה נגדי, ואפי׳ היכא דהוה שמא ושמא חייב לפרוע הלוואתו. ול״מ להפטר ע״י שיש לו טענה כנגד אא״כ טוען ברי].

טז. משמע דהוה צירוף בין הדין אסממ״ו לדין ברי ושמא, וכעין הא דמהני ברי ושמא וחזקה [לר״ג]. ע׳ בסמוך.

יז. משמע דהטעם משום דהוחזק שפטור.

יח. **והתומים** (עה כב והקצות שם ו) ציין דכ״מ ברשב״א (גיטין יד.).

יט. [וכ״כ תוס׳ ב״מ קטז:]. **והאחרונים** חקרו האם שורש סברת סומכוס דס״ל דדררא דממונא נחשב תרוייהו מוחזקין, ומש״ה יחלוקו. ועדיף מדין חזקת ממון (וע׳ קוה״ס א ה). אבל **הקוב״ש** (ח״ב ט ז) כת׳ דתרוייהו מוחזקין בתולדה מחמת הדין יחלוקו. [ואכ״מ].

כ. ותוס׳ דידן דכת׳ יחלוקו היינו דוקא במשנה (ב״מ שם) דהוה דררא דממונא. ולא קאי אמנה לי בידך.

כא. **והנתיבות** הק׳ דיש לו מיגו שהיה טוען ברי, ותי׳ דנח לו לטעון כן. [והקוב״ש הביא ״מקשים העולם״ בכל ברי ושמא יהא נאמן במיגו שהיה טוען ברי, ומתרצים דמ״מ אין לו

רצב) **בא"ד אבל קשה דבעי למימר הכא וכו' ברי גרוע ושמא טוב, שהבעל אינו יודע מתי נבעלה.** **והאחרונים** (פור"י, מל"ה) תי' דס"ל לגמ' לדמות ברי טוב, לסוגיין דיש צירוף מיגו או חזקה לברי הגרוע.

רצג) **דשמואל היא וכו' ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג וכו' אמר ר"ג ברי עדיף וכו'.** וס"ד דסברת ר' גמליאל דברי ושמא[כב] לחוד מהני להוציא ממון.

והתוס' רי"ד ביאר דכשהבעל אומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה[כג], דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא[כד]. אבל הכא דהיא ברי והבעל טוען שמא, נאמנת בין להיות מותרת לו[כה], ובין לכתובתה.

רצד) **ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא מיגו.** **פרש"י** (ד"ה אלא) דאי בעיא טענה טענה מעלייתא מהך וכו'. **הראשונים** (ע' רא"ה) הקשו דלא דמי לכל מיגו, דהרי לא היתה נאמנת בטענת מוכת עץ. **ותוס'** (יג. ד"ה רב אסי) כת' דאף דלא הוה מיגו גמור, קרי ליה מיגו דהוה טענה מעולה יותר.

והקוב"ש (ח"ב ג כד) כתב דע"כ הך מיגו הוה גדר אנן סהדי, דל"ש כאן גדר 'כח הטענה', שהרי אין לה כח לזכות בטענה זו.

והרשב"א כתב דמצאנו מיגו כה"ג (קידושין נ.) גבי שליח במעילה, דהיה לו לומר נזכרתי, אף דלא היה נאמן[כו]. **והרשב"א** כת' דמיגו כזה מהני רק בברי ושמא, אבל ברי וברי ל"מ [כדאיתא בגמ' לקמן טז.]. [ומ"מ הקשו **הפנ"י ורש"ש** אמאי לא חיישינן דאערומי קא מערים וכו', כדאמרי' ב"מ ד:].

אבל **הריטב"א** כתב דהוה מיגו כל דהוא [וכתב דעיקר הטעם משום חזקת הגוף, ע' בסמוך].

והמאירי כתב דעיקר הטעם משום טענת ברי, ולא הוצרך לאלו [מיגו וחזקה] אלא לעשות סעד.

רצה) **שם. דאיכא מיגו. המרדכי** (הג"מ ריש ב"מ תטז) הק' דלא אמרי' מיגו להוציא. ותי' דהיכא דיש חזקה[כז] או ברי ושמא בצירוף המיגו מהני להוציא, כדאמרי' בסוגיין[כח]. וכן הביא **הש"ך** (חו"מ פב כללי מיגו טו) **בשם הר"ש מקינון.**

אבל **הרמב"ן** (ב"ב לב:) הביא מסוגיין דאמרי' מיגו להוציא. [ולא חילק דהוה בצירוף ברי ושמא]. וכן ציין **הגר"א** (כללי מיגו א). [וצ"ב דהכא אינו מיגו גמור, אלא טענה מעלייתא. ומה ראיה דמיגו גמור לא מהני להוציא[כט]].

רצו) **רש"י ד"ה אלא.** וגבי מוכ"ע אי בעי אמרה מוכ"ע אני תחתיך וכו'. **והריטב"א והרא"ה** הק' דבגמ' (לעיל יב.) העמידו בקידש ובעל לאלתר.

רצז) **תוד"ה אלא.** דלר' יוחנן בההיא דמוכ"ע ליכא מיגו [כדאי' בגמ' יג.]. וצ"ל דר' יוחנן ס"ל כשינויא דחזקה. **והרי"ף** לא הביא את התי' של מיגו. [**והרמב"ן** (לקמן טז.) כתב דהרי"ף ל"ג לה]. **והבי"ש** (סח כב) כתב **דהרמב"ם והטור** חששו אף לטעם הזה. [ונקט דנחלקו ב' התי', והוה ספק].

אבל **הרא"ש** (סי' יח, לדף ט) כתב מיגו 'או' חזקה. משמע דתרוייהו אמת, ולא פליגי. [וכ"כ **החזו"א**].

רצח) **א"נ עד כאן וכו' דאמרי' אוקמא אחזקה. פרש"י** בשעת אירוסין העמד אשה על חזקתה, ובתולה נולדה. והשתא הוא דאיתניסא [אחר אירוסין].

טענה. וכתב דמ"מ שמא גרוע יש לו מיגו, ונאמן שבאמת אינו יודע].

כב. ואף שמא טוב, ע' תוס'.

כג. והתוס' רי"ד השווה הנידון לאוסרה ולענין כתובתה. ומשמע דכוונתו דהיכא דיש לה טענת ברי לא יהא נאמן לאוסרה [ע' רא"ש לעיל ט. בשם ר' יונה אי מהני ברי דידה באיסורין, במקום שיש ספק].

כד. ולכאורה הול"ל דהוה ברי וברי [אף בלא שויא אנפשיה].

כה. אך במשנה דידן ליכא צד איסור. וצ"ל כוונתו למשנה (לקמן יג.) דהיא טוענת מוכת עץ אני, והוא טוען דרוסת איש, ובאשת כהן או קידש פחות מבת ג' אסורה עליו. [וקמ"ל דמהני טענת ברי דידה אף באיסורין, כיון דהוה ברי ושמא].

כו. **והרשב"א** (שם) ציין לסוגיין.

כז. [וצ"ב, דלאידך תי' [בגמ'] מהני ברי ושמא בצירוף חזקה. ולא מצאנו מיגו בצירוף חזקה, בלא ברי ושמא].

כח. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) הק' האיך מהני חזקת הגוף להוציא ממון, הא איכא חזקת ממון דעדיפא. ותי' דמסייע לברי ושמא.

כט. וכ"ש לדברי הריטב"א דליכא ראיה כלל.

והרמב"ן (טז.) הק' דבמשנה (לקמן יג.) גבי מוכת עץ ע"כ נח' משום מיגו. דבין מוכ"ע לדרוסת איש ליכא חזקה[ל]. ודחה דאפשר דאף במוכ"ע יש חזקה, שלא יהיו דרוסות איש בלא בעל[לא]. **והר"ן** תי' דחזקת בנות ישראל אינן מזנות[לב]. [**והרש"ש** הק' דלא דמי לחזקה דמעיקרא דסוגיין. דהך חזקה הוה מגדר רוב[לג]].

והבית הלוי (ג יח) כתב די"ל דבמוכת עץ תרוייהו צריכי, מיגו וחזקה. דכשאומרת מוכ"ע אני תחתיך נאמנת מדין חזקה. ולכן אף כשאומרת מוכ"ע מעיקרא, יש לה מיגו דמוכת עץ תחתיך. [דנאמנת משום חזקה]. והק' דהראשונים לא כתבו כן. וכתב דצ"ל דלא משמע להו כן בלשון הגמ', דנקטה צד מיגו קודם.

רצט) **שם. אוקמא אחזקה.** ומש"ה ר' גמליאל סבר דנאמנת, ומהני טענת ברי שלה. **ופרש"י** אבל מנה לי בידך [ל"מ ברי ושמא] דזיל בתר חזקת ממון.

ודנו האם העיקר הוא ברי ושמא, כיון דמסייע חזקה. [וכמ"ש **המאירי** (הנ"ל) דהוה סעד בעלמא]. או העיקר דהחזקה מוציא ממון, במקום ברי ושמא. **ובבעה"מ** (טז. ה: בדה"ר) מבואר דהוא סברא של תרתי נגד חדא, דברי וחזקת הגוף עומד נגד חזקת ממון ושמא. והבעה"מ למד מזה דה"ה רובא וחזקה מהני נגד חדא חזקת ממון [ע' לקמן טז.].

והמלחמות (לקמן לו, יג: בדה"ר) כת' דכיון דבעולה לפנינו אלמלא טענתה אין חזקתה כלום, ובשביל חזקת הגוף נאמנת לטעון טענה אחרת להעמיד חזקתה הראשונה[לד].

ש) **שם. והאחרונים** דנו האם ברי ושמא מהני בצירוף כל חזקה, או דוקא חזקת הגוף דאלים.

[כדאיתא בתוס' (לקמן עה: ד"ה אבל) דחזקת הגוף אלימא משאר חזקות. וכ"כ **הבית יעקב** לקמן שם].

והפנ"י (קו"א) הק' דא"כ אף ברי ושמא ורוב יהני, דרובא וחזקה רובא עדיף [ודן עפ"ז בכמה סוגיות]. **והפנ"י** תי' דבאמת חזקה עדיף מרוב, אלא דבמקום שהרוב סותר לחזקה, הא חזינן דיצא מחזקתו.

אבל **התוס' רי"ד** (עה"ג) הק' דבגמ' (ב"ק מו.) גבי ספק אם ילדה קודם הנגיחה אי' דאפי' ניזק אמר ברי ומזיק אמר שמא הממע"ה. ואף דיש שם חזקת מעוברת. ואמרי' לא מהני ברי ושמא בצירוף חזקה. וכה"ק **השמעתתא** (ב ו).

והשמעתתא (ב ח) למד מזה דחזקה דאיתרע [פי' שנולד לפנינו ספק] ל"מ להוציא, אף בצירוף ברי ושמא. וביאר דבסוגיין מהני מדין כאן נמצא כאן היה, דהריעותא נמצא ברשות אחרת. [והש"ש ביאר דזהו יסוד כאן נמצא כאן היה, דנחשב שאין כאן ריעותא].

והתוס' רי"ד תי' דבסוגיין הבעל מחוייב ועומד בכתובתה, והוא בא לפטור עצמו [לעורר צד פטור], בזה מהני חזקה לחיוב הכתובה. אבל ל"מ חזקה לחדש חיוב ממון [וע' מש"כ **השער"י** (ב יג) לפרש דבריו].

בגמ' (לקמן עה:) מבואר דנח' ר' גמליאל ור' יהושע אף במומין, דספק האם נולדו אחרי נישואין או קודם קידושין, דר' יהושע לא אזיל בתר חזקת הגוף [במקום חזקת ממון]. **והגמ'** (לקמן עו:) העמידה דתליא בדין כאן נמצא כאן היה. ודוקא כשנמצא אחר נישואין, ברשות הבעל. **ותוס'** (לקמן עה: ד"ה רישא) כת' דאיירי דוקא באופן שיכול להיות שנאנסה אחרי נישואין.

ובפשוטו נקטו **האחרונים** דכאן נמצא כאן היה הוה מדין

ל. אך מדברי **התוס'** (ד"ה אלא) מבואר דמהני התם חזקה.

לא. ואף דודאי נעשה בה שינוי, יש לנו להחזיק שלא נעשה שינוי גדול. [ובעילה הוה שינוי טפי מאשר מוכת עץ].
והרמב"ן הוסיף דרוסת איש בלא בעל. משמע דכוונתו דאף דהשתא שנשאה [ומצא פתחה פתוח] ממ"נ היא בעולה לפנינו, מ"מ יש לנו לומר דלא נתחדש בה בעילת אחרים, אלא בעילת הבעל. [ולכאורה חזקה זו היא חזקת דין, ולא חזקה של שינוי בגוף].

לב. **והבית הלוי** (ג יז) הק' דניחוש לאונס. ותי' דס"ל לר"ן דרוב רצון, ואונס לא שכיחא.

לג. אך **הפנ"י** (גיטין) ביאר בכוונת **תוס'** (גיטין יז. ד"ה משום) דמצטרף חזקת כשרות להחשב תרתי לריעותא. [וצ"ב].

לד. [ויל"פ ע"פ מש"כ **הרמב"ן** (לעיל יא:) דהיכא דאמרה

חזקה דמעיקרא[לה], ועפ"ז הגמ' שם קאי ללישנא דחזקה[לו]. [ובעזה"י יתפרש לקמן שם].

ותוס' (עו. ד"ה רישא, בתחילת דבריהם) נקטו דמהני להוציא רק בצירוף טענת ברי, כדאמרי' (לקמן טז.) דלא אמר ר"ג אלא ברי ושמא, אבל ברי וברי לא אמר. ונקטו התוס' דה"ה שמא ושמא ל"מ חזקה להוציא. [וכ"ד רוב **ראשונים**, ע' לקמן].

ותוס' הביאו דחזר בו ר"י, ואפי' טוענים שמא, דאינו מטעם ברי ושמא אלא משום דנולד הספק ברשותו. ומהני חזקת כאן נמצא כאן היה. וכ"כ **תוס'** (לו. ד"ה החרשת בדעת **רש"י**) דאפי' חרשת טענינן לה דנאנסה אחרי אירוסין, ואף דלא אמרי' טענינן להוציא. דלא מטעם ברי ושמא אתינן עלה. [אלא חזקת הגוף לחוד מהני להוציא ממון]. **והשיטמ"ק** (לקמן עה:) כת' דיש לחלק בין ברי וברי לשמא ושמא, וכתב וקל להבין.

שא) **רש"י ד"ה אוקמא אחזקה.** מספק"ל אשעת אירוסין וכו', העמד אשה אחזקה. **המהר"ם שי"ף** הק' דשמא זינתה אח"כ ברצון, והפסידה כתובתה. [ועוד דרוב רצון, כיון דיש קול לאונס]. וע"ז אין חזקה. ותי' דבנידון שזינתה ברצון הוה איני יודע אם פרעתיך, וברי עדיף [וכדלעיל]. וכ"כ **המהרי"ט** (לעיל ט), **ובתומים** (עה כב) האריך בזה.

ועוד תי' המהר"ם שי"ף דחזקת בנות ישראל אינן מזנות [וכ"כ **רע"א** בתו"ד, **והשיטמ"ק** יב. בשם שיטה ישנה].

אבל **הרמב"ן והרא"ה** (יב.) כת' דכשטוען ספק ברצון מפסדת כתובתה [ולא חילקו בזה] [וע"ע בסמוך].

ותוס' (ט: ד"ה אי, ע' בסמוך) הק' דניחוש שמא תחתיו ברצון, והוכיחו דס"ס מוציא ממון [ע' מש"כ שם].

והתומים תי' דתוס' ס"ל דלא שייך בזה א"י אם פרעתיך. דלא הו"ל למידע. או דנחשב דעדיין לא נתחייב בכתובה עד שעת גירושין. ועוד תי' האחרונים דנחשב ספק לפנינו, וע"פ דברי הרשב"א דכה"ג אף איני יודע אם פרעתיך חייב.

והבית הלוי (ב מ טז) **ונחל יצחק** (ב עה ח ענף יג) תי' דהטעם דאינו יודע אם פרעתיך חייב הוא משום חזקת חיוב [בצירוף ברי ושמא], וכר"ג דסוגיין. **ותוס'** (הנ"ל) קאי בדעת ר' יהושע דל"ל איני יודע אם פרעתיך[לז]. [אמנם הרמב"ן ורא"ה דנו אליבא דכו"ע].

ותוס' (סוטה כה:) הקשו דספק סוטה שטוענת ברי שלא זינתה, תקבל כתובתה למ"ד ברי ושמא ברי עדיף. **ותוס'** תי' דהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי[לח]. ומבואר בדברי התוס' דאף היכא דכבר נתחייב כתובה לא נחשב איני יודע אם פרעתיך [ודנו רק מדין ברי ושמא]. **והאחרונים** ביארו דעל הצד שזינתה אין לה זכות כלל לקבל כתובה. [וכעי"ז כתב **הרשב"א** (סוף ט:) דאם איתא דזינתה תחתיו שטרא כמאן דליתא, דלא חל שעבוד השטר כלל]. [**והאחרונים** האריכו לדון דתליא בגדר הא דמפסדת כתובה ע"י זנות].

דף יג.

שב) **היא אומרת מוכת עץ.** לדעת **ר"ח** (בתוס' לעיל ט.) דמוכ"ע אין דם, אבל פתחה סתום, ע"כ איירי דבא בטענת דמים. ולדעת **רש"י** (לקמן לו.) מוכ"ע יש לה דמים, א"כ איירי הכא בטענת פתח פתוח. **והחזו"א** (קלה) כת' דהא דבסוגיה (לעיל ט:) לא הביאו מכאן, דיל"פ דאה"נ דנאמנת להכחישו, אבל כשהיא מודה לדבריו לא נחשב דיש לה מיגו. דאינה רוצה להכחישו במה שיודע, שמא יגרשנה.

קודם שנשאת שהיא מוכת עץ, ונמצאת פ"פ, לא נתעורר שום ספק. שהוא אין לו טענה כלל להכחיש ולעורר ספק. [וה"נ לדעת ר"ג אחרי שנתעורר ספק נאמנת 'להעמיד חזקתה', ונחשב דלא נתעורר ספק]].

לה. **והפנ"י** (שם) נקט דחזקת הגוף עדיף ומהני להוציא. **והשמעתתא** כתב דנחשב דלא נתעורר ספק לפנינו, והיכא דקנה בהמה ונאבד, אינו יכול לפטור עצמו מתשלום, שמא היה טריפה.

לו. [אמנם היה אפ"ל דמסקנת הגמ' שם פליגא אסוגיין, ולא תליא בברי וחזקה או מיגו, אלא נידון בפנ"ע].

לז. אבל הק' דלא מסתבר דר' יהושע יחלוק על כל הדין איני יודע אם פרעתיך. [ודנו דבאופן דיש ברי טוב ושמא גרוע חייב מדיני טענות, אף לר' יהושע. והכא דהוה ברי גרוע ושמא טוב תליא בדר"ג ור"י]. ועוד י"ל דהיכא דנתעורר ספק לפנינו תליא בהכרעת דין חזקה, ובדברי ר"ג ור"י [והרשב"א גיטין קאי לולי דין הכרעת חזקה]. אבל כשאין ספק לפנינו, לכו"ע איני יודע אם פרעתיך חייב.

לח. **והאחרונים** ביארו דעפ"ז ל"ש גדר ברי ושמא,

שג) **ר' יוחנן אמר במאתיים ומנה.** אבל מנה יש לה,

ואף לר' יהושע. **ותוס'** (לעיל ט: ד"ה אי) הוכיחו מהך מ"ד דמהני ס"ס להוציא כתובה, מדלא חיישינן שמא זינתה תחתיו ברצון ואין לה כלל. [ותוס' למדו מדר' יהושע לדרבנן, דמסתמא לא פליגי בהכי. **ורע"א** הק' דמה ראיה, הא נוכל לאמר דהך מ"ד ס"ל דמהני רוב להוציא ממון, ותליא במח' תנאים ידועה, ואין ראיה לאידך מ"ד].

[ו**האחרונים** הקשו דהוה א"י אם פרעתיך, וע' מה שהו' לעיל בסמוך, ולעיל ט:].

אבל דעת **הרמב"ן ורא"ה** (לעיל יב., בקושיית הגמ' וניחוש שמא זינתה תחתיו) דאין לה כתובה משום שמא זינתה ברצון. **והרמב"ן** כתב דהכא איהו טוען דרוסת איש את קודם אירוסין. [ומשמע דאינו חושד בה שזינתה תחתיו[א]]. **והרא"ה** כתב דסוגיין איירי אפי' כגון שקידש ובעל לאלתר [וע"ד הא דאי' התם].

והריטב"א דן אמאי אינו מתחייב מדין מודה במקצת, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. והביא בשם ר"י (תוס' ב"ק מו.) דלא אמרי' מתוך היכא דלא הו"ל למידע. ועוד תי' דמנה א' אינו יכול לכפור, ומש"ה לא חשיב מודה במקצת.

סוגיית ראוה מדברת

שד) **איש פלוני וכהן הוא וכו'.** [**פרש"י** (יב: וקידושין עד.) כלומר מיוחס הוא[ב]]. **הריטב"א** כת' דאינה נאמנת שהולד של פלוני [שיהא הבן כהן], דהא ע"ז ליכא שום חזקה, וכולה נאמנות לר"ג משום חזקת הגוף הוא. וכ"כ **התוס' רי"ד והריב"ש** (רלא, הו' בשיטמ"ק). אלא נקט כן אורחא דמילתא, ועוד לרבותא דר' יהושע[ג]. אבל **הרא"ה** (בשיטמ"ק בע"ב) כתב דאם אומרת מפלוני כהן, נאמנת. [והאחרונים תמהו ע"ז].

ומ"מ **השיטמ"ק** הביא בשם **הגאונים** דחיישינן לחומרא, ונאסר בקרובי האיש ההוא. וכ"פ **הרמב"ם** (איסו"ב טו יד).

שה) **ר"ג ור"א אומרים נאמנת.** בגמ' (לקמן יד.) איתא

דר"ג אלים ליה ברי. ומשמע דעיקר סברת ר"ג משום ברי. ומשמעות **הראשונים** (רא"ש הו' בסמוך) דהוה מדין ברי ושמא, דומיא דנידון הכתובה (לעיל יב:). וכ"כ **השמעתתא** (ב יז). ו**האחרונים** (שער"י ו יח, קוב"ש) הק' האיך מהני טענת ברי באיסורין.

אבל **רע"א** נקט דהוה מדין נאמנות עד א' [וכלשון הגמ' (בע"ב) 'זו עדות וכו'']. [וכ"ה לשון **הרשב"א** (לעיל ט.)[ד], וכ"כ **הבית יעקב** ט:].

ורש"י (בכ"מ בסוגיין) משמע דעיקר סברת ר"ג משום חזקת כשרות, וכן בגמ' (לקמן יג:) אי' דבתה ליכא חזקת כשרות, ולכן לר' גמליאל אסורה [להך מ"ד]. ומשמע דבעינן לתרוייהו. [וצ"ע בגדר הדבר].

והריטב"א (בסוף העמ') הביא ב' תי' האם ר"ג פליג אר' יהושע [גבי נסתרה] משום טענת ברי, או דטעמא דר"ג משום חזקת הגוף. ומיהו בעי טענת ברי דאל"כ הוה כמודה שנבעלה באיסור[ה]. ור' יהושע ל"ל חזקת הגוף, ולכן חייש לסתירה שהיא רגליים לדבר.

והרא"ש (יח, לעיל דף ט) הביא בשם **תלמידי רבינו יונה** דאף בפתח פתוח [באשת כהן או פחות מבת ג'], אם טוענת ברי נאמנת. והקשה דהוה ברי גרוע

שמקבלים את המעשה ע"פ הברי,דהתורה קבעה דינו כספק.

א. [וגדר הנידון בבי"ד תלי בדבריו. ויל"ד האם צריך טענה שזינתה תחתיו. או דאיירי שאומר להדיא דמאמין]

ב. דמאי נפק"מ אי הוה כהן. **והפלאה** פי' דאם היא בת כהן, נאמנת לאכול בתרומה, דאי הבועל כהן עדיין היא בחזקת תרומת בית אביה. **והבית יעקב** חלק דמעוברת דיצאת מאכילת תרומת בית אביה, ואוכלת רק מחמת בנה [ול"ש בזה חזקה דמעיקרא]. [ו**האחרונים** הביאו דנח' בזה **הבעה"מ** (יבמות סז: כב. בדה"ר) **והב"י** (יו"ד שלא)].

ג. ועוד כתב **הריב"ש** דדוקא כשאומרת 'פלוני', אבל אומרת סתם לכשר, אמרי' דלאו דינא גמירי, ושמא הוא פסול.

ד. ובדברי הרשב"א שם משמע דבעי תרוייהו, ברי ועד א'. [וע' קוב"ש כג].

ויש שפי' דלענין עיקר האיסור מדינא תליא בדין עד א' באיסורין. אלא משום מעלה ביוחסין העמידו כאן גדר פסלות הגוף. ובזה אמרי' דיש לה זכות טענת ברי שלא להוציאנה מחזקתה.

ה. [וצ"ע לפ"ז אילמת או ליתא לפנינו תהא מותרת. ולכאורה היינו רק בנסתרה, אבל בספק למי נבעלה האיך נתיר בלי דבריה].

ושמא טוב (וקי"ל כרב נחמן לעיל יב:), והכא ליכא חזקה או מיגו שמסייע לה. [ונקט דאף לענין איסורין בעינן ברי וחזקה או מיגו. ומשמע לפ"ז דהמח' ר"ג ור"י גבי איסור הוה אותו מח' גבי הפסד כתובה, וכן יש לדייק מלשון הגמ' (יב:) 'אף בקמייתא וכו'].

והרא"ש כת' דאין לומר דדוקא התם דהוה נגד חזקת ממון, אבל הכא אדרבה מסייע חזקת צדקת. לא היא, דעומד כנגד רוב רצון, דאונס לא שכיח, ויש קול. ורובא עדיף מחזקה.

ושוב כתב **הרא"ש** [לקיים דברי רבינו יונה[ו]] דר"ג מכשיר את העובר [למ"ד מכשיר בבתה] ע"פ ברי [לחוד], אע"ג דליכא חזקת כשרות, ואפי' ברוב פסולים[ז]. ומבואר דמסקנת הרא"ש דלר"ג מהני ברי לחוד, אף כשאין חזקת כשרות.

שו) **ר' יהושע אומר לא מפיה אנו חיים[ח] וכו'**. מבואר דלר' יהושע ל"מ ברי דידה. ואף ל"מ משום דין עד א'. **והאחרונים** דנו האם הטעם דל"מ משום דהוה עדות על עצמה [כדאי' (לקמן כז:) גבי שבויה אין אדם מעיד על עצמו]. או דל"מ כלל עד א', דנידון יוחסין נחשב דבר שבערוה [**והש"ש** (ו טו) הביא דנח' בזה **הרמב"ם והתוס' רי"ד**, ע' רש"י כג:]. או דהוה משום מעלה ביוחסין[ט] (ע"ע בע"ב).

ותוס' (לקמן עה:) כת' דהא דלא אזיל ר' יהושע בתר חזקת הגוף[י] בראוה מדברת ומעוברת משום דמעלה עשו ביוחסין[יא]. וכן **תוס'** (יבמות סח.) הביאו מסוגיין דלא אזלי' בתר חזקה ליוחסין[יב].

אבל **הרמב"ן** (יד.) **והריטב"א** (בסוף העמ') כת' דרק בנסתרה תליא במעלה ביוחסין, אבל בנבעלה פסול לר' יהושע מדינא. [ויל"פ דכיון דודאי נבעלה, הדין שלה תלי בדיני הבועל. והיכא דנתעורר ספק לא מעמידים על חזקה[יג]. משא"כ נסתרה מהני חזקתה להכריע שלא נעשה מעשה, ומש"ה הוה 'מעלה']. **ותוס'** (יבמות שם) כת' דאף לר"ג ולר"א, היינו דוקא כשאומרת ברי דכשר. ואף רבנן ס"ל הך מעלה ביוחסין[יד].

תוס' (חגיגה יד:) כת' [בתי' א'] דהאשה נאמנת באיסור בעולה לכה"ג[טו], וכת' דאף ר' יהושע מודה, שבאיסור בעולה לכה"ג אף היא בכלל האיסור [וכיון שהיא מצווה נאמנת]. **והטור"א** תמה דבכל איסורי כהונה היא מצווה. **והברוך טעם** תי' דבאיסור כהונה עיקר האיסור תליא בדידיה, ואיסור דידה בתולדה, וכיון דאינה נאמנת עליו, אף אסור לה.

שז) **לנתין וממזר** [ברישא]. [שפוסלים אשה לכהונה, כדתניא ביבמות סח.[טז]]. **הפנ"י** הק' אמאי נקט נתין

ו. והאחרונים נתקשו בדברי הרא"ש דמתחילה כתב דטעו תלמידיו לכותבו בשמו. ושוב סייע לדבריו. **והק"נ** (מ) כתב דרבינו יונה התיר מדין ברי בעלמא [משמע לכו"ע], והרא"ש הסכים, ולאו מטעמיה. אלא משום דהלכה כר"ג. **והבית יעקב** כתב דמעיקרא נקט הרא"ש דהוה מדין 'ברי', וחזר בו דמהני מדין עד א'. [וע"ע **באחרונים** יישובים נוספים].

ז. וכתב עוד וכן משארסתני נאנסתי, אע"ג דחזקת ממון מסייע לרוב, אלים ליה ברי. [ומשמע דחזר בו דכיון דמהני ברי נגד חזקת ממון, ה"ה דמהני כשאין חזקה כלל].

ח. הריטב"א כתב דהוא לשון צחות ע"פ המשנה (אבות א יח) על ג' דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום. [וביארו דבדברי ר' יהושע נאמרו ג' סברות. לא מפיה, דאינו הפה שאסר (ע' לקמן טז.). בחזקת וכו', ולא דנים לה חזקת כשרות. עד שתביא ראיה, ול"מ טענת ברי].

ט. ועוד כתב **החזו"א** (א יג) דהיא חשודה, וגדר ע"א מסרו הכתוב לחכמים לא להאמין לחשוד בדבר.

י. דיש לה חזקת כשרות שלא תפסל לכהונה. ונחשב חזקה. **והקוב"ש** (שם) הק' האיך תוס' למדו ל'חזקת הגוף' [של שינוי בגוף], דהכא ליכא חזקת הגוף אלא חזקת כשרות בעלמא. [ואכמ"ל].

יא. אבל **הר"ש** (נגעים ספ"ד) נקט דנח' ר' יהושע ורבנן בסוגיין האם מהני חזקה. ובפשוטו משמע דנח' בעיקר דין חזקה [אך צ"ב מה צד דלא יהני חזקה, ואפשר דכוונתו ביוחסין]. והר"ש הק' דהוה היפך פלוגתתם (שם, ע' לקמן עה:) בספק שער לבן, דלר' יהושע מהני חזקה טפי. ותי' דהכא לא נח' לעיל חזקה, אלא דר"ג אלים ליה ברי.

יב. ולא מעמידים את האשה בחזקת כשרות לכהונה כשהבועל ספק בן ט'. [ומ"מ הק' דלענין אכילת תרומה יש לה חזקה].

יג. ויל"ד אי כוונתו דמדאורייתא ל"מ חזקה דאיתרע, אך י"ל דהוה מדרבנן. [אלא דלא הוה 'מעלה'].

יד. ולשון **המלחמות** (ה. בדה"ר) דר"ג ל"ל מעלה ביוחסין [אלא דגזרו אטו קבוע]. ולמסקנא אף לר"ג הוה משום מעלה ביוחסין.

טו. ואף כשהיא מעוברת נאמנת שהיא בתולה נאמנת, דנתעברה באמבטי.

טז. ובגהש"ס ציין לדברי **המהרש"א** (סוף גיטין) דנקט דדעת **תוס'** דלא הוה זונה אלא מחייבי כריתות. וצ"ע ממתני' [וכה"ק **הב"י** אה"ע ו]. וע"כ דכל פסולי קהל [דהוה זר אצלה מעיקרא] פוסל את האשה. **והאחרונים** (והב"ח אה"ע שם) נקטו

וממזר, דטפי הו"ל לנקוט עכו"ם. דרובא דעלמא עכו"ם. וכת' לאשמועינן דפוסלים את הבן אף מקהל כדין ממזר [ולא רק מכהונה].

אך **רע"א** הק' דעיקר המשנה קאי האם נפסלה לכהונה [אלא דאח"כ נתחדש דנאמן אף לבתה]. וכת' דנקט הנך דודאי הוה מיעוט. דמאן דפסיל הוה אפי' רוב כשרים [אך הק' דבגמ' עשו צריכותא בזה].

שח) **עד שתביא ראיה.** אבל אם תביא ראיה שנבעלה לכשר מותרת. **ורע"א** הק' בראוה מעוברת, דאף שהביאה ראיה שנבעלה לזה, ניחוש שזינתה אף מפסול. דחיישי' (יבמות סט: הו' בתוס' לקמן יד.) מדאפקרה נפשה לזה. וכת' דהוה ספק בעלמא דלמא אפקרה לאחריני, ובזה נאמנת בברי וחזקת כשרות. דבזה הוה ספק בעיקר המעשה. ודוקא היכא דידעינן דנבעלה ל"מ ברי דידה.

שט) **תוד"ה רב אסי.** וא"ת הא ר' יהושע ל"ל מיגו (לעיל יב:) וכו'[יז]. וכן בגמ' (לקמן טז.) אי' דר' יהושע ל"ל מיגו, אא"כ שור שחוט לפניך. [תוס' דימו הנידון דחיוב כתובה לנאמנות ביוחסין. וכיון דל"ל מיגו לחיוב כתובתה, ל"מ ליוחסין].

והמהר"ם שי"ף ורש"ש דנו דדוקא מיגו להוציא ל"ל לר' יהושע[יח], אבל הכא אמאי לא יהני מיגו. אך **השיטמ"ק**[יט] כת' דאע"ג דהתם איכא חזקת ממון, הכא איכא מעלה ביוחסין. ולא היה לנו להאמינה דומיה דהיכא דיש חזקת ממון. [ומשמע מדבריו דגדר המעלה ביוחסין להחשיב דהוה גדרי הוצאת ממון. ויש שביארו דזה הגדר מעלה ביוחסין בכל הסוגיה, דתקנו שצריך בירור גמור, ויחשב כהוצאת ממון. ולכן מהני טענת ברי].

שי) **בא"ד ולא קרי ליה מיגו אלא לפי שהיא טענה מעולה ביותר.** [ע' מש"כ לעיל יב:]. **והאחרונים** ציינו לדברי הגמ' (לקמן טז.) דמודה ר' יהושע היכא דאין שור שחוט לפניך. [ויתבאר שם].

שיא) **חדא להכשיר בבתה. פרש"י** אם העובר נקיבה, שתנשא לכהונה. **והריטב"א** כתב דה"ה בנה, דהוה ספק ממזר ונתין ופסול לקהל, קמ"ל דנאמנת להכשיר. וכת' דנקטו 'בתה' דומיה דידה, שנפסלת לכהונה בביאה זו.

אבל **התוס' הרא"ש** (בע"ב) כתב דבבנה אין נפק"מ, דבלאו הכי מותר לינשא לכשירה, דלא הוזהרו הפסולים [פגם כהונה] לינשא לפסולים. ואי משום אלמנתו, יש לה חזקת כשרות [ע' לקמן יד.]. וצ"ב דבמקום ספק ממזרות, יש נפק"מ בבן שאינו נפסל לכהונה. [ויש שהביאו דס"ל דלא חששו לפסולי קהל, אלא לפסולי כהונה[כ]. [וע"ע בע"ב].

שיב) **למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה.** [ע' בע"ב האם נחשב שיש חזקה על הבת]. **והש"ש** (ב יז) הק' האיך מהני טענת ברי של האם לבת [והביא כעי"ז מדברי הריב"ש דל"מ טענת ברי של האם לתבוע דמי מינקת עבור הולד]. וכתב (ע"פ דברי המגיד משנה, ע"ע בע"ב) דבאמת אינה נאמנת לכהונה, אלא להכשיר לקהל [ומטעם דמדאורייתא ספק ממזר מותר וכו']. **והקוב"ש** (כו) כת' דכיון דיש לה דין בעל דבר בנידון פסלות זו, עי"ז הוה טענת 'ברי' [של בע"ד] ומהני אף לאחרים[כא]. **והחזו"א** (א יג) כתב דכיון דיד דין הוה לתרוייהו, מש"ה מהני ברי דידה לבת. [והרא"ה (ע' בסמוך) כתב כעי"ז]. ועוד כתב **השמעתתא** (ד ד) דהא דמכשיר בבת, הוא משום דמהני הכרעת האם לבת. [וע"ע בע"ב].

שיג) **א"ל רב פפא וכו' והאמר רב אין אוסרין על**

דאף לתוס' נפסלת מדין 'איש זר', אלא דאינו לוקה משום זונה.

יז. **והשיטמ"ק** (בשם תר"י) תי' דמיגו להיתר יוחסין לא אמרי'.

יח. וסברת ר' יהושע (יב:) דמיגו להוציא לא אמרי'. [ובתי' התוס' סברת ר' יהושע דלא הוה מיגו גמור, אלא טענה מעלייתא].

יט. [הו' בשיטמ"ק בתו"ד ה'קונטריסין', אך לא ברור האם הוא מדברי השיטמ"ק עצמו ליישב קושייתם].

כ. [אך הפוסקים נקטו דלא כן. וכ"מ גבי ארוס וארוסתו דנח' בחשש ממזרות. וכן בגמ' קידושין עה.]. [ועיל"פ דכוונת התוס' הרא"ש דעיקר הסוגיה נחלקו בכהונה, ומש"ה נקט 'בן'. וי"מ (ע"ע בע"ב) דברוב כשרים הבן כשר].

כא. וכת' דלפ"ז מהני טענת האב לבנו, כיון דבשעת טענה היה בע"ד. [והביא דנח' הראשונים (שבועות מב, וב"ב קלה.) עד"ז האם מהני טענת ברי של בע"ד א' לאחרים].

היחוד[כב]. **הריטב"א** כתב בשלמא לר"ג ל"ק, דמוקי לה בטענת ברי. [אבל בלא טענת ברי נאסרת, ע' **תוס'** ד"ה מעלה]. ועוד כתב דדוקא לר' יהושע דל"ל חזקת הגוף, הגמ' מקשה דהיה לרבנן לאסור, דסתירה הוה רגליים לדבר. אבל לר"ג מהני חזקת הגוף, ולכן לא חיישינן.

והריטב"א כת' דהיינו דוקא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה. אבל **תוס'** **והתו"י** חילקו דסוגיין קאי בפנויה, והא דבעי קינוי וסתירה קאי באשת איש[כג].

והגר"ח (יבום ו) הביא מלשון רב דלא נתעורר ספק כלל ע"י היחוד. ומש"ה אין אוסרין על היחוד. ודוקא גבי סוטה הוה גזיה"כ דע"י קינוי וסתירה נאסרת.

שיד) **תוד"ה ואין אוסרין.** איירי דמודה היא שנבעלה, דאל"כ הוה ס"ס. [וכן מסקנת התוס'].

ורע"א תי' דברוב כשרים אין לה מיגו [שהיתה טוענת דלא נבעלה], דנראה שקר בעיני העולם. אבל ברוב פסולין, אף טענתה עכשיו הוא נגד הרוב, ולכן יש לה מיגו. והא דברוב פסולים ל"מ ס"ס, דכיון שיש רוב אינו ס"ס שקול [וכמ"ש תוס' ט.]. ואילו ברוב כשרים ל"מ כיון דליכא מיגו.

שטו) **בא"ד וי"ל וכו' דקאמרה לא נבעלה, וחשיב ליה חדא ספיקא משום דאין אפוטרופוס לעריות.** וכן דעת **שא"ר** (רמב"ן, רא"ה, ריטב"א) דאפי' שאומרת לא נבעלתי אינה נאמנת. דאמרי' ודאי נבעלה, ולא נחשב אפי' ספק ספיקא. וביארו דמשום מעלה ביוחסין החשיבו דודאי נבעלה. והמשנה קאי בין כשאומרת לא נבעלתי, ובין לכשר נבעלתי.

והמהרי"ק (קס, הו' ברמ"א ז יא) כת' דכ"ז דוקא כשנכנסו לסתירה מתוך דיבור הבל. ודייק כן מלשון מדברת. אבל ביחוד בעלמא לא אסרינן.

אבל מסקנת **התוס'** [ע"פ הגמ' לקמן טז.] דאי אמרה לא נבעלתי נאמנת, **והריטב"א** ביאר כוונתם דיש ספק ספיקא[כד]. והכא איירי כשמודה שנבעלה.

שטז) **בא"ד אבל קשה וכו' מיגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי מהימנא וכו'.** [משמע דתוס' גרסו להדיא שנאמנת. אך הגירסא לפנינו שם מיגו דאין בעיא אמרה לא נבעלתי, וקאמרה נבעלתי מהימנא. שנאמנת שהוא כשר במיגו]. **והרמב"ן** (לקמן טז.) **והרא"ה וריטב"א** (כאן) תי' דאף דאינה נאמנת לטעון לא נבעלתי, אפ"ה נקרא 'מיגו' משום דהוה טענה מעלייתא. [וע"ד הא דאי' לעיל יב: דהוה טענה מעלייתא[כה]].

שיז) **בא"ד לכך נראה דפריך לזעירי דבספיקא חדא אסרינן לה וכו'.** [והגמ' מדמה היכא דהספק האם נבעלה או ספק על הבועל. וכן מסקנת הגמ' דמעלה עשו ביוחסין לאסור בחד ספיקא. ודוקא בס"ס נאמנת דלא נבעלה[כו]].

שיח) **מעלה עשו ביוחסין. פרש"י** בכהונה. ואילו רב איירי באיסורין דל"ש מעלה, דלא הוה יוחסין. **ותוס'** פי' דקאי לאסור אשת איש על בעלה. וה"ר יוסף כתב דאיירי לענין איסור קרובים.

והאחרונים העירו דבמשנה הנידון אף על הולד, דחיישינן שהוא ממזר ליפסל לקהל. [וכמ"ש הפנ"י, וכ"מ בריטב"א]. ומבואר בראשונים (הו' לעיל) דאף בזה הוה משום מעלה ביוחסין[כז]. ואף פסול קהל

כב. **והרש"ש** הק' לצד דאיירי ביחוד א"א, נימא דאיסור א"א חמיר להו, ולכן לא חיישינן. משא"כ בסוגיין דאיירי בפנויה.

כג. [ויל"ד האם כוונתם דעשו מעלה ביוחסין בפנויה, ולא עשו מעלה להוציא מבעלה.

כד. ולפ"ז במקום שידוע שהוא פסול לא תהא נאמנת לומר לא נבעלתי. ומש"ה הגמ' מקשה מאין אוסרין על היחוד, דידוע שהוא פסול.

כה. אך לפ"ז הדרא קו' **תוס'** (ד"ה רב אסי), מ"ש בסוגיין דרב אסי ס"ל דמהני מיגו. ותוס' תי' דהכא הוה מיגו גמור, ולא רק טענה מעלייתא. ואילו לדברי הנר ראשונים אף הכא הוה רק טענה מעלייתא. אך י"ל דרב אסי פליג בזה, וס"ל דנאמנות לומר לא נבעלתי. וקו' הגמ' דאין אוסרין על היחוד קאי דוקא אליבא דעולא [אך תוס' בסו"ד נקטו דקו' זו לכו"ע. ולשיטתם].

כו. אבל היכא דמודה שנבעלה הוה רק ספק האם הוא כשר. ול"מ לה מיגו כיון דהוה חד ספיקא.

כז. ובגמ' (כאן) קאי מעלה לחוש במדברת שהיא נטמאה, ובזה הנידון עליה. אבל בגמ' (לקמן טו.) הוזכר מעלה ביוחסין לתלות דהיה ממיעוט הפסולים. וע"ב דקאי אף לפסול משום

נכלל במעלה ביוחסין. [וק"ק אמאי רש"י נקט כאן דוקא כהונה].

שיט) **שם. החזו"א** הק' דאשת כהן ע"י יחוד נימא דהוה נידון פסול יחוס הכהונה, ואמאי לא החמירו[כח]. ותי' דכיון דהחשש בנסתרה הוא שמא זינתה ברצון, דאסור אף לישראל. א"כ לא עבדינן מעלה באשת כהן טפי מאשת ישראל [כיון דבדין אין חילוק ביניהם]. ושלא לזלזל באשת ישראל. [ומש"ה דוקא פנויה שנתייחדה עם פסול החמירו לכהונה משום מעלה].

שכ) **שם. מעלה. הרמב"ן** (יד.) דייק דאפי' לר' יהושע אוסר רק לכתחילה משום מעלה, אבל בדיעבד לא יוציא. והק' דבגמ' (שם) מבואר דאף בדיעבד תצא. וכתב דקאי אנסתרה, אבל נבעלה מדמי לשבוייה, ואוסר אפי' בדיעבד [מדרבנן, דומיה דשבויה]. [וכ"כ **הריטב"א** כאן].

ועוד כתב **הרמב"ן** (שם) דמשמע בגמ' (בע"ב) דאף נסתרה אסורה בדיעבד [דמדמי לשבויה[כט]]. וע"כ דמשום מעלה ביוחסין אוסרין אפי' בדיעבד[ל]. וכתב דלפ"ז אשת כהן אוסרין על היחוד משום מעלה לר"י, ולר"ג דוקא בגוים.

שכא) **תוד"ה מעלה.** תימה דמשמע דאין אוסרין על היחוד איירי באשת איש, ולא בפנויה. דבפנויה אוסרין לכהונה משום מעלה. וכדאי' בגמ'. אבל **תוס'** (קידושין פא. והתו"י כאן) תי' דהגמ' (כאן) איירי דוקא כשהיא מודה שנבעלה, אלא שאומרת לכשר נבעלתי. וכה"ג עשו מעלה[לא]. אבל היכא דאינה מודה שנבעלה[לב] לא החמירו אף ליוחסין[לג].

שכב) **בא"ד וא"ת והא אמרי' (נדרים צא:) וכו' משמע דאי לאו האי טעמא היתה נאסרת ע"י יחוד. ותוס'** (לקמן סג: 'לכאורה נראה', ויבמות כה. בשם ר"י) תי' דהתם היא אמרה שהיא טמאה[לד]. ואפ"ה מהני סברת אם איתא דעבדה איסורא לתלות דעיניה נתנה באחר, ואינה נאמנת.

שכג) **בא"ד וי"ל דנואף שאני**[לה]. **והראשונים** כת' דהתם היו דברים נברים, ורגליים לדבר. ודעת **השאלתות** (בלק קלד, הו' בתוס' ושא"ר לקמן סג:) דהיכא דיש עדים על דבר מכוער תצא מבעל. [ודוקא ביחוד בעלמא אין אוסרין]. אבל דעת **ר"ת** (בתוס' לקמן סג: ויבמות כד:) דאף משום רגליים לדבר לא אסרינן על הבעל, אלא על הבועל. **והתה"ד** (פסקים רכב) הביא דכוונת התוס' דידן דאיירי באומרת טמאה אני לך, ובנואף דיש רגליים לדבר אסרינן ע"פ הודאתה.

ועוד תי' **תוס'** (לקמן סג:) דאף בסוגיה בנדרים הנידון לאוסרה לינשא לבועל אחר שגירשה הבעל.

והר"ן (נדרים) פי' דהנידון משום דבעל נפש ראוי להחמיר, אבל מדינא אינה אסורה.

ממזרות. וכן בגמ' (קידושין עג.) מוזכר מעלה ביוחסין בשתוקי, משום ספק ממזר.

כח. [ע' בסמוך בשם הרמב"ן]. ובשבויה תקנו אף להוציא אשה מתחת בעלה [ואמרי' (בע"ב) מדברת היינו שבויה].

כט. וכתב לדחות אף דאיתא בגמ' חילוק בין ישראל לעכו"ם לענין בדיעבד, אבל לענין לכתחילה אין אפוטרופוס לעריות.

ל. והביא **דבגמ'** (קידושין עג.) אמרי' מעלה ליוחסין גבי שתוקי ואסופי אף לענין דיעבד.

לא. וצ"ב דקו' הגמ' (כאן) דאין אוסרין על היחוד, וע"ז תי' דמעלה עשו ביוחסין.
ומשמע מדברי התו"י דהמקשן נקט דנכלל בדברי רב דאין אוסרין על היחוד, אף היכא דמודה שנבעלה. ותי' דהיכא דמודה שנבעלה עשו מעלה ביוחסין. והעיקר חסר.
[ויש שפי' דקו' הגמ' דכיון דאין אוסרין על היחוד א"כ יש כאן הפה שאסר, ונאמנת אף דהוה לכשר. והגמ' תי' דמעלה ביוחסין דאסורה מצד עצם היחוד, עכ"פ היכא דאומרת שנטמאת. ומש"ה כה"ג לא נחשב הפה שאסר, אלא מיגו בעלמא. [ולא סגי במיגו ליוחסין]].

לב. ויל"ד האם כוונת התוס' אף כשהיא שותקת [או אילמת], או דוקא כשמכחשת וטוענת ברי שלא נבעלה [וכ"מ בתו"י].

לג. וכן מסקנת **התוס'** דידן (ד"ה ואין) דכשאומרת לא נבעלתי נאמנת, אלא דתוס' קאי דוקא בספק ספיקא. ואילו יחוד אשת איש הוה רק חד ספיקא, ומש"ה נתייחדה עם אדם פסול אמרי' מעלה בחד ספיקא. ותוס' (שם) נקטו דלא אמרו מעלה כלל ע"י יחוד.

לד. **והתה"ד** (פסקים רכב, הו' ברמ"א קטו ו) כת' דכשיש רגליים לדבר נאמנת לומר טמאה אני. והא דלמשנה אחרונה (נדרים צ:) אינה נאמנת בטמאה אני לך איירי דליכא רגליים לדבר. **והמהר"ם שי"ף** **והפלאה** (לקמן סג:) כת' דהמשנה איירי באשת כהן שנאנסה. אבל אשת ישראל ברצון, וכיון דמפסדת כתובתה נאמנת לאסור עצמה. [וע"ע לקמן שם].

לה. ועד"ז כת' **השיטמ"ק** (נדרים שם) דהתם מוכח דנתייחדו לניאוף.

דף יג:

שכד) **זו עדות שהאשה כשירה לה.** בפשוטו משמע דהאשה נאמנת מגדרי עדות עד א׳ באיסורין[א]. וכ״ד **רע״א** (הו׳ לעיל). אבל **השמעתתא** (ב יז) נקט דהוה גדר טענת ברי, וק״ק הלשון ׳עדות׳. **והבית מאיר** (ו יג ד״ה ומדי דברי) **הביא** מלשון זה דמומרת אינה נאמנת[ב], דאינו בתורת עדות[ג].

והשמעתתא (ד כב) כתב דמבואר כאן דבעי גדר הגדת עדות, ולא מהני להכשיר מפי כתבם, ומש״ה אילמת אינה נאמנת בהרכנה. [ואף דהוה גדר טענת ברי, יש בזה דיני הגדת עדות[ד].

שכה) **אמר להם ר׳ יהושע אי אתם מודים בשבויה וכו׳ והיא אומרת טהורה אני, שאינה נאמנת.** [מדאורייתא שבויה מותרת, אלא דחכמים החמירו, כדאיתא לקמן כג. וכ״מ[ה]]. ומשמע בסוגיין דגדר האיסור דרבנן דהחשיבו דיש רוב שבא עליה[ו] [רובא דליתא קמן], וזה הביא ראיה דאינה נאמנת להכשיר עצמה נגד הרוב.

והאחרונים הק׳ דבשבויה מבואר דעד א׳ נאמנת שהיא טהורה (ע׳ לקמן כז.), ואפי׳ קטן ועבד דהוה עד פסול, דבשבויה הקילו. **והקוב״ש** (כג) כתב דכוונת הקושיה דשבויה נחשב נידון על גופה, והיא בע״ד בזה ולכן ל״ש תורת עדות להיות נאמנת על עצמה. [ולפ״ז יש כאן ב׳ קושיות, דל״ש תורת עדות מדין שבויה. ועוד דל״ש ברי דהוה נגד רוב]. ועוד תי׳ דהא דע״א מהני בשבויה, הוה קולא, דאם יש עדים נחשב שלא היה יחוד, ואינה שבויה.

שכו) **השבתנו על המעוברת. פרש״י תשובה ניצחת.** **והראשונים** הק׳ דר״ג לא חזר בו[ז]. **ותוס׳** פי׳ דהוה תשובה רק לשיטת ר׳ יהושע (דל״ל בודקת, וכדלקמן יד.), אבל רבנן ס״ל מטעם בודקת.

אבל **התוס׳ הרא״ש** הביא בשם **רבינו שמשון** דכוונת רבנן דלדידן ניחא, דאלים לן ברי [והשיבו לפי דבריו]. [**והאחרונים** הק׳ דאף בשבויה יש ברי, ואפי׳ הכי אינה נאמנת].

שכז) **תוד״ה השבתנו.** לדידן ניחא דאשה מזנה בודקת ומזנה. [ע״ד הא דא״ר יהושע (לקמן יד.) דאשה נשאת בודקת]. בפשוטו הוה אומדנא דזינתה עם כשר, שבודקת ומקפדת על כשרותה. **והש״ש** (ב טז) כתב דהא בודקת אינו סברא גמורה, ומהני רק שיחשב מחצה. אבל **רע״א** (ע׳ בסמוך) פי׳ דמהני סברת בודקת שהמעשה לא נקבע ע״פ הרוב, דתלי בבחירתה. ולכן לא נחשב עד א׳ נגד רוב[ח].

שכח) **שם. לדידן ניחא וכו׳.** מבואר דאינה נאמנת כנגד רוב פסולים, אלא משום סברת בודקת. **ועפ״ז כת׳ תוס׳** (יד: ד״ה כמאן) דנאנסה אינה נאמנת [אא״כ יש לה מיגו], דל״ש סברת בודקת.

אבל **רבינו שמשון** (בתורא״ש הנ״ל) הוכיח מהגמ׳ (לקמן יד:) דנאמנת אף במקום דל״ש בודקת. וכן

א. ולפ״ז אינו עדות מחודשת דהאשה כשירה לה. דדעת רוב **הראשונים** דהאשה נאמנת באיסורין כאיש, אלא דכוונת הברייתא דסגי בעדות איסורין.

ב. **והבית מאיר** נסתפק היכא דראוה מעוברת ונשתמדה, שוב אינה נאמנת [בתורת עדות] להעיד על הולד, והולד שתוקי. [אך לצד דהוה גדר טענת ברי [דומיה דממון], ואף משומדת יש לה טענת ברי].

והבית מאיר כת׳ דמ״מ בשאר עבירות אינה נפסלת לעדות זו, דהא מכשירין אשה. ואפי׳ אשת איש שזינתה שעושה איסור [נאמנת דנבעלה לנכרי, להכשיר הולד]. [וע׳ רע״א (ק פה, הו׳ בסמוך יד.) שדן אי גזלן דאורייתא נאמן (בסוגיה שם). ומשמע מדבריו דהכא דהוה בתורת עדות אינו נאמן. [וכמו דאינו נאמן בעדות אשה, ע׳ יבמות כה]].

ג. **והביא** הא דאי׳ (יבמות מז.) דעכו״ם אינו נאמן בתורת יכיר, דאין עדות לעכו״ם. וכת׳ דאף מומר דינו כעכו״ם לענין זה. [ומשמע מדבריו דהנאמנות בסוגיין משום יכיר, וע״ד דעת ה״ה הו׳ בסמוך].

ד. וצ״ב דבגדרי טענה בממון לא מצאנו דבעי דיבור (ע׳ גיטין עא.).

ה. וכ״כ **תוס׳** (לקמן לו:) דמדאורייתא אינה בחזקת בעולה, אלא שעשוה חכמים בחזקת בעולה לכל דבר.

ו. וצ״ב דמדאורייתא קיימא בחזקתה, ולא אמרי׳ דיש רוב שנאסרת. [ויש שפי׳ דמצד העכו״ם יש רוב, אלא שהיא לא מוסרת את עצמה לזנות. ומדרבנן גזרו לדון את הרוב לחוד].

ז. **והשיטמ״ק** כתב דכוונת רש״י דע״פ סברא הוא צודק, ומ״מ קבלתם אמת, והילכתא כרבים.

ח. **והביאו** כן מדברי **הרא״ה** דכתב דסברת בודקת, ד׳איכא למימר׳ דלא נבעלה אלא מכשר.

הרא"ש (יח, הו' בע"א) הביא שנאמנת במקום רוב פסולים. ומשמע דנחשב שטענת ברי עומד נגד הכרעת הרוב[ט].

והרשב"א (לקמן יד:) כתב דנאנסה נאמנת [מטעם אחר], דכיון דידעינן באונסא ולא כסיפא, דאינה עשויה לקלקל זרעה[י]. [ע"ע לקמן שם].

והאחרונים (פנ"י) הק' [לתוס'] דנחשוש לאונס [דל"ש בדיקה], ועוד דנעמיד בחזקת צדקת, דהוה אונס. **והרא"ה** כתב דאונס לא שכיח. אבל **האחרונים** הק' **דתוס'** (לעיל ט.) כת' דרוב רצון מהני רק מדרבנן, ולהחמיר. **ורע"א** תי' דנאמנת משום דאינה נגד הרוב, דהוה רק ספק דרצון, וכמחצה. וכעי"ז תי' **הש"ש** (שם).

והשמעתתא הביא שה**רשב"א** (קידושין עג.) כתב דהיכא דרוב פסולים [והאם שותקת, או אינה לפנינו] הולד ממזר ודאי, ומותר בממזרת. והש"ש הק' דנימא דבודקת ומזנה, ועי"ז לא יחשב רוב פסולים. וע"כ דהרשב"א ס"ל דאפי' הכי נחשב רוב פסולים[יא]. והשמעתתא ביאר דלדעת הרשב"א תי' הגמ' דלר"ג ע"א מהני נגד רוב, ולא דמי לשבויה. [וע' בסמוך].

שכט) **אפי' רוב פסולים. האחרונים** הק' האיך נאמנת נגד רוב, הא עד א' אינו נאמן נגד איתחזק איסורא (כדאי' יבמות פח.). וכ"ש נגד רוב, דרובא וחזקה רובא עדיף[יב]. וי"ל דזהו נידון הגמ' בסוגיין. אך **רע"א** דייק דמשמע דכל הנידון משום מעלה ביוחסין דשבויה, ומשמע דמדינא נאמנת אף נגד הרוב[יג].

ורע"א (בתי' הא') תי' דנחשב בירור וגילוי מילתא בעלמא ומש"ה העד נאמן לברר ממי זה, ולא נחשב נגד רוב. **והביא מ"ש הר"ן** (קידושין סג: כז. בדה"ר ד"ה ורב אסי) דהיכא שהאב אמר קדשתי את בתי, זה שאומר שנתקדשה לו נאמן, שמעמידה בחזקתה [ומש"ה עד א' נאמן בדבר שבערוה]. **והפנ"י** (קידושין שם) הק' דמ"מ הוה נגד הרוב והאיך מהני עדותו. ותי' דכיון דיש ספק לפנינו העד נאמן לברר[יד]. ודוקא במקום דהוחזק איסור [וליכא ספק כלל[טו]] אינו נאמן. **ורע"א** (כאן) הביא דזה כוונת הר"ן דהוה בירור בעלמא, ובזה עד א' נאמן אף דהוה נגד רוב ואף בדבר שבערוה.

אך **רע"א** דחה [דאין ראיה מדברי הר"ן] דהתם אין שֵׁם המיעוט משתנה מהרוב [שנתקדשה לאדם א', ואנן לא ידעינן מי]. אבל הכא יש גדר שונה למיעוט, והוכרע ע"פ רוב דהבועל הוא פסול[טז], א"כ האיך מהני עד א'.

ועוד תי' **רע"א** (הו' לעיל) דכיון שבידה לבחור, ואירע בעצמה של אשה, ומש"ה נאמנת לומר ברי לי שעשיתי, כל שבידה נאמנת. ועוד כת' דאילו עיניה נתנה דוקא בזה, אין הרוב מנגדת לומר שבא מהרוב[יז]. כדמות סברת התוס' דבודקת ומזנה. וכל

ט. וכ"ה פשטות הגמ' בסוגיין דהנידון האם מהני עד א' נגד רוב. [עכ"פ משום מעלה ביוחסין].

י. ובפשוטו משמע דהוה חזקה, וסמכי' על חזקה זו לחוד. ועוי"ל דלא נחשב עדות על עצמה, ורק על הבן. אבל לדברי **החזו"א** (א יא) י"ל דהיכא דאין חשש משקר מהני מתורת עדות עד א'.

יא. [ויל"ד דרק כשהיא טוענת כן אמרי' בודקת. אבל היכא דלא טענה דנים ע"פ הרוב. והיא עומדת נגד הרוב.

יב. **והמקנה** (קידושין סה:) **והפרמ"ג** (יו"ד א מ"ז א) **והטור"א** (ר"ה כב:) נקטו דל"מ עד א' באיסורין נגד רוב.
אך ברובא דאיתא קמן האחרונים כת' כמה סברות לחלק, ע' בסמוך. **ובתוספתא** (פסחים ה) אי' חמש חבורות שנתערבו פסחיהן נאמן א' מבני חבורה לומר פסח זה של אותה חבורה הוא. [אך יש שדייקו דהוה נאמנות דוקא לא' מבני החבורה].

יג. אמנם יש שדייקו מדברי **תוס'** (יד. סוד"ה חדא) דלר' יהושע הוה ממזר מדאורייתא [ברוב פסולים], ומותר בממזרת.

יד. **והפנ"י** (שם) כת' דמש"ה כשיש בהמות כשרות וטריפות, הטבח נאמן לומר דחתיכה זו מהכשירה, ונאמן לברר שאינו מהרוב.

טו. **והפנ"י** הוסיף דחזקה כי האי דלא איתרע עדיף מרוב. [**והש"ש** (ו ז) חלק דל"מ בשום מקום חזקה דעדיף מרוב].

טז. ואף בבית מטבחיים כשיש רוב בהמות טריפות, א"כ אם נדון על הרוב [בלא דברי העד] אמרי' דודאי היא מחתיכות טריפות, ואין חתיכות כשרות נכנס בספיקן. א"כ גם העד לא יהיה נאמן. [ודלא כפנ"י שדימה דבר זה לדברי הר"ן]. [ויל"ד משום גדרי קבוע].

יז. ואילו המציאות הוא שבזמן שהאשה רוצה לזנות, מזנית עם כל הבא, וכל האופנים שווים לה. א"כ יש לנו רוב שהפסול בא ראשון. אבל הכא שמא היתה רוצה דוקא לזה, ומש"ה לא נחשב כנגד הרוב. [וצ"ע בכל ט' חנויות המוכרות כשר, שמא יש איזה סיבה שהעבו"ם רוצה לקנות בחנות מסויימת, א"כ האיך דנים רוב. אלא כל זמן דלא ידעינן לאיזה חנות יש סיבה דנים ע"פ הרוב].

שיש לנו טעם וסברא דלא הי׳ מהרוב לא נחשב נגד הרוב.

ומ״מ הק׳ **רע״א** דהיכא דראינו שנאנסה לפ״ז אינה נאמנת [מדאורייתא] נגד הרוב.

ועוד תי׳ **רע״א** דעד א׳ אינו נאמן נגד חזקה לומר שנשתנה, משום דבלא עדותו לא היה ספק, ומהיכי תיתי שנשתנה. אבל במקום שנולד ספק עד א׳ נאמן, ואף במקום שהדין להעמיד אחזקה[יח]. [ועד א׳ נאמן במקום הכרעת חזקה דמעיקרא[יט]. ודוקא במקום שהוחזק איסור העד אינו נאמן לעורר ספק. וע״ע שער״י ו יב].

ועד״ז כתב **השמעתתא** (ו ז) דהא דעד א׳ אינו נאמן נגד חזקה, היינו בחזקה דלא איתרע. וזה עדיף מרוב. אבל במקום שנתעורר ספק נאמן העד נגד החזקה [ונגד הרוב]. ומהני לברר כצד המיעוט נגד צד הרוב.

ורע״א כתב דעד״ז יש לחלק לענין רוב. דעד א׳ אינו נאמן במקום שיש רוב בטבע העולם כגון רוב מצויים [אצל שחיטה מומחים]. משא״כ הכא דאף המיעוט לפנינו, רק דגזיה״כ דכל דפריש, ואין סברא לומר דהוא מהפסול יותר מהכשר, אלא דהתורה אמרה לתלות ברוב.

והש״ש (ו ז) כת׳ דעד א׳ נאמן נגד הרוב [ברובא דאיתא קמן], דלדברי העד כך היתה מעיקרא[כ]. וביאר דכלפי מי שמכיר ויודע הוה כמונחת בפנ״ע, ואין כאן תערובת כלל[כא]. והעד אינו מעיד נגד הרוב. ודוקא הוחזקה לפנינו עד א׳ אינו נאמן נגד חזקה [דאלים טובא].

והש״ש (ב טז) כתב [בדעת הרשב״א] דעד א׳ אינו נאמן כנגד רובא דליתא קמן, אבל במקום רובא דאיתא קמן נאמן.

אבל **הנוב״י** (ק סט והו׳ בפתח״ת יו״ד קכז יג) כתב דמעשים בכל יום דעד א׳ נאמן שהבהמה טריפה. ונאמן לאסור אף דרוב בהמות אינם טריפות. וע״כ דעד א׳ נאמן כנגד רובא דליתא קמן[כב]. והנוב״י נסתפק האם עד א׳ נאמן כנגד רובא דאיתא קמן[כג].

של) **שאני שבויה דרוב עכו״ם פרוצים בעריות.**

הראשונים הביאו בשם **בה״ג** שלמד מסוגיין דבנתייחדה עם עכו״ם נפסלת, והוה בכלל דין שבויה. (ע״ע בפוסקים ז יא).

שלא) **תוד״ה מסייע.** הק׳ ר״ת אכתי תיפו״ל דהתם בשבויה כל פסולים, והכא בחורבא דדברא רוב. **הרש״ש** הק׳ דהתם הנידון דרוב עכו״ם פרוצים, ונאסרת רק מחמת הרוב. [ומש״ה הגמ׳ מדמה רוב שנבעלה, לסוגיין דודאי נבעלה לרוב פסולים]. וכת׳ דדוחק לומר דכיון דנשבית, השבאים הוה רוב פרוצים בעריות. ועי״ז נחשב ודאי[כד]. [ואילו בסוגיין רוב פסולים הוה מהעולם].

שלב) **בא״ד ותי׳ דרוב ככל.** וצ״ב דהנידון בסוגיין האם נאמנת שהבועל מהמיעוט [ואי רוב כלל מה הנידון]. ויש שפירשו דתוס׳ הק׳ דהכא הוה רובא דאיתא, ובשבויה הוה ליתא קמן. ובזה תי׳ דרוב כלל, ורובא דאיתא הוה הכרעה, והע״א עומד נגד ההכרעה.

יח. ו**הפתח״ת** (קכז יב) הביא דזה כוונת הפנ״י (הנ״ל). אך **רע״א** נקט דכוונת הפנ״י דוקא התם דידוע שא׳ מותר והשאר אסור, ונאמן לברר איזה. משא״כ בסוגיין דאי המעשה הוה מהרוב, אין כאן צד היתר כלל.

ו**האחרונים** דנו לפרש עד״ז דברי **התוס׳** (קידושין סד.) דהאב נאמן על בנו שגדל, כיון דסופו לגדול עשוה כבידו. דחזקה העשויה להשתנות הוה כמו שנולד ספק לפנינו. ומש״ה עד א׳ נאמן. [וע״ע קה״י גיטין א].

יט. ואף דיסוד הכרעת חזקות דאין להוציא מידי ודאי ולחדש. מ״מ במקום דיש ספק לפנינו הוה גזיה״כ להכריע ולהנהיג כצד הזה. ודוקא במקום שלא נתעורר ספק אינו נאמן.

כ. [וע״פ מה שייסד ע״פ דברי התשו׳ מיימוני הנ״ל דע״א מהני, דלדברי העד אינו נגד איתחזק דבר שבערוה. ודוקא היכא דאף לדברי העד הוה מכאן ולהבא, ומודה דמעיקרא הוה איסור].

כא. וכ״כ **המקנה** דכלפי העד ליכא רוב, דהוא יודע שהגיע ממקום המיעוט. ו**הקוב״ש** (ח״ב לש״ש כח) הק׳ דהא מ״מ לדידן הוה נגד הרוב.

כב. והוכיח דהא אשה שרוב ימיה בטהרה נאמנת לומר שראתה ונטמאת.

כג. וביאר הצד דמהני העד ברובא דאיתא קמן, שהרי יש כאן חדא דהתירא. [ויש צד היתר לפנינו]. וע״ד סברות האחרונים הנ״ל.

וכת׳ דאף דמעשים בכל יום כשיש רוב טריפות אפ״ה הקצב נאמן. ודחה דהתם ביד הקצב לשמור שלא יתערבו זו בזו. ומדין בידו.

כד. אך הק׳ דמהני הפה שאסר, ולא אמרי׳ דודאי נטמאה

שלג) **רש"י ד"ה מכשיר.** דאמרי' אוקמה אחזקה[כה].

לכאורה משמע דמ"ד דמכשיר ברוב פסולים משום דמוקמי' אחזקה. **והפנ"י** (לקמן יד.) הק' דרובא וחזקה רובא עדיף[כו]. ויצאת מחזקתה.

וע"פ דברי רע"א י"ל דכיון דתליא ברצון שלה לא נחשב נגד הרוב. ועוד יל"פ דכוונת רש"י מדין ברי ועד א', ומהני העדות לברר שנבעלה לכשר, ולהעמיד את חזקתה[כז].

שלד) **לדברי הפוסל, פוסל אפי' ברוב כשרים.** ובגמ'

(טו.) מבואר דמהני תרי רובא [לתי' א' בתוס' והראשונים אף לר' יהושע, וכן לר"ג כשאינה טוענת ברי]. אבל ברוב א' הוה גזירה אטו קבוע, משום מעלה עשו ביוחסין. [ועי"ש בראשונים].

שלה) **אר"י לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה וכו'.**

והגמ' פי' דדעת ר"א דבתה ל"ל חזקה דכשרות, ולא נתפרש מ"ט דר' יוחנן דמהני בלא חזקת כשרות. **ותוס'** (לקמן כו:) הביאו מסוגיין דחזקת האם מהני לבת. [ונחשב דיש חזקת כשרות לבת (וע"ע בסמוך)].

אבל **הרא"ש** (יח הנ"ל בסו"ד) הביא מהך מ"ד דמהני ברי אפי' כשאין חזקה, ואפי' נגד רוב פסולים[כח].

ובגמ' (קידושין עד.) מבואר דדעת אבא שאול, דשתוקי [היינו מעוברת דסוגיין] בודקים את אמו. כמאן כר"ג. והגמ' תי' דלמ"ד (ר' אלעזר) דר"ג לא הכשיר את הבת, לאבא שאול אף הבת מותרת. ולאידך מ"ד (ר' יוחנן) קמ"ל דאפי' רוב פסולים[כט].

שלו) **אמר רבה מ"ט דר"א וכו' בתה ל"ל חזקה דכשרות.** בפשוטו ס"ל דלא אמרי' חזקת האם מהני לבת, ומש"ה ליכא חזקה. וכ"כ **הרמב"ן** (קידושין סו.) דנח' בסוגיין האם חזקת האם מהני לבת.

אבל **תוס'** (לקמן כו:) כת' דאף למ"ד דפוסל בבתה היינו משום מעלה שעשו גבי זנות. [אבל באמו של ינאי, שנשאת ע"פ עדים ואח"כ באו עדים והכחישום מודו דמהני חזקת האם לבת[ל]. ואפשר דכוונת התוס' דעשו מעלה גבי זנות דצריך חזקה גמורה [על הולד], אבל גבי ינאי סגי בחזקת אמו.

גדר חזקת האם לבת – במעשה דינאי המלך דהוה תרי ותרי האם אמו נפסלה לכהונה, **ורש"י** (קידושין סו.) כת' דל"מ חזקת אמו דהיא אינה לפנינו, ולינאי אין חזקה, ול"מ חזקת אמו.

ותוס' (לקמן כו: וכ"מ) הק' דחזקת האם מהני לבת כדאמרי' בסוגיין[לא]. **ותוס'** (ב"ב לב.) הוסיפו דלמה לא יועיל חזקת האם לבן, הואיל ואינו יכול להיות שהאם כשירה והבן פסול. ועוד הביאו דבגמ' (ב"ב שם, וכן לקמן כו:) מבואר דיש חזקת משפחת כהונה, אף על הבנים[לב].

והשמעתתא (ד ד) ביאר דהגדר דמהני חזקת אמו, דכיון דהאם והולד הוה ספק א', מש"ה מהני הכרעה במקצתו להכריע את השאר. ואמרי' דהודאי מכריע את הספק[לג]. וגדר החזקה להכריע

שיחשב מיגו במקום עדים. [ואף דרש"י כת' דלזו יש עדים, דכולם עדים שנבעלה. וכת' דע"כ לאו דוקא].

כה. **ופרש"י** דהברייתא הק' ע"ז משבויה. ויל"ד אי הקו' מהא דשבויה אסורה בלא עדות. או מהא דשבויה אינה נאמנת על עצמה. [ולכאורה בסוגיין היכא דליכא עדות לא מצאנו מח' ר"ג ור' יהושע. אך י"ל דשורש המח' האם נחשב 'בחזקתה', ומש"ה מהני עדות להעמידה בחזקתה].

כו. **והאבן האזל** (אישות יא יא) כתב [בדעת הרמב"ם] דברובא דאיתא קמן לא אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף. כיון דהרוב והחזקה הם בדבר א'. [אבל **רש"י** (קידושין פ.) **ותוס'** (נדה יח.) מבואר דאף רובא דאיתא קמן עדיף מחזקה].

כז. וכמש"כ **המלחמות** (יג: בדה"ר, הו' לעיל יב:) דע"י הברי עומדת בחזקתה [לענין כתובה].

כח. וצ"ל דאידך מ"ד פליג וס"ל דלא מהני ברי כה"ג.

כט. **ותוס'** (שם) ביארו דאף דבברייתא מבואר דר"ג הכשיר אפי' רוב פסולים, מהמשנה אין ראיה. ומש"ה הביאו מדברי אבא שאול.

ל. עכ"פ היכא דבאה לפנינו.

לא. **והחמד"ש** (לקמן כב., וכן החי' הרי"מ חו"מ לד) כת' דרש"י קאי דוקא במקום תרי ותרי. ואילו בסוגיין ליכא תרי ותרי, ומש"ה מהני להכריע. וכ"כ **השיטה לנ"ל** (קידו' שם) דכיון דינאי לא היה חזקה מעולם, וחזקת אבהתיה לא חשיבא לאכרועי היכא דאיכא תרי ותרי כיון דלדידיה ליכא חזקה.

לב. ותוס' דנו דגבי ינאי החמירו דל"מ חזקה במקום תרי ותרי.

לג. והש"ש הביא נידון 'חכמי וילנא' (בשו"ת גאוני בתראי ה, הו' בפר"ח בהשמטות) היכא דנתערב בהמה טריפה עם הכשרות, וחתיכה מא' מהם פרש. דאמרי' כיון דהחתיכה מותרת, דחל

את שורש הספק[לד]. [וכעי"ז מבואר בדברי רע"א והבית יעקב לקמן יד.]. וכן משמע **במאירי** שכתב מאחר שהאמא יש לה חזקה, אף הבת כשרה[לה]. [**והאחרונים** נקטו עפ"ז דכשאין נפק"מ לאם, כגון היכא דבלאו הכי גרושה, אף הבת פסולה].

והרא"ה (יב:) כת' דכיון דמכשרת בה, לא סגיא דלא מכשרת בבתה דעובר ירך אמו וחד גופא. ומשמע דדוקא משום דהוה גוף א' נחשב נידון א'. ומש"ה פסול הבת לכהונה אינו מתחלק מנידון פסול האם, והוה תולדה מהכשרות.

ועוד הביאו **האחרונים** (קוב"ש ח"ב ב, ב"ב קלב, שער"י ב ז) דיש חזקה לאבות, שאף תולדותיהם יהיו כמותם[לו]. [ולא תלי בדין האם].

והפלאה (כו: והרבה אחרונים) כתב דאף למ"ד דפוסל את הבת, היינו בת שנולדה בביאה זו. אבל מ"מ מכשירים את האם לינשא לכהונה, והבנים שנולדים אח"כ הם כהנים כשרים[לז]. וא"כ בעובדא דינאי לא תליא בנידון סוגיין, והקשו דתוס' דימה. [ויש שפי' דזה כוונת תוס' ב"ב ד'אינו יכול להיות', והוה תולדה מההכרעה, ולא הזכירו את סוגיין].

שלז) **שם. הרמב"ם** (איסו"ב טו יד) כתב דהיכא שהאם אומרת דהבועל ממזר, אינה נאמנת שיהא ממזר ודאי על פיה [דיכיר נאמר באב ולא באם], אלא הוה ספק ממזר. **וה"ה** הק' דכיון דנאמנת להכשיר, כ"ש שתהא נאמנת לפסול.

וה"ה תי' דלהכשיר אי"צ נאמנות דידה מדאורייתא. דבלא"ה ספק ממזר מותר (קידושין עג.), אלא דרבנן גזרו, והאמינוה בדרבנן. וכ"כ **הר"ן** (קידושין רפ"ד ל: בדה"ר). **והריטב"א** (יבמות ע.) כת' דאינה נאמנת לאסור, דדוקא להכשיר נאמנת משום דמסייע ליה חזקה[לח].

אבל **הריא"ז** (בשלט"ג ה. בדה"ר) כתב דנאמנת לפוסלו ולהחזיקו כממזר, ומותר בממזרת. דכיון דהוחזק שנולד בזנות, נאמנת לומר דזינתה אם הפסולים[לט]. [אבל אינה נאמנת נגד חזקת כשרות].

והשמעתתא (ב טז) הק' על המגיד משנה, דדין ספק ממזר מותר מהני רק להתיר לקהל. אבל בנידון להכשיר לכהונה, ומספק תפסל מדאורייתא לכהונה. [וכלפי האם עצמה כל הנידון הוא לכהונה][מ]. **והש"ש** כתב דמבואר מדברי ה"ה דאף לדברי המכשיר בבתה, היינו בקהל. אבל אינו מכשיר לכהונה[מא]. [ודלא **כרש"י** דכתב לכהונה].

אבל **רע"א** (במשניות קידושין ד ח, מו) **ביאר** דהמגיד משנה לא הביא מסוגיין, דבסוגיין יש חזקה, דחזקת האם מהני לבת. אלא דה"ה הק' במש"כ הרמב"ם (טו יט) דאשת איש שזינתה, וטוענת דהוה מעכו"ם [שהולד אינו ממזר]. ובזה לא שייך חזקת האם לבת, דהאם בלא"ה אסורה לכהונה. ואפי' הכי נאמנת להכשיר הולד.

שלח) **משתקין מדין כהונה. פרש"י** אף לתרומה.

הכרעה דכל דפריש מרובא פריש. אף מה שקבוע מאותה בהמה ע"כ כשר, דתליא בהדדי.

לד. והחמדת שלמה (לקמן כב:) חילק דה"מ אי חזקה הוה גדר 'הכרעה', אבל יש אופנים דהחזקה מהני רק בגדר הנהגה. [ע"ע בסמוך יד.].

לה. והר"י מגאש (בשיטמ"ק) כתב דאע"ג דאמרי' (יד.) דמותר רק בדיעבד [לר"ג], היכא דהוה בדיעבד אצל האם מכשירים את הבת. אף דלבת הוה לכתחילה, כיון דאכשרוה לדידה מכשרינן נמי לבתה.

לו. וכמ"ש **תוס'** (לקמן כט. ד"ה ועל הכותית) דמעמידים את הכותים על חזקה שלא נתערבו בהם עבדים. והאחרונים דנו האם אמרי' כן רק באב, או אף באם. **ובתוס' הרא"ש** (כט.) מבואר דאמרי' כן אף באם.

לז. והמצפ"א כתב עוד דלולדות אח"כ דהוה נישואין ובזה אין מעלה.

לח. אך ה"ה והר"ן לא חילקו משום חזקה. ומשמע דנקטו דנאמנת [מדין ברי או עד א'] אף בלא חזקה. [וע' לעיל דלכאורה נח' בזה התוס' והרא"ש].

לט. [וע"כ הוה נאמנות ע"א, דלא שייך 'טענה' לאסור, ובאם לא נאמר יכיר].

מ. ויש לחלק דלענין כהונה יש חזקת כשרות, דפסול חלל הוה התחדשות [ובזה לא הק' ה"ה דנימא כ"ש לפסול]. אבל בפסול ממזרות [דהוה בתולדה] אין חזקת כשרות, ואפי' הכי מהני להכשיר בברי לחוד [וכאבא שאול]. ובזה ע"כ הטעם דספק ממזר מותר מדאוריתא. וכעי"ז רמז **הבית מאיר** (ד כו בסוגריים) דבפסול כהונה נחשב נידון א' עם האם, ומהני לה חזקת האם. אבל לענין ממזרות הוה נידון בפנ"ע ולא מהני חזקת האם.

מא. ויישב משה"ק **בשו"ת הרמ"א** (יח) דהרמב"ם השמיט הא דהבת כשירה לכהונה. אך העירו **דהרמב"ם** פיה"מ כתב דכשירה לכהונה.

אבל **הריטב"א** כתב דוקא דין כהונה ממש, לעבודה, דהך דרשא קאי בעבודה. אבל אוכל בתרומה[מב] דסוף סוף הוה בן כהן כשר.

בשו"ת הרא"ש (לב טז) כתב דכשהבועל לפנינו ומודה, נחשב זרעו מיוחס אחריו. אף דנולד בזנות. [ולכאורה מדין יכיר].

והרא"ה כתב דכשהיא אומרת מאיש פלוני כהן נאמנת לענין כהונה מיהת. [אבל אינה נאמנת לענין ירושה]. **והאחרונים** נתקשו בזה.

ההוא ארוס וארוסתו

שלט) **ההוא ארוס וארוסתו וכו' הוא אומר מיניה וכו'.**

בגמ' (קידושין עה. ויבמות סט:) נח' רב ושמואל בארוסה שעיברה האם הולד ממזר, או שתוקי. והגמ' (קידושין) פי' דנח' בדיני ספק ממזר [עי"ש][מג]. ולחד תי' בגמ' (שם) כוונת שמואל שבודקים את אמו, והיא נאמנת להכשירו, וכר"ג דסוגיין, ורב כר' יהושע דאינה נאמנת.

והרשב"א (קידושין עג:) כתב דהיכא דיש רוב פסולים נחשב ממזר ודאי, דרובא דאורייתא[מד] [אא"כ בדקו את אמו[מה]]. וה' דארוסה הוה רק ספק ממזר, ואף דרוב פסולים אצלה. ותי' דשאני ארוסה דתלינן בארוס, ונחשב כמחצה על מחצה. [והביא דבגמ' (קידושין עה.) אי' צריכותא דאיכא למיתלה בארוס]. [ודלא כפשטות הגמ' כאן דהכא רוב פסולין אצלה[מו]].

דף יד.

שמ) **למאי ניחוש לה וכו'.** מבואר **בראשונים** דיש בסוגיין נידון לאוסרה עליו[א], ודין הכשר הולד.

וע' **תוס'** (ישנים ד"ה חדא [הב']) ושאר ראשונים דדנו האם עיקר הנידון בסוגיין עליה או על הולד. [ועל מה אמרי' דהוה דיעבד].

שמא) **חדא דהא קא מודה, ועוד וכו'. רע"א** דייק דמשמע דאף לר' יהושע מהני דברי הארוס. והק' אמאי הבעל נאמן [לענין שאינה נאסרת עליו, וכן לענין הבן]. והא אף על הבעל [ואפי' בארוסה[ב]] שייך סברת אין אדם מעיד לעצמו[ג] [גבי שבויה לקמן כז:, ובגמ' לעיל משמע דלר' יהושע דמי לדין שבויה].

ובפשוטו משמע דעיקר הסברא משום ברי דידה וחזקת כשרות, וכדלעיל. ומודה ר' יהושע היכא דאף הוא מודה לדבריה. וכ"כ בשו"ת **רע"א** (ת סז).

ורע"א (ק פה) כתב דאינה נאסרת עליו כיון דשניהם טוענים ברי, וכדאמרי' (לקמן כב:) דכשנשאת לא' מעידיה מותרים אף במקום תרי ותרי. דכיון דלשניהם ברי שמותרים א"א לאסור עליה. [והביא דכ"מ סתימת **הפוסקים** דאינו משום 'עדות', ואף אילו הוא גזלן דאורייתא מהני בארוס וארוסתו[ד]]. וכתב דבשבויה חששו דאינו יודע בעצמו, ומאמין לה, אבל הכא אילו לא בא עליה, הרי יודע לתלות בארוס.

מב. ויש שהק' דבגמ' (פסחים עב:) אי' דאכילת תרומה איקרי עבודה. [וי"ל דמ"מ הותר לכהן לאוכלו אף שלא בתורת עבודה. **והצל"ח** (ברכות ב.) כת' דאכילת נשי כהונה לא איקרי עבודה].

מג. ולחד אוקימתא איפוך, ולחד אוקימתא משתקין מנכסי אביו, ואפי' תפס.

מד. ול"מ חזקת כשרות נגד רוב. והשמעתתא הביא דמבואר דלא כמ"ש **תוס'** [יג:] דכיון דבודקת לא נחשב רוב פסולים. [וע' לעיל].

מה. [ואפי' הכי מהני בדיקת אמו, אף נגד הרוב. ודלא כה"ה ור"ן דבדיקת אמו מהני רק במקום דספק ממזר מותר מדאורייתא].

מו. ויש ליישב דכוונת הגמ' דאין רוב כשרים. א"נ במציאות איכא רוב פסולים, והגמ' לא נחית להא דיש כנגד הרוב סברא

א. אבל **השיטמ"ק** (בשם תר"י) חלק דודאי א"א לאסור על בעלה [אא"כ אומר דלאו מיניה], שהרי יש כאן תרי ספיקי, דשמא מיניה. ושמא אנוסה. [אבל **רע"א** כתב דאם חיישינן מדאפקרה נפשא, א"כ על הצד הזה ל"ש אונס].

ב. אבל הביא בשם **הנוב"י** דבארוסה אמרי' דאם איתא דלא בא עליה היתה מאוסה בעיניו. **ורע"א** חלק דסברא זו מהני במקום החשש [דהפודה שבויה לא ישאנה] דעיניו נתן בה. אבל מ"מ נחשב מעיד 'לעצמו' [ואף בארוסה].

ג. אבל לולי הך סברא נאמן מדין ע"א. ומשמע דמודה ר' יהושע דמהני ע"א כשר [**והחזו"א** (א יג) נסתפק בזה].

ד. ולכאורה דיוק זה מסתימת הפוסקים הוה אף על עדות האשה. [אך רע"א נקט דהאשה נאמנת משום גדר עד א' באיסורין]. וע"ע מש"כ לעיל יג: אי פסולה נאמנת.

שמשקרת. [אבל הק׳ דלסוברים דבעי שלא זזה ידיו, אולי בה עליה. וסומך עליה שלא זינתה מאחר].

והב"ח וט"ז (ד טו) כת׳ דבאופן שהוא מודה לדבריה, כשמת מותרת לינשא לכהן. דכיון דהותרה לו, מותרת לכל הכהנים [ומבואר דהוה גדר נאמנות, ולא רק דכיון דטוענים ברי לא אסרינן עלה[ה]. אך צ"ב האיך מהני ברי דידיה לענין זה[ו]].

וכן מבואר דנאמן אף לענין להכשיר הולד. ובשו"ת הרא"ש (לב טז, פב א) הביא מכאן דאף נאמן לומר שהוא כהן. ורע"א (ת סז) הק׳ דבזה ליכא חזקת כשרות, והאיך מהני ברי דידיה. ורע"א (ק פה) כתב די"ל דנאמן מדין ׳יכיר׳. [וכ"כ השמעתתא ב כ. ע׳ בסמוך].

אך דעת רשב"ם ותוס׳ (ב"ב קלד:) דלא נאמר יכיר שיהא נאמן לומר ׳זה בני׳ על מי שאינו מוחזק כבנו, דיכיר הוא רק במי שמוחזק כבנו[ז]. והרשב"א (ועוד ראשונים שם, הו׳ בב"י חו"מ רעט) פליג, וכ"ד הרמב"ם (נחלות ב יד).

שמב) תו"י (יג:) ד"ה ההוא. ומיהו קשה לל"ק וכו׳

ומסיק התם אביי דאע"ג דלא דיימא מעלמא פליגי, דדלמא מדאפקרה נפשה וכו׳. והראשונים הביאו מסוגיין לפסוק כל"ב.

והרשב"א כתב די"ל דאף לל"ק להלכה מודה אביי דלא חיישינן בדלא דיימא, אלא דדחה דאין ראיה מהמשנה [וכ"כ הרמב"ן].

ועוד תי׳ הרמב"ן ורא"ה דדוקא גבי ולד חיישינן [מדאפקרה נפשא], אבל היא מותרת לבעלה. [ע"ע בסמוך].

אבל הרמב"ם (יבום ג ד) פסק דמי שזינה אם אשה, ואמר זה בני, נאמן לענין ליורשו [מדין יכיר], אבל לענין יבום וחליצה הוה ספק. דאמרי׳ מדאפקרה נפשא.

שמג) בא"ד (יד.) דפשיטא שלא היה מזנב וכו׳. אבל

ר"ח (הו׳ בראשונים, והרא"ה בשם הר"י מגאש[ח]) דייקו הלשון ׳אין מינאי׳, שטוען כך בודאות[ט], דטוען שלא זזה ידה מתוך ידי[י] עד שידוע שנתעברה.

והרמב"ן הביא בשם הר"י מגאש ׳ועוד׳, דאפי׳ תימא דהוה ספק אצלו מדאפקרה נפשא. ולא נתפרש בדבריו הא דלצד הראשון לא חיישינן לדאפקרה נפשה. ומדברי הרא"ה מבואר דלצד הא׳ טוען דלא זזה ידיו, ׳ועוד׳, אפי׳ אינו טוען שלא זזה ידיו. אבל משמעות הרמב"ן דבצד הראשון ׳לא חייש׳ לדאפקרה נפשא[יא]. והשמעתתא (ב כ) ביאר דכיון דסומך דעתו ומאמין לדבריה, שלא הפקירה עצמה. ולענין ׳יכיר׳ נחשב שיודע ומגיד בעצמו[יב]. ועפ"ז יש נאמנות יכיר[יג].

שמד) **בא"ד שבא עליה ביאות הרבה, והיה רגיל אצלה תמיד, כדאמרי׳** (חולין יא:, סוטה כז.[יד])

ה. ואילו בתרי ותרי ונשאת לעידיה, כשמת בעלה אסורה לעולם. דהם אינם טוענים ברי.

ו. וצ"ל דנחשב דעיקר הנידון [לבעלה] הוכרע [ע"פ ברי], וממילא מהני לכהונה. א"נ דנאמן לעצמו מדין ברי, ולאחרים מדין עד א׳.

ז. [והרש"ש (שם) הק׳ מדברי רשב"ם (ב"ב קכו:). ואב"מ].

ח. הרא"ה (וכן הריטב"א יבמות סט:) הביא כן בשם הר"י מגאש. [אבל הרמב"ן העמיד דברי הר"י מגאש באופ"א, ע׳ בסמוך].

ט. וכן דייק השיטמ"ק מדברי רש"י שכתב ׳אמת׳, שיודע בודאות [שלא זזה ידיו, או חבושים בבית האסורין].

י. ותר"י (בשיטמ"ק) כת׳ משעה שקדשתיה. והרשב"א כתב משעה שמצאתיה בתולה. [אבל הריטב"א שם כתב אחר שבא עליה. ויש שדייקו דהחשש מדאפקרה נפשא, הוא שהפקירה לאחרים אח"כ. אבל לא חיישינן שהפקירה קודם].

יא. ועוד יל"פ דהצד הראשון ס"ל כל"ק ביבמות דלא חיישינן דאפקרה נפשא. ׳ועוד׳, אפי׳ תימה דחיישינן וכו׳.

יב. וכתב דכי היכי דבעד עצמו, כשסומך על אחר הו"ל שויא אנפשיה, וכהודה מעצמו [ואסרינן עליו]. [ומבואר בדברי הש"ש דאף דנקט [בכל מקום] דשויא אנפשיה הוה גדר נאמנות על גוף המעשה, מ"מ לא בעי תורת עדות, ומהני שיעיד ע"פ אחרים. וביארו דנאמנות מדין בעלות מהני ע"פ מה שסומך דעתו ונראה לו אמת. וכעי"ז יכיר בסוגיין, אינו בתורת ׳עדות׳, אלא תורת נאמנות בעלים].

יג. והביא שכ"כ הבי"ש (ו כז) דכשהאשה אומרת שנאסרה לכהונה, אינה נאמנת לפסול הבנים [דיכיר נאמר באב ולא באם]. אבל אם האב אומר שמאמין לדבריה, עושה הבנים לחללים.

יד. ובגמ׳ (בסוטה שם) מבואר דאפי׳ באשה שידוע שזינתה תולים את הולד בבעל, דאמרי׳ דהרוב מהבעל, כיון דמצוי אצלה. [והיכא דזינתה ודאי הוה בגדר רובא דאיתא קמן,

דרוב בעילות אחר הבעל[טו]. **ובשו"ת הרא"ש** (פב א, הו' ברמ"א קנו ט) כת' דבמיוחדת בביתו לא אמרי' מדאפקריה נפשה[טז].

ובחי' ר' שלמה (ו) הק' דבנידון ליאסר לארוס, מה מהני שיש רוב ממנו, הא כיון דיש סברא מדאפקרא נפשא, וחיישינן שנבעלה אף לאחר. ומה מהני שעברה יותר. ובשלמא בנידון הולד אזלי' בתר רוב. אבל אף אם זינתה פעם א' נאסרת עליו.

ותי' דלא חששו בעלמא לאסור מדאפקרה נפשא, דמהיכי תיתי שזינתה יותר[יז]. אלא כשעומד לפנינו ספק על העובר, אף דיש לתלות בבועל הידוע, חששו שמא בא עליה אחר, מדאפקרה נפשא[יח]. ואף נאסרת לבעל כיון דיש ספק שמא העובר מאחר. [ובזה פליג הרמב"ן ורא"ה דלא חששו לאסור לבעל]. וכשרגיל אצלה, כיון דהוכרע על העובר מדין רוב, א"כ אף אין לחשוש לאחר.

ורע"א (במשניות יב, ע' באריכות בשו"ת ק פה) דייק במשנה עד שתביא ראיה לדבריה, דסגי כשמביאה ראיה על מעשה זו, ולא חיישינן מדאפקרה נפשה[יט]. וכה"ק **הפנ"י**[כ].

והבי"ש (ו לא) כתב דלענין חשש מדאפקרה נפשה, הוה ספק בעלמא. וברוב כשרים מותרת [וסגי בחד רוב]. **ורע"א והדגול מרבבה** (שם וכן נוב"י ת כז) כת' דאף בלא רוב מהני דהוה ס"ס [ספק לא אפקרה, ואפי' אפקרה שמא מכשר[כא]]. ועוד כתב **רע"א** די"ל דכיון דיש ספק בעיקר המעשה מהני ברי וחזקת כשרות אף לר' יהושע. [אבל הק' דבדברי תוס' ושא"ר בסוגיין משמע דחיישינן מדאפקרה, ואסורה לר' יהושע].

שמה) **ועוד וכו' הלכה כר"ג וכו' ובהא כי לא מודה וכו'. תוס'** (בפי' הא') **פי'** דכוונת הגמ' דאף לולי טעם דמודה [ואינו מכחיש].

ותוס' (לקמן פה: וב"מ ע.) הק' דנימא ד'ועוד' פי' דכל טעם לחוד ל"מ, אלא יועילו צירוף שני טעמים יחד. ותי' דאם לא נחשב רוב כשרים לא מכשיר ר"ג, והכא כולן פסולים. וע"כ דכוונת רב יוסף דכל טעם מהני בפנ"ע, דכי לא מהני טעמא דמודה וכו'.

ורע"א (לקמן פה:) הק' דמ"מ נימא דבעי צירוף לענין לכתחילה. וכתב דלולי דברי התוס' היה אפ"ל דפשיטא לגמ' דהטעם דמודה מהני אף לר' יהושע, ולכן ע"כ אינו צירוף.

שמו) **תו"י ד"ה חדא [הב']**. דבהא לא מכשיר ר"ג כיון דהוה ברי וברי כדאמר (טז.). [וכ"כ רוב

דהוחזק דמסתמא הרוב מהבעל. ותולים שנתעברה מהבעל. אבל בגמ' בחולין י"ל דהוה רובא דליתא קמן. וכגון דלא ידעינן כלל שזינתה].

טו. דהך חזקה דרוב בעילות אחר הבעל תליא במציאות, ואף כשאינה אשתו ע"פ דין. כיון דמיוחדת אצלה.
[אבל **הפנים יפות** (לבעל ההפלאה, ויקרא יח ט) כתב דלא אמרי' רוב בעילות אחר הבעל היכא שאסורה עליו מחייבי כריתות, ואף דמיוחדת לו. וביאר דהא לא חילקה תורה אפי' נתייחדה לבעלה רק פעם א', אלא [דהוה רוב בעלמא] דרוב הנבעלות מבעליהן. אבל בחייבי כריתות אדרבה לדידיה איסור כרת ואיכא למיתלי טפי באחריני. [ולא הוה בכלל החזקה שמסרו חז"ל]].

טז. ואפשר דהוה סברא בגדר מדאפקרה נפשה, דכיון דמיוחדת לא הוה הפקר. ולא תלי בקנין אישות או בהיתר ע"פ דין.

יז. אבל **רע"א** (משניות יבמות ב כא)] נסתפק במי שאנס או פיתה אשה, והבן שנולד נשא אשה ומת בלא בנים. נחשוש מדאפקר נפשיה, שמא הוליד בן ממקום אחר [ודן דאומרים כן אף אצל הבועל]. ומהני סברא זו לחשוש לדבר שלא ידענו מעולם.

יח. **והחזו"א** (א א) ביאר דעיקר טעם דינים אלו שתולים את העובר בביאה הידועה, כדאמרי' (יבמות קטו:) בעובדא דשומשמי דכל שאינו מצוי כלל אחריני תלינן בידוע [וכמ"ש **תוס'** (חולין יא: ד"ה כגון) דאף לולי רוב בעילת אחר הבעל, המ"ל דאזלי' בתר חזקת צדקת. אבל בארוסה דסוגיין ל"מ].

יט. אבל **האחרונים** (חת"ס) הביאו מדברי **הרמב"ם** בפיה"מ שכתב דאע"פ שנתייחדה עם אדם ידוע, והוא בתכלית הכשרות נפסלת לר' יהושע וכו'. וצ"ב א"כ אמאי נפסלת. והאחרונים ביארו דחיישינן מדאפקרה נפשא. [וצ"ל דעד שתביא ראיה לדבריה לאו דוקא]. אמנם **בפיה"מ הנדמ"ח** (וכן הגיה הברוך טעם) הגיר' אע"פ ש'אומרת' שנתייחדה וכו'. וקמ"ל דאינה נאמנת.

כ. **והאחרונים** הק' כן ברישא במדברת, וכן במעוברת דסיפא. אבל לדברי חי' ר' שלמה ברישא לא תאסר מדאפקרא נפשה, ודוקא במעוברת שייך סברא זו.

כא. וכתב דאף למש"כ **תוס'** (לעיל ט. ד"ה ואי) דלא הוה ס"ס כשיש רוב. מ"מ היכא דהוה ספק במציאות מצטרף להחשב רוב, וכמ"ש הריב"ש [עי"ש, ומבואר ברע"א דכוונת הריב"ש דתליא בספק מציאותי או בדין. ולא משום שבפועל מצטרף לרוב].

ראשונים]. בגמ׳ (שם) קאי אדברי ר״ג לענין ממון, דבברי וברי אין לה כתובה. ומבואר בתוס׳ דהשווה הנידון. אבל **הר״י מלוניל** דחה דדוקא בתרי בבי קמייתא, דאית בהו ממונא, אמרי׳ אוקי ממונא בחזקת מריה. אבל איסורא דל״ל צד ממונא לר״ג נאמנת אפי׳ בברי וברי[כב].

והרא״ש (כט) הוסיף ועוד דקי״ל כר׳ יהודה (קידושין עח:) שנאמן לומר על א׳ מבניו שהוא ממזר [מדין יכיר]. וכ״ש על עובר זה. וכ״ב **הריטב״א** (יבמות סט:) דהתורה האמינה אף לומר שאינו בנו. וכ״פ **הרמב״ם** (איסו״ב טו יז) שאפי׳ היה בחזקת בנו ואמר הרי הוא ממזר נאמן.

והרמב״ם כתב דאפי׳ הכי האשה אינה בחזקת זונה ליאסר לכהן[כג], ואם נשאת לכהן לא תצא, וולדה ממנו כשר. ומבואר ברמב״ם דנאמן על הבן מדין יכיר, אבל ל״מ טענת ברי שלו להכחישה[כד]. **והגר״א** (ד סז) דן די״ל [דאף הרא״ש מודה בזה] דדוקא בבנה דאין חזקת כשרות. אבל בדידה מהני ברי וברי, כיון דיש לה חזקת כשרות.

אבל **התוס׳ רי״ד** (כאן עה״ג) כתב דאף אם מכחיש האשה נאמנת [והוכיח כן דאף אם אינו לפנינו, האיך יתירו הא מסתמא יבא ויכחיש]. **והתוס׳ רי״ד** (קידושין עה. ועח: ובס׳ המכריע סד) ביאר דהא דהאמינה התורה לאב ״יכיר״ היינו כשהאם אינה מכחישתו, אבל כשמכחישתו היא נאמנת. ועוד הוסיף **התוס׳ רי״ד** (ס׳ המכריע שם וב״ב קכח; וריא״ז בלשט״ג) דדוקא על בנו האמינה תורה, ולא על מי שאינה בנו[כה]. ואינו נאמן לומר על מי שמוחזק כבנו שאינו בנו[כו] [ומש״ה לא מהני להכחיש].

שמז) **בא״ד ואפי׳ לממזרת אסור דמדאורייתא כשר הוא,** דהאי הוה כדיעבד הלכה כר״ג. [**ובתוס׳ הרא״ש** הלשון דהא בדיעבד הלכה כר״ג]. ומשמע דלר׳ יהושע מותר בממזרת [וכן לר״ג כשאינה טוענת ברי], ונחשב רוב פסולים [ולא אמרי׳ דמשום בודקת ומזנה לא נחשב רוב[כז]], ומדאורייתא אסורה דאין לה חזקה במקום הרוב פסולים. [וע׳ מש״כ לעיל יג:].

שמח) **רש״י ד״ה והא נמי כדיעבד.** ואתה בא לפסול העובר, ולאוסרה על הארוס. **הרשב״א** הביא דרש״י דייק דהנידון אף על העובר. שהרי לאוסרה הוה דיעבד ממש, ובגמ׳ כאן מבואר דהוה ׳כ׳דיעבד.

אבל הביא בשם **הראב״ד** דהיתה ארוסה, וכיון דעדיין לא נשאת נחשב ׳כ׳דיעבד[כח]. אבל גבי ולד הוה לכתחילה.

ולפ״ז נח׳ דלרש״י דכלפי הולד איסור קהל הוה דיעבד [דאסור בכל הקהל], ואיסור כהונה הוה לכתחילה. ולראב״ד כשלא נשאת, אף איסור קהל הוה לכתחילה. **והרמב״ן ורא״ה** כת׳ דאף לדעת רש״י איסור קהל נחשב לכתחילה, אלא דהכא אם אתה אוסר את הולד, היא תמאס בעיני בעלה. ונחשב הוצאת אשה מבעלה.

והתוס׳ רי״ד כתב דבסוגיין אם אתה אוסרה, הוה ממזרת ואסורה אף לקהל. הילכך מותרת אף לכהונה, שלא תאסר לקהל. וכ״פ **הבי״ש** (ו לא בסו״ד) דאף במקום רוב ממזרים, והיא אומרת לכשר נבעלתי, הבת מותרת אף לכהן, דא״א לחלק ביניהם. וכתב ומיהו אם היא גרושה יש לחוש שמא בא עליה כהן, והבת אסורה לכהונה.

כב. ובפשוטו כוונתו לחלק בין ממון לאיסור. ועיל״פ דבממון מהני טענת ברי של הנתבע. אבל באיסורין במה יחשב הבועל בעל דבר כלל להכחיש.

כג. [אבל אסורה עליו מדין שויא אנפשיה].

כד. **והבית מאיר** ביאר דבנידון פסלות האשה הבעל אינו בע״ד, ולכן ל״מ ברי דידיה.

כה. ומשמע דכ״ד תוס׳ כאן דכתבו רק משום ברי וברי.

כו. וכתב דהא דנאמן לומר שהוא ממזר, היינו כשאומר שנולד מעריות [ועוד דנו **האחרונים** ע״פ דברי **בה״ג** (הו׳ בתוס׳ ב״ב קכז:) דע״י הכרת בכורה, שאומר שהקטן בכור, י״ל דמהני במיגו. אבל **התוס׳ רי״ד** (שם) חלק על דברי הבה״ג]. [ולא אמרי׳ דממ״נ אינו בנו, דאילו הוא בנו וכו׳. דהא כעי״ז אמרי׳ (יבמות מז.) לדבריך עכו״ם אתה ואין עדות לעכו״ם. ודעת **שא״ר** דהאמינתו תורה כיון ד׳הוחזק׳ כבנו].

כז. וכמ״ש **תוס׳** (יג:). [ויל״ד דבארוסה לא שייך בודקת דרק הארוס מותר לה. אבל א״כ הדרא קוש׳ אמאי נאמנת לר״ג נגד רוב].

כח. [ומבואר דנח׳ הראשונים האם לאסור ארוסה נחשב כמוציא אשה מתחת בעלה. **והחזו״א** (ז יב) ציין דתליא בב׳ גרסאות **בירושלמי** (הו׳ ברשב״א יבמות כו). ובגמ׳ (גיטין פח:) נח׳ לענין קול דבתר אירוסין].

אלמנת עיסה

שמט) **על אלמנת עיסה וכו'**[כט]. **פרש"י** שבאה מכח ספק חלל, שבעלה גירשה בספק[ל], ומת. ונשאת לאחר. והביא בשם **הר' יוסף ט"ע** דהוה ס"ס, ספק נולדה מראשון [קודם גט], וספק משני[לא]. וספק האם הגט הוה גט. ודעת **תוס'** ושא"ר שנתערב במשפחה ספק חלל.

שנ) **התם אשה נשאת בודקת ונשאת. פרש"י** וי"ל שבדקה והוגד לה וכו'. וצ"ב איזה כח בירור זה, והרי אפי' טענת ברי ל"מ לר' יהושע[לב]. [ויש שפי' דמהני סברא זו להעמיד על חזקה, דעי"ז נחשב שאין כאן מעשה מספק כלל. דאמרי' שבררה ההיתר קודם שחל הספק, בשעה שהיה בידה[לג]].

שנא) **א"ל ר"ג וכו' שהכהנים שומעים לכם לרחק וכו'.** [אפי' בספק ספיקא[לד]]. **הרמב"ם** (איסו"ב יט כג) פסק דלא תנשא לכהן, ואם נשאת לא תצא[לה]. **והגר"א** (ב כז) ציין שהרי ר"ג אמר רק שאין מושיבין בי"ד לקרב. [ולרחק משמע דלא תנשא משום מעלת יוחסין]. אבל בדיעבד לא תצא.

שנב) **הכא תרי ספיקי**[לו]. לפירוש הר"י ט"ע ברש"י, וכן לתוס' ושא"ר הוה ס"ס כפשוטו. [וע' בסמוך לפי' הא' ברש"י].

ולר' יהושע מהני ספק ספיקא ביוחסין. **ובשו"ת הרשב"א** (א תא) הביא מסוגיין דהיתר ס"ס אלים מרוב, דרוב כשרים ל"מ לר' יהושע [משום מעלה ביוחסין], ואילו ס"ס מהני[לז]. [אבל לר"ג לא מהני ס"ס לכתחילה[לח] ביוחסין[לט]. וע"ע רשב"א (לקמן טו.)].

והבי"ש (ב טז) כת' בעיסה שנתערב ספק ממזר, הבת מותרת מדין ס"ס. דר"ג לא החמיר אלא בכהונה[מ]. [וחלק על **הב"י**]. וע' בית מאיר (שם).

שנג) **שם. ובשו"ת הרשב"א** (שם בסו"ד) הביא מסוגיין דהיכא דנתערב ספק איסור בהיתר, מותר מדין ס"ס. אבל הביא דדעת **ר"י** (הו' באריכות בתוה"ב ד ב כד: בדה"ס, ובשו"ע יו"ד קי ט) דספק טריפה שנתערבה לא דנים ספק ספיקא. אלא היכא דהתערובת נתערב בתערובת אחר[מא]. אבל ספק א' בגוף וספק א' בתערובת לא חשיב ס"ס. דכיון דעמד לפנינו בספק איסור, כששוב נתערב א"א לדונו מצד ס"ס.

כט. לתוס' (ושא"ר) עיסה פי' תערובת. **והשיטמ"ק** פי' לדעת רש"י דמחמת ערבוב דברים נחשב עיסה.

ל. ולא מעמידים על חזקתה שכשירה לכהונה. [וע"ע **תוס'** (לקמן כג.), ולתוס' יבמות סח. הוה כלל דמעלה ביוחסין לא סמכו אחזקה].

לא. והריטב"א (קידושין עה.) הביא בשם **רש"י** (שם, וליתא לפנינו) דפי' דבעל הא' [נתן ספק גט] והחזירה. [וספק קודם גט וספק אח"כ, וספק אי הוה גט]. [**והשיטמ"ק** ביאר דבזה ניחא דלא נשא באיסור ג' חדשי הבחנה].

לב. ויש לדחות דלאחר מעשה ל"מ טענת ברי, דשמא נפסלה ועי"ז הוה נוגע וחשש משקר. אבל קודם שעושה מעשה יש אומדנא שתבברר.

לג. [דאילו היתה טוענת ברי שכשר קודם שנשאת לו היתה נאמנת. ובשעה שנשאת לו היה נחשב גילוי מילתא בעלמא].

לד. והמהרשד"ם (אה"ע רלה, הו' בבאר היטב ו ב ופתח"ת ז ב) כתב דכהני דידן, דהוה כהני חזקות, מותרין בשבויה. דהוה ס"ס [שמא אינו כהן, ושמא היא לא נפסלה]. [**והשעה"מ** (יט כג) האריך לדון בגדרי ס"ס]. **והשעה"מ** כתב דאף דבס"ס קי"ל דלכתחילה לא ישא, היינו בכהן ודאי. אבל בספק כהן לא עשו מעלה.

והפוסקים (שם ובפתח"ת שכב ג) חלקו דכהני חזקות אינו בגדר ספק. ועוד חלקו דשבויה אסורה בתורת ודאי. ואינו מצטרף לס"ס.

לה. [וע"ע **ברשב"א** טו. דמשמע דלא קי"ל כר"ג בזה].

לו. ותוס' (יג. ד"ה ואין) **והראשונים** דנו האם 'נסתרה' הוה ס"ס, או דנחשב דודאי נבעלה, ורק ספק כשר ספק פסול.

לז. אך לכמה דברים רוב עדיף מספיקא ספיקא, דבספק טומאה ברה"י מהני רוב ולא מהני ספק ספיקא [וכדאי' לקמן טו.]. וכן להוצאת ממון [לצד דל"מ ספק ספיקא להוציא ממון]. ויש שפי' דהתם הגדר דהוכרע על כל ספק בפנ"ע [ויתבאר לקמן טו.], אבל ביוחסין לא הוה גדר הכרעה לאיסור, אלא החמירו דצריך בירור גמור. וכלל הספק ספיקא נחשב דליכא צד איסור.

ועוד יש שפי' דגדר הכרעת רוב הוא לנקוט כרוב כנגד המיעוט, אך עדיין יש מיעוט, אבל גדר הכרעת ס"ס דלא הוחזק כאן מיעוט. ומש"ה אף דיש בו מעלת רוב, אך אין בו חסרון דכל רוב ג"כ הוחזק מיעוט.

לח. ומ"מ אם נשאת לא תצא. **והגר"א** (ב כז) ציין דר"ג אמר דאין מושיבין בי"ד לקרב. [ולא אמר דהוה איסור גמור].

לט. והעירו דבלשון הגמ' 'הילכך' משמע דתליא בהדדי, דכיון דאלים ברי ל"מ ס"ס. אמנם לכאורה אין שייכות בין הדברין. וצ"ל ד'הילכך' הוה סיכום בעלמא.

מ. דר"ג אמר דהכהנים שומעים לרחק, משמע דהוה סברא בכהונה.

מא. והרשב"א (תוה"ב שם) הק' דבס"ס (לעיל ט.) לא הוה ב' תערובות. אך תי' דהתם אי אפשר לזו לבא לפניך אלא בשתי ספיקות. משא"כ בספק בגוף וספק בתערובת היאך נתיר, וכבר אסרתה.

והרשב"א הק' דבסוגיין כשנתערב ספק איסור מותר מטעם ס"ס. וכה"ק הפנ"י.

והבי"ש (ב יד) כתב דבסוגיין [לענין פסול כהונה] האשה עומדת בחזקת כשרות. ואף דהחמירו לענין יוחסין [דל"מ חזקתה], כה"ג מהני ס"ס כזה[מב] [ועיקר ההיתר לא הוה משום ס"ס]. והבי"מ (ב ה) תי' דהכא על האלמנה הזו נולדו ב' הספיקות כא'. והביא מדברי הש"ך (יו"ד קי ס"ס ד) דבתרנגולת ספק טריפה, הביצה שנמצא [וספק ממנו] מותרת, [דהביצה הוה נידון חדש בפנ"ע] ובביצה הוה ב' ספיקות בגופה. [והביא כן בשם המנחת יעקב מג כד].

והאבנ"מ (ב ד) חלק דהתם יש נידון בפנ"ע על הביצה, דהוה ספק מאיזה תרנגולת הגיעה. אבל היכא דהתרנגולת עצמה נתערבה, וידוע דנולד מרנגולת ביצה זו אסורה. ודינה כתרנגולת עצמה, וכמו אילו חתך חתיכה מהתרנגולת. וה"נ בסוגיין ידוע דדין הבת כדין אביה.

שנד) **רש"י ד"ה תרי ספיקי**[מג]. והיא עצמה לא נאסרה אלא מספק, וזו שבאה מחמת בנה קרי ליה ס"ס. [ואף דלפי' זה אין כאן ב' ספיקות]. השיטמ"ק כת' פי' לדבריו דהתם [מדברת ומעוברת] נולד הספק בעצמה, דקאתי מכח ודאי. וכיון שנולד בה ספק איתרע חזקתה. והוה חזקה רעועה. אבל באלמנת עיסה הספק נולד מחוצה לה. דנולד הספק באמו של העיסה, והאשה מוחזקת בכשרות ואתה בא לפוסלה מכח ספק. אל תפסלנו והעמידנה על חזקתה. ונחשב תרי ספיקי דהוה ספק הבא מכח ספק[מד].

ועוד הביא השיטמ"ק (בשם קונטריסין, וכ"כ הרש"ש) דכוונת הגמ' ב' חזקות. שאמו היה לה חזקה בגופא[מה], וגם האלמנה יש לה חזקה בגופה. [וב' חזקות מהני ביוחסין].

שנה) **הילכך לר"ג אלים ליה ברי וכו'. הריטב"א כת'** דלאו משום ברי לחוד, אלא דמסייע ליה חזקת הגוף, וכדאי' לעיל[מו]. אבל הרא"ש (יח לעיל ט.) הביא דמבואר דטענת ברי לחוד מהני. וכ"כ התוס' הרא"ש (יג:) בשם הר"ש דר"ג אלים ליה ברי, ומש"ה עדיף משבויה.

שנו) **תוד"ה אלמנת.** וי"ל דבת העיסה אין לה חזקת כשרות וכו'. רע"א הק' דקי"ל כמ"ד (יג:) דהמכשיר בה מכשיר בבתה, א"כ אף לבת מהני חזקת האם. ותי' דהא דחזקת האם מהני לבת היינו משום דהבת גרירה בתר אמה [כיון דהאב אינו ידוע]. אבל באלמנת עיסה דהאב לפנינו ומחזיקין אותו לספק חלל, א"כ הבת נגררת אחריו ואף היא ספק פסולה. וא"א לומר דתגרר בתר אמה, דהא יש לגררה ג"כ לאביה. [וזה ע"ד מש"כ השמעתתא (ד ד) דהא דחזקת האם מהני לבת הוא משום דהודאי מכריע את הספק].

והבית יעקב תי' דלעיל אמרי' דהחזקה מכריע את הספק, וממילא אף הבת כשירה [כיון דאין הבועל לפנינו]. אבל לא שייך לומר דחזקת האשה תברר שהאיש אינו חלל[מז]. ואף דמחמת הספק לא מוציאים את האשה מחזק', אבל חזקה כזו ל"מ להכריע את גוף הספק. [ומבואר בדבריו דיש ב' גדרים של חזקה, ובעלמא מהני חזקה להכריע את שורש הספק, וממילא מהני לכל התולדות. אבל לקמן טו:].

מב. ובנידון ספק ממזר, מדאורייתא בלא"ה מותר. ובאיסור דרבנן קי"ל דמהני ספק א' בגוף וספק בתערובת.

מג. וכ"כ **ר"ת** (ס' הישר יח) דס"ס בסוגיין לאו ס"ס ממש, דאל"כ אמאי לא מהני להכשיר את הבת. אלא דבאמה הוה 'תרי ספיקי', ובבת הוה חד ספיקא [וצ"ב כוונתו].

מד. וכ"כ **בתוס' הרא"ש** (קידושין עה.) דקרי ליה ס"ס שהפסול שלה מחמת בעלה.

מה. ואף שהאם לא באה לפנינו [מהני חזקתה לבת]. [ונפק"מ באופן שאין חזקה לאם, כגון אסופי, האם פוסל בביאתו. וע"ע לקמן טו:].

מו. בפשוטו כוונתו לל"ב (לעיל יב:) דסברת ר"ג [לגבי כתובה] משום ברי וחזקה [**והריטב"א** (שם) כתב דהך לישנא עיקר]. [ולפ"ז מבואר בריטב"א להדיא דהמח' גבי יוחסין תליא במח' בממון]. [אך יל"פ דכוונת הריטב"א לגמ' (לעיל יג:) דלדידה יש חזקת כשרות, ולגבי בתה אין חזקה].

מז. והביא מש"כ **בחוו"ד** (נ) בשם **התבו"ש** דאם בהמה אכלה ספק חילתית [עשב המטריף], ל"מ דחזקת הבהמה [שאינה טריפה] להכריע שהעשב אינו חילתית. אף דהבהמה בחזקתה.

הכא דשורש הספק תליא בדבר מסופק ועומד, הוה גדר חזקה נוסף, אל תפסלנו מספק]. וע"ע **קוב"ש** (ח"ב ב).

והתוס' הרא"ש (קידושין עה.) רמז עד"ז שיש לחלק דהכא נודע ספק פסול במשפחה זו, ולבת אין חזקת כשרות. ומעלה עשו ביוחסין לפוסלה מס"ס. אבל התם [בראוה מדברת ומעוברת] דאין פסול הבת אלא מספק שאירע באם, לא יתכן להחמיר בבת יותר מן האם.

ומבואר בתוס' דמהני חזקת האלמנה להתיר, ואף ששורש הספק אינה בעלמא. והאחרונים הק' דלכאורה סותר למש"כ **הרמב"ן** ו**הריטב"א** (חולין פו, נדה יח, עירובין לו) דל"מ חזקת העיסה, היכא דודאי נגע התינוק בעיסה. דכיון דאין חזקה על התינוק, ודין העיסה כדין התינוק [ומשמע דהטעם דבעי חזקה בשורש הספק][מח].

והקוב"ש (ח"ב ב) כת' [ע"ד דברי הבית יעקב הנ"ל] דכיון דאינו שורש הספק ל"מ חזקה להכריע, אבל שייך חזקת הנהגה. [וע"ע קה"י טו]. **והחזו"א** (טהרות ג ד) חילק דטומאה שאני דולד הטומאה כעצם הטומאה של אב.

שנז) **תוד"ה תנו רבנן.** קשה לר"ת, א"כ לר' יוסי דלמנת עיסה כשרה. [דתוס' נקטו דקאי ארישא]. ור"ת גריס איזוהי עיסה, ולענין בת קתני. [**הפוסקים** (אה"ע ב) האריכו לדון האם כוונת ר"ת דבת העיסה כשירה. או דבמסקנת התוס' לא איירי ארישא. וע' אבנ"מ ב ג].

דף יד:

שנח) **כל פסול דקרי ליה ושתיק וכו'. פרש"י** (ד"ה כל שאין) דמי שאין מכירים בו, ושמענו שפוסלים אותו ושותק פסול. משא"כ אלמנת עיסה שאנו מכירים ספיקו. לפ"ז כוונת הברייתא דאף דהקילו בס"ס [ע"פ חזקה], כשיש הודעה ע"פ שתיקותו לא הקילו. אבל **תוס'** (בע"א) נקטו דקאי אאלמנת עיסה דרישא, וכה"ג כששותק הוה הודאה. וכ"כ **הרמב"ן** **וריטב"א** דמשמע דקאי ארישא.

והרמב"ן ו**רשב"א** כת' דלא נאמרו הפסולים האלו אלא במשפחה שנטמע בה ספק פסול. אבל במוחזקין בכשרות, אדרבה כי שתיק מיוחס טפי, והיינו מיחסותא דבלל [כדאי' בקידושין עא:]. **והריטב"א** הוסיף דאיירי באופן של ספק ספיקא דלעיל, וע"י שתיקתו הוה הודאה שהוא מן הספק הוה חדא ספיקא ואסור.

והפוסקים הק' דבלאו הכי בת העיסה פסולה לכהונה[א], וכמ"ש **תוס'** (בע"א ד"ה אלמנת), ובאלמנת העיסה נח' ר' יהושע ורבנן. **והב"ח** תי' דאיירי הכא בחשש שנתערב, ואין עדות שנתערב. **והבי"ש** (ב יב) נקט דר"ת פליג, וס"ל דבת העיסה כשירה. **והבי"מ** תי' דנפק"מ דכיון דשתק לא יהני בדיקת אמו.

והחלק"מ (ב ז) כתב דהיכא דשתק, א"כ אמרי' שנמצא הפסול, ומתירים את שאר המשפחה. [**והאבנ"מ** (ב ב) ביאר דגדר השתיקה בסוגיין הוה דתורת 'אומדנא'. ולא מגדר הודאה דאדם נאמן על עצמו[ב]]. **והבי"ש** (ב יא) חלק.

שנט) **רש"י ד"ה אמר ר' יוחנן.** אדם כשקוראים אותו ממזר הוא צווח וכו'. מבואר דאיירי דוקא כה"ג, אבל שאר בנ"א אין ראיה. וכ"כ **הרמב"ן** ['יש לי לפרש'] שקורין לו ממזר צווח, וכשחוזרים וקוראים לו חלל שותק. וכתב דעפ"ז יל"פ דאיירי בכל המשפחות, דבאופן כזה הוה הודאה גמורה. אבל **בתוס'** מבואר דהוה ב' אופנים [ונח' בסברות הפוכות].

והרמב"ם (איסו"ב יט כב) **הביא** [בסתם] דכל שקורין לו ממזר ושותק, חוששין לו ולמשפחתו, ואין נושאין עד שבודקים אותם.

והראב"ד כת' דלא אמרו לפסול אלא בדורות הראשונים, שהיו בי"ד נזקקין לאדם המחרף את חבירו, ומענישים[ג], וזה ששתק ולא צווח לב"ד כבר

מח. ודלא **כרש"י** (קידושין פ: ושם) דחזקת העיסה עומד כנגד רוב שהעיסה טמא משום דתינוקות מטפחים.

א. **והרש"ש** הגיה בדברי **רש"י** (ד"ה והא) משיאין (בנותיהן) [נשותיהן]. דבנותיהן בלא"ה אסורין. [אבל העירו דברש"י מבואר דלא קאי בעיסה שנודע ספיקא כלל, ובנותיהן ג"כ מותרות].

ב. וביאר דבלאו הכי אסור מספק, משום מעלה בכהונה. וכתב דגבי עיסה של ממזר, כיון דבממזר לא החמירו בספק ספיקא. א"כ אוסרים אותו מחמת הודאתו, ושתיקה כל שהוא הוה הודאה לאסור.

ג. דהקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים [כדאמרי' קידושין כח.].

הודה. אבל עכשיו השותק על המריבה הרי הוא משובח אא"כ קורין לו שלא בשעת מריבה. והגר"א (ב כ) ציין לגמ' (קידושין עא:) שתיקותא דבבל הוה יחוס[ד], דבבבל לא דנו דיני קנסות וכמו בזה"ז[ה].

א"ר יוסי רוב העיר וכו'

שס) **א"ר יוסי מעשה בתינוקת וכו'** אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה. **הראשונים** (יבמות נו:) הביאו מהמשנה כאן דאף מחמת אונס נפסלת לכהונה, ובגמ' (שם) נח' ב' לשונות האם אונס איקרי זונה [או רק טומאה, לענין אשת כהן].

ותוס' (יבמות נט: ד"ה הא) הוכיחו מכאן [דלהלכה] פנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, דרב פסק כר' יוסי.

שסא) **אם רוב אנשי העיר משיאין וכו'. תוס'** (יבמות סז:) הביאו מסוגיין דר' יוסי לא חייש למיעוטא, ותי' דברובא דאיתא קמן לא חיישי' למיעוטא[ו]. **והרמב"ן** (שם) כת' דלכתחילה חייש למיעוטא, וסוגיין הוה בדיעבד. **א"נ** בקרונות של ציפורי דהוה תרי רובי. [וכדאיתא בגמ' בסמוך[ז]]. **והריטב"א** (שם) הוסיף דתרי רובי הוה מיעוטא דמיעוטא. א"נ האשה עומדת בחזקתה, ולא מהני מיעוט להוציא מחזקתה.

שסב) **שם. אם רוב אנשי העיר וכו'. פרש"י** (ד"ה אם) שאין רוב בני העיר מהפוסלים וכו'. [במשנה משמע דבעי רוב כשרים, אבל ברש"י משמע דמהני כל שאין רוב פסולים. וע' חת"ס ורש"ש[ח]].

ורע"א הק' בעיר שיש כ"א כשרים וכ' פסולים, כשא' מבני העיר נושאה, הרי יודע שהוא לא בא עליה, ואינו בכלל הספק[ט]. ובלעדיו הוה רק מחצה כשרים, ולכן כלפיו אין רוב[י]. וכתב דצ"ל דכוונת המשנה 'רוב' כשרים, היינו בלעדי זה הבא לישא[יא].

והרש"ש חלק דלענין כל דפריש[יב] מהני אף מי שאינו בכלל הספק. והביא דאמרי' רוב אף בב' שובכות, וכדאי' (ב"ב כג:) דמייחסים את הניפול לשובך דנפיש. [שנשאר בו יותר יונים]. והרוב נקבע ע"פ הנשארין בשובך, ואף שאין ספק שהם נשארו במקומן. והספק רק בניפול הנמצא, דאמרי' מרובא פריש[יג]. [וביארו כוונתו דגדר הרוב ע"פ הצדדים ואפשריות של פרישה[יד]. אף שנתברר שניפול זה לא פריש]. וכתב עפ"ז אם היה בחנות הכשירה מ' חתיכות מרובעות, וי' משולשות. ובחנות הטריפה ל' חתיכות משולשות. אף דנמצא חתיכה משולשת כשירה, דאזלי' בתר רוב חתיכות [דהוה מין א', ואף דיש בירור דחתיכה זו לא פירשה].

שסג) **שם. משיאין לכהונה[טו]. האחרונים** דייקו דמשמע דחיישינן רק לפוסלים לכהונה. והרי בסתמא יש גם מיעוט קרובים [דהולד ממזר],

---

ד. **והגר"א** הביא דבגמ' (שם) אי' דבבני מערבא בדקו מאן דקדים ושתיק, הוא מיוחס טפי. [דצריך למחות ואח"כ קדים ושתיק]. ואילו בבבל משמע דשתקו לגמרי.

ה. [ולפ"ז כוונת הראב"ד, דאף בזמן הגמ', במקום שלא דנו דיני קנסות].

ו. וכ"ד **תוס'** (יבמות קיט.) דר' מאיר לא חייש למיעוטא ברובא דאיתה קמן, דלא פליג אמתני' דט' חנויות. ודלא כפשטות הגמ' (שם).

ז. ואף דבגמ' מבואר דדוקא משום מעלה דיוחסין צריך ב' רובי. היינו לשאר תנאים דלא חיישי למיעוטא [וכתנא דט' חנויות].

ח. ואפשר דצריך לסרס כוונת רש"י דרוב אנשי העיר אינם מהפוסלים. [ו'אין' קאי אפוסל, ולא קאי ארוב].
ויש שפי' דרש"י קאי לפי ההו"א דמתני' ר"ג היא ומשום טענת ברי, ואפי' מחצה. [אלא דהגמ' מק' דקי"ל דר"ג מכשיר אפי' רוב].

ט. וה"ה אם יברר על כמה מהכשרים שלא היו בשעת מעשה, עי"ז יתמעט מהרוב.

י. והביאו כעי"ז כתב **רע"א** (חו"מ רנט) במצא אבידה בעיר כ"א ישראל וכ' נכרים, שהמוצא יודע שלא נפל ממנו.

יא. ועוד אפשר דבמקום מחצה אשה זו תהא מותרת לעלמא, ואסורה לכהנים לבני העיר.

יב. משא"כ לענין ביטול, בזה נידון הספק רק במה שיש להסתפק דאפשר שנפל ממנו.

יג. וציין למשנה (תרומות ד ח,ט) לענין דימוע, דנח' התנאים האם מצטרף דבר שודאי ידוע שאינו אוסר. [**והאחרונים** דחו דאין ראיה מביטול ברוב לגדר הלך אחר הרוב].

יד. דאף מי שלא פריש היה ראוי לפרוש.
ויש שחקרו האם יסוד רובא דאיתא קמן הוה מחמת סבירות, דהסברא נותנת שבא מכאן. או דיש גדר הכרעה לייחס לצד החשוב. א"נ דנים את הצדדים ואפשריות שהיו נופלים, ומכריעים ע"פ רוב הצדדים.

טו. **פרש"י** להשיא בנותיהן ואלמנותיהן לכהונה. דכל מי שבתו פסולה לכהונה פוסל את האשה בביאתו [עד"ז אמר רשב"ג (יבמות סט.) דכל שאתה נושא את בתו אתה נושא

ויצטרפו להחשב רוב פסולים[טז]. וכ"כ **הנמוק"י** (יבמות סט: כג: בדה"ר) דמיעוט פסולים היינו ממזר ואביה ואחיה[יז]. **והשמעתתא** (ד כב) תי' דדעת **הפוסקים** דלא חששו אלא לפסול הקבוע במקומו. אבל אין פסול של הקרובים בגופם.

והפלאה (יג.) הביא דברי **הירושלמי** דהטעם שהחמירו משום דהזונות רצים אחר הפסולים. ובקרובים ל"ש כן[יח].

שסד) **א"ל רבא לר"נ ריב"נ דאמר כמאן**[יט] **וכו' א"ל הכי אמר ר"י אמר רב וכו'**. [דאיירי בב' רובי וכו']. **ופרש"י** לעולם כר' יהושע וכו'. **והבעה"מ** כתב [ע"פ רש"י] דלר"ג [אף כשאינה טוענת ברי] סגי בחד רוב. [ויש מח' נוספת בין ר"ג לר' יהושע אי מהני רוב, מלבד המח' אי מהני ברי]. **והמלחמות** הק' דלפ"ז כל הסוגיה דלא כהילכתא. **ועוד** דבכ"מ משמע דלר"ג אף ברוב כשרים בודקים את אמו, ובלא בדיקה אינה כשירה.

והרשב"א כתב דלר"ג אפי' תרי רובי ל"מ, דס"ל (לעיל יד.) דאפי' ס"ס ל"מ ביוחסין. וכ"ש רוב[כ], ואפי' תרי רובי[כא]. **והרשב"א** הוסיף ומ"מ רב ס"ל כר' יהושע [דמהני ס"ס ורוב]. וכי היכי דאלימי תרי ספיקי, ה"נ אלימי תרי רובי ביוחסין. [ומדינא חד רובא סגי, אלא משום היכר מעלת יוחסין עד דאיכא תרי רובי].

אבל **תוס' ושא"ר** כת' דהגמ' קאי אף אליבא דר"ג. **ותוס'** (בתי' הא') מבואר דהיכא דלא טענה ברי אין מח' בין ר"ג ור"י. וכ"ד רוב **ראשונים** דכשלא טוענת ברי צריך ב' רובי לר"ג.

ובתי' הב' בתוס' כת' דקאי לענין לכתחילה, ואף בטוענת ברי צריך ב' רובי לכתחילה[כב]. [וכ"כ **הר"י מגאש** דקי"ל לענין לכתחילה דבעי תרי רובי]. [ורב חייא בר אשי פליג אשמואל דסגי ברוב לחוד]. וכן **הרמב"ם** (איסו"ב יח יג,יד) פסק דאפי' טוענת ברי אסורה לכתחילה עד דאיכא תרי רובא. **והכס"מ** (וב"י ו) כת' דאף ר"ג גופיה לא הכשיר לכתחילה[כג] [למסקנא] עד דאיכא רוב כשרים. והגמ' כאן מבארת דרוב, היינו תרי רובא.

אבל דעת **שא"ר** דאף לכתחילה סגי בחד רוב וטענת ברי (וכדברי שמואל יד.) [ודוקא לר' יהושע או בלא טענת ברי צריך תרי רובי].

והכס"מ כת' דמשמע מדקדוק הרמב"ם דהיכא דאינה טוענת ברי[כד], אפי' כשיש תרי רובי אסורה לכתחילה.

אלמנתו. והתנאים שם נח' בגר עמוני ומואבי ומצרי שני דבתו כשירה לכהונה, ואלמנתו פסולה].

טז. והביאו דה**נודע ביהודה** (אה"ע ת כז) החשיב קרובים כחלק מהפסולין לכהונה.

יז. וכ"כ **רש"י** (קידושין עג.) [גבי שתוקי ואסופי] מיעוט פסולים כגון קרובים וממזרים. [אלא דהתם לא קאי בנידון ספק מי הבועל, אלא איזה ממזר יש בעולם].

יח. **והחזו"א** (ז יב) הביא דמבואר בגמ' (סנהדרין סד.) דאהנו [ביצה"ר] דלא ליגרי בקרובים.

יט. **הר"י מגאש** (בשיטמ"ק) הק' דנימא דטעמא דנפשי' קאמר, ור' יוסי תנא הוא ואמר דוקא רוב כשרים. ותי' דדרך המשנה להביא מעשה לסייע, ומשמע דקאי אדלעיל. דאי פליג צ"ל דחסורי מחסרא. ותי' דלעולם לסייע לדברי ר' יהושע, דדוקא משום רוב קרונות הכשירו. ולפ"ז כוונת ר' יוסי להוכיח דל"מ טענת ברי. [וסיים דבמעשה דציפורי איירי דלא טענה ברי, ואפי' הכי ר' יהושע הביא כן. דס"ל דדבריה אינם מועילים כלום. וצ"ב דמ"מ איזה ראיה הביא נגד דברי ר' גמליאל]. [אך תוס' נקטו דקאי אף לר"ג, א"כ לא קאי אדלעיל].

כ. וכדברי **שו"ת הרשב"א** (א תא) דס"ס עדיף מרוב. [אך **האחרונים** חילקו בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, וע"ע בהמשך].

כא. וכ"כ **הרא"ה** ו**הריטב"א** בדעת רש"י. [אך **תוס'** (טו: ד"ה ולרב חנן) כת' דלא מיסתברא דלדורות ל"מ אפי' תרי רובי].

כב. ו**האחרונים** (ע' הפלאה וחת"ס) דנו האם כוונת התוס' דדוקא בטוענת ברי מהני תרי רובי, ולפ"ז בלא טענת ברי אף ב' רובי אסור. או דבכל אופן מהני תרי רובי, וטענת ברי אינו מעלה או מוריד. וכ"כ **הר"י מגאש** (בשיטמ"ק) דמהני תרי רובי אף כשלא ידעה. וע"ע בסמוך בשם הכס"מ והגר"א.

כג. **והכס"מ** ביאר דהרמב"ם ס"ל דסיום התי' דבקרונות של ציפורי, ומעלה עשו ביוחסין (וכדאי' בסמוך). דלכתחילה משום יוחסין בעי תרי רובא. [אך לדברי שא"ר מעלה עשו ביוחסין הוה טעם דר' יהושע (לעיל יג.) דלא מהני רוב כשרים, ואף בדיעבד. ותרי רובי סגי].

ועוד תמה **הט"ז** (ו יד) דהנידון בגמ' (טו.) דיהני רוב, ובזה אי' מעלה ביוחסין. ואילו לדברי הכס"מ קאי לר"ג דבדיעבד מהני ברי אפי' ברוב פסולים, ומשום מעלה לכתחילה ביוחסין צריך תרי רובי. והו"ל לגמ' לדון הטעם דל"מ טענת ברי.

כד. ומשמע מדבריו דברי לבד סגי, ואף בלא בודקת או מיגו.

דתרי רובא בלא טענת ברי לא עדיף מחד רוב וטענת ברי דלכתחילה אסורה. [דלא כתי' הא' בתוס' ושא"ר]. אבל **הגר"א** (ו נב) כתב דאף דעת הרמב"ם דמהני תרי רובא לחוד אף כשאינה טוענת ברי [ואף לכתחילה].

שסה) **תוד"ה כמאן.** או בלא מיגו היכא דא"ל בודקת ומזנה, אבל הכא וכו' ול"ל בודקת ומזנה דהא נאנסה. [ולכן בעי חד רוב כשרים דוקא[כה]]. **והתוס' הרא"ש** (לעיל יג:, וכ"ב השיטה ישנה בשיטמ"ק כאן) **הביא בשם רבינו שמשון** להוכיח מכאן דסברת ר"ג אינו משום בודקת, אלא משום דאלים ליה ברי[כו].

שסו) **בא"ד ואפי' אם נאמר דהכא לא ראוה שנאנסה אלא היא אמרה כן, דאית לה מיגו וכו'.** וכ"כ **תוס'** (בתי') דקו' הגמ' בראוה מדברת אבל לא ראוה שנאנסה, דאיכא מיגו. [וכן תוס' בתי' הב' כת' דאיירי דאיכא מיגו].

והעירו דבמשנה איירי בתינוקת [משמע קטנה], ויל"ד האם שייך דין שויא אנפשיה בקטנה[כז]. וצ"ל דאף בלא הודאתה אסורה משום דראוה מדברת. וכיון דלא טענה ברי שטהורה היא אסורה, ומ"מ יש לה מיגו. ומבואר דיש דין מיגו לקטנה[כח].

ועוד יש לדון האם מהני טענת ברי דקטנה, וקטן אינו נאמן כעד א' באיסורין. ואף לאחר שגדל אינו נאמן על מה שראה בקטנותו, אלא בדיני דרבנן (וכדתנן לקמן כח.).

ולצד דטענת ברי לר"ג הוה מגדרי ברי בממון י"ל דבממון טענתו טענה[כט].

והרשב"א הק' דכיון דנאנסה הוה כשבויה דאינה נאמנת לומר שלא נבעלה, כיון דיכול לבא עליה בע"כ. [וה"נ לא תהא נאמנת אף דלא ראו שבאו עליה, אלא שאנסוה להתייחד במקום סתר]. ותי' דשבויה כסיפא מילתא לומר נבעלתי, ומש"ה אינה נאמנת לומר דלא נבעלה[ל]. אבל הכא כיון דידעינן באונסא, לא כסיפא מילתא לאודויי דנבעלה. ומש"ה נאמנת דאין האשה עשויה לקלקל זרעה[לא]. [ויל"ד האם כוונתו דנאמנת דלא נבעלה, ומש"ה יש לה מיגו[לב]. או דנאמנת דלכשר, משום חזקה דאין האשה עשויה לקלקל זרעה[לג]].

שסז) **בא"ד וכן (ריש יג.) פריך הילכתא אהלכתא, קי"ל כרב נחמן בדיני וכו', ואדרבה וכו' הא קי"ל כרב באיסורי וכו'**[לד]. תוס' הביאו מפסק ההלכה במח' ר"ג ור' יהושע (יג.) דראוה מדברת ומעוברת [לענין פסול כהונה ויוחסין], תלי במח' (לעיל יב:) אי נאמנת לענין הכתובה. [ואילו הלכה כר' יוסי וכר' יהושע ביוחסין, א"כ אף אינה נאמנת לכתובתה. ואתי שפיר כרב נחמן דברי ושמא ל"מ להוציא ממון, ולאו ברי עדיף[לה]].

שסח) **שם.** מבואר בתוס' דאליבא דאמת רב ס"ל כר"ג. **ורע"א** הק' דלהדיא פסק רב (קידושין עה. לחד

כה. וצ"ב דאמאי לא תי' כן הגמ'. **והמהרש"ל** כתב דא"כ הוה בעי תרי רובא.

כו. **והתוס' הרא"ש** דחה דכוונת הגמ' אי כר"ג, ובעית למימר דמכשיר אף בלא בודקת [וע"ד מש"כ תוס' כאן]. ועוד כתב דלמש"כ כאן [דליכא עדים, ויש לה מיגו, נאמנת].

כז. ולצד דשויא מטעם נדר קודם שהגיע לעונת נדרים אין לה נדרים. ולצד דדין שויא אנפשיה שייך לגדר הודאת בע"ד, **המהרי"ק** (פא) כת' דאין הודאת קטן כלום. [ע"ע קצות צו ב, ונתיבות שם ו].

כח. וי"ל דאיירי דטענה ברי לאחר שגדלה.

כט. [וע' מש"כ (לע' יג) אי הנאמנות בסוגיין משום ברי או משום עד א']].

ל. ויל"ד דהברייתא (לעיל יג:) הביאה מהא דשבויה אינה נאמנת לרוב פסולים. ודחו דלזו יש עדים, דרוב עכו"ם פרוצים בעריות. ולדברי הרשב"א עיקר התי' דכסיפא לה מילתא.

לא. אבל שבויה כיון דכסיפא מילתא אינה חוששת לקלקול זרעה. [**והש"ש** (ב טז) הק' דל"מ חזקה זו, ומבואר (יבמות צד.) דאינו חושש לקלקול הזרע].

לב. ויל"ד דהוה כעין מיגו דהעזה, כיון דנחשב שידעינן שנבעלה באונס.

לג. ומהני חזקה זו כמו הא דבודקת ומזנה. [ויל"ד אמאי הוסיף הרשב"א דשבויה לא חששא לקלקול זרעה, נימא דל"מ חזקה זו במקום רוב עכו"ם פרוצים. וכדלעיל יג:].

לד. **והמהרש"א** הק' דפליגי (לעיל יב:) לענין דינא. [ושמואל קאי להדיא לענין דינא, א"כ הילכתא כוותיה]. ותי' דכוונת תוס' להק' על המקשן (לעיל יג.) דמאי חזית דאזיל בתר כלל דהלכה כרב נחמן בדיני, הא יש כלל אחר. וע' מהר"ם שיף.

לה. אך בגמ' (לעיל יב:) מבואר צד להיפך, דשמואל פסק הלכה כר"ג לענין יוחסין. ואיצטריך לאשמועינן דאף בקמייתא הלכה כר"ג, אף דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקתיה. ותוס' נקטו דלאידך גיסא יש בזה ק"ו, ואי הלכה כר' יהושע בבתרייתא, ע"כ דאף בקמייתא.

תי') דלא מהני בדיקת האם, וכר' יהושע. ותי' דהתם קאי לבת. ונידון התוס' להכשיר את עצמה. [ורב ס"ל כמ"ד דפוסל בבת].

דף טו.

אזלה לגבייהו – חשש קבוע – תרי רובי

שסט) **אלא הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדה וכו', גזירה וכו'.** ומשום גזירה דקבוע צריך תרי רובי (ע"ע בהמשך) [ומסקנת הגמ' משום מעלה ביוחסין, וע' מש"כ שם]. ויל"ד בגדר סברת תרי רובי, האם הוה רק היכי תמצא דלא שייך חשש קבוע, או דהוה תוספת הכרעה (וע"ע בסמוך).

והרשב"א כת' והוא שלא נודע מאיזה מקום פריש, מהעיר או מהסיעה. אבל אם פירש מהעיר, הסיעה אינו מסייע.

ולכאורה הוה ספק האם הגיע מרוב זה או רוב זה, ונקרא תרי רובי, דהוה ספק מאיזה רוב. אך לשון הגמ' משמע דנחשב פעמיים דין רוב[א] [וכ"מ בראשונים ע' בסמוך].

והחזו"א (ז ו) כתב דלא נתפרש מהו השיעור הסיעה [ונסתפק האם סגי באורח א', או עשרה וכו']. ושוב כתב שמסתבר דבעי יותר כשרים בסיעה מאשר פסולים בעיר ובסיעה יחד.

והרמב"ם (איסו"ב יח יד) פסק דדוקא כשנבעלה בפרשת דרכים או קרנות שבשדות, שהכל עוברים שם, והיו רוב העוברים ורוב בני העיר כשרים. שעשו מעלה שצריך ב' רובות[ב]. אבל נבעלה בעיר, לא תנשא לכתחילה לכהן, דכל קבוע כמחצה על מחצה. [דבעיר לא נחשב תרי רובי]. **והטור** (אה"ע ו) חלק דאפי' נבעלה בעיר כשהלך הבועל אצלה מהני תרי רובא [וכ"ד שא"ר].

והב"י (ו, וכן הגר"א ו נד) הביא דכוונת הרמב"ם דבעיר חיישינן שמא אזלי' לגבה, וכדעת **רש"י** (ע' בסמוך). וכת' דגזרו אפי' ידוע ודאי שהלך עליה. **והאחרונים** ביארו דלדעת הרמב"ם גדר ההיתר של תרי רובי לא שייך תוך העיר. ומשום גזירת תרי רובי מהני רק בפרשת דרכים[ג]. **והבי"ש** (ו לד) כתב דהרמב"ם כתב כן רק למסקנא דתרי רובי הוה משום מעלה, אבל לס"ד דהוה משום גזירת קבוע, אף בנמצא בעיר.

אבל **הב"ח** (שם) כתב דהרמב"ם ס"ל דכל שהוא תוך העיר נחשב מקום קביעותו, ואפי' הלך הוא לביתה [וע"פ הגמ' נזיר הו' בתוס', ע' בסמוך].

שע) **ורוב העיר נמי, אי דקא אזלי אינהו לגבה וכו' לא צריכא וכו'.** [משמע דרק כשידוע שהלכה עליהם נחשב קבוע]. אבל **רש"י** גרס איכא דקאזלא וכו'. [משמע דמספק אסור]. **והמאירי** כתב דנח' ב' הגירסאות באופן שהלך הבועל עליה. וכ"פ **הטור** (אה"ע ס"ס ו) דכה"ג לא גזרו[ד], ואי"צ ב' רובי [**והב"י** כתב דגרס 'לא' דקאזלא, כלפנינו[ה]]. אבל **הריטב"א** חלק דגזרו אף כה"ג [אף לגירסא 'ל"צ'], והוה בכלל גזירת תרי רובי[ו].

בספק אזלי – **הרמב"ן רשב"א וריטב"א** (קידושין עג., הו' **בש"ש** ד כג) כתבו דבספק נחשב רוב. דאי אזלי לגבה הו"ל רובא, ואי אזלא איהי לגבייהו ה"ל מחצה על מחצה נמצא הרוב להכשיר[ז] [**והאחרונים** דנו האם דתליא אם דלתות מדינה נעולות. ולדברי הרמב"ם בתוך העיר ל"מ כלל תרי רובי.

א. וצ"ב דאם פרש מהסיעה, לא פרש מהעיר. [ויל"פ דדנים את העיר לחוד, והא איכא רוב. ושוב ניתן לדון על העיר והסיעה יחד].

ב. ובפשוטו נקטו דהרמב"ם איירי כמו שאר **ראשונים**, בסיעה הבאה ממקום אחר, ונבעלה במקום הסיעה, ספק מבני העיר [הסמוך, שבאו לכאן], וספק מבני הסיעה.
אבל **התוי"ט** הביא דלרמב"ם קאי אעיר שיצאת ממנו הסיעה. דידעינן דרוב בני הסיעה עצמה כשרים. וכן עיר שיצאו ממנו הסיעה. ומש"ה יש כאן ב' רוב. [אך יל"ד אי ידעינן דיש מיעוט פסולים בסיעה, א"כ מה מהני רוב בני העיר דממנו יצאו הסיעה. ויש ליישב].

ג. **והש"ש** (ד כג) הק' דהגמ' בסמוך דנה בבשר הנמצא בעיר, דתליא אם דלתות מדינה נעולות. ולדברי הרמב"ם בתוך העיר ל"מ כלל תרי רובי.

ד. **והב"י** ביאר דאין זה מן הדין אלא משום מעלה בעלמא, ומש"ה כל היכא דלא ידעינן אזלינן לקולא. [ועפ"ז ל"ש לגמ' בקידושין].

ה. אך **האחרונים** חלקו דהטור הצריך תרי רובי, וגם היכא דפריש.

ו. **והריטב"א** כת' דגזרו אף רוב סיעה, ואזלי' לגבה. ואף דהו"ל גזירה לגזירה. דכולה חדא גזירה, דלא פלוג בין אזלא לגבייהו לאזלי לגבה.

ז. ועי"ש שדנו היכי משכחת ספק ממזר מדאורייתא.

כוונתם מדין ס"ס[ח], או דכה"ג נחשב 'רוב'[ט]. אבל **הרא"ה** (בסמוך) כתב גבי בשר שאם ספק האם נפל מהמוכרים, דאמרי' דספיקא דאורייתא לחומרא. [ונחלקו האם אזלי' בתר רוב בספק קבוע[י]

שעא) **דקא אזלא איהי לגבייהו, הו"ל קבוע. הנודע ביהודה** (אה"ע ק ז) הק' דהניחא בנידון פסול האשה, אבל הולד הוא ודאי פריש, א"כ אמאי לא אזלי' בתר רוב. [וכמו אסופי דכל הנידון על התינוק, ולא על אמו]. ותי' דכיון דאנו צריכים לדון על אמו, ממילא דין הולד תליא בנידון האם. ולכן נחשב קבוע. [ולפ"ז אם מתה אמו ולא נבדקה יש להכשיר את הולד מדין פריש]. **והבית מאיר** (ד כו) חלק דהולד עצמו הוה קבוע בביתו ובמקומו. ואם הוא פסול אסור.

אבל **השמעתתא** (ד יז) דחה ד'קבוע' הוה דוקא היכא דהוחזק כאן איסור. וכגון היכא שיש כמה פסולים המדינה, ואין ידוע מי, דאמרי' דהולד קבוע בביתו. אבל הכא הנידון על הולד עצמו, ממי נולד. ובזה לא נחשב ביתו כמקום קביעות [וע"ע בסמוך]. **והש"ש** תי' דבסוגיין שהאם באה לפנינו הרי היא כמי שלקחה את הבשר ממקום הקביעות, ולכן אף הולד נאסר. אבל כשהאם אינה לפנינו, א"כ תחילת הספק על התינוק. והתינוק פריש לפנינו[יא].

[ומבואר בש"ש דגדר קבוע נקבע ע"פ שעת לידת הספק, **והשער"י** (ד ד) כתב דלא תליא ב'זמן', אלא בסוג הספק, וצורת העמדת הנידון].

שעב) **תוד"ה דלמא.** משמע לגבי אדם ל"ש כל דפריש, משום דהדר לניחותיה. משמע דאף בעודו בשוק נחשב קבוע, כיון דסופו לחזור למקומו [וכן דייק **הקוב"ש** לו, ע' בסמוך]. אבל **המפרש** (נזיר שם) כתב דבעודה בשוק מותרת, אבל כשחוזרת לביתה חל איסור.

והאחרונים (בינת אדם שער הקבוע יט) הק' [לדעת המפרש] דכיון דהוכרע בשעתו ע"פ רוב, א"כ אף שחוזר ונהיה קבוע יהא מותר. והביאו מקור לסברא זו מ**הגמ'** (זבחים עג:) אלא מעתה מגיסא אסורה[יב].

והגר"ח (סטנסל סג וקב, יומא פד:, והו' בקוב"ש לז) **תי'** דכוונת הגמ' בזבחים דכיון דהותר בתערובת, נחשב העמדת הנידון 'כל דפריש'. ואף כשחוזר לקביעות עדיין יל"ד מדין הפרישה, וכלפי נידון פרישה ל"ש קבוע. אבל באדם בר דעת ל"ש נידון 'פריש', ולכן בעודו כשאינו במקום הקביעות מותר, וכשחוזר לקביעותו חוזר לאיסורו[יג].

והגר"ח ביאר דיש לדון על גוף התערובת גדר 'זיל בתר רוב' [אף בלא פריש], וקמ"ל דין קבוע. וכיון דניידי כבר אינו במקום הקביעות [ושוב שייך זיל בתר רוב]. ועוד דע"י שפריש מקביעותם נחשב דהעמדת הספק מחמת 'כל דפריש'. ועי"ז אף שחוזר לקביעות אינו נאסר[יד].

ועוד הביא **הקוב"ש** (מ) לפרש דגבי מגיסא חל הכרעת רוב [בשעת פרישה], וההכרעה קיימת אף שחוזר ונתערב. אבל במקום קביעות ל"מ הכרעת

ח. אבל **השעה"מ** (איסו"ב יט כג) כת' בשם **האורים גדולים** דשתוקי לא נחשב ס"ס, דכולא חדא ספיקא. וכ"כ **המהרי"ט** (קידושין עג., וב יו"ד ב) בשם **י"מ** דכולא חדא ספיקא, דאת"ל לפסול נבעלה לא איכפ"ל מי אזלה לגבי מי. [וע"ע ש"ש ד כג].

ט. ויש שביארו דמצטרף הרוב [על הצד דלא הוה קבוע] למחצה. ובסך הכל נחשב רוב. [וע"ע תוס' (לעיל ט. ומש"כ הריב"ש) מתי מצטרף מיעוט לספק להחשב רוב]. [אך לצד דגדר הדין קבוע דבמקום הקביעות לא נאמר הכרעת הרוב לכאורה ל"מ. וכן לצד דמיעוט הקבוע חשוב כנגד הרוב, א"כ יהא חשוב אף כנגד ב' רובים. ולכאורה צ"ל דלהך צד הרוב הקבוע אינו חשוב אלא כפלגא].

ולשון **הרמב"ן** ו**הרשב"א** 'רוב', אבל **הריטב"א** כת' דהוה תרי ספיקי, וס"ס לקולא. אבל **הפנ"י** כת' דאף כוונת הרמב"ן ורשב"א משום ס"ס. דהא ליכא רוב לפנינו.

י. וכן **בר"א"ש** (נזיר יב.) מבואר דהיכא דספק קבוע מותר [אלא משום חומרא יתירא החמירו בשליח לקדש].

יא. ובזה הסכים לדין הנוב"י, ולאו מטעמיה.

יב. **פרש"י** (זבחים) כלומר וכי מאחר שמשכו ולקחו א' א' לבדו, וכו' ואמר מרובא פריש, ושחטן וקבל דמן במגיס בחזקה שהוא כשר, חוזרים ומצטרפין השחוטין להיות רוב ולהיאסר.

יג. ואם אזל לגבה אינו במקום הקביעות, אבל ל"ש גדר 'פריש'. [והעירו דלשון הגמ' כל דפריש מרובא פריש. וצ"ל דנקט לישנא בעלמא].

יד. אבל בפשטות נקטו דאחרי דין קבוע, כל דין רוב הוה באופן של כל דפריש, דדנים ע"פ מעשה הפרישה.

הרוב, ואף כשהוכרע כשפירש, כיון דחזר לקביעותו, בטל ממנו הכרעה הראשונה.

שעג) **בא"ד לגבי אדם. המפרש** (נזיר שם) כתב הטעם דכל כבודה דבת מלך פנימה. **והבינת אדם** (שער הקבוע יט) הביא מדבריו דדוקא אשה אמרי' כן[טו]. ועפ"ז יישב קו' התוס', וכן הקו' ממגיסא[טז].

שעד) **בא"ד ולאו פירכא, האשה שקידש השליח.** דנידון הגמ' שם דחיישינן שקידש אשה, ואותה אשה, שגורמת האיסור, הוה קבוע. ולכן כל הנשים אסורות. **וכ"כ בפי' הרא"ש** (עה"ג שם) דחשבינן האשה שקידש השליח כאילו קידש חצי נשים שבעולם[יז]. **וכ"כ השיטמ"ק** (כאן בשם שיטה ישנה) דבסוגיין השלימו האיסור בפרישה, אבל בגמ' בנזיר אף שחזרו לבתיהם האיסור תליא בהם, שאוסרה בקרובותיה [משמע דהטעם דהאישות והקורבא האוסרת עדיין קיים].

אבל **המפרש ותוס'** (נזיר שם) **פי'** דכל אשה שרוצה לקדש כיון שהיא קבועה אסורה[יח]. וקו' הגמ' דאם מוצא אשה בשוק יכול לקדשנה. ובזה תי' הגמ' דהדרא לניחותא. **והמפרש** פי' שתחזור לאיסורה כשתחזור לביתה. **ותוס'** (שם) כת' **דדמי** לקבוע.

שעה) **ומי בעינן וכו'. המלחמות** הק' לדברי הבעה"מ [ורש"י] דרק לר' יהושע בעי תרי רובא, אבל לר"ג ל"ל מעלה ביוחסין, וסגי בחד רוב. א"כ נידון הסוגיה לר' יהושע, ומשום מעלה כבר מתחילת הסוגיה, וא"כ מה הגמ' מקשה הגמ' ממצא בשר. וכבר ידעינן (לעיל יג:) דלר' יהושע ל"מ. [וע' מש"כ **השמעתתא** (ד כא) **ליישב**].

שעו) **מעלה עשו ביוחסין. הבי"ש** (ו לד) כתב דלדעת הרמב"ם (הנ"ל) למסקנא אינו משום גזירה אטו קבוע, אלא משום מעלה ביוחסין דבעי תרי רובא. וכן **השיטמ"ק** (בשם תר"י) כתב דלמסקנא אף דפריש ואזלו לגבה, משום מעלה ביוחסין בעי תרי רובי. [וקצת משמע דאינו משום גזירה אטו רוב].

אבל מדברי **הטור** (ו הנ"ל) משמע דיש חילוק אף למסקנא האם אזל לגבה. **והאחרונים** ביארו דמשום מעלה ביוחסין החמירו וגזרו אטו קבוע [וכ"מ בבי"ש שם].

ותוס' (יד. סוד"ה אלמנת) כת' דמעלה עשו ביוחסין, דצריך תרי רובי להכשיר אע"ג דבעלמא סגי בחד רוב. ומשמע דלמסקנא הגדר דמהני הכרעה חזקה דתרי רובי[יט] [פעמיים רוב], ולא משום גזירה אטו קבוע[כ].

ותוס' (יבמות פא. ד"ה נתערבו, זבחים עב:, סנהדרין פ. ד"ה ואחרים) כת' דהיכא דנתערב טבעת ע"ז באחרות, וכל האחרות באחרות. קמ"ל דלא מהני אע"ג דאיכא תרי רובי. וכ"ת מה לי נתערב פעם א' מה לי ב' פעמים, הא אמרי' בסוגיין דבעי רוב העיר ורוב סיעה ושרינן אפי' בעיר קטנה, ואין הולכים אחר רוב העיר גרידתא אפי גדולה כאנטוכיא. [ומבואר דהוה סברא אמיתית, דתרי רובי נחשב שיש כאן פעמים רוב. וכן מבואר מדברי **הרמב"ן וריטב"א** (יבמות סז: הו' לעיל), דמש"ה לא חיישינן למיעוטא[כא]].

טו. וביאר דאשה לא שייך פירש דאפילו כשהיא בשוק מכל מקום דעתה תמיד על ביתה.

טז. אך הבינת אדם כת' דה"מ לענין קידושין. דהקידושין הוה לצורך ביאה, ובודאי לא תבעל בשוק. אבל לכל שאר דברים אין חילוק בין אשה לאיש. ובסוגיה (יומא פד:) בפיקוח נפש בשבת אין חילוק בין אשה לאיש שפירשו לחצר אחרת.

יז. ועפ"ז פי' קושיית הגמ' אימר בשוקא אשכח, דיש להקל מספק, כיון דהוה חומרא יתירא לאסור בכל נשים שבעולם.

יח. וכן הגיה **הרש"ש** בתוס' דידן, דהדרא לניחותא האשה שקידש, ומחק תיבת 'השליח'. [**והקוב"ש** העיר דדברי תוס' מתפרשים טפי כפי שהם לפנינו, ע"פ דברי פי' הרא"ש בנזיר].

יט. [**ותוס'** (טו: ד"ה ולרב) נקטו דתרי רובי הוה סברא מוחלטת, דא"א לחלוק עליו דיהבי].

כ. **ותוס'** (ב"ב כג: ד"ה רוב) הביאו בשם **ריב"מ** דר' חנינא חידש [שם דרוב וקרוב, רובא עדיף], דאף באופן דדלתות מדינה נעולות דליכא תרי רובי, דהולכין אחר הרוב. [דס"ד דקרוב עדיף מרוב. ודוקא בתרי רובי רוב עדיף מקרוב].

ותוס' הביאו **דריצב"א** חלק דהטעם דבעי תרי רובי אינו אלא מדרבנן גזירה אטו קבוע כדאמרי' בסוגיין. ובגמ' (ב"ב שם) הנידון מדאורייתא, דהא פריך מקראי.

כא. **והריטב"א** (הנ"ל) כת' דתרי רובי הוה מיעוטא דמיעוטא. ומש"ה ר' מאיר מודה דלא חיישינן למיעוטא.

אבל בשו"ת **הרשב"א** (א תא) חלק [ע"ד תוס' הנ"ל] דבסוגיין הוה משום מעלה ביוחסין, אבל בעלמא מה לי חדא רוב מה לי תרי וכו'[כב].

ויל"ד בכוונת הרשב"א למסקנא האם משום מעלת יוחסין החשיבו דיש כאן ב' גדרי רוב, או דבאופן כזה לא חששו לקבוע. [ויש שדנו דהו' ספק האם הוא מרוב סיעה או מרוב העיר, והוה ב' צדדי רוב, ולא פעמיים רוב].

שעז) **שם. ביוחסין. הנוב"י** (אה"ע ק ז) כתב דכ"ז דוקא ביחוס כהונה, אבל בפסלות קהל סגי בחד רובא[כג]. [והביא כן מדברי **רש"י** (יג.) דכתב יחוס כהונה[כד], ועי"ש ראיות נוספות[כה]]. **והאחרונים** (שמעתתא ובית מאיר שם) האריכו לדחות דבריו, דקאי אף ביחוס קהל [וע"ע משנ"ב לעיל יג.].

קבוע כמחצה על מחצה

שעח) **גופא אר"ז כל קבוע וכו'. האחרונים** (ע' קוב"ש) חקרו בגדר הדין קבוע, האם במצב הקביעות לא נחשב שיש רוב [וביארו דחשיבות המיעוט הקבוע עומד כנגדו הרוב], או דגזיה"כ דלא אזלי' בתר הרוב, ואף דיש בו רוב[כו].

ברובא דליתא – **והשיטמ"ק** הביא **דתוס'** הק' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, והרי קבוע בביתו [ומשמע דנקט דאף ברובא דליתא קמן אמרי' קבוע]. ותי' לאו קושיה דההוא רוב חזקה ורגליים בגוף הבהמה שלפנינו[כז].

ורע"א (ת קג יא) כתב דכל לוקח בהמה סומך על רוב בהמות אינן טריפות, ולא אמרי' דמיעוט טריפות הוה קבוע. וביאר דגדר קבוע שייך דוקא כשהרוב מכח התערובות, ואנו דנין דכל דפריש מרובא פריש. אבל רוב בהמות כשירות מהני אף כשנולדה לפנינו, דשדינן לה בתר רובא דעלמא דהוייתה ובריאתה כדרך הרוב. וה"נ רוב מצויין אצל שחיטה, דנין ע"פ הדרך שרוב דאין שוחטים אא"כ למדו, ולכן ל"ש קבוע.

ועוד תי' דקבוע שייך כשיש צד מיעוט ודאי, אבל ברובא דליתא, באלו שאנו דנים עליהם לא ידוע בודאי שיש ביניהם מהמיעוט[כח].

והשער"י (ד יב) כתב דל"ש כלל קבוע ברובא דליתא קמן. וע"ע **קוב"ש** (ב"ב פו).

בחזקה וקרוב – **והפרמ"ג** (קי ש"ד יד ד"ה החקירה הב') חקר האם מהני חזקה במקום קבוע, שהרי רובא וחזקה רובא עדיף[כט]. ועוד נסתפק האם מהני ס"ס במקום קבוע. וכתב דתלי במש"כ בשו"ת הרשב"א דעדיף מרוב. ועוד הביא מש"כ **הפלתי** (קי ז) דל"מ

כב. **והפנ"י** (קו"א מו) הק' דבגמ' במסקנא הטעם משום מעלה, וכמ"ש **הבי"ש** (הנ"ל). [ומבואר ברשב"א דגדר מעלה ביוחסין לחוש לגזירה אטו קבוע].
ורש"י (יד: סוה"ע) כת' ולקמן מפרש טעמא ואזיל מ"ש תרי רובי מחד רובא. ומשמע דנתקשה מסברא מה לי תרי רובי, ונקט דהוה בכלל קו' הגמ'. ותי' גזירה אטו קבוע, אך צ"ב א"כ מהו תי' מסקנת הגמ' דמעלה עשו ביוחסין. וי"ל דעדיין נסמך על התי' דגזירה אטו קבוע. וביוחסין חששו לגזירה זו.

כג. **והבי"ש** (ב טז) כתב לענין ס"ס דמהני דבנתערב ספק ממזר מותר. [ויל"ד האם יש לחלק בגדרי מעלה ביוחסין].

כד. [וי"ל דרש"י כת' כן לפרש את הגמ' שם, לחלק בין לאסור אשה על בעלה, ללאסור אשה לכהונה. ובזה ס"ל רש"י דאיסור כהונה נחשב יוחסין, משא"כ סוטה. אבל פסול ממזרות בתולדה פשיטא דנחשב יוחסין].

כה. וכתב דק"ו מהא דמהני עד א', שהרי רובא וחזקה רובא עדיף. ועד א' ל"מ נגד חזקה. וע"כ דרוב עדיף מעד א'. וכיון דעד א' מהני ביוחסין, כ"ש דיהני רוב. [ויל"ע בזה טובא].

כו. **וחכמי וילנא** (שו"ת גאוני בתראי ה) דנו היכא דחצי מהבהמה קבוע וחציו פריש, האם הקבוע גורר אחריו את חציו הפריש. או דהכרעת הרוב של הפריש גורר אחריו את הקבוע [**והש"ש** (ד ד) הביא כן מהא דחזקת האם מהני לבת, ע' לעיל יג:]. או דחציו מותר וחציו אסור.
והאחרונים דנו דתליא בחקירה הנ"ל, **והקוב"ש** (ח"ב לש"ש כא) הביא בשם ר' משה בהגר"ח דל"מ רוב במקום קבוע, ואף שיש גדר רוב, גזיה"כ דל"מ. ולכן אף שיש הכרעת רוב על חלקו לא יהני לאידך [ולא דמי לחזקת האם, דאילו הכרעה זו היתה על הבת היה מהני].

כז. **והשער"י** (ד יב) כתב דכוונת השיטמ"ק לתרץ דרוב מצויין אצל שחיטה הוה רובא דליתא, ואילו בקושייתם נקטו דהוה רובא דאיתא.

כח. ויסוד זה כתב **השיטמ"ק** (ביצה ז., הו' במחצית השקל תקיג יג) בשם **הריטב"א** בשם **רבו** דמותר ליקח ביצים ביו"ט בית העבו"ם. **והרשב"א** (ור"ן שם) כת' דאסור ליקח דהביצים שנולדו היום הם מוקצה, ואסור משום קבוע. ורק כשהעבו"ם מביא לו מותר, משום כל דפריש. **והריטב"א** חלק דהכא לא איתחזק בבית הנכרי ביצה שנולדה היום כי שמא לא נולדה שם ואם נולדה שמא אכלה קודם לכן. [ואף דבסתמא יש כאן איסור, לא נחשב קבוע אא"כ ידוע בבירור. ויל"ד האם הרשב"א פליג בכל אופן, או רק כה"ג דהדרך שיש ביצים כל יום].

כט. **והקוב"ש** (ח"ב לש"ש ה) העיר דא"כ אף עד א' לא יהני

קרוב במקום קבוע[ל]. [ו**האחרונים** האריכו לדון בכ"ז ע"פ גדרי קבוע. ויל"ד עוד ע"פ סברות רע"א הנ"ל].

שעט) **כמחצה על מחצה. רש"י** (סנהדרין עט.) אהא דילפי' [ע' בסמוך] דכל קבוע כמחצה ע"מ [וספק נפשות להקל ע' בסמוך], הק' דנילף דקבוע כרוב. ותי' דהא מהיכא תיתי, דילמא פטור מחמת הספק[לא]. [ולפי הצד דהיה דין 'קבוע כרוב', ע"כ הוה דין חיובי להכריע כקבוע, דהאיסור הקבוע במקומו חשוב טפי. וצ"ל דהיירי באופן דצד ההיתר אינו קבוע].

שפ) **שם. כל קבוע וכו'. הריטב"א** (כאן) הביא בשם **רש"י** דוקא כשהקבוע ניכר לעצמו. וכן הביאו **הראשונים** בשם **הר"ש מקינון** (סוף ספר הכריתות)[לב]. וכ"כ **רש"י** (זבחים עג:[לג]) דקבוע שאינו ניכר אסור רק מדרבנן. [והגמ' (שם) גבי נכבשינהו, דיש גזירה שמא יקח מהקבוע, היינו קבוע דרבנן[לד]]. ועד"ז כת' **תוס'** (גיטין סד. ונזיר יב.) דהא דאיתא בגמ' (נזיר הנ"ל) דהוה קבוע, הוא רק טעם אמאי קנסו. [אבל **האחרונים** (פלתי קי יב) הביאו **דהרמב"ן** (הו' **ברשב"א** גיטין סד.) נקט (דבנזיר שם) אסור מדינא, ואף דאינו ניכר[לה]].

ו**הריטב"א** (כאן) הוכיח כן, שאל"כ אין לך איסור בטל בהיתר, וקי"ל מדאורייתא חד בתרי בטל. וכ"כ **תוס'** (חולין צה. ד"ה ספקו וב"מ ו: ד"ה קפץ). אבל **הרשב"א ור"ן** (חולין צה.) כת' הטעם דבתערובת ל"ש קבוע כיון דהמיעוט מתבטל ברוב. [ומבואר בדבריהם דבביטול ברוב לא נאמר דין קבוע[לו]]. וכיון דמתבטל ברוב מותר. ומבואר מדבריהם דלולי דין ביטול [כגון בריה או בעל חיים חשיבי] שייך דין קבוע, ואף שאינו ניכר במקומו.

ה**מרדכי** (חולין תקצג) הביא בשם **רבינו יקר** להקשות דסנהדרין היו קבועין בלשכת הגזית, ודמי לקבוע לט' ישראלים, ואפי' הכי מהני רוב. ותי' דבסנהדרין כיון דיודעין ורואין מי הן המזכין ומי הן המחייבין דין הוא שנלך אחריהם, וכמו בזורק אבן ונתכוון דוקא לישראל. **ועוד** תי' דסנהדרין אין עושין מעשה בגופן, אלא הדבור הנבדל והנפרש מפיהם והוי כבשר הנמצא דאמרי' ביה כל דפריש מרובה פריש.

שפא) **לקח מא' מהם ואינו יודע מאיזה לקח. ובגמ'** (פסחים ט:) מבואר דאפי' נקט עכבר לפנינו נחשב עדיין קבוע. ו**הראשונים** הק' דבגמ' (זבחים עג:) מבואר דנכבשינהו עד דניידי נחשב פריש, ואף דפריש לפנינו[לז]. ו**הר"ן** (חולין צה. לג: בדה"ר) נקט דפריש לפנינו נתעורר הספק במקום הקביעות, ונחשב קבוע מדאורייתא. ועוד הביא דהוה רק משום גזירה שמא יקח מהקבוע. וכ"כ **תוס'** (פסחים ט: וכן זבחים עג:) חילקו דפריש לפנינו מותר כשאינו ניכר האיסור במקום הקביעות, דלא הוה קבוע גמור אלא דאסור מדרבנן.

ו**הראשונים** דנו היכא דלא נתעורר האיסור בשעת פרישה, וכגון שלקח בשר מא' מהבהמות השחוטות, ושוב נמצא דהיה שם טריפה. ו**הראשונים** (ע' רשב"א

נגד קבוע, דהא ע"א ל"מ במקום חזקה. ומבואר בראשונים דעד א' מהני.

ל. דאל"כ כשלקח מא' מהחנויות, ואינו יודע מאיזה ניזל בתר קרוב. הואיל דחדית לן רחמנ' דקבוע דוחה רוב, ורוב עדיף מקורבא, א"כ דוחה אף קורבא. ול"מ קורבא כלל, ומידי ספיקא לא נפקא.

לא. [דכיון דאשכחן קרא דקבוע פטור, היה לנו לומר דפטור בתורת ודאי. ובזה תי' רש"י די"ל דהוה פטור מחמת ספק].

לב. דבס' הכריתות הק' אמאי לא יאסר לחרוש בכל העולם משום חשש נחל איתן. ותי' דלא נחשב קבוע כיון דאינו ניכר במקומו. [וע"ע שעה"מ מגילה א יא]. [ומשמע מדברי הספר הכריתות דאף מדרבנן לא נחשב קבוע, ודלא כרש"י דמדרבנן הוה קבוע].

לג. בשם 'רבי' [ו**המהרש"ק** (שם) ציין דהוה הג"ה ברש"י]. [ו**ההפלאה** הביא מדברי **רש"י** (יבמות טז:) דעשרת השבטים נחשב 'קבוע', ואף שאינו ניכר במקומו].

לד. ו**הריטב"א** כתב דכוונת הגמ' שם לאו משום קבוע, אלא משום דבר שבמנין או בע"ח חשיבי. וגזירה אטו קבוע.

לה. ומבואר דנאמר דין קבוע אף שאינו ניכר. [אמנם י"ל דהוה קבוע דרבנן, וחלקו על התוס' דהוה קנס דוקא כאן]. וע"ע שער"י (ג ו).

לו. ודעת **תוס'** דאף בביטול ברוב שייך חסרון קבוע, דנחשב שאין כאן רוב. [ומש"ה הוכיחו ליסוד דאינו ניכר במקומו]. ו**הקוב"ש** (קו' ד"ס ה ל ולשמעתתא כא) הביא העמיד מח' זו, וביאר דהרשב"א והר"ן ס"ל דלא נאמר דין הלך אחר הרוב במקום קבוע. ואילו בביטול ברוב לא נתחדש חידוש זה. [דאילו גדר קבוע הוא שהמיעוט הקבוע חשוב, א"כ מ"ש ביטול ברוב. ויש לדחות]. וע"ע שער"י (ד י).

לז. ותוס' (חולין צה.) תי' דאיירי באופן דלא יראו את הפרישה [וכ"כ השיטמ"ק זבחים עג: א].

תוה"ב ד שער ב ל. בדה"ס ורא"ה הו' בש"ך יו"ד קי יד) כת' דלא נחשב לקח מקבוע. ועוד כתב **הר"ן** (חולין לג: בדה"ר) דכיון דקבוע חידוש הוא, אין לך אלא משעת חידושו, מכאן ולהבא ולא למפרע. [וע' שער"י ד ה דהאריך בב"ז].

שפב) **ולקח מא' מהם ואינו יודע מאיזה וכו' ובנמצא הלך אחר הרוב. הרא"ה** (בשיטמ"ק לעיל ד"ה ותו) דן דיש לחוש שמא נפל מהלוקח[לח] [ומשו"ה אסור אף למוצא]. ודחה שלא אסרו אלא בלוקח שבא הוא עצמו, שנולד הספק לפנינו שאינו יודע מאיזה לקח. וכיון שנולד הספק במקום הקביעות אמרי' כל קבוע כמע"מ. אבל בשר הנמצא נולד הספק עכשיו אחר שפירש, ואמרי' מרובא פריש[לט]. ואפי' כשרואים שנפל מהלוקח אזלי' בתר שעה זו.

וא"ת ניחוש שמא הלוקח לא ידע מאיזה לקח [ונולד הספק אצל הלקוח, וכבר חל עליו דין קבוע]. וי"ל דהא לא שכיח ולא חיישינן לה. [ולפ"ז היכא דידוע שנפל מאורח שאינו יודע להבחין האם החנות כשר, אסור אף למוצא. דנחשב לידת הספק ביד הלוקח[מ]].

והפוסקים (ע' פרמ"ג ק"י ש"ד יח) דנו היכא דקטן לקח מהחנות, האם נחשב לידת הספק בידו[מא].

שפג) **התם לחומרא. השיטמ"ק** ביאר דחכמים החמירו כיון דהאיסור קבוע וידוע בדוכתיה.

וכ"כ **הרא"ה** (בשיטמ"ק בסמוך) דתקנו לחומרא. אבל למסקנא דילפי' מקרא דין קבוע, אין לחלק בין לקולא ולחומרא.

והשיטמ"ק (בשם **הרדב"ז**) הק' דהוה ג"כ קולא, דשורפין עליו את התרומה. ותי' דעיקרו חומרא[מב].

שפד) **אלא מט' שרצים וכו' ברה"ר ספיקו טהור. פרש"י** אלמא [קבוע] דמחצה על מחצה, ומש"ה לקולא ברה"ר. דאילו אזלי' בתר רוב אין כאן ספק טומאה אלא ודאי טומאה. וטמא אף ברה"ר. ומבואר דמהני רוב בספק טומאה ברה"ר.

ולכאורה ה"ה להיפך, ט' צפרדעים ושרץ א' [היכא דלא הוה קבוע] טהור ברה"י[מג], דרוב נחשב ודאי טהור.

והפנ"י הק' דכיון דמהני רוב [רובא דאיתא קמן[מד]] בספק טומאה, א"כ כ"ש שיהני ספק ספיקא [וכמ"ש **בשו"ת הרשב"א** (א תא) דס"ס ברוב, ואפשר דעדיף מרוב]. והק' דתנן (טהרות ו ד) כל שאתה יכול להרבות ס"ס, ברה"י טמא[מה]. ול"מ ספק ספיקא לטהר ברה"י [ולא אמרי' דס"ס הוה כודאי[מו]].

והפלאה תי' דבספק טומאה, כל ספק הוה כודאי[מז] ול"ש ס"ס. וכ"כ **האחיעזר** (א ז ז). וכעי"ז כתב **הקה"י** (יא ב) דכיון דדינו שהוא טמא, לא נחשב 'ספק' להצטרף לס"ס. ועד"ז ע' שער"י (א יט).

לח. וספיקא דאורייתא לחומרא. [ונקט דספק קבוע אסור, וע"ד הא דחיישינן (לעיל) שמא הלכה לגבייהו].

לט. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם **השיטה ישנה**) אע"ג דמי שנפל ממנו לקחו ממקום קבוע, מ"מ כשנולד הספק בחתיכה זו אחרי שפירש.

מ. ועפ"ז החמיר **הגריש"א** זצ"ל דמומר שלוקח פירות ממקום קביעות [ספק ערלה], אסור אף ללוקח ממנו.

מא. **והקצות** (רצב ב) דן דבאיסור אבר מן החי וגזל דאף נכרי מצווה, א"כ אף כשלקח נכרי נחשב נולד הספק במקום הקביעות. דאף העכו"ם מצווה אגזל. ודוקא היכא דאין הספק נוגע עליו כלל. [אבל **האחרונים** דנו דכיון דאין לעכו"ם נאמנות כלפינו, לא נחשב שנתעורר הספק].

מב. וי"ל דכוונתו דכיון דאסרו חכמים, תקנו לשרוף תרומה. ובכמה מקומות שורפין תרומה אטומאה דרבנן. [ואכמ"ל].

מג. וכדאי' ברישא דטמא משום קבוע. [אך יש לדחות דהתם נקטו קבוע משום רה"ר].

מד. ומשמע **בתוס'** (נדה יח) דנקטו דאף רובא דליתא מהני בספק טומאה.

אבל **האחרונים** דנו בזה (ע' שאג"א חדשות יח, או"ש שחיטה ח, שו"ת הר"י מליסא). **והאחיעזר** (ב ב יג) כתב דעפ"ז י"ל דס"ס הוה כרובא דליתא, ולכן לא מהני בספק טומאה. וכ"כ **הפרמ"ג** (פתיחה להל' יו"ט א כח) דרובא דאיתא קמן עדיף טובא מרובא דליתא קמן ומספק ספיקא, שהרי רובא דאיתא קמן מהני בספק טומאה (כדמבואר בהא דטהרות). [וע"ע בית יצחק קלב].

מה. **ותוס'** (ב"ב נה: בשם ר"ת, ועד"ז תוס' פסחים י. והמרדכי יבמות כא) ביארו דמן הדין אף חד ספיקא טהור דאוקמא אחזקה, אלא דילפי' מסוטה דטמא, ומה לי חדא ספיקא ומה לי תרי ספיקי. [ויל"פ כוונתם ע"פ דברי ההפלאה].

מו. **והרש"ש** הוכיח מכאן דרוב עדיף מס"ס. והק' דלר' יהושע רוב ל"מ ביוחסין (וכדלעיל יד.) וספק ספיקא מהני, ובספק טומאה מהני רוב.

מז. והעירו דלפ"ז לדעת ר' שמעון (נדה ב:) דספק טומאה ברה"י הוה בגדר ספק, א"כ יהני ס"ס.

שפה) **רש"י ד"ה אלא מתשעה צפרדעים.** כגון צב שהוא דומה לצפרדע. יל"ד האם כוונת רש"י דאף במקומו אינו ניכר האם הוא צב או צפרדע [ואפ"ה הוה קבוע]. אך יותר מסתבר שבמקומו ודאי ניכר, אלא דרש"י בא לפרש שמי שנגע לא הבחין. וכ"כ **השער"י** (ד יא).

שפו) **רש"י ד"ה אלא מתשעה שרצים.** אין כאן ספק טומאה אלא ודאי טומאה, דהא רובא שרצים. מבואר דרוב נחשב 'ודאי'[מח].

אבל **התוס' הרא"ש** (בשיטמ"ק ב"מ ו:) כתב דאף היכא דיש דין רוב [כל דפריש] אינו חייב במעשר בהמה. דדרשי' עשירי ודאי ולא עשירי ספק. ואף רוב הוה ספק, אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין, אבל לא נפיק מידי עשירי ספק[מט].

ורע"א (שו"ת ת קח) הק' א"כ האיך מהני רוב בספק טומאה, ואמאי לא אמרי' דעדיין הוה ספק. וברה"י ספיקו טמא [וכן ברה"ר ברוב שרצים יהא טהור]. **ורע"א** ציין **דתוס'** (חולין פו: ד"ה סמוך) דנו דבספק טומאה ילפי' רק דומיה דסוטה, דהוה מחצה על המחצה. ולא תליא ב'ודאי'.

שפז) **פרט לזורק אבן לגו וכו'. רש"י** (ב"ק מד: וסנהדרין עט.) פי' דכיון דמצי למימר שנתכוון לכותי פטור משום ספק נפשות להקל. ומבואר דהנידון על כוונתו, והיה ראוי דמשום דין רוב יחשב נתכוון להרוג ישראל, קמ"ל דין קבוע דנחשב שיש צד שנתכוון לעכו"ם. וצ"ב אמאי נקבע כוונתו ע"פ דין התורה. **והיד רמה** (סנהדרין שם, הו' בשיטמ"ק כאן) חלק דכיון דאתרו ביה, וקיבל התראה תו לא מצי למימר לאידך מכוונה. [ויל"פ כוונתו להק' דכיון דיודע שיש צד וסיכון שהמעשה זריקה יהרוג ישראל[נ], מה מהני שיש גם עכו"ם[נא]].

ותוס' משמע כעין דברי רש"י, דגדר הרוב קובע שיש כאן 'התראה'.

והרמ"ה פי' דאיירי שאין ידוע אם הרג כותי או ישראל. [וס"ד דהוכרע ע"פ רוב דישראל הרג, קמ"ל דהוה ספק].

שפח) **תוד"ה פרט.** תימה דלר' שמעון קבוע מנ"ל וכו'. **תוס'** (ב"ק מד: וסנהדרין עט.) **תי' דלר'** שמעון איירי בט' ישראלים, ואומר שמתכוון לאותו שעומד שם. ופטור משום קבוע. [אך משמע דקו' תוס' דידן דאין קרא מיותר, ולא שאין היכי תמצא].

והריטב"א תי' דר"ש נפקא מב' קראי, מדכתיב וארב לו וקם לו, לאשמועי' דין קבוע בעלמא. [והרשב"א חלק דהו"ל לגמ' לפרש].

ובחי' הר"ן (סנהדרין עט. הו' בשיטמ"ק כאן) **כת'** דכיון דלא משכח"ל לר' שמעון קבוע בדאורייתא, ע"כ ס"ל דהוה דרבנן.

שפט) **רש"י ד"ה ספק נפשות.** דהא והצילו העדה כתיב.

וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב נ:). **ותוס'** (שם) חלקו דבלא"ה לא קטלי מספיקא, דאפי' ממונא לא מפקי' מספיקא. [**והאחרונים** דנו דעל רש"י (כאן) ל"ק, דהכא אינו ספק במציאות, אלא ספק מזיד. ושפיר בעי קרא לפטור].

מח. **והשמעתתא** (א א) נקט דמהני רוב להחשב ודאי ממזר, דהרי כל חזקת קהל הוה ע"פ רוב בעילות אחר הבעל. אבל הביא בשם **הפנ"י** (קידושין עג.) דהתורה התירה ספק ממזר, אף היכא דיש רוב.

מט. **והש"ש** (ב טו) חילק בין רובא דאיתא קמן [דהוה הלכה, אבל מצד הסברא לא הוכרע] לרובא דליתא [דנחשב ודאי]. **והשער"י** (א ה, והדב"א א לד ד) ביאר דדין עשירי ודאי תליא בדעתו של מונה [ול"מ בזה הכרעת הדין], אבל בכה"ת רוב נחשב ודאי.

והשער"י הביא בשם **רע"א** ליישב דבסוגיין הוכרע על הצפרדע לשאר דיני התורה. ולכן מהני רוב אף לטומאה [וכיסוד ההפלאה (בע"ב)]. והשער"י חלק דמשמע בגמ' דהשרץ והצפרדע כ"א ניכר במקומו, אלא שא"י באיזה נגע.

נ. [ואילו נתכוון לזרוק, והוה רק ספק האם יצליח להרוג, נחשב מזיד גמור לכל דבר. ומה מהני שיש צד שיהרוג עכו"ם].

[**והמרדכי** (חולין תקצג הנ"ל) רמז בזה וביאר [וז"ל] שאינו יודע על מי זרק, אע"פ שבודאי יודע שהיהודי לשם ונתכוון לזרוק בין כלם, מאחר דעכו"ם א' ביניהם פוטרין אותו. אבל אם מתכוין ואמר לאותו ישראל אני מתכוין חייב אע"פ שהעכו"ם עומד ביניהם. ועפ"ז ביאר דבסנהדרין שיודע מה אומר כל דיין לא שייך קבוע. [וצ"ב]].

נא. ובדעת **רש"י** י"ל דהוכרע ע"פ רוב גדר המעשה [שיהיה], ונתכוון לעשות מעשה הריגת ישראל [או מעשה הריגת נכרי]. ועוד שמעתי דמדין רוב מיעוטא כמאן דליתא, ועפ"ז נחשב דאין צד כמו המיעוט [ולא נחשב מזיד לסיכון].

שצ) **תוד"ה וספק.** תימה למ"ד התראת ספק ל"ש התראה אפי' ספק נפשות להחמיר וכו'. משמע דתוס' לא הק' דאף ט' ישראלים [לולי דין קבוע]. דע"י הכרעת רוב נחשב התראת ודאי.

והרשב"א (ב"ק מד.) כתב דלא שייך בסוגיין התראת ספק, דבט' כותים, רובא כודאי משוינן. וכן ט' ישראלים היה לנו לחייבו כאילו נתכוון לישראל ממש [אלא דפטריה רחמנא מוארב לו[נב]]. ואף כשהם מחצה נידונים כרוב להקל, דקרא כתיב והצילו העדה. דלהקל אמרי' מחצה על מחצה כרוב (חולין כח:).

שצא) **בא"ד ואי למ"ד שמיה התראה היכיא פטרינן וכו'.** [מבואר בתוס' דגדר הפטור בספק נתכוון הוה משום התראת ספק[נג]]. והשיטמ"ק (בשם הר"א מגרמיזא) תי' דכ"ז בכלל קו' הגמ', אי אליבא דמ"ד שמה התראה, הוה כאילו אמר אפי' ישראל אינו נמנע, וא"כ אף דספק נפשות לא יועיל[נד].

שצב) **בא"ד וי"ל דשאני התם שיודע בודאי שיבוא לידי איסור וכו' אבל הכא אינו יודע את מי יכה.** [ויל"ד האם כוונת התוס' דהוה חסרון בהתראה[נה], או דלא נחשב 'מזיד']. ורע"א כתב דתוס' (חולין יא: ד"ה וכי תימא) פליגי, דנקטו דאף דהוה ספק אם הרג טריפה, יבדקו אח"כ. ולמ"ד התראת ספק יתחייב[נו]. והאחרונים (קובה"ע פ ב, וע' שער"י א ד) חילקו דהתם איירי בספק לשעבר, אלא דלא נודע לנו. ואילו הכא הספק תלי בעתיד[נז].

שצג) **מתיב ר' ירמיה וליוחסין לא בעינן תרי רובי וכו'.** פרש"י קס"ד דהכשירו משום רוב העיר גרידתא. [דלא ידע דאיירי בקרונות של ציפורי]. ולפ"ז ר' יוסי ס"ל דאזלי' בתר רוב ביוחסין. [אלא דהגמ' יד: מק' כמאן].

שצד) **תוד"ה וליוחסין.** הו"מ לשנויי שאני תינוק דל"ל חזקה דכשרות. ולפ"ז התירו תינוקת שנאנסה משום רוב שמסייע לחזקה. [אבל אליבא דאמת אף במקום חזקת כשרות בעי תרי רובא].

והריטב"א תי' דלמ"ד לסברת ר' יהושע כל שנבעלה אבדה חזקתה[נח]. וקושיין כר"י. [ומשמע דר"ג פליג בסברא זו[נט]].

ועוד פי' דהמקשן דייק מדברי רב דתינוק הנמצא לא אזלי' בתר רוב ליחוס, ואף בדיעבד פוסל האשה בביאתו. והאשה יש לה חזקת כשרות. [וכ"כ הרמב"ם (פיה"מ במכשירין) דליוחסין ל"מ רוב, ופוסל את האשה בביאתו. אבל דייקו מדברי רש"י (ד"ה אבל) דבן אינו פוסל בביאתו, ודוקא בבת פסולה ליוחסין[ס]].

שצה) **שם. שאני תינוק דל"ל חזקת כשרות.** המהרש"א נקט דאף הבת שנולדה במעשה הזה נחשב שאין לה חזקת כשרות [כדאמרי' (לעיל יג:) דבת ל"ל חזקת כשרות]. והמהרש"א הק' דנימא דדוקא לענין הכשר הבת בעי תרי רובי, אבל

נב. לדעת ר' שמעון, וצ"ב דהכא קאי לרבנן.

נג. ותוס' הק' דלמ"ד התראת ספק שמיה התראה מחייבין על ספק מזיד. ותי' דאף למ"ד שמיה התראה, ה"מ ביודע שיבא לידי ודאי איסור. אבל הכא גרע דאינו יודע מי יכה. ולכאורה כוונתם דלא נחשב מזיד במעשה.

נד. [ומשמע מדבריו (ע' תוס' הרא"ש בשמו) דהטעם למ"ד התראת ספק שמיה התראה, דמספק חייב לפרוש].

נה. והקובה"ע (פ ב) הביא מדברי התוס' דידן דאף מ"ד התראת ספק שמיה התראה מודה דלא מהני התראה מסופקת, אלא דמתרין בו שלא יכה את שניהם, וכן שלא יעבור על התנאי וכדו'. [וס"ל דשייך התראה אף ע"ז, אף דאינו חלק מהעבירה]. ולעולם מודה דלא סגי בהתראה בלשון מסופק.

נו. וכ"כ תוס' (יבמות פ.) דהיכא דאיגלאי מילתא דהוה גדול בשעת התראה לא נחשב התראת ספק.

ולכאורה מבואר דנחשב 'מזיד' במה שיודע שיש צד שיתברר דהוה איסור, ועל הצד הזה הוה איסור גמור. [וכל החסרון בגדרי התראה, וכיון דאיגלאי מילתא למפרע נחשב התראת ודאי].

נז. אך צ"ע דבשלמא בגדרי התראה מהני סברא זו. אבל האיך יהני סברא זו להחשב מזיד.

נח. צ"ב היכן מצאנו בזה מח', ולכאורה כוונתו למש"כ שם ב' לשונות האם טעם ר' יהושע משום מעלה ביוחסין, או דאיתרע חזקתיה.

נט. ונח' בעיקר הדין חזקה, ולא רק באופן של טענת ברי. [וע' מש"כ בזה לעיל יג.].

ס. [וי"ל לפרש"י באלמנת עיסה (לעיל יד.), דהספק אינו פוסל את אלמנתו, כיון דאין ספק בעצמו. ה"נ לא יפסול בביאתו].

להכשר האשה סגי ברוב א'. [ונסתפק דאליבא דאמת להכשיר האם אי"צ תרי רובי]. ותי' דאכולה מילתא אמרי' הוראת שעה היתה, בין אאם ובין אבת. **והקרנ"ר** חלק דקי"ל דחזקת האם מהני לבת, ויש לולד חזקה. ורק בתינוק הנמצא דלא ידעינן לאמו נחשב שאין חזקת כשרות.

דף טו:

שצו) **ל"ש אלא להחיותו וכו'. פרש"י** בי"ד מצוון לפרנסו. ומשמע דין צדקה בעלמא. אבל **הרמב"ן** הביא בשם **רש"י** (יומא פה.[א]) היכא דהוה מוטל ברעב[ב]. **והרמב"ן** תמה דלא הלכו בפיקו"נ אחר הרוב[ג]. [וע"ע בסמוך]. **והרמב"ן** חלק דלהחיותו לאו בפיקו"נ קאי אלא לפרנסו כא' מעם ישראל. [וכרש"י כאן].

שצז) **שם. ל"ש אלא להחיותו. פרש"י** אם רוב ישראל, ישראל לענין להחיותו. משמע דבמחצה אין חייבין לתת לו צדקה. וכ"כ **תוס'** (יומא פה. ד"ה להאכילו). **והקוב"ש** (מב) ביאר דספק צדקה דינו כספק ממון[ד] ולקולא[ה]. והקוב"ש הק' דא"כ אף במקום רוב נימא דהוכרע דספק ממון להקל[ו].

וההפלאה כתב דמהני רוב לענין המצווה, שמחוייב לתת לו צדקה[ז].

אבל **הרמב"ם** (טו כו) פסק דבמע"מ מחויב להחיותו כישראל. וכ"כ **הרמב"ן** (בפי' א') דאף מחצה מחוייב להחיותו, וקאי אף אסיפא דמחצה ע"מ ישראל[ח]. **והקוב"ש** כתב דצ"ל דאיירי בממון של קופת צדקה, ובזה לא אמרי' ספק ממון עניים לקולא[ט] [וכתב דממון עניים לא דמי לממון שבט הכהונה, ועי"ש שדן בזה].

שצח) **תוד"ה ולרב חנן.** ולדורות סגי בחד רובא. דלהך הו"א ההוראת שעה הוה לחומרא. [וגזרו לשעה מאיזה טעם. אבל לפי צורך השעה התירו. או מחמת צירוף טעמים, וכמ"ש רש"י בע"א].

שצט) **אין הולכים בפיקו"נ אחר הרוב, אלא כי אתמר ארישא איתמר וכו' ולפקח עליו הגל אינו כן.** ואף ברוב עכו"ם מפקחין את הגל [אפי' בשבת]. **ותוס'** (יומא פה. ד"ה ולפקח) ביארו דילפי' וחי בהם, שלא יוכל בשום ענין לבא לידי מיתת ישראל. **והאחרונים** העירו דברוב עכו"ם מאכילים אותו נבילה, ודינו לחלל שבת. ואפי' הכי אמרינן וחי בהם. ואף דלא שייך בזה סברת חלל עליו שבת א' כדי שישמור וכו'.

אבל **הרמב"ם** (איסו"ב טו כו) כת' דבמחצה מפקחין את הגל בשבת. משמע דברוב עכו"ם אין מפקחין. [**והרמ"ך** השיג]. **וה"ה** הביא דב**שו"ת הרמב"ם** (יט) השיב דקי"ל כר' יוחנן (יומא פד:) דפרשו לחצר אחרת אין מפקחיו את הגל. וס"ל דהולכים בפיקו"נ אחר הרוב [ואף דהגמ' מיישבת דלא פליגי, הרמב"ם נקט דפליגי, וע"ע בסמוך]. ובתינוק נחשב פרשי כולהו.

א. ממש"כ **רש"י** (שם ד"ה למאי) דאם מפקחים את הגל, כ"ש דמחוייב להחיותו.

ב. **והחזו"א** (ב"ק י טו) הק' דאף גר תושב מצווין להחיותו (וכדאיתא בב"מ עא.) [היינו דבמקום פיקו"נ וכן אין איסור לא תחנם, אבל אין מצוות צדקה], וה"נ בקטנותו נימא דהוה כגר תושב. וכן במחצה מקיים מצוות מספק, ומי גרע מגר תושב. [אמנם גר תושב צריך קבלה בפני בי"ד. אך ב**מאירי** (ע"ז כ.) **והב"ח** (חו"מ רמט) מבואר דמי שמוחזק שאינו עובד ע"ז אי"צ קבלה. ודלא כשו"ע וסמ"ע (רמט ב)].

ג. **והריטב"א** דן דאיירי במקום דאיכא עבירה, כגון בשבת. [וכה"ג במחצה אין מצילים]. ודחה דבגמ' ביומא מבואר דאף בשבת אין הולכין בנפשות אחר הרוב.

ד. וע' ר"ן (נדרים ז.) ובסוגיה (חולין קלד.).

ה. וכתב **הקוב"ש** דאין לומר דאדרבה מספק אסור משום חשש לא תחנם. דכיון דעושה מחמת ספק מצווה דיליה לא נחשב לא תחנם [וכמו היכא דעושה מחמת דרכי שלום].

[ויל"ד דגדר מצוות צדקה וחסד לעשות עבור חבירו, והכא נותן עבור איש זה, ולא עבור המצווה. א"כ עובר בלא תחנם. ויש לדחות דעושה עבור הצד ישראל שבו].

ו. אך בגמ' (חולין קלד.) אי' דהיכא דיש חזקת חיוב במתנ"ע חייב, דדרשי' צדק משלך. [וי"ל דכ"ש דבמקום רוב נאמר דין צדק משלך].

ז. ויל"פ דדין ספק דאורייתא לחומרא אינו הכרעה, ובזה בממון אזלי' לקולא. אבל הכרעת רוב מהני. [וק"ק דאם שורש הנידון בממון, א"כ הוכרע בשורש, ואין חיוב מצווה. אמנם במצוות צדקה, אף דגדר המצווה בממון, שורש החיוב הוא מחמת העני. ודו"ק].

ח. **והרמב"ן** כתב דצ"ל כן לדעת **רש"י** (ביומא) דאיירי אף במקום פיקו"נ.

ט. אמנם יל"ד דכאן גדר החיוב אינו מחמת חיוב הממון, אלא חיוב 'לזון' [אלא דאינו מחוייב יותר משיעור מסויים מנכסיו].

דבגמ' (יומא פד:) ר' יוחנן אמר דבט' כותים וישראל א', בחצר אחרת אין מפקחין את הגל [דאזלי' בתר רוב]. והגמ' מתרצת דלא פליג אשמואל הא דפרשי כולהו, הא דפריש מקצתייהו. **ופרש"י** (שם) דבפריש מקצתייהו לא הוחזק ישראל בחצר הזה, וכל דפריש מרובא פריש. [אבל פריש כולהו נחשב 'הוחזק' ישראל במקום הזה]. אבל **הריטב"א** (כאן) פי' דכיון דפריש מקצתייהו נחשב קביעותם קיימת, וסופם לחזור'. ובפריש כולהו אמרי' כל דפריש מרובא פריש. וכ"פ **הרמב"ם** (שבת ב כ, ושו"ע שכט ב).

והגר"ח (סטנסל יומא, הו' בע"א) הקשה דלפ"ז הוה דין קבוע וספק גמור, ובגמ' (יומא) משמע דסברת ר' יוחנן דאין הולכין בנפשות אחר הרוב, וכל זמן שלא בטלה הקביעות. **והגר"ח** ביאר דמדינא [אף בבן דעת] בעודו פריש אזלי' בתר רוב [דאינו עומד במקום הקביעות], אלא דיחזור לאיסורו לכשיחזור לקביעותו. דבן דעת לא נחשב 'פריש' (וע' מש"כ לעיל). וכיון שעומד לחזור לקביעותו, נכלל בגדר 'וחי בהם', דנתחדש שצריך לחשוש לצד קביעות שיהא אח"כ.

והראשונים הק' דמבואר בסוגיין דאין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב גבי תינוק. ואילו לדעת **רש"י** (הנ"ל) היכא דפריש מקצתייהו לא הוחזק כאן ישראל, א"כ אמאי לא אזלי' בתר רוב. **והרמב"ן** כתב דצ"ל דאידחי הך פירוקא, ולשמואל אף במקום דכל דפריש, אמרי' אין הולכים בפיקו"נ אחר הרוב. [וכתב דעפ"ז פסק הרמב"ם כר' יוחנן, דלא כשמואל בסוגיין]. ועוד פי' (בדעת הרי"ף) דתינוק נחשב פריש כולהו, כיון דלא ראינו פורש מהבתים, אלא הוה מרוב סיעה של הפלטיא. ועוד דודאי הוחזק ישראל בפלטיה אותו היום.

והריטב"א תי' (בשם **תוס'**) ע"פ מש"כ דפריש מקצתייהו [ע"ד לחזור] מפקחין, דנחשב קביעותם קיימת, וה"נ קביעות בני העיר קיימת[יא]. אבל **הגר"ח** כתב (בדעת הרמב"ם) דתינוק לא יחזור לקביעותו, ולכן אזלי' בתר רוב. וכה"ג מהני רוב אף בפיקו"נ. [וקי"ל כתי' הגמ' ביומא, ודלא כגמ' כאן אליבא דשמואל].

ת) **שם.** והרמב"ם (טו כז) פסק דאם תינוק זה [במקום שרוב ישראל] נשא אשה, הבא עליה פטור. דאין הורגים על הספק. **והראב"ד** השיג דאזלי' בתר רוב בנפשות (סנהדרין סט.). [ולכאורה נח' האם מהני רובא דאיתא קמן בנפשות, או רק רובא דליתא קמן].

תא) **רש"י ד"ה אבל ליוחסין לא.** דאם בת היא אסורה לכהן, ואפי' ל"ל משום אסופי וכו'. ומבואר דלא חששו למיעוט לפסול משום ממזרות ונתינה. [וע' בגמ' קידו' עג.]. ומשמע מרש"י דמהני רוב שתנשא לישראל. [אף בלא גירות[יב]] ומבואר דאיסור נכרי לא נחשב 'יוחסין'. (וע"ע מה שהו' בע"א).

אבל **הרמב"ם** (טו כה) כתב דמשנתגייר הרי הוא כשאר אסופי[יג]. ואסור לקהל[יד]. **והראב"ד** השיג דבמקום רוב גויים, קרוב אני להכשיר כשנתגייר. דגוי הוא ונתגייר. [ולא תקנו כה"ג לפסול אסופי]. ועוד דן **ה"ה** דיש רוב עכו"ם, ואפי' את"ל ישראל ספק ממזר מותר. ולא גזרו משום אסופי במקום ס"ס.

תב) **להאכילו נבילות.** [אבל במחצה אסור, דהוה ספק לפני עוור[טו]]. **פרש"י** (ביומא) עד שיגדל[טז]

י. והביאו"ה (שכט) הביא מדברי הריטב"א דדוקא היכא דדעתו לחזור לקביעות. ומש"ה עדיין נחשב קבוע.

יא. וצ"ב דבתינוק אינו בן דעת ואינו יודע לחזור.

יב. **והפלאה** כתב דכיון דמוחזקת במנהג ישראל, כשטובלת נחשב גירות [כדאמרי' (יבמות מה:) מי לא טבלה לנידותה]. אך ה"מ בגדולה, אבל בעודה קטנה ליכא גירות.

יג. **והגר"א** (ד צא) כתב דלפ"ז הגמ' קאי לענין קידושין [וצ"ב דבזה ספק לחומרא, ואמאי תליא ברוב]. אבל להשיאו אשה לא.

יד. [ואפשר דאיירי באופן שאין סימנים הנ"ל].

טו. ויש שדייקו די"ל דלתינוק עצמו מותר לאכול מחמת הספק. ועכו"ם אינו מחוייב בגדרי ספק דאורייתא לחומרא. [אבל **הר"ש** (מכשירין שם) מפורש דבמחצה אסור אף לו. והנצי"ב כתב דהדין ספק דאורייתא לחומרא הוה סברא, אף בעכו"ם. וכתב דאף במקום רוב הוא עצמו מחוייב, מחמת הצד ישראל שבו].

טז. **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) הק' נטבליה ע"ד בי"ד בעודו קטן (וכדלעיל יא.). ותי' דדוקא כשאמו מביאתו לבי"ד, או בקטן שיש לו דעת מטבילים. ועוד תי' כשידי כותים תקיפה ולא שבקי ליה. א"נ אי אטבליה ע"ד בי"ד יוכל למחות בגדלו, ואימור ישראל גמור הוא ול"מ מחאתו.

ויקבל עליו גירות. **והנצי"ב** (מרומי שדה יומא פה.) דייק מדברי רש"י דמחוייב להתגייר, דמסברא אמרי' דספק דאורייתא לחומרא, ואף בני נח מצווין. ודין רוב נאמר רק בישראל[יז]. ולכן מחוייב להכניס עצמו לקיום מצוות[יח].

תג) **רש"י ד"ה מחצה.** להחזיר לו אבידה לא מצית אמרת וכו'. מבואר דרש"י העלה צד דבמחצה על מחצה מחזירין לו אבידה. אך אליבא דאמת לכאורה צריך דוקא רוב, וכמ"ש **רש"י** (ד"ה להחזיר) דמספק לא מוציאין מיד המוצא. ועוד דיש בזה צד איסור משום למען ספות[יט]. [וכן מבואר **בתוס'** (סוד"ה להחזיר) דהוה משום דין רוב].

וכן כת' **הרשב"א** דאע"פ שאין זה ממונו של ישראל, ואדרבה עומד עליו בספק השב תשיבם לאחיך. אפי' הכי דוקא רוב ישראל מחזירין לו, אבל מחצה אינו מחזיר.

תד) **תוד"ה להחזיר.** ואפי' לשמואל דאין הולכים בממון אחר הרוב וכו' שבהיתר באו המעות בידו וכו' אבל הכא מודי דאזלינן. [וכעי"ז כת' **הרמב"ן רשב"א ועו"ר** דמוצא אבידה לאו מריה דממונא הוא. ומש"ה לא הוה הוצאת ממון[כ]].

והאחרונים הביאו דכוונת התוס' דהוה תפיסה לאחר שנולד הספק, ואינו נחשב 'מוחזק'[כא]. [אא"כ נתנם לו מדעתו]. ומש"ה מהני הכרעת רוב להוציא. [אבל **החזו"א** (סד ג) הביא דבשעת זכיה הוכרע שאסור לזכות. ומש"ה יש לו איסור לזכות במציאה זו].

והשמעתתא (ד טז) כת' דאפי' לדברי **הפוסקים** דמהני תפיסה לאחר שנולד הספק[כב], אבל לא מהני נגד רוב[כג]. [והק' מכאן אמ"ש **הש"ך** (תקפו כהן קכג) דמהני 'קים לי' נגד הרוב, אפי' היכא דתפס אח"כ. דאין הולכים בממון אחר הרוב[כד]].

והרא"ש (מכשירין ב ז) כתב דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב ה"מ היכא דיש למוחזק טענה לומר שהממון שלו. [דכשטוען 'שמא' לא נחשב כ"כ מוחזק, ע"ע **תוס'** לקמן עו: וב"מ ק.]. ובפשוטו משמע דמהני רוב להוציא כשהנתבע טוען שמא. אבל **הקו' הספיקות** (ו ט) כתב [ע"פ דברי התוס' ושא"ר] דאיירי בתפיסה לאחר שנולד הספק, ובזה אמרי' דבטענת שמא לא נחשב מוחזק. [וכתב דה**פוסקים** נקטו דקים לי נחשב כטוען ברי לי כאותו הפוסק. וצ"ב].

תה) **שם.** אבל **הר"ש** (מכת"י מכשירין שם) **תי'** דהא דשמואל איירי ברובא דליתא קמן, אבל ברובא דאיתא קמן הולכין בממון אחר הרוב. וכ"כ **התה"ד** (שיד) בשם **גליון תוס'** בשם **הריצב"א** דאזלי' בתר רובא דאיתא קמן בממון. והביא דכ"ד **רשב"ם** (ב"ב צג. ד"ה דהוא[כה]). אבל **התה"ד** הביא דמדברי **התוס'** [ושא"ר] בסוגיין מבואר דס"ל דאף רובא דאיתא קמן לא מהני להוציא ממון ממוחזק גמור.

יז. ע' **מנח"ח** (עח ז) בשם **הנוב"י** (ת מב). ויש שדייקו דדוקא איסור לפני עוור הותר משום הרבו, להאכילו. אבל הוא עצמו לא הותר לאכול.

יח. אך צ"ב דממ"נ, על הצד שהוא ישראל נאמר דין רוב. ועל הצד שהוא בן נח אינו מצווה באיסור נבילה.

יט. ולכאורה נח' ב' התי' האם ספק השבת אבידה פטור, דאין מוציאין מיד המוצא [ואף דלא היה שלו מעיקרא]. או דחייב משום ספק מצווה, ודוקא הכא דיש צד איסור בדבר. [ונח' הראשונים בדין ספק אבידה, דדעת **הרא"ש** (ב"מ כה. ב ח) דבספיקות הוה ספק איסורא ולחומרא. וע"ע גר"א (חו"מ רסב כב)].

כ. **והרשב"א** הוסיף ואדרבה קאי עלה בספק מצוות השבה, ולכן הולכין בו אחר הרוב. [משמע דאף אי רוב לחוד לא מהני, יש צירוף דמצוות השבת אבידה. ואף דבספק אי"צ להחזיר, היכא דיש הכרעת רוב מחוייב מצד המצווה. [ויל"פ דכיון דהוכרע בתורת ודאי דמחוייב בגדרי המצווה, מש"ה לא אמרי' ספק ממון לקולא. ועד"ז מבואר **בר"ן** (נדרים ז.) דהיכא דיש חזקת חיוב מצווה לא אמרי' דספק מתנות עניים לקולא].

כא. אבל **הקוה"ס** (ו ט) הביא דברי התוס' דחזקת מרא קמא מסייע לרוב מהני להוציא ממוחזק. [ומשמע דאף דנחשב מוחזק מהני להוציא כנגד].

כב. דהא **הרמב"ם** (איסו"ב טו כו) פסק הא דסוגיין, ואף דס"ל דמהני תפיסה לאחר שנולד הספק.

כג. ועפ"ז כתב דאף במקום ספק ספיקא, אף דאין מוציאין ממון ממוחזק ע"פ ס"ס, אבל כשתפס אחר שנולד הספק מוציאין.

כד. **והקו' הספיקות** (שם) כתב דמדברי כמה **אחרונים** [התופסים בדגל קים לי] מבואר דנקטו דל"מ רוב אף להוציא מיד תפוס.

כה. ועי"ש **בגהש"ס** שהקשה מדברי **רשב"ם** (שם צב:).

תו) **שם. ובגליון מהרש"א** הביא דברי **הב"ח** (יו"ד קמו, הו' בש"ך שם א) דנקט דישראל שמצא אבידת עכו"ם [וכן גזל עכו"ם] לא זכה עד שנתייאש העכו"ם, ואף דאינו מחוייב להשיב לו. ולפ"ז מיושב קו' התוס', דאין צד דהוה 'שלו'[כו]. [ובתוס' מבואר דזכה בו. אבל יש לכוון לשונות שא"ר ע"ד הב"ח דמש"כ הרשב"א 'דלאו מריה דממונא הוא', וכן לשון הרא"ש שאין לו טענה שהוא שלו, היינו שבאמת אינו שלו].

וההפלאה כתב די"ל לולי דברי הראשונים דכאן הוכרע דהוה ישראל לכל מילי [כדקאמר להחיותו, וההורגו חייב[כז], וכן לענין שחייב במצות[כח]]. וכיון שכן מהני אף להוציא ממון, ול"ש הכלל אין הולכין בממון אחר הרוב. דאל"כ תקשה אונס ומפתה היאך יתחייב קנס לאביה, דילמא לאו אביו[כט].

תז) **דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן וכו' אמר להו אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ואתן לכון.** ומבואר דה"מ מחצה על מחצה, אבל ברוב עכו"ם מוציאים ממנו ממון.

והרמב"ן (רשב"א ותוס' הרא"ש וה"ה איסו"ב טו כו) **פי'** דכיון דהוה ספק האם הוא ישראל או גוי[ל], ולגוי אין חזקת ממון. אמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה. **והקוה"ס** (ו ד) הק' דטעמייהו לא ידענא מדוע לא יהא לעכו"ם חזקת ממון. **והקצות** (רנח א) כתב דהוא משום דילפי' (ב"ק לח.) ראה ויתר וגו', דהפקיר ממונם[לא]. **והשער"י** (ה טו) כת' דיסוד הדין מוחזק משום דנראה כבעלים, אבל עכו"ם בחזקת גזלנים, ואינו נראה כבעלים[לב].

והאחרונים העירו דמ"מ לצד דהוא ישראל יש לו חזקת ממון. **וההפלאה** כתב דכאן לא היה חזקת ממון מעולם. [משמע דלא הוחזק ברשותו לעולם]. **והקצות** (רנח א) הביא דמבואר דספק מוחזק לא מהני.

תח) **תוד"ה לא.** תימה דה"נ המ"ל מע"מ עכו"ם, ומנגח תורא דידן לתורא דידהו. אבל ברוב חייבין לשלם לו. **ורע"א והשמעתתא** (ד ו) **וקוה"ס** (ו ד) הק' דלשמואל אין הולכים בממון אחר הרוב [וכמ"ש בתוס' ד"ה להחזיר[לג]. וצע"ג. **והקוה"ס** כתב דתוס' כאן הק' אליבא דרב דהולכים בממון אחר הרוב.

תט) **אידך פלגא אמרי' ליה אייתי ראיה. הריטב"א** הק' דהוה מודה במקצת. ותי' דליכא כאן תביעת ברי.

ורע"א הק' דהוה עדות שא"א יכול להזימה [דהעדים יאמרו שסברו שהיה עכו"ם]. ולמ"ד פלגא נזקא קנסא בעי יכול להזימה. וכתב דצ"ל דאיירי דנגח בפני בי"ד.

הדרן עלך פרק בתולה נשאת

כו. אמנם יש נפק"מ היכא דנתייאש אחר שבא לידו. דבעכו"ם ודאי זכה בה. ובישראל לא זכה [ובזה צריך לסברת התוס'].

כז. [כראב"ד דהההורגו חייב. וסתם דבריו נגד דברי הרמב"ם].

כח. והעירו דאף במחצה חייב במצוות, מספק דאורייתא. [וצ"ל דמ"מ ברוב הוה בגדר הכרעת ודאי].

כט. **והקה"י** דחה דהוה מיעוטא דמיעוטא [דיש רובא דליתא דלא זינתה מאחר, וגם אם זינתה, יש רובא דאיתא דרוב אחר הבעל].

ל. ולשון **ה"ה** שהוא עצמו מסופק אם הוא גוי או ישראל. [משמע דאילו אנחנו מסופקים אבל הוא טוען ברי, אין מוציאין מספק מוחזק].

לא. **והמהרי"ט אלגאזי** (בכורות ב יז) הביא דקאי כמ"ד גזל עכו"ם מותר [ועי"ש שהקשו סתירות בראשונים בזה]. [והשער"י חלק דלא תליא בהכי].

לב. [יש להעיר שתינוק זה גדל בחזקת ישראל, וצ"ל דלא פלוג בדבר. א"נ איירי ברוב עכו"ם, ואוכל נבילות]. והק' דסברא זו שייך בנידון חפץ שתחת ידו, אבל בנידון האם חייב חוב, לא תליא בהחזקה במציאות [ויל"ד בזה].

לג. **ורע"א** כתב די"ל דתוס' (כאן) ס"ל דרובא דאיתא קמן מהני בממון. אבל מ"מ סותר למש"כ תוס' הקודם. ותימה דב' דיבורי התוס' הסמוכים סותרים זא"ז.
והשמעתתא כתב דתוס' כאן סברי כמ"ש **תוס'** (סנהדרין ג.) דאזלי' בתר רוב אף בממון, ברוב גמור. ורובא לרדיא אינו רוב גמור [וביארו דהוה רוב התלוי במנהג, ע' מלחמות ושא"ר קידושין נ]. [אמנם אף בזה קשה דתוס' הסמוך סתר לזה].
ועוד יש שפי' כוונת התוס' ע"פ יסוד ההפלאה דכבר הוכרע עליו ע"פ רוב דדינו כישראל. אך גם זה נסתר מקו' התוס' דלעיל.

פרק האשה שנתארמלה

דף טו:

א) **היא אומרת בתולה נשאתני וכו' אם יש עדים וכו'.** אבל בלא עדים הוא נאמן[א].

והרמב"ם (אישות טז כה) כת' דצריך לישבע שבועת מודה במקצת. **והראב"ד** השיג דהוה כפירת שעבוד קרקעות. (ע' לקמן פז: וב"מ ד:). **והראשונים** (בסוגיין) חלקו דמשמעות הגמ' דבעל נאמן בלא שבועה, והביאו כן מהירושלמי. וכת' דחיוב המנה הוה חיוב ברור [שאינו יכול לכפור], למ"ד הטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום. וכתובעו מנה בע"פ ומנה בשטר, ולא נחשב מודה במקצת (ע' ב"מ ד:). והרא"ש הוסיף דהוה הילך.

והרשב"א וריטב"א כת' דלדעת הרמב"ם הירושלמי קאי במקום שאין כותבים כתובה, אבל כשכותבים יכול לכפור.

והרמב"ן כתב דאף דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה, אפ"ה נחשב תביעת מטלטלין כיון דאם תפסה מטלטלין אין מוציאין מידה (וכדאי' לקמן צו.), משמ"ה יש חיוב שבועה דאורייתא[ב]. **וה"ה והרא"ש** כת' דאחרי תקנת הגאונים (ע"ע לקמן סז.) מטלטלין לכתובה לא הוה כפירת שעבוד קרקעות.

אבל **הלח"מ** הק' דלא עדיף משאר שטר חוב דנחשב כפירת שעבוד קרקעות (ב"מ ד:, ועי"ש תוס').

והאבנ"מ (צו ח) תי' דבזה"ז עיקר סמיכות דידיה אמטלטלין (ע' לקמן סז.) ולכן לא נחשב כפירת שעבוד קרקעות[ג].

והגר"ח (אישות שם) כתב דבכל שטר נחשב שעבוד קרקע, וגם שעבוד מטלטלין. ומתחייב שבועת מודה במקצת[ד] כיון דיש כאן כפירת שעבוד מטלטלין בפנ"ע[ה].

ב) **תוד"ה [האשה] אם יש.** אינו נאמן וכו' דמיגו במקום עדים הוא. דכיון דיצאת בהינומא אנן סהדי שהיא בתולה.

ובירושלמי אי' דבתולה אלמנה מן הנישואין אינה יוצאת בהינומא וראשה פרועה. ומוכח עץ לא שביח. [ומשמע דמוציאין ממון ע"פ אומדנא זו[ו]].

והאחרונים ציינו דכעי"ז כת' **הראשונים** (נמוק"י ב"מ סז. בדה"ר, הג' אשר"י שם ז א, הו' בש"ך פב כללי מיגו ב) דל"מ מיגו נגד מנהג המדינה.

אבל **הר"ן** נקט דאם יש לו מיגו מהני אפי' במקום עדי הינומא[ז]. **והב"ח** (ע"ג הרי"ף) **פי'** דעדי הינומא אינו ראיה גמורה, דאפשר שהיתה בחזקת בתולה, ולא מצאו לה בתולים[ח]. **וההפלאה** הביא דהר"ן ס"ל דמהני מיגו נגד מנהג המדינה.

ג) **ומודה ר' יהושע וכו'. רש"י** (לקמן קט:) כתב דהיכא דהודה שהשדה של אחר, ואח"כ טוען שחזר

א. **והירושלמי** מקשה דתביא עדים שנשאת ביום הרביעי. [וע' בראשונים כמה אופנים בתי' הקו']].

ב. וצ"ב דהרי עדיין לא תפסה. [ומבואר דנחשב שיש 'צד' מטלטלין, כיון דיש לה זכות אילו תתפוס. וצ"ב].

ג. **והנתיבות** (פח י) כת' **דהרמב"ם** (טוען ד ד) כתב דשטר אינו חייב שבועה, משום דהוה הילך, ולא נקט כפירת שעבוד קרקעות. דקאי בתר דתקנו הגאונים דגובה ממטלטלין.

ד. אבל לענין קרבן שבועה נחשב כפירת שעבוד קרקעות, דגזילת הממון הוה ע"י שמעכב תרוייהו, גם קרקע וגם מטלטלין.

ה. ואילו הגמ' (ב"מ שם) איירי באופן של הילך, ומש"ה נחשב רק כפירת שעבוד קרקעות, דע"י הודאתו הוה שעבוד הקרקע כמאן דגבוי. וכיון דהוה כפרעון בקרקע א"א לחייבו על שעבוד המטלטלין. [אבל בסוגיין הכתובה לא נחשב הילך כיון דליכא שטר].

ו. אבל **תוס'** (לעיל ט. סוד"ה ואי) דחו דמוב"ע שביח (וכדאי' לקמן לו., וע"ע תוס' ט: סוד"ה אי). **והראשונים** כת' דהכא איירי ביתומים, דלא טענינן להו מספק במילתא דלא שביחא כזה.

ז. וכת' דלדעת **הרי"ף** (לקמן פט.) דנאמן לטעון פרעתי בכתובה צ"ל דאיירי שהודה קודם מיתתו שלא פרע. ובגרושה כשבאו לדין מיד בשעת גירושין. [דאינו נאמן שפרע קודם גירושין, דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו].

ח. ויל"ע למ"ד (לעיל יא: ויג.) דבנמצאת בעולה אין לה כתובה

ולקח ממנו נאמן [אף לאחר זמן][ט]. **ופרש"י** דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, דאין לזה זכות אלא על פיו, והרי חזר ואמר לקחתיו. **ותוס'** (שם) חלקו דכה"ג לא אמרי' מיגו. **ותוס'** (ב"ב ל.) הוסיפו דמיגו למפרע לא אמרי'[י].

והאחרונים העמידו דדעת רש"י דנאמן משום גדר 'הפה שאסר', ומש"ה קיבל זכות נאמנות להתיר, ואפי' לאחר כמה ימים[יא]. **והשיטמ"ק** (בג. בשם ההשלמה) דן דאף נשביתי וטהורה אני, דמהני לאחר זמן.

ד) **ולקחתיה הימנו וכו'**. בפשוטו איירי בכל אופן. אמנם יש **ראשונים** (ב"ב ל.[יב]) דאיירי דוקא כשטוען שאכל ג' שנים. דאל"כ יש ריעותא דאחוי שטרך, ול"מ אפי' הפה שאסר. ולפ"ז צ"ל דאיירי שטוען שאכל ג' שנים [ואי"צ להביא עדים משום מיגו].

דף טז.

ה) **שהפה שאסר הוא הפה שהתיר**. בפשוטו מבואר בגמ' (בסמוך) דהפה שאסר הוה גדר מיגו. וכ"כ **תוס'** כ"מ בפירקין. **ותוס'** (ב"ב נב: וב"ק קז.) הק' גבי הפה שאסר דהוה מיגו דהעזה. [וע"ע לקמן יח.].

אבל **האחרונים** העלו בדעת כמה **ראשונים**[א] דהפה שאסר אינו בתורת מיגו, אלא דיש סברא דיש לו נאמנות להגביל דבריו. **והמחנ"א** (איסו"ב פרק יח בסוף התשו') כתב דנפק"מ במקום שעדים פסולים מעידים, דכה"ג אין לו מיגו לכפור[ב]. ואילו לצד דיש נאמנות מחודשת מהני[ג].

אף באופן דאין לו מיגו [דאינו מעיז לכפור במקום עדים פסולים], דאי אתה יכול לתופסו אלא ע"פ הודאתו, ואף הוא יהיה נאמן להתיר מה שאסר.

והראשונים בכמה מקומות[ד] (יתבאר בהמשך פירקין בעזה"י) נקטו דהפה שאסר עדיף ממיגו. אך **תוס'** (ב"מ ב. ד"ה וזה) מבואר דהוה גדר מיגו, אלא דמיגו דאי בעי שתיק עדיף מיגו בעלמא. [והיכא דאי בעי שתיק מהני מיגו להוציא].

ו) **שם**. ודעת **רש"י** (בסוף העמ' ויז:) דנחשב הפה שאסר כיון דאין אדם תובעו. אבל היכא דהלה תובעו לא אמרי' הפה שאסר [אלא הוה כמיגו בעלמא, דהיה יכול לטעון טענת פטור. ור' יהושע ל"ל מיגו]. **והרמב"ן** (בסוף העמ') תמה א"כ מי שבא ותובע של אבותי היא, והמחזיק מודה ואומר שלקחתי מהם. יהא צריך להביא עדי חזקה. [כיון

כלל. ואפשר דמ"מ כיון דקיימה הוה כאילו חזר ונשאה אח"כ, ונתחייב מנה.

ט. ואף טענינן ליתומים שאביהם חזר ולקח.

י. **והתוס' רי"ד** (שם) חלק דאם אסר היום אינו יכול לחזור ולהתיר למחר.

יא. **והמחנ"א** (בשו"ת בהל' איסו"ב ד"ה ואני לע"ד) חקר בגדר 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', מאיזה טעם הוי, אי משום מיגו, דחזקה לא משקר מיגו דאי בעי הוה שתיק, או משום דכל מקום שאין לנו חזקת איסור אלא על פיו נאמן הוא להתיר מה שאסר [ולאו משום מגו]. והביא (בד"ה לבאורה נראה) דבזה נח' אי נאמן אף לאחר כדי דיברו. דאי משום מיגו, מיגו למפרע לא אמרי'. ומ"ד דנאמן אף לאחר זמן ע"כ משום הפה שאסר.

יב. ע' רי"ף שם בשם י"מ, כן פי' הדרישה (קמו כד).

א. **והאחרונים** (נתיבות קמב א) הביאו דכ"כ **תוס'** (ב"ק עב:, יתבאר לקמן יח:) דל"מ מיגו נגד עדים ואפי' במקום תרי ותרי. והא דמהני במשנה (לקמן יח:) דאם אין כתב ידם יוצא במקו"א נאמנים, לאו מיגו הוא, שאין השטר מתקיים אלא על פיהם. והפה שאסר הוא הפה שהתיר, כדאמרינן לקמן כב., ופריך ל"ל קרא סברא היא. [ומבואר בתוס' שם דהגמ' (כב.) קאי דהפה שאסר הוה סברא, ולא דנו על מיגו בעלמא. אבל תוס' (שם וכ"מ) משמע דילפי' מהתם מיגו].

ב. וכמ"ש **בשו"ת הרא"ש** (סו ח, הו' בש"ך כללי מיגו ה) דל"מ מיגו שהיה מכחיש עדים פסולים. ועד"ז מבואר **בתוס'** (ב"ב לג.) דל"מ מיגו במקום שיש קול, דלא היה מעיז להכחיש את הקול.

ג. והמחנ"א הביא ראיה דמהני הפה שאסר כה"ג מהגמ' (ב"מ ח.) בב' אדוקים בשטר חוב שאינו מקויים, דאמרי' מאן קא משוי ליה להאי שטרא לוה הא קאמר דפריע. ואף דתוס' (לקמן יט.) כת' דירא לטעון מזוייף שמא יכחישיהו. ואפ"ה מהני תורת הפה שאסר. [וכת' דלולי שו"ת הרא"ש י"ל דשייך מיגו אף היכא דירא שיכחשיהו. אבל צ"ע מדברי הרא"ש].

ד. ובכ"מ דנו דמהני הפה שאסר במקום חזקה. **והרמב"ן** (ב"ב ע., ע' לקמן יט.) חילק דאף לצד דל"מ טענת החזרתי במיגו דנאנסו במקום חזקת שטרך בידי מאי בעי, בשטר שאינו מקויים מהני מיגו דמזוייף, דהוה הפה שאסר.

דהלה תובעו]. וכן במטלטלין כשתובעו דטלית זה שלי הוא, לא יהא נאמן שקנה ממנו[ה]. ולא שבקת חיי לכל בריה.

וכולהו מיגו בכוליה תלמודא הכי איתנהו, כשאחד תובעו, ואפי' הכי נאמן. וכ"ת דלא קי"ל בזה כר' יהושע, לא מצאנו שר"ג פליג אמיגו דידיה. ועוד אף אם פליג צריך לפסוק כר' יהושע. [אבל דעת **רש"י** דלר' יהושע בעי הפה שאסר, ובשאר מקומות הוה מדין 'מיגו', ודלא כר' יהושע].

ותוס' (טו: ד"ה ומודה) חלקו (על רש"י) דאף כשיש תביעה נאמן [אף לר' יהושע], ונחשב הפה שאסר. **והאחרונים** דנו האם כוונת התוס' דאף כשיש תביעה אי בעי שתיק[ו] [דכיון דלא היה ידוע שהיה של אבותיו אינו צריך להשיב לו[ז]]. ומש"ה נחשב הפה שאסר. או דכיון דתובעו צריך להשיב, ואפ"ה מודה ר' יהושע דמהני מיגו כה"ג שהיה מכחיש לגמרי. דהא אין ספק לפנינו[ח]. [וכדאי' בגמ' בסמוך דאין שור שחוט לפניך].

ז) **שם. והריטב"א** (בסוף העמ') כת' דיש ללמוד מסוגיין דמהני מיגו להוציא. [דאף דמודה שהקרקע של אבותיו של זה, מהני מיגו להוציא]. אך **בתוס'** (ב"ב לב: לצד א') כת' דקי"ל[ט] דלהעמיד קרקע ביד המחזיק לא נחשב מיגו להוציא, אף דמוציא ממריה קמא. **והגר"א** (פב כללי מיגו ז) ציין מקור לדין זה מהמשנה כאן, וציין דבגמ' (בסמוך) משמע דהוה מיגו[י].

והריטב"א דחה די"ל שור שחוט לפניך, דהוה מיגו ברור והוא לאוקמי ממונא. [ומבואר דנחשב להחזיק[יא], ונחשב מוחזק כיון דטענת המיגו ברור. ועי"ז נחשב מוחזק אף בטענתו[יב]].

ח) **הא ליכא עדים בעל מהימן, לימא תנן סתמא דלא כר"ג וכו'. פרש"י** דלא אמרי' העמד את האשה על חזקתה. [דלר"ג מהני חזקה להוציא ממון, ומבואר דס"ד דאפי' בברי וברי אזלי' בתר חזקה]. והגמ' דוחה דר"ג קאי דוקא בברי ושמא. [יל"ד האם נשאר דעיקר סברת ר"ג משום החזקה, או דלמסקנא עיקר סברתו משום ברי ושמא, וכס"ד דהגמ' (לעיל יב:). וע"ע מש"כ לעיל יב: בגדר הצירוף ברי ושמא וחזקה].

אבל יש **ראשונים** שנקטו דקו' הגמ' דר"ג ס"ל דטענת ברי מהני להוציא ממון [וס"ד דיהני אף ברי וברי].

והשיטמ"ק (בשם שיטה ישנה) הק' דלישני עד כאן לא קאמר ר"ג אלא היכא דיש מיגו או חזקת הגוף (כדלעיל יב:), והכא אין מיגו, ולא חזקה [דהא נשאת מימים רבים] [וכה"ק **בהג' מים חיים**]. ותי' דקים ליה דמיגו וחזקה לא מהני להוציא ממון, אלא בצירוף ברי. ולהכי נקט ברי וברי[יג], דהוא עיקר הטעם.

ה. וצ"ב כוונתו, דבמטלטלין אפי' יש עדים שהיה של זה, נאמן המוחזק שקנה ממנו.

ו. וכ"כ **השואל** במהרי"ט (א סב) דכיון דאין לתובע ראיה אי בעי שתיק. **והמהרי"ט** חלק דהוה מיגו בעלמא, אלא דיש חילוק דהיא בעולה לפנינו, דכיון דנתעורר ספק לר' יהושע לא מהני המיגו להכריע.

אך מלשון התוס' משמע דלא הוה מיגו דאי בעי שתיק כיון דהלה תובעו. אלא דאפ"ה יכול לטעון דמעולם לא היה של אביך.

ז. וכן הביאו **משו"ת הרשב"א** (ג עא) דכל שאין למערער עדים לא היה זקוק להשיבו כלל. הילכך אמרי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר. [וע' מש"כ לעיל יב: האם מחוייב להשיב לתובע. ויל"ד דסגי לומר 'שלי הוא', ואי"צ לבאר דבריו]. וע"ע רבינו יונה (ב"ב כח:) היכא דאומר לא אשיבך דבר. אך קי"ל **בשו"ע** (עה א) דהנתבע צריך לברר דבריו, ולא סגי שסותם איני חייב לך כלום.

ח. ועוד יש לפרש דאף דבגדרי הטענות צריך להשיב לטענתו, ומש"ה אין כאן מיגו דאי בעי שתיק. מ"מ התובע אינו נאמן בתביעתו כלל, ונחשב דהנתבע 'אסר' בהודאתו. ושייך בזה גדר הפה שאסר.

ט. אבל דעת **ריב"ם** (בתוס' שם) דבזה פליג רב יוסף דנחשב מיגו להוציא [ומש"ה ל"מ שטרא זייפא].

י. ולבאורה כוונתו לאפוקי דלא הוה הפה שאסר. [כיון דהלה תובעו].

יא. וכעי"ז כתב **הב"ח** (חו"מ פב) בשם רבינו יונה, דלא נחשב מיגו להוציא כיון דזוכה לקרקע ע"פ טענתו.

יב. [ואף דהריטב"א ביאר שור שחוט לפניך כדברי הרמב"ן, דהוה מיגו דיכול לזכות בממון [ואין תוספת חידוש בהפה שאסר], אלא כיון דהוה 'מיגו ברור', הרי הוא מוחזק].

יג. אך צ"ע מה ס"ד דיהני טענת ברי להוציא ממון, במקום ברי וברי. והאיך אלים מטענת הנתבע. וע' פנ"י.

ט) **רש"י ד"ה הבעל.** העמד אותה על חזקתה וכו'

ומתחילה בתולה היתה. [דכיון דנולדה בתולה, אמרי' דהיא בחזקתה על שנשאת. ואף דבאו לדון שנים רבות לאחר שנשאת, אפ"ה שייך חזקה לדון שהשינוי הוא כמה שיותר מאוחר]. אבל **הרמב"ן** (במלחמות הו' בסוף העמ') חלק דל"ש בזה חזקה, שאינה עומדת בחזקת שלא נשאת לעולם. [וע' בסמוך מש"כ בזה].

י) **ברי וברי לא אמר וכו'.** בפשוטו נקטו **הראשונים**

דלר"ג אף שמא ושמא ל"מ, ודוקא חזקה [או מיגו] בצירוף ברי ושמא מהני להוציא (וע' מש"כ בזה לעיל יב:). אבל **השיטמ"ק** (עה:) כת' דדעת **רש"י ותוס'** (עו.) דחזקה [דכאן נמצא כאן היה] מהני אף בשמא ושמא. ודוקא בברי וברי ל"מ.

והריטב"א כתב דסברת ר"ג דחזקת ממון עדיפא, ומהני ע"י ברי ושמא. והק' דפתח פתוח ברי וברי, ובעי לטעמא דחזקה א"א טורח [וכדאי' לעיל י.], וכמ"ש **הראשונים** לעיל ט:], ותיפוק ליה דהוה ברי וברי [ומש"ה אי"צ ליתן כתובה]. ותי' דהתם מסייע לה רובא, דרוב נשים בתולות. ורוב וחזקה עדיפא [וע"ע בסמוך[יד], וכ"כ **הריטב"א** לעיל י.].

והר"י מגאש (בשיטמ"ק לעיל טו:) הק' כעי"ז מ"ש פתח פתוח, ותי' דהתם שטר כתובה בידה, והוא בא להפסידה. ולכן לולי סברת אין אדם טורח בסעודה אינו נאמן להפסידה. אבל היכא דודאי נבעלה, והוה ספק האם באונס או לאו תחתיו, לא נחשב שיש לה שטר כתובה תחת ידה. שכבר נתעורר הספק. וכעי"ז חילק **התוס' רי"ד** (לעיל יב:) דמהני ברי ושמא וחזקה דוקא במקום שיש חזקת חיוב כתובה. (וע' מש"כ לעיל שם).

והאחרונים הק' לסברת התוס' רי"ד, דהגמ' מקשה מ"ש ברי ושמא, ולא חילקה דכבר נתחייב כתובה.

יא) **שם. ברי וברי. הרא"ש** הוסיף וכן באלמנה,

דטענינן ליתומים כל מה שהיה אביהם נאמן. [וע"י טענינן נחשב ברי וברי]. אבל **השיטמ"ק** דייק מדברי **רש"י** (במשנה) דאף באלמנה איירי שהיורשים טענו שיודעים דנשאת אלמנה, ואיירי דוקא בטענת ברי.

ויש שהביאו מדברי הרא"ש דמהני טענינן להחשב טענת ברי[טו], והוה כמו ברי וברי[טז]. **והקוב"ש** (ח"ב ה) כתב דכוונת הרא"ש דטענינן נחשב ספק ברי [דשמא האב היה טוען בברי]. ולא שבי"ד טוענים בברי במקומו.

יב) **כברי ושמא דמי. פרש"י** קרובה טענתה להיות

אמת[יז]. לכאורה מבואר דגדר ברי ושמא הוה משום אומדנא, דקרוב טענתו להיות אמת. אבל האחרונים (ע' מה שהו' לעיל יב:) נקטו דסברת ברי עדיף הוה מגדרי הטענות בממון[יח]. וצ"ב א"כ מה מהני רוב להחשב כברי ושמא [כיון דרוב ל"מ להוציא].

ומשמע בדברי רש"י דמהני רוב שיתקבל טענתו, ומכח הרוב דנראה דטענת שכנגדו אינו אמת. וכמי שאינו. ומש"ה זוכה בגדרי הטענות. [ואף דלא מהני רוב להכריע את עצם הנידון, ולהוציא ממון. מ"מ מהני גדר רוב שבי"ד רואים את המעשה ע"פ הטענות, וטענת הרוב מתקבל טפי].

ועוד יש שפירשו דכוונת הגמ' דברי עדיף משום דמוחזק בטענת שמא הוה מוחזק גרוע, וע"פ מש"כ **תוס'** (לקמן עו: בשם ריב"א) דמוחזק בטענת שמא לא נחשב כ"כ

יד. וכמ"ש **התו"י ובעה"מ** (ע' בסוף העמ') דאף לשמואל מהני רוב וחזקה להוציא ממון. אמנם **הריטב"א** (שם) כתב דקו' הגמ' לרב. וצ"ל דס"ל כדברי הרמב"ן דאין כאן חזקה דהיא בתולה. אך הריטב"א (כאן) נקט דיש לו חזקה.

טו. וכעי"ז כת' **הרא"ש** (ב"ב לג. ג יז), דתוס' (שם) כת' דיתומים אין מחייבים שבועה, דבעי טענת ברי. והרא"ש דטענינן להו [ונחשב ברי]. [וע"ע חי' ר' ראובן ב"ב ד].

טז. אך הק' **דהרא"ש** (ב"ב ה: א ט) כת' דדוקא היכא דהלווה טוען ברי שפרע משביעין את המלוה [אשתבע דלא פרעתיך, ואף תוך זמנו], אבל ביתמי לא משבעינן ליה מספק. [ולא אמרי' דמשום טענינן נחשב ברי].

יז. ומשמע דגדר ברי ושמא משום אומדנא, דחזקה שהוא כדבריו [וכמ"ש **הפנ"י** ע' לעיל יב:]. **והקוב"ש** הק' דהכא איירי בברי גרוע ושמא טוב, ובזה אין אומדנא דטענתו אמת. [וצ"ל דגדרי ברי ושמא נחשב שבי"ד רואים את המעשה ע"פ טענתו, ולכן קרובה טענתו להיות אמת].

יח. דכיון דטוען ברי האיך יש כח להוציא מידו.

מוחזק. וה"נ מוחזק שהוא נגד הרוב, אין החזקתו נראית כהחזקת בעלים.

יג) **אלא אהא ראוה מדברת וכו' הניחא לזעירי וכו' מגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי. תוס'** (לעיל יג. ד"ה ואין) הביאו מהגמ' (כאן) דאי אמרה לא נבעלתי נאמנת[יט], ומש"ה יש לה מיגו.

אבל **הרמב"ן** (כאן, והריטב"א שם) כת' דאינה נאמנת בטענת לא נבעלתי, ואפ"ה הוה טענה עדיפא[כ]. ואילו היתה משקרת היתה טוענת כן, אלא ודאי קושטא קאמרה. וע"ד המיגו דמוכת עץ (לעיל יב: הו' בסמוך) דהוה טענה מעלייתא [וכמ"ש **רש"י** (לעיל יב:) משום דאינה נפסלת לכהונה]. ואף דאינה מיגו גמור[כא].

ורע"א כת' דלפ"ז הלשון 'וקאמרה נבעלתי מהימנא' פי' שאומרת לכשר נבעלתי, ולר"ג נאמנת במיגו. אבל ר' יהושע ס"ל דאינה נאמנת.

יד) **מיגו דאי בעי אמרה מוכ"ע אני תחתיך וכו' מהימנא.**

[אף בזה הק' **רע"א** על הלשון מהימנא, דלר' יהושע אינו נאמן. ולר"ג נאמנת משום חזקה, ואף בלא מיגו. וצ"ע]. ועוד הק' **רע"א** דהגמ' כאן קאי ללישנא דחזקה [ע' לעיל יב:] [וכמ"ש רש"י בקו' דמוכת עץ], א"כ אמאי נקטו כאן דיש לו מיגו. וכתב דהיה אפ"ל דבמשארסתני נאנסתי הוה מדין מיגו, ואילו מוכת עץ מדין חזקה. [אבל הראשונים יב: לא נקטו כן].

טו) **מכדי האי מיגו והאי מיגו וכו'.** [בלשון המקשן מבואר דהפה שאסר הוה בגדר מיגו. וכן ציין **הגר"א** (כללי מיגו ז) דמשמע בגמ' דמשום מיגו אתינן עלה].

והב"ח (חו"מ פב יט) הק' דהוה מצי לשנויי דמיגו [דאבותיך] לא נחשב מיגו להוציא, שכבר זכה בקרקע לפי טענתו [ומש"ה נחשב להחזיק[כב]]. ואילו מיגו דכתובה הוה מיגו להוציא. **והש"ך** (כללי מיגו א) חלק דלא עדיף מכל מיגו, והך סברא [שכבר ירד בקרקע לפי טענתו] מהני רק לענין שלא יחשב מיגו להוציא.

טז) **אין שור שחוט לפניך. פי' דלא נתעורר ספק לפנינו[כג].** [אבל **הרמב"ן** גרס התם אין שור שחוט[כד], וביאר דשדה הוה בחזקת כשרות כשור השחוט[כה], וע' רשב"א].

ופרש"י דהם הסיתוהו לבוא לבי"ד. דע"י שיש מספק לפנינו יש תביעה ודאית. [ולשיטת רש"י במקום שיש תביעה, והכרח לבוא לבי"ד, לא הוה הפה שאסר].

אבל **תוס'** כת' דכוונת הגמ' דהוה ספק לפנינו, דע"כ השור אינו חי, וצריך טענה ליישב מדוע אינה בתולה. [ולפ"ז עיקר חילוק הגמ' בין מיגו להפה שאסר]. ועד"ז כת' **הרמב"ן** (בשם אית דמפרשי) דהשדה היא בחזקתו[כו]. ולא דמי לאשה דבחזקת איסור עומדת, עד שיודע שמותרת.

והרמב"ן ורשב"א וריטב"א כת' דכוונת הגמ' דגבי מוכת עץ אין מיגו ברור, דלא היה לה שום טענה

יט. ומשמע בדברי התוס' דגרסו כן להדיא בגמ'.

כ. והשתא משויא נפשה כזונה, ועדיף לה למימר לא פעלתי און (לשון הפסוק משלי ל כ).

כא. **והרמב"ן** ביאר דעד"ז תי' הגמ' שור שחוט, דהכא אינו מיגו גמור.

כב. והיינו משום הפה שאסר [וכמ"ש בדברי הריטב"א]. דכיון דאף לולי דבריו הוא מוחזק בממון. ואף ע"פ הודאתו עדיין נשאר מוחזק. ובזה פליג הש"ך דסברא זו מהני רק לענין גדר מוחזק. אבל לטענה בגוף הממון דינו כמו כל מיגו.

כג. וכן לשון הגמ' (נדה טו.), דהגמ' מחלקת בין טומאת מעת לעת לטומאת כתמים, אף דתרוייהו דרבנן. התם אין שור שחוט לפניך הכא יש שור שחוט. **פרש"י** דטומאת מעת לעת לא ראתה מאתמול, אלא הוה סייג בעלמא. ואילו כתמים שור שחוט לפניך [דאין ידוע מהיכן הגיע דם זה].

ורש"י (ב"מ ו.) בהא דסומכוס מודה דתפס בסירכא לאו כלום הוא ולא הוה ממון המוטל בספק. **ורש"י** כת' דאין שור שחוט לפניך.

כד. **והבעה"מ** ביאר [גירסא זו] דגבי לא מצא לה בתולים דיבור דידה הוה כנגד חזקת ממון, כי היכי שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה, ומרעא ליה לשחיטה. [עי"ש לשונו].

כה. וכ"כ **הריטב"א** (בגמ' נדה שם) דמעת לעת יש חזקת היתר גמור, והוה כשור שחוט שהוא עומד בחזקת היתר. ודבר ברור שלא לטמא למפרע. וציין דאף בסוגיין מתפרש עד"ז.

כו. והוה שור שחוט לפניך, בחזקת כשרות, עד שיוודע דהוה טריפה. [ונקט דשדה נחשב שור שחוט לפניך, ובבתולה אינו שחוט לפניך].

להיות נאמנת על הכתובה. וכמו בשור שחוט, דהוה בחזקת היתר עד שיתברר שהיא טריפה. [ולפ"ז כוונת הגמ' דמיגו דמוכ"ע אינו נותן זכות בממון הזה. וכבר עמד בזה רש"י לעיל יב:, ותוס' יג.[כז]].

והרמב"ם (בפיה"מ) כת' עד"ז דר' יהושע פליג דמשארסתני נאנסתי ל"מ מיגו דמוכת עץ [שלא תפסול עצמה לכהונה], דהתם המיגו תלוי באיסור והיתר [ואין לה רווח ממון בטענה זו][כח], אבל מודה דמהי מיגו התלוי בממון.

אבל **התוי"ט** נקט דכוונת הרמב"ם דל"מ מיגו באיסורים להתיר לכהונה[כט], ומש"ה ל"מ מיגו אף לכתובתה. והתוי"ט הק' דבגמ' מבואר טעם אחר דאין שור שחוט לפניך.

והרמב"ן כתב די"ל דקי"ל כר' יהושע דלא נחשב מיגו אא"כ נאמן בהך טענה בממון זו [דנחשב שור שחוט לפניך, לפי' זו]. והא דקי"ל כר"ג (לעיל יב:) היינו כאידך לישנא דחזקה. [והביא דה**רי"ף** לא הביא לישנא דמיגו. וע' מש"כ בזה לעיל יב:].

יז) **תוד"ה כיון.** לרב פריך וכו'. [וכן בגמ' (ב"ב צב:) הו' קושיה זו על דברי רב]. **והמלחמות** כת' דכעי"ז בכ"מ שהגמ' מקשה מדברי היחיד.

אבל **התו"י** כתב דהכא חזקת הגוף מסייע לרוב, ואפי' לשמואל מהני להוציא ממון. וביאר דע"י הרוב נחשב כברי ושמא (וכבגמ' לעיל), וברי ושמא וחזקה מהני להוציא ממון (וכדלעיל יב:[ל]). וכ"כ **הבעה"מ** (ה: בדה"ר) ד'תרתי' [רוב וחזקה], מהני נגד 'חדא' [חזקת ממון] וטענת שמא. וכמו דברי וחזקת הגוף מהני להוציא ממון (לעיל יב:).

והמלחמות חלק דל"ש בזה חזקת הגוף, דטוען שנשא בחזקת אלמנה [מן הנישואין או שנכנסה לחופה ולא נבעלה], ואין בזה חזקת הגוף שאין האשה עומדת בחזקת שלא נישאת לעולם. אבל אשה עומדת בחזקה שלא זינתה.

והחת"ס ביאר כוונת הרמב"ן דחזקת בתולה לא אלים כ"כ, דעשויה להשתנות. [אבל חזקה שלא זינתה אינה עשויה להשתנות].

והאבה"א (אישות טז כה) כתב דכוונת הרמב"ן דהכא העמדת הספק הוה האם היא מהנשים הבתולות או הבעולות. ומש"ה אין כאן נידון על בשינוי בגוף.

והשיטמ"ק (בשם שיטה ישנה) מבואר דלא נחשב חזקת בתולה, משום דנשתנה כבר מימים רבים, דבשעה שהיא באה לפנינו הרי ודאי בעולה לפנינו[לא].

ובתוס' הר"ש משאנץ כת' עוד דדעת הריב"ם (וכ"כ **תוס'** סנהדרין ג: ד"ה דיני) דמח' רב ושמואל הוה דוקא ברוב גרוע[לב], האם מהני להוציא ממון. אבל רוב גמור לכו"ע מהני להוציא ממון. ועפ"ז ניחא דקו' הגמ' לכו"ע.

דף טז:

יח) **הני סהדי שקרי.** וצ"ב היכן מצאנו דע"י ריעותא אמרי' דעדים שקרנים[א]. **ורשב"ם** (ב"ב צב:) הוסיף דאם כדבריהם, הם עצמן היו צריכים להוציא את הקול[ב]. [ולכאורה כוונתו דיש ריעותא מתוך דברי

כז. אבל **הרשב"א** הביא דמצאנו מיגו כזה (קידושין נ) לענין קרבן, דהיה לו לומר מזיד הייתי. ויל"ד הא לר' יהושע לא מהני מיגו כזה. ואפשר דכוונתו דקי"ל כר"ג. א"נ לענין קרבן אף ר' יהושע מודה.

כח. **והרש"ש** ביאר דמיגו דאיסור והיתר ל"מ לזכות בממון. ויל"פ כוונתו דמיגו דמוכת עץ הוה רק טענה אלימתא (וכמ"ש תוס' לעיל יג.), ואינו נותן זכות בממון.

כט. **ורע"א** (במשניות) הק' במה ל"מ המיגו באיסורין, דהא היא טוענת משארסתני, שהיא פסולה לכהונה. ואין לה טענה להיות מותרת.

ל. ועוד כתב **האו"ש** (עדות יד ג) דתקנו בכתובה דרבנן, שיהא קל להוציא ממון, ואף ע"י הרוב.

לא. וצ"ב אמאי לא אמרי' דחזקה שנשתנה כמה שיותר מאוחר, וכמו במקוה שנמצאת חסר. וכן גבי מומין (לקמן עה:). ואפשר דהכא לא נחשב העמדת ספק לפנינו על זמן הנישואין. א"נ כוונתו דנחשב חזקה דאיתרע, ול"מ להוציא ממון.

לב. **והשמעתתא** (ד ו) ביאר דהוה רוב התלוי במנהג, וכמ"ש המלחמות ושא"ר (קידושין נ.) גבי רובא דמקדשי והדר מסבלי.

א. ואף דמצאנו (ב"ק עד:) דהיכא דבא הרוג ברגליו הוכחשו העדים [וע"ע תוס' יבמות פח. ד"ה אתא]. דהתם הבי"ד עצמם רואים לפנינו שאינו כן. אבל הכא הוה אומדנא בעלמא.

ב. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דאע"ג דעדים עדיפי מקול, הכא הקול [הוה צריך] לסייע לדבריהם, וכיון דכל

העדים עצמן, ומיחזי כשקרנים. ועוד יש שדנו דדמי לדין מרומה, שאין לבי"ד לקבל את דברי העדים[ג]. **והריטב"א** כתב דאע"ג דעדים עדיפי מקול, התם הוא משום דדילמא הקול הוה שקר. אבל הכא הך חזקה [מהא שאין קול] עדיפי מסהדי. דהא כולי עלמא סהדי בדבר הזה.

והרשב"א (ב"מ ה. והנמוק"י שם) על דברי הגמ' (שם) דאינו נאמן לטעון שהפקיד בלא עדים, וביאר דריעא טענתיה, ואנן סהדי שהפקיד בעדים. וגדולה מזו אמרי' (כאן) דאי כל הנשאות יש להם קול, סהדי שקרי נינהו. [ולכאורה משמע דהוה סברא בגדרי הטענות.

יט) **וזו הואיל ואין לה קול איתרע ליה רובא.** משמע דהוה בגדר ריעותא בעלמא[ד]. וביארו **האחרונים** דגדר רוב נאמר להכריע ליחס את המקרה לרוב. ולא נאמר רוב בשלילה. אמנם **בתוס'** מבואר דדנו כרוב נגד רוב[ה]. ומבואר דמהני רוב בשלילה. [וכן מבואר **בתוס'** לעיל ט. דרוב אונס יש קול]. ויש ליישב דנחשב רוב חיובי, דבמין נשאות בלא קול, רובן אינן בתולות. [ודוחק בלשון הגמ']].

כ) **תוד"ה וזו.** גילוי מילתא בעלמא הוא, ואי אין קול וכו'. ואפי' הכי משום רוב בתולות נחשב גילוי מילתא בעלמא [וכן מסקנת התוס' דרוב זה עדיף]. **והאחרונים** הק' הניחא לרב דמדינא מוציאין ע"פ רוב, אבל לשמואל האיך מוציאין ממון ע"פ רוב. וכה"ק **האור זרוע** (ב"ק ריז) והביא דהוה סתם משנה כדברי רב [ומשמע דשמואל פליג אהך דין]. ולדברי **התו"י** (בע"א) ובעה"מ י"ל דמהני רוב וחזקה. אבל לדעת תוס' קשה.

והפלאה כתב דלתוס' לשמואל ע"כ איירי כשיש לה קול. [וקשה משה"ק בתוס' אמאי בעי עדות קטן. וצ"ב מנלן לתוס' דפליגי בזה רב ושמואל].

כותבים שובר

כא) **וליחוש וכו' והדר מפקא לכתובה וגבי וכו'.** [ויש לו זכות לעכב פרעון הכתובה עד שתוציא השטר מתח"י[ו]. אבל לא חיישינן שכבר פרע את הכתובה, דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום (ב"מ יז.). כן מבואר **בתוס'**. אבל דעת **הרי"ף** (לקמן פט:; מח: בדה"ס) דבמקום שכותבין כתובה נאמן לטעון פרעתי, ורק במקום שאין כותבים כתובה אמרי' דהטוען אחרמעשה בי"ד לא אמר כלום. **והרמב"ן** כת' דלפ"ז צ"ל דאיירי דהודה האב קודם שמת שלא פרע. ובגרושה איירי שבא מיד אחר גירושין, ולא חיישינן שפרע קודם גירושין[ז].

כב) **תוד"ה וליחוש.** יהא נאמן לומר פרעתי מנה. **הרש"ש** כתב דהיינו שיטען שפרע רק מנה. ואם טוען שפרע הכל תליא בנידון אי מהני מיגו לחצי טענה (וציין לגמ' ב"ב קלד:, וע"ע ב"ב לד). וע' **מהרש"א**.

כג) **בא"ד או אם יהא במקום שאין יודעים שהיא אשתו וכו'.** אבל **תוס'** (לקמן פח:) חלקו דא"כ יש לו מיגו שלא גירשה (ע' בגמ' פט.). עי"ש.

כד) **א"ר אבהו זאת אומרת כותבים שובר. הריטב"א** (בגמ' בסמוך) כתב דהיינו דוקא כשטוענת דהשטר כתובה אינה תח"י, שהצניעו ואינה יודעת היכן הוא. אבל סברא הוא שאינו חייב לפרוע ושטר הכתובה נשאר תחת ידה[ח]. וכ"פ **הרמב"ם** (מלוה כג

הנשאת בתולה יש לה קול איך אפשר שלא יצא קול לזו, עדים גופייהו הוה להו לאפוקי קלא. וכיון דליכא קלא ודאי שקרי נינהו.

ג. ונפק"מ לפ"ז היכא דקבלו את העדים כשלא היה נראה ריעותא בדבר, דהוה עדות.

ד. **והתבו"ש** הביא מלשון הגמ' כאן דבהמה שיש לה ריעותא [כגון שיש מים במוח], יצאת מכלל רוב בהמות. וכיון דיצאת מהרוב חיישינן דהוה טריפה. **והחוו"ד** (נ) חלק דלא דמי, דהכא ידעינן דכשאין קול שנשאת בעולה. משא"כ התם לא ידעינן אי רוב בהמות שיש להם מים במח טריפות. וא"כ לא איכפת לן שיש שינוי בבהמה זו.

ה. [וע' **תוס'** יבמות לז. בגדר רוב נגד רוב].

ו. **והמהרש"א** הק' א"כ מאי נפק"מ בהא דהטוען אחר מעשה בי"ד ל"א כלום. ויש ליישב. **והקרנ"ר** תי' נפק"מ כשנשרף השטר בפשיעה.

ז. אבל במת אף דהוה תוך זמנו, דבכתובה חיישינן שהתפיס לה צררי (ע' תוס' ב"ב ה:, ולקמן קב:).

ח. **והקצות** (נד א) הביא בשם **ס' התרומות** דכל שהשטר בעולם, אפי' אינו תח"י, המלוה חייב לטרוח להביאו. ואל"כ אינו חייב לפרוע החוב. ואף למ"ד כותבים שובר.

טז) דרק כשטוען שנאבד השטר מגבים את חובו[ט]. אבל **תוס'** (ב"מ יז: ד"ה לא) כת' דגובה כתובתה[י] אפי' היא מודה שהשטר כתובה היא בידה[יא].

ולמ"ד 'אין כותבים שובר' אינו מחוייב לפרוע חובו, כל זמן שיש למלוה שטר בידו[יב]. ומבואר בגמ' אפי' כשטוענת שהשטר נאבד ל"מ, אא"כ יש עדים שנשרף. **והראשונים** הביאו **דהראב"ד** גרס בסוגיין אף בלא עדים, ואיירי שאין עדים שכתב לה כתובה. ונאמנת במיגו[יג].

כה) **תוד"ה זאת.** למ"ד הטוען אחר מעשה בי"ד ל"א כלום, וע"כ זקוק לשובר. **והרמב"ן** תי' דעדיף לו לשמור שטר הכתובה מן העכברים, שהרי אין קל לתבוע בעדים כמו בשטר [וע"ד תי' התוס']. והביא בשם **רש"י** דסוגיין דלא כר' יוחנן דהטוען אחר מעשה בי"ד.

כו) **מאי איבדה, איבדה באור. בשו"ת הרא"ש** (צד ה) דייק דאפי' יש עדים שנאבד לה אינה גובה, שמא תמצא השטר ותחזור ותגבה [ודלא כמשמעות **רשב"ם** ב"ב קסח:]. וע' **ש"ך** (חו"מ מא יא).

כז) **תוד"ה מאי.** ואור"ת דאיכא למיחש שכתב לה כתובה אחרת, דאסור להשהותה בלא כתובה. אבל **הריטב"א** הביא דלמסקנא (אביי ב"מ כ.) לא חיישינן לב' כתובות. ובתוס' משמע דהכא כיון דידוע שנאבד בעודה תחתיו, חייב לכתוב שוב. ואילו בגמ' (ב"מ שם) איירי כשאין ידוע שנאבד.

כח) **אם יש עדים וכו', וליחוש וכו'.** בפשוטו קו' הגמ' אמתני'. **ורע"א** כת' די"ל דבמקום שאין כותבים כתובה, ואף הוא לא כתב, פשיטא דגובה ע"פ עדים. ובמקום זה ע"כ כותבים שובר, דאל"כ האיך יגבו כתובה. אלא דקו' הגמ' אברייתא, כשכתב לה ונשרפה. דבשעת חיוב הכתובה היה ע"ד חזרת השטר, ולא ע"ד שובר [ותליא בהתחייבות דידיה]. קמ"ל היכא דלא אפשר וכו'.

כט) **ראויה לאכול בתרומה. פרש"י** אם נשאת לכהן, ולא בעולה שתפסל בזנות[יד]. וצ"ב דהבעולה לכשר מותרת בתרומה. וי"ל דמ"מ צריך לברר הדבר שהיה כשר [וראוה מדברת בסתמא אסורה אא"כ טוענת ברי]. **והרש"ש** כתב דקאי כר"א (יבמות סא:) דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה [אף דלא קי"ל כוותיה].

ל) **דתפסה מאתיים. תוס'** פי' בדאיכא מיגו וכו'[טו]. וכ"כ **הרמב"ן** בשם **הראב"ד** שתפסה בלא עדים. וכיון דהעבירו לפניה פתוחה נחשב מיגו במקום עדים.

והרמב"ן ורשב"א (בתחילת דבריהם) נקטו אפי' בעדים, דמהני תפיסה. והק' דקי"ל (ב"מ ו:) תקפו כהן מוציאין מידו. **והרמב"ן** הביא צד דאם תתפוס קודם שתבוא לבי"ד לטעון כן, ועדיין לא נתעורר הספק. יחשב תפיסה קודם שנולד הספק. וחלק אין זה נכון, דמה בין זו לזו.

והרשב"א הק' עוד דכל מאי דאית ברשותיה דאיניש בדידיה מחזקינן, והחוטף לפנינו מוחזק

ט. וכת' דאם טוען שנאבד, הלווה יכול להחרים על כל מי שמעכב השטר תח"י. ואם טוען ודאי שהשטר נשאר בידו, יכול להשביעו היסת, ואח"כ יפרע חובו ויכתוב שובר. [והקצות כת' דאע"ג דהלווה טוען ברי שהשטר תח"י המלוה, ויש לו מיגו דפרעתי, אפי' הכי השטר אינו נכנס תחת פרעון. אלא הוה זכות אחר. ול"ש בזה מיגו].

י. וכן דייק **הקצות** מדברי **רש"י** (ד"ה אלא) שכתב כדי להוציא ולגבות פעם שניה. אבל אם הטמינה סתם גובה, אפי' כשהשטר בידה. [**והאחרונים** חלקו דרש"י קאי למ"ד אין כותבין שובר. אלא היכא דלא אפשר].

יא. (אבל לכאורה מחוייבת להחזיר את שטר הכתובה, וכמו כל שט"ח דהלווה נותן שכר. ובכתובה הבעל נתן שכר (ב"ב קסז:). אלא דאין לו זכות לעכב את הפרעון מחמת זה).

יב. **והנתיבות** (נד א) כתב דהלווה אינו חייב לשלם כלל כל זמן שהשטר הוא בעין תח"י המלוה. וכל זמן שלא הביא עדים שנשרף הוה איני יודע אם נתחייבתי. שלא נתחייב לשלם אלא בהחזרת השטר. ולא דמי למשכון דהוה חוב כנגד חוב. וכיון דנשבע שנאבד המשכון מחוייב לפרוע חובו.

ורע"א (הו' בשו"ת חמד"ש חו"מ ב) כתב דהמשכון אינו עצם החוב, אבל בשטר חששו שיחזור ויגבה את עצם החוב. ובזה יש זכות שלא לפרוע. [**והחמד"ש** (חו"מ א) חילק דבשטר שנאבד יש לחשוש שהמוצא יחזיר למלוה, ויחזור ויגבה. משא"כ משכון אין חשש בזה]. [וע"ע אבי עזרי מלוה כג טז].

יג. **והרשב"א** הק' דבגרושה הוה מיגו דהעזה, שיודע שכתב לה כתובה. [עי"ש עוד].

יד. **ובהפלאה** דן כשנשאת [למי שפוסל] ולא נבעלה, האם נפסלת מתרומה.

טו. **ורש"י** כתב 'בלא בי"ד' [ומשמע בריטב"א דכוונתו בלא עדים. אבל יל"פ כוונתו דבי"ד לא גבו בכתובה, אלא תפסה מעצמה].

כגזלן, כדמבואר גבי נסכא דר׳ אבא[טז] (ב״ב לד.). ועוד כתב **הרמב״ן** די״ל דהוה מילתא דעבידא לאיגלויי, ולא מפקינן מיניה (כדאי׳ ב״מ קי.).

הכנסת כלה

לא) **כיצד מרקדים לפני הכלה. פרש״י** מה אומרים לפניה. **והט״ז** (סה א) כתב דמשמע ד׳ריקוד׳ היינו האמירה. אבל לשון **השו״ע** (שם) לרקד ולומר, שהאמירה אינו ריקוד.

לב) **לפני הכלה.** וכ״מ בכמה מקומות דעיקר המצווה הוא לשמח את הכלה[יז]. **והקוב״ש** (מו) הק׳ דאין לזה טעם, ואדרבה איהו מיפקד ולא איהי (וכדאי׳ יבמות סה:). **וכ״מ בגמ׳** (ברכות ו.) דהמצווה הוה שמחת חתן[יח]. **והביא דברש״י** מבואר דמה שמרקדים לפניה, הכל בשביל החתן, לשבח מקחו. **והפלאה** (יז.) ביאר דבזמנן נהגו עיקר השמחה בשעת לווי מבית אביה לבית בעלה, ולכן נקטו לפני הכלה. [ע׳ בסמוך].

דף יז.

לג) **תוד״ה כלה.** ואם יש מום ישתקו, א״נ ישבחו בדבר נאה שבה. **והר״י מגאש** כת׳ דכוונת בי״ש שאין מפרטין שבחיה, שמא יבא לידי כזב. אלא יאמרו ׳כמו שעשאה הקב״ה׳. שאם היא משובחת לשבח, ואם לגנאי לגנאי. **והמהרש״א** (ח״א) כתב כמות שהיא מוצאת חן בעיניו[א].

לד) **א״ל בית הלל לדבריכם[ב] וכו׳. הריטב״א** ביאר דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום דבר שקר[ג] (וכדאי׳ יבמות סה:)[ד]. **והאחרונים** כת׳ שלא יאמר שקר גמור, **והחלק״מ** (סה א) כתב דיאמרו שהיא נאה וחוט של חסד משוך עליה[ה]. **והט״ז** כתב דהיא נאה בעיני החתן [שהרי לקחה]. **והק״נ** (ד) וכן **הפרישה ובי״ש** (סה ב) כת׳ שהיא נאה במעשיה[ו].

לה) **המיסין. פרש״י** אומרים חמישית הטעם. [מלשון חומש[ז]]. **ורש״י** (סנהדרין יד.) כתב חמסנין, שמונעים מלומר טעמי תורה[ח].

לו) **מכסיף ל״ן סבא. הקוב״ש** (מז) הביא דמשמע דכיון דזקן ואינו לפי כבודו אינו רשאי לבזות עצמו. וכמ״ש **הרא״ש** (ב״מ ב כא) דזקן ואינו לפי כבודו אסור לו להחזיר אבידה, דאינו רשאי לזלזל בכבוד התורה. ואף דמותר למחול על כבודו, אבל אסור לבזות עצמו. והביא מש״כ **הביאו״ה** (רנ ד״ה כי) בשם **הפרמ״ג** (שם מ״ז ב) דבדבר שניכר שהוא מצוה, זהו כבודו שעוסק במצוות השי״ת[ט]. ולא דמי לזקן ואינו לפי כבודו.

טז. והיינו באופן דאין ספק לפנינו. אבל תקפו כהן איירי כשיש ספק לפנינו, והוכרע ע״פ מוחזק. דכשהשני תוקף לא אמרי׳ דעבשיו הוא מוחזק. [וע״ע לקמן כ.].

יז. **והשו״ע** (סה א) כת׳ דמצווה לשמח חתן וכלה, ולרקד לפניה.

יח. **והפלאה** כת׳ דאף דאי׳ (לקמן סז:) דמשיאין יתומה מקופה של צדקה קודם ליתום, דהתם הטעם שבושתה מרובה.

א. דחן אשה על בעלה, ואין אדם שותה בכוס אא״כ בודקה (כדאי׳ לקמן עו.).

ב. **והרש״ש** ביאר דוקא בלוקח מקח מן השוק, שאינו יודע ממי לקח, ואינו יכול להחזיר. אבל כשיודע ממי לקח, אם יש בה מום מצווה לומר לו. וה״נ אמרו בי״ה לבי״ש לדבריכם (גיטין צ.) דאסור לגרש, חייב לשבחנו בעיניו.

ג. **ובשערי תשובה** (לרבינו יונה ג קפא) הביא דהיינו בדבר שאין בזה תועלת או הפסד, אלא שינוי סיפור דברים בעלמא.

ד. **ובמס׳ כלה** (רבתי י א) בי״ש אמרי׳ מי כתיב משקר הרחק, ׳מדבר׳ אפי׳ בסתם. ובי״ה כי אמר רחמנא מדבר שקר, משום ונקי וצדיק [אל תהרוג], הא לקיומי שפיר דמי. ועוד הו׳ (שם) הטעם דמותר לשנות מפני דרכי שלום עי״ש. [ואכמ״ל בגדרי איסור שקר].

ה. **והיעב״ץ** ציין (סוטה מז.) חן אשה על בעלה.

ו. וכ״ה **במס׳ כלה** דלמא נאה במעשיה, נאה מבית אביה, וחסידה בדנפשיה. דאחזוקי בבישתא לא מחזיקינן.

ז. **והערוך** (הו׳ בגליון) פי׳ ששונין חומש מסכת [חמישית בכמות, של היקף הסוגיה. ואילו לרש״י באיכות]. [ומשמע ברש״י דהגנאי במה שאינן מפרשים דבריהם. ולערוך שאינם יודעים].

ח. ועוד כתב **הרמ״ה** (סנהדרין שם) שחומסין ממונן של בני אדם.

ט. **הרמב״ם** (לולב ח יד, טו) כת׳ דגדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות. וכת׳ דכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכמו שאמר דוד מלך ישראל (שמואל ב ו כב) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה׳.

לז) **מותר להסתכל בכלה כל ז', ולית הילכתא כוותיה.**

הרא"ש הביא **י"א** דכל ז' אסור, אבל יום א' שהוא עיקר חיבוב מותר. דאל"כ מי יעיד שיצא' בהינומא וראשה פרוע[ז]. והרא"ש חלק דאפי' שעה א' אסור להסתכל[יא]. אלא סגי להעיד שראו הינומא, ואמרו שזו היא של כלה פלונית[יב]. א"נ ראיית ההינומא עליה ופריעת הראש אינו הסתכלות בפניה[יג].

לח) **ת"ר מעבירין את המת מלפני הכלה. ובברייתא במס' שמחות** (יא) מבואר הטעם דכבוד החיים קודם לכבוד המת. וכתב **הרמב"ן** (תוה"א, הו' בחי') דה"ה לענין להקדים, דיקדימו הכנסת כלה להוצאת המת [וכמ"ש **התו"י** בשם **ראבי"ה**][יד].

ועוד הביא הרמב"ן דכלה קודמת למת לתת לה מקופה של צדקה. ואף דאיתא **במס' שמחות** (יב) דבית האבל קודם, משום דכתיב (קהלת ז ב) טוב ללכת בית אבל מלכת אל בית המשתה, ההוא כל ז'[טו]. אבל בשעת הכנסת כלה לחופה, החופה קודמת. אבל **הרמב"ם** (אבל יד ח) פסק דמניח עסקי כלה, ומתעסק עם המת[טז]. אבל מת וכלה שפגעו זב"ז מעבירין את המת. **והלח"מ** ביאר דלענין כבוד, כבוד החי קודם. אבל ראוי לעסוק במצוות המת קודם, וכדאיתא טוב ללכת. ועוד כתב דאפשר דכוונת הרמב"ם כרמב"ן, ואחרי שהכניסו לחופה, יניח עסקי הכלה ויתעסק במת. וכתב דמשמע יותר כצד הא'.

לט) **רש"י ד"ה שום.** אין כבודו מחול, שלפיכך ריבה שימות הרבה. בפשוטו משמע דילפי' שלא לזלזל כלל בכבודו [ויש להוסיף דאף על המלך רמי מצוות כבוד המלכות, שלא יזלזלו במינויו. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **תר"י** דלא היה לו לעשות כדי שהם לא ימעטו פעמים אחרות ממוראו ומכבודו. ועפ"ז מיושב תי' הגמ' פרשת דרכים שאינו ניכר זלזול לאחרים, ראוי למלך למחול על כבודו[יז]]. **והשיטמ"ק** פי' דכל שעה שמוחל על כבודו הרי כאילו הסיר עצמו ממלך וצריך אתה להשימו עליך מחדש.

מ) **תוד"ה מלך.** אע"ג [דאגריפס] לא היה מלך גמור וכו'.

ההפלאה כת' דתוס' נקטו דלא חל המינוי, ולא נחשב מלך מדינא. אבל בגמ' (שם) היה אפ"ל דהוה דין לכתחילה במינוי, ובדיעבד הוה מלך[יח]. וכן **הקובה"ע** (לז י וקוב"ש ב"ב כג) חקר האם הדין 'מקרב אחיך' הוה לעיכובא ולא חל שם מלך[יט], או רק לכתחילה[כ].

מא) **תוד"ה פרשת דרכים.** כבוד התורה החשובה ממנו, אבל הכא ליכא מצווה[כא] דכבודו עדיף מכבוד

י. והדרישה (סה ה) דן האם כוונת הי"א דהתירו כדי שיוכלו להעיד, כדי ליתן לה מאתים [וכן הביא הפרישה ה בשם כתונת פסים]. והדרישה דחה דלא מצינו דמחוייבין לדקדק אחר זה. אלא דהק' ע"ד הגמ' דהוה סימן לבתולה ליתן לה מאתים, והא ודאי לא ברשיעי עסקינן שמסתכלין בה שלא כדת.

יא. והשיטמ"ק (בשם תר"י) הביא בשם **הרמ"ה** דדוקא להסתכל אסור, אבל ראייה בעלמא מותר.

והמג"א (קכח לה) כת' דהסתכלות משמע הרבה, ולא ראייה בעלמא. וציין דאי' (שו"ע או"ח רכט א) דאסור להסתכל ביותר על קשת, אלא ראייה בעלמא. **והמקנה** (קו"א סה ב) כת' דעפ"ז יכולין להעיד בראיה בעלמא. תדע דאיך יעידו עדים על קידושין וגירושין חליצה ומיאונין ושאר עדות נשים אם לא יראו אותן, אף שאסור להסתכל בהן.

יב. ובתלמידי רבינו יונה הוסיף דכיון דהוחזק בכך, הא קי"ל (קידושין פ.) מלקין ושורפין על החזקות. [וע' **אבנ"מ** (לא ד) היכא דעדי הקידושין לא ראוה, דה**מהרי"ט** (קידושין מב) דן דלא נחשב עדות לקיומי. ועי"ש].

יג. והטור (והרמ"א סה ב) פסק דמותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה. **והב"י** ביאר דאין זה הסתכלות בפניה. אך **הדרישה** (שם ה) תמה דקי"ל (שו"ע כא א) דאסור להסתכל בבגדים צבעונים של אשה שהוא מכירה. [ודן לחלק בין הינומא לתכשיטים]. וכת' דשמא הותר משום כדי לחבבה על בעלה, כיון דאינו מסתכל בפניה. דבכלה הקילו במקצת משום חיבוב.

יד. והביא כן בשם **השאילתות**, דהכנסת כלה חשיב טפי, ואע"פ שמת מצוה דוחה ל"ת שבתורה. [**והרמב"ן** חלק דודאי מת מצוה קודם].

טו. אבל **התו"י** משמע דאף כל ז' בדין כבוד החתן קודם. אלא דהוה מצווה טפי על המתעסק במת].

טז. והריטב"א הביא בשם **הרמב"ם** דה"ה להתפרנס מקופה של צדקה מת קודם.

יז. אבל **לשא"ר** משמע דפרשת דרכים אינו בגדר 'מחילה', כיון דלא ניכר זלזול בכבודו.

יח. וכן רש"י (סוטה מא:) פי' דאינו ראוי למלך כיון דזילא מילתא. [ופרש"י דאיירי באמו, ופסול רק מדרבנן. ולכאורה הך דרבנן אינו מעכב בדיעבד].

יט. והביא דכ"מ בגמ' (ב"ב ד.) דהאי לאו מלך הוא. וכ"מ בתוס' (יבמות מה:) [דחלק ע"ד רש"י סוטה הנ"ל].

כ. והקובה"ע כתב דמדברי התוס' אין הכרע, די"ל דמדינא חייבים בכבודו. [ודוחק].

כא. והמצפ"א העיר דהמ"ל דהכנסת כלה הוה מצווה

כלה[כב]. **ותוס**׳ (סוטה מא:) ביארו יותר, דמוחל על כבודו משום כבוד התורה, שהוא כבוד השכינה. אבל למחול על כבוד לחלוק כבוד לבשר ודם גזיה״כ דאינו מוחל, שמצוות כיבוד שהן חייבין גדול ממצוות כיבוד דידיה. שגם עליהם נאמר שום תשים.

והגמ׳ תי׳ דפרשת דרכים, **ופרש״י** דלא היה ניכר שעבר לפניה, אלא כאילו הוא צריך לפנות לדרך אחרת. ואף דנתכוון לכבודה [ושבחוהו ע״ז]. ויל״ד האם הטעם משום מצווה, וכל שאינו ניכר זלזול במלכות יש קיום מצווה[כג]. או דהקדים משום שמחה בעלמא, ולא משום גדי כבוד. [ושבחוהו שלא הקפיד על כבודו].

מב) **מבטלין ת״ת וכו׳**[כד]. **הרמב״ן והרא״ש** הביאו **י״מ** דהוה רשות, והיינו דר״י בר אלעי דביטל ת״ת, ושאר חכמים לא בטלו[כה]. **והרמב״ן ורא״ש** חלקו דחובה קתני, דהוצאת המת והכנסת כלה קודמין[כו]. והרא״ש הוסיף דמייתי סייעתא דמר׳ יהודה, דאפי׳ שהיה תורתו אומנתו, ולא היה לו עסק אחר היה מבטל[כז]. **והפנ״י** כתב עוד דקמ״ל דמבטלים אפי׳ ת״ת דרבים [וכ״כ **הגר״ז** הל׳ ת״ת ד ד עי״ש].

והחלק״מ (סה ב) כתב דרק כשרואה הכנסת כלה חייב לבטל. אבל **הבי״ש** (שם ג) פליג דמשמע דחייב אף כשאינו רואה, דומיה דמת [וע׳ העמק שאלה יד].

מג) **להכנסת כלה. הפרישה** (סה) כתב דהיינו כשמלווים את הכלה לחופה [וכמ״ש **רש״י** יז. ד״ה מעבירין[כח]].

והביא בשם **המרדכי** דהיינו ללוות החתן בביסוי הכלה. [לצד דנחשב חופה, ועי׳ בט״ז]. **והט״ז** כתב דהיום נהגו ללוות החתן לחופה, והנשים מלווים הכלה. ועוד הביא דיש נוהגים דהולכים החשובים לקראת הכלה, וכשתקרבים עליה חוזרים לאחוריהם לחופה, וזה ג״כ נקרא לווי.

מד) **נטילתה כנתינתה. פרש״י** נטילתה ממנו, כשמת תלמודו בטל. ולשון **רבינו שרירא ורבינו האי גאון** (הו׳ בשיטמ״ק) דבשעה שניטל בעל תורה, הוה כאילו ניטלה התורה [מישראל][כט], וצריכין להתכנס ששים ריבוא אי שכיחו או מאי דאפשר.

דף יז:

מה) **רש״י ד״ה ליה שיעורא.** דלמאן דלא קרי ולא תני, אם יש לו מתעסקין כדי קבורה. **והרמב״ן** הביא בשם **רב נטרונאי גאון** דבעי י׳. וביאר דהיינו כדי צרכו לאמירת קדיש ושורה וברכת אבלים. **והריטב״א** הביא (בשם הסמ״ג, והו׳ ברמ״א יו״ד שסא א) דבזה״ז מבטלין ת״ת על כל איש מישראל מן הסתם, שכולם מלאים מצוות כרימון, ואין לך א׳ מישראל שאינו במקרא או במשנה או במעשה.

והרמב״ן הביא בשם **השאילתות** דה״ה לאשה סגי בכדי קבורה. **והרא״ש ושיטמ״ק** (בשם תר״י) הביאו בזה מח׳, י״א שדינה כמאן דקרי ותני. ותלמידי ר״י

דרבנן. [ומבואר בתוס׳ דאף במצווה דרבנן אמרי׳ כבוד התורה, והשכינה עדיף. ואף דיש אופנים שהתירו משום כבוד הבריות. א״נ הכנסת כלה נכלל במצוות גמילות חסדים דאורייתא. ואכמ״ל].

כב. ההפלאה כתב דלכאורה יש לפרש מצד שאף היא חייבת בכבודו (כדאי׳ קידושין לא), אבל מת חפשי מהמצוות. וע״כ הטעם דכבודו עדיף.

כג. [ויש מעלת כבוד אף למי שפחות מכובד ממנו. אלא דלא נחשב ׳מצווה׳, להתיר מחילת כבודו. אבל בפשטות משמע בתוס׳ דאין שום טעם מעלה ומצווה לתת כבוד למי שכבודו פחות].

כד. והקוב״ש הק׳ מאי קמ״ל, ומ״ש מכל מצווה דא״א ע״י אחרים. [ועי״ש מש״כ]. [ובפשוטו קמ״ל דאף דאחרים משמחים, ותוספת שמחה דידיה אינו מורגש. קמ״ל]. [**והפתח״ת** (סה ג) הביא בשם ס׳ יד אליהו רמז לזה דכתיב (קהלת ג ד) עת ספוד ועת רקוד, בלא ל׳. להורות דהוה בלא לימוד, דמבטלין ת״ת].

כה. ועוד הביא **הרמב״ן** או דילמא דדוקא למת מצווה מבטלין, דעדיף מת״ת.

כו. והגר״ז (הל׳ ת״ת ג א) כת׳ דהיינו במצוות שהם לפי שעה, דמבטל מצוות לימוד התורה תמיד. ואינו מבטל ממצות ידיעת התורה. אבל אם יש בזה ביטול מצוות ידיעת התורה, אדרבה ת״ת שקולה כנגד כל המצוות [ולכן לא ישא אשה קודם שלמד, אם יתבטל עי״ז מת״ת כדאי׳ קידושין כט:]. [וע״ע בקו״א שם, ועי״ש ד ד בענין ת״ת דרבים].

כז. והבי״ש (סה ג) הביא מדברי הרא״ש דאפי׳ מי שתורתו אומנתו חייב לבטל. אבל **הק״נ** (מ) נקט דכונת הרא״ש דלר׳ יהודה הוה רשות.

כח. וביארו דבימי חז״ל החופה היתה הכנסה לביתו, וליוו את הכלה מבית אביה לבית החתן. (וכ״כ **ההפלאה**).

כט. והשיטמ״ק הביא עוד בשם **רב אחא גאון** דלהכי מדמו להו שהתורה קרויה נר דכתיב כי נר מצוה ותורה אור והנשמה קרויה נר דכתיב נר אלהים נשמת אדם.

ביארו שכיון שאינה מצווה לקרות, אין לפחות משיעור מאן דקרי ותני. והביא בשם **רבינו יונה** שאם היתה אשה שיש בה יראת שמים וזהירה להוליך בניה לבית המדרש ומדקדקת במצות דיהבינן לה דין כמאן דקרי ותני, כיון שהיתה זריזה במה שהיתה מצווה. אבל האיש שהוא מצווה ללמוד תורה ולא למד סגי ליה בי'.

מו) **בהינומא. תוס'** (יומא יג:) הביאו דמשיצאת בהינומא נחשב הכנסה לחופה, להחשב נשואה. **והב"ח** (אה"ע סא) כתב דהיינו מה שנהגו דהחתן מכסה ראש הכלה, שאז האב מוסרה לחתן. **והט"ז** (סה ב ויו"ד שמב א) פליג דמה שנהגו לכסות אינו כלום.

מז) **וראשה פרוע [במשנה טו:]. פרש"י** שערה על כתיפה. **והשיטמ"ק** (טו: בשם ליקוטי הגאונים) כתב דכך היו נוהגין הבתולות, דדוקא נשואות אסורות ללכת בגילוי הראש[א].

ובשו"ת שבות יעקב (א קג) הביא מכאן דארוסה מותרת ללכת בגילוי ראש. אבל **בשו"ת חוות יאיר** (קצו) **ושו"ת מהר"י הלוי** (לאחי הט"ז, ט) חלקו דאף ארוסה חייבת בכיסוי הראש. והכא נהגו כיסוי הראש בהינומא, אלא שנהגו שקצת שערותיה יצאו חוץ מפרקן, ובזה אין איסור. (וכ"פ שו"ת **רע"א** ת עט).

והשו"ע (אה"ע כא ב) פסק לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אפי' פנויות. **והב"ח וחלק"מ וביי"ש** ביארו דהיינו אלמנה וגרושה פנויה, וכדאיתא בסוגיין דבעולה[ב] הולכת בכיסוי ראש. אבל **המג"א** (עה ג) הביא דמדת הצניעות דאפי' בתולה לא תלך כשסותרות קליעות שערותיה והולכות בשוק. **והאחרונים** הקשו דבסוגיין משמע דבתולות מותרין בכך. **והמהר"י הלוי** ביאר [כנ"ל] דנהגו מקצת שערות על כתיפה.

ומודה ר' יהושע

מח) **ולי'תני מודה ר' יהושע**, שלך היתה ולקחתיה ממך. **תוס' ושא"ר** כת' דהוה ברי וברי. אבל **רש"י** כתב באופן שאין שור שחוט לפניך. ומשמע דאיירי דאינו טוען ברי. [ע"פ מש"כ **רש"י** (טז. ובסמוך) דשור שחוט לפניך הוא משום דתובעו ברי]. **ותוס'** (טו: ד"ה ומודה) הק' דבגמ' כאן משמע דאיירי דהלה תובעו, דאם אינו תובעו האיך יאמר שלך היתה, דמסתמא יודע דבר זה בעצמו[ג]. **והשיטמ"ק** תי' דאיירי ששכוח אצלו.

ועוד כתב **השיטה** דאף לפרש"י י"ל דעיקר החילוק בין שור שחוט לפניך, דפרש"י שיש ריעותא שיעלה על ליבו לתבוע, והסיתוהו לבא לבי"ד. כיון שלא תבעו, אע"ג שי"ל שרצה לברר טענתו. א"כ היכא דהודה מעצמו [ואין הלה תובעו תחילה עד עכשיו, אף דחזר ותבעו] נאמן דהוה הפה שאסר[ד].

והפלאה (טו:) תי' דמשכח"ל שטוען שזיכו לו ע"י אחר, ואפשר דלא ידע מעולם. והוא מכחיש שלא מכרו מעולם, ואינו יודע שהוא שלו[ה].

מט) **תוד"ה ולי'תני. דהוה ברי וברי. המהר"ם שיף** כתב דאע"ג **דלתוס'** (טו:) אף בבנו איירי בברי וברי, מ"מ אינו יודע בברי לכחיש טענת לקחתיו ממך. **והמהרש"א** כתב דבמשנה יש מקום לטעות דאיירי בשמא, והול"ל בדידיה דודאי הוה ברי. **והתוס' הרא"ש** כתב דכשטוען שלי הוה טפי ברי, מאשר כשטוען ששמע מאביו פעם א' שהוא שלו. וכתב **הריטב"א** ותו כל היכא דאיכא למיתני בדידיה, לא תני ביורש.

נ) **רש"י ד"ה שני חזקה. שתיקנו חכמים.** משמע דעיקר חזקת ג"ש הוה תקנה דרבנן[ו], ולא משום אומדנא[ז].

א. והמהר"י הלוי דייק מדברי הרא"ש דאף לאחר החופה, כל יום ראשון אין איסור.

ב. והדגו"מ הביא דמבואר בסוגיין [ע"פ הירושלמי] דאפי' בעולה בזנות חייבת בכיסוי הראש. וע' **פתח"ת** (ב ב) דהביא בזה מח'.

ג. והריטב"א (טו:) כת' דכיון דשלו הוא מסתמא תובעו ברי, ותו אינו נאמן במיגו. **והשיטמ"ק** כתב עוד לפרש דקו' התוס' מלשון הגמ' 'שלך היא' ולקחתיה ממך, דאם הוא כבר יודע ששלו, הו"ל לומר לקחתיה ממך.

ד. ואף דאידך אומר דהא דלא תובעו עד עתה הוה משום דהיה מבקש לברר תביעתו, והיה בדעתו לתובעו [לולי שקדם הוא].

ה. ואף דלדברי המודה, הוא קנאו משכנגדו, וע"כ דנודה לו שהיה שלו.

ו. ויש לדחות דכוונת **רש"י** דחכמים קבעו האומדנא דשיעור חזקה ג"ש. [וחז"ל בררו האומדנא, ולא קבעו תקנ"ח].

ז. ודלא כדברי כמה **ראשונים** דעיקר החזקה משום דשתיק ולא מיחה. ודעת **הרמב"ן** (ב"ב מב.) דיש ראיה מדלא מיחה לאלתר, אלא דכנגדו יש ריעותא דאחוי שטרך. [וע"ע בראשונים בסוגיה ב"ב כט.].

וכ"כ **הקצות** (קמ ב), דתיקנו מחמת דלא מיזדהר בשטרא[ח].

נא) **רש"י ד"ה וכדרב הונא.** ואפי' הגדיל, והחזיק זה לפניו כמה שנים. וכ"כ **שא"ר.** **והרמב"ן** ביאר כיון דתחילת ירידתו הוה כיורד ברשות [וכ"ד **הרמב"ן** (ב"ב לה: מא ומו) דל"מ חזקה היכא דתחילת ירידתו היתה לפירות וכדו'. אך בקטן כו"ע מודו, דהקטן אינו יודע למחות. וע' תוס' ד"ה אחת].

אבל **הראשונים** הביאו בשם **הר"י מגאש** דכשאכל ג' שנים אחר שהגדיל יש לו חזקה[ט]. וכ"פ **הרמב"ם** (טוען יד ז) דאם טען אתה מכרת לי אינו חזקה עד שיחזק ג' שנים משהגדיל[י], **והראב"ד** השיג.

נב) **ואי קסבר מחאה שלא בפניו לא הוי מחאה, אפי' יהודה ויהודה.** **פרש"י** בב' עיירות. [דבעיר א' מוטל על המערער לבא לפניו למחות, אבל אינו חייב לבא לעיר אחרת].

ומשמע בגמ' דהנידון האם המחאה נשמעת, אבל החזקה לכוע נשמעת. וכן דייק **רבינו יונה** **והרא"ש** (בב ל.). [וכ"מ **בתוס'** ב"ב לט]. אבל **הרמב"ם** (טוען יא ב) כתב שמחמת שיבוש הדרכים יכול לומר שלא ידע שזה מחזיק בשדה שלי. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב ל.) ולא ידעתי ולכן לא מחיתי[יא].

נג) **רש"י ד"ה הויא מחאה.** ובא הדבר לאזני המחזיק, והו"ל לאזדהורי בשטריה. משמע דאנן סהדי דבא לאזניו. אבל **הרא"ש** (ב"ב ג א) כתב דתקנו שימחה ומסתמא ישמע המחאה, אבל אפי' ידענין ודאי שלא אמרו לשום אדם הויא מחאה, כיון דמיחה כמאמר חכמים. וכעי"ז משמע **ברשב"ם** (ב"ב לט.) **ותוס'** (ב"ב מ.). ועוד יש **ראשונים** (שו"ת הר"ן עה, נמוק"י ב"ב כט:) דמשמע דהכל תליא במחאה, דגדר חזקה מדלא מיחה. וכיון דהוא מיחה תו ליכא חזקה.

דף יח.

נד) **וליתני מודה ר"י וכו' ופרעתיו וכו'.** [ולמ"ד צריך לפורעו בעדים נאמן מדין הפה שאסר[א]. **והתוס' הר"ש משאנץ** העמיד דמודה שלווה בפני עדים, ואינם לפנינו. [דהמלוה בלא עדים לכו"ע אי"צ לפרוע בעדים. ואי"צ הפה שאסר].

נה) **רש"י ד"ה נאמן.** מדאורייתא בלא שבועה. **הרש"ש** דייק דחייב שבועת היסת, והיינו כשטוען ברי. [עי"ש].

נו) **תוד"ה אין.** ליתני וכו' אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אינו נאמן. ואפ"ה ברישא שאין עדים אמרי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכ"כ **הסמ"ע** (ע יא) דהיכא דליכא עדים שאמר לו אל תפרעני אלא בפני עדים נאמן שפרע במיגו. אבל דעת **הכנה"ג** (שם) דכל שהלווה הודה שהתנה כן אינו נאמן שפרע בלא עדים, דהוה כמיגו במקום עדים[ב]. **והקצות** (ע ד) הביא מתוס' (כאן) כדברי הסמ"ע. ודחה דאף לדברי הכנה"ג נאמן שפרע בפני עדים אחרים והלכו להם, דזה לא הוה נגד אנן סהדי.

והפלאה (טו: ויט.) חילק דהכא דיש לו מיגו בגוף הנאמנות, ומש"ה מהני מיגו דלא התנה כן. כיון דכל הנאמנות הוה ע"פ, אין חסרון במה שהוא עצמו סותרו [וכדין הפה שאסר[ג]. אבל היכא ל"מ

ח. וכ"כ **הרא"ש** (ב"ב ג א) דחזקת ג' שנים הוה תקנ"ח. וכן **התוס' הרא"ש** (ב"מ קי.) כת' דתקנו חכמים דחזקת ג"ש במקום שטר עומדת. והוסיף דע"י שידוע לכל שתקנו, יש ראיה, דאנן סהדי שלא היה שותק. [וע' אחרונים ר"פ חזקת].

ט. אם טוען שקנה מאביו של קטן.

י. **והמשנ"ל** (שם) הק' דאם טען שקנה ממנו בעודו קטן אינו כלום, ואמאי צריך לטעם דאין מחזיקין בנכסי קטן. [וע' **קצות** קמט ו]. ותי' דאיירי שטוען שקנה משהגדיל, ואפ"ה ס"ד שיצטרף שנה של קטנות [שירד ברשות]. **והקצות** (שם) חלק דל"ש חזקה כה"ג. **והאו"ש** תי' דטוען שקנה מאפוטרופוס.

יא. וע' היטב **ברשב"ם** (ב"ב לח), **והנתיבות** (קמג א) נקט דתרוייהו איתנהו.

א. ובזה הגמ' דוחה כקי"ל דאי"צ לפורעו בעדים. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) **ומהרש"א** **והג' מים חיים** [ועוד] הק' דהו"ל להקשות מהרישא גופיה, ולא רק דקא בעי למיתני סיפא.

ב. ודייק כן מסתימת הפוסקים (שם).

ג. ועד"ז **והפלאה** (לקמן יט.) פירש משכ"כ **הריטב"א** (מכות ג.) דמי שמודה בבי"ד שבבי"ד אחר חייבוהו ממון ע"פ עדים אלא שטוען שהם עדי שקר [ובי"ד חייבוהו שלא כדין], אינו מתחייב בהודאתו [ודלא כדמשמע ברמב"ן שם], שהרי לפי דבריו

מיגו מצד אחר[ד].

נז) **שם. הרמ"ה** (הו' בריטב"א ור"ן, וברמב"ן ב"ב לד.)

הקשה אמאי לא העמיד במודה שגזל והחזיר. והרמ"ה הוכיח מכאן דאף הגוזל את חבירו בעדים אי"צ להחזיר בעדים. אבל דעת **רבינו יונה** (ב"ב שם, **וה"ה** גזילה ד יד) דגזלן צריך להחזיר בעדים. דגזילה אינו עומד להשבה.

והרשב"א (וכעי"ז **ריטב"א ותוס' הרא"ש**) דחה דהגמ' מק' דהו"ל לנקוט מלוה דשכיחא, אבל גזל הוה מילתא דאיסור[ה].

ועוד כת' הרשב"א דגזלן אינו נאמן שהחזיר משום תקנה, דהוה בכלל תקנת נשבעין ונוטלין (שבועות מד:) דהנגזל נשבע ונוטל[ו]. והמשנה כאן בדינא מיירי, ולא בתקנתא. א"נ דהתם צריך שבועה חמורה, ולא איירי במשנה כאן מדיני שבועה.

והרא"ה (בשיטמ"ק) הק' דנימא מודה ר"י בחוב תוך זמנו, דאינו נאמן לטעון פרעתי. ועוה"ק דנימא ומודה ר"י בטוען שמחל חובו. ועוה"ק בהוחזק כפרן (ע' ב"מ יז.). או חוב שעשו קנין [שנח' הראשונים האם דינו כמלוה בשטר]. והרא"ה הוכיח דאפי' בקנין לטעון פרוע.

נח) **וליתני מודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה לאביך וכו' אליבא דמאן וכו' הא אמרי משיב אבידה הוא. פרש"י** דאף היכא דתובעו ומודה לו פטור משום משיב אבידה. ואילו 'ומודה' במשנה איירי בהפה שאסר בלא תביעה (וכמ"ש רש"י לעיל), והכא שור שחוט לפניך. [ומשיב אבידה פטור אף בתבעו ברי, דלא הוה גדר הפה שאסר]. **ותוס'** פי' דלעולם יש מיגו דפרוע, ולא משכח"ל רישא דיש עדים חייב[ז] [וכוונת הגמ' דאף כשיש עדים הוה משיב אבידה].

נט) **אי לראב"י האמר שבועה בעי. פרש"י** כי לא תבע נמי. [משמע דלראב"י חייב שבועה אף בהפה שאסר]. **והרשב"א** פי' דמשמע רישא דנאמן, אף בלא שבועה. **והריטב"א** כתב דכוונת הגמ' דלא ניחא ליה למינקט דבר שיש בו פלוגתא [ובדחייה כל דהוא סגי ליה].

ס) **וראב"י ל"ל משיב אבידה פטור. פרש"י** דתקנו המוצא מציאה לא ישבע[ח] וכו'. **ותוס' והראשונים** חלקו דמשמע בגמ' (גיטין נא.) דהוה קו' מסברא, דמיגו מהני מדאורייתא. [**והרמב"ן** ציין דילפי' (לקמן כב.) דמיגו דאורייתא]. ואילו מוצא מציאה פטור משום תקנ"ח, אף באופן דיש חיוב שבועה דאוריתא.

ודעת **הר"י מגאש** (שבועות מה:) דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי'. וציין מקורו מדברי רבה (ע' בסמוך). **והרמב"ן** (גיטין שם, בחי' ומלחמות וס' הזכות שם כה בדה"ר) כתב דמסתבר דהיכא דהוה הפה שאסר אף לר"י מגאש פטור משבועה.

סא) **שם. רע"א** הק' תיפו"ל דאין נשבעין בטענת שמא[ט] [ואף בלא 'פטור' משיב אבידה]. ופשיט"ל לרע"א דחיוב מודה במקצת שייך דוקא היכא דתובעו ברי[י]. אך האחרונים העירו דבדברי **הרמב"ן** (גיטין שם) מבואר דפטור רק משום משיב אבידה היכא דאינו תובעו[יא].

ורע"א העלה צד דאיירי דטוענו ברי מתוך הודאתו,

שלא כדין חייבוהו, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. וההפלאה ביאר דמהני הפה שאסר נגד עדים, כיון דכל העדות הוה על פיו.

ד. [ויסוד החילוק מבואר **בסמ"ע** (עא ה) **וש"ך** (שם ד), **ובקצות** (עא א).

ה. וביאר דהגמ' רוצה לנקוט ממון גרידא, ולא איסורא. [ואף דאינו נעשה גזלן ע"פ עצמו].

ו. ואף דאיירי התם היכא דלא ידעינן כמה גזלו, כ"ש דבכלל התקנה היכא דטוען החזרתי.

ז. אבל הריטב"א כתב דאם יש עדים, היינו דהודה בפניהם בשעת מיתתו. וכה"ג שוב אינו משיב אבידה, וחייב שבועה. [וע' רשב"א].

ח. וכ"כ **רש"י** (ב"מ ד:) דחכמים פטרו את המשיב אבידה משבועה. ועד"ז **רש"י** (ב"מ ג.) פי' דברי רבה (בסמוך) מפני מה אמרה תורה וכו', ולא חשבו כמשיב אבידה לפטרו. ובפשוטו משמע דקו' הגמ' אמאי לא פטרו מדרבנן, וע"ע בסמוך.

ט. ורע"א (במשנה שבועות ו כט) כת' דע"כ איירי בברי ע"י אביו [וכדעת הראב"ד, ע' בסמוך], דאל"כ אין נשבעין בטענת שמא. ואין כאן מודה במקצת כלל.

י. ובגמ' (ב"מ ד.) אי' דע"י טענה וכפירה הם באין. [וע"ע קה"י יז וברכ"ש ב"מ ד].

יא. וכ"כ **המגיה** לרע"א (במשניות שבועות שם) דמבואר הכא דהא דאין נשבעין על טענת קטן הוא משום משיב אבידה. [ואין דין 'טענה'].

שיודע שודאי לא החזיר לאביו. [ועד"ז כת' **הבעה"מ** (גיטין שם) שהוא פתח [בהודאה] והאכלתיו פרס, ומתוך טענתו השיבו ברי לי שלא האכלתה. ור"א בן יעקב מחייב אף שהוא מעצמו פתח לו, והו"ל משיב אבידה].

ורע"א הק' הא מ"מ הוה הודאה קודם לתביעה, וכה"ג ל"ש מודה במקצת (כדאמרי' שבועות מ). וצע"ג. **והקוב"ש** ציין דכה"ק **המלחמות** (שם). והמלחמות העמיד דאמר מנה הלוני אביך. והוא תבעו [מתוך הודאתו] ברי לי שלא פרעת לו ותנהו לי. והוא הודה שפרע רק מחצה. דקדמה תביעה להודאה.

סב) **בטענו קטן וכו'**. בפשוטו איירי דהבן תובע ברי, ולמסקנא כיון דמעיז לא נחשב מודה במקצת, דיש לו מיגו דכופר הכל. [ולדעת רש"י בקטן ממש, ולתוס' בגדול, דבמידי דאביו נקרא קטן].

אבל דעת **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף גיטין שם, והו' בראשונים שבועות מב.) דהבן טוען ברי ע"פ צוואת אביו. והא דאי' (במסקנא) דבבנו מעיז הוה משום שהבן אינו יודע בעצמו, אלא ע"פ אביו[יב]. **והרמב"ן** ושא"ר חלקו דל"מ ברי ע"י אחר (וכדאי' ב"ב קלה:)[יג]. [וע' קה"י יז].

סג) **תוד"ה מפני**. אפי' לרבנן דר"ש דלא דרשי טעמא דקרא וכו' דאמאי ל"מ בלא שבועה במיגו וכו'. אבל **ר"ח** (עה"ג ב"מ ד:) כת' דרבה פריש טעמא דקרא. [ומשמע דקאי כר' שמעון]. **והמרדכי** (ב"ק קלח) כת' דהכא דדבר תמוה דרשי טעמא דקרא. והוסיף דיהא נאמן במיגו דכופר הכל[יד].

סד) **בא"ד דאמאי לא מהימן בלא שבועה במיגו.** [ומהני מיגו לפוטרו מחיוב שבועה]. אבל דעת **הר"י מגאש** (שבועות, הנ"ל) דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי'. [ולפ"ז כוונת הגמ' מטעמא דקרא[טו]]. **ורש"י** (ב"מ ג.) ביאר קו' הגמ' ולא חשבו כמשיב אבידה לפוטרו. **והראשונים** (שם) נקטו בכוונתו משום מיגו ומהני לאפטורי משבועה. אבל **הפנ"י ותומים** (כללי מיגו קיג) ביארו דכוונת רש"י דנכלל בתקנת משיב אבידה, וכמ"ש רש"י לעיל. אבל מדאורייתא ל"מ מיגו לאפטורי משבועה, וכדעת הר"י מגאש דל"מ מיגו לאפטורי משבועה.

סה) **בא"ד ומשני דאי"ז מיגו, דאין אדם מעיז פניו לכפור וכו'**. [ומיגו דהעזה לא אמרי']. אבל **תוס' בב"מ** (ב"ב נב: ב"ק קז.) כתבו דאמרי' מיגו ממעיז לאינו מעיז. **והרמב"ן** (שבועות מב, וכן הריטב"א כאן והראשונים ב"ב לו.) כתב דמיגו דהעזה ל"מ לפטור משבועה[טז].

סו) **בא"ד אבל אין לפרש וכו', מפני מה אמרה תורה מודה במקצת ולא כופר הכל וכו' דא"כ במקום שיכול להעיז אפי' כופר הכל חייב.** [וכ"מ **ברש"י** (ב"ק קז.) שפי' דכופר הכל בפקדון חייב בשבועה מדאורייתא, כיון דלא עשה טובה, ומעיז פניו. **ותוס'** (שם) האריכו לחלוק].

סז) **בא"ד ול"ל מדאיצטריך קרא לחייב שבועה בעד א', מכלל דכופר הכל פטור, דהא איצטריך ועוד שהוא אינו יודע.** [ומבואר בתוס' דעד א' מחייב שבועה היכא דהתובע אינו יודע, וכ"ד **הרי"ף** (שבועות יט בדה"ס). אבל **רבינו אפרים** ו**הר"י מגאש** (הו' בר"ן שם, ושא"ר שבועות מ. ומה:) ס"ל דאין חיוב כשאינו טוען ברי. דהא אמרי' בגמ' (ב"מ ד.) דע"י טענה כופירה הם באין]. [וע' בית הלוי ג לז].

סח) **בא"ד ועוד דמודה במקצת יש להשביעו וכו' וע"י כך מגלגל עליו שבועה כעין גלגול**[יז]. מבואר דבגדר

יב. ו**הבעה"מ** (שם) כתב בבנו מעיז, בכה"ג שתובעו מתוך הודאתו. [ולא איירי בברי גמור, אבל כשהבן טוען בברי אינו מעיז].

יג. אבל **הראב"ד** (טוען א ז, ד ה) כת' דמהני ברי ע"י אחר. [והאחרונים האריכו בזה].

יד. ויל"ד אי הוה קו' נוספת. או דל"ש להק' שיהא נאמן במיגו, דגזיה"כ דחייבתו תורה שבועה. אלא דמשום סברת מיגו נחשב דבר תמוה.

טו. ו**הר"י מגאש** הביא ראיה מסוגיין. ו**הרמב"ן** הק' דמבואר כאן להיפך. ו**האחרונים** תי' דכוונת הר"י מגאש דמיגו דהעזה הוה מיגו טוב, וע"כ דל"מ מיגו לאפטורי משבועה. [וקו' הגמ' משום טעמא דקרא. או משום הפה שאסר, דמהני לפטור משבועה, כמ"ש הרמב"ן].

טז. ו**האחרונים** האריכו בחילוק בין ממון לשבועה. וע' קצות (פב יד), ור' יונה (ב"ב קכח:), וקוב"ש (ח"ב ג כב) [ועוד].

יז. מבואר בדברי התוס' דגדר שבועת גלגול, דנחשב חיוב שבועה על מקצת, כריעותא על התביעה הב'. ולא רק שמכניסים התביעה הב' לתוך השבועה. דהא הכא ליכא שבועה על החיוב הא'.

חיוב מודה במקצת שיש רגליים לדבר לתביעתו [ועי"ז מגלגל עליו שבועה על שאר הטענה]. אבל בפשוטו משמע (בסוגיות ב"מ ד.) דנחשב שיש ריעותא בטענתו, ומש"ה מחוייב שבועה.

דף יח:

סט) **כי היכי דלישתמיט כו'. והתוס' הרא"ש וריטב"א** (והרמב"ן ב"מ ג:) כת' דכיון דהתחיל לכפור, ויצא מבי"ד זכאי, שוב לא יפרע[א].

ע) **תוד"ה ובכולי.** מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתה. בפשוטו סברת 'מיגו דחשיד' דאינו רשאי להשביעו, דלדבריך שאתה חושד שמעכב ממון שלא כדין לא יפרוש מפני השבועה. א"נ כיון דליכא תוספת בירור בשבועה, לא נתחדש בזה זכות להשביעו.

ורע"א (ב"מ ג:) כת' עוד דכיון דחמירא ממון אין טעם להשביעו, ומש"ה בכפירת הממון לחוד יש חזקה שלא ישקר. ונחשב כאילו כבר נשבע. ועפ"ז רע"א תי' קו' התוס' (בסמוך) מנסכא דר' אבא, דהיכא דעד א' מעד נאמר בתורה או ישבע או ישלם. והיכא דאמרי' מיגו דחשיב אממונא חשיד אשבועתא, אי"צ לישבע, אלא כפירתו לחוד מהני וכאילו נשבע.

אך ה"מ כשכופר וסותר את דברי העד, אבל היכא דאומר אין חטפי ודידי חטפי, כיון דאינו מכחיש כלל את דברי העד אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם. דאין כאן כפירה נגד העד. [ואף שלא היה מחוייב שבועה בפועל].

עא) **בא"ד ואין לומר דמה"ת חשיד נמי אשבועתא, ומדרבנן הוא דאמרי' וכו'.** ותוס' דחו דא"כ הוה שבועה דרבנן, ולא אמרי' מתוך. **והאחרונים** (בית הלוי ג לז ו) הק' די"ל דעיקר השבועה הוה מדאורייתא, אלא דאינו רשאי לישבע משום סברת מיגו דחשיד. ואילו באופן דליכא מיגו [אף מדרבנן], הדר הוה חיוב שבועה דאורייתא[ב], ומש"ה אמרי' מתוך.

עב) **בא"ד ונראה דאתא לפרש וכו' א"כ מחשבו עזות פנים, א"כ יהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל וכו'.** [ושוב יש מיגו[ג]]. אבל **תוס'** (גיטין נא:) פי' דכיון דאין אדם מעיז, א"כ קושטא קאמר, ויפטר מהשבועה[ד]. [משמע דנאמן אף בלא מיגו].

עג) **בא"ד וא"ת כיון דלא חשיד אשבועתה, למה גזלן פסול לשבועה וכו'.** [ע"ע תוס' ב"מ ה: ושא"ר שם].

עד) **בא"ד וא"ת מ"ש דלעדות פסול[ה] וכו' ולשבועה כשר וכו'. רע"א** הק' דגדר עדות שבי"ד פוסקים על פיהם, ומש"ה צריך חזקת כשרות גמור שיהא בירור של עדות[ו]. אבל לפטור בשבועה כל שאינו חשוד על השבועה מאמינים לפטור עצמו. [וע' קובה"ע בא ד].

סוגיית שטרות - העדים שאמרו אנוסים

עה) **פסולי עדות היינו.** משמע דוקא שטוענים שעכשיו כשרים [ונתרחקו][ז], וכ"כ כמה **ראשונים** [וכן לשון **הטור ושו"ע** (חו"מ מו לז)]. וצ"ב דאף כשטוענים שהם עדיין פסולים יש להם מיגו.

ולצד **באחרונים** (הו' בסמוך) דבעי השתא תורת עדות ניחא, דדוקא משום דהשתא כשרים שיוכלו להעיד. אבל לצד דסגי במיגו בעלמא צ"ב אמאי בעי ונתרחקו.

עו) **הרי אלו נאמנים. פרש"י** הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכ"ה דנאמן אהא נאמן אהא. [וכן

א. והרמב"ן (שבועות מב.) דן היכא דתבעו חפץ מסויים לפנינו, דל"ש אישתמוטי, א"כ לא יתחייב משום מודה במקצת. ותי' דחיישינן שמעכבו משום מלוה ישנה. ע"ד הא דאי' (ב"מ ו.).

ב. אך לשון התוס' דתקנו שבועה על החשודים כל זמן שלא נודע וכו'. מבואר דהוה תקנ"ח בפנ"ע.

ג. וכן דייק **המהרש"א** (ב"מ ג:) מדברי התוס' שם.

ד. משמע משום אנן סהדי דאינו מעיז, אף בלא מיגו (וע' רמב"ן ב"מ ג). [ויל"פ דעומד אומדנא זו כנגד הריעותא דמודה במקצת].

ה. דכתיב אל תשת ידך עם רשע. צ"ב קו' התוס' דכיון דהוה גזיה"כ לענין עדות, מנ"ל דנימא כן בשבועה. דגבי שבועה ליכא קרא. וצ"ל דהק' דיש ללמוד במה מצינו וכדו'. אך **תוס'** (ב"ק קח.) כת' דחשוד פסול לשבועה רק מדרבנן. וע"ע קצות (צב א).

ו. וכל שעבר עבירה לא רצתה תורה להאמינו להחשב בירור גמור, שבי"ד יפסקו ע"פ. ולא עדיף מעד א' דלא האמינתו תורה.

ז. ותוס' (יט: ד"ה ואם) חילקו היכא דעדים אחרים מכחישים, דהעדים נאמנים לפוסלן היכא דאומר דעדיין פסולים. אבל היכא דעשו תשובה הוה תרי ותרי (ע"ע שם). אבל היכא דהעדים בעצמם חזרו בהם צ"ב מ"ש.

משמע מסמיכות המשנה לשאר דיני הפה שאסר[ח]. אבל **רש"י** בגמ' (ד"ה כיון) כתב דהטעם שנאמנים משום דלא נחשב חוזר ומגיד, ד'כולה חדא הגדה הוא, דהא באותו דיבור קאמרי אנוסים היינו'. דתוס"ד שעדיין לא נתקבל עדות הקיום יכולים לחזור בהם, ולא נחשב חוזר ומגיד. דעדיין לא נתקבל עדות ראשונה.

אמנם צ"ב דאף דהוה תוכ"ד ל'קיום', מ"מ הרי חוזרים בהם מעדות חתימת השטר, דכבר נחקרה בבי"ד קודם. **והאחרונים** (קה"י יט ה, חי' ר' שלמה ז, וע' בית יעקב) **ביארו** דכיון דתקנו חכמים קיום שטרות[ט], נחשב דעדיין לא נתקבל העדות בבי"ד. וכ"כ **השיטמ"ק** (לקמן יט: בשם שיטה ישנה) דכל שעה שלא נתקיים השטר לא נגמרה עדותן[י].

והשיטמ"ק (כאן בשם שיטה ישנה) הק' א"כ אמאי בעי מיגו, תיפו"ל דיכול לחזור בו [דעדיין לא נחקרה עדותם]. ותי' דה"מ כשחוזר בו מבודים היינו[יא]. אבל הכא מודה שהוא כת"י, אלא שאומר אנוסים היינו[יב]. ולכן בעי הפה שאסר לעקור עדותם[יג].

עז) **רש"י ד"ה הרי.** כי היכי דמהמנת אהא הימנינהו

אהא. משמע דיסוד 'הפה שאסר' שיש לו זכות נאמנות בטענת ההיתר 'כי היכי'. [ולא רק בירור שדובר אמת מחמת המיגו. וכן משמע דלא הוה גדר הגבלה בדיבור של האיסור, במה שהוא עצמו התיר. אלא דנתחדש זכות חדש לנאמנות].

עח) **תוד"ה הרי.** וא"ת למה נאמנים והא מיגו

במקום עדים וכו'. **המהרש"א** ביאר דקו' התוס' דה"נ נימא דהוה תרי ותרי, ולא יקרעו את השטר. [ומשמע במשנה שנאמנים וקורעין את השטר. ותוס' הק' דל"מ מיגו במקום עדים, והוה תרי ותרי בעלמא[יד]]. ובזה תי' תוס' דלא חשיב קיום. [**והאחרונים** הקשו דבזה ל"מ תי' התוס' דלא חשיב קיום, הא שטר שאינו מקויים אין קורעים אותו[טו]. (וע' לקמן יט:). **והנתיבות** (מו כא מהד' השו"ע) נסתפק האם כאן קורעים את השטר].

אבל **התומים** (כללי מיגו צד) נקט דבאמת אינם נאמנים לקרוע את השטר, ואף דנאמנים לחזור, הוה רק כתרי ותרי ומהני להחזיק. ולפ"ז מוכח דקו' התוס' שלא יהיו נאמנים כלל, ויגבו בו.

עט) **בא"ד דאנן סהדי שלא היו אנוסים וכו' דהא**

(לקמן יט:) אמרי' דתרי ותרי נינהו. בפשוטו משמע בתוס' [דכוונת הגמ' שם] דיש חזקה שנעשית בגדול (וכדאי' בסמוך), ואומדנא זו כעדים, ותרי ותרי נינהו[טז]. **והפנ"י** הק' דבשאר מקומות לא מצאנו

ח. אמנם י"ל דבכל משנה בפירקין הוה גדר הפה האסר שונה, והמשנה תפסה דימוי בעלמא. [ע' כעי"ז פרק בתרא דנזיר שהו' כמה דיני 'חזקת טמא' רגליים לדבר, ובגמ' שם מבו' דיש דינים דהוה תלייה מציאותית, ויש דהוה גזיה"כ, ויש דינים דמחזיקים הדין כמעיקרא].

ט. במקום טענת מזוייף. וה"נ כשיש טענת אנוסים [דע"י 'מיגו' נחשב כטוען מזוייף, וע"ל [יט.] למ"ד מודה בשטר שכתבו איצ"ל].

י. והשיטה קאי אהא דמהני ב' עדים אחרים לטעון דהיו קטנים ואנוסים.

יא. ומבואר דפשיט"ל דכל זמן שלא נתקיים השטר יכול לחזור בו מעדותו. אבל **האחרונים** נקטו דרק לענין פסולים נחשב דאינו חוזר ומגיד [וע' בית יעקב]. וכ"כ **החזו"א** (בגליונות לגר"ח גירושין יב) דכל זמן שלא נקבע כשרות השטר [משום טענת מזוייף], אין בו גם דין חזקת כשרות. ורשאים אנו לחוש לאונסים ולשאר פסולים. הילכך תוכ"ד אנו חוששים לאנוסים ושאר פסולים.

ושמעתי לפרש דגדר קיום השטר דנחשב נחקרה למפרע, אבל אינו יכול לחזור בו מגוף העדות.

יב. ויל"ד בעד שמעיד בע"פ ואומר תוכ"ד שהוא עד פסול מחמת רשע, האם אמרי' הפה שאסר ונאמן לפסול עדותו. או דעיקר עדותו שהיה הלואה, ובזה אינו סותר. ומה שהוא עד פסול ל"ש לגדרי הפה שאסר.

יג. [ולפ"ז היכא דאומר אנוסים מחמת ממון והמעשה היה אמת, אינו נאמן. אבל אם אומר דהמעשה היה שקר נאמן, דהוה חזרה בגוף העדות].

יד. וע"ע (לקמן יט:) אי מהני מיגו במקום תרי ותרי.

טו. [ויל"ד האם הוא משום דתלי' שמחר ימצאו לו קיום. או אף אי נדע דלעולם לא יקיימו, והו' בגדר ספק, ואין להוציאו מתח"י המלוה].

ואפשר דבעלמא שטר שאינו מקויים אין בו שם 'פסול', אבל הכא הוחזק [בתורת ודאי, עד שיתקיים] כשטר שיש בו פסול. וכל שטר שאינו מקויים ויצא עליו ערער קורעים אותו.

טז. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דהך חזקה חשיבא כעדים. וכ"כ **בפסקי הרא"ש** (יג) דהוה כאילו ב' עדים אחרים מעידים עליהם שהם כשרים, דחזקה וכו', והך חזקה חשיבא כעדים. ובסו"ד (שם) חזר דאנן סהדי דכל שטר נחתם בלא שום פסול.

חזקה דנחשב כעדים[יז], שיחשב תרי ותרי[יח].

אבל **רש"י** (יט: בסוף העמ') **פי'** הא דהוה תרי ותרי, היינו עדי השטר. דהעדות הפוסל עומד כנגד עדי השטר. ומבואר דנחשב שהעדים הפוסלים מכחישים את עדות השטר. דכיון דיש דין עדות לשטר, נחשב דעדי השטר מעידים על כשרות עצמן[יט]. **והגר"ח** (עדות ה ו) **הביא** מסוגיין דנכלל בעדות עדי חתימה שנעשה בכשרות[כ].

פ) **בא"ד והא לקמן אמרי' דתרי ותרי נינהו. רע"א**

הק' אמאי לא הק' תוס' כן על גוף הברייתא, דמבואר התם דאם מקויים הוה תרי ותרי, ואפ אינו מקויים נאמנים במיגו. [ועי"ש].

פא) **בא"ד וי"ל דהכא לא חשיב כלל קיום וכו'.**

בפשוטו משמע בתוס' דאין כאן עדות קיום כלל, דהם אינם מעידים שהשטר כשר. א"כ אינו מדין 'מיגו'[כא] [וכ"כ **הגר"ח** גירושין יב][כב][כג]. **והאחרונים** הק' דמשמע דבסוגיין הוה מדין מיגו והפה שאסר. [ודעת תוס' בכל הפרק דהפה שאסר הוה מדין מיגו]. וכ"כ **תוס'** (ד"ה אין נאמנים) דהוה מדין מיגו דאי בעי שתיק.

ויש שביארו דלולי 'דין מיגו' לא היה צריך לשמוע המשך דבריהם [דהוה סיפור דברים, ולא חלק מהעדות], ומהני המיגו ששומעים דבריהם, ועי"ז הוה חלק מעדות הקיום, ולא חשיב קיום. [וע' ברכ"ש כו ב].

ותוס' (ב"ק עב:) כת' דהאי לאו מיגו הוא, שאין השטר מתקיים אלא על פיהם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר כדאמרינן (לקמן כב.) מנין להפה שאסור וכו'. [ומבואר בתוס' דנכלל בגדר הפה שאסר, דנאמן לענין שאין מקבלים דבריו הראשונים[כד]. אמנם בתוס' דידן מבואר דהפה שאסר הוה דין מיגו].

פב) **שם. התוס' הרא"ש תי'** דכיון דבאים בטענת

[מיגו] דמזוייף, והך טענה מהני במקום עדים [דאלמוה חכמים לטענת מזוייף שיכול לטעון, אע"ג דמדאורייתא נחשב עדים]. הילכך אף במיגו דמזוייף יכול לטעון כנגד עדים[כה]. **והדברי יחזקאל** (יט ד) הביא מכאן דהא דל"א מיגו במקום עדים, אינו משום דכח העדים גדול מכח 'מיגו', אלא דיש

[אך הוא חידוש. ואפשר דאף הרא"ש נקט לאו דוקא, אלא דדינו כעדים].

יז. והפנ"י כת' דאין לומר דכוונת התוס' דאנן סהדי הוה ודאי, דודאי לא היו אנוסים. ומהני כנגד עדים וכמ"ש **תוס'** (יבמות פח. ד"ה אתא) דכשבא הבעל לפנינו, דבדבר הנראה וידוע לכל מהני נגד עדים. ולא אמרי' תרי כמאה [וע"ע לעיל טז:].

והפנ"י דחה דא"כ מהני טפי מעדים. ול"מ כה"ג שיחשב תרי ותרי.

יח. ועוד הק' **דתוס'** (יט. ד"ה חזקה) דנו האם מיגו מהני נגד חזקה זו, והשוו למיגו במקום שאר חזקות. ומיגו ל"מ במקום עדות (ע' ב"ב לא. ולג: וכ"מ). [וע"ע חי' ר' שמעון ב"ב יז].

יט. אך צ"ב דעל הצד שהם פסולים אין כאן שטר, ומה שייך שעדותם יהני להוכיח שהם אינם פסולים. וצ"ל דהוה גזיה"כ דמגדרי השטר שמעיד אף בזה.

כ. וכעי"ז כת' **החזו"א** (גליונות לגר"ח גירושין יב) דדין השטר להחשב כאילו הם עצמן העידו שאין השטר הזה פסול, וכ"ז גזיה"כ בכשרות השטרות אף שאין הדבר באמת במציאות.

והחזו"א (במכתב) ביאר עוד דמונח בדין דאינו חוזר ומגיד דאינו יכול לומר אנוס או פסול הייתי, דאל"כ נפל עדות בבירא [ע' בסמוך מש"כ הריטב"א בגדר אינו חוזר ומגיד]. הלכך בכל חומר שיש להאמין בעצמות דבריהם, נידונים ג"כ פרטי הפסול האחרים. ולכן דנים אותו כתרי ותרי וכמו כשאומרים שהיו מבודים או טעו. [ומבואר בדבריו דאף בעדות ע"פ אינו יכול לפסול דבריו, דהוה הילכתא בתורת קבלת עדות דנעשית בכשרות, ואם יבואו אח"כ עדים שהיו פסולים הוה תרי ותרי. וצ"ע].

כא. והבית יעקב כתב דמהני מיגו לענין לקרוע את השטר. אבל הק' **דתוס'** (ד"ה אין) כתבו דהוה מיגו דאי בעי שתיק. וכלפי לקרוע את השטר לא הוה אי בעי שתיק. ועוד כתב הבי"ע דלפי מש"כ **השיטה ישנה** דכל זמן שלא נתקיים יכול לחזור בו, א"כ כיון דלא חשיב קיום יכולים להעיד דהיו קטנים, ומהני תורת עדות לקרוע את השטר.

כב. דלאו מתורת מיגו אתינן עלה, דאמרי' דאין זה שטר כלל אלא מעשה כתיבה בעלמא. ועדותם אינה מתקיימת אלא במה שהם אומרים, ואמריתן הוה דאינו שטר כלל.

כג. וע"ע נתיבות (כללי מיגו יח) עד"ז.

כד. וכן המחנ"א (הל' איסו"ב יח בסוף התשו') חקר בגדר הפה שאסר, אי בעי לגדר מיגו, או דאי אתה יכול לתופסו אלא ע"פ הודאתו.

כה. וכתב דמ"מ (לקמן יט:) כיון שהוא מקויים ליכא טענת מזוייף. אבל הכא לא חשיב קיום, דהא אינהו גופייהו אמרי' קטנים.

[וצ"ב אמאי הוסיף כן. ומבואר דאילו נחשב קיום לא מהני מיגו דידיה נגד השטר. דבשטר מקויים אינו נאמן. וצ"ל כסברת התוס' דלא חשיב קיום. ואפי' הכי נקט התוס' הרא"ש דאינו נאמן נגד חזקת נעשה בגדול].

סברא דלא אלים טענתו מעדים[כו], דבטענה הראשונה אינו נאמן נגד עדים[כז]

פג) **תוד"ה אין.** ועוד דחוזרים ומגידים הם וכו'.

רע"א הק' דנידון התוס' להאמין מדין מיגו, ומה שייך בזה חוזר ומגיד. וכתב דיל"פ דב' תי' התוס' צריכי לתרוייהו, דתי' דל"מ כאן מיגו, והוסיפו דל"מ כאן תורת עדות דאינו חוזר ומגיד [ועי"ש].

אבל **האחרונים** (חמד"ש ועוד, ע' בסמוך) **הביאו** דאף במיגו יש חסרון דאינו חוזר ומגיד, ואינו נאמן כשסותר עדותו הראשונה[כח]. **ועוד יש אחרונים** שפי' דל"מ חזרה בתורת 'מיגו', אא"כ הוה עדים [וע' בסמוך].

פד) **בא"ד ועוד דבב' עדים לא אמרי' מיגו וכו'. ותוס'** (לקמן יט: ד"ה ואם, וקידושין מג: בשם ר"י) **ביארו** דל"מ מיגו דב' לפי שאין הא' יודע מה בדעת חבירו לטעון[כט].

ותוס' (שם) **הביאו דר' יעקב מקוצי** תי' דמ"מ מהני מיגו בטענה שנפטרים בה מממון [וכמו התם]. דבטוחים הם זה על זה[ל] שיאמרו דבר א' להפטר מממון[לא]. ודוקא בסוגיין דגבי העדים ליכא דרר דמממונא, מש"ה ל"מ מיגו גבי העדים דאין עד א' יודע מה בדעת חבירו לטעון.

פה) **בא"ד ובריש נאמנים משום דאי בעו שתקי.**

[ומבואר בתוס' כאן דאף ברישא תלי בתורת 'מיגו', וע' לעיל]. **וכ"כ הר"ש מקינון** (ס' הכריתות לשון לימודים ג קפד, והו' **בש"ך** חו"מ פב כללי מיגו יט) **דמהני** מיגו דאי בעי שתקי בעדים. וביאר דגבי שתיקה איכא למימר שיסכימו לדבר א'.

אבל **הרשב"א** (לקמן יט:) כתב הטעם דקיום השטר תליא בתרוייהו, ואם א' לא יקיים מתבטל השטר[לב] [וכל א' נאמן לחוד במיגו]. **וכ"כ הנמוק"י** (ב"ב לב: טז. בדה"ר) **בשם ר"י הזקן. וכה"ק הש"ך** (שם על ס' הכריתות)[לג].

ל"ק דרמי בר חמא

פו) **אמר רב"ח ל"ש אלא וכו' מחמת ממון, אבל אנוסים מחמת נפשות הרי אלו נאמנין.** [ונאמנים אף דליכא מיגו]. **והאחרונים** דנו מאיזה נאמנות מהני לומר שהיה אנוס. האם הוה סברא דנאמן לפרש דבריו. או דהוה תורת עדות, דב' העדים מעידים עבשיו שהיה אנוסים. **והתומים** (כללי מיגו

כו. וכתב דאף תוס' ס"ל יסוד זה, אלא דס"ל דלא אלמוה לטענת מזוייף נגד עדות השטר, אלא דמדרבנן נחשב דלא נגמרה עדותם. אבל הרא"ש ס"ל דהוה דין בפנ"ע דנאמן בטענת מזוייף. [ומבואר דנח' ביסוד השיטה ישנה הנ"ל. וע"ע בסמוך בגדר שטר שאינו מקויים].

כז. [ולכאורה צריך לפרש דגדר מיגו שייכא לכח טענתו הראשונה. דאי הוה אומדנא בעלמא אין לזה מקום].

כח. אך עדי השטר נאמנים להעיד פרוע (וכמ"ש תוס' בקו'), ולא אמרי' דסותר לחזקת השטר דשטרך בידי מאי בעי. [וע"ע תוס' יט:].

כט. וכ"כ **בס' הכריתות** (שם קפה) דגבי עדים לא אמרי' מגו דאי בעי אמר טענה אחרת, דאין לומר שיסכימו שניהם לטענה אחת. [והביא כן מסוגיין, דאנוסים מחמת ממון אינו נאמן במיגו דמחמת נפשות, וכקו' תוד"ה מחמת, אליבא דל"ק. אך לל"ב דסוגיין ל"ק דמשים עצמו רשע].

ל. **והתומים** (הו' בסמוך) דן דהתם אמאי העדים צריכין זל"ז, וכל א' לבד יכול לטעון כן להפטר, ויש לו מיגו בפנ"ע [וכסברת הרשב"א וש"ך הו' בסמוך]. וכת' די"ל דב' שלוחין כל א' שומר על הכל, ומתחייב אף על חצי שביד חבירו. ומש"ה צריך נאמנות אף על חלק חבירו.

לא. **והבית יעקב** הק' דאף בסוגיין יש נפק"מ לפטור עצמן, דאם יאמרו אנוסים יתחייבו לשלם. ותי' דכיון דחשדינן שבאו להעיד עדות שקר, א"כ באו להפסיד ממון חבירו. א"כ חשדינן דלא יכוונו דבריהם להפסיד לאחרים. ול"ד להתם דהנידון ליפטר מממון שחייבין. וכה"ג מהני מיגו. [ויש שפי' דבתורת 'טענה' אמרי' מיגו אף לכמה בני אדם. ודוקא בתורת עדות ל"מ, דאינו מיגו ברור. אך לשונות הראשונים ל"מ כן].

לב. **והתומים** (כללי מיגו נא) דן ע"פ הצד (ע' לקמן כ.) דשטר של עד א' מחייב שבועה. ועפ"ז דן דהוה מיגו לחצי טענה, שרוצה להיות נאמן בלא שבועה. ומש"ה אין כאן מיגו כלל [אף להפטר מממון].

לג. ולפ"ז ה"ה דיהני שא' מהעדים אומר שהיה אנוס, דלא חשיב קיום לכתב יד דידיה, ונאמן במיגו. [ואף אילו יתקיים חתימת עד הב']. אך בכל הסוגיה משמע דצריך דתרוייהו יטענו כן. [ודוקא גבי תנאי נח' בגמ' (לקמן יט:) היכא דעד א' אומר תנאי היו דברינו. וע"ע **תו"י** (לקמן כב: ד"ה תרוייהו) שדנו בב' מעידים שנתקדשה, וא' מהם אומר שנתגרשה].

והתומים (כללי מיגו נא ד"ה ועוד נראה) תי' דטענת אנוסים מחמת נפשות אינו נאמן בגדרי חזרה לחוד [אף לל"ק דרמי ב"ח, וע' בסמוך]. אלא דמהני כעדים אחרים להחשב כתרי ותרי. ומש"ה דוקא היכא דשניהם טענו דהיו אנוסים מהני, ומש"ה ל"מ עד א' לבד.

נא) דן האם העדים נאמנים שהיו אנוסים[לד], או דהוה תרי ותרי, ונאמנים רק לענין להחזיק.

והאחרונים חקרו בכל עד שחוזר בו, לולי דין אינו חוזר ומגיד, האם הוה בגדרי 'חזרה', או דהוה בתורת 'עדות', ומדין תרי ותרי ואוקי ממונא וכו' (וכ"כ **ההפלאה** בתוד"ה הרי).

פז) **שם. מחמת ממון. ופרש"י ותוס'** דמחמת ממון,

לאו כל כמינייהו לשוויי נפשייהו רשיעי וכו'. [דאין אדם משים עצמו רשע, ויתבאר בלישנא בתרא].

ורע"א הק' אמאי צריך לזה, הא בעי תורת עדות לחזור בהם, והכא לדבריהם הם רשעים ופסולי עדות. ואינם נאמנים להעיד עבשיו על השטר. ואף אם עשה תשובה הוה תחילת בפסול[לה]. **והאחרונים** (השואל בדברי יחזקאל יט, גרנ"ט, חי' ר' שלמה) **דנו דלצד** דמהני מדין 'חזרה', א"כ אף שהם עבשיו פסולים לא איכפת לן.

והנתיבות (מו כד) הק' דאם נחזיקנו למשקר באמירת 'אנוסים', א"כ ממילא בטלה עדות הקיום, דבשעת עדות קיום תוך כדי דיבור העיד עדות שקר. [וע' ב"ק עג.]. וע"ע **רע"א** שדן עד"ז.

פח) **תוד"ה לא שנו.** וקטנים כדר"ל, ופסולי עדות

משום דמלוה גופיה דייק, כדאמרי' בסמוך. [לדעת לר' מאיר דאינם נאמנים אף כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר]. **והאחרונים** (חי' הרי"ם ועוד) הק' דהניחא לקמן מהני סברות האלו במקום מיגו[לו], אבל הכא באין בתורת עדות, והאיך מהני חזקה זו במקום עדים. **והאחרונים** דנו לפרש דאף לל"ק הא דחוזר ומגיד הוה בגדר חזרה, ולא מדין עדות מחודשת[לז].

והרמב"ן וריטב"א פי' דאף קטנים ופסולי עדות, נחשב דמשוי נפשיהו רשיעי[לח], דהעידו שלא כדין [ע' בסו' העמ']].

פט) **תוד"ה מחמת.** וא"ת וכו' להימנו במיגו וכו'.

האחרונים הק' אמאי לא תי' התוס' דהוה מיגו במקום עדים. [וכתי' הא' **בתוס'** ד"ה אין]. **והבית יעקב** תי' דהכא אף בטענת אנוסים הוה תרי ותרי, ואפ"ה דנו תוס' דיהא נאמן במיגו לענין שלא לגבות את השטר. אבל תוס' לעיל הק' שיהא נאמן לגמרי. ובזה תי' דהוה במקום עדים.

והאחרונים (דברי יחזקאל יט ד, וע"ע שיטמ"ק ומהר"ם שיף) תי' דלל"ק דרמי ב"ח מהני חזרה בגוף השטר, וה"נ ע"י מיגו הוה חזרה בגוף השטר. ולכן לא נחשב חוזר ומגיד.

והריטב"א תי' דהוה עד הצריך למיגו, ועד אינו נאמן [ע"י מיגו] כשיש חשד בגוף העדות[לט]. ומבואר בריטב"א דהקושיא שיהא נאמן בתורת עדות. ואף דמבואר בסוגיין דל"מ כיון דמשוי נפשייהו רשיעי, היכא דיש לעדים מיגו יש להם תורת עדות[מ] [לולי הא דהוה עד הצריך למיגו].

והריטב"א כת' דברישא מהני כשאין כתב ידו יוצא במקום אחר, ולא אמרי' דהעד צריך למיגו[מא], דההוא לאו מיגו ממש, אלא דאי בעי שתקי[מב].

צ) **א"ל רבא כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכו'. פרש"י** חדא הגדה כתיב וכו'.

לד. **והתומים** הק' דכל עדים שיבואו להזימם, יאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות. ובטלת כל עדות דהו"ל עדות שאין יכול להזימה. וע"כ צ"ל דאף לל"ק דרמב"ח לא עקרו לעדותן הראשון לגמרי, אלא הו"ל בעדותן האחרון כאילו שנים אחרים מעידים כן דהיו אנוסים מחמת נפשות והו"ל תרי לגבי תרי. אבל לענין הזמה עדות הראשונה לא בטלה.

לה. **והאחרונים** דנו ע"פ הצד דרשע אינו נפסל לעדות אא"כ נפסק בבי"ד פסלותו [ועי"ז נפסל למפרע].

לו. אבל **בחי' ר' שמעון** פי' [אף לל"ב] דע"י המיגו יש להם זכות להעיד, ועי"ז מהני בתורת עדות. ובעי תרוייהו.

לז. **והשואל** בדברי יחזקאל הוכיח כן דהא המעיד קטנים היינו, הוה תחילתו בפסלות, דראיית העדות הוה בקטנות. **והדבר"י** חלק דעיקר העדות במה שמעיד שלא חתם עליו בגדלות.

לח. ולל"ק לא מהני אא"כ יש הפה שאסר. ולל"ש בתרא אף הפה שאסר ל"מ היכא דמשוי נפשיה רשיעי.

לט. וכ"ד **הרמב"ן** (ע' לקמן יט: וב"ב לא וקידושין מג:).

מ. [ויל"ד מקו' רע"א דלדבריו עבשיו פסול לעדות].

מא. ומשמע מדבריו דאף הפה שאסר דרישא תליא בתורת עדות.

מב. ואפשר דכוונתו דמיגו דאי בעי שתיק הוה ממילא, ומש"ה אין בזה דין עד הצריך למיגו. א"נ אתי עלה משום דין הפה שאסר.

והריטב"א הביא כמה דרשות האיך נלמד[מג], **והריטב"א** כתב דכיון ע"פ שנים עדים יקום דבר, ואם יכול לחזור בו האיך יקום הדבר[מד].

ומבואר בסוגיין דאף כשאינו חוזר בו מגוף העדות אמרי' דאינו חוזר ומגיד[מה]. **והאחרונים** ביארו דנכלל בגזיה"כ דאינו יכול לסתור מה שיוצא מעדותו הראשונה. [וע' ברכ"ש ב"ב מב ומד].

והקובה"ע (עח ב) חקר בהא דאינו חוזר ומגיד, האם הגדר דיש לו תורת עדות פעם א', ושוב אין לו כח עדות במעשה זו[מו]. או דיש גזיה"כ דאינו יכול לחזור ולבטל כח הגדה ראשונה, ואפי' כשבא ע"י מיגו[מז]. [וע"ע בסמוך].

צא) **רש"י ד"ה כיון שהגיד.** בשלמא רישא וכו'

ועלייהו סמכינן כולה **חדא הגדה היא** וכו'.

האחרונים העירו דבפשוטו יל"פ דברישא מהני בתורת 'מיגו', והא דאינו חוזר ומגיד שייך לתורת 'עדות'. אבל מיגו מהני. [ובפשוטו כ"ד שאר ראשונים].

ואילו **רש"י** כתב טעם אחר, דנחשב חדא הגדה[מח].

והגר"ש איגר (בחי' רע"א) ביאר [דכוונת רש"י] דאף במיגו יש חסרון דאינו חוזר ומגיד[מט]. [דמ"מ סותר דבריו הראשונים, ונכלל בגזיה"כ דעדות דאינו חוזר ומגיד בשום אופן. ועוד פי' **האחרונים** דבסוגיין מיגו ל"מ נגד השטר בלא עדות[נ]. אלא דכיון דהוה 'חדא הגדה' עם עדות הקיום מתקבל עדותו, ואין כאן חוזר ומגיד[נא].

צב) **וכ"ת ה"מ על פה[נב] וכו' והא אמר ר"ל וכו' נעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד.** [וכיון דנחקרה עדותם א"י לחזור בהם. ומשמע דתלי בחקירת העדים]. **והראשונים** (תוס' רי"ד, ריטב"א, וכ"פ **הרמב"ם** עדות ג ה) הביאו **תוספתא** דעד שלא נחקרה עדותם בבי"ד יכולים לומר מבודים היינו. דדין כיון שהגיד הוה רק אחרי שנתקבלה העדות[נג]. [והאחרונים האריכו לדון מב"מ, ועי' או"ש שם. ואבמ"ל].

לישנא בתרא דרב"ח - אין אדם משים עצמו רשע

צג) **אלא כי אתמר ארישא וכו' מחמת ממון אין נאמנין, מ"ט אין אדם משים עצמו רשע[נד].**

וללישנא בתרא אף דיש הפה שאסר, אינו נאמן

מג. והביא בשם **תוס'** דילפי' אם לא יגיד, דתו אינו מגיד. כדדרשי' אשר לא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה (יבמות י:). ועוד הביא **אחרים** דאל"כ לא משכח"ל קרבן שבועת העדות [דבעינן שיכפור בבי"ד, שלא יוכל לחזור ולהעיד]. [**והריטב"א** חלק דאפי' יחזור ויעיד, יתחייב קרבן שבועה על שכבש עדותו עד עכשיו].

מד. **והקובה"ע** (עח א) כתב דנפק"מ בטעמי הריטב"א בעדות עד א' האם חוזר ומגיד [בנתקבל בבי"ד או אף בלא"ה]. ונח' בזה הראשונים (ע"ע לקמן כג).

מה. דאף כשאומרים אנוסים ופסולי עדות, אינם חוזרים מגוף המעשה. וכדמבואר בתוס' (ד"ה מלוה).

אבל בטענת אנוסים היינו לכאורה איירי דוקא כשאומרים שלא הלווהו, דאי באמת הלווהו אמאי לא חתם. ומבואר (לקמן יט.) דלר' מאיר נחשב רשע במה שחתם באונס. [אך אפשר דאף אי יודע שההלואה אמת, מ"מ כיון דלא חתם מחמת בחירה דידיה אין כאן עדות. ונמצא גובה ממשועבדים שלא כדין. וע"ע חי' ר' שמעון ב"ק כח].

מו. ולכאורה כ"ה לפי דרשת רש"י דחדא הגדה כתיב.

מז. ולכאורה כ"ה ע"פ דרשת הריטב"א דיש גילוי דיקום דבר.

ויש שדנו דתרוייהו איתנהו, וילפי' ב' גדרים דאינו חוזר ומגיד מב' פסוקים. דלולי דרשת רש"י היה יכול לחזור בו מגוף העדות [בתורת חזרה]. קמ"ל דל"מ חזרה. אלא דעדיין יל"ד דיהני עדות אחרת הסותר לעדות הראשון [ואף היכא דמעיד על דבר אחר וגורם לסתור] קמ"ל יקום דבר.

מח. **והאחרונים** כתבו דרש"י הוכרח כן לשיטתו, דדעת **רש"י** (לקמן קט:, הו' לעיל) דבמקום הפה שאסר נאמן אף לאחר זמן, ואילו הכא נאמן מהני רק תוך כדי דיבור. וע"כ דשייך כאן חוזר ומגיד, לולי סברת חדא הגדה. וכ"כ **השיטמ"ק** (כג. בשם ההשלמה) דהכא מהני דוקא תוכ"ד, דאינו חוזר ומגיד.

מט. והביאו שכ"כ **רבינו יונה** (ב"ב מח:) דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לבטל עדותן [ולומר שהיה מודעא]. אע"ג דאיכא מיגו, דגזיה"כ הוא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

נ. ויש **אחרונים** שפירשו דלא מהני מיגו אלא בבע"ד, א"כ בסוגיין ל"מ מיגו והפה שאסר דידיה. אלא דע"י תורת מיגו נחשב 'עדות'. ובעדים אמרי' מיגו.

נא. אך לכאורה משמע דאף הטעם ד'חדא הגדה' מהני רק משום הפה שאסר. דאל"כ אינו נאמן בעדות דקטנים וכו' [אף לולי אינו חוזר ומגיד].

נב. **פרש"י** דהגדה כתיב. דכיון שהגיד הוה גזיה"כ בעדות. [וע' חת"ס משו"כ בביאור הס"ד דעדות בשטר שאני].

נג. והו' **בתוס'** (סנהדרין לב: ד"ה היכי) בתי' הב'. ולכאורה משמע דהתי' הא' פליג. וכן **תוס'** (פסחים יא: ויב.) משמע דאינו יכול לחזור בו. (וע"ע נתיבות כט א, וקוב"ש פסחים מד וקה"י שם ט ב, ואו"ש עדות ג ה). וע"ע לקמן לג., וריטב"א שם.

נד. **והפלאה** הק' דרבא הק' רק אסיפא דרמי בר חמא, ואמאי שינה אף את הרישא. ונימא דהמשנה קאי בין בזה ובין

לפסול את עצמו, ומש"ה אינו נאמן על השטר[נה].

אבל ללישנא קמא כשאין כת"י יוצא במקו"א נאמן במיגו. ודוקא בסיפא [שכת"י יוצא] ל"מ עדות להשים עצמו רשע.

ופרש"י [בל"ק] דאינו נאמן על עצמו, להפסל לעדות ע"י כך. והריטב"א חלק על רש"י דהטעם אינו משום דנפסל ע"י כך לעדות, אלא משום דמעידים על עצמם שעשו שלא כדין [וכן משמע ברמב"ן שם]. ורע"א (ע' בסמוך) הביא דמבואר בסוגיין דאינו נאמן לספר על עצמו 'מעשה רשע' [ולא משום שנפסל ע"י כך לעדות].

והאחרונים הביאו דמבואר בסוגיין [לל"ב] דאינו נאמן אף במיגו להשים עצמו רשע[נו]. והר"ש איגר (בחי' רע"א) הביא דכ"כ הש"ך (כללי מיגו כד) דאינו נאמן במיגו להשים עצמו רשע. [וכ"כ הריטב"א (לקמן יט.) דאינו משים ע"ר ע"י שום מיגו]. אבל הביא דבתוס' (לקמן סג:) מבואר דמהני מיגו, אף דמשים עצמו רשע.

ועוד הביא דבהג' אשר"י (ב"ק ט יח) הביא מח' האם אדם נאמן בטענה שעשה מעשה רשע. דדעת ריב"ם דנאמן [שהשליח טען ששינה משליחותו], דלמיפטר מממונא אדם משים עצמו רשע, ומשוי עצמו גנב. והאור זרוע (שם) פליג דאינו נאמן.

והרמ"א (יו"ד קסט כה) פסק דהלווה נאמן במיגו לטעון שלווה ברבית להפטר. ואף דמשים עצמו רשע שלווה בריבית[נז]. אבל השו"ע (קעז יב) פסק דאינו נאמן שהיה ברבית[נח].

[והתוס' הרא"ש (לקמן יט.) הק' האיך נאמן בהודאת בע"ד להשים עצמו רשע].

והר"ש איגר כתב דלדברי הראשונים דא"א משים עצמו רשע רק בעדות, א"כ מבואר דלל"ב אף המיגו מהני רק מדין עדות. והביא דכן משמע בדברי רש"י [שכתב דהטעם דלא שייך תורת עדות להעיד פסול על עצמו[נט]]. וביאר דמש"ה כתב רש"י הטעם דכולה חדא הגדה, דאף החזרה הוה בגדר 'עדות', ולכן יש חסרון דאינו חוזר ומגיד.

ורש"י (במשנה ד"ה פסולי) כתב קרובים או משחקים בקוביה. והראשונים הק' דאין אדם משים עצמו רשע, אפי' ע"י מיגו [כדאמרי' הכא]. והתוס' רי"ד והרמב"ן (בתי' הא') כתב דאיירי דוקא בקרובים. והרמב"ן כתב ליישב דעת רש"י דאף פסולי עדות הוה רק פסול דרבנן, משום דאינו עוסק בישובו של עולם (וכדאי' סנהדרין כד: לחד מ"ד), ומש"ה נאמן[ס].

ועוד הביאו הראשונים בשם הר"י מגאש דאמרי' דעשו תשובה, והפסלות כבר אינו בהם. משא"כ היכא דאמרו שקר העדנו דנחשב משים עצמו רשע. והרמב"ן הק' דמ"ש, הא אף אנוסין מחמת ממון, אומרים דעכשיו חזרו בהם. ומה לי רשעים מחמת עדות זו או עדות אחרת.

צד) **שם. אין נאמנין.** והרמב"ן כתב ופלגינן דיבורא, דנאמן שזה כתב ידו, ואף דאינו נאמן דאנוסים

בזה. והאחרונים פלפלו בזה [ע' ר"ש איגר]. אבל בפשוטו רבא בא ליישב דהמימרא של רמי בר חמא נמסרה להיפך, ולכן הוכרח לקיים עיקר החילוק.

נה. וצ"ב מ"ש דבכל התורה אמרי' פלגינן נאמנות וע"א נאמן לממון ולא לאיסורין וכדו'.

נו. ונאמר כלל דאינו נאמן בשום אופן כשמספר על עצמו רשעות. וצ"ב בגדר הדבר. והקה"י (ס"ס יט) כתב דחזקת כשרות דידיה אלים, ואינו נאמן להוציא את עצמו מחזקתו. וצ"ב, ומשמע דכל החסרון משום דהוה חזקת כשרות דידיה. [דלא אלים דיבורו דהשתא כנגד חזקת כשרותו. ומשמע דהוה סברא דצריך לדון דיבורו של האדם על מעשה עצמו, ולכן א"א להוציאו מחזקת כשרותו. אבל אצל חבירו דנים על תוצאת המעשה, ולא הרשעות שבו].

נז. ורע"א (לעיל יב:) נקט דאינו נאמן לטעון טענה בממון שמשים עצמו רשע. והר"ש איגר חלק ע"פ הרמ"א הנ"ל.
והביאו מדברי תוס' (ב"מ ג: ויבמות כה:) דנקט דאינו נאמן לטעון שהיה מזיד [להפטר מקרבן], אא"כ בא לעשות תשובה.

והרמב"ן (ב"מ ג:) חלק דרק בעדות אמרי' כן.
והריטב"א (יבמות מז. וב"ב קכז: ונמוק"י שם נו: מדה"ר) כתב דאינו נאמן בתורת יכיר היכא דאומר שהיה מזיד, שאינו נאמן להשים עצמו רשע. [וע"ע מאירי שם ושם]. וע"ע קובה"ע (כב א) וקה"י (יט).

נח. והב"י הביא כן מהסמ"ג שכת' הטעם דאין אדם משים עצמו רשע. ועוד הביא הב"י (בבה"ב שם) משו"ת הרשב"א (א תתעא) הטעם כיון דאפשר לעשות בהיתר, חזקה דלא שביק התירא [וכדאי' גיטין לז:]. וכן הדרכ"מ (קסח יג) הביא סברות אלו.
והש"ך (קסח עט) נשאר בקו' בסתירת הדברים. וע"ע מש"כ החוו"ד (שם מו) ליישב.

נט. ולפ"ז חסרון זה שייך רק ב'רשע' שנפסל ע"י לעדות. [ובל"ק דוקא בתורת עדות אינו נאמן, אבל בתורת מיגו נאמן].

ס. והפנ"י כת' דגדר הפסול אינו מחמת רשעות, אלא משום דאינם עסוקים בישוב העולם, לא נחשב אאמע"ר.

מחמת ממון. אבל **תוס'** (ד"ה ואין) משמע דבסוגיין אין ראיה ליסוד פלגינן דיבורא[סא]. [ויל"פ דהוה עדות נפרדת, ונאמן שהוא כתב ידו. ואינו נאמן בהמשך דבריו. ואי"צ חידוש דפלגינן].

צה) **תוד"ה ואין.** וא"ת והא קסבר רבא דפלגינן דיבורא[סב] וכו' ונהימנו אנוסים[סג] אבל לא מחמת ממון. **ותוס'** (סנהדרין ט:) **הביא דנח' בגמ'** (ב"ב קלד:) אי פלגינן דיבורא בחד גוף[סד]. וסוגיין קאי כמ"ד דלא פלגינן בגוף א'. [ויל"ד האם כוונת תוס' דידן להק' לאידך מ"ד התם. או דפליג דלא תלי במח' דהתם. וי"ל דזה כוונתם בתי' הג' דהוה פירוש דבריו[סה]].

צו) **בא"ד וי"ל כיון דקיום שטרות דרבנן[סו], ולא פלגינן דיבורא כדי לפסול השטר[סז].** [**האחרונים** הביאו דמבואר מדברי התוס' דצריך 'הכרח' לעשות גדר פלגינן. ובדרבנן לא נחשב 'הכרח'[סח]. אבל אילו גדר פלגינן דנתקבל כל חלק מהעדות בפנ"ע, והוה סברא דלא תלי הא בהאץ א"כ מה שייך לומר דבדרבנן לא פלגינן].

ורע"א הק' דמ"מ נימא פלגינן נאמנות, דאף דאינו נאמן על עצמו כלל, נאמינם שהשטר לא נעשית מדעת המתחייב [ואי"צ לדון כלל המעשה עדות]. **והאחרונים** דנו דלצד דבעי תורת עדות דאנוסים וכו' ניחא, דבזה אין להם תורת עדות, דלדבריהם רשעים הם.

ורע"א הוכיח מזה דהכלל דאאמע"ר הוא שאין שומעים דבריהם שעשו מעשה רשע. ולא רק שאין לפסוק פסלות ע"פ דבריהם. אבל הק' ע"ז **מהגמ'** (יבמות כה) דלמ"ד דעבריין כשר לעדות אשה, נאמן כשאומר הרגתיו [דפלגינן דיבורא, ע' קובה"ע כא, שער"י ו יא]. ואין חסרון במה שמספר על עצמו מעשה רשע. [**והאחרונים** האריכו ליישב קוש' בסוגיה דהתם. עי"ש בברכ"ש (יבמות י) ואבה"א (חובל ה ז) ועוד אחרונים. ואב"מ].

צז) **בשלמא פסולי עדות, מלוה גופיה מידק דייק ומחתם וכו'.** ולדעת ר' מאיר אף דיש להם הפה שאסר לא מהני כנגד חזקה זו.

ויש שפי' דנחשב שהשטר מעיד שאינו פרוע, ואינם נאמנים נגד השטר. [ופליג אסברת לא חשיב קיום]. אך לדברי רש"י (לעיל) כל זמן שלא נתקיים השטר אין חסרון דאינו חוזר ומגיד, ובשעת קיום נימא הפה שאסר. א"כ צ"ב מה איכפ"ל דהוה כנגד חזקה. ויש שפי' דע"י החזקה לא נחשב הפה שאסר[סט].

צח) **שם. מלוה גופיה מידק דייק ומחתם וכו'. פרש"י** כיון דמודים שהשטר כדין נכתב. **והרמב"ן** ביאר דאם אמרו שלא נכתב כדין ועדות שקר העדנו,

---

סא. דהביאו מהגמ' סנהדרין דרבא אית ליה פלגינן דיבורא.

סב. ותוס' [בתי'] ביארו דפלגינן, ואמרי' ד'אחר' הרגו. [והעירו דאם יבואו עדים ויעידו דאחר הרגו, עדים אלו מכחישים אותם. דבזה שמעידים שהוא הרגו, מעידים שאחר לא הרגו. ואכמ"ל]. אבל **בשו"ת הרשב"א** (א אלף רלז) העלה צד דפלגינן דהרגו אבל לא במזיד.

סג. וצ"ב דאונס ממון ואונס נפשות אינו פרטים באותו מעשה, אלא אונס ממון הוה מעשה מחמת עצמו, ואונס נפשות הוה מעשה בע"ב. וצ"ב האיך שייך בזה פלגינן. [ואפשר דזה כוונת תוס' בתי' הג']. ומשמע דתוס' נקטו דפלגינן שייך בלשון העד, וכיון דהו חלוקת הלשון אמרי' כה"ג. [וע' שו"ת הרשב"א הנ"ל].

סד. כשאומר דגירש את אשתו ביום פלוני, להאמין שגירש היום, כלפי מכאן ולהבא. [**והאחרונים** דנו בסוגיה שם אמאי לא יהני מדין פלגינן נאמנות, דכלפי הנידון של מכאן ולהבא, נימא דמגורשת מעיקרא. ואכ"מ].

סה. וכ"כ **הריטב"א** דכולה חדא דיבור הוא ול"ש פלגינן, 'ודמי' למ"ד בחד גופא לא פלגינן. **והריטב"א** ביאר דהתם אמרי' פלגינן ואידך כנטול דמי. אבל הכא הוה עדות שלם כשאומר זה כתב ידי. דאנוסים מחמת ממון הוה חדא מילתא.

סו. והביאו מדברי התוס' דאף היכא דהעדים בעצמן אומרים שלא חתמו קיום שטרות הוה דרבנן. וכ"ד **הפוסקים** דנקטו דבכל אופן מהני קיום ע"י השוואת חתימות וע"פ מה שראה בקטנותם. (ע' לקמן כח). אבל **רבינו אביגדור כהן** (הו' במרדכי קידושין תקסט) כתב דהיכא דהעדים או הבעל דבר עצמו טוענים דהוה מזוייף, בעי קיום מדאורייתא. [**ובשו"ת אור זרוע** (א תשמה) פליג, וע' ש"ך מו ט, וקצות ד].

סז. וכ"כ **הרמב"ן** (ב"ב קלד:) דלא מרעינן שטרא בהכי.

סח. [ויל"פ דהיכא שיש עדות לפנינו מוכרחים אנחנו לקבל דבריו, ומש"ה מוכרחים לחלק דבריו כדי לקבל העדות. אבל עדות כנגד השטר נחשב מוכחש מעיקרא. ואין מקבלים העדות כלל].

סט. ויל"פ דנחשב שכבר שמענו את האסר, ואין צד ריעותא. ואין מקום לטענת ההתיר.

לבו"ע אינם נאמנים, שהרי משוו נפשייהו רשיעי[ע]. [וכ"כ **רע"א** במשניות].

ורע"א הביא בשם **הסמ"ע** (מו ק) דאע"ג שהם גורמים לגבות ממשעבדי שלא כדין, אין זה 'רשע'. דכיון דבאמת הלוהו היה ללוקח ליזהר ולא לקנות. ועוד סמכו דיחתים עוד עדים כשרים. **והט"ז** (שם) תי' דסמכו דגלוי לכל דהם קרובים.

צט) **תוד"ה מלוה.** ולרבנן אפי' מלוה ע"פ לא הו',

דבעינן שיהא תחילתו וסופו בכשרות[עא]. **והרש"ש** הק' דמ"מ נאמין לעדים במיגו דלא היו אומרים שהיו קטנים וכו'. [עי"ש תי']. **והאחרונים** חלקו דכיון דלדבריו אינו עד ל"מ מיגו למי שאינו בע"ד או עד.

ק) **קטנים נמי וכו' חזקה אין העדים חותמין על**

השטר. בפשוטו משמע דהוה חזקה על הקטן שלא יחתום. **ורע"א** (והבית יעקב) הק' כלום חזקה שייך בקטנים. ותי' דעיקר החזקה על המלוה דמידק שלא להחתים קטנים, ובזה מייתי מדר"ל דדייקי אפי' כשנראה גדול בקומה. אבל הביא **דבתוס'** משמע דהוה טעם אחר.

דף יט.

קא) **תוד"ה חזקה.** הכא משמע דלא אמרי' מיגו

במקום חזקה, ולרבנן אמרי', וצ"ע דבעי היא בב"ב (ה:) וכו'. [וכאן נח' בזה ר"מ ורבנן]. [ותוס' לא חילקו בין מיגו להפה שאסר, וע"פ שיטתם דגדר הפה שאסר שייכא לגדר מיגו[א]].

והתוס' הרא"ש כתב דתי' הגמ' לא קאי, וכוונת הגמ' כאן אפי' את"ל חזקה וכו' אלא אנוסים מ"ט וכו'. [ובאמת מהני מיגו במקום חזקה]. **והאחרונים** (פנ"י ורע"א) כת' דע"כ לא היתה כוונת התוס' להקשות אמאי לא פשטו מדברי ר' מאיר, כיון דלא קאי למסקנא. אלא דקו' התוס' אמאי לא פשטו מדברי חכמים, דמהני מיגו. **והפנ"י** כתב לחלק דבסוגיין הוה מיגו אלים, דאי בעי שתיק והפה שאסר [וכמ"ש **תוס'** (יח: ד"ה אין)][ב].

והרשב"א תי' דאין כל החזקות שוות[ג]. [וע' בסמוך].

קב) **אמר רב חסדא קסבר ר"מ וכו' יהרגו וכו'. פרש"י**

הילכך משוו נפשייהו רשיעי. משמע דכוונת רב חסדא דהדין הוא ליהרג, ועברו על דין זה. **והרמב"ן** הביא י"מ **דבברייתא חיצונית** אי' דר' מאיר סובר דיהרג ואל יעבור אף בגזל[ד]. ורבא פליג[ה] [אף לשיטת ר' מאיר], דדילמא אתא קמי בי דינא דס"ל כרבנן [ולא נחשב משים עצמו רשע[ו]]. והרמב"ן חלק.

והרמב"ן (ועוד ראשונים) כת' דמ"מ משום מידת חסידות דין הוא שלא יחתמו שקר[ז]. וקסבר ר' מאיר דאפי' כה"ג אאמע"ר דאי לא עבדי הכי משוו נפשייהו רשיעי. **והרא"ה וריטב"א** כת' שדרך העולם למסור על כך נפשו, אף שאינו בדין[ח].

והאחרונים הק' דמ"מ אף אם עבר ולא מסר נפש אמאי יחשב 'רשע'. **ובשו"ת הרא"ש** (נד א, וכ"ד

ע. אבל **רע"א** העלה צד בדאומר קרובים אנו, ובאמת לא הלוהו יהיו נאמנים. ודחה ע"פ דברי **תוס'** (יט. ד"ה חזקה) עי"ש.

עא. וכ"כ **הרי"ף** (סנהדרין ז. בדה"ס) מכאן מוכח דתחילתן בפסלות ל"מ, דאע"ג דהשתא כשרים לא מקבלים עדותם. [וצ"ל כוונתו כתוס']. [ע"ל כוונתו כתוס']

א. אבל לדעת **תוס'** (ב"ק עב: הנ"ל) ועוד ראשונים, דהפה שאסר הו' גדר נאמנות שונה, א"כ ל"ש לגמ' ב"ב.

ב. [אבל **הש"ך** (קח ז, וקצות עח ה, קח ד, צז יא) כתב דכל הספק בגמ' בהפה שאסר, ומיגו בעלמא ל"מ במקום חזקה]. (וע"ע שיטמ"ק).

ג. וכ"כ **תוס'** (לעיל ט: בסוה"ע), והראשונים בכ"מ.

ד. ועדות שקר בכלל, דפוגע בזכות ממון של חבירו. [ולא אמרי' דהוה גרמא בעלמא].

ה. דדוחק לומר דפליג אהך ברייתא, דא"כ הול"ל כן להדיא, ואריכות הלשון אילו אתו לקמן וכו', משמע דיש כאן טענה חדשה.

ו. ואף בבי"ד של ר' מאיר לא נחשב 'רשע' מי שעושה ע"פ רבנן.

ז. ומשמע דהרמב"ן לא חלק על עצם הדבר דהוה מידת חסידות. אבל **הריטב"א** חלק דכל שאמרו חכמים לעבור, מתחייב בנפשו אם נהרג. וכ"ד **הרמב"ם** (יסוה"ת ה ד), אבל דעת **תוס'** (ע"ז כז:) דמותר למסור עצמו. [וע' מה שהו' בזה לעיל ג:].

ח. וצ"ב. [ואפשר דבאיום בעלמא דנפשות אינו באמת פיקו"נ, אלא דהותר אף ספק נפשות להקל. ובזה נהגו להחמיר למסור עצמן, עד מצב סכנה אמיתית].

הריב"ש יא, הו' **ברמ"א** אה"ע יז ו) **כת'** דמי שעבר במקום שדינו יהרג ואל יעבור אינו נפסל לעדות[ט]. **והנוב"י** (אה"ע ק עד, בשם הר"ד בברך) **הביא** מסוגיין דכיון דדינו ליהרג, נפסל לעדות [דלא כרא"ש].

והקצות (לה ד) **הביא** מכאן דאף בדבר שאינו נפסל בכך לעדות אמרי' הכלל דאין אדם משים עצמו רשע'. [דביטול עשה דונקדשתי]. וכ"ש לדעת הראשונים דהוה מידת חסידות בעלמא[יא]. **והשמעתתא** (ז ה) חילק דדוקא ע"י מיגו אינו משים עצמו רשע, אפי' ברשעות בעלמא[יב]. אבל בנידון עדות נאמן אא"כ הוה רשעות שפוסל לעדות[יג].

מודה בשטר שכתבו

קג) **רש"י ד"ה אין המלוה צריך לקיימו.** וכי אמר פרעתיו ל"מ שהרי ביד מלוה הוא. משמע דאינו נאמן משום דעומד כנגדו חזקת שטרך בידי מאי בעי[יד] [וכן הביא **התוס' הרא"ש** בשם רש"י]. **ותוס'** (ד"ה מודה 'אבל אין לפרש') הק' על סברא זו, דבגמ' מבואר דמח' זו שייך אף באמנה.

ועוד יש שפי' כוונת רש"י ע"פ יסוד **הגר"ח** (סטנסל קטז שבועות מא מהגרי"ז, וקוב"ש ב"ב תרב) דמגדרי השטר נקבע הדין דצריך לפורעו בעדים[טו], ומש"ה אינו נאמן לטעון פרעתי[טז] [וע"ע לקמן כא.]. ועד"ז רש"י כת' דכיון דהוחזק שטר ביד מלוה, שוב אינו נאמן לטעון פרעתי[יז].

ורשב"ם (ב"ב קנד.) פי' דלר"מ אי"צ לקיימו דסתם שטרות כשרים, ובשטרות לא נימא[יח] הפה שאסר לפסלו[יט]. **ורשב"ם** (שם) הוסיף דכיון שהלווה אמר אני כתבתיו, תו לא מהימני עדים למפסליה שהרי אין לך קיום גדול מזה שהלוה מודה שכתבו. דמסתמא לא נעשה בפסלות, וכמו שכתב ידו יוצא ממקום אחר דמי דאין כאן הפה שאסר.

קד) **שם. רש"י** פי' צריך לקיימו, בעדים החתומים בו.

דמ"ד מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דע"י קיום אין לו טענת מזוייף, ועי"ז אינו נאמן שפרע. אבל **רש"י** (שבת עח:) פי' הלווה מודה שכתבו, צריך לקיימו ולומר לא פרעתי[כ]. וכל כמה דלא אמר הכי לאו שטרא הוא[כא]. [דבגמ' (שם) נח' לענין הוצאה בשבת, האם יש משמע דתחילת הטעם מדיני השטר דצריך להוכיח על הפרעון.

ט. והאו"ש (עדות ז ז) כתב דהיינו כלפי מעשים אחרים, אבל כלפי עדות זו גופיה נחשב רשע ופסול לעדות. וביאר דעל כל עשה ולא תעשה מלקין אותו עד שתצא נפשו (כדלקמן פו:), ולכן נחשב 'רשע' דחיוב מיתה. אבל אחר שכבר עבר בביטול עשה בעלמא אין עונש.

י. והביא כן מדברי **שו"ת הרשב"א** (א אלף רלז) דהאומר שזינה אם אשה, אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע, ולא שייך פלגינן דיבורא דהיה באונס. דהא מ"מ הוה רשע.

יא. ומ"מ לדעת הריטב"א צ"ב דאין בזה שום צד איסור, אלא אומדנא בעלמא דכן נהגו.

יב. [ואפשר לפרש דבמיגו עומד חזקת כשרות דידיה כנגד המיגו, וחזקת כשרות אלים. אבל תורת עדות עדיף על כל חזקה, אא"כ ע"פ דבריו אינו עד].

יג. והוכיח כן מהגמ' (יבמות כה:) דהרגתיו נאמן למ"ד דרשע כשר לעדות אשה [וכקו' רע"א הו' לעיל יח:, ותליא בדברי האחרונים שם].

יד. ורש"י הוסיף דאין בזה הפה שאסר, שהרי הוחזק השטר וכו' ולאו אפומייהו מיקיים שטרא. ולפ"ז הוה טעם בפנ"ע, דאף אין כאן משום הפה שאסר, כיון דהוחזק השטר. וכמ"ש **רשב"ם** (ב"ב קע., הו' בתוס' ד"ה מודה) דלא נחשב שהוא 'אסר' ע"פ הודאתו.

טו. והביא **דהרמב"ם** (מלוה יא א) כת' דהמלוה את חבירו בשטר צריך לפורעו בעדים לפיכך אינו נאמן לטעון פרוע.

טז. וביאר דמזכותי ממון דמלוה בשטר הוא שיהא נאמן לומר שלא נפרע עדיין. וכמו היכא דהימניה, ואמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני וכו'. ועפ"ז ביארו הא (לקמן פט.) דמעשה בי"ד נחשב כמאן דתפיס שטר בידו. דיש בו דין שטר דצריך להביא ראיה אפרעון.

יז. והחזו"א (חו"מ ליק' ה ז) כתב דגדר שטר דהוחזק שיש חוב. ומש"ה המחזיק שטר נחשב שמחזיק את החוב. והלוה שטוען פרעתי חשיב מוציא. וכל המשנה ומחדש ענין בממון חשיב כמוציא. [ועפ"ז יל"פ דזה כוונת רש"י דכיון דהוחזק שיש שטר, ממילא הוחזק שיש חוב. אבל למ"ד צריך לקיימו, כל זמן שלא הוחזק שהשטר אינו מזוייף, לא הוחזק החוב כלל].

יח. [יל"ד אי כוונתו דליכא הפה שאסר כיון דהוה בחזקת כשרות, או דל"מ הפה שאסר כנגד השטר].

יט. ורשב"ם (בהמשך דבריו) ביאר דלא חייש להפה שאסר גבי שטרות, דלא נחשדו ישראל על כך. ופליג אמתני'.

כ. והפנ"י ביאר דרש"י דייק לישנא דגמ', דמסיק עד שיאמר לא פרעתי, דמה שאומר הלווה לא פרעתי זה קיומו לעשותו שטר גמור.

כא. אי לאו משכח סהדי להכיר החתימה. וביאר דמאן קא משוי ליה שטרא לווה וכו' הא קאמר פרעתי, הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

חיוב על שטר קודם שהלווה אמר פרוע. והגמ׳ פי׳ דנח׳ במודה בשטר שכתבו[כב]. ו׳לקיימו׳ היינו לומר לא פרעתי[כג]. **והפנ״י** (שבת שם) ביאר כוונת רש״י דכשהלווה אומר לא פרעתי מהני לגבות ממשועבדים[כד], ונחשב שטר גמור[כה].

קה) **תוד״ה טעמא.** פי׳ בקו׳ דמיירי פלוגתייהו שמודה לווה שכתבו וכו׳ ל״צ תו לעדים, ולאו אפומייהו מקיים שטרא וכו׳. **והרשב״א** דייק מדברי רש״י דנח׳ דוקא כשהלווה מודה אי צריך לקיימו. אבל היכא דהעדים מעידין כתב ידינו הוא זה אבל אנוסין היינו נאמנים אפי׳ לר׳ מאיר דאלימי עדים לאורועי שטרא, דלא מקיימא שטרא אלא אפומייהו. אבל לוה לא אלים לאורועי שטרא משום מיגו. וחלק [ע״פ הגמ׳ שם], אלא דאיירי בעדים, וכמו דלרב הונא בלווה עצמו ל״צ לקיימו. ה״נ בעדים.

קו) **בא״ד ועוד (ב״ב קנד:) משמע דלא פליגי בלווה וכו׳ אי אלימי עדים וכו׳.** משמע דהנידון על העדים ולא משום הודאת הלווה. אבל **האחרונים** ציינו **דרשב״ם** (ב״ב שם) ביאר את כל הסוגיה (שם) כשהלווה מודה שפרע, וע״ד פרש״י.

קז) **תוד״ה מודה.** וא״ת ומ״ט לא מהימן במיגו וכו׳.

משמע דקו׳ התוס׳ דאף אי לא אמרי׳ ׳לא חשיב קיום׳ גבי פרעון[כו]. אפ״ה מהני מיגו, כיון שאינו סותר את השטר. **ותוס׳** (בע״ב ד״ה אמר) **ביארו** דבטענת פרוע לא מרע לשטר כלל, ולכן נאמן במיגו [ולא נחשב חוזר ומגיד או במקום עדים][כז].

קח) **בא״ד וי״ל דשמא ירא לווה לומר מזוייף וכו׳**[כח].

[**וכ״כ תוס׳** (ב״מ יג:) בשטר שנפל ואיתרע. דאף אם הוא מקויים נאמן לטעון מזוייף, אבל אינו נאמן פרוע מיגו דמזוייף, דירא פן יקיימוהו וכו׳ ואינו טוען ברצון דבר שיוכלו להכחישו[כט]].

והתומים (כללי מיגו לז) הק׳ במה פליג מ״ד דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וקי״ל כוותיה. ואף דקי״ל דלא אמרי׳ מיגו היכא דירא. [**וכמ״ש הפוסקים** בכללי מיגו[ל]]. ותי׳ דהיה יכול לומר שאינו יודע אם מזוייף[לא], ונחשב מיגו דאי בעי שתיק [ובזה לא אמרי׳ דירא].

ועוד יש שתי׳ דלמ״ד צריך לקיימו מהני מגדרי הפה שאסר [וכ״כ השיטמ״ק ב״מ יג:[לב], וע״ע בסמוך].

כב. ופרש״י דמשפרעו, כלומר משיאמר פרעתי פטור, דלא צריך ליה. ור׳ יהודה סבר אי״צ לקיימו, דכיון דמודה שכתבו ולווה בו הרי הוא כאלו קיימוהו חותמיו, וגובה בו כל זמן שמוציאו.

כג. וקצת משמע דאף לאחר שהודה שכתבו, כל שלא אמר ׳לא פרעתי׳ יכול לחזור ולומר פרעתי. ואף לאחר זמן, ויל״פ **דרש״י** לשיטתו (לקמן קט:) דמהני הפה שאסר אף לאחר זמן.

כד. ע״ע תוס׳ (ב״מ עב.) במודה בשטר שכתבו אי גובה ממשועבדים. [ואכמ״ל].

כה. וביאר דאי לא גבי ממשעבדי אינו מתחייב עליו בהוצאה בשבת [עי״ש].

כו. אך י״ל דמ״ד צריך לקיימו סבר דאף בזה שייך ׳לא חשיב קיום׳, דהשטר מעיד שיש כאן חוב [שאינו פרוע], והיכא דאמר כתב ידי ופרוע אומר דאין כאן חוב.
[ועוד שמעתי לפרש דהשטר מעיד שאינו פרוע [וע״ד דברי הגר״ח], אך ה״מ שטר שנמסר כדין והיא תחת ידו של מלוה עדיין. אבל היכא דהשטר בידו של מלוה בתורת פקדון, כה״ג גוף השטר אינו מעיד על החוב. ומש״ה מהני מיגו לומר שפרע את השטר, והשטר מונח תחת ידו של מלוה בגדר פקדון. ומהני המיגו לקבוע שהשטר הוא בגדר פקדון].

כז. [ויש להעיר דמשמע דמח׳ דמודה בשטר שכתבו וטוען פרוע, שייכא במח׳ דמודה וטוען פסולי עדות. וע׳ בסמוך בגדר אמנה].

כח. **והבית יעקב** הק׳ דתוס׳ קאי אף בעדים, ומה ירא שייך בעדים [הא הוה תרי ותרי]. ותי׳ ע״פ מש״כ **הש״ך** (מו יב) דהיכא דעדים מכחישים שלא חתמו, דנחשב ב׳ עדים נגד אחד [דבמה שחתם אינו מסייע לחבירו להחשב תרי ותרי].

כט. **והשיטמ״ק** (ב״מ יג: בשם גליון) הק׳ דקי״ל דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ולא אמרי׳ דירא. ותי׳ דבכל שטר שאינו מקויים הוה שטרא חספא בעלמא, ומאן מקיים לשטרא לווה, הא קאמר פרעתי (וכלשון הגמ׳ ב״מ ז.) והוי כאלו אין כאן שטר. אבל התם השטר מקויים ועומד בחזקתו, אלא שנאמן לטעון מזוייף משום שנפל. אבל אי לא טעין מידי שטר מעליא הוא. ומש״ה אין להאמינו במיגו לגרע השטר, כיון שאין המיגו טוב. [ומשמע דשייך בזה מיגו, אלא דהוה מיגו גרוע].

ל. וע״ד מש״כ **הרשב״ם** (ב״ב מה. וע׳ ראשונים שם וב״ב שבועות מא: וב״ב מה:) דאינו נאמן לומר פרעתי, במיגו דפרעתי לפני פלוני והלכו למדינת הים, דהוה מילתא דעבידא לאיגלויי. וירא שמא יכחישוהו.
והבית הלוי (ג מב ג) חילק דל״מ מיגו במקום שחושש שיבואו עדים שהלכו למדינת הים. דהתם אף כשיבואו עדים עדיין נאמן בטענת פרעתי. ולכן הוה טענה טובה יותר. אבל הכא אחרי שיתקיים השטר אינו נאמן דפרע, ולכן אינו טענה טובה יותר. וביאר דסברת התוס׳ ד״ירא׳ היינו שיוחזק שקרן.

לא. [ונקט דאם הלווה אינו מודה שכתבו צריך קיום, ול״צ ׳טענת׳ מזוייף. וע׳ בסמוך].

לב. הו׳ בהערה לעיל.

קט) **בא"ד ופי' בקו' במקו"א [רשב"ם ב"ב קע.] וכו'**

אבל בשאר טענות לא הצריכו קיום. והאחרונים הק' דמ"מ היה יכול לטעון, ויש לו מיגו. **ובקוב"ש** (ח"ב ג ב,ה) **הביא** מכאן דגדר מיגו הוה **כח הטענה.** והכא אין לו כח בטענת מזוייף עד שטוען כן להדיא, ומש"ה ל"מ בזה מיגו.

והאבן האזל (מלוה יד יד, וכ"כ בקוב"ש ב"ב תכו, והברכ"ש כז בשם הגר"ח) כתב דתוס' פי' בזה אמאי אין לדון משום הפה שאסר [וכלשון הגמ' ב"מ ז., ע' בסמוך], דכל השטר עומד ע"פ דבריו, דהיה יכול לטעון מזוייף ומש"ה יהא נאמן דפרע. קמ"ל דהשטר מהני כל זמן שאינו טוען מזוייף. ועפ"ז נקט דב' תי' התוס' צריכין זל"ז[לג]. [וכ"כ **הבית יעקב**, עי"ש].

קי) **שם. אבל בשאר טענות לא הצריכו קיום.** ומבואר דדוקא היכא דיש 'טענה' דמזוייף הצריכו קיום[לד]. אבל **הרמב"ן** (שו"ת ח, הו' בסה"ת דפו"י) כתב דחכמים תקנו קיום שטרות, שכל שטר דאינו מקויים 'לאו כלום הוא', ובחזקת מזוייף[לה]. ויתומים המוציאים שט"ח על אחרים והלה מוציא שובר, אמרי' ליה קיים שוברך[לו]. ואף דל"ש טענינן להוציא. וצ"ל דהרמב"ן קאי בדעת מ"ד מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, דלמ"ד אי"צ לקיימו ודאי לא אמרי' דהוה חספא בעלמא[לז]. ואילו רשב"ם קאי למ"ד אי"צ לקיימו.

והאחרונים (אבה"א שם) דנו למ"ד דאי"צ לקיימו, האם הוא משום קושיית התוס' דנאמן במיגו[לח]. או דפליג בדין קיום שטרות, וס"ל דנחשב הפה שאסר, וכלשון **הגמ'** (ב"מ ז.) דרבי סבר [בשטר שנפל] מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וחספא בעלמא הוא, מאן קא משוי ליה להאי שטרא הא קאמר דפריע. [משמע דהוה גדר הפה שאסר[לט]]. [וכ"כ **בשיטמ"ק** ב"מ הנ"ל. וכ"מ משו"ת הרמב"ן (הנ"ל), אמנם מדברי תוס' בכ"מ דדנו האם טענינן ליתמי מזוייף, משמע דבעי גדר 'טענה'. ומבואר מתוך דבריהם דדנו אף למ"ד צריך לקיימו].

והגמ' (ב"ב ע.) מסתפקת האם נאמן החזרתי מיגו דנאנסו, מיגו במקום חזקת שטרך בידי. **והראשונים** הק' מ"ש מהא דקי"ל דצריך לקיימו, ומהני מיגו [דמזוייף] במקום חזקת שטרך בידי. **ותוס'** (שם ד"ה או) חילקו דבמלוה חיישינן דזייר ליה אפשיטי דספרא[מ], או שמאמין לו לווה וכו' [ומהני מיגו אף לס"ד נגד חזקה זו, דלא אלים כ"כ]. **והרמב"ן ורשב"א** (בתי' א' שם[מא]) כת' דשאני התם דכל אימת דלאו מקויים לאו שטרא הוא כלל, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, אבל הכא שטר הוא אלא שיש לו מיגו דנאנס. [אבל תוס' שם לא חילקו בזה].

קיא) **בא"ד אבל אין לפרש וכו' שטרא בידיה מאי בעי.**

[משמע דאומדנא זו נחשב אנן סהדי להוציא ממון]. ותוס' הק' דהא גבי אמנה, והתם ל"ש האי טעמא. **והאחרונים** ציינו דמשמע בדברי **רש"י** (ד"ה כדרב הונא) דאף בטענת אמנה הנידון באומדנא, דלא עביד לוה וכו'[מב]. [וע' מש"כ לעיל].

לג. אך יש שהעירו דבלשונות **הראשונים** (תוס' הרא"ש כאן) מבואר דהוה ב' תי' נפרדים.

לד. ותוס' ושא"ר (גיטין ב. ולקמן צב: וכ"מ) דנו האם טענינן מזוייף או פרוע מיגו דמזוייף להצריך קיום. ומבואר דבעי 'טענת' מזוייף. וכן **הרמב"ן** (גיטין ט.) דן בזה אי טענינן מזוייף, אך נקט דודאי צריך לקיים שטרו דלא מפקינן ממונא בלא שטרא דמקויים. [משמע אף בלא גדר 'טענה'. אך מ"מ מבואר התם דדוקא הוצאת ממון. וצ"ע מדברי שו"ת הרמב"ן דאף להחזיק ממון].

לה. והא דאשה המביאה גט בא"י נשאת בלא קיום, התם האשה ברשות עצמה לנשא, האמינוה על עצמה, מתוך חומרא שהחמירו בסופה.

לו. [ע' ב"ב ז: ורמב"ן שם].

לז. ויל"ד שובר שיוצא על יתומים, וכי למ"ד מודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו נימא דלא טענינן להוציא.

לח. והתומים (הנ"ל) נקט דהוה משום מיגו. [ויש להעיר מלשון התוס' דהק' ומ"ט לא מהימן, משמע דנתחדש בדבריהם קו' חדשה. ולא הק' במה נח' המ"ד].

לט. אמנם **הבית הלוי** (ג מב ג) הביא בשם **הגר"ח** פי' אחר בגמ' (ב"מ שם), דאיירי דוקא בשטר דנפל וטוען רק על חציו, ובזה ל"ש מיגו אלא הפה שאסר כיון דנפל. והביא דב"מ **ברגמ"ה** (עה"ג ב"ב קע.) שכ' דחספא בעלמא הוא הואיל ואינו יוצא כולו מתחת ידו.
[אך הק' דבגמ' (ב"ב קע.) משמע דמח' רשב"ג ורבנן בשטר שנפל תלי במח' בעלמא דמודה בשטר שכתבו].

מ. וחזקת שטרך בידי מאי בעי דפקדון אלים מאשר במלוה.

מא. ועוד תי' דהס"ד (בגמ' שם) קאי כמ"ד דצריך לקיימו. [ולפ"ז נח' הנך מ"ד בדין מיגו, ואף במיגו דנאנסו. ולא בדין הפה שאסר].

מב. ולפ"ז משמע דפשיטא לגמ' דהאומדנא דשטר אמנה דמי לאומדנא לשטרך בידי.

קיב) **רש"י ד"ה שטר אמנה.** לא לוה כלום, אלא כתבו ומסרו למלוה שאם יצטרך ללוות ילוה וכו'. **התוס' רי"ד** האריך להקשות דכה"ג מאי עוולה איכא גבי סהדי, ואם ילווה לבסוף הוה שטר כשר וגובה ממשועבדים[מג]. **והתוס' רי"ד** חלק דשטר אמנה הוא באופן שלא נעשית מתחילה הלואה כלל.

קיג) **אילימא דקאמר לוה, פשיטא כל כמיניה. השיטה לר"ן** כתב דאם נאמן לא שבקת חיי לכל בריה[מד]. **והריטב"א** ביאר דאפי' אינו יכול להשביעו [והביא כן בשם הר"י מגאש שבועות מב. והרמב"ם מלוה יד ג]. ול"ד לטענת פרעון דיכול להשביע, דשטר עומד לפרעון.

ונח' **הראשונים** (ע' ראשונים בע"ב) בהא דאינו נאמן, האם הוא משום [חזקה] שטרך בידי מאי בעי, דומיה דפרעון. ואילו יעידו עדים [אחרים] דהוה אמנה נאמנים נגד החזקה. **ורבינו יונה** (ב"ב קנד:) כתב [בחד תי'] דאם עדים אחרים מעידים דאמנה הוה תרי ותרי. ומוכח דנחשב שהשטר עצמו מעיד דנמסר להלואה [וכמו שמעיד שלא היוה קטנים וכדו']. ועוד כתב רבינו יונה (שם) ועוד י"ל דהעדים האחרונים נאמנים, דאמרי' דהעדים הראשונים לא ידעו שהוא שטר אמנה[מה]. [וע"ע בסמוך].

חב לאחרים כדר' נתן וכו'

קיד) **וכגון שחב לאחרים וכו'. והרא"ש** כתב דאפי' אם לא נודע בשעת הודאתו דהוה חב לאחרים, כיון שנודע לנו אח"כ איגלאי מילתא שנתכוון לחוב לאחרים, ולאו כל כמיניה.

האחרונים חקרו בהא דל"מ הודאת בע"ד במקום שחב לאחרים, האם הוא משום דחיישינן לקנוניה[מו] [וכ"מ בלשון **הרמב"ם** (מלוה ב ו)][מז]. אבל פשטות הגמ' (כאן) דאינו נאמן לחוב לאחרים [ולא הוזכר חשש דקנוניא]. וכ"כ **הקצות** (צט ב) דל"מ כלל הודאתו לאחרים [אף בלא סברת קנוניה], דאינו נאמן על בממון חבירו. ואינו הודאה כלל[מח] [ואף נכסים שלו, בנידון שעבוד כלפי אחרים, נחשב דאינו ממון שלו כלל]. ואף כשיכול להקנות במתנה, לא נחשב קנין אודיתא. [והוכיח כן מהגמ' קידושין סה:[מט]].

ובחי' ר' שמואל (כ, וכן זכרו"ש לח) כתב דמלבד פרשת הודאת בע"ד, יל"ד לחייבו משום אומדנא, דאנן סהדי שלא יודה לחובתו אם אינו אמת. ובזה קמ"ל הראשונים דחיישינן לקנוניה, ואינו אומדנא.

והש"ך (פו יא) כתב דשעבודא דר' נתן הוה כמכירה, ואינו ממון שלו כלל. ול"מ הודאת בע"ד אלא בממון שלו[נ].

ועוד יל"פ ע"ד מש"כ החזו"א (הנ"ל) דגדר שטרך בידי הוא שהוחזק השטר שאינו פרוע. אבל במקום דחיישינן למזוייף, א"כ לא הוחזק חוב לפנינו. והאומדנא דשטרך בידי ל"מ להוציא ממון לחוד. [וע' כעי"ז בחזו"א (בגליונות לגר"ח גבי קטנים היז), הו' בהערה לעיל].

ועוד יל"פ ע"פ מש"כ ההפלאה דהפה שאסר מהני נגד עדים שבאו מכחו, וה"נ חזקת שטרך בידי באה מכח הקיום. ולמ"ד אי"צ לקיימו נחשב דהחזקה קיימת [באומדנא דבעולם], אילו יש כאן שטר.

מג. ושמא אח"כ לווה בינו לבין עצמו. ואם לא לווה איהו דאפסיד אנפשיה.

מד. יל"ד האם כוונתו להביא ראיה, דע"כ הוה פשוט. או דהוה טעם, דמש"ה מונח בעדות העדים [וע"ע בע"ב].

מה. **והרמב"ן** (ב"ב מט.) משמע דנסתפק בזה. **והש"ך** (מו קטו) פסק דעדים אחרים נאמנים.

מו. וע"ד הא דאי' (ב"מ יג. וכ"מ). ועפ"ז יש אופנים דלא חששו שנתכוון לקנוניה, ויהני מתורת הודאת בע"ד, אף ללקוחות. וכ"מ בתומים (צט ג).

והריטב"א חדשים (ב"מ יג.) כת' דלא חיישינן לפרעון וקנוניה, שיחייב עצמו ויגרום לגבות שלא כדין. [ור' שמואל דחה דכוונת הריטב"א משום אומדנא, ולא תורת הודאת בע"ד].

מז. **והלח"מ** (שם) כתב די"ל דאמרי' שעבודא דר"נ אף היכא דיש לו שאר נכסים, אלא דבכה"ג לא חיישינן לקנוניה. [ומהני הודאתו].

והגר"א (חו"מ עא מ) **הביא דתוס'** (ד"ה וכגון) נקטו דהטעם משום קנוניה, ומש"ה תוס' הק' דיהני מיגו. **והגר"א** כת' דהרי"ף והגאונים פליגי דל"מ הודאתו כלל לחוב לאחרים. ומש"ה ס"ל דל"מ שהימניה [או פטרו משבועה] אף דבשעה שהאמינו הוה תחת ידו [ולא חב לאחרים], דל"מ כשיצא מרשותו לאחרים. [לדעת אבא שאול לקמן פז:].

מח. וכ"ה לשון **הרמב"ן** (ב"מ עב:) דהודאתו ל"מ לאחרים כלל. אבל **הריטב"א** ישנים (שם) הק' אמאי לא ניחוש לקנוניה, וכדאי' בסוגיין.

מט. דלא מהני הודאת בע"ד בקידושין, כיון דחב לאחריני. ועי"ש **ברשב"א** [ואכ"מ].

נ. ולפ"ז הגמ' כאן קאי רק בשעבודא דר' נתן, אבל בנידון נכסים שתחת ידו נאמן להודות שאינו שלו, ואינו משועבד לבע"ח [וצ"ע מדברי **הרמב"ם** (מלוה א ד), ע' בסמוך].

קטו) **שם. הרא"ש** (ט) הביא בשם **הראב"ד** דהיכא שלא היה נאמן כשאמר אמנה, אפי' שאח"כ פרע את חובו [ושוב אינו חב לאחריני], שוב לא תפסינן דבריו דאמרי' דנתכוון להשתמט[נא]. ויכול לגבות החוב מהלווה. והרא"ש הביא **דרבינו יונה** חילק דתליא אם הודה כן ע"פ תביעת בי"ד. דאם בלא תביעת בי"ד אמר שהוא אמנה, לגבי עצמו נאמן, דהודאת בע"ד כק' עדים. ואף דלגבי בע"ח אינו נאמן. [ובדברי רבינו יונה מב' דבמקום חשש קנוניה אינו הודאה כלל. אבל במקום דלא חיישינן לקנוניה עושים פלגינן[נב]. ויש להאריך בזה].

קטז) **וכדר' נתן וכו' שמוציאין מזה ונותנים לזה וכו'.**

הר"ן (באן, ו. בדה"ר) כתב דאיירי בדלית לאשתלומי מיניה אלא חוב זה. שהרי חוב הוה כנכסים משועבדים, ואין גובים במקום בני חורין. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ פו ב) דלא נאמר שעבודא דר"נ אלא כשאין לו נכסים. אבל **ההג' אשר"י** (ב"ק ד ד) הביא בשם האו"ז דנתחדש אף כשיש לו נכסים. וכ"ד **המהרש"ל** (יש"ש ב"ק ד יט), וע"ע **ש"ך** (פו ה).

קיז) **תוד"ה וכגון.** וא"ת ולהימניה במיגו דאי בעי מחיל וכו'. **ההפלאה** הקשה דהוה מיגו במקום עדים, דדין השטר דלא הוה אמנה. [ונקט דנחשב שעדי השטר מעידים שאינו אמנה. **והאחרונים** חלקו עליו בזה, וע' מש"כ לעיל[נג]. **והבית יעקב** תי' דכוונת התוס' דיהא נאמן מדין הודאת בע"ד, ומהני מיגו לסלק החשש קנוניה. [ומהני הודאת בע"ד לחייב לאחרים, היכא דליכא חשש קנוניה. וע' מש"כ לעיל[נד]].

קיח) **בא"ד וי"ל דלאו מיגו הוא, דשמא אין דעתו למחול ולהפסיד חובו וכו'**[נה]. [ועוד תי' **הראשונים** בכמה אופנים[נו]]. **והרמב"ן** הביא בשם **הראב"ד** דאינו נאמן משום דעדים אעולה לא חתימי[נז]. [והרמב"ן חלק דהיינו כשהעדים יודעים שהוא אמנה, אבל בעל השטר יכול לומר שעשה אמנה, והעדים לא ידעו].

והר"ן (על הרי"ף) תי' דלא נחשב מיגו, דמיכסיף מהמלוה ואינו רוצה למחול, שהרי מפקיע חובו בכדי.

קיט) **שם. והרמב"ן** (קו"א, הו' **במ"מ** מלוה א ד) הק' [בעין קו' התוס'] דכשיש ללווה מטלטלין תחת ידו יהא נאמן שהם של פלוני, במיגו דאי בעי יהיב ליה במתנה[נח] או מקדיש. דמתנה והקדש מפקיע שעבוד מטלטלין. והביא **דהרמב"ם** (שם) פסק דאינו נאמן. ותי' שאין אדם נאמן במטלטלין שתח"י לומר שהם של פלוני, דחזקה מה שביד אדם שלו הוא. ומיגו במקום חזקה זו[נט] לא אמרי'[ס], דעביד איניש

נא. ולבאורה כוונתו דמהני אמתלא בהודאת בעל דין. [וע"ע קצות פ א, הו' לקמן כב.].

נב. ואם נאמר דיש גדר הודאת בע"ד כדין שויא אנפשיה [כלפי הנהגה דידיה], ואינו נאמנות בגוף הממון, ניחא שפיר.

נג. **והקה"י** תי' דכוונת התוס' דיהא נאמן שהעדים לא ידעו שהוא אמנה. [וע' בסמוך דכ"כ הראשונים].

נד. [וכן **הגר"א** (עא מ) הביא מדברי התוס' דמהני הודאת בע"ד לולי חשש קנוניה. מהא דמהני מיגו].
ואילו לצד דל"מ הודאת בע"ד כלפי הלקוחות, א"כ צ"ב מה מהני מיגו. והאיך מהני מיגו של אדם חיצוני [ואפשר דזה כוונת הריטב"א, ע' בסמוך]. וי"ל דמ"מ נחשב בעל דבר, ואף אי לא מהני הודאתו, מהני בגדר טענה.

נה. ואם מודה שלא כדין, הלווה יפרע לו. [ולא אמרי' דקנה בהודאה שלא כדין, כגדרי קנין אודיתא].

נו. **והבעה"מ** תי' דחיישינן דאערומי קא מערים, ולמחר יוציא בבי"ד אחר וגבי ביה. וע' **מלחמות.**
והריטב"א הביא **אחרים** שתי' דכיון דאינו מרויח כלום בטענתו, אין לומר בו דין מיגו במקום שחב לאחרים. [ולבאו' כוונתו דל"ש בזה גדר 'טענה' ונאמנות מיגו].
והרא"ה (הו' בחי' הר"ן) תי' דכיון דהוציא שטרו בבי"ד, הוחזק הודאתו, ואינו נאמן לסותרו בשום מיגו. [וע' בסמוך בשם הרמב"ן בקו"א].

נז. **והרשב"א וריטב"א** בשם **י"מ** תי' דאמנה הוה עוולה [למלווה], ואינו נאמן שעשה בעצמו רשע בשום מיגו. [וע' מש"כ לעיל יח: בדין אאמע"ר בטענה ומיגו]. **והפנ"י** הוכיח מתוס' [ושא"ר] דמהני מיגו אף במקום שמשים עצמו רשע.

נח. **וכדאמרי'** (קידושין עח: דאב נאמן שהוא בנו בכור) מיגו דאי בעי יהיב במתנה [ומהני מיגו שיתן מכאן ולהבא, מיגו דבידו].

נט. ואף דמיגו במקום חזקה הוה ספק בגמ' (ב"ב ה:), חזקה הזו אלימא. [**והמשנ"ל** הק' דל"מ חזקה זו בש"ס].
[ועוד יל"פ דהא דמהני בעלמא מיגו במקום חזקה, משום דכלפי מצב הזה לא 'הוחזק' דיש כאן חיוב ממון. דכיון דיתכן שפרע לאחר זמנו לא הוחזק דעדיין יש חוב, ומש"ה נאמן אף כנגד חזקה שלא פרע תוך זמנו. אבל הכא אף עכשיו הוחזק שהוא שלו. אלא דבידו ליתן [מכאן ולהבא] במתנה. ול"מ מיגו כנגד מצב שהוחזק עכשיו].

ס. **והקצות** (צט ג) הק' **דהר"ן** (קידושין כח. בדה"ר) כתב דאף

למעבד קנוניה[סא]. [וסיים וצ"ע ובדיקה]. [**והאחרונים** ציינו דבפשוטו תוס' דידן פליג[סב]].

קכ) **בא"ד ואם נאמר וכו' אבל בנושה לחבירו וכו' אינו יכול למחול וכו'.** מבואר בתוס' דגדר שעבודא דר' נתן נחשב מכירת שט"ח [ותוס' דנו דעדיף משאר מכירת חוב לענין מחילה[סג]]. וכ"כ **הריטב"א** בשם **הראב"ד** דכיון דמשועבד ליה כדר' נתן הוה כאילו הוא בע"ח ממש.

והרמב"ן כתב עוד דבמקום שהעמידו בדין [לגבות] מדר"נ, שוב אינו יכול למחול. דמעשה בי"ד כמאן דגבי כדאמרי' גבי פרוזבול [ועי"ש].

והקצות (פו א, **וש"ך** פו יא) **הביא** עד"ז דגדר שעבודא דר"נ דלוי נשתעבד לראובן, והוא המלווה האמיתי. ולא דמי לשאר גביית חוב דמצי מסלק ליה בזוזי, אבל שעבודא דר"נ התורה הפקיעה, שנשעשית חוב חדש למלוה האחרון.

והקצות הוסיף דבשעבודא דר"נ הוה שלו ממש, ולא מצי לסלקו בזוזי [ועדיף משאר שעבוד]. **והנתיבות** (פו ג) חלק דודאי ליתא, והלווה [האמצעי] יכול לסלקו בזוזי[סד]. ומבואר בשו"ע שצריך שיתבענו קודם.

והרשב"א (קידושין טו.) כת' דטעמא דמילתא דהו"ל כעין הפוכי מטראתא[סה]. וכת' דמ"מ לא הוה ממש הפוכי מטראתא, דא"כ מצי טען לאו בע"ד דידי את. [וכתב דרבנן דפליגי אר' נתן (לקמן פא.) ס"ל דלאו בע"ד דידי את].

קכא) **שם. והר"ן** (כאן) **והרשב"א** (קידושין טו בהשמטה)

הק' אמאי בעינן קרא לשעבודא דר' נתן, הא יש לו לגבות שטר זה כמו שאר נכסים. ותי' דשטרות לאו בני גוביינא, דאין גופן ממון[סו]. אבל **השו"ע** (ס א) פסק דבע"ח גובה שטרות[סז] [וכדעת שו"ת הרא"ש עט ה]. א"כ הדרא קו' אמאי איצטריך שעבודא דר"נ[סח].

והש"ך (קא ג) כתב דאי לאו מדר' נתן הלווה יכול לומר לאו בע"ד דידי את[סט] [ע"ע לקמן פה: גבי מכירת חוב], קמ"ל מדר"נ דיכול לתובעו. **והקצות** (פו א) כתב דנתחדש בשעבודא דר"נ [דאינו רק שעבוד על השטר], אלא דהוא המלווה האמיתי, והלוה האחרון נשתעבד למלוה הראשון. וכתב הקצות דיל"פ כן אף בדעת הר"ן, דגדר החידוש דמשתעבד לראשון [ולא שנתחדש גוביינא בשטרות[ע]].

קכב) **בא"ד ועוד יש להביא ראיה וכו' לא יאמרו הואיל ואני יורש החזקתי וכו' ימחול לעצמו וכו'.** (ויתבאר לקמן פא).

היכא דמוחזק דאין לו בנים נאמן במיגו דאי בעי מגרש בגט. דמיגו דבידו אלים. א"כ ה"נ הוה מיגו דבידו לתת במתנה. והקצות כתב דלא נחשב שיש לו מיגו דבידו לתת במתנה, דאינו רוצה לתת את שלו במתנה, וע"ד תי' התוס'. וכתב הקצות דכוונת הרמב"ן להק' דיש לו מיגו [לשעבר] שיודה שכבר נתן במתנה. אבל מיגו דבידו יהני.

סא. **והאחרונים** העירו אמאי הוסיף הרמב"ן סברת קנוניא.

סב. **והדרכ"מ ורמ"א** (צט א) הביא **דשו"ת הרא"ש** (עט יא) נקט דמהני מיגו. **והגר"א** (שם ז) ציין דס"ל כתי' התוס'.

סג. [וע' לקמן פא: פה: ופו. בגדר מכירת שט"ח. ובעזה"י יתבאר במקומו].

סד. אך י"ל דהיכא דיש לו נכסים לא נאמר שעבודא דר"נ, וע"י שמסלקו בזוזי מתברר דיש לו.

סה. שהרי כשיגבה שמעון חובו מלוי, הבע"ח שלו גובה ממנו. א"כ מעתה מוציאין מלוי ונותנין לראובן דהפוכי מטרתא למה לי (וע"ד הא דאי' לקמן קי.).

סו. ולא חל עליהם גדר שעבוד. [ונתחדש בזה תרתי, א' דל"ש מעשה גביית בי"ד בשטר, וכגדרי מכירת שטרות. וב' דאין שעבוד נכסים על השטר. אך ע' **תוס'** (שבועות ד:) דאף דל"מ קרקע לפדיון הבן, מ"מ חל שעבוד נכסים. ומוכרים את הקרקע, ופודים בדמיה].

סז. וכ"מ ב**גמ'** (לקמן ק:) דאין מכריזים על שטרות [ובפשוטו היינו כשבי"ד מוכרים שטרות לפריעת חוב].

סח. **והקצות** (פו א) כתב דאין לומר דמ"מ צריך חידוש דשעבודא דר"נ מדאורייתא, למ"ד דמכירת שטרות הוה רק דרבנן. ותי' דנהי דהמכירה הוה רק מדרבנן, מ"מ עצם השעבוד חל מדאורייתא. דחל שעבוד ממילא אף במה שאינו ברשותו, וכמו שיורש יורשו.

סט. **והרשב"א** (קידושין, הו' לעיל) רמז בזה.

ע. אבל העירו מלשון **הרשב"א** דכתב דהוה אפוכי מטראתא. **והנתיבות** (פו א) כת' די"ל דהרשב"א ס"ל דלאחר שנתחדש שעבודא דר"נ, חל שעבוד אף על השטרות. ומ"מ לולי שעבודא דר"נ לא חל שעבוד על השטרות, וגרע משאר מטלטלין. [וציין לגמ' לקמן פב.].

קכג) **בא"ד [וי"מ וכו' אבל הנושה בחבירו שקדם חובו וכו' אינו יכול למחול].** דהלווה השני נשתעבד אח"כ לראשון, ועי"ז נחשב שנשתעבד לראשון. [ומשמע דאילו חובו של אחרון קדם, אינו בכלל שעבודא דר"נ, אלא מכירת שט"ח[עא]. ובר"ן ורשב"א הנ"ל מבואר דלא כן]. **ובהג' אשר"י** (ב"ק ד ד, ומרדכי ב"ק לא) כתב דל"מ שעבודא דר"נ היכא דהחוב של אחרון הוה אח"כ, אלא היכא דקדם. [ודלא כתו"י כאן].

קכד) **רב אשי אמר לעולם דקאמרי עדים, אסור לאדם וכו'.** דאינם נאמנים להשים עצמן רשעים. **והקצות** (לה ד) כתב דאף דהוה עוולה, מ"מ לא יפסלו העדים לעדות[עב]. והוכיח מכאן דאף באופן שאינו נפסל לעדות אמרי' דאינו משים עצמו [מעשה] רשע. [ולמש"כ הש"ש הנ"ל דוקא הכא דבאו בתורת 'מיגו', אבל בתורת עדות מהני]. אבל הביא **דהתומים** (אורים קלא) פסק דעדי שטר אמנה נפסלין לעדות[עג].

קכה) **שם דקאמרי עדים. התוס' הרא"ש** (בשם רבינו מאיר) הק' דנימא דקאמר מלוה, דאינו נאמן שעשה מעשה רשע והשהה שטר אמנה [ואף הודאת בע"ד ל"מ במקום שמשים עצמו רשע[עד]]. ותי' דהמלוה מפסיד לעצמו כשמודה, ולא הוה רשע כשבא לעשות תשובה ולהפסיד ממון עצמו[עה]. אבל עדים כשמודים אינם עושים שום טובה משל עצמן במה שאומרים דהוה שטר אמנה. ואין אדם משים עצמו רשע.

והראשונים (וכ"פ **השו"ע** פב א) כת' דאף הלווה נאמן לטעון אמנה בשטר שאינו מקויים, במיגו דמזוייף [וכגמ' לעיל]. **והש"ך** (פב ב) כתב דהלווה נאמן אף לומר דהעדים ידעו דהוה אמנה, היכא דיש לו מיגו[עו]. **והקצות** (פב א) חלק דאף דנאמן לומר שהעדים לא דייקו, אבל אינו נאמן שהעידו שקר [ואמנה נחשב עדות שקר].

אבל **בתש' מיימוני** (משפטים ט, הו' בקצות פב ב) כת' דלמסקנא אף הלווה אינו נאמן להשים רשע.

קכו) **תוד"ה אעולה.** והא דכותבים שטר ללווה וכו' היינו למוסרו ללוה. [משמע דבכל אופן העדים צריכים לחשוש לאמנה. ואינם רשאים לתת ללווה. אבל בשאר **ראשונים** משמע דבסתמא תלינן שימסור מיד. והא דאינם רשאין לעשות שטר אמנה הוה באופן שהעדים שבדעת הלווה לעכב השטר אצלו. וע' תוס' רי"ד הו' לעיל].

דף יט:

קכז) **תוד"ה זימנין.** אבל אין לפרש דמשום שהייתו אפשיטי דספרא קרי ליה עולה, דמה פשע. [שיש לו זכות לעכב השטר עד שיפרעו אף פשיטי דספרא, **והריטב"א** כתב דיש ללמוד כן מסוגיין]. אבל **הר"ן ותוס' רי"ד** כת' דאסור להשהות אפשיטי דספרא [וכ"פ **השו"ע** נז א]. ואף דהיכא דנשאר מקצת מהחוב מותר להשהות את השטר[א] [אלא דכותבין שובר, וכדמבואר ב"ב קעא:[ב]].

עא. ועד"ז כת' **הקצות** (שם) דבאופן שנשתעבד האחרון אח"כ, מישב קו' הר"ן והרשב"א, דאי משום שעבוד שטרות הא הוה דאיקני.

עב. וכת' דכ"ש מעדים שהעידו על רבית, **דתוס'** (ב"מ עב.) כת' דאינו נפסל לעדות, דלא משמע לאיניש דהוה איסור. [אבל למש"כ **הברוך טעם** דהכא הוה עדות שקר, ולא איסור עוולה, אין ראיה משם]. [ויל"ד דהתם נחשב עבירה הפוסלת לעדות, אלא דתלינן דאינו מזיד].

עג. **ובהג' ברוך טעם** ציין דכ"מ בלשון **הרמב"ם** (עדות ג ז) דהמעיד בשטר אמנה הוה כמעיד עדות שקר. [והיינו כשיודע שהוא אמנה. ואף דמותר להעיד ע"פ הסתמא, מ"מ כשיודע להיפך נחשב עדות שקר, ונפסל לעדות].

עד. **והריטב"א** (מכות ג.) כתב דנאמן להודות שגנב או העיד שקר, אע"פ שמשים עצמו רשע, דנאמן על החוב [ולא על גוף המעשה]. [ולדברי הר"מ יל"פ אף התם דבא לעשות תשובה ולשלם הנזק].

עה. וכעין מש"כ **תוס'** (ב"מ ג:) דכשעושה תשובה נאמן שלא להביא חולין בעזרה. [ואפשר דוקא בהודאת בע"ד, שנאמן על החיוב].

עו. וע"פ מש"כ הנמוק"י (ב"ב עב: בדה"ר) דנאמן במיגו לומר שהמוכר היה קטן.

א. **והשו"ע** (שם) פסק והוא שיכתוב שובר, **והש"ך** (ו) חלק דמותר אף בלא שובר. דהא קי"ל כותבים שובר ולא נחשב עוולה. [וע' ק"נ].

ב. אמנם **הרמ"א** (שם, לדעת הסמ"ע) פסק דהיכא דמחל לשעבוד הנכסים אסור להשהותו, ואף דיש בו שעבוד מבני חורין. וצ"ע מ"ש.

והנתיבות (נז א) הק׳ דיוכל לקבל הפרעון עבור פשיטי דספרא[ג], וישאר חייב לו כנגד זה מדמי החוב בעצמו, ויהא מותר להשהות את השטר. וכתב דאיירי דבשעת פרעון פי׳ על חוב זה[ד]. אבל אסור לעכב השטר עבור חוב אחר. וביאר דדעת התוס׳ דנחשב שהשטר נעשית אף עבור חוב הפשיטי דספרי.

קכח) **רש״י ד״ה ספר שאינו מוגה.** תורה נביאים וכתובים. **והרא״ש והריטב״א** כת׳ דרש״י כתב לפרש את דברי רב אמי, דבזמן ר״א לא ניתן התלמוד ליכתב משום עת לעשות[ה]. אבל בזה״ז כ״ש ספרי התלמוד וספרי הפוסקים, דיבואו להתיר את האסור, ואין לך עוולה גדול מזו. וכן הביא **הב״י** (יו״ד רעט) בשם **רבינו ירוחם.**

אבל מלשון **הרמב״ם** (ס״ת ז יב) משמע דוקא ס״ת[ו]. **והר״י מגאש** כתב דהחשש שמא יבואו לקרוא בו בציבור. ודוקא ס״ת שראוי לקרות בציבור. אבל חומש [ס״ת של יחיד שאינו מגויל] אין מדקדקין כ״כ.

קכט) **אמר רב אמי עד ל׳ יום.** בפשוטו הוה סברא בעלמא, דבשיעור הזה לא חיישינן לשכחה[ז]. [ועוד יש שפי׳ דנתנו שיעור ׳זמן בי״ד׳ לבודקו]. אבל **הריטב״א** ביאר דילפי׳ מקרא אל תשכן, ואין ׳שכונה׳ פחות מל׳ יום[ח]. ועוד הביא **השיטמ״ק** דדרשי׳ ׳אל׳ תשכן, ׳אל׳ גמטריא שלשים וא׳, דאסור להשהות ל״א יום.

אמנה ומודעא

קל) **אר״נ עדים שאמרו וכו׳ אין נאמנין. פרש״י** דלא אתי ע״פ ומרע ליה לשטרא. וכ״ה לשון **הגמ׳** (ב״ב מט.). **ופרשב״ם** (שם) דרב נחמן ס״ל דאינו נאמן כיון דעוקר את השטר [וכלשון הגמ׳ בסמוך גבי תנאי]. דשטר נחשב כאילו העדים העידו בבי״ד כל מה שכתוב בשטר שהלוהו וכו׳, ואינו חוזר ומגיד [כדאמרי׳ לעיל יח:].

אבל **הריטב״א** והר״ן ביארו סברת רב נחמן דאינן רשאים לכתוב השטר שנמסר עליה מודעא[ט] [ואף דיש מעשה הסכמה למכירה, דמסר מודעא וגילה דעתו דאינו מכירה]. ומר בר רב אשי (בסמוך) פליג דניתן ליכתב[י]. ואינו נאמן להשים עצמו רשע. [וכ״כ **התוס׳ רי״ד**, וכ״ד **הרמ״ה** בב״ב שם].

ובגמ׳ (ב״ב מט.) מבואר דאף דאינו נאמן לחזור ולהעיד שהיה מודעה, היינו בע״פ. דלא אתי ע״פ ומרע לשטרא. אבל אם כתב שטר מודעא, אתי שטרא ומרע לשטרא. ומשמע **ברשב״ם** דהטעם דכבר נחתם המודעא בשטר [והוא קודם]. אבל **רבינו יונה** (ב״ב שם) כתב דאפי׳ יכתבו אח״כ עדות מודעא בשטר מהני, דבשטר לא גמרינן [דאינו חוזר ומגיד]. דעדות שטר דאלימא שאי״צ בי״ד. ועוד דהא דאינו חוזר ומגיד, ואין בי״ד נזקקין לקבל עדותן לסתירת מה שהעידו. אבל עדות בשטר, שהעידו מאליהן שלא בבי״ד [הוה עדות]. וכשבא לפני בי״ד הו״ל כעדים אחרים.

קלא) **תוד״ה אמר רב נחמן.** וקשה אמאי לא מהימני במיגו וכו׳ ותי׳ ר״י כיון דמודים שהשטר נכתב ונמסר כהלכתו[יא] שוב לא אתי ע״פ ומרע לשטרא אפי׳ במיגו וכו׳. [וכלשון הגמ׳ ב״ב שם]. ולא דמי לקטנים וכו׳ שאין מודים שהשטר כשר אלא סותרים אותו. [וע״ד משמ״כ **תוס׳** (יח: ד״ה הרי)

ג. וכדאי׳ (לקמן פה., בשו״ע חו״מ פג ב) דהמלוה יכול לטעון סטראי, ותפס עבור חוב אחר.

ד. [ומשמע דבסתמא אמרי׳ דנפרע הפשיטי דספרי, ולא גוף החוב. וצ״ב אמאי. וע׳ לקמן פה. בסוגיית סטראי].

ה. [מבואר דאף בימי האמוראים לא כתבו המשנה, אלא דרבי סדרו ושננו בע״פ].

ו. **ובהג׳ מיימוני** (שם י) כתב בשם **ראבי״ה** הוסיף דאף בספרי נביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד תבוא עליו ברכה.

ז. ויש שהביאו דעד ל׳ יום עדיין זוכר מה שראה, וע״ד מה שמצאנו בברכת הראיה דעד ל׳ יום ליכא התחדשות.

ח. [ול״מ לשון הזה]. [**ובגמ׳** (ב״ב ח.) מבואר דנחשב ׳יושבי׳ העיר בל׳ יום].

ט. והר״ן כתב דבפשוטו לא איירי באונס נפשות [של המוכר, ומותר לעדים לחתום להצילו], אל מחמת ממון. אבל **הריטב״א** כתב דמסתמא לא היה אונס אותו על השטר, אלא על המכירה בפני עדים.

י. אבל **הריטב״א** כת׳ דאע״ג דמותר לכתוב, מ״מ לא היה להם לכתוב. [מש׳ דהוה כעין מידת חסידות, וכדלעיל].

יא. **ותוס׳** (ב״ב שם) הוסיפו ומדרבנן הוא דאצרכוהו קיום דוקא כי טעין מזוייף, אבל כשאומר שהשטר נכתב ונמסר כהילכתו אינו נאמן וכו׳. [ומשמע מתוס׳ דלצד דכל שטר שאנו מקויים נחשב חספא, לא נחשב שסותר עדותו, ולא נחשב חוזר ומגיד. וע׳ מש״כ יט.]. [ועוד משמע דכוונת התוס׳ ע״פ רשב״ם הו׳ בתוס׳ יט. דמש״ה לא נחשב הפה שאסר. ומ״מ נאמן פרעתי במיגו].

דבקטנים מהני נגד אנן סהדי משום דלא חשיב קיום[יב].

ובפשוטו כוונת התוס׳ דל״מ מיגו נגד השטר, דנחשב מיגו במקום עדים. [וכקו׳ התוס׳ יח: ד״ה הרי]. וצ״ל דנחשב שהשטר מעיד שאינו מודעא ואמנה, ולכן נחשב מיגו במקום עדים[יג]. ועוד יש **אחרונים** שביארו כוונת התוס׳ משום דאינו חוזר ומגיד. [דבדין אינו חוזר ומגיד נכלל דאינו נאמן אף לסתור את החיוב שיוצא מהשטר]. ול״מ אפי׳ במיגו, כיון דאף לדבריו דהשתא הגיד מתחילה. [וכ״כ **הקוב״ש** ב״ב רט]. וע״ע **ברכ״ש** (ב״ב מב– מה).

ו**הקוב״ש** הק׳ דבמודעא ליכא דעת המתחייב במכירה, א״כ לא נעשית בהכשר. ואמאי נחשב דיש כאן קיום. [אמנם מבואר דמותר לעדים לחתום על שטר מכירה, דלא נחשב עדות שקר. דמ״מ יש כאן מעשה הסכמה. ואף דיש ביטול וגילוי דעת, דעי״ז אין כאן מכר].

קלב) **שם.** אבל **הגר״ח** (גירושין יב) כתב דמוכח מסוגיין דאף כשאומרים אמנה שייך סברת ׳לא חשיב קיום׳. שהרי כשכת״י יוצא ממק״א אינם נאמנים, וכשאין כת״י יוצא ממק״א נאמנין[יד]. וכת׳ דאף דמודו דעצם השטר קיים [וראוי ללוות בו], אלא שעדות שבשטר מעידה שאינה אמנה. ובמה שאומרים שאין כאן עדות הלואה אמרי׳ ד׳לא חשיב קיום׳[טו]. וכן הלווה נאמן מדין חסרון קיום, ואי״צ לדין מיגו. וביאר דרב נחמן פליג דכיון דעב״פ מעידים שהשטר כשר, הדר דינא דהשטר מכחיש ומבטל הגדת עדותם. וביאר בזה מש״כ **הרמב״ם** (גירושין יב ג) דאם הבעל מערער שהגט נפל ממנו, אי״צ קיום. [ולא דמי לטענת ׳אמנה׳ דסוגיין]. וביאר דבגט דעת הרמב״ם דרק כשהבעל טוען מזוייף צריך קיום, ולכן ל״ש סברת לא חשיב קיום. וממילא השטר מעיד שנמסר כדין. אבל שט״ח אמרי׳ דלא חשיב קיום.

קלג) **מר בר ר״א אמר מודעא היו דברינו נאמנים.**

תוס׳ (ד״ה אמר) כת׳ דע״כ היינו באין כת״י יוצא ממקו״א, אבל אם כת״י יוצא ממקו״א פשיטא דאין נאמנים [כדאמרי׳ בגמ׳ (בע״א) גבי אמנה[טז]]. [וכ״כ רוב **הראשונים** בסוגיין].

אבל **רשב״ם** (ב״ב מט.) כתב דמר בר״א לא חייש לעקירת השטר, ואפי׳ כת״י יוצא ממקו״א. דס״ל מילתא אחריתי קמסהדי, ולא נחשב חוזר ומגיד. וכ״כ **רבינו יונה** (ב״ב שם[יז]) דאע״פ שכת״י יוצא ממק״א. דהא מודו בעיקר עדותם שחתמו שטר המכר במצוות המוכר ועשו כהוגן להציל האנוס מיד אונסו. [ולכן לא נחשב חוזר ומגיד כלל]. וכן הביא **הרשב״א** (בסוגיין) בשם **יש מרבותינו.** והק׳ דכולה שמעתתא בחדא גוונא איירי.

ובדעת **תוס׳** מבואר דבמה שחוזר בו נחשב חוזר ומגיד, ואפי׳ הכי כשאין שטר יוצא ממקו״א נאמן. [דהפה שאסר]. ובפשוטו נקטו דמהני מיגו להוציא מפשטות השטר [וכה״ג אין חסרון חוזר ומגיד]. אבל **תוס׳** (ב״ב מט. ד״ה מר) ביארו סברת מר בר״א דמוסיפים על עדותם, ונאמנין במיגו הואיל ואין חוזרים לגמרי מעדותם. **ורע״א** (שם) הק׳ דאמנה ודאי לא הוה ׳הוספה׳, וא״כ מה הגמ׳ מקשה מ״ש וכו׳[יח].

ו**הרא״ה** (בסוף העמ׳) כת׳ דה״ה עדים אחרים שהעידו דהוה אמנה או מודעא, דהוה תרי ותרי[יט] [דנחשב לחלק בזה בין אמנה למודעה].

יב. ורבינו יונה (ב״ב מח:) כת׳ דאנוסים וכדו׳ לא היה כאן הגדה לעולם, ולכן אין חסרון חוזר ומגיד. משא״כ במודעא [וכ״כ בשיטה ישנה].

יג. [אמנם תוס׳ לא הזכירו כן. ועוד יל״ע דהרי עדים אחרים נאמנים להעיד דהוה מודעא, ולא נחשב תרי ותרי].

יד. [אבל בפשוטו י״ל דנאמן במיגו, שהרי בזה לא הוה במקום עדים. והעדים אינם מעידים ע״ז].

טו. ודלא כמ״ש תוס׳ דבאמנה ל״ש לא חשיב קיום [וכוונתו דבזה לא קי״ל כרב נחמן].

טז. [אף קודם שידענו דאמנה נחשב עוולה. וא״כ אין מקום

יז. אבל **השיטמ״ק** כאן בשם **תלמידי רבינו יונה** נקטו דאיירי דוקא כשאין כת״י יוצא ממקו״א.

יח. והק׳ על תוס׳ אמאי לא ניחא להו לפרש דמר בר״א לא ס״ל הסברא דלא מהני מגו למרעי׳ לשטרא, שהרי אף הגמ׳ (בע״א) לא ס״ל הך סברא, ומהני מיגו, אלא משום דהוה עוולה. וצע״ג.

יט. ו**הקוב״ש** (ב״ב רח) כתב דלפ״ז הא דמהני כל מודעא נגד שטר מכירה, משום דבתרי ותרי מוקמי׳ אחזקת מ״ק [אבל הק׳ למ״ד תו״ת ספיקא דאורייתא, ומעמידים ביד המוחזק, ולא ביד המ״ק].

שעדים השטר מעידים שאינו אמנה ומודעא]. אבל **הרמב"ן** (ב"ב מט.) כת' דעדים אחרים נאמנים להעיד דהיה מודעא, ושוב נסתפק דאפי' הוה תו"ת אוקי אחזקתיה[כ]. וכ"כ **הריב"ש** (רנ).

קלד) **מ"ט האי ניתן ליכתב. פרש"י** [השטר מכירה] להציל אנוס מיד אונסו. **והבעה"מ** פי' דניתן ליכתב להחזיר מעות ליד בעלים ע"פ השטר. [ומבואר בגמ' (ב"מ עב:) דשטר המכירה נחשב שטר חוב, והלוקח יכול לתבוע ע"י מעותיו אפי' ממשועבדים[כא]].

ועוד כת' **הראשונים** בשם **רבינו נסים** דעדי המודעא יכולים לכתוב עכשיו שטר מודעא[כב], ועי"ז [השטר מודעא] עוקר לשטר מכירה[כג]. [וצ"ב דהשתא לא כתבו שטר, והאיך מהני לחזור בע"פ. ומשמע כוונתו דמהני משום מיגו דבידו[כד]]. **והרמב"ן** חלק דאף דניתן ליכתב, מ"מ מעקר שטרא הוא.

קלה) **והאי לא ניתן ליכתב. פרש"י** דמשוי נפשייהו רשיעי, ואין אדם משים עצמו רשע. דשטר אמנה הוה עוולה [כגמ' בתחילת העמ']. ומשמע דמר בר רב אשי חידש טעם זה. ואילו לרב נחמן אינו נאמן אף בלא טעם 'רשע'. אלא משום דעקרי ליה לשטרא [וכמ"ש רש"י]. ולפ"ז עיקר המח' האם במה שעקר לשטר הוה חוזר ומגיד. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב שם). אבל **הריטב"א ר"ן ותוס' רי"ד** פי' דרב נחמן ס"ל דאף מודעא לא ניתן ליכתב (הו' לעיל). ולפ"ז אף רב נחמן נסמך על סברת א"א משים עצמו רשע.

והריטב"א כתב דדוקא היכא דבשעת חתימה ידעו שהשטר אמנה אינם נאמנים. אבל אם העד אומר שנודע לו אח"כ דהוה אמנה נאמנים. ואפי' כת"י יוצא ממק"א, דהוה כמעידים שהשטר פרוע. [ולשיטתו דהטעם באמנה ומודעא משום דמשים עצמו רשע. אבל לצד דהטעם דאינו נאמן דמיעקר לשטרא, לכאורה אף כה"ג אינם נאמנים[כה]].

קלו) **תנאי היו דברינו. פרש"י** שמכר על תנאי[כו]. וספק הגמ' האם נחשב דחוזר ומגיד, כיון דמונח בשטר שנעשית בלא תנאי. **והריטב"א תוס' רי"ד ור"ן** כת' דהוה עוולה, דלא היה להם לחתום על שטר שלא כתוב בו התנאי.

קלז) **או דלמא תנאי מילתא אחריתי וכו'. פרש"י** שהשטר אמת, ואף דמתבטל לאחר זמן ביום שלא קיים תנאו[כז]. [והגמ' נקטה סברא זו כלפי השטר, דהתנאי אינו סותר את השטר. **והאחרונים**[כח] השתמשו במטבע לשון זה לפרש דהתנאי הוא חיצוני לגוף המעשה. דעיקר המעשה (קידושין או גירושין או מכר) הוא מוחלט[כט], וגדר התנאי הוה כח מבטל[ל].

והר"ן הק' דמ"מ מ"ש תנאי מאמנה, דאם לא נתקיים התנאי אינו כלום. ותי' דשטר זה מותר

כ. [וע' מה שהו' (בע"א) מדברי רבינו יונה (ב"ב קנד) לענין אמנה].

כא. אך בגמ' (ב"מ עב:) מבואר דניתן ליכתב, דאילו הגזלן יחזור ויקנה את השדה יהא קנוי לנגזל. ועי"ז הוה שטר לנכסים משועבדים.

כב. דהא אי"צ לומר כתובו.

כג. וכמבו' (ב"ב מט. הנ"ל) דכשיוצא שטר מודעא מהני לבטל שטר מכירה, דאתי שטרא ומבטל. וכדעת הראשונים דאפי' כשנכתב אח"כ.

כד. ויל"ד האם מהני חוזר ומגיד ע"י מיגו דבידו.

כה. עכ"פ בכת"י יוצא ממקו"א.

כו. אבל **השיטמ"ק** הביא (בשם ליקוטי הגאונים בשם ר' יוסף בר יעקב) דאומר תנאי היה בעדותינו ולא נתקיים התנאי. [וצ"ב מה שייך עדות על תנאי].

כז. משמע דקאי בתנאי של ביטול, אבל כשתלה המכר בקיום תנאי בקום ועשה, א"כ לכאורה לא נתקיים השטר עד קיום המעשה.

כח. **והנתיבות** (רז ו, ובתורת גיטין כה. ועג, ומקו"ח תמח ט) חילק בין תנאי לברירה, דתנאי מילתא אחריתי, ומתנה ע"מ להחזיר צריך לחזור ולהקנות לו בקנין חדש לקיום התנאי. וע"ע ברכ"ש (ב"מ לז) ובחי' ר' שמעון (מערכת הקנינית ט).
וע"ע **חי' מהר"ל** (ב"מ סו.) שהביא לשון זה עד"ז. **והקוה"ס** (ז ט) למד מסוגיין לענין מוחזק בקרקע.

כט. ויל"פ דזהו היסוד אף בסוגיין. דאילו מעשה בתנאי לא נעשית בגמ"ד מלא, א"כ בודאי השטר מעיד שנעשית בגמ"ד [ויל"ד עוד בזה]. אך מדברי הראשונים (הו' בסמוך) משמע דבסוגיין הוה סברא אחרת.

ל. וכמ"ש **בשו"ת הרא"ש** (לה ט ומו ב, ויתבאר לקמן עג. ועד.) דילפי' מתנאי בני גד ובני ראובן שיש כח בתנאי לבטל

להשהותו כיון דביד המקבל לקיים תנאו, ועי"ז חל השעבוד בע"כ. ונחשב דחל מקצת שעבוד מעכשיו, וכמו שטר שפרוע מקצתו דמותר להשהות [ע' לעיל].

והר**יטב"א** ביאר מילתא אחריתי, דהמכר ראוי להיות קיים אחרי שנתקיים התנאי, ונראה להם המכר דבר א' והתנאי דבר א', ומש"ה לא כתבוהו בשטר. [והוה סברא בדעת המוכר, דמש"ה לא נחשב עוולה].

קלח) **שם. תוס'** (ד"ה או) **פי' דאיירי באין כתב ידם יוצא ממקו"א.** וסברת מילתא אחריתי מהני דלא נחשב עוקר את השטר. **והרמב"ן** מביא דנח' בזה 'אבות העולם' האם איירי אף באין כת"י יוצא ממקו"א. והביא דדעת **ר"ח ורש"י** ו**האחרונים** דנאמן רק כשאין כת"י יוצא ממקו"א. אבל דעת **ר' האי גאון** דנאמן אף כשכת"י יוצא ממקו"א.

והרמב"ן הק' מהגמ' (בסמוך) דעד אומר תנאי, דע"כ איירי כשאין כת"י יוצא ממקו"א. [וכקו' התוס' על ה'אין לפרש'].

והר"ן הק' דאם אינו נאמן כשכת"י יוצא ממקו"א, משום דחשבינן ליה דעקרי סהדותייהו. אלמא חשבינן לסהדותי' קמא כאילו מעידים שנעשה המעשה בלא שום תנאי. א"ה אפי' במיגו ל"מ, דמשוי נפשייהו רשיעי דחתמו בשקר. **והמחנ"א** (נדרים ו) **תי'** דאע"פ שהתנאי לא נחשב שסותר מה שאמרו קודם, מ"מ גזיה"כ דאינם חוזרים ומגידים, וכמ"ש **הרמב"ם** (עדות ג ה) דאינם יכולים להוסיף על עדותן או לומר תנאי היה וכו'. וכ"כ **החמד"ש** (יח:) **והאחרונים** (ברכ"ש ב"ב הו' לעיל יח:) דנכלל בגדרי אינו חוזר ומגיד אף בכל מה שסותר מה שעולה מתוך דברי העדות הראשון. ואף דלא העידו ע"ז להדיא.

והקה"י (כב) הוסיף דיש אומדנא דאין כאן תנאי, ומהני להוציא ממון. אבל אינו כמי שהשטר מעיד שאין תנאי.

ומבואר **בשו"ת הרשב"א** (ב קנ) דכשעדים אחרים מעידים שהיה תנאי נאמנים, אף כשכת"י יוצא ממקו"א. **והב"י** (מו לז) כתב דאף דדעת **הרשב"א** (בשו"ת ב נ) דהעדים עצמן אינן נאמנים לטעון תנאי כשכת"י יוצא ממקו"א, עדים אחרים נאמנין. [והביא כן מרבינו ירוחם]. **והקצות** (מו כ) הביא **דהגידו"ת** תמה מ"ש[לא], ושוב תי' דעדים אחרים עדיפי[לב].

קלט) **כי אתו לקמן לדינא אמרי' להו זילו קיימו תנאייכו וכו'.** משמע דהלוקח צריך להביא ראיה דקיים התנאי. **והראשונים** דנו בזה, ואב"מ.

קמ) **עד אומר תנאי. הרמב"ן** הוכיח דע"כ איירי כשאין כת"י יוצא ממקו"א, ונאמן מדין הפה שאסר. דאל"כ האיך עד א' נאמן בממון.

הרמב"ן כת' דאיירי שהעדים אינם מכחישין זה את זה, אלא דזה שמע וזה לא שמע. דאי מכחישין זה את זה, א' מהם פסול לעדות [כדאי' בשבועות מח.]. וכ"כ הריטב"א דהוה עד א' בהכחשה. **והש"ך** (מו קח) ציין דהביא (לא א) מח' אי עד א' בהכחשה פוסל לעדות. [וע"ע לקמן כב:].

אבל **הטור** (מו לז) הביא בשם **הרמ"ה** דאף שעד א' מכחיש שלא היה בו תנאי, והמוכר חייב שבועה דאורייתא מחמת העד דליכא תנאי. והטור הביא **סה"ת** בשם **רב מתי'** דאוקי חד בהדי חד וליכא עדות כלל.

[**והב"י** כת' דהרמ"ה ס"ל דעד המסייע אינו פוטרו משבועה, וע' **ש"ך** (מו קט). **והנתיבות** (מו כד) ביאר סברת הרמ"ה דכיון דאינו נאמן על מה שאומר תנאי,

---

המעשה. ואף שהתנה תנאי כפול מהני מחילה על התנאי, ועי"ז יתקיים המעשה.

לא. והתומים (מו מט) כתב דכוונת הרשב"א דהוה תרי ותרי ומעמידים בחזקתו. [והביא משו"ת הרשב"א (א תתקעב), והקצות דחה דשם מבואר להיפך. ואב"מ].

לב. והתומים הק' לפ"ז האיך מהני בגט עדים מעידים שניתן בתנאי.

ובשו"ת הרשב"א (א אלף רמו, הו' בב"י אה"ע ס"ס קמה) עמד בזה, ובתחילה כתב דהוה תרי ותרי, ושוב כתב שהעדים מעידים שנכתב ונחתם בלא תנאי, ומ"מ נמסר בתנאי. **והב"י** כת' דלפ"ז אף עדי הגט עצמם נאמנים בזה. **והקצות** (שם) תי' דכיון דנהגו שלא לכתוב תנאים בתוך הגט, לא נחשב דחוזר ומגיד, דהוה כמו שהפסיקו את העד באמצע דבריו, שיכול להשלים אח"כ.

אלא משום דלא חשיב קיום. א"כ יש כאן ע"א שלא היה תנאי, ואין עד הסותר[לג].

והריטב"א כתב דגובים בשטר, ואין משביעין שאינו תנאי [וכדין ע"א מעיד שהוא פרוע].

קמא) **אמר רב פפא וכו' ואין דבריו של א' במקום ב'.**

וצ"ב כיון דלעד הא' יש הפה שאסר. **והרשב"א** פי' דכיון דאמרי' כת"י הוא זה הו"ל כאילו אמרו שטרא מעליא הוא בלא תנאי. וכשחוזר הוה כחוזר ומגיד. [ומשמע דהגדרת 'לא חשיב קיום' צריך להיות בכל העדות. וצ"ב]. וע"ע בראשונים (לקמן כב:).

קמב) **ת"ר וכו' ובאו ב' מן השוק וכו' פסולי עדות היו, הרי אלו נאמנים.** מבואר **בראשונים** דנאמנים וקורעים את השטר. וכ"כ **רש"י** (כ. ד"ה ואוקי) דנפק"מ בסיפא דהוה תרי ותרי אין קורעין. [וכ"כ רוב **הראשונים** שם], וכ"פ **השו"ע** (מו לז). אבל **הריטב"א** (כ.) הביא בשם **הרא"ה** דאין קורעין כיון דאפשר דהיום או למחר יבואו עדים ויקיימוהו, ומהני לתפיסה[לד] [ע' בסמוך בע"א]. והריטב"א חולק. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) הק' דכיון דנאמנים משום מיגו דלא יקיימו, וא"כ אמאי יקרעו [דע"ז אין מיגו]. ותי' דכל שעה שלא נתקיימו עדים שבשטר לא נגמרה עדותן, ונאמנים ב' עדים להכחישן. ואע"ג דהם מקיימין, יש להם מיגו שלא יקיימו, והוה כאומרים אין אנו יודעים אם כת"י, ואנוסין היו [ולא חשיב קיום]. **והנתיבות** (מו כא) כת' דלפ"ז בעדים עצמן שאומרים אנוסים, אפשר דקרעינן ליה (וע' מה שהו' לעיל יח:), אבל הביא דמשמע בשא"ר דקורעין משום דאף אם יקיימו הוה תו"ת, ולפ"ז בעדים עצמן, שאם יקיימוהו הוה שטר כשר, א"כ לא קורעים.

קמג) **תרי ותרי נינהו. פרש"י** עדי השטר ב'. [דנחשב שהם מעידים[לה] שהשטר נעשית כדין, ואינם קטנים וכו'[לו], וע' מה שהו' לעיל יח:]. אבל לשון **הרא"ש** דהך חזקה חשיבא כעדים, משמע דהוה אנן סהדי בעלמא [וכן לשון **תוס'** יח: ד"ה הרי].

אך **הר"י מגאש** (הו' בשיטמ"ק ותוס' רי"ד) כתב דדוקא כשאומרים אנוסים הוה תרי ותרי, אבל קטנים ופסולי עדות, העדים האחרונים נאמנים. **והראשונים** הק' דבברייתא מבואר לא כן.

קמד) **שם. תרי ותרי. הגר"ח** (עדות ה ו בסופו) הק' אמאי נחשב תרי ותרי, הרי עדי השטר חותמים זה שלא בפני זה, והאיך יחשב עדות של א' כמעיד על חבירו. וא"כ יחשב תרי בחד [וע"ד הא דאי' ב"ק עג. עי"ש תוס']. וצ"ע. וכבר עמד ע"ז **המאירי**[לז]. [וע' מש"כ לקמן כ:].

קמה) **תוד"ה ואם.** ופסולי עדות לא שאומרים שעדיין פסולים, דא"כ אמאי אין נאמנים וכו'. דכשהעדים האחרונים פוסלים בגזלנות [או שאר פסולי עדות] נאמנים (כדאיתא בב"ק עב:)[לח]. **ותוס'** **והראשונים** נקטו דה"ה דנאמנים על העדים החתומים על השטר.

והרא"ש (יג, וכן תוס' הרא"ש) חלק דהא דנחשב תרי ותרי הוא משום דאנן סהדי דכל שטר שנכתב

לג. [עד המסייע פוטר רק היכא דיש לו נאמנות על גוף טענתו].

לד. וכתב **הריטב"א** דהיינו בשטר דיתומים.

לה. וכ"כ **התוס' רי"ד** (הודפס סוף כ.) דהשטר חתום מסתמא בכשרות, כאילו קיימו סהדי דשטרא קדמנא ואמרו גדולים היינו וכו'. וז"ל **המאירי** הרי הוא כאלו העידו בפנינו בכל דיני עדות ושלא בשום אונס וכאלו חקרנו עדותם ובדקנוהו ומצאנוהו מכוון ובלא שום פסול גופן של עדים.

לו. **והחזו"א** (במכתב) כתב דהוה גזיה"כ, בכלל מה שהאמינה תורה לשטר. אבל הביא בשם **הפנ"י** דאמרי' דאילו היו לפנינו עדים ראשונים היו מעידים שהם כשרים. **והחזו"א** חלק דסוף סוף לא העידו [והרי מתו]. ועוד איד נחזיק מסברא דהעדים שקרנים. ועוד **דתוס'** (יח:) הביאו דאף כשהם לפנינו [ואינם מעידים] הוה מיגו במקום עדים.

לז. ותי' בזו כל שתאמר שהם תרי ותרי דיינו בכך, שהרי אין מגבין בה והוה כאלו העידו שנים באחד. [וצ"ב].

לח. **והקוב"ש** (ב"ב קכה) ביאר דכל תו"ת כל כת אומרת דהשניה הוה כשירה, אלא שמעידים שקר. ויש להם תורת עדות לומר שהם כשרים. אבל אין לעדים תורת עדות לומר שאינם פסולים, ולכן בזה אין להם כח להכחיש ולא נחשב תו"ת. [וכ"כ הראשונים, ע' כב.].

ונחתם הוה בלא שום פסול[לט]. הילכך אפילו אמרי נמי פסולי עדות הם גם עכשיו לא מהימני לפסול השטר[מ].

קמו) **בא"ד אלא וכו' ועתה מודים שהם כשרים.** וכיון דהעדים כשרים עכשיו נחשב הכחשה לעדות השניים. **והקוב"ש** (ב"ב קכה) הק' דעדי השטר הוה תחילתן בפסול [לדברי הפוסלים]. ועוד בשעת חתימה היו פסולים, ואין כאן עדות. ועוד דעכשיו כבר מתו, ומה יושיענו שהיו כשרים שעה א'.

והרמב"ן הביא **י"מ** לחלק דבסוגיין איירי כשמתו, ולכן אמרי' דעל מנה שבשטר מעידים[מא]. אבל כשהם חיים אינן נאמנים לומר שאינן גזלנים. **והקוב"ש** (שם) כת' דזה כוונת התוס' דכשהם עכשיו קרובים, נחשב עדות על גוף העד. אבל כשנתרחקו עדות על השטר.

וכעי"ז כת' **התוס' רי"ד** (הודפס כ:) דכשאומרים שעדיין פסולים מסלקי להו מתורת עדות, אבל כשאומרים שהיו פסולים, כיון דהשתא בני עדות נינהו והנידון על הזמן ההוא לבד הוה תרי ותרי, דהשתא כשרים הם ואמרי' תרי ותרי. **והריטב"א** דחה דלא עדיפי מבחייהם.

קמז) **בא"ד וא"ת וכו' אמאי לא מהימני בתראי במיגו[מב] דאי בעו פסלי לקמאי בגזלנותא[מג] וכו'.** וכה"ק **תוס'** (ב"ב לא: ד"ה וזו, וב"ק עב:). **והתו"י** (ותוס' ב"ב לא: בחד תי') כת' עוד דהוה מיגו במקום עדים[מד].

ותוס' (ב"ק עב:) כת' דקצת דמי למיגו במקום עדים, שהרי יש עדים כנגדו. ואע"פ שיש עדים עם המיגו אין בכך כלום[מה]. **והאחרונים** (ש"ש ו כב, ורע"א ק קלו) ביארו דס"ל דל"מ חזקת אומדנא להכריע במקום תרי ותרי[מו].

ורע"א (לעיל יח:) כתב דתוס' דידן פליג, וס"ל דמהני הכא מיגו, כיון דאף הם עדים, אף דמיגו במקום עדים ל"א.

קמח) **שם. והרמב"ן** תי' דעדים לא מהימני מדין מיגו, ואם בתורת עדות לא מהימני, ל"מ מיגו[מז]. דלא האמינתם תורה בכך. וכעי"ז כתב **הרמב"ן** (ב"ב לא:, והריטב"א לעיל יח:). **והקוב"ש** (ב"ב קכא) ביאר דהמיגו לא תוסיף כח יותר מכח עדות, ולא נאמר מיגו אלא במי שבלא"ה אין לו דין נאמנות. וביארו דנכלל בגזיה"כ של עדות דעד נאמן רק ע"פ גזיה"כ דידיה[מח]. אבל יש **אחרונים** שהביאו את דברי הרמב"ן דל"מ מיגו אלא לבעלי הדבר. ועדים אינם בעלי דבר.

לט. אבל מהדין היה לנו להאמין לאחרונים שהרי אינן באין לזייף חתימתן אלא מגרעין השטר בפסול אחר.

מ. וא"כ אף שנאמנים לפסול את עדים לשאר עדות, מ"מ השטר שכבר חתמו אינו נפסל. א"נ במקום שהעדים לפנינו ונפסלין מכאן ולהבא, ה"ה למפרע. אבל כשכל הנידון על השטר שהיו ל"מ.

מא. אבל **הגר"א** (מו פ) ציין דתוס' לא ס"ל כן, דהא בברייתא הוזכר 'ומתו', ותוס' לא תי' כן. [וצ"ב דכיון דעכשיו מתים לפנינו, מה מהני לי כשרותם. או היו פסולים. וצ"ע. ומשמע דכיון דהם פסולים נחשב דהעדות בטילה. אבל כשהם כשרים, מהני עדותם שמתחילה].

מב. וע"ד הא דמבואר (לעיל יח:) דמהני לעדים מיגו [הפה שאסר], להכשיר עדותם. ואף דבעלמא ל"מ מיגו של אדם אחר שאינו בעל הממון, גבי עדים מהני.

מג. **והרמב"ן** כתב דאין להקשות משום מיגו שיזימו אותם, דיראים פן יזומו אף הם.

מד. **ותוס'** (ב"ב הנ"ל) כת' דמיגו במקום עדים לא אמרי'. ועוד דמיגו לא יוכל לסייעם יותר מב' עדים, דתרי כמאה. **והמהרש"א** (שם) מחק תיבת 'ועוד', דהוה המשך תי' א'. [וכ"ה **בתוס' רא"ש** סנהדרין כז:]. אבל **ברשב"א** (ב"ב) מבואר דהוה ב' תי'.

והקוב"ש (ב"ק מט) ביאר דנח' בגדר תרי כמאה. דלתי' הא' לעולם העדים הוה רק כתרי, ואף כשמוסיף אומדנא ל"מ במקום עדים, דאינו יותר מ'תרי'. ובזה תי' בתי' הב', דאף אי הוה יותר, מ"מ אף העדים יש להם דין ב' כמאה, והעדים עומדים כנגד.

מה. ותוס' (ב"ק) הוסיפו דהא דמהני מיגו בשטר שאינו מקויים (לעיל יח:) הוה הפה שאסר ולא גדר מיגו. וע"ע מש"כ שם.

מו. ואף לצד דתרי ותרי ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מוקמי' אחזקה, ה"מ חזקת דין. אבל ל"מ חזקת אומדנא. **ורע"א** ביאר דמיגו הוא דרך הוכחה ובירור, והוי רק כמו אנן סהדי מדלא טעין הכי. ולא עדיף מסהדי ממש ואמרי' דתרי כמאה.
אך **השער משפט** (מו יד) כת' דמיגו דהבע"ד עצמו יהני אף במקום תו"ת, ורק לעדים ל"מ. [וע' קוב"ש ח"ב ד].

מז. אבל כשהם נוגעים בדבר, מהני מיגו לסלק הנגיעה [כדאיתא בקידושין מג].

מח. [אמנם היכא דידוע לכל כתבו תוס' יבמות פח. דלא

קמט) **זאת אומרת**[מט] **הכחשה תחילת הזמה. בפשוטו**

כוונת הגמ' למח' (ב"ק עג:, ובלשון זה) דעדים שהוכחשו ואח"כ הוזמו, דלמ"ד תחילת הזמה יש להם דיני הזמה [ולא אמרי' דהעדות כבר נתבטלה, דההכחשה הוה תחילת תהליך ההזמה].

ולפ"ז הגמ' (כאן) נקטה דכיון דהוה 'תחילה' להזמה באי בפניהם [ואף תחילת הדבר הנידון בפניהם]. **והקוב"ש** (נג) הק' אמאי הוה טעם שלא לקבל ההכחשה שלא בפניו. דהטעם דאין מקבלים הזמה שלא בפניו הוה משום דעי"ז מתחייב ממון ועונש. ובהכחשה אינם מתחייבים[נ]. **ורע"א** הק' דבסוגיין מתו העדים ולא יבואו לידי הזמה[נא], ואמאי בעי בפניהם. [ואף אי בעלמא הכחשה תחילת הזמה, הכא לא הוה תחילת הזמה].

אבל **הריטב"א** כתב דתחילת הזמה, לאו דוקא, דהא אין הזמה באה אחר הכחשה. אלא לומר דהוה **קצת** הזמה[נב], שאומרים שהעידו שלא כדין, אף הכחשה על גופם שאומרים שהעידו שקר.

דף כ.

קנ) **כך אין מכחישין את העדים אלא בפניהם. רע"א** הק' דבגמ' (ב"ק קיב:) איתא דהיכא דהעדים חולים וכדו', דהוה פסידא, מקבלים עדות שלא בפניו[א]. וכ"ש הכא דכבר מתו העדים[ב].

קנא) **אמר רב נחמן אילו וכו' השתא דליתנהו קמן דלמא הוה מודו. הקוב"ש** (נג) הק' מה מקש' רב נחמן, דאי ס"ל דהם אינם בע"ד בהכחשה, א"כ ל"צ ק"ו. ואם הם בע"ד, א"כ מה מהני ק"ו. **והרא"ה** ביאר דאין חילוק בין הכחשה להזמה, אלא דלא עבדינן מעשה ע"פ עדותן.

קנב) **דאילו הוה קמן הוה מודי**[ג]. צ"ב מה מהני הודאתו, הא אינו חוזר ומגיד. **והשער המשפט** (כט ב) הביא מכאן דבמקום תרי ותרי העדים יכולים לחזור בהם[ד].

תו"ת - אוקי נכסי

קנג) **מידי דהוה אנכסי דבר שטיא וכו' ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא.** [משמע דהגמ' מביאה דוגמא דבתרי ותרי אזלי' בתר חזקת מרא קמא. ע' בסמוך]. **והגמ'** (יבמות לא.) מוכיחה מהא דבר שטיא דתרי ותרי ספיקא דרבנן. ומדאורי' מוקמינן אחזקה[ה], וע"ע **תוס'** (לקמן כו:) דהאריכו בזה.

והמהרש"א (לקמן כו:) כת' דדוקא באיסורין אמרי' דמדרבנן תרי ותרי הוה ספק [ולא סמכינן אחזקה]. אבל בממון הוה חומרא לזה וקולא לזה, ולכן לא תקנו[ו]. וכ"כ הגר"א (לד ס), ורע"א (בשו"ת קלו בסופו[ז]).

אבל דעת **הרמב"ן** (קידושין סו. וכ"מ, ע' בסמוך ובמלחמות לקמן כב.) דלמסקנא תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ול"מ חזקה מדאורייתא[ח]. [וגרס באופ"א במסקנת

אמרי' תרי כמאה. וע' לקמן כב. וכב:. ומ"מ חזקת אומדנא בעלמא ל"מ].

מט. השיטמ"ק (ב"מ קב., צויין בגהש"ס) הביא כלל בשם **רבינו סעדיה גאון** דכל היכא דאיתא 'זאת אומרת' הוה הלכה. והביא מסוגיין. [וצ"ב דבסוגיין נדחה דבר זה].

נ. וצ"ל דנחשב שהעדים יש להם דין בעל דין בהכחשה, משום סברת תחילת הזמה, ומש"ה אין דנים אותם שלא בפניו.

נא. וכן ילה"ק דכשטוענים שהיו קטנים, ובזה ל"ש הזמה. וע"ע מהר"ם שיף ומצפ"א.

נב. וכ"כ **המאירי** דהכחשה דסוגיין, דאמרי' פסולי עדות הם, הוה ממין הזמה.

א. ורע"א (שם בשו"ת ק קה) נסתפק בהא דבמקום פסידא מקבלים עדות שלא בפניו, האם הוה דאורייתא. או תקנה מדין הפקר בי"ד.

ב. ועי"ש מש"כ בזה. ועוד תי' **הצמח דוד** (על רע"א קה) דדוקא במקום פסידא התירו, והכא הוה מניעת רווח.

ג. והרש"ש הק' אדרבה נימא אילו הוה לפניהם לא היו האחרונים מעיזים להכחישם. ותי' דהוה כעין ק"ו, וקי"ל אין עונשין מהדין. וצ"ב.

ד. אך הביא מ**הריב"ש** (רסו) דאינם יכולים לחזור בהם. [וכ"מ **בתוס'** (לקמן כב.) דכשיש עדים על גזלנות אינו יכול להתברר לעולם, דתרי כמאה. ואילו לדברי השער משפט יוכל לחזור בם].

ה. ותוס' (עירובין לו.) הביאו דמדאור' מוקמי' בתו"ת אחזקה, ומקורם מכתובות ב., והיינו מעשה דבר שטיא.

ו. אבל **המהרש"ל** (כו:) כתב באופ"א.

ז. אבל **השואל** (ברע"א שם) דן דבסוגיין מהני חזקה בתו"ת, כיון דיש חזקת כשרות [של העד בשטר], וחזקת ממון. [והביא דבגמ' (עירובין לו) מבואר דתרי חזקות מהני בתו"ת].

ח. אבל **בחי' ר' שלמה** (ח) כתב דאף הרמב"ן קאי למסקנא דתו"ת ספיקא דרבנן, אלא דהחזקה אינה יכולה להכריע את הספק. דע"כ הספק במקומו עומד. ואף דהדין [למ"ד ספיקא דרבנן] דאין להוציאו מחזקתו. אבל מ"מ אם בא אחר ותופסו

הגמ' שם]. אך מ"מ נקט דבמקום תו"ת מוקמינן את הקרקע בחזקת מ"ק[ט].

והר"ן (לקמן כב. ט: בדה"ר בשם אחרים) כת' דלא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי להוציא מתחת מוחזק[י]. אבל מדאורייתא מוקמינן אחזקת מ"ק, כיון דאי"צ להוציא כלל.

והאחרונים ביארו דשורש הנידון האם תרי ותרי הוה ספיקא דאורייתא או דמוקמינן אחזקה, דלצד ספיקא דאורייתא אמרי' דאף החזקה ל"מ יותר מב' עדים. [וע' מה שהו' בזה לעיל]. ומ"ד ספיקא דרבנן ס"ל 'אוקי תרי', **והקצות** (פז ח) ביאר דאמרי' תרי ותרי כמאן דליתא דמי[יא], והדר דין חזקה.

והאחרונים כת' דמ"מ מסתבר דדוקא חזקה דמעיקרא מהני במקום תו"ת. אבל חזקת אומדנא ל"מ דהוה בגדר ראיה, ובתרי ותרי דמסלקים כל הראיות[יב]. וכמ"ש **תוס'** (הנ"ל) גבי מיגו[יג].

ועוד כתב **הקוב"ש** (ח"ב ב ד) דל"ש גדרי הכרעת הדין במקום תו"ת. אלא דגדר החזקה הוא דאין להוציאו מחזקתו, ואף במקום תו"ת א"א להוציא הדבר מחזקתו. והביא דיש ב' גדרי חזקה, דבלא תרי ותרי מהני להכריע את גוף הספק, אבל במקום תו"ת הדבר מוכרח להשאר בספק, דל"ש 'ודאי' נגד עדים[יד]. אבל מ"מ אין להוציאו מחזקתו[טו]. [ויסוד חילוק זה דיש ב' גדרי חזקות הביא מדברי **האחרונים** (לעיל יד.) גבי אלמנת עיסה, דל"ש חזקה האם להכריע על בת העיסה, כיון דשורש הספק לא הוכרע].

קנד) **שם. מידי דהוה. רע"א** הק' דבסוגיין איירי במטלטלין תחת ידו, ולאיזה צורך הביאו הא דבר שטיא. ופשיטא שמספק אין מוציאין. **ורע"א** הביא **דרש"י** (ד"ה אוקי) רמז לזה, ואם קרקע היא תעמוד בחזקת מוכר. ובזה הביאו מדברי בר שטיא, שמוציאין מיד המוחזק בקרקע, מעמידים ביד המ"ק.

אך רע"א הק' דבקרקע המ"ק מקרי מוחזק, ואינו מדין הכרעת חזקה דמעיקרא. ומשמע בסוגיין דלמ"ד ספיקא דאורייתא מסלקין אף למ"ק, ואין מוציאין מיד התופס.

ורע"א תי' דלמ"ד ספיקא דאורייתא מסלקין לכל החזקות, ואפי' חזקת המוחזק. א"כ הדין יהא דיחלוקו, דליכא מוחזק[טז] [ואפי' לרבנן, וכמ"ש תוס' בב"מ]. וע"ע **חי' ר' שלמה** (ח).

קנה) **אבל ל"ל חזקה דאבהתיה אמרי' כשהוא שוטה זכן וכו'.** ושוטה אינו קונה כלל. **ותוס'** (סוכה מו: ד"ה דינוקא) כת' דשוטה גרע מקטן, ואף דקטן קונה ע"י דעת אחרת מקנה [אף מדאורייתא, ע' תוס' סנהדרין סח:], אבל שוטה ל"ק כלל.

אבל **הרא"ש** הביא בשם **הרמ"ה** דאיירי הכא דוקא דרך מכר[יז], אבל נכסים שנתנו לו במתנה [וזיכו ע"י

אין להוציאו מידו, דכיון דבתו"ת לא הוכרע הספק, אדרבה אין להוציא מיד המוחזק דהשתא. [וכ"ז אף למ"ד דמהני חזקות באיסורין].

ט. ולפ"ז מסקנת הגמ' (ביבמות) פליג בסברא זו, האם יש ראיה מחזקת מ"ק דממון, לחזקה קמייתא באיסורין. [ויש שפי' דנח' בגדר חזקת מ"ק האם גדרו 'מוחזק' או חזקה דמעיקרא. ע' קוה"ס א ה, רע"א שם, קובה"ע כז, שער"י ה יד].

י. וכן ל"מ החזקה להוציא אשה מתחת בעלה.

יא. ותוס' (ב"ב לב:) העלו צד דתו"ת כמאן דליתנהו, ולכן מעמידים אחזקה. משא"כ בספיקא דדינא. וכתבו דדוחק הוא [ולכן הכריעו דאף ספיקא דדינא מעמידים על חזקת מ"ק]. [ומבואר דבס"ד נקטו דחזקה מהני להכריע בתו"ת, כיון דכמאן דליתא. אבל ספיקא דדינא ל"ש להכריע. [ובזה חזרו בהם].

יב. וכן **הש"ש** (ו כב) נסתפק האם אזלי' בתר רוב בתו"ת [או דאמרי' דמדרבנן הוה ספיקא]. וכתב דתרי סהדי עדיף מרוב, ודוקא חזקה מהני להעמיד על חזקתו. ורוב אינו מכריע במקום עדים.

יג. ורע"א (שו"ת ק קלו) דחה די"ל דמיגו הוה הוכחה ובירור, ואנן סהדי לא עדיף מסהדי ממש. אבל גדר חזקה להניח הדבר כמקדם, ולא ישונה דבר. ועד"ז נסתפ' האם מהני חזקה דא"א פורע תו"ז במקום תו"ת.

יד. ודומה לזה כתב **החמד"ש** (לקמן כב:) ליישב את דעת **רש"י** (קיד' סו., ע' תוס' לקמן כו:) דל"מ חזקת אמו של ינאי, כיון דהוה תרי ותרי. דחזקה בעלמא הוה בתורת בירור. אבל במקום תו"ת ל"ש בירור, אלא דגזיה"כ של הנהגה. ובאופן הזה ל"ש דחזקת האם יהני לבת.

טו. ולא ביאר לנו במה פליג מ"ד ספיקא דאורייתא [ומשמע כיון דהעדים כמאן דאיתנהו, ל"ש נידון על המציאות, והעמדת המציאות הוה על העדים. ול"ש בזה חזקה כלל].

טז. ומבואר בדבריו דנקט דתו"ת נחשב דררא דממונא. **והאחרונים** העירו דבדברי **הראשונים** (ב"ב לא.) מבואר דנקטו דתרי ותרי לא נחשב דררא דממונא. [ואפשר דתליא במ"ד ספיקא דאורייתא או ספיקא דרבנן].

יז. והרמ"ה ביאר דבמקח צריך שהלוקח יתחייב לו בדמים, והמוכר מקנה ע"ד כן. ומש"ה זכיית המקח אינה באה מכח

אחר[יח]) קנה קנין גמור.

קנו) **שם. ל"ל חזקה דאבהתיה**[יט]**. פרש"י** בקנייתו כך מכירתו, ואין חזקתו חזקה לבטל מכירתו. וצ"ב דאי ל"ק השוטה, א"כ הוא שייך למוכר, ואמאי זכה הלוקח. **והרשב"א** כת' דאף דהמוכר אינו חוזר בו [ותובע ממנו]. מ"מ כיון דאילו בעי מצי הדר, נמצא דאין נכסים אלו מוחזקים ביד בר שטיא. הילכך כי מזבין כשהוא שוטה לא מצי הדר ביה.

והריטב"א ביאר דכיון דאין לו ראיה ברורה שלקחו, דכל שאין לתובע ראיה וחזקה לא מוציאין מהמוחזק בו[כ]. [דבעינן עב"פ שיוחזק בידיו, ועי"ז דנים שהוא המר"ק]. וצ"ב דהכא היה תח"י [ויתכן שקנאו בשעה שהיה חלים]. וצ"ל דהחזקת השוטה[כא] לא נחשב ראיה כלל שקנאו[כב], ולא נחשב החזקת בעלים[כג].

אבל **הר"י מגאש** (הו' בשיטמ"ק) כתב דכיון דקנאו כשהוא שוטה, אפילו נתברר ששוטה היה בשעה שמכרו מכירה הוא שכשם שקנאו בשטות כך מכרו בשטות[כד]. [וצ"ב דשוטה ל"ק אפי' מדרבנן. אלא דאפ"ה המוכר אינו מקפיד ותובע, ועומדת ברשות המוכר בלבד עד שיהא גם הלוקח בר דעת וראוי להקנאה. דאם אין בו דעת להתחייב בדמים, והמוכר לא יוכל להוציאן ממנו בדין לא גמר ומקני ליה. [משמע דאף אילו לבסוף העמיד לו המעות ואכלום, מ"מ לא גמר ומקני. אך יל"ד היכא דהשוטה שילם קודם המקח אמאי ל"מ. ואפשר דכיון דהמוכר לא זכה במעות, חושש שמא האפוטרופוס של השוטה יתבע המעות ממנו. אך היכא דהמוכר אכל את המעות קודם המכר י"ל דמהני].

והקצות (רלה ד) הביא מהרמ"ה דל"מ תורת זכייה במכר [דמקח אינו קונה עד שיהא לו דעת בנתינת דמים]. ומש"ה ל"מ שקטן יקנה דרך מקח [לולי תקנת פעוטות]. אבל הביא דהרמב"ם ושו"ע (שם כג) נקטו דיש תורת זכיה במכר. [והעירו דכ"כ הרא"ש (ב"ק ו יב) דמהני תורת זכין במכר. אך יש לחלק בין שוטה שאינו יכול להתחייב להעמיד מעות].

יח. וביאר דזכין לאדם שלא בפניו, ואית לשוטה זכייה ע"י אחר, מידי דהוה אקטן דאית ליה זכייה הואיל ואתי לכלל דעת (וכדאי' ב"מ עא:). וגם זה היה עתים חלים.

והמחנ"א (זכיה לב) **והקצות** (רמג ו) דייקו דבשאר שוטה ל"מ זכין ע"י אחר, אלא בעיתים חלים. ודלא **כרמב"ם** (זכיה ד ז) דמהני זכין ע"י אחר עבור שוטה. **והנתיבות** (שם י) ביאר דכל שוטה נחשב אתי לכלל דעת, דאילו ישתפה יהא לו דעת. [ואי"צ שיהא עומד לזה].

יט. משמע דהיינו שלא ידוע דיש לו חזקת אבהתיה. ואף מה שהוא מוחזק תח"י ל"מ להוכיח שירש מאבותיו.

כ. **והמהרי"ט** (א קכו) למד דה"ה כל שחזקת הראשון מסופק. דמאן לימא לן שהראשון קנה דצריך להוציא מידו. [ועוד כתב דהוה תרי ספיקי לטובת הלוקח]. ועפ"ז דן בעודר בהפקר, שספק זכה אינו מוציא מידו [ודלא כרא"ש פ"ק דב"מ. וע"ע קוה"ס ח ג,ד].

כא. אמנם אם יש עדים שראו תחת ידו בעודו חלים, לכאורה פשיטא דמהני. וצ"ע דלא הוזכר כן בגמ'. [**והרש"ש** הק' אמאי לא העמידו דיש עדים שקנאו כשהוא שפוי. ועוד תימה כיון דיש עתים שיכול לקנות בהיתר גמור, אמאי לא נימא דחזקה שהגיע לידו בקנין כדין].

כב. ומבואר בלשון הגמ' דאף אם טוען שירש מאביו ל"מ, עד שיביא חזקת אבותיו. ול"מ החזקת השוטה אפי' להוכיח דהוה שלו מעולם.

כג. [וע' **קצות ונתיבות** (קלג) בענין החזקת קטן].

כד. וכתב דהא דמיא להדהיא דתנן לענין חרש שנשא פקחת כשם שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה.

כה. ואפשר דהלוקח קנה מכח המוכר לו. א"נ אינו של הלוקח [והמוכר הראשון יכול להוציאו ממנו. אבל כל זמן דאינו מוציאו עומדת ברשות לוקח].

השוטה. ובזה אמרי' דכיון דהוציאו מרשותו אין לו זכות עליו[כה]].

והר"ן כת' דאם קנאו מהראשון בשטר, אמרי' חזקה דאין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול, ועי"ז נחשב מוחזק. אבל **הריטב"א** חלק דחזקה זה אמרי' על המוכר והעדים, ולא על הלוקח. [והו' בהג' רע"א חו"מ רלה כא].

קנז) **תוד"ה ואוקי.** אלמא תפיסה דלאחר ספיקא לאו כלום הוא. דכיון דבשעת לידת הספק הראשון מוחזק, הוקבע בתורת ודאי דהוה שלו. ודין מוחזק של הראשון מהני להוציא מתפיסת השני. **והאחרונים** דנו האם הטעם דכבר הוכרע הדין, ואמרי' קם דינא. או דכיון דהוכרע ע"פ מוחזק של הראשון, החוטף ממנו לא נחשב 'מוחזק', אלא גזלנות בעלמא. [וע"ע קובה"ע עא].

אבל **הרמב"ם** (בכורות ב ו, ושו"ע יו"ד שטו) פסק דתקפו כהן אין מוציאין מידו. וס"ל דבכל ספיקות מהני תפיסה.

והרמב"ן (ב"מ ו:) תי' דקי"ל דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, ולא אמרי' אוקי אחזקתו. ומאן דתפיס

תפיס במטלטלין[כו]. וכמו לענין איסורא דלא מעמידים על חזקה [דדעת הרמב"ן דתרי ותרי ספיקא דאורייתא ול"מ חזקה[כז]].

קנח) **בא"ד ומיהו אהיא (ב"מ קב:) וכו' איכא למימר אודויי אודי ליה.** [דנחשב הודאה שהאמת כדבריו[כח]]. **והאחרונים** (פלפולא חריפתא ב"מ א פ) הק' דבגמ' (ב"מ קב:) מבואר דסברת שמואל משום דתפס.

ותוס' (ב"מ ו:, ועוד ראשונים) תי' דכיון דנכנס בהיתר מהני. [דתפיסה ברשות עדיף[כט]]. **והתומים** (תקפו כהן מד) כת' דאף כוונת התוס' דידן דהודה ונתן לו רשות לתפוס. [והוה תפיסה ברשות].

קנט) **בא"ד וי"ל אבל הכא שטוען ברי מהני תפיסה.**

וכ"כ הרא"ש (כאן, וב"מ א יג) דבטענת ברי מהני תפיסה. דכיון שטוען ברי ומוחזק בה אין לנו כח להוציא מידו. אבל מי שמסופק בדבר אם הוא שלו אם לאו לא מהניא תפיסתו לאפוקי מחזקת מ"ק[ל]. [**והקונ' הספיקות** (ב ב–ד) הביא דעות הראשונים אי מהני תפיסה בטענת ברי].

והרמב"ן (ב"מ, ולעיל טז:) הביא בשם **הראב"ד** דאיירי דתפס בלא עדים, ונאמן במיגו דלא חטפי. וכתב דברישא הוה מיגו במקום עדים.

אבל **הרמב"ן** (בב"מ) הק' דמ"מ יהא נאמן לתפוס את הממון כדין מלוה ע"פ, אף אם השטר פסול. **והריטב"א** כתב דכיון דטוען 'האי שטרא', והאי שטרא חספא בעלמא הוא ל"מ. **והר"ן** כתב דבסוגיין אינו טוען ברי [שחייב לו], אלא שמצא שטר זה בין שטרותיו. ולכן ל"ש מיגו כשאין לו טענה. [**ורע"א** ציין דמדברי הר"ן מבואר דע"י תפיסה שלא בעדים נחשב מוחזק, ואף שלא בתורת מיגו. ובזה פליג אריטב"א].

ועוד תי' **הרמב"ן** דהוה מילתא דעבידא לגלויי, ומהני תפיסה (כדאי' ב"מ קי.).

קס) **בא"ד וא"ת וכו' כל דאלים גבר ופריך וכו', ומאי קוש' דלרבנן דאמרי' הממע"ה היינו דינא דכל דאלים גבר, כיון דמהני תפיסה בטענת ברי.** וכה"ק **תוס'** (ב"ב קה.) דא"כ מהממע"ה היינו כל דאלים גבר וכו'[לא]. אך **הקוב"ש** (נה) תמה דהממע"ה הוה דין 'ודאי', ובתורת ודאי הוה שלו בשעה שהוא מוחזק[לב].

קסא) **בא"ד ועי"ל דהכא איירי כשתפס קודם שנולד הספק.** (וע' קוה"ס כלל ג). שעדיין לא נתעורר הנידון לפנינו.

והרא"ש הביא בשם **רבינו יונה** דל"מ תפיסה בחוב, דאמרי' מאן שם לך (וכדאי' לקמן צח.) [ולא חל גביית חוב ע"י תפיסה[לג]]. ואיירי דוקא שהלווה או בי"ד התפיסו קודם שבאו העדים. והביא בשם **הרמ"ה** דאף כשבי"ד התפיסו אמרי' אנן אחתינן ואנן מסקינן (כדאמרי' בב"ב לב.).

קסב) **בא"ד ורשב"א נראה לו להעמיד בשובר וכו'. ותוס'** (ב"מ ו:) כת' דכוונת הגמ' רק דאין קורעין את השטר, אבל ל"מ תפיסה. [ודלא כרש"י].

כו. **והריטב"א** ציין דכ"ד **הרי"ף** (ט. בדה"ס) שהביא מסוגיין 'אלמא לא אמרי' אוקי גברא אחזקתיה, ומוציאין ממון אפומיה'. [וע' לקמן כב.].

כז. אבל בגמ' (יבמות לא.) לפנינו למסקנא הוה ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מעמידים על חזקה. וכ"ד **תוס'** בב"מ (לקמן כו:). [והרמב"ן גרס ביבמות בענין אחר].

כח. **ותוס'** (ב"ב קה.) הק' דבבא באמצע החודש אמאי יחלוקו, ממ"נ אם הודה הוה הודאה בכל [עי"ש מהרש"ל מהרש"א ומהר"ם]. [ועוד צ"ב דהתם הלשון מצד עצמו מסופק, ולא תליא בכוונתם כלל, ובמה שייך הודאה].
והרש"ש הק' במה הודה, הרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף.

כט. **והקוה"ס** (ז א) הביא דדעת רוב **הראשונים** דמהני תפיסה ברשות. **והפוסקים** (ע' ס' תקפו כהן) האריכו לדון בדעת הרא"ש בזה. ובפשוטו מבואר בתוס' דידן דאף תפיסה ברשות ל"מ.

ל. [ולפ"ז כל החסרון בתפיסה בשמא, דכיון דאינו טוען ברי, לא נחשב מוחזק. ע' תוס' (לקמן עו:) דמוחזק בשמא לא נחשב מוחזק].

לא. והעירו דלמש"כ **הרא"ש** (ב"ב ג כב) דבכל דאלים גבר, מי שתפס ראשון זוכה, ול"מ שהשני יתפוס ממנו. א"כ לא דמי כלל. ומבואר **בתוס'** דלא ס"ל כן.

לב. וכתב דנפק"מ לענין 'לכם' דאתרוג. [ועוד נראה דלפק"מ לענין דאסור לחטוף ממנו, והחוטף עובר באיסור גזלן. ואף אי אהנו מעשיו, ועי"ז נחשב ברשותו, מ"מ לקח מרשות שאינו שלו. אבל בדין כל דאלים גבר לא הוכרע מעולם].

לג. **והרא"ש** חלק דהיינו לענין אם התייקר אח"כ, אבל נחשב מוחזק בספיקות. [**והאחרונים** האריכו בכ"ז].

קסג) **תוד"ה אלא.** כרב הונא וכו' זו באה בפנ"ע ומעידה וכו'. דמעמידים את העדים על חזקתם, ובאין בפנ"ע ומעידים (ע' לקמן כב.). אבל **הבעה"מ** (לקמן שם) כתב דהכא ל"מ חזקת כשרות דעדים, דכיון דמתו לאו אגופייהו דעדי השטר באים להעיד, אלא אשטר והוה תו"ת (וע"ע לקמן כב.). **והקצות** (מו כא) כת' ליישב ע"פ דברי **הרא"ש** (יט:) דאיירי אף במעידים שפסולין עכשיו. דכיון דנאמנים על גופן של עדים, והעדים ודאי פסולים, א"כ ל"ש חזקה. ורק על השטר הוה תו"ת[לד]. [אבל בפשוטו כוונת התוס' דמהני חזקת העד בנידון השטר. וא"כ לא תליא בדברי הרא"ש].

ודעת **תוס'** (לקמן כב.) דהיכא דב' עדים מעידים שהוא גזלן, וב' עדים מכשירים, מעמידים על חזקה [ואף לרב חסדא]. אבל דעת **הרי"ף ורש"י** (שם) דתו"ת ואינו מוציאין ממון, ואף לרב הונא. [וע"ע לקמן כב.]. **והרי"ף** (לקמן ט. בדה"ס) הביא ראיה מסוגיין דל"מ חזקת כשרות להכשיר.

קסד) **בא"ד קרובים משנולדו עד עתה שנתרחקו. והש"ש** (ג יז) הק' דמ"מ יש חזקת כשרות, משום חזקה דהשתא[לה]. וכתב דתוס' לשיטתם דל"ל חזקה דהשתא (ע' קידושין עט). **והקה"י** (כג ב) תי' דהא דידעינן דעכשיו נתרחקו ועשו תשובה הוה ע"פ עדות העדים בזה, א"כ אמרי' הפה שאסר. וא"א להחזיק שהם כשרים מעיקרא.

קסה) **א"ר אבהו וכו' נהי דהזמה לא הוה הכחשה מיהא הוה. פרש"י** לבטל עדותן. **הריב"ש** (רסו) דייק דהעדות בטילה בתורת ודאי. [ומהני החידוש של הזמה, דבתראי נאמנים יותר. ולא אמרי' דהוה תו"ת[לו]].

והריטב"א בשם **הרמ"ה** ביאר דמקבלים עדות לענין הכחשה, דהנידון על הממון, והעדים אינם בע"ד בזה. אבל הזמה העדות עליהם לעונשם, ולכן אין מקבלים שלא בפני בע"ד. ואם קבלו אינו כלום.

אבל **הריב"ש** (שם) כתב דאף הזמה שלא בפניהם מהני לפוסלם לעדות[לז]. [לח] **והש"ך** (ס"ס לח) פליג דמהני לפסול רק את העדות, אבל העד גופיה אינו נפסל, דבעי לפניו[לט]. **והמהרי"ט** (ב אה"ע לז) האריך לדון בזה.

והש"ך כת' דאף לדברי הריב"ש נפסל רק לעדות [דלא נחשב הפסד של העד], אבל אינו נפסל לשבועה אלא בפניו.

ובהג' **אשר"י** והמרדכי הביאו דהראבי"ה למד מסוגיין דאם קבלו עדות שלא בפני בע"ד מהני בדיעבד, כדאמרי' הכא הכחשה מיהא הוה. והביא דיש דוחין דכל עניני הזמה חידוש, ולא גמרי' מיניה. **וריב"א** הוכיח דלא הוה עדות בדיעבד, אלא דהכחשה הוה חוב לבעל דין, ולא הוה חוב העדים כלל.

קסו) **אלא משטר שקרא עליה ערער, והוחזק[מ]. פרש"י** דאל"כ חיישינן שהיא מזוייף.

והרא"ש כתב דלאו דוקא שקרא ערער, וה"ה כשהוחזק בבי"ד בלא ערער. אלא שבימיהם לא נהגו לקיים שטרות בבי"ד אא"כ יצא ערער.

קסז) **אמרי נהרדעי וכו' אלא מב' כתובות וכו'. הראשונים** (רמב"ן ורשב"א) כת' דיל"פ דבלא

לד. אבל העירו דה**תוס' הרא"ש** (כאן) הביא את דברי התוס' כצורתם [ואף דפליג לעיל אדברי התוס'].

לה. **והש"ש** (ג ט) כתב דמוכח הכא דלא אזלי' כלל בתר חזקה דהשתא בתו"ת.

לו. אבל **הנוב"י** (אה"ע ק עב) הביא **דברמב"ם** (עדות יח ה) משמע דהוה ספק, שכתב אין כאן עדות שהרי הוכחשו זה את זה.

לז. והביא עוד מדברי **הרמב"ן** (בסוגיין, לעיל יט:) דיכולים להעיד על עדי השטר [שמתו] שהם גזלנים, שלא בפניהם. ואף מה שהביא **הרמב"ן** (ע' לעיל) דכיון דמתו אמרי' דאמנה שבשטר מעידים. היכא דחיים וליתא קמן, יכולים לפסול.

לח. [ויל"פ דהכחשה פוסלם לעדות, משום שבי"ד ראו שהעידו שקר. ולא נחשב שהעידו נגד העדים, והו' רק בירור שהוא שקר. וע"ע כב.].

לט. וכת' **הש"ך** דמ"מ לפסול בגזלנות יכול לפסול [וכרמב"ן הנ"ל], דמעיד על גופו של עד. [וצ"ב. וכ"כ **הנתיבות** (מו כב) דאף לריב"ש בגזלנות אינו נאמן, דעל גופם של עד. ורק בהזמה דעיקרו הוה הכחשה על המעשה].

מ. **והרי"ף** גרס אא"כ הוחזק בבי"ד. משמע דאם לא קרא ערער מקיימין אפי' מא'. [וע' **בראשונים** אי פליג אמ"ד בסמוך דבעי ב'].

והרא"ש תמה דפשיט', דכיון דיצא ערער [ולא הוחזק] א"כ חיישי' שהוא מזוייף והאיך יקיימו ע"י. [וע' ר"ן].

הוחזקו בבי"ד מקיימין דוקא מב', אבל בהוחזקו בבי"ד מקיימין בא' [ולא פליגי]. ועוד הביאו בשם **הראב"ד** דלעולם צריך לקיים מב' שטרות, כדי שיהא כב' עדים על כל חתימה. [**והרשב"א** חלק דאין זה טעם נכון].

קסח) **אבל מיד עצמו לא וכו' דלמא זיופי מזייף.**

פרש"י הסתכל בכתב, וכוון וזייף. **והראשונים** הק' א"כ כל שיש לו כתב או שטר[מא] של העד, ניחוש שמא זייף [אף אם השטר שממנו מקיים יוצא מתח"י אחר].

והרמב"ן ורשב"א פי' דחיישינן שמא זייף את כולם, הואיל ולא הוחזקו. ואע"פ שאכלום בשופי, שמא אקראי בעלמא או שיש לו שטר אחר. וקוש' הגמ' מתח"י אחר שמא כיוון וזייף אות באות. ובזה הגמ' מתרצת דלא חיישינן כלל שיכוון שיהא דומה לגמרי.

כותב אדם עדותו בשטר

קסט) **כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה.**

פרש"י על חתיכת קלף. [דאינו 'שטר' ע"פ דין]. ואפ"ה יכול להעיד ע"פ, היכא שזוכרו וכו'.

ותוס' דנו אמאי לא חשיב שטר. האם עד א' לבד לא נחשב שטר. או דאין כאן דעת המתחייב. או דלא נעשית בלשון שטר. **והרי"ף** (יבמות ט. בדה"ס) כתב דשטר שהוא תחת יד העדים לא נחשב שטר. ורק בשעה שמסרוה אמרי' כמי שנחקרה עדותם בבי"ד[מב].

והרי"ף הביא בשם **רב האי גאון** [שלמד דסוגיין איירי] שנמסרה לו עדות בקנין, ונשתהה כמה שנים ולא כתב שטר, יכול להעיד אחר כמה שנים. ואינו חושש שכבר נפרע כו'. **והרי"ף** הק' דדיוקא דרבא לא נתפרש לפ"ז. ועוד הביאו **הראשונים** דבתוספ' ל"מ כדבריו.

והרמב"ן כתב דאף בעיקר הדין יל"ד אמאי לא חיישינן לפרעון, דהא המלוה את חבירו בקנין אי"צ לפורעו בעדים[מג]. ולכן אין כותבים אלא תוך זמנו. **והרשב"א ורא"ה וריטב"א** חלקו דכיון דנמסר לעדים שליחות לכתיבת השטר יש להם לעשות כמו שצווהו [וכן בקנין, דקנין לכתיבה עומד]. ואף הלווה לא יפרע אלא בשובר.

ותוס' (בסו"ד, **והרמב"ן ורשב"א**) הביאו פי' נוסף בסוגיין ע"פ **הירושלמי** כשמעידים לקיים השטר, האם צריכים לזכור את העדות. [ויתבאר בסו"ד התוס'].

קע) **רש"י ד"ה שזוכרה.** נזכר קצת מעדותו. **והבית יעקב** דייק דסגי שזוכר מקצת, כיון דזוכר לבסוף, וכה"ג לא נחשב מפי כתבם. וביאר דמפי כתבם הדבר אמת אלא גזיה"כ דא"א להעיד ע"פ, וע"י שזוכר מקצת לא הוה כל העדות מפי כתבם. אבל **הרמב"ן ורשב"א** משמע דבעי לזכור [הכל] מעצמו.

קעא) **תוד"ה ורבי יוחנן.** אבל אם אין זוכרה כלל לא דמפיהם ולא מפי כתבם (כדאי' יבמות לא:). **והגר"ח** (עדות ג ד) הביא **דהרמב"ם** (עדות ח ה) כתב דהוה כעד מפי עד.

והגר"ח ביאר דצריכי לתרוייהו, דאם באנו לדון דע"י שמעיד הוה כאילו מביא השטר לבי"ד, בזה אין חסרון עד מפי עד, אלא דהוה מפי כתבם. אבל אם נאמר שמעיד ע"פ מה שנודע לו ע"פ השטר, בזה הוא מעיד בע"פ בבי"ד ול"ש עדות בכתב, אלא דהוה עד מפי עד. [וע"ע ברכ"ש יבמות טו].

קעב) **בא"ד וא"ת וכו' אי דאיכא סהדי ידעי וכו', אלמא לא חשבינן ליה מפיהם ולא מפי כתבם וכו'.** ותוס' (בתי') פי' דנעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד, והוי כאילו מעידים ראינו עדות שנחקרה. משמע דפשיטא לתוס' דיכול להעיד שראה עדות שנחקרה בבי"ד. ובפשוטו הטעם דע"י שנחקר העדות ונתקבל בבי"ד, נחשב בירור על עצם המעשה. ומעידים על ידיעת המעשה. [וע' בסמוך].

מא. אבל **התוס' הרא"ש ומרדכי** כת' דבשטר לא חיישינן, דאין אדם יכול לכוון ללקט אותיות.

מב. **והראב"ד** (רי"ף שם) הק' דא"כ עדים שכתבו שטר, ונשתהה אצלם עד ששכחו העדות, ושוב מסרו אותו ליד בעלים, יחשב מפי כתבם.

מג. עי"ש שהביא ראיות לזה.

ועיל"פ דנחשב שמעידים על מעשה בי"ד, ואי"צ להעיד על גוף המעשה.

אבל **הב"י** (והרמ"א חו"מ ל יא) הביא בשם **מרדכי ישן** דעד שמעיד שראה עדים שנחקרו בבי"ד נחשב עד מפי עד [ואינו מצטרף עם עד נוסף].

והסמ"ע (שם לה) נקט דה"ה ב' עדים שמעידים הוה עד מפי עד. אבל **הט"ז** (שם) כתב דב' עדים מהני, והמרדכי איירי דוקא בעד א'. [ועד א' אינו מצטרף כה"ג, וע' מש"כ בזה לקמן כא.]. **והתומים וקצות** (ל י) הוכיחו כן מהא דיכולים להעיד על שטר, משום שנחקרה עדותו בבי"ד[מד]. [ועפ"ז כ' הפוסקים דא"א להעיד על ע"א בשטר].

קעג) **בא"ד וי"ל דחיישינן דלמא מסהדי בסתם כאילו זוכרין העדות וכו'. האחרונים** הק' דא"כ הוה חסרון עדות שקר, ולא משום דהו 'מפי כתבם'[מה] (וכדאיתא ביבמות שם), ולמש"כ התוס' הוה חסרון דעדות שקר. **והאחרונים** (ברכ"ש יבמות טו, שער"י ז כג) ביארו דהא דמהני להעיד על שטר שנחקרה, הוה משום שע"י עדותם נחשב כאילו מביאים את השטר לבי"ד, ובי"ד פוסקים ע"פ העדות ההוא. ובזה יש חסרון דבעד א' הוה מפי כתבם. [אבל לא אמרי' דכיון שנחקרה ונתברר בבי"ד, נחשב ידיעה שאפשר להעיד עליה].

דף כ:

קעד) **בא"ד ע"א בשטר לא חשיב שטר וכו' דומיא דספר מקנה וכו'.** דפרשת שטרות נאמר רק בב' עדים לאשווי שטרא. אבל **תוס'** (בתי' הב' 'א"נ אור"י') נקטו דשטר אי"צ ב' עדים[א]. וכ"ד **הרמב"ם** (מלוה יד י) דעד א' בשטר מחייב שבועה דאורייתא. (וע' בפוסקים נא א,ב וגר"א ח).

קעה) **בא"ד עדות מיהא הוי ויכול לשלוח כת"י לבי"ד וכו' כיון שהוא זוכר העדות.** [ודלא כפרש"י (דברים יט טו) דנתמעט מפי כתבם, שלא ישלחו בכתב עדותו לבי"ד]. **ותוס'** (יבמות לא: וב"ב מ.) **הביא דר"י** שמע **מר"ת** דנהגו לשלוח עדות באיגרת לבי"ד. והמיעוט מפיהם ולא מפי כתבם (גיטין עא.) הוה למעוטי אלם, דאינו בר הגדה.

ותוס' (כאן) כת' דכיון דזוכר העדות[ב]. **והנתיבות** (כח ו) ביאר דלא הוה הגדה עד שבא לבי"ד, ויכול לחזור בו, ולא עבר בלא תענה אא"כ בא לבי"ד[ג].

אבל **תוס'** (ב"ב מ.) כת' דבסוגיין אף כשאינו זוכר יהני להוציא כת"י בבי"ד, והא דל"מ היינו כשאינו מוציא בבי"ד. **והאחרונים** (ברכ"ש ב"ב מ, חי' ר' ראובן יבמות כח) ביארו **דתוס'** (ב"ב) סוברים דכיון דמהני עדות בכתב, ממילא נחשב שטר[ד].

והתומים כתב דעדות ע"י איגרת הוה עדות שלא בפני הבע"ד, ואין מקבלים אא"כ העד חולה או צריך לילך למדינת הים (ב"ק קיב:). דבפניו אינו מעיז, אבל בשעת כתיבה מעיז. **והנתיבות** (שם) חלק דבקריאת הכתב בבי"ד חשיב אז הגדה בפניו. והא דבעינן הגדה בפניו הוה גזיה"כ, אפי' בשור הנסקל, ולא משום דאינו מעיז. וגם כהעד אינו מעיז כשיודע שיקראו את הכתב בפני הבע"ד.

קעו) **שם. הקצות** (כח ו) הביא ד' שיטות בהא דמהני עדות שבשטר ואינו מפי כתבם. **א'** דעת

מד. [ואפשר דסברת הסמ"ע דשטר נחשב שרואה קבלת הבי"ד. ואילו בעדות בע"פ, אינו רואים 'קבלת' הדיין].

מה. **והקובה"ע** (כז ח) כתב דאה"נ כוונתו הגמ' דהעדות אינו כדין, דאין העדות מפיהם ומידיעתם, והלשון כולל ענינים מתחלפים.

א. **ור"ת** בתוס' (גיטין ב: ד"ה עד אחד) הק' דיש להוכיח מעיקר הגט דאין דבר שבערוה פחות מב'. **והגר"ח** (סטנסל קלה) תי' דצריך ב' עדים לעיקר הגט משום אשווי שטרא. [ויש שהביאו בשם הגר"ח דזה תי' התוס' שם].

ב. **והשער"י** (ז ט) דן האם סגי שזוכר בשעה שמוציאו מתח"י [וכדברי הרי"ף ביבמות]. או בשעה שיגיע לבי"ד [דאחרי שנתקבל העדות בבי"ד יכולים אחרים להעיד ע"פ. ויל"ד דעב"פ צריך להביא עדים שהגיע השטר לבי"ד]. או בכל שעה שדנים ע"פ השטר בעי שיזכור.

ג. וביאר דאח"כ עובר כשהגיע הכתב לבי"ד, כיון דעשה מעשה מתחילה ולא חזר בו עד שנגמר המעשה שלו. דהא כל עד יכול לחזור בו תוכ"ד וכשלא חזר בו חייב [אף דלא הוה 'מעשה'].

ד. **ותוס'** (שם) תי' עוד דשמא עד א' בכתב אין חשוב עדות, שאין שטר אלא בב'. ולכן צריך להוציאו בבי"ד.
[והך תי' ע"כ היינו בתורת שטר, דבעדות בכתב ודאי מהני עד א'. ולא מסתבר דכוונת התוס' כמ"ד דצריך ב' העדים להעיד תוכ"ד (ע' סנהדרין ל:). וע"כ דנקטו התוס' דכששכח העדות ל"מ

הבעה"מ[ה] (יבמות ט. בדה"ר) דכיון דהוה מדעת המתחייב הוה מפי כתבו. **ב'** דעת **הרמב"ן** (יבמות שם) דכיון דנכתב בנוסח שטר הו"ל כמי שנחקרה עדותן בבי"ד, ולא שייך בזה מפי כתבם. **ג'** דעת **ר"ת** דאין חסרון מפי כתבם במי שראוי להגיד. **ד'** דעת **הרמב"ם** (עדות ג ד) דשטר מהני מדברי סופרים [ואכמ"ל][ו].

ובהג' ברוך טעם ציין דהו"ל להביא **דהראשונים** (מרדכי קידושין תקע) **הביאו** דמהני שטר מדאורייתא מדכתיב וכתוב בספר וחתום והעד עדים. ויל"פ דכוונת הקצות לבאר ה'גדר' דלא נחשב מפי כתבם. ובודאי דגדר 'שטר' הוה כמי שנחקרה עדותו בבי"ד [ואף שטר ראיה] (כדלעיל יח:). ומ"מ בזה הק' הקצות מה הגדר דנחשב דיש בזה עשיית השטר, להחשב כמי שנחקרה, הא הוה עדות בכתב[ז].

קעז) **בא"ד וי"ל דלא חשיב שטר אלא כשעשוי מדעת שניהם.** אבל דעת ר"י בתי' האחרון דאי"צ דעת המתחייב.

והש"ך (לט ט, וכן הדרכ"מ כח ח) **כתב** דפי' אחרון של ר"י קאי כדעת ר"ת דמהני עדות בכתב, אבל למ"ד דל"מ עדות בכתב, לא נחשב שטר אא"כ הוה מדעת המתחייב[ח]. **והתומים** חלק דלא תליא בהדדי, ועוד דמשמע בלשון התוס' דהוה ב' מח'.

ורע"א (בשו"ע שם) **פי'** דכוונת הש"ך דלדעת ר"ת בשעת חתימה הוה עדות מעליא. ומש"ה כל שנכתב בנוסח שטר, תיכף הוה כנחקרה עדותן בבי"ד[ט]. אבל לרש"י לא נחשב עדות בכתב בלא דעת המתחייב, ול"ש נחקרה. ול"מ אא"כ בדעת המתחייב, דהו' שלוחם. וכ"כ **בחי' ר' ראובן** (יבמות כח) דלפ"ז דעת המתחייב אינו מהלכות 'שטר', אלא מהלכות מפי כתבם[י].

אך **רע"א** שוב הק' דאף לר"ת בשעת חתימה אינו הגדת עדות גמור, דהוה שלא בפני בע"ד ואפי' בלילה. וע"כ דשם שטר נחשב נחקרה, אף בלא גדרי עדות בעלמא. א"כ אף לדעת רש"י י"ל דבשטר מהני עדות בכתב.

ורע"א הביא **דתוס'** (ב"ב עז. ד"ה חוזר, ע"ע תוס' לקמן נה.) דהיכא דהמוכר אינו מפסיד כלום כותבים שטר. אף בלא דעת המתחייב. **והרמב"ן** (שם) חלק דאין כותבין שלא מדעת המתחייב. (עי"ש שא"ר). אבל **המשנ"ל** (מכירה ו טו) **פי'** דכיון דצווה מעיקרא נחשב מדעתו, ואינו יכול לחזור בו. [ועי"ש ברשב"א].

קעח) **בא"ד והק' הר"ש מוורדו"ן וכו' ומה מועיל [במחאה] כיון דלא נעשית מדעת המחזיק וכו'. ורבינו יונה** (ב"ב מ.) תי' דגמרינן מספר מקנה דבעי צווי בעל המעשה, ובמחאה ומודעא בעל המעשה עושה השטר [אפי' שהוא אינו המתחייב][יא]. **והריב"ש** (שפב) הביא בשם **הרא"ה** דשטר שנעשה בע"כ של מתחייב לא בעינן דעת המתחייב.

והנמוק"י (ב"ב כ. בדה"ר בשם הר"ן) כתב דצריך שיכתבו את שטר המחאה בלשון שליחות, אבל כתבו 'שמענו' פלוני שמיחה ל"מ, ואמר רחמנא מפיהם ולא מפי כתבם[יב]. וביאר דלא בעי דעת המתחייב משום דאין הדבר תלוי אלא בו [שיכתבו בלשון שליחות], אבל בשאר שטרות דהוה בינו לחבירו בעי דעת המתחייב.

קיום כשאינם זוכרים

קעט) **בא"ד ומתוך דברי הירושלמי וכו' פי' כשהעדים באים לקיים התימתם וכו'.** וכ"כ **הרמב"ן**

מדין עדות בכתב. אלא דתוס' כת' דלר"ת מהני מדין 'שטר', ובזה תי' דשטר דעד א' ל"מ, וכתי' הא' בתוס' כאן].

ה. **והקצות** ציין דכ"ד **רש"י** [ולא נתפרש היכן מצא כן ברש"י]. **ובהג' ברוך טעם** העיר **דרש"י** (גיטין עא.) כתב טעם אחר 'דאורחיה בהכי'.

ו. אמנם כמה **אחרונים** נקטו דשטר קנין מהני מדאורייתא אף לרמב"ם [אף לראיה], א"כ צ"ל כאידך תי'.

ועוד דעת **התומים** (הו' בסמוך) דכשעדיין זוכרים העדות מהני מדאורייתא אף לרמב"ם, ותקנו רק כשימותו העדים. וכדעת ר"ת.

ז. [והרי אף עדים שיכתבו לפני בי"ד לא מהני מפי כתבם].

ח. וכ"מ **בתוס' הרא"ש** (כאן), וכן מוכח **בתוס'** (ב"ב).

ט. והדין 'נחקרה' הוה סברא מהלכות עדות, וכיון דהוה עדות נעשית שטר. ואין סברא דתליא בדעת המתחייב. [היינו לצד דל"צ דעת המתחייב, ומ"מ בתוס' נסתפקו דאף דצריך דעת המתחייב מדין ה'נחקרה', ואם אינו מדעת המתחיב יהני רק כשעדיין זוכרים העדות].

י. [אבל הקצות (הנ"ל) הביא מדברי הרמב"ן דהא דבשטר אין חסרון מפי כתבם, הו' מחידוש דפרשת שטרות].

יא. וכת' כן אף בשטר קידושין [ועד"ז **הגר"ח** (אישות ג) תי' על קו' **האבנ"מ** (לב ד). וע' **אמר"מ** (יח ב) גבי גט].

יב. **והקצות** (קמו ג) ביאר כוונתו דעי"ז נחשב מפי כתבו [כבעה"מ]. **והאחרונים** העירו דבסו"ד משמע דהגדר הכא דהו' שטר התלוי רק בו.

והרשב"א לפרש ומעיד עליה, שזהו חתימתו, אפי' לאחר כמה שנים. ולרב הונא ל"מ קיום של העד עצמו אא"כ זוכר.

ותוס' ביארו דהיינו כדי להעיד על מנה שבשטר[יג] [והוסיפו דרבי (כא.) מודה כשזוכר העדות[יד], וע' לקמן]. אבל **הראשונים** נקטו דאף אינו מצטרף עם אחר. **והרמב"ן ורשב"א** כת' דכיון שהעדים עצמן אם אינן זוכרים נעשים כמכחישים העדות[טו]. ואע"ג דעדים אחרים יכולים להעיד לקיים חתימתם.

ותוס' הביאו דלר' יוחנן [אף לרבנן] צריך [ע"י השטר] לזכור את ההלואה [וע"ד דעת רש"י בסוגיה], ואל"כ מודו רבנן דעל כת"י מעידים ובעי ב'. (וכ"ד **הרמב"ם** עדות ח א[טז]). אבל **הראשונים** הביאו **דרב אחא גאון** גרס בדברי ר' יוחנן אע"פ שאינו זוכרה כלל. **והראשונים** ביארו דברי **הירושלמי** דר' יוחנן אתי כרבנן, דעדות כת"י ועדות מנה שבשטר הכל א'. ולכן מהני אע"פ שאינן זכורין כלל.

קפ) **שם. והרמב"ם** (עדות ח ד) פסק דאם העדים אינם זוכרים עדותם לא נתקיים השטר. והרי אלו כחרשים עד שיזכרו עדותם[יז]. אבל אם היה כת"י יוצא ממקו"א, מקיימין את השטר, ואין משגיחין על דבריהם. וביאר דשמא חזרו בהם, ואומרים כן כדי לבטל השטר, והוה כאומרים קטנים היינו (לעיל יח:). **והראב"ד** השיג דאינו סתירה במה שאינם זוכרים[יח].

ולכאורה משמע ברמב"ם דהטעם משום דאינם נאמנים, אבל אילו באמת אינם זוכרים, השטר בטל[יט]. **והש"ך** (מו לב) הביא **בה"ג** בשם **רב יהודאי גאון** דאפי' נתקיים השטר ממקו"א ל"מ, וחלקו עליו **רבנן בתראי** דאם נתקיים לאו כ"כ דמרע ליה לסהדותיה [וכמ"ש הרמב"ם] [ואינם נאמנים. אבל בעיקר הדין מודו].

והש"ך כתב דכיון ששכחו עדותם נחשב מפי כתבם, וקי"ל דל"מ עדות מפי הכתב. ואף דקי"ל דשטר הוה כנחקרה עדותם, מ"מ היכא שהעדים הם לפנינו ואינם זוכרים, העדים הוה כמו חרשים שאינו ראוי להעיד[כ], דיש חסרון מפי כתבם.

והאחרונים תמהו דעדות שבשטר נסתיים בשעה שחתמו, ובמה תליא בזכירתו אח"כ. **והנתיבות** (שם ט) ביאר דהרמב"ם לשיטתו דשטרות דרבנן, ולא תקנו אלא משום עדים שילכו למדינת הים[כא]. אבל כשהעד לפנינו בעינן שיהיו ראויין להגיד[כב].

והתומים (כח טז, **והשער"י** ז ט) כת' דהרמב"ם ס"ל כדעת ר"ת (הו' לעיל) דמהני עדות בכתב [מדאורייתא] כשהעדים זוכרים[כג]. ומש"כ **הרמב"ם** (עדות ג ד) דשטרות דרבנן היינו כשהעדים מתו, אבל

יג. אבל אם אינו זוכר יצרף עמו עוד א'. ולדעת **הראשונים** י"ל דאם העד עצמו אינו זוכר לא נחשב קיום כלל.

יד. אמנם ב**ראשונים** משמע דסוגיין כשזוכר שחתם, אף דאינו זוכר העדות

טו. [וצ"ב דאף אם מכחישים ואומרים חתמנו בשקר לכאורה ל"מ, וכמו אנוסים מחמת ממון [לעיל יח:]. ואפשר דהיינו כשזוכרים שעשו שלא כדין, אבל כשאינו זוכר אינו עדות כלל].

טז. דאסור להעיד על כת"י כשאינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בליבו זכרון כלל. דעל מנה שבשטר מעידים.

יז. והוסיף וכל מי שאינו דן כזה לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו. **והרמ"ך** (וכעי"ז **הראב"ד**) חלק דרבותיו וכל הגאונים לא דנו כדין זה, ויודעים בדיני ממונות.

יח. [וקצת משמע דהבין סברת הרמב"ם דאם אינם זוכרים נחשב הכחשה לשטר]. ועוד השיג דאפי' אין כת"י יוצא ממקו"א, אינם נאמנים לומר שהיה אמנה. [**והש"ך** השיג דהתם הטעם דמשויי נפשייהו רשיעי, דהוה עוולה (לעיל יט.). אבל אם שכחו אח"כ אינו עוולה. וצ"ל דהראב"ד נקט דכל שעוקר השטר אינו נאמן].

יט. אבל **הכס"מ** (סוף הל' א) נקט דכוונת הרמב"ם דלא נחשב קיום כשאינו מעיד על מנה שבשטר. וע"ד הראשונים (הנ"ל). [**והפוסקים** השיגו על דבריו]. ועפ"ז כתב **הכס"מ** דסגי אם יש עד א' נוסף על החתימות [דבכה"ג על כת"י מעידים]. **והפוסקים** השיגו.

כ. [וחרש פסול לעדות, ע' גיטין עא.]. וכת' דזהו כוונתו הרמב"ם במש"כ דהוה כחֵרֵש [אבל יש שנקטו דכוונת הרמב"ם דהשטר הוה כחֶרֶס].

כא. ויל"ד היכא דשכח עדותו, ואח"כ הלך למדינת הים [או מת].

כב. **והנתיבות** כת' דבזה הש"ך הוסיף דנחשב נחקרה עדותם רק כשבאו לבי"ד. ואף לשא"ר דמהני שטרות מדאורייתא, עדיין לא נחקרה עד שבא לבי"ד. והא דאיתא בבוליה סוגיין דמשעת חתימה נחקרה, ואינו יכול לחזור בו וכו', היינו מדרבנן.

כג. **והשער"י** ביאר דאף דנתקבל העדות בבי"ד [ונחקרה], מ"מ כדי לדון ע"פ העדות, בעי דין העדים לתת קיום לדין. ולכן בעי שאף עכשיו העדים קיימים וזוכרים. [ול"מ דהעדים עשו מעיקרא מעשה לזמן של אח"כ].

כשהעדים לפנינו ואינם זוכרים לא תקנו. (וע"ע גרנ"ט לה).

והרמ"א (מו י) כת' דהיכא שעשוי כתיקון שטרות אי"צ לזכור העדות[כד]. ודוקא עד א' בשטר צריך לזכור. **והש"ך** (שם לג) פליג דקי"ל דמהני שטר עד א'[כה].

קפא) **ואי צורבא מדרבנן**[כו]. **פרש"י** העד. **והשיטמ"ק** (תר"י) הביא **י"מ** דקאי אתובע, וכ"כ **הרמב"ם** (עדות ח ג).

קפב) **א"ל לא ידענא, לסוף אידכר וכו'. בהג' אשר"י** כתב דאיירי שאמר כן שלא בפני בי"ד, דאל"כ אינו יכול לחזור ולהגיד. [וכ"ד **רש"י** (שבועות לא:) דעד שאמר בפני בי"ד שאינו יודע אינו יכול חזור ולהגיד. אבל **הר"ן** (שבועות שם, יד: בדה"ר) כתב דכל שלא נשבע [שבועת העדות] לא הושלם כפירתו. ועוד כתב **הר"ן** (שם) דיכול לחזור ממ"ש 'איני יודע', דלא הגיד כלום[כז]].

קפג) **התלוליות. השיטמ"ק** בשם **רדב"ז** פי' דאיירי שניכר שבנו [לשם קבר][כח]. ודחה דמשמע **ברש"י** דאיירי כל תל בעלמא. אלא דחיישינן שהדרך לקבור בתל.

קפד) **איזוהי ישנה ששים שנה דברי ר"מ, ר"י אומר** וכו' **כל שאין אדם זוכרה. המרדכי** (ב"ב תקכא, הו' ברמ"א קנה יג) **כתב בהא דאיתא** (שם כב:) דדין דוושא הוה בעיר חדשה, דהיינו תוך ס'[כט] שנים, **וכדאיתא הכא. והתוי"ט** (שם, צוין בגהש"ס) הק' דקי"ל כר' יהודה[ל], א"כ מסתבר דכל שאדם זוכרו מיקרי חדש. **והש"ך** (קנה ט) כתב דכוונת המרדכי קי"ל כר' מאיר כדמשמע בסוגיין[לא]. ועוד כתב **השיטמ"ק** (כאן) לפרש די"ל דר' יהודה פליג רק בפחות מס' שנים, דאם אינו זוכר ל"מ. אבל ביותר מס' מודה דלא מהני[לב].

קפה) **תוד"ה טמאות.** כר"ח דפי' דישנות וכו' חיישינן שמא קרובות היו וכו'. **הרמב"ן** הק' מספיקא מי מחזקינן טומאה. ובשלמא לרש"י י"ל דכה"ג ודאי מיקרו וקברי בתל, וכל זמן שאין קול שובר החזקה הוה בחזקת טומאה. אבל לפי' ר"ח כיון שעכשיו רחוקות מן העיר הן ואין לחוש, איך אתה מטמאן מספק לומר נתרחקה העיר.

והמאירי כתב דאע"ג דספק טומאה ברה"ר טהורה, הני תקנו חכמים לעשותם ודאי טומאה משום דחזקתה בכך. ועוד הביא **י"מ** דאיירי בתל שגבוה י' [ומתלקט מתוך ד' אמות], דהוה רה"י. (וע" **משנה אחרונה** אהלות שם).

קפו) **הכא כיון דרמיא עליה. פרש"י** שעשאוהו עד. **והרשב"א** כתב דדוקא עדות שנמסרה לו, דרמיא אנפשיה. אבל מה שלא נמסר לו אינו נאמן להעיד יותר מס' שנים [וכ"כ **הריטב"א**]. **והב"י** (כח יג) הק' דהפוסקים לא חילקו בזה[לג], וכתב דקיי"ל כר' יהודה דלא תליא בס' שנים, וכל שזוכרים מהני. אבל **הב"ח** (**וסמ"ע** כח מד) כתב דכיון דעכשיו רמיא אנפשיה יזכור העדות של קודם [משא"כ תלוליות, דלא רמיא עכשיו].

וכתב דדעת שא"ר דכיון דנחקרה עדותן בבי"ד, נחשב נחקרה בכל בי"ד שבעולם. אבל לדעת הרמב"ם צריך כח קיום השטר בבי"ד זו.

כד. אבל כשאינו עשוי מהני מדין עדות בכתב [וכ"פ **הרמ"א** לט ג], **והש"ך** פליג דקיי"ל דל"מ עדות בכתב.

כה. והקצות (שם יא) ביאר דכל עדות בכתב כשהבי"ד אינם מכירים הכת"י, הוה עד מפי עד. שעד אחר מביא עדותו לבי"ד. אבל שטר הוה כמי שנחקרה, [וכתחילת דברי התוס']. אבל ע"א שנחקרה עדיין נחשב עד מפי עד [וכמרדכי ישן, הו' לעיל], וה"ה ע"א בשטר. ואפי' הוא עצמו מביאו לבי"ד אם אינו זוכר, נחשב עד מפי עד, במה שמביא שהעיד. אבל אם הוא זוכר ומביא השטר לבי"ד מהני.

כו. ובשו"ת הרמ"א (מד) כתב דבזה"ז אין דין ת"ח בזה, אבל **הכנה"ג** (הו' ברע"א ופתח"ת כח כב) חלק.

כז. והא דאינו יכול לחזור אחרי שנשבע בבי"ד, דמשוי נפשיה רשיעי לומר שנשבע בשקר.

כח. וכ"כ **החזו"א** (אהלות כב ה) ע"פ התוספתא דאיירי בתל ע"ג ביקוע, דניכר שנסתם שם בור.

כט. ושם איתא נ' שנים, **והפוסקים** כת' דהוה ט"ס [וע"ע בסמ"ע].

ל. וכ"פ **הרמב"ם** (טומ"מ ה ג) **והרע"ב** במשנה שם.

לא. ומ"מ השיג דכיון דהרמב"ם פסק כר' יהודה אמאי הביא הרמ"א דין זה. [וכתב דאין ראיה מדברי רב חסדא, דלר' יהודה פשיטא דתליא בזכירה]. **והגר"א** (שם לד) הוסיף אע"ג דלא היה אפ"ל לר"י, אבל ה"נ בדוושא לא תליא בזכירת אדם [וצ"ב כוונתו].

לב. ועוד כתב דיל"פ דרק לענין טומאה רמי אנפשיה ומידכר, ומזה הק' ר' חסדא דבעדות מסתמא לא יחלוק.

לג. ומשמע דאפשר על כל עדות.

והאחרונים הק' [לרשב"א] דהו' עדות שאי אתה יכול להזימה, דהמזימין לא רמי אנפשי'[לד]. והמהרש"ם תי' דשמא יזכרו אגב עדות אחרת[לה].

זה אומר זה כת"י – אמנה שבשטר

קפז) **זה אומר כת"י וכו'. הריטב"א** (ורא"ה יט:) הביא בשם הירושלמי דהיכא דהם אומרים דהוה כתב ידם, ואחרים אומרים אינו כת"י הוה תרי ותרי. ואף דלרבנן כל עד מעיד רק על עצמו, וב' עדים עומדים כנגדו ומכחישין אותו. כיון דהעדות על השטר, והוה תרי ותרי. (כ"כ הש"ך מו יב). אבל **רבינו ירוחם** (הו' בב"י מו וסמ"ע יד) הביא דנח' **בתוספתא** (גיטין א ג) האם צריך קיום ממקו"א[לו].

ורע"א (ב"ק עג.) הביא מדברי הרא"ה [וריטב"א] דבאופן שא' רואה בחלון הזה וא' מחלון הזה, ובאו ב' עדים והכחישום [שלא ראו[לז]], הוה תו"ת [כיון שמצטרפים על מעשה א']. ופליג אמ"ש **תוס'** (ב"ק עג. ד"ה דאסהידו) דכה"ג בתראי נאמנים, דכ"א אינו יודע בעדות חבירו.

ועוד הביא **הריטב"א** בשם **הירושלמי** דאם הם אומרים שאינו כתב ידם, ואחרים אומרים כת"י הוה תרי וחד. [דבזה כל א' מעיד רק על עצמו. **והש"ך** (שם) כתב דלפ"ז אם כל א' מעיד אף על חבירו הוה תו"ת[לח]].

ורע"א (מו ט, הו' בפתח"ת ג) הביא **ריק"ש** בשם **רדב"ז** שדן שטר שיש בו כמה עדים, ועד א' העיד על ב', ועד אחר העיד על ב' אחרים, אע"פ שלדברי כל א' יש כאן שטר, אינו מצטרף. וסיים ומסתברא דמהני. אבל **האחרונים** הביאו דמפורש בירושלמי דלא מהני. **והאבה"א** (עדות ח ב) ביאר דבקיום ל"מ עדות מיוחדת, דכ"ז דכת"י העד אינו מקויים א"א לדון ע"פ, דע"א המקיים אינו כלום, וא"א אפי' לחייב שבועה ע"פ.

דף כא.

קפח) **לדברי רבי על כת"י מעידים.** בפשוטו רבי פליגי דלא סגי בעדות על מנה שבשטר להחשב קיום. אך **תוס'** (כ: סוה"ד וכן **הרא"ש** כאן[א]) הביאו מהירושלמי דרבי איירי דוקא כשאינו זוכר ההלואה, אבל כשזוכר ההלואה לכו"ע מעידים על המנה. [ונח' היכא דזוכרים ע"י השטר, ע"ד דברי ר' יוחנן דלעיל[ב]]. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **רב האי גאון.**

אבל **התוס' רי"ד** כת' דאף כשזוכר ההלואה הוה רק כמלוה ע"פ. אבל כדי לגבות ממשעבדי צריך עדות על גוף השטר.

קפט) **לדברי חכמים על מנה שבשטר.** ומבואר דמהני להחשב קיום על השטר, ועי"ז נחשב מלוה בשטר. וצ"ב דאין עדות על גוף השטר. **והאחרונים** (נתיבות מו יא ועוד) ביארו דהוה מקולי קיום [וכ"כ **המרדכי** קמו].

ופרש"י (ד"ה לדברי) שמעידים אנחנו ראינו המלוה וחתמנו. **התוס' רי"ד** דייק מרש"י דצריך לזכור את ההלואה. וכן נקטו **התוס'** (כ: סוה"ד) **והרא"ש** בדברי **הירושלמי.**

והתוס' רי"ד חלק דאפי' כשאינם זוכרים סגי שמכירים חתימתם ומעידים עליה, דכיון דבאים לקיים חתימתן שנעשית על מנה, נמצאת כל עדותן

לד. **והשואל ומשיב** (מהד"ק א קמב) תי' דסגי במה שבשעת ראיית העדות היה ראוי להזמה.

לה. וסגי היכא דהוה ראוי להזימה על צד רחוק.

לו. **והפוסקים** תמהו האיך יהני קיום ממקו"א. **והנתיבות** (שם ז) תי' דדבר התלוי בטביעות עין לא אמרי' תרי כמאה [וכמ"ש תוס' יבמות פח., הו' לקמן כב. וכב:]. **ובהג' אמרי ברוך** כתב דהתם איירי בדבר דאי"צ עדות, אלא דניכר לדיינים. אבל ל"מ דד' עדים על הקיום יהני טפי.

לז. אף לולי פרשת הזמה. [אבל היכא דהכחישום על גוף המעשה, י"ל דודאי נחשב תו"ת. ועפ"ז אפשר דבדיני שטרות הכחשה בשטר נחשב הכחשה בגוף המעשה, ולא הכחשה על העד. וצ"ע].

לח. **והקצות** (שם ו) חלק דאפי' הכי נחשב תרי בחד, ועדים מהשוק נאמנים יותר.

א. אמנם **תוס'** לא קבלו את דברי הירושלמי בפי' הגמ' לעיל, אבל י"ל דלהלכה הסכימו לדברי הירושלמי. **והרא"ש** הביא כן להלכה.

ב. ותוס' הביאו דהיכא דאינו זוכר לכו"ע צריך לצרף אחר, דכה"ג על כתב ידם מעידים. אבל **השיטמ"ק** בשם **רבינו יונה** כתב דנח' כשאינו זוכר, אבל כשזוכר ההלואה אף לרבי אין צריכים לצרף עמהם אחר.

עליו. וכן **הרמב"ן רשב"א וריטב"א** (כ.) כת' [דכוונת הירושלמי] דמהני אע"פ שאינן זכורין כלל [לרבנן], דעדות כת"י ועדות מנה שבשטר הכל א'.

וכ"כ **הרשב"א וריטב"א** (כאן) דאין צריכים לזכור עדותם. אלא מתקיים השטר כמי שנחקרה, וחשיב לן כאילו מעיד על כת"י.

קצ) **שם. מנה שבשטר. הנתיבות** (מו י) כתב דסגי לזכור את צווי הבעל, ואי"צ לזכור ההלואה [ודלא **כש"ך** שם]. דכל עיקר עדות השטר דנכתב בצווי המתחייב[ג]. ואפי' למ"ד דל"ל עדיו בחתומיו זכין לו, ואסור לכתוב אא"כ מלוה עמו, מ"מ לא מיפסיל בהכי. אבל שטרי קנין צריך לזכור הקנין.

קצא) **מה"ד ספוקי מספק"ל וכו' ונפק"מ וכו'. רע"א** כתב דהמ"ל נפק"מ בשובר, דמספק אין מוציאין[ד].

קצב) **תוד"ה על.** משמע דלא יועיל לרבנן אם יעיד להדיא על כת"י. **והריטב"א** כת' דאע"ג דעד א' מעיד עמו, חשבינן ליה כמאן דליתא, ונכי ריבעא אפומיה דחד. **והנמוק"י** (ב"ב ל: בדה"ר) ביאר דהו"ל כנטול. ועפ"ז כתב **הנמוק"י** דאם קודם העיד א' מהשוק ואח"כ הוא העיד, נתקבלו כב' עדים. ולא נחשב נכי ריבעא.

והש"ך (מו לח) כתב דה"ה אם מעיד, ושוב כתב אחספא ל"מ, דכבר נתקבל עדותו, ואידך כנטול. **והקצות** [יב] חלק דכיון דניכר לבי"ד לא הוי כנטול[ה]. דהחוש אינו כנטול. ועוד כתב **במשובב** דמסתבר דאפי' יעידו אח"כ ב' עדים לא הוה כנטול רק בע"א.

קצג) **אמר אביי לכתוב חת"י אחספא ושדי ליה, ומחזקי ליה בי"ד.** דנחשב שהבי"ד עצמן מקיימין.

והריטב"א כתב דה"ה ישראל דנשתמד, כותב אחספא, דכתיבה אחספא לא חשיב עדות, ובי"ד יקיימו. והו' בב"י ורמ"א [מו לד].

והר"י מגאש (שו"ת נג) דן בעדים שאין כת"י יוצא ממקו"א, ונאמנים באנוסים וקטנים במיגו (וכדתנן לעיל יח:), דלכאורה יש להכריח אותם לחתום על חספא. ועי"ז כת"י יוצא ממקו"א, וליכא מיגו.

והר"י מגאש כתב דבי"ד אינם מחוייבים בכך, אלא במה שנתקיים אצלם, ולא שיעשו עצות בדבר. ועוד העד יכול לשנות חתימתו. ועוד כת' דלא תקנו השוואת החתימות אלא כשהעד אינו לפנינו, אבל כשהוא לפנינו ומכחיש לא יהני השוואת החתימות [ולעולם יש לו מיגו[ו]]. ועוד שלא יהא חתימתו על חספא גדולה מהגדת פיו, ואף ע"ז יש לו הפה שאסר.

קצד) **תוד"ה ודוקא אחספא.** והא דתניא וכו' או על החרס וכו'. [דכיון דמבואר בסוגיין דחרס יכול להזדייף, א"כ האיך מהני שם]. **והראשונים** תי' (בשם **ר"ת**) דבגמ' קידושין הוה ע"י חקיקה בחרס. **והריטב"א** הביא בשם **ר' יחיאל** דחרס אינו יכול להזדייף, וכוונת הגמ' דלא רמי אדעתיה דאית ביה שום כתבא.

קצה) **בא"ד דל"ר"מ ל"מ אדבר שיכול להזדייף.** אבל **הריטב"א** (בסו"ד) כתב דשטר קנין אי"צ דבר שאינו מזדייף [ואף לר' מאיר דעדי חתימה כרתי], דשטר קנין עושים לשעתו לזורקו. אלא שהעדים יעידו למחר שזכה ע"פ השטר[ז].

אבל דעת **תוס'** (בכ"מ, ע' גיטין כב. וכד:) דלר"מ בעינן שהשטר יהא מוכיח מתוכו שאינו מזוייף. ואל"כ לא נחשב שטר, אף לקנין בעלמא[ח].

והגר"ח (סטנסל קח) כת' דדעת הריטב"א דשטר שיכול להזדייף נחשב שעיקר העדות שלם, אלא דיש חשש זיוף. ובזה מהני עדי מסירה לברר שלא זייפו.

ג. **והקצות** (שם י) כתב הטעם משום דאפשר להשתעבד בשטר, אפי' כשאינו חייב [כדמבואר בשו"ע סי' מ, ע' תוס' לקמן קב.]. וע' משובב.

ד. ועוד כתב נפק"מ לענין חיוב שבועה. דא"א להשביע היכא דספק סותר לעדים.

ה. היכא דחותם בפני בי"ד דמהני ע"י הבי"ד עצמן. [אבל אם צריך עדים שראוהו חותם, תליא בקבלת עדות].

ו. ויל"ע דכבר אינו מיגו דאי בעי שתיק והפה שאסר.

ז. וכ"ד **התוס' רי"ד** (קידושין ט.) דמהני כשהעידו העדים שלא נזדייף. וכמו דמהני כתיבה לר' אלעזר [אף בדבר שיכול להזדייף]. ולא אמרי' דכיון דיכול להזדיף כמאן דליתא. ודוקא לכתחילה לא יעשה לר' מאיר ביכול להזדייף.

ח. **והקוב"ש** (ב"ב רלא, תרז, וע' קה"י כד) הק' האיך מהני לר"א בדבר שיכול להזדייף, ואמאי חשיב שטר כלל כיון דיכול להזדייף, ואין בו צד ראיה. עי"ש.

קצו) **תוד"ה הוציא.** פסק **הרי"ף** (סוף ב"ב, פג. בדה"ס) דנאמן לומר פרעתי[ט]. **והמלחמות** ביאר סברת הרי"ף דלא קפיד לקחת השטר אלא היכא דגובה ממשועבדים, וזיילי נכסי.

והרא"ש (באן) הביא להק' דאף שטר שאין בו אחריות אינו נאמן שפרע. וכתב דאיכא למימר דבכת"י כיון דאין עדים לא חשש לתבוע, וגם איכא למיחש שמא שכח אבל כשיש עדים יש קול. **והש"ך** (סט יד) ביאר דכיון דאין עליו עדים, ואין עליו שם שטר, אינו חושש לתבוע. אבל שטר אחר אף אם יש טעם שלא חשש לתבוע לא פלוג בין שטר לשטר[י].

ועוד ביארו **האחרונים** (קוב"ש ב"ב תרה, אבה"א מלוה יא, אבי עזרי) דהרי"ף ס"ל דשטר כת"י אין עליו 'שם שטר', ועפמ"ש **הגר"ח** (סטנסל קטו, שבועות מא) דהא דאינו נאמן לטעון פרוע נגד שטר הוה מהלכות השטר[יא], ולא אומדנא בעלמא[יב].

והרשב"א כתב דאף לדעת **הרי"ף** דנאמן לטעון פרוע, חיישינן בסוגיין שמא יטען אמת דלהד"מ, וכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. ועוד כתב **הריטב"א** שמא יכתוב בו נאמנות (וכ"כ **רע"א**). **ורע"א** הק' אמאי חששו רק שיוציא עליו כת"י, וניחוש שיעשה שט"ח על אחרים, דהוה עדות שקר[יג], ואמאי חייש רק לדידיה[יד].

קצז) **והוה כתיב וכו'.** **הריטב"א** כתב דאי"צ לכתוב בתוך השטר האיך קיימו[טו], ולרווחא דמילתא כתבו. **והרמב"ם** (ו ד) הביא דנהגו לכתוב האיך קיימוהו. **והפוסקים** (ש"ך מו כט) כת' דבזה"ז לא נהגו לכתוב האיך קיימו. אבל דעת **העיטור** שצריך לכתוב האיך קיימו, ומי העדים.

קצח) **שטרא דיתמי, וחייש שמואל לבי"ד טועין וכו'.** **הריטב"א** כתב דמהא שמעינן דכל שטר של יתומים מבעי למעבד בלשון מרווח, שלא יהא בו שום מח', ולמיחש לכל מאי דאפשר. [וע' פנ"י ובית יעקב ושאר אחרונים דפלפלו בכמה אופנים בהא דחשש שמואל באופן זה].

קצט) **רש"י ד"ה עד ודיין.** ובא א' מעדי השטר, וא' מהדיינים וכו'. [וכרבנן] משמע דאם באו ב' עדים מהשוק סגי לקיים א' וא' [וע' בסמוך]. **והגר"א** (מו מה) כתב דעפ"ז ראוי לפסול כשדייני הקיום קרובים לעדים, שמא יקיימו עד א' ודיין א'.

ר) **מאי דקא מסהיד דיינא וכו'.** ואין כאן צירוף עדות. **והרמב"ן** ביאר דכשאומר זה כת"י, וב' עדים על חתימת הב' מצטרף. כיון שהכתב מעיד על מנה שבשטר [ויש כאן צירוף]. אבל בדיינים, הדיין אינו יודע שהשטר אינו מזוייף, אלא שמעיד מפי אחרים. הילכך אין כאן עדות על מנה שבשטר.

והרשב"א הק' דלפ"ז היכא דדייני הקיום כתבו שהכירו בעצמן את חתימת העדים יכולים להצטרף, דהשתא דיינים נמי אשטר גופיה מעידים. [ועי"ש שהק' עוד]. **והרשב"א** כתב לפרש דאיירי דקיימו כת"י של א' מעדי השטר וכת"י של א' מהקיום. דכיון דא' מעדי השטר אינו מקויים אלא ע"פ חתימה א' של דיין. ולכן לא חשבינן לחתימה זו כמי שנחקרה בבי"ד, ולא מהני לזה ע"א כדי

ט. וכ"ד **הרמב"ם** (מלוה יא ג). אבל **תוס'** חלקו דאינו נאמן שפרע, וכ"ד **רשב"ם** (ב"ב מ. ד"ה הודאה וסוף ב"ב) **והבעה"מ** (שם). וכן הכריע **הרשב"א**.

י. וגדרי האנן סהדי נקבעו בגדרי שטרות.

יא. וכעי"ז כתב **האו"ש** (עדות כב א) דנעשה כמי שהמניה, שכל פעם שמוציא נגדו את השטר שיהא נאמן לטעון פרוע. **והחזו"א** (חו"מ ליקו' ה ז, הו' לעיל יט.) כתב דהחזקת השטר נחשב פשטות דיש כאן חוב.

יב. ודייק כן מדברי **הרמב"ם** (מלוה יא א) דהמלווה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים, הילכך אינו נאמן לטעון פרוע, דתחילת הדין הוה חיוב לפרוע בעדים. [וי"ל דמ"מ אף לגר"ח שורש הדבר הוה ע"י שדרך העולם ליטול השטר (ואפשר דאומדנא זו בעלמא לא סגי להוציא ממון). אלא דעי"ז הוה מזכותי השטר. ויל"ד האם בשטר כת"י אין אומדנא, או דכיון דאינו מדיני השטר ל"מ].

יג. וכצד דשטר של ע"א מצטרף לשטר נוסף של ע"א להוציא ממון.

יד. והעיר עוד על מה שנהגו [בשידוכים] לחתום על דף [פתוח] ולהפקיד ביד אחר.

טו. אבל כתב דבמקום דא"י אם הם קרובים וכדו' צריך לכתוב. ועוד במקום שבי"ד אחר לא יהיו בקיאים אם עשו אלו כהוגן צריך לכתוב.

שיחשב שמעיד על מנה שבשטר.

ורבינו יונה (בשיטמ"ק) הק' למ"ד מצטרפין, הא ליכא קיום על עד שני שבשטר. ותי' דסבר שמואל דהרי הוא כמעיד שנחקרה העדות, ונתחייב בבי"ד של פלוני מנה. ובזה פליג רבא דאין כאן צירוף, דהדיין לא נזקק לחייב בתשלומין, אלא להעיד שהשטר אמת.

רא) **שם. הרא"ש** (יח) כתב דהדיין אינו יכול להעיד לבד על כת"י, אף לרבנן, דאינו יודע על מנה שבשטר. אלא איירי כשיש ב' עדים על חתימת הדיין. אבל הביא בשם **רבינו יונה** (וכ"ה בשיטמ"ק) דב' דייני הקיום יכולים להעיד כ"א על כת"י, דנחשב שכל א' מעיד דעל קיום השטר [וכתב דדברים של טעם הם]. **והש"ך** (מו לט) כתב דהרא"ש חזר בו, ואף בזה שייך להעיד על גוף הדבר. אבל **הב"י** נקט דכוונת הרא"ש לחלק דדיין א' אינו מצטרף אם קיום חתימת השני, אבל ב' דיינים מצטרפים[טז].

והר"ן הביא בשם **הרא"ה** דהיכא דע"א מעיד על ב' חתימות העדים, ודיין א' מעיד על חתימתו מהני להצטרף. ועוד כתב בב' מהשוק מעידים על העד ועל חתימת הדיין, דהשתא כולה סהדותא חד הוא. **והב"י** (בדה"ב) הק' דעל העד הב' יש רק קיום הדיין. וכתב לפרש דאיירי ב' עדים על ע"א, וע"א על חתימת הדיין. ומצטרף [וכמו באופן הא' של הרא"ה]. אבל **הש"ך** (מו מו) כתב דאף ב' עדים חתימת עד א' מצטרף לדיין [ועי"ש שהאריך בזה].

רב) **שם. והרשב"א** הביא **דהרי"ף** (ב"ב קסה: עו. בדה"ר) הביא את סוגיין דעד א' שראה הלואה אינו מצטרף עם דיין שהעידו לפניו [ב' עדים] בבי"ד. [ולא איירי בקיום שטרות]. וכ"פ **הרמב"ם** (עדות ד ו). **והרשב"א** ביאר דלא דמי לעד א' על הלואה ועד א' על הודאה שמצטרפים (סנהדרין ל.), דהכא שמא הוה שקר. **והשער"י** (ז כג) ביאר דעדות מיוחדת מהני כשכל א' מעיד על דבר המחייבו, אבל הכא חתימת עד א' לבד אינו מחייב, אא"כ יש בו צירוף. ולכן ל"מ צירוף חיוב ממקו"א.

והב"י (ורמ"א ל יא, הו' לעיל כ.) הביא בשם **מרדכי ישן**[יז] דהא דאיתא דעד א' שהעיד בפני בי"ד, ועד א' בפני בי"ד אחר, והלכו בי"ד אצל הבי"ד מהני, אבל עם יבואו עדים שנתקבל עדותו ל"מ. דהוה עד מפי עד[יח]. ולכאורה מקור לדבריו מדברי הרי"ף [ורשב"א], דכיון דאין כאן צירוף להחשב עדות.

רג) **תוד"ה עד.** חיישי' שמא זייף לחתימת הדיינים[יט].

[וכל קיום מהני רק במקום שחתימת הדיינים מוכרים[כ]. וכן חילק **הרשב"א** בין מקום שידועים העדים]. אבל **הכס"מ** (עדות ד ו) כתב[כא] **דלרי"ף והרמב"ם** (הנ"ל) אין ראיה דמהני טענת מזוייף בקיום.

רד) **בא"ד אין מעשה בי"ד צריך קיום.** פי' **הרמב"ן** [לפי' זה בתוספתא] דחתימת הדיינים מצוי להיות ידוע[כב]. ועוד פי' את התוספ' באופ"א.

דף כא:

רה) **תוד"ה האמר.** ואין לומר דהכי פריך וכו' א"כ משכתבו נמי מיחזי כשיקרא וכו'. **רע"א** כתב דאין לפרש דקושית הגמ' דאין חילוק מסברא בין כתיבה לחתימה, דא"כ הו"ל להק' כן אף בלא דברי ר"פ. אבל דקוש' הגמ' דמדברי רב פפא למדנו דאף בכתיבה מיחזי כשיקרא, וראוי לומר דשווים.

טז. [**והש"ך** הקשה דאין בזה חילוק].

יז. [לא זכינו לאורו, והמגיה למרדכי (ב"ב תרמד) הביא את דברי הב"י על דברי הרי"ף שהביא את סוגיין].

יח. **והסמ"ע** (ל לה) נקט דה"ה בב' עדים. אבל **הט"ז ושא"פ** נקטו דהחסרון דוקא בע"א, דאינו מצטרף.

יט. [ויש להביא מזה ראיה דטענת מזוייף שייך אף במי שאינו בעל השטר. ויש לדחות דשורש הזכות הוא לטעון מזוייף על גוף השטר, ועי"ז יש לו זכות לטעון על הקיום].

כ. [והא דנקטו הראשונים דגדר תקנת קיום דהוה כחרס, ועד הקיום נחשב שלא נחקרה העדות [ע' לעיל יח: ויט], היינו כלפי כל בי"ד שבאה השטר לפניהם. א"נ כיון דנתקיים בבי"ד הראשון נחשב שנתקבל העדות. ובבי"ד השני בעי 'טענת' מזוייף].

כא. בשם **הרשב"ש**. וכן רמז **הרשב"א** דכתב דמפרש"י מוכח.

כב. [דכיון דחכמים חששו דחציף אינש לזיופי, מ"ש קיום דלא חששו. ולא שייך בזה דין מעשה בי"ד.

רו) **בא"ד אלא טעמא דמשחתמו דומה לנוגעים בעדותם**[א]. [וכתב **הרשב"א** דלפ"ז אם יעידו עדים אחרים מהני. והק' דלס"ד הטעם משום מיחזי כשיקרא, ול"ש הם או אחרים. ולכן הוכיח דאף למסקנא משום מיחזי כשיקרא].

אבל **רש"י** כת' הטעם משום דהוה [כ]שיקרא. **והרמב"ן** הק' דקי"ל דאף בחתימה לא חיישינן למיחזי כשיקרא [וכקוש' התוס']. **והרמב"ן** (וכעי"ז בשא"ר[ב]) תי' דבעלמא כותבין וחותמין ולאחר שיראו המעשה ימסרו השטר לבעליו. דבגמר המעשה הוה אמת, ולא חיישינן למיחזי כשיקרא[ג]. אבל בסוגיין אף לבסוף אינו אמת, שהרי כשהעידו ב' לפני הא' הוה עדים ולא דיינים. ולעולם אין כאן ג' דיינים. [אבל אם חזרו וחתמו ג' כא' נחשב דיש כאן מושב בי"ד בחתימה. ולדברי ר"פ אפי' הכי יש חסרון דמיחזי כשיקרא בכתיבה].

והרא"ש כתב דמשחתמו אינו מיחזי כשיקרא, אלא שקר גמור.

רז) **בא"ד ותי' ר"ת דדרך הש"ס להק' אפי' מדבר דלא הוי הילכתא וכו'**. [והרשב"א כתב דלרווחא דמילתא הוא להעמידו אפי' לר"פ]. **רע"א** הק' דזה שייך כשהתי' הוה לכו"ע, אבל הכא הא דבעינן כתיבה הוה רק לרב פפא, ודלא כהילכתא.

[ולדברי ר"ת להלכה קי"ל דעד שלא חתמו, ודלא כמסקנא. וכן פסק **הרמב"ם** (עדות ז ו) **ושו"ע** (מו כד). אבל לתי' האחרים להלכה מהני רק כשלא כתבו].

והשו"ע (שם) כתב ומותר לכתוב הקיום קודם שיתקיים, שאין הכתיבה עיקר אלא החתימה [דלא קי"ל כר"פ]. ויש חולקים [וכדעת **הי"מ** בתוס'].

והש"ך (מו נט) פסק דמותר אף לחתום. דקי"ל דאת בחתימה לא חיישי' למיחזי כשיקרא [וכמ"ש הרמב"ן בשאר שטרות]. ולא דמי לסוגיין דבשעת כתיבה לא היו ג' דיינים, והיה שלא כדין. **והתומים** (שם כה) חלק.

רח) **בא"ד ופוסק ר"ת דכתבינן אורכתא אמטלטלין וכו'**.

[ע' תוס' ושא"ר ב"ק ע.]. אבל **הר"ן** כתב דאע"ג דבסוגיין לא חיישינן למיחזי כשיקרא התם חיישינן, דהתם לעולם נראה כשקר, ואילו בסוגיין רק בשעתו נראה כשקר, אבל אחרי שיעידו לא נראה כשקר.

רט) **בא"ד וי"מ וליתא לקושיה וכו'**. וכ"כ **הרא"ש**.

ולפ"ז כל הסוגיה כאן קאי למסקנא, דעד שלא כתבו מעידים.

ועוד תי' **תוס'** (גיטין כו:) דלקמן הוה מימרא דר"פ בשם רב. וליתא, דרב לא חייש למיחזי כשיקרא. אבל אליבא דר"פ הדין כן.

עד נעשה דיין

ר') **ש"מ עד נעשה דיין. פרש"י** שהרי השנים העידו על החתימות [לפני השלישי]. **הריטב"א** הק' האיך נחשב דיש כאן ישיבת ג' דיינים שיכתוב במותב תלתא וכו'. ותי' דכיון דעד נעשה דיין, אף העד המעיד נחשב עד ודיין יחד. ונחשב דיש כאן ג' בקבלת העדות, דבאותו מעשה נחשב דיין לקבל דברי עצמו[ד] [וכדאמרי' גיטין ה: גבי בפני נכתב[ה]]. וכ"כ **הר"ן** בשם **הרשב"א**. [ורע"א הק' מדברי הר"ן בסמוך, ע' בסמוך].

והרמב"ן ורשב"א (בגמ' בסמוך דמקיימא הגדה בחד) הק' כן, דליכא ג' בקבלת עדות, ותי' דאיירי ביחיד

א. וע' **רש"י** בסוף העמ'. **והאחרונים** ציינו דכעי"ז כתבו **הפוסקים** (ע' קצות כח ז) דעד שהעיד שלא כדין, אינו יכול לחזור ולהעיד כדין, דעביד איניש לאחזוקי דיבורו, ונחשב עדות.

ב. **והרשב"א** כתב דנגמר עדותם בחתימתן, ואין צירוף למפרע. [ולא נתפרש מ"ש מכל שטר דהוה שקר עד שיהא המעשה. אלא דכיון דלא הוציאו מתח"י מהני.

ג. ויל"ד אמאי לא הוה שקר גמור, דחותם על דבר שאינו אמת. **והקוב"ש** (ב"ב תר) הביא דמבואר כדברי **הנתיבות** (לט יג) דעדות העדים הוא במה שמוציאין מתחת ידיהם. ובשעה שמוציא מתחת ידו הוה אמת. ולא בעי שיהא אמת בשעת חתימה. [וע' **תוס'** גיטין כג. ד"ה אימא].

ד. **והרש"ש** דן האם יעמדו או ישבו בשעה זו. דבעינן דיינים בישיבה ועדים בעמידה. וציין דיש עצה שישען. ועוד כתב דת"ח מעיד יושב (שבועות ל:). אבל הק' דלשון הגמ' (ר"ה) יעמדו שנים אצל היחיד.

ה. **והתומים** (מו כז) כתב דדעת שא"ר דהקילו כן רק במסירת הגט לענין בפני נכתב, אבל בקיום שטרות אף דהקילו שהעד יכול שוב לדון, אבל אין סברא שיחשב קבלת עדות לעצמו. [וכ"כ רע"א, ע' בסמוך].

מומחה. או דיושיבו חבריהם אצל היחיד[ו]. [ואפשר דהרמב"ן ס"ל דלמסקנא א"צ לזה, דמהני עד נעשה דיין. וכתב לתרץ כן לצד דבעי מקיימא הגדה, והיינו הגדה כדין].

והרא"ש (**ותר"י** בשיטמ"ק בשם **הרמ"ה**) כתב דיש לדקדק מכאן דלא בעי להעיד בפני שלשתם יחד, אלא סגי בפני כ"א לבד [והוה קבלת עדות בפני א'[ז]. דלא פסלינן אלא משום שקר [דהכא הדיין השלישי שומע עכשיו, וב' הראשונים כבר קבלו העדות[ח]. אבל **השו"ת הרשב"א** (מיוחסות צא, הו' **בשו"ע** מו כה) כת' דצריך לקבל העדות בפני ג' הדיינים כא'[ט] [וע' בסמוך].

ריא) **שם. בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות קיב) הק' דאי איירי ביחיד מומחה [וכדברי הרמב"ן הנ"ל] א"כ אמאי בעי ג' כלל, והיחיד מומחה יכול לקיים לבד (וכ"פ **הרמ"א** מו ד, **והש"ך** ח פליג). אבל **הריטב"א** הביא בשם **הרא"ה** דגזירת חכמים דקיום צריך ג', שלא יהיה כעד מפי עד[י]. וי"ל דזה כוונת הרמב"ן דמהני רק לענין קבלת העדות, ובעי ג' לקיום.

ומבואר ברמב"ן דיחיד מומחה יכול לקבל עדות[יא]. אבל **הרמב"ם** (סנהדרין ה יח, הו' **בסמ"ע** חו"מ ג ז[יב]) כתב דאע"ג דיחיד המומחה לרבים יכול לדון, מי שהודה בפניו אינו במודה בפני בי"ד[יג]. **והש"ך** (מו ע) כתב דכ"ש דאינו מקבל עדות. [**והש"ך** (מו ח) הביא כן אף מדברי הרא"ה בסוגיין[יד]]. **והנתיבות** (ג ג) חלק דרק לענין הודאה ל"מ [דבעי הזמנה וקביעות בי"ד להודאה]. אבל בכ"מ משמע דיכול לדון, ולקבל עדות וטענות וא"י לחזור בו.

ריב) **וש"מ דיינין המכירין חתימת עדים אי"צ להעיד בפניהם.** [ורב אשי דחה]. **תוס'** **והראשונים** הק' דקי"ל (ר"ה כה.) לא תהא שמיעה גדולה מראייה, ואי"צ קבלת עדות. [והאיך יחלוק רב אשי על סברא זו]. **ותוס'** (ד"ה וש"מ) **ביארו** בב' אופנים [עי"ש].

והראשונים (רמב"ן, רשב"א, בעה"מ) הביאו בשם **הראב"ד** דשאני דיני ממונות דכתיב 'אם לא יגיד', ובעי מעשה הגדה. והביאו דכ"ד **רש"י** (ר"ה כה:[טו]). והא דאיתא (ב"ק צ:) דאפי' בנפשות כשראוה ביום דנים ע"פ ראייתם הוא דלא כר' אשי[טז], ור' אשי יסבור כאידך תי' שם. אבל לא קיי"ל כרב אשי דהוה דחייה בעלמא. וכתב דאף דאפשר דדוקא בקיום שטרות פליגי עליו, אבל בשאר ממונות הגדה כתיב. ודחה דמסתברא דלא נשתנה דין קיום שטרות אלא בעד נעשה דיין.

ו. אבל **הריטב"א** דחה דאיירי בסתם אפי' בהדיוטות. ולא הוזכר שצריך להושיב ב' עמו. [ואפשר דהיינו אליבא דאמת. אבל לדחיית רב אשי דילמא, אף הריטב"א מודה דאפשר להעמיד באוקימתא דחיקא.

ז. ודלא **כראשונים** (הנ"ל). [ואפשר דהוה מקולי קיום].

ח. ולא נחשב דחזרו וקבלו עדות עצמן, וכדברי הראשונים הנ"ל, דיש כאן מותב תלתא כחדא.

ט. **ורע"א** (שו"ת ג סו) כתב ללמוד מסוגיין דאם ע"א העיד בפני ג' דיינים, ונסתלק דיין א' ונצטרף אחר, ועד שני העיד בפני ג'. יכולים [ארבעתן] לדון יחד, ואף דכ"א שמע רק ע"א. [וכדאמרי' בשו"ע ל יא דע"א שנתקבל בפני ג', וע"א בפני ג', ילכו בי"ד אצל הבי"ד].

י. וכמש"כ **תוס'** (ד"ה וש"מ, וע"ע תוס' כב. ד"ה ודלמא, וכן תוס' ב"ב מ. וסנהדרין ג. ד"ה לרבא) דלמ"ד שנים שדנו דיניהם דין, בקיום שטרות בעי ג'.

יא. **והשפ"א** (ר"ה כה:) דייק כן מדברי **רש"י** (שם). והביא דכעי"ז נח' **הראשונים**, **דהרמב"ן** (דברים יז ו) הביא בשם **ר' סעדיה גאון** דקבלת עדות בדיני נפשות סגי בג'. **והרמב"ן** חלק דכל דין נפשות תליא בכ"ג.

יב. **והפוסקים** (שם) הביאו דדעת הרא"ש דיחיד מומחה נחשב בי"ד.

יג. **והרמב"ם** (סנהדרין ב י,יא) כתב דיחיד מומחה אינו חשוב בי"ד, אע"פ שמותר לדון.

יד. דכת' דל"מ קיום ע"י יחיד מומחה דמיחזי כעד מפי עד. והש"ך נקט כוונתו דא"י לקבל עדות. **והאחרונים** חלקו דכוונת הרא"ה דמיחזי.

טו. **דרש"י** (ר"ה כה: ד"ה ואמאי) כתב דהא דמהני שמיעת הדיינים, דגבי עדות החודש לא כתיב עדות, אלא כזה ראה וקדש. **ותוס'** כת' דבחינם נדחק דאפי' בדיני נפשות מהני בראוה ביום (ב"ק צ:).

טז. אבל **הבעה"מ** הביא בשם **הראב"ד** ד'אם לא יגיד' קאי בממונות ולא בנפשות. והבעה"מ חלק דנפשות חמירי בכל מקום.

ריג) **וש"מ וכו' צריכין להעיד בפני כל א'. הריטב"א**

ביאר דס"ד דקיום שטרות כיון שאי"צ מו"מ סגי בבי"ד של ב'. ואף דבעי ג' שלא יהא נראה כעד מפי עד, הו"א דסגי שהשלישי יהא צירוף בעלמא.

ריד) **ושאני הכא דמקיימא הגדה בחד.** בפשוטו לשון הגמ' דסגי שנתקיים בבי"ד הזה תנאי הגדה. אבל **הרשב"א** (והמלחמות) ביאר דאף ב' העדים שמעו הגדת עצמן, ונעשו דיינים. אבל **רע"א** נקט דל"מ לדון ע"פ מה ששמעו דברי עצמן, דמה יוסיף כחו שהשמיע לאזניו, במה שידע קודם. [וכתב דדחויא בעלמא היא].

רטו) **איתיביה וכו' ראוהו בי"ד יעמדו ב' וכו' ואי ס"ד עד נעשה דיין ליתבו וכו'. פרש"י** לאחר שהעידו בפניו. **והר"ן** פי' דצריך עכ"פ שישבו ב' אצלו ויתקבל עדותם[יז], אלא דלענין הקידוש יחזרו וידונו הראשונים.

ורע"א הק' דתליא במש"כ **הראשונים** (בתחילת העמ'), **והר"ן** (לעיל) הביא בשם הרשב"א דמצטרפין העדים להחשב שיש כאן ג' בקבלת העדות. וכתב דדוחק לומר דהמקשן דסובר דמהני עד להיות דיין מדינא ע"כ לא ס"ל קולא זו. ורק למסקנא דהוה קולא אמרי' כן. ועוד הביא **דבשו"ת הרשב"א** (מיוחסות קיב) משמע דלס"ד אף בקידוש החודש סגי שמעיד א' בפניהם.

ורע"א כתב לפרש להיפך, דעד נעשה דיין להחשב קבלת עדות, אבל ודאי אינו יכול לדון ע"פ קבלתו. וכשאינו יכול להעיד ע"פ ידיעתו, אינו מוסיף לו כלל מה ששמע דברי עצמו. ולכן הוסיף הר"ן דבעי להושיב אצלם, שהדיינים הנוספים יקבלו עדותם, וידונו ע"פ[יח].

רטז) **ראוה בי"ד. הגמ'** (ר"ה כה:) מעמידה בראוה בלילה, דביום אמרי' לא תהא שמיעה גדולה מראייה. ומבאר דהוה גדר 'ק"ו', דהראייה [ביום] דינו כקבלת עדות. והאחרונים הביאו דמבואר דהדיין אינו יכול לדון ע"פ ידיעתו לחוד. **והקוב"ש** (ב"ב שכט) הק' דהא לא איברי סהדי אלא לשיקרי ולמה אינם יכולים לדון ע"פ ידיעתם. והביא מש"כ **תוס'** (גיטין ד.) דאע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדות כשירה[יט.כ] **והאבי עזרי** (סנהדרין ג ו) הוסף דהעדות מהני לאשויי בי"ד, ואל"כ א"א לדון[כא].

והרשב"א (ב"ק צ:) כתב דלא מסתבר דיהא יחיד מומחה מוציא ממון ע"פ ראיית עצמו. דע"פ ב' עדים יקום דבר כתיב. [ואכמ"ל].

ריז) **תוד"ה וש"מ.** דפעמים שאין מכירין אלא ע"י ראיית לילה[כב]. [ועדות הקיום הוא על שיודע שזהו חתימתו. וע' לקמן כח. דבדרבנן הקילו להעיד במה שראו בקוטנן].

אבל **המלחמות** (ח: בדה"ר) כתב דגדר הקולא דנעשה עד בשעה שמעיד בבי"ד בעדות הזו, ושעת ראייה אינו עושהו לעד. שהרי עדות זו מתקיימת ע"פ ידיעה בלא ראייה, בהכרה או מתוך שטרות אחרים, מפני שהוא יודע שאין שטר זה מזוייף. [וכ"פ **הסמ"ע** (מו יג) דבקיום שטרות הקילו לסמוך על ראיית לילה].

ריח) **בא"ד בחקירת עדים כתחילת דין וכו'.** אבל דעת **רשב"ם** (ב"ב קיד.) דמהני קבלת עדות בלילה. ומ"מ לא מהני ראיית דיינים. ועי"ש בראשונים. **והקצות** (ז ו) כתב דאינו ראוי לעדות לכתחילה[כג], יותר נקרא

יז. אבל **רש"י** (ר"ה כה:) משמע דלענין העדות אי"צ שיושיבו אצלו השלישי. ורק לדון אח"כ כת' דהיחיד אינו יכול לדון לבד. [ותלי בהנ"ל].

יח. ומ"מ נחשב עד נעשה דיין, דכל דיין קיבל רק ע"א. ומצטרפים ד' דיינים, אף מי שכבר העיד. [אבל לדעת התוס' רי"ד דאף דעד אינו נעשה דיין, יכול להעיד ע"פ עדות אחרים, א"כ ה"נ יהני. וע"כ דהר"ן ס"ל כריטב"א רא"ה וריא"ז דלא מהני].

יט. **והקוב"ש** כת' דמ"מ יש להקשות דנימא ק"ו לא תהא שמיעה גדולה מידיעה. והידיעה קיימת אף ביום.

כ. **והנתיבות** (טו ב) הביא עפ"ז דא"א לדון ע"פ אומדנא, דגזיה"כ לדון רק ע"פ עדים. ול"מ שנראה בעיני הדיין להוציא ממון [ורק לענין שלא לגבות], אא"כ האומדנא הוה אומד לכל העולם [דהו' בגדר אנן סהדי].

כא. וע"ד היסוד הזה האריך **השער"י** (שער ז) דהעדים נותן כח קיום לפסק, לדון ע"פ. [דאין זכות לדיין בעלמא להתחיל לדון, בלא טענת בע"ד וכדו']. ועוד יש שפירשו דהוה סברא בדיינים, דלאו כ"כ להחשב דיינים להצטרף להחשב בי"ד.

כב. **והמלחמות** הק' מהו ש"מ תלת, דילמא איירי כשראה ביום.

כג. ועפ"ז דן דה"ה שבת ויו"ט, וכמ"ש **הב"ח** (שם). וכתב דשא"ר פליגי דכיון דמהני בדיעבד מהני ראייה.

שם עד מדיין. **והגרנ"ט** (ב"ב קפח) כתב דמהני שמיעת עדות בלילה, אבל צריך פסק של קבלה ביום.

ריט) **וקיום שטרות דרבנן. ובגמ'** (גיטין ה:) **איתא** דקי"ל בדרבנן עד נעשה דיין [לענין בפני נכתב]. **והקצות** (ז ה) כתב דדוקא היכא דגוף העדות איצ כלל מדאורייתא, אבל היכא דיש רק היכי תמצא דהוה דרבנן לא אמרי' כן.

רכ) **תוד"ה הנח.** כמו שמפרש **רשב"ם** (ב"ב קיג:) דבעינן ועמדו ב' האנשים. **והקצות** (ז ד) הק' דאם כבר הגיד את עדותו בפני בי"ד אחר, וקיים מצוות 'ועמדו', א"כ אמאי לא ידון בזה.

ודעת **רשב"ם** (שם) דכל שנתכוון להעיד נחשב 'עד'[כד] ואינו יכול להיות דיין. **ותוס'** (ב"ב קיד., וסנהדרין ט.) הק' דהנך טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו, ולא במתכוון להעיד. **והקוב"ש** (ב"ב של, וכעי"ז בחי' ר' א"ל מלין א מה) **כת'** ליישב דהפסול אינו משום חסרון ועמדו, אלא דהוא פסול בפנ"ע דהיכא דיש עליו שם עד אינו ראוי להיות דיין[כה].

והתוס' רי"ד (ב"ב קיג., והו' בשלט"ג שם) **כתב** דאף עד שהעיד, אם יש ב' עדים בלעדיו יכול לדון. **והריא"ז** (בשלט"ג שם) **חלק. וכ"כ הריטב"א** (בסוגיין) **והנמוק"י** (ב"ק לב. בדה"ר) **בשם הרא"ה** דעד המעיד אינו נעשה דיין אפי' בהגדת אחרים.

רכא) **בא"ד וי"מ דבעינן עדות שא"א יכול להזימה, שלא יקבלו הזמה על עצמן.** (וכ"כ **תוס'** סנהדרין ט.). **ותוס'** (כאן, וכן ב"ק צ: בשם ר"י מאורליינש) **הק' דא"כ** אף עדים שהם קרובים לדיינים ל"מ. אלא סגי דראוי להזמה בבי"ד אחר[כו]. אבל **בירושלמי** (סנהדרין ג ט, הו' **ברי"ף** שם ח: בדה"ס, **ובר"ן** לקמן יב: בדה"ר) **איתא שלא יהיו העדים קרובים לדיינים, דאם הוזמו נמצא שנהרג ע"פ קרובו**[כז]. וכעין זה **איתא בגמ'** (סנהדרין כח.) לס"ד דאחים אינן מצטרפים לעדות דאם יזומו יתחייב ע"פ עדות אחיו. אבל הגמ' דוחה הזמה מעלמא אתיא. **והראשונים** (שו"ת הרשב"א מיוחסות קיב, ונמוק"י סנהדרין ו., ר"ן לקמן) **דנו אי תליא בהדדי.**

והמרדכי (סנהד' תרצו) **הביא השר מקוצי שתי'** דקרובים לדיינים כשרים, דראוי להזימם בבי"ד אחר. אבל עד דנעשה דיין א"א להזים אפי' בבי"ד אחר, שהרי לא (נתבטל) [נתקבל] עדותם בבי"ד כשר. דאיגלאי מילתא שהיו פסולים[כח]. וכ"כ חי' **הר"ן** (ר"ה כה:). **וכ"כ הקצות** (ז ד) דכיון דאינו נעשה זומם עד שיגמר הדין ע"פ, והכא נתבטל הגמ"ד[כט].

והש"ך (לג טז) הביא דמבואר בדעת **הי"מ** (הנ"ל) דאף בדיני ממונות בעינן עדות שיכול להזימה, ודלא **כנמוק"י** (סנהדרין י: בדה"ר)[ל]. אבל **הדרכ"מ** (לג ט,י) הביא דהמרדכי (הנ"ל) קאי בדיני נפשות [משמע דבממון אין חסרון יכול להזימה[לא]].

ועוד הביאו **האחרונים** (פנ"י קו"א סח) דלפ"ז מבואר דאף בעדות קידוש החודש בעינן שיהא ראוי להזימה. **והאחרונים** דנו דיל"פ דיש מלקות[לב]. אבל הביאו **דרע"א** (שו"ת ק קעו) כתב דעדי קידוש החודש אינן לוקים, דלא קרינן ביה לא תענה ב'רעך'[לג]. וע"ע **קה"י** (כד). **והבית הלוי** (ג ו ד) כתב דכיון דילפי' במקו"א, ואף

כד. ודימה לגמ' (מכות ו.) דהיכא דנתכוונו להעיד אמרי' נמצא א' קו"פ.

כה. והוה ילפותא בעלמא. והקוב"ש כתב דדעת התוס' אינו כן, ולדעת התוס' תליא בצורת ועמדו בפועל.

כו. ובפשוטו דעת **הי"מ** [וכן הירושלמי] דבעי ראוי להזמה בבי"ד זה. [**והטור"א** (ר"ה כה:) הק' והביא כמה אופנים דאינו יכול להזימה באותו בי"ד, וע"ע קה"י כד].

כז. [ויל"ד האם כוונת הירושלמי דא"א להזים בבי"ד זה. או אף אם יזומו בבי"ד אחר, הוה מחמת קרוביהם].

כח. למ"ד (ב"ק עב:) עד זומם למפרע נפסל. ואף למ"ד מכאן ולהבא, לאותו עדות הוה פסול למפרע (ב"ב לא:).

כט. **והקה"י** (כד) הק' דאי"צ שבשעת גמ"ד יהא ראוי להזמה, וה"נ ראוי לזמה ע"י פסק בי"ד אחר. וכתב דכוונת המרדכי דאין כאן בי"ד לקבלת העדות, במה שמעיד לעצמו. [אבל לא תליא בגמ"ד].

ל. וכן הוא פשטות לשון **הרמב"ם** (מלוה יז ט) דבממון אין חסרון, וע' ש"ך מש"כ בזה. וע' **נוב"י** (אה"ע ק עב) שהאריך בכ"ז.

לא. וי"ל דבממון ילפי' מועמדו, אלא דבנפשות לא כתיב ועמדו. א"נ הילפו' בנפשות, וילפי' דבממון אינו נעשה דיין משום משפט א'.

לב. **דתוס'** (מכות ב. [בחד תי'] ולקמן לג.) כת' דעדי בן גרושה נחשב יכול להזימה משום דמתחייב מלקות [ובתי' הב' תי' דכיון דל"ש הזמה, לא בעי יכול להזימה. אבל **התוס'** (כאן) לא ס"ל כן, דא"כ כה"ג ליכא פסול קרובים].

לג. ובס' **זכרון שמואל** (מ) תי' דסגי במה שמתבטל העדות ע"י ההזמה. [ועי"ש].

בקידוש החודש אמרי' דאינו נעשה דיין כיון דכתיב משפט, אע"ג דל"ש עיקר טעם הפסול[לד].

ותוס' (ב"ק צ:) בשם **ר"י** כת' מקור נוסף, דילפי' 'ביום הנחילו', דע"פ שמיעת לילה אין ראוי לדון [וכדאי' בב"ב שם]. וע"ע **רמב"ן** (ב"ב קיד.).

דף כב.

תרי ותרי לפסול עדים

רכב) **תרי ותרי נינהו. פרש"י** ולא מתכשר ע"י שיבואו עדים שלא גזל. **וכ"כ הרי"ף** (ט. בדה"ס) דהו"ל גברא ספק פסול, דלא מפקינן ממונא אפומיה. והביא ראיה מהגמ' (לעי' כ.) דתרי ותרי נינהו, ולא מוציאין ממון. [וכקו' התוס' (כ. ד"ה אלא). אך **תוס'** (שם) תי' דאיירי באופן דאין חזקת כשרות[א]].

והמלחמות כתב דאפשר דכוונת הרי"ף משום חזקה דאין העדים חותמין אא"כ נעשית בגדול (וכדלעיל יט.)[ב].

והרא"ש (כא) ביאר דקי"ל דתרי ותרי הוה ספיקא דרבנן (וכדאי' יבמות לא.[ג]), ומדרבנן לא מעמידים אחזקת כשרות[ד]. [וע"ע לקמן כו:]. אבל **המלחמות** משמע דנקט דהוה ספיקא דאורייתא, ואף מדאורייתא ל"מ חזקה במקום תרי ותרי[ה].

אבל **תוס'** נקטו דמוקמינן את העד אחזקתיה. **וכ"כ הבעה"מ.** דקי"ל דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן את העד על חזקתו, והכא אף רבנן לא החמירו[ו].

והמלחמות הק' דאדרבה חזקת ממון עדיף. וא"נ שקולים נינהו לא עבדינן מעשה להוציא מחזקתו[ז]. הלא אף רוב ל"מ להוציא ממון, וכ"ש חזקה[ח].

אך **תוס'** הביאו ראיה מדברי רב הונא (שבועות מז: ב"ב לא:) דב' כתי עדים המכחישות, זו באה בפנ"ע ומעידה. דמעמידים כ"א על חזקתו. **ופרשב"ם** (שם) דכיון דמוקמי' אחזקתם מהני עדותם כשאר עדים דעלמא. **והאחרונים** (קוב"ש שם קיז ועוד) ביארו דכיון דהוכרע שהעד כשר, ממילא מהני להוצא ממון[ט].

והרא"ש חילק דהתם פסלי דידהו משום דמכחישין זא"ז, וכיון דלא נתברר הדבר אינם פסולים.

והר"ן כת' דהכא כיון דיש תרי ותרי אמרי' מאי חזית דסמכת אהני, ול"מ חזקה קמייתא. שיש לדון בבת אחת על ב' כתי עדים. אבל התם כשכל כת באה להעיד[י] אי"צ לדון אלא עליה, ומעמידים אחזקה[יא].

והשיטמ"ק (כא: בשם תר"י) כתב עוד דבב' כתי עדים המכחישות זא"ז, נולד הספק בשעה א'. ומש"ה לא פסלי' לשאר עדויות דעלמא. אבל הכא שעדי הפסול

לד. וגדר הפסול דל"ש דין עד שיהא דיין [וכמ"ש האחרונים הנ"ל], ולא דבפועל בעי תנאי דראוי להזים.

א. וכ"כ **המלחמות** להק' [על ראיית הרי"ף].

ב. [ולפ"ז נקט הרי"ף דפשיטא דאף חזקת אומדנא מהני בתו"ת]. אבל **הרמב"ן** דחה דאין אומרים בחזקות זו דומה לזו, דיהני במקום עדים. ועוד דלרבנן לאו חזקה היא כלל בחשש עדים. ועוד למאי דפרי' שכבר מתו ליכא חזקה כלל, שהרי ליתנהו קמן.

ג. וכ"ד **תוס'** (לקמן כו. וכ"מ, ע' לעיל כ.) דלמסקנא ביבמות הוה ספיקא דרבנן.

ד. ואף דבממון לא החמירו [וכמ"ש המהרש"א כו:, והו' לעיל כ.]. הכא הנידון על כשרות העד, ונחשב נידון פסול.

ה. וכן נקט הרמב"ן בכ"מ, **והרמב"ן** (קידושין סו.) האריך בזה.

ו. והשיטמ"ק (בשם תר"י) הביא דהתוס' דוחים דגבי קיום שטרות דרבנן הקילו להעמיד אחזקתן. ועוד דנו **האחרונים** דלענין ממון לא החמירו, ואף נידון כשרות העדים הכא הוה לענין ממון.

אבל דעת **הבעה"מ** (כאן) דאף מדרבנן מעמידים על חזקה [אלא דאמו של ינאי לא באתה לפנינו, וכמ"ש רש"י קידושין סו. ע' לקמן כו:].

ז. ובלשון הרמב"ן משמע דיש ב' גדרים, [כח הכרעת] חזקת ממון. ואף אילו ל"מ חזקת ממון, מ"מ אין להוציא ממון מספק.

ח. [ולכאורה צ"ל דכוונת רש"י עד"ז, דהא דעת **רש"י** (הנ"ל) דמהני חזקה בתרי ותרי, וע"כ דלהוציא ממון גרע].

ט. והגר"ח (סטנסל קד) דחה בזה את דברי התוס', דחזקה לחוד ל"מ להוציא ממון. אלא ע"י שמעמידים בחזקתן יש להם דין עדות. אבל במקום תו"ת דעדים מעידים על פסולו, לא יועיל שיהא לו תורת עדות. ונחשב דיש עדות פוסלת דעל כל דבר שיעיד.

י. ומבואר דלא דן בשעה הכחשה ראשונה, לדון [בבת א'] שכת א' מתוכם פסול. ונחשב שנידון הפסול נתעורר רק כשבא להעיד.

יא. ומבואר מדבריו דמהני חזקה אף נגד [חשבון ע"פ] עדים. אלא דלא מהני להכריע את העדים גופם.

באו תחלה ונפסלו אלו על ידי הראשונים, אינו חוזר לכשרותו, דמאי חזית [וע"ע תוס' כו:].

והקצות (לד ו) הביא מדברי הפוסקים כמה אופנים בביאור החילוק. **הב"ח** כתב דבב' כיתות המכחישות אין עדים שהוא פסול, אלא אנן חזינן לפי דברידהם[יב]. ולכן מעמידים כל כת על חזקתו. אבל הכא מעידים ב' עדים לפוסלו. ואף שיש חזקה, תרי ותרי הוה ספיקא דרבנן.

והחכ"צ (בהג' לט"ז) תי' דבב' כתי עדים יש ב' לטיבותא, חזקת כשרות דמעיקרא, ועוד דודאי א' מתוכם כשר.

ועוד הביא בשם **מהר"י** דבתרי ותרי לא מקבלים עדות של תרי אתרי לפוסלן[יג] [אלא מדין הזמה], אבל בפסול גזלנות מקבלים עדותן[יד].

ועוד תי' **הקצות** דאילו עד זה [שהוא ספק] יעיד על עד אחר לפוסלו בגזלנות, לאו כל כמיניה להוציאו מחזקתו. דספק עדים ל"מ לפסול. ובזה לא החמירו [ספיקא דרבנן] להוציאו מחזקתו. א"כ ה"נ בב' כתי עדים המכחישים הוה ספק עדים, ול"מ לפסול. ואף דבין שניהם ממ"נ א' פסול, לא אחמור רבנן שלא להעמיד על חזקתו אלא כשיש על דבר זה עדות תרי ותרי.

והגר"ח (סטנסל קד) הוסיף דבעדים המכחישים זא"ז [לרב הונא] הוכרע על העד, ומוציאין ממון ע"פ עד כשר. אבל תרי ותרי על הגברא, בכל מה שמעיד נחשב שיש ב' עדים פוסלים [וכמעידים שלא היה המעשה ההוא], והוה בכלל תרי ותרי. ול"ש להכריע עליו ולהעמידו על חזקתו.

רכג) **תוד"ה תרי.** ועוד דלרב חסדא וכו' מודה הכא דהאי גברא ממילא מתכשר וכו' וכ"ש היכא דאיכא סהדי דמכחישי לא מהימני. דכיון דהעדים הוכחשו מודה רב חסדא דל"מ להוציא את העד מחזקתו. **והקצות** (שם, וש"ש ד ב) ביאר [כוונת התוס'] דסברת רב חסדא דב' כתי עדים המכחישות נחשב נידון א', וא"א להעמיד את שניהם על חזקה[טו] [וכדין ב' שבילים, ע' לקמן כז.]. אבל אף רב חסדא ס"ל דמהני חזקה להכשיר את העד, ועי"ז להוציא ממון.

רכד) **בא"ד שהרי אם כת א' מאלו מעידה על א' שהוא פסול לר"ח[טז] וכו' לא היתה נאמנת.** [ולא נחשב בכלל ספק דתו"ת, אלא הוה נידון חדש ומהני חזקה]. **והאו"ש** (עדות יב ג) כת' דלא דמי, דכיון שיש כבר ספק על העד ל"מ להוציא עד כשר מחזקתו. אבל בתו"ת דגזלנות, קודם העדות היו ודאי כשרים.

רכה) **בא"ד ועו"ק לר"י וכו' איך יתברר הדבר לעולם וכו' שהרי תרי כמאה וכו'. והתוס' הרא"ש** (בשם רבינו מאיר) תי' דאיירי שבאו עדים שנתערב פסול במשפחה [ולא שהעידו עליו שהוא פסול]. [וכ"כ **התוס' רי"ד**].

והרמב"ן תי' כיון דהאי גברא בחזקת ישראל הוא עומד וכל משפחתו כה"ג אמרי' אוקי אחזקתיה, שאילו היה פסול היה קול [ומשמע דמהני חזקה זו אפי' במקום תו"ת].

והריטב"א הק' וא"ת מנלן שיתברר לכשרות, דילמא יתברר לפסול. וי"ל דכל המשפחות בחזקת כשרות.

רכו) **שם. אין כל העולם יכולים להכחישם, שהרי תרי כק'.** אבל **הש"ך** (מו סו) **הביא דתוס'** (יבמות פח.)[יז] כת' דבדבר הנראה וידוע לכל העשוי להתגלות לכל העולם לא אמרי' תרי כמאה[יח]. [ותי' בזה קו' התוס' דידן].

יב. **והגר"ח** הוסיף דע"כ לא נחשב דחברתה מעידה שהיא פסולה. דבזה אינה נאמנת להעיד להכשיר עצמה. אלא אנן סהדי דחד משקרת.

יג. וע' **ברכ"ש** (ב"ב לח). [אך מ"מ העדים ספק פסולים, כיון דבי"ד רואים מבין שניהם כת א' שקרנים. אבל אינו בגדר 'עדות' לפוסלם. ובמה שבי"ד רואה מהני שאר התי']. **יד.** **ובשו"ת רע"א** (ק קלו) כתב עוד דבעדי הכחשה, יתכן שהעד פסול ואפ"ה דיבורו אמת, ולכן אין עדות מפורשת נגדו. ומש"ה שפיר מהני חזקה.

טו. **והאחרונים** הביאו כ"מ **בר"י מגאש** (שבועות מח), אבל **רשב"ם** (ב"ב לא:) כתב דסברת רב חסדא [דהחזקה] ל"מ להוציא ממון. [וע' קוב"ש שם].

טז. ומשמע דלרב הונא נאמנת, כיון דהוחזק עד. וכתולדה מזה מהני לפסול אחרים. [יל"ד לדברי שא"ר].

יז. דתו' הק' בב' עדים העידו שמת, ובא לפנינו, דאפי' יעידו ק' דזהו הא תרי כמאה. ותי' דהדבר נודע לכל.

יח. וע"ד הא דאי' (ב"ק עד:) בא הרוג ברגליו. **והנוב"י** (ק סה) כת' דתוס' (דידן) סברי דבא הרוג ברגליו הוה דוקא היכא

והנתיבות (מו ז) חילק **דתוס'** (שם) איירי דוקא בדבר דתלי בטביעות העין והכרה, דע"י שידוע לכל אמרי' דהעדים לא הכירו. ואילו תוס' דידן איירי שהעדים יכחישו על מעשה הגזילה. ובזה אמרי' דתרי כמאה.

רכז) **בא"ד ע"כ נר' כפר"ח וכו' וכיון דאגלאי מילתא דמעולם לא היה פסול הרי לא היה בטל וועד המושב וכו' ודקאמרי וכו' ידעינן ביה דעבד תשובה, ובטל וועד המושב וכו' בחזקת פסול עד שנודע לנו כשרותו.** הר"ן הביא דמבואר דגזלן שעשה תשובה לא מתכשר אלא מכאן ולהבא, משעה שיעידו עליו בבי"ד. אך תמה דכיון דהעידו שעשה תשובה נתגלה שהיה כשר. והעדות אינו מכשיר אלא מגלה כשרותו. אבל **הריטב"א** כתב דאפי' נאמר שנכשר למפרע, כיון שלא נתברר הכשירו עד עכשיו דין הוא שיתטבל הצירוף.

רכח) **תוד"ה ודלמא.** אבל שמואל מצי סבר שפיר דבקיום שטרות בעי ג' וכו'. וכ"כ **תוס'** (ב"ב מ., סנהד' ג.) דקיום שטרות דומה לעד מפי עד[יט]. ומש"ה בעינן שיהא ניכר שהם בי"ד. ודעת **ר' יונה** (ב"ב מ.) דצריך ג' לקבלת עדות, ואף דמהני ב' שדנו בדין דמשא ומתן. אבל בקבלת העדות צריך ג', וסיים דמיחזי כעד מפי עד. וכת' דמ"מ אף היכא דהדיינים עצמם מכירים את חתימות העדים צריך ג' דלא פלוג רבנן בקיום[כ].

ועוד כת' ר' יונה דהוה מפי כתבם, דאינם רשאים להעיד שיודעים מעצמן ומכירים החתימות. דכיון דלא נעשה מעשה לפניהם לא ניתן להכתב, ולא הוה ספר מקנה. ודוקא היכא דהדיינים קבלו עדות, ונעשה מעשה לפניהם רשאים לכתוב. [אבל היכא דיש ג' דיינים רשאים לכתוב, דהוה מעשה בי"ד].

רכט) **ואמר לנא רבנא אשי. הריטב"א** כתב דה"ה כל הנפק דנעשית מדעת אדם גדול ובקי בדינים [הוחזק שנעשה כדין[כא]].

א"א ונתגרשתי - הפה שאסר

רל) **נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.**

המחנ"א (איסו"ב יח בתשו') חקר האם הפה שאסר הוה מטעם מיגו [דחזקה שאינו משקר כשיכול לשתוק[כב]]. או דאין לנו מקום לאסור אלא על פיו, ומה שאסר התיר[כג] [ונאמן אף באופן שאינו יכול לשתוק[כד]]. וכ"ה לשון הגמ' הוא אסר לה והוא שרי לה. אבל **תוס'** בכל הפרק מבואר דהוה מטעם מיגו.

ותוס' (ד"ה מנין, בקו') משמע דנאמן רק תוכ"ד[כה]. וכ"כ **הרא"ש** דנאמן רק תוכ"ד. וכ"ד **רבינו יונה** (בשיטמ"ק, והו' בטור אה"ע קנב)[כו].

דהבי"ד מכירין אותו. משא"כ הכא דהדיינים אינם מכירים, ול"מ אף אילו יבדקו ויתברר שכל העולם יכחישו לשנים, אפ"ה תרי ככו"ע. ולא נתברר כלל לדיינים שאינם יודעים.

יט. וכמ"ש **רשב"ם** (ב"ב מ.) דמה לי ההנפק מהשטר שלמעלה ממנו, דהא תרי חתימי עליו. ודומה לב' עדים המעידים ששמעו מפי ב' עדים שלמעלה שהשטר כשר.

כ. אבל **הסמ"ע** (מו ז) כת' דהיכא דהדיינים עצמם מכירין החתימות רשאין לקיים בב'. **והש"ך** (שם ו) חלק. [והסמ"ע כת' דעל מנה שבשטר הם מעידים, והש"ך חלק דלא איירי שראו ההלואה, ול"ש בזה מנה שבשטר].

כא. וכיון דנעשה ע"פ אדם גדול מסתמא נעשה כדין. [ולולי דבריו היה אפשר לפרש דידעו דרב אשי לא ס"ל כשמואל בקיום].

כב. וכ"ה לשון **הראב"ד** (בשיטמ"ק ב"ב ל.) [דרק כשיש לו טענת ברי להתיר אמרי' הפה שאסר] לפי שנאמר אמת אמרו שהרי היו יכולים לשתוק ויהיו בחזקתם [משא"כ כשהוא ספק אצלו אין ראוי להאמינו בזה], וסיים ואין ספק מוציא מידי ודאי.

כג. ויש שפי' דכיון דאסר יש לו זכות שיאמינו אף במה שהתיר. ועוד יש שפי' דלא נחשב ש'אסר', כיון דלפי דבריו אין כאן איסור. [וע"ע בסמוך].

כד. וכתב דנפק"מ היכא דיש עדים פסולים שמעידים לאסור [דאינו יכול להעיז ולכפור]. **והאחרונים** הביאו דמהני כה"ג מהגמ' (ב"מ ז.) דנאמן פרעתי, אף דירא לטעון מזוייף [ע' מה שהו' לעיל יט.]. וע"ע **בית יעקב** (לקמן כג.) **וקוב"ש** (ב"ב קכח). אמנם הק' מהגמ' (בכורות לו.) דהאומר בכור הוא ונולד מום מאיליו, ס"ד דאין לו מיגו דאינו רוצה לאכול קדשים בחוץ [ואינו יודע לבדוק המום לבד]. [ומבואר דמי שירא מחמת דבר אחר אף הפה שאסר לא מהני].

כה. [וע' ב"י וב"ח בתי' התוס', וע"ע בסמוך]. וכ"כ **בס' הכריתות** (לשון לימודים ג קפב) דמיגו מהני דוקא תוכ"ד [וכגון אשת איש ונתגרשתי, נשביתי וטהורה אני] והביא מהגמ' (בסמוך) דחזרה ואמרה פנויה אני מהני דוקא ע"י אמתלא. [וצ"ב דהתם אינה טוענת שנתגרשה].

כו. וכ"כ **הר"ן** (קידושין כז: בדה"ר, הו' בב"י ס"ס לז) דאב שאמר קדשתי את בתי וגרשתיה, אם אומר תוכ"ד נאמן. אבל לאחר זמן אינו נאמן, דלא הימני' רחמנא בגירושין. **והב"י** הביא

אבל **הרמב"ם** (גירושין יב א) סתם בזה, **והרמ"ך** השיג דהיה לו לפרש דוקא תוכ"ד[כז]. **וה"ה** כתב די"ל דנאמנת אף אחר כדי דיבור, דדוקא היכא דחוזרת מדבריה או מהפך צריך תוכ"ד. אבל היכא דפוטר מצד אחר י"ל דנאמנת, כיון דאין לנו איסור אלא ע"פ. וכן כשטוענת אמתלא נאמנת לאחר כ"ד[כח]. וכ"פ **הטור** (שם)[כט].

ועוד הביא הטור בשם **הרמ"ה** דבעי שיהא עסוקין באותו הענין.

והמחנ"א (שם) כתב דתליא בגדר הפה שאסר, דלצד דמשום מיגו, מיגו למפרע לא אמרי'[ל]. והראשונים דס"ל דמהני אף לאחר זמן ס"ל דהוה נאמנות בפנ"ע[לא]. **והאחרונים** דנו דאף אי הוה נאמנות מחודשת להתיר אפשר דהוה רק בשעתו, ואינו נאמן לאחר שעבר זמנו.

ודעת **רש"י** (לקמן קט:, הו' לעיל יז:) דכשהודה שהשדה של חבירו, נאמן לומר שחזר וקנה ממנו אף לאחר זמן רב, דאמרי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר. **והמאירי** **והשלמה** (**בשיטמ"ק** כג.) הביאו מדבריו דה"נ בסוגיין מהני לאחר זמן. **ותוס'** (לקמן שם וב"ב ל.) חלקו דלא אמרי' מיגו למפרע.

והרשב"א הק' תוכ"ד אמאי בעי מיגו, דלא יהא אלא חזרה[לב]. ותי' דשאני הכא דעומד בדיבורו אלא שמתירו בצד אחר, וכיון שכן אי לאו הפה שאסר אינו נאמן.

רלא) **שם. רע"א** הק' דהיא נאמנות לאסור עצמה מדין שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא (וכדאי' קידושין סה. ולעיל ט.), א"כ כיון דסיימה וגרושה אני, לפי דבריה מותרת. ולעולם לא שויה איסור. וכן נשביתי וטהורה אני, לפי דבריה מותרת, ואין כאן איסור[לג].

והקוב"ש (נח, וכן **חי' ר' שמעון** ז) כת' דהיא נאמנת שנשבית מדין הודאת בע"ד כק' עדים [שויא אנפשיה], ומש"ה צריך הפה שאסר לומר שטהורה. וכתב דכוונת רע"א להק' לצד דשויא אנפשיה מהני מדין נדר (וע' מה שהו' בזה לעיל ט.), וכיון דלפי דבריה אין כאן איסור לא יחשב שויא אנפשיה. **והאחרונים** דנו דכוונת רע"א אף לצד דשויא אנפשיה הוה גדר נאמנות, אך הנאמנות הוה על הדין איסור. אבל אינה נאמנת על גוף המעשה. וא"כ כשאומרת וגרושה אני, דאינה אומרת שהיא אסורה כלל לא שייך שויא אנפשיה. [וע"ע מש"כ לעיל ט.]

רלב) **שם. הוא הפה שהתיר. בחי' חמד"ש** דן דכיון דאסורה רק משום שויא אנפשיה, א"כ אינו דבר שבערוה, ותהא נאמנת מדין עד א' להתיר. [ואמאי בעי הפה שהתיר]. וכ"כ **בשו"ת רע"א** (בהשמטות לס' פה) דשויא אנפשיה לא מקרי דבר שבערוה, ומהני ע"א להתיר[לד]. וצ"ע.

שו"ת הרשב"א (ז רנח) דאף לאחר כ"ד נאמן ע"י אמתלא. והב"י כתב דמשמע דפליג. וע"ש בפוסקים.

כז. ויל"פ כוונתו דב**רמב"ם** משמע דאף אחר כ"ד, שהרי בסיפא כתב דאם הוחזקה א"א אינה נאמנת להתיר עצמה. וקצת משמע דבסיפא איירי ד'הוחזקה' ל' יום [אמנם צ"ב אמאי שביק סיפא דמתני']. אבל **ה"ה** פי' דהוחזקה בעדים, וכלשון המשנה.

כח. ומשמע מדבריו דאמתלא מהני מדין הפה שאסר. [א"נ דבעי הפה שאסר כדי שתהא נאמנת במה שאומרת דהוה מחמת אמתלא].

כט. אבל הב"י (שם) כתב דה**טור** למד כן מדברי תוס' דידן דהאב נאמן לפרש דבריו. [וחלק דלא דמי].

ל. וכ"כ **תוס'** (ב"ב ל.) דמיגו למפרע לא אמרי', דשמא לא מסיק אדעת' דזקוק לטענה זו. [וצ"ב דלכאורה הו"ל לתוס' למימר דעכשיו אין ראיה שאומר אמת, ואולי נתחרט ורוצה להתיר. ותוס' נקטו צד אחר, דשמא לא היה סבור מעיקרא לטעון כן].

לא. ועד"ז יש להביא הא דנאמן באיסורין כיון שהיה פעם בידו (גיטין נד.), ואף דעכשיו אינו בידו [עדיין יש לו תורת בעלים]. [אך בממון ודבר שבערוה אינו נאמן לאחר זמן, ודוקא בשעה שעדיין בידו נאמן [ו**הנתיבות** (כללי מיגו יא) נקט דנאמן בתורת בעלות]. דבהנך צריך שיהא בעלים בשעה זו, ולא אמרי' שנעשה בעלים לעולם].

לב. ומהני חזרה תוכ"ד. ו**הבי"ש** (לז נא) כת' דלא דמי למקדש דאינו יכול לחזור תוכ"ד, דהיינו רק בגוף הקידושין. אבל **הט"ז** (לז כא) כתב דאף בזה ל"מ חזרה תוכ"ד, אלא לפרש דבריו. וכן מבואר ב**מהרש"א** בסוגיין.

לג. וכעי"ז הביא **הקצות** (פ ב) בשם **השב יעקב** (ב אה"ע ג) דאם לא ידע דחייב ע"פ דבריו, לא נחשב שויא אנפשיה. והקצות חלק דשויא מדין נאמנות. ועוד הביא מדברי **הכנה"ג** אף לענין ממון, היכא דסבור דאינו מתחייב, דלא נחשב הודאת בע"ד [והקצות תמה ע"ז].

לד. אבל בהוחזק, סוקלין על החזקות ובעי ב' עדים.

רלג) **ואם יש עדים שהיתה אשת איש.** ע' לקמן כג.

רלד) **מנין להפה שאסר מה"ת וכו' ל"ל קרא סברא הוא. הריטב"א** (לעיל טו: וטז.) כתב דמיגו דאורייתא, וסברא נמי הוא כדאמרי' (כאן)[לח]. [ומבואר דנקט דהפה שאסר הוה תורת מיגו, והנידון בסוגיין על כל מיגו בש"ס[לט], ואמרי' דהוה סברא[מ]].

רלה) **תוד"ה מנין.** ותימה אם בא א' וכו' ולמחר וכו' לא יהא נאמן וכו'. וכה"ק **הרשב"א** דמבואר בגמ' (קידושין סג:) דאם בא א' ואמר שקידש נאמן [לרב אסי אף ליתן גט].

והר"ן (שם כז. בדה"ר) ביאר דעד א'[מא] נאמן לברר למי נתקדשה, אף דקידושין הוה דבר שבערוה. **והרשב"א** תי' דהתם הטעם דמירתת דילמא האב זוכר שאינו הוא. [ועד א' לחוד אינו נאמן כה"ג, אלא בצירוף אומדנא דמירתת].

והרמב"ם (אישות ט יא) פסק דהאב נאמן לומר למי קידש, אפי' לאחר שבגרה, **וה"ה** כתב דהוה מדין הפה שאסר[מב]. והוסיף דאפי' אחר נאמן לומר למי קידש (וכדאי' בקידושין שם), **וכ"ש** דהאב נאמן, אפי' אחר שבגרה [וכסברת הר"ן דהתם].

ורע"א תי' דאיירי הכא אפי' כשאותו פלוני מכחיש. ומדין עד א' אינו נאמן במקום הכחשה, ואפ"ה האב נאמן. ונפק"מ דמותרת לאחר שימות זה. [וכתב דאפי' הכי הק' בתוס' דנאמן לפרש דבריו].

רלו) **בא"ד ואור"י דבענין זה שאינו סותר דבריו הראשונים[מג] וכו'. רע"א** כתב דכוונת התוס' דנאמן לברר דבריו הראשונים, ואף בלא תורת עדות.

רלז) **בא"ד כגון דקאי האיש שקידש קמיה וכו' הילכך לא יהא נאמן אח"כ, אלא תוכ"ד דאיכא מיגו[מא].** משמע דכה"ג לא נחשב שמפרש דבריו [כיון דקצת סותר דבריו הראשונים], ואפ"ה מהני בתורת מיגו. **ורע"א** הק' דתוכ"ד נאמן לפרש דבריו, ואף בלא תורת 'מיגו'.

רלח) **תו"י ד"ה מנין לאב.** תימה וכו' תיפו"ל דנאמן הואיל ובידו לקדשה וכו'. [ובידו מהני אף בדבר שבערוה, וכדאי' ב"ב קלד:]. **ורע"א** הק' דמשום מיגו אינו נאמן היכא דאחר מכחיש. [והביא כן מדברי **המרדכי** (קידושין), אבל הביא **דתוס'** (קידושין סה:) מבואר דבידו נאמן אף כשאחר מכחיש]. וכתב דאפשר דתוס' ס"ל דאף האב אינו נאמן היכא דמכחיש אחר.

רלט) **בא"ד וי"ל דהכא אין בידו כ"כ וכו' להכי איצטריך קרא.** [משמע דעכ"פ בעינן שיהא קצת בידו. ולכאורה משמע דגדר הגזיה"כ דהחשיבוהו כבידו. **והריטב"א** כתב דקרא אשמועינן שבידו לקדשה, ומינה שיהא נאמן לאוסרה].

והאחרונים דנו האם נאמן על העבר, או מכאן ולהבא [וע"ד הא דאי' (ב"ב קלד:) דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן רק להבא. וע' הפלאה].

לח. ובשו"ת **הרשב"א** (ג שנג) הביא צד להוכיח מהכא דאמרי' מיגו להוציא, דילפי' מיגו דאורייתא מ'את בתי', והוציאה מחזקת א"א והתירה. ודחה דלאו לאפוקי ממש הוא. [ומשמע דכל מיגו דעלמא ילפי' מהכא].

לו. והעירו **דתוס'** (לעיל יח. ד"ה מפני) כת' או נילף דלא אמרי' מיגו. והא עכ"פ יש פסוק הכא דנאמן להתיר.

לז. ומבואר בריטב"א דאף למסקנא דהוה סברא, מ"מ הוה דאורייתא.

לח. **ורע"א** הוסיף דהעיקר אצלינו דכל מקום דמהני ע"א, אף קרוב נאמן.

לט. [ומשמע דמהני הפה שאסר לאחר כמה שנים, וכה"ק **הלח"מ**. וכתב דלמש"כ אח"כ אין ראיה לזה מגוף דברי הרמב"ם].

מ. ועד"ז כת' **בס' הכריתות** (ל"ל ג קפג, הו' בש"ך כללי מיגו) דמיגו היכא דלא הוי אלא פירוש דבריו, כמו את בתי נתתי לאיש הזה, סברא הוא דהוא אסר לה והוא שרי לה. ומשמע אפי' לאחר כמה ימים. **והגר"א** (כללי מיגו ג) הביא מדברי **תוס'** דידן דאמרי' מיגו לפרש דבריו הראשונים אפי' לאחר תוכ"ד. [וע"ע ברכ"ש לג].

מא. ולשון **התוס'** דהפה שאסר הוה גדר מיגו [ובמ"ש בכ"מ בפירקין].

אמתלא

רמ) **אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת.**

האחרונים דנו האיך נאמנת לטעון דהוה אמתלא[מב]. **והקובה"ע** (עח ד, וקוב"ש נא, וב"ב תט) כת' דנאמנת בטענת ברי לטעון שהיה אמתלא[מג]. ונאמנת לומר דהאמירה הראשונה לא היה שויא אנפשיה.

והקובה"ע ביאר דלולי ילפו' דאינו חוזר ומגיד, נחשב דעדות האחרונה עומד נגד עדות הראשונה [וכמ"ש ההפלאה יח:]. אבל בשויא אנפשיה אין תורת נאמנות לטובתו להתיר. ולכן אף דלא נתחדש דאינו חוזר ומגיד, מ"מ אין לו תורת נאמנות להתיר. ורק באופן שיש טענת ברי שלא אסר.

אמתלא. [ודחה דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת משום ע"א באיסורין, וע' בסמוך].

וההפלאה כתב דבסוגיין איירי שהאשה אמרה כן שלא בבי"ד, דנאמנת מדין שויא אנפשיה. אבל היכא דאמרה שנתקדשה בפני בי"ד נאמנת מדין 'מיגו' דבידה[מד], ועל המיגו ל"מ אמתלא.

והמהרי"ט (ב אה"ע א) דן היכא דע"א מעיד, והיא שותקת לדברי העד (ע"ד הא דאי' קידושין סה:), דמהני מתורת עדות ול"מ אמתלא. [וע"ע קצות פא כא].

רמא) **שם. אמתלא. הרמב"ם** (איסו"ב ד י) כתב דבעינן דוקא אמתלא, אבל אם אומרת דמתחילה אמרה דרך שחוק אינה נאמנת. **והקצות** (פא ח) הק' **ובגמ'** (סנהדרין מד:) מבואר דעדים אינם יכולים לחזור, אפי' באמתלא גמורה[מד]. [ויל"פ דנכלל בהא דאינו חוזר ומגיד דאינו נאמן בכל מה שסותר העולה מהעדות הראשונה, וכמ"ש האחרונים גבי אנוסים היו[מה]].

והאחרונים דנו בשאר גדרי נאמנות, האם מהני אמתלא. **והש"ש** (ו ח) הביא **דחכמי פרובינציא** נסתפקו האם אב שאמר קידשתי את בתי נאמן לחזור בו באמתלא[מו], דכיון דהתורה האמינה לאב אמרי' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. אבל בשויא אנפשיה לא נאמר תורת נאמנות. והש"ש הביא דמבואר (בסמוך) דאף בעד א' באיסורין מהני דאפי' לענין ממון נאמן לטעון 'משטה', וצ"ב מ"ש[מז].

והחוו"ד (קפה א) כתב דהיכא דאמרה טמאה אני אינה נאמנת לומר שאינה אמת, במיגו דטבלה. דהוה מיגו במקום שויא אנפשיה. ומיגו לא עדיף מעדים. והוכיח כן מסוגיין יש לה מיגו שנאמנת לומר שמת בעלה.

רמב) **מקודשת אני. הרא"ה** (בשיטמ"ק, והו' בר"ן) כתב דאם אמרה שנתקדשה לפלוני אינה נאמנת לטעון אמתלא, אא"כ הוא מודה לדבריה. דלאו כ"כ לחוב לו, ולהפקיע עצמה ממנו[מח]. [דנחשב שיש לבעל זכות שעבוד באשה, וע' אחרונים].

מב. ובפשוטו משמע שהיא צריכה לטעון ברי את האמתלא. אך **הרמ"א** (קפה ג) משמע דאף בשותקת, אנו טוענים עבורה. וע"ש בש"ך.

מג. ועוד הביאו מדברי **ה"ה** (הנ"ל) דאמתלא שייכא להפה שאסר [דהביא מזה דמהני הפה שאסר לאחר זמן].

מד. [ויש לדחות דהתם לדבריהם העידו עדות שקר. וא"א משים עצמו רשע, לחזור ולהגיד [לעיל יח:]. אבל כל אמתלא טוען דלא היה 'הגדה' מעיקרא]. [וע"ע מש"כ כג: בשם היש"ש].

מה. אבל דעת **הבעה"מ** (הו' בשו"ת הר"ן לד) דכל טעות דשכיח שיטעו העדים, יכולים לחזור בהם. ולא נחשב חוזר ומגיד. [ואף דכל עדות אמרי' דמסתמא לא טעו. ורק לענין הכחשה אמרי' דאינם נפסלין לעדות היכא די"ל דטעו. מ"מ לא נחשב חוזר ומגיד].

מו. אך **הב"י** (אה"ע ס"ס לז) הביא **שו"ת הרשב"א** (ז רנח) דאב שאמר קדשתי את אשתי, נאמן לומר שקידש בפני פסולי עדות. דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. והביא ראיה מהדהיא איתתא דסוגיין [דמהני אמתלא, אף לאחר תוכ"ד].

מז. ורע"א חלק דלא נחשב בידה, וכמ"ש **התו"י** (ד"ה מנין). [ויל"ד דאם נימא דכוונת התו"י דגדר התורה דנחשב בידה].

מח. [ויל"ד דמשטה נחשב דאין כאן 'מעשה הודאה' כלל אלא שחוק בעלמא. ואילו אוסרת מחמת שחוק, נתכוון לאיסור, בשקר].

מט. **והחלק"מ** (מז ט) הק' דתהא נאמנת במיגו דאי בעי אמרה [לפניו] גרשתני. וע' **בי"ש.** [ויל"ד דל"ש בזה מיגו, דאינה מעיזה].

והחלק"מ (קטו כב) הביא מדבריו דלענין ממון אינה נאמנת באמתלא להוציא ממון מבעלה, דהודאת בע"ד כמאה עדים. **והקצות** (פ א) הביא דה**מהר"ש הלוי** (חו"מ כ,כא) **ומהרשד"ם** (חו"מ פ) נקטו דאף בהודאת בע"ד מהני אמתלא, כ"ש מאיסורין. והביא דה**מהר"א חסון** פליג דל"מ אמתלא[נ], באופן דל"ש סברת משטה או שלא להשביע את עצמו[נא]. והביא מדברי הרא"ה דלאו כ"כ להפקיע עצמה.

רמג) **אמרה טמאה אני וכו'. האחרונים** דנו האם נאמנת שנטמאת משום עד א' באיסורין, או רק מדין שויא אנפשיה[נב]. דעד א' נאמן רק להתיר ולא לאסור [וכמ"ש **תוס'** קידושין סה:][נג] ואיתחזק היתירא[נד].

והשמעתתא (ו יט) הביא דנאמנת לומר נטמאתי, ולחייב בעלה קרבן [כדאי' בשבועות יז:], ואף דיודע רק על פי דבריה[נה]. וע"כ דנאמנת בתורת עד א'. ותי' דכיון דמועדת ועלולה לראות, ולכן נחשב כדבר שבידו ועד א' נאמן. וע"ד מ"ש **תוס'** (קידושין סד.[נו]). וביאר בזה דברי **התוס'** (גיטין ב:) דנדה נאמנת על ספירתה, משום דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה. היינו שעומד להשתנות[נז].

רמד) **א"ל אף בזו וכו'. הרשב"א** כתב דספק הגמ' דהאמתלא אינו טובה, שהיה לה לפרש דבריה. ולא דמי לא"א דדברים ניכרים שהיה לה להערים[נח]. **והתוס' הרא"ש וריטב"א ור"ן** כת' דקמ"ל דאף דבידה לתקן ולטבול הקילו[נט].

והאחרונים (ש"ש ו ח, חוו"ד קפה ה, רע"א ד כג) **כת'** דנידון הגמ' האם מהני אמתלא בנאמנות עד א' באיסורין. או דדינו כעדות דאינו חוזר ומגיד, ואף באמתלא[ס].

והאחרונים חקרו האם ילפי' דע"א באיסורין אינו חוזר ומגיד[סא] [ויכול לחזור בו אף בלא אמתלא]. **ובשו"ת הר"ן** (מז, ולד) כתב דתליא אם הגיד בבי"ד.

נ. **והקצות** (פא כא) הביא מה**מרדכי** (ב"ב תרכ) דמהני 'שום אמתלא' בממון. [ועי"ש שהאריך בזה. אך כתב דמסתימת הפוסקים משמע דל"מ שאר אמתלא].

נא. **והקצות** ביאר דדוקא הנך טענות גדולות נאמן, דדרך העולם בזה. אבל אמתלא אחרת אינו נאמן. (ועוד יש שביארו דבהנך אמתלאות הקבועות, כל השומע הודאתו מסתפק האם כוונתו להודאה גמורה או השטאה, ומש"ה לא נתקבל הודאתו כלל. אבל אינו מעלה על דעתו שאר אמתלא, כל זמן שלא נתעורר טענה זה).

נב. **ואף דהר"ן** (נדרים צ:) כת' דכיון דמשועבדת ל"ש שויא, היינו בדבר שמפקיע את השעבוד. ועפ"ז החוו"ד כ' דהיכא דטוענת דרואה מחמת תשמיש, כיון דמפקיע עצמה מתחת בעלה לעולם, ל"ש שויא. [וב**הג' ברוך טעם** העיר דכל פעם שטוענת שאסרה את עצמה שלא כדין, א"כ משועבדת לו, ובזה לא חל שויא אנפש'].

נג. אבל **התוס' רי"ד** (גיטין נה. עה"ג) כתב דעד א' נאמן בין להתיר ובין לאסור, שהרי האמינה תורה לבעלה, דכתיב וספרה לה לעצמה [ואף לאסור], וכדאמרי' הוחזקה נדה בשכנותיה, והאיך הוחזקה כי אם ע"פ. **והדבר"י** (כא ג) הביא דמבואר דבעי נאמנות לאסור עצמה ע"י שהוחזקה. ואילו עד א' לא היה נאמן, אף הוחזק לא יהני. [ודלא כשמעתתא, ע' בסמוך].

נד. **והשמעתתא** (ו יט) הביא צד דנאמנת על עצמה מדין 'בעלות', וכמ"ש **הרא"ש** (גיטין ה ח) דבעלים נאמנים על שלהם [ומש"ה נאמן על דבר שהוא בידו, דבידו נחשב בעלים]. ודחה דהא **תוס'** (גיטין ב:) כתבו דילפי' עד א' באיסורין מהא דנדה נאמנת לספור ולטבול, ולא אמרי' שהיא בעלים על עצמה. וע"כ דתורת בעלים נאמר בממונו, ולא בגופו. [ואכ"מ]. אבל **החזו"א** (נט כג) כת' דבעלים שהדבר מסור בידם, נאמן מדין ע"א באיסורין, אלא דנאמנים גם לאסור. וכן אשה מסור בידה לשמור ולדעת מאורעותיה, ונאמנת מדין עד א' לאסור.

נה. וכתב לדחות דכיון דהבעל שותק, ושתיקה כהודאה [וכדעת הראשונים דאמרי' כן אף בלא הו"ל למידע, ודלא כתוס' קידושין שם].

נו. גבי האומר דבנו בן י"ג שנים נאמן, דכיון דסופו לגדול עשאוה כדבר שבידו.

נז. ועפ"ז ביאר דאינה נמאנת באופן שאינו רגילות, כגון רואה מחמת תשמיש.

נח. ועוד כתב **בחי' חמד"ש** די"ל דמעיקרא היה סבורה דהוה דם טמא, ושוב חזרה בה. וס"ד דאינה נאמנת לבד לדמות מילתא בלא חכם.

נט. וכדאיתא בגמ' (ע"ז לז:) גבי ספק טומאה ברה"ר. [פירוש דהוה איסור לזמן קצר. אבל תוך ימי האיסור אין עצה לתקן].

ס. **והחוו"ד** הביא ראיה דע"א המחייב שבועה אינו חוזר באמתלא (חו"מ כט), וה"ה עד א' באיסורין. [וכתב דחוץ לבי"ד שאני]. **ובהג' ברוך טעם** כתב דע"א לענין שבועה שאני, דבעי עדים כשרים.

סא. **והקובה"ע** (עח ג) כתב דתליא בצדדים שהביא הריטב"א (לעיל יח:) מהיכן נלמד דאינו חוזר ומגיד. [וע"ע גר"א יו"ד קסח לו].

אבל העיד שלא בפני בי"ד יכול לחזור, דאין אדם מדקדק[סב] בדבריו חוץ לבי"ד[סג]. והביא **תוספתא** (סנהדרין ו) העדים שהעידו בין לטהר ובין לטמא וכו', משנחקרה עדותם אינו חוזר ומגיד. משמע דקודם יכול לחזור.

ולכאורה איירי דחוזר בו אף בלא אמתלא. ו**האחרונים** דנו דבסוגיין מבואר דבעי אמתלא[סד].

ו**השואל** ב**שו"ת הר"ן** (לד) תמה דהאיך יוכל להעיד להתיר באיסורין, ולאחר שנאכל הדבר או נשאת האשה, יוכל לחזור ולומר שהיה מבודה[סה]. ו**הר"ן** כת' דהיכא דנגמר הדבר ואי"צ עוד לדבריו נחשב דנחקרה עדותו, ואינו יכול לחזור. ועפ"ז כתב ה**שמעתתא** (ו יד) דאף כשהעיד שלא בבי"ד, כיון דפסקו בי"ד ע"פ אינו יכול לחזור. אבל ה**חוו"ד** (קפה ה) נקט דתליא אי העיד בבי"ד[סו].

ו**הקובה"ע** (עח ה, וקוב"ש ב"ב תח) כת' דכוונת הר"ן דדוקא כשחוזרת בה בבי"ד מהני לחזור בה. דהגדה בבי"ד אלים מהגדה ראשונה.

ו**השמעתתא** (שם) נקט דמסקנת סוגיין דאף עד א' נאמן לחזור ולהגיד, כיון דלא העיד בבי"ד, ול"צ שבי"ד יפסקו על פיו[סז]. ו**החוו"ד** (קפה ה) כתב דבסוגיין איירי דוקא חוץ לבי"ד, אבל אם הגידה בבי"ד ל"מ אמתלא. אבל **רע"א** (ד כג) כת' דלמסקנא האומרת טמאה אינה נאמנת מדין עד א' אלא מדין שויא אנפשה. וע"א ל"מ אמתלא כלל.

הוחזק – **הר"ן** הביא בשם **הרשב"א** (תוה"ב ז ב ח. בדה"ס) דהיכא שלבשה בגדי נדות, חשיבא כודאי טומאה, וכדאמרי' (לקמן עב.) דהוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה, ואינה נאמנת בשום אמתלא. וכיון דלוקה, אלמא כודאי משוינן לה. וכ"כ **הטור** (יו"ד קפה) בשם **הרמב"ן**.

ו**הטור** הק' דכ"ש כשאומרת טמאה אני הוה ודאי טומאה. ומבואר דאפ"ה מהני אמתלא. ו**הב"י** הביא דה**רשב"א** ביאר דכיון דעושה מעשה אינה נאמנת באמתלא[סח]. וכ"כ ה**מאירי** (כאן), וסיים ומ"מ נראה דהכל לפי חוזק האמתלא.

ו**בשו"ת הרמ"א** (ב) ביאר ראיית הרמב"ן דודאי אם היה מועיל שום אמתלא וטענה על החזקה לא יהא נסקל ולוקה עליה[סט]. ו**בשו"ת חוט השני** (יז, והו' בפוסקים שם ובש"ש ו י) כת' דהוה התראת ספק[ע].

ו**הבי"ש** (יט ב, והו' ב**דגו"מ** יו"ד קפה) כתב דה"ה היכא דהוחזק ל' יום דלא מהני אמתלא. [ועי"ש בפוסקים].

סב. ו**הקובה"ע** (עח א) כתב דמ"מ כל שאינו חוזר בו אפשר לסמוך על דבריו, ול"א דלא דקדק.

סג. ולא אמרי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואפי' בעדות אשה יכול לחזור ולהגיד בבי"ד. אבל ה**ש"ש** (ו יד) כתב דכיון דפסקו בי"ד ע"פ נחשב נתקבלה עדותו בבי"ד, ולא שייך חזרה [מדין 'קבלה', אף דל"ש בזה סברת דקדק]. [ו**האחרונים** העירו דבר"ן לא משמע כן].

סד. ו**החוו"ד** כתב דבסוגיין יש ג"כ שויא אנפשיה. ומשו"ה אינה יכולה לחזור בלא אמתלא [אלא דס"ד דמשום עד א' אף אמתלא לא יהני].

סה. ו**המלחמות** (קידושין סד: כז. בדה"ר) כתב [דכשאמר בשעת קידושין יש לי בנים, אינו יכול לחזור בו, ולהחזיר לחזקה הראשונה] שלא מצינו בתלמוד נאמן ויכול לחזור בו, אלא כל שנאמן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

סו. ועפ"ז כתב דמש"כ ה**רמב"ם** (סנהדרין טז ו) דע"א שהעיד, הוחזק האיסור, ומי שאכלו אח"כ לוקה. היינו דוקא כשהעיד בבי"ד. אבל העיד שלא בבי"ד אין לוקין עליו. דכיון דהעד יכול לחזור, האיך נלקה אותו מספק. אבל ה**שמעתתא** (ו י) כתב דצ"ל דהוחזק ל' יום, ועי"ז לוקה כיון דהוחזק (ע"ד הא דאי' קידושין פ.). ו**האחרונים** (דבר"י כא, שער"י ו ח) תמהו ע"ז כיון דהוחזק רק ע"פ עדותו.

סז. וצ"ב א"כ אמאי בעי אמתלא.

סח. והרשב"א ביאר דלא היתה עושה מעשה כולי האי, ללבוש בגדי נדה [משום אמתלא]. ולפיכך כל שחזרה ואמרה לא נטמאתי הרי היא כמכחשת מה שאמרה ואינה נאמנת.
ו**הט"ז** (שם ב) כתב דה"ה אם אמרה כן ברבים, ל"מ אמתלא נגד הרבים.
ו**בשו"ת הרמ"א** (ב) כת' דהיכא דגילתה קודם לבעלה, אף שעושה מעשה גדולה מהני האמתלא. [וע"ע בפוסקים].

סט. ועוד הביא ה**באה"ג** ראיה דמבואר (לקמן עב.) דהוחזקה נדה והכשילתו, מוציאה בלא כתובה. ואינה נאמנת באמתלא. וה**גר"א** (ח) ביאר דמסתמא איירי דטוענת אמתלא כדי שלא להפסיד כתובתה.

ע. אבל ה**דברי יחזקאל** (כא) הק' דק"ל התראת ספק הו' התראה. ונקט דכיון דקבלנו דבריהם אפשר לדון ע"פ.

דף כב:

רמה) **אפי' הכי לא עביד שמואל עובדא בנפשיה וכו'.**

הרי"ף והרא"ש העתיקו מעשה זה. והב"י (יו"ד קפה ורמ"א) ביאר דבאו ללמד שמי שרוצה להחמיר על עצמו הוה מידת חסידות.

רמו) **תוד"ה חזרה.** אבל אין לפרש אם צריכה אמתלא.

התוס' הרא"ש הוסיף, דנדה קיל מא"א [דבמיתה]. **והשיטמ"ק** כתב עוד כיון דיש תקנה לטבול, אי לאו שהיה אמת לא היתה עוברת.

תרי ותרי ונשאת לא' מעדיה

רמז) **הבא עליה באשם תלוי. פרש"י** בא על ספק כרת.

משמע דקו' הגמ' משום חיוב הקרבן, ולא מחמת ספק האיסור מצד עצמו[א]. ויש שביארו ע"פ מש"כ **האחרונים** (הו' בש"ש א א) דאף לדעת **הרמב"ם** (טומאת מת ט יב) דספק דאורייתא מדאורייתא לקולא, מ"מ היכא דיש חיוב אשם הוה גילוי דחייב לפרוש מספק. [וכ"כ **הגרי"ז** (נזיר כג.) עי"ש שהאריך].

רמח) **היא גופה באשם תלוי קיימא[ב], באומרת ברי לי. פרש"י** אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא. משמע דאינה יודעת באמת, אלא סומכת על סברת ליבה[ג]. **ורש"י** (ד"ה לאחד וד"ה באומרת, ועד"ז רש"י יבמות פח:[ד]) הוסיף דאין אשם תלוי אלא למי שליבו נוקפו[ה]. **והריטב"א** (ורא"ה) הק' דנהי דליכא אשם תלוי [כשאין ליבו נוקפו], מ"מ איסור דאורייתא או דרבנן איכא[ו]. ועוה"ק דהלשון 'ברי לי' משמע דאיירי בטענת ברי ממש.

והראשונים (רא"ה ריטב"א ור"ן, וריטב"א יבמות שם) חלקו דאיירי בברי ממש.

והרא"ה והר"ן ביארו דרש"י לא ניחא ליה לפרש בברי ממש, דא"כ מותרת לינשא ע"פ ברי. וכמו אשה דנאמנת דמת בעלה (וכדאי' יבמות פז:), ואף בלא עדים[ז]. [והראשונים חלקו דכיון דעדים מכחישים לא מהני דייקא ומינסבא].

ועוד חידש **הגר"ח מוולאזין** (שו"ת חוט המשולש ס"ס י ד"ה וגדולה) דהיכא דטוענת ברי ממש, מותרת לינשא אף לאחר, לכתחילה. [ולא רק לעדיה]. דכיון דנאמנת לגביה עצמה, נחשב חתיכה דהיתירא אף לגבי אחרים.

רמט) **תוד"ה הבא עליה.** תימה דבחטאת[ח] קאי וכו'

ומדאורייתא מעמידים על חזקה. **והרמב"ן** (קידושין סו.) הביא **י"מ** להכריע מסוגיין דקי"ל תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ומש"ה הוה ספק ובאשם תלוי [ולא מהני חזקה].

ותוס' (ב"ב לב.) דחו דקושיית הגמ' לרבותא, דאף למ"ד (יבמות לא.) דתו"ת ספיקא דאורייתא [ולא מהני חזקה כלל] באשם תלוי קאי. וכ"כ **הרשב"א וריטב"א** (כאן, ועוד ראשונים בכ"מ, וכ"כ **הרשב"א** קידושין סו. הו' בפנ"י) בשם **ר"י.**

א. וכו מבואר בתי' הגמ' לפ**רש"י** דאין ליבו נוקפו, ומש"ה אין חיוב אשת תלוי. אבל תוס' (סוד"ה באשם) כת' דאשם תלוי לאו דוקא.

ב. ו**האחרונים** (השואל בנוב"י ת כג) הק' לדברי **הרא"מ** (בתוס' ורשב"א נדרים צ:) דהאיסור של האשה בעריות תלי באיסור לבעל (ע"פ הגמ' יבמות פד:), והיכא דהוא אינו יודע אף היא אינה מוזהרת. א"כ הכא נימא דסגי דהעד יודע שמותרת לו, וממילא אף היא מותרת.

ג. ואף דאומדנא זו ל"מ כלל לענין הדין, אפ"ה מהני להחשב 'טענת ברי'.

ד. ורש"י (יבמות פח:) כתב ברי לי, ע"י סימנים, ואשם תלוי אינו אלא למי שליבו נוקפו. [ו**הבית יעקב** דייק דע"י סימנים הוה ברי ממש, ועי"ש שפלפל אמאי רש"י פי' שם באופ"א. אך בפשוטו אין זה סתירה, דהתם איירי שבא לפנינו ותרי ותרי אי הוה בעלה, דהתם ל"ש אילו בא. אלא דיש לה סימנים שאין ליבה נוקפה שאין זה בעלה. ואיירי בסימנים בעלמא, ולא סימנים מובהקים].

ה. אך לשון הגמ' שנשאת לא' מעדיה, משמע דוקא א' מהתרי ותרי שהעידו עבורה. שהוא יודע בבירור, ואף בזה **פרש"י** משום דאין ליבו נוקפו [ולא משום שיודע בבירור]. ואילו לדברי רש"י אמאי לא תנשא לא' מעלמא שסברתו נוטה לדברי המתירים, ואין ליבו נוקפו. וצ"ע.

ו. בפשוטו הריטב"א נסתפק האם ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא או מדרבנן. ועכ"פ ל"מ סברא בעלמא דאין ליבו נוקפו להקל. [ואילו מדברי רש"י לכאורה מבואר דבמקום ספק רשאי לעשות כפי סברתו. עכ"פ בתרי ותרי].

ז. והגר"ח מוולאזין דחה דבסוגיין איירי במקום תרי ותרי, א"כ ל"מ סברת דייקא ומינסבא שתהא נאמנת על עצמה נגד עדים. וע"כ דנאמנת משום דטוענת ברי לגבי נפשה.

ח. ו**התוס' הרא"ש** כתב בחטאת 'וחנק' קאי. [ומבואר דנקט דסוקלים על הכרעת חזקה במקום תרי ותרי, והוא חידוש].

רנ) **בא"ד ומאי משני מני כשנשאת לא' מעדיה וכו' בחנק קאי דאוקמא אחזקה.** מבואר בתוס' דכיון דהוכרע ע"פ חזקה ל"מ אומרת ברי לי. אבל **הרשב"א** (קידושין סו.) כתב דכשטוענת ברי אין מוציאין אותה מבעלה, דלגבי עצמן הם נאמנין בדיעבד. אף דמדאורייתא מהני חזקה כיון דטוענים ברי אין מוציאין. [וכן מוכח לדעת **תוס'** (ב"ב לב.) ושא"ר הנ"ל][ט]. וכ"כ **המהרש"א** (יבמות פח:) דלא אמרי' בתו"ת אוקמא אחזקה אלא למאן דמספקא ליה, אבל ל"מ החזקה לגבי העד שאומר ברי לי.

והפנ"י ביאר דלעולם לא אמרה תורה דאזלי' בתר חזקה אלא למי שמסופק בדבר. והתורה עשאתו ודאי. אבל למי שיודע מחמת חזקה א"א לומר שהתורה אוסרת עליו. והפנ"י הוסיף עפ"ז דכל עד האומר ברי לי א"א לחייבו עונש ומיתה.

והפנ"י ביאר בזה הא דאין חיוב בי"ד אלא ע"י שמקבל ההתראה, ויתיר עצמו למיתה. דעי"ז ידעינן דאינו טוען ברי שמותר. והאחרונים (תרומת הכרי, חמד"ש, בית יעקב, חזו"א)] תמהו א"כ מה מהני קבלת התראה, והאיך מתחייב מיתה ע"פ הודאתו[י].

והתרומת הכרי (לא) כתב דכ"ז דוקא במקום שנתעורר ספק לפנינו, ובעי חזקה להכריע. אמרי' דמי שיודע אינו צריך לעשות כמו החזקה. אבל הבא על א"א בעלמא, אינו נאמן לטעון שיודע ודאי שנתגרשה[יא]. והבית יעקב וחי' חמד"ש כת' עוד די"ל דדוקא הכבא בתרי ותרי, דל"מ חזקה להכריע אלא שלא להוציאו מידי חזקתו. אבל בשאר ספיקות החזקה מהני להכריע את הספק [כלפי הבי"ד], ועפ"ז ל"מ טענת ברי.

והאחרונים (שער"י ו יח ובחי' כג, קובה"ע סז ה) ביארו דיש נידון של האדם כלפי עצמו, ובזה כל א' עושה ע"פ עצמו. אלא דיש נידון כלפי בי"ד, ובי"ד כופין לאפרושי מאיסורא. ודוקא במקום שיש ספק לפנינו מהני טענת ברי, דבזה בי"ד אינן מפרישין אותו, כיון דטוען ברי[יב]. אבל דעת **תוס'** דל"מ טענת ברי נגד החזקה[יג].

רנא) **בא"ד ואומר ר"ת דחזקה דדייקא ומינסבא מרעה להך חזקה[יד]. האחרונים** הק' האיך מהני חזקת אומדנא להכריע בתו"ת [וכמ"ש השמעתתא (ו כב) ושו"ת רע"א (ק קלו) דל"מ חזקת סברא להכריע נגד עדים, וע"ע תו"י לעיל יט: לענין מיגו]. **והקוב"ש** (ב"ב קלג) תי' דבספק הנוטה ורגליים לדבר לא מוקמי' אחזקה, ואף שאינו בירור גמור. ואף דל"מ אומדנא נגד העדים, אף בתו"ת. אבל הכא אינו מסלק הספק, ומכריע נגד העדים. וכ"כ **בחי' ר' שמעון** (כג).

והפנ"י הק' דמ"מ המקשן סבר דאיירי בלא טענת ברי, א"כ קו' ראשונה קיימת אמאי לא הק' בחטאת קיימא.

רנב) **בא"ד דמה"ט שרינן כי ליכא עדים כלל.** דא"א שאומרת שמת בעלה נאמנת מדין חזקה דדייקא ומינסבא (כדאיתא ביבמות פח.). ומשמע מתוס' דנאמנת מחמת אומדנא זו, ומרעי לחזקת אשת איש. אבל **תוס'** (שם) כת' דסברא זו ל"מ לחוד להתירה לינשא מה"ת, אלא דהעמידו דבריהם להעמיד שמת בעלה. **והקוב"ש** (נט) הביא דכ"כ **תוס'** (ד"ה אי הכי) דעד א' בעדות אשה נאמן רק מדרבנן. והקוב"ש ביאר דרבנן הקילו לסלק לדין דבר שבערוה שבו [והאמינו מדרבנן]. אלא דמ"מ לא עדיף מאיסורין, ובזה מהני סברת דייקא ומינסבא להתיר נגד איתחזק איסורא[טו].

רנג) **שם. והריטב"א** חלק דבסוגיין כיון דאיכא עדים סמכה אעדים, ול"ש דייקא ומינסבא.

ט. וכ"כ **תוס'** (יבמות צג: ד"ה מאי) בשם **ר"י** דבברי ונשאת לא' מעדיה מהני, אף דיש להעמיד על חזקה [מדאורייתא]. [**והתרוה"כ בהג"ה** (ב) חילק דהתם כל הנידון כלפי היבם. ולא הוכרע ע"פ חזקה כלל. אבל בסוגיין הוכרע ע"פ חזקה לאסור לכל העולם, ואף לדידיה אסור].

י. ויל"פ דודאי לא חיישינן להכי בסתם, אלא דכשטוען ברי לפנינו נאמן לעורר ספק.

יא. וכתב דכמו דל"מ תפיסה בעלמא, לטעון שום טענה על הממון. ודוקא היכא דנתעורר ספק לפנינו מהני חזקה ותפיסה.

יב. **והקובה"ע** הוסיף דחזקה מהני להכריע רק את הנידון שיש בו חזקה. אבל חזקה אינו אומר שהיא משקרת.

יג. **והקובה"ע** (שם) ביאר דתוס' ס"ל דחזקה הוה תורת ודאי, אף דאינו בירור. ונחשב הכחשה לברי שלו.

יד. **ורע"א** (שו"ת ק קיא) דן דכשנשאת קודם שבאו עדים לא שייך דייקא. [עי"ש שדן די"ל בכה"ג מותרת מדין חזקה, וכדעת ר' מנחם בר"י].

טו. אבל הק' דמ"מ מצאנו דנברי מסיח לפי תומו מהני בעדות אשה, ול"מ באיסורין.

והתוס' הרא"ש (וכן תוס' ב"ב לב.) הק' דכיון דנשאת ע"פ עדים, א"כ ליכא חומר בסופה. דבנשאת ע"פ עדים לא אמרי' תצא מזה ומזה [לחד מ"ד יבמות שם]. ותי' דהואיל ומכחישין זא"ז יש חומר בסופה אם תעמוד תחת בעלה בטענת ברי שלה, ולכן דייקא. (וע' תוס' לקמן כו:).

רנד) **תוד"ה באשם.** ה"נ אפשר לברר ע"י הזמה[טז], ולמאן (כריתות יח.) דמפרש וכו' איקבע איסורא[יז] וכו' ה"נ איקבע איסורא שהיתה בחזקת א"א[יח]. דע"י חזקת איסור [חזקה דמעיקרא] נחשב 'איקבע'[יט].

והכס"מ (שגגות ח ג) כתב בדעת הרמב"ם דאף למ"ד דבעי ב' חתיכות להחשב איקבע איסורא, ותרי ותרי נחשב איקבע איסורא[כ] [שנתעורר הספק]. והשמעתתא (א ח) הביא מתוס' (כאן) דתו"ת לא נחשב ב' חתיכות. וכתב דאף כוונת הרמב"ם משום חזקת א"א.

והרמב"ם (שם ח ג) כתב דאפי' עד א' נגד עד א' מביא אשם תלוי[כא]. והראב"ד השיג האיך נקבע בכך איסורא. [דע"א בהכחשה אינו ספק, וע' בסמוך].

רנה) **בא"ד א"נ וכו' באיסור אשם תלוי.** והתוס' הרא"ש ביאר דאיסורא איכא מספיקא, אלא דגזיה"כ דאשם תלוי להגין מהיסורין הוה רק בב' חתיכות.

אבל הגרי"ז (נזיר כג.) כת' דהגמ' נקטה כאן בדוקא אשם תלוי. דמשום פרשת אשת תלוי אסור במקום ספק, אף לדעת הראשונים דספק דאורייתא לקולא מדאורייתא. [ועפ"ז ביאר מש"כ רש"י דאומרת אין לבה נוקפה, דכיון דכה"ג אין חיוב אשם תלוי, אלא משום דליבו נוקפו, אף אין איסור הפרשה מספק[כב]].

והשיטמ"ק (בשם שיטה ישנה) הק' דבסוגיין הוה מזיד [כיון דבאו תרי ותרי], ואין חיוב אשם תלוי אלא בשוגג[כג]. והר"י מלוניל כתב דכוונת הגמ' דחייבין אשם על ביאות שעבר [עד שבאו עדים]. אבל השיטמ"ק הביא בשם תל' ר' יונה דבכל ביאה עומדת באשם תלוי, דאינו יודע איזה כת מעידה אמת[כד].

ברי לי – הבית מאיר (קנב ג, יז מב) הק' דאף שהיא טוענת ברי, מה מהני להתיר את הבנים. ויש כאן תרי ותרי האם הבנים הוה ממזרים, והבנים אינם יודעים את האמת, והאיך יוכלו לינשא[כה]. ואמאי לא אסרינן שלא ירבו ממזרים. וברמב"ם (גירושין יב ז) מבואר דהבנים כשרים[כו].

והחמד"ש (והאו"ש שם) כת' דמדאורייתא ספק ממזר מותר, והקילו מדרבנן כיון דהיא נשואה בהיתר [בטענת ברי]. והק' דהניחא לדעת התוס' (ד"ה הבא)

טז. וצ"ב אמאי נחשב אפשר לברר ע"י עדות לשעבר. וכל האוכל חלב נימא דשמא יתברר שהיו עדים על חתיכה זו מעיקרא.
[ואפשר דעיקר הטעם דכיון דהעד עומד לפנינו נחשב דנשאר קצת מהאיסור, ושייך ע"ז בירור. אלא דתוס' נתקשו דאינו חוזר ומגיד, ומה שייך בירור ע"י שהעד לפנינו. ותי' דאפשר ע"י הזמה].

יז. אך יש מ"ד נוסף (כריתות שם) דבעינן ב' חתיכות ממש, דדרשי' מצוות [לשון רבים], א"כ ל"ש אשם תלוי. [אלא דתוס' תי' דסוגיין כאידך מ"ד].

יח. ועד"ז כת' הרמב"ם (שגגות ח ג) דחייב אשם תלוי בספק גירושין, שהרי נקבע האיסור. אבל ספק קידושין לא נקבע האיסור.
אבל תוס' (גיטין עד.) סתמו דלמ"ד דבעי ב' חתיכות בספק גט אין חיוב אשם תלוי, ולא חילקו משום חזקת א"א. אך הקוב"ש (קוב"ב שם מב) דחה דכוונת התוס' למ"ד (כריתות שם) דבעי ב' חתיכות ממש.
[ויל"ד האם ה'א"נ' פליג ד'חזקת' א"א לא נחשב איקבע. או כוונתו למ"ד (הנ"ל) דבעי ב' חתיכות דוקא. וע"ע תוס' כריתות יז:].

יט. ואף דתוס' (לעיל) כת' דמרעה לחזקת אשת איש.

כ. וכ"כ השיטמ"ק (בשם תר"י) כתב דכיון דתרי ותרי נינהו הו"ל כב' חתיכות, דאינו יודע איזה כת מעידה אמת. [אך יל"ד דכוונתו למ"ד אפשר לברר, וכמ"ש התוס'].

כא. והפרמ"ג (תרפח מ"ז ד) חקר עד א' בהכחשה באיסור דרבנן, האם נחשב איקבע איסורא ואסור. והביא מח' הרמב"ם והראב"ד (הנ"ל).

כב. והביא מקור לזה מדברי הירושלמי (כאן), עי"ש.

כג. ותי' דעושה איסור שגגתו באשם תלוי.

כד. [ואילו היה יודע שעדים אלו אמת היה פורש].

כה. ורע"א נקט דאה"נ הבנים אסורים משום ספק ממזר.

כו. והבית מאיר (קנב ג) כת' דצ"ל דנשאת וטוענים תרוייהו ברי, ע"י חזקה דתרוייהו הספק נעשית גם לנו ודאי. [והוחזקו דהוה בהיתר].

דהוה ספק ממזר[כז], אבל לדעת **הראשונים** למ"ד תו"ת ספיקא דרבנן הוה ממזר ודאי. ותי' דלא מהני החזקה בתרי ותרי להכריע את הספק[כח]. ומש"ה ל"מ חזקת האם לבת [וע"ע תוס' לקמן כו:]. ומש"ה הבנים הוה ספק ממזר וליכא חזקה.

והרמב"ם (שם) פסק דהיכא שהיא אינה טוענת ברי ונשאת, הולד ספק ממזר. **והבי"ש** (קנב ה) הק' דכשהיא אינה טוענת ברי, ל"ש דייקא ומינסבא. א"כ עומדת בחזקת א"א, והוה ודאי ממזר[כט]. ותי' דמ"מ כיון דנשאת אמרי' דדייקא ומינסבא.

רנו) **[בברייתא לעיל] ר' מנחם בר"י אומר תצא וכו'**

בזמן שבאו עדים ואח"כ נשאת וכו'. ואף באומרים ברי לי ובנשאת לעדיה. **והאחרונים** דנו אי הוה מדאורייתא או מדרבנן. **והר"י מלוניל** כת' דקנסו כיון דנשאת שלא כדין.

אבל **הגמ'** (יבמות פח:) מביאה ברייתא דדרשי' 'וקדשתו' בע"כ, ואם לא רצה דפנו. **והגמ'** העמידה דנשאת לא' מעדיה, ואפי' הכי מוציאין אותה ממנו. ודוחה הגמ' דאיסור כהונה שאני[ל]. ואיבעי"א כשבאו עדים ואח"כ נשאת, וכר' מנחם בר"י.

והפנ"י הוכיח דר' מנחם בר"י חילק בדאורייתא. וביאר דר' מנחם פליג אסברת התוס' דדייקא ומינסבא. ואפי' הכי היכא דנשאת בהיתר יצאתה מחזקת א"א[לא], ועומדת בחזקתה שנשאת, ואין מוציאין אותו [ומהני מדאורייתא[לב]]. [דיש 'חזקה' ע"פ מה שנהגה היתר, ונחשב 'מוחזק' בהיתר, ואין מוציאין מידו[לג]].

רנז) **[לעיל] אבל נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא.**

הגמ' (ב"ב לא:) הביאה דנשאת ואח"כ באו עדים מותרת משום דחיישינן לזילותא דבי"ד, וכיון דהתירו [ונשאת, עי"ש תוס'] אין חוזרין ואוסרין (וע"ע שם, ולקמן כו:). ולמסקנא (שם) לא חיישינן לזילותא דבי"ד.

וכמה **אחרונים** (כן הסיק **הר"א ברודא** **והחכ"צ** בשו"ת חכ"צ ב–ג) הוכיחו דע"כ סברת ר' מנחם בר"י הוה מדרבנן [דהחמירו כיון דנשאת שלא כדין], ומש"ה התירו משום זילותא דבי"ד.

רנח) **שם. והר"א ברודא** (בשו"ת חכ"צ ב) הק' דבנשאת ואח"כ באו עדים ל"ש דייקא ומינסבא, דנשאת ע"פ עדים. והיא כבר נשואה כשבאו העדים. ובתחילת דבריו פי' דנשאת ואח"כ באו עדים יצאת מחזקת אשת איש ע"י עדים הראשונים [ועד"ז כת' הרא"ש הנ"ל][לד].

והשעה"מ (גירושין יב) הביא מדברי **הרשב"א** (קידושין סו.) דבנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא, אף כשאינם טוענים ברי, ואף כשנשאת שלא לעדיה[לה]. ואף לרבנן היכא דנשאת בהיתר אי"צ דוקא לא' מעדיה[לו]. וקו' הגמ' באשם תלוי קיימא הוה דוקא היכא דבאו עדים ואח"כ נשאת.

כז. ונקט דחזקת דייקא ומינסבא מהני להחשב ספק. אבל **בהג' ראמ"ה** כתב דמהני חזקת דייקא ומינסבא להיות ודאי כשר.

כח. [וע"ע מש"כ לעיל יד. גבי אלמנת עיסה דיש אופנים דהחזקה מהני רק שלא להוציאנו מהספק, ול"מ להכריע. וכה"ג לא אמרי' דחזקת האם מהני לבת].

כט. **והחמד"ש** תי' לשיטתו דבמקום תרי ותרי ל"מ חזקת האם לבת. [וע"ע תוס' לקמן כו:].

ל. וביארו **האחרונים** דבאיסור כהונה נחשב הנידון של בי"ד לקדש אותו. ולכן ל"ש טענת ברי. דל"מ ברי שלו כלפי הבי"ד.

לא. ויסוד לסברא הזו כתב **תוס'** (לקמן כו:) בשם **ר"י בר ברוך** דמה שבי"ד פסקו ע"פ העדים הראשונים מהני להחשב חזקה.

לב. וכ"כ **ר' אברהם ברודא** (בשו"ת חכ"צ ב) בתחילת דבריו.

לג. **והאחרונים** הביאו כעי"ז מצאנו בראשונים (לעיל כב.) גבי תו"ת, דכתב **הר"ן** (ט. בדה"ר) דלא אמרי' אוקי תרי בהדי תרי ואוקי איתתא אחזקתה להוציא אשה מבעלה. [ומבואר דיש חזקה שהיא תחת בעלה]. [ועי"ש בשא"ר].

לד. **והחכ"צ** כת' דכ"ה דעת **ר' יצחק ב"ב** (לקמן כו:), אבל **ר"י** בעל התוס' (שם) פליג, דכיון דנתברר בעדים, עדיין קיימא בחזקתה.

לה. **דהרשב"א** (שם בסו"ד) כת' דבסוגיה (יבמות צג:) היכא דנתייבמה אמרי' מאי חזית דסמכת אהני. [ולא הזכיר כדברי **התוס'** (שם צג: ד"ה מאי) באומרת ברי ונשאת לעדיה]. ותדע לך דהא ר' מנחם בר"י מודה דאם נשאת עד שלא באו הני, דאמרי לא תצא. **ומהר"י בירב** (נו) כת' דודאי דאף הרשב"א איירי בטוענים ברי. והשעה"מ תמה א"כ מה הביא מדברי ר"מ בר"י, דבטוענים ברי להדיא דלא תצא. ומשמע ברשב"א דהוה חידוש משום שנשאת בהיתר. ומינה למד לרבנן. והשעה"מ הביא דכ"כ **הרדב"ז** (ד נז [אלף קכט]) בשם הרשב"א.

לו. אך צ"ב טעם הדבר, ומשמע דכיון דנשאת הוחזקה אשתו של שני. ואין מוציאין מחזקתו. [וצ"ע].

רנט) **תוד"ה כגון.** והא דתנן לא ישא את אשתו וכו'.

האחרונים הק' דהיינו לכתחילה (כדאי' שם כה:[לז]), ובסוגיין בלא"ה איירי בנשאת בדיעבד[לח]. **ור"א ברודא** (בשו"ת חכ"צ ב, והבית יעקב) כת' דלצד דסברת ר' מנחם בר"י משום דנשאת בהיתר מעמידים על חזקתה, י"ל דקו' התוס' דכיון דנשאת באיסור ל"ש חזקה[לט]. אבל **הריטב"א** (כאן) הביא קו' התוס' דמשמע בגמ' דדוקא משום תו"ת לא תנשא לכתחילה, הא לאו הכי תנשא לכתחילה.

רס) **בא"ד דבשום מקום אין שנים חשודין וכו'.** אבל **ר"ח** (הו' בתוס' רא"ש ובראשונים יבמות פח:) תי' דאיירי בג' עדים [דיש ב' עדים מלבד זה שבא לישאנה]. **והתו"י** (עה"ג יבמות פח:) דחה דהך חשש משום לעז, ולא משום דחשדינן. וא"כ אף כשיש ב' עדים נוספים לא ישא.

והתו"י תי' דמיירי שהיה לו אשה כשהעיד, ואח"כ מתה. וכדאי' (יבמות כה.) דכה"ג לא חיישינן.

הכחשת עד א'

רסא) **וכדעולא וכו' כ"מ שהאמינה תורה ע"א כב',**

ואין דבריו של א' במקום ב'. תוס' הביא מהגמ' (יבמות קיז:) דאיירי שהתירו לינשא, אבל בב"א תצא. בפשוטו סברת עולא דע"א נאמן רק להעיד שמת, ואינו נאמן כלל דלא מת.

והריטב"א (יבמות פח:, והו' בנמוק"י שם) כתב בשם **ר"י** דדוקא בעדות דבר שבערוה, דצריך שנים והאמינה התורה לא' כשנים. אבל באיסורין ע"א נאמן [ואינו כ'שנים'], ולכן כשבא עד אחר ופוסל אינו נאמן. אבל **הש"ך** (קכז יד) הביא **דבראשונים** משמע דאף באיסורין אמרי' דע"א הרי הוא כב'[מ].

ועוד כתב **הש"ש** (ו כ,כא, והביא כן בשם **התשב"ץ**) דבעד א' באיסורין כמו שהעד הראשון כתרי, אף העד הב' הוה כתרי[מא], והוה הכחשה. ודברי עולא קאי רק בעדות אשה וסוטה[מב], דאין נאמנות לעד המעיד לא מת ולא נטמא. [ועד"ז כתב **הגר"ח** (רוצח ט יד) בדעת הרמב"ם ע' בסמוך].

והגר"ח הביא דה**רמב"ם** (שם) חילק דרק בעד כשר אמרי' הרי הוא כשנים [לענין עגלה ערופה]. אבל אף דעד פסול נאמן, לא אמרי' הרי הוא כשנים. וע"כ דלא בענין נאמנות כבי תרי [ודלא כסברת הריטב"א]. אלא דכיון דהאמינתו תורה ופסקה ע"פ, עי"ז נחשב כב'.

רסב) **תוד"ה אי הכי.** ועוד אור"י ה"מ התם דמדאו' ע"א מהימן בסוטה, ולכן אפי' בבת א'. וע"כ הטעם דהתורה האמינה לעד הא', אבל אין נאמנות לעד האומר שלא נטמא. אבל בדרבנן כל בבת א' אינו נאמן. וביאר **הגר"ח** (רוצח שם) דנהי דאין נאמנות לומר לא מת, מ"מ עדות מיהא איכא. ומהני להכחיש. ולענין הכחשה אין לעד המעיד שמת אלימות טפי. והוה עדות מוכחשת וספק השקול. [ולמ"ד דאפי' בב"א השני נאמן, אמרי' הרי הוא כשנים דאף אינו מתכחש ע"פ חבירו].

ע"א בהכחשה [בבת אחת] – הרמב"ם (גירושין יב יט) פסק דבאו שנים כא', ז"א מת וז"א לא מת וכו' אם נשאת תצא, מפני שהוא ספק. אבל אם נשאת לעד וטוענת ברי, לא תצא[מג]. **והרמב"ן** (יבמות קיח., והביאו ה"ה שם) חלק דעד א' בהכחשה לאו כלום הוא, ואפי' נשאת לעד תצא, ואע"פ שטוענת ברי. (והו' ב' דעות בשו"ע אה"ע יז לז).

לז. אבל **התו"י** (יבמות כה: ב) כת' דבמעיד על האשה אף בדיעבד תצא, דאם הרננה אמת אסורה עליו מדאורייתא. [והגמ' שם קאי אאינך שם]. **והגר"א** (יז קכא) ציין דכ"ד התוס' דידן. וכ"כ **החכ"צ** (שם ג בחד תי') בדעת תוס'.

לח. וכן תי' **הריטב"א** (יבמות פח:) דבדיעבד לא תצא דברננה לא מפקינן.

לט. וזה חידוש דמחמת איסור צדדי יחשב נשאת באיסור.

מ. וכ"כ **הריטב"א** (בסוגיין) דבאיסורין אם באו ב' עדים בזה אחר זה, הולכים אחר אחר הא' אפי' להקל. ואין דבריו של השני במקום ראשון כלום. וכתב דפשטא דמימרא דעולא משמע בכל מקום.

והריטב"א הביא **י"מ** דבעדות אשה לא האמינה תורה לעד, אלא דאפקעינהו לקידושין [וכמ"ש **רש"י** (שבת קמה: ד"ה לעדות) ועוד]. והריטב"א הכריע דאף עדות אשה מהני ע"א מה"ת.

מא. [באופן דאינו מעיד כנגד חזקה וכדו'. ונאמן נגד מה שהוחזק ע"פ העד הראשון].

מב. וה**אחרונים** הק' גבי עגלה ערופה אמאי אין לזה דין איסורין. [ואב"מ].

מג. **וה"ה** הביא מקורו מה**ירושלמי**, אבל **הרמב"ן** דחה ראיית הירושלמי [ואב"מ].

והתרומת הכרי (לא) ביאר פלוגת' דלרמב"ם הכחשה יש ספק לפנינו, וכמאן דאיתא[מד] [וכתרי ותרי דלעיל], והרמב"ן ס"ל דעד א' בהכחשה כמאן דליתא, דעד א' אינו נאמן אלא למקצת דברים.

והרמב"ן הביא ראיה מהא דלא העמיד אביי בסוגיין בהעידו בבת א', ונשאת לא' מעדיה וכו'[מה]. והפנ"י והגר"א (יז קכא) כת' דא"כ אף נתגרשה, יהני כשנשאת לא' מעדיה. והתרוה"כ (שם) ושאר אחרונים תמהו על דבריהם דע"א אינו נאמן כלל שנתגרשה, א"כ האיך תהא מותרת לעדיה בחד בחד בגירושין.

ובגמ' (קידושין סה:) איתא דעד א' בהכחשה אינו נאמן [לענין חיוב שבועה בממון. ועי"ש בראשונים דתליא בגיר', והאריכו בדין הזה]. והמחנ"א (עדות ח) העמיד מח' הרמב"ם ורמב"ן אף לענין איסורין, כשעד א' מתירו עד א' אוסר. והביא משנה (טהרות ספ"ה) עד אומר נטמא וע"א לא נטמא, ברה"י טמא, וברה"ר טהור. ומבואר דנחשב שנתעורר ספק. וכן (כריתות יא:) עד אומר אכל וע"א לא אכל, מביא אשם תלוי. והש"ך (שם) כתב דשאני חלבים דכל שלבו נוקפו מביא אשם [רצ"ב]. והש"ש (ו כג) העמיד באופן דבלא"ה יש להסתפק בדבר, ואינו ספק מחמת העד. אבל האחרונים (ע' קה"י כה, זכרון שמואל מא) דנו די"ל דהרמב"ן פליג רק במקום דבעי נאמנות כ'שנים', וכיון דיש הכחשה ליכא עדות. אבל באיסורין כל עד נאמן והוה ספק.

רסג) **עד אומר נתגרשה וכו'. הראשונים** הק' תיפו"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים. **והתו"י** (ד"ה תרוייהו) כתב דאיירי שלא היו מחזיקין אותה כא"א אלא ע"פ, והוה הפה שאסר. וכ"כ **הראשונים.**

והתו"י הק' א"כ להימניה במיגו דאי בעי שתיק. אבל **הרמב"ן** כתב דאביי סבר כרב פפא (לעיל יט:) גבי תנאי, דאמרי' אין דבריו של א' במקום שנים וכו'. א"נ רב הונא בריה דר"י פליג התם דאמרי' למיעקר סהדותייהו אתו, אבל גבי תנאי מתחילת עדות זו הוה תנאי. אבל א"א וגרושה הוה כב' עדויות, והו"ל חד במקום שנים[מו]. ומיהו רבא ורב אשי פליגי דלא אמרי' למעקר סהדותייהו אתו.

והרמב"ן (**ותוס' הרא"ש** ושא"ר) הביא בשם **תוס'** להקשות דכיון דמכחישין זא"ז האיך יצטרפו בחד עדות[מח] [על האישות]. ותי' דאיירי באופן דעבידי למטעי בה, כגון שזרק ספק קרוב לו וכדו'. אבל **הבי"ש** (קנב ט) הביא מסתימת **הרמב"ם** (גירושין יב ט) דאיירי אף באופן שמכחישין זא"ז. וכ"כ בשיטמ"ק בשם **תלמיד הרשב"א** דלא איכפת לן במה שמכחישים זא"ז בעדות אחרת, ונפסלין מכאן ולהבא.

והש"ך (לא א) הביא דהלומדים בבריסק נחלקו בב' עדים המכחישים זא"ז, האם יכולים להעיד יחד בעדות אחרת[מט]. **והש"ך** הביא מלשון הר"ן [וכן שא"ר] בסוגיין דהוה הכחשה ואין מצטרפין לעדות אחרת. **והתומים** (שם) הביא דהרמב"ם (הנ"ל) פליג בזה.

רסד) **תו"י ד"ה תרוייהו. וי"ל דאין זה מיגו טוב. רע"א** הק' דאם היא אומרת שהיא גרושה בלאו הכי אסורה לכהונה [דשויא אנפשיה]. ואם היא אומרת לא נתקדשתי, א"כ הוה כאומרת לא נתגרשתי [דהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי] ואסורה. וכתב דאולי באיסור לא אמרי' כה"ג כל האומר לא לויתי, כיון דאסורה רק מדין שויא, וכה"ג אינה אוסרת את עצמה [וציין למש"כ במשנה, עי"ש]. (וע"ע חי' ר' שמעון ז).

מד. אבל **הקה"י** (כה) כתב דיל"פ דאף לרמב"ם לא נחשב 'כמאן דאיתא', אלא דמ"מ נתעורר ספק, ובמקום ספק מהני טענת ברי.

מה. וה"ה כתב דהוה אומקימתא דחוקא, להעמיד בחד וחד, וגם בנשאת לא' מעדיה.

מו. [וצ"ב אמאי הוה 'במקום' שנים כלל, הרי אינו סותר לעדות הראשונה. ומשמע דהמיגו בעי תורת עדות וחזרה מהעדות הראשון].

מז. והרא"ה כת' דלפ"ז כשא' אומר פרוע בשטר אינו נאמן, דתרוייהו בשטרא מעליא מסהדי. ופרעון הוה עדות אחרת, ואין דבריו של א'.

מח. והרא"ה הוסיף כדאי' (ב"ב לא:) עדות מוכחשת היא.

מט. וכן **בתוס' הרי"ד** (ב"ב מא.) הביא בזה מח'. [**והאחרונים** ציינו לגמ' (שבועות מח.) ואבמ"ל].

והקה"י (כד) דן דהעדות מוכחשת, והכת הב' אינה מתקבלת בבי"ד, א"כ לא עבר בלא תענה. [אך יל"ד דמ"מ בי"ד שמעו דבריהם ועושים ע"פ. ולא תליא בהא שבי"ד האמינו לדבריהם דוקא].

רסה) **גרושין יכולה מכחשתו וכו' ומי חציפא. רע"א**

הק' דהאשה שאומרת שמת בעלה מותרת, משום חזקת דייקא ומינסבא. ואילו האומרת גרשתני אינה נאמנת[נ] [שלא בפניו, כדתנן אם יש עדים, ע' בסמוך כג.], ואיך ס"ד להשוותם. וכתב דמבואר בגמ' כאן שאין חילוק, אלא דראו להתיר במת משום עיגון[נא].

רסו) **גירושין איכא לברורה, דאמרי' וכו' אחזי' גיטך.**

פרש"י דבשעה מועטת אינה נאמנת לומר שנאבד הגט. **והתוס' רי"ד** הוסיף אלא ודאי שקרא מסהדי. **והקוב"ש** (סא) תמה האיך מהני ראיה זו להכריע במקום תו"ת. וכתב לפרש דמהני ריעותא זו לסתור טענת ברי שלה. ועי"ז בי"ד חייבין להפריש משום איסור ספק[נב]. וע"ע חי' ר' שמעון (כג).

דף כג.

רסז) **תוד"ה מ"ש רישא.** וא"ת שנא ושנא, דרישא אית לן לאוקמה בחזקת פנויה וכו'. **והרמב"ן** (קידושין סו.) **הביא י"מ** דמבואר בסוגיין דקאי למ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא. וכ"כ **התוס' רי"ד** (עה"ג).

רסח) **בא"ד וי"מ וכו' ש"מ דלאו ר' מנחם בר"י היא.**

והמהרש"א הק' דאי לא נשאת לא' מעדיה לכו"ע תצא. **והפנ"י ורע"א** תי' דע"כ איירי בנשאת לא' מעדיה, דאל"כ אף ברישא לא מהני חזקה, דתו"ת ספיקא דרבנן.

רסט) **תרוייהו בפנויה מסהדי. הראשונים** הק' דאף בלאו הכי יש רק עד א', ואין דבר שבערוה פחות מב'[א]. **ותוס'** (ד"ה תרוייהו) כת' דלא היה צריך לזה. **והרמב"ן** (כב:) הביא דדעת רב פפא (קיד' סה:) דהמקדש בעד א' חוששין לקידושין[ב] [וגרס כאן רב פפא]. לפיכך צריך הכחשת השני. והראשונים האריכו בזה.

והתו' רי"ד העמיד באשה שהגיע ממדינת הים, ועד א' נאמן כיון דאין ידוע מה דינה. [ועד א' נאמן בדבר שאין ידוע לנו, אף בדבר שבערוה[ג]].

אבל **התרומת הדשן** (ריב) כת' דהגמ' (קידושין סה.) איירי שנתקדשה בפני עד א', אבל היכא דעד א' מעיד שנתקדשה בפני ב' עדים חוששין לקידושין[ד]. וכ"פ **הבי"ש** (מב ז). וכ"כ **המהרש"א** (בתוד"ה תרוייהו) דבעי למיחש לכתחילה שמא נתקדשה בפני ב' עדים. וע"ע **מהרי"ט** (א טו).

והרמב"ן כתב דאיירי כשהאשה שותקת, או אומרת דאינה יודעת אם קרוב לה, אבל כשהיא מכחשת פשיטא דל"מ. וע"ע בשאר ראשונים. והתה"ד ומהרי"ט שם האריכו בזה.

רע) **תוד"ה תרוייהו.** אבל תימה אמאי לא תנשא לכתחילה דהו"ל לאוקמא אחזקה. **האחרונים** תמהו דהו"ל לתוס' להקשות טפי כיון דעד א' בקידושין אינו כלום. **והמהרש"א** כתב דכיון דעד א' מעיד שנתקדשה בפני ב' יש לחוש לכתחילה [וכתה"ד הנ"ל]. **והשעה"מ** (אישות ט לא) כתב דתוס'

נ. שלא במקום ספק, א"כ אף במקום תו"ת. [ויש שחילקו דחזקת דייקא ומינסבא דמת בעלה מהני לעורר ספק. ואילו בגירושין ל"מ לעורר ספק, נגד חזקת בעלה. אבל במקום תו"ת שנתעורר הספק, ראיית האומדנא שווה].

נא. והביא בשם **הגר"ש איגר** ליישב דבאומרת גרשתני, את"ל שתהא נאמנת. א"כ כשתנשא לאחר ושוב יבוא בעלה ויאמר שלא גירש, ולא תהא נאמנת לומר דלא נתגרשה דמשועבדת לשני, ואינה יכולה להפקיע את עצמה. א"כ אף מתחילה ל"ש ע"ז דייקא ומינסבא. אבל בסוגיין בתו"ת אף לבסוף צריך ברי שלה, ולכן אמרי' דייקא ומינסבא. [ועי"ש שהאריך].

נב. וביאר דלרבא בעי ראיית מירתת דאינה משקרת. ואילו לרב אשי אי"צ ראייה דמירתת, כל שאין ריעותא בטענתה.

א. אך **בתוס' רי"ד** (בסו"ד) כת' דעד א' אינו נאמן להעיד שנתקדשה בפני ב' והלכו למדינת הים, כיון דהאשה עומדת לפנינו בחזקת פנויה, אין דבר שבערוה פחות מב'. אך סיים דלכתחי' לא תנשא. [ולכאורה ה"מ בשותקת, דאי מכחשת ודאי לאו כל כמיניה]. [אך ל"מ כן בשאר ראשונים ובסוגיה קידושין סה:].

ב. וכתב דל"ל אין דבר שבערוה פחות משנים. **והרא"ה** כת' דלרב פפא הוה כשאר איסורין דע"א נאמן. [אך כת' דבמקום הכחשה, לאו כלום הוא].

ג. ויל"ד האם כוונתו דלא נחשב מעיד נגד חזקת פנויה. וכדברי **הראשונים** (ע' גיטין ב: ויבמות פח.) דעד א' נאמן בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק. או דהוה סברא דכיון דלא ידעינן כלל מה דינה נאמן לברר. [ול"ד להיכא דהוחזק האדם לפנינו].

ד. אבל **הריטב"א** (שם) כת' [להדיא] דעד א' אינו נאמן כלל בדבר שבערוה, ואף להעיד שנתקדשה בפני ב'. וכ"מ בראשונים בסוגיין.

נקטו כן לרבותא, אפי' למ"ד דמקדש בעד א' חוששין לקידושין.

רעא) **בא"ד וי"ל כגון שאנו יודעים שזרק וכו'. הבי"ש** (מז ו) דייק דדוקא כשידוע ע"פ עדים אחרים, אבל היכא דידוע ע"פ עדים אלו, והם נח' האם הוה קורב לו או לה, מוקמי' אחזקה. [ודלא כמ"ש **הפרישה**]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** כגון שאנו יודעים שזרק, ואתו הני תרי סהדי וכו'. וע"ע בר"ן וריטב"א, ורשב"א וריטב"א (יבמות לא.).

וברא"שונים (יבמות לא.) משמע דכשזרקו קידושין בפני ב' עדים, ואינם יודעים קרוב למי, הוה ספק קידושין. אבל **בתשו' מיימוני** (נשים א) הק' דכה"ג אין כאן עדות לקיומי, ונחשב מקדש בלא עדים. [וע' אריכות בכ"ז בחזו"א (נט מג–נ)].

רעב) **בא"ד ל"ל למימר אוקמא אחזקה להתירה לכתחילה. בחי' המהרי"ט** (לרי"ף קידושין ה: א: בדה"ר) הביא מתוס' כאן דבמקום שיש ספק במעשה הקידושין, חזקת פנויה אתרעי[ח]. ושוב ל"מ חזקת פנויה שתהא מותרת מה"ת[ז]. ואינו חומרא מדרבנן[ז]. אלא שאם נשאת ל"ת דאין בכך להוציאה מתחת בעלה[ח].

והש"ש (ו יח, ואבנ"מ כז יח) חלק דהוה חומרא דרבנן, דהיכן מצינו חילוק בדאורייתא בין לכתחילה לדיעבד[ט].

רעג) **מהד"ת אם איתא דנתקדשה קלא א"ל למילתא. הקוב"ש** (סב) תמה מה ס"ד שיכחישו עדים ע"פ אומדנא כזו. ואף אי לא עבידי דמקדשי בצינעא, אפשר דאיתרמי איזה אונס. והאיך נכחיש לעדים. [והעדים מעידים שאתרמי האונס הזה]. וכתב ומיהו מצינו כעי"ז (לעיל טז:) דאי כל נשואה יש קול, כי אתו עדים עדים מאי הוה.

רעד) **אבל גבי גירושין וכו', קמ"ל דעבידי אינשי דמקדשי ומגרשי בצינעא. רשב"ם** (ב"ב קלה.) כתב דבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן [לחד מ"ד], דאם איתא דאיגרשה הוה קול, כדאמרי' בסוגיין. **ובהג' מים חיים** הק' דמסקנת הגמ' דעבידי דמגרשי בצינעא[ט].

אח"כ באו עדים

רעה) **ואם משנשאת באו עדים לא תצא וכו'**. ומבואר בגמ' דהטעם דבשבויה הקילו, או מדרב המנונא. אבל מדינא בכל הפה שאסר, כיון דבאו עדים תצא. וכ"כ **רש"י** (ד"ה ואח"כ) דהשתא לאו הפה שאסר הוא. **ותוס'** (בע"ב ד"ה שתי) דנו דס"ד דהיכא דלא ידעי שיבאו עדים מהני מיגו. קמ"ל דאינה נאמנת.

והשלמה (**בשיטמ"ק**) נסתפק בזה היכא דמעיקרא אמר של אביך היתה ולקחתיה ממך, והימנוהו משום הפה שאסר, ואח"כ באו עדים של אבותיו, האם מוציאין מהמחזיק. וכת' דנראה דכיון דהמנוהו המנוהו[יא]. **והרב המעילי** בשיטמ"ק תמה דמה יעשה זה שלא היה לו עדים מתחילה, ואח"כ מצא עדים. יפסיד נחלת אבותיו בשביל כך.

והקצות (פ ג) הביא מכאן דכל מיגו שאח"כ באו עדים נגד טענה הראשונה, אינו נאמן. ולא אמרי'

ח. וביאר כיון דפשטה ידה וקבלה קידושין. [דכיון דאף על הצד דלא חלו הקי', מ"מ יש כאן 'מעשה קידושין', א"כ הוה ספק על המעשה].

והביא מדברי **תוס'** (חולין י:) דדנו האיך ילפי' חזקה דאיתרע. **והאבנ"מ** חלק דבתוס' שם מבואר דמהני חזקה אף דאיתרע. [אמנם אף המהרי"ט ופנ"י ס"ל דבדיעבד מהני חזקה זו]. [**והאחרונים** האריכו בדין חזקה דאיתרע. ואב"מ].

ו. וכ"כ **הפנ"י** (גיטין כח.) דכיון שיש ספק בגט או קידושין עצמן מגרעין החזקה הראשונה. [וכתב דאף חזקה העשויה להשתנות דמי לזה]. והביא מהגמ' (יבמות קיג.) דחרש שקידש [לר"א דהוה ספק], הבא עליה חייב אשם תלוי [מדאורייתא]. ולא מוקמינן אחזקה קמייתא.

ז. וביאר בזה מש"כ **הר"ן** (קידושין ה: א: בדה"ר) דנתספק בכל ספק קידושין דצריכה גט רק מדרבנן, דמדאורייתא מעמידים על חזקתה.

ח. [ויל"ד האם סברת המהרי"ט ופנ"י דבשעת הדחק ראוי לסמוך על חזקה זו. או דהוה בצירוף חזקה אין מוציאין אשה מתחת בעלה [ואף בנשאת מתוך הספק], ומצטרף חזקה זו להתיר. **ובהג' קה"י** ציין דסברא זו מצאנו ברמב"ן ושא"ר (לעיל כב.) דאין להוציא מתחת בעלה בתרי ותרי. וע"ע ריטב"א קידו' סו].

ט. ובהג' קה"י ציין דכוונת הש"ש לדברי **התוס'** (חולין י: ד"ה אלא) דמדאורייתא אין לחלק [בדין חזקה] בין לחומרא לקולא.

י. והמצפ"א ציין **לתוס'** (ב"מ ז: ד"ה בזמן) דיש קול לאירוסין. [וצ"ל דהיינו ע"פ רוב, וע"ד מסקנת הגמ' טז:].

יא. וכתב דזכר לדבר, מדברי ר"מ בר"י דנשאת ואח"כ באו עדים לא תצא [ומהני 'חזקה' שהתירו לינשא. וקצת ראיה לפנ"י]. והרב המעילי חלק דממונא מאיסורא לא ילפי'.

דכבר הימניה במיגו. וכן במודה בשטר שכתבו [לעיל יט.].

ובהג' **ברוך טעם** דחה די"ל דאיירי דהאשה ידעה שיבואו עדים לבסוף, ולכן כשבאו עדים אמרי' דאין לה מיגו[יב]. [וכ"כ **המחנ"א** (בתשו' הנ"ל ד"ה ועוד בה) בשם הפני משה (א עח) דאיגלאי מילתא שלא היה לא מיגו][יג].

והקוב"ש (ח"ב ג ז, וחי' ר"ש ב"ב יח) הק' דאי גדר מיגו משום אנן סהדי דאומר אמת [מדלא טען טענה הטובה יותר], א"כ אמאי תלי אי יבואו עדים לבסוף. והוכיחו מדברי התוס' (בע"ב) דגדר מיגו הוא ע"י כח טענתו הראשונה [ומש"ה כשבטלה טענתו הראשונה בטל המיגו][יד].

והקוב"ש (ב"ב קיב) כתב דבסוגיין איירי בנאמנות הפה שאסר, וכיון דבאו עדים שוב הוא אינו האוסר. אבל בירור המיגו עדיין קיים[טו]. וביאר דל"מ בירור של מיגו להתיר אשת איש, ומש"ה אתינן עלה משום הפה שאסר.

רעו) **בשבויה הקילו**. **פרש"י** דחששא בעלמא הוא[טז].

וכ"כ **תוס'** (לקמן לו:). אבל **רש"י** (ב"ק קיד:) כתב דספיקא בעלמא היא. **והשעה"מ** (איסו"ב יח כד) דייק דהוה ספק דאורייתא. **והרמב"ם** (איסו"ב יח יז) כתב דכל הספיקות מדברי סופרים, לפיכך הקילו בשבויה[יז]. [וכשיטתו דספק דאורייתא מדאורי' לקולא, **והרשב"א** (קידושין עג., תוה"ב ד א) חלק. וע"ע **ש"ש** א א].

והאחרונים הק' דאי' (לעיל יג:) דרוב עכו"ם פרוצים, ומשמע דנחשב שיש הכרעת רוב שנטמאה [ועי' מש"כ שם]. **והאחרונים** ביארו דגדר הדין מדרבנן להחשב רוב[יח]. **ותוס'** (לו:) כת' דמדרבנן עשאוה כבעולה לכל דבריה.

רעז) **אית ליה דרב המנונא וכו'**. **פרש"י** דאמר דאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת. דחזקה אין האשה מעיזה פניה בפני בעלה (וכדלעיל כב:).

והראשונים הביאו דמשמע בכמה סוגיות (נדרים צא. יבמות קטז. גיטין סד.) דמשום חזקה זו מותרת לינשא לכתחילה. וכ"פ **הרמב"ם** (אישות טז כו[יט], וגירו' יב ד). אבל דעת **הראב"ד** (אישות שם) דלכתחילה לא תינשא. וע"ע **ריטב"א** בשם **הרא"ה**.

רעח) **תוד"ה אית**. אע"ג דרב המנונא איירי בפניו[כ], מ"מ לענין נשאת ואח"כ באו עדים מהני שלא בפניו. [דהוה צירוף בין המיגו, לסברא דאינה מעיזה]. **והקוב"ש** (סג) ביאר דבעי תרוייהו, ראיית המיגו וכח הטענה. ואף שבאו אח"כ עדים איכא ראיה דמה לי לשקר. אלא דחזקת מה לי לשקר לחוד ל"מ נגד חזקת א"א, ובעי כח נאמנות דהפה שאסר. אלא דע"י חזקה דאין האשה מעיזה אתרע החזקת א"א[כא], ועי"ז סגי הוכחת מה לי לשקר.

יב. [משא"כ בנידון חוזר מפטור לפטור (באיירי שם) ע"כ איירי שלא ידע שיבואו עדים].
ויל"ד היכא דאח"כ באו עדים פסולים, דמכאן ולהבא אין לו מיגו דלא הי' מעיז. אבל מעיקרא יכול להעיז, ולא נתבטל טענה ראשונה.

יג. וכ"כ **הב"י** (חו"מ פ) בדעת **הרמ"ה** [ע"ש] דחוזר לפטור לפטור עד שיבואו עדים נגד טענתו הראשונה, אבל באו עדים 'אמרינן מה שחזר בו מטענה ראשונה לפי שהיה יודע שיש עדים בדבר ואולי יבואו ויכחישוהו'. [וע"ש דעת הר"י מגאש דמהני חזרה, ואף דאח"כ באו עדים. ועי"ש מש"כ בקצות. ואכ"מ].

יד. וכן לצד דכל מיגו צריך גם אנן סהדי וגם כח הטענה א"ש. [ועוד שמעתי לפרש דגדר אנן סהדי דמיגו מהני רק בצורה זו דיש לו אפשרות לטענה נוספת. וכיון דאזלא ליה הך טענה בטלה המיגו].

טו. ובהג' **ברוך טעם** (לקצות) כתב דגדר הפה שאסר הוה כמי שלא אמרה כלל. אבל כששוב הוחזק ע"פ עדים, בזה ל"מ הפה שאסר. [וע"ע אבי עזרי טוען ו].

טז. **ותוס' ר"י הזקן** (עה"ג קידושין יב) כתב דמדאורייתא מעמידים על חזקת כשרות.

יז. **והנודע ביהודה** (אה"ע ק סו) הביא דלפ"ז לדעת שא"ר איסור שבויה דאורייתא. [אבל בפשוטו שא"ר ס"ל דהוה חששא בעלמא].

יח. ויש שפי' דמשום דרוב עכו"ם פרוצים היה צריך לאסור (וכדאיתא לעיל). אלא דעומד כנגד סברת מנוולה נפשא (וכגמ' קידושין, ע' בסמוך). ורבנן תקנו לדון לולי סברת מנוולה נפשא, דהוה עד א' נגד רוב.

יט. ועי"ש לענין כתובה ותוספת כתובה. **והראשונים** (כאן) האריכו בזה. (וע' לקמן פט:).

כ. וכן אי' בגמ' (גיטין פט:) לחד מ"ד דרב המנונא איירי בפניו. [ואידך מ"ד התם ס"ל דהיכא דפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר מהני אף שלא בפניו. אבל בטענת גרשתני לחוד ל"מ].

כא. [וע"ד מ"ש תוס' דחזקת דייקא ומינסבא איתרע לחזקת א"א].

והמאירי כתב דהכא דקיימא בחזקת פנויה, ראוי שתאמן אף שלא בפניו. [ואף שאח"כ באו עדים, כיון דבשעת נאמנות לא הוחזקה א"א[כב]]. ועד"ז ביאר הבית יעקב דכיון דאין עדים שהיא א"א, נאמנת מחמת אומדנא דעבידא לאיגלויי. ולא אמרי' דיכולה להכחיש אותו, מדרב המנונא. ועי"ז נאמנת, דלא חציף, ואף שאח"כ יבאו עדים כבר נתקבל עדות שלה.

אבל האחרונים הביאו דתוס' (יבמות קטז: ד"ה באותה, בקו') כת' דלחד מ"ד בסוגיין אפי' שלא בפניו מותרת לינשא[כג] [לכתחילה][כד]. ורע"א (שם) תמה דמבואר להדיא במשנה דאם יש לה עדים שהיא א"א אינה נאמנת. ולא מהני חזקת לא חציף. וע"ע בית מאיר (יז ב).

רעט) **שם.** והרמב"ן תי' דשלא בפניו מהני דוקא אם נשאת לא תצא. דהוה ספק אם היתה מעיזה אף בפניו[כה]. ולכן אם נשאת לא תצא. והוה כתרי ותרי, ועדיפא מיניה דהא היתר שלה ע"פ עצמה, וקולר תליא בה. אבל אינה ניתרת לכתחילה שלא בפניו[כו].

רפ) **ויש לי עדים שטהורה אני, אין אומרים נמתין וכו'.** לכאורה קמ"ל דלא אמרי' דהיכא דאפשר להביא ראיה צריך ראיה. [ע"ד הא דאי' ב"מ פג.][כז].

רפא) **אותיב אבוה דשמואל נטורי בהדייהו, א"ל ועד האידנא וכו'.** תוס' פי' דכבר נאסרו. ול"מ עדות להכשיר לכהונה. ולכאורה אבוה דשמואל שמר משום עצם העבירה, ועוד דאסורין ביחוד עם השבאי. וצ"ב א"כ מה השיב שמואל.

רפב) **ואישתביין בנתיה דמר שמואל וכו'.** רשב"ם (ב"ב קמט.) כתב דרב מרי בר רחל היה הורתו שלא בקדושה, שאיסור גיורא בא על רחל בת מר שמואל קודם שנתגייר. שהיא היתה מבנות שמואל שנשבו כדאמרי' בסוגיין. ותוס' (שם) חלקו דמשמע בירושלמי שאמרה אמת במה שהיתה טהורה. וה"נ משמע בגמ' שלנו, איטפל בקרובתיך[כח]. ותוס' (שבת קנד.) תי' דלא כל בנותיו של שמואל אמרו שהיו טהורות.

רפג) **אוקמן לשבויינהו מאבראי וכו' אמרה נשביתי וטהורה אני וכו'.** הבית יעקב הק' דכה"ג אין לה מיגו, דיראה להכחיש, שיודעת שיש כאן עדים. והוכיח מכאן דגדר הפה שאסר מהני אף כשאינו יכול להכחיש, ואי"צ גדרי מיגו. והמגיני שלמה עמד בזה, וכת' דמ"מ בשעת ההיתר הבי"ד לא ידעו, והיה להם מיגו טוב. ולא תצא מהיתר הראשון כיון דלא באו עדים ממש[כט].

רפד) **תוד"ה והא.** ומיהו קשה לרשב"א וכו' הול"ל הא איכא עדים קמן, דהא איכא שבויינהו'ל.

כב. ועד"ז כת' המהרי"ק (עב) בכוונת התוס' דעד א' נאמן בדבר שבערוה היכא דאינו סותר לחזקה (ע"פ הגמ' גיטין ב: ויבמות פח., והאריך בזה). וכיון דקבלנו עדותם בשעה שאינה בחזקת אשת איש, ואינו סותר לחזקה. עי"ז נאמן אף שבאו עדים.

כג. דתוס' הק' שתהא נאמנת שמת בעלה [עכ"פ במדינה זו] במיגו דגרשני, למ"ד דרב המנונא איירי אפי' שלא בפניו. ותוס' בתי' הב' כת' דההוא אמורא דאף שלא בפניו אינה מעיזה היינו דוקא באומרת אשת איש הייתי וגרושה אני, שיש להאמינה מטעם דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואף דבאו עדים דאיסור אשת איש, כיון דשלא בפניו אינה מעיזה. אבל בעלמא לא היתה נאמנת. [ע"ד תוס' כאן].

כד. והמהרי"ק (עב) עמד בזה, וכת' דקו' התוס' דעכ"פ אם נשאת לא תצא.

כה. [וספק אומדנא מהני להחשב ספק, וכתרי ותרי. וצ"ב].

כו. והר"ן כת' דשלא בפניו חיישינן לחומרא ומספק בעי גט [וע' גיטין פט:]. אבל הביא דהרי"ף והרמב"ם (אישות ד יג) לא חששו כלל שלא בפניו.

כז. והבעה"מ (ב"ב לג. יז.) כת' דהיכא דקל להביא עדים אינו נאמן במיגו. והמלחמות (שם) האריך לחלוק דבכ"מ מבואר דאפ"ה אמרי' מיגו. והביא דאי' (לעיל טז:) דהיכא דתפסה מאתיים נאמנת שהיתה בתולה, אף דלה הביאה עדי הינומא. ואף דקל להביא עדים.

כח. אבל בהג' יעב"ץ כתב דמבואר כאן דהיה קול שעדים שנטמאו [וע"כ היינו שאר הבנות].

כט. ומבואר דאף דנתברר אח"כ לבי"ד דהיו יראים לכפור, כיון דבשעה שבאו לבי"ד היה נראה לבי"ד שהיה להם מיגו מהני, כל שלא 'נתברר' שנשבו. [ויל"פ דהמיגו עדיין קיים [ע"פ גדרי כח הטענה], וכמ"ש לעיל. א"נ הו' סברא דקם דינא, כיון דלא הוה בגדר 'טעות']. ל. והרמב"ן כתב דס"ד דמכי עייל אסרינהו. ור' יוחנן דאמר אטפל לא חשש להכי.

והרמב"ן הביא פי' דהשבאי עכו"ם ואינם נאמנים[לא]. ודחה דהם ברשות הגוי, ואנן סהדי דהם שבויות. **והרשב"א** תי' דמשעה שנתברר לנו שהיו שבויות [עכשיו לפנינו] לא נטמאו.

והתו"י ביאר דקוש' הגמ' דבשעה שבי"ד התירו כבר ידעו שהיה קול.

רפה) **תוד"ה עדי.** והשתא למאי דמסיק דעדי טומאה איתמר, מה לי עדי שבויה וכו'. [אבל לס"ד החילוק דאף אם יבואו עדים שנשבית, שמא לא נבעלה[לב]. וכ"כ **תוס'** (שם) בשם **י"מ.** וכ"ה לשון **הגמ'** (שם, לפנינו) אם הקילו בשבויה דמנוולה נפשה גבי שבאי[לג], נקל בא"א].

רפו) **בא"ד ורש"י [**רשב"ם רפז) **ב"ב קלה.] פי' וכו' בשבויה דאיסור לאו. רע"א** הק' דבגמ' (ב"ב קלה.) איירי כשמת, ואמרי' דחיישינן שזקוקה ליבום, והנידון איסור לאו דיבמה לשוק. ומה חומרא איסור יבמה לשוק מאיסור כהונה.

רפח) **בא"ד וקשה לר"ת שישמש בנה ע"ג מזבח בשבת**[לד]. [וצ"ב דהוה חששא בעלמא, ולא ספק לפנינו]. **האחרונים** (רש"ש, הפלאה ועוד) הק' דקי"ל (קידושין סו:) דחלל שלא נודע[לה] שעבד עבודתו כשירה, ודרשי' ברוך ד' חילו[לו].

והפלאה חילק דקאי בשחיטת פר של כה"ג, וכמ"ד דבעי כה"ג. ואילו באמת הוא חלל א"כ לא הוה כהן גדול, ול"מ לזה גזיה"כ דברוך ה' חילו[לז].

והרש"ש (קידושין יב, וכן השעה"מ יו"ט ג ד) תי' דאף דילפי' דהעבודה כשירה, מ"מ לא הותר לו לעבוד בשבת, וחייב משום שבת. [ע"פ הסוגיה יבמות לג, ע' בית הלוי ב ט ג].

דף כג:

עד א' בשבויה

רפט) **רש"י ד"ה הרי אלו נאמנות.** דבשבויה הקילו להאמין אפי' עד א', ואפי' אשה. [וכ"ה במשנה לקמן כז. דאפי' עבד ושפחה נאמנים]. משמע דמדינא ע"א אינו נאמן. וכ"ד **התוס' רי"ד** (קידושין סו:) דאף לפסול לכהונה נחשב דבר שבערוה[א]. אבל **הרמב"ם** (סנהדרין טז ו) פסק דעד א' נאמן להעיד דאשה גרושה או זונה ופסולה לכהונה. [וע' ש"ש ו טו[ב]].

והרמב"ם (איסו"ב יח יז) כתב דאפי' עבד ושפחה נאמן לעדות זו [כדתנן לקמן כז.], ואפי' ב' מעידות על חברתה, הואיל ואיסור הספיקות כולן מדברי סופרים, לפיכך הקילו בשבויה[ג]. **והמחנ"א** (על הרמב"ם) דייק דעבד ושפחה אינם נאמנים בשאר איסורין [ודוקא בשבויה הקילו]. אך הביא דדעת **הרשב"א** דנאמנים [וע"ע תוס' לקמן כח. ד"ה אלו]. **והאחיעזר** (א ה יא) כתב דכוונת הרמב"ם [דבשבויה

לא. וביאר דהבנות טעו בזה, ולכן העמידו אותם בחוץ.

לב. **ובתוס' ר"י הזקן** (עה"ג שם) כ' דבשבויה יש חזקת כשרות. [אבל גבי ספק קידושין יש מעשה קידו' לפנינו].

לג. **ורשב"ם** (ב"ב קלה.) כתב דל"ג לה, דפירוש הוא בספרים.

לד. וציינו דמקור התוס' מדברי **המדרש** (תנחומא נשא ב) דנואפת עוברת בעשרת הדברות, דאם בא ישראל על אשת כהן, והבן מוחזק ככהן, ועובד ע"ג מזבח בשבת, ונמצא מחלל שבת. [ואיירי התם כשאינו כהן כלל, ולא בחלל].

לה. וכ"ש לדעת **הרמב"ם** (ביא"מ ו) דאפי' אחר שנודע הוה פסול.

לו. **ובהג' מים חיים** הוסיף דכיון דכשר, לא מסתבר דחייב מיתה.

לז. **והאחרונים** הק' דבגמ' (מכות יב.) מבואר דילפי' מהך קרא דנחשב אף כה"ג [ומש"ה למ"ד כשנמצא חלל הוה כמו שמת כה"ג]. וע"ע **דברי יחזקאל** (כב).

א. **ובשו"ת רע"א** (קכה) דנו **רע"א** **והנתיבות** **דלראשונים** (ע' גיטין ב:) דדבר שבערוה היינו דוקא במידי דלא תפסי קידושין, הא איסור סוטה וזונה לכהן תפסי קידושין. **והנתיבות** כתב דכיון דעיקר הנידון על מעשה זנות [כיון דמעיד דזינתה עם מי שלא תפסי בה קידושין], לכן נחשב דבר שבערוה ממש [ואף דהנפק"מ אינו ערוה]. **ורע"א** כתב כיון דכתיב טומאה כעריות נחשב דבר שבערוה. ואף אשת כהן שנאנסה הוה בכלל טומאה כעריות. [והיינו אשת כהן שנשבית. וצ"ב דזה לא שייך בפנויה שנשבת].

ב. **והש"ש** חילק דדוקא היכא דמעיד על פסול [משפחה] בתולדה נחשב דבר שבערוה (בקידושין סה:). אבל להעיד על מעשה שנעשית באשה אינה דבר שבערוה. אבל **השער"י** (ו ג,ח) כתב דהרמב"ם קאי רק כשהאשה באה לפנינו ואיננו יודעים טיבה. אבל כשהוחזק כשרות נחשב דבר שבערוה לפסול.

ג. אך המחנ"א הק' **דהרמב"ם** (סוטה א טו) פסק דאפי' עבד ופסולים נאמנים גבי סוטה. ותי' דהתם יש רגליים לדבר.

הקילו] דפסולים נאמנים להכחיש עד כשר (ע׳ בסמוך). ועוד כתב בדסוגיין איירי אף בנשואה לכהן, וכה״ג הוה דבר שבערוה [אף להתיר].

רצ) **שם.** ואילו ברישא אי׳ דאינה נאמנת על עצמה שהיא טהורה. וכו תנן (לקמן כז:) דאפי׳ הבעל אינו נאמן, דאין אדם מעיד על עצמו. **והאחרונים** הק׳ לדעת הרמב״ם אמאי לא יהני מדין עד א׳. דנדה נאמנת על עצמה משום עד א׳ באיסורין [וכמ״ש **תוס׳** (גיטין ב:) דילפי׳ עד א׳ באיסורין מנדה דנאמנת לטהר עצמה].

והשער״י (ו ח, והקובה״ע סה, קוב״ש כב) דנו די״ל דבעל דבר אינו נאמן באיסורין. אלא דבאיסור נדה לא נחשב בעל דבר, דהוה רק טומאה שנמצא עליה ולא שינוי בעצמה (ע׳ לעיל ט.). **והאחיעזר** (א ה יא) כתב צ״ל דבכלל תקנת שבויה דאינה נאמנת. דהחמירו ביוחסין, אבל מ״מ נאמנת להכחיש דלא נשבית [וכדלעיל].

רצא) **תוד״ה שתי.** אינהו לא ידעי דאיכא עדים, ואפ״ה לא מהימני. מבואר דאף שלא ידעי, סוף סוף עכשיו אין להם מיגו. **והקוב״ש** (ח״ב ג ז) הביא דמיגו לא סגי ׳בירור׳ דאנן סהדי, אלא בעי כח נאמנות הטענה שהיה יכול לטעון. [וע׳ מש״כ לעיל בע״א].

רצב) **רב פפא אמר וכו׳ דאיכא עד א׳ דקא אפיך וכו׳.**

פרש״י דכל מקום שנאמן עד א׳ הרי הוא כב׳, ואין דברי א׳ שכנגדו לטמא במקום שנים[ד]. **והראשונים** דנו דהיינו בזא״ז (כדאיתא בגמ׳ יבמות קיז:, הו׳ בתוס׳ כב: ד״ה אי), אבל לא התירוה לינשא ל״מ. **והרמב״ן** כת׳ דאיכא למימר דה״נ איירי שהתירוה לינשא [וכ״ד **הריטב״א**]. **ואיכא למימר** דבשבויה הקילו אפי׳ בבת א׳[ה] [וכן דייק **התוס׳ רי״ד** מלשון **רש״י.** והתוס׳ רי״ד חלק דדוקא התירו ע״פ העד]. **והר״ן** הביא דכ״ד **הרמב״ם** (איסו״ב יח כא) דאפי׳ אשה מכשירתה ועד א׳ כשר פוסל מותרת, דבשבויה הקילו[ו].

והרמב״ן כתב דמסתבר דאשה לגבי עד כשר לאו הכחשה היא כלל. שהעד חזי לאיצטרופי, אבל אשה שמעידה על טומאה לאו כלום הוא. ושוב חזר בו ולמד מה**ירושלמי** (הו׳ **בתוס׳** סוטה לא:) דהאיש והאשה שווין בהכחשה. וכ״פ **הרמב״ם** (שם).

רצג) **איהי שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא.** מבואר דנאמנת לאסור עצמה מדין שויא אנפשיה.

ויש שהק׳ מכאן על מש״כ **תוס׳** (נדרים צ:) בשם **הר׳ אליעזר** דל״ש שויא אנפשיה כשהאשה אומרת שנטמאה, דכיון דהאשה אינה מצווה באיסור זונה לכהן, ודין האשה תליא בדין הבעל. ואילו כאן מבואר דנאמנת מדין שויא אנפשיה[ז].

ורע״א נסתפק באשת כהן, האם נאמנת שנטמאה, או דאיכא למיחש שמא עיניה נתנה באחר (כדאי׳ בנדרים צ:). או כיון דבשבויה יש חשש גדול נאמנת, וכמו רגליים לדבר [**ותוס׳** (לקמן סג:) כת׳ דכשאומרת טמאה במקום רגליים לדבר נאסרת].

והשלט״ג (בשם ריא״ז, וכ״פ **הרמ״א** ז ה) פסק דהיכא שהאשה אומרת נטמאתי, נאמנת אפי׳ כשיש עד א׳ שמכשיר. אבל במקום שיש ב׳ עדים מכשירים אינה נאמנת לאוסרה על בעלה. **והבי״ש** (שם י) **והגר״א** (שם יא) ביארו דהריא״ז למד דסוגיין איירי אפי׳ בנשואה. **והחלק״מ** (ז) הק׳ דאף בעד א׳ אמאי נאמנת להפקיע עצמה מבעלה [וכדאי׳ בסוף נדרים דחיישינן שעיניה נתנה באחר, ואינה אסורה אף משום שויא אנפשיה[ח]]. ואי משום דהיא שבויה [ונחשב רגליים לדבר], הא יש עד א׳. והסברא

ד. **ובחי׳ ר׳ שלמה** (י) העיר דלדעת הרמב״ם עד א׳ בשבויה מהני מדין ע״א באיסורין. **והריטב״א** (יבמות פח:, הו׳ לעיל כב:) כתב דבאיסורין השני יכול לבא ולהכחיש [וכ״כ הגר״ח בדעת הרמב״ם]. וע״כ דהוה קולא בשבויה.

ה. וזה סברא הפוכה ממש״כ **תוס׳** (שם) דדוקא במקום שהעד נאמן רק מדרבנן מהני להכחישו בב״א.

ו. **ובמשנת ר׳ אהרן** ביאר דכשיש עדות שהיא טהורה נחשב שאינה ׳שבויה׳ (וע׳ מש״כ בזה לעיל יג:). ועי״ז מהני טענת ברי דידה, כיון דהוה ספק האם באה לכלל שבויה.

ז. ואף דאיירי בפנויה, מ״מ האיסור לינשא הוה על הבעל ולא עליה. ואפשר דאסורה לינשא משום לפני עוור, ויש שויא אנפשיה אאיסור לפני עוור. והר״א איירי דוקא לאחר שכבר נשואה ומשועבדת, דאינה יכולה לשמט עצמה ולא נחשב לפני עוור. ומש״ה ל״ש שויא אנפשיה.

ח. עי״ש ר״ן וראשונים כמה טעמים אמאי ליכא שויא אנפשיה.

נותנת דהיכא דיש עד א׳ שמכשיר עדיף מהנך עובדי דסוף נדרים[ט].

רצד) **רש״י ד״ה הכי גרסינן איהי.** דע״א בטומאה אינה כלום, אלא בסוטה בלבד. משמע דל״מ עד א׳ לפסול באיסור כהונה. [עכ״פ נגד חזקת כשרות].

והבי״ש (ז ח) הביא מדברי רש״י דאף כשיש עד א׳ שנשבית נאמנת לומר נשביתי וטהורה אני. [ולא אמרי׳ דאין לה מיגו משום דלא חציף להכחיש את העד[י]. אבל **המרדכי** (קמז) הביא מסוגיין [כגירסא שרש״י מחק] דכיון דאיכא עד א׳ לאו כל כמינה[יא].

ורע״א דן היכא דיש עדים פסולים כנגד המיגו, דעי״ז אין לה מיגו, דאינו מעיז להכחיש דבריהם[יב]. [אבל לדברי הבית יעקב (בע״א) אף כה״ג מהני הפה שאסר].

רצה) **מהד״ת וכו׳ והאי דקאמרה הכי תמות נפשי וכו׳ קמ״ל.** [ועד״ז אי׳ יבמות קיח.]. צ״ב מה ס״ד דתהא מותרת, הא מ״מ שוי׳ אנפשה חתיכה דאיסורא[יג]. **והיש״ש** (ב לח) כתב דאם עדיין עומדת בדבריה פשיטא שאסורה, אלא איירי שחוזרת בה מדבריה[יד]. וקמ״ל דלא נחשב אמתלא כיון דמשימה עצמה רשע[טו].

מעלין לכהונה

רצו) **וכן ב׳ אנשים ז״א כהן אני וכו׳ אינן נאמנין, ובזמן שהן מעידין זא״ז הרי אלו נאמנין.**

לת״ק עד א׳ נאמן להעלות לכהונה, אבל הוא עצמו אינו נאמן. [ובגמ׳ (לקמן כה:) מבואר דאף קרוב אינו נאמן, ועי״ש]. **והרא״ש** (גיטין ה יב אות י, וכ״ה ב**מרדכי** יבמות עג) כת׳ דאינו נאמן לומר כהן אני לאכול בתרומה [מדין עד א׳ באיסורין], ואף דעבידי לאגלויי, דהוי שבח כהונה ורווח מתנות כהונה לו ולזרעו לדורותיו. דאפי׳ אחר אינו נאמן במקום דחיישינן לגומלין (ע׳ בגמ׳ כד.), כ״ש הוא עצמו אינו נאמן[טז]. **והאחיעזר** (א יד ד) ביאר דכל היכא דפתיך ביה ממונא לא האמינו אלא עד כשר באיסורין[יז].

אבל **הר״ן** דייק מדברי **הרמב״ם** (איסו״ב כ ד,ט) דמדינא בעי ב׳ עדים להעלות לתרומה דאורייתא[יח]. [ולא משום חשש שמא יעלו ממנו ליוחסין]. וכת׳ דלפ״ז בסוגיין איירי דוקא בתרומה דרבנן.

והר״ן האריך להקשות אמאי לא יהני ע״א כאיסורין[יט]. **והפנ״י** תי׳ דל״מ עד א׳ נגד רוב, ורובא לאו כהנים, דרובא וחזקה רובא עדיף.[כ] **והשמעתתא** (ו טז) חידש דנחשב שמעיד נגד חזקה, דקי״ל (יבמות סז.) דעובר במעי זרה זר הוא, ונחשב דהנידון האם חל עליו קדושת כהונה[כא].

והאחרונים (הג׳ קה״י לש״ש) כת׳ דיל״פ דיחוס כהונה הוה נידון על המשפחה, ובזה אף לרמב״ם נחשב

ט. והפוסקים סתמו דנחשב רגליים לדבר. [ויל״פ דכיון דמכחשת לע״א, העד כמאן דליתיה. ובמקום רגליים לדבר נאמנת].

י. והפרישה הק׳ מ״ש מנסכא דר׳ אבא (ב״ב לד.), דאין לו מיגו להכחיש את העד. ותי׳ דבשבויה הקילו. **והט״ז** כתב דלק״מ דהתם העד מחייב שבועה דאורייתא, משא״כ הכא.

יא. [ובהג׳ שם הק׳ דמבואר הכא דוקא כשיש עדים שנשבה. אבל ציינו דהמרדכי גרס כאן להיפך].

יב. וכמ״ש **בשו״ת הרא״ש** (סו ח, וכ״פ הש״ך נח יא וכללי מיגו ה) כתב דכשיש עדים פסולים הסותרים טענתה לא אמרי׳ מיגו.

יג. ויש שתי׳ דבמקום שנראה לבי״ד דהדבר שקר אינן מקבלים דבריו, וכמ״ש **תוס׳** (יבמות כה) גבי האומרת טמאה אני לך.

יד. וכ״כ **תוס׳** (יבמות קיח.) [בסוגיה שם] דקמ״ל דאינה נאמנת, אפי׳ מודה ונותנת אמתלא.

טו. ומבואר מדבריו דתמות נפשי נחשב ׳אמתלא׳, אלא דאינה נאמנת בטענתה משום דהוה טענת רשע. [וכ״מ ב**מאירי** יבמות קיח.]. [אבל לו״ד אפ״ל דטוענת שהעידה שקר בעלמא. ואמתלא הוה כשלא נתכוונה להעיד].

טז. והאחרונים דייקו מדבריו דבלא״ה עד א׳ נאמן על עצמו, ואין חסרון במה שהוא בעל דבר. (וע׳ מש״כ לעיל).

יז. ועד״ז **הפנ״י** (כה:) כת׳ [דקרוב אינו נאמן] דמקרי איסורא דאית ביה ממונא, שיש כאן גזל השבט לכהנים. וכ״כ ב**שו״ת ר׳ אליעזר** (מטלו כז).

יח. דהרמב״ם פסק דעד א׳ נאמן רק להאכילו בתרומה דרבנן (ע׳ מש״כ בזה לקמן כה.). [וע׳ בסמוך די״מ דברי הרמב״ם באופ״א].

יט. והאחרונים כת׳ ד**בספרי** (דברים יט טו, קפח) דרשי׳ לא יקום עד א׳ באיש, להעלות לכהונה ולהורידו מהכהונה, ת״ל לכל עון ולכל חטאת.

כ. והפנ״י כתב דהחולקים ס״ל דכיון דעבידא לגלויי נאמן [ולא מדין ע״א בעלמא].
והאחרונים הק׳ דהפנ״י בקידושין כתב להיפך, דעד א׳ נאמן נגד רוב. [וע׳ מש״כ בזה לעיל יג:].

כא. וכתב דאף כשאמו בת כהן, מ״מ ודאי שאם אביו או א׳ מאמותיו היתה בת ישראל. וכל שלא נתברר דבנה כהן נחשב

דבר שבערוה. [אבל דעת הרא"ש הנ"ל, והר"ן דעד א' נאמן ליוחסי כהונה].

והרמב"ם (כ יג) כתב דמי שבא בזה"ז ואומר אני כהן, לא יאכל אף בתרומה דרבנן עד שיהא עד א', אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים [משום שויא אנפשיה] ואם נשא או נטמא לוקה[ב]. וה"ה ביאר דלוקה משום שויא אנפשיה [וע' מה שהו' לעיל ט.]. אבל המשנ"ל (שם) כתב דאיירי דוקא בהוחזק ל' יום.

רצז) **רש"י ד"ה ובזמן.** שכל א' אומר אני כהן וחברי כהן. הרש"ש דייק דאם הוא בעצמו אינו יודע, ועד א' מעיד שהוא כהן לא מהני עד א'. [וצ"ע].

רצח) **כל הני ל"ל, צריכי וכו'.** משמע דכל גדרי הפה שאסר דפירקין תליא בהדדי. [ולדעת **תוס'** כולהו משום מיגו דאי בעי שתיק. וצ"ל דהא דהעדים נאמנים שאנוסים הוה מיגו דאי בעי שתיק. ואף דתוס' (לעיל יח:) כת' דהוה גדר 'לא חשיב קיום', מ"מ תליא גם במיגו (וע' מש"כ שם). וכן אשה שאומרת שמותרת בעי תורת 'מיגו', ולא אמרי' דאין כאן שויא אנפשיה].

והבית יעקב העיר דבעדים יש תוספת חידוש דנאמנים אף לקרוע את השטר (וע"ע מש"כ לעיל יח:), ואף דלולי עדותם לא היו קורעים את השטר.

רצט) **רש"י ד"ה משום דאיכא דררא דממונא.** הילכך וכו' וגורם לעצמו הפסד ממון. וכ"כ **רש"י** (ב"מ ב:) דדררא דממונא הוה חסרון ממון, אם נפסידו שלא כדין. אבל **תוס'** (שם, וכ"מ) כת' דבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד, דאף בלא טענותיהם יש לו 'שייכות' לממון. וע"ד **פר"ח** (בתוס' כאן).

והר"י מקוצי (בתוס' קידושין מג:) כתב דאף דלא אמרי' מיגו בתרי [וכמ"ש **תוס'** לעיל יח: ויט:], אבל בטענה שנפטרין ע"י מממון, בטוחים זה על זה. כדאמרי' הכא דגבי עדים דליכא דררא דממונא [כרש"י] ל"מ מיגו.

דף כד.

ש) **משום דממונא, אבל אשת איש דאיסורא אימא לא וכו'.** הריטב"א כת' דה"ה דממונא לא ילפי' מאיסורא. דאוקי ממונא בחזקת מריה.

שא) **ואינו נאמן להשיאו אשה. פרש"י** אשה מיוחסת, משום מעלה ביוחסין. ודעת רש"י דיש איסור בעצם הנישואין (וע"ע בסמוך). אבל **תוס'** כת' דהיינו להחשב בחזקת בדוק. ולהשיא ביתו לכהונה ועבודה בלא בדיקה. [דבנישואין מצד עצמן ליכא איסור].

ומבואר בכל הסוגיה דליוחסין בעי ב' עדים, משום מעלה ביוחסין. ולדעת רש"י היינו חשש ממזרות. והחזו"א (נט כ) הביא דרע"א (שו"ת ק ס"ס קכד) כת' דספק ממזר נחשב דבר שבערוה[א], דהוה פסול במשפחה. [ועד"ז כת' הש"ש ו טו]. ועפ"ז י"ל דצריך ב' עדים מדינא משום חשש ממזרות. אך החזו"א כת' די"ל דבסוגיין הוה מדרבנן משום מעלת יוחסין [דהוה חששא בעלמא].

ולדעת תוס' העדות בסוגיין שיחשב מיוחס למזבח. והאחרונים נקטו דהוה מעלה וחומרא בעלמא[ב]. והרמב"ן (בע"ב) ביאר דצריך ב' עדים ליוחסין בדוקין, כגון למזבח ודוכן. דע"י עד א' אינה 'בדיקה'. ויש לחקור האם הוה גדר עדות דרבנן משום מעלה[ג]. ועוד אפשר דקבעו חז"ל דצריך גדר 'בירור' על היחוס[ד], וצריך ב' עדים להחשב מבורר[ה].

כמעיד נגד חזקה. [ואף דסיבת הזרות מצד אמו אינו נמשך, מ"מ מחזיקין מאיסור לאיסור].

כב. ועוד כתב דהנבעלת לו הוה ספק חללה. והאחרונים הק' אמאי הוה ספק. והדבר"י (כא ג) כתב דכיון דאין לו הנאה מזה [שאינו נאמן לטובתו], שוב מהני בתורת ע"א. [וכעי"ז כתב השער"י]. ועפ"ז ביאר הדבר"י הא דלוקה [ודלא כה"ה דהוה משום שויא אנפשיה].

א. ואף דליכא נידון על איסור עריות [אלא חייבי לאוין], מ"מ בנידון דוולדיו כמותו נחשב דבר שבערוה.

ב. אך לדברי הש"ש (ו טו) י"ל דכל עדות על פסול כהונה צריך עדות, דהוה פסול בעצם המשפחה. [אך מדברי רע"א (הנ"ל) משמע דאמר כן רק בממזרות, דהוה פסול כהונה. ולא בפסולי קהל].

ג. והקוב"ש (סה) הק' דמבואר (לקמן כח.) דלא הקילו בעדות זו. ותי' דמ"מ מדרבנן הצריכו ב' עדים כשרים.

ד. והשיטמ"ק (לעיל יג. ד"ה ולא ידעתי) כת' דהיכא דאיכא מעלה דיוחסין (בהגר דהתם) הוה דומיא להיכא דאיכא חזקת ממון. [ויל"פ דתקנו דביוחסין צריך בירור דסגי להוצאת ממון].

ה. ואף דסומכים על עד א' באיסורין, מ"מ לא הוה בגדר בירור על גוף המעשה.

והחזו"א (ב ז) כת' דנראה דמדאורייתא סגי בעד א' אף ליחוס כהונה, אלא דרבנן החמירו במעלת יוחסין[ו]. ואפשר דמדאורייתא אף הוא נאמן ע"פ עצמו. והחזו"א נסתפק היכא דליכא כהן אחר האם העמידו דבריהם לבטל קרבנות משום דין יחוס[ז].

שב) **תוד"ה וכן.** ומיהו למאי דמוקמינן פלוגת' במעלין מתרומה ליוחסין ניחא. **וההפלאה ורע"א** הק' דמ"מ הוה פלוגתא (לקמן) אי מהני מסיח לפי תומו. ולר' חייא מהני, ואף דאין מעלין ליוחסין. ולענין שבויה הוה איפכא, דל"מ מסיח לפי תומו.

שג) **בא"ד דמחמיר ר' יהודה טפי בתרומה משבויה וכו'.**

ההפלאה ורע"א הביאו דאיתא (לקמן לו:) דר' יהודה ס"ל כר' דוסא [דלא גזרו בשבויה כ"כ], וא"כ י"ל דמש"ה ר' יהודה מיקל בשבויה.

שד) **בא"ד וי"ל דבתרומה דרבנן דוקא הוא דמתכשר במסיח לפי תומו וכו'. ורע"א** הק' דעדיין קשה דקטן נאמן בשבויה, ואילו בתרומה דרבנן רק להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן (כדאיתא לקמן כח.).

שה) **עד שיהיו ג', ב' מעידים ע"ז וב' מעידים ע"ז**[ח]. **תוס'** (לעיל כב: ד"ה כגון) ביארו למאן דחייש לגומלין, כשב' מעידים ע"ז וב' ע"ז מהני, דבשום מקום אין ב' חשודים.

שו) **תוד"ה אבל.** פי' בקונ' (לקמן כה:) משום חשש ממזרות ונתינות, וקשה וכו' שאין מכירין ישיאוהו. **והרמב"ן** הוסיף דמעשים בכל יום דמשיאין אשה ע"פ עצמה. כיון דבא בחזקת ישראל מחזקינן כישראל (כדאי' פסחים ג:), וקי"ל כל ישראל בחזקת כשרות עד שיוודע שזה פסול.

והטור (אה"ע ב) הביא דכל הארצות בחזקת כשרות עומדות (וכחכמים קידושין עב:[ט]), ואי"צ לבדוק אחריה. אבל הביא דדעת **רש"י** דאיש שבא לישא אשה צריך לבדוק. והביא דה**רמ"ה** פי' דמי שעומד בחזקת כשרות לפנינו אי"צ לבדוק[י]. אבל מי שבא לפנינו ואין ידוע משפחתו צריך להביא ראיה ליוחסין [ואין עד א' נאמן], ואסור אפי' בבת ישראל שמא הוא עבד.

שז) **בא"ד ונראה לר"ת להשיאו אשה וכו' בדוקה מד' אמהות וכו' ואין נאמן וכו' להכשיר בתו לכהונה בלא בדיקה. הרמב"ן** דייק דאין חיוב לבדוק, אלא דעי"ז יחשב בנו בדוק למזבח. **והרמב"ן** חלק דכל כהן בודק לפסולי כהונה. ונפק"מ להכשיר בתו ואלמנתו לכהונה. [אבל לר"ת נפק"מ רק לענין עבודה].

אבל **רש"י** (כאן, וסוכה נא.) כתב להשיאו אשה מיוחסת. **וההפלאה** ביאר דס"ל דחכמים תקנו דאשה מיוחסת צריכה לחוש לממזר ונתין. אבל אשה שלא נתייחסה לפנינו לא החמירו לחוש, דספק ממזר מותר מה"ת. וביאר דדמי לספיקן בספיקן דלא תקנו[יא].

שח) **בא"ד ואי משום ממזרות ונתינות, הא ודאי הוזהרו, דהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה**[יב]

ו. והקוב"ש (סה) כת' דע"כ הוה מדרבנן, דמדאורייתא אין מקום לחלק בין אכילת תרומה לעבודה.

ז. וכת' דנפק"מ אי איתיהיב רשות להקריב קרבן פסח בזה"ז [מלבד החסרון תכלת וכדו']. דאין לבטל משום כהן מיוחס. **ובס' כפתור ופרח** (ו) הביא **דר' יחיאל מפריש** [וי"ג **ר' חיים כהן**] אמר לבא לירושלים להקריב קרבנות בזה"ז. והשיבו עליו איה כהן המיוחס.

והכו"פ (בהמשך דבריו שם) כת' דכהנים בזה"ז נוהגין הנאה בתרומה טמאה, ואוכלין חלה דרבנן, ומברכין על ברכת כהנים, וישראל הנשוי לכהנת בנה פטור מפה"ב, ואוכלין המתנות. ואינן נטמאין למתים ונזהרין בשאר איסורי כהונה. אך הביא דהרמב"ם (איסו"ב כ ב) כת' דלענין קרבנות צריך עדים שהוא כהן בן כהן. והיום אנה נמצאהו, שהרי אי' (פסחים סב:) דנגנז ספר יוחסין. [ולדברי החזו"א נח' האם חכמים העמידו דבריהם דבעי יחוס דוקא. א"נ כהנים בזה"ז גרע].

והחת"ס (יו"ד רלו) כת' דלענין עבודה קי"ל דאפי' דחלל שעבד עבודתו כשירה, כדדרשי' (קידו' סו:). ומש"ה אי"צ כהן מיוחס.

ח. והרש"ש כתב דה"ה דבעי ב' מעידין אשלישי, אלא אטו תנא כי רוכלא.

ט. ומבואר מדבריו דר' מאיר פליג, וכ"ד **הרמב"ן** (הו' בסמוך). [והא דאי' (שם עא.) דכל הארצות עיסה לבבל וכו' קאי אליבא דר' מאיר. ולר' מאיר מי שבא מארץ הפחותה ממנו צריך בדיקה]. אך **תוס'** (בסו"ד) נקטו דקאי אף לר' מאיר, ולרבנן אי"צ עדות אף לכהונה.

י. וע"ד נאמר דבחזקת כשרות עומדות.

יא. [ואף דלא הוה בחזקת ספק, מ"מ כל שלא הוחזק ביחוס גמור לא החמירו עליה].

יב. ובגמ' (יבמות פד:) אי' דקאי אף באיסורי ביאה השווים לכל. והגמ' מביאה דגבי איסורי כהונה יש פסוק נוסף דדרשי'

וכו'. תוס' הק' דבגמ' (קידו' עו.) אי' דהיא אי"צ לבדוק, דלא הוזהרו כשירות לינשא לפסולים. [וי"ל דתוס' הביאו דהשווה הכתוב אשה לאיש, ואין מקום כלל לחלק בין האיש לאשה"[ג]. אבל **רש"י** (קידושין עו.) כת' דכיון לא הוזהרו כשרות [כהנות] לינשא לפסולין כגון חללים וכדו', ולא הקפידה תורה עליהם ליוחסין. ה"נ רבנן נמי לא עבוד בהו מעלה לאצרוכינהו בדיקה[ד]. ואפי' מחמת ממזרות ושתוקות. ומש"ה במקום חשש בעלמא אי"צ לבדוק, ודוקא היכא דאיתחזיק איסורא החמירו. [ומבואר דבמקום חששא בעלמא הוה גדר 'יוחסין', ובזה ילפי' מיוחסי כהונה דבאשה ליכא דין יחוס[טו]].

שט) **בא"ד וכולה הך שמעתין וכו' אתיא כר' מאיר וכו' א"נ אפי' כרבנן וביצא עליו ערער וכו'.** דבלא ערער לרבנן מותר לכהונה בלא עדות כלל [וכדאי' בגמ' קידושין עו., עי"ש עב:]. **והרמב"ן** כת' דעפ"ז י"ל דהגמ' (יבמות מה.) דמשיאין אשה בלא בדיקה קאי כרבנן ולהלכה, אבל לר"מ צריך בדיקה אף לקהל. (וכ"כ **תוס'** יבמות מה. בתי' הב').

שי) **ר' יהודה אמר נאמן.** נח' במשנה (בכורות לה.) דר' מאיר אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, אבל רשב"ג סבר נאמן על של חבירו ואנו נאמן על של עצמו. [וע' **רמב"ם וראב"ד** מעשר יב יז]. **והר"ש** (דמאי ד ו) הביא מהירושלמי דאף שהוא חשוד [וכר' מאיר], הכא [תקנו] שנאמן משום חיידם של בני העיר, שיוכלו לקנות.

שיא) **והא איפכא שמעי' להו דתנן החמרין וכו' אינו נאמן.** ורבא הקשה דרבנן אדרבנן. **והפנ"י ורע"א** הק' במה תליין הנך מח' בהדדי. דהתם איירי בע"ה דאינו נאמן על המעשר, אלא דיש ראיה להאימן במה שאומר שלי אינו מתוקן, וכיון דחיישינן לגומלין שוב אינו נאמן. אבל בסוגיין איירי בעד כשר, ולא פסולו משום חשש גומלין. וכת' דאולי הוה כסברות הפוכות, דרבנן חיישי טפי מר' יהודה.

אבל **החזו"א** (דמאי י יא) כתב דהגמ' (כאן) מקשה לרשב"ג (בכורות שם) דנאמן בשל אחרים, ומדין עדות עד א'. אלא דמשום גומלין נחשב שמעיד בשל עצמו.

שיב) **תוד"ה שלי.** פי' בקו' (לקמן נו:) די"מ משום עומר וכו'. **הש"ש** (ג יג) הק' האיך עד א' נאמן על איסור חדש, הא איתחזק איסורא [דכל תבואה אסור מתחילה, עד שיתירנו העומר[טז]]. והביא דברי **תוס'** (קידושין סד.) דדבר העתיד לגדול נחשב כבידו[ז], ומהני ע"א. [אך דן דבפשוטו משמע בתוס' דמהני רק מדרבנן].

שיג) **תוד"ה אביי.** והא דאמר אביי (שבת כג.) ספק דדבריהם לא בעי ברכה, רבא אמר רוב ע"ה מעשרין וכו'. [ותוס' הק' סתירות האם הקילו טפי בדמאי משאר ספיקות].

והרמב"ן (שבת כג. הו' בר"ן שם) כת' דאף רבא מודה דבספיקות אינו מברך, אלא דרבא סבר דכיון דתקינו

ב' פעמים לא יקחו, להזהיר האשה ע"י האיש. דאיסור כהונה אינו שווה בכל. [ותוס' הביאו דממזרת ונתינה הוה איסור השווה בכל, ומש"ה הושוו].

יג. [ויל"פ דבשלמא אי האשה מוזהרת ע"י האיש, י"ל דמש"ה לא החמירו אצל האשה היכא דהוה בחזקת כששרות, לחוש לחששא בעלמא. ותוס' דחו דמוזהרת מצד עצמה, ולא הוה מחמתו].

יד. דרבנן תקנו 'מעלת יוחסין' בחששא בעלמא דממזרות, ולא גזרו לבת ישראל לחוש ליחוס זו, דלמדו מטעמא דקרא, דהתורה לא החמירה ביחוס הנשים.

טו. **והאבנ"מ** (ז ג) כת' [לפרש דברי מהר"י בן לב שהו' בשעה"מ איסו"ב יח כד] דבכלל לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולים, דהאב אינו מוזהר כשמוסר את בתו לממזר ופסולי קהל. ואף דהאשה מוזהרת לקדש עצמה לפסולין [ומשמע דכוונתו דיש איסור עליה בגוף הקידושין], אבל היכא דהאב משיא אותה אינו עובר [ואף הבת אינה עוברת, דהיא לא קידשה את עצמה]. [ועד"ז י"ל דהחמירו במעלת יוחסין בשעה שמתקדשת, וכיון דלא הוזהרו כשירות לינשא, בשעת קידושין האיסור רק על האיש. והאשה מצווה רק משום איסורי ביאה. ובזה לא גזרו מעלה ביוחסין].

טז. ויל"ד דל"ש בזה חזקת איסור, דהוה ספק אי הוה תבואה של שנה שעברה [וידוע שעבר עליו העומר], או תבואה של שנה זו. והספק לא הוה בקרבן העומר, האם מהני לשנות. אלא בתבואה האם היה בשעת העומר.

יז. [ויל"ד דהתם איירי בספק האם הגיע זמנו, שהוא בן י"ג. וקמ"ל דלא נחשב כ"כ איתחזק איסורא. אבל הכא בחורף ליכא עומר. אלא דהוה ספק האם תבואה זו משל שנה זו, או שנה קודמת. ואב"מ].

רבנן וגזרו על הדמאי כמצוה ודאית של דבריהם. דומיא דיו"ט שני דתקנו רבנן מחמת הספק. וביאר דאפ"ה כיון דרוב ע"ה מעשרין[ח], עבדו היכר שלא יאמרו דהוה כמו מדאורייתא. [ו**האחרונים** (ע' אתוון דאורי' ו, קובה"ע עה ו, קה"י זרעים ד, וע' דרך אמונה מעשר ט א בביאו"ה) האריכו בגדר תקנת דמאי, האם תקנו לחוש לצד שאינו מעושר, או דמחוייב בתורת ודאי. והביאו ראיות לכאן ולכאן. ומדברי הרמב"ן משמע דנח' בזה אביי ורבא. ואב"מ].

דף כד:

שיד) **ה"נ בשכלי אומנתו בידו. פרש"י** דאנן סהדי שהביאה למוכרה, הילכך אין זה אלא גומל. **והריטב"א** כת' דמוכחא מילתא דתגר קבוע הוא, ורוצה למכור את שלו. [ואף דלא ידעי' אי רוצה למכור במקום של חבירים, מ"מ כיון דהוחזק מוכרים יש רגליים לדבר דגומלים ועושים קנוניה].

המהר"י קורקוס (מעשר יב י) הק' **דהרמב"ם** לא הזכיר אוקימתא זו. דהטעם דאינו נאמן משום דיש לו כלי אומנות. וכן לא הזכיר **כפר"ח** (בתוד"ה בשכלי) דנאמן שהוא כהן רק היכא דכלי אכילת תרומה בידו.

וכתב דאפשר דכיון דמסקי' דנח' אי מעלין מתרומה ליוחסין, א"כ רבנן מקילי טפי. [וכת' דהוא דלא כתוס' (ד"ה ואיבעית אימא)[א]. וביארו דכל קוש' הגמ' דרבנן אדרבנן בהא דהוה סברות הפוכות]. ועוד תי' דסתם חמרין נחשב כלי אומנתו, דבאו ע"ד למכור. ולא בעי כלי אומנות דוקא.

והתוי"ט תי' דהכא הפסד לאנשים אלו שלא יאכלו בתרומה, אבל דמאי יש תקנה להפריש על הטבל[ב].

שטו) **והיכא איתמר וכו' בשכלי אומנתו בידו.** [ועי"ז חיישינן שמא נגעו ובדקו הכלים]. וצ"ב דהתם הוה סברא במציאות, ובמה דמיא לסוגיין.

שטז) **רש"י ד"ה ומשום חיפופי.** ובגדיהן עוברין ע"פ אוירן, ובגדי ע"ה טמאים הן. (וכ"כ הר"ש ורע"ב בטהרות ז א). **והתוי"ט** כתב דהלשון אינו מדוקדק דכשעובר ע"פ אינו מטמא, דבגדי עם הארץ אינו מטמא באוהל. אלא כוונת רש"י שנכנס לפיהם[ג], ומטמא מאויר כלי חרס. אבל **הרמב"ם** (בפיה"מ שם) כתב משום היסט הזב.

שיז) **תוד"ה ואיבעית אימא.** ותי' ר"י דמעיקרא ס"ד דאי לאו טעמא דגומלין וכו'. **הרש"ש** הק' דא"כ עד א' בעלמא יהא נאמן, דל"ש גומלין. ובמשנה מבואר דאין מעלין ע"פ עד א'. **והאחרונים** (בית יעקב) ביארו דמעיקר הדין היה ראוי להעלות לתרומה ע"פ עד א', ולא להעלות מתרומה ליוחסין. אלא משום חשש גומלין א"א להעלות לתרומה [עכ"פ בב' שבאו יחד], ומש"ה תקנו דמעלין ליוחסין. ומש"ה כל עד א' אינו נאמן.

ורש"י (במשנה) כתב דר' יהודה קאי אפי' ליכא חשש גומלין. ובפשוטו היינו כל"ב. אבל לתי' התוס' אף לתי' גומלין, ס"ל לר"י דמעלין.

להעלות משטרות

שיח) **איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין.**

הרמב"ן (ושא"ר) הביא בשם **תוס'** דספק הגמ' ליוחסין, אבל לתרומה מהני דעכ"פ לא גרע ממסיח לפי תומו [ע' לקמן כה:]. **והריטב"א** דחה דמסיח לפי תומו מהני רק לתרומה דרבנן, ולא לתרומה דאורייתא [וכדאיתא בב"ק קיד:. וע"ע לקמן כה:].

וכ"פ **הרמב"ם** (כ ט) דאין מעלין משטרות להחזיקו ככהן מיוחס [לענין ייחוס] שמא לא העידו אלא על המלוה. אבל מהני להיות ככהני חזקה, לאכילת תרומה דרבנן. **וה"ה** כתב דמבעי לענין יוחסין, אבל לתרומה מהני. אבל **הקצות** (מט ז) כת' דכוונת הרמב"ם דהוה בעיא לא איפשיטא, דביוחסין

יח. וכוונת הרמב"ן להק' דאף אי רוב ע"ה מעשרין, הא מ"מ תקנו חכמים תקנה ודאית דדמאי.

א. ועד"ז כתב **הכס"מ** דבתי' הגמ' מתרצה נמי דרבנן אדרבנן, ותו לא צריך להעמיד בשכלי אומנתו בידו. **ורע"א** (עה"ג שם) כתב דדבריו אינם מובנים. דעדיין קשה דרבנן אדרבנן.

ב. וע"פ **הירושלמי** (דמאי שם, הו' בע"א) דסברת ר' יהודה דהוה תקנה משום חיי בני העיר. ורבנן ס"ל דאפשר לקנות במקו"א או לתקן.

ג. [ובפשוטו היינו אפי' נכנס כל שהוא, כמו כל מגע טומאה דסגי במשהו. אבל דעת הרמב"ם דבאויר כלי חרס בעי 'שיעור' ג' אצבעות].

החמירו בספיקות[ד], אבל לענין תרומה דרבנן מותר מספק[ה].

שיט) **ל"צ דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי וכו'.**

הרשב"א וריטב"א ור"ן כת' דסוגיין איירי בשטר שכתוב בלשון הבע"ד [אני פלוני וכו'], אבל כשנכתב בלשון עדים [פלוני כהן לווה], פשיטא דאכולה מילתא מסהדי. והר"ן ציין דמשמע דה**רמב"ם**[ו] לא חילק בזה. וה**אחרונים** ציינו דעפ"ז מיושב קוש' **תוס'** (ד"ה אמנה מהגמ' לקמן קט.), ומשמע דתוס' לא חילקו בזה.

שכ) **אמנה שבשטר קא מסהדי וכו'. תוס'** (גיטין פ.)

הביאו מכאן דשטר אינו נפסל כששינה דבר שאי"צ לכתוב[ז]. דאפי' אינו כהן השטר כשר. וסברא הוא דעדים קיימי אעיקר המעשה.

בפשוטו הנידון האם אמדינן דהעדים מדקדקים בכך[ח]. וכ"מ **בתוס'** (ד"ה אמנה). אבל **הש"ך** (חו"מ מט טו) כתב דודאי שהעדים לא היו מעידים אם אינו מוחזק לפנינו ככהן, אלא דמעידים שהוחזק להם שהוא כהן. ואינם מעידים שידוע להם בבירור. ובתרומה סגי במה שמוחזק ככהן, ואילו ליחוס כהונה בעי שיעידו שיודעים שהוא כהן.

שכא) **או דלמא אכולה מילתא קא מסהדי וכו'. ותוס'** (ד"ה חד) נקטו דהוה עדות גמורה. **והקצות** (כח ו) הק' דאף אי אכולה מילתא מסהדי, האיך מהני עדות בכתב, דלא שייך 'תורת שטר' להעיד על דין כהונה. דליכא בזה דעת המתחייב. וכתב דלדעת ר"ת ניחא דמהני עדות בכתב (ע' לעיל כ:).

אבל **הריטב"א** הביא בשם **הרא"ה** (והו' ב**קצות** מט ז) כתב דל"מ בתורת עדות, דהוה מפיהם ולא מפי כתבם, ואפ"ה גבי תרומה ויוחסין מהני דהוה מילתא דעבידא לאגלויי, וסמכו אפי' בעדים מסיחים לפי תומן[ט]. וכתב דעדות זו שכתב אגב גררא לא נחשב שטר לענין ממון, ואין מוציאין ע"פ ממון[י].

וכן **החזו"א** (ב יג) כת' דמעלין משטרות הוה כמו שמעלין מהדוכן, דנחשב שהוחזק בכך. ואף דל"ש ע"ז תורת עדות השטר.

שכב) **איבעי להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין וכו'. הריטב"א** הביא בשם **תוס'** להק' תיבעי האם מעלין לנשיאות כפים בעד א' או לא[יא]. **והרמב"ן ורשב"א וריטב"א** כת' דשורת הדין להעלות ע"פ עד א' דמילתא דעבידי לאיגלויי. אלא דביוחסין בדוקין [למזבח ודוכן] ומש"ה בעי ב' עדים. דעד א' אינו בדיקה[יב]. וכיון דראוי להעלות מנשיאות כפים ליוחסין צריך ב' עדים מתחילה. [ומש"כ בגמ' פרהסיא הוה רק טעם אמאי תקנו להעלות ליוחסין]. אבל הביאו בשם **ר"ת** דעיקר הנידון משום דהוה פרהסיא[יג].

שכג) **תוד"ה חד.** דתנן (קידושין עו.) אין בודקין מהמזבח ולמעלה וכו'. והגמ' (שם עו:) פי' אי לאו דבדקוה לא הוו מסקי ליה. ולא מן הדוכן וכו', דאמר מר ששם היו יושבים מייחסי כהונה ומייחסי לויה.

וה**רמב"ן** כת' דאף דעד א' נאמן באיסורין במילתא

ד. ועפ"ז כתב דאף בנידון השטר מהני תפיסה מספק.

ה. ודייקו כן מלשון ה**רמב"ם** (שם) 'שמא' לא העידו אלא על המלוה. [ולדברי שא"ר י"ל דמ"ד אמנהה שבשטר, היינו דאין ראיה יותר ממנה שבשטר].

ו. ע"פ דברי ה**רמב"ם** (איסו"ב כ ט). **והש"ך** הגיה ה**רמב"ן** [דדרך הר"ן להביא את דברי הרמב"ם בלשונו].

ז. ועפ"ז היכא דיש ב' יוסף בן שמעון, דצריך לכתוב סימן זה ומעכב בשטר. א"כ עיקר העדות אף עליו, ומעלין ממנו ליוחסין. וכ"כ ה**תורת גיטין** (שם).

ח. א"נ האם הלשון מתפרש שיש ע"ז עדות.

ט. בעדים מסיחין לפי תומם. אבל הוא עצמו מסיח לפי תומו מהני רק בתרומה דרבנן.

י. **והקצות** (שם) ביאר דאף דביוחסין החמירו לכמה דברים, מ"מ הוה איסורא, ומהני מפי כתבם. [ומהני מדין עד א' בכתב באיסורין, ואף דיש ב' עדים אין בזה תורת עדות, דכיון דהוה מפי כתבם ל"ש קבלת עדות. ואף בעדות איסורין. אבל כתב מהני מדין עד א']. [ומשמע דפשיטא להו דאף אם לא מעלין ממנו ליוחסין, מ"מ בעי ע"א. ואינו נו"כ ע"פ עצמו. ונח' בזה האחרונים ע' לקמן כה:].

יא. [ומשמע דנאמר בזה יסוד דהא דהצריכו ב' עדים ביוחסין, דגדר ע"א באיסורין אינו 'בדיקה'.

יב. משמע דנאמר בזה יסוד דהא דהצריכו ב' עדים ביוחסין, דגדר ע"א באיסורין אינו 'בדיקה'.

יג. וה**רמב"ן** הביא בשם ר"ת דאף דהעלו לנשיאות כפים ע"פ עד א', כיון דפרהסיא סגי בהכי. אבל **הריטב"א** כתב בשם ר"ת דהכל תליא בספק הגמ'.

דעבידא לאיגלויי. אבל ליוחסין בדוקין, כגון למזבח ודוכן, צריך ב׳ עדים. דע״י עד א׳ אינה בדיקה. [וע״ע מש״כ בעמ׳ א׳].

שכד) **בא״ד פי׳ ר״ת וכו׳ אלא כגון הפשט וניתוח. הרש״ש**

ציין **דתוס׳** (קידושין עו:) כתבו כגון שחיטה, וכת׳ דאע״ג דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים (וכדאי׳ זבחים לב:) היינו דיעבד, אבל לכתחילה עבדי כשרים מיוחסין[יד].

שכה) **נשיאות כפים דאיסור עשה. פרש״י** אתם ולא זרים, ולאו הבא מכלל עשה עשה[טו]. אבל **תוס׳** (שבת קיח: ד״ה אילו) כתבו דלא ידע רבי מה איסור יש לזר העולה לדוכן[טז]. וצ״ע דמבואר בסוגיין דהוה איסור עשה. **והדרכ״מ ורמ״א** (או״ח קכח א) תי׳ דאין איסור כשעולה עם כהנים אחרים, ובסוגיין שעולה לבדו [והמג״א הק׳ מנלן לחלק בזה[יז]].[יח]

והמג״א (קכח א) כתב דיל״פ דהוה איסור עשה משום ברכה לבטלה[יט]. **וההפלאה** כת׳ דמבטל מצוות עשה, דהישראל מצווה להתברך מפי הכהנים (וכמ״ש בס׳ **חרדים**, והו׳ באה״ט וביאו״ה ר״ס קכח). **והעונג יו״ט** (טו) כתב דכוונת התוס׳ כשאינו מתכוון לשם מצווה. **וכ״פ המשנ״ב** (קכח ג בשם המגן גיבורים[כ]).

והמג״א תי׳ עוד דר׳ יוסי לטעמיה דנשים סומכות רשות (עירובין צו:). א״כ ה״נ י״ל דכהנים מצווה, וזר רשות. והגמ׳ כאן לר׳ יהודה דאסור לנשים לסמוך[כא]. **והעונג יו״ט** כתב דדוקא בנשים וכה״ג אפשר להכניס עצמו לחיוב, אבל ל״ש שישראל יכניס עצמו לחיוב ברכת כהנים[כב].

שכו) **תוד״ה אן [הודפס כה.].** דלכו״ע אין מעלין מאכילת תרומה ליוחסין, דהא איכא למיחש דלמא עבד כהן הוא. [**והפנ״י** ציין **דרש״י** (ד״ה במעלין) כת׳ ׳בחזקת שהוא כהן׳, דאיירי באופן שהאכילה מורה שאינו עבד. ונשמר מקו׳ התוס׳].

והפנ״י הק׳ דבגמ׳ מבואר דמעלין מתרומה, מששום עוון מיתה, ובחלוקה ליכא עוון.

שכז) **דתניא ר׳ יוסי אומר גדולה חזקה וכו׳ הרי אתם בחזקתכם במה שהייתם אוכלים וכו׳. פרש״י** שאין בי״ד יכולים להוציא דבר מחזקתו[כג]. [ומבואר דהיה ראוי לגזור בזה, אלא דלא הוציאו מחזקתו]. **והתבואות שור** (יח כט) הביא דמבואר כאן יסוד חדש של חזקה, ולא דמי לשאר חזקות שבש״ס להחזיק שלא נשתנה. דהכא לא נתברר כשרותם מעולם [ולא נתייחסו כלל], אלא דמ״מ א״א לשנות דבר שנהגו היתר עד עכשיו. כי אם בראיה ברורה. ומש״ה מהני לפלגא, במה שנהגו אין להוציא הדבר מחזקתו, ובמה שלא נהגו ל״מ[כד]. [ולא אמרי׳ דממ״נ אם הם כהנים וכו׳].

ועוד יש שפי׳ דהכא הוה גדר ׳הוחזק׳, וכדאי׳ (קידושין פ.) דהוחזקה נדה בעלה לוקה עליה, וכן היכא דהוחזקו

יד. ואפשר דהיינו בשוחטים בקביעות, אבל ישראל המביא קרבנו רשאי לשחוט בלא שבדקו אחריו. [**והאחרונים** (קידושין שם) לא נקטו כן].

טו. אבל **הבית יעקב** כתב דיל״פ כוונת הגמ׳ דלא העמידו דבריהם [שלא להעלות לדוכן בלא יחוס], דעי״ז הוה ביטול עשה [דכהן].

טז. ובזה ביארו דברי ר׳ יוסי דלא עבר על דברי חבריו, אף אם יאמרו לעלות לדוכן. והמג״א כתב דלו״ד התוס׳ יל״פ דהיה עולה ושותק.

יז. **ובהג׳ חת״ס** (לשו״ע) כתב דכשיש כהנים הוה הישראל ׳הידור׳ לברכת הכהנים.

יח. ועוד חלקו **המהרי״ט** (א קמט) **ופנ״י** דבמקדש דהוה בשם המפורש יש איסור עשה, אבל לא בגבולין.

יט. **וההפלאה** הק׳ דעובר בלאו דלא תשא. אבל **המהרי״ט** (שם) כתב דאינו עובר בלא תשא, דדרך הודאה היא. [וע״ע פרמ״ג ומחה״ש שם].

כ. **והמשנ״ב** כת׳ דתליא במ״ד מצוות צריכות כוונה. ועי״ש בביאו״ה.

כא. **והשעה״מ** (שבת יט כג) **ועונג יו״ט** תמהו דבגמ׳ (לקמן כה.) מבואר דהספק של נשיאות כפים הוה אף אליבא דר׳ יוסי.

כב. [אך **הרמב״ן** (קידושין לא.) עמד בזה, מנ״ל דנשים סומכות רשות, ולא אמרי׳ דהפטור מהדבר ועושיהו מקרי הדיוט. ותי׳ דכיון שעושה מצוות התורה כתקנן, אע״פ שהוא לא נצטוה בהם [כגון נשים וגוים], מקבלים עליהם שכר שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ומשמע דהוה כלל בכל מצווה שנצטוו בו אחרים, דרשאי לקיים רשות].

כג. **ופרש״י** (קידושין סט:) דיש לסמוך עליו יפה. ורבותא אשמועינן דאע״ג דהשתא איכא צד איסור טפי מדמעיקרא, אפ״ה סמכינן עלה.

כד. ולא דמי לשאר חזקות דהוה הכרעה על גוף הנידון. ומש״ה הוה סתירה לומר חזקה כלפי נידון א׳ ולא כלפי דבר אחר.

קרובים נסקלין עליהם. [ומהני רק למה שהוחזקו, ולא עושים עפ"ז חשבון, דאי הוחזק כהן לתרומה דרבנן, יוחזק כהן לשאר מילי[כה]].

שכח) **עד עמוד כהן לאורים ותומים. פרש"י** כאדם שאומר עד שיבוא המשיח. דבבית שני לא היו אורים ותומים[כו]. **והרשב"א** (קידושין סט:) הביא בשם **הירושלמי** (שם ד א) כלומר עד תחיית המתים. **והתוס' ריה"ז** (שם) כת' כלומר עד שיתברר הדבר.

שכט) **לא יאכלו מקדשי הקדשים. הרש"ש** הק' דמ"ש דהתיר להם תרומה דאורייתא דהוה מיתה לזר, ואסר [אכילת] קדשים דהוה בלאו. ותי' דמעלה עבוד בקדשים.

של) **רש"י ד"ה בקשו.** שהתחתנו כהנים בגולה בגויי הארץ וכו' והם חללים. צ"ב דאי נשא נכרית, הולד הולך אחריה, וצריך גירות. [ולא רק חללה]. וצ"ל דכוונת רש"י שגיירום קודם שנשאום. אלא דכהן אסור בגיורת (וכדאי' קידושין עח. ויבמות ס:) והולד חלל.

שלא) **תוד"ה שאני.** אלא דהוה ס"ד דאע"ג דריע חזקייהו איכא למיחש דלמא אתי לאסוקינהו לבסוף. **והמהרש"א** הק' א"כ מאי משני, ואמאי לא חששו. ואם נאמר דריע [דמרננים אחריהם שאבד כתבם] ולכן לא חששו, העיקר חסר. [ועוד אפ"ל דכוונת התוס' דתי' הגמ' ריע חזקתייהו ברש"י].

דף כה.

שלב) **מעיקרא אכול תרומה דרבנן והשתא אכול דאורייתא. המלא הרועים** (מהד' וגשל) ביאר דכיון דהוחזקו לאכול תרומת דגן, המשיכו לאכול תרומת דגן, אף דהשתא הוה דאורייתא. וביאר דבזה נח' ב' התי' האם החזקה נקבע ע"פ הדין, ומעיקרא הוחזקו רק בתרומה דרבנן. או דשייך חזקה על מעשה זו, דהוחזק לאכול מין זה [ואף דנשתנה דינו].

שלג) **ואיב"א השתא נמי בתרומה דרבנן אכול וכו'. פרש"י** פירות האילן וירקות[א]. וקמ"ל דלא גזרו תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא.

אך בגמ' (יבמות פא.) ר"ל סבר דבמקום ספק אינו אוכל אפי' בתרומה דרבנן בזמן חזה ושוק [בזמן הבית], גזירה אטו תרומה דאורייתא[ב]. אבל בזמן דליכא תרומה דאורייתא מאכיל בדרבנן. **ותוס'** (שם) ציינו דפליג אהך תי' בסוגיין דלא גזרו דרבנן אטו דאורייתא[ג].

שלד) **נשיאות כפים בבבל. פרש"י** לפי שיש ישיבה ובי"ד קבוע. מבואר דפרהסיא מהני רק במקום בי"ד. וע' פנ"י.

שלה) **מאי לאו ליוחסין** [דומיה דתרומה, וכמ"ד דמעלין מתרומה ליוחסין] לא לתרומה וכו' אכילת חלה גופיה לתרומה, למ"ד חלה בזה"ז דרבנן. [ומעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא]. **והרמב"ן** כתב דהגמ' כאן קאי למ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין, דלמ"ד מעלין, כיון דיעלו מתרומה דרבנן לדאורייתא, א"כ יש לחוש דשוב יעלו ליוחסין. וכתב דאה"נ למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין תפשוט דה"ה מנשיאות כפים. ועוד כתב דהך ברייתא ס"ל כמ"ד דאין מעלין, דהוה פלוגתא דתנאי וכדלעיל.

שלו) **לא אכילת חלה גופה לתרומה, קסבר וכו' ומסקינן מחלה דרבנן לתרומה דאורייתא.** ומעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא [למ"ד

כה. ולכאורה התבו"ש נקט דל"ש לומר שהוחזק כהן כלפי הנהגה זו ולא כלפי זו.

כו. יל"ד האם אורים ותומים עדיף משאר נבואה לבירור היחוס. [או דרשאי לשאול באורים ותומים, ואילו נביא אינו מתנבא אלא מה שנמסר לו]. וע' שו"ת חת"ס (א רח).

א. דס"ל דכל פירות האילן דרבנן, מלבד דגן תירוש ויצהר. אבל דעת **הרמב"ם** (תרומות ב א) דתרומת פירות דאורייתא. וע"ע ראב"ד (מעשרות א ט), תוס' (ר"ה יב. ובכורות נד.), ר"ש (מעשרות א א), וראשונים (ב"מ פח: ונדרים נה.) [ודרך אמונה תרומות ב א].

ב. ובהמשך התוס' כת' דמ"מ בתערובת בארקאי בעלמא הקילו בדרבנן, ודוקא באשת אנדרוגינוס גזרו.

ג. ולולי דברי התוס' יש לחלק דהתם הוה ספק גמור, ומש"ה החמירו. ואילו בסוגיין לא הוה ספק גמור. ויש חזקה דכהונה, אלא דל"מ בדאורייתא. ועוד יל"ד דהכא מהני סברא 'גדולה חזקה' דהוחזקו לאכול, דמשום גזירה בעלמא אין לאסור עליהם. [ותוס' לא חלקו בזה].

דאין מעלין מתרומה ליוחסין[ד]. וכ"ה בגמ' (לעיל) השתא אכול בתרומה דאורייתא. **ותוס'** (בע"ב) כת' דהיינו רק להך אוקימתא דבריתא, אבל לרב אשי י"ל דאין מעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאו'.

והרמב"ם (איסו"ב כ א וד) פסק דמעלין מתרומה דאורייתא ליוחסין. ומבואר מדבריו פסק דאין מעלין מתרומה דרבנן לדאורייתא. **והר"ן** (הו' לעיל) נקט דהרמב"ם פסק כרבנן דאין מעלין מתרומה ליוחסין, ואפ"ה מודה בתרומה דאורייתא. והר"ן הק' דאדרבה בתרומה דרבנן אף לר' יהודה אין מעלין. אבל **הגר"א** (ג א) כתב דהרמב"ם פסק כר' יהודה [ע"פ סתם מתני' כח.], ומעלין מתרומה דאורייתא ליוחסין. ולא מתרומה דרבנן.

שלז) **תוד"ה נשיאות.** אין מדקדקין בבבל, דסבר האי תנא כיבוש יחיד. **הריטב"א** ביאר דהוה עיקרו מה"ת, אבל בבבל הוה תרי דרבנן. **והרמב"ן ורשב"א** כתבו דכיון דמעיקרא היתה דאורייתא ודקדקו. וע"ע **מהרש"א ורש"ש.**

שלח) **אף אלכסנדריא של מצרים. הרמב"ן** כת' דקמ"ל דאי איכא דוכתא דקביעי בי"ד האידנא, נשיאות כפים בזה"ז הוה חזקה.

שלט) **אפי' למ"ד[ה] תרומה בזה"ז[ו] דרבנן וכו'.** ומבואר בכ"מ דהטעם דבטלה קדושת הארץ[ז]. ומדברי **רש"י** (בסמוך ד"ה ולא) משמע דילפי' דגנך ותבואת זרעך, ועוד דתלי במנין שנות השמיטה[ח].

אבל **הרמב"ם** (תרומות א כו) כת' דתרומה בזה"ז דרבנן, דבעינן ביאת כולכם. [וע"ע בסמוך].

שמ) **שם. אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, חלה דאורייתא שהרי ז' שכבשו וכו'. הטור"א** (מגילה י.) הק' דמבואר (יבמות פא:) דמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן הוא משום דקדושה שניה לא קידשה לעתיד לבא. ואם בטלה קדושת הארץ איך יתחייב בחלה. ולא דמי לז' שכיבשו שנתקדשה הארץ, אלא דעדיין לא נתחייבו בתרו"מ.

ועד"ז הק' **הגר"ח** (הו' בבית הלוי ג א ענף ד) דמה ראיה מז' שכבשו, דאינו חסרון קדושה, אלא גזיה"כ דבעי כיבוש. ועוד האיך יתכן דלענין תרומה בטלה הקדושה, ולענין חלה לא בטלה. וכי יתבטל הקדושה לחצאין.

והטור"א הביא **דרש"י** (כאן ד"ה ולא נתייבו) כת' דהטעם דלא נתחייבו בתרומה דתרו"מ תליא בשביעית. ולפ"ז אף דלא בטלה קדושת הארץ, מ"מ תרו"מ בזה"ז דרבנן, כיון דשביעית בזה"ז דרבנן [וכמ"ש **רש"י** (גיטין לו:) דתליא ביובל].

ועפ"ז כתב **בשו"ת שאג"א** (חדשות, קו' חדש ח) דלא בטלה קדושת הארץ בזה"ז לענין חדש. ואף למ"ד דלא נתחייבו בחלה, דבעי ביאת כולם. אבל לא בטלה קדושת הארץ.

והגר"ח (שם) ביאר דהרמב"ם מפרש דהנידון (בסוגיין) בזמן בית שני, ואף דעזרא קידש את הארץ, מ"מ לענין תרו"מ בעי כיבוש וחילוק [ובימי עזרא לא חילקו הארץ]. וחלה אי"צ כיבוש וחילוק. [ובזה פליג ר"ה דיש תנא דס"ל דבכיבוש שני אין דין כיבוש וחילוק, וע"פ הירושלמי דדרשי' 'והטיבך' עי"ש].

אבל **החזו"א** (קלה) כת' דאף דבטלה קדושת הארץ, חלה לא תלי' בקדושת הארץ, ובזה"ז אילו יהא ביאת כולכם חייבין בחלה.

ונפק"מ בכ"ז לענין כלאים ערלה וחדש בזה"ז, אי הוה דאורייתא. **דתוס'** (יבמות פא.) כתבו דלמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, אף כלאי הכרם דרבנן (והו' **במשנ"ל** [וכדמבואר בתחילת העמ'].). וכ"כ **תוס'** (יבמות פב:) דאין נראה ששום חכם יאמר דבזמן בית שני לא היתה קודשת הארץ. אך לענין חלה מבואר (בסמוך) דאף בזמן עזרא לא היה דאורייתא. [למאן דדרש ביאת כולכם, ולא תלי בקדושת הארץ]. אך **הרמב"ם** דרש אף לתרו"מ ביאת כולכם, ולפ"ז לא נהג מדאורייתא בזמן בית שני. [ואף דלא בטלה קדושת הארץ לשאר מילי].

ד. דלמ"ד דמעלין מתרומה [דאורייתא] ליוחסין ע"כ אין מעלין מדרבנן לדאורייתא, דיש לחוש שיעליהו ליוחסין.

ה. ותנא דסדר עולם (הו' יבמות פב:, נדה מו:) פליג, וסבר דירושה שלישית אין להם, דלא בטלה קדושת הארץ.

ו. בפשוטו היינו אחר חורבן בית שני. דקדושת עזרא היתה לשעתו.

ז. [ולא נתפרש מנ"ל שבטלה]. ובפשוטו היינו בזה"ז, לאחר חורבן הבית. אבל בזמן בית שני היה תרומה דאורייתא

ח. ולכאורה לטעם זה דין תרו"מ תלי בדין שמיטה. ושמיטה תלי ביובל, ולא נהג בבית שני [להרבה ראשונים, ע' גיטין לו.].

מאב"א י יא). אבל **השאג"א** (שם) האריך דהוה דאורייתא, וכ"כ **האחרונים** (אבה"א בית הבחירה ו טז ב) בדעת הרמב"ם.

שמא) **דתניא וכו' בביאת כולכם**[ט] **וכו'**. [ובלא ביאת כולם אין חיוב חלה]. אבל **הרמב"ם** (תרומות א כו) דרש מכי תבואו[י] דתרומה בזה"ז דרבנן, דבירושה שניה לא היתה ביאת כולם. **והראב"ד** השיג דקי"ל תרומה בזה"ז דאורייתא, ובחלה הוא דבעינן ביאת כולכם. **והטור** (יו"ד שלא) הק' דקרא קאי גבי חלה. **והב"י** כתב דשמא יש שום דרשא ללמוד מחלה, אבל מ"מ קשה דבגמ' דידן מבואר דלא ילפי' מהדדי. **והט"ז** (שלא א) כתב דהגמ' כאן קאי למ"ד דתרומה בזה"ז דאורייתא [וחלה מדרבנן], אבל הרמב"ם פסק כמ"ד דתרוייהו מדרבנן, ותרוייהו שוין בו[יא] [וילפי' מהדדי]. **והגר"ח** (שם) ביאר דכוונת הרמב"ם דבעי ביאת כולכם כדי להחשב כיבוש וחילוק [ובזה דמי לחלה].

שמב) **וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליק**[יב]. ולכן בזמן בית שני לא נהג חלה מה"ת. **האחרונים** דייקו דמשמע דתלי בשעה שעזרא עלה. **והגר"ח** (שמיטה יב) ביאר ד'כל יושביה עליה' הוה תנאי בקידוש[יג] [ולכן לא חל קידוש עזרא][יד]. וע"ע חזו"א (קלד), וקה"י (זרעים כו).

דף כה:

שמג) **עדות מכח חזקה כחזקה. פרש"י** כאילו ראינו אנן לאותה חזקה. **והתוס' הרא"ש** תמה פשיטא מה לנו אם ראינו החזקה בעצמינו או שעדים מעידים עליו[א]. [ולכן פי' כמ"ש **תוס'** ד"ה עדות]. **והקוב"ש** (סח) פי' דדמי לעד מפי עד. [דצריך שהעדים יעידו ע"פ ראייתם, ולא מהני להעיד על מה ששמעו מאחרים]. אך הק' לצד דהחסרון בעד מפי עד הוה בעדות הראשונה [והכא הראשונה לא הוה בגדר עדות].

שמד) **שקרא ראשון בביהכ"נ. הריטב"א** כתב דמהני רק להאכילו בתרומה, דלא עדיף מנשיאת כפיים דמבעי לעיל. וכ"פ **הרמב"ם** (כ ט). אבל **תוס'** (כד: ד"ה חד) נקטו דמעלין מקריה"ת ליוחסין. **ורע"א** תמה מהיכן תוס' למדו דמהני ליוחסין. **והחזו"א** (ב ט) כתב דכוונת התוס' דלמ"ד דמעלין מנשיאות כפים ליוחסין משום דהוה פרהסיא, א"כ אף קריה"ת דהוה פרהסיא[ב].

והריטב"א והר"ן הביאו דנראה מסוגיין שהבא ואומר שהוא כהן אינו קורא ראשון ככהן בלא ראיה. [**והריטב"א** כת' ומיהו עד א' סגי, דהא אין מעלין מזה ליוחסין]. וכ"פ **הרמב"ם** (איסו"ב כ יג, ושו"ע אה"ע ג א). **והרמ"ך** חלק דמנהגינו להאמינו לקרות

ט. ופשטות הברייתא (ע' רש"י ד"ה נתחייבו) דגבי תרומה כתיב כי תבואו. דמשמע ביאה וכיבוש וחילוק. וע' רש"י. **והגר"ח** (שמיטה יב) הביא בשם **רש"י** דכיון דתרומות ומעשרות תליין בשנות השמיטה, מש"ה ילפי' כי תבואו דכתיב גבי שביעית. וכאילו כתיב בתרומה ומעשר.

י. **והאחרונים** כת' דצ"ל בבואכם [דכתיב גבי חלה]. ועוד כתב **הגר"ח** (תרומות א י, שמיטה ב טז) דכוונת הרמב"ם כי תבואו דכתיב גבי שביעית, וילפי' מעשר משביעית וכמ"ש **רש"י** (כאן).

יא. **והנה"כ** כת' דקו' הטור דבבואכם כתיב על חלה דוקא. ואפי' למ"ד תרומה בזה"ז מדרבנן היינו מטעמים אחרים [דבטלה קדושת הארץ].

יב. **ותוס'** (נדה מז.) הביאו דדעת **ר"ת** (ע' תוס' גיטין לו:) דבזמן עזרא חל דין יובל [ונתחייבו בשמיטה], כיון דהיו שם מקצת מכל י"ב שבטים, ועי"ז קרינן כל יושביה עליה. וכת' דמ"מ בבואכם משמע טפי בביאת כולכם. [וצריך רוב העם, ולא תלי בשבטים].

יג. וביאר דחייל בעיקר הירושה והקידושין דרק ירושה כי האי שיש בה ביאת כולם הוא דמתחייבים בתרומות ומעשרות ושמיטה ויובל.

יד. והגר"ח ביאר דדין ביאת כולכם ל"ד לדין כל יושביה עליה, דהוה תנאי בשנת היובל שיהיו יושביה עליה. ואילו בסוגיין מבואר דאילו בשעת עזרא כולהו סליק אף בזה"ז חייבין, ואף דהאידנא ליכא רוב.
והרמב"ם (תרומות א כו) כת' שאין לך תרומה של תורה אלא בארי' בלבד, ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר כי תבואו ביאת כולכם וכו' ואילו בירושה שנייה בימי עזרא היתה ביאת מקצתן, ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה. [והגר"ח דייק דתלי במעשה ירושה של עזרא].

א. ויש שפיר' דגדר כהני חזקות הוא משום דהוחזק הדבר כן בפנינו. וס"ד דלא סגי שיעידו על פרטים מסויים, אלא צריך שיוחזק הדבר.

ב. וכתב דאף דיש לחלק דבזה ליכא עשה, י"ל דאם יש כהן אחר מבטל עשה דוקדשת.

בתורה. ואין לחוש שיעלו ממנו לתרומה דרבנן, כולי האי לא חיישינן בתרומה דרבנן. **וה"ה** כתב דאין להביא ראיה ממנהג טעות. אלא דאפשר דכיון דאין מצוי כלל בארצותינו תרומה דאורייתא לא חששו. וכת' דאעפ"כ אין ראוי לעשות כן.

והרמ"א (שם) כת' דנאמן לקרוא בתורה ולישא כפיו בזה"ז, כיון דאין לנו תרומה דאורייתא. וכן נוהגין האידנא בכ"מ, וליבא למיחש למידי[ג]. **והחלק"מ** (שם א) הק' דלישא כפיו יש חשש איסור עשה. **והבי"ש** (ב) תי' דכיון דאין לו בזה הנאה ורווח ממון לא חששו.

והבאר היטב דן דלפ"ז לא יקבל פדיון הבן ע"פ עצמו, דיש בזה רווח ממון. ועוד אמאי לא חששו בזה"ז במה שמחזיק עצמו כהן, הא יש לו בזה רווח ממון. וכה"ק **האבנ"מ** (ג א)[ד].

והפוסקים (יו"ד שכב ה) הביאו דנהגו שלא לאכול חלת חו"ל בזה"ז [ואף דהוה מדרבנן]. **והמהרש"ל** (יש"ש חולין ח ד בסופו) כת' הטעם דלא מחזקינן בזה"ז כהן ודאי[ה], דאין אנו יודעים איזה כהן אמיתי[ו]. וכן הביא **הרמ"א** (או"ח תנז)[ז].

אך **הרמ"א** (יו"ד שלא יט) דתרומה בזה"ז נותן לכל כהן שירצה, אפי' אינו מיוחס רק שהוחזק כבכהן[ח]. ורשאי להנות הנאת כילוי.

והמג"א (או"ח רא ד, והו' בבאה"ט ס"ס קכח ואה"ע ו ב) הביא דלא נהגו ליזהר להקדים כהן בזה"ז, וכת' משום דאין אנו בקיאין ביחוסי כהונה[ט] [וציין לסי' תנז]. והבאה"ט הביא שו"ת **כנסת יחזקאל** (אה"ע נו) דחלילה להוציא לעז על יחוסי כהונה בזה"ז.

ויש **פוסקים** שנקטו דכהנים בזה"ז יש להם דין ספק[י]. ובשו"ת **מהרשד"ם** (אה"ע רלה, הו' בבאר היטב אה"ע ו ב) צירף הא דכהנים בזה"ז הוה חזקות בנידון שבויה[יא]. אבל **המהרי"ט** (א קמט) האריך דיש להם דין חזקת כשרות. וכ"ד **החזו"א** (ב ז) דחזקתם מהני לענין דאורייתא[יב], אלא דרבנן החמירו שלא להחזיקם [אף לתרומה דרבנן] בלא עדות.

והחזו"א (ג) כת' דבזה"ז מעלין לנשיאת כפים ולקרוא בתורה ע"פ עצמו [ע"פ המנהג הנ"ל], ומש"כ א"א להעלות ע"פ זה אפי' לתרומה דרבנן. דמן הדין כהן אינו נאמן ע"פ עצמו, אלא דהאמינו במקום שאין רווח בדבר, ובגלות אין בי"ד שיפקחו בדבר. ומש"ה נמנעו מלהאכיל אפי' בתרומה דרבנן. וכת' דמ"מ מעיקר הדין הכהנים בחזקתן, וכיון דאין בזה שבח ממון לא חששו. אלא דא"א ליתן להם לאכול תרומת חו"ל דא"כ יש בזה רווח ממון[יג]. [עי"ש עוד].

שמה) **בחזקת שהוא גדול**[יד]. נח' **הראשונים** האם כל שהישראל גדול מהכהן קורא לפניו (וכ"כ

ג. **והמהרי"ט** (א קמט) כתב דהיינו כשבא ממקום שהוחזקו בכשרות, ושכיחי שיירתא. אבל אנוסים שלא נהגו דעת משה, ובאו לפנינו ודאי אין מעלין לכהונה אלא ע"פ עד א'.

ד. ועוה"ק **האבנ"מ** משום מתנות זרוע לחיים וקיבה (לדעת השו"ע יו"ד סא) נוהג בחו"ל. ועוד יל"ד משום מעלת הכהונה, ודין וקדשתו.

ה. והיש"ש הביא דכ"כ זקן מורי ההוראה **מהר"י וייל** (שו"ת קצג) דאין נוהגין לתת החלה לכהן קטן, ושמא הטעם משום דלא מוחזקינן בזמן הזה בכהן ודאי.

ו. **והיש"ש** (ב"ק ה לה) כת' דבעוונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו, וזרע כהנים ולוים קרוב לודאי שנתבלבלו. ואם לא כולו, הרוב נתבלבל, כמעשה דאליהו עם הלוים. ואם לא הרוב, בודאי קרוב למחצה נתבלבלו. וע"ע **ריב"ש** (ס"ס צד).

ז. **והמג"א** (תנז ט) כתב הטעם דילמא נתחללה א' מאמותיו [משמע דחששו משום חללות, ולא שנתערבו ישראל]. אבל מדברי היש"ש משמע שחיישינן שנתערבו ישראלים. **והפוסקים** חששו אף בלויים בזה"ז, משום שנתערבו ביניהם. [וע"ע חת"ס יו"ד רלו].

ח. **והגר"א** (שם מא) הביא דדעת **הרמב"ם** (תרומות ו ב) תרומה דרבנן נאכל לכהן שאינו מיוחס. אבל לדעת **הטור** אינו אוכל אף תרומה דרבנן. [וכן בכהני חזקות בזה"ז דאין אוכלים בתרומה דרבנן]. וכת' דמ"מ הקילו בהנאת כילוי. אך הגר"א כת' אבל דעת **תוס'** (יבמות סז, ע' ר"ש סוף תרומות) דהנאת כילוי אסור מדאורייתא. [ע"ע משנ"ל תרומות ב יד, יא יח].

והאחיעזר (ג לו) כת' דמ"מ פשטות דברי הרמ"א דבהנאת כילוי סמכי' אחזקת כהונה, ומדין ספק ספיקא. אך הביא דנח' הפוסקים היכא דלא הוחזק, ומעלה ע"פ עצמו.

ט. [וביארו דנחשב ספק לענין זכות ממון, דאין לכהן זכות לתבוע שיכבדו אותו].

י. **ובשו"ת שאילת יעב"ץ** (א קנה הו' בפתח"ת יו"ד שה יב) כת' דהאידנא הוה כהני חזקה בעלמא, ואף דא"א בענין אחר, אבל כמעט י"ל מדינא צריכים להחזיר דמי פדיון הבן. והכהן יחוש לעצמו מספק גזל. ועוד כת' דלצאת מידי כל ספק יש לאב לפדות מכל כהנים שיוכל למצוא, דילמא אתרמי ליה כהן מיוחס [ועי"ש גליון מהרש"א]. **והחת"ס** (יו"ד רצא, עי"ש רלו) כת' דאין נראה כן.

הרמב"ם בפיה"מ גיטין), או דוקא גדול הדור [עי' **תוס'** (גיטין נט: ד"ה דאפי'), וע' **טור** קלה ד]. ועוד חילקו **תוס'** (שם) דבשני וחמישי גדול קורא קודם ולא בשבת. (וע"ע באחרונים כאן).

שמו) **תוד"ה שקרא.** לפי' ר"י הלוי (הו' ברש"י גיטין נט:)

וכו' נתפרדה החבילה שיקרא ישראל גדול לפני לוי [לפי סדר גדולתם], יל"פ שקרא לוי קטן.

אבל **הריטב"א** הביא בשם **רש"ם** דהיכא דליכא כהן, הלוי לא יקרא שני. אלא קורא ראשון או שלישי, ועי"ז היכא דקרא אחריו כהן ליכא חשש.

ורש"י (גיטין) הביא דדעת מורו ור"י בן יהודה ורב עמרם גאון דנתפרדה החבילה פי' שהלוי איבד כבודו, אינו קורא כלל[יד]. [ועפ"ז ניחא הכא].

ועוד הביא **הריטב"א** דעת **מורו** דכשאומר 'אע"פ שהוא כהן' רשאין לקרוא כהן או לוי בכ"מ שירצו, ולא חיישינן לנכנסים שלא שמעו[טו].

עדות אביו לתרומה

שמז) **העלה בן ע"פ אביו וכו' אח ע"פ אחיו וכו'.**

[והגמ' פי' דהוה ע"י מיגו או במסיח לפי תומו].

ומבואר דקרוב אינו נאמן להחזיקו בכהן, אף לענין תרומה. **והפנ"י** תמה דבכל עד א' באיסורין אפי' קרוב כשר[טז]. אבל **הרשב"א** (בסמוך) כת' דלתרומה בעי עד כשר. וכ"כ **התוס' רי"ד** (עה"ג כח.) כתב דאף עבד ואשה אינם נאמנים להעיד לתרומה, דבעי עד כשר.

והפנ"י כתב די"ל דהוה מעלה ביוחסין [אך הק' א"כ אמאי פשיטא לגמ' דאין לחלק בזה]. ועוד כתב דתרומות ומעשרות נחשב 'איסורא דאית ביה ממונא', כיון שיש כאן גזל שבט הכהונה. ועד א' כשר מהני באיסורא דאית ביה ממונא, אבל ל"מ קרוב[יז].

והקובה"ע (סה ב) חידש דאף באיסורין יש חסרון בעל דבר וקרוב, וכגון הכא דהנידון על גופו האם הוא כהן. [ואף דבעלמא קרוב נאמן לענין איסורין על ממון שלא קרובו. שאני הכא דהנידון על גופו[יח]]. וביאר (שם ה) דגדר שאר פסולים דלא נחשב עד, ולכן באיסורין לא בעי עדות. אבל קרוב הוה עד, אלא דגזיה"כ שלא לדון ע"פ. ואף באיסורין.

והשער"י (ו ט) כתב דאינו נאמן להעיד על קרובו משום עדות שבטלה מקצתה [דאינו נאמן על יוחסין]. ודוקא כשמעיד על עצמו אמרי' פלגינן, דבמה שאינו נאמן אין לו שם עד כלל. אבל יש שם עד להעיד על קרובו. [ועי"ש שהאריך בזה].

שמח) **תוד"ה הרי.** דאע"ג דאיכא מיגו לא מהימן,

דלדבריו קרוב הוא וכו'. [אבל דעת הרמב"ן דבה"ג אמרי' מיגו, ע' בסמוך]. **רע"א** תמה אטו קרוב אינו נאמן במיגו[יט]. **והקוב"ש** (ח"ב ג ח) ביאר דכיון דהשתא אין לו תורת עדות ל"מ מיגו. דגדר מיגו ע"י זכות טענתו השניה. אבל הכא אין לו נאמנות בטענה השניה. ולא מהני מה שהיה יכול להטעות אותנו להאמין לו. [וכ"כ חי' ר' שמעון כז]. אבל **החזו"א** (ב יא) נדחק דכוונת התוס' דאין זה דרך

יא. אבל **המהרי"ט** כת' דהמהרשד"ם צרפו כצירוף בעלמא, אבל אינו בגדר ספק. וע"ע פתח"ת (ו ב, וז ב, ויו"ד שכב ג).

יב. ונקט דאף לענין קרבנות מדאורייתא אפשר לסמוך [אף בזה"ז] על הא דהוחזקו. [הו' לעיל כד:]. [וע"ע חזו"א ג דהאריך בכ"ז].

יג. וכת' דאם יתנו להם יתרבו העולין ע"פ עצמן בשקר, הילכך ראוי שלא ליתן. וכת' דפדיון הבן אפשר דאין בזה רווח כיון דנהגו להחזיר, וכל א' יתן לכהן שבטוח שיחזירנו.

יד. וצ"ב אמאי לא יקרא ראשון, ואחריו ישראל. **והמהרי"ל** (הו' בדרכ"מ או"ח קלה ו) פי' דלא יקרא כלל שני, אבל הלוי רשאי לקרות ראשון. אבל **הריטב"א** (גיטין שם) נקט דלא יקרא אף ראשון, וביאר דחיישינן שמא יקראו לוי נוסף אחריו, ועי"ז יחזיקו אותו כהן. **והר"ן** (מגילה יד: בדה"ר) כת' דזימנין ידעו שאינו ישראל, וכיון שקרא ראשון יחזיקו אותו כהן.

טו. **ובהג' יעב"ץ** ציין דמשמע דבימיהם לא היו קוראים בכינוי 'כהן' ו'לוי'.

טז. **והקוב"ש** (סו) הביא דכ"מ בדברי **הרא"ש** (גיטין, הו' לעיל כג:) דשייך כאן דין עד א' באיסורין, לולי הא דיש לו רווח ממון. ובגמ' (ב"ב קנט) מבואר דקרוב אינו חשוד לשקר, אלא דפסול מגזיה"כ.

יז. וכ"כ **בשו"ת ר' אליעזר גורדון** (כז) דכל היכא דאיכא דררא דממונא בעי עד כשר. ואשה וקרוב חשידי לשקר. **והשער"י** (ו יד) הביאו, והחלק דלענין חשש משקר לא מצאנו חילוק בין עד כשר לעד פסול.

יח. אלא דנדה אינו נידון על האשה, אלא האם יש בה טומאה [וכ"כ בקוב"ש כב].

יט. וכן תמה **החזו"א** דמ"מ אם אינו בנו למה לו לשקר, ומיגו אינו אלא בירור אמיתת הענין למה לא יועיל.

בטוחה להכחיש, וטוב לו יותר להודות שהוא בנו ולעשותו כהן[כ].

שמט) **בא"ד דלדבריו קרוב הוא, כדאמרי' בהחולין וכו'.** [ואף דיש ממ"נ, דאם הוא בנו הרי הוא בנו, ואם אינו בנו הרי נאמן עליו. מ"מ אמרי' התם לענין יכיר 'לדבריך עכו"ם אתה', ולא מהני עדות בתורת ממ"נ[כא]].

שנ) **תוד"ה נאמן [הא']. ואין נאמן להשיאו אשה, פי'** להצטרף עם אחר להשיאו אשה, כיון שהוא קרוב, והשתא א"ר חייא אם אתה מאמינו יחידי להאכילו בתרומה אע"פ שהוא קרוב, האמינוהו עם אחר להשיאו אשה. [וצ"ב דליוחסין מהני בתורת עדות, ומש"ה יש בו פסולי עדות וכגון קרוב. משא"כ בעדות עד א' ליכא פסולי עדות, ואמאי לא יהני קרוב. וצ"ל דפשיט"ל לר' חייא דקרוב ל"מ בתורת עד א'[כב]].

והרמב"ן פי' דאיירי הכא דלא ידעינן שהוא בנו. ולרבי נאמן משום הפה שאסר. ובזה פליג ר' חייא דרחמנא פסליה להעיד על בנו (כדאי' ב"ב קנט. דקרובים פסולים מגזיה"כ), הילכך אף אחר אינו מצטרף עמו. ול"מ מיגו כה"ג גבי עדות[כג], אבל לענין עד א' מהני מיגו להאכילו תרומה, דכיון דסגי בעד א', אין זה מדין עדות אלא משום בירור. [וכמו דמהני מסיח לפי תומו, ולכן אף מיגו זה מהני]. והרמב"ן ביאר קו' ר' חייא דר' חייא סבר דעד א' מהני להשיאו אשה.

והרשב"א פי' דקושי' ר' חייא דע"כ דנאמן משום יכיר [דאב אינו יכול להעיד על בנו], א"כ יהא נאמן אף להשיאו אשה. והשיבו רבי דנאמן משום מיגו. ולא נתפרש אמאי אינו נאמן משום יכיר.

והקצות (רעז ב) הק' לדעת **הרמב"ם** (נחלות ב יד) דנאמנות 'יכיר' נתחדש אף במי שאינו מוחזק כבנו. וא"כ כ"ש דנאמן להכשיר מדין יכיר, וכמ"ש **הריטב"א ונמוק"י** (יבמות סט:)[כד]. ואמאי אינו נאמן שהוא כהן מדין יכיר.

והקצות הביא **דבירושלמי** משמע דנאמנות יכיר מהני רק לפסול ולא להכשיר[כה]. **והאחרונים** (שער"י ו יג) תי' דדין יכיר נאמן רק בעצם הנידון שהוא בנו, ול"מ בשאר נידונים[כו]. [וע"ע גרנ"ט].

והתוי"ט (קידושין ד י) כתב דמעלה עשו ביוחסין לא לסמוך על דין יכיר. וכ"כ **החזו"א** (ב יב).

שנא) **בא"ד ובהא נמי אין לפרש דנאמן עם אחר להאכילו בתרומה וכו'.** ותוס' דחו דביוחסין ל"מ עד קרוב. ומשמע מתוס' דאילו תרומה צריך ב' עדים [מצד עצמו] י"ל דמצטרף עד קרוב[כז]. אך למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין ל"מ, דליוחסין ל"מ עד קרוב.

שנב) **בא"ד והא לרבי כיון דס"ל דאין מעלין מתרומה ליוחסין, א"כ ס"ל דמעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא.** [וכדאי' בגמ' בע"א]. ותוס' (בתי' הא') דחו דרבי סבר דאין מעלין מתרומה דרבנן לדאורייתא[כח], ואף דאין מעלין מתרומה ליוחסין [ויישב הברייתא משום דמעלין בנשיאות כפיים לתרומה דאורייתא].

ומבואר בתוס' דלמ"ד דמעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא, א"כ ל"ש להעלות לתרומה דרבנן ע"פ מסל"ת וכדו' [וכן עדות קטן שגדל], כיון דידעינן שיעלו ממנו לדאורייתא[כט].

ורע"א כתב דלו"ד התוס' י"ל דאין כאן מיגו, דאינו רוצה להפסידו ירושתו.

כ. [וביאר דתוס' נתקשו עוד שיהא נאמן מתורת עדות ממ"נ, ובזה הביאו מהגמ' יבמות].

כא. **והחזו"א** (ב יא) ביאר דהתורה לא האמינה עדות אלא כשמתקיימת עדותו. ולא אמרי' ממ"נ דאי לא הוה עכו"ם נמצא דמשקר. [דגדר עדות נאמר ע"י נאמנות חיובי].

כב. ומ"מ קשה דרבי פליג בזה, ואילו בב' עדים ודאי לא פליגי. ובמה הק' בטענת ממ"נ.

כג. ועוד כתב דבהדי עדים אחרים הוה מילתא דעבידי לאגלויי, ואין לו מיגו לומר שאינו בנו.

כד. וכתב דבשלמא להשיאו אשה י"ל דמעלה עשו ביוחסין, אבל לתרומה צ"ע.

כה. אפי' כשהוחזק כבנו.

כו. וכמו שאינו נאמן לומר על אדם מעלמא בני הוא וממזר. [ונאמן רק לענין ליורשו].

כז. ויל"ד אי הוה תורת 'עדות' או דין צירוף נאמנות [ועד"ז לקמן כח. דמהני קטן שנתגדל ועד א' עמו לכמה דינים].

כח. דיש סברא מצד עצמו שלא להעלות לתרומה דאורייתא. ולא רק משום יוחסין.

כט. ולא אמרי' דאנחנו מעלין לדרבנן, ואם חיישינן שיוחזק מעצמו לדאורייתא. אלא צריך למנוע ממנו תרומה דרבנן, משום חשש שיבא לידי דאורייתא.

שנג) **בא"ד ועוד נראה וכו' אבל תרומת פירות או תרומת חו"ל אין מעלין**[ל] **וכו'.** [והגמ' (כאן ובב"ק) דהקילו בתרומה, איירי בתרומת פירות דאין מעלין ממנו ליוחסין. ואילו בברייתא (בע"א) איירי בתרומת דגן, דמעלין ממנו ליוחסין[לא]].

שנד) **תוד"ה נאמן [הב']. הק' ריב"ם וכו'** [דמבואר התם דאינו מאכיל את בנו בתרומה, ול"מ מיגו]. **והרמב"ן** כתב [לשיטתו] דבסוגיין מהני מיגו שהיה מעיד שהוא כהן, כיון דלא הוחזק שהוא בנו. אבל התם ידעינן שהוא בנו.

שנה) **תוד"ה שבידו. תימה, הא אין בידו להאכילו לאחר מיתה וכו'**[לב]. **וי"ל** דהכא כיון דנאמן להאכילו בחייו, סברא הוא דנאמן לאחר מיתה[לג]. **וכ"כ הרשב"א וריטב"א** דכיון דהוחזק עכשיו מחיים, הוחזק לעולם. **והרש"ש** ביאר דמיחזי כחוכא להחזיקו כהן כל ימי חיי אביו, ואחר מותו יחזור להיות זר[לד].

[**והאחרונים** האריכו לדון בגדר מיגו לחצי טענה, דאין לו ראייה על גוף הטענה. ועוד דעדיף לו טענה זו שמזכהו בכולו. וחילקו דמ"מ יכול לטעון ב' הטענות. וע"ע ב"ב לג. וקלד:].

דף כו.

שנו) **מסיח לפי תומו. הגמ'** (ב"ק קיד: הו' בתוס' כה: ד"ה נאמן הא') הביאה דקטן מסיח לפי תומו מהני רק לענין תרומה דרבנן. אך **תוס'** (כה: הנ"ל) נקטו דלמ"ד דמעלין מתרומה דרבנן לדאורייתא ע"כ דאין חילוק ביניהם, וע"כ דמסיח לפי תומו מהני אף לתרומה דאורייתא.

שנז) **רש"י ד"ה והטבילוני.** שסתם תינוק מטפח באשפה דשרצים מצויין שם. וכן **רש"י** פי' דברי הגמ' (קידושין פ.) דסתם תינוק יש רוב שטמא, שדרכו של תינוק לטפח. **והריטב"א** כתב דלדעת **תוס'** (שם) הטעם משום דנשים נדות מגפפות אותו (**תוספתא** טהרות ג י).

שנח) **אימור דאמר ר"א בן עזריה אף לכהן וכו' אין בתר דקנסינהו עזרא.** מבואר דלראב"ע מדאורייתא נותן לכהן[א] או ללוי. ומחמת הקנס הגבילו שיתן דוקא לכהן[ב].

שנט) **תוד"ה אין. ולר' עקיבא דקודם קנס הוה דוקא ללוי, בתר קנסא אף לכהנים וכו'. והריטב"א** (יבמות פו:) הק' האיך מתקיים מצוות נתינה כשנותן לכהן, כיון דדינו מדאורייתא ליתן ללוי. ותי' דהפקר בי"ד הפקר ועשו את הכהנים שלוחי הלויים לקבלם.

אבל **הריטב"א** (כאן) כתב דלר"ע לא קנסום. דכיון דמדאורייתא ללוי דוקא, וכהנים כזרים, היכי יתקנו רבנן לבטל המצווה. ואע"ג דהפקר בי"ד הפקר מ"מ אין לעשות בקביעות להפוך דין תורה[ג]. וכתב דלר"ע קנסינהו במידי אחריני.

והרמב"ם (מעשר א ד) כתב דעזרא קנס את הלויים

ל. תוס' (לפנינו) כת' דלכו"ע אין מעלין ממנו ליוחסין. ולפ"ז משמע דליכא מח' אי מעלין מדרבנן לדאורייתא, אלא דברייתא דלעיל איירי בתרומה דגן, דמעלין ממנו. ואידך ברייתא בתרומת פירות או דחו"ל דהקילו בכמה דינים, ולכו"ע אין מעלין ממנו. [וצ"ע]. ושוב העירוני דמש"כ תוס' 'לכו"ע' קאי אמח' אי מעלין מתרומה ליוחסין. ולעולם נח' (בע"א) אי מעלין מתרומה דרבנן לדאורייתא.

לא. ויל"ד בהא דאי' (ריש ע"א) דריע חזקייהו אוכלין תרומה דרבנן, ולא חששו שיעלו ליוחסין, האם קאי בתרומת פירות [וכמ"ש **רש"י** שם], או דקאי בתרומת דגן [וכיון דריע חזקייהו לא חששו].

לב. ועוד הק' **הרמב"ן** שאם הוא בידו להאכיל, אמאי נאכיל אותו אנן.

לג. **והחזו"א** (ב י) כתב דלו"ד הראשונים י"ל דכיון דמדאורייתא ע"א נאמן, וכיון דהאב יודע בברי, קשה הדבר לכופו להתנהג באיסור, ולכן לא גזרו שלא יהא נאמן בתרומה.

לד. **והרש"ש** כת' דל"ד להאומר 'זה בני' דבלא"ה יש חילוק בנכסים בין 'ראוי'. ועוד דנחשב פלגינן בתרי, ואילו הכא נחשב חד גברא (ע' ב"ב קלד:). ועוי"ל דקרא דיביר היכא דל"ל כלל נכסים, אלא דיפלו כשהוא גוסס.

א. והגמ' (יבמות פו:) פי' דכהנים נקראו לויים בכ"ד מקומות.

ב. **והברייתא** איירי מדאורייתא, וקודם קנס. אבל **רשב"ם** (ב"ב פא:) גרס בברייתא ר"א בן עזריה לכהן, והביא דבסוגיין מוקי לה בתר קנסא. [ולפ"ז ר"ע פליג דללוי, אף בתר קנסא, ע' תוס']. **ותוס'** (ב"ב) הק' דמבואר בגמ' (יבמות) דנח' מדאורייתא.

ג. ועוה"ק **המנח"ח** (שצה טו) האיך עקרו מצוות עשה מה"ת, ולדברי **הט"ז** (יו"ד קיז א) אין כח ביד חכמים לעקרו דבר המפורש בתורה. וכתב דלדעת הרמב"ם דתרומה בזה"ז דרבנן

ב'זמנו'[ד] [ולא לעולם]. ועפ"ז ניחא הא דבימי הגמ' נתנו ללויים [וכקו' התוס'. וצ"ל דסוגיין קודם שנתבטל הקנס].

שס) **כגון דמוחזק באבוה דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קול דבן גרושה וכו' דלאו לוי הוא וכו'. המנח"ח** (שצה טו) הביא דמבואר כאן דחלל אין לו דין לוי לקבל מעשר[ה]. **והקוב"ש** (ע) הק' דלויה שזינתה לא נפקע ממנה קדושה לויה (כדאמרי' בבכורות מז.[ו]), א"כ אמאי כהן הפסיד מעלת הלויה. ותי' דכל הכהנים יצאו ממשפחת לויה, והא דכהנים זוכים במעשר הוא משום בכלל מאתים מנה[ז]. והיכא דזינתה נתחללה מכהונתה. ואינה שייכת אף לשבט לוי.

שסא) **והחולק בנכסי אביו וכו'. הרמב"ם** (איסו"ב כ טו) חילק דעד א' המעיד דאביו כהן אין מעלין לכהונה שמא חלל הוא, אבל אם הוחזק אביו כהן או באו ב' עדים הרי הוא בחזקת אביו. **וה"ה** ביאר כיון דהאב לא ידעינן אלא ע"פ העד, והעד אינו יודע בבן, וזהו שאמרו חולק אם אחיו. ואף דאין קול שבן גרושה. **והמהרי"ט** (א קמט) הק' דמ"מ כיון דהוחזק ע"פ העד דאביו כהן, ממילא הבן כהן. [וביארו דבעינן 'מוחזק' על הבן עצמו].

שסב) **מהד"ת מדהנך לאכילה האי נמי לאכילה וכו'. הריטב"א** פי' דהיה להם לחלק תרומה כנגד חולין. שלא לא לזלזל בתרומה שברשותו[ח]. קמ"ל לזבוני, והריטב"א פי' דשמא היה חלק גדול, ולא יוכל להחליף בחולין שלהם.

ערער חד וע"י קול

שסג) **וכ"ת ערער חד וכו'. הריטב"א** (ועוד ראשונים) כת' דע"כ איירי דיש לו חזקת כהן [וכדאמרי' בגמ' בסמוך], דאל"כ האיך יסבור רשב"ג דמעלין לכהונה ע"פ עד א' כשיש כנגדו עד הפוסל, הא עד א' בהכחשה לאו כלום הוא. אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **ריצב"א** דאף דלא הוחזק בכהן, דכל מקום דהאמינה תורה עד א' הרי הוא כב' [כדעולא לעיל כב:]. [דיש נאמנות לעד המעלה לכהונה, ואין נאמנות לעד הפוסל. ויל"ד האם כוונתו באופן דהעלוהו ע"פ העד כשר מתחילה, ואח"כ בא העורר[ט]. או דאמרי' כל מקום שהאמינה אף בבת א'. וע' תוס' כב: ד"ה אי].

שסד) **דר"א סבר ערער חד. פרש"י** דע"י א' חשיב 'ערעור', ומש"ה עד א' אינו נאמן להכשיר. [כיון דנתערער חזקתו]. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) הק' דעד א' בהכחשה לאו כלום הוא, ואוקי חד להדי חד, ואוקי גברא אחזקה. ותי' דס"ד דכיון דע"א ביטל את החזקה, כי אתא עד אחר לאו כלום הוא[י].

שסה) **תוד"ה והאמר.** נראה לר"י דר' יוחנן עיקר דבריו אמתני'[יא]. [ודברי הכל היינו רשב"ג ור"א]. אבל **רשב"ם** (ב"ב לב.) כתב דלא איתפרש היכא קאי.

ניחא, דהם אמרו והם אמרו. ועזרא לא קנס אלא לדורו. אבל לכשיהא תרו"מ דאורייתא יחזור הדין לתת ללויים.

ד. והכס"מ וב"י (יו"ד שלא) הק' מהגמ' (יבמות פו:), ותי' דהרמב"ם כתב כן דוקא לר' עקיבא. [ועפ"ז מיושב דאף סוגיין כר"א בן עזריה].

ועוה"ק מהגמ' (סוטה מז.) דיוחנן כה"ג ביטל הודיית המעשר כיון דלא היו נותנים כדין. וכתב דשמא עדיין בני דורו היו נותנים לכהנים [שלא כדין].

והדרך אמונה (שם) כתב דלזמנו הוה כל זמן בית שני. **והחזו"א** (דמאי ב ג) כת' דלא קבע את הקנס לדורות, אלא תלה בבי"ד שבכל דור. ולאחר החורבן ראו שאין ראוי להחזיק כן, ובטלו את הקנס.

ה. [ואף למ"ד דמעש"ר אף לכהן, היינו במשפחת כהונה איקרי לוי]. וכן מבואר בגמ' (גיטין נט:) דחלל אינו עולה לתורה שני.

ו. ועוי"ל דלויה שזינתה אינו פוגע בקדושת לויה, אבל זונה בכהונה אינה זרעיה דאהרן, ועי"ז פקע הקדושה. [וכ"מ בבכורות שם].

ז. דיש לחקור בגדר הא דכהנים נקראו לויים, האם נכללו בשבט לוי, או מחמת כהונתם יש להם אף שם לוי.

ח. [משמע דלמכור תרומה לישראל נחשב זלזול]. [ולכאורה לפ"ז הוה ראיה מהמעשה של האחים, ולא ממה שהוא עצמו נטל].

ט. ולפ"ז לא קאי דומיה דאידך אוקימתא דהעד הפוסל קדם.

י. משמע דכוונתו דבפועל נתבטל החזקה, ולא כדעולא דהוה כב'. [וכה"ג באיסורין מותר, דחזקת כשרות. אלא דבכהונה בעי חזקת כהן].

יא. [וכ"כ **הריטב"א** בשם **הירושלמי** כאן. וע' שא"ר בביאור דברי הירושלמי].

והרמב"ן כתב דלפ"ז 'דברי הכל', קאי אכל באי עולם [ולא על תנא מסויים][יב].

שסו) **רש"י ד"ה ונפק קול.** קול בעלמא. ופרש"י דמעלה היא בכהונה להוריד ע"פ קול עד שיבדקו את הדבר. [דיש דין לברר את הקול]. **והריטב"א** הביא דכ"ד **תוס'** (ע' **תוס'** בע"ב ד"ה ואסקי') דכיון דיצא קול מעיקרא, ולא הוחזק מעולם ככהן[יג], חששו לקול. **והריטב"א** חלק דקול בעלמא אינו פוסל, אלא איירי בקול המוחזק בבי"ד דמהני לפסול[יד] (ע' גיטין פט.).

דף כו:

שסז) **ואתו בי תרי וכו'. רע"א** הק' כיון דהוכשר ע"י עד א', א"כ תסגי בעד א' המכחיש, לדעת **הפוסקים**[א] דבאיסורין לא אמרי' דעד הראשון הוה כשנים. ועוד הק' דהכא הקול עדיף מהעד [וכמ"ש **תוס'** (בע"א סוד"ה האמר)], וא"כ אינו נאמן מדין עדות בירור רק לגרע הקול, א"כ הוה עד א' בהכחשה ונפסל ע"פ הקול[ב].

ויש שכת' **דרש"י** (ורשב"ם ב"ב לב.) תי' דהורידו רק עד שיבדקו את הדבר. וכיון שבדקו מחזירים, ואף שלא נתברר כשרותו. דקול אינו פוסל, אלא מחייב בדיקה. [והכא בדקו, ונתברר שיש הכחשה. ומוקמינן אחזקתו].

שסח) **ודכו"ע מצטרפין לעדות וכו' ורשב"ג סבר אנן אחתיניה ואנן מסקינן.** והוה תרי ותרי, ומוקמי' אחזקתו [ע"ע בסמוך].

ורשב"ם (ב"ב שם) הק' דמ"מ יש קול. ותי' דקול לאו עוררין הוא. [משמע כוונתו דקול מחייב רק לברר. ובמקום תרי ותרי א"א לברר יותר, ומש"ה מותר]. **והתוס' הרא"ש** כתב דבמקום תרי ותרי הרי נתברר דהקול יצא ע"פ העדים, ולכן אין פוסלין ע"פ הקול [וכ"כ **היד רמה** ב"ב שם]. **ורבינו יונה** (ב"ב שם, הו' בשיטמ"ק) כתב דקול אינו פוסל, דלא עדיף קול מב' עדים. דתרי כמאה[ג]. אבל חזקה מסייע לעדים, דאין תורת חזקה מתורת עדות.

שסט) **תוד"ה ואפקיניה.** ול"ל דליבא זילותא אלא היכא שהורידוהו ב"פ. וכמ"ש **רש"י** (ד"ה דחיישינן). ותוס' דחו דבגמ' (ב"ב לא:) מבואר דאף בפעם א' שייך זילותא דבי"ד.

שע) **בא"ד וי"ל וכו' בהורדה שע"י הקול ליכא זילותא דבי"ד.** [שאינו הורדה, אלא בירור בעלמא[ד]]. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב שם). **והריטב"א** (בשם הרמב"ן) תי' דזילותא דבי"ד הוא בזה שסותרים דינם על הספק ובלא ראיה, דכל תרי ותרי אין הדבר ברור לגמרי[ה].

שעא) **רש"י ד"ה ואנן.** ואוקמי' אחזקה קמייתא ע"פ עד הראשון. [דיש חזקה ע"פ מה שהוחזק בבי"ד]. **הרמב"ן** דייק דלא מהני כלל חזקת אבותיו גבי דידי, וביאר כיון דהעדים אינם מעידים על אבותיו אלא עליו. **והרמב"ן** (ור"ן כאן וקידושין סו.) חלק דחזקה מכח עדות הוה כעדות, ולא עדיף

יב. **והרמ"ה** (ב"ב שם, הו' בשיטמ"ק כאן) כתב דקוש' הגמ' אר' יוחנן היכי שביק רבים [ת"ק] ונקט כיחיד. [וגרס בגמ' כאן רשב"ג היינו ת"ק. ונקט דכל הסוגיה קאי את"ק דרישא דמתני', ועי"ש שהאריך. ודלא כרש"י ושא"ר דקאי אר"א דסיפא. וע"ע ריטב"א].

יג. והביא לשון הגמ' דמוחזק באביו דכהן [ולא הוחזק שהוא כהן]. [ותלי' בהוחזק בפועל, ולא בחזקת אביו].
ומשמע מדבריו דוקא שיצא הקול קודם שנולד, אבל אם כבר הוחזק ויצא הקול אחרי שנים לא חיישינן [ואף שפוסלו מעיקרא].

יד. **והחזו"א** (ב כד) הק' דמבואר התם דמהני רק קול במעשה מסויים, אף בהוחזק, ולא במה שאומרים ממזר הוא וכדו'. וכתב דצ"ל דהוה משום מעלת תרומה. [וכתב דלפ"ז ל"ק קו' התוס' מהא דלא לבטלינן קול].

א. כ"ד **היש"ש** (חולין א ט), **והריטב"א** (יבמות פח:) בשם **ר"י** (הו' לעיל כב:). אך **הש"ך** (יו"ד קכז יד) הביא משמעות כמה **ראשונים** דלא כן.

ב. ויש שתי' ע"פ משכ"ת **התוס' הרא"ש** (ע' בסמוך) דכשיש תרי ותרי ל"מ קול, שהעדים פסולים הוציאו הקול. ודנו דאף בעד א' בהכחשה י"ל כן, וממילא אין משמעות לקול.

ג. [אבל 'קול' הוה כחזקת אומדנא דל"מ במקום תו"ת. וכמ"ש **התו"י** (לעיל יט:) גבי מיגו של העדים. וע' מש"כ בזה לעיל כ. וכב: וכג.].

ד. **ותוס'** (ב"ב לב.) כת' לאו דוקא אחתיניה אלא כלומר ממילא ירד. דאי הורידו דוקא חוששין לזילותא דבי"ד. [משמע דיתכן שבי"ד יורידו ע"י הקול, אלא דמעשה שהיה שרק בררו, ולא פסקו להוריד].

ה. **והרש"ש** ביאר סברת אוקימתא קמא, דוקא בחד. דכיון

מהעד. וכן תו"ת כיון דאיתחזק ע"פ עדים לאו חזקה הוא[ו].

אבל **רשב"ם** (ב"ב שם) צירף שניהם, דמוחזק לן באבוה דכהן, וגם הכשרנו ע"פ העדים[ז]. **והש"ש** (ו יח) ביאר דרש"י ס"ל דבמקום תרי ותרי מהני כשיש ב' חזקות, וכדאיתא בגמ' (עירובין לו.). **והשיטמ"ק** ביאר סברת הרשב"ם דקול מרעי לחזקת אבהתיה. ובזה יישב דכיון דהתירוהו ע"פ העד, חזר לחזקתו הראשונה.

חזקת אמו של ינאי

שעב) **תוד"ה אנן.** והתם פי' בקו' דהא לא באו להעיד על אמו של ינאי, ולו לא היה חזקת כשרות. **וההפלאה** ביאר סברת רש"י דכיון דלא באו לדון על אמו של ינאי כלל, לכן ל"מ חזקתה. [**והשער"י** (ב ב) ביאר דגדר חזקה הוה דין הנהגה, ותליא במה שדנו עליו בפועל[ח]].

ועוד הוסיפו **האחרונים** (קה"י כז) דאיירי שכבר מתה, ושוב אין נפק"מ או נידון עליה כלל. אבל אילו היא עדיין בחיים יש להעמיד חזקתה, ואפשר להכריע עליה אפי' שלא בפניה.

שעג) **בא"ד ואין נראה לר"י דחזקת האם מהניא כדאמרי' הכא** [דמהני חזקת אבותיו]. **והאחרונים** כתבו **דרש"י** נשמר מזה, ופי' בסוגיין דהוה חזקה ע"י שהחזיקו אותו כן מתחילה[ט].

אבל **תוס'** הביאו דמבואר בסוגיין דמהני חזקת אבותיו של הכהן. והתם נמי מהני חזקת אמו של ינאי. **השמעתתא** (ב יט) הביא דמבואר בסוגיין דיש חזקה של אבותיו, שהולד לא נפסל[י]. והביא דעד"ז כת' **תוס'** (לקמן כט. ושא"ר שם) דיש חזקת אבות [גבי כותי, ואף שנתערבו עמהם עבדים, כל א' מעמידים על חזקתו].

והאחרונים (שער"י שם, ברכ"ש לח, קוב"ש ח"ב ב) הביאו דאף דאין ספק על אביו, דאף אילו נשא גרושה האב אינו נפסל, אפי' הכי מהני חזקת האב לדורותיו אחריו. **והקוב"ש** (ב"ב קלב) ביאר דדין האב שיהא בנו כמוהו, ואם נפסול הבן הוה השתנות בדין האב. ולכן מהני חזקת האב[יא].

אבל **הריטב"א** הוסיף דמסתמא לא עביד איסורא. ומבואר דחזקת אבותיו מיוסד על אומדנא וחזקת כשרות שלא יעשו איסור. וכ"כ **החזו"א** (ב כה) דל"ש בזה חזקה דמעיקרא, דאינו שינוי באב אם נשא פסולה. אלא דהוה חזקת כשרות ולא חיישינן שעשה איסור. ומקרי כעין חזקת הגוף שלא אירע שינוי זה. וע"ע **אפיקי ים** (א יג).

ועפ"ז כתב **הריטב"א** (קידושין סו.) דאמו של ינאי נשבית בע"כ [ול"ש חזקת צדקתה]. ולכן ל"מ חזקתה כלפי ינאי.

שעד) **בא"ד ואמרי' נמי** (לעיל יג.) לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. לכאורה מבואר **בתוס'** דהטעם דמכשיר בבתה הוה משום דחזקת האם קיים על הבת. אבל **הרא"ש** (לעיל ט. א יח) כתב דלבת אין חזקת כשרות[יב], ומהני משום טענת ברי של האם. [**והפנ"י** (כאן) תי' עד"ז לדעת רש"י דאמו של ינאי לא היתה לפנינו לטעון טענת ברי].

דבטלו כבר עד זה, לא חוזרים ומעלים ע"פ. אבל ב' אחרים לא חייש' לזילותא.

ו. ולמד כן מדברי הגמ' (ב"ב לא:) אנן אחתינן אנן מסקינן.

ז. וכ"כ **הרמב"ן** (בסו"ד) דלדברי רש"י י"ל דחזקת אבותיו ודאי מהני להצטרף להנך עדים.

ח. והאריך לבאר דדין חזקה נתחדש רק על הנידון לפנינו [ועי"ז מהני להתיר אף בתולדה]. ול"ש לעשות חשבון ע"פ חזקה של דבר אחר.

ט. **והש"ש** (ו טז) כתב דבסוגי' יש חזקת זרות [דעובר במעי זרה זר הוא] כנגד חזקת אבות. וכ' דאפשר דמה"ט נקט רש"י חזקה אחרת.

י. ותוס' דימו דכמו שיש חזקה על האב להכשיר את הבן, ה"נ יש חזקה על האם. והביאו דה**תוס' הרא"ש** (לקמן כט.) נקט חזקה זו אף על האם].

יא. אבל **השער"י** (ב ב) ביאר דסברת התוס' דמונח בבן חזקת האב, שהוא המשך ממנו. [ונחשב דיש חזקה בדבר שיש נידון עליו].

יב. וכלשון הגמ' (יג:) דבתה ל"ל חזקת כשרות [לדברי הפוסל בבתה. **והריטב"א** (לעיל יג: ורמב"ן קיד' ע' בסמוך) כת' דבזה פליגי מ"ד דמכשיר, אלא שתוס' בסמוך כתבו דפליגי משום מעלה]. וצ"ל דאין לה חזקה דידה, אלא מחמת האם. א"נ חזקה כזו לא אלים כ"כ.

ובפשוטו נקטו כמה **האחרונים** (ש"ש ד ד) דכוונת הגמ' (לעיל יג:) דהכרעת החזקה של האם[יג] מהני להכריע את גוף הספק[יד], ועי"ז מהני אף בנידון של הבת[טו] [וע' מש"כ בזה לעיל יג:]. ועפ"ז כתב **החמד"ש** (לעיל כב:) דהיינו רק שם דהוה ספק בעלמא מי הבועל. אבל בסוגיין במקום תרי ותרי ל"מ חזקה להכריע את גוף הספק, דגדר חזקה במקום תו"ת הוה רק הנהגה שלא להוציאו מחזקתו. אבל אינו הכרעה.

ועוד דנו **האחרונים** (קוב"ש ב"ב קלב, שער"י ב ז) דיל"פ כוונת התוס' דמהני חזקת האם, וכמו דיש חזקת אבותיו [בתוס' לקמן כט., הו' לעיל בסמוך], ה"נ לאם יש לה חזקה דבנה לא יפסל. וסברת מ"ד חזקת האם מהני לבת, דנחשב עי"ז שיש חזקה כלפי הבת עצמה. ואף בלא הכרעה על האם.

אבל **תוס'** (ב"ב לב. ותוס' הרא"ש כאן) הק' (באופ"א) דיהני חזקת אמו, **דאין יכול להיות** שהאם תהא כשירה, והבן לא יהיה כשר. [ולא הזכירו את הסוגיה לעיל יג:].

והפלאה ורע"א (שו"ת ת קיא) הק' דהמח' התם הוא במקום שהנידון על הבת עצמה, שנולד ממעשה זנות זו. אבל הכא ינאי הוה תולדה מנידון אמו. וכיון דהיא כשירה, אף למ"ד דפוסל בבתו הבנים שנולדים אח"כ כשרים. כיון דהוכרע כבר דאמו כשירה[טז]. [**ויש אחרונים** שביארו כן קו' תוס' ב"ב דאין יכול להיות וכו']. וכ"כ **החמד"ש** (כב:).

והאחרונים (ע' חי' ר' ראובן ב"ב יג) כת' דמ"מ דעת רש"י כיון דהאם אינה לפנינו, ולא דנו עליה. כל הנידון הוה על ינאי עצמו, ולינאי ל"מ חזקת אמו.

שעה) **בא"ד ואפי' מאן דפסל, היינו משום מעלה בזנות**[יז]. [והכא כיון דנשאת אח"כ בהיתר לא שייך מעלה].

אבל **הרמב"ן** [קידושין שם] כתב דרש"י קאי כדברי מ"ד המכשיר בבתה.

שעו) **בא"ד כמו שתי' ר"ת וכו' שכל הנשים היו בחזקת שבויות וכו'.** **והראשונים** (קידושין שם) הביאו בשם **ר"ת** דכל מודיעין היה עיר שכבשוה כרכום, וכולם היו שבויות. אבל **הפנ"י** הק' דהוה כרכום דמלכות אחרת (ע' לעיל כז.). **ועוד** וכי לא היה שם שום מחבואה (ע"ש). ולכן פי' **הפנ"י** דרובם היו שבויות ממש, וכה"ג איתרע חזקה טובא ולא מעמידים על חזקה[יח].

שעז) **בא"ד דא"כ מאי מייתי ראיה וכו'. בהג' מים חיים** הק' דאף **לרש"י** קשה דאשתו זינתה יש חזקת כשרות, והאיך דימו התם.

ועוד פי' **הריטב"א** (קידושין שם) שע"פ דין היה צריך להתיר את ינאי ע"פ חזקה, וקושיית הגמ' אמאי לא ימצא, דמשמע דהוה היתר גמור, הא עדיין הוה ספק. ולא היה לו לבעוס ולהרוג את החכמים.

שעח) **בא"ד ונר' לר"י דתו"ת ספיקא דרבנן** [ע' מה שהו' לעיל כ. וכב.], והכא בתרומה דרבנן הקילו. דהעמידו על חזקתה. **והקוב"ש** (עא) הק' דנימא ספק דרבנן לקולא, אף בלא חזקה. וכתב דשמא ספק דרבנן אסור בתו"ת, דהטעם ספ"ד לקולא דאין ספק תקנה מוציא מידי ודאי היתר. אבל בתו"ת לא מוקמי' אחזקה. וה"נ ל"ש ספק דרבנן לקולא].

אבל **הר"ן** (כאן יא. בדה"ר) כת' דלמ"ד ספיקא דאורייתא, ע"כ הכא איירי בתרומה דרבנן [והתירו בספק תו"ת, אף דל"מ חזקה]. אבל אי הוה ספיקא דרבנן אפשר להקל, דהחמירו דוקא באיסור א"א[יט]

יג. ולפ"ז איירי דוקא כשהיה נפק"מ על האם. [וסברת תוס' דאף דהשתא ליכא לפנינו, כיון דהיה נפק"מ כלפיה נחשב דכבר דנו עליה].

יד. ועפ"ז דן דה"ה כשיש הכרעת רוב על חתיכה א' מהני לשני. וכן הכרעת ספק טומאה ברה"ר, מהני אף שאח"כ נעשית רה"י.

טו. ועד"ז כתבו **רע"א** ו**הבית יעקב** (לעיל יד.) דבאלמנת עיסה כיון דהבועל קמן, ל"מ חזקת האם. דכה"ג א"א להכריע את גוף הספק.

טז. אבל **בחי' חת"ס** (לעיל יג.) הביא מזה דאף דמתירים את האשה לכהונה, הבת שנולדה ממנה אח"כ פסולה.

יז. **והתוס' הרא"ש** כתב דאפי' מאן דפוסל בבתה התם, מודה הכא דליכא ריעותא שאין לנו להחמיר בבתה יותר מבאמה. [ואפשר דכוונתו כדברי האחרונים דאין ספק כלל על הבת, אלא הוה תולדה מנידון האם].

יח. ולכן במקום תו"ת אסור. אבל כתב דלא הוכרע ע"פ הרוב דהוה שבויה, דהוה רוב התלוי במעשה.

יט. וכ"כ **הריטב"א** (קידושין) בשם **הרא"ה**, דבזה מצאנו בגמ' יבמות לא. דמשום ערות החמירו, אבל בנכסי דבר שטיא העמידו אחזקה.

או לעבודה [וכעובדא דינאי]. אבל בתרומה לא החמירו. והביא **אחרים** דבכל איסור דאורייתא החמירו [וכדעת ר"י].

והריטב"א (שם) כתב בשם **אחרים** דתו"ת ספיקא דאורייתא, ולא מעמידים על חזקתו לעשות מעשה לכתחילה. אבל אילו היה אוכל כבר תרומה דאורייתא, לא היו מוציאין אותו מחזקתו[ב]. אבל אין משיאין בתו ואלמנתו לכהונה [דהוה לכתחילה]. ואין מניחין אותו להקריב ע"ג מזבח, כיון דמעלין ממזבח ליוחסין.

והרמב"ם (איסו"ב כ טז) כתב [דבסוגיין] במקום תרי ותרי, דישאר הכהן בחזקת אביו. **והפוסקים** דנו האם ס"ל דמהני חזקה אף בתרומה דאורייתא. **והבי"ש** (ג יד) כתב דכוונת הרמב"ם שדינו ככהני חזקות, דאוכלים רק בתרומה דרבנן. **והאבנ"מ** (ג ח) כתב דדעת הרמב"ם דמהני ב' חזקות במקום תו"ת. ויש כאן חזקת אבהתיה, ומה שהחזיקו ע"פ העד כרש"י.

שעט) **בא"ד שם. תרומה דרבנן.** ומשמע דאינו אוכל בתרומה דאורייתא. **ורע"א** הק' דע"כ המשנה (כג:) איירי בתרומה דאורייתא, דלר' יהודה מבואר דמעלין ליוחסין. ומתרומה דרבנן אין מעלין ליוחסין. וכ"ת דאיירי בתרומת דגן בזה"ז, ומעלין ממנו ליוחסין. א"כ לא היה להם להקל בתרי ותרי, שמא יעלו ממנו ליוחסין.

ותוס' (קידושין שם ד"ה מאי) הוסיף דיוחסין הוה איסור דאורייתא. אבל **ההפלאה** כתב דעובדא דינאי הוה גם דרבנן, דאיסור שבויה דרבנן[א]. וצ"ב אמאי החמירו בתרי ותרי, אדרבה נימא דספק דרבנן לקולא [כדאמרי' בכמה מקומות דספק איסור שבויה לקולא[ב]]. **והקוב"ש** (עב) כתב די"ל דל"מ ספק דרבנן לקולא בתו"ת [וכדלעיל]. [אלא דמעמידים על חזקתה].

שפ) **בא"ד ובפרק בכל מערבין[ג] וכו' אע"ג דתרומה בזה"ז דרבנן, תחומין דאורייתא לר"מ.** [כדאיתא בגמ' שם]. **הקובה"ע** (מב ב) הביא דמבואר בתוס' (כאן) דהיכא דאסור מדרבנן, אינו עירוב אף בדאורייתא. דבעי סעודה הראויה בפועל.

והפרמ"ג (הקדמה להל' שחיטה שורש ד ד"ה ודע) הק' מה בכך דתחומין דאורייתא, הא מותר לאכול את התרומה מחמת הספק, ויש כאן סעודה הראויה לקנות עירוב. **והשער"י** (א ד) **והחזו"א** (ב כד) תי' דכיון דנודע רק אח"כ, ולא נתעורר נידון האם מותר לאכול התרומה, א"כ כל הנידון על קניית העירוב, ונחשב נידון דאורייתא.

שפא) **בא"ד א"נ שאני התם דאיכא ריעותא. רע"א** (שו"ת קל) נקט דכוונת התוס' דכיון דאיתרע החזקה, לא אלים, ול"מ במקום תרי ותרי[ד].

שפב) **בא"ד ובשנים אומרים מת וכו' דאמרי' לא תצא וכו' ובשנים אומרים נתגרשה וכו'.** [ואף דמוקמי' לעיל כב: דאיירי בטוענת ברי ונשאת לעדיה, מ"מ אילו הוכרע ע"פ חזקה לאסור היה הדין תצא. וכ"ד **תוס'** (לעיל שם). אבל דעת **הרשב"א** (נתבאר לעיל) דכיון דברי לו מהני אף במקום חזקה. וע' מה שהו' לעיל].

שפג) **בא"ד ובהאשה רבה (צג:) וכו' והא אל"ל אחזקה דאסורה ליבם וכו'.** ועוד כיון דתו"ת ספיקא דרבנן

כ. וע"ד מש"כ **הראשונים** (לעיל כב.) דאף בתו"ת אין מוציאין אשה מתחת בעלה. **והריטב"א** הרחיב כן אפי' באכילת תרומה. [ובדברי הריטב"א משמע דמהני בדיעבד ולא לכתחילה, וכמ"ש **המהרי"ט** [קיד' ה, הו' לעיל כג.], אבל בדברי הראשונים יל"פ דהטעם דאין מוציאין מ'חזקת אישות', ונחשב מעין מוחזק].

כא. **והאחרונים** כתבו דלצד דהטעם דשבויה דרבנן, משום דמדאורייתא מוקמי' אחזקתה [וכמ"ש התוריה"ז קיד' יב, הו' לעיל כג] ניחא.

כב. **והשער המלך** (איסו"ב יט כג בסופו) הק' כעי"ז דנימא דהוה ס"ס, ספק נשבית, וספק נטמאת [וכעי"ז הק' הקוב"ש]. וכתב דאף למ"ד (יד.) דגזרו מעלה ביוחסין בס"ס, מ"מ בימי ינאי עדיין לא גזרו. ועוד דהוה בדיעבד. והוכיח מזה דכיון דגזרו איסור שבויה, נחשב ודאי דרבנן. ולא נחשב ס"ס. [וע"ע משנת ר' אהרן (כא). ע' לקמן כז:].

כג. הא דלא מוקמינן לה אחזקה דלא נטמא וכו'. **והר"ש** (טהרות ה ט) הק' דמבואר בגמ' שם דתו"ת לא אמרי' ספק טומאה ברה"ר טהור. והק' דבמשנה טהרות מבואר דמעמידים על חזקה. **והש"ש** (א ח) תי' דל"ש דין ספק טומאה ברה"ר, דהוה למפרע. [וכמ"ש תוס' ב. דלא ילפי' מסוטה לטמא למפרע ברה"י]. אלא משום דמעמידים על חזקה.

כד. [ולכאו' הוא סברא הפוכה ממש"כ החמד"ש דבמקום תו"ת לא מהני חזקה להכריע, אלא שלא להוציאנו מספק. ועד"ז יל"פ דכיון דחסר לפנינו, א"כ ל"ש אין ספק מוציא מידי ודאי, ותליא רק בהכרעת החזקה].

וכו׳ כדאמרי׳ גבי ינאי. **רע״א** הק׳ דמשמע דלמ״ד ספיקא דאורייתא ניחא, וע״כ היינו בטוענת ברי ונשאת לא׳ מעדיה (וכמ״ש **תוס׳** יבמות שם). ולפ״ז קוש׳ התוס׳ אמאי לא העמידו על חזקה. וא״כ מהו ׳ועוד׳ גבי ינאי.

שפד) **בא״ד מ״מ לא הוי ממזר ודאי וכו׳**. מבואר בתוס׳ דאילו מהני חזקה נחשב ממזר ודאי. **והקוב״ש** (עד) ציין דדעת **הפנ״י** (קידושין עג.) דאף היכא דיש חזקה נחשב ספק ממזר[כח]. **והש״ש** (א א) חלק.

שפה) **בא״ד ורבינו יצחק בר ברוך פי׳ וכו׳ לפי שהשנים שמוציאים אותו מחזקתו וכו׳ מעידים תחילה.** [ואף בתרי ותרי מעמידים על חזקה]. אלא דבמקום שבאו העדים הפוסלים תחילה, יצאתה לפנינו בבי״ד מחזקתה, ושוב לא מחזירים לחזקתה[כט]. [דהחזקה תליא במה שהוחזק בפועל לפנינו, ולא דנים להמשיך מצב כשלפנינו כבר לא הוחזק כן]. ולא אמרי׳ דע״פ העדים האחרונים נתברר שהוצאנו מחזקתו בטעות. **ור״י** פליג דמוקמינן אחזקה.

והתו״י יישב דכיון דהוחזק ע״י עד א׳ קודם מהני [אף ששוב הורידו ע״י ב׳]. ומבואר דיש חילוק בין היכא דהוחזק בסתמא [דנתבטל החזקה כשהורידו ע״י העדים], ואילו החזיקו ע״פ עדות נתברר דהחזקה קיימת. **ור״י** חלק דאין סברא שיועיל. [ויל״פ דע״א במקום ב׳ אינו כלום].

האשה שנחבשה

שפו) **תוד״ה על ידי ממון.** נר׳ דמותרת אפי׳ לבעלה כהן וכו׳. [וכיון דמירתתי לא נחשבת כשבויה]. ותוס׳ הוכיחו מהגמ׳ דהיכא דיד עכו״ם תקיפה אסורה, והיינו לבעלה כהן.

ותוס׳ דייקו כן מהלשון ׳ורחקוה׳. **והמרדכי** (קמז) הוסיף דלא גרע מכל שבויה [דיד עכו״ם תקיפה, ולא חיישינן לאסור אשת ישראל].

והמרדכי (קמח, וכעי״ז תוס׳ ע״ז כג. ד״ה תדע) הביא **דר״ת** הק׳ דיוקא דמתני׳ רישא אדיוקא דסיפא. דברישא משמע ע״י ממון, הא סתמא אסורה. ואילו בסיפא ע״י נפשות אסורה, הא סתמא מותרת. ותי׳ הא באשת ישראל והא באשת כהן.

ובגמ׳ (ע״ז כג.) הק׳ דלא תתייחד אשה עמהם, ואילו במשנה (כאן) ע״י ממון מותרת. ותי׳ הא לכתחילה הא בדיעבד. והגמ׳ דוחה דילמא מתיירא משום הפסד ממון[כי]. תדע דע״י נפשות אסורה [עי״ש בתוס׳]. **ופרש״י** דהיכא דליכא הפסד ממון מפקרי לה, וחיישינן שמא נבעלה לא׳ מהם מרצון. [ואפי׳ אשת ישראל]. ועוד הביא רש״י **י״מ** דאיירי באשת כהן. וכת׳ דבסוגין מוכח כאידך פי׳. אבל **תוס׳** (שם) הכריעו דהנידון בגמ׳ שם באשת כהן.

שפז) **תוד״ה ועל ידי נפשות.** היינו אפי׳ לבעלה ישראל. וכ״כ **רש״י** דהואיל ונוהגין בה מנהג הפקר חיישינן שמא נתרצית[כח]. **ותוס׳** נקטו דרק משום שמסורה בידיהם ליהרג[כט] חיישינן שמא נתרצת (וכ״כ **תוס׳** ע״ז שם). [**והריטב״א** הוסיף דיודעים שמוליכין אותם לקטלא ממש].

והתה״ד (פסקים צב) הביא בשם **רבינו שמחה** דדוקא שסבורה שלא תנצל. אבל אם הדרך לפדותה מותרת.

והראשונים חלקו דבנות ישראל בחזקת כשרות שאינן נבעלות לרצון. וכדאמרי׳ (לקמן נא: עי״ש[ל]). ועוד הק׳ מאסתר, שנתן אחשורוש כתר מלכות ונהג בה מנהג הפקר, ולא חשו שנתרצית. **ותוס׳** (לקמן נא:) כת׳ דשאני אסתר דצדקת גמורה היתה. אבל **הרא״ה וריטב״א** הק׳ דמ״מ היה למרדכי לחשוש, כיון דהמליכה.

כה. והקוב״ש ביאר דחזקה אינו בירור על המעשה. וכמ״ש **בשיטמ״ק** (כאן בשם תר״י) דאינו בתורת עדות. [ולכן מהני במקום תו״ת].

כו. ועד״ז דעת ר״א ברודא (בשו״ת חכ״צ ב, הו׳ לעיל כב: ועי״ש פנ״י) והחכ״צ הביא דר״י פליג.

כז. ותוס׳ (שם ד״ה ותו) הק׳ א״כ אשה תאסר ע״י יחוד עכו״ם [וכדמשמא בגמ׳ לעיל יג: דרוב עכו״ם פרוצים, ולא דמי לנסתרה. והראשונים האריכו בזה]. ובחד תי׳ כתבו דדוקא כשמסורה בידיהם דומיה דהורהנה, אבל לא יחוד מועט.

כח. ורש״י (לפנינו) כת׳ שמא נתרצית בא׳ מהם. **והראשונים** הביאו בשם רש״י בא׳ מביאותיהן. [ומשמע דהחשש משום שבאו עליה הרבה. ואילו שבויה בעלמא לא חיישינן שבאו עליה הרבה פעמים].

כט. וכ״כ **רש״י** במשנה, וכן **פרש״י** (ע״ז כג.) שנתחייבה הריגה. [וע׳ בגמ׳ בסמוך דנשי גנבי].

ל. [אבל דעת אבוה דשמואל (שם) דחיישינן. אך אף לדבריו מבואר שם דבשבויה הקילו].

והרמב"ן כתב בשם הגאונים דכל המשנה באשת כהן, ובאשת ישראל לא חיישינן כלל. וכ"פ הרמב"ם (איסו"ב יח ל).

שפח) **בא"ד פן יהרגוה**[לא]. **האחרונים** הק' דמ"מ אף אם מחמת הפחד נתרצית שיניחוה, מ"מ הוה מחמת פיקו"נ ומותרת לבעלה (וכדלעיל ג:). וכה"ק הרמב"ן דכל ריצוי מחמת פחד נפשות מותרת בישראל. אבל **תוס'** (ע"ז כג.) כת' דחיישינן דמחמת פחד נפשות נתרצית לו, ותובעתו.

והאבנ"מ (ז ד) הביא דנח' תוס' והרמב"ן היכא דאינו עבירה לשמים [כיון דהיא קרקע עולם], האם נאסרת לבעלה. דמ"מ יש כאן בגידה בבעלה. וכמ"ש המהרי"ק (קסז) דהאיסור לבעלה תליא בבגידה, ואסתר נאסרה על מרדכי אף דהוה היתר גמור, להצלת כלל ישראל. והקוב"ש (ט) כתב דכיון דעשתה מרצונה כדי להציל עצמה, נחשב כמו מתרפא בע"ז. וכמ"ש הרמב"ם [יסוה"ת ה] דהמתרפא בעצי אשירה לוקה, ועצם העבירה אינה אונס.

והפוסקים דנו דבעיר שכבשוה כרכום (לקמן כז.) ושאר גזירות לא חששו לאסור לבעלה ישראל, אף שמסורה בידם להרג [כדאי' (גיטין כח:) דבברכום דמלכות אחרת רובם ליהרג. וע' ק"נ]. והתה"ד (רמא) כתב דבשעת גזירה ונשבית שלא כדין אין חשש ריצוי. אבל הבי"ש (ז כב) כתב דמשמע בפוסקים דלא חילקו בזה[לב].

שפט) **וריחקוה בני משפחתה**[לג], **ועדיה מעידים אותה**

וכו' ואמרו להם חכמים אם אתם מאמינים שהורהנה וכו'. הרשב"א כתב דע"כ לא היו עדים כשרים, דא"כ למה לא רצו בני המשפחה להאמין להם. אלא עבד ושפחה העידו להם שנשבית, והם עצמן העידו שהיתה טהורה[לד]. וכ"כ הראב"ד (עדיות ח ב).

והרשב"א הק' דתיפו"ל דעבד ושפחה נאמנים בשבויה (כדתנן לקמן כז.) [ואמאי הוצרך לסברת אם אתם מאמינים]. ותי' דהורהנה שאני[לה], ופסולי עדות אינם נאמנים, והכא מהני משום מיגו. [שאותם עדים התירו].

ובחי' רבינו קרשקש הק' דאם לא היו עדים כשרים שהורהנה אמאי תאסר. וכתב דע"כ היו עדים כשרים, ואפי' הכי רצו בני המשפחה להחמיר על עצמן[לו], כיון דעכ"פ היתה ביד עכו"ם. ועוד תי' דעדים כשרים העידו שהורהנה, ועדים פסולים [אחרים] העידו שלא נטמאו[לז]. [ודלא כפשטות הגמ' דהוה אותם עדים. וכן מבואר ברשב"א דכתב דהוה מיגו].

אבל ברשב"א מבואר דנאסרת ע"פ פסולים שהעידו שהורהנה[לח]. וההפלאה [וכן הקצות (פב טו), ורע"א (עדיות שם)] כת' דבני המשפחה[לט] ראו להאמין לדברי העד. וכשהבע"ד מאמין לדברי עד א' אסור אפי' בדבר שבערוה (ע"פ הסוגיה קידושין סה:), [וה"ה

לא. והיש"ש (מד) כתב דלפ"ז אינו נוהג בזה"ז, דהעכו"ם דנים ע"פ שופט. ויודעת שריצוי לא' השומרים לא יציל אותה.

לב. והרמ"א (ז יא) כתב דבשעת זעם והרג התירו רבותינו לבעלה כהן וכסברא ראשונה. ועוד כתב בהג' סמ"ק דכשמסרה עצמה על קידוש ד' לא חיישינן שתחטא.

לג. תוס' (ד"ה על) דייקו דריחקוה קאי לכהונה, ועוד דבני משפחתה לא משמע דהנידון דוקא לבעלה. אבל הרשב"א כת' דאיירי באשת כהן.

לד. וכ"כ התוס' הרא"ש שמא היו קרובים או עבד ושפחה [וע' מש"כ לעיל כה: בדין עד קרוב באיסורין]. ועוד תי' דשמא היה קול בלא עדים. [וצ"ב כוונתו, דלא היו עדים כלל שטהורה, הא בגמ' מבואר דהיו עדים. אלא דהיה קול שנשבית, הא בלא"ה יש עדים מכשירים. ואי איירי בפסולים, היינו תי' קמייתא. ואפשר שהיה קול שנטמאה, ולכן לא סמכו אעדים המכשירים].

לה. וביאר שאינה מנוולת לפניו כ"כ. [משמע דהוה סברא אצל העכו"ם דשבויות מבוזין בעיניהם. א"נ יל"פ דהיא לא מנוולה נפשא, ע' קידושין יב.]. ועוד פי' דבדיניהם הוה שלו לגמרי כיון דעבר זמן הלוואתו. [ולפ"ז עכו"ם הקונה שבויה וכדו' לא יהני עדות פסולים].

לו. ובני המשפחה היינו מי שהיה ראוי לישאנה. [וכדלעיל כג. איטפל בקרובתיך]. והם רצו להחמיר על עצמן.

לז. ופסולי עדות נאמנים אף בהורהנה, והוה כמו שבויה.

לח. והביאו דכ"ה לשון הראב"ד (שם) להדיא דעדים פסולים העידו שהורהנה כשבויה דמי. [אבל י"ל דלא הוה המשך, אלא הוה דיבור בפנ"ע. ועדים פסולים העידו, להכשיר. הורהנה הוה כשבויה].

לט. וצ"ב האיך קרובים הם בעלי דבר להאמין. ויל"ד האם היינו אביה, דנחשב בע"ד לנישואיה. או הקרובים הראויים לישאנה, וריחקוה ולא רצו לישא.

עדים פסולים]. [וכן הלשון אם אתם מאמין. אך צ"ב מה אמרו תאמינו וכו', הא אין לו תורת עד להתיר, ול"ש שיאמינו לו לקולא. ומשמע דאפ"ה מהני מיגו או הפה שאסר[מ]].

אבל **התומים** (פב כללי מיגו יח) כתב דאיירי שהיא עצמה אמרה נשביתי וטהורה אני, ואוסרים אותה ע"פ הודאתה. וכיון דיש עדים פסולים אין לה מיגו[מא] [ובמ"ש **בשו"ת הרא"ש** הו' בפוסקים שם]. [ומבואר מדבריו דנשביתי וטהורה אני תליא בגדרי מיגו בעלמא. אבל **הבית יעקב** (לעיל כג.) נקט דאמרי' הפה שאסר התיר, ואף שלא היתה יכולה לטעון. וע"ע לעיל כב.]. **והקצות** (שם) הק' דאיירי בתינוקת, ומידי מששא אית בה[מב].

דף כז.

שצ) **אמר רב כגון [הני] נשי דגנבי. השיטמ"ק** כת' דלדעת **רש"י** הוה מימרא בפנ"ע, ולא קאי אמתני'[א]. [דמתני' איירי שהיא עצמה נידונת למות, ואסורה אף בישראל. והכא איירי דוקא באשת כהן]. אבל הביא דברוב ספרים גרסי' היכי דמי, וקאי אמתני'.

שצא) **רש"י ד"ה הני.** ודרך המלכות להפקיר ביתם ונשותיהן. [ובזה פליגי חזקיה ור' יוחנן האם מפקירים קודם גמ"ד[ב]]. אבל **ה"ה** (יח ל) **פי'** דאיירי כשיודעות במעשה בעליהן ומסייעות, ויש חשש שהמלכות יהרוג גם אותם.

שצב) **כגון נשי גנבי וכו'. הרי"ף והרמב"ם** השמיטו אוקימתות אלו. [**והשלט"ג** הק' אמאי השמיטום]. **והיש"ש** (מד) כתב דאפשר דבארצותינו נתבטל המנהג הרע הזה שהמלכות מפקירה נשותיהם. [ועי"ש שהאריך בכ"ז].

שצג) **רש"י ד"ה פסולות.** אסורות לבעליהם. [וכהנת במשנה היינו אשת כהן]. **והאחרונים** הק' אמאי נקט כהנת, הול"ל כל הנשים נפסלו לכהונה. **והפלאה** תי' דבסיפא נתחדש דאין נאמן ע"פ עצמו, משמע דברישא איירי שאינה מעידה להתיר את עצמה. ובבת כהן אם אומרת שהיא טמאה, בלא"ה אסורה משום שויא אנפשיה. ולכן העמידו באשת כהן, דא שאומרת טמאה אינה נאסרת, דמשועבדת לבעלה [וכמ"ש הר"ן נדרים צ:]. אבל **רע"א** ציין **דהריא"ז** (לעיל כג: הו' ברמ"א) מבואר דנשבית נחשב שיש ספק, ואף נשואה לכהן נמאנת שטמאה. **והשיטמ"ק** פי' דקאי אבת כהן, דנפסלת בתרומת בית אביה.

שצד) **בא"ד דאשת כהן אסורה אפי' באונס. רע"א** דייק דמשמע דאסורה משום א"א שזינתה. והול"ל משום ביאת נכרי, דאפי' פנויה נאסרת לכהן בביאת נכרי. כיון דאין אלמנת וגירושין בה[ג].

שצה) **ואם יש להם עדים אפי' עבד ושפחה. והרמב"ם** (יח יז) כתב דבשבויה הקילו. **והמחנ"א** (שם) ביאר דאף דאינם נאמנים בשאר איסורין, הקילו בשבויה. **וברש"י** [לעיל כג:] משמע דכל ע"א בשבויה הוא משום דהקילו [וע' מש"כ שם].

והריטב"א הביא **י"מ** דדוקא הני דליכא אלא פסול יוחסין. אבל גזלן דאוריית' ל"מ, וכמו שפסול לעדות אשה [יבמות כה.] [דחשש משקר].

שצו) **ואין נאמן אדם ע"י עצמו. ובמשנה** (בע"ב) אי' דאף הבעל אינו נאמן, דאף הוא נחשב מעיד על עצמו. **והשיטמ"ק** (בע"ב) ביאר דאשתו כגופו. **והביא דהרא"ה** פי' דכיון דאי' לה חזקת פסלות בעינן עלה עדות, ואין אדם מעיד על עצמו.

הפנ"י הק' דהוה מדין עד א' באיסורין, ועד א'

מ. ועד פסול בצירוף מיגו נאמן [אף בהורהנה]. ועוד יל"פ דכיון דהפה שאסר התיר, ואין כאן עד שנשבית. כיון דהוא עצמו מעיד שטהורה. [ול"מ בזה שקבלו לאסור].

מא. וס"ד דל"מ אף שהעד הפסול אומר שהיא טהורה. ויל"ד מה הטעם למסקנא דאמרי' אם אתה מאמין.

מב. דל"ש בקטנה שויא אנפשיה. ולדעת **התומים** י"ל דתינוקת הוה גדולה. [וע' לעיל יד: במשנה תינוקת, ותוס' (שם) נקטו דמהני טענת ברי ומיגו דידה].

א. [וע' בסמוך דהתה"ד נסתפק בכוונת רש"י בזה].

ב. **והתה"ד** (פסקים צב) דן האם פליגי ר' יוחנן וחזקיה דוקא היכא דהדין על בעלה, אבל היכא דהיא נידונת ליהרג מחמת פשע שלה חייש' אף בלא גמ"ד. אבל הביא **דרש"י** (במשנה) כת' שהיתה 'נידונת' למות, משמע דתלי' בדין [ובמח' חזקיה ור' יוחנן]. וכת' דנוכל לומר דאיירי בנידונת משום בעליהם [וכ"כ ה"ה, ע' בסמוך].

ג. ואפשר דנפק"מ אי לוקה משום זונה.

באיסורין ילפי׳ מוספרה לה לעצמה (וכמ״ש תוס׳ גיטין ב:), דאשה נאמנת על עצמה. וכתב דע״כ דהחמירו בשבויה [וכדלעיל יג:], אבל הק׳ דמשמע בלשון המשנה דהוה דין כללי[ד]. אבל **הפנ״י** (לעיל ט.) דן דאפשר דבעל דבר אינו נאמן על עצמו באיסורין, וכמו בשבויה. **והקוב״ש** (כא) **ושער״י** (ו ח) דנו לחלק דנדה נחשב טומאה על האשה, ואין לה דין בע״ד באיסור זה. אבל באיסור שבויה נחשבת בע״ד.

אמנם **בראשונים** (בע״ב) מבואר דהטעם דאינה נאמנת על עצמה משום חשש משקר.

שצז) **כגון דמהדר לה למתא וכו׳.** [**והראשונים** האריכו האיך קי״ל לענין יין נסך ושבויה]. **והק״נ** (ש) כת׳ **דהרי״ף והרא״ש** השמיטו הא דיכולה לברוח. וכתב דשמא יש אימת בולשת וא״א לברוח. ומספק אסור [וכת׳ דהוה ס״ס שאינו מתהפך. ול״ד למחבואה דאינה בגדר שבויה. וצ״ב מ״ש].

שצח) **תוד״ה כאן.** ולפי׳ הקו׳ קשה טובא וכו׳. **והר״ן** יישב דגבי מחבואה י״ל דכהנת זו לא היתה בכלל עיר שכבשוה כרכום, אבל הכא השוו חכמים מידותיהם בין כובשים מרובין למועטין[ה]. וכ״כ **הבי״ש** (ז יז) דכיון דנכנסה בכלל שם כרכום, אבל מחבואה אינה בכלל שם כרכום[ו].

והרמב״ם (יח כט) כתב דאף במלכות אחרת, אם שבו נשים ונעשו ברשותן, אע״פ שרדפו אחריהם ישראל והצילום אסורות. **והכס״מ** כת׳ דכיון דיש עליהם שם שבויות, אע״פ שאין פנאי לא נתנו חכמים שיעור בדבר[ז].

מחבואה

שצט) **אמר רב אידי בר אבין אם יש מחבואה א׳ מצלת על כולם.** דיש חזקה לכל א׳ שלא נשבית[ח] [או מטעם ספק דרבנן[ט]].

והאחרונים הק׳ דתאסר משום שרובם לא נחבאו, ונימא דרובא דאיתא קמן שאסורות. [ויל״ד בזה].

והשואל בשו״ת מהרי״ל (עב) הק׳ דזאת שבמחבואה תתבטל ברוב[י], ועי״ז תאסר. [ומשמע דהק׳ משום ביטול ברוב, לצד דהיתר מתבטל באיסור]. ודן דהוה בריה, ובריה אינו בטל. ועוד דן דאותה שעה שנחבאה הוה קבוע, ומש״ה אינו בטל. ועוד דהיא טוענת ברי לי שנחביתי[יא], ואין כאן ספק שיתבטל ברוב[יב] [ונידון ההיתר הוא כלפיה[יג]]. וע״ע חי׳ חת״ס.

והגמ׳ בסמוך מסתפקת כשמחזקת רק א׳. **והרמב״ן** כתב דלפ״ז הכא מיירי כשמחזקת כולם [ולא הוה תרתי דסתרי], אלא דלא אתחביאו כולהו, דלא אזדמנא להו. ועוד דאילו כולהו הוה תמן מפרסמא. ועוד תי׳ דסגי שמחזיק מיעוטן, אבל כיון דאפשר דטובא היו שם, לא מיחזי כשקרא כולי האי.

הרמב״ם (יח כח) כתב כיצד מצלת, שכל אשה שאומרת טהורה אני מותרת, מתוך שיכולה לומר נמלטתי או נצלתי במחבואה [וכגמ׳ בע״ב דאמרי׳ מיגו]. **וכעי״ז כתב הרי״ף. והר״ן** דייק מדבריהם

ד. והחת״ס כתב דמדרבנן נחשב ודאי, ול״מ ע״א באיסורין. אלא מדין ׳חזקה׳ דאין אדם חוטא ולא לו [ובזה ל״מ עדות דידיה כלל].

ה. ויל״ד כשהמלך מושיב שומרים האם נחשב עיר שכבשוה כרכום, אלא דיש בירור. או דכה״ג אינו כרכום כלל, ורק הבורח נחשב כובש. [ויל״ד א״כ אמאי נחזיק כרכום מספק].

ו. ועד״ז כת׳ **השיטמ״ק** (בשם קו׳ אחרים) דמחבואה הוה קודם שנכנסו עכו״ם לעיר, אבל אחר שנכנסו הכל בחזקת שבויים. [ועי״ש עוד].

ז. [וצ״ל דעכ״פ היה יחוד. אלא דיש האומדנא ד׳אין פנאי׳, שלא היה להם ישוב הדעת בדבר].

ח. [ויש להעיר דמבואר דמהני חזקת כשרות להמציא מעשה מחודש, שהאשה ברחה. כדי להעמידה על חזקתה. אבל **הבית הלוי** (ב כב) האריך להעמיד מח׳ **ראשונים** האם שייך חזקה באופן שמחייב התחדשות מקרה. ואפשר דבשבויה הקילו].

ט. וע׳ קוב״ש (עב). אבל **השער המלך** (איסו״ב יט כג) כתב דל״ש בזה ספק דרבנן, כיון דעיקרו דאוריתא.

י. וציין לקו׳ **התוס׳** (סנהדרין פ: ד״ה הנסקלין) נסקלין ונשרפין שנתערבו, ניזיל בתר רוב בדיני נפשות.

יא. ולפ״ז איירי דוקא כשטוענת ברי [או שיש לה מיגו], ע״ע בסמוך.

יב. וכת׳ דחברותיה אין נאמנות עליה [להכחיש שלא נחבאת], דנוגעות בדבר, דכל חד אמרה נחבאתי כדי לטהר עצמה.

יג. וחילק דתוס׳ (סנהדרין הנ״ל) איירי במיתת בי״ד, דהוה דב״ד מסופקים וצריכים לגמור הדין לפי הרוב, אבל הכא נאמנת על עצמה. והכהן סומך עליה כיון דאין עד מכחישה.

דצריך טענת ברי שהיתה במחבואה[יד]. [וכ"כ **רש"י** (כז:) מה לי לשקר, איבעי אמרה וכו']. **והר"ן** חלק דכיון דאפשר להחבא אינה שבויה. ול"צ טענת ברי. [וע' בסמוך].

ת) **רש"י ד"ה טהורים.** דהו"ל ספק טומאה ברה"ר.

אבל **תוס'** (נדה ב. ד"ה והלל) כת' דלא ילפי' מסוטה [כה"ג דתרתי דסתרי] בדבר שאינו יכול להיות[טו] [ע"פ הגמ' נזיר נז.]. אלא דהכא מוקמי' כל א' בחזקת טהרה.

והש"ש (ז ב) ביאר דכיון דיש תרתי דסתרי ל"ש הוראה ודאית, אלא דגדר חזקה דאנן לא מוציאין אותו מחזקתו[טז]. [ומשמע מדבריו דזהו הגדר בכל חזקה[יז]]. וכן **בשו"ת חמד"ש** (יו"ד ד) כתב דאף דבתרתי דסתרי ל"ש בירור, מ"מ חזקה מהני שלא תוציאנו מחזקתה[יח].

תא) **תוד"ה והל"ך.** דלענין האדם אנו מזקיקים שניהם לטבול[יט] וכו' זילו טבולו דהא נהרא קמייכו. [וכלשון הגמ' (ע"ז לז:) דהחמירו לכתחילה בכל טומאה ברה"ר]. **והמשנ"ל** (אבה"ט יט ב ד"ה ודע שכת') ביאר דכוונת **התוס'** (כאן) דגבי בב' שבילים החמירו טפי, שמא יבוא לידי ממ"נ. ואילו בשאר ספק טומאה הוה חששא בעלמא, ונקרא 'טהור' בלשון המשנה.

תב) **בא"ד ואם לא טהר בינתים וכו' והשניות ישרפו.**

דממ"נ טמא. וכ"כ **תוס'** (בד"ה ואם) ע"פ הגמ' (שבועות יט)[כ]. **והמהרש"ל** (חכמ"ש) ביאר דהו"א דתוס' דכיון דנשאל והתירו אותו, נימא דמאחר שהותר הותר, והאיסור אינו חוזר וניעור. קמ"ל דסוף סוף ודאי טמא[כא].

והקובה"ע (עא ה) כתב דמבואר דע"י דין חזקה לא נשתנה הדין האמיתי [אלא דיש דין הנהגת היתר[כב]]. ולא דמי לביטול ברוב, שנשתנה הדין ומתהפך להיתר. [וע' בסמוך]. [וכן מוכח דספק טומאה ברה"ר אינו 'מטהר' ודאי].

תג) **תוד"ה ואם.** לא שיאכלם אדם א', דא"כ יאכל ודאי טומאה. [וצ"ב דמה שכבר אכל אינו יכול לתקן, והחזקה של השני מכריע שהוא היתר. וצ"ל דמ"מ לא יתכן להתיר שאדם א' ממ"נ יהא עליו ודאי איסור[כג]. ויל"ד אי שייך למש"כ **הפוסקים** (שו"ע או"ח רלג א) דאף דקי"ל במח' דזמן מעריב דעבד כמר

יד. **ובחי' חת"ס** חקר האם היינו דוקא כשאינה מחזקת אלא א', או בכל מחבואה צריך טענת ברי.

טו. **והקוב"ש** (עה) הק' **דתוס'** (שבועות יט, הו' בהערה בסמוך) מבואר דברה"י חייב קרבן אם נכנס למקדש. ותי' דכל עוד לא עבר בשביל השני לא הוה ממ"נ [דהנידון על הגברא ולא על השביל].

טז. והביא לשון **הפיה"מ** (נזיר ט ב) [וז"ל במהד' חדשה בקיצור] שחזקת טמא, וענין רגלים לדבר, שאם נלך אחרי האפשרויות יגיע הענין עד ללא תכלית. אלא העיקר שאם הוחזק מצב מסויים נשאירנו בחזקתו עד שיהא דבר ברור מסלקו מאותה החזקה. וכשיש בו ספק ואפשרות אחרת הרי אין החזקה מסתלקת. וסברת חזקה שנניחנו בחזקתו עד שיבא דבר שמבטלו מזאת החזקה.

יז. אבל למש"כ **הבית יעקב** (לעיל יד.) בכל מקום מהני חזקה להכריע את הספק, אלא דהיכא דכבר נתעורר שורש הנידון [כגון אלמנת העיסה, וכן בהמה שאכלה חילתית], לא יתכן שהחזקה תכריע את שורש הנידון. ובכה"ג מהני רק חזקה בתורת הנהגה אל תוציאנו מספק. [והאחרונים האריכו טובא בכ"ז].

יח. והביא מדרב הונא (ב"ב לא., הו' בתוס' לעיל כב.) דאף בב' כתי עדים המכחישות זו את זו מעמידים כל א' על חזקתה. ואף דיש בזה תרתי דסתרי. וכ' דאף רב חסדא מודה בב' שבילים, אלא דס"ל דבב' כתי עדים כבר נתקבלה עדותם בבי"ד ויצאו מחזקתם, ולכן ל"ש להעמיד שוב על חזקה. [לסברת **הר"י מגאש** דנח' בגדר תרתי דסתרי. אבל **לרשב"ם** (ב"ב שם) נח' אי חזקת העד מהני להוציא ממון].

יט. [ועד"ז כת' **הר"ש** (טהרות ה א) בדעת ר' עקיבא].

כ. **והאחרונים** העירו דהוה משניות מפורשות (טהרות ה א). ועמש"כ בזה **המהרש"ל**, וצ"ב.

כא. דומיה דביטול יבש ביבש, ושוב בשלו, דלא אמרי' דחוזר וניעור האיסור. [וע"ע בסמוך].

כב. והוסיף דכן אינו מברר המציאות כצד ההיתר, שהרי מהני אפי' בתרתי דסתרי [ובמ"ש הש"ש הנ"ל].

כג. [ויל"ד האם הוה איסור דאורייתא או די"ל דהוה רק דרבנן [וע' בסמוך]].
ואפשר דהוה סברא של תרתי דסתרי לא נאמר חזקה, וכלפי הגברא הזה לא יתכן שנתחדש בפרשת חזקות שיהא מותר ב' מעשים סותרים [ואפשר דעד כמה שיכנס לשביל הב', מעולם לא נאמר כלפיו דיני חזקה, אף בשביל הא'].
ועוד יל"פ דמה שיש בו 'חטא' הוה כטומאה ודאית, וע"י שנכנס שוב למקדש משלים האיסור ממ"נ [ועי"ז משלים החטא הראשון].

עבד, והוא שיעשה לעולם כחד מנייהו. דאל"כ הוה תרתי דסתרי[כד]).

והמשנ"ל (אבוה"ט יט ב) הביא מדברי התוס' דאף בביטול ברוב אסור לאדם א' לאכול את כל החתיכות (ונח' בזה **הפוסקים** יו"ד קט[כה]). **והאחרונים** השיגו דגדר ביטול ברוב דהאיסור נהפך להיות היתר, ואילו חזקה מכרעת שהמציאות כן, אבל האיסור לא נשתנה.

ובגמ' (שבועות יט.) איתא דאם הלך בשביל הא'[כו] ונכנס למקדש. ואח"כ נטהר והלך בשביל הב' ונכנס למקדש, חייב קרבן. דממ"נ היה טמא ונכנס למקדש. [ור' שמעון פליג דבעי 'ידיעה' לחייב קרבן]. **והאו"ש** (שגגות יא ו, וכן אחיעזר ג סט) תמה דאילו בא לפנינו היינו מתירים לו ליכנס למקדש, והשתא שנכנס האיך יתחייב קרבן[כז]. אמנם למש"כ **תוס'** ניחא, דאחרי שעבר בשביל הב' אסור לו ליכנס למקדש, דנמצא שעובר איסור ממ"נ. אלא דעדיין ילה"ק האיך יתחייב קרבן על מה שעבר בשביל הא' [לצד דכלפי שמיא הוא האיסור], הרי סמך להתיר על חזקה, **והאחרונים** (קוב"ש עה) הק' מ"ש ממש"כ **תוס'** (יבמות לה:) דמי שעשה ע"פ רוב נחשב אנוס, ופטור מקרבן[כח]. [וצ"ל דגדר חזקה שאני[כט]].

תד) **בבת אחת ד"ה טמאים. תוס'** (פסחים י.) כת' דהוה דרבנן, דמדאורייתא כל א' עומד בחזקתו. **ותוס'** (נדה ס., ועוד ראשונים) כת' דהוה חוכא להתיר את שניהם. [וכ"מ ברמב"ן לעיל]. **והמשנ"ל** (אבה"ט יט ב) האריך בזה, והביא ע"פ דברי **רש"י** (פסחים י.) דתליא בתוכ"ד.

והבעה"מ והמאירי (פסחים) כת' דנשאלו בבת א' כודאי דמי. ויש שנקטו דכוונתם דהוה סברא מדאורייתא דל"מ הכרעת החזקה[ל].

תה) **תוד"ה בבא.** מיירי ששאל על עצמו וטהרוהו, ואח"כ בא לישאל על חבירו וכו' במעמד א' וכו'. מבואר דבא לשאול עליו ועל חבירו פי' דהשליחות הוה מעמד א'[לא]. ועי"ז נחשב כמו נידון א'. [לר' יוסי. ולר' יהודה מותר דלא היה בבת א', כיון דכבר פסקו על הראשון].

אבל **רש"י** (פסחים י.) **פי'** בא לשאול עליו ועל חבירו, מה תהא על שנינו[לב]. וביאר דר' יוסי מדמי להו לבת

כד. ולא נתפרש מהו 'לעולם', האם מי שעשה פעם כדעה א' יכול לקבל על עצמו מכאן ולהבא שיעשה לעולם כאידך מ"ד. [ויל"ד אף בשאר נידונים, ומי שסמך על פסק רב לקולא, ושוב נהיה מתלמידיו של רב אחר, האם נימא דבמידי דיש ממ"נ איסור אסור].

כה. אמנם בפשוטו נח' שם בדרבנן. אבל **הגר"א** (יו"ד קט ה) כתב דטעם דביטול דאמרי' על כל א' שזהו ההיתר, משא"כ בבת א'. וציין לסוגיית ב' שבילים. [וכתב דסברת הרא"ש המתיר משום דהאיסור נהפך להיות היתר. ומשמע דהרשב"א פליג בזה].

וכן **התוס' רי"ד** (ב"ב לא:) כתב דכשאכל את כל החתיכות חייב חטאת. ומבואר דגדר ביטול ברוב מהני להתיר רק עד כמה שיש ספק. [ולא אמרי' שהותר ונהפך להיות היתר]. **והקוב"ש** ציין דמבואר דהמשנ"ל נקט כתוס' רי"ד. [אמנם התוס' רי"ד כת' דחייב חטאת, ולא שיש איסור. ואפשר דכלפי עצם האכילה נידון על כ"א הפנ"ע, ומאי דהוה הוה. אלא דלחיוב חטאת ל"ש ביטול דהוה ממ"נ. וצ"ע].

כו. ולתוס' (שם) איירי ברה"ר [דברה"י אף בשביל הא' חייב, דספק טומאה ברה"י הוה ודאי, וחייב קרבן]. אבל **האו"ש** (ע' בסמוך) דייק מלשון **הרמב"ם** דאיירי ברה"י [וביארו ס"ל דגדר ספק טומאה ברה"י דהוה דין טומאה חדשה, וע"ז לא נתחדש קרבן. וע' **אחיעזר** א א].

כז. ועוד הק' דיש תנאי בחיוב קרבן דבעי שב מידיעתו, והכא הרי ידע הספק ונכנס. וכתב די"ל דנחשב שב מידיעתו, שאילו יתברר לו שהטומאה בשביל הב' לא היה נכנס למקדש.

כח. והקוב"ש צידד דאיירי באופן דאפשר לברר, וא"כ לא נחשב אונס [ועי"ש מה שהק' ע"ז].

כט. ועוי"ל דאף המעשה הראשון הותר רק בתנאי שלא יבוא לידי ממ"נ [וע' מש"כ לעיל]. [וכעי"ז הנשבע לאכול ככר היום וכן נותר, דנחשב התראת ספק, דכל רגע, שמא יאכל אח"כ. ואף שמותר להשהות לאכול אח"כ, מ"מ עד כמה שלא יאכל אח"כ אסור עכשיו [אלא דחסר בהתראה]. אלא דהתם הוה השלמת חפצא האיסור. אבל גבי חזקה, החפצא עומד במקומו, והוה השלמת ידיעת האיסור].

ל. והדין מדאורייתא תלי האיך הגיע השאלה למורה.

לא. אבל בזה אחר זה לא איכפ"ל דהוא עצמו בא לשאול, ומקבל פסק סותר. [דדוקא בשאלה שנוגע עליו יש חסרון תרתי דסתרי, ואילו הכא הוה שליח בעלמא לשאול].

לב. ופרש"י דהיכא דאינו שואל על חבירו איירי שאומר כך היה המעשה שלי ושל חבירי, אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי.

א׳, ואע״פ שאין שניהן לפניך צריך הוראה אחת לשניהן. וא״א לומר טהורין אתם. ור׳ יהודה מדמי להו לזה אחר זה, הואיל ואין כאן שואל אלא א׳. ומשיבין לו טהור אתה. ומעצמו יבין שאף חבירו כמוהו.

תו) **בא״ד והכא נמי כיון דשרו לכולהו כבת א׳ דמי**

וכו׳ והכא מודו כו״ע, ובחינם דחק בקו׳ כר׳ יוסי. והר״ן נקט כרש״י דלא נחשב בבת א׳ אלא כשבאו לישאל, אבל מה שיודע שיש נשים נוספות לא נחשב תרתי דסתרי.

והט״ז (יו״ד קצ יז) כתב דהיכא דנמצא כתם, וספק מאיזה אשה הוא, נחשב תרתי דסתרי להתיר את שניהם [ושייך לסוגיין]. והש״ך בנה״כ תמה דדוקא כשבאו לישאל בבת א׳ מטמאים שניהם, אבל אל״כ מעמידים כ״א על חזקתה. [וכ״ד שאר **פוסקים** דאף גבי כתמים איירי כשבאו לישאל בבת א׳]. והחוו״ד (שם יד) חילק דבב׳ שבילים כשמעמידים את השאלה על כל א׳ אי״צ להזכיר שאחר ג״כ עבר, ומה שאירע אצל חבירו אינו מגדיל הספק אצלו. משא״כ באשה שהעמדת השאלה דהוה מא׳ מהם. [אך הק׳ דא״כ דמי למחבואה דסוגיין[לג]].

תז) **הכי השתא וכו׳ הכא מי יימר דאיטמי.** וצ״ב דיש

כאן ודאי שבויה, ואיסור שבויה נחשב ודאי איסור דרבנן [ומבואר התם דאף בטומאה ואיסור דרבנן אמרי׳ דכשבא לישאל בב״א אסורין]. וצ״ל דמ״מ בשבויה לא נראה כחוכא, דלא גזרו אלא משום הספק.

הרא״ש כתב דבעיין לא איפשיטא. אבל הביא דהרי״ף פסק לקולא, מדדחי הש״ס מי יימר, אלמא מקילנא בכל חדא חדא שמא נחבית, ואת״ל לא נחבית שמא לא נטמית[לד]. וכן מסתבר דקל היה לחכמים בדבר הזה[לה].

דף כז:

תח) **מה לי לשקר וכו׳. פרש״י** אי בעיא אמרה נחביתי.

אבל הרא״ה כתב דאי בעי שתקה ומשתרי. [וע׳ מה שהו׳ בע״א].

תט) **או דילמא לא אמרי.** ובגמ׳ משמע משום דדמי

למיגו במקום עדים. והאחרונים הק׳ מה הצד שלא יהני מיגו, וצ״ב ס״ד דהגמ׳ לדמות למיגו במקום עדים. והפנ״י כת׳ דס״ד דנחשב מיגו במקום עדים, כיון דרוב עכו״ם פרוצים [וכדאי׳ (לעיל יג:) דנחשב דיש עדים]. ועוד כת׳ האחרונים (ע׳ משנת ר״א כא) דכיון דתקנו חכמים דשבויה אסורה, החשיבו חכמים כודאי טומאה [ותוס׳ (לקמן לו:) כת׳ דמדרבנן עשו שבויה כבעולה לכל דבריה[א], אף דמדאורייתא אינה בחזקת בעולה][ב].

ובמשנת ר׳ אהרן הוסיף דאף כשיש עדים [או מיגו] שטהורה, עי״ז נחשב שאינה שבויה[ג]. ולא שהתירו עי״ז איסור שבויה.

אבל הריטב״א כתב דהצד דל״מ מיגו בסוגיין משום דטענת נחביתי אינה ברורה כ״כ, דכיון דאינה מחזקת אלא א׳ מיכספא לומר שלבדה נחבית[ד]. וסבורה שלא יאמינו לה. [ולפ״ז החסרון דאין כאן מיגו, דאינה מעיזה לטעון כן. וצ״ב במה דמי למיגו במקום עדים, דטענת המיגו הוה טענה מעלייתא. אלא דהטענה שטוענת עכשיו ל״מ שסותר עדים].

והאחרונים הק׳ דמבואר במשנה (לעיל כב:) דנשביתי וטהורה אני מהני מיגו. והפנ״י כתב דס״ד דכרכום

לג. [וחילק דגבי כתמים א״א לטהר שום א׳ בלא תלייה בחברתה].

לד. [וכ״כ התו״י (כג.) ס״ס זו]. אבל הק״נ (א) הק׳ דהוה ס״ס שאינה מתהפכת. ותי׳ דהוה כספק ביאה [דעי״ז יש סדר לספיקות].

לה. אבל הביא אחרים דכיון דהוה ספק לא תנשא, ואם נשאת לא תצא.

א. לענין קנס [וכתובה]. אבל הרמב״ם (אישות יא ב) כתב דכתובתן מנה ׳דחזקת השבויה שתבעל׳, ובין נבעלו בין לא נבעלו והרי הן כבעולות לכל דבר. [ובפשוטו משמע דיש חזקה שהמציאות כן. אמנם הרמב״ם נקט לשון כעי״ז בנשואה וגיורת. והתם אפי׳ שיש עדים שלא נבעלה, וע״כ דלא פלוג וחכמים החשיבוה כדין בעולה. ע׳ מש״כ בזה לעיל יא].

ב. וכ״מ בשער המלך (שם) שדימה לאיסור גבינת עכו״ם. דתקנו חכמים שיחשב איסור ודאי מחמת הספק.

ג. וכ״כ המנח״ח (סא טו) דאף למש״כ הרמב״ם (הנ״ל) דבגיורת אמרי׳ לא פלוג דנחשבת בעולה, אף כשיש עדים. אבל בשבויה שמותרת לכהונה [כתובתה מאתיים], דכה״ג לא נחשבת שבויה.

ד. וי״ל כעי״ז דכל זמן שאינה טוענת כן בברי, נחשב שהעדים מעידים שנשבית בכלל העיר.

גרע טפי משבויה, דל"ש כ"כ סברת מנוולה נפשא. ועוד תי' **האחרונים** (ע' הפלאה) דהתם הוה מדין הפה שאסר.

ויש שהק' להיפך, אמאי איצטריך במשנה 'הפה שאסר', מאחר דלמסקנא כאן מיגו לחוד [אפי' שור שחוט לפנינו] מהני בשבויה.

תי) **א"ל אביי מה לי לשקר במקום עדים לא אמרי'.**

פרש"י דאנן סהדי דכל שעתא איכא מיא. **והריטב"א** כתב דהיכא דהוה נגד עדים ממש כו"ע מודו שאין אדם נאמן בשום מיגו כנגד עדים. אלא דהכא לא היו עדים ממש כנגדן. אלא שעל הרוב שכיחי[ח]. **א"נ** מתרצינן דיבורא דלא היה מים כדי שימות החמור.

ובגמ' (ב"ב לא. ולג:) נח' האם מהני מיגו במקום עדים, ובפשוטו משמע ברשב"ם ותוס' (שם) דרב חסדא ורבה שם ס"ל דאמרי' מיגו להכחיש את העדים[ו] [וכ"כ **המהרש"א** שם]. [ותימה היאך יחשב אומדנא להכחיש עדים[ז]]. אבל **הראשונים** (שם) חלקו דודאי לא אמרי' מיגו במקום עדים, אלא דכוונת המ"ד דמתרצינן דיבוריה, דמה שאמר של אבותי, היינו דסמיך עליה כאבותי[ח].

תיא) **ואפי' שפחה דידה מהימנא, ורמינהי וכו'.**

הרשב"א הק' מי דמי, התם מפני שלבה גס בה ואינה מתביישת לפניה, אבל בסוגיין הנידון משום נאמנות [וכדמתרץ רב אשי[ט]]. ותי' דהא בהא תליא, דאף היא אינה משמשת לפני מי שרואה ומספרת בין השכנים. דכל בפני מי שמגלה כבפני הכל דמי.

תיב) **תוד"ה שפיר.** כי היה לו לידע אם הוא אחיו.

[משמע דידע שיש אח, אלא דא"י מי הוא. ויל"ד א"כ אינו הוצאת ממון ממרי. וע' **הפלאה**].

תיג) **ומסתפינו מיניה דגברא אלמה וכו'. ההפלאה** הביא

דמשמע דהוה כדין, דמחמת פחד אינם חייבים להעיד, דנחשב הפסד ממון. וביאר דאיסור 'אם לא יגיד' הוה חיוב לחבירו (כדמבואר בשבועות ל:), ואינו חייב להפסיד ממון משום כך. [אך צ"ב לפ"ז אמאי תלי ב'תרתי לא עבדי', הא לשתוק הוה כדין ואינם חשודים לעשות שלא כדין, והאיך יש ראיה בסוגיין שאינו עושה מעשה].

תיד) **תוד"ה אמר ליה.** נר' לר"י דמיירי שהביא עדים,

ואומרים וכו' לא נאמר לך כלום. אבל **תוס'** (ב"מ לט:) כת' **דטוען** שיש לו עדים שיראים להגיד[י].

והנמוק"י (שם כב: בדה"ר) הק' דלא שבקת חיי לאלמה[יא]. ותי' דהכא ניכרים הדברים שטוען אמת. דאינו מצוי שיקרא אח למי שאינו אח, וזהו דינו של גברא אלים.

תטו) **בא"ד או שיאמרו שאינן יודעים**[יב]. [דעי"ז אין

ריעותא שמחמת שהוא אלים][יג]. אבל **הרשב"א** (ב"מ שם, וע' **ב"י** חו"מ כח) הביא מלשון **רש"י** (ב"מ

ה. ולפ"ז נח' במציאות האם נחשב אנן סהדי זו כנגד המיגו [ודוחק].

ו. ורשב"ם (לג:) ביאר דמה לי לשקר והיה זוכה, והוא לא חשש לטעון, כי טעין נמי של אבותיו נאמן אע"ג דמכחיש להו לעדים. **ורשב"ם** פי' דמ"ד דל"א מיגו במקום עדים, דהעדים מעידים שטענתו שקר, והיאך תקיימנה ע"י מה לי לשקר. הלא ודאי משקר הוא. [ושמעתי לדייק מדבירו דמיגו עדיף מעדים. אלא דע"י העדים הוה טענת שקר. ומיגו ל"מ בלא טענה].

ז. [אף דיש מקומות (ע' לעיל טז: כב: וכג.) דמצאנו אומדנא נגד עדים, מ"מ לא מסתבר דמיגו ראיה כ"כ. וצ"ע]. [**והדברי יחזקאל** (יט ד) הביא מדברי **התוס' הרא"ש** (לעיל יח:) דהא דלא מהני מיגו במקום עדים, משום דאף טענתו הראשונה לא היתה נאמנת נגד עדים. ומיגו לא אלים מטענה הראשונה. ותימה האיך מהני נגד עדים].

ח. ורע"א (שם) כתב דיש ליישב דזה כוונת רשב"ם ותוס' שם.

ט. וכעי"ז הק' **רע"א** (על תי' רב אשי) דמה מהני התם שתעיד [לאחר מעשה] הא אף גט ישן מהני בדיעבד [ואף לדעת ר"ת דכשודאי נבעלה ל"מ בדיעבד, היינו כשנתברר ע"י כשרם, אבל ע"י עדות שפחה ל"צ גט נוסף]. וכל הנידון לכתחילה שאסורה להתייחד. וכיון דאינה מתבישת נחשבת יחוד. [ולתי' הרשב"א א"ש].

י. והרמב"ם (עדות ג יב) פסק דבעלמא הבע"ד צריך להביא עדיו לבי"ד. אבל אם ידעו בי"ד שבעל דינו אלם, והתובע טוען שהעדים מתפחדים מבעל דינו, בכה"ג בי"ד כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים. וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהן לאלם.

יא. והב"י (חו"מ כח ו) דחה דל"ש לא שבקת חיי, דאדרבה יחזורו מדרכיהם הרעים.

יב. ובגמ' (כאן) הגירסא זיל אייתינהו [עדים אלו], אבל בגמ' (ב"מ שם) הגירסא זיל אנת אייתי סהדי דלאו אחוך הוא.

יג. א"נ כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. [וע' מה שהו' לעיל כ: האם בטענת איני יודע אינו חוזר ומגיד. **וההפלאה** הביא דכשיש אמתלא ודאי יכול לחזור ולהגיד].

שם) שיביא אותם העדים ויעידו שאינו אחיו, או עדים אחרים. [אבל אם מעידים שאינם יודעים ל"מ. דלא נחשב תרתי].

תטז) **תרתי לא עבדא.** פ' **תוס'** שיאמרו שקר, וכן גבי שפחה. **רע"א** הק' דשפחה גבי שבויה כיון דבשתיקה אסורה, א"כ ליכא עוול כלל [ולא הוה אפי' חדא], שהיא אסורה. וע"כ דעיקר הסברא דמעשה לא עבדא.

[אבל קשה מה ראיה לסוגיין, דלא חיישינן שעדים יעידו עדות שקר. דכאן הוה עדות ע"א דשפחה בעלמא].

תיז) **במסיחה לפי תומה וכו'.** וכה"ג בנו ובתה נאמנין.

והראשונים הביאו דמבואר בברייתא דתינוק ותינוקת מהני בלא מסיח לפי תומו. אבל **הרמב"ם** (יח יח) כתב ד'קטן' נאמן מסיח לפי תומו, **וה"ה** דייק דכל קטן בעי מסל"ת.[ועוד משמע דבנה ובתה גדולים נאמנים בלא מסל"ת]. והק' דבברייתא מבואר דבנה ובתה בין גדולים ובין קטנים אינם נאמנים אא"כ מסיח לפי תומו, וע"ז נאמר זו עדות דתינוק ותינוקת נאמנים, אף בלא מסל"ת[יד]. וכה"ק **הר"ן.** **והגר"א** (ז ב) כתב דהרמב"ם סמך עצמו על הירושלמי כדרכו.

והשיטמ"ק (בשם קונטריסין) כת' דא"א להעמיד את המשנה במסיח לפי תומו, דקתני אם יש להם עדים. ולשון עדים לא משמע מסל"ת.

תיח) **יצאתי לשאוב מים וכו'.** מבואר דלא בעי עדות

גמור, שלא נתייחדה כלל, אלא דהיתה בחזקת משומרת [וצ"ב הגדר]. **ובהג' מיימוני** (ו) הביא ע"ז **תוספתא** (טהרות ז) דחצר שהרבים נכנסין בזה ויוצאין בזה נחשב רה"ר לטומאה, אע"פ שידוע דבאותו יום לא נכנסו ויצאו. דאינו מקום סתירה[טו].

תיט) **תוד"ה במסיחה.** ואפי' הכי היא ובעלה אינן

נאמנין, מעלה עשו ביוחסין. **הקוב"ש** (כא) הוכיח מהכא דהא דאינו נאמן על עצמו (כדתנן בע"א) אינו משום חשש משקר, דא"כ יהני מסיח לפי תומו. ומ"ש מבנה ובתה. וע"כ הוה מטעם דבעל דבר אינו נאמן. [וכמ"ש **השיטמ"ק** אשתו כגופו, וע' מה שהו' בע"א].

אבל **הרשב"א וריטב"א** כת' הטעם דילמא אערומי לעשות עצמו כמסיח לפי תומו[טז]. [וחשש משקר]. וכ"כ **ה"ה** (יח יח).

תכ) **אמר ר' זכריה כו'.** **הרע"ב** (ופיה"מ **לרמב"ם**) הביאו

[את הברייתא לקמן לו:] דהמעיד על השבויה לא ישאנה מפני החשד[יז]. **ורע"א** כתב דלא דמי למתני', דהתם אם נשאת לא תצא (וכדאי' בראשונים יבמות כו. בשם הירושלמי). דהתם בשעה שמעיד אינו בעלה, ויש ע"ז שם עדות. אבל במתני' דהכא תצא מבעלה, דעל עצמו ליכא עדות כלל. וכ"כ **הנוב"י** (ת אה"ע כט) דבמשנה איצטריך לטעם דאין אדם מעיד על עצמו [דאשתו כגופו], דאי משום החשש דשמא עיניו נתן בה לא היינו אוסרים את אשתו עליו [וכמו היכא דנשא בדיעבד].

תכא) **שם. רע"א** (במשניות) דן האם בעל ישראל נאמן

שלא נטמאת, ונפק"מ דמותרת לכהן אחרי שתתאלמן. האם אמרי' דל"ש עדות על אשתו [דכגופו], או דלדידיה ליכא נפק"מ בזה[יח]. [**והפתח"ת** (ז ד) כתב דעפ"ז מיושב קו' הנוב"י, דנפק"מ בסברת אשתו כגופו, דאינו נאמן אף לכהן אחר].

תכב) **משעה שנכנסו עכו"ם לירושלים.** **האחרונים** הק'

וכי לא היה מחבואה בירושלים [ומבואר (בע"א)

יד. **והיש"ש** (ב נא) תי' דהברייתא איירי בהגיעו לעונת נדרים דיש להם שכל להעיד. והרמב"ם בלא הגיע לעונת נדרים, ומהני ע"י מסל"ת.

טו. ולכאורה התם גדר הדבר דלא הוה מקום סתירה. [ויל"ד האם כוונתו דאף דין טומאה בשבויה שייך להכרעת רה"י בטומאה. או דלא גזרו בשבויה אלא ע"י יחוד ו'סתירה'].

טז. ומ"מ בבנה ובתה לא חששו לזה [ויש לחלק בכמה אופנים].

יז. אבל היכא דהוציא מעות ופדאה אמרי' דלא היה פודה אא"כ ידע ודאי.

יח. והביא **דהרע"ב** כתב במשנה בכהן, ואילו **רש"י** כתב כן רק בגמ', דמש"ה ייחד לה בית. אבל מדין המשנה אין ראיה שהיה כהן.

דמחבואה מצלת]. והמצפ"א תי' דכיון דכתיב (איכה ה יא) נשים בציון עינו, א"כ ל"ש ס"ס [של הרא"ש] שמא לא נטמאו.

תכג) **אין אדם מעיד על עצמו.** [ובפשוטו משמע דהאשה עצמה אסורה לאכול בתרומה[ט], ואף שהיא טוענת שיודעת ברי]. **רע"א** הק' האיך נאסור עליהם, כיון דב' בעלי הדברים [הוא והיא] טוענים ברי, ואפי' בתרי ותרי ונשאת לעדיה אין מוציאין מידם (כדאי' לעיל כב:), וכ"ש שבויה דרבנן. [וכה"ק **הרש"ש**, וכתב ויש לחלק].

והאחרונים הביאו שדעת **תוס'** (כב:) דהיכא דכלפי בי"ד יש הכרעת איסור ל"מ טענת ברי, ודוקא במקום ספק, וה"נ דין שבויה הוכרע לאיסור [מדרבנן][כ]. אבל דעת **הרשב"א** (הו' שם) דאין מפרישים אותם אף במקום שהוכרע ע"פ חזקה[כא], כיון שטוענים ברי. וה"נ מ"ש[כב].

והאו"ש (גירושין יב ז) כת' דמ"מ מפרישים אותם, כיון דהולדות פסולים לכהונה.

והאחרונים (משנת ר"א כא) תי' דגדר אסור שבויה נחשב ודאי. וכלפי הבי"ד אין ספק כלל.

והגרנ"ט (לו) תי' דבאיסור כהונה דרשי' 'וקדשתו', דמחוייבים להפרישו בע"כ. [וכתי' הגמ' (יבמות פח:) דאיסור כהונה שאני[כג]. וחוב עלינו לקדשו ושלא להניח לו לעבור על דברי תורה[כד].

ורע"א (שו"ת ק פה) תי' דהכא חיישינן שמא הוא אינו יודע בעצמו אלא סומך עליה. ול"מ שטוען עכשיו ברי להיות מותר בה. ושאני התם שהעיד מעיקרא, ואח"כ נשאת לא' מעדיה. דהוא כבר ברי.

תכד) **ואעפ"כ ייחד לה בית בחצירו.** ומבואר דבאותו בית אסור, אף ע"י שמירה. [ודוקא בחצר סמכו על שמירה זו]. ויל"ד האם משום דבדבר קבוע דחיישינן לשעה קלה דלאו אדעתייהו. או לשעה שבני הבית יושנים.

תכה) **וכשהיא יוצאת וכו' בראש בניה. הרמב"ן ורשב"א** כת' דמותרת להתייחד בפני בניה, שבושה בפניהם. אע"פ שאינם נאמנים להעיד שמותרת, היינו משום דאם נאסרת ע"י שבאי אתי לשקורי מפני ששייך בבושתה ופגמה.

היש"ש (נג) כתב דאע"ג דאין איסור יחוד בחצר[כה], ובפרט בשעה קלה. חומרא ופרישות עביד שלא להתייחד בחצר.

תכו) **רש"י ד"ה בגרושה.** כהן שגירש. [אבל בישראל הוה רק איסור יחוד דפנויה, כ"כ **הריטב"א**]. אבל **הרמב"ם** (איסו"ב כא כז) סתם מי שגירש לא תדור עמו בחצר, [ואף ישראל], וכהן לא תדור עמו במבוי. [**וה"ה** כתב דגרס כן בגמ']. [וכ"כ **השיטמ"ק** בשם ליקוטי **גאונים** דה"ה ישראל]. **והרמ"ך** השיג דאם לא נשאת בישראל אינה אסורה עליו[כו].

והר"ן הביא איכא מ"ד דבנשאת לאחר ונתגרשה או נתאלמנה, דדינה כאשת כהן. והביא בשם **ר"י**

יט. דר' דוסא (לקמן לו:) פליג [על המשניות דסוגיין], וס"ל דשבויה אוכלת בתרומה. ומשמע דת"ק ס"ל דאינה אוכלת, ולא רק שאין מאכילין אותה. [ולכאורה תלי בתי' האחרונים, ע' בסמוך].

והדרך אמונה (תרומות ו יא ביאוה"ה) נסתפק האם מותר לה לעצמה בצינעא, כיון שיודעת בעצמה. וע' פתח"ת (קכז ז).

כ. וכדאי' (לעיל יג:) דרוב עכו"ם פרוצים. [ועכ"פ מדרבנן נחשב דיש הכרעת רוב שנטמאה, כל זמן דליכא עדים].

כא. ולכאורה ה"ה היכא דהוכרע ע"פ רוב, וכגון בסוגיין.

כב. **ורע"א** דימה כל ספק לדין תרי ותרי, אבל יש **אחרונים** (הו' לעיל שם) דטענת ברי מהני רק בתרי ותרי. אבל בספק בעלמא לא נחשב שנתעורר ספק.

כג. [אך יל"ד דהרא"ש (לעיל ט. א יח) איירי לפסול את האשה לכהונה, ודן מצד טענת ברי. ובגמ' (יבמות פח:) איירי דוקא בתרי ותרי].

כד. **והקובה"ע** (כא יז) ביאר סברת הגמ' (שם) דבכל התורה האיסור הפרשה בעלמא תולדה מהאיסור שלו, וכיון דטוען ברי לי אי"צ להפרישו. אבל גבי איסור כהונה נתחדש חיוב על בי"ד לקדש אותו, ומ"מ גבי בי"ד אינו נאמן. [והביא דוגמא לדבר, דרמי על האדון להפריש את העבד ממלאכה, שהוא מצווה על שביתתו].

ועד"ז כת' **השערי חיים** (מב) דנתחדש שמוטל על הבי"ד לשמור ולדאוג שיתקיים קדושת הכהונה. ומש"ה הוה ספק של הבי"ד, ול"מ טענת ברי דידהו. אך בהג' (שם) העיר דתלי בב' לשונות בגמ' שם, ולאידך תי' אין חילוק בין איסורי כהונה לשאר מילי. [והדר קו' בשבויה].

כה. דמותר לגור עם פנויה או אלמנה בב' בתים בחצר א'. ורק ת"ח החמירו משום חשד, ואסור לגור עם אלמנה בחצר (אה"ע כב יז).

כו. **וההפלאה** כתב דה**רמב"ם** לשיטתו (אישות א ד) דפנויה אסורה בלאו דלא תהיה קדישה.

דקי"ל (קידושין עח.) דבעל ולא קידש לא לקי, ולכן לא חמיר, ומותר במבוי. והר"ן כת' דבחצר ודאי אסור. אבל **הריטב"א** כת' דמותרת אף בחצר.

דף כח.

תכז) **תוד"ה ואם.** דכיון דפנויה היא קיל ליה[א], אבל אם נשאת אי"צ להרחיק אלא כדי שכונה דהיינו ג' בתים וכו'. מבואר דשכונה קטנה ממבוי. אמנם הר"ן כתב דמשמע דשכונה גדולה ממבוי, דבסיפא איתא כפר קטן הוה כשכונה[ב]. וכ"כ **הרא"ש**. והמפרשים דנו בדעת **רש"י**.

תכח) **היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה כו'. הריטב"א** כת' דנקט לישנא יתירה, דהיא נדחית אפי' ללכת רחוק. והוא אינו נדחה אפי' למקום קרוב.

תכט) **ת"ר לוה הימנה וכו'. פרש"י** בכהן שגירש.

והר"ן כתב דאפשר דהוה כחצר דאסור בישראל. א"נ יש כאן בי"ד, וכשיש אחרים הקילו לר' זכריה. אבל כת' לחלק כיון דמדברים וטוענים זה עם זה גרע. **והרמב"ם וטור** סתמו כל גרושה. [ע' בפוסקים].

להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן

תל) **להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן.** מבואר דהוה קולא בדרבנן[ג]. ובגמ' (בע"ב) מבואר דקטן שנתגדל אינו נאמן להעיד מדין עד א' באיסורין. דבדאורייתא ל"מ [אלא דתחומין דרבנן].

והתוס' רי"ד כתב דקמ"ל דלא בעי תחילתו בכשרות[ד]. דהקילו בדרבנן[ה]. וכ"כ **הריטב"א**. וכ"מ **ברמב"ם** (עדות יד ג).

והמחנ"א (עדות טו) הביא מסוגיין דכל עדות לענין דרבנן אין חסרון תחילת בפסול, וכן עד א' לפטור משבועת היסת מהני אף קרוב ונתרחק. כיון דשבועת היסת מדבריהם לא בעי תחילתו בכשרות.

ועוד כת' **השיטמו"ק** (בשם שיטה ישנה, ד"ה כיון דרוב נשים) [דהקילו] דלא חיישינן שישקר מדעת אלא שיטעה במחשבתו, דבקטנו לא דק. [ובזה לא מהני הא דהוה מילתא דעבידי לאיגלויי]. וכן מבואר בגמ' (בע"ב) סברא דלא דייק.

והקוב"ש (עז) הביא **דבשו"ת מהר"ח או"ז** (צא) כת' דאין חסרון תחילתו בפסלות בעד א' בעדות אשה[ו], כיון דאי"צ תורת עדות. וא"כ ה"ה עד א' באיסורין[ז] לא שייך חסרון תחילתו בפסול. וע"כ דכל הנידון בסוגיין משום חשש בדדמי.

תוס' (לעיל כא:) כתבו דדיינים המכירים חתימת העדים אי"צ להעיד בפניהם, אף באופן שראוה בלילה, דל"ש לדון מצד ראיית הדיין. **והבעה"מ** (ח: בדה"ר) הוסיף דכל הכרה במשמע, אפי' ע"פ ראייה כשהיו קרובים, כדאמרי' הכא דנאמנין להעיד על מה שראו בקוטנן. [דבקיום שטרות הקילו דאפי' תחילתו בפסול מהני]. אבל **המלחמות** חלק דהעדות הזו בשעה שהם מעידים בפניהם מתקיימת, במה שיודע שאינו שטר מזוייף. ולא איכפת לן מתי ראה החתימה. ולכן מהני להעיד בגודלן, אף דבשעת ראייה היו פסולין להעיד[ח].

א. **והרמ"ך** (שם) כתב הטעם דבעלה משמרה. ועוד כתב **השיטמ"ק** (כז: בשם ליק' הגאונים) דהחמירו בכהן משום מעלה בכהונה.

ב. **והרמב"ם** (שם) גרס כמבוי.

ג. ויל"ד האם הקילו בכל דרבנן, או רק באלו שהוזכרו [והמחנ"א (ע' בסמוך) למד לשבועת היסת]. [ויל"ד עוד בעיקרו דאורי' וכדו']. [illegible]

ד. **ורשב"ם** (ב"ב קכח.) דרש מדכתיב והוא עד, דבעינן שיהא עד מתחילתו. וילפי' דתחילתו בפסול ל"מ [דאינו עד בשעת ראיה]. אבל **הראב"ד** (ב"ב מג.) כת' דאם היה נוגע [ובע"ד] בשעת ראיית עדות, אין חסרון תחילתו בפסול. דמשעה שהיה עליו שם עד היה בכשרות. דהחסרון תחילתו בפסול משום שחל על העד שם פסלות [ואוסר את העד אף כשהוכשר, דומיה דעדות שבטלה מקצתה. וכמ"ש **הראב"ד** (מכות ו. בראש"ש שם, וברשב"א ב"ב מג.) דבבע"ד ל"ש עדות שבטלה מקצתה, כיון דאינו עד]. **והקוב"ש** (ב"ב תכא) כתב דע"כ לא דרש כמו הרשב"ם.

ה. אבל **האחרונים** העירו דקטן אינו עד כלל, א"ב [לסברת הראב"ד הנ"ל] ל"ש גדר תחילתו בפסלות.

ו. והביא **דבשו"ת זכרון יהודה** (לר' יהודה בהרא"ש, צב) סבר דיש חסרון תחילתו בפסול. [אבל ל"מ בפליג לענין איסורין].

ז. ע' **רמב"ן** (לעיל כה:) דמבואר דעד א' באיסורין אינו תורת עדות אלא בירור.

ח. ויל"ד האם כוונתו דאין קולא בקיום שטרות דרבנן [אלא משום בדדמי]. או דמדרבנן זהו גדר העדות.

תלא) **זה כת"י של אבא וכו'. פרש"י** אע"פ שמת בעודו קטן. [ע' הפלאה].

תלב) **תוד"ה אלו.** וי"ל דהתם טעמא משום דבדיקת חמץ בידו וכו'. מבואר בתוס' דהיכא דבידו לא בעי עד כשר. [ואף קטן נאמן מדאורייתא היכא דבידו, אף בדבר דאיתחזק איסורא]. וע"כ דלא **כמהרי"ק** (עב, הו' בשש ו ו) דהטעם דעד א' דבידו מהני, דהא דהוה בידו מהני לסלק את חזקת האיסור, ועי"ז מהני מדין עד א' באיסורין.

תלג) **בא"ד אבל קשה דהיכא דבידו אפי' בדאורייתא אשה מהימנא.** משמע דאשה אינה נאמנת באיסורין, ודוקא משום דהוה בידה. [וכ"מ **בתוס'** (עירובין נט.) ובעלי התוס' בכ"מ, ע' גר"א יו"ד קכז לב]. **והרשב"א וריטב"א** (לקמן עב., ומאירי פסחים ד:) הביאו כן בשם **י"מ.** והראשונים דחו דכל עד א' נאמן באיסורין ילפי' מהא דאשה נאמנת ע"י עצמה[ט].

[ומשמע בתוס' דקטן אינו נאמן בדאורייתא אף היכא דבידו (וכן דייק **הגר"א** יו"ד קכ לו). וכ"פ **התה"ד** (רנז, והו' **בשו"ע** קכ יד) דאינו נאמן שטבל כלי, כיון דטבילת כלים דאורייתא. וכן אינו נאמן על השחיטה אא"כ גדול עע"ג. וע' בראשונים (סוכה מב:). אבל **הגר"א** (קכז לב) כת' דקטן נאמן בדבר שבידו].

והשיטמ"ק בשם **שיטה ישנה** הק' אמאי אינו נאמן על בית הפרס משום דבידו לנפח. ותי' דשמא קטן לא ידע לנפח. א"נ דוקא בשב ואל תעשה נאמן בדבר שהוא בידו, אבל לא להאכיל תרומה ע"פ.

תלד) **בא"ד וכניקור וכו'.** מבואר בתוס' דניקור נחשב איתחזק איסורא, ובידה[י]. וכ"פ **הרמ"א** (קכז ג). **והט"ז** (שם ו) חלק דלא איתחזק איסורא, דהגיד וחלב אסורין, והשאר מותר והוה בירור בעלמא. (וע' ש"ך נה"כ וש"ש ו ה).

תלה) **תוד"ה והוא.** דבתרומה סגי בא' וכו'. **והריטב"א ור"ן** (ושא"ר) כת' דכן תחומין ובית הפרס עד א' נאמן, והקילו דאף קטן שהגדיל. אבל **תוס'** (עירובין נט. בקו' ובתי' הא') הביאו מסוגיין דבעי ב' עדים לקבוע מדידת התחומין, דהא גדול עמהם קאי אבולה. [ותוס' בתי' הב' כת' כתוס' כאן]. **ורע"א** תמה דכיון דיש אחר עמו, יהני כדין עד א' באיסורין, אפי' בדאורייתא.

ומשמע **בתוס'** דסגי עד א' בתרומה, כדין עד א' באיסורין. אבל **התוס' רי"ד** (בע"ב) כת' דבעי עד כשר, ול"מ אשה ועבד.

תלו) **בא"ד כיון דאין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין.** אבל **הר"ן** כתב דלמסקנא קאי כר' יהודה דמעלין מתרומה ליוחסין. **ובחי' אנשי שם** (בשם מהר"ם) הק' דמ"מ קאי בתרומה דרבנן, ואין מעלין ממנו ליוחסין. [וכעי"ז הק' **רע"א**].

והרא"ש והר"ן כת' דיוצאת בהינומא בעי עד א' עמו. וכ"כ **הריב"ש** (קפג). אבל **הב"ח וסמ"ע** (לה יא) דייקו מסתימת **הרמב"ם** (אישות טז כה) דאי"צ גדול עמו. וכ"כ ה"ה (שם), אבל **הכס"מ** נקט דכוונת הרמב"ם כשיש גדול עמו. **והתומים** (שם ד) נקט דדעת הרמב"ם דבהינומא מהני ב' קטנים שגדלו, ול"צ גדול מתחילה עמו.

תלז) **וצריכא דאי אשמעינן אביו דשכיח גביה וכו'.** **הרא"ש** כתב דדוקא ג' אלו, אבל אינו נאמן להעיד על אחר. אבל **הרא"ה** (בשיטמ"ק) **והריטב"א** ס"ל דה"ה אחר, ונקט מילתא דשכיחא.

והראשונים הביאו דמבואר כאן דמהני שעדי הקיום קרובים לעדי השטר. והאריכו לדון דה"ה דייני קיום[יא]. ע' מרדכי ריטב"א ור"ן.

ועוד נח' **הראשונים** האם מהני קרובים למלוה וללוה לקיים את השטר. **דהמרדכי** (והג' אשר"י) הביאו בשם

ט. וכ"כ **רבינו דוד** (פסחים ד:) דאשה נאמנת באיסורין, דבאיסורין לא בעי עדות ואיש ואשה שווים דאף היא מצווה על הדבר כאיש. ועדות דעד א' נאמן אף אשה נאמנת.

י. וכ"כ **הריטב"א ור"ן** (גיטין ב:), אבל **התוס' הרא"ש** (שם) כתב דלא נחשב בידו, דאם הוא גיד אין בידו לתקן. וכן **רש"י** (שם) משמע דלא איתחזק איסורא. [ונח' בגדר איסור תערובת גיד. האם נחשב חזקת איסור מחמת התערובת. או כמו חתיכה עומד לעצמו].

יא. והביאו בשם **הרז"ה** הטעם דבעדות קיום לא בעי יכול להזימה. והדין קרובים משום חסרון דיכול להזימה [עי"ש]. אבל **שא"ר** כת' דהטעם דקיום הוה מילתא אחריתי.

ר' **דוד ב"ר קלונימוס** דקרוב הוה 'פסול', ובקיום מהני אפי' תחילתו בפסול, וק"ו דקרובים כשרים. **וה"ר שמואל בר"ב** חלק דלא שבקת חיי, ולא דמי לקטן דאתי לכלל עדות. [וע"ע רשב"א גיטין ה: ושו"ת מיוחסות קיב].

קיום שטרות דרבנן

תלח) **תוד"ה קיום.** א"כ כל אדם שירצה יזייף וכו'.

ותוס' בסו"ד כת' דמוכח (גיטין ג.) דמדאורייתא בכל שטר לא חיישינן שמזייף. [ולא תי' אמאי לא חיישינן[יב]]. **ותוס'** (לקמן צב:) כת' ואל תתמה א"כ לא שבקת חיי לכל בריה[יג] וכו' דעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבי"ד [וכלשון הגמ' גיטין שם]. ואפי' גזלן מוחזק[יד] שהוציא שטר וכו' מירתת לכתוב שטר מזוייף פן יכירו בי"ד זיופו וכו'. וכן **רש"י** (גיטין ג.) כת' הטעם דלא חציף איניש לזיופי. **והאחרונים** ביארו דהטעם דלא חציף לחוד ל"מ להוציא ממון, אלא דעי"ז נחשב 'שטר', וכמי שנחקרה עדותן בבי"ד.

ובגמ' (גיטין ג.) איתא דקיום שטרות דרבנן, כדר"ל דעדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבי"ד. **והריטב"א** (שם) הק' דר"ל (לעיל יח:) איירי בשטר מקויים, דאינו נאמן לומר מבודים. אבל בשטר שאינו מקויים יש לחוש שמא מזוייף הוא. והביא לתרץ דקי"ל לגמ' דר"ל קאי בתרוייהו, בין בשטר מקויים ובין אינו מקויים. [וכתב דאינו מחוור].

ועוד תי' בשם **רבו** דהא דאינם נאמנים לומר מבודים, דנחקרה עדותם, אלמא אלימא מילתא דשטרא ואין לחוש שחתמו שקר. וילפי' מינה דלא בעינן קיום מדאורייתא. ומהני טעמא דאלימא מלתא דשטרא, וכל אדם נזהר שלא לעשות שקר בשטר ואין חשש מזוייף. [וכתב דבדין היה להביא משנתינו דמוכח דקיום שטרות דרבנן, אלא בדר"ל שמעינן טעמא].

והנתיבות (מו ה) כתב דעיקר הטעם מדאורייתא משום מילתא דעבידי לאגלויי, כיון שיודעים מי העדים [אפי' מתו]. אבל מי שהביא שטר או גט ואינו יודע מאיזה מקום הגיעו העדים אינו שטר או גט כלל. וכ"כ הפנ"י ויעב"ץ.

שטר כתב ידו – **הטור** (חו"מ סט ט, ע"פ סה"ת יג א ג) הביא **דרב שרירא גאון** כתב דשטר כתב ידו [בלא עדים] צריך קיום מדאורייתא, ול"מ ע"י השוואת חתימות לב' שטרות וכו' [כדלעיל כ.]. **והסה"ת וטור** חלקו דאין לחלק. **והש"ך** (סט יב) ביאר דסברת הטור דבהשואת חתימות לא מוזכר דהוה משום קיום שטרות דרבנן[טו]. אבל הטור מודה דבמה שהקילו משום קיום שטרות דרבנן כגון להעיד על מה שראו בקוטנן, ל"מ בשטר כת"י[טז]. ועפ"ז כתב **הש"ך** (מו י) דאין מקיימין כת"י אלא בפניו, דהשטר כת"י צריך קיום מדאורייתא, דלא שייך בזה כמי שנחקרה עדותן בבי"ד.

אבל **הקצות** (מו ה) חלק דאף שטר כתב ידו ל"צ קיום מה"ת. דכיון דלא חציף לא חיישינן דמזוייף, ולא תליא בדין נחקרה[יז]. **ורע"א** (בשו"ע סט שם) ציין דכ"מ **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות כב) דאף בשטר כת"י קיום שטרות דרבנן.

יב. **והפנ"י** כתב דאם יוציאו שטר מזוייף, יכול לזייף שובר כנגדו. [דכיון דחבירו חציף וזייף, הוא חציף כנגדו].
[ומשמע דאף מותר לזייף שטר כה"ג, דאל"כ לא שבקת חיי לישרים. וצ"ע מ"ש מהא דאי' (שבועות לא.) דאסור לטעון יותר ממה שחייבים לו, דכתיב מדבר שקר תרחק. וצ"ל דכתיב עם עקש תתפל (שמואל ב כב כז, ע' ב"ב קכג.)].

יג. **והאבן האזל** (עבדים ו ז) כתב דכל שטר לפנינו מוחזק בחזקת כשרות, דכל יחיד מחזיקים דאינו זייפן. וקו' התוס' דמ"מ ידעינן שבעולם יש הרבה זייפנים, ויבואו להפסיד.

יד. אמנם מבואר (לקמן לו:) במי שטורח לזייף שטרות, לא מגבינן בשטר שיוצא מתח"י.

טו. **והקצות** (מו ח) הביא דה**מרדכי** בשם **ר"ת** מבואר להדיא דהשואת חתימות הוה קיום גרוע. והקצות כתב דהוה כסימנים, דלא מהני להוציא ממון. אא"כ מכיר בטביעות עין. [**והט"ז** (סט) הוכיח דאפי' באיסורין מהני השואת חתימות [עי"ש]. והקצות דחה דלענין איסורין סגי בסימנים].

טז. [**והש"ך** הביא דכ"כ **הסמ"ע** (לה ט) דל"מ להעיד על מה שראה בקוטנו בשטר כת"י, דכת"י כמאן דליתא, והוה כמי שמעיד עליו. וכתיב לא ימותו אבות על בנים. **והקצות** חלק דהתם הם הבעלי החוב]. [ועוד ציין **רע"א** לדברי **הסמ"ע** (קבא יד) דמבואר דשטר כת"י צריך קיום דאור', ועי"ש רע"א].

יז. שהרי לדעת הרמב"ם ל"מ נחקרה מדאורייתא (ע' לעיל כ:). ואפי' הכי לא חששו שמזוייף. ועוד הק' דאי משום נחקרה לא שבקת חיי לכל בריי', ודרכיה דרכי נועם. וע"כ דעיקר הטעם משום דלא חציף לזיופי.

תלט) **בא"ד והכא אור"י דאיכא למימר כגון שלווה מודה שכתבו וכו'.** [אבל כשטוען מזוייף צריך קיום ע"י גדולים]. וכ"ד **רבינו אביגדור** (הו' במרדכי קידושין תקסט, ואו"ז א תשמה) דכשהבע"ד טוען בטענת ברי שהשטר מזוייף צריך קיום מדאורייתא[יח]. וכן כשעדי השטר אומרים שהוא מזוייף צריך קיום. **והאור זרוע** ובשו"ת **מהרי"ק** (עד) האריכו לחלוק[יט]. וכ"מ **בתוס'** (לקמן צב:) דאף כשטוען ברי צריך קיום רק מדרבנן.

והש"ך (מו ט) הביא דבסוגיין משמע בסתמא דבכל אופן קיום שטרות דרבנן, ומהני להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן.

תמ) **בא"ד וקסבר האי תנא דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, והאי קיום הוי ודאי מדרבנן.** בפשוטו סברת מ"ד צריך לקיימו משום דיש לו מיגו דמזויף. וצ"ב א"כ כיון דמדאורייתא נאמן בטענת מזויף, א"כ עדיין יש לו מיגו, ויהא נאמן בטענת פרוע. ובפועל צריך לקיים כדי לסלק המיגו [ואי"צ 'תקנת קיום']. ואילו בתוס' מבואר דלמ"ד צריך לקיימו 'תקנו' שאף בטענת פרוע צריך קיום[כ]. [**ותוס'** (לעי' יט.) הביאו בשם **רשב"ם** דסברת מ"ד אי"צ לקימו משום דכשאינו טוען מזוייף לא תקנו קיום (ע' מש"כ שם הטעם בזה), ומבואר דאף מ"ד צריך לקיימו מודה בעיקר הסברא. אלא דס"ל דאף כה"ג תקנו קיום].

אבל **הש"ך** (חו"מ עה מב) כתב דהיכא דעד א' מקיים את השטר, אינו נאמן בפרוע מיגו דמזוייף. כיון דיש עד א' המחייב שבועה דאורייתא [וע"ד הא דאמרי' בנסכא דר' אבא (ב"ב לד.) דהעד מחייב שבועה, ועי"ז ל"מ מיגו]. **והאחרונים** הק' דבסוגיין איירי שיש גדול עמו [שמקיים את השטר], ואפי' הכי מבואר בתוס' דאינו נאמן בפרוע מיגו דמזוייף [אלא משום קיום הקטן שנתגדל]. [**והפוסקים** (שם) **וההפלאה** (כאן) דנו נפק"מ בכמה אופנים].

קיום שטרות דרבנן – ודעת **הרמב"ם** (עדות ג ד, ע' מש"כ לעיל כ:) דעדות בשטר מהני רק מדרבנן. **והרמב"ן** (סה"מ שרש ב) הק' דמבואר בסוגיין [וכמה מקומות] דקיום שטרות דרבנן. [**והכס"מ** (עדות שם) נשאר בצ"ע. וע' לעיל בשם הקצות]. **והשיטמ"ק** (לעי' כא: בשם הרב המעילי) יישב דלרמב"ם כוונת הגמ' דמדאורייתא אף קיום ל"מ, ורבנן תקנו דיהני עדות בשטר ע"י קיום. והם תקנו שיהני אף כה"ג[כא]. [ודעת כמה **אחרונים** דשטר קנין מהני מדאורי' לראיה, ע' מה שהו' לעיל כ:].

תמא) **כיון דרוב נשים בתולות נשאות גלוי מילתא בעלמא הוא.** **והראשונים** הק' דאין הולכים בממון אחר הרוב.

[והגמ' (לעיל טז.) מק' דרוב נשים בתולות נשאות, ויהא לה מאתים. **ותוס'** **והמלחמות** (שם) הקו' לרב דס"ל דהולכים בממון אחר הרוב. **והאור זרוע** (ב"ק ריז) הק' דלפ"ז סתם משנה (כאן) כרב. ולשמואל ל"מ עדות זו. אבל **התו"י** ובעה"מ (שם) כת' דקו' הגמ' (שם) אף לשמואל, דרוב וחזקה מהני להוציא ממון לכו"ע[כב]. ועפ"ז י"ל דכוונת הגמ' כאן בצירוף חזקת בתולה].

והר"ן כתב דכיון דיש רוב והוא דבר פרסום, הוה גלויי מילתא בעלמא. ועוד תי' **האחרונים** ע"פ

יח. וכתב דהא דאיתא בכל הש"ס דקיום שטרות דרבנן היינו כשאינו טוען מזוייף [אלא דטענינן וכו']. [ויל"ד האם ר"י הק' דאף בזה חיישינן שמזוייף מדאורייתא אף בלא 'טענה'. או דדעת ר"י דלא טענינן מזוייף כלל, אא"כ טוען ברי. וע' תוס' לקמן צב: וכ"מ].

יט. והביא דברי **ר"ח** (גיטין ג.) דמדאורייתא השטר בחזקתו, והטוען בו עליו להביא ראיה, מידי דהוה אעדים בעלמא. דכל ישראל כשרים בו. **והר"ח** הוסיף דעד א' נאמן בו. [ומשמע דמדאורייתא בעי קיום ע"י ע"א. וצ"ב כיון דהוחזק הוה כעדים, ואי"צ קיום כלל. ואפשר דבעי עד להחזיק להחשיבו 'שטר', שלא נאמר שזייפו עכו"ם. וסגי בע"א, כמו ע"א שמעיד שהעדים ישראלים ולא עכו"ם. ויל"ד בזה].

עכ"פ לדברי ר"ח יש ליישב לדעת ר' אביגדור דבסוגיין אף אי קיום שטרות דאורייתא מהני ע"י עד א' עמו, וסגי בעד א' מדאורייתא. [אמנם בגמ' מבואר הטעם דקיום שטרות דרבנן. וצ"ע].

כ. ואפשר דל"מ מיגו נגד חזקת השטר. [ויל"פ דתקנו שיהא נאמן במיגו. או דנחשב שטוען מזוייף מדיני כח הטענה. או דכל שטר שאינו מקויים הוה כחספא בעלמא. וע' מש"כ לעיל יט.].

כא. והביא דלשון **הרמב"ם** (עדות ו א) ד'כבר ביארנו' דקיום שטרות דרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוין [ועפ"ז הביא גדרי עדות לקיום]. ומשמע דכיון דכל גדרי שטרות דרבנן, ומש"ה הקילו בעדות כל שהוא בקיום. **והלח"מ ומשנ"ל** (שם) נתקשו בלשונו דאדרבה כיון דשטרות דרבנן, ומדאורייתא ל"מ כלל, ראוי להחמיר.

כב. ובפשוטו דעת **תוס'** דרוב וחזקה ל"מ להוציא ממון (ע' לקמן כט.). אבל **המלחמות** (שם) כת' דאין שם חזקה.

מש"כ **המחנ"א** (עדות יח) דע"א מהני להוציא ממון כשיש רוב. **והרמב"ם** (עדות יד ג) כתב דנאמן משום דרוב נשים בתולות נשאות וכתובה דרבנן [משמע דכיון דכל החיוב דרבנן, הקילו לסמוך על עדות קטן שהגדיל].

ובגמ' (לעיל טז:) אי' דרוב בתולות יש להם קול, וזו דאין לה קול איתרע [הרוב דבתולות נשאות]. **ותוס'** (שם) הק' א"כ האיך הקילו הכא ע"פ עדים דראו בקטנותם [הא איתרע רוב דבתולות נשאות]. ותוס' תי' דמ"מ עדיף רוב נשים בתולות נשאות, ולא איתרע כל כך, ומש"ה מהני מה שראו בקטנותם.

ותוס' העלו צד דעדות הקטן מהני להחשב שיש קול. אך תוס' דחו דהגמ' (שם) דוחה דכי אתו עדים סהדי שקרי, ולא אמרי' דחשבינן את העדים כמו קול.

תמב) **תוד"ה ודלמא.** וי"ל דלא שכיחא כולי האי שישאל תרומה לאחר ישתחרר וכו' כי ירא וכו'. **והרמב"ן** כתב דלא חיישינן כיון דהמשחרר עבד עובר בעשה. ויוצא בשן ועין לא שכיחא. ועוד דאית ליה קלא. ולא חיישינן שיקח תרומה אבית הגרנות דעון מיתה, אבל ליוחסין חששו.

דף כח:

תמג) **במקומו של ר' יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין.** מבואר דהמח' אי חולקין תרומה לעבד תליא בהא דמעלין ליוחסין. **והגר"א** (ג א) כת' דלפ"ז יש סתם משנה דמעלין מתרומה ליוחסין. ועפ"ז נקט דהרמב"ם פסק כר' יהודה דמעלין. (וע"ע **חזו"א** ב א). אבל **הר"ן** (הו' לעיל כה.) נקט דהרמב"ם פסק דאין מעלין מתרומה ליוחסין[א].

והמחנ"א (לרמב"ם איסו"ב כ ד) הק' דהרמב"ם פסק דאין חולקין תרומה לעבד, ואפי' הכי פסק (ע' שם) דאין מעלין מחילוק תרומה בבית הגרנות. וביאר דכוונת הרמב"ם מחילוק גרנות לחוד, כשלא ראינו אותו אוכל. דשמא לקח ומכר לאחרים [ע' תוס' כה.].

תמד) **העלו עבד לכהונה ע"פ וכו'.** [שראה שאוכל כעבד, והעיד להתיר לאכול בתורת כהן[ב]. ומאכיל אשתו[ג] ובניו, וכן אחר שנשתחרר[ד]].

תמה) **השתא ומה בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה וכו'. תוס'** (בב"מ) כתבו דוקא במידי דאכילה, דגנאי הוא. ועפ"ז כתבו **תוס'** (חולין ה:) דהכא אתי לידי אכילה, שמאכיל בת ישראל שנשאת לו בתרומה[ה]. והביאו דברוב ספרים (כאן) לא גרסי' לה. דדוקא היכא דהצדיק עצמו אוכל איסור. [וכ"כ **תוס'** גיטין ז. **דר"ת** לא גרס כאן]. **והרמב"ן** (חולין ז.) הביא לפרש עוד דהק' רק במקום דהוה תקלה לאחרים, אבל לעצמו אדם אין צדיק בארץ. **והרמב"ן** כתב דדוקא בשוגג הק' כן [אף בלא מידי דאכילה] דהבא לטהר מסייעין אותו. אבל היכא דבא ע"י פשיעה אף צדיקים נכשלים.

תמו) **בית הפרס דרבנן, דאר"י אמר שמואל מנפח אדם וכו'. פרש"י** (סוד"ה טהור) אלמא חששא דרבנן בעלמא הוא. [ומש"ה נאמנים על בית הפרס, אף בלא ניפול]. וכ"כ **הר"ש** (אהלות יח ד) דלא איירי בסוגיין שבודק ע"י ניפוח, אלא מביא ראיה בעלמא שהוא דרבנן מדסמכו ע"י ניפוח ונידש.

ותוס' פי' דבא לטהר, ומעיד דעד כאן בית הפרס ולא יותר. אבל **הר"ן** הביא בשם **הראב"ד** דמעיד דהבית הפרס נטהר ע"י שנידש ונפח. ונאמן דוקא להקל ולא להחמיר. דא"כ כ"ש שיהא נאמן בדאורייתא, ובגמ' מבואר דרק באיסור דרבנן האמינו לו[ו].

א. והחזו"א כתב דלפ"ז יל"פ יוחסין דהכא לדין כהונה ותרומה.

ב. ויל"ד אי חשיב עדות שקר, דהעיד שמוחזק בכהן. או דהעיד רק על המעשה שאכל. ובי"ד החזיקו ע"פ].

ג. [כ"כ **ההפלאה**]. וכן מבואר בדברי **תוס'** (חולין, ע' בסמוך). וצ"ל דהעבד החזיק עצמו כישראל, ועבר ונשא בת ישראל [ומי שבא בחזקת ישראל אין בודקים אחריו, וכמ"ש **תוס'** (לעיל כד.) ע"פ הגמ' יבמות מה.].

ד. [ואף **דתוס'** (בע"א) כת' דלא חיישינן לה. י"ל דמ"מ היה מעשה כן].

ה. וכעי"ז כתב **הריטב"א** דמאכיל את בניו שלא כדין. [ויל"ד אמאי לא נקט שמאכיל את העבד עצמו. וי"ל דבלא"ה אוכל מחמת רבו. ועוי"ל דהעבד ידע ואכל מזיד, ולא נחשב שמכשילו]. [ויש בזה חידוש גדול דזה נחשב תקלת אכילה, כיון דהוה 'מחמתו']].

ו. ומ"מ פסק **הרמ"א** (יו"ד קכז, ע"פ שו"ת רשב"א) דאם קטן חריף ובקי בדבר, מעיד להחמיר, ויש רגליים לדבר, יש לחוש לדבריו.

והרא"ה כתב דאף שהוחזק בטהרה נאמן לאסור, כיון דבית הפרס דרבנן, ולא שורפים תרומה[ז].

תמז) **תוד"ה בית הפרס.** ובית הפרס להכי הוי דרבנן משום דהוה ספק טומאה ברה"ר וכו'. בפשוטו משמע דבית הפרס נחשב ספק גמור, והקילו משום דהוה רה"ר[ח]. אבל **תוס'** (מו"ק ה:) כתבו דהוה חששא בעלמא[ט]. **והר"ש** (אהלות יח ג) חילק דבית הפרס שנחרש הוה חומרא בעלמא, ואף ברה"י. ואילו שדה שאבד בה קבר הוה ספק, וברה"ר הוה דרבנן[י] [משום ספק טומאה ברה"ר[יא]].

תמח) **קסבר תחומין דרבנן.** [וקיל מכל דין עד א' נאמן באיסורין, וע' מש"כ בע"א]. ובמשנה (עירובין נח:) איתא דאף עבד ושפחה נאמנים. [ואילו בשאר עדויות שהוזכרו בסוגיין עבד ונשתחרר אינו נאמן, וכ"ש בעודו עבד[יב]].

תמט) **מ"ט אפוקי ממונא לא מפקינן.** וצ"ב מאי קמ"ל, הא דוקא בהנך עדויות דרבנן הקילו. ואף בדאורייתא ל"מ, כ"ש הוצאת ממון דצריך עדות. ויש שפי' דמ"מ ס"ד דנאמן להחזיק 'מנהג'[יג]. [ועיל"פ דהנך הוה שימוש לשעה קלה, וס"ד דנאמן שאין מקפידים. קמ"ל דחשיב הוצאת ממון].

תנ) **משפחה זו כשירה משפחה זו פסולה וכו'. הר"ן** העמיד במקום שנתערבו פסולים במשפחה, ונאמנים לברר שהוא אינו מתערובת הפסולים. אבל הביא בשם **הראב"ד** דכיון דיש קלא טובא ומפרסמא מילתא נאמן.

הדרן עלך פרק האשה שנתארמלה

ז. אבל לא להקל ע"פ קטן. [ויל"ד א"כ כשמעיד על דאורייתא כ"ש שיהא נאמן לענין לחשוש].

ח. ובספר **הערות** לגריש"א הקשה דדעת **הצל"ח** (ברכות יט:) דכהן אסור ליטמאות [מדאורייתא] לספק טומאה אף ברה"ר [דאף דאחר שנגע הוכרע שטהור, מ"מ יש כאן מעשה מטמא. ואכ"מ], ואילו בבית הפרס יש אופנים שהקילו לכהנים דהוה ספק.

ט. [ומבואר התם דאף על מקום הקבר שנחרש. ועי"ש **האחרונים** שנתקשו בזה].

י. והר"ש ביאר דהחמירו יותר מכל ספק טומאה, כיון דהטומאה ידועה מקומה [וכתוס'].

יא. [ובספר **הערות** כתב דכן כוונת התוס' דהוה גזירה אטו נאבד קבר דהוה ספק טומאה].

יב. **והב"ח** (חו"מ לה) הק' דהטור כתב דבכולן אם היה עבד ונשתחרר, פסול להעיד [כדבסמוך]. ומשמע דקאי אף אתחומין, והא מבואר הכא דאפי' בעודו עבד נאמן.

יג. וי"ל דאילו נהגו לעשות מעמד ומספד ע"י המנהג נחשב 'מוחזק', ועל המערער להביא ראיה. [וצ"ע בסוגיות דשאר חזקת תשמישין איזה ראיה צריך להביא דהוחזק בתשמיש זה. ועוד אפשר דשאני הכא דהוה של רבים].

דף כט.

פרק אלו נערות

א) **רש"י ד"ה שיש להן קנס.** אם אנסה. **האחרונים** הק'

אמאי נקט רש"י דוקא אונס, הא אף במפתה יש קנס. **והפנ"י** כתב דמשום גיורת ומשוחררת דקנסא לעצמה, וא"כ במפותה עשתה מדעתה ומוחלת [כדתנן לקמן מ. ביתומה, וע' בגמ' לקמן לב. ולה.].

ב) **תוד"ה הבא על הנתינה.** משמע דהויא דאורייתא,

דהא בקראי פליגי. **הרש"ש** הק' די"ל דכוונת הגמ' דמדרבנן נחשב אינו יכול לקיימו [וע"ע לקמן בדין אינו ראוי לקיימו מדרבנן].

ג) **בא"ד ומ"מ אין נראה לר"ת פי', דהא מסיק רבא**

(שם עו.) דגירותן אית להו איסור חתנות וכו'. [דכל ז' אומות אסורין אפי' נתגיירו]. אבל **הבעה"מ** (יבמות כד: בדה"ר) הכריע כל"ק דרבא[א] [דנתגיירו מותרין] ע"פ הגמ' (שם עט., הו' בתוס' בסמוך) דדוד גזר עליהם. דכשנתגיירו ליכא איסור חתנות.

והריטב"א חילק דדוקא הדור ראשון שנתגיירו אסורים, כיון דלא מנה הכתוב דורות. אבל בניהם אסורים רק מדרבנן. וכ"כ **הרמב"ן** (יבמות עח: ובמלחמות שם).

ועוד הביא **הרמב"ן** (יבמות שם) בשם **הראב"ד** דמתחילתן לא נתגיירו גירות שלם, וסתמן כתחילתן. ואסורין מדאורייתא עד שיתגיירו שוב.

אבל כשתגיירו שוב מותרין מדאורייתא[ב]. וכ"כ **המאירי** (כאן) דכיון דנתגיירו דרך שקרות לענין חתנות לא הוחזקו כגרים, ואסורים בלאו. ואף שנתחייבו במצוות.

אבל **רש"י** (סנהדרין נא. ומכות יג.) כתב דהבא על נתינה עובר בלא תתחתן. **והפנ"י** ביאר ע"ד הראב"ד (הנ"ל)[ג].

ד) **בא"ד ועוד לפ"ה כיון דעבדות ממש גזר עלייהו[ד],**

שמתוך כך נאסרו לבוא בקהל משום לא יהא קדוש וכו' ומיהו הא י"ל דלאו ממש גזר עלייהו עבדות וכו'. [**ותוס'** נסתפקו בכוונת רש"י דאפשר דאסורין מדאורייתא, ודלא כמ"ש בתחילת דבריהם דהוה דרבנן. וכן **תוס'** (יבמות עט.) נסתפקו בזה 'ומצינו למימר' דלא נאסרו משום לא יהיה קדש וכו', 'ועוד יל"פ' ומסתמא גזר שלא יתחתנו כיון דנראין כעבדים[ה] וכו']. **הפנ"י** הביא מדברי התוס' [בדעת רש"י] דע"י שגזר עליהם עבדות [והקנום להיות עבדים], חל שם עבד מדאורי'. **והקוב"ש** (פ) הק' האיך יש כח להפקר בי"ד להפקיע את יהדות שלהם, אחרי שכבר נתגיירו[ו]. ותי' דגזרו קודם שנתגיירו[ז].

אמנם יל"פ דכוונת התוס' מדרבנן [וכ"נ בדברי

א. וכ"פ **הרמב"ם** (איסו"ב יב כב) דאחר שנתגיירו אסורין רק מדרבנן. [וכ"פ (שם יב א) דבגויותן לוקה משום לא תתחתן. וע' אבנ"מ טז א].

ב. **והראב"ד** כתב דיהושע ודוד גזרו שלא לקבלם כגרים. **והמאירי** כת' דגזרו שאם יתגיירו אסורין [מדרבנן].

ג. וביאר דהתם איירי דרך אישות. ואילו כאן דרך זנות רש"י נקט דאין איסור דאורייתא.

ד. **ורש"י** (יבמות עט.) כת' דדוד קרי להו חוטבי עצים בפנ"ע, הוה עבדים ואינם בכלל ישראל. ועבדים פסולים.

ה. **והתוס' הרא"ש** (יבמות עט.) פי' דדוד גזר עליהם עבדות, ומסתמא גזר עליהם נמי שלא יתחתנו בהם. דאין נכון שיהיו כעבדים ויתחתנו בישראל, ומ"מ דין עבדים המיוחדים לאדוניהם אין להם שיהא בהם לאו דלא יהיה קדש.

ו. [אמנם בגמ' (יבמות יז.) אי' דיש כח לבי"ד ד'עשאום גויים גמורים'. ונח' הראשונים בגדר הזה].

ועוד יש שדנו דעבד נחשב ישראל, אלא דהדין עבדות מונע ממנו מקצת מצוות [**והאחרונים** חקרו בגדר פטור עבד במצוות]. ואף דילפי' עבדי הם דל"ש קנין הגוף בישראל. מ"מ אילו היה קנוי לישראל, היה נפקע ממנו מקצת מצוות. ויש כח לבי"ד להפקיע דין עבדי הם.

ז. **והקוב"ש** הביא דמבואר בזה דשייך הפקר בי"ד בשל עכו"ם, אף דאינם מחוייבים לשמוע לבי"ד. [אמנם לכאורה הפקר בי"ד תליא בשררה, ובי"ד אינם שולטים בממון עכו"ם. אלא דהתם באו בתורת להשתעבד להם, להיות חוטב עציך. וכה"ג תליא בבי"ד ישראל]. **והקוב"ש** הביא דבסו"ד התוס' מבואר עוד דשייך הפקר בי"ד בחלק מזבח [אף דאין בעלים שמצווה לשמוע לדברי הבי"ד].

רע"א], דרבנן החשיבום כעבדים לכל דבר, וממילא מדרבנן נכלל באיסור עבדות. ובזה הק' תוס' דא"כ לא יהא קנס [מחמת התקנה].

ורע"א הק' דאף דגזרו עבדות, מ"מ לא הקילו שלא יתפס קידושין. א"כ אינה בכלל לאו ד'לא תהיה קדשה'[ח].

ה) **בא"ד ונר' לר"ת דנתינה אסורה דאורייתא וכו' ודוד לא גזר עלייהו אלא שעבוד וכו'. והמלחמות** (יבמות עח:, כד: בדה"ר) ביאר דגזרו עליהם להשתמש בהם דעבדים כדי להרחיקן מלבא בקהל. ולא גזרו כל דיני עבדות, אלא שלא ידבקו בישראל.

ו) **בא"ד ואע"ג דקי"ל הפקר בי"ד וכו'**[ט]. [ותוס' הק' אמאי לא הפקירו את שעבוד ממון למזבח. **והמקד"ד** (קדשים לה) הביא דפשיט"ל לתוס' דמהני הפקר בי"ד אף על ממון הקדש].

והמהרש"א ביאר דבשלמא לדעת רש"י כוונת הגמ' דל"ש הפקר על דיני איסורין. **והרש"ש וקרנ"ר** הק' דהכא האיסור הוה מחמת העבדות, ומהני הפקר על השעבוד. [ועד"ז כת' הראשונים יבמות עט:].

והשיטמ"ק ביאר דבשלמא לרש"י דבאו להתירם לבא בקהל, ובזה אמרו חלק מזבח מי יתיר, והוה חצי עבד וחצי בן חורין ואסור בקהל[י]. אבל לתוס' יכולים להפקיע את השעבוד במקצת. והשיטמ"ק הביא דתוס' תי' דלא רצו להפקיע מקצת שעבוד ולהניח מקצת.

ז) **תוד"ה ועל הכותית.** פי' בקו' דקסבר גירי אריות הן[יא] וכו'. ובפשוטו להך מ"ד הוה עכו"ם גמור. אבל **המאירי** כת' דחייבין במצוות, אלא שנשארו באיסור חתנות. וכ"כ **המגיני שלמה.**

ח) **בא"ד ועכו"ם אין לה קנס כדאמרי' (לעיל יא.) וכו'.**

הדברי יחזקאל (כג ה ועוד אחרונים) כת' דתוס' נקטו דכוונת הגמ' (שם) דאין סיבת קנס בעכו"ם[יב]. אבל מבואר **בראש** (קידושין א כג) דכוונת הגמ' דיש סברא לעבב ממון העכו"ם [אף אם יש סיבת קנס], ואין ראיה מהתם.

רע"א הק' כיון דהבא על הכותית [בפרהסיא] קנאים פוגעים בו, א"כ נימא קם ליה בדרבה מיניה, ולא יהא לו קנס. וכתב דכותי י"ל דהוה ספק, דהרבה נתגיירו לש"ש[יג], ולכן אין קנאים פוגעים בו, דשמא גיורת גמורה היא[יד]. וכיון דאנן לא ידעינן אין רשות לקנאי לפגוע בו, ואף אם כלפי שמיא היא נברית[טו].

והקוב"ש (פד) ציין דמבואר **ברש"י** (ב"ק לה.) דספק קים ליה בדרבה מיניה אינו פוטר מתשלום[טז]. **והפרמ"ג** (פתיחה כוללת ח"א א,ב) חקר בזה[יז]. אבל רע"א משמע דדן משום דבפועל אין רשאין לפגוע. וצ"ב הא כלפי שמיא נתחייב מיתה, ומ"ש מחייבי מיתות שוגגין. ומשמע דגדר חיוב מיתה דקנאים פוגעים בו תליא בבפועל.

והדברי יחזקאל (כג) כת' דקנאים פוגעים בו אינו 'חיוב'

ח. ולכאורה מבואר בתוס' דילפי' מהך קרא איסור במי שיש עליו שם עבד, ותפיסת קידושין הוה רק ילפותא.

ט. ותוס' פי' דל"ש הפקר בי"ד אלא לצורך. [ויל"ד האם אין לחכמים כח להפקיר. או דאינו ראוי שיפקירו].

י. ויש 'שם עבד' וקנין איסור מחמת בעלות המזבח. [וצ"ע דאי' (גיטין לח:) דל"ש קנין איסור אצל הקדש].

יא. **והשיטמ"ק** כתב **ברש"י** לשיטתו דקאי לל"ק דרבא, א"כ אחרי שנתגיירו ליכא בהו לאו דלא תתחתן.

יב. בפשוטו משום דלא הקפידה תורה אלא על בתולת ישראל. וגבי עכו"ם לא נתחדש הפרשה. אבל **רע"א** כת' דבעי שתהא אשה בת הויה.

יג. אבל **הדבר"י** (בהשמטות) הק' דבגמ' (מנחות סו:) מבואר דלמ"ד גרי אריות תורמים משל עכו"ם על של כותי. ולא דנים כספק.

יד. וכ"כ **ההפלאה**, ועוד כתב דכיון דמתנהגין במנהג ישראל ל"ש קנאין פוגעין בו. [אף אילו באמת לא חל הגירות].

טו. וביאר **דתוס'** הוכיחו מהגמ' (לעיל יא.), דאף גיורת קטנה אין קנאים פוגעים בו, ואף דע"י מחאה נתברר למפרע דהו' עכו"ם. ואפ"ה אין קנס.

טז. ובפשוטו הוה משום דיש ודאי חיוב וספק פטור. [ע' חי' ר' שמעון ב"ק ל]. **והפרמ"ג** נסתפק דל"ד לשוגגין, דבשוגגין אילו אתרו ביה פטור, הוא הדין שוגג. אבל בספק אי אפשר לו בשום צד חייב מיתה, ומש"ה אפשר דאין פטור מתשלומין. **והקוב"ש** (ב"ב רכג) דן ד'ספק נפשות להקל' הוה פטור בתורת ודאי.

יז. אבל מבואר **במג"א** (רעח) דבמקום ספק קלב"ם הוה ספק ממון.

ועוד הביאו דנח' בזה **בתוס' הרשב"א** משאנץ (לקמן ל:) דהביא בשם **ר"ת** [גבי תחב לו חבירו] דהיכא דהוה ספק האם הוא אנוס [האם היה מחזיר אילו היה יכול], ומחמת הספק אינו חייב מיתה [וחייב ממון]. **והר"ש** חלק והר"ש תמה האיך יתחייב ממון מספק, דהול"ל המוציא מחבירו עליו הראיה. וכ"ב **הר"מ סרקסטה** (בשיטמ"ק ב"ק סא:) דבספק המוציא מחבירו עליו הראיה.

מיתה, אלא דיש רשות להורגו [והביא דכ"מ ברמ"ה סנהד' פב]. ובזה ל"ש קלב"ם, ואינו נפטר מממון[יח].

ט) **בא"ד וא"ת למ"ד וכו' נטמעו בהם וכו' אין הולכין בממון אחר הרוב, ואפי' לרב וכו'[ט] הו"ל קבוע[כ] וכו'.**

ההפלאה הק' דכיון דהספק הוא על הגברא, וכבר הוכרע לשאר דינים דדינו כישראל, ממילא מחוייבין קנס [וכ"כ סברא זה לעיל טו:].

י) **בא"ד וי"ל דכל א' מוקמי' אחזקת אבהתא.**

והקוב"ש (פב) הק' דולד שפחה אינו מתייחס אחרי אביו, והוה כבמעי בהמה. (כדאי' קידו' סח:), א"כ מה מהני חזקת אבות [דרך האב]. וכתב דצ"ל דיש חזקה דזרעו מתייחס אחריו. אבל **החזו"א** (ב כה) נקט דהוה חזקה דאביו לא עבר עבירה[כא] [וע' מש"כ לעיל כו:].

והתוס' הרא"ש הוסיף ואף דעבדים נתערבו בהם, מוקמי' אחזקת אמו. [ולא מסתבר דיש ביניהם מי שאביו ואמו עבדים]. **והש"ש** (ב יט) הביא מדבריו דאמרי' חזקת אבהתיה אף מחמת האם. [וע' מש"כ בזה לעיל כו: ויג:].

אבל **התו"י** (הודפס בהמשך התוס') כתב דעבד הבא על הכותית, הולד ממזר. וכוונתו למש"כ **תוס'** (יבמות טז: ד"ה עכו"ם) דלמ"ד עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, ה"ה איפכא דישראל הבא על עובדת כוכבים הולד ישראל ממזר[כב].

והאחרונים הק' האיך מוציאין ממון ע"פ חזקה זו. **והקוב"ש** (פב) כת' לפרש דמהני רוב וחזקה, וכדעת **התו"י** **והבעה"מ** (לעיל טז.). [וי"ל דתוס' שם פליגי כסברת הרמב"ן דל"ש שם חזקה]. ועדיין קשה קו' התוס' [דיש אופן] דהוה קבוע[כג].

והחת"ס תי' ע"פ יסוד ההפלאה דכבר הוכרע [לשאר מילי] ע"פ חזקה, מהני אף להוציא ממון. [וצ"ב דקו' התוס' דל"מ מה שהוכרע ע"פ רוב, ודלא כסברא זו[כד]].

יא) **בא"ד מחזיר גרושתו משנשאת ונבעלה שלכ"ד.**

המהרש"א ביאר דכוונת תוס' כר' יוסי בן כיפר (יבמות יא:) דחיוב מחזיר גרושתו הוה דוקא כשנשאת ונבעלה[כה] לשני. **והאחרונים** (רע"א, רש"ש) תמהו דדרשי' (קידושין ט:) דבעל עושה בעולה שלא כדרכה[כו]. **והנוב"י** (אה"ע ת קנח) הגיה מחזיר גרושתו **או** נבעלה שלא כדרכה[כז].

והשעה"מ (ג ו) הביא **דהריטב"א** (קידושין שם) כתב דהיינו דוקא במקדש בביאה, ולא כשבא עליה אח"כ (וכ"כ **הבית יעקב**). אבל הק' דבתוס' שם מבואר דלא כן. **ובהג' ראמ"ה** כתב דלענין קנס לא אמרי'

יח. **והאו"ש** (רוצח א יג) כת' דכיון דמצי להציל עצמו בכל טצדקי לא מקרי מחוייב מיתה [ואינו נפטר מממון].

יט. לכאורה כוונת התוס' דתליא בכל מקרה, ואם היא הלכה, יש לה קנס. [וע' לעיל טו. בגדר קבוע בבנ"א].

כ. ויל"ע דהוה קבוע שאינו ניכר, ודעת תוס' [גיטין סד.] דהוה רק מדרבנן. [ויל"ד האם תקנו בממון. וכ"ש הכא דחוטא נשכר].

כא. ומבואר דאף על כותי אמרי' חזקה זו. [ואף דידוע לחכמים דנתערבו בהם, על כל יחיד יש חזקה זו. וצ"ב. ועוד יל"ד דאחרי כמה דורות הכותי עצמו אינו יודע מי הוא עבד. והאיך נחזיק חזקה זו].

כב. ומבואר בתו"י דאף בבא על השפחה אמרי' כן, ודלא **כאחרונים** (אבנ"מ ד יב וקר"א יבמות) שכת' דתוס' איירי דוקא בעכו"ם, אבל בשפחה אפקריה. [וכדאי' במשנה יבמות סט:].

כג. **והקוב"ש** הביא **דהפרמ"ג** (ולא ציין מקומו) נסתפק כשיש חזקה בהדי הרוב האם מהני בקבוע. [והביא מדברי הפרמ"ג דלא הוה חזקה לחוד, אלא ע"י החזקה נחשב רוב וחזקה. וצ"ב דכיון דל"מ רוב במקום קבוע, האיך יהני החזקה לעורר את הרוב. ועוד דל"מ כ"ז בדברי הפרמ"ג, אלא **דהפרמ"ג** (קי ש"ד יד החקירה הב') דן אי חזקה לחוד מהני במקום קבוע, או דילפי' ק"ו דהא אפי' רוב ל"מ במקום קבוע].

כד. **והברכת אברהם** ביאר דגדר חזקה שאני דכיון דהוכרע אמרי' דהוחזק, ומתחייב עי"ז ממון. אבל רוב אינו הכרעה גמורה, כיון דיש מיעוט קמן. [ועוי"ל דגבי כותים לא היה נידון בבי"ד שלנו על כל כותי. ולכן כל א' חיישינן שהוא מהמיעוט [ואפשר דיש לברר הדבר], אבל הכרעת חזקה הוחזק קמן, אף בלא לברר ולדון].

כה. אמנם **הריטב"א** (יבמות פט.) כת' דסגי בנישואין בלא בעילה, דכל היכא דביאה פוסל חופה פוסל, כדאמרי' גבי חופה לפסולות. [וצ"ב].

כו. **והרש"ש** תי' דאיירי שזינתה מאחר תחת השני. ומהני לאיסור מחזיר גרושתו, להחשב 'הוטמאה' כלפי הא'.

כז. ועד"ז הק' **רע"א** דנימא סוטה, שאירסה וזינתה תחתיו. וגירשה ואנסה.

דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה. [**ובחי' ר' א"ל מלין** (כז) ביאר דלענין קנס לא תליא בשם בעולה, אלא הא דיש לה בתולים].

יב) **שם. מחזיר גרושתו משנשאת וכו'. רע"א** הביא דמבואר דאף כשנשאת ונתגרשה יש לה קנס, ולא אמרי' דכיון דנשאת דינה כבעולה ואין לה קנס, ודלא **כרמב"ם** (נערה א ט) דכיון דנשאת אין לה קנס, וכ"ד **הטור** (קעז). ומבואר בברייתא (לעיל יב.) דאף כשיש עדים כתובתה מנה. אבל הרשב"א (שם) כת' הטעם דאין לה חן, **ורע"א** הק' דלפ"ז יהא לה קנס[כח]. (וע"ע לקמן לו.).

יג) **בא"ד אע"ג דאמרי' דאם בעל ולא קידש דאינו לוקה וכו'.** דאם אין לאו במעשה אונס הזה אינו חידוש. **והרש"ש** הק' דמ"מ קמ"ל אף דאינה ראויה לקיימה. **והקוב"ש** ביאר דכוונת התוס' דעיקר חידוש המשנה דאף דחייב מלקות יש קנס [ולא אמרי' קלב"ם, ע' לקמן לב.].

יד) **תוד"ה ועל אשת אחיו.** ואיירי במת מן האירוסין. [כ"ז מדברי ר"ח בשם הירושלמי]. דאילו נשאת אין לה קנס. אבל תוס' (הקודם) ס"ל דאף נשאת ולא נבעלה יש לה קנס.

טו) **בא"ד נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה[כט], וכיון דלעצמה, מפותה אין לה קנס כדאמרי'** (לקמן מ., ולב. ולה: ומב.). [שמפותה עושה מדעתה, והוה מחילה]. **ותוס'** (בסו"ד) הביאו דדעת הירושלמי דמפותה אין לה בושת ופגם, אבל יש לה קנס. **והרמב"ן** (לקמן לו., והו' בר"ן מ. יד. בדה"ר) ביאר את סברת הירושלמי דל"מ מחילה בקנס קודם העמדה בדין[ל]. [ויתבאר לקמן].

אך תוס' הביאו דבש"ס דידן מבואר דמפותה אין לה אפי' קנס. ובפשוטו משמע דמהני מגדרי מחילה. אבל **הרמב"ן** (לקמן) ביאר [דדעת הבבלי] דמהני מגדרי סילוק דין ודברים בנכסי ארוסתו (כדאי' לקמן פג.[לא]), ואף קודם שזכה בו. ועוד כת' **הרמב"ן** דדמי לקרע כסותי והפטר, שמסרה גופה לעשות בו כרצונו. והיא שגורמת ועושה הכל. [ולא מגדרי מחילה].

ותוס' (סנהדרין עג:) תי' שאמרה בשעת מעשה שאינה מוחלת[לב]. ועוד תי' **רע"א** די"ל כשלא ידעה דנתגרשה, וסברה דאינה שלה למחול[לג].

טז) **בא"ד סיפא דקתני הבא על בתו פטור, משום קל"ב"מ, תיפו"ל דקנסה לאביה וכו'.** [ובשלמא אי איירי באנוסה, י"ל דאיירי בנתארסה ונתגרשה דהקנס לבת. אבל אי איירי במפותה, הא מחלה].

יז) **בא"ד ומיהו בירושלמי מוקי לה כשבא עליה עד שלא מת ומת וכו'.** וכיון שמת הקנס הוא לבת [כיון דלא עמד בדין בחיים, ע"ע לקמן לח: ומב]. ואף במפותה יש קנס כה"ג, כיון דבשעת מעשה לא היה שלה למחול.

ומשמע דקאי אף בבתו, ונחשב שנתחייב קנס לעצמו. וכיון שלא העמיד עצמו בדין, בשעה שמת או בגרה הבת זוכה בו, והיא תובעתו את הקנס.

ותוס' (סנהדרין שם) דחו דמה העמדה בדין שייך בדבר שהוא שלו. [ולכאורה כוונת התוס' דאי"צ לתבוע את עצמו לדין. וממילא זוכה בקנס. והוה כאילו מת או בגרה לאחר העמדה בדין. ועוד יש לפרש דעצם החיוב קנס ל"ש שיחול חיוב לעצמו כלל[לד]]. [וע' **רשב"א** (לקמן לז.). ויתבאר עוד לקמן לח. ומא:].

כח. ורע"א כתב דנפק"מ כשהראשון כנסה כשהיתה נדה, וגירשה כשלא נטהרה.

כט. ותוס' (סנהדרין עג:) הוסיפו דע"כ איירי בנתארסה ונתגרשה, דאי בעודה תחתיו הוה חייבי מיתות וקלב"מ. ומשמע בתוס' דדוקא בגירושין יצתה מרשות אביה, אבל בעודה מאורסת הקנס לאביה. וצ"ע.

ל. דלא זיכתה תורה בקנס עד שעת העמדה בדין, ומש"ה לאו כל הימנה למחול. וביאר דלא דמי לאומר קרע את כסותי והפטר (ב"ק צב.), דהתם כסותו שלו הוא, וכמאן דיהיב ליה דמי. אבל הכא לא זכתה בקנס, ואינה שלה.

לא. אבל דעת **תוס'** (לקמן פג.) דלא מהני סילוק בדרבנן [והרמב"ן חלק].

לב. ואף שעושה מדעתה [ולא אנסה], מ"מ גילתה דאינה מוחלת על הקנס.

לג. ובהג' ראמ"ה תי' עוד דמשכחת לה פיתוי בטעות ואונאה. דליכא מחילה.

לד. ועוד יש לתמוה דבמפתה את בתו, שניהם עשו מרצון ומחלו. א"כ מה שייך כלל חיוב קנס, ומי תובע. ויתבאר עוד לקמן.

יח) **אלו נערות פסולות. הראשונים** כת׳ דאף דגיורת פחות מבת ג׳ אינה פסולה לכהונה (למ״ד קידושין עח.), אפ״ה נכלל בלשון זה, שהן פגומות.

יט) **ר׳ מאיר היא וכו׳ אין לה קנס.** בגמ׳ (לקמן מ:) דרש מדכתיב ולו תהיה לאשה, במהוה עצמה הכתוב מדבר. **רע״א** הק׳ דא״כ לא יהא קנס לשוטה, דאינה מהווה עצמה. [והביא דבגמ׳ (לקמן לב:) משמע דיש לה קנס]. וכתב דמ״מ נחשב שבאה לכלל הויה לכשתשתפה.

והקוב״ש (נד) חקר האם דרשי׳ דבעינן שיהא ראוי שיתקיים מצוות ולו תהיה לאשה, או דהילפותא הוה דין באשה, דקרא איירי באשה שהיא בת הויה.

דף כט:

אשה הראויה לו

כ) **והני בני קנסא, ואמאי איקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו׳. תוס׳** (ד״ה וחד) משמע דקו׳ הגמ׳ מקרא, דמסתבר דדרשי׳ אשה הראויה. **והשיטמ״ק** (בסמוך, בשם שיטה ישנה) כתב דס״ד דילפי׳ דהא בהא תליא. [אבל למסקנא דרשי׳ נערה וכו׳, דלא בעי׳ שיהא ראוי לקיימה]. **והמצפ״א** כתב דסוגיין קאי לר׳ מאיר דדריש דאין קנס בקטנה, דבעי אשה הראויה [אף לקנס].

אבל **התוס׳ רי״ד** כת׳ דבאשה שאין ראויה לו לא מקיים ׳ולו תהיה לאשה׳, יפטר אף מהקנס. ועוד כתב **השיטמ״ק** דקושיית הגמ׳ מסברא, כיון דפסולות אמאי יש להם קנס.

והפנ״י הביא דתנן (לקמן לט.) דאם אינה ראויה לבא בקהל אינו רשאי לקיימה, שנאמר ולו תהיה לאשה, אשה הראויה לו[א]. וע״כ אף למסקנא אינו מתחייב לישאנה כשהיא אסורה עליו, וכל הנדון דהוה מיעוט מפרשת קנס.

והמשנ״ל (נערה א ג) נסתפק באשה שאסורה עליו, אם עבר ונשא האם נחשב שקיים מצוות ולו תהיה לאשה. ונפק״מ במפותה דאינו חייב קנס. [והביא מהגמ׳ (יבמות ס.) דבעולת עצמו מוציא בגט. ואפי׳ הכי נפטר מקנס[ב]. וע״ע לקמן ל.].

והרמב״ם (נערה א ה) כת׳ דהיתה אסורה עליו אפי׳ חייבי עשה ואפי׳ שניה, הר״ז לא ישאנה. [כדתנן לקמן לט, **והכס״מ** כת׳ דילפי׳ מסוגין דאף חייבי עשה מקרי אינה ראויה]. **והכס״מ** ביאר דאפי׳ שניה נחשב אינה ראויה, מדכתיב ושמרתם את משמרתי (ע׳ יבמות כא.), ואסמכינהו אלאו דלא תסור. [ומשמע דכיון דתקנו אף מדאורייתא נחשב אינה ראויה. **והמשנ״ל** הביא מקור לזה מהגמ׳ בסמוך ׳נתינה׳, ואף דהוה דרבנן לרמב״ם].

אבל **המשנ״ל** הביא **דמהר״א ששון** כתב דמדאורייתא חייב לישאנה, אלא דהעמידו רבנן דברידהם. [ועי״ש במשנ״ל דהאריך. **והאחרונים** דנו בכמה מקומות האם התנאי ד׳אינו ראוי׳ תליא במציאות או בדין. והאם דין דרבנן נחשב אינו ראוי לדאורייתא].

כא) **תוד״ה אייתרו.** חד ריבויא כתב באונס וחד במפתה. **רע״א** הק׳ דתרוייהו כתיבי גבי אונס, אלא כוונת התוס׳ דילפי׳ מפותה מאונס. **והרש״ש** כת׳ דכוונת התוס׳ לקרא דמהר ימהרנו לאשה דכתיב גבי מפותה. [וע״ע בשיטמ״ק].

כב) **שמעון התימני אשה שיש בה הויה. בקו׳ יונת אלם** (א) נקט דאף לשמעון התימני בודאי אינו מחוייב לישאנה באיסור [וכדתנן לקמן לט.]. ואף דדרשי׳ בסוגיין שהאשה אינה ממועטת מקנס, מ״מ לא חל מצוות ולו תהיה לאשה. [ותלי בפירושי הראשונים בקו׳ הגמ׳ לעיל]. אבל **המשנ״ל** (הנ״ל) דן דאם עבר ונשא מתקיים מצוות ׳ולו תהיה לאשה׳.

כג) **תוד״ה חילולין.** משמע דהא בהא תליא, דכיון דלא הוי ממזר קידושין תופסין. **והאחרונים** (**קובה״ע** לה ועוד) חקרו אי הוה סיבה, דהממזרות הוה מחמת הא דלא תפסי קידושין. או דהוה סימן [דהוה ׳ערוה׳ ומש״ה ליכא תפיסת קידושין].

והגמ׳ (תמורה ה:) מק׳ דנימא דלא תפסי קידושין משום דכתיב לא יקח, ואי עבד לא מהני. והביאו דרשא זו חילולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים[ג]. ולבאורה מבואר

א. ותוס׳ (לקמן מ. ד״ה ניתי) דנו אי הוה יתור ודרשא גמורה.

דאף באופן דלא תפסי קידושין משום סברת אי עבד ל"מ הוה ממזר. [וע' קובה"ע].

כד) **בא"ד וא"ת בקידושין (סז:) וכו' אמאי לא יליף מינה דכל היכא דהוי ממזר לא תפסי קידושין.** תוס' בקו' נקטו דמסברא ידעינן דממזרות תלי בתפיסת הקידושין. ומסברא תליא בהדדי ואפשר ללמוד זה מזה. ותוס' תי' דדוקא אחרי הפסוקים (שם) אמרי' כן.

אבל **תוס'** (קידושין סז:) תי' דהגמ' (שם) קאי אליבא דר' יהושע, דס"ל דלא הוה ממזר. ואפ"ה ילפי' דלא תפסי קידושין.

כה) **תו"י.** בא"ד ואי קידושין תופסין בחייבי כריתות א"כ היו עולין לחליצה[ד] וכו'. [ע"פ הגמ' יבמות כ.]. ובתו"י מבואר [דאף למסקנא] עריות פטור מחליצה מחמת דלא תפסי קידושין, ולא מחמת ה'פטור'.

דף ל.

כו) **תוד"ה אי.** בעשה. תימה תפשוט[א] וכו' דבית א' הוא בונה נחשב עשה [כגיר' רש"י שם, וע"ע רמב"ם יבום א יב]. **והרמב"ן** (שם) הק' דליבא ע"ז עשה, אלא דילפי' מכלל הלאו דלא יבנה[ב]. והוה לאו הבא מכלל לאו[ג]. ומש"ה כתב דהוה לאו [כר"ת].

והרמב"ן (שם נג.) כתב דהגמ' כאן קאי לר"ל (שם יא.) דהאחין והצרות בברת[ד] [דל"ל שליחותא דאחים].

כז) **א"ב בעולה לכה"ג, ומ"ש דהו"ל עשה שאינו שווה בכל.** אבל **תוס'** (יבמות ה. ד"ה ואכתי) כת' דל"ת ועשה דאלמנה לכה"ג נחשב 'שווה בכל' [ומש"ה אינו נדחית ע"י עשה דיבום[ה]] דאף האשה מצווה [ולא דמי למצוות גילוח דטפי אינו שווה בכל, ונדחה מפני עשה]. **והאחרונים** הק' דבסוגיין מבואר דעשה דבעולה נחשב אינו שווה בכל. ובפשוטו צ"ל דהוה 'טפי' שווה בכל.

ורע"א הק' האיך ילפי' אלמנה לכה"ג, ולא מחלקים משום דהוה ל"ת שאינו שווה בכל. ומנלן לחלק בין עשה ללאו.

ורע"א חידש דעשה דבתולה לכה"ג הוה רק עליו, והיא אינה עוברת באיסור עשה. ולכן נחשב אינה שווה בכל. אבל אלמנה לכה"ג, כיון דכל הנשים מצוות לינשא לכה"ג נחשב שווה בכל[ו]. [וכמ"ש **תוס'** יבמות (הנ"ל), דהל"ת דאלמנה נחשב שווה בכל, אבל לא העשה]. **והרש"ש** האריך לחלוק, והביא **דתוס'** (חגיגה יד:) כת' דאף היא מצווה אעשה דבעולה לכה"ג.

כח) **רש"י ד"ה בעולה.** לא אשכחן תנא דאמר וכו' עשאה זונה אלא ר"א. **והריטב"א** הק' דהא איכא תנא (סנהדרין נא.)[ז]. **והתוס' הרא"ש** כתב בשם ר' יחיאל להעמיד בקטנה שמיאנה[ח] [דאינה זונה אף

ב. וכ"מ **בתוס'** (יבמות שם), אבל **הרשב"א** (שם נט.) הוכיח מזה דמותרת לו מדאורייתא, דאי אסורה מדאורייתא אמאי פטור מקנס.

ג. אבל בגמ' (קידושין סח.) הביאו דרשא זו לגלות על הילפותא דתפיסת קידושין [דנלמד מיבמה לשוק]. ובגדרי הילפותא ניחא טפי דהוה גילוי ממזרות לתפיסת קידושין.

ד. **והרמב"ן** (יבמות מד:) הביא מהמשנה (יבמות ב.) דט"ו נשים פוטרות צרותיהם, ולא פליג ר' יהושע. ויש שהביאו כוונתו דאילו צריכה חליצה ל"ש פטור צרה. אך י"ל דכוונת הרמב"ן [כתו"י] דבמשנה אי' פוטרות מחליצה ויבום. [והרמב"ן קיצר בהעתקתו].

א. **והראשונים** ביבמות הוסיפו דלא אשכחן סתם משנה כר' ישבב.

ב. אבל **הרמב"ם** (יבום א יב) הביא דרשא יבמה יבא עליה ולא עליה ועל חברתה. ולאו הבא מכלל עשה עשה.

ג. **ובשו"ת מהר"ח או"ז** (קסד) תי' דסוף סוף איסור זה אפקיה בלשון עשה. דגלי קרא דסגי בבית א', ומש"ה הוה עשה.

ומ"מ הוסיף דע"י גילוי דקרא יש ג"כ לאו דלא יבנה, וכוונת הגמ' דשורש הדבר הוה עשה. ולעולם אף לרש"י יש לאו ועשה. [ועפ"ז מיושב קו' התוס'].

ד. [וכן תוס' הק' לר' יוחנן]. אבל **רע"א** **והרש"ש** הק' דאף לר"ל דקאי בא' מהאחים. אבל הוא לצרה לכו"ע בבית א' הוא בונה. [ואב"מ].

ה. ואף למ"ד דעשה דוחה ל"ת ועשה שאינו שווה בכל.

ו. **ורע"א** (במשניות יבמות נז) ביאר דהא דילפי' (יבמות פד:) להשוות האשה לאיש [ואף היא מצווה בכל האיסורין], הוה מקרא דלא יקחו, אבל על עשה דבעולה אין ריבוי.

ז. ותי' דמהנך תנאים לא אשכחן. [אבל **תוס'** (שם נ: בחד תי') כת' דהתם בכמה ביאות נעשית זונה, וכדעת ר' עקיבא יבמות שם].

ח. אבל **הרש"ש** דן דבממאנת בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה (כדאי' קידושין ט:) [דהוה דרך אישות, ולא תליא בעצם האישות].

לר"א וכדאי' יבמות נט:]. [וכ"כ בהג' **הב"ח**]. ועוד כתב **בשיטה ישנה** (בשיטמ"ק) דכשנאנסה [מתחילה] לא נעשית זונה. א"נ שלא כדרכה לא נעשית זונה[ט].

כט) **תוד"ה איכא.** ור"ח פי' וכו' בכה"ג דאנס בתולה. [דהוה בעולת עצמו, מביאה זו].

ובגמ' (יבמות נט.) מתיב רבא [דתניא] ולו תהיה לאשה, באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכה"ג וכו'. [והגמ' מעמידה בנבעלה שלא כדרכה]. ולדברי ר"ח היינו כוונת הגמ' דידן, דממועט כיון דאינו יכול לקיימו. **והרמב"ן** כת' דגמ' מפורשת כדברי ר"ח. אבל **לפרש"י** (כאן) המיעוט (בברייתא שם) הוה רק ממצוות ולו תהיה לאשה (וכדתנן לקמן לט.[י]).

והשיטמ"ק (בשם שיטה ישנה) ביאר דדעת רש"י דחייב קנס כיון דבשעה שבא עליה היתה בת הויה, ואע"ג דבשעת גמר ביאה כבר אינה ראויה להויה. **והקוב"ש** (נד) כתב דדעת רש"י דהוה דין באשה, דבעינן שתהיה אשה בת הויה, וסגי דקודם המעשה היתה בת הויה. ובזה פליג ר"ח דבעינן שבפועל יהא ראוי לקיים מצוות ולו תהיה לאשה.

וע"ע **יונת אלם** (א) דהאריך דהוה תנאי בגוף האשה. ועפ"ז כתב דהיכא דיש חסרון מצד אחר דלא תפסי קידושין, משום דאי עביד ל"מ, מ"מ נחשבת אשה הראויה לו[יא].

ורע"א (בגליון המשנ"ל) הק' דלמ"ד הערה זו נשיקה, א"כ כבר נאסרה עליו מדין בעולת עצמו בהעראה. ועדיין אין מחייב של קנס. ובשעת מחייב של קנס אסורה עליו. [עי"ש].

ל) **בא"ד מ"מ כיון דלכתחילה לא ישא ל"ח ראויה לקיימא[יב], דהאי לא ישא הוה מה"ת וכו'.** וכ"כ **הרמב"ן** (כאן ושם). **והרמב"ן** כתב דסברת סופה להיות בעולה תחתיו מהני לענין שלא יהא הולד ממזר. וביאר דמש"ה לא דמי לאלמנה לכה"ג. ומשמע מדברי הרמב"ן דהוה איסור על הביאה, אלא דילפי' דקיל. ואם נשא נשוי. אבל **האחרונים** העלו צד דהאיסור הוה על מעשה הנישואין, ולא נחשבת אסורה עליו. ועוד כתב **הזכר יצחק** (סה ב) דעשה דבעולה הוה ביטול עשה, ולא לאו הבא מכלל עשה. דמצווה לישא בתולה ולא בעולה. ואף דבעולת אחרים הוה איסור עשה, אבל בעולת עצמו הוה רק ביטול עשה.

אבל **המשנ"ל** (איסו"ב יז טו) דייק מדברי **הרמב"ם** דאף אנוסת עצמו אם נשא מוציא בגט, והולד חלל. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) דבפעם הג' עובר משום חללה. [דבפעם הב' עובר בבעולת עצמו, ונתחללה מהכהונה]. והק' דבביאה הראשונה נימא מכי הערה בה נאסרה עליו, ושוב עובר בבעולת עצמו. ותי' דלא מחלקים חד ביאה שתאסור בב' איסורין. [וכ"כ **הרשב"א** (כאן), והריטב"א (קידושין עז.). והאחרונים האריכו ביסוד זה, ואכ"מ].

ותוס' (בסו"ד) כת' דר"ת לא פי' כן. **והמשנ"ל** (איסו"ב יח ב) ביאר דדעת **ר"ת** דאיסור בעולת עצמו הוה דרבנן, דהא אם נשא נשוי[יג].

ורע"א הק' אמאי אמרי' דקיל משום דאינו שוה בכל, הול"ל דקיל דרשאי לקיימא אח"כ.

לא) **רש"י ד"ה הא.** המקדש אשה בימי נדותה מקודשת. **האחרונים** העירו דאף בלא"ה ראויה לאישות לכשתטהר. ומשמע דבעי דבשעת קידושין תהא ראויה. **והריטב"א** הוסיף וראוי לקיימה כשתטהר [והביא המח' האם חופת נדה הוה חופה].

לב) **דתניא ר' נחוניא בו הקנה היה עושה יוה"כ כשבת וכו'.** בפשוטו משמע דהוה גדר קים ליה בדרבה מיניה כמו חייבי מיתות. וכ"ד **תוס'** (בע"ב) **והבעה"מ** (לקמן לה. יג: בדה"ר) דאפי' חייבי כריתות בשוגג אמרי' קלב"ם לר' נחוניא [וכחייבי מיתות לתנא דבי חזקיה, לקמן לה.]. אבל דעת **המלחמות** (לקמן) דחייבי כריתות שוגגין לא הוקשו, ולא אמרי' קלב"ם [ובפשוטו כ"ד **רש"י** פסחים כט.].

ט. [**והמשנ"ל** (יח ב) הביא דברש"י מבואר דלר"א אפי' באונס, וכן שלא כדרכה עשאה זונה].

י. **ורע"א** (על המשנ"ל) הק' דמ"מ אמאי לא העמיד רבא (ביבמות שם) את הברייתא לענין קנס. [ועי"ש שפלפל].

יא. [ויישב בזה קו' רע"א עי"ש].

יב. ובגמ' (שם נט: וס.) אי' דלרב מוציא בגט, ול"מ הא דנשא נשוי אלא לענין קנס דמפותה.

יג. **והשעה"מ** (יז יג) הביא דכ"כ **בשיטמ"ק** (סנהדרין מכת"י) דר"ת סבר דהוה דרבנן. וכ"ד **התו"י ותוס' ר"פ** (יבמות נה:) דבעולת עצמו דרבנן].

לג) **תוד"ה הכל.** והא דאמרי' (שבת לב.) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה וכו'. **והמהר"ם שיף** תי' דהתם נמי הוה בידי שמים, דע"י כך נזכרין עוונותיו, ובא לידי עונש ביד"ש.

לד) **בא"ד דהא ודאי שבידו להמית עצמו וכו'. הקובה"ע** (חי' אגדות ז ד) כתב דלולי דבריהם יל"פ דהכל תליא בגזירה, אלא דהוה רשע במה שהורג את עצמו. וכמו שאינו יכול להרוג אחר אא"כ נגזר עליו, ומ"מ הרוצח חייב מיתה. וכמ"ש **הרמב"ן** (בראשית טו יד)[יד].

לה) **בא"ד אבל צינים פחים לעולם לא יבא אם רוצה ליזהר**[טו]. **והשיטמ"ק** דייק **מרש"י** (ד"ה חוץ) להיפך **דפעמים** צינים פחים באים בפשיעה.

דף ל:

לו) **תוד"ה דין.** בהוא דזקפוהו, אע"פ שהיה חייב סקילה וכו'. **ורש"י** (ב"מ פג:) כת' דנתחייב סקילה, וכל הנסקלין נתלין. **והאחרונים** הק' דהתם תולים לאחר שנהרג, ואינו בכלל עונש המיתה.

לז) **בא"ד וי"ל ע"י תשובה הקב"ה מיקל. הבית יעקב** הק' דכמה עבריינים מתים על מיתתם בלא תשובה. וכתב דרשעים גמורים מקבלים עונשם בעוה"ב (כדאיתא בקידושין מ:). ואילו הכא איירי כשנענש עליו בעה"ז. וכ"כ **הריטב"א** דילמא לא היה נידון על אותו עבירה בעוה"ז, אלא על עבירה אחרת.

לח) **אלא איפוך ארי וגנבי בידי שמים. הרמב"ן** הק' א"כ איזה 'אסון' הוה בידי אדם. ותי' ד'לא יהא אסון' קאי במיתת בי"ד[א].

סוגיית קלב"מ

לט) **תוד"ה זר.** תרומה בשוגג והזיד במעילה וכו' גזיה"כ הוא. **המהרש"א** ביאר דתוס' סמכו עמש"כ (בסמוך) דאף חייבי מיתות פטורין (כתנא דבי חזקיה לקמן לה.), וא"כ כל האוכל תרומה בשוגג הוה עבירה שיש בו מיתה ביד"ש.

אבל **רש"י** (פסחים כט.) כת' דשוגג לאו בר כרת. והאוכל תרומת הקדש דלר' נחוניא פטור איירי כשהוא מזיד על החמץ. **והתוס' שאנץ** (שם) ביאר דס"ל דחייבי כריתות שוגגין לא הוקש[ב]. וכ"כ **הרמב"ן** (במלחמות וחי' לקמן לה) דלר' נחוניא בידי שמים לא אתרבי' אף לענין פטור שוגגין. ודוקא במזיד אמרי' פטור קלב"מ.

מ) **בא"ד וא"ת וכו' חמץ של הקדש וכו' והא כיון דגלי רחמנא גבי הקדש דל"ש קל"מ, א"כ בפסח נמי**[ג] **וכו'.** [**ותוס'** דנו בגדר הגזיה"כ דליכא קלב"מ, האם גלי קרא דמיתה של הקדש אינו פוטר מתשלומים, או דחיוב תשלום מעילה אינו נפטר ע"י קלב"מ. והביאו כעי"ז גבי תרומה דחוזינן דאף כשמצטרף כרת דחמץ אינו נפטר מתשלומי תרומה].

ורש"י (פסחים שם) כתב דאיירי כשהוא שוגג על הקדש ומזיד על החמץ.

מא) **בא"ד וי"ל וכו' תשלומין דידיה כפרה ולא ממונא וכו'.** [ותוס' הוכיחו כן מהא דל"מ מחילה, וכן מהא דחייב אף באוכל תרומת עצמו, דלא גזל מידי. וע"כ דהוה גדר כפרה]. אבל **הר"ש** (תרומות ז א) הק' האי סברא מנלן, דהאי ממונא והאי כפרה[ד].

והר"ש כתב הטעם דלא אמרי' קלב"מ בתשלומי תרומה

יד. והביא כן מה**חובות הלבבות** (שער הבטחון ד) שכת' וכן אין ראוי להכנס לסכנות בבטחו על גזירת הבורא ויהא הוא נתבע על שהמית את עצמו. כאילו המית זולתו. ואע"פ שמותו בדרך ההוא בגזירת אלקים כבר הוזהרנו שלא להמית שום אדם.

אך הביאו דה**אור החיים** (בראשית לז כא) נקט שהאדם בעל בחירה ורצון, ויכול להרוג אף מי שלא נתחייב מיתה. [משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים]. וכדעת התוס'.

טו. והקובה"ע (שם) תמה וכי לא משכח"ל שישרף ביתו ולא יהא לו אפשרות ליזהר. [ואפשר דאינו גזירת צינים פחים, אלא עונש אחר].

א. ועוד הביא **מפרשים** דדוקא גנבי דבאו ממילא, אבל היכא דקא מנצו שנים, וקם א' והרג לאידך, מקרי בידי אדם [משמע דיש בחירה נגד גזירת שמים. וע"ע תוס' בע"א]. **והרמב"ן** כתב דהוה דברי הבאי.

ב. ועי"ש שהאריך. וע"ע מהרש"א (שם לב.).

ג. ותוס' (פסחים כט. ד"ה מאן) דחו דהגמ' (שם) קאי כרבנן, דליכא מיתה ביד"ש במעילה.

ד. וכתב **דבירושלמי** מבואר דאינו כפרה כקרבן.

משום דגלי קרא[ה]. **והאחרונים**[ו] כת׳ דמ״מ ל״מ הא דגלי קרא כשמזיד [כיון שנענש].

מב) **בא״ד דאם רצה כהן למחול אינו יכול למחול וכו׳ משום דהוה כפרה**[ז]. אבל **הר״ש** (שם ו א) כת׳ דאין לומר דהטעם דל״מ מחילה משום דהוה כפרת עוון כקרבן, דהא מהני מחילה בחומש דגוזל ונשבע (ב״ק קג; וע״ע תוס׳ שם קי:), ואף דהוה כפרה כקרבן[ח]. והר״ש ביאר דהטעם דל״מ מחילה משום דיש גזיה״כ לשלם בדבר הראוי להיות קדוש.

מג) **בא״ד ואפי׳ האוכל תרומת עצמו, דלא גזל מידי וכו׳.**

האחרונים דנו אי כוונת תוס׳ לתרומה ביד ישראל, שהפריש תרומה ועדיין לא נתן[ט]. אך דחו דכוונת התוס׳ בישראל שירש תרומה מאבי אמו כהן[י], דהוה שלו בגדרי הממון. ואפ״ה מחוייב תשלומי תרומה משום כפרה, ומפריש הקרן לעצמו ורק החומש נותן לכהן[יא].

מד) **בא״ד אבל קרן וחומש של הקדש אינו משום כפרה**[יב], **אלא משלם ממון שגזל הקדש וכו׳. האחרונים** הביאו מכאן דגדר חיוב מעילה משום גזל הקדש[יג].

מה) **בא״ד ולכך ל״ש קלב״מ לפוטרו מכפרה**[יד]. אבל **האחרונים** הביאו דבכופר יש פטור קלב״מ, ואף בכפרה[טו], **דרש״י** (ב״ק כו., ותוס׳ שם ועי״ש ד.) מבואר דקלב״מ פטור מחיוב כופר (ע׳ לקמן לז:), אף למ״ד דכופרא כפרה[טז]. [ואכמ״ל]. וי״ל דדעת רש״י דקלב״מ פוטר מכפרה[יז].

ורש״י (ב״מ צא.) הביא היכא דקלב״מ פטור דוקא בדיני אדם[יח] [מעונש הבי״ד[יט]], ומ״מ חייב לצאת ידי שמים ומהני תפיסה[כ].

והמהרש״ל (יש״ש ב״ק ו ו) כת׳ דמ״מ דהיכא דנעשית העונש החמור אינו חייב לצאת יד״ש. דיש חילוק לענין קלב״מ בין היכא דנענש בעונש החמור, להיכא דעבר

ה. דגלי קרא דנתחייב תשלומי תרומה, אף היכא דשגג במיתה והזיד בלאו בתרומה. וכיון דגלי קרא שחיוב מלקות אינו פוטר מתשלום תרומה, ה״ה מיתה [דמעילה]. [וע״ע לקמן לב. האם אמרי׳ גלי קרא ממלקות, ואף מיתה אינה פוטרת].

ו. המהר״ם שי״ף ומהרש״א (פסחים כט.), וכ״כ **השיטמ״ק.** וע״ע **בחי׳ רבינו דוד** (פסחים שם).

ז. ועד״ז כת׳ **תוס׳** (ב״ק מג.) דלמ״ד כופרא כפרה לא מהני מחילה. וכ״כ **הראב״ד** (ב״ק קד:) דנפק״מ אי חומשא [דגזל הגר] הוה ממונא או כפרה, האם מהני מחילה.

ח. והקוב״ש (ב״ב ב) הוכיח מדבריו דגדר מחילה כאילו התקבלתי, ומתכפר ע״י מחילתו [דהוה כאילו התקבלתי]. [ואילו דעת תוס׳ י״ל דס״ל דמחילה הוה סילוק, ומש״ה לא מהני להתכפר].

ט. ומש״כ תוס׳ דלא גזל מידי, ע״פ הגמ׳ (חולין קל:) דהיכא דמזיקו פטור, דהוה ממון שאין לו תובעים.
אך **האחרונים** דחו דמ״מ הוה גזל ממון כהונה, ומבואר **בירושלמי** (תרומות ו א) דכה״ג מחוייב ליתן את תשלומי התרומה לכהן.

י. או שקנאו מהכהן.

יא. ומשמע בתוס׳ דמוכרו לכהן. אבל **הרמב״ם** (תרומות י כב) כת׳ דיתן לכהן, והכהן יתן לו דמיהם [משמע דחל תשלומי תרומה רק ע״י נתינה לכהן, אלא דרשאי ליקח דמיו. **ודרך אמונה** פי׳ דהרמב״ם כרבי דדוקא נתינתו מקדשתו]. [ויש שפי׳ דנח׳ בזה בירושלמי, דלר׳ יוחנן יתן לשבט. ולר״ל יתן לעצמו].

יב. אבל **הבעה״מ** (פסחים ז:) כתב דאף תשלומי מעילה הוה כפרה. ועפ״ז ביאר [הטעם דלא אמרי׳ קלב״ם] דמתוך שנתנה שגגת קודש לכפרה ניתנה אף שגגת חמץ לכפרה. [ומשמע מדבריו דאף בכפרה היה ראוי לומר דכיון דנוסף חיוב נוסף יפטר. אלא דאמרי׳ ׳מתוך׳, דאף מכפר על איסור חמץ. וכיון דמכפר על חיוב זה ל״ש קלב״מ].

יג. וע׳ חי׳ **הגר״ח** (מעילה ח א, וסטנסל). **והנתיבות** (כח ב) חילק דמעילה דקדושת הגוף לא תלי בדין ממון כלל [וע״פ **התו״י** כריתות יג:].

יד. וריצב״א (בתוס׳ פסחים כט. ד״ה רבי) הוכיח דקלב״מ אינו פוטר מחיוב חטאת.

טו. והקוב״ש (צא) הק׳ דאף מלקות מכפרת, ונימא דלא יפטר ע״י קלב״מ. אך חילק דמלקות עיקרו ׳עונש׳ [ועי״ש מש״כ בזה].

טז. אך **הברכ״ש** (ב״ק ל) דן דאף להך מ״ד הוה גדר חיוב ממון לכפר.

יז. והביאו דמבואר **ברש״י** (פסחים לא:) דתשלומי תרומה הוה כפרה [**דרש״י** (שם ד״ה מדמי) כת׳ דהאוכל תרומה במזיד אין תשלומיה לכפרה, ואין נעשין תרומה ומש״ה משלם לפי דמים, ולא לפי מדה]. ואפ״ה כת׳ רש״י (שם כט. ולב.) דפטור משום קלב״מ.

יח. דדין כדי רשעתו הוה דין על הבי״ד.

יט. אבל **הצל״ח** (פסחים כט.) כתב דלר׳ נחוניא גדר קלב״מ הוה אף בעונש בידי שמים, א״כ פוטר אף בידי שמים. [**והקה״י** (כריתות ה) דחה די״ל דגדר הפטור דקלב״מ הוא שבי״ד של מטה אין עושים עונש שני. אף כשהראשון בידי שמים].

כ. והגמ׳ (ב״מ שם, וב״ק ע:) פי׳ דאתנן אסרה תורה אפי׳ בבא על אמו. ואף דאי תובעת את האתנן אינו חייב משום קלב״מ, אפי׳ הכי היכא דנותן לה מדעתו נחשב ׳אתנן׳ ולא מתנה בעלמא.

ולא נענש. ועד"ז נקט הקצות (כח ח) [בדעת רש"י] דהיכא דנענש בחמור מהני לפטור אף חיוב מעילה וכפרה[כא]. אבל היכא דלא נענש, ל"ש 'פטור' מחיובי כפרה. וכמו שהוא עדיין חייב ביד"ש[כב].

[והקוב"ש (צב,צג) ביאר דהיכא דנענש על החומר אמרי' בכלל מאתיים מנה, ונחשב דנענש אף על הקל[כג]. אבל היכא דלא נענש הוה גדר פטור, ול"ש בכפרה[כד]].

מו) **בא"ד וי"ל דודאי צריכין להפריש אבל אין נותנים לכהן.** והבית יעקב תמה א"כ אף במקום קלב"מ נימא דסגי בהפרשה, ואי"צ ליתן לכהן [וקרא כתיב לתת לכהן]. ותי' דהא דצריך לתת לכהן אינו משום דין תשלום, משום מצוות נתינה. דיש מצוה לתת לכהנים, וכמו היכא דמפריש מהכרי שלו. והאחרונים הק' א"כ יוכל לתת לכל כהן שירצה, ואילו האוכל תרומה של כהן מחוייב ליתן דוקא לכהן זה[כה]. ועוד הק' דהאוכל תרומת עצמו מפריש ואינו נותן, ונימא דנתחייב בנתינה. ובחי' ר' שמעון (כט ל) וקה"י תי' דמדיני תשלומי התרומה שיהא כמו התרומה שאכל, ואף יהא שייך לכהן הראשון.

מז) **בא"ד ולפ"ז צ"ל דהכפרה תליא בהפרשה.** והרש"ש הביא דנח' בזה בירושלמי (תרומות הו' בר"ש ו א) דלדעת ר"א ב"ר שמעון הפרשה מקדשת, ולרבי נתינה מקדשת. [ודברי התוס' תליא במח' שם, ולמ"ד נתינה קשה מהמשנה ביבמות].

ובחי' ר' שמעון (ל ג) כת' דלכו"ע מתכפר במה שנעשית תרומה [ול"צ שיגיע ליד כהן], אלא דנח' התנאים האם ההפרשה מקדשת שהיא תרומה. או דלא שם תרומה עד שיגיע ליד כהן.

והרש"ש הק' דנימא דהיכא דיש דין נתינה הכפרה תלי בנתינה, אבל במקום דליכא דין נתינה [וכגון תרומת עצמו, או ספיקות] א"כ אף רבי מודה חל שֵם תרומה ע"י הפרשתו[כו]. והאיך תוס' למדו דאף בעלמא הכפרה תלי בהפרשה. ובחי' ר' שמעון כת' דאה"נ אף רבי מודה בהנך דההפרשה מקדשת [ואי"צ נתינה]. אלא דכוונת התוס' להוכיח דה'כפרה' תלי במה שחל דין תרומה ולא בנתינה.

מח) **בא"ד (סו"ד) אבל לאחר שהפריש יכול למחול[כז] לו שיהא שלו.** מבואר דכה"ג אי"צ 'נתינה'[כח]. ואפשר דכיון דדינו לתת לכהן מסויים הוה כמכירי כהונה, וזוכים בלא קנין (ע' גיטין ל.).

מעידנא דאגביה קניא

מט) **מודה רנב"י וכו' דמעידנא דאגביה וכו'. הרמב"ן** כתב דהוה מצי לחדש כעי"ז גבי שבת, דכבר נתחייב בשעה ראשונה [וע' לקמן לא.], אלא דקמ"ל דאף ר' נחוניא דמיקל בתשלומין טפי. א"נ בשבת פשיטא, וקמ"ל בתרומה. וע"ע רא"ה.

נ) **תוד"ה ולאביי.** ה"נ המ"ל [באוכל חמץ של חבירו בפסח, דילה"ק דנתחייב משעת הגבהה. ורע"א

כא. והקצות ביאר עד"ז דברי רש"י (פסחים כט.) דדוקא מזיד באיסור חמץ פטור מחיובי מעילה. אבל חייבי כריתות שוגגין אינו פוטר. [אבל המהרש"א והתוס' שאנץ (שם) ביארו דס"ל דחייבי כריתות שוגגין אינו פטור מתשלומין לר' נחוניא. והביא דכ"מ ברש"י (שם לב.)].

כב. וחיוב כפרה הוה כלפי שמיא, דהא חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנים.

כג. והביא לשון הרמב"ן (מכות ב.) דע"י קלב"מ נחשב דמתקיים כאשר זמם.

כד. ועפ"ז ביאר הקוב"ש מש"כ רש"י (ב"ק הנ"ל) דדוקא במתכוון נפטר מכופר משום קלב"מ. והרשב"א (שם) הק' דאף בשוגגין אמרי' קלב"מ. וביאר דבכפרה אינו נפטר אא"כ נחשב דנענש ע"ז.

כה. והאחרונים דנו האם נכלל בדין תשלומי תרומה ג"כ דין תשלום [לכהן זה]. או דהוה סברא דהתשלומים הם במקום פירותיו של כהן זה, ומש"ה ממילא נעשית שלו. [וכ"כ הרש"ש תרומות ו ב]. וע"ע חי' ר' שמעון (כט), וגר"ח (סטנסל לקמן לב:).

והאחרונים הביאו מהירושלמי (תרומות ג ב) דהאוכל תרומת חמץ בפסח, כיון דאסור בהנאה אין לבעלים בהם דין ממון. ומ"מ לא נחשב גדר תשלום.

כו. והביא דעד"ז מצאנו למ"ד (בכורות יב:) דפטר חמור חייב באחריותו עד שיגיע ליד כהן. מ"מ במקום דליכא דין נתינה חל פדיון בעודו בידו. ועד"ז מצאנו גם בפדיון הבן דבספיקות חל בהפרשה. [וע"ע מנח"ח רפ לט, ומהרי"ט אלגאזי חלה יא, ושער"י ה יז, דרך אמונה ביאוה"ה תרומות י יד].

כז. [ויל"ד אמאי נחשב 'מחילה', דע"י ההפרשה הוה ממון של כהן זה, והכהן נותן לו במתנה].
אבל הר"י בר מלכי צדק (תרומות ו א) כת' הטעם דל"מ מחילה בתשלומי תרומה, משום חשש תקלה. ומבואר דכוונתו באופן שיפריש לעצמו, וחל עליו 'שם תרומה', ואפ"ה תקנו משום תקלה דאינו רשאי למחול.

כח. ובפשוטו הוה דלא כרבי דנתינתו מקדשת. ולדברי ר' שמעון בכה"ג מהני נתינתו מקדשת.

וההפלאה דנו דהתם אינו מתחייב על ההגבהה כיון דמתחייב מלקות דבל יראה.

נא) **הכא נמי מעידנא דאגביה קניה. הריטב"א** (לד:) כתב דהגמ' נקטה דאיירי בדידע שאינו של התוחב בפיו. והוה מצי לשנויי דמיירי שסבור שהוא שלו [וכה"ק **רע"א** והבית יעקב], אלא דניחא ליה לשנויי אף בכה"ג.

נב) **שתחב לו חבירו. האחרונים** (קה"י ב"ק מא) דנו דבפשוטו הראשון נתחייב כשהגביה [מדין גזלן], א"כ השני הוה גונב מהגנב. [וע"ע בסמוך]. ודעת **הקצות** (לד ג) **והנתיבות** (לד ה) דהגונב מהגנב נתמעט ואינו מתחייב אף בקרן. אבל הרבה **אחרונים** חלקו וס"ל דנתמעט רק מחיוב כפל. [ואכ"מ].

והנתיבות הק' **דתוס'** (בסוגיין, ע' בסמוך) מבואר דהשני נתחייב בקניני גזילה. ותי' דהכא השני משתמש בו, ועי"ז נעשה שוב גזלן[כט]. [ודעת הנתיבות דהיכא דהשני עשה תוספת בגזילה נתחייב באונסין][ל].

ועוד הביא השיטמ"ק בשם **רבינו אפרים** דאיירי באוכל תרומה שלו, שלא הגיע ליד כהן. ומדרבנן קנסו דאף האוכל מזיד חייב לשלם. אבל הראשון אינו חייב על גזילה והגבהה.

נג) **סוף סוף כיון דלעסיה קנייה.** משמע משום קנין, דקנה להיות גזלן [ובפשוטו אף בדמצי מיהדר, הטעם משום דקניה]. אבל **רש"י** כת' הטעם ד'מזיק' לה. אבל **רש"י** (ד"ה ע"י הדחק) כתב דלא גזלה. משמע דאי מצי מיהדר, הוא גזילה [ולא מזיק]. **והאחרונים** דנו האם רש"י נקט לשון מזיק דוקא.

נד) **שם. כיון דלעסיה. המהר"ם שי"ף** כתב דלעסיה לאו דוקא, דקנאו כגזלן אף קודם שלעס. וכן מוכח מקוש' הגמ' (בסמוך, לפי' התוס') דכשלא מצי מיהדר מתחייב מיד מדין גזלן [ואף בלא מעשה][לא]. וכ"כ **הריטב"א** כיון דלא אהדריה נעשה גזלן לאלתר. וכ"כ **ריצב"א** (בתוס' ד"ה ואי) דקנה מיד כשלא החזירה [וכ"מ אף מתחילת דברי התוס']. אבל **האחרונים** דייקו מדברי **רש"י** (ע' בסמוך) דרק ע"י לעיסה קני.

והמקור חיים (תנד א) כתב דע"י הלעיסה קנה בשינוי. וכן **הריטב"א** (סוכה לה.) הביא מסוגיין דכי לעסיה קני לגמרי, ואין לנגזל עליו אלא חיוב דמים[לב].

נה) **רש"י ד"ה איבעי.** וכי לא אהדריה מההיא שעתא איהו מזיק וכו'. **השיטמ"ק** הק' דמשמע דחייב רק בשעה שאינו יכול להחזיר, א"כ החיוב ממון ומיתה באין כא'. [**ותוס'** (ד"ה אי) כת' דחיוב מיתה לא פטרה ליה עד דבלע לגמרי]. וכתב דמשעה שמצי לאהדורי ולא החזיר נתחייב כבר בתשלומין[לג]. [דהוה גזלן, ומש"כ **רש"י** מזיק לאו דוקא. אבל **האחרונים** העלו צד דהחיוב לרש"י משום מזיק, וא"כ הוה בשעת בליעה, ולא נחשב באין כא']. ועוד כתב **השיטמ"ק** (לא. ד"ה והתוס' שלנו) דדעת רש"י דפיו אינו קונה מדין חצר [אלא בדרכי הקנינים משיכה הגבהה וכו'], ולכן רש"י נקט מזיק[לד].

והאחרונים (ברכ"ש ב"מ לה) **פי'** ע"פ דברי **הקצות** (שמח ב) דבעי 'מעשה גניבה', ואינו מתחייב בקניני גניבה ע"י חצירו אא"כ עשה מעשה לנעול בפניו[לה]. [וכמ"ש **רש"י** (ב"מ יא) 'ונעל בפניה'].

נו) **בא"ד דראשון לאו מידי עביד, ולא נתחייב לכהן כלום.** מבואר דהטעם דהשני חייב משום דהראשון פטור. **ורע"א** תמה דאף אם הראשון חייב, מ"מ השני מתחייב כדין גונב ובא אחר ואכלו

כט. והחזו"א (ב"ק טז ז) תמה בזה. ועוה"ק לצד דהוה מדין שינוי [ע' בסמוך] האיך יקנה בשינוי כשאינו מתחייב 'והשיב'.

ל. אבל **הקצות** (שם) נקט דאף היכא דתברא ושתייה אינו מתחייב מדין גזלן אלא מדין מזיק, א"כ ה"נ בסוגיין לא יתחייב מדין גזלן. [והקה"י כתב דיל"פ דברי רש"י כמ"ש הקצות].

לא. וכן הוכיח **הריטב"א** (לא.) מקו' הגמ' מצי להדורי, דקנה בחצירו ואי"צ לעיסה.

לב. והביאו מזה [דלדעת הבבלי] הגוזל מצה ואוכלו יצא, דהוה 'מצתכם', שקנאו בשינוי מכי לעסיה [ודלא כירושלמי שם].

לג. אבל **השיטמ"ק** כת' בשם **תוס'** דאפי' נימא נתחייב קצת ההיא שעתא, מ"מ לא נגמר חיובו עד שבלע. [שהרי אם יחזירנו יתבטל החיוב].

לד. אבל הביא דלריצב"א (בתוס') דעת רש"י דמהני קנין.

לה. אבני נזר (רפ) הק' דבסוגיין כיון דמונח על גופו נחשב שיש מעשה גניבה.

[וכמ"ש **תוס'** ד"ה ואי[לו]], דרצה מזה גובה (ב"ק קיא:) [ועי' מש"כ לעיל]. ועוד הק' רע"א אמאי הראשון לא יתחייב מדין גזלן. **והאמר"מ** (לג ג) העמיד דהראשון סבור שהוא שלו. והביא בשם **הדברי משפט** (לד ב) דמי שגוזל ע"ד להעביר לאחר לא קנה קניני גזילה [עי"ש באמר"מ דפליג]. **והקה"י** (שם) דן דתליא בנידון האם גוזל ע"מ לאבד מתחייב בקניני גזילה.

והקה"י (ב"ק מא) כתב דיל"פ דדעת רש"י דגונב מהגנב אינו מתחייב אף בקרן. ולכן העמיד דהראשון לא נתחייב.

נז) **רש"י ד"ה ואי.** אנוס הוא. **רע"א** דן האם כוונת רש"י דאין פטור קלב"מ בחייבי כריתות אלא במזיד, ואף דמרבינן (לקמן לה.) דחייבי מיתות כשוגגין פטורין, אבל חייבי כריתות ומיתה ביד"ש לר' נחוניא בשוגג חייבין [וכדעת הרמב"ן לקמן לה.[לז]]. **ועוד** דכוונת רש"י דאונס גרע משוגגין, דאינו עבירה כלל. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) דחייבי מיתות שוגגין ילפי' ממכה בהמה ישלמנו, ומכה בהמה באונס פטור[לח]. **והקוב"ש** כתב דיש לחלק בין אונס למתעסק, עבדו מחלל שבת באונס מחוייב להפרישו. אבל מתעסק אינו מחוייב.

נח) **מתחייב בנפשו לא הוה עד שעת בליעה. התו"י** (עה"ג) הק' דכיון דלעס נתקלקל, ואמרי' (בריתות ז.) דכיון דסך, נתחלל ומותר לזר [לאכול[לט]]. **והתו"י** (יומא פא.) העלה צד לחלק דדוקא התם דנעשה דבר היתר, אבל הכא דזר עבר ואכלו.

נט) **דמצי לאהדורי ע"י הדחק. פרש"י** דממאסה, ומיגזל לא גזלה. וכעי"ז כת' **תוס'**. [ויל"ד האם הטעם דהדבר אינו שווה כלל, וא"כ להתחייב עליו. או דהבעלים אינו תובעו להחזיר, ומש"ה לא שייך חיוב גזלן]. **והריטב"א** הביא **י"מ** דכיון דהוה צער לו להחזיר אינו מתחייב מדין גזלן [ואף דעדיין שווה], אלא מדין נהנה.

דעת ר"ל (חולין קג:) דגדר אכילה [במאכלות אסורות] בעי שיהא במעיו. ודעת ר' יוחנן דמצטרף הנאת גרונו [ופרש"י סמוך לבית הבליעה]. ונפק"מ דמצטרף מה שבין החינכיים. וכן בהקיאו. [ויל"ד ע"פ סוגיין].

והגר"ח (הל' טומאת אוכלין) הביא מכאן דגדר אכילה תליא במצי לאהדורי, וכיון דלא מצוי לאהדורי נחשב שכבר אכל. ואין 'מקום' ו'זמן' שהוא בבית הבליעה. [וע"ש לענין טומאת נבלת עוף בבית הבליעה. וע' קה"י טהרות].

ס) **תוד"ה ואי.** דמרצונו מניח לו[מ], דהשתא ודאי חייב מיתה. **והתוס' הרא"ש** הוסיף דמילתא דפשיטא דהוה כאילו הוא עצמו אכלו, הואיל ונהנה. **וההפלאה** העיר אמאי פשיטא לתוס' דיתחייב בלא מעשה[מא]. **והאחרונים** (ברכ"ש ז ב) כת' דהוה כמתעסק בחלבים ועריות דהקפידה תורה על ההנאה[מב].

אבל **השיטמ"ק** הביא (בשם שיטה ישנה) דאף אם אמר לו לתחוב, נחשב אנוס, דיכול לומר סבור הייתי שלא ישמע, דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים וכו'[מג].

לו. **והמחנ"א** (גזילה ו) הביא מסוגיין דאף כשהגנב האכיל לאחר [קודם יאוש] חייב, ורצה מזה גובה [עי"ש], ולא רק שאכלו לבד.

לז. וכ"כ **התוס' שאנץ** (פסחים כט.) בדעת רש"י (שם).

לח. **והקוב"ש** (צו) כתב דזהו לדעת **תוס'** (ב"ק כז:, ב"מ פב:) דאדם המזיק באונס גמור פטור. אבל לדעת **הרמב"ן** (שם) דחייב [אא"כ הוה מזיק ברשות], א"כ נימא דמה מכה אדם בין אונס וכו'.

לט. [אמנם **הגרי"ז** (מכתב בסוה"ס עמ' עט) כתב [בדעת **הרמב"ם**] דאף אחרי שנתחלל לא הותר באכילה, אלא דאין איסור הנאת כילוי. וכן סיכה דאיסורו אינו משום שתיה ממש, אלא חילול].

מ. **והריטב"א** כתב דהלשון 'תחב' משמע לאונסו. והוה מ"ל שהניח לו מרצונו.

מא. וכתב דילפי' מהא דהתורה חייבה את האשה בעריות, ואף דקרקע עולם היא. [**ותוס'** (ב"ק לב.) כת' דהא דחייבת חטאת ומלקות, דרחמנא אחשביה להנאה מעשה].

מב. [אמנם **רש"י** (סנהדרין סב:) כת' מתעסק חייב 'דחשיב בכוונה'. [ועפ"ז יתכן דאונס גרע ממתעסק]. וע' **תוס'** (שם) דדנו במלאכת שבת אילו נהנה בשעת מלאכה, האם אמרי' דנחשב בכוונה].

מג. אבל **השיטמ"ק** כתב בשם **ר"י** (וכ"כ התוס' הרא"ש) דמ"מ חייב מיתה בידי שמים מדלא מיחה. [**והאחרונים** (לעיל ג:) דנו האם מתחייב במעשה דנעשית בכפייה ואונס, אלא דמ"מ ניחא ליה. ויל"ד מסוגיין].

סא) **בא"ד אבל הכא דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם. הנתיבות** (קמח א) הביא מדברי התוס' דדבר שא"א למוכרו בדמים אינו חייב עליו, דלא מקרי בר דמים. ואף שהוא שווה כסף אצל האוכלו [שאצלו אינו מאוס], מ"מ אינו שווה למכירה. **והקה"י** (ב"ק לט) חילק דהכא אף לבעליו אינו שווה כלל [משא"כ במקום ששווה לבעלים, אלא דאינו ראוי למכירה]. אבל **האחרונים** (חי' ר' שמעון, וע"ע הפלאה) **כת'** דכוונת התוס' דנחשב הפקר, משום דין זוטו של ים.

סב) **בא"ד וריצב"א מפרש וכו' דכשתוחב לו מרצונו וכו'**

קנאה מיד להתחייב באונסין וכו'. [אבל כשתחב בע"כ אינו נעשה גזלן]. אבל דעת ר"י דאינו מתחייב משום גזלן. **והאחרונים** דנו לפרש משום דהוה גונב אחר הגנב, ואינו מתחייב. **והקוב"ש** (צח) כתב דדעת ר"י דבעי 'מעשה גזילה' (ובקצות הנ"ל). ועוד כתב **רע"א** (פסחים כט מערכה ה ז) דר"י סובר כיון דאיגודו ביד הראשון, ויכול ליטלו אין כאן קנין גזילה. (וע"ע לקמן לא:).

סג) **בא"ד מ"מ קונה אותו וכו' אע"ג דיכול לנתקו וכו'**

דדוקא לענין גט וכו' דבעינן כריתות. רע"א בגהש"ס תמה דמשמע דתוס' חידשו סברא זו, הרי מפורש כן בגמ' (ב"מ ז.) דמהני שתופס בסודר, כיון דיכול לנתקו. ולא דמי לגט דבעי כריתות.

והש"ך (חו"מ קצה ו) נסתפק [בדעת הרמב"ם] דדוקא במכירה דדעת אחרת מקנה אמרי' יכול לנתקו, ולא במציאה [וגזילה].

סד) **בא"ד וכיון שאינו זוכה מטעם זה, ה"ה דאינו מגרע זכיית האחר**[מד], **ועוד לכל הפחות קנה מחצה כמו שנים שהגביהו מציאה.** וצ"ב דהתם הטעם משום מיגו דזכי לנפשיה [כדאמרי' בב"מ ח.]. אבל המגביה עם השוטה ל"ק כלל. **והשיטמ"ק** כת' דכוונת התוס' דאילו רצו שנים לזכות כא', כל א' קנה חציו, א"כ ה"ה בסוגיין אחרי שבלעו למפרע קנה כולו מעיקרא.

סה) **בא"ד דאנן סהדי דלא ניחא ליה באכילת איסור.**

מבואר דמי שאכל [באונס] דבר האסור אינו חייב מדין נהנה. [**וכ"פ הפוסקים** (חו"מ רלה, יו"ד קיט יג) דאם מכר בשר והלוקח אכלו, ונמצא שהוא איסור דאורייתא[מה], אינו חייב לשלם מדין נהנה].

והחת"ס הק' מכאן על דעת **המג"א** (רד כ) דמי שאנסוהו לאכול מאכלות אסורות שחייב לברך, שהרי נהנה[מו].

והתוס' הרא"ש הביא בשם **ר"ת** דכיון שתחבו לאונסו[מז] למקום שאינו יכול להחזיר[מח], אינו נהנה בזה כלל[מט].

נהנה באונס – תוס' (ב"ק קא.) הביא מסוגיין דהיכא דתחב לו חבירו חייב לשלם מדין נהנה. [ולא אמרי' הייתי מתענה]. ותוס' פי' דהטעם משום דנהנה גופו, אבל השביח בהמתו או ממונו אינו חייב אא"כ בא ע"י מעשיו או מעשה בהמתו. **והמחנ"א** (נזק"מ ב) הק' דבסוגיין איירי שיכול להחזירו [ע"י הדחק], ואין ראיה דאף באונס חייב מדין נהנה [והביא דברי **התוס'** (חולין קלא.) דפטור משום דיכול לומר הייתי מתענה[נ]]. וכן מבואר **בתו"י** (בסוף תוד"ה לא, בשם ר"ת) דהיכא דתחבו באונס אינו חייב מדין נהנה[נא]. אבל

מד. וצ"ב דסברא גדולה לחלק דאחר מעכב עליו שלא יזכה, ומ"מ אינו יכול לזכות.

מה. אבל באיסור דרבנן חייב לשלם. ועי"ש **בפוסקים**, **והנתיבות** (רלד ג) כתב דאפשר דבאיסור דרבנן בשוגג א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי. ול"ד לאיסורי תורה דצריך כפרה ותשובה להגין על היסורין. א"כ חסרונו גדול מהנאתו, ואינו נהנה כלל.

מו. ודלא כדעת **הרמ"א** (או"ח רד ח) פסק דאנסוהו לאכול או לשתות אינו מברך כיון דלא נהנה. **והמג"א** חלק דמ"מ בסופו נהנה, והביא ראיה מחולה שאכל ביוה"כ, דאע"ג דאונס הרי נהנה. ואנסוהו לאכול מצה נחשב אכילה, דהמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה.

מז. וכתב דאף דאמר לו לתחוב, סבור שלא ישמע לו, דדברי הרב ודברי התלמיד.

מח. אבל אם יכול להחזיר נחשב עדיין מקום שיש לו הנאה.

מט. ואף דמצינו המראה הולעטה גבי בהמה (שבת קנה:), דאדם אינו נהנה בענין זה. [וצ"ב הרי מהני להשביעו. וצ"ל ד'הנאת אכילה' הוא במה שאוכל כדרך העולם, ולא במה שעשה שלא ירעב].

נ. [ואין לו בזה תוספת ממון, או רווח במה שלא הוציא מעות].

והקצות (רמו ב) תי' דדוקא במתנות כהונה כתבו **תוס'** (הנ"ל) שיכול לטעון הייתי מתענה, דקי"ל שהמזיק מתנות כהונה פטור, וה"ה שאינו חיוב על הנאה, אלא דהיכא דמשתרשי חייב משום ממוני גבך. אבל האוכל משל חבירו חייב, דנהנה ולא היה צריך להתענות. וכתב דראיה ברורה מסוגיין דהאוכל חייב.

נא. [אבל **בתוס' הרא"ש** משמע דטעמו של ר"ת דבאמת

בתוס' (כאן) מבואר דאף באונס חייב על הנאה זו.

והברכ"ש (ב"ק יד) הביא דהק' **לגר"ח** דכיון דחיובו מדין נהנה, הוה כתביעת חוב בעלמא [ואינו עונש], ומה שייך בזה קלב"מ. והגר"ח השיב דאף חיוב הנאה הוה מלוה הכתובה בתורה. אבל **האחרונים**[נב] הביאו דמבואר בכמה מקומות דמהני קלב"מ לפטור אף חיובי ממון שנתחייב משום סברא[נג]. וכ"מ בגמ' (ב"ק ע: לרוב ראשונים) זרוק לי גנובתיך, דנפטר מלשלם ע"ז[נד].

סו) **תוד"ה לא צריכא.** מ"מ כיון דשווה כל שהוא.

[**והמהרש"א** כתב דהכא חסר פחות מפרוטה, ואילו בב"ק שם חסר פרוטה]. **והמחנ"א** (אונאה כו) הק' דל"ד דהתם הנאת הבית שווה כך, ואילו הכא אמאי יתחייב את מה שהיה קודם.

אבל **תוס'** (ב"ק כ:) כת' דכיון דנהנה מחמת החסרון שהיה מתחילה חייב[נה]. [דנחשב שנהנה עכשיו ע"י חסרון הראשון, ועי"ז מתחייב על החפץ הראשון]. אבל דעת תוס' דידן דבעי שיהא שווה בשעת הנאה. **וכ"כ ר"י** (בתוד"ה ואי) דהיכא שנהנה אחר שאבוד מהעולם פטור, ואף שנהנה מחמת חסרון הראשון.

סז) **בא"ד וריצב"א פי' וכו' ונהנה**[נו] **מיד וכו' כגון שחתך אצבעו. והריטב"א** (יבמות שם) פי' דכיון דהוה אותו מעשה, ותוך כדי דיבור נחשב בבת א'[נז]. [**והאחרונים** (**דברי יחזקאל** כז) יסדו דתוכ"ד נחשב זמן א']. אבל **הרש"ש** כתב דדוקא הכא דהוה צורך אכילה, וא"א לזה בלא זה[נח]. (וע"ע **ראמ"ה**).

מלקות דאוכל תרומה – **הרמב"ם** (תרומות ו ו) פסק דהאוכל תרומה במזיד פטור מלשלם, דאינו לוקה ומשלם[נט]. [**והאחרונים** ביארו דבסוגיין איירי בלא התראה, והנידון רק לאביי לר' נחוניא משום מיתה בידי שמים[ס]]. **והמשנ"ל** הק' אמאי לא אמרי' דנתחייב [משום גזלן] משעת הגבהה. **והמשנה ראשונה** (ז א) תי' דאיירי בתרומה דלא הגיע ליד כהן [דאינו חייב על גזילה]. **והאחרונים** (אחיעזר א כא ו) כת' דלפ"ז צ"ל דחייב לשלם משום שאכלו שוגג[סא] [וכגון שמזיד בלאו, ושגג במיתה].

סח) **רב אשי אמר בזר שאכל תרומה משלו וקרע שיראין של חבירו. פרש"י** בשעה שבולעה. וכ"כ **ר"י** בתוס' דאיירי בב' מעשים. אבל **המאירי** כתב שקרעם באכילתו, שהיו כרוכים סביב צוארו, וקרעם בלעיסתו [באותו מעשה].

ובגמ' (לקמן לח.) ס"ד דפטור קלב"מ הוה כשהפיל את עינו והרגו בה, אבל כשהרגו בדבר אחר חייב. [קמ"ל דגלי קרא]. **ותוס'** (לח. ד"ה אמר) הק' מסוגיין [דאף בב' מעשים פטור]. וכתב דלפי האמת נפקי כולהו מתנא דבי חזקיה. [וע"ע לקמן שם].

סט) **תוד"ה רב אשי.** פ"ה (לא. ד"ה וקרע) דס"ל לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור[סב], ופליג אדרבא (סנהדרין י.) וכו' נהרגין ומשלמין, ממון לזה ונפשות לזה וכו'[סג].

ובגמ' (סנהדרין עד. הו' בסו"ד התוס') דנו ברודף ששבר

אינה הנאה. ואילו התו"י כת' דאינו חייב על הנאה זו].

נב. וכן הביא **בחי' ר' שמעון** (ב"ב א) מסוגיין.

נג. **והקצות** (לח א) **ורע"א** (ב"מ סב.) דנו בהלואת רבית, נימא קלב"מ [דלאו דלא תשימון], ופטור מלשלם.

נד. אמנם **המאירי** (שם) כת' דל"ש קלב"מ במה שמחייב עצמו. וע' **רשב"א** (ב"מ צא:). [ועוד הביאו דה**מאירי** (פסחים כט.) כת' דאף דאין לוקה ומשלם, שמא בכדי כמה שנהנה חייב במעילה].

והשער"י (ה ג) נקט דקלב"מ פוטר אף בחיוב ממוני גבך, אבל ל"ש במה שמחייב עצמו.

נה. והביאו ראיה מהא דחייבין על אכילת בהמתו משום שן ברה"ר, דפטור על הלעיסה ומתחייב מדין נהנה.

נו. והעירו למה נקט 'נהנה', הרי למש"כ הריצב"א מתחייב מדין גזלן.

נז. [**והתו"י** (שם) כתב דזמן מועט נחשב בב"א, וציינו לסוגיין].

נח. [וצ"ב הצירוף]. **דהרש"ש** הק' דבכ"מ מצאנו דא"א לצמצם, ולא אמרי' דסגי בזמן מועט.

נט. **והאחיעזר** הק' דבגזלן הדין דמשלם ואינו לוקה [ולרמב"ם הטעם משום דניתן לתשלומין. ע"ל לב:]. וע"כ דחייב תשלומי אוכל בשוגג.

ס. ועדיין קשה לר"ל דאף חייבי מלקיות שוגגין פטורין. וצ"ל דגלי קרא דחייב. [ולפי' אף במזיד ולא אתרו בו. ואף דהתשל' אינן כפרה].

סא. ולפ"ז מבואר ברמב"ם ד'כדי רשעתו' פוטר מחיוב תשלומי תרומה דהאוכל בשוגג.

סב. **ופרש"י** הטעם בזה דמיתה לאו משום ממונא.

סג. ובפשוטו הגדר דדנים את נידון העונש וכדו' כלפי כל א' בפנ"ע. ולא איכפת לן שיש לו עונש נוסף בבי"ד אחר. **ורש"י**

את הכלים דפטור, ודילמא שאני מיתה לזה וממון לזה, והגמ׳ דוחה ולא שנא וכו׳. ולדברי רש״י כוונת הגמ׳ להכריע נגד ברבא[סד]. וכן בגמ׳ (ב״ק כב:) קמ״ל דאף בגדי דחד ועבד דחד [אמרי׳ קלב״מ[סה]]. [ואילו לפר״ת (בתוס׳) קמ״ל דלכו״ע ממון לזה ונפשות לזה פטור, ולא דמי לכאשר זמם. ולריב״א קמ״ל דרודף נחשב נפשות לכל העולם[סו], ומש״ה לא נחשב ממון לזה ונפשות לזה].

ע) **בא״ד פי׳ ממון ׳לבת׳ וכו׳ ונפשות לזה שאומר שבא עליה. המהרש״א** הק׳ דמתחייב מיתה אף לבת, אלא כוונת הגמ׳ (שם) ממון ׳לאב׳ [וכמ״ש **רש״י** סנהדרין שם]. אבל **הרמ״ה** (סנהדרין י.) **פי׳** דהוה מיתה ׳נמי׳ לאחרים. דכיון דמחוייב מיתה אף מחמת האחרים, נחשב ממון לזה ונפשות לזה. וכ״כ **הפנ״י** [לפרש דברי התוס׳]. וצ״ב דמ״מ תרויידהו נכללין בעדות, וכל א׳ לחוד סגי לחייבו[סז].

ו**המהרש״א** הגיה אף בדברי התוס׳ ממון ׳לאב׳ שרצו להפסיד ׳לו׳ כתובתה [דכתובת ארוסה הוה לאב]. ו**המהרש״א** הק׳ דמ״מ אמאי נקטו התוס׳ נפשות לזה שאמר שבא עליה, ולא כתבו נפשות לבת [לגירסתו דהממון הוה לאב, והנפשות לבת]. ותי׳ דאיירי אף בקטנה דאינה חייבת מיתה[סח]. ו**הרש״ש** הק׳ דקטנה שזינתה לא הפסידה כתובתה, דפיתוי קטנה אונס. ו**בחי׳ ר׳ שמואל** (י) הביא דהמהרש״א נקט דאפ״ה הפסידה כתובתה. ואף דפיתוי קטנה נחשב אונס ואינה נאסרת על בעלה, מ״מ אין לה כתובה אם ירצה לגרשה כיון דהוה ׳מעשה בגידה׳. ואף כשאינה נאסרת על בעלה מפסדת הכתובה[סט].

ומבואר ב**מהרש״א** דהכתובה נחשב ממון לאב, ואף דעיקר חיוב הכתובה הוה של הבת. מ״מ כיון דהאב זכאי בכתובה בעודה ארוסה (וכדתנן לקמן מג:)[ע].

ו**האחרונים** (ע׳ פנ״י, בית יעקב ועוד) הק׳ א״כ אף גבי קנס אמאי יש פטור קלב״מ, הא הממון לאב ונפשות לזה. ותנן (לקמן לו:) הבא על בתו ובת בתו פטור מקנס, דקלב״מ. [ודוחק להעמיד רק בנתארסה ונתגרשה, דקנסה לעצמה]. והו״ל לתוס׳ להביא מהתם דממון לזה ונפשות לזה פטור. הקנס לאב, ומיתה מחמת הבת. [ו**האחרונים** דנו די״ל דהתם עיקר הקנס הוה לבת והאב זוכה ממנה. ומש״ה נחשב ממון ונפשות לבת, וכיון דקלב״מ בטל קנס, ולא זכי האב ממנה. ודלא כסברת המהרש״א גבי כתובה[עא]].

דף לא.

עא) **בא״ד והוא שהדליק את הגדיש בשבת וכו׳, מיתה לזה משום שבת ותשלומין לזה וכו׳. האחרונים** (**מהרש״ל**, **מהרש״א**, וכ״כ **השיטמ״ק**) כת׳ דמבואר ברש״י דדוקא באכל תרומה שלו וקרע שיראין של חבירו, אבל אם קרע של בעל התרומה

(ב״ק כב:) כתב דקמ״ל דאע״ג דאין חייב מיתה בשביל בעל הגדי, ׳מפסיד׳ בעל הגדי, משמע דהטעם דמ״ד דמיתה לזה ונפשות לזה חייב משום סברא דאינו ראוי שיפסיד הזיקו משום מיתה לאחר. [ועוד יל״פ למש״כ הקוב״ש (הו׳ לעיל) דגדר קלב״מ דבכלל מאתיים מנה, הרי במה שמשלם לא׳, ל״ש לומר דהוה תשלום לאחר].

סד. ותוס׳ (לא.) הביאו דהתם הוה רבא גופיה. אך שוב דחו דמוכח דהגירסא התם ׳רבה׳.

סה. ו**הראשונים** הק׳ דנימא תיובתא דרב יוסף מהך משנה. ו**הרמ״ה** כת׳ דהגמ׳ (ב״ק שם) כר״ל דאשו משום ממונו. ורב יוסף ס״ל כר׳ יוחנן.

סו. ואף המשנה (ב״ק סא:) דועבד וגדי בגדיש הוה משום רודף.

סז. א״כ לא גרע מחייבי מיתות שוגגין [וע׳ בסמוך בדברי הירושלמי דעל כל שבולת חייב מיתה]. [וי״ל דכאשר זמם לא נחשב עבירת חיוב מיתה, כשאינם נענשים מחמתו]. וע״ע חי׳ ר׳ ראובן יט.

סח. והוה מצי למימר דלא אתרו בה וכדו׳.

סט. והביא מזה דיש סיבה להפסד כתובה, אף דלא נאסרת על בעלה [וע׳ לעיל ט ויב:].

ע. ו**המהר״ם שי״ף** נראה דפליג בזה [וע׳ בביאור למהרמ״ש שכתב באופ״א].

ויש שפי׳ דיש חילוק בקלב״מ בין היכא דנענש החומר להיכא דלא נעשית החומר [וע״פ דברי הקצות (כח ח הו׳ לעיל)]. דהיכא דנתחייב מיתה מחמת הבת, עי״ז בטל סיבת חיוב הקנס, וממילא אף האב אינו זוכה. אבל השתא דמחוייב מיתה אף מחמת הבועל, א״כ נחשב שלא נענש מחמת הבת, ודמי לחייבי מיתות שוגגין. וגדר הפטור רק על החיוב בפועל [שהוא לאב], ולא תליא בסיבת החיוב.

עא. ויש שחילקו דהמהרש״א קאי לענין כאשר זמם, דרצו להפסיד לאב את ממון הכתובה בפועל, ומש״ה תלי באב. אבל בחיוב קנס נחשב ממון לבת, ותלי בסיבת החיוב. [וע׳ חי׳ ר׳ ראובן יח].

לא נחשב מיתה לזה וממון לזה[א]. דהמיתה הוה מחמת ממונו של זה [וכ"כ הראשונים ע' בסמוך]. [ואף דהחיוב מיתה מחמת קדושת התרומה, ולא משום קנין הבעלים[ב]].

ועוד פי' **השיטמ"ק** דכלפי בעל התרומה אמרי' דא"א לאזוקי בלא חיוב מיתה. **והקרנ"ר** (וכן הפנ"י ומהר"ם שי"ף) הביאו דמתוס' מבואר דלא כן, דא"כ מה הק' מגדיש[ג]. אבל **הרא"ה** חילק דאפשר לשרוף את הגדיש בחול, ולכן לא נחשב צורך השריפה.

עב) **בא"ד ולא מתחייב מיתה בשביל האדם אלא לשמים.**

והרשב"א פי' דאין לך מי שנתחייב בו יותר מחבירו. [בפשוטו יל"פ דמיתה לשמים הוה מיתה כלפי כל העולם. אבל בתוס' משמע דהגדר מיתה לזה וממון לזה הוה דוקא היכא דיש חלוקין לגמרי. וכל היכא שלא נתייחד המיתה לאדם מסויים אינו חלוקה בדין קלב"מ].

והרשב"א הוסיף דדוקא במיתה שבא לו מחמת שהרג את חבירו או שזמם להרוג את חבירו אמרינן מיתה לזה ותשלומין לזה חייב. [ומבואר דחיוב מיתה דרוצח בא כתשלום לחבירו. ולא נחשב מיתה לשמים, משום עבירת הרציחה. **והאחרונים** הביאו דמיתה דרוצח נחשב תביעת הנרצח[ד]].

עג) **בא"ד ור"י רצה ליישב פ"ה וכו' לפי שהן ב' מעשים[ה] וכו'.** והיכא דהוה מעשה א' פטור אף במיתה לזה ונפשות לזה. **והאחרונים** הביאו דמבואר דיש ב' גדרים בפטור קלב"מ, דא"א לחייב ב' משום מעשה א', וכן בשעה א'. והיכא דהוה מעשה א' יש פוטר אף היכא דהוה ממון לזה.

עד) **בא"ד הם ב' עדיות, שהיו יכולים להעיד עליו בלא הבת, ועל הבת בלא עליו וכו'.** משמע דנחשב ממון לבת, ונפשות לבועל. וכגיר' לפנינו בתחילת התוס'. אך קשה כקו' **המהרש"א** דמ"מ אף הבת מתחייבת מיתה, ויש נפשות אף לבת. [והאב והבת הוה מעשה א', ואי אפשר להעיד זה בלא זה]. **והבית יעקב** כתב דיכולים להעיד שזינתה ברצון [ומפסדת כתובתה], ולא להעיד שהתרו בה[ו].

ולדברי המהרש"א (הנ"ל) ניחא, דאיירי בקטנה ומש"ה ליכא נפשות לבת. והוה נפשות לבועל, וממון לאב.

עה) **בא"ד ונר' לר"ת דרבא דוקא גבי עדים זוממים וכו' דבעינן שיתקיים הזמה כלפי כל א' וכו'.** בפשוטו משמע דאל"כ הוה עדות שאי אתה יכול להזימה[ז]. **והרא"ה** הק' דאטו קרא כתיב לקיים העונש לתרוייהו. ואם יחשב עדות שא"א יכול להזימה, א"כ לא יחשב עדות [ומה בכך]. **ובחי' הר"ן** (סנהדרין ט) תי' דכוונת ר"ת דדרשי' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, שיענשו בכל אותן העונשין שהיו רוצין לענוש לכל א' וא' מאחיו [וגזיה"כ דל"מ קלב"מ לפטור]. אבל כשלאדם א' מתחייב ממון ונפשות, נפטר מהממון, דשפיר מקיים ביה 'לעשות לאחיו'[ח].

עו) **בא"ד ועבדא דחד. תוס'** (ב"ק כב:, והר"ן סנהדרין שם) הקשו אמאי נחשב חידוש במה שהוא של האדון, הלא אין מתחייב מיתה משום שהפסיד

ועוד יש שחילקו בין גדר זכות האב בקנס לזכותו בבכתובה [וע"ע לקמן מב:].

א. ומש"ה רש"י העמיד דבריו על דברי רב אשי, אבל בתחילת הסוגיה אף לרבא פטור.

ב. [ולכאו' נר' דמיתה דתרומה הוה חיוב לשבט הכהונה. ודוקא שיראין דישראל נחשב ממון לזה. אבל הראשונים לא חילקו בזה].

ג. **והבית יעקב** כתב דאיירי שחילל שבת כשעשה אש בעצי הפקר, ועי"ז הלך האש ושרף גדישו של חבירו.

ד. ולחד תי' **בתוס'** (מכות ו. ד"ה אלא) הנרצח נחשב 'בעל דין'. אבל **המרדכי** (סנהדרין תרצה, וכ"פ **הרמ"א** חו"מ לג טז) **כת'** דקרובי הנרצח יכולים להעיד. ואפי' הנרצח עצמו [כל זמן שהוא חי], דאין לו נפק"מ בעדות זו. [אלא דפסול משום טריפה או שונא]. וע"ע שו"ת הרדב"ז (ד רלא) והגר"א (לג לב).

ה. **ורע"א** כת' דכן מוכח בדעת רש"י, דבתחילת הגמ' גבי אכל תרומה לא כתב דהוה מיתה לזה וכו'. ורע"א הק' דהאיך ס"ד דתוס' לפרש את דברי רש"י דכל מיתה לשמים מקרי מיתה לזה וממון לזה [אף בחד מעשה], הא רש"י לא כת' כן. וכתב דיש לחלק דתרומה חייב על הנאה גרונו, ובחפץ זה א"א בשום אופן הנאת גרונו בלא חיוב מיתה. משא"כ במדליק גדיש דמשכח"ל דליקה בחול, דנתחייב ממון ולא מיתה.

ו. **והאחרונים** הק' דאף דהממון אפשר בלא הנפשות, אבל עדות הנפשות מחייב את הממון. ואמאי לא יחשב מעשה א'. וצ"ע.

ז. **והלפאה** דן דתליא בנידון האם עדות ממון בעי יכול להזימה. אבל בקנס לכו"ע בעי יכול להזימה.

ח. וכתב דל"ש עדות שבטלה מקצתה [דעדות הממון בטלה

עבדו, דאפי' הרג עבד של עצמו חייב מיתה. וכת' דצריך לדחוק דמ"מ הוה חידוש יותר. **והאחרונים** דנו דרוצח מתחייב מיתה מב' טעמים, משום תביעת הנרצח ומשום חומר האיסור רציחה. והאדון נחשב בעלים [וגואל הדם] כשנהרג עבדו, ומש"ה הוה מיתה לזה. ואפ"ה היכא דהאדון עצמו הרגו מתחייב מיתה מחמת האיסור רציחה[ט].

עז) **בא"ד ואור"י וכו' כיון שהולדות הן בגוף האשה.**

והאחרונים הביאו דמשמע בתוס' דגדר חיוב ולדות דשורש החיוב לאשה, ומש"ה הבעל זוכה. (וע"ע ב"ק מג.). וע' חי' ר' ראובן (יח).

עח) **בא"ד וריב"א אומר וכו' ורודף שאני, דניתן להציל בכל אדם**[י]. ולפ"ז הגמ' (ב"ק כב:) הוה קלב"מ מדין רודף, וכ"כ **הראב"ד** (בשיטמ"ק שם, וע' מהר"ם ופנ"י שם). [וכן מסקנת הרשב"א (שם), ע' בסמוך].

עקירה צורך הנחה

עט) **הזורק חץ וכו' וקרע שיראין בהליכתו פטור, שעקירה צורך הנחה היא. פרש"י** הואיל ובין עקירה להנחה אתי חיוב המיתה ותשלומין, נחשב באין כא'. דמההיא שעתא מתחיל המלאכה. [וס"ד דהגמ' דאף בהגבהת התרומה אמרי' עקירה צורך הנחה. והגמ' דוחה (תי' א') דסברא זו שייך דוקא היכא דא"א בענין אחר, ומש"ה העקירה הוה חלק מהחיוב מיתה. ותי' הב' [א"נ] דסברת עקירה צריך הנחה הוה דוקא היכא דמצי לאהדורי].

והתרומת הכרי (שצב) הק' מכאן על מש"כ **הנמוק"י** (ב"ק י. בדה"ר) שהזורק חץ מתחייב בשעה שיוצא מידיו, דנחשב שבאותה שעה נעשית הכל[יא]. ואף דאח"כ הוה אונס שאין בידו להחזיר. ומש"ה אפי' זרק חץ ומת [ולא הוה בר חיובא] חייב [וגובים מנכסיו], דכמי שנעשית מעיקרא. והתרה"כ הק' דעפ"ז ה"נ הכל נעשית בשעה א'. **והאחרונים** (אחיעזר א יט ו, חי' ר' ראובן יז) **תי'** דאף דמצד העושה נעשית הכל כא', מ"מ התוצאה ודאי לא נעשית עד אח"כ. וגדרי קלב"מ תליא ב'חיוב'.

פ) **שם. שעקירה צורך הנחה. ההפלאה** נקט דאף כשקרע שיריים בידיו [אחרי שזרק את החץ] פטור, דהוה בשעת חיוב מיתה. **והגרנ"ט** (לח) חלק דרק באותו מעשה מהני שיחשב מעשה א', המחייב בחיוב מיתה. אבל כשקרע במעשה אחר ל"מ. וע"ע חי' ר' שמעון (לג).

והאו"ש (ממרים ז ז) כתב דעקירה צורך הנחה מהני רק בחייבי מיתות, דתחילת המעשה הוה כמו חייבי מיתת שוגגין[יב]. אבל במלקות וממון דוקא היכא דמתחייב מלקות פטור מממון, וחיוב המלקות הוה על גמר המעשה. ול"ש בזה עקירה צורך הנחה[יג].

פא) **הכא נמי הגבהה צורך אכילה.** מבואר דהמקשן נקט דהטעם דעקירה צורך הנחה הוה סברא בכל חיוב מיתה, דמשעה זו התחיל מעשה שיתחייב בזה מיתה. ולאו דוקא עקירה במעביר ד' אמות, דהוה מתנאי מלאכת הוצאה [דעקירה הוה מתנאי החיוב בהעברה]. **והראשונים** (הו' בסמוך) דנו לחלק בזה למסקנא.

הוה א"א יכול להזימה, ויתבטל הנפשות]. דא"כ לא יתקיים דין כאשר זמם.

והרמב"ן (מכות ב.) הק' בגמ' [סנהדרין שם] דנפטרין מחיוב כתובה, הא הוה עדות שא"א יכול להזימה. ותי' דהוה חדא מילתא [וסגי שמקצתו יכול להזימה]. ועוד תי' דהתם כיון דרחמנא אמר קלב"מ כמאן דמקיים בה כולה מילתא דמי, ורחמנא הוא דפטריה.

ט. ועיל"פ דהאדון נחשב גואל הדם 'בעלים' לתבוע דמו של העבד הנרצח. אבל היכא דהאדון עצמו הרגו ע"כ האדון אינו גואל הדם, ונשאר תביעת העבד.

י. **והאחרונים** הק' וכי כל חייבי מיתות הוה כלפי הבי"ד.

יא. דהנמוק"י הק' האיך מותר להדליק אש בער"ש, ודולק והולך כל השבת. והא קי"ל דאשו משום חצו, ויחשב שעושה מלאכה בשבת. [ונעשית ע"י מלאכה בשבת]. והוכיח דנחשב שנעשית מעיקרא.

והקה"י (לד ה, וב"ק כא) הביא דה**אחרונים** [בית מאיר (אה"ע סר"ס ה), חת"ס (או"ח פד) ועוד] תי' דגדר מלאכת שבת הוא על עשיית המלאכה, ולא איכפ"ל דמתייחס תוצאת המלאכה לישראל בשבת. דסוף סוף גופו נח בשבת. [וביארו עד"ז הא דאין איסור ע"י שליחות עכו"ם בשבת].

יב. והעירו דדעת **הרמב"ן** (לקמן לה:, הו' לעיל) **לר'** נחוניא חייבי כרת שוגגין אינו פוטר. ואפ"ה אמרי' בסוגיין עקירה צורך הנחה. ומבואר דלא כאו"ש.

יג. ועד"ז יש שדנו ע"פ מש"כ **הגר"ח** (יתבאר לקמן לב:) דפטור מלקות וממון הוה גדר 'כדי רשעתו', דאינו מתחייב ב', ולא הוה דין 'פוטר' כמיתה וממון [דילפי' מלא יהא אסון]. ומש"ה ל"ש לדמות גדר הפטור.

ורע"א יסד דשייך קלב"מ אף בתנאי החיוב, דגדר קלב"מ הוא כמי שעשאו אחר (הו' לקמן לב.), ורע"א הק' דמהאי טעמא יש לפטור כשנתחייב חיוב נוסף בשעת עקירה, ואילו בגמ' כאן מבואר דבעינן טעם אחר [דעקירה צורך הנחה]. ותיפוק ליה דאילו עשה אחר העקירה אינו חייב, וגדר קלב"מ דהוה כאילו עשאו אחר[ד]. ורע"א תי' דהכא קריעת השיריים לא היתה בשעת עקירה, אלא נעשית אח"כ[טו].

פב) **רש"י ד"ה לא מצי.** הילכך משעת עקירה סופו לקרוע לו שיראין. [דנחשב דהחיוב ממון מונח בזריקתו]. **והרש"ש** תמה דהול"ל דסופו להתחייב מיתה [ומש"ה התחיל מלאכת שבת בעקירה]. וכן כתב **הרא"ה** דכיון דאינו יכול להחזיר נחשב שכבר נתחייב מיתה. [ויש **אחרונים** שהגיהו כן ברש"י]. אבל בפשוטו מבואר ברש"י דנחשב שמתחייב ממון בשעת העקירה. ויש פטור קלב"מ משום דעקירה הוה מתנאי מלאכת שבת[טז].

זורק חץ – **הרשב"א** (ב"ק כב:) הק' בשורף את הגדיש ועבד, אמאי פטור משום קלב"מ, הא נתחייב על הגדיש קודם שנשרף העבד. וכדאמרי' בסוגיין משעת הגבהה נתחייב וכו'. **והאחרונים** הביאו דכה"ק **בירושלמי** (ב"ק שם) גבי מדליק גדיש בשבת, דכבר נתחייב בשעת זריקת החץ, ומכאן ואילך יתחייב בתשלומין. והירושלמי תי' דה"נ על כל שיבולת[יז] חייב מיתה. [והאחרונים האריכו בביאור דברי ירושלמי, וע' לקמן לב.].

אבל **תוס'** (ב"ק כב: ד"ה והיה) מבואר אף דכלו לו חציו פטור על מה שנשרף הגדיש אח"כ[יח], כיון דהכל מחמת מעשה א'. **והשעה"מ** (גניבה ג ב) **הביא בשם תלמיד הרשב"א** (ב"ק כב:, וכן בשם רבו מהר"י אשקאפה) שתי' דכיון דהוה מעשה א' נפטר משום קלב"ם. ואפי' זורק חץ והרג וקרע שיראין אחר שהרג או לפני שהרג פטור, כיון שהכל בא ע"י מעשה אחד. **והשעה"מ** תמה דבסוגיין מבואר דאף במעשה א' צריך לסברת עקירה צורך הנחה. [ועוה"ק מהגמ' (ב"ק ע: הו' בתוס') דזורק גניבתו, אף דהוה מעשה א'. וכן בירושלמי דעל כל שיבולת מתחייב מיתה]. [**והאחרונים** האריכו בזה[יט]].

והתרה"כ (שצב) הק' [על קו' הרשב"א] דמ"מ בשעה שהדליק את הגדיש לא מצי למהדר, וללישנא (בסוגיין) דלא מצי למהדר נימא עקירה צורך הנחה, ומש"ה יחשב דשריפת הגדיש הוה צורך שריפת עבד [ושריפת הגדיש הוה 'מעשה רציחה']. ועוה"ק דאי"צ מעשה נוסף, ומש"ה נימא צורך הנחה.

אבל **האמר"מ** (ל כו) כת' דדוקא במקום דהוה צורך דיני אמרי' צורך הנחה, דנחשב שהתחיל המלאכה המחייבו[כ]. אבל במה שהוא חסרון במציאות אמרי' אי בעי גחין, אע"ג דהשתא אינו יכול לאכול בלא הגבהה[כא] [וכמ"ש תוס']. [כב]

יד. ורע"א (בתחילת דבריו) כת' דדוקא היכא דבשעת חיוב מיתה יש תנאי לחיוב ממון, אמרי' דכאילו המעשה לענין ממון נעשית ע"י אחר [דגדר קלב"מ דעבירה המחייבת מיתה פוטר מממון]. ואילו בסוגיין נתחייב ממון בשעה שעשה מתנאי חיוב מיתה. [ולא אמרי' דחיוב ממון פוטר את החיוב מיתה, להחשיב כאילו עשאו אחר].
אך רע"א שוב דחה דמ"מ כיון דא"א לחייב שנים [מיתה וממון] על מעשה א', ואילו תחייבהו ממון א"א דיגרום רגע זו חיוב מיתה. ואף בזה אמרי' כאילו נעקר ע"י אחר.

טו. והשיטמ"ק (ד"ה ועוד נ"ל) ביאר [דבעי ב' סברות] כיון דקריעת שיראין הויא מילתא באפי נפשה ולא שייך במיתה כלל. דמיתה לא אתיא ליה משום ממונא, ולא ממונא משום מיתה. הילכך בעינן טעמא שעקירה צורך הנחה היא כדי לאקדומי חיוב המיתה, והטעם דלא מצי לאהדורי כדי לצרף חיוב המיתה בהדי חיוב הממון. [ועי"ש עוד].

טז. ומשמע דאילו נתחייב ממון בשעת עקירה פשיטא דפוטר [ואף בלא יסוד דעקירה צורך הנחה]. אלא דהכא קרע שיראין בין עקירה להנחה, קמ"ל דלא מצי למהדר, וזריקת החץ מחייבתו אף בממון.

יז. [וכעי"ז איתא בירושלמי (כאן). ע' לקמן לב.]

יח. [ויש לדחות דפטור על עשיית האש המזיק, ובזה הוה בבת א'].

יט. והאחיעזר (א יט ז) תי' דסוגיין איירי מדין רודף, וכיון דהותר דמו נחשב דמתקיים העונש החמור. ובזה אמרי' דהמעשה המחייב מיתה כמאן דליתא, ואינו יכול לחייב ממון. אבל בחייבי מיתות שוגגין, תליא בחלות החיוב בפועל. ולא חל חיוב בשעת זריקה, אלא אח"כ.

כ. והאחרונים ציינו דהאמר"מ נקט כסברת הרמב"ן. דאילו לסברת התוס' אף כשאינו מתנאי החיוב אמרי' עקירה צורך הנחה. אבל רק במקום דא"א בענין אחר. אבל הכא אפשר להרוג העבד באופן אחר בלא שריפת הגדיש. וכמ"ש הרא"ה.

כא. ולכאורה כוונת התרה"כ דמשום סברת 'אי בעי', לא נחשב ההגבה והכנסה לפיו 'מעשה אכילה', אלא הבליעה. [ועוד הביאו מה**ברכ"ש** (קידושין כ) דכל החיוב של אכילה הוה על ההנאה, ולא על ה'מעשה' כלל]. אבל ברציחה החיוב על מעשה הרציחה, וכיון דפעל מעשה רציחה ע"י הגדיש, א"א בלא שריפת הגדיש. [ולא איכפת לן שיכול לעשות 'מעשה רציחה' אחר].

והרשב"א (בתי' הא') כתב דלאוקימת' בגמ' שם דאיירי בהצית בגופו של עבד ניחא[כב], דנתחייב קודם על העבד, ואח"כ על הגדיש. וכ"כ השיטמ"ק (ב"ק ע: בשם תוס' הרא"ש) דכיון דהחיוב מיתה בא קודם לחיוב הממון פטור, אע"פ שנשרף הגדיש אחר העבד. אבל בסוגיין כיון דהחיוב ממון בא קודם אמרי' מדאגביה וכו'[כג].

אבל הרשב"א הק' דמ"מ אחרי שכבר נתחייב על העבד, אמאי יפטר על מה ששרף את הגדיש אח"כ. אטו מי שנתחייב בנפשו ואח"כ קרע שיראין של חברו מי לא מיחייב. ושריפת העבד לאו צורך שריפת הגדיש הוא, ואי בעי נמי מסיר אש מעל גבי גופו של עבד.

ובמסקנא פי' הרשב"א דהפטור (שם) משום דהוה רודף [וכמ"ש ריב"א בתוס'], [ואיירי ששרף את הגדיש קודם], ומשעת הצתת הגדיש נעשה רודף ופטור על הגדיש ששרף[כד]. ואף אחר שהצית את העבד, כל שעה נחשב רודף עד שמת העבד. [והאחרונים הביאו דיש בזה חידוש גדול, דאף שכבר הדליק ויצאת האש מידו, וא"כ אין בהריגתו הצלת הנרדף, מ"מ יש עליו חיוב מיתה[כה], ופוטר לענין דין קלב"מ[כו]].

עקירה – חלק ממעשה ההוצאה

פג) **דאי בעי גחין ואכיל וכו'**. [ואפשר לאכול בלא הגבהה]. **ותוס'** כת' דהואיל ויכול להתחייב בלא הגבהה, מש"ה לא הוה צורך אכילה. ואף דהך אכילה אינו באופן שאפשר בלא הגבהה. **והרא"ה** כתב דאף אם הוא קשור ואינו יכול לשוח, אין מקפידין איך היה המעשה. אלא האיך ראוי המלאכה לעשות. ולא חשבינן התחלת דחיוב.

והרמב"ן ורשב"א (בסוף העמ') **פי'** דבעקירה משעת אכילה מתחיל להתחייב בנפשו, וכיון שהוא הולך למות בדין שיפטר. משא"כ באוכל חלב דאי נמי גחין מתחייב, ולאו משום הגבהה אתי חיוביה [וע' בהמשך הגמ']. [**והשעה"מ** (גניבה ג) הק' דבגמ' לא משמע כן]. **והרא"ה** ביאר דעיקר הסברא שכבר התחיל להתחייב בנפשו, כגון עקירה והנחה. דחיוב שבת הוה על שניהם, ואין אומרים שחיובו על הנחה יותר מעל העקירה. ודמי לקוצר דבעי שיעור, ויש קלב"מ מתחילתו[כז]. אבל אכילת חלב אין חיובו אהגבהה.

והרא"ה הוסיף דאף אכילת חלב, אילו א"א בענין אחר היה נחשב תחילת החיוב, אע"פ שאינו בדין. שאין אמיתת התחלת החיוב עד שעת בליעה. אבל למסקנא כיון דאפשר בענין אחר לא נחשב חלק מהחיוב. **ובחי' ר' ראובן** (ב"ק יב) העמיד דנח' הראשונים האם למסקנא אמרי' עקירה צורך הנחה בדבר שאינו מתנאי החיוב.

והריטב"א כתב דהגמ' (לעיל ל:) דמדאגביה קנה ואף בתחב חבירו, קאי כלישנא דמצי למהדר. דהתם נמי א"א בלא הכנסה לפה. אבל **תוס'** (ד"ה דאי) כת' דאפשר ע"י תחיבת מקל[כח].

פד) **תוד"ה שעקירה**. קשה דאמרי' (בב"ק ע:) וכו' דכי מטי לאויר חצר וכו'. ותוס' תי' דלפר"ת הגמ' בב"ק קאי כמ"ד שחולק בדין עקירה צריך הנחה. **ותוס'** (ב"ק שם) תי' עוד דהגמ' (שם) הוה מצי לתרוצי דעקירה צורך הנחה, אלא דתי' לסברת המקשן.

אבל **הרמב"ם** (גניבה ג ב) פסק כרב אבין דהזורק חץ פטור, דנחשב באין כא'. ואפ"ה הביא (שם ג ה) מסקנת הגמ' (ב"ק שם) דאיירי כשלא הקנה לו עד שתנוח, דנחשב באין כא'. **והשעה"מ** (שם) תמה דסתרי להדדי.

כב. והגמ' המ"ל ולטעמיך וכו'.

כג. וכן בגמ' (שם ע:) הקנין בא קודם חיוב המיתה.

כד. כדאיתא (סנהדרין עד.) דרודף ששבר כלים פטור, דקלב"מ.

כה. לר' יוחנן דאשו משום חצו. אבל לר"ל דמשום ממונו לא נחשב רודף. [ואף דרודף בגרמא נחשב רודף, היינו להצלת הנרדף, אבל אין עליו 'חיובא דרודף']. [וע' אחיעזר יט ד].

כו. **והאמר"מ** (ל י הג"ה) הביא דמבואר דיש דין 'חיוב' על הרודף, ולא רק הצלת הנרדף. [ועי"ש שחילק בגדרי רודף]. [וע"ע **גרי"ז** רוצח א].

כז. אמנם **הצל"ח** (פסחים כט) כתב דפטור אף במשהו הראשון, הוה כדין עקירה צורך הנחה. [וכלישנא דא"א].

כח. ויל"ד האם כוונתם אפשר אכילה בלא מעשה הגבהה, או בלא קנין, וכ"כ **רע"א** (השלם). [ולפ"ז מבואר דעת ר"י דכשתחב במקל לא קנה כלל. **ורע"א** (מערכה ה ז) כתב דר"י

והשיטמ"ק (בשם שיטה ישנה, ועד"ז השיטמ"ק ב"ק בשם תוס' הרא"ש ור' ישעיה) חילק דהכא דעתו לזרוק ד' אמות, אבל התם דעתו להקנות גניבתו. ואין דעתו לזרוק לקרקע דוקא [ולא איכפ"ל שלא ינוח]. ומש"ה לא נחשב שהותחל איסור שבת עד דמטיא לארעא.

ועוד חילק **השיטה ישנה** (בשיטמ"ק) דקנין תליא בדעת אחר [הלוקח], וקנאו מיד. ועוד דאין קניית לוקח מתערב עם חיוב המוכר.

והמאירי (ב"ק ע:) **כתב** דבגמ' (שם) **ל"ש** עקירה צורך הנחה, שאין אומרין כן אלא לניזקין, אבל לענין מכירה לא[כט]. **והגרנ"ט** (שם) ביאר כוונתו דעקירה צורך הנחה מהני רק במעשה א', אבל בדבר נוסף שנעשית בשעת המעשה ל"מ סברת עקירה צורך הנחה [ועד"ז כת' **הדברי יחזקאל** כו יח, **האמר"מ** ל לא **וחי' ר' שמעון** לג].

והפלאה כתב דיכול לחזור מגוף המכירה, ואף דא"י לחזור מהזריקה. [וכעי"ז כתב **האבה"א** (גניבה ג ב)].

והביאו בשם הגר"ח (סטנסל קיא, ואבה"א שם, וע"ע מגנזי הגר"ח מ, וע' קה"י לב) לחלק דדוקא במעביר ד' אמות ברה"ר אמרי' דעקירה צורך הנחה, דכל הד' אמות הם מגורמי החיוב. אבל בהוצאה עיקר גורמי החיוב הוא ההוצאה, ועקירה והנחה הם רק תנאי[ל]. ובזה לא אמרי' עקירה צורך הנחה [דרק בעצם המחייב אמרי' עקירה צורך הנחה[לא]]. ומש"ה בגמ' בב"ק דאיירי בהוצא איירי דוקא בבת א' ממש.

פה) **בא"ד ולפר"ת וכו' ר' ירמיה ל"ל בהגבהה צורך ניסוך**[לב], **וה"ה דל"ל עקירה צורך הנחה וכו'. ותוס'** (גיטין שם) כת' בזה ג' תי', דר' ירמיה קאי כלישנא דמצי לאהדורי, והתם מצי להדורי[לג]. א"נ קסבר דאפשר לנסך בלא הגבהה, ולא דמי לעקירה והנחה דשבת. א"נ אפשר דפליג [וכר"ת].

פו) **רש"י ד"ה דאי בעי. ובציר מג' לאו הגבהה הוא.**

ורש"י (קידושין כו.) ביאר דבעי הגבהת ג' טפחים להחשב הגבהה, דנפקא מתורת לבוד[לד]. [וע"ע תו"י בע"ב]. [**והמהר"ם שיף** כתב דבקו' הגמ' דלעסיה קנייה (לעיל ל:) המ"ל למטה מג']. אבל **תוס'** (כאן ד"ה נימא, שם) הביאו בשם **ר"ת** דבכל מקום סגי בהגבהה טפח[לה].

פז) **תוד"ה דאי. וקשה לר"י מה שייך הגבהה בדבר שהוא תפוס בידו ובפיו וכו'. והשיטמ"ק** (ד"ה והתוס' שלנו הק') תי' דלא מצינו בדרכי הקניות אלא הגבהה ומשיכה ומסירה, וגדולה שבכלם ההגבהה. דהדברים שדרכן שאינם נקנין אלא בהגבהה (וכדאי' ב"ב פו.), הילכך אין למדין מגיטין לדרכי הקניות[לו].

נקט בדוקא בדבר שתחוב בכוש, ומש"ה אינו קונה משום חצר. ודלא כריצב"א ל:].

כט. וכ"כ **ההשלמה** (ב"ק) דגבי מכירה ל"ש עקירה צורך הנחה, דכשהגיע לאויר החצר נשלמה המכירה לגמרי, וקנאה קנין גמור. [ואין] באין כא'.

ל. ו**האחרונים** הק' דבגמ' (שבת ו.) משמע דאין חילוק בין מעביר ד' אמות להוצאה. **והקה"י** (לב) הק' דלדברי **הבעה"מ** (שבת צו:, לו: בדה"ר) דחיוב מעביר משום שמוציא מד' אמותיו, וכמוציא ברה"י ורה"ר. א"כ עיקר המחייב הוא בסוף הד' אמות, שמוציאו מחוץ לד' אמותיו. [ואכ"מ].

לא. וצ"ע דלס"ד דהגמ' אמרי' עקירה צורך הנחה אף במגביה תרומה ואוכל, דאינו מעיקר החיוב. אך כבר הו' דיש ראשונים דזה בכלל תי' הגמ' ד'אי אפשר'.

ויש שציינו דבדברי **רע"א** (ק קסד הנ"ל) מבואר להיפך סברת הגר"ח, דהיכא דהוה מתנאי החיוב אף מסברא פטור, ובזה אהני סברת עקירה צורך הנחה לפטור אף היכא דאינו מתנאי החיוב. ועוד מבואר ברע"א דד' אמות דמעביר אינו גורם החיוב [ואפי' עשאו אחר חייב, וע' חזו"א], ודוקא עקירה והנחה הוה גורמי החיוב. [ורע"א נקט דאף גבי הוצאה העקירה והנחה שייך קלב"מ מדין תנאי וגורמי החיוב].

לב. דאי אפשר לניסוך בלא הגבהה. **והתוס' רא"ש** (גיטין) ביאר דהגבהה צורך ניסוך הוא יותר מהגבהה צורך אכילה, דבאכילה אי בעי גחין ואכיל ליה, אבל ניסוך א"א בלא הגבהה. דשכשוך בעלמא הוה איסור דרבנן. **והמהר"ם שיף** (שם) ביאר דצריך לקנותו כדי לנסך, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

לג. אך **תוס'** (כאן) הוכיחו תדע דללישנא דא"א להנחה בלא עקירה וכו'. **והמפרשים** הק' דמנלן דר' ירמיה ס"ל כהך לישנא. [ומשמע דר"ת הביא הוכחה דסוגיה דהתם לא קאי כסוגיין. ומש"ה מסתבר דפליג לגמרי].

לד. [וצריך להפקיע מהרשות. ויל"ד האם נחשב שהרשות נמשך עד ג' טפחים. א"נ דלא נחשב 'מעשה עקירה', כשהחפץ משוייך למקום הקודם. ועד"ז דנו האחרונים בגדרי לבוד, ע' שבת צז.].

וכעי"ז כת' **רש"י** (עירובין עט:) [דבזכיית עירוב צריך להגבי' טפח] דכל כמה דמנחא ברשותיה לא הוה זכייה.

לה. וכדאית' (עירובין עט:) לענין זכיית עירוב. **ותוס'** (עירובין וב"ק כט:) דחו די"ל דהקילו בזכיית עירובין דרבנן.

לו. ובחי' ר' שמעון (ב"מ כג) כת' דגדר קניני ידו הוה ע"פ הדרך בידו. ואף דילפי' חצר מיד, כל א' מהני כצורתו.

ואפי' ידו איצטריך משום דידו של אדם כד' על ד' (וכמ"ש **רש"י** בע"ב).

אבל **הראשונים** הק' דילפי' קנין חצר מגניבה וגט [ובגמ' (גיטין עז.) עבדינן צריכותא]. ועוד הק' **הדבר אברהם** (א כא כג) דחצר מטעם ידו איתרבי, והאיך יהא עדיף מידו. דידו גופיה ל"ק אלא בהגבהה.

והמגיני שלמה ופנ"י פי' דעת רש"י בב' אופנים. **א'** דלא ילפי' קנינים מגט, דגט הוה בעל כרחו[לז]. (וכ"כ **הקצות** רסח ב[לח] ושנא א, וע"ע בע"ב). **ו'יד'** ל"ק מדין רשות, אלא באופן דהוה הגבהה (וכשיטמ"ק הנ"ל). **ובהג' ברוך טעם** (לקצות שם, ועוד **אחרונים**) הק' **דרש"י** (סנהדרין עב. הו' בע"ב) **כת'** להדיא דיד קונה מטעם חצר[לט].

ב' ועוד תי' דדעת רש"י דכל שהוא תוך ג' לקרקע נתבטל ידו לרשות[מ], ומש"ה למטה מג' ל"מ קנין יד. [וכ"מ **ברמב"ן** בע"ב].

ועוד תי' **הנתיבות** (רסח א) דקנין יד [וחצר] לא קנה אא"כ כל החפץ בתוכו[מא], ומהני רק מדין הגבהה.

והסמ"ע (קצז ג) כתב דהגבהה קני ברה"ר משום שהוא בידו וברשותו[מב]. **והקצות** (שם) חלק דאפי' מפריח נחשב הגבהה (וכדאי' חולין קמא:) וקנה במה שמוגבה על ידו, ואף דאינו אוחז ביד. ומהני אף ברה"ר.

פח) **מתיב רב ביבי וכו' שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת וכו' ואמאי ה"נ לימא הגבהה צורך הוצאה. פרש"י** נימא משעת הגבהה מתחיל ההוצאה. **תוס'** פי' דקו' הגמ' ללישנא דאי אפשר[מג], דה"נ א"א בלא [דין] עקירה. [וכ"כ **הרמב"ן ורא"ה** דתחילת דבריהם].

ועוד פי' **הרמב"ן** דה"נ א"א להדורי ולהתחייב על שבת. [וכוונת הגמ' דמצי לאהדורי, דאינו מוכרח שיהא מונח במעשה]. אבל מעביר ד' אמות דאפשר להעבירו באותן ד"א וליזהר שלא יקרע השיראין, הילכך מילתא אחריתי היא, והקריעה אינו חלק ממלאכת שבת. [וע' רא"ה].

ורע"א הק' דבמגביה את הכיס להוציא הוה עקירה להתחייב משום הוצאה, והוה חלק ממעשה המחייבו מיתה. ואף לולי יסוד דעקירה צריך הנחה נימא קלב"מ, וע"פ מה שהביא [מתוס' גיטין נג.] דגדר פטור קלב"מ כאילו עשאו אחר. ואילו עשאו אחר הוה זה עוקר וזה מניח ופטור.

ורע"א תי' דקו' הגמ' דאף דעל ההגבהה הראשונה אמרי' קלב"מ דהוה עקירה המחייבו, מ"מ נתחייב שוב כל זמן שהכיס בידו. **והחזו"א** תמה דאין כאן תוספת מעשה גניבה, דכבר הוה ברשותו ואינו מתחייב שוב[מד]. ועוד דכבר מחוייב בידי שמים. אבל הביא **דבריטב"א** (לקמן לד:) מבואר כרע"א. (וע"ע **קה"י** לב).

והחזו"א כת' אף במעביר ד' אמות[מה], ההעברה הוה מעצם החיוב, ויפטר. [אבל בדברי רע"א משמע דהמחייב רק משום העקירה וההנחה, ואף אילו עשה אחר ההעברה חייב. וכ"כ **הדבר"י**. וע' שבת קב. ואכ"מ].

פט) **תוד"ה הכא נמי.** דכך לי עקירה זו או אחרת.

הרא"ה (וכן רמב"ן ורשב"א בקיצור) **ביאר** דהעקירה הוה חלק מהמחייב, אבל בתוס' משמע דמשום הכי נחשב 'צורך' [וגדר 'עקירה צורך הנחה' דהוה חלק

לז. [וכדדחי בגמ' גיטין עז.]. [וע"כ תליא בנתינה בעלמא, ולא בקניית האשה].

לח. וכת' עפ"ז דרש"י לא ס"ל **כמהרי"ט** (א קנ, וכ"כ **תוס'** ב"ב נד.) דיד קונה שלא מדעת [ורק הגבהה בעי דעת].

לט. [אמנם בלאו הכי רש"י שם סותר להדיא לרש"י בסוגיין, ע"ע בע"ב].

מ. ובזה הק' תוס' דחיקה וקלתה קונה תוך ג' [מדין חצר]. [וצריך לחלק דהתם מהני לבטל רשות החצר, ואילו היד אינו מבטל. וצל"ד].

מא. וכ"כ **בתור"ג** (קלט ו), וכ"כ **המקנה** (קידו' כו.) **ורע"א** (ק רכב כג). אבל **האבה"א** (נזק"מ א א) כ' דמשמע **בתוס'** (ב"ק כט:) דקנין יד קונה אף מה שחוץ מידו.

מב. אמנם מהני אפי' רק מקצת בידו. [ויל"פ דסגי 'שמקומו' ברשותו].

מג. וכ"כ **ה"ה** (גניבה ג ב) דמשום הכי השמיט הרמב"ם (שם) תי' הגמ', דהרמב"ם פסק כלישנא בתרא דאפשר להדורי. [והשעה"מ האריך].

מד. וכן אי' (סנהדרין עב., הו' לקמן לד:) דהגונב במחתרת אינו מתחייב אח"כ.

מה. [בהעביר ד' אמות מצומצמות, ועי"ש שדן כשהעביר יותר מד' אמות].

מהמעשה], אלא דנקבע שם עקירה ע"פ הגדרת חיוב שבת.

צ) **בא"ד אע"ג דבהך אכילה אינו עושה כן.** ואף דבצורת המעשה עכשיו מוכרח לעשות עקירה, מ"מ כיון דבאופן כללי אינו מוכרח, לא נחשב 'צורך' וחלק מהמלאכה [וכעי"ז כתב **הרא"ה**]. [א"נ כיון דעכשיו נמי יכול ע"י אחר, א"כ אינו מוכרח שהוא יעשה. וע' **קוב"ש**].

צא) **שם. השיטמ"ק** הק' דלדברי **ריצב"א** (ל: תוד"ה ואי) מ"מ קנה בפיו, אפי' בראש קנה. ותי' דהיכא דעשאו קטפרס מודה ריצב"א דל"ק.

צב) **תוד"ה נימא הגבהה.** דקנאה קודם וכו' דעקירה לא הויא עד שיגביה ג'. **והתוס' הרא"ש** תי' דעקירת טפח צורך עקירת ג' טפחים, דא"א לעקירת ג' בלא עקירה טפח. **והאחרונים** (בית יעקב, קוב"ש) כת' דתוס' ס"ל דיכול להגביה ע"י אחר, וכמ"ש בד"ה הקודם, א"כ לא נחשב 'צורך', ואינו חלק מהמלאכה.

מגרר ויוצא

צג) **היה מגרר ויוצא. הראשונים** הביאו דמבואר דמגרר נחשב עקירה לענין שבת. ורוב **הראשונים** (תוס' שבת ח: רמב"ן ושא"ר שם, וכ"מ ברמב"ם שבת יג יא) ביארו דכיון דמזיז כולו ממקומו בבת א' נחשב עקירה. ועוד הביא **הרמב"ן** בשם **הראב"ד** דעקירת רשות נחשב עקירה, וכמגביהו. [ואילו בדבר שבידו ונמלך להוציא אין כאן עקירת רשות]. [**והאחרונים** (ע' ס' תוצאות חיים ט לגר"מ זמבא) האריכו בזה].

צד) **פטור שהרי איסור שבת וגניבה באין כא'.** דעת רב (סנהדרין עב.) דהגונב במחתרת [דפטור משום קלב"מ דרודף] פטור אפי' כשהכלי בעין. ורבא חלק דדוקא כששיבר דליתנהו, אבל כשעודם בעין חייב להחזיר[מו]. ורב ביבי בר אביי הביא מברייתא זו דפטור. ודוחה הגמ' דשדיתיה בנהרא[מז].

דף לא:

צה) **אלא הא מני בן עזאי היא וכו'. תוס'** (שבת ה:) הביאו מסוגיין דבן עזאי מחייב במפנה חפצים ונמלך להוציא, ור' יוחנן (בע"א) פסק דלא כבן עזאי[א]. אבל **הראשונים** הביאו דמשמע **רי"ף** (שבת שם ב. בדה"ס) דפסק כבן עזאי. **והאחרונים** (רש"ש שבת צא:) ביארו דאף לבן עזאי המפנה חפציו ונמלך והוציא לא הוה עקירה חדשה לחייב. והכא איירי כשדעתו להוציא, ואפי' הכי אין קלב"מ כיון דמתחייב מחמת עקירה האחרונה. [וע"ד מש"כ **תוס'** (בע"א ד"ה שהגביהו)].

צו) **תוד"ה מהלך.** הילכתא גמירי [דמהלך לא נחשב הנחה, ולא העביר ד' אמות[ב]] ולא ילפי' מיניה דהתם מקום חיובא היא.

וריב"א (בתוס' שבת ה:) נסתפק לבן עזאי היכא דעמד לפוש תוך ד' אמות, האם אמרי' דאף כה"ג הילכתא גמירי לה. [**והתוס' הרא"ש** (שם) כת' דפשיטא דפטור, דדוקא במהלך יש הילכתא, דא"א בענין אחר].

ועוד נסתפק **ריב"א** היכא דהמשיך ללכת חוץ לד' אמות, האם מתחייב מדין מהלך כעומד, דנחשב הנחה [או דאמרי' ממ"נ, דאילו הוה כעומד, הרי אין כאן ד' אמות ברה"ר. **והאחרונים** האריכו בזה. ואכ"מ].

וריב"א דן עוד כעי"ז בקלוטה כמי שהונחה, דלא אמרי' קלוטה לפטור תוך ד' אמות, האם אמרי' קלוטה חוץ לד' אמות. [או דאמרי' ממ"נ][ג].

צז) **בא"ד ובירושלמי פריך וכו' מעביר ד' אמות ברה"ר דמחייב, ומשני בקופץ.** [אבל מעביר ד'

מו. ובפשוטו כת' **הראשונים** דאף שיבר אחרי שהוציא פטור,ודוקא כשהכלי בעין צריך להחזיר. אבל **המלחמות** (שם יז. בדה"ר) כת' דדוקא כששיברו במחתרת.

מז. **והמלחמות** פי' דאחר זרקם לנהר, וקמ"ל דאינו חייב באונסין. א"נ דעשה ידיו קטפרס וקיבל וזרק לנהר.

א. וכ"כ **הר"ן** (ועוד ראשונים שם) להוכיח מסוגיין. **ורע"א** (על הר"ן שבת שם) הק' דבסוגיין י"ל דאיירי כשעקר מתחילה לכך. וכתב די"ל דראיית התוס' דמסברא אין נראה לחלק בזה, אבל בר"ן משמע דהראייה מגוף דברי הגמ'. [ויל"ד דא"כ עדיין יש פטור קלב"מ, דא"א בלא עקירה ראשונה. ויל"ד בזה].

ב. דלא רק לחומרא נחשב שיש כאן עקירה נוספת לחייב עליו, ותוס' וכן הירושלמי נקטו דאף לקולא נחשב הנחה ונתבטל העקירה הא'.

ג. **והתוס' הרא"ש** כתב דאין ראוי להסתפק, דבכ"מ קי"ל מהלך כעומד וקלוטה.

אמות אמרי' קלוטה כמי שהונחה, וליכא העברת ד' אמות. וכקו' התוס'].

אבל **הרשב"א** תי' (בשם הראב"ד) דלא אמר בן עזאי אלא ברה"י ומקום פטור, אבל המהלך ברה"ר לא עדיף מעומד לכתף[ד]. [דנחשב הנחה לחומרא ולא לקולא]. וכעי"ז כתב **המאירי** (שבת ה:) דלא אמרי' מהלך כעומד אלא מרשות לרשות, כדאמרי' גבי קלוטה כמי שהונחה.

ו**המהרש"א** הק' דאף בסוגיין איירי במקום חיובא לענין קלב"ם והקנין, אבל לענין חיוב שבת אין חילוק. [והאחרונים האריכו בכוונתו].

ו**האחרונים** דנו לבן עזאי בהוצאה דרך הילוך, האם אמרי' דכשמניח רגל א' בחוץ הוה הנחה, ועי"ז יפטר [כמו שהניח חפץ חציו בחוץ][ה].

צח) **סד"א אין דרך הוצאה בכך וכו'.** [ולא יתחייב לענין שבת]. ומבואר דמלאכה שלא כדרך [בשינוי] אינו פוטר מתשלום [וגרע מחייבי מיתות שוגגין דאמרי' קלב"מ]. והעירו מ"ש ממתעסק ומקלקל דלדעת **רש"י** (ב"ק לה.) פוטר מתשלומין[ו] [אך תוס' שם חלקו על רש"י[ז]].

ו**הריטב"א** כתב דאף לענין גניבה אין חיוב כשהוציא שלא כדרך המוציאין, ואינו קונה במשיכה שהרי דרכו בהגבהה. [ומבואר דהא דדברים שדרכן בהגבהה אין נקנין אלא במשיכה הוא משום דלא הוה דרך המוציאין במשיכה[ח]].

צט) **תוד"ה אלא במיצעי.** ופריך מהגונב כיס [מהברייתא כאן], ומשני במידי דבעי מיתנא וכו'. [תוס' הק' דמשמע דניחא ליה וכו']. אבל **הריטב"א** (הנ"ל) נקט דתי' הגמ' מיצעא, דמש"ה נחשב דרך משיכה [לענין קנין]. ועפ"ז כתב **הריטב"א** דסוגיין פליג אגמ' דהתם וכיס 'מיצעי' נקנה משיכה. ודלא כגמ' (ב"ב) דכל דדרכו בהגבהה ל"ק משיכה כלל.

ו**הרמב"ן** כתב דאפשר דסוגיין פליג, ומשיכה קני בדבר שדרכו בהגבהה. א"נ מוקים לה כרבינא [בגמ' בסמוך], ולענין גניבה מתחייב בתשלומין ולאו מקנה ממש [ולהתחייב בגניבה מהני אפי' משיכה בדבר שדרכו בהגבהה, וע' בסמוך].

ק) **בא"ד וי"ל דאפשר דיהא דרך הוצאה, כגון שמוציאו במחתרת וכו'.** [דלענין שבת תליא בצורה שעושה את המלאכה בפועל. ואילו לענין קנינים תליא בדרך בחפץ הזה]. ו**תוס'** (ב"ב פו. בחד תי') כת' דיש דברים שדרכן בכך ואפי' הכי אין נקנין אלא בהגבהה [שדרכן בין במשיכה ובין בהגבהה. וצ"ב אמאי לא ניחא לתוס' דידן בכך].

קא) **דאפקיה להיכא וכו' לצדי רה"ר. הרמב"ן** הביא דמבואר דכשמושך מרשות מוכר [או רה"ר] לסימטא קונה, ואי"צ למשוך בסימטא כלל.

ו**השיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) הק' אמאי לא תי' דאיירי כשהוציא לרה"ר ושוב הכניס [והנידון להתחייב בבת א' בשעת הכנסה]. וע' **שעה"מ** (שם) ו**האחרונים** שדנו בדבריו.

קב) **כשצירף ידו. פרש"י** דידו קני ליה (וע' בסמוך), וכאילו הגביה [ונקנו מדין הגבהה]. **ורש"י** (סנהדרין עב.) כתב מטעם חצר. וז"ל ידו חשובה כדע"ד והרי הוא לו כחצירו, ואע"פ שאין כאן

ד. אבל **האחרונים** (ס' חפץ ד' שבת לאוה"ח) נקטו דבן עזאי פליג אעומד לכתף. [וכ"מ מדעת תוס' דידן].

ה. ו**ההפלאה** בסוגיין נקט דפטור. **ורע"א** (שבת צא:) הביא מדברי המהרש"א בסוגיין דכל לקולא לא אמרי' מהלך כעומד. ו**הרש"ש** (שם) חלק דאי"ז כוונת המהרש"א, ורק לענין גניבה יש חילוק.

ו. ו**האחרונים** הק' דמן התורה מותר לכתחילה לעשות מלאכת קלקול, ואיך יתכן שיהא פוטר מתשלומין. **ובס' הקובץ** (לרמב"ם שבת א יז, והבית יצחק או"ח ט) הוכיח דלדעת רש"י מקלקל אסור מדאורייתא בשבת, ופטור אבל אסור, וכחצי שיעור.

אך **האחרונים** הביאו דמשמע (לעיל) דהזורק חץ [ברה"י] וקרע שיראין בשבת, לא אמרי' קלב"מ משום מלאכת קורע [ובשלמא לתוס' הוה מקלקל]. והאחרונים תי' דקורע שלא ע"מ לתפור גרע, וחסר בעיקר המלאכה. [ואכמ"ל].

ז. ו**תוס'** פי' דמתעסק לא דמי לשוגג, דאין כאן איסור מלאכה. ו**האחרונים** (מנחת ברוך ט, עונג יו"ט כ) ביארו דדעת תוס' דמתעסק בשבת פטור משום דאינו מלאכת מחשבת. ואילו דעת רש"י דמתעסק נחשב 'מלאכה', וגדר 'פטור' כחייבי מיתות שוגגין.

ח. וכ"כ **הרבינו יונה** ו**התוס' הרא"ש** (ב"ב שם). ולפ"ז בדבר שדרכו בין במשיכה ובין בהגבהה יקנו במשיכה, וע' בסמוך.

הגבהה.

ורשב"ם (ב"ב פו.) כתב דקנה במשיכה, דידו של אדם חשובה לו כדע"ד וקניא ליה. ולא בטלה לגבי רה"ר וכו'. ורשבם פי' דהך קנייה לאו משום הגבהה היא, אלא משום משיכה לתוך ידו, שהרי ידו סמוכה תוך ג' לקרקע. ועפ"ז נקט דהגמ' (ב"ב) דהוכיחה מהך ברייתא דכיס נקנה במשיכה [ואף דדרכו להגביה] קאי אף לתי' דצירף ידו. אבל **תוס'** (שם) כת' דלא פריך ללישנא דצירף ידו, דקני מטעם חצר וידו כחצרו[ט]. **והרמב"ן** (שם) נקט מטעם הגבהה.

קג) **רש"י ד"ה כדרבא.** וכי היכי דלענין שבת חשוב מקום, לענין מקני נמי חשוב מקום, כאילו הגביהו למעלה מג'. **והרמב"ן** כת' פירוש לפי' דאי לאו דרבא הו"א דכי כתיב קרא [גבי גט] 'ונתן בידה', ה"מ כשגבוה ג'. אבל פחות מג' לאו הגבהה היא ולא קנה. **והאחרונים** הביאו מדבריו דתוך ג' הוה לבוד לקרקע, ולא נחשב רשותה (וע' בע"א). ועוד יל"פ כוונתו דאף לענין גט יד קונה רק מדין הגבהה [כשאין כולה בידה, וכנתיבות], וקרא דונתן בידה היינו ביד המוגבה, ומדין הגבהה. [והרמב"ן כתב דאכתי אינו מחוור].

והרא"ש (עירובין עט. ז ח, וב"ק כט: ג ה) כת' דהגבהה בעי ג' טפחים, אא"כ הגביהה בידו ובכליו, דידו חשיבה כד' על ד', **וכרש"י.** [ומשמע דמהני מדין הגבהה].

והתוס' הק' דאי"צ להביא ראיה דקני ידו [והרמב"ן כתב דכוונת רש"י לתרץ כנ"ל]. **והשיטמ"ק** (בע"א) הביא מכאן דדעת רש"י דל"ק יד אלא כדרכי הקנינים. [וע' שם מש"כ בזה לעיל].

והקצות (שנא א) ביאר כוונת רש"י דאמרי' 'מיגו' דחשיב האי מקום רשותו לענין שבת, ה"נ לענין קנין. וביאר דרש"י נקט למטה מג', דקנה במשיכה. אבל למעלה מג' קונה מדין הגבהה, וכל משהו שנכנס בידו אמרי' כמאן דפסיק [כדאיתא בב"מ ז.'], ואי"צ שיכנס כולו.

קד) **תוד"ה וברשות הרבים.** והא דאמר (ב"ב פד:) דאביי ורבא דאמרי תרוייהו דמשיכה ל"ק ברה"ר, אור"י דלא פליגי אדרבינא וכו' וריצב"א נ"ל דפליג וכו' שאין לגנב להתחייב אלא במשיכה הראוי לקנין. וכ"כ **תוס'** (ב"ק עט. ד"ה או) דאין נראה לחלק כלל בין קניית גנב [להתחייב באונסין], לשאר קניות. ותוס' הוכיחו דדרשי' (ב"ק סה.) גבי גנב אם המצא תמצא בידו, גגו חצירו וכו', משמע דלא מחייב אלא במקום הראוי לקנות. כי היכי דדרשי' (גיטין עז.) גבי גט.

ובגמ' (ע"ז עא:) ילפי' דמשיכה קני בעבו"ם מהא דבן נח חייב בגניבה על פחות משווה פרוטה. **והקוב"ש** (ב"ב שח) הוכיח מזה דאף לענין גניבה תלי בגדרי הקנינים, וכריצב"א. אבל **תוס'** (ע"ז שם ד"ה ואי) הק' בזה [האיך מדמי להו] דאף ישראל אינו קונה גניבה להיות שלו, אלא להתחייב באונסין [והאיך ילפי' דהוה קנין גמור]. **והקוב"ש** כת' דדעת התוס' (ע"ז שם) כר"י. אבל לריצב"א לא נחשב 'מעשה גניבה' אא"כ הוה קנין בעלמא.

קה) **בא"ד ואומר ר"י וכו' הא דקאמר דקני היינו לענין להתחייב באונסין, אבל אינו קונה שיהא שלו לגמרי.** [וכן **הרמב"ן** (ע' לעיל) חילק דלהתחייב באונסין בגניבה מהני משיכה בדבר הראוי להגבהה]. **הדברי יחזקאל** (כה) הביא דה**שער המלך** נקט דהו' 'מקצת קנין'. והדבר"י חלק דמשיכה ברה"ר הוה הוצאה מרשותו, אבל אינו נכנס לרשות המושך. ולענין גניבה מתחייב בהוצאה לחוד[יא]. ולא משום שנכנס לרשות הגנב[יב]. [וכ"כ **הקוב"ש** ב"ב שח].

ט. **והדברי יחזקאל** (כה ד) תי' דלמש"כ המלחמות (סנהדרין, הו' לעיל) דאייריי דשדיתיה בנהרא מיד ליכא קנין יד בקטפרס לנהר.

י. אבל בשאר **ראשונים** מבואר דלא אמרי' כמאן דפסיק בהגבהה כאן. [וביארו דרק בדעת אחרת מקנה אמרי' כמאן דפסיק. ועוד כתב **האו"ש** (טוען ט ז) דבכלי לא אמרי' כמאן דפסיק, שיפסד ע"י חלוקתו].

יא. וכ"ה לשון **הרא"ה** בשם **אחיו** דהוה הוצאה מרשות בעלים לרשות שאינו שלהם.

יב. וצ"ע למש"כ **האחרונים** (ע"פ הסוגי' סנהד' עב. הנ"ל) דכל גניבה היה ראוי לקנות כולו, אלא דדין השבה מעכב. ולכן קונה ע"י שינוי, כשנפקע הדין השבה.

ותוס' (ב"מ צט. ד"ה כיון, בתי' האחרון) כת' דשומר מתחייב באונסין ע"י משיכה ברה"ר[יג].

והשער המלך (גניבה ג) הק' **דהטור** (ושו"ע חו"מ רצא ה) פסק דבשומרים אינו מתחייב אלא במשיכה הראוי לקנין. ואילו **ברמב"ם** (גניבה ג ב, והשו"ע שנא) משמע דגנב קנה משיכה ברה"ר[יד]. **והדברי יחזקאל** (כה) כתב דדעת הטור דשומרים תליא בדין קנין, ורק אחריות דגניבה תליא קנה. וכתב דכ"ד **הרמב"ם** [שהשמיט שאר אוקימתות בסוגיין][טו].

קו) **שם. אגד כלי – בגמ'** (שבת צא:) הו' ברייתא זו דמגרר ויוצא פטור משום קלב"מ, דבאין כא'. והגמ' מק' דנימא אגד כלי שמיה אגד [דיש בכיס מעות וכדו', **ופרש"י** שקנה את המעות שיצאו לחוץ[טז]. ואילו לענין שבת אינו מתחייב עד שיוציא את כל הכלי]. והגמ' תי' דאפקי' דרך שוליו[יז] או נסכא [חתיכות גדולות, ולא קנה עד שיצא כל החתיכה]. אבל **הרמב"ם** (גניבה ג ב) השמיט אוקימתא זו. **והשעה"מ** (שם) תמה עליו.

ורש"י (שבת שם) הביא את האוקימתא דאפיק לצדי רה"ר, או צירף ידו. **והדברי יחזקאל** (כה ב) דייק דללישנא דמתחייב במשיכה ברה"ר ל"ק קושיית הגמ' שם [דלא תליא בגדרי קנין], והרמב"ם פסק כהך לישנא. **והגר"ח** (שם) תי' דקושי' הגמ' רק ללישנא דצירף ידו [דקנה מדין הגבהה], אבל משיכה לא מהני תוך הכלי, עד שימשוך את כל הכיס. [דהא דמהני משיכה בכליו דמוכר, הוא רק כשיש משיכה בגוף הכלי. לא סגי שמשך את החפץ בתוך הכלי. (וע' ב"ב פד:). ואכמ"ל].

דף לב.

אין לוקה ומשלם

קז) **וקו"ל**[א] **דאינו לוקה ומשלם.** ומבואר בסוגיין דנח'

עולא ור' יוחנן בעיקר דין אין לוקה ומשלם. דדעת ר' יוחנן (בע"ב) דלוקה ואינו משלם, דהמלקות פוטר את הממון. [מלבד חובל בחבירו]. [ועפ"ז קו' הגמ' היכי משכחת דמשלם, דהא מחוייב מלקות. וכ"כ **תוס'**].

ודעת עולא [עכ"פ לס"ד] כל היכא דמחוייב שניהם משלם ואינו לוקה. [וקו' הגמ' היכי משכחת דלוקה, וכ"כ **התו"י**].

ור"ל (לקמן לג:) תי' דקאי כר' מאיר דלוקה ומשלם. [והגמ' דיש צד דלר' מאיר בחיוב 'קנס' אינו פטור].

מאנס חייבי כריתות הוה רודף – הגמ' (סנהדרין עג:) מקשה על המשנה דיש קנס במאנס אחותו [וחייבי כריתות] דהא הרודף אחר חייבי כריתות לאונסה ניתן להצילו בנפשו [כדין רודף]. א"כ יפטר מממון משום קלב"מ[ב]. [ורב פפא תי' דאיירי במפותה. ורב חסדא תי' דאיירי שהיא כבר פגומה. רבא תי' במניחתו של יהרגנה. ואביי תי' כשיכול להצילו בא' מאבריו, דאסור להצילו בנפשו].

והגמ' מתרצת דמשעת העראה פוגם אותה. ושוב אין לו דין רודף, ומתחייב בקנס על גמ"ב. **ופרש"י** דכל חיוב קנס הוה על גמר ביאה, דהוצאת בתולים. **ותוס'** הביאו בשם **הירושלמי** דבעלמא יש חיוב קנס אף בהעראה. אלא דהכא קלב"מ בהעראה, ונתחייב שוב בגמ"ב. ותוס' הביאו **י"מ** דכל חיוב הקנס על הגמ"ב, דלא אתרבי העראה לקנס.

והגמ' מק' דלמ"ד העראה הו' הכנסת עטרה, ומוציא בתולים בהעראה, אין חיוב קנס על גמ"ב

יג. והביאו כעי"ז למ"ד דלא תקנו משיכה בשומרים לענין חזרת המשאיל, ומ"מ מתחייב באונסים.

יד. אבל כמה פוסקים נקטו דהרמב"ם ושו"ע ס"ל דל"מ משיכה ברה"ר.

טו. וחזר בו ממש"כ **בפיה"מ** (ב"ק עט) דגנב בעי משיכה הראוי לקנין.
והמשנ"ל (גניבה ב טז) כתב דסתימת דברי הפוסקים דל"ק משיכה [בגניבה] ברה"ר. ודלא כרבינא. וכ"כ **הסמ"ע** (שמח ח). אבל **הגר"א** (שם טו) **ורע"א** (שם) ציינו **דברמב"ם** (כאן) **ושו"ע** (שנא) משמע דמהני ברה"ר.

טז. **ופרש"י** שיכול להוציאו דרך פי הכיס.

יז. **פרש"י** כיון דלא מצי למישקל ל"ק בהגבהתו. והגמ' מק' דאף בשוליו יכול להפקיע את מקום התפירה. [והגמ' הוסיפה דאף בנסכא איירי דליכא שנצין, או דכריכה עלויה].

א. כדתנן (מכות ד., הו' לקמן בע"ב) דחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו, משום רשעה א' אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. ור' מאיר פליג דלוקה ומשלם.

ב. ומבואר במשנה (שם עב.) דהבא במחתרת ושיבר כלים פטור, דנחשב רודף וניתן להצילו בנפשו, וקלב"מ. [וכן (שם עד.) בכל רודף].

לחוד. **ותוס'** ביארו לדברי הי"מ דבכל אונס אמרי' בהכי חייב רחמנא, משא"כ כאן. אבל **תוס'** (יבמות נט:) הק' על הי"מ דא"כ אף ברודף, יתחייב קנס בגמר ביאה בכל מקום.

ורע"א (ק קסד, ובחי' כאן) תי' דגדר הפטור קלב"מ דהוה 'באילו עשאו אחר'. וה"נ אילו אחר יעשה הערבה, והוא יגמור ביאתו לא יתחייב קנס. והחידוש דחייביה רחמנא כשהוא עושה את הערבה וגמ"ב. וכיון שכן אף ההערבה נחשב חלק מהמחייב של קלב"מ. והפטור קלב"מ הוה אף בתנאי החיוב[ג]. **ורע"א** ביאר דהא דאיצטריך (לעיל לא.) לטעם עקירה צורך הנחה, היינו כלפי מה שנתחייב אחרי העקירה, שהחץ הזיק הליכתו. אבל בשעת עקירה ממש, פטור דהוה חלק מהמחייב. [אבל **האחרונים** דנו די"ל דהיסוד כאילו עשאו אחר הוה מדין עקירה צורך הנחה. וכל שהוא מתנאי החיוב אמרי' דא"א בלאו הכי. וכמ"ש **תוס'** (לא. ד"ה הכא) מה לי עקירה זו או אחרת].

ורע"א הביא יסוד זה מ**תוס'** (גיטין נג.) דכשהגביה לגנוב ואח"כ ניסך פטור משום קלב"מ. דכיון דאילו ניסך אחר פטור על ההגבהה [דהוה היזק שאינו ניכר, ואומר הרי שלך לפניך], ה"נ כשהוא ניסך בידים אמרי' קלב"מ[ד]. [ולא אמרי' דכיון שהוא ניסך קנסו שיחשב היזק ניכר, ועי"ז יתחייב משעת הגבהה. אלא כל דבר שמחייבו מיתה כאילו עשאו אחר. ועי"ז אין כאן חיוב ממון]. ואי אפשר דמעשה שלו דחייב עליה מיתה יגרום לו חיוב ממון. [**והאחרונים** דנו די"ל דגדר הקנס דניסוך נחשב מעשה שאני. ע' דבר"י כו].

קח) **שם. אין לוקה ומשלם. הפנ"י** (בהקדמה לכתובות) הביא בשם **ר' בעריש** להק' דנימא דנתחייב מלקות על הערבה, וקנס על הגמ"ב [וכדאיתא בגמ' (סנהדרין שם) למ"ד דנשיקה הוה הערבה]. ותי' דמ"מ הגמ"ב ג"כ מחייב במלקות, והוה יש סיבה נוספת, וכדאיתא בירושלמי דעל כל שיבולת ושיבולת מתחייב.

ורע"א (הנ"ל) חלק דכוונת הירושלמי דלא גרע מחייבי מיתות שוגגין. אבל בחייבי מלקות, כיון דאינו מתחייב על שיבולת השני, הוה כשוגגין [ולר' יוחנן אינו פוטר]. וכיון דההתראה על תחילת המעשה ליכא התראה על הסוף. **והאחרונים** (דברי יחזקאל כו, אחיעזר א יט, קוב"ש ח"ב י, קה"י) **כת'** דמי שאכל כמה זיתים הוה הכל מעשה א', וההתראה והעונש עולה על הכל. ונחשב דנענש על הכל, ויש דין קלב"ם[ה]. **והאחרונים** (אחיעזר ס"ס יט) הביאו **דבירושלמי** מבואר דאף במלקות דחוסם פרה, פוטר על כל מה שחורש. ולרע"א צ"ל דהירושלמי כר"ל דחייבי מלקיות שוגגין פטורין.

ורע"א כתב דקו' ר' בעריש הוה כקו' תוס' יבמות (הנ"ל) על הגמ' סנהדרין לטעם רודף. ותי' (כנ"ל) דהוה כאילו עשאו אחר. ואילו אדם אחר הערה והשיר בתולים, ואח"כ בא אחר עליה ליכא חיוב קנס.

ועוד הק' **ר' בעריש** לעולא [דמשלם ואינו לוקה] נימא דהחיוב ממון בגמ"ב [לדעת רש"י והי"מ הנ"ל], ויתחייב מלקות אהערבה [ולעולא מלקות אינו פוטר ממון, אלא הממון פוטר למלקות]. **ורע"א** כתב דלליש נא (לא.) דא"א וכו', ה"נ א"א גמ"ב בלא הערבה. ונחשב דהחיוב ממון מתחיל מיד.

ועוד תי' רע"א דא"א לחייב מלקות [אהערבה], דא"כ נמצא דא"א לחייב ממון על הסוף. וא"א שמעשה א' יגרום חיוב ממון, וגם מלקות. אבל בעקירה והנחה [דחיוב מיתה] ל"מ דך טעם, דלא מצאנו בשום מקום דממון פוטר מיתה.

ג. **והאחרונים** (אחיעזר א יט ד, דבר"י כו ענף ב, וקוב"ש ב י יד) הביאו דלכאורה נח' בזה **רש"י** ו**הריטב"א** (מכות טו: טז.) בלאו הניתק לעשה, וחזר וביטל את העשה בשעה שנתחייב מיתה, האם אמרי' קלב"מ בתנאי החיוב. [ובגמ' (שם) מבואר דאמרי' קלב"מ, והרמב"ן וריטב"א הוכיחו דשייך להתרות בו בשעת ביטול העשה, דמוכח דהוה מעצם האיסור. ואילו לדעת רש"י ותוס' א"א להתרות בו בשעת ביטול העשה, ואפ"ה שייך פטור קלב"מ כיון דהוה תנאי החיוב. ואילו עשאו אחר אינו לוקה].

ד. אליבא דשמואל [**ורע"א** (בכ"מ) דן אי רב (גיטין שם) פליג ביסוד זה].

ה. **והקוב"ש** (שם) הביא דלכ' נח' בזה **רש"י** ו**תוס'** (מכות כ: כא.), ועוד הביא מדברי **הר"ן** (נדרים יז.) דההתראה מחלקת את

ושוב נסתפק **רע"א** דאף בחיוב מיתה א"א לחייב על מעשה א', אלא דבגמ' (לעיל) איירי שהחיוב ממון בא באמצע, בין העקירה להנחה, ובזה ליכא מעשה לענין חיוב מיתה. ואולי באמת אם קרע השיראים בשעת העקירה. בלא סברא דא"א להנחה וכו' ג"כ פטור משום דאלו תחייבהו ממון א"א דיגרום רגע זו חיוב מיתה [וכאילו עקר אחר]. וכיון דאי אפשר לחייב שניהם ממון ומיתה. הדרא לדינא דקם ליה בדרבה מיניה דחייב במיתה ופטור מממון.

קט) **בוגרת נמי איכא בושת ופגם, בשוטה.** פרש"י דאין לה בושת, ואין לה דמים לימכר [ומש"ה ליכא תשלום פגם]. ואיירי בבוגרת, ומש"ה ליכא קנס. אבל **הרמב"ם** (נערה א ט) כתב דשוטה אין לה קנס. [ולפ"ז לתי' דשוטה אי"צ להעמיד בבוגרת]. **והראב"ד** השיג [דאי' להדיא (לקמן לו.) דיש לשוטה קנס אליבא דרבנן]. **והכס"מ** כת' דכוונת הרמב"ם דחיישינן שהיא בעולה, ומש"ה ליכא קנס.

מפותה

קי) **ביתומה ומפותה.** פרש"י כיון דהכל שלה אין כאן חיוב ממון דעבדא מדעתה ואחולי אחלה גביה. בפשוטו משמע דחל חיוב קנס, ומחלה. **ותוס'** (לעיל כט. ד"ה ועל אשת אחיו) **הביא** דדעת **הירושלמי** דיכולה למחול רק חיוב בושת ופגם, אבל קנס אינה יכולה למחול [והראשונים הביאו דהוה מח' בירושלמי]. **והרמב"ן** (לקמן לו:) ביאר סברת הירושלמי דלא זיכתה תורה בקנס עד שעת העמדה בדין, ולאו כל הימנה למחול. ולא דמי לאומר קרע את כסותי והפטר (ב"ק צב.), דהתם כסותו שלו הוא, וכמאן דיהיב ליה דמי. אבל הכא לא זכתה בקנס, ואינה שלה [ומש"ה ל"מ מחילה][ו].

והרמב"ן (כאן ולז., והו' בר"ן מ.) כתב דמ"מ נראין הדברים [דדעת הבבלי] דיתומה מפותה אין לה קנס, ויכולה למחול אע"פ שלא זכתה עדיין. דמהני סילוק דין ודברים בנכסי ארוסתו (כדאי' לקמן פג.[ז]).

ועוד כת' הרמב"ן דדמי לקרע כסותי והפטר, דלא הוה רק מחילה על הקנס, אלא שמסרה גופה לעשות בו כרצונו. והיא שגורמת ועושה הכל[ח]. [ועיקר הסוגיה יתבאר לקמן לח: – מב:].

אבל בפשוטו דעת **רש"י ותוס'** דהוה מדין מחילה בעלמא, שמוחלת על החיוב קנס. [וכן מבואר בירושלמי שם].

והקצות (תכד א) הק' דא"כ יתומה מפותה הוה בר תשלומין, אלא שמוחלת על החיוב, והוא חוזר וזוכה ממנה. והק' מ"ש ממש"כ **הפוסקים** (ב"י חו"מ תכ ב) דהחובל בעבד כנעני שלו פטור ואינו לוקה, דנתחייב דמים. ואף דהאדון אי"צ לשלם משום דמה שקנה עבד קנה רבו ומיניה זכי, מ"מ הרי יש כאן חיוב תשלום[ט], ועי"ז פוטר ממלקות. [דריבתא תורה דחובל משלם ואינו לוקה, ע' בע"ב]. וחיוב דמים פוטר ממלקות, אף כשממילא זוכה ואי"צ לשלם. **ובחי' ר' שמעון** (לז) **תי'** דמחילה הוה סילוק על החיוב[י].

והאחרונים דנו עוד היכא דנתחייב פחות מש"פ, נימא דנתחייב ממון אלא דפקע מדין מחילה [כדמבו' בכמה מקומות], ויפטר ממלקות[יא].

והקוב"ש (צה, וב"ב ה) הביא דהקצות נקט בפשיטות דהיכא דפטור ממלקות מחמת חיוב הממון, ואף דאח"כ מחל אינו חוזר ללקות. אבל הביא

המעשה [ואל"כ חייב א' על הכל, ולא משום דאין התראה על סוף המעשה]. [והקה"י דן כשתחילת המעשה בלא התראה ואח"כ התרו, האם פוטר תחילתו].

ו. ויל"ד אי עיקר החילוק בין ממון לקנס, או דגבי ממון היכא דנותן לו רשות לא הוה בתורת 'מזיק'. ואילו הכא נשאר מעשה פיתוי.

ז. אבל דעת **תוס'** (לקמן פג.) דלא מהני סילוק בדרבנן [והרמב"ן חלק].

ח. אבל **ה"ר אלחנן** בתוס' (לקמן נו:) הק' דקרע כסותי והפטר הוה מתנה עמש"כ התורה. ותי' דיכול למחול החוב. [אבל אינו מבטל ממנו סיבת החיוב, ושם מזיק]. **והקצות** הביא מדברי התוס' שם דע"כ בסוגיין הוה מחילה בעלמא.

ט. ואף אדון שחובל בעבדו יש לו דין 'חובל'. [**והב"ח** (שם) חלק, וע' תוס' ב"ק פז. וגיטין יב: ואב"מ. **והגר"ח** (סטנסל קסז) תמה דמבואר (גיטין מב:) דאף במעוכב גט שחרור חבלתו לרבו, ע"כ דשייך לאדון אף בלא דין מה שקנה עבד קנה רבו].

י. וחילק דגר שמת הוה 'הפקעה' על החיוב, ונחשב ליתא בתשלומין, ולאו משום זכייה בשעבוד. אבל בחובל בעבד חוזר וזוכה ממנו.

יא. **והאחיעזר** (ס"ס כא) תי' דלא הוה רשעה המסורה לבי"ד.

דבירושלמי (כאן) מבואר מבואר דלוקה[ב]. וע"כ **דתשלומי** הממון הן במקום מלקות, ואינו נפטר ממלקות אלא כשמשלם[ג].

והתוס' רי"ד (ב"מ צא.) כתב דהא דממונא דחי למלקות [לעולא], אינו מפקיע את 'שם המלקות' ממנו. ואם אינו נותן לו ממון, כגון שהוא עני, לוקה. [**והאחרונים** כתבו דלפ"ז אף כשיתעשר אח"כ אי"צ לשלם, דכדי רשעתו לוקה ואינו משלם[ד]. **והאחיעזר** (א ס"ס כא, וג פ) כתב דהיינו בשאר מחוייב מלקות וממון דפטור משום כדי רשעתו, אבל חובל נחשב ניתן לתשלומין (וע' בע"ב), ואינו לוקה כלל].

קיא) **רש"י. שוטה לא גרסי' וכו'.** אבל **הראשונים** הביאו דגרסי' 'ביתומה שוטה ומפותה'. והק' אמאי בעי שוטה. **והרמב"ן** הביא בשם **הנגיד ר' שמואל** דאיירי ביתומה לענין קנס, דהיינו ביתומה בחיי אביה שנתארסה ונתגרשה וכמ"ד (לקמן לח.) דקנסה לעצמה. אבל לענין שאר דברים לא יצאתה מרשות אביה [כיון דלא נשאת[טו]], ובושת ופגם של האב[טז]. וא"ת לוקמה ביתומה ממש. ותי' כיון דזיכתה תורה בקנס, אינה יכול למחול דלא זיכתה אלא עד שעת נתינה דכתיב 'ונתן', ואינה יכולה להסתלק, דדמי למסתלק מירושת אביו[יז]. [וכדעת הירושלמי הנ"ל, ולפ"ז הבבלי לא פליג].

והאו"ש (נערה ב יא) הביא מדבריהם דאף בשוטה, המפתה את היתומה פטור. ואף דאין לה דעת למחול. וע"כ כיון דהוה מעשה מדעתה, נחשב קרע כסותי. ולא בעי דין מחילה[יח]. [ודייק דאף רש"י משמע דלא פליג מטעם זה].

והריטב"א הביא עוד בשם **רבינו יהודה** דבכל מפותה יש חיוב עבור בושת בני משפחתה (ע' לקמן מא.) דאינה יכולה למחול[יט], ולכן איירי דוקא בשוטה. דאין לך בושת גדול מזה, ול"ש חיוב בושת.

קיב) **תוד"ה דאין.** אבל קנסא ילפי' שפיר ממוציא שם רע[כ] וכו'. [ובקנס יהא הדין לוקה ומשלם, ועד"ז דנו תוס' ב"ק עא. ומכות ד:]. **ורע"א** והבית **יעקב** כתבו דיש לחלק דהיכא דב' עונשים על עבירה א', החמירה תורה בקנס [וכן עדים זוממים תרוייהו אעדות שקר[כא]]. אבל במלקות מצד אחר [ובמו בסוגיין דהמלקות על האיסור ממזרת, וחיוב קנס דמי בתולים] יפטר[כב].

קיג) **בא"ד בשעה שהעידו טבחו. ההפלאה** הק' דכשגנבו נפסלו לעדות, וא"כ ל"ש כאשר זמם [כדאמרי' בב"ק עד][כג]. ותי' דאף דהעדות פסולה, העד עובר בלאו דלא תענה. [**והאחרונים** האריכו לדון בזה. ע' אפיקי ים א כג].

קיד) **תוד"ה אלמא.** דאיכ"ל דעולא ס"ל כר"ל וכו' דאין חילוק שוגגין פטורין, ואין חילוק בין התרו

[ואף דצריך מחילה לגוף החיוב, אבל אינו יוצא בדיינים אף בלא מחילה].

יב. והביא כן אף מדברי **תוס'** (מכות טז.) [אמנם תוס' שם קאי מדין ניתק לעשה, ולא מדין כדי רשעתו]. אבל **הריטב"א** (שם) כת' דבחיי הגר נתחייב ממון ולא מלקות. [ושוב אינו מתחייב מלקות]. (וע' **קה"י** מכות יג ב).

יג. **והקוב"ש** (ב"ב ה) הוסיף דאף לצד דמחילה הוה גדר קבלה [עי"ש שהאריך בזה]. מ"מ אינו עומד במקום המלקות להחשב ששילם [מדין המחילה], שהרי לא הופסד כלום [ואינו 'עונש ממון'].

יד. והק' מהמשנה (ב"ק פז.) דעבד ואשה פגיעתן רע, ואח"כ מחוייבים לשלם. ולא אמרי' דבשעה שאין להם נכסים לוקים, ועי"ז פטורין מלשלם אף כשיהא להם נכסים. [ודוחק דאיירי דוקא בדלא אתרו].

טו. **והרמב"ן** הק' דנתארסה ונתגרשה לא נקרא בשום מקום יתומה בחיי האב [ורק לענין קנס יצאת מרשותו].

טז. [וכ"ד **הרמב"ן** (לקמן מא:), אבל דעת **הרא"ש** (ע' לקמן לח.) בנתארסה ונתגרשה אף בושת ופגם לעצמה].

יז. וע"ע לקמן פג. הגדר דל"מ סילוק בחיי האב.

יח. **והאו"ש** הביא דכ"ד **הרמב"ם** (שם, וע' מש"כ לקמן מב.), אבל **תוס'** (לקמן לה: ומב.) נקטו דיתומה קטנה מפותה לאו בת מחילה. וכ"כ **הרמב"ן** (לקמן מד:).

יט. [ולא מצאנו דין זה בשאר **ראשונים**].

כ. **ובהג' ראמ"ה** הביא דקנסא מקנסא לא ילפי' (כדאי' גיטין נג.). [ויל"ד דהיינו בקנס דרבנן].

כא. וע"ע בע"ב מש"כ **המגיני שלמה.**

כב. **והאו"ש** (מעילה א ג) כתב עוד דכל הדין דאין לוקה ומשלם קאי דוקא כשהוא על ב' דברים, איסורי ביאה, ותשלום על מוהר בתולים. אבל על דבר א' לוקה ומשלם [ועפ"ז ביאר דלוקים על מעילה, ומחוייב לשלם]. [וע' **מהרש"ל** ב"ק ד].

כג. **והקוב"ש** (ב"ק לו) כתב דאפשר דחיוב קנס מתחייב אף בשוגג [דאף בזה ילפי' פצע תחת פצע, וכמו במזיק], וא"כ משכחת לה כשהוא שוגג על הטביחה [דסבור שהיא שלו או הפקר].

ללא התרו[כד]. **והתוס' הרא"ש** חלק דאף לר"ל יש להעמיד הפסוק לרבות הפחות[כה].

קטו) **תו"י בא"ד והא איכא בושת ופגם וכו' אטו בושת ופגם לאו חובל וכו'. הבית יעקב** (ועוד אחרונים) הק' דכיון דנתחייב בושת ופגם, משלם ואינו לוקה וכדין חבלות. ומש"ה לא ילקה אף משום איסור אחותו. **והאחרונים** הביאו דכ"מ ברמב"ם (הו' בע"ב) דאף החובל ביוה"כ משלם ואינו לוקה. [אף שיש מלקות נוסף ללאו דחבלה, וע"ע לקמן]. וכיון דאינו לוקה משום איסור אחותו יתחייב אף בקנס. ועי"ש שהאריך לפלפל בזה.

ורע"א (משניות מב, וחו"מ תכד, מערכה ה לד) **הוכיח** דחובל בחבירו היכא דנוסף לאו, לוקה ואינו משלם. דדוקא לאו דחובל קיל, וריבתא תורה דמשלם ואינו לוקה. [ודלא כרמב"ם].

והתרומת הכרי (תכד) כת' דדעת הרמב"ם דבושת ופגם [דאונס ומפתה] לאו דררא דחובל[כו] [ודלא כתו"י הנ"ל]. **והאחרונים** דנו האם משום דנתחדש פרשת אונס ומפתה, מש"ה אינו שייך לפרשת חובל, או דאינו חבלה בעצם[כז].

ובחי' ר' שמעון (לו) כתב הטעם דלא נחשב חבלות, דלא הוה דרך נזק אלא דרך שימוש. **והקה"י** (לג) ביאר דהאשה עומדת לכך, ורק שרוצה למסור למי שהיא רוצה, והוה כמפסיד דבר העומד למכירה [ועד"ז כת' החת"ס לקמן מא.]. **והחזו"א** (קלה ב) כתב דאילו היתה מפותה לא היה נחשב צורת חבלה, נחשב שהחבלה בא מחמת עצמה. וכיון דאינו בצורת הכאה שעובר בלא יוסיף, לא נתרבה לתשלום.

והמנח"ח (מט ו) נסתפק האם אונס ומפתה עובר בלאו דלא יוסיף, או דהלאו קאי דוקא דרך הכאה.

והאחרונים (פנ"י, בית יעקב) **דנו** דאף [בחובל] שהדין משלם ואינו לוקה, עכ"פ יש כאן חיוב מלקות, אלא שנפטר מדין קלב"ם. ודמי חייבי מלקיות שוגגין דלר"ל פטורין מתשלומין. וה"נ יש 'חיוב מלקות', ומש"ה יפטר מממון של קנס. [אבל לר' יוחנן כיון דיש 'פוטר' לא עדיף מחייבי מלקיות שוגגין]. [או דכדי רשעתו הוה 'פטור', וליכא חיוב מלקות כלל].

וכ"כ **הקצות** (לח) דעדים זוממים פטורין מלשלם מדינא דגרמי [לר"ל]. דאף דגילתה תורה דעדים זוממין משלמים כאשר זמם ואינו לוקה, אבל מ"מ יש כאן חיוב לא תענה, ומהני לפטור [כדין חייבי מלקיות שוגגין, וכעין מש"כ **המהרש"ל** לה:].

קטז) **ואי ממונא לקולא וכו'. ההפלאה** כת' דמבואר דהגמ' מסתפקת, ולא הוכרע. אבל **התו"י** (ע"ג תוד"ה אלמא) נקט דלמ"ד לוקה ואינו משלם, ע"כ דממונא קיל.

[ובפשוטו משמע דהנידון אי ממונא לקולא הוה ספק מסברא, וקודם לסוגיין. אבל יש שדנו דילפי' מהכא דקל].

קיז) **תוד"ה ואי.** וא"ת איתגורי איתגור וכו'. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה ותלמיד הרשב"א) תי' דהתם נתחייב בתרוייהו, ואמאי יפטר משום שעבר שוב. אבל הכא פטרתו תורה שלא יתחייב בב' חיובים [על מעשה א'], ואימא שהקילה תורה ופוטרתו מהחמורה ולא יתחייב אלא על הקלה. אבל **הריטב"א** הק' אילו הכהו הכאה שאין בו פרוטה היה לוקה, ועכשיו שהוסיף על חטאתו פשע להכותו הכאה גדולה משלם ואינו לוקה[כח].

כד. **והקוב"ש** (קה) כתב דאף דגבי אוכל תרומה בשוגג אמרי' דגלי קרא דוקא בשוגג. דבהדיא קרא איירי בשוגג, ואין ללמוד מזיד מיניה דאין לך בו אלא חידושו. [לדעת **הר"ש** **והאחרונים** (ע' לעיל ל:), אבל למש"כ **התוס'** (ל:) דהוה גילוי על תשלומי תרומה לק"מ].

כה. ונח' האם הריבוי של שוגגין הוה גדר שונה בפטור, או תוספת דין. [ויל"ד כעי"ז בכ"מ בסוגיין].

כו. **והאחרונים** הביאו עוד דפשטות **הרמב"ם** (חובל ה ו, ויתבאר לקמן מא.) דאינו מתחייב חיוב חבלות ע"פ עצמו. ואילו בבושת ופגם תנן (לקמן מא) דחייב ע"פ הודאתו (וכ"פ **הרמב"ם** נערה ב יב). **והגרנ"ט** (מ) ביאר דגלי קרא דנתחייב מקרא אחרינא, תחת אשר עינה (לקמן לג. ומ:).

כז. וכ"כ **הגרנ"ט** (מ). [ויל"ד א"כ יתחייב בושת ופגם מב' טעמים, וצ"ל דאפקיה קרא, ואינו בכלל חבלות. ע' אבי עזרי]. **וביונת אלם** (ג) כתב דילפי' בהיקש (ע' תוס' לח:) דלמי שזה ניתן זה ניתן. וגלי קרא שנכלל בפרשת קנס.

כח. ויל"ד האם כוונתו דהכה מכה א', אלא דתחילתו מכה קטנה והוסיף ועשאה מכה גדולה. או אף בזה אחר זה, לאחר שהכה מכה קטנה [ונתחייב מלקות], וחזר שוב והכהו מכה גדולה יפטר ממלקות הראשונה, דהוה מעשה המחייבו ממון

קיח) **בא"ד וי"ל דחס רחמנא אממונא דנחבל.**

המהר"ם שי"ף (ושאר אחרונים) הק' דבעדים זוממים מאי איכא למימר, דלא הפסידו כלל (וכדאי' בגמ' מכות ב:)[כט]. **והחזו"א** (ו) ביאר [דכוונת התוס'] דממון הוה פיוס לנחבל. [ולא רק משום דהפסיד ממון].

קיט) **הותר מכללו בבי"ד. פרש"י** דניתן רשות לבי"ד להלקותו. **והריטב"א** הק' וכי משום דניתן לייסר הרשעים, מה ענין זה אצל חובל בחבירו שלא כדין. ותי' דמ"מ אורחא דתלמודא להק' כן, דהא אמרי' דחלב הותר מכללו אצל חלב חיה [פסחים כג:], אף דאינו חלב כלל[ל].

והגר"ח (סטנסל קכה בסוגריים) הק' דמ"מ בבי"ד לא הוה דרך 'ניצה', **והרמב"ם** (חובל ה א) כתב דלאו דחובל הוה במכהו דרך נציון. וא"כ אינו בחפצא של חבלה[לא].

והקוב"ש (צב וקובה"ע ע א) הק' אמאי נקט בי"ד, הא אף האב הותר להכות את בנו ותלמידו (מכות ח.). ותי' דהנהו כשמכים הוה לתיקון ואינו בכלל חובל, אבל עונשי בי"ד על העבר. **והאו"ש** [רוצח ב ט] הק' א"כ אף רציחה הותר מכללו[לב] במיתת בי"ד. ותי' דכיון דנגמר דינו הוה גברא קטילא, וכל ההורגו פטור. א"כ שליח בי"ד אינו עובר בחיוב רציחה[לג]. והבי"ד מודיעין הדין לפי דיני התורה, ועפ"ז נעשה גברא קטילא. ועי"ז הותר להורגו. [אבל בלא פסק דין לא הותר איסור רציחה]. אבל מלקות אם יבא אחר וילקהו חייב.

ובחי' חמדת שלמה פירש דכוונת רש"י דבי"ד מכין ועונשין שלא מהדין[לד], למיגדר מילתא[לה].

קכ) **שכן לא עשו מעשה. תוס'** [ד"ה שכן] **והראשונים** הביאו דנח' [ב"מ צ: סנה' סה: כריתות ד.] האם עקימת פיו הוה מעשה. ותי' דמ"מ מעשה זוטרא. ותוס' הביאו את הגמ' [שם] דישנה בראיה.

קכא) **תוד"ה שכן.** לא נלמד עוד צד השוה וכו'.

הריטב"א הביא בשם **רש"י**[לו] דחובל חייב ד' דברים, ועדים זוממים אי"צ התראה. [**ור"י** בתוס' ביאר דהוה צד משונה[לז] עי"ש]. ודעת **ר"ת** דיש צד משותף בקולות אלו. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** דכאן הצד חומרא הוא באותו נידון שרוצים ללמוד בצד השווה, דכיון דחמורים בעונשם אין ללמוד ממנו צד השווה. אבל חומרות וקולות שאינם בעיקר הדין שבאו ללמוד לא פרכי' צד חמור. וע"ע **רמב"ן.**

והתוס' הרא"ש והריטב"א כת' דאף לאו דלא תענה הותר מכללו בעדות החודש, וכדאי' (ר"ה כ.) דמאיימין על העדים לומר שראו את החודש אע"פ שלא ראו[לח], דילפי' אפי' שוגגין ואפי' מזידין[לט].

[וכ"כ **הפנ"י**]. **והמנח"ח** (מט ד) נסתפק בכה"ג האם נפטר עי"ז ממלקות. וכתב דתליא בב' הלשונות (לעיל לא.) אי קלב"מ תליא במצי לאהדורי. [ויל"ד בזה].

כט. ועד"ז הק' דעולא יליף לכה"ת, דממון פוטר מלקות. **והפנ"י** כתב דכוונת התוס' להק' כשהכה ונתחייב מלקות, ושוב הכה ומצטרף לפרוטה (ע' לעיל). דאיתגר להפטר ממה שכבר מחוייב. וזה שייך דוקא בהכאה, ולא בעדים זוממים וכדו'.

ל. אלא דמ"מ נכלל בפסוק דכל חלב לא יאכלו (כ"כ **הריטב"א** חולין קטו:).

לא. ויש שתי' דמצאנו הותר מכללו באופן דדמי ליה, וכגון חלב חיה דנחשב הותר מכללו באיסור חלב. [ואף דחלב חיה לא נאסר מעולם, ואינו בכלל האיסור].

לב. [ולא מצאנו בשום מקום דרציחה הותר מכללו, ועוד הביא מ**התורת כהנים** דרציחה לא הותר מכללו].

לג. [אמנם אף שנגמר דינו, וההורגו פטור, מ"מ אסור להורגו.ושייך בו איסור רציחה, אלא דאינו איסור גמור].

לד. שהק' ד**בתוס'** (יבמות ד:) מבואר דכל דבר דמצוותו בכך לא נחשב הותר מכללו. [ועי"ש בתוס'. ואב"מ].

לה. אבל **הקובה"ע** (ע) נקט דמכות מרדות הוה להבא [ולכאורה כוונתו משום דהוה למיגדר מילתא], ואינו בכלל לאו דחבלה. ואי"צ דחיה.

לו. ליתא לפנינו. ועד"ז כת' **רש"י** (סוטה כט:) צד חמור, טבו"י יש במינו אב הטומאה,וכלי חרס מטמא באוירו.

לז. וכעי"ז (סנהדרין סו.) 'שכן משונים'.

לח. ומבואר דהותר מכללו, אבל לולי ההיתר עוברים בלא תענה, אף בעדות קידוש החודש, ודלא **כרע"א** (שו"ת ק קעו). [**והקה"י** (כד) הביא **חכ"א** שהק' האיך מאיימים על עדי החודש, והעדים עוברים בעדות שקר. ואשתמטתהו דברי התוס' הרא"ש דהוה גזיה"כ להתיר. **והחכם** (הנ"ל) הוכיח כדברי רע"א דאין בזה איסור לא תענה. **והקה"י** תי' דכיון דהדיינים יודעים, אין כאן זממה כלל. [והתוס' הרא"ש ס"ל דעוברים. ועי"ל דאדרבה הדיינים אינם יודעים, אלא אחרים מאיימים עליהם, והדיינים מקבלים העדים ופוסקים על פיהם]].

לט. והוה ילפותא להתיר אף לעדים. דאל"כ האיך יפסקו הדיינים ב'מזיד'.

קכב) **בא"ד הואיל וישנן בראיה.** ובגליון הביא דברי **רש"י** (סנהדרין שם) שמעידים שראו, ולא ראו. **והמלחמות** (סנהדרין שם טז: בדה"ר) הק' דדבורם גרם להם, ולא ראיתם. שהרי לא ראו מעולם[מ].

והקוב"ש (קז) **פי'** דגדר החיוב כאשר זמם אינו עונש על עבירת הלאו, דהחיוב שהטילו על הנידון נופל עליהם. ומחוייבים מחמת שלא ראו, ולא מחמת מעשה עקימת פיהם [אלא החיוב עובר, וכעין ירושה].

והגרי"ז (כריתות ד.) כתב דהמחייב של עדים זוממים הוא משום שיש עליו שם 'עדות', וזה נעשה ע"י קבלת הבי"ד. ושמיעת הבי"ד לא נעשה ע"פ מעשה שלהם.

אבל **הרי"ף** (סנהדרין שם) גרס שישנו ב'איה'. **והמלחמות** ביאר דסגי בדיבור בעלמא בלא 'הקצת שפתיים' [באותיות בומ"ף]. ויש חילוק בין דיבור שיש מעשה זוטא, לדיבור שאין בו מעשה[מא].

קכג) **בא"ד** (בע"ב) אם העידו על א' שחבל בחבירו והוזמו, משלמים ה' דברים וכו'. **הקוב"ש** (קז) הק' דחייבים לפי הכסף שזממו לחייבו, והוה דין תשלום א', ולא חיוב ה' דברים. והוכיח דגדר חיוב כאשר זמם שהטילו עליו את הפסק דין שזממו לחייבו, ומוטל עליהם חיוב 'חבלות' דה' דברים[מב].

דף לב:

קכד) **אלא עולא תחת תחת גמר. המהרש"ל** הק' דלפ"ז יש ריבוי לחייבי לאוין לקנס, וא"כ אמאי בעי (לעיל כט:) ריבוי ג' 'נערה'. [וע"ש ומהרש"א ורע"א].

קכה) **תוד"ה אלא.** מצינו למימר וכו' דל"ק עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנהו תלת. [וע"ע **תוס'** לה: ד"ה מתניתין]. [ומסקנא זו חוזר בו מדברי הגמ' (בע"א) אלמא קסבר **כל היכא**]. אבל **רש"י** (בסמוך ד"ה מאי טעמא) מבואר דילפי' בגזי"ש לכל חייבי ממון ומלקות. **והתוס' שאנץ** כתב א"נ[א] דכולהו ילפי' מיניה [בצד השווה].

והמהרש"א הק' דכיון דס"ל חייבי מלקות שוגגין פטורין, א"כ אין חילוק בין חייבי מלקיות לחייבי מיתות. א"כ נימא דגלי קרא אף בחייבי מיתות. וכמ"ש **תוס'** (ל. ד"ה הכל) דלר' נחוניא אין חילוק בין חייבי כריתות לחייבי מיתות. ותי' דמריבוי דחובל אין לנו לרבות אלא דומיא דחובל דהוה חייבי מלקות, אבל התם מריבוי דנערה אין לחלק.

קכו) **ר' יוחנן אמר וכו' כאן שהתרו בו וכו'.** דמלקות פוטר לחיוב ממון. [**והתו"י** (בע"א) כתב דע"כ ממון קל, דאל"כ אתגורי אתגר].

קכז) **הכהו הכאה שאין בו שווה פרוטה לוקה. בשו"ת בית יוסף** (דיני קי' ב, והו' ברע"א חו"מ לד ד) כתב דכל החובל בחבירו פסול לעדות מדאורייתא [דלאו שלוקים עליו נחשב 'רשע']. ואפי' חבלה שיש בו שווה פרוטה, דלא גרע מאין בו שווה פרוטה[ב]. [**והאחיעזר** (ס"ס כא) ביאר דנקט דחבלה הוה לאו שניתק לתשלומין, ונחשב לאו שאין לוקין עליו. ואפי' הכי מהני סברת 'לא גרע' לפוסלו. דאילו הוה פטור מדין כדי רשעתו, א"כ מ"מ הוה לאו שיש בו 'חיוב' מלקות].

בפירוש ריבתה תורה

קכח) **בפירוש ריבתה תורה חובל לתשלומין וכו'.** בפשוטו הוה גזיה"כ דהמלקות כאן אינו פוטר מממון. [וממילא הכא אמרי' להיפך, דאי אתה מחייבו משום ב' רשעות, ופטור ממלקות]. אבל **האחיעזר** (א ס"ס כא הו' בסמוך) כת' [בדעת הרמב"ם] דחובל אינו לוקה משום 'ניתן לתשלומין' [ולאו זה אינו ניתן למלקות], ולא משום כדי רשעתו.

מ. ומשמע דנקט דסברת רש"י דגדר החיוב על ראיית המעשה [וצ"ב].

מא. ועוד חילק בין מעשה לענין חטאת, ולענין מלקות. עי"ש.

מב. והביא כעי"ז (ריש מכות) דגזיה"כ דאין נמכרים בגניבתם, אבל מדינא היה ראוי למוכרם, כיון דיש עליהם דין חיוב ממון גניבה. [והביאו דע"ד יסוד זה כת' **המהר"ל** (שופטים יט יט, ובאר הגולה באר הב' ב) דחיוב עדים זוממין, דהמחשבה מתהפכת על החושב].

א. [ואולי יש לגרוס 'ואין לומר', וא"כ כוונתו כתוס'].

ב. אבל הביאו דה**מהרי"ט** (ב אה"ע מג) כתב דכשר [שהרי אין בו שווה פרוטה].

והרמב"ם (חובל ד ט) פסק דאף החובל ביוה"כ חייב לשלם [**וכדאיתא** במשנה (ב"ק פז.), אלא דבמשנה י"ל דאיירי דלא אתרו בו[ג]. ומבואר דחובל חייב לשלם ואף כשיש מלקות מצד אחר[ד], ולא אמרי' דדוקא מלקות דהכאה אינו פוטר מממון דחובל. **וההפלאה** כתב דתליא אי ממונא לקולא[ה], א"כ מנלן להקל שלא ישלם אף אף כשיש לאו אחר[ו].

אבל **רע"א** (במשניות מב, ובשו"ע חו"מ תכד) הוכיח מסוגיין דכשיש לאו נוסף לוקה ואינו משלם על החבלות, דהא בסוגיין איכא בושת ופגם, דחיובם כדין חבלות [וכמ"ש **התו"י** בע"א]. ואילו התרו בו על איסור אחותו וממזרת לוקה ואינו משלם. וכ"כ **התרה"ב** (תכד[ז]). והתרה"כ תי' דדעת הרמב"ם דחיוב בושת ופגם דאונס ומפתה הוה פרשה מחודשת. [וע' מה שהו' בזה בע"א].

והאחיעזר כת' דדעת הרמב"ם דאינו לוקה משום לאו דחובל משום דניתן לתשלומין, ומ"מ לוקה משום יוה"כ. [ואפי' הכי ל"מ לפוטרו מממון].

ובחי' ר' שמעון (לז) כת' דלר' יוחנן מלקות פוטר ממון, א"כ אין סברא דבחובל יהא הדין להיפך, דעונש הקל יפטור החמור. אלא דפוטרת התורה ממלקות, כדי שישלם ממון. וילפי' מקרא דכדי רשעתו, דא"א לחייב שנים. אך לא הוה גדר דהממון פוטר מהמלקות [וכגדר כדי רשעתו], אלא גדר 'פטור' ממלקות. [ואף דלעולא י"ל דתליא בתשלום בפועל, אבל לר' יוחנן בחובל כיון דבשעת חבלה דינו בתשלום, אין לוקין על לאו זה כלל. וכן כשמחל אח"כ].

וההפלאה ובית יעקב (בע"א) הוכיחו דאין לומר דהלאו של חבלה קיל, ואינו פוטר מממון, דבגמ' (לקמן לה:) מבואר דהיכא דחבל פחות מש"פ וקרע שיראין לוקה ואינו משלם. דמלקות של חובל פוטרין מממון. **והאחרונים** (בית יעקב, רע"א מערכה ה לה, וכ"ה מסקנת **החזו"א**) העלו צד לחלק דלאו דחבלה קיל רק כלפי תשלומין של אותו החבלה, ולא כלפי צד אחר. [אבל הבית יעקב ורע"א דחו צד זה].

קכט) **שם. בפי' ריבתה תורה וכו'. האחרונים** הק'

דאף גנב וגזלן משלם ואינו לוקה, וכן הלנת תשלום שכר שכיר, וכן רבית. **ותוס'** (ד"ה שלא) **הביאו מהגמ'** (מכות טז.) דהנך אינם לוקים דנחשב ניתק לעשה. **ובגמ'** (מכות שם) איתא דאפי' נשרף[ח], איתא בתשלומין. **ותוס'** (שם) מבואר דאפ"ה פטור משום ניתק לעשה, דאי משום דאין לוקה ומשלם, אדרבה היה לנו לומר שילקה ולא ישלם [כדאמרי' כאן]. אבל **הריטב"א** (שם) הביא בשם **הרמ"ה** דגברא בר תשלומין, ואינו לוקה ומשלם [ומשמע דילפי' מכדי רשעתו]. **והריטב"א** כת' דאע"ג דקי"ל דלוקה ואינו משלם, שאני הכא שניתקו הכתוב לתשלומין.

אבל לשון **הרמב"ם** (ר"ה גזילה) דהגוזל הוה לאו הניתק לעשה, להחזיר את הגזילה. ואם שרף הגזילה אינו לוקה שהרי חייב לשלם דמיה[ט], וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו. **והרמב"ם** (סנהדרין יח ב) כת' כללים שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה וכו', וכן לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו, כגון גניבה וגזילה. [משמע דהוה כלל בפנ"ע]. **והכס"מ** הק' דאדרבה קי"ל בסוגיין דלוקה ואינו משלם[י]. **והמים חיים** (בס' הליקוטים שם) כת' דהרמב"ם איירי במאי דגלי קרא דמשלם ואינו לוקה[יא]. **והאחיעזר** (א כא ב) הביא **דהפנ"י** (ב"מ סב.)

ג. ולר"ל אף מתני' דהתם כר' מאיר דלוקה ומשלם [וכמו שהעמיד את משנתינו].

ד. **והחמד"ש** דן דאפשר דאף איסור יוה"כ קיל, דהותר מכללו אצל עבודת ביהמ"ק. ודחה דמצוותו בכך לא נחשב הותר מכללו [וכמ"ש תוס' יבמות ד.].

ה. וכת' דהוה ספק אי ממונא לקולא [ולא הוכרע בגמ'], ופטור ביוה"כ מספק.

ו. [אך יש שדנו דאדרבה דלצד דחובל משלם [אף דממון הוה קולא] משום דחס רחמנא אממונא דנחבל [וכמ"ש תוס']. א"כ מה לי חד לאו או תרי.

ז. **והתרוה"כ** הביא **דההג' אשר"י** (ב"ק ח ב) בשם **ס' המקצועות** פטר. והתרה"כ נקט דפטור משום המלקות. אבל **הב"ח** (בראש"ש שם) כתב דקאי כר' נחוניא, ופטור משום כרת. וכ"ה **האור זרוע** (ב"ק שמ) להדיא.

ח. לא אמרי' דביטל את העשה, ומש"ה ילקה.

ט. **והרמב"ם** (ר"ה גניבה) כתב דאין לוקין על לאו זה, שניתן לתשלומין. [ומשמע דאף בגניבה בעין אינו ניתק לעשה, אלא ניתן לתשלומין. ואב"מ].

י. **והשעה"מ** (חמץ א ג) הביא שבס' **יבין שמועה** כת' דכן הק' תוס' (מכות הנ"ל), ואף דעת הרמב"ם משום ניתק לעשה. [וע"ש דהאריך בכ"ז].

יא. **והשעה"מ** כתב דאף תוס' מודים ביסוד הדבר, אלא

הוסיף דכל היכא דהלאו הוה מחמת הפקעת הממון, הדין נותן דמשלם ואינו לוקה[יב].

והאחיעזר (שם ג) כת' דלפ"ז גדר הפטור משום כדי רשעתו, אלא דגלי קרא. והק' דא"כ היכא דנתחייב כבר בחיוב ממון, ואח"כ עשק שכר שכיר או עיכב המשכון, מה יפטרנו מחיוב מלקות. הרי בשעת האיסור אין ב' רשעיות דלא נתחדש עליו עכשיו חיוב תשלום.

והאחיעזר כת' דיל"פ דלעולם הוה גדר ניתק לעשה, במה שרמי עליו חיוב תשלום. [וע"ד מש"כ תוס' בסמוך שלא השם, דאינו תיקון על הלאו הזה].

והאחרונים כת' דברמב"ם משמע דהוה פטור בחיוב מלקות, דלאו ששייך בו חיוב ממון לא נכלל בו חיוב מלקות.

בחובל – והאחיעזר (ס"ס כא) הביא דלשון הרמב"ם (חובל ה ג) משמע חובל שווה פרוטה נחשב לאו הניתן לתשלומין. [וגלי קרא דמגדרי הלאו אינו לוקה, ולא משום כדי רשעתו]. והוכיח כן דלא אשתמט בשום מקום דלר' מאיר חובל לוקה ומשלם, וע"כ דאף לר' מאיר ריבתה תורה דהלאו ניתן לתשלומין. ולא תלי' בדין כדי רשעתו[יג].

אמנם הרמב"ם (סנהדרין ס"פ טז) כתב דבחובל הטעם משום דאינו לוקה ומשלם. ובס' החינוך (תקצה) כתב דהוה לאו שניתן לתשלומין, וקי"ל דאין לוקה ומשלם[יד]. וצ"ע.

קל) **תוד"ה שלא השם.** פ"ה משום דממון ומלקות אתו מתרי קראי וכו'. [משמע דלאפוקי דאי הוה מחד קרא, לוקה ואינו משלם[טו]]. ותוס' הק' כ"ש אי הוו כתיבי בחד קרא שהיה לוקה ומשלם. והריטב"א הביא (בשם תוס') להוכיח דאף בשם א' אינו לוקה ומשלם, דהחוסם את הפרה ודש לוקה ומשלם (ב"מ צא.), והגמ' מקשה דאין לוקה ומשלם. ואף דהכל שם א' דלא תחסום. דלולי דאסרה תורה לא תחסום לא היה בזה חיוב ממון[טז].

והריטב"א (וכ"כ הרמב"ן וריטב"א מכות ד.) פי' דכיון דכתיב אקרא דהזמה, כבר פי' הכתוב עונשן שישלם, ותו לא.

והמגיני שלמה פי' דברי רש"י דעבר ב' עבירות, שהעיד שקר וחטא לשמים. ועוד שזמם לעשות לאחיו. [ולא משום דהוה פסוק אחר]. דבאיסור כלפי חבירו התורה פירשה להדיא דעונשו בממון [וכריטב"א], ובזה אמר ר"מ דהוה שם אחר, שיש גם איסור עדות שקר.

והמגיני שלמה נקט דהאיסור 'לא תענה' הוה איסור כלפי שמיא, ולא משום שמזיק לחבירו. אבל בשו"ת רע"א (ק קעו) כתב דהלאו לא תענה 'ברעך', אבל בעדות קידוש החודש אינו לוקה[יז]. וכן עדים שבאו להכחיש עדים אחרים לא נחשב 'ברעך', ואינו לוקה. [דעדותם אינו מתקבל לחייב לחבירו, אלא להכחיש].

קלא) **בא"ד ואין נראה לר"י כו' כיון שרצו לחייב שניהם.** [בפשוטו כוונתו דכיון דזמם על שניהם יחד, הוה חיוב א', ול"ש פטור כדי רשעתו]. והפנ"י ורע"א הק' דבגמ' (סנהדרין ט) מבואר דהעיד על האשה לחייבה מיתה ולפוטרה כתובה, פטור

דס"ל דבגזילה לא גלי קרא שישלם, וע"כ הוה בגדר ניתק לעשה.

יב. [אבל איסור וחיוב חובל אינו משום הפסד ממון של חבירו. ולכן לוקה ואינו משלם, לולי דריבתה תורה].

יג. [ואילו לדברי המים חיים (הנ"ל) לכאורה לר' מאיר אף בגזילה שאינו בעין לוקה ומשלם, ואף דגלי קרא שמשלם, לא גלי דלא ילקה].
והאחיעזר כתב דמ"מ לעולא (בע"א) שלמד מכאן לכה"ת דלוקה ואינו משלם, וע"כ דהוה סברא דממון פוטר מלקות משום כדי רשעתו. אבל לר' יוחנן כיון דכל התורה ממון אינו פוטר מלקות, א"כ אף בחובל [ועדים זוממין] י"ל דהגדר דניתן לתשלומין, ואין לוקין.

יד. ובס' החינוך כת' כשהכהו מכה קטנה חייב מלקות, וסיים ואומר אני דהוה חידוש שחידשה תורה. [משמע דהוה כעין חידוש התורה דעדים זוממים, ואין למדים ממנו]. והמנח"ח הק' איני יודע מה החידוש.

טו. והריטב"א (מכות ד.) ביאר דאין לנו לבטל קרא א' לגמרי. [וע"ד סברת ר"ת לעיל לא.]. והריטב"א (שם) הק' דבגמ' (לקמן לז) לא מצאו להעמיד דקרא דכדי רשעתו לר' מאיר, ואמאי לא העמידו באופן דחד קרא. ותי' דלא משכחת לה לעולם בחד קרא.

טז. ואף דהתם החיוב ממון הוה מחמת השכירות, ולא משום דין שכירות. [וע"ע בראשונים ב"מ שם ומכות ד.].

יז. ומ"מ ודאי אסור להעיד שקר. [אבל התוס' הרא"ש (לב.) כתב דלא תענה הותר מכללו בעדים זוממים, מבואר דהוה בכלל האיסור].

מקלב"מ, אף דרצה לחייבה שניהם. וחלקו דהפסד הכתובה אינו בגדר עונש [אלא דאדעתא דהכי לא נתחייב]. ודוקא היכא דבאו לחייבה ב' עונשים, אמרי' כאשר זמם לחייב ב'[יח]. **ורע"א** הביא מהגמ' (שם) דמשום כדי רשעתו נפטרו אף ממלקות דכאשר זמם, ולא רק ממלקות דלא תענה. [ועי"ש משנ"כ בזה].

ועוד הק' **רע"א** דבגמ' (שם) דכשהעידו דהוציא שם רע והוזמו, נהרגין ומשלמין ממון [מיתה לעדים, וממון לבעל]. ואמאי אין לוקים [עם הממון ומלקות], דרצו לחייבו אף מלקות, ולא אמרי' דזממו לחייב שניהם. **והאחיעזר** (א כא בהג') תי' דמיתה פוטרת מלקות, ואף כשהמיתה לזה והמלקות לזה. והביא כן בשם **הבית יעקב** (לג). וע"ע חזו"א.

אבל **רע"א** כת' דע"כ התוס' קאי לר' מאיר. אבל לרבנן אף בכה"ג אין לוקה ומשלם. **והאחרונים** הק' **דבתוס'** (בתחילת העמ') **פי'** הגמ' (מכות ד:) דמוציא שם רע ועדים הוה צד חמור, וכת' תוס' דיל"פ כי הכא. **והמהר"ם שי"ף** ביאר דכוונת התוס' שאם העידו על מי שהוציא שם רע, דמחוייבים ממון ומלקות[יט] [וכמ"ש תוס' כאן, וע"ד משנ"כ תוס' (שם) גבי חובל]. וקאי התם לרבנן. [ודלא כרע"א].

והגר"ח (סטנסל קיד) **ייסד** דגדר הפטור מלקות וממון משום כדי רשעתו, דא"א לחייב ב' רשעות. וחלוק מגזיה"כ דלא יהא אסון הוא שמיתה פוטרת ממון [ולא תליא בהא דא"א ב' חיובים[כ]]. ועפ"ז תי' הגר"ח דכיון דזממו על תרוייהו, נחשב חד רשעה, ובגדרי כדי רשעתו שייך לחייב ב'. אבל לא יהא אסון הוה פטור, ולא מהני במה שנחשב 'חד'.

ועיקר יסוד **הגר"ח** (בסטנסל קיד, קיח, כא, שו) דגדר כדי רשעתו שאני ואינו 'פטור', אלא דבי"ד אינם יכולים לחייב ב'. [וע' משנ"כ עפ"ז בדברי תוס' לקמן לה.].

וכן מבואר **בשו"ת הרשב"א** (ה יח) דכת' דברודף ליכא פטור כדי רשעתו כיון דאינו מסור לבי"ד[כא]. אלא מדין לא יהא אסון, כל שיש צד שיבוא לידי חיוב מיתה אין חיוב ממון[כב]. אמנם צ"ע דבגמ' (לקמן לז:) יש צריכותא בפטור מיתה וממון, לפטור מלקות וממון. [וע"ע לקמן לה.[כג]].

והגר"ח (סטנסל שו, וקיח) ביאר עפ"ז הנידון בסוגיין דבעדים זוממים ילקו ולא ישלמו, ואף **דר"ת** (בתוס' לעיל לא.) כתב דבכאשר זמם ממון לזה ונפשות לזה חייב, דבעי לקיים הזמה לכל א'[כד]. וה"נ מלקות וממון בעי לקיים קרא דכאשר זמם, והאיך יפטר ע"י לאו דלא תענה[כה].

והגר"ח תי' דהכא מאי חזית, מוטל עלינו לקיים מלקות דלא תענה, וכן דין כאשר זמם [ובזה נידון סוגיין האי מינייהו מפקת]. ודוקא מיתה וממון דהוה גדר 'פטור' אמרי' דצריך לקיים שניהם. אבל כשהדין דא"א לחייב ב' מ"ש[כו].

קלב) **בא"ד ונראה לר"י וכו' שהתשלומין לא נכתבו בסמוך למלקות, דאם היה כתוב באותו פסוק עצמו וכו' הו"ל לאו הניתק לעשה וכו' ול"ד ללאו דגזילה וכו' דהתם עוקר הגזילה וכו'.** דיש ב' אופנים

יח. [וביארו דדוקא היכא דהוה חיוב א', אף העדים זוממים מתחייבים בחיוב זה. אבל ב' חיובים שונים דבאו בבת א', נפטר ע"י קלב"מ].

יט. [וכ"כ **הריטב"א** מכות]. אבל **הבית יעקב** פי' באופן דהוה ממון לזה ומלקות לזה. [ועפ"ז ניחא כרע"א כאן].

כ. וממון ודאי אינו פוטר חיוב מיתה [וע' משנ"כ בזה בשם רע"א (לעיל לא.), וע"ע בדברי האחרונים בהמשך]. והגר"ח הביא שם כמה נפק"מ ד'פטור' דלא יהא אסון עדיף. ומהני אפי' היכא דאינו רשעה המסורה לבי"ד, ועפ"ז כתב דמהני לפטור אף חיוב מעילה.

כא. ולכן אינו פוטר חיוב מלקות בהדי הרדיפה. [וע"ע **אמר"מ** (ל י בהג"ה) שנסתפק בזה].

כב. וביאר **הרשב"א** דלא חשבינן ליה כמזיק ממון חבירו אלא כמזיק ממון עצמו. [וצ"ב הגדר].

כג. ואם נימא דהגר"ח נקט אליבא דר' יוחנן, דדוקא מזיד דמסור לבי"ד. אבל ר"ל דאף שוגגין פטורין ע"כ דהוה גדר פטור, א"כ י"ל דהגמ' שם קאי כר"ל. אמנם בדברי הגר"ח משמע דאף שוגגין נחשב רשעה המסורה לבי"ד.

כד. דאל"כ הוה א"א יכול להזימה, או דגזיה"כ דבעי כאשר זמם. [וע' משנ"כ לעיל].

כה. **ורע"א** (בסמוך) כתב דנכלל זה בדברי **התוס'** (לג. ד"ה אלא) דמלקות דבן גרושה מתקיים כאשר זמם.

כו. אמנם **האחרונים** דנו די"ל במלקות לזה וממון לזה לא איכפת לן דהוה לאחר. וכן לענין מיתה ומלקות. [וע"ע שי' ר' שמואל מכות ד].

ללמוד דהוה ניתק לעשה, היכא דע"י העשה נעקר האיסור. והיכא דהתורה גילתה לנתק. **והקוב"ש** (קיא) הוסיף דיש תרי גווני ניתק לעשה, דבגזילה הו' תיקון במציאות. ואילו בתמורה (ע' תמורה ד:) הו' גזיה"כ, כיון דהוא סמוך לעשה לא דמי ללאו דחסימה. והוסיף דדוקא משום דהעשה נתקיים, ואף שאין בזה תיקון ללאו[כז]. מ"מ ע"י שנתקיים העשה לא דמי ללאו דחסימה[כח].

קלג) **בא"ד ר"ש מדרויי"ש וכו' פי' אינו בא להיות אזהרה לענוש תשלומין וכו'.** [ואין לוקים על אזהרת תשלומין, דלא אייתר לחיוב מלקות. **והראשונים** הוסיפו דדמי ללאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד]. קמ"ל דממון לא בעי אזהרה, ועוד דילפי' אזהרה מקרא אחרינא. [וע' בראשונים דהק' בזה].

קלד) **א"כ בטלת ערות אחותך וכו'. הרשב"א** הק' נימא בטלת ונתן לאבי הנערה [באחותו]. וי"ל דמשכח"ל בכל נערה, ואף באחותו בדלא אתרו. אבל לעולא לא משכחת ערות אחותך לעולם בנערה בתולה. **והשיטמ"ק** (לג. בשם קונטרס) כתב דלמש"כ **רש"י** (ב"מ צא.) דאף במקום קלב"מ חייב לצאת יד"ש[כט], א"כ ל"ק שמבטל חיוב תשלום.

דף לג.

קלה) **חובל בחבירו נמי א"כ בטלת לא יוסיף.** [וע"כ דסגי בהא דמשכחת 'לא יוסיף' באופן דליכא חבלה, ודלא כר' יוחנן דלא ניחא ליה בזה]. **והריטב"א** תי' [לר' יוחנן] דלאו דחובל לא כתיב בהדיא, אלא נפקא מלא יוסיף פן יוסיף. וכן לאו דעדים זוממים נלמד מלא יוסיפו (לרבנן, ע' מכות ד:).

קלו) **א"כ בטלת והיה אם בן הכות הרשע.** [כדילפ' (מכות ב:)]. **הרשב"א** הק' דהל"ל בטלת לאו ד'לא תענה'. ותי' דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ואין לוקין[א].

קלז) **אפשר לקיומי בבן גרושה.** [משמע דמקיים 'והיה אם בן הכות' דעדים זוממים]. **האחרונים** חקרו במלקות דבן גרושה, דגלי קרא 'והיה אם בן הכות', האם לוקה על לאו דלא תענה [וכ"כ **החזו"א** ב"ק יח יב], או דהוה גדר חיוב כאשר זמם[ב]. [וע"ע קה"י מכות א].

קלח) **תוד"ה אלא אפשר.** וא"ת אמאי לקי[ג] וכו' הא הוי עדות שא"א יכול להזימה וכו'. **האחרונים** חקרו בהא דבעי יכול להזימה, האם הוה גזיה"כ דתנאי בעדות, שיהא ראוי שיתקיים פרשת הזמה[ד]. וכ"כ **רש"י** (סנהדרין מא.[ה] פסחים יב.). או כדי שייראו להעיד. וכ"כ **רש"י** (סנהדרין יז:) שיתייראו אלו מהם שיבאו ויזימום[ו]. [**והקוב"ש** (קיב) כתב דנח' בזה סומכוס ורבנן ב"ק עה:].

ורע"א כתב דקו' התוס' היא על המשנה ריש מכות [וכה"ק **תוס'** שם עי"ש], א"כ אמאי הביאו קו' זו הכא. וכתב דכוונת התוס' להק' לס"ד דעדים זוממים לוקה ואינו משלם, דהוה עדות שא"א יכול להזימה[ז]. אבל **הרמב"ן וריטב"א** (ריש מכות) נקטו דבמה שפטור מדין קלב"מ נחשב יכול להזימה, דהמיתה עומדת במקום

כז. [ועוי"ל דגלי קרא דהוה תיקון וניתוק לאיסור. ולא משום דהוה סמוך בעלמא].

כח. דהא בעשה המתקן את עצם הלאו, אילו ביטל לעשה לוקה [מכות טז]. ומי עדיף עשה שאינו מתקן כלל מביטל לעשה.

כט. וכתב דאין גובים בבי"ד ולא נחתינן לנכסיה, אבל חובה עליו לשלם ואמרי' ליה זיל הב ליה לצאת ידי חובתך, ואינו יוצא מידי עבירה עד שישלם.

א. ובגמ' (מכות ב:) אי משום דהוה לאו שאין בו מעשה. **ותוס'** (מכות ד: ד"ה ורבנן, ב"ק עד:, שבת קנד. ועוד) **כת'** דהמ"ל משום דניתן לאזהרת מיתת בי"ד.

ב. והביאו דכ"מ מדברי **המאירי** (מכות ד.) דלא תענה אין בו מעשה.

ג. **הרש"ש** ביאר דכוונת התוס' דכיון דהוה עדות שא"א יכול להזימה, א"כ יפסלוהו ע"פ. ולא ילקה.

ד. **והקוב"ש** (קיב) הק' אמאי לא תליא במח' (סנהדרין מה:) אי בעינן קרא כדכתיב.

ה. דכתב א"א לקיים ודרשת וחקרת וכו' והנה עד שקר. [וע"ע שם מא:].

ו. [בגמ' שם דבעי שיהא בעיר, שלא יהא חסרון בהיכי תמצא שלא יוכלו להזים. וי"ל דבזה ל"ש דין 'ראוי להזים', דאינו חסרון בדין].

ז. [ונקטו דאף בממון בעי יכול להזימה. **והפוסקים** האריכו בזה. ע' **ש"ך** (חו"מ לג טז) **וסמו"ע** (שם כו, ורע"א עה"ג שם). **ונוב"י** (ק אה"ע עב) **ובית הלוי** (ג ה). וע' מש"כ לעיל כא:].

הממון, וכולה הזמה היא.

קלט) **בא"ד הכא נתקיימה הזמה במלקות. בהג' מים חיים** כתב דה"נ מתירא להעיד כיון דלוקה. [ולא בעי שיתקיים כאשר זמם]. [וכ"כ כמה אחרונים]. אבל **השיטמ"ק** (ב"ק עה: בשם הרא"ש) כתב דבן גרושה נחשב יכול להזימה, דמרבינן מלקות דידהו מ'והיה אם בן הכות', ומסתבר לאוקמי קרא היכא דלא אפשר לקיומי כאשר זמם לעולם. אבל בעדות ממון באופן שאינו יכול לידי הזמה[ח], לא סגי במה שלוקים משום לא תענה[ט].

קמ) **בא"ד אלא במעידין על הטריפה א"א לקיומי בשום דבר, לא במיתה ולא במלקות.** מבואר דאף אין חיוב מלקות, וצ"ב מ"ש מעדות בן גרושה דלוקה. **והנוב"י** (אה"ע ק עד) הק' דמ"מ מעידים לפסול את הטריפה לעדות ולשבועה, דכיון שהרג נפסל. והוכיח מזה דעדים שהעדים לפסול לעדות ושבועה לא נחשב 'הרשעה', ואינם לוקים כעדי בן גרושה. [ויש **אחרונים** שנקטו דטריפה גרע, ולא חייבים כלל. ע' אחיעזר א יט].

ומשמע דאילו היה לוקה, נחשב יכול להזימה. אבל **תוס'** (מכות ב.) הוכיחו מהגמ' (סנהדרין מא.) דבמקום שבאו לחייב נפשות, אע"ג דלוקין לא מקרי יכול להזימה. דגבי הזמה דנפשות כתיב נפש בנפש.

ועוד תי' **תוס'** (מכות שם) דבעדות בן גרושה לא בעי יכול להזימה, דמהיכא נפקא מדכתיב כאשר זמם, והא לא כתיב גבי בן גרושה בשום צד שבעולם.

קמא) **רש"י ד"ה אלא.** בשאין בו ש"פ בכל ה' דברים שבה כו'. אבל **האו"ש** (נערה ספ"א) העלה צד דתלי רק בנזק. דחס רחמנא אממונו של נחבל, בקרן [שחייב אף בשוגגג]. ואילו שאר דברים אינו חייב אלא ברצון. וכשהנזק אינו פרוטה אף כשיש פרוטה בד' דברים לוקה. ואינו משלם אא"כ לא התרו בו'. [וע' אפיק"י ב לט].

עדים זוממין לאו בני התראה

קמב) **משום דלאו בני התראה. פרש"י** הילכך לא תענשינהו אלא ממון. ודוקא גבי בן גרושה גזה"כ דלוקה. [אבל היכא דיש קיום כאשר זמם ע"י תשלום לא נתחדש מלקות[א]]. אבל **הריטב"א** (וכעי"ז עוד **ראשונים** בשיטמ"ק) כתב דעדיף לחייבו ממון מלחייבו ממון בלא התראה. ודוקא בן גרושה דלא אפשר חייבים מלקות.

ו**המהרש"א** הק' דא"כ אף מיתה וממון, א"א לחייב מיתה בלא התראה [ויתחייב ממון[ב]]. וחילק דמיתה הוה מחמת כאשר זמם, ולא בעי התראה, ואילו בסוגיין קאי במלקות דלא תענה. [ו**האחרונים** האריכו בדבריו, ע' הפלאה בית יעקב ועוד].

קמג) **ניתרי בהו מעיקרא אמרי' אשתלין.** [ובב"מ בעינן התראה תוך כדי דיבור[ג]]. ו**האחרונים** תמהו וכי בזמן קצר כ"כ שוכח. ו**הקצות** (כח ח) ביאר דנתחדש בגזיה"כ דהתראה דלא סגי בחזקה שלא שכח ברגע קטן, דקי"ל דאף חבר צריך התראה[ד], דבעינן שיתברר

ח. כגון שהבע"ד מודה לדברי העדים. וביאר דכיון דאלמלא הודאתו אפשר לקיומי כאשר זמם לא מוקמינן קרא דוהיה אם בן וכו' לומר דמיקרי עדות דבעיקר עדות דגנבה אפשר לקיים כאשר זמם.

ט. ובתחילת דבריו הוכיח מזה דאינו לוקה משום לא תענה [כיון דמסייע לדברי העד]. ודחה דלענין ממון מה שמסייע לדברי העד פוטרו, דהודאת בע"ד כק' עדים. אבל לענין מלקות אין הודאתו מועלת כיון דהעידו שקר. [ומשמע דאיסור לא תענה אינו כלפי חבירו. ע"ל].

י. ויישב בזה דברי **ההג"א** (ב"ק ב טו) דכתב דמשלם ד' דברים במזיד, וכגון שלא התרו בו. וביאר האו"ש כגון שאין בנזק ש"פ. [אמנם העירו דלכאורה ט"ס הוא בהג"א, דמקור הדברים **באו"ז** (שם) דכתב דחייב במזיד או קרוב למזיד, כגון מזיד דלא אתרו. אבל מזיד משלם אפי' אתרו].

יא. ולכאורה לפ"ז סברת 'לאו בני התראה' פוטר ממלקות, אף בלא 'כדי רשעתו'. [ורבנן ס"ל דמשום לאו דלא תענה אינו לוקה]. [וצ"ב א"כ האיך ילפי' מיניה דמשלם ואינו לוקה].

יב. ומשמע מדבריו דיש סברא דממון פוטר ממיתה. (ודלא כגר"ח, וע' לעיל). אבל יל"פ כוונתו ע"ד רש"י דכיון דלאו בני התראה, ראוי שלא לחייב מיתה. אלא דאילו זמם רק להרוג, כיון דלא אפשר לפוטרו בלא כלום, ע"כ נהרג בלא התראה. אבל כשאפשר ע"י ממון עדיף.

יג. אבל **הר"ן** (שבועות כח: בדה"ר) הביא מסוגיין דכל שהעדות קרוב כל כך דאין לתלות בשכחה, לא אמרי' אשתלין. [אבל לאחר זמן יכול לומר ששכחתי, ודלא כרשב"א]. וכוונת הגמ' מעיקרא כשיש חשש שכחה. ו**הנתיבות** (לד ג) תמה דכל התראה בעי תוכ"ד למעשה. [ואפשר דכוונת הר"ן להוכיח מהא דמהני לרמז אח"כ. ויל"פ דהא דבעי תוכ"ד הוה ע"ד מש"כ הקצות דבעי בירור שהוא מזיד].

יד. דדעת ר' יוסי ב"ר יהודה (מכות ו:) דחבר אי"צ התראה,

בודאות שמזיד[טו].

קמד) **תוד"ה ניתרי.** אבל הכא המותרין יודעין שמעידים שקר[טז]. [והתראת ספק הוא רק כשיש ספק [למותרה] האם הדבר אסור]. אבל **רש"י** (שבועות לז. ופסחים סג:) מבואר דאף היכא דאנן לא ידעינן הוה התראת ספק. שרש"י כתב דבשבועת העדות ל"ש התראה 'דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויוכל להתרות בו'. משמע דצריך שהמתרה יודע בודאית שהוא אסור. **ותוס'** (שם ושם) חלקו.

קמה) **פרשי ולא מסהדי. הריטב"א** כתב דאע"ג דאי' (סנהדרין כט.) דמאיימים על העדים [בנפשות], דאם הוא שקר יענש וכו', התם יודע שמעיד אמת. אבל הכא יחששו שיזומו אותם בשקר ויהרגו.

ובגמ' (סנהדרין לב:) אי' דאף כשמאיימים על העדים לא אמרי' להן מי יימר כדאמריתו, דחסמינן להו [פרש"י חוסמין את פיהם, דע"י שאנו מכחישין אותם שמא יחזרו תוכ"ד[יז]. וקא דחי להו בידיים. **והחשק שלמה** כתב דהתראה אחר כ"ד אינה איום כ"כ, ולא חיישינן דפרשי ויחזרו. ולא דמי למי יימר.

והריטב"א (ב"מ כח:) כתב דדוקא כשחזר מעצמן יכולין לחזור תוך כדי דיבור. אבל היכא שחוזר בו מחמת אימה [שאמר להם אנא רמאה אנא] ל"מ חזרה, ואף תוכ"ד. **והשער המשפט** (כט ד) תמה דמסוגיין מבואר דמהני חזרה. **והאחרונים** תי' דאפ"ה שייך התראה, דביד העדים לחזור בהם באופן שאינו נראה מחמת האיום. **והדבר"י** (כז א) תי' דשאני התראת הבי"ד, דאם האמת כדבריהם אין להם לפחד כלל. ועוד דן דכוונת הריטב"א דהוה ספק, והיכא דהעדים חוזרים בהם בי"ד אינם יכולים לדון ע"פ העדות מחמת הספק[יח].

קמו) **לבסוף, מאי דהוה הוה. פרש"י** דאינן יכולים לחזור בהם, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד[יט].

אך **בתוספתא** (הו' **בראשונים** לעיל יח:, **ותוס'** סנהדרין לב:) אי' דעד שלא נחקרה עדותם יכולים לחזור. ובפשוטו מבואר מדברי רש"י דאינו חוזר[כ]. אבל **הריטב"א** (כאן) כת' דהא דאי' (בסמוך) דיכולים לחזור תוכ"ד, היינו לאחר שנחקרה העדות תוכ"ד[כא].

והרשב"א בשם **הראב"ד** (וכן שיטמ"ק בשם **הרא"ה**)

דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד [והוא יודע את ההלכה שזה אסור]. ולא נתפרש במה פליגי רבנן, והביא **דה"ה** (איסו"ב א ג) **והכס"מ** (סנהדרין יב) כת' דחבר צריך התראה להודיעו את המציאות, כגון שזה חלב. אך הביא **דהרמב"ם** (שם יב ב) כת' דחבר צריך התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. ודייק דאף בחבר צריך להבחנה זו. וביאר דהתורה חידשה דצריך התראה שיהא ודאי שלא שכח, ולא סגי במה שקרוב לודאי שהוא מזיד.

טו. **והקצות** יישב בזה את דברי **שו"ת הרשב"א** (א תרע) דהביא מסוגיין דמי שעבר עבירה אינו נאמן לומר שהיה שוגג [ולא נפסל לשבועה]. כדאמרי' בסוגיין דאמרי' אשתלין. והק' דאדרבה בסוגיין מבואר דחיישינן דאשתלין. ותי' הקצות דדעת הרשב"א דאף עדים זוממים אילו הו' שוגגין היו פטורין, אלא דאינו נאמן שהוא שוגג. ובסוגיין אמרי' דלא נתחדש תורת התראה בעדים זוממין, ובהתראה בעי בירור גמור.

טז. **והתומים** (לח) הק' דבחייבי מיתות בעי שיתיר עצמו למיתה, שיאמר יודע אני, ואעפ"כ. ועדים שאמרו שיודעים שמעידים שקר, אינו עדות כלל. [ואמאי לא הוכיחה הגמ' מזה דבעדים זוממים לא שייך התראה שמתיר עצמו. ויל"ד דאף אם לא שייך 'קבלת התראה', אולי עיקר הדין התראה קיימת]. והתומים הוכיח מזה דרק במיתה בעי שיתיר עצמו, אבל בהתראת מלקות ל"צ שיתירו. וע' בסוה"ע.

יז. **ורש"י** כת' דיחזרו בהם תוך כדי דיבור. **ותוס'** כת' דכיון דעדיין לא נחקרה עדותם יכולים לחזור. ועוד תי' דה"מ לשנויי דאיירי אחר כדי דיבור, וא"א לחזור.

יח. **והאו"ש** (עדות ג ה) כת' דכל חזרה בעדות תוך כדי דיבור, יש לפנינו ב' דיבורים סותרים ומאי חזית. אלא דאמרי' דהדיבור השני עדיף, וגילה שהוא מוטעה בראשון. אבל היכא דיתכן שחזר בו מחמת אימה, א"כ שוב לא ידעינן איזה דיבור עיקר.

יט. ומשמע דלולי גזיה"כ דאינו חוזר ומגיד היו יכולים לחזור בהם. ויש שהעירו דתלי בחקירת ה**אחרונים** (הו' לעיל יח:) לולי הא דאינו חוזר ומגיד, האם מהני 'חזרה' מהעדות. או דאינו יכול להחזיר את העדות הראשון, אלא שהיה נאמן להעיד להיפך, והוה כעין תרי ותרי. וא"כ ל"ש התראה כה"ג על ההגדה הראשונה, דכבר אין בידו לחזור ולבטל את ההגדה. אך י"ל דמ"מ בידו לבטל את ה'זוממה' שמכח העדות, דע"י שמעיד להעיד להיפך מתוקן הזוממה. ועי"ל דהלשון אינו חוזר ומגיד נכלל שניהם, א' דכבר העיד, ועוד דאינו יכול לסתור עדות הראשון.

כ. אבל בתי' הא' בתוס' (סנהדרין) לכאורה מבואר דאף קודם שנחקרה אינו יכול לחזור. וכן **תוס'** (פסחים יא: ויב.) מבואר דבדרישות וחקירות אינן יכולים לחזור בהם, דהוה חוזר ומגידים.

כא. אך **רש"י** כת' לאחר שהעידו תוכ"ד. [דמיד לאחר שהעידו כבר ל"ש פרשי ולא מסהדי, ומשום פחד ההתראה אין לנו לחוש שיחזרו בהם. ואילו לדברי הריטב"א עד שנגמר

הק׳ דלא נגמרה חיוב עדותם עד ההתראה [כיון דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה], א״כ אף לאחר כדי דיבור יכולים לחזור בהם[כב].

וההפלאה ורע״א תי׳ דאיירי בעדות שיש בו ממון, ולענין ממון אי״צ עדות שיכול להזימה, ומש״ה נתקבל עדותם. וע׳ **או״ש** (עדות ג ה).

והאחרונים (קה״י לה) דנו די״ל דהעד סיים עדותו, ומש״ה אינו חוזר ומגיד. ואף דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, ולא נתקבל העדות בבי״ד.

והראב״ד פי׳ דכוונת הגמ׳ דל״מ התראה לאחר כדי דיבור משום דיכולים לומר שכחנו מה שהעדנו[כג].

קמז) **ניתרי בהו תוך כדי דיבור. האחרונים** הק׳ האיך מהני התראה תוכ״ד, הא בענין התראה על גוף העבירה [ולא סגי במה שיכול עדיין לחזור ולתקן]. **ובחי׳ ר׳ שמעון** (לט) **הביא** דנח׳ **הראשונים** (מכות טו:) אי מהני התראה בשעת תנאי החיוב. וע״ע **קה״י** (לה).

והעמודי אור (צט) כת׳ דכל עדות נתקבל רק כשיעור כדי דיבור לאחר שסיים עדותו [בשעה שאינם יכולים לחזור בהם[כד]] והיכא דהעדים נפסלו תוכ״ד בטלה העדות[כה]. ובחי׳ ר׳ שמעון כת׳ דעפ״ז ניחא בסוגיין, אבל כתב דדבריו אינם מסתברים.

והדברי יחזקאל (כז ד) תי׳ דתוכ״ד נחשב שעת מעשה ממש, דהוה זמן א׳[כו]. [ולא משום שהעד יכול לחזור בו].

קמח) **תוד״ה וניתרי.** וי״ל דכל זמן שעסוקים באותו דבר חשיב הכל תוכ״ד. **והדברי יחזקאל** (כז ה) כתב דמש״כ תוס׳ דנחשב תוכ״ד, לאו דוקא, דהוה שעת העדות ממש. [ואילו תוכ״ד הוא לאחר שגמר עדותו, כיון דהוה סמוך מהני בגדר צירוף].

קמט) **בא״ד כדאמרי׳ (מכות ו.) וכו׳ תוכ״ד של חבירו וכו׳.** וכן איתא (שבועות לב.) לענין שבועת העדות דנחשב בבת א׳ תוך כדי דיבור של חבירו [ומבואר דאף העד הראשון עדיין יכול לחזור, ועי״ש תוס׳].

ותוס׳ הביאו דנחשב הכל עדות א׳, ומש״ה אף הראשונים יכולים לחזור בהם. **והאחרונים** דנו דאין לזה ראיה מהתם, די״ל דכל א׳ מצטרף רק לעד הסמוך לו. ועי״ז כל א׳ מצורף זל״ז. וע׳ קוב״ש [ואב״מ].

קנ) **הדר אמר אביי כו׳ אינהו בעי למקטל בלא התראה.** בפשוטו הוה סברא להחמיר עליהם. ועוד פי׳ **האחרונים** דגדר העונש כאשר זמם הוה על עבירה שלא נעשית [ומעבירים עליו את הפסק דין, וכמ״ש הקוב״ש].

והרא״ה כתב דר׳ אליעזר [דלאו בני התראה נינהו] קאי בין לרבא ובין לאביי. ואף לאביי דמלקות דכאשר זמם אי״צ התראה, מ״מ כשיש עונש שראוי לו בדין, מתחייב ממון ולא מלקות. אבל **השיטמ״ק** דייק **מרש״י** (ד״ה דלאו) דר׳ אליעזר כרבא. [אבל לאביי מלקות קודם].

[ובפשוטו לר׳ מאיר עדים זוממין לוקים משום מלקות דלא תענה [וכ״כ **רש״י** (לעיל לב.)], ולא משום כאשר זמן. ויל״ד דבאיסור עדות שקר אמאי יהא סברא שילקו בלא התראה. ומשמע דהנידון בסוגיין לפטור ממלקות דאם בן הכות דמישך לכאשר זמם. וצ״ע].

קנא) **שם. תוס׳** (סנהדרין סה:) כתבו דעדים זוממים אפי׳ בשוגג מקטלי, דהא לא בעי התראה. אבל **הקצות** (כח ח) הביא מדברי **הרשב״א** (א תרע,

---

החקירה עדיין יש חשש דפרשי ולא מסהדי, אבל תוכ״ד אח״כ ליכא חשש. וצ״ב מ״ש].

כב. **וההפלאה ורע״א** הק׳ כן לדעת רש״י, דכיון דא״א לקבל העדות, דהוה עדות שא״א יכול להזימה יוכל לחזור בהם. וע׳ בדבריהם בזה.

כג. ויל״ד דאף תוך כדי דיבור יאמרו שכחנו, ולא הוה חזרה מהעדות, אבל ל״ש התראה מכאן ולהבא. ולכאורה כוונתו דתוך כדי דיבור לא תלינן בשכחה.

כד. והביא את **הר״ן** (נדרים פז.) דהטעם של חזרה תוכ״ד משום דלא עשה בגמר דעת. ומבואר שהחלט דעתו על מעשיו או דבורו נגמרה ומתבררת לנו אחר כדי דבור [במה שלא חזר בו ולא ביטל דבריו]. וא״כ אף העדות הוה רק לאחר שיעור כ״ד.

כה. וביאר בזה את הסוגיות (ב״ק עג.) בעדות גניבה וטביחה, דבשעה שהוזמו אמרי׳ דעדותו בטלה מקצתה, וע״ע אחיעזר (ב כה). ואכמ״ל.

כו. [ויש בזה חידוש דסגי בהתראה בשעת העבירה. ולא בענין שההתראה תהיה קודם העבירה].

ע׳ בהערה לעיל) דאף עדים זוממים פטורין בשוגג, אלא דלא בעי ׳התראה׳.

והרמב״ם (עדות כ ד) כתב דאין לעדים זוממין שגגה[כז], לפי שאין להם מעשה[כח]. לפיכך אי״צ התראה. **והראב״ד** תמה עליו, וכתב דאי משום דכתיב תורה א׳ יהא לכם לעושה בשגגה, א״כ אף מגדף לא יהא צריך התראה, דאין בו מעשה[כט]. **והרמ״ך** השיג דמבואר בסוגיין דלא אפשר לעשות התראה, אבל אם היו שוגג פטורין, דכל שוגג פטור ממיתת בי״ד.

והכס״מ הק׳ על הרמב״ם מסוגיין מכמה צדדים. אבל **הלח״מ** גרס ברמב״ם שאין בה מעשה. וכוונת הרמב״ם כטעם אביי דבעי למיקטיל בלא התראה, וביאר דהעידו על דבר שלא היה ולא נברא, ולכן אי״צ התראה.

והקוב״ש (קז,קח) פי׳ דהרמב״ם נקט דבגמ׳ כאן יש ראיה ׳תדע׳ שאי״צ התראה, אבל עיקר הטעם לא הוזכר כאן. וביאר הטעם דחייבין בשוגג דגדר חיוב כאשר זמם שהחיוב שזממו חוזר עליהם, וכעין גדר ירושה. ולא הוה גדר ׳עונש׳ על העבירה, ומש״ה לא שייך התראה, דאין כאן מעשה עבירה[ל].

ובחי׳ ר׳ שמעון (לט) כת׳ דצריך התראה מב׳ טעמים, לברר שהוא מזיד. וגזיה״כ שיתיר עצמו למיתה. ובגמ׳ דידן מבואר דלא נתחדש חידוש זה בעדים זוממים, ומ״מ הק׳ הרמב״ם דשמא לא היו מזידין [ולזה ל״מ הסברות שהוזכרו בסוגיין].

והרמב״ם תי׳ בזה דאין להם מעשה. וביאר דכוונת הרמב״ם דחיוב כאשר זמם הוא משום שהרשיעו נגד אנושיות. ואף אילו לא ידע שהתורה אסרה עדות שקר אפ״ה חייב, דהרי ידע שע״י הגדתם יתחייב הנידון. וחומר עדות שקר אינו במה שעשה נגד רחמנא, אלא כלפי הנידון. וביאר דזה כוונת הרמב״ם דאין כאן ׳מעשה עבירה׳, אלא חיובו מחמת שמחייב את חבירו.

קנב) **משפט השווה לכולכם.** וצ״ב דבפשוטו מלקות דבן גרושה לא הוה בכלל כאשר זמם[לא], ומה שייך בזה ׳משפט שווה׳. **והשיטמ״ק** (בשם שיטה ישנה) ביאר דילפי׳ בלאו דלא תענה שיהא משפט השווה, בין נתחייב בה מיתה או מלקות[לב].

אבל **התוס׳ שאנץ** (בשיטמ״ק ב״ק עד:) כת׳ דדוקא מלקות דכאשר זמם אי״צ התראה, ולר׳ עקיבא הוה קנס. אבל עדי בן גרושה דלקי אעון עדות שקר, ההוא לאו קנסא ובעי התראה כשאר חייבי מלקות. **והאבנ״מ** (ז יב) תמה דלהדיא (בסוגיין) דרשי׳ בזה משפט השווה[לג].

והמאירי (מכות סוף ב:) הביא בזה מח׳ אי בעי התראה, ומבואר מדבריו דלא גרס כן בסוגיין[לד].

קנג) **רב שישא וכו׳ מהכא וכי ינצו, ונגפו אשה הרה.**

מבואר דחיוב דמי ולדות הוה מפרשת חובל. אבל בגמ׳ ב״ק מט. משמע דהוה פרשה מיוחדת, דחדשה תורה דשייך לבעל האשה, דאטו ולדות צררי נינהו [וכ״כ הברכ״ש ב״ק כט]. [וע׳ הפלאה].

קנד) **תוד״ה אלא פשיטא.** והכי אמרי׳ בבן סורר. ע׳ **רע״א ובית יעקב** שפלפלו מה ראה תוס׳ להביא את הגמ׳.

קנה) **מותרה לדבר החמור מותרה לדבר הקל. המהרש״ל** הק׳ דמ״מ יאמר שלא ידע דיש מלקות בהכאה בעלמא. וצ״ל דאיירי בסתם בני אדם שיודעים

כז. **והגר״ח** (סטנסל קיט) כתב דשוגג פטור משום דלא זמם. [ולא משום פטור שוגג].

כח. **והתומים** (לח) כתב לפרש כוונת הרמב״ם דל״ש חיוב קרבן בשוגג בעדים זוממים. דחטאת תליא במעשה. [ולפ״ז אינם חייבים בעונש].

כט. **והכס״מ** (ע״ז ב ט) נקט דדעת הרמב״ם דאה״נ ומגדף אי״צ התראה. [והאחרונים האריכו בזה].

ל. ולא דמי למגדף שהחיוב הוא על העבירה, אף שאין בו מעשה.

לא. ובפשוטו מבואר דמלקות דבן גרושה [דילפי׳ מ׳והצדיקו׳ בן מבן וכו׳] הוה גדר כאשר זמם. והאחרונים חקרו בזה [אבל מדברי השיטה ישנה והתוס׳ שאנץ מבואר דלוקה משום לא תענה].

לב. ואף דהעונש ילפי׳ מ׳כאשר זמם׳, ילפי׳ אזהרה מלא תענה. וההיקש הוה על מלקות דלא תענה.

לג. **וחתנו** (במפתח בסה״ס) כתב דלמ״ד לאו שאין בו מעשה לוקין מלקות בן גרושה אינו חידוש, ואי״צ גילוי ד׳והרשיעו׳. [אמנם עדיין קשה דניתן לאזהרת מיתת בי״ד].

לד. דכתב דנראה דמלקות זה במקום כאשר זמם עומד, ואילו בעי התראה לא היה נשמט בתלמוד לכותבו.

האיסור[לה], אלא דבעי שיתיר עצמו למיתה. ודלא כר"י דחבר אי"צ התראה.

קנו) **תוד"ה ממאי.** אלא י"ל דגזיה"כ דבעי שיתיר עצמו לאותה מיתה. [והנידון מותרה לדבר החמור, האם נחשב שהתיר עצמו משום בכלל מאתיים מנה]. וכ"כ **רש"י** (סנהדרין פ: ד"ה הוראת) דהטעם דמ"ד דלא הוה מותרה לקל דנפקא לן התראה מ'יומת המת', שיתיר עצמו למיתה, משמע אותו מיתה. [ומבואר דאף במלקות בעינן שיתיר עצמו[לו], ומש"ה למ"ד דאינו מותרה לדבר הקל נחשב דלא התיר עצמו].

דף לג:

קנז) **תוד"ה ודלמא.** המ"ל מסתברא מיתה חמורה וכו'. [**ההפלאה** כתב דא"א להביא מהא דכשנתחייב מיתה ומלקות, המיתה פוטרת את המלקות. דהא גופא ילפי' מהכא[א]]. **והתוס' הרא"ש ושיטה ישנה** (בשיטמ"ק) **וריטב"א** תי' דפשיטא דבדיני התורה מיתה חמורה, אלא דהנידון דחמירא לאינשי מלקות.

קנח) **תוד"ה אילמלי.** אפי' היו מייסרין האדם ביסורין קשים וכו'. אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **ה"ר אליעזר** דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה [כדכתיב בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך], אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים. ותי' דר' עקיבא היה הכאה שיש בה קצבה, שברור הוא לו שימות מהרה, והויא כנוטל את נפשך. אבל הכאה בלא מיתה, כגון שהניחום שנה או שנתים ויכו אותם בכל יום והויא הכאה שאין לה קצבה שהיא חמירא יותר ממלקות ומיתה ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא. **והשיטמ"ק** כתב דלא נהירא דקרא ה"ק אפילו הוא נוטל את נפשך ובכלל הויא היסורין.

קנט) **בא"ד ואור"ת לא היה עכו"מ ממש וכו'.** [ע' בראשונים כמה ראיות לכך]. ותוס' כת' דאעפ"כ היה בו קידוש ד'. **והרמב"ן** כת' דמ"מ היה בזה קידוש השם, דהא טעו בו אינשי ודמי לע"ז. ועשו כן לקדש את השם בפני עם הארץ.

וביאר דהיינו דאמרי' (פסחים נג:, וכ"כ רבינו דוד שם) דמה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמן לכבשן האש, שלמדו ק"ו בעצמן מצפרדעים וכו'[ב]. ואף דלא היה דינו יהרג ואל יעבור למדו לקדש את השם[ג].

והגר"א (יו"ד קנז ג) הביא צד דמוכח מכאן כדברי הראשונים (**תוס'** ע"ז כז:, הו' לעיל ג: ויט.) דאף במקום שדינו לעבור ואל יהרג רשאי להחמיר ולמסור נפש על קדושת השם[ד]. ודלא כדעת **הרמב"ם** (יסוה"ת ה ד) דאסור למסור עצמו, ודמיו בראשו.

והנמוק"י (סנהדרין יח. בדה"ר) כתב [דאף לדעת הרמב"ם] אבל אם אדם גדול וחסיד ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש ה', ולמסור עצמו. והיינו דאמרי' מה ראו וכו', אלא מתוך שרובן טועין וסבורין שהיה ע"ז היה בכך קידוש ד'[ה].

והגר"א דחה דאין ראיה מחנניה מישאל ועזריה, דהוה בפרהסיא. ואפי' ארעקתא דמסאנא[ו] [בשעת השמד].

אך הגר"א הק' דהיה להנאתו[ז]. ולהנאת עצמו יעבור ואל יהרג, ואסור למסור עצמו. [וע' בפוסקים].

לה. פי' דבסתמא קרא איירי אף בחבר [כ"כ הקוב"ש קיז].

לו. וכ"כ **רש"י** ו**הרמ"ה** (סנהדרין פא:). אבל **התומים** (לח) כתב דבמלקות אי"צ שיתיר עצמו למלקות. וצ"ע מכאן.

א. אבל הק' דנמצא דמכה אביו ילקה [דחמור ממיתה], והמכה חבירו משלם ואינו לוקה [משום ממון הניזק].

ב. ועוד פי' **התוס' ר"פ** (פסחים, ועוד ראשונים) דלמדו מהצפרדעים שיהא להם נס, ולמדו לסמוך על הנס.

ג. ועוד הביא דכוונת הגמ' דהיו יכולים לברוח [וכ"כ ר"י בתוס' פסחים נג:], והביא דכ"ה במדרש (חזית, שיר השירים רבה ז). והביא י"מ דהיה צריכים להרוג את עצמן, ואמאי נתנו להפילם בכבשן האש.

ד. וכדאי' בכ"מ דמסרו עצמן על מצוות פרטיות, ע' מה שציין הגר"א (קנז ג).

ה. אבל בלשון **הרמב"ם** (שם) מבואר דדינם היה להרג ולא לעבור [דס"ל דהיה ע"ז, או משום שעת שמד], והוה קידוש ד' בפרהסיא.

ו. וצ"ב א"כ מה תי' התוס', וכי היו עוברים על כך משום יסורים.

ז. דהיה לכבודו של נבוכדנצר. (אך יל"ד דגוף הכבוד הוא כנגד כבוד שמים, ולא הוה בכלל הנאת עצמן).

קס) **אלא מלמד שחובשים אותו וכו', ואם לא מת שכתו יתן וכו'. רע"א** הק' דמ"מ היה רודף אחריו להורגו. ואף די"ל דיכול להצילו בא' מאבריו. מ"מ דעת **הריב"ש** (רלח) **והלבוש** (בס' צידה לדרך, הו' במשנ"ל חובל ח י) דהנרדף עצמו יכול להורגו אף כשיכול להצילו בא' מאבריו. ומש"ה יחשב מחוייב מיתה כלפי הנרדף, ואף דלא יפטר כלפי כל העולם [למש"כ **ריב"א**[ח] (בתוס' לא.), דרודף לא נחשב מיתה לזה וממון לזה משום דכולם מצווין להורגו]. אבל בסוגיין מבואר דחייב דמי חבלות אף לנרדף. **והאו"ש** (רוצח א יג) כתב דהיכא דיכול להצילו אינו 'מחוייב' להורגו, אלא רשות. ול"ש פטור קלב"מ[ט].

קסא) **רש"י ד"ה אלא לרבי.** אפשר לאוקמי קרא בלא אתרו. **רע"א** הק' דאיירי דנתכוון להרוג את זה והרג את זה, א"כ אף אם אתרו ביה על הראשון, כלפי השני אינו התראה. דהוה נתכוון לחבול בזה וחבל בזה. וצ"ע. **והקוב"ש** (קטז) תי' דבכל התורה נתכוון לעבירה זו, ועבר בזה נחשב מזיד. דדוקא לענין שבת ממועט משום מלאכת מחשבת. וכן ברוצח נתמעט שיתכוון לזה. אבל לוקה על הלאו ד'לא יוסיף', ואף דנתכוון להכות אדם אחר. דהוה מזיד בהכאה.

קסב) **דילמא בשוגג, ונקה מגלות. בהג' הרד"ל** הביא דמבואר כאן דבי"ד חובשים אף בחיוב גלות. ומוטל על בי"ד לחייבו לגלות[י], אף דהוה כפרה. והביא דכן מבואר **ברמב"ן וריטב"א** (מכות ב:). [וע' בסמוך מש"כ הריטב"א].

קסג) **תוד"ה דלמא.** וי"ל דמשכח"ל בביתא דשישא וכו', א"נ דוקא שחט ב' וכו'. ונח' **הרמב"ם וראב"ד** (רוצח ה ב) בב' תי' אלו.

והריטב"א כתב עוד (בשם תוס') דמעיקרא דפי' דאיירי ברוצח אייתר ליה לענין חבישה. אבל השתא דקאי בגלות, איצטריך לגופיה, דאם מת גולה. אע"פ שלא נתכוון לו.

קסד) **וכ"ת ר' מאיר וכו' מת ומשלם לית ליה. רע"א** הק' דלמא ר' מאיר סבר דאף מת ומשלם תליא אי אתרו בו. ומתני' דבא על בתו איירי באתרו. ובחייבי לאוין לר' מאיר אף אתרו בו חייב.

טבח בשבת ושור הנסקל

קסה) **תוד"ה גנב.** אבל שור הנסקל אם ימכרנו לעבו"ם וכו'. משמע דאין חסרון מצד המוכר למכור איסור הנאה, אלא דהלוקח אינו זוכה[יא]. [ומשמע דאיסו"ה הוה 'שלו', אבל א"א לאחר לזכות בו, והאחרונים האריכו בזה[יב]]. **והקוב"ש** (קיז) הביא **דרש"י** (ב"ק מה.) משמע דהחסרון מצד המוכר, דאינו ברשותו למכור. **ובחי' ר' שמעון** (ב"ק לד) כת' דאפ"ה מהני למכור לנברי, דמהני קנין מצד הקונה. כיון דע"י המכירה יהא ברשותו של לוקח. ויש **אחרונים** שדנו דכוונת התוס' דמהני לחיוב ד' וה', דנחשב 'צורת מכירה' [ואף דלא חל קנין באיסור הנאה].

והקוב"ש הק' על קו' התוס', הא דעת ר"ל (ב"ק סח) דחיוב מכירה להתחייב ד' וה' הוה לפני יאוש, ואף דלא אהנו מעשיו. [וא"כ אף באיסור הנאה, ואף דלא אהני מעשיו]. וכת' דבהכי חייב רחמנא דוקא היכא דלא אהנו מעשיו מחמת הגזילה, אבל מכירת איסור הנאה לא נחשב מעשה מכירה כלל.

קסו) **בא"ד אם ימכרנו לעכו"ם אין תופס את דמיו.** כדתנן (קידושין נו:)[יג]. ומשמע בתוס' דאילו תפיס דמיו לא נחשב 'מכירה' [כיון דאין לו רווח מזה].

קסז) **בא"ד ול"ר"ת דאין שור הנסקל נאסר חיים ניחא.** דשייך מכירה בשור הנסקל. **ור"ת** (בתוס' זבחים עא. וסנהדרין פ.) ביאר דהא דאיתא בברייתא (ב"ק מה.)

ח. אבל לר"ת אף היכא דמחוייב מיתה כלפי א' פטור כלפי כולם. א"כ מגוף הסוגיה בסנהדרין (עד.), הו' בתוס' בע"א) מוכח דאסור להורגו, אף כשיכול להצילו.

ט. ונקט דאף קנאין פוגעים בו, אינו 'מחוייב' מיתה, אלא רשות להורגו. ולכן ל"ש קלב"ם. [ודלא כרע"א והחפלאה לעיל כט.].

י. ועוד נתחדש דיש דין על בי"ד לחבוש מספק, עד שיתברר שמת ומחוייב גלות.

יא. **והאחרונים** דנו האם אפשר לזכות בחמץ בפסח מהפקר או מנברי. [ואכמ"ל].

יב. וע"ע פרי יצחק (ב נה) דהאריך בדברי התוס' באופ"א.

יג. אך **הראשונים** הביאו מה**ירושלמי** (שם) דהטעם דאינו תופס דמיו משום דאינם דמיהם. [והראשונים הק' ע"ד רש"י

דמכרו אינו מכור, הוא משום דחייבין לסוקלו מיד ואסור לענות את דינו[יד]. [אבל מדינא מהני מכירה].

ועוד כתב **ר"ת** (בתוס' הנ"ל) דאין לו מכר דאין לו בעלים, והלוקח לא יוכל לזכות בו [ובתוס' שם תמה על הטעם הזה].

קסח) **בטוכח ע"י אחר וכו' לרבות את השליח. בגמ'** (קידושין מג.) **איתא** [**לבית שמאי**[טו]] דמעילה וטביחה ומכירה הוה ב' כתובים הבאין כא' דמהני שליח לדבר עבירה.

אבל **הרמב"ם** (מעילה ז ב) כתב דבכל התורה אין שליח לדבר עבירה מלבד מעילה. **והאחרונים** הק' דהאיכא טביחה ומכירה, וכן שליחות יד. **והמהרי"ט** (קידושין שם, הו' בקצות רצב) כתב דכוונת הרמב"ם דבשליחות יד חייב ע"י אחרים, דמתחייב במה שפשע לשלחם וגרם שינזק. ולא תליא בגדרי שליחות[טז]. ומש"ה מתחייב אפי' ע"י נכרי וקטן. וכן טביחה ומכירה חייבה תורת במה שנעשית מחמתו. ולא משום גדרי שליחות שהמעשה מתייחס[יז].

והרמב"ם (גניבה ג ו) כתב דאם שלח שליח לשחוט, ושחט בשבת מתחייב. **והמשנ"ל** דייק דדוקא ששלחו סתם [דאינו שליח לאיסור שבת[יח]], אבל אם שלחו לשחוט בשבת, כיון דנצטרף איסור אחר אין שליח לדבר העבירה [**והשליחות בטל**[יט]]. [**והביא** שכ"כ **הרמב"ם** (מעילה ז ב) דבמעילה שליח לדבר עבירה, כשלא נתערב עמו איסור אחר].

אבל **הטור** (חו"מ שנ) הביא בשם הרמב"ם דאף היכא דשלחו לשחוט בשבת[כ]. **והקצות** (שם) ביאר ע"פ **המהרי"ט** (הנ"ל), דלענין טביחה ומכירה תליא במה ששחטו מחמתו, ולא תליא בגדרי שליחות[כא]. וע"ע **קה"י** (לח, וב"מ טז).

קסט) **רש"י ד"ה וכי. והא** קי"ל דאין שליח לדבר עבירה. **ותוס'** (ב"ק עט. ד"ה נתנו) כת' דהמ"ל כשהשליח שוגג[כב], דסבור שהוא שלו. וכה"ג יש שליח לדב"ע[כג].

ורע"א הק' דאילו יש שליח לדבר עבירה, א"כ מחוייב המשלח מיתה [ששלחו לחלל שבת], וא"כ שוב יפטר משום קלב"ם[כד]. וכתב די"ל דאמר לו לשחוט סתם, ושחט בשבת [וכמשנ"ל הנ"ל]. אך **האחרונים** (דברי יחזקאל נז) דנו דחילול שבת תליא בגופו, דכתיב למען ינוח, ואף אם יש שליח לדבר

(חולין ד:) דהדמים אסורין למחליף עצמו, וע' נדרים מז:, ואכ"מ].

ובפשוטו בתוס' דידן מבואר דחל המכר, ואפ"ה אינו תופס את דמיו. ודלא כירושלמי. **והחזו"א** (בכורות יז ז) תי' דאף כשמוכר לנכרי נחשב דאינם דמיהם, כיון דאסור ליטול דמים תמורתם. ובדיני ישראל אינו מכר כלל. אלא דכיון דלעכו"ם דמים כדיניהם נחשב מעשה מכירה.

יד. **והאחרונים** (בית הלוי א מח) ביארו דהא דאינו מכור הוה מטעם מקח טעות. **ובהג' ראמ"ה** הביא דאף אדם כה"ג אין חיוב דמים כה"ג, כדאי' (ערכין ו) [ע' לקמן לז:].

טו. דהגמ' פי' דלבית הלל שליחות יד ומעילה הוה ב' כתובים, והגמ' מקשה דלבי"ש שליחות יד ל"מ שליח. ותי' דיש ב' כתובים משום טביחה. [ובפשוטו לבי"ה הוה ג' כתובים הבאין כא'. וע' בסמוך].

טז. ואפ"ה ילפי' מגדרי ב' כתובים דשליחות לדבר עבירה. [דאילו יש שליח לדבר עבירה אי"צ חידוש, ונתחייב בלא שליחות].

יז. **והאו"ש** (גניבה ג ו) תי' דבמעילה כל שליח מחייב את המשלח. אבל חיוב שליחות יד וטביחה ומכירה הוה דוקא כשעושה עבור שימוש הראשון. אבל אם עושה לצורך עצמו אינו מתחייב.

יח. [ובפשוטו הטעם דהאיסור שבת אינו מתייחס עליו. אבל **הקה"י** (ב"מ טז) דן דהמשלח הוה אונס על האיסור שבת].

יט. ונח' **הראשונים** (ע' תוס' ב"מ י: ד"ה דאמר) בהא דאין שליח לדבר עבירה, האם כל השליחות בטילה. או דמ"מ הקידושין חלו, אלא דהעבירה אינו מתייחס למשלח. [ואכמ"ל].

כ. **והשעה"מ** (שם) דייק כן מלשון הרמב"ם **בפיה"מ** (ב"ק ז ב) שכתב דמתחייב כשנתן לאחר לשחוט ביוה"כ.

כא. ומ"מ דנו **האחרונים** די"ל סבור הייתי שלא ישמע לי [ולא נחשב מחמתו, וכמו שלא נחשב שליחות].

כב. [**ורע"א** כתב דע"כ אייריי במזיד באיסור שבת כדמבואר בסמוך דהוה מעשה שבת, ורק באיסור טביחה הוה שוגג. ואיירי ששלחו לשחוט סתם, ומש"ה לא נתבטל השליחות משום איסור שבת].

כג. [עי"ש בתוס' דנקטו דנחשב בע"כ של שליח, וע' ב"מ י:]. **והקוב"ש** (כאן קכ) ציין **דתוס'** (ב"ק עא. ד"ה בשלמא) פליג, דכתבו שהשליח סבור שהוא של גנב, ואפי' הכי מקרי שליח לדב"ע.

כד. [והעירו דלפ"ז השולח שליח לחלל שבת, והשליח שוגג, יתחייב המשלח [לראשונים דשוגג לא נחשב אי בעי לא עביד]. וזה לא מצאנו.

עבירה בכל התורה, מ"מ לענין חילול שבת אינו מתחייב[כה].

קע) **רש"י מכירה א"א אלא ע"י אחר, שהלוקח וכו'.** וכ"כ **רש"י** (קידושין מג.). **והשיטה לנ"ל** (שם) הק' דהלוקח גופיה מזבין, ומנלן ע"י שליח. **והביא י"מ** דילפי' משום שהדרך למכור ע"י סרסור. וכת' דלא נהירא. ותי' דילפי' משום דמכירה לא הוה דבר עבירה, דהבהמה כבר נגנבה[כו]. ומש"ה מתחייב ע"י שליח. וילפי' טביחה ממכירה.

קעא) **מי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מחייב.** בפשוטו כוונת הגמ' דיש יסוד בגדרי שליחות, דל"ש שיהא שליח על מעשה דאינו יכול לעשות בעצמו[כז]. ולדברי המשנ"ל [דאיירי שמינהו סתם] יש בזה חידוש יותר, דהא עיקר השליחות מצי עבד. ומבואר דאפ"ה כיון דהשליח עשה באופן שלא יתחייב המשלח, לא נחשב שליח כלפי זה.

אבל לסברת המהרי"ט (הנ"ל) בסוגיין לא קאתי עלה מגדרי שליחות, וע"כ דהוה סברא בעלמא דל"ש שיתייחס עליו חיוב זה [וצ"ב].

קעב) **רש"י ד"ה לאו משום.** דחיובא רמיא עליה. קצת משמע דבאמת מתחייב [כס"ד **דתוס'** ד"ה לאו], [דאף בקנס] חייב לצאת ידי שמים. אבל אפשר דכוונת רש"י כמסקנת התוס', דהוה 'בר חיובא', אלא דיש פוטר מצד אחר.

קעג) **תוד"ה לאו.** דאמר רבא (ב"מ צא.) וכו' אפי' בא על אמו, דמיחייב בבא לצי"ש[כח]. **ורש"י** (שם) ביאר דאפי' במקום מיתה רמי תשלומין עלי', אלא שאין כח לבי"ד לענשו ב'[כט], ולא יצא יד"ש[ל].

ועוד הביא רש"י בשם **מורי הזקן** דאם תפס לא מפקינן מיניה[לא]. אבל **הראב"ד ורשב"א** (בשיטמ"ק שם) **הביאו י"מ** דכוונת רבא דבמה שחייב עצמו לא שייך פטור קלב"מ.

קעד) **בא"ד אבל קנס לא מחייב אלא ע"פ בי"ד.** בפשוטו משום דחיוב קנס חל רק ע"פ פסק בי"ד [וכמ"ש **תוס'** ב"ק לג:, וע"ע לקמן מב:]. **ורע"א** (גהש"ס מכות ה.) **ביאר** עד"ז הא דאי' (שם) דעדים זוממים המעידים על חיוב קנס [באופן שבאמת היה חייב] לא אמרי' דמחוייב ועומד הוא, וביאר רע"א דבממון יש חיוב ע"פ עצמו, ואף בלא עדים. אבל בקנס לא נחשב בר חיובא, דאינו מוטל עליו לשלם אפי' יודע האמת, כל זמן שלא חייבוהו בי"ד. ורע"א ציין לתוס' דידן. [אך תמה דתוס' שם משמע דלא כן].

והקוב"ש (ח"ב יג ד) **פי'** עוד דאף אי נימא דעצם החיוב חל לאלתר, הא אינו משלם קנס ע"פ עצמו. דגדר חיוב קנס הוא שישלם ע"פ כפיית בי"ד [ולכן ע"פ הודאתו ל"מ כלל].

והאחרונים הק' דאף בקנס מהני תפיסה (וע' לקמן מא: וב"ק טו:). [אך יש **ראשונים** (שם) דהוה תקנה דרבנן]. אבל **הרא"ש** (ב"ק שם, א כ) כתב הטעם עביד איניש דינא לנפשיה. וביארו **האחרונים** דע"י התפיסה נחשב שנתחייב ע"פ בי"ד, ושוב הוה ב' רשעות. [וכעי"ז כ' **המנח"ח** (מב ב) דכיון דבי"ד לא יחייבו לא שייך תפיסה בקנס[לב]].

כה. וע"ד מ"ש **הבית מאיר** (אה"ע ה ד) דל"ש שליחות נכרי [לחומרא] לאיסור שבת, דלא נחשב שהישראל עבר. [וביארו **האחרונים** ע"ד דברי **התוס' רי"ד** (קידושין מב:) דבמצוות שבגופו ל"ש שליח]. [וע"ע קידושין מג. דל"א זה חוטא וזה מתחייב].

כו. אך בגמ' (ב"ק סח.) מבואר דמכירה אהנו מעשיו [למ"ד דהוה לאחר יאוש].

כז. [וע' נזיר יב. ויבמות נב:].

כח. והגמ' (ב"ק ע:) הביאה סברא זו דנחשב 'מכירה' לענין ד' וה', ואף דקלב"מ [ואי תבע לא יתחייב לשלם, ולא הוה כסף החוזר]. עי"ש תוס' וראשונים.

כט. [ומבואר בגמ' שם דאין חילוק בסברא זה בין מיתה וממון למלקות וממון. [ולדברי הגר"ח הו' לב: ולה. יש מקום גדול לחלק בזה]].

ל. ומשמע דעדיין חייב מדינא. אלא דבי"ד לא כופים בחיוב כעי"ז. [אמנם צ"ל דאינו גדר חיוב ממון כמו בעלמא, דא"כ בי"ד יכופו משום עצם החיוב. אף לא מחמת סיבת החיוב. וצ"ע הגדר בזה].

והביאו מה**ספרי** (נשא פיסקא ב, לגירסת הגר"א) 'ואשמה הנפש ההיא', דילפי' שהמדליק גדיש בשבת, אע"פ שאין בי"ד נפרעין, חייב.

לא. **והיש"ש** (ב"ק ו ו, והו' בקצות כח א) **כת' דהיינו כשלא נעשית החומר. אבל היכא דנענש אינו חייב ביד"ש.**

לב. והביא דכן השיג **הראב"ד** (גניבה ב יב) על מש"כ **הרמב"ם** דמהני תפיסה בספיקות בכפל, דבקנס ל"מ תפיסה במה שבי"ד לא יחייבו.

דף לד.

קעה) **תוד"ה רבי שמעון.** אבל הכא גבי ד' וה' דכתיב טביחה אית לן למילף וכו'. מבואר בתוס' דנח' ר' שמעון ורבנן בהנך מקומות דכתיב שחיטה בתורה, האם כוונת התורה ל'מעשה' השחיטה, או לשחיטה המתרת[א]. [והוה מח' בפנ"ע האיך לדרוש גבי אותו ואת בנו, וכן לעינן כיסוי הדם, וכן לענין טביחה דדו"ה. אבל פשטות לשון הגמ' דהוה מח' כללי האם 'שמה שחיטה', דלר' שמעון יש תנאי בשם שחיטה שתהיה מתרת. וע' ס' **נאות יעקב** י].

קעו) **אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה. תוס'** (חולין יד.) הק' דמומר לחלל שבתות שחיטתו פסולה[ב]. ותי' דבפעם א' לא נעשה מומר. **ותוס'** (סנהדרין סא.) כת' דכיון דמעיקרא לא היה מומר, אף דבשחיטה זו נעשה מומר שחיטתו כשירה. וכ"כ **הרשב"א** והר"ן (חולין שם) דנעשה מומר רק בגמר השחיטה, ושם מומר עליו רק מאותו שחיטה ואילך. ואם אי' דהוה שחיטת מומר, א"כ הוה נחירה בעלמא[ג], ולא יפסלו[ד]. [ועוד כתבו דלמסקנת הגמ' איירי בשוגג, ולא נפסל כלל].

קעז) **שם. אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה.** ה**אחרונים** הק' דנמא אי עבד לא מהני (לרבא תמורה ד:), ומש"ה לא יחול היתר השחיטה. **ורע"א** (שו"ת ק קכט וקעד) תי' דלא אמרי' אי עביד ל"מ אלא היכא דאם לא יהני ינצל מהאיסור[ה], והכא הרי מתה לפניך ואף אם לא נחשב שחוט עבר בנטילת נשמה. ואף אי לא מהני היתר השחיטה אפ"ה תיקן להוציאו מאבר מן החי. [ויסוד הדבר כתב **המהרי"ט** א סט].

ועוד כתב **רע"א** (קכט) דאי עבד ל"מ שייך רק היכא דהתורה אסרה דבר זה באופן פרטי, דאמרי' דכוונת התורה שלא יוכל לעבור. אבל מלאכת שבת הוה איסור כללי. ועד"ז כת' **הקובה"ע** (עד ב) דהכלל דאי עביד ל"מ נאמר היכא דהאיסור על החלות, אבל הכא אין איסור שיהא שחוט, אלא דהמעשה נעשית באיסור. והוסיף דהמעשה אינה יכולה להתבטל, ואין איסור על חלות הדין.

ועוד תי' **הקובה"ע** (עד ג, ועו ד) דדוקא בחלות שהאדם פועל ע"פ דעתו שייך אי עביד ל"מ. וכגון תרומה וקנינים וגט וכדו'. אבל היתר שחיטה הוה ממילא [ע"י המעשה], דלא שייך להטיל תנאי ושיור בשחיטה[ו].

קעח) **המבשל בשבת וכו'. השיטמ"ק** הקדים דהברייתא סובב על ג' טעמים, משום קנס[ז]. ושלא יהנה ממעשה שבת. או מדין 'קדוש' [כדבסמוך].

קעט) **רש"י ד"ה במזיד לא יאכל.** אבל אחרים ישראלים[ח]. **השיטמ"ק** כת' די"ל דכוונת רש"י דאסור לבני ביתו כיון שבישל עבורם. דאתי לאערומי ולבשל עבורו[ט]. [ויל"ד אי אסור לעולם, אך משמע מדבריו דדוקא בו ביום דאתי לערומי לבשל עבורו, אבל לא גזרו לאסור לאחר העדות. והביא דנח' בזה הקדמונים. [ועוד חילק הקצות דהיכא דפסול מדין רשע דחמס, דחשוד לשקר משום הנאת ממון. א"כ פסול אף קודם שנעשית העבירה. אבל רשע דלא הוה דחמס פסול רק לאחר שנעשית העבירה].

א. ולענין היתר שחיטה לא מצאנו דלוקה לר' שמעון משום נבילה או איסור אינו זבוח [ויעבור רק באיסור עשה דמעשה שבת]. ואף דחל 'היתר', אינה שחיטה מתרת.

ב. ו**הבית יעקב** דן דשחיטת מין פסולה רק מדרבנן [ע' **ש"ך** יו"ד ב טז], ומדאורייתא הוה שחיטה ראויה. [ועי"ש].

ג. והקצות ביאר דהוה מקלקל, ואינו חילול שבת. אך הביא (בסו"ד) ד**הרמב"ם** בפיה"מ (ריש חולין) כת' דחילל שבת משעה שהתחיל לעשות חבורה, ואף קודם שחיטת הסימנים. [והרמב"ם תי' דשוחט בשבת שחיטתו כשירה אייר בשחט בשוגג. וכת' ושמא תאמר דנעשה מומר רק בגמר שחיטה, ודחה דבתחילת השחיטה נפסל].

ד. ו**הקצות** (נב א) הביא דברי הר"ן, וכת' עפ"ז דאף עדים שנפסלים ע"פ עדותם [וכגון שחתמו בשטר שיש בו ריבית או מאוחר, או שעברו על חרם הקהל לא להיות עד קידושין שלא בפני החכם], מ"מ אותו עדות אינו מתבטל. שנפסלין רק

ה. ו**רע"א** (שם) דן דתוס' לא ס"ל כלל זה.

ו. וע"ד משכ"כ **תוס'** (תמורה ד:) דמטיל מום בבכור ל"ש אי עביד ל"מ, דאף אילו נעשית מאליו הוה מום.

ז. וכדאיתא בגמ' (גיטין נג:) דנח' ר' מאיר ור' יהודה האם קנסו שוגג אטו מזיד.

ח. בפשוטו י"ל דנקט הכי אגב סיפא, דלר' יוחנן הסנדלר במזיד לא יאכל לישראל, אלא לעכו"ם.

ט. והביא בשם **תוס' חיצוניות** (בחולין) דהמבשל במזיד אסור בו ביום [לכאורה לכולם], דאתי לאערומי ויבשלו בני הבית זה לצורך זה.

לבני ביתו לעולם. אבל **המג"א** (שיח ב) דן לאסור לעולם [לר' יהודה דאוסר לו לעולם] לכל מי שנעשה עבורו לר' יהודה[ו].

קפ) **רש"י בדר' יוחנן הסנדלר גרסינן יֵאָכֵל.** ואילו בדר' מאיר ור' יהודה הלשון יאכל, דהוא עצמו יאכל במוצ"ש או לא יאכל עולמית.

ומשמע לפ"ז דמזיד לר' מאיר לא יאכל, היינו הוא עצמו. ולא שמענו שיהא אסור לאחרים [וכן דייק השיטמ"ק]. אבל **תוס'** כת' דמזיד דר' מאיר אסור לכו"ע. [דומיה דיומ"כ, וע"פ הגמ' חולין טו.]. ושוגג לר' יהודה כמזיד דר' מאיר. וכ"כ **רש"י** (חולין שם) דאסור אפי' לאחרים, דלא נמטייה הנאה מאיסורא.

קפא) **תוד"ה המבשל.** לר' מאיר מותר במוצ"ש. (וכ"ד שאר **ראשונים**, וכ"כ **רש"י** חולין וב"ק שם). אבל **רש"י** (ד"ה במזיד) כתב דאסור לו לעולם. **והמהרש"א** (חולין שם) כת' דרש"י פי' דהסוגיה בחולין פי' דלר' מאיר אסור שלא יהנה ממלאכת שבת, ומש"ה אסור אף לאחרים. והגמ' (גיטין) חולקת דסברת ר' מאיר משום קנס [ובזה אין חילוק בין ביומיה ללאחר זמן], ול"ש קנס כלל לאחרים. וע"ע **שיטמ"ק** שהאריך בזה.

קפב) **תוד"ה במזיד לא יאכל עולמית.** אבל אחרים יאכלו.

הרשב"א ביאר דלא קנסו שוגג אטו מזיד בזה [לאסור לעולם], דדי במה שלא יהנה ביומיה, שלא יבא לעשות במזיד.

קפג) **פליגי בה וכו'. הריטב"א** כתב דמשמע דנח' אליבא דר' יוחנן הסנדלר [ומ"ד דרבנן ס"ל דקרא אסמכתא בעלמא]. וכ"כ **הבעה"מ** (ב"ק עא. כח. בדה"ר). **והראשונים** כת' דלא קי"ל כר' יוחנן הסנדלר. ואף דנח' אליביה, לדידהו לא ס"ל כן[יא].

ועוד הביאו **הרמב"ן ורשב"א** (בסוגיין) **י"מ** לפרש דנח' רב אחא ורבינא האם הלכה כר"י הסנדלר, או כשאר תנאים[יב].

קפד) **במזיד אמרתי לך, ולא בשוגג. המפרשים** הק' דשמואל (שבת ע.) דרש אם אינו ענין למזיד, תנהו ענין לשוגג. וילפי' חילוק חטאות לר' יוסי. ופליג אסוגיין.

קפה) **ולמ"ד דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי. השיטמ"ק** (ב"ק עא:) הביא בשם **הרמ"ה** דאף דמדרבנן אינו שחיטה, מ"מ מחוייב ד' וה', כיון דמדאורייתא הוה שחיטה. ולמד מזה לענין מכירה, דאם מכרו בכסף [ודבר תורה מעות קונות], מחוייב בדין מכירה, אף דרבנן תקנו דאינו קונה אלא במשיכה. **והקוב"ש** (לד) כתב דאף דחכמים תקנו דלא קנה, ואף מדאורייתא ל"ק דהפקר בי"ד הפקר, מ"מ הוה 'מעשה' מכירה [ומחוייב אף דלא אהנו מעשיו[יג]].

והמהרש"ל (כאן) הק' דמ"מ מדרבנן אינו ראוי, ומ"ש ממקדש באיסור הנאה דרבנן דאינה מקודשת[יד], והפקיעו איסור אשת איש דאורייתא[טו].

והרש"ש ציין **דתוס'** (ב"ק עב:) כבר עמדו בחילוק הזה,

י. והמג"א דימה להא דאי' (יו"ד צט ה) גבי מבטל איסור לכתחילה, דאסור אף למי שנתבטל עבורו. [עי"ש בפוסקים]. והמג"א דחה דהכא בלאו הכי אסור בכדי שיעשה, א"כ ל"ש גזירה שיאמר שיעשה עבורו. וכן פסק **המשנ"ב** (שם ה) וע"ע כתב סופר (או"ח נ).

יא. אבל **הריטב"א** הביא **דרבינו האי גאון** פסק כר' יוחנן הסנדלר. [**והרא"ש** (ב"ק ז ו) הק' על הרי"ף דכיון דבתראי נח' אליבא דר"י הסנדלר אמאי לא פסק כמותו. **והטור** (חו"מ שנ **וסמ"ע**, וע' **ש"ך**) הביא דהרא"ש פסק כר' יוחנן הסנדלר, אבל **הרא"ש** (חולין א יח) סתם כדברי הרי"ף].

יב. **והמלחמות** (ב"ק שם) ביאר בזה מש"כ **הרי"ף** (שבת יז. בדה"ס) דכיון דקי"ל דרב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, הילכך קי"ל כר' יהודה במעשה שבת. **והראשונים** האריכו אי קי"ל כר' מאיר או כר' יהודה, **והרמב"ם** (שבת ו כג) פסק כר' יהודה, דמבשל בשבת אף שוגג אסור, ומזיד אסור לו לעולם. וכ"ד **הרי"ף** **והגאונים**, וכ"פ **השו"ע** (שיח א). אבל **תוס'** **והרא"ש** (חולין שם) פסקו כר' מאיר, וכ"פ **הרמ"א** **והגר"א** (שם).

יג. [ולפ"ז קאי רק למ"ד דמתחייב אף בלא אהנו מעשיו, ע' ב"ק סח:].

יד. וכדאי' (פסחים ז. וכא:) המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדניתא אין חוששין לקדושין. **ורש"י** (פסחים ז.) כת' דהטעם משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקר בי"ד הפקר. **והראשונים** (ריטב"א קידושין נו: ועוד) כת' הטעם דכיון דרבנן אסרוה לא חזי למידי. **והקובה"ע** (מב ב) כת' דע"כ דמהרש"ל נקט כפרש"י, דלדברי הראשונים הוה סברא דוקא בקנין כסף, ולק"מ.

טו. **והקובה"ע** (שם) הק' דהתם הטעם משום הפקר בי"ד [כמ"ש רש"י]. וזה לא שייך בשחיטה שאינה ראויה. [ויל"פ דכוונת המהרש"ל דמדרבנן יחשב שחיטה שאי"ר, ויעמידו דבריהם כעין דאור'. ויל"ד שלא יהא חוטא נשכר. וע"ע לקמן לו. גבי שניות].

דתוס' (שם) כת' דאילו חולין בעזרה לאו דאורייתא מתחייב ד' וה'. דשחיטה שאינה ראויה לא דמי לדין מקדש באיסו"ה דרבנן דאינה מקודשת, דכיון דאסרו כל הנאות אינו שווה כלום. אבל משום שאסרו חכמים לא נחשב שחיטה שאינה ראויה. [ולא ביארו הטעם]. והרש"ש ביאר דאף שרבנן אסרו שחיטתו, מוציאתו מאיסור נבילה דאורייתא. [ואף מדרבנן נחשב שחיטה מתרת, וראויה בדין, ואף דבפועל אסור לאכול]. **והקובה"ע** (מב) הביא עוד דכל שחיטה שאסורה מספק, מבואר דנחשב שחיטה ראויה. דלענין שחיטה שא"ר תליא אי חל היתר ע"פ דין[טז].

קפו) **כיון דשחיט בה פורתא. פרש"י** (ב"ק עא:) למ"ד (ב"ק עב., חולין כט:) ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. **ותוס'** (ב"ק שם, והתוס' הרא"ש כאן) חלקו דאף למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף, מ"מ נאסרת בתחילת שחיטה, דהאיסור תלי במעשה ולא בשחיטה. ונאסר ע"י מעשה פורתא.

קפז) **כי קא טבח לאו דמריה קא טבח. הרש"ש** (ב"ק עב.) כת' דבגמ' משמע דאיסור הנאה אינו של בעליו. [**וכדעת הרשב"א** (שו"ת א תשמו, ד רב, ובחי' נדרים מז. ומח:). אבל דעת רוב **הראשונים** דאיסור הנאה הוה שלו].

והקוב"ש (ב"ק לז) תי' דאף לדעת הראשונים דיש בעלות על איסו"ה, עכ"פ אין לו 'דין ממון'[יז]. **והבית הלוי** (א מח ט) כתב הטעם דדינו כיאוש, ומותר לכל אדם לזכות בו, ומש"ה א"א לחייב עליו.

אבל **רש"י** (לג: ד"ה שור) הביא דקו' הגמ' דהא לא שווה מידי[יח]. **והאחרונים**[יט] ביארו דגדר חיוב 'טביחה' הוא משום דמזיקו, והיכא דאינו שווה כלום לא הוה מעשה מזיק[כ].

קפח) **באומר בגמר זביחה**[כא]. [ונח' ר' יוחנן ור"ל (סנהדרין ס:, זבחים י.) אי מחשבין מעבודה לעבודה, ונאסרת הבהמה בשעת שחיטה].

קפט) **תוד"ה כיון.** דמכי שחיט בה פורתא קני ובהכי חייב רחמנא, וה"נ [דהוה איסור הנאה] ל"ש. **הקוב"ש** (קיח) הק' דאין לך בו אלא חידושו, דדוקא היכא דיצאה מרשותו ע"י שחיטה זו. אבל היכא דיצאה מרשותו ע"י דבר אחר [כגון שיפקירנה באמצע שחיטה] לא אמרי' הכי. וכ"כ **התוס' שאנץ**[כב]. [וע"ע בית יעקב].

והנתיבות (שנ) כתב דהיינו דוקא שחיטה ראויה, אבל שחיטה פסולה הוה שינוי [וע' גיטין נג:]. ועי"ז קנאו. ולפ"ז למסקנא קאי אף בלא הטעם דשחיטה שאינה ראויה[כג].

קצ) **תוד"ה סבר.** וא"ת אמאי לא קאמר ר"מ לטעמיה דדאין דינא דגרמי וכו'. תוס' בקו' נקטו דחיוב גורם לממון מישך לחיוב דינא דגרמי. וצ"ב דלכאורה חיוב דינא דגרמי הוא על מה שגורם לו נזק במקום אחר. והאיך ס"ד דתוס' דיתחייב כפל וד' וה'[כד]. ומשמע דתוס'

טז. [ואף דהיכא דנאסר מחמת איסור אחר, כגון איסור קדוש בסוגיין, אין חסרון בהיתר שחיטה. דמ"מ נחשב דלא חל היתר שחיטה. אבל במקום איסור ספק, וכן איסור דרבנן, נחשב עיכוב חיצוני וכנפל עליו הגל].

יז. וכדאי' (סוכה לה.) דאינו יוצא באתרוג איסו"ה, וכיון דאין בו דין ממון לא נחשב 'לכם'.

יח. **ופרש"י** (כאן) דהא איתסרא עליה וכו' ואיתסרא בהנאה על בעליה קודם גמר שחיטה, ומההיא שעתא אפסדה מיניה, דאי איתא לא הדרא בעינא. ולאו דמריה היא. [והתחיל משום שמופסד כבר, וסיים דלאו דמריה]. **ורש"י** (ב"ק עא:) כת' לאו דמריה קטבה, שכבר איבדה ממנו קודם שחיטה ונאסרה עליו. והו"ל כמו שהשליכה לאור קודם שחיטה, דליכא חיוב טביחה.

יט. כ"כ **הקוב"ש** (הנ"ל) דכיון דליכא דין ממון, ל"ש ע"ז חיובי מזיק. ועד"ז כת' **המרחשת** (א א ענף ב) **ודבר"י** (לה ה).

כ. ואף דחיוב ד' וה' הוה כשוויו בשעת גניבה, ולא בשעת טביחה. אפ"ה היכא דאינו שווה מידי פטור.

כא. בפשוטו היינו סוף הכשר השחיטה [משהו אחרון של רוב סימנים]. אבל הביאו בשם **ר"ח** (מכת"י ב"ק שם) שפי' דכיון ששחט בה רוב שנים נתחייב בטביחה, ואינו חייב לע"ז עד שיגמר שחיטתו, יתכן שלא יגמר שחיטתו ותהא הבהמה מותרת.

כב. **והתוס' שאנץ** ביאר דכל טובח בתחילת טביחה היתה ברשות בעלים, ומעשה שלו גרם להוציאה מרשות בעלים ולהכניסה לרשות עצמו, מה שאין כן בטובח לע"ז שאין מכניסה לרשות עצמו.

כג. ובזה ביאר מש"כ **הטור** (שם) דלרא"ש אין חיוב ד' וה'. **והש"ך** תמה דלא קי"ל כר' שמעון דשחיטה שאינה ראויה. וע"ע נתיבות שם.

כד. וילד"ח דכוונת התוס' דכיון דמבואר דמ"ד גרמי מחייב טפי ממ"ד גורם לממון, א"כ כ"ש דלר' מאיר יתחייב [מגדרי גורם לממון]. וכ"ה לשון **הרשב"א** (כאן). [ומצאנו לשונות כמה ראשונים דנקטו דהכל גדר שווה].

נקטו דגדר החיוב שורף שטרות [משום דינא דגרמי], דנחשב דעצם השטר שווה כסף, כיון שע"י יש חיוב ממון. [וצ"ע]. ועוד שמעתי לפרש דעכ"פ יש כאן הפסד ממון דרך גניבה[כה].

קצא) **בא"ד וי"ל דאיכא למימר נמי איפכא וכו' שהוא ממון הראוי לכל העולם.** אבל דבר הגורם לממון אינו ראוי אלא לזה[כו]. **והש"ך** (חו"מ שפו א בסופו) הק' מה בכך שאינו ראוי אלא לו, סוף סוף גרם לו הזיק. ומה לו שאינו ראוי לשאר העולם[כז].

והקצות (שפו א) הק' דאי' (ב"ק לג:) בשוחט שור תם שהזיק, ש"מ המזיק שעבודו פטור, והגמ' מקשה דרבה אמר השורף שטר פטור. והא יש לחלק דשור תם ל"מ מכירה לר' ישמעאל, ואילו שטר אפשר למכור בכתיבה ומסירה, והוה ממון לכל העולם [וכסברת התוס' כאן].

והנתיבות (קמח א) חידש דממון שאינו ראוי אלא לבעליו [ול"ש בו מכירה], אין בו חיוב מזיק. **הקה"י** (ב"ק לט) הביא דגורם לממון לר' שמעון מבואר דיש חיוב מזיק, אף דל"ש בו מכירה. [אמנם להך תי' בתוס', י"ל דבזה פליגי רבנן אר' שמעון].

קצב) **בא"ד וי"מ וכו' דבר הגורם לממון הוה ממון לענין תשלומי ד' וה', ואילו לר' מאיר וכו' אלא קרן[כח] וכו'.** וכ"כ **הרמב"ן** (דינא דגרמי) **וכמה ראשונים. והרמ"ה** (בשיטמ"ק ב"ק עב:) **ביאר** דחיוב גורם לממון, דנחשב כמו ששור זה הוה ממונא דשומר, ומש"ה מתחייב עליו ד' וה'. ועד"ז כתב **הרמב"ן** דדינא דגרמי מחייב לשלם מה שהפסיד ע"י, אבל לא נחשב כ'ממון'[כט]. ואי טבח שור הנסקל לא משלם ד' וה'[ל], דלאו כממון דמי.

דף לד:

קצג) **ושאני הני דחידוש הוא שחידשה תורה בקנס וכו'.**

פרש"י דכל משפט קנס חידוש הוא. ומש"ה חייב ד' וה' בטובח בשבת, וכן באונס בתו וכו'. [והמשנה (לקמן לו:) דלא כר' מאיר[א]]. ובפשוטו הוה חידוש בעלמא. ועוד יש שפי' דגדר החיוב קנס חל בשעת העמדה בדין, ולא נחשב שנתחייב בשעת מעשה.

קצד) **תוד"ה ור' מאיר.** אבל השתא דסבר עדים זוממים קנסא וכו' ע"כ מוקי כדי רשעתו[ב] וכו'. **ותוס'** (ב"מ צא.) הק' דאבתי איכא לאוקמי כדי רשעתו במלקות וממון, כגון דבהדי דמסהדי עדות שקר קרעו שיראין של שום אדם[ג]. דהני תשלומים אינם קנס וליכא למילף ממוציא שם רע. ותי' דלית לן לאוקמי קרא ד'ואי אתה מחייבו משום ב' רשעיות' אלא בששניהם מחמת עדות שקר. [דעיקר כדי רשעתו קאי במיתה ומלקות במעשה א', ואף דמבואר (לקמן לה:) דמהני פטור אף על מעשה אחר, בהדי דמחייה קרע שיראין. מ"מ לא ניח"ל להעמיד הדרשא כה"ג].

גנב וטבח בשבת

קצה) הקדמה קל"מ בגניבה – **במשנה** (סנהדרין עב.)

איתא דהבא במחתרת ושיבר חבית פטור. ואמר רב דאף כשנטל כלים בעין, בדמים קננהו [וקלב"מ]. ודעת רבא דוקא בשיבר דליתנהו, אבל

כה. וע"ד מש"כ **הגר"ח** (הל' חובל) דגדר חיוב גניבה משום מזיק דרך מעשה גניבה. [ולא משום תמורה ללקיחתו].

כו. ור' ישעיה (בשיטמ"ק ב"ק עב) תי' שאין הענינים שוין, דס"ד דר' מאיר מחייב בדינא דגרמי משום שמזיק בידים, אבל בגורם [לממון] לא מחייב.

ותוס' (ב"צ צד.) כת' דהבורר צרורות [מתוך חטין, דעי"ז הופחת החטין, אף דאין כאן נזק כלל] הוה חיוב ממון [ודלא **כריב"א** דהוה חיוב גרמי], דהוה כאילו גזל חטין שמוכר צרורות לכל אדם כמו חטין. דגורם לממון הוה כשאינו שווה אלא לזה ליפטר. ושורף שטרות ניירא בעלמא, ולא החוב.

כז. ועוה"ק דהו"ל לגמ' (ב"ק צח:) לחלק בזה. והש"ך הכריע כתי' האחרון דדינא דגרמי מדרבנן.

כח. ואינו מתחייב כפל. ועוד כתב **האו"ש** (חמץ ד ג) [באופן מחודש] דכוונת התוס' דאין חיוב ד' וה', דאינו שור ושה. אבל עכ"פ יתחייב כפל דהוה כגונב ממונו. אלא דעצמיות החפץ [שור או שה] לא הוה שלו.

כט. **והקצות** (שפו א) ביאר הטעם דל"ש כפל כיון דאין גופו ממון ואימעט מכלל ופרט.

ל. למאי דקי"ל כר' מאיר דדאין דינא דגרמי, ולא קי"ל כר' שמעון דגורם לממון כממון.

א. והגמ' (לה: שהו' ברש"י) תי' דס"ל דהמשנה כרבנן, וכר' יוחנן דחייבי מלקיות בלא אתרו בו לא פטר מממון.

ב. ולפ"ז ר' מאיר דס"ל לוקה ומשלם לא הוה ילפותא ממוציא שם רע, אלא דמוציא שם רע הוה גילוי דלא נלמד כדי רשעתו לפטור מממון דכאשר זמם.

ג. משמע דתוס' הדגישו דאין חילוק בזה בין שיראין דידיה לשל אדם אחר. ואף דהגמ' (לקמן לה:) אי' שיראין דידיה. [וע' מש"כ לקמן שם].

נטל חייב להחזיר.

והמלחמות (שם) כתב דוקא כששיבר בעודו במחתרת, אבל אם יצא מתחייב עליו. אבל **רש"י** (שם) כתב דפטור [לרבא] אפי' שברו לאחר זמן[ד]. (וכ"מ **בתוס'** שם). **והאחרונים** הק' אמאי לא יתחייב שוב מדין גנב [או מזיק] אחר שיצא מהמחתרת. וכן הק' **היד רמ"ה** (שם) מ"ש מכל גנב דמעיקרא שווה זוז, ונתייקר לד', דתברא ושתייה משלם ד'.

והאמר"מ (ל כג) **תי'** דמה שמעכב הגניבה אצלו אינו סיבה מחודשת לחיוב, דאינו מוסיף בגניבה כלל. **ובחי' ר' שמעון** (מ, וב"ק לו ח) **ביאר** דכיון דכבר מחוייב ועומד בחיוב לצאת יד"ש[ה]. אבל **רע"א** (ק קסד, הו' לעיל לא.) נקט דבמקום שלא נתחייב על מעשה הראשון משום קלב"מ, נתחייב שוב במה שעודו בידו. [וע"ע בסמוך].

והנתיבות (שנא) **ורע"א** כת' דהגונב במחתרת אינו קונה בשינוי, דאין לו בזה קניני גניבה. וע' חי' ר' שמעון.

קצו) **רש"י ד"ה היה גדי. גנב גדי בחול וכו'. הרמב"ן** כתב דלאו דוקא, וה"ה גנבו בשבת, וכגון דאגביה לקנות ואח"כ הוציא [דבמעשה הגניבה ליכא קם ליה בדרבה מיניה]. אלא דנקט באופן הפשוט.

קצז) **גנב וטבח בשבת. פרש"י** דלא כר' נתן דחי נושא את עצמו[ו] או בכפות[ז]. דבשעת מעשה הגניבה פטור מדין קלב"מ. **והרמב"ן** כת' דהמ"ל דהבהמה כבר רבוצה לפניו ברשותו, וטבחה ע"מ לגונבו. ובבת א' נתחייב בגניבה וד' וה', בשעת חיוב שבת [דשחיטה].

והרשב"א הוסיף כשהבהמה רבוצה בחצירו[ח], ונתכוון לגונבה רק בשעת שחיטה. וכן במחתרת, איירי דהגביה ונתכוון לזכות רק בשעת שחיטה. **והאחרונים** (חזו"א ב"ק טז ט, קוב"ש ב"ב שט) **תמהו** דכל גנב נתחייב בהגבהתו, ולא צריך כוונת קנין. ול"ש לגנוב ולהתכוון שלא לזכות בו[ט]. **והחזו"א** כתב דאפשר דאיירי שמחשבתו להחזירו לבעליו אם לא ישחוט[י].

והאחרונים הק' דבמשנה (ב"ק עט.) מבואר דאינו מתחייב ד' וה' ע"י שחיטה ברשות הנגזל, בלא שהגביה קודם. דמעשה טביחה לא נחשב מעשה גניבה אלא מעשה מזיק. **והאמר"מ** (לב יא) **תי'** דמש"ה העמידו הראשונים דקאי בחצירו [של גזלן], דנהיה גנב ע"י חצירו, אלא דהטיבחה הוה 'מעשה גניבה'. וע"ע חזו"א (ב"ק טז כ).

קצח) **שם. וטבח בשבת. הרשב"א** הק' מ"ש טבחו בשבת, אפי' טבחו אח"כ בחול פטור מכפל. דבאיסור שבת בא לו, ואם אין גניבה אין טביחה ומכירה. **והרשב"א תי'** דאיירי באופן דגנבו רק ע"י מעשה השחיטה. [וכנ"ל]. א"נ נקט טבח בשבת אגב רישא דגנב בשבת.

אבל **הריטב"א ורא"ה** הביאו בשם **רש"י** (אינו לפנינו) שאם טבחו בחול הרי הוא כאילו חזר וגנבו בחול, ומתחייב בקרן וד' וה'. דהא כל כמה דלא טבחו

ד. **והבעה"מ** (שם) כתב דכשהוא בעין צריך להחזיר מרבנן. וכ"מ **בשיטה ישנה** כיון שהם בעין נתחייב שלא יהא חוטא נשכר.

ה. וכדאי' (ב"מ צא.) דחייב בידי שמים, דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו.

ו. אבל **הרשב"א** הק' דבמשיכה לא שייך הא דחי נושא את עצמו. ורק בהגבהה. ואכ"מ.

ז. **והרשב"א** הק' דגדי הוה דבר שדרכו בהגבהה, ואינו נקנה במשיכה (ב"ב פו:). ואף דאיתא התם דשאני בהמה דסרכא [ומש"ה נקנית בהגבהה]. בכפות ל"ש כן. והביא בשם **הראב"ד** כשהגביהו ע"מ להוציא ולא עמד דהגבהה צורך הוצאה (וכדלעיל לא.).
ועוד תי' **הריטב"א** כגון שצירף ידו וקבלו. [ובפשוטו מהני מדין 'יד', ומבואר דמהני כשאין כולו בידו. א"נ מהני מדין הגבהה].

ח. ומשמע בדברי הרשב"א דדוקא משום דנתכוון שלא לקנותו, דכיון שהיא רבוצה בחצירו נחשב גנב בקנין חצר. ויש שהביאו דמבואר מדבריו דמתחייב משום גנב אף בלא 'מעשה גניבה', ודלא כמ"ש **הקצות** (שמח ב, הו' לעיל ל:) ע"פ **רש"י** (ב"מ י:).

ט. **והקוב"ש** הק' דבחלות קנין שייך לעשות מעשה עכשיו, ולהתכוון לקנות אח"כ, אבל גניבה תליא רק במעשה. [והקוב"ש הוסיף להק' דאף אם לא נתכוון לגנוב עכשיו, האיך יהני 'מעשה גניבה' דעכשיו לאח"כ. אבל י"ל דכוונת הרשב"א דמהני קנין חצר דאח"כ].

י. **והקוב"ש** כתב דשמא דוקא לענין קלב"מ, שלא יתחייב

ברשותה דמריה קאי. **והריטב"א** כת' דמתבררין דבריו בהא דאי' (ב"ק סה. וכ"מ) דגנב ואח"כ תברה ושתייה, מתחייב אף כשעת שבירה. ולא אמרי' דכבר גנבו מעיקרא. [ומבואר בריטב"א דתברא ושתיה הוה חיוב גניבה, ומתחייב אף ד' וה'. וע' בסמוך].

וכן **רע"א** דייק מהגמ' דאם טבחו אח"כ בחול חייב, דנתחייב שוב בשעת טביחה. ורע"א הק' דהוה גונב מהגנב, ואין הגונב אחר הגנב חייב דיני גניבה[יא]. ומ"ש הוא עצמו גנבו או אחר. וכתב די"ל דכיון דגנבו בשבת, ומדין קלב"מ לא נתחייב בה ולכן לא קם ברשותיה, ועדיין נחשב ברשות בעלים. [וביארו **האחרונים** (קוב"ש קכב) דנקט כדברי הנתיבות הנ"ל דבמקום קלב"מ אינו קונה קניני גזילה. ונקט דהא דדבר הנגנב נחשב אינו ברשותו של בעלים הוה מחמת קניני הגניבה, ולא משום דבפועל אינו בשליטת הבעלים[יב]].

ועוד כתב **הקוב"ש** (קכג) דכלפי הגנב עצמו גדר אינו ברשותו מתחדש בכל רגע שמעכבו מהבעלים. ולכן כלפי הגנב עצמו נחשב שמחדש את קניני הגניבה, וגונב מרשות הבעלים, ורק כלפי אחרים ל"מ.

אך **בריטב"א** מבואר דכל גנב דתברא ושתייה, נחשב גניבה מחודשת [ואף לענין ד' וה'], ואף דקנה קניני גניבה נתחייב שוב בתברא ושתייה. **והאחרונים** הק' דמפורש במשנה (ב"ק סב:) דהגונב מהגנב אינו מתחייב בכפל[יג], ואף לצד דתברא ושתייה נחשב תוספת בגניבה[יד] היינו להתחייב קרן.

והאמר"מ (סו"ס מא, וכעי"ז בחזו"א שם) ביאר דכלפי הגנב עצמו כל מה שמוסיף בגניבתו נחשב תוספת גניבה מבעליו. ואף דמעיקרא אינו חייב משום גניבה, דקלב"ם, מ"מ כשעשה תוספת בגניבה זו מתחייב[טו]. [והאמר"מ כת' דמבואר מדברי הריטב"א דלא אמרי' דגדר קלב"מ כאילו עשאו אחר, [וכמ"ש רע"א ע' לעיל לב.] דאילו אחר גנב, אינו מתחייב מדין דו"ה[טז]].

ובחי' ר' שמואל (ב"ק כא ז) כת' דסגי לענין התנאי דאם אין קרן אין ד' וה' סגי במה שנתחייב בקרן מדין הגניבה הב' [ולענין קרן לא בעינן מבית האיש]. ונתחייב בד' וה' מחמת הגניבה הראשונה, דהוה מבית האיש.

ועכ"פ תמהו **האחרונים** (חי' ר' שמואל ב"ק כא) דלדעת **רש"י** (סנהדרין הנ"ל) דאפי' שברו אח"כ פטור, א"כ כ"ש דלא יתחייב שוב בגניבה. וצ"ע.

קצט) **שאם אין גניבה וכו'. המנח"ח** (מב ב) דן דאף דקלב"מ מהני תפיסה על הקרן (וכדאי' בב"מ צא.), ומ"מ לא מהני תפיסה על דו"ה, דכיון דאין חיוב קרן בבי"ד, אינו מתחייב ד' וה' [אף לענין תפיסה]. ועוד כתב דאפשר דבקנס ל"מ כלל תפיסה בד' וה' (וכמ"ש תוס' לג:).

ר) **מחתרתו זו היא התראתו.** משמע בגמ' דבא במחתרת נחשב כמו חייבי מיתות דאתרו ביהם. **והאחרונים** (אחיעזר א יח ג) הביאו דכן דעת **הרמ"ה** (סנהדרין עב.) דכיון דהותר להורגו נחשב כחיוב מיתה דאתרו ביה[יז]. אבל **רש"י** (סנהדרין עב.) כתב דאע"פ שניצל פטור מהתשלומין, דקי"ל (לקמן לה.) חייבי מיתות שוגגין אין משלמין ממון עם המיתה[יח]. דכיון

דמים אם שברה אח"כ, בזה תליא ברצונו. [וצ"ב].

יא. ובפשוטו זהו סברת הרשב"א. אבל הביאו **דבשו"ת הרשב"א** (ה יז) כתב טעם אחר, דבשעת טביחה לא הוה גניבה כלל, דהשתא לא גנב, אלא כעין פקדון הוא בידו. [ואף דהטובח בהמה בחצירו נחשב מעשה גניבה, הכא דכבר נטלו לגוזלו קודם אין בטביחה תוספת מעשה גניבה].

יב. **והאחרונים** הביאו דנח' בזה **הבעה"מ ומלחמות** (ב"ק ר"פ דר"ה). [וע"ע **רע"א** ב"מ ו.].

יג. ובגמ' (שם סט:) מבואר הטעם דאינו ברשותו. וכדר' יוחנן דדבר שנגנב נחשב אינו ברשות הבעליו.

יד. ודלא כקצות (לד ג), עי"ש באחרונים.

טו. **והחזו"א** ביאר דחומר חטאו נמשך כל זמן שבידו.

טז. וכ"כ **החזו"א** דס"ל לריטב"א **כתוס'** (יבמות נט; דרע"א תי' קושייתם) דלא אמרי' קלב"מ בתנאי החיוב.

יז. וכן נקט **הקצות** (כח א) דרודף נחשב שנעשית החומר [לדעת המהרש"ל דהיכא דנעשית החומר אין חיוב לצאת יד"ש].

יח. **והאחרונים** הק' דנח' (בסמוך) בדין חייבי מיתות שוגגין, והאיך כתב רש"י דסתם משנה קאי כחד מ"ד. וע"כ דדעת ר' דימי כרמ"ה.

דניצל[יט] נחשב דלא נעשית החומר[כ].

רא) **תוד"ה אבל.** והו"א דהתם דוקא להתחייב קנס עם המיתה. [דס"ד דרק חיוב מיתה אלים פוטר מקנס, וצ"ב].

רב) **בא"ד אע"ג דבשעה שנתחייב עדיין הממון בעין.** [ופטור מחיוב אחריות, וכרבא]. **ובחי' ר' שמעון** הק' דכלפי חיוב האחריות מה איכפת לן דהחפץ בעין.

רג) **רש"י ד"ה היתה פרה שאולה.** [פטור מחיוב קרן].

ולא גרסי' אם אין גניבה וכו', דגבי שואל ל"ש כפל וכו'. ואף דנתכוון לעשות 'מעשה גניבה' בטביחה זו, שואל אינו מתחייב. דשומר לא נחשב גנב אלא שולח יד, וכ"כ **הראב"ד** (גניבה ד י). אבל **הרמב"ם** (שם) פסק דשומר שגנב מרשותו, מתחייב כפל. **והכס"מ** ביאר דכוונת הרמב"ם לחלק דטוען טענת גנב הוה כשמניחו במקומו, אבל היכא דלקח ממקומו דרך גניבה מתחייב כפל[כא].

אבל **הרא"ה** (וכ"כ השיטמ"ק ב"ק קיב בשם **הראב"ד**) גרס אם אין גניבה וכו'. וכתב לפרש כגון שטען שהוא שומר, וטען שנגנב ונשבע [והטוען טענת גנב בפקדון דינו כגנב], ונמצא שואל ושחטו[כב].

וכן **הרמב"ם** (גניבה ג ד) כתב דשואל שטבח בשבת, פטור אף על הכפל, שאיסור גניבה ושבת באין כא', ואם אין גניבה אין טביחה ומכירה. [וכגירסא שרש"י דחה]. **והשיטמ"ק** ביאר כוונתו דשחטו בסתר, דכה"ג אף שומר הוה גנב, כיון דדעתו לטעון טענת גנב. אבל **הש"ך** (חו"מ שמא ו) כת' דאיירי דטבחו דרך גניבה [וע"ד הכס"מ הנ"ל], וכה"ג אף שומר הוה גנב. **והנתיבות** (שם ט) ביאר דאיירי שיחדו הבעלים מקום, ויצאת משם מעצמה[כג], וטבחה לשם גניבה.

ומ"מ הק' **המפרשים** דכיון דקי"ל דיש פטור קלב"ם אף בקנס, א"כ אמאי בעי לכלל דאם אין קרן אין ד' וה'[כד]. **והמנח"ח** (מב ב) תי' דקמ"ל דאינו חייב לצאת יד"ש, ול"מ תפיסה. **והנתיבות** (שם) תי' דהרמב"ם נקט טעם זה, דנפק"מ כשטבח ע"י אחר (ע' לעיל לג:), דאין פטור קלב"מ. אבל אמרי' דאם אין גניבה אין טביחה[כה].

שואל משעת משיכה או אונסים

רד) **סד"א הואיל ואי"ר פפא משעת משיכה הוא דאתחייב ליה במזונותיה, ה"נ בשעת שאלה מתחייב באונסים.** מבואר[כו] דחיוב מזונות [בשואל] הוה משום פרשת שמירה, ושייך לגדרי חיוב אונסים[כז]. [ולא מחמת התחייבות בעלים[כח]].

רה) **ה"נ בשעת שאלה מתחייב באונסין, קמ"ל.** קמ"ל דהחיוב בשעה שטבח. ומבואר בגמ' (בסמוך) דהנידון בגדר חיוב אונסין דשואל, האם נשתעבד משעת משיכה, או דאתי חיובא בשעה שנאבד.

ופרש"י דכיון דכל כמה דאיתא הדרא בעיניה.

יט. ואילו לדעת הרמ"ה כיון דהיה ראוי להורגו בפועל נחשב כמו שנענש [ואף דעכשיו שיצא כבר אינו ראוי ליהרג]. א"נ סברת הרמ"ה דבשעה שחל החיוב היה אפשרי שיהרג בפועל, ולא תלי אי ניצל אח"כ.

כ. ונפק"מ בזה לדידן ברודף שנתחייב מלקות, דחייבי מיתות ומלקות היכא דלא אתרו ביה מתחייב מיתה. אך יש **אחרונים** (אמר"מ ל י בהערה) שדנו דהבא במחתרת אינו רשעה ע"י בי"ד, ואינו פוטר מחיוב מלקות. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ה יח).

כא. **והחזו"א** (שם כ) כת' דדוקא היכא דעשה מעשה נזק בגופו, נחשב גנב. אבל במה שמעכב או כובש את הפקדון הוה גזלן ולא גנב [עי"ש].

כב. **והאמר"מ** (לה ח) הוכיח מזה דמתחייב למפרע על הטביחה, אף דשחט קודם שעמד בדין. **והנתיבות** (שמא ט) תמה על סברא זו].

כג. וביאר דאילו שחטו במקומו נחשב מזיק ולא גנב. ואילו הוא הוציאו, נתחייב בגניבה קודם שעת שחיטה.

כד. **והשיטמ"ק** תי' דחיוב דו"ה נתחייב רק בכפירה בבי"ד, א"כ לא שייך ע"ז פטור קלב"ם, דאינו שעת חיוב. [ויל"ד דמ"מ הוה סיבת חיוב].

כה. [באופן שגנבו ע"י חילול שבת, שהוציאו מרשותו, וטבחו שליח בשבת. אבל הרמב"ם קאי דגנבו ע"י טביחה, ובזה לא משכחת שליח].

כו. [על כל פנים להוה אמינא]. ועד"ז איתא **בגמ'** (ב"מ צו.) דמסתבר דבעליו עמו תליא בשעת שאילה, שכן מתחייב במזונותיה.

כז. ורב פפא (ב"מ צא.) קאי בשוכר, ואף בחיוב גניבהו אבידה ולא אונסים. [ובפשוטו כיון דנחשב שהבהמה עומדת ברשותו, רמי עליה לזון. ועוד משמע דהוה גדר חיוב אונסים. וצ"ב, ולא מסתבר דהוה כדי למנוע שלא ינזק, דהא לא מצאנו דשואל חייב בשמירה. וע' בסמוך].

אך הביאו דשומר אבידה אינו חייב לזונו משלו [אלא משל בעליו ע' ב"מ כח:], ואף לרב יוסף דהוה שומר שכר, גדרי השמירה אינו מחייב לזונו.

כח. **והראב"ד** (בשיטמ"ק ב"מ צא.) נראה דנח' בזה.

והחיוב [דמים] בשעה שנאבד.

והרמב"ן (ב"מ מג.) כת' דגנב משלם כשוויו בשעת גזילה [בין הוכר או הוזל אח"כ], ואילו שומרים כשעת מיתה (כדמוכח בגמ' שם מג:). ששואל ברשותא דמריה איתא לענין להקדיש ולמכור [וכמ"ש **תוס'** (ב"ק ע. ד"ה לא)[כט]]. [וע' בסמוך].

והאחרונים (דברי יחזקאל כו יב) כת' דמבואר חידוש דיש פטור קלב"מ אף על אונסין דשאלה, ואף דלא תלי במעשיו, דלא גרע ממתה מאליה. אפ"ה יש פטור קלב"ם, כיון דהוה שעה א'[ל].

ובגמ' בסמוך יש ב' לשונות האם קיי"ל כרב פפא, או דשואל נתחייב באונסין בשעת שאלה. ומשמע בגמ' דלאידך לישנא ה"נ שואל שגנב בשבת מתחייב.

אבל **הרמב"ם** (שאלה א ה) פסק כלישנא דמשעת שאלה נתחייב. **וה"ה** הק' דבסוגיין פסק (גניבה ג ד) כרב פפא דפטור משום קלב"מ. **והכס"מ** כתב דהרמב"ם לא גרס (בסמוך) 'ופליגא דרב פפא'. אלא אף דנתחייב משעת משיכה, כיון דהחיוב תלוי ועומד שמא לא תאנס. וע"י הטביחה נתחייב בפועל, לכן נפטר ע"י קלב"מ. ורב פפא מודה דנשתעבדו נכסיו משעת שאלה.

והש"ך (שמא ו) תי' דהא דאיתא בסוגיין דפליגא א"ר פפא בהא דפוטר אף מקרן. והרמב"ם פסק כסוגיין בהא דפטר מכפל[לא]. אבל לעולם כוונת הרמב"ם דחייב קרן [מדין שואל, משעת שאלה].

ורע"א דייק מהגמ' [לגירסא שאם אין קרן] דמשמע דאילו נתחייב בקרן מדין שואל, יתחייב אף בד' וה'.

ורע"א הק' דחיוב קרן משום שאלה לא שייכא לד' וה', ונפק"מ לענין יוקרא וזולא. וכתב דע"כ הכוונה דע"י הטביחה יחשב גנב, וגניבתו וטביחתו כא'. ורע"א כתב לפרש עפ"ז הגיר' והיינו דרב פפא [וכמ"ש הכס"מ לרמב"ם], דקמ"ל רב פפא אע"ג דמתחייב קרן [משעת שאלה, וכמו שנתחייב במזונותיה], אמרי' דאם אין קרן אין ד' וה'.

רו) **משתמשים כל ימי שאילתה, מתה וכו'. הראב"ד** (הו' ברשב"א) כתב דאפי' שמשתמשים בו אינם מתחייבין באונסים [וכ"ד **תוס'** ד"ה מתה], שלא קבלו עליהם חוב אביהם. [וכעין הא דאיתא (לקמן פא.) דיורש הזכות ולא החוב שתלוי בה].

והרשב"א נסתפק בזה, דאף שלא ירשו חוב אביהם, אבל כשנשתמשו בו הרי נכנסו תחת האב. והאב היה לו זכות להשתמש בקבלת אונסים, אף הבנים ישתמשו רק בקבלת אונסים[לב]. והביא דכ"ד **הר"א אב"ד** דדוקא קיימא באגם מתה אין חייבין באונסיה, אבל נשתמשו נתחייבו באונסין[לג]. **והרשב"א** הק' א"כ אכלוה מי גרע מנשתמשו ומתו[לד]. ועוד הק' אף חצירם יקנה לשאלה[לה].

והרא"ש (ב"ק י א) כתב דהמשאיל יכול לומר שאינו מניחם להשתמש אא"כ יקבלו אונסים כשואל.

והרשב"א הביא ראיה דשוכר שהשאיל לאחר (ב"מ לה:), לר' יוסי אמרי' אין הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו, ומתחייב השואל לבעלים. ולא אמרי' שנשתמשו בזכות השוכר. וכן בעל הנכסי אשתו (ב"מ צו:) שואל הוה. **והריטב"א** תי' דהתם כיון דהשני נעשה שואל עליו

כט. ומבואר דאף בשואל ושוכר נחשב ברשותו, וכ"כ **תוס'** (ב"ב פז:). [ודלא **כיש"ש** (ב"ק שם) דכיון דיש שעבוד לשוכר. וע' **קצות** ריא ב].

ל. **והאמר"מ** (ל כד,כה) תמה וכי אם הזיק שורו או בורו בשעה שחילל שבת נימא דיפטר משום קלב"מ. ותי' דלמ"ד משעת אונסים מתחייב נחשב שמתחדש השאלה בכל רגע. וכאילו יש התחייבות השואל ברגע זה.

לא. **והנתיבות** (שם ט) הק' דלשון הרמב"ם דפטור 'אף' מהכפל. משמע דאף קרן אינו חייב. ותי' דמשום שואל מתחייב רק הפחת שנפחת בשחיטה, דשמין לשואל. ואינו גניבה להתחייב בכל הקרן.

לב. ומבואר דנח' האם קבלת חיוב אונסים דשואל הוה התחייבות מתחילה, או דכל שימוש מחייב חיוב אונסים. [ויל"ד בכל שואל, אילו יפקע חיוב אונסים, כגון שימחול על מה שכבר נתחייב. דלדעת הראב"ד יש לו זכות להמשיך ולהשתמש, בלא חיוב אונסים. ואילו דעת הרשב"א כל שימוש מחייב שוב באונסים].

לג. ולבאורה כוונתו דשימוש מחייב באונסים (וכדאיתא ב"מ מא:, עי"ש תוס' ד"ה חדא לומר), ואף בלא קבלת שמירה. [ודעת שאר ראשונים דכיון דמשתמשים בזכות עצמן אין כאן סיבה להחשב שואל].

והמחנ"א (שאלה א) נסתפק האם שואל צריך קבלת שמירה (ע' תוס' לקמן נו:), והביא מסוגיין דהבנים אינם חייבים, כיון דלא נתחייבו.

לד. וחל תורת שואל ע"י לקיחה לבילוי [ואף דאינו השתמשות]. [ויל"ד בזה].

לה. [כשבדעתם להשתמש, ויודעים שהיא של אביהם. שיחשב ע"י קבלת שמירה].

להדיא, דין הוא שיהא שואל לבעלים.

ודעת **תוס'** **והרשב"א** דאף דהשימוש אינו מחייב באונסין, כיון דנהנה ממנו מתחייב בגניבה ואבידה[לו]. **והנמוק"י** (ב"ק לט. בדה"ר) כת' דאף קודם שנשתמשו נתחייבו כדין ש"ש, כיון דיש להם רשות להשתמש. וכ"כ **תוס'** (ב"מ צו:) דלוקח קנין פירות מתחייב כשומר שכר. אבל דעת **הרמב"ן** (ב"מ צו:) דפטורין אפי' בפשיעה, דאין כאן קבלת שמירה כלל.

רז) **וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול.** מבואר דמתחייב כדין 'נהנה', ולא מדין מזיק. **ותוס'** (ב"ק כז: וב"מ פב:) הביאו מכאן דאדם המזיק באונס גמור פטור, ומש"ה אינו מתחייב מדין מזיק. אבל דעת **הרמב"ן** (ב"מ פב:) דאדם המזיק באונס גמור חייב[לז]. אלא דבאופן שהולך ברשות אינו נחשב 'מזיק'. וצ"ב בסוגיין אמאי לא יתחייב מדין מזיק.

והרמב"ן (כאן) כת' דהאי ברשות נחית, דסבורים שהוא של אביהם[לח].

ותוס' (קידושין נה. ד"ה אין) הביאו דמבואר בסוגיין דהיכא דסבור שהוא שלו, ואינו מתחייב כדין גנב, דלא נחשב שינוי מרשות שנמצא בה[לט]. ועוד כתב **הקצות** (כה א) לדון דגבי גנב וגזלן לא נתרב' שוגג במזיד ואונס כרצון, וגנב אינו מתחייב אלא ברצון. [והאחרונים דנו בזה בכ"מ[מ]. ואכ"מ].

רח) **רש"י ד"ה דמי בשר.** כל זוזא בד' דנקא (כדאי' ב"ב קמו:). **ורשב"ם** (שם) ביאר דכל אוכלין הנאכלין שלא לדעת חזרה שמין בזול בענין זה פחות שליש משוויו. שאילו היה יודע לא היה משלו. ומיהו בזול מיהא מחזיר. **והריטב"א** (בשם הרמב"ן) חלק דהך פשרה ל"ש לכאן[מא], אלא תליא כמה שווה הנאה זו, אילו היו יודעים שאינו שלהם.

והראב"ד **והרמב"ן** (ושא"ר) הק' דהא א"ר חסדא (ב"ק קיא: הו' **בתוס'** לעיל ל:) דגזל ובא א' ואכלו רצה מזה גובה, ומדין נהנה נתחייב האוכל בכל דמיו [ואף דהוה גדר חיוב נהנה]. ותי' דהתם איירי שבא שני וגזלו ואכלו. אבל הכא ברשות נחתי, דכסבורים שהוא של אביהם[מב].

רט) **אחריות נכסים. הריטב"א** כתב דדוקא קרקע, ואף לאחר שתקנו הגאונים דמטלטלין משתעבדים לבע"ח, לא תקנו אלא בבע"ח משום נעילת דלת, ולא תקנו בשומרים ונזיקין[מג].

ר') **איכא דמתני ארישא וכו' ופליגא דרב חסדא.**

פרש"י דאישתעבוד נכסי אביהם משעת שאלה. ובפשוטו משמע דנתחייב מעיקרא להחזיר ולשלם אם יאנס. ובשעה שנאנס נתברר שהיה חייב דמים[מד].

והרמב"ן **והרשב"א** (ב"מ צז:) כת' דנפק"מ בין הנך לישני, באופן שאינו יודע האם נאנס [או של שכורה מתה] האם הוה איני יודע אם פרעתיך. דללישנא דנתחייב משעת אונס הוה א"י אם נתחייבתי[מה]. וללישנא דמשעת שאלה הוה א"י אם פרעתיך.

לו. **והראשונים** ציינו (ב"מ מג.). ועוד ציין **הגר"א** מקור לזה (ב"מ פא.).

לז. אפי' סוף כל האונסין, אפי' כרוח של אליהו.

לח. **והקה"י** (ב"ק לד) ביאר דבסוגיין הטעם משום חזקה מה שתח"י שלו, דהוה כמי שפסקו בי"ד שמותר לו. [והוה ברשות בי"ד. ולא משום רשות בעלים]. **והבית מאיר** (או"ח תמח ב) תי' דכל היכא שפשע אדם אחר, האונס פטור. והכא אביהם פשע דלא הודיע להם.

לט. ותוס' למדו מכאן דהיכא דלא נתכוון להוציא מרשות שנמצא בה אינו מתחייב מדין מעילה. ועד"ז כת' המחנ"א (גזילה ז) דהיכא דסבור שהוא שלו, ולא נתכוון להוציא מרשות שהוא בה לא נחשב גזלן.

מ. והביאו דלכאורה נח' בזה **תוס'** **והתוס' ר"פ** (ב"ק סט.) אי עניים שנטלו בחזקת לקט יש להם קניני גזילה וקנו ביאוש.

מא. ועוד כתב דבגמ' ב"ב אינה מדברי הגמ' אלא תוספת ר' יהודאי גאון.

מב. וכעי"ז כתב **הראב"ד** (הו' בשיטמ"ק מחי' ב"ק שם) דבהיתירא אכלי.

מג. וע' **רמב"ם** (שאלה א ה) ונו"כ ושיטמ"ק ופוסקים (שמא ג).

מד. **והקה"י** (ב"מ לח) כתב דלכאורה היינו רק בשואל, אבל שאר שומרים נתחייבו בשעת שבירה. אבל **הקצות** (רצא) נקט כן בכל שומרים.

מה. אבל דעת **הש"ך** (חו"מ רצא מד) דאף להך לישנא הוה א"י אם החזרתי, וחייב. וכת' דאף ללישנא דלא נשתעבדו נכסיו עד שעת אונסין [דהא אי הדרא בעינא פטור], מ"מ כל זמן שהוא בעין חייב להחזיר. וכשאינו יודע אם החזיר חייב. [וע"ע תוס' ב"מ צז:]. וכ"ד **היש"ש** (ב"ק י ג) דכיון דנתחייב להשיב הבהמה נחשב א"י אם החזרתי [וחלק על הנמוק"י

[**והרמב"ן** (שם) נסתפק האיך קי"ל[מו], וכת' דמסתברא כלישנא בתרא, וכרב פפא[מז]].

אבל **הריטב"א** (ב"מ שם, הו' בשיטמ"ק כאן) כת' דאף לדך לישנא אינו מחוייב לשלם מחיים, דכל היכא דאיתא ברשות בעלים, והשואל אינו חייב כלל. אלא דע"י האונס משתעבדין נכסיו למפרע משעת שאלה, ונפק"מ כשמכר נכסיו בינתיים[מח]. אבל כשאינו יודע אם נאנס, הוה איני יודע אם נתחייבתי.

והקוב"ש (ב"ב שפא) ביאר סברת הריטב"א דמשעת שאלה יש סיבת חיוב, ועי"ז נשתעבדו נכסיו. ואף דנתחייב בפועל רק אח"כ יש שעבוד נכסים ע"י סיבת החיוב[מט]. [והביא כעי"ז הזורק חץ ומת, אף דהחיוב ממון בפועל הוה רק בשעת שבירה, מ"מ נשתעבדו נכסיו משעת הסיבה[נ]].

והקצות (רצא א) הק' דהפוסקים כת' דשואל משלם כשווי דשעת אונס [היכא דהוכר או הוזל], ע"פ הגמ' (ב"מ מג:). ולדברי **הרמב"ן** (שם) תליא בב' לשונות דרב פפא, א"כ לדעת **הרמב"ם** היה צריך לשלם כשעת שאלה[נא]. והקצות כתב דע"כ כדעת הריטב"א (הנ"ל), דאף לדך לישנא מתחייב רק בשעת אונס.

ריא) **תוד"ה אבל.** וי"ל דהתם פשע האב[נב], ונתחייב באותה שעה ונשתעבדו נכסיו. וכ"כ **הרמב"ן ושא"ר** דנתחייב משעת פשיעה, אע"ג דלא הגיע אונס עד אחר זמן[נג]. **והריטב"א** הוסיף דנשתעבדו נכסיו משעת פשיעה, והא דאמרי' משעת אונס היינו משעת פשיעה כאונס.

והנמוק"י (ב"ק קיב. לט. בדה"ר) הביא **דהרא"ה** למד מכאן דשואל שפשע [שמסר לשומר אחר], וספק האם הוה מתה מחמת מלאכה [או מחמת הפשיעה], הוה איני יודע אם פרעתיך[נד]. דמשעת פשיעה נשתעבד. וע' **קצות** (שמ ג).

והקוב"ש (קכו ופסחים יז) חקר האם שואל מחוייב לעשות שמירה, או דאי"צ לישב ולשמור[נה], אלא דנתחייב אפי' באונסין. והביא מהכא דהיכא דלא שמר נחשב פושע, ומוכח דמחוייב לשמור. דאל"כ מה שייך בזה גדר פשיעה.

ריב) **שם. פשע האב.** אבל **רש"י** (ד"ה ואיכא) כת' דאיבעי 'להו'[נו] [ליורשים] למידק. [והיתומים פשעו]. **והרמב"ן** הק' דאם הם פשעו, אף כשלא הניח אחריות נכסים. ועוה"ק **הריטב"א** דהיורשים לא פשעו, דכל מה שמוצא בבית מורישו בחזקת שלו הוא. ולכן פי' דהאב פשע וכתוס'.

ורש"י (ב"ק קיב.) כת' דשהניח להן אביהן קרקע הוו

הנ"ל]. [ומבואר מדבריהם דהחיוב תשלום על האונס מישך לחיוב השבת הבהמה בעין].

והקצות חלק דכל זמן שהבהמה בעין ליכא חיוב השבה, אלא כל היכא דאיתא קאי ברשות מריה. ומש"ה אינו נחשב א"י אם החזרתי לך.

מו. והביא דר"ח והרי"ף סתמו.

מז. והרמב"ן כת' חדא דלישנא בתרא עדיף, ועוד דקאי כרב פפא, ואין לנו לעשות מח' בכדי . ופשטה דמילתא משמע אסיפא. אך הביא **דהרמב"ם** (שאלה א ה) פסק כל"ק.

מח. וכן היכא דמת והניח אחריות נכסים.

מט. והקוב"ש ביאר דשעבוד נכסים אינו תולדה משעבוד הגוף, אלא סיבת החיוב משעבד אף את הנכסים [וע"ע **קוב"ש** ח"ב יא]. והקוב"ש ביאר עד"ז הגדר דיש שעבוד נכסים בקנס, אף דלא חל החיוב עד גמר דין.

נ. ויל"פ דיש כאן 'מעשה' המחייב, אלא דהחיוב הוא רק על ה'נזק'. [ועיל"פ דאף אי יש סיבה מחייבת שישלם עבור החפץ, מ"מ כשהוא בעין, והבעלים אינו חסר ל"ש חיוב בפועל. ויש רק שורש החיוב].

נא. וכ"כ **שו"ת הרשב"א** (ב שלב) דתליא בב' לישני, וכתב דקי"ל כלישנא משעת אונסים. והביא **דהרמב"ן** נסתפק בזה, וכת' דלפ"ז המוציא מחבירו עליו הראיה [אבל הרמב"ן ב"מ לפנינו הכריע כלישנא דמשעת אונסין].

נב. **והש"ך** (שמא ו) הק' דבגמ' (ב"ב ע:) אמרי' אימור מלאך המוות הוא דאנסיה, ולכן לא פקד. [ואפשר דנחשב פשיעה במה שהחזיקו תחת ידו מתחילה. משא"כ שטרות תליא בפקידה].

נג. **והשיטמ"ק** (כאן וב"ק קיב.) הביא בשם **הרמ"ה** לפרש דאשתכח דפשיעה דאבוהון גרמא ליה להאי אונס, דאי הוה מודע להון אבוהון דשאולה היא לא הוו טבחי לה דכיון דפשיעה דמחיים גרמא לא חייל עליה שעבודא מחיים לשלומי מאחריות נכסים דידיה.

נד. וכת' דקי"ל כלישנא דמשעת אונסין, ובספק אי הוה מחמת מלאכה פטור. ואפ"ה כשמסרו לשומר אחר [כשאין לו רשות] נחשב פשיעה, ונתחייב משעת פשיעה, והוה איני יודע אם החזרתי.

נה. והביא מדברי **רש"י** (ב"מ פא.) דהשאילני לא נחשב שמירה בבעלים, דשואל אינו שומר עבור הבעלים. [ואב"מ].

נו. אבל **הרש"ש** הגיה דאיבעי ליה למידק, וקאי אאב, וכדעת תוס' ושא"ר.

אינהו במקום אבוהון. [ומשמע דכיון דירשו נכסיו עומדים במקומו. וצ"ב].

דף לה.

חיוב שוגגין ודבר אחר

ריג) **מאי לאו אסון ממש.** [דקרא איירי שהאשה מתה, ולפ"ז לא קאי על מעשה העבירה, אלא שנעשית התוצאה].

ריד) **ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו'.** בפשטות נקטו **התוס'** (ד"ה ומי) דקו' הגמ' מסברא, דליכא מאן דפליג. ועוד הביאו בשם **רשב"א** דקו' הגמ' סמיך אמתני' (לקמן לו:) דבתו. אלא דהוה דיוק במשנה, ותנא דבר חזקיה אמר כן להדיא[א].

רטו) **מכה בהמה לא חלקת בין וכו'**[ב]. **תוס'** (ב"ק לה. וסנהדרין עט:, וכן תוד"ה אף) **כת'** דבג' עניני ממון איירי, בממון אחר בהדי מיתה [ובזה הוה בין שוגג, בסוגיין]. לפטור מדמי הנהרג [בין שאינו מתכוון, לאפוקי מרבי (ב"ק מב.) דהיכא דאינו מתכוין משלם דמי הנהרג]. ושלא יפטר ע"י כופר [בין דרך ירידה, וכדלקמן לח.]. וכן **תוס'** (ד"ה ומי) דנו דלענין ממון אחר כו"ע מודו בזה. ונח' בדמי הנהרג בשאין מתכוין. אבל **רש"י** והרמ"ה (סנהדרין שם) **פי'** דהכל קאי בממון אחר.

רטז) **רש"י ד"ה מכה.** דאמרי' בב"ק לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון. ומבואר דאף אונס הוה נכלל בשוגג דסוגיין, ודלא כצד שהעלו האחרונים בכוונת **רש"י** (לעיל ל:) דאונס אינו פוטר קלב"מ. אמנם **הקוב"ש** (שם, ע"פ **השיטה ישנה**) חילק דהתם איירי באונס גמור דאף אדם המזיק פטור. וההיקש קאי בכעין גניבה ואבידה.

ריז) **תוד"ה ומי.** וי"ל דלענין ממון אחר אית להו לכולהו היקישא דתנא דבי חזקיה, אלא במאי וכו' מדמי האשה וכו' דלרבי נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון. ותנא דבי חזקיה ס"ל כר' שמעון דמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, וילפי' מהיקש דפטור אף מדמי הנהרג.

ותוס' (סנהדרין עט: וב"ק לה. הו' בסמוך) **כת'** דבאינו מתכוין יש פטור קלב"מ [לפטור מממון אחר], כ"ש משוגג. וכן משמע בתוס' דידן, אלא דשאני דמי הנהרג. [אבל משמעות הרמב"ם דבאינו מתכוין עליו ליכא פטור קלב"מ, ויתבאר בסמוך].

וצ"ב מ"ש דמי הנהרג אמאי ל"מ קלב"מ לפטור, ומ"ש מממון אחר. והביאו **דתוס'** (סנהדרין עט., והו' בשיטמ"ק כאן) **כת'** דהוה גזיה"כ, דגלי רחמנא דמתחייב דמי הנהרג. [וי"ל דגלי קרא דלא אמרי' קלב"מ[ג]].

ו**המהר"ם** (ב"ק ד.) **כת'** [בכוונת התוס' (הו' בסמוך) דל"מ קלב"מ לפטור מכופר] דפטור קלב"מ הוה דוקא ממון אחר בהדי מיתה, וכגון שהמית אדם וקרע בגדיו. אבל אילו נתחייב גם מיתה וגם כופר משום נפש הנהרג ל"מ קלב"מ לפטור, דהכל דין א' בשביל נפש הנהרג.

ו**האחרונים** תמהו דבכ"מ מצאנו קלב"מ אף באותו מעשה[ד]. ו**הנחל"ד** (ב"ק כב:) הביא דאי' בסוגיין (ובמשנה לו:) קלב"מ בבא על בתו, ואף דהכל על מעשה א'. וכת' די"ל דהתם הוה מעשה א' דאית ביה תרתי, עריות ופרשת אונס. ודוקא היכא דהתורה חייבתו על דבר אחד שני חיובים אמרי' דל"ש קלב"מ. אך הק' דגבי עדים זוממים אי' (מכות ד:) דאינו לוקה ומשלם, אף דהוה ב' חיובים על דבר א'[ה]. דילפי' כדי רשעתו, אף בעונש א'[ו]. ועוד הביא

א. ו**הרמב"ן** כתב דהיה אפשר לדחות דה"ה חייבי מיתות היכא דלא אתרו בו חייב, ודהמשנה (לו:) איירי באתרו. אלא שקשה וליפלוג בדידה. ולכן עדיפא להק' מדברי חזקיה.

ב. ו**היעב"ץ** כתב דה"ה השוחט לחולה בשבת, הוה בכלל שוגגין ופוטר.

ג. אך עיקר דברי התוס' לפרש מ"ש דרבי סבר כתנא דבי חזקיה לענין ממון אחר, א"כ אף כשאינו מתכוון. ותי' דגלי רחמנא, וי"ל דגלי רחמנא דלא הוקש מכה בהמה לענין דמי הנהרג, וכמשמעות תוס' דידן. אבל לא הוה חידוש בעיקר דין קלב"מ [וכמהר"ם].

ד. וכה"ק **הפנ"י** (ב"ק שם) דכת' וצ"ע בסוגית הש"ס דמשמע דאף בזה שייך קלב"מ.

ה. מלקות דלא תענה, ועונש ממון דכאשר זמם. ודן לדחות דכיון דמשכח"ל לא תענה אף בלא כאשר זמם [כגון בבן גרושה, א"נ בבא הרוג ברגליו למ"ד] לא נחשב ב' עונשים על מעשה א'.

ו. ויש שחילקו דפטור 'כדי רשעתו' שייך אף בב' עונשין על

ממוציא שם רע, דמבואר דהוה חידוש דלוקה ומשלם, דמגדרי כדי רשעתו היה צריך לפוטרו. ועד"ז הביאו **האחרונים** מחובל בחבירו, דמבואר דאינו לוקה ומשלם על החבלה[ז]. [א"כ יפטר אף מדמי הנהרג משום קלב"מ[ח]].

ריח) **תוד"ה אף.** והא נמי דדרשי' (ב"ק כו.) עליו ולא על האדם, דלא תשקול מיניה ממונא ותקטליה[ט] על הרציחה לחוד וכו'. בפשוטו משמע בתוס' דס"ד לחייב את הרוצח מיתה וממון, תשלום דמי הנהרג[י]. קמ"ל 'עליו'. אך בגמ' (ב"ק שם) קאי משום חיוב כופר. ויל"ד אי אף כוונת התוס' משום כופר, או דילפי' תרוייהו מחד קרא[יא].

והג' אשר"י (ב"ק ד ד, מהאו"ז שם רז) כת' דרוצח מחוייב דמי הנהרג לצאת יד"ש ומהני תפיסה. ד'עליו' פוטר רק מכופר, ודמי הנהרג תלי בגדרי קלב"מ. והקצות (תי ד) הביא דמדברי רש"י (סנהדרין פז:) מבואר דל"מ תפיסה[יב].

ור"י (בתוס' הנ"ל) חלק דפטור מכופר משום אלא מיעוט דעליו ולא על האדם, ולא משום קלב"מ. ותנא דבי חזקיה איירי בממון אחר בהדי המיתה. ובפשוטו משמע דכוונת ר"י דל"מ קלב"מ לפטור מכופר דלא הוה ממון אחר, וכ"מ **במהרש"א.** **והמהר"ם** (הו' לעיל) ביאר דקלב"מ הוה בממון אחר בהדי מיתה. ול"מ לפטור מכופר דהכל דין א' והמיתה והממון בשביל נפש הנהרג. [והאחרונים הק' ע"ז, הו' לעיל].

מבואר דפטור אף מדמים, וביאר דס"ל דקי"ל (כמ"ד בב"ק שם) דאין דמים לבן חורין, וכן דעת **הרמב"ם** (נזק"מ י יד).

ריט) **שם. עליו ולא על האדם. ותוס'** (ב"ק ד.) הביאו דדעת **ריב"א** דאדם אינו משלם את הכופר משום קלב"מ[יב], ואף הרג בשוגג פטור מדמי משום תנא דבי חזקיה[יג]. **והקצות** (תי ד) כת' דנפק"מ דאילו הפטור משום קלב"ם מהני תפיסה (וכדאי' ב"מ צא.). והביא **דרש"י** (סנהדרין פז:) מבואר דל"מ תפיסה[יד].

ור"י (בתוס' הנ"ל) חלק דפטור מכופר משום אלא מיעוט דעליו ולא על האדם, ולא משום קלב"מ. ותנא דבי חזקיה איירי בממון אחר בהדי המיתה. ובפשוטו משמע דכוונת ר"י דל"מ קלב"מ לפטור מכופר דלא הוה ממון אחר, וכ"מ **במהרש"א.** **והמהר"ם** (הו' לעיל) ביאר דקלב"מ הוה בממון אחר בהדי מיתה. ול"מ לפטור מכופר דהכל דין א' והמיתה והממון בשביל נפש הנהרג. [והאחרונים הק' ע"ז, הו' לעיל].

אותו מעשה. והתוס' איירי בפטור קלב"מ ד'לא יהא אסון'. [אך צ"ע דלקמן לז: עבדינן צריכותא ביניהם].

ז. ועוד הביא דהגמ' (ב"ק פג:, ועד"ז לקמן לז:) אי' לא תקחו כופר לנפש רוצח, לא תשקול מיניה ממון ותקטליה. והגמ' דוחה דהאי מכדי רשעתו נפקא. ומבואר דכדי רשעתו פוטר מדמי הנהרג. אך **תוס'** (ב"ק כו. ד"ה עליו) כת' דהגמ' (פג:) איירי בממון אחר בהדי מיתה.

ח. ויש שפי' דשייך פטור קלב"מ אף בב' חיובים על מעשה א', אלא דל"ש בזה גדר 'פטור' [דנימא דחיוב א' מבטל את השני]. אלא הוה גדר נוסף, דהוה גילוי דאינו נענש ב' עונשין על מעשה א'. וגדר זה שייך רק באתרו ביה. אבל היכא דאינו נענש על החמור, עכ"פ יענש על הקל. [וכמו דרוצח בשוגג נתחייב גלות, ול"ש לומר דיפטר מדין חייבי מיתות שוגגין, דאדרבה זהו עונשו על רציחה זו].

ט. ועד"ז אי' בגמ' (ב"ק פג:) דס"ד דאיצטריך לא תקחו כופר לנפש רוצח, לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה. והגמ' דוחה דהאי מכדי רשעתו נפקא. [ותוס' (לקמן לז. וב"ק כו.) כת' דהול"ל מלא יהא אסון נפקא]. ובפשוטו כוונת הגמ' שיתחייב דמי הנהרג, אבל **תוס'** (ב"ק כו.) נדחקו דהגמ' (פג:) איירי בממון אחר בהדי מיתה. ומש"ה נקטו כדי רשעתו, ולא 'עליו ולא על האדם'.

[אך תוס' (כאן) נקטו כעין לשון הגמ' שם והוסיפו המילה לחוד, ולכאורה כוונתם לרמוז לגמ' שם, דאיירי להתחייב ממון דמי הנהרג. אך תוס' לא הביאו דחיית הגמ' מכדי רשעתו או לא יהא אסון, אלא דנתמעט מ'עליו'. וצ"ע. ואפשר דהגמ' (פג:) בדוקא נקטה 'כדי רשעתו', דמהני לפטור אף מב' חיובים על מעשה א'. אבל אליבא דאמת דמיתה וממון ילפי' מ'לא יהא אסון', ה"מ ממון אחר. ואילו דמי הנהרג ילפי' מ'עליו').

י. וכרבי דבאינו מתכוין ילפי' נפש תחת נפש ממון. [מגזיה"כ]. ועד"ז יש מ"ד (ב"ק מג) דיש חיוב דמים בשור שהרג אדם. **והאחרונים** דנו אי ילפי' מפרשת מכופר [ואף באופנים דליכא חיוב כופר, מתחייב דמים], או דשייך לפרשת חבלת אדם. **והאחרונים** דנו דאין דמים לבן חורין. וע"ע תוס' ר"פ (ב"ק מג: בכמה מהדורות) [ואכמ"ל].

יא. [ויתפרש ע"פ הצד (הנ"ל) דחיוב דמים באדם ילפי' מפרשת כופר. ועי"ל דהיכא דמתחייב כופר, חיוב הכופר פוטר מחיוב דמים. א"כ היכא דנתמעט להדיא מכופר, אין לנו לומר דחוזר לחיוב דמים].

יב. **ורש"י** (ב"ק י.) [גבי אש] כת' דאינו משלם כופר, משום קלב"מ. **ורש"י** (ב"ק כו. ועד"ז מג:) ביאר דהיכא דלא התרו בו איצטריך מיעוט דעליו ולא על האדם. אבל היכא דחייב מיתה או גלות לא איצטריך למעט, דקלב"מ. אבל **רש"י** (ב"ק נג: וסא:) כת' דאף הורג בשוגג פטור מכופר כדתנא דבי חזקיה [וכריב"א]. וכה"ק **הראשונים** (רשב"א ותוס' ר"פ ב"ק כו.) על רש"י (שם), דאף שוגג קלב"מ. [והרשב"א שם כת' דקו' הגמ' לר' יוחנן (אליבא דר' דימי) דשוגגין חייבין].

יג. **וריב"א** הק' אמאי חשיב קולא באדם דאינו משלם כופר, הא קלב"מ. ותי' דשוגג נמי פטור משום תנא דבי חזקיה. [וצ"ב דאף תנא דבי חזקיה הוה מגדרי קלב"מ. ויש שביארו דמ"מ יש חילוק בין גדר קלב"מ במזיד, דנחשב שנענש ע"ז (ע' קוב"ש צג), ואילו חייבי מיתות שוגגין הוה גדר 'פטור']. [

יד. **והיראים** (רצג, ובדפו"י רז) כת' דאיצטריך מיעוט עליו ולא על האדם לפטור בידי שמים. דאי משום קלב"ם חייב בידי שמים.

ויש שפי׳ דכוונת התוס׳ דנתמעט ׳עליו׳ ולא על האדם, ומש״ה ל״צ קלב״מ כלל. [ונפק״מ דל״מ תפיסה].

ועוד כת׳ **האחרונים** (חי׳ ר׳ שמעון ב״ק ב, חזו״א ב״ק ג א ועוד) דכוונת התוס׳ דל״מ קלב״מ להפטר מכופר, וכמ״ד כופרא כפרה. וע״ד מש״כ **תוס׳** (לעיל ל: וכ״מ) דל״מ קלב״מ לפטור מחיוב כפרה[טו]. [**ורע״א** (ב״ק שם) הק׳ כן על ריב״א תוס׳, דלמ״ד כופרא כפרה לא שייך פטור קלב״מ].

וה**תוס׳ ר״פ** (בשיטמ״ק ב״ק מג:) הביא בשם **ר״י** דל״ש קלב״מ לפטור דמי הנהרג, וביאר [בשם הר״מ] דהיינו בתורת כופר. אבל כשיש חיוב בתורת דמים [עי״ש] הוה כמו שאר ממון שעמו.

רכ) **בא״ד** (סו״ד) ומתכוין לשאינו מתכוין לענין דמי האשה[טז]. **ותוס׳** (ב״ק לה. וסנהדרין עט:) **פי׳** דאינו מתכוין לא קאי אממון אחר, דמשוגג נפקא וק״ו הוא. אלא לפטור מדמי הנהרג, ולאפוקי מרבי דדרש נפש לממון.

אבל בפשוטו מבואר **ברמב״ם** (חובל ד ו) דליכא קלב״מ היכא דאינו מתכוין. דהרמב״ם כת׳ דהיכא נתכוון לחבירו והרג את האשה, הרי זה ׳כ׳דבר שאין בו מיתת בי״ד, ומשלם דמי ולדות[יז]. **וה״ה** כתב דפסק כר׳ שמעון [שנתכוון לזה והרג את זה פטור]. ולענין אינו מתכוון לא קי״ל כחזקיה[יח]. וה**לח״מ** ביאר דבאין מתכוון פסק כרבי [דמתחייב דמים], ודלא כחזקיה (דסוגיין). אך הק׳ ד**הרמב״ם** (רוצח ד א) כת׳ להדיא דמתכוין להרוג את זה והרג את זה, פטור ממיתה[יט] וממון וגלות [וכתנא דבי חזקיה]. ואילו לרבי יתחייב בתשלום [וכה״ק ה**תוי״ט** (ב״ק ה ד) סתירה ברמב״ם].

והג**ר״א** (תכג י) כתב ביאר דדעת הרמב״ם לחלק בדמי ולדות. ואף דפסק כתנא דבי חזקיה לפטור אפי׳ מדמי הנהרג, אפ״ה בדמי ולדות יש גזיה״כ לחייב [ע״פ הסוגיה ב״ק מב.].

וה**גרי״ז** (רוצח ג, והו׳ בגר״ח סטנסל רלז, רלח ב״ק מג:) כתב דדעת הרמב״ם דל״ש קלב״מ באינו מתכוין עליו[כ] [דהוה כדבר שאין בו מיתת בי״ד], ואפ״ה קי״ל כתנא דבי חזקיה דהוקש לפטור מדמי הנהרג, אלא דטעם הפטור משום דאין דמים לבן חורין[כא]. ומש״ה מתחייב דמי ולדות.

וה**רמב״ם** (נערה א יג) למד דחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלום, דכתיב ולא יהא אסון, ואף שהריגת האשה היתה בשגגה, שהרי לא נתכוון לה. הא למדת שלא חלק באסון בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין. ועוד הביא היקש דמכה נפש בהמה ישלמנה וכו׳ מה מכה נפש בהמה לא חלק בו וכו׳ אף מכה נפש אדם לא חלק בו בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין. ומבואר מדבריו דפטור קלב״מ הוה אף בלא נתכוון, וכשוגג. ומבואר ברמב״ם דהיכא דאינו מתכוין יש פטור קלב״מ, וסותר לרמב״ם הנ״ל [לדברי ה״ה והגרי״ז]. והגרי״ז ביאר דהרמב״ם איירי התם בנתכוון לחבירו, ודרך הכאתו הכה את האשה בשגגה. דכה״ג הוה שוגג בעלמא[כב].

רכא) **אלא כי אתא רבין וכו׳ כי פליגי חייבי מלקיות שוגגין ודבר אחר וכו׳**. דלר׳ יוחנן מיתה וממון

טו. אך יש כמה ראשונים דס״ל דמהני קלב״מ לפטור מחיובי כפרה, [וע׳ מה שהו׳ לעיל ל:].
ויש **אחרונים** (ע׳ חי׳ ר׳ ראובן ב״ק ג) שדנו דאף דשורש החיוב כופר הוה כפרה, מ״מ עי״ז חל גדר חיוב ממון. ופטור מממון משום קלב״מ.

טז. [ונתכוון להרוג את זה והרג את זה אינו משלם ממון. אבל רבי (סנהדרין עט.) דרש בזה ונתת נפש תחת נפש ממון].

יז. דנח׳ בגמ׳ (ב״ק מב.) האם יש חיוב דמי ולדות בנתכוין לזה ופגע בזה [ועי״ש].

יח. אבל ה**כס״מ** (רוצח ד א) נקט דהרמב״ם פסק כרבנן, אף שנקט לשון ר׳ שמעון.

יט. וה**ראב״ד** השיג דהרמב״ם קאי כר׳ שמעון (סנהדרין עט.), ואנן קי״ל כרבנן דנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה.,

כ. דגרע משוגג, ודלא כתוס׳ (סנהדרין וב״ק).

כא. ולא משום קלב״מ, וכדברי התוס׳ דנכלל בהיקש ג׳ עניני ממון, וטעם הפטור בכל א׳ בפנ״ע [ובנתכוין לזה והרג את זה אינו פטור מממון אחר בהדי ההכאה].

כב. וביאר דנתכוין להרוג את זה והרג את זה מדינא הוה מזיד, אלא דפטור [לר׳ שמעון] מגזיה״כ ד׳וארב׳. וגדר הגזיה״כ דאין ע״ז שום חיוב מיתה. אבל נתכוין לחבירו ונגף את האשה הוה שוגג בעלמא, ושייך פטור קלב״מ.

ילפי׳ בהיקש לפטור, אבל מלקות אינו פוטר אא״כ מתחייב בפועל. ודעת ר״ל דאף חיוב מלקות שוגגין פוטר.

והאחרונים חקרו בגדר הפטור שוגגין, האם שוגג ג״כ הוה ׳מעשה עבירה׳, ונחשב ׳מתחייב מלקות׳ [אלא דרחמנא פטריה], או דכיון דמעשה זו היה ראוי להביא חיוב מיתה, פוטר. [וע׳ חי׳ ר׳ ראובן יט].

והאחרונים דנו האם נתחדש פטור נוסף לענין שוגגין, או דהוה גילוי דגדר הפטור קלב״מ הוה בעבירה.

הש״ך (חו״מ שלח ב) כתב דחייבי מלקיות בזה״ז אינו פטור דקלב״מ. דליכא מיתת בי״ד בזה״ז. והתרוה״כ (שם) השיג דאם התרו בו ראוי ללקות כשיבנה ביהמ״ק. וכה״ק האבי עזרי (ר״ה חובל). אלא שהאחרונים (ע׳ קוב״ש צ) דנו האם שייך התראה וקבלת התראה בזה״ז, שאינו יודע שיענשו אותו[כג].

מיתה ומלקות – בגמ׳ (חולין פא:) נח׳ ר׳ יוחנן ור״ל בחייבי מיתות שוגגין שנתחייב מלקות [שחט אותו ואת בנו לע״ז[כד]], והגמ׳ הביאה את דברי ר׳ דימי דנח׳ ר׳ יוחנן ור״ל האם חייבי מיתות שוגגין פוטר. ומשמע ברש״י ותוס׳ (שם) דקאי לרב דימי דנח׳ האם מיתות שוגגין פוטר מממון, וה״ה דנח׳ האם פוטר ממלקות. והפנ״י כת׳ דלפ״ז למסקנא דהכא דבחייבי מיתות שוגגין כו״ע מודו, נדחית הגמ׳ (שם). ואף ר׳ יוחנן מודה דהשוחט אותו ואת בנו לע״ז פטור ממלקות[כה].

אבל הרשב״א (כאן) חלק דבמיתה ומלקות נח׳ ר׳ יוחנן ור״ל להדיא (בגמ׳ שם), והוה כמו מלקות וממון. ובזה אף רבין מודה, דדוקא לענין פטור ממון ילפי׳ היקש דחזקיה. דקאי לענין מיתה וממון, דאף שוגגין פטורין. אבל מיתה ומלקות לא שמענו. וכן מבואר ברמב״ם (שחיטה יב ז) שפסק כר׳ יוחנן דאם התרו משום אותו ואת בנו ולא משום עבודה זרה לוקה.

[דחייבי מיתות שוגגין אינו פוטר ממלקות, ואף דקי״ל פוטר מממון].

והמהרש״ל (מכות טז) נקט דחייבי מיתות שוגגין אינו פוטר ממלקות. והמהרש״א (שם) חלק דלמסקנא חייבי מיתות שוגגין לכו״ע פוטר [ונקט דפוטר אף ממלקות]. והאחרונים (דברי יחזקאל כו ועוד) העירו דתליא בהנ״ל.

והאחרונים (פנ״י) הוסיפו דמבואר בגמ׳ (לקמן לז:, עי״ש תוס׳) דמיתה ומלקות נלמד מקרא דכדי רשעתו. ובזה נח׳ ר׳ יוחנן ור״ל האם שוגג פוטר. ודוקא מיתה וממון נלמד מלא יהא אסון. [אבל הרשב״א לא כתב כן, דס״ל דבתר דגלי קרא ילפי׳ הצד השווה, וכולהו פטורים בשווה (וע׳ לקמן לז.). אלא דדיינו בהיקש בחייבי מיתות[כו]].

והגר״ח (סטנסל קיד) הק׳ מנ״ל דחייבי מיתות שוגגין פוטר ממלקות, דבמחוייב מיתה ומלקות ל״ש גזי״ש דרשע רשע או מכה מכה דסוגיין. ואמאי תליא במח׳ ר׳ יוחנן ור״ל. והגר״ח תי׳ דעיקר המח׳ ר״י ור״ל האם שוגג איקרי רשעה, ועי״ז נכלל בפטור כדי רשעתו. וכיון דמלקות שוגגין נחשב ׳רשעה׳, אף מיתת שוגגין פוטר. משא״כ מיתה וממון דפטור מדין לא יהא אסון, ולא תליא בשם ׳רשעה׳[כז].

רכב) תוד״ה רבא. וכן ר׳ יוחנן, ולקמן (לז.) נמי מצרכינן וכו׳ ולא ילפי׳ מלקות וממון בגזי״ש דרשע רשע. [ותוס׳ תי׳ דרבא ור׳ יוחנן ס״ל דהוקש רק לענין גוף המלקות, ולא לממון אחר]. והתוס׳ הרא״ש תי׳ דר׳ יוחנן ורבא ס״ל דגזי״ש דרשע רשע במזידין נאמרה ולא בשוגגין[כח].

והגר״ח (סטנסל קיח, וכן קיד, כא, שו, הו׳ לעיל לב:) כתב דגדר הפטור ׳כדי רשעתו׳ הוא דא״א לחייבו ב׳ רשעיות, ותרוייהו פטרי אהדדי. [ובכ״מ אמרי׳

כג. וע״ע שו״ת בית מאיר (יט).

כד. שהמלקות בא מחמת לאו אחר, אבל בחייבי מיתו שהתרו בו למלקות, לאו הניתן לאזהרת מיתת בי״ד אין לוקין עליו (ע׳ מכות יג:).

כה. ועי״ש שפלפל דקוש׳ הגמ׳ רק לשיטת רבא.

כו. [ולא אמרי׳ דבתר היקש דחזקיה בין שוגג ומזיד הוה אותו גדר פטור].

כז. [ומיתה פוטרת ממון מחמת עצם העבירה ואף בלא ש׳נתחייב׳, אבל הפטור מיתה ומלקות הוה רק באופן של ׳רשעה׳].

כח. [אמנם צ״ב מה תי׳ בזה את הגמ׳ (לז.), אמאי לא ילפי׳ לפטור מזידין].

דלוקה ופטור מממון, אבל בחובל הדין להיפך משלם ואינו לוקה[כט]. משא"כ פטור 'לא יהא אסון' הגדר דהמיתה פוטרת מממון[ל]. והוה ב' גדרים שונים, ולא שייך ללמוד זה מזה[לא]. ובהג' לגר"ח תמה דבגמ' (לקמן לז.) עבדינן צריכותא בין פטור מיתה וממון ופטור מלקות וממון (וע' מש"כ שם[לב]).

והגר"ח (סטנסל קיד) הוסיף דמ'לא יהא אסון' ילפי' דמיתה פוטרת חיוב ממון, ולא תליא ברשעה המסורה לבי"ד[לג], ואף עבירת מיתות שוגגין פוטר. אבל גדר 'כדי רשעתו' תליא בשם 'רשעה', ובזה נח' ר' יוחנן ור"ל האם שוגג הוה רשעה.

ומבואר מדברי הגר"ח דנקט דאף לר"ל דמלקיות שוגגין פוטר ממון, משום שנחשב שיש עליו חד רשעה. [אבל יש שנקטו ע"ד דברי הגר"ח דדוקא אליבא דר' יוחנן יש חילוק בין הא דמיתה פוטרת ומלקות. אבל לר"ל כיון דשוגגין פוטר, ע"כ דהוה גדר פטור].

דף לה:

רכג) **דבהדי דמחייה קרע שיראין וכו'. האחרונים** (הפלאה ובית יעקב לב.) הביאו דמבואר מכאן דלאו ד'לא יוסיף' מהני לפטור מחיובי ממון. [ודוקא חיוב ממון דחובל גלי קרא דאינו פטור]. ולא אמרי' דגלי קרא דלאו ד'לא יוסיף' קיל, ונדחה משום חיוב תשלום[א]. אבל **החזו"א** נקט דמלקות דחובל קיל, אך רק כלפי חיוב ממון דידיה דחמיר. (וע' מש"כ בזה לעיל).

רכד) **שם. והמהרש"ל** כתב דהשתא קאי אף בחבלה שיש בו פרוטה, ואף דבפירוש ריבתא תורה חובל לתשלומין, מ"מ הוה כחייבי מלקות שוגגין ולר"ל פוטר מתשלום אחר[ב]. **והפנ"י** (ועד"ז ההפלאה ועוד אחרונים) חלק דלאו דלא יוסיף ניתק לתשלום, ולא מקרי חייבי מלקיות. **והאחיעזר** (א כא ז, ע' לעיל לב:) ביאר דפטור חובל לחבירו משום דנחשב ניתן לתשלומין [בתר דגלי קרא], והוה לאו שאין לוקין עליו כלל[ג].

והחזו"א הק' דהאיסור 'לא יוסיף' הוה מחמת ההכאה באשה, ולא מחמת הולדות. וכשהכה את האשה והוציא ולדותיה, חיוב הממון אינו מחמת איסור הכאה, והוה כקרע שיראין ויפטר [לסברת המהרש"ל]. ותי' דהולדות הוה ירך אמן, ומש"ה האיסור לא יוסיף קאי אף עלייהו.

והאפיקי ים (ב לט) הק' שחבל פחות משווה פרוטה וקרע שיראין בשעה זו, עי"ז מתחייב לשלם אף על החבלה[ד] [וכדאי' (שבועות לח.) דמצטרף חצי פרוטה פקדון וגזל וכו' לשיעור פרוטה[ה]]. והאפיק"י דן דחצי פרוטה לא מקרי תשלומין [ולא הוה 'רשעה'], ואף דמתחייב חצי פרוטה עבור החבלה ילקה [ועי"ז יפטר לגמרי].

רכה) **שם. שיראין דיליה.** בפשוטו כוונת הגמ' דאילו קרע שיראין של חבירו אינו פטור[ו]. **והאחרונים** דנו

כט. והוה אותו גדר פטור, שהממון פוטר ממלקות. [וע' מש"כ לעיל בשם חי' ר' שמעון לז].

ל. ואין צד בזה שממון תפטור מיתה [וע' רע"א (ק קסד, הו' לעיל לא.) שדן בגדר הזה].

לא. וצ"ב כוונתו דאמאי לא ילפי' דמלקות תפטור ממון, כדין לא יהא אסון. [ודוחק דאה"נ, אלא דכיון דגלי קרא כדי רשעתו, דחובל משלם ואינו לוקה, ע"כ דבכל חייבי לאוין הוה גדר בפנ"ע].

לב. [ועי"ש למסקנא, דלתוס' למסק' נלמדו מב' פסוקים. וי"ל דהוה ב' גדרי פטור. אבל לרשב"א ריטב"א ושיטמ"ק דנים הצד השווה].

לג. ומש"ה עוון מיתה פוטר אף מחיוב מעילה, ואילו מלקות פוטר דוקא מרשעה המסורה לבי"ד.

א. והרש"ש (ב"ק צא:) דן מי שחבל בבת א' בב' בני אדם, בא' שווה פרוטה ובב' בפחות משוה פרוטה, דלכאורה אמרי' דלוקה ואינו משלם. ודן עפ"ז אף באדם א' בהיכה בב' מקומות [דהוה ב' הכאות].

ב. וכעי"ז כתב **הקצות** (לח) דעדים זוממים פטורים מחיוב דינא דגרמי לר"ל, דמחוייבים מלקות [ואף דריבתה תורה דמשלם ואינו לוקה].

ג. ועוד דנו **האחרונים** ע"פ דברי הגר"ח דגדר כדי רשעתו דבמקום ב' רשעות, הבי"ד מחייבים רק א', א"כ א"א לומר דהחיוב הב' הוה ג"כ 'רשעה' בבי"ד, וע"י יפטר מחיוב ממון.

ד. וי"ל דאיירי שלא חבל כלל, אפי' פחות מפרוטה. [ואינו מצטרף כלל לחיוב ממון].

ה. והאפיק"י הוסיף דעכ"פ כשנתחייב בבת א', דעדיין לא נמחל החיוב הראשון. אך יש שדנו דפרשת חבלה הוה פרשה בפנ"ע [כופר דראשי אברים, ואינו מגדרי תשלומי נזקי ממון], ופחות משווה פרוטה לא נחשב חובל.

ו. אך ע"פ דברי האפיק"י י"ל דלרבותא נקט שיראין דידיה, וקמ"ל דאינו מצטרף.
והרש"ש (ב"ק צא:) דן דהמכה את חבירו וקרע שיראין דידיה, נימא דריבתא תורה חובל לתשלומין, ומה לי חבל בגופו ומה לי חבל בממונו [וכלשון הגמ' סנהדרין ב:]. אך הביא דבגמ'

דנקט הכי משום מ"ד (רבא, ע' לעיל ל:) דמיתה לזה וממון לזה אינו פוטר, וה"נ מלקות לזה[ז] אינו פוטר ממון דחבירו[ח].

והגבורת ארי (מכות ד:) הק' בהא דר' מאיר למד דלוקה ומשלם ממוציא שם רע, הא הוה ממון לזה [לאביה] ומלקות לזה [מחמת הבת][ט], ולדעת רש"י לרבא אף בעלמא מיתה לזה וממון לזה חייב.

רכו) **דלמא בשבת וכו' ואי בשבת מכה בהמה ישלמנה.**

הפנ"י הק' די"ל דאיירי בשבת, והחובל באדם חייב דעושה נחת רוח ליצרו [כמ"ש **הרמב"ם** חובל ד ח], אבל מכה בהמה הוה מקלקל. ובבהמה יש לחלק בין צריך לדם לאי"צ. ונדחק דמקלקל לא נחשב ענין א'. **והאחרונים** ציינו **דה"ה** (שם) כתב דאף בבהמה דאופן שנתקרר דעתו נחשב תיקון.

רכז) **תוד"ה מתניתין.** אבל בממונא דהדהיא מילתא גופא פטור מגז"ש דתחת תחת. **המהרש"ל** פי' דכוונת התוס' לחלק בין נתחייב במעשה זה, לחיוב ע"י מעשה אחר. וכמש"כ **תוס'** (בע"א) לחלק, וה"נ נילף גזיה"כ לחלק בזה. [וע' **מהרש"א**]. אבל **הפנ"י וחזו"א** (ו) כת' דכוונת התוס' דילפי' גזיה"כ באונס ומפתה, וכמ"ש **תוס'** (לב:) לעולא דילפי' בגזיה"כ [והלשון דוחק קצת]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דומיה דחובל דגלי ביה קרא.

רכח) **אי כר' נחוניא קשיא אחותו. הרמב"ן** הק' דנימא ששגג באיסור כרת שבו, ואף לר' נחוניא חייבי כריתות שוגגין אינו פוטר. [והביא כן מהגמ' (פסחים לא:) בתרומת חמץ, אך תוס' (לעיל ל:) דנו דתשלומי תרומה הוה כפרה. ולס"ד דתוס' גלי קרא דמשלם. וע"ע מש"כ לעיל שם].

והרמב"ן תי' דלשון המשנה 'אע"פ שהם בהכרת', משמע דלאפוקי מדר' נחוניא. אבל **הרא"ה** כתב דלמ"ד חייבי לאוין שוגגין פוטר, משום דהוקשו לחייבי מיתות. ואף חייבי כריתות שוגגין פטטרין [דאף הם הוקשו, וכדלעיל ל.]. וכ"ד **תוס'** (בכ"מ, והבעה"מ כאן ע' מה שהו' לעיל ל. ול:) דחייבי כריתות שוגגין פטורין מממון לר' נחוניא. [וע"ע בראשונים פסחים כט.[י]].

רכט) **קשיא ממזרת. הראב"ד והרמ"ך** (איסו"ב טו ב) השיגו מכאן אמש"כ **הרמב"ם** (שם) דכל חייבי לאוין אין לוקין כשבועל בלא קידושין[יא], ומבואר (כאן) שלוקה[יב]. וכה"ק **חכמי לוניל** לרמב"ם (והו' בה"ה שם ובאגרות הרמ"ה סא). **והרמב"ם** השיב[יג] דהגמ' כאן אליבא דר' יצחק, ולא קי"ל כוותיה[יד]. ועוד כתב דר' יצחק סבר כעולא בבוגרת [וצ"ב, וע' אריכות בשיטמ"ק].

אמנם **הרמב"ם** (נערה א יא) פסק דאם אנס או פיתה חייבי לאוין, אם התרו בו לוקה ואינו משלם. ואף דלא קידש [ודלא כמ"ש בתשובה הנ"ל]. **ור' אברהם בן הרמב"ם** (שו"ת ברכ"א מג, הו' בכס"מ שם) כתב דהרמב"ם קאי אף בכל אשה, היכא דהתרו בו משום קדישה. וכיון דאתרו ביה, חייבין עליה כדין

(כאן) מבואר דלא כן, דלא אמרי' דמשלם נזקי ממונו ולא ילקה. [וי"ל דמש"ה נקטו כן לרבותא]. וביאר (בסו"ד) דאין ללמוד חובל בממונו מחובל בגופו, שכן חייב בה' דברים.

ז. אך ב**שיע' ר' שמואל** (מכות ה: רט) דן די"ל דמלקות ד"לא יוסיף' הוה מלקות לשמים, דאינו מתחייב לחבירו. [וע"ע תוס' לעיל לא.].

ח. ואין חילוק בין גדר 'כדי רשעתו' לגדר 'לא יהא אסון'. אבל **הבית יעקב** (לעיל לג.) כת' דבהא דמיתה פוטר ממלקות ליכא חילוק אי החיוב לזה או לזה, וכדאי' (לקמן לז) דלא ילפי' ממיתה וממון.

ותוס' (ב"מ צא. הו' לעיל לד:) דנו בהדי דהעידו קרעו שיראין של שום אדם. ויל"פ דקאי כמ"ד דקלב"ם פוטר אף מיתה לזה וממון לזה. או דס"ל דמלקות וממון כו"ע פוטר [ובבית יעקב].

ט. וציין דמבואר **בתוס'** (לעיל ל:) דכה"ג חשיב ממון לזה ונפשות לזה, ואף דמינה דידה אתי, כיון דהתשלום לאביה. [וע' שיע' ר' שמואל שהאריך לפלפל בזה].

ועוד כת' דאף למ"ד (לקמן מד:) דיש חיוב מוציא שם רע ביתומה, מ"מ לא מצאנו שיהא לוקה ומשלם, ושמא ילקה או ישלם [כיון דהתשלום לאשה].

י. וע' מה שהו' לעיל ל. ול: בדעת רש"י.

יא. דאי' (קידושין עח.) דמחזיר גרושתו בעל ולא קידש אינו לוקה. אבל **הרמב"ן** (שם) כת' דה"מ מחזיר גרושתו דכתיב לקחת, אבל שאר חייבי לאוין דכתיב לא יבא לוקה בביאה בלא קידושין.

יב. ועוד הק' **הרמ"ך** (שם) דבממזר כתיב לא יבא, ודוקא באיסורי כהונה כתיב לא יקח [וכה"ק הרמב"ן הנ"ל והר"ש משאנץ באגרות הרמ"ה]. **ור"א בהרמב"ם** השיב דזנות לא נחשב 'לבוא'.

יג. וכתב דבעת שחברתי עמדתי בקושיה זו כמה ימים. [עי"ש שהאריך].

יד. והוסיף דהאיך נניח תלמוד ערוך (ע' קידושין עח.) מפני מו"מ של גמ' (כאן). [**והרמב"ן** דחה דאין ראיה מהגמ' בקידושין].

קדישה [וכדעת הרמב"ם (ע' בסמוך) דהבא על הפנויה לוקה משום קדישה], ולא איירי בממזרת שהיא מאיסורי לאוין.

לא תהיה קדשה – **והרמב"ם** (אישות א ד) כת' דכל הבועל לשם זנות בלא קידושין לוקה מה"ת דבעל קדישה, שנאמר (דברים כג יח) לא תהיה קדשה[טו]. **והראב"ד** השיג דאין קדישה אלא מזומנת ומופקרת לכל אדם[טז] [וכת' דהמייחד לעצמו פילגש מותרת[יז]]. והק' דלדברי הרמב"ם מפתה האיך משלם ממון הרי הוא לוקה עליה [וכקו' הגמ' לב.], אלא ודאי משהוצרכה לפיתוי אינה קדישה.

והרמב"ם (נערה ב יז) כתב דאשה שהכינה עצמה לזנות, או המכין את בתו לזנות לוקה משום קדישה. ואינו בכלל אונס ומפתה[יח]. ומשמע דזנות ע"י פיתוי אינו בכלל 'קדישה'. **והגר"א** (אה"ע כו ח) כתב דאף מש"כ **הרמב"ם** (ר"ה אישות הנ"ל) כל הבועל, קאי דוקא במופקרת לזנות שהכינה את עצמה, וכמ"ש בהל' נערה להדיא. אבל **ר"א בן הרמב"ם** (הנ"ל) כתב דמש"כ הרמב"ם (נערה ספ"ב) דבאונס ומפתה אינה לוקה משום קדשה, אלא במופקרת, היינו שהיא אינה לוקה. אבל הוא לוקה.

והחת"ס (לעיל כט.) כתב ליישב דמשכחת לה פיתה לשם אישות (וכדאיתא קיד' מו., וע' לקמן לט:). ואע"ג דהאב ממאן לתתו לו, מ"מ אינו בכלל לאו דקדישה. ועוד כתב דבאונס אינו בכלל איסור קדישה כיון שיודע שיחייבוהו לישאנה, לכן נחשב שנתכוון לתחילת אישות. **ובאוסף חידו"ת** (לגר"א קוטלר כ יג) כתב עד"ז דבכל אונס ומפתה אינו לוקה, כיון דמחוייב לישאנה. אבל ממזרת וחייבי לאוין, כיון דאינו מצווה לישאנה עובר משום לא תהיה קדשה.

רל) **תוד"ה לא קנס.** דשייך למקרי לאונס קנס וכו' משום דשותה בעציצו[יט]. [דחייב לישאנה]. **הקוב"ש** (קכז) הביא דמבואר בתוס' דמה שמחוייב לישאנה הוה גדר קנס. אך יש שפי' דכוונת התוס' דאונס משלם קנס, אף במקום דשותה בעציצו. [אבל מה ששותה לא הוה קנס].

והקוב"ש כת' דאי הוה גדר קנס א"כ היכא דמודה מיפטר, ואינו חייב לישאנה אלא ע"י פסק בי"ד. אבל הביא דה**סמ"ק** וס' ה**חינוך** (תקנז) נקטו דנוהג בזה"ז. [וכ"כ **הרדב"ז** (א יט וסג) דאף דמודה מיפטר מקנס, מ"מ בי"ד כופין אותו לישאנה. ואף בזה"ז. דהוה ב' מצוות, ולא תליין בהדדי]. וע"ע אפיק"י (ב מב ב).

ותוס' (יבמות כד: והרא"ש שם **והפוסקים** קעז ה) כת' דהנטען על הפנויה מצווה לישאנה, דבאונס כתיב ולו תהיה לאשה. והביא דמשמע דהמצווה אף בזה"ז[כ].

רלא) **הממאנת. פרש"י** דאינה בחזקת בתולה הואיל ונשאת[כא]. **והרמב"ן** ביאר דס"ד דהיכא דטוענת שלא נבעלה נוקמא אחזקתה ואפי' שנשאת. א"נ [אפי' אינה טוענת] יתחייב מספק שלא יהא חוטא נשכר. **והרשב"א** כתב דאפי' יש עדים

טו. וכ"כ **בספר המצוות** (ל"ת שנה). **והגר"א** (אה"ע כו ח) הביא דכ"ה **בספרי** [**ובתרגום ירושלמי ותרגום יונתן** אי' נפקת בראן]. אבל **תרגום אונקלוס** (שם) כתב דהוה איסור בעבד ובאמה. וכ"כ **הרמב"ן** (סה"מ שורש ה) דקרא קאי דוקא במי שלא תופס בה קידושין. [וכתב דהספרי במי שאינו תופס קידושין, או כר"א ב"י דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה].

טז. [ומשמע דפנויה מופקרת לוקה. אבל **הגר"א** שם כתב דהוה אזהרה על בי"ד שלא יניחו כן].

יז. עי"ש. **וה"ה** כתב דאף לראב"ד רק במיוחדת הותר פילגש, כדאמרי' בכ"מ א"א עושה בעילתו זנות. אבל **הרמב"ם** (מלכים ד ד) כתב דפילגש הותר רק למלך, ואסור להדיוט. **והכס"מ** ביאר לשיטתו כאן דהדיוט לוקה משום קדישה. אבל **הגר"א** כתב דמוכח שם דהוה איסור, אבל כיון דאינה מופקרת אינו לוקה.

יח. **והראב"ד** השיג שאין קדשה אלא העומדת בקובה של זונות.

יט. לשון המשנה (לקמן לט.).

כ. אך **הקוב"ש** תמה דמשמעות התוס' והפוסקים דקאי אף בבוגרת, והרי בבוגרת ליכא מצווה (ורע"א בשו"ע קעז עמד בזה, הו' לקמן לט.). [ועוד ילה"ק דסתם נטען הוה מרצון, ולא אנסה. והיכא דהוה מרצונה ולא דרך פיתוי ליכא פרשת אונס ומפתה].

ויש שפי' דכוונת התוס' דהוה דבר ראוי שישאנה [דיש אופנים דחייבתו תורה], ולכן לא אסרו חכמים משום לעז שמחזיק הקול. ואף באופן דאין מצוות עשה [ועפ"ז אין ראיה דלא הוה קנס].

כא. ואיירי במיאנה מהנישואין, אבל ממאנת מהאירוסין

דלא נבעלה, לא דייקי שפיר דלא רמי עלייה ולאסהודי (כדאי׳ לעיל יא: ויב.)[כב].

ועוד כתב **הבית יעקב** ע״פ מש״כ **הראשונים** (לעיל יא. ע״פ הירושלמי) דכיון שנשאת אין לה חן בעיני אחרים, וכתובתה מנה. ומשמע דקאי אף לר׳ מאיר דכתובה דאורייתא מכמוהר הבתולות (ע׳ לעיל י.), א״כ ה״נ אין לה קנס[כג].

רלב) **תוד״ה הממאנת.** הו״ל למינקט כל אשה שניסת ונתגרשה. **והרמב״ן** תי׳ דאתי לאשמועינן דקטנה בעלמא יש קנס.

והאחרונים הק׳ דמשמע דמודו תוס׳ דנשאת אין לה קנס. ואילו **תוס׳** (לעיל כט. ד״ה ועל הכותית) נקטו דמחזיר גרושתו שנשאת ונבעלה שלא כדרכה יש לה קנס. [וי״ל דהכא נקטו כן לשיטתו של רש״י.

רלג) **שם. והרמב״ן** פי׳ עוד דקאי כר׳ יוסי הגלילי (לח.) דארוסה שנתגרשה ליכא קנס. וה״נ קידשוה למיאון הוה כארוסה בעלמא דאין לה קנס. [וצ״ב דכיון דמיאנה נעקר הקידושין למפרע (כדמבואר בכ״מ) א״כ יהא לה קנס[כד]. ואפשר דקאי בקידושי מיאון[כה], אלא שיצאת בגט. והלשון ממאנת לא משמע כן].

והרמב״ן הק׳ דהוה רק קידושין דרבנן, א״כ יש לה קנס מדאורייתא. ותי׳ דקי״ל דהפקר בי״ד הפקר. ולא דמי לשניות (ע׳ בסמוך) דמדרבנן אינו מתקיים ׳ולו תהיה לאשה׳, דכיון דיש לה קנס מדאורייתא מ״ט יתקנו רבנן שלא יהא קנס. וסיים אלא שאין זה מחוור.

רלד) **בא״ד ונר׳ לר״י וכו׳ אם אנסה בעלה או פיתה אותה כשהיתה תחתיו, אע״ג דכשמיאנה איגלאי מילתא שלא היתה אשתו. והיש״ש** תמה דבהיתר בא עליה, מאחר שהיתה נשואה לו[כו]. ותי׳ דאיירי שבא עליה באירוסין. וס״ד דכיון דבאיסור בא עליה קודם נישואין יתחייב. [קמ״ל דמ״מ ארוסה היא אשתו].

ובחי׳ **רבינו קרשקש** ביאר דאיגלאי מילתא למפרע דלאו אשתו הות, וקדושין ונישואין בטלי לגמרי, וכמאן דליתנהו הוה. קמ״ל דאין לה קנס כיון דבא עליה בחזקת שהיא אשתו.

ובפשוטו מבואר דגדר מיאון דנעקר האישות למפרע לכל דבר. [וכאילו נתברר שהחזיקו בטעות שהיא אשתו. אלא דצורת המעשה שבא עליה בחזקת שהיא אשתו]. אבל **הגר״ח** (אישות ב ט בסופו) חידש דע״י המיאון לא נחשב שלא היתה אשתו מעולם, אלא דהמיאון מפקיע את עיקר האישות למפרע. ומ״מ בשעה שהיתה תחתיו היו קידושין, ואין מחזירין מזונות ומעש״י ופירות שזכו בעודה תחתיו[כז], שכבר זכו בשעתו מחמת האישות שהיתה אתמול[כח]. ולאחר המיאון דנים מכאן ולהבא ולמפרע כאילו לא נתקדשה מעולם[כט].

והקוב״ש (קכח) פי׳ דבסוגיין קמ״ל דאין לה קנס,

הוה בחזקת בתולה [וכמו נתארסה ונתגרשה]. וק״ק דנקטו הלשון ממאנת סתם.

כב. [וכ״כ הרשב״א לעיל יב., עי״ש תוס׳ ושא״ר].

כג. אך בפשוטו ל״מ סברא זה בדאורייתא.

כד. וע״ע לקמן נג: אי ע״י מיאון חוזרת לבית אביה לענין מזונות.

כה. ואפשר דהרמב״ן קאי בעודה תחתיו ואנסה אדם אחר. וכל ארוסה אין קנס לר״ע משום קלב״מ ולריה״ג דנתמעט אשר לא אורסה (כדלקמן לח:). א״כ לר״ע י״ל דבממאנת יהא לה קנס, דהוה דרבנן בעלמא ולא הוה חייבי מיתות דנימא קלב״מ [ולא מצאנו דלענין זה תקנו כעין דאורייתא]. אבל לריה״ג מ״מ מדרבנן קרינן אשר לא אורסה.

ועוד אפשר דנאנסה תחתיו ואח״כ מיאנה, דכלפי מעשה שהיה בעודה תחתיו קרינן בה ארוסה לריה״ג, ולא אמרי׳ דנעקר האישות למפרע [ע״ד סברת הגר״ח].

כו. דהיתה משועבדת לו. ואיך יתכן שיחשב מעשה פיתוי. [ואף דדין האישות נעקר למפרע, מ״מ צורת המעשה היתה בעודה תחתיו].

כז. [וע״ע ר״ן לקמן קא. נט. בדה״ר, ור״י לוניל ותוס׳ רי״ד לקמן שם].

ויש שביארו עד״ז מש״כ **רש״י** (לקמן ק: וכ״מ) דממאנת אין לה כתובה משום דבע״כ נפקא [ואילו **תוס׳** (יבמות סה:) כת׳ דאין לה כתובה משום דנתברר שלא היתה אשתו].

כח. והגר״ח חידש דאף אי יש בת לממאנת, זכתה בזכות מזונות [עד שתגדל], דזכות ממון זה נוצר בשעה שעדיין תחתיו. וע״ע בי״ש (קיב יא) [ויתבאר לקמן נג:].

כט. רק כלפי עיקר הקידושין, ול״מ העקירה לעקור דינים שנולדו מהקידושין. דלא נחשב [שנתברר] שאף בשעתו לא היתה נשואה לו.

דלא אמרי׳ דאיגלאי מילתא שהיתה פנויה. ובשעה שאנס או פיתה באמת היתה אשתו ול״ש קנס. [אך משמעות התוס׳ דאליבא דאמת איגלאי מילתא שלא היתה אשתו. וקמ״ל דאין לה קנס מטעם אחר. וכדברי ר׳ קרשקש דבחזקת שהיא אשתו, ולא הוה ׳צורת׳ אונס ופיתוי].

רלה) **תוד״ה ולא פיתוי.** למאי דמוקי בנערה. אבל קטנה אינה יכול למחול. וכ״כ **תוס׳** (מב. ד״ה לאביה, ושבועות לג:) דקטנה מפותה ל״ש מחילה. **והריטב״א** (לו.) כתב דאף שהגיעה לעונת הפעוטות, ומהני מחילתה לענין ממון[ל]. שאני הכא דפיתוי קטנה אונס הוא[לא]. [אך מדברי התוס׳ משמע משום דלאו בני מחילה[לב]].

ועוד דנו **האחרונים** (ע׳ מנח״ח סא) דל״מ מחילת קטנה בקנס, דהוה רק סיבת חיוב עד העמדה בדין [וכמ״ש הראשונים ע״פ דברי הירושלמי. ע׳ קה״י לט].

אבל **ברמב״ם** (נערה ב יא) משמע דכל יתומה מפותה אין לה קנס. וע״ע **או״ש.**

דף לו.

רלו) **שניות מדברי סופרים, מדאורייתא חזיא ליה.**

בפשוטו משמע דהוה כלל, אף דאסורה מדרבנן, אפ״ה נחשבת אשה הראויה לו. **והשיטמ״ק** הק׳ דלדעת **רש״י** (לעיל כט.) אף נתינים דרבנן, ונחשב אינה ראויה לו. וכתב דלהכי כתב **רש״י** (כאן) דגזירת שניות הוה ׳להרחיק את האדם מהעבירה׳. וקאי דוקא אשניות, דגזרו להרחיק מהעבירה. ול״ד לשאר פסולי דרבנן דחכמים אסרום לבא בקהל[א].

והמשנ״ל (א ה בסופו) כתב ולא מצאתי לא טעם ולא ריח בחילוק זה[ב]. [ולכאורה הוה סברא דהתם תקנו כעין דאורייתא, ואילו שניות תקנו איסור קל]. **והשער המלך** (איסו״ב יח כד) הביא ראיה לחילוק הזה, דשניות אינו פוסל בביאתן לכהונה. ואילו נתינים פוסל לכהונה.

והרמב״ם (א יב) כתב דשניות יש להם קנס, אבל גבי המצווה לישאנה **הרמב״ם** (שם ה) כתב דהיכא דהיתה אסורה, ואפי׳ שניות מדברי סופרים, לא ישאנה. שנאמר וכו׳ אשה הראויה לו. **והכס״מ** נקט דכוונתו דכיון דאסרום חכמים, אף מדאורייתא ממועט ממצוות ולו תהיה לאשה, דנחשב דאינו ראוי. [הו׳ לעיל כט:].

והמשנ״ל הביא **דמהר״א ששון** הק׳ דבסוגיין מבואר דנחשב ראויין לקיימה. והמשנ״ל חלק, וכתב דכוונת הרמב״ם דמדרבנן לא ישאנה. דחכמים העמידו דבריהם במקום מצוות עשה דולו תהיה לאשה[ג].

והמשנ״ל כתב דכוונת הגמ׳ (כאן) למ״ד (לעיל כט:) דבעי בת הויה[ד], ובשניות תופסים קידושין. אבל לענין מצוות ׳ולו תהיה לאשה׳ תליא במה שהיא ראויה לאישות, ושניות אינן ראויות[ה].

והשער״י (א כב) ביאר דבמה דתליא בגדר ׳ראוי׳ בעי שיהא ראוי בפועל. ולענין מצוות ולו תהיה לאשה צריך שתהא ראויה לדור עמו, והיא אינה ראויה מחמת איסור לא תסור. אבל בגמ׳ (לעיל כט:) נתמעט אשה שאינה בת הויה, ותליא האם אליבא דאמת יש בה דין תפיסת קידושין. ומדאורייתא

ל. כ״כ **תוס׳** (לקמן קז. ד״ה קטנה, ולקמן פו.). אבל דעת **הראב״ד** (מכירה כט ח) דאי׳ בכ״מ דקטנים לאו בני מחילה, ולא תקנו אף בפעוטות. וע״ע **רש״י** (לקמן סח., ורשב״א לקמן נג:).

לא. ע׳ תוס׳ (לעיל ט.).

לב. **והקצות** (פח כ) ביאר דלא תקנו תקנת פעוטות באונס ומפתה. דהתקנה במקח וממכר משום כדי חייו, ובסוגיין ל״ש טעם זה.

א. וילה״ק מזה על מה שדנו **האחרונים** (חי׳ ר׳ שמואל יבמות ד, וע״ע או״ש יבום ב יז) [ע״פ דברי **הדרכ״מ** אה״ע טו] דגדר תקנת שניות דהוה ערוה מדרבנן, ואם בא אחר וקידשה צריכה גט משני. א״כ מסתבר דלענין קנס דינם כעריות [וע׳ מש״כ הרמב״ן לה:].

ב. וכתב דדוקא לר׳ שמעון בן מנסיא, תליא ב׳ראוי׳ לקיימא. וסוגיין דלא כר׳ שמעון ב״מ. [אמנם לכאורה כוונת הראשונים להק׳ דהגמ׳ מקשה הכי בפשיטות, ואמאי לא העמידו כהך תנא].

ג. [**והמשנ״ל** הק׳ דל״מ דהעמידו דבריהם במקום דליכא סייג וגדר].

ד. דהברייתא נקטה עריות, משמע דקאי כמ״ד דתליא בתפיסת קידושין.

ה. **והמשנ״ל** כתב דזה מתיישב למש״כ **הכס״מ** דמדאורייתא אינן ראויות, אבל אילו נאמר דכוונת הרמב״ם דחכמים תקנו להחשיבם אינן ראויות, א״כ מהיכן פשיטא דחלוק בין קנס מדין אישות.

תפסי בה קידושין, ומש"ה לא תליא בדרבנן.

רלז) **רש"י ד"ה שניות.** כגון אם אביו וכו'. **הרש"ש ויעב"ץ** כת' דלאו דוקא נקט הני, דהנך הוה בוגרות ובעולות ול"ש קנס. אלא קאי בבת בת בתו וכדו'.

רלח) **איילונית אין לה לא קנס ולא פיתוי, אתאן לר' מאיר וכו'.** אבל **הרמב"ם** (נערה א ט) פסק דאיילונית אין לה קנס. **והראב"ד** חלק דלחכמים יש קנס. **והכס"מ** פי' [דדעת הרמב"ם] דאילונית ממועט מדכתיב 'נערה', ואילונית לא אתיא לידי נערות[ו]. אך הק' דהוא נגד הגמ' כאן. והביא **דהמהרי"ק** (קלח) **פי'** דזה בכלל תי' הגמ', סבר לה כוותיה בחדא, היינו דאילונית אין לה קנס. ופליג עליה בחדא בקטנה. **והיש"ש** כת' דבסוגיין איירי בבת י"ב, ואח"כ נתברר שהיא אילונית ולא היתה קטנה. ואילו הרמב"ם קאי באילונית ודאית, שהיא בת כ'. ומש"ה דינה כבוגרת שאין לה קנס.

רלט) **רש"י ד"ה אלא.** מקטנותה יצאת לבגר. וכרב (יבמות פ.) דנעשית גדולה למפרע[ז], אבל לשמואל (שם) אינה נעשית גדולה למפרע, אלא מבת כ'. **והאחרונים** הק' אמאי נקט כרב.

רמ) **תוד"ה וליתני.** ותימה לר"י וכו' קמ"ל דממאנת עד שתביא ב' שערות. **האחרונים** (מגיני שלמה) הק' האיך נילף מהך ברייתא כן, אדרבה אם ממאנת אח"כ מתיישב הברייתא בלא"ה [וכתי' הא' בגמ']. **ורע"א** כת' דכוונת התוס' דקאי אף אמפותה, וע"כ איירי בקטנה, דנערה מוחלת. [אבל הק' דמשכחת לה בשוטה, דאינה מוחלת].

רמא) **אין להם טענת בתולים וכו'. פרש"י** ושאר **ראשונים** להפסיד כתובתה. אבל **הבעה"מ** (יג: בדה"ר) כתב דבסוגיין טענינן לענין קנס, וטוענין שהיתה בתולה בשעה שאנסה. ועפ"ז כת' דלענין חיוב כתובה לא טענינן [לומר דמוכ"ע או משארסתני ע' תוס'], כיון דהוה מילתא דלא שכיחא. ור' יהושע ל"ל חזקת הגוף, והוה בחזקת בעולה.

והמלחמות הק' דאמרי' (לקמן עה: ע' תוס') דר' יהושע אית ליה חזקת הגוף. ועוד א"כ אף לקנס האיך מהני חזקה לחוד. ואי אמרת דצריך חזקה וברי, וכי טענינן הוה טענת ברי [ע"ע בסמוך]. ובשלמא להעמיד חזקת גופה או חזקת ממון מהני טענת בי"ד[ח], אבל בהכי דאינה בחזקת בתולה בלא טענתה ל"מ טענינן. דמה טענת בי"ד מוסיף בחזקתה. וע' **משנ"ל** (אישות יא ח) שהאריך להעמיד את דברי הבעה"מ. וע"ע **חזו"א** (פב כא והלאה).

רמב) **ואילונית יש להם טענת בתולים. הרשב"א** כתב דאיירי דקיבל עליו, דאל"כ אין לה כתובה דהוה מקח טעות. **והשיטה ישנה** כתב דנשאה קרוב לבת כ', דהו"ל לאסוקי אדעתיה.

רמג) **הא ר"ג. פרש"י** (לעיל יב:) דנאמנת בטענת משארסתני נאנסתי, וה"נ אי הוה פקחת היתה טוענת כן. **והרמב"ן** הק' בקידש וכנס לאלתר א"א לטעון כן, ובברייתא משמע דבכל אופן ל"ש טענת בתולים. **ור"י** (בתוס') מבואר דטענינן שהיתה מוכת עץ [קודם אירוסין].

רמד) **תוד"ה החרשת.** וקשה לר"י היכי טענינן לה הכי מספק לאפוקי ממונא. **והריטב"א** תי' דכשהיא נמצאת ויודעת, בעינן שתטעון טענת ברי. אבל השתא דלאו בת טענה, טענינן לה. וכמו בכל מקום (ב"ב מא.) דטענינן ללוקח ויורש.

והקוב"ש (קלא) ביאר דכוונת התוס' להקשות דלא אמרי' טענינן להוציא[ט]. ועוד דנו **האחרונים** לפרש דדעת ר"ג בסוגיין משום נאמנות שיש בטענת ברי. ולא סגי בזכות טענה ע"י טענינן. [**והתוס' הרא"ש**

ו. וכעי"ז בגמ' (קידושין ד.) דס"ד דאילונית אינה נמכרת לאמה, כיון דלא אתיא לידי נערות [ויש לחלק דהתם הוזכר בפרשה שיוצאת בסימנים].

ז. ונח' **הראשונים** (ע' ראשונים שם ורמב"ן יבמות פ. ומשנ"ל עבדים ד א) אי מבת י"ב או י"ב ומחצה. [וע"ע גר"ח (אישות ב ג) בדעת הרמב"ם].

ח. **והברכ"ש** (כא ג, וב"ב כז) הביא מהמלחמות דטענת ברי לר"ג מהני לסלק הריעותא, ולהעמיד' על חזקתה.

ט. **ובשו"ת הרא"ש** (צט ז, הו' בקצות קנה יד) כת' דלא אמרי' טענינן להוציא. **והקוב"ש** ביאר דכל טענינן הוה ספק, שמא הבע"ד יטען ברי. אבל מספק א"א להוציא. **והקוב"ש** (ח"ב ה ב) ביאר דע"י טענינן נחשב ספק ברי [ולא 'שמא'].

כת׳ דטענינין לא יחשב ברי ושמא. ועד״ז כת׳ **המלחמות**].

והש״ש (ב יב) הביא מדברי התוס׳ דרק ליורש ולוקח טוענים, דאי הוה בע״ד קיים הוה טעין. אבל כשהבע״ד עצמו לפנינו לא שייך טענינן. [**ובקצות** (פב ה) נסתפק בזה[ז].

רמה) **בא״ד ומיהו וכו׳**. תוס׳ הביאו דחזקת הגוף מהני להוציא ממון, בלא ברי ושמא. [ע׳ לקמן עו. בסוגיה דכאן נמצא כאן היה].

רמו) **בא״ד ולר״י נר׳ לפרש וכו׳ שבחזקת מוכ״ע היא וכו׳**. וכדאי׳ (בע״ב) דכולהו נמי מחבטן. [**ותוס׳** (לעיל ט. סוד״ה ואי) הביאו מהגמ׳ (בע״ב) דמוכת עץ שכיח. **ור״י** (בתוס׳ י: סוד״ה אי) כת׳ דדוקא אליבא דר״ג אמרי׳ דמוכת עץ שכיח, וכולהו מיחבטן (כדאי׳ בע״ב). אבל ר׳ יהושע סבר דלא שכיח[א]. ולשיטתו דנח׳ בזה ר׳ יהושע ור״ג בסוגיין].

והמהר״ם כת׳ דלפ״ז הא דאמרי׳ בסוגיין הא ר״ג והא ר׳ יהושע היינו דנח׳ במשנה (לעיל יג.) אי נאמנת לטעון מוכת עץ. ונח׳ אי מוכת עץ שכיח. **והאחרונים** הק׳ דבגמ׳ מבואר דהוה משום גדרי טענה, ופתח פיך לאילם [וע׳ פנ״י]. **והמהרש״א** פי׳ דהוה משום טענינן. ודוקא היכא דאיתרע חזקתה לא טענינן לה מספק, אבל הכא היא בחזקת מוכת עץ מש״ה טענינן לה.

רמז) **בא״ד מ״מ שאר נשים יש להם טענת בתולים מדלא קאמרי שהן מוכ״ע**[ב]. **והראנ״ח** (הו׳ **במשנ״ל** אישות יא ח ד״ה ובפירוש וכו׳) נסתפק האם כוונת התוס׳ דהיה לה לומר בשעת נישואין [וכן נקט המשנ״ל]. או כשלא מצא בתולים היה לה לטעון מוכ״ע [וכן נקט הראנ״ח].

ורע״א הק׳ דעולה מדברי התוס׳ שכל נשים הם בחזקת מוכ״ע, והק׳ א״כ תמיד אמאי יש קנס, נימא שמא מוכת עץ היא[ג]. ודן דיש להם קנס משום טענת ברי. **והחזו״א** (פב כ) הק׳ דקנסה לאביה, ומה מהני טענת ברי שלה[ד]. והחזו״א נקט דאף לתוס׳ מוכת עץ לא שכיח (וכמ״ש **תוס׳** ט:). אלא דמ״מ לר״ג נאמנת, ולכן הק׳ דנימא טענינן.

ועוד כת׳ **הרמב״ן** דגבי קנס אינו נאמן לטעון שמצא פ״פ, דמה הועילה תורה בתקנתא, ועוד בקטנה דאינה יודעת לטעון בטלת כל תורת קנס, דאביה אינו יודע. אלא לעולם אינו נאמן.

רמח) **בא״ד וכ״נ דברוב ספרים ל״ג וכו׳ ולפר״י פריך שפיר דמדקאמר יש להם קנס אלמא לא חשבינן להו בחזקת מוכת עץ וכו׳**. ומבואר דפשיט״ל לגמ׳ דמוכת עץ אין לה קנס[ט]. [ויל״ד אי תלי במח׳ רבי ורבנן אי יש לה כתובה מאתיים, דלר׳ מאיר יש לה מאתיים, לכאורה דינה כשלימה[ט״ז]].

אבל **הטור** (קעז) הביא בשם **הרמ״ה** דמוכת עץ יש לה קנס[י]. **והב״י** כתב דמקורו מהברייתא (קמייתא) דהחרשת והשוטה יש להם קנס, ואף דהוה בחזקת מוכ״ע[י״א].

והרמב״ם (א ט) פסק דחרשת ושוטה אין להם קנס.

[**ותוס׳** (ב״ב לג.) כת׳ דלא טענינן מספק לחייב שבועת היסת. **והרא״ש** (שם) חלק דכל מה שאביהם היה יכול לטעון טענינן להו. ויש אחרונים שביארו משום דהוה טענינן להוציא. ועוד יש שפי׳ דשבועת היסת צריך ׳ברי׳, וטענינן לא הוה ברי. וכמו בסוגיין].

י. ולפ״ז הא דאיתא בסוגיין פתח תיך לאלם נקטו לישנא בעלמא. [וי״ל דאף החולקים מודים ליסוד הדבר, דהטוען שמא ל״ש טענינן. אלא דאילם יודע, אבל אינו יכול להודיע לבי״ד, ולכן פותחים פה עבורו].

יא. דר׳ יהושע (לעיל יב: ויג.) ס״ל דאינה נאמנת לטעון דהיתה מוכת עץ. [וצ״ל דהוה מח׳ נוספת אי מוכת עץ שכיח].

יב. וכ״כ **תוס׳** (לעיל ט. סוד״ה ואי) דאם איתא שהיתה מוכ״ע היתה טוענת, דהא אינו גנאי. ומדלא טענה כך אין להסתפק.

יג. ואי מיירי שמצאו בתולים [שיש עדים שהיה לה דם בתולים], א״כ אף חרשת ושוטה יהא לה קנס.

יד. [ע׳ לקמן עו.]. ועוד ילה״ק בקטנה האיך מהני טענת ברי דידה.

טו. וכן לגירסא דידן משמע מהך ברייתא [לפר״י] דנקט יחד יש להם טענת בתולים ויש להם קנס.

טז. אך בפשוטו אף ר׳ מאיר מודה דכה״ג אסור במוכת עץ [כדאי׳ יבמות נט.]. אך יש ראשונים דהברייתא (נדה ח:) פליג.

יז. **והאחרונים** דנו ע״פ הברייתא (לקמן צז:) דנח׳ האם בתולה שלימה משמע. [אבל הביאו דבירושלמי איתא בתולה ולא מוכ״ע].

יח. ודלא כר״י דר׳ יהושע פליג דאינה בחזקת מוכת עץ [ונקט דרק לענין טענת בתולים שייך טענינן בסוגיין, ולא לענין קנס. וכמלחמות הנ״ל].

והרא"ד השיג דלהדיא לרבנן יש להם [בברייתא קמייתא כאן]. והכס"מ כתב דבגמ' מבואר דתליא במח' ר"ג ור"י, וקי"ל כברייתא דר' גמליאל [דאין להם טענת בתולים, דטענינן להו], וה"נ אין להם קנס. [וצ"ב מנלן דפליגי אברייתא בזה]. ובפשוטו הטעם משום שהיא בחזקת מוכ"ע [וכר"י], אבל המשנ"ל (אישות יא ח ד"ה אך עדיין) הוכיח דדעת הרמב"ם דיש קנס למוכ"ע, והק' במה נשתנה חרשת ושוטה שלא יהא להם קנס[יט].

רמט) **בא"ד ורשב"א הק' וכו' והא דקתני יש להם טענת בתולים כרבנן דאמרי כתובתן מנה וכו'.**

ומהני טענתו להפסידה ממאתיים למנה.

אבל הרמב"ן כתב דחרשת ושוטה אין להם כתובה אא"כ כתב לה (כדאי' ביבמות קיג.), ובין הכיר בה ובין לא הכיר בה כתובתן שווה[כ]. והמשנ"ל (אישות יא ח ד"ה והנני יוצא) הק' דה"מ בקידושי חרשת מדרבנן, אבל היכא דהשיאוה אביה דהוה אשת מדאורייתא יש לה כתובה כשאר נשים [וכ"כ הפתח"ת סז א, ע"ע בית מאיר שם ח].

ועוד הביא הרמב"ן בשם הנגיד דגרסי' הא ר' מאיר אליבא דר' גמליאל, הא ר"מ אליבא דר' יהושע, ואי טענינן מוכ"ע יש לה מאתיים.

רנ) **שם. התו"י** (עה"ג) תי' דע"כ ברייתא קמייתא לא הוה בחזקת מוכת עץ, דא"כ אמאי יש לה קנס [וכגירסת הר"י בגמ' דתלי הא בהא]. [ע"כ דהך ברייתא סבר דאינה בחזקת מוכת עץ, וכר' יהושע[כא]].

והמהרש"ל הק' א"כ מה הק' הרשב"א, ולהך ס"ד מ"ט יש לו קנס. וכת' די"ל דחילק בין קנס לטענת בתולים, דלענין קנס מוקמינן להו אחזקה דאינה מוכת עץ. [דלא נתעורר ספק]. משא"כ היכא שמצא פתח פתוח עדיף לומר שמוכת עץ מלומר שנבעלה בזנות. אבל המהרש"א הביא דר"י פי' קו' הגמ' מהא דיש לו קנס[כב], ומבואר דאין לחלק בזה.

דף לו:

רנא) **אי דקא טעין וכו' הב"ע דקטעין טענת פתח פתוח.**

פרש"י דבוגרת אין רחמה צר, ודומה לו כאילו פתחה[א]. ועד"ז כת' הרמב"ם (יא יב). ודעת ר"ח (הו' בתוס' לעיל ט.) להיפך דיש בוגרת שאין לה דמים, אבל פתחה סתום.

רנב) **רש"י ד"ה ה"ג אי.** אמרי' (לעיל י.) חזקה אין אדם טורח וכו'. **רע"א** הק' דאין דחרשת כתובה מדינא (כדאי' יבמות קיג.), וע"כ איירי דכתב לה כתובה. וא"כ אינו נאמן להפסידה כתובתה [לדברי הראשונים (לעיל י.) דהיכא דנתחייב מדאורייתא אינו נאמן]. ורע"א חידש דכיון דהיא אינה טוענת ברי, נאמן להפסידה אף מה שנתחייב מדאורייתא [וע' בראשונים לעיל ט:].

אבל הפתח"ת (סז א) הביא דבס' אמתחת בנימין תי' דהיכא דקידשה אביה יש לה כתובה דאורייתא. והגר"א (סז ז) העמיד דאיירי בכנס חרשת, ונתפקחה אח"כ [וכמ"ש הרמב"ם יא ד]. וע"ע חזו"א (פב כה).

רנג) **כולהו נמי חבוטי מחבטן וכו'. תוס'** (לעיל ט. סוד"ה ואי) הביאו מסוגיין דמוכת עץ שכיח. ור"י (בתוס' ט: סוד"ה אי) כת' דנח' בזה ר"ג ור' יהושע, וסוגיין קאי כר"ג.

אבל הרמב"ן (לעיל ט.) פי' דקו' הגמ' שאם באת לחוש למוכת עץ בסומא, א"כ נחוש בכולן. אלא שאין חוששין לפי שאין בתולים נשורין אלא

יט. והעלה צד שום דאינו ראוי להויה, דאין בהם קידושין. ואפשר דגרע מנשים האסורות, דיש להם הויה במקום אחר. אך דחה דה"נ יש להם הויה ע"י אביהם. והדבר צריך תלמוד וצריך עיון.

כ. ומבואר בזה חידוש דלא אמרי' דכתב לה ע"ד גדרי בתולות. אלא אף כשנמצאת מוכ"ע לא הוה מקח טעות. ואפשר דלזה מהני הא דחרשת בחזקת מוכת עץ, ואדעתא דהכי.

כא. וכשיטת ר"י דנח' בזה ר' יהושע ור"ג.

כב. ומאי פריך ואימא לענין קנס מוקמינן להו אחזקתייהו דיש להן טענת בתולים ואינה מוכת עץ, אבל היכא שטוען פתח פתוח מצאתי אית לן למימר טפי דמוכת עץ מלומר שנבעלה בזנות וכמ"ש מהרש"ל.

א. והריטב"א כתב דלפ"ז הא דאיתא (יבמות נט:) דכלו בתוליה, היינו דכלו קצת.

בחבטה גדולה שאינה מצויה. וכל שכן לדעת ת"ק דאמר הסומא יש לה טענת בתולים, שאינו חושש לחבטה דהשרת בתולים.

והרמב"ן (לעיל ר"פ ב' טו:) הביא מה**ירושלמי** דמוכת עץ לא שכיחא.

והריטב"א הביא בשם **ר' פנחס** דתרתי קאמר כולהו רואות, ולא שכיח חבטה. משא"כ בסומא דשכיח חבטה. ועוד בכולהו כשנחבטו מראות לאמן. **ובשו"ת הרשב"א** (ג שסט) כתב ד'חבטה' שכיח. אבל לא חיישינן שמתוך חבטה נעשית מוכ"ע, ובזה סומכוס פליג דנתעורר ספק ע"י החבטה. [עי"ש שהאריך בסוגיין].

ולדברי **המשנ"ל** (הו' בע"א) י"ל דלא שכיחא בנשים שלא פסקו שהם מוכת עץ שימצאו מוכת עץ. וע"פ המסקנא דסוגיין דמראות לאמן.

רנד) **היוצאת משום שם רע וכו' שיצא שם רע בילדותה. פרש"י** (ד"ה בשלמא) דלאחר זמן אינה בחזקת בתולה.

אבל **הרמב"ם** (נערה ב יז) ביאר דלא חייבה התורה קנס אלא באונס ומפתה, אבל כשהיא הכינה עצמה לכך, בין מדעתה ובין מדעת אביה, הוה קדישה[ב]. [**והראב"ד** השיג דקדישה הוה רק בעומדת בקובה של זונות[ג]. [וע' מה שהו' בזה לה:].

והרמב"ם כת' ולפיכך אמרו חכמים שהיוצא עליה שם רע בילדותה היא בחזקת שהפקירה עצמה לדבר זה מרצונה[ד]. **והר"ן** הק' דבגמ' איתא הטעם דשכיחי פרוצים. [ואי משום דהפקירה עצמה במה שתבעה לאיסורה, אף אם לא שמעו לה].

רנה) **תוד"ה היוצאת.** דהא בעולה ודאי היא. **והתוס' הרא"ש** (בסוגריים) הביא לפרש דאיירי שבאו עדים שזינתה שלא כדרכה, דחייבת מיתה ואף שעדיין בתולה[ה]. ופי' דכיון דמחוייבת מיתה פטור, הוה כבא על המתה[ו]. [ולכאורה צ"ל דאיירי בנגמר דינה ליסקל, ומש"ה לא שייך חיוב חבלות. ע' לקמן לז:].

רנו) **האי שטרא ריעא לא מגבינן בה. תוס'** (לקמן פה.) כת' דבסוגיין לא מקרע קרעינן, ואף לדעת **ר"ח** (עי"ש) דבכל הש"ס מרענא שטר היינו שגובה ע"י שבועה. וע"ע **קצות** (סג ב) בשם **התומים.**

רנז) **לדידהו תבעתינהו וכו'. רע"א** הק' דלפ"ז אם ב' פסולי כהונה מעידים שתבעה אותם, ניחוש שנבעלה לפסול אחר, ותפסל לכהונה. וזו ל"מ.

רנח) **כיון דקא מהדר לזיופא וכו'. הרשב"א ור"ן** כת' דמדברי **הרי"ף** משמע דדוקא על אותו פלוני, מאותו סך, אבל שאר שטרות שיש לו לא ריעי. **והרא"ש** דייק כן מלשון הגמ' האי שטרא וכו', דוקא אותו שטר. וביאר דתלינן שהיה עליו מלוה ע"פ וירא שיכפור, אבל לא הוחזק בכל השטרות. **והרא"ש** כת' דמסתבר דאם העדים אמרו סתם, חיישינן בכל השטרות.

אבל **הריטב"א** כת' בשם **הרא"ה** דחוששין אף מאדם אחר. וכ"כ הרא"ש בשם **י"מ.**

והר"ן כתב דאפי' באו עדים שזהו כת"י לא מגבינן אא"כ זוכרים את ההלואה[ז]. וע' **בפוסקים.**

רנט) **הבא על הגיורת וכו'. המנח"ח** (סא טו) כתב דמסתבר דהיכא דיש עדים שלא נבעלה בגיותה, דיש לה קנס. ואף דלענין כתובה משמע דבכל אופן אין לה כתובה. [וע' מש"כ בזה לעיל יא.].

רס) **הבא על בתו. תוס'** (לעיל כט. ד"ה ועל אשת אחיו, וכן תוס' שבועות לג:) כת' דאיירי בנתארסה

ב. **והראב"ד** כת' ועוד שגם הוא מפותה ומדעתה עושה. [וקצת משמע דהסכים לדין הרמב"ם, אלא מטעם אחר. וצ"ב].

ג. וכלשון ר' עקיבא (יבמות סא:) זונה היא מופקרת, ואסורה לכהונה. [אבל **הרמב"ם** (איסו"ב יח ב) כת' דאף שאסור לא נפסלה לכהונה].

ד. **והמשנ"ל** (נערה א ג) הביא מדברי הרמב"ם דכל אשה שזינתה מרצון, שוב אין לה קנס, דבחזקת שהכינה עצמה לכך. והא דאיתא (לעיל ל.) 'בעולה', היינו כשנאנסה קודם.

ה. ובהג' **הראמ"ה** כת' דכיון דחזינן שנבעלה [שלא כדרכה], חיישינן שנבעלה אף כדרכה. [ויל"ד דבזה לא הו' 'פשיטא'].

ו. ובגמ' (סנהדרין עח.) יש הו"א דהרובע טריפה פטור, דהוה כמשמש מת [וע"ד הא דנתמעט (יבמות נה:) משמש מתה, וכ"פ **הרמב"ם** איסו"ב א יב]. קמ"ל דהא אית ליה הנאה. [ולכאורה אף נגמר הדין למיתה הוה כטריפה דחייבין עליו. אלא דל"ש חיוב חובל ודמי בתולים].

ז. כדאי' (ב"ב קסז.) דזייפו עד שרבא ורב אחא סברו שהיא חתימתם.

ונתגרשה, וכר׳ עקיבא (לח.) דקנסה לעצמה. דאל״כ בלא״ה הקנס לאב.

ותוס׳ הק׳ למ״ד (סנהדרין עג:) דאיירי במפותה [דאל״כ הוה רודף], וכיון דקנסה לעצמה הרי מחלה [וע׳ לעיל לב. אי הוה משום מחילה[ח] או מזיק ברשות]. **ותוס׳** (שבועות שם) תי׳ דאיירי בקטנה, דא״י למחול[ט], וכרבנן דיש לה קנס[י].

אבל **תוס׳** (לעיל כט., ולז.) כת׳ דאיירי דבא עליה ובגרה [וכה״ג קנסה לעצמה, ע׳ לקמן מא:]. והאב משלם לבת, כיון דלא עמד בדין קודם שבגרה [ועד״ז הביאו בשם **הירושלמי** עד שלא מת ומת]. אבל **תוס׳** (סנהדרין) הק׳ מה שייך העמדה בדין בדבר שהוא שלו. וכה״ק **התוס׳ רא״ש** ו**הרשב״א** דכיון דהקנס לעצמו לא מיחסרה העמדה בדין, וזוכה מיד.

ו**הרשב״א** תי׳ דדעת הירושלמי דכיון דאין לאב קנס עד העמדה בדין, אף הוא אינו נפטר לעולם. ונסתפק האם יכול לתת לה כסף קנסה, ולחזור ליטול הימנה. ויכול לכופה לעמוד בדין, כדרך שכופה אותה לדון עם אחר[יא]. וסיים וצ״ע.

ו**הרשב״א** הק׳ דנתחייב מיתה משעת העראה, ויתחייב קנס בשעת גמ״ב [כדאמרי׳ סנהדרין עג:]. ותי׳ דבגמ׳ שם כיון דפגמה לא ניתן להצילה בנפשו. אבל בסוגיין על כל שעה ושעה עובר בחיוב מיתה, וכדאיתא בירושלמי. [וע״ל לב. דכ״כ ר׳ בעריש בהקדמה לפנ״י. ורע״א חלק דבחייבי מלקיות הוה חייבי מלקיות שוגגין, דאין חיוב על המשך המעשה. וע׳ מש״כ שם].

רסא) **תוד״ה ואלו.** דמדאורייתא ל״ה בחזקת בעולה וכו׳ [ומהני אף להוציא ממון], משום גזירה עשאוה כבעולה לכל דבריה. ו**האחרונים** הביאו דגדר תקנת שבויה דהחשיבוה כודאי נבעלה. [וע׳ מש״כ בזה לעיל יג: כג. וכז:].

ו**התוס׳ הרא״ש** (בסמוך) כת׳ דשבויה מותרת מדאורי׳, דמעמידים על חזקתה. אבל כיון דספק הוא ל״מ להוציא ממון. [וכעי״ז כתב **רע״א** די״ל דחזקת היתר מסייע לברי, אבל ל״מ להוציא ממון מדאורייתא]. [וע״ע **קוב״ש** עג].

ו**הרמב״ם** (איסו״ב יח יז) כתב דכל הספיקות מדברי סופרים, לפיכך הקילו בשבויה. משמע דהוה ספק גמור.

ו**המנח״ח** (שם) כתב דשבויה הניתרת ע״י הפה שאסר או עד א׳, אינה בכלל שבויה. ויש לה קנס. [וע״ד סברת התוס׳]. אבל ה**ברכ״ש** (מ) נסתפק בזה [לדעת הרמב״ם] האם עד א׳ יהני להעיד שכשירה, ועי״ז להוציא ממון באונס.

רסב) **א״ר יוחנן ר׳ יהודה ור׳ דוסא אמרו דבר א׳.**

ומה שאמר ר׳ יהודה דשבויה הרי היא בקדושתה, קאי אף לענין תרומה [וכהונה]. ו**הרשב״א ותוס׳ הרא״ש** הק׳ מ״ט לא פליג (לעיל יא., וכב.). ותי׳ דנטר עד שיסיימו חכמים דבריהם, ופליג על כל דבריהם[יב].

רסג) **אמר רבה וכו׳ א״נ ע״כ ל״ק ר׳ דוסא התם אלא בתרומה דרבנן, אבל קנס דאורי׳ כרבנן ס״ל.** ונפסלת לכהונה, ואפ״ה מותרת בתרומה. ו**התוי״ט** כת׳ דלרבה ה״ה דלענין כתובה, כתובתה מאתיים. דילמא ממנעי ולא נסבי[יג]. ו**התוס׳ חדשים** חלק דלרבה כתובתה מנה[יד].

ח. ותוס׳ (סנהדרין) תי׳ דאיירי שאומרת שלא מחלה. ו**האחרונים** (דברי יחזקאל, חוו״א סנהדרין יט ז) כת׳ דזה יתכן רק לצד דהוה מחילה. אבל אי אתינן עלה משום מזיק ברשות, כל היכא דעושה מדעת פטור מלשלם, אף דלא מחלה. ואי מתנה שישלם לה קנס, הוה חיוב שכר פעולה, ולא גדר קנס של התורה. [אך יש שהביאו דמבואר בתוס׳ רא״ש (קידושין סט.) דמהני שמחול לו לגנוב, וימכר בעבד עברי. ואף דנתן לו רשות לזה].

ט. וכמ״ש **תוס׳** (לה: ומב.). ו**הריטב״א** תי׳ בשוטה. [דכיון דהוה מדעתה לא נחשב רודף, ואף דאין לה דעת למחול].

י. וי״ל דאף דאיתא (לעיל כט., לקמן מ:) דמתני׳ ר׳ מאיר. י״ל דהך מ״ד בסנהדרין יתרץ דמתני׳ רבנן. [וי״ל דתוס׳ דידן לא ניחא להו בזה].

יא. ומשמע דכשתובע מאחר, האב כופה את בתו לעמוד בדין, וזוכה ממנה. ולא שהוא עצמו מעמידה בדין.

יב. ו**הרשב״א** (מא:) כת׳ דאע״ג דר׳ יהודה פליג בסיפא [כג:, גבי כהנים], ולא פליג ברישא. והביא דאשכחן כה״ג.

יג. והק׳ דהו״ל לרבי לשנותה להדיא במשנה (יא.), כיון דלא שמעינן הכי מתוך דבריו כאן. וכתב דשמא רבי לא שמיעה ליה דפליג אהא.

יד. וביאר דלא הוה תקנה לטובתה, שיטען עליה טענת בתולים, ויהא מקח טעות.

רסד) **שם. אלא בתרומה דרבנן. פרש"י** בזה"ז דרבנן.

והתוס' הרא"ש הביא בשם **רבינו מאיר** דשבויה אסורה בתרומה [אף דאורייתא] רק מדרבנן, דמדאורייתא מעמידים על חזקתה.

רסה) **לא שדי איניש זוזי בכדי וכו'. הט"ז** (ז ד) הק'

אמאי לא חיישינן שיצרו תוקפו, ושדי זוזי. ותי' דחושש שמא היא תודה שנטמאה, ותאסר עליו, ואינו מוציא ממון מספק.

רסו) **מעיד בה לא ישאנה.** משמע דהוה חשש משקר [ולא

רק לעז]. **והראשונים** (יבמות כה:) הביאו מה**תוספתא** דאם נשאת לא תצא[ט].

דף לז.

רסז) **וסבר ר' יהודה בקדושתה קיימא והתניא וכו'**

א"ל גיורת אשבויה קא רמית וכו' שבויה מנטרא נפשא[א]. **וצ"ב** ס"ד דהגמ'. **ותוס'** (ד"ה וסבר) **ביארו** דהמקשן הביא דאף בג' חדשים[ב] שדעתה להתגייר ושומרת עצמה[ג], ואפ"ה אמרי' דאינה יכולה לשמור עצמה מהנכרים, וה"נ שבויה[ד]. וכן **הרשב"א** כתב דסברת המקשן דלא מזנה מדעת, ומק' הגמ' דצריכה הבחנה משום אונס, א"כ מ"ש שבויה.

רסח) **רש"י ד"ה דיה.** והיכא דלא גזור מעת לעת לא גזור

מפקידה וכו'. **רע"א** כתב בנתגיירה ל"צ להך סברא, דיש ספק ספיקא, דאם יצא הדם קודם שנתגיירה טהורה[ה]. [אבל **המהרש"ל** כתב דנחשב פקידה דמסתמא בדקה עצמה בשעה שנתגיירה. א"כ ודאי שבא אח"כ].

רסט) **תוד"ה שבויה.** דקטנה לגמרי אינה מוסרת עצמה

וכו'. **ההפלאה** הק' דמגיל צרור וזורקו מתקדשת למיאון. וע"כ דחששו בגיל הזה שלא יהיו הפקר [ומוסרת לביאה][ו]. ואילו רק משהגיע לעונת הפעוטות יכולה לשמור עצמה, ובדאי' (גיטין סה.) דמתגרשת בקידושי אביה. א"כ בין צרור וזורקו ועד פעוטות יש לחוש שמוסרת עצמה, ואינה שומרת על עצמה.

רע) **שראוה שנבעלה וכו'. ההפלאה** כת' דראוה

שנבעלה פעם א', ואפי' מזמן רחוק. דכיון שנבעלה חיישינן אף סמוך לשחרור. וע"ע **שיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה).

רעא) **רש"י ד"ה משמשת במוך.** אחר בעילה ושואבת

הזרע. **ותוס'** (לקמן לט.) **והראשונים** דנו בהא דאי' (שם) משמשת במוך, אי מניחתו קודם תשמיש, או אח"כ[ז].

רעב) **רש"י ד"ה מתהפכת.** וכולן עושות כן. משמע

דמש"ה אף יוצאת בשן ועין אי"צ להמתין, דבעודה שפחה[ח] נתהפכה דאינו טירחא[ט]. [וכ"כ **רש"י** יבמות לה.]. **והתו"י** (יבמות שם) הק' דודאי שפחה אינה מתהפכת, דרוצה להוליד עבדים. ועוה"ק דעיקר התי' חסר מהספר [דכולן עושות כן].

טו. וכן הוכיח **הנוב"י** (אה"ע ת כט) מהמשנה (לעיל כז:) עי"ש.

א. ויל"ד דעיקר סברת ר' יהודה משום חזקה, וכמ"ש **התוס' הרא"ש** (הנ"ל). ולענין הבחנה ל"ש חזקה. [**והפנ"י** כתב דהבחנה הוה חשש דרבנן בעלמא].

ב. ואילו במשנה תלינן שנבעלה בקטנותה [קודם שהיה דעתה להתגייר]. ועוד תי' **התוס' הרא"ש** בשם ר"י דאף קטנה שדעתה להתגייר לא מינטרא נפשה, כיון דאינה ראויה להתעבר. [ומש"ה תלינן שנבעלה בעודה קטנה, קודם שראויה להתעבר].

ג. **והתוס' רא"ש** ביאר [על דרך התוס'] דתי' הגמ' דאינה חוששת לשמור עצמה דסבורה דלאחר שתתגייר תשהה ג' חדשים קודם שתבעל לישראל.

ד. ויל"ד דבגמ' (ע"ז כב:) אי' דחביבה בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן. א"כ קודם גירות יש פחות חשש שיאנסוה. [ואפשר דקו' הגמ' בכ"ש].

ה. **ובס' הערות** תי' דטומאת למפרע הוה חומרא דרבנן [שלא מדינא]. א"כ אף בס"ס אסור.

ו. אך י"ל דתקנו קידושין קודם, כדי שתהא כבר משומרת כשתגיע לגיל פעוטות ומוסרת עצמה. [דגיל פעוטות תלי בכל חד לפי חורפיה, וא"א לצמצם שתנשא בדיוק בגיל פעוטות]. **והרש"ש** (לה:) הביא דבגמ' (קידושין פא: לחד מ"ד) אי' דתינוקת בת ט' ויום א' מגרו בה יצרה. והרש"ש ביאר בזה דברי הגמ' (לה:) אפי' בת עשר, דהיינו שנת עשר, אף שהגיע לט' ויום א'.

ז. ונח' הראשונים האם יש בזה איסור השחתת זרע. ויתבאר לקמן.

והאור גדול (לא) הק' לצד דהוה השחתת זרע האיך אמרי' שתעבור איסור. וכתב בשלמא פיתוי דעבדא איסורא, אמרי' דתעבור אף על איסור זה. אבל אונס לא עברה איסור. והאור גדול חידש דבאנוסה אין בזה איסור, כיון דאין זכות למאנת לזרוע בקרקע שלה, מותר לה לסלק הזרע.

ח. וצ"ל דה"מ בשפחה שזינתה. אבל היכא דמסורה לעבד פשיטא דצריכה להמתין.

ט. ואף דשפחה אינה טורחת להזמין מוך, מ"מ אינה רוצה להתעבר בזנות.

וע"כ **כתוס'** דאיירי רק באונס ומפתה.

רעג) **והא מהכא נפקא. רע"א** הק' [דלר' יוחנן] עיקר חידוש המשנה דחייבי מיתות דלא אתרו ביה פטור. וזה לא ילפי' מכדי רשעתו.

והריטב"א הק' דאי מכדי רשעתו לא הוה ידעינן איזה, קמ"ל לא יהא אסון. ותי' דא"כ לכתוב ולא יהא אסון, כדי רשעתו ל"ל. ועוד סברא היא דנידון במיתה החמורה [וכ"כ תוס' בע"ב].

רעד) **וצריכא דאי אשמועינן וכו'**. מבואר בצריכותא דגדר הפטור מיתה וממון, ומלקות וממון שווה. **והפנ"י** הק' דלר' יוחנן [לרבין, לעיל לה.] חייבי מלקיות שוגגין חייבין בממון, ולא דמי לחייבי מיתות שוגגין דפטורין. [וי"ל דסוגיין קאי כר"ל]. **והפנ"י** כתב דהוה לרווחא דמילתא, ובלאו הכי איצטריך לכמה דברים[ד] [עי"ש].

והגר"ח (סטנסל קיח, הו' לעיל לב: ולה.) כת' דגדר פטור כדי רשעתו שאני מפטור לא יהא אסון, דכדי רשעתו הוה דין על בי"ד[א]. והעירו דבגמ' (כאן) עבדינן צריכותא.

רעה) **דחמיר איסוריה. התוס' הרא"ש** הק' מ"ט לא מחלקים בין סקילה לסייף. וכתב דלענין זה לא מסתבר לחלק. [וע' **שיטמ"ק** דהאריך לדון האם הסברא דחמור פחות יש סברא לפטור (וכגמ' כאן), או דקמ"ל דאף הקל מהני לפטור].

רעו) **תוד"ה חדא.** תימה (ב"ק פג:) וכו' דלא תשקול מיניה ממונא ותקטליה, ומשני ההוא מכדי רשעתו נפקא וכו'. **ותוס'** (ב"ק כו.) הוסיפו אלמא ס"ד דמיירי בממון אחר בהדי מיתה[ב] [אבל פשטות הגמ' קאי לחייב מיתה ותשלום דמי הנהרג[ג]].

רעז) **בא"ד וי"ל דהתם טעי וכו'.** [וכס"ד דהכא] א"נ לסימנא בעלמא נקטיה מהכא[ד]. וכן בגמ' (מכות יג:) אי' ה"מ מיתה וממון ומלקות וממון דילפי' מכדי רשעתו. **והריטב"א** (שם) כתב דלאו מהאי קרא נפיק, אלא דנקט דרך אגב.

דף לז:

רעח) **דחדא בגופיה וכו', אבל מיתה ומלקות דאידי ואידי בגופיה, אימא מיתה אריכתא וכו'.** ונחשב רשעה א'[א]. [**ובגמ'** (מכות יג:) יש ס"ד דדעת ר' ישמעאל דחייב מיתה ומלקות, משום דהוה מיתה אריכתא].

ותוס' (מו"ק ב: ד"ה חייב שתים) כת' דמתחייב ב' מלקיות על מעשה א', דתרוייהו חד רשעה הוה. דכל שם מלקות חד רשעה הוא.

רעט) **תוד"ה וחדא.** ורבנן תרוייהו נפקי מכדי רשעתו, דמשמע וכו'. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה ישנה) כתב דהאי מינייהו מפקת. אבל **הרשב"א וריטב"א** כת' דמיתה ומלקות ל"צ קרא, דמאידך נפקי להו. דהשתא מלקות וממון לא מחייב, מיתה ומלקות מבעי. וכ"ת דחמיר איסוריה, הא אף מיתה וממון פוטר[ב]. [וילפי' דמיתה פוטר חיוב מלקות מבנייהו מיתה וממון ומלקות וממון. ולפ"ז מבואר דלמסקנא

י. אבל **בריטב"א** (הנ"ל) משמע דהוה ילפותא. [וכן דעת הרשב"א וריטב"א ושיטמ"ק דאליבא דאמת ילפי' מהדדי, וע' מש"כ בע"ב].

יא. ואם נימא דהגר"ח קאי רק אליבא דר' יוחנן, וסוגיין כר"ל ניחא. [וע' מש"כ בזה לעיל לה.].

יב. לכאורה כוונת התוס' ד'לא יהיה אסון' אינו פוטר מדמי הנהרג, אלא מממון אחר. [וכמ"ש **המהר"ם** (ב"ק ד.) דמש"ה פטור מכופר ילפי' מ'עליו', ולא משום קלב"מ. ע' מה שהו' לעיל לה.].

ועוד משמע מתוס' (הנ"ל) דדוקא משום דקאי משום 'לא יהא אסון', אבל פטור 'כדי רשעתו' הוה אף בממון זו. [דשייך אף בחובל ועדים זוממים דהוה מלקות וממון בדבר א'].

יג. [**ותוס'** (לעיל לה. ד"ה אף) תפסו לשון הגמ' דלא תשקול ממונא ותקטליה על רציחה לחוד, ולכאורה כוונתם לגמ' (פג: הנ"ל) [דבגמ' ב"ק כו. הנידון על כופר]. וצ"ב א"כ אמאי הביאו קרא ד'עליו', דבגמ' ילפי' מ'כדי רשעתו'. וי"ל דהגמ' קאי לס"ד דסוגיין דכדי רשעתו קאי במיתה וממון. וכדי רשעתו פוטר אף באותו ממון. אבל למסקנא דילפי' לא יהא אסון, א"כ דמי הנהרג נתמעט מ'עליו']].

יד. וכן **רשב"ם** (ב"ב פו.) נקט 'כדי רשעתו' במיתה וממון. וי"ל דסימנא נקיט. א"נ כמ"ש הרשב"א דלמסקנא ילפי' הצד השווה, והכל דין א'.

א. ויל"ד האם גדר עונש המלקות דהוה תוספת על חיוב המיתה, ונחשב עונש א'. או דהוה רק סברא בדין 'כדי רשעתו'.

ב. וכ"כ **השיטמ"ק** (בע"א ד"ה ובזה נ"ל) דלמסקנא נפקא מבינייהו. דאין לחלק כלל אלא אמרי' קים ליה בדרבה מיניה

דין כדי רשעתו ולא יהא אסון הוה אותו גדר[ג]. דאילו לדברי הגר"ח ד'לא יהא אסון' הוה גדר פטור, משא"כ כדי רשעתו דא"א לחייב תרתי. א"כ האיך נילף מבנייהו[ד]].

ורע"א הק' כעי"ז לתוס', נימא דרבנן ל"ל הצריכותא, וילפי' חד מאידך. ותי' א"כ היינו לומדים דמיתת שוגגין יפטר ממלקות, ודלא כר' יוחנן[ה] (חולין פא: הו' לעיל לה.)[ו].

ובגמ' (מכות יג:) ס"ד דלר' עקיבא אף חיוב כרת פוטר ממלקות. והגמ' דוחה דדוקא ברשעה המסורה לבי"ד. **וההפלאה** (ל:) נקט דלר' נחוניה כרת פוטר ממלקות. אבל **הבית יעקב** פליג דמיתה ומלקות נלמד מכדי רשעתו, וילפי' דוקא מסור לבי"ד, ולא בידי שמים. וכל ההיקש (ל.) דר' נחוניא הוה לדין לא יהא אסון. [ע"ד דעת התוס' כאן].

רפ) **לא תקחו כופר וכו'**. בפשוטו המצוה על בי"ד[ז]. אבל **החינוך** (תיב) כתב דנוהג אף בנקיבות [בזמן שבי"ד דנו דיני נפשות], ואף דאין בידה לדון, מ"מ אם יש כח [מחמת המלכות וכדו'] למנוע הרציחה, והיא מצווה שלא ליטול ממון.

רפא) **ואהבת לרעך וכו' ברור לו מיתה יפה**[ח]. **הרמ"ה** (סנהדרין נב; הו' בשיטמ"ק) כתב דאפי' רשע נחשב 'רעך', ועוד כתב דדרשי' רעך, רעים שבך.

שנתחייבו מיתה.

ותוס' (סנהדרין מה.) הביאו **י"מ** דמחיים לא שייך 'כמוך', דחייך קודמין, ומש"ה ילפי' דהך קרא קאי לאחר מיתה. **וי"מ** דברישא דקרא כתיב לא תקום, ונקמה היינו מיתה. ודרשי' דקאי אמיתה.

רפב) **כל חרם וכו' לא יפדה וכו' מנין ליוצא ליהרג ואמר ערכו עלי וכו'**. וילפי' 'לא יפדה' דאין לו פדיון[ט]. ולכאורה הגדר דגלי קרא דאין לו 'ערך'[י]. [ע"ע בסמוך]. אך יש שדייקו מלשון הגמ' דפרשת ערכין הוה מעין גדר פדיון[יא] [וכיון דנגמר דינו צוותה תורה דלא יפדה].

והריטב"א כתב אע"ג דבמדרש[יב] דרשי' מיניה חיוב מיתה לעובר על חרם [כעכן ויהונתן בן שאול], ההוא אסמכתא בעלמא. וגמ' גמירי לה דחייב מיתה. או דילפי' מכל האיש אשר ימרה את פיך (יהושע א יח). **והרמב"ן** (עה"ת ויקרא כז כט) **כתב דילפי'** כולהו מחד קרא. וע"ע רמב"ן במשפט החרם.

רפג) **רש"י ד"ה שדמיו קצובים**. ול"ד לאומר דמיו עלי, דדמים אין לו וכו'. וכן **רש"י** (ערכין ו:) פי' דכיון דנגמר דינו אין לו שווי כעבד בשוק, שלא יקנו אותו. [אבל חיוב ערכין הוה דמים קצובים]. ולמסקנא ילפי' כל חרם, דליכא חיוב ערכין.

אבל **הרמב"ם** (ערכין א יג) כלל תרוייהו בדין א', דהיכא

פירוש דאין לך לחייבו בשני עונשים אלא סגי ליה בדרבה מיניה בכל דהו. [וע"ע מהר"ם שי"ף].

ג. וכ"כ **רש"י** (מכות יג:) דב' רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון. [וכולהו בכלל כדי רשעתו].

ד. והגר"ח נקט כדעת תוס' דילפי' מהך קרא.

ה. לדעת **הרשב"א ורמב"ם** (הו' לעיל). אבל לדעת **רש"י ותוס'** (שם) דהסוגיה (חולין שם) כר' דימי, א"כ לר' יוחנן אף מיתת שוגגין לא פוטר ממון.

ו. [אמנם לדברי הרשב"א ל"ק דעיקר הילפותא ממלקות וממון, ובזה ליכא פטור שוגגין לר' יוחנן. ודיו לבא מן הדין].

ז. וכ"כ **הרמב"ם**. אבל **המנח"ח** כתב די"ל דאורחא דמילתא נקט, וי"ל דמודה [לסברת החינוך] דאף מי שאינו דיין מצווה שלא ליטול ממון למנוע דין מיתה.

ח. וע' **שיטמ"ק** במה נחשב מיתה יפה. [וביארו דכ"ז סימן מהו מיתה שצוותה התורה].

ט. **והרמב"ם** (סה"מ שורש ח) הביא דאף דכתיב בלשון לאו, לא הוה אזהרה. אלא גילוי בדיני ערכין דחשיב כמת ואין לו דמים.

י. ובפשוטו גדר 'ערכין' הוה התחייבות דמים בעלמא, כפי ערך שקצבה תורה [ולא שייך לגברא הנערך כלל]. ולפ"ז קמ"ל דנגמר דינו אין לו ערך.

יא. **והשלט"ג** (ע"ז ד. בדה"ר) כת' דהאומר ערכי עלי הוי מקדיש כלי ידוע, דהיינו גופו ועצמו שהוא מקדישו. אלא שפודיהו אח"כ מיד ההקדש בדמי ערכו, ודמי למקח וממכר בשבת. [ועפ"ז יישב הא דאין מעריכין בשבת, ואף לדעת ר"ח דהגזירה דוקא במקדיש כלי ידוע. אבל לא אסרו לחייב עצמו בדיבורו. **והר"ן** (שבת קנ. סד. בדה"ר) הק' דאין מערכין [אף דלא הוה דבר מסויים]. והשלט"ג תי' דערכין נחשב שמקדיש דבר מסויים, ולא רק מחייב עצמו דמים].

יב. **והרמב"ן** (עה"ת) הביא **מדרש ילמדנו** תניא ר' עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם. אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה וכו' שכל מלך בישראל או סנהדרי גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להלחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה. והוא חיובן של אנשי יבש גלעד, ושל יהונתן שאמר לו אביו (שמואל א יד מד) כי מות תמות יונתן.

דנגמר דינו בבי"ד ישראל[יג] הוה 'כמת'[יד], והמת אין לו דמים ולא ערך, שנאמר כל חרם. **והכס"מ** (שם יד) דייק דנגמר דינו בדיני עכו"ם לא חשיב כמת, וחייבין בדמיו וערכין[טו]. וציין לגמ' (גיטין כח:) דנגמר דינו בבי"ד של עכו"ם לא נחשב כמת, כיון דמקבלי שוחד. [ומש"ה אין מעידין עליו שמת][טז]. **והמשנ"ל** חלק דלענין ערכין תלי בגמר דין, ולא משום שאינו שווה כלום. **והאחרונים** דייקו דהרמב"ם כלל הא דאין לו דמים ואין לו ערך, ומשמע דהכל משום 'כל חרם'[יז]. וע"ע **גרי"ז** (ערכין ו:).

רפד) **לפי שמצינו ביד"ש, יכול אף בידי אדם כן.**

רע"א הק' דמשמע דאליבא דאמת מיתה בידי שמים מתכפר בכופר, ולא מצאנו כן. **והקוב"ש** (קלג) כתב דלא שייך כופר, למ"ד דמי ניזק, ע"פ מש"כ **תוס'** (סוד"ה מיתות).

רפה) **תוד"ה מיתות.** קשה לרשב"א וכו' מה שייך כופר למ"ד דמי ניזק. **והתוס' הרא"ש** כתב די"ל במקום דלא אפשר, הדין דמי מזיק. אבל הק' הניחא למ"ד כופרא כפרה, אבל למ"ד ממונא, ל"ש כן. [ותי' דר"י ב"ב (ב"ק שם) ס"ל דהוה כפרה].

דף לח.

רפו) **דתנא דבי חזקיה וכו' בין דרך ירידה לדרך עלייה וכו'. תוס'** (סנהדרין עט: וב"ק לה.) הביאו דמבואר בסוגיין דהיינו דילפי' דל"מ ממון לפוטרו מגלות. [דבג' עניני ממון[א] איירי תנא דבי חזקיה]. והו"ל לנקוט להיפך, דקמ"ל אף דרך ירידה ל"מ לפטור מממון[ב]. ודלא כיש טועים דילפי' לפטור אף דרך עלייה כמו דרך ירידה.

רפז) **אלא אמר רמי ב"ח וכו' אבל היכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר. פרש"י** במכה אחרת, ובבת א'. [דאילו בזה אחר זה מתחייב לשלם על החבלה]. דס"ד דל"מ קלב"מ לפטור בב' מעשים.

אך אף לאחר הדרשא לבאורה ילפי' דאינו מתחייב תרתי על רציחה א' [דכיון דרצחו ל"ש על גוף זה ג"כ חיוב תשלום]. **ותוס'** (ד"ה אמר) כת' דמ"מ אליבא דאמת הכל בכלל קלב"מ דתנא דבי חזקיה[ג], דע"כ לא איצטריך לזה 'כל חרם'.

רפח) **תוד"ה אבל.** כי התם שבהכאה א' הרג את האשה וגם הולדות וכו'. **והתוס' הרא"ש** הק' דבגמ' (לעיל לה.) אי' דחזקיה ס"ל דנתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור, א"כ היכי משכח"ל דין אסון, ע"כ שהרג את מי שנתכוון, וגם חבל באשה דמי ולדות. והוה סימא עין ראובן והרג את שמעון ובהאי גונא ראוי לחייבו תרתי. וצ"ע.

והשיטמ"ק ציין **דתוס'** (לה. ד"ה ומי) פי' דלהך מ"ד

יג. **והרמב"ם** (סה"מ שורש ח) הביא כן מהגמ' [ויש שהביאו דגרס כן להדיא בגמ' ערכין. ולדברי הכס"מ י"ל דכוונת לגמ' גיטין].

והרמב"ם בפיה"מ (ערכין א ג) כת' דיוצא ליהרג בדיני ישראל, שאינו תלוי ברצונינו. אבל יוצא ליהרג מחמת המלך נערך, שמא המלך יחזור בו. **והגרי"ז** (ערכין ו:) דייק דעצם הפסק דין גורם שאין לו דמים [דאינו תלוי ברצונינו]. אך יש לדייק להיפך, דביוצא ליהרג במלכות אמאי תלה משום שיחזור בו, ולא משום שלא חל דין.

יד. ויש שציינו מקורו מה**גמ'** (ברכות יח:) דדרשי' יומת המת, המת מעיקרא. [ועד"ז מצאנו דלאחר שנגמר דינו הדורגו פטור, כדאי' **בספרי** (מסעי קסא), וכ"מ **בגמ'** (מכות ה.) דלאחר שנגמר דינו העידו עליו זוממין פטורין, דגברא בר קטלא הוא].

טו. ותלי בב' לשונות בגמ' (גיטין) ולל"ק דרב יוסף איירי בנגמר דינו בבי"ד של עכו"ם, אבל בבי"ד של ישראל אין מעידין עליו שמא ילמדו עליו זכות. והר"א מזרחי (ויקרא כז כט) הביא דלפ"ז אף לענין ערכין איירי בבי"ד של עכו"ם, דבשל ישראל יש לו ערך. והמשנ"ל כת' דהוה ע"ד דברי הכס"מ, ותמה אטו ב"ד של עכו"ם וגמר דינם משוו ליה מת לענין ערכין. וצ"ע.

טז. **והמשנ"ל** תמה דהתם הנידון האם תלינן דודאי הרגו, ולא שייך לסוגיין דכיון דנגמר דינו נחשב גברא קטילא. ואף אילו ברח.

[ובגמ' גיטין מבואר דבבי"ד של עכו"ם נותנים עליו חומרי חיים ומתים. ויל"ד א"כ אף בערכין נימא דהוה ספק. ואפשר דכיון דיש לו צד חיות לא נחשב מת].

יז. [או דילפי' גדר 'כל חרם' אף לענין דמים]. **והגרי"ז** (ערכין ב.) כת' דלדעת הרמב"ם אף חיוב דמים הוה משום גדר 'כמת', ולא מהני הסברא שלא יתנו עבורו כלום. והגרי"ז ביאר דלא דמי למנוול ומוכה שחין דאין לו דמים, דנגמר דינו אין חסרון בחפץ, דהגמר דין לא הוה מצב בחפץ. וביאר דגדר דמי אדם תלי בשווי האמיתי, ולא דמי לשומת שאר חפצים [דתלי אי יתנו עבורו].

א. לפטור מממון אחר. לפטור מדמי הנהרג. ודל"מ תשלום להפטר מחיובו.

ב. **ותוס'** (לקמן מ.) ציינו מכאן דכן דרך הש"ס שאינו חושש להפוך.

ג. וכמ"ש **תוס'** (ד"ה הא) דמה מכה בהמה לא חלקת.

דין אסון הוה אילו נתכוון לאשה עצמה, דודאי חייב מיתה. והולדות הוה אותו הכאה.

רפט) **תוד"ה הא.** וא"ת וכו' דבשעה שסימא היה רודף, וניתן להצילו בנפשו וכו'. **הבית יעקב** הק' דאף רודף הוה מעשה אחר, ולהך ס"ד דקלב"ם הוה דוקא באותו מעשה ל"ש פטור קלב"מ ברודף, אלא למסקנא דילפי' קלב"מ בב' מעשים.

רצ) **תוד"ה אמר.** תימה דמשמע דאם הרגו וקרע שיראין דידיה וכו' דהא הוה ממון ונפש תחת ממון ונפש. **המהרש"א** נקט דתוס' קאי במעשה הכאה זו [אלא כיון דג"כ הזיק בבגדו לא הוה בכלל דמי הנהרג]. אבל **המהר"ם שי"ף** פי' דברי התוס' בב' מעשים, דבהדי דהרגו קרע שיראין.

רצא) **בא"ד וי"ל דלפי האמת נפקי כולהו מתנא דבי חזקיה וכו'. רע"א** הק' דמלקות וממון לא נלמד מתנא דבי חזקיה, א"כ מנ"ל דמלקות וממון פוטר אף בב' מעשים [וכדאיתא (לעיל לה:) בהדי דמחייה קרע שיראין דיליה. וכן בתוס' (לב.) כת' דבשעה שהעידו טבחו וכו', דהוה ב' מעשים]. ותי' ד'כדי רשעתו' לא משמע דוקא מעשה א'. ודוקא לא יהא אסון משמע מעשה א', ובעי ריבוי לב' מעשים.

סוגיות זכות האב בקנס בתו

רצב) הקדמה לגדרי זכות האב בקנס - **האחרונים** (הו' לקמן מא:) חקרו האם שורש החיוב קנס הוה לבת, והאב זוכה בממון ממנה. או דעיקר החיוב חידשה תורה לאב. [ועוד דנו **האחרונים** די"ל דאף אי שורש החיוב לבת, מ"מ התורה זיכתה לאב זכות לתבוע, אף שהזכות ממון שלה].

ונח' **הראשונים** (ע' לקמן מא:) האם נחשב שהאב הוא תובע בקנס, או דהוה תביעת הבת [שהיא הבעלים].

ומבואר במשנה (לקמן מא:) דכשבגרה [או נשאת] קודם שעמדה בדין, תשלום הקנס הוה לעצמה. וכן מבואר (שם) היכא דמת אביה. **ורש"י ותוס'** (לקמן לט.) כת' דדרשי' לה מקרא ד'ונתן לאבי הנערה' [וע"ע תוס' לח:]. **והאחרונים** חקרו האם אותו זכות שהיה לאב עוברת לבת, או דהוה חיוב קנס בפנ"ע [ולכאורה נח' בזה הראשונים, ע' לקמן מא:].

ובשו"ת אבנ"מ (ח) למד כן אף לקנס דל' של עבד, היכא דשור נגח את העבד, ושחררו רבו קודם שמת. דכיון שנשתחרר יצא מרשות האדון, והקנס אינו של האדון [וכמו בסוגיין[ד]]. ואילו היו לו יורשים[ה] יזכו בקנס בשעת העמדה בדין. **והעמודי אור** (נ) כתב דצריך ראיה גדולה לזה [דבסוגיין קאי דוקא בקנס של נערה, ומשום גזיה"כ דונתן לאבי הנערה.

ובגמ' (לג. ומ:) דרשי' דמתחייב אף בושת ופגם [ואינו נכלל בקנס דחמישים]. ובפשוטו חיובו כדין חבלות. אבל **האחרונים** (תרוה"כ תכד) כת' דחיוב בושת ופגם לא הוה בכלל דיני חבלות. וכ"כ **ביונת אלם** (ג) דהוקש לדין הקנס, וגלי דאינו חייב מדיני חבלות בעלמא. ובגמ' (מ:) אי' דאפ"ה הוה לאביה, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין.

והגר"ח (נערה ב) חקר האם נתחדש דצער ובושת של ביאה [דפרשת חבלות] שייך לאב, ואף במקום דל"ש לפרשת אונס ומפתה[ו]. ותליא האם האב הוא בעלים על המחייב דהבושת ופגם, או דרק על החיוב ממון [וכתב דנח' בזה הרמב"ם וראב"ד, ע' לקמן מ: ומא:].

ודעת **תוס'** (לח: ומא:) דכשבגרה או מת אביה, אף בושת ופגם לעצמה. וכ"ד **הרמב"ם** (ב יד). אבל **הרמב"ן** (מא:) דייק מדברי **רש"י** (מב.) דבושת ופגם לעולם הוה דאביה.

והאחרונים דנו בקטנה דאין לה קנס לר' מאיר, ומ"מ בושת ופגם הוה לאביה, האם אף בזה נימא דהיכא שלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה אמרי' דהוה לעצמה. [ע' מש"כ לקמן לט. בשם הדברי יחזקאל, וע"ע **רע"א** שבועות לג:].

ד. ולכאורה האבנ"מ נקט דהוה סברא בכל חיובי קנס, דהגדר משום תביעת החפץ בשעת העמדה בדין. [וע"ע דברי ריב"א בתוס' ב"ק עב. הו' בע"ב].
[אך מ"מ יש לחלק דזכות האב בבתו מוגבל מעיקרא עד שעת בגרות. וכלפי בגרות לא היתה ברשותו מעולם [ועד"ז דנו האחרונים, ע"ע במשך הסוגיות]. אבל זכות האדון בעבד הוה לעולם].

ה. וע"ע מש"כ עד"ז בסוגיות הגמ' (גיטין מג.).

ו. וכתב דנפק"מ במשמש מת דקי"ל דפטור (ע' יבמות נה:

רצג) **ר"ע אומר וכו' וקנסה לעצמה. הרמב"ם** (נערה ב טז) פסק דהקנס לבד הוה לעצמה, אבל בושת ופגם לאביה[ז]. [ואף דסבר דמת אביה או בגרה הבושת ופגם לעצמה, וכנ"ל. אפ"ה גבי ארוסה הוה לעצמה]. **והרא"ש** (ה) כת' דמקורו מהגמ' (לקמן מ:) אי בעי מסר וכו'. [**והרא"ש** כתב דהרמב"ם למד דאף לריה"ג הבושת ופגם לאביה].

והרא"ש חלק דילפי' למי שזה ניתן זה ניתן [וכמ"ש **תוס'** (בע"ב ומא: הנ"ל) בשבגרה אף בושת ופגם לעצמה, דילפי' למי שזה ניתן זה ניתן[ח]], וביאר דלענין גביית האב יש לבושת ופגם דין קנס. והרא"ש הביא ראיה מלשון המשנה (לקמן מ.) דנתארסה ונתגרשה פטור בפיתוי, ומשמע דפטור לגמרי ואף מבושת ופגם.

והיש"ש (י) כתב [דהרמב"ם סבר] דרק לענין הא דתליא בהעמדה בדין אמרי' דיצאת מרשותו [ודרשי' למי שזה ניתן וכו']], ועוד דעבשיו אין בידו למוסרה וכו'. **והאו"ש** (ב טו) ביאר דהרמב"ם סובר דדרשת למי שזה ניתן קאי כלפי היציאה מרשותו, דיצאתה מרשותו אף לענין בושת ופגם. אבל נתארסה ונתגרשה הוה מיעוט בדין קנס[ט].

רצד) **והדין נותן הואיל ואביה וכו'.** ולא יצאת מרשות אביה. ולאפוקי מר' עקיבא דמתני'. אבל בברייתא משמע דבא לאפוקי מריה"ג דאין קנס כלל, וכן הביאו מה**מכילתא**. וע"ע **פנ"י**. **והאחרונים** ביארו דסברת ר' יוסי הגלילי דנתארסהו נתגרשה הוה 'יציאה' מרשות האב, ולכן לא נתחדש בזה גדר קנס. **והרמב"ן** (לעיל לב.) הביא בשם **הנגיד** דנתארסה ונתגרשה נחשב 'יתומה בחיי האב' לענין קנס.

רצה) **ומה כסף קידושיה אע"פ שנתארסה נתגרשה לאביה.** [והעירו דלא מצאנו ילפותא דהוה לאביה[ז], אלא דלא למדנו שיצאת מרשות אביה באירוסין. א"כ אדרבה נילף מהך היקש שיצאת מרשותו לענין קידושיה].

דף לח:

רצו) **תוד"ה אימא בתולה.** ונר' דהש"ס קים ליה דחד מינייהו לגזי"ש וכו'. **ובמבוא התלמוד** (לבנה"ג הודפס במס' ברכות, קיצור כללי י"ג מידות, המדה הב') הו' דפעמים נמסרו המקומות לבד, ונשאר לחכמים לדון איזה תיבות לגזי"ש. כגון שקבלו דאונס ומפתה ילפי' זמ"ז בגזי"ש, אבל לא קיבלו מאיזה תיבות[א].

רצז) **האי אישתני גופא. תוס'** (לקמן מה. דלמא) הביאו מכאן דבגרות נחשב שינוי הגוף. ועי"ש.

רצח) **ור' יוסי הגלילי וכו' מדתניא כסף ישקול כמוהר הבתולות.** משמע דלר' עקיבא ילפי' מגזי"ש ולא מדרך דרשא. **והרשב"א** (בע"א) הק' דבכל מקום (לעיל י. וכט:) משמע דדרשי' ממוהר. והביא בשם **הרשב"א מן ההר** דודאי עיקר הדרשא ממוהר הבתולות. ועיקר כוונת הגמ' משום דאישתני גופא, וכמסקנא.

רצט) **ולרבה דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס וכו'.** מבואר דלרבה לפי האמת יש קנס בנערה המאורסה. ואף לדידן אין קנס, משום דגלי קרא דקלב"מ[ב]. ונפק"מ דיש חיוב ביד"ש, אם נימא דאף בקנס יש חיוב ביד"ש[ג].

ורע"א הק' דבמשנה איתא דילפי' מלא יהיה אסון, ואילו בסוגיין מבואר דהוה פסוק נוסף דאשר לא

שבועות יח.) בגדרי עריות, ומסתבר דאף אינו מתחייב בקנס [דאל"כ אמאי לא תי' (לעיל לא:, לב:, לה:) דהמשנה במשמש מת, ולכן אין חסרון דאין לוקה ומשלם].

ז. וכ"כ **בשו"ת הר"י מגאש** (צח) דבושת ופגם לאביה, דקי"ל כל שבח נעורים לאביה. וקנסא שאני דכתיב אשר לא אורס' וכו' אבל בשת ופגם כדקיימי קיימי לאביה.

ח. וכ"ד **הרמב"ם** (ב יד), אבל דעת **הרמב"ן** (לקמן מא:) דאף בבגרה בושת ופגם הוה דאביה.

ט. [אמנם **תוס'** (לקמן לט.) נקטו דאף נתארסה ונתגרשה הוה גדר קצת 'יציאה'].

י. אלא דמ"מ לא יצאתה מרשותו, והוה בנעוריה בית אביה. ואולי ילפי' לה מהא דחוזרת להפרת נדריה.

א. אבל **המהר"ם** ביאר קו' התוס' דע"כ ס"ל למקשן דלא נתקבלה מסיני דאל"כ מאי פריך. [וצ"ב דאין דנים גזי"ש אא"כ קיבל מרבו].

ב. ולפ"ז בקידושין דרבנן יש קנס. וכ"מ **הרמב"ן** (לעיל לה:) גבי ממאנת.

ג. אך **תוס'** (לעיל לג:) כת' דבקנס אין חיוב ביד"ש.

אורסה. וכעי"ז הק' **תוס'** (בע"א ד"ה סלקא) ע"פ הגמ' שם. אבל **הריטב"א** כתב דהוה קצת צריכותא, ולא צריכותא גמורה.

סוגיית בגר בקבר - לאבי הנערה, ולא מתה ובוגרת

ש) **אמר אביי בא עליה ומתה פטור, שנא' לאבי הנערה ולא לאבי מתה**[ד]. **ורש"י** (לט. ד"ה לעצמה) **ותוס'** (לט. ד"ה מה) כת' דילפי' מהך קרא דכשבגרה קודם העמדה בדין הוה לעצמה, דדרשי' ונתן לאבי הנערה ולא לאבי בוגרת [בשעת נתינה]. והאחרונים דנו אי ילפי' תרוייהו מחד קרא.

והפנ"י כת' דלאביי אי"צ קרא לבוגרת, דכיון דזוכים בקנס בשעת העמדה בדין [וכדאיתא לקמן מב:], ממילא ידעינן דבבוגרת לעצמה. [ונח' אביי ורבא האם קרא איירי בבוגרת, דלעצמה. או במתה שפקע החיוב].

אבל **ההפלאה** (וכ"כ **החזו"א** בגליונות לגר"ח) כתב דעיקר הדרשא אף לאביי דבעי אבי הנערה בשעת גבייה בבי"ד, וכשאין נערה בשעת נתינה ליכא קנס לאב. ומזה ילפי' דבבוגרת הוה לעצמה, וכן כשמתה פקע מרשות האב [וכאביי]. ומש"ה הגמ' נקטה הלשון דמיתה עושה בגרות, דהוה גדר יציאה מרשות אביה[ה].

והרש"ש (לעיל כט:) הק' מ"ש בוגרת דהוה לעצמה, ואילו מתה [לאביי] פקע הזכות. וביאר דמדינא אף במתה קנסא לעצמה, אלא כיון דמתה הרי אינה לפנינו. ואין אדם מוריש קנס לבניו. [וע"ע בסמוך].

שא) **שם. והגר"ח** (נערה א טו) חקר בגדר המיעוט ד'ולא לאבי מתה', האם הוה פטור לענין קנס, או דהוה יציאה מרשות האב. והגר"ח הביא דמשמע **ברמב"ם** (שם) דפטור רק מקנס, וחייב בושת ופגם לאביה. וביאר [באופן הא'] דכיון דהוה פטור מפרשת קנס, לעולם הבושת ופגם שייכים לאביה. [ואביי לא ס"ל כרבא דמיתה עושה בגרות, דבבוגרת הבושת ופגם אינו לאביה[ו]].

ועוד כתב הגר"ח די"ל דהוה ביטול על זכיית האב. ומ"מ לא דמי לבגרות דהוה הפקעה מרשות האב. אבל כשמתה אינה מופקעת מרשות האב, אלא דאין לו דין זכות ממון. [דבבגרות ונישואין למפרע חוזרין דין שבח נעורים לבת, משא"כ כשמתה אבתי היא ברשות אביה, אלא שזכות האב פקע בזה]. וביאר דבושת ופגם הוה ממון, ונגמר חיובם בשעת ביאה, וכבר זכה האב. ודוקא לענין קנס תליא בשעת העמדה בדין.

והחזו"א (בגליונות) השיג דהמיעוט 'ולא לאבי מתה' הוה אותו מיעוט דבוגרת [וכדלעיל, אבל הגר"ח נקט כפנ"י הנ"ל], וע"כ דהוה יציאה מרשות האב. וכת' דמ"מ האב זוכה בבושת ופגם מדין ירושה,וכמ"ש תוס'. [אבל הגר"ח נקט דבמתה לא פקע מהאב זכות בושת פוגם].

שב) **מילתא דפשיט"ל לאביי מיבעי ליה לרבא וכו'.**

פרש"י (לט. ד"ה מר) דהיינו ללישנא דמר בר"א (בסמוך) דבעי רבא מיתה עושה בגרות או אינה עושה בגרות. [ובפשוטו משמע דמיתה עושה בגרות מישך לדרשת אביי 'ולא לאבי מתה'. וההפלאה וחזו"א (הנ"ל) ביארו דמיתה עושה בגרות הוה משום דיצאת מרשות האב, וכבגרות. וכנ"ל. אבל לדברי הגר"ח מיבעי ליה לרבא בזה מטעם אחר, ולא מטעמיה].

ורע"א הק' דמ"מ נפק"מ [בספק של רבא] דלמ"ד מיתה עושה בגרות, מ"מ האב יורש ממנה [ע' תוס'], אלא דנפק"מ לענין בע"ח [וכמ"ש בתוס']. ואילו לאביי פטור לגמרי. ואיך אמרי' מילתא דפשיטא לאביי מיבעי לרבא. וצע"ג. **וההפלאה** תי' [כנ"ל] דאף לאביי ליכא 'פטור' במתה, אלא דממעטינן ולא לאבי מתה, שהאב אינו זוכה, וכדין בגרות.

שג) **שם. הרא"ש** פסק כאביי, דלא שבקינן הא דפשיטא ליה לאביי משום בעיא דרבא[ז]. וכ"פ

ד. והו' בגמ' (לעיל כט:).

ה. והא דהגמ' (לעיל כט:) הביאה דברי אביי, משום דאביי דרש להדיא מהפסוק. ומ"מ מוכח במשנה (לקמן מא:) דבגרה קודם העמדה בדין הוה לעצמה, מהך דרשא גופה.

ו. דלרבא הוה הפקעה מרשות אביה. וגבי הפקעה מרשות האב הוקש למי שזה ניתן זה ניתן.

ז. ואין ספק מוציא מידי ודאי. **ורע"א** ציין דכעי"ז כתב **המלחמות** (ב"ק כו: יא: בדה"ר) וע"ע **נמוק"י** (שם יז: ז: בדה"ר)

הרי"ף ו**הרמב"ם** (א טו).

ו**הגר"ח** (נערה שם) הק' [כעין קו' רע"א] [ע"פ מש"כ דפטור מיתתה שאני מדין יציאת בגרות] דאמאי אמרי' מילתא דפשיטא לאביי, אכתי יש נפק"מ אי אמרי' דמיתה עושה בגרות[ח]. ועוד אמאי השמיט הרמב"ם הנפק"מ לדין בושת ופגם [וכנ"ל דנפק"מ האם פקע בזה זכות האב].

ו**הגר"ח** תי' דאף לאביי גדר הפטור [או יציאה] 'ולא לאבי מתה' הוה רק כלפי חיוב קנס לאב, אבל ליכא הפקעה כלפי מצב בגרות וחיוב לבת. א"כ במה שאביי אמר דפטור מוכח גם דאינו מתחייב כלפי הבת [דא"כ האב יירש ממנה ויגבה], ע"כ דפשיטא ליה דמיתה אינו עושה בגרות. ועדיין היא ברשות אביה. וליכא חיוב קנס [ובושת ופגם] לבת.

ו**הגר"ח** (הל' נחלות ה) שוב הק' אמאי השמיט הרמב"ם בעיא דבגרות לענין בושת ופגם. ותי' דאין נפק"מ כיון דמ"מ האב יורש ממנה[ט]. והגר"ח כתב דאין לומר דיש נפק"מ לענין בע"ח [וכמ"ש בתוס'], דהא זכייתו בבושת ופגם מהאב הוה רק לאחר מיתתה, א"כ אינו משתעבד בע"ח, דהו"ל 'ראוי'. ועוד כתב דכיון דאביה יורש עיקר הזכות של חיוב זה, ואף מעיקרא החיוב היה לאב, א"כ לא חל 'דין ממון' תחת ידה כלל, ולכן אינו משתעבד לבע"ח.

שד) **דבעי רבא יש בגר בקבר וכו'. פרש"י** כשהגיע זמן בגרותה בקבר מי חשיב בגר. וצ"ב ד'בגרות' הוא מצב בגוף והרי ליכא שינוי בגוף[י]. ואף דקי"ל (ע' בסמוך) דאין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים, לכאורה הוה שיעור זמן דקי"ל לחז"ל שיש שינוי בגוף. וכיון שמתה ל"ש שיעור זמן זה.

ו**התרומת הדשן** (רעז) דן במי שנדר שלא ישתה יין עד שבנו יהא בר מצוה, ומת הבן. וכתב דכיון דמת לעולם לא יבא לידי בר מצוה, דכיון דמת נעשה חפשי מהמצוות. ואפי' את"ל דכוונתו עד שיהא בן י"ג ויום א', גם זה לא יבא לעולם בקבר. וכדאיתא בסוגיין דאין בגר בקבר[יא]. [ומשמע דזהו ספק הגמ' האם דנים את השנים שהיו ראויין להיות].

שה) **או אין בגר בקבר וכו'. הקוב"ש** (ח"ב יא ג) חקר האם האב הוא בעלים לעולם, והבגרות מפקיע מהאב. או שמעיקרא זכות האב מוגבל עד שעת בגרות[יב]. והק' א"כ אף כשמתה, נהי דאין בגר בקבר מ"מ זכות האב מוגבל לזמן ו' חדשים. ודחה דזכותו מוגבל עד 'בגרות', והרי לא הגיע בגרות.

שו) **תוד"ה יש בגר בקבר.** הא אין אדם מוריש קנס לבניו כדאמרי' (לקמן מב:). ובפשוטו הטעם דאין אדם מוריש קנס לבניו, דאין ע"ז 'שם ממון', ולא נתחדש ירושה בדבר שאינו בעין. ו**הבית יעקב** הביא דאי' (ב"ב קמח.) דאינו מוריש דבר שאינו בעין[יג]. ויש שפי' דבקנס קודם העמדה בדין יש לניזק רק 'זכות תביעה', וזכות זה לא ניתן בירושה [ועד"ז כת' השער"י ז כא]. ועוד הוסיפו **האחרונים** (גרנ"ט מג, קה"י) דחיוב הקנס הוה חיוב על המזיק, ולא מחמת זכות הניזק. אלא דגזרה תורה דישלם למי שנחסר. והבן לא נחשב שנחסר.

שז) **בא"ד ובסמוך נמי וכו' ופקע אב וכו' יהא לו מתורת ירושה.** וכן העמידו **הראשונים**

בספק דבתר מעיקרא.

אבל **הרמ"ך** (על הרמב"ם שם) השיג אמאי שביק דברי רבא. [ואפשר דלא ס"ל הך כללא, א"נ כוונתו דמוכח דרבא פליג אאביי. אלא דמיבעי מטעם אחר]. ותי' דהגמ' (לעיל כט:) מוכרע כאביי. [אך לרש"י ותוס' רבא דרש אבי נערה ולא אבי בוגרת, א"כ אין ראיה מהגמ' כט:].

ח. [ולכאורה מדברי הרא"ש מבואר דרבא נסתפק באותו סברא דפשיט"ל לאביי].

ט. וכ"כ **החזו"א** (בגליונות הל' נערה), והעיר דהגר"ח סתר עצמו.

י. אך יש שהביאו דלמ"ד (יבמות פ.) דסריס נעשה גדול למפרע, מבואר דשיעור גדלות של סריס [דאינו ראוי לסימנים] נקבע ע"פ שנים לחוד. [כ"כ **יד רמ"ה** (ב"ב קנה: אות קמ), וכ"מ **ברמב"ם** אישות ב יד, ועי"ש הלכה כה. ע"ע גר"ח (אישות ב ט) שהאריך בזה]. וה"נ י"ל בבגרות.

יא. וצ"ב מהיכן למד דאין בגר בקבר, דלל"ק מיבעי בגמ' האם יש בגר בקבר, ולא איפשיטא. ולל"ב לא שייך בזה כלל. וביארו ע"פ דברי הגר"ח דאילו אין בגר בקבר, לא שייך המיעוט ד'ולא אבי מתה'. דלעולם יתחייב אחרי זמן הבגר.

יב. והביא **מתוס'** (לקמן מג.), **עי"ש.**

יג. אך **רש"י** (לט. ד"ה ופקע אב) כתב דזכה הלה במה שבידו. משמע דהפקעת חיוב הקנס הוה כעין זכייה בדבר מסויים. [דכיון דאינו עובר ליורש, ממילא המזיק זוכה מהההפקר]. וצ"ב תיפו"ל דליכא תובע.

דבתחילת סוגיין מבואר דהוי דבנה [והבן יורש ממנה], ואילו בסוף הסוגיה מבואר דהאב אינו יורש מהבת. וקשה ממ"נ. **והריטב"א** (והראשונים לקמן מב:) הביא דנח' **בירושלמי** (ד א) האם [קודם העמדה בדין] אדם מוריש קנס לבניו.

והראב"ד כת' דמתחילה סבר רבא דקודם העמדה בדין הוה ממון להוריש, וחזר בו דאינו ממון להוריש לשום יורש.

והבעה"מ כת' ליישב דבס"ד איירי כשעמד בדין, ואפ"ה נפק"מ בבגרות אליבא דר' שמעון (מא:) דכשבגרה קודם נתינה הוה לעצמה[יד], אבל הוה ממון להוריש לבניו משעה שעמד בדין. ואסיקנא דפקע אב, ואיירי בלא עמד בדין [דאל"כ אב יורש ממנה].

ועוד ביאר **הרמב"ן** דס"ד דהגמ' דראוי להיות לבן, ואין לו [ופקע מהאב]. דקס"ד דבמקום שיש בן שראוי לירש [דהוה ידה אחריני], עי"ז פקע מהאב. אבל במקום דליכא בן, דהאב ראוי לירש והאב כדקאי קאי, מש"ה לא אמרי' דפקע האב. כיון דאין יד ליורש לזכות. והקנס לאב.

והקוב"ש (ח"ב יב) דייק **דרש"י** (ד"ה יש) כת' 'אם יש לה בן'. **ורש"י** (לט. ד"ה ופקע) כת' דלאו ממון הוא להורישו בתורת ירושה. וביאר דירושת בן מהני אף בקנס, דבן הוה בגדר קם תחת אביו (כדאיתא בב"ב קנט.), ונחשב כאילו המת כאן. ודוקא בשאר ירושות אינו מוריש[טו]. אבל **הרמב"ן** כתב דכי היכי דאב לא ירית, ברה לא ירית וכו'.

שח) **בא"ד ומיהו ההיא דבסמוך יש לדחות דנפק"מ אם היא חייבת לאחרים וכו' דנוטלין בע"ח וכו'.**

והבע"ח נוטלין מדין שעבודא דר' נתן. **וההפלאה** תמה דל"ש בזה שעבודא דר' נתן, דבחייה לא היו חייבים לה[טז] [אלא לאב, והיא עדיין לא זכתה עד בגרות ומתה[יז]].

ועוה"ק **האחרונים** דבקנס ליכא חיוב ממון קודם העמדה בדין, והאיך נשתעבד לבע"ח. **והקוב"ש** (ח"ב יא ב) ביאר דמ"מ יש לניזק זכות להעמידו בדין, ונשתעבד זכות זה לבע"ח.

שט) **בא"ד ור"י מוקי וכו' בבושת ופגם דממונא הוי ויכולה להוריש וכו' איתקיש וכו' דלמי שזה ניתן זה ניתן וכו'.** ובבגרות ומיתה כיון דיצאת מרשות אביה לענין קנס, ילפי' דאף בושת ופגם יצאת מרשות האב ולעצמה. [וע' מש"כ במשנה (בע"א) במח' הרמב"ם והרא"ש].

ותוס' פי' דלענין ירושה לא הוקש, ואף דהיורשים אינם יורשים את הקנס, אפ"ה הבושת ופגם הוה שלהם. וספק הגמ' בבגר בקבר, דע"י שבגרה יצאת מרשות אביה.

ורע"א כת' דלפ"ז עיקר הספק בגמ' בסברא זו, דבבגרות יצאת מרשות אביה אף לבושת ופגם [ומש"ה הוה דבנה], או דילמא מתה לא הוה כבגרות, ובושת ופגם לאחים.

ורע"א העיר דתוס' הק' על ר"י מהמשנה (מא:), ואדרבה עיקר הספק לדברי ר"י הוה ע"פ הספק הנ"ל, משום שהבושת ופגם הוה שלה בבגרות. [ובתוס' משמע דדברי ר"י ניחא טפי בלא משנה זו].

והאחרונים חילקו דתוס' נקטו דבגרות הוה 'יציאה' מרשות האב. ומ"מ תוס' הק' דמבואר (במשנה מא:) דאף כשמת האב אינו מוריש לבניו. ומבואר דאף בזה אמרי' דבושת ופגם לדידה. [ויתבאר עוד לקמן מא:].

שי) **בא"ד אבל למילי אחריני לא איתקוש, דהא בושת ופגם משלם ע"פ עצמו וכו'.** ובושת ופגם הוה ממון להוריש לבניו. אבל דעת **התוס' רי"ד והרא"ה** (לקמן מב.) דאינו מוריש אף בושת ופגם לבניו. [ויתבאר לקמן שם].

שיא) **בא"ד אבל הק' ריב"ם וכו' וטבח ומכר ואח"כ מת אביו וכו' אלמא דאדם מוריש קנס לבניו**

יד. **והראב"ד** השיג דאין הלכה כר' שמעון, ועוד דהיה לגמ' לפרש.

טו. אף דלשון **תוס' ושא"ר** (כאן וכ"מ) דאין אדם מוריש קנס לבניו. אבל לשון הגמ' דאינו מוריש קנס, ולא הוזכר בניו.

טז. ומבואר דכוונתו דגדר שעבודא דר"נ דהחוב נשתעבד לו, והכא עדיין לא היתה בעלים על החוב, והוה כמו דאיקני. וע"ע **חזו"א** (קלה).

והחזו"א הביא דעד"ז כת' **הרמב"ן** (ב"ב קכה:) דל"ש שעבודא דר"נ גבי כופר, שזוכה רק לאחר מיתה. [והאחרונים האריכו לדון בגדר כופר, ע' ב"ק מ:].

יז. ויש שהוכיחו מזה דאף מעיקרא זכות הקנס לבת, אלא דיש לאב זכות לגבות בקטנותה. ומ"מ עד כמה שהאב לא גבה, זכתה הבת מעיקרא.

וכו'. וריב"א (בתוס' ב"ק עב.) כת' דאף דאי' בגמ' (לקמן מב:) דבכל הקנסות אין אדם מוריש לבניו, סוגיה דהתם (רבא ורב נחמן שם) פליג דבשאר קנסות אדם מוריש לבניו. ודוקא בקנס דאונס ומפתה אינו מוריש לבניו (לכו"ע).

וביאר דאונס ומפתה אינו מוריש לבניו את הדבר שהקנס יוצא ממנו. וכדדרשי' והתנחלתם וכו', ולא זכות בנותיכם לבניכם. וכיון דאינו מוריש את הבת, מש"ה אינו מוריש אף את בתו. אבל בקנס דכפל וד' וה' הרי מוריש לבניו את הבהמה [דהכפל יוצא ממנו], לפיכך מוריש קנס זה לבניו[יח].

והאחרונים ביארו סברת הריב"א דהתורה זיכתה לאב קנס בתו רק בשעת העמדה בדין, ועיקר החיוב הוה לבת [וע' מש"כ בזה לקמן מא:], משא"כ שאר קנסות.

אבל **הקה"י** (מ) דייק מדבריו דשייך סברא זו אף בשאר קנסות, והוסיפו דלענין כפל יורש את הבהמה. **והביא דהאבנ"מ** (שו"ת ח, הו' במשנה) כתב דאף לענין קנס ל' שקלים של עבד דלריב"א מורישו לבניו. א"כ ה"ה בבהמה החיוב קנס הוה למי שהוא בעל הבהמה בשעת העמדה בדין. [והקה"י הק' מהגמ' (ב"ק סח:) היכא דהקדישו בעלים לאחר שנגנב[יט], וכתב דצריך לחלק[כ]. והקה"י ביאר דבחיוב קנס עיקר המכוון שהמזיק יתן כדי לקונסו, ולא דמי לשאר גדרי ממון דסיבת החיוב לטובת הניזק, דמי הפסידו.

והרמב"ן (לקמן מב:) כת' עוד א"נ בקנס פיתוי ואונס גלי רחמנא 'ונתן לאבי הנערה', לא זכה לאב אלא משעת נתינה (כדאי' לקמן מב: לר' שמעון), ורבנן ס"ל שעת העמדה בדין היא כנתינה.

והרמב"ן דחה [וכל זה אינו מחוור לי[כא]] דבסוגיין קאי שהבת תוריש, ולגבי דידה קנס דאונס ופתוי הוה כשאר קנסות להורישו. וע"כ דלישנא קמא [דבנה הוי] ס"ל כרב נחמן בב"ק דס"ל דאדם מוריש קנס לבניו. ולישנא בתרא ס"ל כרבה דסבר דאינו מוריש קנס לבניו[כב].

שיב) **בא"ד דאי בעמד בדין לא מחייב קנס, דשלו הוא טובח וכו'.** וכדאי' (ב"ק סח:) דכיון דאמר צא תן לו פסקיה למילתיה והוה גזלן, וגזלן אינו משלם ד' וה'. [אך תוס' דידן הוסיפו טעם דשלו הוא טובח, וצ"ב].

שיג) **בא"ד ותי' ר"י דמיירי דעמד בדין, ואמרו חייב אתה ליתן לו וכו'.** ונחשב ממון להוריש לבניו, אבל לא פקע ממנו שם גניבה להתחייב בד' וה'. אבל **תוס'** (ב"ק שם) הק' דמאחר דמועלת העמדה בדין שחשוב כאילו זכה להוריש לבניו, א"כ יחשב שנתחייב לאביו ה' בקר שלמים. שנתחייב מכח האב ולא מכחם.

והבית יעקב דן דאף משעה שנתקבלו העדים יכול להוריש, דכבר א"י לחזור ולהודות [וע"פ לשון רש"י לקמן מב.]. ול"צ גמר דין כתוס'.

שיד) **בא"ד ור"י הלבן תי' וכו'.** [ר"י הלבן מיישב את הסוגיה (לקמן מב:) באופן אחר, דלא נאמר דאינו מוריש זכות הקנס לבניו, אלא דהוה גדר קנס לדיני קרבן שבועה. ותוס' כאן קיצר בדבריו, וע"ע תוס' (ב"ק עב.) והרא"ה (לקמן מב:). ויתבאר לקמן שם].

ולא נתפרש בתוס' האיך יפרש עפ"ז בסוגיין. ובפשוטו צ"ל דנפק"מ לבע"ח, וכמ"ש תוס' בתחילת דבריהם. אבל **תוס'** (ב"ק שם) כת' דהאב אינו יכול לזכות

יח. ועד"ז כת' **הרמב"ן** (לקמן מב: בחד תי') דהגמ' ב"ק ס"ל דשאני קנס דאונס ומפתה, שאין אדם מוריש זכות שבבתו לבנו, וכיון שהיא עצמה אינה של יורשין אף קנסה אינו שלהם. אבל בתשלומי ד' וה' כיון שהבהמה של יורשים אף קנסה של יורשים.

אך **הרמב"ן** הוסיף דהא דאי' בסוגיין דפקע האב, והבת אינה מורישה את הקנס לאחים, היינו משום שלא זכתה מעולם בחיים. ואין קנין למתים ומש"ה ל"ש בזה ירושה. [ולכאורה כוונת הרמב"ן להק' דכלפי הבת ל"ש סברת אין אדם מוריש זכות בתו, והיא תוריש לאחיה [ואף שאינה מורישה את עצמה]. והרמב"ן תי' דבסוגיין ל"ש ירושה מטעם אחר.

והרמב"ן כת' דל"ק [בסוגיין] דנקט דבנה יורש ממנה פליג בזה. וסבר דאין בזה חילוק משאר קנסות, ושפיר מוריש לבניו.

יט. למ"ד דאין חסרון אינו ברשותו, עי"ש.

כ. ויל"פ דהיכא דמכר את השור או העבד אח"כ, לא מכר את הזכות לענין קנס. משא"כ שחרור וכדו', דהוה הפקעה על זכות האדון, וממילא שייך לעבד.

כא. [ויל"ד אי כוונת הרמב"ן להק' רק על התי' האחרון [א"נ], או דהק' אף לתי' הקודם דדוקא בבת אינו מוריש זכות בתו לבנו. אך הרמב"ן כבר ביאר דשאני בת שלא זכתה מעולם. ולכאורה כוונתו לתרץ קו' זו].

כב. וכת' דרבה (בב"ק, ולפנינו שם רבא) הק' לדעת רב נחמן, דהא איהו סבר (לקמן מב:) דאין אדם מוריש קנס לבניו.

מכחה, שהבת לא היתה ראוי לזכות מעולם[כג] [שהרי מתה בעודה נערה]. והספק הראשון היתה לענין בושת ופגם. ועד"ז כתב **הרא"ה** (בשיטמ"ק מב:) בשם ר"י הלבן. אבל **הפנ"י** כתב לפרש דאף רבנן דרשו 'ונתן' דזוכה בשעת העמדה בדין (וע' לקמן מב:), לענין דקודם העמדה בדין הוא לעצמה.

והאחרונים (ע' קוב"ש ב יג ג) הק' דאף דזכות הבת הושלם רק אחר מיתתה, מ"מ השתא יזכה מכחה [בדין משמוש], וכמו שיורש את הדין בושת ופגם. [ותוס' שם ס"ל דאף קנס אדם מוריש לבניו]. והקוב"ש ביאר דהא דמוריש זכות תביעת קנס לבניו, היינו שתובע במקומו. אבל לא שייך שיתבע זכותה במה שלא היה לה זכות מחיים.

דף לט.

שטו) **ומי מעברה וכו'. הרי"ף** (יד: בדה"ס) הביא דסוגיין מבואר כרבנן דיש קנס לקטנה, וכ"כ **הרא"ש. והראב"ד** [וכן **הרשב"א**] דחה דנקט כן לרבותא. **והק"נ** (ז) הק' דנימא דהנידון בסוגיין אף לר' מאיר ולענין בושת ופגם, דאף לר' מאיר בושת ופגם לאביה [כשאר חבלות], עד שעת בגר. ומשנתבגרה הוה לעצמה. וכמ"ש **הרא"ש** (ר"פ נערה, הו' לעיל לח.). **והדברי יחזקאל** (ס"ס כד) דחה דבושת ופגם דקטנה לר"מ הוה מדין חבלות בעלמא, ובזה לא אמרי' למי שזה ניתן זה ניתן[א].

שטז) **רש"י ד"ה משמשות במוך.** ואינן כמשחיתות זרע. בפשוטו איירי במוך המונח קודם תשמיש. אבל **תוס'** נסתפקו[ב] האם איירי במניחה מוך קודם[ג], או מניחו אחר תשמיש, והמוך שואבת[ד] [וכמ"ש **רש"י** לז.].

ומשמע ברש"י דנחשב השחתת זרע, ואפ"ה התירו בג' נשים משום סכנה[ה]. **והתוס' הרא"ש** (יבמות יב:) הק' האיך התירו בג' נשים, הא הוה כמביא מבול לעולם, ומוטב שלא לשמש[ו]. ולא מסתבר דמשום מצוות עונה התירו[ז].

אבל **הריטב"א** (כאן) מבואר דמותר משום מצוות עונה[ח] [**והאחרונים** (ע' חי' ר' ראובן יבמות) **דנו בנח'** גדר האיסור השחתת זרע. ואב"מ][ט]. **והתוס' רי"ד** (יבמות שם) **כתב** דכה"ג לא אסרה תורה, כיון דאינו מתכוון להשחתה אלא משום סכנה[י].

שיז) **שם. הרא"ה** הק' דבג' נשים אינה מתעברת, ול"ש השחתת זרע אא"כ ראוי להוליד. א"כ מ"ט דרבנן דאסרי. ועד"ז הק' **הריטב"א ונמוק"י** (יבמות יב:) דכיון

כג. **והקוב"ש** (ח"ב יג ג) כתב דתוס' דידן פליג, וס"ל דבעודה נערה יש לה זכות לזמן של אח"כ, שבשעת בגרות יהא שלה. ותוס' ב"ק פליג דהוה התחדשות, ורק בשעת בגרות מקבלת זכות זה.

א. וכן **רע"א** (שבועות לג:) כתב כעי"ז [ע' לקמן מא:].

ב. וכן **הריב"ן** (יבמות יב:) הביא ב' פי' אי איירי קודם או אח"כ.

ג. וכן משמע **ברש"י** (יבמות יב:) להניח מוך כשהן משמשות [משמע דמונח כבר כשמשמשות].

ד. ומשמע דר"י חידש דאף בזה יש איסור, ולדעת ר"ת אין איסור לשאוב לאחר תשמיש. וכ"כ **התוס' רא"ש** (יבמות יב:) דלאחר תשמיש לא מקרי השחתת זרע, אלא במי שגורם להוציא לבטלה. **ורע"א** הביא כן מהגמ' (לקמן עב.) דממלאה ונופצת משמע דאינו איסור גמור.
וע' **בפוסקים** (יו"ד ס"ס קצו) בענין השחתה אחר תשמיש. וע"ע שו"ת **רע"א** (ק עב). אבל **החזו"א** (לז) כתב דרק ע"י הכאה בפי המקור שייך השחתה.

ה. **והריטב"א** כתב סכנה דידה או דעובר. **והקוב"ש** (קלה) הביא דנח' **הראשונים** (רמבן תוה"א, הו' בראב"ש סוף יומא) האם פיקו"נ של עובר דוחה איסורין. וכתב דמ"מ אם תפיל תסתכן אף האם.

ו. והאחיעזר כת' דלאחר מעשה ודאי מותר משום סכנה, דלא גרע מרודף [דנדחית נפש העובר מפני אמו, כדאי' סנהדרין עב:]. והנידון האם מותר לשמש ע"ד כן.

ז. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** (לג ג) דודאי לא הותר מעשה ער ואונן משום דהוה דרך תשמיש, ואף בג' נשים. **והאחיעזר** הביא **דהרדב"ז** (ג תקצו) פליג.

ח. אבל **האחיעזר** (א כג ב) הביא דמבואר דנושאין מעוברת לכתחילה [לולי גזירת מעוברת חבירו] [ואף דעדיין לא נתחייב בעונתה].

ט. **והקובה"ע** (כג) הביא דלכאורה תליא בנידון האם אסור מדאורייתא להכניס עצמו לפיקו"נ, או דהוה איסור דרבנן [וא"כ י"ל דהותר משום גדול השלום].

י. ויש **אחרונים** שביארו דהותר לצורך. והוסיפו די"ל דיש ב' איסורים בדבר [מגדרי ניאוף ועוד משום השחתת הזרע ע' בסוגיה נדה יג]. והכא הוה דרך תשמיש, ומש"ה ליכא איסור משום עצם ההוצאה, אלא משום מה שהוא לבטלה. ומש"ה הותר לצורך.

דאינה ראויה להתעבר, א"כ המוך אינו מעלה או מוריד כלל, והאיך יחשב השחתת זרע כלל[יא]. [ולא ס"ל דהוה כמו ע"ג אבנים. ע' בית מאיר כג]. וע"ע **תוס' הרא"ש** (כאן).

שיח) **תוד"ה שלש.** ואין נר' לר"ת דהא קטנה ואילונית וכו' ולא הוי השחתת זרע כיון שהוא דרך תשמיש[יב]. **ותוס'** (בשם ר"י, ותוס' יבמות יב: בשם ר"ת) דחו דגרע מקטנה ואילונית, כיון דהמוך מונח במעיה הוה כמו ע"ג אבנים[יג].

ומבואר בלשון **התוס'** (יבמות שם) דהוה איסור לבעל כשמנחת קודם תשמיש. אבל לשון **רש"י**[יד] **והראשונים** (ע' ריטב"א[טו]) משמע דכל הנידון כלפי האשה[טז], ומשמע בריטב"א דאף כשמנחת קודם הוה כמו דהאשה מאבדת הזרע.

שיט) **בא"ד דאע"פ שאינה מצווה על פריה ורביה, מ"מ אסורה היא על השחתת זרע וכו'**[יז]. **ותוס'** (בסו"ד) דחו דנשים אינם מצוות. [ונח' אי הוה איסור בפנ"ע אף לנשים, או דהוה בכלל דיני פריה ורביה].

שכ) **שמא תתעבר וכו'. הרמב"ן ורשב"א** כת' דאף דאיתא בגמ' (יבמות יב:) שמא תתעבר ושמא תמות. מ"מ איתא (שם) דבנים כסימנים [ולמ"ד עדיפי מסימנים], והוה כסימנים משעת עיבור. וא"כ בשעת לידה היא כבר בוגרת. [וכ"כ **תוס'** יבמות שם דבנים כסימנים משעת עיבור. אבל דעת **הרמב"ם** דהוה משעת לידה. ואכ"מ. ולפ"ז צ"ל דסוגיין פליג].

שכא) **וחכ"א וכו' מן השמים ירחמו.** לדעת תוס' הוה קולא, דאי"צ ליזהר מסכנה זו. אבל לדעת רש"י לכאורה הוה חומרא דאינם רשאים במוך. **והריטב"א** (יבמות יב:) הק' אי איכא סכנה היאך מכניסות עצמן משום שומר פתאים ד'[יח]. **והאחרונים** כת' דע"כ הך סכנה לא שכיח.

הקוב"ש (קלו) הק' מתי אמרי' הכי, ואילו בספק דחי שבת. ותי' דאינו מחוייב להמנע ממנהג דרך ארץ. וממילא נחשב שאין בידו להמנע מסכנה. וע"ז נאמר שומר פתאים. אבל היכא דבידו לשמור עצמו אינו בכלל 'פתאים'. [וצ"ב].

שכב) **ובשיתא ירחי מי קא ילדה. הקצות** (רעו א) הק' דמשכח"ל דנולד נפל אף פחות מו' חדשים, ויש **ראשונים** (עי"ש) דנולד נפל [שחי אחר אמו כמו ימים] יורש ומוריש למשפחת אביו. א"כ ה"נ משכח"ל שהולד חי אחר אמו, יורשה ומנחיל למשפחת אביו.

שכג) **אלא ששה חדשים. פרש"י** משתביא ב' שערות, מי"ב והלאה, עד שתבגור ו' חדשים. וכ"כ **הרמב"ם** (אישות ב ג) דמשהביאה שערות [אפי' בשנת כ'] הוה נערה לו' חדשים. אבל **תוס'** (יבמות פ. ד"ה אילונית) כת' דימי נערות הוה ו' חדשים הסמוכים לשנת י"ב [ואם הביאה סימנים אח"כ, הוה נערה רק עד השלמת ו' חדשים אלו]. ותוס' למדו כן מהא דפשיטא לגמ' (שם) דאילונית ל"ש קנס[יט].

שכד) **שם. ששה חדשים. המג"א** (תקעא ג) כתב דאפי' בשנה מעוברת, אחרי ו' חדשים נעשית בוגרת, ורע"א הביא דכ"מ בסוגיין.

בפשוטו היינו חדשים שלימים[כ]. אבל **הרמ"א** (אה"ע ד יד, ודרכ"מ ד ג) הביא בשם **מהר"י מינץ** (ו) דיולדת לז' אמרי' שיפורא קגרים ומקצת החדש כבולו, ואפשר

יא. וכ"מ **בריטב"א** (כאן) דכל האיסור להשחית זרע הראוי להתעבר.

יב. ובפשוטו משמע דאף מותר במוך לפני. אבל י"ל דר"ת נקט דכוונת רש"י לשים אחר תשמיש. וקודם ודאי לא הותר [וכמ"ש ביבמות].

יג. **והאחרונים** דייקו דר"ת נקט דאינו מעשה תשמיש כלל. ואילו שא"ר נקטו דהוה תשמיש, אלא דאינו 'אורח ארעא', וכל ההיתר בקטנה ואילונית משום דהוה אורח ארעא.

יד. דרש"י כת' דמשחיתות [משמע דתלי באשה, שהיא משחתת].

טו. אבל לשון **הרא"ה** איסור לבעליהן ליכא.

טז. **ורע"א** (ק עא) כת' דהמעשה שמניחה את המוך נחשב מעשה השחתה. **והאחיעזר** תמה אמאי הוה איסור בדידה יותר. אטו האיסור במעשה שימת המוך.

יז. **ותוס'** (נדה יג.) הוכיח שיש איסור לנשים, דהא השוו איש ואשה לכל עונשין דבתורה.

יח. **והריטב"א** (יבמות עב.) בהא דאי' דהאידנא דשו רבים למול ביומא דעיבא, ושומר פתאים. וכת' דמ"מ מי שאינו רוצה למול [דחושש לסכנה] הרשות בידו [אף דמבטל מצווה], ושפיר עבד שלא לסמוך על שומר פתאים. [וע"ע שו"ת תורת חסד מד].

יט. [וע"ע ריטב"א (שם), וערול"נ (שם) וגר"ח (אישות שם), וגליונות החזו"א מש"כ ליישב הסוגיה שם לדעת הרמב"ם].

כ. **והחזו"א** (יו"ד קכא מא) נסתפק האם הוה חדשי חמה [חצי

שתלד ה׳ חדשים וב׳ ימים[כא]. **והחלק״מ** (ד יב) הק׳ א״כ אמאי אמרי׳ בסוגיין דבששה חדשים מי ילדה[כב]. ותי׳ דה״נ ו׳ חדשים דנערה שיפורא גרים, וסגי בד׳ חדשים וב׳ ימים. **והבי״ש** (יט) האריך לחלוק דאף דיולדת למקוטעין לא אמרי׳ שיפורא גרים.

שכה) **בעי מיניה וכו׳ ונתארסה. תוס׳** ביארו דהספק משום דהוה יציאה במקצת. **והריטב״א** כתב דהספק אי אזלי׳ בתר שעת ביאה או בתר שעת העמדה בדין.

שכו) **ולטעמיך הא דתניא בא עליה ונשאת וכו׳.** [והגמ׳ דנה דה״ה אירוסין]. **ורע״א** ביאר דהברייתא קאי כר״ע דברייתא דאירוסין אינו מוציא מרשות האב.

שכז) **רש״י ד״ה בגרות.** דלא מצינו שזיכתה תורה אלא וכו׳ בנערות. **ורע״א** הק׳ מנלן דיש חילוק בתורה כלל בין נערות לבגרות, וע״כ דילפי׳ מהפרת נדרים [וכמ״ש תוס׳].

שכח) **אלא אירוסין מי מפקי מרשות האב.** [ע׳ לקמן מו:]. **הריטב״א** ביאר [דאף דאינו מיפר נדריה לבד] עדיין כחו קיים כמעיקרא, אלא שנוסף צד הפרת בעל, שנוסף לה רשות אחרת.

שכט) **האונס שותה בעציצו. פרש״י** כלומר בע״כ ישאנה, כדכתיב לא יוכל לשלחה. ובגמ׳ (מכות טו.) אי׳ דאם עבר וגירש, מחזיר ואינו לוקה. [דדינו כניתק לעשה[כג]. ואם הוא כהן [דאסור להחזיר גרושתו] לוקה. והגמ׳ (שם טז.) דנה דאף כשגירש והדירה הנאה ע״ד רבים ילקה דביטל לעשה[כד].

והאחרונים (אפיק״י ב מב, קוב״ש קכז) חקרו האם מצוות ׳ולו תהיה לאשה׳ הוה גדר ׳מצווה׳ עליו, או דהוה גדר קנס שבי״ד מטילים עליו. [ונפק״מ אי צריך בי״ד].

אבל הביא דה**רמב״ן** (סה״מ עשה רלה) כתב [על דבר אחר[כה]] דאין מצוות עשה קנס[כו], וע״כ דהוה מצוות עשה בעלמא ולא קנס. **והאחרונים** כת׳ דכ״מ מדברי הגדת **סמ״ק** (רפב) וס׳ **החינוך** (תקנז) **והפוסקים** דנקטו דנוהג אף בזה״ז, ולא בעי פסק בי״ד מומחין.

והרדב״ז (א יט, הו׳ בפתח״ת קעז ה) כתב שמי שמודה שאנס אשה, כופין אותו לישאנה. ולא שייך בזה מודה בקנס פטור. דהאי לאו קנס הוא אלא עונש[כז]. ועוד כתב דהוה חיוב ממון, שנתחייב לישא אותה, וליתן שאר כסות ועונה[כח]. והרדב״ז נסתפק דבמפתה י״ל כשמודה בקנס, נחשב כאילו שילם הקנס. ועי״ז יפטר מלישא.

והאפיק״י (ב מב ב) הביא דלשון **רש״י** (מכות טו. ד״ה ואכתי) דהחיוב לישא הוה קנס[כט]. וכ״כ **הטור** (קעז) דקונסין המאנס שצריך לישא אותה, אפי׳ היא חגרת או סומא.

ועוד דנו דלכאורה נפק״מ בזה אי הוה גדר תביעת האשה [וכמו תביעת ממון], או דהוה מצווה עליו [היכא דאינה מוחלת]. ועפ״ז דנו דאפשר לחייבו ע״פ אומדנא, וכגדרי כפייה במצוות. דלא תליא בחיוב ממון[ל].

שנה] או לפי מנין הימים בחדשי לבנה [לפי קידוש החודש ע״י בי״ד]. [ונפק״מ כו׳ ימים].

כא. היכא דנתעברה בסוף חודש, וה׳ חדשים שלימים, ותחילת חודש הז׳.

כב. **והפלאה** כתב דהוה מיעוט שיולדות למקוטעין. [ועי״ש שפלפל עפ״ז]. ובחי׳ חת״ס כתב די״ל דלידה עושה בגרות [ע׳ יבמות יג.].

כג. והגמ׳ מק׳ דהוה לאו שקדמו עשה. ומסקנת הגמ׳ דילפי׳ לא יוכל לשלחה ׳כל ימיו׳ בעמוד והחזר.

כד. אבל היכא דהרג אותה קים ליה בדרבה מיניה. עי״ש.

כה. דאין למנות יציאת העבד בראשי אברים מצווה, דנימא שמצווה להוציאו לחירות. דהא קנס הוה דין מהדינים, ונכלל במצוות דינים.

כו. שאין לומר באשר נצטוינו מאת השי״ת לעשותו שיהיה קנס בשום פנים.

כז. וציינו **דרש״י** (מכות ו., וזבחים ע:) כתב דהמודה בחיוב מיתה אינו מתחייב ע״פ עצמו, דמודה בקנס. **ותוס׳** (זבחים שם) פליג.

והרדב״ז כתב דאע״פ שמי שמודה שעבר עבירה אין מלקין אותו, דא״א משים עצמו רשע. אבל הכא הכא ל״ש האי טעמא. [לכאורה כוונתו דלא תליא בפסק בי״ד].

כח. ועוד כת׳ דדוקא בקנס ממון חידשו חכמים דמודה בקנס פטור, ואין לך בו אלא חדושו, ולא בקנס זו.

כט. וכן הביא **הקוב״ש** (קכז) מדברי **תוס׳** (לעיל לה:).

ל. ויש לדייק כן בדברי **המהרי״ק** (קכט) שהאריך דא״א לחייב בושת ופגם ע״פ אומדנא ואמתלא. ושוב כתב דאין כופין

של) **נמצא בה דבר ערוה**[לא] **וכו' אינו רשאי לקיימה**

וכו'. [ע"ע תוס' לקמן מ.]. **ותוס'** (מכות טז. ד"ה כגון) כת' דאף היכא דהדירה הנאה[לב], כגון דאמר קונם תשמישך עלי, אינו רשאי לקיימה. וכדמבואר בגמ' (שם) דהיכא דהדירה הנאה ביטל לעשה[לג].

ותוס' כת' דדוקא כשאסר את עצמו הנאתה. משמע דהיכא דאסר אותה עליו לא חל קונם, וכדאי' (נדרים טו: וכ"מ, ע' לקמן עא.) באוסר את אשתו כיון דמשועבד לה. **והאחיעזר** (א יא) הק' דהכא קודם שנשאה אינו משועבד לה, דהוה מצווה בעלמא עליו, א"כ נימא דקונם חל לבטל את המצווה [אף כשלא אסר את עצמו]. [וכה"ק **האבנ"מ** כח ס בסו"ד]. ולכאורה מבואר בתוס' דהוה בגדר שעבוד.

ושוב מצאתי **דבשו"ת הרדב"ז** (א סח) כת' דכיון דחל מצוות 'ולו תהיה לאשה'[לד] לאו כל כמיניה של המאנס להדירה הנאה ולהפקיעה ממנו[לה]. ואף דקונמות חלים על דבר מצווה שבין אדם למקום (כדאי' נדרים טז:), אבל במצווה שבין אדם לחבירו לא חל[לו]. [ולכאורה כוונתו דכל מצווה שבין אדם לחבירו הוה בגדר שעבוד].

וכת' דאף כשאוסר הנאתה עליו ל"מ[לז], ואף דבאשתו יכול לאסור הנאתו עליו אף דמשועבד לה. וחילק דהתם אפשר ע"י גירושין[לח]. אבל הכא כל זמן שהיא רוצה הוא מחוייב[לט].

שלא) **תוד"ה צער דמאי.** ונר' לר"י וכו' אבל מה שבא לו אח"כ מיפטר, דגרמא בעלמא הוא וכו'. דכל צער של אחר הנזק נחשב גרמא בעלמא [ויל"פ דלא נחשב דהמכה גורם לצער, אלא שהגוף גורם. וצ"ב מ"ש מהא הכהו ומת אחר זמן, דנחשב דהכל מונח במעשה הכאה הראשונה[מ]].

והרא"ש (ב"ק ו ט, והטור חו"מ תכ) **הביא דנח' ר"י ורבינו שמשון** האם חובל חייב על צער הנמשך אח"כ במה ימים. **ובשו"ת הרא"ש** (קא ב, הו' בב"י שם ופ"ח ב"ק שם) כת' דלא דמי לריפוי ושבת [שחייב אף על מה שנמשך], דחיוב ריפוי ושבת אינו חל אלא

לישאנה, דאפי' מפתה גמור אין כופין (עי"ש) [משמע דכשיש אומדנא דאנס מחייבין לישאנה. דולו תהיה לאשה הוה בגדר מצווה].

לא. התוי"ט ביאר דלאחר שנשאה זינתה, דאילו זינתה קודם אינה נאסרת עליו. ושאינו רשאי לקיימה בפשוטו היינו דאף מעיקרא היתה אסורה עליו.

לב. ותוס' קאי באונס שגירש, ואח"כ הדירה הנאה ואינו רשאי להחזירה.

לג. והאבנ"מ (כח ס) הביא דברי הרשב"א דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אפי' כשיש הנאת הגוף בהדי המצווה. והא דהמדיר את אשתו אסור בה משום דהוה רק שעבוד ולא מצווה. והק' דא"כ המאנס שאסרה בקונם, הא מבואר (לקמן מ.) ד'ולו תהא לאשה' הוה מצוות עשה ממש [והיה דוחה ל"ת], ולא הוה שעבוד לחוד. א"כ תהא מותרת לו אף במודר הנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו.
והאבנ"מ העלה צד דמצוות ולו תהיה לאשה הוה מחמת השעבוד. ובמדיר הנאה הקונם מפקיע את השעבוד, וכיון דליכא שעבוד ליכא מצווה. [והגמ' לקמן מ. דעשה דוחה ל"ת איירי דיש שעבוד]. והאבנ"מ כת' ולבי מהסס בזה לומר מצות ולא תהי' לאשה הוה מחמת שעבודה, דכיון דעדיין לא כנסה אינו משועבד לה, ואינו אלא משום מצוה דידיה. וצ"ע.

לד. והשואל (שם) דן דאונס שאסרה עליו בקונם הוה אשה שאינה ראויה לו, א"כ אי"צ לישאנה. או דילמא לאו כ"כ לאוסרה ולהפקיע המצוה המוטלת עליו.

לה. והרדב"ז הוכיח כן דאם איתא למה תשתה בעציצו, יאסור הנאתה עליו ויפטר ממנה. ותו דאם אתה אומר כך, כל אדם בידו לעשות כן, ובחנם כתב ולו תהיה לאשה, א"כ מצוה זו לבטלה נכתב. [וקצת משמע דהוה סברא דאורייתא].

לו. וכת' הגע עצמך שהיה חייב לחבירו מנה ואמר פלוני מודר מנכסי, כלום חל הנדר על המנה שהוא חייב.

לז. ולא הביא דברי התוס' [והגמ' במכות] דמהני כה"ג. וצ"ע. [והרדב"ז הביא ראיה לדבריו דא"כ כהן אונס שגירש, ידירנה הנאה ועי"ז נדחה העשה למפרע מעליו, דהוה אשה שאינה ראויה ופטור מלישא. וצ"ב דע"י הגירושין הוה אינה ראויה, ואפ"ה לוקה שעבר וגירש, ועכשיו אינו רשאי להחזיר. ומבואר בדבריו דע"י הנדר פקע למפרע. וצ"ב].

לח. והוא חידוש, דבפשוטו הטעם משום דגופו ברשותו, ואוסר את עצמו, וממילא אינו יכול לקיים חיובו. ועוד דסברת אפשר ע"י גירושין ל"מ לאסור את האשה עליו, א"כ מ"ש דמהני לענין לאסור את עצמו על האשה. [ואפשר דכוונת הרדב"ז להק' אמאי לא אמרי' דאלמוה רבנן לשעבוד שלא יוכל לאסור אף את עצמו].

לט. וכת' לדינא כופין אותו לרצותה [בממון כפי המקובל] שתאמר שאינה רוצה. ואם לא נתרצית, אי"צ ליתן תרקבא דדינרי, אלא אנוס הוא ונושאה ופטור מהנדר. [וצ"ב אמאי מחוייב לרצותה כלל, דכיון דלא חל הקונם הוה היתר גמור].

מ. וכן מצאנו גדר קרנא דתורך קבירא ביה (ע' תוס' לקמן מא.) דמתחייב בכחש נבילה.
[ויש לחקור בגדר סברת קרנא דשורך, האם נחשב דעדיין המזיק קיים, ויש חיוב מזיק נוסף [ולפ"ז צ"ל דדבר הגורם 'צער' לבד לא נחשב 'מזיק']. או דהמזיק הראשון עשה הזיקו ועשאו למנא תבירא, שסופו לישבר [אבל במה שיגרם לו

לאחר מעשה. אבל חיוב צער תליא בשעת מעשה. **והריטב"א** הביא בשם **ר"י** דל"ל צער דהשרת בתולים, דהנאת תשמיש נח להמא. וכ"כ **התוס' הרא"ש** (והרא"ש ב"ק שם) דבשעת מעשה אינה מרגשת צער מחמת הנאת התשמיש.

והחכ"צ (קמו הו' בסמוך) כתב בדעת **הראב"ד** דקו' הגמ' דביד האב למוסרה לביאה ראשונה, א"כ האב הוא בעלים אף על עיקר חיוב הצער הזה. ומש"ה דנה הגמ' על צער חבטה וכו'. [וע"ע בע"ב].

דף לט:

שלב) **שסופה להצטער תחת בעלה. תוס'** (בע"א) ביארו דכוונת הברייתא משום כחש גופני[א] (וכתנא ב"ק נט.), דלא נחשב הפסד במה שבלאו הכי עומדת להיות. וה"נ ליכא חיוב צער. [וע"ע **תוס'** (ד"ה אי הכי), **והמפרשים** האריכו לפרש דברי התוס']. ועוד כתב **השיטמ"ק** [ע"פ דברי הרא"ה] דלמסקנא יל"פ דאינו מחשבתו צער גדול, שהרי כל אשה רגילה לכך תחת בעלה.

שלג) **שלי, דאבוה נינהו. הראשונים** הק' מה ס"ד דרבה בר אבוה. **והריטב"א** ביאר דרבה ב"א סבר דלא זיכתה תורה לאב במפותה היכא שהיא ויתרה גופה. ובזה הגמ' מק' דזיכתה תורה לכל צער ובושת, אפי' בא עליה לרצונה.

ומשמע מסוגיין דעיקר חיובי הקנס הוה לאב, וכהיזק ממונו. ומש"ה הבת אינה בעלים למחול [עכ"פ בצער, דהוה כבושת ופגם[ב]]. **והאחרונים** דחו דלעולם י"ל דעיקר החיוב הוא לבת, והאב זוכה ממנה [וע' מש"כ לקמן מא:], ואפ"ה ל"מ מחילת הבת כיון דהבת משועבדת לאב לענין זה. וכוונת הגמ' דאין לה זכות למחול[ג].

והרשב"א ביאר דכוונת רבה ב"א [ע"פ המסקנא] דמפותה ל"ל צער, א"כ בידה להפקיע זכות האב. וכל שבידה להפקיע זכותו של אב כשיראין דידה הוה[ד]. [וביאר דזהו מסקנת הגמ', אלא שהמקשן לא הבין כוונתו].

שלד) **שם. הכס"מ** (נערה ב יג) הביא גירסא בהשג' **הראב"ד** דצער [דאנוסה] לעצמה, וכמו בחבלות. דצער דגופה לא זכי ליה רחמנא (כדאי' ב"ק פז:, וע' לקמן מג.). וכ"כ **הטור** (קעז) בשם הראב"ד.

אבל **רש"י** (לקמן מא:) **פי'** דברי המשנה (שם) והצער בתפוסה, דאף הצער לאביה. **והרמב"ן** (ושאר ראשונים מא:), **והרמ"ה** (בשיטמ"ק ב"ק פז:) ביארו דהוא משום דבידו למוסרה למנוול ומכה שחין, ועי"ז יהא לה צער. [משא"כ צער חבלות, אין לאב זכות למוסרה שיצערו אותה].

והמגיה למשנ"ל הק' על הראב"ד דמבואר להדיא בסוגיין דאף הצער שייך לאביה. **והחכ"צ** (קמו והו' בהפלאה) כתב ליישב דתליא בזה, דאם יש צער למפותה, א"כ אף בצער הזה זיכתה רחמנא לאב, שבידו למוסרה למנוול וכו', ולצערה. אבל הראב"ד ס"ל דלמסקנא אין צער למפותה, ואין ביד האב ליטול שכר ולצערה[ה]. א"כ אינו בעלים על הצער, והוה דידה[ו].

אח"כ צער, לא נחשב חסרון בחפץ]. [ועד"ז משמע בדברי שו"ת הרא"ש]].

מא. ועוד כתב **הבית יעקב** דאי"צ לשלם על צער ביאה ראשונה, כיון דא"א שתבוא פגם זה בלא צער. ובגמ' (ב"ק פו) איתא עומדים כמה אדם רוצה ליטול, שינטל ע"י סם או ע"י הכאה. וזה לא שייך בבתולים.

א. ולרשב"א בתוס' כל הנידון בסוגיין משום כחש גופני. ומבואר בתוס' דעכ"פ דעת ר' שמעון בן יהודה משום כחש גופני [ואף ר"י מודה בזה].

ב. ובושת ופגם הוקשו לקנס, דלמי שזה ניתן. ומשמע דהוה אותו גדר חיוב.

ג. ועפ"ז כוונת הריטב"א דהוה גזיה"כ דאינה יכולה למחול. [וק"ק דמשמעות הגמ' דהאב הוא בעלים, ולא שיש גילוי דא"א למחול].

ד. דכיון דבידה להפקיע זכותו, עי"ז יש לה בעלות למחול. [וצל"ד בגדר בזה].

ה. [אבל **הרמ"ה** נקט דבידו למוסרה אף אם אינה רוצה, דהוה כאונס. ובזה הוה צער. ובזה פליג הרשב"א וראב"ד דבידה להתפתות].

ו. וכעי"ז דברי הרשב"א הנ"ל. [אלא דה**רשב"א** נקט דצער לאביה, אא"כ מוחלת]. [ולדברי החכ"צ לראב"ד האב אינו בעלים כלל על הצער. אבל ברשב"א משמע דהוה בעלים,

והחכ"צ ביאר בזה את השקלא וטריא בגמ', דהגמ' מק' צער דמאי, דלא ניחא לגמ' להעמיד בצער בעילה ראשונה, דבזה בידו למוסרה, וזיכתה תורה לאב. ולכן העמידה הגמ' בצער חבטה, דבזה אין ביד האב, והוה דידה. והגמ' מוכיחה מהברייתא דאיירי בצער ביאה ראשונה [שנקראת 'פיסוק רגליים'[ז]]. ועפ"ז הדרא קו' א"ה מפותה נמי, שהרי הוה דאביה וכו'. ודוחה הגמ' דאף בזה אין צער למפותה. וממילא הוה דידה.

שלה) **תוד"ה קרע.** אע"פ שלא אמרה ע"מ לפטור וכו'.

דאילו אמר ע"מ לפטור פטור, וכדאי' גבי קרע כסותי דע"מ לפטור פטור. **והאחרונים** הק' דבגמ' (ב"ק פג.) מבואר דה"מ בנזקי ממונו, אבל בחבלת גופו אפי' אמר ע"מ לפטור חייב[ח]. א"כ בסוגיין אילו נחשב כצער הגוף, אף שאמר ע"מ לפטור ל"מ[ט]. [**הרש"ש** כתב דתוס' נקטו כן לרבותא].

ועוה"ק **האחרונים** הק' דבגמ' (שם צג.) מבואר דדוקא בא לידו בתורת שמירה צ"ל ע"מ לפטור. א"כ בסוגיין דלא בא בתורת שמירה אי"צ ע"מ לפטור. ויש לחלק.

שלו) **מפותה אין לה צער וכו' כמיא חמימי וכו'.**

הרא"ה כתב דכוונת הגמ' דל"ל צער כולי האי, שיהא ראוי לתשלומין.

והשיטמ"ק כת' דלדברי **הרא"ה** אף למסקנא קאי אצער פיסוק רגליים. אבל מדברי **התוס' הרא"ש** (הו' בע"א) מבואר דלמסקנא קאי אצער בעילה [וההנאה יותר מהצער].

חיובי מפתה

שלז) **לכשיוציא אשתו היא. פרש"י** וכי אשתו היא כבר. וכ"כ **התו"י** דקו' הגמ' דאי"צ גט. [**והחת"ס** פי' היכא דאביה או היא ממאנין[י]]. אבל **הרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דקו' הגמ' דאשתו היא, ומתחייב כתובה מנה. ומש"ה אינו מתחייב קנס מאתיים[יא].

והרשב"א כת' דמדברי הראב"ד אנו למדים דכתובת מפותה הוה מנה [כדין בעולה]. והרשב"א הק' דנמצא חוטא נשכר, ועוד דכל מפתה יבא להערים יכנוס ואח"כ יגרש. וצ"ת.

אבל **הרמב"ם** (נערה א ג) פסק דיש לה כתובה 'כשאר בתולה'. ומבואר דמתחייב לה מאתיים. וכ"פ **הטור** (קעז). **והמשנ"ל** (שם) הק' דהא בעולה היא. [וכמ"ש תוס' בסמוך ד"ה טעמא].

והמשנ"ל הביא דברי **רש"י** (עה"ת שמות כב טו, והפנ"י בסוגיין הביא דכ"ה **במכילתא**) מהור וימהרנו לו, יפסוק לה 'מהר', שכותב לה כתובה. והמשנ"ל הק' דזאת בעולה היא, וכתובת בעולה לכו"ע דרבנן[יב]. והמשנ"ל ביאר דבזה קנסה התורה שמפתה יתן כתובה, וכמו הנושא אשה מעלמא. ומ"מ תמה המשנ"ל דדעת הרמב"ם דכתובה דרבנן [ע' לעיל י.], א"כ ל"ש לומר דילפי' מקרא. ונדחק די"ל דכיון דהמנהג היה שיתחייבו כתובה, בזה קבעה התורה שיכתוב כתובה לפי המנהג. [והביא כעי"ז במקום אחר].

והשואל בנודע ביהודה (אה"ע ק לג) נקט דכתובתה מאתיים, כיון דטעם טעם בתולה [אף דהוה קודם שנשאה[יג]]. **והנוב"י** חלק דגזיה"כ שיחזיקנה בנישואין כבתולה, תמורת הקנס[יד].

ותוס' (יבמות ס.) הק' בהא דאי' דהיכא דכנסה וגירשה

אלא דמיגו דבידה להפקיע זכותו, יכולה היא למחול).

ז. דפסיעוסיה קצרות, כדאיתא בגמ' (שבת סג:) במשפחה א' דע"י פסיעה גסה היו בתולויהן נושרות. [ולישנא מעליא נקט].

ח. ומש"ה תנן (ב"ק צב.) דהאומר סמא את עיני וכדו' חייב. ואף דאמר ע"מ לפטור, דאין אדם מוחל על צערו, ויש הן שהוא כלאו.

ט. ויש שדייקו דהגמ' מדמה לקרע שיראין שלי, דצער ופגם דמפתה דמי לנזקי ממון ולא לגדרי חבלת הגוף. דכיון דעומדת לכך להוצאת בתולים ע"י נישואין, מש"ה נחשב כמו דבר העומד למכירה.

י. דאפי' פיתה לשם אישות, היכא דממאנין מהני.

יא. ועד"ז כתב **השיטמ"ק** בשם **תלמ' רבינו יונה** דכיון דהיא אשתו אי"צ לתת כלל.

יב. **והרמב"ן** (עה"ת) הק' דקי"ל דכתובה הוה דרבנן. **והמזרחי** השיב דנח' בזה התנאים (ע' לעיל י.), ורש"י הביא דרשא כמ"ד כתובה דאורייתא.

יג. ועד"ז אי' (לקמן צ.) דקטן שנשא אשה, וקיימה לאחר שגדל כתובתה קיימת. ובפשוטו משמע דיש לה כתובה מאתיים כבתולה. ואף דמדינא חלים הקידושין רק לאחר שגדל. עי"ש תוס', וכ"מ במרדכי (הג' מרדכי קידושין תקמו).

יד. ונפק"מ דכ"ז דוקא בנערה בתולה, אבל בוגרת שאין לה קנס. [או אפי' נערה כשאין עדים, ומודה בקנס פטור]. נמצא שלא חייבו הכתוב קנס, וכשנושאה כתובתה מנה.

אי"צ לשלם קנס, מה לי קנס ומה לי כתובה[טו]. **והריטב"א** (שם, וכן התוס' רא"ש שם בחד תי') כת' דנפק"מ דמשום כתובה מתחייב רק מנה. **והמשנ"ל** (שם) דייק מקו' התוס' דס"ל דכתובתה ר' [וכרמב"ם].

אך **תוס'** תי' [בתי' הב'] דכתובת בעולה הוה מדרבנן, ומבואר דדינה כבעולה. והמשנ"ל הק' דלדברי הרמב"ם דכתובתה ר' יש לה כתובה כבתולה, א"כ למ"ד כתובה דאורייתא אף זה דאורייתא.

שלח) **בשלמא מפותה כתיב אם מאן ימאן וכו'.**

בפשוטו הך מיאון הוה לענין קנס [וע' תוס'].

אבל **הגמ'** (קידושין מו.) מביאה דהך פסוק איירי אף בפיתה לשם קידושין, ואף דנתרצית הנערה להתקדש אפ"ה אביה והיא יכולים לעכב ולבטל הקידושין.

דבגמ' (שם) איתא דנתקדשה שלא מדעת אביה, ואחר זמן[טז] ונתרצה אביה, נח' רב ורב אסי האם היא יכולה לחזור ולעכב[יז]. והגמ' מביאה דרשה אם מאן ימאן דמפתה, שהיא יכולה למאן. **ופרש"י** קמ"ל קרא אף דפיתה לשם קידושין דמצי הדרא. ודוחה הגמ' כגון שפיתה שלא לשם אישות. וקמ"ל שמשלם קנס כמפותה.

ובגמ' הו' ברייתא מהר ימהרנה לו לאשה, דבעי קידושין. ורב יוסף הוכיח דאיירי דפיתה שלא לשם אישות. [אבל לשם אישות סגי בקידושי ביאה, כיון דנתרצה האב אח"כ]. ואביי דחה דבעי קידושין לדעת אביה.

והמרכבת המשנה (איסו"ב יז טז) חידש דכל מפתה כשנושאה, אי"צ לחזור ולקדש. וסגי בנישואין, דלמפרע מתברר דהביאה הראשונה הוה אירוסין. ואף דאם לא ישא אי"צ גט. [וצ"ב היכן יש כאן קידושין דאורייתא, הרי איירי אף באנס או פיתה שלא לשם אישות[יח]].

וביאר בזה הא דס"ד דאנס ופיתה ונתמנה להיות כה"ג, דלא אמרי' דהוה כקידש כבר ומותרת לו.

שלט) **רש"י ד"ה לכשלא יכנוס.** שתמאן היא או אביה

או המפתה עצמו. משמע דאף המפתה עצמו זכותו למאן, ובפשוטו משמע דאינו מצווה לישא כלל[יט]. אבל **האחרונים** (אפיק"י, הר"י פערלא) **הביאו** לשון **הרמב"ם** (א ג) דאין כופין, משמע דאף במפתה יש מצווה לישא.

ותוס' (יבמות כד:) כת' דהנטען על הפנויה מצווה לכונסה, דבאנוסה[כ] כתיב ולו תהיה לאשה. והו' **בשו"ע** (קעז ה)[כא]. ובפשוטו איירי בנבעלה מרצון, ומבואר דאף בזה יש מצווה. **והגר"א** (שם יט) ציין דכתיב מהר ימהרנה [דהוה מצווה].

והמהרי"ק (קכט) כת' שיש לחזור בכל עוז שיכניסנו. אלא דאין כופין על מצווה זו, כדאמרי' בסוגיין 'מדעתו'. [וע"ע שו"ת חוט שני יח].

ורע"א (תנינא עב, ובשו"ע קעז) הק' דבתוס' והפוסקים משמע דאף בבוגרת ובעולה אמרי' כן, והא המצווה הוה רק בנערה בתולה[כב].

שמ) **לכשלא יכנוס. המנח"ח** (סא ב) דייק הלשון

דהמצווה תליא בנישואין, אבל קידושין לחוד אינו פוטר מקנס. ואם קידש וגירש מתחייב קנס. אבל **ההפלאה** (מ.) נקט דסגי בקידושין. [וע"ע בסמוך].

שמא) **תודה אין.** ואור"י וכו' מ"מ מועיל מיאונה

לענין שישלם קנס וכו'. [וביארו דכיון דמיאנה לא נחשב אישות משום הפיתוי, אלא קידושין בעלמא[כג]]. **והמהר"ם** כתב דלפ"ז ה"ה בבוגרת

טו. **ובחי' ר"א מן ההר** (יבמות שם) תי' נפק"מ דאם נשאה כתובתה לעצמה, ואילו קנס לאביה.

טז. עי' בסוגיות (שם מד:) דמהני קידושין שלא מדעת אביה, היכא דנתרצה אח"כ, מדין זכין. [ועי"ש בסוגיה האיך מהני זכין. ואכ"מ].

יז. **פרש"י** דכל זמן שלא נתרצה האב, יכולה לחזור, ותו לא מהני ריצוי האב. ועוד כתב תוס' דכיון דהיא אינה רוצה, לא נחשב זכות לו, דנימא דמקודשת למפרע.

יח. [ואפשר דכוונתו דבעי נישואין לשם קיד'. אלא דכיון דאגיד' ביה ל"ש בזה איסור פריצות דמקדש בביאה].

יט. [וכשאינו נושא נתחייב קנס. אמנם החיוב קנס אינו פוטר מלישא. דאף במודה ופטור מקנס, אי"צ לישא].

כ. **והרא"ש** (יבמות שם) הוסיף 'ומפתה'.

כא. ונח' (בשו"ע שם, במח' תוס' והרא"ש) היכא דליכא עדים שבא עליה, האם יש לחזק הקול. אבל היכא דידוע דבא עליה כו"ע מודו.

כב. ואפשר דאף כוונת תוס' והפוסקים דגלי קאי דהוה דבר ראוי, ואינו מצווה גמורה.

כג. **והאפיק"י** (ב מב) נסתפק [באונס] כשמיאנה הבת, ואביה השיאה בע"כ, ושוב נתרצית, האם מותר לגרש בע"כ. [וע' בסמוך].

כשאביה מעכב, מהני לענין חיוב קנס[כד]. [וזה כוונת התוס' וכן אביה וכו'].

אבל **הרמב"ן** (קידושין מו.) חלק דהיכא דהמפתה כונסה ודאי אינו חייב לשלם קנס.

שמב) **שם.** ועוד תי' **התוס'** (בסו"ד 'ועוד נראה')[כה] דדוקא בבוגרת ויתומה תלי בעיכוב שלהם [והברייתא לצדדים קתני].

והרא"ה תי' דאיירי כשהאב אינו רוצה לקבל קידושין בע"כ דידה. ומהני מיאון דידה, כיון דהאב תלה ברצונה [אף שהאב רוצה בקידושין]. **והרמב"ן** (קידושין מו.) הק' דא"כ הוה עיכוב האב [ולא עיכוב דידה].

והר"ן כתב דהכא התורה נתנה לה רשות לעכב, הואיל ועינה אותה בע"כ [וגלי קרא דאין רשות לאב לקדשה בע"כ למאנס]. **והביא י"א** דנפק"מ דהמאנס אינו מצווה לישא בע"כ [וזה כעין תי' הא' בתוס'].

והיש"ש (יג) תי' דקמ"ל דמותר לאב לעכב, דס"ד דיש מצוות עשה על האב שיקדשנה לזה.

והרמב"ן (קידושין מו.) תי' דאיירי דבשעת העמדה בדין אמר האב שרוצה, והיא אמרה איני רוצה. ולכן האב אינו רוצה לקבל קידושין בע"כ, יכול לחזור ולתבוע קנס. א"נ שמת האב[כו]. **והאחרונים** (אפיק"י, קוב"ש קלז) דייקו מדברי הרמב"ן דהיכא שהאב אמר בשעת העמדה שרוצה שישא, שוב אינו מתחייב קנס. [לולי הא דגילתה תורה דמהני מיאון הבת]. ואף אם חוזר בו ואינו רוצה לקדשה, מ"מ יצא מבי"ד זכאי.

ועפ"ז כתב **הקוב"ש** דה"ה להיפך אם בשעת העמדה בדין נתחייב קנס, ושוב נתרצו ונשאה, אינו נפטר מהקנס.

שמג) **תוד"ה מפתה.** אפי' פיתה לשם אישות, יכול לגרש [ובעי גט]. **והאחרונים** ביארו כגון שנתרצה האב כששמע [ע"פ הגמ' קידושין הנ"ל]. או ביתומה.

שמד) **יצא כסף קנסה בכתובתה וכו' טעמא מאי תקינו רבנן כתובה וכו' והא לא מצי מפיק לה וכו'. תוס'** (בסו"ד) ביארו דצריך ב' הטעמים. א' מדינא אין לנו לחלק אותה משאר נשים דיש להם כתובה, ובזה תי' דיצא כסף קנסה בכתובתה [ושילם לה דמי בתוליה, ואף כתובה הוה דמי בתולים[כז]]. ב' אפ"ה אילו יש סברת קלה בעיניו להוציאה היה להם לתקן לה כתובה [ובזה נח' רבנן ור' יוסי ב"ר יהודה].

שמה) **תוד"ה טעמא.** זאת בעולה היא. **המשנ"ל** (א ג) כתב דאף למש"כ בדעת הרמב"ם ורש"י (הו' לעיל) דגזיה"כ דיש כתובה למפתה, מ"מ באונס דחייבה תורה קנס אף מתחילתה, כתובתה מנה ואינה דאורייתא.

שמו) **בא"ד וא"ת ואמאי תני יצא כסף קנסה וכו'.** ולכן לא תקנו באלמנותה. ולדברי רש"י (הנ"ל) דכתובת מפתה הוה משום חיוב קנס, א"כ יל"פ דזה כוונת הגמ' דיצא כסף קנסה וכו'[כח].

דף מ.

וניתי עשה ונדחה ל"ת

שמז) **ניתי עשה ונדחה וכו'.** דמצוות ולו תהא לאשה יתיר שישאנה. [וע"ד שמדאורייתא עשה דיבום דוחה ל"ת בחייבי לאוין, וכגון אלמנה מהאירוסין לכה"ג]. **ההפלאה** נקט דכוונת הגמ' דהעשה מתיר מעשה הנישואין, וידחה ביאה ראשונה. והק' דלמצוות 'ולו תהיה לאשה' סגי בקידושין[א]. ועוה"ק **ההפלאה** נימא גזירה ביאה

כד. וכ"כ **המהר"ם שי"ף** 'וי"ל'. [אך המהרמ"ש נסתפק, וביארו דבוגרת גרע דהאב נסתלק לגמרי, וגלי קרא דוקא בנערה].

כה. **והמהר"ם ומהרש"א** פי' דהוה תי' על הקו' הראשון. אך **המהרש"ל** ביאר באופ"א.

כו. וכ"כ **תוס'** (קידושין מו.) דנפק"מ כשבא עליה ונתייתמה אח"כ, ומהני מיאון דידה לעכב שלא יהא אשתו.

כז. וכ"כ **בשו"ת הר"י מגאש** (פה, הו' לקמן קד:) דמנה ומאתים הוא עיקר הכתובה שהנישואין תלויין בו, והוא ניהו דמי הבעילה. [ושאר תנאי הכתובה הוא טפל].

כח. ועפ"ז ביארו דגדר חיוב כתובה כתשלום על הבתולים והאישות. [אבל בתוס' משמע דסיבת חיוב כתובה שלא תהא קלה להוציאה, ומשום חינא].

א. דהיכא דקידש פטור מקנס, ואפי' לא בא עליה. ובגמ' (יבמות ס.) אי' דכה"ג שנשא בעולת עצמו, מהני הנישואין דאין משלם קנס. ובפשוטו משמע נישואין דוקא, אבל לדברי ההפלאה צ"ל דהיינו שעבר וקידש [ולא נשא].

ראשונה[ב] אטו ביאה שניה [כדאי' יבמות כ: גבי יבום][ג].

וה**הפלאה** כתב דקו' הגמ' ממצוות 'לא יוכל לשלחה כל ימיו' דאונס[ד]. אבל ב**ראשונים** משמע דקו' הגמ' ממצווה דולה תהיה לאשה.

וה**ערוך לנר** (מכות טו.) כת' דיש מצוות עשה [דולו תהיה לאשה] על כל ביאה וביאה. [וה**אפיק"י** (ב מא) הביא דנח' בזה הרשב"א, ע' בסמוך].

וה**שער"י** (א כב) כתב דאף דאינו מקיים עשה על כל ביאה, מ"מ המצווה דוחה את האיסור [על כל האישות], כדי שתהיה מותרת לו, דבעינן שתהיה אשה הראויה לו. [וגדר הדחייה דנחשב אישות הראויה]. ועוד ביארו ה**אחרונים** עד"ז דיש מצווה במצב האישות, א"כ כל מה שנכלל במצב האישות הוה בכלל הדחייה. ואף שאין מצווה במעשה הזה.

שמח) **שם. רע"א** הביא להק' למש"כ **תוס'** (עירובין ק.)

דלא אמרי' עשה דוחה ל"ת היכא דבא ע"י פשיעתו, וה"נ בא ע"י פשיעתו, והאיך דנו דדחי. ותי' דתוס' איירי היכא דמצווה במצוה, וע"י פשיעתו צריך לדחות ל"ת. אבל במקום שכל המצווה בא לו אחרי הפשיעה שפיר דחי[ה].

וה**קה"י** (מ) כתב דעפ"ז כהן שגירש לא אמרי' דעשה דוחה לל"ת דגרושה לכהן, כיון שהמצוות עשה קודם לגירושין, וע"י שפשע וגירש מצווה צריך לדחות ל"ת, מש"ה לא דחי[ו].

שמט) **תוד"ה ניתי. לאו אנמצא בה דבר ערוה וכו'.**

[ותוס' דחו דהא אית ביה לאו ועשה וכו']. וה**רמב"ן** כתב דקו' הגמ' ממצא בה ערות דבר, ועפ"ז יישב קו' התוס' (בסמוך) דאינה אשה הראוי לו[ז]. והרמב"ן ביאר דסוטה בשעת הויה היתה ראויה, ומשו"ה לעולם איתא להאי עשה. אבל ה**רשב"א** [בשם 'מורי'] דחה[ח] דהעשה ליתיה בעולם תמיד, דאחר שבעלה לשם אישות שוב אין כאן עשה כלל. וה**אפיק"י** (ב מב) הביא דנח' האם מצוות ולו תהיה לאשה הוה רק בשעת קידושין או לכל האישות[ט] [וכ"מ בתוס' דהעשה היה דוחה לל"ת דסוטה].

שנ) **בא"ד וא"ת כו' הא דריש דבעינן אשה הראויה וכו'.** משמע דתוס' הק' דממועט אשה שיש בה איסור, א"כ ליכא מצוה כלל באינה ראויה [ולא אמרי' דע"י שעשה דוחה לל"ת היא ראויה[י]]. ובפשוטו הוה מיעוט דליכא מצווה באשה זו. ותוס' בתי' האחרון משמע דגלי קרא דלא דחי ל"ת.

ויש שהק' להיפך, דמבואר בסוגיין דמדינא עשה דוחה ל"ת [אלא דמלמדים אותה לומר דאינה רוצה, וכמ"ש רש"י], ואילו במשנה ובגמ' (לעיל כט:) מבואר דאשה שאינה ראויה נתמעט מקרא. וי"ל דהתם איירי בלא תעשה ועשה.

שנא) **בא"ד וי"ל דלאו מיתורא דקרא מפיק וכו'.** וכ"כ הרמב"ן וריטב"א דהמשנה סמכה אלישנא דקרא, וע"פ המסקנא דל"ש בזה עדל"ת.

שנב) **בא"ד א"נ וכו' ויתורא דקרא נוקי לחייבי כריתות וכו'.** הרשב"א הק' דלפ"ז משמע דאף חייבי עשה כגון מצרי ואדומי יהיו מותרין [לקו' הגמ']. והיכי אתי עשה ודחי עשה. וכת' דעשה דמצרי אינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה,

---

ב. ולכאורה ההפלאה חזר בו, דאפי' את"ל דלא סגי קידושין או חופה לחוד, וצריך ביאה. הא סגי בחד ביאה, דלא עדיף מדין יבום.

ג. וכתב ליישב בזה קו' התוס' דהמשנה קמ"ל דאסור לישאר נשוי, וקו' הגמ' דעכ"פ קידושין או ביאה ראשונה מותר.

ד. ואף לא יוכל לשלחה קאי א'תהיה לאשה' דרישא.

ה. ועד"ז תי' ה**חת"ס** דשאני מצוות 'ולו תהיה לאשה' דעיקר המצווה נאמר ע"י איסור.

ו. ועפ"ז יישב קו' ה**אחרונים** (ה**גרא"ב קמאי**) דבגמ' (מכות טז.) מבואר דכהן שגירש נחשב שביטל לעשה בידים. והרי לדעת רש"י לא נתבטל עד שתאמר לא בעינא.

ז. [אבל קשה מש"כ **תוס'** דהוה ל"ת ועשה. ויל"ד דעשה דסוטה אינו איסור עשה בפנ"ע, אלא הוה גילוי שאסור, מחמת הלאו. ואף דיש אופנים דיש רק עשה ולא לאו, מ"מ אינו איסור נוסף. וכמו דבאכילת איסור לא אמרי' דעובר ג"כ באיסור חצי שיעור].

ח. [ה**רשב"א** כתב דהק' אפ"ה [דקו' הגמ' בממזרת], וצ"ב. ולכן הגי' דהק' לפ' זה, והקו' על הרמב"ן].

ט. [ואף דמפתה יכול לגרשה, מ"מ כל עוד קיים אישות הפיתוי, יש בזה קיום מצווה].

י. אבל ב**הג' ראמ"ה** כתב לדון דכיון דעדל"ת נחשב ראוי [ודן דבמשנה הנידון דרשאי לגרש בע"כ].

ונדחה מפני עשה. דלא עדיף מלאו גמור. וכן בעולה לבה"ג אינו עשה גמור, ועוד דאינו שווה בכל[יא]. אבל **תוס'** (יבמות כ:) נקטו דאין עשה דוחה עשה [דמצרי], אף דהוה איסור עשה[יב].

ונח' תי' התוס' האם אשה שאינה ראויה לו נתמעטה מעצם המצווה, או אף דחל עליו המצווה אינו יכול לקיים במקום ל"ת. **והכס"מ** (נערה א ה, והו' לעיל כט: ולו.) כתב דדרשי' אשה הראויה לקיימו, ואף שניות אינו מחוייב לישאנה. אבל **המהר"א ששון** (הו' במשנ"ל שם) חלק דקי"ל (לעיל כט:) דלא ממעטינן אשה הראויה, ומתחייב בקנס. וה"נ לענין מצוות ולו תהיה אין מיעוט. אלא דמ"מ אינו דוחה לאיסור. ואף בשניות העמידו דבריהם[יג]. (וע"ע יונת אלם א).

והקוב"ש (קמא) כתב דנפק"מ בזה, דלמש"כ המהר"א ששון לא נפטר מהעשה, אלא שהוא אנוס. ואם אח"כ נעשית ראויה, יתחייב מעכשיו יתחייב לישא. אבל **בירושלמי** מבואר דכשפיתה אחות אשתו, ואח"כ מתה אשתו[יד], לא חל עליו אח"כ החיוב לישא[טו].

והמשנ"ל (א ג) חקר במפתה באשה אסורה עליו, היכא דעבר ונשאה האם נפטר מקנס. והביא מהגמ' (יבמות ס.) דבבעולה לבה"ג מוציא בגט, ואפי' הכי מהני לענין להפטר מקנס[טז].

ועוד נסתפק **המשנ"ל** לענין יבמה לשוק, דקי"ל דהוה ספק האם תפסי בה קידושין, ודן דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי, ואינו נפטר מחיוב הקנס[יז]. ומ"מ דעתו נוטה דפטור.

אם אמרה לא בעינא

שנג) **אם אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה. פרש"י**

השתא נמי מלמדין אותה וכו'. **הראשונים** הק' דאילו אמרה רוצה אני מאי איכא למימר. **והרמב"ן** תי' דכיון דאיכא איסורא, כופין אותה[יח]. ומסתמא ניחא לה לשמוע דברי חכמים[יט].

והרמב"ם (נערה ג ה) כת' דלמה לא יבא עשה וידחה ל"ת, שהרי אפשר שלא תרצה היא, ונמצא עשה ול"ת קיימין. משמע דהוה משום אפשר לקיים שניהם[כ]. אבל **תוס'** (ד"ה ניתי בתי' הג') כת' דלא נחשב אפשר לקיים שניהם, ומש"ה בעי קרא[כא].

והתוס' רי"ד כת' הטעם דל"מ עשה דוחה ל"ת, דמאי דאמר רחמנא ולו תהיה לאשה הוה להפיס דעתה. ומש"ה אינו דוחה לל"ת[כב]. ועד"ז כת' **הקובה"ע** (יד ג) דמצוות ולו תהיה לאשה דהוה

יא. ועשה דוחה עשה. אבל מבואר בגמ' (יבמות כ. וכ"מ) דאלמנה מנישואין לא נדחה, דהוה ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. **והאחרונים** (ע' **הקובה"ע** יח ד) כת' דצ"ל דאינו דוחה שניהם יחד. ואף דהעשה דוחה כל א' לחוד, תרוייהו יחד אלימי [ודלא כסברת **תוס'** (יבמות ג:) מה לי חד מה לי תרי לאוין. אלא כדעת **ס' הכריתות** (ל"ל ג קסד) דעשה לא דחי ב' לאוין. וכ"מ **ברשב"א** (יבמות ז:) דל"ל כלל זה].

יב. ויש **אחרונים** (רע"א משניות יבמות סז, בית מאיר קעד, קו"א לשאג"א) שהביאו מדברי **הרמב"ם** (יבום ו י) דחייבי עשה מדאורייתא מתייבמת. וכרשב"א דעשה דחי לאו הבא מכלל עשה. [וע"ע שאג"א לג ונוב"י קמא בחתימת הספר שכתבו באופ"א].

יג. **והקוב"ש** (פח) הק' דה**רמב"ם** (ג ה) כת' אף במוציא שם רע דבשניות מותר לגרש. והאיך התירו בקום ועשה.

יד. [ויל"ד דאפשר דוקא חייבי כריתות דל"ש כלל לישא. אבל שאר איסורין, י"ל דהוה חסרון בהיכי תמצא].

טו. ומשמע דתליא בשעת פיתוי [ולצד דמצו' ולו תהיה לאשה הוה גדר קנס, יל"ד דתליא בשעת העמדה בדין].

טז. [ועי"ש דנח' הראשונים האם מוציא בגט מדאורייא או מדרבנן].

יז. [ומבואר דבמה שנושא המפותה הוה 'פוטר' מחיוב הקנס].

יח. וצ"ב אמאי חייבת להתיר, הרי כיון דהוא אין בידו, בדידיה אינו אפשר לקיים שניהם. ולא שייך לפני עוור, דעשה דוחה ל"ת הוה היתר גמור. ודוחק לומר דהוה חיוב דרבנן לעשות כל טצדקי שלא יותר מצוות המקום. ואפשר דעיקר הסברא דאינו ראוי שידחה מצוות המקום משום רצונה ותביעתה. אלא דכל זמן שאינה מוחלת העשה קיים.

יט. לכאו' כוונתו דאף היכא דבע"ד לא כפו אותה, אפ"ה הוא אינו רשאי לישא, דמסתמא ניח"ל. אבל היכא דאמרה להדיא שרוצה אותו, צריכים בי"ד לכוף אותה.

כ. **והאחרונים** הביאו דכן משמע **בתוס'** (ד"ה כגון) שדנו להשוות ציצית כשאפשר בבגד אחר, להחשב אפשר לקיים שניהם.

כא. אך אפשר דלמסקנא גלי קרא דנחשב אפשר לקיים שניהם. וכן אידך תי' בתוס' משמע דלא בעי קרא.

כב. ולפ"ז אף כשאינה אומרת לא בעינא. אבל בדברי רש"י מבואר דסברא זו מהני רק לענין שצריכה לומר לא בעינא.

מצוה שבין אדם לחבירו, אם היא מוחלת לו ליכא קפידא כלל בזה[כג].

והרמב"ן (**ורשב"א וריטב"א ור"ן**) כת' דעשה **קיל** שברשות אדם לבטלו, אינו בדין שידחה ל"ת[כד]. [**וכ"מ בתוס'** (ד"ה ניתי בתי' הא') 'דלא חשיב עשה']. **והרמב"ן** כת' דאף דסדין בציצית דמצי פטר נפשיה בטלית של צמר [וכעין משה"ק התוס' לסברת אפשר לקיים שניהם], ואפ"ה דחי. ותי' דהתם עשה מיהא איתיה, אבל עשה דאי בעי ליתיה כלל לא דחי.

והרמב"ן (ב"מ ל.) הביא מסוגיין דמצווה שבממון אינו דוחה איסורין. וביאר בזה דברי הגמ' (שם גבי השבת אבידה) מי דחינן איסורא מקמי ממונא[כה]. וביאר דהבעלים חייב לומר לא בעינא מחמת האיסור, ושניהם חייבים בכבודו של מקום[כו]. ולא גלי קרא בכי האי עשה דדחי לל"ת. דכל שבשלו אינו רשאי, אינו דוחה בשל חבירו.

ובשו"ת הרשב"א (א יח) הביא [בשם ר"י אבן פליט] דכל מצווה דבידו לעקור אין מברכים עליו, ולכן אין מברכין ביקור חולים ותנחומי אבלים והבאת שלום, וכן מורא וכיבוד אב ואם[כז] ועמידה לפני רבו, דתלויין באחרים, ודילמא לא מקבלי מיניה. והביא מסוגיין דכל מצוה שאפשר למיעקרא אע"ג דהשתא לא מיעקרא כמאן דמיעקרא דמיא, והוה ליה כמאן דליתיה. דהא לא קביעא הואיל ומשום הנאה דילה חייביה רחמנא למינסבא.

ועוד פי' **התו"י** דכוונת הגמ' דאף היא מצווה, ולגבי דידה ליכא עשה לדחות. [והאיסור שלו שפיר נדחית, אלא כופין אותה משום איסור דידה].

ולכאורה מדברי שאר **ראשונים** מבואר דהעשה שלו דוחה אף את הל"ת שלה [ע"ע בסמוך].

שנד) **שם. והתוס' רי"ד** הק' [לרש"י] דא"כ גבי יבום היאך דחי (יבמות כ.), הא כתיב אם לא יחפוץ האיש [ונימא דאי אמר לא בעינא ליכא עשה][כח]. ותי' דמצוות יבום רחמנא רמי עליה, ואף כשאמרה לא בעינא לא נעקר המצווה[כט]. משא"כ מצוות ולו תהא לאשה אינה אלא להפיס דעתה. [וכנ"ל].

והתו"י (בתי' הא') כת' גבי כיבוד אב דמיד שצוהו הוי עשה לעשות מצוותו [והאחרונים דנו בגדר מצוות כיבוד אב האם נחשב בין אדם לחבירו]..

והקובה"ע (יד ג) הוכיח ממצוות יבום דאמרי' עשה דוחה ל"ת משום 'קיום מצווה', ואף במקום דליכא ביטול מצווה. דה"נ אפשר ליפטר ע"י חליצה. [ועי"ש שהאריך בזה]. והקובה"ע ביאר דע"י חליצה חסר תועלת המצווה.

שנה) **תוד"ה כגון מילה.** וא"ת והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם[ל] וכו' ואור"י דבטלית של פשתן א"א לקיים וכו' וזה אין לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן וכו'. **הפנ"י** פי' ע"פ דברי **המרדכי** (הל' ציצית תתקמד) [בשם ר"י] דאין איסור ללבוש בגד כשאינו יכול להטיל בו ציצית [כגון בשבת]. דהוה רק מצווה להטיל ציצית. וא"כ ה"נ מותר ללבוש את הבגד אף אילו אסור להטיל ציצית, וממילא עדל"ת. ומה מהני שאפשר לקיים בבגד אחר.

ועד"ז ביאר **רע"א** (בשו"ע או"ח יא במג"א יג) דמהראוי שמצוות ציצית לא ידחה לל"ת, דהא אם לא ילבש

כג. וכתב דכמו במוחל לחבירו חוב ממון שיש לו עליו [ועי"ז ממילא ל"ש מצוות פריעת בע"ח].

כד. **והרמב"ן** כת' דדמי לעשה דאינו שווה בכל דלא דחי ל"ת. **והאחרונים** תמהו דל"מ דעשה שאינו שווה בכל לא דחי לל"ת. **והדבר"י** (כח) הק' האיך ציצית דחי לאו דכלאים הא אינו שווה בנשים. ותי' דציצית נחשב שווה בכל, ואף שנשים פטורות, יש להם קיום מצווה.

כה. **והרמב"ן** כת' דאינו דוחה אפי' עשה בעלמא.

כו. **והרמב"ן** כת' דהא אפי' אילו בעל אבידה היה כהן אינו רשאי להטמא בה, והיאך יטמא זה בשבילה. והרי אם באו בעלים ואמרו לא בעי' לה ליתיה לעשה כלל, הילכך לא דחינן מצות עשה משום מצוה שבממון. שאם הפקיר בעליו ממון זה פטור הוא מאותה מצוה.[ולכאורה מש"כ הפקיר לאו דוקא, דאינו חייב להפקיר ממונו, אלא למחול את מצוות ההשבה].

כז. **והקצות** (צז א) האריך בדבריו, עי"ש.

כח. **והגמ'** (יבמות כא.) מקשה גבי יבום דהוה אפשר לקיים שניהם. ותי' דחליצה במקום יבום אינו מצווה.

כט. היינו שהיבם מצווה ועומד, אלא דתלי ברצונו ואינו חובה גמורה. [אבל לא תלי ביבמה כלל, דרשאי לייבם בע"כ].

ל. **ותוס'** (מנחות מ. ד"ה סדין) העלו צד דלדעת בי"ש לא דחי משום דאפשר לקיים שניהם.

את הבגד אינו עובר כלל[לא], ואמאי יש לו לדחות ללאו דכלאים. אלא ע"פ דברי המרדכי (הנ"ל) דהיכא שא"א להטיל ציצית אין איסור ללבוש, אלא כשילבש חל עליו חיוב מצווה. ואילו לא היה עשה דוחה ל"ת היה רשאי ללבוש את הבגד בלא ציצית, ומבטל העשה[לב]. ומש"ה אמרי' עשה דוחה ל"ת. [ועפ"ז כתב רע"א דהיכא דהבגד בלא"ה כלאים לא הותר, דלולי הדחיה א"א לו ללובשו כלל].

אבל **הקובה"ע** (יד ג) כתב דאמרי' עשה דוחה ל"ת אף דהיה יכול לפטור עצמו ממצוות ציצית, דמ"מ חסר תועלת המצווה. ועפ"ז ביארו **האחרונים** דתוס' דידן הק' מהא דאפשר לקיים המצווה בטלית אחר, ויתקיים תועלת המצווה. [ובזה תי' התוס' דמה דאפשר בטלית אחר לא נחשב אפשר[לג]].

שנו) **וא"ת והא אמר וכו' ושל פשתן פוטרין בשל צמר וכו' והא אפשר לקיים שניהם וכו'.** [ותוס' תי' דאמרי' מיגו]. **והרמב"ן** (יבמות ד:) כת' דהגמ' (שם) פליג אר"ל, וס"ל דעדל"ת אף היכא דאפשר לקיים שניהם[לד]. **והרשב"א** (יבמות שם) תי' דאיירי שאין לו חוטים אחרים[לה]. [וע' ב"י או"ח יא].

ויל"ד האם תוס' התירו [משום מיגו] היכא דיש לו חוטים אחרים, דאפ"ה אמרי' דהותרה כלאים בציצית. או דדוקא כשאין לו חוטים אחרים.

שנז) **בא"ד ואור"ת וכו' דשני חוטי צמר לבן פוטרים בשל פשתן, דמגו דתכלת פטרה, שכבר נעשה כלאים ע"י תכלת שבו וכו'.** [ועד"ז כת' **תוס'** (יבמות ד: ומנחות מ.)]. וצ"ב גדר המיגו. ויש שביארו דכוונת התוס' דכיון שכבר נעשית כלאים ע"י חוטי התכלת אין בזה תוספת איסור אף כשמוסיף חוטי כלאים. אבל **הקובה"ע** (ז ד) דייק מדברי התוס' דבעינן לסברת 'מיגו' [ועי"ז אמרי' מיגו נוסף לפשתן בבגד צמר], ומבואר דאף דנעשית כלאים ע"י הצמר, נוסף איסור בחוטי צמר לבן. דבכל חוט נוסף סיבת איסור בפנ"ע. [ועי"ש שתמה בזה].

ועוד הקשה **הקובה"ע** דאף אם יטיל חוטי פשתן הרי נעשין כלאים מחמת חוטי הציצית, ואמאי עדיף שיעשה כלאים ליתר החוטין ולא בשאר הבגד. וע"ע **בחי' ר' ראובן** (יבמות ג) וחזו"א (או"ח ב ב).

שנח) **בא"ד ומגו דב' חוטי לבן של צמר פוטרין בשל פשתן, ב' חוטי פשתן נמי פוטרין בשל צמר וכו'.** וצ"ב כיון דאינה נעשית כלאים עי"ז מה שייך בזה 'מיגו'. ול"ש בזה גדר מיגו ד'אגב' שהתירו, דבבגד זה ליכא היתר כלל.

וצ"ל דהך מיגו הוה גדר ילפותא, דמצאנו דהותר כלאים בציצית. ולכאורה ילפי' דכלאים בציצית הוה גדר 'הותרה'[לו], ולא דמי לשאר עשה דוחה ל"ת. [ודלא כקו' התוס' לעיל דשייך בזה אפשר לקיים שניהם]. וכ"ד כמה **ראשונים** דכלאים בציצית הוה גדר הותרה[לז].

שנט) **בא"ד וצ"ע אם ב' חוטי לבן של פשתן וב' חוטי לבן של צמר וכו' דשמא לא הותרו וכו' אלא דוקא**

לא. [ועוד הק' **האחרונים** דיכול לעגל הכנפות].

לב. אבל אילו בלא הדחייה אינו רשאי ללבשו. א"כ באמת אין כאן דחייה, דלא ילבש וליכא ביטול מצוות עשה.

לג. **והפנ"י** (בתחילת דבריו) ביאר כיון דרוצה ללבוש דוקא טלית זו. ועוד ביארו **האחרונים** דבכל טלית הוה קיום מצווה בפנ"ע, וכיון דבטלית זו א"א לקיים. לא נחשב אפשר לקיים המצווה.

לד. וע"ע דעת ר"ת **בתוס'** מנחות שם דכלאים בציצית הותרה, אף היכא דאפשר לקיים שניהם.

לה. **והרשב"א** הוסיף דאינו חייב לקרוע את הכנף [להוציא חוטין] דהוה כמי שאין לו מינו. [וכ"כ ר' ירוחם הו' **בב"י** או"ח יא]. **והקובה"ע** (יד ז) הק' אמאי אינו חייב, הרי אינו יותר מחומש נכסיו. **ובחי' ר' ראובן** ביאר דחיוב ציצית הוא על כל הבגד, ובבגד הזה [כולל חוטים אלו] א"א בענין אחר.

לו. ועוד הוכיחו **האחרונים** דגדר 'מיגו' שייך דוקא בהותרה, אבל היכא דהיתר הראשון הוה בגדר דחויה, ומהדרינן אהיתר, ל"ש כלל מיגו.

לז. כ"כ **תוס'** (מנחות מ. ד"ה כיון בחד תי'). וכ"כ **הרמב"ן** (שבת קלב:) **והרמב"ן** (יבמות ד:) בשם **י"מ** דכלאים בציצית ילפי' מסמוכין, והותר לגמרי אף היכא דאפשר לקיים שניהם. וכ"ד ר"ת (בתוס' מנחות מא. וחולין קי.) דאף בבגד שאולה [שפטור מציצית] הותר כלאים בציצית. [וע"ע ראב"ד תמיד לב.].

במקום תכלת[לח] **וכו'**. ודעת **תוס'** (יבמות ה.) דלא הותר אלא במקום תכלת[לט]. אך תו' (דידן) נסתפקו שמא הותר ב' חוטי לבן כלאים [משום מיגו], ואפ"ה בב' חוטים השניים לא הותר. [וכמ"ש תוס' דכל ד' חוטים ודאי אסור[מ]].

שס) **תו"י ד"ה אי אמרה**. הק' הר"ר עזרא וכו' עשה דכיבוד וכו'. **והתוס' הרא"ש** (ב"מ לב. הו' בשיטמ"ק שם) הביא בשם **רבנו מאיר** לתרץ דאם אומר האב לא בעינא בכבוד לא ביטל העשה עולמית, ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים[מא]. משא"כ בסוגיין כי אמרה ל"ב, לגבי האי מאנס ליתיה לעשה כלל. [וכיון דאמרה לא בעינא פעם א' פקע המצווה].

והאפיק"י (ב מב ו, וכן בקוב"ש) דנו כשאומר האב לא בעינא, האם שוב יכולים לחזור בהם, ולתבוע שישאנה. **והר"ן** (סוה"פ) הביא בשם **הירושלמי** דבוררת וחוזרת[מב]. ואילו מדברי התורא"ש משמע דאינו יכול לחזור בו.

ועוד תי' דגבי כיבוד אב אף כשמוחל יש מצווה שיכבדו בכל דבר. ואפי' אמר האב לא בעינא שייך העשה. **ובשו"ת רדב"ז** (א תקכד) הביא מדבריו אף כשהאב מוחל עדיין הוה מצווה דכיבוד אב [בגדר מצווה קיומית[מג]].

שסא) **בא"ד וי"ל דהתם מיד כשצווה האב מחוייב לעשות וכו'**. יש שהביאו מדברי התו"י דהיכא דמחל האב הפסיד את המצווה [וחסר לו קיום מצווה]. משא"כ מצוות 'ולו תהא לאשה' כל זמן שאינה מקפדת לא נחשב הפסד המצווה[מד]. [ועד"ז כת' התורי"ד הנ"ל דהמצווה מחמתה, אך בתו"י העיקר חסר].

ובהג' ריח"ל מייזליש ביאר דכיון דהעשה ד'ולו תהיה לאשה' קודמת, וכשאומר לא בעינא נדחה העשה, מש"ה נחשב קלישות בעשה. משא"כ בכיבוד אב טרם שצווהו ליכא שום עשה, וכל העשה לעשות רצון אביו. א"כ מה שהאב אינו רוצה אינו קלישות בעשה כלל. וכ"כ **הברכ"ש** (יבמות ג ג) והביא עד"ז בשם **ר' אשר** דנח' קו' ותי' התוס' בגדר מצוות כיבוד אב, האם נחשב כמצווה ממונית [דמחוייב לאביו, וע"ד דברי הרמב"ן ורשב"א הו' לעיל], או כלפי שמיא.

שסב) **בא"ד ול"נ דהכא גבי דידה ליכא עשה וכו'**.

וכעי"ז כת' תוס' (ב"ב יג., גיטין מא. בחד תי') דבחצי עבד לא אמרי' עדל"ת, דבדידה ליכא עשה. [**והאחרונים** חילקו דהתם ליכא מצווה באשה זו דוקא, משא"כ כאן דהתורה צוותה באשה זו].

והאחרונים הק' דגבי יבום אמרי' דעדל"ת, ואף דמשמעות הראשונים[מה] דהמצווה על היבם, ואין מצווה על האשה. **והפנ"י** (כאן) הוכיח מזה דמצוות יבום הוה אף על האשה.

ובס' תוס' יוה"כ (מהר"ם חביב יומא פו.) כתב דכיון דהמצוות עשה רמי על האיש לעשותו בחברת איש

לח. **והרשב"א** (יבמות ד:) ביאר שלא התיר הכתוב להטיל אלא ב' חוטי תכלת, או ב' חוטי לבן של צמר [שמותר להטיל בו כשיש חוטי תכלת], או ב' חוטי לבן בדליכא תכלת, דעולין משום לבן ומשום מיגו.

אבל אם מטיל בו ד' חוטי צמר לבן, הב' עולין משום מצוות לבן והב' האחרים כיון שאינם תכלת אינן עולין משום תכלת, ומשום לבן נמי לא דהא איכא ב' חוטים אחרים, נמצאו הב' האחרים כלאים.

והביא בשם **תוס'** דאף להטיל בטלית של פשתים ב' חוטי צמר לבן וב' חוטי פשתים אסור [ודלא כתוס' לפנינו]. דכיון דחוטי הפשתים עולין משום לבן, עי"ז לא הותר חוטי הצמר. דהשאר הוי כלאים. [**והאחרונים** דנו האם כוונתו דבמקום דליכא תכלת סגי בב' חוטים. או דלעולם צריך ד' חוטים, אלא דב' יש להם 'דין לבן', וב' הוה רק השלמת חוטים].

לט. ותוס' ביארו בזה את הגזירה דקלא אילן (מנחות לט: הו' בסו"ד תוס' דידן). אך תוס' דידן דחו דהתם הגזירה שיטילו כל ד' חוטים כלאים, ובזה ודאי ל"מ המיגו על החוטים הנוספים.

מ. ולכאורה מוכח דלאחר שכבר נעשית כלאים ע"י ב' חוטים הראשונים, יש תוספת איסור בב' חוטים הבאים. [ויש לדחות דכיון דב' חוטים הותרו משום מיגו, מש"ה לא נחשב כלאים].

מא. **והרדב"ז** (א תקכד) הק' דמ"מ אם מחל האב בכל הדברים ובכל הזמנים הא ליתיה לעשה כלל.

מב. אך יש לדחות דהתם ליכא מחילה, אלא דבררה אחר לינשא לו. משא"כ כשהיא או אביה ממאן.

מג. ולכאורה מבואר מדבריו דמצווה קיומית דוחה לל"ת.

מד. וכיון דעכשיו מצווה קיום המצווה דוחה לל"ת, ואף דאפשר להסתלק ולהפטר מהמצווה. מ"מ אמרי' דעכשיו מחוייב לפנינו, וקיום המצווה דוחה לל"ת. [ודוקא היכא דאפשר לקיים באופן אחר אמרי' אפשר לקיים שניהם, ולא במה שאפשר להפטר מהמצווה].

מה. **ובס' החינוך** (תקצח) כתב דנוהג בזכרים. וכן לשון **הרמב"ם** (ריש הל' יבום) מצות עשה שייבם אדם וכו'.

אחר, דוחה אף לל"ת של האשה. אף דלגבי השני ליכא עשה[מו].

והמנח"ח (א טו) כתב עוד דגדר האיסור על האשה בעריות הוא משום דדרשי' דכל מקום שהוא מוזהר היא מוזהרת (ע' יבמות פד:[מז]). ולכן במקום דבדידיה הותרה דעדל"ת הותר אף לה. דכיון דאיסתלק מכל וכל, אף בדידה מותר[מח]. והמנח"ח ביאר דסברת **התו"י** דהאשה למה תחטא, כיון דע"י מחילה מסתלקת [ולפ"ז הוה סברא בצירוף הא דמהני מחילה, ולא סברא בפנ"ע].

שסג) **שם. ורע"א** הביא להק' א"כ בקטנה, לגבי דידה ליכא איסור, א"כ ידחה עשה לל"ת. [אלא שהוא מצווה שלא להאכיל אותה בידים, משום איסור לא תאכילום[מט]]. ורע"א נסתפק האם יש מצוות ולו תהיה מאשה בקטנה. [ע"ע בע"ב].

שסד) **יתומה וכו' והמפתה פטור. פרש"י** דאחלתיה דמדעתה נתפתתה. [וכן איתא בגמ' לב. דיתומה מפותה פטור]. **והראשונים** הביאו דמבואר במשנה דאף דלא חל חיוב קנס עד העמדה בדין, יכולה למחול. אבל הביאו **דבירושלמי** (והו' בתוס' כט.) נח' האם איירי דוקא בבושת ופגם, דבקנס אינו יכול למחול דבר שאינו ברשותו.

והר"ן הביא בשם **הרמב"ן** (לעיל לב. ולו:) דדעת הבבלי דפטור מקנס. וביאר דמהני משום סילוק. או דהוה כקרע כסותי והפטר. [וע' מש"כ בזה לעיל לו:].

שסה) **והמפתה פטור. הרא"ש** (ה) הוכיח מכאן דנערה שנתארסה ונתגרשה אף בושת ופגם הוה שלה, ומוחלת הכל [ודלא כרמב"ם הו' לעיל לח.]. אבל **הריטב"א** והר"ן כת' דפטור מקנס, אבל חייב בושת ופגם לאביה[נ].

שסו) **הא קמ"ל נערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה.** כתב **הריטב"א** דלפ"ז היה אפ"ל דכולה חדא, יתומה [בחיי האב] שהיא נתארסה ונתגרשה. אבל הביא **דרש"י** במשנה כתב דקאי ביתומה גמורה, אלא מיתורה דרשי' דה"ה נתארסה.

שסז) **הכל לפי המבייש. פרש"י** דאדם בינוני שבייש בושתו קשה מאדם זולל, וכן מאדם חשוב. אבל **רש"י** (ב"ק פג:) כת' דאדם קל שבייש בושתו מרובה[נא]. [והרע"ב כאן הביא מח' זו]. **והר"ן** הביא דברי רש"י דאדם בינוני בושתו קשה, וכת' דכ"ה במילי אחריני[נב]. אבל באונס ומפתה כל שהוא זולל יותר בושתו מרובה[נג].

דף מ:

שסח) **אלא א"ר זירא אילו באו עליה ב' בנ"א, א' כדרכה וא' שלא כדרכה וכו'. פרש"י** (ערכין טו.) שבא עליה א' שלא כדרכה תחילה, ואח"כ בא

מו. ורע"א השיג עליו מדברי **תוס'** גיטין (מא. הנ"ל) **והתו"י** (כאן).

מז. אך דבריו צ"ע דבגמ' (יבמות פד:) מבואר דה"מ באיסור כהונה שאינו שווה בכל. אבל לאו השווה בקהל אמרי' דהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה [כמו שהביא התו"י כאן].

מח. דדיו לבא מהדין להיות כנידון, ואף דעדל"ת הוה גדר דחויה. [ועד"ז כת' **האחרונים** בכוונת **התוס'** (נדרים צ: וברשב"א שם) בשם הרא"מ דבאיסורי כהונה היכא דהוא אינו יודע, אף היא אינה מצווה, דאיסור שלה תלי באיסור בפועל על האיש].

אך **האחרונים** הק' דא"כ היכא דהבועל קטן או אנוס אמאי האשה מצווה. ובפשוטו הך ילפותא הוה רק בסיבת האיסור, דילפי' שהאשה מצווה. ולא תלי במה שהותר לאיש משום עשה דוחה ל"ת.

מט. ורע"א דן דהעשה ידחה אף ללאו דלא תאכילום.

נ. אמנם **בירושלמי** (הנ"ל) מוכח דקאי בבושת ופגם. [והראשונים נקטו דהבבלי פליג אירושלמי].

נא. וכ"כ **הרמב"ם** (חובל ג א) דאינו דומה מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל בשתו מרובה.

נב. [והתוי"ט כת' דהר"ן גרס ברש"י ב"ק כמו לפנינו].

נג. **והב"ח** (חו"מ תכ) הביא דברש"י מבואר סברא להיפך, דבאונס ומפתה הוה טפי בושת בבינוני מאשר חובל. **והיש"ש** (טז) ביאר שהוא ביוש של המעשה הרע אשר עשה לתאותו שלא כדת, הסברא נותנות איפכא, דאדם זולל ונקלה אין הביוש מגיע כל כך, לפגום הנערה בכבודה. אבל כל שהוא אדם חשוב יותר העולם אומרים דנתרצית מרצון. והוה טפי בזיון. וכת' דמכל מקום הכל לפי ראות עין הדיינים, כי אותן הדברים משתנים, הכל לפי הענין ולפי המקום.

עליה זה כדרכה, דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס. וכ"מ **ברש"י** (בסוגיין סוד"ה אלא) כיון שנפגמה כבר. והנידון על זה שבא עליה אח"כ. אבל **תוס'** (הוד' בע"א, וכן בערכין שם) **פי'** הראשון שבא עליה שלא כדרכה, דמחייב קנס אפי' שלא כדרכה.

ותוס' (ערכין טו., **והתוס' הרא"ש** כאן) דייק דלדעת רש"י דהראשון שבא עליה שלא כדרכה אינו מתחייב בקנס. וכת' **דרש"י** לשיטתו (סנהדרין עג:) דאין קנס אלא בגמר ביאה, שהוא מוציא בתולים[א]. דבעינן השרת בתולים לחיוב קנס. וכן שלכ"ד ליכא השרת בתולים. [אבל **השיטמ"ק** (ערכין טו. א, וכאן) הביא בשם **הרא"ש** דאף לרש"י מתחייב קנס שלא כדרכה, אלא שנקט ב' כדי להגדיל התמהון. דכשא' מהם בא עליה שלכ"ד, וא' הוציא בתולים אחרי שכבר נפגמה, י"ל דשקולים].

וכ"ד **הרמב"ם** (א ח) דאין קנס בביאה שלא כדרכה[ב]. **והראב"ד** השיג דמפורש בגמ' דאפי' לא כדרכה חייבין קנס. **ותוס'** (בע"א, ותוס' הנ"ל) הביאו כן מהגמ' (קידושין י. ויבמות נט.).

שסט) **תוד"ה יאמרו [הודפס בע"א].** כדאמרי' (קידושין ט:) באו עליה י' בני אדם וכו' פי' שלא כדרכה[ג]. ועוד הביאו **תוס'** (סנהדרין עג:) מ**הירושלמי** דהערו בה י' בני אדם, כולהו משלמין קנס. דיש חיוב קנס בלא הוצאת בתולים.

ובחי' **הר"ן** (סנהדרין עג:) כת' דלדעת רש"י קאי דוקא שלא כדרכה, דכדרכה אין חיוב קנס בהעראה אלא בהוצאת בתולים. אבל ביאה שלא כדרכה מילתא אחריתא היא, ונתרבה משכב אחר אף דלא שייך בה השרת בתולים.

והראשונים הק' לדברי הרמב"ם (הנ"ל) דשלא כדרכה אינו חייב קנס. **ותוס' ר"י הזקן** (שם י.) כת' דהרמב"ם פי' 'כולהו', כל מי שבא על אשה כדרכה אחרי שבאו עליה [אפי' י' בני אדם] שלא כדרכה, חייבין בקנס.

והמאירי (סנהדרין עג., ושיטה לנ"ל קידושין שם) כתב דלדעת הרמב"ם הגמ' (קידושין שם) דעדיין היא בתולה איירי כדרכה, שעשו העראה[ד]. אבל הק' דהרמב"ם ס"ל דהעראה הוה הכנסת עטרה, א"א הוה בעולה. וכתב דנפק"מ לענין בושת ופגם.

שע) **בא"ד גבי ולו תהיה לאשה** (יבמות נט.) וכו' אלא לאו שלא כדרכה וכו'. **והתוס' ר"י הזקן** (עה"ג קידושין י.) תי' דאף לדעת הרמב"ם דאין חיוב תשלום קנס שלא כדרכה, מ"מ חייב לישאנה, וקרינן ביה ולו תהיה לאשה וכו'. **והאו"ש** (נערה א ט) הביא לדרוש כן מהפסוק 'ולו תהיה לאשה, תחת אשר עינה'. וחז"ל דרשו (ע' רש"י בראשית לד ב) דעינוי היינו שלא כדרכה.

ויש שביארו דחיוב קנס הוה תשלום על הוצאת הבתולים[ה], אבל החיוב לישא הוה מחמת עצם הביאה, והא איתא.

אבל **המאירי** (סנהדרין עג:) חלק שאילו היה פטור מקנס היה פטור מלנשאה. וכתב דהגמ' יבמות הוה מצי לדחויי, ונכתב דרך משא ומתן.

שעא) **שם. הר"ן** (בסוה"פ, וכן רשב"א) הביא בשם **הירושלמי** דבאו עליה י' בני אדם שלכ"ד באונס, דאיזה שתרצה מחוייב לישאנה[ו]. דכיון דבידה לעכב על כל א', חל חיוב למי שרוצה. ואי' שם דהיכא דבירה א' מהם, נפטרו כולם. אמרה אי אפשי, בוררת וחוזרת ובוררת[ז]. **והאחרונים** העירו דבעלמא כיון דאמרה בבי"ד לא בעינא, פקע ממנו

א. [ולפ"ז משמע דלמ"ד העראה הכנסת עטרה, ויש בזה השרת בתולים מתחייב קנס. אבל **תוס'** (סנהדרין ויבמות נט: הו' לעיל לב.) הביאו **י"מ** דאף כה"ג אין חיוב קנס אלא בגמ"ב. ובהכי חייב רחמנא].

ב. אמנם משמעות הרמב"ם דיש קנס בהעראה. [וי"ל דהיינו כמ"ד הכנסת עטרה].

ג. לכאורה כוונת התוס' דהגמ' (לעיל שם) קאי לענין שלא כדרכה.

ד. ויש חיוב קנס בהעראה [במקום בתולים], ולא בביאה שלא כדרכה. היפך דברי הר"ן (הנ"ל) בדעת רש"י.

ה. ואפשר דיש כאן אף סיבת מחייב על הקנס, אלא דל"ש חיוב קנס כשהחפץ לא ניזוק. [ויל"ד האם יתחייב צער ובושת].

ו. אבל **הריטב"א** (קידושין י) הביא **י"א** דהראשון נתחייב. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** דכולם חייבין ותנשא לאיזה שתרצה.

ז. ולפ"ז נפטרו כולם לא הוה גדר 'פטור' כלל. אלא דעכשיו אי"צ לקיים.

החיוב. אבל במה שבוררת את השני [ונאסרת עליו], מ"מ לא פקע החיוב מהראשון.

שעב) **אמר קרא בנעוריה וכו' אלא ההיא בהפרת נדרים הוא דכתיב וכו'.** [כל הסוגיה הו' ג"כ לקמן מו:, ובעזה"י יתבאר לקמן]. **המפרשים** העירו **דרש"י** (לט: ד"ה דאבוה) **והראשונים** (בכ"מ) **כת'** דבושת ופגם הוה דאביה, דכל שבח נעורים לאביה. והא למסקנא הכא לא ילפי' מהתם. וע"ע **פנ"י** (לקמן שם).

שעג) **רש"י ד"ה דאי בעי מסר.** לקדשה בביאה.

הרש"ש העיר דאף כשמקדשה בכסף, מוסרה לבעל לביאה. **והאחרונים** כתק די"ל דהאב הוא בעלים על מעשה הקידושין[ח], והוה ראיה יותר מאשר הא דיכול לשעבדה למסירה[ט].

[וע' מש"כ לעיל לט: האם אף בצער אמרי' דבידו למוסרה בע"כ].

ונח' **הראשונים** (הו' לקמן מא:) האם עיקר החיוב לבת, והאב הוא בעלים על זכות הבת. או דעיקר החיוב הוא לאב. אבל **הקוב"ש** (קמה) כתב דבסוגיין משמע דעיקר החיוב הוה לאב. ואף לראשונים שחיוב דקנס מינה קא זכי, מ"מ עיקר חיוב בושת ופגם ממנה, דהשתא אפסדא. [וצ"ע דהראשונים דנו להדיא אף בבושת ופגם].

והאחרונים העירו דגדר חיובי בושת ופגם שייך לפרשת חבלות, ולא משום הפסד ממונו. דהא החובל בבהמתו חייב כמה שהוא שווה פחות, אבל מה במה שביטלו ממלאכתו, במה שיכול להשיג ממנו נחשב גרמא. וצ"ל דודאי עיקר החיוב מפרשת חבלות, וסברת אי בעי מסר הוה ילפותא דהאב הוא בעלים עליה לענין זה[י]. [והוה בכלל שבח נעורים].

והגר"ח (נערה ב) חקר האם האב נחשב בעלים בבושת ופגם, משום הא דבידו למוסרה, ומש"ה עיקר המחייב לאב. ואף בגדרי חבלות דעלמא[יא]. או דהוה ילפותא, וגדר הזכות כמו זכייתו לענין קנס. [וכמ"ש **תוס'** (ד"ה ואימא) דבתר דגלי קרא אמרי' למי שזה ניתן].

והגר"ח כתב ליישב בזה דברי **הראב"ד** (חובל ד יד) דהאב שחבל בבתו חייב דוקא בושת דחבלות, אבל בושת ופגם דאונס ופיתוי אינו חייב, דאי בעי מסר לה למנוול למוכה שחין. **וה"ה** תמה דאם בא עליה הרי קלב"מ. [ולכן הגי' דהראב"ד קאי כשאחרים חבלו בהם].

והגר"ח יישב דאיירי באופן שאין קלב"מ, וכגון משמש מת. ומ"מ דעת הראב"ד דהאב הוא בעלים לענין בושת ופגם, אף בפרשת חבלות. [וביאר בזה דהרמב"ם וראב"ד לשיטתם, דהראב"ד ס"ל דעיקר החיוב לאב. ודעת הרמב"ם דזכות האב מכח זכות בתו. וע' לקמן מא:].

במהוה עצמה

שעד) **מ"ט דר' מאיר במהוה עצמה וכו'.** בפשוטו

משמע דהוה מיעוט בפרשת קנס, דבעינן ראוי להויה. **ההפלאה** והפנ"י (לו.) כת' דלפ"ז לר' מאיר אין קנס בשוטה. [**והאחרונים** הביאו דכ"כ **הראב"ד** א ט"ב]. אבל **האחרונים** (קוב"ש עח) הביאו **דהרמב"ן** **והרא"ה** (לב.) דנו להעמיד את המשנה בשוטה, ואף לר' מאיר יש קנס. והקוב"ש תמה מה בין קטנה לשוטה[יג]. **ובחי' ר' שמואל** (כא) ביאר דהסברא דמהוה עצמה הוה גילוי דנערה פי' גדולה, והוה ראיה נגד סברת רבנן דנערה אפי' קטנה. ולפ"ז החסרון דקטנה אינה נערה.

ובגמ' (סנהדרין סו: הו' בתוס' לו.) אי' דלר' מאיר קטנה מאורסה לא נחשבת 'נערה', והבא עליה בחנק[יד].

ועוד הביא **ר' שמואל** (שם וזכרון שמואל מה) מדברי

ח. [**ותוס'** קידושין ג: הביאו מה**ירושלמי** דיש לו זכות ליטול שכר על קידושי ביאה. ועי"ש בברכ"ש].

ט. [ועוד דמה שמוסרה לביאה אחרי נישואין, הרי כבר יצאת מרשותו].

י. וכעי"ז החובל בעבד, דהחובל מתחייב ע"פ פרשת חבלות [ולא כשורו וחמורו], והאדון הוא בעלים על זכות זה [ואב"מ].

יא. ונפק"מ במשמש מת (הו' לעיל לח.) דלא הוה גדר אונס ומפתה.

יב. דה**ראב"ד** כת' דבגמ' (לעיל לו.) להדיא דלרבנן יש קנס בשוטה [ודלא כרמב"ם דפסק דאין קנס בשוטה, וע' מש"כ לעיל לו.]. ומשמע דדוקא לרבנן.

יג. **ורע"א** (כט.) כתב דשוטה נחשבת בת הויה כשתשתפה. [ויל"ד האם כוונתו לרבנן. או אף לר' מאיר כיון דאינו מחוסר זמן מהני].

יד. ובנערה שוטה [שקידשה אביה] ל"מ כן.

הראשונים (רמב"ן קידושין ד.) דהא דבאילונית מקטנותה יצאת לבגר (לעיל לו., יבמות פ.), היינו כשהיא בת י"ב ומחצה. ולכאורה יש לה גדלות מבת י"ב[טו], אלא דאין בזה שם 'נערות'. ותימה א"כ היא מהוה עצמה, ואמאי לא יהא לה קנס אף לר' מאיר. וע"כ דכוונת הגמ' דאילונית לא נקראת 'נערה', ומהוה עצמה הוה רק סימן דאינה בכלל 'נערה' דקרא.

ורע"א (כט.) פי' את דברי הירושלמי (הו' בתוס' שם) דאין קנס בנתינה דכיון דגזרו בהם עבדות, ולא תפסי קידושין בשפחה, א"כ אינה בכלל מהוה עצמה. ואף דמרבי' חייבי כריתות (לעיל כט:) אף דאין להם הויה[טז], עכ"פ הוה בנות הויה לאחרים. משא"כ קטנה דלאו בת הוי' היא כלל[יז]. וכתב דאפשר דאף רבנן דפליגי בקטנה, היינו משום שיש לה הויה ע"י אביה. ואפי' יתומה נחשבת בת הויה משום אילו היה אביה קיים. א"נ דאתיא לכלל הויה כשיגדל[יח].

ורע"א (מ.) נסתפק האם לרבנן יש מצוות 'ולו תהיה לאשה' בקטנה. דאף דדרשי' נערה אפי' קטנה לענין קנס, י"ל דה"מ לקנס, אבל מצוות 'ולו תהיה לאשה' לא חל אלא היכא דהיא מהוה עצמה [ובזה לא פליגי אר' מאיר]. [ולא סגי במה שהאב יכול לקדשה].

ורע"א נסתפק לפ"ז דאף כשגדלה אח"כ, כיון דלא חל המצווה בשעת ביאה, תו לא חל כלל. **והאחרונים** הביאו כעי"ז **מהירושלמי** באנס אחות אשתו, ואח"כ מתה אשתו. דכיון דבשעת מעשה לא קרינן ביה ולו תהיה לאשה, תו לא חל עליו החיוב[יט]. [וע' אפיק"י ב מב ו שדן לחלק].

להלכה – **הרי"ף** הביא **י"מ** דקי"ל כר' מאיר [וכ"ד **הראב"ד** בהשג' לרי"ף]. **והרי"ף** חלק דהלכה כחכמים דיש קנס לקטנה, וכדמשמע בגמ' (לט.[כ] ומג:). **והרא"ש** ביאר דלא קי"ל כסתם משנה היכא דאמוראי בתראי נקטו דלא כן. ועוד הביא דהלשון 'זו', משמע ואין הלכה [ע' ב"ב קה., וכ"כ תוס' ב"ב לה. דבסתם 'זו' משמע דלא ס"ל כוותיה[כא]].

שעה) **תוד"ה הא.** דפיתוי קטנה אונס הוא, והוי כמוציא ש"ר על נערה שנאנסה. **והמשנ"ל** (אישות יא ח בסופו) תמה דמה ס"ד דשייך בזה מוציא ש"ר, הא פיתוי קטנה אונס ואף לדבריו אינה נאסרת עליו או מפסדת כתובתה. [וכתב דמזה ראיה לדעת הרמב"ם דלא קי"ל פיתוי קטנה אונס]. ודחה דאיירי באשת כהן שנאסרת עליו.

והקוב"ש (קמז) דייק [מתוס'] דמשמע דאנוסה פשיטא, וחידשו תוס' דאף פיתוי קטנה. וצ"ב דפיתוי קטנה הוה אונס, ומ"ש מכל אנוסה. **והאחרונים** דנו דאם נאמר דפיתוי קטנה מפסדת כתובתה[כב], א"כ י"ל דס"ד דשייך מוציא ש"ר, קמ"ל דל"ש מוציא ש"ר כיון דהיא לא פשעה.

שעו) **בא"ד אבל אין לומר וכו' בבת עונשין מחייב ליה, משום שבא להורגה וכו'. והרמב"ן** הסכים לסברא זו, דמשום לזות שפתיים בעלמא לא חייבה תורה מוציא שם רע אלא משום דגרם לה קטלא. [עי"ש מה שדן ע"פ הגמ' ערכין טו., ויתבאר לקמן מד:]. **ותוס'** דחו דבגמ' (סנהדרין ח:, לפר"ת שם, יתבאר

טו. אבל **הנוב"י** (ת מג) ביאר דהיא קטנה עד י"ב ומחצה. דכיון דלא נתחדש אצלה 'נערות', וא"א להחשב בוגרת עד י"ב ומחצה, ע"כ תשאר קטנה.

טז. ועוד הק' **רע"א** אמאי איצטריך קרא לרבות חייבי כריתות (לעיל כט:), אף דאינם ראוין להויה, תיפו"ל מקטנה לרבנן. ותי' דשאני קטנה דאתי לכלל הוי'. [ועוד י"ל דאף עכשיו ראויה ע"י אביה].

יז. וכ"כ **רע"א** (כאן) דמש"ה אין ללמוד קטנה מחייבי כריתות. אבל הק' דא"כ יש לחלק דדוקא אחות אשתו נתרבה דראויה להויה אח"כ. משא"כ שאר חייבי כריתות.

יח. וכדאיתא (גיטין פה.) דנחשב שיור בגירש חוץ. [**ותוס'** (גיטין כב:) דנו דמש"ה קטן נחשב בני כריתות].

יט. אבל **המנח"ח** (תקנז ז) נסתפק בזה. וציינו דאשתמיטתיה דברי הירושלמי.

כ. דהגמ' מקשה קטנה מי ילדה וכו', **והראב"ד** דחה דהגמ' מקשה לרבותא, בין לר' מאיר ובין לרבנן. וכה"ק **בס' הזכות** דכל מילתא דלאו מסקנא לא גמרינן מינה פסק הלכה.

כא. אבל **הראב"ד** ציין דאמרי' (יבמות סז.) זו וס"ל. וכתב דאף את"ל דרב אמר זו ולא ס"ל, ולא סבר כר"מ, מ"מ ר' יוחנן אית ליה הלכה כסתם משנה, ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. **והרמב"ן** (ס' הזכות) חלק דאין למדים מהכללות.

כב. וכדמוכח **במהרש"א** (בתוס' לעיל ל:) [אבל המשנ"ל נקט דלא כן]. [ועוי"ל דבאשת כהן כיון דנאסרת עליו, י"ל דקטנה מפותה מפסדת כתובתה. ובכה"ג אינה בגדר 'עונש'].

לקמן מד:) מבואר דפרשת מוציא שם רע הוה אף היכא דלא גרם לה קטלא.

דף מא.

שעז) **משלם בושת ופגם ע"פ עצמו.** הראשונים הביאו דחיוב בושת ופגם הוה גדר חיוב ממון.

אמנם דעת **הרמב"ם** (חובל ה ו) דאינו חייב בחבלות נזק וצער ע"פ עצמו. **והאחרונים** (אבה"א) דנו דה"מ שאינו מתחייב בהודאתו. אבל לא נחשב קנס גמור להפטר בהודאתו. **והראב"ד** השיג לא ידעתי למה פטור[א]. **וה"ה** הק' עוד דבגמ' (ב"ק ד:) מבואר דחיוב חבלות הוה ממון ולא קנס.

והאחרונים (ע' אבה"א חובל שם, וע' בסמוך) **כת'** דהרמב"ם פסק [במ"ד] דאין דמים לבני חורין, וכל תשלומי חבלות הוה חידוש התורה וקנס, ומש"ה נחשב יותר ממה שהזיק והוה קנס[ב].

וה"ה (וכן בהג' מיימוני' שם) **הביא** עוד דבסוגיין מבואר דמשלם בושת ופגם ע"פ עצמו, ופגם היינו נזק. וכ"פ **הרמב"ם** (נערה ב יב) דמשלם בושת ופגם ע"פ עצמו [**ועי"ש בכס"מ**[ג]].

והאו"ש (חובל שם) **וחי' חת"ס** (כאן) **תי'** דבשאר חבלות לא נחשב חיוב ממון, דאינו עומד למכירה. אבל בתולה עומדת להתקדש, ויטול אביה דמיה מהמקדש, ולכן נחשב הפסד ממון, וחיוב ממון מעליא[ד]. וכן צער דביד האב למוסרה למנוול ומוכה שחין ולצערה בע"כ[ה].

ועוד כת' **האחרונים** (תרוה"כ תכד, הו' לעי' לב) דבושת ופגם דאונס ומפתה ילפי' מפרשה בפנ"ע, ויצא מכלל פרשת חובל.

שעח) **האומר גנבתי וכו'. הריטב"א** (מכות ג.) הק'

דאין אדם משים עצמו רשע, ואמאי נאמן בהודאתו[ו]. ותי' דפלגינן דיבורא, שהרי יוצא מפיו שיש ממון חבירו אצלו. ובפשוטו הגדר דנאמן על חיוב הממון, ואף דאינו נאמן על גוף המעשה[ז]. **והקוב"ש** (ב"ב תנח) כת' דנאמן אף על גוף המעשה, אך רק כלפי דיני הממון[ח]. ולא כלפי דיני הגברא. ותדע דהאומר גנבתי פטור מכפל משום דמודה בקנס, תיפו"ל דחיוב כפל הוה רק בגנב ולא במחייב עצמו ממון בעלמא[ט].

והריטב"א (לקמן עב.) כת' שאין אומרים אין אדם משים עצמו רשע לענין תשלומי ממון, שהמודה לחבירו שגזלו וכדו' חייב לשלם ממון. דדוקא קנס אינו משלם על פי עצמו. [ויל"ד האם כוונתו משום פלגינן, או דבהודאת בע"ד אין בזה חסרון כלל]. [והריטב"א חלק ע"ד **הראב"ד** דאשה שמודה שעברה על דת אינה מפסדת כתובה ע"פ הודאתה,

---

א. וכתב דאפשר דהטעם משום דבעי אומדנא. וכתב דאינו מחוור.

ב. דתנן בסיפא זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו. וכיון דל"ש שווי ממון בחבלות, נחשב יותר ממה שהזיק.

ג. **והכס"מ** הביא בשם **הנגיד ר' יהושע** (מבני בניו של הרמב"ם) שתי' שפגם בנערה אינו מדיני חבלות, ומש"ה משלם ע"פ עצמו, לפי שהפגם בנערה שמו משפט הצער. [וצ"ב. וצ"ל דכוונתו ע"פ דברי האו"ש].

ד. והעירו א"כ אמאי שמין בשפחה [כדאיתא לעיל מ:, וכשאר חבלות], נשום בקידושין גופיה. [וצ"ל דבקידו' דעלמא ניחא ליה להשיא בתו, ויש כמה גורמים מלבד דמי הבתולים, ולכן השומה הוה דוקא בשפחה].

ה. **והאבה"א** הוסיף דאף היא יכולה למסור עצמה תמורת כסף. ואף דמפותה ל"ל צער, היינו מדעתה, אבל בשנוטלת דמים עבור זה נחשב צער. [אבל בדברי ר' יהושע משמע דהוקש, דאף חיוב צער נכלל בפרשת תשלומי פגם. וצ"ב. וע' חי' ר' שמעון לו, וקה"י לג].

ו. **והראשונים** נקטו דהכלל דאין אדם משים עצמו רשע קאי בכל מידי, אף בהודאת בע"ד. [אך יש **ראשונים** דדוקא בעדות אמרי' כן. וע' מש"כ בזה לעיל יח:].

ז. וכ"כ **האו"ש** (טוען ה ב) דאף דאינו נאמן להשים עצמו רשע, נאמן על גוף החיוב ממון. ואף אי משקר על הגניבה, הא חייב עצמו ממון. [ומש"ה ל"ש לימכר בגניבה ע"פ עצמו, דאינו נאמן דהוה גניבה כלל]. [ולכאורה לכל הגדרים אינו נמכר ע"פ עצמו].

ח. ובנידון כלפי הממון אין חסרון שמשים עצמו רשע, דהוה מעשה רשע.

ט. [ויש לדחות דהטעם משום דמודה דנתחייב קנס, והוא מודה דמתחייב קנס סכום כך, ואף בלא נאמנות על מעשה הגניבה. ואפשר דכוונת הקוב"ש דגדר חיוב קנס הוא שבי"ד פוסקים ע"פ שמאמינים למעשה הרשע. אבל אילו יעידו עדים שפלוני מחוייב קנס ודאי ל"מ].

דאינה נאמנת להשים עצמה רשע. והרשב"א וריטב"א חלקו דנאמנת על הממון].

והתוס' הרא"ש (לעיל יט.) תי' בשם רבינו מאיר דנאמן כיון דבא לעשות תשובה ולהפסיד ממונו.

שעט) **ואינו משלם קנס ע"פ עצמו. תוס'** (לעיל לג:) הביאו

דאינו חייב אף לצאת ידי שמים, דילפי' אשר ארשיעון אלקים, פרט למרשיע את עצמו. [וילפי' מהך קרא תרתי, א' דאינו מתחייב בלא פסק דין. וב' דבי"ד אינם גומרים את הדין ע"פ הרשעת עצמו].

ותוס' (ב"ק לג: ועד.) ביארו דגבי קנס לא חשיב 'בר תשלומין' עד שעת העמדה בדין. [ויתבאר עוד לקמן מב.].

ובגמ' (ב"ק עה.) נח' במודה בקנס ואח"כ באו עדים, דדעת רב דההודאה פוטרת, ולדעת שמואל חייב ע"פ עדים[יא]. וא"כ הא דאי' במשנה דאינו משלם קנס ע"פ עצמו היינו דל"מ הודאתו לחייבו[יב].

והקצות (א ו, וכן תרה"כ) כתב דלדעת רב ב' הגדרים קיימים, דאינו מתחייב ע"פ הודאתו. ועוד דהודאתו הוה דין פוטר.

והראב"ד (על הרי"ף כאן יד: בדה"ר) כתב דאף דבזה"ז אם הודה פטור. ועוד חידש דאף לאחר שתפס ניזק (ע' בע"ב) יכול להודות, כיון שהודה מוציאין מידו[יג]. **והרמב"ן** (ספר הזכות, ועד"ז הרא"ש ב"ק א כ) חלק דדוקא הודה בפני בי"ד מומחים מהני הודאתו לפטור, ומש"ה ל"מ הודאה בקנס בזה"ז[יד].

והקצות (שם) כת' דמ"מ אינו מתחייב ע"פ הודאתו, ול"מ תפיסה אא"כ יש עדים או מיגו. אך הביא דנח' הפוסקים בזה (ע' ש"ך א טז). [**והתרוה"כ** א דהאריך בכ"ז].

והנתיבות (דיני תפיסה ד) ביאר סברת הראב"ד דהא דמהני תפיסה בזה"ז בקנסות הוה משום דנחשב בי"ד משום דעביד איניש דינא לנפשיה [וכמ"ש הרא"ש, הו' בע"ב]. וכיון דנחשב בי"ד מהני לענין הודאה משום גדר ממ"נ, דאם נחשב בי"ד הרי יש כאן הודאה.

והראב"ד נסתפק היכא דתפס שלא בפני עדים, וכפר מזיק ואח"כ הודה. האם אמרי' דכיון דיש לו מיגו [שתפוס במיגו דלקוח בידי], המיגו יחשב כעדים לחייב קנס. או דלא עדיף מהודאה דנפשיה. [ויל"ד בכוונתו, האחרונים האריכו בזה, ע' קצות א ח, קה"י ב"ק לג. ואב"מ].

שפ) **משלם את הקרן. השיטמ"ק** ביאר דקמ"ל דדוקא

משום שמחייב עצמו קרן אמרי' דנפטר מחיוב ד' וה', אבל פוטר עצמו מכלום אינו נפטר ע"פ הודאתו. [וכדאיתא בגמ' ב"ק שם].

שפא) **רש"י ד"ה הרי זה. קסבר כופרא ממונא. משמע**

דלמ"ד כופרא כפרה אינו משלם ע"פ עצמו. **ורע"א** תמה דמבואר בגמ' (ב"ק מא:) דאף למ"ד כופרא כפרה מתחייב ע"פ הודאתו, ואינו קנס[טו].

והרש"ש (**והשיטמ"ק**) כתב דכוונת רש"י ממונא ולא קנסא, ולא לאפוקי ממ"ד כפרא [אבל הק' דהלשון 'קסבר' משמע דנח' בזה, ול"מ מ"ד כזה]. **והפלאה** (וכן מסקנת **השיטמ"ק**) כת' דכוונת רש"י דלשון המשנה כמ"ד ממונא. ד'יתר על מה שהזיק' מבואר דכופרא ממונא, דאילו למ"ד דמי מזיק אינו כפי שהזיק [וכקו' **תוס'** ד"ה זה]. אבל לכו"ע אינו קנס.

שפב) **ר"ש בן יהודה אומר וכו' אינו משלם ע"פ עצמו,**

לא כל הימנו שיפגום בתו של פלוני וכו'. וצ"ב הגדר, דסוף סוף הוא הודה ומתחייב. **ורש"י** כת' (בסמוך בהא דלא ניח"ל לבני משפחה) **דבי"ד** אין להם לעשות דבר להחזיק בושתם. [משמע דהוה דין על בי"ד]. וכ"כ **ההפלאה** דהוה דין שבי"ד לא נזקקין,

---

י. והאחרונים (**הפלאה**, **ובית יעקב** שם, **שער"י** ו יב, **ברכ"ש** קידושין יז, **קובה"ע** כב ב) חילקו לדעת הראב"ד בכמה אופנים דשאני הפסד כתובה דעוברת ע"ד. ויתבאר לקמן.

יא. והגמ' (שם) העמידה לשמואל כתנאי, וכ"ד ר' אלעזר ב"ר שמעון. [אבל לרב ר"א ב"ר שמעון איירי בהודה מחמת בעתותא דעדים].

יב. והקצות הביא כן מהגמ' (ב"מ ג:) דפיו אינו מחייבו קנס. וע"ע **חזו"א** (ב"ק יח ז) **ושער"י** (ז יט).
ועוד הביאו דכ"כ **רש"י** (יבמות כה:) דהא דקי"ל הודאת בע"ד כק' עדים, ה"מ לממונא. אבל לא לקנס ועונש מלקות וליפסל. [דלא נתחדש בזה גדר הודאת בע"ד].

יג. [והביא ראיה מהגמ' (ב"ק עד:) דטבי היה מוחזק בעצמו, וכתפיסה. ואפי' הכי מהני הודאה אח"כ לפטור].

יד. **והרמב"ן** כת' דכל הודאה שאין דינא לחייבו עליה, אינה פוטרתו כשבאו עדות לבסוף.

טו. והחשק שלמה כת' דכוונת רש"י דלמ"ד כופרא כפרה אינו מתחיב ע"פ עדים, דנאמן על עצמו יותר מק' עדים (ע' ב"מ ג.).

אבל הוא בעצמו חייב[טז]. והק׳ א״כ יתחייב קרבן שבועה, ול״ק קו׳ **התוס׳** (ד״ה רבי שמעון). **והאחרונים** הביאו דדעת תוס׳ דלא מהני כלל הודאתו, וכדין הודאת בע״ד במקום שחב לאחרים. [ואין חיוב קרבן שבועה, כיון דלא יתחייב ע״פ הודאתו. ואף דמחוייב לשלם מצד עצמו].

שפג) **לא ניחא להו לבני משפחה.** [צ״ב איזה זכות יש להם בזה כלל[יז]. **והרא״ה** בת׳ דאף דאין להם חלק כלל בדמי בושתה, מ״מ לאו כל כמיניה. אבל **הריטב״א** (לעיל לב.) הביא [בשם רבינו יהודה] דבכל מפותה יש חיוב תשלום אף עבור בני משפחתה. [וצ״ע מהגמ׳ (לקמן סו.) דבייש עני בן טובים, אף דיש זילותא לכל בני המשפחה אין חיוב בושת, כיון דאינו בגופו].

שפד) **רש״י ד״ה ניחא לה לדידה.** כדי להשתכר הממון. [ואיירי ביתומה דקנסה לעצמה]. [וע׳ **תוי״ט ומהרש״א**]. אבל **הרש״ש** כתב דפשטות לשון המשנה משמע דהיא מכחשיתו, וא״כ איירי דהקנס לאביה. דאל״כ הוה הודאה נגד הודאה, ואי״צ לשלם.

פלגא נזקא קנסא

שפה) **פלגא נזקא קנסא. פרש״י** דלמ״ד ממונא משלם ע״פ עצמו, אבל למ״ד קנסא אינו מתחייב ע״פ הודאתו. [וכדין שאר קנסות במשנה].

ורש״י (ב״ק טו.) כת׳ דנפק״מ אי פטור היכא דהודה ואח״כ באו עדים[יח]. אבל **הרשב״א** (ב״ק לג.) הביא בשם **הראב״ד** (ב״ק לה:) דאף למ״ד פלגא נזקא קנסא אינו פטור ע״י הודאתו. דמ״מ קרנא הוא, ומכי אודעיה הוה שותף [דגובה מגופו, ויוחלט השור. ע׳ ב״ק לג]. וכשיבואו אח״כ עדים איגלאי מילתא דהוה שותף בו. ועפ״ז כתב דאחרי שתפסו ניזק לא מהני הודאתו לפטור[יט]. **והרשב״א** תמה דבהדיא אמרי׳ בסוגיין דנפטר ע״פ הודאתו.

והרשב״א (שם לה:, ומאירי שם טו:, וה״ה נזק״מ ט יא) **תי׳** דהיכא שהודה בי״ד אומרים לו זיל שלים בידי שמים, אבל אין כופין שישלם[כ].

שפו) **רב פפא אמר פלגא נזקא ממונא, קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור וכו׳. פרש״י** דאם לא ישמרם בעליהן, אינם משתמרים מאליהם. אלא מזיקין אפי׳ נזק דלאו אורחיה[כא]. ועל מרייהו רמיא לנטורינהו. ומש״ה היכא שלא שמרו בדין הוא לשלם, אלא דרחמנא חס עליה. ומש״ה מה שמשלם בדין משלם. [ומבואר דשורש הנידון האם מסברא מחוייב לשמור].

ועד״ז כת׳ **רש״י** (סנהדרין ג.) דמ״ד ממונא סבר דסתם שוורים נגחנים, ומדינא משלם דהו״ל למינטריה, ורחמנא חס עליה.

והריטב״א כת׳ דאף רב פפא לא סבר דקיימי בחזקת נגחנים, דהא סוגיין בכוליה תלמודא דקרן תמה משונה היא. אלא ה״ק דאע״ג דלאו אורחיה להזיק תדיר, מ״מ לאו בחזקת משומר קאי שלא יהא צריך לשמרו, כיון שפעמים שהוא מזיק.

שפז) **רב הונא בדר״י אמר וכו׳ בחזקת שימור קיימי וכו׳. פרש״י** (סנהדרין ג. ד״ה חבלות) דסתם

טז. ובחי׳ **הרא״ה** כתב [היכא דלא ניחא לבני משפחה] דאע״ג דבעלמא מתחייב ע״פ הודאת בע״ד, כאן אינו מתחייב לענין שבי״ד יכופו לתת, דלאו כ״כ לפגום בני המשפחה. אבל אילו רוצה לתת והלה רוצה ליטול, פשיטא דהרשות בידן. [ויל״ד דהול״ל טפי כיון דיודע בעצמו ודאי מחוייב ליתן, אא״כ הלה מוחל].

יז. אמנם בכ״מ הוזכר סברת פגם משפחה, כגון מוכר קברו (לקמן פד.). וכן (לעיל כח:) דבני משפחה עושים ׳קצצה׳ שלא יתערב פגם שלו בשאר המשפחה. **והבי״ש** (כו ב) הביא **משו״ת הרא״ש** (לב יג) דקרוביו מעכבין שלא יקח אשה שאינה ראויה לו. ובגמ׳ (קידושין יח) יש ס״ד דבעבד עברי פודין משום פגם משפחה.

ובגמ׳ (ב״ק פד.) אי׳ שחבלו בקטן, ואביו אמר דהוה זילותא לשומו. ואמר כשיגדיל הקטן יפייסנו [במה שהפסידו דמי חבלתו]. **והיש״ש** (ב״ק ח ג) הביא שקרובי האדם יכולין למחות לו במידי דבזיזא ליה, משום זילותייהו. והוא הדין מי שהלך למדה״י, שקרוביו רשאין להפסיד לו בממונו בשביל כבודו. בדבר שנראה להם שאם לא יעשו זאת יבואו לזילותא.

יח. ולמ״ד קנסא פטור. **והאחרונים** דנו למ״ד (ב״ק עה.) דדוקא היכא דמחייב עצמו קרן אמרי׳ דפטור בהודאתו. ואכמ״ל.

יט. **והקונטרס הספיקות** (ב י) ביאר דכל שחייב בידי שמים, מהני תפיסה [וכדאיתא ברש״י ב״מ צא. גבי קלב״מ].

כ. **והאבה״א** (גניבה ב יב בסו״ד) כתב דמ״מ ליכא ׳פטור׳ בהודאתו כיון דהוה חיוב קרן. אבל בי״ד אינם מחייבים אותו בלא עדים. וצריך לשלם מעצמו בדיני שמים. [וצ״ע]. (וע״ע קה״י ב״ק כו).

כא. ומבואר דאף הך מ״ד ס״ל דנחשב ׳לאו אורחיה׳, אלא דאפ״ה צריך להושיב שמירה.

שוורים אינם נוגחים, ולא היה לבעלים לשמרו[כב] כל זמן שלא הועד, ולא בעי לשלומי מידי.

ותוס' (ב"ק ה: ד"ה שכן) כת' דנח' בגמ' (שם) האם קרן גרע דאינו מועד מתחילתו [**ופר"ת** שאין דרכו להזיק]. או דקרן עדיף דכוונתו להזיק. וכת' דתליא במח' כאן האם פלגא נזקא קנסא, ובחזקת שימור[כג].

שפח) **רחמנא הוא דקנסיה כי היכי דנינטריה וכו'. פרש"י** (ב"ק שם, ועד"ז סנהדרין שם) שיוסיף שמירה על שמירתו [משמע דגלי הקנס מחוייב לשמור שור תם[כד]]. [יש שהק' דכיון דהתורה חייבתו לשמור, א"כ עי"ז הוה חיוב ממון כיון דלא שמרו כדבעי. ולכאורה אף לאחר דין התורה אמרי' דהוה בחזקת שימור, ואי"צ לשמור יותר. ואפשר דגדר הקנס שמחוייב לשמור, א"נ מגדרי מזיק אינו מחוייב לשמור, אלא דרצון התורה שישמור].

שפט) **ורחמנא הוא דחס עליה. התוס' הרא"ש** כתב דכן חס רחמנא במקצת אשאר נזקין, כשן ורגל שהן פטורין ברה"ר, ובור פטר אדם וכלים, ואש פטר בו את הטמון. [וע"ע שיטמ"ק ב"ק טו.].

שצ) **תוד"ה לא.** אע"ג דלאו דידיה שקיל, מ"מ כיון דזכי וכו'. אבל **הרשב"א** כת' דקאי אפחת נבילה דמועד. וע"ע **שיטמ"ק.**

שצא) **בא"ד והכא לא שייך קרנא דתורך קבירא ביה וכו' דיש לו למוכרו וכו'.** [ולפ"ז כשאינו יודע שנגחו, פחת נבילה נחשב בכלל מעשה ההיזק]. ו**האחרונים** (קוב"ש קמח) הק' אמאי אמרי' דיש לבעלים לסלק ההיזק, ומ"ש מהא דאמרי' (ב"ק כז.) דהמניח גחלת חייב, ואף דהבעלים יכול לסלקו [וע"ע שיטמ"ק ב"ק לד.].

ועד"ז כת' **הרא"ה** (בשיטמ"ק ב"ק לד.) כתב דבבשר הנבילה ל"ש קרנא דשורך קבירא ביה, דכל בשר מתה נפחת, ולא נחשב מחמת המכה.

אבל **הראב"ד** (הו' בשיטמ"ק כאן וב"ק טו) **כתב** דחייב במה שנפחת הנבילה אמרי' קרנא דתורך וכו', והגמ' דפחת נבילה קאי שהוזל. [וע"ע **דברי יחזקאל** (מז) בענין פחת נבילה, וקה"י ב"ק ט].

שצב) **תוד"ה אי משום חצי כופר לאו שיורא.** לאו פירכא היא [להעמיד כריה"ג] וכו'. וכה"ק **הרשב"א** (ב"ק טו., ותוס' סוכה נד:) מי דוחקו להעמיד כריה"ג להקשות. **ותוס'** [וכן הרשב"א שם בתי' הב'] תי' דכוונת הגמ' לתרץ למ"ד ממונא[כה]. דלא תקשי מאי שייר דשייר חצי כופר[כו].

אבל **הרשב"א** (וכ"כ **הראב"ד** ב"ק שם בשם רבו) תי' דהסברא ד'תנא ושייר' נראה לו דוחק. [ועדיף להעמיד כריה"ג, וליכא שיור כלל].

ו**הראשונים** (רמב"ן ריטב"א ושא"ר קידושין טז.) כת' הא דאי' [בכל הש"ס] 'מאי שייר דהאי שייר' יל"פ בב' אופנים, **א'** דדוחק לומר דהתנא שיירנא, אא"כ בלאו הכי מוכח דשייר דבר א'[כז]. **ב'** דאין דרך התנא לשייר דבר א', דא"כ היה שונה גם דבר זה (וכמ"ש **רש"י** תענית יג:). אבל דרך התנא לשייר ב' דברים. ועד"ז כוונת תוס' דידן.

דף מא:

שצג) **דהילכתא גמירי לה דממונא הוא. רש"י** (ב"ק ג: ד"ה בחצי) כתב דהילכתא גמירי דממונא הוא ולא קנס[א]. ו**הרשב"א** (ב"ק טו:) הביא דמשמע דההלכה

כב. ובחזקת שימור פי' דמשומרין מאליהן [וכמ"ש רש"י בסוגיין]. ואי"צ לשומרן. (וק"ק דהול"ל מר סבר דבעי נטירותא, ומר סבר דלא בעי. ויש שדייקו דלא נחלקו אי שכיח או לא שכיח, וכו"ע מודו דבעינן לשמור נזקיו. אלא דרב הונא בדר"י סבר דנחשב שיש כאן 'מזיק משומר'. דשמירת השור עצמו חשיב שמירה, ומש"ה לא נחשב 'דבר המזיק').

כג. ותלמיד ר"ת (ב"ק טו., וב: בשם ר' יעקב מקרוביל) כת' דלא נחלקו מסברא, אלא דרב הונא בדר"י למד מהא דפטרה תורה מלשלם נזק שלם, ילפי' דבחזקת שימור קיימי. אך דחה מדברי ר"ת (הנ"ל) דהגמ' (שם ה:) מבואר דמסברא לא הוה דרכו להזיק.

כד. אבל **ר"ח** (עה"ג ב"ק שם) כת' כלומר שמורים הם וכו' ולא הזהירה התורה לשמור אלא המועד שנאמר ולא ישמרנו. [דאין חיוב לשמור].

כה. וכן הביא **הריטב"א** די"ג 'ואידך' אי משום חצי כופר. [והרמב"ן קיד' טז. הביא כן בשם מגידהי הספרים].

כו. ועוד פי' **הרא"ש** (בשיטמ"ק ב"ק) בשם ר' שמחה דקו' הגמ' דאינו שיור, דכופר ל"ש בתם כלל. ודוקא מידי דשייך ביה הוה שיור. ותי' הגמ' הא מני ריה"ג, דשייך כופר בתם. ושייר דהו"ל למתני דתם משלם חצי כופר.

כז. וכ"כ **הראב"ד** (ב"ק שם בשם א' מרבותי) דכ"מ דאמרי' תנא ושייר הוה שינויא דחיקא, ועדיף להעמיד כיחידאה, ולא לשבש דהוה תנא דשייר.

א. ו**הרא"ש** (ב"ק ג., א א) הביא **דברי"ף** מבואר דהוה הילכתא

קאי אכולה מילתא [וכ"מ **ברמב"ם** נזק"מ ב ז]. ושוב כתב דמסתבר דההלכה קאי רק אהא דמשלם רק חצי נזק. וממילא ממונא היא. [וכ"מ ברש"י בסוגיין].

שצד) **והשתא דאמרת פ"נ קנסא, האי כלבא וכו' משונה הוא[ב] ולא מגבינן בבבל וכו'. פרש"י** דכל נזק משונה הוה תולדה דקרן תמה. **ותוס'** (ב"ק טו:) כת' דלמ"ד פ"נ ממונא אינו חייב כלל, דכיון דמשונה הוא אינו חייב. דאי אפשר ללמוד מקרן דהוה אורחיה[ג].

אבל **הריטב"א** (כאן) כת' דלמ"ד פלגא נזקא ממונא מגבינן בבבל, ואף כלבא דאכיל שונרא [ועבדינן שליחותייהו, אף בבה"ג דלא שכיח].

שצה) **תוד"ה ואי. פר"ת דדוקא תפס את המזיק עצמו וכו'** הקילו חכמים שיכול לתופסו וכו'. מבואר דהוה תקנ"ח. **והרא"ש** (ב"ק א כ) הביא בשם **הרמ"ה** דתקנו דמהני תפיסה בקנס רק עד כדי מה שניזק, דכי עבוד רבנן תקנתא בקרן. אבל ל"מ תפיסה בכפל וד' וה', ובל' של עבד יותר מדמי העבד[ד].

והרא"ש חלק דתפיסה מהני מדינא, ולא מתקנתא. דכיון דחייב לו מדאורייתא, אלא שאין לו דיין בבבל לכופו, כל כה"ג עביד איניש דינא לנפשיה[ה]. **ובשו"ת נחל"ד** (טו) הביא מדברי הרא"ש דבקנס חל חיוב ממון קודם העמדה בדין [ודלא כתוס' לעיל לג: וכ"מ]. אבל **הנתיבות** (דיני תפיסה ד) הביא דברי הרא"ש דעביד איניש דינא לנפשיה, דבמקום דליכא בי"ד מומחים עושה עצמו לדיין מומחה. ונחשב גדר חיוב בי"ד, וחל חיוב ע"פ תפיסתו.

ועוד פי' **הקוב"ש** (ח"ב יג) דחל חיוב קנס בשעת מעשה, אלא גדר חיוב קנס הוא שישלם ע"י כפייה. ולא שייך שיתחייב ע"פ עצמו[ו].

שצו) **שם. דדוקא תפס את המזיק עצמו. לכאורה** משמע דדוקא בפלגא נזקא מהני תפיסה, דל"מ דמהני בשאר קנסות. **והריטב"א** (וכ"כ **המרדכי** ב"ק מ בשם רבינו ברוך) כתב דנראין דברי ר"ת בנזקי שור תם, שאינו גובה אלא מגופו[ז]. אבל שאר קנסות מהני אף כשתופס דבר אחר. אבל בדברי הרמ"ה והרא"ש משמע דלא חילקו בזה, ויכול לתפוס אף שאר ממונו[ח].

ותוס' (ב"ק שם) הביאו בשם **ר"ת** דדוקא כשתפס בשעת הנזק. וכ"כ **ההג"מ** (סנהדרין ה ח)[ט]. **והתוס' הרא"ש** (כאן) חלק.

היש"ש (ב"ק א מג) כת' דהיכא דתפס ניזק, המזיק אינו יכול לחזור ולתפוס ממנו. **והנתיבות** (א ה) חלק דיכול לחזור ולתפוס ממנו[י]. (וע"ע שער"י ז יט,כ).

שצז) **בא"ד ואם נוציא המותר ונשאיר כדי הנזק הרי אנו דנים דיני קנסות. והרא"ש** (ב"ק שם) חלק דע"י התפיסה כבר נפרע הקנס, והבי"ד דנים רק על המותר, דהוה תפיסת ממון בעלמא. ויכולים בי"ד להוציא ממנו המותר, ולא מקרי שדנים דיני קנסות. **והתוס' הרא"ש** (כאן) הוסיף דאף שאין לנו דין מומחים, מ"מ בשומא אנו בקיאין.

והב"ח (חו"מ א) כת' דכוונת ר"ת דאין דנים דיני גזילות בזה"ז מידי דלא שכיחא. דלא עבדינן שליחותייהו[יא].

דהוה ממון. וכתב דל"צ הילכתא דהוה ממון, דהא תולדה דרגל היא. אלא ההילכתא דהוה תולדה דרגל.

ב. **והרא"ש** (ב"ק שם א כ) כת' הילכך כל דבר משונה הוה קרן, ונפיק ליה מתורת שן אע"פ שיש הנאה להזיקא. וכ"כ **הנמוק"י** (שם) דכל מידי דלאו אורחיה הוה קרן [אף דיש לו הנאה]. ואף דאין כוונתו להזיק [ע' רש"ש ב"ק ב:, ואבה"א נזק"מ א ב].

ג. **והאחרונים** דנו דבכ"מ אי' דלאו אורחיה הוה תולדה דקרן, וכי כולהו למ"ד פלגא נזקא קנסא. [וע"ע שיטמ"ק שם בשם ר' ישעיה וגליון, ותורת חיים שם ועוד].

ד. וכ"כ **הראב"ד** (גניבה ב יב) דל"מ תפיסה ביותר ממה שהזיק, ובעי בי"ד לחייבו. אבל **ברמב"ם** (שם) מבואר דמהני תפיסה [בספק] חיוב ד' וה'.

ה. ולא מפקינן מיניה עד דיהיב כל דמחוייב ליה מדאורייתא.

ו. ועד"ז כתב **בשער"י** (ז יט, כא) דבעינן 'אשר ירשיעון'.

ז. וכ"כ **הנמוק"י** (שם יט., ח. בדה"ר) בשם **הרמ"ה**.

ח. וצ"ב דבתם אינו חייב כלל מהעלייה. **והקה"י** (ב"ק טו) ביאר דקי"ל יוחלט השור, וכיון דמעכב ממונו תחת ידו יכול לתפוס אף ממון אחר כנגדו.

ט. וביאר דלאחר שבא לידי בעלים ל"מ תפיסה, וראיה מדברי ר' טרפון (לקמן פד.). [וצ"ב מה שייכות להתם].

י. והביא דכ"מ בדברי **הרא"ש** דאין נפק"מ במקום ספק קנס, דאף במקום ספק אין מוציאים מידו.

יא. [ע' ב"ק פד., ותוס' סנהדרין ג.].

שצח) **ואי אמר אקבעו זימנא וכו'. והראב"ד** (על הרי"ף כאן) כתב דבזה"ז אף דלא דיינינן קנסות, משמתינן עד דמפייס כראות הבי"ד. וכ"כ **הרי"ף** (ב"ק פד, ל: בדה"ס) דמנהג ב' הישיבות דאע"פ שאין גובים קנס בבבל מנדים אותו עד דמפיס לבע"ד (וכ"פ **הרמב"ם** סנהדרין ה יז). **והרמב"ן** הק' דאין לך כפייה גדולה מזו. וכתב [דכוונת הרי"ף] דהוה תקנת הגאונים. וכתב דהגאונים לא רצו לדון דיני קנסות, אלא שיתפייס אתו, בקרוב לחיובו. אבל אין מדקדקין, שלא יהיו דנים דיני קנסות.

שצט) **דאמרינן ליה סליק הזיקך, מדר' נתן וכו'. הריטב"א** כת' דדוקא בכלב רע וכיו"ב, אבל שור [תם שהזיק] אי"צ לסלק, דעביד מלאכה ורב תבואות בכח שור. ואמרי' ליה דלינטריה נטירותא מעלייתא. **והרא"ש** (ב"ק שם) כת' דשאני הכא שעשה דבר שהוא שינוי גדול.

ת) **שנאמר ולא תשים דמים בביתך. בשיטמ"ק** (ב"ק טו: בשם מהר"י כץ) דייק דבסוגיין איירי בנזק ממון, ואילו לא תשים איירי בחשש סכנת נפשות, וכמ"ש **הרמב"ם** (רוצח יא ד)[יב].

הדרן עלך פרק אלו נערות

יב. אבל **החינוך** (תקמו) כתב דכל דבר שיגיע לו נזק ממנו.

פרק נערה שנתפתתה

א) **והצער בתפוסה.** [ור׳ שמעון בן יהודה לעיל לט חלק דאונס אינו משלם את הצער[יג], עי״ש]. **פרש״י** נמי לאביה. **והרמב״ן** (ושא״ר, והרמ״ה בשיטמק בק פז:) כתבו דאף דאיתא (ב״ק פז:) דצער דידה לא זכי לה רחמנא[יד], הכא שאני דבידו למוסרה[טו] למנוול ומוכה שחין, דע״כ נבעלת. אבל **הטור** (קעז) הביא בשם **הראב״ד** דהצער לעצמה. וכן הביא **הכס״מ** (נערה ב יג) גירסא בהשג׳ הראב״ד [ע׳ בסמוך]. ולפ״ז צ״ל דהוה דין בפנ״ע. והק׳ על הראב״ד מהגמ׳ (לעיל לט:), וע׳ מש״כ שם.

עמדה בדין – זכות האב או הבת

ב) **עמדה בדין וכו׳. הרשב״א** (לעיל לז.) כת׳ דהאב כופה את בתו להעמיד את המאנס בדין, דלעולם מחמתה הוא זוכה. והיא היא שעומדת בדין. והיינו דתנן ׳עמדה בדין׳ [ולא עמד בדין], דהבת היא העומדת בדין והאב זוכה ממנה[טז]. [ועפ״ז ביאר דברי **הירושלמי** (הו׳ בתוס׳ לעיל כט.) דאף בבא על בתו ובגרה דין הקנס לעצמה [לולי דין קלב״מ], כיון דלא עמד בדין[יז]. וכיון דעיקר החיוב לבת שייך בזה העמדה בדין].

אבל **הריטב״א** כתב דודאי דהאב הוא התובע[יח] [כדכתיב בקרא ונתן לאבי הנערה], אלא דכיון דזכות האב מכחה, תלי תנא תביעת האב בדידה, ונקט הלשון ׳עמדה׳.

והאחרונים (גרנ״ט, קה״י) הק׳ דאי עיקר התביעה וחיוב לבת, א״כ במפותה נימא דהיא מחלה. ותי׳ דהתורה שעבדה לאב את הזכות שלה[יט].

והרמב״ם (ב יג) כתב דאם אמרה אנסת אותי, והוא אומר פתיתי, חייב שבועת מודה במקצת על חיוב הצער. **והראב״ד** השיג אין כאן שבועה שהרי אין כאן תובע, שהתשלומין לאביה[כ]. וכמנה לאבה בידך[כא] [והאב אינו טוען ברי להשביעו, דאינו יודע]. ואי מיירי ביתומה, הא מפותה פטור, דמפותה מדעתה עבד[כב].

יג. דסופה להצטער תחת בעלה [עי״ש]. **והרשב״א וריטב״א** כת׳ דאע״ג דר׳ שמעון פליג בסיפא ושתק לדברי ת״ק דגבי צער, כה״ג אשכחן בכ״מ. א״נ תרי תנאי אליבא דר״ש.

יד. [ומשמע דתפסו הראשונים דקאי על צער. אבל הגמ׳ שם מביאה מזה דכל חבלות לא הוה דאב, דלא זיכתה תורה לצערה].

טו. ולשון **הרשב״א וריטב״א** למוסרה ל׳חופה׳. ומשמע דהיינו צער דאחר נישואין. ודלא **כרש״י** (לעיל מ:) שכתב לקידושי ביאה.

טז. **והפנ״י** כתב די״ל [דאף לרבנן] ילפי׳ ׳ונתן׳ לא זיכתה תורה לאב, עד שעת העמדה בדין. ולכן הבת תובעת בדין.

יז. והרשב״א כת׳ דאפשר דהאב יכול לכופה שתעמיד אותו בדין, ועי״ז חוזר וזוכה בקנס, כדרך שהוא יכול לכופה לדון עם אחר. [דאילו לא העמידתו בדין, בשעה שבגרה או מת אביה היא זוכה בו]. וסיים וצ״ע. [ויל״ד אי צ״ע קאי אכולה מילתא, או אהא דהיא מעמידה את אביה בדין, או רק על הא דיכול לכופה להעמידו בדין].

יח. וכתב דלא כ׳קצת מרבנן׳ דסברי דהאב אינו יכול לתבוע קנס שלא מדעתה. [ויל״ד האם היינו כשהיא מוחה, או דבעי שליחות דידה. ויל״ד בקטנה לרבנן].

יט. ועוד כתב **החזו״א** דבמה שזיכתה התורה קנס לאב, הגינה תורה על כבודה, ולא סמכה על הבת עצמה. ואף שהיא מוחלת, נחשב שהוא חוטא כנגדה. דהתורה מינתה את האב למחסה ולהגן עליה.
[**והחזו״א** (שם, ובס׳ עז יב) ביאר בזה דעת המ״ד **בירושלמי** (הו׳ לעיל מ.) דל״מ מחילה בקנס קודם העמדה בדין, ואף בקטנה יתומה לא אמרי׳ דמדעתה עבדא, ונחשב שהמפתה גורם ג״כ הרצון. ואילו הנותן רשות בשאר קנס, ודאי אינו מתחייב כלל. וכת׳ דדעת גמ׳ דידן דביתומה תליא בדידה, ואין זה החטא שחייבה עליו דין מפתה. אבל הביא **דתוס׳** סנהדרין מבואר דמפתה יתומה, באופן שאינה מוחלת על הקנס, מתחייב. וע״כ דנחשב מעשה מחייב אף כה״ג. וכה״ק הדבר״י, ע׳ בסמוך].

כ. **והכס״מ** הביא נוסח אחר בראב״ד דהשיג עוד דהצער הוה לעצמה, ולא לאביה. ומה שהודה לאביה הודה, וכפר לה. (והו׳ לעיל).

כא. כדאמרי׳ (לקמן עו.) גבי כתובת אירוסין. [ולדעת הרמב״ם צריך לחלק דכתובת ארוסה שייך לאב מדינא, משא״כ בושת ופגם].

כב. וע׳ מה שהק׳ **הכס״מ** בסו״ד הראב״ד. **והמשנ״ל** תמה עליו. [וע״ע קצות פח כ].

והכס"מ כתב דדעת הרמב"ם דאע"פ שהתשלומין לאביה, מאחר שזוכה על ידה שפיר מקרי 'תובע' [שהבת תובעת]. ומפורש במשנה שאף כשאביה קיים היא עומדת בדין. [וכדברי הרשב"א].

ובפשוטו נח' במח' הרשב"א והריטב"א מי התובע [בבושת ופגם], ולרמב"ם האב זוכה ממנה, ותליא בתביעה שלה. אבל **הגר"ח** (שם) נקט דכוונת הכס"מ דבפועל האב תובע, אלא כיון שזוכה על ידה מש"ה מהני טענתו לענין מודה במקצת. וביאר דנח' בדין תביעה במודה במקצת, האם אזלי' בתר דבר המחייב [דהוה לבת], ומש"ה נחשב דתביעת הבת הוה תביעה. או דאזלי' בתר התשלומין. [ולרמב"ם כיון דהסיבה בדידה, אף התביעה שלה].

ועוד כתב **הגר"ח** דנח' בגדר זכות האב בבושת ופגם דבתו. דדעת הרמב"ם דעיקר החיוב [וסיבת המחייב] הוה מחמת הפגם שלה, ועי"ז האב זוכה ממנה כדין שבח נעורים[כג] [וכלשון **הרמב"ם** (ב יד) דהוה של אב, דכל שבח נעורים דאב]. אבל דעת **הראב"ד** דהגדר שהאב הוא בעלים על הבת עצמה כלפי בושת ופגם, כיון דאי בעי מוסרה. ומש"ה הבת אינה בעל דין כלל.

והגר"ח העמיד דנפק"מ בזה האם האב זכאי אף בבושת ופגם כשאינו מתחייב מפרשת אונס ומפתה, וכגון משמש מת. והראב"ד לשיטתו דהאב הוא בעלים על כל בושת ופגם, אף דפרשת חבלות. [והו' לעיל מ:].

והאחרונים (ברכ"ש מב, קה"י מג) העמידו עוד **דהראב"ד** לשיטתו כתב (ב יז) דהאב שמסר את בתו לזנות ל"ש חיוב קנס, 'שגם הוא מפותה ומדעתו עושה'. דס"ל דהאב הוא הבעלים, וכשהוא מסרו הוה כאומר קרע כסותי דל"ש גדרי קנס. אבל **הרמב"ם** (שם) משמע דאף כשהאב מסרה שייך גדר חיוב קנס, וע"כ דס"ל דעיקר החיוב לבת. וכ"ד **תוס'** (לעיל כט.) דאף כשבא על בתו מתחייב בקנס [לולי דין קלב"מ], וכשבגרה זוכה בקנס. [ותוס' (סנהדרין עג:) והרשב"א (לז. הנ"ל) הק' מה שייך העמדה בדין בדבר שהוא שלו. ויש אחרונים שביארו כוונת הקו' דל"ש לומר שנתחייב לעצמו, וכנ"ל[כד]. והרשב"א תי' דהוה של הבת].

והברכ"ש (מב) כתב דודאי מאחר שהאב מסרה, הוה כאומר קרע כסותי, והאב אינו יכול לחזוא ולתבוע הקנס. אלא דהרמב"ם איירי כיון שבגרה נפקע זכותו של האב, ויש לבת זכות [ולא אמרי' דזכות הבת מכח האב]. אבל **החזו"א** (קלה) כת' דלא נתנה רשות לאב למסור בתו לזנות, ואף שחיוב הקנס לאביה[כה].

ג) **לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב, הרי הן של עצמה. פרש"י** דלאו ממון להוריש לבניו, ואינו מוריש זכות בתו לבנו. [וכיון דהאב אינו זוכה, ממילא ידעינן דהקנס של הבת. ע"ע בסמוך].

והרמב"ן (ושא"ר) כתב דהיינו באונס, אבל מפותה אינו גובה כלל, כיון דנתרוקן הזכות אצלה. וכאילו לא זכה האב בזכות זה כלל, וזכותה מחמת עצמה[כו]. והוה כיתומה מפותה דאין לה קנס, שהרי מחלה (כדתנן לעיל מ., ובגמ' לב.). והרמב"ן (לעיל לז.) דן אי הוה משום מחילה וסילוק או מזיק ברשות].

אבל **הרמב"ן** הביא דדעת **תוס'**[כז] דאף במפותה כשבגרה זוכה בקנה. [וכן מבואר **בתוס'** (לעיל כט. ד"ה ועל אשת אחיו) בשם הירושלמי דמפתה בתו ומת או בגרה, קנסה לעצמה].

וכ"כ **הרמב"ם** (ב טו) דאף מפותה שלא תבעה עד שבגרה או נשאת או מת אביה, ג' דברים הוה שלה. **והראב"ד** השיג השלשה במפותה למה, וכי יורשת

כג. ויל"ד האם האב זוכה ממנה רק משעת העמדה בדין, דבשעה זו היא זכתה בשבח. או דלעולם זוכה בעיקר הסיבה, וכדאי' ברשב"א דהאב כופה אותה להעמיד את המאנס בדין. אלא דעיקר גדר החיוב תשלום נזיקין דידה, ומש"ה נחשב שהתביעה שלה.

כד. אמנם י"ל דהק' דאינו מחוסר העמדה בדין, והוה כמי שפרע לעצמו. אבל באופן שנותן רשות לאחר, י"ל דאינו בעלים, ושפיר יכול הוא עצמו לתבוע בדין. א"נ אף אם אינו יכול לתבוע, עכ"פ כשבגרה היא יכולה לתבוע].

כה. **והחזו"א** כתב דהא דבכל מפותה לא אמרי' דמחלה, אינו משום דהאב הוה בעלים על החיוב ממון, אלא דגילתה תורה שלא סמכו עליה, ותליא באב להגן עליה.

כו. **והבית יעקב** הק' מהגמ' (מב:) דהעמידה את ר' שמעון כשעמדה בדין ובגרה, והרי קאי להדיא אף במפותה. אלמא דמפותה דבגרה ג"כ קנסה לעצמה. [ועי"ש שנדחק].

כז. **והביא כן מתוס'** (קידושין מו., וכ"ה בתוס' לפנינו לעיל לט:) דקרא דמאן ימאן [גבי מפותה] קאי כשבגרה, שממאנת ויש

אביה. **והכס"מ** תמה על השגת הראב"ד, דמשנה שלימה היא שזוכה[כח]. **והמשנ"ל** (בסו"ד[כט]) ביאר דכוונת הראב"ד להק' דמפותה מחלה. וכי יורשת אביה [דאילו יורשת מכאן ולהבא ל"מ מחילה של קודם], הרי איגלאי דמעולם לא זכה האב.

והרמב"ן כתב דשמא דעת התוס' דכיון דבשעה ראשונה לא היה שלה, ובשעתו לא ניתן למחילה. וכיון דלא פטרתו בשעתו, אף לאחר בגרות ומיתה חייב, דהשתא מי פטרו. **והרשב"א** הביא את **הירושלמי** דביתומה ומפותה חייב קנס (ע' לעיל מ.), דוכי יש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו. וכתב דהתם ביתומה היא ברשות עצמה והוה קרע בסותי, אבל בחיי האב כיון דמתחייב לאב, מש"ה היא אינה יכולה למחול דבר שאינו ברשותו[ל].

והרכ"ש (מב, והקוב"ש פה) כתב דסברת התוס' דקודם בגרות עיקר חיוב הקנס הוה לאב [וכדעת הראב"ד הנ"ל], וע"י בגרות הבת זוכה ויורשת ממנו, והוה שלה מכאן ולהבא[לא]. ומש"ה ל"מ מחילה דמעיקרא[לב]. ואילו דעת הרמב"ן דמעיקרא החיוב לבת, וכשמת או בגרה נתברר דאין לאב זכות עליה.

ועוד יש **אחרונים** (גרנ"ט, חי' ר' שמעון מב) שפי' דלרמב"ן אף בנערות יש ב' סיבות חיוב קנס, אלא דהחיוב לאב קודמת. ובבגרות נפקע חיוב לאב, וממילא נשאר החיוב [מעיקרא] לבת. ועוד דנו האחרונים דנח' האם פטור משום קרע כסותי ומזיק ברשות, או מדין מחילה וסילוק.

ועוד כתב **האו"ש** (ב טו) [דדעת הרמב"ן והראב"ד] דמפותה מדעתה עבדה, ומזיק ברשות לא שייך חיוב קנס, ולא תליא בגדרי מחילה[לג]. [וע' בסמוך].

ובדברי **התוס'** (כט. הנ"ל) מבואר דאף דשניהם [האב והבת] עשו מדעת, מתחייב קנס [לאחר שתתבגר]. ולא אמרי' דהוה מעשה ברשות, ודלא כסברת הרמב"ן[לד]. [**והדבר"י** (כד י) כתב דאין לפרש דדעת התוס' כדברי הרשב"א (לז. הנ"ל) דעיקר החיוב לבת, דא"כ במפותה הרי מחלה[לה]. וע"כ דס"ל דל"מ מחילה בקנס, אלא משום סילוק].

ד) **עד שבגרה הרי הן של עצמה. רש"י ותוס'** (לט.) דרשו מקרא ונתן לאבי הנערה, אם נערה היא בשעת נתינה (ע' מה שהו' לעיל לח: בזה).

והאחרונים הק' דמנלן דהוה לעצמה, ונימא דפקע האב, ואף היא אינה זוכה. וכן ברישא דמת אביה, אף דדרשי' דהאחים אינם יורשים, מ"מ מנלן דקנסה לעצמה[לו]. [**והאחרונים** (חי' ר' שמעון מב, קה"י לט) דנו האם קי"ל דלענין זה מיתת האב הוה גדר 'יציאה' מרשותו[לז], וכבגרות. וע' קידושין טז.]. **והאחרונים** דנו דתליא בגדר חיוב קנס. דלצד דעיקר החיוב לבת והאב זוכה ממנה, א"כ מסתברא דכיון דפקעה האב זוכה בעצמה. אבל לדעת הראב"ד עיקר החיוב לאב, וצ"ב שיעבור החיוב לבת.

והרמב"ן (לקמן מד: ובמלחמות טז: בדה"ר) **הביא** דדרשי' תחת אשר עינה לרבות יתומה לקנס, **והירושלמי**

לה קנס. [וע"ע רמב"ן (לקמן מד:) שדן להעמיד כשהיתה קטנה, דל"מ מחילתה ואח"כ בגרה ומחלה].

כח. **והכס"מ** נקט דהשגת הראב"ד על עיקר הזכות, דמנ"ל שהבת זוכה כלל. דקרא קאי שיתן לאב. [ולא משום דמפותה עושה מדעת].

כט. ובתחילה נקט המשנ"ל דכוונת הראב"ד להשיג על בושת ופגם, דהוה ממון גמור, וכדעת **הרמב"ן** (ע' בסמוך). אבל הק' א"כ אמאי נקט הראב"ד מפותה דוקא.

ל. והוה כאומר הריני מוחל כשאלווך וכו' דאינו כלום. [דל"מ מחילה או סילוק קודם שבא החוב].

לא. אבל **רע"א** (לעיל כט.) נקט דסברת התוס' דלא ידע למחול, ולכן אינו מחילה. [**והקוב"ש** חלק דמ"מ הוה מזיק ברשות. וכ"כ **הדברי יחזקאל** (כד) דלטעם דמזיק ברשות אין כאן חיוב מעיקרו, וע"כ דס"ל דהוה מטעם מחילה וסילוק].

לב. ועוד יש שדנו להיפך, דאף משעה ראשונה הקנס של הבת, אלא דחידשה תורה שעבוד לאביה, ומש"ה אף זכות הבת משועבדת לאב, ולא חל מחילה כלל. ומש"ה אף כשנסתלק השעבוד ל"מ מחילה.

לג. והק' כן על **הרמב"ם** לשיטתו (ע' בסמוך) דיתומה קטנה מפותה אין קנס, כיון דמדעתה עבדה. אף דלאו בת מחילה.

לד. ועד"ז יל"ד לצד דהחיוב לבת, אלא דמשועבדת לאביה ומש"ה ל"מ למחול, א"כ לכאורה היכא דהיא ואביה יחד מחלו יהני. וכ"ש בפיתה את ביתו.

לה. וכתב דע"כ דהרשב"א מפרש את הירושלמי באנוסה, ודלא כמ"ד (סנהדרין עג:) דאיירי במפותה.

לו. **והאו"ש** (הו' לקמן מג.) כתב [גבי מעשה ידים של הבת, ולכאורה ה"ה קנס] דכיון דל"ש גדר ירושה לאחים, א"כ הבת יורשת. ועפ"ז י"ל דהוה גדר ירושה. אבל **הראב"ד** (הנ"ל) מפורש דלא כן.

לז. וכ"ה לשון **הר"ן** (נדרים ע:) דמיתה מוציאה מרשות אב, דכיון שמת פקע זכותיה ולא מצי להורישה.

פי׳ כשבא עליה בחיי אביה ומת אביה. [אבל **רש״י** (לקמן מד: **ותוס׳** לט: בסו״ד) נקטו דאי״צ ריבוי ליתומה].

והחזו״א הביא דבגמ׳ (מב:) מבואר דאחרי שהאב העמיד בדין, אף הזכות של הבת נחשב ממון לאחר שכעמד בדין [ואף לר׳ שמעון, ועי״ש], ולא אמרי׳ דעמד בדין רק על זכות שלו, ותביעת קנס שלה הוה בפנ״ע.

העמדה בדין לחיוב קנס - ובושת ופגם

ה) **תוד״ה נערה, לא הספיקה.** אבל בושת ופגם דממונא הוא דאחין בעי למיהוי, [ותוס׳ תי׳] איתקיש אהדדי. [למי שזה ניתן זה ניתן, וכמ״ש **תוס׳** לעיל לח:]. וכ״ד **הרמב״ם** (ב יד) דכשמת האב או שבגרה, הבת זוכה בבושת ופגם[לח].

אבל **הרמב״ן** (ושא״ר) **דייקו מרש״י** (מב. ד״ה מת) דבושת ופגם הוה של אחים, דכיון דהוה חיוב ממון [ומתחייב ע״פ הודאתו], הבנים יורשים. וכתב דהא דאיתא במשנה כאן הרי ׳הן׳, אקנסות דעלמא קאי.

והרשב״א הביא דעת **התוס׳** דדרשי׳ (לעיל מ:) תחת אשה עינה מכלל דאיכא בושת ופגם [ואף בושת ופגם שייך לחיוב קנס]. **והרשב״א** חלק דלא ילפי׳ מהך חיוב בושת ופגם, אלא דילפי׳ דאינו נכלל בחיוב חמישים, מכלל דמתחייב דבר אחר, ועיקר החיוב ילפי׳ מחובל[לט].

ותוס׳ (לח: הנ״ל) כת׳ דמ״מ אדם מוריש לבניו את הזכות בושת ופגם, ולא ילפי׳ למי שזה ניתן [ורק בבגרות ומיתה אמרי׳ למי שזה ניתן]. ובפשוטו הוה חיוב ממון גמור. אבל **הרא״ה** [בדעת התוס׳] כתב דה״ה בשת ופגם דאין לו בהם עד שעת העמדה בדין, דהא מקנס איתרבו[מ]. ועד״ז כתב **בחי׳ ר׳ שמעון** (מב). [אבל מתחייב בושת ופגם ע״פ הודאתו וכדתנן מא.[מא]].

והתוס׳ רי״ד (מב.) כתב דהאב לא זכה בבושת ופגם כיון דצריך שומת בי״ד, ולא נקרא ממונו להוריש לבניו עד שיעמוד בדין עליהן. וביאר דל״ד למעשה ידיה ומציאתה, דאע״ג דלא גבתה מסתמא פרע ליה ולא כפר ליה, ואי״צ לעמוד בדין עליהן. מש״ה זכה בהן האב מיד[מב]. אבל בושת ופגם צריך להעמידו בדין. וכת׳ דהוה ע״ד הא דאי׳ (ב״ק ע.) דל״מ הרשאה אמטלטלין דכפריה [דממון שצריך להוציאו בדיינים אינו ברשותו להקנות ולהקדישו[מג]]. ומש״ה לא הוה ממון להורישו מבתו לבניו.

והתוס׳ רי״ד כת׳ אף דהאב מוריש חבלותיו לבניו [ומוריש לבניו אף חוב שאינו ברשותו, ומחוסר העמדה בדין], שיורש זוכה בכל זכותו של אב[מד], והרי הוא תחתיו. ודוקא זכות בתו אינו מוריש לבניו[מה].

במשנה (שבועות לג:) איתא שאנס איש פלוני ופיתה את בתו, פטור [מקרבן שבועה]. ופשטות כוונת המשנה דתובעים את את האב שאנס את בתו, וקמ״ל דאינו חייב ממון [דמתחייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה], ול״ש שבועת הפקדון.

ורש״י (שם) דחה פי׳ זה, דמאן תבע [הרי חיוב קנס לאביה]. אבל **תוס׳** (שם) כת׳ דאפשר להעמיד את המשנה כשנתארסה ונתגרשה ולר׳ עקיבא, שהרי בלאו הכי מתני׳ (דלעיל לו:) קאי כה״ג [וכמ״ש תוס׳ לעיל כט.]. **ותוס׳** הק׳ דבמשנה איתא אף פיתוי, ואמאי לא אמרי׳ דמחלה. וכת׳ די״ל דאיירי בפיתה קטנה[מו], ומש״ה

לח. אך **הרמב״ם** חילק בנערה שנתארסה ונתגרשה, דבזה רק קנס לעצמה. **והרא״ש** (ג ה) חלק עליו [וע׳ לעיל לח.].

לט. [**והאחרונים** נקטו בדעת הרמב״ם דילפי׳ מהך פרשה, ואינו בכלל פרשת חובל. ע׳ מש״כ לעיל לב ולט].

מ. **והרא״ה** הק׳ דא״כ לא יהני מחילה, וכמו קנס דקי״ל דא״א למחול עד שעת העמדה בדין [כדעת הירושלמי]. א״כ בו״פ נמי ל״מ מחילה.

מא. וצ״ע באופן שהודה ועמד בדין על בושת ופגם, האם נחשב חיוב ממון, או תליא בחיוב קנס. [וכן יל״ד לתוס׳ כה״ג שאחר שהודה [שלא בפני בי״ד], בגרה ושוב באו עדים ועמד בדין על הקנס. האם אמרי׳ למי שזה ניתן. או דכבר נתחייב ושילם ממון].

מב. [ואף דל״ש מכירה בחוב, זכות האב הוה ממילא ול״צ קנין. אך עכ״פ צריך שיהא ׳ברשותה׳ וראוי לקנין].

מג. ואף דהוה גדר ׳ממון׳, מ״מ אינו ברשותו.

מד. **והתורי״ד** הוסיף חוץ מן הקנס. [דאינו מוריש קנס לבניו, וע׳ מש״כ בזה לעיל לח:].

מה. ובפשוטו משמע דהוה חסרון בקנין, דגדר זכות האב בבתו להורישה מהני דוקא בדבר שברשותו. ועיל״פ [ע״ד סברת חי׳ ר׳ שמעון (מד, הו׳ לקמן מג:) גבי כתובה] הטעם דזכות האב ב׳שבח נעורים׳ הוה דוקא בממון בעין וברשותו. [דנחשב שבח].

מו. **והקצות** (פח כ) העיר דקי״ל דאין חיוב שבועת הפקדון על נתינת קטן [ואפי׳ הגדיל], א״כ ה״נ באנס ופיתה קטנה אין חיוב

ליכא מחילה[מז].

ורע"א (שם) **והאו"ש** (ב טו) כת' דהמשנה דקרבן שבועה קאי לענין בושת ופגם, ותוס' ס"ל דאף נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה [וכדעת הרא"ש]. והאו"ש כת' דלדעת הרמב"ם י"ל עד שלא בגרה ובגרה [וכמ"ש תוס' לעיל כט.]. אבל לדעת הרמב"ן אף כה"ג בושת ופגם הוה דאביה, ול"ש תביעה כלל.

ו) **רש"י ד"ה לא הספיקה.** לאו ממון הוא להורישו לבניו, ואמרי' א"א מוריש לבנו זכות שזיכתה תורה בבתו. **והריטב"א** העיר דיש כאן ב' סברות, א' דכל חיוב קנס ל"ש ירושה. ועוד דאינו מוריש זכותו בבת[מח]. והריטב"א הביא **דתוס'** חלקו דדוקא בקנס בתו אינו מוריש, כיון דאינו מוריש את הקרן לבניו. אבל שאר קנסות אדם מוריש לבניו (וכמ"ש **תוס'** ב"ק עב., הו' לעיל לח:).

והריטב"א ביאר [כוונת רש"י] דבעי ב' סברות, דאינו ממון להוריש להם מחיים, דהזכייה באה ע"י העמדה בדין. וכיון דהעמדה בדין הוה לאחר מיתה הוה כמעש"י שעושה לאחר מיתת האב שאין האחים זוכים, דאינו מוריש זכותו. וע"ע **פנ"י וחי' ר' שמעון** (מב) **עד"ז.**

ז) **שם. ותוס'** (ב"ק לג:) הביאו מכאן דבגרה קודם העמדה בדין הוה לעצמה, אלמא דבקנס לא זכי עד שעת העמדה בדין. ותוס' הק' מהא דאמרי' התם דיוחלט השור. ותוס' תי' דבקנס דפלגא נזקא גלי קרא דמכרו אמזיק ואניזק קאי, וזוכה למפרע[מט]. וכן יוצא בשן ועין למ"ד אי"צ גט שחרור, גלי קרא דהוה למפרע[נ]. [אבל בשאר קנס לא זכי עד העמדה בדין].

אבל **הרשב"א** (ב"ק עד:) העלה צד דקנס דשין ועין גזיה"כ שלא יצא לחירות עד שיבואו עדים, אלא דכל שבאו עדים לבסוף יוצא למפרע משעה שהפיל השן ועין. והרשב"א הק' דבסוגיין מבואר דהאב אינו זוכה עד שעת העמדה בדין, ובלא הספיק לגבות עד שמת קנסה לעצמה. [והרשב"א נקט דבכל קנס יזכה למפרע[נא]. ולא חילק דשאני דין שן ועין ויוחלט השור]. והרשב"א תי' דאפ"ה אינו מוריש קנס הבת ליורשים[נב]. [ואף דלכשיבואו עדים חל למפרע, אפ"ה ל"ש ירושה].

והאחרונים (ע' ברכ"ש מה) ביארו דסברת הרשב"א דהבן אינו יכול להעמידו בדין [משום סברת דאינו מוריש לבניו]. וכיון דלבסוף לא העמידו בדין, א"כ לא זכי האב למפרע[נג]. אך **תוס'** (ב"ק הנ"ל) מבואר דס"ל דאילו היה זוכה למפרע, מהני להוריש קנס לבניו. [**והאחרונים** (ע' ברכ"ש מט) ביארו דנח' ביסוד הדין א"א מוריש קנס, האם הוה חסרון בזכות תביעה, דאינו מוריש זכות בתו. או דל"מ ירושה

שבועת הפקדון מחמת נתינת הקטן. [והק' כן על דברי **המשנ"ל** (ב יג) שדן דהראב"ד איירי אפי' בפיתוי קטנה]. (אך בדברי התוס' י"ל דאה"נ, אלא דטעם קלב"מ עדיפא).

מז. והמשנה כרבנן דיש קנס לקטנה. **ורע"א** ביאר דאף דקרבן שבועה הוה מחמת בושת ופגם, ואף לר' מאיר מתחייב בושת ופגם. בזה לא אמרי' דנתארסה ונתגרשה לעצמה [דדרשא דלמי שזה ניתן וכו' שייך בבושת ופגם דאונס ומפתה, ולר' מאיר מתחייב מדין חבלה בעלמא]. [וכ"כ **הדבר"י** (ס"ס כד, הו' לעיל לט.) לחלוק על דברי הק"נ. וע"ע חי' ר' שמואל כא].

מח. ועוד יל"פ דילפי' מקרא דאינו מוריש זכות בתו [וקי"ל לחז"ל דאף זכות שכבר קיים], הא דאין אדם מוריש קנס לבניו [וע"כ דל"ש ירושה על עצם חיוב הממון]. ולכן נקט רש"י הך קרא.

מט. ומ"מ תוס כת' דכל זמן שלא עמד בדין לא חשבינן לגברא בר תשלומין, כל זמן שלא נודע. ואף דע"י העמדה בדין הוה למפרע.

נ. ובפשוטו הוה גזיה"כ בהנך ב' קנסות. אבל **התוס' שאנ"ץ** (בשיטמ"ק ב"ק שם) הביא בשם ר"י דבכל מקום דהתשלומין מבוררין [דהעבד יוצא לחירות, ויוחלט השור] חל למפרע. אבל בשאר קנס דהוה חיוב ממון בעלמא לא חל למפרע.

נא. וכ"כ **המשנ"ל** (אישות כג א ד"ה וראיתי) בדעת **הרמב"ן** (לעיל לז. לדעת הבבלי) דמהני סילוק בקנס אף קודם העמדה בדין. ואף דדעת **הרמב"ן** (לקמן פג.) דל"מ סילוק בדשלבל"ע. ותי' דשאני קנס דע"י העמדה בדין חל חיוב למפרע [וכרשב"א]. [וכשזוכה למפרע מהני לענין סילוק, דנחשב שיש לו צד במעות. ומ"מ ל"מ מחילה בקנס קודם העמדה בדין. וצ"ב מ"ש. ויל"פ דמחילה הוה כמכר דמהני רק בדבר שהוא ברשותו].

נב. **והתוס' שאנ"ץ** (בשיטמ"ק ב"ק לג.) תי' דדוקא היכא דבשעת העמדה בדין יכול לזכות אמרי' אגלאי מילתא למפרע. אבל בסוגיין כיון דעמד בדין כשהיא בוגרת האב אינו זוכה.

נג. ואף דהבת מעמידה בדין, האב אינו זוכה ע"י למפרע. [והברכ"ש דן דתליא בגדר זכות האב בקנס בתו עי"ש].

במה שאינו דין ממון, וא"כ היכא דהוה ממון למפרע מהני ירושה].

דף מב.

ח) **מעשה ידיה. פרש"י** שעשתה בחיי האב. [וקאי אמעש"י בעלמא, דתנן לקמן מו: דהאב זכאי במציאתה ומעש"י]. אבל **התוס' רי"ד** כת' דאיירי בהפסד מעשה ידים של מפותה, שמתבטלת מחמת הצער. [שמתחייב חיוב 'שבת' כשאר חובל, ואף אונס מתחייב שבת[א]].

והרי"ד כת' דהוה ממון, וזכה האב מיד[ב] ומורישו לבניו. ואף דבושת ופגם ג"כ הוה ממון, ואפ"ה כשלא עמד בדין הוה של עצמה [ואינו מוריש לבניו]. וביאר דבושת ופגם צריך שומת בי"ד ומש"ה אינו מורישו לבניו [הו' דבריו לעיל]. [והתורי"ד נקט דבושת ופגם אינו מוריש לבניו מסברא, ודלא כתוס' (לעיל לח:) דהוה גזיה"כ דלמי שזה ניתן זה ניתן.

ט) **רש"י ד"ה מת האב.** ולא דמי לקנס דלא הוי ממון עד שעמד בדין ויעידוהו, דהא אי מודה מיפטר[ג]. וכ"כ **רש"י** (ב"ק עד.). [משמע ברש"י דהא דאי' בכ"מ דקנס לא הוה 'חיוב ממון', הוה משום דבידו ליפטר[ד]. ולפ"ז משעה שנתקבלו עדים הוה ממון[ה]]. **ותוס'** (ב"ק עד.) חלקו דלענין קנס לא חשבינן לגברא בר חיובא כל זמן שלא עמד בדין, וכדפרישית (תוס' שם לג:, הנ"ל). [וכ"ד **תוס'** (לעיל לג:) דאף לא חל חיוב לצאת יד"ש בלא העמדה בדין. וע' בסמוך].

והר"י **מגאש** כת' דהא דהיכא דמודה מיפטר ע"כ דדמי כמאן דלית ליה גביה מידי, ולא הוה חיוב ממון ממש. ולא הוה ממון עד דמטי לידיה, אלא הוה חיוב בעלמא. וביאר דברי הגמ' (שם) דמשביע עדי קנס תלי במח' רבנן ור"א ב"ר שמעון (הו' לעיל מא.) במודה ואח"כ באו עדים [האם ההודאה הוה פוטר]. דאילו אית ליה גביה לא הוה מיפטר בהודאתו. וע"כ דלא הוה תביעת ממון, אלא תביעת חיוב, וכעין גורם לממון.

י) **לאביה נמי, מדקא יהיב מפתה.** [ויש שהעירו דיש אופנים דאינה מוחלת, וכגון שאומרת שאינה מוחלת, וכמ"ש תוס' סנהדרין עג:[ו]]. **והרשב"א** כת' דאין לומר דדוקא במפתה הוה לאביה, אבל באונס הוה לעצמה[ז]. דהא עיקר בושת ופגם כתיב באונס[ח].

יא) **תוד"ה לאביה.** אע"ג דאיכא למימר וכו' בקטנה דל"ש בה מחילה וכו'. [וכ"כ **תוס'** (לעיל לה:) דיתומה קטנה מפותה ל"מ מחילתה, וכ"כ **תוס'** (שבועות לג:) **והרמב"ן** (לקמן מד:)]. **והרש"ש** כת' דהיינו דוקא כשלא הגיע לעונת הפעוטות, אבל אח"כ מהני מחילה[ט]. **והקצות** (פח כ) כת' דאפי' הגיע

א. ולא מצאנו דין זה בשא"ר.

ב. ויל"ד האם כוונתו שעיקר החיוב לבת, והאב זוכה ממנה וכדין מעשה ידיה. וכיון דזכה מורישו לבניו. או דכוונתו דהאב זוכה כמו בושת ופגם [והוה בכלל חיוב פגם], בגדרי חבלות. ואפ"ה כיון דזכה מיד מורישו לבניו. [והוא חידוש דאף דהכל חיוב א', אפ"ה חילקו בזה].

ג. ותוס' (ב"ק שם) הק' לשמואל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב מאי איכא למימר. [וה**אחרונים** כת' די"ל דס"ל דחל חיוב, ומוריש לבניו. ובלא"ה נקטו הראשונים דנח' האמוראים האם אדם מוריש קנס לבניו, או רק קנס בתו, וכמ"ש **ריב"א** בתו' ב"ק עב.].

ד. והקה"י (ב"ק טו) ביאר דהוה סברא בגדרי הממונות דכל היכא דביד הבע"ח להפקיע החיוב חסר לו בזכות. והביא בשם ס' **שערי ציון** (מג) עפ"ז דבזה"ז כיון דאין בידו להודות ולפטור דאין בי"ד [וכמ"ש הרמב"ן ס"פ אלו נערות], מתחייב ע"פ עדים. וביאר בזה מש"כ **הרא"ש** (ב"ק א כ, הו' לעיל סו"פ ג') דמהני תפיסה בקנס בזה"ז, ולא אמרי' דלא חל חיוב ממון בלא בי"ד.

ה. וכ"כ **רש"י** (בע"ב ד"ה בשלא עמד בדין) ועדיין לא העידו עדים. דמשעה שהעידו עדים הוה ממון, ואי"צ פסק דין [וכ"כ **הבית יעקב** לעיל לח:], אבל **תוס'** (לעיל לח:) כת' דבעי פסק דין, עכ"פ שיאמר חייב אתה ליתן.

ו. אבל **האחרונים** (דבר"י כד י, וחזו"א) דנו דכיון דנתן רשות, הוה כתנאי בעלמא שיתן לה דמים, דמי שכירות. וע"כ **תוס'** פליג על עצם סברת קרע בסותי [וכ"ד תוס' לקמן נו:].

ו**המהרי"ק** (קכט) הק' דעיקר קרא איירי במפתה לשם אישות [ע' קידושין מו., ולעיל לט:], א"כ נימא דלא מחלה פגמה אלא ע"ד שישאנה. ואילו ממאן לישאנה הוה מחילה בטעות, ויתחייב. ותי' דמ"מ כיון דעושה מדעתה עיקר המחילה מחמת הנאת בעילה. ואף באופן שהטעה אותה אינו מתחייב. [ולכאורה כ"ז לדברי הרמב"ן דמפותה הוה קרע בסותי, ולא נחשב מזיק]. [אך רע"א (לעיל כט.) נקט דהיכא דלא ידעה למחול, מתחייב במפתה יתומה].

ז. [ויל"ד מה הסברא לחלק דבאונס הוה טפי דאביה. ויל"פ דיש ב' סיבות חיוב, דחייב לבת עצמה, וחייב אף לאב כיון דהבת ברשותו. והיכא דנפטר מחיוב לבת, מתחייב לאב].

ח. [וצ"ע דהרשב"א (לעיל) כתב דלא ילפי' חיוב בושת ופגם מקרא, אלא דגלי קרא דמתחייב מגדרי חבלות].

ט. וכ"מ **בתוס'** (לקמן פו. ד"ה תיזיל), וע"ע **תוס'** (קז. ד"ה קטנה). [וע"ע קה"י לט].

לפעוטות, דתקנת פעוטות מדרבנן [משום כדי חייו], ובכה"ג לא שייך התקנה. אבל **הריטב"א** (לו.) כת' דפיתוי קטנה אונס, ול"מ מחילתה.

אך משמע **ברמב"ם** (ב יא) דאף פיתוי שוטה אינו חייב בבושת ופגם[ט]. **והאו"ש** (שם) ביאר דכיון דעושה מדעתה הוה כקרע כסותי, ולא נחשב מזיק. אף בשוטה דלאו בני מחילה.

יב) **שם. דהא דמחייבין מפתה היינו בקטנה. רע"א**

כת' דא"כ פיתוי קטנה הוה אונס, והוה פרשת אונס. וי"ל דמ"מ אינו נותן את הצער כיון דנעשית ברצון. אך כת' דהמשך המשנה (לט.) דאונס שותה בעציצו ומשלם קנס, ואילו מפתה מוציא. ע"כ לא איירי במפתה קטנה, דדינה כאונס[יא].

והרש"ש וקוב"ש (קמט) **וחזו"א** (קלה) חלקו דפיתוי קטנה שייך לפרשת מפתה ולא נתחייב לישאנה[יב], כיון שלא נעשית בצורת עינוי. וגדר פיתוי לא תליא ב'רצון' דידה[יג].

והחזו"א דייק כן מהגמ' (לעיל לו.) דאילונית אין קנס ולא פיתוי לר' מאיר, דמקטנותא יצאת לבגר. אבל לרבנן יש אף פרשת פיתוי, דהיינו מקטנותה. והביא דכן מבואר **ברמב"ן** (לקמן מד:, ובמלחמות טז: בדה"ר) דהעמיד קרא ד'מאן ימאן' בקטנה דלאו בת מחילה.

והרש"ש כתב דמבואר להדיא מדברי התוס' דאף בקטנה יש מצוות 'ולו תהיה לאשה', ודלא **כרע"א** (לעיל מ., הו' לעיל מ:) שנסתפק דכיון דאינה ראויה להויה, ולא חל המצווה בקטנותה.

קרבן שבועה בקנס

יג) **תוד"ה רבי שמעון. לא מחייב קרבן אלא כשייחד לו כלי** [ב"מ מח.]. [והגמ' (שם) מוכיחה מהא דיש קרבן שבועה במלוה ע"כ דכסף קונה[יד], ונחשב כפירת כלי מסויים[טו]]. אבל **הרמב"ן** (ב"מ שם) הוכיח מסוגיין דלא בעי יחוד כלי. וביאר את הגמ' שם דאם ייחד כלי ולא קנה [משום דכסף אינו קונה], לא שייך קרבן שבועה. או דכוונת הגמ' דאינו מתחייב 'והשיב' על דבר מסויים.

יד) **בא"ד וא"ת וכי נימא דסבר ר' שמעון אדם מקנה וכו'**[טז]. [שא"א לייחד כלי מעכשיו, כיון דעדיין לא חל חוב קודם העמדה בדין. וכל דל"מ מעכשיו, ל"מ אף לאחר זמן]. **והאחרונים** הק' דיש שעבוד נכסים בקנס משעת המעשה (ע' קוב"ש ב יא), אף דחוב הממון חל רק ע"י המעשה. א"כ נימא דחל שעבוד נכסים על הכלי.

והקצות (רז ח) ביאר דמשכון אינו משועבד כשאינו משעבד גופו. **וכדאי'** (קידושין ח.) מנה אין כאן משכון אין כאן[יז]. **וע"ע רע"א.**

אבל **בחי' ר' שמעון** (מג) כתב דבסוגיין איירי שמתפיס לשם גביית פרעון, ומש"ה הוה דבר שלא

י. והמשנ"ל (ב יג) נסתפק בזה. אבל **המנח"ח** (סא) הביא **דהרמב"ם** (מלכים י ג) כתב דגיורת קטנה, ישלשו הקנס [במפותה] עד שתגדל [וכדאי' לעיל יא. דלא יהבינן לה כשיכולה למחות]. ואף דגיורת קנסה לעצמה כיתומה יש חיוב במפותה, ולא אמרי' דמחלה. וע"כ דהוא משום דל"מ מחילת קטנה.

יא. והמנח"ח (סא) נסתפק בזה, והביא בשם **ההפלאה** דהוה אונס [כרע"א].

יב. והרש"ש הביא **דהרמב"ם** (בפיה"מ לעיל לט.) כת' דהתורה לא הזכירה עינוי בפרשת מפותה, דמפותה אין לה צער. [ומשמע דכל דנעשית בלא צער שייך לפרשת פיתוי]. ועוד הביא מה**גמ'** (סנהדרין נה:) דגבי קטנה אמרי' דמזידה היא ורחמנא הוא דחס עליה.

יג. והראב"ד (סוטה ב ד) כתב דפיתוי קטנה אונס, ול"מ חילוק בין קטנה לקטנה לענין פיתוי, לומר קטנה בת מיאון אין לה רצון ויתן את הצער וכמו אנוסה. אלא כולן שוות להתפתות בקלות הדעת. [וצריך להתיישב בדבריו]. **והב"ח** (קעה) ביאר דכיון דנתפתתה ל"ל צער. **והדרישה** הוסיף דלעולם אזלי' לקולא, דפיתוי קטנה לא נחשב רצון ולא נחשב אונס.

יד. ונקנה יחוד כלי בכסף החוב [ועי"ש דהיינו במחילת מלוה. ואב"מ].

טו. ורע"א תמה דבסוגיין [אף למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע] הרי ליכא קנין כלל, דלא חל חיוב ממון בקנס [קודם העמדה בדין], א"כ האיך יחשב קנין כסף ע"י החוב. א"כ באיזה קנין קנה יחוד כלי. [**והאחרונים** דנו די"ל דהקנהו בקנין סודר. אלא דנחשב דבר שלבל"ע משום דל"ש שעבוד 'יחוד כלי' כשאין שעבוד הגוף].

טז. ותוס' הק' א"כ הו"ל להביאו בגמ' (קידושין סב:) בהדי התנאים דס"ל דאדם מקנה דבר שלבל"ע. **ורע"א** תי' דמרא דשמעתתא (בקידושין) הוא אביי, ואביי בסוגיין מבעי האם ר' שמעון איירי בתר העמדה בדין. ולמסקנא לדבריהם דרבנן קאמר.

יז. [וצריך לחלק דשעבוד נכסים חל ממילא ע"י גורם החיוב, אבל ל"ש שבעצמו ישעבד נכסיו עבור סיבה].

בא לעולם. ועי״ש שהאריך בגדרי אפותיקי. [ותוס׳ (כאן) לא איירי שהתפיסו בתורת משכון. ותוס׳ (בע״ב) חידשו דהוה משכון].

ורע״א (לקמן פג.) הביא דתוס׳ כאן לשיטתם (ב״ק לג:) דחיוב קנס חל משעת העמדה בדין [מכאן ולהבא], דאילו חל למפרע לא היה נחשב דבר שלא בא לעולם. [ויל״ד בזה]. **והברכ״ש** (נ) כתב דאע״ג דמהני תפיסה בקנס, היינו משום דע״י התפיסה חל חיוב ממון (וע׳ מש״כ בסו״פ אלו נערות). אבל בסוגיין דתופס רק למשכון, ולא חל עי״ז חיוב ממון ל״מ.

טו) **שם. דסבר ר״ש אדם מקנה וכו׳. הקוב״ש** (קנ)

תמה דלמ״ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוה כשמקנה לכשיבוא [ויכול לחזור בו עד שיבוא[יח]]. א״כ האיך יחשב כפירת ממון, וכי המוכר דבר לאחר ל׳, וכפר שמכרו יחשב שכבר כפר ממון. [ועד״ז הק׳ **רע״א**]. **והאחרונים** תי׳ דעיקר כפירת הממון הוה משום חוב הקנס, אלא דיש תנאי דהתביעה על ממון מסויים דומיה דגזילה, וסגי במה שמחוייב לו כלי מיוחד [ואף שיכול לחזור][יט].

טז) **בא״ד דאפי׳ את״ל וכו׳ אם ירדו גשמים[כ] וכו׳ דהכלי הוא בעולם וכו׳.** וצ״ב מה ס״ד דתוס׳ דיחשב דבר שלא בא לעולם. הא התם הכלי בעולם ויכול להקנות מעכשיו. א״כ ה״ה דיכול להקנות לאחר זמן, ואף אם לא חל למפרע. וכה״ק **הקוב״ש** (קנא). וצ״ע[כא].

יז) **בא״ד [תו״י בסו״ד] ורבנן אית להו אדם מקנה דשלב״ל וכו׳. האחרונים** (רש״ש) הק׳ דסברת רבנן דיש קרבן שבועה משום דתובע בושת ופגם. [וכ״כ המהרש״א ומהר״ם שי״ף]. ויש שהביאו מדברי **התו״י** דאף בושת ופגם לא חל חיובם עד שעת העמדה בדין, דהוקשו לקנס. [וכדברי הרא״ה (מא:) בדעת תוס׳]. ואפ״ה מתחייב קרבן שבועה, כיון דמתחייב ע״פ הודאתו.

יח) **לא אנסתי. המהר״ם שי״ף ורע״א** הק׳ דאף אם מודה שאנס, דאינו מתחייב אא״כ עמד בדין, א״כ סגי במה שכופר ׳לא העמדתני בדין׳. **ורע״א** תי׳ דכיון דעמד בדין נחשב דהוה ממון, ושוב אינו נפטר בהודאתו [ע׳ בסמוך דנקט כן אף בדעת תוס׳]. ואם יבואו שוב עדים שאנסה [כיון שמודה שעמד בדין, אף שהעדים אינם יודעים][כב], יתחייב ע״פ העדים. ול״מ הודאתו לפטור, מאחר דהודה דעמד בדין. ומש״ה נחשב כפירת ׳ממון׳ [ואף דאינו מתחייב ע״פ הודאתו].

יט) **תוד״ה ונשבע. אמאי בעי אליבא דר״ש טפי וכו׳.**

[היינו ר׳ שמעון דמשנה שם]. **והרשב״א** תי׳ דאביי ידע הברייתא דלרבנן פטור.

והאחרונים (פנ״י) כת׳ דתוס׳ הק׳ כן **לפרש״י** דהספק בקרבן שבועה כיון דעיקרו קנס. אבל **תוס׳** (ד״ה או) פי׳ דאביי נסתפק בדברי ר׳ שמעון (במשנה כאן) אי הוה קנס.

כ) **בא״ד לרבנן אם פי׳ דקנס קא תבע.** [אבל בסתמא אמרי׳ דעיקר התביעה בבושת ופגם, וכדאי׳ לקמן מג. ושבועות לח:]. **והמהר״ם שי״ף ומהרש״א** דנו דה״מ בקנס בעלמא דאי מודה מיפטר (וכדאי׳ שם). אבל לאחר העמדה בדין **פרש״י** דאינו פטור בהודאתו, ואפ״ה אביי נסתפק לענין קרבן שבועה [משום דעיקרו קנס]. וכיון דמתחייב בהודאתו אף רבנן מודו דעיקר התביעה הוה קנס. עי״ש.

כא) **תוד״ה או דלמא. ונראה לפרש וכו׳ להכי**

מיבע״ל אי לא חשיב לר״ש ממון לענין קרבן שבועה והודאה וכו׳. ואביי נסתפק דיכול ליפטר ע״י הודאתו אף לאחר שעמד בדין. **והקצות** (שנ ב) ביאר

יח. [ויל״ד להעמיד בקנין מעכשיו בדבר שלא בא לעולם, וכראשונים דא״י לחזור].

יט. [אבל היכא דלא קנה מדאורייתא בגדרי הקנינים לא מהני, אף דפסק ליתן].

כ. [בגמ׳ (עירובין לז:) אי׳ דהאומר על רימון אם ירדו גשמים היום יהא תרומה [והגמ׳ דנה האם חשיב אין שיריה נכרים]. **ותוס׳** (גיטין כה: ד״ה ולכי) דנו האם מהני מדין תנאי, או כיון דאינו בידו לקיימו מהני רק למ״ד יש ברירה. וקצת משמע דתוס׳ דידן נקטו בדוקא גשמים, ולא שאר תנאי. ובדוקא נקטו אופן דמהני משום ברירה. אך לשון התוס׳ דהוה תנאה בעלמא, משמע מדיני תנאי].

כא. [ולכאורה כוונת התוס׳ דכיון דמחוסר בירור [של הגשמים] יחשב דבר שלא בא לעולם. ומ״מ תי׳ התוס׳ דגוף הכלי בעולם].

כב. ולא אמרי׳ דהוה חיוב אחר, וכל החיוב ממון הוה ע״פ בי״ד. והעדים אינם מעידים כלל על חיוב ממון. ובי״ד [שאינם מומחין] מחייבים את הקנס שכבר פסקו בי״ד הא׳, כיון שנתברר להם המעשה ע״פ העדים.

דהיינו כשבא לפני בי"ד אחר. והביא מדברי התוס' דלענין קנס דנים בכל בי"ד בפנ"ע. ואף שכבר העידו עדים בבי"ד א'[כג], יכול להודות בבי"ד אחר וליפטר[כד]. ועד"ז הקצות דן [אף לחיוב] דלאחר שהודה בבי"ד א', אם באו עדים בבי"ד אחר יתחייב עי"ז[כה].

אבל **רע"א** כתב דכיון דכבר העידו עדים, שוב אינו נפטר בהודאתו. וביאר דכוונת התוס' לענין דאינו מתחייב ע"פ הודאתו [וכמ"ש **האחרונים** (קצות א ו, הו' לעיל מא.) דמלבד הא דנפטר בהודאתו בקנס, ג"כ אינו מתחייב ע"פ הודאתו[כו]. וכ"כ **הבית יעקב**.

כב) **רש"י ד"ה הפלת.** קנסא הוא, שהרי ממונו הוא כא' מן החמורים[כז]. **ורש"י** (שבועות לו:) כתב דקנסא הוא שיוציא את עבדו 'בשביל אבר', והרי הוא כבהמתו. [משמע דיש ב' סברות, דכנגד אבר א'. וכן דהוה ממונו, ואין כאן סיבת חיוב כלל].

כג) **תוד"ה הפלת.** דהא מיד כשהפיל קנה העבד בעצמו, ותו לא הוה קנס. למ"ד אי"צ גט שחרור קנה עצמו למפרע, ותוס' לא הוה קנס. אך למ"ד צריך גט שחרור[כח] לכאורה שייך בזה תביעת קנס, שתובע את עצמו. אך לא שייך בזה לייחד כלי אחר[כט].

כד) **בא"ד ואין לומר וכו' ומייחד לו כלי על דמי עינו**ל, **או שתבעו על מעש"י וכו'. והקוב"ש** (קנג) הק' דא"כ תובע ממון, ובהך ברייתא פטור משום דהוה תביעת קנס. וביאר דכיון דאילו מודה בחיוב שחרור לא יצא לחירות [דהשחרור מיתלא תאלי למפרע, וכמ"ש **תוס'** ב"ק לג: הנ"ל], מש"ה לא נחשב תביעת ממון.

כה) **בא"ד ור"ש אית ליה בהדיא** (גיטין מב:) דצריך גט שחרור. **ורע"א** הק' דאכתי יש נפק"מ למעש"י [וכקו' התוס'], דאף למ"ד דצריך גט שחרור, מעובב גט שחרור מעש"י לעצמו [וכדאיתא בגיטין מב:], ותובע מעש"י. **והמהר"ם שי"ף** תי' דרק לאחר העמדה בדין הוה מעש"י לעצמו[לא]. [וע' תוס' בע"ב].

כו) **בא"ד וי"ל דסימא את עינו אין צריך ייחוד, דאין לך ייחחוד גדול מזה שהרי העבד תובע את גופו וכו'.** ואפשר דקו' התוס' נקטו דבעינן דוקא יחוד כלי [מטלטלין], וחידשו דמהני אף תביעת גופו. ועוד אפשר דס"ד שהוא תובע 'שחרור', שהוא מעשה שאינו מסויים. וחידשו שהוא תובע את הגוף.

כז) **בא"ד וי"ל וכו' בעבד יש קרבן, דה"נ אשכחן לר"מ וכו' ועל העבדים ס"ל דנשבעין.** [דאליבא דמ"ד דדרש ריבוי ומיעוט לא נתמעטו עבדים. ואף דאתקיש לקרקעות צריך מיעוט בפנ"ע]. **והקצות** (צה ח) הק' דהעבד טוען שכבר יצא לחירות, א"כ תובע בן חורין[לב], ודעת **תוס'** (קידושין ז.) דאדם [בן חורין] לא איתקיש לקרקע, אלא עבדים. וע"ע

כג. לר' שמעון אף שכבר עמד בדין. ולרבנן היכא דהעידו עדים, ולא נגמר הדין. [דלא חל חיוב ממון עד גמר דין, אבל לאחר שהעידו עדים ל"מ הודאה אחר שהעידו. ובזה חידש הקצות דבבי"ד אחר מהני].

כד. והביאו דכ"מ מדברי **רש"י** (שבועות לג:) דמבואר התם דהאב תובעו שהוציא ש"ר, פטור מקרבן שבועה דהוה קנס. ופ**רש"י** הודה בבי"ד זה שהוציא ש"ר בבי"ד אחר, פטור. ומשמע דפטור אפי' יבואו אח"כ עדים.

כה. [ומ"מ נחשב אמרי' דאי בעי מודו ומיפטר. דבכל בי"ד שתובעו יכול להודות וליפטר]. וה**נתיבות** (שנ) חלק דמשמע (ב"ק עה.) דלאחר שפטור מבי"ד א', פטור לעולם. וכ"מ ב**תוס' רי"ד** (ב"ק עא:).

כו. והביא כעי"ז מה**ש"ך** (יו"ד רסז נב) בהודאה שלא בפני בי"ד, דאינו מתחייב ע"פ. [אבל ה**ש"ך** (חו"מ א טז) נקט דמתחייב בהודאה בזה"ז].

כז. אבל **רש"י** (גיטין כא:) כת' דאינו רשאי לקצוץ יד עבדו, דשייך במצות ואינו רשאי לחבל בו ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי אברים.

כח. ותוס' תי' למ"ד דצריך גט שחרור, ולכאורה משמע דקו' התוס' אף למ"ד זה.

כט. ודנו דשייך תפיסת משכון, לכופו לשחררו. [וצ"ע באיזה קנין יקנה]. ונראה דכה"ג לא יחשב כפירת ממון, דאינו חייב לו המשכון.

ל. ובפשוטו מתחייב בדמי עינו כגדרי חבלות, אבל ה**גר"ח** (סטנסל קכא,קסז) הק' דתליא בספק הגמ' (גיטין מב:) האם מעובב גט שחרור חבלתו לרבו [ועי"ש שהאריך בזה]. ובמקו"א כתב ה**גר"ח** (סטנסל רכג) דילפי' (ב"ק עד) תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, דהוה גזיה"כ שמחוייב לשלם על האבר הב'. וכשתובעו שניהם כא' הוה דין חיוב בפנ"ע מגזיה"כ, והוה קנס, ולא משום פרשת חבלות דעלמא.

לא. דגדר 'מעובב גט שחרור' לא חל למפרע, אלא מכאן ולהבא ע"פ תביעתו.

לב. [ויל"ע דכל שלא פסקו הבי"ד מיתלא תאלי, ובעי פסק

הפלאה. **והאחיעזר** (א לא ה) תי׳ דמבואר דבשבועת הפקדון אזלי׳ בתר טענת הכופר. והוא כופר עבד תחת ידו.

והרמב״ם (שבועות ח ב) פסק דעבד התובע הפלת שני וכו׳ ונשבע, פטור [משבועת הפקדון] משום דהוה קנס, ואילו הודה אינו מתחייב. **והאחרונים** הקשו תיפו״ל דאין נשבעין על העבדים, וכקו׳ התוס׳[לג]. **והקצות** (שם) כתב דדעת הרמב״ם דהוה תביעת בן חורין.

דף מב:

כח) **תוד״ה מאי לאו.** אלא לר״ל דלא מחייב קרבן שבועה אלא כשנטלו ממנו וכו׳ ואומר רשב״א דלר״ל מצי למימר דמיירי שנתן לו כלי בתורת משכון[א] וכו׳. ומשמע מתוס׳ דעד עכשיו נקטו דאיירי ביחוד כלי לפרעון גמור. [אלא דקודם גמר דין לא שייך גדר פרעון בקנס]. [ע׳ חי׳ ר׳ שמעון מג].

כט) **בא״ד ושמא כיון דאכתי מחוסר גט שחרור אם היה מודה וכו׳ לא היה יוצא לחירות.** [דנחשב דעדיין לא שילם, ולא מתחייב ע״פ הודאתו. ע׳ תוס׳ לעיל]. **והאחרונים** דנו דמ״מ משעמד בדין נחשב מחוסר גט שחרור, וזכה בעצמו לענין ממון (גיטין מב:[ב]), ואף דצריך גט שחרור, היינו דוקא לאיסורין. והוה תביעת קנין איסור בעלמא[ג].

ל) **תוד״ה לא בשלא עמד בדין.** פשיטא דלא מיחייב וכו׳ דלא מידי כפריה, דאי מודה מיפטר, ומה צריך קרא וכו׳. [תוס׳ נקטו דל״ש תביעה ו׳כפירה׳ במידי דמודה מיפטר. אבל **הריטב״א** כת׳ דאף אם יודה לא יתחייב ע״פ, מ״מ הוה כפירת ממון. דאם יבואו עדים יחייבו].

והרשב״א הביא בשם **הראב״ד** [לפרש דחיית הגמ׳] דאיצטריך קרא גבי אונס ומפתה דאית בהו ממונא, וקמ״ל דאפ״ה פטור, דקנסא קא תבע [וכ״כ **הרמב״ן**, וע׳ מש״כ הרשב״א ע״ז]. **והריטב״א** הוסיף דר׳ שמעון למד מהאי קרא סברא זו, דבעינן דומיה דפקדון שאין בו תביעת ממון[ד].

והרשב״א תי׳ דאיצטריך בקנס דהפלת שיני וסמית עיני והמית שורך את עבדי, דפתיך ביה חיוב ממון, דע״י חיוב קנס זה מיפטר מממון [דלולי חיוב הקנס היה מתחייב בדמי העין[ה] ודמי העבד]. וקמ״ל קרא דאפי׳ הכי אינו מתחייב קרבן שבועה. **ובחי׳ ר׳ קרשקש** תמה דאף אם מודה אינו חייב ממון זה, ואינו יוכל לתובעו, והאיך יחשב כפירת ממון.

לא) **רש״י ד״ה כפילא.** מי יימר דגנב וכו׳ ועוד דילמא מודה ומיפטר. **הריטב״א** הביא בשם **תוס׳** להק׳ דאף כל חיוב בעולם, מי יימר שיתחייב [דשמא לא יבואו עדים]. אלא דאינו תביעה שיתחייב ע״פ הודאתו.

לב) **רש״י ד״ה וכי אמר רבה ממונא הוי.** בשאר קנסות ולא מיפטר תו בהודאתו. משמע דאונס ומפתה אי מודי מיפטר. [ודלא כתוס׳ בע״א]. וע׳ **מהר״ם שי״ף** שהאריך בזה. אבל **הרש״ש** כתב לגרוס ׳או׳ לא מיפטר, אפי׳ אונס ומפתה.

לג) **ומודינא לך וכו׳.** **הרמב״ן** כתב דהאי דמשני רבה ומחלף ממילתא למילתא לא טעי, אלא דאביי שאל כמה אופנים, ורבה השיבו סתם. והדר גלי ליה וכו׳, ורבה קאמר דמשעת העמדה בדין ממונא הוה עד שיפרוט לך הכתוב שדינו כקנס.

לד) **וכי קאמינה ממונא הוה להורישו לבניו. פרש״י** דמשעמד בדין הוה של אחיה, ולא שלה.

ב״ד, ועדיין אינו משוחרר [ורק אח״כ חל למפרע]. א״כ הוה תביעת עבד].

לג. **והגר״ח** (סטנסל קכא,קסז) כתב דכוונת הרמב״ם כ׳אין לומר׳ של תוס׳, ואיירי דתובע דמי העין.

א. ומבואר בתוס׳ דמשכון נקנה במשיכה [וע׳ **ראשונים** קידושין ח.].

ב. **והאחרונים** שם דנו האם הוה דין הפקעה של התורה, או משום כפייה לשחרר. ועפ״ז יל״ד דלר׳ שמעון [לס״ד] דאי מודה מיפטר ל״ש תורת כפייה זו, וא״כ עדיין משועבד לרבו בזה].

ג. ויל״פ דזהו קו׳ ר״י. דאף בקו׳ ידע דצריך גט שחרור, אלא דסבר דכיון ד׳אין לו עליו כלום׳, שפקע קנין הממון. [והגט שחרור אינו קנס, א״נ אינו כפירת ממון]. ובזה תי׳ דאף שעבוד הממון מיתלא תאלי.

ד. ולכאורה כוונתו דאף דיש בו גם ממון וגם קנס, נתמעט כיון דיש בו צד קנס [או דעיקרו קנס].

ה. אבל **בחי׳ רבינו קרשקש** חלק דחובל בעבדו אינו חייב בד׳ דברים. [וי״ל שדעת הרשב״א דיש חיוב, אלא דמה שקנה עבד קנה רבו. ותליא בב׳ תי׳ **תוס׳** גיטין יב:].

והרא**שונים** הביאו מהגמ׳ (כאן) דאין אדם מוריש קנס לבניו. [וע׳ מה שהו׳ לעיל לח: הגדר בזה].

ובגמ׳ (בסמוך) אי׳ דרבה קאי בשאר קנסות [דלר׳ שמעון קנס דאונס ומפתה שאני], והראשונים הביאו דמבואר דבכל הקנסות אינו זכות ממון להורישו לבניו[ו].

ותוס׳ (לעיל לח:) הק׳ דבגמ׳ (ב״ק עב.) מבואר דגנב וטבח ואח״כ מת אביו חייב ד׳ וה׳, ומבואר דמוריש חיוב קנס לבניו. ותוס׳ נדחקו איירי כשעמד בדין בחיי האב ואמר חייב אתה ליתן[ז]. ועוד כת׳ **הרמב״ן** דהגמ׳ ב״ק המ״ל ולטעמיך.

אבל **תוס׳** (ב״ק עב., וכ״כ הרמב״ן ושא״ר כאן) **הביאו** בשם **ריב״א** דרבא ורב נחמן (בב״ק שם) פליגי אסוגיין, וס״ל דבשאר קנסות אדם מוריש לבניו. ודוקא בקנס בתו אי׳ בסוגיין דאינו מוריש לבניו.

וביאר דבשאר קנסות כיון דמוריש הממון שהקנס יוצא ממנו. ודוקא קנס בתו כיון דאינו מוריש את גוף הבת, אף אינו יכול להוריש את קנסה[ח]. [וע׳ מש״כ בזה לעיל לח:]. **והרמב״ן** (ורשב״א וריטב״א כאן) הביא דנח׳ בירושלמי האם מוריש שאר קנסות לבניו.

ותוס׳ (ב״ק שם) הוסיפו [בדברי ר״י הלבן] דהבנים אינם יכולים לירש מהבת את זכותה, שהבת לא היתה ראויה לזכות בה מעולם[ט].

והרמב״ן הביא צד דדוקא בקנס פיתוי ואונס גלי רחמנא ׳ונתן לאבי הנערה׳, לא זכה לאב אלא משעת נתינה (כדאי׳ בסמוך לר׳ שמעון), וי״ל דאף רבנן דרשי׳ הכי עד שעמד בדין, אבל דס״ל דשעת העמדה בדין היא כנתינה. [והרמב״ן הק׳ דבגמ׳ (לעיל לט. לצד דמיתה עושה בגרות ופקע האב) מבואר דאף הבת אינה מורשת הקנס. ולגבי דידה קנס דאונס ופתוי הוה כשאר קנסות להורישו. ע״כ דהוה מח׳ אמוראים, וסוגיה דהתם כרבה דהכא].

ודעת **ר״י הלבן** (בתוס׳ לעיל לח: ויותר ברור בתוס׳ ב״ק עב., וברמב״ן ורא״ה כאן) דכל הנידון בסוגיה לענין קרבן שבועה, וכוונת הגמ׳ ממון להורישו לבניו, דלאחר שירשו הבנים הוה ממון, ומתחייב קרבן שבועה. דכלפי הבנים הוה ממון מתחילתו, ודומיה דפקדון. [והגמ׳ כאן לא שייך להא דאינו מוריש לבניו הזכות בבתו].

ותוס׳ (ב״ק) ביארו דלגבי דידהו אין עקרו קנס, והו״ל דומיה דפקדון דקרא ומתחייב קרבן שבועה. הואיל ואגלאי מילתא דבשעת שנפל ליד היורשים כבר היה ממון אצל אביהם, שהרי כבר עמד עליו בדין ונתחייב לו ולא היה יכול להודות ולהפטר מהן.

אבל קנס שלא עמד עליו בדין הוה עיקרו קנס אצל הבן [ולא הוה דומיה דפקדון], אע״ג דהיורש יורשו.

לה) **שאני התם דרחמנא אמר ונתן וכו׳ לא זיכתה תורה לאב אלא משעת נתינה. היונת אלם** (ב) חקר האם הוה מיעוט בגדר החיוב קנס, דקנס אונס ומפתה לא נחשב ׳ממון׳ עד שעת נתינה. או דהוה מיעוט בזכות האב, דהאב אינו זוכה. [וכ״כ **הברכ״ש** מח].

לו) **תוד״ה דאחין.** ותי׳ ר״י בר׳ אברהם וכו׳ היינו כשאין הבת קיימת וכו׳. ולכאורה הטעם החילוק זה דכל זמן שהבת קיימת היא קודמת לבנים. ועוד יל״פ דכשהבת קיימת הוה ׳זכות בתו׳, אבל לאחר שמתה נחשב זכות קנס בעלמא. אך בגמ׳ משמע דהטעם דאינו מוריש קנס לבניו.

לז) **תוד״ה ונתן.** וגבי מוציא ש״ר וכו׳. **רע״א** הק׳ מנא להו לתוס׳ דבמוציא שם רע לא דרשי הכי,

---

ו. ורש״י (במשנה) מבואר דמישך להא דמיפטר ע״פ הודאתו.

ז. וע׳ תוס׳ ב״ק מש״כ בזה.

ח. והרשב״א ביאר טעמא דכיון דאין בת עצמה של אב, והבנים עצמן אינם זוכים שהרי אין הבת שלהם. ואפי׳ האב כשלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה אינה שלו. אבל שאר קנסות גוף השור של יורשין, והן יורשין אותו אף קנסיו שלהן, ובמקום אב קיימי.

ט. והקוב״ש (ח״ב יא ג) כתב דסברת **ר״י** (תוס׳ לעיל לח:) דאין לחלק בזה, דהבת היא ברשות עצמה משעה ראשונה. וזכות האב מוגבל רק עד שעת גירושין. **ותוס׳** (ב״ק) ס״ל דהבת זוכה בעצמה רק בשעת בגרות [ולכן כיון שמתה, ל״ש שתזכה בחיוב זה].

אך הק׳ ד**הרמב״ן ורא״ה** (כאן) כת׳ כסברת תוס׳ ב״ק, ואילו (לעיל מא:) נקטו דמפותה שבגרה אין לה קנס, דמחלה מעיקרא זכותה. אלמא דאף מעיקרא הזמן של אח״כ היתה ברשותם. ונשאר בצ״ע.

דלמא באמת דרשי׳ דמוציא ש״ר אינו ממון משעת גמ״ד עד שיבוא לידו. ובברייתא דלעיל לא הוזכר מוציא ש״ר. **ובשיעורי ר׳ שמואל** (מכות ד: רו) תי׳ דעיקר הקנס דמוציא שם רע הוה לאב (ע״ע לקמן מד:)[ב], ומש״ה לא תלי בהעמדה בדין[א]. ודוקא באונס דהאב זוכה ממנה אמרי׳ דעד שעמדה בדין עדיין לא זכה.

לח) **תוד״ה כי.** בא לידו מכח הקנס. **האחרונים** הקש׳ בזה, דמשמע דאצל הבת אינו חיוב ממון גמור[ב], והאב יורש ממנה שיחשב חיוב ממון. **ובהג׳ ראמ״ה** תמה האיך עדיף יורש ממורישו.

ההפלאה הק׳ דדעת אביי (לעיל לח:) דבא עליה ומתה פטור. ולכאורה לר׳ שמעון אף אחר שעמד בדין לא הוה ממון, א״כ אף מתה אחר שעמד בדין יפטר. וכתב דהיינו שאינו חייב קנס לאב, אבל מתחייב קנס ליורשיה. [עי״ש].

דף מג.

לט) **ר״ש סבר לא שביק איניש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ וכו׳.** והגמ׳ (שבועות לח:) הביאה ס״ד דסברת ר׳ שמעון דתובע עיקרו קנס. **פרש״י** כיון דעיקר תביעתו על הקנס פטור, ואף על גב דבושת ופגם נמי הוה בכלל הכפירה[א]. ומסקנת הגמ׳ דר׳ שמעון סבר דתובעו קנס, ולא בושת ופגם. ורבנן ס״ל דאף בושת ופגם הוא תובע[ב]. [והגמ׳ הביאה דברי רב פפא דר״ש ס״ל דתבע מידי בקייץ וכו׳].

והסברא קצת קשה, אמאי אמרי׳ דתובע רק את הקנס, ואמאי לא יתבע הכל. ואפשר דהוה סברא[ג] דעיקר תביעתו על דבר א׳[ד].

והרמב״ן (שבועות שם) הק׳ [למסקנא דתובע קנס, ולא בושת ופגם] אמאי תלי בתביעתו, הא חיוב שבועת הפקדון הוה אף בלא תביעה, והכא מ״מ כופר בבושת ופגם. ותי׳ דכיון דהלה תובעו קנס, אמרי׳ דהכפירה הוא במה שטענו, ונחשב שבועה על הקנס. אבל אם נשבע מעצמו היה חייב.

וחי׳ חת״ס פי׳ דאיירי שייחד לו כלי, ולר׳ שמעון כיון דתבע קנס אמרי׳ דיחד את הכלי רק לקנס.

מ) **רש״י ד״ה ומודה בקנס.** והרי לא תבעו אלא קנס לבד. [וכ״ה **בגמ׳** שבועות לח: דלרבנן חייב ד׳אף׳ בשת ופגם[ה] תבע, דלא שביק איניש מידי דאי מודה מיפטר וכו׳]. משמע דאילו תבעו שניהם חייב שבועה. אבל **רש״י** [מב. ד״ה אבל] כ׳ דסברת רבנן דלא תבעו ׳אלא׳ בושת ופגם. **והמהרש״א** הק׳ דמפורש בגמ׳ [שבועות שם] להיפך[ו]. וע׳ בית יעקב.

מא) **תו״י ד״ה רבי שמעון.** אבל קשה וכו׳ אלא הו״ל כי קאמר רבה ממונא הוה לענין הודאה. **ורע״א** תי׳

י. אך מדברי **רע״א** (לקמן שם) עולה דאין חילוק בזה בין מוציא ש״ר למפתה.

יא. ובמוציא ש״ר אפי׳ בגרה הוה לאב.

יב. אבל **רש״י** (ד״ה כגון) כתב דאף גבי דידה לא שאני משאר קנסות.

א. ואמר רבא משל דר׳ שמעון לאדם שאמר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך, אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין. ואשתכח דיש לו שעורין וכוסמין, דפטור דכי אשתבע אחטין אקושטא משתבע. ואביי דחה דהכא כפר ליה כולה מילתא, והוה כנשבע שבועה שאין בידו כלל, דחייב.

ב. משמע דרבנן ס״ל דתובע תרוייהו. אך המשך הגמ׳ דרבנן ס״ל דלא שביק מידי דמודה מיפטר, משמע דס״ל דעיקר התביעה הוא הבושת ופגם, ולא הקנס. וצ״ע.
והריטב״א (שבועות שם) עמד בזה, וכת׳ דע״כ לאו דוקא. דאי תובעו רק בושת ופגם, א״כ הוה תביעת חובל בעלמא [דחייב ככל חובל בעלמא]. ול״ש לאונס ומפתה כלל. וע״כ דרבנן ס״ל דתובע תרוייהו.

ג. ולכאורה הוה סברא, דקים להו לחז״ל דזה כוונתו בתביעה. אבל **הראב״ד** (הו׳ בראשונים בס״ד דהגמ׳ מב:; לתרץ קו׳ תוס׳ שם ד״ה לא) יליף לה מקרא. [עכ״פ לס״ד דהגמ׳].
ומדברי **הריטב״א** (שם) הביא דברי הראב״ד מדכתב רחמנא וכחש דבעינן דומיא דפקדון שאין בו אלא תביעת ממון. וקשה דלמסקנת הגמ׳ (שבועות) לר״ש תובע רק את הקנס. ואפשר דהראב״ד קאי לס״ד דהגמ׳ בשבועות. ואף דתובע את שניהם פטור מגזיה״כ. [והו״א דהגמ׳ דידן קאי כהו״א דהגמ׳ שבועות. אבל למסקנא קרא קאי לר״ש לאחר שעמד בדין].

ד. ושו״מ **דהריטב״א** (שבועות) הק׳ לר״ש ליתבעינהו לתרווייהו והוי הכל בכלל, ולא מיטרח תרי זימני. ותי׳ דאינו רוצה לתבוע תביעה גדולה בחדא זימנא, שלא יכבד על הנתבע ויקפוץ לכפור ולהשבע.

ה. **והקצות** (פח כ) תמה האיך מתחייב שבועה אבושת ופגם, הרי בעינן תביעה בדבר שבמדה ושבמנין (וכדאי׳ שבועות מב:). [ואי כבר שמו בי״ד, א״כ אף ר״ש מודה דהוה קצוב].

ו. וכתב די״ל דרש״י דייק מלשון הגמ׳ (כאן) דרבנן סברי כי קא תבע בושת ופגם, משמע דוקא.

דמסברא אין לחלק שהוא ממון לענין הודאה לדין מוריש לבניו, אלא דמעיקרא סבר דדין קרבן שבועה תליא בהודאה, ולכן הוכרח לחלק. אבל כיון דאמר דפטור מקרבן שבועה משום דעיקרו קנס ליכא לחלק.

בת הניזונת מן האחים

מב) **בת הניזונת מן האחים מעש"י למי וכו'. תוס' פי'** דהספק מדרבנן, האם תקנו להם. וכ"כ **הרשב"א** דהספק האם תקנו לה מזונות כשאינה עושה להם. אבל בחי' **הר"ן ור' קרשקש** הביאו **י"מ** דמעיקרא מיבעי אף מדאורייתא, דבמקום אב קיימי ויורשים זכות בבת.

מג) **התם מדידיה מיתזנה וכו'.** והאב זוכה במעש"י מחמת שזן אותה. **והפנ"י ורע"א** ביארו דאע"ג דאב אינו חייב במזונות בתו [ואפ"ה זוכה במעש"י[ז]], מ"מ הא דזיכתה תורה מעש"י לאב משום דהדרך לזון את הבת[ח] [וכעי"ז מבואר בגמ' קידושין ד.].

מד) **הכא לאו מדידהו וכו'. פרש"י** אלא מתנאי כתובת אמן. ומבואר **בתוס'** (סוד"ה בת, קו' הרשב"א) דכוונת הגמ' דהבנים מחוייבין לזונה בע"כ בתנאי בי"ד[ט], משא"כ האב דזן אותה מדעתו [ומש"ה תקנו לו מעש"י כדי שיזון אותה]. אבל **בליקוטי הגאונים** (בשיטמ"ק) **פי'** לאו מדידהו [מנכסים שלהם[י]], שאביהם הניח להן מזונותיה[יא]. **והשיטמ"ק** (ד"ה וכת' בגיליון תוס') ביאר דעיקר ספק הגמ' האם [תקנו] דהבנים הוה 'במקום אב קיימי' ומש"ה תקנו אף מעש"י[יב], או דניזונת בע"כ מדיני הכתובה. ומש"ה אין להם במעש"י.

מה) **תוד"ה בת.** וקצת מגמגם רשב"א וכו' ולקמן (צה:) וכו' דאדרבה כיון שניזונת ע"י תנאי בי"ד הוה מעש"י שלהן טפי וכו'. דמבואר (במשנה לקמן נב:) דמנהג אנשי יהודה דהיתומים יכולים לסלק את האלמנה וליתן לה כתובתה. ועי"ז שוב אין לה מזונות. [ואילו אנשי ירושלים ואנשי גליל נהגו דנזונת לעולם].

והגמ' (צה:) מסתפקת האם לאנשי יהודה זוכה במעש"י, **ותוס'** פי' דכיון דיכולים לסלקה אין מעש"י שלהם[יג]. ועד"ז כת' **תוס'** (צו.) דאף לצד דיש לו מעש"י, מ"מ אינו זוכה במציאתה [לסברת המקשן[יד]]. דכיון דיכולים לסלקה לא הוה כמו הבעל[טו].

והרשב"א (בתוס') הק' דמבואר מסברת המקשן (לפי' התוס' הנ"ל) דהיכא דיכולים לסלקה לא זכו במציאתה ומעש"י[טו], כיון דלא דמי לבעל. ואילו בסוגיין מבואר להיפך, דאילו זנים אותה מדעתם הוה סיבה לתקן מעש"י שלהם [כדי שיזונו אותה].

והפנ"י תי' [קו' התוס'] דכוונת הגמ' (לקמן שם) דלמנהג אנשי יהודה אינם מחוייבים לזונה [מגדרי אישות הבעל], אלא שאם אין רוצין לסלק כתובתה מחוייבין לזון. ומש"ה הוה כאדם אחר שמפרנס וזן אלמנה, ואינו זוכה בשביל כך במעשה ידיהן. וכ"ש התם דלתועלת עצמן נותנין מזונות לעכב פרעון הכתובה. דלהך מ"ד נתחייבו מחמת עיכוב הכתובה, ולא משום דבמקום אב קיימי. [וע' שיטמ"ק הנ"ל].

ז. ואף כשהאב אינו זן אותה מקבל את ההעדפה דמעש"י [אבל כנגד מזונות אינו רשאי לומר עשה עמי ואיני זנך].

ח. וע"ד מש"כ **תוס'** (גיטין מז: ד"ה ולביתך) דהתורה זיכתה ע"פ דרך העולם.

ט. וכ"מ **בתוס' רא"ש** (בסמוך) ד'לאו מדידהו' פי' בע"כ מיתזני.

י. ורע"א הק' כן ע"ד התוס', דספק הגמ' האם אמרי' דהתקנה היה רק ליזון מנכסי אביהם, ולא מדידהו. ומש"ה לא תקנו מעשה ידיה. אך כל הנידון משום דתקנו שיזונו אותה [בע"כ], דאי לא תקנו חכמים מזונות, מהיכי תיתי יתקנו שאם יזון יזכה במעש"י. [וא דמי לאלמנת אנשי יהודה (הו' בסמוך) דהוה תקנ"ח, דחייבו במזונות עד שמסלקים הכתובה. [אבל בבתו ל"ש תקנ"ח לזון אותה ע"פ דעתו].

יא. ומשמע דהטעם דמזונות נחשב תשלום חוב אביהם, והם לא זכו בזה כלל. ולא נחשב שהם זנים את הבנות, ומש"ה אין סיבה שיזכו במעש"י.

יב. וביאר דאף דמדאורייתא אין אדם מוריש זכות בתו לבניו, מיהו לגבי מעשה ידיה כיון דניזונת מהן [מדעתם] במקום אב קיימי. [ולא כתקנו מעש"י כנגד מזונות, אלא דמבעי שמדינא המעש"י של אחים].

יג. אבל **רש"י** (לקמן) משמע דאין בזה חילוק, ולכו"ע מעש"י שלהם. אלא דהספק כמאן סתם במשנה. **והאחרונים** (פנ"י ועוד) העירו דלפ"ז לק"מ קו' התוס'.

יד. ואילו **רש"י** (שם) פי' דלס"ד איירי באופן שאינם זנים אותה, ומש"ה מציאתה לעצמה.

טו. אלא לאנשי גליל הוה כמו אצל הבעל דהמציאה לבעלה, וה"נ ליתומים. והגמ' תי' דמציאתה לבעל הוה משום איבה. **ופרש"י** (לקמן שם) אבל יתומים זנים אותה בע"כ לא חששו משום איבה.

טז. ע' תוס' (לקמן שם) לענין מעשה ידיה.

מו) **ניחא ליה בהרווחה. תוס'** (ב"ב קמא. סוד"ה אלא) הביאו מכאן דתקנו על פי דעת האב.

מז) **אי בשאינה ניזונת מאי למימרא. רע"א** תמה דהאב היה יכול לתבוע מעש"י ולתת מזונות. ואילו הבנים אינם יכולים לתבוע. [וע' לקמן מז. האם האב יכול לחייב את הבת לעבוד].

מח) **אפי' למ"ד יכול וכו'. האחרונים** ביארו דהוה סברא שיש הגבלה בזכות ליטול מעש"י, כל זמן שאין לו מהיכן לקבל מזונות. [ע' ברכ"ש גיטין כא].

מט) **תוד"ה עשו.** ונר' לר"י וכו' ונתנו [לאלמנה] מה שהיה לבת וכו' דמשום אלמנה לא רצו להפקיע כח הירושה, אלא כשכבר הפקיעו כוו'. [ע' רע"א שדן בזה]. וכ"ד רוב **ראשונים** (ב"ב שם, ועי"ש תוס' בשם הירושלמי). אבל **הרי"ף** (שם) **והרמב"ם** לא חילקו כן.

נ) **מה מציאתה וכו' לאחר מיתת האב לעצמה וכו'.**

פרש"י דמציאה פשיטא דהוה לעצמה, דכיון דהיורשים זנים אותה בע"כ ל"ש תקנת איבה[יז]. **והתוס' הרא"ש** הקשה האיך פריך עפ"ז לרב ששת, הא רב ששת לית ליה האי סברא. דאידהו סבר דמעש"י לאחין אע"ג דלאו מדידהו מתזנא אלא אוכלים בע"כ בתנאי בי"ד. ואפ"ה כיון דמפרנסין אותה, מעשה ידיה שלהן. וה"נ איכא למימר במציאה[יח].

אך **רש"י** (לקמן צו.) חילק דהך סברא הוה דוקא גבי מציאה, אבל מעשה ידים תקנו תחת מזונות. [ואף היכא דזנים אותה בע"כ]. ורב ששת בסוגיין קאי לענין מעש"י, אבל לענין מציאה[יט].

נא) **רש"י ד"ה מה מציאתה.** ומשום איבה, דכיון דאינו חייב למזונותיה בחייו וכו' אבל אחין ע"כ מתזנא מנכסי האב. **ותוס'** (לקמן מז., ותורא"ש כאן) פליג ד'תקנת איבה' הוה שמא יקדשנה למנוול ומוכה שחין. [ובאחין ל"ש טעם זה].

נב) **אמר רב כהנא מ"ט וכו'. לתוס'** קאי לכו"ע, וסמכו ארב דאמר כן להדיא. **והריטב"א** הוסיף דאילו מדאורייתא מעש"י לעצמה, דדיה כאמה [כקו' התוס']. א"כ אין מניעה שיתקנו חכמים שיהא מעש"י שלהם משום איבה. להכי שמעינן דילפי' מוהתנחלתם, דקפיד רחמנא כולי האי שלא תהא כדין עבד, שלא תהא אצלם כאמה. ולכן אף רבנן לא תקנו.

נג) **והתנחלתם אותם לבניכם וכו' ולא בנותיכם לבניכם.** [יל"ד האם הוה מיעוט בדין ירושה, או הגבלה בזכות האב בבתו, דאף מעיקרא יש לו זכות רק בחייו]. **והאו"ש** (עבדים ד) הביא [בשם גיסו ר' שמואל ליפשיץ] דגדר הדין דהבת יורשת את עצמה מהאב, ואין לבנים חלק בה. והבנים הוה ביורש מאוחר.

נד) **מתקיף לה רבה ואימא בפיתוי הבת וכו'. פרש"י** אבל מעש"י אימא לדידהו. **הפנ"י** הק' תיפו"ל דהבנים אינם יכולים למוכרה, וא"כ מהיכי תיתי דיש להם זכות במעש"י.

והפנ"י תי' דהא דמעש"י לאביה ילפי' מהא דיכול למוכרה לאמה, ואם מעש"י אינם שלו, היכי מצי למוכרה ולהפקיע מעש"י. והא דיכול למכור הוה גילוי דהוה שלו. ועפ"ז כתב הפנ"י דעצם זכות מעש"י לאב הוה מסברא, ויכול להוריש לבניו. ואף דאינו יכול להוריש לבנים זכות לענין קידושין או מכירה [דל"ש בזה ירושה, דהוה איסורין], מ"מ זכות המעש"י הוה שלו.

אבל **בתו"י** מבואר ד'השתא זבוני' הוה ילפותא מדין ק"ו, דאמרי' דיו. **והאחרונים** ביארו דמהא שיכול למכור אין ראיה דהוה כבר שלו, די"ל דהתורה נתנה זכות למכור, אף דהדבר אינו שלו[כ].

יז. וכמ"ש **רש"י** (לקמן צו. הנ"ל) דהטעם דלא חששו לאיבה באלמנה משום דהיורשים זנים אותה בע"כ.

יח. ותי' דמציאה לא הוה משום איבה דמזונות, אלא כתוס' (לקמן מז.) שיקדשנה למנוול.

יט. אך **תוס'** (כאן) לא חילקו בין מעש"י למציאה. [וי"ל דאף גדר מעשה ידים תחת מזונות שייך לסברת איבה. וע"ע לקמן מז: ונח:].

כ. וע"ד הא דהאב הוא בעלים לקדש את בתו, ואף שאין לו עליה אישות מעיקרא. ועוד מצאנו (ב"מ יא) דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון לא נחשב שלו, ואף דנחשב 'מוכר'.

והפנ"י הק' דאמאי איצטריך קרא ד'והנחלתם' למעט חבלות, שפצעה בפניה [למסקנא] דמפסיד במכירתה [וכמ"ש רש"י]. הא בלאו הכי הבנים אינם יכולים למוכרה. **ורע"א** תי' די"ל דילפי' מהך קרא דהבנים אינם יכולים למוכרה.

נה) **תוד"ה מגיד.** היא גופה לא נפק"ל וכו' אלא מלאמה וכו' ואמה גופה אינה עובדת לא את הבן. **והגר"ח** (סטנסל קפא מהגרי"ז) נקט דהא דאינו עובד את הבן אינו חסרון בבעלות, אלא מזכותי העבד שלא יעבדו לאחר[כא]. ועפ"ז כתב דאיצטריך קרא דהאחים אינם יורשים מעש"י. דס"ד דאין חסרון בגוף הירושה. וקמ"ל קרא דהבת אינה בכלל ירושה בחפצא[כב].

אבל בקו' התוס' משמע דילפי' בהיקש מאמה. ובזה הק' דכיון דהוקשו להדדי, נילף אף דאינה עובדת את הבן[כג].

נו) **תוד"ה חבלות.** והלא מפסיד מעש"י, ואמרי' (ב"ק פז.) וכו' נותן לרבו. [ועיקר החיוב לאדון ואב[כד]]. ואף דהחובל בבהמתו אינו מתחייב שבת משום מניעת רווח ומבטל כיסו (ע' תוס' גיטין מב: וב"ק לג.), בחובל באדם קי"ל לגמ' דחיוב שבת תליא במי שמפסיד המלאכה. [וע' גר"ח סטנסל קסז].

ותוס' דימו בתו [כיון דמעש"י של אביה] לעבד עברי. ויש שדנו לחלק דעבד עברי משועבד לעשות מלאכה [וגופו קנין], ואילו בת ל"מ שחייבת במלאכה. אלא דמעש"י היוצאין בפועל הוה של אביה. ומבואר דתוס' לא חילקו בזה.

דף מג:

נז) **רש"י ד"ה שפצעה.** דהא יש לו בה מכר. [בקטנה, ולפ"ז אינו זוכה בחבלות דנערה]. אבל **תוס'** (בתי' הב') נקטו דהוה פחת לענין קידושין. וכ"כ תוס' דזוכה אף בחבלות דנערה.

נח) **תוד"ה שפצעה.** והתם פליגי במה שנפחת מנערות ואילך. **הקוב"ש** (ח"ב יא ג) ביאר דלפ"ז נח' [רב ור' יוחנן] האם יש לאב זכות בבתו לעולם [עד שמגיע בגרות ומפקיע[א]]. או דמעיקרא זכותו הוה עד שעת נערות. אבל **הברכ"ש** (מג) חקר בדעת ר' יוחנן האם עיקר החיוב לאב, או דזוכה בממון מדין שבח נעורים. [עי"ש].

ובגמ' (ב"ק שם) ר' אלעזר נסתפק האם אקני רחמנא לאב שבח נעורים[ב], ואף חבלות בכלל. או דוקא במה שאי בעי מסר לה. ורב פשט דלא זיכתה תורה אלא בשבח נעורים.

כתובת בתו

נט) **המארס את בתו וגירשה, אירסה ונתארמלה. הפנ"י** הביא דמבואר במשנה דאף אחרי שקידשה, יכול לחזור ולקדשה. ומוסרה לאישות אחר אישות (ע' בסוגיה קידושין יח). והפנ"י הק' דגבי הפרת נדרים מבואר (נדרים עב.) בעי קרא דחוזרת לרשותו להפרה [נתרוקנה רשות לאב]. ואילו בקידושין ל"מ דרשא. וכתב דממילא ילפי' [מהפרת נדרים] דנחשב רשות האב.

ס) **כתובתה שלו. רש"י** (סנהדרין י.) מבואר דהכתובה לאב משום דכל שבח נעורים לאב. **והפנ"י** כתב דלמ"ד כתובה דאורייתא י"ל דילפי' מקרא דמוהר הבתולות[ג]. **והתוס' רי"ד** כתב דכיון דהאב זוכה בכסף קידושיה זוכה נמי בכסף כתובתה. [משמע דהטעם דהכתובה שלה, דנחשב כחלק מדמי הקידושין].

ותוס' (מד. ד"ה והלכתא) העלו צד דארוסה אין לה כתובה, והמשנה איירי דכתב לה כתובה. וצ"ב דאי

כא. **והאו"ש** (הנ"ל) כתב דאינו חסרון בבעלות האב, אלא חסרון בדין ירושה.

כב. **ובר"ן** (נדרים ע:) משמע דמיתת האב הוה גדר 'יציאה'.

כג. ויליף בהיקש דיש 'דין יציאה' מזכות מעש"י במיתת האב, ואינה משועבדת לאחים.

כד. ויל"ד דאפשר דעיקר החיוב לעבד ולבת, אלא דגדר תשלום שבת כאילו שילמו לו שכר פעולה. והאדון ואב זוכים בשכר פעולתה.

א. דומיה דעבד, דהוה עבד לעולם, ויובל הוה הפקעה.

ב. **ותוס'** (שם) כת' דסימנא בעלמא נקטיה, דאמרי' (לעיל מ:) דלא ילפי' ממונא מאיסורא. [וע' לקמן מו:].

ג. ועוד דן **הפנ"י** די"ל דזוכה מדרבנן כיון דהאב זן אותה, שייך בזה איבה [ע"פ דעת רש"י דתקנת איבה משום מזונות].

כתב לה לכאורה הוה מתנה בעלמא, ונח' **הפוסקים** (ר"ס לז, יתבאר לקמן מו:) **האם האב זוכה במתנה שנותנים לבתו. ומבואר דמ"מ כשכתב לה הוה בגדר חיוב כתובה, ונחשב תשלום עבור האישות[ד]. ולא מתנה בעלמא.**

והפנ"י הביא **דבירושלמי** איתא דטעמא דר' יהודה כדי שיתן האב נדוניא לבתו בעין יפה [וביאר דלפ"ז הוה תקנה בפנ"ע שתקנו שיהא כתובתה לאב]. [אבל בסוגיין מבואר טעם ר' יהודה באופן אחר].

סא) **תו לא חזי לאינסובי וכו'. רש"י** פי' דדק תנא דלא לנקט דרך פורענות. [דדיוק הגמ' מסברא זו]. **והראשונים** הביאו בשם **הר"מ בר"י**[ה] דהראיה מדין הכתובה. דהיכא דנתאלמנה ב' זימני, ואינה ראויה לינשא שוב, אין לה כתובה. דלא קרינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. **והראשונים** חלקו דדוקא גבי יבמה, שעדיין אגודה מחמת הבעל לא קרינן לכשתנשאי לאחר (כדאי' לקמן פא.). אבל הכא נפרדת ממנו ואינה אגידא ביה, אלא דבר אחר גרם לה ליפסל. **והרמב"ן** הוסיף דאף דאסורה לינשא, נישואין תפסי ביה.

והרמב"ן ורשב"א כת' דאין לה כתובה מהשלישי כשלא הכיר בה, כיון דהוה מקח טעות. אבל יש לה כתובה מהשני, דבשעת נישואין היתה ראויה, ועוד דיכולה לומר השתא הוא דאיתרע [כדאי' יבמות סה. כשלא היו לה בנים משלישי, עי"ש].

סב) **שם. לא חזי לאינסובי. הרמב"ם** (איסו"ב כא ל) כת' דאם נשאת לא תצא. ואף נתקדשה תינשא. [וע"ע ה"ה וכס"מ]. **והרא"ש** כתב דמ"מ אם נשאת, אין כופין להוציא. ושוב כת' **הרא"ש** ויראה שכופין אותו[ו] להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא. ובי"ד מחוייבין להפרישו, וכמו מפרישים מאיסורא[ז].

סג) **ואגב אורחיה קא סתים כרבי וכו'. הרשב"א** כתב דהיה יכול לנקוט בגירושין במה פעמים, דלא שייך בזה חזקה. דגירושין תליא בדידיה ואיהי לא גרמה. אלא דאתה לאשמועינן דין גירושין. אבל הביא **דרש"י** (יבמות כו.) משמע דאף בנתגרשה ב' פעמים[ח], תו לא חזי לאנסובי[ט]. **והרשב"א** חלק.

סד) **מ"ט דר' יהודה וכו'. הפנ"י** הק' דלכאורה סברת ר' יהודה פשוטה, שהבת זכתה בזכות כתובתה [בגוף החוב] ברשותו, והאב זכה ממנה. ודמי לעמד בדין ברשות האב, דאע"ג דלא גבתה זכה האב. וה"נ דחיוב כתובה הוה חוב ממון משעת אירוסין, ואף דהוה תוך זמנו.

והפנ"י תי' דכיון דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, לא נחשב כמלוה או מתנה. ועיקר הזכייה הוה אח"כ, אלא דמעכשיו נשתעבדו הנכסים. ולא נחשב 'חוב' עד שעת גירושין ומיתה.

והאחרונים חקרו בגדר חיוב הכתובה. דבפשוטו הוה חוב גמור משעת נישואין, אלא דזמן הפרעון תלי בגירושין או מיתה[י]. והוה כמו כל חוב תוך זמנו[יא]. אך יש כמה ראיות דלא חל חיוב ממון גמור מחיים [וכתי' הפנ"י]. **והרא"ש** (לקמן נד: ה א) הביא דר' אליהו שאל האיך מחייב עצמו בתוספת כתובה היכא דאין לו נכסים, וגם אינו מחוייב בהן, דגופו

ועוד כתב דהוה תקנה שיתן נדוניא בעין יפה. [ע"פ הירושלמי].

ד. והביאו **דבשו"ת הר"י מגאש** (פה) כת' דגדר חיוב כתובה דהוה דמי הבעילה.

ה. **הרמב"ן** הביא כן בשם **י"מ**, **והרשב"א** הביא בשם **הר"מ ב"ר יוסף. והרא"ש** הביאו בשם **ר' משה ב"ר יהודה מנרבונא.**

ו. **והתפארת שמואל** תמה דסתר עצמו מש"כ דאין כופין להוציא. וצ"ע.

ז. וצ"ב אמאי רמי על בי"ד, ואפשר דהוה כפייה על מצוות (בראשית ט ה) 'אך את דמכם'.

ח. **והבאה"ט** (ט ח) **והגר"א** (שם) כת' דרש"י קאי למ"ד מזל גורם (שם סד:), אבל למ"ד מעין גורם לא שייך בגירושין. אבל הראשונים חלקו דאף למ"ד מזל גורם בגירושין ל"ש קטלנית, דגירושין תלויין ברצונם.

ט. **והאחרונים** דנו דאף אי הוחזקה שתתגרש איזה איסור יש בזה, דל"ש בזה משום סכנה. וי"ל דאינו עצה טובה. ויש שפי' דקצת יש בזה איסור, דלאו אורח ארעא לישא באופן שעומד לגירושין. ויש שפי' דהוה סכנה, דהוחזק ג' פעמים שאינה ראויה לאישות, ואם לא יגרש שמא ימות.

י. **והרמב"ם** (אישות טז ג, והטור ושו"ע צג א) כת' דהכתובה הוה כחוב שיש לו זמן, ואינה נגבית אלא במיתה וגירושין. [וסדר דברי הרמב"ם דתקנו כתובה, אך לא תקנוה לגבותה כל זמן שתרצה אלא הרי היא כחוב שיש לו זמן. ואין הכתובה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גירשה. ויש שדייקו דקבעו את הזמן כתנאי בעיקר החוב].

יא. **ותוס'** (בכ"מ) דנו האם מדני להקנות את הכתובה במעמד

אינו משתעבד שיתחייב מיד אלא לכשתתאלמן או תתגרש[יב].

והגר"ח (סטנסל קכו לקמן פא.) ביאר דחיוב כתובה הוא בגדר חוב על חוב, דנתחייב מיד בנשואין חיוב להתחייב, אבל אינו חיוב ממון ממש מחיים. וע' חזו"א (נו טז).

ובחי' ר' שמעון (מד) תי' דהטעם דהאב אינו זוכה בכתובה, דזכות האב בשבח נעורים הוה רק בדבר שיש בו צד ממון מעכשיו[יג]. ואילו חוב הכתובה, אף דיש לה זכות מעכשיו לענין חיוב לאחר זמן. מ"מ לא נחשב שבח ממון עד שיהא ראוי לגבייה[יד].

ובשיעורי ר' שמואל (מכות ד: הערה שצה) תי' עוד דלעולם הכתובה הוה חוב גמור מחיים, אלא חיוב הכתובה הוה תמורת העמדת האישות כל ימיה, עד שתתאלמן או תתגרש[טו]. ואף דנתחייב מתחילה, אך לא הוה עבור תחילת הנישואין בלבד. אלא כנגד כל האישות. ומשנשאת המשך האישות אינה ברשות האב.

סה) **הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן האב וכו'. רש"י** (במשנה) כתב דסברת רבנן דאזלי' בתר גוביינא. ומשמע דבזה פליג ר' יהודה, דאזלי' בתר שעת כתיבה. [ונח' בגדר זכות האב בבתו]. **ובתוס'** (ד"ה ומיגבא) מבואר דלר' יהודה הוה תקנה, וכ"כ **הרא"ש** דכיון דאין הגביה ברשותו, תקנתא דרבנן בעלמא הוא שזוכה האב.

אבל **בליק'** מהגר"א (נדרים פט:) כתב דר' יהודה (שם) דסבר דהמשיא את בתו קטנה, ונתארמלה או נתגרשה עדיין היא ברשותו [ומיפר נדריה[טז]]. ולשיטתו דפליג ג"כ לענין כתובה [בסוגיין], [דלא אמרי' דנישואין הוה יציאה גמורה, שתחשב יתומה בחיי האב]. וסיים אף שיש לחלק. [וצ"ע איך יפרש את דברי הגמ' כאן].

סו) **רש"י ד"ה ומגבא.** משעת אירוסין, דהא מההיא שעתא אתחייב בתקנתא, או בתר כתיבה. **ותוס'** (ושא"ר) הק' תיבעי בעלמא האם כתובת ארוסה גובה ממשועבדים.

אבל **רש"י** (ד"ה אחד) **פי'** [בדברי רב אסי] דשאני הכא דמחלה לשעבודא קמא, ונתרצית בכולה. ומבואר דנתגרשה מאירוסין גובה. **והמהרש"ל** כת' דלפ"ז מתיישב דהגמ' ידעה דארוסה גובה ממשועבדים, אלא דמיבעי האם מחלה כשנשאת. [וע"ע מהרש"א ופנ"י].

והריטב"א עמד בסתירת דברי רש"י, ומשמע מדבריו דרב אסי ס"ל דמשום דמחלה, אבל הספק בתחילת הסוגיה, מעיקר התקנה.

סז) **תוד"ה ומיגבא.** ונר' לר"י דוקא בהך דמיירי ר' יהודה וכו' ודוחק להעמיד כולה שמעתתא כר' יהודה. אבל **הרא"ש** משמע דספק הגמ' אף לרבנן, והגמ' מסתפקת בכל אשה האם מוחלת בשעת נישואין. [וע' שיטמ"ק בשם תר"י]. וביאר **הק"נ** (ז) דר' יהודה ורבנן נח' רק בזכות האב, אבל בעיקר המחילה מדר' יהודה נשמע לרבנן. [וכה"ק **רע"א** על דברי התוס']. **ותוס'** (נד:) הביאו את הקו' הנ"ל רק משום שאין לו נכסים, ומשמע דהק' על כל התחייבות ממון [מעכשיו] בקנין כיון דאין לו נכסים. ויתבאר לקמן שם. [ומשמע דתוס' נקטו דאין חילוק בין כתובה לשאר חוב].

שלשתן. ודעת כמה ראשונים דמהני להקנות הכתובה במעמד שלשתן. אך **תוס'** (גיטין יג, ב"ב קמז:) בחד תי' כת' דלא תקנו מעמד שלשתן בכתובה, דאפשר שלא תבא לידי גביה לעולם. **ותוס'** (ב"מ כ.) פי' דלא תקנו מעמד שלשתן אלא בדבר שראוי לגבות מיד. **והש"ך** (חו"מ קכו א) נסתפק האם כוונת התוס' דל"מ מעמד שלשתן בכל מלוה תוך זמנו, או דוקא בכתובה דעומדת בספק. **ותוס'** (ב"ק ע.) נסתפקו ע"פ סברא זו דל"מ מעמד שלשתן היכא דצריך הרשאה [והלווה כופר, וספק האם יגבה]. ומבואר דהוה סברא בגדרי מעמד שלשתן. אבל **התוס' ר"פ** (ב"מ כ.) כת' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ומש"ה הכתובה אינה בעין. ול"מ מעמד שלשתן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ועד"ז הביא **הרמב"ן** (ב"ב קמד.) בשם **ר"ת** דלא תקנו מעמד שלשתן בכתובה בעודה תחתיו, דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. דלית לה גביו כלום בשעת אמירתו.

יב. אבל **תוס'** (נד:) הביאו את הקו' הנ"ל רק משום שאין לו נכסים, ומשמע דהק' על כל התחייבות ממון [מעכשיו] בקנין כיון דאין לו נכסים. ויתבאר לקמן שם. [ומשמע דתוס' נקטו דאין חילוק בין כתובה לשאר חוב].

יג. וכת' דמסתבר דה"ה לעבד, שמי שנותן לעבד מתנה, שנתחייב לו ממון לכשישתחרר, דהאדון אינו זוכה בו. דאינו 'שבח' עכשיו.

יד. ויל"ד דיחשב שווה ממון כיון דאפשר למכור את שטר הכתובה מעכשיו. [ואפשר דמ"מ אינו עומד למכירה].

טו. [ומש"ה כשזינתה מפסדת כתובתה, דשוב לא העמידה את האישות].

טז. כ"כ **הרמב"ם** בפיה"מ **ור"א מן ההר** (נדרים שם) בכוונת המשנה שם. אבל **הר"ן** (ושא"ר נדרים שם) **פי'** דברי ר' יהודה באופ"א, ואף דהיא נערה אינו מיפר.

סח) **בא"ד דלא תקנו חכמים לאב אלא כשלא מחלה.**

והרא"ש הק' האיך יכולה למחול זכות האב, ותי' דכיון דאין הגביה ברשותו, תקנתא דרבנן בעלמא הוא שזוכה האב. ולא תקון רבנן אלא כשלא מחלה בתו. [וזה כוונת התוס'].

סט) **מן האירוסין. רש"י** (במשנה) כתב קסבר יש כתובה לארוסה[יז]. וכ"כ **רש"י** (בב"מ), ומשמע דהוה מח' תנאים[יח]. וכן **התוס' הרי"ד** (כאן) הוכיח מסוגיין דיש כתובה לארוסה. **ובגמ'** (לקמן פט: וב"מ יז:, הו' בתוס' מד. ד"ה והילכתא) הוה ספק. ודעת **הגאונים והרמב"ם** (אישות י יא) דאין לארוסה כתובה אא"כ כתב לה.

ותוס' (מד.) דחו די"ל דאף במשנה איירי שכתב לה. אך הק' א"כ אמאי אמרי' דביטל שני את הראשון, הא הוסיף. ותוס' כת' דכיון דקי"ל כרב נחמן (בסמוך), ע"כ הכא איירי דלא כתב לה.

והראשונים (כאן) דדעת **ר"ח** דאין לארוסה כתובה, ואיירי דכתב מאירוסין, וחזר וכתב בשעת נשואין. ובכתובה הא' נתכוון שאם יגרש מהאירוסין דלא תיפוק בלא כלום. [ולא נתכוון לכתובה לנישואין, ומש"ה אמרי' דביטל שני את הראשון].

והרשב"א כת' דאף לדעת **הגאונים** יל"פ סוגיין בדלא כתב לה, שהרי בגמ' (לקמן פט: וב"מ שם) רב ורב אסי ודאי ס"ל דיש כתובה לארוסה, ורק אמוראי בתראי נסתפקו בזה[יט]. וסוגיין כמ"ד דיש לה כתובה.

ע) **ותוספת מן הנישואין.** ואף דכתב לה משעת אירוסין. ובפשוטו הוא משום דקי"ל כר' אלעזר בן עזריה (במשנה לקמן נד:, הו' מז.) דאלמנה וגרושה מן האירוסין אינה גובה תוספת כתובה, שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה. [ונתחייב רק בשעת נישואין]. אבל **הריטב"א** כתב דאף לרבנן, מ"מ כיון דכנסה אחילתיה לתוספת שכתב לה מאירוסין [ואף דלרב הונא לא אמרי' דאחילתיה לעיקר התקנה].

עא) **ורב אסי אמר א' זה וא' זה מן הנישואין. הרא"ש** כת' דאיירי בדלא כתב לה, אבל בדכתב לה גובה משעת כתיבה. אבל הביא **דרב שרירא גאון והרמב"ם** (אישות י יא) כת' דאפי' כתב לה כתובה, ארוסה גובה רק מבני חורין. [ואפי' בלא מחילה].

והרא"ש הק' למה לא יהא כתיבת מנה ומאתיים כשאר מלוה בשטר לגבות ממשועבדים. **והרא"ש** הביא בשם **רבינו יונה** [לדחוק ליישב את דברי הגאונים] דאיירי שלא קיבל אחריות, ומאירוסין לא אמרי' דאחריות ט"ס. [אבל ברמב"ם לא משמע כן].

והרשב"א כתב דסברת הרמב"ם דאומדן דעת דבזה אמרי' [אף לרבנן] דלא כתב אלא ע"מ לכונסה, ואילו בעי לזבוני בינתיים מצי זבין. ועד"ז נקט **המקנה** (קו"א נה ו) דכוונת הרמב"ם דקי"ל כר"א בן עזריה (לקמן נד: ומז.) דלא כתב תוספת אלא ע"מ לכונסה. אף במנה ומאתיים לא נתכוון לשעבוד נכסים אלא ע"מ לכונסה.

ועוד כת' **המקנה** דאיירי בלא מעשה קנין, אלא נתחייב כתובת אירוסין כדברים שנקנין באמירה, וקנה מחמת שגמרו דעתם, וכדר' גידל (לקמן קב.). ודעת הרמב"ם דכה"ג אינו גובה ממשועבדים.

והפנ"י כת' דשאני כתובה דמעיקר הדין לא שייך שעבוד, דלא נתחייב עד שעת גירושין ומיתה [וע"ד שיטתו הו' לעיל]. וכ"כ **האבה"א** (מכירה יא יז) דחיוב הכתובה נשלם בשעת גירושין ומיתה, ומש"ה מדינא ליכא שעבוד עד שעת גירושין[כ]. אלא דתיקן שמעון בן שטח (כדאיתא לקמן פב:) שגובה ממשועבדים משעה שנשאה, ובארוסה לא תיקן.

דף מד.

עב) **אחילתיה לשעבודא קמא. פרש"י** (ד"ה הכא) דבכל כתובות לא אמרי' אחילתיה, דאיירי שכותב בלשון

יז. **והריטב"א** הק' דאף דמוכח כן מהגמ' [דבפשוטו איירי שכתב רק פעם א', וכמ"ש רש"י]. אבל במשנה י"ל דאיירי שכתב או קנו מידו.

יח. ונח' בזה התנאים, ומתני' דידן ס"ל דיש לארוסה כתובה. [א"נ הוה מח' אמוראים, וכיון סוגיין דגמ' ס"ל הכי, סתם כן במשנה].

יט. ומ"מ כתב דלהלכה לא שבקינן מילתא דפשיטא להו [לרב ורב אסי] וקבלה אמיתית, בלא קושיה ובלא ראיה. [וכדעת תוס']].

כ. אך בפשוטו אינו כן, ואף לצד דלא חל עדיין חיוב ממון, מ"מ כבר מחוייב בגדרי כתובה [ובגדר חוב להתחייב]. ויש שעבוד נכסים משעת סיבת החיוב. [וע"ד מש"כ **הריטב"א**

תוספת. **והרשב"א** הוסיף דתוספת שכותבין בכל הכתובות, כיון דכולהו עושים כן, לא אמרי' אחילתיה.

עג) **לימא פליגא דרב נחמן וכו' ביטל שני את הראשון וכו'.** בס' **מוצל מאש** (כא, הו' **בפתח"ת ורע"א** סו ג) דן דהיכא דהיה לה כתובה אלף ונאבד, וחזר וכתב כתובה אחרת ת"ק, והיא שתקה ולא מחתה. ואח"כ מצאו כתובה ראשונה [או שהבעל מודה שהיה אלף], האם נחשב מחילה או דהמחילה בטעות, דסבורה שנאבד הכתובה. והשיב דאמרי' דנתכוון לכתוב כן רק עבור עיקר הכתובה, ואינו סותר שכתב לה תוספת כתובה פעם אחרת. אבל היכא דהזכיר בכתובה החדשה שכותב לה בשביל נדוניא ותוספת, והיא ידעה זה וקבילת, הא ודאי בטלה לה כתובה הראשונה. ואפי' נמצאת הוה חספא בעלמא.

עד) **ומודה ר"נ דאי אוסיף חד דיקלא לתוספת כתביה. פרש"י** דאי ניחא ליה בקמא, לא ליזכי בתוספת. וכדאיתא בגמ' (לעיל) גבי כתובה. ואף דכתב בלשון תוספת יכול לזכות בא' מהם. [וכ"כ הריטב"א בשם הרמ"ה].

אבל **הראשונים** הביאו בשם **הערוך** דהיכא שכתב תוספת שניהם קיימין. וגובה את העיקר מזמן ראשון, ותוספת מזמן שני[א]. **והרא"ש** הביא בשם **ר' יצחק בר ברוך** לפרש שבכתובה דרך העולם שמוסיפין על עיקר הכתובה כשכותבים, וזה שכתב בפנ"ע מוכחא מילתא דלא נתכוון להוסיף. אבל במכר אין דרך לכתוב בלשון תוספת, אלא כותבים שטר על הכל, ולכן לא אמרי' דביטל שני את הראשון. **והרשב"א** כת' דבכתובה הדרך למחול כתובת אירוסין, אבל במכר למה מחל שעבודו. וכן הדרך כשנאבד שטר כתובה, כותבים כתובה אחרת. ופעמים שמוסיף בכתובה השני, ע"ד שהראשון נאבד.

עה) **תוד"ה משום.** ויצניע אותו של מכר וכו'. [ויזכה שלא כדין]. **והריטב"א** כתב דמדברי **הרמב"ם** (שכנים יד ד) משמע דמשביעין אותו דהוה מתנה ולא מכר. אבל הביא **י"א** דכיון דהוה רק ועשית הישר והטוב, ל"ש בזה חיוב שבועה.

אבל **הרשב"א** הביא בשם **רב נטרונאי גאון** דאע"פ שיש לו שני שטרות, כיון דכתב בלשון מתנה אין דינא דבר מצרא. ושאני שטר שיש בו אחריות ששטר זה גופיה הוה כמכר, ואין כאן מתנה כלל. אבל כשיש שטר מתנה מוחלט בפנ"ע, יזכה בו מחמת המתנה[ב].

עו) **תוד"ה אימר.** תימה מה אחליה לשעבודא שייך גבי מתנה וכו'. **והרמב"ן** (ושא"ר) כתב דל"ש אחולי גבי מתנה. דלקרקע ברשותו ל"מ מחילה וביטול השטר. ואפי' החזיר את השטר לא חזרה מתנה (ע' ב"ב קסט:). ולכן כתב דמ"ד אחליה מוסיף טעם, לענין שעבוד אחריות. והך מ"ד ס"ל דב' הטעמים אמת. ובמתנה בעי לטעם הודאה.

אבל **הריטב"א** כתב דאחולי היינו שחזר וקנה ממנו את השדה.

עז) **בא"ד ועוד אומר רשב"א דנפק"מ אם לווה וכו' שיטרפו בע"ח מאותה שדה. והאחרונים** (הפלאה, רע"א, רש"ש ועוד) תמהו האיך מהני לזה מחילה, ובאיזה קנין נשתעבד לבע"ח. **ומהר"א ששון** (שו"ת תורת אמת קה, הו' בגהש"ס) כת' דחזר והקנה למוכר, ונשתעבד לבע"ח. [וכריטב"א].

ורע"א ו**הרש"ש** תי' דמהני להשתעבד בקנין אודיתא, שהלוקח מודה דשייך למוכר וחל שעבוד. [ואף למ"ד מחילה חל המחילה בתורת הודאה ואודיתא[ג]]. **ורע"א** כת' דהיינו דוקא כשאין נפק"מ אחר, דבמקום בר מצרא מתפרש הודאתו ומחילתו

(לעיל לד:) דשואל נשתעבדו נכסיו משעת שאלה, ואף דליכא חיוב ממון עד שעת אונסין. [אך אפשר דשא"ר פליגי על סברת הריטב"א]].

א. ו**הרמב"ם** (טז כט) כת' דאם יש תוספת גובה באיזה שירצה, ותבטל שניה.

ב. ו**הרמב"ן** (ב"ב נא.) הביא צד זה, דכיון דבמתנה גופה לית בה אחריות, אמרי' שהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. והרמב"ן דחה דבסוגיין נתכוין להחביא שטר המכר, אבל אי ידעינן דיש ג"כ מכר ל"מ.

ג. ו**בחי' ר' שמעון** (מה) ביאר דנחשב הודאה שהוצרך לשטר הב', ועי"ז הוה עדות ואודיתא על מחילתו. והק' הר"ש האיך משתעבד לבע"ח, שעבוד נכסים קודם שחל שעבוד הגוף. ודן דמהני אודיתא אף לענין זה [עי"ש].

משום בר מצרא. ומש"ה לא יחשב הודאה בפני עדים, לענין להשתעבד לבע"ח.

עח) **תוד"ה איכא.** תימה גדולה הוא וכו' דאיך יכול לפסול העדים[ד] בענין הזה. **והשלמה** (בשיטמ"ק) כתב כגון שיש עד א' עמו. **והמגיני שלמה ומהר"ם שי"ף** דנו דהמוכר והלוקח הוה ב' עדים לפוסלם. [אלא דהק' דנוגעים בעדות, וע' מג"ש].

וההפלאה ורע"א הק' דמ"מ אינו צורת עדות, אלא הוכחה מתוך דבריהם. ועוד דלא עדיף מעדות בכתב. **ורע"א** ביאר דזה כוונת תוס' להק' 'בענין זה' אינו עדות לפסול [אפי' כשיש ע"א עמו].

עט) **בא"ד ונראה לר"י דאם יש לזה מקבל מתנה[ה] שום שטר אחר וכו'[ו].** דנחשב הודאה דהעדות פסולה. [וי"ל כן אף בכוונת רש"י, וכ"מ **בר"ן**]. אבל **המאירי** (ב"ב קכח:) הביא בשם **חכמי ההר** דלא אמרי' הודאת בע"ד לדון עדים כמוכחשים[ז].

והמשנ"ל (שחיטה א כו) הביא דמבואר בסוגיין דמי שאמר שעד חתם שקר, שוינהו אנפשיה רשעים. ועפ"ז כת' דמי שראה שהשוחט שחט שלא כדין אסור לאכול משחיטתו דשויא אנפשיה חתיכה לאיסורא. ודלא **כמהרי"ק** (לג) שהתיר, דיתכן דהפעם שחט כדין. **ורע"א** (בגליון המשנ"ל) חילק דעד שקר שחתם על שטר הוה חספא בעלמא, אף אילו הוא אמת. משא"כ גבי שחיטה דאם ישחט כדין שחיטתו כשירה[ח].

פ) **שם. הב"י** (חו"מ ל) הביא בשם **רבינו ירוחם** דעד א' שמעיד שהיתה מתנה בניסן, ועד א' מעיד שנתנו בתשרי ל"מ להצטרף לחייבו, וכדאמרי' בסוגיין דביטל שני את הראשון. ויש רק עד א' על שטר שני. **והב"י** תמה ע"ז. **והדרכי משה** (שם ג) **תי'** דע"י שעשה מתנה השניה הודה דהראשונה אינו אמת, א"כ א"א להצטרף[ט].

והקצות (ל ה) כת' דהב"י נקט דרק בשטרות אמרי' כן, דאפשר שהוא מזוייף, אבל במתנה בע"פ לא אמרי' דהודה [וכתב דתלי בב' תי' התוס']. **והנתיבות** (ל ו) כת' דדוקא בשתי שטרות, אמרי' מזה שהוציא ב' השטרות יש ראיה דסובר דהב' הוה שקר. אבל בקנין שמא עשה קנין נוסף משום שהעדים הלכו למדינת הים או לא היו מצויין וכדו'.

פא) **ולטסקא. הרמב"ן** הק' ד'אודי' היינו שהלוקח הודה, והמוכר כתב את השטר לטובת הלוקח. ואמאי יתחייב המוכר בטסקא[י]. [וע' **ריטב"א**]. אבל **התוס' רי"ד** כתב דאף המוכר הודה ללוקח.

והרא"ש הביא בשם **ר"מ** דהלכה כר' אחא [להקל], ומספק לא פוסלים את העדים, וגם מעמידים את המקבל בחזקתו שלא זייף העדים. וגם לענין הפירות וטסקא קרקע בחזקת מקבל עומד. ולא מבטלינן לחזקה מספק. אבל **הרמב"ם** (זכיה ה ט) פסק שמחזיר הפירות. **וה"ה** כתב דפסק כרפרם [מספק] משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת. ומש"ה מחזיר הפירות. אבל **הגר"א** (רמ ט) כתב דפסק כרפרם מהא דמשמע דאף במתנה הדין כן, וע"כ היינו הודאה [וכקו' **תוס'** ד"ה אימר]. [וכתב דלשון אחולי אחלי לא משמע כר"ן דנח' בתרתי].

והלח"מ (**והסמ"ע** רמ ח) הק' דהרמב"ם השמיט

ד. משמע דב' העדים נפסלים. [ויל"ד שמא רק ע"א פסול, ומש"ה הוצרך שטר אחר].

ה. משמע דוקא המקבל, אבל במה שהמוכר כתב שטר שוב לא נחשב הודאה [דעשה לדעת המוכר]. [ולכ' נח' בזה ההשלמה ומג"ש הנ"ל].

ו. [וקצת משמע דוקא כשיש עליו כבר שטר, אבל בעתיד יכול לסמוך על עדותו. וצ"ע אם יש חילוק בזה].

ז. וביאר שאין שנים מוכחשים ע"פ א', ועדותם לא זזה ממקומה. ואף שאין בנו כח לפטור את זה, מאחר שהוא מחייב את עצמו [משמע דגדר הודאת בע"ד על הממון, ולא דנים חשבון על המעשה, לפסול את העדם].
ועוד ביאר שבמה שהודה אין לעדותם שם עדות, שאין עדות אלא הבאה ע"י כפירת בע"ד. ואם כן אין עדות אלא במחצה האחר והרי אינם מוכחשים בו. [וצ"ע דאיירי התם בשטר, ובשעת חתימתם הכל עדות].

ח. [ול"צ 'עדות' להתיר בשחיטה, אלא רוב מצויין אצל שחיטה מומחים. אבל בדבר דצריך עדות ע"א לכאו' אף בזה נאמר דאין כאן עדו].

ט. ועוד דהעד הב' מוכחש מהעד הא'. [ועי"ש בב"ח, ומש"כ הקצות על דבריו].

י. **והנתיבות** (רמ ד) תי' דאיירי דהמלך תובע מהמוכר. והמוכר תובע מהלוקח. ועליו להביא ראיה להוציא מיד הלוקח.

הנפק"מ לפסול עדים. והי**ש"ש** כת' דפסק כרפרם מספק [כה"ה], א"כ העדים לא נפסלו עי"ז[יא].

סוגיית מוציא שם רע

פב) **הגיורת שנתגיירה בתה עמה הרי זו בחנק וכו'**[יב].

פרש"י דכי כתיב סקילה בנערה המאורסה כתיב 'בישראל'. **והתוס' רי"ד** (והפנ"י) הק' ד'בישראל' כתוב גבי מוציא שם רע (דברים כב כ,כא)[יג], ולא גבי נערה המאורסה (שם כג) [דהוה ב' פרשיות נפרדות]. ובגמ' (לקמן מה.) מבואר דבפרשת מוציא ש"ר נתחדש דין סקילה, אף באופן שע"פ פרשת נערה המאורסה אינה בסקילה [כגון אישתני דינא, עי"ש]. [וע' לקמן מו. מתי נחשב 'פרשת מוציא שם רע']. א"כ אף דנתמעט מחידוש דמוציא ש"ר [באופן דאישתני], מנלן דנתמעט מפרשת נערה המאורסה. **והתוס' רי"ד** תי' דפרשת מוציא ש"ר נוסף חידוש ליסקל, וכיון דממועט בפרשת מוציא שם רע כ"ש דממועט מפרשת נערה המאורסה. וע"כ דינה ככל אשת איש שזינתה, ובחנק.

פג) **שם. שנתגיירה בתה עמה. רע"א** הק' לדעת **הראשונים** (תי' הא' בתוס' לעיל יא.) דגר קטן הוה מדרבנן, א"כ ל"מ הגירות בקטנות מדאורייתא. וצ"ל דאיירי שנתגיירה בקטנות, וכשגדלה שוב טבלה ונתגיירה[יד]. וכיון דמקטנותה עומדת בחזקת ישראלות נחשבת בתולה. [ואף דמדאורייתא הוה נברית רק שתגדל, ולא אמרי' דכל נברית יש לה דין בעולה, דהך הוה משומרת[טו]]. ומ"מ הק' **רע"א** אמאי צריך קרא [בישראל] למעט, הא מדאורייתא לא משכח"ל כלל גיורת קטנה[טז].

פד) **תוד"ה הגיורת.** ועוד דאין סברא שיטבילוה וכו'

אא"כ הוא תובע. וגר קטן [בלא אמו] איירי כשתובע להתגייר[יז]. [משמע דיש לבי"ד כח לגייר אף בלא תביעה, אלא דאין סברא שיעשו כן. וע' **בראשונים** (לעיל יא.) שדנו בזה. **והתוס' רי"ד** (לעיל שם) כתב כגון תינוק מושלך וכו', דמגיירים[יח]].

פה) **הר"ז בחנק, אין לה לא פתח בית אב וכו'**[יט].

בפרשת מוציא שם רע (כב כא) כתוב והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה. אבל בפרשת נערה המאורסה (שם כד) כתוב והוצאתם את שניהם אל שער העיר וגו'. ובגמ' (תני שילא מה. לפ**רש"י**) מבואר דדוקא נכנסה לחופה דינה פתח בית אביה, אבל באירוסין בעודה בבית אביה דינה בשער העיר.

והאחרונים (ע' חי' ר' שלמה יא) חקרו האם הדין 'בית אביה' הוה דין בסקילת מוציא ש"ר [כשהבעל הוציא עליה שם רע], ואילו נערה המאורסה לא נתחדש דין בית אביה. או דכל היכא דנכנסה לחופה [ויצאת מרשות אביה] סוקלים על על פתח בית אביה, דאמרי' ראו גידולים שגדלתם. ולא תליא בפרשת מוציא ש"ר. **והמנח"ח** (תקנג ז) הביא דכ"מ בדברי הרמב"ם דבדינים האלו אין נפק"מ אי הוה ע"י הוצאת שם רע.

יא. **והנתיבות** (רמ ב) תי' דאין לפסול העדים, די"ל דהשטר הראשון נעשית שלא בפני לוקח. ואף דהוה שלא כדין (ע' ב"ב קסז:). מ"מ דהעדים לא נפסלו עפ"ז. והגמ' קאי כאביי דעדיו בחתומיו זכין לו. דל"ש חשש זה.

יב. **והרמב"ם** בפיה"מ כתב לפי שאינה בחזקת בתולה מפני שהיא גיורת, כי אינה בתולת ישראל. **והאחרונים** תמהו דפחות מבת ג' הוה בתולה גמורה. [ויל"פ כוונת הרמב"ם דאינה בכלל בתולת ישראל, ונחשב דאין כאן בתולים שלימים. ו'בחזקת' לאו דוקא].

יג. דכתיב ואם אמת היה הדבר, והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה, כי עשתה נבלה 'בישראל' וגו'.

יד. [אבל אם לא טבלה שוב נקט דאין סוקלין אותה. ואף דמשהגדילה אין יכולים למחות, ודינה כישראלית לכל דבר, והעמידו חכמים דבריהם. מ"מ נקט רע"א לא היו סוקלים אותה אם אינה גיורת מדאורייתא. וצ"ע].

טו. [וע' מש"כ הראשונים (לעיל כט.) בדברי הירושלמי דשפחה משומרת. וע"ע לעיל יא.].

טז. [ולכאורה אף בזה י"ל דאיירי כשישראל משמרים אותה, וצ"ע].

יז. ותוס' כת' דפחותה מבת ג' אין דעת לתבוע. **ובתוס' שאנץ** הוסיף כגון בן ט' או י' שיש בו קצת דעת לתבוע. [ולא בעינן שיהא 'בר דעת'. וע"ע לעיל שם].

יח. אבל **התוס' רי"ד** (כאן) כתב שבפנ"ע אין לקטנה דעת להתגייר. [ובפשוטו משמע דל"מ כלל].

יט. **התוס' רי"ד** כת' [ברישא] דאותה מיתה דיהבינן לה לא בעינן פתח בית אב. ולכאורה כוונתו דדינה בחנק, ודוקא פרשת מוציא ש"ר דבסקילה נאמר פתח בית אביה. אך התורי"ד סיים דהא לא ידעינן אבוה מן הוא. והוא טעם נוסף. וצ"ע. [ואפשר שבא ליישב הלשון 'אין לה פתח בית אב' וצ"ע].

פו) **היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה וכו'** **ואין לה פתח בית האב.** בפשוטו הטעם דגר שנתגייר בקטן שנולד דמי, והוה כיתומה שאין לה אב. אבל **המאירי** כתב דאין אביה ידוע לנו, שהרי נכרים בחזקת זונות[ב]. **ורש"י** (בע"ב) כת' הטעם דזרמת סוסים זרמתם. ומשמע דל"מ בזה הטעם דבקטן שנולד[בא].

[**והאחרונים** יסדו דגדר כ'קטן שנולד' שייך כלפי גדרי קורבא. אבל בכל מה ששייך לגדרי 'בעלות', סוף סוף הוה בנו במציאות. וה"נ ביארו דדין 'בית אביה' לא תליא בגדרי קורבא, אלא תליא באב המציאותי, דאומרים לו ראו גידולים שגדלתם].

פז) **תוד"ה אין לה.** דבעינן קרא כדכתיב[בב], וי"ל דשאני הכא דגלי קרא ומתה וכו'[בג]. [ומבואר דהורתה שלא בקדושה הוה כמו אין לה אב. אבל הרמב"ם חילק בזה, ע' לקמן מה. ומה:]. **והפנ"י** הק' דהך מיעוט הוא מפרשת מוציא ש"ר. אבל בפרשת נערה מאורסה דינה על פתח שער העיר, והא איתיה. ומבואר בדעת תוס' דאינו ב' חיובי מיתה, אלא דהיכא דנכנסה לחופה גלי קרא דדינה על פתח בית אביה. ואין לה דין שער העיר [אלא שגלי קרא ד'ומתו']].

והאחרונים (או"ש איסו"ב ג ט) **הביאו דבספרי** דרשי' אין לה פתח בית אב מדכתיב והוציאו את הנערה מ"מ.

דף מד:

פח) **תוד"ה מנא ה"נ.** משום דכתיב בישראל קא בעי.

והמקשן נקט דיש למעט הורתה שלא בקדושה, דלא נחשב 'בישראל'. [ויל"ד האם הטעם דמעוברת שנתגיירה, נחשב גירות על העובר, ומש"ה נחשב דהעובר לא הוה 'בישראל'. ואף דנולדה מישראלית. או דבעי יחוס לאב, וא"כ ה"ה עכו"ם הבא על בת ישראל].

פט) **אי הכי מילקא וכו' אמר קרא ומתה, למיתה נתרבתה ולא לקנס וכו'. בחי' ר' שלמה** (יא) חקר האם נתרבתה רק לפרשת נערה המאורסה, או אף לפרשת מוציא שם רע [וכדלעיל]. [וכתב דנפק"מ לדעת **רשב"ם** והרמב"ם (ע' מה.) דבפרשת נערה המאורסה אמרי' אישתני דינא, ורק בפרשת מוציא ש"ר דהוה חידוש לא אמרי' נשתנה דינא]. והביא דמבואר בתוס' (בע"א) דהוה גילוי אף לפרשת מוציא ש"ר, וילפי' דהמוציא ש"ר על מי שאין לה בית אב, דלא בעי קרא כדכתיב. אבל הביא **דהרמב"ם** (הו' לקמן מה:) מבואר דבגיורת אין דין פתח בית אביה. וע"כ דלא נתרבתה לפרשת מוציא ש"ר, אלא לפרשת נערה המאורסה.

צ) **שם. ולא לקנס. המנח"ח** (תקנג ט) כת' דה"ה דאינו בכלל מצוות ולו תהיה לאשה [אם הוזמו העדים ונמצא שהוציא שם רע], והביא **דהרמב"ם** (נערה ג ט) כתב דכל מי שאין לה קנס[א], אם רצה לגרשה יגרש[ב].

צא) **ההיא ישראלית מעלייתא היא. רע"א** הק' דבעי קרא לרבות יתומה ומי שאין לה פתח בית אב, וכמ"ש **תוס'** (בע"א ד"ה אין) דלמ"ד דבעי קרא כדכתיב, ילפי' מהכא דלא בעי דוקא פתח בית אביה. וע' **הפלאה.**

יתומה

צב) **אמר ר' יוסי בר"ח המוציא ש"ר על היתומה פטור. האחרונים** (יונת אלם ג, שיע' ר' שמואל)

ב. וע"פ ההו"א (יבמות צז:) דהטעם דבהורתה שלא בקדושה אין איסור קורבא, דלא ידעינן ידעינן מי הוא אביו. אך הגמ' דוחה דאף תאומים אין להם קורבא מהאב, ע"כ הטעם דאמרי' דרחמנא אפקריה לזרעיה. [וצ"ע דהמאירי לא הביא מסקנא דהתם. ואפשר דס"ל דתרוייהו איתנהו].

בא. **והתוס' רי"ד** [ברישא דגיורת שנתגיירה] כתב דהא לא ידעינן אבוה מן הוא. אבל בסיפא [דמעוברת שנתגיירה] כתב התוס' רי"ד שאין מיוחסת אחר אביה, כיון שהוא עכו"ם והיא גיורת.

[ומשמע מדבריו דהיכא דלידתה בקדושה אמרי' דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם. ואינה מיוחסת כלל, אף לדין בית אביה. אבל כשנולדה עכו"ם, יש גדר יחוס לעכו"ם. אלא דאנן לא ידעינן. וצ"ע].

בב. **ורע"א** הק' דלקו' התוס' כל נערה המאורסה יחשב התראת ספק, שמא ימות האב או ימכור ביתו. [ובשלמא בנקטע יד העדים הוה לא שכיח. ותי' דה"נ הוה מחוסר מעשה מיתה ומכירה.

בג. [ע' **רע"א** שדן אי ילפי' מקרא ד'ומתו' [ע"פ הגמ' בע"ב].

א. ועוד כתב **הרמב"ם** (ג ח) דכל מי שפטור מקנס דאונס ומפתה [עי"ש ב ט], אינו חייב במוציא ש"ר.

ב. וכ"כ **היראים** (ריא) דכי היכי דמיפטר מק' סלע פטור מלא יוכל לשלחה, דכולהו בענין א' נאמרו.

חקרו האם סברת ר' יוסי בר"ח דחיוב מאה סלע דמוציא ש"ר נתחדש רק לאב, ולא לעצמה. או דהוה מיעוט, דאין חיוב ביתומה. [וע' בסמוך].

ורע"א נקט דגדר המיעוט דחיוב ק' סלע דמוציא ש"ר לאב [ולא לבת[ג]], ורע"א הק' דהמלקות אינו חיוב לאב, ואף ביתומה ילקה. וא"כ איצטריך [בהורתה שלא בקדושה] בתולת ישראל ולא בתולת גרים למעט דאינו לוקה. **והאחרונים** חלקו די"ל דיתומה נתמעטה מכל הפרשה כיון שאין לה אב. אבל י"ל דאף לר"י בר"ח שייך סיבת הקנס כלפי הבת [ונפק"מ כשמת אביה קודם העמדה בדין, וכדמבואר בסמוך דבא עליה ואח"כ נתיתמה ר"י בר"ח מודה דהוה לעצמה[ד]].

ותוס' (ד"ה המוציא) כת' דר' יוסי בר"ח קאי אליבא דר' יוסי הגלילי (לעיל לח.) דנערה שנתארסה ונתגרשה אין לה קנס דאונס ומפתה, וה"נ פרשת מוציא ש"ר[ה]. דסבר אשר לא אורסה פטור לגמרי, ה"נ לאבי הנערה, הא ליכא אב פטור[ו]. **והתו"י** הק' דמשמע (לעיל לח:) דפליג משום דס"ל דאשר לא אורסה לגזי"ש. וכעי"ז הק' **רע"א** דלענין מיעוטא דלאבי הנערה ל"מ חילוק ביניהם. ואף דמצאנו דר"ע ס"ל [דיש אופן] דקנס לעצמה, בזה לא אשכחן דריה"ג פליג.

[**ורע"א** הביא דמעצם דין נתארסה ונתגרשה לר' עקיבא מבואר דמשכחת קנס לעצמה, ודלא כר' יוסי בר"ח[ז]. אבל מדברי התוס' ושא"ר משמע דהוה דימוי בעלמא בדרשה[ח], דלא דרשי' דהוה בדוקא לאביה, אלא אמרי' דלעצמה].

צג) **שם. התוס' רי"ד** הק' דכל מוציא ש"ר איירי בנשואה, וא"כ יצאת מרשות אביה. ואמאי כתב רחמנא שיתן קנס ק' סלע לאביה.

והתוס' רי"ד תי' דהאב אינו זוכה בק' סלע דהוה דידיה, אלא שיעשה סגולה לבתו שלא יזכה בהן הבעל[ט]. [**והאחרונים** כת' דהוא חידוש גדול, והאיך נדחוק דקרא ד'ונתן לאבי הנערה' אינו תשלום עליו, אלא דין שמירה]. אבל סתימת כל שאר **הראשונים** שהאב זוכה במעות.

וכן **התוס' רא"ש** (לעיל לט.) עמד בזה, דנישואין מוציאין מרשות האב, ואף דלעניין מאה כסף של מוציא שם רע הנישואין אינן מוציאין מרשות האב. והביא **דר' מאיר הלוי** תי' דחיוב מוציא ש"ר הוה לאב, שהרי הוציא לעז על האב שיאמרו ארור שזה גדל. [ועיקר החיוב לאביה[י]. ומש"ה לא תלי בהא דהבת ברשות אביה, ויזכה ממנה].

והיש"ש כתב דהמוציא ש"ר ומתה [קודם העמדה בדין או בגרה] חייב [ולא דמי לאונס ומפתה דלאביי (לעיל לח:) פטור], דלא תלה רחמנא בדידה. שהרי אפי' נשאת חייב לאביה.

צד) **מתיב ר"י בר אבין וכו' ואם מאן ימאן, לרבות יתומה לקנס. פרש"י** במפתה. **והבעה"מ** (טז: בדה"ר) **והתוס' רי"ד** כת' להעמיד באונס[יא], שהרי

ג. וביארו **האחרונים** דעיקר חיוב מוציא ש"ר הוה מחמת שהוציא ש"ר על בית האב. וסיבת החיוב לאב [וכמ"ש הרמ"ה, ע' בסמוך]. אמנם בגמ' בסמוך מבואר דאין חילוק בזה בין אונס ומפתה למוציא ש"ר. [ויל"ד דקו' הגמ' דמ"ש דילפי' הכי. וכעין דברי תוס'].

ד. באונס ומפתה. **והרמב"ן** העמיד אף במוציא ש"ר. [וי"ל דאף רע"א מודה בזה, אלא דס"ל דהוה מיעוט דלא חל חיוב כלפי הבת לחוד].

ה. **והראשונים** הביאו דכ"מ ב**מכילתא** ו**ירושלמי**.

ו. **והתוס' הרא"ש** כתב דריה"ג סברא דאבי הנערה דכתיב גבי קנס דוקא, ור"ע ס"ל דע"כ אבי הנערה דגבי קנס לאו דוקא.

ז. [ויל"ע האם אף במוציא ש"ר נתארסה ונתגרשה [ושוב נתארסה והוציא ש"ר] הוה לעצמה. או דבפרשת מוציא ש"ר לא כתיב 'אשר לא אורסה', ונתארסה ונתגרשה עדיין היא ברשותו, וכמו לענין קידושין].

ח. **והאחרונים** הביאו דלשיטתם דהוה 'מיעוט' ליתומה, ולא דין מי זכאי במעות הללו. [וכ"מ בבעה"מ דס"ל דקנס ביתומה הוה דרבנן, ונתארסה ונתגרשה הוה דאורייתא].

ט. ויתן לבת כשתתאלמן או תתגרש [אם נתגרשה מרצונה, שהרי אסור למוציא ש"ר לגרש].
ויל"ד כשמתה האשה למי יתן, למ"ד ירושת הבעל דאורייתא. ואפשר שהבעל אינו יורש ממנה ממון זה, אלא היורש המאוחר יותר, הבנים או האב והאחים. וצ"ע.

י. וכן נקט **הגבו"א** (מכות ד:), וע' שיעורי ר' שמואל (שם רה) שדן בזה.

יא. **והראב"ד** (בהשגות לרי"ף) הק' דאונס ילפי' מקרא אחרינא [בספרי] תחת אשר עינה, לרבות יתומה לקנס.

מפתה מדעתא עבדא והוה מחילה [ומוקמינן לקרא במקום ששייך חיוב תשלום]. **והרמב"ן** (בחי' ומלחמות) כת' דתלי' במח' **בירושלמי** אי מהני מחילה בגוף הקנס, א"נ איירי בקטנה שאינה יכולה למחול[יב] [וכמ"ש תוס' לה: ומב.[יג]].

צה) **שם. לרבות יתומה וכו'. רש"י** הק' דנימא דאיתרבי לקנס, ולא למוציא שם רע. **ורש"י** תי' דמשמע דלא איתרבי מהכא. אלא קמ"ל דיכולה לעכב. וכ"כ **תוס'** (לעיל לט: ד"ה אין) בתי' הב'. אבל **תוס'** (שם) בתי' הא' נקטו דדרשי' מיתור. **והרמב"ן** הביא פי' דהברייתא קאי בקנס דמוציא שם רע. דאם אינו ענין למפתה, תנהו למוציא ש"ר. [ובאונס ומפתה כו"ע מודו דיתומה יש קנס].

צו) **תוד"ה המוציא.** ולעיל נמי תנן דגיורת וכו' יש לה קנס. ואילו קו' הגמ' מבואר דביתומה אין קנס אף במפתה לר' יוסי בר"ח. וכה"ק **הבעה"מ** (טז: בדה"ר) ושא"ר. **והבעה"מ** תי' דבאונס ומפתה יש לו קנס מדרבנן, דקנסו שלא יהא חוטא נשכר[יד], משא"כ במוציא ש"ר דאינו נשכר. וביאר דהגמ' מקשה מהברייתא דמפורש דילפי' מפסוק. אבל במשנה דיתומה (לעיל מ.) י"ל דהוה מדרבנן.

צז) **בבא עליה ואח"כ נתייתמה.** לדברי הראשונים דילפי' מקרא בהך ברייתא, א"כ מבואר דבא עליה ואח"כ נתייתמה ילפי' מקרא דהיא זוכה. וכן הביאו **הראשונים** (כאן) מה**ספרי** דגבי אונס ילפי' תחת אשר עינה לרבות יתומה לקנס. ולדברי ר"י בר"ח קאי בבא עליה ואח"כ נתיתמה. [וכן בבא עליה ובגרה, נילף מהכא דהוה לעצמה]. [אבל לדברי רש"י משמע דמסברא הוה לעצמה[טו]].

והתוס' רי"ד כתב דה"נ מתפרש יתומה (במשנה[טז] לעיל מ.) בבא עליה ונתיימתה. ואף כה"ג מפתה פטור כיון דהוה לדידה והיא מחלה. וביאר דלא אמרי' דהבת מכח האב קא ירתי [ומש"ה ל"מ מחילה קודם שירשו], דא"כ ירשו הבנים ולא היא. וע"כ דעיקר החיוב לבת, והיא מחלה. [ואף שבשעת מעשה לא היתה בעלים למחול. וע' לעיל מא: דנח' בזה הרמב"ן ותוס'].

והמאירי כתב דאף במוציא ש"ר מת האב קודם העמדה בדין[יז], קנסה לעצמה[יח]. **והפנ"י** כתב דה"ה לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה[יט] הוה לעצמה. **והאחרונים** דנו בזה.

צח) **רש"י ד"ה מדתני.** והא בתולת גרים יתומה היא, דרחמנא אפקריה לזרעיה דמצרי וכו'. (וכדאי' יבמות צח.). ומבואר ברש"י דאף שנולדה נכרית, כיון דנתגיירה אמרי' דרחמנא אפקריה ואינה מתייחסת אחר אביה. ויש שדייקו דהו"ל לרש"י לכתוב הטעם דאין לה אב משום דבקטן שנולד דמי. [וע' מש"כ במשנה].

מוציא ש"ר – אי תליא בחיוב מיתה

צט) **מתקיף לה רב אחא בר אבא וכו' וקטנה לאו בת עונשין. תוס'** (לעיל מ: ד"ה הא בתי' הב') כת' דכוונת הגמ' דסברא הוא להעמיד בבת עונשין. אבל קטנה פיתוי קטנה אונס הוא, ול"ש פרשת מוציא שם רע כשטוען שנאנסה.

ותוס' כת' דאין לומר דמסתבר דאיירי בבת עונשין משום דכל חיוב מוציא ש"ר משום דבא להורגה. דהא בגמ' (סנהדרין ח:, לדעת ר"ת ע' בסמוך) מבואר דשייך מוציא שם רע אף היכא דלא גרם לה קטלה.

ובמשנה (ערכין טו.) אי' דפיו חמור מן העושה מעשה, דמוציא ש"ר מתחייב ק' כסף, ואילו אונס נ' כסף.

והרמב"ן הק' [למש"כ רש"י ותוס' דילפי' מהכא דיכולה למחות] דהא דאונס יכולה למחות ילפי' מקרא אחרינא.

יב. **והחזו"א** הביא דמבואר מדבריו דפיתוי קטנה שייך לפרשת מפתה [וכמ"ש **תוס'** מב., ודלא כרע"א דנחשב אונס וחייב לישאנה].

יג. ודלא כמ"ש **האחרונים** (או"ש נערה ב יא) בדעת **הרמב"ם** [ע' מה שהו' שם]. [**והאו"ש** כת' דהך ס"ד ס"ל דל"מ מחילה בקנס. א"נ איירי באונס, ודלא כספרי הנ"ל].

יד. **והמלחמות** השיג דל"מ קנס מדרבנן משום חוטא נשכר [ועי"ש, וע' לעיל יא. ובראשונים שם].

טו. ולרבא י"ל דבתר דילפי' מקרא דבתולת ישראל, כ"ש דכה"ג לעצמה.

טז. לר"י בר"ח. [אבל צ"ע מהמשניות של גיורת].

יז. אבל כשעמד מדין זכה האב, ומוריש לבניו. **ותוס'** (לעיל מב: ד"ה ונתן) כת' דאף ר' שמעון מודה. ואף דפליג גבי אונס ומפתה (במשנה לעיל מא:) דדריש 'ונתן', עד שעת נתינה. אבל במוציא שם רע כתיב 'ונתנו' ולא דרשי' עד שעת נתינה.

יח. וכן מוכיח לפי' שהביא **הרמב"ן.**

יט. והעירו דנשואה כבר אינה ברשות אביה. ומה לי שגם

והגמ' הק' דילמא משום שגורם לה קטלא. והגמ' דוחה דכתיב כי הוציא ש"ר,על הוצאת ש"ר מתחייב. ולדעת **תוס'** (הנ"ל) י"ל דתי' הגמ' דחייב אף באופן שאין חיוב מיתה.

אבל **הרמב"ן וריטב"א** (לעיל מ:) כת' דאינו מתחייב אא"כ גרם לה קטלא, אלא דגלי קרא דחיוב ממון הוה על הוצאת ש"ר. **והרמב"ן** כת' ד'כי הוציא שם רע' הוה אסמכתא בעלמא, ודרשי' דראוי לחייבו משום הוצאת ש"ר [בלא חיוב מיתה]. אבל דוקא משום עונש מיתה עלה, ולא בקטנה. **והריטב"א** כתב דגלי קרא דחיוב מלקות הוה משום דגרם לה קטלא, וקנס לפי שהוציא ש"ר[כ].

ונח' **רש"י ור"ת** (בתוס' סנהדרין ח:) כשהוכחשו העדים [ולא באו כלל לחיוב מיתה], דמשמע **ברש"י** (שם ד"ה ובמקום) דאינו מתחייב ק' סלעים אלא במקום שהיה ראוי לבוא לידי נפשות, ושוב הוזמו[כא]. **ור"ת** כתב דאף היכא דהוכחשו עדי הבעל [בחקירות][כב] [ולא באו כלל לידי חיוב נפשות], מתחייב ק' סלע[כג].

[ואף שלא הוזמו העדים, ולא נתברר בודאות דהוה שם רע. **ובחי' הר"ן** (שם) ביאר דאף שלא נתברר בעדים שהבעל שיקר, מ"מ כיון דהוכחשו נראה כמשקר].

ותוס' (סנהדרין שם) הק' דבסוגיין מבואר דכל היכא דלא קרינן ואם אמת וכו', אינו מתחייב ק' סלע. [וכן הביאו תוס' לעיל מ: הנ"ל]. ותוס' (סנהדרין) תי' דלא ממעטינן אלא קטנה דלאו בת עונשין. **והנמוק"י** (סנהדרין) כתב דרש"י למד מהמיעוט של קטנה דאינו חייב אא"כ גורם לה חיוב מיתה.

והר"ן (שם) כתב דהיכא דלא הביא עדים לחיוב מיתה פשיטא דאינו מתחייב. אבל בסוגיין ס"ד דקטנה, כיון דאם היתה גדולה היה מתחייב מיתה, אף דבקטנה פטור דרחמנא חס עליה (וכדא' סנהדרין נה.), נחשב מוציא ש"ר.

ובס' **החינוך** (תקנד) כתב דמצוות ולו תהיה לאשה, לא יוכל לגרשה נוהג אף בזה"ז. וע"כ היינו כדעת ר"ת. [שהרי לא גרם לחיוב מיתה]. אבל **הרמב"ם** (נערה ג ג) כתב דאין דנים אלא בזמן הבית ובבי"ד של כ"ג, שיכולה לבוא לידי חיוב מיתה [ע"פ הגמ' סנהדרין ח:].

ותוס' (סנהדרין שם) כת' דכיון דהוכחשו העדים, אף אינה נאסרת על בעלה[כד]. **והמנח"ח** (תקנג יז, ויג) דייק מדברידהם דאילו אסורה עליו [ואינה ראויה לקיימה], אף אינו מתחייב קנס ומלקות. אבל הביא **דהרמב"ם** (ג ה) כתב דאף שנמצאת אסורה עליו, אינו ראוי לקיימה ומתחייב קנס ומלקות. [**ורע"א** (לעיל מ:) נסתפק עד"ז[כה]].

ק) **אלא כאן נערה וכו'. פרש"י** דל"צ לגופיה, אלא ללמד על שאר נערה שבתורה. אבל **הרמב"ם** (נערה ג ב) הביא הך דרשא דנערה מלא דיבר הכתוב. **והכס"מ** הק' דבמסקנא אי"צ לזה. וכתב דהרמב"ם נקט כיון דהוא פשוט יותר. **והמגיה למשנ"ל** כתב דהרמב"ם נקט כסוגיה דערכין (הנ"ל) דלא תליא בחיוב מיתה. ופליג אסוגיין.

קא) **תוד"ה הא כל.** ואור"י וכו' ליכתוב בהו נערה מלא [ולא יצטרך לדרוש במהוה עצמה]. **ורע"א** הק' דנימא מהוה עצמה למעוטי חרשת ושוטה. [וע' מש"כ לעיל מ:].

דף מה.

קב) **באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בית אביה, סוקלין אותה על פתח בית אביה. כ"ג רש"י.**

בגרה. [והביאו דה**הפלאה** ו**בית יעקב** כת' דבבגרה קודם העמדה בדין הוה דאב].

כ. אמנם אין קנס בלא מלקות או מלקות בלא קנס. [ויל"ע דעפ"ז לא השם המחייב ממון מחייב מלקות, ואמאי נחשב חידוש דלוקה ומשלם. ע' לעיל לב:].

כא. ולכן פי' (את הגמ' שם) דמוציא ש"ר אף במקום דא"א לבוא לידי נפשות, היינו להפסידה כתובתה. [וחלק על האית דמפרשי דקאי לחיוב ק' סלע, דלא מתחייב אא"כ הוזמו עדיו].

כב. ועד"ז מבואר בגמ' (שם ט.) דאף בלא אתרו ביה [וכו'] נקרא מוציא שם רע.

כג. **והר"ן** (שם) הביא **דהרמב"ן** חלק דכיון דהוכחשו הוה כמי שלא הביא עדים כלל. ואינו מתחייב אא"כ העידו העדים.

כד. והוכיחו דבעי דרישה וחקירה לפסול אשה לבעלה. אבל **הר"ן** (שם) הביא בשם **הרמב"ן** דכיון דבאו לחייב מיתה, אמרי' בטלה מקצתה.

כה. **ורע"א** נסתפק בנשא חייבי לאוין, דנתמעטה כיון דאינה אשה הראויה לו. ונהי דאיתרבי (לעיל כט:) לענין קנס, לענין מוציא שם רע ל"מ ריבוי.

פרש"י דבהא כתיב פרשת מוציא ש"ר. **והריטב"א** ביאר דבנערה המאורסה דעלמא הכל יודעים שזינתה בית אביה, ולכן סוקלין בשער העיר, לפרסם. אבל היכא דבאו עדים בית חמיה צריך לפרסם דקלקלה בבית אביה.

אבל **הריטב"א** הביא **דהראב"ד** גרס להיפך באו לה עדים בבית אביה [קודם נישואין] שזינתה בית חמיה [דמקום הזנות היתה בבית חמיה[א]]. **וה"ה** (איסו"ב ג ט) כתב דכן גרסו **הרי"ף** **והרמב"ם**. וכ"ה **ברמב"ם** (איסו"ב ג ט) דזינתה בבית חמיה קודם שימסור אותה, אע"פ שהעידו עדים אחר שחזרה לבית אביה, נסקלת על פתח שער העיר[ב].

והריטב"א השיג דלא מצאנו פרשת מוציא ש"ר אלא כשבאו לה עדים אחרי שנשאת[ג]. [אבל להנך ראשונים מבואר דאף בעודה בבית אביה יש דין לסקול על בית אביה].

והמנח"ח (תקנג ה) נסתפק כשדינה על פתח בית אביה, היכן נסקל הבועל. ובפסוק דנערה המאורסה כתוב והוצאת את שניהם אל שער העיר, ואף הבועל נסקל שם. אבל מוציא שם רע שהיא נסקלת בפתח בית אביה ל"מ היכן הוא נסקל. ולכאורה נסקל בבית הסקילה [כשאר חייבי סקילה]. והמנח"ח נסתפק דא"כ אף במוציא ש"ר יהא דינו בשער העיר, ותמה דלא מצא דין זה בש"ס וברמב"ם.

קג) **סרחה ולבסוף בגרה תידון בחנק. רע"א** דן האיך נתרה בהם, דבשעת עבירה לא ידעינן האם דינה בסקילה או חנק. וכתב דע"כ קאי כמ"ד (סנהדרין פ; לעיל לג.) מותרה לדבר החמור הוה מותרה לדבר הקל. א"נ כמ"ד (סנהדרין פ:) דמהני התראה למיתה סתם, ואי"צ לומר לאיזה מיתה.

ורע"א הק' דלמ"ד דצריך להתרות למיתה זו דוקא, א"כ כל נערה המאורסה הוה התראת ספק, שמא לא יוגמר דינה עד לאחר שתבגר. וכעי"ז הק' רע"א לדברי **רשב"ם** (בתוד"ה אמר, וכ"ד הרמב"ם) דאחר שנכנסה לחופה, דינא בחנק. ואילו הבעל מוציא ש"ר בסקילה. והאיך יתרו בה העדים מספק. **והאחרונים** דנו די"ל דכיון דהוה חיוב מיתה ודאי, לא נחשב התראת ספק במה שאינו יודע באיזה מיתה חייב.

קד) **תידון בחנק, למימרא דכל היכא דאישתני גופא אישתני קטלא.** ומסקנת הגמ' (בע"ב) א"ר יוחנן לתנא תני תידון בחנק, ולא אמרי' אישתני. [**והגמ'** (סנהדרין עא:) הביאה מכאן דגר שעבר עבירה ונתגייר, דלתני שילא אישתני לגמרי, ופטור. ולמסקנת ר' יוחנן תידון בסקילה, ותליא האם מיתה דמעיקרא קל יותר או חמור יותר, עי"ש].

ובחי' ר' שלמה (ס"ס יא) הק' אמאי נחשב 'אישתני', דעבירת זנות נערה המאורסה הוה בסקילה, ואילו זנות נשואה הוה עבירה אחרת שדינו בחנק. [ואינו שינוי בגברא, אלא כאשת איש שנתגרשה ולכן כבר אינה יכולה לזנות כאשת איש]. והביא דמבואר (לקמן מט.) דהיכא דמסר האב לשלוחי הבעל, וחזרה לבית אביה, לא חזרה למילתא קמייתא. **ותוס'** (לקמן שם) **פי'** כיון דהיתה נשואה שעה א'. וכתב דע"כ דהוה חסרון בגברא, דבזה אין חילוק בגוף העבירה.

קה) **היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה. פרש"י** כלומר ישכימו, דאין להם נס והמלטה מהמיתה. ועד"ז כת' **רש"י** (מכות ב.). **ותוס'** (מכות שם) הביאו בשם רש"י שלא יענו את הדין. ותוס' (שם) פירשו בשם **ר"י** דודאי צריך להמיתן במיתה זו. אבל אם א"א במיתה זו, ממית בכל מיתה שיכול[ד].

קו) **היא וזוממיה ס"ד וכו'. [פרש"י** אם אמת היה, אין שקר[ה]]. **והשיטמ"ק** הק' דנימא דהברייתא איירי

א. **והמאירי** כתב דה"ה הלכה למקו"א וזינתה, כל שלא זינתה בבית אביה. אלא אורחא דמילתא קאמר.

ב. **והריטב"א** הביא בשם **הראב"ד** דקרינן בה (דברים כב כג) ומצאה איש בעיר [ולא 'לזנות בית אביה' (שם כא)].

ג. **והריטב"א** הביא **דהרמב"ם** (ואינו ברמב"ם לפנינו) גרס באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בית חמיה, [דכה"ג שייך לפרשת מוציא ש"ר, אלא דהזנות היתה אחרי שיצאת מרשות אביה, קודם מסירה לחופה]. **והריטב"א** הק' דכה"ג אינה נסקלת, שאין לה לא דין נערה המאורסה, דהכל בבית אביה [והכא אישתני קודם שבאו עדים], ולא דין מוציא ש"ר דכתיב לזנות בית אביה. ועוד בההיא דינה בפתח בית אביה.

ד. [ועי"ש שדנו בגדר הדין דיכול להמיתן בכל מיתה שאתה יכול].

ה. ויל"ד דהמ"ל דהבעל הביא עדים, והזומו. ואח"כ הביא

בזוממי זוממים, וכמ"ש **הרמב"ם** (נערה ג ו) דקרא ד'ואם אמת' (כב כ) דכתיב לאחר ויסרו וענשו, אייריי בזוממי זוממים [שהוזמו המזימים], ונתברר שזינתה [והיא והעדים המזימים נסקלין][ז].

מוציא ש"ר חידוש

קז) **אמר רבא וכו' שאני מוציא ש"ר דחידוש הוא וכו' ואילו מוציא ש"ר בסקילה. פרש"י ורוב ראשונים** (תוס' בפי' הא', וכ"כ הרמב"ן בדעת הרי"ף[ח]) דגלי קרא דלא אמרי' נשתנה דינא. **והראב"ד** (בהשגות לרי"ף) הק' דאדרבה נימא דבתר חטא אזלינן, ואין כאן חידוש. וקשה לתני שילא. [**ובתוס'** משמע דכוונת הגמ' דאשכחן להדיא הך חידוש. ואה"נ למ"ד דאינו חידוש ניחא טפי]. **והראב"ד** תי' דכוונת הגמ' דכיון דאשכחן חידוש במוציא ש"ר, דתליא דשינוי רשות של כניסה רשות האב. הילכך דין הוא לתלות בו חידוש נוסף [וביאר בזה כוונת הרי"ף].

אבל דעת **רשב"ם** (בתוד"ה אמר) דבפרשת מוציא ש"ר אפי' זינתה אחר חופה בסקילה. וכ"כ **הרמב"ם** (איסו"ב ג ח)[ט]. **והראב"ד** השיג וכי מפני שהבעל הביא את העדים נוציא את זו לסקילה, והא משנה שלימה (סנהדרין פט.) כיון דנכנסה לרשות הבעל אע"פ שלא נבעלה הבא עליה בחנק. **והמאירי** תי' דהמשנה שם קאי שלא ע"י הוצאת ש"ר [שהבעל לא תבע, ולא הביא עדים].

והאחרונים (חי' ר' מ"ש סנהדרין סו., ראמ"ה מכות ב.[ט], גרי"ז עה"ת כי תצא) **כת'** שהחידוש דפרשת מוציא ש"ר הוה רק עליה, אבל הבועל בחנק[י].

ור"י (בסו"ד התוס') הק' דבגמ' (לקמן מח:) מבואר דאף כשמסר האב לשלוחי הבעל היא בחנק [ודרשי' מקרא דמוציא ש"ר]. **והפנ"י** (ועוד אחרונים) תי' דקאי (שם) לענין חזרה לבית אביה, דאם נתגרשה או מת בעלה אחרי המסירה, כבר אינה נערה המאורסה ודינה בחנק. [אבל כשזינתה אחרי חופה, וכ"ש אחרי מסירה, הוה בכלל החידוש דפרשת מוציא ש"ר].

ובחי' חתם סופר ביאר דגדר החידוש דגלי קרא דנתבטלה המסירה והחופה, והוה כמי שעדיין ברשות אביה[יא].

ותוס' כת' דלדעת רשב"ם אחרי חופה אינה נסקלת על פתח בית אביה, דכיון דכבר נשאת לא תליא בבית אביה. [ואף דבפרשת מוציא ש"ר איתא על פתח בית אביה, היכא דלא שייך טעמא דראו גידולים, אינה נסקלת בבית אביה[יב]]. אבל ברמב"ם מבואר דאף כה"ג נסקלת על פתח בית אביה.

קח) **שם. ואילו מוציא ש"ר בסקילה. הראב"ד** (הנ"ל) הביא דהגירסא ואילו 'הכא' בסקילה [דהא אין חידוש בזה שהבעל מביא את העדים]. ומשמע דגלי קרא דלא אמרי' אישתני, אבל אינו חידוש בפרשת מוצא ש"ר, והוה כדין נערה המאורסה דעלמא.

עדים אחרים שזינתה. דכה"ג היא והזוממים נסקלים. [וכדאי' (מכות ה.) דאף דנתברר שהמעשה היה אמת].

ו. ומקורו מה**ירושלמי** (כאן ד ד) בשם ר' יוסי ב"ר בון. אך בירושלמי הו' אית תני אם אמת היה הדבר הזה בשלא מצא האב עדים להזים. [וכ"ה ב**ספרי** (רלט) לא נמצאו בתולים לנערה, אין עדים להזים עדיו של זה. וכ"פ שאר מפרשים דקאי מעיקרא].

ז. וע"ע בדברי הרי"ף דהאריך. וע"ע בעה"מ ומלחמות מש"כ. [אבל ה**אבה"א** כתב לפרש דברי **הרי"ף** דכוונתו ע"ד הרמב"ם].

ח. וז"ל **הרמב"ם** דין חדש יש במוציא שם רע, ומה הוא החדוש שאם נמצא הדבר אמת ובאו עדים שזינתה כשהיתה נערה מאורשה אע"פ שזינתה אחר שיצאה מבית אביה, ואפילו שזינתה אחר שנכנסה לחופה קודם בעילת הבעל סוקלין אותה על פתח בית אביה.

ט. ובהג' **ראמ"ה** ביאר עד"ז הלשון דהזוממים 'מקדימין' לבית הסקילה, דאף דיש עליהם חיוב חנק מחמת הבועל, קמ"ל שדינם בסקילה.

י. ו**ההפלאה** כת' אף ע"פ דעת רש"י, דהוה חידוש דאישתני, והבועל בחנק. ו**האחרונים** הק' דכלפי הבועל לא 'אישתני' כלל, ול"ש פטור.

יא. ו**ה חת"ס** נסתפק דאפשר דבטלו הנישואין אפי' להפרת נדרים וכדו', דמיד שהוציא עליה ש"ר נאסרה עליו ועומדת להתגרש ממנו, אפי' לא תיהרג. ונהי דבעלמא אחרי שנשאת לא הדרא למילתא קמייתא, הכא חידשה תורה דאפי' רק בעומדת להתגרש הדרא למילתא קמייתא. [ויל"ע דכשהוזמו העדים מבואר בתורה דלא יוכל לגרשה, ולכאורה משמע דל"צ להכניס שוב לחופה, אלא נשואה לו מעיקרא].

יב. דהדין פתח בית אביה אינו דין במוציא ש"ר. [ואף כשהבעל אינו מוציא ש"ר, אלא מפרשת נערה המאורסה נסקלת בפתח בית אביה].

אבל **התו"י** (בתוד"ה אמר) נקט דהוה חידוש בפרשת מוציא ש"ר, אלא דאף היכא דלא אמר לעדים 'הרי הוציא ש"ר', והוה בכלל החידוש. וכ"מ **הריטב"א** דמוציא ש"ר לאו דוקא, אלא דין מוציא ש"ר אפי' באו עדים מאליהם. אבל **האחרונים** כת' דלדעת הרמב"ם תליא אם הבעל הוציא ש"ר. וכ"כ **המאירי**.

קט) **דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה וכו' ואילו במוציא ש"ר בסקילה. רע"א** הק' דלסוברים (ע' תוס' יומא יג: ובפוסקים אה"ע סד ה) דבבעולה ל"ק חופה, ונישואיה הוה דוקא ע"י ביאה, א"כ הכא כיון דזינתה כבר [לפרש"י דאיירי שזינתה באירוסין[יג]] הוה בעולה ול"מ חופה. **והאו"ש** (אישות י) הביא **דבספרי וירושלמי** דרשי' דמוציא ש"ר חייב אף כשזינתה שלא כדרכה [ודלא כראב"י לקמן מו.], ועדיין הוה בתולה. והוה חופה ואישתני דינא, אפי' הכי חידש רחמנא דחייב. [וראיית הגמ' ממוציא ש"ר באופן זה, אבל שאר מוציא ש"ר אינו אישתני].

והחזו"א (סז יט) תי' דה"מ בסתמא חופה אינו קונה בבעולה, אבל היכא דנתכוון להדיא לקנות קני בכל אופן. **והאחרונים** תי' דלענין מוציא ש"ר סגי בהא שהיא 'ברשות' הבעל, וכדין מסר האב לשלוחי הבעל (ע' לקמן מח:), ול"צ גדר נישואין.

נישואי טעות – ועוד הק' **רע"א** (כאן, שו"ת ת נא) דכיון דזינתה באירוסין, א"כ החופה הוה מקח טעות, דדעת רבא דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הוה מקח טעות [ע' לעיל י. ויא: ויג.], וכ"ש הכא דזינתה תחתיו ואסורה עליו[יד]. א"כ עדיין היא ארוסה, ולא אשתני דינא.

ורע"א חידש דל"מ תנאי בחופה, וכדאמרי' (לקמן עד.) דל"מ תנאי במילתא דליתא בשליחות. וכיון דנישואין ליתא בשליחות [והוסיף לצד דמסר האב אינו נישואין, ע' לקמן מח:[טו]], אף תנאי ל"מ[טז]. ורע"א ביאר דאף מקח טעות הוה גדר תנאי, דעל דעת כן לא נשא. וכ"כ **האו"ש** (אישות י ב)[יז]. אבל **הבית הלוי** (ג ג) חלק דמקח טעות לא תליא בגדרי תנאי. [וע' לקמן מז: ועד.].

והפלאה הק' עוד למ"ד (יבמות נז:) דאין חופה לפסולות, וה"נ [נתברר] דהוה סוטה ואסורה עליו. וכן לדעת **הרמב"ם** (ע' לקמן נה.) דחופת נדה לא קני, א"כ הכא דאסורה עליו לא גרע מנדה, ואינו נישואין. **והפלאה** כת' דמש"ה פי' הרמב"ם דהנידון שאם נבעלה אחר שנכנסה לחופה. [ובשעת חופה היתה מותרת]. [וע"ע חמד"ש דהאריך עד"ז].

[ויש שתי' (כל הקו' הנ"ל) דיסוד מיתה דמוציא שם רע על בתולת ישראל, הוא במה שהיתה בחזקת נערה בתולה מאורסה, ונתברר שאינו כן. א"כ תליא בהא דלולי הזנות היתה ארוסה, והכא לולי הזנות היתה נשואה].

קי) **תוד"ה דילמא.** הכא לא חשיב בעילה שינוי הגוף וכו' דלא הוה שינוי הגוף אחר העבירה. אבל **הריטב"א** הוכיח מכאן דבעילה לא חשיב שינוי הגוף, דהא פרשת מוציא ש"ר איירי [אף] אחר בעילת הבעל [ולאחר שזינתה היה בה שינוי דבעילת הבעל[יח]], ואפ"ה לא אמרי' דאשתני[יט].

יג. אבל לרשב"ם ורמב"ם איירי בזינתה אחר החופה, וע' בסמוך.

יד. **והאו"ש** (אישות יא יא) כתב לדחות דאין אומדנא שאינו רוצה בנישואין, מאחר שכבר קידשה ונאסר בקרובותיה.

טו. [ונקט דמסר האב לשלוחי הבעל נחשב נישואין ע"י שליחות. **והאחרונים** דנו בזה, ע' לקמן מח:].

טז. [**ורע"א** כת' דלפ"ז י"ל דהברייתא דתידון בחנק ס"ל כתנא (יבמות נג.) דיש תנאי בחליצה, וה"ה בחופה. משא"כ מוציא ש"ר ובגרה תידון בחנק].

יז. אמנם הביאו **דהריטב"א** (לקמן נו.) כתב [בשם רבינו פרץ] דהיכא דהיתה נדה בשעת חופה ולא הודיעו לחתן, הוה נישואי טעות, ול"ק.

יח. וצ"ב דלאחר שזינתה [והוה בעולה], א"כ ביאת הבעל לא הוה שינוי בגוף. והאיך מוכיח מכאן דבעילת בתולה לא נחשב שינוי הגוף. [ולמש"כ האחרונים די"ל דכוונתו באופן שזינתה שלא כדרכה]. [ואפשר דכל פרשת מוציא ש"ר איירי בנערה בתולה, לולי בעילת של נואף. [שהרי אינה בתולה אחרי בעילת הנואף, ובהכי חייב רחמנא. אבל תוס' כתבו 'אחר העבירה']. א"כ ה"נ בעילת הבעל היה ראוי להחשב שינוי הגוף, אף לולי שזינתה. [ואף דלמעשה לא שינה הגוף כלל]].

יט. **והריטב"א** כתב דהגמ' נקטה 'ולא נבעלה' לרבותא, לאפוקי דלא נאמר דהוה שינוי הגוף.

והאחרונים (חי׳ חמד״ש, או״ש אישות יא, וע״ע הפלאה) דנו היכא דהנואף בעלה שלא כדרכה, ועדיין היא בתולה [לענין נערה המאורסה[ב]]. וכה״ג כיון שנבעלה לבעל אישתני גופה. [והאחרונים פלפלו בזה].

קיא) **לעיל. היא וזוממיה[בא] מקדימין לבית הסקילה.**

והרמב״ם (איסו״ב ג י) פסק דאם באו עדים אחר שבגרה או בעלה בעל נסקלת בבית הסקילה. **וה״ה** ביאר דהרמב״ם למד כן מלשון הברייתא, ד׳בית הסקילה׳ דוקא, ולא בית אביה. ואף דלא אמרי׳ אישתני דינא ליפטר מסקילה, מ״מ כבר אין דינה ליסקל על פתח בית אביה. וביארו דלפ״ז יש ג׳ מידות [ולמסקנא אף לתני שילא], שנסקלין בג׳ מקומות פתח בית אביה, שער העיר, ובית הסקילה [וע׳ בע״ב].

והרמב״ם כתב כן אף בבעלה בעל, דהרמב״ם למד מסברא דאף בעילה הוה בכלל אישתני. **והראב״ד** השיג דכל פרשת מוציא ש״ר קאי בנבעלה [דהלכה כראב״י (לקמן מו.), ואף חכמים לא פליגי באופן שנבעלה], וקרא כתיב פתח בית אביה, ואף חכמים מודים לראב״י. וכן תמה **ה״ה.**

ורע״א (בגליון הרמב״ם) **ובחי׳ חמד״ש** (כאן) **תי׳** דהרמב״ם חילק בין היכא דהבעל הוציא ש״ר, דכלפי זה אין כאן שינוי. דהיכא דמוציא ש״ר חייב אף כשזינתה אחר החופה. אבל היכא דהבעל לא הוציא ש״ר, כיון שנבעלה נחשב שינוי הגוף. ושוב לא נאמר דין בית אביה ושער העיר, אלא בית הסקילה. [וע״ע לקמן מה: ומו.].

ובחי׳ ר׳ שלמה (יא) כתב דנח׳ בזה לשיטתם בדין זינתה אחר חופה, דדעת הרמב״ם דהיכא דתבע הבעל, מוציא שם רע מתחייב אף שזינתה אח״כ [וכלפי חיוב מוציא ש״ר לא אישתני. ומש״ה תליא בתביעת הבעל]. ואילו דעת הראב״ד דזינתה אח״כ בחנק. וגלי רק דלא אמרי׳ אישתני.

קיב) **עד שלא נתמנו. לשון רש״י** דהוה אשתני ׳גופא׳. **וכ״כ הרשב״א** דמינוי הוה שינוי הגוף. אבל **תוס׳** נקטו דהוה אישתני דינא.

קיג) **ר׳ שמעון אומר אם נודע וכו׳. הרש״ש** הק׳ דבגמ׳ (הוריות יא.) יליף מקרא. ותי׳ די״ל דסמך אדלעיל, כשחטאו ואח״כ העבירו אותם. [וע״ע קר״א הוריות יא.].

דף מה:

אישתני דינא

קיד) **אימור דשמעי׳ לר״ש דאזיל אף בתר ידיעה וכו׳.**

פרש״י וטעמא דידיה דבעי ידיעה וחטאה בחד גופה. ואילו לתני שילא דנים כדהשתא. ומשמע דר׳ שמעון קאי דוקא בחיובי חטאת, ואילו גבי חיוב מיתה מתחייב כדמעיקרא. **והרמב״ן** (ושא״ר מה.) ביאר דדוקא גבי קרבן תליא בידיעה. כיון דא״א להביא קרבן אא״כ נודע לו, ולא נודע עד אחר שנתמנה, א״א להביא קרבן. דהשתא הוא דחייל עליו חיוב קרבן. אבל נערה שזינתה משעה שזינתה נתחייבה בסקילה[א] הילכך נידון באותה מיתה חמורה. **והקה״י** (שבת לג ב) הביא מדברי הרמב״ן דה״ידיעה׳ הוה חלק מגורם החיוב לקרבן [ואכמ״ל]. אבל **תוס׳** (ד״ה אימור) נקטו דאף לענין חיוב מיתה יפטר, דבעינן ג״כ ידיעה.

והריטב״א הק׳ מה ס״ד דתליא בדר׳ שמעון, ותי׳ דאי ס״ד דאזלי׳ בתר חיובא דהשתא [לחייב חנק], א״כ הו״ל למיזל בתר ידיעה דהשתא, ולהחשב כאילו חטא השתא. וקרינן ביה אשר נשיא יחטא. [וע׳ ברכ״ש נא].

הגר״ח (הל׳ ממרים) כת׳ דאישתני דינא הוה חידוש, ולא מצאנו כן אלא גבי חיוב מיתה. אבל לענין מלקות ל״מ שפטור משום שאישתני. **והחזו״א** (בגליונות) השיג דבסוגיין מבואר דאין חילוק בין קרבן לחיוב מיתה.

כ. כדאי׳ (קידושין ט:) דבאו עליה י׳ בנ״א ועדיין היא בתולה, כולם בסקילה. ורבי חלק דבחנק, דכבר אינה בתולה לענין קטלא. [וה**הפלאה** (מו.) פלפל שכ״ד ראב״י].

כא. לאפוקי מבת כהן שזינתה שהיא בשריפה, אבל הבועל והזוממים במיתה אחרת [חנק או סקילה בנערה במאורסה].

א. **והקוב״ש** (ח״ב יג) הביא מדבריו דבשעה שעבר עבירה כבר חל עליו ׳חיוב מיתה׳ [ולא בעי גמ״ד]. ואף דצורת החיוב מיתה הוה רק ע״י פסק דין. [ועפ״ז למד אף לענין קנס, דמתחייב ממון מיד. אלא דצורת החיוב הוה ע״פ כפיית בי״ד, ואינו חייב ע״פ עצמו].

[ויש שביארו דכוונת הגר"ח דאף חיוב קרבן תליא גם בידיעה דהשתא, ולכן אמרי' אישתני. וכן חיוב מיתה נחשב דהשלמת העונש ע"י פסק בי"ד. אבל גבי מלקות העונש הוה על שעבר אמימרא דרחמנא, ואף דהפסק דין תליא בבי"ד, מ"מ לא נחשב דע"י בי"ד הושלם עונש העבירה].

ומבואר דלא אמרי' אישתני אחרי שנגמר דינו, **והאחרונים** חקרו האם דין אישתני נאמר רק בפסק דין, דכיון דאישתני א"א לפסוק עליו ולהשלים חיובו[ב]. אבל היכא דכבר נגמר דינו שפיר נענש. ועוד יש לפרש דהיכא דנגמר דינו הוה גברא קטילא [וכאילו נתקיים הדין], וכדאי' בגמ' (סנהדרין עא:) דגברא קטילא הוא[ג]. [וע' גר"ח שם].

קטו) **תוד"ה אימור.** תידון בחנק לכל הפחות[ד], מידי דהוה אנתערבו וכו'. **האחרונים** הק' דהתם יש חיוב גמור, אלא דלא ידעינן, ומספק אמרי' בכלל מאתיים מנה. אבל הכא האיך יצטרפו ב' סיבות חיוב להחשב עונש א'. וצ"ע[ה].

קטז) **האמר ליה ר' יוחנן לתנא תידון בסקילה[ו].**

השיטמ"ק הק' דלפ"ז הוה רק ב' מידות[ז]. והשיטמ"ק תי' דאפשר דכיון דלבסוף בגרה תדון בבית הסקילה ולא בשער העיר ולא בפתח בית אביה, שהרי היא בוגרת לפנינו, ונשתנה מיהא מקום סקילתה. וכ"ד **הרמב"ם** (איסו"ב ג י, וע' מש"כ בזה לעיל). ולפ"ז נמצא ג' מידות, דג' מקומות שסוקלין, בית אביה, שער העיר, ובית הסקילה. [וצ"ע לדעת שא"ר].

קיז) **אי הכי מילקא לקי. החזו"א** (בגליונות שם) הביא דמבואר דאישתני דינא מהני לפטור אף ממלקות[ח] [ודלא כגר"ח הנ"ל]. וכתב לדחות דהיכא דאין דין מוציא ש"ר, אף אין דין מלקות.

קיח) **תוד"ה הנערה.** מהכא שמעי' דכל היכא דאישתני, בתר מעיקרא אזלי'. **רע"א** הק' דרבא (בע"א) אמר שאני מוציא ש"ר דחידוש, אמאי צריך לזה, תיפו"ל דכתיב בהדיא נערה שהיתה כבר בסקילה. א"כ אף בוגרת בכלל.

פתח בית אביה ושער העיר

קיט) **ת"ר וכו' סוקלין אותה על פתח בית אביה.**

פרש"י אם באו עדים משנשאת. ולשיטתו דפי' הא דתני שילא דאם באו עדים בבית אביה, שסוקלין על שער העיר. אבל דעת **הרמב"ם** (איסו"ב ג ח, הו' לעיל) דכל נערה המאורסה סוקלין על פתח בית אביה.

קכ) **אין לה פתח בית האב, סוקלין אותו על פתח שער העיר ההיא וכו'.** [**פרש"י** (במשנה מד.) כגון דאין לו בית[ט]. ולכאורה נכלל בברייתא אף כשאין לה אב]. אבל **הרמב"ם** (איסו"ב ג יא) כתב דהיכא שדינה לסקול בפתח בית אביה, כשאין לה פתח בית האב סוקלין אותה בבית הסקילה. שלא נאמרה בית

ב. **והרמ"ה** (סנהדרין עא:) ביאר דכל כמה דלא נגמר דינו לא גמר חיוביה, והוה ליה כמאן דעבד מקצת קודם שינוי הגוף ומקצת לאחר השינוי.

ג. **ופרש"י** (במשנה שם) משעת גמר דין הוי כגברא קטילא, ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו. [והרמ"ה שם תמה בזה, דאף לאחר שנגמר דינו מהפכין בזכותו]. **והרמ"ה** (שם ד"ה לימא) ביאר דברי הגמ' דגברא קטילא הוא, ומכי גמר דיניה גמר חיוביה, וכוליה חיוביה בשעת חיוב הוא.

ד. [ובגמ' (סנהדרין עא:) מבואר הך סברא דקלה בחמורה מישך שייכא. ועי"ש].

ה. ולשון **תוס'** משמע דהוה ספק 'דלא ידעינן' איזה עונש וקרבן ראוי לו. וצ"ב איזה ספק שייך כאן. [וצ"ל דכוונת התוס' דאף בזה שייך בכלל מאתיים מנה. ואפשר דגדר חיוב המשותף הוה כספק חיוב, וכמקדש א' מב' נשים. דבתורת ודאי יהבי' לה דיני ספק].

ו. **השיטמ"ק** הק' וכי משבשינן ברייתא לא משבשינן משום דלא אשכחן תנא כוותיה, דתני שילא אף הוא תנא. ותי' דמכח קוש' בסנהדרין א"ל ר' יוחנן הכי. [וצ"ע].

ז. ובפשוטו אה"נ, ור' יוחנן פליג אתנא דברייתא.

ח. [וצ"ב כוונתו דקאי אמלקות דמוציא ש"ר, ובזה במה תליא האם גופה של האשה נשתנה. ובגמ' מבואר טעם אחר, דכל ההוצאת ש"ר כשהיא בוגרת, ולא משום גדרי אישתני].

ט. **ובס' מעשה רקח** (לרמב"ם ג יא) נסתפק היכא דהאב שוכר בית, האם בעינן בית שלו לגמרי, או דילמא שכירות ליומא מכר.

ועוד דן היכא דבית אביה אין בו ד' אמות, והביא דמדברי תוס' (סוכה ג.) מוכח דאם אין בו ד' אמות אין נקרא בית.

אב אלא למצוה. ודוקא הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה סוקלין אותו על פתח שער העיר. **והיש"ש** כתב דהיתה לו גיר' אחרת כאן. אבל מ"מ צ"ב מ"ש אין לה אב מאין לה פתח בית אב', **והמנח"ח** (תקנג ג) תמה בזה.

והפלאה (מד.) **פי'** דגלי קרא בבוגרת [וכמ"ש **הרמב"ם** בהל' י, הו' לעיל] דכל היכא דלא קרינן 'בית אביה' סוקלין כשאר הנסקלין. [ואף היכא דאין לאב בית]. ואילו בברייתא דהכא איירי בהורתה שלא בקדושה, דאתרבי מ'ומתה', ובהך קרא כתיב 'פתח'. וילפי' שער העיר[יא]. **והאחרונים** ביארו דלפ"ז 'אין לה פתח בית אב', היינו שאין לה 'דין' פתח בית אב.

והאו"ש (שם) תי' דאין לה פתח בת אב דרשי' **בספרי** (תצא כט) מדכתיב והוציאו את הנערה מ"מ, דחייבת סקילה[יב]. ודינה כשאר הנסקלין.

ובחי' ר' שלמה (יא) כתב דדעת הרמב"ם דהורתה שלא בקדושה נתרבתה רק לפרשת נערה המאורסה, ולא לפרשת מוציא ש"ר. ובפרשת נערה המאורסה נאמר פתח שער העיר[יג]. אבל כשאין לה אב שייך לפרשת מוציא ש"ר, ודינה בבית אביה, ליכא דין שער העיר. ומש"ה היכא דליכא בית לאב סוקלין בבית הסקילה. [אבל דעת **תוס'** (מד.) דאף הורתה שלא בקדושה נתרבה לפרשת מוציא ש"ר, ולכן ילפי' מהדדי].

קכא) **תוד"ה על פתח בי"ד.** וצריכין ליסקל חוץ לג' מחנות וכו'. [דבעיר שרובה עכו"ם חוזר הדין בבית הסקילה כשאר חייבי סקילה]. אבל **תוס'** (סנהדרין מב: ד"ה כי) כת' דכיון דכתיב 'שעריך', מוקמי' אשער בי"ד[יד]. ומש"ה הכא לא דרשי' להוציא מג' מחנות. [וכמו דעל פתח בית אביה, אפי' בתוך העיר]. [וכ"כ **המנח"ח** תקנג ד בדעת הרמב"ם].

והפלאה כת' דתוס' (שם) פליגי אף אתחילת התוס' (כאן), וסוקלין על פתח הבי"ד דוקא, ולא חששו שלא יראה בי"ד רוצחין, דגזיה"כ דבעי שער בי"ד. ובפשוטו תוס' דידן נקטו דדין שער בי"ד הוה בית הסקילה דעלמא. והיינו רחוק מבי"ד, וחוץ לג' מחנות. אמנם **תוס'** (מד. בסוה"ע) כת' דהוה דבעיר שרובה עכו"ם שעריך הוה שער בי"ד, ומתקיים בכך קרא כדכתיב. [וצ"ב א"כ אמאי לא נימא שידחה לדין קרא כדכתיב].

קכב) **בא"ד ותי' ר"י דהכא בעיר שרובה עכו"ם בטלה קדושת היקף חומה[טו] וכו' וכשהיא רובה עכו"ם אין משתלחין משום דבטלה קדושת החומה.** [משמע דתוס' הביאו ראיה ממה שמצאנו גבי שילוח מצורעין. **והרש"ש** תמה מהיכן הביאו התוס' דלענין שילוח מצורע בטל קדושת עיר חומה].

והמשנ"ל (בית הבחירה ז יג) הביא [מדברי התוס'] דבעיר שרובה עכו"ם מותר לקבור בתוכו, דבטלה קדושת מחנה ישראל. אבל **הרש"ש** כת' דתוס' קאי רק למ"ד (גיטין מז.) יש קנין לעכו"ם באר"י להפקיע מידי קדושה. [וא"כ הרמב"ם שפסק דאין קנין, א"כ לא אמרי' הכי]. **והאחרונים** חלקו דקנין עכו"ם לענין תרו"מ תליא בקנין הקרקע, ודוקא לענין

י. וכן מבואר **בתוס'** (מד. ד"ה אין) דדין הורתה שלא בקדושה שווה לאין לה אב. [וא"ש כגירסא בברייתא לפנינו].

יא. **והמרכבת המשנה** (ג ח) ביאר דגיורת תחילת דינה שאין לה, ושמירתה מוטלת על בני העיר, ולכן סוקלין על שער העיר. אבל כשהיה לה אב בשעת זנות, א"כ דינה פתח בית אביה, ואף דבשעת חיוב מיתה מת האב, או שאין לו בית, א"כ סוקלין בבית הסקילה דעלמא.

יב. **והספרי** הביא ילפותא דל"צ קרא כדכתיב, וכקו' **התוס'** (מד. ד"ה אין). [אך לכאורה נימא דהוה גילוי דל"צ קרא כדכתיב, ועכ"פ אין לו בית לא גרע מגיורת [שלידתה בקדושה] ויתומה שאין לה אב. ואילו לפ"ז הוה פרשה חדשה מגזיה"כ].

יג. אבל **האחרונים** (הפלאה, חמד"ש) נקטו דדעת הרמב"ם דבלא תביעת הבעל אינו פרשת מוציא ש"ר, וע"כ דאף בפרשת נערה המאורסה נאמר דין פתח בית אביה. אלא דנערה המאורסה לא נתרבתה לענין זה. וכ"כ **היונת אלם** (לו) דבית אביה אינו מעצם חיוב נערה אלא קביעות מקום סקילה.

יד. ונערה המאורסה וע"ז הוה ב' כתובין הבאין כא' ולא ילפי' לשאר חייבי מיתות דבעי שער בי"ד.

טו. ואין לזה קדושת מחנה ישראל דעיירות המוקפות חומה. **והגר"א** (אר"ח תרפח) הביא מתוס' דידן אף לענין מגילה דברובה עכו"ם בטלה קדושת החומה, וביאר בזה נידון **הירושלמי** בכרך שחרב ונעשית של עכו"ם [והירושלמי פושטת חוצה לה קוראין, ע' בגר"א].

תרו"מ. אבל לענין קדושת מחנות ס"ל לרמב"ם דבטלה קדושת המחנה[טז].

קכג) **רש"י ד"ה גמר.** אסמכתא בעלמא. **האחרונים** הק' מנליה לרש"י דהוה דרבנן, ובגמ' (לקמן מו.) דרשי' ויסרו מויסרו לחייב מלקות דאורייתא. **והרש"ש** הביא דמצאנו דרשא כעי"ז (עירובין נא.)[יז] והתם הוה דרבנן. וכתב דמ"מ יש לחלק.

וההפלאה (מד.) כתב דאף לרש"י הוה דין דאורייתא [מהלכה לממ"ס], ואסמכינהו אקרא. דלמה יתקנו חכמים דבר חידוש זה.

קכד) **תוד"ה רב יהודה אומר.** ומסיק מלא תלך רכיל, משמע דל"מ אלא לאזהרה אבל לא למילקי וכו'. וצ"ב דמ"מ כיון דיש אזהרה א"כ ילקה כשאר ל"ת שבתורה. וביארו דכוונת התוס' דמלקות דמוציא ש"ר אינו מחמת עבירת הלאו [כשאר ל"ת שבתורה], אלא הוה 'עונש' [וכמלקות דהזמה].

והמאירי (מכות ד:) כת' דאזהרת מוציא ש"ר מלא תלך רכיל והמלקות בא מויסרו אותו. וכיון דהמלקות בא מצד אחר, ולא משום הלאו[יח], מש"ה לוקין עליו אף דאין בו מעשה[יט].

אלא דבעי אזהרה, דאין עונשין אא"כ מזהירין. ולא תלך רכיל הוה אזהרה. וכיון דהלאו ניתן לאזהרה אין לוקין עליו[כ] [על עצם הלאו].

וכ"כ **התוס' הרא"ש** וז"ל משמע דבתר דילפי' מלקות לויסרו מהני האי לאו לאזהרה[כא].

והגרי"ז (תמורה ג.) ביאר דלפ"ז דוקא מוציא ש"ר [על אשתו בסוגיין] לוקה[כב], אבל שאר לשון הרע בעלמא אינו לוקה, ואף דהולך רכיל. כיון דהמלקות הוה מפרשת מוציא ש"ר, אלא דאין לוקין אא"כ מזהירין.

אבל **הרמב"ם** (דיעות ז א) כת' דכל המרגל בחבירו עובר בל"ת שנא' לא תלך רכיל, אלא דאינו לוקה. [ומבואר דהוה לאו גמור אף בשאר 'רכיל']. **ובחי' מים חיים** ביאר דהוה לאו שאין בו מעשה, ועוד דהוה לאו שבכללות.

תוס' (שבועות כא. ד"ה חוץ, ותוס' הרא"ש כאן) הק' אהא דאיתא התם כל ל"ת שבתורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין, חוץ מנשבע ומימר ומקלל. ותוס' הק' הא איכא עדים זוממין ומוציא ש"ר. [וע' בסמוך]. **והתוס' הרא"ש** תי' דהכא לא דמי לשאר לאו שאין בו מעשה, שהמלקות בא מכח הלאו הכתוב בהן, אבל אין המלקות מכח הלאו, אלא דהמלקות מפורש בו[כג]. וכ"כ **הגרי"ז** דמש"ה לא הזכירו ר' יוחנן, דהא אין לוקין על ה'לאו'. וכן עדים זוממים

טז. ועוד דלא תליא בקנין היחיד בקרקע זו.

יז. דילפי' אל יצא ממקומו, הוה אלפיים אמה, מאלפיים מגרש ערי לויים, למדנו מקום ממקום ומקום מניסה וניסה מניסה וניסה מגבול וגבול מגבול וגבול מחוץ וחוץ מחוץ. ועד"ז (פסחים ז:) אי' זכר לדבר [**פרש"י** אסמכתא בעלמא] דילפי' חיפוש מנר, ונרות מנר. אך **רש"י** (שם) כת' דהוה אסמכתא משום דהוה דברי קבלה, **והצל"ח** (שם) דייק דאילו כל הפסוקים מדברי תורה י"ל דהוה גזי"ש גמורה.

יח. אבל מדברי **רש"י** מבואר דכל רכיל לוקה משום לאו דלא תלך רכיל [עכ"פ לר' יהודה]. ודינו כשאר לאו שאין בו מעשה [ואף כשלא בעל, דאינו בגדרי מוציא ש"ר]. ויש שדנו דהוה בתר דגלי קרא. [**ורש"י** (ד"ה והוא שבעל) מבואר דהוה 'חידוש', וי"ל דקאי הכא למסקנא. אך י"ל דהוה דלא כר' יהודה].

יט. [ומשמע במאירי דהא דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה הוא משום דהוה לאו לחוד, אבל היכא דהמלקות הוה בגדר 'עונש' ליכא חילוק משום דאין בו מעשה. אבל בכ"מ משמע דמלקות דמוציא שם רע הוה 'חידוש'. ועיל"ד דבגמ' (מכות שם) מבואר דר' יהודה למד משם לכה"ת דלוקים על לאו שאין בו מעשה].

כ. וע"ד הא דאי' דלאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אין לוקין עליו. ומבואר בתוס' (כאן) דהטעם משום דאיצטריך ל'אזהרה', ולאו דוקא משום חומר מיתת בי"ד. [וכ"מ **בתוס'** (לעיל לב: ד"ה שלא) דכל לאו שהוא אזהרה אין לוקין, ולאו דוקא אזהרה למיתה].

אך **החפץ חיים** (הו' בסמוך) כת' הטעם דהוה לאו שבכללות. [ואפשר דהיסוד א'].

כא. **והחפץ חיים** (הו' בסמוך) ציין לדברי התוס' דבכל לשון הרע אינו לוקה משום לאו דלא תלך רכיל, דהוה לאו שבכללות. **והמנחת שלמה** (א פא) הק' דתוס' לא כתבו כן. [ויל"פ דכוונת הח"ח לציין דאף בפרשת מוציא ש"ר אין לוקין על לאו זה. [מאיזה טעם]. ורק משום עונש דמוציא ש"ר].

כב. ויש שדייקו דאף **תוס'** הק' דוקא מחרף את אשתו. אבל המוציא ש"ר על חבירו שעבר שאר עבירות ליכא ס"ד שילקה. [וע"ע שיטמ"ק].

כג. [ומבואר בדבריו דהוה דלא כרש"י, ולרש"י קשה].

אינו לוקה א׳לאו׳ דלא תענה, דהא אף בהכחשה יש לאו זה[כד].

קכה) **בא״ד ועוה״ק ר״י וכו׳ אמאי צריך קרא ויתרו וכו׳.**

רע״א [ושאר **אחרונים**] הק׳ דר׳ יהודה למד מכאן לאו דלוקין אלאו שאין בו מעשה. ובעי ילפותא מהכא. ועוה״ק **רע״א** דבעי קרא דלוקה ומשלם, שלא נאמר כדי רשעתו.

קכו) **לוקה מכת מרדות מדרבנן. הר״ן** (ועד״ז הריטב״א כאן) הביא בשם **הערוך** דמלקות דאורייתא על חייבי לאוין הוה ל״ט מכות הראויין להשתלש, וע״פ אומד, ובהתראה. אבל העובר על דברי סופרים מלקין אותו בלא מספר ובלא אומד[כה]. ודימה להא דמלקים העובר על מצוות עשה (כדלקמן פו.) דמכין אותו עד שתצא נפשו בלא אומד ובלא מכה משולשת. וכת׳ דנר׳ מדבריו דמכות מרדות הוה עד שתצא נפשו[כו]. והביא דכ״מ **ברמב״ם** (חמץ ו יב)[כז]. וכת׳ דלפ״ז יש חומר בדברי סופרים יותר מדברי תורה.

אך הביא דדעת **הרמ״ה** שהיו מכין אותו באומד ולהקל[כח] פחות ממלקות של תורה[כט]. וסיים דמ״מ אין מדקדקין ברצועה של מלקות[ל].

וכת׳ דנראה דכ״ה בעבירה שכבר עבר. אבל בעבירה נמשכת מלקין עד שתצא נפשו, עד שיפרוש [אף בדרבנן]. **והתוי״ט** (שבת א א) ציין דנקטו כאן לשון ׳לוקה׳, במקום שהדין מכות מרדות, ועפ״ז ביאר דה**רמב״ם** בכ״מ [עי״ש] נקט לוקה בדרבנן.

דף מו.

קכז) **ת״ר וענשו אותו זה ממון, ויסרו זה מלקות**[א] **וכו׳ דכתיב וענשו אותו ק׳ כסף וכו׳ אלא ויסרו זה מלקות. הרמב״ן** (דברים כב יט) ביאר הטעם וענשו אתו ק׳ כסף, אחרי המלקות דילפי׳ מ׳ויסרו אותו׳, דהמנהג לכתוב לבתולה מוהר נ׳ כסף[ב], וזה הוציא עליה שם רע, בעבור ששנאה ורצה להוציאה בלא כלום[ג]. ומש״ה נענש ק׳ כסף [כפל מה שרצה להפסידה כתובתה[ד]].

קכח) **מגלן, א״ר אבהו למדנו יסרו מיסרו וכו׳.** ולכאורה הוה גזי״ש ללמד חיוב מלקות. אך גדר הילפותא לפרש דפי׳ המילה ׳יסרו׳ הוה מלקות. וכמ״ש **התרגום.**

קכט) **אזהרה למוציא ש״ר מנ״ל וכו׳.** [דלא שייך מלקות בלא אזהרה]. **החפץ חיים** (בפתיחה לאוין במ״ח יז) הק׳ אמאי לא הביאה הגמ׳ שאר לאוין דיש בלשון הרע, וכגון לא תונו[ה]. ותי׳ דהגמ׳ רוצה למצוא לאו מיוחד שיהא לוקה עליו, ושאר לאוין

כד. וע׳ מש״כ לעיל לג. האם אמרי׳ דגלי והיה אם בן הכות דלוקה משום לא תענה.

כה. לכאורה כוונתו דאי״צ לאמוד האם יכול לעמוד בו, ולא איכפ״ל שימות. [דדוקא במלקות דאורייתא דרשי׳ (מכות כב:) ועדיין הוא אחיך].

כו. ו**הנמוק״י** (סוף מכות) הביא כן בשם **רב נטרונאי גאון** דבזה״ז אין מלקות דאורייתא, אלא מכות מרדות, שחובטין אותו לפי שודא דדיינא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו [ועד״ז לשון התוספתא מכות ספ״ד].

כז. שהרמב״ם כת׳ דמי שאכל מצה בע״פ היו מכין אותו עד שתצא נפשו. עי״ש השג׳ **הרמ״ך ורבינו מנוח.**

כח. אבל **רבינו יונה בשערי תשובה** (ד ח) כתב לפי אומד להקל או להחמיר. וע׳ ריטב״א (מכות) שהאריך בזה.

כט. והריטב״א הביא כן בשם **הרמב״ם** (פיה״מ נזיר ד ג), **והרמ״ה.**

ל. שיהא בשל עגל, וכמו רצועה דאורייתא. [אבל **הריטב״א** (מכות כב:) הביא י״מ דהכל כעין מלקות דאורייתא].

א. לכאורה עד כאן דברי הברייתא, וקמ״ל ד׳ויסרו׳ דקרא שחייב מלקות. [אך ק״ק אמאי הזכיר בברייתא זו חיוב הממון, ועוד דנקט הפך סדר הפסוקים. ו**במדרש תנאים** אי׳ אתה אומר מלקות או אינו אלא ממון, הא כתיב ׳וענשו׳ הרי ממון אמור, ע״כ ׳ויסרו׳ הוה דבר אחר. והיינו מלקות. א״נ ה״ק, דאע״ג דוענשו ממון, אפ״ה משלם. ללמד דלוקה ומשלם. וכ״מ **בירושלמי** (תרומות ז א)].

ב. וביאר דאע״פ שחיוב הכתובה מדבריהם, מ״מ המנהג היה לכתוב מוהר לבתולות, כמו שנאמר (שם שם טז) כ׳מהר הבתולות׳. והרוב יעשו כן. ואם האשה הזאת לא נתחייב לה כתובהאת, למה ישים עליה עלילות דברים וכו׳, יכתוב לה גט ויפטר ממנה.

ג. וכ״כ **הרמב״ם** במורה נבוכים (ג מט) ד׳חיוב ק׳ סלעים הוה מדין ׳כפל׳ למוהר הבתולות, ע״פ העיקר דגנב משלם כפל. ועד״ז חיוב עדים זוממים כאשר זמם.

וביאר דעונש הממון על שהיה כובש חוקה הראוי לה. והמלקות הוה עונש על שפחת מעלתה והוציא עליה קול הזנות, שהיו פוחתין מעלתו כשהכוהו ברצועה. וכל זה בא לו מחמת שהיתה כעורה בעיניו, ומש״ה העונש על שבחר התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית, לא יוכל שלחה כל ימיו. כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלהית.

ד. שדרך התורה להעניש בכפל, כענין חיוב כפל דגנב.

ה. וכן השמר מנגע צרעת. וכן תשיא שמע שוא. ועוד הביא כמה וכמה לאוין.

הוה לאו שבכללות[ו]. **והמנחת שלמה** (א פא) כתב דנקטו לאו זה, דשאר לאוין אינם נוהגים בכל אופן. ואף המוציא ש"ר על אשתו שוטה[ז] עובר מהך אזהרה[ח].

קל) **מכאן א"ר פנחס ב"י אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה.** יל"ד האם הוה אזהרה על ההרהור[ט], או שיזהר מפני חשש הטומאה.

קלא) **לא אמר לעדים וכו' היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה. התו"י** (בתוס' מה. ד"ה אמר, והריטב"א) הק' דכיון דהוא לא הוציא ש"ר, אמאי לא אמרי' אישתני [כשנשאת]. ותי' דמ"מ שייך לפרשת מוציא ש"ר. אבל **האחרונים** (הו' לעיל מה.) נקטו בדעת הרמב"ם דאינו חייב משום מוציא ש"ר כשהבעל לא אמר לעדים.

קלב) **שם. לבית הסקילה. רע"א** הק' **דה"ה** ביאר דעת **הרמב"ם** (הו' לעיל מה.) דכל היכא דהוזכר בית הסקילה, היינו במקום שאר נסקלין, ולא פתח בית אביה או שער העיר. והכא אמאי לא יסקלו בפתח בית אביה. **והחמד"ש** תי' דלדעת הרמב"ם כיון שהבעל לא הביא עדים אינו בפרשה דמוציא ש"ר. ואיירי דבעל א"כ אישתני, ומש"ה כבר אינו שייך לדין פתח בית אביה.

שכירות העדים

קלג) **אינו חייב עד שישכור עדים. הקצות** (לד ד) הביא מכאן דהנוטל שכר להעיד כשר לעדות מדאורייתא. דקרא כתיב ואם אמת, וסקלוה[י].

קלד) **שם. עד שישכור. השיטמ"ק ומהרש"א** הק' דכיון דא"ר יהודה דצריך לשכור, א"כ יחשב לאו שיש בו מעשה. [**ובגמ'** (מכות ד: וכ"מ) מבואר דהוה לאו שאין בו מעשה]. **והשיטמ"ק** תי' דעיקר חיובו על דיבורו. וכ"כ **המהר"ם שיף וקרנ"ר** דהוה תנאי בעלמא.

ובגמ' (ב"ק ה.) אי' דמוציא שם רע הוה דיבורא דאית ביה מעשה. ופרש"י בעילה, וכראב"י (בסוף העמ'). ותוס' הוסיפו דלר' יהודה עד שישכור עדים.

והתוס' שאנץ (הו' בשיטמ"ק ב"מ צ:) הק' אמאי לא מנו מוציא שם רע בהדי לאו שאין בו מעשה דלוקין[יא]. ותי' כיון דאינו חייב עד לאחר שבעל לראב"י [בסמוך]. ועוד לר' יהודה עד שישכור עדים דהיינו מעשה. ואע"פ שבהוצאת ש"ר גופיה ליכא מעשה. [משמע דכה"ג נחשב יש בו מעשה]. **ותוס'** (שבועות כא.) דחו דמבואר (מכות ד:) דאף לר' יהודה נחשב אין בו מעשה[יב]. [ומשמע דסברת התוס' שאנץ דבגוף העבירה עובר ע"י' מעשה, אלא שגוף העבירה אינו מעשה[יג]].

קלה) **שניהם בפרוטה מהו.** משמע דספק הגמ' אי אזלי' בתריה, דיש כאן 'מעשה שכירות'. או דכלפי העדים, דלא נחשב שהן 'מושכרים'[יד]. **ובפתח"ת** (חו"מ צג ד) הביא בשם **המהרי"ט** (ב חו"מ קה) דמי שנתחייב שבועה לשותפין, מהני שיש בין שניהם שיעור ב' כסף, ומצטרף לחיוב שבועה[טו]. והביא דה**ברכ"י** הק' מסוגיין. והפתח"ת תי' דהמהרי"ט דן דוקא לשיעור ב' כסף[טז], אבל בסוגיין [ובשאר דיני התורה] שיעור פחות מפרוטה אינו ממון, ובענין פרוטה לכל א'.

קלו) **תוד"ה אתיא.** דאין רבית בקרקע, אלא דוקא

ו. והמנחת שלמה (א פא) הק' דאף דאין לוקין על לאו שבכללות, אבל ל"מ שלא יחשב 'אזהרה', לענין דאין עונשין אא"כ מזהירין [ועי"ש שהביא מכ"מ דמהני].

ז. ע' **תוס'** (לעיל מ:) אי יש חיוב מוציא שם רע היכא דאינה בת עונשין.

ח. והמנח"ש נסתפק כשאינה עושה מעשה עמך, האם הבעל לוקה ומתחייב ק' כסף.

ט. [ונפק"מ אי צריך תשובה על גוף ההרהור]. **וברוח חיים** (אבות ה ה) כתב דהקרי [באונס] אינו חטא, אלא עונש על ההרהור.

י. ואף די"ל דהבי"ד לא ידעו דשכרום, מ"מ בפסוק משמע דאף באופן שהוציא ש"ר, שייך חיוב מיתה. [ועוד פי' דאם נתברר דהיו פסולים לא היה חיוב כאשר זמם].

יא. דא"ר יוחנן (מכות טז., שבועות כא. תמורה ג.) בשם ר' יהודה משום ריה"ג דכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין, חוץ מנשבע ומימר ומקלקל.

יב. ותי' דכיון דלא כתיב מלקות בהדי' לא חש למתינינהו אנ אין למידין מהכללות. [וע"ע מש"כ לעיל מה:].

יג. והשיטמ"ק (שם) הביא בשם **הגליון תוס'** דשמא חשיב 'קצת מעשה'.

יד. וע' כעי"ז (קידושין ז:) שתי בנותיך לשני בני בפרוטה, בתר נותן ומקבל אזלי' והאיכא פרוטה, או בתר דידהו וליכא.

טו. והמהרי"ט הביא מהגמ' (לקמן צד.), **והאחרונים** הק' מהגמ' (ב"מ כו:).

טז. ועוד דשבועת מודה במקצת תליא בכפירה, ולכן נחשב כפירה א'.

דומיא דכסף ואוכל וכו'. [**ותוס'** (ב"מ סא.) ביארו דילפי' כלל ופרט וכלל[יז]]. אבל **הרמ"ה** (הו' בשיטמ"ק ב"מ סא.) כתב דכוונת הגמ' דלא משכחת רבית בקרקע, דאילו נתן ד' אמות להחזיר ה' אמות, אין זה רבית אלא חליפין [וע' בסוף התוס']. **והטור** (יו"ד קסא) הביא בשם **הרמ"ה** דרבית פחות משווה פרוטה אסור מדאורייתא, אלא דאין מוציאין בדינים. [ועי"ש בפוסקים].

והרשב"א (ב"מ סא.) דחה די"ל דיש חיוב ריבית אף בקרקע, אלא דהך קרא דלא תשימון קאי בכסף, ומש"ה הוקש להך קרא[יח]. [אך הרשב"א הק' דא"כ הול"ל שכרן בכל דבר חוץ מכסף, וע"כ דליכא רבית בקרקע].

והריטב"א (ב"מ, בשם רבו) כת' דספק הגמ' הוה מסברא, דכיון דקפיד רחמנא שישכור עדים אי בעינן דוקא כסתם שכירות שהוא במטלטלים ובשוה פרוטה, או דילמא אפי' בקרקעות ופחות משוה פרוטה. דומיא דרבית דאיתיה בכל דבר[יט].

קלז) **בא"ד הא איצטריך לאו[כ] ברבית לפחות משווה פרוטה. רע"א** (ב"מ סא.) הביא דמבואר בתוס' דאף היכא דהלוהו מעות, נתמעט היכא דהרבית הוה פחות מש"פ. **והמשנ"ל** (מלוה ו א) הביא דדעת **הגידולי תרומה** (מו א א) דדוקא היכא שההלואה עצמה הוה פחות מש"פ. והמשנ"ל חלק דפחות מש"פ אינו הלואה כלל[כא]. וע"כ דהמיעוט באופן שהרבית הוא פחות מש"פ.

קלח) **בא"ד והא דאמר** (ערכין לא.) גבי בתי ערי חומה וכו'. **ותוס'** תי' שעומד בבית בשכר המתנת מעותיו. **ותוס'** (ב"מ סא.) תי' דהתם הלוה מעות על הקרקע. [דהחוב הוה מעותיו שנתן עבור הבית, ואוכל רבית שימוש הבית, דהוה קרקע]. אבל קרקע בקרקע אפשר דשרי מה"ת.

אבל **הריטב"א ור"ן** תי' דפירי דאכיל בשכר מעותיו. ומשמע דעיקר התי' שהרבית הוה פירות [המטלטלין][כב].

והמשנ"ל (שם) הביא [מדברי התוס' ב"מ] דנתמעט רק הלוואת קרקע, אבל הלוואת מעות אסור לתת רבית קרקע. **ורע"א** (ב"מ שם, וכעי"ז עוד אחרונים) תמה מ"ש פחות משווה פרוטה, דמוכח בתוס' דאף בהלוואת מעות יש מיעוט פחות משווה פרוטה. ואילו גבי קרקע נתמעט רק היכא דכל ההלואה הוה קרקע. ואיך מחלקים דרשא א' לב' אופנים, דגבי קרקע בעי ששניהם יהיו קרקע, וגבי שווה פרוטה אף בהלואת מעות, אין איסור פשמ"פ. וצ"ע[כג].

והריטב"א והר"ן כת' דמדרבנן ודאי אסור [וכלשון **תוס'** (ב"מ) דשרי מה"ת[כד]] דלא גרע מרבית דברים[כה]. **והמשנ"ל** (שם) דן דאפשר דתוס' ס"ל דהוה דאורייתא, וכדין חצי שיעור.

יז. **והריטב"א** (שם) הק' דבמשנה (ב"מ נו.) אי' כמה דינים דליכא בעבדים וקרקעות, ואמאי לא הוזכר ריבית. וכן (שם נה.) ה' פרוטות.

יח. והרשב"א הביא כיוצא בזה, דגמרינן עריות בדבר דבר מממון במקום הכחשה (קידושין סה:), וילפי' דקידושין דאפי' שניהם מודים ל"מ. דילפי' מהך קרא דממון, ולא ילפי' מ'ענין ממון', דגבי ממון שניהם מודים הודאת בע"ד כמאה עדים. [וע"ע רשב"א קידושין שם].

יט. וסתימת **הרמב"ם** (מלוה ו א) **והשו"ע** (קסא א) דיש איסור ריבית בכל דבר. **והגר"א** (שם א) כת' דהשו"ע קאי אפי' בקרקע, וכרשב"א.

כ. **האחרונים** (חי' חת"ס שם) ביארו דכוונת הגמ' (שם) דודאי איצטריך קרא לגלות עיקר דין ריבית. אלא דבתר גילוי הקרא ממילא הוה גזל. וקו' הגמ' אמאי בעי 'לאו'. [עע"ש, ואב"מ].

כא. **והאחרונים** דנו האם שייך חוב ממון על פחות מפרוטה. [**והתוס' רי"ד** (קידושין מח.) כת' דכל פחות מפרוטה לא חשיב להקרא מלוה].

כב. **והאחרונים** (רש"ש, וכן משנ"ל שם) דייקו דס"ל דאיירי בהלואת מעות ורבית מעות. אבל אילו היה הלואת מעות ורבית קרקע מותר. אך הביאו דהב"י לא נקט כן.

כג. ויש שתי' דכיון דמשכח"ל הלוואת קרקע, מש"ה מסתבר להעמיד את המיעוט על גוף ההלואה. אבל ל"ש הלוואה בפחות משווה פרוטה, וע"כ המיעוט ברבית [וכ"מ במשנ"ל]. ועוד יש שתי' דבנתחייב קרקע עבור מעות אמרי' דעיקר חיובו הוה דמים, וצורת תשלום הדמים הוה ע"י קרקע, ומש"ה הוה ריבית. מלבד היכא דשורש החוב הוה קרקע.

ועוד יש שפי' דהיכא דנתחייב להחזיר קרקע וריבית מעות, כיון דמחוייב להחזיר ג"כ מעות ל"מ לקבוע איזה תשלום הוה עבור הקרן, דכל שנתחייב להחזיר חלק מעות, נחשב הלואת מעות.

כד. אבל **רע"א** (שם) הביא דלדעת **תוס'** (ב"מ סד:) בתי ערי חומה הוה רבית גמור מדרבנן, וא"כ מקו' התוס' מהתם מוכח דבקרקע אף מדרבנן מותר. וכ"כ **הב"ח** (קסא) דלדעת התוס' והרא"ש מותר אף מדרבנן.

כה. ומבואר מדבריהם דריבית דברים אסור מדרבנן, אבל **האחרונים** הביאו דמוכח **בתוס'** (קידושין ח: ד"ה צדקה) דהוה

קלט) **בא"ד אבל אם אדם לווה שדה, שאם שטפה נהר יפרע לו שדה וחצי וכו' שמא**[כו] **כה"ג ל"ה רבית בקרקע.** אבל **הרא"ש** (ב"מ שם ה ס"ס א) כת' דלא שייך רבית אלא בהלואה דבר שניתן להוצאה ולפרוע אחר במקומן[כז]. **והרמ"ה** (הו' לעיל) כתב דכשמלווה ד' אמות קרקע שיתן לו ה' אמות אינו הלואה אלא חליפין. **והחוות דעת** (קסא א) הביא דמבואר דגדר הלואה ומכירה לא תליא בלשון, אלא עצם העיסקא נקרא מכירה, דכל דבר הצריך שומא נחשב מקח, שהרי לא ניכר התוספת[כח].

אך **השיטמ"ק** (ב"מ ס: בשם הרדב"ז ב תשצז) כתב דאפשר דכל שאומר לשון הלואה הוה רבית דאורייתא.

קמ) **על הנישואין הראשונים מהו וכו'. פרש"י** דכנסה ולא הוציא ש"ר, ובנישואין הב' אומר שבראשונים לא מצא בתולים[כט]. **והריטב"א** כתב עד"ז בספק דנישואי אחיו, שכנסה אחיו, והוא אומר שאחיו לא מצא בתולים. [דאם אחיו לא כנסה, ונפלה ליבום מהאירוסין. והוא לא מצא בתולים, א"כ לא חשיב על נישואי אחיו].

אבל **הרמב"ם** (נערה ג ט) כתב קידש וגירשה וקידשה, והביא עדים שזינתה תחתיו בקדושין ראשונים וכו'[ל]. [ומשמע דלא נשאה בראשונה. ונחשב נישואין ראשונים כיון דטוען שזינתה בראשונים. ומצאה בעולה בשניים[לא]].

קמא) **על נשואי אחיו**[לב]. **והרמב"ן** הוכיח מכאן דאי"צ לטעון טענת ברי שלא מצא בתולים, דאין לו טענת ברי[לג]. ואינו במשמע שיבא בטענת דמים על נשואי אחיו.

והרמב"ם (ג ט) כתב דבקידושין ראשונים ונישואי אחיו פטור, וכל הפטור אם רצה לגרש יגרש. **והכס"מ** ביאר דבעי' קמייתא לא איפשיטא, ומש"ה נקט לקולא. **והמנח"ח** (תקנג) הק' אמאי לא הזכיר הרמב"ם דמהני תפיסה מספק.

והמשנ"ל הק' אם רצה לגרש יגרש, וכי האיך יוכל לגרשה מספק, ועובר בלאו דלא יוכל לשלחה. וספק דאורייתא לחומרא. ויש **האחרונים** שתי' דגדר המצווה הוה מחמת תביעה דידה, ובמקום ספק לא שייך תביעה כללי[לד].

והמנח"ח (תקנג יג, וכן עונג יו"ט עא) הביא לתרץ ע"פ דברי **האחרונים** (ע' בסמוך) דבכל מוציא ש"ר יש איסור שויא אנפשיה, אלא דכיון דצוותה תורה שלא לגרש, משועבד וחייב לישאנה. ובמקום ספק אינו משועבד. ומ"מ המנח"ח הק' דא"כ מחוייב לגרש, ואילו לשון

דאורייתא. [וצ"ע לדעת תוס' מה צד דהוה דאורייתא, הא לא הוה ממון, ובמה עדיף מפחות מש"פ. (אך י"ל דבפחות משווה פרוטה אמרי' דכל משהו הוה חלק מהחוב, ואילו ריבית דברים הוה דבר נוסף על החוב. וא"כ דמי לקרקע שנתמעט רק היכא דאף גוף ההלואה אינו ממון)].

כו. יל"ד במה נסתפקו התוס'.

כז. אבל בשאלה [וי"ג באלה] לא שייך רבית, אלא שכירות מיקרי.

כח. [ועי"ש שהאריך לפרש דברי התוס' אמאי שטפו נהר נחשב הלואה, ולא תשלום מכירה עבור הקרקע].

כט. ואף דאם לא טען מיד, שוב אינו נאמן להפסיד כתובתה (כדאיתא יבמות קיא:) מ"מ כשהביא עדים שייך לפרשת מוציא ש"ר.

ל. ובפשוטו כוונת הרמב"ם בזה להביא ספק הגמ'. אבל **המרכבת המשנה** כתב דהגמ' איירי למ"ד דמהני שלא כדרכה, ואיירי שבראשונה בעלה שלא כדרכה. [ועדיין היא בתולה, ע' קידושין ט:, וצ"ע דבבעל אמרי' דבכל אופן נעשית בעולה]. אבל למאי דקיי"ל דבעי שיבעל כדרכה, כיון דבעולה כדרכה מהראשון, א"כ ל"ש כלל מוציא ש"ר בנישואין שניים. וכתב דמש"ה נקט הרמב"ם 'קידש', דבנשא ל"ש כלל. ובממ"נ ל"ש ספק הגמ'.

לא. ואי נשאת בראשונה, א"כ בנישואין השניים אינה נערה בתולה. [ואף דיודע בעצמו שלא בעלה בנישואין ראשונים].

לב. [אף דלדברי העדים הוה סוטה תחת אחיו, וסוטה אסורה ליבם. וא"כ אינה אשתו כלל. מ"מ נחשב 'בעל' לענין מוציא ש"ר, דלולי השם רע [וכן כשנמצא שקר] היא אשתו. [וכעי"ז (סוטה יח) דיכול להתנות בהשקאת סוטה על נשואי אחיו, ונחשב 'בעל' להשקות].

לג. ואף את"ל דאחיו אמר לו, הא קי"ל (ב"ב קלה: לקמן עו.) דברי ע"י אחר ל"מ. [ועוד איך ייבם אילו ידע שאחיו טען שלא מצא בתולים]. ולא משכח"ל אא"כ באו אח"כ עדי שושבינין [ומש"ה הרמב"ן כת' דדוחק].

לד. **והצפנת פענח** (שם) כת' דהחיוב 'ולו תה' לאשה' הוה בגדר קנס שקנסה אותו התורה, וכל זמן שלא נגמר הדין אינו מתחייב קנס (וע' מש"כ בזה לעיל לה: ולט.). ומחמת הספק בי"ד אינם גומרים את הדין.

הרמב"ם דתלי ברצונו [ורשאי לקיימה], אם ירצה. וצ"ע.

קמב) **דתניא כיצד הוצאת ש"ר וכו' לא מצאתי לבתך בתולים וכו'.** **והרמב"ם** (נערה ג ו,יא) הוסיף דאיירי שאומר שנודע לו שזינתה תחתיו. אבל אם אינו טוען שנודע לו שזינתה, אף אם נמצא שקר אינו לוקה ומתחייב ק' סלע.

והאחרונים[לה] הק' דכיון דאמר שנודע לו שזינתה תחתיו [וכמ"ש הרמב"ם], א"כ אף שהוזמו העדים אסורה עליו, דשויה אנפשיה חתיכה דאיסור. והאיך צוותה תורה ולו תהיה תאשה לא יוכל לשלחה וגו'. **והאחיעזר** (ג פב ז) דחה דאיירי דתלה טענתו בעדים, שנודע לו ע"פ העדים שזינתה, וכיון דהוזמו העדים אף הוא מותר.

ועוה"ק **האחרונים**[לו] גבי אשת כהן כיון דמבואר בסוגיין דמוציא שם רע איירי[לז] שאומר שמצא פתח פתוח, הא שויא אנפשיה, ואסורה עליו[לח]. [וברמב"ם מבואר דאף כהן מוציא ש"ר מצווה שלא לגרשה].

והשושנת העמקים (לפרמ"ג כ ד"ה עתה) כת' דהרמב"ם לשיטתו (טומ"מ ט יב) דהספיקות הוה מדרבנן, א"כ מדאורייתא אף אשת כהן שאומר פתח פתוח, והוה ספק שנאנסה תחתיו[לט]. אפ"ה מדאורייתא מצווה לישאנה[מ].

והבית יעקב (לעיל ט: ד"ה הרמב"ם) תי' דעשה דוחה ל"ת[מא], והא דאי' (לעיל מ.) אי אמרה לא בעינא ליכא עשה, פי' התו"י דהטעם משום דהיא ג"כ מצווה. אבל שויא אנפשיה הוה דוקא עליו, א"כ דחי לל"ת דידיה[מב]. [**ובחי' ר' שמעון** (ח) דן דמ"מ לדבריו אסור אף לדידה, א"כ שויא אנפשיה דאין כאן עשה דוחה ל"ת[מג]].

ועוד תי' **הבית יעקב** דכיון דמשועבד לה אינו נאסר ע"פ שויא אנפשיה [וכמ"ש הר"ן נדרים צ:]. ובכל בעל לא אמרי' כן כיון דיכול לגרשה. אלא דהכא מצווה שלא לגרש, ומש"ה משועבד ואינו יכול לאוסרה. [**והאחרונים** (דבר"י יח ד) הקשו דשויא אנפשיה בשעה שבאו לבי"ד קודם שנאסר לגרש. והאיך מהני שעבוד שחל אח"כ למנוע].

ובשו"ת עונג יו"ט (עא) תי' דגבי מוציא ש"ר גלי קרא דלא חיישינן להא דשויא אנפשי' חד"א, דאפ"ה רמי עליו קרא מצוות עשה ד'ולו תהיה לאשה'[מד].

אך המנח"ח (תקנג יג) הביא **דהרמב"ם** (ג ט) כת'[מה] דכל הפטור, אם רצה לגרש יגרש. ומשמע דאף דאין לו מצווה, אפי' רשאי שלא יגרשנה[מו]. [**והמנח"ח** (בקומץ המנחה שם) תמה עוד ע"ד המשנ"ל

לה. ע' ישועות יעקב (יא), עונג יו"ט (עא), ובמלבושי יו"ט (א כא) האריך בזה.

לו. כה"ק **הפרמ"ג** (שושנת העמקים, הו' בסמוך) **והבית יעקב**, שו"ת **ס' יהושע** (פר"כ תפט הו' במנח"ח תקנג) ועוד.

לז. אבל לדעת הרמב"ן אי"צ לטעון טענת בתולים, אלא שיהא ראוי לכך. [אך מ"מ פשטיה דקרא איירי אף בכה"ג].

לח. דאין מי שמכחיש שלא מצא פתח פתוח [אף שהוזמו עדי הזנות]. ואף אילו יכחישו יל"ד אי מהני נגד עדים.
והשושנת העמקים דן די"ל דלזה אהני הא דפרסו השמלה, ויש כאן דם בתולים לפנינו. [ויל"ד בזה]. [ועד"ז כת' הפנים יפות כב יז]. אך השושנת העמקים הק' **דהרמב"ם** (נערה ג יב) מבואר דל"צ לפרוש שמלה כפשוטו. ועוה"ק דלדעת **הרמב"ם** (איסו"ב יח י וה"ה שם) אף היכא דיש דמים יכול לטעון פתח פתוח. [ובסוגריים כת' דאפשר דהוה רק מדרבנן, דחשש דרבנן שמא הביאה ממקום אחר].

לט. **והדבר"י** (יח) הק' דמ"מ אשת כהן שקידש פחות מבת ג' הוה ודאי. וכתב דמ"מ יש ספק מוכת עץ. ועוד דנו דספק לא קים ליה [ע' לעיל ט:].

מ. [וצ"ל דלא העמידו חכמים דבריהם במקום מצווה זו].

מא. **והאחרונים** (מנח"ח) דחו **דתוס'** (לעיל מ.) כת' דבנמצא ערוות דבר יש ל"ת ועשה באיסור סוטה. [ואף אשת כהן שנאנסה יש כמה לאוין ואיסורין, ע' יבמות נו:]. [ויש שדנו דכוונת הבית יעקב דאיסור שויא אנפשיה הוה ל"ת דנדר].

מב. ועפ"ז באופנים דהוה ספק האם הוא מצווה, אסור עליו מספק. משום דשויא אנפשיה.

מג. והמלבושי יו"ט הק' דלדבריו דמצא פתח פתוח, א"כ היא בעולה ואין עליו מצווה כלל.

מד. ושמעתי ממו"ח לפרש דהגדר דכיון דנתברר בבי"ד שטענתו שקר לאו כל כמיניה להוציא עליה שם רע, ומשועבד בזה.

מה. גבי ספיקות (דלעיל) נישואין ראשונים ונישואי אחיו. [אך סתימת דבריו משמע דקאי אף הוציא שם רע קודם שבעל או שבאו עדים מאליהם וכדו'].

מו. ויל"ד דאפשר דלא איירי באשת כהן. [והמנח"ח הק' רק מאשת כהן, ואפשר דהמנח"ח סמך גם אקו' האחרונים דמבואר ברמב"ם דאיירי שהבעל אמר שנודע לו שזינתה].

(שם) שדן דבספיקות יהא מחוייב שלא לגרשה מחמת ספק, הא אדרבה כיון דיש צד דליכא מצווה אסורה לו משום שויא אנפשיה].

ויש **אחרונים** שתי׳ דאיירי שהבעל חזר בו, ומודה ששיקר[מז]. וכיון דניכר שבא להוציא שם רע ולהפסידה כתובתה, נחשב שרואים אמתלא לפנינו במה שאסרה עליו.

והמנח״ח[מח] כת׳ דעכ״פ משכח״ל אופן דנתברר ע״פ עדים שלא זינתה, וכגון שלא זזה ידם. או אף בלאו הכי, כיון דעדי האב מסייעים [ניכר הדבר ששיקר, והוה כמו שנתברר בעדים[מט]]. והביא דמבואר **במשנ״ל** (אישות ט טו, בשם הרשב״א ג רנג) דבשויא אנפשיה היכא שנתברר ע״פ עדים ששיקר, וגם הוא חוזר בו [ואינו עומד בדיבורו] מותר[נ].

קמג) **נמצא ששם רע אינו שם רע, הוא לוקה ונותן ק׳ סלעים וכו׳. הפנים יפות** (דברים כב יז) הק׳ דכיון דטוען שמצא פתח פתוח אמאי מתחייב קנס, דלטענתו אף שהוזמו העדים, ע״כ זינתה בעודה בית אביה ולא הוה בתולה. וכה״ק **השיטמ״ק** (לעיל מה.), וכת׳ דלא חייבה תורה אלא היכא דחזר בו.

קמד) **בשלמא לראב״י היינו דכתיב ופרשו השמלה.**

ובברייתא בסמוך לראב״י דברים ככתבן, שמלה ממש. **ובתוס׳** מבואר דבעי שמלה כפשוטו, שמחציף פנים לשנות את הידוע. אבל **הרמב״ן וריטב״א** כת׳ דכוונת ראב״י שיהא ראוי להביא שמלה, דסתמא עושה אביה לתת הוכחה לדבריו, ואע״פ שאינו בירור מעיקר הדין. שכן הדרך להוציא ש״ר אחר שבעל וידע. אבל כל שבעל חייב, אף שאינו בא בטענת דמים.

והתוס׳ רא״ש (בסוגריים, מתלמידו) כת׳ בשם **הראב״ד** דבעי לפרוש השמלה שיש עליו דם, דאל״כ מצי אמר לא בעלתי.

והרמב״ם (נערה ג יב) כתב דהא דאמרי׳ ופרשו השמלה הוה לשון כבוד, שנושאין ונותנים בסתרי הדבר וכו׳. **והכס״מ** תמה דקי״ל כראב״י, ובגמ׳ מבואר דלראב״י דברים ככתבן. וכתב דאע״ג דראב״י נקט דברים ככתבם יש במשמע לפרשם כמו לרבנן[נא]. ועוד פי׳ **האחרונים** דלמסקנא אף רבנן מודו [והא דאמרי׳ בשלמא לראב״י, היינו דלראב״י יל״פ כן. אבל למסקנא אינו מטעם זה].

קמה) **תוד״ה בשלמא.** א״כ מה תועלת יש בפרישת השמלה, דפשיטא דלא מכחישי עדים בשביל כך וכו׳. **ורע״א** כת׳ די״ל דהתורה לא חייבה הבעל אא״כ העליל בלי למצוא ריעותא, ונתברר שבאמת מצא בתולים[נב].

ורע״א נסתפק היכא דהוזמו עדי הבעל, וגם נתברר שמצא בתולים, אלא שבאו עדים שזינתה קודם אירוסין [וכגון שהיטה הבועל]. האם מתחייב מדין מוציא ש״ר.

דף מו:

האב זכאי בבתו וכו׳

קמו) **האב זכאי בבתו בקידושיה וכו׳. פרש״י** בביאה, שרשאי למוסרה לביאה לשם קידושין[א]. **ותוס׳** (קידושין ג:) הביאו בשם **הירושלמי** (כאן) שיש לו

מז. **והאחרונים** הביאו דכ״כ **השיטמ״ק** (מה. ד״ה היא וזוממיה) דכל פרשת מוציא שם רע איירי דהבעל חוזר בו ומכחיש דבריו הראשונים. דאל״כ נהי דהוזמו עדיו, ואין לו ראיה לדבריו, שמא אמת הדבר שזינתה. [והשיטמ״ק דן האם אף הרמב״ם מודה בזה].

מח. מהדורה מכון ירושלים אות יג ד״ה מה שהקשיתי והלאה. ובמהדורות האחרות בסוף המצווה.

מט. ועוד כתב **הדבר״י** (ס״ס יח) [לדעת תוס׳] כיון דתלה טענתו על מה שלא מצא בתולים, כיון דהוציאו השמלה, והוכח שקרן שמלאה דם, הוה כבא הרוג ברגליו, ול״מ שויא אנפשיה.

נ. ודעת **תוס׳ ריה״ז** (קידושין סו.) דבכל שויא אנפשיה היכא שנתברר ע״י עדים ודאי מותר. [וע״ע מש״כ לעיל ט.].

נא. ולכאורה כ״ז לדעת הראשונים דל״צ להביא שמלה כפשוטו. אבל לדעת תוס׳ אי ראב״י דרש מכאן דין שמלה, איך אפשר לדורשו באופן אחר.

נב. ולכאורה לא בעי סיוע לטענת העדים, אלא הוכחה דאף הוא שיקר. [ויל״פ דזה כוונת תי׳ התוס׳. אבל רע״א כתב דתוס׳ לא כתבו כן].

א. וכ״כ **רש״י** (בסוף העמ׳) דילפי׳ דביד האב למוסרה. [וזכאי היינו שהוא בעלים להכריחו]. [והעירו אמאי בעי היקש

'זכות' בביאה, כשנותנים שכר לביאה[ב]. [ד'זכאי' משמע דהוה זכות ממון[ג]. **והתוס' הרא"ש** (שם) כתב דגמ' דידן ס"ל דקרי זכות כיון דיש לו כח לקדשה[ד]].

והברכ"ש (קידושין ג) ביאר דהתורה זיכתה גופה לענין זה, דהוה תשלום שכירות תמורת מעשה הקידושין לאב[ה]. דאילו הבעלים אינו בעלים על מעשה הקידושין, א"כ לא היה יכול לתבוע 'שכירות'[ו]].

והרמב"ן (סה"מ ל"ת שנה, וכן ויקרא יט כט) ביאר את הלאו אל תחלל בתך להזנותה, לפי שהאב זכאי בבתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה, ולמכרה לשפחה וזוכה גם בקנס האונס והמפתה, בזה הזהיר הכתוב שלא ימסור לזנות, למכרה למי שאין קדושין שלו תופסין בה[ז], דכתיב (ויקרא יט כט) אל תחלל את בתך להזנותה[ח]. [ומבואר מדבריהם דהאב נחשב בעלים על המסירה, ולא רק שליח בעלמא].

קמז) **יותר עליו הבעל וכו'. התוי"ט** הק' אמאי שייר דהבעל יורש את אשתו, אפי' במקום בן. אבל האב אינו יורש כשיש בן. **ורע"א** תי' דמתני' חשיב רק כללי שרשי זכויות, ואף האב שייך בירושה.

קמח) **רש"י ד"ה ומקבל את גיטה.** אם נתגרשה מן האירוסין. וכ"כ **רש"י** (קידושין מג:). **ובגהש"ס** (שם) ציין דדעת **רש"י** (יבמות קט. וסנהדרין סט.) דאף קטנה שנשאת מקבל את גיטה. [וכ"כ **רש"י** לקמן עג:]. **ותוס'** (קידושין י.) נסתפקו בזה.

קמט) **ואימא לדידה[ט], השתא אביה מקבל קידושיה וכו' איהי שקלא כספא וכו'. פרש"י** (קידושין ג:) בתמיה, אפשר על חינם זיכהו הכתוב בקבלת קידושיה. **והריטב"א** (שם) ביאר דכיון דזיכתה לו תורה שרשאי לקדשה בעל כרחה ושלא מדעתה, איהו חשיב מקנה ובעל דבר, וכממונו היא חשובה בענין זה. וכיון שהוא מקנה, ממילא הכסף שלו. דאי איהי שקלא כספא, א"כ אין האב אלא כשליח, והיאך יכול לקדשה בעל כרחה.

ורע"א (ע' בסמוך) ביאר [סברת הגמ'] דכיון דהאב מקדש, מהיכן תזכה היא בכסף קידושין. **והאחרונים** דנו בסברא זו, די"ל דהאב הוא שליח לקדש את בתו, ומעות התשלום הוה לבעל החפץ [הבת][י].

קנ) **אבל נערה דאית לה יד[יא], איהי תקדש נפשה, ואיהי תשקול כספא וכו'.** משמע מדברי **רש"י** (ד"ה ואימא הני מילי) דקו' הגמ' מנ"ל שהאב מקדשה כשהיא נערה. וכ"מ **בתוס'**. [ואילו נתחדש בקרא דיש לאב יד לקבל קידושיה, מסברא ידעינן דל"מ יד שלה. וכר' יוחנן קידושין מג:].

וילפותא בפנ"ע, נימא דהוא הבעלים, וממילא ידעינן שבכל דרכי הקנינים].

ב. והתוס' הרא"ש (שם) כת' דאגב דנקט זכאי בקידושי כסף וביאה, נקט כן אף בשטר. אבל **המאירי** (שם) כת' דנוטלה לצור ע"פ צלוחיתו. [וכ"מ **בירושלמי** דמק' תינח כסף ושטר, ביאה מא"ל, ותי' שנטל שכר לקדש בביאה].

ג. והמקנה (שם) הק' דבמשנה איתא נמי הפרת נדריה, ומה זכות שייך בזה. **והמצפ"א** (כאן) תי' כגון דאסרה נכסיה על אביה, וההיתר הוה זכות ממון.

ד. וצ"ב מנליה דגמ' דידן פליג.

ה. אך העירו דלשון **המאירי** (שם) דנותן לו 'מתנה' שישא בתו.

ו. דדוקא בעלים יש לו זכות לקבל תמורה לחפץ, ואילו שליח [וכדו'] נוטל שכר למכור לא נחשב 'זכות במקח'. [אלא שכר פעולה, או שוחד בעלמא].

ז. ויל"ע האם גלי קרא דאינו בעלים למסור לזנות. או דיש לו בעלות, והוה איסור בעלמא.

ח. וכעי"ז כת' **הרמב"ם** (נערה ב יז) דכיון דזיכתה תורה לאב דמי אונס ומפתה, לא יאמר האב הריני שוכר בתי הבתולה לזה לבוא עליה וכו' קמ"ל קרא אל תחלל את בתך להזנותה. [ומשמע דלרמב"ם גלי קרא בכל מוסר פנויה לזנות, ואילו לרמב"ן רק במקום איסור].

ט. האחרונים (ע' אבנ"מ כז ג) דנו האם קו' הגמ' דאף כשהאב מקבל קידושיה, המעות יהיו לבת [והתרצן דחה דאין זו סברא]. או דקו' הגמ' מנלן דהאב מקדש כלל, ועיקר התי' דכתיב 'את בתי נתתי'. [וע"ע בדברי הראשונים בהמשך הסוגיה].

ותוס' (סוד"ה ואימא) דנו אי תי' הגמ' דילפי' מיתור דקרא. או מפשטיה דקרא, דכיון דמקדש מסברא מעות הקידושין לעצמו.

י. ע"ע קה"י (קידושין ד). ויש שפי' דסברת רע"א דכסף קידושין הוה תמורת 'מעשה הקנין', ולא בגדר דמי החפץ.

יא. ולשון הגמ' (קידושין ג:) אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין. **והתוס' רא"ש** (שם) הביא דהגמ' קאי כר"ל (שם מג:) דנערה יש לה יד לקדש את עצמה. דאילו לדעת ר' יוחנן אביה מקבל קידושיה ולא היא. אבל **הרמב"ן** (שם) כת' דכ"ז לסברת המקשן, דהיא מקדשת עצמה [ולא אביה]. אבל למסקנא דהאב זכאי אף בנערה, א"כ אינה מקדשת עצמה כלל.

אבל **תוס'** (קידושין ג: ד"ה וכי תימא 'לכן נ"ל') **פי'** דאף המקשן ידע דהאב יכול לקדשה [וכשקדשה אביה קידושיה שלו], אלא דהק' דמ"מ כיון דיש לה יד, היכא דמקדשת את עצמה יהא קידושיה לעצמה. וכר"ל (קידושין מג:) דנערה יש לה יד לקדש את עצמה[יב], וילפי' (כאן) דאפ"ה האב זוכה בכסף קידושיה. [והתוס' רא"ש שם כת' דהשתא ניחא דילפי' בסוגיין ממון].

קנא) **תוד"ה ואימא ה"מ.** דכיון דיש לו כח למכור פשיטא שהם שלו. משמע דהוה הוכחה מהא דיכול למכור [ולא בתורת ק"ו]. [וע"ע תוס' מז. ד"ה השתא ותו"י, ותו"י לעיל מג.].

קנב) **בא"ד אע"ג דיכול האדון לייעדה בכסף קנייתה, היינו משום גזיה"כ וכו'.** [ונחשב שהאב מוסרה לאישות]. **והשיטמ"ק** הביא בשם **תלמיד הרשב"א**[יג] (קידושין שם) דהק' לר' יוסי בר"י (קידושין יח) דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, הא האב גופיה מקדשה ליעוד[יד]. ותי' דשאני יעוד דעיקר זכותו במעות למכירה, ומיגו דיש לו זכות ע"ז, אף הקידושין דידיה.

קנג) **בא"ד כסף קידושיה שהיא מתקדשת בו לעולם.** משמע דמעות הקידושין הוה תשלום בעד כל זמני האישות לעולם. [ולא אמרי' דהקידושין הוה רגע א', וממילא כיון דקידשה תו לא פקע. וע"ע חי' ר' שמעון מערכת הקנינים י].

ומשמע דגדר זכות האב בבתו נערה הוה קנין רק על זמן הנערות [ואף מעיקרא אינו בעלים על הזמן של אח"כ[טו]], ולא שחל 'הפקעה' בבגרות. [אך יל"ד א"כ מה גדר הקמ"ל למסקנא, אמאי כסף קידושיה דלעולם הוה של האב[טז]].

קנד) **בנעוריה בית אביה, כל שבח נעורים לאביה.**

פרש"י (קידושין ג:) דדרשי' כל זמן שבנעוריה היא של אביה, דכל שבח של אביה. אבל **בתלמיד הרשב"א** (הו' בשיטמ"ק כאן) כתב דכוונת הגמ' דס"ד דילפי' קידושין מהפרת נדרים[יז], וכיון דקידושיה שלה אף כסף קידושיה.

קנה) **אלא ההיא בהפרת נדריה.** ולמסקנת סוגיין לא דרשי' דשבח נעורים לאביה. אבל לשון **הגמ'** (ב"ק פז.) דאקני ליה רחמנא שבח נעורים, **ופרש"י** (ב"ק) דכתיב בנעוריה בית אביה, כל שבח נעורים לאביה, אפי' כסף קידושין[יח]. וכ"כ **רש"י** בב"מ (לעיל לט:, סנהדרין י., נדה מז.) דכל שבח נעורים לאביה. וכ"כ **הרמב"ם** (נערה ב יד)[יט] **ובפיה"מ** (ב"מ א ה). **ורש"י** (ב"מ יב.) כתב [גבי מציאת בתו] בכתובות ילפי' לה מקראי דכל שבח נעוריה לאביה. [ודלא כגמ' בסמוך עי"ש].

ותוס' (ב"ק פז) חלקו דבסוגיין מבואר דלא ילפי' מהפרת נדרים לשאר דברים. וכת' דהגמ' נקט סימנא בעלמא. ואף דלא משום דילפי' מבנעוריה. וכה"ק **המגיה למשנ"ל** (נערה ב יג) [לדברי הרמב"ם] דלמסקנא הוה מטעם דאי בעי מסר [וכקו' תוס' ב"ק].

יב. ו**התוס' הרא"ש** (שם) כת' דאף דקי"ל כר' יוחנן, מ"מ הגמ' כאן מהדר אליבא דר"ל.

יג. [והו' לפנינו בחי' לא נודע למי שם].

יד. ו**הקוב"ש** (קידושין טו) תי' דר' יוסי בר"י הוה רק לפי האמת, דלאחר שילפי' שהאב מקדש את בתו, מש"ה אמרי' דאף במכירת אמה הוה מסירה לאישות במעות הראשונות. אבל לולי דידעינן דהאב יכול לקדש, אין סיבה לתלות דין יעוד דהוה מחמת מעות ראשונות.

טו. וכמ"ש **הקוב"ש** (ב יא) בדעת **תוס'** (לעיל לח: ומג:).

טז. וי"ל דמ"מ שבח נעורים אלו הגיעו בעודה נערה. ועיל"פ דכיון דהמכירה היתה בעודה נערה נחשב הכל דמים כנגד הזמן של הנערות [ואף דל"ש ע"ז סברת 'השתא זבוני']. [ועד"ז מי שיש לו בעלות לזמן, כגדר 'אחריך', יכול למכור את החפץ לעולם]. ועי"ל דמעות הקידושין הוה תשלום עבור 'מעשה הקידושין'.

יז. וצ"ב. ולכאורה כוונתו דילפי' הא דיכול לקדשה מנדריה, אלא דיש סברא דממונא מאיסורא לא ילפי' (כדבסמוך, וע' תוד"ה ממונא). ובזה דרשי' כל שבח נעורים, על מעות הקידושין. אך לגוף הקידושין לעולם בעינן היקש.

יח. ו**הב"ח** (חו"מ תכד י) כתב דר' אלעזר (בגמ' ב"ק שם) נסתפק בזה, האם ילפי' מהפרת נדרים לזכות ממון, ואף לחבלה. [ור' יוחנן פשט דלא ילפי'. וכמסקנא דהכא].

יט. ו**הגר"ח וברכ"ש** (הו' לעיל מא:) נקטו מלשון זה דעיקר סיבת החיוב לבת, והאב זוכה ממנה. [אבל **האחרונים** דנו בזה, די"ל דהוה סימן דהאב הוא בעלים, וכמ"ש גבי קידושיה ומעש"י. וכדמוכח ממש"כ **הרמב"ם** (נערה ב יז הו' לעיל מא:) דס"ד דהוה בעלים למוסרה לזנות].

והפנ"י ביאר [דעת רש"י] דבתר דגלי קרא [יציאה דכוותיה], ילפי' גלוי מילתא בעלמא דכל זמן שהיא בבית אביה הוה לאביה.

קנו) **תוד"ה ממונא.** וי"ל דאיסורא דאית ביה ממונא, מאיסורא דלית ביה ממונא וכו'. **האחרונים** (פור"י, מצפ"א, הג' בן אריה) הק' דהראשונים (**תוס'** סוטה יז. **והר"ן** נדרים יא.) כת' דאף נדרים הוה איסורא דאית ביה ממונא, כיון דהוה איסור חפצא, ואוסר ממונו. [וע"פ **הגמ'** (שבועות לו:) דדוקא איסורא דאית ביה ממונא בענין תנאי כפול]. וכתבו דיש לחלק[ב]. **והמצפ"א** כתב דלא הוה הוצאת ממון, משא"כ קידושין דהוה הוצאת ממון[בא].

ורע"א הק' דנילף דמקדש בביאה ובשטר, דליכא ממונא. ונקיש הויות להדדי. [ורע"א נקט דכוונת התוס' ד'מעשה' הקידושין אית ביה ממונא. אבל **האחרונים** דנו דילפי' דעצם קנין האישות נחשב אית ביה ממונא[בב]. א"כ ל"ש ביאה ושטר].

קנז) **וכ"ת נילף מבושת ופגם. תוס'** (לעיל מ: ד"ה דאי, וקידושין ג:) הק' דבושת ופגם גופייהו לא ילפי' אלא מקידושין. **ור"י** תי' דדרך הש"ס לדחות, אפי' אי ילפי' ממקו"א[בג].

ועוד הביא **תוס'** (שם) א"נ דילפי' מבושת ופגם דקטנה. וכ"כ **הרמב"ן** דזכאי בקידושיה כשהיא קטנה. **והריטב"א** ביאר [לפרש"י] דבידו למוסרה כשהיא קטנה, ועי"ז מביישה אף כשהיא נערה[בד] [ולכן אף בנערות האב בעלים על בושת ופגם, מחמת האתמול].

ותוס' (קידושין ג: הנ"ל, וכן **הריטב"א** ו**תוס' הרא"ש** כאן, ושא"ר בקידושין) תי' דאף בסוגיין ידעינן דהאב יכול לקדש, ובידו למוסרה למנוול. והנידון בסוגיין רק כשמקדשת את עצמה.

ועוד הביא **הרמב"ן** (ושא"ר קידושין שם, וכ"כ תוס' לעיל שם 'ואי') בשם **ר"ת** דכוונת הגמ' דהשתא קאי ללמוד מעש"י מבושת ופגם. ולא ללמוד קידושיה.

קנח) **שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה. פרש"י** דבידו למוסרה וכו'[בה]. **והריטב"א** (והראשונים בקידושין) הביא גירסא 'אית ליה צערא בגויה', דאף הוא מתבייש בזה. וכיון דשייך האב במקצת, זכי ליה רחמנא בכולה. דזכות האב יפה בכמה דברים[בו].

והרמב"ן כת' דאע"ג דהמבייש עני בן טובים אינו חייב לכל המשפחה (כדלקמן סו.), התם לאו כגופו, אבל בתו כגופיה[בז].

קנט) **תוד"ה יציאה דכוותה.** והשתא כיון דשמעי' מהאי קרא דכספא דאביה, הוי סברא וכו' דהשתא אביה שקיל כסף קדושיה ואיהי תקדוש נפשה. [ולפ"ז לר"ל (קידושין מג:) דנערה יכולה לקדש את עצמה, כסף קידושיה לעצמה. אבל לדעת **תוס'** (קידושין הנ"ל) הנידון בסוגיין ללמוד דאף לר"ל כשמקדשת את עצמה דכסף קידושין לאביה, ופליג אסברא זו. וע"ע **ריטב"א** קידושין ד:].

ורע"א הק' דבשלמא להיפך, כיון דהקידושין לאביה האיך תזכה במעות. אבל אילו הקידושין לעצמה, י"ל דהתורה זיכתה את אשר לה לאביה. וכמו מעש"י[בח] [דבפשוטו הבת עושה לעצמה, והאב זוכה ממנה].

אך **האחרונים** (בקידושין) דנו אף במעש"י, די"ל דהגדר

כ. ולכאורה כוונתם דהוה 'ממונא' טפי משבועה [דהוה איסור גברא], ומ"מ אין בו ממון גמור ככסף קידושין.

כא. וביאר דאף כשהבת מוחזקת בכסף קידושיה האב זוכה ממנו. [ועיל"פ דבמה שמכריח אותה להתקדש, כהוצאת ממון מבעליו].

כב. אמנם **הגליון תוס'** (בשיטמ"ק מז.) כתב דחופה אין בו ממונא [דאין כסף קידושין. ואף דעצם הנישואין יש בו צדדי ממון].

כג. וכן ציין **תוס'** (חולין עח:) אשכחן בסוגיין דדרך הש"ס לכתוב באילו קי"ל מקו"א. וכ"כ **תוס'** (יומא מט:) דנקט לרווחא דמילתא, אפי' את"ל דילפי' מקרא. ותוס' סיימו ומידהו יש שם הרבה פירושים.

כד. וצ"ב א"כ נילף מסברא זו אף לבושת ופגם דבוגרת, דכשמוסרה בקטנות מתביישת אף בבגרות.

כה. ולפ"ז צ"ל דאף השתא ידעינן דבידו למוסרה, וכשאר תי' הראשונים. [ודלא כתוס' לעיל מ:].

כו. ולכאורה הוה בגדר פירכא על הילפותא. אבל ל"ש ללמוד דהוה טעם שיזכה בכולו.

כז. וצ"ב היכן מצאנו דבתו כגופו. [ותוס' לקמן נב. כת' לגבי דבר אחר דאין בתו כגופו].

כח. ובחי' **ר' שמעון** (מו) תי' דלא נחשב כסף קנין כשאינה יכולה להנות ממנו. ובחי' **ר' שלמה** (ב ל) הביא בשם **העמודי אור** ליישב ע"פ דברי הרמב"ם (אישות ה ד) דבקידושי כסף יש תנאי שיהא הנאה במעות.

הדבר דממילא הוה של האב [דיש לאב זכות בידיה, דומיא דעבד. דהא ילפי' מאמה עבריה]. ולא מצאנו שהאב זוכה ממנה, מדברי שהוא שלה[כט].

ועוה"ק **רע"א** האיך ילפי' (קידושין ד.) מעש"י מקידושין, דהא קידושין הוה לאב מצד עצמותו [למש"כ תוס'], שהוא המקדש. אבל מנלן דיזכה האב בשלה. ותי' האחרונים דלפ"ז אף גדר הזכות במעש"י, דעושה עבורו.

קס) **מהפרת נדרים מיהא נפקא מרשותיה.** דאינו מיפר לבד. אבל בגמ' (לעיל לט.) איתא דבאירוסין מי מפקי, משמע דלא נחשב יציאה. ובפשוטו הוה קצת יציאה, ומ"מ לא יצאת לגמרי. [ויל"פ דאירוסין אינו 'הפקעה' מרשות האב, אלא שנכנסה במקצת לרשות הבעל. ובאותם זכויות שזכה הבעל[ל], הוה יציאה מהאב[לא]].

קסא) **תוד"ה לענין.** דלענין אכילת תרומה נפקא מרשותו. **הגרי"ז** (הו' בהערת הרמ"ש לתוס' הרא"ש קיד' ג:) הק' דלענין אכילת תרומה לא תליא ב'רשות'. דהא בוגרת ג"כ אכלה, וכן יתומה. [ומבואר בתוס' דיש ג"כ דין אכילה מחמת 'רשות' אביה].

קסב) **רש"י ד"ה אכתי.** רשות האב לירושתה. העירו (בשם **הגרי"ז**) דלכאורה ירושה תליא בקורבא, לא שייכא ל'רשות' האב.

מציאת הבת ומתנה

קסג) **זכאי במציאתה, משום איבה.** [מדרבנן]. **והרשב"א** ביאר דמציאתה לא דמי למעש"י. דמעש"י באין מחמת גופה, ושבח גופה זכי ליה רחמנא. וכן קידושין הוה מחמת שבח גופה[לב]. אבל מציאתה אינו מחמת גופה. (וע' בסמוך בתוס').

והקובה"ע (לח ז) הק' דאי' (ב"מ יב: לחד מ"ד) דמציאת אמה עבריה לרבה, אא"כ נוקב מרגליות. א"כ מ"ש שהאב אינו זוכה במציאת בתו בכלל מעשה ידיה. ומ"ש מפועל. והקובה"ע תי' דמציאת עבד עברי לרבו הוא משום דבסתמא דינו כפועל [ששכרו לכל עבודת השנים], וע"מ כן נשכר לכל עבודתו. [דלא שייך מה שקנה עבד בעבד עברי]. אבל בבתו ל"ש לומר ע"מ כן נשכרת [וליכא היקש שיש עליה דין 'פועל'], ולכן להגביה מציאה אינו נחשב מעש"י[לג].

קסד) **שם. רש"י** (ב"מ יב. הו' לעיל) כת' דמציאתה לאביה, דכל שבח נעורים לאביה[לד]. **ותוס'** (ב"ק צז. הנ"ל) הק' דמבואר כאן דהוה תקנ"ח.

והמגיני שלמה (הו' בפנ"י) פי' דילפי' דמציאתה לאביה מדאורייתא, דהוקש בת לאמה. ומציאת עבד הוה לאדונו[לה] [וכקו' הקובה"ע הנ"ל[לו]]. **והמרחשת** (ח"ב ליק' א) חילק דמציאה שע"י טירחא הוה כמעש"י, ומדאורייתא לאביה. ומשום איבה תקנו אף מציאה שלא ע"י טירחא. **והקרני ראם** כת' דמציאה דשכיחא זוכה האב מה"ת [ע"פ **רש"י** קידושין ד.].

קסה) **תוד"ה זכאי.** ליכא למילף שתהא מציאתה לאביה כמו שקידושיה לאב וכו' אבל מציאתה קטרחא להגביה[לז]. **הבית שמואל** (לז א) כתב דלפ"ז יזכה במתנה שנותנים לבת, דלא טרחא אילו שלחה אביה לבקש מציאות, פשיטא דהוה בכלל מעש"י].

כט. אבל בדברי **הפוסקים** דדנו שזוכה במתנה (ע' בסמוך) מבואר דזוכה משלה.

ל. וכן בנדרים הבעל מונע מהאב להפר לחוד, אבל נדר דלא זכה הבעל, האב מיפר לחוד. (ע' ר"ן נדרים עה.).

לא. ולענין קידושין הבעל זוכה. משא"כ (לעיל לט.) לענין קנס, דלא שייך לארוס. [ויל"ד האם האב זכאי בבתו ארוסה בקידושיה [לר' מאיר לאחר ל' וכדר'], או דזכה הבעל ויצאת מרשותו [וכשנתגרשה הוה 'חזרה']. [ובפשטות במשנה מבואר דזכות האב עד נישואין]. רצ"ע].

לב. והביאו דמבואר בדברי **הרשב"א** דהאב זכאי בקידושין, הוא משום דנחשב תשלום הגוף.

לג. וכשמצאה מציאה, נחשב מציאה דידה ממילא. [אבל

לד. וכ"כ **הפיה"מ** (לרמב"ם שם) דמציאת נערה לאביה, אפי' אינה סמוכה על שולחנו [ואפי' מכרה לאמה], לפי שכל שבח נעורים לאב. [וכן בפיה"מ כאן קצת משמע דקאי אכולה].

לה. והביאו דתליא במ"ד עבד עברי גופו קנוי, א"כ מציאת אמה לאדון, ומוכח מזה דמציאת בתו לאביה. וסוגיין כמ"ד דאין גופו קנוי.

לו. **והפנ"י** חלק דאף מציאת עבד לרבו הוה רק מדרבנן.

לז. **והרש"ש** כתב דנראה דאף כשאחר הגביה לצרכה או שניתן לה במתנה, הא טרח אחר בעדה. [ושייך לעצמה ולא לאביה. ודלא כבי"ש].

בה. וילפי׳ מקידושין דהוה דאב. וכתב דאע״ג דהפירכא שתוס׳ כתבו (בסו״ד) דהאב אינו נפסד, שייך אף במתנה. והביא בשם המהרש״א דתוס׳ הביאו הך סברא רק בסו״ד, דהוה פירכא כל דהוא לצד השוה[לח].

והחלק״מ (שם) נסתפק האם האב זכאי במתנה שנותנים לבתו[לט]. אבל **בשו״ת הרשב״א** (ג קמג, והו׳ בקצות קעו ו) כת׳ להדיא דהאב אינו זוכה במתנתה[מ].

והבי״ש הוכיח עוד דמתנה הוה דאב, דהא כל הכסף קידושין הוה דאב. ואף דקידושין סגי בפרוטה, והמותר הוה מתנה. **והבאר היטב** (שם) חלק דבין רב ומעט הכל דמי קידושין[מא]. וכעי״ז כת׳ **הנתיבות** (ער ב) דדמיא למכר הבת[מב].

ורע״א (בגליון השו״ע, וכן **הבאה״ט**) הק׳ א״כ האב יזכה אף בירושתה [שנפלה לה מבית אמה]. [ובמשנתינו איתא דאפי׳ פירות הירושה אינו אוכל בחייה]. [**והאחרונים** דנו לחלק דירושה הבאה מאליה שאני[מג]. ע׳ ב״ב קמא.].

דף מז.

קסו) **רש״י ד״ה משום איבה.** דמזונות. [ולפ״ז כשאינו

זן אותה הוה מציאתה לעצמה, וכ״כ **הר״ן והג״א** לדעת רש״י[א]. וכעי״ז למ״ד (ר׳ יוחנן ב״מ יב.) דמציאת בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, הוה שלו. **והמהרש״א** הק׳ דלהך מ״ד זכאי במציאת בנו ובתו אפי׳ גדולים וסמוכים על שולחנו, א״כ אפי׳ בוגרת נימא דמציאתה לאביה.

אבל **הבית יעקב** כתב דגבי נערה אף שניזונת ממעש״י חששו לאיבה, דשמא לא יספיק לה ותצטרך מזונות אביה. ועוד כיון דמעש״י של אביה, אפי׳ בסתם נחשב שניזונת משל אביה.

קסז) **תוד״ה משום איבה.** ולר״י נראה דאיבה

דמציאתה היינו שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין. **והפלאה** (ובמקנה קיד׳ ג:) הק׳ דלפ״ז בארוסה לא שייך חשש זו, א״כ מציאתה לעצמה. והק׳ דבמשנה (כאן ומח.) משמע דהאב זכאי בכולהו עד שתכנס לרשות הבעל לנישואין. **והאחרונים** דנו דחיישינן שתתגרש, ותחזור לרשותו.

קסח) **מסתברא דאביה הוו וכו׳. המהרש״א** הק׳ א״כ

אמאי בעי דרשא ׳לאמה׳ למעש״י של בתה, תיפו״ל מהכא. **והבית יעקב** תי׳ דילפי׳ מ׳לאמה׳ דיכול לכוף אותה למעש״י. וכ״כ **ההפלאה.** וכ״מ **ברמב״ן** (ושא״ר לעיל מג.) דיכול לכוף לעשות מעש״י. אבל **הפנ״י** (קידושין טז.) נקט דאינו יכול לכופה לעבוד. אלא שאם עשתה, מעש״י לאביה[ב].

קסט) **דזכי למסור לחופה. פרש״י** דדרשי׳ את בתי

נתתי, כל נתינות וכו׳. **והרמב״ן** (והרשב״א והרא״ה) כת׳ דילפי׳ מקידושין, דהיכי זכי בכסף קידושין[ג], הרי נתנו לו ע״מ לכונסה. [ובפשוטו הוה הוכחה, דע״כ יכול לשעבדה למסירה לחופה, דאל״כ הקידושין הוה מקח טעות. ועוד ביארו **האחרונים** דקנין הקידושין הוה השתעבדות לנישואין, ואינו יכול לשעבד[ד]].

לח. **והבאר היטב** חלק די״ל דלמסקנא מהני הך פירכא, ולכן אין ללמוד מכאן דין מתנה. [ודלא **כמהרש״א**].

לט. **והקצות** (ער ואבנ״מ לז א) הוכיח דהאב זוכה מהא דמבואר דאין מזכין עירוב על ידיה. ואף דזיכוי עירוב הוה כמתנה. [**והנתיבות** חלק ע״ש].

מ. ודנו די״ל דהרשב״א לשיטתו בסוגיין דזכות האב תליא בשבח גופה. [וכל נידון הפוסקים ע״פ ילפו׳ דתוס׳].

מא. [ומצאנו כעי״ז **בר״ש** (ב״מ א מח) דכשקידש בשט״ח ומחלו, חייב רק פרוטה דמי הקידושין. ויש לחלק].

מב. ועוה״ק דכל דמי הקידושין נותן ליד האב, ובידו שלא לקדשה. ולא דמי לנותן מתנה ליד הבת. [אך נפק״מ לר״ל (קידושין מג:) דנערה מקדשת את עצמה, והמעות לאביה].

מג. [ושמעתי לפרש ע״פ מש״כ **הקצות** (רמט) שדן בעבד שהיה לו נכסים קודם מקודם, דלא אמרי׳ בזה מה שקנה עבד קנה רבו. וה״נ ירושה לא נחשב ׳זכיה׳ בנכסים, אלא ממילא הוה של הבת. ובזה אין לאב זכות. א״נ משום דנחשב המשך מהמוריש].

א. **והר״ן** (יז. בדה״ר) הק׳ דבגמ׳ (ב״מ יב:) מבואר דאמה עבריה מציאתה לאביה. ואף דאינה סמוכה על שולחנו אלא על שולחן האדון. [אלא דכשתצא תחזור לשולחנו]. [**והרמב״ם** (בפיה״מ ב״מ שם) הוכיח מזה דהוה בכלל שבח נעורים ומדאורייתא לאביה].

ב. ולכאורה טעמו דהאב אין לו זכות בגוף היד, אלא דהיכא דיש ׳שבח׳, השבח של האב. [ויל״ד אי הנך אחרונים פליגי בזה].

ג. ולפ״ז מתיישב קו׳ **תוס׳** (בסוד״ה דזכי) דנילף קידושין מנישואין, דזכות נישואין ילפי׳ מקידושין.

ד. והעירו דלר״ל קטנה מקדשת את עצמה, אבל אינה יכולה

קע) **יהיב שכר פקעתא.** [וזכות מעש"י לעצמה ומש"ה האב יצטרך לשלם דמי בטלה. ואף דילפי מקרא דיש לו 'זכות' לענין חופה, יש לנו לומר שנתנה תורה זכות לחייב אותה במעשה החופה. ולעולם ישלמו לה, שהיא לא תפסיד. ולא ילפי' דיש לו זכות ממון ובעלות כלפי מעשה זה].

קעא) **תוד"ה דזכי.** וצ"ע אמאי לא גמרינן קידושין מחופה. **והשיטמ"ק** הביא בשם **גליון תוס'** דבקידושין יש ממון, משא"כ בחופה, ולכן לא גמרי' מהדדי. [וע' לעיל]. אבל **התוס' הרא"ש** (מו:) כתב דילפי' קידושין מנישואין.

קעב) **בשבתות ויו"ט. רע"א והרש"ש** הק' דיש כמה מלאכות היתר בשבתות [עכ"פ שמותרים מדאורייתא]. ושכר שבת אינו אלא מדרבנן. **והרש"ש** תי'[ה] דבשבת אין דרך לעשות מלאכה להשתכר, וכמו בלילה, ולאו משום איסור. [וכתב דבתוס' לא משמע כן]. וכתב דלפ"ז ה"מ לדחויי אשה בטילה.

קעג) **תוד"ה דמסר.** ושמחת בחגך ולא באשתך וכו' דאין מערבין שמחה בשמחה, ודרשא גמורה היא וכו'. מבואר בתוס' דילפי' מקרא ד'ולא באשתך' הא דאין מערבין שמחה בשמחה. אבל פשטות הגמ' (שם) דהוה מח', דלרב דרשי' ולא באשתך. ולשמואל אין מערבין. ולעולא מפני הטורח. ולר' יצחק נפחא משום ביטול פריה ורביה].

קעד) **בא"ד דהכא איירי שעה א' לפני יו"ט וכו'.** משמע דבליל יו"ט אסור[ו], דאין מערבין שמחה בשמחה. ומבואר דשמחת יו"ט נוהג אף בליל יו"ט, דאל"כ הל"ל בליל יו"ט[ז]. אבל **השאג"א** (סח) נקט דכל מיני שמחה אינו נוהג בליל יו"ט [ע"פ הגמ' סוכה מח., פסחים עא.[ח]] ועוד יש שפי' דבגמ' (מו"ק ט.) איתא דעיקר שמחה חד יום. ולכן אסור לישא בליל יו"ט, דנמצא דשרוי בשמחת נישואין ביום שלאחריו. אבל כשנושא בתוספת יו"ט, דין שמחה דידיה הוה רק עד הלילה.

קעה) **בא"ד שהוא כיו"ט לענין מלאכה, דתוספת דאורייתא וכו'**[ט]. ומ"מ אין דין דין שמחה בתוספת יו"ט. [דהא לא אמרי' אין מערבין שמחה בשמחה[י]]. אבל **תוס'** (פסחים צט: ד"ה עד) מבואר דתוספת יו"ט הוה כיו"ט לכל דבר. מלבד לענין מצה[יא] בעינן עד שתחשך, דכתיב בלילה[יב]. **והאחרונים** (דבר"י ס"ס מה, קוב"ש שם ריב) **העמידו** דתוס' דידן פליג, וס"ל דתוספת יו"ט מהני רק לאיסור מלאכה.

והתרומת הדשן (רמח, הו' בב"י ורמ"א יו"ד קצו א) דן לאחר שהתפללו הציבור ערבית לאיזה דינים נחשב שהתחיל יום של אח"כ[יג], וסניף ליום של אחריו [והוה תרתי דסתרי לדונו כיום הקודם[יד]]. ודן עפ"ז שלא יהני

למסור עצמה לחופה. [וי"ל דמשעבדת עצמה לכשתתבגר].

ה. **והרש"ש** (בתי' הא') תי' דכיון דלא קרינן ביה מלאכת עבודה [וכמ"ש **הרמב"ן** עה"ת (ויקרא כג ז)], לא נחשב 'טרחא' דידה.

ו. ויש לדחות דהיינו תי' דבליליא, וקו' התוס' דמשמע דמהני אף ביום.

ז. **והרש"ש** כתב עוד די"ל יו"ט דר"ה דליכא דין שמחה [ע' שאג"א קב].

ח. אבל **הגר"ח** (סטנסל סח,סט) נקט דהיינו רק שלמי שמחה, אבל שאר מיני שמחה שייך אף בזה.

ט. אבל דעת **הרמב"ם** (שביתת עשור ב ו, ע' ה"ה) דאין תוספת דאורייתא לענין איסור מלאכה [בשבת ויו"ט], אלא ביוה"כ לענין עינוי.

י. אך לפי' (הנ"ל) דליכא שמחה בליל יו"ט, אלא דהנידון משום שמחה דיום ראשון, א"כ אין ראיה.

יא. **והתרוה"ד** (הו' קעז בב"י תעב א) כתב אף לד' כוסות. **והגר"ח** (סטנסל לד, לו) ביאר דתוספת מהני שיחשב קדושת יו"ט, ולא שיחשב 'לילה'. דהאיך יהני למצוות שקבוע להם זמן בליל ט"ו. דדין סוכה ומצה לא תליא בדין יו"ט.

יב. **ותוס'** (שם) הביאו בשם **ר' יהודה** לסתפק דבכל שבת ויו"ט צריך להמתיו עד שתחשך לסעודת שבת. [וכ"כ **הב"ח** (תעב) בשם **המהר"ל**].

יג. שהרי בעי ג' תפילות לכל יום, והאיך יעלה מעריב ביום א' ליום של אחריו.

יד. והביא כעי"ז בשם **המהר"ם רוטנברג** לענין מקצת היום של אבילות, דאחר שהתפללו ערבית אינו עולה ליום. וכתב דאף דלענין מילה, תינוק הנולד אחר שקבלו שבת מלים ביום ו', התם הספק נולד מהשמים, ולא תליא במה שהוא עושהו. אבל במה שתלוי באדם א"א לעשות תרתי דסתרי.
והרא"ש (סוף תעניית) כתב דתשעה באב הנופל במוצאי שבת, דא"א להבדיל מבעו"י, דהוה תרתי דסתרי.

להחשב ז' נקיים, אם אינו נקי מבעו"י[טו].

והמהרי"ל (חדשות צה, והו' בש"ך קצו בשם האגור) חלק דתליא בעיצומו של יום, ואף אחר שהתפללו ערבית, וכן קבלו שבת לא נחשב לילה לכל מילי. והביא מדברי **תוס'** דידן דאף ע"י תוספת שבת לא נחשב דיני היום. וכן הביא מדברי **תוס'** (פסחים הנ"ל). וכן **הגר"א** (קצו ו) ציין לתוס' כאן ופסחים[טז]. [אמנם אף לדברי התרוה"ד י"ל דקבלת שבת דהכא הוה רק איסור מלאכה, ולא קיבל עליו כל דיני היום[יז]].

ועוד הביאו לפרש דברי התוס', דבליל יו"ט ליכא דין שמחה [וכדעת השאג"א הנ"ל], ולכן כ"ש בתוספת שבת ליכא דין שמחה. וביארו דבליל יו"ט אסור לישא, דנמשך השמחה ליום של אחריו, דעיקר שמחת חופה חד יום. אבל כשנושא בתוספת יו"ט גדר השמחה.

קעו) **בא"ד או נישואין בלא סעודה. המהרש"ל** תמה דאי' (מו"ק שם) מארסין אבל לא כונסים, אפי' בלא סעודה[יח]. **והמהרש"א** כתב דכוונת התוס' דמדאורייתא בלא סעודה מותר, דרק ע"י סעודה הוה עירוב שמחה. והתם איירי מדרבנן [ועוד כת' דאין קונין קנין בשבת][יט].

והמג"א (תקמו ד) כת' דאף בערב יו"ט אסור לישא מדאורייתא, דעיקר סעודה חד יומא [ואף הלילה אחר היום], וכשעושה סעודה בליל יו"ט[כ] מערב שמחה בשמחה.

קעז) **תוד"ה השתא זבוני. ושמעתי בשם מורי הר"ם דמהכא נמי לא ידעי' אלא מכח ק"ו וכו'.** [וכ"כ **התו"י** (לעיל מג.) דסברת השתא זבוני הוה ק"ו, ואמרי' דיו]. ומשמע דהר"י מאורלינש נקט דהשתא זבוני הוה גילוי, דאם אינו שלו האיך יוכל למכור [וכמ"ש **הפנ"י** לעיל מג.]. [וע' תוס' לעיל מו:].

קעח) **ת"ר כתב לה פירות וכו' ר' נתן אמר זכה.**

פרש"י דס"ל בעלה יורש נדוניא מהאירוסין. **הרמב"ן רשב"א וריטב"א** הק' דאין ארוס יורש ארוסתו (כדאי' לקמן נג.). ותי' דהתם בנכסי מלוג, אבל בנכסי צאן ברזל זכה הבעל, וקבלן בכתובתה [ושמאן וקיבל עליו], מש"ה הבעל זכה ויורשן[כא].

ובפשוטו משמע דהוה מגדרי ירושה[כב], וכ"כ **הפנ"י**. **והפנ"י** הק' דמשמע דאף כשפסק האב ולא הכניס לה המעות זכה. והא מלוה הוה ראוי [וכדאיתא בב"ב קכד: וב"ק מג.[כג]], והאיך יורש הבעל אף מלוה שחייבים לאשתו. ולא אמרי' דהוה ראוי. וכתב דצריך לחלק דנדוניא יש לבעל ג"כ זכות בה[כד]. **והאבנ"מ** (צ ד) תי' דבדבר דשייך שבח בית אביה (ע' לקמן עט.) דמי למלוה שיש עליו משכון, ומש"ה לא הוה ראוי.

אבל **האבנ"מ** (נב א, וצ ד ועוד מקומות) הביא מדברי **הראשונים** דבנכסי צאן ברזל אי"צ גדר ירושה, שהרי אינו יורש את אשתו ארוסה. אלא דאמרי' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים (וכדאיתא לקמן פא.). וכשמתה לא הגיע זמן גבייה, ואינו חייב לה כלל.

טו. **והט"ז** (או"ח תרסח) דן כשקיבל עליו שמיני עצרת, דעי"ז יפטר מלישב בסוכה [אף לקולא], וע' דגו"מ שם, ושעה"צ שם יא.

והמג"א (תפא) דן האם מותר בחמץ קודם שמבדיל במוצאי פסח.

טז. והעירו דתוס' הנ"ל פליגי, והאיך כללם כא'.

יז. וכן חילק **הדגו"מ** (רסב) דכשמקבל תוספת שבת סתם, קיבל רק איסור עשה למלאכה. אבל בעניית ברכו מקבל עליו קדושת שבת ממש לכל דבר. וכ"כ **הגר"ז** (רסא קו"א ג).

יח. ותי' דרק כשאירס ונשא יחד אסור אף בלא סעודה. והכא בכנס אחר אירוסין, וכ' **דבפוסקים** ל"מ כן. **והמהרש"א** כ' דהו' דברי נביאות.

יט. וכ"כ **המג"א** (תקמו ד). ועוד כתב (שם א) דתוס' קאי לרב דדריש ושמחת בחגך ולא באשתך, אבל לשמואל משום אין מערבין שמחה בשמחה, ואף בלא סעודה.

כ. ונקט דיש מצוות שמחה דאורייתא בליל יו"ט (וכגר"ח הנ"ל, ודלא כשאג"א).

כא. אבל **רש"י** (לקמן נג.) כתב דבארוסה אינו יורשה, נדוניית בית אביה [ובפשוטו היינו נכסי צאן ברזל]. [וצ"ל דהיינו כרבנן דהכא, וצ"ע].

כב. אך לשון **הריטב"א** דהכא לאו מכח ירושה זוכה, אלא דהאב הקנהו מעכשיו בהנאת חיתון.

כג. **והמצפ"א** כתב די"ל דהברייתא קאי כרבי (ב"ב שם) דמלוה לא נחשב ראוי. א"נ כמ"ד דמחלק שם בין גבו קרקע [עי"ש].

כד. וכתב דאין לומר דנתחייב לשלם [רק] לבעל. דא"כ לא תליא בדין ירושה. **וברא"שונים** בסוגיין מבואר דהבעל יורש אותה. **והאבנ"מ** (צ ד) חלק דהאב נתחייב לחתן עצמו, לתת לו צ"ב. אלא דמ"מ כל קבלתן הוה גדר צ"ב, וכשתתגרש וימות צריך להחזיר. א"כ אף כשהיא מתה תליא בגדר ירושת צ"ב. [וכתב דנחשב דחזר הבעל והלווה לחמיו. [ויל"ע בזה שהרי לא זכה בזה מעולם. אלא דהאב נתחייב לתת לו בתורת צ"ב, והוה התחייבות לתת לו הלואה. והאב נותן לחתן, ועי"ז מתחייב החתן לבת]].

ועפ"ז ביאר דאין חסרון 'ראוי'. דאל"כ קשה האיך זוכה בחוב [כתובה ונכסי צאן ברזל] שהבעל מחוייב לאשתו, הא הוה ראוי[כה]. וע"כ דהוה משום לא ניתנה כתובה ליגבות. ולכן אף בארוסה זוכה בנכסי צ"ב.

אבל **האחרונים** הביאו **דבראשונים** בכ"מ (ע' תוס' לקמן פג:[כו], רמב"ן נג. ועוד) מבואר דאף צאן ברזל תליא בתקנת ירושתה לבעל[כז]. **והאחרונים** האריכו בזה (ובעזה"י לקמן יתבאר). ועפ"ז צ"ל דאף בארוסה תקנו ירושת הבעל כלפי כתובה וצאן ברזל, כיון שהכניסה לו נכסים אלו. ואף דעיקר תקנת ירושה [גבי נכסי מלוג] הוה דוקא בנשואה, תקנו ירושה בכתובתה משעת כתיבה.

והאחרונים ביארו דירושת הבעל הוה גדר זכות ממון [ולא מחמת קורבא], וכמ"ש **תוס'** (יבמות לח.), ומש"ה יש חילוק בין ממון לממון.

קעט) **תוד"ה כתב.** ונר' לר"ת דהך ברייתא בנישואין מיירי וכו' דאנן סהדי וכו' אלא ע"מ שתהנה וכו'. ובהמשך דברי התוס' משמע דהטעם דנתחייב לתת, ועדיין הכניס בפועל. [ומשמע דלא בעי הנאה בפועל]. [וע"ע **תוס'** מז: ד"ה שלא].

קפ) **בא"ד (בע"ב) ועוד תיקן[כח] ר"ת וכו' שאפי' בעל מוחזק שיחזיר אם מתה תוך שנה וכו'.** [**והראשונים** כת' דהסמיך כן על דרשת התו"כ 'ותם[כט] לריק'].

והפוסקים (קיח) דנו האם התקנות הוה רק מנכסים שנתן האב, או אף במה שירשה קודם. ועוד כתבו דאף כשהבעל מת יחזור.

והריטב"א כתב דאין דנים כתקנות הללו, דלא תיקן אלא לדורו. אבל **המרדכי** (קנה, והג' אשר"י) הביא תקנת ר"ת שאם מתה תוך שנה בלא ולד של קיימא יחזיר כל נדונייתא. והביא שה**קהילות** [קהילות שו"מ] תקנו עוד דאם נפטר א' מהם תוך שנתיים שיחזיר חצי נדוניא ליורשי המת[ל]. וכ"פ **הרמ"א** (נז, וקיח) ועוד הביאו **האחרונים** (פתח"ת נז יד) ששוב תקנו בסלוצק [בשנת תקכא] כשלא הניח זש"ק, דעד ג' שנים יחזור הכל, ועד ה' שנים יחזיר חצי.

דף מז:

קפא) **תוד"ה שלא כתב.** וא"ת כל הלוקח פרה ונטרפה או מתה אנן סהדי שלא ע"מ כן לקחה. היינו כשנטרף אחר שלקח, אבל אם נתברר שהיה טריפה מעיקרא הוה מק"ט [כדאיתא לקמן עו.[א]]. [**ובשו"ת רע"א** (ת נא, הו' בחי' לעיל מה.) כתב דאף כל מקח טעות הוה מדין הך תנאי. אבל **הבית הלוי** (ג ג) כתב דנחשב שלא קנה חפץ זה, והוה כחטין ונמצאו שעורין].

קפב) **בא"ד וי"ל דהתם אנן סהדי באותו ספק רוצה ליכנס וכו' אבל הכא וכו' אין דעתו כלל להכנים עצמו**

כה. דגבי בכור אף חוב שחייב לאביו נחשב [ספק] ראוי (ב"ב קכו.).

כו. דתוס' (לקמן פג: ד"ה קסבר, ב"ב מט:) כת' דתקנת ירושה שכיחא, דאין לך אשה שאינו יורש נכסי צאן ברזל. וכן מבואר להדיא **בתוס'** (יבמות לח., וב"ב קנח.) דהוה משום ירושה.

כז. אך דבר זה צ"ב, דכיון דלא מת הבעל ולא נתגרשה תיפו"ל משום דלא הגיע זמן הפרעון. ויש שפי' דמהדין אף מיתת האשה הוה סיום האישות, ומהדין יש לה ליטול נכסי צאן ברזל [ואף דאין לה כתובה, וכדאי' (לקמן נג.) גבי קבורת ארוסה. וי"ל דשאני נכסי צאן ברזל שהכניסה לו. ואף דדרשי' מדרש כתובה אף בנכסי צ"ב, כדאי' לקמן פא., מ"מ הכא לא אמרי' כן].

ועי"ל דאף שלא הגיע זמן פרעון, מ"מ עצם החוב קיים. ונתחדש ירושה על גוף החוב.

ובחי' ר' שמעון (מז ג) ייסד דכל חוב שתלה זמן הפרעון במעשה, ונתברר שלא יגיע מעשה זו לעולם, ממילא מתחייב מיד. [דנתחייב לו ממון, וגדר קביעת זמן הפרעון לדחות את זמן החיוב. אבל כשמתבטל זמן פרעון, מחוייב להחזיר את החוב]. וה"נ בשעה שמתה האשה נתברר שלא יגיע זמן גביית הכתובה לעולם, ומש"ה מתחייב להחזיר מיד את נכסי הצאן ברזל, ובעינן גדר ירושה.

כח. בפשוטו משמע דהוה תקנת בי"ד. ואף בזה"ז יש כח לבי"ד להפקיר ממון [עב"פ בי"ד הגדול בדורו]. [ולפ"ז מש"כ תוס' דחזר בו, היינו דחזר ותיקן לבטל התקנה]. אבל לשון **המרדכי** דהחרים בחרם חמור. **והרמ"א** (ס"ס קיח) כתב דע"ד כן הכניסה, כיון דהמנהג ידוע.

כט. ובס' הישר כתב דבזה נצלנו מקללת 'ותם לריק'. [**ובהג' מהרי"ד** לתו"כ כתב דנתגלה לו בחלום שלבך נקרא בשם רבינו 'תם', ע"ש שתיקן תיקון חזרת הנדוניא וביטל קללת ו'תם' לריק].

ל. משמע דתליא ביורשי האשה, וכלפי זה הבעל אינו יורש. אבל בפשוטו סברת ר"ת דחזר לאב שנתן [וליורשיו].

א. אמנם **הרא"ש** (חולין ג לד) כתב דה"מ בטריפה דלא שכיחא, אבל בטריפה דשכיחא איבעי ליה לאתנויי. [וע' שו"ת חכ"צ מא].

בספק. [ויל"ד האם עיקר הטעם דהו"ל לפרש ולהתנות, ומדלא פי' אמרי' דהכניס עצמו לספק. או דעיקר הסברא שע"פ דין צריך להיות באחריות הלוקח, כיון שהוא ברשותו, א"כ בסתמא דעתו שיהא באחריותו אא"כ התנה].

והשיטמ"ק ביאר דבסוגיין מת קודם כניסה, ולא נהנה כלל מהמקח. ואילו לוקח פרה נהנה מהמקח, ודרך לוקח ליכנס לרווח והפסד.

אמנם **הנתיבות** (רל) כת' דתוס' הק' דוקא באופן שהקנה לו את המקח, ועדיין לא בא לרשותו ולא נהנה. [דומיה דארוסה, וכמ"ש תוס' בסמוך], אבל כשמת אחר זמן, וכי סבור שיחיה לעולם[ב]. וכת' דה"ה כל שנכנס לרשותו, והיה ראוי להנות[ג] [דומיה דחופה שראויה לביאה, ע' לקמן נה.].

ועד"ז כתב **הנודע ביהודה** (יו"ד ק סט) דהיכא דנתחייב על דבר [ולא עשו קנין בחפץ], אף במידי דתליא בתרוייהו אנן סהדי דאינו רוצה ליכנס לספק הפסד, ויכול לבטל.

קפג) **בא"ד אומר ר"י וכו' דהואיל ואינו תלוי אלא בנותן יש לנו לילך אחר דעתו וכו' ול"ד ללוקח חפץ ואירע אונס וכו'.** [וכעי"ז כת' תוס' ב"ק קי:[ד]]. [ומש"ה מהני אומדנא בדידיה לחוד, שלא היה נכנס לספק הזה]. **והמשנ"ל** (זכיה ו א) הק' דגבי זבין ולא איצטרכו לזוזי (לקמן צז., הו' בתוס' לעיל) וכן כמה מקומות דמהני אומדנא דהלוקח לחוד. ותי' דהתם אין פסידא למוכר, דהמעות שלא לא הופסדו [משא"כ פרה שמתה[ה]]. ומש"ה מהני תנאי דידיה. [ואף התי' הא' תליא בתי' הב']. אבל בפשוטו כוונת התוס' דיש ב' אופנים, דהיכא דיש אומדנא גמורה מהני אף במידי דתליא בתרוייהו. ובדבר שתלוי רק בו, כל שיש לו פסידא מזה [כגון שמת] אמרי' דאנן סהדי דאינו רוצה ליכנס לספיקות. וכ"כ **הנודע ביהודה** (שם) דבדבר התלוי רק בו יכול לחזור אף כשאין אומדנא שלא היה נכנס לספיקות, אבל כשתלוי בתרוייהו אינו חוזר אא"כ יש אומדנא שלא היה עושה כלל, ליכנס לספק. [וכ"מ **בשיטמ"ק**, ומתוך דברי **התוס' הרא"ש**].

קפד) **שם.** ועוד כת' **המחנ"א** (שכירות ד) **והנתיבות** (שם) דהלוקח בהמה ונטרפה, אמרי' נסתחפה שדהו ומזלו גרם. ומש"ה ל"ש מקח טעות לומר דע"ד כן לא קנה, דאדרבה אמרי' שהוא גרם להפסד זה. ועפ"ז דנו לחלק דהיכא דהוזל בכל המקומות דהוה מכת מדינה [ול"ש מזלו גרם] י"ל דהוה מק"ט. וכן בגמ' (ב"ק שם) באשה שנעשה בעלה מוכה שחין, שאין הבעל שדהו של אשה [ע' לעיל ב.]. והביאו דכ"מ **בשו"ת הרא"ש** (לד א) דאם נתעורר מק"ט אחרי שנשתדך, אמרי' שאדעתא דהכי לא נתחייב קנס. אבל אחרי שכבר קידש אמרי' דנסתחפה שדהו.

קפה) **שם. ואינו תלוי אלא בנותן.** דהפורע גזל הגר יכול להתנות על דעת עצמו, ולא תלי בקבלת הכהנים. ולכאורה ה"ה כל מתנה, היכא דיש אומדנא דאדעתא דהכי לא נתן בטל המתנה, ולא דמי למקח[ו]. ועד"ז כת' כמה **ראשונים**[ז] דגבי מתנה דברים שבלב הוה דברים, שנתכוון ליתן ע"ד כן. אבל **תוס'** (לקמן צז. וכ"מ) לא חילקו [לענין דברים שבלב] בין מתנה למכר. ומשמע דס"ל דאף מתנה הוה עסק בין שניהם, ולאו כל כמיניה דהמוכר להתנות אלא מדעת הלוקח.

אך יש לחלק דה"מ לגדרי דברים שבלב, דאינו יכול להתנות בליבו ובלא ידיעת המקבל. אבל הנותן רשאי

ב. ובדעת החולקים צ"ל דאיירי דמת תוך זמן קצר, דאנן סהדי דאין דרך לקנות לזמן קצר. [ואפשר דכל שלא נהנה כדי חצי משוויו].

ג. והביא כעי"ז (ב"ק ט. ולקמן צג.) היכא דיצאו עסיקין תליא אי דש אמצרי [תחילת שימוש].

ד. **דתוס'** הק' דכל אדם שקנה איזה דבר, ונתקלקל המקח, נימא דאדעתא דהכי ל"ק. **ותוס'** תי' דהתם לאו בלוקח לחודיה תליא מילתא, אלא כמו כן בדעת מוכר ומוכר אקנה ליה אדעתא דהכי. אבל הכא קידושין בדידה קיימא, והוא אינו חושש היאך דעתה להתקדש. וכן גבי מקדיש ונותן גזל הגר (בסוגיה שם) בדידיה קאי.

ה. ולפ"ז עיקר החילוק דבנטרף ומתה, אף למוכר הוה פסידא. משא"כ לא איצטרכו לזוזי וע"מ לעלות לאר"י, עדיין שווה למוכר. [והנתיבות כתב דלפ"ז היכא דהבית קיים, אלא שהמלך גזר שלא ידור בבית, אמרי' בית יהיב ובית שקיל. וע"י אומדנא יכול לחזור].

ו. א"כ הנותן מתנה מחמת רעתה, ואח"כ נתייקר, יהא הדין דחוזר המתנה. דאדעתא דהכי לא נתן.

ז. ע"ע תוס' רי"ד ופסקי הרי"ד (קידושין מט:), והריא"ז (בשלט"ג

להתנות בלא הסכמת המקבל, ומש"ה ה"נ יש אומדנא ברורה שנתן אדעתא דהכי. א"נ עיקר סברת התוס' גבי דגזל הגר הכהנים אינם מקפידים [דמשולחן גבוה זכו][ח], ומש"ה תלי בדעת נותן. אבל מקבל מתנה בעלמא מקפיד.

קפו) **בא"ד דבדידה תליא הקידושין, שברור לנו שהוא לא יעכב וכו' כי אינו חושש למה שיהא אחריו. ורע"א** כתב דכוונת התוס' דאיירי בגמ' (שם) דוקא כשנפלה מן האירוסין, וכמ"ש **תוס' והראשונים** שם[ט]. דאילו נשאה תליא אף בדידיה, דאינו רוצה בעילת זנות. וכ"כ **השיטמ"ק** (ב"ק שם) בשם **הרא"ש** דהיכא דנשא לא היה הבעל שומע לעשות בעילותיו זנות[י].

ותוס' (ב"ק שם) כת' הטעם דבנישואין ודאי מקדשה נפשא, כדי שתהא נשואה לו [דנחשב תחילת הנאה, וע"ד מש"כ הנתיבות דאחרי שכבר נהנה לא אמרי' מק"ט[יא]].

קפז) **תוד"ה תיקנו.** דקאמר רב הונא יכולה אשה לומר וכו' קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר. והיא אומרת אי אפשי בתקנ"ח דמזונות [שנתקן לטובתה], ועי"ז מעש"י שלה. דתקנת מעש"י הוה מחמת שיש לה מזונות. [**ותוס'** (לקמן סו. ד"ה מציאתה) כת' דלפ"ז תקנת מעש"י משום איבה].

קפח) **בא"ד והשתא ר"ל דפליג וכו' ולכאורה לדידיה יכול הבעל לומר צאי מעש"י וכו', דקסבר דמעש"י עיקר וכו'.** [והבעל מסתלק מתקנת מעש"י, וממילא יתבטל תקנת מזונות]. **והפנ"י** הק' אמאי הוצרכו לתקן מזונות, דכיון דנוטל מעש"י אם נוטל מעש"י פשיטא שחייב לזון כדאמרי' (לעיל מג.) דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך. **וההפלאה** כת' דנפק"מ היכא דעושה ה' סלעים ביום א', שהוא כדי מזונותיו לשבוע, ובשאר ימים לא עשה כלל. דבעבד [וכן באשה לולי שתקנו] יכול לומר ביום זה עשה עמי, ושאר ימים איני זנך, אף דעי"ז לא יהא לו לאכול. [**והאחרונים** האריכו בכעי"ז].

קפט) **בא"ד אבל א"א לומר כן וכו' דבלא ספקה חייב לזונה וכו'.** ובפשוטו הוה תקנ"ח מגדרי האישות[יב]. אבל **הריטב"א** כת' דאין רצון חכמים שתהא היא אופה ומבשלת ומניקה, ותמות ברעב. [וס"ל דאף כשאומרת איני נזונת ואיני עושה חייבת במלאכות האלו, וכ"ד **הראשונים** (לקמן נח: נט: וסג.). אבל **תוס'** (לקמן סג.) נסתפקו בזה, והכריעו דפטורה אף מז' מלאכות האלו]. ומשמע דתקנת מזונות [בדלא ספקה] הוה כנגד שאר מלאכת הבית [מלבד מלאכת מעש"י].

קצ) **קבורתה תחת כתובתה. הרמב"ן** (לקמן נג.) הק' למ"ד בעל יורשה מדאורייתא האיך יתקנו שיחזיר מקצת[יג]. ותי' דכיון דהבעל זוכה בכתובתה ע"כ יקברנה. דאל"כ מי יקברנה, וכיון שהבעל יורש, קרוביה לא יקברו [כדאי' ביבמות פט:].

והרמב"ן (שם) הק' אמאי נקטו תחת הנדוניה, הא אף

לקמן צז. נו. בדה"ר ח), והג' אשר"י (ב"ב ט יח) בשם ריב"ם (הו' ברמ"א חו"מ רז ד). ועי"ע רמב"ם (זכיה ו א).

ח. דומיה דקידושין ע"מ שלא תיפול ליבום למוכה שחין, **דתוס'** פי' שלא היה מעכב משום דבר שאירע אחר מיתתו. וכן **תוס'** ב"ק כת' הטעם דבדידה קיימא, והוא אינו חושש היאך דעתה להתקדש.

ט. אבל מדברי **המרדכי** משמע דאיירי אף כשנשאה. דהמרדכי (יבמות כט) הביא בשם **המהר"ם** דיבמה שנפלה בפני מומר, אמרי' דאדעת' דהכי לא נתקדשה [וגרע ממוכה שחין, דלמסקנא אמרי' טב למיטב תן דו. אבל מומר ל"ש שתישב עמו בכפיפה]. ואף כשנפלה מנישואין.

י. **והרא"ש** הוסיף וכן כל מקח שאדם קונה אם היה הלוקח בא להתנות שאם יתקלקל מקחו שיחזור המקח לא היה המוכר שומע לו הילכך לא הוה ליה כאלו התנה [וכתוס' דידן].

יא. **ובהג' ברוך טעם** ציין דמדברי הרא"ש (הנ"ל) מבואר דלא כסברת הנתיבות, דאף אחרי נישואין שייך מק"ט [לולי סברת בעילת זנות].

יב. ואפשר דחיוב מזונות היכא דלא ספקה הוה תקנ"ח בפנ"ע. והיכא דספקה אינו בכלל תקנה זו, אלא דתקנו מעש"י לבעל, וכנגד זה תקנו חיוב מזונות נוסף. א"נ כוונת התוס' דדעת ר"ל דמעש"י ומזונות הוה ב' תקנות דלא תליין בהדדי, דע"כ תקנו חיוב מזונות מחמת אותן נשים דלא ספקי.

יג. [וצ"ב דכל ירושה דעלמא ג"כ שייך האי שיור, וכמ"ש הרא"ה בסמוך דהיורש מחוייב לקבור. ואי משום דנתחייב אף כשלא ירש, אינו דין להחזיר במקצת. ואפשר דהרמב"ן סבר דחיוב הקבורה הוה על משפחתה [מדאורייתא]. ויל"פ דהבעל יורש משום זכות ממון [ואף מדאורייתא], ולא משום גדרי קורבא. ועוד דכיון דמתה פקע הקורבא. וכל מת קרוביו מחוייבין לקבור מטעם הקורבא, ולא משום ירושת הממון].

יורש נכסי מלוג [והול"ל תחת ירושתה סתם]. ותי' דנקטו כתובתה, דתקנו מצוי למצוי.

והיש"ש (כאן טו) תי' ל"ש לומר שיתקנו כנגד ירושתה, דס"ל להך תנא דירושת הבעל הוה דאורייתא[יד]. אבל אינו יורש נדוניה מדאורייתא, דהנדוניה הוא ממון של אביה. ומהדין כשמתה מחוייב להחזיר לאביה, שנתן ע"ד שיהא שלה כל ימי חייה[טו], ולזרעה אחריה [ולא לבעל][טז].

והרא"ה הק' למה הוצרכו לתקן, הא כל יורש דעלמא חייב בקבורת המוריש [וע' מח. הגדר בזה], ופשיטא דאף הבעל יתחייב. ותי' דתקנו דאפי' כשאין שם ירושה כלל הוא חייב בקבורתה אע"פ שיש שם קרובים אחרים.

קצא) **תוד"ה וקבורתה.** פי' נדונייתה, אבל אין לפרש תחת מנה ומאתים, דארוסה אין לה קבורה. [ואף דקי"ל דיש כתובה לארוסה, ויש לה מנה ומאתיים, ואפ"ה אינו קוברה]. **ותוס'** (לקמן פ: ד"ה יורשי) פי' דלא מכנסה ליה מידי[יז]. ובגמ' (לקמן נג.) יש מ"ד דבארוסה צריך ליתן לה מנה ומאתיים לקבורתה. והגמ' דוחה דלא קרינן בה לכשתנשאי לאחר[יח].

קצב) **ואיפוך אנא, אמר אביי תקנו מצוי למצוי וכו'.**

רע"א כתב דיש ללמוד מה"ת סברא זו דמעש"י הם תחת המזונות, מהא דהאב זכאי במעש"י בתו כיון שזן אותה (וכדאיתא לעיל מג. וקידושין ד.). וא"כ מסתבר דאף חכמים יתקנו כן. [והק' א"כ מה הגמ' מקשה איפוך].

קצג) **תוד"ה אנוחי.** דא"כ מאי תחת פירות דקתני, הא אין לו פירות. [וע"כ יניחו עד שיהא צורך]. **והריטב"א** תי' בשם תוס' שיניח את הפירות, שהקרן יהא קיים, וילקח בהם קרקע והוא יאכל פירי פירות. **והרא"ה** ביאר אנוחי, שהבעל לא יאכל הפירות, ואף היא לא תאכל. דאולי יצטרכו מהם לפדיון.

קצד) **תוד"ה זימנין.** אע"ג דעיקר תקנה בשביל דידה כדמשמע הכא וכו'. [ולשון הברייתא תחת פירות, להורות שאינה יכולה לבטל את התקנה. אבל ודאי דפרקונה עיקר]. אבל **רשב"ם** (ב"ב מט:) כתב דהבעל יכול לומר בעודה ארוסה איני מקבל עלי תקנת פרקונה ואיני אוכל פירות. דכיון דהתקנה לטובתו. **ותוס'** (שם בשם רשב"א) **הביאו** דקצת ראיה לדבריו מהא דאי' (כאן) פרקונה תחת פירות, דעיקר התקנה הוה פירות ומש"ה יכול להסתלק. [אך דוקא קודם שזכה, וכמ"ש רשב"ם][ט]. אך רשב"א דחה דמדברי הגמ' (כאן) מהד"ת מיכל לא אכלינהו וכו' מבואר דפרקון עיקר. ועוד הביא מהירושלמי.

והרמב"ן מביא בשם **מקצת חכמי הדורות**[כ] שהאשה יכולה לומר איני נפדית, ולא נותנת פירות. [ואמרי' אף בזה 'איפוך']. ותוס' והראשונים נקטו דלא כן. [ותוס' כתבו כמה טעמים, ע' בסמוך].

והרמב"ן (ושא"ר) ביאר דתקנת פרקונה הוה לטובת שניהם. ואע"ג דתקנתא דידה עיקר, לדידיה נמי אית ביה תקנתא במילתא, שהרי קנה שפחה לשמשו וצריך לפדותה.

ועוד כתב **הרשב"א** דכל אשה שיש לה פירות תאמר כן. והבעל יתחייב פדיון רק באשה שאין לה פירות, ולקתה מידת הדין. משא"כ מזונות דכולן צריכות מזונות וחוששות לעצמן, וכולן עושות מלאכות.

יד. ולא יתקנו חכמים כנגד מה שמחוייב מדאורייתא, וכ"מ **בתוס' ותוס' הרא"ש** (לקמן מח.) גבי מזונות. אבל **ברשב"א** [**ורמב"ם**] מבואר דתקנו מעש"י אף כנגד חיוב מזונות דאורייתא.

טו. ואף דבנתגרשה מהנישואין אין לאב זכות בנדוניה כלל, היינו משום שנתן לאשה כל ימי חייה. ומ"מ היכא דהאשה מתה אין דעתו ליתן לה ע"ד שהבעל יירש, אלא חוזר לאב. וע"ד תקנות ר"ת (הו' לעיל). [וצ"ע].

טז. ולכאורה סברא זו שייכת אף למ"ד ירושת הבעל דרבנן, דנדוניא אינו בכלל ירושה. אלא דהוה תקנ"ח נוספת דאי"צ להחזיר הנדוניא לאב. [וכדברי האבנ"מ (הו' בע"א) דהוה משום גדרי לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. ולא כדברי הראשונים דהוה משום דין ירושה].

יז. **ותוס'** (לקמן פ:) כת' דאפ"ה שומרת יבם קוברה כנגד מנה ומאתיים, דראויה ליטול קצת חיוב כתובתה משעת מיתת הבעל. ונחשב שהכניסה ליבם.

יח. ואפשר דכוונת הגמ' ליתן טעם דאי"צ לקוברה כנגד חיוב מנה ומאתיים, כיון דעדיין ליכא חיוב כלל.

יט. אך לאחר שכבר זכה ל"מ להסתלק [ול"ד למעש"י דכל יום עושה והוה זכיה מחודשת]. ועפ"ז יש ליישב הוכחות התוס', דזהו תי' הגמ' דמהני סילוק מאירוסין.

כ. **והרמ"ך** (בהשגות לרמב"ם יב ד) נסתפק בזה. וכתב דשמא חלוק בין אמרה קודם שבאו לידה נכסי מלוג. [ותליא בתי' התוס'].

קצה) **בא"ד ויש ליתן טעם וכו' התם משום דאינה מפקעת לגמרי התקנה וכו' למחר תעשה ותהא ניזונת וכו' ואפי' את"ל דיכולה לומר איני ניזונת לעולם**[כא] **וכו'**. [משמע דתוס' נסתפקו בזה]. **ותוס'** (לקמן פג.) כת' דאם אינה רוצה ליטול מזונות, אטו יש לה ליטול בע"כ. וכשרוצה חוזרת בה. וכן הביא **המהרי"ט** (א מה) מדברי תוס' דידן דאשה שאמרה איני ניזונת ואיני עושה, יכולה לחזור בה[כב]. אבל **המחנ"א** (מוכר דשלבל"ע ד, וכן **הבית יעקב**) חלק דהיכא דפוטרת להדיא לעולם, או עד זמן מסויים, כיון דמחלה אינה יכולה לחזור. וכוונת התוס' דבסתמא אומרת כן לזמן מסויים, ואפי' אומרת כן לעולם וכו'[כג].

והרי**טב"א** (לקמן נח:) הביא דעת **התוס'** דאע"פ שאמרה איני ניזונת אוני עושה כשתרצה לאמר הריני עושה הרשות בידה. דמזונות כל יום הוא חוב באפי נפשיה. והביא שהר**א"ה** חולק דכיון שאמרה פעם א' מיד פקע ממנה תקנת מזונות. דלא להוי מידי דרבנן כחוכא. [וע"ע בר"ן שם]. [והו' ב' דיעות **ברמ"א** סט ד].

והקו**ב"ש** (שא) ביאר הסברא דיכול לחזור (לתוס' פג., והריטב"א בשם תוס'), דהחיוב מזונות מתחדש בכל יום [מחמת האישות של היום][כד]. ולכן א"א למחול על הימים דעדיין לא נתחייב. והוסיף דגדר חיוב מזונות אינו חיוב 'ממון', אלא 'לזון'. [וע"ע לקמן ע: בגדר חיוב מזונות].

קצו) **בא"ד דהא פירות של כל ימיה הם תחת פרקונה וכו'**. ה**הפלאה** ו**בית יעקב** כתב די"ל עוד דכיון דאומרת כן אחרי הנישואין, א"כ עמדה בחשש שבייה וחיוב פרקון שעה א', וכנגד זה נתחייבה לבעל פירות כל ימיה. וחשש פרקון זה שווה ממון [אף שנתברר שלא הוצרכה], ונחשב שקבלה טובת הנאה [שמחוייב לפדותה אילו נשבית] וכנגד זה נתחייבה פירות כל ימיה.

קצז) **בא"ד א"נ שאני פירות דידו כידה** (כדאי' לקמן פג., ויבמות לח.), וזוכה בגוף הקרקע וכו'. ולפ"ז בעודה ארוסה יכולה לבטל תקנת פרקונה, ולא יזכה הבעל בפירות [וכדברי רשב"ם הנ"ל], וע' **הפלאה**. **ורע"א** דן דתוכל לסלקו אף מנכסים שעדיין לא נפלו לה. (וע' לקמן פג.).

ומבואר בתוס' דגדר תקנת פירות משום דהבעל זכה בגוף הקרקע, וממילא הפירות שלו. ודלא כ**או"ש** (רוצח ב טז) שחידש דהבעל אין לו קנין גוף לפירות בחצר נכסי מלוג, אלא דתקנו לו שיזכה בפירות היוצאין. [ואפ"ה נחשב ידו כידה דהנכסים ברשותו לעכב על זכות האשה]. ומש"ה לא דמי לשאר גדר קנין פירות כקנין הגוף[כה] [וע"ע לקמן נט. ועח:].

קצח) **בא"ד אבל מעש"י אינם בעין, דלא שייך לומר שיזכה בגוף הידים**. [ובפשוטו סברת התוס' דל"ש בעלות ידים של בן חורין[כו]. וכ"ה לשון הגמ' (גיטין עז:) ידה גופיה מי קניא. **ותוס'** (שם בתי' הא') **פי' דמעש"י מעלמא קאתו. ורע"א** (שם) **פי' דל"ש זכות בגוף הידים, דהוה כקונה מצודה לדגים, דאינו יוצא מגופו**[כז].

ועוד תי' **תוס'** (גיטין שם) דהחילוק משום דיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה [דכיון דיש לה זכות להפקיע את הבעל, זכותו אינו מעכב עליה. וזה היפך דברי תוס' דידן דהא דאומרת איני עושה הוה מחמת שלא זכה, ותחילת הדבר בזכות שלה].

וה**אבנ"מ** (פא ב) כתב דנח' ר' הונא ור"ל (לקמן נח:) בסברא זו, האם נחשב שיש לבעל זכות בגוף הידים.

כא. וה**מחנ"א** הביא בשם ה**ראנ"ח** (ב מד) שלמד מכאן דאף כשמוחלת על מצוות עונה א"י לחזור בה. והמחנ"א כתב דבסתמא יכולה לחזור, וכל הנידון כאן כשמחלה בהדיא או עד זמן פלוני.

כב. [משמע דכוונתו דמהני חזרה מהסילוק. ולא משום דחל חיוב מחודש, וכדברי הריטב"א]. וה**מחנ"א** הק' עוד דתוס' נסתפקו בזה.

כג. והוכיח כן מהגמ' (לקמן קז.) דאם אמר לה צאי מעש"י במזונותיך, אין לה מזונות. משום מחילה.

כד. ועד"ז כת' ה**הפלאה** (קו"א צג כה).

כה. ויש שנקטו דזה כוונת **התוס'** (יבמות לו:) דשאני קנין פירות דבעל דזכה מכחה. [ויישב בזה קו' התוס' לקמן נ., ויתבאר לקמן בעזה"י]. אך עכ"פ תוס' (כאן ובכ"מ) לא ס"ל כן.

כו. [ויל"ע האם שייכא לנידון הראשונים האם אף פועל אמרי' דגופו קנוי, למעש"י. או דהוה שעבוד בעלמא].

כז. [ונח' בזה ה**ראשונים** (לקמן נט., ב"ב פ., גיטין מב:) הקונה מצודה לדגים וכדו', נחשב קנין 'גוף לפירות' או דבר שלבל"ע. ויתבאר לקמן].

קצט) **שארה אלו המזונות.** [וכ"כ **רש"י** עה"ת, **והרמב"ם** אישות יב ב]. וכן הוא אומר אשר אכלו 'שאר' עמי. **פרש"י** (מיכה ג ג) לשון בשר[כח].

ר) **תוד"ה אם תענה.** היינו שימנע מהן תשמיש וכו' וי"ל דה"נ קאמר קרא וכו' דבר שהוא כעינוי כשמונעו ממנה. **הרש"ש** הביא **דרש"י** (יומא עז:, ועה"ת) **פי'** אם תענה, להשבית עונתם[כט].

דף מח.

רא) **תוד"ה ראב"י.** מזונות מנין וכו' דרך ארץ מנין[א] וכו' ולפ"ז תימה ברייתא דלעיל דמזונות דרבנן, כמאן אתיא. אבל **הרא"ה** כת' דמ"ד מזונות דרבנן סבר כדברי ראב"י [דכסות דאורייתא], ולא סבר כהמשך הברייתא[ב] דדרש ק"ו[ג]. א"נ מ"ד מזונות דרבנן ס"ל כתנא רב יוסף בסמוך, ודרשי' 'כסות' לבגדי מטה[ד]. [וכ"כ **הרמב"ן** (עה"ת שמות כא ט) דכסות הוה כסות המטה[ה]. ומדאורייתא אינו חייב בבגדיה[ו]].

רב) **שם. והרמב"ן** (עה"ת) כת' דמשמע בסוגיין דברייתא זו הוה דברי יחיד[ז] דס"ל מזונות דאורייתא, וקי"ל דחיוב מזונות מדרבנן. וכ"כ **הריטב"א** דאף דהאי תנא סבר מזונות דאורייתא, לא קי"ל כוותיה, דסוגיה דתלמודה (לקמן פג. וכ"מ) דיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה. [וכ"ד הרמב"ן ועוד ראשונים (לקמן ע:) דקי"ל מזונות דרבנן].

אבל **הרשב"א** (לקמן נט:) כתב דהגמ' כאן קאי כמ"ד (ר"ל לקמן נח:) דתקנו מזונות תחת מעש"י, ומבואר דמזונות הוה תקנה. אבל למה דאפיך רב הונא (לקמן נח:) דתקנו מעש"י כנגד מזונות, י"ל דס"ל דמזונות דאורייתא. וכן **הרמב"ם** (אישות יב ב) פסק דמזונות דאורייתא [וכת"ק שארה אלו מזונות[ח]]. וכתב (הל' ד) דתקנו מעש"י לבעל כנגד מזונותיה. [ואף דמחוייב לזון מדאורייתא תקנו כנגדו].

והרמב"ם (שם) כתב לפיכך האשה שאומרת איני ניזונת ואיני עושה שומעים לה. אבל אם הבעל אומר איני זנך, אין שומעים לו, שמא לא יספיק לה מעש"י. [ואינו רשאי לומר צאי מעש"י במזונותיך אא"כ קבלה עליה, משום חשש שמא לא יספיק לה. ונח' בזה הראשונים לקמן קז.]. ומפני תקנה זו יחשבו מזונות מתנאי כתובה.

והאחרונים (אבה"א מלוה א ח) דייקו דנתחייב שוב במזונותיה משום תנאי כתובה (וע"ע לקמן נג.). ואף דמדאורייתא מחוייב לזון, מ"מ חזרו ותקנו שמחויב [אפי' במקום חששא שמא לא יספיק לה]. ותקנה זו הוה בכלל תנאי כתובה. ונפק"מ דנחשב חוב ממון[ט], ומשועבד מעכשיו לזמן של אח"כ.

והסמ"ע (צז נז) חילק דחיוב מזונות מדאורייתא הוה

כח. **והרמב"ן** (עה"ת) הק' אמאי נקטו בשר, הא עיקר מזונות הוה לחם.

כט. והביא דמצאנו כה"ג, ד'ודשנו' פי' להסיר דשן.

א. ולפי' חיוב עונה מק"ו. ולחד תי' ברא"ה סוגיין לא ס"ל הך ק"ו. **והיראים** (קיז) כת' דראב"י סבר דמזונות ועונה הוה מדרבנן. אבל **השאלתות** (ס) כת' דחיוב עונה לא צריך קרא [דהוה עיקר האישות, וודאי הוה מדאורייתא]. ולדעת הרמב"ן (הו' בסמוך) כל הפסוק איירי בחיוב עונה.

ב. שלא הובא בגמ' דידן.

ג. ולפ"ז חיוב כסות הוה מדאורייתא, ומזונות מדרבנן. וכ"ד **ה"ה** (אישות יב א הו' בסמוך) **והשאילתות** (ס) **והיראים** (קיז) [דכסות כו"ע מודו דהוה מדאורייתא].
והבית שמואל (סט א) כתב דנפק"מ דלטעם זה היכא דאמרה איני ניזונת ואיני עושה עדיין מתחייב בכסות. דמעש"י הוה כנגד מזונות [דרבנן] ולא כנגד כסות דאורייתא. [והק' **דהרמ"א** סתם להיפך].

ד. שלא ישמש מטתו אלא במטה מוצעת. [דכיון דדרשי' 'שארה' לקירוב בשר, אף כסות יש לדרוש עד"ז. והרא"ה הביא דהברייתא 'תני רב יעקב (כך גרס) שארה כסותה וכו', משמע דלהדיא בברייתא דקאי אף אלשון כסות].

ה. וכתב דע"פ פשוטו 'שאר' הוא לשון קורבא, ודרשי' שארו זו אשתו, והוא מן הענין ודבק באשתו והיו לבשר א'. [ולכאו' לפ"ז לא תליא במעשה דידיה, ומה שייך 'לא יגרע']. והרמב"ן כת' דלמפרשים ד'שאר' הוה לשון בשר, א"כ המכוון קירוב בשר (וכדבסמוך), ובלשון נקי.

ו. **וה"ה** (יב א) הביא **דהרמב"ן** כת' שמזונות ומלבושי האשה מדבריהם, **וה"ה** תמה דכולהו תנאים מודו דחיוב מלבושים הוה מדאורייתא.

ז. וכלשון רבא האי תנא סבר וכו'.

ח. וכ"כ בס' החינוך (מו).

ט. **והאבה"א** כת' דמדאורי' מחוייב בכל יום בפנ"ע, ואם הולך למדינת הים אין חיוב כלל לדעוג קודם שילך.

רק כשיש לו', ואז היא אוכלת עמו[יא] ותהא כגופו. אבל מי שאין לו מזונות [אף לעצמו] אין עליו חיוב מדאורייתא[יב]. אבל מדרבנן חייבו שישתדל עבורה אף כשאין לו, וכלשון הכתובה אנא אפלח (וע"ע תוס' לקמן סג.). דחז"ל תקנו מזונות כנגד מעש"י[יג] [דהוסיפו ותקנו מזונות מלבד מה שמחוייב מדאורייתא].

רג) **כי אמרי' עולה עמו וכו'. פרש"י** דדרשי' (לקמן סא.) מבעולת בעל. [גבי לשכור מינקת]. ובפשוטו משמע דהוה ילפותא גמורה, ואף דבגמ' (כאן) איירי לגבי חיוב קבורה דרבנן, וכן גבי מינקת (לקמן) לכאורה הנידון מדרבנן. אך י"ל דעיקר הסברא [לענין כסות ומזונות] הוה מה"ת. אמנם **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק לקמן סא.) כת' דהוה אסמכתא בעלמא.

וההפלאה (ועד"ז הפנ"י לקמן נח:) דן למ"ד מזונות דאורייתא האם חייבה תורה כפי הרגילות, והא דדרשי' (הו' ברש"י) עולה עמו, הכל הוה מדאורייתא[יד]. או דהחיוב מדאורייתא הוה כפי שיעור קיום הנפש[טו]. וחכמים תקנו תוספת חיוב מזונות. [וע"פ הנ"ל דיש ב' גדרים בתקנה].

רד) **אפי' לאחר מיתה.** [והבעל מחוייב מתקנת קבורתה].

ובירושלמי איתא [וכ"פ **הרמב"ם** יד כד] דאם הבעל לא רצה לקבור את אשתו. ועמד א' וקברו מוציאין המעות מבעלה [ולא אמרי' הניח מעותיו על קרן הצבי, כדלקמן קז:], דלא עלתה על הדעת שתהא מושלכת וכו'[טז].

רה) **תוד"ה דאורחיה.** וקשה אמאי נקט ב' חלילין וכו'. **והריטב"א** תי' דכה"ג דיה שתעלה לאחר מיתה שלא לפחות מהנך, כיון דבנות משפחתה אינם עושין אפי' כן. [ואי"צ כמנהג משפחתו].

והרמב"ם (אישות יד כג) כתב שיעשה כדרך כל המדינה, דלא יפחתו לו מב' חלילין ומקוננת. **וה"ה** ביאר שאין לך הספד פחות מכן[יז].

והלח"מ הק' אמאי תלה במנהג, הא בגמ' מבואר דתליא במשפחתה. **והגר"א** (פט ב) ציין דכ"ה **בירושלמי.**

רו) **בא"ד ואור"ת וכו' אבל לנקיבות יש פוחתין.** [ועולה עמו היינו שנשואה מקבלת חשיבות כאיש]. **והבי"ש** (פט א) הביא מדברי התוס' דכשבני משפחתה אינם מספידים כלל, ויש מבני משפחתו דלנקיבות מפחיתים, אפי' הכי עולה עמו. **וההפלאה** חלק דאפשר דב' מעלות לא מעלים.

רז) **מי שנשתטה בי"ד יורדין וכו' וזנין ומפרנסין וכו' ובניו ובנותיו וכו'.** [והגמ' פי' כיון דיצא שלא מדעת]. **פרש"י** (ד"ה ולא, בתי' הגמ') מסתמא ניחא ליה וכו'.

והקצות (שנח, ובאבנ"מ עא ה) הק' דנהי דמסתמא

י. ובפרישה (צז מא) ביאר חייבתו תורה או חכמים להיות אשתו כגופו דהיינו ליתן לה שארה וכסותה כמו שמאכיל ומלביש נפשו. **המשך בהשמטה בעמוד תטו**

יא. ויש שדייקו עפ"ז דבהגעת זמן, אף לצד דיש חיוב מזונות אישות, מ"מ הוה משום תקנ"ח (וכמ"ש רש"י לעיל ב.). דהא אינה 'עמו'.
אך לכאורה אף במשרה ע"י שליש (לקמן סד:) מקיים דין מזונות דאורייתא. ועמו בביתו לאו דוקא.

יב. [ואין עליו חיוב לטרוח עבורה כלל, ומשמע מדבריו דגדר החיוב הוא לזון אותה 'עמו' וכמותו]. ועפ"ז **הסמ"ע** פי' הא דהיכא שמסדרים לבע"ח לא מניחים לו למזון אשתו ובניו. דכיון דאין לו משלו [דהכל משועבד לבע"ח] ליכא חיוב מזונות דאורייתא. ובחיוב מזונות דרבנן ליכא קדימה [עי"ש]. [ויש בדברי הסמ"ע חידוש נוסף דגדר מסדרים נחשב שאין לו משלו, ואוכל משל הבע"ח. דלכאורה כל זמן שלא גבו ממנו הוה ממון שלו].
והסמ"ע הביא **דבס' התרומות** (א ח"א ד) הביא **שו"ת הרי"ף** דהטעם משום דמזונות אשתו מדרבנן, וכדאמרי' תקנו מזונות תחת מעשה ידיה הילכך אתי שיעבודא דאוריתא ומבטל שעבודא דרבנן. **והפרישה** (שם) כת' דכוונת הרי"ף דחיוב מזונות כה"ג דאין לו הוה מדרבנן.

יג. וצ"ע דהיינו לר"ל, ואנן קי"ל כרב הונא דתקנו מעש"י כנגד מזונות. [וי"ל דהוה כנגד מזונות דאורייתא].

יד. **והמנח"ח** (מו א) כת' דנראה דהכל מדאורייתא, ומסרה הכתובה לחכמים לקבוע שיעור חיוב מזונות. וכמו שחכמים קבעו שיעור עונה.

טו. **וההפלאה** חילק דלמ"ד דילפי' מזונות מק"ו, א"כ חיובו רק כשיעור קיום הנפש. אבל למ"ד דדרשי' 'שאר' י"ל מחוייב כל גדרי מזונות.

טז. אבל **הרשב"א** הביא דהירושלמי איירי דוקא כשאביה קבר. אבל אדם אחר שקבר אמרי' דהניח מעותיו על קרן הצבי.

יז. ויל"ע האם כוונתו אף כשיש מנהג קבוע בעיר. דיש מנהגים דקבעו חכמים שהם מנהגים גרועים ואין ללכת אחריהם (וכמ"ש **תוס'** ב"ב ב.). א"נ איירי באופן שלא נתברר המנהג ב"כ.

ניח"ל, הא קי"ל דיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש, ואף דאילו היה יודע היה ניח"ל, השתא לא ידע. וה"נ בסוגיין האיך נוטלים פירותיו ע"פ אומדנא.

ומבואר **בתוס'** (ב"מ כב. ד"ה מר, והג' אשר"י והג' מרדכי שם) דעפ"ז אינו רשאי לאכול משל חבירו, ואף דאמדינן שיתרצה חבירו. דקי"ל כאביי דאע"ג דהשתא ניחא ליה, מעיקרא לא הוה ניחא ליה. אך דעת **הש"ך** (חו"מ שנח א) דהיכא דיודע בודאי שיתרצה מותר, ודוקא יאוש דהוה בע"כ ל"מ הא דאילו יודע. [ועפ"ז ניחא בסוגיין, אבל לתוס' צ"ע].

והברוך טעם (על הקצות שם) כת' דשאני הכא דדיינינן שכן דעת כל אדם, והוה כזכין לאדם שלא בפניו[יח]. והביא כעי"ז הא דנוטלין מנשים דבר מועט לצדקה (ב"ק קיט.), דניחא ליה לבעל. [ודוקא היכא דהוה אומדנא מסויים על אדם זה יש חסרון יאוש שלא מדעת].

והקצות תי' דהכא יש מצווה לזון את בניו, והיכא שיש ניחותא דמצווה מהני. ובכל מצווה רשאי להשתמש בלא רשותו[יט]. והביא שכ"כ **הב"י וט"ז** (יו"ד שלא טו, וגר"א שם עו) דניחותא דמצווה עדיף[כ].

אך מ"מ צ"ב במה עדיף מצווה, כיון דאומדנא לחוד ל"מ [דהוה שלא מדעת, דהא הוא לא ידע], מה עדיף סברת מצווה. וע' **קצות** (רסב).

והחזו"א (מט י) כתב דבי"ד מעמידים אפוטרופוס, ואפוטרופוס מהני מדאורייתא לכל דבר, למכור נכסיו ולהאכילו (וכדאי' גיטין נב.)[כא]. ורק לענין זכות מהצד תליא בנידון האם זכין לקטן מהני דאורייתא או מדרבנן, וסיים ויל"ע בשוטה.

רח) **שם. הראשונים** (ריטב"א, ורשב"א מט:) כת' דהיינו דוקא בבנים קטנים, אבל קטני קטנים [פחות מבני ו'] יורדים לנכסיו, דחייב מדינא (כדלקמן סה:).

והרמב"ם (אישות יב יז) כתב דהיכא דיצא מדעת מוכרין נכסיו למזון אשתו ובניו בני ו' או פחות. אבל יותר מבן ו' אין מוציאין אע"פ שהוא אמוד. וכן מי שנשתטה וכו'. והרמב"ם לא חילק בין נשתטה שיצא שלא מדעת, ומוציאין רק לקטני קטנים. **וה"ה והר"ן** (יח. מדה"ר) תמהו בזה דלדברי הרמב"ם אין חילוק בין הלך לדעת.

וה"ה תי' דהרמב"ם קאי דוקא לענין קטני קטנים דשווים, ומש"כ הרמב"ם דטפי מבן ו' אין מאכילין איירי בדלא אמיד. והרמב"ם השמיט סוגיין דנשתטה [שיצא שלא מדעת] היכא דאמוד מוציאין. וביאר דהרמב"ם סמך אמש"כ בהל' נחלות (יא יא) דכשאמיד מוציאין ממנו לצדקה. וכ"ש לבניו, דדינם כצדקה (כדאיתא לקמן מט:).

והר"ן חלק דהיכא דאמדינן דניח"ל מוציאין לבניו, ואפי' היכא דאינו עשיר לכופו בגדרי צדקה.

רט) **ולא שאני לך בין יוצא לדעת. פרש"י** גילה דעתו שאינו רוצה לזונן. [ובתוס' מבואר דהיכא דהיה זנם מעיקרא ע"י שליש, ניחא ליה, ועדיין יאכלו]. **ותוס'** כת' דהיכא דלא זנם מעיקרא, אף בנשתטה אין מפרנסים. [וע"ע **במרדכי**].

ורע"א נסתפק היכא דלא היו בני ו' [שמחוייב מדינא לזון, וכדאיתא לקמן סה:], ואחרי שהלך נעשו בני ו'. האם אמרי' דבהא ליכא ראיה ממה שהיה זן אותם מעיקרא. ולא גילה דעתו שרוצה לזון אף משנעשו בני ו', ואין להם מזונות אף בנשתטה. או דבסתמא אמדינן דעתו שרוצה, אא"כ גילה דעתו[כב]. וכתב דכ"מ **בפוסקים**.

רי) **רב חסדא אמר זה תכשיט. הקצות** (שנח הנ"ל) הק' דבתכשיט ליכא מצווה, א"כ הדרא קו' דהוה

יח. וה**אחרונים** דנו לדברי **הקצות** (רמג ח, ע"פ דברי הרשב"א נדרים לז:) דאין זכין מאדם. [ודנו דהכא ל"צ לזכות בגוף הממון. וע"י זכין נחשב הסכמה, שיוכלו להשתמש בשלו].

יט. וכ"כ **הפוסקים** (או"ח יד ד) להתעטף בטלית של חבירו, דניח"ל למיעבד מצווה בממונו. ועד"ז **הרמ"א** (תרמט ה) **והט"ז** (תרלז ד) גבי אתרוג.

כ. וביארו בזה הא דמהני [לדעת הרמב"ם] כלך אצל יפות גבי תרומה, דהוה מצווה. [וכגמ' קידושין נב., ודלא כגמ' ב"מ כב., ואכ"מ].

כא. וע"ע רמב"ן רשב"א וריטב"א ור"ן (שם), ותוס' (שם מ:) [וסוגיה קידושין מב.].

כב. ועפ"ז דן דאפשר דאף בהלך, דוקא היכא דאין ראיה ממה שזן אותם מעיקרא. כגון שהיו פחות מבן ו', ונעשו בן ו'. אבל היכא דחזינן דזן אותם, י"ל דאומדנא זו עדיף מהריעותא

יאוש שלא מדעת [למש"כ הקצות דדוקא במקום מצווה אזלי' בתר אומדנא. וע' לעיל]. ו**באבנ"מ** (עא ה) תי' דרב חסדא סבר דמחוייב מדינא תכשיט משום תנאי כתובה, ואף שנשתטה[כג]. [ולפ"ז אף ביצא מדעת].

אבל **הט"ז** (ע ז) כתב דבנשתטה נותנים תכשיט משום דמסתמא ניחא ליה, ואף דאינו משועבד [וכמ"ש **תוס'**[כד]]. וביצא מדעת אין פוסקים תכשיט.

ריא) **רב יוסף אמר צדקה. הרשב"א** (לקמן מט:) הביא מכאן דאף היכא דאמיד אין יורדין לנכסיו לצדקה, ואפי' לזון את בניו (וע' לקמן מט:). [ורק משום אומדנא]. אבל **הר"ן** (יח. בדה"ר) חלק דבפניו יורדים לנכסיו. דאם איתא דבפניו לא נחתינן לנכסיה עבור צדקה כ"ש שלא בפניו. [ומשמע דהא דיורדים בסוגיין הוה משום כפייה על הצדקה]. **והשעה"מ** (אישות יב טו בשם ס' נתיבות משפט) תמה דהר"ן כתב דנותנים צדקה משום דניחא ליה, ולא משום גדרי כפייה.

ועוד תמה **המחנ"א** (צדקה א, ונחלות יא) האיך יורדין לנכסיו משום צדקה, הא שוטה אינו חייב במצוות. והאיך ישתעבדו נכסיו במה שאינו חייב. [וע' לקמן מט: בגדרי כפייה בצדקה].

והרמב"ם (נחלות יא יא) פסק דמי שנשתטה או נתחרש בי"ד פוסקים צדקה אם היה ראוי. **והכס"מ** ביאר הטעם דמסתמא כל א' ניח"ל למיעבד צדקה בממוניה, וגם דממונו משועבד לעשות ממנו צדקה. אבל בהלך מדינת הים אין יורדין לנכסיו עבור צדקה, שמסתמא עושה צדקה בכל מקום שהוא[כה]. [וע' לקמן מט: בדין שעבוד נכסים לצדקה].

ודעת **הר"ן** (הנ"ל) דבפניו יורדין לנכסיו לצדקה, אבל שלא בפניו אין יורדין לנכסיו. **והקצות** (לט א בסופו) הק' מ"ש בפניו משלא בפניו. ותי' דבפניו הוה משום כפייה על המצוות. וליכא שעבוד נכסים בצדקה, ולכן אין גובים שלא בפניו.

[והקצות נקט דרק בפניו שייך גדר עד שתכפהו בגופו כפיהו בממונו, וכמ"ש **הרמב"ן** (סוף ב"ב) למ"ד פריעת בע"ח מצוה (ע' לקמן פו.). **והקוב"ש** (ב"ב תרסח, ועוד אחרונים) חלקו דמה חילוק יש בין בפניו ועומד וצווה, לשלא בפניו. ואילו היה אפשר להכותו שלא בפניו היו מכים].

אבל **הקצות** (רצ ג) הביא **דבהג' מיימוני** (ת"ת א) מבואר דאף שלא בפניו יורדין לנכסיו, משום כופין על המצוות. [וע"ע לקמן מט:].

ריב) **מ"ד תכשיט. פרש"י** לא יהב', ביצא מדעת [וקאי אברייתא]. ועוד **פרש"י** דקאי אמר עוקבא, דבשוטה נותנים.

והר"ן הביא גיר' **ברי"ף** שפסק דבהלך לא יהבי' לא צדקה ולא תכשיט, ובנשתטה יהבי' הא והא. [והביא דכ"מ **ברמב"ם** הנ"ל]. והק' דקאי אברייתא, א"כ מנלן דבשלא מדעת יהבי' צדקה.

ריג) **אל תקברוהו מנכסיו. הגמ'** (סנהדרין מו:) מסתפקת במי שאומר שלא יקברוהו כלל, אי קבורה משום בזיונה או משום כפרה[כו]. **ותוס'** (בכורות נב: ד"ה באין, **והריטב"א** כאן) כת' דהכא איירי שרוצה קבורה וכפרה, אבל לא מנכסיו.

ומ"מ **הרמב"ם ושו"ע** (יו"ד שמח) פסקו דנקבר, דקבורה משום בזיונה [דחיי]. **והסמ"ע** (רנג סט) כת' דלא שייך מצווה לקיים דברי המת [שלא לקברו], דלאו כ"כ להלין את המת שלא יקברוהו.

ריד) **לאו כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הציבור.** וכמו מי שיש לו מעות, ואינו מתפרנס משלו אלא משל צדקה. [ע' לקמן סז:]. **והמהר"ם**

דמדלא צווה. ודוקא היכא דליכא אומדנא אמרי' מדלא צווה. אבל כתב דב**פוסקים** לא משמע כן.

כג. וכת' דאידך מ"ד פליג דאין דעת לשוטה להתאות, ול"ש תכשיט, וכמ"ש **השיטמ"ק** (ע' **תוס'** ד"ה תכשיט).

כד. ותוס' כת' כן אליבא דאידך מ"ד. והט"ז נקט דלא פליגי בהכי, אלא באומדנא דניחא ליה [אבל **האבנ"מ** כת' דפליגי המ"ד בדין שעבוד, ואף בהלך מדעת].

כה. ונפק"מ היכא דיצא מדעת ואח"כ נשתטה וכדו'. דאפי' דגלי דעתיה דאינו רוצה ליתן, אפ"ה כופין. כיון דאינו מקיים במקומו. א"כ תלי בהנך ב' סברות.

כו. ואם אינו רוצה כפרה אף יקברוהו לא יהא לו כפרה [וכמ"ש רש"י שם].

מרוטנברג (בהג׳ אשר״י, ותשו׳ מיימוני נזיקין יז, הו׳ ביש״ש) הביא מכאן שמי שנשבה ויש לו משל עצמו, ואינו רוצה שיפדוהו מנכסיו. שפודין אותו בע״כ מנכסי עצמו.

ויל״ד מה גדר החיוב על היורשים בכל קבורה (ע׳ לקמן פא. וצה:). ו**בשו״ת הרא״ש** (פו ו, ושו״ע חו״מ רנג לא) כת׳ דאם נתן נכסיו לאחר, ושייר דבר מועט לבניו [אף פחות מדמי קבורתו[כז]], הבנים חייבים לקוברו. ו**היש״ש** (יח) הוסיף דאם נתן כל נכסיו לא׳ במתנת שכי״מ, מקבל המתנה חייב לקוברו[כח].

ויש **אחרונים** חידשו דקבורה נחשב שימוש המת[כט], והיכא שצריך את הנכסים אין זכות ליורשים[ל]. והביאו דכ״מ בסוגיין דתליא בדידיה, שהוא אינו רוצה להנות מנכסיו.

ור׳ יחיאל בן הרא״ש (בשו״ת הרא״ש טו ג) דן בגר שמת האם אמרי׳ דנכסיו משועבדין לקבורה [והזוכה בנכסיו חייב לקבור], כדאמרי׳ בסוגיין גבי יורשין. ו**הרא״ש** השיב דאינו משועבד. ודוקא בניו שיורשין מכח המת חייבין לקבור. אבל גר שמת נסתלק מהנכסים, ומי שזוכה מהפקר אינו בא מכחו. ואינו חייב יותר מכל ישראל.

עד שתכנס לרשות בעל

רטו) **רש״י ד״ה לעולם.** זכאי בה ככל זכות האב בבתו. **רע״א** כתב דלאו דוקא[לא] דמשמסר האב לשלוחי הבעל יצאת מרשותו עכ״פ לענין הפרת נדרים. וכן בהגעת זמן אינה ניזונת משל האב [אלא משל בעל], א״כ מציאתה אינה של אביה[לב].

ונח׳ **הראשונים** (ריטב״א לקמן נז., רא״ה קז:, ע׳ תוס׳ רי״ד בע״ב) האם הבעל זכאי במעש״י בהגיע הזמן (הו׳ לעיל ב., ולקמן נז.)[לג].

אבל **הריטב״א** (בע״ב) ביאר את המשנה לעולם היא ברשות האב, עכ״פ למקצתן [למ״ד דמהני מסר האב] עד שתכנס לחופה. דהא מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל למקצת דברים.

דף מח:

רטז) **לשלוחי הבעל. ההפלאה** פי׳ דנקט לשון רבים, משום עדות. דאין דבר שבערוה פחות משנים, וקמ״ל דהן הן שלוחיו הן הן עדיו. ומבואר מדבריו דבעי עדות למינוי שליחות של הבעל, ועדות למסירה לחופה[א].

כז. ובפשוטו משמע בשו״ת הרא״ש דכשהבנים אינם יורשים כלל, אינם חייבים לקבור. וכ״ה פשטות **השו״ע** (יו״ד שמח ב, עי״ש ש״ך). [**ובשו״ת חוות יאיר** (ס״ס קלט) נסתפק בזה]. אבל **האחרונים** (גליון מהרש״א, בית הלל, בית לחם יהודה יו״ד שמח) הביאו **משו״ת מהר״מ מינץ** (נג) דעני שמת בניו חייבין לקבור.

והביא **דראב״ן** (שו״ת בתחילת הספר לג) כת׳ דחייב בקבורת בנו, והביא מדין מת מצווה, דהקרוב קרוב קודם. ועוד מהא דאי׳ דכהן מטמא לז׳ קרובים, מכלל דרמי עליה. וראב״ן הקשה א״כ אמאי איצטריך תקנה קבורת אשתו תחת כתובתה. תיפו״ל ד׳שארו׳ זו אשתו, ומחוייב מדאורייתא כדין קרובים. ותי׳ דכיון דפשטות ׳שארו׳ לא הוה אשתו מש״ה איצטריך לתקן. [וצ״ב].

כח. וביאר שהמתנה חלה לאחר מיתה (ע׳ ב״ב קלז:), ומיד לאחר מיתה חל על נכסיו חיוב קבורה מה״ת, ואין כח במתנה לבא ולבטלה. **ורע״א** (בשו״ע רנג) נסתפק בזה, ודן דאמרי׳ ק״ו דבירושה דאורייתא משועבד לקבורה, כ״ש מתנת שכי״מ דרבנן (ע״פ הגמ׳ ב״ב קלג.).

כט. וע״ע מחנ״א (זכיה לא) בגדר הא דגבו מעות עבור קבורת המת, מי זכה.

ל. וכ״ה לשון **שו״ת הרא״ש** (שם) כי ממונו הנשאר לו אחרי מיתה חייבין בי״ד לקוברו. וכ״כ **החוות יאיר** (קלט בסוגריים) דהבן חייב לקבור האב מממונו, וע״ד הא דקי״ל כיבוד אב משל אב. וכשהניח נכסים הבן ודאי אינו יורשו, ומקרי של אב, כי זה כל אדם. וציין לתוס׳ (ב״ב מד: וכ״מ) שמקנה אגב ד׳ אמות דקברו. [דנחשב קנין המת].

לא. לכאורה כוונתו ׳כל׳ לאו דוקא, ולעולם היא ברשות האב למקצת דברים. ולכאורה היינו מעש״י [ודוחק דקאי רק לענין מקבל את גטה. וכשתתגרש זכאי בקידושיה].

לב. לדעת **רש״י** (מז.) דמציאה תליא במזונות [**ורע״א** נקט דאף שהאב זן עד עכשיו, ואף עכשיו אילו תצטרך מזונות האב יזון אותה. מ״מ כיון דאינה ניזונת משלו לא תקנו מציאתה].

ואילו לדעת **תוס׳** (שם) דמשום קידושין, א״כ בפשוטו כל ארוסה מציאתה לעצמה, וכה״ק **ההפלאה** (שם). [אבל י״א דלדעת תוס׳ ארוסה מציאתה לאביה, משום חשש שמא תתגרש ויקדשנה למנוול. ועפ״ז אף בהגעת זמן].

לג. ואפשר דאף אם הבעל זוכה, מ״מ לא פקע סיבת זכות האב. וכל מה שלא זכה הבעל, ממילא הוה דאב, שהרי לא יצאת מרשותו לענין זה.

א. ודן האם מהני עדים אחרים למינוי ולמסירה, או דהוה חצי דבר. [וע׳ גיטין סג: ואכ״מ].

והאחרונים הביאו דפשיט"ל דחופה בעי עדים לקיומי, ונחשב מעשה דבר שבערוה. [והאו"ש (אישות יא) נסתפק בזה].

ועוד מבואר בדברי ההפלאה דלמ"ד דאין שליח נעשה עד ל"מ עדים אלו. ומבואר דמסירה ל'שלוחי' הבעל הוה מגדרי שליחות, ופרשת שליחות דבה"ת[ב]. [ול"מ עבו"ם או קטן, דלאו בני שליחות[ג]]. אך יש אחרונים שדנו דמסירה לשלוחי הבעל הוה גדר 'רשות הבעל', ואי"צ גדר התייחסות המעשה[ד], ולא תליא בפרשת שליחות.

ריז) **מאי לעולם, לאפוקי ממשנה ראשונה וכו'.**

בפשוטו קמ"ל הכא דאינה אוכלת בתרומה [דלענין זה הוה ברשות האב ואינה אוכלת בתרומה]. אבל התוס' רי"ד כתב לאפוקי ממשנה ראשונה דהוה כאשתו לכל דבר אפי' לתרומה, וכ"ש[ה] למציאתה ומעש"י ולירושתה [דלמשנה ראשונה בהגעת זמן יש לבעל זכותי האישות, ומש"ה מתחייב במזונות]. ומבואר מדבריו דבזה פליג משנה אחרונה, דאינו זכאי במעש"י וירושתה[ו]. [והאחרונים חקרו בגדר החיוב מזונות דהגעת זמן, האם הוה קנס בעלמא. או מדיני האישות (וע' מש"כ לעיל ב.). ומשמע בתוס' הרי"ד דבזה נח' משנה ראשונה ומשנה אחרונה[ז]].

ריח) **רש"י ד"ה ולא נישאו.** או אונס שלו[ח]. **רע"א** והרש"ש תמהו דבגמ' (ב.) לחד לישנא בחלה אינו מעלה לה מזונות, ולאידך לישנא הוה ספק. ואמאי נקט רש"י דאף מחמת אונס.

מסר האב לשלוחי הבעל

ריט) **אמר רב מסירתה לכל וכו'.** ונחשב נישואין [אף בלא חופה, ע' בסמוך]. **פרש"י** ליורשה ולטמא לה[ט] ולמעש"י[י], ולכל דבר.

ולדעת **רש"י** (ד"ה שמואל) שמואל פליג דל"מ להחשב נישואין לכל דבר. [אלא לירושתה]. אבל **לתוס'** (ד"ה ושמואל) אף שמואל מודה דנחשב נשואה לטומאה והפרת נדרים. [ובמסקנא קי"ל כשמואל].

והה**פלאה** (לעיל ז:) העלה צד דשייך ברכת ז' ברכות בשעת מסירת השליחים, [למ"ד] דבמסירה זו קנאה לכל.

רכ) **שם.** והבית יעקב (ב.) הק' דלדעת הרמב"ם (אישות י ב, הו' לעיל ב., ולקמן נו.) חופה ל"ק אלא יחוד הראוי לביאה, ומש"ה חופת נדה אינו קונה[יא]. א"כ האיך מהני מסר האב.

והבית יעקב תי' דחופת נדה לא גרע ממסר האב, ומהני בנדה. והא דפסק הרמב"ם דלא קני קאי בבוגרת דל"מ מסירתה[יב], ומש"ה בעי ראוי לביאה.

ב. וכן נקט **רע"א** (מה.) והבית יעקב (עג.) דכיון דמהני מסר האב לשלוחי הבעל, א"כ חופה נחשב 'איתא בשליחות'. ומש"ה איתא בתנאי [ע"פ הגמ' לקמן עד.].

ג. וכ"כ **האבנ"מ** (שו"ת טז בתו"ד) דבמסר לשלוחי הבעל ל"ש שמא תשקה לשלוחים, דע"כ הם גדולים, דאין שליחות לקטן.

ד. ויש שתי' דאף ההפלאה ס"ל דרשות השליח הוה כרשות הבעל [ואף בפסולים]. אלא דמעשה ה'מסירה', הוה כגדרי קנינים דהכנסה לרשות. וצריך שיתייחס לקונה.

ה. ומבואר מדברי **התוס' רי"ד** דאף למשנה ראשונה אמרי' לא פלוג, וכל ארוסה אינה אוכלת בתרומה [ואף היכא דדוכתא מייחד, ול"ש שמא תשקה], אלא דמשנה ראשונה ס"ל דנחשב נישואין. [ועפ"ז ניחא הגמ' נדרים עג: דלל"ק אף מיפר נדריה].

ו. אך בגמ' (לקמן שם, הו' בתוס') מבואר דנח' בחששות דשמא תשקה וסמפון.

ז. [וק"ק דהגמ' (לעיל ב.) מביאה לשון המשנה דמשנה ראשונה, ואי נימא דמשנה אחרונה פליג ביסוד החיוב, א"כ לענין הספיקות של חלה וחלתה יש מקום לחלק בין גדרי קנס, לגדרי אישות. והו"ל לגמ' להסתפק לדינא. וע"כ דאף משנה אחרונה ס"ל דהוה דין מזונות אישות. ולא פליגי בזה הנך לשונות].

ח. ומשמע ברש"י דדוקא אונס שלו, ולא אונס שלה. וכצד (לעיל ב.) לחלק בין חלה לחלתה היא.

ט. והפוסקים דנו דלענין אבילות תלי האם רשאי לטמא לה. ע' פתח"ת (נז א).

י. והמאירי (לקמן קז.) כת' דאחרי מסירה הבעל אוכל פירות, מאחר שהוא יורשה. [ולבאורה קאי אף לשמואל].

יא. וה"ה כת' דדעת הרמב"ם דחופת נדה אינו קונה לכל דבר, לא ליורשה ולא ליטמא לה. ודלא כרא"ש (שם) דקאי (לקמן נו.) רק לענין כתובה, אבל לשאר מילי הוה חופה גמורה.

יב. וכמ"ש הרמב"ם (כב ג, ושו"ע נז א) דבבוגרת או יתומה או אלמנה [מנישואין], והלכה היא עצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה בעלה ושלוחיו, עדיין ברשות אביה. [והאחרונים דנו האם כוונת הרמב"ם דבעינן 'מוסר', שתצא מרשותו. או דכיון דהיא ברשות עצמה, במה שהולכת עמו הוה כהלכו שלוחי האב. ועפ"ז יל"ד דבנכנסה לשם חופה מהני כמסירה גמורה. ואף כשאינו ראוי לביאה]. [אך השואל בשו"ת הרא"ש (הו' בסמוך) נקט דשייך מסירת קרובים ביתומה. וכן הבי"ש נקט דמהני מסירה באלמנה].

והגרנ"ט (יט) הק' דמבואר ברמב"ם (י א) דכל הנשים אינן נעשות נשואות אלא ביחוד.

אבל הבית מאיר (סא) דייק דהרמב"ם כת' דבחופת נדה 'לא גמרו הנישואין', והרי היא כארוסה עדיין. משמע דעכ"פ נחשב דנכנסה לחופה, אלא דלא נגמר. וביאר דלא נחשב 'נשואה' לענין קניני ממון[יג], אך מהני חופה זו שתהא מותרת לו לכשתטהר [בלא כניסה לחופה נוסף[יד]]. דאי חופת נדה ל"מ מידי א"כ אמאי יכניסו אותה לחופה [והביא מכמה מקומות, עי"ש].

והחלק"מ (סא ב) כתב דלרמב"ם ל"מ מסר האב בנדה, דלא עדיף מחופה גופיה[טו]. והבי"ש כת' דלסברא זו ל"מ מסר האב באלמנה, דלדעת הירושלמי (הו' לעיל ז.) ל"מ חופה באלמנה. וכ"ש מסירה[טז] דלא עדיף מחופה.

והבית שמואל (נז א) חלק דגדר מסירה לרשותו לא דמי לדין חופה. ואף דבחופה בעינן ראויה לביאה, גדר מסר האב לא שייך להא דראויה לביאה[יז], ואף מסר נדה יירשנה[יח]. והביא דברי רש"י (ד"ה שמואל) דמסר האב זוכה בירושתה משום מחילה[יט].

והגרנ"ט (יט) כת' [היפך דברי הבי"מ] דיש ב' גדרים בנשואין. דמסר האב קונה קניני הנשואין, ליורשה ולטמא ולנדרים ולמעש"י [לכל מ"ד בסוגיין כדאית ליה[כ]]. ולזה מהני אף נכנסה לחופה דנדה[כא]. אבל לענין עצם הנישואין, כלפי דברים שבינו לבינה, שיכול לבוא עליה בכל עת ולענין השעבוד [וכלשון הרמב"ם י ב], ובזה בעי חופה הראוי לביאה[כב]. שהרי גדר כל הקנינים במה שראוי לשימושיו.

רכא) **אמר רב וכו' חוץ מתרומה. פרש"י** משום סמפון, שמא ימצא מומין והקידושין והנישואין טעות. [ואף דמהני מסירתה להחשב נשואה לשאר דברים, לענין תרומה חששו דהוה בטעות[כג]].

והאחרונים חקרו האם גדר התקנה דהפקיעו את הנישואין לענין תרומה, או אף דהוה נשואה גמורה, תקנו לאסור אותה לאכול בתרומה עד שיתברר. והאבנ"מ (שו"ת טז) חקר האם לאחר מסירה צריך חופה גמורה [כיון דל"מ מסירה לענין תרומה]. או

יג. ולכאורה אינו מטמא לה ומיפר נדריה, דכ"ז תלי ב'שם נשואה'. [דהבי"מ הביא דברי ה"ה, ולא משמע דבהמשך דבריו חולק].

יד. דהרמב"ם (שם, בתחילת ההלכה) כת' דכיון שנכנסה הארוסה לחופה הר"ז מותרת לו לבא עליה בכל עת שירצה, והרי היא אשתו גמורה לכל דבר. ומשתכנס לחופה נקראת נשואה אע"פ שלא נבעלה, והוא שתהיה ראויה לבעילה. אבל אם היתה נדה וכו' לא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין. והבי"מ דייק דהסיפא קאי רק אבבא דנקראת נשואה, ולא קאי אריש. ואף חופת נדה מהני שמותר לבא עליה בכל שעה [לכשתטהר].

טו. ומהני מסירת האב דוקא באשה שראויה לביאה מעכשיו. וכ"כ השואל בשו"ת הרא"ש (נד ב, הו' ברמ"א סא א) דל"מ מסירה לשלוחי הבעל באשה חלונית אלא היבא שהיא בת ביאה, אבל היבא דאינה ראויה לביאה ל"מ שעשו חופה להכניס לו נכסים. והביא מנכנסה לחופה ופירסה נדה (לקמן נו.). [וע"ע בפוסקים שם, ואבמ"ל].

טז. אך לדברי הבית יעקב (הנ"ל) ל"ש מסר האב באלמנה מהנישואין, דכבר יצאת מרשותו. ועכ"פ נפק"מ בנערה בעולה שאביה מוסרה.

יז. ועד"ז כת' דמהני מסר האב באלמנה, ואף דל"מ חופה. דגדרי מסר האב לא תליין בדיני חופה.

יח. והבי"ש דן דחופה שאינה ראויה לביאה יהני משום מסר האב. ותי' דאיירי שאביה עמה, או בחופה בבית אביה.

יט. אך בתחילת דבריו הביא מח' רש"י ותוס' האם מסר האב מהני לשאר מילי, לענין לטמא לה ולהפרת נדריה. [ואפשר דכוונתו דע"כ הרמב"ם ס"ל כדעת רש"י, דאל"כ חופת נדה עכ"פ יהני לשאר מילי. ומדברי הרמב"ם משמע דאינו קונה כלל. ע"כ ס"ל כרש"י דמסירת האב אינו בגדר קנין נישואין, אלא מחילת נכסים].

כ. ולפ"ז חופת נדה קונה ליורשה ולטמא לה ולהפרת נדריה, אליבא דרב. ודוקא לענין שעבוד האישות תלי בראוי לביאה. ודלא כה"ה (הנ"ל, וכ"ד הפוסקים סא א) דלרמב"ם חופת נדה ל"ק לכל מילי, ליורשה ולטמא לה וכו'. [אך ע"פ דברי רש"י דדעת שמואל דל"ק אלא לירושתה א"כ אין נפק"מ באלה. וע"ד דברי הבי"ש].

כא. וצ"ע דעצם הנישואין הוה גדר שאר וקורבא (ע' לקמן נג.). והאיך תהני ש'קנאה', בלא שתהא מיוחדת ומותרת לו. [וכי יוכל לעשות 'קנין נישואין' ליורשה ולטמא לה, בלא שיהא אישות ביניהם].

כב. ודייק דהרמב"ם קאי אריש דבכניסה לחופה מותרת לבא עליה בכל עת שירצה, משא"כ נדה דעדיין כארוסה לענין זה. [ודלא כבית מאיר (הנ"ל) דדייק מהרב"ם להיפך, דלא קאי אריש. ונקט הסברא להיפך שמשועבדת לו לבא עליה, אלא דלא נגמר לענין ממון].

כג. וע"ד הא דאי' בגמ' (לקמן נז:) דהטעם דארוסה אינה אוכלת בתרומה הוה משום סמפון. אלא דבסוגיין איירי אף בנשואה ע"פ דין.

דהיא כבר נשואה, וסגי בחופה כל שהוא לסלק חשש סמפון ושמא תשקה [ול"צ 'קנין' חופה].

ועד"ז חקרו **האחרונים** בהא דארוסה אינה אוכלת בתרומה משום סמפון ושמא תשקה. ואף דמדאורייתא אוכלת דהוה קנין כספו. האם גדר הדבר דמדרבנן ארוסה לא נחשב 'קנין כספו'[כד]. או דהוה גזירה בעלמא מדרבנן שלא תאכל בתרומה. וגזרו שלא לחלוק בין ארוסה לארוסה. וכמ"ש **תוס'** (קידושין מה: ובכ"מ). [וע' **שעה"מ** חופת חתנים ז דהאריך].

רכב) **רש"י ד"ה מסירתה לכל.** ולטמא לה וכו'.

המגיני שלמה הק' אמאי מטמא, ולא חיישינן לסמפון, ומ"ש דלענין תרומה חששו[כה]. **והפלאה** תי' דנטמאת לו לאחר שמת, וכיון שמת שוב לא יקפיד[כו]. **והאחרונים** ציינו דכ"כ **תוס'** (יבמות נו.) דהיכא דנתחרש לבסוף לא חיישינן לסמפון, דלעולם לא יקפיד על הממון.

רכג) **תוד"ה רב אסי.** וקשה לר"י דאפי' לעולא וכו'

למשנה אחרונה מודה דטעמא משום סמפון. [וכדאיתא בגמ' לקמן נח.]. **והראשונים** (וכ"כ **התוס' שאנץ**) כת' דכוונת רש"י דרב אסי (בסוגיין) פליג אגמ' (שם). וס"ל דאף משנה אחרונה הוה משום שמא ישקה. דמעיקרא סבור [למשנה ראשונה] דבהגעת זמן דוכתא מייחד לה, ולבסוף סבור [במשנה אחרונה] דאפ"ה חיישינן למזיגת הכוס. ועד"ז **הרשב"א** (לקמן נח., וקידושין יא.) הביא דמבואר בגמ' (קידושין י:), **ופליג** אגמ' דלקמן[כז]. וכ"כ **השיטמ"ק** דרש"י ס"ל ג' מח' בדבר[כח].

אך **התוס' שאנץ** הק' א"כ אמאי איתותיב רב אסי מברייתא, הא תנאי (קידושין י:) דר' יהודה מניציבין ס"ל שמא תשקה[כט]. **והפנ"י ומהר"ם שיף** תי' דלשיטת רש"י ניחא, דהקו' בסמוך על הא דהוה נישואין לכל מילי. ואף רב איתותיב. [וקו' התוס' שאנ"ץ כשיטת תוס' ד"ה תיובתא[ל]].

וכן **הרמב"ם** (תרומות ו ג) כתב הטעם דאינה אוכלת משום שמא תאכיל. **והאחרונים** (**פנ"י והפלאה**) הביאו מבואר ברמב"ם[לא] דאף למשנה אחרונה הטעם משום שמא תאכיל [ולא פלוג][לב]. **והבי"ש** (נז ב) הק' אמאי לא כתב הרמב"ם הטעם משום סמפון. **ומהר"י קורקוס** (שם ח ז) דלדעת הרמב"ם ב' הטעמים איתנהו[לג], וכל טעם לחוד מהני משום דאמרי' לא פלוג[לד]. והא דאי' (לקמן נח.) בשלמא לעולא, היינו דאפשר לתרץ בטעמי רויחי. אבל למ"ד סמפון דוחק קצת מה נתחדש להם.

רכד) **בא"ד ונר' לר"י דטעמא דרב אסי משום סמפון,**

ומשמסרה תו ליכא למיחש דמסתמא בדקי לה וכו'. ושמואל (בסמוך) פליג דל"מ להאכיל בתרומה, צ"ל דפליג על סברא זו, דאפ"ה חיישינן לסמפון[לה].

כד. ומדרבנן רק נישואין הוה קנין כספו. או שאוכלת מקרא ד'כל טהור בביתו' [ע' **רש"י** קידושין י:].

כה. ודן אי חששו לסמפון בהפרת נדריה.

כו. **והפנ"י** תי' דסמכו על רוב שאין סמפון, כיון דאינו עומד להתברר. אבל כשהוא קיים, יתברר שהיא זרה למפרע. ולכן לא הקילו.

כז. וכן **הר"ן** (נדרים עג:) כת' דטעם משנה אחרונה משום סמפון או משום שמא תשקה. **והגהש"ס** (שם) תמה עליו.

כח. **והמגיני שלמה** הוסיף דהגמ' (לקמן) סותמת, בתר דרב אסי איתותיב. [**והשיטמ"ק** ביאר דתוס' חלקו דאין להרבות בזה מח'].

כט. **והמגיני שלמה** תי' דהברייתא קאי אמתני', ואף רב אסי מפרש את המשנה דלא כברייתא.

ל. ולשיטתם **בתוס'** (ד"ה ושמואל) דאף שמואל ס"ל דהוה נישואין לכל מילי, ונח' רק לענין תרומה.

לא. אך י"ל דאף לדעת תוס' משנה אחרונה ס"ל דעיקר התקנה משום שמא תשקה, ותקנת סמפון מוסיף לאסור אף בהגעת זמן. אך עכ"פ הו"ל לרמב"ם להביא ב' טעמים, ולא רק שמא תשקה.

לב. **והאבנ"מ** (שו"ת טז) דן דכיון דקי"ל (לקמן עג:) דאף היכא דמצא מום אחר שבעל צריך גט מספק, א"כ אף אם ימצא סמפון י"ל דמותרת בתרומה דרבנן. וע"כ בזה"ז [דליכא תרומה דאורייתא] הטעם דחיישינן שמא תאכיל [אף בתרומה דרבנן, עי"ש].

ועד"ז כתב דקמ"ל המשנה 'לעולם היא ברשות האב', דאף דפליגי במקו"א אי חיישינן לסמפון. הייינו בזמן הבית.

לג. ואפ"ה לא חשש הרמב"ם לכתוב טעם סמפון, שהטעם דשמא תשקה הוא יותר נוח ומתקבל למי שאינו מעמיק בתלמוד, וזה דרך הרמב"ם בכ"מ.

לד. ולא ראו לחלק בין היכא דאיתנהו גבה להיכא דליתנהו גבה. ועוד אפשר דאע"ג דמייחד לה דוכתה משכח שכיחי גבה. וגם אפשר דלאו כולהו מייחדי דוכתי בהגעת זמן.

לה. דאין לומר דשמואל פליג משום שמא תשקה [ודוקא

[והגמ' (לקמן נח.) דבמסר האב איבא חשש סמפון קאי כשמואל[לו], אלא דמ"מ תוס' הק' דהוה סברא הפוכה].

רכה) **בא"ד אמרי' איפכא (לקמן נח. וקידושין יא.) וכו' קיבל מסר והלך, פי' מסר האב**[לז] **וכו'. ופרש"י** (שם) דמסר האב לשלוחי הבעל ליבא חשש שמא תשקה, דהא אחיה ליתנהו גבה. אבל יש חשש סמפון. ומשמע בפרש"י בסוגיין דבזה פליגי בסוגיין, דקסבר רב אסי משום שמא תשקה, ושמואל יסבור משום סמפון [וסתמא דגמ' לקמן נח. בסוה"ע דמשנה אחרונה משום סמפון קאי כשמואל, וכמסקנת סוגיין].

רכו) **בא"ד ועוד אור"י דמ"ל דאיכא בנייהו למ"ד סימפון ליבא וכו' ולמ"ד שמא ימזגו איבא, דחיישינן שמא תשקה לשלוחי הבעל.** ועד"ז מבואר **ברמב"ם** (תרומות הנ"ל) דפסק דאינה אוכלת [אף במסר האב], ואף שפי' הטעם משום שמא תשקה.

ובשו"ת אבנ"מ (טז) הביא דמבואר דיש חשש שמא תשקה לשליח, אף בגדולים. וכ"ה לשון **הרמב"ם** שמא תשקה לאביה. ודלא **כתוס' רי"ד** (קידושין שם) דכל החשש שתשקה לאחיה הקטנים.

רכז) **ושמואל אמר לירושתה. לתוס'** הוה נשואה לכל מילי, ולמעוטי תרומה. אבל מדברי רש"י משמע דאינה נשואה, אלא דאפ"ה יורש נדונייתא [ע' בסמוך]. וכ"כ **התוס' רי"ד** דדעת רב דמסירה לשלוחין במקום חופה קיימא. אבל לשמואל ל"מ מסירה כחופה. **וכ"כ הבי"ש** (נז א).

והבי"ש נקט דכ"ד הרמב"ם כרש"י, דמסר האב מהני רק לענין ירושה. אבל **השעה"מ** (אישות י קו' חופת חתנים ד) חלק דמבואר ברמב"ם דהוה נשואה לכל דבר, וכדעת תוס'.

אבל **המגיני שלמה** נקט דאף דעת רש"י דהוה נישואין, אלא דחיישינן משום סמפון [אף לענין הפרת נדרים]. (וע' בסמוך).

רכח) **רש"י ד"ה שמואל.** כיון דמסרה אחולי אחיל אב וכו'. **הפנ"י** כתב דטעם זו מהני לנכסי צאן ברזל דהאב הכניס לה ומחל, ואילו בגמ' משמע דמהני בכל ירושה. [והיכן יש מחילה בירושה דממילא, ועוד דהוה ממון בעין]. וכת' דרש"י נזהר בזה ופירש דקאי דוקא בירושת נדונייתא, דכבר הגיע לידה.

ומבואר דאף קודם נישואין כבר מקנה לבעל את הנכסים, ועדיין לא הגיע הזמן להחזיר. [וע"ד מש"כ האבנ"מ הו' לעיל מז. בארוסה].

אבל **הרמב"ם** (אישות כב א וב) כת' דדין ירושת הבעל הוה משעה שתצא מרשות אביה, שמסר לשלוחי הבעל. ומבואר דקאי אעיקר דין ירושה, ואף מנכסי מלוג[לח]. וכן נקטו **תוס'** (ד"ה ושמואל) דקאי אתקנת ירושת הבעל.

ותוס' דנו דדעת שמואל דמהני לכל מילי [ונקט ירושה לרבותא, עי"ש]. אבל **תוס'** העלו צד דלדעת שמואל דלא הוה נשואה לכל מילי, ומהני דוקא לענין דין ירושה. וכ"ה פשטות דעת הרמב"ם (ע"ע בסמוך). **והחזו"א** (סג ט) כתב דצ"ל דתקנו בזה ירושה, וקאי כמ"ד ירושת הבעל דרבנן[לט] [וע' מש"כ לעיל מז.].

והבית מאיר (נז) כתב דכשמסרה במסירה זו מקנה לבעל כל זכותו, והאב מוסר ומקנה זכותו בבתו[מ]. [ועפ"ז נקט דבבוגרת ואלמנה, שאין מי שמוסר, ל"מ ליורשה].

רכט) **בא"ד אבל לתרומה והפרת נדרים שלא בשותפות וכו'. המגיני שלמה** נקט דהטעם משום חשש סמפון [וכ"כ המרכבת המשנה נדרים

קודם הגעת זמן], דא"כ עכ"פ היכא דתרוייהו איתנהו, דהגיע הזמן ומסרה לשלוחים תאכל בתרומה.

לו. וכ"כ **התו"י** (עה"ג לקמן נח.) דהא דאי' (שם) דחיישינן לסמפון אחר מסירת הבעל קאי כרב (בסוגיין דס"ל דל"מ מסירה לאכילת תרומה). וכתי' הא' בתוס' כאן.

לז. אך **תוס'** (קידושין יא.) פי' באופ"א.

לח. אמנם **הבי"ש** (נז א הנ"ל) נקט דכוונת הרמב"ם כרש"י, וצ"ע.

לט. וכ"ד הרמב"ם דקי"ל דירושת הבעל דרבנן. [ע"ע לקמן פד.].

מ. **והריטב"א** כתב דאחולי אחיל האב מהשתא 'לזכות ירושתה' [משמע דאינו מחילה על גוף הנכסים, וצ"ב].

יא כב]. **ורע"א** הק' דאי משום סמפון מ"מ שניהם יפרו בשותפות ממ"נ[מא]. ועוד הק' דגבי הפרת נדרים כיון נודרת ע"ד מהני הפרתו (וע"ד הא דאי' נדרים עג: וכ"מ), ואף אם ימצא סמפון אח"כ.

רל) **תוד"ה ושמואל.** לא אתא לאפוקי נדרים, דהא תדר"י (בסמוך) דהויא ברשות הבעל להפרת נדריה וכו'. **והרמב"ן ור"ן** (ושא"ר) כת' [בדעת רש"י] דנהי דמסירתה אינה מכניסתה לרשות הבעל [אלא לירושתה], אפ"ה יצאה מרשות האב[מב]. ואינו מיפר נדריה.

וכן דעת **הטור** (יו"ד רלד) דל"מ מסירה להפר נדריה. **והב"י** האריך להק', והביא דמשמע **ברמב"ם** ובר"ן (נדרים פט.[מג]) דאחרי מסירה מיפר נדריה [וכדעת תוס' כאן]. ובפשוטו משמע דטעמו כדעת **רש"י** דמסירה לא נחשב כנישואין, אלא דגלי קרא [בסמוך] דיצאת מרשות האב[מד] [וכ"כ **הט"ז** (שם ט) בתחילת דבריו].

והט"ז הק' א"כ כשנדרה אחרי מסירה, ושוב נכנסה לרשות הבעל לא יוכל להפר, דהוה קודמין[מה] [ומשמע בראש (נדרים פט.) דכה"ג אינו קודמין]. ולכן כתב הט"ז דצ"ל דמדינא הוה נשואה, אלא דהוה חומרא בעלמא שלא להפר. **והרש"ש** (נדרים עג:) כתב דאינו מיפר משום חשש סמפון. וכתב דאה"נ יהני שיפירו האב והבעל יחד.

רלא) **בא"ד ונראה דה"ה מיטמא לה וכו' אלא למעוטי תרומה וכו'.** [ודעת שמואל כדעת רב דמסירתה לכל חוץ מהתרומה[מו]. משמע דתוס' נסתפקו בזה, האם הוה נשואה לכל מילי או רק לענין תרומה והפרת נדרים. וע' לעיל.

והרמב"ם (אבל ב ז) פסק דאינו מטמא אלא לאשתו נשואה בלבד [ע' לקמן נג.]. **ורע"א** (יו"ד שעג) כת' דבמסר האב לשלוחי הבעל תליא בראשונים בסוגיין, דלדעת **רש"י** **והרא"ה** **והר"ן** (באן) אינו מטמא לה, דלא מקרי נשואה. [**והבי"ש** (נז א) כתב דכ"מ ברמב"ם]. ודעת **התוס'** וכן **הר"ן** (בנדרים) דמטמא לה.

ורע"א כת' דלענין אחותו להיפך, דלהנך ראשונים הוה מטמא כדין אחותו ארוסה. ולתוס' הוה נשואה. וכת' דלדעת המגי"ש תרוייהו לחומרא.

רלב) **כתובתה מאחר מנה. פרש"י** שמי שכנסה אח"כ תיקנו לה חכמים מנה. דדינה כאלמנה מן הנישואין. [**האבנ"נ** (רנג ב) דייק דמשמע דהטעם משום דכתובה דרבנן[מז]. דלמ"ד כתובה דאורייתא מנ"ל דלא יהא לה דמי בתולים[מח]]. **והרשב"א** כתב דאע"ג דהיא עדיין בתולה, מ"מ משעת מסירה בטל חינה. וכ"כ **הרשב"א** (לעיל יא. ועוד **ראשונים** שם) **גבי** נכנסה לחופה ולא נבעלה[מט]. ועוד כת' **רע"א** (ת נא) דבדרך לא פלוג אמרו דכל נשואה כתובתה מנה, כיון דנשואה בחזקת שתבעל.

ורע"א (שם) דייק מדברי **הרמב"ם** (י ב הנ"ל) דבחופה

מא. **והמגיני שלמה** כתב דאף בשותפות אינו מיפר, דהא מרשות האב ודאי כבר יצאה. [וצ"ב דאילו הוה סמפון לא יצאת מרשות האב].

מב. ויציאה מרשות האב לא תליא במה שנכנסה לרשות הבעל.

מג. **והשעה"מ** **ובי"מ** הק' סתירה מדברי הר"ן בסוגין, לר"ן (נדרים שם).

מד. וכ"כ **הריטב"א** (נדרים פט.) **ושיטמ"ק** (שם בשם שיטה).

מה. וכבר עמד בזה **הריטב"א** (נדרים פט.), ותי' דהוה כנדר נישואין קצת, ואינו קודמין.

מו. ואילו לדעת רש"י שמואל פליג דלא הוה נישואין כלל.

מז. ואף דלכו"ע כתובת בעולה דרבנן [וי"ל דמש"ה נקט רש"י דלא תקנו לה], אך רש"י בא לאפוקי דלא הוה כתובה מאתיים דבתולה [למ"ד דאורייתא], ובזה לא כתב רש"י טעם].

מח. **והאבנ"נ** כת' דלפ"ז מ"ד דכתובה דאורייתא, אף לאחר שמסרה האב, ואפי' נכנסה לחופה כתובתה מאתיים. ומש"ה **רש"י** (לעיל יא.) נקט הטעם דבחזקת בעולה משום הך מ"ד. [והברייתא יב. דיש עדים שלא נבעלה קאי כמ"ד כתובה דרבנן].

מט. ואף למש"כ **תוס'** (לעיל יב. ד"ה שאני) דאף כשיש עדים שלא נבעלה, לא סמך אעדים. כ"ז לענין דאין לה טענת בתולים, אך מ"מ י"ל דאף לולי טעם זה היתה כתובתה מנה. וכ"ב **בשו"ת רע"א** (ת נא) דדברי התוס' (הנ"ל) קאי רק לענין מקח טעות וטענת בתולים, ולכו"ע כיון דנשאת כתובתה מנה.

שאינה ראויה לביאה הוה עדיין ארוסה[נ], וכתובתה מאחר הוה מאתיים[נא]. ודחה דמ"מ הוה ספק, שמא עבר ובא עליה [וקנאה בחופה].

רלג) **או שהיתה לו חצר בדרך, ונכנסה עמו לשם נישואין וכו' בד"א לירושתה. הרשב"א** הק' [לדברי המקשן דאיירי דנכנסה לשם נישואין[נב]] אמאי אינו מאכיל בתרומה, הא קני בחופה, ואין אחר חופה כלום. ותי' דחופה בדרך אינו מוציא מחשש סמפון, דאינו יכול לבדוק היטב בדרך. ואע"ג דהוה נשואה. **והמהר"ם שי"ף** (ועוד אחרונים) כת' דאינו חופה שלימה. וכ"כ **הגר"א** (נה ט) דאינו עיקר קביעות החופה.

אבל **בחי' ר' קרשקש** כתב דלס"ד 'בד"א' לא קאי אלא אנכנסה לשם נישואין.

רלד) **תיובתא דכולהו. תוס'** פי' דקו' הגמ' רק לענין תרומה. אבל **רש"י** כתב דהנך דפליגא אשמואל. דמבואר בברייתא דל"מ נישואין אלא ליורשה. **והריטב"א** כתב דלא הוזכר דמהני מסירה לענין זנות בחנק, דלא איירי אלא בזכויות הבעל.

והראשונים הק' אדרבה תדייק מסיפא, דמהני לכל חוץ מלתרומה. ותי' דס"ד דלענין תרומה מהני טפי, דלא גרע מהגעת זמן. [דמדאורייתא ארוסה אוכלת בתרומה].

רלה) **אמר רב אשי סתם חצר דידה ללון. הרשב"א** פי' דגנאי לישאנה בחצירה, כ"ש דאחרים. **והגר"א** [נה ט] דייק דכל שקובע לשם חופה, קני אפי' ברשותה[נג].

רלו) **תוד"ה היינו.** וי"ל דהא אמר התם דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה[נד]. אבל **הריטב"א** (קידושין שם, והו' בשיטמ"ק) כת' דדוקא ביאת קידושין אמרי' דאחשביה לביאה, אבל נכנסה לחופה ואח"כ בעל שלא כדרכה, אף בבעל לא נחשב בעולה[נה].

והשעה"מ (איסו"ב ג ו) הק' **דתוס'** (לעיל כט. סוד"ה ועל הכותית) כת' דהיכא דנכנסה לחופה, ובעלה הבעל שלכ"ד חייב קנס, ולא אמרי' דבעל עושה אותה בעולה. וכה"ק הרבה **אחרונים** (הו' לעיל כט.). [**ויש אחרונים** שביארו דברי התוס' באופ"א, עי"ש]. [**והשעה"מ** כתב די"ל דס"ל כריטב"א (הנ"ל), אך הקשה דסתרו לתוס' כאן]. **ובהג' ראמ"ה** (שם) חילק דלענין קנס לא אמרי' דבעל עושה בעולה שלכ"ד. [וגדר בתולים לענין קנס שאני מדין נערה המאורסה, וע' חי' רא"ל מלין כז].

רלז) **תנא מסר האב וכו' הרי זו בחנק וכו'. תוס'** (לעיל מה.) הביאו דכ"ש זינתה אחר חופה בחנק, ולא אמרי' דאף זינתה אחר החופה הוה בכלל החידוש דחידשה תורה במוציא ש"ר, ודלא **כרשב"ם** [והרמב"ם]. [דהא הך קרא קאי בפרשת מוציא ש"ר]. **והפנ"י** (שם ועוד אחרונים) תי' דלדעת הרשב"ם כוונת הגמ' כאן דמסר האב, ואח"כ נתגרשה. וילפי' כששוב תתארס אינה חייבת סקילה.

דף מט.

רלח) **ואימא היכא דהדרא לבי נשא וכו'. פרש"י** בעיא בעלמא היא, האם חוזרת[א]. **והרא"ה** ביאר דהך ספק הוה דוקא במסר האב, דהא כל

נ. אך לדברי הבי"מ הוה נשואה לענין שמסורה לו לביאה, ולכאורה כ"ש לענין כתובתה מנה.

נא. והרמב"ם השמיט דברי ר"ל דבמסר האב הוה כתובתה מנה.

נב. ומשמע דלדברי רב אשי דקאי רק בסתמא, ואף דקני לענין ליורשה וכו', מ"מ אינו מאכיל בתרומה. [ומשמע דהוה חופה במקצת].

נג. וביאר עפ"ז הא דנהגו לעשות חופה של סדינים בחצר ביהכ"נ [דכיון דאחר הנישואין גרו בבית אביה, לפיכך קבעו להוציאה מרשות אביה למקום המיוחד]. וכתב דחצר ביהכ"נ לא גרע מחצר דידה. [ול"צ לקנות המקום. אבל **הערוך השולחן** (נה יח) כתב דמהני חצר ביהכ"נ דדעת הקהל להקנות המקום לחתן, ועי"ז נחשב שמכניסה לרשותו. וכאתרוג הקהל דדעת הקהל להקנ' לכ"א בשעה שלוקח].

נד. ועוד הביא השעה"מ בשם **הרב בעל החידושים** (קידושין שם) דקאי התם בביאה כדרכה שלא הוציא בתולים, אבל במקום שלכ"ד ממש, אף בעל אינו עושה בעולה [ודלא כתוס' דידן].

נה. ותוס' דידן לא חילקו בזה [ונקטו דכל ביאת בעל חשיבא].

א. ואף דכשנשאת יצאת מרשות האב, ואינה חוזרת. הכא מתבטל המסירה, וכמי שלא נשאת. [אמנם משמע דדוקא נתארמלה או נתגרשה, אבל בלא"ה ל"מ שתחזור לרשות אביה, ולבטל המסירה].

עיקר לא נתרוקנה רשות האב אלא בשביל רשות הבעל. וכיון דלא הספיקה לבא לכלל רשות הבעל[ב], אפשר להסתפק האם חוזרת לרשות האב.

רלט) **תוד"ה ואימא.** ואע"ג דהיכא דנבעלה קי"ל דלא הדרא, היינו משום דאישתני גופא וכו'. **רע"א** כתב דע"כ היינו לענין הפרת נדרים, דלחיוב מיתה דנערה המאורסה ל"ש כלל, שהרי אינה בתולה. ואף לולי הא דנשאת. [ועי"ש].

רמ) **בא"ד ומיהו קשה לפי' זה דהיכי ילפי' וכו' דכיון דיצאה מרשות האב שעה א' שוב אין לו כח בה וכו'.** **ורע"א** כתב די"ל דראיית הגמ' בממ"נ, דאי קרא איירי לחופה [וקמ"ל דלא הדר], א"כ ילפי' מיניה הפרת נדרים בכ"ש. עי"ש.

רמא) **שם. לפי' זה.** אבל לדעת רש"י ניחא. **המהרש"א** פי' דלרש"י הספק בהפרת נדרים, ולענין סקילה י"ל דיצאת מרשות אביה. **והמהר"ם שיף** פי' דלדעת רש"י נידון הגמ' שיתבטל המסירה. אבל כיון דידעינן דהמסירה לא נתבטלה, ממילא נלמד מנכנסה לחופה ולא נבעלה, ושפיר ילפי' מהדדי [וכ"מ בתוס' שאנ"ץ].

רמב) **בא"ד דנשואה שאינה בעולה חשובה כבעולה, דנישואין משוו לה כבעולה לכל דבר. השעה"מ** (חופת חתנים ה) הביא מדברי התוס' דאע"ג דתליא בבתולה, ע"י [קנין] חופה נחשבת בעולה לכל דבר[ג] [מדאורייתא]. אבל **האחרונים** נקטו דסברת התוס' הוה רק כלפי רשות האב.

והאחרונים הק' **דתוס'** (לעיל כט.) נקטו דנכנסה לחופה ולא נבעלה יש לה קנס. ולא אמרי' דהוה כבעולה[ד].

רמג) **והלא מוצאת וכו'.** **הראשונים** הביאו בשם **הראב"ד** להק' האיך ילפי', אי לאו קרא דנדר אלמנה וגרושה[ה]. ותי' דנפקא לן מקרא בנעוריה בית אביה.

רמד) **אלא הרי שמסר וכו'.** **פרש"י** זו שנדרה בדרך לא פי' לנו קרא משפט נדריה שנדרה בדרך, ולימדך קרא דאינה חוזרת לבית אביה. משמע דעיקר הילפותא בהא דמהני מסירה, דשוב האב אינו מיפר.

ורש"י כת' דלימדך שלא תקרא לה בית אביה, אלא בית אישה. לכאורה א"כ הבעל מיפר נדריה. אך בהך פסוק אי' 'יקום', וליכא גילוי שהבעל מיפר. וכן דייקו **האחרונים** מדברי רש"י (לעיל) דנידון הגמ' רק לענין שאינה חוזרת לבית אביה. ולא ילפי' שהבעל יכול להפר. וע"ע שיטמ"ק ופנ"י].

אבל **הריטב"א** כת' דבעודה בדרך פשיטא דהיא ברשות הבעל, והבעל מיפר נדריה. אלא דאיצטריך קרא היכא דמסר, ואח"כ חזרה לבית אביה. [דס"ד שיתבטל הנישואין]. וכ"מ **בתוס'** (ד"ה היאך, וד"ה ואימא, ומח: ד"ה ושמואל).

והרמב"ם (נדרים יא כב) פסק דמסר האב לשלוחי הבעל, הבעל אינו מיפר בקודמין. **והכס"מ** (**וב"י** רלד) דייק דיכול להפר מה שתידור עכשיו, ורק בקודמין אינו מיפר. וע' בפוסקים. אבל דעת **הטור** (הנ"ל) דאינו מיפר נדריה [וכדברי הראשונים לעיל לדעת רש"י].

והטור (יו"ד רלד) כתב דמסר האב לשלוחי הבעל, ושוב חזרה, אינה חוזרת לנדרים שנדרה מעיקרא. אבל במה שנדרה אחרי שחזרה, האב יכול להפר. **והב"י** תמה עליו, וכתב דקאי לשיטתו דאינו נשואה גמורה, והבעל אינו יכול להפר. **והט"ז** (רלד יד) האריך לתמוה דלא תליא בזה, ובגמ' מבואר דאינה חוזרת[ו]. [וכתב דהוה ט"ס בטור].

ב. ויל"ד האם כוונתו דמסירה ל"מ לענין שהבעל יפר נדריה [וכדעת רש"י]. ומש"ה לא נכנסה לרשות הבעל, והוה רק יציאה. א"נ כוונתו דמסירה הוה קנין, משום שסופו לבא לידי חופה. קמ"ל.

ג. ועפ"ז ביאר דברי **תוס'** (יבמות נז:) דמהני חופה לפסולות לפסול שתחשב חללה. [דעצם הנישואין נחשב כ'בעולה', ונתחללה]. אבל **האחרונים** תמהו על דבריו דודאי לא תפסל מדאורייתא ע"י חופה בעלמא. ונקטו דכוונתו התוס' שם מדרבנן בעלמא.

ותוס' (יבמות צז. ד"ה עריות) כת' דסברא הוא [דאיסור אשה ובתה תליא בנישואין], דכתיב שאר, ושארות באה בנישואין [וע' תוס' יבמות ג.]. והשעה"מ הק' אמאי הוצרכו להכי, דכשנכנסה לחופה הוה כבא עליה.

ד. ולענין כתובה מאתיים, מבואר בתוס' (לעיל יב.) דהטעם דתלינן דנבעלה. אבל **הראשונים** (לעיל יא:) כת' הטעם משום דאבד חינה.

ה. **ותוס'** (יבמות פז. ד"ה ואימא) כת' דתנא דבר"י משמע דפשיטא ליה ממקו"א דאינה חוזרת מנישואין.

ו. והאריך דאין לומר דקאי רק לנדרים שנדרה בדרך. אבל

מצווה לזון הבנים

רמה) **מצווה לזון את הבנות וכו'. פרשב"ם** (ב"ב קמא.) משום ומבשרך אל תתעלם. ובחי' **חת"ס** הביא דילפי' מדכתיב (ויקרא כה מא) [בעבד עברי] ויצא הוא ובניו עמו, **ופרש"י** (עה"ת) שהרב חייב לזון בניו של עבד. **והרמב"ן** (ר"פ משפטים כא ג) ביאר שדרך האב לזון בניו, וזה שנמכר ימותו הבנים ברעב ע"כ יכנס הרב תחתיו לזונם. [ובזה נח' האם להעמיד קרא בבנים או בנות]. [**והחת"ס** דחה דלמא איירי בפחות מבני שש].

רמו) **קל וחומר לבנים דעסקי בתורה דברי ר"מ, ר' יהודה אומר קו"ח לבנות וכו'. רע"א** כתב די"ל דנפק"מ כשיש לו לזון רק א' מהם[ז].

רמז) **שם. דעסקי בתורה.** [**פרשב"ם** (ב"ב שם) דאינו מדברי הברייתא, וע' **תוס'**]. **והקוב"ש** (ב"ב תפא) הק' דאף בלאו האי טעמא קי"ל (הוריות יג.) דאיש קודם לאשה להחיותו.

דף מט:

רמח) **באושא**[א] **התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהם קטנים וכו'.** ומסקנת הגמ' דאין הלכה כוותיה. אבל **הרמב"ם** (אישות יב יד) מכאן ואילך מאכילן **כתקנת חכמים**. ומשמע דפסק שתקנו באושא[ב], אלא דאינו חיוב גמור ואין כופין. **והאבנ"מ** (עא ג) תמה דלית הילכתא כוותיה. וכן **הגר"א** (עא ב) כתב [ע"ד השו"ע כתקנת חכמים] צ"ע.

רמט) **תוד"ה כשהם קטנים.** אבל קטני קטנים לכו"ע חייב [עד בן ו']. אבל **הר"ן** (לקמן סו"פ אע"פ כח: בדה"ר) כתב דהחיוב עד בן ו' הוא כל זמן שאמם קיימת. דכיון דנגררין אחריה הוה בכלל החיוב מזונות אמן[ג]. וסיים דלא ראה בראשונים כן. [אבל **הפוסקים** הביאו מהסוגיות (לקמן נג:) דלדעת הרמב"ם חייב במזונות בתו, אף כשאמן אינה קיימת].

והרא"ש הביא בשם **רבינו מאיר** דהחיוב לזון קטני קטנים הוא אף כשיש להם נכסים [שנפלו להם בירושה מאבי אמן]. והוה חיוב גמור, דומיה דמזונות האשה [ולא כדין צדקה].

והטור (קיב) **וה"ה** (יט יד) נקטו דבאושא התקינו שיהא זן עד בן ו'. **והאבנ"מ** (עא ג) הביא **דבשו"ת מהר"ם לובלין** (עט) תמה דאינו מתקנת אושא. **והאבנ"מ** תי' דלית הילכתא כר' אילעא דתקנו עד שיגדלו, אלא קי"ל דתקנו באושא בקטני קטנים.

רנ) **כפו ליה אסיתא בצבורא וכו'. פרש"י** כפו מכתשת. [ורש"י כת' ב' פי' האם כופין אותו לבייש את עצמו, או דהש"ץ מביישו]. **והריטב"א** כתב דהוה סימנא רעה, דמזונותיו כפויין ותלויין.

רנא) **אבל אמיד כפינן ליה ע"כ וכו'. הרשב"א** כת' דמשום מצווה צדקה כופין אותו, אבל אין יורדין לנכסיו להוציא ממנו. והוכיח כן ממי שנשתטה או הלך מדינת הים (לעיל מח.), דאין מוציאין ממנו מזון בניו [אלא מדין אומדנא]. **והר"ן** חלק דמבואר (לעיל מח.) דאין יורדין לנכסיו דוקא שלא בפניו. אבל בפניו אדרבה מבואר דמוציאין ממנו מעות לצדקה. [**והאחרונים** תמהו דמשמע התם דמוציאין צדקה משום אומדנא. עי"ש].

וכ"ד **הרמב"ם** (מתנ"ע ז י) דכופין אותו ויורדין לנכסיו בפניו[ד]. **והקצות** (רצ ג) ביאר ע"פ דברי **הרמב"ן** (סוף

האחרונים דנו דלמש"כ רש"י דהנידון בסוגיין שיתבטל המסירה [למפרע], י"ל דרק למפרע אינו מתבטל, אבל מכאן ולהבא שפיר מתבטל, וחוזרת לבית אביה.

ז. דלר"מ בנים עדיפי, ולר"י בנות עדיפי [כצ"ל].

א. פרש"י כשישבו סנהדרין באושא, שהוא א' מי' גלויות. [ובגמ' ר"ה לב. מבואר דהיה בימי ר"ש בן גמליאל. וכן **בירושלמי** (פאה א א) מבואר דר"ג קדם לתקנת אושא. **ורש"י** (ב"ב כח:) כת' דגמירי דר' ישמעאל היה מהולכי אושא].

ב. וכן ציין בהג' מיימוני (ט).

ג. **והאגר"מ** (יו"ד א קמג, אה"ע א קו) הביא דכעי"ז מצאנו (לקמן סא.) דמוסיף במזונות אשתו, לתת לאורחי ופרחי. וכיון דדרך האם לרחם ולזון בניה, הכל בכלל חיוב מזונות לאם. ועפ"ז נקט דבזה"ז מחוייב לזון את בניו, מדין מזונות אשתו. ואפי' בגדולים עד שיהא ראויין לילך להרויח בפרנסת עצמן. [וכתב דמש"ה אינו יכול לזונם מכספי מעשר].

ד. אבל הביא **דהב"ח** (יו"ד רמח) כתב דבפניו הוה לרבותא.

ב״ב) דיורדין לנכסיו מדין כפייה, ועד שאתה כופהו בגופו, כופיהו בממונו[ה]. והקצות הביא דדעת **ההג׳ מיימוני** (ת״ת א) מבואר דכופין בנכסיו, ואפי׳ שלא בפניו.

והכס״מ (סו״ה נחלות) כתב דממונו משועבד לעשות צדקה [והוה זכות בממון]. [וע׳ בסמוך בשם הריטב״א].

רנב) **תוד״ה אכפייה.** כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בי״ד של מטה מוזהרין. **פרש״י** (חולין קי:) דלכך פי׳ מתן שכרה, לומר שאם לא תקיימנו זהו עונשו שלא תיטול שכר זה.

והאבנ״מ (עא ד בסו״ד בשם העיקרים) **והמנח״ח** (תעט ג) תי׳ דמתן השכר כתוב על הנתינה בלב שלם, אבל על עצם הנתינה כופין[ו].

ועוד כתב **המנח״ח** (שם) דבצדקה יש כמה פסוקים דלא הוזכר בהם מתן שכר. ואף דהוזכר מתן שכר בפסוק א׳, שאר העשין לא חשיבי שכרו בצידו[ז].

רנג) **שם. ותוס׳** (ב״ב ח:) הביאו בשם **ריצב״א** דבי״ד אינן מוזהרין לכפות, אבל רשאין[ח] לכוף. וכ״כ **בשו״ת הרשב״א** (מיוחסות פח). **והסמ״ע** (קז ב) כתב דתוס׳ דידן פליג, וס״ל דאסור לכפות[ט]. אבל **הש״ך** (שם א) כתב דתוס׳ כאן מודו בזה, אלא דרב נתן היה ג״כ ת״ח, וידע שמחוייב. ואילו לא היה חיוב על הבי״ד, רבא לא היה כופהו.

רנד) **בא״ד וי״ל דאכפייה בדברים. והר״ן** הק׳ דבסוגיין מבואר דאף בלא אמיד מכריזים עליו וכופין בדברים [א״כ מה נוסף באמיד]. וכה״ק **בהג׳ מיימוני** (יב כ) דאין לך כפייה בדברים יותר מזה. **והשיטמ״ק** תי׳ דבלא אמיד הוה פיתוי דברים, ולא גדר כפייה[י].

רנה) **בא״ד א״נ קצבו ביניהן בני העיר וכו׳.** ועד״ז כת׳ **הבעה״מ** (ב״ק לו: יח. בדה״ר) דממשכנין לטובת עניי העיר, ולא משום צדקה בעלמא[יא]. [**והר״ן והג׳ מיימוני** תמהו א״כ מאי מייתי ראיה מסוגיין מרבא]. **והבית יעקב** כתב דאיירי באופן שקצבו לפרנס את עניי העיר [דאילו קבעו שיעור מסויים פשיטא]. ועד״ז יש דין כפייה על האב דוקא.

רנו) **בא״ד ועוד דבצדקה איכא תרתי לאוין וכו׳.** ועד״ז כת׳ **החוו״ד** (קסא ו) דבי״ד יורדין לנכסיו, לאפרושי מאיסורא. שלא יעבור על הלאו[יב].

והאחרונים העירו דבתוס׳ מבואר דגבו ע״י כפייה, ולקחו ממנו בע״כ, ואפ״ה מהני שלא יעבור על הלאו דלא תאמץ. אבל רבינו יונה **בשערי תשובה** (ג לו) כת׳ דאף כשנותן צדקה יתכן שיעבור, דהוה לאו בפנ״ע, אזהרה להסיר מעצמו מידת אכזריות.

והבית יעקב הק׳ אמאי העוסק במצווה פטור ליתן ריפתא לעני [פרוטה דרב יוסף], דעוסק במצווה אינו פטור מהלאו. ויש **אחרונים** שדנו דהעוסק במצווה

וכ״ש שלא בפניו. **והש״ך** (שם ד) כתב דשלא בפניו לא יורדים לנכסיו עד שמודיעים לו. [כשאפשר להודיע].

ה. ומבואר **במלחמות** (ב״ק הו׳ בסמוך) דגובים ממנו צדקה בע״כ. אבל דעת **הבעה״מ** (שם) דדין כופין הוה עד שיאמר רוצה אני. ואין יורדין לממון לגבות בע״כ. ונח׳ בזה הראשונים בכ״מ.

ו. וכ״כ **המשנ״ל** (עבדים ג יד בחד תי׳) דמש״ה כופין גבי הענקה, דלא נחשב מתן שכרה בצידו.

ז. [וכתב דמש״ה כופין על מצוות מזוזה, ולא אמרי׳ דמתן שכרו בצידו].

ח. וכ״כ **בשו״ת הרשב״א** (שם) דאם בי״ד רצו יכולים לכוף. אלא דאין בי״ד מוזהרין, דהבטחת השכר הוה כפייה. אבל **המרדכי** (ב״ב תצ) כת׳ דאין נענשין, ואין לבי״ד לטרוח [עד שתצא נפשו] כשאר מצוות, וסגי בקצת כפייה.

ט. **והריטב״א** (ר״ה ו) הביא בשם **הירושלמי** דבי״ד אינן נענשים, וכתב דהבבלי (חולין קי:) פליג.

י. **והאבנ״מ** (עא ד) כתב דדעת תוס׳ כמרדכי בב״ב (הו׳ לעיל) דאף בצדקה רשאי לכופו, ולכן במזונות בניו [דאף בלא אמיד כייפינן בדברים], היכא דשייך משום צדקה מעלינן חד דרגא וכייפינן.

יא. **והמלחמות** חלק דבכל צדקה יורדים לנכסיו, לפי ראות עיני הדיין.

יב. ועפ״ז כת׳ החוו״ד דבחזרת רבית אין יורדין, כיון דהוה רק עשה, ואין יורדין לנכסיו משום מצוות עשה. וע״ע נתיבות ומשובב (ג) בגדר כפייה על מצוות עשה, וע׳ לקמן פו. ובחי׳ ר׳ שמואל ב״ב י,יא האריך בזה.

ובהג׳ ברוך טעם הק׳ דהוה לאו הניתק לעשה [וכופין על העשה משום איפרושי מאיסורא דלאו].

פטור אף מלאו בשב ואל תעשה"[יג].

והאחרונים (אמרי בינה או"ח יג ג, או"ש יו"ט ג ט, קוב"ש ב"ב מח, קובה"ע ח ט, קה"י ב"ב ח ועוד) **תי'** דעיקר דין צדקה הוה עשה, והלאו בא לחזק את העשה"[יד]. ומש"ה העוסק במצווה דפטור מהעשה ל"ש לאו. אבל היכא דמחוייב בעשה, כופין על הלאו.

אך **הקוב"ש** דן דתלי בגדר הפטור עוסק במצווה, דכ"ז אי נימא דהוה גדר 'פטור'. אבל אי הוה גדר אונס, א"כ עדיין יש עליו לאו.

ויש **אחרונים** שהוסיפו דהכא כתיב לא תאמץ ולא תקפוץ, והיכא דפטור מדינא אינו מאמץ וקופץ ליבו.

רנז) **שם. הקצות** (רצ ג) כת' ליישב דגבי צדקה יש שעבוד נכסים[טו], ומש"ה כופים ע"י שעבוד נכסים (ע' מה שהו' לעיל). ולא משום כופין על המצוות.

והריטב"א כתב דכופין בצדקה מפני מחסורם של עניים, וכדכתב רחמנא [גבי נדר] 'ועשית' אזהרה לבי"ד דיעשוך (ר"ה ו.), וה"ה לכל צדקה[טז]. וכעי"ז כת' **הרדב"ז** (מתנ"ע ז י) שאני מצוות עשה של צדקה שיש בו תקנה לעניים, והרי הוא כחוב עליו, וכופין אותו לפרוע חובו, ומש"ה יורדים לנכסיו. כמו שעונשים למי שמסרב לפרוע חובו"[יז].

רנח) **א"ר אילעא אר"ל אושא התקינו[יח] הכותב כל נכסיו לבניו, הוא ואשתו ניזונין מהם. פרש"י** דהוה תקנת חכמים. [**והאחרונים** העירו דמדברי רש"י בסמוך משמע דהוה כעין חוב]. אבל **הרשב"א** כת' דהוה אומדנא, דלא כתב ע"ד למות ברעב.

והרשב"א הביא בשם **הירושלמי** דה"ה בניו הקטנים נזונין. ונח' בירושלמי האם אף משיאין לו אשה [ואף שלא נשתעבד לאשה זו קודם].

רנט) **מתקיף לה ר"ז וכו' גדולה מזו אמרו אלמנתו ניזונת מנכסיו. פרש"י** דשויוהו רבנן כיורש משום פסידא דאלמנה [כדאיתא בגמ' ב"ב קלט:]. [וצ"ב לפ"ז קו' הגמ', דהתם אלמנה גובה מדינא, כיון דהבעל נחשב יורש. ואילו הכא לולי תקנה אינו גובה כלל. ואילו תקנו, א"כ יגבו אף מלוקח, דמ"ש. וע' בסמוך]. **ותוס'** (ד"ה אלמנתו) ביארו דקו' הגמ' דיש לנו לתקן.

אבל **הריטב"א** (ורא"ה) כתב דכוונת הגמ' דמשום זילותא דאלמנתו תקנו שתהא ניזונת [ואף דבעל נחשב לוקח]. והשתא קס"ד דלפי שורת הדין הוה לוקח אפי' במקום פסידא דאחרינא [ודלא כגמ' ב"ב שם], שהרי משעת נישואין זכה בנכסי אשתו, וידו כידה או עדיפא. ואפי' הכי תקנו דאלמנתו ניזונת מנכסיו. [והגמ' ב"ב שם קאי למה דלא קיי"ל כתקנת אושא].

רס) **הוא ואשתו מיבעי.** בפשוטו קו' הגמ' גם מהוא עצמו [וכ"מ בתוס']. אבל **הריטב"א** כתב דקו' הגמ' אאשתו לחוד [שמחוייב לה מזונות]. דעבורו פשיטא דבעי תקנה, דמדינא נתן לגמרי ומחל. [ולפ"ז למסקנת סוגיין הא דאשתו אינה ניזונת, משום דמתנה נחשב משעובדים. וע' בסמוך קו' המהרש"א].

והרמב"ן כת' דקו' הגמ' דהו"ל למימר דאף אלמנתו ניזונת מהם, דלא נחשב לוקח אלא כיורש.

רסא) **רש"י ד"ה מיבעיא.** אבל בנו ליכא למימר הכי. משמע דמתן שנתן לבנו לא נחשב כגדר

יג. וכ"כ **הפרמ"ג** (פתיחה ח"ב כח) דבמצוות ל"ת בשב ואל תעשה אמרי' דהעוסק במצוה פטור [דאונן אי"צ לבער חמצו, ואף שעובר בבל יראה]. וכ"כ **החת"ס** (או"ח תרנו).

יד. ע"פ מש"כ **הרמב"ן** ו**ריטב"א** (קידו' לד., עי"ש תוס') דאיצטריך קרא לחייב נשים באבידה מעקה ושילוח הקן. דהעשה עיקר, ובא הל"ת לקיים העשה.

טו. ואף שאין לעניים זכות, מ"מ יש שעבוד נכסים מחמת החיוב שלשו. וע"ד זה מצינו (קידו' יג.) שעבוד נכסים להקרבת קרבן. וע' קה"י (ב"ב ח) שדן האיך שייך שעבוד נכסים בממון שאין לו תובעים.

טז. **והריטב"א** (ר"ה ו.) כתב דגלי קרא 'ועשית', וביאר דהכא לאו משום מצוה דרמיא עליה בלחוד כייפינן אלא מפני שחייב עצמו ונכסיו לגבוה או לעניים. וכשם שכופין אותו לפרוע מה שחייב להדיוט, שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. [ולפ"ז משמע דדוקא נדר, אבל צדקה בעלמא לא. ואפשר דחל עי"ז 'חוב' לצדקה. ומש"ה נחשב חוב לגבוה].

יז. [וצ"ב הגדר, דודאי אין לומר דיש לעניים זכות בממונו. וצ"ל כוונתו דהוה סיבה לכוף אותו, וכמו מ"ד שעבודא לאו דאורייתא. וצ"ע].

יח. **ובגמ'** (ב"מ עה:) איתא ג' צועקין ואינן נענין [**פרש"י** שהם

לקוחות, ומזון האשה והבנות יגבה ממתנה שנתן האב לבנו. **ובגהש"ס** הק' **דרש"י** (לקמן נד:) כתב להדיא דאינו גובה, אף ממתנה דנתן לבנו. [ואפשר דבזה לא קי"ל כתקנת אושא. אבל לא משמע כן ברש"י].

ומשמע מרש"י דבסוגיין הוה תורת גבייה ממקבל מתנה, כיון דמתנה שנתן לבנו לא נחשב 'משועבדים'. וצ"ב מהיכן פשיטא לגמ' כן, ואילו לא תקנו האיך יוציא ממנו. ויש שפי' דעיקר הסברא משום אומדנא [וכמ"ש הרשב"א, ולזה ל"צ תקנה]. אלא דל"מ אומדנא להוציא ממשועבדים, קמ"ל תקנה. ובזה מק' הגמ' דלא נחשב משועבדים.

והבית יעקב כתב דגדר האומדנא דאמרי' דכל הנותן מתנה ליורש אינו קונה אלא לאחר מיתה, ובתורת ירושה[ט], וכ"כ **הרמב"ן**. [וע' בית יעקב שהאריך עפ"ז].

רסב) **תוד"ה הוא ואשתו.** דמתנה הויא כמכר וכו'

ואין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים וכו'. [ודינם כמלוה ע"פ, דלמ"ד שעבודא דאורייתא (ב"ב קעה, ע' לקמן פו:) גובה מיורשים, ואינו גובה מלקוחות].

ותוס' נסתפקו[כ] האם גובה ממקבל מתנה, והביא דבסוגיין משמע דמתנה כמכר. ולכאורה תוס' נסתפקו בכל מלווה ע"פ האם גובה ממקבל מתנה[כא]. **והשו"ע** (חו"מ קיא א) כת' דמלווה ע"פ לא גבי ממקבל מתנה [וכמו שהוכיחו תוס' מסוגיין], וכ"ד שאר **ראשונים**[כב].

והמהרש"א הק' אמאי תוס' לא הוכיחו כן מגוף סוגיין, דקי"ל דלא כתקנת אושא, ואף אשתו אינה ניזונת ממתנה שנתן לבנו. [וכי אשתו גרע ממלוה ע"פ שגובה מיורשים. וע"כ דלא גבי ממתנה].

[ועי"ש תי']. וע' **בית יעקב.**

רסג) **בא"ד ומיהו** (ב"ב קלג.) וכו' דקאמר השתא ירושה דאורייתא וכו' מתנת שכי"מ דרבנן לא כ"ש.

הר"י מגאש (ב"ב שם) כתב דלפ"ז אף מלוה ע"פ יגבה ממתנת שכי"מ דרבנן, כ"ש מירושה דאורייתא.

והראשונים (רמב"ן רשב"א שם) הק' דהגמ' (גיטין נ:, הו' בהמשך התוס') איירי אף במתנת שכיב מרע דרבנן, ומבואר דאף בזה יש קדימה, כדין מתנה.

והראב"ד (השג' אישות יט יג, והו' בראשונים שם) חלק דבכמה מקומות בש"ס מבואר דמתנת שכיב מרע הוה משועבדים. וקאי התם דוקא במזון אלמנה דתפסה מחיים.

והרי"ף והרמב"ם (שם) כת' דהסוגיה (שם) קאי דוקא לחיוב מזונות אלמנה דחל בשעת מיתה, באותו שעה שחל המתנה.

רסד) **בא"ד ואע"ג דיש מקומות שסברא הוא לחלק בין מתנה למכר, כמו בעשה שורו אפותיקי ומכרו** (ב"ב מד:) וכו' אבל מתנה לא. [וכ"כ **תוס'** ב"ק קט.].

וצ"ב מ"ש התם דתוס' נקטו לחלק דמתנה אינו מפקיע. ויל"פ דכל מלוה ע"פ אינו גובה ממשועבדים, אך לא הוה בגדר 'הפקעה'. ואילו היכא דעשה אפותיקי מבואר **בתוס'** (ב"ב מד:) דהוה גדר ד'מכר מפקיע שעבוד', משום תקנת השוק. ובזה יש סברא דדוקא מכר הוה הפקעה, ולא מתנה.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (א תריח[כג], הו' **בסמ"ע** קיז יב, ו**במשנ"ל** מלוה יח ה) כת' דה"ה מתנה, דמתנה כמכירה[כד]. [אף לענין זה].

גרמו לעצמן], הקונה אדון לעצמו ולחד פי' היינו הכותב נכסיו לבניו בחייו.

יט. וצ"ב א"כ יהני חזרה בעלמא, ואמאי דוקא מזונות.

כ. ועד"ז האריך **הרא"ש** (קידושין ג יד) וכתוס', וע"ע מרדכי (קסא).

כא. אך אפשר דתוס' דנו דוקא מזון האשה והבנות, משום תקנת 'אין כתובין ואין קצובין'. אמנם לכאורה 'אין כתובין' הוה כמו מלוה ע"פ. וכן גדר אין קצובין דמש"ה לא מהני הכתיבה, ולא עדיף ממלוה ע"פ.

כב. אך **האחרונים** (שער משפט קיא א, **אבי עזרי** מלוה יא ז) הביאו דב**שערי שבועות** (המיוחס לרי"ף, שער כ דין יד הדין הה') כת' שמלוה ע"פ גובה מן מתנה והקדש, כיון דל"ל פסידא.

כג. ו**בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות נו) כתב דאפי' מיורשים לא גבי מטלטלין דיתמי. [וכתוס' ב"ק יא:].

כד. וכתב כדאמרי' (גיטין נ:) גבי לגבות מן הזיבורת [ומשמע דתליא בספק הגמ' שם].

ודעת **תוס'** (ב"ק יא: ד"ה כגון) דעשה שורו אפותיקי אינו גובה אף מיורשין. דהפקיעו את השעבוד.[כה] [**ורע"א והקצות** (קיז א) הק' דסתר למש"כ תוס' ב"ק קט. הנ"ל].

רסה) **בא"ד ולפי מה שתקנו הגאונים** (הו' בבה"ג שו) דאשה גובה כתובתה ומזונות ממטלטלי דיתמי וכו'. ובפשוטו הוה תקנת הגאונים, דשעבדו מטלטלין דיתמי לכתובה [אבל לא ממשועבדים]. **ורע"א** (לקמן נ: ונא.) נקט דגדר הדבר דנעשה כמשעבד מטלטלין אגב קרקע [ע"פ הגמ' ב"ב מד:]. [אלא דמ"מ לא תקנו שיגבה מטלטלין משועבדים].

אבל **ה"ה** (אישות טז ז) הביא הטעם דהרבה בני אדם מתעסקים במטלטלין לבד, ואשה סומכת ע"ז. וכיו"ב בגמ' (לקמן סז.) גמלים של ערביא וארנקי דמחוזא [עי"ש][כו]. ומשמע מדבריו דהגאונים קבעו דע"פ המציאות בזה"ז יש שעבוד מדינא.

רסו) **בא"ד [סו"ד] אע"ג שכבר משמת נשתעבדו הנכסים. הפנ"י** דייק דהשעבוד חל בשעת מיתה[כז], וכ"ד **הראב"ד** (יח יד) דשעבוד מזונות אלמנה חל בשעת מיתה, ולא בשעה שנתחייב כתובתה[כח]. אבל **ה"ה** חלק דנתחייב משעת כתובה, אלא דהוה כמי שקבע זמן פרעון. דעיקר החיוב והשעבוד חל משעת כתובה. ומי שנשא ראשונה קודמת בשעבוד. **והאבנ"מ** (צג כ) כתב דדעת הראב"ד דשאני תנאי בי"ד דחיוב מזונות[כט].

רסז) **תוד"ה אלמנתו.** ומזון אלמנה הוא חייב מקודם. [משעת מיתה, וכנ"ל]. ומשמע בתוס' דלמזון אשתו אינו משועבד מעיקרא, אלא חל חיוב כל יום. [ומש"ה בע"ח קודם]. וע' מהרש"א (הנ"ל).

והסמ"ע (צז נז, הו' לעיל מח.) דן כשבאין לגבות מלווה מנכסיו, ואשתו באה בבת א' לגבות מזונות, דמלווה בשטר עדיף ממזונות. דשעבוד הלואה עדיף משעבוד מזונות הוה מדרבנן[ל].

דף נ.

רסח) **ועשיתינהו לזניה. פרש"י** כפיתי אותם בחזקה, שטרחתי עליו ליכנס לפנים משורת הדין. [ובפשוטו מבואר דדיין רשאי לכוף לעשות לפנים משורת הדין. ועויל"פ דהוה מגדרי מצוות צדקה]. **ותוס'** כת' דהוה כפייה בדברים. **והריטב"א** כת' דשמתיה.

המבזבז אל יבזבז יותר מחומש

רסט) **באושא התקינו, אל יבזבז יותר מחומש. פרש"י** לצדקה. **והשיטמ"ק** הביא בשם **רש"י מה"ק** להקדש. אבל **תוס'** (ב"ק ט; ושא"ר שם, ובפוסקים או"ח תרנו) הביאו מסוגיין דאפי' מצווה עוברת אינו חייב[א]. [ונחשב 'אונס' במצוות עשה[ב]]. והוה בכלל התקנה באושא[ג].

כה. ולכאורה **תוס'** (שם) נקטו דהפקיע דין אפותיקי מטלטלין, דלא חל כלל. ודלא **כתוס'** (ב"ב מד; וכ"ד תוס' דידן, וב"ק קט:) דחל שעבוד אפותיקי, ומכר מפקיע.

כו. [ע' תוס' שם, ומה שציינתי לקמן שם]. ויל"ד האם כוונתו דהגאונים קבעו הדין לפי המציאות של ימינו, דסמכו דעתם על מטלטלין, ואינו תקנת מחודשת. א"נ הוה סמך בעלמא, ועיקר הדבר תקנ"ח לשעבד מטלטלין.

כז. ולפ"ז הא (גיטין מח:) דאין מוציאין למזון אלמנה מפני תיקון העולם, היינו במה שהבנים מכרו. אבל במה שמכר בחייו, מדינא קודם.

כח. ופסק דמי שמת והניח כמה נשים, אף שנשאן זו אחר זו, כולם שוות שאין חיוב המזונות אלא לאחר מיתה, ונתחייב לכולן בבת א'.

כט. והביא דכ"מ בדברי **הרי"ף** (ב"ב ס: בדה"ס, בסוגיה הנ"ל) דהחיוב חל בשעת מיתה, ולכן קודם למתנת שכי"מ דחל לאחר גמר מיתה. והביא כעי"ז מדברי **הרמב"ם** (ט יג).

ל. וביאר דאף למ"ד דחיוב מזונות דאורייתא, היינו ממה שיש לו. אבל לא חל עי"ז שעבוד לטרוח [הו' לעיל מח.].

א. וכדאי' (סוכה מא:) דחשיב רבותא דר"ג דקנה אתרוג באלף זוז. [ויל"ד אי כוונת התוס' דאלף זוז היה יותר מחומש נכסי ר"ג. אך **בראש** (ב"ק א ז) כת' דאי"צ לבזבז הון רב, דחשיב גוזמא לר"ג נשיא ישראל שקנה באלף זוז. וגם תיקנו שלא יבזבז יותר מחומש. ומשמע דאי"צ הוציא הון רב אף בנשיא ישראל דאינו חומש נכסיו].

והראב"ד (ב"ק ט: ברשב"א שם) כת' כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור, ואמרו שהעוני כמיתה. **והרשב"א** כת' מ"מ לא הוה כמיתה ממש, שלא אמרו אלא במצות עשה בשב ואל תעשה. אבל במצות ל"ת אפילו כל ממונו. (וכ"כ הר"ן סוכה טז: בדה"ר).

ב. **והביאו"ה** (תרנו) כת' דבמצווה עוברת מותר להוציא יותר, אלא דאינו חייב. ועע"ש דיש מצוות שחייב להוציא יותר.

ג. משמע דהוה תקנ"ח [וכ"כ **הרא"ש** (ב"ק הנ"ל) ד'תקנו חכמים']. וע"ע בסמוך בשם הירושלמי. ותקנו חכמים שיבטל מצוות עשה בשב ואל תעשה, ולא יבזבז חומש נכסיו. [ויש כח ביד חכמים לעקור דבר בשב ואל תעשה]. א"נ דתקנו וקבעו חכמים איזה שיעור נחשב אונס ממון.

והאחרונים (אגר"מ יו"ד א קמג) דייקו דהוה איסור גמור לתת צדקה יותר, ולא רק עצה טובה שלא יעני.

והאהבת חסד (ח"ב כ) כתב דעשיר, ומי שיש לו פרנסה קבוע רשאי לבזבז יותר. ועוד כתב דמי שרגיל לבזבז נכסיו על עניני עוה"ז [אף דמידה רעה היא], כ"ש דרשאי לעשות מזה צדקות.

רע) **שם.** בסוגיין משמע דהוה רשות ליתן לצדקה עד חומש. אבל **בירושלמי** (פאה א א) אי' דהוה חיוב לתת לצדקה עד חומש[ד]. וכ"פ **הרמב"ם** (מתנ"ע ז ה, ושו"ע יו"ד רמט) דכשבא עני ושאל די מחסורו, מצווה מן המובחר ליתן חומש[ה], א' מעשרה מידה בינונית. פחות מכאן עין רעה.

והמפרשים חילקו בין היכא דקיימי עניים לפניו [דחל עליו מצוות צדקה]. **והרמב"ם** (פיה"מ פאה א א) כתב דהיכא דקיימי עניים רשאי לתת יותר מחומש במידת חסידות. ועוד חילק (שם) דהירושלמי קאי רק חומש מהרווח, וכשאין לפניו עניים אינו חייב חומש מהקרן. [וע' אהבת חסד (ב יט ד בהערה) שהאריך בגדר הזה].

ועוד כתב **האהבת חסד** (ב כ) דבמקום פיקו"נ נתמעט רק חייך קודמין, אבל מחוייב יותר מחומש.

רעא) **ולא הניחו חבירו**[ו]. **השיטמ"ק** הביא **המדרש** (במדבר רבה לד טו) דר' טרפון נתן לר' עקיבא כסף [להשקיע, ור"ע חילקם לעוסקים בתורה], ור"ט שאל אותו אית בר נש יהב מגן אפוכי דידיה הן היא. והשיטמ"ק ביאר דשאלו וכי יש אדם שנותן ואין לו, פי' שנותן כל אשר לו, והא המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

ור"ע ענה דדוד אמר (תהילים קיב ט) פזר נתן לאביונים, וצדקתו עומדת לעד. והשיטמ"ק ביאר דאע"ג דלא יבזבז יותר מחומש, מ"מ אם עבר[ז] ובזבז יותר צדקתו עומדת לעד. פי' דלעולם יהא לו ממון לעשות צדקה, ואל יחסר לו[ח]. והשיטמ"ק כתב דיש לנו להעמידו דוקא לתלמוד תורה [דומיא דמעשה דהתם], אבל לחלק לעניים אינו רשאי [וכמ"ש רש"י כאן].

והאהבת חסד (ב כ ד) הביא דלת"ת מותר לבזבז יותר מחומש, וביאר דכיון דיש לו חלק בלימוד, כגדר יששכר וזבולון.

רעב) **עשר אעשרנו. פרש"י** ב' עישורין. **והשיטמ"ק** כת' בשם **הרב המעילי** דסמך לדבר מעשר ראשון ומעשר שני[ט]. והר המעילי כתב דבמעשר הב' מותר לעשות דבר מצווה אפי' לצרכיו, כגון לכתוב ספרים וכו'. שהרי מעשר שני נאכל בירושלים לו ולבניו ולבני ביתו.

והרמ"א (יו"ד רמט א) כת' [בשם המהרי"ל] דאין לעשות ממעשר דבר מצווה, אלא יתן לעניים. אך **הפוסקים** הביאו בשם **מהר"ם מרוטנברג** דהיכא דקיבל עליו דבר מצווה ע"ד ליתן ממעשר רשאי. [ע"ע פתח"ת שם ב][י]. ולדברי השיטמ"ק יש חילוק בין מעשר לחומש.

רעג) **בר שית למקרא. פ' תוס'** (ד"ה וספי, וד"ה בר) **היינו למיספי ליה כתורא, אבל מבן ה' ילמדנו מקרא.**

ד. אך **תוס'** (תענית ט.) הביאו מה**ספרי** (אינה לפנינו) דחייב לעשר, לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו. שיתן ק' כורין לאלף.

ה. [וע' בסמוך בשם השיטמ"ק בשם הרב המעילי]. **והרב המעילי** הוסיף דכל המדקדק בזה מובטח לו שיצליח בנכסיו, כדאמרי' (תענית ט.) עשר בשביל שתתעשר. ומותר לנסות הקב"ה כדכתיב (מלאכי ג י) והביאו את כל המעשר וכו' ובחנוני נא בזאת וכו' אם לא אפתח לכן ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

ו. ובירושלמי (פאה א א, הו' בגהש"ס) הו' מעשה זו בר"ג, והירושלמי מק' דר"ג היה קודם לאושא. והירושלמי תי' היתה הלכה בידם ושכחוה, ועמדו באושא והסכימו על דעת הראשונים. ללמדך שכל דבר שבי"ד נותנין נפשן עליו הוא מתקיים כמה שנאמר למשה מסיני. [**והמפרשים** ביארו דחכמים הראשונים נתנו נפשם ותקנו, ומש"ה אף שנשכח חזר ונזכרו]. אך יש שדייקו מדברי הירושלמי דדין אל יבזבז הוה הלכה למשה מסיני, ונשכח וחזרו ותקנו.

ז. משמע דעבר איסור, ואפ"ה השיב דיש לו שכר. אך בסו"ד מבואר דרשאי לעשות כן [וכן מוכח מהא דר"ע עשה כן].

ח. ויל"פ דכיון דיש הבטחה [בתלמוד תורה], ממילא לא שייך חשש שמא יעני. [וצריך ליישב הלשון 'אע"ג דלא יבזבז', דקאי בעלמא. א"נ כוונתו דאף דיש סברא דאין ראוי לבזבז, מ"מ הרוצה לסמוך על ההבטחה, רשאי].

ט. והפלאה הק' דבמעשר דגן אינו מוריד כנגד ההוצאה. ותי' דכיון דזרעו כלה, נחשב כולו גידולין חדשים. ועפ"ז כתב דהיכא דנתייאש ממלוה, צריך לעשר שוב עליה. וכן כשמפסיד וחוזר ומרויח, דומי' דמעשר דגן.

י. והפתח"ת הביא **חת"ס** (רלא) דבתחילת התנהגות להפריש מעשר כספים יתנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה, וכה"ג מהני.

ותוס' (ב"ב כא.) כת' בברי לגמרי יכניס בן ה'. וע"ד הא דאי' בסוגיין דבברי בו'.

והשיטמ"ק (בשם תר"י) תי' דהמשנה באבות ילמדו אביו, והכא ללמדו בבית רבן של תינוקות. ועוד פי' **הריטב"א** בר שית, היינו תחילת שנה ו', דהיינו ה' ויום א'.

והרמב"ם (ת"ת ב ב) פסק דמכניסין כבן ו' כבן ז', ופחות מבן ו' אין מכניסים. **והכס"מ** כת' דהמשנה בן ה', היינו שלימות, שנכנס לשנה ו'. וכריטב"א].

רעד) **תוד"ה ובת תריסר.** ולר"י נר' דבת י"ב ויום א' וכו'

דל"ל השלמה דרבנן כר' יוחנן (יומא פב.). וכ"כ **הראשונים** בשם **הראב"ד** דקמ"ל דלא משלימין מדאורייתא. [אבל לרש"י כוונת הגמ' כאן כמ"ד (שם) דמחנכין לשעות, ושנה קודם משלים מדרבנן]. וגיר' **הרי"ף** בר תריסר לתעניתא מעת לעת, ובתינוקת. **והרשב"א** הביא דבתינוק אין דין להשלים, ורק בתינוקת.

רעה) **תוד"ה מאי אסותיה.** פר"ת שלא ישכנו. **והפור"י**

הק' ד"דיה' הוה עוף טמא, והאיך הותר לעשות רפואה ממנו שלא ישכנו. ובשלמא אם נשכו הותר משום סכנה. ותי' דאולי חשיב שלא כדרך הנאתן.

רעו) **בא"ד דהא אמר דלא חיי משמע דאין רפואה מועלת לו.** אבל **רש"י** כת' בלא רפואה בדוקה. **ותוס'** (חולין מג. ד"ה יפלח) פי' מי קא חיי (בגמ' שם) בלא רפואה.

תקנת אושא - הבעל מוציא מיד הלקוחות

רעז) **א"ר יוסי ב"ר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה נכסי מלוג הבעל מוציא מיד הלקוחות.**

בגמ' (לקמן עח:) מבואר דהיינו כשמכרה את גוף הקרקע [מהיום] לאחר מיתה. אבל היכא דמכרה פירות מעכשיו, הבעל מוציא מיד הלקוחות כדתנן (לקמן עח. ופג.), כיון דיש לו זכות פירות. [ואף קודם תקנת אושא[יא]].

והרא"ש כת' דלפ"ז הלשון הבעל 'מוציא' מיד הלקוחות לאו דוקא, דבלא"ה הקרקע היתה ביד הבעל כל חיי האשה, ו'מוציא' את הגוף מהלקוחות מעכשיו, שישאר בידו כשתמות[יב]. אבל לשון **הרמב"ם** (אישות כב ז) דאינו מוציא את גוף הקרקע אלא לאחר מיתה. [וכ"כ **השו"ע** (צ ט), **והרמ"א** חלק דאף מחיים[יג] מוציא את גוף הקרקע מהלקוחות בלא דמים[יד]].

ובגמ' (ב"ב קלט:) מבואר הגדר דשויא לבעל כלוקח ראשון[טו].

ורש"י (ב"ק פח:) כתב דאע"ג דבעלמא קנין פירות לאו כקה"ג, בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודיה משום איבה[טז]. **והקצות** (קג ט, ואבנ"מ צ יא) הביא מדברי רש"י דגדר תקנת אושר דאלמוה רבנן לקנין פירות שיהא כקה"ג [וכמו דלר' יוחנן ק"פ בקה"ג ומש"ה האשה אינה יכולה למכור את הגוף[יז], אף לדידן תקנו שק"פ יהא אלים לעכב מכירת הגוף], ולפ"ז תקנה זו הוה דוקא במקום שיש לבעל קנין פירות. אבל הביא **דבתוס'** (כאן) מבואר דתקנו אף כשאין לבעל קנין פירות. דעיקר התקנה שלא תפקיע ירושת הבעל, ולא תליא בקנין פירות. והקצות הק' מנכסים שאינם ידועים לבעל, לקמן עח, אמאי אמרי' דאם מכרה ונתנה קיים.

רעח) **שם. הרי"ף** כתב דהבעל מוצא מהלקוחות בלא דמים[יח] [ודלא **כיש גאונים** דהבעל צריך

יא. ומבואר בגמ' (שם) דתקנת אושא לא הוזכרה במשנה. וע"ע בראשונים (לקמן עח:).

יב. אבל אם יגרשנה חל המכירה (וכדמבואר ב"ק פט).

יג. **והש"ך** (חו"מ קג כ) חלק [ע"ד הפוסקים] דאף הרמב"ם מודה בזה דמהני למפרע. ואין בזה מח'.

יד. **והפוסקים** (שם) דנו מאי נפק"מ בהא דמוציא אף את הגוף מחיים, ומאי נפק"מ במחז' השו"ע והרמ"א. **והדרישה** (וסמ"ע ריב יג) כת' דנפק"מ לענין שהלוקח מוחה שהבעל לא יבנה ויסתור בקרקע [וע' ב"ב נ:]. **והחלק"מ** (צ כז, ופרישה שם) כת' דנפק"מ דנחשב שיש לו קרקע לענין פרוזבול. **והבי"ש** (שם לה) כת' דנפק"מ לענין החזרת המעות ללוקח. **והבי"מ** (צב) כת' דנפק"מ לענין ביכורים.

טו. והגמ' פי' דהבעל הוה לוקח במקום דליכא פסידא לאחריני. והכא הלקוחות אפסדו אנפשייהו שקנו מאשה נשואה.

טז. וכ"כ **רש"י** (שם פט:) דאינו יוצא בשין ועין לבעל, דלא קני לגופיה ממש.

יז. ולר' יוחנן אף בעלמא ק"פ כקה"ג, ואי"צ תקנת אושא, וכקו' התוס'.

יח. **והשיטמ"ק** (ב"ק פח:) תי' [בשם מהר"י כ"צ] דמש"ה

לתת דמים ללקוחות[יט]. והרי"ף כת' דהיכא שהמעות בעין [ביד האשה] הלקוחות מוציאין מיד האשה. וכן כשנמצאו מעות סתם בידה אנו תולים דהוה דמי המכר, והבעל אינו נאמן לטעון דמצאה מציאה[כ]. אבל אי ליכא מעות בעין העבד והאשה פגיעתן רעה. ודעת **רבינו אפרים** (הו' ברשב"א ובטור) דאף מעות בעין ביד הבעל אי"צ להחזיר.

והרמב"ן דן כשנפלה אח"כ ירושה, כיון דזכות הבעל רק משעה שנפלו בירושה, והוה כלוה ולוה ואח"כ קנה, דהבעל והלוקח יחלוקו (ב"ב קנז:). ועוד כתב דהבעל ידו עדיפא מידה (כדלקמן פג.), והבעל זוכה ממילא, ואין כח ללוקח להוציא מיד הבעל. ועוד דהבעל הוה לוקח ראשון, ובע"ח הוה מוחזק.

רעט) **תוד"ה הבעל.** אליבא דר' יוחנן דאמר ק"פ בקה"ג דמי לא צריכא לתקנת אושא[כא] וכו'. וכדאי' (ב"ב קלו:) דמכר הבן [בעל קנין פירות] ומת, לא קנה לוקח. דבעל קנין הגוף אינו יכול למכור למ"ד קנין פירות בקה"ג. [דקנין פירות מעכב על בעל הגוף[כב]].

רפ) **בא"ד א"נ וכו' כגון הנותן מתנה לאשה שקנתה ואין הבעל אוכל פירות.** (כדאי' ב"ב נא:). **ותוס'** (ב"ב שם) כת' דבנותן מתנה לאשתו אף דאינו אוכל פירות, מ"מ אינה יכולה למכור. וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א** (ב"ב נא:, הו' בה"ה כב כט) דמ"מ אם מת יורשה, וכמו אב שנותן מתנה לבנו, שאם מת יורשו. ומש"ה אף אינה יכולה למכור ולהפקיע מהבעל[כג] [כדין תקנת אושא].

אבל דעת **הרמ"ה** (ב"ב שם, והרא"ה בריטב"א שם) דכיון שנתן לה הוה כמו שנסתלק מדין ודברים, ואינו מוציא מיד הלקוחות. **והרשב"א** (ב"ק פח:) נסתפק בזה, דגדר תקנת אושא דהוה לוקח ראשון, ואם הלוקח נסתלק האיך יחזור ויוציא מיד לוקח שני.

רפא) **בא"ד א"נ דכתב לה דין ודברים אין לי בפירות נכסייך וכו'.** [כ"ה לפנינו, וכ"כ **תוס'** יבמות לו: בשם ר"י מאורליינש]. אבל **תוס'** (ב"ק פח:, וב"ב קלו:) כת' דדוקא נסתלק מפירות ופירי פירותיך עד עולם. אבל אי נסתלק רק מפירות אכתי הפירות משועבדים לבעל וילקח בפירות קרקע, והבעל אוכל פירות. ומבואר דס"ל דאילו יש לו פירי פירות, יש עדיין דין ק"פ בקה"ג[כד], ואינה יכולה למכור [לר' יוחנן] מדינא.

רפב) **בא"ד אבל אין לומר דכתב לה דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיהם, דהא תנן** (לקמן פג.) דאם מכרה ונתנה קיים. **המהרש"ל** הגיה בתוס' [ע"פ המשנה לקמן פג.] דאם אמר דין ודברים בנכסייך אם מכרה ונתנה קיים. **והמהרש"א** דחה דהמשנה איירי קודם תקנת אושא, אבל תקנו אושא כל זמן שיש לו פירות מעכב שלא תוכל למכור.

והמהרש"א ביאר דאפ"ה תוס' הביאו מהסיפא, דהיכא דנסתלק מנכסיה ופירותיהן, דאי' באינו אוכל פירות. ותוס' נקטו דכ"ש דמכרה ונתנה קיים. וכמ"ש **הרא"ש** (לקמן שם) דאף בסיפא מכרה ונתנה קיים[כה].

אבל **תוס'** (ב"ק פח:) דאיצטריך להיכא דכתב לה

הוצרכו לתקן תקנת אושא, דאילו משום דק"פ לאו כקה"ג צריך להחזיר דמים. אבל כיון דהו' לוקח ראשון, נוטל בלא דמים. [ומשמע מדבריו דאף כשהמעות בעין אי"צ להחזיר, כיון דהוא לוקח ראשון. דהא אם אינו בעין, אף אילו ק"פ לאו כקה"ג אינו מוציא].

יט. **ובטור** (אה"ע צ) מבואר הטעם משום תקנת השוק, וכמו לוקח מגזלן.

כ. **והראשונים** דייקו דא כשאינו ידוע דהוה דמי המקח, תולים כן בסתמא.

כא. **והאבנ"מ** (צ יא) הק' דבירושלמי הו' תקנת אושא בשם ר' יוחנן. [עי"ש].

כב. **והרשב"א** (ב"ב שם) ביאר דקנין הגוף [של האב] מעכב ביד הבן שלא למכור. וכאילו מכר הבן מה שאינו שלו. [וע"ע ר"י מגאש ורמ"ה שם]. ויש שפי' דהגדר דקנין הגוף הוה כמו אינו ברשותו.

כג. **והאבנ"מ** (צ יא) הביא מדבריהם דשייך תקנת אושא אף כשאין לבעל קנין פירות. [ודלא כרש"י הנ"ל]. והאבנ"מ דחה דמ"מ יש לבעל זכות פירי פירות.

כד. ויל"ד בזה, דהא עיקר הקנין פירות שלה, אלא דמשועבד לבעל. [וע"ע **תוס'** (לקמן נט. ד"ה ר' עקיבא) בגדר הזכות לפירי פירות].

כה. והמשנה לא חזר ושנאו, כיון דאפי' ברישא מהני מכירתה.

דו"ד אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם. וכן גרס **המהרש"ל** בתוס' דידן דאיירי דאמר אין לי בנכסייך ובפירותיהן. דאין לומר דאמר בנכסיך [לחוד] דא"כ מכרה ונתנה קיים. [וכדתנן פג. כנ"ל]. אבל כשנסתלק מנכסייך ופירותיהן המהרש"ל נקט דא"י למכור. דברישא נסתלק רק מזכות מכירה. ובסיפא נסתלק רק מזכות פירות, ואינה יכולה למכור. וע"ע לקמן פג:].

רפג) **שם. ועוד תי' תוס'** (יבמות לו:) דקנין הגוף דאשה עדיף שאין לבעל פירות אלא מכחה[כז]. ועוד דאין לבעל פירות אלא בתקנתא דרבנן[כח]. וכ"כ **תוס'** (ב"ב קלו:) דקנין פירות דבעל הוה מדרבנן, ומש"ה לא הוה כקה"ג[כט]. ואיצטריך תקנת אושא.

והאו"ש (רוצח ב טו) חידש דגדר תקנת פירות לבעל הוה רק בשעה שגודל בשדה, דתקנו חכמים דמה שצומח הוא של הבעל, אבל אין לבעל זכות בגוף הקרקע כלפי מה שיגדל. ועפ"ז ביאר דאין לבעל 'קנין' לעכב על קנין הגוף של האשה שלא תוכל למכור[כט].

רפד) **תנא מיניה מ' זימנין. פרש"י** דר"י בר"ח הוא מרה דשמעתתיה. **והאחרונים** ביארו משום דמצווה לומר בשם אומרו [ונחשב מגוף המימרא]. **והמהרש"ל** כתב דלכאורה שנה את גוף המימרא מ' פעמים, דכיון דאמר לו שאדם גדול אמרה קיבל ממנו.

רפה) **אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת**[ל] **וכו'**

זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים. והרמב"ם (מתנ"ע י טז) **כת'** שזן בניו ובנותיו הגדולים דנחשב צדקה[לא]. **והמהר"י קורקוס והכס"מ** ביארו דיותר מבן ו', שאינו חייב לזונם. אבל **הדרך אמונה** (בביאוה"ה) דן דאיירי בגדולים ממש, דבקטנים מחוייב מדינא מתקנת אושא. וכמ"ש **הרמב"ם** (אישות יב יד הו' לעיל), ומש"ה א"א להחשיבו מכספי צדקה[לב].

רפו) **הכותב תנ"ך ומשאילן לאחרים. ותוס'** (ב"ב נב:, ב"מ קטז., שבועות מו:) הביאו מכאן דספרים עומדים להשאלה, ודינם ככלים העשויים להשאיל ולהשכיר[לג]. [והביאו כן על שאר ספרים, מלבד ספרי דאגדתא].

רפז) **דלא אתי לאינצויי. פרש"י** מי קרוב לנחלה.

והריטב"א פי' עוד [שהסבא] מניח הירושה לבניו בשווה, אבל כשא' יש לו בן וא' אין לו בן הוא מרבה למי שיש לו בן. ועוד הביא בשם **ר' יחיאל** דלא לייתי לאינצויי עם הצדוקים שהיו אומרים (ב"ב קטו:) דבת יורשת עם בת הבן בשווה.

דף נ:

רפח) **כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע וכו' ודילמא כתובת בנין דיכרין וכו'. פרש"י** (ד"ה דלמא וד"ה

כו. והתוס' הרא"ש (ב"מ לה.) ביאר דדוקא ק"פ דאב, שמתחילה היה הכל שלו ונתן הגוף לבנו, אלים ואין כח לבן למכור. [ועד"ז יש צריכותא בגמ' ב"ב קלו:]. אבל קנין פירות דבעל שלא היה הגוף שלו מעולם לא אלים, ומש"ה יכולה למכורה [לולי תקנת אושא]. [ולפ"ז כל היכא דמתחילה הכל היה של א', והוא מכר קנין פירות לאחר אמרי' דקנין הגוף שנשאר אצלו אלים].
ועוד יש שפי' דהוה סברא בגדר תקנת פירות דבעל, ע"ע בסמוך.

כז. ומדברי **התוס'** (יבמות) משמע דהוה ב' תי'.

כח. ובפשוטו תי' התוס' דלא אמרי' בבעל קנין פירות כקה"ג, וצ"ע דבגמ' (גיטין מז: ב"ק צ. וב"ב נ.) מבואר דאף בבעל שייך גדר קנין פירות כקה"ג. ואפשר דכוונת התוס' בדעת ר' יוחנן, אך יש חולקים. א"נ נהי דאמרי' דיש לבעל קנין פירות כקה"ג, מ"מ לא הוקלש קנין הגוף של האשה.

כט. וכת' דסבור היה לומר דזה כוונת תוס' (ב"ב), דהוה מדרבנן. ותקנ"ח חל אף להקנות דבר שלא בא לעולם [והוה זכות 'פירות' ולא קנין גוף לפירות], אלא דסתום מאוד בדבריהם. [ויש שכת' דזה כוונת תוס' יבמות, דהוה קנין מכחה, וזכייתו מכח האשה, ולא קנין בחפץ].

ל. ובמדרש רבה (אסתר ו א) הק' איזה צדקה בכל עת, וא"ת סופרים ומשנים, וכי אינם אוכלים ושותים וכו' אלא המגדל יתום בתוך ביתו. דאף בלילה עושה צדקה, שאינו מגלגל ערום. [והביאו זה מרדכי שגידל יתומה בתוך ביתו, ובפסוק שאח"כ אי' זכרני ה' ברצון עמך, פקדני בישועתך. שדוד אמר זכרני ה' בשעה שתעשה תשועה לישראל ע"י מרדכי ואסתר.

לא. והרמב"ם ביאר כדי ללמד הבנים תורה, והבנות דרך ישרה, ולא יהיו מבוזות הר יזה בכלל צדקה.
והרמב"ם סיים וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שלחנו הרי זה קורא אל ה' ויענהו ומתענג שנאמר אז תקרא וה' יענה.

לב. וע' **אגר"מ** (הו' בהערה לעיל) שדן ע"פ המציאות בזה"ז.

לג. אבל **בפסקי הרי"ד** (ב"מ קטז.) הביא להיפך, דשכרו גדול כיון דאין דרך להשאילן [כיון דדמיהם יקרים].

מר) [למסקנא דילפי׳ מכתובת בנין דכרין] דילפי׳ מכתובת בנין דכרין דגובה ממטלטלין [כיון דב׳ תקנות האלו נתקנו בתנאי כתובה, ולומדות זו מזו[א]]. וילפי׳ דמזונות מחמת תנאי כתובה כמותה[ב].

ורש״י (בסמוך ד״ה או דלמא) ביאר הצד דנזונות ממטלטלין, ואע״ג דתנאי כתובה[ג] ככתובה[ד], יש מ״ד דתקנו ׳תקנת עלייה׳[ה].

וקצת משמע מרש״י (הנ״ל) דסברת ׳תנאי כתובה ככתובה׳ סגי ללמוד דמזונות הבנות אינם גובין ממטלטלין. **והאחרונים** (ע׳ **פנ״י**) הק׳ אמאי איצטריך ללמוד מזונות מכתובת בנין דכרין, תיפו״ל דמזונות הוה תנאי כתובה וכ״כתובה.

והבית יעקב תי׳ דנפק״מ דכתובה גובה ממטלטלין שביד אחר (לר׳ טרפון לקמן פד.[ו]), ומש״ה ילפי׳ מכתובת בנין דכרין דלא היתה תקנה כלל ממטלטלין [אף המופקדים ביד אחר], וה״ה מזונות.

והפלאה תי׳ דכיון דהנך לא גבי ממשעבדי, א״כ ל״ש הסברא דעיקר סמיכות דעת על קרקעות. ומהדין שלא יהא להם דין תנאי כתובה שלא לגבות ממטלטלין. [קמ״ל דאפ״ה לא עדיף מכתובה].

ועוד הק׳ **הפנ״י** תיפו״ל דהוה מטלטלי דיתמי, ואף בע״ח אינו גובה ממטלטלי דיתמי. ותי׳ דעיקר תקנת מזונות הוה חיוב על היורשים (וע׳ לקמן נב:, וע״ע סט.). **והבית יעקב** תי׳ דנפק״מ במטלטין ביד נפקד. אבל **רע״א** (ע׳ בסמוך) נקט דכה״ג נחשב מטלטלין דיתמי.

רפט) **רש״י ד״ה דלמא.** ר׳ שמעון אומר וכו׳ עד שיהא נכסים שיש להם אחריות מותר וכו׳ דינר. וחכמים פליגי דמהני מותר דינר ממטלטלין. ובפשוטו משמע דרש״י הביא מדברי ר׳ שמעון, דחכמים פליגי דמטלטלין נחשב מותר דינר. אך **האחרונים** (הפלאה) הביאו **דהרא״ש** (לקמן צא. י ב) כת׳ דרבנן מודו דכתובת בנין דכרין אינו גובה ממטלטלין (וכדאי׳ לקמן נב:[ז]) דתנאי כתובה ככתובה. ודוקא לענין מותר דינר פליגי. **ורע״א** הק׳ א״כ אמאי נקט רש״י דברי ר״ש.

רצ) **תוד״ה ומאי.** פר״ח וכו׳ לא ליפות כח הבת וכו׳. אבל משמעות דברי רש״י (לקמן סח.) דבין להוסיף ובין לגרוע. **והרי״ף** (לקמן שם ל. בדה״ס) הביא בזה מח׳ הגאונים. **והראשונים** (לקמן שם) האריכו בזה.

רצא) **בא״ד ומסיק עד כמה, משמע עד כמה שרו רבנן.** [וע״ע לקמן נב:]. משמע דהטעם דלא אזלינן בתר אומדנא להוסיף על עישור משום דיש בזה צד איסור, ואין רצון חכמים בדבר זה. א״נ דלא הוה בכלל התקנ״ח. אך תחילת התוס׳ דל״מ שומא לעילויא משמע דהוה סברא דל״מ הך אומדנא להוציא ממון[ח].

רצב) **בא״ד ויש להביא ראיה וכו׳ ופרנסה מיקץ קייצא וכו׳.** [וכדאי׳ גיטין נא.]. ותוס׳ תי׳ דכיון דקייץ למעלה [עד עישור] נחשב דבר קצוב ושייך שעבוד נכסים. דהלקוחות יכולים ליזהר ולהניח עישור נכסים. אך תוס׳ בסו״ד כת׳ דנחשב קייץ כיון דאפשר ללקוחות לברר ע״י בי״ד. וע״ע ראשונים (גיטין שם).

רצג) **בא״ד שמא תלקה ותצטרך רפואה וכו׳ דהא חשיב (גיטין נא.) פסק לזון ה׳ שנים בת אשתו וכו׳.** מבואר

א. וכן במשנה (לעיל מט.) משמע דהוקשו ב׳ תקנות האלו להדדי. וכ״מ בגמ׳ (ב״ב קלא.) דבחד בי דינא איתקן, והוקשו להדדי.

ב. אך בתקנת **הגאונים** (הו׳ בתוס׳ לעיל מט: ולקמן נב:) תקנו דכתובה גובה ממטלטלין, ומבואר בראשונים דתקנו דאף מזון הבנות גובה. אבל דעת רוב **הראשונים** (דלא כתוס׳ נב:) דכתובת בנין דכרין לא גבי ממטלטלין. א״כ בטל היקש זו. [אך ע״פ מש״כ רש״י דיסוד ההיקש משום דהוה תנאי כתובה, א״כ י״ל דלא גרע מכתובה גופה].

ג. וכ״מ (לקמן נג.) דגדר מזון הבנות הוה מחמת כתובת אמן, ובגדר תנאי כתובה.

ד. ורש״י הוסיף דכתובה ואין נגבית ממטלטלי, דכל אסמכתא דשטרי אקרקעות היא לפי שעומדות בעין. [וכן אי׳ בגמ׳ (לקמן נה.) תנאי כתובה ככתובה וכו׳ ולגבות מהקרקע].

ה. ומשמע דהוה תקנה מאוחרת, וע״כ מ״ד דיליף מכתובת בנין דכרין למד דעיקר התקנה היתה שלא יגבו ממטלטלין. [וס״ל דלא תקנו תקנה נוספת. דל״ש ילפותא מכתובת בנין דכרין שנלמד דלא תקנו תקנה נוספת].

ו. והבית יעקב הביא דמבואר דר״ע פליג דוקא משום דכתובה צריך שבועה [ע״ע תוס׳ לקמן צב.], א״כ במזונות יודה דגובה ממטלטלין ביד אחר.

ז. ורש״י (לקמן נב:) ציין מקור לזה מסוגיין. [דמבואר דפשיט״ל לרב המנונא ורב יוסף דאינו גובה. ורש״י כאן ציין דלמדו כן מהמשנה לקמן].

ח. והר״ן (לקמן שם כט: בדה״ר בתחילת דבריו) כת׳ דאין לנו כח להוציא מן היתומין אלא בראיה ברורה, ואנן לא אשכחן דאזלינן בתר אומדנא אלא לפחות. אך בסו״ד (שם ל.) כת׳ דבתר אומדנא דאב אזלינן בכל מה שהוא עושה כהוגן,

דפשיט"ל לתוס' דאף פסק לזון בת אשתו מתחייב ברפואה. **והרא"ש** פליג. (ויתבאר לקמן נב: וסח. וקא:).

רצד) **דאמר רב יצחק בר יוסף בעלייה התקינו שיהו בנות נזונות מן המטלטלין וכו'. פרש"י** (ד"ה או דלמא) ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה, ואין נגבית ממטלטלי וכו'. אפ"ה חזרו ותקנו. **והאחרונים** (פנ"י) הק' תיפו"ל דהוה מטלטלין דיתמי, ואפי' בע"ח אינו גובה. ובפשוטו הוה תקנה חדשה שיגבו. **ורע"א** תי' דאיירי במטלטלין ביד נפקד [וכדברי הבית יעקב הנ"ל].

[אך למסקנא לא קי"ל כתקנה זו].

רצה) **תוד"ה אמר להו.** טועין בדבר משנה חשיב להו וכו'. **החזו"א** (קלה, סנהדרין טז י) הק' דטעות בסברא הוה טעות בשיקול הדעת [כיון דאינו משנה או ברייתא מפורשת], וטעות בשיקול הדעת אינו חוזר. וכתב דמ"מ הגדול יכול להחזירו (ע' סנהד' לג.). ועפ"ז ביאר הא דאמר 'ואי לא מגבינן', דאף אם אתם אינכם חוזרים, מ"מ אני רשאי לחייבכם דלדעתי הנכם מזיקים.

רצו) **רש"י ד"ה אילו.** אפי' בע"ח דיפה כחו. **רע"א** הק' דהיא הנותנת, כיון דגובה ממשעבדי, מש"ה לא תקנו [וכמ"ש **תוס'** לקמן צו. דתקנו דמהני תפיסה דאלמנה, כיון דאינה גובה ממשועבדים].

ורע"א ביאר סברת הק"ו, דבע"ח גובה ממטלטלין דידיה, ורק מיתמי לא גובה. כ"ש תנאי כתובה דאף מיניה דידיה אין לו זכות במטלטלין. [וע' לעיל בשם הפנ"י].

דף נא.

רצז) **סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי, דצריכא לדיקלא קאמינא.** בפשוטו היינו שלא נגמר בישולם, ועדיין אינם ראויים ליקצר. אבל **הריטב"א** פי' דצריכי ולא צריכי, כלומר שראויין ללקט אבל אי קיימי התם משבחן טפי. דאי בדצריכי לארעא לגמרי מאי רבותיה. [וע"ע בסמוך].

תוס' **והראשונים** הביאו מכאן דבע"ח גובה מפירות דצריכי לדיקלא, ואינו גובה כשעומד ליקצץ. **ותוס'** (ב"ב מב:) הק' **דבגמ'** (ב"מ טו: וקי:, וב"ק צה:) מבואר דבע"ח גובה מ"שבח המגיע לכתפים'. **ולפרש"י** היינו דראויין ליבצר[א].

ותוס' תי' דהתם איירי שצריכין עדיין לקרקע [וכתי' הגמ' כאן דצריכי לדיקלא], אלא דאיירי בפרי שסופו ליקצר. וכ"כ **רש"י** (ב"מ טו:) קרוב ליקצר, אבל שעדיין צריכין לקרקע.

אבל **הרי"ף** (ב"מ ח: בדה"ס) כתב שהגיעו ליבצר ולינטל על הכתף. וכ"פ **הרמב"ם** (מלוה כא ב) דבע"ח גובה אפי' מענבים העומדים ליבצר. וע"ע ש"ך (חו"מ קטו א) **וגר"א** (צה יב).

והרשב"א חילק דהתם גובים את כל השדה לבע"ח, ומש"ה גובים אף את הפירות (וע' בסמוך). [אבל הפירות בפנ"ע אין גובים, דע"י שדנים אותם בפנ"ע הוה כמטלטלין].

רצח) **תוד"ה סוף.** אע"ג דפלו' דר"מ ורבנן בענבים העומדות ליבצר וכו'[ב]. תוס' הק' האיך הגמ' מק' בפשיטות, הא תלי במח' תנאים. **ור"ח** (בתוס' כאן, וב"ק נט:) תי' דקו' הגמ' משום דפשיט"ל דקי"ל כר' שמעון דכגזוז דמי[ג] [לענין שומת נזיקין]. ותוס' נקטו דאף בסוגיין לענין בע"ח תליא בנידון מחובר לקרקע לענין שבועה ושומרים.

אבל **תוס'** (סנהד' טו., ב"מ ק:) תי' דבסוגיין גבי בע"ח כו"ע מודו, דלא סמכא דעתיה, כיון שיכול לתלוש. וכ"פ **הש"ך** (צה ט) דלענין בע"ח לא תליא בשם קרקע, אלא במה שסמכא דעתיה[ד].

ומש"ה נותנין ממטלטלין. דרשאי לאבל ליתן ממטלטלין, אבל אינו רשאי להוסיף על העישור, מש"ה לא אזלינן בתר אומדנא דיליה.

א. אבל **ר"ת** פי' מגיע לכתפים, שנעשית ע"י טורח.

ב. ויש לחקור בסברת רבנן דמחובר לקרקע כקרקע, האם הוה כגופו של קרקע [ובזה נח' האם אף הפירות יש להם דין קרקע]. או דנטפלו לקרקע [ובזה הנידון האם הפרי טפל, או דיש לו חשיבות בפנ"ע]. [ויל"ד עפ"ז סברת הרשב"א, ע' בסמוך].

ג. ומדברי ר"ש הכריע את המח' ר"מ ורבנן.

ד. ועפ"ז ביאר הא דאין שעבוד בעבדים. ותי' קו' תוס' (ב"ק יב. ד"ה אנא). [ע"ע תוס' יבמות צט.].

ודעת **הריטב"א** (בכ"מ[ה]) דיש ג' דינים, דכל היכא דל"צ לקרקע כלל, ואי משהה מתקלקל כו"ע מודים דהוה כבצורות. והיכא דמשתבחים קצת לכו"ע הוה כמחובר. ונח' ר"מ וחכמים היכא דאינו משתבח ואינו נפסד כשמשהה[ו].

והרשב"א חילק דגבי שומרים לאו למיבצרינהו מסרינהו, ובזה הלכה כחכמים. אבל לענין גביית חוב נחשב עומד ליתלש. (וכ"ד עוד **ראשונים**, ע' **טור** חו"מ צה).

רצט) **לבנים מן הבנים, ולבנות מן הבנות. פרש"י** לקטנים מן הגדולים, לחלוק בשווה בתורת ירושה. וצ"ב מאי קמ"ל, ומה שייך בזה גדר 'מוציאין'. ואף דהגדולים תפוסים בממון אביהם הוה בחזקת תפוסת הבית [ע"ד הא דאי' ב"ב נב:].

אך בבא דלבנים מן הבנות קמ"ל דל"מ דלא מהני תפיסה למזונותיה, וכמ"ש **תוס'** (לקמן צו. ד"ה אלמנה).

ש) **הילכתא מקרקעי ולא ממטלטלי וכו' בין למזוני וכו'.** משמע דקאי במזון הבנות [וכדלעיל]. אך ה"ה מזונות אלמנה לא גבי ממטלטלין [בלא תפיסה, ע' בסוגיה לקמן צו.].

ורע"א (נ:) נסתפק האם מהני לשעבד למזון הבנות מטלטלין אגב קרקעות [ע"ד הא דמהני לבע"ח, ב"ב מד:]. או דילמא חיוב מזון הבנות מתחייב 'ל'דבר שלא בא לעולם, ומהני רק במה שתקנו חכמים. וע"ד הא דאי' (ב"ב קלא. הו' לקמן נב:) דמהני[ז] רק משום דהוה תנאי בי"ד. ואף דשעבוד אלים לקנין, ה"מ כשמשעבד עצמו מעכשיו לאדם שהוא בעולם [עי"ש שהאריך]. אך הביא דה**ב"י ורמ"א** (קיב יב) נקטו דמהני. ע"פ מש"כ **הריב"ש** (קו) דמהני בכתובת בנין דכרין. **והאבנ"מ** (קיא ט) הביא דכה"ק **הבי"מ** [גבי כתובת בנין דכרין].

והאבי עזרי (אישות טז ז) תי' דעיקר חיוב מזון הבנות הוה לאשה. [וע"ע לקמן נג.].

שא) **תוד"ה ממקרקעי.** ונר' דבזה"ז דכולהו גבי ממטלטלי, כתובה ומזונות מתקנת הגאונים וכו'. [הו' בתוס' גם לעיל מט:]. **רע"א** הק' דבשלמא כתובה מהני מדינא, שמשעבד מטלטלין אגב קרקע. אבל האיך שייך תקנת הגאונים למזון הבנות, הא אי משעבד עצמו לזון את הבנות ל"מ, דל"מ לחייב עצמו 'ל'דבר שלא בא לעולם (וכנ"ל). ותנאי בי"ד הוה דוקא בעיקר התקנה, אבל במה שהוא מוסיף משלו אינו בכלל תנאי בי"ד, ולכאורה ל"מ לשעבד מטלטלין אגב קרקע למזון הבנות [ע' לעיל]. א"כ במה שתקנו הגאונים מאן יימר דתיקנו יותר מהא דאיתא כמשעבד מטלטלי אגב מקרקעי[ח]. [וע"ע מש"כ לעיל מט: בגדר תקנת הגאונים].

והאבנ"מ (שם) תי' ע"פ דברי **תלמידי הר"י** (בשיטמ"ק נב:) דמדינא כתובת בנין דכרין הוה כנחלה וגבי אף ממטלטלין, אלא דשויוה כדין כתובה. ומש"ה בזה"ז דכתובה גבי ממטלטלין, אף כתובת בנין דכרין גבי.

תנאי בי"ד אף כשלא כתב

שב) **לא כתב לה כתובה, מפני שהוא תנאי בי"ד.**

[ה**שיטמ"ק** (בשם תר"י) כת' דקמ"ל דאף במקום שנהגו לכתוב כתוב, והוא לא כתב]. ה**מפרשים** (מהרש"א בע"ב) הק' דהגמ' מעמידה את המשנה כר' מאיר, ור"מ אית ליה כתובה דאורייתא. **והאחרונים** תי' בכמה אופנים. **והפנ"י** כתב דקמ"ל דל"מ מחילה (ע' בגמ'). ועוד תי' דאינו נאמן לטעון פרעתי. **וההפלאה** כתב דדוקא כשבא עליה מתחייב לר'

ה. הריטב"א (גיטין לט., ב"מ ק: ועוד), וכ"ד **הר"ן** (שבועות מג., כד. בדה"ר) דאין חילוק בין בע"ח לשבועה, אלא דלענין בע"ח איירי כשאי"צ כלל לקרקע ומש"ה אינו גובה. ובשאר סוגיות איירי דצריכין לקרקע, אלא דאי קיימא טובא כחשי.

וכן **הרמב"ם** (מכירה א יז, טוען ה ד) חילק בין צריכי לארעא לאי"צ. **והראב"ד** השיג דאין הלכה כר' מאיר. **וה"ה** דן האם הרמב"ם פסק כר' מאיר, או דס"ל דבזה מודו רבנן, וכמ"ש **הריטב"א ור"ן**. וע"ע **ש"ך** (צה ט).

ו. וביאר דהא דאיתא (גיטין לט.) דכמה דקיימי מכחישי, היינו דבהמשך יתקלקלו.

ז. ויל"ד אי בגמ' (שם) קאי אכתובת בנין דכרין, או אף אמזון הבנות. אך מ"מ מבואר שם הסברא דאינו יכול לשעבד עצמו לדבר שלא בא לעולם. [אא"כ נאמר דגדר מזון הבנות הוה חיוב לאשה, וע"ע לקמן נג.].

ח. וכנוסחת שטרי הכתובה. [ורע"א נקט דזה גדר תקנת הגאונים. ולפ"ז כשלא כתב לה כן אינו מתחייב ממטלטלין.

מאיר מדאורייתא, אבל כשנשא ולא בא עליה אינו מתחייב.

שג) **כתב לה שדה שווה מנה, ולא כתב לה כל נכסים וכו'. הריטב"א** כת' דאיירי שייחד שדה זו במקום הכתובה, וקמ"ל דלא אמרי' דאין אונאה בקרקעות, וכאילו קבלה עליה במאתיים[ט]. **והשיטמ"ק** (בשם תר"י) ביאר דבזה קמ"ל המשנה דאף דהוא לא כתב לה כל נכסיו, קיי"ל נשתעבדו כל הנכסים.

ותוס' (לקמן נו: ד"ה אבל) דייקו מהמשנה דאם כתב קרקע שווה מאתיים אי"צ לקבל עליו אחריות. אבל **הרש"ש** כת' דבמשנה איירי בב' אופנים, או דכתב שדה שווה מנה, או דלא קיבל אחריות [וכ"א לחוד קאי]. ואף בקרקע שווה ר' צריך לקבל אחריות. [**ובחי' ר' קרשקש** מבואר דתליא האם הגמ' קאי כמ"ד אחריות ט"ס].

שד) **ואם אמר וכו' ותפדה את עצמה אינו רשאי. פרש"י** שכבר נתחייב משנשבית. משא"כ רפואה הוה כגדר חיוב מזונות, ולא אמרי' דנתחייב כבר לרפאותה. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **הרמ"ה** דמשעה שנשבית חייל עליו חיוב פרקונה, שאילו שלח הפדיון מיד היא נפדית. וכיון דכבר נתחייב אינו יכול לפטור עצמה. אבל רפואה אינו מתרפאת מיד שנותן דמים לרופא. ומש"ה אינו מתחייב אלא כל יום לרפאותה. ועדיין לא נתחייב ברפואת המחר[י].

אבל **תוס'** (נב:) כת' הטעם דחייב בפרקונה כנגד הפירות שכבר אכל. משא"כ חיוב רפואה ומזונות, הרי קבלה כבר מזונות כנגד המעש"י שאכל עד עכשיו[יא].

שה) **הרי גיטה וכתובתה וכו'. בשו"ת הרשב"א** (א אלף רנד) **הביא שו"ת הרי"ף** דלמד ממשנה זו דאינו רשאי לגרש את אשתו אם אין לו לפרוע כתובתה[יב]. אבל **הרמ"א** (קיט ו, וקיז יא) **הביא** (בשם שו"ת הרא"ש מב א וריב"ש צא) דרשאי לגרשה [והוה חוב עליו]. **והחלק"מ** (שם ה) **ובי"ש** (ו) חילקו דהיכא דמגרש ע"פ דין, וכגון מחמת שנאה (ע' גיטין צ.), רשאי אף בלא לשלם כתובה. אבל הכא דלקתה, שבדין אינו ראוי לגרשה, אסור לגרש אם אינו פורע הכתובה.

והראשונים (ריטב"א, ר"ן) הביאו בשם **הראב"ד** דאם היא מוטלת על המיטה אינו רשאי לשלחה. וכדאיתא **בספרי** [גבי אמה עבריה] ושלחה לנפשה, מלמד שאם היתה חולה ממתין לה עד שתתרפא[יג]. וכ"ש בבנות ישראל קדושות[יד]. ולפ"ז המשנה איירי כשאינה חולה על המטה [וכה"ג שרי אף באמה].

והרמב"ם (יד יז) כתב דאין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ. **והבי"ש** (עט ד, והגר"א עט ב) ביארו דסבר דהספרי אינו אלא אסמכתא, דאינו ראוי לעשות כן. **והבי"ש** כת' בשם **המהרש"ל** דבזה"ז משום חרם דר"ג אסור לגרש אשה בע"כ, ואף בחולה אינו רשאי. והבי"ש חלק דמשמע בלשון המשנה דמותר לגרשה, אף באשתו הראשונה [אף דקי"ל דאסור לגרש אשתו ראשונה אלא מחמת שנאה. ע' גיטין צ.]. א"כ ה"ה דאין בזה משום

וצ"ע דבפשוטו משמע דהוה תקנה בעלמא].

ט. **והריטב"א** הביא **י"א** דכשנתחייב להדיא מאתיים, וייחד קרקע זו במקומה, דסגי בכך. ואם יסלק בזוזי חייב מאתיים. [והריטב"א חלק].

י. [ולפ"ז נתחייב כבר מזונות ורפואה של היום, ואף אם יגרשנה באמצע היום. וצ"ע]. והעירו דלפ"ז טיפול רפואי, שחייבת לעשות, נימא דכבר חל עליו חיוב. ואינו יכול לגרשה. [ויל"ד בדבר שסובל דיחוי, עדיין לא חל עליו].

יא. **והפלאה** (נב:) ביאר דלא ניחא להו במש"כ רש"י שכבר נתחייב פדיון, שהרי אף מזונות, כיון דחלתה נתחייב.

יב. **והב"י** (שם בבה"ב) כתב דאינם דברי סמכא, וכמה תשובות כתובות מהגאונים ואינם שלהם. והראיה שהביא מדחי' בגילא דחיטתא.

יג. [ואף רפואה הוה בכלל החיוב לזון את אמה]. ויל"ד אמאי מתחייב אף באמה, האם נכלל בחיוב מזונות של קודם. או דהוה חיוב בפנ"ע. [ובאמת באמה ועבד עברי, אין חיוב ממוני למזונות, אלא דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך].

יד. [וקצת משמע דהוה איסור בגירושין, אבל אילו גירש יפטר. אבל באמה אינו כן, דודאי פקע ממנה שם עבדות, אלא דרמי עליו לפרנסה עד שתתרפא [ואילו יש לו מעש"י, תמורת מזונות ורפואה]. א"כ ה"נ באשתו, אף שגירש, יתחייב לרפאות].

חרם דר"ג[טו]. **והאבנ"מ** (עט ד) ביאר הטעם כיון דאינה ראויה לשמשו.

אחריות ט"ס

שו) **מני ר' מאיר היא וכו'. פרש"י** מתני' דקתני 'לא כתב לה כתובה', ס"ד דמקשה דאפי' מחלה. והגמ' דוחה התם כתבה התקבלתי, דבמשנה איירי בסתמא דלא קיבל כתובה, אבל מהני מחילה.

והרמב"ן כתב דקו' הגמ' במי שלא קיבל עליו כתובה, דלדעת ר' יהודה יכול לפחות מכתובתה. א"כ יכתוב לה כתובה, ונכוף אותה לכתוב התקבלתי, עד שיעור פחות שבכתובות[טז].

והרשב"א והריטב"א כת' דס"ד דהגמ' דיכול להתחייב כתובה פחות ממאתיים. [ולאו דוקא נקט ר' יהודה שהיא תכתוב התקבלתי[יז]]. וה"נ מי שלא כתב כתובה הוה כמי שמחלה על מקצת כתובתה. ודוחה הגמ' דאף לר' יהודה צריך לכתוב מאתיים [ול"מ מחילה בע"פ], ודוקא כשכותבת התקבלתי מהני [אפי' כשכתבה קודם נישואין].

והתוס' רי"ד ביאר דקו' הגמ' מהא דל"מ לייחד קרקע שווה מנה לכתובתה. ומשמע דאפי' היא מסכמת לכך ל"מ.

שז) **רש"י ד"ה והיא כותבת.** ולר' מאיר אינה יכולה למחול בעודה תחתיו. משמע דלא חל מחילה כלל. **והראשונים** חלקו דודאי מהני מחילה אחרי שכנסה[יח] (וכדאיתא לקמן נז. לרש"י, וע"ע דעת שא"ר). אלא דאינו רשאי להשהותה כך, דהוה בעילת זנות.

אך **תוס'** (ב"ק פט. ד"ה כל) כת' דהא דמשמע בסוגיין דאף התקבלתי ל"מ היינו בתחילת הסוגיה, אבל למסקנא מהני התקבלתי. וכ"מ **ברש"י** (בע"ב ד"ה הכא).

והחלק"מ (סו יג) **וביש"ש** (סו ט) הביאו צד דל"מ מחילה [בע"פ] על הכתובה, כיון דשטר הכתובה בידו. ואף דמהני מחילה אפי' דתפיס המלוה שטרא[יט], אבל אשה היושבת תחת בעלה, כל שתפוס שטרא יכולה לומר משחקת הייתי בך.

שח) **אתאן לר' יהודה דאמר אחריות ט"ס וכו'.** דאף כשאין כתוב בשטר חוב אחריות, גובה ממשועבדים. דטעות סופר הוא, **פרש"י** (ב"מ יד.) דודאי לא לווה מעותיו בלא אחריות, והסופר טעה.

והראשונים הק' דמתחייב כתובה אף אם לא כתב לה, ומה שייך בזה אחריות ט"ס. ועוד דבמשנה מבואר הטעם משום דהוה תנאי בי"ד [ולא משום ט"ס] [וע' בסמוך בדחיית הגמ'].

ועוד הק' **רע"א** דבסוגיין איירי במחילה בהדיא, וכה"ג ודאי מהני, א"כ מאי שייטא לדין אחריות ט"ס. [וע"כ הוה חיוב מחמת התקנה, ולא מחמת התחייבות דידיה].

והרמב"ן (בשם איכא מ"ד) תי' ד'תנאי בי"ד' במשנה קאי אעיקר הכתובה. דאף דכתב לה קרקע בכתובה לא אמרי' דהוה כאומר לא יהא לך פרעון אלא מזה, ומחלה שאר הכתובה. קמ"ל דחכמים התנו חיוב כתובה מאתיים [אך י"ל דליכא שעבוד נכסים]. **והרמב"ן** ביאר דבכל הלואה אף שייחד אפותיקי גובה משאר נכסים [אא"כ אמר לא יהא לך פרעון אלא מזו], דאנן סהדי לא שדי זוזי בכדי. אבל בכתובה י"ל דניח"ל לה להנשא בדבר מועט. ובזה אמרי' דכתובה מאתיים הוא תנאי בי"ד, וכאילו הלוותה לו מאתיים. ועד"ז כת' הרשב"א[כ].

ועוד כתב **הריטב"א** די"ל דהלשון 'מפני שהוא תנאי בי"ד' קאי אאידך.

ועוד כתב **בהג' ראמ"ה** דכיון דר' מאיר ס"ל דכל שט"ח אינו גובה ממשועבדים, א"כ אף בכתובה לא תקנו שעבוד, וכדין שאר שטרות. ועיקר תקנה תליא בדין שאר שטרות.

טו. דחרם דר"ג הוה דוקא במקום דאינו ראוי לגרשה.

טז. [משמע דאף ר' יהודה חייב להתחייב כתובה, ויש לזה איזה שיעור. ויל"ד האיך נקבע שיעור זה].

יז. **והריטב"א** כת' דלכתחילה ראוי שיכתוב מאתיים משום הרואים.

יח. **והריטב"א** ביאר דמחילה הוה כפרעון.

יט. **והחלק"מ** ציין לדברי **המרדכי** (סנהדרין תרפ תרפא, הו' ברמ"א חו"מ רמא ב) דמחילה אי"צ קנין, אפי' כשיש לו שטר בידו, והביא מח' דאף כשיש משכון בידו.

כ. **והריטב"א** כתב דס"ד דכתובה הקילו שצריך לכתוב אחריות מפורש.

והרמב"ן הק' עוד דאי' (לקמן פב:) דשמעון בן שטח תיקן שיהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה. ור' מאיר ור' יהודה איירי אחרי שנשתעבד מחמת תקנת שמעון בן שטח. **והרמב"ן** תי' דתקנת שמעון בן שטח היה שיכתבו ויקבלו אחריות, אבל אם לא כתב אינו מתחייב לר' מאיר[כא]. ולר' יהודה אחריות ט"ס, [ובכתב] סתם מתקיים תקנתו.

והיש"ש כתב דתקנת שמעון בן שטח הוה כשלא כתב לה כתובה כלל. אבל היכא דכתב לה גלי דעתיה דאינו סומך על התקנה. וצריך לשעבד להדיא.

ובגמ' (לקמן פב:) אי' דקודם תקנת שמעון בן שטח כתובה לא היתה גובה ממשועבדים. **ופרש"י** (שם) שלא היו משעבדין נכסיהם. **ותוס'** (שם) כת' דהיו מייחדין דבר מסויים לכתובה.

והראשונים הק' דהיכא דכתב לה שטר כתובה נימא אחריות טעות סופר. ומ"ש מכל השטרות דאמרי' אחריות ט"ס [לר' יהודה]. **והרמב"ן** כת' דהיו מייחדין דבר מסויים לכתובה [וכתוס']. וי"ל דמש"ה לא אמרי' דהוה טעות סופר [וע"ד הנ"ל]. **והריב"ש** (בשיטמ"ק שם) כת' דהיו כותבין להדיא בלא אחריות.

ועוד פי' **הרא"ה** (לקמן פב: ובשיטמ"ק שם) דמעיקרא היה מתחייב מנה או מאתיים לכשתתגרש, ולא היה מתחייב מעכשיו ומש"ה לא היתה זוכה באותה שעה[כב]. ומש"ה לא היה שעבוד על נכסיו מעכשיו. ותיקן שמעון ב"ש שישתעבדו ככל חוב מעכשיו. ועד"ז כתבו **האחרונים** (גרנ"ט, אבה"א, הו' לעיל מג:) בדעת הרמב"ם דאף בתר תקנה אינו משועבד מדינא, אלא הוה שעבוד מחודש מחמת התקנה.

ורבינו יונה (בראש"ש לעיל מג:) כת' בדעת הגאונים דבכתובת ארוסה לא אמרי' אחריות ט"ס, ומש"ה אינו גובה ממשועבדים. [ולכאו' קאי לצד דהוה תקנה בפנ"ע, דאי תליא בסברת אחריות ט"ס וכמו כל השטרות[כג], א"כ מ"ש כתובת ארוסה].

שט) **תוד"ה מני.** וקשה לר"י (ב"ק פט.) משמע דאפי' היכא דל"ל הוה בעילת זנות וכו'. [ואף דחל מכירה על הכתובה, ומדינא אין לה כתובה, הוה בעילת זנות]. [וקשה לריב"ן דדוקא היכא דיש לה כתובה הוה בעילת זנות]. **והבית יעקב** כת' דריב"ן איירי דוקא דכשמוחלת מדעתה, דהוה כאומרת א"א בתקנ"ח, ולכן אינו בעילת זנות[כד]. אבל (בסוגיה בב"ק) **בי"** כופין אותה למכור וגרע. **ורע"א** דן לחלק דהיכא דמחלה כל כתובתה גרע, ואף לריב"ן הוה בעילת זנות.

שי) **בא"ד וא"ת (לקמן נו:) אמר רבסוף ביאה לד"ה אינה מוחלת וכו'.** [ומבואר שם דנח' האם מהני מחילה על תקנת הכתובה]. ותוס' הביאו דרש"י (שם) פי' דהיינו מחילה בע"פ.

דף נא:

שיא) **וקתני כתובת אשה.** **הגליון מהרש"א** ציין לדברי **הרא"ש** (לעיל מג:) בשם **רבינו יונה** דמאירוסין אף לרבנן אחריות ט"ס. [ולכאו' כוונתו להעיר אמאי לא העמידו את הברייתא בכתובת ארוסה].

שיב) **וכ"ת שאני ליה בין כתובה לשטרי. פרש"י** דאמרי' ט"ס. [וצ"ב מ"ש[א]]. **ובגליון** הו' גירסא דתנאי בי"ד. וכ"כ **התוס' רי"ד** [מתקנת שמעון בן שטח הנ"ל]. אבל **היש"ש** כתב דל"ש תנאי בי"ד אלא כשלא כתב כתובה כלל, אבל היכא דכתב כתובה, ולא כתב אחריות אינו גובה ממשועבדים. [וע' מש"כ בזה בע"א].

כא. ועבר על התקנה.

כב. אלא נתחייב בשעת גירושין. וביאר דלא הוה אסמכתא כיון דהוה בידו לגמרי. [אך צ"ב דאי הוה התחייבות לאחר זמן, א"כ יוכל לחזור בו קודם שיתגרשנה. וצ"ל דנתחייב באופן דל"מ חזרה, ואפ"ה לא חל חיוב ממון, וליכא שעבוד נכסים].

כג. ועוד דכיון דנתחייב לה חיוב זה ע"ד לישאנה, האיך נאמר דעל הצד שישא בסוף נתכוון לאחריות, וטעה הסופר. ועל הצד שאינו נושאה לא נשתעבד.

כד. **ותוס'** (ב"מ נא: ד"ה הכא) כת' דכמוחלת כתובתה, נחשב שידעה ומחלה, שיודעת שקלה בעיניו להוציאה. **והבית יעקב** ביאר דהוה כיודעת שודאי יגרשנה.

א. ויל"פ דסברת טעות סופר הוה משום אומדנא דלא שדי זוזי בכדי (וכדאי' ב"מ יד.). ומש"ה בכתובה ל"ש סברא זו. וע"ע רמב"ן ושא"ר בע"א.

שיג) **תוד"ה וגט.** היינו שמפורש בו דלא למיגבי ביה ממשעבדי. ואף למ"ד דשטר שאין בו אחריות אינו גובה מבנ"ח, היינו בשטר שבסתמא ראוי לגבות ממשועבדים. אבל היכא דפי' להדיא מבנ"ח אף שמואל מודה דגובה מבנ"ח.

תחילתו בפשיעה וסופה ברצון

שיד) **אמר אבוה דשמואל וכו' חיישינן שמא תחילתו באונס וסופה ברצון.** בפשוטו משמע דאף דאנוסה, ואינה יכולה להתנגד לנעשיו. אפ"ה אילו יש לה רצון נאסרת[ב] [ונענשת]. [**והאחרונים** חקרו בזה בכ"מ, האם הוה כלא אפשר וקא מתהני, או דכיון דעכשיו ניחא לה ל"מ פטור אונס[ג]].

והפלאה כתב דאבוה דשמואל קאי רק לענין לאוסרה, אבל אין עונש כיון דהמעשה היה באונס[ד]. אף שיש ג"כ רצון. [וע"פ יסוד **המהרי"ק** (קסז, הו' לעיל ג: וט.) דאף בשוגג נאסרת על בעלה, כיון דיש בזה בגידה][ה]. אבל **הבית יעקב** כת' דאיירי באופן שיכולה לפרוש, וחיישינן דלא היתה אונס על סוף המעשה. והוה מעשה גמור להתחייב עליו.

שטו) **שם. חיישינן. תוס'** (ד"ה אונס) כת' דחששו מדאורייתא. אבל **התוס' רי"ד והריטב"א** כת' דחששו מדרבנן. **והפנ"י** תמה אמאי חששו, אדרבה נוקמא אחזקת היתר וצדקת. והביא דכ"כ **תוס'** (לעיל ט.) דהיכא דיש ספק האם זינתה ברצון, מעמידים על חזקת היתר [לולי הא דיש קול לאונס]. וכ"כ **הראשונים** (לעיל כו:) דאשה שנאנסה לא חיישינן שמא נתרצית [ודלא **כרש"י** שם].

ועוד הק' **האחרונים** (הו' בשעה"מ טומ"מ ט) דלדעת הרמב"ם ספק דאורייתא מותר מה"ת, א"כ אמאי ניחוש הכא לאסור. [וכתב דהרמב"ם ס"ל דבסוגיין אסור מדרבנן, ודלא כתוס'].

והפנ"י כתב דהכא יש אומדנא דאמרי' דיצר אלבשה [וכדברי רבא בסמוך, אלא דאבוה דשמואל ס"ל דכה"ג אסור], ומש"ה אמרי' דחזקה וקרוב לודאי דנתרצית.

והש"ש (א טו) תי' ע"פ מש"כ **תוס'** (סוטה כח:) דטומאת נדה נחשב ספק טומאה ברה"י. דאף אם האשה עומדת ברה"ר, הספק על הדם במקור דהוה מקום סתר, ונחשב רה"י. וה"נ הרצון הוה מקום סתר[ו], ולכן לא מעמידים על חזקתו. אבל בספק צווחה לא הוה מקום סתר[ז].

שטז) **תוד"ה אסורה.** אין להקשות מאסתר[ח] וכו' דצדקת גמורה היתה. [ואנן סהדי דלא נתרצית[ט]]. [**ותלמיד התוס' הרא"ש** הוסיף דטובתן של רשעין רע היא אצל צדיקים כדאי' יבמות קג:[י]].

והבית יעקב תי' דבאסתר סיבת האונס היתה קיימת אף בסוף ביאה, ובזה לא חיישינן לרצון.

אך **הראשונים** (הו' בסמוך) הק' [לרש"י] אמאי לא אסרוה למרדכי, ולא ניח"ל לתרץ דשאני אסתר. וכה"ק **הראשונים** (לעיל כו:) אמש"כ רש"י דחיישינן שמא נתרצית לא' מהם. והק' מאסתר. **והריטב"א** (לעיל כו:) כתב דאע"ג דאסתר צדקת גמורה היתר, מ"מ אם איתא דבאידך חיישינן, הו"ל למרדכי

ב. **והפלאה** (לעיל ג:) הביא מהא דאי' (שם) דאיכא פרוצות, ומבואר **ברש"י** דנאסרות על בעליהם, ואף דהמעשה הוה באונס, אפ"ה פרוצה דניח"ל בזה נאסרת.

ג. **ותוס'** (לעיל ל:) כת' דהיכא דחבירו תחבו לרצונו, דחייב ונענש. [אך התם ליכא אונס כלל, כיון דהוה מרצונו. אבל היכא דבתחילת מעשה היה בע"כ, ונחשב אונס. א"כ איך אפשר לחייב רק על הניחותא בסוף המעשה]. [**והאחרונים** דנו עד"ז בכ"מ, וע"ע מה שהו' לעיל ג:].

ד. **והפלאה** (ג:) ביאר דהוה כמו לא אפשר וקמכוין (פסחים כה:).

ה. **והפנ"י** הביא **דבתרגום** (ירושלמי) [לפנינו תרג' יונתן] בפסוק ד'ולנערה לא תעשה דבר' (דברים כב כו) פי' דאינה נענשת, אלא בעלה יגרש אותה בגט. [ואף באונס נאסרת עליו]. וע"כ היינו דחיישינן שמא סופה ברצון, וכאבוה דשמואל. **והאחרונים** דחו די"ל דאיירי באשת כהן.

ו. [ויש לחלק דבית הסתרים דאשה הוה 'מקום' רה"י. ואילו רצון האשה הוה הגדרת מעשיה, ולא 'מקום' בפנ"ע].

ז. ולפ"ז כשהעדים לא ראו ולא ידעו, ושמא צווחה מתחילה וע"ס, תהא מותרת.

ח. **ובתלמיד התוס' הרא"ש** הביא בשם **הראבי"ה** דהתירו לו איסור דרבנן [וכתוס' רי"ד וריטב"א דחיישינן דסוגיין הוה דרבנן], וכמו שהתירו לנחמיה יין עכו"ם. [וצ"ב מה טעם ראו להתיר לו, הא לא היתה הצלה עי"ז כלל].

ט. **והבית יעקב** תמה האיך התירו בי"ד על סמך זה, והאיך אפשר להתיר ע"פ אומדנא של הדיין. ותי' דע"פ דין יש כאן חזקה, אלא דכיון דמילתא דשכיחא חששו נגד החזקה. וגדרי 'שכיחי' תליא בראיית הדיין.

י. [ונל"פ ע"פ דברי האחרונים דהחשש לאבוה דשמואל משום סברת יצר אלבשה, ע"י ההנאה. ובזה תי' דכיון דהיתה צדקת, א"כ אין לה הנאה כלל במעשה הזה, אפי' באונס. א"כ

לחוש, מתוך שהמליכוה תחת ושתי [ע"פ הגמ' בסמוך]. **ובחי' ר' קרשקש** כתב דאבוה דשמואל ל"ל הך דרשא [דהיתה מותרת למרדכי].

שיז) **אונס דשרי' רחמנא וכו'**[יא]. **רע"א** הק' דילמא כוונת הפסוק, אלו היינו יודעים האמת. ועוה"ק **האחרונים** כמה אופנים דאנוסה עד הסוף. ויש שתי' דבקרא משמע דבכל אונס מותר, ודוחק להעמיד באוקימתא.

שיח) **תוד"ה אונס.** משמע ליה דמדאורייתא. [ולכן הק' מפסוקן]. **והריטב"א** כתב דקו' הגמ' דמשמע בכל דוכתא דאפי' מדרבנן מותרת[יב]. **והשעה"מ** (יסוה"ת ה ח) כתב דלדברי **הט"ז** (יו"ד קיז א) דאין כח לחכמים לאסור דבר המפורש בתורה, י"ל דזה כוונת הגמ' להק'. והוכיח מדברי התוס' דלא כט"ז.

שיט) **דאמר רבא וכו' מ"ט יצר אלבשה**[יג]. **פרש"י** וגם זה אונס, כיון דתחילת הביאה שהיא באונס הלבישה יצר. ואף הרצון נחשב מחמת האונס. [ובפשוטו מבואר דאין אדם נתפס על מעשה זה, כשהיצר מתגבר כ"כ. וצ"ע[יד]. אבל הלשון משמע דהרצון נחשב מחמת האונס, וכאילו האנס גרם אף לרצון. ולפ"ז סברא זו שייכת רק כשאפשר לייחס את אונס היצר לאנס אחר].

ותוס' (ב"ק מא.) כת' דהיכא דאלבשה בה יצרה, פטורה מחיוב מיתה[טו] [אף ברביעת בהמה]. וה"מ כשתחילת הביאה היתה באונס. אבל אלבשה יצר ונתרצית חייבת מיתה. וכ"כ **הרמב"ם** (איסו"ב א ט) דפטור ממיתה וקרבן.

והאחרונים הק' האיך חייבה תורה [בעלמא] על גמ"ב ועל כח שני, הא יצר אנסה[טז]. [**ותוס'** (שבועות יז:) כת' דאף היכא דהיה מזיד על גמר ביאה, חייב חטאת על תחילתו. ולא אמרי' דגלי שלא שב מידיעתו, דשמא יצר אלבשיה[יז]].

והפנ"י כתב דהיכא דפשע והכניס עצמו למעשה זו, א"כ מחוייב על הכל[יח] [וכ"כ **המהרי"ט** א ס"ס כא]. [**ובפשוטו** כוונתו דחייב על מה שהכניס עצמו לאונס, ונחשב שיש רצון מתחילה. אמנם הפנ"י איירי אף בפשיעה בעלמא, שאינו מזיד גמור, דכיון דגרם לעצמו, שוב אין לו פטור יצר אנסו[יט]]. **והפלאה** תי' דהטעם דאמרי' יצר אלבשה משום דאיכא חזקת כשרות, אבל היכא דפשע אין חזקת כשרות. **והיש"ש** (לב) כתב דלא אמרי' הכי היכא דעושה מעשה, להביאו עליה. דבסוגיין איירי דוקא באשה דהוה קרקע עולם.

והבית יעקב דן דמהני הך סברא רק שלא לאוסרה על בעלה. אבל לענין עונש לא תליא בהכי. אבל הביא מתוס' ב"ק והרמב"ם דלא כן.

והפלאה הביא מדברי **המרדכי** (הו' ברמ"א יו"ד קפה) דהיכא דבפירש באבר חי, האשה אינה צריכה לעשות תשובה, דהיא לא עושה מעשה. וכת' דאין איסור

לא היה כלל את הסיבה דעייל בה יצר. אבל לעולם א"א לסמוך על חזקת צדקת נגד חזקת יצר אלבשה].

יא. והתוס' הרא"ש כתב דליכא לאוקמי קרא בצדקת [וכמ"ש תוס' גבי אסתר], דבהך קרא כתיב דלא נתפסה אסורה.

יב. ולא הק' מהפסוק, אלא מסוגיה דעלמא.

יג. ובגליון מהרש"א ציין לדברי **שו"ת הרד"ך** (בית ל ד, הו' בדרכ"מ יו"ד קכד ג) דמי שנשתמד מחמת יראה, אף שאח"כ יכול לברוח נחשב מומר לתאבון, הואיל ולתאבון קעביד. [ולכאורה כוונתו ע"פ סוגיין, אף דהוה מעשה חשוב בפנ"ע]. [אבל **הדרב"מ** פסק **כריב"ש** (ד) דהיכא דיכול לברוח נחשב מומר].

יד. וכה"ק **הכס"מ** (סנהדרין כ ג) א"כ כל עוברי עבירה פטורים דהא ודאי יצרם נתגבר עליהם. ותי' שלא מטעם יצרה נתגבר עליה לחוד הוא דפטורה אלא אנו אומרים כיון שתחלתה באונס עכשיו יצרה נתגבר עליה פטורה בהאי תגבורת כיון דמכח אונס קא אתי.

טו. ולא רק שלא תאסר על בעלה, ע"ד ההפלאה (הו' לעיל).

טז. אבל **היש"ש** (יבמות ו ג) כתב דלא מקרי יצרא אנסיה גבי הבועל אלא בנבעלת. וכ"כ **המרכבת המשנה** (איסו"ב א ט). [וה**מנח"ח** (תקנו ב) נסתפק בזה]. **והבית יעקב** כת' דבאשה שייך יותר סברת יצר אלבשה. [ועוד דבסוגיין משמע דהבועל הוא מלביש היצר עליה. ויל"ד אי הוה בצירוף הא דנשים דעתן קלות].

יז. [ומהני סברא זו לענין שאין גילוי על תחילת המעשה, אבל לעולם מתחייב [כרת ומלקות] על סוף ביאה].

וכה"ק **הבית יעקב** כשהתרו בו באמצע המעשה, האיך מתחייב על סופו, דשמא תחילתו היה בשוגג. [אבל המהרי"ט שם נסתפק האם חייב בכה"ג].

יח. וכ"מ מדברי רש"י שכת' דבתחילת בעילה, שהיא באונס.

יט. ועפ"ז ביאר הפנ"י את דברי **ר' שמחה** (בהג' אשר"י ב כח, ובאו"ז א תרטו, הו' ברמ"א ז) דאשה שפשעה ונתייחדה, ונאנסה אסורה. **והפנ"י** ביאר משום דאמרי' דסופה ברצון, וכיון דפשעה [ביחוד] היא גרמה לעצמה.

לאשה בסוף ביאה[כ], והק׳ מסוגיין [דדוקא משום סברת יצר אלבשה]. ועוה״ק מהגמ׳ (שבועות יז:) דמשמע דשניהם חייבים חטאת. [ועי״ש שהאריך לפלפל].

והרא״ה (ברכות מה., וריטב״א [שיטמ״ק] שם) כתב דמי שנאנס [מחמת חולי] לאכול ביוה״כ, אינו מברך. ואע״ג דנהנה, הא אמרי׳ בסוגיין דנחשב הכל כאונס[כא]. **ובשו״ת הרשב״א** (א תשצד) פליג דכיון דנהנה צריך לברך. [וע׳ **מג״א** רד כ].

שכ) **במלכות בן נצר. פרש״י** בבן נצר חיישינן שמא נבעלה לרצון, שרוצה שישאנה. אבל באחשורוש יודעת שלא ישאנה. **והרמב״ן** (ושא״ר) חלקו דכיון שתפוסה בפנינו, לא חיישינן שאשה תבעל לרצון כדי שישאנה [ע״ע לעיל כו:]. ועוד אסתר שהושם כתר מלכות בראשה אמאי לא חששו[כב].

והב״י (עח) הביא בשם **ר׳ ירוחם** דאשה שנתפסת ע״י אדם עשיר לדעת רש״י אסורה לבעלה, ודוקא ע״י מלך או ליסטים מותרת. ולדעת שאר מפרשים מותרת [והב״י כתב דדבריו צ״ע]. **והב״ח** (שם) ביאר דחיישינן שמא נבעלה לרצון, דסבורה שישאנה, כבן נצר[כג].

והרמב״ן הביא בשם **ר״ח** דבאחשורוש הוה שבויות, אבל בבן נצר אם תצווח יצילו אותה. **והרמב״ן** ביאר דבליסטים דעלמא כיון דלא מעלו אנן סהדי דהוה אונס, ומחמת יראה [וחוששת שמא יהרגנה, שהרי מטמר מאינשי]. אבל בבן נצר לא היתה חוששת לצעוק, שהרי היה מלך, ואין דרכו להרוג נשים בחינם.

ועוד ביארו **הראשונים** (ר״ן) דבן נצר לקח בפרהסיא, ואילו שאר ליסטים בצינעא.

ועוד הביא הרמב״ן בשם **גליוני הראשונים** דבן נצר היה מכריז הזהרו בנשואות, שאלוהיהם שונא זימה[כד]. ואילו היתה אומרת שהיא א״א היו מניחים אותה.

שכא) **הרי הן כשבויין**[כה]. **הרמב״ן** פי׳ דהלשון ׳הרי הן כשבויין׳, ומחוייב לפדותן. שהרי אני קורא בה ואהדרינך לאינתו. אבל גנובי ליסטות אינו חייב לפדותן, כיון דנאסרת עליו. [והביא כן מה**נגיד** בשם **הגאון**, ודייק כן מה**תוספתא**]. דחיישינן שמא נתרצית לא׳ מהם. [וע״ע בסמוך].

חיוב פרקונה – וכשנאסרה עליו

שכב) **[במשנה] ובכהנת אהדרינך למדינתך. הרמב״ם** (יד יח) כתב דבכהן מחזירה לבית אביה, ומטפל להחזירה עד למדינתה[כו] ומגרשה ונותן לה כתובתה. אבל באשת ישראל, מחזירה לו לאשה. ואם רצה אח״כ מגרשה ונותן לה כתובתה. **והחלק״מ** (עח ז) ביאר דכוונת הרמב״ם דאינו רשאי לגרשה במקום שהיא, אלא בכלל חיוב פדיון להחזירה למדינה זו [דלא גרע מאשת כהן], ואח״כ יגרש. אבל **האו״ש** (יד יח) דייק דאסור לגרש, עד שיחזירנו לאשה. וביאר דתקנו שמתחייב להחזירה להיות אשתו, שלא יהא גברא קפדנא דאחרי שנתעללו בה שבאי לא ירצה להחזירה. ועוד דיצא לעז[כז]. ומש״ה מחוייב להחזירה לו להתייחד כדרך איש ואשה[כח], ורק אח״כ מותר לגרשה.

כ. אבל **החוות דעת** (ס״ס קפה) נקט דכוונת המרדכי שהיא לא עשתה מעשה שיפרוש באבר חי׳, והיא אנוסה בדבר.

כא. ואף דמחמת רפואה מוכרח ׳לאכול׳, וההנאה מוכרחת. [ויל״ד האם חייב להתכוון שלא להנות מהאכילה. וי״ל דהרשב״א פליג בזה].

כב. [וע׳ מה שהו׳ לעיל]. **והרמב״ן** הביא דאכתי סברה דילמא מגרש לה, שמא ימצא אחרת נאה הימנה, שהרי קיבץ בתולות שנית. **והרמב״ן** חלק שאין דרכו של מלך בכך, אלא משום שלא אמרה אמה ומולדתה. [ובחי׳ חת״ס תי׳ דסברא אילו היתה מגדת שהיא יהודיה היתה שולחה].

כג. וכ״פ **הט״ז** דהיכא דנשאה השבאי, נאסרת על בעלה. [**והב״ח** הוסיף באופן דהבינו מדבריה דאינה רוצה שיפדוה, והו׳ **בבי״ש** עח ז].

כד. והביא דכ״ה **במדרש** (איכה רבה ה יא), וכתב דלפ״ז בן נצר הוה נבוכד נצר. [וע׳ בראשונים].

כה. **והאו״ש** (יד יח) כתב לפרש את הברייתא [לדעת הרמב״ם] דקאי להנך מ״ד (ר׳ דוסא ור׳ יהודה לעיל לו:) דשבויה מותרת לכהונה, ולא חיישינן בכל שבויות שנבעלו, אלא דבהנך חששו. וביאר בזה הסיפא (הו׳ ברמב״ן) דהיכא דחיישינן שנבעלה, אינו חייב להחזירה. [דבכה״ג לא תקנו שמחוייב להחזירה להיות כשאתו, כיון שמאוסה ע״י הנכרי].

כו. **ובפיה״מ** כתב למדינה שנשאת בו.

כז. שנתרצית לשבאין.

כח. לאחר שעבר זמן הבחנה, או באופן דאי״צ הבחנה (ע׳ רמ״א יג ו).

דף נב.

שכג) **רש"י ד"ה ממזרת.** אע"ג דאית לה כתובה ותנאי כתובה דלמשקל ומיפק וכו'. [וכדאי' יבמות פה. דדוקא כתובה יש לה, אבל אין לה מזונות דילמא תעכב גביה]. **רע"א** הק' דאין זה 'למשקל ומיפק', דאשת ישראל מחזירה לאשה. ויש שפי' דכוונת רש"י דל"ד למזונות דהוה המשך חיי האישות, משא"כ פרקונו דהוה חוב ממון, ואף אילו יגרשנה].

שכד) **תוד"ה ממזרת.** וא"ר"י דיש להם פירות, שאכל הבעל משלהן וכו'. ותוס' (בהמשך) ביארו אותן פירות עצמן לא יתן הבעל אא"כ נשבית. וכן **תוס'** (יבמות פה.) פי' דאם נשבית משלם הבעל פירות שאכל, לפדותה בהם, אבל לא יהיב מה שפרקונה יותר על דמי הפירות. (וכ"פ **הרמ"א** עח ז). [וצ"ב דכיון דלא חל תקנה לפדות, א"כ אמאי יחזיר הפירות. ואפשר דהוה סברא דהפירות משועבדים לפדיון, וכשנתברר דאינו פודה יש תביעה להחזיר את הפירות. וצ"ב[א]].

והט"ז (שם) כת' דלכאורה משלם דמי פירות בזול, דסבור שאוכל פירות בחינם. ודחה שידע שיצטרך להוציאה, ומתחייב דמי פירות מעליא.

שכה) **בא"ד דאי אפי' לא נשבית, א"כ היתה נשכרת וכו'.** [**והמפרשים** ביארו דמשום סברת חוטא נשכר נטלו ממנה את הפירות. א"נ הקנס דאין לה כתובה הוה קנס עליה, ולא הוה קנס כלפי הבעל. ומש"ה יש לו פירות כשאר בני אדם]. אבל דעת **רש"י** (יבמות פה., ולקמן ק:) דאין לבעל פירות כלל, וכ"ד **הרמב"ם** (כד ד) בהכיר בה, אבל בלא הכיר בה יש לו פירות. [ע' שו"ע קטז א].

שכו) **רבא אמר וכו' איסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה. פרש"י** דבנאסרת מחמת דבר אחר לא נשתעבד, דישראל וכהן שווים בגדרי תנאי הכתובה. [והתנאי היא במה שהיא ראויה להיות אשתו מלבד השבייה].

והחלק"מ (עח ח) כתב דאשת כהן שנאסרה, ואח"כ זינתה ברצון, עדיין חייב לפדותה. מאחר שכבר נאסרה [מדרבנן] בשעה שנשבית. **והבית שמואל** (שם ז) חלק דלא משמע כן בסוגיין (בסמוך), דאפי' מדיר אשת כהן אחר שנשבית [ונאסרה עליו] נח' בברייתא בסמוך. דנחשב איסור דבר אחר גורם [אף אח"כ].

והפלאה חלק מטעם אחר דהיכא שזינתה ברצון מפסדת כתובתה ותנאי כתובה, ואינו חייב לפדות. [וכתב דדעת החלק"מ דאשת כהן דכבר נאסרה עליו, ושוב זינתה ברצון אינה מפסדת כתובתה, דלא גרמה שתאסר עליו[ב]].

והרמב"ן (ושא"ר נא:) נקט דאשת ישראל שאסורה עליו משום חשש שמא נתרצית אינו חייב לפדותה. דכיון דנאסרת עליו לא קרינן ואהדרינך. ואע"ג דאיסור שבייה גרמה לה[ג], כיון דחיישינן שמא נתרצית אי"צ לפדות[ד]. [וחשש שמא נתרצית לא נחשב איסור שבייה]

וצ"ב סברת הרמב"ן, הרי הוה רק חשש שמא נתרצית, ומ"ט תפסיד כתובתה [מספק]. [ועל הצד שהיא צדקת ולא נתרצית אף משום הכבוד, במה פשעה שתפסיד כתובתה]. ויש שפירשו דהרמב"ן איירי באופן שהיה לה לצווח (ולשיטתו, ע' לעיל). אבל **הרמ"א** (עח ו) משמע בכל אופן.

שכז) **דאי אמרת נשבית ולבסוף הדירה, אתי לאיערומי.** [משמע דמעיקר הדין נפטר מחיוב פדיון ע"י שנאסרת עליו, ואינו ראוי להחזירה]. **והמהר"ם שיף** הק' תיפו"ל שכבר נתחייב לפדותה, ומ"ש מהמשנה דאינו

א. ויל"ד בסוגיין (בסמוך) גבי מדיר, האם ג"כ אמרי' דצריך להחזיר לה פירות שאכל. או דילמא התם בתחילה היה תקנת פירות, ואכלם ע"ד לפדותה. ומש"ה אי"צ להחזיר. ודוקא הכא דאף מעיקרא לא היה לו זכות בזה.

ב. **והאחרונים** דנו הטעם דאשה שזינתה מפסדת כתובתה, האם הוה משום דגורמת ליאסר והפסקת האישות, או דהוה בגידה מצד עצמה. [וע' מש"כ לעיל ט, יב:, ל:]. [ויל"ע דהכא נאסרת מתחילה רק מדרבנן. וי"ל דהיא יודעת האמת שנאנסה מתחילה].

ג. **והאחרונים** (חי' ר' שלמה ס"ס יט) העירו דסברת איסור שבייה גרמה קאי באשת כהן, דאילו אשת ישראל כל דנאסרת עליו לא קרינן אהדרינך. וברמב"ן משמע דאף אשת ישראל בעינן לסברא זו. וכת' די"ל דכוונתו באשת כהן. ועוי"ל דסברת רבא דלא תליא בלשון התנאי, ואף אשת ישראל אילו שבייה גורמת, אין סברא דבעי ואהדרינך. אלא דשמא נתרצית לא הוה איסור שבייה.

ד. ולכאורה נשי בן נצר נאסרין רק ע"י ריבוי פעמים, וע"ד מ"ש **רש"י** (כו:), א"כ באשת כהן כבר נאסרה לבעלה. ואי

רשאי לגרשה כיון דכבר נתחייב. [ודוחק לומר דהטעם משום דבידו להחזירה, ולישאנה]. וע"ע חי' ר' שלמה (ס"ס יט).

שכח) **הב"ע כגון שנדרה איהי וקיים לה הוא, ר"א סבר הוא נותן אצבע וכו'. פרש"י** דר' יהושע סבר שהיא גרמה לעצמה, ור"א סבר שהוא גרם במה שלא הפר. [ובגמ' (לקמן עא.) נח' עד"ז האם יש לה כתובה. האם עיקר האיסור בנדר, אלא שהבעל היה יכול להפר. או דכיון דתליא בו להפר, נחשב שהוא גרם לאיסור[ה]].

והרמב"ן אמאי איצטריך [בדעת ר' יהושע] הוא נתן אצבע, לימא דהוה כאיסור דבר אחר, ובאשת ישראל לכו"ע אסור[ו].

והמהרש"א כתב די"ל דזהו מסקנת הגמ' דנח' האם בתר מעיקרא או בתר לבסוף, והגמ' נקטה מח' 'דהיא נתנה' אגב לקמן [וכמ"ש תוס' ד"ה כגון]. והאחרונים האריכו בזה, ע' פנ"י הפלאה ואבנ"מ (עח ד)[ז].

והרמב"ן כתב דהשתא סבר דדוקא באיסור הבא מאיליו אמרי' הכי, אבל איסור הבא ע"י מעשיהם, או הוא נתן אצבע או היא נתנה.

והרמב"ן הביא י"מ (וכ"ד הבעה"מ) דבדברי ר"א לא גרסי' הוא נתן. ואיירי באשת כהן, וסברת ר"א כאביי דבאשת כהן חייב אף באיסור דבר אחר. ודעת ר' יהושע דהיא נתנה, ולכן פטור. אבל לרבא ודאי תנאי. [וכתב דלשון הגמ' אינו כן].

והרמב"ן הביא עוד **מפרשים** (וכ"כ הראב"ד בהשג' לרי"ף) דאיירי השתא בין באשת כהן ובין באשת ישראל, ומש"ה נקט הטעם דנתן אצבע בין שיניה. והגמ' מפרשת דר' יהושע סבר היא נתנה, אף דרבא ל"צ דך טעם. לאביי איצטריך. [וקו' הגמ' על כתובה קאי לאביי. א"נ אף לרבא דכיון דהוא לא נתן, ע"כ דהיא נתנה].

שכט) **רש"י ד"ה הב"ע.** א"נ בכהנת ע"י נדר וכו'. משמע דאשת כהן ע"י נדר לא תליא במח' דהיא נתנה אצבע. **והרמב"ן ותוס' הרא"ש** (ושא"ר) הק' אמאי לא אמרי' בזה נתן אצבע בין שיניה. [ע' **מהרש"א ואחרונים**]. **והרמב"ן** כתב דכוונת רש"י דמשום סברת רבא אין חילוק בין אשת כהן, אבל משום סברא ר"א דהיא נתנה אף אשת כהן.

והריטב"א תי' דאשת כהן נאסרת בשעה שנשבית, ומש"ה לא נחשב נתינת אצבע, דבלאו הכי אסורה עליו, והוא לא היה צריך להפר[ח]. וכ"כ **הבאר היטב** (עח ד).

של) **ר"א אזיל בתר מעיקרא. פרש"י** שתנאי הראשון ראוי לחול. ומש"ה מחוייב לפדות לר"א, ואף דבפועל אסורה לו, ועכשיו אינו מחזירה למדינתה. אבל **התוס' רי"ד** כתב הטעם דאזלי' בתר מעיקרא, כיון דהוא גרם האיסור חייב לפדות[ט]. ור' יהושע סבר דבתר לבסוף, דסוף סוף היא אסורה, אע"ג דהוא גרם. וכן נקט **המהרש"א** (הנ"ל).

והרי"ף השמיט הא דנדר בסוגיין. **והרא"ה** (וכ"כ הר"ן בשם י"א) ביאר דר' יהושע ור"א ס"ל היא נתנה, ולכן דנו אי אזלי' בתר מעיקרא, אבל להלכה קי"ל כמ"ד (לקמן עא.) הוא נתן אצבע, ולכן בכל אופן חייב לפדות[י]. ומש"ה קי"ל כר"א ולאו מטעמיה. אבל **הרמב"ם** (יד כא)

הרמב"ן איירי אף באשת כהן א"כ מבואר דמפסדת כתובתה ע"י ששוב נתרצית, אפי' שכבר נאסרה עליו. [וכדעת הבית שמואל והפלאה].

ה. [ויל"פ האם העיקר הוא המעשה או מניעת ההצלה. או ד'קיום' נחשב חיזוק על הנדר. וע' לקמן שם].

ו. וכה"ק **המהרש"א** (וראנ"ח) דמשמע דמ"ד דפוטר הוה משום סברת 'היא נתנה', ואילו בתחילת הגמ' מבואר דתליא באביי ורבא באשת כהן דהיכא דאסור להחזירה אי"צ לפדות, ואף דלא הוה מחמתם.

ז. **והאבנ"מ** תי' דמעיקרא ס"ד דהבעל הדיר, ובזה יש סברא דכיון דמחוייב לגרש. ומש"ה אינו חייב לפדות, כיון דעומדת לגירושין. אבל לתי' הגמ' דהוא נתן, מ"מ כיון דהעיקר תליא בה, אין עליו חיוב לגרש (וע' לקמן עא.).

ח. אך משמע דמדינא מהני הפרתו, ואף שהיא אסורה עליו. ודוקא היכא דקנסו דתצא מזה ומזה אי' (יבמות צ:) דאינו מיפר נדריה, דתתגנה ותתגנה.

ט. ויל"פ דנחשב איסור מחמתו, ולכן דנים לולי איסור הנדר, ונחשב כאילו מותרת לו. [ויש ליישב דאף זה כוונת רש"י, דכלפי מעיקרא לא נחשב שיש כאן איסור].

י. **והכס"מ** חלק דאותו אוקימתא לא קאי. ולענין שבייה לא אמרי' היא נתנה.

פסק כר׳ יהושע. **והכס״מ** נקט דכן דעת הרי״ף, וביאר דסתם כיון דנכלל בדברי רבא.

הרמב״ם (יד כא) כתב דהמדיר את אשתו, נדר שנתחייב לגרשה ולתת כתובתה, ושוב נשבית, אינו חייב לפדותה. שהרי משעה שהדירה נתחייב לגרשה. **וה״ה** כתב דפסק כר׳ יהושע בסוגיין. וכ״פ **השו״ע** (עח ה). **והחלק״מ ובי״ש** ביארו דכיון דנדרה מעיקרא לא נחשב שהוא נתן אצבע, אלא כאשה שאסורה מעולם [ואינו בכלל ואהדרינך למדינתך]. אבל יש שדייקו בלשון הרמב״ם והשו״ע דהטעם משום דכיון דכבר נאסרה עליו, חשיבה כעומדת להתגרשה, ואין חיובי אישות.

שלא) **הכיר בה בעלה. פרש״י** נודע לו, ונתחייב בפדיון.

[ועד״ז כת׳ **רש״י** (במשנה נא.) דאינו רשאי לגרשה, דמשנשבית[יא] כבר נתחייב בפדיונה]. ומשמע דחל חיוב ע״פ הידיעה[יב]. [והעירו דבי״ד יורדין לנכסיו לפדות אף כשלא שמע. (וכדאי׳ בשו״ע עח ה). וי״ל דבכה״ג חל חיוב כשנודע לבי״ד].

וההפלאה (נב:) כתב דהיכא דנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות, וכן אינו חייב לפדות. ואף דעדיין מתקיים התנאי ד׳אהדרינך לאינתו׳. וכתב דכה״ג היכא דנודע לו ונתחייב כבר אינו נפטר עי״ז [וכה״ג אף למסקנא תלי האם נודע לו]. וכתב דאפשר דבזה קמ״ל **רש״י** (במשנה נא.) דהיכא דעדיין לא חל חיוב פרקון נפטר.

שלב) **אין היתומין חייבין לפדותה, שאין אני קורא בה וכו׳. האחרונים** (מהר״ם שיף) הק׳ א״כ באשת כהן יתחייב לפדותה, שמתקיים ואהדרינך למדינתך. **וההפלאה** כתב דהיינו לאביי[יג], אבל לרבא כיון דמת נחשב איסור דבר אחר גורם לו, דאינה ראויה להיות אשתו [של מת]. וכ״כ **התוס׳ רי״ד**.

והשיטמ״ק (ב״מ יב:) הביא בשם **הרמ״ך** דבמגורשת ואינה מגורשת אינו חייב לפדות, דלא קרינן בה ואהדרינך לי לאינתו[יד]. [ונסתפק בזה]. [וע׳ אבנ״מ עח א].

שלג) **שם. הרא״ש** מביא **דהרי״ף** גרס ואין היבמין חייבין לפדות. ויש שפי׳ הטעם דהיבם עדיין לא נתחייב בחיובי אישות[טו], וכלפי המת לא הוה לי לאינתו. **והתוס׳ רי״ד** ביאר דלא נחשב לי ל׳אינתו׳, דנקרית ׳יבמה׳.

שלד) **והיו מבקשין ממנו עד ר׳ בדמיה וכו׳ ורשב״ג אומר אין פודין וכו׳ יותר על כדי דמיהם. פרש״י** (בע״ב ד״ה תרי) יותר על דמיה שהיא ראויה לימכר בשוק[טז]. [דמי שפחה]. **והפתח״ת** (יו״ד רנב ה) הביא בזה מח׳, דדעת **שו״ת מהר״ם מלובלין** (טו) דהיינו דמי שפחה[יז], ואילו **הרדב״ז** (א מ) כת׳ כמו שנפדים שבויים עכו״ם[יח].

שלה) **תוד״ה והיו.** תפשוט מהכא דמשום דוחקא דציבורא וכו׳. [ונפק״מ דהקרובים רשאין לפדות ביותר[יט]]. **והתוס׳ רא״ש** (בע״ב) כת׳ דמדברי רשב״ג יש לפשוט לאידך גיסא, דאף בעלה אינו פודה ביותר מדמיה[כ]. ותי׳ דסברת רשב״ג דחכמים

יא. ולכאורה היינו משעה שנודע לו, וכדאי׳ הכא.

יב. ומשמע דחל חיוב משעה שנודע לו שנפדית, אף קודם שיש אפשרות לפדותה.

יג. ולאביי יש לקיים ברייתא קמייתא באשת כהן. [ולא פליגי, והגמ׳ כאן דנוקטת דפליגי אליבא דרבא].

יד. ואף דחייב במזונות, וכדאי׳ (שם, ולקמן צז:), לא חייבו לפדות. [ואפשר דהיה ס״ד דתקנו אף לפדות, ובזה תי׳ דאין בזה תקנה].

טו. וכ״כ **בפסקי הריא״ז** (טו) דאפי׳ שהיבם רוצה לייבמה אינו חייב לפדותה הואיל ולא היתה אשתו עד עכשיו.

טז. **והרשב״א** הוסיף דאין שמין את האדם לפי עשרו, דהא אמרו ׳דמיהן׳. אלא שמין אותן כעבד הנמכר בשוק. [ואילו לדברי הרדב״ז בשבוי עכו״ם פודים לפי עשרו].

והמאירי (גיטין במשנה מג.) הוכיח (בשם גדולי קדמונינו) דאין שמין לפי עשרו, דמבואר בסוגיין דיש נפק״מ בכתובתה מרובה, דהוה תקנה בפנ״ע. ומבואר דאף דיש לה כתובה יתירה אין פודין לפי ממון אלא לפי שתמכר כשפחה. והביא די״א דמשערין לפי ממונו, ושאני כתובה דיש לה רק דמי טובת הנאה בכתובה, ומש״ה אינו מגיע לדמי פדיונה.

יז. וכתב דבארצות שאין רגילים למכור עבדים ישומו בי״ד לפי מה שהיה ראוי להיות שווה בארצות שמוכרים עבדים.

יח. **והרדב״ז** הוכיח כן דזקן אינו שווה לימכר כעבד, ואפ״ה נהגו לפדותם בממון רב.

יט. וכיון דהבעל רשאי לפדות [ואינו בכלל התקנה], מש״ה חייבוהו חכמים.

כ. ורשב״ג נקט לשון המשנה (שם) דאין פודין יותר על כדי דמיהן, משמע דהוה משום תקנה דהתם.

לא החמירו על בעלה לפדות ביותר מדמיה[כא]. [והוה קולא בחיובי כתובה. ולא משום תקנה דהתם].

אבל **הרמב"ן** (גיטין מה.) נקט דבזה פליגי ת"ק ורשב"ג. וי"ל דספק הגמ' כמאן קי"ל. אך הרמב"ן הביא **דר"ח** ו**הרי"ף** (בסוגיין) הכריעו מהמשנה (שם) דקי"ל כרשב"ג[כב] [וע"כ היינו כטעם דלא ליגרבו].

אך **הר"ן** כת' [דסברת רשב"ג] כיון דאינו פודה מחמת עצמו, אלא ע"פ כפיית בי"ד, ואף הכא שייך בזה דוחקא דציבורא, ומש"ה לא יתקנו לחייבו לפדות ביותר[כג]. [ולא מיפשט בעיין].

שלו) **בא"ד שלא תקנו שלא יוכל לפדות את עצמו וכו' והכא אשתו כגופו וכו' דאין בתו כגופו**[כד]. **והפור"י** הק' דאי' (לעיל מז.) דבאב לא אמרי' מימנע ולא פריק. וכתב דיש לחלק[כה].

והרשב"א (גיטין מה.) הביא בשם תוס' דהכא הבעל פודה מחמת תנאי כתובה שהוא חייב לה [ומשום פירות דנכסי מלוג דידה], ומש"ה נחשב שהיא פודה את עצמה. ולא דמי לבת שנפדית משל האב, ולא משל עצמה.

שלז) **תוד"ה רצה.** פ"ה דלא תקינו רבנן אלא חד פדיון וכו' ור"ח פי' וכו' אבל בכדי דמיה פודה וכו'. **והרא"ש** חלק דאין בזה סברא, דאם תקנו בפעם הא' אפי' עד י' פעמים. מ"ש בפעם הב'.

והרמב"ם (יד יט) כתב דבפעם הב' אם רצה לגרשה, מגרש ויתן כתובה והיא תפדה את עצמה. **והכס"מ** דייק דוקא רצה לגרשה, אבל אם אינו רוצה לגרש, אינו חייב ליתן לה כתובה לפדות את עצמה[כו]. אבל **החלק"מ** (עח ד) **וביו"ש** הביאו מדברי הרמב"ם דבפעם שנית יכולה לומר או פדני או גרשני, ותתן לי כתובה[כז], ואפדה את עצמי[כח].

והאבנ"מ (שם ג) נקט דגדר הדבר דהבעל יכול לומר תקבל את גטה ותפדה את עצמה. וביאר ע"פ דברי **התוס'** (לקמן בע"ב) דבכל שבויה אינו יכול לומר כן, כיון דאכל פירות. אבל בזו שכבר פדאה, וכבר קיבלה תשלום פירותיה, שוב יכול לומר טלי גיטך [וכדין רפואה].

שלח) **בא"ד דמשמע דפירות ופרקון מצויין יותר מכתובה וקבורה וכו'.** אבל **רע"א** כתב דל"צ לסברת מצוי, אלא מסברא כתובה כנגד קבורה, דמישך שייכי להדדי בשעת מיתה. וקו' הגמ' רק ממעש"י ופירות, וכ"מ **ברש"י** (מז:).

אבל לדעת **התוס'** פרקון הוה מצוי, כיון דמתחייב לפדות אפי' כמה פעמים. **והאבנ"מ** (עח ג) הק' דאף לדברי התוס', אשת כהן נאסרת עליו, והאיך יתחייב ב' פעמים לפדות. א"כ באשת כהן אינו מצוי[כט]. [ודן דכיון דנאסרת מחמת איסור שבויה, א"כ אף בפעם הב' יתחייב לפדות. אבל הק' דכיון דנאסרת, שוב אין לו פירות. ואמאי יתחייב לפדות]. ודחה דמשכח"ל שיפדה ב' פעמים, באופן שיש עד שלא נטמאה, דאינה נאסרת עליו.

כא. וביאר דכיון דבעלמא אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן גבי בעלה נמי לא החמירו חכמים כל כך עליו. [וי"ל דהא דרשב"ג נקט לשון המשנה דהתם, ה"ק דכיון דבעלמא אין פודין יתר על כדי דמיהן, מש"ה מסברא אינו חייב יותר].

כב. ויש לנו כיו"ב בגמ' דלא איפשיט במקומן, ונפשט ממקו"א. וכן **במלחמות** (ברכות כ יב. בדה"ר) הביא כמה סוגיות דלא נפשט במקומו, ונפשט במקום אחר. והביא גם ספק זו.

כג. ונפק"מ דאם הבעל רוצה לפדות ביותר רשאי [אלא דתלי בספק הגמ' דהתם].

כד. אך **הרמב"ן** (לעיל מו:) כתב דבתו כגופו [לענין דמי בושת].

כה. וי"ל דתליא באיזה בעל, ואף דיש שהיו מנמנעים מלפדות, מ"מ קבעו חז"ל דכיון דיש בעל שהיא כגופו, ולכן חייב לפדות. [ועוד י"ל אשתו כגופו הוה הגדרת דין, אף לענין עדות וקר"ש. משא"כ בתו, אף אילו יש קירוב הדעת יותר].

כו. **והבית יעקב** (עח) ביאר דקמ"ל דא"י לגרש, ולא ליתן לה כתובה. משא"כ בלא נשבית [וע' מש"כ במשנה].

כז. ומשמע דאם אינה תובעת גט, אינה יכולה לתבוע את הכתובה. ותשאר עגונה בשביה. [אמנם **הפוסקים** נקטו דרשות ביד הבעל להוציא הוצאות, ולנכות לה מכתובתה כשיגרשנה].

כח. וכן הוכיח **הק"נ** מדברי **הרא"ש** דהביא דברי הרמב"ם, כדעה ג'. [ולדברי הכס"מ אמאי הביא את הרמב"ם].

כט. [ובפשוטו י"ל דתקנו בכל הנשים בשווה].

דף נב:

שלט) **עד כדי כתובתה וכו' רשב"ג תרי קולי אית ליה. ר"ח והרי"ף** פסקו בחדא כרשב"ג דאין פודין יותר על דמיה, וכסתם משנה[א] (בגיטין, ע' בע"א). ובחדא כרבי [ת"ק] דפודה יותר מכדי כתובתה. **והרשב"א** כת' דכ"מ סתם משנה (כאן), דחייב לפדות ולא חילקה. אבל **הרא"ש** הביא דה**רמ"ה** פסק כת"ק בתרוייהו. **והשלט"ג** הביא בשם **הריא"ז** דפסק כרשב"ג.

רע"א (עח א) ציין **דבשו"ת מעיל צדקה** (טו) דן דאשה שגנבה וגרמא לעצמה שתפסוה, מש"ה הבעל אינו חייב לפדות. והמעיל צדקה איירי במעשה שגנבה קודם שנשאת לו [ויל"ד לחלק בזה]. **והבית מאיר** (עח א) חלק דמ"מ תקנו שלא תטמע בין האומות. ועוד וכי הבעל אינו חייב לרפאות את אשתו כשאכלה דברים המזיקים. [וע' בסמוך].

שמ) **[במשנה נא.] לקתה. הריטב"א** כתב דנקט לשון לקתה, דוקא ע"י אונס. אבל ע"י פשיעה אינו חייב לרפאות[ב] (והו' באבנ"מ עט א). אבל **הבית מאיר** (עח א, הנ"ל) נקט בפשיטות דאף כשאכלה דבר המזיק, חייב לרפאות את אשתו.

שמא) **וצריכה רפואה הרי היא כמזונות[ג]. פרש"י** דתרוייהו חיותא נינהו. **ורש"י** (במשנה) כתב דהרפואה כמזונות. **והריטב"א** כתב (בשם רבינו הגדול) דהוה תקנ"ח דבעלה חייב ברפואה, משמע דהוה תקנה בפנ"ע. וכ"מ **ברמב"ם** (יב ב) כתב דהבעל חייב בי' דברים, ומבואר דהוה תקנה בפנ"ע. [וע"ע בסמוך]. **והאבנ"מ** (עט ב) כתב דנפק"מ דבאומרת איני ניזונת ואיני עושה, עדיין יש לה רפואה.

ותוס' (לעיל נ: סוד"ה ומאי) נקטו דמי שפסק לזון את בת אשתו ה' שנים מתחייב ברפואתה [דתוס' דנו א"כ אמאי חשיב (בגמ' גיטין נא.) דיש לו קיצבה[ד]]. אבל **הרא"ש** (לקמן פרק יב א בסופו, ופרק ו יב) כתב דאינו חייב רפואתה, אפי' רפואה שאין לה קיצבה[ה]. דדוקא בסוגיין דאוכלת בתנאי בי"ד הוא מחוייב לספק כל צרכיה.

ובגמ' (ב"ב קמד:) מבואר דהאחין השותפין, מתרפאין מן האמצע[ו] [ובסתמא נשתתפו ע"ד כן].

שמב) **רפואה שיש לה קיצבה נתרפאית מכתובתה. הרא"ש והרא"ה** (ושא"ר) כת' דהיינו דוקא באלמנה, אבל אשה תחת בעלה חייב לרפאות אף רפואה שיש לה קיצבה. **והרא"ש** ביאר דרפואה שיש לה קיצבה מתחייב בבת א', ודמי לפרקונה[ז].

אבל הביאו בשם **העיטור** דאף אשה תחת בעלה מתרפאית רפואה שאין לה קיצבה מכתובתה[ח]. **והרא"ה** הק' לעיטור דבחיי בעלה אין לה זכות לכתובה.

והבי"ש (עט א) הביא מדברי הרא"ש דרפואה שיש לה קיצבה הוה משום תקנת פרקונה. ועפ"ז כתב דכשחלתה וצריכה רפואה הבעל אינו יכול לומר טלי כתובתיך ורפאי את עצמך [וכמו נשבית, כיון דכבר נתחייב]. **ורע"א** כת' דנפק"מ באומרת איני נזונת ואיני עושה, דלת"ק אף רפואה אין לה, דהוה בכלל מזונות, ולרשב"ג מחוייב מדין פרקונה. ועוד

א. ונקטו דת"ק פליג אמתני' דגיטין, וסבר דפודין כל השבויין ביותר מדמיהן.

ב. **ובגמ'** (ב"ב קמד:) אי' דאחים השותפין כשחלה באונס, מתרפא מהאמצע. אבל בפשיעה [כגון צנים פחים] משל עצמו.

ג. ועוד הביא **השיטמ"ק** (בשם ליקוטי הגאונים) דתקנו חכמים לחייב את היתומים ע"מ לזכות להם. דכיון דמעש"י שלהן (ע' לעיל מג.), לפיכך אמרו שיוציאו היתומים עליה ההוצאה עד שתתרפא ותעשה מלאכה ויקחו מעשה ידיה.

ד. וכ"ד **רש"י ותוס'** (גיטין נא.) דפסק לזון בת אשתו ה' שנים נחשב קייצי. אבל **הרמב"ן והרשב"א** (שם) חלקו דמזונות לא נחשב קייצי, דשער המזונות מתייקר ומוזיל. והביאו דכן מבואר (לקמן נח:) דמזונות אשתו לא קייצי. **והש"ך** (חו"מ ס י, והק"נ לקמן יב ז) תי' דבאשתו חייב לרפאותה, ומש"ה נחשב דהמזון לא קייצי. משא"כ מזונות בת אשתו קייצי, דאינו חייב ברפואה. אבל דעת תוס' דאף כשחייב ברפואה נחשב קייצי.

ה. וכ"כ **הריטב"א** (לקמן קא:) מ**הירושלמי** (שם), וכ"פ **הרמ"א** (חו"מ ס ג).

ו. ומבואר בגמ' דה"מ כשחלה באונס, אך היכא דהוה מחמת פשיעתו מפסיד מחלקו. אך **תוס'** (שם) הביאו מ**התוספתא** לחלק בין רפואה שיש לה קיצבה לאין לה קיצבה. [וע' בפוסקים חו"מ קעז, ונתיבות שם ה].

ז. ולשון **הרא"ה** דפרקונה ורפואתה שניהם תנאי בי"ד, ולא חילקו בה. [וע"ע נמוק"י בשם הרמ"ה].

ח. **והראב"ד** (**בשיטמ"ק** ב"ב קמד:) נסתפק בזה. והביא דבמשנה קתני חייב רפאותה, ולא חילק כלל. וכל שלא אמר הרי גיטה

נפק"מ דאם פדאה פעם א' אינו חייב לרפאות [במה שיש קיצבה], וכן בריפא בדבר קיצבה לא יתחייב שוב לרפאות [לברייתא דלעיל]. וכה"ק **ההפלאה** (קו"א עט א).

והאבנ"מ (עט ג) חלק דודאי רפואה הוה בכלל מזונות, אלא דכוונת הרא"ש דבעל מחוייב לרפאות משום תנאי בי"ד, וכמו שמחוייב לפדות. אבל לעולם אינו בכלל תקנת פרקונה כנגד פירות.

שמג) **עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לו קיצבה.**

הרא"ש כתב דהוה תדיר. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **תלמידי ר"י** דמש"ה עשוה כמזונות, אבל במקום שמקיזין ב' או ג' פעמים בשנה, כבר ידוע כמה יגיע ההוצאה. וחשבינן לה כרפואה שיש לו קצבה. ועוד כתב השיטמ"ק בשם **רש"י מה"ק** דפעמים שאין מקיזין מצויין בא"י, ונטלו יותר ממה שהיו רגילין.

שמד) **קוצו ליה מידי לרופא.** משמע דהיתומים יקוצו,

ועי"ז תתחייב מכתובתה ולא מדידהו. וצ"ב אמאי יש להם זכות לזה[ט]. **ובירושלמי** (הו' ברא"ש) דנו היכא דהבעל[י] רוצה לקצוץ, והיא לא רוצה לקצוץ. ופשט דשומעין לו. ומשמע דהטעם דיש לו זכות שלא להתחייב ברפואה זו[יא].

שמה) **עשינו עצמינו כעורכי הדיינים.** [ותנן (אבות א ח)

אל תעשה עצמך כעורכי הדיינים, **והמפרשים** כת' דאינו מידת חסידות]. ומבואר דלסייע לקרובו לא הוה בכלל איסור זה, משום מבשרך אל תתעלם. אלא דאדם חשוב שאני. **ופרש"י** (לקמן פו.) דשמא ילמדו ממנו, ויעשו לשאינו קרוב[יב]. [וע"ע לקמן סוף הפרק].

כתובת בנין דכרין

שמו) **לא כתב וכו'. תוס'** (ב"ב קמא.) הביאו דאף דהוה

תנאי בי"ד [ואינו יכול להתחייב חיוב זה מעצמו, א"כ לא תלי בכתיבה דידיה], מ"מ המשנה[יג] נקטה לשון 'כתב', דחכמים תקנו לפי דעת האדם[יד]. ועוד הביאו מהגמ' (לעיל מג.) דלענין זילותא אלמנתו עדיפא ולענין הרווחה בתו עדיפא, דתקנו חכמים ע"פ דעת האב.

שמז) **בנין דכרין וכו' שהוא תנאי בי"ד וכו'. הרא"ש**

מביא בשם **רב מתתיה' גאון** [ועוד גאונים[טו]] דבזה"ז אין תקנת בנין דכרין, דעכשיו נהגו ליתן יותר לבתו מבנו, ול"ש טעם התקנה. אבל הביא **דרב האי גאון** חלק דאין לבטל את התקנה. [וכ"כ שא"ר].

והרא"ש הביא בשם **ריצב"א** בזה"ז גובה אף ממטלטלין [ע"פ תקנת הגאונים כשאר תנאי כתובה, וכ"כ **תוס'** ע' בסמוך]. והביא בשם **הרמ"ה ורבינו יונה** דיש להעמיד התקנה בחזקתה מעיקרא, מקרקעי ולא ממטלטלי [וכן הסכים **הרא"ש**]. וכ"ד **הרמב"ם** (טז ז) דכיון דל"מ מנהג ירושתה פשוט בכל הישיבות, לכן מעמידין אותו על דין התלמוד.

שמח) **ומי איכא מידי דרחמנא אמר וכו' ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא וכו'. רש"י** פי' דקו' הגמ'

וכו' חייב בכל רפואתה. ועוד אי בבעל עצמו האיך אמרי' מתרפאת מכתובתה, וכי גובה כתובה מחיים. [וכת' דאין זו ראיה אלא סעד].

ט. ולכאורה משמע דהם קצצו עם הרופא. וצ"ב דכיון דאינם מחוייבים ברפואה זו, א"כ אמאי הוה בעלים לקצוץ. ול"ש שלידחות וזכין, כיון דהוה לחובתה.

י. והרא"ש הביא דדעת הירושלמי דאף בחיי הבעל רפואה שיש לו קיצבה מתרפאת מכתובתה. [ודלא כגמ' דילן]. והרא"ש דחה דכוונת הירושלמי יורשי הבעל [דאין לנו לומר דהירושלמי חולק אגמ' דידן].

יא. ולפ"ז הא דאי' בסוגיין קוצו מידי היינו שכופין אותה לקוץ.

יב. ומשמע דהמשנה אוסרת לסדר הטענות למי שאינו קרוב. אבל **התוי"ט** (שם) כתב דאף למי שאינו קרוב מותר [אלא דמאי חזית דמסייע לזה ולא לזה]. ובמשנה אסרו לאדם חשוב.

יג. [ומצויין שם למשנה (נא.), אמנם במשנה (שם) איירי בכתובה ופרקון, ובזה שפיר י"ל דחל ע"פ שהוא משתעבד [עכ"פ כשהוא כותב]. **ותוס'** (שם) איירי גבי מזון הבנות, דהוה התחייבות 'ל'דבר שלא בא לעולם [וכדאיתא בב"ב קלא] ומהני רק משום תקנה. ולכא' כוונת התוס' למשנה כאן [דאף כתובת בנין דכרין הוה לדבר שלבל"ע. א"נ הלשון 'לא כתב' קאי אף אסיפא, גבי מזון הבנות]].

יד. ועפ"ז כתבו דאין חיוב מזונות בטומטום ואנדרוגינוס [אף בתורת ממ"נ], כיון דאין דעת האדם אלא על זכר ודאי ונקיבה ודאית.

טו. והביא בשם **העיטור** תשו' רב חנינא בר"י דצריך לדקדק בכמה פרטים לדין כתובת בנ"ד, ועוד היום הלואי שיתן לבנו כבתו. והוצרך לנדות כל מי שמרבה במתנת בתו. **והק"נ** כתב

אהא דאמרי' שיקפוץ ליתן לבתו, שהאב יתן ממונו שראוי להוריש לבניו. וכן בגמ' (בסמוך נג.) דנחשב עבורי אחסנתא. וצ"ב דאיירי שנותן מחיים, ומחיים רשאי לעשות מה שרוצה במעותיו. ואמאי נחשב שמבטל דין נחלה. [וכה"ק הט"ז, ע' בסמוך]. ולבאורה צ"ל דכשנותן חלק גדול מנכסיו לבניו נחשב העברת נחלה.

ובפשוטו קו' הגמ' דאינו רשאי לבטל דין נחלה דאורייתא. ומבואר דיש איסור אף במקצת נכסיו, וכ"מ **ברשב"ם** (ב"ב קלג:). אבל **הגאונים** (ע' קצות רפב ב) נקטו דדוקא כשאינו מוריש כלל לבניו. ומש"ה תקנו שבמתנת שכיב מרע יישייר ד' זוז לקיים נחלה. **ובשו"ת חת"ס** (חו"מ קנא, הו' בפתח"ת רפב א) תמה מסוגיין[טז].

והרי"ף (נ., יח. בדה"ס) כתב דלאחר מיתה מותר לבזבז יותר מחומש נכסיו ליתן לצדקה (וע"פ הגמ' לקמן סז:). ובמעשה דמר זוטרא (לקמן סז:) חילק חצי נכסיו. וקצת משמע **בראש** (ד יט) **ותלמידי ר' יונה** (נ. בשיטמ"ק) דהוה דוקא עד פלגא. [וכדאי' בגמ' (ב"ב קלג:) דאף בצדקה שייך עיבורי אחסנתא]. וצ"ב מ"ש לבנותיו דרק עד עישור נכסים[יז]. וי"ל דליתן לצדקה נחשב שימוש שלו, ולא העברת ירושה.

שמט) **שם. ומי איכא וכו'. והט"ז** (קיג א) הק' דבכל המקומות חכמים עקרו דין תורה בממונות, ותקנו תקנות בשביל דבר טוב דימשוך מזה. ומה מק' הגמ' 'מי איכא מידי'. **והט"ז** תי' דקו' הגמ' מאיזה טעם תקנו חכמים, ומה טובה ימשיך מזה שנותן לבת הא חזינן דהתורה אמרה דבת לא תירות, והתורה לא חסה על הבת ולמה יחוסו חכמים עליה. ומשני הא נמי דאורייתא, דמצינו דהתורה חסה עליה [שמחוייב לישאנה], על כן תקנו חכמים כתובת בנין דכרין כדי שתתקיים רצון התורה.

ועפ"ז יישב הקו' (הנ"ל) דלא היתה כוונת הגמ' דיש כאן העברת נחלה, דקי"ל דאם משייר מידי לבנו אין כאן העברת נחלה, אלא דהמקשן שאל איזה טעם יתקנו חכמים היפך דין התורה.

שנ) **הא נמי דאורייתא וכו'. הריטב"א** כת' דהו' מצווה דאורייתא מדברי קבלה, אבל לא חובה. **והיעב"ץ** הביא דקרי לדברי קבלה 'דאורייתא', וציין דכעי"ז בב"מ.

שנא) **ועד כמה, אביי ורבא עד לעישור. פ' התוס' רי"ד** זקוק לתת לה. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **רש"י מה"ק. אבל תוס'** (לעיל נ: בשם ר"ח) **כת'** דדוקא עד עישור שרו רבנן, אבל טפי איכא עיבורי אחסנתא[יח]. משמע דאסור לתת יותר[יט]. **וכן הר"ן** (לקמן סח., ל. בדה"ר) **הביא מכאן דהוה שלא כהוגן, ואסור לתת יותר. והביא כן ממעשה דרב פפא בסמוך, דנחשב עיבורי אחסנתא**[כ]. [ומ"מ **הקה"י** (מו, ע' בסמוך) **הביא** דמבואר (שם) דאינו איסור גמור, אלא מידת חסידות].

אך **השיטמ"ק** (לקמן סח. **הריב"ש**, והו' באבנ"מ קיג ג) **כת'** דבחייו ל"ש לומר דאינו רשאי להוסיף, אלא דקו' הגמ' עד כמה היא מידה בינונית[כא].

ועד"ז כת' הט"ז (הנ"ל) דבחייו ודאי אדם רשאי לעשות בממונו מה שירצה, דאין כאן נידון העברת נחלה. אלא דקו' הגמ' כמה עצה טובה. ודלא כר"ן (הנ"ל) דיליף דיש בזה איסור.

שנב) **כנחלה שויוה רבנן. ובגמ'** (ב"ב קלא.) אי' דר' נתן הק' לרבי דלשון המשנה 'אינון ירתון'

דאף דכתב דהוצרך לנדות, מ"מ לא תקנו בזה כלל. [וע' קה"י מו, הו' בסמוך].

טז. והאגר"מ (חו"מ ב נ) העלה צד דתלי בכוונת הנותן, דהיכא דכוונתו לדבר אחר רשאי, כל שהניח לבנים דבר חשוב [וכדברי הגאונים]. אבל היכא דכוונתו להעביר הנחלה [ולהפקיעו מהיורשים], אפי' במקצת יש איסור.

יז. ולדברי האגר"מ ניחא.

יח. וכן **השיטמ"ק** (לקמן סח.) הביא בשם **ר"ח** דבסוגיין מבואר דאפי' מחיים דאב לית ליה למיהב טפי.

יט. ומ"מ הביא **הקה"י** (מו) מהגמ' (פסחים מט.) דלעולם ימכור כל מה שיש לו וישיא בתו לת"ח.

כ. **והרמ"א** (קיג א) הביא **י"א** (הר"ן הנ"ל) דאף האב בחיים אין לו להוסיף לבתו יותר מעישור נכסים. וסיים דאין נוהגין כן. **והחלק"מ** (שם ה) **וגר"א** (שם ו) ציינו לדברי הגאונים (הנ"ל) דראוי לנדות למי שנותן לבתו יותר מבנו.

כא. ותל' רבינו יונה (בשיטמ"ק) כת' דמצווה ליתן עד עישור. ואין בזה משום אעבורי אחסנתא, שגם זו מצווה, דכתיב ואת בנותיכם תנו וגו'.

משמע בגדר ירושה, וקאי כר׳ יוחנן בן ברוקה, דהאב מוריש לבניו כפי שרוצה, ורשאי להרבות לזה ולמעט לזה[כב]. [והגמ׳ (שם) מביאה דמהני הנחלת ר״י בן ברוקה אף בברי]. ורבי השיב ׳יסבון תנן׳, והוה תורת מתנה [ובשעת התחייבות הכתובה נתחייב לבניה]. ורבי שוב חזר בו, דא״כ יטרוף ממשעבדי[כג] [וע׳ בגמ׳ בסמוך].

ורב יוסף הק׳ דבין מתנה ובין ירושה ל״מ לדבר שלא בא לעולם, וע״כ **דתנאי בי״ד שאני** [ואינו ירושה או מתנה]. ואביי תי׳ דמשום שמפיק בלשון ירושה[כד].

ובפשוטו למ״ד ׳ירתון׳ לא הוה בגדר ׳חיוב׳ לבנים, אלא יורשים חלק זה מאביהם. אבל **הרמב״ן** (לקמן צ:) נקט דלהך מ״ד הוה גדר כמלוה ע״פ[כה]. **והריטב״א** **והר״ן** (לקמן שם) דחו דכוונת הגמ׳ (שם) דמ״ד דדלא טרפא ממשעבדי ס״ל ירתון תנן. [ולא הוה גדר מלווה ע״פ].

ובחי׳ ר׳ קרשקש ושיטה לר״ן ביארו ראיית הרמב״ן דאף למ״ד ירתון אינו ירושה ממש, אלא דהוה כירושה לענין הא דלא טרפא ממשעבדי. דלא מצינו יורש א׳ נוטל חלק מהשני אלא בבור.

והאבנ״מ (קיא ו) כתב דאף למ״ד ירתון תנן היינו שיורשים כתובת אמן, אך לא עדיפי מאמן. ואם ירצו שאר יורשים לסלקם בזוזי רשאין.

שנג) **ותגבי מטלטלי, ככתובה שויוה רבנן. פרש״י** דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה. [ומשמע דאף כתובת בנין דכרין הוה גדר ׳שעבוד׳].

והשיטמ״ק (בשם **תל׳ רבינו יונה**) פי׳ כלומר כיון דמכח כתובת אמן קא ירתי לא עדיפי מכתובה עצמה. **והרשב״א** כתב דכיון דהוה תנאי כתובה, די לה אם תהיה ככתובה עצמה. **והאבנ״מ** (קיא י) דייק דסברת ר׳ יונה דאינו יכול להוריש מה שלא היה שייך לאמה. ואילו לדברי הרשב״א הוה טעם בתקנה.

שנד) **תוד״ה ותגבה.** והשתא שתקנו הגאונים וכו׳ כתובת ב״ד נמי גביא ממטלטלי, דהא ככתובה שויוה רבנן. [משמע דהוה טעם דמש״ה תקנו[כו]]. **והתוס׳ רי״ד** כת׳ דמבואר בגמ׳ דאי לאו סברת דלא להוי תנאי כתובה עדיף מכתובה, היה כתובת בנ״ד גבי ממטלטלין, הילכך בזה״ז גבי. אבל דעת **הרמב״ם** (טז ז)[כז] **והרמ״ה ורבינו יונה** (הו׳ בראב״ש, הנ״ל) דבזה לא תקנו הגאונים.

והריב״ש (קו, והו׳ בשו״ע קיא) כתב דהשתא דנוהגין לכתוב בכל הכתובות מטלטלין אגב קרקע[כח], א״כ הכתובה נגבית ממטלטלין אף לולי תקנת הגאונים. א״כ אף כתובת בנין דכרין גבי ממטלטלין, דתנאי כתובה ככתובה. אלא דאינו גובה ממשועבדים, דירתון תנן.

והבי״מ תמה האיך מהני לשעבד לדבר שלבל״ע [וכעין קו׳ **רע״א** לעיל נ: ונא.]. **והאבנ״מ** (קיא י) **תי׳** ע״פ דברי **תלמי׳ רבינו יונה** (הנ״ל), דמדינא ראוי שכתובת בנ״ד תגבה ממטלטלין, אלא דלא עדיפא מכתובה. הילכך באופן דכתובה גופה נגבית ממטלטלין, א״כ אף כתובת בנ״ד נגבית[כט]. **והאבי**

כב. **והאחרונים** (אבנ״מ קיב ד) כתבו דלפ״ז אין זכות לכתובת בנין דכרין בחלק בכורה, דגזיה״כ דאינו יכול להנחיל חלק בכורה.

כג. **והריטב״א** (ב״ב שם) הק׳ אמאי ר׳ נתן לא הק׳ לו מהא דלא גבי ממשעבדי. ובתי׳ א׳ כת׳ דדעת ר׳ נתן דגבי משעבדי. א״נ הניחו שיעיין בזה.

כד. ואביי חזר דהוה לזה במתנה [מזון הבנות] ולזה בירושה, ואפי׳ לרבנן המתנה מהני לגלות על לשון ירושה דהוה בתורת מתנה. [ועי״ש רשב״ם ותוס׳].

כה. **והרמב״ן** הביא עפ״ז ראיה דכל שאינו גובה מלקוחות אינו קודם ליטול לבע״ח שיש לו שטר. והק׳ (מהגמ׳ צ:) ע״ד **רב האי גאון** דמלוה ע״פ מוקדם גובה במקום מלוה בשטר. **והרמב״ן** חלק דאין למלוה ע״פ דין קדימה כלל. [ויתבאר לקמן צ. וצ:].

כו. ולפ״ז צ״ל דתקנו הגאונים בפנ״ע על כתובת בנין דכרין דגובה מטלטלין. [וצ״ב דכיון דלא נתקבל תקנה זו אצל רוב **הגאונים** (הו׳ לעיל), א״כ מי חזר ותיקן. והאיך יגבו בלא תקנה (וכ״מ טעם הרמב״ם ע׳ בסמוך). ומשמע דכיון דעיקר כתובה גבי׳ מטלטלין, ממילא כתובת בנ״ד הוה תולדה מחיוב זו. ע׳ בסמוך].

כז. **והרמב״ם** ביאר שלא מצאנו מנהג ירושת בנין דכרין פשוט בכל הישיבות, לפיכך אני אומר מעמידין אותה על דין התלמוד שאין יורשין כתובת אמן אלא מן הקרקע.

כח. וע״ד מש״כ הרמב״ם (מלוה יא יא).

כט. [אבל כתב דלדברי הרשב״א הוה תקנתא באפי׳ נפשיה ולא תלי בעיקר הכתובה].

עזרי (טז ז) הק׳ דא״כ אף יגבו מטלטלין, ע״פ תקנת הגאונים [וכתוס׳], ואף נשתעבד באגב.

שנה) **תטרוף ממשעבדי ממשעבדי, ירתון תנן וכו׳.**

ובגמ׳ (לקמן נה.) נח׳ בזה דפומבדיתא אמרי׳ ירתון תנן, ולא טרפי ממשעבדי. ובני מתא מחסיא אמרי׳ דטרפא ממשעבדי, דיסבון תנן. **ותוס׳** נקטו דקו׳ הגמ׳ (כאן) ע״פ מה שאמרו קודם כנחלה שויוה. **והשיטמ״ק** (בשם תר״י) הביא דקו׳ הגמ׳ ע״פ המשנה (לקמן צ.) דשניה ויורשיה קודמין לראשונה[ל].

והתוס׳ רי״ד (לקמן נה.) ביאר דהנידון על לקוחות שקנו לאחר שנכתב כתובת אמן. דבשעה שנתחייב לאשה, נתחייב אף לבנים[לא]. **והאבנ״מ** (צג ב) הק׳ דהכא נתחייב ׳ל׳דבר שלא בא לעולם (וכדאי׳ בגמ׳ ב״ב הנ״ל), והאיך יחול שעבוד נכסים. ועוד הביא **דהרשב״א** (גיטין נ.) כת׳ דמזון הבנות הבנות אינו גובה ממשועבדים אפי׳ אי כתבו בכתובה, דכיון דלא היה בעולם בשעת כתיבה אין קול[לב]. א״כ מ״ש כתובת בנין דכרין[לג].

והאבנ״מ כת׳ דאין לומר דקאי במשעבדי שמכרו הבנים אחר מיתת אביהם (ודלא כתוס׳ רי״ד) [וזוכים בחיוב כתובה מכאן ולהבא משעת מיתת אביהם. ובאותו שעה הם כבר בעולם], דא״כ אף למ״ד ירתון יכולים להוציא ממשועבדים. ועוד מבואר (שם) דלמ״ד גבי ממשעבדי קודמת לכתובת שניה [דנשתעבד מחיים].

שנו) **שם. ורע״א** הק׳ היכי משכח״ל שיגבו ממשועבדים, דהיכא דליכא מותר דינר [לירושה דאורייתא] לא תקנו כתובת בנ״ד, ואם יש בני חורין יאמר הנחתי ולא יגבו ממשועבדים. ובשלמא לת״ק י״ל דמתקיים ירושה דאורייתא במותר דינר מטלטלין, וגובה מקרקע משועבדים לכתובת בנין דכרין. אבל לר׳ שמעון (לקמן צא.) בעינן מותר דינר מקרקעי. **ורע״א** תי׳ דלמ״ד (לקמן צ:) דדבר המשועבד לבע״ח נעשה מותר ניחא[לד]. ועוד חידש **רע״א** דהיכא דבלאו הכי לא ירשו כלל, א״כ גבי ממשועבדים, דלא נעקר עי״ז נחלה דאורייתא.

דף נג.

שנז) **א״ל מאי דעתיך וכו׳ לא תהוי בעבורי אחסנתא וכו׳ לעשוייה. הר״ן** (הנ״ל, לקמן סח. ל. בדה״ר) הביא דאף לתת לבתו מחיים נחשב עבורי אחסנתא, ואסור. אבל **האבנ״מ** (קיג ג, ועוד אחרונים) הביא דכאן מבואר דאין איסור בדבר, אלא דאין ראוי לכופו. [ע׳ מה שהו׳ לעיל].

שנח) **הא נמי תקנתא דרבנן היא וכו׳. המהרש״א** הק׳ דכתובת בנין דכרין הוה תקנה, אבל שיתן לבתו דרשי׳ לעיל מדאורייתא תנו לבניכם וכו׳. וכתב דע״כ הוה סמך בעלמא. **והמצפ״א** כתב דאף אמילתא דאורייתא אפשר לקרוא תקנה [וציין למנחות סח.].

שנט) **שוייה נפשך הדרנא לא קאמינא.** ואף דהוה דברים בעלמא ולא קנה [ע׳ תוס׳]. **והמאירי** כת׳ דאין ראוי להיות חוזר ולבטל דברי פיו. משמע דהוה הנהגה בעלמא. אבל **ההפלאה** כתב דהוה בכלל מחוסרי אמנה (כדאי׳ בב״מ מט. במתנה מועטת), דבכה״ג סמכא דעתיה[א].

והקה״י (מו) הוכיח מכאן דעיבורי אחסנתא אינו איסור

ל. ותוס׳ (נה.) כת׳ דמ״ד דגבי ממשעבדי ס״ל דהמשנה (שם) איירי באופן דלא תקנו כתובת בנ״ד משום אינצויי [וכדחיית הגמ׳ צ.].

לא. והבנים ׳גובים׳ כתובת אמן מהבע״ח. [אמנם מבואר דאינם יורשים זכות שהיה לאמן, וכגדרי מכירת חוב. דא״כ לא הוה לדבר שלא בא לעולם. אלא דמתחילה נתחייב אף להם. ותקנו שמהני להתחייב לדבר שלא בא לעולם].

לב. והאבנ״מ (קיא ח) תי׳ דהרשב״א קאי למ״ד (גיטין נ.) לפי שאין כתובין. ואילו דעת ר׳ נתן (גיטין שם) דהטעם דלא גבי ממשעבדי משום שאין קצובין, ומש״ה כתובת בנין דכרין דהוה קצוב גובה. [עע״ש].

לג. [ויש שתי׳ דשעבוד הנכסים בכתובת בנין דכרין הוה מחמת עיקר הכתובה, שנשתעבד לאמן. ונתן לבנים את הכתובה, ובכללו השעבוד נכסים. ומש״ה זכו בשעבוד שנשתעבד לדבר שבא לעולם. וצ״ע].

לד. דא״כ איירי שהאב הניח מותר דינר, ונטלו היורשים, ואח״כ בע״ח גבאו מהם.

א. ומש״ה אף במתנה מרובה אסור לחזור. [ועי״ש בראשונים דנח׳ האם הטעם משום דלא סמיך דעתיה. ועויל״ד דבכותב לבתו הוה כעין מקח]. אבל למאירי י״ל דהוה מדין ירא שמים, וכדרב ספרא (ב״ב פח.) דדובר אמת בלבבו.

גמור, אלא מידת חסידות[ב]. דאל"כ עדיף לחזור בו משום הך איסור.

מכרה כתובתה – לכתובת בנ"ד

שס) **מכרה כתובתה לבעל[ג] יש לה כתובת בנ"ד או אין לה וכו'. רש"י** פי' דהספק האם אמרי' דפקעה לה תורת ירושה בנכסי אביה מלהוריש לבניה [דזכות הבנים הוה תולדה מזכות האשה[ד]]. ורש"י כת' סברא נוספת דבמוכרת מטא הנאה לידה. עוד מבואר בהמשך שיש נידון משום שזלזלה בכתובתה.

והריטב"א הק' האיך יכולה למכור זכות בניה לבעלה, דאינהו אתו מכח תקנה. דאין זכותם אלא לאחר שמתה שפקעה זכותה. **והריטב"א** תי' דלא תקנו כתובת בנ"ד אלא כשלא נפרעה הכתובה. ולהכי מספקא אי מחילה הוה כפרעון. [וע' שיטמ"ק בשם רש"י מה"ק].

והתוס' רי"ד עמד בכעי"ז, וכת' דמכאן מוכח שראובן שאמר לשמעון קנה ממני בסודר שאתן ללוי, אם רוצה שמעון למחול מהני, ולא אמרי' דהוה זכותו של לוי [כיון דאמר בלשון 'אתן', ולא זכה עבורו[ה]].

והרמב"ם (יז יט, ע' בסמוך) כתב דכיון דמחלה כתובתה אין לה כלל תנאי כתובה. [ומשמע דשאר תנאי כתובה תליא בעצם הכתובה, ולא שנחשב מחילה על התנאי כתובה].

שסא) **מ"ט זוזי אנסוה. פרש"י** (ד"ה יש) ומש"ה לא אמרי' דהוקל בעיניה להפסיד את בניה, ומש"ה לא פקעה זכותה[ו]. **ורש"י** (ד"ה אחולי) ביאר עד"ז דבמוחלת ונקל בעיניה להפסיד, הפסידו [דכיון דזלזלה והוקל בעיניה לא תקנו לבנים].

אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) ל"ג זוזי אנסה[ז]. וכן **הרשב"א והריטב"א** הביאו **די"א** דל"ג זוזי אנסוה, ופי' הטעם משום דעדיין שעבודה על בעלה, וכשמתה היא בחייו נתבטלה המכירה למפרע. [ומכירת הכתובתה הוה רק על הצד דתתאלמן ותתגרש, אבל על הצד שתמות בחייו אינו נמכר כלל[ח]].

שסב) **שם. מוחלת[ט]. הרמב"ן** (ושא"ר) הביא **דהרי"ף** (שו"ת מב) הק' דכיון דמחלה כתובתה האיך ישבה תחתיו [הא קי"ל כר' מאיר (לקמן נד: ולעיל נא.) דאסור להשהות בלא כתובה]. ותי' דלא איירי ביושבת תחתיו. אלא שמחלה סמוך למיתתו, או מחלה ליורשיו[י]. **והרא"ש** כתב דנפק"מ דמיית לאלתר, או שהה עמה באיסור. **והרא"ה** תי' דאיירי

ב. והביא כעי"ז (יבמות קט.) יתרחק מן המיאונים. [אך אינו איסור גמור].

ג. לכאורה היינו בגדרי מכירת שטרות, ונח' **הראשונים** האם מהני מכירה בגוף החוב [שעבוד הגוף] או רק שעבוד נכסים (ויתבאר לקמן פו. בעזה"י). [ויל"ד אילו גוף החוב עדיין שלה, אלא דיש ללוקח זכות הרשאה לתבוע, או שעבוד נכסים. א"כ אמאי לא תוכל להוריש זכות זה לבניה].

ד. ורש"י (ד"ה יש לבניה) ביאר סברת מ"ד דיש להם כתובת בנין דכרין דגדר בנין דכרין לא הוה מכח הכתובה.

ה. ובסוגריים הביא ד'**הרב**' חלק דאינו דומה. ואינו יכול למחול. ובעזה"י יתבאר (לקמן קב:) גדר החיוב שנתחייב לאשה לתת לבנותיה. [וע"ע נדרים כד. האומר קונם וכו' אם אי אתה נותן לבני וכו' הריני כאילו התקבלתי. דמהני מחילת האב אף דהחיוב לבנים. אך **הר"ן** (שם) כתב דכיון דסמוכין על שולחנו נחשב להרווחה דידיה].

ו. ורש"י פי' דאע"ג דמכרה [ואין לה כתובה], הא כל תקנת כתובת בנין דכרין מדינא הבעל יורשה ואין לה כתובה. ואפ"ה תקנו רבנן. [וע"כ דגדר התקנה לא הוה מחמת זכות ממון שנשאר לה אצלה, אלא מחמת שהכניסו לבעל מעיקרא].

ז. ורש"י מה"ק פי' הספק דהא כי ירית לה נמי כתובתה והרי היא שלו ועקרוה רבנן מיניה ויהבוה לבנין דכרין, השתא נמי לא שנא [וכצד הראשון ברש"י לפנינו]. או דילמא (כצ"ל) זכות בניה מכרה לבעלה, וחולקין אותה הבנים לגמרי בשווה. [וע"ד דברי הראשונים, ע' בסמוך].

ח. ובזה עדיף ממחילה דהוה על כל הצדדים.
ולפ"ז הספק דמוכרת לבעלה הוה ספק בגוף הקנין, האם קונה את ה'טובת הנאה' על הצד שתתגרש. או דקונה את גוף הכתובה [על כל הצדדים].

ט. **והרשב"א** כת' דהיינו בכתב, אבל ע"פ ל"מ מחילה. [וע' לקמן נו.].

י. **והרשב"א** הק' דאם מת בחייה ל"ש כתובת בנ"ד. **והרשב"א** פי' דאיירי שאינה מוחלת כל זמן שהיא תחתיו, אלא שאם ימות בחייה לא תגבה מיורשים. ומפני שזלזלה בכתובתה איבדה [אף דלא מחלה בתנאי זה].

דלא מחלה עיקר הכתובה אלא התוספת[יא].

ורע"א הביא מדברי **הרא"ה** דהיכא מוחלת על מקצת מכתובתה, איבדה כתובת בנין דכרין באותו חלק. וביאר דכיון דהאם הפסידה זכותה, ממילא הבנים אינם יורשים. ונקט דהרא"ש והרמב"ם פליגי ע"ז, דרק היכא דמחלה כל הכתובה שייך לומר מיגו דמחלה כתובתה, מחלה אף תנאי כתובה.

ועוד הק' **הרמב"ן** תימא נחת רוח עשיתי לבעלי [כדאמרי' (לקמן צה.) גבי מוחלת שעבוד כתובתה]. והביא בשם **הר"א אב"ד** דאיירי שקבלה עליה אחריות[יב], וכה"ג לא אמרי' נחת רוח עשיתי (כדאיתא בגיטין נח:). **והרמב"ן** תי' דבמחילת גוף הכתובה לא אמרי' נחת רוח, שהרי כל הנשים יש להם כתובה, ואדרבה הוא נתן עיניו לגרשה[יג].

והרמב"ם (יז יט) כתב והוא שמחלה בישוב הדעת, ולא דרך שחוק. **ובשו"ת הרשב"א** (א תתפג, הו' בכס"מ) כתב דהיכא שיש עדים שנתקוטט עמה, ומחלה מחמת אונס, אינו מחילה. ואפי' לא מסרה מודעא. **והמשנ"ל** הביא **דהטור** (קיח) הביא בשם **הרא"ש** דכל שאין האונס ידוע הוה מחילה עי"ש.

שסג) **הדר פשטה וכו'**. ורבא (ב"ק פט:) ביאר בזה את דברי הברייתא דלא תפסיד והיא תחתיו, היינו כתובת בנין דכרין, ובמוכרת לבעלה. **ותוס'** (שם) כת' דשמא מתוך ברייתא זו פשטה, אלא משום דאינו פשוט כ"כ לא הביאוה. וע' **ריטב"א**.

שסד) **רש"י ד"ה מוכרת לבעלה**. אלא שאם מת הוא לא תגבה וכו'. יש שהעירו דרש"י השמיט גירושין, שקנה כתובתה שאם תתגרש לא יתחייב לה. ואפשר דסתמא דמילתא אינה מוכרת כלפי גירושין, דאינה רוצה שתהא קלה בעיניו להוציאה[יד].

מוחלת כתובתה אין לה מזונות

שסה) **יתיב רבין וכו' מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות.** **פרש"י** באלמנותה, דתנאי כתובה ככתובה. וכ"כ שא"ר. **והתוס' רי"ד** ביאר דהוה כמאן דגבי כתובתה, דאין לה מזונות [לאנשי יהודה ע' לקמן נד.]. אבל בפשטות משמע **ברש"י** (ושא"ר) דכיון דמחלה וזלזלה בכתובתה, פקעה תנאי הכתובה. **והרמב"ן והרשב"א** כת' דדוקא היכא דמוחלת כל הכתובה. ודייקו כן מדברי **רש"י** (ד"ה אין לה).

והרא"ש ביאר דבעודה תחתיו חייב במזונותיה, למ"ד (לעיל מח.) מזונות דאורייתא. ואף למ"ד דמזונות דרבנן אינו נחשב תנאי כתובה[טו], דתקנו תחת מעש"י.

אבל **הרמב"ם** (יז יט) סתם דאין לה מזונות, **והראשונים** דייקו דס"ל דאף מחיים אין לה מזונות.

והאחרונים הק' דדעת הרמב"ם דמזונות דאורייתא (ע' לעיל מח.). אך **הרמב"ם** (יב ד) כת' מבואר דהטעם דהבעל אינו רשאי לומר איני זן ואיני נוטל מעש"י, משום גזירה שמא לא יהא ספיק. ומחמת כן נחשב תנאי כתובה[טז]. ויל"ד האם כוונת הרמב"ם דבמוחלת רשאי לומר צאי מעש"י. אך בפשוטו משמע דמהני מחילה על כל חוב המזונות. **והאבה"א** (אישות יב) כתב דאף דעיקר מזונות דאורייתא, מ"מ חזרו ותקנו שמשועבד לה

יא. והנידון האם בניה יורשים [כתובת בנ"ד] בחלק הזה שמחלה.

יב. וצ"ב מה שייך אחריות על מחילה. [וע"ע לקמן צה.].

יג. והביא כן בשם **שו"ת הראב"ד**. **והראב"ד** (בהשגות כב יח) הק' כעי"ז דכל מוחלת כתובתה לבעלה, מוחלת אף ג' שדות [כדאמרי' (לקמן נד:) דתנאי כתובה ככתובה לענין מוחלת]. ותי' דכיון דמיעקרה עיקר חיוב הכתובה מעיקרא, ממילא אין שעבוד ג' שדות. אבל מוכרת ונותנת עיקר שעבוד הכתובה קיימא. ומצי אמרה נחת רוח עשיתי.

יד. ואפשר דאף מוחלת כתובתה לבעלה הוא על הצד שימות. אבל לא מחלה על הצד שתתגרש. ועפ"ז מיושב קו' הראשונים הנ"ל.

טו. אבל **הרמב"ם** (יב ב וד) כת' דאף מזונות נקרא תנאי כתובה.

והאבנ"מ (צג ו) הק' [על דברי הרא"ש] דבגמ' (יבמות פה. גבי אלמנה לכה"ג) איתא דמזוני תנאי כתובה היא. [**ופרש"י** שכך כתב לה בכתובה את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותיך. ואף מזונות דאשת איש בכלל אלמנה].

והמגיה לאבנ"מ תי' דאף דמתחייב במזונות מדאורייתא, אבל מתחייב ג"כ משום תנאי כתובה, וכמ"ש רש"י (הנ"ל) דאף כשהיא תחתיו לא גרע מאלמנה. ובזה אמרי' (בגמ' יבמות שם) דאף אשה אסורה דאינו מחוייב משום עצם האישות, מ"מ יתחייב מחמת תנאי כתובה. [ובסוגיין אף אי מהני מחילה על חיוב מזונות מחמת תנאי כתובה, מ"מ עיקר החיוב קיים].

טז. **והאו"ש** (יט יב) כת' דכיון דתקנו מעש"י תחת מזונות, ומשום תקנה זו עשו למזון כתנאי כתובה. [ומשמע דכוונתו דעי"ז מהני מחילה בכל החיוב].

מדרבנן[יז], וכיון דדעתה למחול חיוב מזונות דתנאי כתובה, עי"ז מחלה אף עיקר מזונות דאורייתא.

שסו) **אי לאו דאמרה וכו' הו"א משיב רעה תחת טובה. הריטב"א** והרא"ה פסקו דיש לה מזונות [משום סברת משיב רעה]. אבל **הרמב"ם** (הנ"ל) פסק דאין לה מזונות.

ובסוגיין איירי במוחלת כתובתה לבעלה [בעודו קיים], **והריטב"א** כתב דכשאלמנה מחלה ליורשים לאחר מיתה, י"ל דנחשב שמוחלת אף על תנאי כתובה, ואין לה מזונות[יח]. וביאר דבמוחלת לבעלה סומכת עליו, אבל ביתומים כשאין לה כתובה איסתלקה מביתייהו לגמרי[יט]. אבל דעת **הרא"ה** (והו' בר"ן) שיש לה מזונות[כ]. והביא מה**ירושלמי** (פי"א ב) דאף כשהאלמנה מוחלת ליורשים ניזונת, לא דייך שתפסידנה כתובתה, תבריחנה ממזונות.

מזון הבנות – **והתוס' רי"ד** כתב דאף מוחלת כתובתה, בנותיה ניזונות. דאינו תלוי בכתובה אלא הוה תנאי בפנ"ע. אבל **הרמב"ם** (יז יט) כתב דמוחלת לבעלה איבדה כל תנאי כתובה[כא] [וכלל בזה כתובת בנין דכרין, וכדלעיל] [ואף תנאי מזונות הבנות הוה זכות לאמן[כב]].

והרמב"ם (יט יב) כתב דהבנות אינם ניזונות מנכסי אביהם אא"כ שטר כתובה יוצא מתחת ידם, דשמא מחלה אמן כתובתה. **והראב"ד** השיג הפלא ופלא וכי מזון הבנות תלוי בפרעון הכתובה. והמחילה אינה אלא כפרעון, וכי אם פרע הבעל פרעון הכתובה לא יטלו הבנות מזונותיהן. וכה"ק **ה"ה והר"ן** דאף שאין לה מזונות ובנין דכרין, אבל שאר תנאי כתובה לא מצאנו.

והבני אהובה ואו"ש הביאו דנח' בגדר חיוב מזונות הבנות, האם נתחייב לבנות, או דהוה חיוב לאשה לזון בנותיה[כג]. [ומש"ה מהני מחילתה][כד].

אך **החלק"מ** (ר"ס קיב) נסתפק דאפשר דאף הראב"ד מודה דמהני למחול להדיא, אלא דבסתמא לא נחשב מחילה ע"ז[כה]. [וכ"מ בתוס' רי"ד דגבי כתובת בנין דכרין ס"ל דמהני מחילת האם (הו' לעיל), ואילו במזונות כת' דלא הוה מחילה, דהמזונות לא הוה בכלל הכתובה].

והרשב"א (גיטין נ:) כתב דמזון הבנות אינו גובה ממשעבדי [אף בלא תקנה], דכיון דהבנות לא באו לעולם בשעת כתיבה ושמא לא יבואו לעולם, והתחייבות לדבר שלבל"ע לא נחשב 'כתיבה' לשעבד נכסים. [ומבואר דעיקר החיוב לבנות].

והרמ"א (קיב א) פסק דאף כשגירש את אשתו חייב במזונות הבנות [אחרי שמת]. וכ"מ **ברמב"ם** (כא יח)[כו]. אבל **בשו"ת תשב"ץ** (ב קלח הו' באבנמ קיב ב)

יז. ונפק"מ דאינו יכול ללכת למדינת הים בלא להניח לה מזונות. דאילו מזונות דאורייתא מתחייב כל יום שהוא אצלה.

יח. והביאו כן מדברי הגמ' (לקמן קד:) דכיון דעברו כ"ה שנים מחלה כתובתה, ואף מזונות אין לה. ועוד דנו **הראשונים** (ר"ן, שיטה לר"ן) לדייק מהמשנה (לקמן צז:).

יט. אמנם כשמחלה לבעלה, ואח"כ מת, יש לה מזונות מהיורשין. ואף דאין לה כתובה מהם, יש לה תנאי כתובה. [והוה סברא באומדנא בשעת מחילה].

כ. **והרא"ה** (והו' בר"ן, וכן בחי' **רבינו קרשקש** לקמן קד:) דחה דהגמ' (לקמן קד:) קאי לאנשי יהודה, דמזונות אלמנה תלי בכתובה. אבל לאנשי גליל מחלה כתובתה לא הפסידה מזונות.

כא. **ובחי' ר' קרשקש** השיג דאינה יכולה למחול על חיוב פרקונה [ע' תוס' לעיל מז:].

כב. **והחלק"מ** (קה יא) כתב דכיון דלא היו בעולם בשעת התחייבות כתובה, ע"כ הוה זכות האם. **והבי"ש** (קיב ג) כתב דאי"צ לטעם זה, אלא הוה סברא דנגרר אחר הכתובה.

כג. **והאו"ש** ביאר דסברת הרמב"ם דחששו לטובתה ותקנו לבנות. וכמו התקנה לזון קטני קטנים עד בן ו', דהוה לטובת האשה, ונחשב חיוב לה. **והאבי עזרי** (טז ז) יישב בזה דברי התוס' והפוסקים דמהני לשעבד מטלטלין למזונות, ע"פ דעת הרמב"ם דהחיוב לאמן.

כד. **והמרכבת המשנה** הביא דהוה ספק בירושלמי אי מצי מחיל זכות הבנות.

והאו"ש הביא מה**ירושלמי** (יבמות טו ג) נשאת ע"פ עד א', דיש לה כתובה כבי"ש משום מדרש כתובה (יבמות קיז.), אף שהבנים אינם יורדים למחלה, ומבעי האם הבנות נזונות. דתנאי כתובה ככתובה. וביאר ע"פ דברי הרמב"ם דהוה חיוב לאשה, נחשב כשתנשאי לאחר 'תטלי', דנחשב שהיא נוטלת.

כה. **והחלק"מ** (קה יא) נקט דל"מ, אבל **הבי"ש** (קיב ג) נקט דיכולה למחול. **והבני אהובה** חלק דא"י למחול.

והאבנ"מ (שם) כתב דמ"מ לכו"ע בשעת נישואין יכולים להתנות, ע"מ שלא יתחייב מזון הבנות (וכדאי' בפוסקים קיב י, ע' לקמן סח:), דהוה תנאי דבממון. [והאשה היא בעל דבר להתנות, ולא אמרי' דתלי במחילת הבנות]. וע"ע שיעורי ר"ש (ב"ב קלא. קיא).

כו. **ובשו"ת רשב"ש** (תקלז) הק' דכיון דנתגרשה ופרע לה כתובתה הוה כמי שמחלה, ולדעת הרמב"ם (יט יב הנ"ל) מהני מחילת האשה במזון הבנות. ותי' דפרעון אינו כמחילה, ולא

הביא בשם **תשובת גאון**[כז] דאין להם מזונות, שהרי נמחלה כשנתגרשה[כח]. [והתשב"ץ נקט דה"מ כשפרע לה כתובתה[כט]].

שסז) **א"ל זיל קבור או הב לה כתובתה.** בפשוטו כוונתו דחייב לקוברה. אלא דיש אפשרות לשלם כתובה ועי"ז פטור. [**והפלאה ובית יעקב** דייקו דארוסה יכול להסתלק מהכתובה, ויפטר מקבורה].

אבל **הרמב"ן** כתב דחייב ליתן לה כתובה [אף שמתה בחייו]. אלא דאם רצה יכול לפטור עצמו ע"י קבורה, דלא ייפו חכמים ארוסה יותר מהנשואה.

שסח) **רש"י ד"ה ולא מיטמאה לו.** אינה חייבת וכו' ואע"פ שמצוה להתעסק וכו' דכתיב לה יטמא מצוה. [ונח' בגמ' סוטה ג. אי הוה רשות או חובה, והברייתא כאן כמ"ד חובה]. אבל **הרמב"ם** (אבל ב ו) כת' דכהנת אינן מצוות משום 'לה יטמא', דהמצווה קאי דוקא בזכרים שהוזהרו על הטומאה. **והראב"ד** השיג מברייתא זו[ל].

ועוד כת' **רש"י** (יבמות כט:, ותוס' הרא"ש כאן) כגון ברגל, דאף ישראל מצווין על הטומאה (ע' ר"ה טז:).

שסט) **רש"י ד"ה אינו יורשה.** נדוניית בית אביה, דלא תקון ירושת הבעל עד שתכנס לחופה וכו'[לא]. מבואר דנכסי צאן ברזל הוה מדין ירושה. וכ"מ **בתוס'** (כאן). [וע' מש"כ בזה לעיל מז.].

שע) **רש"י ד"ה גובה כתובתה.** ותוספת אם כתב לה. וכת"ק (לקמן נד: ולעיל מז.) דגובה תוספת כתובה מאירוסין. אבל קי"ל כר"א בן עזריה (שם) דאין לה תוספת עד שתשא. וצ"ב אמאי רש"י נקט דלא כהלכה.

שעא) **רש"י ד"ה שאין אני קורא.** כל זמן שלא מת ולא נתגרשה לא נשתעבד לה, ולא יורש ממנה כלום. **והחזו"א** (נו טז) הביא דמבואר דמתחייב לה כתובה על הצד, שאם תתאלמן או תתגרש[לב]. אבל על הצד שמתה תחתיו אינו מתחייב כלל [ומש"ה לא תליא בגדרי ירושה]. ודוקא נכסי צאן ברזל תלי בדין ירושה[לג]. [וע' בסמוך דעת הרמב"ם].

ופרש"י (ד"ה אין לה כתובה) דלמסקנא[לד] מתחייב קבורה תחת נדוניא, שיורש את הנדוניה. וכ"כ **תוס'** (כאן, ולעיל מז: ד"ה וקבורתה) דלמסקנת הגמ' קבורתה תחת נדוניא.

שעב) **תוד"ה שאין.** והא דתניא קבורתה תחת כתובתה, היינו תחת נדוניית כתובתה. ובפשוטו מבואר **ברש"י ותוס'** דנתחייב רק כנגד הנדוניא [ולא כנגד שאר הירושה[לה]].

והרמב"ן הק' מ"ש דנקטו תחת כתובתה, הא יורש אף נכסי מלוג. ותי' דתקנו מצוי למצוי[לו] [וע"ד הא דאי' לעיל מז:].

בעינן שהכתובה תהא קיימת. [ודלא כמו שהראב"ד נקט בדעת הרמב"ם].

כז. והביא מדברי **הר"י מלוניל** (לקמן סח: ל: בדה"ר) בשם שו"ת רב האי גאון.

כח. **והאבנ"מ** הק' דבגמ' (לקמן קב:) מבואר דגירשה ואהדרה יש לה מזונות, וצ"ע.

כט. **והתשב"ץ** תי' דהרמב"ם איירי כשעדיין לא פרע כתובתה. **והאבנ"מ** חלק דמזונות הבת לא תליא בפרעון הכתובה. ואפי' מוכרת כתובתה בנותיה נזונות.

ל. **והרמב"ן** (בתוה"א) כתב דלרמב"ם לאו דוקא ארוסה, ושיטתיה נקט. וע"ע **מנח"ח** (רסו כג ועוד אחרונים) בדעת הרמב"ם.

לא. **ורש"י** הוסיף או שתמסר לשלוחין, וכדתניא (לעיל מח:) דמהני מסירת האב לשלוחי הבעל לירושת כתובתה. וע"ע מש"כ שם.

לב. ובפשוטו מתפרש על הצד דחיוב כתובה לא הוה חוב ממון עד גירושין, והוה רק חוב להתחייב וכדו' (ע' מש"כ לעיל מג: ולקמן נד:). דאי הוה חיוב גמור מעכשיו, ותשלום עבור האישות, וכשאר חוב תוך זמנו עד הגירושין, א"כ מ"ש. אך י"ל דהוה חוב גמור בתנאי, ועל הצד שתמות בחייו לא נתחייב מעיקרא.

לג. ואף דנכללו תרוייהו בלשון מדרש כתובה, לכשתנשאי לאחר וכו', אך לא הוה אותו גדר. דחיוב הכתובה הוה גדר התחייבות, ועל הצד שמתה תחתיו לא נתחייב לה כלל. משא"כ נדוניא ונכסי צאן ברזל שהכניסה לו, אף דלא הגיע זמן פרעון, מ"מ החוב קיים וצריך גדר ירושה. [ועפ"ז יל"פ דברי **התוס'** (לקמן פ:) דאצל היבם אף גדר מנה ומאתיים הוה כמי שהכניסה לו, דחל חיוב אלא שלא הגיע זמן פרעון. ותלי בגדרי ירושה].

לד. אבל לס"ד דהגמ' הוה כנגד מנה ומאתיים.

לה. אך יש שכת' דתקנו תחת כל הירושה [אף נכסי מלוג].

לו. ונכסי צאן ברזל מצוי, ואילו נכסי מלוג אינו מצוי. [וכ"כ **תוס'** (לעיל פג: ד"ה וקסבר) דפירות לא שכיחי, אבל נכסי צאן

והרמב"ן הק' דלמ"ד ירושת הבעל דאורייתא, א"כ מדינא יורש אותה. והאיך יתקנו להחזיר במקצת[לז]. ותי' דה"ק דכיון דהבעל יורש [בין למ"ד דאורייתא, ובין למ"ד מדרבנן], א"כ הקרובים לא יקברו אותה[לח]. לפיכך תקנו שהבעל קוברה, שלא נשאת ע"מ להשליכה לכלבים[לט].

שעג) **בא"ד ומצינו שנקראת נדוניא כתובה וכו'.** אבל **האחרונים** הביאו דה**רמב"ם** (טז א) כת' דנדוניא לא נחשב ככתובה (ע' לקמן נד:). וכ"כ **הרמב"ם** (יב ד) דירושה תחת כתובתה, ובפשוטו משמע כנגד מנה ומאתיים. **והרדב"ז** (ג תרלג [אלף נח]) תי' דתקנו קבורתה כנגד מה שנפטר מכתובתה [ולאו דוקא שיורשה]. ועיקר חיוב קבורה מפני התקנה, ובארוסה לא תקנו לחייב לקבור. **והאהב"א** (טז י) כת' דלדעת הרמב"ם מתחייב כתובה על כל הצדדים, וכשמתה זוכה בחיוב זה[מ] (וכ"כ **החזו"א** שם).

שעד) **בא"ד וא"ת והא מדרש כתובה לא דרשי אלא בי"ש וכו'.** ועד"ז אי' בגמ' (לקמן פא.) גבי יבמה דדרשת 'לבשתנשאי לאחר' תלי במח' בי"ש ובי"ה אי דרשי מדרש כתובה[מא]. [אך **תוס'** (לקמן פא. ד"ה מאן) דנו די"ל דלמסקנא (שם, ויבמות קיז. ד"ה וחזרו) אי"צ אוקימתא הנ"ל].

ותוס' נקטו דכל הנך מדרש כתובה תליין בהדדי[מב] [וע' אי נמי בהמשך התוס' בע"ב]. **והריטב"א** חלק דכאן לאו משום מדרש כתובה היא, אלא דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים [וזהו עיקר התחייבות הכתובה]. ולישנא בעלמא נקט. [ועד"ז כת' הרשב"א לקמן פא.[מג]].

שעה) **בא"ד ואע"ג דקתני התם חזרו בי"ה וכו' לא משום דאית להו מדרש כתובה הדרי בהו, אלא מק"ז וכו'.** [ע"פ הגמ' לקמן פא.[מד]]. אך תוס' כת' דמ"מ הלכה כבי"ש, דאשכחן כמה תנאי דדרשי לשון הדיוט בגמ' (ב"מ קד.). [ותוס' נקטו דכולהו תליין בהדדי].

שעו) **בא"ד (נג:) ושמא אע"ג דבית הלל הם תלמידי הלל הזקן, פליגי עליה. ותוס'** (יבמות קיז.) תמהו בזה וכי נחלקו ב"ה על הלל רבן. [עי"ש שתי']. אך **תוס'** (נדה יד:

ברזל שכיחי, דאפי' יתומה ענייה מכניסין נ' זוז (כדאי' לקמן סז.)]. **והריטב"א** הוסיף דאפי' לא הכניסה לו נדוניא תקנו דלא פלוג.

לז. אך י"ל דאדרבה חיוב כתובה מישך לגדרי ירושה (וע' מש"כ בזה לעיל מח.), ולמ"ד ירושת הבעל דאורייתא אפשר דממילא חייב לקבור, והך תקנה למ"ד ירושת הבעל דרבנן. [ואילו מדברי הרמב"ן משמע דמדינא הקרובים חייבים לקבור, אף שלא ירשו. אלא דהוה תקנה בפנ"ע לחייב את הבעל].

[ומשמע מדברי הרמב"ן דאף למ"ד ירושת הבעל דאורייתא לא נחשב 'קרוב' להתחייב בקבורה מדינא. ויל"פ דירושת הבעל הוה מגדרי האישות, ולא מגדרי משפחה, וע"ע לקמן פג.].

לח. וע"ד הא דאי' (יבמות פט:) דכיון דאיהו ירית לה קריא ולא ענו לה.

לט. ולפ"ז י"ל דתקנו שהבעל נחשב 'קרוב' לקבור. ולא הוה חיוב תמורת הנדוניא.

מ. ולפ"ז צ"ב מ"ט ארוסה שמתה אינו מתחייב כתובתה, כיון דאינו יורשה. ובפשוטו אה"נ עצם החוב קיים, אלא דהוה חוב תוך זמנו, שלא יבא זמן גבייתו לעולם [וע' מש"כ לעיל מג:]. ואפשר דכלפי עיקר הכתובה תקנו ירושה אף בארוס, בחיוב זה שנתחייב לה [וע"ד מש"כ הראשונים (לעיל מז.) בדעת ר' נתן].

ועוד י"ל דשאני כתובת ארוסה, דנתחייב לה בתנאי לבשתנשאי לאחר או ע"ד לכונסה, ועל הצד שהיא מתה לא נתחייב לה מעיקרא. ודוקא בכתובת נשואה הוה חיוב גמור על כל הצדדים. [וע"ע מש"כ לעיל מג: בגדר כתובת ארוסה. וע"ע לקמן פ:].

מא. ובפשוטו דעת בית הלל דיבמה שמתה גובה כתובתה, וכן ארוסה שמתה בסוגיין. אבל **הראשונים** (לקמן פא.) דייקו דאף לבי"ה לא גובים בפועל [דהוה תוך זמנו], אלא דנחשב דיש חיוב כתובה. ומש"ה מתחייב בקבורתה. [ואילו בי"ש דרשי מדרש כתובה דליכא חיוב כלל].

מב. ותוס' (יבמות קיז.) הביאו **י"מ** דלא דרשי בי"ה מדרש כתובה כל כך כמו בי"ש. [ואף דבי"ה חזרו בהם בעד א' שמת בעלה, י"ל דלקמן פא. פליגי]. ותוס' דחו דלא יתכן, דאי מסתבר לדורשו (לקמן פא.) כמו ביבמות שם, א"כ אמאי בי"ה לא דרשי ליה, ואי לא מסתבר מנ"ל דבי"ש דרשי הכי.

מג. **והרשב"א** (פא.) הביא **דר"ת** תי' דביבמות חזרו בי"ה דיהבינן לה כתובה כיון שמותרת לינשא, ולאו משום מדרש כתובה הוא, אלא משום דמכתב כתיבה בהדיא, שכך כתב לה לבשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. וכן ארוסה שמתה (בסוגיין) דינא הוא שאינה נוטלת כתובה, דכשמתה אינה נפרדת ממנו, ואינה ראויה לינשא לאחר. ודוקא גבי יבם נח', דמדינא הסתיים האישות במה שעומדת ליבם [אלא דנח' אי דרשי' מדרש כתובה דוקא תנשא 'לאחר'].

מד. אך **תוס'** (יבמות קיז. הנ"ל) כת' א"נ דהגמ' (פא.) הוה דחויא בעלמא, ולמסקנא אתי שפיר דבי"ה חזרו בהם וס"ל לדרוש מדרש כתובה.

ד"ה מאי) הביאו כמה מקומות שתלמידים חולקים על רבם. וע"ע **תה"ד** (ב רלח).

שעז) **בא"ד א"נ כי ל"ל וכו' היינו לגרע כחה**[מה], **אבל לייפות כחה אית להו**[מו] **וכו'**. **והריטב"א** כתב דאין לזה טעם בפנ"ע, וכת' דהוה טעם למה שכתב דהכא לא הוה מגדרי מדרש הכתובה.

דף נג:

שעח) **כי פליגי בארוסה וכו' כתנאי וכו' עד שתארס וכו'**. **הרשב"א** הביא בשם **ר"ח** בארסוה בימי נערותיה, אבל כשהיא קטנה לא. דלאו כ"כ לאפקועה ממזונותיה. ואפי' מדעתה דאין מעשה קטנה, ואף בפעוטות לא תקנו דתהני מחילה בקרקע, ומזונות אינן נגבין אלא מהקרקע[א]. **וה"ה** (יט י) כתב [בשם הרשב"א] דדוקא ארוסה נערה הפסידה מזונות, דהוה אירוסין גמורין דאורייתא. אבל קטנה [לקידושי מיאון] לא הפסידה מאירוסין. **והבית מאיר** (קיב ב) דן א"כ אף נישואין דרבנן ולא תפסיד. **והאבנ"מ** (קיב ד) תי' דמאירוסין מפסדת משום לשון תנאי כתובה, וכיון דהוה רק מדרבנן לא נחשב 'תלקח לגוברין'. אבל בנשואה בעלה חייב מדינא לזון, ואין כאן סיבת התקנה. א"כ אף בנישואין דרבנן[ב].

אבל **הרמב"ם** (יט טו) מבואר דאף בקטנה, שהבנים קידשוה אין לה מזונות מהאחים[ג]. [ולכן הארוס מחוייב, וכדבסמוך].

ורע"א תי' דלרמב"ם לא אמרי' דלאו כל כמיניה להפסידה מזונותיה ע"י אירוסין. דכיון דנתארסה בדין פטורין. ועי"ז מתחייב הארוס במזונות [וכדעת הרמב"ם דלא ניח"ל דתנוול, ע' בסמוך]. ואין להק' אדרבה אמאי פטרי לאחים, כדי לחייב את הארוסה. הא עיקר הפטור משום דנחשב הוי' לאיש. וממילא ל"ש סברת לאו כל כמיניה לארסה ליפטר ממזונות, שהרי הארוס זן.

שעט) **א"ל רב חסדא וכו' ארוסה יש לה מזונות וכו'**.

פרש"י ארוסה יתומה האם יש לה מזונות מהאחים. וכמו הגמ' לעיל. וגרס [בדברי רב יוסף] מסברא לית לה, לא ניחא ליה [לארוס] דתיתזיל. [וכ"מ **בתוס'**].

אבל גיר' **הרי"ף** ו**הגאונים** מסברא אית לה, דכיון דל"ל מזוני מהאחים, לא ניחא ליה דתנוול. [להיפך]. ו**הראשונים** ביארו דלפ"ז הספק אי יש לה מזונות מהארוס. והביאו כן בשם **ר"ש הנגיד** דהוה ספק בפנ"ע, ואיירי במארס יתומה שהיתה נזונת מהאחים, וע"י שאירסה הפסידה מזונותיה. ובזה חידשו דניזונת משל ארוס. וכ"פ **הרמב"ם** (יט טו)[ד].

אמנם **הרי"ף** סיים וה"מ לאחר י"ב חודש. **והראב"ד** (לרי"ף שם, ושא"ר) ביאר דאיירי בארוסה דעלמא[ה] שהגיע הזמן ונזונת משלו, ושוב נתאלמנה. ואף דלא נתחייב כתובה מאירוסין, ומזונות אלמנה תלי בחיוב כתובה (ע' בסמוך נד.). אפ"ה כיון דאירסה ניחא ליה דלא תנוול. וכיון דאכלה משלו בחיי הבעל, קרינן ביה כל ימי מיגר אלמנותיך. **והר"ן** הוסיף דאע"ג דתנן (לקמן צז.) דארוסה דנתאלמנה אין לה מזונות. היינו כשלא הגיע הזמן, אבל כשהגיע הזמן אף באלמנות אוכלת[ו]. והביא כן בשם **הירושלמי**. [ומוכח מדבריו דהגעת הזמן נחשב חיוב מזונות דנשואה, ועי"ז אוכלת משלו אף לאחר מיתתו. דלא

מה. ותוס' כת' דבאנשי אלכסדריה הוה לייפות כחה שלא יהיו בניה ממזרים [דהוה לטובת האשה, ואף דהוה לגרע בחיובי האישות].

מו. ו**התוס' הרא"ש** (יבמות קיז.) כת' ומיהו תימה מנ"ל לתלמודא דבי"ש אית להו מדרש כתובה אף להרע כחה, כיון דבי"ש קאי התם דהוה יפוי כחה. וגם סברא הוא שבעל השטר לא הכתיב דבר לחובתו בשטר, אלא לזכותו.

א. ו**האבנ"מ** (קיב ג) הביא **דתוס'** (לקמן פו.) נקטו דמדהני מחילת פעוטות בכתובת אמו. ואף [דמדינא דגמ'] כתובה אינה נגבית אלא מקרקע. וכ"כ **הר"ן** (שם). [ועי"ש מה שתי'].

ב. אך הבית מאיר הק' מנ"ל הא.

ג. וכ"כ **הרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דאירסוה מדרבנן, והגיע זמנה לינשא. ואתי קידושיה דרבנן, ודחי חיוב מזונות דרבנן.

ד. וכתב דוקא בקטנה או נערה, דאין אדם רוצה שתתבזה ארוסתו. אבל בוגרת יכולה לזון את עצמה. [ו**הראשונים** דנו כשבשעת אירוסין היתה נערה, ושוב בגרה. האם מתחייב].

ה. ודלא כדברי הנגיד דאיירי באירס יתומה. אלא קאי אעיקר מזונות דהגעת זמן.

ו. וכ"מ **בתוס'** (יבמות נח. ד"ה דהני, הו' ברע"א בשו"ע נו) דהגיע זמן ואכלה משלו, ואח"כ מת, עדיין יש לה מזונות כדין אלמנה.

שייך בזה גדר קנס[ז] או משום שמעוכבת מחמתו].

שפ) **בעו מיניה מרב ששת ממאנת יש לה מזונות וכו'.**

פרש"י כשמיאנה וחזרה אצלם האם נזונת, מי אמרי' עקרתינהו לנישואין מעיקרן, והוה כמי שלא נשאת, או דילמא הא נשאת ויצאת מרשות אב. [ויל"ד אי הוה ספק בגדר עקירת המיאון. או דלעולם הוה למפרע, ואפ"ה הספק משום דיצאת שעה א'[ח]].

שפא) **תוד"ה אלמנה בבית אביה.** ור"ת מפרש וכו'

שהיתה נשואה, ונתארמלה או נתגרשה בחיי אביה, והיינו בבית אביה וכו'. משמע דכוונתו דכיון דחזרה לבית אביה בחייו [ואף ע"פ דין יצאה מרשות אביה], מש"ה נזונת מהיורשים.

והרמב"ם (אישות יט טז) כתב בסתם דנשאת ונתגרשה או נתארלמה [ולא חילק בין חזרה בחיי אביה], הואיל וחזרה לבית אביה ולא בגרה[ט] הרי היא ניזונת.

והב"י (קיב) הק' [לרמב"ם] במה פליג ר' יהודה בממאנת אין לה מזונות, הרי אפי' נשאת ונתאלמנה יש לה. **והלח"מ** תי' דממאנת הוה מדעתה, ואילו נתגרשה ונתארמלה הוה בע"כ.

שפב) **בא"ד (סו"ד) ואין נראה דכיון דנשאת וכו' דאין לאביה רשות בה.** וכ"ד **רש"י** דכיון דיצאת מרשות האב אין לה מזונות מאחיה. וכן הביא **הרמ"א** (קיב ד) י"א דדוקא מהאירוסין, ודוקא כשנתאלמנה וחזרה ברשותה בחיי האב [בשם טור בשם הרא"ש]. **וההלק"מ ובי"ש** נקטו דכ"ד רש"י. אבל **ההפלאה** (בקו"א) כתב דמשמע ברש"י דמהני אפי' חזרה אחר מיתת בעלה.

שפג) **שם. ממאנת. הרמב"ם** (יט יד) כתב דבת הממאנת יש לה מזונות. **והראב"ד** השיג דסוגיין איירי בממאנת עצמה. אבל ממאנת היא קטנה, ואינה יולדת. ולא משכח"ל בת לממאנת. **וה"ה** כת' דדעת הרמב"ם דבנים כסימנים הוה משעת לידה [ודלא כתוס' ושא"ר יבמות יב:]. וא"כ משכחת שתתעבר, ותמאן, ואח"כ תוליד. ובזה ספק הגמ' האם יש לה מזונות.

והב"ח תי' דאיירי דממאנת בקידושי טעות (ע' לעיל נא:). **והבי"ש** תמה דא"כ נמצא שלא היתה נשואה מעולם, והוה בתו מהפנויה, ואין לה מזונות.

ומ"מ הק' **ה"ה** (וכן הר"ן כאן) מהיכן למד הרמב"ם דין זה [דבסוגיין לא איירי בכה"ג[י]], וכיון דמיאנה אין לה כתובה[יא], ומהיכן יהא לבת מזונות. [והאיך עדיף מבת שניה וכו' בסמוך]. **והבית שמואל** (קיב יא) תי' דכיון דהיה לה כתובה בשעת נישואין, אף דאח"כ הפסידה לעצמה, אבל בתה לא הפסידה זכותה. דאטו אם זינתה תפסיד הבת מזונותיה[יב]. **והאחרונים** תמהו דמיאון עוקרת לנישואין למפרע, והוה כמי שלא נשאת מעולם. ובפשוטו י"ל דהוה תקנ"ח דלענין זה יש לה כתובה[יג].

והגר"ח (אישות ב ט בסופו) כת' דאף דמיאון עוקר את

ז. [ויש לדחות דסברת ניחא ליה דלא תנוול הוה סברא בפנ"ע לחייב מזונות אלמנה, אפי' כשלא הגיע הזמן. אלא דיש סברא דאם לא אכלה משלו בחייו, האיך עדיף אחר מותו].

ח. והוה ספק בזכות המזונות, האם תליא במה שהיא ברשות אביה מכאן ולהבא. או דתליא האם פעם אחת יצאת.

ט. **והגר"א** (שם ז) ביאר דלפ"ז הלשון בית אביה, היינו שלא בגרה.

י. **דהרמב"ם** (יט טז) כת' הביא את סוגיין דבת הנזונת שנשאת ומיאנה או נתגרשה וכו' וחזרה לבית אביה הר"ז נזונת. [ומבואר דלמד את הגמ' כשאר ראשונים]. **והריא"ז** (כאן ד ד, הו' בשלט"ג) הביא את הגמ' מיאנו בבעלידהן הרי הן כמי שלא נישאו וחזרות וניזונות כבתחלה. והוסיף וכן הבת הממאנת יש לה מזונות מנכסי אביה אע"פ שמיאנה אמה.

יא. וכדתנן לקמן ק: [**ותוס'** (יבמות סה:) מבואר דאין לה כתובה משום דהאישות נעקר למפרע. אבל **רש"י** (לקמן ק: וכ"מ) כת' הטעם דאין לה כתובה משום דיוצאת בע"כ. ועפ"ז י"ל דה"מ דיני הכתובה דתליין בגירושין. אבל מזונות הבנות דלא תלי בגירושין יש לה. אך דברי רש"י גופה צ"ב אמאי לא אמרי' דנעקר למפרע].

יב. ועד"ז כת' בחי' אנשי שם לרי"ף כאן.

יג. **והבני אהובה** (שם) תי' דממאנת יש לה תוספת כתובה, מחמת חיבת ביאה (כדאי' לקמן ק:), ואף תנאי מזונות הבנות שייך לתוספת כתובה. אך הק' דטובא יש לחלק ביניהן. והדבר צ"ע.

והצפנת פענח (שם בהשמטות, ועד"ז האור גדול י פ"ג ה) כת' דאף דקי"ל דמיאון עוקר למפרע, ה"מ לענין איסור. אבל לא לענין קנינים. [וקרוב לדברי הגר"ח, אך דלא כיסוד המחודש של הגר"ח].

הקידושין, מ"מ לא נחשב שלא היתה אשתו מעולם, דהמיאון עוקר את עיקר האישות למפרע[יד], דלאחר המיאון דיינינן מכאן ולהבא כאילו לא נתקדשה מעולם. אך מבואר דאי"צ להחזיר פירות שאכל בעודה תחתיו[טו]. והגר"ח ביאר דהפקעת האישות לא מהני דנימא דגם בשעתה [קודם המיאון] לא היו בה הקידושין. [והוה גדר 'מכאן ולהבא ולמפרע']. ומש"ה כשהיתה תחתיו זכה בשעתו בזכות ממון דמציאתה ומעש"י, והפקעת המיאון אינו מפקיע זכות זה[טז].

ועפ"ז ביאר הגר"ח דה"נ בת הממאנת זכתה [קודם המיאון] בזכות תקנת המזונות[יז]. ועי"ז יש לה מזונות אף לאחר שמיאנה אמה.

והגר"ח כת' די"ל דאף הראב"ד מודה לעיקר הסברא, אלא דהראב"ד הק' דבשלמא אם תלד קודם שמיאנה, א"כ כבר זכתה בתה בזכות מזונות קודם מיאון, ומש"ה ניזונת אף ששוב מיאנה אמה. אלא דלא משכח"ל יולדת בקטנות, והאיך תזכה במזונות כשנולדה[יח] אחרי מיאון[יט].

שפד) **תוד"ה בת יבמה.** נר' דיבמה עצמה פשיטא וכו'

וכי ל"ל מראשון תקנו מזונות משני, אבל בת מיבעי וכו'. [האם תקנת 'אי ל"ל מראשון' הוה אף בכל תנאי הכתובה]. אבל **הריטב"א ור"ן** כת' דע"כ איירי דיש נכסים מהראשון [וכמ"ש תוס' בתי' הב'], דאם עיקר הכתובה גבי משני, פשיטא דאף תנאי כתובה גבי משני.

אבל **התוס' רי"ד** (בסוגריים) **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דאף יבמה עצמה אין לה מזונות משני.

שפה) **בא"ד וצ"ע וכו' לענין כתובת בנין דכרין דדלמא ל"ל דהא מאחיו ירית וכו'.** ומבואר דפשיטא דהראשון לא נתחייב כלפי בני היבם, שהרי אינם בניו. אלא דשמא היבם נתחייב בנכסים שאחיו קיבל מאבי היבמה. [ותוס' נסתפקו דהאב לא הכניס לשני, או דילמא אף בזה שייך טעם התקנה.

שפו) **בת שניה יש לה מזונות וכו'** (נד.) כיון דל"ל כתובה וכו' או דלמא וכו' איהי דלא עבדא איסורא לא קנסוה. וצ"ב דנהי דל"ש קנס לבת, האיך שייך תנאי כתובה במקום דליכא כתובה.

והרא"ה כתב דפשיטא דאין לבני שניה כתובת בנ"ד, דכיון דל"ל כתובה. **והר"ן** כתב דאע"ג דבשניה אית לה תוספת ונדוניא (בדאמרי' לקמן קא.), מ"מ כתובת בנ"ד גרירא בתר עיקר הכתובה. ושניה אין לה עיקר כתובה, ואף תנאי כתובה.

והאבנ"מ (קיב ה) **הביא דבגמ'** (יבמות צא.) **בנשאת** ואח"כ בא בעלה, דתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה, והבנים אינם יורשים כתובת בנין דכרין. דס"ד לזרעא לא קנסו רבנן, קמ"ל. [והק' מ"ש הכא דהוה ספק]. והאבנ"מ ביאר דכיון דהיא הפסידה כתובתה, ממילא אין לבניה כתובת בנ"ד. וספק הגמ' כאן לענין מזונות הבנות, דאינו מחמת האם. [וע' מה שהו' נג. בדעת הרמב"ם].

יד. ומש"ה מותר בקרובותיה, וכדתנן (יבמות קח. וכדאי' לקמן קז:).

טו. **והראשונים** (ר' יונתן, תוס' רי"ד, ור"ן לקמן ק: נט. בדה"ר) עמדו בזה, ועי"ש. ובפשוטו משמע דהוה תקנ"ח בפנ"ע שתקנו שירצו לינשא ליתומות קטנות, ויאכל פירות. ולדברי הצפנ"פ ניחא דלענין קנינים לא עקרו למפרע.

טז. וביאר דמאחר דהנישואין בשעתן היו חלים וקיימים אז, ותלי באישות שהיה אתמול. [ולא אמרי' דנעקר האישות למפרע ממש]. ושפיר זכה בהן בשעתן, ולא מהניא ע"ז כלל הפקעת המיאון.

אך **האחרונים** (אבי עזרי אישות י יט) הק' דמבואר (לקמן קז:) דהיכא דלוותה ואכלה ואח"כ מיאנה, אינה גובה מזונות מהבעל. ולא אמרי' דזכתה בזכות ממון של המזונות בעודה תחתיו. [ובפשוטו מבואר דדוקא במה שכבר נטלה מהבעל אי"צ להחזיר. אבל במה שהבעל מוחזק אינה זוכה]. ואילו לדברי הגר"ח יתחייב לה את המזונות שכבר זכתה, ולכאורה לא איכפ"ל דהמיאון יעקור אח"כ למפרע. [וע' היטב רש"י לקמן קז:].

יז. דבשעה שהיתה תחתיו היו קידושין. ול"מ העקירה לעקור דינים שנולדו מהקידושין.

יח. ובשלמא אם תלד קודם שמיאנה, וכבר זכתה בתה בזכות מזונות קודם מיאון, ניזונת אף ששוב מיאנה אמה. אלא דלא משכחת לה יולדת בקטנות.

ובפשוטו משמע מדבריו דהרמב"ם פליג, וס"ל דכבר זכתה הבת משעת עיבור. [ומש"ה זכות זה אינו נעקר למפרע]. אך יש שהק' דבגמ' (יבמות סז:) מבואר דהבנות זוכות בזכות מזונות רק משעת לידה. ואפשר דמ"מ סיבת חיוב המזונות הוה משעת עיבור, ומש"ה נחשב דכבר זכתה.

יט. **והגר"ח** סיים א"כ כל דינו של הרמב"ם דממאנת יש לה מזונות ע"כ הוא דוקא כשנולדה הבת קודם מיאון, והיינו שהק' הראב"ד דאין לה בת. [וכוונתו לפרש לשון הראב"ד,

דף נד.

שפז) **בעי רבא בת ארוסה וכו'. פרש"י** שילדה לו באירוסין, ומת. משמע דלא נשאה אח"כ. **והרא"ש** הק' כיון דהיא עצמה לית לה, אף בתה ליה לה. **והתפא"ש** (לרא"ש אות ה) הק' דהא שניה אין לה, ואפ"ה מיבעי ליה שהבת יש לה. ותי' דמדינא שניה יש לה, אלא משום קנס. ובבתה ל"ש קנס. אבל ארוסה אף מדינא לית לה. ומש"ה לא עדיף בת מדידה.

אבל **הרא"ש** הביא בשם **הראב"ד** דנשאת אח"כ, כיון שנולדה קודם שנכתבה הכתובה.

וכ"פ **השו"ע** (קיב ה) דנולד בעודה ארוסה ונשאת אח"כ. **והחלק"מ** (יד) דייק דהיכא שנשאת קודם שנולדה [אף שנתעברה מעיקרא] יש לה מזונות. **והאבנ"מ** (שם ז) ביאר דתקנת הבנות חל משעה שנולדה (וכדאיתא יבמות סז:), א"כ תליא אי הוה נשואה כשיצאת לאויר העולם (וע' הפלאה קו"א א).

והריטב"א הביא **י"מ** דאיירי שהגיע זמן ולא נשאת, דיש לארוסה מזונות. דאל"כ כיון דהיא עצמה אינה אוכלת, כ"ש בתה.

שפח) **שם. התוס' רי"ד** כתב ה"נ מבעי על ארוסה גופה, אי ניזונת לאחר מיתת בעלה. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם תר"י. אבל **האבנ"מ** (קיב ו) **והרש"ש** דייקו מדברי **התוס'** [והרא"ש] דהק' דוקא באנוסה, ומשמע דפשיטא דארוסה אין לה מזונות. **והראשונים** (ר"ן לעיל נג:) הביאו דמפורש במשנה (לקמן צז:) דארוסה אין לה מזונות אחרי מיתת בעלה. ודוקא בהגעת זמן לדעת הרי"ף יש לה.

והאבנ"מ ביאר דאלמנה אוכלת מפני שמעוכבת לינשא מחמת כבוד בעלה, אבל ארוסה אין כבוד בעלה עליה.

שפט) **רש"י ד"ה כיון דאית לה כתובה.** כגון שכתב לה מן האירוסין א"נ רבנן תקון נמי לארוסה. דהגמ' (לקמן פט:, וב"מ יז:) דנה האם יש כתובה לארוסה[א].

והרשב"א (לעיל מג:) הביא דסוגיין לכאורה משמע דאין לארוסה כתובה, דאי יש לה כתובה א"כ מאי מבעי ליה. וכדאי' בגמ' דלא תקון רבנן כתובה עד שעת נישואין. וכן **הגר"א** (נה כג) הביא מכאן מקור דאין לארוסה כתובה.

אבל **רש"י** (ד"ה או) ביאר הצד דאין לה מזונות, דלא תקון רבנן 'למכתב' עד שעת נישואין. ומש"ה תנאי כתובה לא חל מקמי הכי. משמע דתקנו לארוסה חיוב כתובה, אבל לא תקנו לכתוב שטר כתובה עד שעת נישואין[ב]. **והשיטמ"ק** (בשם תלמידי ר' יונה) ביאר דאף לצד דתקנו כתובה, לא תקנו אחריות נכסים [וכ"כ הרא"ש (לעיל מג:) בשם רבינו יונה דלא אמרי' אחריות ט"ס עד שעת נישואין[ג]]. ומש"ה לא תקנו אף שאר תנאי כתובה. **והריטב"א** ביאר דלא תקנו חכמים למיכתב, להיות עיקר עד שעת נישואין[ד].

והתוס' רי"ד הוכיח מכאן דיש כתובה לארוסה. דאי איירי שהוא כתב לה כתובה, א"כ תלי האם הוא כתב מזונות. דאי כתב בנן נוקבין, פשיטא דחייב. [ומבואר מדבריו דמהני התחייבות דידיה למזון הבנות, ולא אמרי' דהוה התחייבות לדבר שלבל"ע, ומהני רק משום תנאי בי"ד. א"נ תקנו חכמים היכא דכתב לה]. ואי לא כתב תנאי זה, פשיטא דאינו חייב. [דל"ש תנאי כתובה, אע"ג דלא כתב כשאינו מחויב לה כתובה]. [וי"ל דסברת שא"ר דאף שמתחייב סתם, הוה בגדר חיוב כתובה, ועי"ז מתחייב בשאר תנאי כתובה[ה]].

דהשיג דאין לה בת, פי' דעדיין לא נולדה וזכתה. דע"כ המיאון היה בקטנות קודם לידתה].

א. ודעת **תוס'** (לעיל מד. וכ"מ) דלמסקנא יש לה כתובה. אבל דעת **הגאונים** **והרמב"ם** (אישות י יא) דאין לארוסה כתובה אא"כ כתב לה. **ורש"י** (כאן) נראה שנסתפק בזה, **ורש"י** (במשנה מג:) כת' [דהמשנה] קסבר דיש כתובה לארוסה.

ב. וכ"מ **ברש"י** (לעיל מג:) דמשעת אירוסין נתחייב כתובה, אבל 'נכתבין' בשעת נישואין.
[ויל"פ דתקנו כתיבת הכתובה שיהא סמכה דעתה, שלא יהא בעילת זנות, וכדאי' לעיל ז., אבל בארוסה סגי בתנאי בי"ד].

ג. אבל **תוס'** (לעיל מג:) נקטו דכל ארוסות גבו כתובתה ממשעבדי. **ותוס'** נקטו דלדברי **רש"י** (שם) הוה הספק דהגמ' מאימת גבי, **והאחרונים** נקטו דאף דעת **רש"י** (שם) דגובה ממשועבדים משעת אירוסין. [ואפשר דה"מ היכא דכתב לה]. ולכאורה מבואר דלדעת רש"י דתקנו כתובת ארוסה גובה ממשעבדי, ואף דלא תקנו לו כתיבה. [וע"ע מש"כ לעיל נא.].

ד. אבל **הגר"א** (נה כג) כתב דהוא דחוק, דמאי נפק"מ, הא גובה כתובתה בתקנתא דרבנן, ומ"ש שלא יהא דין תנאי כתובה.

ה. [וכשמקבל עליו חיוב כתובה בארוסה הוה ככל גדרי

שצ) **תוד"ה בת אנוסה.** תימה דאנוסה גופה תיבעי.

וכן **התוס' רא"ש** כתב דספק הגמ' הוה אף לאנוסה עצמה, ונקטו אגב אחריני[ו]. [**האחרונים** כת' דהיינו מזונות אלמנה אחרי שמת בעלה דמתנאי כתובה, דבעודה תחתיו חייב מזונות מדאורייתא. ואף למ"ד מזונות דרבנן כת' הרא"ש (ס"ס כד, הו' נג.) דאינו תנאי כתובה].

אבל **המאירי** כתב דאנוסה כבר נפרעה כתובתה, א"כ אין לה תנאי כתובה. וכ"כ **המגיני שלמה** ו**פור"י** דלאנשי יהודה אנוסה שנתאלמנה ודאי אין לה מזונות, כיון דאין לה כתובה. ובכה"ג אף אנשי גליל ל"פ, וכמ"ש הר"ן לעיל גבי מוחלת.

שצא) **שם. האור שמח** (יט יב) כת' דהרמב"ם פסק בכל הנך דאין לה מזונות, אע"ג דהוה בעיא דלא איפשיטא. ואילו הרמב"ם פסק בתורת ודאי, ולא מהני תפיסה. וביאר דהוה ספק תקנה ומש"ה ל"מ תפיסה. ועוד כתב דמדינא דגמ' מזונות אינה נגבה אלא מהקרקע. ול"ש תפיסה בקרקעות. ובספיקות האלו לא תקנו הגאונים שיגבו ממטלטלין.

שצב) **ולא בביקתי. פרש"י ותוס'** אם יש בית, כופה לדור בבית. והיכא דאין בית ראוי מפסדת. דשאין בית ראוי אין חיוב לשכור לה. אבל **הראשונים** הביאו מ**הירושלמי** דשוכרין לה בית לפי כבודה. וכ"פ **הרמב"ם** (יח ג). [וע"ע רמב"ן שהאריך בכל זה].

שצג) **אבל מזוני אית לה, מר בר ר' אשי אמר אפי' מזוני נמי ל"ל. פרש"י** דכיון דלא קרינן יתבא בביתי, לא קרינן מתזנא מנכסי[ז]. **והראשונים** דנו דכ"ז לשיטתו דאין שוכרים במקום אחר, אבל לדברי הירושלמי ששוכרים לה במקום אחר [ומתקיים תקנת מדור], א"כ מה הצד דאין לה מזונות. **והרמב"ן** ביאר דהנידון האם נותנים לה כל המזונות, או רק כפי ברכת הבית. **וכדאי'** (לקמן קג.) דהיכא דאינה דרה אצלה נותנים לה רק כפי ברכת הבית[ח].

תובעת כתובתה

שצד) **התובעת כתובתה בבי"ד אין לה מזונות.**

הרמב"ן (ס' הזכות ר"פ אע"פ כא: בדה"ר) כתב דתביעתה הוה כגבייה. **ורש"י** (גיטין לה.) כתב הטעם דגלי דעתה דבעי לאינסובי, ואיהו לא אתני אלא כל ימי מיגר אלמנותיך, לכבודי. **והרמב"ן** (שם) הביא בשם **אחרים** דמפסדת משום עזות ובזיון [ע' בסמוך].

והבית שמואל (צג יג בשם שו"ת **מוהרש"ך** ב רד[ט]) כתב דמפסדת מזונות רק כשפרעו לבסוף. אבל אם אין להם לפרוע, או דאינם רוצים לפרוע יש לה מזונות. **והק"נ** (ט, הו' בפתח"ת ז) חלק דאין לה מזונות כיון דתבעה וגילתה דעתה שרוצה לינשא [וכמ"ש **רש"י** בהנך דסוגיין]. והביא דמפורש כן בגמ' (גיטין לה.) דרבה בר רב הונא הפסיד לאלמנה כתובתה, כיון דנמנעו להשביע ולהדיר אלמנה.

והראשונים הביאו בשם **הירושלמי** דדוקא כשתובעת מן השופי, אבל תובעת מחמת אונס, כגון שאינם נותנים לה מזונות לא. **והריטב"א** (והרמב"ן

כתובה, ואינו יכול לחייב עצמו לחצאין]. **והגר"א** [שם] ביאר הצד דאינו חייב, אף דכתב לה כתובה. דכתב לה מתנה בעלמא.

ו. וכ"כ **הריטב"א** [כ"ה במקצת דפוסים אנוסה גופה, וכצ"ל דעלה קאי. אבל יש דפוסים דאי' בת ארוסה].

ז. ולכאורה משמע דפטורין לגמרי, וצ"ב דבגמ' (לקמן קג.) אי' דהיכא דהאלמנה חוזרת לבית אביה אף דלא נותנים לה מזונות שלם, נותנים לה כפי ברכת הבית. א"כ מ"ש היכא דליכא בית כלל.

ואפשר דסתמא דגמ' (שם) דלא כמר בר ר"א. א"נ אף מר בר ר"א אייר' לענין דאין נותנים מזונות שלמים, אבל עכ"פ חייבין כפי ברכת הבית [ולא משמע כן בראשונים].

ועוד אפשר דהיכא דליכא בית בטל התקנה, ולא קרינן מיגר אלמנותיך. אבל היכא דיש לה זכות לדור אצלם, אף שהיא רוצה לילך למקום אחר יכולה לקבל כפי ברכת הבית.

ח. ולמר בר ר"א ה"נ נותנים כפי ברכת הבית. ומסקנת הגמ' דנותנים לה מזונות שלם, והרמב"ן ביאר דאם רוצים יבואו אף הם לדור אצלה [בבית ששכרה לה, ויהא להם שם ברכת הבית].

ועוד היה אפ"ל דדוקא כשהם רוצים שתדור אצלם יש להם טענה, אבל היכא דאין להם אפשרות שתדור אצלם, נותנים כל המזונות. [וע"ד הא דתנן (לקמן קג.) דהיכא דיש לה טענה שהיא ילדה דנותנים לה מזונות אף בבית אביה]. וברמב"ן לא משמע כן.

ט. **והמהרש"ך** (ד"ה ומשכחנא מרגניתא) כתב כן ע"פ לשון **הרמב"ן** דהוה כמאן דגביא.

לקמן צח.) כתב דה"ה כשנשבעת על כתובתה [ואינה תובעת], אלא רוצה שיהא ליורשיה, פשיטא דיש לה מזונות.

והרא**שונים** דנו האם איירי דוקא בתובעת כל כתובתה. דנח' ר' שמעון ורבנן (לקמן צז:) כשנפרעה מקצת כתובתה האם יש לה מזונות, וקי"ל כחכמים דיש לה מזונות כיון דעדיין חייבים לה 'מקצת כסף'. ובפשוטו נקטו **רוב ראשונים** (ע' **תוס'** בע"ב ד"ה ולתובעת, וכ"פ הרמב"ם יח כח) דה"נ בתבעה מקצת כתובה יש לה מזונות. אבל **הרא"ה** (בע"ב) הביא **יש מתרצים** דאפי' תובעת מקצת כתובתה, כיון דתבעה בבי"ד אינה נזונת. וכן **הרמב"ן** (ספר הזכות שם) הביא בשם **אחרים** דאף כשתובעת מקצת מפסדת', כיון דכ"כ העיזה לתבוע בבי"ד.

שצה) **[במשנה נב:] אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו וכו'. הריטב"א** הביא בשם **הירושלמי** אנשי גליל חסו על כבודן, ולא חסו על ממונם. ואנשי יהודה חסו על ממונם, ולא חסו על כבודם.

שצו) **תוד"ה ושמואל.** פר"ח וכו' ובמקום שאין מנהג יעשו כשמואל דהילכתא כוותיה. [דקי"ל כוותיה דשמואל בדינא]. והרי"ף האריך להוכיח כן[יא]. והב**עה"מ** דחה כל ראיותיו (ע' מלחמות שהאריך), וכתב הילכך יש לנו ללכת אחר מנהג בבל[יב] [כרב], כי תלמודינו תלמודא דבבל[יג].

שצז) **הא לנהרדעא נסיבא וכו'. הריטב"א** כת' ש"מ דמי שנשא אשה במקום אחר ע"ד שדור עמו במקומו, הולכים אחר מנהג מקומו שבאה לשם[יד].

שצח) **אלמנה שמין מה שעליה**[טו]**. פרש"י** שמין לה בגדיה בפרעון כתובתה. **הריטב"א** (והו' ברמ"א צט א) כתב דשמין במעות, אבל א"א לסלקה מהבגדים[טז] [והלשון 'הפשט' לאו דוקא].

והב**י"ש** (צט ד) כתב דאף כשהבגדים שוים יותר, א"א לסלקה מהם.

שצט) **בלקיט. פרש"י** שכיר בבית בעה"ב, ובעה"ב לקח לו בגדים. ונח' באומדנא האם הקנה לו בתוספת לשכרו, או דהקנה רק ע"ד כל זמן שהוא תחתיו.

והרי"ף כתב דבגרושה אין שמין מה שעליה, כיון דמגרשה בע"כ, והוא רוצה להוציאה (וכ"פ **הרמב"ם** טז ד)[יז]. דומיה דלקיט. וה**בעה"מ** חלק דבכל אופן יש לה. דהא אף אלמנה משמיא קא אנסי ליה, ויוצאת בע"כ.

וה**מלחמות** כתב דאשתו קנאה שתהא עומדת תחתיו, והוה כנותן מתנה ע"מ שישמשנו ומת, דהעכבה אינה ממנו. ויכולה לומר תנו לי בעלי (כדאיתא בב"ב קמה.). **והריטב"א** כתב דלקיט מעיקרא נתן ע"ד לצאת. אבל אשתו לא קיימא למיפק, ולגמרי הקנה כל זמן שהיא תחתיו. הילכך גרושה אין שמין מה שעליה, אלא במורדת וכיוצא בה.

וה**שיטמ"ק** (בשם תר"י) כת' דאף בלקיט תליא אי יצא מעצמו. **והרא"ש** ביאר דלקיט אינו שכיר דיש לו שכר קצוב, אלא דמסייע לבעה"ב, ונותן לו מאכל

י. והר**מב"ן** ביאר שאין דין תביעה לחצאין, דכיון שהיא מזקקת לבי"ד לירד לנכסים ולהכריז ולמכור אין לה מזונות, דכל עזות ובזיון אלמנות שיש בתביעת הכל יש בתביעת מקצת, הילכך לא קרינן ביה מיגר אלמנותיך.

יא. והר**אב"ד** (כתוב שם לבעה"מ) הביא דכן הוא פשטות כל המשניות, והביא ד**בירושלמי** (כאן, וכ"ה **בתוספתא** ד ו) דכל הארצות כותבין כאנשי ירושלים.

יב. והבעה"מ הביא דבהלכתא גבראתא לנגיד הביא בשם **גאוני עולם** שפסקו כולם ועשו מעשה כרב, וכת' דדעתו נוטה לדברידהם. ועוד מצינו שתפסו להם רבותינו בכ"מ מקולי כתובה. והר**אב"ד** (כתוב שם) השיב דאף **דקצת הגאונים** עשו מעשה כרב, מפני שהן בבבל.

יג. וה**מלחמות** השיג דתלמודינו הוה ג"כ תלמוד דנהרדעא.

יד. [ומשמע דלא תליא במקום הכתיבה או הנישואין. א"נ בסתמא הנישואין הוה הכנסה לביתו]. אבל **היעב"ץ** פי' דאזלי' בתר מקום הכתיבה, כמו בכל שטרות. ועוד כתב היעב"ץ דכל שדר שם ל' יום נקבע ע"פ מנהג המקום שם.

טו. וה**בית מאיר** מביא בשם **הריב"ש** (שא) דמדרך פשרה ועצה טובה מפני המוסר שלא לשום בגדיה.

טז. אך לכאורה אילו היא רוצה להחזיר הבגדים בעין רשאית, ואין מפחיתין מכתובתה.

יז. והר**שב"א** הביא מח' לענין בגדי שבת, האם דמי לגמ' (ב"ק יא:) דעל נשותיהן אין שמין דוקא בבגדי חול. אבל בעל לאשתו מקנה לאשתו בין בגדי שבת ובין בגדי חול. וע' הג' אשר"י.

ומשתה ומלבוש. ואם יצא מעצמו מפשיט בגדיו מעליו. אבל שכיר לזמן קצוב מעיקרא נתן ע"ד כן, ונוטל בגדיו עמו [אא"כ חזר בו בחצי היום]. [**והקצות** (שלא ב) הק' דהפוסקים השמיטו דין זה].

ת) **דתנן וכו' אין לו לא בכסות אשתו וכו' [ודוחה הגמ'] אדעתא למשקל לא אקני לה.** והגמ' (ב"ק קב:) מק' האיך קונה האשה משעה שלקחם לשמה, ומי הודיע למוכר דנתכוון לקנות עבור אשתו. והגמ' נקטה שהאשה קונה משום דשליחותיה עביד. והגמ' דוחה דהטעם משום דהמקדיש אין דעתו על כסות אשתו. [והגמ' מקשה דלא אמרי' דאין דעתו]. ומסקנת הגמ' דכל המקדיש נעשה כמי שהקנה לאשתו מעיקרא. [ומשמע דבעלמא ל"ק הבגדים, ודלא כסוגיין].

דף נד:

תא) **ד' מאה זוזי מן חמרא וכו' רווחא ליתמי.** פרש"י יהא משועבד [כשיעור זה], ולא אמר ליתן היין עצמו[א]. **הריטב"א** פי' דה"ה זילא או הפסד ליתמי. דכל היין משועבד לזה שיקבל ממנו ד' מאות זוז.

תב) **רש"י ד"ה דנייחדה.** ואין הבנות והאשה גובות ממשעבדי. **ההפלאה** ו**הבית יעקב** תמהו דמבואר בגמ' (ב"ב קלג., הו' בתוס' לעיל מט:) דמתנת שכיב מרע לא נחשב משועבדים כלפי מזון האשה והבנות, דאמרי' השתא ירושה דאורייתא אלמנתו גובה. וצ"ל דנתן במתנת ברי ובקנין[ב].

ועוה"ק **רע"א דרש"י** (לעיל מט:) כתב דכל הנותן לבניו לא נחשב משועבדים, דל"ש סברת ניחא נפשיה. וצ"ע. [ואף דלא קי"ל כתקנת אושא, הוה מטעם אחר. דלא משמע דפליגי בעיקר השעבוד. ע' מש"כ שם].

תג) **תוד"ה דנייחד.** אע"ג דלעיל נתחרט ר' יוחנן וכו' הכא אין גנאי כיון דבדעתה תלוי וכו'. וכעי"ז כתב **הריטב"א** דכיון דקיבלה עליה ונתרצית. אבל **השיטמ"ק** הביא מ**כת"י רש"י** דמעשה דהכא היה קודם, ור' יוחנן חזר בו משניהם.

הדרן עלך פרק נערה שנתפתתה

א. דאם הקנה היין עצמו, א"כ זכה מעכשיו בשיעור ד' מאה זוזי בשעת צוואה, ונתייקר או הוזיל ברשותו.

ב. אך הק' דא"כ מה השיב ר"ל שריבה לה, סוף סוף הוה משעבדי ולא גבתה. **וההפלאה** כת' דס"ל כתקנת אושא (לעיל מט:). והבית יעקב תי' דאמר להדיא שנתן לבניו מה שיותר על המזונות. [אך צ"ע דמ"מ יש לו עצה ליתן מתנת ברי גמור].

השמטה מעמוד שסו

אפשר דמקור דברי הסמ"ע מהירושלמי (מעשרות ג א, עי"ש במפרשים) דהירושלמי דנה כשמאכיל לאשתו, נימא דהוה מקח וקובע למעשר. ותי' כמ"ד דאין מזונות לאשה דבר תורה. [והגר"א גרס כמ"ד דמזונות דבר תורה]. כדתניא [עי"ש במפרשים אי הוה תי' נוסף או הסבר] דאין בי"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית [דהוה פורע חובו בשביעית], אבל אשה נזונת אצל בעלה שביעית.

וע"פ דברי הסמ"ע יל"פ דגדר מזונות דאורייתא הוא שאוכלת אצלו, ולא הוה בגדר פרעון חוב ומקח. [וכגירסת הגר"א, דקאי כמ"ד מזונות דאורייתא]. כדתניא דהיכא שנזונת אצלו לא הוה גדר פרעון חוב. אבל היכא דבי"ד פוסקים מזונות, כה"ג חיוב המזונות הוה משום תנאי כתובה, והוה פרעון חוב. וגדר מקח הקובע למעשר.

דף נד:

פרק אע"פ

א) **ואם רצה להוסיף. בתוס'** מבואר דהיינו ע"י קנין.
וכ"כ **רש"י** (לעיל מג:) 'שקנו מידו וכתב'.

והריטב"א והר"ן הביאו בשם **הירושלמי** דהוה דברים הנקנים באמירה (וכדאי' לקמן קב:, הו' בתוס' לעיל נג.). **והריטב"א** כתב דאף דאי' (לקמן שם) עמדו וקדשו, בירושלמי מבואר דאף אחר קידושין אמרי' הכי, ונקנה בנישואין [וכתב דלא קי"ל כן]. ועוד הביא **המאירי** דאפשר דשויוה חכמים לתנאי כתובה ככתובה, ומש"ה סגי בכתיבה ואי"צ קנין. וע' בסמוך בשם רש"י מה"ק.

ב) **נתארלמה או נתגרשה מן האירוסין גובה את הכל.**
דעת **רש"י ותוס'** (לעיל מג:) דאף מן האירוסין גובה ממשועבדים. אבל דעת **הרמב"ם** ו**הגאונים** (שם, והו' בראשונים בסמוך) דכתובת ארוסה גובה רק מבנ"ח. וכ"כ **התוס' רי"ד** (כאן) דגובה ממשעבדי משעת נישואין.

ג) **רש"י ד"ה שלא כתב לה.** תוספת דמדעתו וכו'. משמע דמנה ומאתיים חייב מדינא, ולכן מתחייב אף בלא כנסה. אבל למ"ד דאין לארוסה כתובה אא"כ כתב, צ"ב מ"ש מנה ומאתיים דאמרי' דכתב לה בכל אופן, ואילו תוספת ע"מ לכונסה.

ד) **רש"י ד"ה והיא כותבת.** אע"פ שלא נתקבלה, מוחלת וכותבת בלשון שובר. **הריטב"א** (נו.) כתב דאע"פ שידעינן שלא נתקבלה, הודאתה זהו שוברה כאילו נתקבלה. אבל **הרא"ה** נסתפק שמא צריך לצאת יד"ש [כיון דיודע שלא נתקבלה, והרי לא מחלה], אא"כ כתבה לשון 'באילו' התקבלתי[א].

משעבד עצמו כשאין לו נכסים

ה) **תוד"ה [אע"פ] אם רצה. תימה** וכו' אע"פ שאין לו שווה פרוטה וכו' אבל אותו שאין לו האיך ישתעבדו נכסיו, כיון שלא נתחייב לה. וצ"ב קו' התוס' (ר"י), דהא איירי במשעבד עצמו וגופו, ואמאי תלי אי יש לו נכסים[ב]. ומשמע דתוס' נקטו דל"מ קנין 'לשעבד' עצמו [לייצר שעבוד הגוף] היכא דאין לו נכסים. [אבל כשלווה כסף משתעבד ממילא[ג]]. [ור' אליהו הוכיח דאין בזה חסרון].

והאחרונים (ע' בסמוך) דנו מה גדר החסרון, האם ר"י נקט דלא שייך להשתעבד כלל שעבוד הגוף ע"י קנין. ובהמשך התוס' דנו משום דבר שלא בא לעולם, ועוד הזכירו התוס' החסרון של קנין דברים [וכדאי' (ב"ב ג.) דשותפין שעשו קנין 'לחלק' הוה קנין דברים בעלמא, ול"מ קנין 'שיתן', אלא להקנות ממון[ד]].

ו) **בא"ד דבשלמא כשיש לו הוא משעבד נכסיו לזה החוב וכו'.** ומשמע דכשיש לו נכסים וחל שעבוד במקצת נכסים, עי"ז משתעבד אף במה שיבוא אח"כ. [אבל בדברי **הרא"ש** משמע דהק' אף במי שיש לו נכסים, ע' בסמוך]. **וההפלאה** ביאר דהטעם ע"פ מש"כ **המרדכי** (ב"ב תרג, הו' ברמ"א חו"מ רט) דהמקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלבל"ע, מיגו דקנה דבר שבא לעולם קנה הכל. [וצ"ב].

א. ו**בגמ'** (ב"מ כ.) איתא דשובר מוקדם לא חיישינן שמא מכר השטר חוב לחבירו, דהא לשמואל אפי' חוזר ומחלו מהני. **ותוס'** נקטו דהוה מדין מיגו. אבל **הרשב"א** (שם) כתב דכיון דכתב שובר, היינו מחילה.

ב. ומשמע דתוס' הק' כן בכל מחייב עצמו, דלא הזכירו קו' גבי כתובה [ודלא כרא"ש, הו' בסמוך]. וכן מבואר **בפסקי תוס'** (קפ) שכת' אדם משעבד גופו לדבר שאין לו, ולדבר שאינה בעולם.

ג. ואף כשאין לו נכסים כלל [ואף בנתחייב דרך ערב, דאין לו נכסים כלל].

ד. אמנם **במשנת ר' אהרן** (ר"ה שכנים בהערה) נקט [דדעת הראשונים] דגדר קנין דברים הוא משום דמתחייב לעשות

והאחרונים (חי' ר' שמעון מח, ובקו' השעבוד ב ב) הק' האיך חל שעבוד נכסים בלא שעבוד הגוף.

אבל **האחרונים** (ע' ר' שמעון שם, חי' ר' שלמה יב) **ביארו** דכוונת התוס' דהיכא דיש לו עכשיו נכסים, חל הקין בנכסים, ועי"ז הוה שעבוד על גופו. ודוקא היכא דאין לו נכסים כלל נחשב קנין דברים[ח].

ו**במשנת ר' אהרן** (ר"ה שכנים בהערה) ביאר דקו' התוס' דאף היכא דהקנין חל על גופו שייך חסרון לבל"ע, דנהי דעצם החיוב הוה על גופו, אלא כיון דכל הנפק"מ כלפי הנכסים יש בזה חסרון דלא בא לעולם.

ו**הקצות** (ס ז) הביא מסוגיין דמי שמתחייב עצמו בדבר שלבל"ע א"י לחזור [אף קודם שבא לעולם], וכי נאמר דחתן יכול לחזור בו ממה ששעבד. וכן כשמת ולא באו לידו ליטרין חייבין משאר נכסיו[ו]. ו**הנתיבות** (ס י) חלק דהגוף ישנו בעולם ויכול להשתעבד, רק דלא הגיע זמן פרעון[ז].

ז) **בא"ד מ"מ אדם משעבד דבר שלבל"ע, כיון דכתב דעתיד אנא למיקני וכו'.** משמע דגדר דאיקני שנשתעבד גופו, וממילא כל מה שקנה אח"כ משתעבד. [וכ"מ ב**נתיבות** ס יב, וע' **קוב"ש** ב"ב שפג]. אבל ה**קצות** (קיב א) האריך דמבואר דאף למ"ד שעבודא דאורייתא מה שקנה אח"כ אינו משתעבד ממילא ע"י החוב. אלא דמשעבד עצמו 'דאיקני', ומהני לשעבד את הנכסים לכשיבא. ושעבוד נכסים עדיף מקנין לענין דבר שלא בא לעולם[ח].

ח) **בא"ד כיון שלא נתחייב לה, היינו דשלבל"ע.** [אבל למ"ד אדם מקנה דבר שלבל"ע מהני. ובפשוטו משמע דהוה כהקנאת דבר שלבל"ע, ויכול לחזור בו. אבל ב**חי' ר' שמעון** (מח ג) כתב דלר' מאיר מהני שעבוד גופו, ועי"ז אינו חוזר].

ו**הריטב"א** כתב דאע"ג דאין אדם מקנה דבר שלבל"ע, מתחייב הוא דבר שלבל"ע, כיון ששעבד עצמו בלשון חיוב ושעבוד [וכאותה ששנינו הרי הן דברים שנקנין באמירה].

ו**השיטמ"ק** הביא **תלמידי רבינו יונה** דהכא כיון שמקנה לה בסודר הוה ליה כלוקח. ובעבור מה שלקח משעבד מה שיקנה בעתיד, ואין בזה חסרון דבר שלבל"ע[ט]. [צ"ב]. [וע"ע לעיל בשם התוס' רי"ד ומאירי].

ט) **בא"ד והשיב לו דמצינו כעי"ז וכו' אע"פ שאינו מקנה לו שום נכסים, אלא שמשעבד גופו וכו'.** ותוס' חידשו דיש גדר שעבוד הגוף[י]. וע"ד מש"כ **תוס'** (ב"ב ג.) דמתנה ש"ח להתחייב כשואל ע"י קנין, ולא הוה קנין דברים בעלמא, דהוה קנין גמור שמשעבד את עצמו שאם יאנס ישלם. והשער"י (ה ב) ביאר שנקנה להקונה זכות ממון בגופו של המתחייב[יא].

י) **בא"ד משמע בכל ענין אע"פ שאין מקנה לו שום נכסים.** ה**מהרש"א** הק' דאף המשנה דמתנה

מעשה ליתן, אבל היכא דמתחייב גוף הממון מהני, ולא אמרי' דקנין אינו יכול לחול על חיוב כזה. ונקט דא"כ בסוגיין ל"ש חסרון זה, וכוונת התוס' להקשות משום דבר שלבל"ע. ושוב הביא דבדברי רבינו אלידהו מבואר דקנין דברים תליא בחלות החיוב].

ה. ור' שמעון (בקו' השעבוד ב) ביאר דאף שחל שעבוד הגוף נחשב 'דברים', כיון דאינו קנין להשתמש בגוף המתחייב. אלא מהני לקנות זכות בנכסים, ועי"ז ממילא אף החיוב על הגוף אינו דברים. [ודנו דאף היכא דיש לו מטלטלין, נימא דיש לו בזה זכות לגבות].

ו. [וצ"ב דודאי גובה רק מנכסים שבאו לידו]. והביאו מדברי הקצות דהחסרון בתוס' דבר שלבל"ע, ובזה נקט דמהני התחייבות ושעבוד. (ע' חי' ר' שלמה יב ג).

ז. וכתב ה**נתיבות** דאם נתחייב להביא דשלבל"ע ל"מ, דל"ש חיוב הגוף בדבר דתליא במעשה. [ודלא כקצות].

ח. וכמ"ש **רשב"ם** (ב"ב קנז. ד"ה אלא בתי' האי') דהא דמהני דאיקני בדבר שלא בא לעולם משום דשאני שעבוד מקנין. ועוד פי' **רשב"ם** (שם) דאלמוה רבנן לשעבוד [מדרבנן].

ט. וביאר דאע"פ שהסודר אינו שוה אלא פשוט הוא קונה אותו הסודר שנוטל בו הקנין באלף זוז או אלפים וגבי לוקח לא דיינינן ליה מקנה דבר שלא בא לעולם אלא שמשעבד מה שעתיד להרויח בעבור מה שלקח.

י. וה**אחרונים** דנו מהו גדר שעבוד הגוף, האם נחשב שיש למלוה זכות על ממון של הלווה. או דנחשב שיש אצל הלווה ממון של המלוה [ואף כשנשתעבד ע"י קנין זכה בזכות בממונו]. או דהוה חיוב מצווה בעלמא לפרוע החוב.

וב**חי' ר' שמעון** (ב"ק ו ה, ולט) האריך לדחות דלא הוה מצווה בעלמא. וביאר דהוה גדר פועל, וכמו היכא שמשעבד גופו למלאכה מסויימת, אף הלוואה גופו משועבד להעמיד חוב ממון מסויים. וב**חי' ר' שמעון** (כאן מח, וקו' השעבוד, ושער"י ה ה וב) ביאר דהוה זכות בגופו של לווה. וכמו קנין עבד, דמה שקנה עבד קנה רבו. והמלוה הוא בעלים על גופו של לווה כלפי זה.

יא. והביא ד**הרמ"ה** (ב"ב ג. אות כו) ביאר דהיכא דקנו מידו

שומר אפשר להעמיד כשיש לו נכסים. ואי משום דהמשנה סתם ולא חילק, אף משנה דידן יש לדייק כן. **והבית מאיר** (סו) **וקובה"ע** (לח ח) **פי'** דהמשנה (ב"מ דמתנה ש"ח) עוסקת בגדרי התחייבות, ובזה אמרי' קא פסיק ותני. אבל הנידון במשנה שלנו הוא דיני תוספת כתובה, ולא האיך משתעבד.

והפלאה ורע"א פי' דכוונת תוס' להוכיח מהלישנא (לעיל לד:) דשואל מתחייב בשעת אונסים, ול"ק זכות בנכסים מעכשיו. ואפי' הכי מתחייב [שעבוד הגוף] לדיני שמירה. [והאחרונים דנו הגדר בזה].

יא) **שם.** אבל **הרא"ש** (בפסקים ותוס' הרא"ש) הביא קו'

ר"י דוקא גבי כתובה. דבכתובה אינו משעבד עצמו מעכשיו, אלא כשתתאלמן או תתגרש. **והאחרונים** ביארו דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, נחשב דעדיין לא חל חיוב ממון בפועל, וגרע מכל חוב תוך זמנו[יב]. דגדר חיוב הכתובה הוה רק סיבה מעכשיו, להתחייב לאחר מיתה וגירושין[יג]. **וכ"כ הפנ"י** (לעיל מג:)[יד]. **והביאו בשם הגר"ח** (סטנסל קכו) דאף דנתחייב מיד, אבל אינו חיוב ממון, אלא חיוב של חוב [חוב להתחייב].

ומבואר בדברי הרא"ש דהיכא דיש לו נכסים, משתעבד נכסיו, עבור חיוב זה. ובפשוטו הביאו **האחרונים** דחל שעבוד נכסים לכתובה, ואף קודם ששייך שעבוד הגוף[טו]. אבל **הקוב"ש** (ח"ב יא) ביאר דסיבת החיוב גורם שעבוד נכסים, וכמו זורק חץ ומת דנשתעבדו נכסיו משעת זריקה. וה"נ נשתעבדו הנכסים משעת נישואין מחמת סיבת שעבוד הגוף.

והרא"ש הביא **שר' אליהו** תי' דמתנה להיות כשואל, אפי' אין לו נכסים עכשיו, וגם אינו חייב לו כלום עד שיבוא האונס. ומבואר מדבריו דאף גדר חיובי שומרים הוה התחייבות רק כלפי מצב של נזק, דנכנס עכשיו להיות שומר, לענין להתחייב כשיאנס.

יב) **בא"ד וי"מ וכו' הרי הודה שיש לו נכסים, הודאת בע"ד כק' עדים.** בפשוטו משמע דאף דאליבא דאמת לא השתעבד, מ"מ בי"ד דנים לחייבו ע"פ הודאתו[טז]. **ורע"א** הק' לפ"ז היכא דהוה חב לאחריני [בשעת גבייה] לא יהני[יז]. אבל **הקצות** (ס"ס קצד) האריך להביא דברי הראשונים דקנין 'אודיתא' חל קנין ע"פ הודאתו, ועפ"ז יתחייב[יח].

אך **האחרונים** (אבנ"נ אה"ע שיז ה) הק' דבסוגיין יש חסרון קנין דברים, והאיך מהני 'קנין אודיתא' לענין החסרון קנין דברים[יט].

שמחויב לתת כך וכך או לבנות או לזון דלא הוה קנין דברים בעלמא, דקנו אגופא דממונא שמתחייב לתת כך וכך ממון. ולא הוה קנין אמעשה נתינה גופא.

יב. אך **תוס'** בכ"מ (ב"מ כ, ב"ק ע. ופט., גיטין יג, ב"ב קמז: הו' לעיל מג:) מבואר דדימו כתובה כמו שטר חוב תוך זמנו. [וכ"ה לשון **הרמב"ם** (אישות טז ג, והטור ושו"ע צג א) דהוה תוך זמנו].
אבל **התוס' ר"פ** (ב"מ כ.) כת' דשאני כתובה שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ומש"ה הכתובה אינה בעין. ול"מ מעמד שלשתן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ועד"ז הביא **הרמב"ן** (ב"ב קמד.) בשם **ר"ת.**

יג. דהנישואין הוה סיבה לחיוב כתובה, שחל חיוב ממון רק לכשתנשאי לאחר. [ועוד יש שפי' דהנישואין הוה סיבה גמורה לחיוב, אבל כל זמן שהנישואין קיימין אינו מחוייב כלל לשלם]. אבל **בחי' ר' שמעון** (מח) נקט דכוונת הרא"ש דאף התחייבות גמור, כיון דחייב עצמו כלפי לאחר זמן נחשב קנין דברים. כיון דאינו מתחייב ליתן מעות עכשיו.

יד. וכן **החזו"א** (נו טז) חקר בגדר חיוב כתובה, האם נתחייב מעכשיו. [וע' מש"כ לעיל מג, ובעזה"י יתבאר לקמן].

טו. והק' מדברי הראשונים בסוגיית מנה אין כאן משכון אין כאן (קידושין ח:).

טז. ותוס' (ב"ב מד:) כת' ש'שיקר להודות'. [משמע דל"מ הודאתו, ואף בינו לבין עצמו אי"צ לשלם]. אבל **תוס'** (ב"מ מו. וב"ק קד:) דנו דידהני הודאתו להקנות לענין פדיון מעשר, ומהני לאיסורין [ואף שהוא עצמו יודע]. **ובשו"ת הרשב"א** (ד נ, ועד"ז הרשב"א קיד' כו:, וריטב"א ישנים ב"מ מו.) תמה האיך יהני הודאתו להקנות בלא קנין. וע"ע קצות (מ א, וקצד ד), וחזו"א (ב"ק יח ו).
[אך **תוס'** (ב"ק) דחו דל"מ לדאורייתא. ויש אחרונים (רע"א) שביארו דתוס' חזרו בהם בזה].

יז. כגון דלווה כבר, דלווה ולווה ואח"כ קנה קי"ל יחלוקו (ב"ב קנז:). ותי' ע"פ דעת הסוברים דבדאקני יכול לחזור בו קודם שקנ'. ומש"ה מהני הוד', דלא גרע מחזרה. [ומש"ה לא נחשב חב לאחריני, ומהני הודאתו].

יח. [ואין להק' דהוה חב לאחריני, וכקו' רע"א, ואינו הודאה. דבשעת התחייבות אינו חב לאחריני. ועוד דבידו להתחייב בקנין המועיל].

יט. [וי"ל דהחסרון קנין דברים הוה רק במעשה הקנין. דהא אם כבר נשתעבד גופו, כגון שהיה לו נכסים, ואח"כ מכר נכסיו, השעבוד עדיין קיים].

יג) **מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן**[כ]. **הרמב"ן** (ושא"ר) כת' דהיינו כשכתבו הכל בלשון כתובה, יהבינן ליכי מוהר כך וכך. אבל כתב בלשון תוספת, פשיטא דיכול להתחייב כמה שרוצה. אלא ס"ד דאין לכוללה בכתובתה, שלא לבייש מי שאין לה כתובה גדולה[כא].

אך **תוס'** (לעיל יב: ד"ה בי"ד, ובמרדכי שם) מבואר דבכל תוספת כתובה אינו יכול לכתוב סתם [אלא במקום תקנת בי"ד כהנים ומשפחות חשובות], וצריך לכתוב בלשון תוספת.

תנאי כתובה ככתובה

יד) **אלא רצה להוסיף וכו' תנאי כתובה ככתובה וכו'.**

פרש"י דלשון 'לכתוב' משמע מתנה מדעתו, ואין שם כתובה עליו. והשתא דתנן להוסיף, משמע נוסף על הכתובה. ושם כתובה עלה. **ורש"י מה"ק** (**בשיטמ"ק**) **פי'** דדיוק הגמ' לשון להוסיף, דמשמע דכולה חדא מילתא היא. [כדאמרי' מוסיפין על העיר וכו', דעי"ז הכל נחשב עיר א' גדול]. ואילו הלשון 'לכתוב' משמע דהכתובה לחוד, ותנאי כתובה לחוד.

ורש"י מה"ק הביא **י"מ** דדיוק הגמ' מהא דתנאי כתובה ככתובה, דאף תוספת כתובה אי"צ קנין[כב] [ואי"צ כתיבה בפני עצמו]. ורש"י דחה דלא הוזכר בהדי הנפק"מ דתנאי כתובה ככתובה.

טו) **תנאי כתובה ככתובה. פרש"י** תוספת שהוא מתנה, וכן מזונות. **והרמב"ן** כתב דה"ה נדוניא נקראת כתובה בכ"מ. [ולעיל מז: ונג. קבורתה תחת כתובתה, היינו נדוניא]. וא"כ אף נדוניא כשאינו בעין הוה בכלל תנאי כתובה לכל הנך. אבל **הרשב"א** חלק דהא עוברת על דת אינה מפסדת מאן ברזל קיימין[כג] [כדאמרי' לקמן קא:]. וכ"כ **הר"ן** דלענין שבח ושביעית ולגבות מהקרקע ומן הזיבורת י"ל דדינו ככל חוב. ומיהו למוכרת ומוחלת תליא מצד הלשון, ונקראת כתובה.

טז) **רש"י ד"ה תנאי.** וכן מזונות, וכל הנך דתנן בפירקין דלעיל. **והראשונים** (תוס' הרא"ש, ריטב"א) הק' דקי"ל (לעיל נג.) דמוכרת ומוחלת כתובתה יש לה מזונות. ולא אמרי' דהכל בכלל המכירה, וכדין תנאי כתובה ככתובה. **והר"ן** כתב דכוונת רש"י דנוהגים במזונות מקצת מדיני הכתובה. אבל לא נקרית בשם כתובה לכל הני.

יז) **ולפוגמת. הראשונים** הק' דאף בשאר שטרות הפוגם שטרו מחוייב שבועה (כדאי' שבועות מא.). **ותוס'** תי' דאיירי בב' שטרות [ומשמע דבשאר חובות, בב' שטרות לא נחשב פוגם. קמ"ל תנאי כתובה ככתובה, דנחשב חוב א']. **והראב"ד** (על הרי"ף) כתב דמכאן ראיה דתבעו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה בא' אינו מודה במקצת, דבעי במקצת הטענה, ולא שהודה בא' מב' טענות[כד]. וקמ"ל דתוספת וכתובה נחשב חוב א'[כה].

והראב"ד (הו' בראשונים) **פי'** שאם ייחד קרקע או מטלטלין לכתובה נוטלת בלא שבועה בין עיקר ובין תוספת. ולא אמרי' דהוה חוב ואינה נגבית מהיתומין אע"פ שייחד לו קרקע. ולא דמי לשאר חוב דחיישינן שפרע, כיון דבע"ח עומד לפרעון מעות.

ועוד הביאו הראשונים **י"מ** דאם פטרה משבועה, אף התוספת בכלל. והק' **הרשב"א** דהוה בכלל מוכרת

כ. וע' **הג' מיימוני** (י ח) דקבעו בזה"ז קיצותא נ' ליטרין. [ולכאו' היינו שלא יוסיפו יותר כלל, ודלא כרמב"ן].

כא. וכתב **הריטב"א** דאף לגירסא מי שאין 'לו', היינו שאין לו [לאב] נכסים ליתן לתת נדוניה גדולה לבתו, שיכתבו כתובה גדולה לבתו.

כב. וביאר וכמו עיקר הכתובה דהוה דברים הנקנים באמירה כדרב גידל (לקמן קב.). [וצ"ב דעיקר כתובה נשתעבד משום תנאי בי"ד, ולא הוזכר בזה דרב גידל].

כג. **והרמב"ן** מודה היכא דהוה בעין דאינו בכלל תנאי כתובה. [ולפ"ז נח' האם יש לדמות היכא דאינם בעין, להיכא כשהנכסים בעין, לאחר זמן].

כד. וע"ע ראב"ד (בשיטמ"ק ב"מ צח:) ושאר ראשונים שם. וע' רמב"ם (טוען ג יד) [ואב"מ].

כה. ועד"ז כת' **המאירי** דכשלווה בניסן ובתשרי, תרוייהו הוה 'שם' הלואה, ולכן יש בזה דין פוגם שטרו. משא"כ כתובה ותוספת.

ומוחלת דלשון כתובה כוללת הכל, וקרו ליה אינשי הכל כתובה[כו].

יח) **תוד"ה ולתובעת.** ולא יתכן פי' אליבא דרבנן[כז] (לקמן צז:) דאמרי' משכנה או נתנה מקצת וכו'. וכה"ק **הראשונים** על **הרי"ף.** **והרמב"ן** (ספר הזכות) הביא בשם **אחרים** דכיון דתבעה בבי"ד אפי' במקצת הפסידה כתובתה (הו' לעיל בע"א). אבל **הרמב"ן** נקט דכוונת הרי"ף דכשניזונת מחמת תוספת כתובה, ע"י תביעה מפסדת מזונותיה. **והרשב"א** כתב דקמ"ל דנחשב דתובעת התוספת, דלא תימה עיקר תבעה ברישא.

יט) **תוד"ה ולעוברת.** ואע"ג דבממאנת ושניה ואילונית וכו' התם היינו טעמא דמתחילה כתב לה לאו אדעתא דכתובה כתב לה. יל"ד האם הוה חוב בעלמא, אך לכאורה דינו ככתובה [ואינה נגבית אלא מהקרקע וכדו']. וכ"מ **בפוסקים.**

כ) **בא"ד דהא יודע שאין לממאנת כתובה.** וצ"ב דכתב לה כתובה ע"ד שתהא אשתו גמורה, ובפשוטו לא מסיק אדעתיה שתמאן. וצ"ל דאמרי' דלא סמך דעתו, ואפי' הכי כתב.

דף נה.

כא) **תוד"ה ולשבח.** משבח שהשביחו יתומים וכו' דעליהם מוטל יותר לפרוע חוב אביהם. [וכ"כ **תוס'** (ב"מ טו. ובכורות נב.) דיורש כרעיה דאביו]. וצ"ב דהיינו דוקא לפרוע מנכסי האב, והיורש אינו מחוייב מנכסיו [ע"ע לקמן פו. וצא:]. וצ"ל דהוה סברא בשבח דממילא נחשב גוף הנכסים כלפי הבע"ח עצמו. ויורש נחשב כמו הבע"ח עצמו.

ויש שהביאו מכאן כדברי **התומים** (סו כג) דהיורשים חייבין אף 'שעבוד הגוף' במקום אביהם [מנכסי האב].

ועוד יש שפי' ע"פ מש"כ **הקוב"ש** (ב יא) דגדר גביית חוב מיתומים דנחשב שגובה מהאב. [דכלפי שימוש האב לא פקע קנינו כלל. וכשגובה הבע"ח הוה שימוש אביהם, ונתברר שלא ירשו חלק זה מעולם. ומש"ה נחשב דהשביח ברשות האב].

אך י"ל דהכא הוה תקנ"ח, וכ"ז טעם לתקנה, וכ"כ **תוס'** (בכורות נב.) דמשום נעילת דלת יש לתקן שיגבה את השבח.

אבל דעת **רש"י** (ב"מ קי.) ומסקנת **הרא"ש** (ב"מ טו. א לט בשם ר' יונה) דבע"ח אינו גובה שבח מיתמי. וכ"ד **הרמב"ם** (מלוה כא ד).

ולדעת **הרי"ף** (ב"מ שם ז: ח: בדה"ר) בע"ח גובה משבח דממילא. **והמלחמות** (שם ז:) כת' דעפ"ז מקולי כתובה דאינו גובה אף משבח דממילא. [ועפ"ז יישב ראיות התוס'].

כב) **תוד"ה ולשבועה.** ולא א"ש למאן דמשווה שאר שטרות לכתובה. **האחרונים** (נמוקי הגרי"ב) הק' דל"מ בזה מח', אלא איתא (שבועות מא.) דכל הנפרע שלא בפניו בעי שבועה. **והרש"ש** ציין (לקמן פח.), דנח' האם גובה שלא בפניו.

כג) **בא"ד ונר' לר"י שאם נשבעה על הכתובה וכו'.** דבסתמא נשבעה על הכל. **והר"ן** כתב דלכתחילה כל הנשבע בבי"ד צריך לברר שבועתו כדי שלא יהא מורה היתר. [וכתב דמ"מ נפק"מ בדיעבד כשנשבע סתם ומתה[א]].

ועוד כת' **הר"ן** דנפק"מ דלא תשבע בבי"ד [כדאמרי' (גיטין לד:) נמנעו להשביע אלמנה כו'], ולא אמרי' דתוספת כחוב בעלמא[ב].

והרמב"ן **והרא"ה** כת' דס"ד דאלמנה תגבה שלא בשבועה, כיון דלא הגיע זמן פרעון עד שמת. וקמ"ל דנשבעין משום חשש צררי. וכמש"כ **תוס'** בכ"מ (ב"ב ה:, גיטין לד:) דחייבו שבועה בכתובה אף דהוה תוך זמנו, דכיון דיש לה בתנאי בי"ד חששו לצררי[ג].

כו. וכדאמרי' (ב"ב ל.) גבי נכסי דבי סיסין, דעליה דידיה רמי לגלויי דלאו דבר סיסין הוא.

כז. אבל לר' שמעון מתיישב כן [ואדרבה מש"כ תוס' בתי' דנשאר חיוב כתובה לא א"ש לר' שמעון].

א. [משמע דכשעדיין חיה צריכה לחזור ולישבע. וצ"ע].

ב. ויל"ע דהטעם (שם) משום דאלמנה מורי היתירא בשל יתומים, כיון דטרחא קמייהו. וא"כ אף חוב בעלמא לא תגבה האלמנה מהיורשים ע"י שבועה בבי"ד. [ואפשר דלא פלוג].

ג. **וההפלאה** תי' עפ"ז את קו' התוס'. וכן **רע"א** (גיטין לד:)

והרמב"ן והרא"ה דחו דכיון שמת הוה כמי שהגיע זמן[ד]. [ולא הוה תקנה בפנ"ע גבי כתובה].

והר"י מגאש (הו' בשיטמ"ק) כת' דקמ"ל דיש שבועה אף כתובת אשה, דס"ד דמשום חינא הקילו. וכדאי' בגמ' (גיטין לד:) דס"ד דאלמנה הקילו דאי"צ שבועה ליפרע מהיתומין משום חינא. קמ"ל דאדרבה מורי התירא. והר"י מגאש כת' דהכא קמ"ל דאף בתוספת לא חששו לחינא[ה].

כד) **רש"י ד"ה ולשביעית.** אא"כ פגמה וזקפה[ו]. [ונח' בזה רב ושמואל גיטין יח.]. **רע"א** הק' דרש"י נקט כרב דבעי פגם וזקף, דלא כהילכתא. ותי' דבסוגיין ע"כ קאי כרב[ז] דמעשה בי"ד גרע[ח]. דאי לשמואל דינו ככל הקפת החנות דצריך זקיפה. [וכקו' התוס'], א"כ מאי נפק"מ בהא דתנאי כתובה ככתובה.

ורש"י (גיטין יח.) כתב דפגמן מהני דגלי דעתא דעומדת ליגרש וליפרע. וזקפה במלוה, דנפקא לה שם כתובה ומעשה בי"ד, וחל עלה שם שטר חוב. **והתוס' רי"ד** (שם) ביאר דבכתובה אף כשנפרעת במקצת עדיין יש לה מזונות (בדלקמן צז:), ומש"ה לא קיימא לגובייא עד שעמוד על השאר בדין ותזקוף.

כה) **תוד"ה ולשביעית.** אבל לרבנן אין משמט אלא מלוה, א"כ אף תוספת לאו הלואה היא. [וכה"ק לרש"י]. אבל **הר"י מגאש** (בשיטמ"ק) כתב דכל חוב שעשאה מעצמו משמט, ודוקא חוב שעשאו עליו אינו משמט, כדתנן (שביעית י ב) דאונס ומפתה ומעשה בי"ד אינו משמט. [**והקוב"ש** (קס) הביא מדברי הר"י מגאש דהתחייבות דמחייב עצמו, משמט בשביעית. ול"ד להקפת החנות דהוה תשלום סחורה. ואילו דעת תוס' דכל חוב דלא הוה מחמת הלואה אינו משמט].

[וכ"כ **הרמב"ם** (פיה"מ שם) דחוב שנתחייב בהם אינו משמט. **והכס"מ** (שמיטה י יא) נתקשה בדבריו. ומדברי הר"י מגאש נתבאר כוונתו לחלק בין חוב שחייב את עצמו].

וקמ"ל דהכל מעשה בי"ד, ולכן אינו משמט[ט].

כו) **לגבות מן הקרקע וכו'. הרשב"א** כתב דהיינו אפי' מיניה [והביא ראיה מנדרים סה:, וקידושין סה:], דאף שאר שטרות לא גבו ממטלטלין דיתמי. [וע' תוס' לקמן פא: ד"ה ר"מ, ורש"י לקמן סז.].

והראשונים הביאו בשם **ר"ח** דדוקא להנך אמרי' כן[י], אבל לשאר מילי לא הוה תוספת כתובה ככתובה. תדע דהא ממאנת וכדו' אין להם כתובה, אבל תוספת יש להם (לקמן ק:, הו' בתוס' נד: ד"ה ולעוברת[יא]). **והריטב"א** הביא עוד דהאומר פ"פ מצאתי לדברי **הגאונים** (לעיל ט: י.) אינו נאמן להפסידה תוספת כתובה.

תמה על קו' התוס' דאין חילוק בין כתובה לשאר שטרות, הא לתוס' בכתובה הוה חשש בפנ"ע משום צררי.

ד. ודברידם צ"ב דל"ש פרעון כתובה קודם מיתה, א"כ לעולם מת תוך זמנו. ומה איכפ"ל דמיד ע"י מיתתו הגיע זמנו. ושו"ר שרע"א (הנ"ל) ציין דנח' בזה ב' תי' **ברא"ש** (ב"ב א ט, ותוס' ב"ב קנח.), דדעת ר"י דחששו משום צררי תוך זמנו. אבל דעת ריצב"א דלא חיישינן לצררי תוך זמנו, אלא דהדרך ששכיב מרע מתפיס צררי סמוך למיתתו, כדי שלא תתבזה אלמנתו. [ונפק"מ דכשנפל הבית פתאום לא חששו לצרריי]. ולפ"ז זה כוונת הרמב"ן והרא"ה דסמוך למיתה נחשב זמנו [לענין חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו]. [ואף דלא חל פרעון עד לאחר מיתה, מ"מ הדרך להעמיד צרריי]. (וע"ע לקמן פז.).

ה. ולכאורה מבואר דהוה משום גדר 'תנאי כתובה ככתובה', ומש"ה אינה גובה אלא בשבועה. ואילו לא הוה ככתובה לעולם חששו לחינא.

ו. ובשו"ת **הרשב"א** (א תתקפט) כת' דזקפן במלוה נחשב שנפרע החוב הראשון, ועכשיו תובע מחמת חוב אחר. **והקוב"ש** (קו' שמועות ב"מ כו) הביא בשם **הגר"ח** דנחשב שמלווה את החוב הישן, ועי"ז הוה כפרעון וחוב חדש. [יל"ד וכי אין שעבוד נכסים משעה ראשונה. וע"ע ראב"ד לרי"ף גיטין נ. כה. בדה"ר].

אך **המרדכי** (שבועות תשפ, והו' ברמ"א סז יד) כת' דאף היכא דכתב בפנקס סך מעות נחשב זקפן במלוה. [וע"ע רא"ש גיטין לז ד יז, ופוסקים שם]. ולבאורה במה שהמוכר רשם בפנקס לא יחשב התחייבות מחודשת. ואכמ"ל.

ז. ור' ינאי ס"ל כרב.

ח. אך **רש"י** (גיטין) ביאר דזקפן במלוה לחוד מהני להפקיע ממנו שם 'מעשה בי"ד', א"כ הדר קו' מ"ש כתובה מהקפת החנות. ויש ליישב.

ט. משמע דנחשב שבי"ד חייבום הכל בע"כ. וצ"ב. [וביארו דגדר חיוב כתובה תשלום האישות, והכל הוה גדר תשלום, ולא התחייבות].

י. **והרשב"א וריטב"א** כת' דאע"ג דהיו בה מומין, יוצאת בלא תוספת (ע' לקמן עב:), שמא הוה בכלל עוברת על הדת וחברותיה.

יא. אמנם בתוס' קצת משמע דאינו בגדר תוספת כתובה. [ויל"ד].

ונח' **הראשונים** (לקמן פט.) האם נאמן לטעון פרעתי בתוספת כתובה, או דמעשה בי"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה.

כז) **איתמר כתובת בנין דכרין וכו' בני מתא מחסיא אמרי' טרפא ממשעבדי, יסבון תנן. פרש"י** לשון בע"ח, דס"ל דגדר התקנה שחייב עצמו להנך יורשים. [וע"ע ב"ב קלא., ומש"כ בזה לעיל נב:]. **ורע"א** הק' היכי משכח"ל, הא ליכא מותר דינר. [ע"ע לקמן צ:].

כח) **מטלטלין וליתנהו בעינייהו. פרש"י** כגון שאבדו[יב].

דכיון דהתפיס לה מטלטלין ונאבדו, אנן סהדי שלא התפיס לה אחרים. ומש"ה להך מ"ד אי"צ שבועה[יג].

אבל **הרי"ף** (כב: בדה"ס) כת' כגון דידיע דהני מטלטלי מחמת מטלטלי קמאי נינהו. **והראשונים** (בשיטמ"ק) ביארו דאיירי דמטלטלין אחרים איתנהו בעינייהו. שלקחו אחרים במקומן.

כט) **ייחד לה ארעא וכו' בלא שבועה. פרש"י** דתו לא מתפיס לה צררי. **הרא"ש** הביא בשם **הראב"ד** (לרי"ף כא: בדה"ר) דכ"ז לענין כתובה, דלא יתפיס לה צררי אחריני. אבל בבע"ח אף שייחד לו אפותיקי[יד] חיישינן לפרעון. דבכתובה לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, וכל הנידון משום צררי. אבל בבע"ח יש צד פרעון גמור. **והרא"ה** חלק דאף בכתובה הגיע זמנו בשעת מיתה. וניחוש דילמא אתפיס צררי בההיא שעתא[טו]. [ולשיטתו (הו' לעיל) אף לענין שבועה דלא נחשב תוך זמנו].

ל) **אמר לעדים כתובו וחתומו וכו'. פרש"י** כגון מתנת קרקע. [ע' תוס']. **והרמב"ם** (מלוה יא א) כתב דמי שהודה בפני עדים שחייב ממון, אין כותבים ונותנים למלוה, שלא יהא ממלוה ע"פ למלוה בשטר. [ומקורו מסוגיין, וע"ע סנהדרין כט:]. **והראב"ד** השיג אני קבלתי שבגמ' קאי בכותב תוספת כתובה, אבל בהודאות והלואות כותבין ואי"צ לאימלוכי ביה[טז].

והריטב"א הק' כיון דמינהו שליח, א"כ היה צריך להודיעם שחוזר בו, דסתם שליח עושה שליחותו. והביא בשם **ר"א אב"ד** **והראב"ד** כיון דאמר בשעת אירוסין לכתוב בשעת נישואין, וגילה דעתו שאינו רוצה לכתוב מיד, חוששין שמא חזר בו בנתיים.

לא) **קנו מיניה וכו'. פרש"י** דסתם קנין לכתיבה עומד. **הריטב"א** הק' מה מהני סברא זו, דמ"מ שמא חזר בו. ועוד מי עדיף מהיכא דאמר להדיא 'כתובו', דאפ"ה צריך לאימלוכי ביה. וכת' דנראה דכוונת רש"י דאינו יכול לחזור בו על הכתיבה, כיון דסתם קנין לכתיבה עומד. [וחייב עצמו לכתיבה]. **והריטב"א** חלק דיכול לחזור, אלא דמסתמא דעמד ועשה קנין לא יחזור בו. ועד"ז כת' **תוס'** דבעין יפה מקנה לו.

לב) **תוד"ה כתובו.** ור"ת מפרש דאף במתנה, דלא ניחא ליה וכו'. וכיון דיש לו פסידא יכול לעכב. [ודעת ריב"ם דדוקא היכא דיש לו הפסד בעצם השטר, ולא רק שיצא קול]. [וע"ע הג' אשר"י ותוס' ב"ב עז., וסנהדרין כט:].

והרמב"ן (ב"ב עז.) חלק דבלא שום טעם יכול לחזור בו, דבעינן ספר מקנה, והעדים עושים שליחותו. וכ"כ **הרשב"א** (שם) דבעי דעת המתחייב.

ורע"א העיר דתוס' כאן סתרו למש"כ **תוס'** (לעיל ב: בחד תי') דשטר בעי דעת המתחייב.

והברכ"ש (נח) חילק דשטר קנין לעולם בעי דעת המתחייב, והכא איירי בשטר ראיה דאי"צ דעת

יב. ורש"י מה"ק כתב דאנן סהדי שבלו או נשרפו בחיי הבעל.

יג. ורש"י מה"ק כת' דמ"ד דצריך שבועה, דאפשר דבשעה שהבעל ראה דליתנהו בעינייהו התפיס אחרים תחתיהם. והשיטמ"ק דן דאי לא נודע בעדים שנשרף, ודאי אינו מייחד אחרים תחתיהם.

יד. ובסה"ת (יד ג) **והטור** (ופוסקים חו"מ קח יב) הביאו מח' היכא דממושכן בידו, האם חיישינן לפרעון. [ואכמ"ל]. **והריב"ש** (עח הו' בב"י שם) הביא מקור לסברא זו מסוגיין. **והש"ך** (שם כה) תמהו דבסוגיין איירי דוקא בכתובה, ובאפותיקי שאינו מוחזק בידו.

טו. ומתפיס קודם מיתה, משום חשש מיתה.

טז. וה"ה הביא דעד"ז העיטור פי' דאיירי דוקא במתנה, דבהוא שטרא מקנה, ומש"ה חיישינן דלמא הדר ביה. אבל בהודאה השטר הוה גלוי מילתא בעלמא. וכיון דאמר כתבו כותבין ונותנין דשעבד נפשיה, ואף דהשטר גובה ממשעבדי. **והמגיד משנה** הק' א"כ הול"ל הבו לה, ולא הבו ליה. ודחה דמ"מ י"ל דאיירי במתנה, ולא בשטר הודאה.

המתחייב[יז]. וכ"כ **רבינו יונה** (ב"ב שם, עי"ש שהאריך). אבל **המשנ"ל** (מכירה ו טו) כתב דכוונת התוס' דכיון דכבר עשאום שליחים, נחשב דעת המתחייב[יח]. ואינו יכול לחזור בו, כיון דהוה חובתו של זה.

לג) **דשמעי' ליה לר"נ דאזיל בתר אומדנא וכו'.** וכעי"ז בגמ' (ב"ב קמו:) מאן תנא דאזיל בתר אומדנא וכו' ר' שמעון בן מנסיא [עי"ש], ור' שמעון שזורי (ע' בסמוך). וכן בגמ' (ב"ב קלב.) למימרא דלא אזיל רב נחמן בתר אומדנא, והתניא ר' שמעון בן מנסיא וכו'. וצ"ב בכמה מקומות אזלי' בתר אומדנא ואנן סהדי. וצ"ע מ"ש הא מהא. **ותוס'** (ב"ב קמו: ד"ה מאן) כתבו צ"ע אי שייכא הך מילתא בדברים שבלב אינם דברים (קידושין מט:). ועי"ע מהרי"ק (קכט).

והתוס' הרא"ש (ב"ב קלב. בשיטמ"ק) כת' דאין להשוות אלא אותן אומדנא זו לזו, אלא מה שהגמ' משווה. ועד"ז כת' **התו"י** (בסוף הע"ב).

אך דעת **הריא"ז** (בשלט"ג לקמן צז, והתוס' ופסקי הרי"ד קידושין מט:) דבמתנה מהני אומדנא דנותן ע"ד כן. ולא דמי למכר דדברים שבלב אינם דברים. ועד"ז כת' **ההג' אשר"י** (ב"ב ט יח, הו' ברמ"א חו"מ רז ד) [דמתנה תליא בדעת הנותן בלבד]. **והגר"א** (שם יד) ציין מקור דקי"ל כר"א ב"ע[יט].

לד) **דאמר ר"נ הלכה כר"ש שזורי במסוכן. פרש"י** בתר אומדן דעתו דרצה שיתנו. **ותוס'** (ב"ב קמו:) כתבו דה"ה ת"ק דר"ש שזורי, דהמפרש ויוצא בשיירא אזלי' בתר אומדנא, ור"ש ומחלקותו קאמר. א"נ ר"ש אית ליה אומדנא טפי מרבנן דידיה.

דף נה:

לה) **תוד"ה ובתרומת.** לא משום עונג שבת, כדפי' בקונטרס וכו' אלא משום אימת שבת, כדמשמע בירושלמי וכו'. [כדאי' בתוספתא דמאי ה]. **המהרש"א** הק' דמח' היא **בירושלמי** (דמאי שם, והו' בר"ש שם ותוס' מנחות ל:), ולחד מ"ד משום כבוד שבת, וכרש"י. **והמהר"ם שיף** ביאר דכוונת **תוס'** להק' דלא התירו משום אימת שבת לחוד, דא"כ אף אחר שבת יהא מותר[א]. וע"כ עיקר הטעם משום עונג שבת.

לו) **בא"ד פי' ע"ה ירא לשקר בשבת בדבר שאינו מעושר, דשבת קובעת למעשר וכו'. המהרש"א** פי' דע"ה רואה שאוכלין ארעי בחול בלא מעשר, ולא בשבת. ולפיכך מורה היתר דכל אכילת חול ארעי[ב]. אבל **הרמב"ם** (בפיה"מ דמאי ד א) כתב דע"ה חמור עליהם חומרת יום השבת, וירא לשקר בשבת.

לז) **ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון ביה, שמא לא גמר וכו'. הנודע ביהודה** (חו"מ קמא כו, כח, הו' בפתח"ת רנ ו) דייק דהוה ספק האם קנה[ג]. **וחתנו** (שם) הביא מלשון **הריב"ש** (שמה) דמשמע דבתורת ודאי ל"ק.

לח) **רש"י ד"ה שמא.** דסתם קנין לכתיבה עומד. ודעתו לקנות במסירת השטר, ולא בקנין[ד]. **הריטב"א** כתב דנר' מדבריו דאם כתבו מחיים מהני, וכ"כ **רשב"ם** (קנב. ד"ה לא ידענא) אא"כ מסר לו מחיים. וכן **הרמב"ם** (זכיה ח יב) כת' דמת קודם שכתבו ונתנו לו[ה]. **והריטב"א** חלק דכיון דאין דעתו ליתן כלל מחיים אלא ע"י דברי שביב מרע, לאחר מיתה. ולא תקנו דתהני קנין בכה"ג. [וע' **רבינו יונה**

יז. אמנם **תוס'** (לעיל כ:) איירי בשטר ראיה. [אלא דבתוס' (שם) מבואר דלר"ת אי"צ דעת המתחייב, ורק לר"י].

יח. ויל"פ דסגי בעדות 'על' דעת המתחייב. ולא צריך גדר שליחות.

יט. **והגר"א** כת' דבזה מתורץ קו' **התוס'** (לעיל מז:) דכל הלוקח ע"ד וכו'. דהכא הוה מתנה ודברים שבלב הוה דברים. [וע' תי' התוס' שם].

א. וי"ל דרק בשבת דא"א לעשר הקילו. משא"כ ביום חול. [ואפשר דאפ"ה בעי סברת עונג שבת, דאל"כ נימא עד שתאכלנו באיסור].

ב. **והמהרש"ל** כתב דיטעה דאין איסור טבל אלא בחול. [והמהרש"א כתב דדוחק].

ג. **והקוב"ש** (ב"ב תקנה) הק' דנימא אין ספק מוציא מידי ודאי. ועוד דנו **האחרונים** דספק אומדנא אינו אומדנא כלל [ע"ע רבינו יונה וראש"ש ב"ב קמח; ואבמ"ל].

ד. וצ"ב דבעלמא שטר קנין לכתיבה עומד היינו דדעתו לכתוב אח"כ לראיה [ונשתעבד משעת קנין].

ה. **והראב"ד** השיג דאפי' כתבו מחיים, דכיון שמת לא נתקיים השליחות מחיים. [ועי"ש **ה"ה וכס"מ**].

ורשב"א ב"ב שם. ואב"מ]. ולפ"ז סברת שמואל שרוצה שיחול קנין השכיב מרע, ע"י מעשה קנין דידיה.

לט) **בא"ד [בסוה"ד] ושמעי' מיהת דרב וכו' דאומד דעתו דלארכביה אתרי רכשי עבד.** משמע דמשום דאזלי' בתר אומדנא נחשב מתנת בריו. ודלא כמ"ש **תוס'** דעצם הקנין הוה מתנת בריו, ואזלי' בתר אומדנא לומר דהוה אף מתנת שכיב מרע. **והקצות** (רנ י בסופו) **פי'** דאזלי' בתר אומדנא במה שמחלקים את המתנה, דפלגינן דיבוריה[ז] שחלק יחול בזמן א', וההלואה חל בגדר מתנת שכיב מרע [ולאחר מיתה].

מ) **תוד"ה שאם.** דהאיך יהני קנין לדבר שאינו בעין. [**וכ"כ רש"י** גיטין יג:[ח]]. משמע דגוף ההלואה אינו שייך בקנינים כלל [**וכ"כ הברכ"ש** ב"ב נז]. אבל **הגר"ח** (מכירה כב) נקט דהוה חסרון במעשה הקנין, דאינו נתפס בקנינים. אבל עיקר ההקנאה שייך על החוב מדאורייתא[ט].

והראשונים בכ"מ (רי"ף ב"ק לו:, יח: בדה"ר, עי"ש מלחמות) **כת'** דמלווה נחשב 'אינו ברשותו', ולכן ל"ש להקנות.

אבל **רש"י** כתב הטעם דאין מטבע נקנה בחליפין[י] [**וכדאי'** (ב"ב עז:) דמטבע לא נקנה בחליפין, ונקנה אגב קרקע[יא]]. [ומש"ה ל"ש קנין חליפין על גוף החוב[יב]]. ולפ"ז מלווה ע"פ נקנה אגב קרקע, וכ"ד **תוס'** (ב"ב קמח.), **וכ"מ ברשב"ם** (ב"ב עז:)[יג].

והאחרונים העמידו דיש כאן כמה נידונים. **א'** הקנאת גוף המעות, ובזה כתבו **הראשונים** דלהוצאה ניתנה. **ב'** הקנאת עצם החוב, שהוא תמורת המעות. ובזה תי' הראשונים דאינו בעין[יד] [ולא דמי לפקדון]. **ג'** החיוב לפרוע [דרמי על גופו לפרוע שעבוד הגוף]. **ד'** שעבוד נכסים. [ודעת **ר"ת** (ע' ר"ן לקמן פו., ותוס' ב"מ נו:) דמכירת שטרות מהני רק מכירת שעבוד הנכסים[טו]].

מא) **בא"ד ולענין שליחות שיהא מורשה במקומו מהני הקנין.** [דעת תוס' דלמסקנא הרשאה מהני מדין שליחות. וגדר התקנה דחל השליחות ע"י קנין. וע' ב"ק ע.].

מב) **בא"ד ואע"ג דשמואל נמי אזיל בתר אומדנא.** [אלא דס"ל דאומדנא דדעתו שיחול אחרי מיתה]. **והאחרונים** דנו דשמואל ס"ל דהוה ספק, א"כ לא פסק ע"פ אומדנא.

מג) **בא"ד דרב אית ליה אומדנא אפי' להוציא ממון.** **המהרש"א** הק' דבסוגיין ראב"ע אינו להוציא ממון, אלא להחזיק. אלא לרווחא דמילתא נקט. **והרש"ש** תי' דדיוק לשונו משמע דאפי' תפיס מוציאין מידו (ע' לקמן סד.).

דף נו.

חיבת חופה – ראוי לביאה

מד) **בעי רבין נכנסה לחופה ולא נבעלה, חיבת חופה קני וכו'.** בפשוטו ספק הגמ' לענין אומדנא של

ו. והשיטמ"ק כתב דזה יתכן רק לפי' רש"י, אבל לריב"ם ורשב"ם סברת רב דאלים ליה קנין. ולא משום אומדנא [וע"כ כתוס'].

ז. [והגמ' (גיטין ח:) דנה האם פלגינן דיבוריה, לחלק עצמו מהנכסים, ולהחשב הקנאה אחרת, ועי"ש בראשונים].

ח. שרש"י כת' דמלוה אינו בעין לקנות. וביאר קו' הגמ' האיך מהני מעמד שלשתן במלוה.

ט. [והא דמכירת שטרות דרבנן, משום דהקנין הוה ע"י הראיה שבו, ול"מ מדאורייתא]. **והגר"ח** הק' א"כ אמאי לא יוכל להקנות לצדקה [וכמ"ש הרי"ף ורמב"ם]. ותי' דגדר אמירתו לגבוה, להתפיס שם צדקה, ג"כ תליא בגדרי הקנינים.

י. אבל **השיטמ"ק** כתב **דרש"י** לא נקט הטעם דאינו בעין [וכמ"ש רש"י בגיטין יג], דאי משום הא מהני קנין שטר. ומש"ה נקט הטעם דבמטבע ל"ש קנין. ואף שטר ל"מ כדין קנין.

יא. ומשמע דאיירי בהלואה, וכגירסא בהמשך גמ' (ב"ב עז: ב"ק קד:) דהא רב פפא הוה 'מסיק', והקנה באגב. [**ופרשב"ם** דל"ק בחליפין כדאי' ב"מ מו., דדעתא אצורתא].

יב. **והקוב"ש** (ב"ב תקכב) ביאר דכיון דיכול לפרוע מטבע לא עדיף גוף החוב ממטבע [וצ"ב]. [ולפ"ז כשהלווהו חטין בחטין, נקנה בקנין].

יג. **והקוב"ש** (ב"ב שם) כת' דלפ"ז אף הקדש יהני, ודלא **כרי"ף** (ב"ק יח: בדה"ס הנ"ל).

יד. [**והאחרונים** דנו האם עצם החוב נחשב זכות ממון 'ממוני גבך', או דגדר הדבר דאינו בעין, דהוה רק דין להחזיר בעתיד].

טו. **והקוב"ש** (שם) הק' דאף במלווה ע"פ למ"ד שעבודא דאורי' נימא שמוכר את שעבוד הנכסים. [ומהני מכירת שטרות אף בשטר כת"י דאינו גובה ממשועבדים].

התחייבות תוספת כתובה, אבל לכל מילי עצם החופה קונה. [דהא אפי' מסר האב מהני לרב, ע' לעיל מח:]. אבל **החלק"מ** (סא א) כתב דלדעת הרמב"ם (ע' בסמוך) ספק הגמ' האם חופה קונה לכל מילי. **והחזו"א** (ס יא) תמה דפשיטא לגמ' בכל מקום דחופה קונה מדאורייתא. ואף לרמב"ם ספק הגמ' כאן לענין תוספת.

והראשונים הביאו דנפשט דחיבת חופה קונה, וכ"ד **הרי"ף** **והרמב"ם** דקי"ל כ'את"ל' [בסמוך]. אבל **תוס'** (יבמות סה:, ונדרים צא., ותשו' מיימוניות נשים ו בשם ריצב"א) הביאו דנבנסה לחופה קאי בתיקו[א]. ועפ"ז כת' דהיכא דנתברר דהבעל אינו יכול לבעול, אינו חייב ליתן תוספת כתובה.

מה) **כיון דסתם חופה וכו' אורח ארעא קמ"ל דבלילה.** בפשוטו משמע דהדרך לעשות חופה בלילה. אבל **תוס'** (יומא יג:) כת' דרגילים לעשות חופה [הינומא] ביום [ומייחדים בלילה]. וכן הביא **החזו"א** (סג כב) מהגמ' (לעיל ה.) נשאת ביום ד' וכו'. וביאר דכוונת הגמ' דהברייתא נקט לשון לילה משום אורח ארעא.

מו) **נכנסה לחופה ופירסה נדה.** בפשוטו משמע דנבנסה ואח"כ פירסה נדה[ב] [וכ"מ **במרדכי** קעח[ג] **והג' אשר"י**]. וכן הביא **הריטב"א** בשם **י"מ** דדוקא פירסה נדה אח"כ, אבל אילו פירסה קודם פשיטא דהוה כארוסה לכל דבר, דבעי חופה הראוי לביאה[ד]. **והרא"ש** הק' דאי היתה טהורה בתחילת חופה א"כ קנאה, דתחילת חופה קונה. וע"כ איירי דפירסה נדה מעיקרא. **והחלק"מ** (סא א) הק' כת' דאפשר דהמרדכי ס"ל דסוף חופה קונה. **והחזו"א** (ס טו) כתב דהמרדכי איירי כשפירסה נדה מיד, ולא היה שיעור כדי ביאה[ה].

מז) **אבל חופה דלא חזיא לביאה לא.** **הר"ן** כתב דמשמע **רי"ף** **וברמב"ם** דאינו קונה לשום דבר. וכ"כ **הרא"ש** **וה"ה** (אישות י ב) דמכאן למד **הרמב"ם**[ו] (שם) דחופת נדה אינו קונה, והרי היא כארוסה. וכשתטהר מברך ברכת חתנים [וע' מה שהו' בזה לעיל ב.]. [וכתב **הרא"ש** דהא בעי דלא איפשיטא, הילכך ל"ק[ז]].

והר"ן תמה דקי"ל (יבמות נז:) יש חופה לפסולות[ח]. לפיכך נראה דבסוגיין הנידון דוקא לענין תוספת כתובה, אבל קונה לשאר דברים. וכ"כ **הרא"ש** מדבעי' דוקא בסוגיין לענין חיבת חופה לתוספת כתובה, אבל לשאר גדרי חופה פשיטא דמהני אף כשאינה ראויה לביאה. **והבית מאיר** (סא) כתב דאף דעת הרמב"ם דנעשית 'נשואה' ע"י חופת נדה. אלא דלענין קניני הממון ל"ק, וכמו לענין כתובה בסוגיין. ועוד הק' **הפוסקים** דלא גרע ממסר האב לשלוחי הבעל [וע' מה שהו' לעיל מח:], והחלק"מ למד מזה דאף ל"מ מסר האב כשאינה ראויה לביאה. **והגרנ"ט** (יט) נקט דמסר האב מהני רק לענין גדרי נישואין כלפי ממון, ולא להחשב נשואה.

אך **הדברי יחזקאל** (טז) כת' דסברת הרמב"ם דל"ק חופת נדה הוה מטעם אחר, ולא שייכא לסוגיין. דדעת הרמב"ם דחופה הוה יחוד, ונדה הוה איסור יחוד דאורייתא, ולכן לא נחשב חופה.

א. **ובתשו' מיימוני** הוסיף וכי משום דכתב את"ל יפסקו כן. **ורע"א** (בשו"ע סא) הביא **דראנ"ח** נקט דלדעת הראשונים דלא ס"ל הכלל דקי"ל בכל מקום כאת"ל, א"כ הוה ספיקא דדינה. ורע"א חלק דמבואר **בהרא"ש** (כאן) דמ"מ איפשיטא בעיין.

ב. **והרא"ה** (ד.) דייק מלשון זה דאין שיעור לחופה, וקונה מיד. ואף דפירסה נדה אח"כ.

ג. **והמרדכי** חילק דדוקא פירסה נדה בשעת וסתה, אבל שלא בשעת וסתה אמרי' מזלו גרם. וצ"ב. וביאר **החלק"מ** דכיון דבתחילת חופה היתה ראויה לביאה, ומאחר דהיתה כבר חיבת חופה הראויה לביאה, אמרי' דמזלו גרם להפסיד החופה.

ד. **והריטב"א** חלק דלא בעי חופה הראויה לביאה [ע' בסמוך]. אלא דבסוגיין לענין חיבת חופה לא נחשב.

ה. אבל **הבי"ש** (סא ב) כת' דכשלא שהה שיעור הערא אף הרא"ש מודה, דהוה כנדה מעיקרא. [והחזו"א חלק בדעת הרא"ש].

ו. אבל **ברמב"ן** **ורא"ה** (ד.) מבואר דהרמב"ם למד כן מהא דל"מ חופה בפחות מבת ג' [ע' יבמות נז:]. [אך **הראשונים** חילקו דנדה ראויה לאחר זמן].

ז. אבל **הריטב"א** (הנ"ל, וכ"כ הרא"ה לעיל ד.) ביאר דהיכא דהוה נדה מעיקרא פשיטא דל"ק, וכל הספק כשפירסה נדה בחופה.

ח. **והלח"מ** חילק דהתם דעתו לבעול באיסור. [וע' שעה"מ קו' חופת חתנים שהאריך בזה].

והשעה"מ (קו' חופת חתנים ו) האריך לחקור היכא דאסורה באיסור דרבנן, האם נחשב כחופת נדה לרמב"ם. עי"ש.

בשו"ת הרא"ש (נד ב מדברי השואל, הו' ברמ"א סא א) כתב דבאשה שהיתה חולה למות, וכנסה כדי לזכות בירושתה, דל"ק חופה. והביא כמו דלא מהני חופת נדה בסוגיין לרמב"ם. והחלק"מ (סא ב) ושאר פוסקים הק' דהרא"ש סתר למש"כ בפסקים דרק לענין כתובה ל"מ. וע' בפוסקים שהאריכו.

ורע"א דן כשהכניסה בעודה נדה ואח"כ נטהרה, האם זוכה בכתובה מיד או רק ע"י חופה או ביאה. והחזו"א כת' דלרמב"ם צריך לחזור לעשות חופה, דלא קנאה. אבל לרא"ש כבר קנאה, ואי"צ שוב חופה.

והמרדכי הביא בשם ר"י דאיירי בסוגיין דלא הודיעו לחתן, ומטעם דאילו היה יודע לא היה כונסה. אבל היכא דידע שהיא נדה וכנסה ע"ד כן ודאי מהני החופה. ועד"ז כת' הריטב"א בשם רבינו פרץ שאם היא נדה בשעת חופה[ט], ולא הודיעו לחתן הוי קידושין וחופה טעות[י]. וכתב דראוי לחשוש לדבריו לכתחילה.

מח) וסבר ר' יהודה כותבין שובר וכו'. הרשב"א הק'

דפשיטא דהיכא דנתרצו שניהם דכותבים שובר[יא]. ותי' דלא היו חכמים מתקנים מידי דנפיק מיניה חורבא בעלמא.

וכעי"ז הק' רע"א דהכא אין תקנה שיחליף, דהא תנאי בי"ד דכתובה מאתיים ול"מ לפחות [לתי' הגמ' לעיל נא.]. וכתב דצריך לדחוק שיעשה שוברתו בתוכה. אבל התוס' הרא"ש כתב דקו' הגמ' דהיו צריכים לכתוב כתובה שניה, ולכתוב בה שנכתב לאחר נישואין. [וכה"ג לא תקנו דבעי דוקא מאתיים].

מט) הכא מילתא בעלמא הוא דאמרה ליה, אי נטריה נטריה וכו'. ויל"ד אי כוונת הגמ' דהוה מחילה בתנאי שישמור את השובר[יב]. ועוד אפשר דהוה גדר 'הימניה' בשובר. ועוד יל"פ דאף דהוה שלא כדין, מ"מ לא חשו חכמים כל כך, מאחר דלא הפסיד מעות בעין.

נ) טעמא דכתבה ליה, אבל ע"פ לא וכו'. פרש"י דעל

פה הוה תנאי בעלמא. ול"מ מתנה עמש"כ בתורה. וצ"ב אמאי ל"מ מחילה בע"פ. והריטב"א (בשם תוס') תמה אמאי ל"מ מחילה בע"פ בתורת מחילה[יג]. ומ"ש ע"פ מבכתב, וכי משום שלא כתב נימא דהוה מתנה עמש"כ בתורה. ועוד דא"כ הו"ל לגמ' לתרץ מאי 'כותבת' [דנקט ר' יהודה] אומרת, וע"ד הא דאי' (לקמן פג.).

והריטב"א כת' דעיקר כוונת הגמ' טעמא דהוה שובר, הא דרך תנאי ל"מ. וקרי לתנאי בלשון 'על פה'.

ועוד פי' הריטב"א [ודייק כן מדברי רש"י] דדוקא היכא דכתב נחשב כהודאה גמורה וכפרעון, ואף דבאמת לא פרעה. אבל באמירה בעלמא [כיון דהכא ודאי לא פרעה] אמרי' דמילתא בעלמא קאמרה ליה, ומוכחא מילתא דעבדי הערמה. והוה כאילו פוחת לה מתחילה.

והר"י מגאש כת' דחכמים עשו חיזוק שלא יהני מחילה בע"פ. [וע"ע לקמן נז.].

והתוס' הרא"ש הביא מדברי רש"י דתנאי בשטר מהני [בלשון תנאי], ודוקא ע"פ יש בזה חסרון מתנה עמש"כ בתורה. והק' דמה לי בכתב ומה לי בע"פ הא הוה מתנה עמש"כ בתורה. ולכן פי' התוס' הרא"ש דבכתב היינו שכתב לה כתובה שלימה ואח"כ מחלה. ו'על פה' היינו שהתנה עמש"כ בתורה [ולא כתב לא כתובה].

מתנה עמש"כ – בדבר שבממון

נא) הרי את מקודשת ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות

ועונה וכו'. תוס' פי' דהוה תנאי. דאמר אם אין לך עלי שאר כסות ועונה הרי את מקודשת, ואם

ט. היינו חופה שלנו, ולא יחוד. [דפשיטא דאסור להתייחד, וא"כ ודאי צריך להודיע לו].

י. ויש בזה חידוש, דאינו טעות בעצם בדבר הנקנה, דאח"כ תהיה ראויה לו. ואמאי חשיב מקח טעות בגוף הקידושין, הא יכול לקדשה עכשיו ולישאנה לאחר זמן.

יא. דהא דאי' מ"ד אין כותבים, היינו דאינו חייב. והלווה אי"צ לפרוע החוב כשנשאר למלוה שטר בידו.

יב. אך היכא דהאשה מודה שכתבה לו שובר ודאי לא גבינן, ואף שנאבד השובר. ולא אמרי' דהוה מחילה בתנאי.

יג. ובהמשך דבריו הביא דבכ"מ מהני מחילה בע"פ.

לאו אל תהי מקודשת. ובפשוטו משמע דהוה תנאי בעלמא, דאם יחול חיוב שאר לא תהא מקודשת. **והאחרונים** הק' האיך מהני גדר תנאי זו, ומי יגרום שתתקדש לחצאין בלא חיוב שאר כסות ועונה [ע"ע תוס' בע"ב]. דבפשוטו גדר תנאי מהני לענין שלא חל על צד מסויים, וא"כ נימא דלא תתקדש. והאיך תתקדש בלא חיובים אלו.

ורע"א (פאה ו יא אות סט) כת' די"ל דמהני בגדר 'שיור', שמקדש בלא זכות זה. אך הביא דבתוס' מבואר דמהני מגדרי תנאי.

ובחי' ר' שמעון (מט, וגיטין ו, והקוב"ש ב"ב ריא) **ביארו** דיש כלל בתורה דכל דין שאם יחול יהא מוכרח להתבטל, מש"ה אינו חל כלל מתחילתו[ד]. ומש"ה כיון דאם יחול חיוב שאר, עי"ז יתבטל הקידושין. אמרי' דחל הקידושין, ולא חל חיוב שאר כסות ועונה.

והגרי"ז (ר"ה נזירות) **ביאר** דהוה גדר 'שיור' מחמת פרשת תנאים. דהתורה קבעה דאף מי שמקדש סתם מתחייב בשאר כסות ועונה, ול"ש קידושין לחצאין בלא חיוב שאר. אלא דנתחדש בפרשת תנאי דיש חלות תנאי למנוע החלות. וכמו דמהני בעלמא תנאי למנוע שלא יחולו הקידושין, ה"נ מפרשת תנאים נתחדש מניעה, שלא יהא בנישואין חיוב שאר כסות ועונה.

נב) **ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים. רש"י** (ב"מ נא.) כת' דדבר שבממון ניתן למחילה. **והרשב"א** (כאן, וב"ב קכו: וקידושין יט:) כתב דהוה כאומר ע"מ שמתחלי[ט]. וכיון דמהני מחילה, מקודשת ומוחלת על החיוב ממון[ז] [וכתב דהוה כאומר קרע כסותי והפטר, ע' בסמוך]. ובזה פליג ר' מאיר דהוה כאומר ע"מ שלא יחול חיוב. [ונח' בפירוש הלשון בסתמא]. [**והמשנ"ל** (אישות ו י) נקט דכוונת הרשב"א דהוה תנאי ע"מ שהאשה תמחול, וצריך שתמחול להדיא. אבל **האחרונים** דנו דע"י קבלת התנאי נחשב שיש כאן מחילה. וע' **חזו"א**].

אבל **הרמב"ן** (ב"ב קכו:) כת' דאילו אמר ע"מ שתמחלי והיא מחלה, פשיטא דמהני. אלא דהכא התנה ע"מ שלא יחול חיוב. ובזה ס"ל לר' מאיר דהתנה עמש"כ בתורה. ור' יהודה פליג שיכול להתנות שלא להתחייב, דלא אמרה תורה שחייב אלא ברצונו של זה. ובדבר שבממון אינו עיקר האישות, דנימא דאין אישות לחצאין. **והקצות** (רט יא) דייק כן מדברי **רש"י** (לקמן פד.).

נג) **שם. ר"י אומר בדבר שבממון וכו'. פרש"י** שאר וכסות[ח]. מבואר דחיוב עונה אינו ממון, וכ"ד **הרמב"ם** (ו י). **ורשב"ם** (ב"ב קכו:) ביאר דעונה מצוה היא, וצער גופה הוא[ח]. וכ"כ **הרשב"א**. **והריטב"א** (כאן, וקיד' יט:, וב"מ נא.) חלק דהנאת הגוף נחשב כממון לענין זה, והביא כן מ**הירושלמי** (הו' ב**מרדכי** ב"מ שסט, ובמשנ"ל ו י).

נד) **תוד"ה הרי. ע"כ** בדכפליה לתנאיה וכו'. אבל **רע"א** (כאן, ופאה הנ"ל) כתב [דלולי דברי תוס'] בסוגיין 'ע"מ' אינו דרך תנאי, אלא שמקדש בלי התחייבות שאר וכו'[ט]. וכמו ע"מ שאין לך עלי אונאה, שמוכר בענין שלא יהא דין אונאה. ואינו בדרך תנאי[כ], אלא דהלוקח מתרצה לקנות בלי זכות זה של אונאה. א"כ ל"ש בזה גדרי תנאי כפול[כא]. וכעי"ז כת' **בשו"ת הרשב"א** (ב קמ) דהנותן בעונה. והביא **דרש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) משמע דהטעם דאינו עשוי למחול. אבל מחילה להדיא מהני. ועוד כת' דהא דמהני מחילה בעונה, היינו שאינו חייב כשאינה תובעת, אבל אם חזרה ותבעה חייב.

יד. כדוגמת המגרש אשה ע"מ שלא תנשאי לפלוני, דמבואר בתוס' (גיטין פג.) דאף שקידשה לא חלו הקידושין, כיון דאילו תתקדש נתברר שהיא אשתו של הראשון.

טו. וב"מ ב'ואין לומר' בתוס'. ועד"ז כת' **הרמב"ן** (ב"ב קכו:) בשם **י"א.**

טז. וב"ה לשון הגמ' (ב"ב קכו:) דידעה וקא מחלה. [וע' תוס' בסמוך בע"ב].

יז. [וכ"כ רש"י קיד' יג, ב"מ נא., צד.].

יח. **והמשנ"ל** (שם) הק' דקי"ל (ב"ק צג.) דהאומר פצעני וכו', צער גופו ניתן למחילה. וכן (לקמן סא:) מבואר דמהני מחילה

יט. וכדאמרי' (חולין קלד.) דע"מ שיורא הוה. אבל **תוס'** (נזיר יא.) הק' דנימא דהוה חוץ [ול"ש מתנה עמש"כ בתורה]. ותי' דל"מ שיאמר חוץ משאר, דאין קידושין לחצאין.

כ. דל"ש תנאי, דאם יהא אונאה לא יהא מקח. דא"כ יאמר רוצה אני שיהא דין אונאה ויבטל המקח.

כא. **והקוב"ש** (ב"ב ריא) כתב דאין כח ביד האדם למנוע דין

לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו, אינו עושה תנאי עם בעל הממון. אלא דנותן באופן שלא יזכה וכו'[כב].

ורע"א הביא דמבואר (לקמן פג.) דאף בסילוק יש חסרון מתנה ע"מ שכתוב בתורה, דאי אפשר לעשות חלות נגד בגדרי התורה, ולא תליא דוקא בתנאי[כג]. וכ"כ עוד **אחרונים**[כד]. ורע"א תמה א"כ אמאי נקטו תוס' דבעי תנאי כפול, וצע"ג.

נה) **בא"ד ואור"י דאי לאו דילפי' בתנאי ב"ג וב"ר הו"א דשום תנאי אינו מבטל המעשה וכו'.**

והאחרונים (ע' ברכ"ש ב"מ לז ג, קוב"ש כאן, שער"י ז ח ועוד) ביארו דפרשת תנאים הוה חידוש[כה], אבל מסברא לא מהני לעשות מעשה על הצד. דאם גמר דבריו הוה מעשה גמור, ואם לא גמר עשייתו לא חל כלל. אלא דנתחדש פרשת תנאי דבני גד ובני ראובן דהוה חלות מעכב [ובזה בעינן כגדרי פרשת תנאים, הן קודם ללאו, ומילתא דאיתיה בשליחות. ע' לקמן עד.]. וה"נ במתנה עמש"כ לא נתחדש פרשת תנאים, והמעשה קיים, אף דהתנאי בטל.

ובשו"ת **הרא"ש** (מו ב, לה ט, וע' לקמן עג.) כת' דהמקדש או מגרש בתנאי, יכול לבטל את התנאי [דאתי דיבור ומבטל דיבור], ועי"ז המעשה קיים[כו]. דכיון דהמעשה הוה מעשה גמור והיה ראוי לחול לולי התנאי, אלא דנתחדש פרשת בני גד ובני ראובן דהתנאי מעכב. וע"י שמבטל התנאי המעשה קיים.

והברכ"ש (ב"מ לז) כתב דאף בקושיית התוס' ידעו יסוד זה דל"ש תנאי שלא ע"פ גדרי התורה ופרשת ב"ג וב"ר, אלא דמ"מ הק' התוס' דכיון דהתנה והקפיד, האיך יחול נגד דעתו[כז]. ובזה תי' דמ"מ גמר בדעתו ועשה מעשה גמור [דל"ש מעשה על הצד], וכיון דלא חל התנאי, המעשה קיים. [וכעי"ז הק' הראשונים בב"מ היכא דלא התנה כמשפטי התנאים, דנימא דהוה טעות. וע' בעה"מ ביצה פ"ב, רשב"א גיטין עה].

וכה"ק **הרמב"ן** (ב"ב קכו:) דאע"ג דלא דמי לתנאי ב"ג נימא שהמעשה בטל, דהא התנה בפירוש. והרמב"ן תי' דכל תנאי דקעקר למעשה לאו תנאי הוא. וכיון דאפשר שלא יתן לה שאר כסות ועונה הקידושין מצאו מקום לחול, וכיון דחלו הקידושין, אין קידושין ואישות לחצאין. [ול"ש תנאי ע"מ שלא אתחייב]. ולא דמי לשאר תנאים דאם לא חלו הקידושין בטלים.

ותוס' (ביצה כ.) כת' דבאופן שאמר להיפך, ע"מ שאגלח ממעות מעשר הריני נזיר, אינו נזיר כלל [דהתנאי עדיף על המעשה]. [וע' **תוס'** נזיר יא.].

נו) **שם. התו"י** בשם **ר"ת** תי' דהטעם משום דהוה מפליגה בדברים. [וכ"כ **הרשב"א וריטב"א**]. ובפשוטו משמע דכל החסרון דמתנה עמש"כ בתורה הוא משום דא"א לקיימו. **והאחרונים** הק' דבגמ' (גיטין פד.) מבואר דתנאי שא"א לקיימו הוה דין אחר מדין מתנה עמש"כ בתורה. **והאחרונים** ביארו דכוונת ר"ת דכל העושה תנאי שלא ע"פ גדרי פרשת תנאים, אמרי' דהוה מפליגה בדברים.

והרמב"ן (ב"ב שם) הק' לר"ת דקשה מהגמ' בנזיר, דבשלמא התם שייך מפליגה בדברים, דלצעורי לאשה מכוון או לבודקה, אבל לעצמו א"א מפליג בדברים.

נז) **בא"ד וא"ת הא דתנן** (מנחות קט.) וכו' אם סגי בבית חניו טרחנא וכו' ואיגלאי מילתא דלא הוה הוה נזיר. **והאחרונים** (הפלאה) הק' דא"כ הוה תנאי בעלמא, דאם יעשה מעשה זו לא יהא נזיר. ובמה

התורה מלחול אלא בפרשת תנאים. [וע"ע תוס' בע"ב דאין קידושין לחצאין].

כב. וכעי"ז כת' **הריטב"א** (קידושין כג:) דשיור לא תליא בתנאים דעלמא. וכל המשייר בגופו של מעשה ל"צ תנאי כפול.

כג. [**והאחרונים** העירו ממש"כ תוס' בתי' דהוה חסרון בפרשת תנאי ב"ג וב"ר. וצ"ל דתרוייהו איתנהו].

כד. וכ"כ **הקצות** (רט יא, ע"ע בסו"ד התוס') **והנתיבות** (ריב ד, רט ו). [ויתבאר עוד לקמן פג.].

כה. אבל **החזו"א** (נו יז) הק' מדברי **המלחמות** (ביצה פ"ב י. בדה"ר) **והרשב"א** (גיטין עה). [והחזו"א נקט דפליגי אתוס' דידן ושו"ת הרא"ש]. [אבל לדברי הברכ"ש כוונת המלחמות והרשב"א להקשות דאינו רוצה במעשה, אם לא יחול פרשת התנאי].

כו. ולא אמרי' דאדרבה מתבטל המעשה, שהרי קידש רק על הצד המסויים הזה.

כז. אמנם **החזו"א** כתב דהיכא דתלה התנאי במה שיחול השיור, ודאי אינה מקודשת.

תליא במתנה על מה שכתוב בתורה. [**והרמב"ן** (ב"ב שם) העמיד קו' זו אדברי ר"ת דהוה מפליגה בדברים].

אמנם בדעת תוס' מבואר דהוה תנאי שתהני גילוח בבית חוניו, ומשמע דמתקיים בזה נדרו. **וחי' ר' שמעון** (מט ב, **וקוב"ש** קעו) ביאר דהוה כמקבל נזירות בתנאי שלא יתחייב קרבנותיו, ועי"ז לא חל חיוב גילוח בנזירות זו. [וכגדר קידושין דהתנה לא יחול חיוב שאר כסות ועונה].

נח) **בא"ד ואור"י וכו' אלא היכא דמתכוון לעקור.**

משמע דמהני כל היכא דשגג ולא ידע דהתנאי סותר לדין התורה. [ועי"ז נעשית נזירות וקידושין לחצאין[כח]]. **והאחרונים** ציינו לדברי הגמ' (ב"מ נא:) דלשמואל היכא דלא ודאי קעקר אין חסרון מתנה עמש"כ. [**והגרי"ז** (הל' נחלות) ביאר דהחסרון מתנה עמש"כ הוא משום דנתכוון לפעול נגד התורה. אבל היכא דאינו יודע, לא נחשב מעשה נגד התורה].

והמחנ"א (רבית לט) הק' דבגמ' (גיטין פג.) איתא דהמתנה ע"מ שלא תנשאי לפלוני, ונשאת לאחיו, הוה מתנה לעקרו דבר מה"ת, והרי לא עסיק אדעתיה שימות.

נט) **בא"ד וא"ת וכו' א"כ לא יוכל אדם למחול חובו לעולם ע"י תנאי וכו' יהא מתנה עמש"כ בתורה.**

ותוס' הביאו דהאומר עשה עמי היום וחובך מחול. **רע"א** תמה דכה"ג אינו 'תנאי', שיהא מתנה עמש"כ בתורה, אלא תשלומין על מה שעושה עמו[ט]. ואמאי לא נקטו סתם שלא יוכל למחול חוב. דעוקר דברי התורה שמחוייב לשלם.

ומשמע דמהני מחילה בעלמא, אלא היכא דעשה תנאי במחילה ל"מ. וצ"ב דהחסרון מתנה עמש"כ בתורה הוא היכא דהתנאי הוה נגד התורה, אבל הכא המחילה הוה נגד התורה, ולא התנאי.

והנתיבות (רכז ד) דייק מדברי התוס' דהק' דוקא ע"י תנאי, דמחילה ע"י תנאי הוה מחילה גרועה[ל]. ויש שביארו עוד דכוונת התוס' דהוה חסרון דל"מ תנאי בדבר שעוקר את התורה, אבל גוף המחילה לא נחשב כ"כ עקירת דבר בתורה.

ס) **בא"ד מיהו מלוה לא חשבינן כתובה בתורה וכו' דאינה באה מכח התורה, דסברא הוא שיש לו לשלם מה שלווה.** [**ורש"י** (קידושין יג:) פי' דמלוה שאינה כתובה בתורה הוא שבה מעסקי עצמו. ו'כתובה בתורה' הוה חוב שהוטל עליו מאת המלך. **ותוס'** (שם) כת' דמלווה הכתובה בתורה הוה שלא היו יודעים נתינות אלו אם לא שחייבתו תורה. אבל מלוה וכו' פשיטא דמה שהוא לווה צריך לפרוע. ואי"צ לפרש בתורה שיעור הנתינה. **והרשב"א** (קידושין שם) כתב דהלואה נחשב אינה כתובה בתורה, שמחייב עצמו סך ידוע, ולא חייבתו תורה אלא במה שמחייב עצמו. משא"כ נזיקין דלא חייב עצמו סך ידוע, או במיטב].

סא) **בא"ד [בע"כ] נזקין (וערכין) נימא שלא יוכל למחול וכו' ע"מ לפטור וכו'.** [ולדברי הנתיבות הנ"ל אף הכא קו' התוס' כשמוחל דרך תנאי[לא], וכ"כ הקוב"ש]. **והמהרש"ל** הק' דערכין הוה הקדש, ומי ימחל. **והמהרש"א** גרס פדיון הבן [וכ"ה **בתוס' שאנץ**]. **והקוב"ש** כתב דצ"ל דהיינו במכירי כהונה, דאל"כ האיך יהני מחילת כהן א'[לב].

כח. [**והתוס' שאנץ** כתב דאף אין בזה חסרון משום דלא דמי לתנאי ב"ג וב"ר, דכל דלא נתכוון לעקור אינו חלוק מתנאי ב"ג]. **והפלאה** הק' דל"מ שיהא תנאו קיים כשלא ידע דין שאר וכסות.

כט. ואפשר דכוונתו להק' דכל לשון 'ע"מ' הוה קציצת תשלום [וכמו שהביא **הקצות** (רמא ט) מהגמ' יבמות קו., ע"פ דברי **הרשב"א**].

ל. **והברכ"ש** (ב"מ מג,מד) ביאר דמחילה גמורה הוה כפרעון, אבל מחילה ע"י תנאי מהני רק מדין סילוק וביטול חיוב. [וצ"ב מ"ש].

לא. ומשמע ד'ע"מ לפטור' הוה גדר תנאי, דמוחל ע"מ שיקרע. [וצ"ב אמאי צריך בזה גדר 'תנאי', ועוד דמתקיים התנאי קודם שחל המחילה. ועוד גבי פדיון הבן ע"כ איירי דאמר עשה עמי וחוב הפדיון מחול]. ואפשר דאיירי שמחל בתנאי נוסף.

לב. ועד"ז כת' **המחנ"א** (זכיה ומתנה ט) דל"מ מחילה של כהן א' [שימכור או יתן לו], כיון דעדיין לא זכה בהם האיך יכול לחזור ולהקנות לו. אך **המגיה** (שם) הביא **דהפר"ח** (סא מג בסופו) נקט דשייך מחילה של כהן א' [אלא דלכתחילה אסור משום שחתם ברית לוי].

אך **המנח"ח** (שצב) נקט בפשיטות דבפדיון הבן הכהן אינו יכול למחול[לג].

סב) **בא"ד והתנן** (ב"ק צב.) קרע את כסותי ע"מ לפטור וכו'[לד]. **הקצות** (תכד) הביא מדברי התוס' דקרע כסותי ע"מ ליפטר הוה מחילה, וכן מפותה (לעיל לב.) דמדעתה עבדא הוה בתורת מחילה[לה]. אבל **הרמב"ן** (לעיל לז., בתי' הב', הו' לעיל לב., ומ.) כתב דמפותה מסרה לו את גופה לעשות כרצונו, והיא שגורמת[לו]. [ומש"ה לא הוה בכלל פרשת נזיקין כלל. ולא שייך לדין מחילה]. ועפ"ז כתב **הקצות** (רמו א) דגדר קרע כסותי הוא משום דלא חייבה תורה אלא היכא דעושה בע"כ של בעלים, אבל ברשות בעלים אין בו חיוב כלל. ואי"צ מחילה.

סג) **בא"ד ותי' ה"ר אלחנן אבל למחול יכול וכו' וכן ע"מ שאין לך עלי דין אונאה. הרש"ש** כת' דכוונת התוס' ע"פ הגמ' (מכות ג:) לחלק דע"מ שלא יחול דין אונאה הוה מתנה עמש"כ, ואילו ע"מ שלא תתבע [לשמואל] מהני.

וכ"כ **הרמב"ן** (ב"ב קכו: בסו"ד) דלר' מאיר לאו כל כמיניה שלא יתחייב לו. אבל ע"מ שתמחלי, תנאו קיים [ע"פ הגמ' מכות שם]. ר' יהודה סבר דמהני שלא יתחייב לו, שהרי מוחל ובדבר של ממון לא אמרה תורה שיתחייב אלא ברצונו של זה. אבל בדבר שאינו של ממון לא שהרי הן עיקר נשואין של תורה, ואישות אינה לחצאין.

אבל **המגיה למשנ"ל** (ו י) ציין דכוונת תוס' כדעת הרשב"א (הו' לעיל), דלר' יהודה מהני משום דהוה כמתנה ע"מ שתמחלי[לו]. וכן **האחרונים** (קצות רכז ח בדעת **הלבוש**, הו' בסמ"ע שם לז) ביארו עד"ז את הגמ' במכות לדעת הרשב"א דהוה ע"מ שימחול[לח].

סד) **בא"ד וכן הכא גבי שאר וכו' ע"מ שתפטרי אותי מהני. וההפלאה** הק' דתוס' (ב'ואין לומר') כת' דאינה יכולה למחול [וע"ע בסמוך]. [ובפשוטו י"ל דתוס' כאן פליג א'ואין לומר']. **וההפלאה** תי' דפוטרת ואינה תובעת, אך מ"מ יכולה לחזור בה.

והמשנ"ל (ו י) הביא מדברי התוס' דמהני מחילה על חיוב עונה, אבל יכולה לחזור בה. וכמו קרע כסותי, דקודם שקרע יכול לחזור[לט]. אבל שאר וכסות כבר נתחייב לזון, ומחלה. [**ורע"א** ציין **דהראנ"ח** (ב מג) נסתפק בזה האם מהני מחילה בחיוב עונה. וע"ע לקמן סב:].

סה) **בא"ד ועוי"ל וכו' דהכא היינו טעמא דאין קידושין לחצאין וכו'**. ובתי' זה תוס' חזרו בהם דבכל הנך תנאים ליכא חסרון מתנה עמש"כ בתורה. ודוקא היכא דהוה לחצאין יש חסרון. אבל **התוס' שאנץ** הוסיף דדוקא בממון גדר מתנה עמש"כ תליא ב'חצאין', דניתן למחילה. אבל באיסורין ל"מ סילוק כלל.

והחזו"א (נו יג) דן האם לתי' זה איירי בע"מ שלא יחול הדין[מ] [וכדברי הרמב"ן ב"ב קכו: הנ"ל]. או אף ע"מ שימחול נחשב לחצאין. דר' מאיר סבר דל"מ מכירה בלא חיוב אונאה, וקידושין בלא שאר וכסות, דרצון התורה שיהא האישות בחיוב זה. שזה אופי חיי האישות וההנהגה ראוי לעם ישראל.

לג. והמנח"ח הוכיח דהוה מצוות פדיון, ולא פרעון חוב. **והאחרונים** האריכו בזה. [ע' גר"א יו"ד שה יז, וע"ע שער"י ה כה].

לד. משמע בתוס' דנחשב מתנה עמש"כ, שלא יתחייב בכך משום מזיק. [ואף בתי' ר' אלחנן מהני רק מדין מחילת החיוב. אבל ל'ועי"ל' מהני התנאי].

לה. [ועפ"ז הוכיח דאף דחל חיוב ושוב מחלו, לא נחשב דלוקה ומשלם. וע' לעיל לב].

לו. ועוד כת' **הרמב"ן** (שם) דהוה מדין סילוק, וכשיטתו (לקמן פג.) דמהני סילוק אף בחיוב דאורייתא. (ועי' לקמן).

לז. **והקצות** (רט יא בסופו) חלק דתוס' כאן קאי לר' מאיר, אבל לר' יהודה מהני מדין תנאי (וכרמב"ן הנ"ל).

לח. אבל **הנתיבות** (רכז יג) חילק דהיכא דהתנה ע"מ שתמחול כשיוודע האונאה, הוה תנאי גמור. ובסוגיה שם איירי כשמוחל מתחילה על החיוב אונאה, ונחשב מחילה בטעות כיון דלא ידע ומחיל.
[ועד"ז יש לחלק כאן דאם מתנה ע"מ שלא תתבע לעולם שאר וכסות, הוה פרשת תנאים. אבל ע"מ שתמחול י"ל דלר"מ ל"מ מחילה].

לט. [משמע כוונתו דמחלה על החיוב הראשוני, ומתחייב שוב בעונה מחמת האישות של מחר. משא"כ מזונות אינו מתחייב שוב].

מ. ולפ"ז מבואר דאפשר להתנות שלא יחול פרשת נזיקין כלל, כיון דאינו לחצאין. [וכ"כ **הקוב"ש** קעח].

סו) **בא"ד והא דתנן האומר פלוני יירש**[מא] **וכו' שהתנה עמש"כ בתורה וכו' הכא מי מחל, לרווחא דמילתא נקט.** [שהרי מתנה שלא יחול ירושה כלל, ול'רעי"ל' אין בזה חסרון[מב]]. **והאחרונים** הק' מה שייך כלל תנאי בזה, דנימא דהאב מוריש ב'תנאי' שהבת תזכה[מג]. ובפשוטו הוה דרך 'סילוק'. **והאמר"מ** (לח כג) הביא דמסברא נחשב שהאב הוא 'מוריש' לבניו. ושייך בזה תנאי.

והקצות (רט יא) הביא דמבואר דהחסרון מתנה עמש"כ בתורה שייך בכל האומר נגד דבר תורה, אפי' שלא היה דרך תנאי בשעת מעשה. כי האי דירושת בנו דל"ש תנאי. ועפ"ז נקט דל"מ 'סילוק' לבטל דיני התורה, מהך כללא דמתנה עמש"כ בתורה. [ולר' יהודה בדבר שבממון מהני, דיש כח לפעול נגד דיני הממונות, בדידיה תליא רחמנא. ובזה מקשה הגמ' דהאב בעלים לשנות גדרי הירושה. ודוחה הגמ' דהבן אינו מוחל]. **והנתיבות** (רט ו) **דחה דתוס'** (כאן) כת' דלרווחא דמילתא נקט כן[מד].

סז) **בא"ד מתנה ש"ח להיות פטור**[מה] **וכו' כיון דריבתה התורה שומרים הרבה וכו' יכול נמי כל א' להיות לפי תנאו, א"נ וכו' משעבדים עצמן וכו'**[מו]. משמע דנח' תי' התוס' בגדר חיובי שומרים, האם התורה מחייבתו, או דהשומר מחייב את עצמו[מז]. **והמחנ"א** (שאלה א) כתב דנפק"מ בתי' התוס' היכא דסבור שהוא פטור, כגון דסבור שהיה שמירה בבעלים, ואינו משעבד עצמו.

אבל **החזו"א** (נו יג) כתב דודאי התורה מחייבת גדרי שומרים [דאין לומר דכוונת התוס' דחיוב תנאי שומרים במה שמשעבד עצמו, דא"כ למה ניתן כלל דיני שומרים, ניזל בתר אומדנא]. אלא דאין כאן מצוות התורה שהשומרים יתחייבו עד"ז דוקא וכו'.

סח) **בא"ד ובקו' פי' שם וכו' ותנאה בתר הכי לאו כלום היא שכבר היא אשתו וכו', ואין נראה וכו'. ותוס'** (והראשונים ב"מ שם) נקטו דכוונת רש"י דל"מ התנאי אחר שכבר חל המעשה. [ולא נחשב חזרה תוכ"ד[מח]].

מא. תוס' הביאו לשון המשנה (ב"ב קל.) דל"מ להוריש לאחר במקום בניו ואפי' בת בין הבנים. ור' יוחנן בן ברוקה חולק. והו"ל לתוס' להביא את המשנה הקודמת (שם קבו:) דל"מ לומר פלוני בני לא יירש עם אחיו, שהתנה עמש"כ בתורה. והגמ' (שם) מק' דלר' יהודה בדבר שבממון תנאו קיים. ותי' דלא קמחיל. [ותוס' הביאו את תי' הגמ', דקאי אף אמשנה קל.].

[**ורשב"ם** (קבו:) כת' דבהך משנה אף ר' יוחנן בן ברוקה מודה כשאמר בלשון אל יירש, ודוקא היכא דאמר בלשון חיוב שיירשו שאר אחיו מהני].

מב. ומשמע בתוס' דלפי' הא' ניחא. אבל **הקצות** (שם) הק' דל"ש התם תנאי כלל. [ול"ש ירושה בתנאי, והאב אינו פועל מעשה ירושה].

מג. ועד"ז הק' **רע"א** במשנה (פאה ו יא) דבקוצר לא מהני תנאי ע"מ מה שאני שוכח אני נוטל. **והרע"ב** (והראשונים במשנה, וכ"ה בירושלמי שם ח) פי' משום דהוה מתנה עמש"כ בתורה. **ורע"א** תמה מה שייך בזה תנאי, ועם מי התנה. ולא שייך לומר דאם לא יתקיים התנאי לא תהיה קצירתו קצירה. וצ"ע.

ובשלמא בתנאי ע"מ שלא תשמיטני בשביעית, אומר דאם לא יתקיים התנאי יהא המעות פקדון. וכן ע"מ שאין לך עלי אונאה, דאם לא יקבל התנאי לא חל המקח. אבל בתנאי הכא הקצירה הוה ממילא, ומה שייך לתלות הקצירה בתנאי. [ויש שתי' דיכול להפקיר את מה שישכח בתנאי].

מד. אמנם **הקוב"ש** דייק דתוס' קאי לתי' הב' דהחסרון מתנה עמש"כ משום 'חצאין'. משמע דלתי' הא' ניחא.

מה. ותוס' הק' דהיכא דהתנה להפטר מחיוב התורה הוה מתנה עמש"כ בתורה [וע"ע ראשונים ב"מ צד.]. אך ש"ח שהתנה להתחייב כשואל ל"ק, דודאי יוכל לחייב עצמו ממון טפי ממה שחייבתו תורה. [ובגמ' ב"מ צד. דנו אי צריך קנין]. אך יש לדון לתי' הא' בתוס' אי הוה מפרשת שומרים דיכול לחייב עצמו כשומר אחר, אף טפי ממה שחייבתו תורה, או חיוב בפנ"ע. [ע"ע רמב"ן ב"מ נח., וקצות שמ א].

מו. וז"ל **התוס' הרא"ש** דמתנה עמש"כ בתורה היינו היכא דחייבתו תורה ממון על ידי דבר אחר ולא מחמת שהעלה בדעתו לתתו [וכגון שאר כסות ועונה שחייבתו תורה מחמת שמקדשה סתם וכן כתובה], אבל שומרין ריבתה תורה שומרין הרבה וכו' והדבר תלוי בדעת עצמן, ולפי הנאתן משעבדין עצמם. כאדם הקונה מקח מתנה מה שירצה. הילכך במקום שאין משעבדין עצמן פטורין ותנאן קיים.

מז. אלא דהתורה קבעה האומדנא במה דעתו להשתעבד. (וע' חי' ר' א"ל מלין עח).

מח. [ועוד יל"פ כוונת הרש"י ע"ד דברי ר"י בתוס', דהחסרון מתנה עמש"כ הוא משום דצריך לעשות מעשה שלם, ועי"ז התנאי ל"מ לבטלו. אבל במקום שעשיית החלות תליא בדידיה, יכול לעשות לחצאין].

ותוס׳ הק׳ דע״כ איירי בתנאי קודם למעשה [לר׳ מאיר[מט]].

[וכעי״ז דעת **הרמב״ם** (אישות ו ד) דמעשה קודם לתנאי הוא משום שהקדים ועשה קידושין או גירושין, ואח״כ התנה. [וע׳ בגר״ח שם]. **והראב״ד ושא״ר** חלקו דתנאי קודם למעשה תליא באופן אמירת התנאי[נ]. וביאר **הכס״מ** דכל החסרון בפרשת תנאים, אבל בלא״ה מהני להוסיף תוכ״ד, ואף דל״מ חזרה תוכ״ד בגירושין, מהני לפרש דבריו. ועי״ש באחרונים. ואכ״מ].

דף נו:

סט) **אמר אביי לכל יש כתובה וכו׳ מילתא דשכיחא וכו׳.**

המהרש״א הק׳ **דתוס׳** (לעיל נב. בקו׳) ביארו דברי הגמ׳ (לעיל מז:) דפירות נכסי מלוג שכיחי מכתובה. **ורע״א** תי׳ דהתם איירי בנדוניא, נכסי צאן ברזל. ואילו הכא בכתובת מנה ומאתיים. [וע״ע הפלאה ורש״ש ועוד].

ע) **הרי חמרים דשכיחי ולא עבדי חיזוק [לר׳ יהודה] דתנן החמרין וכו׳. הריטב״א** כתב דלתי׳ הגמ׳ (לעיל כד:) דר׳ יהודה לא חייש לעולם לגומלין ל״ק קו׳ הגמ׳. [והגמ׳ כאן קאי לס״ד דבכהונה חיישינן לגומלין, ובדמאי הקילו[א]].

עא) **אמר אביי ספק דדבריהם וכו׳ רבא אמר בדמאי הקילו.** וכעי״ז (שבת כג.) לאביי בדמאי אינו מברך ׳וצוונו׳ [ואף דמברך על מצווה דרבנן], דהוה ספק דדבריהם[ב]. ולרבא משום דרוב ע״ה מעשרין.

ותוס׳ (לעיל כד.) כת׳ דאביי מודה דבדמאי הקילו משום דרוב ע״ה[ג]. אלא דס״ל דאף משום ספק לא עשו חיזוק, ואי״צ ברכה. עי״ש[ד].

ומבואר בגמ׳ דדמאי קיל משאר חיוב דרבנן, ונחשב חיוב ׳ספק׳ [כיון דסיבת התקנה מחמת הספק]. **והאחרונים** הק׳ דמ״מ כיון דתקנו, מתחייב בתרומה בתורת ודאי, דהא מעשרין מדמאי על טבל דרבנן[ה] (כדאי׳ במנחות לא.). [וכה״ק **המשנ״ל** תרומות ה יז]. **והאחרונים** (ע׳ אתוון דאורי׳ ו, קובה״ע עה ו וקו׳ ד״ס א כו, קה״י זרעים ד, וע׳ דרך אמונה מעשר ט א בביאו״ה) דנו האם גדר תקנת דמאי הוא רק לחוש לצד שאינו מעושר, ומש״ה אף בדרבנן הוה רק ספק. והביאו ראיות לכאן ולכאן[ו].

כל הפוחת וכו׳ הר״ז ב״ז

עב) **[במשנה] כל הפוחת וכו׳ הר״ז בעילת זנות.**

הרשב״א (עג.) ביאר דאין דעתה מסכמת ואינה נמסרת לו אלא כזונה, ואף הוא יודע שעושה בעילתו פגומה. ועפ״ז כתב דהיכא דהוא לא ידע [דסבור שאין בה מום], אף שאח״כ נתברר שיש בה מום [ואין כתובה] לא הוה בעילת זנות.

והרמב״ם (ס׳ המצות ל״ת שנה, ור״ה אישות מצוה ב) כתב דלאו ד״לא תהיה קדישה׳ הוא לבא על אשה בלא כתובה ובלא קידושין. **והרמב״ן** (בסה״מ) השיג דכתובה הוה דרבנן. **ובמגילת אסתר** כתב די״ל דקאי למ״ד כתובה דאורייתא[ז], אך הק׳ **דהרמב״ם** (י ז) ס״ל דכתובה דרבנן. [ויש שתי׳ דחכמים קבעו האומדנא דבלא כתובה מוסרת עצמה דרך זנות, דלא סמכא דעתיה. ועי״ז נקבע דהוה בכל גדר האיסור דאורייתא.

מט. ומבואר מלשון **תוס׳** דרבנן פליגי דאי״צ תנאי קודם למעשה. אבל **רש״י** (ב״מ שם) כתב דלא פליגי בזה ר״מ ורבנן.

נ. **והקוב״ש** ציין דמקו׳ התוס׳ על רש״י משמע דס״ל כרמב״ם דתנאי קודם למעשה, היינו עשיית המעשה. [ויל״ד בזה].

א. ולכאורה לפ״ז הגמ׳ דידן תי׳ דכהונה לא שכיחא, ומש״ה הקילו. ודמאי שכיח והחמירו. והגמ׳ (בתי׳ הא׳ לעיל כד.) דבדמאי הקילו קאי כמסקנא דהכא.

ב. וע״ע **ברמב״ן** (ושא״ר) שם.

ג. **ותוס׳** הביאו דגבי הגזירה שלא יאכל זב עם זב ע״ה, לאביי חששו שמא יאכילנו דמאי. ואביי החמיר אף בדמאי, ורבא הקיל דרוב ע״ה מעשרין. ורבא החמיר גבי משאלת אשה (גיטין סא.), ואביי הקיל דרוב ע״ה מעשרין.

ד. אבל **הריטב״א** כתב דאביי הקיל (לעיל) בדמאי יותר משאר דין דאורייתא. ואילו קו׳ הגמ׳ (כאן) דהקילו יותר משאר דין דרבנן. ובזה לא ניחא ליה לומר שהקילו. ולכן תי׳ דהוה ספק דדבריהם. [ועיקר התי׳ דאף מדרבנן הוה בגדר ספק. ובגמ׳ לעיל ל״צ לזה].

ה. ומ״מ אין מפרישין מדמאי על הדמאי [עי״ש].

ו. ומדברי **הרמב״ן** (שבת כג.) משמע דנח׳ בזה אביי ורבא.

ז. ועוד תי׳ **הגר״א** (כו ז) דכתובה לאו דוקא, וכוונת הגמ׳ תנאי כתובה, דהיינו שארה.

ובגמ' (סנהדרין כא.) איתא דפילגש הוה בלא קידושין ובלא כתובה[ח] [וכ"כ **הרמב"ם** מלכים ד ד]. אבל יש **ראשונים** דגרסו בקידושין ובלא כתובה[ט] [וכ"ה **ברש"י** עה"ת בראשית כה ו]. [ונח' **הראשונים** האם הותר רק למלך[י], או אף להדיוט]. **ובהג' יעב"ץ** (נד:) הק' לראשונים דהותר פילגש, מבואר דלא הוה בעילת זנות. וכתב דאחרי שתקנו כתובה נחשב בעילת זנות.

והרמ"א (סו ג) כתב דכיון דתיקן רבינו גרשם מ"ה דאסור לגרש בע"כ היה אפשר להקל בלא כתיבת כתובה, וכמו באונס דאינו יכול לגרש בע"כ ומש"ה אין לה כתובה (כדלעיל לט:). וסיים דאין המנהג כן. **והנו"כ** חילקו דדוקא אונס דמדאורייתא אסור לגרש, משא"כ חרם דר"ג[יא]. **והמשנ"ל** (י י) הק' דא"כ אם הנשבע שלא יגרש יהא מותר להשהותה בלא כתובה. [והק' דבראשונים לעיל נג. משמע דלא כן].

עג) **כל הפוחת אפי' בתנאי, אלמא קסבר תנאו בטל**[יב].

פרש"י מדנקט לרבותא. **ותוס'** (לעיל נא., וכן ב"ק פט.) כת' דדיוק הגמ' מדנקט הפוחת, שהוא פוחת לה, ואף דבפועל יש לה [ועוד כתבו דדייק מלשון 'כל'].

אבל **ריב"ן** (בתוס' נא.) דייק דדוקא משום דתנאו בטל הוה בעילת זנות, דיש לה ולא סמכא דעתא. אבל אילו מהני תנאי דמדינא אין לה, מותר להשהות. [**ותוס'** לעי' הק' מהגמ' ב"ק דכשבי"ד הכריחו למכור כתובתה. וע' מש"כ לעיל שם]. אבל **הראשונים** נקטו דכיון דכשסבורה שאין לה הוה בעילת זנות, כ"ש היכא דאף מדינא אין לה כתובה [וצ"ע סברת הריב"ן, דכ"ש דהוה מופקרת[יג]].

ורע"א הק' לריב"ן א"כ לא אשכחן דר"י פליג אר"מ, לדר' יהודה כשכותב התקבלתי מהני, ומש"ה לא הוה בעילת זנות. דהא דהוה בעילת זנות לר' מאיר משום דיש לה ולא סמכא דעתה. ולא מצאנו דהיכא דהתנה ול"מ דלר' יהודה לא הוה בעילת זנות. ועיקר הפלוגתא חסר מהספר, והאיך נקטה הגמ' (נז.) דחכמים פליגי אר"מ היכא דאירכס דלא הוה בעילת זנות[יד].

והבעה"מ הק' דמשמע דתנאי אלים ממעשה, ואילו בגמ' (בע"א ולהלן) מבואר להיפך דכתיבת התקבלתי, ועדיף מתנאי. והביא בשם **רש"י** (וכ"ה ברש"י מה"ק בשיטמ"ק) דקו' הגמ' 'אפילו בתנאי', דבכל צד דיפחות, ולאו דוקא דתנאי הוה רבותא. וכן למש"כ **תוס'** (לעיל נא. וב"ק) דקו' הגמ' מהלשון 'כל', דאע"פ שאינו פוחת במעשה אלא בתנאי, ותנאו בטל.

עד) **הא בדרבנן תנאו קיים, קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא. הרמב"ן** (ושא"ר נז.) כת' דלפ"ז לדידן דקי"ל כתובה דרבנן (כ"ד רוב הראשונים[טו]) מהני תנאי. ואף דקי"ל כר' מאיר דכל הפוחת הו"ל בעילת זנות, מ"מ מהני התנאי, דכתובה דרבנן. ועוד דקי"ל כר' יהודה דבדבר שבממון תנאו קיים. ולא קי"ל דעשו חיזוק.

אבל **הרמב"ם** (יב ח) פסק שאם התנה עמה לפחות ממאתיים, או שכתבה התקבלתי והיא לא נתקבלה, תנאו בטל, שכל הפוחת לבתולה ממאתיים

ח. **והלח"מ** הק' דכיון דהרמב"ם ס"ל כתובה דרבנן, א"כ אינו מעלה ואינו מוריד. ותי' דכיון דכן דרך רבנן שתקנו כתובה כללו הרמב"ם. [ולדברי הגר"א י"ל דאיירי דרך השתעבדות אישות. וכתובת מאתיים לאו דוקא]. **ובירושלמי** (כאן) נח' דר' מאיר סבר דפילגש אין לה כתובה, ולר' יהודה יש לה כתובה, אבל אין לה תנאי כתובה.

ט. **והפוסקים** (בי"ש וט"ז כו ב) כת' דלפ"ז ניחא דאין חיוב כתובה [ואף מדרבנן ל"מ איסור]. [וצ"ב דכ"ש דהוה זנות].

י. ולדעת הרמב"ם הותר רק למלך, וי"ל דלהדיוט אסור משום דהוה זנות. אבל המלך אינו רגיל לגרש נשותיו, וסמכא דעתה טפי].

יא. [ועוד יל"ד דבאנוסה לא גזרו. ואילו חרם דר"ג הוה מניעה חיצונית].

יב. **ורע"א** הק' דילמא איירי באופן דלא כפליה לתנאיה, או שלא אמר הן קודם ללאו, דתנאי בטל ואית ליה. [ויל"ד דמשמע דהחידוש דאף דאית לה מדין זה גופיה, דתקנו דלא יחול המחילה שלא תהא בעילת זנות. אבל היכא דל"ל מחמת טעות שלה]. [ויש להעיר דלמש"כ רע"א להעיר על התוס' כאן לא תליא בפרשת תנאים, אלא משום שיור. ולא בעי תנאי כפול וכדו'].

יג. **והבית יעקב** (לעיל נא.) כתב הטעם דהך דין הוה לטובתה, וכיון דאמרה א"א, א"כ פקע איסור זה.

יד. [ואפשר דהגמ' (שם) הוה מימרא בפנ"ע, דקים להו דחכמים פליגי. ולא מכח הך ברייתא].

טו. אבל **תוס'** (לעיל י.) פסקו דכתובה דאורייתא.

ולאלמנה ממנה הר"ז בעילת זנות. **והראשונים** (רמב"ן, והו' בה"ה) ביארו דכוונת הרמב"ם דכל זמן שרוצה לקיימה תנאו בטל, דעשו חיזוק לדבריהם [יותר משל תורה] שיהא בעילת זנות, אך **הראשונים** הק' מנליה לפסוק כן[טז]. וה"ה הביא י"מ דכוונת הרמב"ם דהתנאי קיים, ואינו חייב לה כתובה, אלא דאסור לקיימה דהוה בעילת זנות. **והלח"מ** (יב ח) תי' דסברת הרמב"ם דלא נחשב דבר שבממון, דכיון דיש איסור [דרבנן] להשהות בלא כתובה, והוה כמתנה על איסור דרבנן. ומש"ה עשו חיזוק לדבריהם. [**ורע"א** ציין **דתוס'** (ד"ה הא) כתבו דהוה ממונא ולא איסור, ודלא כלח"מ].

ומשמע בלשון הרמב"ם דאף היכא דכתבה בלשון התקבלתי ל"מ, מטעם מתנה עמש"כ בתורה, דהעמידו דבריהם[יז]. וכ"מ מלשון **הרשב"א** (כאן ונג.) דל"מ התקבלתי בכתובה [לר"מ] משום דהוה מתנה עמש"כ בתורה. [ומבואר דהחסרון מתנה עמש"כ בתורה הוה אף היכא דלא הוה דרך תנאי[יח]]. אך **החזו"א** (סה ד) הביא דמדברי **שא"ר** (הרא"ה ורא"ש כאן) משמע דדוקא בלשון תנאי תליא בגדרי מתנה עמש"כ בתורה, אבל בלשון 'מחילה' הוה תקנה בפנ"ע דלר' מאיר העמידו דבריהם דל"מ מחילה [אפי' מחילה בכתב[יט]]. [ויש **ראשונים** (ע' לקמן נז.) דבעודה תחתיו מהני מחילה אף לר' מאיר, אלא דהוה בעילת זנות. ודוקא בשעת נישואין ל"מ התקבלתי].

והחזו"א הק' [לרמב"ם ורשב"א] מה שייך מתנה עמש"כ, דכיון דנתחייב משעת נישואין הוה חוב ממון בעלמא, ואמאי לא מהני מחילה. והחזו"א העלה צד דעצם האישות גורם חיוב כתובה מחודשת בכל רגע. וכשמוחלת כתובה הוה תנאי שלא יתחדש חיוב מחודש, ודחה החזו"א א"כ האיך פליג ר' יהודה דמהני התקבלתי[כ], ולא משמע דבזה פליגי ר"מ ור"י.

והחזו"א תי' דאף דחיוב הכתובה הוה משעת כניסה, מ"מ כיון דזכותה נמשך ותלוי עד זמן הגביה, אי מוחלת נחשב מתנה עמש"כ. ומיהו לר' יהודה לא עשו בזה חיזוק במוחלת, אלא במתנה מעיקרא.

והחזו"א (סה ח) דייק מלשון **הרמב"ן** (ושא"ר) דדוקא היכא דבדעתו לקיימה כך [בלא כתובה], תקנו דלא מהני מחילה [אף לדעת ר' מאיר]. אבל היכא דדעתו לגרשה ומחלה [אף קודם הגט] מהני מחילה. וכן אם כתב לה כתובה אחרת, מהני מחילה אכתובה ראשונה, ובזה לא נחשב מתנה עמש"כ. [אבל **תוס'** (ב"ק פט., ע' בסמוך) משמע דנסתפקו דל"מ כלל מחילה כל זמן שהיא תחתיו, אף אם יכתוב לה כתובה אחרת].

עה) **תוד"ה קסבר.** אע"ג דכתובת אלמנה דרבנן[כא], מ"מ עיקר כתובה דאורייתא היא וכו'. [ותקנו לא פלוג דא"א להתנות]. ועוד כתב **הרמב"ן** דנקטו 'כל הפוחת' משום בתולה דהוה דאורייתא. אבל באלמנה תנאו קיים. אבל **הרמב"ן ורשב"א וריטב"א** (בתי' הא') כת' דלר' מאיר אף כתובת אלמנה מנה מדאורייתא. כדאי' (לעיל י:) אלמנה ע"ש מנה [עי"ש **תוס'**].

עו) **בא"ד וי"ל דלא דמיא ירושת הבעל לשאר ירושות שבאות מחמת קורבה.** וכ"כ **תוס'** (יבמות לח. וב"ב קנח. ד"ה ובית הלל) דירושת הבעל אינה משום קורבה [אף למ"ד דיורש מדאורייתא]. אבל **תוס'** (ב"ב מט:) כת' דלא מהני סילוק בירושת הבעל (ע' לקמן פג), דלא פלוג משאר ירושות דאורייתא.

עז) **תוד"ה אין.** והא דאמרי' (לעיל ז.) אתפסוה מטלטלי, כשקיבל עליו אחריות וכו'. אבל **הראשונים** (לעיל [וע"ע בסמוך].

טז. דהא סברת ר"מ משום דכתובה דאורייתא, ואליבא דאיזה תנא קאי.

יז. והוה בעילת זנות כיון דלא סמכא דעתא. וה"ה באופן דל"ל מדינא הוה בעילת זנות. [**והחזו"א** הביא דאף לדעת הרמב"ם מוכרת כתובתה לבעלה, אין לה כתובה. ולא הוה כמוחלת דל"מ. וע' בלשונות הראשונים (לעיל נג.). אמנם **הרמב"ם** (י י) כללם יחד. וצ"ע].

יח. וכדברי **הקצות** (רט יא, הו' לעיל).

יט. ולדעת ר' יהודה העמידו דבריהם רק דל"מ מחילה בע"פ.

כ. [וי"ל דהתקבלתי מהני דמחילה כפרעון, וכיון שקבלה כתובתה לא נתחדש חיוב מחודש מחמת המשך האישות. (וע"ד מש"כ **הקוב"ש** ב"ב א). אבל באופן של מחילה וסילוק בעלמא, א"כ שוב מתחדש החיוב מחמת המשך האישות. ושייך לגדרי מתנה עמש"כ בתורה. ולפ"ז יש ב' גדרים במחילת כתובה, ובעינן ב' טעמים].

כא. וכ"כ **תוס'** (לעיל לט:) דכתובת בתולה דאורייתא. [אבל כתובת בעולה לא הוה מוהר הבתולים].

ז.) כת' דלפי שעה מותר בלא קבלת אחריות. וכ"מ **ברמב"ם** (י ט).

עח) **תוד"ה אבל.** וליכא למיחש וכו' כיון דיכול להנות מהם וכו'. [דכיון דקיבל עליו אחריות מניחתו להשתמש]. **והמהרש"א** הק' א"כ אמאי בעי לטעם דתקון העולם, כיון דלא קיבל אחריות ולא סמכא דעתה, תיפו"ל משום תקנה (דלקמן פב:) שיאמר טלי כתובתיך.

והחזו"א (קכה ג) כתב דשמעון בן שטח (לקמן פב:) תיקן עיקר כתובה באופן זה, שיהא כל נכסיו אחראין. אבל היכא דמוחלת מהני. [ובראשונים לא משמע כן].

עט) **התם לא ידעה דתחיל וכו'.** [ומשמע דאף קודם שנפחת יש בזה איסור משהא בלא כתובה, כיון דקי"ל לחז"ל דאינה בטוחה בדבר, שמא יפחת אח"כ]. **והריטב"א** כת' דאף למ"ד דמחילה בטעות הוה מחילה[כב], גבי כתובה ל"מ[כג]. וכמו דל"מ תנאי לר"מ ור' יהודה[כד].

דף נז.

פ) **אירכס כתובתה. פרש"י** שטר כתובתה, וחוששת שיטען פרעתי. **ורש"י** (ד"ה אי הכי) ביאר דלא דמי למקום שאין כותבין כתובה (כדלעיל טז: ולקמן פט.) דכולהו סומכות על תנאי בי"ד[א], ומש"ה סמכא דעתה.

והאחרונים הק' דלמ"ד (ר' יוחנן ב"מ יז., ע' תוס' לקמן פט.) הטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום[ב], א"כ אף במקום שכותבין כתובה אינו נאמן לטעון שפרע. **ותוס'** (ב"מ יז.) הק' א"כ אמאי כותבין כתובה בשום מקום, דבלאו הכי אינו נאמן לטעון פרעתי[ג]. ותי' דכותבין משום תוספת כתובה. או היכא דאין עדי קידושין נאמן שפרע במיגו דלא היתה אשתו. וכן כשנשא בתולה נאמן שפרע מנה במיגו שנשאה בעולה. **ובהג' מיימוניות** (י ט) כת' עפ"ז הטעם דהוה בעילת זנות כשנקרע כתובתה, דלא סמכא דעתה [דחוששת שיכפור שלא היתה אשתו מעולם, או שלא נשאה בתולה[ד]].

והאחרונים (קוב"ש קפ) תי' דבזה תי' רש"י דמ"מ לא סמכא דעתה, שחוששת שיאמר שפרע, והאשה אינה בקיאה בדין לדעת דהטוען אחר מעשה בי"ד אינו נאמן. [אבל במקום שכותבין כתובה כולהו נשים נהגו לסמוך על תנאי בי"ד, וכמ"ש רש"י, ומש"ה אף אשה זו סמכה דעתה].

פא) **רש"י ד"ה אי הכי.** והא דאמרי' (לעיל נא.) וכו' התם במקום שאין כותבין כתובה וכו'. אבל במקום שכותבין כתובה, ולא כתב הוה בעילת זנות. **והרמב"ם** (י ט) כתב דאם הקנה לה בקנין בפני עדים מהני [וע' שו"ע ורמ"א ופוסקים סו א]. **וה"ה** ביאר דסתם קנין לכתיבה עומד (כדאי' לעיל נה.), ויש קול ומש"ה סגי בקנין. שהרי במקום שאין כותבין כתובה סמכו על קנין בעדים[ה].

פב) **זיל כתוב לה. המהרי"ק** (קטז, הו' בדרכ"מ סו יז) כת' דצריך לחזור ולכתוב לה כתובה ותוספת כבראשונה. כיון דנתחייב לה בראשונה למה יגרע דינה[ו]. **והבי"ש** (סו י) כת' דמ"מ במוחלת כתובתה, חוזר וכותב לה כתובה חדשה רק מנה [דעכשיו היא בעולה].

כב. ובפשוטו כוונתו למח' (ב"מ סו:) אי מהני מחילה בטעות [עי"ש תוס']. [אך אפשר דכוונתו למח' (ב"מ נא.) רב ושמואל ע"מ שאין לך עלי אונאה, דלא ידע ומחיל, דדמי טפי להכא].

כג. והעמידו דברידהם דל"מ מחילה כזו, שאינה בלב שלם.

כד. [ומשמע בריטב"א דאילו מהני מחילה מותר להשהותה לר' יוסי. ול"ל סברת לא סמכא דעתה. דבזה אין חילוק משום דלא ידעה].

א. **והמלחמות** (ב"מ יז: יא. בדה"ר) הוכיח דבמקום שאין כותבין כתובה ע"כ אינו נאמן לטעון פרעתי במנה ומאתיים, דא"כ לא סמכא דעתיה והוה בעילת זנות.

ב. ועוד יש להק' דאף מ"ד דל"ל הטוען אחר מעשה בי"ד, ודאי אינו נאמן שפרע קודם גירושין [תוך זמנו, ועדיין לא נתחייב], א"כ בשעת גירושין יכולה לתבוע כתובתה.

ג. ויש לדחות דקו' התוס' אמאי תקנו כתיבת הכתובה כלל, יש לנו ללמד את הנשים לסמוך על התקנה. ובזה תי' התוס' דהוצרכו לכתוב משום תוספת כתובה, ועי"ז נהגו לסמוך דעתם על הכתיבה. ומש"ה במקום זה היכא דלא כתב לה לא סמכא דעתיה. [ובהג' מיימוניות מבואר דלא כן].

ד. אך נפק"מ לפ"ז היכא דנקרע חלק מהשטר כתובה, ועדיין ניכר בו שנשאת בתולה אפשר דסגי בהכי. [אך **בשו"ת מהר"ם מרוטנברג** (ליק' תקפז, שהוא מקור ההגמ' מיימוניות הנ"ל) משמע דלא סגי בהכי].

ה. ומשמע דאף במקום שאין כותבין מהני דוקא ע"י קנין. ואין חילוק בדין בין במקום שכותבים. אך **הגר"א** (סו ד) ציין **דהסמ"ג** הביא דברי הרמב"ם דמהני קנין בעדים דוקא במקום שאין כותבין.

ו. ויל"ד אי כוונתו דאינו רשאי לחזור ולכתוב לה כתובה בלא להזכיר התוספת, דנמצא מגרע את דינה [אבל אי עבד וכתב, סגי במאתיים דכתובה שלא יחשב בעילת זנות]. אך בפשוטו משמע דכל זמן שלא כתב לה אף תוספת כתובה הוה

והפוסקים (בי"ש שם ט) כת' [ע"פ המרדכי ב"ק צג] דכ"ז כשעושה שטר מחילה, אבל מוחלת לו בע"פ ל"מ מחילתה כלל [וכדאי' לעיל], וסמכא דעתה.

פג) **רש"י ד"ה בגזירותיו.** בדבר שהוא מחמיר על דבר תורה. **והמרדכי** (קפ) חלק דגזירותיו משמע במקום שגזר הני אטו הני. דאל"כ הו"ל למימר בחומרותיו[ז]. **והריטב"א** ביאר דגזר היכא דתנאו בטל אטו היכא דתנאו קיים[ח]. [ומבואר דהיכא דתנאו בטל הוה משום גזירה אטו תנאו היכא דאין לה. **ורע"א** ציין דמבואר דס"ל דאף היכא דתנאו קיים הוה בעילת זנות, ודלא כריב"ן].

ורע"א הק' דר' יהודה פליג וס"ל דאף היכא דתנאו קיים לא הוה בעילת זנות. והמח' ר' מאיר ור"י בזה אינו 'גזירה', א"כ אמאי פסק כר' מאיר במקום שתנאו קיים. וכתב דאפשר דבל"ל כתובה כלל אף ר' יהודה מודה דהוה בעילת זנות, ופליג רק בפוחת[ט].

פד) **כי אתא ר' דימי וכו' מח' בתחילה אבל בסוף ד"ה אינה מוחלת. פרש"י** מח' ר' יהודה ור' יוסי. דר' יהודה סובר דאינו יכול לפחות מתחילה, אבל בסוף מהני לפחות.

אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דקאי אמח' ר' מאיר ור' יהודה. וכ"כ **הרשב"א ותוס' הרא"ש**[י] (ורא"ה וריטב"א בשם אחרים). ואף לר' מאיר מהני מחילה בסוף, וכמו בשובר התקבלתי. אלא דהוה בעילת זנות.

פה) **רש"י ד"ה דברי הכל אינה מוחלת.** שכבר זכתה, ואמירתה לאו כלום היא אא"כ כתבה התקבלתי. [ומשמע דאף מחילה בע"פ ל"מ. וע' לעיל נו.]. בפשוטו משמע דלאחר שחל חיוב לא שייך לבטלו. **והריטב"א** הק' דר' יוחנן פליג בזה, דאף לבסוף מהני תנאי, והאיך מהני תנאי אחרי שכבר זכתה[יא]. **והריטב"א** כתב דכוונת רש"י דמהני מחילה באמירה, אף דכבר זכתה. ובזה פליג ר' יהושע ב"ל דתקנו דלא מהני מחילה באמירה, דאנן סהדי דלא מחלה בלב שלם.

ותוס' (לעיל נא., ב"ק פט., והתוס' שאנץ) **הביאו** דמבואר כאן דל"מ מחילה בסוף, והק' דבגמ' (ב"ק פט.) מבואר דמהני מחילה בכתובה, אף דעודה תחתיו. ותי' דדוקא ע"פ לא מהני, דאמירתה לאו כלום היא כיון דכבר זכתה [ומשמע דהטעם דהעמידו דבריהם[יב]]. אבל בכתב מהני התקבלתי[יג].

ועוד תי' **התוס' שאנץ** דכוונת הגמ' (ב"ק) דחיישינן שתמחול אחרי שתתאלמן[יד]. וכעי"ז כתבו **תוס'** (ב"ק שם) לדחות דכוונת הגמ' דחיישינן שיגרשנה, ותמחול ויחזירנה.

פו) **מאי בתחילה וכו' תחילת חופה. הריטב"א** כתב דיש כאן ג' זמנים [כדאי' בסמוך]. תחילת חופה, היינו שעת כניסה לחופה. סוף חופה, היינו לאחר שנכנסה לחופה עד שתבעל. וסוף ביאה היינו לאחר שנבעלה.

פז) **כי אתא רבין וכו' מח' לבסוף, אבל בתחלה ד"ה מוחלת. הרא"ה** הק' דאמרי' (לעיל) דלר' יהודה ל"מ תנאי [דחכמים עשו חיזוק], ואף דתנאי הוה מתחילה.

בעילת זנות, דכיון דיש לה ולא סמכא דעתה הוה בעילת זנות. ותוספת כתובה ככתובה לענין זה.

ז. והביא דכן משמע בגמ' (עירובין מז.) דלא קי"ל כר"מ אלא בברייתא (שם ולקמן ס:) דהבחנה ברדופה, דהוה גזירה אטו ראויה לילד.

ח. וילה"ק דבגמ' (נו:) מבואר הטעם דכיון דסבורה דל"ל לא סמכא דעתה. [והיה אפשר לומר להיפך, דס"ל כסברת ריב"ן דדוקא היכא דיש לה אמרי' דלא סמכא דעתה. וגזר אין לה אטו יש לה].

ט. [וכ"כ רע"א לעיל נא. לדעת ריב"ן].

י. וכ"מ **בתוס'** (לעיל נא.) דכתבו דאף לר' מאיר מהני מחילה בסוף ביאה, דהיא פוחתת לעצמה.

יא. **וההפלאה** חידש דחיוב כתובה מדאורייתא הוה רק משעת ביאה, אבל נישואין קודם ביאה נתחייב רק מדרבנן. ובזה מהני תנאי. [ועי"ש שהאריך]. [ויל"ד מ"ש מכתובת אלמנה, **דתוס'** (לעיל נו:) כת' דגזרו אטו בתולה].

יב. [ודלא **כריטב"א** דהטעם משום אומדנא דאינו בלב שלם].

יג. **ותוס'** (ב"ק) כת' דבהתקבלתי אע"פ שאסור להשהות אשתו בלא כתובה, יחזור ויכתוב לה כתובה אחרת.

יד. ולכן ל"מ למכור כתובתה, שתמחול לבעלה. **והתוס' שאנץ** הק' דמ"מ תמכור על הצד שתתגרש. ותי' דאם מגרש אותה שונאתו, ולא חיישינן.

והרא"ה הביא גיר' להיפך (בכל הסוגיה), דבסוף מהני מחילה, אבל בתחילה ל"מ מחילה. וביאר דבתחילה הוה תנאי בהתחייבות כתובה, ותנאו בטל. ודוקא אחרי חופה, דכבר נתחייב לה כתובה מהני התקבלתי.

פח) **רש"י ד"ה הא קמ"ל.** אבל כי פליגי תרי אמוראי בדין

וכו' אין כאן שקר, כל חד וחד סברא דידיה קאמר וכו' ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלוקים חיים הם, זימנין דשייך האי טעמא וכו'. [משמע דהכלל דאלו ואלו דברים אלקים חיים משום דזימנין דהאמת ככל א'. וה"מ במח' בסברא, אבל במח' מה קבלו מרבותיהם ל"ש טעם זה]. אבל **הריטב"א** (עירובין יג: הו' בקוב"ש) הביא בשם **רבני צרפת** לפרש דכשעלה משה למרום לקבל התורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים לתורה. ושאל להקב"ה ע"ז, ואמר שיהא מסור לחכמי הדור שבכל דור ודור[טו] ויהיה הכרעה כמותם[טז].

הגעת זמן

פט) **נותנין לבתולה וכו'.** כתב **הריטב"א** דהיינו כשלא

קבעו זמן בשידוכין, דאי קבעו זמן מחלו [על תקנת י"ב חודש], ומי שמעכב מאותו זמן הוה מורד. ו**בשו"ת בית יוסף** (דיני נשואין יד, ובאה"ט נו ד) כתב דה"ה כשקבעו זמן לנישואין, מתחייב במזונות כשהגיע הזמן, אף בפחות מהזמנים המוזכרים[יז].

והראשונים הביאו מ**הירושלמי** דאפי' הוא אלמון והיא בתולה נותנים לה י"ב חודש.

צ) **ולאלמנה ל' יום. הר"ן** (רשא"ר) הביא מ**הירושלמי** דהיינו אלמנה מהנישואין אבל מהאירוסין דינה כבתולה. **ופרש"י** שאינה טורחת כ"ב בתכשיטין, שכבר יש בידה. **והרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דיש לה מפרנסתה לבעל ראשון. והרשב"א כת' דאפי' נתאלמנה לפי כמה שנים, דאחרי שהיא כבר אלמנה יודעת דעומדת לינשא, וכל הזמן טורחת בתכשיטין. ועוד כתב הרשב"א דלא בעי י"ב חודש, דאלמנה מן הנישואין בטל חינה ואי"צ כ"ב פרנסה.

והרשב"א ורא"ש הביאו בשם **הירושלמי** דכשעשתה ו' חדשים לפני הראשון [מאירוסין], אינו מצטרף לשני[יח]. דיבולה לומר חיבתי עליך יותר מהראשון.

והרשב"א הביא מח' בחור שנושא אלמנה, די"א דל' יום (וכ"פ **הרמב"ם** י יח). וי"א י"ב חודש. והביא כן מ**הירושלמי** הוא בחור והיא אלמנה, נותנים לו י"ב חודש, דיכול לומר חיבתה עלי יותר מהבתולה. וכ"פ **הרא"ש.**

צא) **הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו. רש"י** (לעיל

ב.) ביאר דהבעל חייב במזונות אשתו מתקנ"ח. ומש"ה אף בהגעת זמן מתחייב. **והאחרונים** חקרו בגדר החיוב בהגעת זמן, האם נתחייב בחיוב מזונות דאישות[יט], או דהוה קנס משום שמעכבה מהלנשא. [וכ"מ **בתוס' הרא"ש** (לקמן צז:) דהוה כעין מגורשת ואינה מגורשת, דמעוכבת מחמתו מלינשא. ומתחייב אף לצד דאינה אשתו].

והפנ"י (מח: וע.) כתב די"ל דבהגעת זמן מתחייב מזונות מדאורייתא [למ"ד דחיוב מזונות

טו. [**והקצות** (בהקדמה) הביא עד"ז מ**דרשת הר"ן** (ז, ויא) דלא בשמים היא, דפסק הלכה לא נקבע לפי ידיעת מתיבתא דרקיע, ואע"פ שנמסר לנו בבת קול משמים, נקבע הדין לפי שמכריע שכל האדם וכו'. שמסר ה' יתב' הכרעת הספיקות לחכמי הדור, ולא לנביא ולבת קול. והביא הקצות מהמדרש דאמר הקב"ה רצוני שיעלה האמת מהארץ, והאמת יהא כפי הסכמת החכמים בשכל האנושי. ועי"ש שביאר דאף מציאות הבריאה נקבע לפי הבנת והכרעת חכמי הדור בדיני התורה].

טז. וסיים דנכון הוא לפי הדרש, ובדרך האמת יש סוד בדבר.

יז. ו**הבית שמואל** (נו ד) כתב דאפשר דאף בזה"ז, אחרי שידוכין [ולא קידש], כשהגיע עת נישואין, והוא מעכב, מתחייב במזונות. וסיים ומיהו אין נוהגין כן. [ומבואר מדבריו דלא שייך לגדרי קנין אירוסין ואישות, אלא בהא דמעוכבת מחמתו]. **והנו"כ** חלקו דל"מ דתקנו כן. ועוד הק' **המקנה** (שם) דלא נחשב שמעכב אותה, דכיון דעבר זמנו ולא כנס יכולה לבטל השידוכין.

יח. [ולכאורה כוונת הירושלמי לפרש את הסיפא דו' חדשים לפני הביבם לא נחשב הגעת זמן. אמנם הראשונים נקטו דלאו דוקא, דביבם לא צריך מסירה לחופה, ולא תליא בהגעת זמן. וצ"ע].

יט. **ורש"י** (יבמות מא:) כתב דיבם שעמד בדין וברח חייב משום קנס. **והרמב"ן ורשב"א** חלקו דהוה כהגעת זמן דארוסה, ולא משום קנס. והוכיחו כן מדברי הירושלמי דאף ביבמה דנו בחלה, והרי ל"ש קנס בחלה, וע"כ משום הגעת זמן דארוסה, וכסוגיה (לעיל ב.). [**והאחרונים** הביאו מדבריהם דהגעת זמן חיובו מעצם האישות ולא משום קנס. אמנם עויל"פ בדבריהם דדייקו מרש"י דהוה קנס על מה שברח, ובזה השיגו דהוה קנס על מה שלא כנסה].

מדאורייתא[כ]. דכיון דקידשה מתחייב לישאנה ולתת חיובי אישות[כא]. אבל **האבנ"מ** (עב א) הביא **דברש"י** (ע:) מבואר דחיוב הגעת זמן הוה מדרבנן[כב].

והריטב"א כתב דחייב אף בכסות ופרנסתה כאילו נכנסה לחופה, והבעל זוכה במציאתה[כג] ובמעש"י. אבל דעת **הרא"ה** (לקמן קז:) דבהגעת זמן אינו זוכה במעש"י. וע' **או"ש** (אישות י יט) שדן בזה[כד].

והתוס' רי"ד (לעיל מח:) כת' דלמשנה ראשונה הוה נישואין לכל דבר, וזכאי במעש"י וכו'. ובזה פליג המשנה אחרונה דרק לענין חיוב מזונות.

ובהגיע זמן ונתחייב מזונות ואח"כ מת, **הראשונים** (ראב"ד והר"ן) כת' דדעת **הרי"ף** דיש לה מזונות משלו, וכדין אלמנה. [**ורע"א** (בשו"ע נו ג) הביא דבריהם]. וכ"כ **הריטב"א** (נד.) בשם **י"מ**. אבל **האחרונים** דייקו מדברי **תוס'** (לעיל נד.) דאף בהגעת זמן אין לה מזונות באלמנותה.

צב) **מחצה חולין. פרש"י** לאכול בימי טומאתה.

והמקנה (קו"א נו ו) הביא דמבואר דכיון דכבר נתחייב לזון, מחוייב אף בימי נדתה, ודוקא כשפירסה נדה קודם שנתחייב לזון הוה ספק (לעיל ב.). אבל **האחרונים** הוכיחו מהגמ' (ב:) דאף היכא דחלתה אחרי שכבר נתחייב תליא בספק הגמ', וכ"כ **המרדכי** (שם). **והאחרונים** חילקו דפרסה נדה הוה דרכה בכך.

דף נז:

צג) **מנא ה"מ וכו'. הריטב"א** כת' כלומר אהיכא אסמכוה רבנן. **והפנ"י** כת' דילפי' דאורחא דמילתא דבעי י"ב חודש לפרנס עצמה[א].

צד) **מאי ימים שנה, דכתיב ימים תהא גאולתו. הרש"ש**

העיר דבמשנה נקטו י"ב חודש, ואילו גבי בתי ערי חומה תלי' בשנה, וחודש העיבור אינו עולה לחשבון (כדאיתא בערכין לא). והוכיח דאף בסוגיין חודש העיבור אינו עולה. והביא דנח' בזה **הפוסקים** בכ"מ[ב], וכתב דיש להוכיח כן מסוגין.

צה) **א"ר זירא קטנה בין היא ובין אביה יכולה לעכב**

וכו'. ותוס' (ושא"ר) כת' דנפק"מ דלא נחשב מורדת, לענין שיוכל להוציא בלא כתובה[ג]. **והר"י מגאש** (בשיטמ"ק) כת' דלא זיכתה תורה לאב למוסרה לחופה כשהיא קטנה[ד]. וכיון דקטנה לאו בת חופה היא לאו כל כמיניה[ה].

כ. אך יש שהביאו מדברי **הסמ"ע** (צז נז, הו' לעיל מח.) דגדר חיוב מזונות מדאורייתא הוה שתאכל היא עמו ותהא כגופו. א"כ בהגעת זמן ל"ש חיוב זמן, אלא דין מזונות דרבנן.

כא. ועפ"ז כתב דמשועבד אף לענין תשמיש. וכ"כ **רע"א** (ע.) דמשתעבד משעת אירוסין כלפי לאחר שישאנה, והוה התחייבות לאחר ל'.

כב. ותוס' (שם) חלקו על דבריו מטעם אחר.

כג. והפתח"ת (נו ב) הביא דבס' **טיב קידושין** נקט דמעש"י הם שלו, כנגד מזונות [וע"ד הא דאי' (לקמן צו. וע' לעיל מג.) גבי אלמנה, דמעש"י של יורשים]. ונסתפק אם זוכה במציאתה. [דכיון דהעדפה הוה משום מעה כסף, וזה ל"ש בהגעת זמן. או דילמא תקנו ככל גדרי אירוסין].

כד. והביא כן מדברי **הרא"ש** (יבמות ד כה, **ותוס'** שם) דביבמה שהגיע הזמן, אף דנתחייב במזונותיה משום קנס, לא זכה במעש"י. אמנם בדברי **תוס'** והרא"ש (שם) משמע להיפך דדוקא יבמה דהוה משום קנס. אבל הגעת זמן דעלמא זכאי במעש"י.

א. אבל רבקה עדיין לא נתקדשה, שהרי אליעזר היה עבד, ול"מ שליחותו. [אמנם הביא **דבתוס'** (לעיל ז:) משמע דכבר נתקדשה]. ועוד לסוברים (ע' **תוס'** יבמות סא:) דהיתה בת י"ד, א"כ כבר היתה בוגרת. [וע' **מהרש"א** יבמות שם]. **והבאה"ט** (נו א) הק' לסוברים [ע' תוס' יבמות הנ"ל] דרבקה היתה בת ג', הא אמרי' בסוגיין דאין פוסקין על הקטנה, ואין קביעות זמן בקטנה.

ב. ע' **בשו"ע** (יו"ד נז יח) לענין י"ב חודש דטריפה [**עי"ש ש"ך** מג]. ולענין כ"ד חדשי הנקה (אה"ע יג יא) [אבל **הגר"א** שם ציין (ב"מ קב:) דכשאומר י"ב חודש, חודש העיבור נכלל].

ג. ותוס' הק' כשהאב מעכב, אמאי יש לה להפסיד. ויל"ד דאף כשהיא מעכבת, הרי היא קטנה. ומה שייך להעניש קטנה כדין מורדת. [ולכאו' צ"ל דמורדת הוה תנאי בגדרי חיוב הכתובה. ולא דין עונש].

ד. והא דאי' (לעיל מז.) דזכי רחמנא למוסרה לחופה, היינו בנערה. אבל **תוס'** (קידושין ה: ד"ה רב הונא) הביאו מהגמ' (לעיל מז.) דהאב מוסר את בתו קטנה לחופה בע"כ. [ולדברי התוס' י"ל דיש לאב זכות למוסרה בע"כ בקטנות, ואפ"ה היכא דהיא מעכבת לא תקנו תביעת הגעת זמן להחשב מרידה. ואף דהאב רשאי לתובעה לינשא, מ"מ לא תקנו כה"ג דיני מרד].

ה. ויל"ד מהא דאמרי' (לעיל מ: מו:) דמצי פגים לה, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. והיינו לנישואין. [אך יש לדחות דאיירי בנערה. אלא דמ"מ יל"ד מ"ש דיש לקטנה זכות לעכב שלא ישאנה, משום שהוא טורח לקטנה. א"כ כ"ש לעכב שלא ימסרנה למוכה שחין דהוה טורח לה. ויש לחלק].

והר"י מגאש ביאר דבזה מקשה הגמ' אי איהי ניחא לה, אבוה מאי נפק"מ. דכיון דקיבל קידושין מבעל זה [והוה מדעתיה], אין לו זכות לעכב. [ותי' הגמ' דיכול לעכב דלא תמרוד, ותצטרך נישואין אחרים]. **והאחרונים** תמהו דבגמ' [קידושין מה:] איתא דקטנה שנתקדשה מדעת אביה, והלך למדינת הים, ומבואר דל"מ נישואין שלא מדעת אביה. וצ"ע.

והר"י מגאש כת' ש"מ דהיכא דניח"ל לתרוייהו מותר למוסרה לבעל אף בעודה קטנה. ואין בזה איסור. [ויל"ד דאי האב אין לו זכות, ומעשה קטנה ל"מ[ו]. א"כ מי מסרה[ז]].

והריטב"א כת' דאף הארוס יכול לעכב[ח] [מהך טעמא דמימרדא].

צו) **יכולין לעכב. פרש"י** עד שתגדל. אבל **הרשב"א** כתב דיכולים לעכב שלא לישא עד י"ב חודש, וכדין המשנה. ול"מ שפסקו להקדים.

והרמב"ן כתב דאף דיש לה זכות לעכב, מ"מ אין לה מזונות. דלא תקנו אלא במקום שהעיכוב ממנו. **והביא איבא מ"ד** דיש לה מזונות, כיון דהוה תקנתא דידיה דלא תמרוד ותיפוק. ואע"ג דחלה וחלתה אין לה מזונות (לעיל ב.), דהתם אמרי' מן שמיא קנסו לה, אבל קטנה לאו בת נישואין[ט]. **והרמב"ן** חלק.

צז) **להשיאה כשהיא גדולה. בהג' יעב"ץ** כתב דלאו דוקא גדלות ממש, דהא אמרי' (יבמות סב:) להשיאן סמוך לפירקן.

צח) **רש"י ד"ה אבל.** ודוקא בלא קידושין, עד שתאמר לפלוני אני רוצה. (כדאי' קידושין מא.[י]). אבל **המרדכי** (קעט) הביא **דר"ת** פסק דמותר לקדש בקטנות, דכמה אמוראי לא חששו לזה (כדאי' קידושין פא: דרב חסדא לא חשש לזה). ע' **ריטב"א.**

צט) **א"ר הונא, נותנין לה ל' יום. פרש"י** שהכינה תכשיטין קודם. [וכ"כ **תוס'**]. **והריטב"א** הק' האיך סגי לה בו' חדשים [של נערות], ואילו מוקדשת צריך י"ב חודש. ותי' דמעצמה היא מכינה יותר ביום א' ממה שתכין ע"י תביעת הבעל בזמן מרובה. **ועוד** כתב דאפי' לא תכין אין לחוש, דמשבגרה נעשית כבעולה, ודי לה בתכשיטין כאלמנה. [לרב הונא, אבל למסקנא אינו כן].

והר"ן כתב דל**ירושלמי** (הו' לעיל) דבחור שנושא לאלמנה נותנים י"ב חודש, א"כ ה"ה כשנושא בוגרת. והק' א"כ הו"ל לגמ' להעמיד את המשנה בבחור שנשא בוגרת, דבכה"ג נותנים י"ב חודש [לדעת הירושלמי, הו' לעיל]. **והאחרונים** תי' דמתני' דידן ע"כ איירי באלמן, דסתם דבאלמנה ל' יום.

ופרש"י ל' יום משעת אירוסין. אבל **הרא"ש** כתב משעת תביעה. וכ"פ **הרמב"ם וטור** (בשם הרמ"ה) **ושו"ע** (נו א). **והב"ח** (שם) כתב דלדעת רש"י כל אלמנה נותנים ל' יום משעת קידושין, ולא תליא בתביעה. אבל **הט"ז** (נו א) כתב דאלמנה דומיה דבתולה, ול' יום משעת תביעה. ודוקא בגרות תליא בל' יום.

ק) **תוד"ה בגרה.** ואין פוסקים על קטנה להשיאה. **המהרש"א** תמה דהיינו להשיאה כשהיא קטנה, אבל פוסקים להשיאה כשהיא נערה. [וע' מפרשים].

קא) **בא"ד אבל נתקדשה קודם בגרות נותנים י"ב חודש משעת תביעה.** משמע דאפי' תובעה אחרי שבגרה. [וכ"כ השיטמ"ק בשם **תלמ' ר"י**, וכ"כ **הבי"ש** נו א, **וגר"א** שם ב[יא]]. אבל **הרמב"ם וטור**

ו. ויש שהביאו מדבריו דל"צ 'דעת' למסירה לחופה, ואף קטנה מוסרת את עצמה לחופה כל זמן שהאב אינו מעכב [ע' קידושין מה.]. [וע' **או"ש** (אישות י ב)].

ז. וצ"ל דודאי יש לאב 'זכות' למסור אף בקטנות היכא דלא הוה לחובתה. אלא דנתחדש שהיא יכולה לעכב. ומש"ה היכא דאינה מעכבת מהני מסירת האב.

ח. וכתב דדוקא כשלא קבעו זמן. אבל אם קבעו כבר התנה [ומחל]. וכתב **הריטב"א** דבקטנה אפי' קבע האב זמן יכולה לעכב. [דלאו כל כמיניה].

ט. והיכא דמעוכב מחמת תקנה דידיה יש מזונות. [וע' לעיל ב. ואכמ"ל].

י. אבל **תוס'** (שם) כת' דכיון דכל יום מתגבר הגלות, ולכן נהגו לקדש בנותיהם בקטנותם, שמא לא יהא סיפק בידו כשתגדל.

יא. אבל **הב"ח** (שם) כתב דה**טור** למד כן מדברי התוס', ולמסקנא [דלא קי"ל כרב הונא] תליא בשעת תביעה.

כת׳ דדוקא כשהיא נערה בשעת תביעה[יב]. וכ״כ **הר״י מגאש** (בשיטמ״ק).

קב) **בא״ד אבל נתקדשה קודם בגרות אינה מקפדת.**

והשיטמ״ק הוסיף ואף מה שהכינה כבר אינה מקפדת לקלקל[יג].

ד״ת ארוסה אוכלת בתרומה

קג) **אמר עולא דבר תורה ארוסה אוכלת בתרומה**

וכו׳ קנין כספו. רש״י (קידושין י:) כתב דפשיטא דנשואה אוכלת בתרומה דכתיב כל טהור בביתך. וקמ״ל עולא דאף ארוסה אוכלת משום קנין כספו. [**והאחרונים** דנו האם למסקנא נשואה אוכלת אף מטעם כל טהור בביתך[יד]. או דכיון דילפי׳ קנין כספו, תו לא איצטריך כל טהור בביתך. וכ״כ תוס׳ יבמות ע׳ בסמוך].

אבל **בספרי** (פר׳ קרח ב [קיז]) דרשי׳ מקרא דכל טהור בביתך יאכלנה, לרבות אף ארוסה. **ותוס׳** (יבמות סח.) הק׳ אמאי בעי לקרא דכל טהור, כיון דדרשי׳ מקנין כספו. וכתבו דהספרי אסמכתא בעלמא (וע׳ **תוס׳** שאנץ כאן). אבל **בתוס׳ הרא״ש** (קידו׳ י:) כתב בשם **ר״ת** דדרשת הספרא עיקר, ו׳קנין כספו׳ הוה אסמכתא, אלא דהגמ׳ (בב״מ) נקטה דרשת קנין כספו לרווחא דמילתא[טו]. וכ״כ **הריטב״א** (נח.) דקנין כספו קאי בעבד כהן (ע׳ בסמוך).

ו**האחרונים** (זכר יצחק לא, קובה״ע מז ד ועוד) כת׳ דאף דדרשי׳ אשת כהן מקנין כספו, מ״מ גדר הדין שנתקדשה להחשב כהנת[טז]. ולא דמי לאכילת בהמת כהן, דאוכל מדין בעליו. וכן בפשוטו עבד כהן.

ו**הרמב״ן** הביא בשם **רבותיו** דדעת רבה (נדרים עג:) דארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאורייתא, אלא דהגעת זמן הוה כחופה ונשואה היא[יז]. ומש״ה אמר רבה דר׳ אליעזר דהבעל יכול להפר נדריה בהגעת זמן קאי כמשנה ראשונה דאוכלת בתרומה [ואביי דחה דסברת ר״א משום דנודרת על דעתו]. ו**הרמב״ן** דחה דכוונת הגמ׳ דלמשנה אחרונה חיישינן לסמפון, וה״נ לא סמכא דעתה ואינה נודרת ע״ד בעלה.

ו**הר״ן** (נדרים שם) כתב דלענין הפרת נדרים מהני מדאורייתא. וכוונת הגמ׳ דאף לענין תרומה אף דבהגעת זמן אין חשש [משום סמפון ושמא תשקה], מ״מ לא פלוג. אא״כ מצאנו דקיימא ברשותה למילתא דאורייתא. [וכ״כ **הראשונים** (שם, ע׳ שיטמ״ק וריטב״א) דלס״ד נחשבת נשואה בהגעת זמן, ומש״ה מיפר נדריה. וכ״כ **בחי׳ ר׳ קרשקש** כאן].

ו**הרמב״ן** הק׳ דאביי (בנדרים שם) דחה עד כאן לא שמעי׳ למשנה ראשונה אלא למיכל **בתרומה דרבנן**, משמע דאף למשנה ראשונה אוכלת רק בתרומה דרבנן[יח], ואילו בסוגיין מבואר דאוכלת אף בתרומה דאוריי׳. והביא לפרש דכוונת הגמ׳ דאכילת תרומה הוה חשש דרבנן, משום שמא תשקה או משום סמפון. [וכ״כ **הרא״ש** ו**הר״ן** נדרים שם].

קד) **שמא ימזגו וכו׳ ותשקה וכו׳. הריטב״א** כת׳ דנקטו השקאה, שהשתיה קלה לעשות בשוגג יותר מהאכילה.

ו**התוס׳ רי״ד** (קידושין יא.) כתב דחששו רק שתשקה לאחיה הקטנים, אבל לאביה לא חיישינן שהוא בן דעת. ו**האבנ״מ** (שו״ת טז) ביאר עד״ז מש״כ **רש״י** (ע׳ בסמוך) דבהלך האב ליכא למיחש, דאחיה אינה אצלו. אבל **תוס׳** (לעיל מח:) מבואר דחששו אף שתשקה לשליחים גדולים.

ו**האבנ״מ** (שם) דן דתליא בנידון האם מאכילים קטן

יב. ו**בהג׳ אשר״י** הביא בזה מח׳ ודעת **ר״י** דבגרות אינו כתביעה. ו**לר״ת** הוה כתביעה.

יג. אמנם לסברת **הירושלמי** [דהזמן דנתארסה לראשון אינו מצטרף לב׳] מבואר דלא כן. [אבל י״ל אף בזה דאומרת דחיבתה עליו יותר].

יד. ואשת כהן [נשואה] אוכלת מב׳ טעמים. וכ״כ **הפרי יצחק** (לא) **ומשנת ר׳ אהרן** (יבמות כו). [וע״ע בסמוך בשם הפנ״י קיד׳]. [ו**האחרונים** דנו דהוה ב׳ גדרים, שאוכלת מחמת קנין הבעל, והא דהיא עצמה מתקדשת. ועי״ש נפק״מ בזה].

טו. [וע׳ יבמות סו. דאשה שקנתה עבדים נכלל בדרשא דקנין קנינו].

טז. וכן לשון **הקרית ספר** (תרומות י). וכ״כ **הר״ש** (תרומות ו ב) דנעשית כהנת בנישואיה. וע׳ **דרך אמונה** (תרומות ז בביאור״ה).

יז. וכ״כ **הרשב״א** (קידושין ה.) לפרש הו״א דהגמ׳ דהגעת זמן הוה כנישואין דאורייתא.

יח. וכ״כ **המפרש וחי׳ ר״א מן ההר** (נדרים שם) דאוכלת רק בתרומה דרבנן. וכ״כ **התו״י** (יבמות סז:, ע׳ לקמן נח.).

איסור בידים[ט]. [ועי"ש שדן בתרומה בזה"ז דרבנן].

קה) **רש"י ד"ה משום סמפון.** ולשון סמפון הוא ביטול כגון שובר וכו'. [ויל"ע דגדר מקח טעות הוה תנאי, או שנתברר שאשה זו אינה ראויה. ואילו לשון שבירה משמע מכאן ולהבא. וי"ל דמ"מ צורת הדבר דנתעורר אח"כ דבר המבטל].

ובשו"ת אבנ"מ (טז) דן דשייך לסוגיה (לקמן עב:, עג:) כשנמצאו מומין, האם צריכה גט מדרבנן או מספק. [עי"ש].

קו) **א"ה נכנסה לחופה וכו'. התוס' הרא"ש** ביאר דאע"ג דבהגעת זמן בודק לפני שמתחייב מזונות. אבל ס"ד דנכנסה לחופה דאינו בודק עד שתכנס ויבדוק בעצמו.

דף נח.

קז) **תוד"ה קוביוסטוס.** והתם אממון קאי דאשאלה ראשונה וכו' כבר השיבו. אבל **התוס' הרא"ש** [וכן תוס' חיצונ' בשיטמ"ק בכורות (שם אות ה) בשם ר"י, וכן תוס' חולין צא: בשם י"מ] תי' דשאלו ב' הקושיות בבת א', והק' דשמא גנב [אכסף] או קביוסטוס [אמנין הלויים].

קח) **תוד"ה הנהו.** ורבינו אליהו וכו' מיירי קודם שנתן המעות. [וע"פ הסוגיה ב"ב צב: דהטעם משום המוציא מחבירו עליו הראיה[א]. וכ"כ **המחנ"א** (אונאה ג) לענין טריפה [באופן דשכיח], דתליא האם נתן מעות [והק' בזמ אדברי הראשונים חולין נא.].

קט) **איכא בנייהו קב"ל וכו'. פרש"י** דהבעל קיבל עליו מומין[ב]. ומש"ה ל"ש חשש סמפון.

אך **תוס'** (קידושין מה:) כת' דבנשאת שלא מדעת האב אינה אוכלת בתרומה, אע"ג דלא שייך לא משום סמפון ולא משום שמא תשקה. אפ"ה לא חילקו בין ארוסה לארוסה [ועד"ז כתבו **תוס'** בסמוך דגזרו שומר"י אטו ארוסה].

והרשב"א (שם) הק' דמבואר (כאן) דכשמקבל עליו מומין אוכלת בתרומה, ובמסר ליכא שמא תשקה. ול"צ דוקא חופה. וכה"ק **הרשב"א** (קידושין י:) בקטנה פחות מבת ג' שנשאת אמאי אינה אוכלת בתרומה, ואף דאינה חופה [וכמ"ש רש"י], מ"מ ליכא למיחש לסמפון ושמא תשקה. והביא בשם **תוס'** (יבמות נז:) דפחות מבת ג', כיון דאינה ראויה לביאה לא בדיק לה, וכן משלחה לבית אביה, ויש לחשוש לשמא תשקה.

והאחרונים (שעה"מ חופת חתנים ז, רע"א למשנ"ל ג י, בית יעקב מח:[ג] וכאן, אבנ"מ שו"ת טז) **תי'** דסוגיין קאי למשנה ראשונה. אבל למשנה אחרונה גזרו לא פלוג בארוסה, ואף היכא דליכא הנך חששות.

ובפשוטו הרשב"א (שם ושם) פליג, וס"ל דאין לחלק בזה בין משנ"ר למשנ"א. **והאבנ"מ** (שם) כתב דאף הרשב"א מודה דלא פלוג, אלא דס"ל דסגי בחופה כל דהוא. ולא בעי חופה הקונה. [וכתב עפ"ז דנח' הרשב"א והתוס' האם בעי חופה דקני, או אף חופת נדה וכדו'].

קי) **מסר. פרש"י** מסר האב לשלוחי הבעל, או הלך וכו'. [ולא תליא האם נחשב מסירה בדין]. וליכא למיחש לשמא תאכיל. וכ"כ **רש"י** (לעיל מח:) דדעת רב אסי (לעיל מח:) דאוכלת בתרומה כיון דמסר האב לשלוחי הבעל, **ופרש"י** דתו ליכא למיחש שמא תאכיל. [**ורש"י** מבואר דרב פליג, משום חשש סמפון, ע' בסמוך. **ותוס'** חלקו דלרב אסי כיון דמסר האב לשלוחי הבעל לא חיישינן אף לסמפון, דקודם מסירה בדק, ודלא כסוגיין[ד]].

אבל **תוס'** (שם בסו"ד, ותוס' הרא"ש בסמוך) הביאו 'ועוד אור"י' לפרש להיפך, דמסר האב, מסתמא בדקה

יט. ועוד דנו **האחרונים** דבתרומה יש איסור משמרת, שלא להאכיל לזר קטן [ע' מש"כ יבמות סז:].

א. אבל היכא דכבר נתן מעות אינו חוזר ותובעו. ומשמע דהטעם דרוב ל"מ להוציא ממון. ועוד יש לפרש דיש אומדנא שלא היה נותן מעות קודם שבדקו. [ואכמ"ל].

ב. **והערוה"ש העתיד** (עו כו) נסתפק בכהן שאנס בת ישראל, שמחוייב לישאנה אפי' חגרת וסומא (כדלעיל לט.), א"כ ל"ש חשש סמפון, האם מאכילה בעודה ארוסה. או דלא פלוג רבנן. [דלמשנה אחרונה אמרי' לא פלוג, ע' בסמוך].

ג. **והבית יעקב** כתב דרבה (נדרים עג:) דר"א [דמיפר נדריה], ומשנה ראשונה אמרו דבר א', הוא משום דס"ל דאף משנה ראשונה ס"ל דלא פלוג בארוסה, וע"כ דהוה נישואין [וע' לעיל בסמוך מש"כ הראשונים שם].

ד. **ותוס'** ביארו דרב אסי (שם) מתני' דחקתיה, אבל הסברא דל"מ מסירה לענין סמפון.

[קודם מסירה], ועדיין יש לחוש לשמא תאביל לשליחים. **ותוס'** (קידושין יא., **והריטב"א** כאן) בת' דהיכא דמסר האב ליבא למיחש לסמפון [לרב אסי[ח]], ובסוגיין 'מסר והלך', היינו שהלך עמהם האב, א"כ לא בדקו לה.

ותוס' (לעיל מח: לתי' הא[ו]) בת' דסוגיין במשנה ראשונה. אבל למשנה אחרונה ודאי חיישינן לסמפון במסר האב, כ"ש מהגעת זמן[ז].

והרשב"א הביא בשם **הראב"ד** דהכל א', קיבל האב קידושין, ומיד מסרה והלך. דבדרך אינו יכול לבודקה. אבל משום שמא תשקה ליבא.

ותוס' (קידושין יא. בסו"ד) דייקו מהגמ' דמ"ד שמא תשקה לית ליה חשש סמפון. ותוס' הק' דלמשנה אחרונה תרוייהו איתנהו (וכדבסמוך[ח]). ותי' דמאי בינייהו קאי לפי המשנה ראשונה. וכ"כ **השיטמ"ק** דלעולא למשנה ראשונה לא חששו לסמפון כלל.

קיא) **ר' טרפון אומר נותן לה הכל תרומה. התוס' הרא"ש** הק' הרי לא ספיק למזונותיה, שתרומה דמיו מועטין. ותי' דאביה יחליף לה. [ועדיין צ"ב אמאי אינו מחוייב כל מזונות[ט]]. **ורש"י מה"ק** והרא"ה נקטו דהוה קולא, דחיוב מזונות דהגעת זמן אינו חיוב גמור.

אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **תלמידי רבינו יונה** דאף לר' טרפון מוסיף לה מהתרומה כשווי חולין. ור' יהודה לפרש דברי ר' טרפון.

קיב) **מחלוקת בבת כהן לכהן. פרש"י** בקיאה בשמירת תרומה, ולמוכרה וכו'. **והרא"ה** כתב דבת ישראל שביחא בה טומאה. **והתוס' רי"ד** (והו' בשיטמ"ק) כתב דיחליפנו אביה, ולא תצטרך למכור. ועד"ז כתב **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) דיכולה למכור התרומה לאביה.

קיג) **מה' בארוסה. פרש"י** דאביה טורח למכור[י]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דכשהיא בבית אביה יחליף לה אביה. אבל **רש"י מה"ק** כתב דבאירוסין עדיין אין מזונותיה עליו כ"כ. וכ"כ **הרא"ה** דעיקר חיוב מזונות ליתא עד שעת נישואין. **והאו"ש** (אישות י יט) כתב דלצד דמעש"י אינם שלו בהגעת זמן ניחא. דבנשואה אם לא יתן לה, וכי תשאל על הפתחים. אבל ארוסה יכולה ליזון ממעש"י[יא]. ומש"ה סגי ליתן לה תרומה[יב].

קיד) **כפליים בחולין וכו'. פרש"י** דלא מטרחינן למכור בשוייה, אלא שתמכור בזול. ובזה פליגי ר"י ורשב"ג. ועוד הביא **הריטב"א י"מ** דרשב"ג לפרש דברי ר' יהודה. [וקאי מאי איכא בין ר"ע לר' יהודה].

ותוס' (בכורות כח:) הביאו מכאן דתרומה אינו שווה אלא מחצה מחולין. [וצרך לפרש 'טירחא' באופ"א].

קטו) **שתי ידות של תרומה. המהרש"ל** כתב סימן לדבר ימי טומאתה, דרוב נשים רואים לל' יום, ג' ימי טומאה וז' נקיים[יג].

קטז) **רש"י ד"ה והאי.** אבל כנסה הרי היא כאשתו וכו' כי היכי דקידושי ביאה מאכילין בארוסה, דאיתקוש הוויות להדדי. **האבנ"מ** (שו"ת יז) דייק דקנין כספו היינו 'מעשה קידושיה' בכסף. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק נז:) שקנאה בכסף קידושיה. ואוכלת אף בקידושי שטר וביאה משום דהוקשו, דכל מעשה קידושין מאכיל. ולא אמרי' דקנין

ה. וכדעת **תוס'** (לעיל מח:). אבל **לרש"י** חיישינן לסמפון אחרי מסירה [לרב, ורב אסי פליג אעיקר חשש סמפון].

ו. אבל לתי' הב' י"ל דמסר האב עדיף מהגעת זמן [לענין סמפון]. א"כ י"ל דאף למסקנא קאי דבמסר האב אין חשש. וצ"ע.

ז. [וכן **הריטב"א** (שם) כתב דבמסר האב מהני משום בדיקת חוץ, וע' בגמ' בסמוך דלמשנה אחרונה ל"מ בדיקת חוץ].

ח. [וע' בסמוך דעת הרשב"א]. **והרשב"א** (שם) תי' לדעת הראב"ד דדוקא היכא דתקנו כבר שמא תשקה, האריכו משום סמפון. ומש"ה נקטו הכא באופן דלא תקנו.

ט. [ולכאורה במה שמחליף לה הוה כמי שאביה נותן לה בזול. ואמאי יפטר הארוס במקום שיודע שאחר יזון אותה. וצ"ע].

י. ו**לתוס' רי"ד** כיון דנמצאת אצל אביה, הוא יחליף לה משלו.

יא. [ונערה מאורסת מעש"י לאביה, א"כ הוא יזון אותה ההפרש משלו].

יב. ומ"מ צ"ב אמאי לא יתחייב לה כל מזונותיה. ומשמע דמגדרי מזונות די שנותן לה מזון, ואי"צ שיהא ראוי לה. וצ"ב.

יג. [וצ"ב דמדאורייתא ד' נקיים קאי בזבה, ובימי התנאים ל"מ שהחמירו חומרת ז' נקיים בנדה].

האישות נחשב 'קנין כספו', שתאכל משום שהיא קנינו[יד]. והאבנ"מ ביאר דאין לבעל קנין ממון באשתו. ועוד מדאו' ארוסה אוכלת בתרומה, ואין זכות ממון מאירוסין. [וע"ע קובה"ע מז ו עד"ז].

אבל **האבי עזרי** (עבדים ב) כתב דכוונת רש"י דכיון דהוקשו אמרי' דאף קידושין ביאה הוה בגדר 'קנין' אישות, ולא איסור לחוד[טו].

אמנם **התוס' הרא"ש** (קידושין ה.) כתב דמקרי 'קנין כספו' כיון דמושל עליה ומשועבדת לו. ואפי' קנה בשטר ובביאה. וכן מבואר **ברשב"א** (נדרים כט:)[טז]. **והרשב"א** (לקמן ע:) כת' דאשתו קרינן ליה קנין גמור דאין לה יציאה מחתחת לאדון אלא מדעתו [וכתב דהוה אותו דין ואותו טעם כמו עבד כנעני[יז]].

קיז) **בא"ד כך מאכילין ביבמה.** משמע אישות היבום [דכיון שכנסה נעשית כאשתו לכל דבר] הוקש לקידושין[יח], ונחשב קנין כספו.

ודעת **רש"י** דאף יבמה שנפלה מהנישואין אינה אוכלת[יט] [ותוס' הק' בזה]. **ובתו"י** (יבמות סז: בשם ר"י בר' אברהם) כתב דאף דמדאורייתא אינה אוכלת, מ"מ למשנה ראשונה אוכלת בתרומה דרבנן, היכא דאכלה לפני הבעל[כ]. [דזיקה נחשב אישות דרבנן]. אבל **הריטב"א** (יבמות סז:) כתב דלרש"י היבם אינו מאכיל בתרומה, כיון דמת קודם כניסתה לחופה. משמע יבמה מהנישואין אוכלת בתרומה. **ובמשנת ר' אהרן** (שם) ביאר דנשואה אוכלת מקרא ד'כל טהור בביתך', ואף שומר"י נמשך זיקתה לראשון, ועדיין נחשב בביתך, ואוכלת. אבל ארוסה דאוכלת מקרא דקנין כספו, ממעטינן והאי קנין אחיו.

קיח) **תוד"ה ואפילו.** ולר"ת נראה דהך דרשא וכו' והאי קנין אחיו אסמכתא היא וכו' דמדאורייתא אוכלת בזיקת היבם. משמע דהזיקה נחשב קנין כספו של היבם [מדאורייתא] [וכ"מ **בתוס'** יבמות סח.].

ומשמע דגדר התקנה דמדרבנן לא נחשב קנין כספו. וכ"כ **תוס'** (יבמות סח. בסו"ד) האי קנין אחיו דלא תקון שתאכל בתרומה מחמת היבם. **והרמב"ן ורשב"א** פי' האסמכתא 'והאי קנין אחיו', דכיון דאחיו אינו מאכיל בתרומה [כיון דלא הגיע זמנו[כא]], האיך יהא היבם עדיף מהקונה. דאין לו אלא זכותו של אחיו שנתרוקנה אצלו.

אבל **התוס' הרא"ש** (קידושין י:) הביא בשם **ר"ת** דהדרשא דקנין כספו הוה אסמכתא[כב], ואשת כהן ילפי' מכל טהור בביתך [ומש"ה אין לחלק מי עשה הקנין].

קיט) **בא"ד אוכלת נמי בזיקת היבם.** משמע דסברת ר"ת דאוכלת מחמת ה'זיקה'. וכ"כ **תוס'** (בסוה"ד) דחשובה כאילו קנויה לו [ליבם][כג]. **והרשב"א** ביאר דמדאורייתא מאכיל, דמ"מ קנינו הוא, ומיגד אגיד ביה עד שיתירנה בחליצה.

[**וההפלאה** כתב דקאי כמ"ד (נדרים עד.) יש זיקה להפרת נדריה, וזיקה נחשב 'קנין' כספו[כד]. אבל

יד. [ולא דמי לדין קנין כספו דעבד כנעני. אמנם ע' בגמ' יבמות סו. דמשמע דדמי להדדי. ואכ"מ].

טו. [וע' לקמן עד. עד"ז].

טז. שכתב דאשה המתקדשת לאיש קנויה לו לגמרי וקנין כספו קרינן לה, ומהאי קרא אוכלת בתרומה. ועפ"ז כתב דאם מתקדשת לזמן הוה קנין פירות בלבד. [ובאשה לא שייך לומר כן].

יז. משא"כ עבד עברי יוצא בגרעון כסף ושש ויובל, ולכן לא הוי קנין הגוף גמור.

יח. ומשמע מרש"י דקנין יבום הוא מפרשת קידושין. אבל **האו"ש** (יבום א א) הביא [מדברי **ר"ת** יבמות מט:] דקנין יבום אינו מטעם קידושין דעלמא. [ודנו דמש"ה לר"ת לשיטתו ע"כ אוכלת משום 'כל טהור', ולא משום קנין כספו. או דהזיקה נחשב קנין כספו].

יט. וכן הוכיח **בתוס' חד מקמאי** (עה"ג יבמות נו.) מהגמ' שם, דע"י ביאת יבום קונה.

כ. והביא מהגמ' (נדרים עג:) דבמשנה איירי בתרומה דרבנן [ע' לעיל].

כא. וכת' **הרמב"ן** דאינו אוכל או מדאו' או מדרבנן. [ומשמע דכוונתו דיש צד דהגעת זמן מאכיל מה"ת. וע"ל].

כב. וכ"כ **הריטב"א** (כאן בשם ר"ת) דהאי קרא אינו ענין לאשת כהן, אלא לענין עבד כהן.

כג. **והפור"י** כתב דג' חדשים ראשונים אינה אוכלת בזיקת יבום, דאינה עולה ליבום משום חשש מעוברת (ע' יבמות מא: ולה:). [אמנם היינו לענין גוף היבום, אבל הזיקה חלה מיד במיתה, ואסור באמה. וצ"ב מנליה דלענין תרומה תליא בזה].

כד. וצ"ב דקי"ל דיבם אינו מיפר נדריה. ואילו דברי ר"ת משמע דקאי לכו"ע.

האחרונים דנו דלענין תרומה תליא ב'קנין', אף לצד דאין זיקה לענין הפרת נדרים[כח].

אבל **התוס' הרא"ש** (והריטב"א יבמות סז:) הביא בשם **ר"ת** דהיבם אינו מאכיל בתרומה, היינו דאינה אוכלת מחמת היבם. ולא אמרו דהיבמה לא תאכל בתרומה, שהרי אוכלת מחמת המת[כט]. דלא פקע קנינו כיון דזקוקה לאחיו. ומבואר מדבריו דאוכלת בתרומה מחמת אישות המת[כז]. ועד"ז כתב **הקובה"ע** (מז ח, וקוב"ש קפג), ונפק"מ היכא דהבעל חלל, והיבם כהן. דאינה אוכלת בתרומה. אבל הק' מנלן, ומ"ש משאר דינים דלא אמרי' דאישות המת עדיין קיים ואוסרת[כח].

קכ) **בא"ד אבל כשאכלה בחיי הבעל וכו', מסתמא אוכלת שם בכל שעה, ואינה זזה משם. ותוס'** (יבמות סז:) העלו צד דכיון דכבר אכלה תרומה, שוב לא נפסיד לה משום גזירה. אבל דחו דא"כ מה מקשה הגמ' (נז:) לקיט כהן, הא כבר אכל בתרומה. [ולכן כתבו כתוס' כאן].

קכא) **בשלמא לעולא קמייתא משום שמא תשקה, בתרייתא משום שמא סמפון. תוס'** (קידושין יא. בשם ר' משה מנרבונא) **ביארו** דכיון דגזרו מתחילתו משום שמא תשקה, האריכו הגזירה משום סמפון. אבל לא היה גוזרים מתחילה משום סמפון, דלא שכיח[כט].

ותוס' (לעיל מח:) הביאו דמבואר בסוגיין דהטעם של עולא רק למשנ"ר. אבל למשנה אחרונה כו"ע מודו לטעם סמפון.

אבל **רש"י** (לעיל מח:) מבואר דנח' בזה רב ורב אסי, ולדעת רב אסי אף למשנה אחרונה לא חיישינן לסמפון, ורק משום שמא תשקה[ל]. **והרשב"א** (כאן וקידושין יא.) **הביא דבגמ'** (קידושין י:) איתא דאמרו חכמים דארוסה אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, משום דעולא. ומשמע דסברת עולא הוה שתכנס לחופה דוקא [ולא הגעת זמן], ואף משנה אחרונה הוה מטעם עולא[לא]. דאף למשנה אחרונה הטעם משום שמא תשקה[לב]. דעד חופה עדיין שייכי אחיה ואחותיה אצלה[לג].

והרשב"א ביאר דסוגיין באה ליישב לצד דעולא אמר (כאן) סברת סמפון, אבל למאן דמתני' הכא משמיה דרב שמואל בר יהודה, א"כ ל"ל לעולא סמפון כלל. א"נ בסוגיין קאי לרווחא דמילתא. **ועוד** כתב דמעיקרא סבר דנח' בחששות שונות. אבל כיון דאמרי' דלמ"ד משום סמפון נח' בחד חששא. ה"נ למ"ד שמא ישקה, ולמסקנא חששו שמא תשקה עד החופה.

כח. **והאחרונים** (משנת ר' אהרן יבמות כו, וחי' ר' שמואל יבמות, אבי עזרי יבום א יג) ביארו דאכילת תרומה תליא בקנין כספו, ויבם יש לו 'קנין' ביבמתו. אבל אין ביניהם גדר 'אישות'. [ע"ד דברי השיטמ"ק נדרים שם]. **והקובה"ע** (מז בהשמטות, וקוב"ש קפג) הק' היאך ילפי', דל"ש קל וחומר דיבמה קיל. וכתב דע"כ דעצם הקנין אסורה לשוק מחמתו, והיא בכלל הפסוק דקרא כתיב קנינו וכל הקניות לו בכלל.

כו. **והריטב"א** (יבמות שם) פי' דדרשי' ולא קנין אחיו, ומחמת יבם מיהת לא אכלה. אבל אי אוכלת מחמת המת תליא בפלוגתא דמשנה ראשונה ומשנה אחרונה (כאן). [אמנם בסו"ד (שם) כתב דמדאורייתא זיקה כאירוסין היא שמאכילין מה"ת. ולפ"ז צ"ל דזיקה הוה המשך אישות המת. והיבם הוה בעלים על אישות המת. וקשה דהריטב"א השווה לאירוסין].

כז. **ובמשנת ר' אהרן** (יבמות כו) ביאר דדרשי' מקרא דכשמת בעלה 'חוזרת' לבית אביה. ובמקום יבם אינה 'חוזרת'. [אמנם הביאו דדרשי' **בתו"כ** (אמור ה ו) 'בלחמו' יצא מת שאין לו לחם. **והגר"א** פי' כשמת הבעל, אינה אוכלת].

כח. **והקוב"ש** (קפג) הק' האיך ילפי' תרוייהו יבמה וארוסה מחד קרא. והביא דבגמ' (סוטה כד.) פליגי תנאי אי אלימה ארוסה או שומר"י. וממ"נ מקרא דטהור בביתך האיך ילפי' תרוייהו.

כט. ועפ"ז ביאר **הרשב"א** (קידושין שם) דעת **הראב"ד** דהיכא דקידש, ומיד מסרה, מעיקרא לא תקנו שמא תשקה [באשה זו]. ומש"ה לא האריכו גזירתם משום סמפון. אבל בעלמא כיון דחששו לשמא תשקה, אף דאח"כ הגיע הזמן או מסר האב, חששו משום סמפון.

ל. **והתוס' הרא"ש** כתב דאין לומר דכוונת רש"י דרב אסי בא ליישב את המשנה כמשנה ראשונה. דהא מתני' דהתם דלא כמשנה ראשונה. ועוד א"כ אמאי איתותיב מברייתא.

לא. **ותוס'** (שם) כתבו דחופה לאו דוקא. **והר"מ מנרבונה** תי' דעיקר הגזירה משום שמא תשקה.

לב. **והביא** עוד מהגמ' (יבמות סח.) דתקנו דארוסה אינה אוכלת בתרומה משום דעולא. [ומשמע דאף להלכה. ולדברי הר"מ מנרבונה י"ל דהוה עיקר התקנה משום דעולא, ומש"ה נקטי'].

לג. **וכן הר"ן** (נדרים עג:) כתב דטעם משנה אחרונה משום שמא תשקה, או משום סמפון. **והגהש"ס** תמה דבסוגיין

והאחרונים הביאו דאף הרמב"ם (תרומות ו ג) כת' הטעם דארוסה אינה אוכלת שמא תאכיל[לד].

דף נח:

קכב) בדיקת חוץ. פרש"י שבדקה ע"י קרובותיה.

והרשב"א [בשם הראב"ד] כת' דבמקום שיש מרחץ בעיר בדיקה ע"י קרובות הוה בדיקת פנים. [כדתנן לקמן עה:[א]]. וכת' דאפ"ה אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה דלא פלוג בארוסה.

ופרש"י דבי"ד של אחריהם ס"ל דבדיקת חוץ, אינה בדיקה עד שיתייחד עמה הוא עצמו. ומש"ה אינה אוכלת עד שתכנס לחופה. והאחרונים הביאו מכאן סמך לרמב"ם דחופה הוה יחוד. והחזו"א (פב ל) תי' דכיון דעל הרוב בודקה קודם, לא פלוג. וכיון דרוב חופות הוה יחוד, מש"ה לא גזרו.

סוגיית המקדיש מעש"י אשתו

קכג) הרי זו עושה ואוכלת. פרש"י אין מעשה ידיה קדוש. כדאי' בגמ' דלרב הונא הטעם משום דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה. ופרש"י (ד"ה מאי לאו) דמש"ה אין מעש"י ברשותו להקדישן. ומש"ה לא חל הקדש כלל. ותוס' (ד"ה מאי) כת' דאיירי שאינה רוצה לקבל מזונות. אבל התוס' הרי"ד (והו' בשיטמ"ק) כת' דכוונת המשנה שיכול להערים, ולומר איני רוצה לזונך, ועי"ז מעש"י יהיו לעצמה. [משמע דצריך להערים כדי להפקיע את ההקדש].

ומשמע בדברי התוס' רי"ד דהבעל מערים, ואומר לה איני זנך. ולדעת רב הונא[ב] אף הבעל יכול לומר לה צאי מעשה ידיך, ולבטל תקנת מזונות ומעשה ידים[ג]. [וע"ע בסמוך].

קכד) רש"י ד"ה המותר. הקדיש את מותר מעש"י וכו'. משמע דהסיפא איירי שהקדיש להדיא את המותר. ולא איירי באופן של הרישא שהקדיש כולו [וכ"כ השיטמ"ק בשם רש"י מה"ק]. [ומשמע דהיכא שהקדיש את כל מעש"י, אף המותר אינו קדוש[ד], וצ"ב הטעם[ה]. והתוי"ט דחה דהוה לרבותא[ו]. והתוס' הרא"ש חלק דפשטות המשנה משמע דקאי ארישא. וכ"כ השיטמ"ק דדעת תוס' דכולה מתני' בחד גוונא. והתוס' הרא"ש כת' דרש"י פי' כן לפרש ע"פ הגמ' בסוף העמ'.

קכה) בא"ד יותר על הראוי שפסקו חכמים (במשנה לקמן סד:). אבל כמה ראשונים (שיטמ"ק בשם רבינו יונתן ותר"י) נקטו דמותר היינו יותר ממזונותיה. ולדברי רב ושמואל (בגמ') מותר קדוש לאחר מיתה, א"כ בפשוטו היינו מה שנשאר בשעה שמתה.

קכו) אמר רב הונא יכולה אשה שתאמר איני נזונת ואיני עושה וכו'. פרש"י לך כלום. הראשונים (רשב"א ריטב"א ר"ן) הביאו דדעת רבינו אפרים והראב"ד דדוקא לענין עשיית צמר ושאר מלאכות שהאשה מרווחת בהם, אבל חייבת לשמשו, להיות אופה ומבשלת וכו' [המלאכות שהוזכרו במשנה ס:], דמשועבדת למלאכות אלו, ואינם תחת מזונות.

מבואר הטעם משום שמא סמפון. והרש"ש (שם) ציין דב"ה תוס' (לעיל מח:), ואילו דעת הר"ן כרשב"א.

לד. והבי"ש (נז ב) הק' אמאי לא הזכיר סמפון במסקנא דהכא. ומהר"י קורקוס (תרומות ח ז) דלדעת הרמב"ם ב' הטעמים איתנהו. עי"ש.

א. דאי' (לקמן עה:) דהכונס אשה, אם יש מרחץ בעיר אינו יכול לטעון על מומין. דחזקה שבדקה וידע ונתפייס. [וע' רמב"ם כה ב].

ב. וצ"ב א"כ אמאי תלי בדברי רב הונא, דהא רב הונא ס"ל מזונות עיקר, ואדרבה לר"ל דמעש"י עיקר י"ל דנתחדש דהבעל יכול להסתלק. [ומדברי הרי"ד לכאורה מבואר דעיקר המח' ר"ל ורב הונא האם יכול לבטל התקנה, ודלא כדנקטו התוס' (מז:) דנח' אי מעש"י עיקר או מזונות].

ג. עב"פ בדספיק ממעש"י [ואי לא ספיק, יאמר שתטול מעשה ידיה עד כמה שספיק, והוא ישלים מזונותיה]. ותוס' (לעיל מז:) הוכיחו דבדלא ספיק אינו יכול להפטר.

ד. והשיטמ"ק בשם תלמ' רבינו יונה פי' כמ"ד דמותר קדוש רק לאחר מיתה, וא"כ דכיון דלא חל מעכשיו, צריך לומר שמקדיש לכשיבוא ויירש. והשיטמ"ק כתב דאינו מתיישב לדברי רש"י. [שהרי רש"י כתב מותר ממה שפסקו חכמים].

ה. והרש"ש העלה צד דמיגו דלא חל על העיקר לא חל על המותר [וע"ד הא דאי' במקדש ה' נשים והיו ביניהם אחיות, קידושין נא., וכדין קני את וחמור]. אך דחה דלדעת ר"ע צריך להפר משום שמא תעדיף (ע' לקמן נט.), ולא אמרי' דבטלה מקצתה.

ו. דהא המקדיש מותר לחוד מהני. אלא קמ"ל דאף היכא דמקדיש כל מעש"י חל רק על המותר. [וביארו דס"ד דנימא מיגו דמקנה דבר שבא לעולם, נקנה אף דשלבל"ע. וכדעת המרדכי (ב"ב תרג, הו' ברמ"א חו"מ רט ד, וע' סמ"ע רג יט)].

אבל דעת **תוס'** (לקמן סג. ד"ה רב הונא) **והרא"ש** (שם) דפטורה אף ממלאכות אלו.

ומבואר **בתוס'** (לעיל מז, והו' **בריטב"א** כאן) דאע"פ שאמרה בבי"ד[ז] איני נזונת ואיני עושה, ביום אחר יכולה לומר הריני עושה לך ונזונת משלך. דמזונות של כל יום הוה תקנה בפנ"ע. אבל הריטב"א הביא בשם **הרא"ה** דכיון שאמרה כן פעם א' בבי"ד פקעה תקנת מזונות, שלא יהא כחוכא. **והר"ן** ביאר דעת **הרא"ה** דכשלא תמצא מלאכה תחזור בה[ח]. [**והאחרונים** הביאו מהגמ' לקמן קז.].

והריטב"א הביא בשם **רבינו אפרים** דאף ר"ל דפליג דאשה אינה יכולה לומר כן, אבל אלמנה יכולה לומר כן ליתומין, דמשועבדת להם מחמת חיוב מזונות.

ורש"י כת' ואיני עושה, אלא לעצמי. אבל **הכנה"ג** (סט הג' טור ד, הו' **בבאר היטב** סט ב) דייק דדוקא כשאומרת איני עושה, אבל כשעושה מלאכה ואומרת איני נזונת ואיני נותנת אין שומעים לה[ט]. אך הביא דלא מצא כן בשום פוסק. **והאחרונים** חלקו.

קכז) **קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר. פרש"י** שתקנו תחילה עיקר התקנה שיזון את אשתו. **התוס' הרא"ש** הביא דהגמ' נוקטת דמזונות דרבנן[י] [וכ"כ **הריטב"א** (מה.) **והר"ן** (שם יז. בדה"ר) דסוגיה דעלמא דמזונות דרבנן].

אבל **הרשב"א** כת' דקאי אף למ"ד מזונות מדאורייתא, ורבנן הקנו מעש"י לבעל משום איבה. ואפי' הכי האשה יכולה להסתלק, דתקנו מעש"י משום איבה[יא]. **והרשב"א** (כאן ולקמן ע:) ביאר ומידהו כל שאינה עושה אפקיענהו רבנן למזונותיה ממנה, ומדין הפקר בי"ד[יב]. ומש"ה נמצא מזונותיה תלויין במעש"י, וקרי להו תקנ"ח.

וכן מבואר **ברמב"ם** דפסק (יב ב) דמזונות דאורייתא, וכתב (שם ד) דתקנו מעש"י כנגד מזונות, לפיכך אם אמרה איני נזונת ואיני עושה שומעין לה.

והפנ"י כת' עוד דחיוב מזונות מדאורייתא הוה רק כשיעור שלא תמות, וחכמים תקנו חיוב מזונות לפי כבודם, ובזה הוה מעש"י תחת מזונות. [אך כתב דבגמ' לעיל מח. לא משמע כן. וע' מש"כ שם]. ועד"ז כת' **האחרונים** דמלבד החיוב מדאורייתא לזון, תקנו רבנן חיוב מזונות נוסף דהוה בגדר 'תנאי כתובה'. [ונפק"מ כשהולך למדינת הים, או דאין לו משלו לזון] ובזה קאי בסוגיין.

קכח) **וכי אמרה וכו' איני נזונת ואיני עושה הרשות בידה. הרמב"ן וריטב"א** כת' דכ"ש דיכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר. דבכל תקנה לטובתה יכולה להסתלק, וכדאמרי' (לקמן פג.) שהאומר א"א בתקנ"ח כגון זה שומעין לו. [וכ"כ **הטור** בשם **הרמ"ה**].

אבל **הטור** (ס"ס פ) הביא בשם **רבינו יונה** דבמותר אינה יכולה לומר כן, דתקנו מעה כסף משום חינא. ובתר הכי תקנו מותר כנגדו. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **הר"י מגאש, והמאירי** (בשם גאוני ספרד) כת' דלפ"ז מתיישב דבסיפא שבמשנה 'המותר' קדוש, דל"מ לומר איני נזונת ואיני עושה[יג]. [**והאחרונים** הק' מהמשך הגמ']. **והפנ"י ובי"מ** (פ בשם חתנו) כת' דאף לרבינו יונה כשאינה נזונת ואינה עושה עיקר מעש"י, אף נתבטל תקנת מותר ומעה כסף. [והבי"מ כתב דל"מ כן בטור].

ז. וכ"כ **הריטב"א** כמה פעמים דאמירת איני נזונת ואיני עושה הוה בבי"ד. אבל בשאר **ראשו'** ל"מ דבעי בי"ד.

ח. **והבי"ש** (סט ג) פי' סברת הרא"ה דאף כסות הוה בכלל מזונות, וכנגד מעש"י [וכ"כ **הריטב"א** בסוגיין], ובגדים אינו מתחלק משבוע לשבוע, ומש"ה אינה יכולה לחזור. [אמנם לפ"ז משנה לשנה תוכל לחזור]. [וע"ע חזו"א עא].

ט. אך רש"י עמד בזה, ופי' דאיני עושה לך, אלא לעצמי.

י. **והתוס' הרא"ש** בשם **רבינו מאיר** להק' ד'קסבר' אינו לדברי רב הונא, ומנ"ל לגמ' דרב הונא ס"ל דמזונות דרבנן. ותי' דמשום דס"ל מזונות דרבנן, מש"ה לא רצה ליישב דברי רב הונא דלא כסברתו. א"נ כ"ז מדברי רב הונא.

יא. ולא אמרי' דעיקר התקנה לטובתו, אלא דתקנת מעש"י הוא כדי שיהא לה מזונות בלא איבה.

יב. [לכאורה כוונתו דחכמים תקנו מעש"י לבעל, ובכלל תקנה זו דאם אינה מעמדת מעש"י הבעל פטור ממזונותיה. ומש"ה האשה רשאית לומר איני נזונת ואיני עושה, כיון דתקנת מעש"י הוה לטובתה משום איבה, מש"ה יכולה להסתלק ותפסיד מזונותיה. [ומבואר דכוונת הרשב"א להק' דאין סברא דמהני להסתלק מחיוב מזונות דאורייתא. ובזה תי' דבכלל תקנת מעש"י דחיוב מזונות תלי בתקנת מעש"י)].

יג. וכתב דגדולי **המפרשים** נסמכין בזה. **והמאירי** ביאר דמותר אינו דבר שכופין לעשות, ומש"ה אף מעה כסף הוה גדר 'ויתור'.

קכט) **אימא תקנו מעש"י תחת מזונות.** בפשוטו הגיהו את הברייתא[יד]. אבל **השיטמ"ק** כתב כלומר תקנו מזונות, ותחתם מעש"י. וביאר דעיקם הלשון, משום דעיקר כוונתו לאפוקי ממ"ד מזונות דאורייתא.

קל) **רש"י ד"ה בשאינה נזונת.** שאין לו במה לזונה.

אך **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דאינו רוצה לזון. **הריטב"א** דייק **מרש"י** [לפנינו] דמחוייב לזון [אם יש לו], ואינו יכול לומר איני נוטל מעש"י ואיני זן[טו]. ואף למה דאמרי' הכא דעיקר התקנה במעש"י. **והריטב"א** כתב הטעם מפני שעליה לעשות מלאכות שמשועבדת לבעלה.

קלא) **אי בשאינה נזונת מאי למימרא וכו' וכ"ש אשתו. פרש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) לפיכך חכמים נתנו לה רשות שתהא עושה ואוכלת כדי חייה. ונח' **הראשונים** (ע' בסמוך) האם עי"ז פקע תקנת מעש"י לבעל, או דהיא מעכבת את המעש"י, כתשלום לחיוב מזונות. [**והברכ"ש** (גיטין כא) ביאר דיש הגבלה בזכות האדון, דאינו יכול ליטול מעש"י בלא להניח לה].

והרמב"ן (לקמן סד:) כתב דאם אינו מעלה לה מזונות, והיא שתקה, בסתמא אמרי' דמעש"י שלה.

קלב) **תוד"ה מאי.** לא כשהוא זן אותה קאמר דא"כ יקדשו מעש"י וכו' כלומר שהוא חפץ לזונה. אבל **הרשב"א** כתב דאפי' היתה נזונת בשעת הקדשו, יכולה להפקיע הקדשו ולומר איני נזונת ואיני עושה. **והשיטמ"ק** דייק דלדעת **תוס'** תליא בשעת הקדש. וכ"כ **הבי"ש** (פא ג) [דדעת הרמב"ם] דכיון דהקדיש בשעה שהיתה נזונת ממנו, חל ההקדש, ואינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, וע"פ תוס'. **והאחרונים** (אבה"א, חזו"א ועוד) הק' אמאי לא תוכל לומר איני זן מכאן ולהבא, וממילא יפקע ההקדש.

ורש"י כת' שמבקש לזונה, ואפ"ה אין מעש"י ברשותו להקדישן. **והטור** (פ) כתב דהמקדיש מעש"י אשתו אין ההקדש חל, שהרי אינו ברשותו, שאם תרצה לא תזון. **והאבנ"מ** (פא ב) ביאר ע"פ דברי **הרשב"א** (בסמוך) דלרב הונא לא נחשב שיש לו קנין בגוף הידים, כיון דיכולה להפקיע ולומר איני נזונת ואיני עושה. [וע"ע באבנ"מ שם שהאריך דהוה גדר שעבוד].

קלג) **ופליגא דר"ל וכו'.** ודעת ר"ל דיכול לכופה למעש"י, ול"מ איני נזונת ואיני עושה. דתקנו מזונות תחת מעש"י. [ובגמ' (לקמן קז:) אי' דהלכתא כרב הונא דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה].

והרשב"א הק' דקאי הכא בדעת ר"מ, ומבואר דר"ל סבר דעת ר' מאיר דמזונות דרבנן. והק' דר"מ (לעיל נו.) ס"ל דהמקדש ע"מ שלא להתחייב שאר וכסות הוה מתנה עמש"כ בתורה, ומבואר דמחוייב במזונות מדאורייתא. ותי' דר"מ ס"ל כראב"י (לעיל מח.) דקרא דשאר וכסות קאי הכל אכסות, ולא ילפי' מזונות מק"ו [ע' לעיל שם]. [והברייתא לעיל נו. איירי שהתנה על כסות]. ועוד תי' דאה"נ מזונות דאורייתא, ומעש"י הוה תקנה לטובת הבעל[טז] [ומש"ה לא מהני שתסתלק]. ועוד כתב **התוס' הרא"ש** דר' מאיר קאי בתנאי של עונה לכו"ע, ובמזונות וכסות למ"ד דאורייתא, למאן כדאית ליה[יז].

קלד) **ר"ל וכו' לא תימא וכו' אדם מקדיש דשלבל"ע, אלא מתוך וכו'. והרמב"ן** כת' דלפ"ז חל מחיים, וכרב אדא [בגמ' בסמוך, עי"ש]. [אבל לרב ושמואל ע"כ הוה דבר שלא בא לעולם].

קלה) **טעמא דר"מ מתוך שיכול לכופה למעש"י וכו'.**

הראשונים דנו האיך איירי המשנה לר"ל, ואמאי ברישא עושה ואוכלת. ואי איירי כשאינה

יד. ותוס' (לעיל מז: ד"ה תיקנו) כת' דר"ל ס"ל דמעש"י עיקר אינו מגיה הברייתא. [משמע דרב הונא מגיה].

טו. וכ"כ **תוס'** (לעיל מז:) דבלא ספיק [אף לר"ל] אינו יכול לומר לה איני נוטל מעש"י, ואיני זנך. אך היכא דספיק יכול לומר לה צאי מעש"י. [אלא דיל"ד האומר צאי מעש"י למזונותיך האם נחשב שאוכלת משלו או לא].

טז. והרשב"א ביאר דכיון שלא תקנו אלא על מעש"י, והן היו תקנה לבד, א"כ אינה יכולה לבטל תקנתן. [וע"ד קו' הרשב"א לעיל].

יז. [ולכאורה כוונתו דהוה מח' קדומה, וקאי כמ"ד זו. אף דליה לא ס"ל]. [וצ"ב דלדעת רש"י בעונה מודה ר' יהודה, דאינו דבר שבממון].

נזונת (וכקו׳ הגמ׳ לעיל), א״כ אמאי המותר קדוש. ואף שיכול לכופה, הא אינו כופה. **והתוס׳ הרא״ש** תי׳ דלדעת רש״י רישא וסיפא לא איירי בחד גוונא, דרישא איירי באינה נזונת ובסיפא [במותר] בניזונת.

והרשב״א תי׳ דאיירי במעלה לה מזונות ואינו מעלה מעה כסף [וכגמ׳ בסמוך], ור״ל ס״ל דרב אדא דמעה כסף תחת מעש״י ומזונות תחת מותר. ומש״ה המותר מחיים קדוש[יח]. ואפי׳ הכי דוקא **מתוך** שיכול לכופה וכו׳, דיש לו קנין בידים. אבל לרב הונא אין לבעל בידי אשתו אלא שעבוד, ואינו יכול להקדיש. כדרבא (פסחים לא.) דהקדיש לוה אינו קדוש.

ועוד כתב **הריטב״א** ׳א״נ׳ אף לרב הונא אילו אמר בהדיא יקדשו ידיך לעושיהן מהני [וכ״כ **הרמב״ם** (ערכין ו כח)]. אלא דלרב הונא לא אמרי׳ בסתמא ׳נעשה כאומר׳, כיון דלא אלים שעבודיה ויכולה להפקיעו. דכיון דאין הממון קנוי לו לגמרי, אמרי׳ דאדם מוציא דבריו לבטלה. וצ״ב. **והקוב״ש** (קפד) ביאר דכיון דיכולה להפקיע זכותו נחשב אינו ברשותו, ואינו יכול להקדיש. אך הק׳ דר״ל (ב״ק סח) ס״ל דאדם מקדיש דבר שאינו ברשותו[יט]. וע״כ דכיון דיכולה להפקיע נחשב ד׳אינו שלו׳.

והריטב״א הביא בשם **י״מ** [וכ״ה **בהרא״ה**] דלר״ל כיון דיכול לכופה למעש״י ואינה יכולה להפקיע זכותו, ידיה קנויות לבעל. ואף כשאין לו נכסים, שעושה ואוכלת לא פקע זכות הבעל, אלא שהיא ממשכנתו למזונותיה, דהוה ידיה כאפותיקי מפורש יותר משאר נכסים[כ], והוה כממשכנת מנכסיו. וכל מה שלא משכנה מהם הוה דבעל והוה קדושה גמורה [אף כשאינה נזונת]. ועפ״ז ביאר דהמותר שנשאר לאחר מיתה קדוש ממילא, דחל קדושה מחיים למפרע, אלא שאינה מתבררת אלא לאחר מיתה. [וכתב דכ״מ בירושלמי].

והרשב״א הביא בשם **הראב״ד** דאף דאיירי כשאינה נזונת, מ״מ חל ההקדש כיון דמשועבדת לו לכשירצה. ומיד כשזוכה במעש״י חל הקדש. ולכן כשיורש את המותר חל הקדש. ואין בזה חסרון דבר שלבל״ע, דכל בידו [לזון אותה] לאו כמחוסר מעשה. **והרשב״א** חלק דסברת בידו מהני רק כשנעשית כן לבסוף [שבידו לתלוש ולבסוף תלש], אבל הכא בידו לכופה, ולבסוף באה לו בירושה ולא מחמת כפייתו[כא]. וכתב הרשב״א דאע״ג דהקדיש סתם, ולא קאמר לכשאזונך. כיון דאר״מ אין אדם מוציא דבריו לבטלה, נעשה כאומר לכשאזונך.

והרמב״ם (ערכין ו כח) פסק דהמקדיש מעש״י אשתו, הר״ז עושה ואוכלת והמותר חולין. אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן, הרי כל מעש״י קדוש, הואיל ומשועבדין לו[כב]. **והר״ן** השיג דבגמ׳ מבואר דפליגא, וכיון דקי״ל דיכול לומר איני נזונת, א״כ ל״מ. ואם איתא דכי אמר בהדיא מהני, אמאי לא אמרי׳ דנעשית כאומר[כג]. **והריטב״א** (הנ״ל) תי׳ דלדידן לא נחשב דהידים הוה דבעל, ומש״ה ל״מ [וצ״ב]. **והכס״מ** כת׳ דכיון דיכולה לומר איני נזונת, הרי בפשט דבריו הוציא דבריו לבטלה, הילכך לא אמרי׳ ׳נעשה׳. [**והלח״מ** הק׳ דדוחק, דמ״מ השתא לא אמרה, ואמאי חשיב לבטלה]. **והלח״מ** תי׳ דיל״פ דבריו לכשיהיו בעולם אקדישם, ובתורת נדר להקדיש אח״כ. ודוקא למ״ד מתוך דבידו לכופו אמרי׳ דהקדיש מעכשיו.

ובדברי הרשב״א (הנ״ל) מבואר דנח׳ רב הונא ור״ל האם יש לבעל קנין בגוף ידי אשתו. ולתי׳ הריטב״א [והרמב״ם] דאף לרב הונא מהני כשאומרת יקדשו ידיך, אלא דלא אמרי׳ נעשה כאומר.

אבל **האבנ״מ** (פא ב) הביא **דתוס׳** (לעיל מז: סוד״ה זימנין, בחד תי׳) כת׳ דלא שייך לומר שיזכה בגוף

יח. [וכ״כ **הריטב״א** ׳ועי״ל׳, **והתוס׳ הרא״ש** בשם **הר״מ**].

יט. **והאחרונים** תי׳ דדוקא היכא דיכול להוציאו בדיינים ס״ל לר״ל דיכול להקדיש. אבל בסוגיין דיכולה להפקיע, אף לר״ל אינה ברשותו.

כ. וביאר שעל מנת כן נישאו [משמע דהוה ׳תנאי׳. ואילו בגמ׳ משמע דהוה סברא דכ״ש מעבד עברי. וצ״ע].

כא. **והאחרונים** הק׳ **דהרשב״א** (לקמן נט.) נקט דבידו לומר איני נזונת ואיני עושה מהני שהאשה יכולה להקדיש, ומהני כלפי לאחר גירושין [וחלק על הרמב״ן דכיון דלא אמרה כן לבסוף ל״מ]. ויש לחלק.

כב. וביאר הרמב״ם למה זה דומה לאומר אילן זה קדוש, דכל הפירות שעושה מכאן ולהבא קדושים.

כג. **והגר״א** ציין דמקור הרמב״ם דעד כאן ל״פ ר׳ יוחנן הסנדלר אלא דלא ס״ל נעשה כאומר.

הידים. **והאבנ"מ** כתב דכוונת התוס' כרב הונא, דכיון דיכולה לומר איני נזונת, ואין לה זכות בגוף הידים. אבל **הקוב"ש** (קפד) כתב דהלשון 'ל"ש לומר', משמע דלא פליגי בזה, ולכו"ע ל"מ. [והביא דנח' בזה תי' התוס' לקמן נט:].

והקוב"ש כתב דלפ"ז יש ג' מח', דלתוס' לכו"ע אין קנין בגוף הידים. ולרמב"ם לכו"ע יש קנין בגוף הידים. ולר"ן ורשב"א פליגי בזה רב הונא ור"ל.

קלו) **שם. מתוך שיכול לכופה וכו'. הרשב"א** כתב דאע"ג דאינו יכול לכופה לעשות מותר, כיון דיכול לכופה על מעש"י אלמא ידיה **דידיה** הוה ויכול להקדישן לכל מה שיעשו[כד]. אבל **הריטב"א** כתב דאף דאינו יכול לכופה לעשות מותר, מ"מ יכול לכופה שכשתעדיף המותר יהא שלו.

והאחרונים (מהר"ם, מהר"ם שיף, גר"א פא ב, רע"א) הק' לסברת רבינו יונה דאף רב הונא מודה דבמותר אינה יכולה לומר איני נוטלת מעה ואיני עושה, א"כ מנלן דר"ל פליג. [והאריכו לפלפל טובא]. והבי"מ כתב דכוונת הגמ' דהיכא דמבטלת עיקר תקנת מעש"י, בטל אף מותר ומעה כסף [וכתב דלא משמע כן בטור].

אבל **הגר"א** (פא ב) כתב דכוונת רבינו יונה דקי"ל כרב אדא, דמעה כסף כנגד מעש"י, ומזונות תחת מותר. וקי"ל כר"ל דאינה יכולה לומר איני נזונת [מעה כסף], ואיני עושה [עיקר מעש"י]. אבל אף לר"ל יכולה לומר איני נוטלת מזונות, ואיני נותנת מותר. וכתב דמש"ה השמיטו הרי"ף והרא"ש כל השו"ט דהסוגיה, דלא קיי"ל כן.

קלז) **יקדשו ידיך לעושיהן. הרשב"א** (בקו"א) הק' האיך חל ידיך לעושיהן, הא לא דמי לפירות דקל שיוצאין מגופו. [והאריך בזה, והו' לקמן נט.]. ועוה"ק האיך יחול הקדש על 'ידי' האשה, הא אינם שלו. ולא עדיפא מעבדיו ושפחותיו (גיטין לח:) דקי"ל דגופם לא קדוש[כה] (וע' תוס' לקמן נט:). ועוד שאין הקדש חל על בני חורין, ואפי' מקדיש עצמו.

אבל **הראב"ד** (שלוחין ד ב) הביא [בשם רבותיו] דכמו שמצינו יקדשו ידיך לעושיהן, ה"נ יכול להקנות את עצמו לחבירו בקנין עבדים [אף בזמן שאין היובל נוהג[כו]].

קלח) **תוד"ה לאחר. וכעי"ז תי' הר"א אליעזר** משנז"א וכו' כיון דהגוף בעולם לא בעינן עבידא דאתו. [והו' **בתוס'** ב"ב עט: ויבמות צג:]. **והאחרונים** חקרו בגדר החסרון דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, האם החסרון בעצם הקנין, דהשתא אינו בעלים להקנות [וכדמשמע בגמ' בסמוך נט.[כז]]. או דהוא משום דלא סמכא דעתיה[כח] [כדמשמע בגמ' ב"מ טז.[כט]].

ועד"ז חקרו דאף ר"מ מודה דל"מ להקנות היכא דלא עבידי דאתו, האם כה"ג לכו"ע הטעם משום דלא גמר דעתו [דהא ר' מאיר ל"ל חסרון בעלות בקנין]. [והיכא דהגוף בעולם סמך דעתו, אף בדלא שכיח].

כד. **והקוב"ש** כתב דכיון דאינה חייבת לעשות, א"א להחשיב את זה כ'שעבוד'.

כה. **והאבנ"מ** (פא א) תי' דאף דיש לו קנין בעבד עברי, אבל נתמעט דאינו יכול למוכרם לאחרים [וכמ"ש **הכס"מ** עבדים ב יב]. ומש"ה אף אינו יכול להקדיש. אבל זכות מעשה ידים, יכול למכור ולהקדיש. [אף דממועט דאינו מוריש לבניו].

כו. וכ"כ **הטור** (יו"ד רסז) בשם **הרמ"ה** דאף דאין ע"ע נוהג בזה"ז, היינו לקנות גופו כדיני עבדים. אבל היכא דקני מעש"י, הוה קנין אף בזה"ז. וע"ע ריטב"א (קיד' כח., וסט., ויבמות מו.). **ובהג' הב"ח** (לרי"ף ב"מ ס"פ הזהב) הביא **אלפסי ישן** דמדהני למכור לעבד עברי בזה"ז, ונתמעט רק נמכר בגניבתו.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (ב עב) כתב גבי המקנה גופה לשעבד להניק, לא שייך בזה"ז קנין עבדים, דאין עבד עברי נוהג אל בזמן שהיובל נוהג. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** (סח י) דבזה"ז אינו רשאי לשעבד בו כלל. וע"ע **מחנ"א** (שותפות ב).

כז. וכ"כ **הלבוש** (חו"מ רט ד) דאין כאן דבר שיחול עליו הקנין.

כח. (וכ"כ הנמוק"י ב"מ סז, לז: בדה"ר). וכ"כ **בתוס' הרא"ש** (בשיטמ"ק ב"ב קמב:) על דברי הגמ' (שם) דמדהני להקנות לעובר, הואיל ודעתו קרובה אצל בנו. מכאן נר' דהטעם דא"א מקנה דשלבל"ע משום דלא גמר ומקני. [והתם איירי להקנות 'ל'דבר שלא בא לעולם]. [ועפ"ז כתב **הטור** (עה"ת) דמדהני מכירת הבכורה ליעקב ע"י שבועה. **והריב"ש** (שכח, ועא ושמא ושלה) תמה על סברא זו. **והרמ"א** (חו"מ רט ד) דל"מ שבועה בדשלבל"ע לענין שחל קנין].

כט. דלוקח מגנב, וחזר ולקחה מבעלים הראשונים, קנה, דסמכא דעתיה. [וכן הביא **האור החיים** (עה"ת בראשית כה לג) מהגמ' ב"מ, וכן **השואל בנוב"י** (אה"ע ת נד יב). והנוב"י חלק דלא תלי בסמיכות דעת כלל. והתם קנה בשתיקתו כשבא לעולם].

או דר"מ ס"ל דהיכא דעבידי דאתו נחשב בא לעולם, ובדלא עבידי דאתו הוה חסרון בקנין [והיכא דהגוף בעולם, יש במה שיחול הקנין].

ור"י דימה דאף החסרון 'ל'דבר שלא בא לעולם מישך לחסרון לא עבידי דאתי, ומהני הא דהגוף בעולם.

קלט) **מהיא אין וכו'. הריטב"א** כת' דנפק"מ דאפשר דקי"ל כר"מ במשנה, ואף דקי"ל דאין אדם מקנה דלשבל"ע. ואף דגבי מעריך פחות מבן חודש לא קי"ל כר' מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ה"מ לשנות דבריו מערך לדמים, אבל הכא נעשה כמקדיש כדין חכמים וכדין תורה. והוה כאילו אמר בפי' יקדשו ידיה לעושיהן. ואילו מוכר פירות דקל, שיזכה כתיקון חז"ל הא ודאי זוכה כאומר גוף לפירות. [וכעי"ז פסק **הרמ"א** (חו"מ ריב א) בשם המרדכי].

קמ) **תוד"ה אי.** גם למ"ד מחיים קדוש ה"מ למיפרך אמאי עושה ואוכלת. **והרשב"א** תי' דלרב אדא המשנה לצדדין קתני, והרישא איירי כשאינה נזונת.

קמא) **רש"י ד"ה לעולם.** ה"ה נמי דמצי לאוקמא וכו'.

וביאר **המהרש"א** דכוונת רש"י דהגמ' ה"מ להעמיד מח' רב ושמואל להיפך [וכ"כ **הרמב"ן** **והרשב"א** בכוונת רש"י]. [וע' רשב"א וקרנ"ר שדנו בתי' רש"י]. **והרשב"א** תי' דמשמע דעיקר המח' היה ידוע אצלם, שקבלו דרב ושמואל ס"ל תקנו מזונות תחת מעש"י, ורב אדא תחת מותר[ל].

אבל **המהר"ם** ביאר כוונת רש"י להקש' על רב ושמואל, אמאי לא העמידו את המשנה כשאין מעלה, וקדוש מחיים [וכקו' התוס' בסו"ד]. [וצ"ב לפ"ז תי' רש"י, וע' מהר"ם שהאריך].

דף נט.

קמב) **מידי דקייץ.** אבל מזונות לא קייץ. **והרמב"ן** **ושא"ר** הק' דבמשנה (לקמן סד:) יש שיעור קצוב למשרה את אשתו ע"י שליש, ב' קבין חטין וכו'. ואי משום דבמכובד הכל לפי כבודו, אף מעה כסף הדין כן. ותי' דמזונות מתייקר ומוזיל. ותו דבאוכלת על שולחנו מזונות לא קייצי.

קמג) **תוד"ה קונם שאני עושה**[א]**.** אפי' גרס' שאיני[ב] לא הוה דבר שאין בו ממש, דהא תנן (נדרים פא:) שלא אתן תבן וכו'. וצ"ב מ"ש אמאי נחשב דיש בו ממש. ועוה"ק **הש"ך** (יו"ד רלד פו) דבגמ' (נדרים יג:) אי' ד'ידי עושה' הוה דבר שאין בו ממש, אא"כ אומר ידי לעושיהן. **והש"ך** כתב דכוונת התוס' דאסור מדרבנן. **והשעה"מ** (נדרים ג י) תי' דכיון שהזכיר התבן, נחשב 'יד'[ג], וכאוסר את התבן. אך **החזו"א** (קלו ה. י) הק' דאם אוסרת את גוף התבן, מה מהני שמשועבדת לו.

ותוס' (נדרים יג:) חלקו דיש מעש"י דיש בהם ממש [שיש תיקון בגוף הדבר[ד]], אבל שלא לזרוק תבן הוה מעש"י דאין בו ממש.

קמד) **אי"צ להפר. פרש"י** שאין בה כח להקדישה, לפי שהוא שלו. [כשזן אותה]. **והרשב"א** כתב דאפי' לרב הונא דיכולה לומר איני נזונת. ה"מ כשאומרת כן להדיא, אבל הכא אע"פ שהקדישה לא אמרי' כמאן דאמרה איני נזונות. **והריטב"א** הוסיף דהא בעי לומר כן בבי"ד.

קמה) **ר"ע אומר יפר שמא תעדיף. פרש"י** יותר מהשיעורים שקבעו חז"ל. **ותוס'** פי' העדפה ע"י הדחק (וכדלקמן סו.)[ה]. ובגמ' (שם) איתא דדעת ת"ק דאף העדפה ע"י הדחק הוה דבעל. [וכ"כ הראשונים כאן].

והרשב"א הק' דאף למ"ד אדם מקדיש דשלבל"ע היינו בעבידי דאתו, אבל העדפה ע"י הדחק לא עבידי דאתו. ותי' דפירות דקל נחשב עבידי דאתי,

---

ל. **והרמב"ן** כתב דכ"מ מדברי דיכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה. אלמא קאי אתקנת מזונות.

א. [כ"ג **רש"י**, ופי' מה שאני עושה יהא בקונם. [דקונם קאי על החפץ]. וכ"כ **תוס'** (קידושין סג.) **והר"ן** (נדרים פה.) ושא"ר.

ב. [שמתייחס לפעולה]. וכ"ה הגירסא לפנינו (נדרים פה., יא ד), אבל ברוב המקומות בש"ס שהו' מימרא זו אי' שאני.

ג. וכמ"ש **הר"ן** (נדרים טו:) בשם **תוס'**.

ד. וכ"כ **האבנ"מ** (פא ד, וקצות שו ב) דלאחר שתעשה הוה דבר שיש בו ממש, דאומן קונה שבח כלי. [וע' ר"ן נדרים נז. ד"ה האומר].

ה. **ורש"י** קאי כהו"א דהגמ' לקמן.

אפי' כשהוציא יותר מן הראוי לו. [וה"נ כיון דעיקר מעש"י הוה עבידי דאתו, מהני אף להעדפה]. וכ"כ **הריטב"א**.

יפר שמא יגרשנה

קמו) **יפר שמא יגרשנה. הריטב"א** כת' דצריך להפר עכשיו, שבאותה שעה אינו יכול להפר, שאין הבעל מיפר בקודמין[ו]. והריטב"א הביא **י"א** דיכול להפר באותה שעה, ולא מקרי קודמין כיון דנדרה בעודה תחתיו [באישות הקודם] אלא דחיישינן שמא ישכח ולא יפר, ויכשל באיסור. **והאחרונים** הק' דבמשנה (נדרים פט.) מפורש דנדרה בו ביום ונתגרשה והחזירה בו ביום אינו מיפר, דאין הבעל מיפר בקודמין. וצ"ע[ז].

והראשונים הק' דכיון דהנדר לא חל עד שיגרשנה, א"כ לא קרינן ביה 'בין איש לאשתו', ואינו נדר שבינו לבינה. [**והריטב"א** הביא **י"א** שיתיר ע"י חכם. וכתב דלא נהירא[ח]]. **והרשב"א** הביא **דהראב"ד** תי' דיכול להפר כיון דהנדר חל תחתיו, אף שאינו נוגע עליו עד שיגרש, כיון דאח"כ הוה בינו לבינה[ט]. **והרא"ש** (נדרים עט:) כתב דכיון דכשיחזירנה הוה בינו לבינה, יכול להפר. [וכ"כ **הר"ן** כאן בתי' הב']. ועוד תי' **הריטב"א** (והר"ן בתי' הא') דכיון דאם מחלה לו מעש"י, חל הנדר מעכשיו, א"כ הוה כדברים שבינו לבינה. וכתב דלמסקנא דסוגיין לק"מ דאי לאו דאלמוה רבנן חל הנדר, ואלמוה רק לטובתו, ולא לחובתו.

ואף למאי דס"ד השתא דאין קונם מפקיע שעבוד. מ"מ גורם שלא חל הנדר, ולא יגרום שלא יוכל להפר. והרי הוא כאילו מוחל שעבודו לענין שתהא הפרתו הפרה, כדי שאם יגרשנה לא תהא אסורה עליו.

קמז) **תוד"ה רבי עקיבא.** לפי שאינה יכולה ליזהר וכו'. **הקוב"ש** (קצג ופסחים קלז) הק' דגוף הנדר אינו בינו לבינה, אלא דע"י הנדר נגרם שצריכה ליזהר[י], ועי"ז בא לידי בינו לבינה, והוכיח דאף כה"ג יכול להפר. **והקוב"ש** חקר האם גדר הזכות הפרה הוה רק על דבר שבינו לבינה. או דבעינן דאם לא יפר תאסר בדבר שבינו לבינה[יא].

קמח) **בא"ד א"נ גם חלקה משועבד וכו'.** וכ"פ **הבי"ש** (פ ב), וע' **בית מאיר וחזו"א** (ע ז). [ויל"ד האם אחרי שזכתה בהם, הבעל מקבל זכות לפירותיה, וכדין ירושתה. או דיש לו זכות שעבוד בעצם, וכ"מ בסו"ד התוס'[יב]].

ועוד תי' **הריטב"א** (קידושין סג.) שצריכה את התוספת לקישוטיה, ומש"ה הוה עינוי נפש[יג].

קמט) **ואמר שמואל הלכה כר' יוחנן ב"נ. פרש"י** אלמא אדם מקדיש דבר שלבל"ע, שעדיין לא גירשה[יד]. ובגמ' (בסמוך) מבואר דנחשב לא בא לעולם מב' טעמים, א' דעדיין לא עשתה מלאכה [ואינו בעולם]. ב' דלא נתגרשה [ואינו ברשותה לאסור].

והר"ן (נדרים נז.) הק' דמעשה ידים אין בו ממש, ותי' דאיירי באומר ידיך לעושיהן [וכגמ' בסמוך]. א"נ

ו. [ומשמע דלולי הך סברא, היה ראוי יותר שיפר אח"כ. וצ"ב דצריך להפר ביום שמעו. [ומשמע דאדרבה כיון דיותר ראוי להפר לאחר זמן, לא נחשב דעכשיו הוה יום שמעו. קמ"ל דכיון דאח"כ לא יוכל להפר, או שמא ישכח. ועי"ז נחשב עכשיו יום שמעו]].

ז. [וצריך לדחות דהתם היתה ארוסה או בתחילה או בסוף, אבל מנישואין לנישואין לא נחשב קודמין. וצ"ע].

ח. **והריטב"א** (קידושין סג.) הביא דבגמ' (נדרים עט:) מבואר להדיא דריב"נ קאי בהפרת בעל.

ט. **והרשב"א** כתב בשם **תוס'** (בנדרים) דכך היא גזיה"כ, דקרינן בין איש לאשתו. [והרשב"א דן ע"פ הגמ' נדרים עט:].

י. דאינו רשאי להשתמש בממון המעורב משום חשש נדר, ונחשב בינו ובינה משום שמנוע מלהשתמש בממונו. [ועיל"פ דלולי הנדר מותר לו להשתמש קצת בממון שלה, כיון דהממון מעורב וא"א ליזהר. וע"י הנדר מפקיע שעבוד הזה. ומש"ה נחשב בינו לבינה].

יא. ונפק"מ כשנדרה בתנאי שיפר, דאם לא יפר אין כאן דבר שבינו לבינה.

יב. ונפק"מ מתי יכולה להסתלק וכדו'.

יג. ויש שדייקו בדברי **הר"ן** (נדרים) דבכל אופן מיפר, כיון דרגילה לתת לו העדפה.

יד. וכ"כ **רש"י מה"ק** בדבר שלבל"ע כי האי, דאף כשיבוא לעולם אינו שלו עד שתמות. [משמע דמעש"י הוה דבר שלבל"ע, ואפי' הכי מהני. אלא כיון דתליא במיתה ל"מ. וצ"ע].

לאחר שעושה מעש"י הוה דבר שיש בו ממש. [**והקצות** (שו ב) ביאר דאומן קונה שבח כלי, והתיקון שנעשית ע"י הוה שלה, ובזה חל הקונם].

ובס' קבא דקשייתא (לו, לחלקת יואב) הק' דאף למ"ד דאדם מקדיש דבר שלבל"ע, חל כשמגיע לבסוף לידו. אבל הכא מיד כשעושה מעש"י הוה דבעל, ולא בא לידה לעולם[טו]. ויש שדנו דהקונם חל מיד כשבא לעולם, ועי"ז נפקע זכות הבעל.

קנ) **אלא אמר רב יוסף שאני קונמות וכו' אדם מקדיש דשלבל"ע. פרש"י** שתופס אף במקום שלא חל הקדש, דהקדש אינו ממהר לתפוס. **והרא"ש** (נדרים פה:) **פי'** דחמירי טפי.

אבל **הר"ן** (נדרים) כתב דפירות חבירו לגבי דידיה כדבר שלא בא לעולם דמי. וכ"כ **הרשב"א** (כאן) דמה שאינו בעולם אינו שלו, והאיך יאסרנו על חבירו.

והקוב"ש (ב"ב רעו) הביא מכאן דהחסרון דבר שלא בא לעולם הוא חסרון בעלות, ומש"ה מדמינן לאדם אוסר פירות חבירו עליו. אבל את"ל הוה חסרון גמירות דעת [במשמעות הסוגיה ב"מ טז.] הו' לעיל א"כ במה תלי בהא דאדם אוסר פירות חבירו עליו.

קנא) **א"ל אביי בשלמא וכו' שכן אדם אוסר פירותיו על חבירו. הריטב"א** (והר"ן נדרים שם) ביאר דגבי קונמות סגי דצד א' ברשותו או האדם הנאסר או הדבר הנאסר. ואדם אוסר דבר שאינו שלו עליו בקונם, משום דהנאסר ברשותו. וה"נ דבר שלבל"ע. [וצ"ב גדר הדבר, דכיון דקונם הוה איסור חפצא, האיך חל קונם על דבר שאינו שלו. ומה מהני דגופו ברשותו. וע' שער"י ה כ. ואכמ"ל].

והרשב"א וריטב"א הביאו בשם **הרשב"א מן ההר** דקאי לדברי רב יוסף, אבל אליבא דאמת קי"ל דאינו אוסר דבר שאינו שלו על עצמו. ולא דמי לפירות חבירו דהתם איתנהו הכא ליתנהו. והראשונים חלקו דמבואר בכ"מ במסכת נדרים (נז., ל: ועוד) דאוסר דבר שלבל"ע על עצמו.

קנב) **באומרת יקדשו ידי וכו'. הר"ן** (נדרים טז:) הביא בשם **תוס'** דכוונת הגמ' נעשה כאומר, כיון דהזכיר את הידים[טז].

[וכ"כ **התוי"ט** (נדרים) בדעת **הרמב"ם** (נדרים יב י) דפסק דחל כשנדרה שלא יהנה ממעש"י. והר"ן (כאן) תמה דבגמ' מבואר דוקא באומרת יקדשו ידי. **והתוי"ט** כתב דאמרי' נעשה כאומר. אבל **הב"י** (ס"ס רלד) כתב דדעת **הרמב"ם** דבמסקנא קונמות כקדוה"ג, ואי"צ לומר יקדשו ידי. וכ"כ **הש"ך** (נה"כ רלד נט) בדעת הרמב"ם, וע"ע **אבנ"מ** (פא ד) **ואחרונים**].

קנג) **דידים איתנהו בעולם. הריטב"א** כתב דהוה כמקדיש דקל לפירותיו. והק' דהמעש"י אינו יוצא מגוף הידים, ול"ד לפירות דקל. ותי' דקים להו לרבנן דכיון דהידים טורחות הוה כדקל לפירותיו. ולא הוה כמקדיש מצודה לפירות דאינו כלום דמצודה עבדא מעשה עץ.

וכה"ק **הרשב"א** (בקו"א) [על המשנה דהמקדיש מעש"י אשתו] דדומה למקדיש מצודה לפירותיו דל"מ, וכדמוכח מהגמ' (ב"מ טז.) דתקנו משום כדי חייו, הא לאו הכי ל"מ להקנות מצודה לפירותיו.

והקצות (רט ד) הביא דכ"כ **בשו"ת מהר"ם אלשיך** (ז) דדקל לפירותיו שייך רק בדבר שגודל ממנו, שקונה מקום צימוח הפירות. [ועפ"ז כתב דל"מ לקנות מעות לפירותיהן, כיון דהרווח בא אחרי שכבר אינו בעולם[יז]].

אך שוב הביא הרשב"א **בירושלמי** מבואר דיש זכות חורבה לאוירה[יח]. [ואף כה"ג מהני זכות בגופו כלפי פירות, ואף שאינו יוצא מגופו]. והרשב"א חילק דשאני מצודה, דהדגים נתפסים ממילא [וליכא מעשה]. **ורע"א** (ב"מ לד:) הביא ממסקנת

טו. וכן הק' **ר"א מן ההר** (נדרים פו: ד"ה וזה).

טז. ו**האבנ"מ** (פא ד) כתב דהר"ן כתב כן בדעת תוס', אבל **הר"ן** עצמו (שם נז. הנ"ל) כתב באומר ידיך לעושיהן.

יז. **והקצות** כתב דמנהג הקדישות שלנו מהני מדין מעות לפירותיהן. [וכ"כ **תוס'** גיטין סו. בתי' א'], וע' **משנ"ל** (אישות כג).

יח. דבירושלמי איתא מוכר פרה ומשייר עובר, שפחה ומשייר ולדותיה, שדה ומשייר מעשרותיה, חורבה ומשייר

הרשב"א דגם בידים כח הידים הוא מעש"י [ונחשב שיוצא מגופו][יט].

והרשב"א ביאר דמהני לקנות לשעה למה שבתוכן, ומש"ה סגי בקנין בכל דהוא[כ]. וכיון דבאין ממנו קצת סגי, אע"פ שאינו יוצא מגופו לגמרי. וה"נ מעש"י באין ממנו קצת, ע"י טורחן ותנועתן. וכן אויר שנראה קצת חלק מהחצר. אבל במצודה הדגים אינם נאחזים במצודה בטורח המצודה, אלא נכנסין מאיליהן.

והרשב"א (גיטין מב:) כתב [בשם הרמב"ן] דא"א לקנות פרה לכפילא, דאינו יוצא מגופו [וכ"כ **תוס'** שם בצד א' של הגמ'[כא]]. אבל הביא מדברי הירושלמי דאפשר לקנות חורבה לאוירא. וכתב דאולי נאמר דהאויר הוה כא' מחלקי החורבה, וציין למש"כ כאן.

והקצות (שם) **הביא** דמבואר **בטור ושו"ע** (חו"מ ריג א) דמהני להקנות מצודה למה שיעלה בו, וכן שובך[כב] לפירותיה[כג]. [וע"ע חי' ר' ראובן ב"מ יט].

והאבנ"מ (עב ב) כתב די"ל דבסוגיין אסור רק מדרבנן, וכמ"ש **הר"ן** (ע"ז כז. בדה"ר) דהעושה בגד בכרכר של ע"ז, נאסר רק מדרבנן. [והאחרונים דנו דלא דמי].

ורע"א דייק דהרשב"א הק' כן רק אמתני' דהמקדיש מעש"י אשתו, אבל במשנה דהיא אוסרת שאני עושה ע"פ לא קשה [אמנם **הריטב"א** הק' כן כשהיא אוסרת בקונם]. ורע"א ביאר דגבי קונם ניחא, דל"צ לחול על גוף הדבר, והרשב"א הק' דוקא גבי הקדש [וע"ע תוס' בע"ב].

קנד) **וכי קאמרה הכי וכו' דאמרה לכי מגרשה. רע"א**

הק' דאף לס"ד דהוה כמ"ד אדם מקנה, ע"כ איירי דאמר לכי מגרשה [וכמ"ש **הר"ן** בנדרים]. ותי' דאף דבעלמא צ"ל דכשיבוא, דאל"כ דעתו שיחול מעכשיו, ולא מהני. אבל במעש"י [לס"ד] אומר שיחול לכשתעשה מלאכה, ומה שעושה אחרי גירושין מהני[כד].

קנה) **והא משעבדא ליה וכו'. הט"ז** (יו"ד רלד נט) כתב

דמבואר דאף דאוסרת על כל העולם, ובדבר המשועבד לא חל איסור אף ע"י כולל. [ודלא **כמהרש"ל** עי"ש]. וע' נה"כ.

קנו) **דאמר' לכי מגרשה**[כה]. **הראשונים** הק' א"כ מ"ט דר'

עקיבא דהעדפה. **והרשב"א** הביא בשם **רש"י** [וכ"ה ברש"י מה"ק בשיטמ"ק] דר"י ב"נ לחוד קאי כה"ג. **והרשב"א** כת' דהמשנה קאי בכל אופן, בין אמר לכי מגרשה ובין לא אמר. וה"ק ריב"נ דיפר משום גרושה, וכגון דאמר לכי מגרשה.

קנז) **א"ר אלעאי וכו' שדה זו שאני מוכר לך,**

לכשאקחנה ממך תקדש וכו'. פרש"י דעכשיו הוה שלו, וכמו שיכול להקדיש מעכשיו מקדיש לאחר זמן. [ור' ירמיה הק' דהכא אינו שלו עכשיו]. **והר"ן** (נדרים פו.) ביאר [סברת ר' אלעאי] דכיון דגופה שלה [וכגמ' בסמוך], מש"ה נחשב שעדיין ברשותה, ורק כשבאו הפירות עוברים לרשות הבעל.

קנח) **תוד"ה לכשאקחנה.** והכא לא קאמרה לכשאתגרש

וכו'. **האחרונים** (מהר"ם שי"ף) הביאו דמשמע דתוס' לא גרסו דאמרה לכי מגרשה, דא"כ אמאי פליגי ת"ק. אלא דאף דאמרה סתם, לר"י ב"נ אמרי' דדעתו לכשתתגרש.

קנט) **מתקיף לה רב פפא מי דמי התם גופא ופירות**

בידה דלוקח וכו'. ובגמ' (נדרים) רב פפא הק'

אוירה. דכיון דמשייר לעצמו בעין יפה, יש לו זכות דקל לפירותיו. אף בהני דאינו יוצא מגופם.

יט. ועוד דנו **האחרונים** לפרש דכוונת הרשב"א דהוה קנין רק כלפי הפירות, אלא דמהני הקנין במה שנתפס בגוף. [רצ"ב].

כ. דעיקר ההקנאה לא הוה לקנות עצמו.

כא. אבל **האבנ"מ** (פא א) הביא דדוקא היכא דיש מי יימר טובא, אמרי' דאינו יכול למכור כה"ג. [ואכ"מ].

כב. **והקצות** דימה שובך למצודה. אבל **האו"ש** (מכירה שם) חילק דמצודה אם יניחנו במקומו ברשותו לא תצוד כלל. ותליא בפעולתו.

כג. וכדתנן (ב"ב פ.) וכ"פ **הרמב"ם** (מכירה כג ט) כתב דמהני שובך לפירותיו [ואפי' סתמא מתפרש כן, ע' כס"מ. **והראב"ד** כתב דדוקא כשפירש להדיא]. אבל **בעליות דר' יונה** (ב"ב פ. והנמוק"י שם) כתב דהקנה אמהות לפירותיהן. [ומשמע דל"מ להקנות בנין השובך].

כד. ועפ"ז כתב דהמקנה דבר שלבל"ע לאחר ל' [וכגון שהוא בידו], ובא לעולם תוך ל' מהני. ואף שלא אמר לכשיבוא לעולם.

כה. **והרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דאמר מעכשיו ולכאתגרש. **והרשב"א** חלק דקיי"ל דלשון מ'עכשיו ולאחר' הוה ספק תנאי וספק חזרה. אלא באומר לכשאתגרש. ועוד דומיה דאינך בסמוך דאיירי בסתמא.

׳גבי זבינא פסיקא מילתיה׳. [דיש סברא דכיון דהגוף בידו נחשב ׳בעולם׳. ומ״מ הק׳ רב פפא דל״מ, כיון דהשתא לא חל]. **והקוב״ש** (קצב) ביאר דבמקום שנפקע הקנין פירות, חוזר ממילא לבעל הקנין הגוף, ואי״צ זכיה מחודשת [וכמ״ש **הרשב״א** גיטין לז:, ע׳ לקמן פג.]. [וכעי״ז כת׳ **בחי׳ ר׳ שמעון** סוף מערכת הקנינים].

והר״ן (נדרים פו. ד״ה אמר רבי אילא) כתב דגבי אשה לעולם גופה נשארת בידה, ומעש״י מזכה בכל יום לבעל. והוה כשדה זו שאני מוכר לך[כז]. **והקוב״ש** (קפט) הביא מדבריו דאין לבעל בגוף הידים, אלא בכל פעם שתעשה הוא זכיה מחודשת במעש״י. וכתב דהיינו כרב הונא (דלעיל), דאילו לר״ל ע״כ יש לו זכות בגוף הידים[כז]. [וע׳ **תוס׳** (בע״ב) האם שייך ׳בעלות׳ על ידיה]. וכתב דלדעת שא״ר י״ל דאף דיש לבעל זכות בגוף היד, נחשב שמתחדש הזכות בכל רגע. **ועוד** כתב (אות קצ) דיש לה קנין הגוף, והוה כמו נכסי מלוג, דיש לבעל קנין פירות. [וע״ע שם לפרש קו׳ ר׳ אילעאי לפ״ז].

קס) **תוד״ה הכא.** תימה דהא בידה לומר איני נזונת ואיני עושה, וי״ל דרוצה ליישב אליבא דר״ל. **והרמב״ן** תי׳ דל״מ סברת איני נזונת, דכל שלא אמרה כן להדיא משועבדת לבעלה. והוה כאומר שדה זו שמכרתי לך בתנאי, לכשאקחנה ממך תקדש, ואע״פ שבידו לבטל התנאי.

והרשב״א חלק דאף במוכר בתנאי, כיון דבידו לבטל המקח בשום צד, דידיה הוא ויכול להקדיש. וכתב דנראה דהרמב״ן סבר ד׳בידו׳ מהני רק אם לבסוף הגיע לידו באופן זה. **והקובה״ע** (סח ה) כתב דסברת הרמב״ן דגדר ׳בידו׳ הוא משום דיש לו כח מצד הדין. ולא משום דבפועל יכול להשיג.

והרשב״א תי׳ דכיון דאלמוה רבנן לשעבודיה עשאוה כלוקח בגוף האשה, וקרינן בה קנין כספו. ומש״ה כשאומרת איני נזונת ואיני עושה הוה כפודה את עצמה במעות. ועד שיביא מעות לאו דידה הוא[כח].

והריטב״א **והר״ן** (נדרים) תי׳ דמ״מ א״י לפטור עצמה ממלאכות שהאשה עושה לבעלה [וכדעת ר׳ אפרים, הו׳ לעיל נח:]. ורק ממעש״י יכולה לפטור עצמה. **והריטב״א** הוסיף דעי״ז אין לה כח להקדישן כלל, אפי׳ לשאר מלאכות, שהרי עיקרן של בעל. [ומשמע דכוונתו דהוה שעבוד א׳ של מעש״י, ולא סגי במה שמקצת ממנו בידו. אבל **השעה״מ** (נדרים יב י) הביא מדברי הריטב״א דהטעם דנדר שבטלה מקצתו].

דף נט:

קסא) **מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי מי דמי התם בידו לפדותה וכו׳.** ומהני להקדיש דבר ש׳בידו׳ לבא (וכדאי׳ קידושין סב.). דכל שבידו לאו במחוסר מעשה דמי.

והרא״ש (נדרים לד:) בשם **ר״א ממיץ** הביא מכאן דמהני ׳בידו׳ בדבר שלא בא לעולם, ומש״ה אפשר להקדיש דבר הפקר כשהוא סמוך לו, ובידו לזכות בו. [ומבואר מדבריו דאף מעבשיו חל]. **והבית הלוי** (ב מט) דן דדעת שאר ראשונים (נדרים ל. ולד:) דדוקא הכא שהגוף שלו, מהני ׳בידו׳ לסלק את החסרון דלא מצי עביד עכשיו. אבל בידו ל״מ בדבר דאינו שלו.

מקדיש שדה ממושכן

קסב) **מתקיף לה רב אשי וכו׳ התם לי׳ שנים מיהת בידו לפדותו. המשנ״ל** (אישות ד ז) ביאר דכיון דאינו מחוסר אלא זמן, וזמן ממילא קאתי, ומש״ה לא נחשב דבר שלבל״ע[א]. והמשנ״ל הוסיף דאף דמחוסר מעשה פדיון, מ״מ נחשב דבידו לפדות, דהמניעה הוה משום הזמן, וזמן ממילא אתי.

כו. [לסברת ר׳ אילעאי].

כז. אבל הביא **דתוס׳** (ד״ה הכא) מבואר דסוגיין כר״ל. [ולשא״ר סוגיין קאי לכו״ע].

כח. [**והריטב״א** הק׳ דלשון הגמ׳ משמע דאין בידה להפקיע כלל].

א. ועפ״ז ביאר דעת **רש״י** (יבמות לד.) דקטן יכול לקדש, שיחול כשיגדל, **והראשונים** (שם) הק׳ דכיון דאינו יכול לקדש מעבשיו הוה לא בא לעולם, ולא קי״ל כר׳ מאיר. והמשנ״ל תי׳ דזמן ממילא קאתי. ועוד האריך במח׳ רב ושמואל (בכורות מט.) בפודה את בנו תוך ל׳.

[ומש"ה לא נחשב מחוסר מעשה]. אבל ה**אבנ"מ** (מג א בסופו) ביאר דלא נחשב אינו ברשותו כיון דיש קיצותא לשעבוד, ומש"ה יכול להקדיש גופו מעכשיו[ב]. [והביא דכ"מ בר"ן נדרים].

והקוב"ש (קצד) הביא דנח' רב שישא ורב אשי אי מחוסר זמן כמחוסר מעשה[ג].

קסג) **תוד"ה שדה.** דאין כח להקדש לבטל כח המלוה וכו' אלמא הפקיע המכר כוחו של רב מרי[ד] וכו'. משמע דהנידון האם יכול להקדיש ולמכור ולהפקיע כח השוכר. [ויל"ד מה ס"ד דיוכל למכור יותר ממה שיש לו, כיון דהמוכר אינו יכול להפקיע את השוכר[ה]. וצ"ל דמ"מ יכול למכור ולהקדיש את הגוף שהוא שלו, וממילא ל"ש זכותו של שוכר. וע"ע בסמוך]. אבל **תוס'** (ערכין כא.) משמע שדנו שכיון שהוא ממושכן או מושכר א"א למכור כלל[ו].

קסד) **בא"ד וי"ל וכו' שהיה סבור רב מרי,** שהיה רבא חייב לו דמי המשכונא במקום העכו"ם, ולא רצה לדור בחצירו חינם משום רבית. וצ"ב דרבא לא לווה ולא נשתעבד גופו. **ותוס'** (ב"מ עג:) ביארו דכיון דאם בא להחזיק בבית היה מונעו עד שיפרע מעותיו, הילכך חשיב ליה כמלווה. ועדיין צ"ב.

קסה) **בא"ד וי"ל דכח שיש לשוכר אינו יכול להקדיש, אלא הוא והקדש שותפין בו. וכ"כ תוס'** (ב"מ עג: ד"ה השתא, וערכין כא.) דיכול להקדיש מה שיתר על החוב, ואינו יכול לדור בו לפי שהקדש מעורב בו[ז]. וכ"כ **תוס'** (ב"ק נא:, ב"ב נז:) דכשגובה בע"ח גוף הקרקע יוצאת מתחת ידו[ח], אבל בשוכר אין גוף הקרקע יוצא מתחת ידו [ואף דיש לו זכות שכירות, מעורב בזה חלק הקדש].

והרמב"ן (בקו"א כאן, והו' בר"ן נדרים מז.) כתב דדוקא במשכיר בית סתם, כשהקדישו משכיר יכול להפקיע את השוכר. אבל כשמשכיר 'בית זה' יכול לגור בו. ואף דחל הקדש על גוף הבית, יכול לגור עד זמנו. ועוד הביא בשם **הירושלמי** דדוקא היכא דהקדים לו שכרו. [וע"ע אריכות בר"ן נדרים שם. ואב"מ].

והקובה"ע (נב א) הביא דסברת הרמב"ן דכיון דיש לו זכות ממון לגור בבית, ממילא אין בזה איסור מעילה, דדין מעילה תליא בגזל הקדש [וכמ"ש **הגר"ח** הל' מעילה]. וביאר דדעת **תוס'** דיש איסור הנאה של הקדש, אף במקום דיש לו זכות ממון. **והקובה"ע** (סי' נג) כתב דלדעת תוס' שכירות גרע מקנין פירות, אבל היכא דקנוי לו הגוף לענין זה מהני [ועי"ש שהאריך].

והרמב"ן למד מזה דשכירות ושאלה ומשכנתא [באתרא דלא מסלקי] נחשב 'קנין הגוף' למילתיה, ויש לו קנין גוף לפירות, ויכול למכור זכותו בכסף שטר וחזקה[ט]. [**והרמב"ן** (בסו"ד) נסתפק האם השוכר יכול לאסור זכותו בקונם. מי אמרי' דהוה שעבוד, ועדיין אינו שלו. או דילמא קני ליה גופו לפירותיו (ע' ב"מ נו:), ויכול לאוסרו אף על אחרים[י]. וכדאמרי' (לעיל נח:) מתוך שיכול לכופה למעש"י, וה"ה לקונמות. וסיים וצ"ע].

ב. ועד"ז האריך **בחי' ר' שמעון** (מערכת הקנינים יט) דדוקא היכא דתלי בזכות מחודשת [עתידית] יש חסרון דבר שלא בא לעולם. אבל הכא זכות המעש"י [של אח"כ] מונח כבר עכשיו, ואינו התחדשות. ומש"ה לא נחשב דשלבל"ע.

ג. והקוב"ש הביא דבתרתי פליגי, דרב שישא ס"ל דמהני גופה בידו. ול"מ בידו לאחר זמן, דמחוסר זמן כמחוסר מעשה. ורב אשי ס"ל דמהני בידו לאחר זמן. ול"מ גופו בידו.

ד. וס"ד דתוס' דרב מרי היה דר בבית בתורת משכון כנגד החוב [והנכרי לא היה יכול להפקיעו בלא שיחזיר המעות], ועכשיו דהבית של רבא ל"ש שיאכל פירות כנגד החוב. ומש"ה הוצרך לשלם על הפירות [ולא מדין רבית].

ה. וכ"כ **התוס' הרא"ש** [בתי'] דלא אלים כח הקדש יותר מכח מקדיש. וכשפקע כח מקדיש פקע נמי כח הקדש. כי היכי דפקע ע"י פדיון. [ומשמע מלשונו דאף הקדש תליא בזכות ממון, וכדברי האחרונים. ולא **כקצות** (קיז, הו' בסמוך) דדוה גדר פדיון].

ו. [ומשמע הטעם משום דנחשב אינו ברשותו].

ז. וכ"כ **תוס'** (ב"מ צט. סד"ה וחבירו) דאף דיש לו זכות לגור בה, הא מעורב בחלקו משל הקדש [וע"ש התי']. **ח.** דקדושת דמים פקע ע"י פדיון [וכדעת רש"י, וע' בסמוך הגדר בזה].

ט. ועי"ש שהאריך. וכתב דאף דקי"ל (פסחים ו., ע"ז טו.) שכירות לא קני, היינו להחשב 'ביתו', אבל קנאו גוף לפירות. [אמנם **תוס'** (ב"מ נו:) נקטו דלמ"ד לא קני, אינו קנין כלל, אלא שעבוד].

י. וע' **קובה"ע** (נג ו). **וברכ"ש** (נב). ואב"מ.

ושוב כתב **הרמב"ן** דהיינו דוקא קדושת דמים, אבל קונמות דקדושת הגוף מפקיע שעבוד, ואסור לגור בבית[יא].

ותוס' (ערכין שם) הביאו דיש מחלקין בין משכיר למשכנתא. דמשכיר חוזר לו בסוף הזמן בלא דמים, אבל משכנתא אינה חוזרת לו בלא נתינת דמים. **ורע"א** ביאר דמש"ה נחשב דיש למלווה זכות על גוף החפץ, משא"כ שוכר דהוה רק קנין פירות [ומש"ה מותר לגור בבית].

קסו) **בא"ד א"נ בהקדש ממש וכו' והכא מיירי באוסר בקונם**[יב] **וכו'**. ולא שייך 'קונם' על קנין הגוף בלא קנין פירות. **והקוב"ש** (קצ) ביאר דהקדש הוה כמו מכירה, ויכול למכור מה שיש לו. משא"כ קונם אוסר את ההנאה, ובעי שיהא ההנאה שלו עכשיו.

קסז) **בא"ד ועוד יכול להיות דאפי' מקדשת ידיה לשמים לגמרי, לא היה ראוי לחול וכו' דידיה אין נתפסות בקדושה.** וכה"ק **הרשב"א** (בקו"א, הו' לעיל) האיך מהני ידיך לעושיהן. אבל בתוס' מבואר דמהני ידיך לעושיהן, ורק ל"מ הקדש גופם, 'יותר משדה ממשוכנת'. [וכל החסרון כשכל הקדושה חל על הגוף. וצ"ב[יג]].

והרא"ה (בשיטמ"ק) למד מסוגיין דסתם משכונא הוה כאפותיקי מפורש, דאינו יכול למוכרה ולסלקו [ובקו' התוס' לעיל]. [**והריטב"א** כתב ואינו נכון]. **והרשב"א** כתב דודאי יכול למוכרה, אלא דהכא קאי במקדיש לפירותיו. דומיה דמקדיש מעש"י, דאין עיקר הקדש בגוף הידים. ובזה אמרי' דמהשתא לא קדוש. [וכתי' התוס' כאן].

קסח) **בא"ד ואפי' בעבד אמר רב (גיטין לח:) גופיה לא קדיש, ובבן חורין מודו כו"ע.** [יל"ד אי כוונת התוס' דל"מ להקדיש זכותו, או דאינו בעלים כלל על הגוף. וכמ"ש תוס' (לעיל מז: סוד"ה זימנין)]. אבל **תוס' בתי'** הא' נקטו דחל הקדש על גוף הידים.

והקוב"ש (קפה) הביא דה**ראשונים** (נח:) דס"ל דבעל זוכה בגוף ידי אשתו [ודלא כתוס' מז: בתי' הא' הנ"ל] ס"ל כתי' הא'.

קסט) **רש"י ד"ה דקדושת הגוף נינהו.** דאין להם פדיון

וכו' שהרי אינו הקדש גמור לתפוס פדיונו, אלא אסור על אדם א'. משמע דכשאסרו בקונם כללי, למ"ד דיש פדיון בקונם כללי [כר' מאיר (נדרים לה., יבמות פח., שבועות כב.) דיש מעילה בקונמות[יד]], ואינו מפקיע שעבוד. **וכ"כ הקצות** (קיז ה ואבנ"מ עב ב). [וע"ע בסמוך].

אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דהיינו לר' יוחנן ב"נ [דס"ל כרבנן דאין מעילה בקונמות], אבל ת"ק סבר דקונמות אינו מפקיע שעבוד, דהוה קדושת דמים, כיון דאית בהו מעילה [כר' מאיר] ונפקי לחולין[טו]. [משמע דאף קונם פרטי דל"מ פדיון, נחשב קדושת דמים, משום דין מעילה[טז]].

קע) **וכדרבא וכו' מפקיעין מידי שעבוד. הקצות** (קיז ו, ואבנ"מ עב ב) כתב דאביי דפליג היינו דוקא בבע"ח דעלמא, דס"ל דבע"ח למפרע הוא גובה, ואינו מפקיע מידי שעבוד [וכמ"ש תוס' גיטין מ:]. אבל בגוף הידים ל"ש גוביינא, ולא אמרי' דגובה למפרע.

קעא) **רש"י ד"ה הקדש.** והקדישו מפקיע שעבוד המלוה[יז]

וכו' וזה כשר לקרבן ואינו גזול. וקצת משמע

יא. וכן הוכיח **הר"ן** (נדרים מה:) דאפי' שותפין, דיש לכל א' קנין שעבוד בשל חבירו, יכול אסור עליו ליכנס בחצר [וכדתנן (שם), ואף ראב"י לא חלק אלא משום ברירה]. דקונמות מפקיעין מידי שעבוד.

יב. **ובפסקי תוס'** (רה) כתב משכונו ביד אחר יכול להקדישו, ולא לאוסרו בקונם. ובהג"ה (שם) הק' דדילמא היינו מקמי דאמרי' קונם מפקיע מידי שעבוד. אבל כיון דקונם מפקיע מידי שעבוד, אף קונם חל. וצ"ע.

יג. **ובקוב"ש** כתב דהוה הקדש ע"י האיסור, אף דהממון אינו קנוי להקדש. [ועי"ש שנתקשה בזה].

יד. וכ"כ **תוס'** (שם ושם), אמנם הביאו גירסא דקאי בהקדש דמהני פדיון [וכ"מ ברש"י שבועות. וצ"ע, ואכמ"ל].

טו. [ומבואר דאף קונם פרטי יוצא להתיר ע"י מעילה. וע' ר"ן (נדרים לה.) **והקובה"ע** (נד) האריך לפרש].

טז. [ואפשר דכוונתו דכיון ד'שם קונם' [כללי] נפקי לחולין ע"י מעילה ופדיון, מש"ה אף קונם פרטי אינו מפקיע שעבוד. וע"ל בעי' ז].

יז. ורש"י הוסיף דזה יגבה חובו במקום אחר. וצ"ע דלכאורה אף היכא דאין לו ממה לגבות פקע והקרבן כשר.

דפשיטא לרש"י דחל ההקדש, אלא דס"ד דיש בו צד גזל. ורבא חידש דנפקע השעבוד [ועי"ז כולו שלו] ולא הוה גזל[יח]. [אבל בפשוטו רבא חידש דחל ההקדש].

קעב) **בא"ד ודוקא קדושת הגוף, אבל קדושת דמים וכו' מוסיף עוד דינר ופודה וכו'. ותוס'** (גיטין מ:) ביארו דדוקא קדושת הגוף דכיון דחל תו לא פקע, ולא עדיף שעבוד מנתינת דמים. **והקצות** (קיז ב,ו) ביאר דהשעבוד נחשב בגדר פדיון[יט]. **והקובה"ע** (נב, וקוב"ש כאן) כתב דקדושת הגוף תלי בזכות ממון, וכיון דפקע זכות ממון מהקדש, עי"ז פקע קדושתו. משא"כ קדושת הגוף הוה איסור, ולא תליא בזכות ממון דהקדש. [וע' לעיל בתוס'].

והראשונים בי' בזה לשון הגמ' קונמות כ'קדושת הגוף', דלס"ד הוה כמקדיש בדק הבית, ואינו מפקיע שעבוד.

אבל דעת **ר"ת** (הו' בתוס' גיטין שם, ובראשונים כאן) דאפי' קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד[כ]. **והרמב"ן** (והרשב"א גיטין שם) ביאר דרב אשי תי' דהוה כמקדיש 'גוף הידים', ומעש"י אגידי ביה וחייל נדרו מפקיע שעבוד. דלא תימא שמקדיש רק את המעש"י, והמעש"י עצמן משועבדין לבעל. אלא כיון דחל על הגוף, ממילא מפקיע שעבוד.

והר"ן (נדרים מו:) דחה את דברי ר"ת דבסוגיין מבואר דבשדה ממושכנת לא חל מעבשיו, ולא אמרי' דהקדש מפקיע שעבוד. וכה"ק **בתוס'** (ד"ה שדה) על דברי הגמ' (לעיל) אמאי ל"מ להקדיש את גוף הידים, וכמוכר גוף לפירות. ולדברי הרמב"ן בשם ר"ת זה גופה תי' הגמ'.

אלמוה רבנן לשעבודיה

קעג) **ונקדשו מהשתא, אלמוה רבנן וכו'. בפשוטו** חכמים מנעו שלא יחול הקונם. [וכ"מ **בראשונים**[כא]]. אבל **רש"י** כתב דשויוהו רבנן כלוקח, ולא כמלוה. בפשוטו משמע דקבעו דגדר זכות הבעל כלוקח על יד האשה[כב]. [וקונם אינו מפקיע 'קנין' גוף לפירות, אלא שעבוד שהוא חוב להעמיד[כג]].

והרשב"א וריטב"א כת' דלפ"ז אי"צ לומר דאיירי דאמר לכי מגרשה. ואפי' אומרת יקדשו ידי מעכשיו, מדינא קונמות מפקיעין מידי שעבוד [וראוי לחול מיד], אלא דאלמוה רבנן שלא יחול עד לאחר זמן[כד].

והראשונים (ר"ן נדרים פו: ועוד) הק' א"כ הדרא קו' לדוכתה, כיון דהשתא לא חייל [משום אלמוה] היכי חייל לקמיה. **והרמב"ן** תי' דמיתלא תאלי וקאי, וכי משכח דוכתא חייל[כה]. [ולא אמרי' מי איכא מידי דהשתא לא חייל]. ובפשוטו משמע דהדין 'מי איכא מידי דהשתא לא חל', הוה רק במקום חסרון בבעלות. אבל בדין אלמוה אין חסרון בבעלות. וכ"כ **השער"י** (ה כ ד"ה וכן נראה).

והר"ן (שם) ביאר דכיון דמדינא חייל, כי אלמוה ה"מ היכא דקיימא קמיה, אבל נתגרשה כאילו חל

יח. **והקובה"ע** (נב ד בהג"ה) ביאר דקמ"ל **רש"י** דאף גוף השעבוד פקע. דאל"כ לא יחול כלל ההקדש. אבל אי לא פקע השעבוד, יאסר מדין איסור הנאה, אבל פסול להקרבה.
וכת' עוד (בן המחבר שם) ביאר דכיון דחל הפקעת השעבוד ע"י ההקדש, הק' רש"י דיחשב גזל, כיון דההקדש מפקיע מהבע"ח [וכמ"ש **תוס'** (גיטין נה.) לענין שינוי רשות דע"י ההקדש]. ובזה תי' רש"י דגוף הדבר אינו גזל, אלא שמפקיע שעבוד בעלמא.

יט. **והאחרונים** הק' האיך מהני פדיון על החוב, בלא ממון מסויים. [ואב"מ].

כ. **והתוס' הרא"ש** (השמטה סוף יבמות, הו' שם מו.) הביא בשם **ר"ת** דבשעבוד מטלטלין [דמחוסר גוביינא] יש חילוק בין קדושת דמים לקדושת הגוף. דבשעבד לו קרקע כיון דאינו מחוסר גוביינא לא קרינן ביה 'ביתו', ואינו ברשותו [בין קדושת דמים ובין קדושת הגוף], ואינו מפקיע שעבוד. אבל הקדש מטלטלין נחשב ברשותו, וחל הקדש. וצ"ע בזה. וע' ס' הישר (חי' קיג).

כא. [דה**ראשונים** (הו' בע"א) ביארו דנחשב נדר בינו לבינה, כיון דחל איסור לולי גדר אלמוה. וע"כ היינו כשאוסרנה מעכשיו].

כב. ויל"פ דאף כוונת רש"י דנחשב זכות אלים וכלוקח, לענין שלא יפקע ע"י קונם.

כג. **והחזו"א** (עא כד) הק' מה שייך בעלות על גוף הידים. והחזו"א תי' דחכמים זיכו לבעל את המעש"י מדין הפקר בי"ד, ולא בא לידו מכח האשה [ומש"ה אין לאשה כח לאוסרה]. [וצ"ע בלשון רש"י].

כד. **והב"י** (יו"ד סו"ס רלד) דייק דכ"ד **הרא"ש** **והרמב"ם** שהשמיטו 'לכי מגרשה', וכ"כ **הגר"א** (רלד קל). [וכ"מ בתי' הראשונים הו' לעיל דנחשב דברים שבינו לבינה, כיון דחל לולי דין אלמוה].

כה. **והריטב"א** (כאן) ביאר דאין בזה חסרון דשלבל"ע דכיון דקונם אלים לאפקועי שעבודא, ומש"ה חל לכי מגרשה, ואינו כמקדיש דבר שאינו שלו.

מעיקרא, כיון דמדינא ראוי לחול. **והקובה"ע** (סח ד, וקוב"ש קצג) הק' דסוף סוף אלמוה מדין הפקר בי"ד, ולא מצי להקדיש מעכשיו. וביאר דרבנן עשו אלמוה רק אילו מקדיש מעכשיו, אבל כל כמה שלא הקדיש נחשב דיש לו כח להקדיש, דעדיין לא חל אלמוה[כו].

והאבנ"מ (פא ו) כתב דלדברי **ר"ת** (הו' ברמב"ן הנ"ל) ניחא, דהקונם וההקדש חל על גוף הידים. ואף דאלמוה רבנן שהקדש הגוף אינו מפקיע קנין פירות [דשעבוד הבעל]. מ"מ חל על גוף הידים, גוף מהיום ופירות לאחר ל'.

והשער"י (ה כ) כת' דבמקום שאי"צ שיתחדש סיבת זכות מחודשת לא נחשב דשלבל"ע. וה"נ תקנו גדר אלמוה לזמן, ואי"צ זכיה מחודשת אח"כ. ומש"ה יכול להקנות מעכשיו ולאחר שיעבור העיכוב הזמני.

קעד) **שם. והשיטמ"ק** דייק מדברי **רש"י מה"ק** דלתי'

רב אשי אי"צ אוקימתא דרב הונא דאיירי באומר יקדשו ידים לעושיהם, אלא דאלים קדושת הגוף, וחל אף על דבר שלא בא לעולם[כז] [וחל על הפירות לכשיבואו לעולם]. וכ"כ **תוס'** (קידושין סג. בסה"ע, ובחי' ר"א מן ההר נדרים פו בפי' א'[כח]) דמבואר בסוגיין דקדושת הגוף חל על דבר שלבל"ע.

קעה) סברת ת"ק - **הרמב"ן** כתב דת"ק [דס"ל דאי"צ להפר משום שמא יגרשנה] פליג וס"ל דאף הכא שייך סברת דמהשתא לא חייל, ולא חל אחר גירושין. [ופליג אסברת 'מיתלא תאלי'. וכ"כ **הריטב"א**, והר"ן נדרים פה: בתי' הב']. א"נ דקסבר דידים עצמן לא קדישי, ומש"ה הוה דבר שלא בא לעולם. א"נ קסבר דקונמות לאו קדושת הגוף הוא, ואינו מפקיע שעבוד[כט]. ועוד כתב **הרשב"א** דת"ק סבר דגירושין לא שכיחא.

קעו) **תוד"ה קונמות.** וא"ת כל אדם יפקיע כל ממונו

מבע"ח ע"י קונם, וי"ל וכו' ה"נ דאלמוה לשעבודא דבע"ח וכו'. **והריטב"א** הביא דמשמע **מרש"י**[ל] דלוה יכול להפקיע נכסיו מבע"ח. **והרמב"ם** (נדרים יב י) כת' דעשו חיזוק לשעבוד הבעל 'מפני שהוא מדבריהם'. משמע דלא אלמוה לשעבוד דאורייתא. [והאחרונים האריכו בזה].

והריטב"א כתב ליישב דכי עביד הכי משמתינן להו עד דמתשיל על הנדר. ואפי' נדר ע"ד רבים, יש לו הפרה לצורך מצוות פריעת בע"ח.

קעז) **שם. ע"י קונם.** שיאסור על הבע"ח[לא], ומש"ה

לא יוכל לגבות מזה. **והרא"ה** כתב דמ"מ בי"ד יורדים לנכסיו ומוכרים לאחרים ונותנים לבע"ח[לב]. ואם אסרם על כל העולם כופין אותו שיפקירנו[לג] על תנאי[לד] שיזכה בה הבע"ח[לה].

והפנ"י הק' דכיון דמשועבד לבע"ח, הבע"ח יכול לבא וליטול, דשלו הוא נוטל ואינו נהנה משל הלווה. **וההפלאה** כתב דהיינו כשאסר עליו הנאתו. אבל כשאסרו מנכסיו א"כ אסור בחפץ זה, ואף שגבאו בחובו אסור לו להנות מהחפץ. (וע' לקמן ע:).

קעח) **בא"ד כיון דמשועבד היכי מצי מדיר וכו' אלא ודאי דאלמוה נמי לשעבודא דאשה וכו'.** [וכ"כ

כו. ורק בשעה שנודרת מתחדש תקנת 'אלמוה'.

כז. וכעי"ז כת' **הקצות** (קיז ב) ע"פ דברי **רש"י** (פסחים לא.) דקדושת הגוף חל אף בדבר שאינו ברשותו.

כח. וע' חי' **הר"א מן ההר** (הנ"ל) מה שהקשה על פי' זה.

כט. **והרמב"ן** כתב וכן עיקר. וכ"כ **הרשב"א**. ועד"ז כתב רש"י מה"ק (הנ"ל).

ל. לכאורה כוונתו ממש"כ רש"י דגדר אלמוה דעשוהו כבעלים על ידיה.

לא. ויאסר רק על המלוה, ועי"ז עדיין מותר ללווה להנות ממנו. [אבל אילו אוסרו בקונם כללי, א"כ אף הלווה לא יהנה מזה. ודמי לפרסוה אמיתנא. ע' בסמוך].

לב. **והתוס' הרא"ש** תי' דיכולים ללוות מאחרים, ויגבו משעבודא דר' נתן [ויל"ע כשיש להם שאר נכסים, האיך יגבו שעבודא דר"נ]. ולא חיישינן שיאסר אף עליהם, ויהא מודר לכל העולם.

לג. וכיון דהפקירו הותר להם להנות. [וצ"ב דהיכא דאסר חפץ זה עדיין אסור, דאדם אוסר דבר שלו אף לכשיצא מרשותו, ואף כשהפקירו. ודוקא היכא דאסר עליו 'נכסיו' או הנאתו מהני להוציאו מרשותו].

לד. **והאבנ"מ** (עב ב) כתב דדוקא כשעושה דרך תנאי, אבל אילו הפקיר נכסיו לגמרי וזכה בהם בע"ח, לא נפטר מחובו. [וע"ע **הקצות** (רמה ג) שהאריך עד"ז].

לה. **והאבנ"מ** ביאר דאין בזה חסרון דאינו הפקר לכל, שהרי הפקיר בלא שיור, אלא דהוה תנאי. [וע' נדרים מג. דהתיר דמניח ע"ג סלע הוה רק בשעת הדחק].

הר"ן (נדרים טו:) דאלמוה לשעבוד האשה כי היכי דאלמוה לשעבוד הבעל]. אבל **רש"י** (ע:) מפרש דקונם אינו מפקיע שעבוד דאורייתא. ועי"ש **תוס'**. (וע' לקמן).

והמהרי"ט (א ה ד"ה וחוץ, והט"ז רלד סג) כתב דדוקא בע"ח יכול להפקיע שעבוד, כיון דיכול לסלקו בזוזי. אבל כשהלווה אוסר עצמו על המלווה, לא חייל קונם, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ומש"ה בשעבוד שעל גופו, לחיובי האישות לא חל קונם, ואינו יכול להפקיע שעבוד[לו] [ואי"צ 'אלמוה']. **והקצות** (קיז ה) האריך לחלוק.

והמהרי"ט (שם) נקט דאף מעש"י האשה אמרי' דיכולה לסלקו בזוזי, ולומר טול דמים במקומן. ומש"ה אינו קנוי אלא לגובייניה. **והקצות** (שם ואבנ"מ עב ב) חלק דבד' מלאכות אינה יכולה לסלקו בזוזי[לז].

קעט) **בא"ד אבל ההיא דפ' אלמנה דאסרו על כל העולם ליכא למיחש להכי וכו' וכמו הקדש.**

וכ"כ הר"ן (נדרים מו:) בשם **ר"ת** דכשאוסר בקונם פרטי אלמוה רבנן, אבל כשאוסר בקונם כללי לא אלמוה, דדמי להקדש. **וכ"פ הרמ"א** (קיז ז) דכשאוסר לכל העולם לא אלמוה רבנן, אף שמפקיע לבע"ח. **והקצות** (קיז ה) הק' דהוה קונם כללי, ומהני פדיון, ואינו מפקיע שעבוד[לח] [**וכ"כ רש"י** כאן דהוה כקדושת דמים]. אבל **האחרונים** (הג' ברוך טעם שם) **הביאו** מדברי כמה **ראשונים** (ריטב"א רא"ה תוס' הרא"ש הנ"ל, ומאירי ב"ק צ) דאף כשאוסר לכל העולם מהני להפקיע מבע"ח. **וצ"ע**[לט].

ואלו מלאכות

קפ) **ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו'.**

מסקנת **תוס'** (לקמן סג.) דכשאומרת איני נזונת ואיני עושה פטורה אף מג' מלאכות אלו. ומבואר דהכל בכלל חיוב מעש"י. אבל דעת **רבינו אפרים** (הו' ברשב"א כאן, וריטב"א נח:) דאף כשאומרת איני מזונת חייבת במלאכת אלו. וע"כ דאינם בכלל חיוב מעש"י, אלא שעבוד אישות בעלמא.

והרשב"א ושא"ר הביאו מ**הירושלמי** ז' גופי מלאכות, אבל שאר מלאכות קטנות לא הוצרך למנות. כגון מזיגת הכוס.

קפא) **ועושה בצמר. והרמב"ם** (בא א, והשו"ע פ א) **כת'**

מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. הכל כמנהג המדינה, ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד, שהטווי הוא מלאכה המיוחדת לנשים.

והב"י (אה"ע צה) הביא **שו"ת הרשב"א** דהאשה אינה חייבת לטרוח לסתור ולבנות לעקור ולנטוע ולא להתעסק ברבית אלא לעשות בצמר[מ]. ואם רוצה הבעל לשנותה למלאכה אחרת אינו רשאי, שאינה אצלו כעבדים או כפועלים שאמר להם עשו עמי 'מלאכה' היום. שהרי מציאת האשה בעי תקנה (לעיל מז.), ואילו שכרן לכל מלאכה הוה של בעה"ב[מא]. **והבי"מ** (פ) כת' דאף דאינו יכול לכופה, מ"מ אם עושה מלאכה, מעש"י לבעלה[מב].

לו. ועפ"ז כתב דכשאסרה עצמה לתשמיש, לא אמרי' יפר שמא יגרשנה וכו'. דבזה לא חל לאחר זמן, דקונם כה"ג אינו מפקיע שעבוד, ואף בלא אלמוה.

לז. **והמגיה לאבנ"מ** (י) דן דאף בז' מלאכות היכא דהכניסה לו שפחות פטורה (כדתנן בסמוך), ואפי' הכניסה לו ממון (כדא' לקמן סא.). [ויל"ד בזה דלא הוה בגדר סילוק בזוזי].
וכתב דכוונת הקצות לג' מלאכות [דאף הכניסה שפחות חייבת]. ולדעת **רש"י** (סא.) אין כופין על שאר מלאכות.

לח. ובשלמא ר"ת (הנ"ל) לשיטתו דאף קדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד.

לט. ועי"ש **בנתיבות**. **והברוך טעם** כתב דהאומר נכסי קונם על כל העולם, אסור רק בעודם שלו ומש"ה הוה קונם פרטי על כל העולם. אבל הביא דבריטב"א ורא"ה משמע דאף כשאוסר כשיצא מרשותו. וכתב דצ"ל דכיון איסור הנאה של קונם מפקיע שעבוד, ודמי לאיסור חמץ אף דאינו אלא לזמן. [וצ"ב]. [ועוד יל"פ דאיירי כשאסרו באופן פרטי לכל א' וא'. אבל בדברי הרמ"א לא יתיישב כן].

מ. **והבית מאיר** דייק דאפי' במקום שהוא מנהג המדינה שהנשים עושות כן, דתקנת מעש"י הוה דוקא למלאכת טויה.

מא. אך **האחרונים** הק' דיזכה במציאת אשתו מדין מעשה ידים (וע' לקמן סו.). ויתבאר לקמן.

מב. ודן אי הוה כהעדפה.

קפב) **מינקת את בנה. הרי"ף** (והראשונים, וכ"פ הרמב"ם כא יב) הביאו מה**ירושלמי** דדוקא 'בנה', אבל תאומים אינה חייבת. וכן אינה חייבת בנו שיש לו מאשה אחרת.

קפג) **ר' אליעזר אומר אפי' הכניסה ק' שפחות כופה לעשות בצמר וכו'. הרשב"א וריטב"א** כת' דאי"צ לעשות כשיעור שהוזכר במשנה (סד:), אלא תעשה כפי שרוצה ובלבד שלא תתבטל. **והרשב"א** (סא.) כתב דמ"מ מה שעושה הוה דבעל, דלא גרע מהעדפה שע"י הדחק.

והריטב"א דחה דהתם מחוייבת בעיקר, אף הטפל בכלל. אבל בזו ששורת הדין פטורה, אלא שחייבוה לעשות מה שעושה עושה לעצמה. ועד"ז הק' הר"ן לרשב"א דהעדפה הוה כנגד מעה כסף, משא"כ הכא דהוה מעש"י. אך מסקנת **הר"ן** דהוה לבעל, שאם המלאכה לעצמה, ולא תצטרך לחשוב עם הבעל, א"כ תתבטל ותבא לידי זימה. [וגדר התקנה שהבעל תובעה].

והבית שמואל (פ ה) כתב דאם נדרה במלאכות אלו חל נדר, דאינו בגדר שעבוד. וכת' דהבעל אינו מיפר, דלא הוה עינוי נפש או בינו לבינה. **ורע"א** חלק דכיון דמעש"י לבעל [לרשב"א] הוה בינו לבינה.

קפד) **נדרה שלא להניק. הראשונים** הק' האיך שייך 'נדר' שלא להניק, דנדרי איסור חל על חפצא, ולא שייך נדר שלא לעשות מעשה. **והרשב"א** תי' דקאי בשבועה. ועוד תי' דאסרה את דדיה על בעלה, להנאת חלבה. ומש"ה הבעל אינו יכול לכופה להניק[מג]. [וכ"כ **הריטב"א**]. **והשיטמ"ק** בשם **תר"י** תי' דאסרה על בנה, ואין מאכילין לקטן בידים דבר האסור לו[מד].

קפה) **כופה ומינקתה, נתגרשה אינו כופה וכו'.**

מבואר בגמ' דהאשה משועבדת להניק את בנה. ומדברי **התוס' רי"ד** (כאן) מבואר דהוה שעבוד לבעל. ומשמע דהוה מהמלאכות שהאשה מחוייבת ובכלל מעש"י.

והתוס' רי"ד כת' דעד"ז אף אלמנה חייבת להניק את בנה, דכיון דהיורשין זנים אותה וחייבת להם מעש"י[מה]. וביאר כשגרושה פקע שעבוד מעליה[מו]. אך הביא בשם **רב צמח גאון** דמעלין לאלמנה שכר מינקת. [ואפשר דאיירי כשאינם זנים אותה. דכשזוכים במעש"י, פשיטא דאי"צ לתת לה שכר[מז]].

אבל **הריטב"א** מבואר דהטעם דגרושה אינה משועבדת משום דהבעל קיים, והוא יזהר בתינוק[מח].

והריטב"א (יבמות מג.) נסתפק בילדה בזנות האם כופין אותה להניק. שהרי אינה אשתו[מט].

קפו) **תוד"ה כגון.** שאסרה הנאת הנקה על עצמה וכו'.

[לדחיית הגמ' דנדרה היא]. **והתוס' הרא"ש** כתב דאמרה יאסרו פירות עולם עלי אם אניק את בנו.

קפז) **בא"ד אבל ל"ל דאסרה הנאת יניקתו עליו[נ], כיון דמשעבדא ליה אין הנדר חל וכו'.** דכיון דלא חל נדר לא שייך 'הוא נתן אצבע'. ועד"ז הק' **הרשב"א** דכיון דמשעבדיה ליה לא חל נדר, א"כ אף שתיקתו ל"מ. דשותק משום דאי"צ להפר.

מג. ואף דמותרת לזון את בניו, וכדתנן (נדרים לח.), היינו משום דהוה כמבריח ארי שלא מדעתו. אבל היכא דכופה אותה הוה שליחות שלו. [וע' לקמן ע:]. **והאבנ"מ** (פב א) הק' דלשון שומטת דד מפיו, משמע דאף מעצמה אסור לה להניק. [וכ"כ **ההפלאה** דמשמע כרבינו יונה]. **והאבנ"מ** כתב דהנודר שלא להבריח ארי, שפיר חל איסור. דלא גרע מהאוסר על עצמו זריקת צרור [ע' **ר"ן** נדרים טז:].

מד. [וכ"כ **הר"ן** נדרים לז., ועי"ש ברשב"א ב' תי'].

מה. וכ"כ **התוס' רי"ד** (לקמן צו.) דכל מלאכות שאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליתומין וכו', מכאן מוכח דהאלמנה חייבת להניק את בנה כמו שעושה בחיי בעלה. [ויל"ד באלמנה שגבתה כתובתה, וכי יפקע חיוב להניק].

מו. ובפסקי הרי"ד אי' שגירשה 'ומרד בה' פקע שעבוד.

מז. [ולפ"ז דעת התוס' רי"ד דאף גבתה כתובתה עדיין משועבדת להניק בחינם. וכן **הרי"ד** הוצרך לפרש דהגירושין מפקיע את השעבוד. וצ"ל דהוה בכלל שעבוד האישות, ולא משום שעבוד מעש"י].

מח. והריטב"א הביא כן בשם **י"א**, ומבואר מדבריו דיש צד דגרושה חייבת להניק. והא דאי' דאינו כופה היינו כשנדרה, דחל הנדר. [אבל **הרמב"ם** (כא טז) **ותוס'** (ס:) ושא"ר מבואר דפשיט"ל דגרושה אינה משועבדת להניק].

מט. [ויל"ד כוונתו במכירה, או בלא מכירה. וע' בסמוך].

נ. [ותליא בדברי הראשונים הנ"ל האם אסרה על התינוק, או על הבעל].

והרשב"א תי' דאיירי דקיים לה בהדיא[נא], ודעת בי"ש דעי"ז חל הנדר [דמהני נתינת רשות לידור אף במקום השעבוד]. וכתב דבית הלל פליגי דאין קיום במקום שאין נדר. וכיון דמשועבדת לא חל הנדר, ואי"צ להפר.

ועד"ז כת' המהרש"א [להק' תוס'] די"ל דחל הנדר ע"י שהבעל קיים. ורע"א והקרנ"ר כת' דתוס' ס"ל דכה"ג לא שייך לומר 'היא נתנה אצבע', דכל הנדר חל רק ע"פ קיומו.

והמהרי"ט (א ה הנ"ל) הק' עוד דאי סברת 'משעבדנא' הוה משום דאלמוה [וכמש"כ תוס' ד"ה קונמות], א"כ הכא שהוא נתן אצבע וקיים את הנדר לא אלמוה. והוכיח דקונם אינו מפקיע שעבוד דא"א לסלק בזוזי[נב], ואי"צ אלמוה. והאבנ"מ (פ א) כת' דמ"מ תקנו דאלמוה שמא ישכח להפר. ומש"ה לא חל הנדר, ואפי' קיים להדיא ל"מ.

והמהרש"א העלה צד דהשעבוד לתינוק, ול"מ מחילת הבעל. וכ"כ האבנ"מ (פב א) דאינו יכול למחול שעבוד של הקטן[נג]. [דנחשב חוב לקטן, ולא חיוב מעש"י לבעל].

דף ס.

קפח) **רש"י ד"ה עד כמה.** אית לן למימר שיודע להכירה, מלינק מאשה אחרת. והתוס' רי"ד חלק דא"כ אמאי נחלקו בשיעורא, נבדוק אם חפץ לינק. וכתב דאף אם יניק מאחרת, אם מכיר את אמו, קשה הפרידה ויסתכן.

והרמ"א (פב ה בשם ריא"ז בשלט"ג כד: בדה"ר) כתב דאף כששכרו מינקת אחרת, אם מכירה אינה יכולה לחזור בה. וכופין להניק משום סכנת הולד. והגר"א (שם ו) כתב פשוט מ"ש גרושה מאשה אחרת, שהרי אינה משועבדת להניק. אבל הרא"ה (סא:) מבואר דאשה אחרת פטורה.

והרמ"א הביא י"א (רבינו ירוחם בב"י) [דאף כשאינו מכירה] דכשאין מוצאים מינקת אחרת או שאין לו מעות לשכור מינקת אף גרושה חייבת להניק. והחלק"מ (שם ו ובי"ש ה) תמה אמאי מחוייבת טפי משאר נשים. ומוטל על בי"ד לפרנס את התינוק, ויתנו שכר מינקת. והבית מאיר (בפתח"ת שם ג) ביאר דחייבת בתורת צדקה, וכדין קרוב עשיר[א] דכופין לזונו ולא יפיל על הציבור (וכדאי' יו"ד רנז ח).

והקוב"ש (קצט) כתב דהחיוב דמכירה הוה משום הצלת התינוק, והק' א"כ אמאי מתחייב האב לשלם. והוכיח מזה כדעת הרא"ש (סנהדרין ח ב) דנרדף חייב לפרוע ממון שהוציאו בהצלתו. [ויש לדחות דכיון דחכמים קבעו דין זה לכתחילה, נחשב שחייבוה להציל רק בשכר, וכעי"ז בכ"מ].

קפט) **מכאן ואילך כיונק שקץ וכו' הא דפירש. פרש"י** דאסור מדרבנן לינק מן הדד. ומבואר דיש איסור ספייה להאכיל את הקטן, ואף באיסור דרבנן [וכ"ד הרמב"ם מאכ"א יז כז, והשו"ע או"ח שמג][ב].

אבל דעת הרשב"א (יבמות קיד. וכ"מ) דבאיסור דרבנן אין איסור ספייה לקטן. והרשב"א (שו"ת הרשב"א א צב) נשאל מסוגיין. והרשב"א השיב דודאי בכדי לא ספינן לקטן איסור דרבנן, שהרי יותר משיעור זה אי"צ הנקה יותר[ג].

ועוד תי' דיש לגזור דהרואה שמניקים למי שגדול

נא. דאמר אם לא נדרת מדירך אני או מקיימו אני. והרשב"א הביא עוד דאיירי שסבור דהוה נדר וצריך להפר, ומש"ה שתק ע"מ לקיים. ודחה דאין בזה טעם.

נב. והאבנ"מ (שם) הק' דאף מינקת, יכולה לשכור אחרת, ולהפטר מחיובה [כשאינו מכירה].

נג. [והביא כעי"ז מתשו' מהר"ם רוטנברג (עז) ושו"ת הרשב"א (א תתעג) גבי מלמד].

א. ואף אמו מחוייבת בצדקה מדין קרוב קודם, ואף דאינה יורשת אותו ומשפחת האם אינו קרוי משפחה. וכ"פ השו"ע (יו"ד רנא ג) דאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו, ומבואר דאחיו מאמו קודם לאדם מעלמא.

ב. והש"ך (יו"ד פא כא) כתב דחולה [שאין בו סכנה] אסור להאכילו אפי' דבר האסור מדרבנן, ואפי' חולה קטן. דאין מאכילין לקטן דבר האסור לו.

ג. [וע"ע רשב"א ר"ה לג. ומג"א שמג ג]. אך הרשב"א (בסוגיין) כתב דרק משום סכנה הותר.
ויש שדנו דמש"כ הרשב"א (שם) דבכדי לא מאכילין איסור היינו משום דמטמטם [ע' רמ"א יו"ד פא ז וש"ך שם כו].
אך הק' דבחלב לאחר שפירש שרי, א"כ לכאורה לא הוה חפצא דאיסורא, אלא. דהאיסור בצורת האכילה. והפוסקים נקטו דדוקא בדבר שאסור בחפצא מטמטם. ולכאורה מוכח דגזרו על החפצא של החלב בצורה של יניקה [דומיא דדם שבישלו מותר, דהוה חפצא דאיסורא במצב שהוא כצורתו].

משיעור זה, יבוא להתיר להניק מבהמה טמאה[ד] [וסיים דאי"צ לזה].

קצ) 'ו'**אמר רב ששת אפי' מצוות פרישה אין בו.** [כ"ג **רש"י**, ולפ"ז הוה סיום הקו']. אבל **הריטב"א** כתב דס"ד דיונק שקץ משמע דאסור מדאורייתא, ומש"ה הק' מדרב ששת. **והריטב"א** כת' דלמקשן הא דשרי תוך כ"ד חודש משום דסתם תנוק מסוכן אצל חלב תוך זמן זה[ה].

קצא) **אדם שהחמרת במגעו וכו'. פרש"י** נדה[ו]. **הרשב"א** ביאר דאדם מטמא מחיים, משא"כ בהמה דליכא טומאה מחיים. והביא **דר"ח** פי' דאדם שנוגע בטומאה נטמא ומטמא אחרים. ויש בו חומרא. דבהמה [חיה] אינו מקבל טומאה. ועוד פי' דאדם שמת החמרת במגעו, שמטמא טומאה ז'. ואילו בהמה מתה הוה רק טומאת נבילה עד ערב, ואינו מטמא אדם לטמא.

קצב) **תוד"ה יכול.** בת"כ גרסי' בשר וכו'. **והרמב"ן** הביא דבשר מהלכי ב' מותר מה"ת. ואף דמת אסור בהנאה, דנלמד מעגלה ערופה (קיד' נז.), אבל מחיים לא אשכחן לאסור. דאם איתא דהבשר אסור, אף החלב יאסר דהיוצא מהטמא טמא[ז] (ע' בכורות ו. וז.).

ודעת **הרמב"ם** (מאכ"א ב ג) דיש איסור עשה בבשר אדם וחֵלבו, דדרשי' זאת החיה אשר תאכלו, ולא בשר אחר. ולאו הבא מכלל עשה עשה. **והראב"ד** השיג דא"כ אמאי דמו מותר (בסוגיין) [ואמאי לא אסרינן דמו משום יוצא מהטמא[ח]]. **וה"ה** כתב דאדרבה למד כן מסוגיין, דדוקא חֵלֶב ודם הותרה, ואינך קאי באיסורו.

והריטב"א הביא בשם **י"מ** דבשר אדם אסור משום ק"ו דהגמ' כאן, וממועט רק חלב ודם [ודלא כתו"כ]. **והר"ן** כתב דהוה ב' ברייתות, וברייתא דסוגיין קאי בחלב ודם, דנתמעט מאיסור דאורייתא לגמרי. ואילו ברייתא דתו"כ קאי בשר מהלכי ב', וממועט מלאו, וקאי עלה בלאו הבא מכלל עשה.

והריטב"א בשם **רבו** כת' דבשר אדם אסור משום אבר מן החי, דלא אשכחן חי דשרי חוץ מדגים וחגבים[ט].

והגר"ח (סטנסל קכב) ביאר דיש ב' גדרי יוצא מהטמא, **א'** דחל עליו איסור מצד עצמו, ודין אמו עליו [וכבהמה שנולדה מטמא]. **ב'** דשם האיסור משום שהוא יצא מהטמא [ואף דאינו ממין האיסור, ומש"ה ביצים וחלב דטמאין עובר בעשה, דאין עליהם שם האיסור].

וביאר דהמיעוט בסוגיין הוא דאין על הדם שם איסור בשר נבילה [וכמו לענין שרצים, דדם הוה בכלל בשר]. אבל מ"מ הק' הראב"ד [והרמב"ן] דאסור משום שהוא יצא מהטמא. ותי' **הגר"ח** דדעת הרמב"ם דילפי' חלב ודם מב' דרשות [וכמ"ש רש"י ד"ה הוא 'ל"א']. והמיעוט של חלב למעט דאף לא נאסר משום שיצא מטמא.

והגר"ח כת' דלדעת הרמב"ן והראב"ד דבשר אדם מותר, א"כ ע"כ דהק"ו בסוגיין ללמוד דחלב אסור מצד עצמו. דילפי' מק"ו מחלב גמל. ומוכח מזה דחלב גמל אסור מצד עצמו, ולא משום דין יוצא מהטמא, דא"כ מה שייך ק"ו. אבל הק' דמנלן דיהא שם נבילה על החלב, ובשלמא דם אמרי' [גבי שרצים] דאין דמו חלוק מבשרו, אבל חלב לא מצאנו.

קצג) **דם שבין השיניים. ההפלאה** כת' דלאו דוקא, וה"ה דמותר למצוץ דם משאר מכה. וכ"כ **תוס'** (בריתות כא:) דאפי' אצבעו מנטף דם הותר.

ד. ומש"ה גזרו על 'להאכיל' קטן. ואינו בגדר מאכלות אסורות.

ה. [וצ"ע דלפ"ז היה מותר רק לפי צורכו. ועוד ילה"ק א"כ הוה מאכלות אסורות, ומטמטם. ודוחק דטבע העולם נקבע בצורה של איסור].

ו. ורש"י (ר"פ תזריע יב ב) כת' דתורת [טומאת] האדם [דהיינו טומאת נדה ומצורע], נתפרש לאחר שפירש תורת [טומאת] הבהמה [דהיינו נבילה, דכתיב לעיל מיניה]. ומבואר דתורת טומאת האדם היינו טומאה היוצאת מגופו. ותורת טומאת בהמה היינו טומאת נבילות. [אך קצת קשה דטומאת נבילות דמי לטומאת מת, טפי מלטומאת נדה ומצורע].

ז. אבל **הריטב"א** הוכיח להיפך, דאי בשר מותר מה ס"ד לאסור חלבו, דיוצא מן הטהור טהור.

ח. **והש"ך** (יו"ד עט ד) תי' דבאיסור עשה לא נאסר יוצא מהטמא. [ומבואר דהראב"ד פליג].

ט. ונקט דאיסור אבר ובשר מן החי הוה איסור בכל מילי, ולא תלי דוקא במין דשייך בו שחיטה. [ויל"ד אי שייך במח' (חולין קב.) אי נוהג בבהמה טמאה, דילפי' דתלי אי אתה מצווה

קצד) **רש"י ד"ה מוצצו.** דליכא דחזי ליה. **בשו"ת באר שבע** (טז) הק' דאפי' בחדרי חדרים יש לאסור משום מראית העין' [ע' תוד"ה ממעבן]. **והשעה"מ** (יו"ט ה ד, וכ"כ הקוב"ש רה) **תי'** דדם שבין שיניו, אפי' עומד בשוק לא יראוהו, ול"ש בזה גזירה [וכמ"ש **תוס'** שבת סב.].

קצה) **גונח יונק**[יא]. **הר"ן** (שבת קמד: סא: בדה"ר, ושא"ר שם) הק' אמאי לא אמרי' שיחלוב ע"י נכרי, וכשאר צרכי חולה. ותי' דרפואת גונח הוה ע"י חלב רותח [שיינק בעצמו].

ורע"א וה**בית יעקב** הק' דמ"מ החלב מוקצה, והאיך התירו איסור דרבנן לחולה שאין בו סכנה[יב].

קצו) **תוד"ה גונח.** ותי' דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי שהוא קרוב לסכנה. [וביו"ט הקילו מפרק כלאחר יד במקום צער רעב]. ועד"ז כת' **הבעה"מ** (שבת סא. בדה"ר) דלא איירי בצער חולי, אלא שתאוותו מושלת עליו [והביא מהגמ' שבועות כו:, ותלי בפי' הראשונים שם]. **והמלחמות** (שם) חלק דמשום תאוות בעלי התאוות לא היו חכמים מתירין איסור שבות, דהוא קרוב לאיסור תורה.

והמלחמות כת' דמ"מ י"ל דתרוייהו איירי בחולה, וגונח אף שאין בו סכנה אם לא ישתה היום, מ"מ לעתים רחוקים מסתכן. ואילו התם היו יונקים בשביל צער חולי בלא סכנה, והתירו דוקא ביו"ט.

קצז) **בא"ד ע"כ נראה דברייתא דהתם פליגא וכו'.** וכ"כ **הרי"ף** (שבת סא. בדה"ס) דלא קי"ל כאבא שאול דהתם, אלא אף בשבת מותר. והו' ב' דעות **בשו"ע** (או"ח שכח לג)[יג].

קצח) **תוד"ה מפרק.** אין דישה אלא בגידולי קרקע וכו'. ובסו"ד התוס' כת' דאיצטריך לר' יהודה דל"צ גידולי קרקע. **ותוס'** (שבת עג:) הוכיחו מסוגיין דקי"ל כר' יהודה דדש הוה אף במידי דלאו גידולי קרקע[יד].

ותוס' (שבת) העלו צד [ואין נראה לומר] דקאי לרבנן, ואסור מדרבנן משום דמחזי במפרק[טו]. והותר בסוגיין משום דאיכא תרתי, כלאחר יד ובמקום צער[טז]. ותוס' דחו דאין נראה.

ודעת **ר"ת** (**בתוס'** שבת עג: ויבמות קיד.) דחולב חייב משום ממחק, שמחליק את הדד. [וצ"ב דאי"צ את החלקת הדד, ועוד דאין בזה קיום[יז]].

והרשב"א הביא בשם **רשב"א מן ההר** מפרק דבעלי חיים הוה תולדה דגוזז, שמפרק צמר מהבהמה.

קצט) **בא"ד וכי תימא וכו' בהמה חשיבא גדולי קרקע וכו'.** ותוס' דחו דהכא ילפי' דומיא דסממנין, וא"כ בעינן גדל מקרקע ממש. **והרמב"ם** (שבת ח ז) פסק דבעינן גידולי קרקע, ואפ"ה כת' דחולב חייב משום מפרק, ותולדה דדש. **וה"ה** ביאר דס"ל דבהמה נחשב גידולי קרקע. וכן כל חובל בחי חייב, מלבד דגים

אל דמו. אך אפשר דה"מ מלקות, ואיסור עשה מיהא איתא דילפי' (בראשית ט ד) אך בשר בנפשו לא תאכלו דכתיב גבי בני נח].

י. וה**באר שבע** תי' דדם אדם אפי' פירש הוה איסור דרבנן, וכה"ג ל"ש גזירת מראית העין [וכמ"ש תוד"ה ממעבן]. אבל **השעה"מ** הק' דהרואה יסבור דהוה דם בהמה, דהוה דאורייתא.

יא. [והעירו דלפ"ז אף תינוק היונק מאמו הוה מלאכת מפרק. ולא הוה לאחר יד. וצ"ב האיך הותר בשבת, ודוחק דרק משום פיקו"נ].

יב. וה**בית יעקב** תי' דמאתמול דעתו עליה, ואינו דבר הנולד [כביצה], אלא דמעובב רק משום איסור מפרק. וכיון דכה"ג שרי בחולה, אף אינו מוקצה. [ולפ"ז בחלה בשבת אסור].

וכת' דהיינו דוקא בעז העומד לשחיטה, דמעיקרא אוכל. אבל מעיקרא לגדל הוה נחשב נולד (וע' בראשונים שבת קמד, וריש ביצה).

יג. ולשון השו"ע משמע דלדעת הרי"ף מותר אפי' צער רעבון בשבת. **והמג"א** (שם לט) חלק דלפ"ז לא הותר כלל משום צער רעבון, אפי' ביו"ט. והביא דכ"מ במלחמות (הנ"ל).

יד. וע"ע תוס' (שבת צה. ד"ה החולב ושא"ר שם).

טו. וה**אחרונים** דנו בכוונת התוס' (כאן ושם) האם כל מפרק בדבר שאינו גידולי קרקע אסור מדרבנן.

טז. וכ"כ **הריטב"א** (בסוגיין) דאסור מדרבנן, והתירו רק שבות ע"י שינוי לצורך חולה. אבל שבות גמור לא התירו לצורך חולה. [**והראשונים** דנו בזה, ע' רמב"ן שבת קמד:, **ובפוסקים** או"ח שכח].

יז. **ובספר הישר** (כג) כת' דיש ב' עניני מפרק, והו' תולדה דממחק [משמע דעצם המלאכה הוא החליבה. אלא דהוה תולדה דממחק. וצ"ב].

דגדלים בים ולא בקרקע [ואף אדם נחשב גידולי קרקע].

ועד"ז נח' **הפוסקים** האם יש טוחן בבשר, אי בהמה הוה גידולי קרקע[יח].

ור"א בן הרמב"ם (יט, הו' שם) תי' דעיקר דש הוה דוקא בגידולי קרקע. אבל מפרק הוה תולדה, והתולדה חייב אף בבעל חי שאינו גידולי קרקע[יט].

ר) **תוד"ה ממעכן.** אבל הכא לא יראו אלא מלאכה כלאחר יד וכו'. [והו' בב"י (או"ח שלו ט), ומג"א (שא נו) ומשנ"ב (שם קסה), וע' ביאו"ה שם]. וכן **תוס'** (חולין מא. ד"ה בשוק) כת' דמדאורייתא שרי למעבו לכתחילה בשבת, ודוקא במקום שאם היו רואין אותו עושה כן בצינעא היה שם חשד. וכן השוחט לחצר, הרואה אומר לנקר חצירו.

אבל **תוס'** (חולין) הביאו דב**ירושלמי** (כלאים ט א) משמע דפליג אדרב.

והר"ן (שבת סא. בדה"ר, הו' בב"י שם) כתב דאפשר דאם א"א בצינעא, מותר אפי' בפרהסיא.

והר"ן (שבת שם) כתב דהיינו כלאחר יד, אבל במלאכה שאי"צ לגופה אין הכל בקיאין, ומש"ה אסרי אפי' במקום פסידא.

רא) **וכמה וכו' ג' ימים. הראשונים** הביאו בשם **הירושלמי** דג' ימים מעת לעת. ודוקא בברי. אבל כשפירש מתוך חולי, חוזר. ודוקא כשאינו סכנה, אבל כשהוא סכנה [עכשיו] אפי' לאחר כמה שנים חוזר.

דף ס:

רב) **שבית שמאי אומרים כ"ד חדש וכו'. התוס' שאנץ** (עה"ג סוטה כד.) הק' דבי"ש ס"ל דאינה משועבדת להניק (כדאי' לעיל נט: שומטת דד מפיו), אפי' הכי אסורה לינשא. והוכיח כדעת ר"ת (בתוד"ה והלכתא) דאף גרושה אסורה לינשא ואף שאינה משועבדת. וכן **הנוב"י** (אה"ע ק יח) עמד בזה, וכת' דע"כ סברת רבינו שמשון בגרושה משום דהאב קיים [וכמ"ש הרשב"א הו' בסמוך]. ואף ר"ש מודה דלא תלי בשעבוד [וכדמשמע בתוס']. ואלמנה אסורה לינשא אף כשאין שעבוד (וע' בסמוך). אבל **האבנ"מ** (יג טו) דחה דבי"ש קאי בעיקר שיעור הנקה, ולא ס"ל האיסור לינשא. אלא דהברייתא הביאה מדבריהם לאיסור לינשא [והביא כעי"ז מהשיטמ"ק].

רג) **צריכה להמתין כ"ד חודש, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו. רש"י מה"ק** כתב סמך לזה לא 'תבשל' בגמטריא תשל"ב, כמנין ב' שנים [כמנין ימות החמה], וב' ימים יתירים. **והמאירי** חלק דנותנים לפי קביעות השנים, אם פשוטה ואם מעוברת[א]. [ונח' **הפוסקים** בשיעור יניקה, ע' שו"ע יג יא].

רד) **תוד"ה אפי'.** וא"ת מ"ש מביצת נבילה[ב] וכו'. **והיראים** (סג, הו' בקוב"ש רו) תי' דבשר בחלב תליא בשם 'בשר'. וביצה לאו שם בשר, משא"כ נבילה. [וע' קוב"ש שדן בזה].

רה) **תוד"ה ואמר.** אין לפרש דגזרי' מת אטו לא מת וכו'. **והריטב"א** תי' בשם **תוס'** גזרי במילתא דמינכר לעלמא, דאין ידוע שאין ראויין לילד. אבל מת ומינקת קברו ומניקתו מוכחת.

רו) **שאני ריש גלותא דלא הדרי בהו.** ויש **ראשונים** (ע' או"ז א שו"ת תשמ, ריטב"א בשם בעלי תוס' אחרונים) שהתירו עפ"ז היכא דנשבע, דלא הדרי. אבל **הרא"ש** כתב דאפי' נשבעה אתי לאיחלופי ולהתיר בלא שבועה. כיון דלא מינכר. [וע"ד הריטב"א הנ"ל].

וכתב **הרא"ש** ומיהו היכא דהפסיקה להניק בחיי הבעל לא נחשבת מינקת. [**והראשונים ופוסקים** אה"ע יג האריכו בכ"ז].

רז) **תוד"ה הילכתא.** רבינו שמשון הזקן אמר דגרושה מותרת לינשא, דלא משעבדא להניק

יח. **והתה"ד** (א נו וכ"פ השו"ע שכא ט) כת' דאין איסור טחינה דאורייתא בבשר, דאינו גידולי קרקע. **והפוסקים** הק' דב**שו"ע** (שם י) פסק דיש טוחן בגבינה. ודחו דהתם הוה מדרבנן ומשום עובדין דחול.

יט. וביאר שהתולדה אף על פי שהיא דומה לאב אינה לא האב ולא מעין האב אלא הפרש יש ביניהם.

א. [ואף דכשא' מהשנים מעוברות הוה כ"ה חדשי לבנה]. וע' **רש"ש** (לעיל נז:).

ב. ותוס' (חולין נח. בחד תי') תי' דאסרי ביצת נבילה גזירה אטו ביצת טריפה, וביצת טרפה אסורה משום דגמרה באיסור. אך תוס' הק' דמשמע דלא גזרו.

וכו'. [דהאיסור לינשא תלי בשעבוד]. ומשמע דאם מכירה אסורה לינשא[ג]. אבל **התוס' רי"ד** (לעיל נט:) כתב דגרושה שמכירה מותרת לינשא אף דמשועבדת להניק בשכר[ד]. ולכאורה כוונתו דהחיוב של גרושה לא הוה מגדרי שעבודי האישות.

ורע"א (ק צה) כתב דסברת רבינו שמשון דתקנת 'מינקת' שייך רק במי שמחוייבת להניק, ועי"ז נקראת מינקת. [דהאיסור לינשא לא תלי בשעבוד, אלא דהיכא דאינה משועבדת לא נקראת 'מינקת']. אבל **הרשב"א וריטב"א** (כאן, ויבמות מג.) כת' דסברת רבינו שמשון דבגרושה כיון דהבעל קיים, ויתן ביצים וחלב. והריטב"א הוסיף דגרושה לא כסיפא למתבע. [והביאו דר"ת חלק דאף גרושה כסיפא למיתבע].

רח) **בא"ד ור"ת אומר דאסורה לינשא[ה] וכו'. [ותוס'** יבמות מג. **והרא"ש** הביאו דב"כ **השאלתות**]. ומשמע דפליג דגדר מעוברת ומינקת[ו] חבירו לא תליא בשעבוד. **והרא"ש** (יבמות ד כו) כת' דאף דלא משעבדא, חכמים עשו תקנו זו שלא יבא הולד לידי סכנה, דרוב נשים חסות על ילדיהן ומניקתן, אפי' אינה משועבדת להניקו. ועוד הביאו **האחרונים** דכל גרושה משועבדת היכא דלא מצאו מינקת אחרת (וכמ"ש ר' ירוחם, הו' בע"א).

וכ"פ **בשו"ע** (יג יא) בין אלמנה או גרושה או זונה. [ואף דבמזונה ליכא שעבודי אישות כלל]. **והרמ"א** התיר מזנה במקום חשש קלקול[ז]. **והאחרונים** (נוב"י אה"ע ק יד–כ) האריכו טובא.

רט) **בא"ד ועוד דאלמנה נמי לא משעבדא מכי תבעה כתובתה וכו'. [ותוס'** (יבמות מב.) הוסיפו דאלמנה גופה אי אמרה איני נזונת ואיני עושה. **והרא"ש** (שם) כתב דע"כ משום תקנת ולד]. ור"ת נקט דחיוב להניק הוה בכלל שאר מעש"י, דאינה משועבדת בשרוצה לינשא.

והאחרונים הוסיפו דכל שנשאת אין לה מזונות, ואינה משועבדת למעש"י, א"כ במה תקנו דלא תנשא. **והפלאה** כת' דמ"מ זה היה התקנה, שלא תוכל לינשא, וע"כ תהא משועבדת לבעל.

רי) **פסקה קימעא אוכלת הרבה. פרש"י** דאף דפסקו ליתן לה קצת, צריכה להשלים משלה. ומשמע דהוה דין מהלכות שכירות פועלים, דצריכה לעשות באופן הטוב[ח]. [אמנם ברש"י משמע דהוה סברא משום חיות הולד. ולא חיוב כלפי השוכר].

ריא) **ת"ר הרי שנתנו לה בן להניק וכו' ולא תאכל דברים הרעים וכו'**. יל"ד אי הוה מגדרי השכירות, שנתחייבה להעמיד חלב כפי הצורך[ט]. או דהוה תקנה מחמת הולד.

והרמב"ם (כא יא) כתב דאשה מינקת דמתאוה לאכול דברים המזיקים, הרי זו אוכלת, ואין הבעל יכול לעכב. שצער גופה קודם[י]. **והר"ן** כת' דאינו יודע מנין לרמב"ם[יא]. וכן **הטור** חלק. [והו' ב' דיעות **בשו"ע** פ יב]. **והמאירי** ביאר דלמד כן מסוגיין, פסקה קימעא, היינו שקבעו לה מזונות הראויין. והיא מתאוה לאכול יותר, אוכלת משלה. וכ"כ

ג. וכן פסק **הרשב"א** דהיכא דאינו מכירה מותרת לינשא כר"ש. [אך משמע דדעת ר' שמשון דאף מכירה מותרת לינשא].
והאבנ"מ (יג יז) הביא **דהסמ"ג** (עשין נ) **ומהר"י מינץ** כת' דר"ת לא אסר אא"כ מכירה.

ד. ודוקא אלמנה דחייבת בחינם לא תינשא עד כ"ד חודש [עי"ש בזה מח'].

ה. וכ"כ **רש"י** (סוטה כד.) מעוברת חבירו וכו' או דגירשה. [וכן דייק התוס' שאנץ על הגליון שם].

ו. ור"ת הוכיח ממעוברת למינקת. אבל **רע"א** (שם) חילק דשם 'מעוברת' שייך בין בגירושין ובאלמנה. אבל הגדרת 'מינקת' תליא רק משום שהיא משועבדת.

ז. [וע"ע **במרדכי** (יבמות קו) דדן בזונה]. **והריטב"א** (יבמות מג.) כתב דאף לר"ש מזנה אסורה, דכסיפא יותר לתבוע.

ח. וצ"ע דכיון דפסקו קימעא, האיך תתחייב יותר ממה שפסקו. [וצ"ל דאף דפסקו להעלות לה מזונות כן, מ"מ לא מחלו לה על חיובה].

ט. והוה תביעת מי ששכרתה.

י. **והחלק"מ** (פ כב) הק' האיך צער גופה עדיף מסכנת הולד. ואי הוה סכנה לה, א"כ ודאי דחייה קודמים. **והבי"ש** (שם טו) ציין לר' יוסי (נדרים פ:) דכביסתן קודמת לחיי אחרים, וצער גוף דידיה עדיף מסכנה דאחרים.
והאחרונים כת' דע"כ איירי דאינו סכנה ממש. **והאחיעזר** (ג טז) כתב דרק גורם שתפסק חלבה, ועי"ז יצטרכו לביצים וחלב.

יא. ויל"ד האם כוונתו להק' דסתימת סוגיין איירי בכל אופן, או דהק' מסברא דחייבת לטובת התינוק. או משום תביעת הבעל להניק.

הב"ח (על הר"ן כה. בדה"ר) דקמ"ל דיכולה לאכול משלה כל מה שתרצה, אפי' מאכלים רעים. ואם ירצה הבעל יוסיף לה כפי שהיא מתאוה ממאכלים טובים.

דף סא.

ריב) **הוא אומר להניק וכו' מאי בתר דידיה אזלינן וכו'. האחרונים** הק' דמתני' היא, שתים אינה מינקת את בנה[א]. [ובפשוטו הטעם משום דאשה חשובה היא, שיש לה שפחות, ופטורה להניק]. **והאבנ"מ** (פ א) הוכיח דיש לה שפחות הוה פטור אחר, דהעמידה שפחה תחתיה [ודייק כן מלשון **הרמב"ם** כא ו]. [וצ"ב דהרי הכניסה לבעל, כדין נכסי מלוג או צאן ברזל. ומעש"י השפחה הוה דבעל מדינא].

ריג) **אמר רב הונא מאי קראה וכו' בעלייתו של בעל וכו'.**

יל"ד אי הוה דרשא דאורייתא [דגלי אחיוב מזונות וכסות דאורייתא, וע' מש"כ בזה לעיל מח.], או דהוה אסמכתא בעלמא. [אך השעבוד להניק בסוגיין לכאורה בכל אופן הוה מדרבנן]. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דאסמכתא בעלמא היא.

ריד) **תוד"ה הכניסה.** קצת תימה אם הוא זן אותה[ב] מה מרויח וכו'. **והתוס' הרא"ש** כתב דפשיטא דכל אדם רוצה לזון שפחה לפטור אשתו ממלאכה. **והריטב"א** (נט:) הביא **י"מ** דדוקא כשהיא זנם, דאל"כ מה הרויח [וכקו' התוס'], ואדרבה טורח והוצאה לה.

והריטב"א תי' דכיון דהכניסה לו נכסי מלוג או צאן ברזל, ויש לו זכות בהן. ע"מ כן הכניסום שהוא יזון אותם. וכאילו קיבל עליו ליפטר ממלאכות אלו.

רטו) **קמי אורחי ופרכי וכו'. הרשב"א** (בע"ב) **וריטב"א** הביאו דהאשה חייבת לטרוח לכל מי שסמוכין על שולחנו. והא דאמרי' (בע"ב) דאינה חייבת לבנו ואביו, היינו כשאינם סמוכים. אבל **תלמ' רבינו יונה** (בשיטמ"ק נט:) כת' דאינה חייבת לטרוח בעצמה קמי שאר אנשים. ודוקא בשפחות אלו, דפירות נכסי מלוג הם של הבעל. ואינה נפטרת ממלאכתה עד שמתקיים כל שימוש הבעל. ועוד כת' בשם **תוס'** דמחוייבת כיון דהיא גרמה הדבר [ע"י ריבוי בני הבית].

רטז) **לא הכניסה לו ממש, אלא כיון שראויה להכנים וכו' ואחת שצמצמה לו משלה. פרש"י** דכפי הנדוניא שהכניסה כדאי לקנות ממקצתם שפחות. ולגירסא זו דוקא מחמת ממון שלה.

ותוס' הביאו די"ג מצאה לו משלו, כלומר שהוא עשיר שיכול לקנות הרבה שפחות. וכ"פ **הרמב"ם** (כא ו) דהיתה לו שפחה או ממון כדי לקנות ממנו שפחה א'.

והמשנ"ל (כא יד) כתב [דלהך גירסא 'שמצאה'] היינו דוקא כשהיתה ראויה בשעת נישואין, אבל אם אח"כ נתעשר לא[ג]. [אלא דמהני סברת 'עולה עמו' לפטור מלהניק, דאין דרך משפחתו להניק במצב זה].

ריז) **רש"י ד"ה אבל מוזגת.** ובכפייה לא כפינן, אלא עצה טובה. **והראשונים** הביאו **דבירושלמי** איתא דכופה. **וי"מ** כופה בדברים. **ותוס'** (לקמן סג.) מבואר דכופין כפייה ממש. **והמשנ"ל** (כא ג) כתב דרש"י דייק כן מלשון המשנה דארבע יושבת בקתדרא, משמע דאי"צ שום מלאכה. [ועי"ש שהאריך טובא בכל הסוגיה].

והאחרונים (מגיה לאבנ"מ עב י) הק' דבגמ' (נדרים פא:) מבואר דכופין להציע מטה וכו'. וי"ל דהיינו כשלא הכניסה לו שפחות [או שאמרה איני נזונת וכו'], דהוה בכלל מעש"י, ודוקא הכניסה לו כתב רש"י דהוה עצה טובה.

ריח) **מחלפא בידה דשמאלה. השיטמ"ק** הביא מח' האם הניחה לפניו, או שנתנה בידה.

א. **והמשנ"ל** (כא יד) תי' דנפק"מ כשלא היתה לה בשעת נישואין, ואח"כ נתעשר. דפטורה מסברת עולה עמה.

ב. **והרמב"ם** (אישות כב כה) פסק דהבעל חייב במזונות עבדי מלוג וצאן ברזל, ואוכל פירותין. [אמנם אפשר דכוונת התוס' דבכה"ג שהשפחות עומדים במקום מלאכת האשה, ואינם עומדים לבעל לאכול פירותיהן, מש"ה לא יתחייב לזון].

ג. אבל לגירסת רש"י 'צמצמה' משמע אף צמצמה אח"כ.

ריט) **תוד"ה מחלפא.** במחזור ויטרי וכו' אפי' שלא ליתן מפתח וכו'. [**והפוסקים** (יו"ד קצה) דנו האם האיסור משום עצם ההושטה, או דעי"ז חיישינן שיגעו]. ודעת **היראים** דדוקא כוס, דיש תרוייהו חשיבות וגם הושטה [והראשונים בסוגיין דנו בזה]. **והריטב"א** סיים עם כל זה ראוי להחמיר בזה"ז. וע"ע פוסקים.

רכ) **בא"ד ומה שפי' וכו' בימי ליבונה, דמשמע שיש להקל וכו' נראה דהיו רגילין לטבול וכו' דלא אסירא השתא אלא מדרבנן וכו'.** אמנם דעת **הראבי"ה** (הו' בשלט"ג שבת מהמרדכי, וברמ"א ודרכ"מ יו"ד קצה יד) דאף בלא טבלה מותר[ד]. [והמרדכי כת' דיחידאה הוא טאין להקל].

דף סא:

רכא) **שקל אצבעתיה אנח ליה בפומיה וכו'. המהרש"א ח"א** דייק דהספיק לו טעימה בפה, ולא בלע. ולא הוה תקלה שאכל מאכלות אסורות[א].

רכב) **אמאי סמכת וכו'. המהרש"א ח"א** ביאר דלאבד סעודת המלך הוה סכנה יותר גדול מאשר צרעת. [**והאחרונים** האריכו בדין להכניס עצמו לסכנה להציל חבירו. ואב"מ].

רכג) **כל מיא דצערי לה בלעתיה וכו' אמר לה כל מיא דצערי לך תוף שדאי וכו'. המשנ"ב** (תריז ח) הביא דבר זה דכל מי שמריח ריח מאכל [ביוה"כ] יזהר מאד שיפלוט כל הרוק שיבא בפיו ולא יבלע, דאז בא לידי סכנה.

רכד) **אמר לה אי מסינא לך מינסבת לי, אמרה ליה אין וכו'.** לא נתברר בגמ' אי מחוייבת לקיים התנאי ולהנשא לו. ולכאורה הוה בכלל הא דאי' (יבמות קו. וב"ק קטז.) דיכול לומר משטה אני לך. דהא מחוייב להצילו.

רכה) **אינו כופה, לא לעמוד בפני אביו וכו' ובנו. הרשב"א** (בע"א, והר"ן והו' ברמ"א פ ד) כת' דה"מ כשאינה סמוכה אצלם, אבל כשסמוכה אצלם לא גרע מהא דחייבת לטרוח עבור אורחים [וכדאי' בע"א קמי ארחי ופרחי]. **והחלק"מ** (שם יג) כת' דה"מ כשאין להם משרתים. אבל כשיש להם שפחות, נהי דחייבת לטרוח בפני בעלה. מה"ט שתהא חייבת לטרוח בפני אלו.

אבל **הב"ח** דייק דהכא נקט דוקא לעמוד ולשרת לפני אביו ובנו משום חשדא דזנות, דומיה דבהמה[ב]. וה"מ שירות מיוחד להם, אבל מה שעושה לכל בני הבית, אף אביו ובנו בכלל.

רכו) **לא ליתן תבן לפני בהמתו, אבל כופה וכו' לפני בקרו. כ"ג רש"י. והרי"ף** גרס [להיפך] לא ליתן לפני בקרו, אבל כופה ליתן לפני בהמתו. **ותוס'** גרסו בתרוייהו שלא ליתן.

ורש"י פי' בהמתו, סוס וחמור שמזויינים צוהלים וכו'. ועוד פי' ד'בקר' הוה נקיבות. **והמשנ"ל** (כא ה) כת' דדעת תוס' דאף לפני בהמות נקיבות אינה חייבת, דהטעם משום דהוה מלאכה זילא, ולא משום חשד זנות.

והריטב"א הביא **אחרים** (וכ"ה בשיטמ"ק בשם תר"י דגיר' ספרי צרפת) בהמתו עומדת לרכיבה אבל בבקרו עומד לצורך הבית, וחייבת לטרוח כיון דיש חיי נפש.

ותלמ' רבינו יונה ביארו (גיר' רש"י וספרי ספרד) דסוס וחמור לרכיבה הוה תשמיש גופה, וצורך גדול. [**והתוס' רי"ד** הוסיף דאינו טירחא יתירא, ולא זילותא]. משא"כ בקר דהוה שוורים שחורש בהם.

רכז) **תוד"ה לא ליתן.** דשינהם אינה מחוייבת, כדתניא (נדרים פא:) וכו' שלא אתן תבן לפני בקרך אינו יכול להפר. **והרמב"ם** (נדרים יב יא) נקט שלא ליתן מים לפני בהמתך ותבן לפני בקרך, דאינה ממלאכות שהיא חייבת בהן. **והכס"מ** ביאר **דהרמב"ם** (אישות כא ה) כת' דמשועבדת ליתן תבן לפני בהמתו, ולא בקרו. ואף דחייב ליתן תבן, אינו חייב ליתן מים[ג].

ד. אמנם **הב"ח** (שם) כת' דדוקא ביום אחרון שיכולה לטבול. [וי"ל דסברת ראבי"ה דאף בשאר ימים, דיכולה לטבול להתיר מדאורייתא. ולא החמירו להרחיק במה שבידו להתיר. ואף דאסור מדרבנן, הא אין גזירה לגזירה].

א. **והפוסקים** דנו האם טעימה בלא בליעה אסור, ואי הוה רק מדרבנן [ע' ריב"ש רפח הו' ברמ"א יו"ד קח ה, וע' ט"ז יו"ד צח ב. ולענין תענית ע' ברכות יד. ושו"ע תקסז א, ולענין ברכת הנהנין ע' שו"ע רי ב].

ב. ולפ"ז לפני אמו ובתו כופין. [ולכאורה אף בנו קטן].

ג. וביאר דסתם השקאת בהמה בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לבית. דכל כבודה בת מלך פנימה. הילכך לא חל עליה חובת ההשקאה אפי' כשהמים בתוך הבית.

והראשונים (והר"ן שם) דחו דהתם איירי בהכניסה לו ד' שפחות, דאינה חייבת בכל זה.

והריטב"א ורא"ה תי' דאף דחייבת ליתן, כיון דהוה מלאכות קטנות שאי"צ בהם כ"כ לא אלמוה לשעבודא. ורע"א (נדרים שם) תמה דמ"מ אמאי אינו מיפר משום דברים שבינו לבינה, אף אם לא אלמוה לשעבוד. [וע"ע משנ"ל אישות כא ה].

רכח) **המדיר את אשתו וכו'. פרש"י** הנאת תשמישך עלי וכו' דהא משועבד לה וכו'. **ההפלאה** (קו"א עו ט) כתב דאף כשנודר יום א' לא חל שעבוד. ואף דאינה משועבדת בכל יום, לא חל הנדר דמשועבד שיהא פת בסלו[ד].

והמהרי"ט (א ה, הו' לעיל נט:) הק' אמאי אלמוה לשעבודיה כשאוסר רק יום א', הא אין בזה הפקעת שעבוד. והוכיח מזה דשעבוד דא"א לסלק לא חל קונם כלל. [ואי"צ גדר אלמוה].

רכט) **העונה האמורה בתורה וכו'.** [דכתיב עונתה לא יגרע, וכדתניא לעיל מז:]. **והרמ"ה** (הו' בטור והג"מ יד) **כתב** דהיינו במי שגופו ברי.

ורש"י (פסחים עב:) מבואר דמחוייב אפי' שלא בשעת עונתה [המוזכר במשנה] אם רואה שהיא מתאוית. וכ"פ **השו"ע** (או"ח רמ א) עי"ש פרמ"ג[ה]. [אמנם בשו"ע אה"ע לא הובא].

ורש"י (עה"ת בראשית לב טו) הביא מדברי **המדרש** [דיעקב שלח לעשב] עזים מאתיים ותיישים עשרים, פרות ארבעים ופרים עשרה, אתנת עשרים עירם עשרה. מכאן לעונה האמורה בתורה טיילים בכל יום וכו'. שכפי שהוא טרוד במלאכתו אי"צ כ"כ. ותיש שפנוי ממלאכה צריך יותר.

רל) **מ"ט דבי"ש, גמרי מיולדת נקיבה וכו' אלא בי"ה מנדה וכו' מידי דשכיח**[ו]. ומשמע דסברת בי"ה דאין ללמוד מיולדת דכן הוא דרך ארץ, כיון דלא שכיח. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **הר"י מגאש**. ועוד כת' דיולדת אגב צירי וחבלי לידה אינה מתאוה כ"כ.

רלא) **אמר רב מחלוקת במפרש, אבל בסתם יוציא לאלתר וכו'. פרש"י** (במשנה) אם הדירה ליותר משיעור זה יוציא לאלתר. דסבורה דשניא לה (ע' לקמן עא.). אבל **הריטב"א** (ורא"ה) כתב דכל שקצב זמן לנדרו נחשב מפרש [אפי' זמן מרובה], ותמתין ב' שבתות. אבל אם הדירה סתם ולא קבע שום זמן, גלי דעתו דשניא לה.

רלב) **ברשות כמה, כמה דבעי. הרמב"ם** (טו א, ושו"ע עו ו) פסק דהאשה שהרשתה בעלה אחר נישואין שימנע עונתה, מותר. בד"א כשכבר קיים פריה ורביה. **וה"ה** ציין לסוגיין. [דמהני נתינת רשות לשנות הרגילו, וה"נ למחול לגמרי].

אבל כשלא קיים פר"ו, אינו רשאי. משום המצוה[ז]. **והבי"ש** (א א) הק' דאף כשקיים פר"ו, עדיין מצווה משום בערב אל תנח ידך (כדאי' יבמות סב:)[ח].

והלח"מ ביאר דמש"כ הרמב"ם דוקא לאחר שנשאת, דקודם נישואין ל"מ. דאמרי' דמחלה כדי שישאנה, וכה"ג לא הוה מחילה גמורה[ט]. אבל אחר נישואין מוחלת בלב שלם. א"נ אף הכא יכולה לחזור בה, אלא כל שאינה תובעת אינו חייב[י].

והמשנ"ל (שם) חקר הך 'רשות' אי הוה גדר מחילה או נתינת רשות בעלמא. וכת' דאי הוה גדר מחילה, י"ל דל"מ מחילה קודם קידושין דאין אדם מוחל דבר שלא בא לעולם[יא]. אך אי הוה נתינת רשות, ונשאת ע"ד כן,

---

ד. [ומשמע דלולי הך סברא, אפשר לאסור מקצת מהדבר המשועבד. כיון דיקיים חיובו. ולכאו' דעת המהרי"ט אינו כן].

ה. ובשו"ת אגרות משה (אה"ע ג כח) כת' שזהו עיקר חיוב העונה שחייבה תורה. ושיעורים אלו קבעו חז"ל שאמדו השתוקקותה. [דאף היא יודעת לפי כחו ע"פ המציאות שלו].

ו. הק"נ (והו' בפתח"ת עו) כתב דלדידן דכל אשה נדתה לכה"פ י"ב יום, י"ל דאין כופין עד י"ב יום. וסיים וצ"ע לדינא. [וצ"ב דבפשוטו בסוגיין דילפי' מדין התורה דאורח ארעא בשיעור זה, והוה ילפו' לענין נודרת. ונהי דנשתנה המציאות, מנ"ל דנשתנה הדין. ולא אשכחן דהוקש כפי המציאות שבכל דור ודור. ושמעתי לפרש כוונתו דע"ד כן נשאת].

ז. ויל"ד האם הוה בגדר חיוב כלפיה, או מצווה דרמי עליה. [ונפק"מ באוסר בקונם].

ח. והפתח"ת (א א) הביא בשם הברכ"י דמשום 'בערב' סגי לעיתים.

ט. ועונה הוה צער גופה, ולא מחילת ממון.

י. והראנ"ח (ב מג, הו' בבאה"ט א א) נסתפק בזה האם מהני מחילה בדיבור בעלמא, לענין דשוב לא תוכל לחזור בה. [ותלי' בב' תי' הלח"מ].

יא. וציין דכ"כ **בשו"ת הר"ן** (כג) דכמו שאינו מקנה דבר שלא בא לעולם, כן אין אדם מוחל דבר שלא בא לעולם.

א"כ אמאי ל"מ כדין סילוק [מיד שנשאת]. ובסו"ד חזר בו דאף נתינת רשות ל"מ קודם שבא לעולם"[ב].

והמשנ"ל נסתפק האם אף לאחר אירוסין ל"מ מחילה, דחיוב עונה חל רק בנישואין, ובעודה ארוסה אין שום שייכות לעונה. או דאחר נישואין לאו דוקא, וקרי לאירוסין נישואין. דמהני מחילה שיש לו קצת זכות (ע' לקמן פג.)"[ג].

אבל **הפרישה** (עו יז) כת' דמש"כ הרמב"ם אחר נישואין לרבותא קאמר. והמשנ"ל הק' בזה.

ובהג' מיימוני (אישות יד ג) הביא [בשם מהר"ם] דאם נדר ואשתו הסכימה לכך, חל הנדר. ואף דמשועבד לה. **והפתח"ת** (רלד יא) הביא **דהבני אהובה** הק' ע"ז. וכתב דכיון דמדינא קונמות מפקיעין מידי שעבוד, אלא משום דאלמוה. וכה"ג לא אלמוה.

דף סב.

רלג) **אלא אורחא דמילתא וכו'. פרש"י** שלא ישא עליו חטא, אפי' יכול לפתותה. **והטור** (עו) ביאר דאע"פ שנותנת רשות, מצטערת בלבה. אבל **הרא"ה** כתב אורחא דמילתא אם נתנה רשות בלא קביעות זמן.

רלד) **תוד"ה אלא.** וא"ת האיך יצא ר"ע וכל הנהו דלקמן, וי"ל דהתם בלא פתוי היו שמחות וכו' ונראה לר"י דאפועלים, ולא אתלמידים וכו'. **והרא"ש** הביא בשם **הראב"ד** דדוקא כשתורתם אומנותן"[א]. **והרשב"א** הק' דרבי פסק על בנו. [ולא שייך שהאב יקבע את בנו כתורתו אומנותו]. ותי' קודם שנשא פסק כן, וע"ד כן נשאת. [ומשמע דמהני תנאי קודם נישואין"[ב], ודלא כמשמעות הרמב"ם הנ"ל].

רלה) **כן יתן לידידו שנא, ואמר רב יצחק אלו נשותיהן של ת"ח שמנדדות שינה מעיניהם בעוה"ז ובאות לחיי עוה"ב**"[ג]. **ההפלאה** ביאר דבת"ח עצמו לא איצטריך לומר שזוכה בשכר נדנוד שינה, שהרי יש לו שכר ת"ח. אבל בנשותיהן נותן שכר נדנוד השינה"[ד].

רלו) **כגון רב שמואל בר שילת וכו'. ההפלאה** ביאר דכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ. אלא דבכל ת"ח, תורה נקנית במיעוט תענוג ומיעוט אכילה. אבל מלמד תנוקות אסור לסגף עצמו, ומש"ה זכה.

והשיטמ"ק כתב דלא היה מלמד בשכר, ולא היה מרגיש יגיעה כ"כ מתוך הנאה גדולה שמתעסק במצווה רבה כזאת בלא שכר.

רלז) **דאכיל מדידיה וכו' ולא חליף פריסתקא וכו'. וכ"פ הטור** דהבטלים שאין להם מלאכה, והם בריאים ומעונגים ואין פורעין מס וכו'. **והרמב"ם** השמיט זה. **והחלק"מ** (עו א) ביאר [בדעת הרמב"ם] דאי"צ ללכת בשליחות המלך.

דף סב:

רלח) **אכולהו וכו' אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו'.**

פרש"י דאף גמל וספן יש פת בסלו, שמא יבא תוך הזמן. אבל בנודר הרי היא כמי שאינה מצפה לבעל. [ואף שיתכן למצוא פתח לנדרו].

ומבואר ברש"י דבעינן שיהא פת בסלו תוך הזמן. ולא סגי שממתנת שיבא בעלה לזמן עונתה. וכן מבואר גבי נודרת לזמן מוגבל, הרי מצפה לבעל לאחר זמן הנדר. ואפ"ה

יב. וכת' דהרי זה דומה לאומר לחבירו חצר זה לכשאקחנו אני נותן לך רשות שתפתח עליו חלונות וכיו"ב, דפשיטא דל"מ כיון דבשעת נתינת הרשות עדיין לא חל עליו החיוב.

יג. והמשנ"ל העלה צד דרק סילוק מהני בעודה ארוסה, אבל גדר מחילה הוה כמתנה. ול"מ מחילה אא"כ זכה בו לגמרי.

א. ועפ"ז נקטו הפוסקים דאינו נוהג בזה"ז.

ב. והא דל"מ תנאי ע"מ שאין לך עלי עונה, היינו להפטר. אבל בתנאי למחול לצאת ללמוד מהני.

ג. ועוה"ב נקרא 'שינה', ויש **מפרשים** שהמיתה אצלהם נקרא שינה, שהרי מקיצים ממנו לעולם הבא.
(ואפשר דנקט שינה דוקא בעוה"ב דנשותיהם דת"ח ומחזיקי תורה. אבל בת"ח עצמו אי' (ברכות סד. מו"ק כט.) דת"ח עצמם אין להם מנוחה, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון).

ד. ובתוס' יוה"ב (יומא עז.) כת' דדרשי' מדכתיב 'שנא' [בא' וחסר י'], במספר קטן 'אשה'.

מבואר דספק שנדר לשבוע [ואף דבלאו הכי בשבוע זו אינו כאן] ליכא פת בסלו[א].

והרמב"ם (יד ח, ושו"ע עו יא) כת' דאם חלה ותשש כחו ימתין עד ו' חדשים [כעונת ספק[ב]], יותר מזה יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה[ג]. אבל דעת **הריא"ז** (בשלט"ג הו' בפוסקים שם) דממתנת עד שיתרפא.

רלט) **חמר ונעשה גמל מאי וכו'. פרש"י** מהו לעשות שלא ברשות, האם אמרי' דהרווחה עדיפא לה, או לא. [ולמסקנא אינו רשאי לשנות]. **והחלק"מ** (עו ח) כתב דדוקא נשאת כשהיה חמר. אבל אם בשעת נישואין לא היה לו אומנות, יכול אח"כ לשנות ממלאכה למלאכה[ד], כיון דבשעת נישואין לא היה לו אומנות.

ובפסקי הריא"ז (ד) דייק דדוקא חמר אינו רשאי לשנות פחות משבוע, אבל הפועל שעונתו ב' בשבת רשאי לשנות להיות חמר, הואיל ואינו ממעט עונתו מכל שבת. [וכדאי' דפועלים יוצאין שלא ברשות שבת א', וכמ"ש תוס' סא:[ה]].

והראשונים כת' דמ"מ טייל ונעשה ת"ח אינה רשאי לעבב. [**וכ"פ** השו"ע עו ה]. **והחת"ס** (יו"ד קמט, הו' בפתח"ת עו ד) דייק מלשון **הרמב"ם** דאפי' עומדת וצווחת אינה מעכבת. אבל מדברי **הטור** משמע דהטעם כיון דהוא לומד אינה מקפדת, לפ"ז בצווחת אינו פטור. וכתב דאפשר דאמרי' דאנן סהדי דבשעת נישואין אינה מקפדת, ומש"ה אינה רשאית להקפיד אח"כ[ו].

והרמב"ם (יד ד, וכ"פ השו"ע א ט, ועו ז) פסק דאם נשא כמה נשים[ז], מקיים עונתו כפי שהוא [ומתחלק לפי הנשים]. ופועל שיש לו ד' נשים, עונת כ"א פעם בשבועיים. וספן שיש לו ד' נשים יש לו עונה פעם בב' שנים. לפיכך צוו חכמים (יבמות מד.) שלא ישא יותר מד' נשים, שתגיע עונה פעם א' בחודש[ח]. אבל **הריטב"א** (ונמוק"י יבמות מד.) כתב דכשנושא כמה נשים, חייב לכל א' לפי שיעור עונה דידיה. [ודוקא יבמה הקילו, דאשה הקנו לו מהשמים, וסגי לה בעונה כל דהוא].

והפרישה כת' דשיעור 'חודש' נלמד מהא (בע"א) דאורחא דמילתא חודש. **והפוסקים** כת' דרוב נשים וסתן ל' יום.

רמ) **חלש דעתה אחית דמעתה מעינה, הוה יתיב באיגרא אפחית אגרא ונח נפשיה וכו'. בשיחות מוסר** הביא מכאן דנענש על שגרם לה צער, ואף שהיא לא הרויחה בדבר. דעי"ז נעשית אלמנה והיה חסר לה פי כמה וכמה. וביאר דתביעת בין אדם לחבירו הוה מציאות, וכמו אש שמזיק דהוה חק טבע, ולא משום שירויח מזה.

רמא) **עונה של ת"ח אימת, מע"ש וכו'**[ט]. **הר"ן** (כו. בדה"ר) הק' אמאי לא הוזכר במשנה. ותי' דעונת ת"ח משתנה, כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין

א. **והגאונים** (בשיטמ"ק) ביארו כך זו האשה אף שעונתה לו' חדשים, לבה סמוך וכו' והיא יושבת לבטח. וכשידעה שהדירה לבה רדוף רעב וצמא. לפיכך אפילו זה שעונתה לו' חדשים אם הדירה אפי' שבת א' יוציא ויתן כתובה.

ב. ולכאורה מבואר דו' חדשים הוה שיעור עונה הפחות, דראוי להיות בלא בעל. וה"נ חולה עד שיעור זה נחשב כדרך ארץ. [וצ"ע מספן הנושא כמה נשים, דעת **הרמב"ם** (יד ד) דמגיע עונתה לב' שנים].

ג. וכ"כ **תוס'** **והר"ן** (נדרים צא.) דהיכא דהבעל אינו יכול להקשות וכדו', יוציא ויתן כתובה. וגדולה מזאת אמרו (לעיל מח.) האומר אי אפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה, כ"ש זה. [ואף שאינו יכול. ואף בלא באה מחמת טענה דחוטרא לידה].

ד. [משמע דאף אחר שנעשה פועל, יכול לחזור ולהיות ספק. מאחר דבשעת התחייבות לא נקבע גדרו].

ה. ומדברי הריא"ז מבואר דאף בקביעות רשאי לשנות.

ו. ועוד כתב **החת"ס** (שם, הו' בפתח"ת קפח ב) דחבר רשאי להחמיר על עצמו כשנתעורר שאלה, ואף במקום שהתיר חכם, ולא אמרי' דמחוייב לשעבוד אישות. דכן דרכם של פרושים, ואף דבשעת נישואין לא נהג במנהג פרישות, דרכם של ת"ח דכל זמן שמזקינין וכו' מוסיפין וכו'. ושמחה היא לה כל שמוסיף מדרגות במעלות עבודת השם. ואף אם צווחת, אמרי' השתא אתרעי, ומעיקרא לא נשתעבד.

ז. במקום שנהגו לישא כמה נשים. **והשו"ע** (עו ח) כת' דאם נשאה במקום שלא נהגו לישא כמה נשים, ואח"כ הלך למקום שנהגו, אינו רשאי להפחית לה.

ח. וכתב **החלק"מ** לפ"ז טיילין יכול לישא יותר. **והפתח"ת** (עו ו) הביא **דהברכ"י** (א) נסתפק מי שיש לו נשים, ומחלה לו א' [פעם א']. האם ממילא חייב לשניה. והדר פשטיה דאינו חייב מדין חיוב עונה, אלא מדין מצוות פריה ורביה.

ט. המהרש"א ח"א ביאר דדרשי' מדכתיב) כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. וכיון שלומד אף בלילה אינו יכול לקיים מצוות עונה, אלא 'והיה כעץ שתול על פלגי מים'.

למודם ולטרוח בו. והדבר ידוע שאין כל הזמנים שוים להם בכך, וכשאין מתחדש להם בלימודם דבר עונתם א' לשבת.

והמהר"ם שיף הביא מש"כ **רש"י** (בראשית לב טז) דכתיב בגמלים בניהם, בנאיהם, זכר כנגד נקבה, ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב. וה"נ בת"ח.

רמב) **מערב שבת לערב שבת. השיטמ"ק** כתב (בשם רש"י מה"ק ותלמ' רבינו יונה) כלומר פעם א' בשבוע[ז], ואותו פעם בליל שבת. משום עונג שבת[יא], ואינו מתבטל מלימודם[יב].

רמג) **א"ל ר' ינאי כפו מטתכם וכו'. האחרונים** הק' דקי"ל (שו"ת הרי"ף בב"י יו"ד שעה) דאסור להתאבל בלא עדות ברורה[יג], שמא תנשא אשתו ע"פ. **והשבות יעקב** (ב קיד) הביא מכאן דהיכא דהבעל במקום קרוב לא חיישינן להכי. [וע"ע הפתח"ת יז קלא].

רמד) **רבי אתי משפטיה בן אביטל[יד], ור' חייא אתי משמעי אחי דוד.** [ורבי היה מבני דוד]. **והאחרונים** (כנה"ג חו"מ ג הג' ב"י ז ציינו הגהש"ס) הק' **דבירושלמי** (לקמן יב ג סו בדה"ס וכלאים ט ג, והו' בתוס' סנהדרין ה.) אי' דרבי משבט בנימין, ובא מנקיבות[טו] דבית דוד[טז]. **והיעב"ץ** כת' דאפשר דנקיבות דבית דוד עדיפי מזכרים דאחי דוד. ומ"מ תמה דלא מצאנו במלכי בית דוד שלקחו נשים דוקא ממשפחתם.

רמה) **עד דאתא איעקרא. פרש"י** כן דרך העומדות י' שנים בלא בעל (וכדאי' יבמות לד:). **והאחרונים** (רש"ש) הק' דמבואר שם דהיכא דדעתה מצפה לבעל אינה נעקרת. **והרש"ש** תי' דה"מ כשדעתה שיבוא תוך י' שנים, אבל הכא מעיקרא הסיחה דעת שלא יבא עד י"ב שנים.

רמו) **ר' חנינא בן חכינאי וכו' בשילהי הילולא דרשב"י, א"ל איעכב לי וכו' לא איעכבא ליה. בשיחות מוסר** הביא דקמ"ל הגמ' דאף שהיה לו אפשרות חברותא עם רשב"י, מ"מ הזריזות למצווה חשוב יותר. ולא נתעכב כמה ימים[יז], דאין סכנה בסכנת האיחור. ומוטב לוותר על חבר כרשב"י, שלא יאחר רגע לאחר שהחליט לילך למקום תורה[יח].

רמז) **תוד"ה דהוה.** משמע דלא הוה מעלי, איכא למימר דהתם וכו' משום שהיה סבור שמתגאין וכו'. **והריטב"א** כתב דקודם היה ע"ה, ואח"כ היה צנוע ומעלי. ואח"כ קבע עצמו לתורה.

דף סג.

רמח) **תוד"ה אדעתא.** וי"ל דהכא לא חשיב נולד, כיון שהלך וכו' דרך שנעשה אדם גדול. [והוה נולד דשכיח]. **והר"ן** (נדרים נ:) כתב דדרך מי שהולך ללמוד, שלומד הלכה א'. ומדברי התוס' והר"ן משמע דהלך ללמוד קודם שנדר. **והריטב"א** כתב דכקידש כבר ידע פרק א'.

אבל **הרשב"א** כתב דפתח לו פתח ממקום אחר, בכבוד ביתו. אלא שאמר כן להודיעו שהוא היה חתנו.

שליל שבת הוא ליל תענוג (וכמ"ש רש"י), והת"ח כעץ שתול. והוסיף דאין כ"כ ביטול תורה בליל שבת, שהרי אסור לקרות לאור הנר.

י. [**והפוסקים** (אה"ע עו, או"ח רמ) דנו אי יש בזה דין ת"ח בזה"ז]. [**והאגר"מ** (אה"ע ג כח) כת' דהחיוב הוא פעם א' בשבוע, והעמידו על ליל שבת. והאריך עוד שם בגדרים].

יא. ועוד האריכו בספרים בזה, ואכמ"ל.

יב. **והאו"ז** (נדה שס) הביא דתקנו טבילה לבעלי קרי שלא יהיו מצויין כתרנגולין, אלא מערב שבת לער"ש. אך שוב הביא מעשה (דבסמוך) דיהודה בריה דר"ח חתניה דר' ינאי היה בא בכל יום בי שמשי, משמע דמעליותא היא שהי' תדיר אצל אשתו. [ונקט דהיינו כל יום, אך בפשוטו נקטו דבי שמשי היינו ליל שבת. וכמ"ש **רש"י** (לקמן קג. ד"ה בי שמשי) דסתם בי שמשי הוה של ער"ש, דשגור בפי כל].

יג. ובגמ' משמע דרב ינאי סמך על מה שלא ראה את עמוד האש שהולך לפניו. [ודבר תימה הוא, דשמא הפעם מאיזה טעם נגרם שלא יהא נס זה דעמודא דנורא].

יד. **וביפ"ע** הק' עוד **דבמדרש** (בראשית רבה צח ח, ובירושלמי תענית ד ב) הו' מגילת יוחסין דהלל [אבי אבותיו של רבי] בא מדוד, וכן ר' חייא בא משפטיה בן אביטל.

טו. ויש שהביאו עפ"ז דבן בתו יורש שררה. ע' אבנ"נ (יו"ד שיב שיג).

טז. **והכנה"ג** הביא דגמ' דידן פליג אירושלמי. ועוד הביא דהראב"ד **בס' הקבלה** כת' דהלל היה מבני בניו של שלמה [מהזכרים]. והק' דבסוגיין מבואר דהיה מבני שפטיה, ולא מבני שלמה.

יז. ואף שהלך לי"ב שנים, ומה הוא כמה ימים בחשבון של י"ב שנים.

יח. והביא **דהמהר"ם שיף** הק' מה השמיענו הש"ס במעשה זו. וכת' דלקדוש כהמהר"ם שיף היה חידוש זה פשוט בעיניו.

והריב"ש (תו) כתב דכיון דהוא נוגע בדבר אינו יכול התיר לו, וא' התלמידים התיר לו. א"נ התיר בג', בצירוף התלמידים [וע' **ט"ז** יו"ד רכח ח]. (וע' קוב"ש רט).

רמט) **תוד"ה ברתיה.** והא (סוטה ד:) והא איכא בן עזאי דלא נשא[א] וכו'. [דאמר (יבמות סג:) מה אעשה שנפשי חשקה בתורה].

סוגיית מורדת

רנ) **פותחין לה מכתובתה. האחרונים** הק' דלר' מאיר אסור להשהות אשתו בלא כתובה. [ובמורדת ממלאכה האיך מותרת לו, וכן אחר שחזרה בה ממרדה]. **והמהר"ם שי"ף** כת' דקנסוה ולא איכפת לן. **וההפלאה ובית יעקב** הביאו דברי **תוס'** (ב"ק פט:) דהיכא דהיא גורמת אין איסור להפחית[ב].

והרמב"ן (בע"ב) כתב דאף כשחזרה בה, לא כותבים לה שוב כתובה. דאל"כ לעולם תצער בעלה, ויפחיתו לה. ושוב תחזור בה ויכתבו לה כתובה חדשה, והרי לא הפסידה כלום. ואף דמעיקרא נמי אומרת בעינא ליה ומצערנא ליה וצערה אותו, וחוזרת עליו. וע"כ דמפסדת כתובתה. [וע"ע שא"ר שם שדנו בזה].

אבל **התוס' רי"ד** כתב דאם חזרה ממרדה, אחר שהפסידה כל כתובתה[ג], כותב לה כתובה כבעולה [אלא דאם רוצה לגרש עכשיו, אי"צ כתובה].

ובהג' מיימוני (יד ח, הו' בב"י עז) כתב דאם חזרה בה קודם כלות כתובתה[ד], מחוייב כל כתובתה אפי' אלף זוז, דלא יהא אלא גירשה והחזירה (לקמן פט:). [וה"נ החזירה ע"ד אישות זו]. אבל כתב דאם הפסידה כל כתובתה, אין כתובה ותנאי כתובה כלל (ע' לקמן סד.). ואף כשחזרה בה, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם לפחות כתובתה, הרי חוזר עליו[ה]. **והאחרונים** (חי' חמד"ש) ביארו דכיון דנפחת כל כתובתה הוה כאילו גירשה ופרע כתובתה. ועכשיו שמחזירה אינה חוזרת לכתובתה הראשונה. אלא כותב לה כתובה מנה כבעולה[ו].

רנא) **ז' דינרים בשבת. הרשב"א** כתב דהיינו ז' דינרים הכתובים בכתובה, ולא לפי מה ששווה טובת הנאה לז' דינרים [וכ"כ שא"ר][ז].

רנב) **וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה וכו'. הרמב"ם** (יד טו) כת' [דהמורד מתשמיש[ח]] אע"ג דמוסיף על כתובתה, הרי עובר בלא תעשה שנא' לא יגרע[ט] [שמונע עונתה כדי לצערה[י]]. ואינו לוקה על לאו זה דהוה לאו שאין בו מעשה. **וההפלאה** פי' דכוונת הרמב"ם לפרש אמאי לא אמרי' דאין לוקה ומשלם[יא]. [ותי' דלאו שאין בו

א. ובגמ' (סוטה ד:) לחד תי' נשא ופירש. ולאידך תי' [ידע השיעור דהתם] מרביה גמיר, או סוד ה' ליראיו.

ב. וכ"ש לסברת **ריב"ן** (בתוס' נא.) דהיכא דמדינא אין לה כתובה, אף ר' מאיר מודה דאין בזה בעילת זנות.

ג. משמע דאם נשאר מקצת כתובה סגי [וכסברת **רע"א** (לעיל נא.) בדעת ריב"ן דאם פחתה מכתובתה מהני, אם יש לה מקצת כתובה].

ד. והא דמפחיתין הוה רק אילו יגרש מתוך מרדה. [**והחמד"ש** הק' דכשהוא מורד מוסיפין על הכתובה, וישאר התוספת אף כשיחזור ממרדו. א"כ מה מק' הגמ' (סד.) מ"ש איהו. וחילק בסברת הה"ג מיימוניות בין מורדת ממלאכה למורדת מתשמיש. עי"ש].

ה. **וההג' מיימוניות** כת' דליכא למימר דלא נחשב חזרה אא"כ עובדת מכאן ואילך להשלים מה שבטלה למפרע. דהא דומיא דמורדת מתשמיש, דחוזרת מכאן ולהבא.

ו. אך משמעות דבריו דאין לה כלום. וצ"ע.

ז. **והרא"ה** כתב דאף בנכסי מלוג [ואפי' נתנו ע"מ שאין לבעל זכות בהן], הוה ז' דינרין, ואף דבהני שווה כל זוזי טפי, לא פלוג.

ח. **והרמב"ם** כתב כן רק אמורד מתשמיש. אבל בסה"מ [ל"ת רסב] מנה לאו זה במונע שאר כסות ועונה, א"כ אף כשאינו זן עובר בלאו זה [וכ"כ בס' עזר מקודש, ע' בסמוך]. וצ"ע אמאי לא פסק כן דהמונע מזונות עובר בלאו זה [עכ"פ כשיעור חיותא, לפנ"י דהוה דאו']. [ע"ש].

ט. וכ"כ **הרמב"ם** (שם ז) דהמונע מאשתו עונתה כדי לצערה עבר בלא תעשה.

י. וכ"ה **בסה"מ** שיכוין להכאיבה [וכ"כ **החינוך** מו]. אבל במנין המצוות (ר"ה אישות) סתם שלא יגרע. **ובבאר היטב** (עו טז) הביא דנח' האם האיסור הוה דוקא כשכוונתו לצער. [ואפשר דמקור דברי הרמב"ם מהגמ' בע"ב דמורדת הוה בעינא ליה ומצערנא. וצ"ע].

יא. **ובס' קובץ** (בס' ליק') חלק דבקנס דרבנן ל"ש אין לוקה ומשלם. ועוד נתחייב מלקות בביטול העונה מיד, והקנס הוא על צער כל רגע.

מעשה אין לוקין. ועי"ש שדן לר' יהודה דלוקין על לאו שאין בו מעשה].

רנג) **רש"י ד"ה עד כדי כתובתה.** אבל אינו משהה לנכסים שנפלו מבית אביה. [ובזה פליג ר' יוסי]. משמע [דלרבנן] אפי' מה שכבר נפל, אין פוחתין כנגד נכסי מלוג. וכ"ד **תוס'** (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה, שמפחיתים כנגד תוספת כתובה [**והראשונים** כתבו דה"ה נכסי צאן ברזל], אבל לא כנגד נכסי מלוג. (וע"ע בע"ב).

אבל **הרשב"א וריטב"א** הביאו **י"מ** דמפחיתים אף כנגד נכסי מלוג, שנפלו לה כבר מבית אביה (וכ"ד הראב"ד בהשג' לרי"ף והרמב"ן בע"ב). **והביאו כן מדברי הירושלמי** (עי"ש). ולפ"ז נח' ר' יוסי ורבנן רק בנכסים שיפלו לה אח"כ.

והריטב"א כתב דאם יש לה נכסי מלוג מפחיתין קודם, ואח"כ נכסי צ"ב. ואח"כ עיקר כתובה ותוספת. כדי לקונסה טפי שתחזור בה"[יב].

רנד) **תוד"ה פותחין. בירושלמי** מפרש כנגד ז' מלאכות וכו' והש"ס שלנו (לקמן סד:) וכו'. **והרשב"א** הביא **דהירושלמי** בעצמו הק' כן. **והרי"ף** (ושא"ר, וכ"כ **בהג' הב"ח**) דהירושלמי קאי כמ"ד מורדת ממלאכות[יג], ואילו סוגיין קאי כמ"ד מתשמיש.

והרשב"א הביא **דהירושלמי** מק' הגע עצמך הרי שהכניסה לו שפחה, דאינה חייבת מלאכה, ואפי' הכי הוה מורדת להפחית ז'. ותי' דצערו של איש מרובה[יד]. **והרא"ה** ביאר התי' דכיון דתקון רבנן לא פלוג, בין מורדת בכולהו חיובי או בא' מהם, קנסי שיעור זה.

רנה) **ר' יוסי בר"ח אמר ממלאכה. תוס'** (בסוד"ה רב הונא) ביארו דאף דכופין לעשות מלאכה, כיון דאינה עושה אלא ע"י כפייה הוה מורדת. אבל **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף, ובהש' לרמב"ם כא יא) **כת'** דל"ש כפייה בשוטי באשה, דלאו אורח ארעא, אלא ממעט צרכיה ומזונותיה עד שתכנע[טו].

רנו) **תוד"ה רב הונא.** אבל ממלאכה ל"ה מורדת, דרב הונא לטעמיה[טז] וכו' ור' יוסי בר"ח סבר כר"ל. וכ"כ **הרא"ש. אבל יש ראשונים** (ע' ראב"ד לרי"ף כו: בדה"ר) נקטו דר"י בר' חנינא מודה דיכול לומר איני נזונת ואיני עושה, ואפ"ה היכא דלא אמרה כן להדיא[יז], ונזונת משלו[יח], הוה מורדת ממלאכה.

והב"ח (סו"ס פ) כתב דדעת תוס' דמורדת שאומרת 'איני עושה', ומונעת מעש"י מהבעל, הוה כאומרת איני נזונת ואיני עושה[יט] [ול"ד לנודרת לעיל נח:].

והמשנ"ל (יד ח) כת' דכוונת התוס' דאין לעונשה כל כך, כיון דבידה לומר איני נזונת ולהפקיע עצמה מחיוב מעש"י.

והחזו"א (עא ט) חידש דכיון דמרדה ל"ל מזונות, וממילא פקע חיוב שלה למעש"י.

ודעת **הראשונים** (רמב"ן ספר הזכות, רשב"א, ריטב"א, ר"ן וכו') דקאי בז' מלאכות, שאינה יכולה להפקיע [כ'אי הוה אמרי' בתוס'].

רנז) **שם. והראשונים** חלקו דדעת רב הונא דהטעם דלא מורדת משום שבידה לומר איני נזונת ואיני עושה. **והר"י מגאש** (בשיטמ"ק) ביאר דאף דיכול לכופה בשוטי, מ"מ לא הוה גדר מורדת. [מחמת ממון].

יב. **והאבנ"מ** (עז ח) הוסיף דאחרי שהפסידה כתובתה, עי"ז אין לה תנאי כתובה ומזונות וכדו' (ע' לקמן סד.), א"כ נעקר עיקר האישות, ושוב לא הוה מורדת.

יג. והבעל המימרא בירושלמי הוא ר"י ברבי חנינא, דס"ל בסוגיין מורדת ממלאכה.

יד. **והרשב"א** ביאר דהירושלמי חזרה בה דמורדת הוה דוקא מתשמיש, ולא ממלאכה.

טו. **והרמב"ן** (ספר הזכות) השיב דמשמתין אותה, או כופין בדברים. והביא דלשון הגמ' (לעיל סא:) כופה וכו' לעשות. [ובחי' **הרמב"ן** כתב דכופין בשוטי].

טז. **והריטב"א** הביא בשם **ר"י** דלפ"ז רב הונא חלק רק במעש"י, דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה. אבל מורדת משאר מלאכות שהם לתשמיש גופו אף לר' הונא הוה מורדת [וע' המשך התוס']. והריטב"א הק' דלא משמע כן.

יז. דכל שלא אמרה להדיא איני נזונת ואיני עושה לא פקע ממנה התקנה [וכמ"ש הרשב"א ושא"ר (לעיל נח:), וכ"פ **הרמ"א** (פ טו)].

יח. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם תלמידי ר"י) דאיירי שנטלה ממנו מזונות, ואינה רוצה לעשות מלאכה.

יט. [אמנם **הראב"ד** (בתו"ד) כתב להדיא דניזונת משלו].

והרמב"ן (ס' הזכות) ביאר דאף דחייבת מדינא [בהנך מלאכות], ואפשר לכוף בשוטי עד שתעשה מלאכה. אבל אין בזה דין מורדת, דאינו הפסד כ"ב. אבל כשהאיש מורד ממלאכה ואינו זנה, נחשב מורד. שמרדו של איש קשה משל אשה, דוכי תמות ברעב עד שיכופו לזון. והרמב"ן (בספר הזכות, והרא"ה) ביאר דהנך מלאכות הוה חיוב ממון בעלמא, שהרי כשהכניסה שפחות פטורה. ועוד ביארו האחרונים דרק בעיקר האישות יש דיני מורדת[כ].

והראב"ד כת' דהאומרת איני נזונת ואיני עושה, היינו כשעושה מלאכה לעצמה. אבל אינה רשאית לשבת ובטלה, דקי"ל כר"א (לעיל נט:) דהבטלה מביאה לידי זימה. וכופה לפחות 'מעט' מכתובתה[כא] [שלא תשב בטל], מוציאה בגט בלא כתובה[כב].

והרמב"ן (ספר הזכות) כת' דמ"מ שוכרין פועלים משלה לעשות מלאכות אפייה וכדו', דהני מלאכות דבר שבממון הוא. שהרי אם הכניסה לו שפחות יושבת בקתדרא (כדלעיל נט:). [ומשמע מדבריו דגדר הכניסה לו שפחות, הוה גדר 'תשלום'[כג] על החיוב מלאכות[כד]].

והרשב"א נסתפק [לר"י בר"ח דהוה מורדת ממלאכה] במה שהוצרך לשכור עליה ממקו"א, האם גובים ממנה מלבד מה שמפחיתים מכתובתה, או דהכל בכלל הקנס ז' דינרין. וכתב דלא מסתבר דהשוו בזה מידתם, דבמקום ששכרו הרבה למלאכות, נמצא רמאי משתכר במרדו. אלא מלבד הקנס חייבת במה ששכרו. וכ"כ הרא"ה.

והרי"ף ורוב ראשונים פסקו כמ"ד מורדת מתשמיש. והראב"ד (ושא"ר) תמה על ראיית הרי"ף. והראשונים הביאו ראיות נוספות.

רנח) **בא"ד ול"ל וכו' ומורדת ממלאכה היינו מזיגת הכוס והצעת המטה וכו', דאין נראה שתהא מורדת אלא מהמלאכות המפורשות.** [בפשוטו נקטו האחרונים דתוס' דחו דמשמע במשנה דדין מורדת קאי אמשנה דלעיל. אך משמע בתוס' דבאמת אינה מורדת מהנך מלאכות. וכן לשון התוס' שאנץ דאין סברא שתהא מורדת מהני מלאכות, הואיל ולא חש למנותם במשנה. משמע דאינו שעבוד גמור].

והאחרונים (מהר"ם שי"ף) הביאו דמבואר בתוס' דכופין על מלאכות אלו, ודלא כמ"ש רש"י (לעיל סא.) דהוה עצה טובה[כה].

והמהרש"א הק' דבגמ' (בסמוך) מבואר דלמ"ד מלאכה שייך אף בנדה, והרי מלאכות אלו אסורין לנדה. ותי' דמ"מ משועבדת להם שלא בפניו או ע"י שינוי[כו]. ובחי' חמד"ש כת' דהוה רק הו"א בגמ', ועיקר כוונת התוס' דלמסקנא י"ל דלא הוה מורד.

רנט) **בא"ד ואי הוה אמרי' דכי אמרה איני נזונת ואיני עושה וכו' אבל שאר מלאכות כגון טוחנת ואופה עבדא. ותוס'** דחו דאף הנך מלאכות הוה בכלל מעשה ידים. אבל דעת הרמב"ן (בסוגיין, ושא"ר) שאינה יכולה להסתלק מהנך מלאכות. וכ"כ הראשונים (ריטב"א נח: ורשב"א נט:) בשם רבינו אפרים והראב"ד דמלאכות אלו הוה משימושי הבית.

והרשב"א הוסיף דמלאכות אלו אינן תחת מזונות. אבל מסקנת תוס' והרא"ש דאף מלאכות אלו מכלל חיוב מעש"י, והאומרת איני נזונת פטורה מכולן.

כ. וכ"כ האבנ"מ (עז א) בדעת **רבינו ירוחם**. [ותי' קו' השעה"מ (נדרים יב י) אמאי לא תחשב מורדת כשאינה יכולה לפטור עצמה].

כא. משמע דאין בזה גדר מורדת [שהרי אינה חייבת לבעל בגדר שעבוד ממון], אלא דין כפייה בפנ"ע להפחית מכתובתה. [וצ"ב היכן מצאנו תקנה זו, וכן מהו השיעור בדבר. ואפשר דתליא בבעל או בבי"ד שבדור לקבוע שיעור הכפייה].

כב. ואפשר דהוה כדין עוברת על הדת (לקמן עב.).

כג. **והאחרונים** (מהרי"ט ואבנ"מ הו' לעיל נט:) דנו האם מלאכות האשה הוה שעבוד שעל גופה, או דיכולה לסלקו בזוזי. ומבואר ברמב"ן דיש עכ"פ ג"כ גדר שעבוד ממון, דמחוייב להעמידו בממון. וחלק זה יכול לסלקו בזוזי].

כד. אמנם הק' דהנך שפחות הוה נכסי מלוג (ע' לקמן סא.), ומעש"י של הבעל. ועוד בראויה להכניס (סא.), היכן יש כאן 'תשלום' למלאכה.

כה. [אבל לדברי **התוס' שאנץ** י"ל כעי"ז כוונת התוס', דאין חיובם גמור. וכן מפורש **בתוס' הרא"ש** שתי' כתוס', דדוקא מלאכות המפורשות במשנה, והוסיף וכן **פרש"י** (לעיל) דעצה טובה].

כו. ובחי' **חמדת שלמה** חלק דהא דחייבת טפי במלאכות אלו הוה מחמת צורת האישות. ונהי דנדה מותרת לעשות

מורד ממלאכה

רס) **באומר איני זן וכו'. תוס'** מבואר דאיירי שאין לו, ואינו רוצה לעבוד להשיג מזונות. **והרמב"ם** (יב יא) פסק דאם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן אפי' לחם שהיא צריכה, כופין אותו להוציא[כז]. **והרמ"ך** (וכ"כ הכס"מ בשם **רבינו ירוחם**) תמה מאחר דאין לו לזונה אמאי כופין, דלא עדיפי מזונות משאר בע"ח דעלמא דכשאין לו פטור[כח]. **והכס"מ** כתב דגבי בע"ח אין תקנה בדבר[כט], אבל היכא דאינו מקיים א' מתנאי האישות, יוציא[ל]. **והחזו"א** (קח י) כתב דדעת **שא"ר** דכיון דעושה מה שמוטל עליו [ואינו חייב להשתכר], נחשב שמקיים יסודי האישות.

והרשב"א (לקמן עז., והו' בר"ן שם, ובשו"ע קנד ג) כתב דאם הוא עני ואינו רוצה להשתכר ולהרויח ולזון כופין אותו להוציא[לא]. ודייקו **הפוסקים** (ע' פתח"ת ע ב) דדוקא כשיכול להשתכר אלא דאינו רוצה. **והחזו"א** הק' **דהר"ן** כאן נקט כר"ת דאינו חייב להשכיר עצמו.

והבי"ש (ע ז, וחלק"מ ח) דייק מלשון הרמב"ם דדוקא אם אין לו לתת לה לחם, אבל כשיש לחם אף כשאינו זן כדין אי"צ לגרש. אבל **רע"א** הביא בשם **הכנה"ג** (הג' ב"י ע ב) דלחם לאו דוקא, וה"ה כל מזון כעני בישראל[לב].

ובחי' ר' ראובן (יד ב) ביאר סברת הבי"ש, דחיוב מזונות דאורייתא הוה כדי חיותא [וכמ"ש הפנ"י לעיל נח:], וחיוב דאורייתא נחשב חיובי האישות. אבל חיוב מזונות דרבנן הוה כשאר חיוב ממון. [אבל בפשוטו הוה סברא דראוי שתגלגל עמו בכך, אף דאינו מקיים חיובו].

והטור (ע, ורמ"א שם ג) הביא בשם **הרמ"ה** דהיכא דיש לו מזונות רק לעצמו ליום א', צריך לתת לאשתו, או לאכול אתה יחד. **והבית יעקב** (עח ג) הקשה דכיון דנתחייב לה אמאי לא אמרי' בזה דהיא קודמת[לג] [ועי"ש שדן מ"ש מפדיון].

רסא) **תוד"ה באומר.** מכאן מוכיח ר' אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו וכו' כדי לזון את אשתו וכו'. **והראשונים** הביאו דעת ר"ת דאינו חייב לשכור את עצמו [והו' ב' דעות ברמ"א ע ג[לד]]. **ובשו"ת הרא"ש** (עח ב, הו' בחו"מ צז טו) ביאר דאינו חייב לשכור עצמו למלאכה[לה], דדרשי' ונמכר בגניבתו ולא בחובו[לו]. ובמה שמשכיר עצמו נחשב 'עבד', דשכירות ליומיה ממכר[לז].

והמרדכי (רה) הביא **ראבי"ה** דאפי' בקרבן וערכין אינו מחוייב ללוות או לעשות אומנות אם אין לו. וכ"כ

שלא בפניו או ע"י שינוי, ל"ש לומר דחייבת טפי משאר מלאכות.

כז. וכ"פ **הרמב"ם** (יג ה) גבי עני דאינו נותן לה כסות כיון דאין לו, אפי' כעני שבישראל.

כח. וכן השיג גבי כסות (יג ה), והוסיף דטוב הוא לה שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים.

כט. **והבית מאיר** (הו' בפתח"ת ע ג) תי' דהכא בידו לגרשה, ותנשא לאחר שיזונה, ומש"ה נחשב בידו לפרוע חובו. [וצ"ב דאף דהיא תרוויח בכך, לא יהא פרעון לחוב שלו]. ועוד הביא **הפתח"ת** בשם **החת"ס** (קלא) דכיון דשעבוד האישות הוה שעבוד שעל גופו, מש"ה כיון דאינו מקיים חיובי האישות, צריך להחזירה. [וכתב דתליא אי קי"ל מזונות דאורייתא או דרבנן].

ל. [וכעי"ז באינו יכול לשמש, דמחוייב לגרש. וכמ"ש **הראשונים** (ע' לקמן ע. ועז.), ואף דאנוס ומאי הו"ל למיעבד].

לא. **והבי"מ** (הו' בפתח"ת קנד ו) כת' דאף במי שאינו רוצה להשתכר ולזון, אם נותן לה לחם צר, כופין לזון ואין כופין לגרש. **והחזו"א** השיג דכיון דמחוייב לזון כשיעור [ואיירי דיכול לזון יותר], א"כ אין אדם דר אם נחש בכפיפה וכופין.

לב. ומ"מ סגי כעני בישראל, ואף דמחוייב טפי משום דעולה עמו ואינה יורדת עמו. בזה אין כופין.

לג. [**והסמ"ע** (צז נז) כת' דחיוב מזונות מדאורייתא הוא לאכול עמו, ואינו חייב טפי. אבל מ"מ מדרבנן מחוייב].

לד. **ובתשו' מיימוני** (אישות לח) הביא דכל רבותינו פסקו כר' אליהו. אבל **הראשונים** בסוגיין הכריעו כר"ת, וכ"כ **הגר"א** (ע ט) דרוב הפוסקים **כר"ת**.

לה. **והשואל ברא"ש** הביא מעשה בלווה שנתן כל נכסיו לקרובו, ואוכל ברוויח על שולחן קרובו ואין לו פרוטה משלו כלל. והשואל טען דעבד לווה לאיש מלוה כיון דנטל מעותיו שלא כדין, ויושב ובטל. ועוד דנשתעבד לכך. ועוד דכיון דהבריח את נכסיו שלא כדין, כופין אותו. והרא"ש דחה כ"ז, וכת' דאין כופין אותו להשתכר ולפרוע חובותיו.

לו. וכ"כ **בתשו' מיימוני** (קנין ל, מדברי ר' שמשון) דשכירות נחשב 'מכירה', וכדאי' (ב"מ נו:) דשכירות ליומיה ממכר. ועבד עברי נמי נקרא שכיר. ומהאי טעמא אין אדם מחוייב להשתכר בשביל פרנסת אשתו ומזונותיה, דכי היכי דדרשינן (קידושין יח.) ונמכר בגניבתו ולא בזממו, ה"נ דרשינן ולא באשתו.

לז. **והמהר"ם מרוטנברג** (שו"ת ד פה ושפה, הו' בתשו' מיימוני קנין ל לא, ובמרדכי ב"מ שמו) למד מעבד לכל דיני פועל מק"ו. וכת' דמ"מ אין איסור להשכיר עצמו, שהרי רשאי לחזור בו. וכדאי' (ב"מ י. ועז.) דפועל יכול לחזור בו, דכתיב כי לי בני

הריטב"א (באן) מ"ש משאר חוב דאינו חייב כה"ג.

והאחרונים (שער משפט צז ג והו' בפתח"ת ה) דנו דאף דאין בי"ד כופין אותו להשכיר עצמו, מ"מ הוא בעצמו מחוייב[לח], דמצווה עליו לפרוע חובו ולהשיג כסף[לט]. והשער משפט הביא דלשון שו"ת הרא"ש דאין כופין לשכור עצמו. ואילו הטור העתיק דאינו חייב.

והשע"מ תמה דכיון דפריעת בעל חוב מצווה אמאי לא יתחייב בזה. [ודן דהוה מח' ראשונים]. אך יש **פוסקים** דאף פריעת בע"ח מצווה, ה"מ כשיש לו ממון, אבל כשאין לו ממון אינו חייב לטרוח למצוא דרך לפרוע[מ].

רסב) **בא"ד דאל"כ מה ענין זה אצל מורד ממלאכה**[מא].

[משמע דתוס' דייקו דהבעל מורד מלעשות מלאכה לזונה, ולא שמעכב עצמו מליתן מזונותיה. ואפשר דכוונת התוס' דאילו יש לו ממון ירדו לנכסיו, וע"כ איירי דאין לו[מב]]. אבל **ר"ת** (הו' במרדכי רה) כתב דאף דאינו מוטל עליו למכור עצמו בעבד עברי או להשכיר עצמו לזונה, מ"מ מוסיפין על כתובתה, ואף דלא כופין לעבוד. [דמ"מ אינו מקיים חיובי האישות. ואף דמשמע מדבריו דאף מצד עצמו אינו חייב בכך].

רסג) **בא"ד ועוד הביא ראיה מדכתבינן בכתובה ואנא אפלח וכו'**. משמע דהביא ראיה מלשון זה דחכמים חייבו כה"ג לאשתו, ואף לשכור עצמו. [ולא אמרי' דהוה לשון בעלמא לשופרא דשטרי].

ובשו"ת הרא"ש (עח ב) כת' דאפשר דאף ר' אליהו מודה לענין שאר חובות ודוקא כתובה דנתחייב בלשון זה[מג].

אבל **בשו"ת הרא"ש** (סח י) הוסיף דאפי' שעבד גופו להדיא לעבוד אין השעבוד חל[מד], דהוה מתנה עמש"כ בתורה דאין עבד עברי נוהג בזה"ז[מה].

והמחנ"א (שכירות פועלים ב) הביא מדברי ר' אליהו דהיכא דהתנה ומחייב עצמו, חייב להשכיר עצמו לפרוע חוב. ואף ר"ת חלק רק משום דלשון 'אפלח' משמע בשדה שלו, ולא שעבד עצמו. אבל **האחרונים** הביאו דמפורש **בשו"ת הרא"ש** (סח י הנ"ל) דל"מ לשעבד עצמו[מו].

והחזו"א (ב"ק כג כח) כת' דל"מ לחייב עצמו כיון דהוה קנין דברים בעלמא [לעשות פעולה]. והחזו"א ביאר דסברת ר' אליהו דוקא במזונות אשתו, דשעבוד אישות הוה על גופו, כמו שעבוד עונה[מז]. [וע"ע עד"ז **בחי' ר' ראובן** (יד).

ישראל עבדים. ועי"ש תוס'. אבל **המרדכי** (הג' מרדכי ב"מ תנט בשם המהר"ם) כת' דפועל לא מקרי עבד. דאל"כ עובר משום ולא עבדים לעבדים.

לח. **והב"ח** (חו"מ צט יט) כת' דהיכא שעבד עצמו לבע"ח שאם לא יהא לו ישכיר את עצמו, חל התנאי דהוה דבר שבממון. אך אפ"ה בי"ד אין כופין אותו בתנאי שהוא נגד דין התורה. אלא אומרים לו חייב אתה בכך כיון שהתנית עמו בכך אבל אנן לא כייפינן ליה. דאילו רוצה להשכיר עצמו אין בזה איסור, אבל לכופו יש בזה איסור. אך היכא דלא התנה להדיא אין מורין לו כלל להשכיר עצמו, דהתורה לא חייבתו.

לט. אך כת' דאי מחוייב כדי לפרוע חובו, א"כ אינו יכול לחזור בו. ופועל שאינו יכול לחזור בו עובר משום 'ולא עבדים לעבדים'.

מ. וכמו כן לפ"ז אינו חייב ללוות כסף לפרוע חובו. [ושמעתי דמ"מ אם לווה ע"ד כן, אם לא ילווה לפרוע מתברר דלקח ע"מ שלא להחזיר. ודינו כגזלן ולא לווה].

מא. אבל **הגר"א** (חו"מ צז מד) דייק מסוגיין להיפך, דהגמ' מעמידה כשאומר איני זן, משמע דאי לא אמר שאינו רוצה לזון [אלא שאין לו] אינו מורד. [ע"כ דאינו חייב לעבוד להשיג כסף].

מב. אבל מדברי **הראשונים** (ע' רמב"ן ורשב"א כאן ולקמן עז.) דהוה מורד ממלאכה אף כשיש לו.

מג. אך תוס' דידן משמע דהביא ראיה, מתקנת לשון הכתובה. אבל עיקר הטעם אינו מחמת התחייבות דידיה.

מד. בפשוטו מבואר דלא חל שעבוד כלל. אבל **הב"ח** (חו"מ צט יט) דייק דהרא"ש כת' רק דאין בי"ד כופין, משמע דהוא מחוייב. וכתב דהיכא דשעבד עצמו בהדיא, מחוייב לשכור עצמו. אלא דאין בי"ד כופין על כך, כיון שהתנה תנאי שהוא כנגד דין התורה, שעבר באיסור עבדי הם. אבל אם מתרצה לשעבד גופו ולקיים תנאו אמרי' חייב אתה בכך, כיון שהתנית. אלא דאנן לא כפינן.

מה. [וע"ע מש"כ לעיל נח: ונט: דנח' הראשונים בגדר פועל, האם יש קנין בידיו ומש"ה דמי לעבד. או דהוה רק כפייה לעבוד].

מו. אבל **המחנ"א** כת' דכוונת הרא"ש דל"מ שישתעבד לו הוא עצמו, דבזה הוה גדר עבדות. אבל מהני להתחייב להשכיר עצמו [וצ"ב מ"ש].

מז. ובס' **עזר מקודש** (ע"ג השו"ע ע) הק' דעובר בלאו דשארה וכו' לא יגרע, ומ"ש מכל לאו. [ונקט דהך לאו קאי אף במי שאינו עושה כדי לצער, ע' לעיל]. **והחזו"א** כתב דפריעת חוב

ועוד כתב **החזו"א** (קח י) דשאני כתובה דחייבוהו חכמים [מדרבנן[מח]]. וכ"כ **המנח"ח** (מו יא) דר' אליהו מודה שמדאורייתא אינו חייב להשכיר עצמו [ואינו עובר בלא יגרע].

רסד) **בא"ד כמו שמפרש ר"ת דאפלה היינו עבודת הקרקע וכו' אבל להשכיר עצמו אינו חייב.** משמע דאף לר"ת מחוייב לעבוד ולטרוח להביא פרנסה [אם יכול], ודוקא להשכיר עצמו הוה גדר 'עבדות' [שיהא קנוי למשכיר[מט]]. **והט"ז** (ע ד) כת' דה"מ במלאכה שהדרך לעשות. **והחזו"א** (הנ"ל) כת' דהיינו דוקא במזונות אשתו, דהוה חיוב על גופו. אבל בשאר בע"ח לא מצאנו חיוב זה.

רסה) **לא לאימלוכי 'ביה'. פרש"י** שמא יחזור בו.

והראשונים הק' איזה שיעור ניתן לדבר[נ]. **והרשב"א** הביא דיש גרסי' לאימלוכי 'בה', ותליא בה אם היא רוצה להתגרש מיד, או להמתין שמא יחזור בו. וכ"ה לשון **הרמב"ם** (יד טו) 'כל זמן שתרצה היא לישב'.

ותוס' (סוד"ה והאמר) כת' דאף לענין תשמיש למסקנא תליא האם תובעת, וכתי' הגמ' אימלוכי. וכ"כ **שא"ר.** וכ"כ **הלח"מ** בדעת הרמב"ם.

רסו) **אחת לי ארוסה וכו'. הריטב"א** הק' למ"ד מורדת ממלאכה, בארוסה אינה משועבדת למעש"י, ול"ש מלאכה. וי"ל כשהגיע הזמן, והיא אוכלת משלו[נא], וחייבת לעשות בצמר[נב], ואולי חייבת ג"כ לאפות ולבשל[נג]. ועוד תי' בכל ארוסה, ומורדת מלהנשא, כדי שלא תעשה כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה.

ורע"א הק' דבארוסה [גבי חיוב מזונות ומעש"י] ל"ש סברת **התוס'** (בסוד"ה רב הונא) דאין אדם דר עם נחש בכפיפה, שהרי אינו דר עמה.

רסז) **נדה בת תשמיש היא, אמר לך אינו דומה[נד] וכו'. הרשב"א** הביא בשם **הירושלמי** דוקא כשמרדה קודם שהיא נדה [וכוונת הברייתא דאף ימי נדותיה עולין], אבל מרדה בשעת נדתה אינו מרד, התורה המרידתה, ושמא רצתה לצחק עד שתטבול. ולפ"ז דברי הגמ' דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו היינו אף כשמרדה קודם, למה יעלה לחשבון.

והרא"ש כת' דפי' זה דוחק, דאי התחיל המרד וההכרזה קודם נדותה, מה ס"ד דיפסיק ההכרזה בימי נדותה. אלא דגמ' דידן ס"ל דנדה הוה פת בסלו, ואף כשמרדה בשעת נדותה הוה מרד [דהשתא אין לו פת בסלו].

ונח' הרשב"א והרא"ש האם ימים שאינן ראויין עולין לימי המרד[נה]. **והאבנ"מ** (עז יב) הק' דבמורדת ממלאכה אמרי' דעולה ז' ימי השבוע, אף דשבת לאו בת מלאכה.

והמרדכי (והג' אשר"י) דן כשמרדה ואח"כ חלתה, ומתוך חולי אינה חוזרת לבעלה. והביא דדמי לעבד דברח ואח"כ חלה (ע' קידושין יז.)[נו].

הוה דבר שבממון, ותליא בגדרי הממון. ומש"ה בפריעת חוב אי"צ להשכיר עצמו, אבל בשאר מצוות עשה חייב להשכיר עצמו [אא"כ הוה בזיון לו, דגדול כבוד הבריות]. [והגר"ח (סטנסל) הק' אמאי לא אמרי' דמצוות פריעת בע"ח מצווה הוה עד חומש מנכסיו. ויתבאר לקמן פו.].

מח. ועוד כתב דאף לר"ת אם ירצו בי"ד לכופו, מדין הרב המכה את התלמידו לדרך ישרה רשאין. [אבל לא מחמת תביעת האשה].

מט. אבל מה שהבע"ח כופה אותו לעבוד לא נחשב עבדות.

נ. **והריטב"א** כתב דאע"ג דסתם זמן בי"ד ל' יום, דילמא הכא הוה יותר או פחות. ועוה"ק דלא מסתבר שיחייבו קנס תוך זמן בי"ד. [וי"ל דתליא לפי ראות הדיינים, האם יחזור בו, והאם יכולה לסבול].

נא. [לבאורה היינו כשהיא תבעה להנשא, ועי"ז תקנו לה מזונות. ואח"כ מרדה].

נב. ודעת הריטב"א דבהגעת זמן חייבת מעש"י, וכ"כ **הריטב"א** (לעיל נז:, וע' מש"כ שם) [ודלא כדעת **הרא"ה** (לקמן קז:) דאינו זוכה במעש"י עד שתנשא]. ועשיית צמר הוה עיקר מעש"י.

נג. ומבואר דהריטב"א נסתפק דמלאכות אלו שהאשה חייבת לבעלה ושייכי לחיי האישות, ולא תליא במזונות ושעבוד מעש"י.

נד. **החוו"ד** (יו"ד ס"ס קפז) הק' דאיירי אף בחולה. והביא מסוגיין דחולי נחשב פת בסלו, דיכול להתעסק ברפואות [אף דספק אם יועיל].

נה. **והשלט"ג** (ב"ק קיב: מ. בדה"ר) דן בקבעו זמן בי"ד ל' יום, האם שבת ויו"ט וימי חליו עולין למנין. והביא דתליא בדברי הרא"ש כאן.

נו. **והאבנ"מ** הביא מדברי **הירושלמי** דאם התחילה מרידתה קודם שנעשית נדה, וחזרה בה בימי נדותה וחליה לא הוה חזרה, עד שתחזור בפועל. [וכדברי המרדכי ע' בסמוך]. [ועע"ש שהאריך בכ"ז].

דף סג:

רסח) **רבותינו חזרו ונמנו**[א] **שיהיו מכריזין ז' שבתות וכו'.** דעת **הרא"ה** דבד' שבתות האלו מפחיתין מכתובתה. **והריטב"א ור"ן** חלקו דאם חוזרת בד' שבתות אינה מפסדת כתובתה כלל. ולא חששו דתשוב עכשיו, ואח"כ תצערנו ג' שבתות, דמתרינן בה שכל שתחזור למרדה מפסדת מיד כתובתה.

רסט) **תוד"ה אינו דומה.** דמדיר הוה טפי פת בסלו ממורד וכו'. **והר"ן** הק' דמבואר (לעיל) דמדיר לא נקרא פת בסלו[ב]. ותי' דמ"מ במדיר ליכא מרידה כל שעה, דכיון דנדר א"א להתיר בלא חכם. משא"כ מורד דכל שעה עומד במרד.

רע) **בא"ד תדע דבמורד מוסיפין, אבל לא במדיר.** אבל **הרשב"א** (בע"א) נסתפק האם במדיר מוסיפין, או דילמא מדיר אין כעסו ניכר ולכן אינו צער לה כ"כ, ושמא חזר בו ומחזר למצוא פתח לנדרו. [וכעין דברי הר"ן].

רעא) **תוד"ה דיקא.** דל"ל שמכריזין כל יום, דבהדיא קתני בתוספתא דפ"א בשבת. אבל **הרמב"ם** (יד ט) כתב 'בכל יום' בד' שבתות. [**והראשונים** הק' מהתוספתא]. **והר"ן** ביאר דלדבריו ראיית הגמ' דאם איתא דמכריזין בשוק, אי"צ ד' שבתות אלא פחות, דבשוק מכספא טפי.

רעב) **ואיהו כמאן סבר, כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין בה.** **פרש"י** דפותחין כתובתה[ג] [כדין המשנה], ודלא כתקנת רבותינו[ד]. **ותוס'** כת' דקאי אתקנת רבותינו, וקמ"ל דצריך לשלוח עליה קודם הכרזה [וכ"כ **תלמ' רבינו יונה** בשם **רב שרירא גאון**].

והראשונים הביאו בשם **הראב"ד** שואלים אותה מה באיזה מהם עדיף לה, תקנת המשנה או ד' שבועות, ולא תפסיד בינתיים. וכתבו דכ"ד **הרי"ף.**

והרמב"ם (יד ט,י) פסק דשולחין לה לפני הכרזה, ואחר הכרזה 'נמלכין בה' ותאבד כתובתה. **והכס"מ** ביאר דנמלכין בה פי' דצריכים לחזור ולשואלה, ורק אח"כ מפסדת כתובה [כתקנת רבותינו]. ואידך מ"ד ס"ל דסגי שהודיעו לה והכריזו.

רעג) **מאים עלי לא כפינן לה. פרש"י** להשהותה [מבואר דמורדת כופין להשהות]. **ור"ת** (בתוס' ריש סד.) ביאר דכשתובעת כתובה הוה מורדת. אבל היכא דרוצה להתגרש לאלתר, ומוחלת כתובתה הוה דין מאיס. [ולא כייפינן לומר דל"מ מחילת הכתובה והוה מחילה בטעות].

אבל **הרמב"ם** (יד ח,ט) ביאר דכשעושה כדי לצערו או מתוך מריבה נחשב מורדת. אבל כשאומרת מאיסתיהו, אינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. משמע דהטעם דאינה עושה לצער, אלא דאינה יכולה לחיות עמו.

והרמב"ם פסק דתצא שלא בכתובה כלל, ותיטול בלאותיה קיימין. **והגר"א** (עז ז) ביאר דהוה כזינתה וממאנת (לקמן קא.) שנוטלת מה שהכניסה ותו לא. וביארו דכיון דהיא יוצאת מדעתה, ל"ש חיוב כתובה. [ולא אתינן עלה משום מחילת הכתובה]. [וכ"מ ברמב"ן, ע' בסמוך].

ובשו"ת הר"ן (יג, הו' בב"י עז, ובאבנ"מ שם ו) כתב דכשאומרת מאיס עלי, אבל רוצה כתובה. חוששין שמא עיניה נתנה באחר, ודנים כדין מורדת לכל הדינים האלו. [ע"ע תוס'].

אבל **הר"ן** (כז. בדה"ר) כתב דמאיס לא כפינן לה ולא קונסים אותה, דמאי הו"ל למעבד. ודוקא מורדת מרוע הלב קנסו, אבל מאיס הוה אנוסה, ומש"ה אם רוצה הבעל לגרשה יכתוב כתובה. ולא פרטו בגמ' דינה, אלא שאין בי"ד ליזקק לדבר[ה].

רעד) **רש"י ד"ה לא כייפי' לה.** להשהותה, אלא נותן גט וכו'. דמפסדת כותבתה בבת א', ואילו תקנת מורדת להפחית הוה 'קנס' ועיכוב על הבעל. **והרשב"א** הק' מלשון הגמ' 'אין כופין' [אותה], הא

א. **והשיטמ"ק** (בע"א) הביא בשם **הרמ"ה** דכ"ז במורדת, אבל במורד תקנת המשנה קיימת לכל דבר.

ב. ותוס' תי' דמ"מ מקרי 'טפי' פת בסלו.

ג. ['נמלכין' היינו שמשהין אותה ויכולה להתחרט. אבל **הרשב"א** כתב דזה לא נקרא נמלכין, אלא היא תחוש לעצמה. ודוקא תקנת רבותינו ששלחו לה להזהירה].

ד. וכ"כ **הרמב"ן** בשם **הר"י מגאש.**

ה. [אבל **בשו"ת הר"ן** (הנ"ל) כתב כשאר ראשונים דמאיס עלי מפסדת כתובתה].

ודאי כופין אילו רצה הבעל [וע' תוס' בסו"ד]. ועה"ק דמשמע דאף במאיס משהינן י"ב חודש (ע' בסמוך). **והרא"ש** תי' דהוה תקנה מאוחרת. [אבל דעת **הרמב"ם** דבמאיס לא משהינן י"ב חודש].

רעה) **תודה אבל.** וי"מ דכופין אותו להוציא. וכ"כ **הרא"ש** בשם **רשב"ם** **והרמב"ם** (יד ח) דאינה כשבויה ליבעל למאוס לה[ו]. **והראשונים** האריכו לחלוק דמדינא דגמ' ודאי אין כופין לתת גט, **והרמב"ן** הק' אמאי לא הוזכר (לקמן עז.) בהדי אלו שכופין להוציא[ז]. (ע' בסמוך).

והראשונים הביאו **דרבנן סבוראי** (הו' בתשו' רב שרירא גאון, הו' בתוס' רי"ד סד. ובשא"ר) תקנו דכופין את הבעל לתת גט, כדי שלא תתלה עצמה בעכו"ם שיכופו את הבעל לתת גט. דא"כ הוה גט מעושה שלא כדין, והולד ממזר.

ובחי' **הרמב"ן** כת' דכבר בטלה תקנה זו מפני פריצת הדור[ח]. **והבעה"מ** כתב דתקנו לדורם הוראת שעה, אבל לדורות הבאין דנים כדינא דגמ'[ט]. **ובשו"ת הרא"ש** (מג ח) כתב דתקנו משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואותו תקנה לא פשטא בכל הארצות. אבל **הרא"ש** (ומרדכי בשם ר"ת) כתב דאף **הגאונים** לא תקנו לכוף לגרש[י].

רעו) **בא"ד ואין נראה לר"ת דניחוש שמא עיניה נתנה באחר וכו'.** יל"ד אי ר"ת פליג דאף היכא דמאיס אין לה זכות לכוף את הבעל לגרש. אך משמע דאילו באמת מאוס בעיניה ראוי לכוף, אלא דאינה נאמנת דמאיס. וחיישינן שמא עיניה נתנה באחר.

ותוס' (בהמשך דבריהם, 'ומיהו יש לדחות', 'אבל אחר שכבר הפסידה') בדעת הי"מ האם דוקא כשיש רגליים לדבר דאינו מתקבל עליה, או אף בלא רגליים לדבר. ומ"מ כת' דהיכא דיש דברים נכרים דאיערומי מערמא לא כייפינן.

רעז) **בא"ד ויש לדחות דהתם נוטלת כתובה דוקא איכא למיחש שמא עיניה נתנה באחר וכו'.** וכ"כ **האחרונים** בדעת הרמב"ם (הנ"ל). אבל **השעה"מ** (אישות ט טו) הק' דדעת הרמב"ם (ע' לעיל) דאף אשת ישראל אינה נאמנת לומר טמאה אני לך, ואף דמפסדת כתובתה. דאמרי' עיניה נתנה באחר. וע' בסמוך[יא].

אבל **הרמב"ן** (ועוד ראשונים) הק' וכי אשה לא תרצה להפסיד מנה משום דעיניה נתנה באחר. וא"כ היה להם לתקן [באומרת טמאה אני לך] שלא יהא לה כתובה.

והאבנ"מ (עז ז) כתב ליישב דכל היכא דנאמנת מהדין לא חששו לעיניה נתנו באחר[יב]. אבל האומרת טמאה אני לך, שורת הדין אינה נאמנת כיון שמשועבדת לבעל, וכמ"ש **הר"ן** (נדרים צ:, ע' בסמוך). אלא דבמשנה ראשונה האמינוה מחמת אומדנא, וכיון דחיישינן דנתנה עיניה באחר ליכא אומדנא.

וההפלאה תי' דבמאיס לא חששו שעיניה נתנה באחר, כיון דאילו משקרת במה שאומרת מאיס, הגט הוה מעושה שלא כדין ופסול. וסמכו על אומדנא זו דלא חשדינן שתנשא באיסור. אבל **הברוך טעם** (הו' בס' הקובץ לרמב"ם יד ח) חלק דכשאומרת מאיס הדין נותן דע"פ משפט התורה

ו. וכן **תוס'** (גיטין פד. ד"ה הכא) הביאו בזה מח'.

ז. ועוה"ק **הרמב"ן** דאי' (יבמות קיא:) דבנודרת מבקשין שיחלוץ, ואף דרוצה לאוסרה עליו [ולא אמרי' דכיון דמואסת, כופין לחלוץ].

ח. אבל **בשו"ת מהר"ח או"ז** (סט) הביא בשם **ר' ישעיה** (התוס' רי"ד) דאין מי שיכול לעקור תקנת בי"ד הגדול שבבבל. [**והקוב"ש** (ב"ב תרמב) הביא דדעת שא"ר דתקנת הגאונים אין כחה כתקנת חכמי הגמ']. [ואף מהר"ח או"ז כתב כן רק לענין כפייה על הגט, אבל לענין ממון הביא דחזרו ותקן מהר"ם שמפסדת מה שהכניסה. ויש כח לבי"ד אחרון לבטל תקנת בי"ד ראשון].

ט. **והמלחמות** השיג דנהגו כן עד ימות הרי"ף ה' מאות שנה. [וסיים דמי שרוצה להחמיר ולא לכוף כדין הגמ', לא הפסיד ותבא עליו ברכה. אבל משמע דלא בטלה התקנה. ודלא כמ"ש בחי' דבטלה התקנה].

י. **והקוב"ש** (רי) תמה דמפורש בדברי הגאונים דתקנו לכוף לגרש, **והאיך העתיקו הרא"ש** ומרדכי בשמם דלא כייפי'. ועוד דבשו"ת הרא"ש הביא כן. [וי"ל דתקנת אפקעינהו אינה בגדר תקנה קבוע, או דראו בי"ד בשעתם לכוף גט. וזה כוונת הרא"ש דלא תקנו לכוף].

יא. [**והמגיה לאבנ"מ** כתב דמוכח כתי' האבנ"מ (הו' בסמוך), דהיכא דנאמנת מדינא לא חששו לעיניה נתנה].

יב. [ונאמנת בטענת ברי לטעון מאיס. ולא נחשב נגד השעבוד].

דמחוייב לגרש, מש"ה כופין את הבעל. ואף דאינם יודעים אם אמרה אמת, סוף סוף הדין שיגרש, ומש"ה מגרש בלב שלם. ולא נחשב מעושה שלא כדין[יג].

רעח) **בא"ד ועוד הק' ר"ת וכו' אי כופין במאים עלי להוציא, א"כ נתקנו ליה כתובה מינה.** מבואר דקו' התוס' אמאי לא תקנו כתובה, ובזה תי' דלא שכיח.

רעט) **בא"ד ויהודית וכו' לא רצתה לומר מאים עלי. רע"א** ביאר שהתביישה לומר על ר' חייא דמאיס. וכתב דהמ"ל דבטענת מאיס מפסדת הבלאות, אבל בטענה דקיבל קידושין בקטנות, והוה טעות מעיקרא נוטלת מה שהכניסה. [וכ"כ **ההפלאה**].

רפ) **בא"ד ועוד לפי מה דפרי' א"ש. המהר"ם שי"ף** ביאר כוונתם דבעי רגליים לדבר. [וע"ע בהפלאה שדן לפרש כוונת התוס' באופ"א].

רפא) **בא"ד ועוד קשה משילהי נדרים וכו' באומרת טמאה וכו'.** [וכ"כ **תוס'** (יבמות כה.) בשם **ר"י** דאף שאומרת טמאה אני לך מותרת משום סברת 'אירכוסי'].

ותוס' הוכיחו דאיירי באומרת שהיא טמאה, דאל"כ אמאי תאסר ע"י דברי מכוער בעלמא. **ותוס'** דחו דלדעת **השאלתות** נאסרת על בעלה ע"י דבר מכוער [וע' בראשונים יבמות כד:]. ודעת **ר"ת** דהנידון לאסור על הרוכל. [ומהני סברת 'אירכוסי' דלא נחשב שראו דבר מכוער].

ותוס' (לעיל יג.) כת' דהתם (בגמ' נדרים שם) גבי נואף אוסרין על היחוד, דנואף שאני. ובפשוטו איירי כשלא אמרה טמאה אני לך, ואפ"ה אסורה לבעלה. וכדעת השאלתות, וכיון שהוחזק נואף הוה כדבר מכוער ואסורה על בעלה. א"נ כר"ת ואוסרין לרוכל. אך **התה"ד** (וע' בסמוך) כת' דתוס' (שם) ג"כ איירי באומרת טמאה אני לך, ובצירוף רגליים לדבר.

רפב) **שם. דבאומרת טמאה אני לך מיירי.** [ומשום אומדנא ד'אירכוסי' אינה נאמנת]. **המהרש"א** הק' דאף בלאו הכי, משנה שלימה היא (נדרים צ:) דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת. וכה"ק **התה"ד** (פסקים רכב). **והמהר"ם שי"ף והההפלאה** כת' דהמשנה איירי באשת כהן שנאנסה[יד], אבל אשת ישראל י"ל דנאמנת לאסור עצמה (ע' בסמוך).

והתה"ד תי' דכוונת התוס' דכיון דיש רגליים לדבר [דנמצא הנואף בביתה], נאמנת שנטמאה[טו]. ועפ"ז פסק דבמקום רגליים לדבר נאמנת לומר טמאה אני לך [וכ"פ **הרמ"א** קטו ו]. ועפ"ז ביאר דברי **התוס'** (לעיל יג.) דנואף שאני, דאוסרין על היחוד, היינו דכיון דיש רגליים לדבר, נאמנת לומר טמאה אני לך. [ולזה מהני סברת 'אירכוסי']. **והראשונים** (במשנה נדרים צ:) הק' האומרת טמאה אני לך, אמאי אינה נאמנת לאסור עצמה משום דשויא אנפשה חתיכה לאיסורא.

ותוס' (נדרים שם, ועי"ש רשב"א) הביאו בשם **הרא"ם** דהאשה אינו מצווה באיסור זונה לכהן[טז], והאיסור רק עליו, ומש"ה לא שייך בזה שויא אנפשיה.

ותוס' (יבמות כה.) תי' דראו חכמים דרוב האומרות כן משקרות, לפיכך ראו חכמים להתירן. **והמהרי"ט** (א צב) כתב דדנו חכמים דאנן סהדי דאומרת כן משום דעיניה נתנה באחר, והוה כאמתלא [ועי"ש בחי' ר"א מן ההר].

ועוד הביא **הר"ן** (שם) דהתירו משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, למיגדר מילתא. או משום אפקעינהו.

והר"ן (שם) הביא בשם **אחרים** דמדינא אינה נאמנת להפקיע עצמה, כיון דמשועבדת לבעל. אלא

יג. ועפ"ז כל היכא דהבי"ד סבור דמחוייב לגרש, ואף שטעו בדין או שכלפי שמיא גליא שבאמת אינו מוכה שחין וכדו', מ"מ כיון דהוה ע"פ פסק בי"ד נחשב גט כשר דמעושה כדין.

יד. וכדאי' (שם) דנוטלת כתובתה. [אך י"ל דכ"ז כלפי דין הכתובה, דבפשוטו משמע בגמ' (שם צא. וברמב"ם בפיה"מ וכד יח) עיקר דין המשנה דלמשנה אחרונה חוששין דעיניה נתנה קאי אף באשת ישראל ברצון, ונקטו אשת כהן לרבותא דמשנה ראשונה. אך לדעת תוס' (דיידן) לא תקנו משנה אחרונה היכא דמפסדת כתובה].

טו. ובפשוטו הוה צירוף, דנר' לרבנן להחמיר. **והקוב"ש** (ריב) ביאר דע"י הרגליים לדבר לא תולים שנתנה עיניה באחר [ועי"ז שוב נאמנת].

טז. ותוס' הק' מהגמ' (יבמות פד:) ואב"מ.

דלמשנה ראשונה תקנו להאמין לה, דכיון דכסיפא מילתא לא הוה מזלזלה בנפשא. וכ"כ **התוס' רי"ד** (קידושין יב.) דאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, כיון דאגידא ביה[יז].

ומבואר **בתוס'** (יבמות כה., וכן נקט המהרש"א הנ"ל) דאף אשת ישראל דאומרת טמאה אני לך ואין לה כתובה, אינה נאמנת. [אלא דהק' מטעם מיגו]. וכן משמע מדברי **הרמב"ם** (כד יח, ופיה"מ נדרים שם), **ובטור** (אה"ע קטו). אבל **השעה"מ** (ט טו) הביא משמעות כמה ראשונים דכיון דמפסדת כתובתה נאמנת. [וכמהר"ם שי"ף והפלאה הנ"ל].

רפג) **בא"ד תהא נאמנת במיגו**[יח] **דאי בעיא אמרה מאים עלי וכו'. האחרונים** הק' אמאי צריך מיגו, דהא האומרת טמאה אני לך מדינא נאמנת, דבאשת ישראל שמפסדת כתובתה ל"ש סברת עיניה נתנה באחר [וכמ"ש תוס' בתחילת הדיבור], א"כ בזה לא פליג משנה אחרונה אמשנה ראשונה. ואמאי הק' תוס' מדין מיגו.

והשעה"מ (שם) תי' דבאשת ישראל אין אדם משים עצמו רשע, ואף בשויא אנפשה אינה נאמנת, ומש"ה הק' תוס' ממיגו. ומהני מיגו שיהא נאמן להשים עצמו רשע [עי"ש][יט]. [וע"ע ר"ש איגר בחי' רע"א כאן].

והפלאה ורע"א תי' דמהני אומדנא דאירכוסי, דאמרי' דעיניה נתנה באחר, ואינה נאמנת משום שויא אנפשיה. ובזה הק' תוס' דמ"מ יש לה מיגו דמאיס עלי, כיון דאין חוששין דעיניה נתנה באחר.

והאבנ"מ (עז ז) תי' דמדינא אינה נאמנת לומר טמאה אני לך [לדברי הר"ן (הנ"ל) כיון דמשועבדת], ומש"ה חיישינן שעיניה נתנה באחר[כ]. ודוקא מאיס עלי, דנאמנת מדינא אמרי' דכיון דמפסדת כתובתה לא חיישינן שעיניה נתנה.

והמגיה (לאבנ"מ שם ב) הק' דמ"מ כיון דיש לה מיגו דמאיס, א"כ אינה משועבדת לו. [וכמו שהבעל נאמן שאשתו זינתה, אף דמשועבד לאשתו, כיון דבידו לגרשה]. וה"נ בידה להפקיע שעבודה. וכתב דצ"ל כתוס' (לעיל) דאינה טוענת ברצון מאיס, ולא נחשב מיגו. או דבעי רגליים לדבר, וכתוס' לעיל.

רפד) **שם. והאחרונים** הק' דבהנך מעשים (בסוף נדרים) מ"מ נתייחדה באיסור, ויש לה להפסיד כתובה כדין עוברת על דת יהודית דאפי' משום פריצות מפסדת כתובה, כ"ש יחוד ודברים מכוערים. ובגמ' (סוטה כה. הו' לקמן עב.) יש ספק אי צריך התראה להפסיד כתובתה. ויש שהביאו דקי"ל דצריך התראה.

ורע"א דחה דע"י סברת אירכוסי נחשב דאין כאן דברים מכוערים[כא]. [וביאר ע"פ דברי התה"ד (הנ"ל) דהיכא דיש עדי כיעור נאמנת דטמאה אני לך, י"ל דזה כוונת התוס', דסברת אירכוסי מהני דאינו כיעור].

רפה) **שם. המג"א**[כב] כת' דאף לדעת ר"ת [ושא"ר] דמאיס עלי אין כופין לגרש, מ"מ אין כופין אותה לשמשו. א"כ הדרא קו' התוס' דהאומרת טמאה אני לך יש לה מיגו דמאיס עלי. [**ורע"א** דחה דעדיף לה לטעון טמאה, דעי"ז סבור שאסורה לעולם ויגרשנה, כדי לישא אחרת. אבל כשטוענת

יז. ורע"א (כאן) חקר דלפ"ז אפשר דדוקא בנשואה, אבל ארוסה עדיין אינה משועבדת. אבל הוכיח דאף מאורסת אינה נאסרת, וע"כ דמשועבדת לינשא. [וע' לקמן ע: האם יש שעבוד בארוסה לעונה]. [**והשמעתתא** (ו ט) הביא **שו"ת מהרי"ט** (א צב) דדן בזה להדיא. והביא דברי **התוס'** (יבמות קיח:) דבשומרת יבם אמרי' שויא אנפשיה. והש"ש דן אמאי לא אמרי' דמשועבדת ליבם, ע"פ דברי **הר"ן** (הנ"ל) דל"מ שויא אנפשיה כיון דמשועבדת. עי"ש].

ועוד דן **רע"א** דכשאומרת שנתקדשה מעיקרא, תהא נאמנת שטוענת דלא נשתעבדא. ועי"ש שהאריך.

יח. והמהרש"א כתב דהמ"ל דבעי רגליים לדבר, וכמ"ש תוס' לעיל. אלא דניחא ליה לתרץ באופ"א. [וע' בסמוך בשם המגיה לאבנ"מ].

יט. וע"ע מש"כ לעיל יח: בדין א"א משים עצמו רשע בשאר נאמנות.

כ. ואף דבמשנה ראשונה אמרו דאנן סהדי שאומרת אמת, במשנה אחרונה חזרו וחששו שמא נתנה עיניה באחר. ואף כשמפסדת כתובתה שייך סברא זו, עכ"פ בדבר שנאמנת מדינא.

כא. [ואף דפשעה לגרום שהיא דברים מכוערים. כיון דאמדינן שלא זינתה, נחשב דאין כאן צד יחוד].

כב. [והודפס בפי' מהג"א על התוספתא נזיקין בסוה"ס, הו' ברע"א].

מאיס, סבור שאם ימתין תתפייס. ומש"ה לא נחשב מיגו].

והמג"א דן באשה שזינתה ברצון האם הבעל חייב לתת לה גט, או דאמרי' שהיא פשעה בעצמה ליאסר עליו תשב עגונה כל ימיה[כג]. והמג"א הוכיח מכאן דחייב לגרשה, ומש"ה עדיף לה לטעון טמאה אני לך דכופין לגרש. [ובזה הוכיחו התוס' דאינה נאמנת לחייבו גט כשאומרת טמאה אני לך[כד]].

רפו) **בא"ד וכ"נ דבאומרת טמאה אני לך אין נר' כלל להתירה מטעם דאירכופי, דשויא אנפשיה.**

[ומבואר בתוס' דבאשת ישראל נאמנת להפקיע עצמה מיד בעלה, ומשמע אף בלא רגלים לדבר כלל. ודלא כפוסקים הנ"ל].

רפז) **כלתיה דרב זביד אימרדא[כה] וכו'. פרש"י**

ואמרה מאיס עלי. **והרא"ש** ביאר דמשמע בגמ' דמפסדת כתובתה לאלתר, ואילו מורדת דבעינא ליה וכו', מפחיתים כתובתה.

אבל **הרמב"ן ורשב"א** כת' דנקט מאיס עלי דאילו מורדת האומרת בעינא ליה ממעטין אף בלאותיה נכסי צאן ברזל שקיימים. והוסיפו דמשמע דאף מפחיתים כנגד נכסי מלוג [ודעת ר' יוסי (במשנה) דמפחיתים אף קודם שירשה. אבל לאחר שירשה מודו רבנן לר' יוסי[כו]].

והרמב"ן ביאר דהיכא דאומרת מאיס עלי, כיון שהיא עוקרת תנאי אישות לשעתה, מש"ה מפסדת כתובתה שיש לה מהבעל. אבל אינה מפסדת נכסי מלוג דהוה שלה לגמרי.

ודעת **הרא"ה** דמעשה דכלתיה דרב זביד הוה מורדת בעלמא. דבתר תקנת י"ב חודש אין חילוק בין מורדת לאומרת מאיס עלי. וכ"כ **הריטב"א** (בע"א) דהא (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה קאי לענין זה[כז].

וכ"כ **הריטב"א** (סד. בסוה"ע) בשם **הרא"ה** דמורדת דינה כזינתה דהפסידה בלאותיה שאינו קיים [ע"ע לקמן קא.], ולא הפסידה הקיימין. אבל הביא בשם **הרשב"א** דקנסו ומפסדת אפי' בלאותיה קיימין.

דף סד.

רפח) **משום דרב זביד גברא רבא הוא אפכיתו ליה לדינא עילויה, האמר רב כהנא מיבעיא בעי וכו'.** והם פסקו שלא הפסידה, **ותוס'** פי' דנטלה מהבעל אף במה שהבעל היה מוחזק.

והרשב"א כת' דלפ"ז סברת רב גמדא (לב' הלשונות) דאזלי' בתר מוחזק. **והרשב"א וריטב"א** הק' דמשמע בגמ' 'השתא דלא איתמר' דלא איתמר אי כהנך אמוראים אי כרב גמדא, אלא הכרעה שלישית[א].

ופי' דכוונת רב גמדא (לל"ב) דכיון דנכסי צאן ברזל הוה בחזקת הבעל. וכון דמיבעי לרב כהנא לא תטול [אף מה שתפוס בידה]. וביאר דאמימר מר זוטרא ורב אשי סברי דנכרי צאן ברזל הוה בחזקת האשה משום שבח בית אביה [ואפי' היכא דלא תפסה]. [ועד"ז נח' האמוראים (ב"ב קנח: ע' לקמן פ:) בחזקת מי נכסי צאן ברזל].

רפט) **השתא דלא איתמר, אי תפסה לא מפקינן.**

הרשב"א כתב דאפי' תפסה בעדים דהא

כג. ורע"א הביא **דבתוס'** (זבחים ב:) משמע דאינו חייב לגרש. ויש לדחות דהתם איירי מענין האיסור, דאף דאסורה עליו אי"צ לתת גט. אבל אם היא תובעת להתגרש צריך לתת גט].

כד. ורע"א תמה דכמעט לא ניתן להאמר דהא דאי' (נדרים שם) איתתא 'שרי' היינו דהבעל אי"צ ליתן גט, ובאמת אסורה עליו.

כה. כ"ה לפנינו לשון מרד, אבל **רש"י** (איוב לט יח) העתיק כלתיה דרב זביד 'אימראי' וביאר שזונה ליבו לצאת. וע"ד ביאר בפסוק (שם) כעת במרום תמריא. ועד"ז כת' **רש"י** (חולין נח: וב"מ עז.) ד'אימרי' פי' למרוד ולהתנכר, או לנזור ולהפריש ולהתרחק מהדבר [והביא את הפסוק באיוב].

כו. אבל **רש"י** (במשנה) מבואר דלדעת רבנן אף לאחר שירשה אינה מפסדת נכסי מלוג.

כז. אך **רע"א** הק' דהרא"ה לא כתב כן.

א. אך י"ל דהשתא דלא איתמר קאי אב' לשונות במעשה דכלתיה דרב זביד, וקי"ל כרבים ולא כרב כהנא וקו' רב גמדא. אלא כיון דלא איתמר איך פסקו הנך הוה ספק, ומש"ה אזלי' בתר תפיסה [וכרב גמדא].

ספוקי מספקא ברשות מאן קיימי (וכ"כ **הרמב"ן**[ב]). ומסקנת הגמ' דמספק[ג] אין מוציאין מידו.

והש"ך (תקפו כהן צא) הק' דהוה תפיסה לאחר שנולד הספק [ולדעת רוב הראשונים ל"מ תפיסה לאחר שנולד הספק[ד]]. **והגר"א** (יו"ד שטו ב) ציין דמכאן ראיה לדברי הרמב"ם דתקפו כהן אין מוציאין. והש"ך הביא דכיון דבלאותיה היו מעיקרא שלה, מש"ה מהני תפיסה. משא"כ בעלמא.

והש"ך כת' עוד דהיה אפ"ל דהכא דהוה תקנ"ח דמהני תפיסה, דהש"ס פסק כן להדיא (ע' תוס' ב"ב סב:)[ה]. **והאבנ"מ** (עז יג) **תי' ע"פ דברי הרשב"א והריטב"א** (הנ"ל) דכיון דהוה ספק מי מוחזק, אין מוציאין מיד מי שהוא בידו[ו]. [ואף תפיסה לאחר שנולד הספק מהני].

והרא"ש כת' דקרקע לעולם קאי בחזקתה. **והריב"ש** (שסב) כתב דהוה בחזקת הבעל. **והריטב"א** כתב דבקרקע חולקים [דל"ש תפיסה].

רצ) **משהי' לה תריסר ירחי שתא אגיטא. הרא"ש**

כתב דתקנו כן בימי אמוראים האחרונים, שראו שמתוך כעס היו אומרות כן, והבעל היה מגרשה מיד כיון דפטור מכתובה. ותקנו שלא יהא מחילתה מחילה, עד י"ב חודש. אולי יתפייסו תוך השנה.

ותוס' (סג: סוד"ה ואינהו) כת' דקאי אמורדת דבעינא ליה ומצערנא, וכ"ד **הרמב"ם** (יד י). **והריטב"א** הק' דאחרי ד' שבתות כבר הפסידה כתובתה, ואמאי משהינן לה טפי. וכתב דמ"מ תקנו, או משום קנס לעגנה, או שמא הבעל יחזור בו [**והראשונים** ביארו דאע"פ שאינה מרווחת כלום, גנאי הוא לבנות ישראל להתגרש]. והביא **י"מ** דתקנו דאין מכריזין ד' שבתות עד לאחר י"ב חודש, וכתב דלא משמע כן.

אבל **התו"י** (עה"ג סג: בשם ר' אביגדור) כתב דאיירי במאיס עלי [וכ"כ **הרשב"א ורי"טב"א** בשם **רש"י**[ז]]. ותוס' הק' דאם רוצה לגרש אמאי לא יגרש. **והרא"ש** (הנ"ל) תי' דתקנו דלא יהני מחילתה.

רצא) **ובהגך י"ב חודש ל"ל מזוני. והראשונים** (ע' רא"ש ריטב"א, ופוסקים) כת' דאף פירות ופרקון הפסידה, דהכל בכלל תנאי כתובה. ומ"מ כל שלא גירשה, הבעל יורשה. **והבי"ש** (עז יז) כתב דהוה כאילו אין אישות, אבל הבעל יורש בתורת קרוב.

ומדברי **הרא"ש** (הנ"ל) מבואר דאם חזרה בה תוך י"ב חודש יש לה כתובה. אבל **הרמב"ם** (יד י) משמע דאין לה כתובה. [וע' ראשונים].

תקנת הגאונים – תוס' (סג: סוד"ה ואינהו) **הביאו** (בשם ר' יהודה) דרבנן סבוראי[ח] תקנו דנותנים למורדת גט לאלתר, ונוטלים מה שתפסה משל בעלה. [ובטלו תקנת י"ב חודש]. וכן **הרי"ף והראשונים** (ע' רא"ש ותוס' רי"ד) הביאו תקנת 'דינא דמתיבתא', דכיון דראו שבנות ישראל הולכות ונתלות בעכו"ם לכוף את בעליהם לגט, והוה גט מעושה. מש"ה תקנו דנותנים לה כל מה שהכניסה מבית אביה. [ובטלו כל התקנות דסוגיין דמפחיתין מנכסי מלוג ונכסי צאן ברזל].

והרמב"ם (יד יד) הביא דברי הגאונים שיש תקנות

ב. ועד"ז כת' **הרמב"ן** (יבמות לט:) [בשם הבה"ג, ואינו בבה"ג לפנינו] דנח' הגאונים ביבמה שאינה רוצה להתייבם אי יש לה דין מורדת, ומש"ה אי תפסה כתובתה יש לה, ואי לא תפסה לא יהבינן לה. [והתם קאי לענין כתובה, ולא לענין צאן ברזל דהוה ספק בגדר המוחזקות. ועד"ז דן הש"ך בתקפו כהן].

ג. אך **התומים** (תק"כ צא) הביא **דהעיטור** (כ כתובת יבמין) כת' הטעם דכיון שתפסה מוקמינן אדינא דגמ', ולא קנסו חכמים להפסידה מה שתפסה. משמע דהוה סברא בעיקר הקנס, ולא משום ספיקות.

ד. **והתומים** (שם) כת' דילה"ק בדברי התוס' דידן, דפשיט"ל דהיכא דתפסה יש לה דין מוחזק, ואף דדעת תוס' בכל מקום דל"מ תפיסה לאחר שנולד הספק. [אך אפשר דאיירי שתפסה קודם המרד].

ה. אך **הש"ך** הק' מדברי **הרמב"ן** (יבמות הנ"ל) דלמד מכאן לבעלמא. והש"ך הביא דהוה כלל דמהני תפיסה במח' הפוסקים. [אך בסוגיין בפשוטו הוה ספק דרב כהנא, וכשאר תיקו דנח' הראשונים להדיא. א"כ צ"ע האיך הרמב"ן דימה לסוגין].

ו. [**והאחרונים** האריכו בדין ספק מוחזק, ואכמ"ל].

ז. ורש"י לשיטתו מוכח כן, דלמסקנא במורדת דבעינא ליה מפחיתין לה מכתובתה וכו'. וע"כ איירי במאיס, שמפסדת הכל.

ח. **ותוס'** הביאו דרב שרירא גאון תיקן כן, אבל **בתוס' רי"ד** הו' דרבה בר ר"ה נימוס תיקן כן, ג' מאות שנה קודם רב שרירא [וכ"כ **המלחמות** ה' מאות שנה קודם הרי"ף].

בבבל למורדת. וכתב דלא פשטו ברוב ישראל, ורבים וגדולים חלקו עליהם ברוב המקומות[ט]. וראוי לתפוס ולדון כדין התלמוד. **והבעה"מ** כת' דהגאונים תקנו לדורם, הוראת שעה. [**והמלחמות** חלק דמדברי הגאונים מבואר דתקנו תקנה גמורה, ונהגו כן ה' מאות שנה]. [**והשו"ע** לא הביא תקנת הגאונים, אבל **הרמ"א** (עז ג) הביאה].

והרי"ף (**ורמב"ן** בשם **ר"י מגאש**) כת' דצריכה להחזיר מתנה שנתן לה הבעל, דלא נתן על דעת כן[י]. **והרמב"ן** הק' דבגמ' (לעיל נד:) מבואר דמדינא יש למורדת תוספת כתובה, אלא משום דתנאי כתובה ככתובה, ולא אמרי' דאקני אדעתא למיקם קמיה[יא]. **והר"ן** תי' דכיון דתוספת כתובה הוה ככתובה, ואינה כשאר מתנה, ומש"ה אינה מפסדת אלא בפחיתה.

רצב) **כותבין אגרת מרד על הארוסה.** ומפחיתין כתובתה. **והריטב"א** כתב דלדעת **רש"י** [ע' תוס' מד.] דארוסה יש לה כתובה איירי בסתם, **ולגאונים** [דארוסה אין לה כתובה, הו' לעיל מג:, נד. ועוד ולקמן פט:] איירי דכתב לה.

אבל **רע"א** הק' דלמ"ד דאין כתובה לארוסה, מה מהני ליה, הא אם אח"כ נתרצה לכנוס בלא"ה יתחייב לה כתובה, שלא תהא קלה בעיניו. [ובשלמא כשהיה לה כתובה והפסידה אמרי' דזהו כתובתה]. והאחרונים תי' דבכתב לה, הוה בגדר חיוב כתובה, והפחית מחיוב כתובתה.

רצג) **שתבע הוא. הריטב"א** כתב דבארוסה ע"כ תבע לכנוס, דיכול לתת גט בע"כ. ומש"ה אף תביעת שומר"י איירי לייבם. ולא תביעת חליצה.

רצד) **ארוסה נמי נימא לה זיל לא מפקדת וכו'.** **הריטב"א** כת' דשאני נשואה דנתחייב לה עונה כשכנסה. [ודין מורדת הוה מחמת שעבוד האישות, ואף דאין לה 'טענה']. ומשמע מדבריו דבארוסה אין שעבוד. [אמנם **הפנ"י** (לקמן ע:) נקט דאף בארוסה חל כבר שעבוד לישא].

והחזו"א כתב דודאי כל דין מורדת הוה מחמת השעבוד [שעושקת שעבוד בעלה], ואף שומר"י משועבדת ליבם. והא דאי' בגמ' הטעם דלא יהבו לו אחריתי אינו עיקר הטעם. אלא דלא תקנו כשאין לו שעבוד גדול בזה.

רצה) **אלא בבאה מחמת טענה, דאמרה בעינא חוטרא לידא[יב] וכו'.** בפשוטו משמע דכ"ה אף למסקנא דאין מרד בארוס אלא היכא דטוענת טענה זו בהדיא. וכ"מ בתוס' וראשונים. אבל **הרא"ה** כתב דכוונת הגמ' כיון דיכולה לטעון אע"ג דלא טענה. ואפי' יש לה בנים, אין אדם יודע איזה יכשר. **והריטב"א** חלק.

רצו) **כאן לחלוץ וכאן לייבם וכו'. רש"י מה"ק** כתב דדחויה בעלמא היא, ובמסקנא אין מרד בחליצה. [וע"ע ריטב"א ושא"ר].

רצז) **זיל ונסיב איתתא אחריתי. הריטב"א** כתב דדוקא בשומר"י אמרי' כן, דאשה הקנו לו מהשמים. אבל בארוסה דאיהו בחר בה לא אמרי' הכי.

רצח) **כיון דאגידא בי לא קא יהבו לי אחריתי[יג] וכו'.** כיון שמפורסם שזאת אגודה בו לא ירצו לינשא לו. **והראב"ד** (לרי"ף) כת' דלפ"ז היכא דמוצא אשה אחרת לינשא לה אין כותבים אגרת מרד. **והרמב"ן** (ס' הזכות) ועי"ש שנדחק.

ט. [ומבואר ברמב"ם דאף בימי הגאונים, דעיקר מסירת התורה היה דרך מתיבתא דבבל, יש גדר 'רוב' ישראל נגד מנהג הישיבות].

י. כדאי' (לעיל נד.) גבי בגדי אלמנה, דאקני אדעתא למיקם קמיה. **והרמב"ן** חלק דהתם מחוייב לתת לה בגדים, אבל במי שנותן מתנה סתם, אמרי' דעביד ליה ניחא נפשיה, וכל שלא התנה איהו דאפסיד אנפשיה.

יא. **והרמב"ן** הביא לחלק דדוקא מתנה דבתר נישואין.

יב. ועד"ז אי' (יבמות סה:) דהיכא דהבעל אינו ראוי להוליד, אמרי' דהאשה אינה מצווה משום פריה ורביה. אא"כ באה מחמת טענה.

יג. **ובס' הזכות** הביא דזה הטעם דמי ששהה י' שנים עם אשתו כופין אותו להוציאה (וכדאי' יבמות סד. ולקמן עז.), ולא אמרי' שישא אחרת עליה, דכל זמן דאגידא ביה הך לא עבידי למיתן ליה אחריתי.

חלק דאפי' אינו טוען דנים כן, דנוהג שבעולם כל הוא. ואי"צ שיתברר הדבר בבי"ד[יד].

רצט) **תוד"ה תבע.** פ"ה והיא אינה רוצה אלא להתיבם וכו'. ואף דבדידיה תלה רחמנא אם רוצה לייבם או לחלוץ, היינו לענין שאומרים לה שמחוייבת בכך. אבל אין כותבין אגרת מרד[טו]. [וע"ע בסמוך].

ועוד דנו עד"ז היכא דגדול האחים רוצה לייבם, והיא אינה רוצה בו אלא בא' האחים[טז].

ש) **בא"ד ועי"ל וכו' והוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם וכו' דאיכא למימר דכייפינן ליה, אבל אין נזקקין לכתוב אגרת מרד[יז] וכו'. ותוס'** (בתי' האחרון 'א"נ') **כת'** דאף אין כופין לחלוץ או לייבם אא"כ היא באה מחמת טענה[יח]. [והא דאי' בכ"מ דכופין לחלוץ איירי דוקא בבאה מחמת טענה].

ותוס' בתי' הא' מבואר דאף בלא באה מחמת טענה, כל היכא דתובעת כופין [לייבם או לחלוץ]. ומ"מ משמע אף להך תי' דכופין מחמת תביעת האשה [אלא דאין בזה דין 'מרד'].

אבל **הפנ"י** כתב [בדעת רש"י] דאם אינה רוצה לחלוץ או לייבם, כופין מדין כפייה על מצוות עשה. [וכופין אותה למצוות חליצה[יט]]. אבל **החזו"א והקוב"ש** (ריג) דייקו [מתי' התוס'] דאין בזה דין כפייה על המצוות, אלא משום התביעה. וכ"ד **החכ"צ** (א) דכפייה בחליצה הוה משום האשה, שלא תתעגן. וכת' דאם היבמה אינה רוצה לינשא [וגם היבם אינו מקפיד], ואינה רוצה לחלוץ או לייבם הרשות בידה[כ]. דחליצה לא הוה מצווה מצד עצמה. [וע"ע עונג יו"ט (קעו) שהאריך בזה].

וכ"פ **הבי"ש** (קסה ט) דיבמה שאינה רוצה לחלוץ לא מקרי מורדת[כא]. והרשות בידה. אך הביא **דבזוהר** משמע דהוה מצוה דוקא בחליצה.

והאחרונים חקרו בגדר 'מצוות חליצה' אי הוה מעשה מתיר[כב], וכמו גט. או דהוה מצווה מצד עצמו[כג]. ועוד אפשר דהוה מצווה דתלי בתביעת חבירו [ע"ד הא דאי' לעיל מ.].

שא) **ול"ק כאן כמשנה ראשונה, כאן דמשנה אחרונה וכו'.** דלמשנה אחרונה מצוות חליצה קודמת, ומש"ה בכל אופן אין כופין לייבם[כד].

יד. ואפי' מצא אשה יכול הוא לומר זו אינה מהוגנת לי או אינה מקובלת עלי ואחרת טובה מזו היא מעכבת ממני משום דאגידא בי.

טו. ותוס' הק' דמ"מ ל"ש לא יהבי ליה אחריתי, הא אפשר בחליצה. ותוס' תי' דאינו רוצה לחלוץ ולתת כתובה. ויל"פ דעיקר הטעם דמדינא מחוייבת להתייבם, ומש"ה אינו מחוייב לחלוץ לה.

טז. **והמגיד משנה** (יבום ב יא) **והרמ"א** (קסה א בתחילתו) כת' דאף בכה"ג הוה מורדת. [ולשון **השו"ע** (שם, ע"פ הריב"ש א) משמע דלא הוה מורדת].

יז. **והראב"ד** (לרי"ף) ביאר הצדדים בזה, דאינה מורדת כיון דאפשר בחליצה. או כיון דהוא תובע יבום, ואף שהיא רוצה לחלוץ הרי היא מורדת מגוף המצווה. ולא משום שאינו מוצא לישא אשה, אלא שהיא כארוסה שמשועבדת לינשא, וה"נ משועבדת ליבום.

יח. וכ"כ **הרמ"א** (קסה א) דאין כופין אא"כ באה מחמת טענה. וע' פוסקים שם שהאריכו בזה.

יט. **והפנ"י** נקט דאף האשה מצווה במצוה זו, ודלא כפשטות **הראשונים** (חינוך תקצט, שו"ת הרשב"א א יח בסופו) דהוה מצווה על היבום (ע' לעיל מ.).

כ. והביאו דבפשוטו כ"מ **ברש"י** (סנהדרין יח:) גבי אשת מלך, דכיון דאסורה לינשא אי"צ חליצה. והרש"ש (שם) תמה בזה. [וע"ע אור גדול למשניות שם]..

כא. אך הבי"ש כת' דהוה מורדת משום נכסים, אך דן היכא דהיא נותנת לו את הנכסים. [וכ"מ ב**שו"ת הרדב"ז** (ג תק [תתקלה]) דכל הנידון משום הנכסים].

כב. **והעונג יו"ט** (קעו) הוכיח דיש כמה דינים שאינם מעכבים בחליצה, והוה למצווה בעלמא. והביא **דתוס'** (נדה סו:) כת' גבי טבילה דהוה מתיר בעלמא, ול"ש לכתחילה ובדיעבד [דכיון דטהור בדיעבד, א"כ מהני להתיר]. ותוס' כת' דל"ד לחליצה דבעינן קריאה לכתחילה, דהוה מצווה. [וע' עונג יו"ט שהאריך ליישב]. [וכן הביא הקוב"ש כאן, והק' דתוס' דידן מבואר דאינו מצווה מצד עצמו].

כג. וכלשון המשנה (יבמות קא. וקו:) 'מצוות חליצה'.
ועוד יש שדנו דמצוות יבום הוה מצווה חיובית, אלא דהתורה תולה ביבם אם אינו רוצה לייבם. ומש"ה כופין לייבם או לחלוץ, ומשום מצוות יבום. וכ"מ **ברמב"ם** (הקדמה למשנה, הו' בתוי"ט ריש יבמות) דהטעם דמסכת יבמות קודמת למסכת כתובות משום שיש להקדים דבר המחוייב, והנישואין תליין ברצון האדם, שאין בי"ד כופין אדם להתחתן. אבל כופים על יבום, ואומרים לו או חלוץ או יבם.

כד. **והראב"ד** (לרי"ף) כת' דאף דהיא מורדת גם מחליצה [וכתי' הב' בתוד"ה תבע], מ"מ כיון שהוא תובע יבום, ולאבא שאול אינו מצווה מן המובחר, אין כופין.

ורש"י (יבמות הו' בתוס') **ותוס'** (בסו"ד) פסקו כמשנה אחרונה (וכמשנה בכורות יג.), דקאי כאבא שאול דמרחיקין מן היבום, שלא יתכוון לשם נוי ואישות. אבל **הרי"ף** (כאן כז: בדה"ס) הביא דמסקנת הגמ'[כה] (שם לט:) דפסקו כחכמים וחזרו לומר דמצוות יבום עדיף[כו]. וכ"פ **הרמב"ם** (יבום א ב, סה"מ עשה ריז, פיה"מ בכורות א, שו"ת הרמב"ם ס"ס ריח) [**והשו"ע** (קסה א) **כת'** דמצוות יבום קודמת, וי"א דמצוות חליצה קודמת]. **והרי"ף** הוסיף דלפ"ז בטל מימרא דשמואל דאין כותבין אגרת מרד לשומר"י[כז]. **והראב"ד** (לרי"ף) **כת'** דמ"מ שומר"י לא הוה מורדת אלא באופן דלא יהבו ליה אחריתי, ושמואל קאי היכא דמוצא אשה אחרת. ועוד כתב דשומר"י הוה מורדת דוקא שאינה רוצה לחלוץ ולא להתייבם, אבל אם היא רוצה לחלוץ לא הוה מורדת [וכתי' הב' בתוס' ד"ה תבע][כח].

שב) **תוד"ה דיני.** פ"ה (יבמות לט:) וכו' ומיהו וכו' ואמרה דברים ניכרים וכו' אי לא מצינן לאטעויי[כט] כייפינן ליה לחלוץ וכו'. מבואר ברש"י דבבאה מחמת טענה כופין לחלוץ, ולא רק שאין כופין אותה להתייבם. [ותוס' הסכימו לדבריו היכא דבאה מחמת טענה]. **והריטב"א** (יבמות שם) הביא צד דאף מוכה שחין אין חוסמין אותה שתתייבם, אך אין כופין אותו לחלוץ לה. **והאחרונים** תי' דדעת רש"י דסוף סוף כיון דאינו מייבם, מחייבין אותו לחלוץ[ל].

שג) **בא"ד ולא תימא מוכה שחין דווקא, אלא כל אמתלא וכו'**[לא], **ועוד פסקינן וכו' ואין כותבין אגרת מרד על שומר"י וכו'.** [משמע דדעת רש"י דלמשנה אחרונה דכל היכא דהאשה אינה רוצה להתייבם כופין לחלוץ]. ור"י הק' דא"כ אף בלא אמתלא, ואילו מבואר ברש"י דקאי דוקא היכא דאמרה דברים נכרין [וכעין מוכה שחין]. ומשמע דבלא דברים נכרים כופין לייבם, וא"כ אמאי לא משכח"ל אגרת מרד לשומר"י בלא דברים נכרין[לב]. ועוה"ק **תוס'** (יבמות לט:) דמפורש בגמ' (שם) דאמרי' ליבם בדידך תלי רחמנא, דרשאי לייבם.

שד) **בא"ד ואף לפר"ת דמפרש הא דאמר רב אין כופין וכו'.** דאי' (יבמות לט:) אמר רב אין כופין, ורש"י גרס דקאי אמשנה אחרונה דמצוות חליצה קודמת. **ופרש"י** (שם הנ"ל) דאי ניחא לתרוייהו לייבם, אף למשנה אחרונה אין כופין לחלוץ, דבדידיה תלה רחמנא. **ור"ת** גרס דקאי אמשנה ראשונה, דבראשונה

כה. אך **ר"ת** (תוס' יבמות לט:) כת' דקי"ל כסתם משנה דבכורות, ודלא כדברי רמי בר חמא. ועוד דהגמ' (יבמות ג.) העמידה את המשנה כאבא שאול. וכן סתמא דגמ' (כאן). וכן הגמ' (יבמות קט.) ידבק בחליצה. [ועוד הביא דר"ח חזר בו בענין זה]. **והראשונים** דחו דיש כמה סתמי משניות דלא כאבא שאול.

כו. **והראב"ד** (לרי"ף) הביא דהברייתא (יבמות קט.) ידבק בחליצה קאי אף למשנה ראשונה [וכחכמים], ולא מהדין, אלא ידבק מן הדרך הישר והטוב. [וע"ע **רמב"ם** (גירושין י טז) שהביא ברייתא זו באופ"א]. ועוד הביא (לקמן קיא.) דר' חנינא הורה לכהן שלא ילך לחו"ל לייבם יבמתו, ואי יבום הוה מצווה גמורה ודאי מותר לכהן לצאת לחו"ל, וע"כ דמצוה זו היתה מרוחקת בעיניהם. **ובס' הזכות** חלק דעיקר המצווה ביבום [למשנה ראשונה, ולהלכה] וכופין את האשה, וכותבין אגרת מרד. [ואף כשרוצה לחלוץ]. [עי"ש שדחה ראיות הראב"ד].

כז. **והרי"ף** הביא דנח' בזה ב' מתיבתות אי כותבין אגרת מרד לשומר"י.

כח. **והראב"ד** כת' די"ל דנח' בסברא זו ב' הישיבות. **ובס' הזכות** הק' דהגמ' העמידה את דברי שמואל כמשנה אמצעית, ודלא כהלכה. והו"ל להעמיד כה"ג, ובריתא כשאינה רוצה להתייבם או לחלוץ ושמואל כשרוצה לחלוץ. ולמה הוציאו כל השמועה מההלכה. אלא דאיירי אף כשרוצה לחלוץ, ואפ"ה נחשב מרד, כיון דעיקר מצווה בחליצה. אלא דישיבת נהרדעא [אף בימי הגאונים] נהגו כדברי שמואל, אף דמסקנת הגמ' לדחות דבריו.

כט. וכדאי' (יבמות קו.) דהטעו את היבם לחלוץ, **ורש"י** ביאר דהיינו לכתחילה [דעדיף שלא לכופו בע"כ]. וכ"פ **הרמ"א** (קסה א בסופו). אך **תוס'** (שם לט:) הביאו ראיה שאין כופין לחלוץ, דא"כ אמאי הטריחו להטעותם, יכפוהו לחלוץ. [**והגר"א** (שם יז) כת' דלדברי רש"י מתורץ קו' התוס'].

ל. וסברא זו לא תלי משום מוכה שחין. [ועפ"ז מתיישב קו' התוס', דהוה כלל בכל מקום שאינו מייבם כופין לחלוץ או לייבם. ולמשנה ראשונה הוה דוקא מוכה שחין, ובמשנה אחרונה בכל אופן אין מניחים לייבם היכא שאינה רוצה].

לא. והך דין דנפלה לפני מוכה שחין לכאורה איירי לכו"ע, ואף למשנה ראשונה כשיש לה טענה אין כופין לייבם. ומש"ה כופין לחלוץ.

לב. **והפנ"י** כת' דדעת רש"י דהאומרת מאיס עלי הוה כמו דברים נכרין. והפנ"י הק' דמ"מ נפק"מ דאין לה ליטול כתובתה, וכדין מאיס עלי. ותי' דשומר"י כתובתה על נכסי הראשון, ומש"ה מהדין תטול במיתת הראשון כל שהותרה לינשא.

מצוות יבום קודמת [דנתכוונו לשם מצווה[לג]], ואפ"ה אין כופין לייבם ורשאי לחלוץ.

שה) **בא"ד אבל היכא דלא ברור לן שמתכוונין למצווה, כופין במילי**[לד] **ומרחיקין אותן מן היבום.** וכדאי' (יבמות קט.) לעולם ידבק בחליצה וכאבא שאול. [**ותוס'** פי' דכופין במילי שלא ייבם]. [**ותוס'** (יבמות לט:) כת' דכופין אותם לחלוץ, ובפשוטי הוה בשוטי. אבל הגר"א (עה"ג שם) כת' דכוונת התוס' (שם) דכופין במילי].

שו) **איהי דמיפחת לא מיחזי כשכר שבת. הריטב"א** כתב דמכאן היה נראה דכשפוחת מחובו [עבור מלאכה] ל"ש שכר שבת [וכ"פ **המג"א** שו ז בסופו]. וכתב דיש לדחות דהכא הוה מראית העין בעלמא. וכ"כ **רע"א**[לה] דבסוגיין הוה ענין קנס, ולא הוה 'שכר' של שבת, אלא דמיחזי כשכר שבת. ועוד דהוה הבלעה, אלא דאם יחזור תחשב ימים (ע' תוס' בע"ב), ודוקא כה"ג שרי.

דף סד:

שז) **תוד"ה מיחזי.** וי"ל דהכא אסור דלא הוי כמו הבלעה, דאין מוסיפין לכל שבת יחד וכו' שאם יתפייס. ועפ"ז הביאו **הפוסקים** (ב"י או"ח שו בדה"ב בשם שבלי הלקט, ורמ"א שם ד) דאם שכר פועל לחודש, כל יום כך וכך, נחשב שכר שבת [ולא הבלעה]. **והב"י** כתב דאין נראה כן מדברי הפוסקים. **והמג"א** (שו ז) כתב דכ"מ בסוגיין, דכיון דאם יסלקנו באמצע השבוע ישלם רק עבור הימים שעברו, נחשב שכיר יום ולא שכיר שבוע[א].

והביאו"ה (שו ד"ה נותן) הביא **דהחיי"א** (ס ח) כתב דהא דשכיר חודש מותר היינו באופן שאם לא שמר בשבת אינו יכול לנכות משכרו, דא"כ תו לא מקרי הבלעה[ב]. **והביאו"ה** חלק דאפ"ה מקרי הבלעה. דאף שכיר חודש כשמחסר איזה יום פעולה ודאי מנכין לו, ואפ"ה שכיר חודש לא מקרי שכר שבת. אלא דכוונת התוס' דתקנו דגדר הקנס שיתחשב כל יום ויום בפנ"ע.

שח) **המשרה את אשתו ע"י שליש וכו'. הרמב"ם** (יב יב) כתב דהרשות בידו שתהיה האשה אוכלת ושותה לעצמה [ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת][ג]. **והרשב"א** ושא"ר חלקו, והביאו מדברי **הירושלמי** (ז א) דאיירי דקבלה עליה. אבל אל"כ יוציא ויתן כתובה, דשמעי אינשי וזילא בה מילתא, שיאמרו מה ראתה זו להתרחק משלחן בעלה. [וכדאמרי' לקמן ע: גבי מדיר דל' יום שמעי אינשי[ד]].

והרשב"א הביא עוד בשם **הראב"ד** דאיירי שעושה מלאכה בעיר אחרת או שלומד בעיר, שעונתו מע"ש לע"ש[ה]. [וע"ע תוס' לקמן סה:].

והר"ן הביא דאי' (לקמן ע:) דנחשב זילא מילתא ע"י פרנס. [וכת' דדעת הרמב"ם דדוקא בפרנס במקום נדר הוה בזיון].

שט) **ואם אין נותן לה מעה כסף מעש"י שלה. בגמ'** (לעיל נט.) פי' מותר מעש"י, לרב ושמואל דמעה כסף כנגד מותר. **והראשונים** כת' דאינו רשאי למנוע ממנה מעה כסף, דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם.

והרמב"ן פי' דאם אינו מעלה לה, והיא שתקה ועשתה בסתם, המותר שלה. וכתב ול"נ דה"ה

לג. דבדורות הראשונים (של התנאים) נתכוונו לשם מצווה. ואף בימי האמוראים כשרב יהודה היה מכיר שמתכוונים לשם מצווה היה אומר בדידיה תלי רחמנא.

לד. ולרש"י רב אמר שאין כופין [שלא ייבם], היכא דניחא לתרוייהו. אבל לשיטת ר"ת דברי רב קאי באופ"א.

לה. [דרע"א (על המג"א הנ"ל) כתב דהוה כיוצא בזה, וביאר כוונת המג"א דיש מקום לחלק בזה].

א. **והביאו"ה** (שם ד"ה מקרי) כתב דהב"י העמיד דברי השב"ל כשלא התנה שיוכל לחזור, אלא שמפרט דהשכר עבור י' ימים, דהשב"ל אסור כיון דמזכיר מנין הימים הו"ל חלק מהשכר כנגד שבת. והב"י חלק דמ"מ הוה הבלעה, דעצם השכירות א'.

ב. ולכאורה דעת החיי אדם דגדר הבלעה הוא שמשלם עבור השאר, וחלק זה מבליע בחינם. [ולא שמשלם עבור הכל יחד].

ג. **והקוב"ש** (רטו) כת' די"ל דהירושלמי קאי למ"ד (סה:) אוכלת תשמיש. אבל למ"ד אוכלת ממש, אי הוה מדעתה אמאי תליא בליל שבת. מה דניחא ליה שיעשה. וע"כ דלהך מ"ד הוה בע"כ.

ד. **והגר"א** (ע ג) כתב דלדעת הרמב"ם הדירה שאני [ודוקא הדירה הוה גנאי], וכ"כ **הרמב"ן** (ע:).

ה. א"נ דקיבלה עליה [וכדאי' בירושלמי]. [ודעת הראב"ד דהיכא דאינו מחוייב מדין עונה רשאי, א"כ לכאורה הך קבלה הוה משום עונה. אבל פשטות הירושלמי דיכולה לומר שרוצה לקבל מזונות מהבעל].

למזונות ומעש"י, ורבותא קמ"ל שאפי' מעה כסף דאי"צ כ"כ לא אמרי' דויתרה. וכ"כ **הרמב"ן** (לקמן צו., והו' בר"ן שם) דאם לא נתן לה מזונות, ועשתה ואכלה, אע"פ שהותירה אין לבעלה עליה כלום, דכל היכא דאיהו לא יהיב לה מזוני הרי משכון בידה שתמשכננו עליו, ואי"צ להתנות בבי"ד לומר איני נזונת ואיני עושה[ו] [וציין לכאן]. [ובפשוטו משמע דהוה גדר משכון, וכמ"ש **הרא"ה** (נח:). אמנם א"כ קשה אמאי זוכה במותר מעש"י, אלא מה שצריכה למזונות. וצ"ל דגוף הידים הוה משכון, ועי"ז פקע זכות הבעל, וע"ד מש"כ הרשב"א נח:].

ובשו"ת **מהרי"ט** (ב חו"מ ס"ס סז, הו' בבאר היטב פ א) דן בנשים[ז] העוסקות במשא ומתן[ח] ומפרנסות את בעליהם, דלדברי הרמב"ן (הנ"ל) כיון דהבעל אינו מעלה לה מזונות [דאדרבא היא מכלכלת את בעלה וכו'] אינו זוכה במעש"י בסתם. ואפי' שלא אמרה איני ניזונית ואיני עושה, דכל שאין הבעל זנה במאי זכי במעש"י.

אך דן דאפשר דכיון שבתחלת שימושן במלאכה זו עדיין הבעל טורח במזונות וכו' הרי אוכלת משלו [כל שלא אמרה איני נזונת ואיני עושה], והכל הוה משל הבעל[ט]. [וכ"כ **החזו"א** (ע ו) דנחשב שניזונת משל הבעל, וכמו לוותה דנחשב משל בעלה[י]]. ועוד כתב דכיון דאיכא ריוח ביתא מסתמא ויתרה.

והפתח"ת (פ א) הביא [מס' גבעת שאול לג] דהיכא דאבי האשה פסק לזונם, אפ"ה מעש"י[יא] של הבעל. [ואף דהבעל לא העמיד לה מזונות, מ"מ לא היתה חסירה מזונות[יב]]. והביא דה**רמב"ם** (עבדים ג ב) כת' גבי אשתו של עבד עברי, דאף שהאדון נותן מזונות, מעש"י של הבעל, ועבד עברי יש לו כל זכויות של בעל באשתו[יג].

והביא דב**ירושלמי** (יב א, הו' ברא"ש יב א וה"ה כג יח) אי' דכשאבי הבעל דפסק לזון את כלתו, מעש"י של בנו. ואין לחלק בין פוסק לכלתו או לבתו, דמאי שנא[יד].

שי) **ומה היא עושה לו וכו' ואם היתה מינקת פוחתין לה ממעש"י וכו'.** [ע"ע תוס' סג. דאף כשמתעסקת בצרכי הבית]. וה**בית מאיר** (פ ד"ה דחקה) כת' דלכאורה היכא דעשתה שיעור זה בחצי שבוע, רשאית לבטל שאר השבוע. דאין כופין על העדפה דמעש"י. [וע"ע לקמן סו.].

שיא) **מני מתני' וכו'.** דבמשנה מבואר שיעור סעודה לפי ב' קבין חטין לשבוע. וה**תוס' רי"ד** הביא בשם **מר רב שלום** [גאון] דשיעור זה הוא השיעור הקטן ביותר של סעודה, כדי קיום הנשמה. אבל

ו. ובפשוטו קאי אף לר"ל דאינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, מ"מ כשהבעל אינו זן, יש לה זכות למעש"י. [וצ"ע לרשב"א נח:].

ז. וז"ל בנשים שהנה גבירות ונכנסות בחצרות שרי מלכים וטירותם והמה כאניות סוחר להביא טרף לביתה ומכלכלים את בעליהם זה כמה שנים ומפרי ידיהם עשתו גם גברו חיל עושר ונכסים.

ח. אבל ה**משנ"ל** (כא א) הביא **שו"ת הרשב"א** (הו' בב"י צה) דמה שאשה טורחת בדבר שאין דרכה בכך, הוה בכלל מציאה. ודינו כהעדפה. [וע' לקמן סו.], ולא עיקר מעש"י.

ט. וכתב דכל מה שהיתה הולכ' ומשתכר' קמא קמא בטיל לגבי בעל. [וכוונתו דכל שנוסף הוה מכח הממון הראשון, דאף הוא של הבעל].

י. אמנם צ"ב לפ"ז במה איירי הרמב"ן הנ"ל. [ולולי דברי הרמב"ן היה אפ"ל דדוקא מעה כסף, דאינה מתקשטת, אבל מזונות ע"כ עשתה ואכלה, ונחשב דאוכלת משל בעל].

יא. וה**שואל** בגבעת שאול כת' דפשיטא דהמעש"י אינם של האב, דמה"ת יזכה. וכל הנידון האם הבעל זכה. [אך יל"ד דשמא אי"צ לתת כל מזונותיה, ואי"צ לתת את השיעור שהאשה עושה. ומבואר מדבריו דכיון דפסק לתת מזונותיה מחוייב כל מזונותיה, ולא אמרי' הכי].

אך בפשוטו נח' בזה הרמב"ם והרמב"ן, דה**רמב"ם** (עבדים ג ב) כת' גבי עבד עברי דהאדון משלם מזונות אשתו ובניו, אין לו במעשה ידיהם כלום, ומעש"י של האשה לבעלה. ומקורו מה**מכילתא דרשב"י** (שמות כא ג) דדרשי' 'הוא', הוא מעש"י של רבו ואין מעש"י אשתו ובניו של רבו.

אבל ה**רמב"ן** (שמות שם) נקט דמעש"י האשה והבנים לאדון, כיון שזן אותם. ונכנס במקום הבעל. ונדחק דכוונת המכילתא דיכולים לומר איני נזון ואיני אוכל. אבל אם רוצים ליטול ממנו מזונות, מעש"י לאדון. וכ"כ ה**ריטב"א** (קידושין כב.). וצ"ב אמאי הוה שלו, ומהיכן זכה בזה [ואף מעש"י לבעל הוה משום תקנ"ח].

יב. ולכאורה תלי בנידון דהמהרי"ט, ומבואר פשיט"ל דכל זמן שלא אמרה איני נזונת ואיני עושה ל"מ להסתלק.

יג. ומשמע דאפי' מותר וכן מציאתה. [והגבעת שאול (הנ"ל) דן לדחות דהאדון מתחייב לזון את האשה מחמת מלאכת העבד, ומש"ה נחשב שהעבד זן את אשתו].

יד. ויש שדנו לחלק דהיכא דאבי הבעל פסק מתפרש הדבר שמתחייב להעמיד חיובו של הבעל. ואילו היכא דאבי הבת נותן הוה העמדה חיצונית.

במדבר אכלו מן שיעור עומר, מ"ג ביצים כל יום[טו]. **ותלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק) כת' (בשם רבני צרפת) דהתם בלא לפתן, והכא אוכל ע"י לפתן. ועוד דנשים דאינם עוסקות במלאכה כמו איש סגי בשיעור פחות. **והרמב"ם** (יב י) פסק שנותן סעודה בינונית של כל אדם באותו עיר[טז]. [וכן איתא (עירובין ל:) דסעודת עירוב הוה סעודה בינונית של כל אדם].

שיב) **חציה לבית המנוגע. פרש"י** של כבר. משמע לכל מ"ד כדאית ליה, ולפ"ז נח' התנאים בכל הנך שיעורים. וכ"כ **תוס'** [עירובין פ:, ופג.] דלפ"ז הא דקי"ל בכ"מ כביצה לטומאת אוכלין, קאי כר' שמעון. [וע"ע תוס' שם, ושא"ר ואב"מ].

שיג) **תוד"ה וחצי.** הך פסול גוייה אין זה אותה גזירה וכו'. כ"ד **ר"ת** (ספר הישר, הו' בתוס' עירובין פב:, שבת יד.) דגזרו בי"ד קדמון שהאוכל ב' ביצים נפסל גופו מלאכול בתרומה [אבל אינו מטמא מה שנוגע]. דגזרו מגע פנים [ששותה משקה תרומה, ונוגע באוכל תוך מעיו], אטו חוץ [שהרואה יסבור דמותר ליגע אף בחוץ][יז]. ושוב גזרו בי"ש ובי"ה י"ח דבר (במשנה זבין ה יב, שבת יד.) דהאוכל כביצה אוכל טמא ראשון, דאף גופו נעשית ראשון [לטמא תרומה במגע], שמא יאכל אוכל תרומה, וישתה משקה תרומה [מיד, ונוגע בתוך פיו ונטמא][יח].

אבל דעת **ריב"א** (הו' **בתוס'** יומא פ:, ובתוס' הרא"ש כאן) דהכל גזירה א', שמא יגע בתוך פיו. וקבעו שיעור ב' ביצים, דקי"ל לחז"ל דפחות משיעור זה אינו צמא לשתות.

שיד) **כמאן כר' חידקא וכו' אפי' תימא רבנן וכו'. הב"י** (או"ח ס"ס רצא) הביא **שבלי הלקט** שהוכיח מסוגיין דאף נשים חייבות בג' סעודות בשבת. דעל כולם הוא אומר אכלוהו היום.

שטו) **לארחי ופרחי.** ואפי' עני בישראל הבעל חייב לתת לה מזונות כדי לתת לארחי ופרחי[יט]. **והאגר"מ** (א קמג, אה"ע א קו) ביאר דהוה בכלל מזון לפי כבודה, כיון דמידת אכזריות הוא לחיות בלא לתת לאחרים[כ].

והלח"מ (יב י) הק' דהרמב"ם השמיט הא דצריך לתת ב' סעודות לארחי ופרחי.

דף סה.

שטז) **כום א'. רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דהיינו רביעית יין חי, וע"י מזיגה הוה ג'.

שיז) **שומר"י היתה.** ובג' חדשים הראשונים שנזונת משל בעל (וכדלקמן קז:). או בעמד בדין וברח, שפסקו לה משל היבם. ע' שיטמ"ק (כאן וסו:).

שיח) **חומה**[א] **דביתהו דאביי וכו' קטלת לך תלת וכו'.** ובגמ' (יבמות סד:) אי' דאביי עבד עובדא בנפשיה, וסמך אמ"ד דבעי ג' פעמים לחזקה. **והראשונים** (רמב"ן לעיל מג: ושא"ר שם) הביאו דמבואר בסוגיין דקיבלה מזונות, אף שהוחזקה קטלנית. ודעת הרמב"ן דקטלנית אין לה כתובה משלישי[ב], דנתברר שנשאת במקח טעות. **והרמב"ן** יישב דהכא אביי הכיר בה, ורצה ליזוק בנכסיו. ואף דאביי טעה בדין, מ"מ הכיר בה ולא הטעתו[ג].

וה"ר משה בר"י (הו' בר"ש וריטב"א שם) כת' דאין לה

טו. אבל **בגמ'** (עירובין פג:) איתא דהאוכל מ"ג ביצים בכל יום ה"ז בריא ומבורך, יתר ע"כ רעבתן, פחות מכן מקולקל במעיו.

טז. והעירו דלענין עירוב קבעו שיעור י"ח גרוגרות, ולא תליא בשינוי הזמנים. א"כ האיך מדמה הגמ' להדדי.

יז. וגזרו בב' ביצים, כיון דחלק נשאר בין השיניים וחניכיים, ומתעכל קצת. ורק כשיש שיעור גדול יותר חששו משום מגע כביצה בפנים. [וכיון דאפקתיה מכביצה העמידו על שיעור חצי סעודה].

יח. [וצ"ב דכיון דחזרו ותקנו גזירה אחרונה, א"כ מאי נפק"מ בגזירת פסול גוייה. **והרש"ש** (שבת יד ב) כתב דנפק"מ היכא שאכל ביצה א', וטבל וחזר ואכל פחות. דנטהר מטומאת אוכל כביצה, אבל ל"ש ליטהר מטומאת חצי פרס קודם שהשלים טומאתו.

יט. אך הק' דבגמ' (ב"ק קיט.) איתא. דמקבלין דבר מועט מהאשה לצדקה, דמסתמא ניחא לבעלה. משמע דמדינא אינו חייב.

כ. והביא מזה סיוע לדברי **הר"ן** (בסוף הפרק) דאף מזונות בניו קטנים הוה חיוב לאשה. [וי"ל דאף לשא"ר תקנו חיוב נוסף לבן עצמו].

א. כן הגיהו ב"ה', וכ"פ **בשו"ע** (אה"ע קכט לד) דבגט כל שם שהוא בלשה"ק כותבים בה', כגון 'חומה'. אבל שם שאינו לה"ק כותבין ב'א'.

ב. **והרמב"ן** כת' דאף דלענין איסורא נחשב קטלנית בב' פעמים, אפ"ה לענין ממון בעינן ג' פעמים [ע' תוס' יבמות סה.].

ג. אבל **הריטב"א** (יבמות סה.) דחה דלא נחשב הכיר בה,

כתובה מטעם נוסף דלא קרינן לכשתנשאי לאחר, דאסורה לינשא. **והרמב"ן** דחה דמ"מ קרינן בה לכשתנשאי לאחר, שנפטרה מזה, ונישואין תופסין בה[ד].

והרמב"ן הביא דה**ראב"ד** דחה דברי הי"מ מסוגיין, דמבואר דיש לחומה מזונות, ואי ס"ד דאין לה כתובה אף אין לה מזונות[ה]. וכת' דדעת הראב"ד דיש לה כתובה[ו] אפי' משלישי[ז].

שיט) **פסוק לי שיראי וכו' לחברך ולחברורך. פרש"י** שלא אתבזה על הבריות. **והתוס' רי"ד** כת' שלא אתבזה מכבודי הראשון [דמשפחת עשירים צריכה בגדים חשובים[ח]]. אבל **רש"י מה"ק** כתב כדי שיקפצו עליה אנשים חשובים וכו'. **והרא"ה** הק' דרב יוסף הוא דאמר (לעיל נד.) כיחלה ופרכסה אין לה מזונות. **והריטב"א** דחה דהתם עבדא מעשה, אבל הכא הוה דיבורה בעלמא.

והתוס' רי"ד כת' דמכאן מוכח דיורשים חייבין להלביש את האלמנה, כמו שחייבים לזונה. וכן מהא דאי' (בסמוך) מותר בלאות אלמנה. ועוד הביא (מלקמן סח.) דבנות הנזונות מהאחים, חייב להלבישן[ט].

והשיטמ"ק (בשם תר"י) כת' בשם **הרמ"ה** דלא פסקו לה שיראי, מדלא הוזכר בגמ'. ואף דחייבין להלביש [אבל אי"צ לתת לה שיראין][י].

שכ) **ל"צ כגון דאורחיה דידיה וכו' ת"ק סבר כי אזילנא שקילנא וכו'. פרש"י** דרכו לישון על כרים וכסתות. וטוען שיביא את הכר שלו עמו. והגמ' לא תי' מ"ט אין בזה משום עולה עמו. **התוס' הרא"ש** כתב דהא דעולה עמו היינו דוקא כששרויה עמו[יא].

והתוס' הרא"ש הוסיף ול"נ דבמאכל ומשתה ומלבוש שהוא לתענוג הגוף וכבודו, אמרי' אשתו כגופו ומחוייב אפי' אינה שרויה אצלו. אבל כר וכסת דהוה תענוג יתירא, וכן חלילין ומקוננת (לעיל מח.) אמרי' כשאינה אצלו אינה עולה עמו. **והרשב"א** ביאר דבעני לא חייבוהו בכך [כשאין לו]. כיון דאינה רגילה בכך, אלא מצד עלייתו של בעל. אבל **הרמב"ן** הביא דה**רי"ף** השמיטו, דס"ל דקי"ל עולה עמו, ודלא כהך ברייתא.

ועוד הביא **הרשב"א** בשם **הראב"ד** דקאי אכר וכסת יתירא, דודאי צריך ליתן לה כר, אלא שהיא רוצה שיהא אצלה כר וכסת עבורו. **והרמב"ן** תי' דכוונת הגמ' דהוא רגיל בכך, אבל אין דרך משפחתו בכך[יב].

דף סה:

שכא) **כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו. המהר"ם שי"ף** הביא דשייך שמחה בנעליים, וציין לדברי **הפוסקים** (או"ח רכג ו) דדנו האם עני מברך שהחיינו על נעליים [או דהוה דבר שאינו חשוב].

שהרי אביי סבור דאין בזה איסור קטלנית עד שיוחזק ג' פעמים.

ד. [דהעיכוב לא הוה מחמת שזקוקה לבעל, אלא דמצד אחר אינה ראויה לינשא].

ה. ועוד הביא מהגמ' (יבמות פה.) דמזונות תלי בחיוב כתובה. [וצ"ב אמאי תלי בהדדי, דאי אשה זו ראויה לכתובה אלא דלא הגיעה לכשתנשאי לאחר, א"כ מנ"ל דמזונות אלמנה תליא בהא].

ו. והריטב"א (יבמות סה.) כת' דהיכא שנשאת באיסור קנסוה חכמים שאין לה כתובה. אבל כשנשאה בהיתר, אף שנתברר שהוחזקה בזה כקטלנית לא הפסידה. ועד"ז דעת הרא"ה (לעיל מג:).

ז. [אך י"ל דהראב"ד בא לאפוקי הטעם דלכשתנשאי לאחר, ובשלמא מגדרי מקח טעות אמרי' דאביי הכיר ולא הוה טעות. אבל סוף סוף אסורה לינשא].

ח. וכ"כ **המאירי** (לקמן קג.) שנותנין לה כסות הראוי לה לפי כבודה וכבוד בעלה, וכדאי' (כאן) פסוק לי שיראי, פסק לה.

ט. אבל **הריטב"א** (לעיל נב:) הביא בשם ר"י דמחוייב רק מזונות ממש, ושאין בכלל זה לבושא וכסוייא. והביא דה**רמב"ן** חלק דאי' (לקמן קג.) שמשתמשת בכרים וכסתות כדרך שהיתה משתמשת בחיי בעלה. והביא עוד מסוגיין. וכן **הריטב"א** (ב"ב קלט: והנמוק"י שם סה. בדה"ר) הביאו מסוגיין דפוסקין לאלמנה כסות והוה בכלל חיוב המזונות.

י. אבל **הריטב"א** (ב"ב קלט: הנ"ל) **והמאירי** (קג. הנ"ל) העתיקו מסוגיין דפסק לה. וכ"כ **בס' ערכי התנאים והאמוראים** (ערך רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל) דנראה דפסק לה היכא שהיתה נהוגה בקישוטי שיראין בחיי בעלה.

יא. **והשיטמ"ק** כת' דאין נראה כן כלל. **והריטב"א** הק' דהמשנה במכובד הכל לפי כבודו, קאי אף כשאינה שרויה אצלו.

יב. ומש"ה אי"צ ליתן לה כר וכסת, אלא שיהא עבורו כר וכסת לכשיבא אצלה, ולא יקח כר שלה. [וכן קצת משמע מדברי רש"י].

שכב) **אמר אביי נ' זוזי פשיטי, ממאי מדקתני וכו'.**

הרשב"א וריטב"א כת' דהמ"ל דהוה זוזי פשיטי, מדרב יוסף (קידושין יא:) דכל כסף של דברידהם הוה כסף מדינה. אלא דעדיפא מינה למיפשט מגוף המשנה. אבל **תוס'** (לקמן סז. ובכורות נא.) כתב דהסימן הוה רק אסלעים, ולא זוזי.

שכג) **מותר מזונות.** ובפשוטו איירי בכל אופן שנותר.

[וכן סתם **הרמב"ם** (יב יג), **והרמ"א** ע ג].

והראשונים הק' **דבגמ'** (נזיר כד:) איתא דמשכחת לה מעות לאשה כגון דקימצה מעיסתה. והראשונים הק' דאי קימצה הו"ל מותר מזונות לבעל. **ותוס'** (שם) **תי'** דהתם איירי דאמר צאי מעש"י למזונותיך, והיה לה מותר, דהוה שלה. ועוד תי' דהיכא דקימצה מעיסתה הוה שלה, ובסוגיין איירי שהוזלו המזונות וכדו'. וכ"ד **הר"ן** (נדרים פח.), והו' **במשנ"ל** (שם), וכ"פ **הדגול מרבבה** (שם).

ורע"א והפתח"ת (ע א בשם שו"ת תשובה מאהבה) **הביאו דרש"י** (כאן) העמיד במזונות שעודפין, שאינה רעבתנית [שהיא אינה צריכה כשאר נשים], ולפ"ז י"ל דבקימצה מעיסתה הוה שלה. וביאר דכיון דסבלה רעבון, יכולה לומר דסבלה בשביל עצמה[א].

ור"ח (בשיטמ"ק סו.) משמע דדין מותר כשצמצמה לאכול תליא במח' העדפה ע"י הדחק, וביאר סברת רבנן דכיון דאם תיפול למשכב מחמת טירחא זו יתחייב בעלה לרפאותה, מש"ה זכה בזה.

ובחי' ר' ראובן (יד ג) הוכיח מסוגיין לגדר חיוב מזונות אשתו, דהחיוב הוא 'לזון', ולא חיוב תשלום כדי שיהא לה ממה לזון. ומש"ה מה שאינה אוכלת שייך לבעל. וכתב דאף לדעת תוס' נזיר דבצמצמה הוה דאשה, היינו משום דיש שעבוד ממון לזון. וזכתה בשעבוד ממון.

שכד) **מותר בלאות אלמנה ליורשין.** ובפשוטו כ"ש מותר מזונות, וכ"פ **הרמב"ם** (יח ד). אבל **הראשונים** הביאו **ירושלמי** דמותר מזונות אשתו שלו, דמציאתה שלו. אבל מותר מזונות אלמנה דידה, דמציאתה אינה של יורשים (כדאי' לקמן צו.), וכ"פ **הראב"ד** (שם) ע"פ הירושלמי שמותר מזונות שלה[ב]. ומבואר דיש לבעל זכות מחודשת במותר, וכמציאת אשתו. ולא משום שנשאר לו זכות במעות שנתן.

שכה) **ר"נ אמר אוכלת ממש. הרמב"ן** ביאר דבליל עונה גנאי הוא לה לאכול בבית אחר ולבא אח"כ. ועוד מתוך כך מתפייסין וכו'.

שכו) **תוד"ה רב אשי.** אפי' גמל וספן וכו'[ג]. **המהר"ם שי"ף** ביאר דכוונת המשנה להוסיף חיוב עונה [היכא דאינה שרויה אצלו]. דאל"כ איכפל תנא לאשמועינן פועל ות"ח. אבל **שא"ר** (תלמידי ר"י בשיטמ"ק) **כת'** דאיירי בת"ח דזהו עונתו.

שכז) **בלילי שבת ושבת וכו' בבית אפל. הרשב"א** הק' אמאי מחויב בזה. ואף דמותר בבית אפל, אמאי מחויב מחיוב עונתה[ד]. **והרשב"א** תי' דאיירי בטייל ופועל דעונתו ב' פעמים בשבת, וכיון שמשרה ע"י שליש לא חייבוהו לחזור ב' פעמים, אלא ליל שבת ויומו. וכת' דרבנן פליגי שחייב להשלים בא' מלילות השבוע.

שכח) **בבית אפל מותר. הרמב"ם** (איסו"ב כא י) כת' דאין נזקקין לזה אלא לצורך גדול. **והמג"א** (רמ כו) הק' מסוגין[ה].

שכט) **אבל זן [בניו[ו]] קטני קטנים. הר"ן** כתב דמשמע מלשון הגמ' דהחיוב לזון קטני קטנים דוקא כשאמן קיימת, והוה מדין מזונות האם. דכיון שהן

א. [וצ"ב דקי"ל דאף מעש"י שע"י הדחק הוה דבעל (ע' לקמן סו.). ויל"פ כוונתם דנחשב תשלום צער].

ב. [אבל **הרשב"א וריטב"א** כת' דגמ' דידן פליג אירושלמי.

ג. בפשוטו משמע דכיון דמשרה ע"י שליש מחוייב לפצותה. ועיל"פ דכששרוי אצלה, היא תלויה בצורת החיים שלו ובפרנסתו. אבל במשרה ע"י שליש, נותן לה חיובים בעלמא, ולא תליא בצורת פרנסתו.

ד. ולדברי התוס' י"ל דבכל אדם שמשרה ע"י שליש, מש"ה יש עליו חיוב נוסף, דומיה דחמר.

ה. **והאגר"מ** (אה"ע א קב) כתב ליישב דאיירי באונס שלא קיימו בלילה, וביטול מצוות עונה נחשב צורך גדול.

ו. **והפתח"ת** (עא א) הביא **חוט השני** (ח) דאינו מחוייב לזון בני בניו, אלא מדין צדקה. ועוד כתב דאחי האב מחוייבין יותר מאשר אבי האם, דענין המזונות תלי בירושה. [וע"ע שו"ע (יו"ד רנא ג)].

נגררין אחריה א"א להעמיד עצמה שלא תזון אותם[ז]. אבל כשאין אמן קיימת אינו חייב. וסיים דלא ראה לראשונים שכתבו כן. והשיטמ"ק כת' דלא משמע כן בתוס'.

והרכ"מ (עא א, ומשנ"ל יב יד) כתב דמבואר מדברי שו"ת הרא"ש (יז ז) והריב"ש (מא) דיש חיוב קטני קטנים אף בהוליד בן מפנויה, וע"כ אינו מחמת חיוב לאם. והמגיה למשנ"ל (שם) הביא לשון הרמב"ם (שם) כשם שמחוייב לזון את אשתו, כך הוא חייב לזון את בניו הקטנים וכו', משמע דשייכי אהדדי[ח].

אבל האבנ"מ (עא א) הביא דהרי"ף (לעיל נד. כ. בדה"ס) כתב דבת יבמה ובת שניה ובת ארוסה ובת אנוסה, אינו חייב במזונות לאחר מיתת אביהן, דקאי בתיקו (כדלעיל נד.). אבל בחייו צריך לזון עד שיהיו בני ו'. [וכ"פ הרמב"ם יט יד]. ומבואר דאף היכא דאין זכות לאם, חייב לבניו.

הדרן עלך פרק אע"פ

ז. והאגר"מ (אה"ע א קו) כתב דכעי"ז הא דחייב סעודה לארחי ופרחי (לעיל סד:), דכיון דהוא מידת אכזריות שלא להאכילם, הוה מכלל צרכיה.

ח. וכן דייקו ממה שכללו הרמב"ם בהל' אישות. [ויש לדחות].

דף סה:

פרק מציאת האשה

א) **וירושתה, הוא אוכל פירות בחייה וכו'. רש"י** (בפי' הא') נקט דחדא קאמר, דאוכל פירות ירושתה. [וכ"ד **תוס'**]. **והרשב"א** הק' דאוכל פירות כל נכסיה, ולא תלי בירושתה. אמנם הביא דכעי"ז אי' **בתוספתא**, דהבעל אוכל 'פירות ירושתה' בחייה, משא"כ האב. **והפנ"י** תי' דקמ"ל אוכלת פירות דאף נכסים שלא הכניסה לו [כנכסי מלוג], אלא נפלו אח"כ.

ורש"י הביא **ל"א** דהוה דין בפנ"ע שיורשה. [ולפ"ז משמע דנחשב מזכותי האישות, ולא משום קורבא. וע' מש"כ לעיל מו:, מז: ולקמן פג:].

ב) **תוד"ה וירושתה. היינו כשאין לה בנים, אבל יש לה בנים וכו'. והקוב"ש** (רכא) הק' מ"ש בן מאב ואח דהוה ג"כ יורשים. וחידש דבירושת הבן [מלבד הדין קורבה] יש גדר קם תחתיו[א] [וכאילו האשה קיימת, וצריכה לנכסים], ובזה עדיף משאר יורשים.

חבלת אשתו

ג) **תוד"ה ה"ג בושתה ופגמה שלה. ור"ת הג' 'שלו'. והוה** כעין מציאתה, דתקנו לבעל. ואף דלא תקנו לו חבלת בתו (וכדאי' בב"ק פז.), באשתו תקנו יותר. אבל מסקנת תוס' דלא תקנו. **והרמב"ן** (ושא"ר) הביא דלא הוזכר צער במשנה, דפשיטא דצער גופה לא תקינו ליה רבנן [כדאיתא בגמ' (ב"ק פז.) גבי בתו, והראשונים הביאו דה"ה צער אשתו[ב]].

והרא"ש כת' דריפוי נותן לרופא, לרפאותה. ואם נתרפאת בסמא חריפתא, הרווח הוה שלה (כדאיתא בגיטין יב:) דהוה ע"י צער שציערה עצמה[ג].

אבל **הרמב"ם** (ד טו) כתב דהריפוי לבעל[ד]. **והרא"ש** חלק על הרמב"ם[ה]. **והברכ"ש** (מד) כתב דדעת הרמב"ם דזוכה בזכות הריפוי ממנה (ע' בסמוך). דכיון דהבעל חייב ברפואתה, תקנו דיש לו זכות בדמי ריפוי דידה. ואף דעיקר החיוב ריפוי הוה לדידה ולהתרפאות, מהני דעיקר החיוב הוה דאשה. אבל בבעל תקנו דיש לו זכות בחיוב שחייבים לה, והוא חייב לרפאותה [משלו].

והק"נ (ב) הביא דכוונת הרא"ש דמשמע ברמב"ם דאף במקום סמא חריפתא הוה דבעל. וכתב דמסתבר דכוונת הרמב"ם דוקא עיקר רפואתה, אבל כשעשו סמא חריפתא הוה דאשה.

והקוב"ש (ריז והלאה) הק' דהחובל נתחייב ריפוי לאשה, ומה איכפת לן דאף הבעל מחויב לרפאותה, ואמאי לא אמרי' רצה מזה גובה ורצה מזה גובה, והאשה יכולה לגבות רפואתה מהבעל או מהחובל [וע"י כל א' יושלם חסרונה][ו]. ותי' דחיוב ריפוי הוה לרפאות, ואינו בגדר תשלום[ז]. ומש"ה אף החובל בעבד (גיטין יב:) מחוייב לרפאותו, ולא אמרי' מה שקנה עבד קנה רבו.

א. וכ"כ **בקוב"ש** (ח"ב יא) לפרש דברי **רש"י** (לעיל לט.) דאדם מוריש קנס לבניו, ולא לשאר קרובים [והראשונים לא חילקו בזה]. וכן הא דגר שמת, ואח"כ נולד לו בן, דכיון דקם תחתיו יש לו דין ירושה מחודשת.

ב. **והרמב"ן** הביא משם דלא זיכו לו צער. [אמנם בגמ' שם איירי לענין כל גדרי חבלות]. ויל"ע לדעת ר"ת האם תקנו לבעל אף צער אשתו. [ומשמע בראשונים דמילתא דפשיטא דלא תקנו, ע"פ הגמ' ב"ק שם]. [ויל"ע אמאי לא אמרי' בבושת דצער גופה לא תקנו].

ג. [והוה כצמצמה מזונותיה, דמחמת הצער הוה שלה (לתוס' נזיר הנ"ל). אמנם צ"ב מ"ש מהעדפה ע"י הדחק, אף דהוה ע"י צער גופה. א"נ צער סמא חריפה נחשב כתשלום חבלת הגוף, ולדידה].

ד. **והרשב"א** כתב דריפוי לדידיה דהא חייב ברפואתה.

ה. [אמנם **החלק"מ ובי"ש** (ר"ס פג) נקטו דלא פליגי, וכוונת הרמב"ם שבפועל יתן לבעל, שהוא מרפא]. **והברכ"ש** (שם) כתב דנפק"מ בזה דהבעל יכול ליטול דמי הרפואה, ולומר הרי גיטה ותרפא את עצמה [לרמב"ם]. דכיון דבשעת חבלה הוה ברשותו, תקנו לו דמי ריפוי.

ו. ודן להוכיח דהמזיק דבר שנתחייב אחר באחריותו [ביטוח], שהמזיק יתחייב לשלם למקבלי האחריות. והקשה דמשמע בכ"מ דחיוב מזיק הוה לבעלים, ולא למי שמפסיד. וכדאי' דהחובל במעוכב גט שחרור משלם לאדון [וכמ"ש **תוס'** גיטין מב:], ולא לעבד שמפסיד. ועוד הביא מהגמ' (ב"מ לה:) דפעמים משלמין כמה פרות לשוכר, ולא אמרי' דכיון דשילם פרה, קם תחתיו והושלם חסרונו, ועי"ז יתחייב להחזירו לבעליו. [ואכמ"ל].

ז. וכתב דלפ"ז אם מת אח"כ אי"צ לשלם רפוי ליורשים, דאין חיוב ממון, אלא חיוב לרפאות. אמנם **האחרונים** הק' דמפורש

ד) **תוד"ה שלה.** למ"ד וכו' ינתן הכל לעבד וילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות וכו', דה"נ הכל לאשה. וכמו בעבד עברי דיש לאדון זכות בתשלום הנזיקין. ואף דעיקר התשלום לעבד, אמרי' דהתשלום עומד במקום העבד והאדון אוכל פירות של התשלום. [דדמי ידו כידו. וכמו שהיה האדון אוכל פירות מהיד, ה"נ אוכל פירות התשלום].

וה**הפלאה** העיר דהא דהבעל אוכל פירות דנזקי אשה הוה כשאר נכסי מלוג, דהבעל אוכל פירות מכל נכסיה[ח]. [ונפק"מ אי מהני סילוק או מחילת האשה קודם שנודע לבעל[ט]].

ה) **בא"ד אבל למ"ד שבת קטנה לרב.** [דחיוב שבת הוה לאדון, שהוא המפסידו]. **ותוס'** הק' מ"ש דבאשה אמרי' דהכל שלה, ואף שבת. אבל דעת **הראשונים** (רמב"ן רשב"א ריטב"א רא"ש, וכ"ד הרמב"ם ע' בסמוך) דאף שבת אשה לבעל, שהרי המעש"י שלו.

וה**רשב"א** כת' דבאומרת איני נזונת ואיני עושה פשיטא דהשבת לעצמה. וה**חלק"מ** ו**בי"ש** (פג א) כת' דבהכניסה לו שפחות, דיושבת בקתדרא תליא במח' (הו' לעיל נט:) האם כשעושה מעש"י לעצמה כדין העדפה[י].

ו) **בא"ד וצריך לחלק בין עבד לאשה. והתוס' הרא"ש** כתב לפרש דכיון דקנאה בדמים, תקנו לרב[יא]. אבל מעש"י אשה הוה לבעל בתקנתא דרבנן[יב], ולא תקנו לבעל שבת.

וה**קוב"ש** (רטז) למד מכאן דהמעש"י אינן קנויין מתחילה לבעל, אלא שבכל עת שתעשה יקנה מעש"י[יג]. א"כ החבלה הו' בשל האשה, ולא בשל הבעל. וכעי"ז כתב ה**ברכ"ש** (מד) דנוטל מעש"י בתורת אישות, ולא נחשב דיש לו זכות מעיקרא כלפי זה.

[ודעת שאר **ראשונים** דיש לבעל זכות בגוף הידים כלפי תשלום זה[יד]].

וה**הפלאה** (ופנ"י) כת' דדוקא עבד דמשועבד לו' שנים, אבל אשה יכול לגרשה למחר, וכן היא יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, ומש"ה לא תקנו לו שבת. [ויל"פ דשבת הוה דין תשלום על מעש"י של מחר, ואילו בבעל עדיין לא נתברר דיש לו זכות למעש"י של מחר].

ועוד כת' **רע"א** דכיון דלבעל יש פירות משבת גדולה [כדין נכסי מלוג[טו]], מש"ה לא תקנו שיהא לו שבת קטנה, משא"כ עבד, דהאדון אין לו כלל בשבת גדולה. [ועפ"ז נסתפק רע"א היכא דאמר דין ודברים אין לו בשבת גדולה, האם יש לו שבת קטנה].

ז) **שם. ותוס'** (בתחילת דבריהם) כת' דהיינו למ"ד (רבא ב"ק פו.) ינתן הכל לעבד[טז] [וכן גירסת **הרי"ף** שם], אבל גירסת **תוס'** (ב"ק שם) הכל לאדון. וקאי אשבת

רש"י (סנהדרין עח:) דאפי' מת אח"כ מחוייב לשלם דמי ריפוי.

ח. וההפלאה נקט דת"ק דלא הזכיר שהבעל אוכל פירות, כיון דדינו כשאר נכסי מלוג [וציין לדברי **תוס'** לעיל מג.]. אבל לדעת ר' יהודה ב"ב הוה בכלל תקנת חבלות, דיש לו חלק בזה.

וה**הפלאה** הביא דדעת **ריב"ן** (בתוס' לקמן עט:) דפירי דאתי מעלמא לא תקנו לו רבנן.

וה**אבנ"מ** (שם) תי' דאין לבעל זכות בפירות נכסים שאינן ידועין לבעל (וכדלקמן עח.). והוה כמי שמכרה הנכסים קודם שנודע לו, ומש"ה אין לו אלא פירות בנכסים של אח"כ.

ט. והמרדכי (קצ בהג"ה) כתב דאינה יכולה למחול.

י. [וצ"ב דהתם איירי כשעושה ע"י כפייה, משום זימה. אבל היכא דעושה מעצמה, לכאו' הוה כהעדפה].

יא. [ויל"פ דכיון דשילם דמים, אילו יתבטל המקח, והעבד יעכב זכות מעש"י לעצמו, א"כ צריך להחזיר דמיו [וכן חלה צריך להשלים]. ומש"ה יש שעבוד דמים לאדון, ואף תשלומי השבת שייכי לדון. אבל זכות הבעל בידי אשתו הוה רק במעש"י דבאו בפועל. ושבת לא הוה מעש"י ממש. וכשאינה עושה אי"צ להחזיר כלל לבעלה. דלא תקנו שיהא עליה גדר שעבוד לבעל, ואף דיש לו קנין כלפי מעש"י].

יב. [וכעי"ז כת' **תוס'** (ב"ב קלו:) גבי נכסי מלוג, דקנין פירות דבעל אינו מעכב על קה"ג למכור, כיון דזכה בתקנתא דרבנן. ויל"ד אי שייך להכא].

יג. וה**קוב"ש** הביא דב**גמ'** (ב"מ יב.) גבי מציאת בנו מבואר דהבן עצמו זוכה ואביו זוכה ממנו. [ומש"ה הבן יכול ליטול לקט, דהוא עני]. ומשמע התם עד"ז אץ תקנת מציאת אשתו [דהוה משום איבה] הבעל זוכה ממנה. וכתב דמסתבר דה"ה תקנת מעש"י דמי לתקנת מציאה [וע' תוס' סו.].

יד. וכן (לעיל נח:) המקדיש מעש"י אשתו מבואר דיש לו קנין ממון בידיה להקדישו, דנחשב שלו. [וע' מש"כ שם].

טו. וה**חזו"א** השיג דהוה מדין נכסי מלוג, ולא מדין תקנת מעש"י.

טז. ובפשוטו הטעם דאף דיש לו זכות במעש"י שיעשה, מ"מ אינו זוכה בשבת. דשבת הוה תשלום עבור גוף החפץ. וכעין

קטנה, דהאדון הפסיד. אלא אוכל פירות שבת גדולה. **והפנ"י** כת' דלפ"ז קושיית התוס' כאן קאי אף לרבא[יז].

והרמב"ם (חובל ד יג) פסק דהכל לעבד [כרבא לדעת הרי"ף], ואפי' הכי פסק (שם טו) גבי אשה דהשבת לבעל. **וההפלאה** (קו"א פג א) הק' מ"ש גבי אשה דהבעל זכה טפי מעבד[יח]. [היפך מסברת התוס'].

ח) **ר' יהודה ב"ב אומר בזמן שבסתר וכו'. הרי"ף** **והרא"ש** פסקו כריב"ב, כיון דהגמ' (סו.) דנה אליביה. וכ"פ **הרמב"ם** (חובל ד טו). **והגר"א** (פג ג בליקוט) תמה דבכ"מ שקלו וטרו אליבא דיחיד אף דלא קי"ל כוותיה[יט]. [וכ"כ **התוס' רי"ד** לקמן סו.]. אבל **התוס' רי"ד וריא"ז** (בשלט"ג) פסקו כרבנן.

ט) **שם. והרמב"ם** (חובל ד טז) פסק דכשהבעל חבל באשתו, חייב לשלם הכל, ואין לבעל בהם פירות. ואם רצתה ליתן הדמים לאחר נותנת[כ]. וכזה הורו **הגאונים**. והבעל מרפא כדרך שמרפא כל חולי[כא]. **והראב"ד** תמה שהרי נוטל שליש בשל אחרים, וכשחבל בה הוא למה ישלם הכל. [דהוא חובל בדבר שיש לו שותפות, ויתחייב לפי יחס]. וכתב דאולי הגאונים איירו דוקא בחלקו, וקנסו שלא יאכל פירות דנמצא חוטא נשכר.

והרשב"א (כאן, והביאו **ה"ה**) הביא דיש נותנים טעם לדברי הרמב"ם דמדינא הכל שלה [כרבנן], אלא דתקנו לבעל חלק בזכות שלה, כיון שמצטער עמה (ע' **תוס'** סו. ד"ה אלא). אבל היכא דהוא ציערה, אמאי יטול, שהרי ציער את עצמו.

והברכ"ש (ס"ס מד) הביא בשם **הגר"ח** לבאר דעיקר חיוב בושת ופגם הוא שלה, והבעל זוכה ממנה [ולא שיש לו זכות בושת ופגם בגופה]. ומש"ה כשהוא עצמו חובל בה, ואינו נפגם בפגמה, אינו זוכה בחלקו. ומשלם הכל.

והר"ן (**והג' מיימוני**) הק' מ"מ אמאי אין לבעל אכילת פירות. והביא דמפורש **בתוספתא** (ב"ק ט ה) דילקח בהם קרקע ויאכל פירות. **ובהג' הב"ח** (על הר"ן) האריך דתליא בר' יהודה ב"ב ורבנן, דדוקא לר' יהודה דיש לו חלק בחבלה זו, אבל כשחבל בה הוא עצמו, ל"ל כלל. אבל לרבנן לא נחשב חבלה דידיה, אלא שזוכה בחבלה דידה [וכתב דכן צ"ל למש"כ הרשב"א הנ"ל דהוה מדינא]. ועוד כתב דמשמע ברמב"ם דהוה תקנה שתקנו הגאונים אחר זמן התלמוד, וקנסא קנסו ליה. וכ"כ **הראב"ד** (הנ"ל), וכ"כ **הטור** (פה) שקנסו שלא יאכל פירות.

י) **תוד"ה בזמן.** בושת שבסתר, שביישה בינו לבינה וכו'. אבל **הגר"א** (פג ו) כתב **דרש"י** פי' דאף בושת קאי אפצעה בפניה. [וכ"ה לשון עוד **ראשונים**[כב]]. [ולפ"ז קאי אבושת שלאחר זמן שמתביישת במה שהיא פצועה, ולא מחמת מעשה החבלה].

והגר"א (שם ג) כתב **דלרש"י** ר"י בן בתירא קאי רק אבושת [ודלא **כתוס'** **והפוסקים** דקאי אף אפגם].

יא) **תני תנא מציאת האשה לעצמה. התוס' רי"ד** ביאר דאינו בכלל מעש"י, שהרי באמה העבריה והאדון אינו זכאי במציאתה (וכדאי' ב"מ יב: לרב פפא, עי"ש שאר אמוראים) **אא"כ** שכרה ללקט מציאות.

מש"כ האחרונים בחילוק התוס'. ולפ"ז משמע דנח' אביי ורבא בגדר קנין עבד עברי. (וצ"ע דבגמ' ב"ק קיג: נח' להיפך, דרבא ס"ל גופו קנוי, ואביי פליג).

אמנם **השיטמ"ק** (ב"ק פו) הביא בשם **רבינו יונתן** **והרמ"ה** דסברת רבא דכיון דיש לו זכות פירות בשבת גדולה, אינו זכאי בשבת קטנה, דהדאדון אינו רשאי לכוף את עבדו לעשות ב' מלאכות בבת א' [ע"פ הגמ' לקמן סו.]. (וי"ל כן אף בדעת הרמב"ם ע' בסמוך).

יז. אבל **האבנ"מ** (פג א) כתב דאף דאוכל פירות הנזק [ואין לו הפסד בזה ששומר קישואין עכשיו], מ"מ יש לאדון שבת קטנה, דהוה כנגד מעש"י. וכת' דלפ"ז להך גיר' מודו התוס' דשבת דאשה הוה לבעל. ומילתא דפשיטא לא טרח לכותבו. אבל לגירסת הרי"ף, יש אופן דאין לאדון שבת. א"כ היה צריך המשנה לשנותה. וע"כ דאין לבעל שבת. וצריך לחלק בין עבד לאשה וכו'.

יח. ותי' דבעבד יש תקנה דק"פ, אבל באשה בלאו הכי יש לבעל פירות בנכסי אשתו [וא"כ אין בזה 'תשלום'].

יט. **ובגליון אלפס** הביא דכעי"ז השיג **הרא"ש** (גיטין ה יח) על דברי **הרי"ף** (שם). [ועפ"ז הק' סתירה בדברי הרא"ש דכאן הסכים לדברי הרי"ף]. וע"ע יד מלאכי (כללי התלמוד תי).

כ. [פי' דאין לו זכות לעכב מחמת שיורשה, וע' לקמן עח].

כא. [ויל"ע האם כוונתו דחייב לשלם לה דמי ריפוי כפול, מדין מזונות חייב לרפאות, ועוד מדין חבלתו. ויותר מסתבר דאינו חייב].

כב. **ותלמידי רבינו יונה** כתבו דהוא סובל, שמשמשת בפניו.

[ואף לרבנן הוה של בעל משום תקנת איבה, ע' תוס' בסמוך].

דף סו.

מציאה והעדפה

יב) **העדפה שלא ע"י הדחק. פרש"י** עירנית ובעלת מלאכה. **והשיטמ"ק** הביא בשם **ר"ח** כגון שנזדמן לה פשתן הנמשך בקלות.

יג) **ע"י הדחק. פרש"י** שדחקה עצמה והעדיפה. וכעי"ז כתב **רש"י כת"י** (בשיטמ"ק) דאינה יכולה להעדיף אא"כ תשכים ותעדיף. **ור"ח** (בשיטמ"ק) כתב הטעם משום דזימנין דנפלה לחולי ממה שדחקה עצמה.

ורע"א דייק מדברי דלא נחשב העדפה ע"י הדחק אא"כ עושה יותר מה' סלעים, וגם עשתה בלילות. והק' אמאי לא חשיב העדפה ע"י הדחק דכיון דעשתה בלילות, אף אם אינה עושה ה' סלעים[א].

יד) **רש"י ד"ה ומשני אמר רב פפא.** דרוב מציאות צריך לחזור אחריהם וכו'. **והשיטמ"ק** כתב דעפ"ז מתורץ קו' **התוס'** (ד"ה והא) דכוונת רב פפא דכיון דיש מציאה שצריך לחזור אחריה, דנים כל מציאה כהעדפה ע"י הדחק.

טו) **תוד"ה מציאתה.** הכא משמע דמציאה תחת מזונות. **החזו"א** (ע ב) כתב דמשמע דמציאה הוה תחת עיקר מזונות, ולא תחת מעה כסף. ואף דבגמ' מדמי' להעדפה. וביאר דכיון דמציאה מעלמא קאתיא, אינו בכלל מותר מעש"י. [ועי"ש שהאריך[ב]]. **והבית יעקב** כתב דמותר מעש"י והעדפה, שאינה חייבת בהם הוה משום איבת קטטה.

טז) **בא"ד ואע"ג דאמר** (ב"מ יב:) דמציאת האשה לבעלה משום איבה וכו'. וכ"ה **בגמ'** (לקמן צו.) דמציאת אלמנה לעצמה, דטעמא מאי תקנו לבעל דלא תהוי איבה. גבי יתומין תיהוי לה איבה. **ופרש"י** דזנים אותה על כרחם, אבל מעש"י תקנו תחת מזונות, וה"ה ליורשים. [ומשמע דמעש"י אינם משום איבה, אלא סברא דהוה 'תחת']. אבל **תוס'** (לעיל מז. סוד"ה משום) כת' דכוונת הגמ' (צו.) דמציאה הוה משום איבת קטטה, ולא איבת מזונות[ג] [אבל מעש"י הוה משום איבת מזונות].

והרא"ש הביא בשם **הרמ"ה** דהא דמציאתה לבעלה היינו דוקא בניזונת משלו, אבל כשאינה נזונת מציאתה לעצמה. **והרא"ש** חלק דלא משכח"ל אינה נזונת אלא באומרת איני נזונת ואיני עושה או כשאמר צאי מעש"י למזונותיך[ד]. וכיון דהרשות בידו לומר כן, אף דמעש"י לעצמה, מציאתה לבעלה דחששו לאיבה. [והיינו איבת קטטה, ולא **כרש"י** דאיבת מזונות]. [**והחזו"א** דייק דאיירו בדין מזונות, ולא בדין מעה כסף. דנקטו בפשיטות דמציאה כנגד עיקר מעש"י].

והמשנ"ל (מלוה כא א) נקט דנח' אף בהעדפה ומלאכות שהאשה אינה חייבת, ומ"מ הבעל זוכה בהם[ה]. ולרא"ש אף כשאינו זנה, הוה לבעלה[ו].

יז) **בא"ד ומיהו קשה** (יבמות צ:) וכו' וגבי מעש"י קאמר וכו'. ומשמע דמעש"י הוה סברא כנגד המזונות. ואילו מציאה הוה משום איבה. וכ"מ (לקמן צו.) דמעש"י דאלמנה ליורשים, כיון דנזונת משלהם. אבל מציאת אלמנה לעצמו, דתהוי ליה איבה.

והרמב"ן (שמות כא ג, והריטב"א קידושין כב.) נסתפק כשהאדון זן את אשת עבד עברי, האם זוכה במעש"י

א. **והפלאה** כתב דכשעושה בלילות להשלים ה' סלעים הוה משום איבת מזונות, אבל כשעודפת מה' סלעים הוה משום איבת קטטה.

ב. והביא מהגמ' (לקמן צו.) גבי אלמנה, דאף דאין נותנין לאלמנה מעה כסף, אפי' הכי ס"ד דמציאה הו' שלהם.

ג. אבל **הפנ"י** הביא מדברי **רש"י** (לקמן צו.) משמע דהוה משום איבת מזונות.

ד. אך **הרמב"ן** (לעיל סד:) כת' דהיכא דחייב לה מזונות ע"פ דין, ואינו זן אותה, מעש"י לעצמה. [ואף דלא אמרה צאי מעש"י למזונותיך]. ולכאורה מדברי הרא"ש מבואר דלא כן.

ה. ועפ"ז דן על דברי **המהרי"ט** (הו' לעיל סד:) בנשים שעוסקות במו"מ, ובעלם אינו זנם. [ואף דלא אמרה אי אפשי בתקנ"ח]. [אך בדברי המהרי"ט יש נידון נוסף דכיון דהבעל זכאי במעש"י, נחשב שהבעל זן].

ו. [וצ"ב דכיון דהוה ע"י עמל ידיה, כשאומרת איני נזונת ואיני עושה האיך יזכה בהם הבעל. וע' **חזו"א**].

שלה[ז]. ונקט דנוטל מעש"י וכמו שהבעל עשה. [ולכאורה כוונתו דזכות מעש"י הוה ממילא ע"י שנתחייב לזון אותה. ולא תקנ"ח בפנ"ע משום איבה].

יח) **בעי רב פפא עשתה ב' בבת א' וכו'. פרש"י** מי הוה ע"י הדחק. ולפ"ז קאי כר"ע דע"י הדחק הוה דעצמה (וכ"כ **תוס'** ד"ה והא). וכ"כ **הרשב"א ורא"ש ותוס' רי"ד** (ור"ן לעיל כד. בדה"ר) בשם **ר"ח** דלפ"ז קי"ל כר"ע. אבל הביאו **דרב האי גאון** והרי"ף פסקו כרבנן. ו**התוס' רי"ד** כתב דהנך ספיקות הוה אליבא דר' עקיבא, ודלא כהלכה. וכ"כ **ה"ה** (כא ב) בדעת הרמב"ם, ומש"ה השמיטם[ח].

אבל **הרשב"א ור"ן** ביארו [בדעת רב האי גאון] דבעי זו אליבא דרבנן, האם תקנו רבנן כיון דלא שכיח שתעשה כן.

ו**הראשונים** (רבינו יונתן ורמ"ה בשיטמ"ק ב"ק פו.) הביאו מדברי הגמ' דאשה [ועבד עברי] אינם חייבין לעשות ב' מלאכות בבת א'[ט].

יט) **רש"י ד"ה שתים.** טווה בפשתן. **הרש"ש** הק' דפשתן מסריח את הפה (כדאיתא לעיל סא:). [ולגיר' **תוס' רי"ד** ו**הרמב"ם** (כא א) קאי בכל פשתן. אבל לתוס' (שם) דוקא כיתנא רומאה], א"כ הוה ע"י הדחק[י].

בושת

כ) **מתקיף לה וכו'. פרש"י** אדר"י בן בתירא. וקאי 'מתקיף' על המשנה. ועד"ז כת' **רש"י** (ר"פ המפקיד, ב"מ לג:), אבל **הריטב"א** (שם הו' בשיטמ"ק כאן) השיג דלשון מתקיף ל"ש אמשנה. [וצ"ע איך יפרש כאן].

כא) **אלא מעתה ביש סוסתו וכו'.** בפשוטו כוונת רבה ב"ר חנן להק' דלא שייך חיוב בושת אלא במעשה בגופו, ודוקא רקק והגיע בו הרוק הוה בושת, אבל בבגדו לא[יא] (כדאיתא ב"ק צא:[יב]). וכן ביישו בדברים פטור.

עוד פי' **השיטמ"ק** ע"פ דברי **הירושלמי** דנוטל שליש בחבלה בסתר, אף דלא נתבייש כלל, כיון דנצטער עמה. ובזה מקשה הגמ' מסוס, אף דאינו מתבייש, מ"מ איכא צד בושת.

כב) **תוד"ה אלא מעתה.** אינו נותן לאשה בושת שלם וכו' אלא מחלק האשה נותנים לבעל וכו'. ומשמע דהך סברא דמתבייש עמה מהני רק לתת לו 'שותפות' בבושת דידה. ו**הברכ"ש** (מד ג) הביא בשם **הגר"ח** לחקור האם יש לו זכות בושת ופגם בגופה, או דזוכה מחמת החיוב שלה.

אבל **הר"ן** הק' אמאי אין נותנין לכל א' בושת דידיה. ותי' דבשת האשה מועט, מפני שהיא ברשות הבעל. וכן עני בן טובים, דסומך על בני משפחתו עשירים[יג]. [ו**המהר"ם שי"ף** הביא דפליג אסברת התוס'].

[ובפשוטו משמע דהמבייש מתחייב ב' חיובי בושת נפרדים, לאשה ולבעלה. אלא דבושת האשה פחות, כיון דיש לה בעל. וכנגד זה יש חיוב בושת לבעל. וקבעו חז"ל דהשיעור של שניהם יחד הוה כמו שיעור בושת דאדם מעלמא[יד]].

כג) **וסוס בר בושת הוא. האחרונים** כתב לפרש תי' הגמ' כקו' התוס', דכיון דל"ש חיוב בושת על הסוס מש"ה אינו חייב לאדון. אבל **הרשב"א**

ז. אבל **הרמב"ם** (עבדים ג ב) כתב דהמעש"י לבעלה. וכ"ה פשטות **המכילתא** יכול יהא מעשה בניו ובנותיו של רבו וכו', ת"ל הוא, הוא מעש"י של רבו, ואין מעשה בניו ובנותיו של רבו. ע' מש"כ הרמב"ן בזה.

ח. אבל **הרמ"ך** (שם) ו**הר"ן** (שם) תמהו אמאי השמיטום הרמב"ם, דמסתבר להעמיד ספיקות של ר"פ [שהוא בתראי] אליבא דהילכתא.

ט. אף כשיכולים בנקל. [ועפ"ז דנו דל"ש חיוב שבת קטנה לאדון, כשומר קישואין, וגם שיהא לו זכות פירות שבת גדולה, דהו' ב' בב"א].

י. [משמע דנקט דכל אופן שאינה חייבת לעשות [משום דמסריח וכדו'] הוה ע"י הדחק. ויל"ד בזה].

יא. ובפשוטו הטעם בזה דנחשב גרמא, ואף דגורם לו צער בושה, אינו מתחייב אלא במעשה בגופו. א"נ דרק בגופו נחשב 'חובל', וחיוב בושת הוה רק בחובל. אבל הרוקק בגופו נחשב 'חבלה'. ועוד שמעתי לפרש דגדר בושת, במה שהופך את האדם ל'מזולזל'. וזה שייך רק במעשה בגופו, אבל רוקק כנגדו אין כאן שינוי בגברא, שיחשב 'מזולזל'.

יב. ו**הרא"ש** (ב"ק ח טו) הביא דדרשי' והחזיקה במבושיו, שלא חייבה תורה אלא בושת גופו.

יג. וקמ"ל דלאו גופייהו, ונותן לעני פחות [ולא משלימים את חלק משפחתו]. אבל לתוס' קמ"ל דהעני מקבל כל בושתו. [ואף (דלסברת הר"ן) מתבייש טפי בזכות שיש לו קרובים שמצילים אותו].

יד. אך אפשר דשיעור בושת הבעל הוה במה שהאשה סומכת עליו, ומש"ה שייך בבושת דידה [ועדיין צ"ב].

וריטב"א פי' דחיית הגמ' דהאדון אינו מתבייש בחבלת הסוס. [ולפ"ז כוונת הגמ' לדחות את הקו', ובזה הגמ' חוזרת ומקשה מבגדו. **והשיטמ"ק** כת' דע"כ צריך לפרש כן, דאל"כ כיון דתי' דסוס לאו בר בושת, אמאי חזר והק' מבגד].

כד) **אלא מעתה רקק בבגדו וכו'**. בפשוטו איירי כשהוא לבוש בו [וכן סוס, שהוא רכוב]. אבל **המאירי** הביא **קצת מפרשים** דכשהוא לבוש מתחייב, אלא איירי ברקק על בגדו כשאינו לובשו, וכגון שהשאילתו לחבירו.

כה) **בבגדו ל"ל זילותא, אשתו אית 'לה' זילותא.**

והרא"ה פי' דיש זילותה לאשה, והיא בת בושת. [ועי"ז הבעל מקבל, **והקוב"ש** (רכב) ביאר דהבעל זוכה בחלק מהחיוב לאשה, וע"ד מש"כ תוד"ה אלא[טו]]. אבל ל"ש בושת בגו הבגד, ואף דבעל הבגד מזדלזל פטור, דאיהו לבגד מזדזל.

אבל **היעב"ץ** גרס אית 'ליה', **והשיטמ"ק** הביא דכ"ה בכת"י בקלף. וביאר **השיטמ"ק** דהבעל מזדלזל בבושת אשתו, משא"כ בבגד [וביאר דאם מתבייש בטלה דעתו[טז]].

כו) **אשתו גופיה הואי**. [וכן קי"ל בכ"מ דאשתו כגופו].

אבל **הרמב"ן** (לעיל מו:) כת' דהאב שייך בבושת בתו, דאף בתו כגופו [לגירסא שם דבושת ופגם דאבוה שייך ביה].

הפוסק מעות לחתנו

כז) **הפוסק מעות לחתנו. הירושלמי** (הו' **ברי"ף**, **ותוס'** לעיל מז: ולקמן קט.) מקשה לאו דברים הנקנים באמירה (ע' לקמן קא:). **ותי'** שפסק ע"מ לכנוס. **והראשונים** הביאו בשם **ר' האי גאון** דהיינו שפסק להדיא ע"מ לכנוס. אבל **הרי"ף** כתב דסתם מי שפסק הוה ע"מ לכנוס.

ותוס' (לעיל מז:) הביאו ע"פ **הירושלמי** (הנ"ל) דאם כנסה ומת, זכה היבם. ואף דלא גבה הנכסים, ולא אמרי' דנתחייב ע"ד שיכניס לחתנו. **ותוס'** הק' דתליא במח' ר' נתן ורבנן [שם, לדעת ר"ת], דאמרי' דלא כתב אלא ע"מ שיכנוס. ותי' דכיון דבתו קיימת, גמר ומקני אף ליבם[יז].

והמרדכי (קצ) הביא **ס' מקצועות** בשם **רב נטרונאי גאון** דוקא קידש לחוד ופסק להכניס, אבל אם כבר כתב לה כתובתה, זכה היבם [אף קודם נישואין][יח].

והראשונים הביאו בשם **רב האי גאון** דדוקא כשפסק ליתן לחתנו, אבל כשפסק ליתן לבתו [עצמה] מחוייב[יט]. **והריטב"א** הביא דה**רי"ף** **ועיטור** פליגי, אא"כ כבר נתן לבת מתנה גמורה.

כח) **רש"י ד"ה יכול הוא שיאמר כו'**. אבל[כ] אחיו, או יתן או תשב עד שתלבין ראשה. כדתנן (לקמן קט.). [ואף דבמה שקידש נשתעבד לנישואין. כיון דקידש ע"ד פסיקה זו, אינו חייב לישא עד שיעמידו מה שפסקו]. **והראשונים** הק' דכ"ד ת"ק (במשנה קט.), אבל אדמון (שם) פליג דהאשה יכולה לתבוע לכנוס או לפטור, שאומרת שהאב פסק ולא היא[כא] [וקי"ל כאדמון]. **והראשונים** (רשב"א, ריטב"א, ר"ן) **פי'** דכוונת המשנה דא"א לגבות את הממון מהאב. אבל אף בלא"ה אם אינו רוצה לכנוס, כופין להוציאה.

והט"ז (נג) **תי'** דעת **רש"י** דבמשנה (לקמן קט.) איירי

טו. [אמנם משמע דבאופן דמעשה הבושת הוא בגברא ד'בר בושת', שייך חיוב אף לאדם אחר. וצ"ב. **והאו"ש** (חובל ב ב) כתב דכשרקק בגופו בינו לבינו, ואח"כ סיפר על כך בפני בני אדם, הרי ביישו בפני אחרים, ונחשב בושת בגוף. וצ"ב].

טז. אבל **הקוב"ש** (שם) הק' א"כ מאי קמ"ל, הרי לא נתבייש כלל.

יז. [ובמקום דלא זכה עדיין בנכסים, אמרי' דאינו רוצה לתת ליבם. אבל היכא דכבר זכה בנכסים, אין אומדנא דרוצה לבטל, כיון דהאישות קיימת].

יח. **והמרדכי** כתב ומיהו ר"ת פי' דדוקא הכניס, והביא תי' התוס' דאדעתא דיבם. [ואף בזה מהני הסברא דיבם כאחר. וצ"ע].

יט. [ויל"ד האם הוה חיוב לבת, או אף הבעל יכול לימנע שלא להכניסה מחמת כן].

כ. **ופרש"י** דביבם יכולה לתבוע או חלוץ או פטור, משום שאומר לאחיך הייתי רוצה לתת. והוה כאילו לא פסק להכניס לו. ומבואר דלולי הסברא דלא פסק ע"ד כן, היבם אינו חייב לחלוץ או לייבם, עד שהאב יקיים חיובו. ויל"ד אמאי אינו מחוייב ליבם או לחלוץ משום מצווה. ולכאורה מבואר דהחיוב לחלוץ הוה משום תביעת האשה, וכדברי **החכ"צ** (א), והיכא דאינה תובעת לא הוה משום מצוות עשה.

כא. ויל"ד האם מחוייב לכנוס, דאירוסין הוה שעבוד לישא [אלא שיכול לפטור בגט]. או דכיון דאירס ע"ד נדוניא, אינו חייב לישא. אלא דהבת תובעת 'פטור', שלא יעגן אותה. אבל

שהבת תובעת לינשא, ובזה קאמר אדמון דיכולה לומר או כנוס או פטור. אבל כאן קאי שהאב תובע (וכלשון המשנה), וכיון דהאב אינו מעמיד חיובו אינו יכול לתבוע נישואין. אבל רש"י מודה דהבת יכולה לתבוע.

והב"ח (שם) תי' דלרש"י איירי (כאן) כשהיא פסקה לעצמה [ובזה אדמון מודה], והט"ז דחה דלשון המשנה לא משמע כן.

כט) **פסקה להכנים לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה. פרש"י** לפי שמשתכר בהם[כב]. וכ"ה **בירושלמי** (הו' ברי"ף).

והמרדכי (קצ **והג' אשר"י**) הק' אמאי אין בזה איסור רבית[כג]. ותי' בשם **ר' שמואל ב"ר ברוך** שאם היה מגרש מיד ג"כ היה צריך להוסיף. והלואת רבית הוא כשנותן על מה שמרחיב לו הזמן, דהוה אגב נטר ליה. [**והפלאה** הק' דבדידיה תליא שלא לגרש. ולענין מיתה, הא תקנו הקהילות דתוך ג' שנים מחזיר בעין. והדרא קושיה].

ותלמידי רבינו יונה (בשיטמ"ק) תי' דמתנה בעלמא הוא דיהיב, כדאמרי' (ב"מ עה.) דת"ח מותרין במתנה בעלמא, דידעי דרבית אסורה, ומחלי אהדדי. וכ"ש הכא דאם תמות הוא ירשנה, והוה קרוב להפסד[כד].

ועד"ז **התוי"ט** כת' דאינו הלואה כיון דאם היא מתה בחייו, הוא יורשה ואינו משלם ליורשים. [ויל"ד דאי הוה גדר ירושה[כה], שהבעל יורש ממנה, א"כ הוא נתחייב רבית. אלא דפטור מצד אחר שירש אותה[כו]].

ועוד תי' **ההפלאה** (קו"א סו יא) דהאב משלם הנדוניא, ומתחייב לבת. ולא אסרה תורה אלא רבית ממלווה ללווה (ב"מ סט:)[כז].

ל) **וכנגד השום פוחת חומש. פרש"י** [ב' טעמים] והן פוחתין, או דפרקמטיא דרך לשומן יותר על שווים[כח].

והמפרשים דנו האם בעי ב' הטעמים (כ"כ המהרש"א), או כל טעם לחוד[כט] סגי להפחית[ל]. **והאחרונים** (מהר"ם שי"ף, הפלאה) כת' דבפרקמטיא הדרך לשום, ואין משתמשים בו. ובבגדים שמשתמשין אין דרך לשום. וכל א' איירי באופן אחר.

והריטב"א הביא **ירושלמי** דשמו דעתו של איש שרוצה לישא וליתן בכספים ולהוסיף חומש. ושמו דעת האשה שרוצה לבלות כליה ולפחות חומש. דשורת הדין שלא יהא הבעל רשאי ליגע בהן, אלא יעמוד בעין משום שבח בית אביה.

דף סו:

לא) **רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה. הריטב"א** הביא מה**ירושלמי** דקאי על כל המשנה. וכ"כ **בשא"ר.**

והרא"ה הק' במה פליגי ת"ק ארשב"ג, דאם יש

אילו פסקה לעצמה יש לו זכות לעגן, כיון דאינה מעמדת את האישות שנתחייבה.

כב. והוה תקנ"ח לכתוב כן, והכל נחשב שיעור מעות נדוניא. [ולא התחייבות בעלמא, וכתוספת כתובה].

כג. [וקו' המרדכי מחמת שהתורה אסרה רבית. אך מ"מ חזינן דשימוש במעות נחשב שווי ממון, ולא אמרי' דגילתה תורה [כשאסרה רבית] דכיון שהחזיר קרן ההלואה שקיבל, ליכא סיבה לתשלום נוסף. [ועד"ז הביאו מהמשנה מכות ג.]. וצ"ע. ואפשר דבמצוות הלואה אמרי' 'מה אני בחינם', ומחוייב לתת שימוש המעות כחלק מהמצווה. א"נ בכל הלואה לבסוף בשעת הפרעון, המעות שמחזיר שווים כמו המעות שקיבל. ומש"ה בגדרי רבית אסור. אבל בשעת קציצה, התחייבות מעות בעתיד שווה כמכירת חוב, ופחות מהדמים שנותן].

כד. **וההפלאה** (קו"א סו יא) הביא דכעי"ז התיר **הריב"ש** (שח, וכ"פ בשו"ע יו"ד קעג יט) לשלם דמי ביטוח י', שאם יתבע הספינה יתחייב ק'.

כה. וכמשמעות הראשונים בכ"מ דאתינן עלה משום גדרי רבית. [אבל לצד דלא נתחייב להחזיר לה הנדוניה על הצד שמתה בחייו, וכדברי **האבנ"מ** (הו' לעיל מז.) דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואינו מדין ירושה. א"כ אתי שפיר].

כו. וכה"ק **ההפלאה** (קו"א שם) א"כ אמאי תקנו קבורתה תחת ירושתה, הא לא ירש ממנה כלל. ותי' דמ"מ תקנה זו היא לטובת הבעל. [ואפשר דמ"מ לענין רבית תליא בהא דליכא פרעון בפועל].

כז. ודבריו צ"ע **דתוס'** (ב"מ עא: ד"ה מצאו) כת' דהיכא דאמר לו לתת לפלוני הוה כאילו החזיר לעצמו מדין ערב (קידושין ז.). וכ"פ **בשו"ע** (יו"ד קס יד) דכה"ג הוה רבית דאורייתא.

כח. **והריטב"א** הביא בשם רש"י רק הטעם דשמין פחות, וחלק דבירושלמי איתא הטעם דפחתי.

כט. ויל"ע כשיש ב' טעמים, אמאי אי"צ להפחית יותר.

ל. וכן דייק **הקוב"ש** (רכג) **מתוס'**, והק' א"כ בשום מנה ושווה מנה אמאי אינו מפחית מסברת פחתי. וכן בכלי זהב (לקמן סז.) שייך הטעם דאין שמין בשוויו.

מנהג קבוע שהתנו ביניהם פשיטא דאזלי' בתרה. ובעיר חדשה הרי ליכא מנהג. וכתב דצ"ל בעיר ישנה דנהגו מעצמן, בלא קביעות. **א"נ** לא פליגי, ות"ק קמ"ל עיקר הדין בעיר חדשה דליכא מנהג.

לב) **תוד"ה ליום א'.** ומיבעי ליה אם יתן בבת א'.

[**והרא"ה** כתב דאיירי שכבר נתן, ונפק"מ האם סגי לה בהא, ואי"צ לתת מעה כסף עד שבוע ב' וכו'). **והמאירי** פי' דמבעי אם לא נתנם ביום הא', שצריכה להם יותר, האם נמחל שעבודא, או יכולה לתובעם בכל יום וכו'.

לג) **שפסקו לה חכמים. תוס'** פי' שבעלה חי, אלא שהטיל על החכמים שיפסקו לה. אבל **רש"י** כת' שמת בעלה[א]. **וההפלאה** הביא מבואר דנותנים לאלמנה תכשיט. ואף למ"ד (לעיל מח.) דהלך למדינת הים אין פוסקים תכשיט.

לד) **אמרה להם כך תפסקו לבנותיכם, וענו אחריה אמן.**

במדרש (איכה רבה א מח) אי' דעמדה וקללה אותם [שלדעתה לא פסקה לה מספיק], והם ענו אחריה אמן [שהוא הרבה מאוד]. וכ"כ **המהרש"ל** (חכמת שלמה לעיל סה.) בשם **הירושלמי**.

לה) **מלח ממון חסר, ואמרי לה חסד. פרש"י** יחסרנו תמיד לצדקה, וחסרונו זהו קיומו[ב]. ולאמרי לה יעשה ממנו חסד. ובפשוטו נח' ב' לשונות אלו האם בעינן דוקא צדקה לעניים, או אף גמילות חסדים לעשירים[ג]. ועוד כת' **האתוון דאורייתא** (כג) ד'חסד' שייך במה שנותן מדעתו שמתחסד עם רעהו, אבל נפל סלע ממנו ונתפרנס בו עני, אף שנתקיים 'צדקה' [ע' בסמוך], מ"מ אינו חסד.

דף סז.

לו) **לכבודו הוא דעביד. המאירי** כת' דאע"פ שהוא לתועלת העניים אינו צדקה גמורה[א]. **המהרש"א** (ח"א) הק' דגבי צדקה אמרי' דע"מ שיחיה בני הוה צדיק גמור[ב] (פסחים ח:, ב"ב י:). ועוד אי' **בתו"כ** (הו' ברש"י ויקרא ה יז ודברים כד יט) דר"א בן עזריה דרש שמי שנפל סלע מכיסו ומצאה עני ונתפרנס בה, הקב"ה קובע לו ברכה[ג].

והמהרש"א תי' היכא דהוה לכבודו גרע[ד]. **והקוב"ש** (רכד) העלה צד דנתכוון רק לכבודו ולא לשם מצווה[ה]. ודחה שהרי נקדימון היה צדיק שנקדה חמה עבורו. **והפלאה** חילק דכשמקבל כבוד בשעת מעשה המצווה גרע, והתם כשמצפה לכבוד אח"כ[ו].

והקוב"ש הביא בשם **החפץ חיים** דהא דנענשו כ"ב, דהיה זמן חורבן הבית, ובעידן ריתחא ענשינן טפי (כדאיתא מנחות מא.).

לז) **א"ר שמן בר אבא אר"י הכניסה לו זהב שמין אותו, וה"ה כשוויו. פרש"י** לא לפחות. ומבואר הטעם דלא פחתי (ע' **תוס'**). **והריטב"א** הק' דמ"מ יש את הטעם הב' **שפרש"י** (במשנה סו.) דשמין יותר

א. **והיפ"ע** הביא דכ"ה בירושלמי שהיתה שומרת יבם.

ב. **וההפלאה** כת' הרמז לזה דממון חסר [אותיות ממן, בלא ו'], ומילוי אותיות אלו הוא ם,ם,ון [ממון] לרמז כשמחסר הממון ונותן צדקה אז ממלאין לו הממון כמלוי האותיות.

ג. ועוד יש חילוק בין גמ"ח לצדקה, שגמ"ח בגופו. אך מבואר **ברש"י** (כאן) דבעינן שיעשה 'ממנו' חסד.

א. [ובפשוטו כוונתו דחסר באיכות הצדקה, וי"ל דהא דאי' דהוה צדיק גמור היינו שאין צד פגם בדבר, אלא דמ"מ אין שלימות המצווה. ועוד אפשר דחסר גם בכמות הצדקה, כיון דעשה שימוש במעות לכבודו א"כ חלק זה אינו צדקה, אלא שמין אילו לא היה צדקה כמה היה שווה לו כבוד זה, ורק השאר הוה צדקה. ומש"ה נמצא שלא עשה צדקה כדבעי ולפום גמלא].

ב. ואף דודאי אמר שיהא לשם מצוות צדקה, כיון דעשה כן מחמת טעם שלא לשמה גרע.

ג. כדכתיב (דברים כד יט) ושכחת עמר בשדה וכו' לגר ליתום ולאלמנה יהיה, למען יברכך ד' אלקיך בכל מעשה ידיך. [**והאתוון דאורייתא** (כג) דן דנימא דהברכה קאי על מה שב לקחתו. וכת' דר"א בן עזריה דרש היקש דהברכה קאי אף ארישא דקרא, משום עצם השכחה].
והאתוון דאור' נקט דהיכא דעשה לכבודו הוה מח', ובזה נח' ב' לשונו אי משום לכבודו או כדבעי ליה לא עבד.

ד. וציין ליישב עפ"ז קו' **התוס'** (פסחים שם) דהק' דאמרי' (אבות א ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס [משמע דאסור שלא לשמה]. [וכוונתו לתרץ דע"מ לקבל כבוד גרע].

ה. [ואפשר דהנותן לעני מחמת כבוד, הכבוד הוה רק סיבה לנתינה. אבל עצם המעשה הוא נתינה. אבל הכא העניים נטלו לבד, והוה מעשה כבוד בעלמא. ואף דהנהיג עצמו באופן זה שיהנו ממנו העניים. כיון דאף זה נעשית לכבוד לא נחשב צדקה כלל].

ו. [ויל"פ דהעושה שלא לשמה, שמצפה כבוד מאחרים, כ"ש שמצפה לכבוד האמיתי שיבוא בעתיד. אבל כשעושה מחמת הנאת רגע זה, מתפרש מעשיו עפ"ז, ולא משום המצווה].

לבבוד מזמוטי חתן. אמאי אי"צ להפחית מטעם זה. [והריטב"א הוכיח דכל הטעם משום דפחתי]. [וע' מש"כ במשנה].

סמכא דעתיה אמטלטלין

לח) **גמ' לים של ערביא אשה גובה פרנא מהן. פרש"י** רווח[ז] שליש. [וקאי אסוגיין באשה שהכניסה לבעלה]. וכן תותבי דבי מכסי, ושקי דרודיא. **ותוס'** (ועוד ראשונים) פי' דכולהו איירי לגבות כתובה מהם. [וכתובה נקרא פורנא בכ"מ בחז"ל[ח], וכמ"ש **רש"י** גבי ארנקי דמחוזא]. **והרמב"ן** ביאר דנקטו הכא אגב ר' ינאי דבשמים של אנטוכיא [דהוה לענין כספים].

לט) **אמר רבא מריש הו"א הני ארנקי דמחוזא אשה גובה פרנא מהם, מ"ט אסמכתייהו עלייהו וכו'.** **פרש"י** לגבות כתובתה מנכסי יתומים. דמטלטלין אלו להן במקום קרקעות.

ורש"י (ב"מ קד:) כתב דהא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח הוא משום דמעיקרא לאו עליידהו סמך, ולא הלווהו ע"ד לגבות ממנו [שהרי בידו להוציאן], אלא מקרקע[ט]. **ורש"י** (ב"מ סז:) ביאר דנכסי דבר איניש אינון ערבין ליה, כיון דלווה וסמך דעתו על הקרקע, אבל מטלטלין כיון דבידו להצניען ולאבדן, לא סמך דעתו עליהם[י]. [וכשגובים ממטלטלין מיניה הוה מחמת שעבוד גופו]. וכ"כ **הטור** (חו"מ קיג) הטעם דלא סמכא דעתיה[יא].

אבל **הרשב"א** (קידושין טו., והו' בקצות לט א) כתב דלמ"ד שעבודא דאורייתא גובה אף ממטלטלין, משום שעבוד נכסים. אלא שהפקיעו את השעבוד כלפי יתמי. וכן **רשב"ם** (ב"ב מד:) כת' דאין שעבוד למטלטלין משום תקנת השוק.

והרמ"ה (ב"ב קעה:) העמיד דלדעת עולא שעבודא דאורייתא גבי אף ממטלטלי דיתמי[יב], ואידך מ"ד פליגי דאין שעבוד דאורייתא אמטלטלין.

מ) **רש"י ד"ה פרנא.** ולא אמרי' מטלטלי דיתמי לא משתעבד לבע"ח. **ותוס'** (ושא"ר לקמן פא:) כת' דכתובה אינה נגבית ממטלטלין, אפי' מיניה. **והבית מאיר** (ר"ס ק) הביא דרש"י משמע דהטעם משום דהוה מטלטלי דיתמי, ואין חילוק בין כתובה לשאר בע"ח[יג].

מא) **תוד"ה גמ' לים.** ומכאן פוסקין[יד] דמטלטלין דידן[טו] משתעבדי לכתובה וכו'. [**ותוס'** חלקו דהוה תקנת הגאונים]. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב קעד.) דבזה"ז הדין לגבות לבע"ח[טז] ממטלטלין, דרוב עיסקינו אינו בקרקע, ואסמכתייהו על מטלטלין, וכסוגיין[יז]. וכן **הרשב"א** (כאן ושו"ת ב קסג) כת' דמוכח כאן דבזה"ז

ז. ופרנא לשון רווח. וכן **פרש"י** (לעיל נד.) פורנא ליתמי, רווח ליתומים.

ח. ותרגום ירושלמי (בראשית לד יב) עה"פ הרבו עלי מוהר, פי' פורן כתובתא. **והרמב"ן** (עה"ת שם) הביא **דבמדרש** (בראשית רבה פ ז) אי' מהר, פראנון. מתן, פרא פרנון. והם כתובה ונכסי מלוג בלשון ירושלמי. **והרמב"ן** (בראשית מט כב) כת' דכתובה נקרא פורנא, שהיא שבח בית אביה.

ט. ועפ"ז כת' רש"י דעיסקא [דהוה פלגא פקדון, ואין לו רשות להוציאו לשאר דברים] סמך דעתיה, וגובה ממטלטלין.

י. והפוסקים (חו"מ קיג, קיז ד) דנו דלפ"ז אמאי ל"מ אפותיקי דמטלטלין. [ובגמ' (ב"ב מד:) מבואר דמהני רק מטלטלין אגב קרקע, דאינו אסמכתא ויש קול]. [ודנו האם הוה משום תקנת השוק, או דליכא מעשה קנין לשעבד].

והעיטור (ד אחריות יט. בדה"ס, הו' בב"י קיג) כת' דעשה שורו אפותיקי ומכרו, אפי' היכא שהלוקח ידע דעשאו אפותיקי אינו גובה. דכיון דלית ליה קלא לא סמכא דעתיה עליה.

יא. ועי"ש **בסמ"ע.** **והש"ך** (קיג א, וקז ב) כתב דכל זמן שהם בידו סמכא דעתיה, ורק כשמכרו לא סמכא דעתיה.

יב. [והוכיח כן מדעת ר' מאיר דמטלטלין משתעבד לכתובה, ואף מיתמי. ע' לקמן פא:].

יג. וכ"ד **הראב"ד** (קידושין סה:) דאין חילוק בין כתובה לשאר בע"ח, והא דאי' דכתובה לא גבי ממטלטלין היינו מטלטלין דיתמי. [**והראשונים** הק' מהגמ' נדרים סה: וכ"מ].

יד. וכן אי' בשו"ת ר' נטרונאי גאון (תקמג) דמכאן מוכח דבזה"ז כתובה גובה ממטלטלין.

טו. משמע דכל המטלטלין, ואף כלי הבית. ולא רק מטלטלין דעסקו. [וצ"ל דכיון דסמך דעתו אף בדבר שאינו קבוע, כבר נחית לבוליה. ואף דבערביא אינו כן].

טז. ומשמע מדברי **רשב"ם** דהגאונים תקנו רק בכתובה, אבל לענין בע"ח הוזקק לסברא דמהני מדינא. [אבל **הרמב"ם** ו**שא"ר** הביאו דתקנו אף בבע"ח]. [ויל"פ דבכתובה נאמר דין נוסף דמטלטלין לא משתעבדי, ובזה הוצרכו לתקן. אמנם שא"ר לא חילקו בכתובה].

יז. [ומשמע הטעם דכיון דאין סמיכות על דבר אחר, ממילא מוכרח לסמוך על מטלטלין. ולא דמי לגמלים של ערביא,

משתעבדי אף מדינא דגמ׳, וכתב ומיהו רבותינו הגאונים כבר תקנו לגבות כתובה מהמטלטלין[יח].

וכ״כ **הרא״ש** (ב״ק א יט) דמטלטלין בזה״ז משתעבדי אף לענין נזיקין, ומדינא דגמ׳ הוה כמקרקעי לכל דיני שעבוד, אף בלא תקנה, דומיה דסוגיין[יט].

והגר״א (ע״ג הרא״ש שם) **והבי״ש** (ק ב, וק״נ כאן ע, והש״ך קז ב) הק׳ **דהרא״ש** (כאן) נקט כתוס׳, דל״מ מדינא[כ]. **והתומים** (קז) תי׳ דדעת הרא״ש שהיכא דנשתעבד ממילא, אף מטלטלין בכלל, כיון דסמך דעתיה. אבל היכא דשעבד עצמו, אמרי׳ דלא נחית לקרקע אא״כ פירט.

ותוס׳ חלקו דהוה מחמת תקנת הגאונים, וכמו שכתב רב שרירא גאון[כא]. **והרא״ש** (כאן ובתוס׳ רא״ש) כתב דאנן כתבינן מטלטלין ומקרקעי כתבינן, וכה״ג משתעבד מדין אגב וגובה ממטלטלין (כדאיתא בב״ב מד:)[כב].

והרמב״ם (מלוה יא יא) כת׳ שכבר תקנו **הגאונים האחרונים** כולם שגובין לבע״ח ממטלטלין של יורשים, וכן דנין ישראל בכל בי״ד שבעולם[כג]. והביא דב׳מערב׳ כותבין שיגבה מן קרקע ומן מטלטלין[כד]. והרמב״ם כת׳ דסייג גדול עשו בדבר [לכתוב את התקנה בשטר], דשמא לא ידע הלוה בתקנה זו[כה], ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין. שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים[כו].

מב) **בא״ד ואין נראה לר״ת וכו׳ תוציא אשתו מיד הלקוחות וכו׳ וא״כ לדבריהם בטלה תקנת השוק וכו׳.** [משמע דהוה הוכחה דלא חל שעבוד מחמת שסמך דעתו, דא״כ יגבו מלקוחות[כז]]. **וההפלאה** כתב דעיקר קו׳ התוס׳ מנלן דסמכא על מטלטלין, הרי יכול למוכרם. ועוד דכל פעם מחליפין, והשעבוד הוה רק במה שהיה בשעת הלואה.

דהיה טעם לסמוך על מטלטלין אלו. אלא כיון דליכא דבר אחר, ממילא הדר דין מטלטלין כדבר שיש בו סמיכות דעת].

יח. **והחזו״א** (טו לג) כתב דלפ״ז הגאונים שתקנו, היינו שדרשו ותקנו, והודיעו שנשתנה המציאות. ועוד פי׳ שבימי הגאונים לא נתפשט מציאות זו כ״כ, והיה קשה להכריע אי הוה מהדין, ולכן קבעו שהיא תקנה קבועה. ובזמן הראשונים נתפשט המציאות יותר, וכ״מ **ברשב״א**.

יט. וחלק על **רבינו אפרים** דס״ל דנזיקין לא שכיח, ולא תקנו. ועד״ז הביא **ההג׳** מיימוניות (נזק״מ ח יב) בשם ר״ת דהגאונים תקנו דוקא היכא דשעבד עצמו מטלטלין אגב קרקע. והביא דאף רב שרירא גאון תיקן דוקא בכתובה.
והרי״ף (שם, והרמב״ם נזק״מ ח יב, וגזילה ה ו) נקט דתקנו הגאונים אף לענין נזיקין].

כ. **והק״נ** תי׳ דבכתובה מדינא לא גבי׳, דאמרי׳ דבטלה תקנת השוק. אבל נזיקין לא שכיחא, ויכולים ליזהר.

כא. **באגרת רב שרירא גאון** (תקופת הגאונים קיג) כת׳ דבימי מר רב הונא בר מר הלוי בר יצחק [שהיה ראש הגאונים בפומבדיתא שנת תתרצ״ו (ד׳ אלפים צ״ו)] תיקנו למגבי כתובת אשה ובעל חוב מיתמי, אפי׳ ממטלטלי. [והוסיף (שם קטו) דמר רב מנשה וכן מר רב ביבוי הלוי בן מר רבא מנהר פקוד מסורא היה עמהם].

כב. ואף דלא כתבי׳ ׳אגב׳, להכי אהני דאקנו להו עם הקרקע לשוינהו כקרקעי, לגבותם כשהם בעין [אבל לא מלקוחות].

כג. וכ״פ **הרמב״ם** (גזילה ה ו, ועד״ז נזק״מ ח יב) דמהני תקנת הגאונים לגבות ממטלטלין דיורשי הגזלן. וצ״ב דהתם לא שעבד עצמו, והאיך מהני התם תקנת האחרונים לגבות מיתומים. וזה כוונת **רע״א** (על הרמב״ם) **לציין**. **והק״נ** (ע) תי׳ די״ל דבנזיקין דלא שכיח חל שעבוד מטלטלין מדינא, אבל במלוה דשכיח משום תקנת השוק ל״מ (וע׳ בסמוך).

כד. **והרמב״ם** הוסיף דנמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה. **וה״ה** ביאר דמהני משום תנאי שבממון קיים [ואינו בתורת אגב]. אלא דאינו גובה ממשועבדים. **וה״ה** כתב דמהני כתיבה שיוכלו לגבות ממטלטלין גם כשיש קרקע. דאי משום תקנה, במקום שיש קרקע ואין הפסד לבע״ח, ומעמידים על דינא דגמ׳.

כה. ומבואר מדבריו דאילו הלווה ידע, ונשתעבד ע״ד כן, מהני אף ליתומים. [ונחשב בכלל התחייבות השטר, אף שלא כתוב כלל. וצ״ע].

כו. ובפשוטו נתחדש כלל שאין כח בי״ד לתקן תקנת בממון יתומים. וצע״ג דקי״ל דהפקר בי״ד הפקר, ואף בנכסי יתומים (וכדאי׳ בכ״מ, ע׳ תוס׳ גיטין מ:). **והק״נ** (ע) ביאר דכוונת הרמב״ם דלא תקנו הגאונים אלא היכא שנתכוון לשעבד עצמו, ואצל יתומים חוששין שאביהם לא ידע התקנה. [ובאדם מעלמא כשבא לדין אינו נאמן שלא ידע. א״נ אפשר דכשטוען להדיא שלא ידע מהני לו].
אבל **הריב״ש** (שצב, הו׳ בכס״מ) כת׳ דכוונת הרמב״ם דשמא נתכוון לשעבד עצמו רק כדינא דגמ׳ [ותנאי שבממון קיים], ונמצא שנתאנה לווה ויגבו מיתומים שלא כדין. ומש״ה הנהיגו לכתוב כדי שלא יהיו צריכין לתקנת הגאונים במה שאפשר.

כז. וצ״ב כוונת התוס׳ דאי נשתנה המציאות בזמנינו א״כ אה״נ יתבטל תקנת השוק, וצריכים בי״ד בזמנינו לתקן בזה תקנה. והאיך הוה הוכחה דלא חל שעבוד. [ואפשר דכוונתם דע״כ לא גמר דעתו לשעבד כלל, שהרי ודאי לא נתכוון שיגבו מלקוחות].

וצ"ב קו' **התוס'** דקי"ל (ב"ב מד:, הו' **בתוס'** לעיל מט:[כח]) דעשה שורו אפותיקי ומכרו, מכר מפקיע מידי שעבוד [משום תקנת השוק]. א"כ אף אי שעבד בהדיא או סמך דעתיה, מ"מ המכר יפקיע לשעבוד[כט]. [ועד"ז כת' **הפוסקים** (חו"מ ס א, קיג ה משו"ת הרא"ש עט ד) דבזה"ז אין גובין מלקוחות אף ממטלטלין ששעבד אגב קרקע].

והק"נ (ס) ביאר דקו' התוס' משום דכל א' יש עליו חיוב כתובה, וכל המטלטלין משועבדין. משא"כ בסוגיין בגמלים של ערביא יגבו מלקוחות, דבזה יכולים ליזהר[ל].

והש"ך (חו"מ קז ב) כתב דרק ביד הלווה סמכא דעתייהו, אבל אצל לקוחות לא סמכא דעתיה[לא].

מג) **בא"ד אלא מחמת תקנת הגאונים גביא.** ומ"מ משמע דטעם התקנה משום דבזה"ז סמכא דעתיה אמטלטלין. ועוד כתב **הריב"ש** (שצב) טעם נוסף לתקנה משום מצווה על היתומים לפרוע חובת אביהם (ע' לקמן פו:), ותקנו לכופם משום מצווה זו. ולא פלוג אף בשאר יורשים דאינם בנים.

והריב"ש (שצב הו' **במשנ"ל** שם) דן שתקנו רק ממטלטלין שנשתעבדו לו בשעת הלואה, אבל מה שקנה אח"כ לא עדיף מקרקע[לב]. אך הביא **דהטור** (קז טו) הביא דנהגו אפי' מלוה על פה ולא כתב דאיקני לגבות ממטלטלין שלא היו בשעת הלואה.

והפוסקים דנו האם יש קדימה במטלטלין לאחר תקנת הגאונים, או דלא הוה שעבוד גמור[לג].

ועוד נקטו **הפוסקים** (שם) דכשיש קרקע ומטלטלין, גובה מקרקע, דהוה שעבודו מדינא.

והטור (קז) כתב דכשהיורש מוכר את המטלטלין אין דין מזיק שעבודו. **והפוסקים** ביארו דלא הוה שעבוד גמור. [**והפוסקים** (ש"ך שם ח) העירו למש"כ **הטור** (חו"מ תיט) דגבי ממטלטלין דנזיקין כדברי הרא"ש, א"כ נשתעבד מדינא. וצ"ב אמאי לא יחשב מזיק שעבוד גמור[לד]].

מד) **המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מנ' זוז וכו'.** **בראשונים** מבואר דהוה בגדיה [כדמשמע בסיפא דמתני']. **ותוס'** (לקמן פג: ד"ה וקסבר) **הביא מכאן דנכסי צאן ברזל שכיחא, דכל ענייה מכניסה נ' זוז. אבל בשו"ת הרא"ש** (מג ח, הו' ברמ"א עז ג, צ יד) **כתב דכסות הוה נכסי מלוג**[לה], **שהרי לא שמאוה בכתובה. וע"ע בית יעקב** (קו"א פה ג).

מה) **שם. ולא יפחות וכו'. החזו"א** (קלה) כתב דהבעל יכול לתבוע את האב, דבסתם הוה כמי שסיכם כך, והוה כדברים הנקנים באמירה (לקמן קא:).

מו) **פסק להכניסה ערומה לא יאמר הבעל וכו' אלא מכסה ועודה בבית אביה. החזו"א** (קלה) **ביאר** דהוה בכלל חיוב הבעל בכסות, לפי כבודה וכבודו, ומחוייב שכבר בשעת נישואין יהא לה[לו].

מז) **וכן המשיא יתומה וכו' אם יש בכים וכו'. הרשב"א** דייק דנ' זוז חייבין אפי' כשאין מעות בכיס, דהגבאין מחוייבין ללוות ולתת, דאי יש בכיס, אפי' טובא לפי כבודה. **והביא דר' האי גאון** נסתפק בזה, ונח' בזה **בירושלמי.**

מח) **תוד"ה אמר.** תפשוט מדרב יהודה וכו' בשל דבריהם כסף מדינה[לז] וכו'. **והריטב"א** (לעיל סה:) כתב דהמ"ל, אלא דניחא ליה להוכיח מגופה.

כח. ומבואר **בתוס'** (ב"ב שם ולעיל מט:) דחל שעבוד, וגובה מיורשים [ותוס' דנו דגובה אף ממקבל מתנה], ואפ"ה מכר מפקיע את השעבוד. אך יש **ראשונים** דמשום תקנת השוק הפקיעו שעבוד מעיקרא מהמטלטלין. [ואינו גובה אפי' מיורשים].

כט. ואפשר דדעת תוס' דידן דגדר הך תקנה דלא חל שעבוד על מטלטלין. א"כ אילו חל שעבוד מחמת תקנת הגאונים [וגובה מיורשים], א"כ אמאי לא יגבה מלקוחות.

ל. [ויל"ע דהא עיקר עיסקם בזה. ובטלה תקנת השוק עכ"פ בזה].

לא. ולפ"ז אף גמלים של ערביא לא יגבו מלקוחות. אבל דעת התוס' מבואר דגבי מלקוחות.

לב. דלא נשתעבד אא"כ כת' דאיקני (ב"ב קנז.). [ולא נתפרש בדבריו האם דוקא משום דלא כתב דאיקני. או דהגאונים תקנו רק בעיקר השעבוד, ול"מ אף לכתוב דאיקני].

לג. [ע' **תוס'** לקמן פו. וצ. ובפוסקים].

לד. **והש"ך** (קז ב) תי' דכיון דאינו משתעבד אצל לקוחות. [וצ"ב דמ"מ הוה שעבוד גמור, ומ"ש].

לה. [ונפק"מ למורדת, ע' לעיל סג:].

לו. ועוד אפשר דנתחייב לישאנה, וכיון שהוא הדרך לישא בצורה זו מהני.

לז. ויל"ע אמאי תוס' לא כתבו כן (לעיל סה:).

מט) **בא"ד וכן מנה דאלמנה הוי מנה צורי.** אבל דעת **הרמב"ם** (י ז,ח) דאף כתובת בתולה הוה מאתיים זוז כסף מדינה. וכ"ד **הרמב"ן ורשב"א** (לעיל י.), ולקמן קי:). **ותלמ' רבינו יונה** (בשיטמ"ק לעיל י.) הביאו בזה מח'.

נ) **יתום ויתומה וכו' מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום, שהאיש דרכו לחזור על הפתחים. פרש"י** למזונות[לח]. **והרשב"א** חלק דקאי אפרנסת כסות, דהא גבי מזונות קי"ל (הוריות יג.) דאיש קודם לאשה להחיות. [ודוקא לכסות האשה קודמת, שבושת האשה מרובה].

אך **התוס' רי"ד** כת' דאין לומר דקאי לענין כסות, דהאשה קודמת משום שבושת האשה מרובה[לט], ואמאי תלי במה שיכול להחזיר על הפתחים[מ].

והתוס' רי"ד תי' דהכא איירי למזונות, ובעיר שאפשר לחזר על הפתחים יתומה קודמת ליתום, דבושת יתומה גדולה. והמשנה בהוריות איירי במדבר וכדו', דאם לא יפרנסנו ימות, דהאיש קודם. וכ"כ **המאירי** (כאן ושם) **והה**פלאה.

והבאר שבע (הוריות שם) העמיד את המשנה דוקא בטובעים בנהר (וכ"כ תוס' נזיר מז:), אבל לשאר מילי האשה קודמת, והאיש ישאל על הפתחים. וכ"כ **הב"י** (יו"ד רנא ח).

דף סז:

נא) **אשר יחסר לו אפי' סוס וכו'. השיטמ"ק** (בשם תר"י, ובשם גאונים) כת' דדוקא עני שלא נתפרסם בעניות, אבל אחר שנתפרסם יש לו כשאר עניי ישראל.

והב"י (יו"ד רנ, **ורמ"א** שם) כתב דכל כה"ג הוה חיוב על הגבאין, אבל יחיד אינו חייב לפרנסו כן. אבל **הב"ח** כתב דהוה חיוב על היחיד. **והש"ך** (שם א) כתב דהיינו כשאין רבים אצלו, או שאין יד רבים משגת לסייע.

נב) **אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים וכו'.**

היעב"ץ הק' דכשהיה עני ומשתכר טרעפיק ביום האיך יוכל לקנות סוס לעני בן טובים, ולאחר שעלה לגדולה האיך רשאי לזלזל בנשיאותו לרוץ לפניו[א]. ושמא מתחילה היה עשיר, ואח"כ ירד מנכסיו, ושוב נעשה נשיא. וזה המעשה היה מתחילה כשהיה בבבל, והיה עשיר. [ונקרא 'הזקן' על שם סופו].

נג) **ת"ר אין לו ואינו רוצה להתפרנס וכו'. בירושלמי** (פאה ח ט הו' במפרשים שם) הק' סתירה אי הוה מעליותא, דבמשנה (שם) אי' וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו הכתוב אומר (ירמיהו יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ובברייתא אי' דמי שצריך ליטול ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו, דעל נפשו לא חש כל שכן על אחרים[ב]. ותי' דהא כשיכול לספק עצמו ע"י דוחק מלאכה[ג] [ובוטח בה' ואינו רוצה להתפרנס משל אחרים], והא כשאין יכול לספק עצמו, ומסגף עצמו [ואסור לרחם עליו].

נד) **חוזרין ונפרעין לאחר מיתה דברי ר"י.** [וכדברי רב פפא לעיל]. **ההפלאה** דייק דר' יהודה דריש לה מקרא, ע"כ דס"ל דהוה מדינא. [וכתב דלרב פפא י"ל דהוה תקנ"ח]. וביאר דר"י לטעמיה דס"ל (בבורות מח.) דשעבודא דאורייתא, ומש"ה גובין מיורשיו אף דלא נשתעבד בשטר[ד].

לח. וכ"פ **הרמב"ם** (מתנ"ע ח טו) דהאשה קודמת לאיש, בין למזון ובין לכסות, מפני שהאיש דרכו לחזור. ואשה בושתה מרובה.

לט. ועוד ציינו דאי' (יבמות ק.) גבי מתנות עניים, דבמקום שחולקים מעשר עני נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה מיד, משום זילותא.

מ. אך מדברי הרמב"ם משמע דדרכו לחזור שייך לסברת בושתה מרובה. ועוד אפשר דהתם איירי שאין לה כסות כלל, ובזה בושתה מרובה. אבל בסוגיין קאי לענין כסות לנישואין, דעכשיו אינה בושה כלל. [וכ"מ דהך ברייתא קאי בתוספתא כתובות, אך אפשר דהראשונים לא ניח"ל לפרש כן, דזהו סיפא דמשיאין. וי"ל דהו' בתוספתא דסוגיין אגב סיפא].

א. **והקוב"ש** (רכו) כת' דעשה לפנים משורת הדין. ושמא היה במקום שאין מכירים, דלא זלזל בכבוד תורתו.

ב. **והמפרשים** כת' דהיינו ליתן לו דרך הלואה [לשם צדקה], וכדאי' בסוגיין. [וכר' שמעון דאין מרחמים עליו].

ג. ועד"ז אי' **ברמב"ם** (מתנ"ע י יח). ועוד תי' **המהרש"א ח"א** דאיירי בשיש לו בית וכלי תשמישו, ואינו חייב למוכרן. והוא מוכר כדי שלא יצטרך לאחרים.

ד. ויל"ע דכיון דאמר לו שנותן לו לשם מתנה, האיך יחזרו ויגבו ממנו, וכי הנותן מתנה לחבירו יכול לחזור ולתובעו, ודברים שבלב [שלא נתכוון למתנה] אינם דברים. וצ"ל דמסרו מודעא מעיקרא, ונחשב כעין אונס על הנתינה.

נה) **נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש**[ה]. **תוס'** (סוטה יז) הק' אמאי לא הוזכר בכלל ג' עבירות דיהרג ואל יעבור. ותי' דלא נקט אלא עבירות מפורשות. **והשערי תשובה** (ג קלט ור' יונה אבות ג יא) תי' דמלבין פני חבירו הוה תולדות שפיכות דמים. ואף באבזרייהו יהרג ואל יעבור (וכדאי' סנהדרין עה.). [ונקטו דיהרוג ואל יעבור כפשוטו, וכ"פ **בהג' מים חיים** (יסוה"ת ה ב)[ו]. אמנם **המאירי** (ברכות מג; סנהדרין יא:) כתב דהוה דרך מוסר ודרך צחות, ולא להלכה.

והריטב"א הק' דדוקא מלבין ברבים, ואילו מעשה דמר זוטרא לא היו רבים. וכת' דמ"מ למדנו דהלבנת פנים קשה מאוד[ז].

נו) **עייפינהו. פרש"י** כפלינהו. **המהרש"א** (ח"א) הק' דמאחר דכבר נתן לו ד' מאות זוז[ח], מי שיש לו מאתיים זוז לא יטול צדקה. ובשמלא מתחילה נתן ד' מאות, דבבת א' יכול ליטול אפי' כמה (כדתנן פאה ח ח). ודוחק דכבר השתמשו בד' מאות זוז. **והאחרונים** (מהר"ם שי"ף, הפלאה) תי' דהבן לא נתן להם את הד' מאות זוז מעיקרא.

אבל יש **ראשונים** [**ר' אפרים ב"ר יצחק** הו' **בשו"ת הרשב"א** (א תתעב), **ומרדכי** (ב"ב תק), והו' **בגר"א** (יו"ד רנג ו)] שהביאו מסוגיין דלענין צדקה לא תליא במאתיים זוז [כלקט ושכחה ופאה] אלא הכל לפי פרנסתו. ועפ"ז הו' **בשו"ע** (יו"ד רנג) **י"א** שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח. וכת' דדברים של טעם הם.

וכתב דמ"מ יטול רק לצורך אנשי ביתו[ט], דתנן דכשיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מהתמחוי. ואם נוטל גוזל עניים[י].

נז) **ה"מ מחיים, אבל לאחר מיתה ל"ל בה**[יא]. **התוס' רי"ד** ביאר דלאחר מיתה אין חוששין שמא ירד מנכסיו.

והאחרונים הק' דבגמ' (ב"ב קלג:) אי' דאין רוח חכמים נוחה הימנו כשמקדיש כל נכסיו קודם מיתתו, ומשום שעוקר נחלה דאורייתא. [וע' **הפתח"ת** חו"מ רפב][יב]. **ותלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק לעיל נ.) כת' דאף בשעת מיתה אין לו לבזבז הכל לגמרי אלא שיניח קצת ליורשיו[יג].

דף סח.

נח) **בטלי כסף או בטלי זהב וכו'. תוס'** כתבו דודאי היה עשיר. **והשיטמ"ק** הביא (בסמוך, בשם **תר"י**) כתב דאף דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו (ע' בסמוך), היינו כשיש לו רק א', אבל כשיש לו ב' כלים, מחייבים למכור א' מהם. [ומש"ה נקרא רמאי, והיה חייב למכור]. והביא בשם **הרמ"ה** דחייב למכור את החשוב, דכיון דהורגל להשתמש בשניהם אין לחוש אם מוכר החשוב.

נט) **בואו ונחזיק טובה לרמאין**. צ"ב דהיכא דאין ידוע שהוא רמאי חייב לתת לו[א] (וכ"כ **המאירי**), א"כ

ועוד יל"ד דא"כ הוה כעין מקח טעות, דהמקבל אינו מתכוון ליטול המעות בתורת הלואה. **ותוס'** (בב"מ) דנו האם מעות של מקח טעות דינו כמלוה או גזל בידו. ואף אם נדון לחייבו כדין 'משתרשי' על המעות, מ"מ האיך ישתעבד בזה נכסיו. ואפשר דנחשב גזילה בידו, ונשתעבד כדין מלוה הכתובה בתורה. ועוד י"ל דבסוגיין הוה תקנת חכמים.

ה. ותוס' (ערכין טז.) כת' דהא דבגדי כהונה מכפרים על שפיכות דמים, היינו היכא דלא אהנו מעשיו. וכגון הלבנת פנים, דהוה כאילו שופך דמים.

ו. והאחרונים העירו דהא דרוצח יהרג ואל יעבור הוא משום מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, וכמ"ש **רש"י** (סנהדרין עד.) דכיון דא' מהם יהרג לא נדחית דין התורה. א"כ בהלבנת פנים שאין כאן פיקוח נפש ל"ש סברא זו. ומה שייך בזה גדר אבזרייהו.

והביאו דמבואר דאף חומר עבירות רציחה אינה נדחית [ואף לולי סברת מאי חזית

ז. ועוד כתב **היעב"ץ** דשמא מר זוטרא ואשתו, ואותו עני, היינו ג', וג' הוה רבים.

ח. אמנם **בהג' בן אריה** הביא דבמדרש [ילקוט וישב קמה] הגיר' מאה זוז.

ט. ועוד כתב שם דכשנודד למרחקים לצורך פרנסתו ופרנסת ביתו, כל זמן שלא יחזור לביתו הוי כפעם אחת.

י. דהבעה"ב הזה לא יתן לעני אחר. [וחלק בזה על **השואל**, דדוקא בלקט הו' גזל עניים, ולא בנוטל מבעה"ב].

יא. וכ"כ **הרי"ף** (לעיל נ. יח. בדה"ס) דלאחר מיתה לית לן בה. **והרא"ש** (שם יט) העתיק יותר מחומש.

יב. ואפשר דכאן רוצה לתת לצדקה [וקמ"ל דמותר יותר מחומש]. והתם איירי דמתכוון להעביר מבניו. וכ"כ **באגר"מ** (חו"מ ב נ).

יג. **והרמ"א** (יו"ד רמט א) כת' דבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. אך **הברכ"י** (שם טו) כת' דה"מ עד פלגא נכסיו. [וע"ע ב"ח שם].

א. עכ"פ דבר מועט. ובגמ' (ב"ב ח.) נח' האם יש דין לבדוק, אך לדבר מועט אי"צ לבודקו.

איזה לימוד זכות יש בזה. ומשמע דאף דיש הכרעה ע"פ דין שמחוייב, כיון דיש לו בזה איזה ספק, מהני שלא יחשב 'חוטא'.

ס) **ת"ר המסמא את עינו וכו'**. כעי"ז תנן (פאה ח ט) כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות. והעירו אמאי שביק מתני' והביא ברייתא. ע' מפרשים.

סא) **במחרישה דכספא**. בפשוטו משמע שחורש בכלי כסף. **ובשיטמ"ק** (בשם תר"י) פי' דהוה מחרישה לגינה, וכיון דאינו צורך הגוף מחייבין אותו למכור.

ותוס' (ב"מ קיג. ד"ה ואת) הביאו בשם **ר"ת** דהוה כלי שמגרדין בבית המרחץ [דלא יתכן לחרוש בקרקע בכלי כסף]. **והשיטמ"ק** כת' דלפ"ז מחייבין למכור אף כלי תשמישו, דכיון דלא שכיח כלל לעשות כלי כזה מכסף [משא"כ כלי סעודה מכסף וזהב]. וע"ד כת' הריטב"א.

סב) **תוד"ה כאן**. ור"ת [ר"ח] פי' וכו' שאינו נוטל מקופה של צדקה, אלא מדברים שהם של הפקר, כגון לקט שכחה ופאה. וכעי"ז כתב **הרי"ף** (ושא"ר) שנוטל צדקה בצינעא.

והרא"ה פי' (והו' בריטב"א בשם **אחרים**) שחייב למכור כלים שקנה [או מצא או ירש] אחר שבא לידי גיבוי [שנהיה עני], דלאו כ"כ להרגיל עצמו בכך. אבל כלים שקנה קודם אמרי' דדילמא לא מקבלי עלי כלים פחותים.

סוגיית פרנסה – עישור נכסים

סג) **יתומה שהשיאתה וכו' יכולה היא משתגדיל להוציא מידן וכו'**. ובגמ' (בע"ב) דייקו דדוקא קטנה, הא גדולה ויתרה. **ובשו"ת הרשב"א** (א אלף מג, והו' ברמ"א קיג ז) **כתב** דהיינו דוקא במה שהגיע לה בתקנת חז"ל, אבל מי שצווה לתת שיעור ממון לבתו, והכניסו לה פחות, לא אמרי' דבשתיקה בעלמא הפסידה מה שהוא שלה מדינא. (כ"פ **הבי"ש** שם כ).

והאבנ"מ (שם ז) הביא **דבשו"ת מהר"ם אלשיך** (יז) ביאר דלאו ממונא דבת אלא משום דחכמים תקנו לה ואינו אלא צווי בעלמא לתת, ומש"ה איכא למימר ויתרה.

אבל **ה"ה** (מכירה כט יז) הביא מכאן דשתיקתו הוה כהודאה אף בממון גמור. [והאבנ"מ הביא דלא ס"ל כשו"ת הרשב"א].

שה**רמב"ם** (שם) פסק דקטן שמכר בנכסי אביו, אם לא מיחה כשיגדל אינו יכול לחזור. דכיון דלקח המעות, ונשתמש הלוקח בקרקע לפניו, אינו יכול למחול. **וה"ה** כתב דכעי"ז מצאנו כאן גבי פרנסה דאם לא מיחתה הפסידה. (וכן ציין **הגר"א** חו"מ רלה מו).

והרשב"א הביא מה**תוספתא** דאפי' שכתב הבעל דו"ד, יכולה היא להוציא מידם כשתגדל. [ולא אמרי' דרק הבעל יכול להוציא].

סד) **שם. שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה**. בפשוטו קמ"ל דאפי' הכי לא הוה מחילה. אבל **התוס' רי"ד** כתב דנקט הכי שאם השיאוה שלא מדעתה אי"צ למאן (כדאי' ביבמות קז:).

סה) **רש"י ד"ה מדעתה**. דאע"פ שנתרצית אין מחילתה מחילה. משמע דל"מ מחילת קטנה, **וכ"כ הריטב"א ורא"ה** (בע"ב). **והראשונים** (רשב"א נג:, ורבינו ברוך במרדכי והג' אשר"י) הק' **דבפעוטות מקחן מקח**, ואף מחילה מהני [**וכ"ד תוס'** לקמן פו., קז.]. אמנם דעת **הראב"ד** (מכירה כט ח) דקטן לאו בני מחילה, ואפי' פעוטות דמקחן מקח ל"מ מחילתם[ב]. [**והשיטמ"ק** כתב דכ"מ מסתימת רש"י].

והרשב"א (לעיל נג:) תי' דתקנת פעוטות הוה במטלטלין אבל לא בקרקע. וקי"ל דפרנסה ומזונות גובה מקרקע ולא ממטלטלין[ג]. **והר"ן** (לעיל שם) הק' **דלרבי** (לעיל נ:) פרנסה גבי ממטלטלין [**ואפי' הכי** ס"ל (בע"ב) דל"מ מחילת הקטנה].

ועוד הק' **רבינו ברוך** (במרדכי והג' אשר"י) דאילו נחשב

ב. והראב"ד הק' עמש"כ הרמב"ם שם דגדרי אונאה וטעות בקטן [פעוטות] הוה כמו גדול, ועד שתות מחילה. **וה"ה** כתב דדעת הרמב"ם דמחילתן מחילה, וכמו מתנה. [ויל"ד לחלק בין אונאה דהוה קצת כעין מחילה בטעות, ורק מחילה להדיא מהני. ול"מ כן בראשונים].

ג. ורע"א ציין **דתוס'** (לקמן פו.) מבואר דמהני מחילת פעוטות בכתובה, ואף דאינה נגבית אלא מקרקע. ופליג אסברת הרשב"א. [ויל"פ הטעם דעיקר החיוב הוה חוב ממון, אלא דצורת הגבייה הוה רק מקרקע, כיון דלא נשתעבד לזה מטלטלין].

מחילת 'קרקע', דא"כ לא יהני עד שתהא בת כ'. דקי"ל (ב"ב קנו.) דאינו מוכר בקרקעות אביו עד שיהא בן כ'.

ורע"א תמה היינו למכור אבל מתנה מהני בגדול, כדאיתא בב"ב (שם). אבל בקטנה ל"מ בקרקע כלל, דלא תקנו בזה תקנת פעוטות. ועוד הק' דהיינו דוקא בנכסי אביו, ולא במה שקנה (ע' בע"ב)[ד]. וכה"ק **הבי"מ**. **והאבנ"מ** (קיג ה) תי' דהחילוק בין מתנה למכר, משום דבמכר חששו שדעתו של קטן קרובה אצל מעות. א"כ כל מקום שמקבל מזה הנאה ל"מ. וה"נ איירי שהכניסו לה מאה או חמישים, וכיון דקיבלה מקצת אמרי' דדעתה קרובה אצל מעות, ול"מ. [אף דהוה גדר מחילה].

והר"ן כת' דבקטנה לא אמרי' דבסתמא מחלה, אע"ג דהשיאוה לדעתה. אבל היכא דמחלה להדיא מהני, ובטל השעבוד[ה]. וכעי"ז כת' **רבינו ברוך** (שם) שהרי לא מחלה בהדיא אלא נתרצית ולקחה פחות.

סו) **רש"י ד"ה מה שראוי.** עישור נכסים. וצ"ב אמאי סתם כן, ומשמע דלמ"ד דאזלי' בתר אומדנא לא דנים כן. **והשיטמ"ק** ביאר ע"פ דעת **הרמב"ם** (מכירה טו יא) דל"מ מחילה בדבר שאינו קצוב, מש"ה למ"ד דתליא באומדנא. **וההפלאה** ביאר דבאופן שגובין לפי אומדנא דאב גובין אף ממטלטלין, וכה"ג מהני מחילה דידה (ע"פ סברת הרשב"א הנ"ל)[ו].

סז) **וחכ"א וכו' אלא שמין את הנכסים.** בפשוטו הך שמין היינו עישור נכסים, וכמ"ש **רש"י** (ברישא דהמשנה). **וכ"מ בתוס'** (ד"ה מאי, וכן תוס' לעיל נ:). אבל **הרמב"ן** (ריטב"א, ר"ן ריב"ש בשיטמ"ק) **הביאו מהתוספתא** דשמין את הנכסים, ורואין שכנגדן, כיצד מתפרנסות. האיך נוהגים אחרים שיש להם נכסים כאלו. **והרמב"ן** כתב דלר' יהודה כשאין אומדנא [אצלו], שמין כנגדן. ובזה **רבי** (ע' בסמוך) חולק דאזלי' בתר עישור נכסים. [ובגמ' מבואר דרבי מודה לר' יהודה דכשיש אומדנא באב, אזלי' בתרה]. וג' מח' בדבר.

סח) **אמר שמואל לפרנסה שמין באב. פרש"י** [שמין את טבע האב] וותרן או קמצן.

ומשמע מדברי רש"י בין להוסיף ובין לפחות. אבל **דעת ר"ח** (הו' בתוס' נ:, ושא"ר כאן, והרי"ף כאן ל. בדה"ס הביא בזה מח' הגאונים) דשמין רק לגרוע משיעור עישור [וכן לענין מטלטלין][ז]. **ותוס'** ביארו דלא מצינו שומא לעילויא. ועוד כת' דטפי מעישור נכסים הוה עיבורי אחסנתא [וכדאמרי' (לעיל נב:) 'עד' עישור נכסים'[ח]].

ובפשוטו משמע דהוה ב' טעמים, דל"מ אומדנא להוסיף על שיעור שקבעו חז"ל[ט]. ועוד משום שיש איסור בדבר [ואין לנו לומר שיעבור על איסור[י]].

והראשונים (רמב"ן, רשב"א בשם ראב"ד) הק' דא"כ הול"ל לא ינתן אלא כדרך שנתן לראשונה, דקאי לפחות מעישור עישור. וכעי"ז הק' **תוס'** (לעיל) א"כ במה פליגי רבנן עני והעשיר וכו', הא אף לר' יהודה מהני רק לפחות[יא]. **והאבנ"מ** (קיג ג) כת' דלפירוש **הריטב"א** (והרמב"ן) במשנה לת"ק נותנים לפי שומת נכסים [ולא שומת האב] ניחא. ור' יהודה חלק על ת"ק דאין נותנים לפי אומד הנכסים [ולא קאי אשיעור עישור כלל[יב]], ובזה הוה בין להוסיף ובין

ד. אמנם הביא דה**מרדכי** **והג' אשר"י** (בסוה"פ) כתב דאף מתנה ל"מ בקרקע. **ורע"א** תמה מהגמ' (ב"ב הנ"ל).

ה. וסיים דבתר דתקנו בתראי דגבי ממטלטלין ודאי מחלה בפירוש מהני (וע' לקמן סט:).

ו. אך **רע"א** הק' דהר"ן (כאן) העתיק דברי רש"י, ואף דפליג על הרשב"א.

ז. **והרמב"ן** כתב דהפשטות כדעת **הגאונים** **ורש"י** דשמין אף להוסיף, ועל **ר"ח** להביא ראיה. [אבל **הטור** הכריע כר"ח. **והשו"ע** (קיג א) סתם דאזלי' בתר אומדנא. **והרמ"א** (ב) הביא בזה מח']].

ח. ונח' **הראשונים** (כאן) בפי' הגמ' שם, דהר"ן נקט דיש איסור לתת יותר. [ע' מש"כ לעיל שם]. אבל **הרשב"א** (כאן) כתב דהגמ' (שם) איירי בבא לימלך, דחכמים לא הזקיקו לו לתת אלא עד עישור.

ט. דל"מ אומדנא להוציא ממון. ולא מסתבר דהניחו התקנה דתליא באומדנא דכל א'. וכ"ה לשון **הר"ן** (בתחילת דבריו) דלא מצינו להוציא ממון אלא בראיה ברורה. [ויל"פ דדעת שא"ר דלא נחשב אומדנא להוציא ממון, כיון דתקנו עפ"ז].

י. **והר"ן** (בסו"ד) כת' דלא מצינו לילך אחר אומדנא אלא במה שעושה כהוגן, ומש"ה אזלי' בתר אומדנא להוסיף לענין מטלטלין.

יא. **ותוס'** תי' דכוונת רבנן דאין לילך אחר אומדנא, כיון דאינו מוכח כלל, דמצוי שמשתנה דעתו.

לגרוע. [ותוס׳ הק׳ לשיטתם דלת״ק הוה עישור[יג]].

ותוס׳ (שם) הביאו ראיה לדעת ר״ח מהא (דמבואר בגיטין נא., ולקמן סט.) דפרנסה נחשב ׳קייץ׳ לגבות ממשועבדים, וע״כ כיון דיש קיצבה למעלה יכולים ליזהר להניח עישור[יד]. **ותוס׳** (ועוד ראשונים) תי׳ [לדעת שא״ר] דנחשב קייף משום שיכולים לברר ע״י בי״ד, ולשום דעתו. **והריטב״א** תי׳ דנחשב קייצא, דברוב בנ״א דלא יודעים אומדנא דידהו, והוה עישור.

סט) **שם. שמין באב. הרשב״א** כתב דנפק״מ אי אזלי׳ בתר אומדנא, אמדי׳ לדעתיה בין בקרקע ובין במטלטלין, ונוטלת עישור מהכל. אבל אי גבי מדינא יש לה רק עישור מהקרקע [וכדפסק רבא (נא. וסט:) דפרנסה גבי מקרקע ולא ממטלטלין]. וכן דייק **ה״ה** (כ ה) מדברי **הרמב״ם** דנוטלת רק עישור מהקרקע, ונוטלת בקרקע.

אבל **הרא״ש** (יט) **והר״ן** חלקו דנוטל עישור מכל הנכסים, בין קרקע ובין מטלטלין. ואותו עישור נוטל מקרקע. [וע״ע לקמן סט.].

ע) **לא בפרנסת עצמה וכו׳. פרש״י** מזונות, **ורש״י** (בסמוך) ביאר דשמין הנכסים, לתת לה כפי כבודו. אמנם דעת **הרמב״ם** (יג ו) דדוקא באשה נותנים לפי כבודו, אבל מזון הבנות נותן רק כפי צרכן [ואין חילוק בין עני לעשיר]. **וה״ה** (יט יא) הביא מקורו מה**ירושלמי** (ה ו) דהבת לא עולה ולא יורדת. וע׳ **שיטמ״ק ופנ״י.**

עא) **הא באכילה ובשתיה והא בלבושא וכיסויא.**

הראשונים (ריטב״א לעיל נב: וב״ב קלט:, תורי״ד לעיל סה.) הביאו דמבואר דמחוייב במלבושי היתומות, והוה בכלל חיוב מזונות.

עב) **ולימא הלכה כר׳ יהודה. הריטב״א** הק׳ א״כ ס״ד דהלכה כמותו לגמרי, ובדליכא אומדנא אזלי׳ בתר שומת נכסים כנגדן [וכדעת הראשונים במשנה], ולא שיעור עישור. ותי׳ דכיון דר׳ יהודה לא איירי בזה להדיא במשנה, יכול לומר הלכה.

עג) **אמר לו לרבי לדבריך מי שיש לו י׳ בנות ובן וכו׳. התוס׳ רי״ד** נסתפק במקום שיש אומדן דעת האב שיתן כל נכסיו לבת זו [או שהשיא הראשונה כשיעור זה], האם תקנו עישור נכסים לעקור ירושת הבן.

והרי״ד נקט דלא תקנו אלא היכא דהבת תטול כבן, אבל לא אלמוה ליטול יותר מהבן. **והריב״ש** (בשיטמ״ק) כתב דלפ״ז הוה מצי רבי להשיב כן, דלא תקנו כה״ג להפסיד לבן, אלא קושטא דמילתא מהדר דכל אחת נוטלת לפי חשבון, ונשאר לבן.

אבל **הטור** (קיג) הביא בשם **הראב״ד**[טו] דאם הניח השיעור שנתן לראשונה, אמדינן דהיה נותן הכל לשניה [והוא יטרח לחזור אחר נכסים אחרים], וה״נ כופין את הבנים לתת הכל.

והפוסקים הק׳ דמסקנת **הטור** דאין נותנין יותר מעישור נכסים [וכדעת ר״ח], א״כ האיך יתנו לשניה יותר מעישור. [ובשלמא שיטת הראב״ד (ברשב״א) והתוס׳ רי״ד כראשונים דמהני אומדנא יותר מעישור. אבל הטור הכריע דלא כן]. **והב״י** נקט דהטור כתב כן לדעת הראשונים דמוסיפין אף יותר. **והמהרש״ל** (הו׳ בט״ז שם א, וכ״כ **הפנ״י**) יישב דכיון דהשיא ונתן בפועל טפי עדיף מאומדנא בעלמא, ונותנים יותר מעישור.

והפוסקים הק׳ דבגמ׳ אי׳ דשמואל דאמר דר׳ יהודה שהשיא את הראשונה ינתן לשניה, מבואר דשמואל למד דשמין בדאב מהא דהשיא את הראשונה, ולא חילק דהשיא עדיף. וקי״ל כשמואל.

והאבנ״מ (ג) כתב דסברת ר״ח דאין נותנים יותר מעישור, דס״ל שיש איסור העברת נחלה לתת יותר מעישור (ע״פ הגמ׳ לעיל נב: ונג., וכמ״ש הר״ן). הילכך אף כשיש אומדנא לא תלינן שיעבור על דברי חז״ל.

יב. ולפ״ז לתחילת דברי הגמ׳ שמואל הוה בין להוסיף ובין לגרוע, ורק אחרי שהוזכרו דברי רבי, הוה לגרוע.

יג. [וצ״ע דהרמב״ן הק׳ כן על ר״ח. אף דפי׳ במשנה דג׳ מח׳].

יד. אבל **תוס׳** הק׳ א״כ אמאי מזונות לא נחשב קייצי, דאי משום שמא תחלה ויתחייב במזונות, הא מבואר בבת אשתו דלה׳ שנים נחשב קייצי. אמנם **הרא״ש** (כאן, ובתוס׳ הרא״ש) כתב דהמקבל עליו לזון את בת אשתו אינו חייב לרפאותה [וכ״כ **הרא״ש** (יב א בסופו)].

טו. **והתוס׳ רי״ד** (בסוגריים) הביא בשם ׳הרב׳ דאזלי׳ בתר אומדנא אפי׳ שלא ישאר לבן כלום.

אבל היכא דחזינן שנתן כבר יותר מעישור, אף בזה נותנים לה[טז].

עד) **במה ששיירה וכו'.** בגמ' (נדרים לט:) אי' דכל המבקר חולה נוטל א' מס' בצערו, והק' א"כ יעלו ששים וירפאו. ותי' כעישורייתא דבי רבי. וכ"כ **תוס'** (תענית י:) בהא דאיתא (שם) דפסיעה גסה נוטלת א' מה' מאות ממאור עיניו, ואפי' הכי מי שפוסע ה' מאות פסיעות גסות אינו מאבד מאור עיניו, דכל פסיעה מפסיד א' מהה' מאות מהנשאר, כבסוגיין[יז].

דף סח:

עה) **כל חדא דנפשא שקלה וכו'.** [וכ"ה למסקנא דבנשאו זו אחר זו, ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה במה ששיירה וכו'[א] וכל א' נוטלת לפי נכסי האב]. **ותוס'** פי' דכן הוא האומדנא, דהרגילות להשיא לפי נכסים של עכשיו, ולא לפחות עבור הבנות שאח"כ[ב].

והרשב"א הק' דמשעה שמת האב הויין בע"ח דאחי (ע' לקמן סט.), ומשעה ראשונה נשתעבדו נכסי [וגובים ממשועבדים]. ודינא הוא דחולקות בשווה, דמאי חזית דטפית להאי ובצרת לאי. ותי' דאין האחין חייבין אלא כדרך שהאב היה נותן, כפי עלוייו ולפי הנכסים שיש באותה שעה. וה"נ כשנשאת א' דנים לפי הנכסים שנשארו. אבל היכא דהאחים באו לאבד זכותן ולמכור או למשכן לאו כ"כ, שהרי נשתעבדו הנכסים לפי מה שהאב היה נותן בשעת נישואין. **והרמ"ה** (בשיטמ"ק סט.) כתב דכ"ש אם גבה בע"ח [של אביהם] ממעט הנכסים, ויש לבנות עישור ממה שנשאר[ג].

אבל **הריטב"א** כתב דש"מ דהבת אינה זוכה בעישור נכסים עד שתנשא, ולא בשעת מיתת האב[ד]. **והרשב"א** דחה פי' זה, דהא מוציאין לפרנסה, דחל חיוב ונשתעבד משעת מיתה. [ולדעת הריטב"א צ"ל דהוה שעבוד נכסים לחוב של אח"כ, וכמ"ש האחרונים בכ"מ].

עו) **איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן. תלמידי ר"י** (בשיטמ"ק) ביארו דמזונות הוה תנאי בי"ד עד בגרות ונישואין, אבל פרנסה הוה חוב על היתומים [ולא תליא בנישואין].

עז) **ר' שמעון ב"א אומר אף איבדו פרנסתן. פרש"י** דקסבר דלא תקון בבוגרת, כיון דאיסתלקא מההיא ביתא. וכן נשאת ונתרצית איבדה פרנסתה. מבואר ברש"י שבנשאת צריך להגיע למחילה, דכיון שנשאת וראויה לגבות כבר תקנו. אלא דאתינן עלה משום גדרי מחילה.

ורע"א הק' דבגמ' (בסמוך) אי' דאף רבי איירי דוקא במיחתה, א"כ מבואר דלר"ש ב"א אף מחאה ל"מ. וע"כ דאף כשנשאת איסתלקא מהאי ביתא, דכיון דאינה נוטלת בשעת נישואין אין לה יותר. וכת' דרש"י (כאן) קאי לס"ד.

והר"ן סיים אבל נשאת בקטנות לא פליג. **והב"ח** ביאר דאף דבנערות לא תקנו אחר נישואין [ולא משום מחאה, אלא דאסתלקא מהאי ביתא]. בנשאת בקטנות לא תקנו שתסתלק. **ותלמידי ר"י** (בשיטמ"ק) ביאר דנישואי יתומה קטנה הוה דרבנן. ועפ"ז כתב דאם בא עליה משגדלה הוה נישואין דאורייתא ואינו מוציא פרנסה.

עח) **כיצד הן עושות שוכרות להן בעלים. פרש"י** שישאו אותן. **והריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב שיהיו

טז. אך לפ"ז היכא דבשעה שנתן לראשונה היה עישור, ואח"כ נתמעטו נכסיו, א"כ יתנו רק עישור נכסים.

יז. ותוס' הק' מ"ש פסיעה ראשונה דמפסדת טפי. ותי' [בתי' האחרון] דכל ההתחלות קשות. ועוד תי' דרק פסיעה ראשונה מפסדת, ואח"כ כיון דדש דש.

א. לפ"ז היה אפ"ל דהברייתא תרתי קאמר, בי' בנות בזא"ז, כ"א במה ששיירא. [וחסורי מחסרא אם באו בבת א'] חוזרות וחולקות וכו'. אמנם **רש"י** (בע"א) כתב 'קס"ד הבאה ראשונה לינשא', משמע דלמסקנא אף הרישא איירי באופן כזה. [ויל"ע אמאי פי' כן].

ב. יל"ד כשבאו לינשא בבת א', האם דינם כאילו נשאו בזא"ז, אלא כיון דבאו כא', יחלוקו בב' החלקים. או דכך הוא האומדנא דבבת א' יתן כשיעור הזה [כאילו ששיירה].

ג. ומשמע מדברי **הרשב"א** דה"ה אם נשתדף, אזלינן בתר נכסים דשעת גבייה. [אבל **הרמ"ה** לא משמע כן, דדוקא בע"ח, דנתברר דהירושה היתה פחות].

ד. ותלמ' רבינו יונה (בשיטמ"ק) כתב דב' בנות שנשאו בזה אחר זה, לא גרע מב' שטרות שיוצאין ביום א', דכל א' דידה שקלה.

מזומנין לישאנה[ה]. אבל **הרש"ש** כתב דימצאו מי שיאמר בשקר שנושאם. [וצ"ב[ו]].

ורע"א הוכיח מזה דדעת ר"ש ב"א דבבגרות אין זכות כלל לפרסנה, ולא משום מחילה. דא"כ יש להם תקנה במחאה. ע"כ דבבוגרת אמרי' דאסתלקה מהאי ביתא בשעה שהגיע זמן חיוב, בנישואין.

והרשב"א כתב דמוכח כאן דאינה נוטלת עישור נכסים אלא בשעת נישואין. וכן מוכח לעיל דתליא מי באה לינשא קודם. [ואף דהרשב"א שם הוכיח דחל חיוב משעת מיתת האב, מ"מ אינה נוטלת עד שעת נישואין]. וכתב **הרשב"א** (הו' בה"ה כ ד) דאע"ג דאין לה עד שעת נשואין בי"ד שמין עכשיו לפי הנכסים, ופוסקין לה בי"ד מה שראויה ליטול, ונוטלת בשעת נישואין[ז]. [**ותוס'** (לעיל נ:) כת' דאף לענין שומא, יכולים לשום מעכשיו ללקוחות].

עט) **איתיביה רבא וכו' הא גדולה ויתרה. היפ"ע** הביא דב**ירושלמי** תי' דשאני התם שנטלה מקצת.

פ) **בגרה ונשאת צריכה למחות.** [בניזונת מהאחים, כדאיתא בסמוך]. **והרשב"א** (והו' בה"ה כ יב) כתב דוקא בגרה ואח"כ נשאת, אבל נשאת ואח"כ בגרה לא. דכיון דאי"צ למחות בשעת נשואין, אי"צ למחות אח"כ. [והוכיח כן דבמשנה כיון דהיתה קטנה בשעת נשואין, שוב אי"צ למחות[חט]]. וכ"כ **הר"ן** בשם **הרא"ה** דבגר בתר נשואין אינה כלום. **והריטב"א** הוסיף דכיון דזכה הבעל אין לך מחאה גדולה מזו, שהרי היא אינה יכולה למחול[ט].

פא) **שם. בגרה.** מבואר **ברמב"ם** (כ יג) דאפי' בגרה בחיי האב יש לה פרנסה, וצריכה למחות. אבל **הרא"ש** הביא בשם **רבינו יונה** דאין לה, דלא תקנו אלא למי שהניח בנות קטנות, אבל כשבגרה בחייו כיון דאישתהי אישתהי.

והט"ז (קיג ח, והו' בבי"ש יט) כת' דבזה"ז דאנחנו במתי מעט, ושמא לא איזדמן לו זיווג הגון. אבל **הפתח"ת** (יג) הביא בשם **הנוב"י** (חו"מ ק לג) דמ"מ כיון דלא תקנו חכמים, מי חזר ותיקן, והאיך מהני להוציא ממון. וכתב דמ"מ פשט המנהג כדברי הט"ז.

פב) **הא דקא מיתזני. פרש"י** דאף לאחר שנשאת נותנים לה מזונות, ומש"ה שתקה. **והשיטמ"ק** ביאר דכיון דנזונת בושה לתבוע (וכ"כ **הר"י מגאש** בשיטמ"ק), ואינה יכולה למחות. אבל הביא דב**תוס'** משמע הטעם דכיון דנזונת מהם נחשב דלא אסתלקה מהאי ביתא[יא].

פג) **הא דלא מיתזני.** וצריכה למחות בבגרות ובנשואין, כדתנן דגדולה ויתרה. **והריטב"א** כתב די"ל דהיינו דוקא נישואין, דהגיע זמן פרנסה. אבל בגרה אינה יכולה לתבוע פרנסתה כ"ז דאינה משתדכת, ואי"צ מחאה. [וכ"כ **ההג' אשר"י** בשם **מהרי"ח** דבגרות אי"צ מחאה]. אבל **הריטב"א** דחה דמשמעות הגמ' דבגרות ונשואין שווין לענין זה. **והר"ן** הביא בשם **הרא"ה** דאף כשמיחתה בשעת בגרות, צריכה לחזור ולמחות בשעת נישואין.

והרמב"ם (כ יג) הביא את סוגיין לענין בגרות, דכשזנו אותה בבגר אי"צ למחות. אבל לענין נשואין סתם דצריכה למחות, משמע דאפי' כשהוא

ה. ואפשר דיש לבנות זכות תביעת פרנסה משעה שבאות לינשא, ואף קודם שנשאו. ושכרו בעלים, לעשות שומא עבור נישואין [בעתיד]. [ועד"ז יל"פ מש"כ הרש"ש דהוה בשקר, דאף דאין דעתם לישאנה].

ו. וקשה וכי הגמ' אשמועינן מי שרוצה לגזול כסף שלא כדין. ועוד כשימצא שקר יוציאו מהם. [ואפשר דרשב"א ס"ל דמהני תפיסה בעישור נכסים קודם נישואין [בתורת גבייה, או בתורת משכון]. ועשו עצה זו להחשב תפיסה, או לגרום לבי"ד לעשות שומא. וכיון דכבר הגיע לידן לא אמרי' דהפסידו זכותן בבגרות [ועדיף ממחאה בעלמא]].

ז. [ויל"ד אי הוה שומת בי"ד בעלמא, או דעי"ז נקבע זכותם בנכסים, לזמן הפרעון].

ח. ודלא כמש"כ **תלמידי ר"י** (הנ"ל) בדעת ר"ש ב"א דאינה נוטלת אחר שגדלה.

ט. והשיטמ"ק הביא בשם **הר"י מגאש** דכיון דנשאת בקטנות זכתה ונתחייב לה אפי' בגרה אח"כ. [אמנם י"ל דכתב כן בדעת הר"ש ב"א, ולרבי לעולם צריך מחאה].

י. [ויל"ד אמאי אי"צ שהבעל ימחה]. ולפ"ז היכא דהבעל אמר דין ודברים, היא צריכה למחות.

יא. ואף דאינה מזונות מחמת תקנה כלל, אלא בפועל נזונת. [וע' כעי"ז (לעיל נג:) לחד צד דאף נשואה שחזרה למזונות בית אביה, הוה בביתו].

זן אותה. **והריטב"א** והר"ן **והג' מיימוני** תמהו עליו [וע' נו"כ].

פד) **תוד"ה בין נישאו.** ל"ל דרב וכו' הויא דאירוסין.

והטור (קיג) הביא בשם **הרמ"ה** דאף לאירוסין בעי מחאה אם אינו זן אותה[יב]. וכתב דבתוס' לא משמע כן. [**והב"ח** דן בתוס' דידן].

פה) **מאי אינה כתנאי כתובה וכו'. והרמ"ה** (ב"ב קכב: אות ד ועט, הו' **בריטב"א ונמוק"י** ב"ב קכב:, נג: בדה"ר) כת' דפרנסה אינה כתנאי כתובה, ונוטלות אף מנכסי האם[יג]. **והריטב"א** (שם) חלק דהוה דוקא מנכסי האב. וכן **הרמ"א** (קיג א ודרכ"מ שם) **הביא דהמהרי"ל** (עה) חלק[יד], מדלא הוזכר בגמ' כאן ליישב כן את דברי רבי.

וכעי"ז הק' **הפוסקים** על דברי **המרדכי** (ע' לקמן סט.) דפרנסה גובה מראוי. ועוד כתב **הבית יעקב** דהמ"ל דנפק"מ בהא דאינו כתנאי כתובה, שגובה מבינונית ובלא שבועה, דהוה בע"ח דיתמי (וכדבסמוך), ואילו תנאי כתובה הוה חוב על האב. וכתב דעדיין לא נחית להכי.

פו) **טרפא ממשעבדי. פרש"י ותוס'** ששעבדו האחים. אבל מה שהאב שעבד אין מוציאין. **והריטב"א** ביאר שהרי האב אינו חייב בכך, אלא מצוה בעלמא את בנותיכם תנו לאנשים.

פז) **תנאי כתובה לא טרפא ממשעבדי. פרש"י** מזונות הבנות. וכדתנן (גיטין מח:) דאינו גובה ממשעבדי מפני תיקון העולם. **ופרש"י** דאין להם קיצבה, ופרנסה הוה דבר קצוב משמת האב[טו]. ולפ"ז לא שייך כלל לגדרי תנאי כתובה [אלא דנקט לישנא בעלמא].

ורש"י פי' אליבא דר' חנינא (גיטין נ:) דאין מוציאין משום שאין קצובין. ור"ל ור' יוחנן (שם) פי' הטעם משום שאין כתובין. והגמ' (שם נא.) מק' לר"ל ור' יוחנן האיך פרנסה מוציא, הא לא כתיבא. והגמ' תי' שאני פרנסה כיון דאית לה קלא כמאן דכתיבא דמי[טז].

ולפ"ז זה הנידון בסוגיין, האם מהני קול לגבות ממשועבדים או האם נחשב דיש קול[יז]. **והבית יעקב** דן דודאי יש קול לפרנסה, וכמו מוכר שדיהו בעדים. אלא דהנידון משום חשש צררי [ע"ע תוס' לקמן קב:].

פח) **אל יתפרסנו בנותיו מנכסיו שומעין לו. פרש"י** דאינו חוב עליו. **והרמב"ן** הוסיף דאע"ג דהוה תקנתא דרבנן (לעיל נב:), היינו למצוה אבל אין כופין. **והתוס' רי"ד** משמע הטעם דכל דין פרנסתו מחמת אומדנא דידיה, והיכא דהאב צווה, הרי ליכא אומדנא.

וגיר' **ר"ח** [להיפך] אל יזונו בנותיו מנכסי שומעין לו. אל יתפרנסו אין שומעין לו. וביאר דמזונות חל חיוב רק לאחר מיתת אביהן משא"כ מצוות פרנסה. **והרמב"ן** הק' דמ"מ אין כופין לאב, ועוד א"כ במה שייכא לתנאי כתובה. והביא **דרב האי גאון** פי' דהתנה כן בשעת נישואין, ובמזונות דהוה תנאי כתובה, הרי התנה דלא יתחייב. אבל פרנסה הוה מצווה דגופיה [לאב] ואין שומעין לו[יח].

דף סט.

פט) **האחין ששיעבדו וכו' משכנו וכו'. רע"א והבית יעקב** הק' דאי הוה שעבוד בעלמא ששעבדו לבע"ח, א"כ אמאי נחשב משועבדים כלפי הבנות. ונח' **הראשונים** (ע' ראשונים לקמן צ:) מלוה ע"פ מוקדם

יב. **והב"ח** ביאר דסברת הרמ"ה דקי"ל כרב (לעיל נג:) דארוסה אינה נזונת. **והאבנ"מ** (קיג ו) הוסיף דאירוסין דנערות חשיבי כנשואין.

יג. **והרמ"ה** ביאר דתקנתא דרבנן היא דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים, וכי היכי דמיפקד גברא הכי נמי מיפקדא איתתא. **והריטב"א** חלק דבדידיה כתיב 'ואת בנותיכם תנו לאנשים' (דסמכו חכמים דין פרנסה, כדלעיל נב:), **והיא** אינה חייבת להשיא את בתה (כדאי' קידושין ל:). **וכ"כ והגר"א** (קיג ה) ואבנ"מ.

יד. **והבית מאיר** (הו' בפתח"ת שם) כת' דאפי' אי תפסה ל"מ, דהוה ספק תקנה. **וע"ע חת"ס** (קמה, הו' בפתח"ת שם).

טו. **וע' תוס'** (לעיל נ:) אמאי פרנסה נחשב קצוב, ולא מזונות.

טז. **ובפשוטו היכא** דיש קול גובה ממשועבדים, קאי דוקא ר' יוחנן ור"ל לשיטתייהו (ב"ב קעה:) דשעבודא דאורייתא. [ועד"ז כת' **תוס'** (ב"ק יד: ד"ה ש"מ) דנזקין יש קול וגובה ממשעבדי, למ"ד שעבודא דאורייתא].

א"נ יל"פ דהוה תקנ"ח כוונת הגמ' דהכא תקנו גדר כמאן דכתיבה דמי. [וכן משמע מדברי הריטב"א גיטין].

יז. וק"ק מ"ט רש"י לא פי' כן, ובגמ' (סט.) מבואר דהנידון בסוגיין הוה אף אליבא דר' יוחנן.

יח. ויל"ד האם היינו בשעת נישואין, ויכול לחזור עד שעת

ומלוה בשטר מאוחר, ודעת רב האי גאון (וכ"פ השו"ע חו"מ קד יג) דמלווה ע"פ שקדם גובה אף במקום מלווה בשטר, וא"כ אף אי מזון הבנות הוה כמלוה ע"פ נימא דקדם לשעבוד אחר[א].

וצ"ל ד'שעבדו' בסוגיין היינו שמסרוה כמשכנתא[ב] [דיצאה מתחת ידם לזמן עד שתפרע חוב זה]. וכה"ג מלוה ע"פ מוקדם אינו גובה מה שבידו של זה.

ו**הבית יעקב** כתב דהנידון בסוגיין משום חשש צררי (ע' בסמוך), ואי חיישינן לצררי א"כ לא מהני אף להפקיע משעבוד בשטר מאוחר.

צ) **מכרו או משכנו וכו'. רבינו קרשקש והריב"ש** (בשיטמ"ק) תמהו היכן מצינו חילוק גבי משועבדים בין מכרו למשכנו. ו**השיטמ"ק** תי' דכיון דאינו חוב על האב [ואם אמר אל יתפרנסו שומעים לו], מש"ה שעבוד הנכסים הוה רק בעודם תחת ידם. [דתקנו רק מנכסים של הבנים, ולא משום מכר מפקיע מידי שעבוד].

ו**הבית יעקב** פי' הצד דלא גבי משום טענינן, דאתפיס צררי. [ובזה יש חילוק בין היכא דמוציא מידם].

צא) **ורב אי מכרו קמבעי וכו'. הריטב"א** מביא יש מקשין אמאי לא אמרי' דשאלו שניהם, ורצה לשמוע אי רתח, וע"ד הא דאיתא בכ"מ (זבחים ל: וחולין נב.). ותי' דלא עדיף כולי האי דלרתח בהכי. ועוד תי' דהכא שלח לו כתוב, וריתחה לא מינכרה בכתיבה.

צב) **או דילמא שמיע ליה ולא מקבל ליה. ובפשוטו** משמע דר' יוחנן פליג ארבי. [ואף **דתוס'** (לעיל ח.) כת' דר' יוחנן אינו תנא[ג]]. **ורע"א** כתב די"ל דתליא במח' התנאים (גיטין נא.) האם בעי קצובין וכתובים. ודעת רבי דתליא בקצובין לחוד, ואילו לר' יוחנן בעי כתובים.

צג) **מי שמת והניח ב' בנות וכן וכו'. בגמ'** (ב"ב קלט.) הו' בריטב"א) אי' דאם הניח רק בנות, ונשאת גדולה בחיי אביה, מה שנתן האב נתן. ואין לקטנה פרנסת נשואין. [**והריטב"א** ביאר דלא תקנו פרנסה כשהבנות יורשות].

צד) **אמר ר' חנינא גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה וכו' ואת אמרת שניה ויתרה. פרש"י** דיפה כחה, וזו שנכסים בעין אמרת ויתרה. [ומשמע דהוה סברא של יפוי כח בעלמא]. **ורע"א** פי' דר' חנינא הוכיח דכבר זכתה במיתת האב [ולא בשעת נישואין], א"כ אמאי מפסדת מה שיש לה. דכבר זכתה במיתת הבעל.

אך **רע"א** הק' א"כ מה צד דר' יוחנן לא קיבל דברי רבי, דכיון דשמע דרבי סבר דזכתה בשעת מיתת האב, א"כ האיך ר' יוחנן יחלוק [ולומר מאן אמרה]. ואף אי ר' יוחנן סבר כתנאים (גיטין נא.) דלא גבי ממשעבדי כיון דאין לו קול, דבעינן כתיבה. אבל לא מצאנו חולק דחל בשעת נישואין. וכמאן סבר ר' יוחנן דאמר דויתרה.

ורע"א כתב דיל"פ[ד] דטענת ר' חנינא דס"ל דדעת רבי דאין לגבות עישור אלא מהבנים עצמן, ולא מיורשיהם [והבנות]. ובזה הביא דמוציאין מלקוחות, וכ"ש יורשיהם. [ורבי פליג מטעם אחר].

צה) **רש"י ד"ה ויתרה.** זו שקדמה ונשאת וכו'. **ההפלאה** דייק דמשמע דכיון דנשאת [וחל חיוב], ואע"פ שלא גבתה בפועל. עי"ש.

מיתה. [ולפ"ז יתיישב קצת הלשון אינו כתנאי כתובה]. או דאף באמר כן בשעת מיתה כופין.

א. אך **הש"ך** (קד ב) חילק דהיכא דשעבד מפורש בשטר אף רב האי גאון מודה דנחשב משעבדי, ומלוה ע"פ אינו גובה מנכסים משועבדים. והש"ך הביא **דבשו"ת הרשב"א** (א תתקיד) מבואר דאף בבה"ג מלוה ע"פ גובה. וכת' דיחידאה הוא. [אך צ"ב דכל מלוה בשטר פועל שעבוד נכסים, והיכן מצאנו חילוק בזה בין כתב השעבוד בשטר].

ב. [ורע"א העמיד קושייתו הא י"ל דשעבדו היינו שעבוד בעלמא שלוו להם בשטר דנשתעבדו נכסיהם].

ג. **והקוב"ש** (ב"ב תרלג) הביא מדברי **הרמב"ן ורבינו יונה** (ב"ב קלא.) דאמורא יכול לחלוק על דברי התנא שלא הוזכרו בברייתא.

והקוב"ש ביאר דהברייתות נסדרו בהסכמת כל חכמי הדור, משא"כ היכא דלא הוזכרו דברי התנא בברייתא. ועוד הביא בשם **הגר"ח** דאף דבסתמא אמרי' דלא יחלוק אמורא על התנא, דאי שמע היה מקבל. אבל יש לו רשות לחלוק. [וע"ע מש"כ לעיל ח.].

ד. וכ"כ **ההפלאה**. ועוד כתב **ההפלאה** דאיירי דהראשונה

צו) **תוד"ה משום רווח ביתא.** יש להסתפק היכא דאיכא י' בנות, דליכא רווח ביתא מהו. [**והריטב"א** כתב דנראה דבעי ירושה כשיעור פרנסתה]. **ההפלאה** הק' דבנשאת זו אחר זו האחרונות נוטלות פחות מעשירית, א"כ בירושה איכא רווח ביתא. וכתב להעמיד ספק התוס' כגון שט' נשאו בחיי הבן, וקאי אאחרונה[ח].

והר"ן כתב דמ"מ היכא דהאח מכר ושעבד הנכסים, דהשתא משום ירושה אינה מרווחת, נוטלת עישור נכסים[ט].

צז) **אמר אמימר בת יורשת הויא וכו'. פרש"י** שתקנו עישור נכסים בתורת ירושה. [ומקבלת חלקה בגדר חלוקת יורשים]. **והבית יעקב** כתב דלפ"ז מוציאה ממשעבדי משום דמכרו דבר שאינו שלהם[י], ועפ"ז כתב דאף כשמכרו מטלטלין תוציא.

צח) **דאמר רב מניומי וכו' וחזיתיה לדעתיה דאי בעי לסלוקי וכו' דשמעי מאחי וכו' אילו הוה לן זוזי הוה סליקנא בזוזי וכו'. תוס'** מבואר דיש הוכחה מדשתק אמימר דהסכים לדבריו דיכול לסלקו. אבל **הרא"ה** כת' דהמעשה שהיה שרצו לסלקה בקרקע א', ואמרו דהיו יכולים לסלקה בזוזי. [ורא"ית רב מניומי מגוף הפסק שפסק אמימר. דדוחק שיביא ראיה מדברים בעלמא שאמר הבע"ד].

צט) **תוד"ה ואשתיק.** רגיל היה ר"ת לומר שקר אתה דובר וכו'[ח]. [וכ"פ **בשו"ע** חו"מ יב יז]. **והריטב"א** ביאר דהטעם דצריך לומר כן שלא יסתתמו טענותיו של בע"ד[ט] [שלא יראה שמסכים לטענותיו של זה]. אבל **הריב"ש** (בשיטמ"ק) **והסמ"ע** (יז כה) כת' הטעם שלא ישמע השומע ויקבע הלכה. **והרא"ה** חלק דאי"צ להשיב [והו' **בשיטמ"ק וק"נ**].

ק) **והשתא דאמרת בע"ח הויא, דאבא[י] או דאחי[יא], למאי נפק"מ למיגבא לבינונית וכו'. הבית יעקב** כתב דאף דמדאורייתא בע"ח בזיבורת, אלא משום נעילת דלת בבינונית (כדאי' גיטין מט:). וזה לא שייך הכא. מ"מ לא פלוג.

והרא"ש (יח) כתב דה"ה דנפק"מ לגבות מן הראוי [דבע"ח דידיה גבי, ואילו בע"ח דאב אינו גובה מראוי]. [**והטור** ביאר כגון שראחר מיתת האב ירשו ממקו"א, מדין משמוש[יב]].

והמרדכי (קצא, והג' אשר"י) הביא בשם **רבינו ברוך** דגובה מראוי [מטעם אחר], משום דמדינא אף כתובה עצמה גובה מהראוי, אלא דהוה מקולי כתובה (וכדאי' בכורות נב.), **ופרנסה** אינה תנאי כתובה. [וכ"ד **רבינו אפרים** (הו' ברמב"ן סוף הל' בכורות, והרא"ש שם ח יא) דמשום קולי כתובה לא גבי מראוי. אבל שאר בע"ח גובה מראוי. **והרמב"ן והרא"ש** חלקו דכל בע"ח אינו גובה מראוי, ונקטו אגב אחריני. **ותוס'** (ב"ב קנט.[יג]) נסתפקו בזה].

אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **הרמ"ה** בשם **ר' יהודאי גאון** דבת בע"ח הויא, ומש"ה היכא דבא לאב ירושה ממקו"א לאחר שמת, אין לבת פרנסה מהם[יד]. דבע"ח אינו גובה בראוי כבמוחזק[טו]. ואף דהיא בעלת חוב דאחים, היינו בנכסי אביהם. אבל

כבר נשאת, ובעלה זכה בחלקה, וכדין לוקח. [וע' ב"ב קלט. לענין מה הבעל הוה כלוקח].

ה. [אבל הק' דבר"ן מפורש דלא כן].

ו. ויל"ד אי דוקא כשאינה יורשת כלל, או אף כשיורשת שיעור מועט.

ז. [ויל"ד אי הוה ירושה שלה משעת מיתת האב. ואפשר דאף לרבינא יש לה זכות ירושה מכאן ולהבא. וכמו עובר שנולד אח"כ. ע' **תוס'** יבמות סז.].

ח. **ובהג' מים חיים** ציין **דתוס'** (לקמן קד:) כת' דרבה לא ס"ל כטענת הבעל דין. ולא אמרי' דהו"ל לרבה למחות.

ט. אבל **התומים** (אורים שם, הו' בפתח"ת יג) הק' דאדרבה כשאומר לו 'שקר' מסתתם טענותיו. והעמיד שאומר אילו הייתי טוען וכדו', דאינו מעיקר הטענות.

י. [פי' כמי שנתחייב האב לבת בשעת מיתתו. ואף דלבו"ע מצי אמר בשעת מיתה דאינו רוצה לתת].

יא. **ורע"א** כתב נפק"מ נוסף, היכא דלוו האחים ונשתעבדו 'דאיקני', דאי הוה בע"ח דאחין הוה לוה ולוה ואח"כ קנה נכסים, דיחלוקו.

יב. **והמשנ"ל** (כ ה) הק' דנימא אנא מכח אבוה דאבא קזכינה, ולא הוה ירושה מהאב כלל.

יג. וע"ע **תוס'** (לקמן פד. ד"ה לכתובת אשה).

יד. וכן **הנמוק"י** (ב"ב סז. לה: בדה"ר, הו' **בדרכ"מ** קיג ד) כת' דעישור נכסים אינו גובה מן הראוי. [ומש"ה אינו מוטל מהשכירות]. והדרכ"מ הביא דמבואר בטור דגובה מראוי.

טו. **וכרמב"ן** (הנ"ל), ומדברי המרדכי מבואר דס"ל דכל בע"ח גבי מראוי, וה"נ הכא. ולק"מ. אבל דעת הרא"ש (בכורות) דבע"ח דעלמא לא גבי מראוי, והכא גבי [וכה"ק **הקוב"ש** ב"ב

אין לה חלק בנכסים שלא היו של אביהם, וה"נ במה שלא זכה האב מחיים אין לה חלק.

והקה"י (מה) כתב דדעת הרא"ש דאף ראוי נחשב 'ממון הירושה', ואף דלא חל ע"ז גדר שעבוד. דכיון דהיא בע"ח דאחים, לא בעי שיחול שעבוד בחיי האב.

קא) **וזיבורית בשבועה. הראשונים** הביאו דצריך שבועה, אף דידוע שהוא תוך זמנו[ט], דהא כל שלא נשאת לא הגיע זמן לגבות[י]. **והרשב"א** ביאר דחיישינן שמא האחים התפיסו לה צררי, דדעתן קרובה אצלה[יא]. **והבית מאיר** (קיג, והו' בפתח"ת שם ט) נקט דהחשש שהאב התפיס לה צררי [ועד"ז כת' **תוס'** (לקמן קב: וב"ב ה:) גבי מזונות]. ואפי' שהיא קטנה.

והרמב"ם (יט יא) פסק דאף מזון הבנות גובה בלא שבועה. **וה"ה** ציין מקורו מסוגיין. **והפלאה ובי"מ** הק' דהכא קאי רק לענין פרנסה, אבל מזון הבנות הוה תנאי כתובה, וחוב דאביהם[יב]. ומבואר דה"ה נקט דגדר התקנה דאף מזון הבנות הוה חוב של הבנים.

קב) **רש"י ד"ה רב אשי מת, ומת רב סמא בחייו.** [**האחרונים** הק' מ"ט רש"י פי' כן, דלכאורה ה"ה אי מת אחרי מות רב אשי[יג]. ובפשוטו שמיע ליה לרש"י דהכי היה מעשה, ונקט כן לרבותא]. **הריטב"א** השיג דא"כ מיד כשמת רב אשי בני רב סמא הם היורשים. דקמו תחת אביהם, וחל עליהם חיוב פרנסה. אלא ודאי שרב סמא חי כשמת רב אשי, ומת אח"כ. וכ"כ **הרמ"ה ותוס' רא"ש** (ושא"ר בשיטמ"ק) דכה"ג יורשים מכח אבוה דאבא (כדאי' ב"ב קנט.)[יד]. **והפנ"י ורש"ש ויעב"ץ** הגידו אף בדברי רש"י ומת רב סמא 'אחריו'.

אבל **הקוב"ש** (ב"ב שמה) תי' דדעת רש"י דירשו ע"י גדר משמוש, דרב סמא ירש בקבר והוריש לבניו. [והא דאי' יכולים לומר מכח אבוה דאבא אתינן, הוה דתליא בדידהו[טו], אבל יכולים לירש הנכסים מכח אביהם בקבר]. ועי"ז נחשב שחל התקנה על אביהם [רב סמא], ונחשב גבייה מיתומים.

קג) **אגבה עישור נכסים אפי' מאיצטרובלא.** והגמ' (ב"ב סז.) הביאה מכאן דמחובר לקרקע כקרקע. [וע"ע בפוסקים (חו"מ צה) שדנו למ"ד תלוש ולבסוף

שמו]. **והקה"י** תי' דהכא הוה בע"ח דאחי. ומבע"ח גופיה ל"ש חסרון ראוי (ע' בסמוך).

טז. ואי' (ב"ב ה:) דמת תוך זמנו גובה בלא שבועה.

יז. **והמשנ"ל** (מלוה יא ו) הק' כן ע"ד רש"י דרב סמא מת בחיי רב אשי, דבחיי רב אשי הוה תוך זמנו א"כ ל"ש שבועה. [וכת' דע"כ מילתא דפסיקא שאין נפרעין מיורשים אלא בשבועה. והק' מהגמ' ב"ב הנ"ל].

יח. **והפתח"ת** (קיג ט) הביא בשם **הישוע"י** דחיישינן שמא התפיס בשעה שרוצה לינשא. ועפ"ז כתב דכשמתו האחים בעודה קטנה, דלא הגיע זמנה לינשא, לא חיישינן התפיסו ואי"צ שבועה. [ועע"ש נפק"מ דלסברת הבי"מ סגי לישבע שלא התפיס האב צררי, ואי"צ שבועה שהבן לא פרע].

יט. וכ"מ בגמ' (ב"ב קלא.) דאביי דן דתקנת מזון הבנות ותקנת כתובת בנין דרכין הוה לזה במתנה ולזה בירושה [דלשון מתנה מהני לגלות על לשון ירושה]. ומבואר דבשעת כתיבת הכתובה נתחייב [לאשה] לתת מזונות לבנות. ואיך נאמר דהבנים נתחייבו בזה. [וצ"ל דדעת ה"ה דהוה גדר בתקנת חכמים].

כ. **והכנה"ג** (קיג הג' ב"י ט) הביא בשם ס' **תומת ישרים** (קכד) דכוונת רש"י דאי מת רב סמא לאחר מות רב אשי טענינן ליתומים שפרע עישור נכסים. דפרנסה הוה כמלוה על פה. [ע"פ הא דאי' הכא דהוה גדר בעל חוב. אך **השבות יעקב** (ג קכו) תמה דיש מ"ד בסוגיין דגובה ממשועבדים, ונחשב מלוה בשטר. וע"ע שאילת יעב"ץ א קנ שהאריך בזה]. **והכנה"ג** (וכן השבו"י) דחה דזמן פרעון פרנסה הוה בשעת נישואין [וכדברי הראשונים הנ"ל], ומש"ה ל"ש טענת פרעון קודם נישואין. וע"כ דקושטא דמילתא נקט רש"י שמת בחייו. א"נ לרבותא דאף שמת קודם נחשב בעל חוב דרב סמא, ולא בע"ח דבן רב סמא.

כא. ומש"ה נחשב דבני רב סמא הוה יורשים של רב אשי. [ומדברי הריטב"א משמע דלא תלי בסברא זו, אלא דתקנו חיוב פרנסה על בני רב סמא, שהרי משעת מיתת רב אשי הנכסים בחזקתם. וחל החיוב אצל בני הבנים, וכלפי חיוב זה לא נחשב בע"ח דאביהם. ואף דגדר הירושה לא הוה ישיר].

כב. והביא דכ"כ **בשו"ת שארית יוסף** (א, גיס הרמ"א) דהדין מכח אבוה דאבא קאתינא הוא לטובת היורשים, ויכול לבחור איזה טוב לו. ואף דבגמ' מבואר דיש לו זכות לטעון מכח אבוה דאבא לענין בע"ח שבא להוציא ממנו, אבל אם ירצה יכול לרשת מכח אביו, ומדין משמוש בקבר. **והקוב"ש** כתב די"ל כן בדעת רש"י, אבל הביא דמדברי הראשונים מבואר דלא כן.

חיברו אינו כקרקע, מ"מ לענין סוגיין נחשב כקרקע[כג].

קד) **רש"י ד"ה מעמלא דביתי.** ממקרקעי קא אתי. **ובהג' מרדכי** (ב"ב תרסה) הביא דמבואר דדמי קרקע כקרקע [והק' על דברי הפוסקים דאין נשבעין על דמי שכירות]. **והש"ך** (חו"מ צה יב) תי' ע"פ דברי הראשונים (ע' בסמוך) דהכא נחשב צריכה לקרקע.

קה) **תוד"ה מעמלא דביתי.** היכי דמי אי בשכירות שיבוא מן הבתים פשיטא שטורפת, דהא מקרקעי אינהו. [ונחשב שהיא מוכרת את הקרקע, וגובה הדמים].

והרא"ה הביא **י"מ** דגובה עישור משכירות הבתים, מלבד עישור שגובה מגוף הקרקע. דשכירות מכירה ליומיה. **והרא"ה** חלק דכיון דאין לבת בפירות, מי אית לה דמי פירות. **והקה"י** (מה) הביא דדעת הרא"ה דהבת נוטלת רק עישור מהקרקע, ולא ממטלטלין שהניח אביהם [וכדעת **הרשב"א** סח., וכ"כ ה"ה כ ה בדעת הרמב"ם]. ואילו דעת **תוס'** (כאן) **והי"מ** כדעת **הרא"ש** **והר"ן** (הו' שם) דשמין עישור מכל הנכסים, ואף ממטלטלין. אלא שפורעים רק מקרקע האב. ונידון הסוגיה דאפשר לפרוע אף משכירות הבתים.

קו) **בא"ד וי"ל דמיירי שהשכירו לשנה וכו'.**

והרשב"א (ושא"ר) **כת'** דהאב השכירו[כד]. **והנמוק"י** (ב"ב סז.) הוסיף דאילו השכירו הבנים הו"ל ראוי, ואינו נוטל בזה כלל (ע' לעיל). אבל **תוס'** דידן כתבו 'השכירו', משמע דהיתומין השכירו[כה]. וכן **תלמידי רבינו יונה** הביאו בשם **רבני צרפת** דאיירי דהבנים השכירו. **והקה"י** (מה) **פי'** דדעת התוס' דעיקר השומא הוה לפי כל הנכסים, אלא דצורת הגבייה הוה דוקא מקרקע. ובזה בעינן שיהא דוקא בקרקע.

קז) **בא"ד ואע"ג דכבר נתחייב וכו' דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. והריטב"א** הוסיף דכיון דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף לא חשבינן ליה 'כגבוי', אלא כפירות המחוברים הצריכין לקרקע. **והתומים** (צה ד) **ונתיבות** (צה ב) ביארו משום דדמי השכירות משועבדין להעמיד המשך השכירות [כדאי' ב"מ עט.[כו], חו"מ שיב]. ועי"ז נחשב כפירות דצריכין לקרקע. **והקצות** (צה ג) ביאר ע"פ דברי תוס' (ב"ק צט.) דאף למ"ד ישנו לשכירות מתחילתו עד סוף, מ"מ אינה משתלמת אלא לבסוף, דלא הושלם חיובו עד שיגמרנה, וע"י שמשתמש עד הסוף חל חיוב למפרע. [ומש"ה החיוב דחל בינתיים תלוי ועומד בסוף].

קח) **ובשמתא מאן דלא אמר ליה וכו'. הריטב"א** כת' ש"מ דהרב יכול לנדות את תלמידו אפי' בדבר הרשות כיו"ב, כשמקפיד משום חשש כבודו[כז].

קט) **תוד"ה ובשמתא.** אבל הכא שבידו לקיים התנאי אי"צ הפרה. [בפשוטו משמע דאף בנידוי מהני גדרי תנאים, היכא דלא הכניס עצמו לצד שאינו בידו]. **ורע"א** כתב ליישב דהכא נידה 'לאחר' שלא יאמר, כדאמרי' דהמקנה לבשיעשה דבר פלוני לא תליא בגדרי תנאים, וההקנאה חל רק לאחר שיעשה. ורק במקום שרוצה שיחול מעכשיו תליא בגדרי תנאי. [ויש שנקטו דזה כוונת התוס'[כח]].

דף סט:

קי) **רש"י ד"ה ינחם כתיב.** כאילו כתוב ינאחם וכו'. **הריטב"א** הק' דאינו מצוי בשום מקום לכתוב כן.

כג. **והש"ך** (חו"מ צה ח) כתב דלענין מילי דממונא הוה כקרקע. **והקצות** (שם ג) ביאר דלענין גביית חוב, דאסמכתייהו עלייהו. [ואף לענין עישור נכסים תלי בגדרי 'שעבוד', ולא בעי דין קרקע. ונפק"מ לעבדים ופירות הראויין ליתלש וכדו', דגביית עישור תליא בדין בע"ח].

כד. **והרמ"ה** הוסיף דאף דבע"ח אינו גובה שבח ופירות [ע' **תוס'** לעיל נה.], הכא הכי תקון.

כה. אבל **הבי"מ** (קיג ב) הגיה בדברי התוס' שהשכיר, וכ"ה **בתוס' שאנ"ץ** **ותוס' הרא"ש.**

כו. שאם מת החמור, מוכר את החמור ליקח אחר להמשך הדרך.

כז. ולכאורה כוונתו דהתלמיד מחוייב לעשות שליחות זו, שלא לפגוע בכבוד רבו.

כח. **ותוס'** (מכות יא:) כת' דודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו, דכיון דבידו הוא משעת הנידוי, ואנו יודעים בודאי שלא בדעתו לעשות הדבר. [אך משמע מדבריהם דדוקא כשידוע שאין דעתו לעשות כן].

[ומש"ה פי' כתוס']. **והשיטמ"ק** פי' דכשכתוב בלי נקודה, אין לנו לפתוח מדעתינו יָנָחם בלא ניקוד או א' או ה'.

קיא) **תוד"ה אמר.** מדלא כתיב לשון מנחם, דליכא למטעי. **והתוס' הרא"ש** כתב מדנקט לשון דמשמע הכי ומשמע הכי, סברא הוא שהאבל ישב בראש, לנחמו ולפכוחי צעריה.

קיב) **אמר רבא הילכתא ממקרקעי וכו'.** **והרי"ף ורא"ש** (**והרמב"ם** כ ה) כת' דאף דתקנו הגאונים דכתובה גבי ממטלטלין, אבל בפרנסה לא תקנו, וכדקיימא קיימא[א]. [וכ"כ **רשב"ם** ב"ב סז.]. אבל **הטור** (קיג) הביא בשם **הסמ"ג** דבתר תקנת הגאונים גובה אף ממטלטלין[ב]. וכ"כ **התוס' רי"ד** דאטו תקנו רק לכתובה, הרי תקנו לכל בע"ח. וה"נ פרנסה הוה ככל חוב דעלמא[ג].

ותוס' (לעיל נא.) כת' דבזה"ז אנן סהדי שכל בני אדם רגילים להשיא ממטלטלי וחשיב כמו אמידניה[ד], ומש"ה גובה ממטלטלין [ע"פ הגמ' נ: דגובין ממטלטלין][ה]. וכ"פ **השו"ע** (קיג ג, גר"א טז).

וכן **הרמב"ן ורשב"א** (סח.) כת' דהיכא דאמידניה קרקע ומטלטלין שוין[ו]. אבל הביאו בשם **בה"ג ורב אחא** (**שאילתות**) דרבא פליג אשמואל (לעיל נ:), וס"ל דאין גובין ממטלטלין אפי' במקום שיש אומדנא. [וחלקו דלא מצאנו דרבא חלק, אלא איירי היכא דליכא אומדנא].

ובהג' **מיימוני** הביא בשם **רבינו שמחה וראבי"ה** דאינה נוטלת מחובות אביה. [ויל"ד מה הדין ע"י אומד].

מצווה לקיים דברי המת

קיג) **יעשה שליש מה שהושלש בידו.** בגמ' מבואר דהוה משום מצוה לקיים דברי המת.

ובפשוטו המשנה איירי בין באופן שהניח בנים, ומצווה ליתן שדה לבתו [ולולי צוואתו הוה של הבנים]. ובין כשלא הניח אלא בת זו, ואפי' הכי צווה שלא יתנו לה ירושתה אלא יקחו שדה. אבל **הרמ"ה** (הו' בתלמ' ר"י בשיטמ"ק) כתב דאם לא הניח בנים, מיד זכתה בנכסים מכח ירושה. ואע"פ שצווה האב בפי' שלא לתת, הו"ל מתנה עמש"כ בתורה. וחל ירושה של תורה על המעות בכל מקום שהם. ואין כח פקדון של השליש להפקיע דין ממון שלה. [וצ"ב מ"ש מכ"מ דאמרי' מצווה לקיים וכו']. **והשיטמ"ק** כת' דל"מ כן ברש"י.

והר"ן כתב דהאב זיכה לה מעכשיו לגמרי, ולולי מצוה לקיים דברי המת היו נותנים לה מיד, ששלה הם לגמרי[ז]. [קמ"ל מצווה לקיים, דמוטל על השליש לעכב ממנה].

והמחנ"א (זכיה כט) חקר בגדר מצווה לקיים דברי המת, האם הוה חיוב מצווה בעלמא, או דתקנו חכמים שיחול הקנין. **והעמיד** דנח' בזה **הראשונים** [ע"ע בסמוך], **דתוס'** (גיטין לח.) מבואר דכבר פקע זכות היורשים ממנו. אבל **הר"ן** (גיטין יג., ה: בדה"ר) כתב דל"ש בקטנים דלאו בני מעבד מצווה.

א. **והק"נ** (פ) הק' דדעת **הרא"ש** (ב"ק א יט, הו' לעיל סז.) דבזה"ז אף מדינא גבי ממטלטלין, דסמכא דעתיה. ודין מטלטלין כדין קרקע לכל דבר, א"כ מ"ש פרנסה. [וי"ל דבשעבוד משתעבד מאליו, ואילו לענין פרנסה בעי תקנה לגבות ממנו].

ב. וכ"כ **התפארת שמואל** על הרא"ש. והק"נ הביא דכ"ד **רבינו אפרים.** [אמנם **הב"י** שם נקט דכוונת **הסמ"ג** כדברי התוס' (ע' בסמוך) דאזלי' בתר אומדנא, ולא משום תקנה].

ג. [ויל"ד דכל חוב יש שעבוד הגוף, ועי"ז נשתעבדו נכסיו, אף מטלטלין היכא דסמכא דעתיה. אבל נכסי הבן אינן משועבדין לפרנסה, והטילו חוב זה רק על קרקעות האב. א"כ אמאי נימא דאף מטלטלין ישתעבדו ממילא. וצ"ב קו' **התוס' רי"ד**].

ד. **ותוס'** (שם) הביאו תקנת הגאונים לענין כתובה ומזונות, ולענין פרנסה כת' אנן סהדי.

ה. וכן השיג **הרמ"ך** על הרמב"ם (הנ"ל), דבזה"ז אמדי' לגבות ממטלטלין. וכן **הטור** הביא דה**רי"ף ורמב"ם** פליגי דאף בזה"ז אינו גובה ממטלטלין. **והב"י** כתב דאפשר דלא פליגי, אלא נקטו דינא דתלמודא בסתם. ואף דבזה"ז אזלי' בתר אומדנא. **והדרכ"מ** (ו) כת' דפליגי.

ו. [וכ"כ **ה"ה** (כ ה) בדעת הרמב"ם, דהא הרמב"ם לא הזכיר קרקע אלא בשיעור עישור, ולא בדין אומד].
ומשמע לפ"ז, וכ"מ בדברי **הרמב"ן ורשב"א** דדוקא היכא דיש אומד על ווותרנותו, כה"ג גובים אף ממטלטלין. [וי"ל כן אף בדעת הרא"ש רי"ף ורמב"ם, ומש"ה סתמו דעישור נכסים הוה רק מקרקע]. אבל **בתוס'** משמע דלא תליא בהדדי, ובזה"ז לכולם יש אומד שיתנו מטלטלין. וזה נותנים לפי עישור נכסים.

ז. **והבית יעקב** הק' דכיון דזכתה מעכשיו, א"כ פקע ממנו כח המת. ול"ש מצווה לקיים דברי המת אלא בדבר לולי דין ירושה הוא של המת [וכמ"ש **תוס'** (ב"ב קמט:) דבגר שמת ל"ש מצווה לקיים דברי המת]. [ואילו נתנם בתנאי זה, א"כ שוב לא שייך לדין מצווה לקיים דברי המת].

וכן הביא **רע"א** מדברי **תוס'** (לקמן פו.) דהוה מצווה בעלמא, דתוס' כת' דכופין את היורשין אף במצווה דרבנן[ח], והוכיחו כן ממצווה לקיים דברי המת. ומבואר דהוה בגדר כפייה על המצוות[ט].

קיד) **תוד"ה המשליש.** פ' הקו' והיא אומרת נאמן עלי, לאחר שנשאת, לא דק וכו'. וכ"כ שא"ר. **והשיטמ"ק** הביא גירסא ברש"י דאומרת קודם נישואין, דבעלה יהא נאמן לאחר נישואין. ועוד כתב לפרש דברי **רש"י** (לפנינו) דבמשנה יש ב' נידונים, האם לקנות שדה. והאם להפקיד המעות ביד בעלה. ולר' מאיר אף מנישואין לא יתנו ליד בעלה. אבל בברייתא איירי דהפקיד ליד החתן, וכל הנידון על השדה. ובזה מנישואין אין חשש. וע"ע **פנ"י.**

והשיטמ"ק הביא בשם **רבינו יונתן** דהיא אומרת ינתנו לבעלה שיתעסק וירוויח בהם עד שיזדמן להם קרקע.

קטו) **ר' יוסי אומר וכי אינה אלא שדה וכו' הרי היא מכורה מעכשיו. פרש"י** מה תועלת וכו'. **תוס'** (ד"ה הא) כת' דלדבריו דר' מאיר קאמר, שהרי ר' יוסי ל"ל מצווה לקיים דברי המת. **והר"ן** כת' דאפשר דבעלמא אית ליה מצווה לקיים דברי המת, אלא דהכא יש סברא דהיא רוצה למכור. **והשיטמ"ק** ביאר דר' יוסי פליג דלא נאמר מצווה לקיים דברי המת בדבר שאין בו תועלת, ור' מאיר פליג דבכל אופן מצווה לקיים דבריו, ואפי' לשעה.

קטז) **והיא רוצה למוכרה. הרשב"א** הק' דקי"ל (ב"ב קנה.) דאינו מוכר בנכסי אביו עד שיהא בן כ'. ותי' דהכא קנה קרקע במעות אביה, ואינו נכסי אביה [ודייק כן מדברי רש"י]. ועוד הביא בשם **הראב"ד** דדוקא בירושה אמרי' כן, אבל נותן נכסיו לבתו, הוה מתנה ולא ירושה. **והר"ן** הביא עוד בשם **הרשב"א** דאפי' בת יורשת לא תקנו, דהתקנה דוקא בירושת בן, שהוא המצוי.

קיז) **מן הנשואין הרשות בידה. והר"י מגאש** (בשיטמ"ק) כת' דאף דר' מאיר ס"ל מצווה לקיים דברי המת, אומדין דעתו דהושלש רק עד שעת בגרות ונישואין. וכ"כ **הרשב"א.**

קיח) **ואם אמר אל תתנו וכו' אין נותנין להם אלא שקל. פרש"י** ויזונו מהצדקה[י]. **והראשונים** הביאו בשם **ר"ת** דרוצה שיעשה משלהם. **ותלמידי ר"י** הביאו בשם **הרמ"ה** דאם אינו מספיק בשום אופן יטלו, דאמדינן דעתו דאינו רוצה שלא יהא להם מזונות כלל.

קיט) **ואם אמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם וכו'. הראשונים** (הו' בשיטמ"ק) הק' דקי"ל (ב"ב קכט:, קלג.) נכסי ליורשים ואחריך לפלוני, דירושה אין לה הפסק, ומ"ש הכא דאמרי' דהשני זכה. **והבעה"מ** (ב"ב שם) כת' דדוקא בלשון נכסי לך, אבל האומר בלשון 'תנו' (כסוגיין) הוה מתנה, ויש הפסק.

ועוד תי' **תלמידי רבינו יונה** דהכא אמר לתת רק שקל וסלע, ושאר הנכסים אינו יורש [וכ"כ השיטמ"ק בשם **הר"י מגאש**]. [וצ"ב בגדר הדבר, ומי יירש השאר בינתיים. שהרי לא עשה את האחרים יורשים אלא לאחר שימותו הבנים].

ועוד הביא בשם **ר"ת** דכיון דהממון ביד שליש, ולעולם לא הגיע ליד יורש לא אמרי' אין לה הפסק. [וצ"ב].

קכ) **רש"י ד"ה אל תתנו.** ולא עשאן יורשים אלא בענין זה. בפשוטו משמע דגדר הדין [דמצווה לקיים דברי המת] שלא זכה בנכסים[יא]. ועד"ז כת' רש"י (בסוד"ה הא מני) דנכסי לאו דיתמי נינהו כי אם לפי צוואתו. אך **רש"י** (ד"ה הא מני) כת' דאע"ג דכולהו נכסי דידהו ניהו וכו'.

ח. אמנם י"ל דדעת התוס' דתרוייהו איתנהו, ולענין גט שחרור לא סגי בקנין דרבנן, ובעי לכוף ליורשים. וזה בגדר מצווה דרבנן.

ט. וכ"מ **בתוספתא** (ב"ב ס"פ ט) דהוה גדר כפייה על המצוות.

י. ואף דהם בעלים על יותר ממאתים זוז, כיון דאינם רשאין להנות משום מצווה לקיים דברי המת יש דין עני. (ויל"פ דנחשב עיכוב ממוני [מחמת המצווה], ואף דהנכסים בבעלותם. ויל"ד מי שאינו יכול להנות מנכסיו מחמת איסור, האם נחשב שיש לו מאתיים זוז).

יא. והדין מצווה לקיים מונע ממנו לקנות עד לאחר זמן. ויל"ד של מי הנכסים בינתיים. אך אפשר דכוונת רש"י לפרש האיך יטלו צדקה, הרי יש להם מאתיים זוז, ובזה תי' דמעוכבין מנחלתם.

קכא) **רש"י ד"ה אם מתו.** בלא בנים. וצ"ב אמאי נקט רש"י כן[יב]. **והב"י** (חו"מ רנג יז) **פי'** דכוונת רש"י ליישב קו' **הראשונים** (הנ"ל), דל"ש כאן ירושה אין לה הפסק, שהרי מתו בלא להניח יורשים. וביאר הב"י דאף דאחי האב יורשים אותם, ירושה זו הוה מכח אביהם, וכיון דחזר עליו הירושה, יכול להוריש [מתחילה] לאחרים[יג].

והב"י נקט דדוקא אחי האב, אבל אם הניח בנים אחרים, יורשים אחיהם שלא דרך אביהם[יד]. **והדרכ"מ** (שם ח) חלק דאף אחים יורשים מדין משמוש דרך אביהם. [**והאחרונים** (ע' אמר"מ לח יא –יט) דנו בגדר ירושת אח, וע' רמב"ן עה"ת במדבר כז ט ותוס' ב"ב קח:].

דף ע.

קכב) **תוד"ה הא.** יש מקשין כיון דמצווה לקיים דברי המת, א"כ מאי אהני הא דדברי שכי"מ בכתובין וכמסורין דמי. **והריטב"א** הוסיף דמבואר (גיטין מ.) דאף משום מצווה לקיים דברי המת כופין את היורשים[א].

והמרדכי (ב"ב תרסו בשם ריב"א) כתב דיש חילוק גדול בין מצווה לקיים דברי המת לדברי שכיב מרע בכתובין, דמצווה לקיים אינו זוכה כלל, אלא שכופין את היורשים לקיים צווי אביהם. ונפק"מ דאם היורשים מכרו או נתנו את החפץ לאחר, אין מוציאין מידו. אלא שכופין את היורשים. אבל משום דברי שכי"מ הוה קנין גמור, ואם היתומים נתנוהו לאחר מוציאין מידו[ב]. וכ"כ **בפסקי תוס'** (רמא) בשם גליון תוס' שאנ"ץ. [**וכ"כ רע"א**].

וכ"פ **הרמ"א** (חו"מ רנב ב) דבמצווה לקיים דברי המת, אם קדמו היורשים ומכרו אין מוציאין מיד לקוחות. **והמחנ"א** (זכיה כט הנ"ל) הביא מדבריהם כצד דמצווה לקיים דברי המת אינו קנין, אלא מצוה. **והקוב"ש** (ב"ב תקמא) הביא דבתוס' דידן מבואר דמצווה לקיים דברי המת הוה גדר קנין[ג]. אבל **בחי' ר' שלמה** (כאן) כתב דאף לצד דהוה מצווה, אינו מצווה על הגברא, אלא דין מצווה על הממון. וגדר הדבר דמחמת המצווה דנים כאילו עדיין יש למת זכות בנכסיו[ד], וראוי לקיים רצונו בממונו. ומצווה זו מוטלת על כל מי שהממון בידו, ואף הלוקח מתחייב במצווה זו[ה]. [וע"ע חי' ר' שמואל גיטין עד"ז].

ורע"א כתב [בעי"ז] דנפק"מ כשהיתומים חייבין ממון לאחרים, ואין להם במה לשלם, דיכולים לקיים מצוות פריעת בע"ח מצווה, ולא מצווה לקיים דברי המת[ו]. **ובחי' ר' שלמה** תי' [ע"ד הנ"ל] דגדר מצווה לקיים הוה דין מצווה על הממון, ומחוייבין בו יותר מאשר שאר מצווה על הגברא.

קכג) **בא"ד ואור"ת אלא כשהושלש מתחילה לכך[ז].**

[וכ"כ **תוס'** גיטין יג., וב"ב קמט:[ח]. **ותוס'** (שם) כת' דגבי שחרור אי"צ הושלש מתחילה. **והראשונים** (שם ושם) כת' דהעבד מוחזק בעצמו, ונחשב הושלש[ט]. [ואב"מ].

יב. ובפשוטו הוה אומדנא בעלמא, דרוצה שבני בניו יקבלו ירושתו. וצ"ב מנלן לרש"י.

יג. [ואף דמתחילה הוריש לאחרים את כלפי אח"כ, לא נחשב הפסק בירושה בזמן שחוזר הכנסים במשמוש דרך המת].

יד. והב"י נדחק במש"כ רש"י שמתו בלא בנים.

א. וכן **הר"ן** (גיטין יג. ה: בדה"ר) כת' דאין לומר דנפק"מ אי כופין את היורשין, דהא אף משום מצווה לקיים דברי המת כופין. אך כת' דנפק"מ ביתומים קטנים דלאו בני מעבד מצוה נינהו.

ב. אם הוא בעין. ואם אינו בעין רצה מזה גובה.

ג. אמנם בדברי **הריטב"א** (הנ"ל) מבואר דלא כן, דהק' בקו' התוס', משום דכופין על מצווה לקיים דה"מ. [ומשמע דהוה דין כפי' בעלמא].

ד. וכמ"ש **תוס'** (ב"ב קמט:) דבגר שמת לא אמרי' מצווה לקיים דברי המת, שפקע זכותו מממונו. ומשמע דגדר הדין גבי ירושה דנחשב דזכות המת עדיין קיים בנכסים.

ה. [ועפ"ז אף מש"כ **הר"ן** (גיטין יג. ה: בדה"ר) דיתומין קטנים לא אמרי' מצווה לקיים דברי המת, דלאו בני מיעבד מצווה. אך כשיגדלו מחוייבים מכאן ולהבא לקיים דבריו].

ו. **ובחי' ר' שלמה** כתב דהמ"ל דצריך את המעות לקנות תפילין או לולב, ושאר מצוות.

ז. ויל"ד האם גדר המצווה על השליש, או דלעולם המצווה על בעל הממון, אלא בצורת התקנה היתה רק בממון שאינו ביד היורשים.

ח. [**ותוס'** (שם) כת' בתחילה דבעי שיהא ביד שליש. ואח"כ הוסיפו דבעי הושלש לכך].

ט. [ואף דהצווי אינו על העבד].

והתוס' שאנץ תי' בשם **ריב"א** (ותוס' ב"ב קמט. בשם ר"י בר"מ) דלא אמרי מצווה לקיים דברי המת אלא היכא דאמר תנו בלשון צווי. וכעי"ז כתב **הריטב"א** (כאן, וכן **רמב"ן** גיטין יג.) דמצווה לקיים הוה כשאומר בלשון צוואה, עשו כך, למי שיש בידו לקיים [ליורשים או נפקד]. אבל כשאומר בלשון מתנה צריך תקנת דברי שכיב מרע. **והריטב"א** הוסיף דבעי שיאמר לפניהם והם שתקו וקבלו עליהם או שתקו[י].

קכד) **בא"ד א"נ דווקא במת נותן בחיי מקבל.** כדאיתא (גיטין יד:) דמשום מצווה לקיים דברי המת אינו חייב, **ופרש"י** שבטלו דבריו קודם מיתתו. אבל משום דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים מהני. [ותוס' והרא"ש והר"ן (שם) הק' דאף מתנת שכי"מ חל רק בשעת מיתה, וכדאי' ב"ב קלז., ואכ"מ].

קכה) **ממאי מדקתני אין מעשה קטנה כלום.** **השיטמ"ק** כתב דה"נ [במשנה] איירי במעות, דהוה מטלטלין. ואלים כח השליש לבטל זכות היתום [מכח מצווה לקיים, ואפי' בעלמא, דהוה אפוטרופוס].

והריטב"א כתב דדוקא בקטן, אבל אילו נתן לגדול אפי' במקום אפוטרופוס מעשיו קיימין. ואף דעברו על דברי המת, אין להם אפשרות לבטל מה שעשו (וכמ"ש המרדכי הנ"ל).

ועוד כתב **השיטמ"ק** בשם **הריב"ש** (בשם **הרא"ה** ור' **חסדאי**) דכשהאב נתנו לשליש במקום בנו גדול, אם תפס ממנו אין מוציאין מידו. דהא נכסי דידיה הוא, אלא שאסור לאפוטרופוס לתת לו לעבור על צווי המת. והיתום אינו מצווה לקיים דברי המת, שהרי לא צווהו כלום[יא]. וכיון דתפס מידו כבר א"א להוציא מידם. ועוד כתב דבקרקעות, כיון דגדל היתום אין מניחין לאפוטרופוס, דמיד כשגדל הוה ברשות היתום.

קכו) **תוד"ה אבל. פר"ח** וכו' אבל מתנתן מתנה וכו'.

והרא"ש ביאר דאין רשות לאפוטרופוס ליתן מתנה, ולענין זה אין לו אפוטרופוס. **והריטב"א** חלק דדוקא במקום שתקנו שמקחן מקח תקנו אף מתנה. אבל כשיש אפוטרופוס לא הוצרכו לתקן על מקחן, ואף מתנתן ל"מ. וכ"כ **המרדכי** ועוד ראשונים. וכ"מ **ברמב"ם** (מכירה כט ז) דכשיש להם אפוטרופוס ל"מ כלל.

והמשנ"ל (שם) הביא שו"ת **מהר"ם אלשיך** (קא) דמ"מ פעוטות שנתנו במתנת שכי"מ מהני, דחל בשעת מיתה, ובאותה שעה ל"ל אפוטרופוס.

הדרן עלך פרק מציאת האשה

י. [אבל אם היורשים או נפקד מוחים אינם חייבים. וביאר כוונת רבא (ב"ב שם) דלא היה עושה צווי איסור גיורא].

יא. ולשיטתם בגדר מצווה לקיים דברי המת, דתליא בצווי. [ומהני צווי שליש, אף שאינו בעלים. אבל היכא דהבעלים תפס ממנו, כבר אינו ברשותו].

פרק המדיר

א) **המדיר את אשתו מלהנות לו. רע"א** (נדרים מה:) האם איירי שאוסר את החפצא עליה [וכאוסר נכסיו על חבירו], או דאסר עליה להנות ממנו.

ורע"א כת' דאי אסר עליה להנות ממנו, מותרת ליטול מזונות הראויין לה ע"פ דין[יב], דנוטלת את שלה ואינה נהנית ממנו[יג]. אלא ע"כ איירי שאסר נכסיו. **ורע"א** הק' מקושיית הגמ' (בע"ב) דפרנס שליחותיה עביד, הא מ"מ לא עדיף מנכסים שקנה אח"כ דאינה נאסרת[יד]. ועוד כתב דממה שדנו רש"י ותוס' לאסור תשמיש, באוסר נכסיו אין תשמיש בכלל[טו]. אלא ודאי איירי דאסרה להנות ממנו, ואפ"ה אסור לזונה. **והאחרונים** כת' דמבואר דאף כשנוטלת הראוי לה נחשב נהנה ממנו[טז]. [אולם כמה **אחרונים**[יז] נקטו בתו"ד בסוגיין דאיירי דאסר נכסיו עליו. וצ"ע].

משועבד לעונה

ב) **רש"י ד"ה המדיר.** אין הנאת תשמישו נאסר עליה (וכדאיתא לקמן עא: ונדרים טו:), דהא משועבד לה וכו'. **והרש"ש** הק' דכיון דלא חל הנדר על תשמיש, אמאי לא אמרי' נדר שהותר מקצתו (ע' נדרים כה: כו), ולא יחול אף לאסור בפירות. וציין **דהשעה"מ** (נדרים יב י) האריך בזה[יח].

דבגמ' (נדרים טו:) אי' דהטעם משום דמשתעבד לה מדאורייתא, דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע[יט]. **והר"ן** (שם) פי' דאלמוה רבנן לשעבוד[כ] (וכדאיתא לעיל נט:), והוה כאוסר נכסי חבירו על חבירו[כא]. [ועד"ז כת' **הרא"ש** שם][כב].

יב. והגמ' מקשה דמשועבד היכי מצי מדיר [והשעבוד מונע את הקונם], תיפו"ל דאין כאן הנאה ממנו כלל.

יג. ורע"א נקט דמודר הנאה רשאי לפרוע לו חוב, דגביית חובו לא נחשב שנהנה ממנו. [וכמו שמותר לשוכרו כפועל ופורע שכרו, ולא נחשב דקבלת המעות כהנאה ממנו].

יד. ואף אם יאסור להדיא, אין אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו (כדלעיל נט.).

טו. אמנם **הט"ז** (יו"ד רכא טז) כתב דהאוסר את ממונו על חבירו, אף גופו בכלל ממונו. (וכ"כ **החזו"א** נדרים לג: א). [ואפשר עד"ז אסור אף פרנס, דנחשב שנהנה מגופו, ע"י שלוחו. ולא משום דזוכה בממון].

טז. כיון דהוה נתינת ממון, ואינה מחזירה דבר תמורתו. [ועוי"ל דעיקר חיוב מזונות לדעוג שיהא לה, ואינו חיוב 'ממון'. ומי שנתחייב לתת לחבירו 'מתנה', הוה נתינת ממון אף שמוכרח לקיים].

יז. ע' **מחנ"א** (נדרים א) **ואבנ"מ** (עב ב).

יח. וע"ע **מחנ"א** (נדרים ח) **וקה"י** (נדרים יט). ואכ"מ.

יט. והגמ' הביאה עד"ז [כשהאשה אוסרת עצמה] דהאומר תשמישי עליך כופין אותה ומשמשתו, דשעבודי משעבדת ליה. [**ובחי' ר"א מן ההר** פי' שהיא קנויה לו לתשמיש, דכתיב כי יקח].
ויל"ד בכוונת הגמ' 'כופין אותה', האם צריך דוקא כפייה. ולכאורה כיון דלא חל הקונם ל"צ כפייה. ואפשר דכיון דגילתה דקשה לה, סתמא דמילתא אינה מתרצית אלא בכפייה. אך אפשר דחל קונם כלפי היכא דהבעל אינו תובעה, דבזה אינו סותר לשעבוד. וקמ"ל דצריך דוקא תביעת הבעל לחיובו. [ובזה נחשב כפייה]. וע"ע קוב"ש.

כ. והקוב"ש (רלא) הק' האיך יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, ולמנוע דלא יחול קונם [ודוקא בממון מהני הפקר ב"ד הפקר]. ולכאורה מבואר דשייך הפקר ב"ד על הגוף, וחכמים קבעו שיש לו זכות קנין על הגוף, ומש"ה אינו שלה לאסור.
ועוה"ק **הקוב"ש** דמה הועילו בתקנתם, הא יכולה לאסור הנאתו על עצמה. ותי' דאינה תקנה מיוחדת אלא דהוה בכלל תקנת אלמוה דכל שעבוד דעלמא. [ול"מ כן בראשונים].

כא. ולשון הר"ן דהשעבוד נחשב דבר שאינו שלו. ולא שזכות השעבוד מעכב את חלות הקונם. [ויל"ד האם עצם השעבוד נחשב 'אינו שלו', או דגדר 'אלמוה' דנחשב אינו שלו, וכמ"ש **רש"י** (לעיל נט:) דהוה לוקח].

כב. וכ"כ **הרמב"ם** (אישות יד ו, נדרים יב ט) גבי אשה. אמנם **האחרונים** הק' דדעת הרמב"ם דבשאר שעבוד לא אמרי' אלמוה [וע"כ דמדינא נחשב אינה שלה]. [ולתי' הלח"מ והמהרי"ט ע' בסמוך, ניחא].
והמחנ"א (נדרים כא) ביאר דגוף האשה קנוי לבעל לענין תשמיש. ולא דמי למעש"י, דהידים אינן קנויות (וציין לגיטין עז; וע' תוס' לעיל מז: ונט:). [ודייקו כן מלשון **הרמב"ם** (יב א) שכת' דהבעל יתחייב בי' דברים, וקחשיב עונה. וגבי חיובי האשה (הל' ג) לא הזכיר עונה, אלא דקנוי לו כשדהו ואינו שעבוד].
ועד"ז כתב **הבי"מ** (ס"ס עב) דעונה הוה עיקר האישות ולא

אך יש **ראשונים** (רא"ם בשיטמ"ק שם[כג]) שפי' דכוונת הגמ' דלא חל קונם לבטל את המצווה. [**והרשב"א** (נדרים שם) דחה פי' זה דלאשה ליכא מצווה[כד]]. **והמחנ"א** (נדרים א ואבנ"מ עב ב ובית יעקב כאן) ביארו דאף דקי"ל דנדרים חלים על דבר מצווה, שאני הכא שהצווי הוה על גופו[כה], ומש"ה אינו יכול לאוסרה. [ולא דמי לסוכה, דלא חל עצם הצווי על הסוכה, אלא הוה היכי תמצא לקיום המצווה]. וביארו כן בדברי השיטמ"ק בשם הגאון (ע' בסמוך).

והמפרשים דייקו מדברי **הרמב"ם** (יד ו[כו]) דקונם לא חל אף בלא אלמוה. שהרי **הרמב"ם** (נדרים יב י) כתב [גבי מעש"י] דאלמוה רבנן לשעבוד, כיון שהוא מדבריהם. משמע דגבי שעבוד דאורייתא [וכגון בסוגיין] לא אלמוה. וע"כ דכוונת הגמ' דאף מדינא לא חל הקונם. **והלח"מ** תי' דדוקא בממון הניתן למחילה, קונם מפקיע מידי שעבוד. אבל עונה אין הקונם מפקיעו כלל[כז] (וע' בסמוך).

ועד"ז כתב **המהרי"ט** (א ה, הו' לעיל נט:) דהאוסר תשמיש לא חל קונם כלל, אף בלא אלמוה[כח]. דקונם אינו מפקיע שעבוד כשא"א לסלקו בזוזי[כט]. [**וכ"כ הט"ז** יו"ד רלד סג].

והאבנ"מ (עב ב) כתב דדעת הרמב"ם דנחשב לבטל את המצווה[ל] (וכדעת הרא"ם הנ"ל).

והמשנ"ל הביא בשם **אחרים** דקונם תשמיש הוה דבר שאין בו ממש, והוה נדר רק מדרבנן. וכמ"ש **הר"ן** (נדרים טו:)[לא].

והמשנ"ל תי' דאף לרמב"ם הוה משום אלמוה, אף דמשועבד מדאורייתא. דלגבי עונה תרוייהו משעבדי להדדי אלמוה אף לשעבוד דידה. ולא פלוג דמה לי בא מחמתו לבא מחמתה. ודוקא חיובי איש לאשתו אלמוה לשעבוד דרבנן.

ג) **תוד"ה המדיר.** מגופה דמתני' הו"מ למיפרך וכו'.

והמהרש"א כתב דשעבוד מזונות הוה מדרבנן (ע' בע"ב), ומש"ה לא הוכיחו משעבוד תשמיש דהוה דאורייתא[לב]. **והמחנ"א** (נדרים א) יישב דכוונת רש"י משום שעבוד המצווה (וכראשונים הנ"ל), דמושבע ועומד מהר סיני. אבל לחיוב מזונות ל"ש על הנכסים לומר דמושבע מהר סיני[לג].

ועפ"ז ביאר דכשאוסר נכסיו על הלווה אינו עוקר פריעת בע"ח מצווה, שהרי יכול להרויח אח"כ ולפרוע. אבל כשהלוו אוסר את עצמו מלפרוע חובו, לא חל. [וביאר בזה דברי הירושלמי וכי אדם נשבע שלא לפרוע חובו, היינו כשנשבע לעצם הפרעון].

ועוד תי' **האבנ"מ** (עב ב) ע"ד **הלח"מ** (הנ"ל) דקונם אינו מפקיע שעבוד בדבר שאינו ניתן למחילה[לד].

נחשב שעבוד, אלא גוף הקנין. דשעבוד הוה במה שגוף הקנין אפשר בלעדו. [ויל"ע בזה].

כג. וכ"כ **המלחמות** (ספ"ג דשבועות יב: בדה"ר) דגופו משועבד למצווה, ואינו יכול אוסרה בלשון 'עלי'. ודוקא כשאוסר את גוף הסוכה אין מאכילין דבר האסור עליו.

כד. ע' בהערה לעיל בשם המחנ"א והבית מאיר.

כה. **והשיטמ"ק** (נדרים בשם שיטה) כת' דהכא הגוף עצמו משועבד, ונחשב דגופו אינו ברשותו אצל תשמיש, ואינו יכול לאסור דבר שאינו ברשותו.

כו. שהרמב"ם פסק דאם אמר תשמישי אסור עליך, אינו חל מפני שהוא משועבד לה.

כז. **והמשנ"ל** תמה [על דברי הלח"מ] מאן פליג לן.

כח. ויישב בזה דלא דאי"צ להפר משום שמא יגרשנה, דכיון דמשועבד הוה דבר שלבל"ע (ע' לעיל נט:), דבזה קונם אינו מפקיע.

כט. וכ"כ **האבנ"מ** (עב ב) ליישב בדעת הרמב"ם, אך ציין דב**קצות** (קיז ה) האריך לסתור דברי המהרי"ט.

ל. והמגיה לאבנ"מ הק' א"כ יחול בכולל, ע"י שאוסר אף לאחרים.

לא. אמנם **הר"ן** (שם טז:) הביא בשם התוס' דכיון דהזכיר הגוף, חל על הגוף מדינא, ומגדרי ידות.

לב. [וצ"ב מה הק' התוס']. **והפלאה** כתב דבמשנה איירי אפי' בספק, דבחודש הזה אינו זמן עונתו. אלא משום שעבוד דפת בסלו [וכמ"ש ההפלאה בקו"א עו ט, הו' לעיל סא:], וכתב דשעבוד פת בסלו הוה רק מדרבנן.

לג. ומשמע מדבריו דבסוגיין אסר את נכסיו עליה [ובזה פליג הירושלמי, ע' בסמוך]. [וקשה קו' רע"א, דאי אסר נכסיו, אמאי יאסר בתשמיש. וכן מה איסור בפרנס. וי"ל דאיירי דאסר גם את עצמו וגם נכסיו, ומה שאסר עצמו לא חל, דעוקר את המצווה. ודוחק].

לד. ועוד כתב דבבע"ח חל קונם על גוף הנכסים. וקונם מפקיע שעבוד, ולא אלמוה לאשה. אבל הנאת תשמיש, הגוף עצמו משועבד.

ד) **בא"ד ועוד כי מוקי בארוסה וכו'. והרמב"ן** (ושא"ר) כת' ליישב לרש"י דלאוקימתא דהגעת זמן, לא משעבדא ליה לעונה [וכה"ק **המגיני שלמה** על קו' התוס']. וכת' דהלישנא דנשאת סברה וקיבלה לא קאי[לה].

והפנ"י ביאר קו' התוס' דבהגעת זמן נחשב שמשועבד לה לתשמיש, דנתחייב לישא ולקיים שאר כסות ועונה[לו] [וכ"כ **הפנ"י** לעיל מה:[לז]]. **והאבנ"מ** (עב א,ג) חלק דחיוב שאר כסות[לח] ועונה חל רק בנישואין[לט]. והאבנ"מ ביאר דכוונת התוס' [וכמ"ש **תוס'** לעיל סד.] דכופין שלא תתעגן כל ימיה.

ורע"א כתב דמיד כשהגיע הזמן מחוייב לישאנה, דהיינו תשמיש[מ]. [שנתחייב משעת אירוסין, מעכשיו ולאחר ל'].

אבל חיוב מזונות חל רק ע"י נשואין. [ועפ"ז מתורץ קו' התוס' לרש"י].

ה) **בא"ד ומפרש ר"ת דליהנות לו לא משמע אלא הנאת מזונות**[מא]. **והרמב"ן** (ושא"ר) הביא **דבירושלמי** איתא דהכא במדירה מנכסיו, ולא במדירה מגופו. **והרמב"ן** נסתפק האם כוונת הירושלמי שלשון 'ליהנות לו' כולל נכסיו, ולא גופו [**וכתוס'**]. או דאיירי שמפרש שאוסר נכסיו[מב].

ו) **תוד"ה יוציא.** כדאשכחן בהחולץ וכו' למיכפייה הואיל ועליה מצווה רמיא. [**והתוס' הרא"ש** הוסיף אלמא כל מה שמוטל מהדין על האדם, כופין אותו]. ותוס' נקטו דכופין מחמת תביעת האשה [וכדלעיל סד. גבי כותבין אגרת מרד]. אבל **הפנ"י** דחה דכופין משום כפייה על המצוות. [וע' מש"כ לעיל סד.].

ז) **בא"ד ופסק ר"ח וכו' אומרים לו כבר חייבוך חכמים להוציא, ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריינא, אבל לכפותו לא.** ואף דהוה חיוב גמור לגרש, מ"מ א"א לכפות. [ומבואר דתקנת כפייה הוה תקנה בפנ"ע, ולא רק סברא שרמי על בי"ד להכריחו למלא חובתו, וכדין כפייה במצוות או הוצאת ממון].

והמרדכי (קצד והג' אשר"י) כתב דאף דאין כופין לגרש [משום חשש גט מעושה שלא כדין], מ"מ אפשר לגבות ממנו כתובתה[מג]. **ורע"א** (בשו"ת בית מאיר לט) ביאר דכיון דמחוייב לגרש ולהתחייב כתובה, חל עליו חיוב כתובה[מד] [שיהא לה כתוצאה תביעתה להתגרש[מה]]. ואף דאין דין כפייה בשוטי. ויש שדחו **המרדכי** מגדרי כפיה, דרשאין לכוף ע"י ממון של חיוב הכתובה. [ודוחק בלשונו].

ח) **בא"ד שמונע כל עניני אישות וכו'.** [אבל היכא דמונע תשמיש וגם אינו זן כופין, דנחשב עיגון גמור. **והאחרונים** דנו בזה, ואב"מ].

ט) **בא"ד [סו"ד] ומיהו אין לכוף וכו' דהא אמרי' דגט מעושה שלא כדין פסול.** ומבואר דאף היכא דמחוייב לגרש ע"פ דין, אלא דהכפייה הוה שלא כדין נחשב גט

לח. אבל **הריטב"א** כתב דאף בזה שייך סברה וקבלה [וצ"ב כוונתו].

לו. ולכאורה כוונתו דאף בלא הגעת זמן משועבד ומחוייב, אלא דעדיין לא הגיע זמן חיובו. [ויל"ד האם הוה כחוב תוך זמנו. או בגדר חוב להתחייב].

לז. והביא ממש"כ **תוס'** (לעיל סג., וכ"כ ריטב"א בע"ב) דארוס שאינו רוצה לכנוס כופין אותו לגרש, דאטו תתעגן.

לח. **והאבנ"מ** הביא דכ"כ **רש"י** (בע"ב) דחיוב מזונות דהגעת זמן הוה מדרבנן [ואף תוס' חלקו מטעם אחר].

לט. [וע"ע משנ"ל טו א]. והאבנ"מ הוכיח כן מהא דלעיל (סד.) דאין כותבין אגרת מרד על ארוסה, היכא דליכא טענה. וביארו **הראשונים** (שם) דנשואה יש שעבוד, אפי' ליכא טענה. אבל **ההפלאה** כתב דהתם מוכח להיפך, דמשועבד. דאל"כ מה מהני דבאה מחמת טענה.

מ. **ורע"א** (לעיל סג:) נסתפק האם ארוסה יכולה לאסור עצמה בשויא אנפשיה, או דמשועבד לינשא [וע"פ דברי **הר"ן** (נדרים צ:) ל"ש בזה שויא אנפשיה]. וע"ע **ש"ש** (ו ט).

מא. **ובהג' ראמ"ה** ביאר כיון דעיקר נישואין להכי, לא משמע בסתמא דכוונתו לאוסרה.

מב. [דבמשנה (לעיל סא:) איתא המדיר מתשמיש, והכא בשאר דברים]. וכן הביאו **הרשב"א** **וריטב"א** את דברי הירושלמי.

מג. **ורע"א** (שם, ובשו"ע צג א) הביא **משו"ת משאת משה** (סז) דהמרגיל קטטה עם אשתו, ודעתו ללכת ממנה, יכולים הקרובים להוציא הכתובה מידו [אף קודם שגירשו].

מד. **והאחרונים** הק' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ועדיין לא חל חיוב. ועוד קשה דבעינן כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי [דיש תנאי שתהא ראויה לינשא לאחר, וכקו' הראשונים בב"מ], והא ליכא.

מה. **ורע"א** כת' דעי"ז גובים מנכסיו, אף כשאינו לפנינו. אך **רע"א** (שם) נסתפק דאין גובין מנכסים משועבדים. דעיקר חיוב כתובה שנשתעבד בשעת כתיבת כתובתה הוה לכשתנשאי לאחר. [א"כ חיוב זה מחמת כפייה לגרש הוה חיוב בפנ"ע,

מעושה. [וכעי"ז מצאנו (גיטין פח:) בגט מעושה ע"י עכו"ם, אף דמחוייב בדין, מ"מ עכו"ם לאו בני עישוי, ונחשב גט מעושה שלא כדין].

י) **כיון דמשועבד היכי מצי מדיר. הראשונים** (רמב"ן וכו', ותוס' לעיל נט: ד"ה קונמות) **פי'** דאלמוה רבנן לשעבוד האשה, וע"ד הא דאמרי' (לעיל נט:) דאלמוה לשעבוד הבעל. [**והרא"ש** הוסיף כיון דהוה צורך גדול[מו]]. אבל **הרמב"ם** (נדרים יב י) כתב רק דעשו חיזוק לשעבוד הבעל [למעש"י] מפני שהוא מדבריהם. וגבי שעבוד מזונות ל"מ דהוה מדין אלמוה.

והשיטמ"ק הביא בשם **גאון** ש"מ שמי שנדר בדבר שמשועבד לא חל הנדר, וכ"ש מי שנדר על דבר מצוה. **והאחרונים** תמהו דקונם חל ע"ד מצווה, כדאמרי' בגמ' נדרים [טז:], דאוסר סוכה עליו. **והבית יעקב** (וקה"י נדרים יא) **תי'** דהכא איירי שאוסר את גופו, דהמצווה הוה על הגוף הזה. ואין איסור גברא חל על איסור גברא. [וכדברי המחנ"א (הנ"ל) בדעת הרא"ם].

ועוד כתב **הרשב"א** דהמקשן סבר דקונמות אינו קדושת הגוף, ואינו מפקיע שעבוד [וכמקשן לעיל נט:[מז]].

והרשב"א הק' וכי המקדיש נכסיו, אשתו נזונת מהם. ובפשוטו הטעם דקדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד, שהרי יכולה לגבות מהם. אבל הרשב"א [בהמשך דבריו] כתב דבמזון האשה אין מוציאין מהקדש [דמים], שהרי אינו גובה ממשועבדים, ומה לי משעבדי דהדיוט ומה לי לגבוה. [אבל היא אינה יכולה להקדיש נכסיה, וכמו שאינה יכולה למכור משום תקנת אושא].

והרשב"א תי' דהקדש ממש [אפי' קדושת דמים] לא אלמוה רבנן לשעבוד, ודוקא קונם דאיסור רביע על הנכסים. וביאר דאל"כ כל בעל יפקיע שעבוד אשתו, אבל במקדיש נכסיו, אין אדם עשוי להקדיש נכסיו ולהפסידם כדי להפקיע שעבוד אשתו [וע"ד מש"כ תוס' לעיל נט:].

יא) **שם. כיון דמשועבד לה.** משמע דמשועבד כבר לחיוב מזונות של מחר. **והאחרונים** חקרו האם חל כבר חיוב מזונות כלפי מחר, או דמתחדש חיובו בכל יום. וכ"כ **האבנ"מ** (סט) ע"פ **הריטב"א** (נח: בשם הרא"ה), **והפלאה** (קו"א צג כה), **והקוב"ש** (שא). **וי"ל** דתרוייהו איתנהו, דהאישות מחייב מזונות מעכשיו ולעולם, ואף אם מתחול או יפקע החיוב, כל רגע מהאישות גורם חיוב מחודש.

והאחרונים (שיעורי ר' שמואל) כתבו דלצד דאינו חייב מעכשיו מזונות דלמחר, מ"מ סיבת החיוב קיים, והוה חוב להתחייב. ושעבוד זה מהני שלא יחול קונם[מח].

יב) **לאו כל כמיניה דמפקע לה לשיעבודה. הרשב"א** הק' דאפשר ע"י פרנס, ואינו הפקעת שעבוד. [ומקיים חיובו ע"י שהפרנס זן אותה].

והרשב"א תי' דאינו חייב להעמיד לה פרנס [ודייק כן מלשון המשנה]. [דהקונם הפקיע ממנו חיובו]. ועוד כת' דאי לא פקע השעבוד, א"כ יזין הוא בעצמו, וע"כ שחל הנדר אף על השעבוד. [ומבואר ברשב"א דהיכא דמשועבד, לא חל קונם כלל, ולא רק בגדרי גבייה[מט]].

והאחרונים דנו האם הבעל מקיים חיובו לזון ע"י הפרנס,

ולא עיקר חיוב כתובה]. **והבית מאיר** חלק דגובה אף ממשועבדים, דמיד שמחוייב לגרש חל חובת פרעון הכתובה [וחל עיקר חיוב הכתובה].

מו. אבל איצטלא לא אלמוה, דאינו צורך כ"כ. [**ותוס'** (לעיל נט:) כת' הטעם דאסרה על כל העולם].
[ומדברי **הרא"ש** מבואר דהוה תקנה בפנ"ע בכל אופן של חוב, אי ראו צורך לתקן אלמוה. ובנכסי צ"ב לא תקנו. ואפשר דלתוס' הוה כללית, דאלמוה שקונם לא יפקיע חוב. ולא תקנו באיסור כללי].

מז. וכתב דהיינו לדעת רש"י שם דיש חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים. אבל לדעת ר"ת אין חילוק.

מח. [ועוד יל"פ דאף לצד דהאישות מחייב רק מזונות של אותו רגע, מ"מ מתחייב מעכשיו לפרוע לאותו שבוע וכדו', וכפי הרגילות, דמונח בשעבודו לפרוע מראש, שלא יחסר לה. וכן נקטו האחרונים דמשועבד שלא ילך למדינת הים, בלא להניח לה מזונות. וה"נ משועבד שלא יניח אותה במצב קונם, בלי שיהא לו אפשרות לפרוע. וכלפי מצב קונם חייב לפרוע את כל דמי המזונות מראש].

מט. א"נ כוונתו ע"ד מש"כ רע"א דבמה שגובה שעבודו, לא נחשב נהנית ממנו.

או דחיוב מזונות הוא שתזון מנכסיו. ואפ"ה צריך להעמיד פרנס שלא תמות ברעב, ואף דאינו מקיים חיובו[ב].

והתוס' רי"ד (בע"ב) כתב דאם אינו מעמיד פרנס הוה מורד. [ומבואר שמחוייב להעמיד פרנס[נא], ודלא כרשב"א].

יג) **והתנן וכו'. ההפלאה** הק' דהומ"ל מגופה דמתני',

דמבואר שנוטלת כתובתה. וע"כ הטעם דכיון דמשועבד לה [וכעין קו' התוס' לרש"י]. **והמגיה לאבנ"מ** (עב) תי' דבכתובה ל"מ מחילה מחיים[נב], וע"ד סברת הלח"מ (הנ"ל) דקונמות אינן מפקיעין מידי שעבוד היכא דל"מ מחילה [או לסלק במידי אחרינא].

דף ע:

יד) **נעשה כאומר לה צאי מעש"י וכו'. הרשב"א** (וריטב"א ור"ן) כת' דאפי' לרב הונא דמזוני עיקר [ויכולה לומר איני נזונת], יכול לומר צאי מעש"י, במה שספקה. ובמה שלא ספקה יוסיף לה. **והראשונים** הביאו כן מהגמ' (לקמן קז.). אבל **ההג' אשר"י** (שם פי"ג ב[א]) הביאו דמשמע **מרש"י** (שם) דדוקא היכא דקיבלה עליה, אבל אינו יכול לומר לה כן בע"ב.

והרשב"א כתב דלריש לקיש (לעיל נח:) דמעש"י עיקר, אפי' בדלא ספיק יכול לומר צאי מעש"י [ודלא כסוגיין]. אבל **תוס'** (לעיל מז:) הביאו מסוגיין דאף לר"ל בדלא ספיק צריך להשלים לה.

והאחרונים (קוב"ש רכז, ברכ"ש גיטין כא, חזו"א) הק' דבפשוטו צאי מעש"י למזונותיך הוה גדר 'פרעון', שמראה לה מקום לגבות מזונותיה ממעש"י [וכ"ה לשון **הריטב"א** דצאי מעש"י, דפורעה חיוב מזונות בזה, וע"ע רא"ה נח:], והק' דא"כ הרי היא נהנית ונזונת משלו[ב]. **והאחרונים** הוכיחו דגדר צאי מעש"י שנפקע חיוב מעש"י כנגד דמי המזונות[ג].

ורע"א (וכן הפלאה) הק' אמאי אוקמא באומר צאי מעש"י, נימא דלא חל קונם על עיקר חיוב מזונות, וניזונת משלו. ויעמד פרנס לדברים קטנים[ד].

טו) **אלא באומר לה צאי מעש"י וכו'. דאיירי דוקא**

כשאמר לה בהדיא. [והגמ' מתרצת במספקת לדברים גדולים או במדיר בעודה ארוסה וכו']. אבל **הרמב"ם** (אישות יב כג) סתם דהמדיר את אשתו מליהנות לו וכו' תהיה עושה ואוכלת וא' מחביריו[ה] מפרנס אותה דברים שהיא צריכה, במה שאין מעש"י מספיקין. **והר"ן** תמה דמשמע מדברי הרמב"ם דאפי' כשאין מעש"י מספיקין [לעיקר מזונותיה[ו]], ולא אמר צאי מעש"י במזונותיך יכול להדירה. **והר"ן** כת' די"ל דדעת הרמב"ם דסוגיין במ"ד קונם בקדושת דמים ואינו מפקיע מידי

ומ"מ קונם מפקיע שעבוד, ועי"ז לא נחשב שפורע חובו. וצ"ב דאם פריעת החוב אינו סותר לשעבוד, אמאי יפקיע קונם לשעבוד. וצ"ע. [ואפשר דמזון האשה, עיקר החיוב אינו חיוב ממון, ובזה נחשב שנהנית ממנו. אלא דעי"ז [מדרבנן] חל חיוב ממון לפרוע המזונות. וכיון דחל חיוב, לא נחשב שנהנית ממנו. אלא דלא חל שעבוד].

נ. והפור"י הביא דהירושלמי מק' ויעמיד פרנס לעולם, והק' **הפור"י** דכיון דאינה נהנית משלו, היא רוצה ליהנות משלו. והביא כעי"ז מדברי **הר"ן** (נדרים מח:) דמתנת בית חורון, אנן סהדי דניחא ליה שיהנה האב משלו.

נא. ומשמע מדבריו דמתקיים בכך חיוב מזונות דידיה. [ויש לדחות דמ"מ אינו 'מורד', כל זמן שאין לה נפק"מ מזה, וכעי"ז לעיל סד.].

נב. ונח' בזה הראשונים (ע' לעיל נו:). [אך מ"מ יל"ד בזה דאף דבשעת נדר ל"מ מחילה, אחרי שתתגרש מהני מחילה].

א. [וכ"ג **הב"ח וחי' א"ש** בדברי **המרדכי** (רעא)]. **והבי"ש** (סט ד) **וגר"א** (סט ז) כת' דכ"מ מסתימת הרמב"ם ושו"ע.

ב. ואם נימא דאיירי דאסורה להנות מ'נכסיו' [ולא ממנו], י"ל דכשאומר טלי מעש"י לא זכה בו רגע א', ולא נחשב 'נכסיו'.

ג. וצ"ע מלשונות הראשונים (הנ"ל). וצ"ל דמ"מ אין כאן גבייה בפועל, אלא דין אפוכי מטראתא (ע"ד הא דאי' לקמן קי.), ומש"ה לא נחשב נהנה 'ממנו'. אמנם קשה לצד [ע' לעיל נח: ונט:] דיש לבעל בעלות בגוף הידים [כלפי הפירות], וממילא מה שעושה הוה שלו]. [ועוד יל"פ דגדר 'מעש"י' היינו מה שיותר מההוצאה. ומה שאוכלת נחשב כחלק בההוצאות, ואינו בכלל מעש"י. ולא שיך לבעל כלל].

ד. ובפשוטו י"ל דמשמעות המשנה דאינה אוכלת משלו כלל.
ויש שדנו לומר דנדר שבטלה מקצתה, דהשעבוד מעכב שלא יחול הקונם [ואין לחלק בכנגד עיקר מזונות לשאר].

ה. והרמ"ך השיג דהרמב"ם היה צריך לפרש שלא בשליחותו. וצ"ע למה סתם דבריו.

ו. וכה"ק **הרמ"ך** דהיה לרמב"ם לפרש דוקא לדברים קטנים.

שעבוד, ול"צ לטעם דאלמוה. אבל להלכה קי"ל כר' יוחנן בן נורי (לעיל נט.) דקונמות בקדושת הגוף ומפקיע שעבוד. ואף דאלמוה לשעבודא דבעל, אבל לא אלמוה לשעבודא דאשה[ז]. והגמ' כאן כת"ק דהתם, ודלא כהלכה.

והלח"מ (יב כג) הק' [על הר"ן] **דברמב"ם** (יד ו) מבואר דאף כשאוסר בתשמיש לא חל קונם. ותי' דגבי עונה ל"צ אלמוה, דקונם אינו מפקיע שעבודו כלל כיון דלא ניתנה למחילה[ח]. [וע' מה שהו' לעיל].

דמעיקרא. [ומשמע דכיון דבפועל לא היה עליו חוב, קונם מפקיע[ט]]. [וכ"ש דקשה לתי' הב', שהרי נשתעבד מעיקרא לזון לפי כבודה, וכבודה היתה שכשאינה אצלו תקבל דברים אלו[י]].

והתוס' רי"ד כתב דכיון דחל נדר שעה א' תו לא פקע. **והר"ן** כתב דנדרה ושעבודא באין כאחת, חל הנדר. וביאר כיון דמדינא חל הנדר, כה"ג לא אלמוה לשעבוד, ואוקמה אדינא[יא].

אבל **הריטב"א** (ותלמ' ר"י בשיטמ"ק) כתב דלא אלמוה לשעבודא לדברים קטנים[יב], ומש"ה הנדר חל.

ט ז) **א"ה פרנס ל"ל. הריטב"א** כתב ש"מ דהאומרת איני נזונת ואיני עושה, הבעל פטור מכסות ולבוש[יג]. דאל"כ צריך פרנס לשאר מילי.

יז) **תוד"ה והאידנא.** ואדעתא דהכי לא מחלה. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דלא היתה מבקשת [משמע דלא היה גדר 'מחילה'[יד]]. **ותוס'** (קז. ד"ה קטנה) מבואר דאפי' בקטנה [ואף דאין מחילת קטנה כלום[טו]] אמרי' כן. ולתי' הב' בתוס' אין לה זכות כלל לדברים קטנים אלו, כל זמן שהיא אצל בעלה שאינו עשיר. [וכ"ב תשו' מיימוני (נשים כח) בשם ר"ח].

יח) **בא"ד דבשעת הנדר אכתי לא היה משועבד.** וצ"ב דהרי משועבד מעיקרא, אלא שמחלה. וכיון דפקע המחילה, ממילא חוזר השעבוד

יט) **עד ל' יום וכו' זילא מילתא. רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דזילא מילתא שתהא תחתיו מודרת הנאה. **והרמב"ן** כת' דבפשוטו משמע דהיכא דלא נדר הנאה אפשר להעמיד ע"י פרנס (וכ"ד הרמב"ם יב יב). אבל **הרמב"ן** הביא **דבירושלמי** אי' דהא דתנן (לעיל סד:) המשרה ע"י שליש קאי דוקא בדקיבלה עליה. וכתב דלפ"ז בכל אשה הוה זילא מילתא[טז]. [וכ"ד **שא"ר** לעיל סד:].

והפלאה (קו"א ע ג) הק' דבמשרה ע"י שליש משועבד לאכול עמה בליל שבת (וכדלעיל סד: סה:). והוכיח דכשאומר לה 'צאי' מעש"י אינו חייב לאכול עמה.

כ) **שהגיע הזמן ולא נשאו. פרש"י** דמדאורייתא לא משועבד לה, ומדרבנן חייב לזונה וכו'. [וקונמות מפקיעין שעבוד דרבנן]. **והרשב"א** הק' הא מדינא

ז. וביאר דאילו לא אלמוה לשעבוד הבעל יצטרך לגרש בע"כ, והאיש אינו מוציא אלא מרצונו. אבל שעבוד האשה לא אלמוה, דאם הבעל נדר מחוייב לגרשה.

ח. **והמחנ"א** (גביית מלוה ס"ס ג) הק' דמפורש **בר"ן** (נדרים טו:) דאף קונם תשמיש עלי הוה מדין אלמוה [וכדברי הראשונים כאן]. **ורע"א** תי' דדברי **הלח"מ** (כאן) קאי בדעת הר"ן אליבא דרמב"ם, ודלא כראשונים בסוגיין. והתם קאי אליבא דנפשיה.

ט. [ומבואר מדבריו דחיובו בבגדיה הוה מדין מזונות, ולא חיוב בפנ"ע].

י. וכן דייק **האבנ"מ** (ע א, עד א) מדברי התוס' רי"ד. [והאבנ"מ כתב נפק"מ היכא דהדירה בתנאי, דכל זמן שלא עברה על התנאי יכולה לחזור ולתבוע דברים קטנים. ועי"ז לא יחול הקונם. ולפ"ז לא יתכן לומר כמ"ש הר"ן (לקמן עא.) דאיירי דתלה באיסור פירות].

יא. [ומשמע דאפי' שלא הגיע לפעוטות. עי"ש].

יב. ושמעתי לפרש דכוונת התוס' דבאמת מחלה ופקע חיוב מזונות [שנתחייבה כבר], אלא דחוזר ומתחייב דמתחדש חיובו מחמת האישות כל רגע. ואף דמחלה על החיוב הראשוני מתחדש חיוב אח"כ. [ודוחק בלשון התוס' דלא מחלה ע"ד כן].

יג. [והוה כמו מאכלי יו"ט, דאף דבשעת נדר לא היה יו"ט, משועבד מעיקרא כלפי יו"ט]. וצ"ל דכיון דהוה התחדשות, ובשעת נדר עדיין לא היה חייב. וצ"ע. [וכן יל"ד היכא דספיק מעש"י למזונות, ואח"כ נתחדש ונתייקרו. האם נימא דהוה כחוב דחל אח"כ].

[ויל"פ דכל חיוב מזונות, יכולה לתבוע מעיקרא, דאף עכשיו מחוייב לה מזונות לכל חייה, לתת כל דבר בזמנו. ומש"ה יכולה לתבוע שלא ילך למדינת הים, בלא להניח לה מהיכן לזון. ויש לה זכות לתובעה מעכשיו. ועי"ז לא חל הקונם. אבל במה שנתחדש אחרי הנדר, בשעת הנדר לא היה לה זכות לתובעו ולמנוע. ואף דחל ממילא ע"י הנדר].

יד. וכתב דדמי להדירה כשהיא ארוסה, ואח"כ הגיע הזמן [וע' בסמוך].

טו. [ואף דמשועבדת מעיקרא]. וכצ"ל לרש"י מה"ק (הנ"ל).

טז. **והרשב"א** כתב דה"ה להשרותה בפנ"ע בלא פרנס.

כל הקדש מפקיע מידי שעבוד (כדלעיל נט:), ואע"ג דשעבודא דאורייתא. אלא דאלמוה רבנן, וא"כ אדרבה בשל דבריהם הו"ל להעמיד דבריהם לתקן אלמוה יותר. [וכ"ד **תוס'** והראשונים דאף שעבוד דרבנן אלמוה ולא חל קונם]. והאחרונים דנו דדעת רש"י דמדינא לא חל קונם במקום שעבוד מזונות[יז]. (וע' לעיל).

והרמב"ן הביא דהירושלמי מקשה וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו, ותי' מזונות דרבנן. וכתב דדעת הבבלי (כאן) אין כן. (וע' מה שהו' לעיל).

ומבואר ברש"י דחיוב הגעת זמן אינו שעבוד דאורייתא, וכמזונות א"א. ודלא כצד באחרונים דעי"ז חל מדינא חיוב מזונות אישות. [ודנו לפרש דחיוב מזונות דאורייתא הוה מחמת עצם האישות, ולא שייך לתביעת הגעת זמן. ורק חיוב מזונות דרבנן י"ל דהוה זכות ממון].

כא) **תוד"ה שהגיע.** דהא קי"ל מזונות נשואה דרבנן. [וכברייתא (לעיל מז:) דתקנו מזונות, ודלא כאידך ברייתא (שם) דילפי' מקרא דשאר]. וכה"ק הרמב"ן דמשמעות כל הסוגיות דמזונות דרבנן[יח].

והאחרונים הק' דרש"י (לעיל ב.) כתב שהבעל חייב במזונות מתקנ"ח (רציין כדאי' מז:). וסתר לדעת רש"י (כאן) דהוה מדאורייתא. [אך הוה מח' תנאים (לעיל מז:), וי"ל דנקט בכל מקום כתנא אחר]. והאחרונים תי' דיש ב' גדרי חיוב מזונות, דאורייתא ודרבנן[יט]. וחיוב מזונות דאורייתא מתחדש כל יום, ועדיין אינו משועבד לעתיד[כ]. וחכמים תקנו גדר שעבוד.

אבל הרשב"א כתב דכיון דאשכחן תנא (לעיל מח.) דמזונות דאורייתא, ולא אשכחן תנא דפליג, קי"ל כוותיה.

והברייתא דתקנו מזונות תחת מעש"י אמרי' (לעיל נח:) תקנו מעש"י תחת מזונות, ויל"פ דהיינו תחת מזונות דאורייתא[כא]. [ואפ"ה יכולה להסתלק ממזונות ומעש"י[כב]]. וכ"פ הרמב"ם (יב א) דחיוב מזונות דאורייתא. [וע' מש"כ בזה לעיל מח.].

והאחרונים הק' דתוס' (לעיל מח.) הביאו בשם רשב"ם דלכו"ע ילפי' דמזונות דאורייתא, מק"ו[כג]. [ותוס' תמהו אידך ברייתא דהוה דרבנן כמאן אתי[כד]]. וסותר למש"כ (כאן) דמזונות דרבנן. והפנ"י (שם) תי' דמזונות כדי חיותא הוה מדאורייתא. ועפ"ז י"ל דקו' התוס' (כאן) דעיקר שעבוד מזונות, לפי כבודו וכבודה הוה מדרבנן[כה]. והבית יעקב תי' דאף דגוף המזונות דאורייתא, שעבוד הנכסים הוה מדרבנן [וכ"כ הבני אהובה יב ב, והתומים צז כא בתו"ד[כו]].

כב) **בא"ד ועוד קונם שאני עושה לפיך, אמאי אין הנדר חל, הא מעש"י לבעלה לכו"ע וכו' דרבנן.** והרשב"א

יז. והבית יעקב ביאר דהנודר שלא לפרוע חובו, לא חל הנדר על דבר מצווה. דהוה מצווה על גופו [וכמ"ש המחנ"א הנ"ל]. אבל בחוב דרבנן חל, שהרי שבועה חלה לבטל מצווה דרבנן [וכנר חנוכה].

[וביאר עפ"ז דאלמוה רבנן לשעבוד, והעמידו דבריהם במקום דאורייתא, מדין יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת למיגדר מילתא. אך אין כח לחכמים להעמיד דבריהם בקום ועשה אלא במקום חשש ביטול תקנתם (רציין לש"ך יו"ד רטו יא). ועי"ש עוד].

יח. והרא"ה כתב דהמ"ל דמזונות דרבנן. אלא דתי' הגעת זמן ליישב אף למ"ד מזונות דאורייתא.

יט. והפנ"י (לעיל נח:) והפלאה (מח.) כת' דאף למ"ד מזונות דאורייתא, היינו רק כדי חייה, לקיום הנפש. ועוד תקנו מזונות דרבנן כפי כבודו וכבודה.

כ. וכ"כ ההפלאה (קו"א צג כה) דחיוב מזונות דאורייתא מתחדש בכל יום. וכ"כ הקוב"ש (שא). וע"ע כנה"ג (צז לט, והו' בתומים שם כא).

כא. וכ"כ הרשב"א (לעיל נח:) דלרב הונא דמזונות עיקר, היינו דמחוייב מדאורייתא לזונה [אבל בהמשך דבריו נקט (לחד תי') דלר"ל (שם) דתקנת מעש"י עיקר, ע"כ ס"ל דמזונות מדרבנן]. והתוס' הרא"ש ושא"ר (לעיל נח:) נקטו דדעת הסוגיה שם דמזונות דרבנן].

כב. והרשב"א ביאר דאפקעינהו רבנן למזונותיה אלא אם תתן מעש"י לבעלה, ונמצא מזונותיה תלויין במעש"י ומשום תקנה. דהפקר בי"ד הפקר. [וע' לעיל נח:].

כג. ועוד הק' הבית יעקב דר' מאיר (לעיל נו.) ס"ל דל"מ להתנות להתקדש בלא חיוב שאר וכסות, ובפשוטו היינו מזונות. ומבואר דס"ל מזונות מדאורייתא. [וסתם משנה ר' מאיר]. ועד"ז הק' הרשב"א ותוס' הרא"ש (לעיל נח:), והתוס' הרא"ש כת' דר' מאיר התם קאי אליבא דמ"ד מזונות דאורייתא. ולחד תי' ברשב"א איירי שהתנה על כסות, וכראב"י (לעיל מח.) דשאר הוה כסות].

כד. והאחרונים נקטו דכיון דל"מ מ"ד דמזונות דרבנן, נדחה מ"ד זה. אך יש אחרונים דתוס' ג"כ ס"ל דסתמא דהש"ס (לעיל נח:) כמ"ד דמזונות דרבנן, אלא דהק' כמאן ס"ל בברייתא זו.

כה. ופשיט"ל לתוס' דאף שעבוד זו מעכב לקונם. דמבואר (כאן) אף כשאינה מסתפקת לדברים קטנים [שרגילה בהם] מעכב לשעבוד.

כו. והביאו כן מדברי הראשונים (שו"ת הרי"ף, וכן הרמב"ם מלוה

תי׳ דלענין מעש״י עשאוהו כלוקח לכל דבר [ולא חל הקונם מחמת קנין ממון[כז]]. אבל שעבוד מזונותיה הוה שעבוד בעלמא, ומש״ה היכא דהוה מדרבנן חל קונם.

כג) **בא״ד ונראה לפרש וכו׳ כשנדר עדיין לא הגיע הזמן, לפיכך חל הנדר וכו׳.** וכ״כ **הראשונים** בשם **הר״י מגאש**[כח]. **והר״ן** (הנ״ל) **הביא** מכאן דכיון דבשעה שהדירה לא היה משועבד חל הנדר, ואף דאח״כ משועבד. [ולכאורה כוונתו דאף דמעיקרא כשקידש נשתעבד, ומחוייב לישאנה או לזונה כשיגיע הזמן. מ״מ כל זמן דאינו מחוייב במזונות בפועל חל הקונם].

והאבנ״מ (עב א) הק׳ [למש״כ רש״י במשנה דאיירי שאסרה אף מתשמיש] האיך יחשב שהגיע הזמן, כיון דכבר נדר לאוסרה עליו. דהא באשה האסורה עליו הוה כנדה, דלא נחשב הגעת זמן, ואף היכא דנסתחפה שדהו (ע׳ לעיל ב.). וכתב דמש״ה **פרש״י** לשיטתו דאיירי דכבר הגיע זמן קודם הנדר.

כד) **בא״ד ועוד י״ל וכו׳ דלא אלמוה רבנן שעבוד לאשה וכו׳.** [בפשוטו כיון דאינו צורך כ״כ לא תקנו בזה].

ועוד כתב **האו״ש** (י יט) [למ״ד] דחיוב מזונות דהגעת זמן הוה קנס על מה שאינו נושאה, ובכל שעה בידו לנושאה ויפטר מחיוב זה [ויתחייב בחיוב מזונות דא״א, ויזכה במעש״י], והחיוב חל בכל רגע. וכתב דמש״ה יכול לאוסרה, דנחשב דהקונם קודם לשעבוד של רגע זה[כט].

כה) **ומ״ש עד ל׳ יום וכו׳. הרא״ה והריב״ש** (בשיטמ״ק) ביארו דכל ארוסה נזונת ע״י אחר, ול״ש סברת זילא מילתא.

כו) **טפי לא עביד שליחותיה. והרשב״א** פי׳ דלא עבד בחפץ, אבל יעשה מרוע לב. והיא בושה ומצטערת בכך. **והריטב״א** כתב דאף שמצאנו פרנס שיעשה שליחות יותר מל׳ יום, ידעינן שלא יעשה כראוי, כיון דעושה מעצמו.

כז) **הא סברה וקבלה וכו׳. רע״א** הביא אין לו זכות לחייבה לינשא על סמך פרנס, ואף באופן דשמא ימצא פתח לנדרה.

והבית יעקב הק׳ דשמא לא ידעה שנדר. וכתב דע״כ דיש עדים שנדר, דאל״כ אינו נאמן להפקיע שעבוד. וכיון דיש עדים מסתמא יצא קול. **והאו״ש** (יב כד) הק׳ דשמא השיאה אביה בע״כ.

כח) **רש״י ד״ה לענין מזוני.** שא״א לה בלא מזונות. [צ״ב דכ״ש דל״מ מחילה. ומבואר הטעם דמחלה לגמרי לחיוב מזונות. ולפ״ז אי״צ להעמיד פרנס]. אבל **הרשב״א** פי׳ מומין אנן סהדי דאינו מתפייס. אבל פרנס יש נשים שיכולות לכך, ונחשב דאח״כ חזרה בה.

כל הזן אינו מפסיד

כט) **ופרנס לאו שליחותיה וכו׳. פרש״י** דנמצא עובר על נדרו. דאילו הוה שליחות אסור, דנחשב שנהנה ממנו. **והט״ז** (יו״ד קס יא) הק׳ דנימא אין שליח לדבר עבירה, ואינו שלוחו[ל]. והט״ז הוכיח מכאן דהשליחות אינו מתבטל[לא], ורק לענין עונש אין

א ח, והו׳ בפוסקים חו״מ צז כד, **ונמוק״י** ב״מ קיד, סט: בדה״ר) דכשיצא עליו בע״ח אין מניחין למזונות אשתו [ואפי׳ תפסה אשתו למזונותיה, מוציאין מידה ונותנים לבע״ח]. והב״י ביאר דשעבוד בע״ח הוה דאורייתא, ואילו מזונות אשתו דרבנן. **והפוסקים** (תומים הנ״ל) ביארו דאף למ״ד מזונות דאורייתא אין לזה שעבוד נכסים. [וע״ע חי׳ ר׳ ראובן א].

כז. ולכאורה כוונתו דיש ׳קנין׳ בגוף הידים כלפי מעשיהם. וע״ע תוס׳ (לעיל מז: סוד״ה זימנין).

כח. **והרא״ה** פי׳ דהוה כהדיר חבירו מנכסיו, ואח״כ הלוהו, דודאי אסור ליפרע ממנו. [וצ״ע כנ״ל].

כט. וכתב דאי״צ למש״כ רש״י ותוס׳ [ושא״ר בסוגיין]. [אמנם יתכן לכוון כן בתי׳ הזה בתוס׳]. **והאחרונים** (ע׳ מה שהו׳ לעיל ב. ומה:) האריכו לדון בזה, האם חיוב מזונות דהגעת זמן הוה משום מזונות אישות [וכדמשמע רש״י לעיל ב.]. או גדר קנס בעלמא. [ואפשר דמחמת הקנס, הטילו גדר חיוב מזונות אישות, ודלא כאו״ש].

ל. **והט״ז** השיג על **שו״ת רש״י** (הו׳ במרדכי ב״מ שלח, וברמ״א שם) דהתיר הלואה ע״י שליח ברבית, משום דאין שליח לדבר עבירה [עי״ש, **והב״י** כתב דתלמיד טועה כתבו, עי״ש בפוסקים]. **והט״ז** חלק דמ״מ עצם האיסור קיים.

לא. **והט״ז** ביאר דמ״מ עושה איסור, ונתקיימה מחשבתו ע״י השליח. ופשיטא שזה אסור. [ובפשוטו כוונתו כפשטות חד תי׳ **בתוס׳** (ב״מ י: ד״ה דאמר לישראל) דאף דאין שליח לדבר עבירה מ״מ לא נתבטלה השליחות. וכ״פ הר״י מהמבורג (בנוב״י ק עו).

שליחות בדבר עבירה[לב]. וכה"ק **המחנ"א** (שלוחין ט), ותי' דכיון דהשליח אינו מצווה, יש שליח לדבר עבירה [כחד לישנא ב"מ י:][לג].

ומ"מ הק' **האחרונים** (רע"א) נוקמי בפרנס נברי, דאין שליחות לנברי א"כ מותר. [**ותוס'** (ד"ה פרנס) דימו לדין גוי, ומשמע דנקטו דאף ע"י פרנס נברי אסור][לד].

אבל **הש"ך** (בנה"כ שם) דחה [ראיית הט"ז] דס"ס הוא נהנה ממנו. [ואף דל"ש בזה תורת שליחות[לה]]. וכ"כ **רע"א** (בהג' למחנ"א הנ"ל) דכיון דיצטרך לשלם לפרנס, נחשב שהבעל עצמו מהני לאשתו, והיא נהנית במה שנתחייב לשלם עבורה, הוה כניזונת מדידיה [אפי' בנברי]. וכן **המגיה לאבנ"מ** (ע ד) **והקוב"ש** (רכט) **פי'** דכוונת הגמ' כאן 'שליחותיה' לא שייך לשליחות דעלמא, אלא כיון דהוציא מעות על פיו נתחייב לו מדין ערב. [וציינו לדברי **הראשונים** קידושין ח:[לו]].

והר"ן (נדרים לו:) הביא דבסוגיין מבואר דאסור במודר הנאה לעשות שליחותו. [וע' בסמוך משמ"כ תוס' גיטין]. **והאחרונים** העירו דיש לחלק דדוקא הכא דהוציא ממון על פיו, ונחשב כאילו נותן ממון הבעל.

ל) **באומר כל הזן אינו מפסיד וכו'. הריטב"א** כתב דכיון דאינו שלוחו, אף הבעל אינו חייב לפרוע אם אינו רוצה [וקי"ל (לקמן קט.) דהזן את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי]. וכשהבעל נותן לפרנס, זוכה בזה מכאן ולהבא[לז], דבשעת נתינה האשה לא נהנית כלל משל בעלה. וכ"כ **הראשונים** (נדרים מג.) דהיכא דמחוייב לפרוע אסור במודר הנאה. וכ"כ **הרא"ה והר"ן** (בסוגיין) דהבעל אינו חייב לפרוע.

אבל **הפרישה** (יו"ד רכא) **וש"ך** (רלה ח, רכא נ) נקטו דהאומר כל הזן אינו שליחות, אבל מ"מ הבעל חייב לשלם[לח].

והבי"ש (ע כו) כתב דתליא בב' תי' תוס' בגיטין (ע' בסמוך). ולחד תי' הוה שליחות, וצריך לשלם. **ורע"א והאבנ"מ** (ע י) חלקו דמש"כ תוס' דהוה שליח, היינו לענין גט וכדו'. דלענין מודר הנאה ודאי אינו שליח, ולא יתחייב לשלם. וע"ע **הפלאה** (קו"א ע יח) עד"ז.

והרשד"ם (חו"מ לח, הו' בש"ך קכט ו) דן בכותב שיכנס ערב לכל מי שילווה לפלוני, האם מתחייב. וכתב דאינו בלשון צווי, וגם לא ייחד אדם מסויים. והוה כאומר כל הזן, דמבואר בסוגיין דאינו חייב לפרוע[לט].

לא) **תוד"ה ופרנס.** ול"ד להא (ע"ז סג.) אומר אדם לחנוני

והנוב"י (שם עה והלאה) האריך טובא לדחות. וכן דעת רוב האחרונים דקי"ל שבטל השליחות, ע"ע קה"י (ב"מ טז). אך יש לדחות דכוונת הט"ז דדוקא לענין חלות דינים אמרי' דנתבטל השליחות, אבל בגדרי הקנינים אמרי' דנתקיימה מחשבתו. ולא תלי בגדר שליחות דילפי' מקידושין וגירושין ותרומה].

לב. וכדאיתא בגמ' (קידושין מג.) דשליח לדב"ע חייב בידי שמים. [**והמגיה לאבנ"מ** דחה דהיינו בעבירה שתליא במציאות, ואף אם אינו שלוחו עובר בעבירה. משא"כ בסוגיין דאילו אינו שלוחו הוה היתר גמור].

לג. ועוד כתב דהכא אף הבעל [והמשלח] אינו עובר איסור במה שמהנה אותה, אלא האשה עוברת במה שנהנית [וכמ"ש הר"ן נדרים טו.]. וא"כ אין כאן שליחות של עבירה כלל.

לד. וכן הוכיח **המגיה לאבנ"מ** מדברי התוס' דאף פרנס נברי, וע"כ דהך דין שליחותיה אינו משום פרשת שליחות, ואסור אף בנברי.

לה. וכ"כ **המשנ"ל** (מלוה ה יד) [דבמשנה דנדרים מג. נותן אחר לשם מתנה] אף ע"י שליח נברי אסור לתת. ואף למ"ד דאין שליח לדב"ע אפי' כשאינו בר חיובא. אלא הרי נהנה ממנו, ואפי' ע"י קוף. [אמנם משמע מדבריו דהטעם משום דהממון עדיין של הנותן, ששייר זכות זה. משא"כ בסוגיין שהפרנס נותן מממון עצמו. ואילו משכחת כה"ג בקוף י"ל דמותר].

לו. **והקה"י** (קידושין יב ג) הביא לשון **רשב"ם** (ב"ב קעג:) דערב משתעבד במה שהוציא מעות ע"פ משום דשליחותיה עביד. וביאר דנחשב שהערב 'משתמש' במעות, במה שהועמדו ע"פ צוויו.

והקה"י הביא דמפורש (ב"ב קעד:, ב"מ עא:) דישראל נעשה ערב לנברי, ואף דאין בזה תורת שליחות. אלא משום שנעשה מחמתו.

לז. בפשוטו הבעל נותן לפרנס מתנה בעלמא מכאן ולהבא. [אמנם משמע מלשונו דנותן בתורת תשלום, אלא דכיון דהוה מכאן ולהבא, מה שהאשה כבר נהנית הוה בהיתר. [ול"ש שיחול ע"ז איסור למפרע]. [וצ"ע].

לח. **והט"ז** (רכא לו) השיג דעיקר האיסור והיתר לענין נדרים תלי בחיוב ופטור בגדרי הממון.

לט. **והתומים** (קכט ב, ושאר אחרונים) הק' **דהש"ך** סתר משנתו דהביא דברי הרשד"ם, ואילו הש"ך (יו"ד הנ"ל) נקט כדברי הפרישה דאפ"ה חייב לשלם. **והקצות** (קכט א) תי' דערב [על חוב] אינו מתחייב בהא דנתחייב מעות ע"י, אא"כ הוה שלוחו.

וכו׳ ואינו חושש משום יין נסך. [ולא נחשב שנהנה באיסור הנאה]. [ע׳ **מחנ״א** שלוחין כד]. **והתוס׳ הרא״ש** תי׳ דהכא האיסור תלוי בנהנה [דכשאוכלת משלו אוכלת איסור[מ]], ואילו התם האיסור תלוי במהנה [דהפועלים עבו״ם, ולא נחשב שהמאכיל נהנה בהאכלת האיסור].

לב) **וכי אמר הכי לאו שליחותיה קא עביד, והתנן כל השומע וכו׳ התם קאמר יכתוב, הכא וכו׳ כל הזן קאמר.** משמע דלשון ״כל הכותב״ לא יהני בגט, ולשון ״יזון״ אסור במודר הנאה.

ובגמ׳ (נדרים לו:) מבואר דמודר הנאה תורם תרומתו, באומר ״כל הרוצה״ לתרום. [ואף דנחשב שליח לענין תרומה, ולענין מודר הנאה לא נחשב דעושה שליחותו]. **ותוס׳** (גיטין סו.) הק׳ דכל השומע קולו נחשב שליחות לכתוב גט [ויאסר במודר הנאה, וכדאיתא בסוגיין]. **ותוס׳** (בתי׳ הב׳) חילקו דבגט איירי בלשון כל השומע, שמייחד למי ששומע את קולו [דהוה לשון צווי. ואילו לשון כל הרוצה תלוי ברצונו].

אבל **תוס׳** (שם בתי׳ הא׳) כת׳ דלענין תרומה וגט נחשב שליחות, ואפ״ה לענין מודר הנאה מותר כל שלא צווה לו בעצמו. **והבית שמואל** (קמא כז) הק׳ דא״כ מאי פריך בסוגיין, נימא דהוה שליחות לענין גט, ואפי׳ הכי מותר במודר הנאה. **וההפלאה** (קו״א ע יח) כת׳ דתוס׳ כתבו כן רק במה שנחשב מהנהו בעצם הפעולה שעושה בשליחותו. אבל כיון דנותן לה מעות בשליחותו, ודאי חייב להחזיר.

לג) **והא אמר ר׳ אמי בדליקה התירו[מא] וכו׳ מאי לאו למעוטי כה״ג, לא למעוטי שאר איסורים דשבת.**

פרש״י דס״ד למעט דאסור בכל איסורין שבתורה, והגמ׳ דוחה דדוקא באיסורי שבת החמירו. ולפ״ז למסקנא בשאר איסורי התורה מותר הערמה כזו.

והרמב״ן (ב״מ סט:) הביא **י״מ** דהתירו ברבית לומר כל הנותן לפלוני בשביל שילויני לא יפסיד. דלא נחשב רבית מלווה למלוה. **והרמב״ן** חלק דלא התירו אלא בדליקה או במדיר את אשתו [משום זילותא דאשתו] או כשאין לו מה יאכל. ואף בנדרים לא הותר אלא כשאין לו מה יאכל[מב]. [וע׳ **משנ״ל** מלוה ה יד דהאריך בכ״ז[מג]].

לד) **מתיב רבה המודר וכו׳ ילך אצל חנוני וכו׳ הכי הוא דשרי.** דלא אמר ״לא הפסיד״, ולא הבטיח שיפרע לחנוני. והגמ׳ מק׳ דהיכא דאמר לו לא הפסיד יאסר מדין שלוחו. [או מיחזי כשלוחו].

ורע״א (יו״ד רכא לט״ז טז) כתב דכל האיסור דשליחותיה עבד הוה דוקא כשאסור להנות ממנו, אבל כשאסרו מנכסיו אין איסור בשליחות, שהרי הממון שקיבל לא היה של מדיר בשעת הנדר. אך הביא **דרשב״ם** (הו׳ **בר״ן** נדרים לד:, ועד״ז מב:) כת׳ דהך משנה איירי באוסר נכסיו[מד]. **ורע״א** תמה עליו[מה].

לה) **תוד״ה באומר.** אם תזון לא תפסיד אסור **דמיחזי** כשלוחו. אבל **הריטב״א** כתב דכשאומר ליחיד אם תזון לא תפסיד שליחותיה עביד, וחייב לפרוע לו.

והגג׳ אשר״י נסתפק האם בדליקה התירו לומר אף לומר בלשון יחיד, אם תכבה לא תפסיד[מו].

דהא ערב הוה אסמכתא (וכדאיתא בב״ב קעג:), אא״כ עשאו שליח. [ועי״ש נתיבות ומשובב].

מ. ולכאורה היינו כדעת **הר״ן** (נדרים טו.) דהאיסור על המודר לאכול [אבל לדעת הרמב״ם המדיר לוקה, במה שמאכילו, א״כ אין חילוק].

מא. הריטב״א הביא בשם **הירושלמי** דדוקא דליקה דאדם בהול על ממונו, אבל אפי׳ שאר הפסד מרובה לא התירו.

מב. אבל **הרא״ש** (נדרים שם) כת׳ דהרישא לאו דוקא הולך בדרך ואין עמם אחר. **ותוס׳** (ב״ק קט.) נסתפקו בזה האם התירו דוקא כשאין לו לאכול.

מג. והמשנ״ל (ד״ה ולומר) תמה דבסוגיין מבואר דהתירו אף בדברים קטנים, ולא רק באין לו מה יאכל. אך **הרמב״ן** (ב״מ שם, ויותר מפורש בריטב״א שם) מבואר דהותר באשתו, א״נ באין לו מה יאכל. ואף דברים קטנים לאשתו הוא צורך גדול. [והמשנ״ל לא ראה דברי הרמב״ן, אלא מש״כ הנמוק״י בשמו].

מד. דרשב״ם הוכיח מכאן דהאסור מנכסיו אסור כשנתן לו במתנה, וצריך דוקא אפסקיה אחר. **והר״ן** חלק דהך משנה איירי באסרו להנות ממנו [ולא באסרו מנכסיו].

מה. וכעי״ז הק׳ **רע״א** (נדרים מה:), הו׳ במשנה.

מו. והב״י (או״ח שלד, הו׳ במשנ״ב שם עא) הביא בשם **מהר״י אבוהב** דמותר לומר לפני נכרי [יחיד] כל המכבה אינו מפסיד. ויל״ד האם כוונתו להקל כצד בהג׳ אשר״י, אף כשאומר בלשון יחיד. אך מדברי **השעה״צ** (שם נט) מבואר דנקט דדוקא כשאומר בלשון רבים, וקמ״ל דאף כשמדבר לנכרי יחיד מותר, כיון שאומר בלשון רבים. והשעה״צ דייק כן מסוגיין,

לו) **גופא המודר הנאה וכו' הולך אצל חנוני וכו'. הרא"ש** (נדרים שם) כתב דברישא מותר אף כשיש לו מה יאכל [דהא ביתו לבנות וכו' לא איירי כשחסר לו מזון], ונקטו בא בדרך אגב סיפא. וכ"ד **תוס'** (כאן ד"ה טפי). אבל **תוס'** (ב"ק קט.) נסתפק האם הותר דוקא כשאין לו מה יאכל. וכ"ד **הרמב"ן** (ב"מ הנ"ל).

לז) **נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר וכו'. תוס'** (ד"ה טפי) כת' דאף בכה"ג מותר [כשאינו עושה תנאי], ואף כשיש לו מה יאכל. ודוקא הפקר דסיפא התירו דוקא כשאין לו מה יאכל. אבל **תוס'** (נדרים שם) כת' [בשם הרא"ם] דנותן לאחר לשום מתנה הוה הערמה, ולא הותר אלא באין לו מה יאכל. וכ"מ מדברי הרא"ש (נדרים שם)[מ].

לח) **ור' יוסי אוסר, אמר רבא מ"ט דר' יוסי גזירה וכו'.**

ובגמ' (נדרים מג. ומה.) הו' צד דדעת ר' יוסי דהפקר לא יצא מרשותו [עכ"פ במפקיר שלא בפני ג']. וסוגיין קאי כאידך לישנא שם.

ותוס' (נדרים שם) כתבו דר' יוסי פליג רק בסיפא דהפקיר. אבל במתנה מודה. אבל **הרשב"א** (כאן) כתב דר' יוסי חלק אף בנותן לשום מתנה. דאין זו מתנה גמורה אלא מחמת הערמה.

דף עא.

שלא תטעום

לט) **תוד"ה שלא תטעום. לאו בכל פירות**[א] מדיר לה, דא"כ לא הוה חייל, דא"א לה לקיים וכו'. [וכדאי' (נדרים שם) דלא חל קונם בדבר שאינו יכול להתקיים[ב]].

ומבואר בתוס' דאף נודר מפירות שלא יאכל נחשב דא"א להתקיים. וכ"ד **הרמב"ם** (שבועות ה כ) דהנשבע שלא יאכל לא חל, דא"א להתקיים. אבל **הר"ן** (שבועות כה. י. בדה"ר) חלק דלא דמי לשינה, שממילא יחטפנו שינה. אבל אם לא יאכל יתקיים השבועה[ג]. והוסיף דלכשיסתכן יאכל משום פיקו"נ[ד].

והמהרש"א (בתוס' ד"ה שנדרה) נקט דהיינו דוקא כשאוסרת פירות לעולם. ועפ"ז כת' דלמש"כ **תוס'** (שם) דאיירי שאוסרת רק עד שעת גירושין, הנדר יכול להתקיים. [דשמא הבעל יגרשנה היום]. אבל יש **אחרונים** שדנו דאף דנדרה כל זמן שהיא תחתיו, וכיון דהגירושין אינו בידה, והוה התחדשות נחשב דא"א לקיימו. **ורע"א** [בשו"ע יו"ד רלב ה] כתב דהאשה שאמרה יאסרו פירות עולם כל זמן שאין בעלי מגרשני, וציין לדברי תוס' והמהרש"א.

מ) **בא"ד אלא שלא תטעום במין א' שבפירות**[ה], **כדאמרי' בתוספתא אפי' לא טעמה מין זה מעולם וכו'.** ב**תוספתא** (כאן ז ב, והו' **ברשב"א**) אי' אפי' מאכל רעה, אפי' לא טעמה אותה המין לעולם[ו]. ור' יהודה חולק דרוצות בנות ישראל שלא תטעום תבשיל יום א', ולא יצאו מתחת בעליהן[ז].

מא) **בא"ד כי ההיא** (נדרים פט:) דאמר תיתסר כל הנאות וכו'. [דחל הנדר כיון דתלה בתנאי, אם

דאפי' קרא לאדם א' וסיפר לו הענין שרי. [ומבואר דאף במודר הנאה מותר, כיון שאומר לו בלשון רבים, ואף שמדבר לאדם פרטי].

מז. ודעת הרא"ש לחלק דפרנס וחנווני מותר אף כשיש עצה, אבל ליתן לאחר ע"ד ליתן לו הוה הערמה.
[ויש שהקי' **התוס' הרא"ש** (כאן) כתב כתוס', וסתר לדברי **הרא"ש** (נדרים). אך בכ"מ דרך הרא"ש להעתיק דברי התוס', אף במידי דלא ס"ל כוותיה. ויש שתי' דאף לדעת תוס' דוקא לצורך גדול התירו הערמה זו. וכגון משיא את בתו או לזון את אשתו [וכדמוכח ברמב"ן דכל מזונות אשתו נחשב שעת הדחק]. וכוונת התוס' להוכיח דלא בעי אין לו מה יאכל ממש].

א. **והראשונים** נקטו ד'כל הפירות' כולל בשר ודגים. וכן ציין **רע"א** (רלב לש"ך ח) דמבואר בתוס' דהאוסר כל פירות, אסור בבשר ודגים, דתלי' בלשון 'כל'.

ב. ואף דקונם הוה איסור על החפצא, מהני רק במקום שיוכל להתקיים.

ג. ועד"ז דן **השיטמ"ק** (מדנפשיה) דיש לחלק דשינה לא אפשר למיקם עליה, דבע"כ יישן ואין בידו דלא יישן. אבל פירות שבעולם אע"ג דאי אפשר למיקם עליה מ"מ בידו הוא שלא לאכול. וכת' ומיהו התוס' לא חלקו בזה, ולהם שומעין. וע"ע **ריא"ז** (בשלט"ג שבועות שם, ובדבריו בקונ' הראיות שבועות כז.). וע"ע **ריטב"א** (גיטין לה. בתי' הב').

ד. וע"ע כס"מ שם, ונמוק"י (הנדמ"ח שבועות כה.) **ואפיק"י** (א כח ג וה, וא כט).

ה. **והשיטמ"ק** ציין **דרש"י מה"ק** (על הברייתא בסמוך) פי' שנדרה מא' מכל מיני הפירות. והשיטמ"ק ציין דהוה כתוס'.

ו. ועד"ז נחשב עינוי נפש שיוכל הבעל להפר, וכדאי' ב**תוספתא** (נדרים ז ב, הו' בשיטמ"ק שם פב.) נדרה שלא לטעום אחד מכל הפירות בין מאכל רע בין מאכל יפה, אפי' לא טעמה אותו המין מימיה יפר.

ז. [ואף דאיירי שתובעת גירושין. קי"ל לחז"ל דעדיף לה אישתו, ולא נחשב עינוי, ובטלה דעתה].

ישא אשה. ואף דאיסור פירות א"א לקיים, כיון דתלה בתנאי נחשב 'אפשר'). וצ"ב דמ"מ עצם הנדר א"א להתקיים, ובפשוטו תנאי מילתא אחריתי[ח]. **והאחרונים** (חזו"א נדרים פט) **ביארו** דנדר שא"א להתקיים נחשב נדר 'שווא', והכא כיון דתליא בתנאי אינו שווא. ועוד ביאר **בחי' ר' נחום** (גיטין לה.) דתנאי בנדר נחשב מעצם הנדר, דחילול הדיבור הוה בצירוף מה שעובר על התנאי.

ותוס' דימו לסוגיין דהיכא דהנדר מתשמיש, ותלה אם תאכל כל פירות שבעולם. דכיון דתלה בתנאי נחשב אפשר לקיימו. **והאחרונים** תמהו דהכא לא דמי להתם כלל, דהכא גוף הנדר אפשר לקיימו. ומה ס"ד שיחשב נדר דא"כ לקיימו[ט]. **וכעי"ז** הק' **הקצות** (כו) **ורע"א** ע"ד **התומים** (כו). (וע' בסמוך).

מב) **שם. דעת ר"ת** (הו' בתוס' שבועות כט., ובראב"ש ג ותוס' הרא"ש ע. והטור יו"ד רלב ה) **דאף האומר** יאסר כל פירות שבעולם אם אעשה דבר זה, לא חל. אע"ג דאפשר שלא יעשה. [ולפ"ז צ"ל דהגמ' (נדרים פט:) לא אסר כל פירות. וע"ע מש"כ **הריטב"א** שם[י]].

והתומים (ס"ס כו) כתב דלדעת ר"ת דה"ה איפכא דהאומר קונם חפץ זה עלי אם אישן עד ג' ימים, דהו' נדר שווא. **והקצות** תמה דר"ת קאי היכא דגוף הנדר אינו יכול להתקיים, והוה נדר שווא [אף דעשה תנאי]. אבל הכא הוה נדר גמור, אף דהתנאי א"א להתקיים. ואמאי יחשב הנדר שווא. [אא"כ הוה גוזמא, וכנדרי הבאי]. וכה"ק **רע"א** (רלב לש"ך י).

ובחי' ר' נחום (גיטין שם, ובס' זכרון ברית אברהם) הביא דבתוס' מוכח כדברי התומים דתליא בהדדי. וביאר דתנאי שא"א לקיימו הוה דברים בטלים, וכמאן דליתא דמי. [ועע"ש].

מג) **תוד"ה ר' יהודה.** אבל בדרבנן לא הוה אלא חסר וכו' דטורח הוא לפרש ולומר צ' יום, וע"ר יום[יא] וכו'. מבואר בתוס' דהא דסתם חודש ל' יום ובדרבנן כ"ט קאי אף כשהוזכרו כמה חדשים. אבל **בשו"ת מהר"י בן לב** (ג צו, צי' בגהש"ס) דן דלכאורה כשהוזכר כמה חדשים אזלי' בתר קביעות ירחא, דא' מלא וא' חסר. ודוקא חודש א' הוה ל'.

והתה"ד (רטז) הביא **שו"ת מהר"ם** דכ"ד חודש דמינקת (דלעיל ס:) צריך להוסיף י"ב יום על ב' שנים, להשלים לכ"ד חדשים מלאים. אבל הוכיח מתשובה אחרת של המהר"ם דמנינן ב' שנים, ולא יותר. והתה"ד הביא **תוס'** דידן, וכתב דלתי' הא' בתוס' התם הוה דרבנן, וא"כ סגי בחדשים חסרים. ולאידך תי' התם נמי מוכח, דאיתא (גיטין עז) כמה מניקתו ב' שנים.

מד) **אמר רב ל"ש אלא מפרש אבל סתם וכו'. פרש"י** שפי' ל' יום. [משמע דפירש יותר מל' יום הוה בכלל סתם ויוציא לאלתר]. **והריטב"א** (סא:) חלק דאף כשפירש יותר מל' יום, כיון דגלי דעתו שדעתו לחזור עליה, תמתין[יב]. דהיום או למחר ימצא פתח. [וכ"ד **הרא"ה** כאן].

אבל **הרשב"א** כת' דאף לשמואל היכא דנדר יותר מל' יום, יוציא לאלתר. דדוקא בסתם סברה מיתביה דעתיה, אבל כשפירש יותר מחודש או לעולם, יעמוד בנדרו [דעביד איניש דאיחזוקי דיבוריה] ויוציא לאלתר. ודייק כן דמשמע בלשון המשנה דהנדר הוה יותר מל' יום, דאל"כ הו"ל למימר יעמיד פרנס עד ל' יום, מכאן ואילך יוציא.

ח. ותוס' (גיטין לה.) **פי'** התם בשעה שנדר היה יכול לקיים דאפשר לו שלא ישא. ואף דכי אנסביה אין יכול לקיים, אינו עובר לאלתר עד שיהנה.

ט. והרש"ש הקשה [לאידך גיסא] דלא דמי, דהתם עיקר כוונתו לאסור לישא אשה, וזה אפשר לקיים. אבל הכא עיקר כוונתו איסור פירות [שהרי יכולה לאסור תשמיש בלא טענה של הפלגה], וזה א"א לקיים. ומש"ה יחשב כמפליגה בדברים. [ומבואר ברש"ש דהצד דלא חל משום מפליגה בדברים].

י. ועוד כת' **המגיה לאבנ"מ** (עב יד) דאף לר"ת איירי דוקא היכא דחל האיסור מיד, וכשיעבור אסור למפרע [וא"א לעמוד בו]. אבל במקום שהאיסור חל רק מכאן ולהבא, מהני [ויישב בזה הגמ' נדרים פט]. [ויל"ד האם כוונתו מחמת האיסור דרבנן שמא יעבור על נדרו].

יא. וכדאיתא (נדה לח.) דעיבור הוה רע"א ימים, **פרש"י** ט' חדשים שלמים של ל', ויולדת ביום הראשון של חודש י'.

יב. עד ל' יום. [ומשמע דאף כשנדר לל"א יום, ביום הל"א יכולה לתבוע גירושין. דכיון דהמתינה ל' יום, אין לה להמתין יותר].

מה) **אבל בהא דאפשר בפרנס וכו'.** [ולכן יש לה למתין אף כשסבורה דלא ישאל על נדרו].

ורע"א הק' דאף אם יגרשנה אסורה לינשא עד ג' חדשים[יג]. א"כ יכתוב לה גט מעכשיו, ולא יתן עד ג' חדשים. ושמא ימצא פתח לנדרו בינתיים. [ואין לה הפסד בהמתנה זו למ"ד (גיטין יח.) דמונין בגט משעת כתיבה].

מו) **בשלמא לרב וכו'.** וצ"ב האיך יכול לאוסרה בפירות, הא אין אדם אוסר של חבירו על חבירו. **ותוס'** פי' דס"ד דתלה בתשמיש. אבל **הר"ן** כתב (בשם הירושלמי) דתלינהו בהנאת מזונות [וכ"כ **הרמב"ם** יב כד]. ואיירי באמר צאי מעש"י[יד], ובדלא ספיק לדברים קטנים, דומיה דרישא. **והשיטמ"ק** כתב דע"כ איירי דתלה במידי שיוכל לאסור עליה [ואיירי בכל אופן].

והחזו"א הק' מה שייך להמתין שמא ימצא פתח, הא כל זמן שלא עברה אינה יכולה לישאל, דאין חכם מתיר עד שחל הנדר (כדאיתא נדרים צ.). ותי' דכשיחזור בו וירצה לישאל, יעבור על התנאי, ועי"ז תוכל לישאל.

והאבנ"מ (עד ז) הביא מדברי **שו"ת הרשב"א** (מיוחסות רנה) דנדר בתנאי סגי בחרטה מכאן ולהבא, ואי"צ פתח וחרטה דמעיקרא. ולפ"ז שמא ימצא 'פתח' לאו דוקא. וכתב עפ"ז כיון דיכול להתחרט [ולישאל לחכם], יתנו לו דין מורד [וע"פ סברת **תוס'** (לעיל סג: ד"ה אינו) דאין מוסיפין במדיר, שמא לא מצא פתח לנדרו. אבל הכא סגי שיתחרט עכשיו].

מז) **רש"י ד"ה שנדרה היא.** אי ניחא לה לדידה וכו' לא תבקש פתח לנדרה וכו'. **והרא"ה וריטב"א** הק' דאע"ג דהשתא כעוסה, כי יהבת לה זמן מתיישב דעתה ותמצא פתח לנדרה. [וע' שיטמ"ק]. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) **והראב"ד** (הו' ברשב"א) **הביאו** דכ"ה במסקנת סוגיין, קסבר מיסנא סני, ומש"ה לא תבקש פתח לנדרה. דקו' הגמ' (בע"ב) **ותתקשט** ותאסר וכו' קאי בין לרב ובין לשמואל. [אבל **תוס'** ושא"ר הק' על רש"י מהגמ' לקמן, דנקטו דסברת רש"י (כאן) הוה סברא שונה מסברת מיסנא סני. וע"ע שיטמ"ק].

מח) **בא"ד לא תבקש פתח לנדרה.** ומבואר מדברי רש"י דמהני היתר חכם אף אחר קיום הבעל[טו]. ודלא **כמרדכי** (גיטין שעו בשם ר"י, הו' **ברמ"א** יו"ד רלד כג) דנדר שהבעל יכול להפר [וקיימו[טז]], החכם אינו מתיר[יז]. [ודעת רוב **ראשונים**[יח] דחכם יכול להתיר, וכ"פ **השו"ע** שם].

והגר"א (רלד נה) הביא [בשם שו"ת מהר"ם מינץ (יח), והו' גם באבנ"מ עד ג] דמקור דברי המרדכי מסוגיין, דמש"ה כשנדרה היא, והוא נתן אצבע ל"ק תמתין וכו' [וכקו' רש"י ותוס'], דבכה"ג ל"מ התרה לנדרה[יט].

והמהר"ם מינץ כתב דהיינו דוקא נדר של עינוי נפש, דנתרוקן הכל לבעל, ויכול להפר את כל הנדר. אבל נדר שבינו לבינה, לבעל יש זכות להפר רק חלקו [וכלפי כל

יג. [ורע"א נקט דכל הזכות תביעה משום שיכולה לינשא לאחר. ולפ"ז באופן שלא יתכן שתנשא לאחר אין לה זכות לתבוע גירושין. ויל"ד בזה דמ"מ סני ליה. ואינו מעמיד לה חיוב אישות דידיה].

יד. **והאבנ"מ** (עד א) הק' דיכולה לחזור בה ממה שקיבלה עליה צאי מעש"י, עע"ש.

טו. וכן הביא **בהג' מרדכי** (שבת תסז **והגר"א** רלד נד) מדברי רש"י דידן. ועוד כתב (בשם ר"י) מדאמרי' בסוגיין חודש א' יקיים ובכהנת וכו' אלמא נותנים זמן שתשאל לנדרה. [ועוד הביא דיש ראשונים דפי' דהגמ' נדרים סט. מסתפקת בזה].

טז. **והרמ"א** (שם) הביא בשם **מהר"י וייל** דדוקא היכא דהבעל קיים את הנדר, אבל כששתק לא. **והמהרי"ק** (ק) הביא להקל אף בעבר יום שמעו [ולא נחשב הקמה לענין זה]. [אמנם פשטות דברי המרדכי קאי בכל נדר שהבעל יכול להפר].

יז. **והביא** ראיה מה**ספרי**, דילפי' דנדר דבעל מיפר ואין אחרים [חכם] מתירים. [**והאחרונים** הביאו מזה דקיום הוה אלימות לנדר].

יח. וע' **מרדכי** (הנ"ל, וכן כאן קצז). וכ"כ **המאירי** (נדרים ח:), וכן הוכיח **רע"א** מדברי **הרא"ש ותוס'** (שם ח:).

יט. **והאבנ"מ** כת' דמ"מ כשהבעל נשאל על הקמתו, שוב האשה יכולה לישאל על נדרה. ואף דהבעל כבר אינו יכול להפר (ע' תוס' בע"ב), מ"מ דעת **המהרי"ק** (ק) דהאשה יכולה לישאל אף היכא דעבר יום שמעו. [**והאחרונים** הוסיפו דאף אם נחלוק על המהרי"ק, דשתיקת יום שמעו הוה גדר הקמה, הא נשאלה על הקמתה. אלא דנתבטל זכות הבעל. ומהני

העולם נשאר איסור]. ומש"ה יש לחכם יד בנדר זה, ועי"ז יכול להפר כולו[ב].

מט) **תוד"ה שנדרה.** ונראה לר"י וכו' שנדרה הנאה בא' מכל מיני פירות כל זמן שהיא תחתיו[בא], דאם נדרה לעולם מה תרויח וכו'. אבל **הר"ן** כתב דאפי' שתאסר לעולם יכולה לתבוע להתגרש, דאינה רוצה בעל שמקיים נדריה, דמיסנא סני[בב].

והט"ז (רלה ז) כתב די"ל דתוס' נקטו כן לס"ד דעדיין לא ידעינן לסברת מסנא סני. אבל **הש"ך** (שם יג בשם **הפרישה**) כתב דסברת מיסנא סני שייך רק בתלי בתשמיש. **ורע"א** (עה"ג) ציין דמפורש בר"ן דאף בתלה באיסור פירות אמרי' מיסנא סני. [**והאחרונים** פלפלו בזה].

נ) **בא"ד בא' מכל מיני פירות וכו'**[בג]. **האבנ"מ** (עב ד) הק' דאפי' אסרה מכל פירות שבעולם חל, למש"כ **תוס'** (ד"ה שלא) דהיכא שתלה בתנאי חל. ותי' דהכא עיקר כוונתו לאיסור פירות [וכמ"ש תוס' לעיל ע.], ואילו אסר עצמו מכל פירות, ע"כ דעיקר כוונתו לאיסור תשמיש.

נא) **וקסבר ר' מאיר הוא נתן אצבע בין שיניה וכו'**[בד]. ומש"ה נוטלת כתובתה, דנחשב שהבעל אסר אותה. [ועד"ז נח' ר"א ור' יהושע (לעיל נב.) בנשבית ונדרה וקיים לה הבעל, דלר' יהושע אסורה עליו ונותן כתובתה ואי"צ לפדות. ולר"א דכיון דהוא גרם מחויב לפדותה].

והרשב"א כתב דמסתברא דוקא היכא דקיים לה בפירוש, אבל היכא דשתק ולא היפר, מצי אמר טרידנא ואישתלאי[בה]. ומש"ה נקרא 'מדיר'. והא דאמרי' 'ולא הפר', וכן מדשתיק מיסנא סני, לאו דוקא, אלא נקט לישנא דקרא. אבל **הר"ן** כתב דאף בשתיקה אמרי' הוא נתן אצבע[בו].

נב) **לפיכך אם רצה הבעל להפר, ואם אמר א"א באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה. הריטב"א** כתב דאפי' למ"ד הוא נתן, אין כופין אותו להוציא. וכ"ד **הרמב"ם** (יב כד), אלא שאם בא להוציא כופין על הכתובה. ומבקשין על הגט, ועי"ז כופין על הכתובה. אבל **הר"ן** כתב דיוציא [דמתני'] בע"כ, דכיון דקיים לה מיסנא סני. וכ"כ **הריטב"א** בשם י"א, וכ"ד **הרא"ה**, וכן משמע **ברש"י מה"ק.**

והפוסקים הק' לדעת הרמב"ם מהו השיעור חודש א' יקיים, ובכהנת ג'. הא תליא בדידיה בבעל אם ירצה לאלתר יגרש[בז]. **והאבנ"מ** (עד ו) הביא מדברי **הריטב"א** דמבקשים על הגט, ובחודש א' אין

חכם. ואינו מוכח]. [והאבנ"מ הביא דבמהר"ם מינץ לא משמע כן].

כ. וכ"כ **הגר"ח** (סטנסל קכג) דהמרדכי קאי בנדרי עינוי נפש, אבל נדר שבינו לבינה יכולה לישאל לחכם על השאר. והוה נדר שהותר מקצתו. ועפ"ז כתב **דהרמב"ם** (וצ"ב כוונתו, ע' נדרים יב ה,ז) פסק דהנודר מא' מפירות העולם הוה נדר שבינו לבינה ולא עינוי נפש. ומש"ה פסק דאינו חייב לגרש, דיכולה לישאל אצל חכם. ואילו סוגיין (ע' בסמוך) דכופין להוציא [שהרי קבעו זמן ל' יום] קאי כמ"ד דהוה בינו לבינה.

כא. ותובעת גירושין, כדי שתוכל לאכול מפרי הזה. [וצ"ב אמאי יש לה זכות להתגרש משום שמונע ממנה אכילת פרי א'. וצ"ל דכיון דנחשב עינוי נפש (וכדאיתא בנדרים עט:), קבעו חז"ל דיש לה זכות שהבעל לא יגרום לה עינוי כלל שלא כדין. ולדברי **הראשונים** הטעם משום סני ליה ניחא].

כב. ואפשר דאף לתוס' עיקר הטעם משום דסני, אלא דמשום סני לחוד אין לה זכות תביעה, כיון דמעמיד לה כל שמגיע לה ע"פ דין. ולזה איירי באופן שתובעת היתר בפרי זה.

כג. וע' **מהרש"א** דגרס להיפך [והק' להיפך]. [והו' לעיל].

כד. ובפשוטו המח' היא נתנה והוא נתן הוה נחשב פשיעה דידה במה שעושה דבר שיכול לבוא לידי הקמה. או דילמא כיון דתולה בדעתו, נחשב דאין כאן נדר כלל עד שיסכים הבעל. [ולפ"ז הא דהוא נתן, היינו כיון דהיא לא נתנה אצבע תליא בדידיה. אבל למ"ד היא נתנה, אין לה טענה עליו]. אמנם משמע דנח' אף האם הוא נתן [האם מניעת הצלה הוה פשיעה לאשה] [ויל"ע בזה].

כה. ויל"ע האם כל הטעם משום ד'מצי אמר'. [ואפשר עוד דשתיקה אינה קיום [ותוספת] לנדר, אלא דעבר זכות הפרתו. ומניעת הצלה לא נחשב נתינת אצבע, אלא הסכמה לנדר. ועפ"ז יש מקום לחלק דתליא אי שותק ע"מ לקיים, או שתיקה למיקט (ע' נדרים עט.)].

כו. וכ"כ **החלק"מ** (עד ט) דקיים לאו דוקא. **והאבנ"מ** (שם ה) ציין לדברי **הרשב"א** (הנ"ל). והביא דכ"מ מדברי **רש"י** (כאן) דדוקא קיים. אבל הביא **דרש"י** (לעיל נב.) כתב 'או החריש', וכר"ן].

כז. **והחזו"א** תי' דאם מונע עונתה בטענת א"א באשה נדרית, כופין להוציא ולתת לה כתובה. אבל הוא נותן אצבע לחוד אינו טעם לכוף לגרש.

מבקשין על הגט.

נג) **וסבר ר' יוסי בעניות וכו'. הרשב"א** כתב דלא מוקי לה בקשוט צבעונים דסתם קשוט לא משמע אלא קשוט הגוף. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק). ועוד כתב **הריטב"א** דבהני ל"ש שיעור ל' יום וכו'. **והריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב דבמשנה תנן א' מכל המינים.

דף עא:

נד) **הב"ע בדברים שבינו לבינה, הניחא וכו'. פרש"י** סם המשיר. משמע דקישוט ורחיצה אינו בינו לבינה. ועוה"ק **תוס'** דמשמע דפליגי בעיקר דין בינו לבינה.

אמנם **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דקישוט של מטה [המכונה דברים שבינו לבינה] נחשב עינוי נפש, דעי"ז מבטל לתשמיש. [ולפ"ז סוגיין לא שייך כלל לפרשת הפרה בין איש לאשתו, משום דברים שבינו לבינה].

נה) **דאיתמר דברים שבל"ב רב הונא אמר הבעל מיפר וכו'. וגמ'** (נדרים פא. הו' בתוס') הגיר' להיפך רב אדא אמר מיפר, רב הונא אמר אינו מיפר. שלא מצינו שועל מת וכו'. **ותוס'** (מנחות נח:) ציינו דהוה א' מסוגיות הפוכות. ותוס' (כאן) הפכו הגיר' כאן.

והשיטמ"ק כתב ליישב דבסוגיין נח' בקישוט של מטה [לדעת רש"י]. ואילו בסוגיה דנדרים נח' בשאר קישוט [דקרו לה מנוולת]. ולא תליא אהדדי. [ועדיין ק"ק דהוה סוגיות הפוכות].

נו) **דאמר רב כהנא הנאת תשמישי עליך, כופה ומשמשתו. פרש"י** שא"י לאסור עצמה עליו. דמשועבדת[א]. [וע' מה שהו' בזה ריש פירקין[ב]].

נז) **ולא תתקשט ולא תאסר. פרש"י** דקו' הגמ' האיך יכול להפר. מבואר דאף דעיקר הנדר הוה עינוי נפש או בינו לבינה [וכמ"ש **רש"י** דתלאו בתשמיש], מ"מ כיון דתלאו בתנאי בעלמא אינו יכול להפר. **וכ"כ הר"ן** (נדרים פ.).

והחזו"א הק' דמ"מ אם תתקשט תאסר עליו, ונימא דנתן אצבע בין שיניה. וכתב דמ"מ יכולה שלא להתקשט, ומש"ה אין כופין להוציא[ג].

ומ"מ מבואר דמשום סברת 'מנוולת' יכול להפר. אף דלא נחשב עינוי נפש או דברים שבינו לבינה. **והאחרונים** (רע"א רלח ח, ובמערכה כאן טו, אבנ"מ עד ד) הביאו מכאן סייעתא למש"כ **הר"ן** (שם) דהיכא שעשויה לעבור על התנאי יכול להפר [אף דהתנאי אינו עינוי נפש]. אבל **הש"ך** (רלד מה) נסתפק בדבר. [**והאחרונים** הק' מכאן].

נח) **רש"י ד"ה ותתקשט. אמאי יוציא לאלתר וכו'. רע"א** (במערכה יד, והב"ח על הר"ן, ושאר אחרונים) דייקו מרש"י דאף לרבנן איירי דתלאה בתשמיש. אבל הביאו דמשמע **בר"ן** (וכ"מ **רש"י** ושא"ר במשנה ע. ובמשנה בסמוך) דלרבנן איירי בנדרה היא על קישוט לחוד, וקיים לה. ולפ"ז קו' הגמ' רק לר' יוסי, דאחרי ל' יום, תתקשט ותמתין שבוע[ד].

נט) **אבל הכא דנדרה איהי ושתיק לה, סברה מיסנא הוא דסני לי. פרש"י** דאינה יכולה לסבול כלל לגור אצלו. [**וכ"כ תוס'** (ד"ה אבל) בתי' הב']. אבל **רש"י מה"ק** (בע"א) משמע הטעם דמש"ה לא תבקש פתח. [ומבואר **בתוס'** (הנ"ל) דקו' דנקטו כן, דאל"כ האיך תמתין].

ס) **תוד"ה אבל. ואור"י** דאין נשאלין על ההיקם אלא ביום שמעו. [ובסו"ד **תוס'** נסתפקו בזה]. דהיינו דאף שנעקר ההקמה, מ"מ עבר יום שמעו, ואפי' באונס. ושוב אינו יכול להפר[ה]. וכ"ד **הר"ן** (כאן ונדרים סט., **ותוס'** שם). **והר"ן** (כאן) ביאר דבשתיקה

א. [ויל"ע למש"כ **המהרש"א** (לעיל נט; הו' ברע"א בע"א) דהיכא דנדרה בדבר שמשועבד, וקיים לה הוא, חל הנדר למ"ד הוא נתן אצבע].

ב. [עי"ש מש"כ אי הוה כשעבוד ממון, או שקנויה לו. או דמצווה רמי על גופה [אבל הרשב"א נדרים הק' דבאשה ליכא מצווה]].

ג. [ולפ"ז י"ל דכוונת הגמ' דלא נחשב נתן אצבע, ודלא כרש"י].

ד. **והפלאה ורע"א** דנו דבזה י"ל דאסרה תשמיש מעכשיו אם תתקשט, ועי"ש שפלפלו בזה.

ה. **והאחרונים** (אפיק"י א יז, קה"י נדרים לט,מ, חי' ר' שמואל שם יח)

ודאי ל"ש שאלה[ו]. אבל דעת **הטור** (יו"ד רלד מט) דיכול לחזור ולהפר אפי' אחר כמה ימים. שהרי לא ידע שיכול להפר[ז].

סא) **וכמה קיצבה וכו'. הראשונים** הביאו **דר"ח** פסק כר' יוחנן. [וכ"כ **הריטב"א** בשם ר"ת]. והביאו **י"מ** דפסקו כרב חסדא [דהוה בתרא]. אבל **הרמב"ם** (יג ח) פסק כשמואל. **והריטב"א** תמה דשמואל ור' יוחנן הל' כר' יוחנן. **והר"ן** תי' דנקט מילתא מציעתא. **וה"ה** ביאר דרב חסדא ושמואל עומדים נגד ר' יוחנן בחד טעמא, דלא בעי זמן מרובה כ"ב. וכן ר' יוחנן ושמואל נגד ר' חסדא.

אבל **הרי"ף** השמיט מח' זו, **והראשונים** דנו דאפשר דפסק כת"ק דלא נאמרו שיעורים אלו כלל.

סב) **המדיר את אשתו שלא תלך וכו'**[ח]. **הראשונים** הק' האיך יכול להדירה שלא תלך, הא אין אדם אוסר הנאת עולם על חבירו. **והראשונים** (רשב"א ריטב"א, ור"י מגאש בחד תי') **פי'** דלרב איירי שתלה הנדר באיסור תשמיש, וכדלעיל. ולשמואל נדרה היא, וקיים לה בעל.

והר"ן כתב שתמלאי וכו' אינו נדרי ע"נ או בינו לבינה [אף לרבנן], וע"כ איירי דתלה בתשמיש או במזונות.

ועוד כתב **הר"י מגא"ש** (בשיטמ"ק) דאף דהנדר לא חל, מ"מ כיון דהבעל אינו מניח לה לילך[ט], יוצא ויתן כתובה.

סג) **אמר לה ע"מ שתאמרי וכו'**. בפשוטו אף זה מיירי בתנאי, או נדרה היא. **והטור** (ושו"ע רלה ד) **הביא** דנדרה מדבר של עינוי נפש או בינו לבינה, **והבעל** היפר לה ע"מ שתאמר דבר של קלון או שתמלא וכו', והיא אינה רוצה לעכשות וכו', יוציא ויתן כתובה. **והב"ח והגר"א** (טז) ביארו מדלא כתב כאן 'המדיר', מש"ה פי' באופ"א[י].

ורע"א (במשניות) הביא דמבואר דשייך הפרה על תנאי, ולא אמרי' דהוה מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי (ע"ע לקמן עד. והפלאה לקמן).

והב"ח ביאר דלא ניחא ליה לטור בדברי קלון לפרש דנדרה היא וקיים לה, דכיון דהיא כבר נדרה בדברי קלון אלו, לא נחשב אצלה קלון. ועוד כתב **הבני אהובה** (יד ה) דדברים של קלון אינו עינוי נפש או בינו לבינה [וכמ"ש הר"ן]. ומש"ה לא איירי בנדרה היא וקיים לה[יא].

דף עב.

סד) **והחי יתן אל לבו, דספד יספדוניה. פרש"י** יתן אל לבו דאף הוא יספידוהו. **והריטב"א** ביאר דבמידה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח:). ועוד פי' שיתן אל לבו דברים של מיתה, דסוף כל אדם למות (וכ"כ **הרא"ה**).

סה) **שתמלאי ונופצת. ע' פרש"י**[יא]. **ורש"י מה"ק** (**והרשב"א וריטב"א** בשם רש"י) **פי'** דהטעם דאמרה בעי' חוטרא לידה ומרא לקבורה[יב]. [**והפלאה** הק' דסברא זו מהני רק לזמן מרובה, ול"ש בפעם א'].

חקרו בזה האם למפרע נחשב שיש הקמה ע"י שתיקה. או דמ"מ עבר יום שמעו, ובטל זכותו.

ורע"א (שו"ת מה, רלד מט) כתב דאם אחר שהקים, חזר והפר בו ביום, יהני הפרתו למפרע אף שנשאל על הקמתו אחרי כמה ימים. [וכ"מ בשו"ע רלד כב]. **והאבנ"מ** (עד ג) פלפל דכה"ג תלי במח' ר' מאיר ור' יהודה (נדרים פז:) דמקצת ידיעה.

ו. והרש"ש (נדרים שם) תמה דשתיקת יום שמעו נחשב הקמה [וכדמפורש בקרא], א"כ אמאי לא יהני לישאל על ההקמה שבשתיקתו. **והאחרונים** (אפיק"י א יז י) תי' דמלבד גדר הקמה, כיון דעבר יום שמעו ל"מ להפר. [וע' נדרים עח: בסוגיית שותק ע"מ למיקט]. וע"ע קה"י (נדרים לט ומ).

ז. וכן נטה **התוס' הרא"ש** (נדרים סט.). [**ורע"א** הביא דכ"מ **בראש** גיטין לו.]. **והב"י** הביא דכ"מ פשטות לשון **הרמב"ם**.

ח. **והרמב"ם** (יג יא) הוסיף לפי שכל אשה יש לה לצאת וכו', שאינה בבית הסוהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שכך כתוב (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה.

ט. וצ"ב א"כ אף כשאינו מדיר, אלא שאינו מניח לה לילך. וא"כ אמאי נקט מדיר.

י. אמנם **ההפלאה** (לעיל) **ורע"א** (במערכה) פלפלו בסוגיה לעיל אמאי לא העמידו כך.

יא. ולרבנן לא איירי בתלתה בתשמיש ומזונות. וע' מש"כ לעיל].

א. והרשב"א וריטב"א הביאו כן מ**הירושלמי** כמעשה ער ואונן. **והריב"ש** כתב דלאו דוקא דהתם זורה בחוץ [ע' יבמות לד:].

ב. ולפ"ז כשאינה ראויה להתעבר אין לה תביעה. [וע' שו"ת רע"א ק עא].

והביאו בשם **הראב"ד** משום איסור השחתת זרע[ג].

וההפלאה (וכן בשו"ת רע"א ק עא) הק' לדעת הטור דאיירי בהפרה בתנאי, הא דעת אביי (גיטין פד.) דתנאי ע"מ שתאכלי בשר חזיר הוה כמפליגה בדברים ואינה תנאי[ד]. וע"כ דלטור איירי באופן דאין איסור בדבר. ורע"א כתב די"ל דאביי יפרש תערה לאשפה.

סו) **במתניתא תנא וכו' ותערה לאשפה וכו' מפני שנראית כשוטה. הרמב"ם** (יד ה) פסק כתרוייהו[ה].

סז) **וכן היא שנדרה שלא תשאיל וכו'.** [יוצאת בלא כתובה]. **הרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** נדרה היא וקיים לה הוא, וקאי כמ"ד היא נתנה[ו]. דאל"כ היה לו להפר לה. והק' **דהרי"ף** ו**הרמב"ם** הביאו הך דשלא תשאיל, ואף דפסקו הוא נתן. וע"כ דהבעל אינו יכול להפר, ולא נחשב נדר שבינו לבינה[ז].

ו**הריטב"א** הק' האיך היא יכולה לאסור כליו שלא להשאילם. וכתב די"ל דאיירי בכלי נדונייתה, שיש לה זכות שלא ישתמשו אחרים שלא מדעתה[ח] [אף כנגד חלק בעלה[ט]]. א"נ דהיא נשבעה שלא להשאיל.

העוברת על דת

סח) **ואלו יוצאת שלא בכתובה וכו'. הגמ'** (סוטה כה.) מסתפקת בעוברת על דת האם הבעל רשאי לקיימה אם ירצה. **ותוס'** (עא. ד"ה אימא) כת' דהספק אי אסור לקיימה, ומ"מ פשיטא דמצווה לגרשה[י].

והו**רשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דלא איפשיטא, ומספיקא מצווה לגרשה[יא]. משמע דלצד דאינו חייב לגרשה, אפי' מצווה ליכא. ו**הרשב"א** הביא דמהמשך דברי הגמ' איפשיטא דמותר לקיימה. ו**החלק"מ** (קטו יח) דייק דס"ל דאפי' מצווה ליכא לגרשה.

ו**הגמ'** (סוטה שם) מסתפקת האם מפסדת כתובתה ע"י שמתרה בה, או אף בלא התראה. ומסקנת הגמ' דצריכה התראה להפסיד כתובתה. ו**בתשו' מיימוני** (טז, בשם מהר"ם, הו' במרדכי קצו, ובדרכ"מ קטו ח) כתב דל"צ התראה סמוך לעבירה [דבזה לא אמרי' אתשליין]. וסגי שהתרו בה פעם א' שאם תעשה כן יוציאנה ותפסיד כתובתה.

ו**החלק"מ** (קטו טז) הביא מדבריו דעיקר ההתראה שאומרים לה שתפסיד כתובה, אך הביא ד**השלט"ג** (בשם הריא"ז, וכן הכריע **הבי"ש** קטו יז) כתב דאי"צ להתרות שמפסדת כתובה. וכל שהתרו בה שלא תעשה במנהג הרע מפסדת כתובתה[יב].

ו**הבי"ש** (קטו יז) הביא **דרש"י** (סוטה שם) הביא ספק הגמ' דוקא בדת יהודית, ודייק דעוברת ע"ד משה מפסדת כתובתה, כיון דכבר הכשילתו. אבל מדברי **שא"ר** (הרמב"ם שם, מהר"ם הנ"ל, וע"ע בדברי הפוסקים) מבואר דאף בדת משה בעי התראה.

סט) **שם. הרמב"ם** (כד טז) כתב דאין להם כתובה, דהכתובה תקנת חכמים שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל

ג. ו**הריב"ש** כתב דאע"ג דאינה מצווה בפריה ורביה, אסור לה להשחית זרע הבעל (ע' **תוס'** לעיל לט.). ומשמע דרש"י חולק דאין בזה איסור השחתת זרע אחר תשמיש.

ד. ו**ההפלאה** כתב דתנאי נגד התורה נלמד מתנאי בני גד וב"ר [ויל"ד בזה]. ומש"ה תנאי בהפרה דהוה תנאי בדיבור מהני אף בלא"ה.

ה. דתהא מתהפכת בשעת תשמיש שלא תתעבר, או שתעשה מעשה שטות.

ו. אך צ"ב דברי התוס' דכת' [דבמדיר הוא] ע"כ לא איירי דנדרה היא וקיים לה, דהא קתני סיפא. ולא הק' יותר דקשה רישא לסיפא.

ז. וק"ק דכיון דמגרש אותה ע"כ דנחשב שפוגע באישות. א"כ אמאי לא נחשב דברים שבינו לבינה.

ח. ואף דהכניסה לו נכסי צאן ברזל להשתמש בהם, והפירות שלו, הא מבואר (לקמן פ: עי"ש) דיכולה למנוע שלא למכור לפירות. [ויל"ד דבפשוטו הוה זכות עיכוב חיצוני, ואין לאשה חלק כלל בפירות. ואף בנכסי מלוג הקנין פירות שלו לחוד].

ט. והוסיף דאותם אחרים אינם יכולים לומר בשל חבירך אני נכנס, כדאמרי' בחצר שאין בו דין חלוקה (נדרים מה:). [וצ"ב דהתם קי"ל כראב"י, דיש ברירה ורשאי ליכנס. [אך הכא אין לבעל שותפות חצי הגוף, ומש"ה לא דמי לדברי ר"א בן יעקב, ומ"מ לא משמע דזה כוונת הריטב"א]. וי"ל דכוונתו לדברי **הרשב"א** (הו' בר"ן שם מו.) דדוקא השותף עצמו, אבל כשאסור על אדם אחר, אינו יכול ליכנס אלא כשצריך לשותף או השותף צריך לו].

י. [ויל"ד האם אף בלא התראה יש מצווה לגרשה. וע' בפוסקים (הו' בסמוך) היכא דרגילה בכך].

יא. ו**המהר"ם** (הו' במרדכי הג"א ותשו' מיימוני) כתב יכול לגרשה בע"כ, ואי"צ הסכמת הקהילות דלא תקנו אלא לבנות ישראל הכשירות. וכ"פ הרמ"א (קיט ו).

יב. ומבואר דנח' האם ההתראה הוא דין בקנס הכתובה, או לברר שהיא עוברת ע"ד.

הצנועות. אבל על הפרוצות אין להם תקנה זו, ותהא קלה בעיניו להוציאה. ועפ"ז כתב הרמב"ם דאף אם לא הוציאה אין לה כתובה[יג]. **והריטב"א** כתב דרוב רבותיו חולקים על הרמב"ם.

והמאירי כת' דאף שמשהה אותה בלא כתובה, ואף שיש נדנוד איסור להשהות בלא כתובה. באישה זו לא החמירו, דקלה היא וקלה תהא.

והאחרונים חקרו האם מפסדת כתובה משום קנס. או דכיון דמעשיה הרעים גרמו לגירושין, אין חיוב כתובה כלפי זה[יד]. (וע' בסמוך). [ובזה ס"ד לרמב"ם דכשאינו מגרשה מחמת זה, יתחייב שוב כתובה. ויל"ד האם כוונתו דמ"מ קנסוה, ופקע חיוב דידה. או דכיון דאינה מעמדת אישות כדבעי, לא תקנו באישות כזה חיוב כתובה].

והקוב"ש כתב דהטעם שמפסדת כתובתה הוא מחמת העתיד, דאינה ראויה לאישות יותר. ולא משום העבר. אבל **השער"י** (ו יב) נקט דלא תלי בזה. ואף אם גירשה [מטעם אחר] או מת הבעל, ואח"כ נתברר שהאכילתו אינו מעושר, ג"כ תפסיד כתובתה. [והביא דאף במודה שזינתה בלא עדים, רשאי לקיימה[טו] ומפסדת כתובתה. ע' בסמוך].

והקוב"ש (רלג) כתב דנפק"מ היכא דהבעל ג"כ עובר איסורים, דל"ש הטעם דאינו יכול לסמוך עליה[טז]. אבל מ"מ שייך קנס[יז].

ורע"א (לעיל יב:) הק' דאשת כהן שנאנסה באירוסין ונשאת [בלא להודיע לו], נימא דהוה עוברת ע"ד ומש"ה מפסיד כתובתה[יח], כיון שנשאת לו לאחר שנאסרה לכהונה[יט].

והאו"ש (גזילה ד יד, וכן **חכ"א** בדברי יחזקאל יח ח) **תי'** דעוברת ע"ד מפסדת כתובתה משום דמעשיה גרמה לה ליאסר, אבל אשת כהן שנאנסה בלא"ה אסורה עליו, ואף ששוב נעשית עוברת ע"ד אינה מפסדת יותר. **והדבר"י** תמה דבגמ' (סוטה כה.) מבואר דאף אלמנה לכה"ג וכו', מהני קנוי להפסידה כתובתה, ואף דבלא"ה אסורה עליו[כ]. [והדבר"י נקט דהפסד כתובה ע"י קינוי לסתירה הוה משום עוברת ע"ד. אך יש **אחרונים** דהיכא שזינתה מפסדת כתובתה מצד עצם הזנות, מלבד דין עוברת על דת].

ע) **העוברת ע"ד משה ויהודית. הריטב"א** כתב אפי' פעם א' נקרא בשם 'עוברת'. אבל **המאירי** כתב דוקא מתמדת בכך, מש"ה קרי מאכילתו, ומשמשתו טווה וכו', ולא שנזדמן פעם א' או ב'. וכ"כ **בשו"ת**

יג. [ויל"ד האם היינו דוקא כשמגרשה אח"כ, או דאף אין לה כתובה כשימות]. [**והחלק"מ** (קטו יח) כתב דאם שוב חזרה בה, צריך לכתוב לה כתובה חדשה. דכתובה הראשונה נמחל. **והבי"ש** הוסיף דיכתוב לה מנה [דהשתא היא בעולה]. ואף דלא גירשה בפועל, פקע חיוב כתובה דידה. ויל"ד למש"כ הריטב"א י"ל דכיון דלא גירשה מחמת זה לא הפסידה].

יד. **ובחי' ר' שמואל** (יג) חקר האם מחמת הקנס מפסדת כתובתה [מכאן ולהבא], או דמתברר דכלפי זה לא היה לה כתובה מעולם. [ועי"ש שהאריך בספק האם זינתה האם הוה איני יודע אם פרעתיך או דלצד הזה לא נתחייב מעולם. וע' מש"כ לעיל ט: ויב:].

טו. אמנם **הקוב"ש** כתב דכלפי שמיא גליא דאינו רשאי לקיימה.

טז. **והמהר"ם** (בתשו' מיימוני וברמ"א) כתב דכשהוא ג"כ עובר על חרמות, האי גברא לא בעי בנים, ואין לו זכות להוציאה. [אבל בשאר עבירות לא].

יז. והביא דכ"כ **בשו"ת הרמב"ם** (קצג [שסט]) דברשעים שמשמשתו נדה מדעת שניהם, שניהם עברו על דת משה ואין לה כתובה. וכת' דמחרימין אותו וקונסין אותו כשיעור הכתובה. אבל הזונה הזאת לא תטול הכתובה, דלא עכברא גנב אלא חורא גנב.

יח. **והדבר"י** כתב דאף דעוברת ע"ד צריכה התראה להפסיד כתובתה, י"ל דקו' רע"א לדעת **רש"י** (סוטה כה.) דדעת משה אי"צ התראה.

יט. אך יל"ד דאף אי אמרה טמאה אני לך אינה נאמנת [למשנה אחרונה נדרים צ:], שהרי משועבדת לו. אך שמא היה סומך עליה. ומש"ה מחוייבת להודיע לו. [אך **רע"א** (לעיל סג:) דן האם ארוסה נאמנת שנאסרה עליו, האם יש שעבוד מאירוסין, וע"ע ש"ש ו ט].

ועוד כתב **הדבר"י** (שם ט) דלצד (ע' ר"ן נדרים צ:) דטעם ההיתר משום אפקעינהו לקידושין, י"ל כשלא אמרה לבעלה לא הפקיעו. [אך בפשוטו למשנה אחרונה כיון דאינה נאמנת אי"צ לומר לו כלל].

כ. [ויש לדחות דאלמנה לכה"ג יש לה כתובה, דקנסו לדידיה, והחשיבו שיש כאן אישות המחייב כתובה. וכלפי אישות הזה נחשב דגורמת לעצמה ליאסר. אבל אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה מחמת מצד אישות ההיתר שנשאה קודם שנאסרה [וכדאי' לעיל נב.]. אבל מכאן ולהבא לא תקנו לה כתובה כדין אלמנה לכה"ג, דלא נשאה ע"ד איסור].

הרשב"א (א תקעא, הו' ברמ"א קטו ד)[כא]. **והפוסקים** הק' דאי התרו ועברה, מה לי רגילה בכך. **והבי"ש** (שם יא) כתב דכוונת הרשב"א לאפוקי כשעושה דרך כעס, ולא דרך פריצות. **והגר"א** (שם יב) **והבית מאיר** (הו' בפתח"ת י) כתבו דברגילה מפסדת כתובתה אף בלא התראה [וכמ"ש התה"ד רמב].

עא) **ואיזהו דת יהודית וכו'. הראב"ד** (בהשג' לרי"ף גיטין פט., נ. בדה"ר) כתב דדוקא פריצות שהזוכרה במשנה וכיו"ב, אבל אין להוסיף עליהם. ועפ"ז כתב דנח' התנאים (בברייתא גיטין פט.) אכלה בשוק גרגרה בשוק וכדו', דלר"מ תצא, היינו דאם רוצה להחמיר על עצמו[כב] מגרשה ונותן לה כתובה. אבל **הריטב"א** (כאן) כתב דהכא איירי בהתראה, ואילו התם איירי בלא התראה.

והראב"ד (שם) כתב דאף בעדי דבר מכוער מפסדת כתובתה, וכדין עוברת ע"ד יהודית דסוגיין. [וכ"פ **הרמב"ם** (כד טו) דבדבר מכוער, שחשדינן שזינתה מוציא בלא כתובה, ואי"צ התראה]. אבל **הרמב"ן** (גיטין פט.) כתב דאף דמצווה לבעל נפש לגרשה, מ"מ צריכה התראה להפסיד כתובתה. אך אף אילו התרה בה אינה נאסרת בשביל כך, ואף שיוצאת בלא כתובה משום שלא נהגה כמנהג הצנועות.

ובשו"ת הרא"ש (לב, הו' ברמ"א שם ג) פסק דאפי' אשה שהמירה דתה וחזרה בה, כיון דלא התרו בה לא הפסידה כתובתה.

עב) **שאינו מעושר. הריטב"א** כתב דה"ה שאר איסורין, כגון בשר שאינו מנוקר[כג] או שאינו מלוח כדין. [ואף דהוה איסור דרבנן[כד]]. **והחלק"מ** (קטו ב) נסתפק האם דוקא במאכלות אסורות, או אף הכשילתו באיסור אחר [כגון עירוב, או חמץ בבל יראה]. **והבי"ש** (שם) ציין דכעי"ז חילקו **תוס'** (חולין ה:, גיטין ז.) חילקו דאכילת איסור הוה גנאי יותר[כה].

הרא"ש כתב דדוקא שמכשילתו באכילת איסור, וכהנך דמתני' וכיו"ב. וכן נודרת ואינה מקיימת, בשביל בניו. אבל אם היתה עוברת על שאר עבירות, דהוה לעצמה לא הפסידה כתובתה. ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד זנות הפסידה. [**והקוב"ש** (רלב) הביא מדברי הרא"ש דהטעם דמפסדת כתובה משום דאינו יכול לדור עמה, כיון שמכשילתו[כו]].

עג) **תוד"ה אי דידע.** ונר' לרשב"א דמה שרצתה להאכילו, יכולה לומר משחקת הייתי וכו'. [בתוס' משמע הטעם דלא נתברר שרוצה להכשילו. אבל בחי' הרשב"א משמע דכל שלא הכשילתו בפועל אינה מפסדת]. אבל דעת **הרא"ה** (וריטב"א בשם אחרים) דכל שרצתה והאכילו מפסדת. וביאר דקו' הגמ' על לשון המשנה, אמאי נחשב 'מאכילתו'.

והקוב"ש (שם) כתב דנידון התוס' האם נעשית חשודה עי"ז. דדין עוברת ע"ד תליא בהא שאינו יכול לסמוך עליה. אבל **ההפלאה** כתב דודאי אינו יכול לסמוך עליה, דמ"מ היא רצתה להכשילו. והרי העידה להתיר, ונמצא שקר בעדות ראשונה[כז]. וכתב דמ"מ להפסיד כתובתה בעינן נמי דהכשילתו. שהרי כשהיא עצמה חשודה בכה"ת אינה מפסדת כתובה [והוא יזהר לעצמו]. [וע"ע בסמוך משו"כ ההפלאה והבית יעקב].

כא. ויש שדנו לחלק דבדת יהודית בעי רגילה, ואילו דת משה משמע בראשונים בסוגיין דסגי בעדות פעם א'.

כב. ו'תצא' היינו דראוי להחמיר על עצמו להוציאה.

כג. ויל"ד האם איירי דנתברר שאכל גם חלב, או אף היכא דהכשילתו בבשר שאינו מנוקר, דהוה איסור ספק. [אך י"ל דאיסור ספק לא הוה גנאי, דשמא כלפי שמיא לא אכל חלב].

כד. **והאחרונים** הוכיחו כן דהא מעשר וחלה בזה"ז דרבנן. ועוד הביאו דהא בסמוך איתא דחכם התיר את ה'כתם', וכתמים דרבנן.

כה. וע"ע **בפוסקים** שדנו האם גם בדבר האסור מחמת מנהג וכדו' נחשב דת משה. וכן יל"ד בדת יהודית, בדבר דהוה ספק, והדין להחמיר. **והבי"ש** (קטו ט) כתב דאף **דהב"ח** פסק לאסור ראשה פרוע בחצר (ע"ע בסמוך), מ"מ לא נחשב משום כך עוברת ע"ד.

כו. [ועוד יש לפרש דהקנס דעוברת ע"ד הוא דוקא היכא דיש חסרון באישות. אבל כשעוברת בינה לבין עצמה לא שייכא לאישות].

כז. וכתב **ההפלאה** דאף אם יכולה לחזור בה [בעדות איסורין], היינו להחשב עדות הכחשה. ועדות הראשונה נשאר עדות שקר.

הודאה שעוברת ע"ד

עד) **אי דלא ידע מנא ידע. פרש"י** מי אמר לו.

והרשב"א הביא בשם **הראב"ד** דאילו היא מודה בדבר אינה נאמנת, דאין אדם משים עצמו רשע. **והרשב"א** (ושא"ר) חלקו דממונא הוא להפסידה כתובתה, והודאת בע"ד כק' עדים. [**והראשונים** תי' דהגמ' לא העמידה כה"ג, דהוה מילתא דלא שכיחא דהיא מודה]. **והריטב"א** הוסיף שהמודה לחבירו שגזלו או שחבל חייב לשלם ממון, ולא אמרי' דאינו נאמן להשים עצמו רשע. [כיון דהנידון הוה על הממון[כח]].

והאחרונים דנו דאף לצד דמפסדת כתובתה מחמת קנס, הא נח' **הפוסקים** (הו' **בקצות** שפח יא) האם בקנס דרבנן מתחייב ע"פ הודאתו.

והמאירי ביאר סברת הראב"ד דאינו נאמן להשים עצמו רשע, אלא בדבר שבידו לתקן[כט], כגון גנבתי וגזלתי שרוצה להחזיר. אבל הכא אם הכשילתו אין בידה לתקן.

ובתוס' הרא"ש (לעיל יט.) מבואר דהא דנאמן שגנב, הוא משום שבא לחזור בתשובה. אבל אי לאו הכי אינו משים עצמו רשע, ואף אינו נאמן בהודאה[ל]. [ולא פלגינן נאמנות]. ועפ"ז דנו **האחרונים** (שער"י ו יב) לפרש דברי **הראב"ד**, דבעוברת ע"ד ל"ש גדר 'תשובה' בהודאתה, ואמרי' אאמע"ר.

והקובה"ע (כב ב) פי' עוד דהפסד כתובה גבי עוברת ע"ד הוה מחמת רשעתה. ואילו הכשילתו שוגג אינה מפסידה. ומש"ה דוקא כשנאמנת על הרשעות פסולה, ולא שייך בזה פלגינן נאמנות. משא"כ גנב וכדו', הודאתו הוה על עצם הגניבה, ואילו גנב בלא רשעות [כגון בשוגג או אונס] ג"כ חייב כגדרי גנב.

והברכ"ש (קידושין יז) כתב דגדר עוברת ע"ד אינה מחמת מעשיה, דנימא שנתחייבה ממון. אלא דעי"ז חל עליה 'שם' עוברת ע"ד. וכיון דאין אדם משים עצמו רשע, אינה נאמנת על עצמה, שחל עליה שם זה.

אבל **ההפלאה** [ועד"ז כת' **הקוב"ש** (רלד)] פי' דברי הראב"ד דעוברת ע"ד מפסדת כתובתה משום דכיון דחשודה אינו יכול לסמוך עליה יותר. ובזה אמרי' דאינו נעשה חשוד ע"פ עצמו, ועדיין יכול לסמוך עליה[לא]. ועפ"ז כתב דהיכא דהוא יודע שהכשילתו [אף דליכא עדים], והיא מודה. אף לראב"ד מפסדת כתובתה. שהרי מודה דאינו יכול לסמוך עליה יותר.

והבית יעקב חלק דלא הוה משום שהיא חשודה, דא"כ במה תלי בהתראה. ועוד א"כ אף היכא דלא הכשילתו, כשהאשה אוכלת איסור זו היא חשודה לזה ואינה נאמנת בדבר[לב].

עה) **שם. הרמב"ם** (כד יד) פסק דאם הבעל טוען שעברה ע"ד בינו לבינה והיא מכחשת, אם רוצה לגרש צריכה לישבע לקבל כתובתה. אבל אם מודה שעברה אין לה כלום. [ובפשוטו היינו דלא כראב"ד, אבל **ההפלאה** כתב דהיכא דהבעל בעצמו יודע, אף לראב"ד מפסדת].

והרמב"ם (כד יח) כתב דאשה שמודה שזינתה ברצון אינה נאמנת, דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר (וכמשנה אחרונה נדרים צ:[לג]). אבל איבדה כתובתה וכו' שהרי הודית בזנות. **והאחרונים** דנו דלדעת

כח. **והריטב"א** (מכות ג.) ביאר דכיון דמודה בממון, אע"פ שבא מכח קנס לא מקרי מרשיע את עצמו. וכ"כ **האו"ש** (טוען ה) דאינו נאמן על גוף המעשה שגנב, אלא מודה על המעות שחייב לשלם. [**והאחרונים** (ע' קובה"ע כב) דהוה גדר פלגינן נאמנות]. [וע"ע לעיל יח: ויט. דנח' הראשונים האם סברת א"א משים עצמו רשע שייך רק בעדות, או אף בשאר מילי].

כט. [ע"ד מש"כ **תוס'** (ב"מ ג:) דכשעושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה נאמן מזיד הייתי. אף דמשים עצמו רשע].

ל. **והשער"י** [ו יב] ביאר דלא נתחדש הודאת בע"ד לחייבו אלא בדבר דרשאי לומר בפני בי"ד. והיכא דחוזר בתשובה נאמן להחזיר גניבתו וכדו', אבל בלאו הכי אינו נאמן על עצמו, בדבר דל"ש להכי.

לא. **והקוב"ש** דחה דמ"מ כלפי שמיא גליא שנעשית חשודה, ואף דבי"ד אינם יודעים, מ"מ לפי דבריה אסור לו לגור עמה. [עי"ש].

לב. וכבר עמד בזה ההפלאה הנ"ל, וכתב דבעינן תרוייהו, שחשודה, וגם מכשילתו.
[ואפשר דאשה שאינה נאמנת באיסורין אינה עוברת ע"ד, והבעל יזהר ולא יסמוך עליה, או שלא יאכל משלה. ואשה שאינה יכולה לבשל אינו חסרון בעצם האישות. ודוקא היכא דחזינן דהכשילתו, וחיישינן שתכשילו נחשב עוברת ע"ד].

לג. [**והרמב"ם** נקט דמשנה אחרונה איירי אף באשת ישראל שמפסדת כתובתה. ודלא **כתוס'** (לעיל סג:) דכשמפסדת כתובתה לא אמרי' דעיניה נתנה באחר. וע' מש"כ שם].

הראב"ד (הנ"ל) אינה מפסדת כתובתה ע"י עצמה, דא"א משים עצמו רשע. [אך תליא בצדדים דלעיל[לד]].

עו) **ואזיל שיילה ואשתכח שיקרא. הרשב"א** הביא מה**ירושלמי** דאיירי שיש עדים להדיא. וכגון שאמרה שתיקן ביום פלוני, ובאו עדים שלא זזה ידם כל אותו היום. אבל הכהן אינו נאמן להפסיד כתובתה דהוה רק עד א'. וכ"כ **הרא"ש** דסברא הוא, האיך יפקיעו ממון בעד א'.

אבל **הרמב"ן** (שבועות לב:) כתב דקיבל מרבותיו דהכא הכהן או החכם נאמן. דכל עד מפי עד אם יבוא העד הראשון וכפר, הראשון נאמן[לה]. [**והריטב"א** ביאר דכיון דתלתה בדידיה, הא הימניה[לו]].

והרא"ש (שבועות ד יז, וכן גיטין ה ח) הביא דברי **הרמב"ן** [לענין עדות אשה] דאינו נאמנת היכא דהעד מכחיש[לז], וכ"פ **הטושו"ע** (אה"ע יז ח).

והב"י (יו"ד קפה, והו' בט"ז שם ג) כת' דהרא"ש (בסוגיין) פליג לענין ממונא, אבל לענין איסורא מודה לדברי הרמב"ן[לח].

ובפשוטו סברת **הב"י** דל"מ להוציא ממון[לט]. ועוד ביארו **האחרונים** דהחכם נאמן מכאן ולהבא שהדבר אסור [כיון שתלתה ההיתר בדבריו], אבל החכם אינו נאמן לסתור דבריה, ולומר שאתמול לא היה כאן עדות להתיר[מ].

והחלק"מ (קטו ד) כתב דאיירי כשאומרת שאמרה לו לתקן, אבל אם אמרה שתיקן 'בפני', אף היא מעידה על הדבר. ואינו עד מפי עד[מא].

עז) **אי דלא ידע נסמוך עילוה, דכתיב וספרה וכו'.**

הרשב"א (ושא"ר) הביאו **דיש מדקדקין** מכאן דאשה אינה נאמנת בשאר איסורין, ודוקא בנדה דרשי' וספרה לה לעצמה[מב]. **והרשב"א** חלק דאשה כאיש לכל איסורין שבתורה, ומעשים בכל יום שסומכים עליהם, וכ"מ בסמוך גבי חלה. ודוקא גבי בדיקת חמץ (פסחים ד:) בעי לטעם דהאמינוה בדרבנן משום טורח (וכמ"ש תוס' שם, ולעיל כח.). ועוד הביא מהירושלמי דאשה הוה שיגרת לישנא, ונקט כן אגב עבדים וקטנים.

וביאר דהגמ' הביאה פסוק גבי נדה, שהרי מפורש קרא להדיא. [ולדעת **תוס'** (גיטין ב:) ילפי' דעד א' נאמן באיסורין בכה"ת מנדה].

עח) **תוד"ה וספרה**[מג]. שמברכים בי"ד בכל שנה וכו'.

[**תוס'** (מנחות סה:) כת' ד'שמא' בי"ד היו מברכים

לד. **והסדרי טהרה** (קפה ב) כתב דהרמב"ם איירי כשעושה תשובה, ובזה לא אמרי' אאמע"ר [וכמ"ש תוס' ב"מ ג:]. [דלדבריה נאסרת עליו, ורוצה שיגרשנה שלא תעמוד באיסור].

לה. [**והריטב"א** כתב דכ"מ **ברמב"ם** כד יא]. **והר"ן** כתב דלפ"ז דברי הירושלמי וכולם בעדים קאי אאידך. אבל **הריטב"א** כתב דעדות היינו בירור הדבר, ועדים לאו דוקא.

לו. **והריטב"א** הוסיף דכיון דתלתה בדידיה, נאמן להפסידה כתובתה, דרגליים לדבר. [והביא כדלקמן הוחזקה נדה עי' בסמוך].

לז. **והפוסקים** הק' סתירת דברי הרא"ש. **והתה"ד** (א ריב) תי' דבמקום הכחשת העד אין להוציא הדבר מחזקתו, ומש"ה הכרי בחזקת טבל. אבל בסוגיין הוה בחזקת שיש לה כתובה.

לח. ואף דמקור הרמב"ן מסוגיין, ובסוגיין לא פסק כוותיה. מ"מ לא שבקינן מה שקיבל הרמב"ן מרבותיו.

לט. **והקצות** (כג א) הק' דנימא שדיין יהא נאמן שזיכה לזה וכו', ע"פ דברי הרמב"ן (הנ"ל), דתלו הדבר בו. ומ"ש פלוני חכם טיהר לי, או זיכה לי את הקרקע, דכיון דתלה הדבר בדיין הדיין יהא נאמן להכחישו. וכת' דלדברי הב"י לדעת הרא"ש ל"מ בממון. ועוד כת' דעפ"ז יהא נאמן רק להכחיש, שלא זיכה לזה. אבל החכם אינו נאמן לומר שזיכה לחבירו.

מ. ועד"ז כתב **הש"ש** (ו יד) דסברת הרמב"ן דנאמן במיגו דאי בעי חזר [כיון דלא העיד בבי"ד עי"ש]. אבל בסוגיין אילו חזר, אינו מתחייבת משום עוברת עד.

מא. ועפ"ז י"ל דשאר **הראשונים** מודו בעיקר היסוד כרמב"ן, אלא דבסוגיין טוענת שתיקן בפניה. [אמנם משמע **בתה"ד** (ריב) דלא חילק בזה. וע"ע אבנ"מ מב ה].

מב. וכ"מ **בתוס'** (עירובין נט.) דאשה אינה נאמנת באיסורין בדבר שאינה בידה [כגון תחומין], וכת' דבשחיטה וניקור וחלה דהיה בידה נאמנת [וכ"ה לשון **תוס'** לעיל כח.]. [אמנם הרשב"א לא חילק בין דבר שהוא בידה, ולמד מחלה].

מג. **השיטמ"ק** ביאר דכוונת התוס', דבשלמא אי קמ"ל דיכול לסמוך עליה [אבל בשאר איסורין אינה נאמנת], א"כ ליכא קרא מיותר. אבל כיון דנאמנת אף בלא"ה, ע"כ קרא למצוות ספירה. [ולפ"ז תוס' כאן לא ס"ל כמש"כ **תוס'** (גיטין ב:) דילפי' מהכא לכל התורה דעד א' נאמן באיסורין].

על ספירת היובל[מד]. וכ"פ **הרמב"ם** (שמיטה י א, סה"מ עשה קמ) דהוה מצווה על בי"ד הגדול למנות[מה].

אבל **הרמב"ן** (עה"ת ויקרא כג טו) נסתפק האם בי"ד חייבין למנות בפה שנים, או רק ליזהר במנינם. **והר"ן** (סוף פסחים, כז: בדה"ר) כת' דדוקא בספירת העומר גמרי רבנן ד'וספרתם' מנין ממש, משא"כ בשאר ספירות הכתובות בתורה.

עט) **בא"ד שאם תראה תסתור, אין לה למנות**[מו].

ותוס' (מנחות סה:) כת' דל"ש ברכה[מז], וכן הגיה **השל"ה** בתוס' (כאן) ד'אין לה לברך'. וכת' דלפ"ז זבה חייבת למנות בפה, אלא דל"ש ברכה דהוה חשש לבטלה[מח] [והו' **בפתח"ת** קצו ד[מט]].

אבל **הנוב"י** (יו"ד ת קכג) חלק דלא מצאנו בפוסקים מצווה למנות כלל. וביאר דכוונת התוס' דספירת זבה הוא להשגיח שמא תסתור. ואמרי' דכוונת הפסוק להשגיח שיהיו נקיים, ולא למנות בפה. אבל מנין היובל תמיד נמשך כסדר, שהזמן עובר ממילא, וע"כ דכוונת הפסוק למנות בפה[נ].

והנוב"י הביא דכ"מ **ברמב"ן** (עה"ת הנ"ל) דזבה אי"צ ספירה בפה, אלא ליזהר במנינה. וכ"כ בספר **החינוך** (של) דזב וזבה אי"צ למנות, זולתי שיתנו לב על הימים. אבל לא שיתחייבו למנות בפה, ולברך על מנינם. וביאר דכך קבלו לדרוש, וספרת דיובל צריך מנין בפה. ואילו צווי הספירה בזב וזבה הוה השגחה בימים[נא].

ועוד יש שפי' דכוונת התוס' דל"ש למנות את היום, כיון שעדיין לא נתברר שהוא יום נקי. שהרי אם תראה תסתור[נב].

פ) **הוחזקה נדה, בעלה לוקה עליה משום נדה**[נג]. [ע' מה שהו' לעיל כב.]. **והפוסקים** הק' לדעת **הראשונים** (הו' לעיל כב.) דאף הוחזקה נדה נאמנת לטעון אמתלא, א"כ תהא נאמנת באמתלא, ולא תחשב עוברת ע"ד. **והפרישה** תי' דאחרי שכבר עברה אינה נאמנת, דאמרי' דמשקרת כדי להרויח כתובתה. **והט"ז** (קטו ב) כתב דאה"נ אם תטען אמתלא נאמנת, אלא דאיירי שמכחשת שלא לבשה בגדי נדות.

והריטב"א (לעיל) כת' דאע"פ שאין זו עדות ברורה[נד], היא צריכה לספור בפה. [וכ"כ בהג' בנוב"י **לבן הנוב"י** לפרש בכוונת תוס' כאן. והביאו (בהג' לנוב"י) דכ"כ **רבינו בחיי** (ויקרא טו כח) דא"א לברך כיון שאם ראתה בתוך הז' סותרת מה שספרה למפרע ונמצאת ברכה לבטלה. וכ"כ **החזקוני** (ויקרא כג טז) משום ברכה לבטלה].

מד. ורע"א (שו"ת ק כט,ל) נקט דסגי בספירה בלב, ואי"צ בפה. ודן בזה ע"פ מש"כ **הב"י** (או"ח תלב גבי ביטול חמץ) דל"ש ברכה על מצוות שבלב. [ועע"ש לענין ספירה בכתב].

מה. ומבואר **בתוס'** דמונים כל שנה. וכתב **המנח"ח** (של) **והרמב"ם בסה"מ** (עשה קמ) כת' דמצווה למנות השנים שבע שבע עד שנת היובל, וביאר דאיכות עשייתה שנמנה השנים בייחוד ונמנה השבועות עמם גם כן. [וכמו ספירת העומר, מצווה למנות ימים ושבועות].

אבל בהל' שמיטה (י א) כתב רק לספור שבע שבע. **והקר"א** (מנחות סה:) דייק דס"ל שמונים רק כל שמיטה.

מו. [ויל"ד האם הטעם דעיקר הספירה להגיע לז' ימים לטהרה, ואילו לא יגיע לטהרה אינו כלום. ועוי"ל דהוה סברא במנין, ואילו אינו מונה כולו אינו 'מנין'. וכעי"ז דנו האחרונים בספירת העומר, כשיודע שלא יוכל לסיים הספירה. ועוד אפשר דגדר ז' נקיים, דאילו רואה בחלק מהז' הוה 'סתירה' לכולהו, ועי"ז אין כאן תחילת ימים נקיים].

מז. ובפי' ר' חיים פלטיאל (עה"ת שם) דחה דאי משום ברכה לבטלה, מ"מ תברך ביום אחרון סמוך לטבילה. ועוד גבי שחיטה אמאי מברכין קודם שישחוט, שמא תפסל שחיטה ויהיה ברכה לבטלה. וכן **הרדב"ז** (ד כז [אלף קבו]) הק' דכעי"ז מצאנו בכ"מ שמברכים אף על דבר דיתכן שיתברר אח"כ שהוה לשווא. **והאחרונים** ביארו דבמצווה הזו לא תקנו ברכה כלל מטעם זה. וע"ע **חק יעקב** (ע"ג השו"ע או"ח תפט ו).

מח. וכ"כ **האגודה** (מנחות ו לב) לא תברך שמא תסתור, ומ"מ היא צריכה לספור בפה. [וכ"כ בהג' בנוב"י **לבן הנוב"י** לפרש בכוונת תוס' כאן. והביאו (בהג' לנוב"י) דכ"כ **רבינו בחיי** (ויקרא טו כח) דא"א לברך כיון שאם ראתה בתוך הז' סותרת מה שספרה למפרע ונמצאת ברכה לבטלה. וכ"כ **החזקוני** (ויקרא כג טז) משום ברכה לבטלה].

מט. והפלאה כתב דלפ"ז תוס' קאי אף בנדה בזה"ז, דבנות ישראל החמירו דאף נדה צריכה ז' נקיים. וקו' התוס' לברך על המנהג.

נ. ועוד כתב **הרדב"ז** לפרש דמש"ה אי"צ ספירה בפה, דשמא ימצא שקרן בספירתו. וכתב דדוחק.

נא. והרדב"ז (שם) ביאר עוד דזבה אינה חייבת לטהר, ויכולה לשאר בטומאתה מש"ה אינה 'מצווה'. דל"ש צווי התורה לספור או לברך. [וע' חק יעקב שם שתמה בזה].

והסדרי טהרה (קצו יח) הביא **משו"ת מעיל צדקה** (סג) דימים נקיים צריך לכוון לחשבם במנין הנקיים, ואל"כ אינה עולה. [ועע"ש שהאריך לדון בזה]. [אמנם בפשטות דברי התוס' דימי הנקיים מהני לטהר, ובנוסף צוותה תורה להשגיח ולמנות].

נב. ובר"ש (עה"ת כג טז) כת' דכיון שסותרת מנינה כשהיא רואה בינתים, מש"ה אין הדבר מסויים שלז' ימים, ולפיכך אינה מברכת לספירתה. אבל ספירת העומר מכוון החשבון.

נג. והלבוש כתב הטעם דאף אילו באמת אינה נדה, מ"מ מוציאה שם רע עליו שבועל נדה. **והט"ז** (קטו א) תמה עליו.

נד. וצ"ב כוונתו, דהוחזקה נדה נחשב חזקה ברורה, וסוקלין

כיון דרגליים לדבר סמכו עליה לקונסה. אמנם **ההפלאה** נקט דצריך עדות ברורה[נח].

פא) **ונודרת ואינה מקיימת, דאמר מר וכו'. והתה"ד** (ב סח הו' בחלק"מ קטו ו) דן דאפשר[נו] דאם אינה בת בנים יש לה כתובה, דל"ש קללה לבניו[נז].

והתוס' רי"ד כתב דה"ה אם הבעל נודר ואינו מקיים. וקמ"ל דאפי' אשה מפסדת מה שראוי לינתן לה[נח]. אבל כשכופין את הבעל להוציא, לא מפסיד מידי. דחיוב כתובה נשתעבד מעיקרא.

פב) **תניא היה ר"מ אומר וכו' יחזור ויקניטנה. פרש"י** אין לו להוציאה. [ופליג אמתני'[נט]]. **ותוס'** (עא. ד"ה אימא) נקטו בקושייתם דהיינו שאינו רשאי להוציאה בלא כתובה. דהא האיש יכול להוציא בכל אופן. **ור"י** דחה דנפק"מ האם מצווה להוציא.

פג) **תוד"ה יחזור.** לא שיוכל להפר נדרים מכאן ולהבא וכו'[ס]. **והריטב"א** ביאר דא"א להפר בכל שעה, וחיישינן שתעבור על נדרה קודם שיפר. ובזה תקנת ר"מ שתדור בפניו, ויפר לה שלא מדעתה [ומש"ה לא תחזור ותידור]. וכת' דאע"ג דהיא עוברת על נדרה לפי דעתה וצריכה כפרה (כדאיתא נזיר כג.), וכמתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר כבש. מ"מ בעון הזה אין עונש בנים מתים.

ועוד הביא בשם **הרא"ה** שחששו משום נדרים שצריכים להיתר חכם. ויקניטנה שתדור בפניו. וישאל לחכם[סא] על מה דל"מ הפרה.

פד) **רש"י ד"ה אזהרה.** מדעבדינן הכי לנוולה וכו' מכלל דאסור, א"נ מדכתיב ופרע מכלל דהשתא לאו פרועה היא[סב]. **ההפלאה** כתב דנפק"מ בפי' רש"י האם הוה איסור דאורייתא, או דגילתה תורה המנהג[סג]. **והאגר"מ** (אה"ע א לז) כתב דנפק"מ בתי' הרש"י אי הוה איסור לאו או עשה. ונפק"מ במקום הפסד חומש נכסיו.

דף עב:

פה) **קלתה. רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) ביאר דיש בה נקבים, וא"א שלא יראו שערות ראשה מהם. אבל **הרמב"ם** (כד יב) כתב דשערה מכוסה במטפחת[א]. **והחת"ס** (או"ח לו) הביא שצריך ב' כסויין. דמלבד הכובע על הראש [דאף הנכריות בזמן התורה נהגו לכסות שערם], צריך גם בגד לצמצם השערות שלא יצאו[ב].[ג]

פו) **תוד"ה ואלא בחצר. פי' אפי' בלא קלתה נמי וכו'.** משמע דאי"צ כיסוי כלל בחצר[ד], **והדרכ"מ** (קטו)

על החזקות. [אמנם **האחרונים** דנו אי בעי ל' יום לחיוב מיתה. ואכ"מ]. ואפשר דכוונתו דלא שימש בפני עדים [וכקו' ההפלאה].

נה. עי"ש שהאריך היכי משכח"ל, הרי שמא הפרישה חלה אח"כ. וכן בנדה לא מסתבר ששימש בפני עדים. [והוכיח דמהני בזה הודאתה].

נו. והתה"ד דן דמ"מ אף אשה שאינה בת בנים, אולי היה מתרחיש ליה נס. היפלא מה' דבר. [אך דן דבדורו פרוצים בנדרים, וצריך דקדוק היטב להוציא אשה בלא כתובה].

נז. ולא אמרי' שמא תענש בשאר עונשין, דהא הפוסקים כת' דאם עוברת בשאר איסורין, אפי' אוכלת חלב ודם יש לה כתובה. ואף דעונשם מרובה.

נח. [מבואר דנחשב ש'מפסדת' כתובתה, ולא סברא בעלמא דכיון דהיא גורמת לגירושין, נחשב דאינו מעמדת אישות. דא"כ מ"ש הבעל].

נט. **והריטב"א** הק' דהיה לגמ' לפרש דמתני' דלא כר' מאיר.

ס. [דנח' בזה ר"א ורבנן (נדרים עה), וצ"ב אריכות דברי התוס' שדן לענין בעל מיפר בלא שמיעה]. ולתי' התוס' לר"א יכול להפר קודם שנדרה, ואי"צ תקנת ר"מ [וכ"מ בריטב"א].

סא. ויל"ד דצריך שליחות וחרטה לישאל לחכם.

סב. **וההפלאה** כתב דיש לדחות דבעזרה צריך לנהוג באימה יתירה, וכמ"ש הפוסקים גבי בהכ"נ [או"ח צא ג].

סג. **והביא** כעי"ז (סנהדרין מו:) דהגמ' מביאה דקבורה דאורייתא, מדאקבור צדיקים, ודוחה הגמ' דילמא מנהגא. [ויש לדחות דלענין ערוה סגי בגילוי מילתא דהוה מקומות המכוסין, ועי"ז נחשב ערוה, ופשיטא דאסור לגלות. אמנם **האגר"מ** (אה"ע א נח) כתב דאף במקום שצריך לכסות, לא נחשב עי"ז במקומות המכוסים, ונפק"מ בלפי בעלה. אלא דיש דין כיסוי].

א. אמנם **הב"ח** (קטו) הביא מדברי הרמב"ם דאיירי במטפחת שיש בו נקבים כנקבי הסל.

ב. **והביא** על כך הפסוק (שיר השירים ד א) מבעד לצמתך שערך כעדר העזים. [וע"ע אגר"מ (אה"ע א נח) מש"כ בזה].

ג. **והביא** דנהגו בזה כמו הטור, וכיון דנהגו כוותיה שוב הו"ל דין גמור. שקבלו עלייהו כהך דעה וכמ"ש **המג"א** (תקנא ז), ועפ"ז כתב דההולכת במקום שרבים מצוים במטפחת בלי כובע עוברת על דת יהודית ויוצאת בלא כתובה. (והו' בביאו"ה עה).

ד. וכ"ב **בשו"ע** (כא ב) דלא תלך ב'שוק' בגילוי ראש.

כתב דצניעות מיהא הוה שלא תראה שערה כלל, אפי' בבית[ה]. [**והב"ח** כתב דאפשר דאינו הגון, אבל אינה דת יהודית. וכן ציין **החלק"מ** (שם) דאפשר דאף לתוס' אסור, והו' בביאו"ה עה]. וכ"כ **הריטב"א** דבחצר אפי' בלא קלתה אין בו משום פריעת ראש. ובשוק אפי' קלתה הוה פריעת ראש.

אבל **השלט"ג** הביא **הסמ"ג** בשם הירושלמי דאפי' בחצר אסורה לצאת בלא קלתה על ראשה. **והב"ח** הביא דכ"מ **ברמב"ם** **וערוך**. והביא דכן נהוג בכל גבול ישראל דאפי' בפני בני ביתה אינה שרויה בלא כיסוי ראש. **והמג"א** (עה ד) כתב **דהזוהר** מחמיר מאוד שלא יראה שום שערה מהאשה, וכן ראוי לנהוג[ו].

והראשונים הביאו בשם **הירושלמי** יש חצר שהוא כמבוי, כגון שרבים בוקעים בו.

פז) **דרך מבוי. השיטמ"ק** (בשם תר"י) כתב דהיינו שהולכת במרוצה כיון דראשה פרוע בקלתה. אבל אם מסבבת במבוי הוה פרוע ראש.

פח) **ורד כנגד פניה. ע' רש"י ותוס'. והרמב"ם** (כד יב) פי' שטווה בשוק ומשימה ורד בפדחתה, כדרך שעושות הגויות הפרוצות. [ולכאורה עד"ז כל בגד פרוצים].

סוגיית קידשה על תנאי

פט) **תוד"ה על מנת. תימה לר"י מאי איריא ע"מ,** אפי' בסתם וכו' משום סמפון. **המהר"ם שי"ף** כתב דעיקר קו' התוס' אסיפא גבי מומין, אבל גבי נדרים מנ"ל דהוה מקח טעות. אך **האחרונים** נקטו דאין חילוק בזה בין מומין לנדרים.

והרשב"א (לקמן עג.) הביא דנח' בזה **בירושלמי** בקידשה סתם וכנסה סתם דלר' יוחנן אין לה כתובה, ולר"ל יש לה כתובה.

ותוס' (יבמות נו.) כת' דלא חיישינן לסמפון אלא היכא דיכול הדבר להתגלות. אבל כשנתחרש ולא יקפיד על המום, לא חיישינן לסמפון. [דגדר סמפון הוה מחמת שמקפיד ותובע][ז].

צ) **בא"ד ועי"ל וכו' מ"מ צריכה גט מדבריהם או מדאורייתא מספק[ח].** (כדאיתא בגמ' עג: גבי קידשה על תנאי וכנסה סתם). ותוס' נקטו דה"ה קידש סתם ולא כנס צריכה גט. וכ"פ **הרמב"ם** (ז ח) דמקודשת מספק. **וה"ה** ביאר דאף דרב ס"ל דכנס צריכה גט מדאורייתא, בקידש לחוד מודה לשמואל דהוה מדברידהם או ספק.

אבל דעת **הריטב"א ור"ן** (עד.) דקידשה סתם ולא כנס, ונמצא נדרים ומומים אי"צ גט. דמקח טעות הוא. [ודוקא היכא דכנס צריכה גט].

צא) **בא"ד וא"ת ולפי מאי דפרישית דקידשה סתם צריכה גט, מ"ש דבנמצאת אילונית אי"צ גט וכו'. האחרונים** דנו דכל הנידון של תוס' בארוסה שנמצאת אילונית, אבל נשואה בלאו הכי מבואר (לקמן עג:) דכיון דכנסה סתם צריכה גט מדרבנן או מספק. א"כ קו' התוס' 'למאי דפרישית' להעמיד את המשנה ביבמה מהאירוסין. וכ"כ **המהר"ם שי"ף**. אבל **תוס'** (יבמות ב:) נקטו דאף אילונית נשואה אי"צ גט, והק' ממ"ד דקידשה על תנאי וכנסה סתם. **ותוס'** (שם) תי' דאילונית לא שכיחא ולא מסיק אדעתיה, ומשום חשש אילונית אינו בועל לשם קידושין.

צב) **בא"ד וצריך לחלק בין מום לאילונית. ותוס'** (שם) הוסיפו דשום אדם אינו מוחל. **והרא"ש** ביאר דדעתו של אדם לישא אשתו עבור בנים[ט].

ה. כדאמרי' (יומא מז.) דקמחית אמרה מימי לא ראו קורת ביתי שערות ראשי, וזכתה לז' בנים כהנים גדולים.

ו. **והחת"ס** (שם) כתב דכבר קבלו עליידהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצו. וכתב דאף אילו היו עומדים למנין אפשר שהיו מתירים שורת שערות [עי"ש]. מ"מ כיון דתפסו המנהג כזוהר, עי"ז נקבע כך ההלכה. דהיכא דספרי חיצונים חולקים על הש"ס [ובכללם הזוהר], אותו מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה רווחת בישראל.

ז. [**ובחי' ר' מאיר שמחה** (שם) ביאר דתליא בקפידא דידיה. וביאר דהנושא אשה לא חזי אלא לדידיה, א"כ תליא האם שווה פחות אצלו. ולא דמי למקח דהוה מקח טעות במה ששווה פחות לאחרים].

ח. **ובשו"ת אבנ"מ** (טז) כת' דלמ"ד דהוה ספק, א"כ בזה"ז דתרומה הוה מדרבנן ל"ש חשש סמפון. ועי"ש שפלפל עפ"ז בדעת הרמב"ם.

ט. ובפשוטו הוה רק טעם דנימא שמקפיד בזה יותר. ועוד יש שפי' דאילונית נחשב מקח טעות, וכחפץ אחר [וכדאי' לקמן קא: דאילונית אשה ואינה אשה]. משא"כ קפידא דמומין

ותוס' (יבמות ב:) הביאו בשם **ר' אברהם מבורגויילה** דאף באילונית דוקא היכא דנמצא אילונית והקפיד אי"צ גט וחליצה. אבל אם לא נודע שמקפיד צריכה גט וחליצה[ז]. **והריטב"א ונמוק"י** (שם) כת' דאפשר דאם לא הכיר בה צריך גט מדרבנן (וע' מש"כ לקמן עג:). [וע"ע תו"י יבמות שם].

צג) **בא"ד דאי בעי גט אפי' מדרבנן לא היתה צרתה מותרת, מידי דהוה וכו'.** אבל **הלח"מ** (אישות ד י) דחה דאילונית בעי גט משום מראית העין, דוכי בכדי תיפוק. ולענין יבום לא החמירו. [אבל בתוס' משמע דהגדר דצריך גט מדרבנן, משום דנחשב אישות דרבנן].

צד) **בא"ד והא דמשמע דאילונית צריכה גט וכו' התם איירי בספק אילונית.** אבל **רש"י** (גיטין מו:) כת' דאילונית צריכה גט[יא], דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובעל לשם קידושין [וכדאמרי' בגמ' בסמוך]. **והפנ"י** (שם) ביאר דתליא במח' (בסוגיין) דאין אדם עושה בעילתו זנות[יב].

והאחרונים כת' דלפ"ז דוקא כשנשאת צריכה גט, אבל ארוסה שנמצאת אילונית ל"צ גט. ויל"פ הא דאי"צ חליצה היינו מאירוסין.

צה) **באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר וכו' ושלא תתקשט בבגדים צבעונים**[יג]. **הרי"ף** ביאר דדוקא נדרים של עינוי נפש מקפיד, אבל קליות ואגוזים וכיו"ב[יד] דאין בהם עינוי נפש, לא קפדי בהם אינשי. וכן **הרמב"ם** (ז ז) כתב דוקא ג' נדרים אלו[טו].

והראשונים הוכיחו **מהירושלמי** דנדר שלא לאכול חרובים לא הוה קפידא [אא"כ התנה להדיא].

והרשב"א האריך להק' דמקפיד אף בנדר שבינו לבינה [דקרו לה מנוולתה], וא"כ אמאי מקודשת.

והר"ן כתב דמ"מ אלו לאו דוקא, שהרי הנודרת נטולה אני מהיהודים[טז], האיך נאמר שאסורה עליו ויש לה כתובה [וכה"ק **הרשב"א**].

והרשב"א הביא **דהראב"ד** הק' דאי' (לעיל עא.) דלמ"ד היא נתנה, אף כשנדרה מא' מכל מיני פירות אין לה כתובה. [ובמה שנדרה קודם נישואין א"י להפר, והוה כמו היא נתנה אצבע]. ותי' דהתם כשנדרה תחתיו, ולא היתה אימתו עליו. ובכל נדר יש טענה. אבל כשנדרה קודם דוקא ג' אלו שמתגנה עליו, והוה כבעלת מום[יז]. **והרשב"א** ביאר דבג' אלו הכעס ניכר בהם יותר.

אמנם **תוס'** (עא. ד"ה ואם) משמע דכל עינוי נפש נכלל כאן, וכמו בנודרת תחתיו. וכן הביא הר"ן **יש שחלקו** דכל נדרי עינוי נפש.

ונדרים הוה בגדר תנאי המבטל את המקח. [**ובחי' ר' שמעון** (יבמות ג) כת' דכ"מ בגמ' ב"מ סז. דבאילונית עיקר הקידושין בטל].

י. [**ובחי' ר' שמעון** (יבמות ג) כתב דאף דלצד דמקח טעות הוה כחפץ אחר, יל"פ דנקבע ע"פ קפידא אי הוה חפץ אחר].

יא. וכ"ד **הרי"ף** (גיטין שם) דאיירי אפי' אילונית גמור. ולפ"ז מבואר דיש רפואה לאילונית גמור [ועי"ש בעה"מ וראשונים].

יב. ורב אסי (יבמות יב.) ס"ל כמ"ד דלא אמרי' שבעל לשם קידושין, ומש"ה הוה מקח טעות ואי"צ גט.

יג. [וכ"ג בברייתא (לעיל עא.) גבי הפרת נדרים דנחשב עינוי נפש. אבל תוס' שם כתבו דהוה ט"ס. דהסופרים העתיקו מכאן].

יד. ובפשוטו משמע דאף לענין הפרת נדרים, דוקא ג' אלו נחשב עינוי נפש. [וקליות וכדו' גרע מא' ממיני פירות, דקאי בדברים דעיקר חיותה תליא בהם]. אבל **הר"ן** כתב דודאי לענין הפרת נדרים נחשב עינוי נפש, אלא דאינו עינוי נפש כ"כ, ולא הוה קפידא.

טו. **והר"ן** דייק דאלו דוקא, אבל **הריטב"א** כתב דאלו לאו דוקא, וה"ה דברים שבינו לבינה [ומשמע דלמד כן אף בדעת הרי"ף]. **והריטב"א** (קידושין נ.) כתב דג' נדרים אלו, לאפוקי שלא תאכל פירות. [ולכאורה קאי כצד דג' נדרים דוקא, ובשר ולא פירות. דלא כמ"ש כאן, דכל עינוי נפש].

טז. **והאבנ"מ** (לט ט) כתב ליישב דכיון דאסורה עליו [כשנמצאת נדר שנטולה מהיהודים], הוה מקח טעות. דלא עדיף מאילונית דאין אשה אלא לבנים. ומש"ה ל"צ גט כלל. [ונקט דהוה כלל בכל אשה האסורה עליו].

והקוב"ש (רנט) הק' דמבואר (לקמן קא:) מבואר דכשנמצא שאסורה עליו [אלמנה לכה"ג] יש לה כתובה, ולא אמרי' דהוה מקח טעות.

[כן מבואר (לקמן שם), אך דבר תימה הוא אמאי לא הוה מקח טעות, ולכאורה ודאי דאינו רוצה באיסור [ע' ר"ן לקמן שם, ובעזה"י יתבאר לקמן]. ואפשר גדר מקח טעות דסוגיין [גבי קפידא דמומין ונדרים ואילונית] הגדר שהאשה אינה מעמדת את האישות. אבל אלמנה לכה"ג לא נחשב חסרון מצד האשה יותר מאשר מצד הבעל. ומש"ה לא שייך בזה גדרי 'קפידא' וחסרון בהעמדת האישות. אלא תליא בגדרי אנן סהדי דכל הש"ס. ואפשר דלא שייך בזה אנן סהדי, דעדיף ליה שלא יהא ביאת פנויה. אך מ"מ הקוב"ש הק' דאלמנה לכה"ג בעל ולא קידש אינו עובר, וגרע טפי ע"י הקידושין. ואכ"מ].

יז. **והרשב"א** הק' דבמשנה מבואר הטעם דא"א באשה

והר"ן הק' דבירושלמי מבואר דנדרה מחרובים לא הוה קפידא, ואף דנדרה מא' ממיני הפירות הוה עינוי נפש. וכתב דצ"ל דשאני חרובים דלא אכלי אינשי כולי האי, ולא הוה עינוי נפש. א"נ נהי דהוה עינוי נפש ויכול להפר, מ"מ ליכא קפידא בבעל, כיון דאין דרך לאוכלם.

והר"ן דייק מדברי הרי"ף דבשאר נדרים אף יש לה כתובה. אבל התוס' רי"ד הביא דר"י חולק דאין לה כתובה.

צו) **רש"י ד"ה אסיפא.** מילתא באפי נפשא, ובקידשה סתם וכנסה סתם. וכ"כ **תוס'**. אבל **הריטב"א** כתב בשם **תוס'** דכשכנסה סתם בטלה קפדנותו, וגלי דעתיה דלא קפיד בכל נדר [אלא נדר עינוי נפש].

צז) **תוד"ה ומידי.** דהיינו בהתנה סתם וכו' אבל פי' בהדיא וכו'. **והרמב"ן** ושאר ראשונים הביאו בשם **הירושלמי** דקאי באומר ע"מ שאין עליה נדרים. אבל אם אמר ע"מ שאין עליה **כל** נדר, אפי' נדרה מחרובים אינה מקודשת.

אבל **הרמב"ן** הביא יש מי שאומר (וי"א בריטב"א) דאפי' התנה להדיא בטלה דעתו אצל כל אדם, ולא הוה קפידא. [וצ"ב דבכל תנאי בעולם שיעשה אמאי ל"מ. ויל"פ דגדר תנאי בנדרים, דגלי דעתיה שמקפיד ועי"ז נחשב חסרון באשה. ולא מתפרש דבריו כמתנה ע"מ שירדו גשמים].

דף עג.

צח) **אמר אביי לא תימא טעמיה דרב וכו' אחליה לתנאיה, אלא וכו' לפי שאא"ע בעילתו בעילת זנות.** לאביי נח' רב ושמואל בסברת בעילת זנות. ולרבה (עג:) אף לרב לא חיישינן לקידושין [אלא בכעין ב' נשים, עי"ש]. וכן דעת ר' יוחנן (עד.) דאי"צ גט. אבל דעת עולא אמר ר' אלעזר (עד.) דאף לשמואל צריכה גט. **ותוס'** (עד. ד"ה דברי) כת' דלפ"ז נח' בסברת אחולי אחליה [וכ"כ **הר"ן** דלמסקנא הטעם משום אחולי אחליה].

אחלי לתנאי

צט) **שם. אחולי אחליה לתנאיה. פרש"י** [לדך ס"ד] נתחייב לה כתובה. **והרשב"א** ביאר שקידשה כשכנסה בביאה, ומש"ה נתחייב לה כתובה.

ותוס' (בסו"ד) **ושא"ר** פי' דלדך צד אחליה לתנאיה אפי' נכנסה לחופה [ובלא ביאה]. וכיון דכנסה לחופה צריכה גט. **ותוס'** (ושא"ר) הק' [דלמ"ד חופה אינה קונה] במה תתקדש.

ובשו"ת מהרי"ק (לב) הביא **תוס' רבינו פרץ** שתי' דמעבשיו חלו קידושי כסף. ואפי' שהכסף אינו בעין, דכיון דנתנם מתחילה על דעת קידושין אמרי' דלא למלוה דמי (כדאי' בקידושין נט. גבי מקדש לאחר ל' אע"פ שנתאכלו המעות[א]). ומש"ה חל הקידושין לאחר שמחל התנאי[ב].

והראשונים הביאו מכאן דהמקדש על תנאי יכול למחול על תנאו. וכ"פ **הרמב"ם** (ז כג) דהמקדש על תנאי יכול לחזור ולבטל התנאי אפי' לאחר כמה ימים [ע' בסמוך]. וכ"כ **הרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דמהני מחילה על התנאי, ואי"צ קידושין אחרים. דכיון דהתנאי אינו לצערה[ג], יכול לומר הריני כאילו התקבלתי.

אבל **הרשב"א** (והו' דבריו בר"ן נדרים כד., **וה"ה** שם) הק' דדוקא תנאי שהוא בקום ועשה שייך לומר כאילו התקבלתי (ע"ד הא דאי' נדרים כד.). אבל תנאי שהוא בשב ואל תעשה, כגון שלא תלך לבית אביה, הרי עברה על התנאי, והאיך נאמר כאילו לא הלכה. ואפשר עוד דרק לענין תנאי של ממון, תליא

נדרנית, ולא משום דהוה מום. [ולדברי הראב"ד אף אשה שאינה יכולה לאכול בשר מחמת הוראת רופא, יחשב מום].

א. **והאבנ"מ** (לח יג) דן בקידושי טעות האם המעות מלווה [עי"ש]. [וע"ע אבנ"מ לט א מש"כ לדברי ר' פרץ].
והאבנ"מ (לט א) כתב דלפ"ז י"ל דאיירי דוקא בקידשה על תנאי, דאם לא נתקיים התנאי אינה מקודשת כלל והמעות חוזרין. אבל בספק קידושין המעות אינן חוזרין, ועכ"פ אסור באחותה. ועפ"ז כת' דבקידשה סתם וכנסה סתם, לא מהני שעבוד המעות. כיון דצריכה גט מספק.

ב. **והמהרי"ק** הביא מדבריו לענין קידש קטנה, ואח"כ נתרצה האב, דמהני אפי' נתאכלו המעות (ע"ע יבמות קט:).

ג. אבל בתנאי בגט, אי' (גיטין עד:) דאינו יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, דלצעורי מכוון ולא צערה.

בהרווחת ממון, אבל כשהתנה על מעשה האיך נאמר כאילו עשה המעשה. [והרשב"א הכריע כפרש"י בסוגיין[ד]].

ותוס' ביארו שמעיקרא היה דעתו שהתנאי יהא מחול אם יכניסנה לחופה[ה]. וכעי"ז כתב **הר"ן** (וחי' **ר' קרשקש**) דכיון דהתנה להנאתו אין דעתו שיתבטלו הקידושין מיד, אלא שיהא תלוי בו עד שידע בנדרים ובמומין, ויקפיד. ואם כשראה לא הקפיד אלא נתפייס הוה קידושין. אבל אחרי שהקפיד כבר בטלו הקידושין, ול"מ מחילה אח"כ.

ובשו"ת הרא"ש (לה ט, מו ב) כתב דמהני מחילה על התנאי משום דאתי דיבור ומבטל דיבור [את התנאי]. דכיון דעשה קידושין גמורים, והמעשה ראוי להתקיים, אלא דילפי' מתנאי ב"ג וב"ר דיכול להטיל תנאי במעשיו. וכיון דביטל דיבור התנאי, חזרו וחלו הקידושין [למפרע].

והקוב"ש (ח"ב מב, ב"ב תמ) הק' דכיון דהתנה ע"מ שאין מומין, ובשעתו היו מומין, כבר בטלו הקידושין[ו]. והאיך יחזור וימחול אח"כ. והביא דמבואר דאתי דיבור מהני לבטל הדיבור למפרע[ז]. אבל **בשיעורי ר' שמואל** תי' דהכא התנאי היתה שאם יקפיד (וכמ"ש תוס' לקמן עד:), א"כ נחשב תנאי להבא. וכל זמן שלא הקפיד יכול לבטל התנאי[ח].

ק) **שם. הרשב"א** הביא ראיה דל"מ מחילה, דהמקדש ע"מ שאני כהן ושאני עשיר (קידושין מח:), אף שאומרת בלבי היה אף בלא"ה ל"מ. ואינה יכולה למחול ולומר רואה אני כאילו הוא כהן[ט]. **והר"ן** הביא לתרץ דהתם בשלא מחלה, אלא שהודית דבשעת תנאי בלבה היה להתקדש, אבל כשמחלה אח"כ מהני [וכ"ה **בחי' ר' קרשקש**. **והר"ן** נתקשה בזה]. **והר"ן** תי' דכיון דאומרת בשעה הראשונה לא היתה מקפדת, א"כ לא התנתה להנאתה, אלא תנאי גרידא. והוה כתנאי שהוא לצעורי דאמרי' דבדוקא מקפיד[י]. ואף שאומרת שאינה מקפדת כלל, דברים שבלב אינם דברים[יא].

והרמב"ם (ז כג) כתב דמהני ביטול לתנאי אפי' שלא בפני עדים, **והראב"ד** השיג דבעינן עדים לביטול התנאי, וכנסה סתם הוה בעדים. **והגר"ח** (סטנסל קכד, והו' בברכ"ש קי' כג) כתב דדעת הרמב"ם דמחילת תנאי מהני משום אומדנא, ואינו דין מיוחד בביטול התנאי[יב]. אבל דעת הראב"ד דביטול התנאי הוה דין מיוחד שמבטל מכאן ולהבא (וע"ד סברת שו"ת הרא"ש הנ"ל), והוה חלות בדבר שבערוה.

ורע"א כתב דאף הראב"ד מודה דבעלמא מהני כאילו התקבלתי, ומהני בלא עדים דמחילה כקבלה. אלא דבאופן דל"מ מחילת התנאי (וכסברות הרשב"א הנ"ל) מהני משום שחוזר ומקדש מכאן ולהבא, משום דשעבוד

ד. **והגר"א** (לח מד) ציין דהרשב"א חולק על הרמב"ם בג', א' דס"ל דל"מ מחילה. ב' דל"מ כנס בלא ביאה. ג' דצריך עדות קיום בביאה.

ה. [יל"ד האם אף בתנאי שאם ירד גשם, דעתו שיהא תליא בדידיה, או דוקא הכא].

ו. ועוד הביא **הקוב"ש** (שם ושם) דמבואר דאף תנאי לשעבר תליא במשפטי התנאים, והוה מדין תנאי ב"ג וב"ר. [ודלא כרמב"ן ור"ן גיטין מו, הו' לקמן עד:].

ז. והקוב"ש הביא **דבשו"ת הרשב"א** (ד פד) מבואר דאתי דיבור מהני רק להבא, ולא למפרע. ודלא כשו"ת הרא"ש [**והאחרונים** כתבו דהסברא הוא כן, דכשאין סיבה קודמת לא אמרי' שיחול למפרע].

ח. ולפ"ז י"ל דמהני הקידושין רק מכאן ולהבא [וכ"מ **בריטב"א**]. אמנם **בראשונים** משמע דע"י מחילת התנאי מהני הקידושין למפרע, וכ"כ **האבנ"מ** (לח יז, יח).

ט. **והרשב"א** הוכיח דכל שאינו ממון ל"מ מחילה. והוסיף וכ"ש כשהתנה על מקרה שעבר. **ובחי' ר' קרשקש** הביא (בשם רבו) לחלק דע"מ שאני עשיר מהני מחילה. אבל שאני כהן ולוי, הוה כאדם אחר, ואין זה אותו האיש שנתקדשה לזה. וסיים וזה צ"ע.

י. [וצ"ב, דאף שהיא אינה מקפדת, מ"מ י"ל דעשתה תנאי של הרווחה. ומשמע דכל הרווחה שאינו צריך בדוקא לזה לא נחשב הרווחה].

יא. **והאבנ"מ** (לח יד) הק' דלרא"ש הדר קו' [אמאי ל"מ מחילת התנאי]. ותי' דיל"פ דאומרת בליבי היה להתקדש אז, ועכשיו אינה רוצה.

יב. אבל **הגר"א** (לח מד) נקט דדעת **הרמב"ם** דמהני מחילה על עצם התנאי [וכשו"ת הרא"ש], ודלא כתוס' דמשום שכך היה דעתו. [ואפי' הכי אי"צ עדים, דהתנאי אינו דבר שבערוה].

המעות קיים, שהרי הכסף ניתן לקידושין [וכסברת ר' פרץ הנ"ל]. ומש"ה בעי עדים.

והר"ן (לה. בדה"ר) כתב דהא דאמרי' אחולי בסוגיין, הוה ספק[יג]. וצריכה גט מספק. דאין לנו לומר דודאי מחלה, דהא אפי' קידשה סתם אמרי' דיש קפידא במומין ונדרים, וחיישינן לסמפון (וכמ"ש תוס' לעיל עב:)[יד].

קא) **רש"י ד"ה אלא.** אבל לענין ממונא בתנאיה קאי

וכו' תצא שלא בכתובה. **והר"ן** הק' אמאי צ"ל דלענין ממונא בתנאי קאי, הא אף דקידשה בביאה זו, הא יש צד (קידושין י.[טו]) דביאה אירוסין עושה, וארוסה אין לה כתובה[טז], ודוחק לומר דאיירי דכתב לה[יז]. וא"כ לדברי רש"י אי"צ לומר דלענין ממונא בתנאיה קאי.

והגר"א (לח מד) תי' דה"מ קידושי ביאה בבית חמיו, אבל כשהכניסה לביתה, הוה קידושין וחופה בבת א'[יח]. ועוד כתב דעכ"פ ביאה שניה עושה נישואין [וכמ"ש הר"ן קידושין].

והר"ן כת' דצ"ל דבסוגיין מהני משום מחילת התנאי, ועי"ז מקודשת מעיקרא [ועכשיו נשאת]. ובזה כת' רש"י דלענין ממונא בתנאי קאי. **והגר"א** כתב דכל דברי הר"ן תמוהין, דברש"י מפורש דמקדש עכשיו 'ובעל לשם קידושין'. [וכ"כ הרשב"א כדעת רש"י]. **והאחרונים** (חזו"א) כת' דכוונת הר"ן לחלוק על רש"י, ולא לפרש דבריו.

קב) **שם. לענין ממונא בתנאי קאי.** ועד"ז כת' **תוס'** (סוד"ה אלא) דלא עביד תנאי אלא משום כתובה[יט]. [וכעי"ז כתבו **הראשונים** בע"ב בכ"מ]. **והאחרונים** (בית יעקב, רע"א) הק' דקי"ל (לעיל נו:) דהמקדש אשה ע"מ שאין עליה כתובה, תנאו בטל [דהעמידו דבריהם].

וכה"ק **התוס' הרא"ש** (לקמן פד.), והתורא"ש כתב דרב (בסוגיין) פליג וס"ל דיכול להתנות גבי כתובה, כיון דהוא מוחזק. [ואף דדעת רב (לקמן שם) דבשאר דרבנן עשו חיזוק]. **והרע"א** תי' דבסוגיין הטעם כיון דהתנה וגילה דעתו דמקפיד, הוה כנדרה תחתיו שיוצאת בלא כתובה. ומהני התנאי בגדר 'קפידא'[כ].

קג) **לפי שאין אדם עושה בעילתו זנות.** ומקדש

בביאה זו. **והרמב"ם** (ז כג) פסק כיון דחזר ובעל סתם בפני עדים[כא]. **והגר"א** (לא יח) כתב דהיינו עדי יחוד. וכ"כ **הרשב"א וריטב"א** דאיכא עדי יחוד. [וכ"כ **הרא"ש** בסוף הסוגיה].

אבל **הרא"ה** כתב [גבי קטנה שגדלה] דל"צ אפי' עדי יחוד, דכיון דאשתו היא ועומדת עמו, כו"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה[כב]. [ול"צ עדות בשעת מעשה[כג]].

והפוסקים כת' דלצד אחולי אחיל, אי"צ עדי קיום, דחלו הקידושין דמעיקרא. **והאבנ"מ** (לח יז) כת' דמ"מ

יג. [וע' לקמן עה. גבי אשה חשובה].

יד. ורע"א הק' (דלקמן עד.) אמרי' גבי חליצה, דהוה חליצה ודאי משום סברת אחולי. [ולדעת הר"ן י"ל דדוקא במומין ונדרים דהדרך להקפיד, ולא בתנאי חיצוני].

טו. ולא איפשיטא שם, ואביי ורבא (שם) סברי אירוסין עושה, וכ"פ **הרמב"ם** (אישות י א).

טז. והגר"א ציין דהיינו לדעת **הגאונים** (**והרמב"ם** י יא), אבל דעת **תוס'** (לעיל מד. וכ"מ) דיש כתובה לארוסה. [וע"ע רש"י לעיל מג: ונד.].

יז. **והגר"א** הק' דהרי כנסה ע"ד נשואין, א"כ אינו דוחק לומר דכתב לה.

יח. ורע"א (מכת"י) ציין דמבואר בר"ן דל"מ חופה קודם קידושין, **והמשנ"ל** (י ב) נסתפק בזה. [**ובמרדכי** (קידושין תקמה) מבואר דמהני. ע' בפוסקים].

יט. **והאבנ"מ** (לח כא) הק' דמ"מ כשקידש עשה תנאי בראשונה בגוף האישות, והאיך יכול לשנות ולהתנות על הכתובה. וכתב דתליא בסברת שו"ת הרא"ש [דמחילת תנאי] אף אפשר לשנות ולהרחיב זמן, ואף לשנות דקאי רק אממון. אבל לדעת הר"ן אף דיכול למחול על הקפידא, א"א לשנות התנאי. [עי"ש].

כ. אך **הקוב"ש** (רמא) הק' דתוס' כתבו כן אף גבי ע"מ שירצה אבא, ובזה לא תליא בשום קפידא.

כא. [**הרמב"ם** כת' כן גבי פחות מש"פ ומלוה (ע"ע המשך סוגיין). אבל גבי מקדש בתנאי דעת הרמב"ם דאפי' כנס אמרי' אחליה לתנאיה והוה ספק].

כב. **והריב"ש** (קיג) הביא מח' זו, **והריב"ש** (ו בסופו) כת' דכל הראשונים חולקים על הרא"ה וס"ל דצריך עידי יחוד. [והבי"ש (קנה לב, לא כב, קכא ט) הביא מח' זו].

כג. וכ"כ **האור זרוע** (א שו"ת תשס) דאפי' ליכא עידי יחוד. דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ומש"ה כל בעילת אישות כאילו פירש לפנינו לשם קידושין. וכל חזקה שאינה עומדת במקום עדים, בין לממון ובין לדבר ערוה, ואפי' בדיני נפשות. דהוה מכח רוב, וכמו חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו.

נישואין צריך עדים[כד]. [דאם אינו נישואין כדין, לא אמרי' דאחיל לתנאי]. [אך **האחרונים** דנו בזה האם חופה בעי עדות קיום[כה]].

קד) **שם. הרשב"א** הק' דמ"מ כיון דאין לה כתובה הוה בעילתו זנות, דקי"ל כר' מאיר דהמשהה בלא כתובה הוה ביאת זנות (כדלעלי נז.), משום דלא סמכא דעתה. ואף שאין בלבו לגרשה[כו]. ותי' דה"מ התם שיודע בה שאין דעתה סומכת ואינה נמסרת לו אלא כזונה, ואף הוא בשעת ביאה יודע שעושה בעילה פגומה. אבל כאן כיון שהתנה עמה, וקבלה על עצמה מיחשב חשיב שאין עליה נדרים[כז]. ודעתה לביאת מצוה. ואף דמחמיר על עצמו וחושש שמא ימצאו נדרים, שלא יהא בעילת פנויה. **והקוב"ש** (רמג) ביאר דהאיסור תליא בדידהו[כח], וכיון דהם סבורים דאינו ביאת זנות, לא נחשב אף בעילת זנות בשוגג[כט].

אבל **בחי' ר' קרשקש** (ושיטה לר"ן) תי' דלאו דוקא בעילת זנות, אלא שאינו עושה בעילת **פנויה**[ל].

ועוד תי' **הר"ן** דכיון דקידש בביאה זו, המקדש בביאה לא נחשב ביאת זנות[לא].

קה) **שם. בעילת זנות. ה"ה** (אישות א ד) הביא מסוגיין ראיה לדברי הרמב"ם דאיסור ביאת פנויה דאורייתא, ומש"ה יש חזקה דאינו עושה בעילתו זנות[לב]. **והקוב"ש** (רנב) הק' דבקידושי קטנה [דרבנן] אינו עובר מדאורייתא משום זנות[לג]. וע"כ דמדאורייתא כל שהוא דרך אישות אינו עובר[לד]. וא"כ אף בסוגיין ע"כ דהחזקה דאינו רוצה מעשה זנות. ולא שיש בזה איסור.

והרמב"ם (גירושין י יט) הביא בשם **מקצת גאונים** דכל הבועל אשה בפני עדים צריכה גט, חזקה אין אדם עושה בעילתו זנות (ע' רי"ף יבמות ה. בדה"ס). **והרמב"ם** חלק דלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה. או המקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי היא אשתו[לה]. ובאשתו הוא דאמרי' חזקה אינו עושה בעילתו זנות עד שיפרש. אבל בשאר נשים הוה זונה.

קו) **תוד"ה לא תימא.** וקשה (יבמות קז.) תנן וכו' מ"ט דבי"ש לפי שאין תנאי בנישואין וכו' דבית הלל נמי ל"פ אלא משום דסברי דליבא למיגזר, דמידע ידע. **ופרש"י** (יבמות שם) דהטעם דאין תנאי בנישואין, משום דאחולי אחליה בשעת ביאה וחופה. [וע"פ סוגיין].

כד. [אך א"כ לכאורה סגי בעדי הינומא, ול"צ עדי יחוד. ואפשר דכוונת האבנ"מ לדעת הראשונים (ע' רמב"ן לעיל ד., ושו"ע נה א) דחופה הוה יחוד. ולכאורה כ"ד **הרמב"ם** (י ב) דצריך ראוי לביאה].

כה. **והמקנה** (קו"א נז ב), **ואו"ש** (י ב) נסתפקו בזה. ויש שציינו **לתוס' ריה"ז** (קידושין י:) דצריך עדים.

כו. **והאבה"א** (ו א אות ז) תי' דאין לה כתובה מחמת קפידא, דנחשב שהיא גורמת הגירושין. ובאופן כזה ל"ל כתובה מדינא, ולא נחשב ביאת זנות [ולא דמי למחילה].

כז. ואף שהיא יודעת שיש לה נדר, הבעל אינו סבור שהוא כן.

כח. [דהאיסור משהה בלא כתובה (לעיל נז.) יסודו משום דלא סמכא דעתה. וכה"ג סמכא דעתה, אף שהוא טעות. אבל שאר בעילת זנות, רמי אנפשיה שלא יעשה ביאת הפקר, אפי' ב'צורת אישות'].

כט. ועפ"ז דן דהיכא דנאבד שטר הכתובה, והאשה אינה יודעת, אין איסור להשהות עמה. [ואף דהבעל יודע שנאבד, תליא רק בדידה]. [וע"פ דברי הרשב"א יל"ד להיפך, היכא דהאשה יודעת שנאבד והבעל אינו יודע. והוא אינו סבור שהיא מוסרת עצמה דרך זנות].

ל. **והר"ן** (על הרי"ף, ורא"ה) כתב דלאו דוקא בעילת זנות, אלא דאינו עושה בכוונתו בעילת זנות. [אבל **הקוב"ש** ביאר כוונתו כרשב"א].

לא. [אך בביאה שניה הוה ביאת זנות, אלא דמ"מ אהני ליה בהך ביאה ראשונה. ובהך ביאה הוה קידושין, ובעי גט].

לב. וביאר דאיסורא דרבנן לאו כולהו אינשי זהירי בהו. [ואפשר דה"ה הביא ראיה מהמגרש את האשה וחזר ובא עליה, שהוא לא נתכוון להחזירה חזרה גמורה להיות אשתו, ואפ"ה אמרי' דחזקה שרוצה דרך היתר ונתכוון לקדש. ויחזור ויתן לה גט. אבל אשתו שהיא תחתיו ודאי אנן סהדי דכו"ע רוצים שתהא אצלו בהיתר גמור, ובלא חשש איסור כלל].

לג. וע"ע רשב"א וריטב"א (יבמות נט:) מש"כ בזה.

לד. ואף דבסוגיין ליכא קידושין דרבנן, מ"מ גדר ההיתר מדאורייתא משום שמיוחדת לו דרך אישות. [עכ"פ בסמוך בקטנה שגדלה קשה].

[ועוד ילה"ק דאי' (בע"ב) דאף לשמואל צריכה גט [מדרבנן או מדאורייתא מספק], וכיון דיש אישות מדרבנן ל"ש חזקה דבעילת זנות, לדברי ה"ה. **ותוס'** (עב:) כת' דאף היכא דלא כנסה צריכה גט מדרבנן או מדאורייתא מספק].

לה. שהיא בחזקת אשתו. [**והאחרונים** דנו בנישואין אזרחיים, דאינם יודעים בטיב אישות ישראל. ואכ"מ].

ור' חיים (בהמשך התוס' כאן ושם) פי' דאין רגילות שנושא כל זמן שיש תנאי[לז].

ור' ירוחם (כב ד קפח; בב"י לט) הביא בשם **הרמ"ה** דמבואר בסוגיה שם דאם קידשה בלא תנאי, וכנס בתנאי ל"מ. דאין תנאי לנישואין. **והאחרונים** ביארו דחופה ליתא בשליחות ומש"ה ל"מ תנאי (כדלקמן עד.). [אך צ"ב האיך למד כן].

קז) **תוד"ה והא איפליגו.** הו"א דהא דאמר רב צריכה גט, היינו מספק דלא ידענא אי בעל לשם קידושין. **האחרונים** (קוב"ש רמד) הק' דאי הוה ספק, האיך יחשב שיש עדי קידושין. ומקדש בלא עדים אינה מקודשת. [**וכעי"ז** הק' האחרונים בכ"מ]. והוכיחו מכאן דסגי עדים שרואים ויודעים את הספק, ועי"ז נחשב [ספק] קידושין[לז].

והר"ן (ורמב"ן ושא"ר) הביאו דמבואר דלדעת רב אף קידשה על תנאי ובעל סתם הוה קידושי ודאי, ואי"צ גט משני. דבזה אמרי' דהוה לטעמיה. [והק' מהמשך הסוגיה, עי"ש].

קח) **דאתמר קטנה שלא מיאנה והגדילה וכו' רב אמר אי"צ גט משני. פרש"י** דכי גדלה ובא עליה לשם קידושין, יודע שאין קידושי קטנה כלום[לח] ונתכוון לקדש. משום חזקה דאין אדם עושה בעילת זנות. [ואף דעד עכשיו בא עליה בקטנותה על סמך קידושין דרבנן[לט], מתי שאפשר קידושין דאורייתא אמרי' דודאי נתכוון שיהא קידושין גמורים[מ]].

קט) **תוד"ה בהדיא.** וכיון דבעל אחולי אחליה לתנאיה, פי' משום דא"א בועל בעילת זנות וכו' והיה בדעתו שיחולו קידושי כסף[מא]. [וסברת 'בעילת זנות' הוה הוכחה, ולא גוף הקנין. וכס"ד דתוס' ד"ה אלא].

ורש"י (יבמות טו.) כת' דמ"ד אין תנאי מועיל בביאה משום דכיון דבעיל אחולי אחיל, וכדאמרי' (בסוגיין) דאין אדם עושה בעילתו זנות. **והאחרונים** (**רש"ש**) הק' דארכביה אתרי רכשי, דבסוגיין מבואר דאחליה וביאת זנות הוה ב' טעמים. ודנו להגיה 'או'. אבל לתוס' (כאן) יל"פ דמוחל מחמת הביאת זנות.

קי) **בא"ד אבל בהא דליכא בעילת זנות שהרי יש שם קידושין דרבנן וכו'.** [תוס' הוסיפו צד נוסף בצריכותא משום קידושין דרבנן]. אך לדעת תוס' (עב:) אף בנמצאו נדרים ומומים צריכה גט מדרבנן [או מדאורייתא מספק], א"כ יש קידושין דרבנן. [אך בקידשה על תנאי ולא נתקיים התנאי אי"צ גט, ודוקא כשכנסה מבואר (בע"ב) דצריכה גט[מב]].

דף עג:

קיא) **ומ"ש כתובה דלא בעיא, דאמר אי אפשי באשה נדרנית, א"ה גט לא תיבעי וכו'. פרש"י** לשמואל, דל"ל אין אדם עושה בעילתו זנות. אבל לרב ניחא דלענין עצם הקידושין ניחא ליה. וכ"ד **ר"ח.**

והרמב"ן (ור"ן ושא"ר) הק' דהרי"ף הביא מח' רבה ורבא על המשנה, ואף דקי"ל כרב.

והרמב"ן כתב דאיכא למימר דלמסקנא (לקמן עד.) קי"ל דגבי תנאי סברת אא"ע בעילת זנות הוה רק ספק, ולחומרא [משום דאיכא למימר דטעי]. **והר"ן** הוסיף דלמסקנא סברת רב משום אחולי [ודלא כאביי דהוה משום בעילת זנות], והוה ספק.

לז. וממתין עד שיתברר, או שמוחל את התנאי להדיא. [אבל היכא דכנס סתם ליכא אומדנא שמוחל את התנאי, ואף דאין רגילות שיעשה כן].

לז. וע"ע נוב"י (ת נג, ונד) שהאריך בזה. וע"ע **בי"ש** (ל ט) **ופתח"ת** (שם), **ואפיק"י** (א טו), **וקה"י** (קידושין ו).

לח. אך יל"ד דשמא לא ידע באיזה יום הביאה שערות. ואפשר דכל ביאה נתכוון דשמא עכשיו גדלה, וא"כ יהא לשם קידושין.

לט. [ועמד בזה הנוב"י ת נד]. ואף שגדלה עדיין מקודשת מדרבנן, ועוד מדרבנן אי אפשר למאן לאחר שגדלה (ע"ע תוס' לקמן עד:) והוה אישות גמורה מדרבנן.

מ. ותוס' (ד"ה בהדיא) הביאו דקמ"ל דאף דאיכא קידושין דרבנן ס"ל לרב חזקה דאינו עושה בעילת זנות. [ומכאן יש קו' גדולה **למגיד משנה** (הנ"ל) דדוקא משום איסור דאורייתא אמרי' חזקה דאינו עושה בעילתו זנות].

מא. אך לולי דברי התוס' י"ל דאחליה לתנאיה היינו שאינו מקפיד, ומקדש בביאה. (וכן משמע **ברמב"ן** בע"ב). [והצריכותא דהיכא דהתנה רמי אדעתיה להתכוון לשם קידושין שמא לא נתקיים התנאי. אבל קידושי קטנה לא אסיק אדעתיה].

מב. אך יל"ד דכיון דמעכשיו צריכה גט מדרבנן, א"כ מכאן ולהבא הוה אישות דרבנן. [ואף למ"ד דאי"צ גט, **תוס'** (לקמן עד:) העלו צד דבעי עב"פ מיאון]. ואפשר דהיינו דוקא לאחר ביאה ראשונה].

והרמב"ם (ז ח) פסק דאף קידש סתם [ולא כנס] צריך גט מספק. והה"ה ביאר דכשלא כנס אף לרב הוה ספק. (וכמ"ש תוס' עב:). והבית הלוי (ג ד) ביאר דכיון דאשכחן דכ"ד שמואל, אין לנו לומר דרב פליג עליה בקידשה סתם [ולא כנס].

אבל הריטב"א הק' א"כ אף לרב בקידשה ובעל סתם, הדרא קו' הגמ' אמאי אין לה כתובה. ותי' דלרב לענין ממונא מקפיד על תנאו, אלא דלענין איסורא דעתו לקדש בביאה. וכיון דבעל סתם לא יעשה בעילת זנות, לענין איסורא. ולממונא מקפיד אתנאו.

קיב) **אמר רבה צריכה גט מדבריהם.** ונחשב קידושין דרבנן [ע' מש"כ בתוס' עב:]. והבית הלוי כתב דלמ"ד זה אף במום גדול, שיש אומדנא גמורה דאינו רוצה, מ"מ צריך גט[א].

קיג) **רבא אמר תנא ספוקי מספקא. פרש"י** על סתם בני אדם, אי מקפיד. והר"ן הוסיף א"נ אי מחיל על נדרים כיון דקידש וכנס סתם[ב].

ומחמת ספק באומדנא נחשב ספק קידושין. והאחרונים (הג' חת"ס, באר יצחק י) הק' מכאן על דברי הרא"ש (ב"ב ט כא) דספק אומדנא אינו מבטל מתנה. וכ"כ הקצות (רנ ה) דל"מ ספק תנאי לבטל המעשה[ג]. ואילו בסוגיין מבואר דנחשב ספק.

ובעליות דר' יונה (שם קמח:) מבואר ב' טעמים דל"מ ספק אומדנא, **א'** דכיון שאינו ידוע מה נתכוון הוה דברים שבלב, דאינו בלב כל אדם. **ב'** דאין ספק תנאי מוציא מיד ודאי מעשה.

והאחרונים תי' [לצד הא' ברבינו יונה] דהכא הוה ספק בדעת כל העולם [וכמ"ש רש"י], ולא הוה דברים שבלב. והזכרון שמואל (מו ה) תי' די"ל דמקח טעות אינו בגדר תנאי. [ע"ע לקמן עד.]. והקוב"ש (רמ) תי' די"ל דהכא יש ודאי תנאי, וספק האם ביטל את התנאי[ד].

ועוד הק' הקוב"ש (רלט) דכיון דהוה ספק, מדאורייתא מוקמינן אחזקת פנויה[ה]. וכתב דצ"ל דה"נ צריך גט מדרבנן, כיון דהוה ספק מדינא.

קיד) **אמר רבה מח' בטעות ב' נשים וכו'. פרש"י** קידש לאה בתנאי, וכנס רחל בסתם, ונמצאו נדרים על השניה. ויש כאן גילוי דעת שמקפיד ע"י שהתנה עם הראשונה[ו], אפ"ה רב סבר דאמרי' דילמא לגבה לא קפיד [דחביבה ליה].

והרי"ף פי' דקידש רחל בתנאי וקידש לאה סתם, וכנס רחל סתם. דבמה שקידש את לאה סתם ולא הקפיד, גילה דאחליה לתנאי. וכשכנס סתם ולא הזכיר התנאי אמרי' דנתכוון לקדש[ז].

והר"י מגאש (הו' ברמב"ן ושא"ר) דייק דמשמע דהטעות בשתיהן, וכגון שקידש שניהם על תנאי, וכנס שניהם סתם. דליכא למימר אשתלויי אשתלי א"נ לא איכפ"ל, דבתרי זימני הוה חזקה דמחל.

ורש"י פי' דנח' האם אמרי' דגלי דעתיה שמקפיד, או דילמא גבי האי לא הקפיד. והרי"ף כתב הטעם דאחולי אחיל. והר"ן ביאר דאי משום דאא"ע בעילתו זנות, אפי' באשה א'.

קטו) **והא מתני' דטעות אשה א' היא וקמותבינן תיובתא מיניה וכו'.** ויש גורסים דבטעות אשה א'. [אבל

א. וכתב דבזה יש נפק"מ בין רבה ורבא. והביא דהרמב"ם פסק כרבא דהוה ספק, והבית הלוי דייק מדברי הרמב"ם דבמומין גדולים [שהוזכרו גבי אנשים] אי"צ גט אפי' מספק. דאנן סהדי דלא ניחא ליה. [אבל לרבה צריך גט מדרבנן]. [וע' תוס' עב:].

והביא דהנמוק"י (יבמות א. בדה"ר) הביא בשם ר"ת דאפשר דאילונית צריכה גט מדרבנן. והבית הלוי תמה אמאי פסק כרבה, ולא כרבא דהוה ספק דאורייתא. ותי' דר"ת חשש לרבה ולרבא, אבל אילונית אנן סהדי דלא ניחא ליה, ואין חשש דאורייתא. אלא מדרבנן.

ב. ובחי' הרא"ה כתב דמספק"ל האם אחולי אחיל [ולפ"ז כשלא כנס ל"צ גט]. [וכתב דאין לומר דמסתפק משום נתן אצבע וכו']. ומשמע מדברי הרא"ה דלא ניח"ל לפרש דנסתפק באומדנא בעלמא. [והריטב"א חלק, ופירש כרש"י דהוה פסק בסתם בנ"א].

ג. וכ"כ בשו"ת הרא"ש (מה כד) דתנאי שאינו מפורש אין לו כח לבטל מעשה. כיון דמדינא שום תנאי אינו מבטל המעשה, אלא דילפי' מתנאי דבני גד, וה"נ עד שיהיו דברים ברורים בלא שום ספק אינו מבטל המעשה.

ד. ויל"ד א"כ נימא להיפך דאין ספק מחילה מוציא מידי ודאי תנאי.

ה. וציין למש"כ הר"ן (ריש קידושין ה: א: בדה"ר) דבספק קידושין הוה ספק דרבנן, דמדאורייתא מהני חזקה [ע' מה שהו' לעיל כג.].

ו. וצ"ב דהא לא התנה עמה, והאיך שייך בזה תנאי בקידושין. ומבואר דמהני בתורת קפידא, דכיון דגלי דעתיה שמקפיד בכה"ג.

רש"י (בסמוך) כת' דגרסי' בכל הסוגיה דטעות]. **הרי"ף** **והראשונים** בשיטמ"ק האריכו לפרש ע"פ כל הפי'.

קטז) **אלא וכו' מה' בטעות אשה א' כעין ב' נשים.**

פרש"י שגירשה, וחזר וכנסה סתם וכו'. **והרי"ף** ביאר דאיירי באשה א' [בלא גירש], אלא שכנסה לאחר זמן סתם, וכיון דלא הוה לאלתר נחשב כעין ב' נשים[ח].

והבעה"מ פי' דטעות אשה א' כעין ב' נשים, היינו שכנס סתם, ואח"כ בעל סתם. דיש כאן ב' סתמי אחר התנאי. [ולא תליא לאלתר או אחר זמן]. וכ"כ **הרמב"ן** בשם **הראב"ד**.

והרי"ף נקט לשונו 'ואחולי אחיל'. **והר"ן** ביאר דכוונת **הרי"ף** דרבה ל"ל דאביי דהטעם משום אא"ע בעילתו זנות. דאי משום הא, מה לי א' מה לי ב'. וע"כ הנידון משום מחילת התנאי[ט]. [ולפ"ז נקט הר"ן דדעת הרי"ף למסקנא משום קידושין ראשונים. ולא משום דקדיש בביאה. ועי"ש שהאריך]. אבל בדברי הרמב"ן מבואר דסברת אחולי אחיל הוא לפרש דאינו מקפיד על התנאי, וכוונתו לקדש עכשיו בביאתו.

הבעה"מ הק' אמאי לא הק' ממימרא דרב דקידושי קטנה שגדלה. וכתב די"ל דהתם נמי איירי שחזר וכנס ואח"כ בעל, דהוה כעין ב' נשים [לשיטתו]. והגמ' לא מקשה מיניה, כיון דהוה מימרא. [אבל **הרמב"ן** חילק דדוקא גבי תנאי תליא בקפידת התנאי, ויש חילוק בין לאחר זמן לאלתר].

קיז) **רש"י ד"ה אבל בטעות.** ואני שמעתי וכו' ואח"כ נתכוון לכנוס לאה ונמצאת רחל וכו' וקשיא לי הא לאו לרחל איכוין וכו'. רש"י הק' דכיון דלא נתכוין לאשה זו כלל א"כ לא הוה מעשה קידושין כלל. **והאחרונים** דנו האם קושיית רש"י רק משום דהוה טעות בקידושין, ואילו לא היה תנאי שקידש ב' נשים ונתכוון לכנוס את זו וכנס את זו מהני נישואין בטעות [כיון דל"ש תנאי בנישואין, ע' לקמן עד., וכדברי רע"א (לעיל מה.) דמקח טעות משום תנאי]. או דכיון דלא נתכוון לאשה זו לא הוה נישואין כלל[ז].

ובדעת **רבותיו** של רש"י לבאורה מבואר דכה"ג הוה נישואין, אף דהוה בטעות. וכיון שנשאה [אפי' בטעות] אמרי' דאין אדם עושה בעילת זנות, ונתכוון לקידושין.

קיח) **איתיביה אביי קידשה בטעות וכו' והא הכא דטעות אשה א' היא ופליגי. הראשונים** הק' לדעת הרי"ף ד'כעין ב' נשים' היינו שכנסה לאחר זמן, א"כ מנ"ל דהך ברייתא איירי שכנס לאלתר. **והרשב"א** ביאר דקו' הגמ' דהלשון 'קידש ובעל' משמע לאלתר, אך הק' דבקטן ל"ש בעל לאלתר, עד שיגדיל. וכתב די"ל דאיירי שקידש סמוך לגדלות, ובעל אחר שגדל. [אבל הק' דדוחק דהגמ' איירי באופן דחוק כ"כ].

וכה"ק **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) **ותי'** דאיכא לאוקמי בקטן בן ט', שביאתו ביאה [וחלים קידושין[י]]. אבל לכסף ושטר אין לו יד[יא]. **והאחרונים** תמהו האיך מהני קידושי קטן, דאף דביאתו ביאה, מ"מ אין לו יד לקידושין[יג]. **והאבנ"מ** (מג ב) כתב דבקידושי ביאה

ז. ועוד הביא **הרי"ף** צד שקידש א' בתנאי וא' בלא תנאי, וטעה איזה מנייהו בתנאי וכנסה סתם. דאמרי' דהו"ל למידק [והיה לו לפרש ספיקו].

ח. ועוד הביא הרי"ף **י"מ** דקידש ב' נשים ונסתפק איזה התנה, וכיון דהיה לו להתנות על הצד שיש בה תנאי הוה טעות אשה א'. ועוד הביא **י"מ** כרש"י, ועוד **י"מ** שקדש על תנאי שאין עליה נדרים, ואח"כ מינה שליח לקדש אשה אחרת, והטעוהו וקדשו לו אשה ראשונה בסתם.

ט. [אמנם בדברי **הרמב"ן** (ע' בסמוך) משמע דנידון בעילת זנות תליא בנידון קפידת התנאי].

י. ועוד יל"פ דנישואין לא סגי בהכנסה לביתו לרגע זו, וע"כ צריך מעשה הכנסת אשה זו לביתו. אבל אם נמצאת לאה, הא לא הכניסה לביתו ע"ד שתהא בקביעות.

יא. **והאבנ"מ** הביא **ירושלמי** (יבמות יד הו' **ברשב"א** ונמוק"י שם) דחרש שקידש בביאה ל"מ גט חרש. אבל **הב"י** (אה"ע קכא ו) כתב דלא מצא לא' מהפוסקים כן.

יב. ואפשר דיש לפרש כוונת רש"י מה"ק דלעולם איירי שחזר ובא עליה אחרי שגדל. דדעת רש"י דלא בעי לאלתר. אלא דקטן שקידשה בכסף ושטר, מעשה הקטן לא נחשב כלום, וכשחוזר ובא עליה לא נחשב 'כעין אשה אחת', דאין שום שייכות ביניהם. אמנם ביאת בן ט' הוה מעשה ביאה ומציאות האישות קיים ביניהם, ובזה כשחזר ובא עליה כשגדל נחשב כעין אשה א'.

יג. ועוד ילה"ק דגזיה"כ ד'כי יקח', דבעי בר קיחה [וכמ"ש רש"י לפנינו]. ועוד **רש"י** (סנהדרין נב:) דרש אשת איש ולא אשת קטן, דלא חלו קידושין. [ובגמ' (קידושין יט.) משמע דלא משכחת לה אשת קטן אלא ביבם או יעוד לבנו קטן].

אמרי' דדעת אחרת מקנה[יד]. [וע"ע **נוב"י** (ת אה"ע נד) שהאריך בכ"ז]. **והאחרונים** (זכר יצחק יד, אבה"א אישות ד טז) **כת'** דמהני קידושי ביאה דהוה מציאות האישות, ולא מעשה קנין לאישות שאח"כ. (ע"ע לקמן עד.).

קיט) **רש"י ד"ה קטן.** אין קידושיו כלום דלאו בר קיחה הוא, **כי** יקח כתיב[טו]. **והאחרונים** (קוב"ש רמה) **העירו** אמאי צריך קרא למעט, **תיפ"ל** דאינו **בר** קנין [**וכעי"ז** הק' **תוס'** (יבמות קד:, חולין יב:) אמאי איצטריך קרא למעט קטן מחליצה, הא אינו בר כוונה]. **והאבנ"מ** (מג ב) **כתב** לאפוקי דלא אמרי' דעת אחרת מקנה. **וכ"ד הר"י ברזילי** (במהרי"ק לב, הו' באבנ"מ א א) **דמהני לקדש מדין זכין.**

קכ) **מר סבר אדם יודע דאין קידושין בפחות מש"פ וכו'.** **הרא"ה** הק' דאם אדם יודע, א"כ מעיקרא אמאי קידשה דפחות מש"פ.

ויש שפי' דהמקדש מסתפק בדבר, שמא לא אהני, ומש"ה העלה בדעתו לקדש על הצד דל"מ קידושין הראשונים.

והרא"ה פי' דאדם יודע לאו דוקא, אלא דכל אדם ניחא ליה בקידושין גמורים. משא"כ גבי תנאי דשמא מקפיד, ולא ניחא ליה כלל [**וביאר** בזה הצריכותא בע"א, ודלא **כרש"י** שם]. **וכ"כ הריטב"א** דכיון דהגריעותא לא אתי מחמתיה, מחית נפשי' לספיקא. ודעתו לגמור נשואין בבעילה כאילו יודע בבירור שאין קידושין. **וביאר** דבזה ר' שמעון פליג, דכשם שמעיקרא לא ידע דל"מ פמש"פ, אף עכשיו אינו מעלה על דעתו.

והרמב"ן (קידושין נ:) כת' דמשום דאין אדם עושה בעילתו זנות[טז] אמרי' דלעולם הוא מתנה בלבו שאם אין קידושין ראשונים שיהא עכשיו לקידושין. דכל הבועל לא מחית לספיקא שתהא זנות. תדע שהרי אף בקידשה בתנאי אמרי' אדם יודע, ואע"פ שסבור שנתקיים התנאי.

קכא) **איתיביה הריני בועליך ע"מ שירצה אבא וכו' והא הכא דכי טעות[יז] אשה א' דמי. פרש"י** דגמר ובעל בלא שום תנאי. אף שהטעתו, איכא למ"ד דמקודשת לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) ביאר דלשם קדושין גמורין בעל, ולאו אתנאה קמא[יח] סמך. ועד"ז כת' **הרשב"א** (ושא"ר)[יט].

ורש"י מה"ק ביאר דהוה טעות אשה א' דהקדושין וכניסה באין כא' דכניסה גופה הן הן הקדושין.

והשלט"ג (לד. בדה"ר) **בשם ריא"ז** (כאן ג ה) **הביא** מכאן דאפי' כנסה על תנאי שאין עליה נדרים, אין אדם עושה בעילתו זנות. וא"א לבטל ביאת אישות.

אבל פשטות דברי הראשונים דהיכא דבשעת כניסה עשה תנאי אי"צ גט כלל. **ובהג' אשר"י** כת' דאפי' הזכירה התנאי בשעת כניסה, אמרי' מסתמא התנה עבור הכתובה. **והבי"ש** (לח נט) דייק דהיכא דהתנה על גוף הקידושין, אי"צ גט [ודלא כריא"ז].

קכב) **התם בהא קמיפלגי וכו', מ"ס ע"מ שישתוק האב וכו'.** ונח' בזה בגמ' (קידושין סג:). ובגמ' (גיטין כה:) אי' דהמקדש בביאה ע"מ שירצה אבא תליא בברירה. **פרש"י** (שם) דלבסוף הוברר הדבר שמקודשת משעת בעילה[כ].

יד. ודלא **כר"ן** (נדרים ל.) שקידושין לא נחשב דעת אחרת מקנה, דהאשה אינה מקנה את עצמה, אלא מפקרת עצמה. דהתורה אמרה כי יקח אשה וכו' ולא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל. [**וכן** דעת **הרמ"ה** (ב"ב ג נג: רכד) דקידושין נחשב דעת אחרת מקנה, ודלא כר"ן].

טו. ורש"י (סנהדרין נב:) דרש אשת איש ולא אשת קטן. [וגלי קרא דלא חלו קידושין, וכ"כ **תוס'** (קידושין יט.) דדרשי' מהאי קרא דלא חל אישות. אבל **לרש"י** (קידושין שם) דיבום בקטן הוה אשתו, אלא דנתמעט מחיוב מיתה. וע"ע רש"י יבמות צו:].

טז. אבל בשלח סבלונות אמרי' דסמך אקידושין. [אבל אילו באמת ידע דל"מ קידושין ראשונים, אף בסבלונות הדין כן].

יז. ולכאורה כוונת רש"י לגרוס בכולהו דטעות אשה א', ואילו בהך גרסי' כי טעות אשה א', אף דהתנה על קידושין אלו. ולא דמי לאידך שקידש ואח"כ חזר ובעל.

יח. ומשמע דכוונתו דלא הזכיר את התנאי בשעת מעשה ממש. [אלא בעודם עסוקים באותו הענין וכדו'].

יט. **והמהר"ם שי"ף** הק' דכאן ל"ש הסברא (שכת' **רש"י** עג. ד"ה דאיכא) דסומך עליה, דלא היתה נשאת אא"כ נתקיים התנאי. שהרי אף היא אינה יודעת אם ירצה אביו. [אך רש"י כאן כת' שהיא הטעתו, ומשמע שהיא יודעת].

כ. **ופרש"י** (לעיל שם) דשאר תנאים מהני, שבידו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם. ומש"ה לכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע [ולאו משום ברירה]. אבל הכא דאין בידו

קכג) **איתיבי מודים חכמים וכו' או שהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו ומת, חולצת או מתייבמת.** **הראשונים** הביאו דמבואר דמשום חזקת אין אדם עושה בעילת זנות נחשב קידושי ודאי. [וכן מבואר מדברי רב (לעיל) דלא תפסי קידושי שני. וע"ע מש"כ לעיל בשם הרמב"ן].

קכד) **רש"י ד"ה ונתגרשה.** וקיבל אביה גיטה. והאב מקבל גיטה אף אחרי שנשאת. [וכ"כ **רש"י** יבמות קט. וסנהדרין נה: וסט.[כא]]. **והרמב"ן ותוס' הרא"ש** הק' דמשנשאת אין לאביה רשות בה[כב]. וכ"כ **רש"י** להדיא (קידושין מג:, ובמשנה לעיל מו:). **ותוס'** (קידושין י.) נסתפקו בזה. וצ"ע הסתירה בדברי רש"י.

ובשו"ת מהר"ם פדאוה (טו) כתב דדעת רש"י לחלק דבקטנה יכול לקבל גיטה, כיון דהוא קידשה. אבל בנערה אינו מקבל גיטה כיון שנשאת[כג].

דף עד.

קכה) **והא הכא דכטעות אשה אחת היא ופליגי.** **פרש"י** טעות קידושי קטנה. **והראשונים** הק' דנח' (עג.) להדיא בקידושי קטנה, ואמאי הביאו שוב מברייתא. **והרמב"ן** הביא בשם **ר"י ב"ר יקר** דהכא איירי ביתומה בחיי האב, ול"ש בזה כ"כ אדם יודע[א]. **והבעה"מ** תי' דהגמ' לא ידעה השתא סברת אדם יודע.

ורע"א תמה דלפ"ז המקשן לא הבין שום סברא לחלק בין אשה א' לב' נשים, ומדמה רק הלשונות להדדי. וכתב לפרש ע"פ מש"כ **רש"י** דטעות אשה א' כעין ב' נשים היינו בגרשה בנתיים, א"כ י"ל דהמקשן סבר דבאשה א' מתכוון למחול על התנאי, אבל לא לקידושי ביאה. ומש"ה בקטנה שגדלה ליבא קידושין. [ודוקא גירשה בינתיים, דנתכוון עכשיו לקדשה בביאה].

וכתב רע"א די"ל דהיינו דוקא בקטנה, אבל בפחות מש"פ ומקדש במלווה. כיון דמעולם לא היתה אשתו, לא אמרי' אא"ע בעילתו זנות.

קכו) **ומ"ס אין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וכו'.** **ורש"י** מחק גירסא זו, שהרי ר"א אוסר אפי' החזירה לאחר שגדלה, ומשום גזירה. א"כ י"ל דאף גדלה אצלה מקודשת מדאורייתא, אלא הוה גזירה.

אבל **הרמב"ן** כתב דדעת ר"א דהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו אף מדאורייתא אינה מתייבמת. וביאר דהא דר"א גזר אפי' החזירה כשהיא גדולה, הוה אטו גזירה אטו גדלה אצלו. דכיון דמשכח"ל גדולה [שגדלה אצלו] דאין חזרתה חזרה גמורה, גזר כל גדולה אטו הא. אבל אילו גדלה אצלו אמרי' דאינו בועל בעילת זנות, לא גזרו גדולה אטו קטנה. (וכ"כ הראב"ד לרי"ף יבמות שם).

והרמב"ן כתב דלפ"ז קשה לשמואל [דקטנה שגדלה צריכה גט משני], דת"ק ס"ל אא"ע בעילתו זנות[ב]. וכתב די"ל דלרבא שמואל איירי דוקא בלא בעל [וכמ"ש **תוס'** ד"ה דברי].

והרמב"ן הביא בשם **הר"א אב"ד** דיש להעמיד מח' רב ושמואל בטעות אשה א' כעין ב' נשים, שלא מיאנה מהאירוסין והגדילה וכנסה ובעלה, דהוה כעין ב' נשים, דעמדה ונשאת אח"כ [ויש ב' מעשים]. וכ"כ **הבעה"מ**.

קכז) **אמר ר' יוחנן חליצה פסולה[ג] עד שיתכוונו שניהם.** **בשו"ת חכ"צ** (א, הו' בקצות ערה ד, ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו. אך דעת שא"ר (שם) דמהני תנאי אף כשאינו בידו. **והרמב"ן** (שם) כת' דע"מ שירצה אבא בעינן ברירה, דהדבר מסור ללב לומר דמה שנתרצה לבסוף הוברר הדבר שרצה בשעה ראשונה. [דלא הוה תנאי ע"מ שיאמר הן בעתיד, אלא ע"מ שהוא רוצה]. ועפ"ז כת' **הרמב"ן** (גיטין, ותוס' ריה"ז קידושין) דלמ"ד ע"מ שלא ימחה לא תלי בברירה.

כא. וכ"כ **בהג' מרדכי** (גיטין תסה), וציין מקור **לרש"י** מה**ירושלמי**. [**והקוב"ש** ציין דה**ראשונים** (גיטין סד) הביאו את הירושלמי באופן אחר]. ובשו"ת הרי"ד (מז) האריך לתמוה ע"ד רש"י.

כב. **והרמב"ן** הביא בשם **תוס' רבני צרפתים** דהוה ט"ס ברש"י. וכתב תמיהני על הסופר הזה, שכתב כן אף ביבמות [קט.].

כג. אבל **החזו"א** (קידושין שם) כת' דאין לחלק בזה בין קטנה לנערה. [והוכיח דתוס' קידושין י. לא חילקו בזה].

א. **והריטב"א** חלק דאדם יודע לאו דוקא [וכמ"ש הרא"ה ורמב"ן לעיל], אלא דדעתו עב"פ לקידושין. ולא תליא אי יודע דין זה.

ב. ולא מסתבר דשמואל ס"ל כר' אליעזר. [ועד"ז הק' תוס' עג. ד"ה ושמואל].

ובקוב"ש רמז) חקר איזה כוונה צריך לחליצה, אי הוה משום דמצוות צריכות כוונה[ד], או כוונת קנין[ה].

והאחרונים (שער"י ז ד,ו, וגר"ח סטנסל) **הביאו מהא** דכת' תוס' דבעי מיעוט בקטן וחרש, היכא דגדול עומד על גביו. וגדול עומד ע"ג שייך בכוונת המעשה, ואילו בדעת קנין ל"מ דמהני [אלא דעת אחרת מקנה].

והשער"י (שם) **וקובה"ע** (עו) **ביארו** דחליצה לא דמי לגיטין וקדושין, דהבעל הוא הפועל את חלות גט וקידושין. אבל חליצה דמי לשחיטה, דהחליצה עצמה היא המתרת, באופן שנעשית בהיתר ע"פ כוונת היבם[ו]. [וכ"כ העונג יו"ט ב].

קכח) **אלמא כיון דעביד מעשה אחליה לתנאיה. תוס'** (ד"ה אלמא) כת' דלפ"ז כל תנאי מהני רק כשמזכירו בשעת גמר הדבר. אבל **השעה"מ** (אישות ו) חילק דדוקא גבי חליצה אמרי' כן, דחליצה מצווה[ז], וכיון דלא התנה בשעתו ניח"ל למעבד מצווה לשמה.

ליתא בשליחות ליתא בתנאי

קכט) **תנאה דאפשר לקיומי ע"י שליח[ח]. תוס'** פי' הסברא בזה, הואיל והמעשה כ"כ בידו שיכול לקיימו ע"י שליח, יכול להטיל בו תנאי. **והפנ"י** (גיטין עה.) כתב[ט] די"ל דהסברא להיפך, דכיון שהמעשה אינו אלים, דאפשר אף ע"י שליח, מהני תנאי. אבל מעשה אלים [שצריך להיות בגופו] לא אתי דיבור התנאי ומבטל המעשה[י]. וכ"כ **הריטב"א** (קידושין נ.) דכיון שהמעשה הוא כל כך אלים וחזק שאינו נעשה ע"י שליח, דינא הוא שלא יבטלנו תנאי[יא]. והוי כמפליג בדברים.

והאחרונים (שער"י ז ח, קובה"ע עו, וכעי"ז או"ש אישות י ב[יב], וע"ע בסמוך) **כת' לפרש** [סברת התוס'] דהיכא דהבעלים הוא פועל המעשה, אמרי' דיש לו זכות לקבוע צורת החלות, ולהטיל בו תנאי. אבל חליצה [ושאר מילי דל"ש שליחות], עצם המעשה חל מצד עצמו, ול"מ תנאי הבעלים.

ובפשוטו משמע דילפי' בגדרי 'תנאי' דילפי' מבני גד ובני ראובן, דבעינן שיהא ראוי להתקיים ע"י שליח. ועוד יש **אחרונים** שפי' דגדר הילפותא דלא נחשב עשייה דידיה, ולא נחשב שהיבם פועל את חלות החליצה, אלא דהמעשה פועל מצד עצמו. ומש"ה

ג. ובגמ' (יבמות קא: וקו.) מבואר דאף כשלא נתכוונו נאסרת לאחים ולכהונה. **והשעה"מ** (אישות ו ב ד"ה ועוד נ"ל ליישב) דן דכוונה הוה רק מדרבנן.

ד. **והקוב"ש** (רמח) כתב דלא הוה מגדרי מצוות צריכות כוונה, אלא דבעינן כוונה להתיר. וכעין הא דאיתא (חולין לא) דבעי כוונת שחיטה וכוונה בטבילה. [עי"ש מה שהביא בזה. וע"ע בדברי החכ"צ (שם)]. **והשער"י** דן האם הוה כוונה ל'מעשה', או כוונה להתיר, דעיקר הכוונה על התוצאה].

ה. **והחכ"צ** הכריע דתליא בכוונת הקנאה, ומש"ה מהני ביבמה קטנה, דדעת אחרת מקנה. [וכמה אחרונים נקטו דהוה כוונת מצוות, וכן דייקו מלשון הרמב"ם (יבום ד ח) דהוה גדר לשמה]. **והמנח"ח** (תקצט) כת' דחליצה הוה מצווה, ובעינן ג"כ שיתכוון לשם מצווה. אך כוונה זו אינה מעכבת בהיתר האשה. [דהיבמה מותרת אף היכא דהיבם לא קיים מצווה].

ו. ועד"ז כתב **הגר"ח** (יבום ד) דלא בעי עדים לקיומא בחליצה, כיון דהפטור בא ממילא. דלא בעינן דין דעת בעלים, אלא לעצם מעשה החליצה [וכמו עשייה לשמה].

ז. [אבל **האחרונים** האריכו לחקור האם חליצה הוה מצווה או מתיר. ואב"מ].

ח. **והרא"ש** (יבמות יב טו, ובתוס' רא"ש שם) ביאר דמן הדין אין כח בשום תנאי לבטל המעשה, וראוי להיות שהמעשה קיים אפי' לא נתקיים התנאי. אלא דילפינן מתנאי בני גד, הלכך בעינן דוקא כי התם.

ט. **והפנ"י** הק' על תוס', דאדרבה כיון דהוא בידו יותר, המעשה אלים יותר. ויש יותר סברא דל"מ תנאי.

י. **והעונג יו"ט** (ג) ביאר דבחליצה [וכדו'] כיון שהפעולה כ"כ נקשרת בבעליו, עד שאינה נעשית ע"י שליח. אף אין חל בה תנאי לתלות הדבר ברפיון ובתנאי אם תעשה כך וכך. [וכעין דברי האחרונים, הו' בסמוך].

יא. וכ"כ **בחי' ר' קרשקש** דתנאי מהני בדבר שאין המעשה אלים כ"כ שא"א לקיימו ע"י שליח. ומש"ה אם לא נתקיים התנאי, המעשה בטל. אבל מעשה אלים [דל"מ ע"י שליח] א"א לבטל. [וכ"מ בדברי **התוס' שאנץ** (נו) **ור' עזריאל** (בשיטמ"ק נזיר יא) הו' בסמוך].

יב. **והאו"ש** הביא שביארו **הקדמונים** דכיון דא"א להתקיים ע"י שליח, אין ההסרה והההתרה מזיקת יבום העיקר, רק מעשה החליצה הוא העיקר, ולא אתי תנאי דהוא דיבור ומבטל מעשה.

אינו בעלים להטיל בו תנאי[יג]. ועד"ז כת' **העונג יו"ט** (ב)[יד].

[ואך דצריך 'כוונה' בחליצה, כל שיש כוונה נחשב מעשה חליצה, ול"מ להתנות ולקבוע שיחול באופן מסויים[טו] או ע"י שיור[טז]. וכן ל"מ לעשות חליצה שיחול לאחר ל'[יז], ואף דל"ש לפרשת תנאי דבני גד. דהיבם אינו 'בעלים' על היתר החליצה].

קל) **שם. המאירי** (קידושין סא.) דן לדעת **הראשונים**[יח] דתנאי דמעבשיו ל"צ משפטי התנאים, וע"מ כמעבשיו. א"כ ע"מ שתתן לי ר' זוז דהוה מעבשיו, אמאי בעינן שיהא איתא בשליחות[יט]. והמאירי הביא **י"א** דדוקא מכמה דיני התנאי נתמעט תנאי דמעבשיו, ולעולם בעינן איתיה בשליחות[כ].

ובשו"ת ברית אברהם (טו, הו' בפתח"ת קסט כד) דן עד"ז ע"פ דברי **המשנ"ל** (אישות ו) דדן דתנאי לשעבר ל"צ משפטי התנאים[כא]. א"כ יהני אף בחליצה, דאף איתא בשליחות ילפי' מתנאי בני גד. והפתח"ת כת' דלפ"ז יוצא דין חדש דבתנאי לשעבר שפיר מועיל תנאי לבטל החליצה.

אך **הפתח"ת** העיר דמדברי **התוס'** (כאן) מבואר דהך מלתא דבעינן שאפשר לקיימו ע"י שליח אינו תלוי בשאר משפטי התנאים. [ואף תנאי דמעבשיו ילפי' דבעי אי' בשליחות].

והאחרונים (שער"י ז ח, קובה"ע עו ז,ח) ביארו דילפי' דכל מילתא דליתא בשליחות נחשב דהחלות חל ממילא. ודוקא בחלות שהאדם פועל שייך גדרי תנאים, ואפי' תנאי דמעבשיו.

ועד"ז דנו לענין מקח טעות **דרע"א** נקט דהוה מדין תנאי, ול"מ החליצה [וחופה]. אבל **הבית הלוי** (ג ג) נקט דכיון דהוה כנמצא חפץ אחר, ולא נתכוון כלל לחפץ זה. **והברכ"ש** (קידושין כג) כת' דאפ"ה כיון דהבעלים אינו פועל חלות החליצה, אף מקח טעות לא מבטל.

קלא) **דלא אפשר לקיומי ע"י שליח וכו'. הראשונים** דנו מנ"ל דל"מ שליח בחליצה [ואמאי לא ילפי' מגיטין

יג. והאו"ש (ד כד) ביאר דיש שני ענינים, יש ענין שעיקרו הפעולה הוא המעשה לבד, ויש ענין שעיקרו הכוונה. ובזה אמרי' דדברים שנמסרין לשליח עיקרן הכוונה והרצון, ומש"ה מהני תנאי. אבל חליצה אינו נמסר לשליח ועיקרו המעשה בגוף, לכן ל"מ שליח, וכן לא מהני תנאי.
ועפ"ז כת' דבדברים הנמסרים לשליח, אף שהאיש הזה לא מצי לעשות שליח [כגון חרש], שפיר משוי תנאים. דעיקרו של הגט הוי הכוונה, דענין הגט נמסר לשליח.

יד. והעונג יו"ט ביאר דבחליצה סגי ב'כוונה', ולא שייך תנאי בכוונה, דהא מ"מ תכלית פעולתו היה לשם פטור והוי כוונה מעליא. ואף אם לא תתן ר' זוז סוף סוף יש כאן כוונה. [התנאי אינו נתפס בכוונה]. ודן אי שייך תנאי בכוונת מצווה [ואכמ"ל].
ועד"ז כת' **השער"י** (ז ו) דלא שייך תנאי על 'מעשה', דתנאי שייך רק בענין שתלוי ברצונו, אבל על ענין מעשה וכן כוונה לא שייך להתנות, דמ"מ נעשית המעשה עם כונה לשם חליצה. ועי"ש שהאריך בזה.

טו. והגר"ח (סטנסל צג יבמות קו.) דייק דדוקא תנאי דצריך פרשת תנאי דבני גד, אבל מקח טעות לא תלי בהא דליתא בשליחות. והגר"ח הק' א"כ בחליצה מוטעית אמאי לא יתבטל החליצה משום מקח טעות.
ובהמשך דבריו כת' דל"ש מקח טעות כלל בחליצה, דלא תלי ב'רצון'. ונקט דאפ"ה מהני בגדר תנאי דבני גד ובני ראובן, ובזה תי' הגמ' דיש מיעוט בפרשת תנאי דבני גד ובני ראובן. [וכת' דיש חסרון נוסף בתנאי 'אם' דכלתה קנינו, ומהני רק תנאי דמעבשיו. אלא דדעת הרמב"ם דתנאי דמעבשיו ל"צ תנאי כפול ופרשת תנאים, ומש"ה הרמב"ם לא פסק כסוגיין].

טז. והבית יעקב (כתובות עד.) נקט דמהני שיור בחליצה, שלא תהא מותרת לפלוני. [וע"ד הא דאי' (גיטין פב.) לר"א, ורבנן פליגי דבגט בעי כריתות, ואילו בחליצה ליכא מיעוט].
והאחרונים (שער"י ז ו, קובה"ע עו ה) תמהו בזה.

יז. והקובה"ע (עו ב) כת' כמו דל"ש לשחוט שיחול היתר שחיטה לאחר זמן, או חזרה תוך כדי דיבור משחיטה, או שיור בהיתר. דהמעשה מתרת מצד עצמו.

יח. כ"ד **הרי"ף** (גיטין עו., לז: בדה"ס) **והרמב"ם** (אישות ו יז), **והה"ה** (שם) הביא דכ"ד כל **הגאונים**. [אך תוס' בכ"מ לא ס"ל כן]. [ודוקא תנאי 'אם' דלא הוה מעבשיו].

יט. והגר"ח (סטנסל) כת' דתנאי דמעבשיו מהני משום גדרי גילוי דעת וטעות. וגדרי טעות הוא בעשיית ההיתר, ומש"ה בחליצה ל"ש גדרי טעות, דהאדם אינו פועל את ההיתר. וכיון שמעשה החליצה היתה בכוונה לא איכפ"ל דאין לו 'דעת'. [וחליצה ל"צ דעת כמו גירושין וקידושין, אלא שיתכוין לחלוץ].

כ. והגר"ח (אישות ו ד) ביאר דתנאי דמעבשיו לא בעי סדר עשיית התנאי. אבל לענין אפשר ע"י שליח, דהוה דין בחלות התנאי, דעל מעשה כזה לא חל תנאי, אף תנאי דמעבשיו ל"מ.

כא. והאחרונים (אבנ"מ י א, לח ה, קוב"ש ח"ב מב) **הביאו דבחי' הר"ן** (גיטין מו., וחי' רמב"ן שם, וס' הזכות שם עה: לח. בדה"ר) מבואר דל"צ תנאי כפול. אבל **בשו"ת הרא"ש** (לה ט) מבואר דצריך כל משפטי התנאים.

וקידושין דמהני שליח]. **הרא"ש** (יבמות יב טו) כתב דילפי' וחלצו נעלו מעל רגלו ל"מ תנאי בחליצה[כב]. **והקוב"ש** (רנב) הק' דאין כאן יתור למעט, א"כ אמאי לא נילף מכל התורה דמהני שליחות, ולא בעי ידו דוקא[כג].

והקובה"ע (עו ז) ביאר דבגט מהני יד השליח דנחשב שהוא יד המגרש, ע"י שמסר לו כחו. אבל בחליצה היבם אינו מתיר [ע"פ יסוד **האחרונים** הנ"ל[כד]], א"כ ל"מ להעביר כחו לאחר שיעשה במקומו. [ואי משום שליחות למעשה, שנעשית עבורו כשליח לדבר עבירה. משו"ה לא יחשב 'רגלו'[כה]].

קלב) **רש"י ד"ה על ידי שליח.** שהרי משה צוה ליהושע[כו], שהיה שלוחו של משה[כז]. [**והשיטמ"ק** ביאר דכוונת **רש"י** דילפי' מיתור הלשון, דקרא איירי במשה, והפסיק הענין שצווה ליהושע. ואח"כ השלים הענין]. אבל כמה **ראשונים** (ריטב"א, מאירי) **פי'** דאפשר לעשות קנין בארץ ע"י שליח. [ולא משום דנעשית דוקא שליח].

והאבנ"מ (לח ב) הביא מה**שאילתות** דהתנאי היה עם אלעזר ויהושע, ומשה היה שלוחם[כח]. וביאר האבנ"מ דנחשב שאלעזר ויהושע עשו עיקר חלוקת הארץ, והם הבעלי דבר[כט].

קלג) **בא"ד אינו יכול לומר אם תתן לך פלונית, חלוץ לה.** [דבתנאי דב"ג וב"ר היה תנאי על השליחות, וילפי' מהתם דבעי כעי"ז תנאי על השליחות]. אבל **הרמב"ן** (גיטין עו:, **ור"ן** שם לו: בדה"ר) כת' דתנאי ע"י שליח ל"צ משפטי התנאים[ל]. **והאחרונים** (מקנה קו"א לח ב, אבנ"מ לח ב) העירו דלפ"ז צ"ל דלא כרש"י דתנאי דב"ג היה תנאי בשליחות[לא].

קלד) **והא ביאה וכו' דאיתקוש הויות**[לב]. **פרש"י כי** היכי דמהני תנאי בכסף ושטר, ילפי' דמהני תנאי בביאה. **ורע"א** הק' א"כ נילף מהכא לעלמא דמהני תנאי אף בדבר שא"א ע"י שליח. **ורע"א** (ופנ"י) ביאר דנהי דמעשה הביאה א"א לקיים ע"י השליח, מ"מ כיון דעצם הקידושין[לג] אפשר ע"י שליח [ע"י דבר אחר כגון בכסף ושטר]. וכל ענין הויה הוה א', מקרי יכול לקיים ע"י שליח.

והקובה"ע (עו ח) כת' דקו' המקשן דקדושי ביאה אינו בתורת קנין, אלא הוה מציאות שנוהג מנהג

כב. **והמהר"ח או"ז** (קכח, הו' בקוב"ש) כתב עוד דילפי' חליצה דומיה דיבום.

והמהר"ח או"ז (חדשות ה) כת' דנראה הטעם משום דבעינן שיתכוין להתיר, וזה אי אפשר ע"י שליח. ולא דמי לגט שכתבו מוכיח, וכאן אם אמר לשלוחו תתיר במקומי אי אפשר עד שיתיר בעצמו. וכיון דאי אפשר לקיימו ע"י אחר והתנאי בטל ומעשה קיים.

כג. **והתוס' רי"ד** (קיד' מב:, הו' בקצות קפב) הק' אמאי לא מהני שליחות במצוות, להנחת תפילין. ותי' דהוה מידי דממילא. והקצות שם כתב דהוה מצווה שבגופו. וע"ע **או"ש** [שלוחין א].

כד. אך בהמשך דבריו (שם טז) כת' דמדברי תוס' בנזיר והרמב"ן מבואר דהיבם הוא פועל חלות החליצה, אלא דהוה גזיה"כ דבעי 'איתיה בשליח'.

כה. וביאר דיש ב' אופני שליחות, יש דינים דמעשה השליח הוה מעשה מצד עצמו. אבל בגט וכדו' צריך שיהא מעשה של הבעלים, ומהני רק ע"י גדר מסירת כח. וגדר מסירת כח מהני רק במידי דהאדם הוא פועל החלות. אבל בחליצה שהדין חל מאליו ע"י המעשה, לא שייך לומר שימסור כחו להשליח. דגם הוא בעצמו אין לו כח להתיר או לאסור.

כו. [**ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' שצווה ליהושע לנשיאי העדה]. וע"פ הפסוק (במדבר לב כח – ל) ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות וגו', ואם יעברו וגו' ונתתם וגו' ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם.

ורש"י מה"ק הוסיף דאין לומר דדוקא כשעושה מעשה ע"י שליח יהני תנאי, דאין סברא דהיכא דהוה ע"י שליח ממש יהא עדיף מהיכא דאי בעי אפשר ביד שליח.

כז. לכאורה איירי שנתן להם ארץ סיחון ועוג בעבר הירדן, וצ"ל דאף נתינה זו היית ע"י נתינת יהושע, ואף דבפסוקים משמע דלקחו בני גד ובני ראובן מעצמן.

כח. [ולפ"ז הסכם התנאי היה ע"י שליח, ולא מעשה ההקנאה].

כט. **והמקנה** ביאר דהתנאי היה בשביל כל ישראל, כי הם נתרצו בזה. והוי כאלו התנו הם בעצמם תנאי זה. תדע דאל"כ כיון שמת משה בטל השליחות [וצ"ב קו' דהא זכו בחלק עבר הירדן קודם מיתת משה. ועוד יש שדנו דעיקר אפשר ע"י שליח היינו שאי"צ שהבע"ד בעצמו יעשה את המעשה. אבל אי"צ גדרי שליחות].

ל. דאילו לא נתקיים התנאי הוה כמו ששינה בשליחותו ובטל השליחות והמעשה.

לא. **והאבנ"מ** כת' דצ"ל דיפרשו בסוגיין כשאילתות [א"נ יפרשו כריטב"א דאפשר ע"י שליח].

לב. **והרשב"א** (יבמות טו.) כת' בשם **הראב"ד** דברייתא דהתם פליג דל"מ תנאי בקידושי ביאה, דליתא בשליחות ליתא בתנאי.

לג. **והקוב"ש** (רנד) כתב [דלא משמע כן ברש"י] דאף בקידושי ביאה שייך שליחות על עצם הקידושין [וכמו אב

אישות. וכמו קודם מתן תורה דנעשית אשתו ע"י ביאה, אף בלא גדרי קניני אישות[לד]. וס"ד דאף אחרי מתן תורה גדר קידושי ביאה הוה כך. קמ"ל דהוקשו, דאף קידושי ביאה הוה תורת קנין, ככסף ושטר[לה]. [ועד"ז כת' השער"י ז ח].

והריטב"א כתב דליכא למימר איפכא, כ"ה דל"מ תנאי בביאה, אף בכסף ושטר ל"מ. דחדא נגרר בתר תרתי.

קלה) **שם. האחרונים** דנו היכא דעיקר הדבר יכולה להתקיים ע"י שליח, אך באופן זה ל"מ שליח, האם הוה בכלל מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי, או דאזלי' בתר עיקר הדבר, דומיה להא דהוקש קידושין להדדי.

והמקנה (קו"א לח ב, ציינו **רע"א** חו"מ רח) נסתפק בזה האם מהני תנאי במקום דהוה דבר עבירה[לו] דל"מ שליח, דאין שליח לדבר עבירה. או דסגי דעיקר הדבר אפשר ע"י שליח. **ובהג' ברוך טעם** (שם) כת' דעיקר הטעם דל"מ תנאי בחליצה משום דבעינן שהמעשה יהא כ"כ מסור בידו [וכמ"ש תוס' כאן]. ע"כ במקום שהמניעה לעשות שליח אינה משום עצמות המעשה, אף כשמזדמן שיש מניעה לעשות שליח מחמת דבר אחר [כגון שאין שליח לדבר עבירה]. מהיכי תיתי דל"מ תנאי[לז].

דעת הרמב"ם – **בהשגת הרמ"ך** (אישות ו א) השיג **דהרמב"ם** (שם א וב) השמיט דבעינן תנאי בדבר שאפשר ע"י שליח. **וה"ה** כתב דהרמב"ם סמך עמש"כ (יבום ד כד) דאם חלץ ע"מ שיתנו לו מאתים זוז, אע"פ שלא נתקיים התנאי הוה חליצה[לח], שהרי נתכוון לחלוץ לה[לט].

והשעה"מ (הנ"ל) כת' דדעת הרמב"ם דל"מ תנאי כלל בחליצה, כיון דאפי' חליצה בטעות מהני. אלא דהוסיף הטעם דכוונה בחליצה הוה מדרבנן.

והקובה"ע (עו ח) ביאר דהרמב"ם לא הביאו בדיני התנאים, דליתא בשליחות אינו מהלכות התנאי, אלא דהוה סברא בפנ"ע דל"ש תנאי אלא בבעל המעשה (וכנ"ל).

אבל **הכס"מ** (אישות שם) כתב דהרמב"ם לא פסק כמסקנא כאן, אלא כסברא דכיון דעביד מעשה אחולי לתנאיה[מ].

ועוד יש שפי' דהרמב"ם ס"ל כדברי המאירי (הו' בסמוך) דקאי דוקא תנאי דשייך טענת משטה. וע"ע או"ש (שם).

נזירות בתנאי – **ותוס'** (נזיר יא.) הק' האיך מהני תנאי בנזירות, הרי ליתא בשליחות[מא] [וכדאמרי' בסוגיין]. **והאחרונים** (קובה"ע עו ח,טז) דנו דאף דליתא בשליחות משום דמילי לא מימסרן לשליח, מ"מ האדם הוא הפועל, ול"ש הך כללא[מב]. **והקובה"ע** כתב דמדברי **תוס'** (נזיר, והרמב"ן, ע' בסמוך) מבואר דהוה גזיה"כ דבעי דומיה דתנאי בני גד (ודלא כתוס' דידן). וע"כ דאף חליצה נחשב שהיבם הוא פועל

שמוסר את בתו לקידושי ביאה, דהאב הוא המקדש]. א"כ יהני שליח לקידושין, והמעשה יעשה בגופו. [וכתב דמבואר בסוגיין דל"מ כה"ג, דבעינן שעצם הביאה יהא לשם קידושין].

לד. דאישות דבני נח וקודם מתן תורה אינו בגדר קנין, וכמ"ש **הרמב"ם** (אישות א א). [ולפ"ז ל"מ תנאי באישות בני נח, דהוה מצב קשר, ושם האישות הוה ממילא].

לה. **והאבה"א** (אישות ד טז ד"ה והנה במה) כתב [אף למסקנא] דקידושי ביאה הוה עצם האישות, ולא מעשה קנין. ועפ"ז כתב דצ"ל דמהני תנאי על עצם הביאה, שיחשב מעשה זנות, ולא מעשה קידושין.

לו. באונס שמגרש, או הנשבע שלא לגרש ושלא למכור.

לז. ועד"ז דן **הבני אהובה** (אישות ו ד ד"ה אמנם אפשר, ציינו **רע"א** שו"ע חו"מ רלה) בקטן [פעוטות] דאין לו שליחות, האם יש לו תנאי. והכריע דבקטן המעשה בעצמותו שייך שליח, רק שהקטן גרוע בעצמותו, ומש"ה אין כחו משונה מן גדול דיכול להטיל תנאי במקחו. [וסיים דדבר זה צ"ע מאוד].

לח. **ובהג' מיימוני** (יבום שם) הביא סוגיין דל"מ תנאי בחליצה, כיון דא"א ע"י שליח.

לט. **והבני אהובה** (ו ד) ביאר דכיון דהוה דבר פרטי, דמשכחת לה רק בחליצה ומש"ה הרמב"ם הביאו גבי חליצה. [דבשאר קנין, אף אם במקרה מסויים ל"מ שליחות, מ"מ עיקר הקנין אפשר ע"י שליח, וכדלעיל].

מ. **והלח"מ** תמה דא"כ בכל התורה ל"מ תנאי אלא היכא דמזכיר בשעת מעשה [וכמ"ש תוד"ה אלמא]. והשעה"מ (שם) יישב דהרמב"ם חילק דדוקא גבי מצוה ורמי עליה אמרי' דאחיל].

מא. **והאחרונים** ביארו דל"מ שליח משום דמילי לא מימסרן לשליח. [וע"ע בית מאיר קכ]. אבל **הרמב"ן** (ב"ב קכו:) כתב לתרץ [בשם אחרים] דמשכחת שליח בנזירות, כגון שאומר לחברו הריני נזיר על דעתך וכל זמן שתרצה תדירני בנזיר.

מב. [אמנם יש **אחרונים** (ע' שער"י, וכן ר' נחום) שנקטו דנדר נחשב חלות דחל מצד עצמו, ע"י דיבורו].

ההיתר, ומדינא מהני בזה תנאי ושיור, אלא דגזיה"כ בהלכות תנאים דל"מ.

ותוס' (נזיר) תי' דכיון דאפשר לשלוח קרבנותיו ע"י שליח מהני תנאי. [וביארו **האחרונים** דקרבנות נזירות הוה חלק מקבלת עצם הנזירות[מג]. וכיון דמהני שליחות בחלק מהקבלה, מהני באידך]. **ורע"א** (בגהש"ס) הק' דאכתי קשה האיך מהני כל נדר ע"י שליח[מד]. **וכעי"ז הק' ההפלאה ורע"א** האיך מהני תנאי בהפרה (וכמ"ש הטור עו, הו' לעיל עא:).

והריטב"א (כאן) תי' דשאני נזירות דדרשי' כי יפליא לנדור נדר, אין לנו אלא כמו שהפליא[מה].

והגרי"ז (ריש הל' נזירות) הביא בשם הגר"ח דתנאי מהני בנדר משום דלא נחשב האדם בשבועה, דעל הצד שלא נתקיים התנאי, אין דעתו לזה ול"צ פרשת תנאי[מו]. [וביאר דתוס' הק' קו' זו דוקא גבי הריני נזיר ע"מ שאשתה יין, וע"כ מדין פרשת תנאי אתינן לחלק גוף הנזירות].

והתוס' שאנץ (לעיל נו., והו' במרדכי רצ) תי' דנזירות הוה ע"פ דיבורו בעלמא, ומש"ה לא אלים הדיבור לבטל התנאי היכא דאינו מתקיים ע"י שליח. ודוקא מעשה דנעשה בידים כגון קנין וגט וקידושין אמרי' דהתנאי בטל והמעשה קיים[מז]. [וכ"כ **השיטמ"ק** (נזיר שם) בשם ר' עזריאל[מח]]. ועפ"ז ביאר **ההפלאה** (הנ"ל) דמהני תנאי בהפרה[מט].

והרמב"ן (ב"ב קכו:) הביא **י"א** דדוקא תנאי שבין אדם לחברו גמרי' מבני גד וב"ר, אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוי תנאי. והטעם נותן שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים תנאו, הילכך אף תנאי כפול לא בעינן.

ולפ"ז לא בעי תנאי כפול בנדרים. אמנם **התשו' מיימוני** (הפלאה ד) נקט דנדר בעי תנאי כפול[נ], וכל גדרי תנאי.

קלו) **שם. האחרונים** (רע"א לעיל מה., או"ש י ב) **דנו** האם מהני תנאי בחופה, או דילמא ל"ש חופה ע"י שליח[נא] וליתא בתנאי[נב]. ורע"א דן דתלי במ"ד (לעיל מח:) מהני מסר האב לשלוחי הבעל, דהוה חופה ע"י שליח[נג] (וע' לעיל מה.).

ובשו"ת עונג יו"ט (ג) כתב דע"פ סוגיין ל"ש תנאי בכוונת מצוות, שיתכוון לצאת בתנאי מסויים [וביאר דל"צ רצון, אלא המעשה בעצמו פועלת כן]. אמנם **הפוסקים** נקטו דמהני קריאת שמע בתנאי, וכן ספירת העומר. **והאחרונים** ביארו ע"פ תי'

מג. והאחרונים הביאו מכאן דקרבנות נזירות הוה חלק מקבלת הנדר. וע"ע **שעה"מ** (אישות ו).

מד. והנוב"י (ק יו"ד סז) הוכיח מקו' זו דמהני נדר וקבלת חרם ע"י שליח. [וכ"ד **התרוה"ד** (רלד) דשייך שבועה ע"י שליח. וע"ע קצות קכג]. **ובנו** (בנוב"י תנינא קמז) הביא דמדברי הראשונים הנ"ל מבואר דל"מ שליח.

מה. ואיכא תנא (ר' יהודה משום ר' טרפון נדרים יט., נזיר לב:) דאפי' נתקיים התנאי אינו נזיר, כיון דלא היה מופלא ומפורש בשעה שנדר.

מו. והג"ר נחום (הו' בס' זכרון ברית אברהם) חילק דנדר תליא בקבלתו, אבל קבלת נזירות לא בעי' שירצה בכל הנזירות, דהאומר הריני נזיר יום א' הוה נזיר ל' יום. והביא דכ"מ בדברי התוס' (לעיל נו.) גבי ע"מ שאגלח בבית חניו, דתליא בפרשת בני גד וב"ר.

מז. וכעי"ז כתב **הפנ"י** (לעיל נו.) דבנדרים ונזירות אתי דיבור למבטל דיבור, ואי"צ חידוש פרשת תנאים. ודוקא במעשה בעי דאפשר ע"י שליח.

מח. וז"ל ר' עזריאל דדוקא גבי מעשה בידים, כגון קנין חליצה גט קדושין וכיו"ב. דאם א"א לקיים ע"י אחר אלא על ידי עצמו אלים המעשה, ואפי' לא נתקיים התנאי לא נתבטל המעשה. אבל נדר ונזירות דאי"צ מעשה בידים, אלא שיזהיר וישמור מעצמו, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי.

מט. אף דנח' (נדרים עב:) אי מהני שליח בהפרה, וקי"ל דל"מ שליח. אמנם **רע"א** (נדרים שם) כת' דנקטי' דל"מ שליח לחומרא, ולענין תנאי הוה לחומרא לאידך גיסא, דלא חל הפרה אא"כ יתקיים התנאי [אבל כתב דאם היפר ע"י שליח, ושוב היפר בתנאי, יהני ממ"נ].

נ. והרמ"א (יו"ד רכ טו) כתב דבנדר ל"צ תנאי כפול, דלא גרע דיבורו מכוונת הנודר [ונחשב שכפל דבריו במחשבה].

נא. והאחרונים דנו דמה דל"מ שליחות בחופה, הוא משום דמציאות החופה תליא בגוף שלה. ולא משום חסרון בשליחות ע"י קנין. [אך דמי לקנין ביאה, ע' לעיל]. **והאחרונים** דנו דגדר חופה אינו 'קנין', אלא מציאות אישות. [**ובהג' מרדכי** (קידושין תקנה) נקט דקטן שקידש וכנס, כבר נעשית מציאות החופה. דהא אם בעל כשגדל קנה (בסוגיין), ואי"צ לחזור ולהכניס לחופה].

נב. והאו"ש הוסיף דלא מצינו דילפי' הויות להדדי בחופה. [וכ"כ הבני אהובה ו ד]. ובפרט לפי מה שפירשו **המפרשים** שכונת הגמ' [דאיתקש הוויות] שאין אנו מביטין בהשקפה פרטית אל סיבת המעשה, שעצם המעשה הוא הקנין שנתארסה לו בזה. והקנין יכול להיות ע"י קדושי כסף ושטר שישנה ע"י שליח, אבל החופה הוא הנשואין ל"מ שתהא יכולה להתקיים ע"י שליח.

נג. אך **האחרונים** דנו דאף התם אינו בגדר 'שליחות'.

הרמב"ן דבדבר שהוא בינו לבין עצמו מהני אף במידי דליתא בשליחות. ועוד תי' דמתנה על הכוונה, וכוונה נחשב דיבור. ואתי דיבור ומבטל דיבור אף בלא פרשת תנאים [לדברי הראשונים הנ"ל[נד]].

קלז) **תוד"ה תנאי.** דלא גמרי' מהתם אלא דבר שהוא סברא וכו'. **ותוס'** (גיטין עה.) כת' דילפי' תנאי כפול ושאר גדרי תנאים מדנכתב בענין זה. וילפי' דבעינן אפשר ע"י שליח משום דבכל התנאים הכתובים הוה בענין זה, וכגון אם בחקותי תלכו, רוב מצוות אפשר ע"י שליח. [עי"ש באחרונים].

קלח) **בא"ד ולענין תנאי ומעשה בב' דברים משמע דדוקא לר"מ וכו'.** אבל דעת **רש"י** (גיטין עה.) דבזה אף רבנן מודו, ולא נח' אלא בכפילות. **ותוס'** הק' מהגמ' (ב"מ צד.). וע' תוס' (ב"ב קלז:).

קלט) **בא"ד וקשה (יבמות נג.) מסיק רבינא לכו"ע יש תנאי בחליצה וכו' דאכתי איכא זיקת יבמין וכו'.** [ומבואר דהחליצה פועל להתיר לשוק ולהפקעת הזיקה, וחליצה בתנאי מתיר לשוק, אבל עדיין נשאר זיקה[נה]]. **והבית יעקב** כת' דדחוק מאד דחשיב 'זיקה', דאינה זקוקה לכלום.

אבל **רש"י** (יבמות שם) מבואר דהוה מח' תנאים אי יש תנאי בחליצה. וכתב דאע"ג דקי"ל חליצה מוטעית כשירה, הני תנאי לא ס"ל[נו].

והמאירי (יבמות נג. וקו.) הביא **י"מ** דהא דאמרי' חליצה מוטעית כשירה, היינו דוקא בדבר דלא נתחייב מהדין. דמציא אמרה משטה אני בך. אבל כל שהתנה דבר שאף בלא תנאו היתה חייבת לעשותו [כגון על מנת שתחזירי לי כיסי] הרי זה תנאי[נז]. וכה"ג איירי בגמ' (שם נג.). [ויש כח לתנאי לבטל החליצה, אלא משום סברת משטה. וצ"ב האיך תליא בזה בסברת ליתא בשליחות].

קמ) **תוד"ה המקדש במלוה.** ולפי' צריך לחלק בין מקדש במחילת מלוה, למקדש בהנאת מחילה. דבגמ' (קידושין ו:) אי' דהמקדש במלוה אינה מקודשת, ובהנאת מלוה מקודשת. **ופרש"י** (שם) שמקדש בהנאה שהיה נותן כדי לפייסו. ורש"י הוסיף וכ"ש כשמחל כל החוב, ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו. [ולדעת רש"י החילוק בין מקדש ב'מלוה' או 'במחילת מלוה', למקדש בהנאת מלוה ובהנאת מחילה.

קמא) **בא"ד ולר"י אין נראה וכו', במעות מלוה שאת חייבת לי[נח].** משמע בתוס' דהמקדש במחילת מלוה הוה בתמורה למעשה הפקעת החוב, ומקודשת. [ולאו דוקא ב'הנאת' מחילה. והאחרונים נתקשו בזה, ע' קוב"ש רנו]. אבל כשמקדש בעצם המלווה היינו בממון, ומעות הראשונות כבר אינם קיימין [וע' אחרונים קידושין שם].

אמנם **התוס' הרא"ש** (ותוס' שאנץ) כתב דכשמקדש במחילת מלוה הוה כאילו קידש בהנאת[נט] מחילת מלוה[ס]. ומש"ה הוכיח דאיירי שאמר במלווה שאת חייבת, ולא הזכיר המחילה.

נד. והעירו דלב' תי' האלו אף אי"צ תנאי כפול. [אמנם יש אחרונים שהזכירו דבעי תנאי כפול].

נה. [ועד"ז אבא יוסי (יבמות נג:) דיש מאמר אחר חליצה פסולה. דגזרי' אטו גט. ואף באופן שמותרת לשוק]. [ולכאורה הגדר (דלמ"ד יש זיקה) חליצה מהני להפקיע אישות המת, וכן להתיר הזיקה (וכמ"ש **הרמב"ן** יבמות נא:). ולענין להתיר הזיקה קבעו חכמים גדרו כמו גט, דתליא במעשה דידיה. ומהני בזה תנאי. אבל לא העמידו דבריהם לאוסרה לינשא לשוק [דאיסור יבמה לשוק הוה מחמת שזקוקה ליבום וחליצה], אלא לענין שיתפוס מאמר].

נו. וכ"כ **בבעה"מ והשג' הראב"ד** (לרי"ף שם) **והרמב"ן** (שם) דהוה מח' הסוגיות.

נז. וכל שאינה מחוזרת, אין חליצתה כלום ואין לה לטעון בה בהשטאה כלום.

ועד"ז הביא **ר' ירוחם** (כה ב, הו' באבנ"מ לח ה) בשם **הרמ"ה** דכל מה שהתנה יותר מן הראוי בשכירות אינו שום דבר. אבל אם התנה בדבר הראוי ליתן או שחייבת לו, אם נתנה הוה חליצה. ואם לא נתנה לא הוה חליצה.

נח. וכ"כ **תוס'** (ב"מ מו:) דמהני מכירה ב'מחילת הדמים', דהנאת מחילת מלוה מועיל כמו ארוח לה זמנא ואדבר עליך לשלטון. אבל כשמקדש במלווה ל"מ, דהיינו בחפץ שחייב לו. [ויל"פ כוונתו דנעשה כאומר, וכדברי התוס' הרא"ש כאן. ופשוט].

נט. ועד"ז האומרת רקוד לפני (קידושין סג.) מקודשת, ולכאורה מתפרש הדבר בהנאה.

ס. ולפ"ז כוונת התוס' דשמא אין לחלק, היינו דאף במחילה הוה כאומר רקוד לפני, שמתפרש בהנאת מעשה רקידה, ואף שאין כאן קבלת ממון. [ולדברי האחרונים קשה, דאף אי מהני

קמב) **אמר רב עולא ב"א אמר עולא אר"א דברי הכל צריכה הימנו גט. תוס'** פי' דדברי הכל, היינו רב ושמואל. וס"ל דנח' בכנס ולא בעל, ומשום אחולי אחיל [ודלא כאביי עג.]. וכ"פ **הרמב"ם** (ז ח) דכנס צריכה גט, **וה"ה** והר"ן דייק דסגי בכניסה בעלמא, ולא בעל.

אבל **הרשב"א** (כאן) ל"ג דברי הכל. וכוונת עולא לפסוק כרב [ודלא כרבה עג:]. וע"ע **פנ"י ובית יעקב.**

קמג) **בהא הוא דטעי וכו'. פרש"י** דסבור שנתקיים התנאי. ולענין מלוה אין הכל בקיאין בהל' קידושין[סא]. [וצ"ב לדברי הרמב"ן (עג:), אמאי לא אמרי' דאף דלא ידע דמקדש במלוה ל"מ, מ"מ דעתו על קידושין גמורים. ונר' מדברי הרמב"ן דמש"ה דחה סברת רב יוסף, וצ"ע].

קמד) **אמר רב כהנא וכו' זה היה מעשה ולא היה כח ביד חכמים להוציאה בלא גט. הרמב"ן** (עג: ורא"ש ושא"ר) דייקו הלשון דהוה ספק, ואם בא אחר וקידש צריכה גט משניהם. **והרמב"ן** הק' דדעת רב (עג.) בקטנה שגדלה דבתורת ודאי אא"ע בעילתו זנות, ואי"צ גט משני. וכת' לחלק דגבי תנאי איכא למימר טעי, ועדיין מקפיד על תנאו[סב]. ומש"ה הוה ספק. [וע"ע ר"ן שהאריך].

והרמב"ן כתב דאפשר דאף פחות מש"פ לא טעי בהו, והוה קידושי ודאי. וכן דייק **ה"ה** (ז כג) מדברי **הרמב"ם** דקידש קטנה ופחות מש"פ ומלוה [צריך עדי יחוד], והוה קידושי ודאי. ואילו תנאי הוה ספק. [אבל שאר ראשונים כת' דמלוה הוה ספק, דילמא טעי]. ועוד הביא **ה"ה** בשם **י"מ** דאף בפחות מש"פ הוה ספק, וחוששין לקידושי שני.

והבי"ש (לח נט) כתב דאילו ידע שלא נתקיים התנאי הוה קידושי ודאי, וכמו קטן. אמנם אילו כבר הקפיד ובטלו הקיד', אינו חוזר וניעור.

דף עד:

קמה) **תוד"ה ממאנת.** אבל קשה וכו' לשמואל דאמר ממאנת. תוס' דייקו דהיכא דבעל צריך 'מיאון' אף בתנאי וקידושי טעות. [ומיאון מפקיע את האישות[א], וכ"ז שלא מיאנה הוה אשתו מדרבנן, ובעי חליצה]. ותוס' דחו דל"צ מיאון, אלא למאן ולא תשאר תחתיו. ולתי' הב' ממאנת לאו דוקא.

קמו) **בא"ד וקשה (נדה נב.) משמע בהדיא דבקידושי קטנות נמי איירי ר' ישמעאל וכו'.** ותוס' הוכיחו דלא כריב"ן, וע"כ לר' ישמעאל אף קידושי קטנה ממאנת לאחר שגדלה. ופליג אסתם משנה (יבמות ב:), ושמואל לא ס"ל כוותיה בקידושי קטנה. **והראשונים** (יבמות קט:) ביארו דכיון שגדלה אינה יכולה למאן מדרבנן לשמואל.

קמז) **חכם עוקר את הנדר מעיקרו. פרש"י** נמצא כמי שלא היה עליה בשעת קידושין. **והראשונים** (בכ"מ[ב]) הביאו מלשון זה דהפרת נדרים הוה למפרע, ונמצא שלא נאסר מעולם[ג]. אך **תוס' פי'** דהכא הוה סברא של קפידא, ומ"מ שורש הנידון משום דאין עליו קפידת עונש מעיקרו.

בגוף המחילה, הרי הנאת מחילה הוה גדר שונה. והאיך יכתבו תוס' דאין לחלק].

סא. והרא"ש הביא דהרי"ף השמיט במלוה, משמע דפסק דקי"ל דבזה אין בקיאין. אבל הביא **דבה"ג והרמב"ם** פסקו דצריכה גט.

סב. [**והרמב"ן** פי' שמקפיד על תנאו, ודלא כרש"י עג. דסבור שנתקיים התנאי. ולשיטתו בקידושין נ].

א. דומיה דקידושי קטנה. [ויל"ע אמאי תלי בדידה למאן, דבפשוטו איירי בתנאי שהוא התנה].

ב. ע' **ר"ן** (נדרים סז. בשם הרשב"א), **רא"ש** (נדרים ו ג) [בשם הירושלמי], **והרמב"ם** (נזירות ג י). **ובשו"ת הרשב"א** (ה סח) כת' דאפשר דרשאי לעבור על נדרו על דעת לישאל [משום שלום הבית], וכשיתירו לו נדרו לא ישאר עליו עונש הנדר, מפני שחכם עוקר הנדר מעיקרו.

ג. ובפשוטו ע"י שנשאל נתברר שלא נאסר מעולם [וכן מוכח משו"ת הרשב"א הנ"ל, וכן משמע ברש"י כאן], אך **האחרונים** הביאו כמה ראיות דעד עכשיו נחשב שהדבר אסור, ויש ס"ד בגמ' (שם יח. וסט.) דהיכא דנדר ב' פעמים, ונשאל על הראשונה לא חל נדר שניה. שבשעה שנדר היה איסור [אך דעת רבה דשניה חלה עליו, **ובשו"ת הרשב"א** (ה ריח, והגר"א יו"ד רלד נג) ציינו דהטעם דחכם עוקר מעיקרא, וכ"כ רש"י (שבועות כז:)].

ובפסקי **הרא"ש** (הנ"ל) ביאר דנחשב דבר שיש לו מתירין [ולא אמרי' שנתבררר שלא נאסר מעולם], דעיקר העיקור מכאן ולהבא שהרי היה אסור עד עתה ואף על פי שעוקרו

קמח) **רש"י ד"ה עוקר הנדר.** שהרי פותח בחרטה[ד],

אדעתא דהכי מי נדרת, וחכם אומר הרי הוא בא לידי כך וכו' נמצא כמי שלא היה עליה בשעת קידושין[ה]. [והנדר נעקר למפרע[ו]]. **והשיטמ"ק** ביאר דכוונת רש"י למש"כ **רש"י** (עירובין סד:) דנח' התנאים האם פותחין בחרטה, דהחכם פותח ושואלו שאילו היה כך לא היה נודר. וא"כ אין כאן נדר[ז]. אבל למ"ד אין פותחין בחרטה, החכם יכול להתיר אף בלא זה [ומשמע דהוה מכאן ולהבא].

קמט) **תוד"ה חכם.** אין לפרש דתליא בלשון וכו'.

[וכיון דנעקר הנדר למפרע, הרי ליכא נדר]. דא"כ הלך הוא וכו' אמאי אמר מקודשת. [וע"כ דמהני אף אח"כ דתליא רק בקפידא. ובנדרים ליכא קפידא]. [ומשמע בתוס' דאילו היה קפידת עונש, ל"מ מה שהנדר נעקר למפרע[ח]]. אבל **הרשב"א** (עה.) כתב דמסתמא אינה מקפדת אא"כ יש עליו מום ונדר בשעת נישואין.

והרשב"א (עב:) הביא תוספתא ע"מ שאין לו בנים, ומתו אח"כ. כל שאינו מתקיים בשעת קידושין לא הוה תנאי. וכתב דדוקא גבי חכם משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו.

קנ) **בא"ד ודוקא הלכה לחכם קודם ידיעת הבעל, אבל לאחר ידיעת הבעל ל"מ.** [שכבר הקפיד]. **והרמב"ן** (ושא"ר) הביא דדעת **הירושלמי** דאף אם תשאל לאחר זמן חלו הקידושין.

והירושלמי מק' היכי שרינן לה לינשא, ניחוש דאח"כ תלך לחכם ויתירנה, ובניה מראשון הוה ממזרים למפרע. ונח' בירושלמי האם אסורה לינשא בלא גט, או דמלמדים אותה שלא תשאל. והיא תחוש לעצמה שלא תקלקל עמצה ובניה. **והר"ן** (נדרים פה.) הביא בשם **הרשב"א** דלא חיישינן שמא תשאל, ויכולה לינשא, דכל אימת דלא איתשיל לא חיישינן להכי[ט]. **והר"ן** דחה דכיון דתליא בדידה ליכא למיחש כיון דמקלקלה נפשא[י].

אבל **הרמב"ן** כת' דגמ' דידן משמע דאחרי שפסקו בי"ד שהקידושין בטלין ויכולה לינשא [ולא הלכה לחכם להתיר נדרה]. דהקידושין בטלין ואינם חלים יותר. **והריטב"א** כת' דהיתר הבי"ד נחשב כגט, ופקעי קידושי ראשון לגמרי, ותו לא חיילי [וצ"ב]. **והראשונים** סיימו דמ"מ למעשה ראוי לחוש לדברי הירושלמי.

קנא) **תוד"ה משום ש"ר.** אור"י מאן דמפרש משום

קלקול וכו' לא יהא גט בטל וכו' וליכא אלא לעז בעלמא. אבל מדברי **רש"י** (גיטין מו.) משמע דהוה ממזרים. **והראשונים** (שם) ביארו דלר' מאיר דאיירי שכפל למילתא [ולא בלשון תנאי]. **והרמב"ן ור"ן** (שם) כת' דאף דבעי לשון תנאי גמור, כתנאי ב"ג וב"ר, היינו בתנאי שאפשר לקיימו ולבטלו [להבא]. אבל התם איירי בתנאי דלשעבר, דסגי

מעיקרו מכל מקום היה אסור עד היום. וע' **שער"י** (ב ט) הגדר בזה.

ד. וכ"כ **רש"י** (שבועות כז:) דחכם עוקר הנדר מעיקרו שהרי פותח לו בחרטה והוי כמי שלא נדר. **ורש"י** (שם כח.) כת' דהחכם גלה לך שחרטתו של זה חרטה, ועקר את הראשונה מעיקרא. [**והתורא"ש** שבועות שם תמה בדבריו].

ה. והשיטמ"ק הביא **רש"י מה"ק** דנמצא שם פתח, ולא היה נדר בעולם.

ו. ויל"פ כוונת רש"י דהטעם דנעקר למפרע, כיון דסיבת העקירה הוא ע"י שקבעו דהוה נדר טעות.

[אך פשטות דברי רש"י דכל נדר שניתר בפתח מתברר דהוה נדר טעות מעולם, והחכם מברר שבא לידי כך והוה טעות. וכ"ד **המבי"ט** (א צח) דנדר שניתר ע"י פתח נחשב נדר טעות מעיקרא, וצריך התרת החכם הוה מדרבנן. ודוקא ע"י חרטה צריך שאלה מדאורייתא. ואפשר דאף לדעת שאר ראשונים דצריך שאלה מדאורייתא, מ"מ 'עיקר הנדר' הוה טעות, אלא דיש גזיה"כ דבעינן דוקא חכם ואינו מתיר נדרי עצמו (ע' ר"ן נדרים עה:). והוה איסורא בעלמא עד שישאל, וכוונת רש"י דעצם הנדר לא רמי עליו].

והמהרי"ט (א ס"ס יט) הק' [על אביו] מסוגיין דאי צריך היתר רק מדרבנן, א"כ אף אם לא תלך לחכם, מדאורייתא תהא מקודשת. ונדחק דכוונת התנאי אף לנדר דרבנן.

ז. וז"ל **רש"י** (שם ד"ה פותחין בחרטה) לדעת כן לא נדרתי, ואלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי נודר, ונמצא נדר נעקר מאליו. [ואילו למ"ד אין פותחין פרש"י אי"צ לפתוח לו בחרטה, אלא החכם עוקרו אף שאינו מוצא לו טעם עקירה].

ח. שהרי מ"מ בשעתו היה נדר [ואף שנעקר מכאן למפרע. מ"מ נחשב דקודם לכן היה איסור]. א"נ דגדר התנאי תליא בקפידא, ולא בעצם הנדר כלל. [ונפק"מ כשסבור שהיה מום, ויש קפידא. אף אילו כלפי שמיא אין מום. הרי מקפיד. וצ"ע].

ט. [ויש חזקת היתר, אף שיעקר למפרע].

י. [כדאי' גיטין פג.]. [**ובהג' חת"ס** ציין דהר"ן בסוגיין סתר למש"כ שם. ונקט כרשב"א].

בגילוי דעת ואי״צ משפטי תנאים. אלא דל״מ מכלל לאו אתה שומע הן בשום מקום לר׳ מאיר. **והמשנ״ל** (אישות ו א) נסתפק בזה אי תנאי לשעבר בעי משפטי התנאים[יא].

קנב) **בא״ד ולי״כא למימר וכו׳ גלי אדעתיה וכו׳ דע״כ הכא בעינן תנאי. ותוס׳** לא ביארו אמאי ל״מ גילוי דעת, וע׳ **תוס׳** (לקמן צז.) דיש דברים דמהני גילוי דעת, ויש דברים דצריך תנאי]. **והתוס׳ הרא״ש** כתב דדוקא גבי ממון מהני גילוי דעת ולא באיסורין.

דף עה.

קנג) **א״ה דקתני סיפא, אבל הוא שהלך וכו׳. פרש״י** אם אמר ע״מ שאין עלי נדרים וכו׳. [שהוא התנה לטובתה, לפי קפידא שלה]. אבל **השו״ע** (לט ד) כת׳ שהיא התנתה ע״מ שאין עליו. [ואף האשה יכולה לעשות תנאי בקבלת הקידושין[א]].

קנד) **רבא אמר הכא באשה חשובה וכו׳. פרש״י** אמר א״א באשה נדרנית, וגט נמי לא ניחא לי לתת וכו׳. **והתוס׳ הרא״ש** ביאר דבכל אשה צריכה גט מספק, שהרי הלכה לחכם להתירה. [וסברת א״א באשה נדרנית הוה ספק. **והבית יעקב** ביאר בשם **הפרישה** דחושש שמא תידור תחתיו, ויצטרך לגרשה]. ובאשה חשובה אנן סהדי דאינו רוצה כלל להכנס לספיקות.

קנה) **אי הכי אימא סיפא וכו׳.** [**הראשונים** כתבו דא״ה לאו דוקא, אלא הוה קו׳ בפנ״ע]. **והמהרש״ל** הק׳ דהאשה חוששת דהבעל לא יגרשנה, ואף בלא סברת ליאסר בקרובותיה[ב]. [עי״ש]. **והבית יעקב** תי׳ דיכולה לומר א״א בנדרן, וכופין להוציא.

והרמב״ם (ז ח) לא חילק באשה חשובה. **וה״ה והר״ן** ביארו דפסק כתי׳ רבה (עד:) דתליא בר״מ ור״א[ג]. אבל **הרא״ש** הביא דנסתפקו **הגאונים** האיך קי״ל במח׳ רבא ורבה[ד]. וכתב דיש להחמיר בגט אף באשה חשובה. וכ״כ **הר״ן** בשם **הרמב״ן**.

קנו) **תוד״ה כאן.** ואין לפרש עוברת שעשויה להתרפאות, דהיכי נוקי מתני׳ בשאינה עוברת, הא בין קבועין ובין עוברין קתני. לבאורה משמע בתוס׳ דאף העוברת ע״י רפואה נחשב מום עובר. אך יש שנקטו דכוונת התוס׳ עשויה להתרפאות היינו מאיליה. [אבל ע״י רפואה גמורה נחשב מום קבוע]. ונח׳ בזה ב׳ תי׳ **התוס׳** (בכורות לח:).

קנז) **בא״ד ועי״ל וכו׳ שעשויה להתרפאות ואפי׳ לא העבירה כשר לעבודה, דלא מאיסה כולי האי וכו׳. והריטב״א** כתב דאיירי שאפשר להעבירו באותו זמן, ע״י בגד וכדו׳. ומש״ה אף שלא העבירה לא נחשב מום בכהנים. [וע׳ בסמוך דדעת הרמב״ם אינו כן].

קנח) **נקיט פלפלא. הריטב״א** פ׳ מום כזה דאינו באיברי גופו אלא כעין חולי, כל היכא דליתא בשעת עבודה תו לא איכפת לן.

והרמב״ם (ביאמ״ק ז יג) פסק דאם עבד בשעה שיש עליו ריח, חילל עבודתו. ורק בשעה שנוטל פלפל בפיו כשר. **והחזו״א** (בכורות כו ב) הק׳ א״כ אין חילוק בין כהן לנשים, אלא דבנשים כל שעה עומדת אצלו. ולא שייך שתטול פלפלא. ותי׳ דמ״מ אינו נכלל במנועין לעבודה, כיון דבידו לסלקו.

קנט) **כי סליק להתם עדיף. הריטב״א** ביאר לפי שיצא מטומאת ארץ הגוים, ונכנס תחת כנפי השכינה. וגם כי כשאדם לומד חוץ ממקומו קובע לימודו יותר, ומצליח לפי שאינו מתבטל.

יא. **והקוב״ש** (ב״ב תלט, ח״ב מב) הביא **דבשו״ת הרא״ש** (הו׳ לעיל עג.) מבואר דאף במומין ונדרים בעי פרשת תנאים. ואף דהוה לשעבר. **והאחרונים** דחו דהוה להבא, דעיקר התנאי האם יקפיד [וכמ״ש תוס׳ והר״ן בכ״מ בסוגיין].

א. [ואף דאינה פועלת עצם הקידושין. וכ״כ **הרמב״ם** (אישות ו י, ושו״ע לח א) בין שהיה התנאי מהאשה (ועי״ש אבנ״מ לח א). וכן נקט **הבי״ש** (קנד ב, ע׳ לקמן עז.) דכשנמצאו בו מום, הוה מקח טעות מצד האשה].

ב. ואפשר עוד דהכא הוה מאירוסין, דאינה משועבדת לינשא, כשלא נתקיים התנאי. ועי״ז כופין לגרש.

ג. **וה״ה** ביאר משום דאקשי׳ על דברי רבא, ולא הק׳ אתי׳ רבה.

ד. דקי״ל מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי, ודנו האם אמרי׳ כן אף נגד רבם [וע׳ **ק״נ**].

סוגיית מומין

קס) **רש"י ד"ה הבעל צריך להביא ראיה.** עדים.

השיטמ"ק העיר אמאי כתב רש"י כן דוקא אסיפא [עי"ש][ה]. **והפנ"י** ביאר דרש"י כתב כן בסיפא לרבותא. דס"ד דמהני עד א' להחזיק ממון[ו]. ועוד כתב **רע"א** (במערכה אות יב) דס"ד דיתחייב שבועה ע"י עד א', ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ועוד דן רע"א משום ברי ע"י אחר.

קסא) **תוד"ה וחכמים.** נראה לר"י דר' מאיר ל"פ אמומין שבגלוי. אבל **רש"י מה"ק** כתב דאף בגלוי. **והמרדכי והג' אשר"י** כתב דבארוסה אפי' מומין שבגלוי יכול להיות שלא הכיר, ולא פליגי אלא כשנשאת. דאין רגילות לבדוק ארוסה בקרובותיו.

דף עה:

קסב) **לבדוק בקרובותיו. הרא"ש** הביא בשם **גאונים** אפי' אין לו קרובות, אלא יודעיו. ואפי' גר בעיר, א"א שלא יהא לו רעים.

קסג) **תוד"ה אבל.** ונר' לרשב"א דכשהתנה לא על מומין שבגלוי נתכוין[א]. [ויש אומדנא דאינו בכלל התנאי]. **והבית יעקב ואבנ"מ** (לח כה) תי' דבאופן שיודע שיש מום ל"מ תנאי, דהוה כמפליגה בדברים, וכע"מ שתעלי לרקיע. וה"ה במומין שבגלוי.

קסד) **אתאן לר"ג דאמר נאמנת. פרש"י** דחזקה דגופא עדיפא. ובגמ' (לעיל יב:) ס"ד דסברת ר' גמליאל משום ברי ושמא. והגמ' דוחה דהתם איכא מיגו, א"נ חזקה. ומבואר ברש"י דסוגיין קאי כלישנא דחזקה.

והראשונים (לעיל יב:) כת' דבברי ושמא מהני בצירוף מיגו או חזקה. **והרמב"ן** (ושא"ר כאן) כתב דה"נ איירי בברי ושמא, דהיא ואביה טוענים ברי שנולדו עבשיו מומין אלו. והבעל אינו יודע.

אבל **האחרונים** דייקו מדברי **רש"י** דאף בשמא ושמא מהני חזקה להוציא. וכן מסקנת **התוס'** (לעיל לו. ד"ה החרשת, ועו. ד"ה רישא, לתי' הגמ' דכאן נמצא כאן היה). **והפנ"י** הביא דחזקת הגוף מהני להוציא ממון (הו' בש"ש א טו, ב ד). [וע"ע בהמשך].

קסה) **רש"י ד"ה מני.** (סו"ד) ובלא מומין נולדה. לכאורה משמע דאיירי במום דידעינן שלא היה בשעת לידה. אבל **הרשב"א** (חולין יא. **והר"ן** שם ג. בדה"ר) נקט דאיירי אף במום שיתכן שנולד עמה. והביא דנחשב שיש חזקה שבשעת קידושין לא היה מום. ואף דלא נתברר מעולם שלא היה בה מום[ב], שיתכן שנולדה עם מום זה. וביאר דאמרי' חזקה ע"י הרוב שאין להם מומין[ג], ועי"ז נקבע חזקה דמעיקרא.

אך **האחרונים** הק' דלא מהני רוב להוצאת ממון, א"כ בסוגיין האיך יהני חזקה מכח רוב. אך יש **אחרונים** שנקטו דלר"ג דמהני חזקה, כ"ש דמהני רוב [ע"ע פנ"י ומש"כ בזה לעיל יב:]. ויש שתי' דהכא הרוב אינו מוציא ממון, אלא נחשב הוחזק שנולדה בלא מום. [ועי"ז מהני חזקה מכח הרוב].

קסו) **תוד"ה מי ששנה זו.** קשה א"א אמאי נקט ברישא עודה בית אביה וכו'. **והריטב"א** כתב דאה"נ הול"ל איפכא. אלא דהתנא ס"ל דלא שני להו בהכי. וכ"כ **תוס'** (שבת צב:)[ד]. **ותוס'** (יבמות י: ד"ה וליתני) תמהו בזה אמאי בסוגיין לא מק' דליתני להיפך, ולא היה צריך ב' בבות.

ה. ובחי' **מהרי"ט** פי' דכוונת רש"י דצריך ראיה [ועדים] מתי הגיע המום. ולא סגי להוכיח דהבעל ראה את המום, דנימא דנתפייס ונשאה. [וע"ע בע"ב].
והמהר"ם שיף כת' די"ל דברישא עדים לאו דוקא, וסגי בשאר הוכחות שהאב מוכיח לבעל שהמום בא אח"כ. משא"כ בסיפא אילו יביא הוכחות ורגליים לדבר שהיה מום מעיקרא, א"כ ע"י רגליים לדבר זו [כגון שהיתה כורכה בגד סביב המקום שהמום בו], א"כ אמרי' דראה ונתפייס.

ו. [ע' מש"כ הפנ"י בקו"א, וע' ש"ש ו ז].

א. וכ"כ **ההג' אשר"י** דאפי' קידשה על תנאי שאין בה מום, מסתמא לא היה דעתו על מום שנבדקין.

ב. ותוס' (חולין יא., ונדה ב:) כת' דלא מהני חזקה שלא נתבררה ולא נודע שעה א'. [דלא ידענו מעיקרא שהבהמה אינה טריפה. ואף דנתברר לבסוף ע"י שחי אח"כ י"ב חודש]. ומש"ה היכא דעשו גבינות ואחר זמן נמצא הבהמה טריפה, צ"ע להתיר הגבינות. דאין לנו חזקה משעה ראשונה.

ג. ועד"ז כת' **הרא"ש** (חולין א טז, ותוס' רא"ש נדה וחולין שם בחד תי') להתיר הגבינות דיש חזקה מכח רוב בהמות שאינם טריפות. [ואף דנתברר שבהמה זו טריפה, מ"מ יש חזקהה מכח הרוב, ואמרי' דעד עכשיו היתה בחזקת כשירה].

ד. ובהג' **בן אריה** כתב דזה כוונת רש"י בסוגיין.

קסז) **אמר רבא ל"ת לא אזל ר' יהושע בתר חזקה דגופא כלל וכו'. התוס' הרא"ש** (בשם ר' מאיר) הק' דהו"ל לומר כן על המשנה לעיל (יב:)[ה]. ותי' דכוונת רבא לדחות את דברי ר' אלעזר [דאמר תברא], דא"כ אמאי לא יישב את כל המשנה כר' יהושע, ורישא לענין ממון. וסיפא לענין גט, ואסור בקרובותיה [דלענין איסורא אזלי' בתר חזקה].(וע"ע בהמשך הסוגיה לענין גט). אבל רבא גופיה לא ניחא ליה להעמיד משנה כר' יהושע, ודלא כהלכה.

קסח) **אלא כי לא אזל וכו' היכא דאיכא חזקה דממונא, אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזל ר' יהושע בתר חזקה דגופא. תוס' פי' דהנידון** אף כשיש חזקה אחרת כנגד. [דבזה יש חילוק בין חזקת ממון לשאר חזקות]. אך **האחרונים** דייקו מדברי **רש"י** דס"ד דל"מ חזקה כלל. וצ"ב וכי ר' יהושע פליג אחזקה בכל הש"ס. [ויש שחילקו בזה].

קסט) **רש"י ד"ה לא תימא.** אפי' במקום שאין חזקת ממון עומדת כנגדה **להכחישה.** [משמע דגדר חזקת ממון ש'מכחיש' לחזקה, וקובע שנשתנה המציאות. ולא רק דאין כח לחזקה להוציא ממון. וע"ע בסמוך].

קע) **תוד"ה אבל היכא.** אבל היכא דליכא חזקת ממון אלימא ליה חזקת הגוף משאר חזקות. **והקוב"ש** (רס–רסד) ביאר דגדר חזקת הגוף הוא משום דהוה שינוי בגוף. והוה שינוי יותר גדול [וכן מבואר **בש"ש** (ב ב) ועוד אחרונים[ו]. אבל **השער"י** (ב א) האריך דחזקת הגוף הוא חזקה בשורש הספק. ומש"ה עדיף טפי[ז].

קעא) **בא"ד ומיהו תימה לר"י וכו' הא הוי חדא במקום תרתי וכו' דכה"ג חשבינן תרתי לריעותא וכו'.** [משמע מלשון התוס' דיסוד תרתי לריעותא 'תרתי', דב' חזקות עדיפי]. **והאחרונים**[ח] דנו בגדר תרתי לריעותא, האם הוא משום דאיתרע לפנינו, או בצירוף חזקה דהשתא[ט].

ויש **ראשונים**[י] דתרתי לריעותא הוה בצירוף הא דחסר ואתאי (וכדאי' נדה ב:). אך דעת תוס' (כאן) מבואר דאי"צ חסר ואתאי, דבסוגיין לא שייך כן].

קעב) **בא"ד ונר' לרשב"א דחזקת פנויה לא חשיבא כלל חזקה לגבי חזקת הגוף. השמעתתא** (ב ב) הביא מדברי התוס' דלא אמרי' תרתי לריעותא נגד חזקת הגוף [דאישתני גופה], כיון דהוה חזקה אלימתה[יא]. ועפ"ז כתב דמקוה לא נחשב חזקת הגוף[יב]. [והשער"י חלק דחזקת הגוף היינו שורש הספק, וא"כ כל תרתי לריעותא חזקת המקוה הוה בשורש הספק[יג]].

אבל **התוס' הרא"ש** כת' דחזקת פנויה כמאן דליתא במקום חזקת הגוף, כיון דעומדת לינשא.

והפנ"י ובית יעקב (וע"ע נוב"י ק יו"ד סג, ושו"ת חמד"ש כו) ביארו דכיון דנעשית בה מעשה קידושין נחשב ריעותא בחזקת פנויה.

ה. ע"ע רא"ה וריב"ש (בשיטמ"ק), **והאחרונים** (מהר"ם שי"ף, רע"א במערכה אות טו ועוד) דנו ליישב בכמה אופנים.

ו. וכ"כ **המהרי"ט** (ב חו"מ ב) דחזקת הגוף עדיפא על חזקת דין, דכיון דאינו שינוי בגוף 'חזקה קלילא היא' [וציין לדברי תוס' דידן].

ז. [וכ"כ **הריטב"א** (עירובין לו) דיש לנו לדון חזקה בדבר שהספק בא ממנו. וכן נקטו **הרמב"ן** ושא"ר (נדה יח, עירובין שם) גבי תינוק שנמצא בצד העיסה. דכיון דורב שהתינוק טמא ל"מ חזקת העיסה. ויש להאריך].

ח. וע' ש"ש (ג טז) ושו"ת רע"א (ק ז).

ט. **והאחרונים** (ש"ש ורע"א) דנו דתליא במח' רב ושמואל (קידושין עט.) אי אמרי' חזקה דהשתא. [**והאבי עזרי** (איסו"ב יח) תמה בזה טובא דלא תלי בגדר חזקה דהשתא].

י. ותלי בתי' **התוס'** (חולין י.), וכ"ד **התוס' הרא"ש** (נדה ב:, ולעיל ט.). [אמנם **התוס' הרא"ש** (כאן) העתיק דברי התוס'].

יא. וציינו דכ"מ **בתה"ד** (שלג) בשם התוס'. [ויל"ד דהעיקר חסר דמקווה שאני מחזקת הגוף דסוגיין].

יב. וביאר דאינו שינוי בגוף המים, אלא שהמים יצאו ונתמעטו מהמקוה. והוה שינוי דיני במקוה. וכן יין שהחמיץ [דאי' (גיטין לא.) דאמרי' תרתי לריעותא] לא נחשב חזקת הגוף, דכיון דמעיקרא דחלא חלא (וכדאי' ב"מ עג:), ולא נחשב שינוי כ"כ.
וכתב דהא דיש תרתי לריעותא בפירות קאי אאבדו [שקיימים בעולם, ומש"ה לא נחשב שינוי בגוף], ולא בהרקיבו. [וע' קוב"ש. **והשער"י** ועוד **אחרונים** תמהו עליו].

יג. **והשער"י** (ב ב) ביאר דכיון דאין נפק"מ עכשיו על המקוה, לא נחשב שהוכרע על המקוה וממילא על הטובל. [ויש להאריך, ואב"מ].

וצ"ב מ"ש גבי מקוה היה מעשה מספק שטבל. ויש שפי' דחזקת פנויה נחשב חזקה גרועה, דעומד להשתנות. וכה"ג ל"מ היכא דיש ספק במעשה הקידושין. וכ"כ **המהרי"ט** (ב חו"מ ב) [לפרש דברי התוס' כאן] דכיון דנתקדשה לפנינו אתרעא לה חזקת פנויה. דלא הויא אלא חזקה דדינא, ועבידא דאשתנו ע"י קדושי', וזו כבר באה לידי כך[יד]. אבל חזקת ממון דעדיפא מחזקת הגוף לעולם הוא בחזקתו עד שיודע לך שנגמר המקח לגמרי.

וה**אבה"א** (י טו, והו' ברווחא שמעתתא) כת' דכוונת התוס' דתרתי לריעותא הוה דוקא כשהחזקה שעומד כנגד הוה בגוף אחר, וכגון חזקת טומאה בטובל שעומד כנגד חזקת המקוה. אבל הכא דב' החזקות הם באותו גוף, לא חשיבא חזקת פנויה כנגד חזקת הגוף.

קעג) **אזל' ר' יהושע בתר חזקת הגוף, דתניא אם בהרת קודם וכו'. המהרש"א** (נדה יט.) הק' דאמאי לא אמרי' על הנגע דהוה ספק טומאה ברה"י וספיקו טמא. ואף ל"מ חזקה [וכה"ק רע"א בסוגיין].

ו**המהרש"א** תי' ע"פ מש"כ **תוס'** (נדה ב.) דדוקא בספק מגע אמרי' ס"ט ברה"י טמא, ולא בספק ראיה. וה"נ הוה ספק בסיבת הטומאה[טו]. ועוד תי' ה**אחרונים** (חזו"א) דכיון דלא ידעינן באיזה רשות נולד הנגע לא דנין כנולד ברה"י.

וה**ש"ש** (א טו, ב א) תי' דחזקת הגוף עדיף מכל החזקות[טז], ומהני אף ברה"י[יז].

וה**גר"ח** (סטנסל קל, וכ"כ החזו"א פב יג) תי' דנגע תליא בכהן, דאינו טמא כל זמן שהכהן לא אמר שטמא, ומש"ה לא נחשב ספק טומאה.

קעד) **ספק טמא, ר' יהושע אומר כיהה.** [ו**בגמ'** (ב"מ פו.) איתא הקב"ה אמר טהור, ומתיבתא דרקיע אמרי טמא. ורבה בר נחמני פסק שטהור]. וה**ר"ש** (נגעים שם) כתב דמסתמא הלכה כפסק רבה. אבל ה**רמב"ם** (טומ"צ ב ט) פסק כרבנן שטמא.

וה**אחרונים** הק' מאי חזית דדנים חזקה שהבהרת נולד אח"כ, נימא חזקה אף השער שהגיע כמה שיותר מאוחר[יח]. ובס' **נאות יעקב** (כ ה) הביא דהק' כן לגר"ח. וה**גר"ח** תי' על השיער אין נפק"מ בדין, ולא שייך עליו חזקה[יט]. וה**קוב"ש** (רסב) תי' דכשהשיער קדמה אינו נגע המטמאה, ומש"ה יש חזקה דאין כאן נגע. אבל דבריו צ"ב דא"כ הוה חזקת דין, ולא חזקת הגוף.

קעה) **תוד"ה ספק.** הק' ר"ת מ"ט דרבנן[כ] וכו'. **ותוס'** (נדה יט., ותוס' הרא"ש שם, וה**ר"ש** נגעים ד יא בסו"ד) פי' דדרך השער לבן להלבן מחמת הנגע, לפיכך נראין הדברים דבהרת קדמה[כא]. [ור' יהושע ס"ל דמהני חזקת הגוף, אפי' במקום ריעותא כזה]. וה**ש"ש** (ב א) ביאר דרובא וחזקה רובא עדיף.

קעו) **בא"ד אמר ר"ת דהכא מיירי כשנזקק לטומאה וכו' וכ"מ** (נזיר סה:) כשנזקק לטומאה[כב] וכו' אע"ג דאיכא חזקה דהעמידנה בחזקת טומאה

יד. ו**בחי' המהרי"ט** (כאן) ביאר דאף דכתבו תוס' דחזקת פנויה לא חשיב, היינו להיות שקולים ותרתי במקום חדא. אבל מ"מ תרתי לריעותא מיהא הוה, וכוונת התוס' דל"מ תרתי לריעותא נגד חזקת הגוף.

טו. וע"ע תוס' (סוטה כח:). [ואב"מ].

טז. והביא מדברי הפנ"י דחזקת הגוף עדיף מרוב. ו**השמעתתא** כת' דאף דחזקת כשרות הוה כחזקת הגוף [ע' תוס' ד"ה ספק]. כיון דקינה ונסתרה ליכא חזקת כשרות. ו**בשיעורי ר' שמואל** הק' דלפ"ז ארוסה בתולה שיש לה חזקת בתולה, לא תאסר ע"י קינוי וסתירה.

יז. וה**אחרונים** הק' דלפ"ז סוטה ארוסה [שהיא עדיין בתולה], דיש חזקת הגוף, לא תאסר ע"י קינוי וסתירה.

יח. וה**אחרונים** דנו היכא דהבהרת והשער הגיעו בבת אחת, האם נחשב שיער לבן בבהרת. וה**שיטמ"ק** דייק מ**רש"י מה"ק** דטמא [והוכיח כן, דאל"כ יש ס"ס]. אבל בפשוטו משמע דבעי 'הפכו'.

יט. ושמעתי לפרש דלא נחשב שיש נידון האם השיער הגיע מאוחר יותר. אלא דהנידון האם הוה שיער שהוא מחמת הבהרת, ויסדו ה**אחרונים** (אבנ"נ יו"ד שמא, חזו"א, הו' לעיל ט.) דנו דלא מהני חזקה לקבוע שנולד יותר מאוחר [כדי שנקבע שנולד בשבת].

כ. וה**ר"ש** (נגעים ד יא) הוסיף דסתם רבנן דפליגי אר' יהושע היינו ר"ג ור"א, וכיון דפליגי להוציא מחזקת ממון, כ"ש בדליכא חזקה נגד.

כא. ועוד כתב ה**ר"ש** (שם) דאיירי שידוע שבא חצי גריס קודם לשער, ואמרי' דמסתמא גם חצי השני קדם.

כב. דבגמ' (שם) איתא דבנזקק לטומאה ספיקו טמא, ובלא נזקק ילפי' מקרא דטהור. ומק' הגמ' א"כ אמאי איצטריך קרא. ומתרצת הגמ' לכדר' יהושע, ו**פר"ת** דקאי אנזקק לטומאה.

בנגדה[כג]. **והש"ש** (ב א, וה ד) הביא דמבואר מדברי ר"ת דמחזיקין מטומאה לטומאה[כד], דיש חזקת טומאה מחמת הנגע הראשון, ואף שהנגע הראשון עבר. [ועי"ש שמעתתא ה דהאריך דהפשטות דאין מחזיקין מאיסור לאיסור[כה]].

וכה"ק **התוס' הרא"ש** (נדה יט.) דאטו נדה שטבלה נתעורר לה ספק האם ראתה שוב, נעמידנה בחזקת טומאה. הא כבר נטהרה ודאי מטומאה ראשונה.

והבית יעקב כת' דאף דאין מחזיקין מאיסור לאיסור, מ"מ הוה ספק לפנינו, ודמי לנולד ריעותא מחיים (ע' פוסקים יו"ד נ גבי טריפה). וסברת רבנן דבמקום שיש ריעותא לפנינו לא אלים חזקתו, ול"מ להחשב תרתי לריעותא. ולא דמי למקוה דלולי חזקת המקוה אין כאן ריעותא[כו].

קעז) **שם. ואחר שנטהר מן הראשון לא נשאר אלא ספק זה. והר"ש** (נגעים ד יא) כת' דהא דאמרי' טמא, לא שיחליטנו, דהא אין מחליטין את המוחלט (נגעים ג א) אלא כשיתרפא יחזור ויחליטנו מחמת הספק. **והקוב"ש** (רסא) הק' דא"כ מה שייך מחזיקין מאיסור לאיסור, הא ע"כ נטהרה מהראשון, קודם שנטמא לשני[כז]. וכתב דכיון דהביא ציפורים, יכול הכהן לראות נגע אחר. אף שעדיין לא טבל מטומאה ראשונה.

והמהרש"א הק' דלפ"ז סברת ר"ג הפוכה מר' יהושע דס"ל חזקת הגוף עדיף מחזקת ממון, ולא עדיף מחזקת טומאה. ולר' יהושע אדרבה חזקת ממון עדיפא מחזקת הגוף. **והרש"ש** הביא דכה"ק **הר"ש** (שם), **והר"ש** תי' די"ל דטעמייהו דר"ג ור"א דאלים להו ברי. [וכ"כ **רע"א** במערכה אות לא].

קעח) **בא"ד וא"ת היכי נילף מהתם, דשאני התם דכתיב קרא וכו'. והרשב"א** (ושא"ר) הביאו בשם **הראב"ד** דדרשא ההוא אסמכתא.

קעט) **בא"ד וי"ל דמהתם גמרינן וכו'. והר"ש** (שם) ביאר דלפ"ז ילפי' מהכא לכל מקום דחזקת הגוף עדיף משאר חזקות.

והאחרונים הק' דכיון דעיקר חזקה ילפי' מקרא דנגעים (חולין י: דלא חיישינן דבצר שיעורא), והתם הוה חזקת הגוף. האיך ילפי' שאר חזקות. **והבית יעקב** כתב דהתם איירי דאיתרע לפנינו [עי"ש תוס'], ועי"ז הוה כחזקת דין. **והקוב"ש** (רסה) תי' דעיקר דין חזקה הוא דאמרי' דלא נשתנה הדבר מכפי מה שהיה קודם שנולד הספק. ואף היכא דידעינן שנשתנה, ראוי לומר דנשתנה רק מעט ולא הרבה. ומש"ה חזקת הגוף הוה שינוי יותר גדול. **והשער"י** (ב א) כתב דחזקת הגוף הוה ככל החזקות, אלא דמסברא עדיף משום דהוה בשורש הספק.

קפ) **בא"ד והא דלא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא בראוה מדברת ומעוברת** (לעיל יג.), משום מעלה עשו ביוחסין[כח]. **האחרונים** הק' איזה חזקת הגוף יש שם. [ור"ג מתיר משום חזקת היתר לכהונה דהוה

וקמ"ל קרא דטהור. **והר"ש** (נגעים, וכן תוס' הרא"ש נדה יט.) ביאר מדמוקי קרא בנזקק, ע"כ דבלא נזקק ל"צ קרא, ומהני חזקה. **והר"ש** כתב דלפ"ז הא דתנן משנזקק לטומאה [כשיש ב' נגעים, וספק איזה פשה] ספיקו טמא, קאי כת"ק, ודלא כהלכה. ומ"מ הק' **הר"ש** **והתוס' הרא"ש** (נדה יט.) דמשמע במשניות דבנזקק כו"ע מודו דטמא. [וע"כ איירי באופן אחר].

כג. **והתוס' הרא"ש** (שם) הביא בשם **ר"ת** דאיכא תרי חזקי דסתרי אהדדי, העמד אדם בחזקת טומאה. או העמידנו בחזקת נגע זה, וטהור. ולרבנן טמא מספק. ולר' יהושע דריש קרא לטהר. דכיון דבעלמא אזלי' בתר חזקת הגוף מוקמי' לקרא בדדמי טפי, בנזקק לטומאה.

כד. **והחזו"א** תי' דהרפואה והחולי הוה בכל הגוף, והנגע הוה רק סימן. [ואם יש חולי צרעת, אף דנגע א' הלך ממנו, אין כאן סיבת טהרה].

כה. **והאחרונים** העמידו דיש ב' חידושים בנידון מחזיקין מאיסור לאיסור. א' דיסוד חזקה הוא שלא להסתפק בשינוי, אבל היכא דסיבת האיסור הראשון פקע, כבר אינו 'בחזקת' איסור, ואמאי נאמר דעדיין אסור. [וכעי"ז דן **הקובה"ע** סז יב]. ב' דאף דהוחזק בשם איסור אבר מן החי, האיך נחזיק לאיסור נבילה או טריפה, דהוה שם איסור בפנ"ע (ונח' בזה **רש"י** **ותוס'** ביצה כה., ע' **תוס'** שבועות כד., ואב"מ). **והקוב"ש** (ח"ב הערות לש"ש יז) כת' דלפ"ז בסוגיין, הוה שם טומאה א', ועדיף ממחזיקין מאיסור א' לשם איסור אחר.

כו. [ויל"פ כוונתו דמעשה קידושין במום ג"כ הוה מעשה קידושין וריעותא. משא"כ הטובל במקוה חסר לא נחשב כלל מעשה טבילה].

כז. ולשון התוס' משמע דהוכרע על הנגע, שהוא ראוי לחליטה, ועי"ז ימשך דין הצרעת. [ואף דבפועל יפקע הדין קודם וצריך שהכהן יחזור ויטמא]. [וע"ע חזו"א עד"ז].

כח. [וע' מש"כ בזה לעיל יג. האם יוחסין היינו דוקא דכהונה, או אף דשאר מילי.

חזקת דין]. [**והקוב"ש** (רסב) נשאר בצ"ע]. **והש"ש** (א טו) כת' דחזקת כשרות מקרי נמי חזקת הגוף[כט]. ויש שהביאו דפסול לכהונה נחשב חזקת הגוף [דהוה שינוי רוחני בגוף החפץ[ל]].

והאפיקי ים (יג) נקט דהטעם משום חזקת צדקת[לא], דהוה חזקת אומדנא שלא עברה איסור [ודמי לחזקת הגוף][לב]. **והחזו"א** (פב כח) כתב דכוונת התוס' להקשות ממדברת, למד נסתרה. ובבתולה שיש חזקת הגוף דלא נבעלה.

והריטב"א תי' [על קו' התוס'] כיון דנסתרה רגליים לדבר שלא בדקה ובטלה חזקת הגוף.

כאן נמצא כאן היה

קפא) **רבא אמר רישא כאן נמצאו כאן היו. פרש"י** דאיתרע חזקת האב[לג], ואיכא למימר שהיה קודם. וכ"כ **תוס'**.

והרשב"א ביאר כדאמרי' (נדה ד.) אין מחזיקין טומאה ממקום למקום שכל הטומאות כשעת מציאתן, ובמקום מציאתן (וכדתנן טהרות ג ה). דכל שנתעורר ריעותא לפנינו, מחזיקין אותו בצורה הזו, ולא מעוררים ספק ברשות אחרת. [ובכלל זה שמחזיקין שהשינוי היה מעיקרא, דמחזיקין שהיה מתחילה כמו שהוא עכשיו. ואמרי' דכאן היה מעיקרא[לד]].

והראשונים (בב"מ[לה]) הביאו דין זה 'דכאן נמצא כאן היה', להחזיק כמו שהוא לפנינו. וכוונתם לדין דאין מחזיקין ריעותא ממקום למקום[לו].

ועפ"ז נקטו האחרונים (ש"ש ע' בסמוך, רע"א, מקור חיים תסז יא, שער"י ב יב) דבסוגיין 'כאן נמצא כאן היה' הוה טעם דל"מ חזקת הגוף לאחר שנשאשת, דברשות הבעל יש ריעותא לפנינו. והא דמהני חזקה לר' גמליאל הוא באופן דלא נמצא ריעותא ברשות זה.

וכ"כ התוס' הרא"ש דכשנמצאו המומין ברשות אביה אמרי' דגם ברשותו נולדו המומין קודם שנתארסה, הילכך אזלינן בתר חזקת ממון. וסיפא [שנמצא ברשות בעל] אזלינן בתר חזקת הגוף,

---

כט. **והש"ש** (שם) כת' דבסוטה ליכא חזקת כשרות [דחזקת כשרות הוה חזקת הגוף, א"כ מהני אף בספק טומאה ברה"י. דעדיף מרוב]. דכיון דקינא לה ונסתרה ליכא חזקת כשרות. **והקוב"ש** (רסג) כת' דלפ"ז היכא דנסתרה באופן שלא עברה איסור יחוד, מותרת לבעלה משום חזקת צדקת [ועי"ש שדן בזה].

ל. ועד"ז דן **הקוב"ש** (ח"ב לש"ש ו ז) דאף חזקת טומאה יחשב חזקת הגוף דהוה שינוי רוחני בגוף החפץ. אבל הק' דבתוס' (כאן) מבואר דחזקת טומאה אינו חזקת הגוף. ודחה דענין מחזיקין מטומאה לטומאה הוה חזקת דין, שמחזיקין שממשיך דין הטומאה [מחמת הנגע השני], ואף דמציאות הטומאה דנגע הראשון אינו ממשיך.

[ועוד יש לחלק דפסול כהונה הוה שינוי הגוף. שהרי יש צד דבעי ב' עדים. משא"כ טומאה דהוא דבר נוסף על דין החפץ].

לא. אבל **הקוב"ש** הק' דזונה נפסלת אפי' כשנבעלה באונס. א"כ לא מהני חזקת צדקת. [וי"ל דבמדברת נסתרה מרצון, ולא חששו לאונס].

לב. [ע' תוס' חולין יז:]. וכ"מ **בש"ש** (ז ה) דחזקת כשרות הוה חזקת אומדנא, שלא עברה איסור.

אמנם בדברי התוס' (כאן) דחוק טובא, דהא בסוגיין איירי לענין מעלת חזקת הגוף. ומה שייך לכאן חזקת אומדנא.

לג. ומבואר דאירוסין נחשב רשות האב לחוד [ואף דהבעל 'קנאה', מ"מ לא נכנסה לרשותו]. ולא תלי באיזה מקום האשה עומדת בשעה שנולד הספק, דידעינן שמקומה ברשות אביה. [ול"ד לגדר כאן נמצא כאן היה בספק איסור וספק טומאה דתלי במקום שנתעורר הספק].

לד. **ותוס'** (עו. בסוף העמ') כת' דהוה רק חומרא בתרומה לקדשים, אבל בעלמא מהני חזקה דמעיקרא. [וע"ע מש"כ שם]. אלא דבסוגיין בנמצא ברשות אביה אף דליכא הכרעה שהיתה קודם אירוסין, מ"מ הוה ספק. וכיון דהחזקה איתרע ל"מ להוציא ממון.

לה. **הריטב"א** (ב"ב פב.) כתב דכשנולד ספק, האם קנה ג' אילנות או דעיקרן ב', כיון דכאן דלפנינו הוה ג' אילנות אמרי' כאן נמצאו וכאן היו, ועל המחדש להביא ראיה. ואף שהמוכר הוא מ"ק ועיקר השדה שלו, לא נחשב דהלוקח מוציא מידו. [אבל הביא דדעת **הרמב"ן** (שם) אינו כן, ועליו להביא ראיה]. [**והגרנ"ט** (כד) כתב דכיון דתלינן שהיה כן מעולם, לא תליא בנידון הראשונים (לקמן עו:) האם קי"ל כאן נמצא כאן היה, דהוה דוקא בספק שנולד לגריעותא].

והפוסקים (רמ"א או"ח תסז יא, ודרכ"מ שם ט) דנו כשנמצא חיטה בתבשיל בפסח, דתלינן שנפל בכלי הזה, ולא מחזיקים שהגיע מכלי הקודם, דכאן נמצא כ"ה [וכוונתם דאין מחזיקין ממקום למקום]. **והגר"א** (שם) ציין לסוגיין. וכ"כ **האיסור והיתר** (כז ג) גבי זבוב, אפי' באיסור דאור'. וכן הביאו **הפוסקים** (יו"ד קצ יא) גבי כתם דלא תולים ממקום למקום.

והרמב"ן (יבמות קטו:) דן בעדות אשה, כשהיה עדות על יצחק ריש גלותא, לא חיישינן לאחר דשמיה כשמיה. דכאן נמצא כ"ה (ע' בסמוך מש"כ הרשב"א שם). וכ"כ **הרמב"ן** (ב"ב כד.) דכשנמצאו ענבים בכרם ערלה, כאן נמצא כ"ה דהוה מקומו ממש, ולא רק דין 'קרוב'.

לו. **והחכמת אדם** (בינת אדם, כללי רוב כט) הק' מהיכן ילפי' כן מדאורייתא. [ובפשוטו נקטו האחרונים דהוה סברא]. והביא

הואיל ולא איתרע חזקתה. [ומהני חזקת הגוף להוציא].

והקצות (רכד ב) נסתפק האם כאן נמצא כאן היה מהני רק משום חזקת הגוף [דחזקת הגוף אלימי טובא], או אף כשיש שינוי דין שנמצא ברשות אחר אמרי' כאן נמצא כאן היה והמכירה קיימת. [וכגון שנגנב או נאבד דלא אישתני גופא, ול"ש חזקת הגוף]. דשאר חזקות לא אלימי להוציא ממון. וכ"כ כמה **אחרונים**[לז] דהוה משום חזקה.

והפנ"י הק' האיך מהני חזקה להוציא ממון, הא רובא וחזקה רובא עדיף. ורוב ל"מ להוציא ממון. **והפנ"י** חידש דחזקת הגוף עדיף מרוב[לח]. א"נ בשמא ושמא מהני להוציא. ועוד כתב **הפנ"י** (ובקו"א לעיל יב:) דבעצם חזקה עדיף מרוב, אלא היכא דיש רוב נשתנה חזקתה[לט].

והש"ש (ב ד) כתב דלא הוה משום 'דין חזקה', אלא כיון דליכא ריעותא לפנינו לא נחתינן להסתפק כלל[מ].

קפב) **סיפא נמי כ"נ כאן היו**[מא]. **רש"י** פי' דרבא מהדר לאוקמא מתני' כר' גמליאל. אך **הראשונים** הק' דלר"ג סגי בחזקה, וכסברת המקשן. ואילו מדברי רבא משמע דבסיפא הוה משום הכרעה שכאן היו, והמומין באו ברשות בעלה. [**והר"ן** הביא דיש דל"ג לה[מב]]. **והראשונים** (ריטב"א) דנו דלכאורה משמע דכוונת רבא ליישב דבסיפא מודה ר' יהושע, כיון דאמרי' כאן נמצא כאן היה. אך הק' א"כ גבי משארסתני נאנסתי נמי נימא דנמצא ברשות הבעל.

ובתוס' הרא"ש (בתי' הא', וכן משמע מדברי **התוס'** ד"ה רישא[מג]) דרבא פליג על סברת המקשן, וס"ל דחזקה לחוד ל"מ [אף במשארסתני נאנסתי], אלא משום דנמצאת הריעותא ברשות הבעל.

והרא"ה **והריטב"א** פי' דהמשנה קאי אף לר' יהושע, ורישא נפק"מ דכיון דנמצא ברשות האב אי"צ אפי' גט[מד]. ובסיפא צריכה גט דכאן נמצא כאן היה, ומהני אף לר' יהושע לענין גט [דליכא חזקת ממון], ומש"ה לכו"ע אזלי' בתר חזקה.

וכ"כ **הבי"ש** (לט יא) בדעת **הטור** (שם, יתבאר לקמן עו:[מה]) **והמרדכי** דכשנמצא קודם נישואין אי"צ גט. **והאבנ"מ** (לט ח) תמה דאף דאין מחזיקין ריעותא מרשות לרשות, אבל מנלן דהיה קודם קידושין. וכתב דודאי צריך גט מספק [וכדעת הב"ח שם בדעת הטור].

ומבואר מדברי הרא"ה דכאן נמצא כאן היה הוה הכרעה דנולד המום מעיקרא [וכעין חזקה דהשתא], ולא רק ריעותא וספק. **והאחרונים** נתקשו בזה. ובפשוטו הוה מדין דכשעת מציאתן, ויש להחזיק שהיה מעולם [מתחילת רשות זה] כמו שמצאנו לפנינו. [ע' **תוס'** עו. ד"ה על[מו]].

אבל **השער"י** (ב יד) ביאר דאף סברת הרא"ה שלא להחזיק ריעותא. וכיון דנמצא ריעותא ברשות האב, תלינן דהיה מעיקרא בזמן שהיתה רק ברשות האב. דאילו נולד אחר אירוסין הוה קצת ריעותא ברשות

דילפי' מעגלה ערופה, דמודדים ממקום מציאתה, ותולים שהרוצח בא ממקום הקרוב. ולא חיישינן ממקום למקום.

לז. ע' בית יעקב ונתיבות (רכד חי' ב), **ורע"א** (בבמה מקומות, אמנם במערכה נקט דמהני בלא חזקת הגוף).

לח. **והשער"י** (ב יג) פי' דרוב הוה גדר בירור, ובממון לא סגי בדין בירור זה. אבל חזקה הוה גדר הכרעה, בלא בירור כלל.

לט. וביארו **האחרונים** דגדר 'חזקה' להעמיד את הדבר בחזקתה, אלא במקום שיש רוב שנשתנה, כבר אינה עומדת בחזקה זו.

מ. והוה כמו כל בהמה שנאבדה, דהלוקח אינו יכול לטעון שמא היה טריפה, דמהיכי תיתי שהוא טריפה כשאין סיבה להסתפק. [אך ע"כ הוה מדין רובא דליתא קמן, וכדאי' חולין יא., וסברא זו מהני להוציא ממון כיון דליכא ספק].

מא. **והפלאה** (ט.) הק' אמאי לא אמרי' אף לענין לאוסרה, דכאן נמצא כאן היה, להכריע דהוה תחתיו, ותאסר. [והאחרונים האריכו לדחות ואב"מ. וע' גרנ"ט כד].

מב. **והפנ"י** **ומהר"ם** כת' דרש"י ל"ג 'סיפא וכו'. **והתוס' הרא"ש** (בתי' הב') כתב דאיידי דרבא נקט ברישא כאן נמצא כאן היה, נקט הכי אף בסיפא. אבל אליבא דאמת מהני חזקת הגוף.

מג. אמנם התוס' רא"ש אחר שהביא תי' הב' חזר וכתב כתוס'. ומשמע מדבריו דאף לצד דבסיפא 'כאן נמצא' לאו דוקא, אפ"ה אילו נמצאת ריעותא מיד לאחר שנשאת, עי"ז נחשב שיש ריעותא ברשות הקודמת.

מד. [**והקוב"ש** (רנח) כתב דהיינו היכא דטוענת שמא, אבל כשטוענת ברי הא שויא אנפשיה, ומש"ה צריכה גט].

מה. דה**טור** הביא את סוגיין בהל' קידושין, וכתב דהקידושין חוזרין. **והב"י** (בדה"ב שם) תמה דלא שייך אלא לענין כתובה. **והב"ח** כתב דאף דעת הטור כן. אבל הבי"ש כתב דכיון דהקידושין חוזרין, ע"כ דאי"צ גט (ע' לקמן עו:). **והאבנ"מ** חלק דאין ראיה.

מו. [כיון דמעולם לא ראינו להיפך, דלא נחשב חזקה דמעיקרא סותר לחזקה דהשתא].

הבעל [דאחר אירוסין הוה אף ברשות הבעל], ואין לנו להוסיף ריעותא יותר ממה שמצאנו לפנינו[מז].

קפג) **תוד"ה רישא.** ואיירי בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה וכו'. [וכמ"ש רש"י דר' גמליאל איירי שנמצא ברשות הבעל, ולא הורעה רשות אביה. דלדברי רבא ל"מ חזקת הגוף, אלא בצירוף הא דכאן נמצא כאן היו[מח]. ותוס' הק' דאילו נמצאת בעולה מיד בנישואין הרי נתברר שהיתה בעולה ברשות אביה. ואיתרע רשות אביה].

אבל **הר"ן** הק' דלשון המשנה (יב:) משמע שתיכף שנשאה נתעורר הספק. ופי' דבמשנה (שם) איירי בברי ושמא, ורבא רצה להעמיד משנתינו אף בשמא ושמא, וכאן נמצא כאן היה מהני אפי' בשמא ושמא[מט]. ובין רישא ובין סיפא משום כאן נמצא כאן היה, ואף בלא טענה.

והרש"ש כתב [ליישב קו' התוס'] דגדר כאן נמצא כאן היה הוא משום חזקה דהשתא, דכיון דנמצא לפנינו כך מחזיקים שכך היה מעיקרא. וכל זה דוקא כשנמצא ברשות הזו. אבל כשנמצא אחרי שעבר לרשות אחרת ל"מ חזקה[נ], וכמ"ש **תוס'** (חולין יא.) דל"מ חזקה דלא נתבררה בשעתה [עי"ש שפלפל בזה].

קפד) **שם. והתוס' הרא"ש** כתב דאף כשטוענת משארסתני נאנסתי [ולא לאחר נישואין], הרי יש לה מיגו שהיתה אומרת שנאנסה אחרי שנשאת [**וכ"כ הש"ש ב ז**].

והתוס' רא"ש כת' דראוה מדברת ומעוברת מהני חזקה לר"ג [אף דליכא חזקה דכאן נמצא כאן היה], כיון דליכא התם חזקת ממון.

קפה) **דאיכא למימר חזקה א"א שותה בכוס אא"כ בודקה. פרש"י** כיון דהכניסה לחופה, בידוע שבדקה. [ע' פנ"י ואחרונים שהאריכו בזה]. **והמהרש"ל** (על תוד"ה מי) הק' א"כ אמאי לא תי' כן לר' יהושע [בתחילת הסוגיה], די"ל דלר' יהושע בסיפא יש לה כתובה משום ספק ספיקא. דספק אחר אירוסין, וספק ראה ונתפייס. **והמהרש"א** תי' דלר' יהושע ל"מ חזקה להוציא ממון. ורק לר"ג אמרי' הכא דמהני חזקה דראה ונתפייס להוציא ממון[נא].

והמהרי"ט הוסיף להק' דדעת **תוס'** (לעיל ט:) דספק ספיקא מהני להוציא ממון, א"כ הו"ל להעמיד את המשנה כר' יהושע משום ס"ס, ספק אחר אירוסין וספק ראה ונתפייס[נב]. [**והקרנ"ר** ציין דמבואר (לעיל יד.) דמודה ר' יהושע בספק ספיקא]. [**והפנ"י ורע"א** (במערכה) ועוד אחרונים האריכו לפלפל].

דף עו.

קפו) **רש"י ד"ה הדא.** דהעמד ממון על חזקתו וכו'.

רש"י הק' דיצטרף חזקת ממון לחזקת אין אדם מתפייס, ועי"ז הוה תרי חזקות במקום תרי חזקות. [ולכאורה רש"י הק' דחזקת ממון הוה גדר בירור, וכמו הנך חזקות דהוה חזקת אומדנא. אך י"ל דהוה חזקת דין, וכחזקה דמעיקרא].

ורש"י תי' דחזקה ממונא לאו כלום היא במקום חזקה דגופא. [וצ"ב דחזקת ממון עדיף, דל"מ חזקה להוציא ממון. ויש שפי' דמ"מ ל"מ כנגד חזקת הגוף. אך יל"פ דכוונת רש"י דהוכרע שורש הספק (וכמ"ש תוס' עה: ד"ה אבל), ומש"ה אין מקום כלל לחזקת ממון בתולדה].

[וכעי"ז כת' **הריטב"א** דחזקת ממון לא חשיב לר"ג כלום במקום שהוא טוען שמא. כיון דחיובו ברור לפנינו שכנסה ונתחייב לה בכתובתה].

והתוס' רי"ד (קידושין עט:) הק' אמאי לא אמרי'

מז. וצ"ב דהא נמצא לפנינו במצב אירוסין. א"כ אף בגדרי הריעותא יש להחזיק שהיה ברשות זה שיש בו קנין אירוסין, והאיך נחזיק שנעשית הריעותא דוקא במצב אחר.

מח. ו**בשו"ת נחל"ד** (א) כתב דלפ"ז לר"ג בעי תלתא, ברי ושמא, חזקת הגוף, וכאן נמצא כ"ה דאיתרע לחזקת ממון. [עי"ש שפלפל בזה].

מט. אך לדברי ר' יהושע ל"מ כאן נמצא כאן היה, ולא אמרי' דר' גמליאל פליג אר' יהושע רק משום דאלים ליה ברי.

נ. אף שלא יתכן שנתחדש ברשות החדשה, מ"מ לא נודע הריעותא ברשות זו. [ודלא כתוס' דידן].

נא. ונתחדש בדבריו דמח' ר' יהושע ור"ג הוה אף בחזקת אומדנא, האם מהני להוציא ממון.

נב. ותי' דעיקר דרבא לא ניחא ליה ליישב כר' יהושע, ודלא הלכתא. [וכמ"ש התוס' הרא"ש].

בסוגיין דחסר לפניך, ותרתי לריעותא. חדא חזקת ממון, ועוד דחסר לפניך. ותי׳ דר״ג לא חשיב ליה חזקת ממון במקום חזקת הגוף [כלשון רש״י]. וכתב דאף במקוה יש חזקת טהרות [שנגע בהם אחרי שטבל][א].

והקצות (לד ה) דן כשיש ספק מתי נפסל העדים, דמוקמינן אחזקתייהו, והק׳ דנימא לא אמרי׳ דהוה תרתי לפניך, דפסול לפניך וחזקת הממון. [ודן דתליא אי בעינן חסר ואתאי]. **והנתיבות** (לד טו) חלק דחזקת ממון לאו חזקה המבררת היא, אלא שא״א להוציא ממוחזק[ב]. ול״ש שיצטרף לתרתי לריעותא[ג].

קפז) **תוד״ה וחדא.** אמאי לא מיפטר מהני ב׳ טעמי,

וחדא דאית לן למימר כ״נ כ״ה[ד] וכו׳. [**ותוס׳** תי׳ דחזקת ממון אינו מסייע לתרויהו[ה]. ועוד תי׳ דהאשה יש לה ב׳ צדדים, וסגי בכ״א מהם[ו]. **והבעה״מ** תי׳ דב׳ חזקות צריכי תרוייהו, דבחד מנייהו אינה מפסדת כתובתה בלא אידך. וכעי״ז כת׳ **הרמב״ן** דהא את״ל א״א שותה בכוס [ומחל], אף משום כאן נמצא כ״ה לא תפסיד[ז]. ועוד כתב הרמב״ן דאמרי׳ דנתפייס מהדין, כיון שידע שנולדו המומין ברשותו[ח], ומקיימא ג׳ חזקות.

קפח) **רב אשי אמר רישא מנה לאבא[ט] בידך. פרש״י**

דל״מ חזקת הגוף שלה לאביה. **והרמב״ן** (ושא״ר) חלק דחזקה דממונו הוא[י], ולכו״ע מהני[יא] חזקת הגוף בכל מקום. ועוד הביאו **הרשב״א וריטב״א** חזקת מקוה מהני לכל הטובלים. ועוד הק׳ **הפנ״י וש״ש** (ב ג) דקי״ל (לעיל יג:, ע׳ תוס׳ לעיל כו:) דחזקת האם מהני לבת.

והשער״י (ב יג) ביאר דמעלת חזקת הגוף להוציא ממון הוה רק כשיש נידון כלפי הגוף עצמה. אבל מה שחזקת הבת מהני לאב, הוה בגדר חזקת דין. וחזקה זו ל״מ להוציא ממון.

והש״ש (ב ה) ביאר דיסוד סברת רב אשי משום חזקת כאן נמצא כ״ה [ולא פליג בזה ארבא, ע׳ בסמוך], וכלפי האשה אף אירוסין נחשב שינוי רשות, ולא מרע מה שעדיין ברשות האב לכמה דברים. ואצל הבעל יש כאן שינוי רשות[יב]. וכתב דדמי לשותפין, שא׳ מכר חלקו, ונולד ספק ברשות לוקח. ולא איכפת לן דכלפי השני לא נשתנה הרשות.

והרמב״ן (רשב״א ושא״ר) **פי׳ כמ״ש תוס׳** (בתחילת דבריהם, ׳לכאורה נראה לר״י׳) דבעי ברי ושמא עם חזקת הגוף, והאב אינו יודע ברי, ול״מ טענת ברי ע״י הבת.

ורע״א הק׳ דלפ״ז יהני שיקנה האב הכתובה לבת, והיא תתבע. [וציין כעי״ז בש״ך חו״מ עה פג]. וכתב דבתקנתא לא קמיירי. **והקוב״ש** (רסט) כתב לפקפק, דלא אלים לוקח מכח המוכר. דכיון דאין למוכר זכות להוציא מידה, אף הלוקח אינו יכול להוציא[יג].

א. ומבואר דכוונתו להק׳ האיך מהני חזקת הטובל, דהוה תולדה מהנידון. [ולא פי׳ טעם החילוק בין מקוה להבא, וע׳ מש״כ לעיל].

ב. וכ״כ **הנתיבות** (עה ד) דמוחזק בממון אינה חזקה המבררת האמת, ומש״ה ל״מ להצטרף לשאר חזקות. והביא דכ״כ **הקו׳ הספיקות** (א ו).

ג. אמנם העירו דה**קצות** (שם) הק׳ על דברי הפוסקים דקאי אף לענין עדות העדים לקידושין. ובזה הדרא קו׳ דנימא תרתי לריעותא. וע״ע חזו״א דבפסול עדים ל״ש תרתי לריעותא.

ד. [משמע מתוס׳ דכאן נמצא כאן היה, הוה דין חזקה חיובי. ולא רק שאין להחזיק ריעותא. ויל״ד האם חזרו מזה בתי׳ הא׳].

ה. [משמע דב׳ חזקות מצטרפות להוציא ממון, דאין ׳כח׳ לחזקת ממון לסייע ב׳ פעמים].

ו. [משמע דהוה גדר ממ״נ, וכעין ס״ס].

ז. [ושמעתי להוסיף דעד כמה שמחל על המום, א״כ ל״ש חזקה בדבר דאין לו נפק״מ לדינא].

ח. [ויל״ע דהא הבעל טוען שמא, ובפשוטו לא תלינן שידע שנולד אח״כ].

ט. [ומבואר דחיוב כתובת אירוסין הוה לאב. דאילו החיוב לבת והאב זוכה ממנה, א״כ לכאור׳ יהני חזקה וטענה שלה. וע׳ מש״כ לעיל מא: גבי קנס. וצ״ל דגדר כתובה שאני].

י. ומשמע דהוה קו׳ בפנ״ע, דודאי דחזקת נכסים מהני לבעליהם. [והבת היא ממון של אביה לענין קידושין]. וכן הביא **הש״ש** (ב ג) דמהני (למסקנא בע״ב) חזקת החמור לבעל החמור. [אך **תוס׳** (בע״ב ד״ה כלה) כת׳ דלרב יהודה מטעם זה ל״מ חזקת החמור לבעל החמור. עי״ש].

והאחרונים (שיע׳ ר׳ שמואל) דנו לחלק דחמור הוה ממונו, ומהני החזקה לבעליו, משא״כ האשה. ועד״ז כתב המהרי״ט דאשה יש לה יד לעצמה.

יא. לכאורה הוה קו׳ נוספת, דחזקת הגוף מהני לכל העולם.

יב. **והשער״י** (ב יג) חלק דרש״י ותוס׳ ברור מללו דחזקת הבת ל״מ, ולא דלא נחשב חזקת הרשות.

יג. והביא כעי״ז להיפך גבי אבדה דרך שדהו (לקמן קט:) דכיון

קפט) **תוד"ה רישא.** וחזר בו ר"י וכו' אלא משום דנולד הספק ברשותו וכו' שמא ושמא. וכ"כ **תוס'** (לעיל לו.) דאף בחרשת ושוטה טענינן להו מספיקא דנאנסה אחר אירוסין, דלאו מטעם ברי ושמא הוא. אלא כיון דנולד הספק ברשותו, ואף בטריפה דשניהם שמא. [והראשונים שם חלקו].

והאחרונים הק' האיך מהני חזקה להוציא ממון בשמא ושמא, ואמרי' (לעיל טז.) דכי אמר ר"ג בברי ושמא, ברי וברי מי אמר. **והמהר"ם שי"ף** כתב דנולד הספק ברשותו הוה כברי. [וצ"ב].

והפנ"י כתב דחזקת הגוף מהני אף בשמא ושמא[יד], וכוונת הגמ' (שם) לאפוקי ברי וברי [וכ"כ **השיטמ"ק** עה:]. **ורע"א** כתב דהתם איירי במקום שנתעורר ריעותא [שור שחוט לפניך], ובסוגיין 'כאן נמצא כאן היה' נחשב דלא נתעורר ריעותא. **והש"ש** (ב ו) כת' דהתם קאי כלפי טענת מוכת עץ, דליכא כאן נמצא כ"ה, ותליא משום ברי ושמא וחזקת הגוף. **ובשו"ת נחל"ד** (א) כתב דמהני 'כאן נמצא כאן היה' להחשב ריעותא על חזקת ממון, ועי"ז מהני חזקה להוציא.

קצ) **בא"ד ומסתמא רב אשי לא פליג אדשמואל, דקי"ל כוותיה. המהרש"א** העיר דשמואל קאי כרבא דכאן נמצא כ"ה (וכמ"ש **תוס'** בע"ב). ומבואר בתוס' דרב אשי לא פליג אסברת כאן נמצא כאן היה, אלא הוסיף דל"מ מנה לאבא בידך.

והרא"ש הביא **דהרי"ף** השמיט את כל הסוגיה דרבא ורב אשי, וביאר דכיון דאין נפק"מ ביניהם[טו].

והק"נ (א) הק' דמ"מ יש נפק"מ ביתרת [דהיה משעת לידה], אי אמרי' ראה ונתפייס. והביא **דהבי"ש** (קיז טו) כתב דיש נפק"מ במום שאינו ניכר ע"י בדיקה.

והרא"ש הביא בשם **הרמ"ה** דנפק"מ בבוגרת בבית אביה, דהוה מנה לי בידך [וכ"כ **הרמב"ן**]. ואילו לרבא כאן נמצא כאן היו. **והרא"ש** חלק דבבוגרת אף לרבא ל"ש כאן נמצא כ"ה, ודוקא בנערה שהיא ברשות אביה לכל דבר[טז]. **והשער"י** (ב יג) הביא דמבואר דדוקא כשנמצאת ברשות בעליה הוה שינוי רשות. אבל רשות עצמו לא נחשב רשות.

והגה' אשר"י פסק כרבא[יז], ובאופן דלא יתכן שנאנסה אחר נישואין, עליה להביא ראיה. וכן הביאו עדים שהיה קודם נישואין, אמרי' דראה ונתפייס. ובמום שאינה ניכרת ע"י בדיקה עליה להביא ראיה.

אבל **הרשב"א** כת' דרב אשי ל"ל כאן נמצא כ"ה, דדוקא בטומאת אמרי' כן ולא בממונא. א"נ דוקא טענת שמא ושמא. ופסק כרב אשי שהוא בתרא.

וכ"כ **הרשב"א** (יבמות קטז.) דלא קי"ל כרבא, אלא כרב אשי דהוא בתרא. והק' א"כ גבי יצחק ריש גלותא אמאי אמרי' דהיינו הך, כאן נמצא כאן היה. ותי' דגבי ממון לא אמרי' כן. אבל גבי אשה עיגונה אמרי', ובדאמרי' שכל הטומאות כשעת מציאתן במקום מציאתן[יח].

קצא) **איתיביה וכו' ואמאי מנה לי בידך הוא. רע"א** הק' דילמא הך ברייתא מיירי לענין כסף קידושיה [וע"ד הא דאי' בע"ב].

קצב) **תוד"ה ואמאי.** ולא מ"ל דס"ד וכו' משמע שהם ישנים, וניכר שמומין אלו באו מזמן ארוך וכו' ואיתרע חזקת הגוף. בפשוטו כוונת התוס' דכיון דנראין הדברים שבא מזמן ארוך, הך סברא עדיף מחזקה דמעיקרא.

והרשב"א (חולין יא.) ייסד דכתם יבש, כיון דידעינן דודאי לא נעשית עתה, תו ל"ש חזקה[יט]. והרשב"א הק' דבסוגיין גבי מומין מעמידין על חזקה, אף במום

דאתי מכח מאן דאין לו זכות וכו'. [ואמרי' דקם דינא, ובטל זכותו. וצ"ע].

יד. **והפנ"י** כת' דחזקת הגוף עדיף מרוב (הו' לעיל).

טו. **והק"נ** כת' דלמש"כ הרי"ף בסוף הסוגיה, דתלי באיזה רשות נמצא הספק בפועל, א"כ נפק"מ טובא. והרא"ש לשיטתו שהגי' ברי"ף שם.

טז. משא"כ בוגרת אף שגרה בבית אביה, לא נחשב דה'מקום' שלה הוה ב'רשות' של האב.

יז. **והחזו"א** ביאר דכיון דהגמ' (בע"ב) קאי כוותיה [וכפי' תוס' שם].

יח. **והש"ש** (ז יח) הביא דברי **הרמב"ן** (ב"ב כד.) דהיכא דנמצא בכרם ערלה דאמרי' דהוה מקומו ממש, וכאן נמצא כ"ה ועדיף מקרוב.

יט. דחזקת מהני להחזיק דנעשית השינוי עתה, סמוך לזמן שמצאו. אבל היכא דודאי נעשית מזמן ארוך, ל"ש להחזיק שנעשית בזמן האחרון דאפשר. וכן טרפות שניכר דנעשית מזמן גדול, כיון דא"א לומר דנעשית ברגע השחיטה, לא

שלא נעשית ברגע הזה. והרשב"א תי' דמ"מ מצאו אותה ברשות הבעל, ואין לנו להחזיקם מרשות לרשות[ב]. **והש"ש** (ב ט) דן לפרש את דברי התוס' ע"ד יסוד הרשב"א, דבמום שנעשית מזמן גדול ל"ש חזקה דמעיקרא, וע"כ אתינן עלה משום חזקת כאן נמצא כאן היה.

המחליף וכו' על בעל החמור להביא ראיה

קצג) **א"ר יהודה אמר שמואל וכו' על בעל החמור להביא ראיה וכו'. פרש"י** (סוד"ה אילימא) ה"נ לא יחזיק בפרת חבירו מספק. [דיש חזקת מ"ק על הפרה]. **ותוס'** (בתחילת דבריהם) נקטו דחזקת מ"ק עדיף ממוחזק. ועד"ז מסקנת התוס' (ריב"א) דמוחזק בשמא לא נחשב מוחזק, ונחשב תפיסה נגד המ"ק.

ובתי' הב' בתוס' נקטו הטעם דכיון דנמצא מת לפנינו, יש לנו לומר דכמו כן היה מת מעיקרא [וכ"כ **התוס' הרא"ש**]. **והריטב"א** (בשם י"מ) ביאר דכיון דעכשיו בא הריעותא לפנינו [ולא ראינו קודם לכן], ונולד הספק בעיקר המשיכה אם קנתה בדין חליפין. מש"ה יש לנו לומר הכל לפי שעתו. כדאמרי' כשעת מציאתן ובמקום מציאתן (ע' תוס'). ודנין שכן היה בתחילה כמו שהוא עכשיו. ואין לדחות הברור מפני הספק.

קצד) **תוד"ה על.** והא דפריך הש"ס (ב"מ ק.) וכו'. [תוס' הביאו דמבואר התם דמוחזק עדיף מחזקת מרה קמא]. ואילו לסוגיין מבואר דמ"ק עדיף. **ובחי' מהרי"ט** ביאר הטעם דלסוגיין חזקת מ"ק עדיף, דהוה חזקה דמעיקרא, וסותר לחזקת הגוף. [**והקונט' הספיקות** (א ה) חקר האם חזקת מ"ק הוה חזקה דמעיקרא [כחזקת טומאה באיסורין], או דהוה גדר מוחזק בממון].

קצה) **בא"ד התם פריך לפי המסקנא דהכא וכו'.** [ואילו לתי' התוס' (בסו"ד) אף בס"ד כאן]. **ורע"א** הק' דבמסקנא בסוגיין הדרינן מדברי רב יהודה מטעם אחר. ולא מצאנו דמהני דהדר בזה במוחזק עדיף מחזקת מ"ק[בא].

קצו) **בא"ד והא שמואל וכו' ולא מוקמי' בחזקת מ"ק וכו'.**

והקוב"ש (רעא) הק' דלצד דמקח טעות הוה הלואה[בב], דלהוצאה ניתנה ויכול ליתן מעות אחרים, א"כ הוה הלואה, ולא תליא בדין חזקת מ"ק. [ולפ"ז מוכח דדעת תוס' דידן דבמקח טעות האיך דהמעות קיימין חוזרים בעין].

קצז) **בא"ד ע"כ נראה דטעמא דשמואל וכו' אלא אית לן למימר כיון דאשתכח החמור דמת, כי היכי דעכשיו הוא מת, יש להחזיקו שהיה מת גם קודם וכו' כשעת מציאתן.** [ודנים שהיה קודם כמו שהוא לפנינו. וכדין חזקה דהשתא, ולפ"ז חזקה דהשתא עדיף על חזקה דמעיקרא. א"נ איירי כשלא הוחזק מעולם ברשות הזו, ומש"ה ליכא חזקה דמעיקרא. והיכא דליכא חזקה דמעיקרא אזלי' בתר חזקה דהשתא].

והט"ז (יו"ד שצז ב) הק' אמאי ל"מ בסוגיין חזקת חיים [של החמור]. ותי' כדחזקת חיים עומדת להשתנות, דסוף כל אדם למיתה. וחזקה העשויה להשתנות ל"מ היכא דנמצא מת לפנינו[בג]. **והש"ך** (נה"כ שם) כתב ליישב דבסוגיין איכא חזקה כנגדה, שהפרה היתה קנויה למוכר מעיקרא, וצריך לברר קנייתה.

קצח) **בא"ד ודוקא גבי מיתת חמור וגבי מום וגבי מחט וכו'. הפנ"י** תמה מ"ש הני. **והמקור חיים** (לנתיבות תסז יא) כתב לפרש דהני תלויין במזל הבעלים, דאמרי' נסתחפה שדהו ומזלו גרם, ומש"ה שייך בזה כאן נמצא כאן היה, להחזיק הריעותא ברשות בעלים[בד].

מעמידים על חזקתה להתיר הגבינות. והביא ראיה לזה מהגמ' (נדה נו.) גבי כתם יבש, דלא מעמידים על חזקה כלל.

ב. **והש"ש** (ב ה) נקט דכוונתו דהוה חזקת כאן נמצא כ"ד, ולא מדין חזקה דמעיקרא. ולפ"ז בתחילת סוגיין איירי במום שיתכן שנעשית עכשיו, אבל משמע מדברי הרשב"א דפשיטא ליה דאיירי בכל אופן. [ואפשר דיל"פ כוונת הרשב"א דבסוגיין אין נידון על כל רגע, וכל העמדת הנידון לפי הרשויות. ויתכן שנעשית המום עכשיו, ברשות הזה]. וע"ע **שער"י** (ב יז) **וחזו"א** (פב א).

בא. **והקוב"ש** (רעג) כתב דכיון דלא אמר שמואל מעולם דמ"ק עדיף, א"כ הדרינן לסתם סוגיה (ב"מ שם) דמוחזק עדיף.

בב. ע' **תוס'** (ב"ב צב; ב"ק מו: וכ"מ). **והקוב"ש** ציין דכ"ד **הרא"ש** (קידושין ב לא).

בג. והאריך עד"ז דבמקום שנמצא מת לפנינו ל"מ חזקת חיים לקבוע שמת יותר מהר.

בד. [ועד"ז ביאר הא דבחמור תליא ברשות בעלים, ואילו

קצט) **בא"ד [בע"כ] דכולי האי לא אמרי' לפני ב' רשויות. הש"ש** (ב יג) הק' דכיון דמחזיקים הריעותא מתחילת הרשות, ממילא ידעינן שהיה כן ברשות הקודמת, ועי"ז נחזיק לרשות הקודמת. ותי' דהוה חזקה דלא נתבררה בשעתו, וכמ"ש **תוס'** (חולין יא.)[כה] דל"ש להחזיק אלא אם נתברר הדבר לנו. ול"מ מה שנתברר למפרע שהיה כך.

ר) **בא"ד ואין נראה, דדוקא משום חומרא דקדשים אמרי' כל הטומאות כשעת מציאתן. וכ"כ תוס'** (נדה ב.)[כו]. ומדינא חזקה דמעיקרא עדיף. אבל **התוס' רי"ד** (קידושין עט.) נקט דהיכא דהספק בגופו[כז] אזלינן בתר חזקה דהשתא, דכל הטומאות כשעת מציאתן מדינא, בין להקל ובין להחמיר.

רא) **בא"ד ונראה לריב"א דדוקא היכא שהמחזיק עצמו מסופק בפרה, ואין לו שום טענה ברורה, הוה חזקתו כמאן דליתא וכו' ודמי לתקפו כהן מוציאין מידו**[כח]. דכל תפיסה בטענת שמא[כט] הוה כמו תפיסה לאחר שנולד הספק, וחזקת מ"ק עדיף. [ונחשב 'תפוס', ולא מוחזק].

ויל"ד האם כוונת התוס' דדוקא דהוחזק בחזקת מ"ק, אם המוחזק אינו טוען ברי, ל"מ להחשב בחזקתו. או דהוה סברא בעצם החזקת הממון, דהיכא דאינו טוען ברי, לא נחשב מעשה החזקת בעלים.

והקוב"ש (רעג) נסתפק האם סברת התוס' רק לדעת רב יהודה אמר שמואל בסוגיין, אבל למסקנא [רמי בר יחזקאל], אף כשאינו טוען ברי נחשב מוחזק [ובמ"ש **תוס'** (בתחילת דבריהם) דהגמ' (ב"מ ק.) קאי למסקנא דהכא]. או דעצם הסברא קיימת, כיון דלא מצאנו סתירה לדבר.

רב) **שם. ואין לו שום טענה ברורה.** אבל בטענת ברי מהני מוחזק [אף אחר שנולד הספק, וכתי' הא' **בתוס'** לעיל כ.]. **המהרש"א** הקשה **דתוס'** (לעיל ד"ה רישא) כת' דבבת ואביה איירי אפי' טוענים ברי, א"כ האיך מייתי תנא תונא. **והקרנ"ר** כתב דכוונת התוס' (לעיל) דלענין הוצאת הכתובה איירי ג"כ בכה"ג. אבל לענין כסף קידושין איירי דוקא כשאינו טוען ברי.

רג) **בא"ד אבל במכר שור לחבירו וכו' וכן בהיא דכור בל' וכו' יש לו לטעון לכך אמרת ב' לשונות שבאיזה שארצה אתפוס וכו' כיון דיש לו טענה.** יל"ד אי כוונת התוס' דהוה טענת ברי גמור [והלשונות תלויין בכוונת הקונה], או דהוה צד טענה, דיש סייעתא לדבריו.

והמהרי"ק (קסא, והו' בש"ך תקפו כהן עט, וע' קוה"ס ה ב) הק' דל"מ טענת הלוקח, דכיון דלא פירש שכוונתו לקנות לרדיא אזלי' בתר המוכר [ועד"ז בכור בל']. וביאר דמ"מ הוה טענה, ולא דמי לתקפו כהן דאין לו שום טענה עם חזקתו. ועפ"ז הביא מדברי התוס' דבטענה רעועה יש לו להחזיק במעות. ודוקא שאין לו טענה כלל לא חשיב מוחזק. ועפ"ז כת' דהאומר קים לי כחד מ"ד, מ"מ מהני עם תפיסתו[ל].

דף עו:

רד) **אילימא כלה בבית אביה**[א] **וכו'. פרש"י** דהאב צריך להביא ראיה, אפי' נכנסה לחופה. [והכא נמי צריך להביא ראיה להעמיד המקח, ולזכות בתשלום]. **והמהרש"א** (בתוד"ה על) הק' לפי' הא' בתוס', דסבר רב יהודה דחזקת מ"ק עדיף ממוחזק, מאי מייתי סייעתא. וכתב דיש ליישב בדוחק כיון דיש לה שטר כתובה, הוה כחזקת מ"ק [וכעי"ז כת' **הריטב"א**].

בטומאה אין מחזיקין ממקום למקום, דבחמור הנידון מחמת הבעלות, ושינוי המקום תליא בבעלות].

כה. דתוס' (חולין יא. ד"ה אתיא, נדה ב:) דנו דלא אמרי' דמדהא דחי י"ב חודש, נתברר דאינו טריפה, ועי"ז נאמר חזקה. כיון דלא נתברר בשעתה. [וע' מה שהו' לעיל עה:].

כו. [וכדאיתא (נדה ב: ו:) דטומאת מעת לעת הוה חומרא דקדשים].

כז. וע' היטב בדבריו, ולכאורה כוונתו דמקוה וכדו' אמרי' דחזקה דמעיקרא עדיף כיון דהספק לא הוה בגופו. ומש"ה ל"ש כשעת מציאתן.

כח. האחרונים הק' דבתקפו כהן מוציאין מידו משום דבשעת לידת הספק כבר הוכרע הדין ע"פ המוחזק. ומש"ה התופס מידו נחשב רק 'תפוס' נגד דין המוחזק. א"כ האיך ריב"א מדמה לסוגיין דנתעורר הספק לאחר שהוא תפוס בו. ולכאורה ריב"א דימה רק את הגדר דהוה תפוס בעלמא].

כט. ואף דעדיין לא נתעורר הספק.

ל. וע"ע **ש"ך** (תקפו כהן עט והלאה) שהאריך בדין 'קים לי' [ואכמ"ל].

א. התומים (תקפו כהן קל) הק' דנימא דהתם שטר כתובה מסייע לאשה. ומה ראיה למחליף פרה דליכא שטר כתובה. ואכמ"ל.

והמהרש"א כתב דילה"ק כן אף לתי' הב' בתוס' [דדנים כשעת מציאתה, שהיה כן מעולם].

רה) **אמר ר"נ ב"י כלה בבית אביה ולקידושין וכו'.**

פרש"י דלר' יהושע [אפי' נשאת] האב צריך ראיה להחזיק כסף הקידושין. [ולפ"ז ל"מ חזקה אפי' להחזיק ממון, **ותוס'** **והראשונים** הק' בזה. **והריטב"א** כתב דלפ"ז ר' יהושע ל"ל חזקה כלל, ובנגעים טהור מגזיה"כ].

ותוס' **והראשונים** ביארו דראיית הגמ' לרב אשי. לתוס' דל"מ חזקת החמור לבעליו. ולשאר ראשונים דל"מ חזקה לאב, כשאינו טוען ברי. **והריטב"א** ביאר דכיון דאין המקח ברור לפנינו, ויש ספק בעיקר אם נעשית כהוגן עליו להביא ראיה[ב].

ועוה"ק **הרמב"ן** (ושא"ר) דמנלן דמתני' איירי אף לענין קידושין. ואי מסברא הדין כן, האיך מייתי 'ותנא תונא'. **והרמב"ן** כתב דס"ד דאיירי דלא כתב כתובה, וע"כ דהנפק"מ [בבית אביה] לענין כסף קידושין.

והתוס' הרא"ש ביאר דכיון דהאב יודע שהגיע ממון לידו, ואינו יודע אם זכה בהם, הוה כאיני יודע אם פרעתיך. [דחלות הקידושין הוה פרעון]. והק' א"כ נימא דאף בבית הבעל, על האב להביא ראיה, דמנה לאביך בידי הוא. ותי' דמיגו דמהני חזקת הגוף לגבי דידה לענין כתובה, אהני נמי לאב לכסף קידושין.

רו) **תוד"ה כלה.** ונר' לפרש דשמואל כר' אשי וכו' דחזקת הגוף דידה ל"מ לאב, ה"נ וכו' דחזקת החמור ל"מ לגבי דידיה. [וע' מש"כ לעיל בע"ב בסברת רב אשי]. **והמהרי"ט** **ורע"א** כתבו דהיינו רק לס"ד, אבל למסקנא [רמי בר יחזקאל] מהני חזקת החמור לבעליו[ג].

רז) **לא תימא אליבא דמ"ד קידו' לאו לטיבוען.** משמע דלהך מ"ד מתיישב טפי, **והאחרונים** הק' דלהך מ"ד כל קידושין חוזרין, ולא תלי ברשות מי נולד הספק. ואין כאן 'תנא תונא' כלל[ד].

רח) **קידושין לאו לטיבוען.** [שאם מת חוזר[ה], שקיבלה ע"ד אישות ואם לא נשאה צריכה להחזיר]. **והראשונים** (ב"ב קמה.) הק' דכיון דנתן בתנאי להחזיר, א"כ לצד שמת או גירש, הרי לא נתן כסף קידושין. ובמה תתקדש[ו]. **והריטב"א** (שם) כת' דמחזיר חוץ מפרוטה א'. **והרשב"א** (שם) תי' דבהיא הנאה דיהיב לה והוה דידה עד דהדרא בהו הוה קידושין[ז].

דברי הטור – **הטור** (לט) פסק דין זה, דכשנמצא ברשות אביה צריך להחזיר קידושיה, דאמרי' כאן נמצא כ"ה. **והב"ח** ביאר דאף דדברי רב יהודה נדחו, מ"מ עיקר הדיוק משנה קיים.

והב"י (בדה"ב שם) דייק מדברי הטור דאף אינה צריכה גט [וכדעת הרא"ה וריטב"א לעיל עה:]. וכ"כ **הבי"ש** (שם יא) דאי צריכה גט, האיך יחזירו מעות קידושיה[ח]. אבל **הב"ח** כתב דאף לטור צריכה גט, וכוונת הטור רק לענין כתובה [וכסף קידושין]. **והאבנ"מ** (לט ח) כת' דאף דהוה ספק קידושין, וצריכה גט, מ"מ לא גזרו על הכסף.

והאבנ"מ (לט ח) תמה דאף לדעת רש"י ותוס' והרא"ש דלרמי אמרי' כאן נמצא כ"ה להוציא דמי המקח, היינו כשנמצא ברשות לוקח. אבל היכא

ב. וכ"כ **הרמב"ן** הואיל ובעיקר קנייתו יש ספק, אין ספק מוציא מידי ודאי, וחזקה דגופא ל"מ. וכ"כ **הבעה"מ** לפי שהוא ודאי בעליו מתחילה, ונולד הספק בממונו. [דהבת נחשבת ממונו של אב, דהאב זכאי בבתו וכו']. [וע' אריכות בשאר ראשונים].

ג. אמנם לש"ש כאן נמצא כ"ה לא תליא בגדרי חזקה, ואין ראיה לזה. [אלא דהש"ש ביאר דהא דל"מ חזקה לאב אינה מדיני חזקות].

ד. **והאבנ"מ** (נ א בסופו) כ' דכוונת הגמ' כאן למ"ד דלאו לטיבוען, מדינא, ואפי' הכי גזרו שלא ישא. ולא קאי כמ"ד בב"ב דחוזרין בפועל.

ה. ואינו 'טובע' ונאבד [ועד"ז **פרשב"ם** ב"ב קמה.].

ו. [ועוד כתב **החזו"א** (סב א) דנחשב שהיא מתחייבת להחזיר, ומש"ה מחזירה. א"נ דהוה תקנ"ח].

ז. והביא דמתנה ע"מ להחזיר מהני מדאורייתא (קידושין ה:), והכא דתליא במעשה שאירע אחר קידושין עדיף.
והשער"י (ב ס"ס יד) כתב דהכא נותן ע"ד שהכסף יחזור עליו, אבל לא איכפ"ל שתקנה את המעות לגמרי. ומחמת אומדנא צריכה להחזיר, וכיון דהחזירה לא בטלה הקידושין. ועפ"ז כתב דאף בקידושי ספק צריך להחזיר משום אומדנא, ול"מ שהיא מוחזק בספק.

ח. וכתב **הבי"ש** דאף דהבת טוענת דהיה אחר אירוסין אי"צ גט. דאמרי' חזקה דכאן נמצא כ"ה שמשקרת. **והאבנ"מ** תמה דאפי' אלף חזקות ל"מ נגד שויא אנפשיה, והביא **דהמהר"י בן לב** (ב פה) כתב אפי' אותם העדים מכחישים, צריכה גט

דנמצא ברשות האב, נהי דלא יצאת מרשות אביה, אבל מנלן דהמום היה קודם קידושין. **והאחרונים** הביאו דבדברי **הרא"ה וריטב"א** (הנ"ל) דאי"צ גט מבואר דהוכרע בודאי דהיה קודם קידושין. וכן מוכח בטור.

קידושי ספק – **המרדכי** (קידושין תקלה) הביא דבגמ' (ב"ב הנ"ל) משמע דהטעם דמ"ד לטיבועין משום גזירה שמא ישא אחותה, משמע דמהדין חוזר. ועפ"ז כתב דבמקום תנאי או ספק, מחזיר הקידושין (כדאמרי' בסוגיין). [וכ"פ **השו"ע** נ א]. **והחלק"מ ובי"ש** (נ ה) הק' דאף בקידושי ספק שייך הך גזירה. **והאבנ"מ** (נ א) תי' דבספק קידושין מדאורייתא מהני לה חזקת פנויה, וכמ"ש **המהרי"ק** (קעה) דאם נשאת לא תצא [ע' **תוס'** לעיל כג.], וכיון דבדיעבד לא תצא לא גזרי' לכסף קידושין. וכתב דדין ספק גרע מקטנה.

ועוה"ק **הבי"ש וחלק"מ** (שם) דדוקא להו"א דסוגיין אמרי' דחוזר. [דעל המוכר להעמיד המקח]. וכה"ק **האבנ"מ** (נ א) דלמסקנת סוגיין מבואר הטעם דהוכרע שנולד ברשותו, והאיך הביא המרדכי ראיה לסתור. **והאבנ"מ** ביאר דלמסקנא ע"כ הטעם אינו משום כאן נמצא כאן היה, והמרדכי למד דהדיוק במשנה אמת דקידושין חוזרין. וע"כ הוה מטעם אחר, דכל קידושין ספק חוזרין.

רט) **אלא כי אתא רמי וכו' כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה וכו'. פרש"י** על בעל הפרה להביא ראיה, דספק ברשותו נולד, לאחר משיכת הפרה [וכבר הוחזק שבעל הפרה קנה את החמור קודם שנתעורר הריעותא]. **ותוס'** הוסיפו דאף שהוא מוחזק, עליו להביא ראיה. דמהני חזקת 'כאן נמצא כאן היה', אף להוציא ממון[ט] (ע' בסמוך). **וכ"כ הרא"ש.**

אבל **הרי"ף** גרס דאף לרמי בר יחזקאל על בעל **החמור** להביא ראיה שהחמור היה ברשותו, וכאן נמצא וכאן היה שמת. דהמוציא מחבירו עליו הראיה. **וכ"פ הרמב"ם** (מכירה כ יד, ושו"ע חו"מ רכד א[י]). **והבעה"מ והר"ן** ביארו דסברת רמי שכל שנולד ספק ברשותיה עליו להביא ראיה, כלומר שנמצא מת בביתו. [וביאר דרמי חלק על רב יהודה דתליא בנולד ספק ב'ממונו', דבעל החמור הוא מ"ק, אלא תליא באיזה רשות נמצא שמת]. ותנא תונא כלה בכסף קידושין, ומדין כאן נמצא כאן היה [כדמעיקרא].

ועפ"ז כתב **הטור** (חו"מ רכד) דדוקא היכא שהחמור [המת] עומד ברשותו [בחצירו]. אבל אם מת באגם, על הבעל הפרה להביא ראיה[יא]. והש"ש ביאר דכה"ג הוחזק ברשות בעל הפרה, ואם לא שילם צריך לשלם. אבל **האחרונים** (שער"י ב יד, וחזו"א פב ו) כת' דבאגם אי"צ לשלם.

והרא"ש האריך לחלוק על דברי הרי"ף, דמיד שמשך את הפרה נקנה החמור בכל מקום שהוא עומד, והוה ברשותו[יב].

והש"ש (ב ה,ו) הביא דנח' בגדר כאן נמצא כאן היה, דלדעת הרי"ף והרמב"ם תליא ברשויות ממש [היכן עומדת במציאות], ודעת הרא"ש דתליא ברשות הקנין[יג].

רי) **ומאי פסקא, פתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי וכו'. פרש"י** דאפי' לא יהיב דמים הראיה עליו, דכיון דהריעותא נמצא ברשותו עליו להביא ראיה. ואם אינו מביא ראיה צריך לשלם. [ומבואר דמהני הסברא דנמצא ברשותו אף להוציא ממון ולחייבו לשלם].

משום שויא אנפשיה. וכתב דאולי כוונת הבי"ש לענין דאין כופין ליתן גט.

ט. [וכעי"ז כתב **הרמב"ן** דנולד הספק בממונו. אמנם משמע שם דהוה סברא חדשה, ולא משום חזקת כאן נמצא כאן היה].

י. והרמ"א כת' כתוס'.

יא. **והש"ש** ביאר עד"ז [מש"כ לפרש דשינוי הרשות דידה ל"מ לאביה], דכשמצאו מום אחר נישואין, כלפי דידה הוה כעומדת באגם, וכיון דאין כתובתה לאב הו"ל כרשות אחר. ולא אמרי' דאיתרע רשות האב.

יב. והרא"ש כתב דאפשר דהוה ט"ס בדברי הרי"ף וצ"ל על הבעל 'הפרה' (ומש"כ החמור ט"ס) להביא ראיה.

יג. וכת' דלדעת הרי"ף הא דאמרי' דארוסה ברשות אביה, היינו שעומדת בביתו. ולדעת הרא"ש הטעם משום דקנויה לאביה לכמה דברים.

ריא) **תוד"ה כל.** ואוקי כלה דמתני' כרבא. דכאן נמצא כאן היה[יד]. וכ"כ **רש"י.**

והרמב"ן כתב דשמואל ס"ל דסברת הרישא משום דנולד הספק ברשותו [ולא משום ברי וחזקה, ודלא כרב אשי], אבל בסיפא הטעם כדברי רב אשי, דאשה אינה ברשותו של בעל לגמרי. אלא הוה משום ברי וחזקה, ול"מ ברי דידה לאב.

ועד"ז כתב **הר"ן** דבסוגיין איירי בשמא ושמא, ובזה אמרי' כאן נמצא כ"ה, ולא תליא במח' ר' גמליאל ור' יהושע דברי ושמא וחזקה.

ריב) **בא"ד וצריך לחלק בין ספק שנולד לטיבותא לספק שנולד לגריעותא כי הכא. השיטמ"ק** פי' דמספיקא לא עבדינן מעשה בקום ועשה [לטיבותא], אלא מוקמי' הולד בבית מאן דאיתיה. אבל לגריעותא, מניחין הפרה כמו שהיא ברשות הלוקח [בעל החמור]. והחמור ברשות בעל הפרה.

ועוד הביא בשם **הריב"ש** (שעג) דאמרי' 'כאן נמצא כאן היה' לקיים המקח שהיינו מוחזקין בקיומו, שלא לבטלו בטענת מומין. אבל ל"מ להוציא ממון לחוד[טו]. [וע"ע ש"ש ב י].

וכעי"ז כתב[טז] **התוס' רי"ד** (לעיל יב:) דהא דמהני ברי ושמא וחזקה להוציא ממון (לר' גמליאל יב: ובסוגיין עה:), היינו דוקא גבי אשה ובעל, דהבעל מחוייב ועומד בכתובת אשתו, ושטר כתובה עליו. והוא בא מספק לפטור עצמו ממה שהוא מחוייב. אבל היכא דלא נתחייב מעיקרא ל"מ חזקה וברי ושמא לחייבו. [ומשמע כוונתו[יז] דכיון דהוחזק לנו שהיה כאן מכירה, מהני חזקה להכריע שחל מכר. ועי"ז מתחייב ממון[יח]].

אבל שור שנגח את הפרה (ב"ק מו:) אמרי' דאפי' מזיק אומר ברי ומזיק אומר שמא, ואף דאיכא חזקת הגוף, דהפרה מעוברת. דל"מ ברי ושמא וחזקה לחוד לעורר ספק להוציא ממון[יט].

ובחי' המהרי"ט דן על קו' התוס' דל"ש התם כלל כאן נמצא כאן היה, דהוה גדר להחזיק ריעותא. אבל בלידת הפרה ל"ש דבר זה כלל. אלא דהק' משום חזקה דמעיקרא[כ]. [ומשמע דזה בכלל תי' התוס', עי"ש שהאריך].

והפנ"י הביא חילוק התוס' דהתם בעל הפרה רוצה בחזקת מ"ק דידיה, משא"כ במחט ומומין דבעל הבהמה, שהוא מרא קמא אינו רוצה בחזקת מ"ק.

ובגמ' (נדה נח.) מבואר כשהשאילה חלוק ונמצא בו כתם, ויש ספק האם היה קודם או נעשית מעכשיו [אצל השואל], אינה חייבת לכבס. **ותוס'** (שם) הק' נימא כאן נמצא כאן היה, דנולד הכתם ברשות השואל[כא]. ותוס' תי' דכיון דהיא בתורת שאלה, אינה ממש ברשותה. [**והתוס' הרא"ש** (שם) ביאר דלא נחשב שינוי רשות אלא בתורת מתנה ומכר, ולא בתורת שאלה].

ועוד תי' **תוס'** דכאן נמצא כאן היה (בסוגיין) הוה לענין שיביא ראיה אם רוצה להוציא, אבל ל"מ לחייב את האחרונה לכבסו. **והתוס' הרא"ש** הביא שאם השני בא להוציאה מחזקתה ולהפסידה כתובתה, אמרי' ברשותך נולדו. אבל לחייב השני לא.

ותוס' (חולין נא.) תי' דלקיים המקח והקידושין אמרי' כאן נמצא כאן היה, דאין לנו לבטל המעשה, כיון

יד. **ולתוס'** (בע"א ד"ה רישא) רב אשי לא פליג לדינא. אך ליכא תנא תונא.

טו. **והקוב"ש** (רסז) הק' דסברא זו שייך בדין חזקה [וכדעת הר"ן דכאן נמצא כ"ה הוה גדר חזקה]. אבל **לרש"י ותוס'** (עה:) כאן נמצא כ"ה מהני רק לסלק הריעותא, ומהני משום חזקת הגוף, וא"כ אין מקום לחלק בין גריעותא. [ויל"ד בזה].

טז. **והתורי"ד** (שם) קאי אחזקה דמעיקרא, ואילו בסוגיין איירי בכאן נמצא כאן היה [אך מ"מ גדר הדבר דומה].

יז. ועויל"פ כוונת התוס' רי"ד דברי וחזקה מהני בצירוף שטר העומד לגבות [וכ"כ **הקה"י** בהג' לש"ש ב ו]. [וע' כעי"ז שמעתתא א בסופו].

יח. [ויל"פ דהחזקה ל"מ להוציא ממון לחוד, אלא לחזק ולהעמיד מעשה המכירה, וממילא מחוייב ממון].

יט. **והש"ש** (ב ו) כוון לקו' התוס' רי"ד, ותי' דדוקא בכאן נמצא כ"ה מהני להוציא ממון, דליכא ריעותא, ול"צ חזקה. אבל פרה מעוברת שעומדת לילד הוה ספק קמן, ול"מ בזה חזקה להוציא ממון. [וע"ע שער"י ב יג].

כ. ועוד פי' **האמרי בינה** (אה"ע ל בסופו) תי' התוס' דדוקא במיתה [דהוה לגריעותא] שייך סברת כאן נמצא כאן היה, דתלי ברשות הבעלים ובמזל בעליה. אבל לידה [דהוה לטיבותא] כיון כבר נתעברה ועומדת לילד אף בלעדי החליפין. ול"ש להחזיק ברשות זה.

כא. **והרשב"א** (נדה שם) כת' דלא אמרי' כאן נמצא כ"ה אלא לענין טהרות. דקי"ל דרב אשי (בע"א). [ולשיטתו (בע"א) דלא קי"ל כרבא].

דהאב אומר דברשותך נולד המום. אבל גבי חלוק ליכא למימר הכי. **והש"ש** (ב י) ביאר כוונת התוס' (נדה בתי' הב', וחולין) ע"ד הריב"ש, דרק לענין להחזיק המקח אמרי' כאן נמצא כ"ה. אבל **האחרונים** (בית אפרים חו"מ נה, שער"י ב טו, גרנ"ט כד) ביארו כוונת **התוס'** דמספק אינה חייבת בכיבוס, דמספק לא ידעינן דנולד ברשותה [וכלשון תוס' הרא"ש הנ"ל]. [וע"פ מש"כ **רש"י ותוס'** (עה:) כאן נמצא כ"ה אינו חזקה חיובי שנולד מעיקרא, אלא לסלק הריעותא[בב]].

דף עז.

ריג) **תוד"ה אבל.** גבי איש ל"ל נסתחפה וכו' דאיש אינו שדה של אשתו. [וכתי' הב' בתוס' לעיל ב:[א], וע"ע מש"כ שם]. **והתוס' רי"ד** תי' דגבי הבעל שבא להפסידה כתובתה אמרי' נסתחפה שדך, דכבר הוא משועבד לה בכתובתה ואינו יכול להיפטר משיעבודו ולקנוס האשה בכתובתה. אבל האשה דינא בעיא למישקל וליכא שום קנסא לבעל, הילכך לא אמרי' לה נסתחפה שדך, אלא שקילא דינא ונפקא.

ריד) **תוד"ה כופין.** נראה לר"י דיוציא ויתן כתובה, אע"פ שמגרשה בע"כ וכו'. **והק"נ** כת' דנותן רק מנה מאתיים ולא תוספת, דומיא דבאה מחמת טענה **דתוס'** (יבמות סה:) הביאו בשם **ר"ח** דאין לה תוספת, דלא כתב לה אדעתא למיפק [וכן בכל מקום שכופין מחמתה].

ותוס' (יבמות סד.) הביאו דעת רבינו גרשם דמוכה שחין אין לה כתובה.

רטו) **רב יהודה תני נולדו וכו' כ"ש היו וכו'. התוס' רי"ד** ביאר דאנן סהדי דאשה ניח"ל בכל דהו [ע"ד הא דאי' לעיל עה. טב למיתב טן דו[ב]]. **והקוב"ש** (רעו) הביא דכ"ה משמעות המשנה דיש חילוק בין איש לאשה. אך כת' דכ"ז למ"ד נולדו, אבל למ"ד היו אין חילוק בין איש לאשה. וצריך לדחוק לשון המשנה.

רטז) **חייא בר רב תני היו, אבל נולדו לא.** וס"ל דאף באשה אמרי' דאינה יכולה לקבל מומין, והטעם במשנה משום דסברה וקיבלה. ועפ"ז כת' **הבי"ש** (קנד ב) דאף כשהיה מומין שהיא לא ידעה כופין להוציא.

ובפשוטו פליג ארב יהודה בזה. אבל **הבי"ש** כת' די"ל דבזה אף רב יהודה מודה דהוה מקח טעות, ודוקא בנולדו ס"ל דאין לאשה טענה בכה"ג. אבל הביא דמוכח דדעת **הב"ח** (ע' בסמוך) דלא אמרי' כן.

ריז) **רש"י ד"ה נולדו.** משנשאה. **התוי"ט** דייק דוקא אחרי נישואין. אבל אם נולדו אחר שנתארסה, אין כופין אותה ליכנס[ג]. **והרש"ש** תמה דלא ידע מנלן, הא ארוסה משועבדת לינשא. ואם לא תנשא הוה מורדת (כדלעיל סד.).

ריח) **כסבורה שיכולה לקבל, והשתא אינה יכולה לקבל. הריטב"א** כתב דאף דנח' (במשנה בסמוך) בהך סברא, היינו שקבלו עליה בפירוש. אבל הכא בסתמא, יכולה למחות לרב יהודה. **והר"ן** (בסמוך) הביא בזה מח'.

ובהג' אשר"י כתב דדוקא גבי אשה אמרי' סבורה שיכולה לקבל. אבל גבי איש אמרי' בכל מקום ראהו נתפייס.

ריט) **ואלו הן מומין גדולים, פי' רשב"ג כגון ניסמית עינו נקטעה ידו ונשברה רגלו[ד] וכו'. הרא"ש** כתב דוקא

כב. ולפ"ז בקו' התוס' נקטו דהוה הכרעה ודאית, דנולד דוקא ברשות הזה. [ויל"פ כוונת התוס' דנקטי' בסתמא דהחלוק נקי [ע"פ רוב וכדו']], וממילא מתחייבת לכבס. אלא דכיון דנולד ריעותא לפנינו יש מקום להסתפק שמא היה ברשות הקודם, ובזה תי' התוס' כדברי הש"ש דמהני רק להעמיד המקח, ולא אמרי' כן בדבר דאינו מעצם המקח].

א. ואפשר דאידך תי' (שם) מודה גבי מומים שנעשו ברשותו. ודוקא התם גבי הגעת זמן הוה בגדר שעבוד, ולא תלי בגדרי הרשות.

ב. **והקוב"ש** הק' דהגמ' לעיל לא הביאה ממתני' דידן.

ג. ואפשר דהוה סברא של מקח טעות, אדעתא דהכי לא נתחייבה לינשא, והוה כאילו עדיין לא הגיע הזמן [ע"ד היכא דהחתן פסק להכניס לה, דכל זמן שלא הכניס לה נחשב דעדיין לא הגיע זמן. וע"ע לקמן קט.]. אבל לאחר שנשאת מחוייבת בשעבודי אישות, וע"ז לא הוה מקח טעות גמור. [אך לפ"ז הוה שייך קצת לסברא דנסתחפה שדיהו, ודלא כתוס' דבאשה לא אמרי' הכי].

ד. **הב"ח** ציין **דברי"ף** משמע דגרס כ"ז במשנה.

עין א׳, ורגל א׳. אבל ב׳ עיניו וב׳ ידיו וב׳ רגליו, מודו רבנן. דהוה כעבר ובטל מן העולם. וכ״כ **הרשב״א**.

רכ) **ואלו שכופין אותו להוציא וכו׳. בהג׳ מיימוני** (כה ד) הביא דדוקא הני, אבל עובר על דת[ה] ומשומד אין כופין. דהמשנה לא מנע ׳רשע׳ שכופין להוציא. אלא אמרי׳ טב למיתב טן דו. **והרמ״א** (קנד א) הביא בזה מח׳.

ובמשנה משמע דאין לאשה זכות תביעה למנוע שלא יעשה באומנות כזה[ו], אלא דאם עשה כן תובעת להתגרש.

ובפתח״ת (קנד ב) הביא שו״ת כנסת יחזקאל (עד) במי שרוצה להיות סופר סתם, ולעבד עורות לשמה בעצמו. ואשתו מעכבת עליו מחמת הריח. וכת׳ דהוה מלאכת שמים [ומש״ה ל״ד לבורסי דמתני׳], וחילק בין אי יכול להתפרנס בפרנסה אחרת[ז].

רכא) **תוד״ה סבורה.** קצת תימה דא״כ כל אשה אשה תערים[ח] וכו׳ ושמא במקום שיש חשש וכו׳. **ותוס׳** (יבמות סד., **והריטב״א** כאן) **הביאו דרגמ״ה** הוכיח מקו׳ זו דל״ל כתובה[ט]. דאל״כ כל אשה תערים. ותוס׳ (יבמות) דחו דשמא היכא דשייך הערמה אין לה כתובה, אבל אחריני יש לה כתובה.

והמרדכי (רב) כתב דלא חששו להערמה כיון דיכול לישא בתנאי שלא יתן לה כתובה[י]. וכתב דלא נחשב מתנה עמש״כ בתורה, דהוה לאחר גירושין. [וצ״ב דכל המתנה ע״מ שאין לה כתובה הוה כלפי לאחר גירושין].

רכב) **ועל כולן א״ר מאיר אע״פ שהתנה, וחכ״א מקבלת היא בע״כ. הרשב״א וריטב״א** הביאו בשם **הירושלמי** (ב״ב ב ג) דה״נ נח׳ לענין הרחקת נזיקין, אם קיבל עליו, האם יכול לומר כסבור אני שאני יכול לקבל.

והר״ן הביא **איכא מ״ד** דלר׳ מאיר דוקא בקיבלה עליה להדיא. אבל בסתמא, אף שראתה יכולה לומר סבורה אני וכו׳. (וכ״כ **הריטב״א** לעיל). וכ״כ **ה״ה** (כה יא) בשם **הרשב״א**. אבל הביא דדעת **הרמב״ם** (שם) דאף בסתמא כיון דראתה מקבלת בע״כ וכו׳. [וכ״כ **הטור** (קנד) בשם **הרמ״ה**].

והב״ח (קנד) כתב דלפ״ז הא דתנן בין שהיו עד שלא נישאו, וקאי אף לרבנן, איירי במומים שלא ידעה האשה. **והבי״ש** (קנד ב) חלק דא״כ הוה מקח טעות, ואף בשאר מומין (וכנ״ל). וכתב דב׳היו׳ אין חילוק בין הנך דמשנה כאן, למומין דמתני׳ קמייתא.

רכג) **לא פסיק פומיה מכוליה פירקין. התוס׳ הרא״ש** בשם **הר״ם** מפרש דשמואל הוזכר בגמ׳ על כל משנה ומשנה בפירקין.

רכד) **תוד״ה אלא.** משמע דאיכא צואת כלבים בעיבוד עורות וכו׳. **הריטב״א** כת׳ דמ״מ לא נקרא ׳מקמץ צואת כלבים׳, דמלאכת הבורסי הוה משעה שנותנים העורות בתוכן. [ועפ״ז י״ל דמ״ד מקמץ צואת כלבים הוא עבור עיבוד העורות[יא]. אלא שהוא אומנות בפנ״ע. אך **רש״י** נדחק דלהך מ״ד הצואה משמשת למטרה אחרת, לכביסה. וצ״ב].

רכה) **אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס, יוציא וכו׳ ורב אין אדם עם נחש בכפיפה וכו׳.** וכ״ד ר׳ בנימין ב״ר יפס בשם ר׳ יוחנן בסמוך. **והרי״ף** פסק כשמואל, דדברי ר׳ יוחנן ורב נדחו [דא״ר זירא על דא אכסוה וכו׳]. אבל **הבה״ג** פסק כרב ור׳ יוחנן[יב]. [וכ״פ **הראב״ד** בהשג׳ לרי״ף מכת״י].

ה. יל״ד אי כוונתו עבירות בעלמא או במידי דבינו לבינה [דומיא דעוברת על דת], וכגון מאכיל אותה דבר האסור. **והרמ״א** (קנד א) הביא **מהר״י וייל** (כב) דהיכא דפושע לה וכגון מאכילה דבר האסור ודאי כופין להוציא.

ו. בין כשיכול להתפרנס ממקום אחר או לא. [ועצה טובה שלא יעשה אומנות אלו, אבל לא הוה תביעת האשה].

ז. וכת׳ דאם הוא איש שלא יצלח למלאכה אחרת כי אם במלאכה זו אין אשתו יכולה למחות, בפרט בעתים הללו שהמחיה קשה עלינו לפרנס בני ביתינו.

ח. **והתוי״ט** כתב דכיון שהבעל יודע שיכולה לטעון כן, איהו דאפסיד אנפשיה. ולא חששו בזה הערמה.

ט. ומשמע מדבריו דאף כשנולד אח״כ אין לה כתובה [כיון דמגרשה בע״כ], ואף דל״ש הערמה כלל. אלא הביא ראיה מהא דלא חששו שתערים.

י. ואפשר דכוונתו שעושה תנאי שאם היא תובעת להתגרש מחמת המום לא יהא לה כתובה. וכה״ג לא הוה קל בעיניו להוציאה.

יא. וכ״כ **רש״י** (חגיגה ד.) דהמקמץ הוא מקמץ בידו צואת כלבים, ואומר אני לתקן בהן עורות, שמעבדין אותן בצואת כלבים.

יב. וכתבו **הראשונים** דכן מסתבר דאשה בושה לבא לבי״ד ותמות ברעב.

והר"ן הביא בשם **הרשב"א** דאף לדעת שמואל (ופסק הרי"ף) שכופין לזון. אבל אם בי"ד אינם יכולים לכופו לזון, כגון שהוא עני ואינו רוצה להשתכר[יג], כופים אותו להוציא.

וכ"פ **הרמב"ם** (יב יא) דאם היה עני ביותר ואינו יכול לזון, כופין להוציא. **והרמ"ך** [**והכס"מ** בשם **רבינו ירוחם**] חלק דכיון דאין לו אין כופין. [וע' מה שהו' בזה לעיל סג.].

רכו) **אמר רב יהודה אמר רב אסי אין מעשין אלא לפסולות וכו' כגון אלמנה לכה"ג וכו'.** **הירושלמי** מק' והאיכא שניות [דודאי כופין לאפרושי מאיסור דרבנן]. ותי' לאו דוקא אלו, אלא כל שביאתן בעבירה.

רכז) **רש"י ד"ה אין כופין.** דלא כפינן אפריה ורביה. לרב אסי, ושמואל פליג דכופין [אפריה ורביה]. ומבואר מדברי רש"י דהוה מח' כללי במי שאינו רוצה לישא אשה האם כופין אותו. אך לולי דבריו י"ל דרב אסי קאי לענין לכוף לגרש את אשתו ראשונה. ונהי דאמרי' [וכמ"ש רש"י בסמוך אליבא דשמואל] דכופין מדרבנן משום דכל כמה דאיתא גביה לא נסיב אחריתי, י"ל דרב אסי חולק, וכופין לישא אחרת ולא לגרש את זו. ומנ"ל לרש"י דאין כופין כלל אפריה ורביה.

[**והרמ"א** (אה"ע א ג) הביא דבזה"ז נהגו שלא לכוף בענין הזווג].

רכח) **הא בשוטי, מתקיף לה ר' אבא בדברים לא יוסר עבד וכו'.** **תוס'** (לעיל ע.) הביאו בשם **ר"ח** דמבואר **בירושלמי** דהמדיר את אשתו (לעיל ע.) לא שמענו שכופין על הגט. ופר"ח דאין כופין בשוטי אלא היכא דהוזכר להדיא. ותוס' נקטו דסוגיין פליג, דכפייה במילי ל"מ כלל. וע"כ כל הני שכופין, היינו בשוטי.

ור"ח נקט דהאומר איני זן לרב כופין בשוטי, כדמוכח מלשון שמואל. **והראשונים** הביאו **דהראב"ד** דייק מהא דפשיטא לשמואל דכוונת רב דכופין, דבכ"מ כופין בשוטי.

דף עז:

רכט) **חוץ ממוכה שחין, מפני שממקתו.** מבואר דבי"ד כופין להפריש אותם, שלא תגרום לו חולי. ואף שלא איכפת להם. [ובי"ד כופין שלא יחבול בעצמו, ע' ב"ק צא:].

רל) **הכא אע"ג דאמרה דיירנא בהדיא בסהדי לא שבקינן.** **פרש"י** (בע"א) דמדרבנן, דכל כמה דאיתא גביה לא נסיב אחריתי. [ותקנו כדי לגרום לו לינשא לאחרת]. **והרא"ש** כת' דאף דדייר בהדיא בעדים [וליתא גביה], דכל כמה דאגידא גביה לא יהבו ליה אחריתי[א]. [וכלשון הגמ' לעיל סד.].

רלא) **ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה. ברש"י** (ד"ה מי) מבואר דהיה מסכן עצמו לבבוד התורה. **ובשיטה לר"ן** כתב וגמר תורה מינייהו. ועוד כת' **היעב"ץ** דאפשר דהיו תלמידיו[ב].

ופרש"י בשעה שהוא עוסק בתורה. [וכ"ה לשון הגמ' מיכרך בהו ועסיק בתורה]. אבל **הריטב"א** כת' אפי' בשעה שלא עסק בתורה, כדאמרי' (סוטה כא.) דתורה מגנא ומצלא אפי' בשעה דלא עסיק בה[ג],[ד] לעוסקין בה לשמה.

והקוב"ש (רעז) הק' דאמרי' (פסחים ח:) היכא דשכיח היזיקא לא סמכי' אהא דשלוחי מצווה אינן נזוקין. וכתב דצ"ל דהיינו בשאר מצוות, אבל לימוד תורה שאני,

---

יג. כ"כ **הרשב"א**, דיכול להשתכר ואינו רוצה. אבל **הריטב"א** כת' כגון שאין מוצאים לו במה להשתכר. דאף שאינו יכול. וכן מבואר בדברי **הרמב"ם**. [**והפוסקים** הק' בזה סתירה בדברי **השו"ע**, דבס' ע העתיק דברי הרמב"ם, ובס' קנד ג דברי הרשב"א. ע' פתח"ת ע ב, וחזו"א קח י].

א. ולפ"ז משמע דבפסולים אין מקור לומר דתקנו לגרש [וע' **תוס'** זבחים ב:]. אמנם **החזו"א** הביא מסוגיין דכופין לגרש. [לכאו' מדרבנן].

ב. ובת"ח דא"א בלא תורה [ע' מכות י. תלמיד שגלה, מגלים רבו עמו].

ג. [ואפשר דבשעת לימוד מיכרך בהו, ולא חשש שהזבובים יזיקו לו אח"כ].

ד. אמנם בגמ' (מכות י.) איתא דדברי תורה קולטין רק בשעה שעוסק בה. ועוד מבואר התם ממלאך המוות. וכן מצאנו (שבת ל:, ב"מ פו) דכשאינו מפסיק מהלימוד, אין כח למלאך המוות. [**ורש"י** ציין לסוטה כא., וצ"ע כקו' הריטב"א].

כדאמרי׳ בסוגיין ק״ו אם חן מעלה וכו׳. וע׳ שיחות מוסר (הגר״ח שמואלביץ).

רלב) **איתשיל אשבועתיה. הרמב״ם וראב״ד** (סו״ה שבועות יב יב) כתב דאף דבנדרים מצווה להשאל[ה], אבל בשבועה לא ישאל אלא לצורך מצווה או צורך גדול. **והרדב״ז וכס״מ** הביאו דכ״מ בסוגיין, דראוי שלא לישאל. וכן הביא **המרדכי** (שבועות תשנח, עי״ש עוד).

רלג) **ולא היא, אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי.**

הט״ז (או״ח תקסח ו) הביא מסוגיין דר״י בן לוי אמר מילתא דשיקרא בשביל שלא להתגאות. דכיון שלא היה יכול להתנצל בלא זה, מותר לשנות מפני דרכי שלום (יבמות סה). **והמג״א** (שם ז) כתב דאם שאלוהו האם התענה וכדו׳, מותר לומר כן. אבל מדת חסידות לשנות. כדאיתא (ב״מ כג:) דת״ח משנה דבריו במסכת, וכן בסוגיין.

הדרן עלך פרק המדיר

ה. כדאמרי׳ (נדרים כב.) דהמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. ועוד כתב **הקוב״ש** (רעח) דריב״ל לא נשבע אלא לדבר מצווה, ובזה אין מצווה לישאל.

דף עח.

פרק האשה שנפלו

א) **האשה שנפלו לה נכסים. התוי"ט** כתב בין שנפלו בירושה, או מתנה או מצאה מציאה.

תקנת 'לא תמכור'

ב) **בית הלל אומרים לא תמכור.** ובסיפא גבי נשואה הבעל מוציא מיד הלקוחות. [וכן תנן (לקמן פג.) דמהני סילוק[א] לענין דאם מכרה ונתנה קיים, מבואר דאילו לא נסתלק המקח בטל]. ומבואר דיש תקנה שלא תמכור נכסי מלוג. [והגמ' פי' הואיל ונפלו בזכותו]. [ורבן גמליאל אמר 'אנו בושים' על תקנה זו. **ובפיה"מ לרמב"ם** ובפי' **הרי"ף** (בתרגום מלשון ערבי) מבואר דקאי אף במה שנפלו לו משנשאת].

ובתוס' הרא"ש (לקמן פג:)[ב] מבואר דאף היכא דנסתלק מהפירות, מ"מ הבעל מעכב שלא תמכור[ג]. **ותוס'** (ב"ב נא: ושא"ר שם) כת' דהנותן מתנה לאשתו אינו אוכל פירות[ד], ואפ"ה היא אינה יכולה למכור[ה].

והגמ' (בע"ב) פי' דהמשנה איירי כשמוכרת בחייה לפירות, ותקנת אושא הוסיפו דאינה יכולה למכור להפקיע ירושתה.

והפנ"י והפלאה תמהו דכיון דיש לבעל קנין פירות בנכסי מלוג (כדאי' גיטין מז: וב"ק פט.)[ו], א"כ ודאי שהאשה אינה יכולה למכור ולהפקיע זכות הבעל. א"כ אמאי צריך 'תקנה' דלא תמכור[ז]. [ואמאי אמר ר"ג אנו בושין].

והריב"ש (בשיטמ"ק) עמד בבעי"ז, וכתב שאע"פ שהבעל אוכל פירות בנכסי אשתו היינו בעודן שלה[ח]. וביאר דהיה לנו לתקן דתוכל למכור הקרקע, והבעל יקח המעות[ט] ויתעסק בהם בסחורה[י] או בענין אחר. [והיא אינה מפקעת זכות הבעל ע"י המכירה[יא]].

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק בסמוך, ושיטה לר"ן) כת' דקשיא לנו מה שתקנו לבעל פירות בנכסים שנפלו משנשאת, תחת פרקונה. דפרקונה לא שכיח ובדין

א. כשאומר דין ודברים אין לי בנכסיך.

ב. וכ"כ **המאירי** (לקמן פג.) **והמהרש"ל** (לעיל נ.), **והב"י** (צב) בדעת הטור. [וע"ע לקמן פג. דעת שא"ר].

ג. **והתוס' הרא"ש** ביאר [דאף במקום שנסתלק מירושתה, ואין לו שום זכות בהם] דניחא ליה שיהא בידה להורישׁ לבניה. והביא דכה"ג אשכחן (לקמן פ:) דאע"ג דיש לבעל פירות אינו יכול למכור משום רווח ביתא.

ד. בפשוטו הטעם משום דהבעל יורשה. אבל **ר"י** (בסוף התוס' שם) כתב דיש לבעל זכות בפירות, לקנות בהם קרקע והוא אוכל פירות. [אמנם משמע דר"ת שם פליג].

ה. [**ותוס'** כת' הטעם דלא נתן לה ע"ד למכור ולתת לאחרים. **וברא"שונים** (שם) משמע דהוה מכלל התקנה שאינה מוכרת. ואפשר דכוונת התוס' דאמדינן בדעתו שאינה מתכוון להסתלק מהזכות למכור].

ו. וכן מבואר **בתוס'** (לעיל מז:) דזוכה בגוף הקרקע. ובגמ' (גיטין עז:) איתא דחצר האשה קנוי לבעלה, **ותוס'** (שם) ביארו דקנוי לפירות כאילו קנוי גוף החצר. וכן מבואר (לקמן פ.) דהבעל הוה בעלים למכור קנין פירות ללקוח [לולי התקנה דרווח ביתא].

ז. ודוחק לומר דהוצרכו לתקן באופנים (הנ"ל) דאין לו פירות.

ח. [פי' דאילו הוה קנין פירות גמור, אף כשבעל הגוף מכר את זכותו, בעל קנין פירות עדיין נשאר לאכול פירות. וע"כ דזכות הפירות תלי בזה שהגוף שלה. ומש"ה יכולה למכור את הגוף. ומ"מ דבר תימה היא שתוכל למכור ולהפקיע זכותו, ובזה תי' דגדר המכירה הוא שמכנסת נכסים אחרים במקום אלו].

ט. דיש לבעל קנין פירות על המעות, וכמו נפלו לה מעות (במשנה עט.). אבל בגמ' (ב"ק פט.) אי' דהאשה שמכרה כתובתה בטובת הנאה, המעות לאשה ואין הבעל אוכל פירות. דהוה פירי פירות, ולא תקנו לו רבנן. ועי"ש תוס'. ולכאורה ה"ה המוכר נכסי מלוג, הפירות מהמעות יחשב פירי פירות. ולא תקנו לו.

י. אך בגמ' (לקמן עט.) מבואר דאף נפלו לה מעות, אין מתעסקין בהם בסחורה, שמא יאבדו. [ואפשר דהכא הוה בהסכמת האשה].

יא. [אמנם כשמוכרת מאירוסין, האשה אוכלת את המעות. ולא מצאנו דשעבדו חכמים להכניס מעות אלו לבעל, לדין נכסי מלוג].

הוא דתמכור אפי' לכתחילה[יב], אלא שתקנו לה חכמים[יג].

וה**הפלאה** כת' דר"ג אמר 'אנו בושים', למה תקנו חכמים שיזכה בגוף הקרקע. דלולי תקנת המשנה (כאן) דלא תמכור, גדר תקנת פירות הוה שכל פרי שגודל הוה של הבעל, אבל אין לו זכות בגוף הקרקע. ומש"ה היתה יכולה למכור. ותקנו שלא תמכור, וגדר התקנה דיש לו זכות גוף לפירות[יד].

ו**בחי' ר' שלמה** (ב"ב ד ד), ו**אבי עזרי** (כב טז) **הביאו** דברי **האו"ש** (רוצח ב טו) דאין לבעל זכות דקל לפירותיו בנכסי מלוג[טו], אלא הוה בגדר זכות פירות דקל [שהפירות היוצאין הוה שלו]. דאין חסרון דבר שלא בא לעולם בתקנת חכמים[טז]. ועפ"ז ניחא דכיון דהאשה מוכרת את גוף הקרקע, ממילא לא יצאו פירות, ואין לבעל חלק בהם.

אך **האו"ש** (שם) כתב דכ"ז קודם תקנת אושא, אבל בתר תקנת אושא דהבעל נחשב לוקח ויש לו זכות בגוף[יז]. אבל האבי עזרי נקט דאף אחר תקנת אושא לא נחשב שהבעל הוה בעלים לענין זה.

ו**האבי עזרי** ביאר דהא דדנו בכ"מ ק"פ כקה"ג אף בבעל בנכסי אשתו, היינו משום דכיון דכבר נקבע זכות הבעל בפירות, מש"ה נחשב דיש הגבלה בקנין הגוף של האשה. ואף דאין לבעל 'קנין' פירות.

אמנם ב**ראשונים** (בכ"מ) מבואר דהוה ק"פ כפשוטו. ו**תוס'** (לעיל נ., יבמות לו., ב"ב קלו., ב"ק פח., ושא"ר בכ"מ) הק' דיש לבעל קנין פירות, ולר' יוחנן דק"פ בקנין הגוף אף בלא תקנת אושא אינה יכולה למכור [כדאיתא (ב"ב קלו.) דהבן שיש לו רק קנין הגוף אינו יכול למכור, אף את הקנין הגוף שלו]. [ועי"ש כמה תי']. ו**תוס'** (יבמות לו.) תי' דקנין דבעל לא הוה אלא מכחה, ומש"ה אינו מונע ממנה למכור גוף הקרקע. [ויש שנדחקו דכוונתם ע"ד האבי עזרי].

ו**בחי' הרי"ם** (לקמן פג.) נקט דתרוייהו איתנהו, ותקנו לבעל כל פירות היוצאין [וזוכה כשיוצא, וכדין פירות דקל], ואף תקנו דיש לו קנין בקרקע [דקל לפירותיו]. [עי"ש שהאריך].

ו**בחי' ר' ראובן** (ב"ב יז בסוגריים) כת' דהבעל אין לו זכות פירות בעצם הנכסים [כל מה שיגדל עד יום פלוני], אלא שזכה בהם כל זמן שהם נכסיה. וכיון דמכרה אינה נכסיה[יח]. [וי"ל דזה כוונת הריב"ש הנ"ל].

ג) **מוכרת ונותנת וקיים. האחרונים** הק' דכיון דמוכרת ונותנת, אמאי נקט מילתא יתירה ש'קיים'. ו**ההפלאה** תי' [לפרש"י] דקמ"ל דאף לאחר שתנשא הבעל אינו מוציא מיד הלקוחות. [ע' בסמוך בשם הריב"ש].

ד) **לא תמכור. רש"י** (בע"ב ד"ה ה"ג) כתב דאם בא לוקח לבי"ד לימלך, אמרי' שלא יקנה. ו**המשנ"ל** (זכיה ו א) דייק דהוה איסור על הלוקח, אבל לא תקנו על האשה [כיון דמפסדת בדבר]. ומש"ה דוקא

יב. בפשוטו כוונתו דבדין שהבעל לא יאכל פירות כלל, דפרקונה לא שכיח. אך לא משמע כן, אלא כל זמן שיש לה פירות תחתיו שייך עיקר תקנת פרקונה, דכיסא נקטה עליו (ובדלעיל מז.). אבל לא היה להם לתקן דל"מ מכירה, דכיון דפירקון לא שכיח סגי בפירות קודם שמוכרת נכסיה.

יג. ו**התפא"י** (במשניות) פי' דר"ג בוש מה ראו חכמים לומר פרקונה תחת פירות לענין שהבעל יוציא מיד הלקוחות, הרי נתקן לטובתה, וא"כ תוכל האשה להסתלק ולומר אי אפשי בתקנ"ח, ויהיו הפירות שלה ותפרוק את עצמה. [**ותוס'** (לעיל מז: ד"ה זימנין) כת' ג' טעמים בזה, עי"ש. עכ"פ כ"ז כשמסתלקת מתקנת פרקון, אבל כשאומרת אי אפשי שיאכל פירות ודאי ל"מ].

יד. והא דאמרי' (בכ"מ הנ"ל) דיש לו זכות בגוף הקרקע, היינו בתר סוגיין.

טו. והאו"ש ביאר דאפ"ה שייך נידון קנין פירות כקנין הגוף, כיון דזוכה בפירות. [וכת' דעד"ז המוכר עבדו ע"מ שישמשו איירי דשייר לעצמו אכילת פירות, אך לא שייר קנין בגופו. ונח' בזה ק"פ כקנין הגוף]. ו**תוס'** (לעיל נ. וכ"מ) ושא"ר נקטו דלא כן.

טז. ונחשב דיש לבעל כבר זכות מעכשיו בזה. [וה"נ אמרי' ב"ב קלא דמהני תנאי בי"ד להקנות 'לדבר' שלא בא לעולם].

יז. ותליא בגדר תקנת אושא (ע' בע"ב). [ועפ"ז יש שביארו דהגמ' (לקמן פ. דיכול למכור קנין פירות) קאי אחרי תקנת אושא].

יח. [דהו' קנין דקל לפירות, כלפי מה שגודל תחתיה. אבל מה שגודל אצל הלוקח, מעיקרא אינו של הבעל. וכמו מה שגודל אחרי גירושין].

במכירה, ונפק"מ דבמתנה אין איסור. דלא תקנו שלא לקבל מתנות[יט]. אמנם פשטות דברי **הראשונים** דהוה איסור על האשה [וזכות הבעל לתבוע שלא תמכור]. **והאבנ"מ** (צ יט) הביא **דבירושלמי** איתא לא תמכור ולא תתן.

והאבנ"מ (צ יט) חילק דארוסה הוה ספק (ע' בגמ' בסמוך), ומש"ה אין עליה איסור למכור, דמספק מוחזקת ולא אסרינן עליה. ומש"ה פרש"י דהוה רק איסור על הלוקח (ע"פ דברי התוי"ט, ע' בסמוך). אבל ר' חנינא בן עקביא קאי אף בנשאת, ובנשאת הוה איסור מוחלט על האשה [עכ"פ לכתחילה], ומש"ה אף מתנה לא תתן.

ובגמ' (ב"ק פט:) דנו באשה שחבלה דאמרי' פגיעתן רעה, ותזבן נכסי מלוג. והגמ' הביא ש"מ אי' לתקנת אושא [דאינה יכולה למכור[כ]]. **והבית מאיר** (הו' באבנ"מ שם) הק' דאף לולי תקנת אושא, מ"מ לכתחילה לא תמכור, והאיך ירדו בי"ד לגבות ולעבור איסור[כא]. **והבי"מ** תי' דהכא הוה איסור רק על הלוקח [וכדברי המשנ"ל], ומש"ה אפשר להגבות[כב] לנחבל. דומיה דמתנה[כג]. **והאבנ"מ** (שם) תי' דלולי התקנה היה הבעל יורש, ולאחר מיתה מוטל עליו לפרוע חוב אשתו [וכדין יורש שפורע חובות המוריש]. ומש"ה לא תקנו להפסיד זכותו של בע"ח. [עי"ש שביאר].

ה) **הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים.** בפשוטו כוונתם דמאירוסין זוכה בנכסים, ואף דאינו אוכל פירות עד נישואין (ע' בגמ' בע"ב, ובשיטמ"ק שם). **והחזו"א** ביאר דארוסה משועבדת לינשא[כד]. **והריב"ש** (בשיטמ"ק) ביאר דכוונתם להק' דלאחר שתינשא יוציא מן הלקוחות, מה שמכרה בעודה ארוסה[כה].

ו) **על החדשים אנו בושים. פרש"י** מה ראו חכמים לתקן. [ור"ג מודה שתקנו, אלא שתמה על הטעם בדבר]. אבל **הפיה"מ לרמב"ם** (והרי"ף בתרגום מלשון ערבי) משמע דר' גמליאל פליג, דאם מכרה אין מוציאין.

ז) **תוד"ה נפלו.** וי"ל דאין זה קולא וכו' אע"פ שרצונה בכך, לאחר מיכן שמא תחזור בה. ומש"ה מדיר שמגרש נחשב חומרא לב' צדדים. [ויל"ד האם בכלל סברת בי"ש דהקילו שלא דנו את תביעתה להתגרש, שמא תחזור בה. או דהוה רק סימן דנחשב חומר אף לבי"ש].

ח) **מ"ש רישא וכו'.** [והו"ל לבית הלל לחלוק אף בנפל קודם אירוסין]. **השיטמ"ק** פי' קו' הגמ' דאדרבה כשנפלו לה קודם אירוסין, הוא קידשה על דעת כן. אבל נכסים שנפלו לה אח"כ נימא דאין לו זכות בהם כלל.

ט) **אלא וכו' סיפא אימר בזכותה אימר בזכותו וכו'.** **פרש"י** דאירוסין עושה ספק נישואין. **והרב המעילי** (בשיטמ"ק) בשם **הראב"ד** ביאר דמספקא להו לרבנן אי אמרי' בזכותה, כיון דעדיין אין לו פירות בנכסים. או בזכותו כיון דנתקדשה, וזקוקה לינשא. [ומבואר מדבריו דהספק כללי על מצב האירוסין. אבל פשטות לשון הגמ' דכיון דיש לתרוייהו שייכות וזכות בזה, מש"ה הוה ספק על נכסים האלו, בזכות מי נפלו].

ופרש"י דהוה ספק נישואין שמא תבא לידי נישואין

יט. ודייק דהכא נקט הלשון 'לא תמכור', ואילו לעיל מוכרת 'ונותנת'. [והכא לא קאי על נתינה]. והא דאמרי' (ברישא) שאם מכרה ונתנה קיים הוה שיגרת לישנא.

כ. היינו כשמוכרת את הגוף כלפי לאחר מיתה או גירושין (וכדאי' בע"ב). אבל למכור פירות מעכשיו מבואר במתני' דידן דל"מ מכירה. [וע' פנ"י ב"ק שם]. והבית מאיר נקט דמ"מ תקנת 'לא תמכור' לכתחילה הוה אף במכירת הגוף [ומשיירת הפירות הבעל, וע' מה שהו' לעיל כשמסתלקת מהפירות]. [ותקנת אושא נתקן למי שעוברת על האיסור לכתחילה].

כא. והביא דכ"כ **הרמב"ם** (זכיה יב יא) גבי אחריך, דאין גובין לבע"ח. כיון דאסורה למכור לכתחילה. [ואולי יש חילוק דב'אחריך' נחשב שיש זכות לשני. אלא דיש לו אפשרות להפקיע. אבל בבעל לא תקנו שיהא לו זכות בנכסים של אח"כ, אלא איסור למכור].

כב. אך לשון הגמ' שתמכור נכסי מלוג לאחרים, ותתן לזה.

כג. **והאבנ"מ** כתב דהיינו לדברי המשנ"ל דדברי רש"י אף בנשואה. אבל למש"כ דהוה רק במקום ספק, לא א"ש.

כד. ואף דאמרי' (לעיל נג.) אשתו ארוסה לא אונן, ואינו יורשה וכו'. ומשמע הטעם דעדיין לא הוה 'שאר'. אבל לענין נכסי מלוג כבר יש שייכות. [וכן מוכח בכל התקנה דמתני'. וע' לקמן פג.].

כה. וביאר דמשום הכי קרי להו 'ישנים' שיוציא עתה מה שנמכר מאז.

שמא לא תבא. **והאחרונים** הק׳ דלפ״ז היכא דנשאת אח״כ, נתברר ספיקה. והבעל יוציא למפרע. [וכ״כ הריב״ש (הנ״ל) בדעת ׳אמרו לו׳]. ואפשר דמחמת הספק אינו זוכה בזכות בנכסים. ומ״מ דנו **האחרונים** דבנפלו מאירוסין ונשאת, נימא דמכאן ולהבא מכרה אינו קיים (וע׳ אבנ״נ אה״ע שלז ד).

י) **אימר בזכותו, לכתחילה לא תמכור אם מכרה ונתנה קיים.** [ותקנו דהיכא דהוה בזכותו לא תמכור, והוה ספק אי ארוסה הוה בכלל תקנה זו]. בפשוטו משמע דיש כאן ספק [בזכות ממון], ומספק אסור לעשות מעשה ולמכור[כו]. ואם תפס אין מוציאין מידו. ועוד יל״פ דכיון דבארוסה יש צד שייכות לבעל ולאשה, מעיקרא תקנו דלא תמכור לכתחילה.

יא) **תוד״ה סיפא.** ומפרש בגמ׳ דזיקת ארוסה עושה ספק ארוסה. **האחרונים** (תוי״ט רש״ש ועוד) הק׳ דא״כ הוה ספק ספיקא [ספק ארוסה, וגדר אירוסין ספק אי הוה בזכותה[כז]], ותוכל למכור. **ובהג׳ מהר״י לנדא** (הנוב״י, בגליון הגמ׳) הגיה ספק נשואה [ע״פ הגמ׳ יבמות לח:].

יב) **בא״ד בודאי לינשא קיימא, דכל המארס דעתו לישא, הילכך לכתחילה לא תמכור וכו׳.** (וכעי״ז בשא״ר). לכאורה משמע דהטעם משום דהוה ספק הקרוב, ומש״ה אמרי׳ דלכתחילה לא תתפוס. ועוד יל״פ דהוה גזירה בפנ״ע דלכתחילה לא תמכור כיון דעומדת לינשא. ולא תלי בספק ההוא.

והתוי״ט הק׳ דמ״מ הוה ספק, והיכן מצאנו דלא אמרי׳ אין ספק מוציא מידי ודאי. ותי׳ דבאמת אין איסור על האשה למכור. אלא דהוה איסור על הלוקח (והביא כן מדברי רש״י בע״ב), וחזקה שלה ל״מ ללוקח. [ויל״ד בזה].

יג) **או אדיעבד. רש״י** (לפנינו) כתב בדיעבד ׳נמי׳, וקאי ארישא בעד שלא נתארסה, וה׳אמרו לו׳ הק׳ דאף בדיעבד לא יהני[כח]. **ותוס׳** הביאו פי׳ ב׳ בשם רש״י כת״י (וכ״כ רש״י מה״ק בשיטמ״ק והרשב״א בשם רש״י) דהספק אי קאי אסיפא [נפלו משנתארסה[כט]]. **ור״ת** פי׳ (וכ״כ הרשב״א בשם **ר״ח**) דזה גופה ספק הגמ׳ אי נח׳ ארישא [דעד שלא נתארסה] או אסיפא [דמשנתארסה].

דף עח:

יד) **הואיל וזו אשתו וכו׳.** [**פרש״י** נשואה]. ובזה השיבום דנשואה עדיף. **והשיטמ״ק** ביאר [סברת המקשן] דלענין אישות שוין הן, דכי היכי דנשואה אסורה לכל העולם ה״נ ארוסתו, אע״ג דחלוקים למילי טובא[א]. ועוד ביאר דארוסה עומדת לינשא. ועוד כתב דכיון שנשאת אח״כ הרי למפרע נדונה הארוסה כנשואה. וכתב דלמש״כ **הריב״ש** (הנ״ל) דקו׳ ה׳אמרו לו׳ אף זו מכרה בטל, לכשתנשא יתבטל למפרע מה שמכרה בעודה ארוסה, אתיא שפיר טפי.

טו) **שכן בעלה זכאי במציאתה. המהר״ם שי״ף** כתב דטפי הול״ל שאוכל פירות. דבסוגיין הנידון בזכות הקרקע לפירות. [ומבואר בברייתא דהתקנה דאינו מוכר הוה מחמת עצם האישות, ולא משום זכותו לפירות].

טז) **אמר רב זביד תני תני מוכרת ונותנת וקיים.** **הרשב״א** הק׳ אמאי הגידו את המשנה מקמי ברייתא. והביא בשם **הראב״ד** לתרץ דמשמע ר׳ חנינא ור׳ יהודה פליגי[ב].

והביא **דר״ח** גרס בדברי רב זביד תני [בברייתא] אם מכרה. ולפ״ז לא פליגי ר׳ חנינא ור׳ יהודה בברייתא, אלא בלשון שהשיבן.

כו. והעירו דנימא אין ספק מוציא מידי ודאי [וכמ״ש בתוס׳], והיא מוחזקת. ול״מ בשום מקום דמוחזק אינו יכול למכור. ואפשר דהאשה אינה מוחזקת עדיין כלפי מכירה. ואינה רשאית לתפוס שימוש המכירה מספק.

כז. [ויל״ע בזה דיבמה [אפי׳ מאירוסין] נחשב יותר ׳עומדת להתייבם׳ מאשר ארוסה, דלא מחסרא מסירה לחופה. אלא דלענין זכות בנכסים, אמרי׳ דאין לה יותר ממה שהיה בשעת אירוסין].

כח. דזכה באשה, והכניסה לו נכסים. [ואף שנפלו לה מעיקרא ובזכותה].

כט. וכיון שהיא ארוסה [זכה באשה], ממילא אף הנכסים שנפלו לה.

א. [וצ״ב מה ס״ד דתקנת ׳לא תמכור׳ שייכי באיסור לכל העולם [בקנין אישות], ולא ב׳שאר׳ וחיובי אישות].

ב. אבל **התוס׳ הרא״ש** הק׳ דאי ידע מח׳, טפי הו״ל לאוקמי כתנאי מאשר להגיה.

יז) **אינהו דאמרי כרבותינו וכו' וניסת הבעל מוציא וכו'.** **הרשב"א ותוס' הרא"ש** כת' דוקא ניסת, אבל כשלא נשאת קיים תקנת המשנה, ולא תמכור[ג] ואם מכרה קיים, והביא דכ"פ **הרמב"ם** (כב ח).

יח) **תוד"ה לא.** והא דמשמע לקמן (פג.)[ד] וכו' היינו כאמרו לפני ר"ג. ומבואר דסתם משנה כ'אמרו לו', ולא הוה קו' בעלמא. אבל **הריב"ש** (בתי' הב') כתב דהוה בעי' בעלמא, ולא ס"ל כן.

והריב"ש (בשיטמ"ק) כתב דיל"פ דכוונת המשנה (לקמן) דהוה סילוק מדין תקנת אושא. ואף המשניות ס"ל כן. אלא דאנן אמרי' דלא קאי אמתני' דהכא. [וע"ע לקמן פג.].

והרשב"א (לקמן פג:) הביא בשם **הרמב"ן** ליישב דמהני סילוק [מאירוסין] אף לנכסים שיפלו לו כשהיא תחתיו. [וע"ע שם].

יט) **לימא תנינא לתקנת אושא. הראשונים** (ראב"ד, תלמ' ר"י, תלמ' הרשב"א בשיטמ"ק) כת' דקו' הגמ' דכיון דהיא מפורשת במשנה, אמאי הוצרכו לתקן. [ומשמע מדבריהם דאליבא דאמת נתקן באושא אחרי שנקבעו המשניות]. אבל **הריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב דהולכי אושא קדמי לרבי בכמה שנים, ואפשר דמתני' אית ליה תקנת אושא. אלא דאנן אמרי' דאינו מוכח במתני' דהכא[ה].

כ) **באושא התקינו דהבעל מוציא מיד הלקוחות.** **בגמ'** (ב"ב קלט.) מבואר דגדר התקנה דעשאוהו לבעל כלוקח ראשון. [ועי"ש שתקנו כן רק לטובתו]. **ורש"י** (ב"ק פח:) כתב דאע"ג דבעלמא קנין פירות לאו כקה"ג, בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבודי' משום איבה, והוי כלוקח ראשון.

והקצות (קג ט, ואבנ"מ צ יא) הביא דגדר התקנה דאלמוה לקנין פירות שיהא כקנין הגוף. אמנם הביא דבדברי **תוס'** (לעיל נ. וכ"מ) מבואר דתקנו באושא דאף היכא דאין לבעל פירות, דיכול להוציא משום הירושה. (וע' מה שהו' בזה לעיל נ.).

ורש"י (הנ"ל) כתב דהטעם משום איבה, אבל בשיטמ"ק הביא **תלמ' רבינו יונה** דתקנו דאל"כ כל אשה תוכל להפקיע הירושה מבעלה.

כא) **מתני' בחייה ולפירות וכו'.** **השיטמ"ק** הביא בשם **תלמידי ר"י** לפרש דמתני' כיון דהבעל זכה בפירות אינה יכולה למכור זכותו[ו]. והבעל הוה ככל יורש, דאין לו אלא מה שהניחה בשעת מיתה. ומכירת הקרקע אינה מתבטל, כי שמא ימות הוא תחילה, ותהא מכירתה מכירה.

כב) **תקנת אושא בגופה ולאחר מיתה. הרמב"ם** (כב ז, ושו"ע צ ט) כת' דהבעל מוציא מהלוקח לאחר מיתה. [וכלשון הגמ' כאן לאחר מיתה]. אבל **הרשב"א** (לעיל נ.) **ורא"ש** (שם ד יז, וכ"כ הרמ"א שם) כת' דהבעל מוציא מהלוקח אף מחיים, שישאר אצלו לאחר מיתה. [דיש לו זכות בזה מעכשיו. אבל לרמב"ם חל התקנה רק לאחר מיתה[ז]. והפוסקים דנו מאי נפק"מ בזה[ח]]. אמנם כשמת הבעל או נתגרשה המכירה קיימת[ט] [וכדאי' בגמ' ב"ק פט:].

והקצות (שם, ואבנ"מ צ יב) הביא דכוונת הרא"ש כדעת רש"י (הנ"ל), דגדר תקנת אושא דקנין פירות כקה"ג, ומש"ה לא חל מכירה כלל.

ג. **התוס' הרא"ש** כתב בנפלו אחר אירוסין, אבל נפלו קודם אירוסין מוכרת. אבל **הרשב"א** (לפנינו) איתא דנפלו עד שלא תתארס, לא תמכור. [וצ"ע. ודוחק דנקט כ'אמרו לו'. ואפשר דט"ס הוא].

ד. **והאבנ"נ** (אה"ע שלז ד) תי' דרב זביד מגיה אף במשנה דהכותב מוכרת ונותנת, ועפ"ז ניחא דהנידון שם לענין למכור לכתחילה.

ה. **והחזו"א** ביאר דאף דרבי לא שנה תקנת אושא במשנה, מ"מ לא היה לו לסתום המשניות שיהא סתירה לתקנת אושא.

ו. [משמע דהוה סברא ממילא, וכקו' האחרונים (בע"א). ואולי כוונתו דתקנת המשנה הוה מחמת שמפקעת דבר שלא כדין].

ז. וכן הביא **הטור** (אה"ע צ). אבל **הש"ך** (חו"מ קג כ) כתב די"ל דאף דעת הרמב"ם דכשמתה נעשה לוקח למפרע, דקנה הגוף מחיים, ומוציא מיד הלוקח. אלא דנקט לשון הגמ', ורק כשנתברר שמתה. [ולא נחלקו בזה כלל].

ח. **והחלק"מ** (צ כז, ופרישה שם) כתב דנפק"מ אם יכולים לכתוב פרוזבול. [וע"ע **הב"ח** קו"א שם]. **והבי"ש** (שם לה) כתב דנפק"מ אם צריך להחזיר דמי הקרקע. **והסמ"ע** (ריב יג) כתב דנפק"מ אם יכול לעכב שהבעל לא יחפור וכדו'. **והבי"מ** (צב) כתב דנפק"מ לענין הבאת ביכורים.

ט. **והבי"ש** (צ לט) הק' האיך מהני, הא הוה דבר שלא בא לעולם, דאינה יכולה למכור מחיים [וע' אבנ"מ שם יג]. **והחזו"א** תי' דעל הצד הזה לא הפקיעו תקנת אושא.

והבית מאיר (צב) הק׳ אמאי לא אמרי דרב ושמואל (לעיל) קיימי לאחר תקנת אושא. והוכיח מזה דלא תליא בהדדי, דתקנת אושא מהני רק כלפי מכירה לאחר מיתה. ואף לאחר תקנת אושא יכולה למכור קרקע לפירות (למ״ד במשנה). אבל הק׳ דמדברי הרא״ש שמוציא מחיים משמע דהוה חדא תקנה׳.

כג) **שם. בחייה ולפירות.** דבעל יש לו קנין פירות בחייה.

ובפשוטו היינו כל שעה שהיא תחתיו. אבל **המאירי** (הו׳ בשיטמ״ק ב״ק פט.) כתב דלולי תקנת אושא הבעל יחזיק בקרקע לפירות אף לאחר מיתה, כאילו היא חיה עד שימות. וכשימות יזכו הם במקום האשה כאלו היא חיה שהרי במקומה הן. **והאבנ״מ** (צ טז) תמה דכיון דמתה אין לבעל פירות. וכתב דמבואר בדבריו דתקנו לבעל כנגד פרקונה[א] את פירות כל ימי חייו, אפי׳ לאחר מיתתה. [והק׳ דבגמ׳ מפורש ׳בחייה׳, וכתב דלדברי הרמב״ם (הנ״ל) י״ל דהיינו שמוציא מחיים את הפירות. ואי״צ להמתין עד לאחר מיתה].

כד) **תוד״ה לימא.** וי״ל דבלא״ה משני ליה שפיר.

המהרש״א כת׳ דאין הכרע האם כוונת תוס׳ דהכא משני שפיר [דהו״מ למימר דמהני תקנת אושא לענין נפלו קודם אירוסין[ב]], או התם [ובאמת ל״מ תקנת אושא במה שנפל קודם אירוסין]. **והחזו״א** (עו ג) **הביא דמפורש** (לקמן צה., וב״ב קלט.) דאף נפלו לה בעודה פנויה ונשאת מהני תקנת אושא.

נכסים שאינם ידועין לבעל

כה) **ר׳ שמעון חולק וכו׳.** דנכסים שאינן ידועין אם מכרה ונתנה קיים. **הרמב״ן** (עט.) כתב דאף נכסים שאינן ידועין, הבעל אוכל פירות בחייה ויורשה. אבל **הרא״ש** והר״ן כת׳ דהבעל אינו אוכל פירות כלל. ומ״מ כתב **הר״ן** דהבעל יורשה [ולא יורשיה[ג]], דהא ר׳ שמעון אמר דלא תמכור לכתחילה, וע״כ דיש לבעל בהם צד רווח.

והרא״ש הביא **דהרמ״ה** פי׳ דתקנו פירות תחת פרקונה, משום דסבור כיסא נקיטא לה (כדלעיל מז.). אבל כשאינו יודע לא תקנו לו שום זכות, לא בגוף ולא בפירות. ואם מכרה הפירות קודם שנודע לבעל מכרה קיים. אך משעה שנודע לבעל הוה נכסי מלוג, והפירות ודמיהם שנמצאו בידה ילקח בהם קרקע (ע״ד הא דאי׳ במשנה עט.).

והאחרונים הביאו ראיה לדברי הרמב״ן מהא דאמרי׳ בב״מ (קידושין כג, נזיר כד, סנהדרין עא) דאין קנין לאשה בלא בעלה, ואמאי לא תי׳ בנכסים שאינן ידועין לבעל, וכר׳ שמעון[ד]. וכן מבואר [נדרים פח] דהנותן מתנה לבתו הנשואה, הבעל זוכה בפירות. ולדברי הרמב״ן ניחא דאפי׳ הכי יש לבעל פירות. **והחזו״א** כתב דסתמא דמילתא נודע לבעל אח״כ, וזכה בהם [וכמ״ש הרא״ש והרשב״א ע׳ בסמוך].

והרא״ה כתב דר״ש פליג רק אסיפא, כשנפלו לה עד שלא נשאת. אבל במה שנפלו משנשאת, לכו״ע מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות. [והו׳ באבנ״מ צ יז]. אבל דעת **שא״ר** דאף כשנפלו משנשאת, מהני מכירתה כשלא ידע.

כו) **[במשנה] לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים.**

לדעת הרמב״ן יל״פ דלכתחילה אינה מוכרת, דעי״ז מפקיע להבעל זכותו לפירות. ומדברי **הר״ן** (הנ״ל) מבואר הטעם משום דמפקעת ירושת הבעל. **והפלאה** (קו״א צ יז) הק׳ דמתני׳ דהכא לא קאי מדין תקנת אושא. וכתב די״ל דלענין לכתחילה אסור למכור אף שלא להפסיד לאחר מיתה.

י. [וכן מבואר בדברי הפוסקים הנ״ל בדעת הרא״ש]. וכן נקט **האו״ש** (רוצח ב, הו׳ לעיל) דבתר תקנת אושא יש לבעל קנין פירות. [ויש לדחות דכוונתו לקנת רבותינו דחזרו ותקנו בגמ׳ לעיל].

יא. ומבואר דנקט דהוה בכלל תקנת פירות הראשון. [ודלא כדברי **האחרונים** (הנ״ל) דתקנת פירות הוה רק בעוד הקרקע שלה. והוה תקנה בפנ״ע שלא תמכור]. [ועוד אפ״ל דכוונת המאירי דזה נכלל בתקנה הב׳. דתקנו לבעל זכות בקרקע, אף כשהקרקע אינה תחתיו. ומש״ה ל״מ מכירה].

יב. **והחזו״א** ביאר דהמשנה איירי לולי תקנת אושא, אבל ודאי לא שנה רבי בדבר דאינו להלכה ע״פ תקנת אושא.

יג. וכתב **הר״ן** דהא למ״ד ירושת הבעל דאורי׳ הבעל ודאי יורשה [משמע דהוה מדין קורבה, ולא תליא בזכות בנכסים]. ול״מ דמ״ד ירושת הבעל דרבנן [והוה זכות בנכסים] פליג.

יד. **ובחי׳ מהרי״ט** תי׳ דכיון דכשיוודע לבעל יש לו בזה זכות, נחשב דיש לו תביעה מעכשיו. [ומש״ה לא תמכור]. ולכן לא נחשב שלה לגמרי להקדיש [כשהפר בעלה

והאבנ"מ (צ יא) הביא מדברי הר"ן דאף לדינא אם מכרה ונתנה קיים משום ירושה, ובנכסים שאינן ידועים לא תקנו תקנת אושא. והק' אמאי לא חל בזה תקנת אושא. וכזה דלדעת רש"י ניחא, דכיון דאין לבעל פירות, לא שייך תקנת אושא.

וה**הפלאה** כתב לפרש [דלא כר"ן] דיבוא לבעל פסידא כשיוודע לו[ט]. (וכ"כ בחי' מהרי"ט).

כז) **א"ר יוסי בר"ח שאין ידועין מטלטלין. התוס' רי"ד** ביאר דכיון שיכולה להחביאן, הבעל מתייאש מהם.

והק"נ (א) **ואבנ"מ** (פד א) הביאו דתנן להדיא (עט.) דאף במטלטלין הבעל אוכל פירות[ט], והוכיחו כדעת הראשונים (הנ"ל) דאף בנכסים שאינם ידועין הבעל אוכל פירות, וכל הנפק"מ דאם מכרה קיים[י]. ו**האחרונים** תמהו דהרא"ש ור"ן נקטו להדיא דלא כן. [ואפשר דהראשונים איירי רק למ"ד דאינו ידוע לבעל. אבל למ"ד מטלטלין, ודאי הוה בכלל נכסי מלוג. אלא דהוה סברא בעלמא בדין מכירה].

כח) **ור' יוחנן וכו' ונפלו לה נכסים במדה"י. והתוס' רי"ד** כתב דכיון דלא ידע מהם, ואין דעתו עליהם ממכרו קיים.

הרשב"א ו**הרא"ש** כת' דמסתברא דוקא מכרה קודם שנודע לבעל, אבל לאחר שנודע, כבר זכה. דלא גרע ממתנה[יח] שנתנו לה דבשעתן לא נודעו לו והוא אוכל פירות. [ובפשוטו משמע מדבריהם דדנו האם הבעל אוכל פירות כלל כשנודע לו. אבל **החזו"א** (עו ד) דייק מדברי הרא"ש דפשיטא דהבעל אוכל פירות, ודן להוכיח שזכה לענין דל"מ מכירה].

ו**הרא"ש** הביא ראיה מהא (לעיל סה:) דבשת ופגמה, ילקח בהם קרקע, והבעל יאכל פירות. ואין לך נכסים שאינן ידועין יותר מחבלה[יט], וקתני ילקח בהם קרקע וכו'[כ].

כט) **שם. מדינת הים. הרשב"א** הביא בשם **הר"י מגאש** דלאו דוקא, אלא כל זמן שלא נודע לו. ו**הרשב"א** כתב דמסתברא דאם נתנו לה מתנה או מצאה מציאה, ונתנה קודם שנודע לה מהני. דלא גרע ממדינת הים. אבל **התוס' הרא"ש** כת' דרש"י לא משמע כן, אלא כיון דמצפה שיפול לו בירושה נחשב יש לו זכות[כא]. וכ"כ **הרא"ש** דאיירי שלא ידע הבעל מאותן מורישין, ולא היה מצפה. או שלא ידע ששדה זו של אביה, עד לאחר הנישואין[כב]. [וכה"ג נחשב אינן ידועין, עד שידע שנפלו].

ל) **תוד"ה כתבתינהו.** פ"ה והודיעה לעדים שלהבריח מתכוונת, ואין נראה לר"י וכו'. וכה"ק שאר **ראשונים** (רא"ש ועוד) דבסוגיין איירי דוקא בכל נכסים, והיכא דגילה דעתה אפי' במקצת נכסים הוה מברחת, **וכדאי'** (ב"ב קנא.) דהיכא דגלי[כג] ודאי לא קנה[כד].

ו**התוס' רי"ד** כת' דהוה ט"ס ברש"י וצ"ל 'ולא' הודיעה לעדים. **ותלמ' ר' יונה** (בשיטמ"ק) כתב

לנזירותה] [וצ"ב דכבר חל הקדש], ולהחשב סעודה של האשה [אף דאחר שהבן אכלה אין נפק"מ].

טו. ומש"ה במברחת (ע' בסמוך) אין איסור לכתחילה למכור.

טז. ודוחק לומר דר' שמעון פליג.

יז. והא דילקח קרקע וכו', דכל זמן שהכסף בידה דין תקנת פירות לקנות קרקע. ולא נחשב כאילו היא מכרה את הקרקע. [כ"כ החזו"א].

יח. והרשב"א כתב ממציאתה [וצ"ב דמציאת אשה לבעלה. וצ"ל דכוונתו למ"ד דמציאת אשה לעצמה. והמ"ל העדפה ע"י הדחק. אלא דיל"ד דבזה נחשב שנודע, כשיודע שמתעסקת בכך. ועדיף מירושה אף שמצפה שיפול].

יט. [שלא ידע שיחבלו בה]. [והחזו"א נקט דכוונת הרא"ש דבשעת נישואין לא ידע שיחבלו בה. אמנם אפשר דכוונת הרא"ש דבשעת חבלה הוה שלא בפניו, ועי"ז חל זכות לאשה. וכבר זכתה, ואין לו זכות בזה].

כ. והק"נ ביאר דכוונת הרא"ש להוכיח דאף אם מכרה בטל, דבמשנה עט. איתא לשון זו, והתם מכרה בטל.

כא. [ולכאו' הטעם דכיון דנודע לו ומצפה, כבר חל התקנה בזה, ונחשב דנפל בנכסי מלוג. אבל לר"י מגאש בעי שיוודע שהוא שלה]. [וי"ל דנפק"מ שהאשה יכולה למכור 'מה שאירש']

כב. והחזו"א (עו ד) דייק דסברת הרא"ש דבשעת נישואין אינם ידועין [וכמ"ש נכסים שלא ידע שהם של אביה], אף דאח"כ נודע. והק' א"כ אף במתנה בפניו, ומשמע מדברי הרא"ש דכל הנידון במתנה שלא בפניו.

כג. ומבואר התם דמהני גילוי מילתא בעלמא, דהוה מהדברים דסגי שמגלה דעתו ואי"צ תנאי גמור. [ולכאורה תוס' (לקמן צז.) למד כן מהתם, ע' מה שהו' בסמוך].

כד. דבגמ' (שם) אי' דאפי' למ"ד מברחת קנה, היכא דגליא דעתא דמשום אינסובי ל"ק. ו**פרשב"ם** (שם) מ"ד מברחת קנה היינו רבנן דפליגי ארשב"ג (בברייתא בסמוך), **ותוס'** (שם) כת'

דכוונת רש"י שגילתה דעתה לעדים שרוצה לינשא[כה]. אך לא אמרה שמברחת מבעלה. [ע"ע הפלאה עד"ז][כו].

והרא"ש כתב דאי כת"י יוצא ממקו"א מה מהני שהודיעה לעדים, הא לא אתי ע"פ ומרעי לשטרי (ע"ד הא דאי' לעיל יט: במודעא). אבל **ההג' אשר"י** כת' בשם **ר"י** דהיכא דאמרה כן בשעת כתיבת השטר לא שייך למימר לא אתי ע"פ ומרע לשטרא. [וצ"ב. ועי' חזו"א עו יא].

לא) **בא"ד ולא הוי דברים שבלב וכו' דהכא ודאי הדבר ניכר וכו'.** **והרמב"ן** כתב דהוה בליבו ובלב כל אדם. **ותוס'** (לקמן צז.) הביאו דיש דברים דבעי תנאי גמור [בדבר דאין רגילות לעשות ע"ד כן], ויש דברים דסגי בגילוי דעת [שמוכר לעלות לאר"י, או לצורך המעות]. אבל בסוגיין אי"צ אפי' לגלות דעתו [דהדבר מוכיח על עצמו, ובעזה"י יתבאר לקמן שם].

אבל **התוס' רי"ד** (ב"ב קמו: וקידושין מט:) **תי'** דשאני מתנה, דבמתנה דברים שבלב הוה דברים[כז]. [וכ"כ **הריא"ז** (בשלט"ג לקמן צז.) בשם התוס' רי"ד].

לב) **אינסיבה ואיגרשה. פרש"י** ולא נתכוונה שתזכה בהם הבת אם תתאלמן או תתגרש. וקצת משמע דבעודה קיימת זוכה בהם הבת[כח]. **והרא"ש** (ב"ב ט ל) דייק מדברי **רשב"ם** (שם) דאם לא נתגרשה אין מחזירין לה הנכסים[כט]. ובפשוטו משמע דהלוקח זכה בעודה תחת הבעל. **והרא"ש** דחה דבסוגיין (לפני המשנה) מבואר דהלוקח לא קננהו כלל[ל]. ואי קננהו לוקח בעודה תחת בעלה א"כ דין הוא דלא קננהו בעל.

וכ"כ **הריטב"א** (כאן) דאין למקבל שום זכות במתנה זו [דקרינן ביה בסמוך שטר פסים, ומשמע דלא מהני כלל]. וכ"כ **הרא"ה ור"ן** דאין למקבל זכות, אלא דמ"מ פירות שאכל אין מוציאין מידה, דמחלה[לא] (וכ"כ הריטב"א ב"ב קנא.).

אבל **הרא"ש** (כאן) כת' דהמקבל אוכל פירות עד שתמכור לאחר. שהרי נתכוונה שלא יהנה הבעל מהם, שלא יאכל הבעל פירות ואם מתה לא יירשנה הבעל. אלא שתוכל האשה למכור הפירות מתי שתרצה. הילכך המקבל אוכל פירות[לב] כל זמן שיושבת תחת בעלה, ולא מכרן לאחר. ועוד אומדנא דמוכח הוא שכוונה שיהיו הפירות של המקבל מתנה, שיהנה בפירות ומש"הישתדל בהן לעובדם ולשמרם, ולא יכסיפם. ואם מתה זוכה מקבל המתנה[לג].

אך צ"ב האיך חל כה"ג מתנה לחצאין, שהיא אמרה שנותנת במתנה גמורה, ואף דאמדינן בדעתה שלא נתכוונה למתנה גמורה א"כ לא חל, מ"מ האיך חל

דלפ"ז המעשה שם היה במקצת נכסים, דבכל נכסים כו"ע מודו (וכדאי' בסמוך) (וע"ע תוס' רא"ש שם באופ"א, וע"ע פי' א' ברשב"ם שם). [וכן נקטו הראשונים דהביאו מהתם דמהני גלי במקצת נכסים].

כה. **והריטב"א** הביא י"מ דרש"י איירי שאמרה כן קודם לכן, ולא בשעת קנין. והריטב"א חלק דאף כשאמרה קודם לכן הוה גילוי דעת, ודברים שבליבו ובלב כל אדם.

כו. אבל המרדכי דייק מדברי רש"י דדוקא מברחת שנותן כל נכסיה מהני גילוי דעת, אבל במקצתן אף שהודיע לעדים ל"מ. וביאר כגון שהודיע לעדים עצמם החתומים על השטר, ומשום דלא אתי על פה ומרע לשטרא. [וצ"ב א"כ מ"ש בכולו].

כז. ועד"ז דעת **ריב"ם בהג' אשר"י** (ב"ב ט יח, הו' ברמ"א חו"מ רז ד) דגבי מתנה סגי כשמגלה דעתו, ואמרי' דדברים שבלב הוה דברים. ולא דמי למכר וקידושין דלאו כל כמיניה לומר לא היה בדעתי.

כח. אמנם **האבנ"מ** (צ ז) דייק מדברי **רש"י** (עט. ד"ה ואי) דלא קנה כלל. ונדחק דכוונת רש"י (כאן) דאמדינן דעתה שאינה רוצה שהבת תזכה כשתתאלמן ותתגרש, ומש"ה אף מעכשיו אינה נותנת כלל.

כט. **דרשב"ם** (שם, וכ"ה בגמ' לפנינו שם) גרס גליא דעתה דמשום אינסובי הוא והא אינסיבא ואיגרשה. [ומשמע דדוקא משום דאיגרשה מהני גילוי הדעת]. ופ**רשב"ם** דמברחת הוה על דעת שיחזירו לה אחרי גירושין.

ל. דמבואר דמהני ההברחה רק משום דהוה נכסים שאין ידועין לבעל.

לא. [וע"ד הא דאי' (ב"מ סו:) דנחשב מחילה כשמניחו לאכול פירות]. **והרמב"ן** כת' דכיון שרוצה להבריח מבעלה, ע"כ דהמקבל אוכל פירות כל זמן שלא מיחתה. [ומשמע דכל שעה מוחלת גבי לוקח].

לב. **והרא"ש** ביאר דאי הפירות שלה, א"כ הבעל יהנה מהם, שיקחו בהם קרקע והבעל יאכל פירות. וכדין פירות דנכסים שאינן ידועין.

לג. דאם לא יזכה זה, הבעל יורש. שהרי אין קרוב יותר מהבעל. והיא מתכוונת להבריחם ממנו. [אם לא נתנום סמוך למיתתה במתנה ליורשיה או לאדם אחר, וכמ"ש לעיל].

לחצאין. ואפשר דמתפרש הנתינה [בליבו ובלב כל אדם] לנתינת זכות פירות עד שעה שתמכרם[לד]. וכן מכירת הגוף לאחר מיתה.

והתוס' רי"ד כת' [באופ"א קצת] דדוקא היכא דנתגרשה ומתה, דכיון דנתגרשה יש אומדנא דאין לה משלה כלום [ולא נתנה ע"ד שתשאר בלא נכסים[לה]]. אבל כל זמן שלא נתגרשה אין בזה אומדנא גמורה, ויתכן דנתכוונה למתנה. והמקבל מתנה אוכל פירות, וכשמתה נשאר ביד מקבל מתנה. וכ"מ **ברמב"ם** (זכיה ו יג).

דף עט.

לג) **אמר שמואל מורה הוראה[א] אני, אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו וכו'.** [דנחשב אומדנא ברורה[ב] אף לקרוע השטר[ג]]. **והמרדכי** (רח, וב"ב תרכג בשם מורי קרובי) כת' דאיירי דוקא כשחזרה ותובעת. אבל אי לא הדרה, וכגון שמתה[ד] זכה הקונה במה שבידו[ה]. ולפ"ז צ"ל דכוונתו שטר מברחת שהנותן חזר בו.

לד) **כותבת שטר פסים. פרש"י** שטר פיוסין, ולא שיזכה בה. [משמע דמדינא אינה שטר כלל, ואפי' הכי מהני להבריח]. **הרשב"א** הביא בשם **ר"ח** שטר פסים ממש [דמ"מ הוה גילוי דעת]. וחלק דא"כ ודאי ל"ק הלוקח, אלא שטר שאין בו קיום, שדינו כשטר פסים.

לה) **וחכ"א וכו' עד[ו] שתכתוב לו מהיום ולכשארצה.** **פרש"י** שאם הבעל יבא לזכות תאמר שהיא רוצה, ונמצא המתנה קיים למפרע. [וכל זמן שלא בא הבעל לזכות לא זכה הלוקח[ז]]. **והרשב"א** דייק דצריכה לומר רוצה אני[ח]. [וכדאיתא (קידושין סג., לעיל עג:) ע"מ שירצה אבא, היינו שיאמר 'אין']. דרק שמואל היה רשאי לדון ע"פ אומדנא זו. [אבל כשאינו יחיד בדורו אינו רשאי לחייבו ע"פ אומדנא פרטי במעשה זו. וע"ע לקמן פה.]. וק"ק דבסוגיין משמע דהביאו דהדין לקורעו. ואפשר דלאחר ששמואל הכריע ע"פ אומדנא זו, נתקבל הדין דהוה אומדנא כללי. וככל אומדנא בש"ס.

אך מקור הדבר מדברי **שו"ת הרא"ש** (קז ו הו' בב"י שם), ומבואר מדבריו דכל אומדנא מהני. ומשמעות הפוסקים דהא דבעינן דיין מומחה ויחיד בדורו הוה משרבו בתי דינין שאינן הגונים, שהסכימו בי"ד בישראל שלא לדון ע"פ אומדנא (וכמ"ש **הרמב"ם** סנהדרין כד ב, ו**השו"ע** שם ה). ומש"ה גבי רמאי בעינן מומחה בדורו דוקא (ע' פתח"ת שם ט). ואילו בסוגיין לאו דוקא משום דשמואל היה גדול בדורו.

ג. אבל יש אופנים דמהני האומדנא שלא גבינן, אבל לא מוציאין ממון.

ד. וכ"ד **הרא"ש** (הנ"ל) דמהני מתנת מברחת אי מתה, דנתכוונה בזה להבריחה מבעלה. וכן לאכילת פירות עד שתמחה.

ה. והביא ראיה מהגמ' (גיטין מ.) דבחצי עבד שהקנו לבנו קטן [שלא יכופו לשחררו], והק' דהקנה להבריח ול"ק. אלא משום דלא הדר ביה האב. ודחה דשאני התם דהוי מקצת נכסים. אך שוב דן דכיון דידעינן בודאי שבא להבריח יחשב הברחה.

ו. לכאורה משמע דבעינן דוקא תנאי גמור. ודלא כראשונים (ע' תוס' עה: ד"ה כתבינהו ומש"כ שם) דהביאו מהגמ' (ב"ב קנא.) דחכמים מודו היכא דגלי דעתה. וסגי בגילוי דעת, ול"צ תנאי.

ז. אבל אילו הבעל תבע, ואמרה שרוצה במתנה, עי"ז יזכה מקבל המתנה. ולכאורה שוב לא תוכל לחזור בה.

ח. והרשב"א כתב דקונה כה"ג, אפי' עומדת אח"כ ברה"ר. כדאמרי' (ב"מ לד.) דכאומר תהא קנויה לך מעכשיו אי"צ

לד. והק"נ (שם) ועוד **אחרונים** הק' דהרא"ש בסוגיין סותר למש"כ בב"ב, דהתם הוכיח מסוגיין דל"ק הלוקח כלל. [דאל"כ אי"צ לגדר נכסים שאינם ידועין]. וה**אבנ"מ** (צ ז) ביאר דמש"כ הרא"ש (בסוגיין) דהלוקח אוכל פירות לא הוה מעצם המכירה, אלא סברא דניחא לה. [אבל **הנתיבות** (צט ה, הו' בסמוך) הביא דברי הרא"ש דהוה קנין גמור, אלא שחוזר בו].

לה. וכדאי' בגמ' (בסמוך) דלא שביק נפשיה ויהיב לאחריני. [והתורי"ד נקט דהטעם משום דאין נכסים כלל]. ומש"ה בעינן דוקא שנתנה כל נכסיה. ועד"ז אי' בגמ' (לעיל מט:) בנותן כל נכסיו לבנו, דחייב לזונו. ועד"ז האומדנא דמתנת שכיב מרע (ב"ב קמו:). [וכן **בשו"ת הרא"ש** (עח ג) דימה כל הני תקנות].

א. **פרש"י** נטלתי רשות מריש גלותא. ובפשוטו שמואל בא לחזק את הדין שאמר, שהוא מומחה גדול [והילכתא כוותיה בדיני]. אך צ"ב במה תלוי בקבלת רשות מריש גלותא. [ע' מהר"ם שיף].

ולכאורה משמע מרש"י דצריך רשות לקרוע את השטר. וצ"ב דבגמ' (סנהדרין ה.) אי' דאף היכא דלא נקיט רשות דיניה דין [**פרש"י** אפי' ביחידי], אלא דאם טעה חייב לשלם. ומהני נטילת רשות דאם טעה אינו חייב לשלם. [ואפשר דכוונת שמואל דבשלמא אי יתחייב לשלם אינו יראה כל כך לקרוע את השטר. דאם יתברר דהוה שטר גמור ישלם. ושמואל אמר דאינו יראה כלל].

ו**הריטב"א** הביא גירסא עתיקי 'מיראי הוראה אני'. [ואע"פ כן אקרע את השטר].

ב. אבל **השו"ע** (חו"מ טו ד) כת' דבמקום שהדיין רואה שהנתבע רמאי, ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאותו. ואם נראה לו באומדנא דמוכח שהוא חייב, אם הוא דיין מומחה ויחיד בדורו יחייבנו. ו**הגר"א** (שם יב) ציין לסוגיין. ולכאורה משמע

והביא דכ"ד **הרמב"ם** (כב ט). אבל הביא **דר"ח** כתב דהיום יחול כשארצה לקיימה, עד שהיא מוחה [וכ"כ **הרא"ש**]. **והק"נ** (נ) כת' דנח' לשיטתם האיך קי"ל בע"מ שירצה אבא.

לו) **הא במקצתה.** דחכמים[ט] שאמרו דרצה לצחק בה איירי בנתנה מקצת נכסיה, דליכא אנן סהדי דהוה הברחה בעלמא[י]. וכן רבא אמר רב נחמן (ב"ב קנ:) הביא דין מברחת בתוך ה' דינים דעד שיכתבו כל נכסיהן. [וס"ל כחכמים, דלרשב"ג אף במקצת הוה מברחת[יא]].

לז) **ואי לא קננהי לוקח ניקנינהו בעל.** בפשוטו קו' הגמ' על כל מברחת [שכותבת כל נכסיה] מה אהני לה[יב]. [וכ"כ **הרא"ש**]. אבל **רש"י** פי' דהוה קו' אשמואל, דאמר דהמקבל מתנה לא זכה. דא"כ לקנינהו בעל, ומאי הברחה איכא. **והרא"ש** (ס"ס ב, **והתוס' הרא"ש**) ביאר כוונתו דכיון דנתכוונה להבריח, מש"ה יש לנו לילך אחר כוונתה, והיא לא רצתה שיקנה הבעל, ויקנם הלוקח. [והביא דמכאן למד ר"ת דגבי בע"ח קנה מקבל מתנה, דאל"כ לא מהני הברחתו, ע' תוס'].

והר"ן דייק מדברי **הרמב"ם** (כב ט) דקו' הגמ' הוה על חכמים בברייתא, באופן שאומרת היום ולכשארצה. וכה"ג עשאום כנכסים שאינם ידועין. אבל במברחת אם תמות היא בחיי בעלה קנה לוקח. [ומש"ה לא זכה הבעל, דיש צד דהוה של לוקח].

והאבנ"מ (צ ז) הק' למש"כ **התוס' רי"ד** דכל האומדנא במברחת הוה דוקא כשנתגרשה, אבל בעודה תחתיו אין אומדנא, א"כ האיך יזכה הבעל. וכתב דצ"ל דקו' הגמ' באופן של מקצת, שאומרת מהיום וכשארצה. [ודלא כרש"י דהקו' אשמואל].

לח) **רש"י ד"ה ואי.** ליקנינהו בעל, ויאכל פירות וכו'. משמע דהמקבל אינו זוכה אף בפירות בחייה. [וכדעת הרא"ה הנ"ל, ודלא כשא"ר].

לט) **בא"ד וירשנה אם תמות תחתיו.** והגמ' מתרצת עשאום כנכסים שאינן ידועים. **והרמב"ם** (כב ט) פסק [אף במהיום וכשארצה] דאם מתה בחיי בעלה [ועדיין לא נתקיים המתנה, דלא אמרה רוצה אני], הבעל אינו יורשה[יג]. **והר"ן** חלק דהבעל יורש בנכסים שאינן ידועים[יד]. ותי' דכאן כיון דגלי דעתה, הרי היא כמזכה ליורשים ע"י מקבל זה. דכל עצמה לא כתבה אלא עבור להבריחם.

ועוד כת' **האבנ"מ** (צ י) דנותנים לשאר יורשים מדין מצווה לקיים דברי המת. [וכת' דנחשב הושלש מתחילה לכך[טו]].

מ) **עשאום כנכסים שאינן ידועין. הבי"ש** (צ ל) כתב דהיינו כל זמן שלא חזרה בה, אבל כשתחזור הוה כנודע לבעל, וזוכה בנכסים[טז]. אבל **האבנ"מ** (שם ח) הביא מדברי הרא"ה דכיון דגליא דעתה בשעת נישואין, אפי' חזרה אח"כ ל"מ.

והחזו"א (עו יג) כת' דאף דבנכסים שאינן ידועין לכתחילה לא תמכור, במברחת לכתחילה מותרת למכור לאחר. וע' **אחיעזר** (ג לה).

שיהא באגם. שנתגלה לבסוף דמשעת משיכה קנה ובמשיכה זו הוא קונה עכשיו.

ט. אבל המרדכי דייק מדברי רש"י (ע' תוס' עה: ד"ה כתבתינהו) דדוקא כולן מהני גילוי דעת, אבל במקצתן אף שהודיע לעדים ל"מ, דמצי למימר שהודיע לאותם עדים עצמם החתומים על השטר דוקא.

י. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב קנ:) כיון דלא שיירה מידי אנן סהדי דלא נתנה לזה אלא בשביל שרוצה לינשא ולכשתרצה יחזרו לה. וע"ד הא דמתנת שכיב מרע איירי דוקא בכל נכסיו, דאל"כ לא ידעינן דהוה מחמת מיתה.

יא. והמרדכי כת' דלדעת רש"י דוקא בכולם, אבל במקצתן אף שהודיעה לעדים שאין המתנה זו אלא להבריח, ולא שתזכה בהן הבת, אפ"ה קנתה.

יב. וצ"ב מנ"ל דאהני לה, ואפשר דהיא עושה מעשה זה דסבורה דאהני לה, ולאו דינא גמירי. [ואפשר דמש"ה רש"י פי' באופ"א].

יג. ומשמע מדבריו דבניה או בית אביה יורשים, ולא מקבל מתנה.

יד. **והאבנ"מ** (צ ט) כתב דאפשר דדעת רש"י דהבעל אינו יורש נכסים שאינם ידועין לר' שמעון.

טו. וביאר דכוונת הגמ' דהבעל אינו לוקח [דכיון דאינם ידועים ל"ש תקנת אושא], אלא יורש. ושייך על הבעל מצווה לקיים דברי המת. [**ובשו"ת אחיעזר** (ג לה) שנסתפק האם יש מצווה לקיים דברי המת בנכסים שאינם ידועין לבעל. או כיון דאסור לה לכתחילה למכור לא תקנו וכו' עי"ש שדן ע"פ דברי האבנ"מ].

טז. וביאר דברי **הרא"ש** **והטור** שיכולה לחזור ולמכור

מא) **תוד"ה עשאום.** פסק ר"ח כר"ש, מדקאמר אליבא דר"ש. **ותוס'** העלו צד לדחות 'דאי בעי למימר' וכו'. וכ"כ **התוס' רי"ד** דכי היכי דאמר ר' שמעון[יד] בנכסים שאינן ידועין, שאינן ברשות הבעל. הכא מודו רבנן דכיון דרואה הבעל שרוצה להבריח ממנו, מתיאש מהם, ואין לו שום זכות בהם. ומש"ה המקבל מתנה לא זכה כלל.

מב) **בא"ד וכבר בא מעשה לפני ר"ת שרצה ללוות וכו' ואר"ת שהשטר קיים וכו' במעשים אלו דאי ל"ק לוקח, הויא קני להו בע"ח וכו' דלמתנה גמורה נתכוון[טו]. והרא"ש** (הנ"ל) **הביא דר' שמשון** דקדק כן מדברי רש"י (הנ"ל) דקו' הגמ' דאילו ל"ק לוקח יקנה מקבל מתנה. כיון דאל"כ לא אהני הברחתו.

והרא"ש (ג) חלק דכוונת המקשן דכיון דביד האשה לתבוע בכל שעה (וכנ"ל), וא"כ יקנה הבעל.

והרא"ש כת' דבבע"ח אמרי' דאנן סהדי שהקנה רק להבריח, ול"ק לוקח. ואף דנשתעבד לבע"ח ול"מ כוונתו בהברחתו, אפ"ה הלוקח לא זכה. וכ"פ **השו"ע** (צט ו,ז).

והנתיבות (צט ה) הביא דדעת הרא"ש (בסוגיין, ע' מה שהו' לעיל) דשטר מברחת הוא קנין גמור, והמקבל אוכל פירות[טז], רק שהרשות ביד הנותן לחזור בכל עת שירצה. וכיון דיש לה רשות לחזור, לא יצאו מרשותה. ומבואר ברא"ש דאפ"ה משתעבד לבע"ח. דכיון דבידו לחזור נחשב ברשותו ומשתעבד לבע"ח.

מג) **נפלו לה כספים וכו'. פרש"י** דלא תקנו לבעל אלא פירות, ומש"ה הקרן קיימת לה. [משמע דבא לאפוקי שלא יאכל הבעל כל מטלטלין בעין. דס"ד דכל מטלטלין חישב פירות, והוה לבעל. וצ"ב הס"ד בזה]. **והתוס' רי"ד** כתב דקמ"ל דלא יעשה בהם עיסקא, דהקרן שלה והשכר יהא שלו. שמא יכלו[יז].

מד) **ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.** [וכ"כ **תוס'** (לעיל נט.) **גבי העדפה**]. מבואר דמלבד הא דיש לבעל זכות בפירות היוציאין מנכסי מלוג, יש לו זכות לחייב אותה לקנות בהם דבר שמביא פירות. **והבית יעקב** (קו"א צב א) כת' דהוה תקנה בפנ"ע, דיש לבעל שעבוד על המעות שתקנה נכסים שעושים פירות[יח].

מה) **א"ר מאיר שמין אותה, כמה היא יפה בפירות וכו'.** לשום כמה הקרן שהכניסה לו, **פרש"י** שמה שגדל ברשותו הוה פירות. וכ"כ **התוס' רי"ד** שהבעל אוכל מה שגדל ברשותו. אבל **ההפלאה** דייק דשמין [בעת הנישואין] כמה הקרקע עם פירות [גמורים] שווה. ואף מה שגדל לאחר הנישואין הוה של האשה, דהוה חלק מהקרן [ולא פירות בפנ"ע]. וכת' דשמין לבעל כמה הוא מפסיד ממה שיש כאן פירות, דצריך להניח הפירות עד שיגדלו.

מו) **וחכ"א המחוברים לקרקע שלו וכו'. פרש"י** דנתנו להם תורת פירות, הואיל והקרקע קיימת. ואף פירות שהכניסה לו [ולא גדלו ברשותו], כיון דהם טפלים לקרקע הקיימת זכה בהם הבעל.

ותוס' (ד"ה כללא) נקטו דמח' ר' מאיר ורבנן בפירות מחוברין שייבא למח' פיר גפרית (בע"ב), דדעת רבנן דנחשב הגפרית 'פירא', והקרקע הוא קרן [ואף שאינו גודל ממנו, והבעל משתמש כדרך הבעלים, ומשייר שיור מועט], וה"נ בפירות מחוברין.

מז) **פשיטא ארעא ובתי, ארעא. פרש"י** דבאו ליקח קרקע, וזה אומר קרקע בת זריעה, וזאת אומרת

לאחר, דע"י המכירה הוה חזרה וזכה השני, אבל אם תחזור, ואח"כ תתן לשני ל"מ.

יז. ותוס' דחו דגרסי' 'ו'אליבא דר"ש. ומשמע דכ"ג התוס' רי"ד, ומ"מ ניחא ליה לפרש דכוונת הגמ' כמו אליבא דר"ש.

יח. ועפ"ז כת' **התוס' רא"ש** (ב"ב קנ:) בשם **ר"מ** דלרבנן דהבעל קונה נכסים שאינן ידועין, א"כ ל"מ הברחתה אא"כ יקנה המקבל. וא"כ ס"ל דמברחת קנה [והיינו מ"ד דהתם דמברחת קנה, אא"כ פירש להדיא].

יט. ואף במבריח מבע"ח המקבל אוכל פירות. וחלק על **הש"ך** (שם יח). [אך לולי דבריו י"ל דהרא"ש קאי דוקא במבריח מבעלה שנתכוונה שהבעל לא יאכל פירות. אבל מבריח מבע"ח חושש על עיקר הקרקע ולא על פירותיה].

כ. ולכאורה אף רש"י מודה דדבר זה נכלל במשנה. וע"ע פנ"י.

כא. ותוס' (נט. הנ"ל) כת' דמשום זכות זה לא אלמוה לשעבוד [שלא חל קונם].

בתים וכו'. [וחכמים תקנו שכל א' יכול לטעון ולעכב שיקנו דבר המתקיים יותר, או דבר החשוב יותר]. ולא נתפרש היכא דקונים קרקע, וזה אומר קרקע זה וזאת אומרת קרקע אחרת, מי בעלים לקבוע[כב].

מח) **תוד"ה אילני.** משמע דגופני גריעי. **והתוס' הרא"ש** תי' דהתם איירי בתאלי, דקלים קטנים. **והריטב"א** כת' דמקומות מקומות יש. **וההפלאה** כת' די"ל דגפן שווה כמו כמה דקלים. ומש"ה התם עדיף לסלק דקל א', שלא להזיק לגפן [שהוא שווה כמה דקלים]. אבל דקלים עושים יותר פירות יותר מגפן א'.

מט) **פירא דכווריי וכו'. פרש"י** דהדגים הוה פרי, והקרקע הוא הקרן. [ולפ"ז יהא מותר אף לצוד את כל הדגים, והקרקע קיימת[כג]]. **והרשב"א** הביא בשם **ר"ח** דפירא דכווריי פרים ורבים, והוה כדקל דגזעו מחליף. ואע"פ שצד מהדגים לעצמו, הרי הדגים פרים ורבים. ומבואר דהדגים נחשבים קרן. ואפי' הכי הבעל צד ואוכל מגוף הדגים. וצ"ל שדן על כלל הדגים כא', והוה פירא. וע"ע הפלאה.

דף עט:

נ) **דתניא ולד בהמת מלוג לבעל וכו'.** [דהולד נחשב 'פירות']. **והרשב"א ורא"ש** הביאו בשם **בה"ג** דהיכא דמתו אימותיהן, ולד כל א' א' הוה במקום אימיה[א], להחשב קרן נכסי מלוג. וכ"כ **בשיטמ"ק** בשם **תלמ' רבינו יונה**, וכת' דלמאן דחייש למיתה אינו יכול לשחוט ולמכור, שהאשה מעכבת. דאף לחנניה ורבנן יש לאשה חלק בהם.

נא) **פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן.** צ"ב דפירות נכסי מלוג הוה לבעל, ובפשוטו ממונו לכל דבר, א"כ ממילא פירא דפירא הוה שלו, ואמאי בעי 'תקנה' נוספת. וכה"ק **תלמידי ר"י** (בשיטמ"ק). ותי' דנהי דהבעל יכול לשחוט ולאכול, מ"מ כל זמן שלא שחטו עדיין יש לאשה זכות בו. שהרי אם מתו מעמידים את הולדות במקום אמם (וכנ"ל)[ב].

והריב"ש כת' דפירות נכסי מלוג אינם שלו לגמרי לעשות רצונו. אלא שיאכלם בביתו משום רווח ביתא. (כדאמרי' פ:). **והבית יעקב** כתב דמבואר בפירות נכסי מלוג אינם של הבעל אלא לענין אבילה. אבל מה שאינו אוכל שייך לאשה. וכ"פ **הבי"ש** (פה לח) דאם הבעל קנה קרקע בפירות נכסי מלוג, הקרקע הוה שלה. ואין לבעל אלא פירות. כי הפירות לא תקנו לו אלא לרווח ביתא, ולא לקנות קרקע[ג].

ובשו"ת הרשב"א (א שסו, הו' בקיצור בב"י יו"ד שכא בדה"ב ורמ"א שם יט) כתב דבת לוי שנשאת לישראל, בהמת נכסי מלוג הוה פטור מבכורה. ואף דהולדות הוה דבעל, מ"מ אף יש לה חלק בהם משום רווח ביתא (לקמן פ:), ונחשב כשותפות. ועוד דלא פקע זכותה ממנה, שאם נגנב הכפל שלה [כדמבואר כאן].

נב) **תוד"ה פירא דפירא.** דוקא במידי דאתי מעלמא וכו'[ד]. [אבל שאר פירי פירות ודאי זוכה הבעל, כדלקמן פג.]. ועד"ז **תוס'** (ב"ק פט.) **פי'** את דברי הגמ' (שם) דאשה שמכרה בנכסי מלוג אין לבעל קנין פירות במעות. דהוה פירי פירות, ותוס' פי' דהוה פירי פירא דאתי מעלמא.

ועוד פי' **הרשב"א ורא"ה** (בשיטמ"ק) **ור"ן** שלא הקנו ב' פירות יחד, דכיון דיש לו פירות ולדות, אין לו חלק במה דאתי מעלמא. אבל בהמה שיש חלב וגיזות ולדות, הכל נחשב פרי א'. והרשב"א וריטב"א הוסיפו דהוה פרי דלא שכיחא, ולא תקנו לו רבנן.

אבל **הרי"ף** חילק דהתם ל"ל פירות [כיון דנסתלק], ומש"ה יש לו פירי פירות. אבל הכא כיון דיש לו זכות פירות גופיה, לא תקנו לו פירי פירות. [**והר"ן**

כב. ולכאורה האשה קובעת, דהוה מעות דידה.

כג. אלא דאפשר דאף באילן אינו רשאי לאכול פירות באופן שעי"ז יתייבש הקרן.

א. ע"ד הא דאי' (בכורות טז: גבי מקבל צאן ברזל מעבו"ם) העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן.

ב. ולפ"ז בפירות קרקע ממש לא אמרי' כן.

ג. **והבי"ש** כתב כן בדעת הרי"ף (הו' בסמוך) דאין לבעל פירי פירות. **והק"נ** (ר) השיג דכו"ע מודו בזה (כדאיתא לקמן פג:), דגוף הקרקע של האשה. ואין לבעל אלא פירות. [ולרי"ף אין לבעל אפי' פירות].

ד. **ור' יונתן** (בשיטמ"ק ב"ק שם) ביאר דדוקא פירי פירות שלא באו מכח גוף הפירות היוצאים מן הקרקע, ואם נזדמן לאשה שום ריוח מחמת אותם הקרקעות [וכגון זו שמכרה קרקעותיה

כתב דלדברי הרי"ף אף ולד ולד בהמת מלוג הוה לאשה]. **והרא"ש** חלק דלא מסתבר כלל, דכיון דאי בעי שחיט ואכיל להו לולד, האיך נאמר דפירי פירות הוה לאשה[ח].

ובחי' ר' ראובן (ב"ב יז ב) חקר בגדר פירא דפירא, האם הוה זכות בנכסי מלוג הראשונים, דמעיקרא יש לו זכות לפירא פירא, או כיון דיש פירא, והוה נכסי האשה, ממילא אף פירא פירא שלו. [ונפק"מ דיש לו זכות לתבוע, שיעשה פירא פירא]. [ותלה בדברי הראשונים גבי סילוק, לקמן פג, ולגבי מתנה שנותן לאשתו].

נג) **בא"ד וריב"ן פי' דכ"ש בהמת מלוג עצמה, דהוי הכפל לאשה וכו'.** [דכל פירא דאתו מעלמא לא תקנו לו]. **והר"ן** כת' דכ"מ בגמ' (ב"מ לד:) שאל מן האשה ושילם לבעלה, משמע דעיקר הכפל הוה לאשה[ו]. [ועי"ש בתי' התוס' ושא"ר]. **והריטב"א** (ב"מ שם) תי' דהתם איירי ששאל מן האשה ברשות בעלה, וכגון שאמר לה להשאיל מדעתה[ז].

והקוב"ש (רפא) הק' דהבעל הוה בעלים על הקנין פירות (וכדמבואר גיטין מז:), ובהמה שיש לא' קנין הגוף וא' קנין פירות ראוי לתת לכל א' לפי חלקו. וכתב דצ"ל דזכות 'פרה לכפילא' הוה שלה.

נד) **שאני בהמה דאיכא עורה. הקוב"ש** (רפב) ביאר דעור עבדים ושפחות אסור בהנאה, ומש"ה אף שגם עור אדם ראוי למלאכה. אלא דאסור בהנאה. אך הק' דמבואר (נדה נה.) דעור המת מותר בהנאה [דאינו בכלל בשר]. ועוה"ק דבפשוטו מבואר בתוס' (ב"ק י.) דעבד מת מותר בהנאה[ח]. וכת' דמ"מ י"ל דיש חיוב קבורה, ומש"ה אינו רשאי להשתמש בו[ט].

נה) **אמר רב נחמן הכניסה לו עז להלבה וכו'. פרש"י** לאכול החלב, ונקט עיקר פירות שלו. וסגי במה שנשאר עורה להיות קרן, והשאר הוה פירות.

אבל **הרי"ף** כתב דאיירי שאין לה בעז אלא זכות [גוף לפירות] לחלב. **והרא"ש** הק' דכיון דאין לה קרן כלל, האיך יכלה ויאכל כל הפירות. והביא בשם **הראב"ד** דמקום החלב קנוי לה, והחלב שבכל יום ויום הוה פירות[י]. **והרא"ש** חלק דלא מקרי גזעו מחליף, אא"כ נשאר חלק מהקרן בחיים.

אבל **הריטב"א** בשם **הרמב"ן** כתב דאפי' דליכא קרנא אחרינא לא חששו. וכחנניא דליכא למיחש למיתה.

והקוב"ש (רפג) הביא מהגמ' (ב"מ קט:, הו' בתוד"ה והרי), דהמשנה (בסמוך) דנפלו עצים, איירי בשדה שאינו שלה. ואפי' הכי העצים הוה פירא. [אמנם היכא דקש, דכליא קרנא מבואר דאינו פירות. וצ"ב].

ורע"א הביא דבגמ' (ב"מ צו:) מבואר דאשה ששאלה ונשאת, הבעל זוכה בזכותה. והק' דלדעת רש"י אינה פירא, דכליא קרנא[יא]. **ובחי' ר' ראובן** (ב"ב יז בסופו) כתב דאף לרש"י דבעי שיור, אינה תנאי בעצם, אלא להגדיר שיחשב פרי, ולא קרן.

בטובת הנאה] כיון דאין בזה שום הפסד לבעל לא תקינו רבנן שידהנה מהן הבעל. אבל כשבאו מכח פירות הראשונים, כלומר שלא אכלם הבעל ומכרתן האשה ולקחה מהן קרקע משום הכי דין הוא שיאכל הבעל פירות הקרקע שנלקח מאותם הפירות הראשונים.

ה. [ומבואר דהק' כן רק בדין פירי פירות, דכיון דיכול לשוחטו, לא מסתבר דכל הפירות יהיו לה. אבל יתכן דיש לאשה שייכות בזה, דהכפל יהא שלה].

ו. **והריטב"א** (שם בתי' הב') ביאר דכיון דיש לבעל פירות גיזות חלב וולדות, לא תקנו לו ג"כ כפל. ולרבותא נקטה הגמ' כפל הולד, שאע"פ שגוף הולד שלו, אפ"ה אינו זוכה בכפל שלו. כיון דפירא דאתי מעלמא הוא וכ"ש דבהמה גופה שהגוף לאשה.

ז. וכיון דהוה ברצון הבעל, אפשר דהבעל ניחא ליה להקנות כפל לשומר.

ח. **והמשנ"ל** (אבל יד כא) הביא דכ"כ תוס', ופליג על **שו"ת הרשב"א** (א שסה, **ושו"ע** יו"ד שמט א) דאפי' מת עכו"ם אסור בהנאה. אבל **הקצות** (תי א) כת' דאף אי עכו"ם שמת מותר בהנאה, עבד שטבל חייב במצוות כאשה, ואסור. וכת' דתוס' קאי בעכו"ם הקנוי לישראל, ובעבד שלא טבל.

ט. אך הק' דא"כ הדרא קו' (אגמ' נדה נו.) אמאי הוצרכו לגזור טומאה, שלא יעשה שטיחין. הא בלאו הכי חייב לקוברו.

י. **ובחי' הרי"ם** (לקמן פג.) הביא דבכה"ג ע"כ גדר התקנה דהקנו זכות בפירות לחוד, דלא הקנו לבעל כל מה שיש לאשה.

יא. **והאו"ש** (כב לד בסופו) תי' דכוונת הגמ' דהאשה שאלה פרה לצורך חרישת נכסי מלוג [קודם שנשאת], וממילא כשנשאת שימוש זה הוה עבור הבעל, ומש"ה הבעל זוכה בזה. [ויל"ד הגדר בזה].

נו) **תוד"ה שאני.** קצת תימה לרשב"א דחשיב עורה שיור, הא אם רוצה לשוחטה אינו יכול. **והתוס' הרא"ש** כת' דאע"פ שאינו יכול לשוחטה ולהניח העור, מ"מ אם מתה נקרא העור קרן. [ועד"ז הריב"ש בשיטמ"ק][יב]. [דכששוחט אוכל את הגוף, ואינו רשאי. ודוקא כשמתה אמרי' דסגי במה שנשאר עור. דנחשב שיש 'שיור' מהקרן. וקצת קשה דתוס' לא חילקו בזה].

נז) **מיכסי ואזיל עד דכלי. פרש"י** השחקין יהיו לה לקרן, וסגי בשיורא פורתא. אבל **הרא"ה וריטב"א** בשם **הרמב"ן** כתבו דאע"ג דליכא שיורא כלל, כיון דאין כילויו בא עד לאחר זמן מרובה לא חששו.

והבעה"מ (לח. בדה"ר) הק' דאמרי' (לקמן ק:) שניות אין להן בלאות, הא אשה כשירה יש לה אפי' מה שבלתה. ואילו בסוגיין מבואר דלרב נחמן מה שבלתה הוה פירא. [וכתב דלא קי"ל כשמואל לקמן]. **והמלחמות** תי' דכוונת הגמ' (שם) ימכרו הבלאות, ויקחו בהם קרקע מועט.

נח) **כמאן וכו' פיר גפרית. פרש"י** כיון דהוה דרך הנאתו נחשב פרי, כיון דיש שיור. אבל **הרא"ה** ביאר דלרבנן פירות דעלמא הכילוי ניכר שכל א' חלוק מחבירו, אבל גפרית וגלימא אינו ניכר אלא לאחר זמן. אבל ר' מאיר לא חילק, והו"ל כשאר פירות דעלמא.

נט) **ר"ש היינו ת"ק וכו' מחוברין בשעת יציאה איכא בינייהו. פרש"י** דלרבנן הוה של בעל, כיון דגדלו ברשותו. [אף דהוה מחובר עדיין, וכשהכניסה לו היה לבעי"ז 'שם פירי'].

והקוב"ש (רפ) הק' מ"ט דר' שמעון, הא כיון דגדלו ברשותו [והיה לבעל בהם קנין פירות], האיך פקע ממנו זכותו בפירות. ותי' דשמא קנינו מעיקרא הוה לזמן עד שיגרש [וע' מש"כ בתחילת הפרק]. והביא דיש נידון **בירושלמי** כשקרא שם ביכורים, ואח"כ גירש, דפקע מהם דין ביכורים. והק' דאם היה של רק לזמן, האיך חל דין ביכורים.

ס) **שם. ובה"ג והרי"ף** פסקו כר' שמעון. וכ"פ **הרמב"ם** (כב כד). **והבעה"מ** השיג אמאי לא פסק כרבנן. **והראב"ד** (בהשג' לרי"ף) הביא דכה"ק **הנגיד והר"י מגאש. והביאו ראיה** (ב"ב קלט.) דהמקנה מהיום ולאחר מיתה, דשמין את הפירות שהניח מחוברין [מלבד בנו, דדעתו קרובה אצל בנו]. [**והראב"ד** דחה דאין לנו ללמוד אכילת הבעל מדין אחר. וכבר אמרו על החדשים אנו בושים וכו']. **והראב"ד** הביא **דבה"ג והרי"ף** גרסו מחוברין בשעת יציאה 'אתא לאשמעינן', וא"כ משמע דאין בזה מח'. וכתב דאף לגיר' דידן יש לקיים דבריהם [עי"ש]. **והראב"ד** ביאר דפירות מחוברין דינם כדין הקרקע, ולמקום שהקרקע הולך הוא שם. והביא כעי"ז היורד לנכסי שבוין (ב"מ לח:), שמיט ואכיל, זריז לנשכר.

סא) **שם. מחוברין. הרא"ש** הביא בשם **רבינו יונה** דמשמע דכל שהן מחוברין נוטלתן, אף דעומד ליקצר. ואף דקי"ל (ע' לעיל נא.) דהעומד ליגדר כגדור דמי, הכא ל"ל פירות אלא בתקנה דרבנן. וכ"כ **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף הנ"ל) דלענין פירות אשתו, כל שמחוברין אף כשאי"צ לקרקע. אבל **הריטב"א** כתב דכל העומד ליקצר נחשב בשם תלושין (כדלעיל נא.). [וע' רש"י לקמן פב.].

סב) **נפלו לה עבדים וכו'. הרשב"א וריטב"א** כת' דאף דנח' (לעיל) אי חיישינן למיתה, היינו לתקוני קרנא עדיפא. אבל לכו"ע לא מוכרים את העבדים שנפלו לה"[יג]. אבל **הרשב"א** הביא **דבבה"ג** משמע דהמשנה כחנניא, דלרבנן חיישי' למיתה, וימכרו כל העבדים.

סג) **עבדים זקנים. תוס'** כת' דאיירי שעושין קצת [דאל"כ מה מכירה שייך בהו]. **והראשונים** הביאו בשם **הירושלמי** דאיירי כשאין עושים כדי טפולן. **והריטב"א** ביאר דאיירי שאינם בני מלאכה, אבל עדיין ראויין

יב. **והשיטמ"ק** תי' [עוד] דלגבי הולד אמרי' דהעור שיור, אבל כל זמן שהבהמה קיימת לא נחשב העור שיור.

יג. ואף דנפלו לה כספים, יקח בהם קרקע. היינו כשאין כלל פירות. אבל היכא דיש קצת פירות אין מוכרים.

לשמש בפני גדולים. שראויין לימכר לעשירים, אבל אינם שויים לעניים[יד].

סד) **ר' יהודה אומר לא תמכור מפני שבח בית אביה.**

והרי"ף ורא"ש גרסו [אף בסיפא] רשב"ג [וכבריסא]. אבל **הרמב"ם** (כב כג, ושו"ע פה יד) פסק בזיתים דיכולה לעכב[טו], ואילו בעבדים דאינה יכולה לעכב. **והטור** (פה) תמה מ"ש. **וה"ה ור"ן** כת' דהרמב"ם גרס בסיפא ר' יהודה [כגירסתינו]. ופסק כרשב"ג במשנתינו[טז], ולא קי"ל כר' יהודה[יז]. **והטור** הביא דה**רא"ש** פסק בשניהם כת"ק שאינה יכולה לעכב למוכרן[יח].

סה) **לא תמכור. פרש"י** יכולה היא לעכב. וכ"כ **התוס' רי"ד** דהאשה מעכבת על האיש, אבל האיש אינו מעכב על האשה. שאם רוצה מחייבת אותו למכור, כדי להביא יותר פירות.

והטור (פה) הביא בשם **הרמ"ה** דהאשה יכולה למוכרם בע"כ של בעל כדי שיתקיים הקרן. והטור הביא דה**רא"ש** לא ס"ל כן. **והבי"ש** (פה לד) כת' דהיינו רק למ"ד דהוא יכול למכור, ומש"ה היא יכולה לכופו למכור [והרא"ש פליג אף בזה, דלא דמי לכספים שאין בהם שום פירות, ומש"ה כופין לקנות]. אבל באופן שהוא אינו יכול למכור אף היא אינה יכולה לכופו למכור.

ורע"א כת' דלת"ק (לעיל) דחייש למיתה, א"כ לרש"י כל מעש"י השפחה הוה כולו קרן. והביא דדעת הרא"ש דהוה פרי, ורק הולד הוה קרן.

סו) **שם. שבח בית אביה.** ובגמ' (יבמות סו:) איתא דאף בנכסי צאן ברזל אינו רשאי למכור, משום שבח בית אביה. **והרא"ש** (ב"ב ג נג) כתב בשם **רבינו יונה** דאף דהבעל הוה בעלים על נכסי מלוג, דמשום תקנת אושא עשוהו לוקח ראשון. מ"מ אינו יכול למכור משום שבח בית אביה.

סז) **המוציא הוצאות וכו' מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. תלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) **פי'** דכשאכל דבר מועט, גילה דעתו שעושה בעבור שיאכל הוא הפירות[יט]. [ומשמע דהוה סברא בגדרי יורד לשדה חבירו, דהיכא דירד ע"ד עצמו, ולא ע"ד בעל השדה, אינו נוטל. אך מבואר דדוקא כשאכל דבר מועט. וצ"ב].

אבל **הריטב"א** כתב דהוה מטעם מחילה. וכ"כ **הרמב"ן** (ב"מ לט. ורשב"א שם) דהוה משום מחילה[כ], ומש"ה יש חילוק בין אכל או לא אכל וכן (בסמוך) בעינן דרך כבוד. וביאר דכיון דאינו יוצא מרשותו בחייו אלא מדעתו, לא עבד אדעתא למישקל כאריס[כא]. וכיון שאכל מחל.

ועפ"ז כתב **הריטב"א** דמסתברא דאם התנה בבי"ד או בעדים שאינו מוחל, יש לו הוצאת (ע"ד הא דאי' ב"ב קמג:).

סח) **שם. על נכסי אשתו.** בפשוטו היינו דוקא נכסי מלוג.

אבל **הריטב"א** כתב דאפי' הוציא במה שאין לו בהם אכילת פירות, עדיין מצפה שיירשנה. דלא שכיח שתתן לאחרים משום איבה.

יד. ו**ההפלאה** (קו"א פה יח) כתב דהלוקח יכול לומר עשה עמי ואיני זנך, אבל הבעל מחוייב במזונות נכסי מלוג, ואינו יכול לומר כן.

טו. אמנם יש **אחרונים** (מרכבת המשנה, ס' נתיבות משפט) שנקטו דהרמב"ם ס"ל דבשדה שאינה שלה אף ר' יהודה מודה, ולא דמי לעבדים, דלא חיישינן למיתה.

טז. אמנם **הרמב"ם** (בב"מ) ל"ל דך כללא. **והגר"א** (שם לז) כתב דקיי"ל כרשב"ג משום דמסתבר טעמיה. [אבל לא קי"ל כר' יהודה].

יז. אמנם **הרמב"ם בפיה"מ** (והרע"ב) כת' דהלכה כרשב"ג וכר' יהודה.

יח. אבל **הק"נ** (ה) כתב דכוונת הרא"ש לסתום דהלכה כרשב"ג במשנתינו.

יט. והיה מתכוון להשביחה בשנה זו להוציא עליה הרבה כדי שיעשה פירות הרבה לשנה האחרת.

כ. דבגמ' (ב"מ שם) איתא גבי יורד לשדה שבויין דזריז ונשכר ואוכל כל הפירות. והגמ' מוכיחה דאף כשבא בעלים יטול [כפי הוצאותיו, לתוס' שם] דהשתא זריז ונשכר מאי דאשבח מיבעי. **והרמב"ן** הק' מסוגיין [ולכאורה כוונתו להק' דבגמ' (שם) מבואר היפך סברת רבינו יונה הנ"ל]. ותי' דהוה משום מחילה.

כא. והוא ע"ד סברת ר' יונה, אלא דמדברי ר' יונה הוה סברא בדיני יורד, ואילו לדעת הרמב"ן הוה רק אומדנא דמש"ה מחל [ואינו מתכוון לתבוע].

סט) **ואכל קימעא. תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק) כתב בין שלא גדל בקרקע יותר, ובין שבא יותר ונאבד. **וההפלאה** כת' דה"ה כשגרשה, דפירות מחוברין הוה שלה בשעת יציאה. [ויל"ד האם רבינו יונה פליג[ב], או דניחא להעמיד אליבא דבו"ע].

והחלק"מ (פח יא) כתב דדוקא כשאכל פירות של הוצאה זו, אבל מה שאכל ממקו"א ל"מ. **והפלאה** (בקו"א ה) חלק. **והבית יעקב** חילק דבשדה ושדה נחשב אכל, דהוה אותו סוג הוצאה. אבל הוציא בבנין, ואכל פירות השדה לא.

ההג' אשר"י הביא להסתפק היכא דבנה בית על קרקע נכסי מלוג, האם אמרי' מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל, או דהבית קיים בעין הוה שלו. **ורבינו שמואל** השיב דכיון דחכמים לא חילקו בין שבח ניכר לאינו ניכר, הכל הוה שלו. [וכ"כ **התוס' רי"ד**].

דף פ.

ע) **רש"י ד"ה רבי אבא.** הא גרוגרות גריעי וכו'. [ע' תוס', ורש"ש]. **התוס' הרא"ש** תי' דגרוגרות יותר גדולים מתמרים[א], ובגמ' בפסחים איירי לפי מדה, ובקב יש יותר במנין התמרים.

והאור שמח (אישות כג) כתב דאיירי שאכל תאנים [לחים] בשעת בצירה, וי"ל דהוה כדין אכילת פועל[ב]. קמ"ל דאף בזה אמרי' שמה שאכל אכל, כיון דמ"מ נהנה.

עא) **בחבילי זמורות. פרש"י** מאכל פילין[ג]. יש שדייקו דבעי דוקא שימוש אכילת בהמתו, ולא סגי בשימוש אחר.

אבל **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף) כתב דחבילי זמורות היינו שהכניסה לביתו[ד], דלא משמע דאכלה או הסיקה דוקא. והוכיח מזה דכל שלא הכניסם הוה דאשה [אף כשאינו צריך לקרקע], וע"י שהכניס הזמורות הבעל זכה בהם בתלישתו.

ותלמ' רבינו יונה (בשיטמ"ק) כת' דאף דנהנה דרך כבוד, כיון דלא הוה אכילה ממש צריך שיהנה שיעור איסר.

והרא"ש כתב דכיון דלא יהיב שיעוריה, היינו שווה פרוטה, שהוא פחות שבממון[ה]. ופליג אמ"ד דלעיל[ו]. אבל **הרמב"ם** (כג ח) פסק כמ"ד דבעי דינר. **וה"ה** ביאר [דפסק להקל] דאין להפסיד את הבעל אלא בראיה ברורה[ז]. וכעי"ז כת' **הב"י** כיון דירד ברשות יש לנו לנקוט כמ"ד דמיקל[ח]. **והפוסקים** (חלק"מ פח יב) כת' דלפ"ז אף חבילי זמורות איירי בדינר, כיון דאינה אכילה חשובה.

עב) **תוד"ה אכלה ערלה.** והא דאמר רב יהודה (ב"ב לו.) וכו' אינה חזקה, פרשב"א כגון שאכל פירות דאיסורא ולכך ל"ה חזקה וכו'. [ותוס' דחו דלא משמע כן, דהוה לגמ' לחלק בזה]. אבל **רב האי גאון** (ס' המקח) הביא דאף אכילת איסור הוה חזקה[ט]. והראשונים הק' דא"כ האיך הביאו מהתם לחבילי זמורות. **וה"ה** (טוען יב יב) כת' דבסוגיין הביאו ראיה

כב. [וי"ל לטעמיה, דבמה שהוציא עבור פרי מסויים, לא נחשב אכילת חלק מהפרי כעושה ע"ד עצמו, שהרי עשה ע"ד כל הפרי הזה].

א. [וצ"ב דהמציאות להיפך, דכשנתייבש מצטמק].

ב. [וצ"ב כוונתו, דהא בעל אינו פועל עבורה, אלא מטפל לעצמו. ולכא' אין לו דין אכילת פועל כלל]. ולפ"ז לא איירי דרך כבוד בביתו על שולחנו. [ובגמ' משמע דקאי דרך כבוד].

ג. והגמ' (שבת קכח.) מק' אמאי חבילי זמורות הוה מוקצה, הא הוה מאכל פילים [לרשב"ג דכל ישראל בני מלכים, וראוי להם]. והגמ' מתרצת דפילין לא שכיחי.

ד. אבל **ההפלאה** הק' דאכל גרוגרות א', היינו אחר שהניחם להתייבש כדרך העולם. ושוב לקח א' ואכלו. אבל מה שהכניסם, וייבשם לא נחשב אכילה. [ואפשר דשטחום באותו שדה].

ה. וביאר הק"נ דדרך כבוד סגי בגרוגרת, שהוא פחות מפרוטה.

ו. וכ"ה **ברש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) חבילי זמורות פחות משווה איסר או דינר. [וי"ג בדברי רש"י מה"ק בשווה איסר או דינר, וכרמב"ם].

ז. [דאין לנו לקבוע שיש מחילה זמן דלא נתברר האומדנא].

ח. [ועוד כתב דעליו להביא ראיה דקי"ל כהך מ"ד]. וצ"ב דאדרבה אוקי ממונא בחזקת מריה. **והאו"ש** (זכיה ו ט) כתב דאין ספק מחילה מוציא מידי ודאי חיוב. [ודנו דתליא בגדר המחילה בסוגיין].

ט. וכ"פ **הרמב"ם** (טוען יב יב) כתב דאכלה ערלה אע"פ שנהנה בעבירה הוה חזקה. **והראב"ד** השיג שיבוש הוא זה, שלא אמרו אלא אכילת עצים.

דחבילי זמורות אכילה היא, דלא גרע מאכילת איסור.

והרמב"ן (ור"ן ב"ב לו., והו' בריטב"א כאן) חילק דדוקא בכלאים הוה חזקה אף שנאסר הפרי, כיון דהבעלים היה אוכלה בהיתר, ואף דהמחזיק זרעה כלאים ואסרה. מ"מ היה לו למחות והוה חזקה. ועפ"ז יישב דהגמ' (כאן) מביאה מערלה ושביעית, שהבעלים עצמו לא היה יכול להנות ממנו. אלא משום חבילי זמורות.

עג) **בא"ד ונראה דהתם נמי גרסי' הר"ז חזקה, וכ"ג ר"ח וכ"נ בספרו של ר"ג**[ג]. אבל **תוס'** (מנחות נח:, ור"ת **ס' הישר** חיד' סח ושו"ת נו) הביאו דהוה מסוגיות הפוכות.

עד) **בא"ד וא"ת דהכא משמע דעצי כלאים מותרין ומ"ש וכו' וי"ל וכו' והוסיפו הפירות מאתיים, ולא בעצים**[יא] **וכו'**. אבל **ברש"י מה"ק** משמע דזמורות כלאי הכרם אינן נאסרין[יב].

והפלאה כת' דזמורות וקשין נאסרין מדין טפל לפרי, אבל כשהפרי אינו נאסר משום דאינו אוסר דבר שאינו שלו, אף הם לא יאסרו.

המוציא בנכסי אשתו קטנה

עה) **המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה וכו' עבדו תקנתא דלא ניפסדינהו. פרש"י** שדואג שמא תמאן וכו'[יג]. **והרמ"ה** (הו' בתלמידי ר"י בשיטמ"ק ובטור פח) כתב דדוקא כשמיאנה, אבל אם גירשה לבסוף בגט, אמרי' דמה שאכל אכל. [ויל"ד אי רש"י פליג, דכיון דמעיקרא לא סמכא דעתיה].

ותלמידי רבינו יונה כת' דאף שמאנה אינו משלם הפירות שאכל, דבתקנתא דרבנן אכל, וכדאמרי' (לקמן ק:) הממאנת אין לה פירות וכו'. [ולא אמרי' דנעקר האישות למפרע, דלענין תקנת פירות לא עקרו למפרע[יד]].

וכ"כ **הרשב"א** דלענין פירות שאכל, אמרי' דמה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. דלא תקנו שיחשב כיורד שלא ברשות אלא להקל, ולא להחמיר. [ויל"ד כשאכל במקום אחד, והוציא הוצאות במקום אחר, האם נוטל הוצאותיו. ע' **בי"ש** פח יח].

ותלמידי ר"י הביאו בשם **הרמ"ה** (וכ"כ הרא"ש) דאם הוציא ולא אכל, וניחא ליה ליטול הוצאה שיעור שבח, נוטל. דתקנו דלהוי כמוציא על נכסי אחר לארווחי, אבל לא תקנו להפסידו[טו]. דלא ניחא ליה בהך תקנה. והוה כאומר א"א בתקנ"ח כגון זו.

ורע"א הביא לתמוה דאף אשתו קטנה הוה כיורד ברשות, ונוטל כה"ג. ובמה עדיף ליה להחשב אשתו גדולה, דצ"ל דלא תקנו לחובתו. **ורע"א** תי' דנפק"מ דהאשה אינה יכולה לומר 'טול עציך'[טז]. וביאר דבאשתו קטנה, כיון דבידה למאן, נחשב כיורד לשדה חבירו, ויכולה לומר טול עציך. קמ"ל דהנכסים ברשות הבעל, ונטעם ברשותו. ואינה יכולה לומר 'טול עציך'[יז].

עו) **כמוציא הוצאת על נכסי אחר. פרש"י** שנוטל במשפט אריסי העיר. כדין יורד ברשות. **והר"ן**

י. ורש"י מה"ק הביא בס' ישועות [נזיקין] רבינו הגדול ר' גרשון כתב דהוה חזקה. [אך בפי' המיוחס לרגמ"ה עה"ג ב"ב שם גרס 'אינה חזקה'. ע' ידיעות נכבדות בס' קובה"ע].

יא. אבל **הר"ש** (כלאים ז ז) העלה צד דכשיתווסף לפרי מאתיים, אף העצים אסורים. ומסקנת הר"ש דהיכא דזרע העצים והקש באיסור נאסרין. אבל היכא דזרוע ובא, רק הפרי נאסר ולא העצים.

יב. וכ"ד **הגר"א** (יו"ד רצו י) דהעצים והקשים מותרין. דעיקרן מותר, ודוקא בתלתן דהקש הוה ג"כ פרי אמרי' דאף הוא נאסר. [ואב"מ].

יג. [ויל"ע בקידושי טעות. ואפשר דנתברר דהוה קידושי טעות, והוה שלא ברשות. וצ"ע].

יד. וכמ"ש **הגר"ח** (אישות ב ט בסופו, הו' לעיל לה:) דמיאון הוה עקירה למפרע רק כלפי החיובים מכאן ולהבא, אבל החיובם לשעבר לא נעקרו. [ועוד י"ל דהוה מדין מחילה, וכמ"ש הראשונים (לעיל עט:) גבי מברחת, וע"פ הגמ' (ב"מ סז.) גבי אילונית, אבל גבי מיאון לא הוזכר מחילה].

טו. ומשמע מדבריו דדוקא היכא דהוציא ולא אכל צריך להך טעם. אבל היכא דאכל טובא, אכל ברשות. ולא שייך לגדר יורד ברשות. [ואי"צ לומר דתקנו לטובתו. ודלא כרשב"א].

טז. והביא כמ"ש **הנמוק"י** (ב"מ טו. ח. בדה"ר) גבי שבח, דאינו יכול לומר טול עציך ואבניך, דה"מ כשיורד שלא ברשות. אבל בשבח כשירד סבור שהוא שלו, אע"פ שנמצאת שאינו שלו אין שומעין לו לומר טול עציך ונטיעותיך.

יז. [ורע"א נקט דכוונת הרא"ש דהוסיפו לתקן דאשתו קטנה הוה כנכסי אחר, רק לטובתו. אבל בדברי הרמ"ה מבואר דבעי גדר א"א בתקנ"ח. דלתקנת נכסי אחר, יכולה לומר טול].

דייק מדברי רש"י דאף בשדה שאינה עשויה ליטע ידו על העליונה [כאריס] כיורד ברשות. וכ"כ **הרי"ף** ו**הרמב"ם** (כג י) כיורד לנכסי אחר ברשות. **והר"ן** כתב דלולי דבריהם היה אפ"ל דדוקא בשדה העשויה ליטע יש לו כאריס, כדין יורד שלא ברשות[יח].

עז) **מ"ט עביד רבנן תקנתא, כ"ה דלא יפסדינהו.**

וצ"ב נימא דלא מחל על הוצאתו. וכ"כ **הריטב"א** לפרש דבהא לא מחיל, כיון דיכולה למאן. והוה כיורד ברשות.

הרי"ף כתב דמסתבר דהא דאמרי' מה שהוציא הוציא, דוקא כשמגרש לרצונו, אבל במורדת על בעלה [**והרא"ש** הוסיף ומקנטת עד שיגרש], בין אכל ובין לא אכל, ישבע כמה הוציא. דלא יהא אלא מתנה דיהיב לה, אמרי' דאדעתא דמישקל לא אקני לה. [וכ"כ שא"ר].

אבל **התוס' רי"ד** (וריא"ז בשלט"ג) נסתפק בזה דאפשר דדוקא אשתו קטנה עבדו תקנה, דלא סמכא דעתיה מעיקרא. ואילו אשתו גדולה לא מסיק אדעתיה. או דילמא אינו תקנה, אלא סברא שלא השביח ע"ד שיסלקו אותו.

ו**התוס' רי"ד** הוסיף דלא דמי ליורד לשדה העשויה ליטע, שיורד ע"ד לאכול פירות, ולזכות אחר מיתה. שהרי לא ירד ע"ד ליטול שכר פעולתו, ומש"ה ידו על התחתונה. [וע' מש"כ לעיל].

עח) **ד' מאה זוזי בי חוזאי וכו'.** [ובמסקנא ישבע כמה הוציא ויטול]. **והראשונים** הק' דליכא שבח, שלא הביא אלא ד' מאות זוז [ואף מעיקרא היה שווה כן]. ובעל אינו נוטל הוצאה כשאין שבח [ע' בסמוך]. **ורש"י מה"ק** תי' דבמה שהביאן למקומו נחשב שבח[יט]. **והרשב"א** כתב דכולהו נמי כהשביחו מחמת הוצאה, דאילו לא הלך הבעל לא הוה מינייהו כלל.

והריטב"א כתב דאינו נוטל אלא מה שראוי להוציא בדרך להביאו. **והרא"ש** ו**תלמידי ר"י** כת' דנוטל כמה היו מניחין מהמעות למי שיביא.

ו**המאירי** מביא **י"מ** דכיון שעשה בצווי האשה, נוטל כל הוצאתיו, אף דליכא שבח.

עט) **קרנא קאכיל, והוצאה היא. המהר"ם שי"ף** כתב לפרש דהגמ' מקשה ב' קו'. קרנא אכיל, שלקח ממעות הקרן ואינו אכילת פירות[כ], ואדרבה צריך לשלם. ועוד דהוצאה היא, להוצאת הדרך ולא נחשב אכילה כלל.

פ) **[במשנה] ישבע כמה הוציא. התוס' רי"ד** הק' דהו"ל ברי ושמא, ואמאי נוטל [למ"ד לאו ברי עדיף[כא]]. וי"ל דהוציא ברשות, וכן מי שמינה אפוטרופוס להוציא הוצאות ואינו מאמינו, ישבע אפוטרופוס ויטול דהוה ברי. **והש"ך** (חו"מ צא כג) הביא בשם אביו לפרש דכיון דהורידו מדעתו, מעיקרא הימניה ליטול ע"י שבועה.

ו**הטור** (פח) הביא בשם **הרמ"ה** דאם מת לא יקחו היורשים כלום, דליתיה לבעל דלישתבע. ולבעל הוא דתקון רבנן דליהמניה בשבועה ולא ליורשין. [ומשמע מדבריו דתקנו שיהא נאמן ע"פ שבועה, ולא שהטילו עליו שבועה בעלמא].

אבל **הריטב"א** (במשנה) הק' להיפך, דכיון דיורד ברשות, אמאי לא אמרי' דידו על העליונה [ואי"צ שבועה]. ותי' דכיון דשייך בנכסים, דיו שיטול הוצאתו בשבועה, ואידך מחיל.

וכן **בראשונים** (שבועות מד:, הו' בסמוך) מבואר דמדינא נאמן בלא שבועה. אלא דתקנו שישבע. [ובס' **נחל יצחק** (צא ג) האריך להעמיד מח' בזה].

ו**הראשונים** (ריטב"א כאן, ורמב"ן ושא"ר שבועות מה:) הביאו בשם **ר"ח** שלמד מכאן כלל דכל היכא דאיהו ידע ואיהו לא ידע משתבע ושקיל, ואף שחיובו ברור חכמים חייבו אותו שבועה. והביאו

יח. [ויל"ד האם מוכח בדברי הרמ"ה הנ"ל כר"ן].

יט. אבל **המאירי** כתב דהיו במקום הקרוב להפסד, ומש"ה נחשב שבח.

כ. [אמנם למש"כ הראשונים דנחשב שווה יותר במקומו, י"ל דתוספת הזו נחשב פירא, ולא קרן. ויל"ע בזה].

כא. ועוד דהוה ברי גרוע ושמא טוב, וכה"ג כת' **תוס'** (לעיל

דתקנו הגאונים שמי שיש בידו משכון, ועי"ז מוציא ממון, חייב שבועה וכעין הא דסוגיה (ע' בראשונים ב"ב לו. גבי עיזי דאכיל חושלא).

והרמב"ם (גזילה י י) פסק דאם היורד אמר ישומו הדיינים כמה עצים ואבנים וכו', שומעין לו ונוטל בלא שבועה[כב].

פא) **תוד"ה ישבע.** בפר"ח וכו' דלא חשיב אלא מידי שמכחישין את נשבע וכו'. יל"ד האם הוה סימן בעלמא. ועוד י"ל דהמשנה (שם) לרבותא נוקטת הנך שנשבע אע"פ שמכחישים. ועוד אפשר דהכא הוה חובת בירור בעלמא, בדבר שאינו ידוע כלל, ואילו התם גדר השבועה הוה להכחיש טענת שכנגדו[כג].

פב) **בא"ד ונר' דהתם וכו' שצריך להשמיענו דנוטלין וכו' הו"א דאפי' בשבועה אין נוטלין וכו' אבל הנהו הו"א דנוטלין בלא שבועה.** לשון תוס' דהמשנה קמ"ל בהנך שצריך לחדש שנוטלין. [ולא משמע בתוס' דיש חילוק בעצם התקנה[כד]]. והרמב"ן רשב"א ר"ן (שבועות מד:) כת' דבהנך (דהכא) מהדין גובה בלא שבועה, אלא שהטילו עליו לישבע. ובמשנה שם אין לו זכות לגבות אלא בשבועה[כה]. [והראשונים ביארו דאף שכיר דטרוד בפועליו, החשיבו רבנן דהוה טענת שמא. אבל מדינא הוה טענת ברי[כו]].

ותוס' (ב"מ לד: ד"ה שמא) כתב דמוציא הוצאות על נכסי אשתו נכלל בכלל שכיר, דכיון דהאשה אינה יודעת כמה בעלה הוציא, הו"ל כמו משכיר דטרוד בפועליו.

פג) **אמר אביי שאם היה שבח יתר על ההוצאה, נוטל את ההוצאה בלא שבועה.** לכאורה סברת אביי דנחשב קצת מוחזק במה שהשביח ע"י, ולא נחשב כ"כ הוצאת ממון. [ואף רבא חלק רק משום חשש הערמה[כז]].

פד) **אלא אמר רבא אין לו אלא הוצאה שיעור שבח.** התוס' רי"ד כתב דאם הוצאה יותר משבח, אין לו אלא הוצאה כפי שיעור השבח. [ומשמע דיש לו כל שיעור השבח, וכ"מ ברש"י מה"ק. אמנם בראשונים (לעיל גבי ד' מאה זוזי) מבואר דיש לו רק שיעור ההוצאה שראוי להביא שבח זה].

והר"ן הק' למה לא ישומו לו כאריס [דנוטל הוצאות, אף דבליבא שבח. דכיון דהניחו לירד לתוכה והוציא הוצאות ע"ד כן]. והר"ן תי' דכיון שהוא אוכל כל הפירות מש"ה כלפי האשה הוה כשדה שאינה עשויה ליטע. ואין לו ליטול כאריס[כח].[וברי"טב"א במשנה משמע דהוה מדין מחילה. וע' תוס' רי"ד הנ"ל].

אבל הרמב"ם (גזילה י ז) כתב דשותף היורד לשדה משותפת, וכן בעל בנכסי אשתו, הוה כיורד ברשות. וידו על העליונה. וה"ה (בסוף הפרק שם) תמה דבסוגיין מבואר דבעל בנכסי אשתו לא אמרי' דידו על העליונה, וכמו שפסק הרמב"ם (אישות כג ח,י). וכתב לידחק דכוונת הרמב"ם לאשתו קטנה.

פה) **בעל שהוריד אריסין וכו' או דילמא אדעתא דארעא נחית. פרש"י ויטלו כפי שבחם.** [משמע כדין יורד[כט]]. אבל הריטב"א כת' דנוטלין כא' מאריסי העיר. ובזה מתקיף רבב"ח מ"ש מיורד [דאף שירד אדעתא דבעל] לא גרע מיורד שלא ברשות,

---

יב:) דלכו"ע לא אמרי' דמהני טענת ברי להוציא.

כב. והגר"א (חו"מ ס"ס שעה) הביא מקורו מדברי אביי (בסמוך) דנוטל בלא שבועה, דכה"ג ל"ש אערומי.

כג. אך בחנווני השבועה אינו להכחיש את הנתבע, אלא שב' התובעים מכחישין זה את זה.

כד. וכ"כ **תוס'** גבי שכיר דאי לאו דאשמועינן לא הוה ידעינן דחשיב כאיני יודע. משמע דאליבא דאמת נחשב אינו יודע כיון דטרוד בפועליו, ומהדין יש לו לשלם, והשבועה להפיס דעתו.

כה. והפוסקים כתבו כמה נפק"מ בזה [ואב"מ].

כו. ודלא כתוס' בב"מ דמבואר דמהדין נחשב איני יודע.

כז. והגר"א (חו"מ שעה) למד מדברי אביי דהיכא ניכר [או ע"י שומא] אי"צ שבועה. דאף רבא מודה לאביי לולי חשש הערמה.

כח. ויל"פ דיורד נוטל הוצאה [כשאין שבח] משום דירד מחמתו ונחשב בשליחותו. אבל הבעל יורד עבור עצמו.

כט. ולפ"ז קו' הגמ' מ"ש מיורד הוה פשיטות על ספק הגמ', ולא צד חדש.

וידו על התחתונה[ל]. [ומשמע דכיון יורד לשדה חבירו, יש לו זכות בעצם השדה. ואף דלא נחית ע"ד כן. כיון דלא נתכוון להדיא למחול. ויל"ד בזה].

פו) **תוד"ה איסתלק.** השוכר את הפועל לעשות בשלו[לא] וכו' וי"ל דהכא האריסין יודעין שהקרקע של אשה היא וכו'. ועפ"ז פסק **הטור** (פח) דאם לא היה יודע שהשדה של אשה יטול שלם. אבל **הרא"ה** כתב דכוונת הגמ' דהאריס מסתלק מהנכסים, אבל לעולם גובה מהבעל.

ו**הרמב"ם** (גזילה י יב) פסק דבעל שהוריד אריסין ולא אכל[לב], שמין להם וידם על התחתונה. ו**הר"ן** כתב דסוגיין איירי כשאכל קימעא. וכת' דמ"מ אפשר דדין הרמב"ם אמת שאם לא אכל, דינם כבעל וידם על העליונה.

אבל **הב"ח** (על הר"ן) כת' דהרמב"ם למד דסוגיין כשהבעל לא אכל[לג]. וביאר עפ"ז משכ"כ הגמ' מ"ש מהיורד וכו', קו' הגמ' דמה הצד דאדעתא דארעא נחית, הא מ"מ הוה שלא ברשות, וידם על התחתונה. וביאר דתי' הגמ' דאילו הבעל לא היה מטריח, האשה היתה מורידה אריס. א"כ מחמת האומדנא יש להם דין יורד ברשות. [ומ"מ לא הוכרע הספק, ודינו כיורד שלא ברשות[לד]].

פז) **אי בעל אריס. פרש"י** שאם לא ירדו אלו, היה הוא בעצמו עובדה. ו**הרשב"א** (ור"ן) כתב בשם **הראב"ד** דה"ה יורד לשדה חבירו, כשבעל הקרקע אריס אינו נותן ליורד שכר טרחו, אלא דמי נטיעותיו [הוצאותיו]. וכתב דמ"מ אומדין כמה רוצה ליתן שלא יהא יגע לחפור ולנטוע[לה]. [ולפ"ז כוונת הגמ' דיש סברא בכל יורד, ולא משום דאדעתא דבעל].

פח) **איבעי' להו בעל שמכר קרקע לפירות וכו'.**

הרא"ש (ו**הריטב"א** שם תוס') כתב דלאחר שליקט הפירות[לו] פשיטא דיכול למכור, דכשמוכר הפירות בכל פנה ושנה איכא רווח הדמים. ודוקא כשמוכר קרקע לפירות ולשנים מרובות, מקבל הדמים כא' ומוציאן. ומכאן ואילך ליכא רווח ביתא.

פט) **מי אמרי' מאי דקני[לז] אקני. האחרונים** הביאו דמבואר מכאן דיש לבעל קנין לפירות, ומש"ה יכול למכור זכותו. והק' מכאן לדברי **האו"ש** (רוצח ב טו) דזכות הבעל לפירות הוה רק בפירות היוצאין. א"כ האיך יוכל למכור ללוקח זכות קנין פירות[לח]. ו**בחי' ר' שלמה** (ב"ב ד ד) כתב די"ל דסוגיין קאי בתר תקנת אושא[לט]. [וכמ"ש האו"ש דלאחר תקנת אושא הוה בגדר קנין פירות. וע' מש"כ לעיל עח. ועח:].

ובדברי **הריב"ש** (בשיטמ"ק עט:) מבואר דהא דהבעל אינו בעלים גמור על פירות נכסי מלוג הוא משום תקנת רווח ביתא, א"כ י"ל דדברי האו"ש הוה בתר סוגיין.

דף פ:

צ) **מה שעשה עשוי.** משמע דלכו"ע אסור לכתחילה. ולכאורה הטעם משום שמא תכסיף או רווח ביתא וכו'. [וא"כ הו"ל לנקוט הנפק"מ בסמוך לענין לכתחילה].

ל. וזהו מסקנת הגמ' דדינו כיורד שלא ברשות, ולא אמרי' אדעתא דארעא נחית.

לא. משמע אפי' סתמא [וע' תוס' וראשונים ב"מ קיח. אי דוקא כשאמר שכרכם עלי, או אפי' בסתמא].

לב. ו**החלק"מ** (פח כב) כתב דאם הפועל אכל קצת, הבעל הפסיד. ו**הבי"ש** (שם) תמה דדוקא הבעל שאכל הפסיד, אבל מה שהפועל אכל ל"מ כלל. ואין דינו בזה כבעל.

לג. וכתב דהרמב"ם למד כן מדקבעה הגמ' בתר הא דרבא.

לד. ו**הב"ח** כת' דלדעת הרמב"ם אף בלא אכל הבעל כלל, יש להם כדין יורד שלא ברשות. [וכהו"א דהגמ' לדעת שא"ר].

לה. [כדאמרי' (ב"מ עו:) דמי פועל בטל].

לו. [משמע דאינו יכול לשלוח את הלוקח ממלקט במקומו. וצ"ע].

לז. כ"ה לפנינו. ומשמע ברש"י מה"ק דגרס מאי דאקנו [רבנן] לבעל הקנה.

לח. [ואפשר דכמו שיש לבעל זכות לענין כל פרי שיוצא, ה"נ השכרת הקרקע הוה כא' מהשימושים, ויש לו זכות לענין זה. ואף דאילו תעמוד ברשותו, אמרי' דאין לו זכות לקרקע כלפי הפרי של מחר. אבל כיון דיש לו זכות כלפי השימוש של מכירת קרקע לפירות, יש לו זכות למכור לענין הזה. דהוה בכלל זכות פירות דידיה. ומוכר בשליחותה. וצ"ע [אמנם לשון הגמ' מאי דקני ליה וכו']].

לט. וכ"מ בדברי **הרא"ש** (ב"ב ג נג, הו' לעיל עט:). ותליא בגדר תקנת אושא (ע' מה שהו' עח:).

צא) **נסיב איתתא אחריתי עייל לה חדא**[א], **והא קא רווח. פרש"י** שאף עתה עושה צרכי הבית. **והרא"ש** (ועוד ראשונים) ביאר דלא נתמעט רווח ביתא, שכן דרך לשמש ארחי ופרחי. אבל **הרי"ף** כתב דהאיכא אחריתי. **והרא"ש** כתב דמשמע דכיון שנשאר א', יכול למכור הב' אף לאחרים. ולא מסתבר כלל, כי היא רוצה להשתמש בשניהם[ב].

צב) **והילכתא בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום. ותוס'** (ב"מ צו. בתי' הא') הביאו מסוגיין דהבעל אינו יכול להשאיל נכסי מלוג בלא רשותה [ולכן קרינן ביה שאל מן האשה[ג]]. [ויש שדייקו דאידך תי' (בתוס' שם) פליג[ד]].

צג) **מקרב למתא. פרש"י** דחזיא כל שעתא. אבל **רב האי גאון** כת' דהקרקע רחוקה ממנו, ואינו יכול להביא פירות לביתו, יכול למכור. דליכא רווח ביתא[ה]. **והב"ח** (על הרא"ש) כתב דרה"ג למד כן מהגמ' כאן, דנפק"מ כשאינו מקרב למתא.

צד) **בעל ארים וכו'**. מבואר **ברש"י** דהיינו שהבעל עובד את הקרקע [אף לאחר המכירה], ונותן ללוקח פירות. **הרשב"א** כתב בשם **ר"ח** הא איכא רווח ביתא. **והרשב"א** חלק דלא נחשב רווח ביתא, דאילו לא ימכור יש לו כל הפירות. אלא הבעל עצמו לא יכסיף.

שומר"י שנפלו נכסים

צה) **שומר"י שנפלו לה נכסים וכו'**. הגמ' (יבמות לח:) מק' ליפלגו [בי"ש ובי"ה] בחייה ולפירות. [ודנו דתלי בדיני אין ספק מוציא מידי ודאי]. ובפשוטו משמע [דיש צד] דהיבם אוכל פירות[ו]. אבל **הרי"ף** (לעיל נב. יט. בדה"ס) כת' דיבם אינו אוכל פירות, כיון דאינו מתחייב בפרקונה[ז]. **והר"ן** (והרשב"א יבמות שם) כת' דאף דהיבם אינו חייב לפדות[ח], אפ"ה נוטל פירות מכח אחיו.

צו) **מודים בי"ש ובי"ה שמוכרת וכו'**. ובסיפא [שמתה] דעת בי"ש דיחלוקו. **והגמ'** (יבמות לח.) מק' מ"ש דלא פליגי בי"ש ברישא, ודוקא בסיפא מעמידים בחזקתה. **ועולא** תי' דאיירי דוקא כשנפלו כשהיא ארוסה, וזיקת ארוסה עושה ספק ארוסה. (ע' לעיל עח.). [ורבה הק' א"כ לפליגו בחייה ולפירי]. **ורבה** תי' דאף כשנפלו בנשואה, כיון דהיא קיימת הו"ל היא ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי משו"ה מוכרת בנכסים. [והגמ' דנה דאף בי"ש ס"ל סברת אין ספק מוציא מידי ודאי].

ואביי ורבא תי' דברישא איירי שנפלו כשהיא שומרת יבם[ט]. ובסיפא לאביי איירי שנפלו נכסים תחת בעלה, דידו כידה [ומש"ה יחלוקו]. ולרבא ידו עדיפא מידה, אלא איירי דנפלו בשומר"י שעשה מאמר. [וע' רש"י (לקמן פג.) בגדר ידו כידה].

צז) **מתה מה יעשו בכתובתה ובנכסים וכו'**. ומבואר דהוה ספק האם היבם יורשה או צריך להחזיר ולשלם [ולכאורה משמע דאף עיקר הכתובה הוה ספק, אלא דבכתובה לכו"ע היבם מוחזק]. **ורש"י מה"ק** (ושא"ר) ביאר דנחשב ספק האם עומדת ליבום או לחליצה[י]. **וכ"כ רש"י** (לקמן פא. לענין חיוב הכתובה) דהיבם עומד במקום בעל, שהייתי מצפה לכונסה.

א. הריטב"א כתב ש"מ דהנושא אשה על אשתו, יכול להשרות שניהן בבית א'. דאם כל א' בבית בפנ"ע, הא ליכא רווח ביתא.

ב. אבל **תלמ' ר"י** והר"ן נקטו דסברת **הרי"ף** הוה תוספת לסברת רש"י.

ג. והאשה גם אין לה זכות להשאיל לאחרים, אלא שניהם יחד. [ויל"ד כשהשאילו שניהם יחד, האם נחשב דהבעל הוא המשאיל, כיון דנתנה רשות. או בעינן אף שהיא תשאיל. ובדברי הריב"ש (עט:) מבואר דמשום סברת רווח ביתא אין לו זכות בגופו].

ד. ולכאורה י"ל דבשאלה לזמן מועט רשאי, וכנפק"מ דסוגיין].

ה. **והרא"ש** ביאר דאע"פ שהיה מוכר פירות של כל שנה ושנה, ואיכא רווח. כיון שהוא רחוק, וצריך להוציא הוצאות ולטרוח, טוב יותר למכור הפירות.

ו. אבל **המלחמות** (יבמות) נקט דהיבם אינו אוכל פירות. וכוונת הגמ' דימכרו את הפירות ויקנו קרקע, ועי"ז נחשב כמו גוף. ואחרי יבום יאכל את פירות מהפירות.

ז. וכ"ד **הרמב"ם** (כב י) דהיבם אינו אוכל אפי' פירות נכסי צאן ברזל [ע' אריכות בגר"א קס יח].

ח. **והרשב"א** הק' דאף אחר שכנס ל"ל כתובה מיניה (כדאמרי' לעיל נג:), א"כ אמאי זוכה בפירות.

ט. ולכאורה דעת רבה ועולא אין חילוק בין נפלו לה בעודה שומר"י או תחת הבעל. [ולשון המשנה שומר"י שנפלו לה נכסים לאו דוקא].

י. **והמהרי"ק** (פא, הו' ברמ"א שם) כת' דבמקומות שאין נוהגין לייבם, א"כ עומדת לחליצה. ואין ליבם זכות כלל. [אך לכאורה עצם הזיקה הוה אישות במקצת, ומש"ה הוה

צח) **יחלוקו יורשי הבעל וכו'. המהרי"ק** (צא) כתב דיורשי הבעל (בכל הסוגיה), היינו אביו, דכיון דמתה לא נתייבמה האב קודם לבניו ליורשה. אבל דעת **מהר"י וייל** דהיבם יורש[יא]. [**והרמ"א** (קס ז) כתב דאף דמסתבר טעם המהרי"ק, לשון הגמ' בסוגיין 'אח אני יורש' משמע כמהרי"ו].

והאחרונים הק' מה הצד דהיבם יורשה, הא קודם יבום אינה אשתו לכל דבר [אלא דלכמה דינים דנים יש זיקה מדרבנן]. **ובחי' ר' שמעון** (יבמות לו, ועד"ז חזו"א קיט ז) ביאר דלצד דעומדת ליבום, נחשב ש'אישות המת' קיימת, והמת יורשה. אך **רש"י** (יבמות לח; ובחי' ר"א מן ההר שם) מבואר דהיבם יורשה, ומשום גדר 'יש זיקה'[יב].

ויש לדחות דמחזיר נכסי מלוג מדינא [ואין כאן ספק], והא שאינו מחזיר נכסי צאן ברזל, משום דבעינן 'כשתנשאי לאחר' (כדאי' בגמ' בסמוך). וכמ"ש **האבנ"מ** (נב א, צ ד ע"ע בסמוך) דנכסי צאן ברזל לא תליא בגדרי ירושה, ולחד מ"ד (מז.) אף בארוסה אי"צ להחזיר, אף דל"ש ירושה[יג]. אך משמעות הגמ' דהוה ספק אף על נכסי צאן ברזל.

צט) **בי"ה אומרים וכו' 'ו'כתובה בחזקת יורשי הבעל.**

הראשונים (ע' שיטמ"ק, וכן רשב"א יבמות שם) כת' דלדעת רש"י יש לגרוס 'ו'כתובה, דהוה דין בפנ"ע. אבל לדעת **תוס'** (ושא"ר) גרסי' כתובה [ואף נכסי צ"ב בכלל[יד]], והוה המשך מדלעיל.

ק) **נכסים הנכנסים ויוצאין בחזקת יורשי האב. תוס'** (יבמות לח. וב"ב קנח.) הק' דאף הבעל זוכה בתורת ירושה, ומ"ש דמספק יורשי האב זוכים [ומ"ש מנפל הבית עליו ועל אמו, דהוה ספק האם יורשה, ואמרי' יחלוקו[טו]]. ותוס' כת' דקאי הכא במ"ד ירושת הבעל דרבנן, ומש"ה מוקמי בחזקת יורשי האב. **א"נ** אף למ"ד דאורייתא כיון דירושת הבעל לאו מתורת קורבא קאתין, מש"ה מוקמי להו בחזקת האשה טפי. [וע' לקמן פג: בגדרי ירושת הבעל].

קא) **רש"י ד"ה בכתובתה.** בנדוניא וכו' ורשאי להוציאן. **המשנ"ל** (כב טז) תמה דאינו רשאי להוציאן, משום שבח ביתה[טז]. **והקוב"ש** (רפד) כת' דכוונת רש"י לכספים דניתנו להוצאה [וכמשנה לעיל סו.]. וכתב דהוכרח לפרש כן מלשון המשנה דהוה נכסים 'שאינן' נכנסין ויוצאים עמה. [דשאר נכסי צאן ברזל ע"פ רוב יוצאין עמה].

והאחרונים העירו דכיון דהבעל הוציא מעות האשה, והוה חוב עליו, האיך נאמר דעומד בחזקתה. וביארו דאינו רשאי לאכול הדמים, אלא גדרו כעיסקא, והתמורה נחשב צ"ב בכל מקום שהוא.

קב) **תוד"ה נכסים.** ואין נר' לר"ת וכו' דהיבם כבר היה מוחזק בנכסים קודם מיתתה, דאין לה ליקח כלל עד שתחלוץ. (ע' לקמן פא.). [דהוה ספק משנפלה לפניו[יז], והיבם הוא מוחזק בתחילת הספק]. וכעי"ז דעת **שא"ר** דכיון דהיבם קיים, הוה בחזקתו, וכמו הבעל[יח]. וכ"ד **הראב"ד** (כב י).

והרמב"ן (יבמות) כתב דמסתברא כ"ז בנפלה מנשואין, אבל יבמה מהאירוסין מי עדיף מאחיו. אע"ג דעדיף במה דאיהו לא בעי חופה. מ"מ אינו יכול לירש מה שאין

ספק. ולא תלי בכל אשה אי ידעינן שעומדת לחלוץ. וע"ע בסמוך].

יא. **והבי"ש** (קס יב) כת' דכשיש כמה אחים חולקים ביניהם. [ולא תלי בגדול שמצווה עליו לייבם].

יב. **ובשיעורי ר' שמואל** (יבמות כט:) ביאר דבמה שתלוי ב'קנין אישות' מהני זיקת היבם כקנין גמור, אף דלענין מידי דתלוי ב'שאר' זיקה הוה רק מדרבנן. [והביא עד"ז מהשיטמ"ק (נדרים עד.)].

והקר"א (יבמות לח.) כת' דהוה תקנ"ח בפנ"ע דיש לה דין נשואה לענין ירושה.

יג. אמנם בדברי הראשונים בכמה דוכתי (ע' תוס' יבמות לח. הו' בסמוך, ורש"י ורמב"ן נג., רא"ה מז:) מבואר דתלי בגדרי ירושה. [ולפ"ז צ"ל דלהך מ"ד אף בארוסה תקנו ירושה לענין כתובתה, ע' מש"כ לעיל מז.. ועפ"ז י"ל דאף בשומר"י].

יד. **והרמב"ן** (יבמות לח.) ציין דבכ"מ נכסי צאן ברזל הוה בכלל כתובה. (ע' מש"כ לעיל נד:).

טו. ועוד תי' **התוס'** [דבנפל הבית] חשיב פורענות שהבן מת תחילה, ומש"ה לא החזיקום בחזקת יורשי האם, דהבן עתיד ועומד לירשנה טפי. [אבל אי לאו הכי ראוי להחזיק נכסי האם בחזקת משפחתה].

טז. **והמגיה למשנ"ל** ציין ע' רש"י ורא"ש (יבמות סו:). [דיש מ"ד דהדין עמו].

יז. [דלצד שתתייבם אינו חייב לה כתובה מעיקרא. ואף דממ"נ לא הגיע בפועל זמן גבייה, נחשב מוחזק בספק החוב].

יח. [ומשמע דלא תלו משום שעת לידת הספק, אלא דמ"מ יש כאן הוצאה ממוחזק].

לאחיו[יט]. [וע' תוס' בסמוך].

אבל דעת **הרמב"ם** (שם) דיחלוקו בנכסי צאן ברזל, דנקט דהמח' (ב"ב קנח:) הוה אף לענין משנתינו [וע"ד דעת **רש"י**], ואף בזה דעת ת"ק (שם) דיחלוקו.

והרמב"ם (שם, והו' ברשב"א כאן) כתב דאף יכולה למכור חצי מהצאן ברזל בחייו[כ].

קג) **בא"ד ועוד דאי פליגי וכו' א"כ למ"ד בחזקת יורשי האשה תיקשי דא"כ בי"ש מוקמי נכסי צאן ברזל בחזקת יורשי האשה טפי מנכסי מלוג וכו'.** **והריב"ש** (בשיטמ"ק) כת' דלמ"ד חזקת יורשי האשה מודו בי"ש דיחלוקו.

ותוס' (יבמות לח., ב"ב קנח.) הק' דהיא לא נשבעה על הכתובה, א"כ האיך יגבו יורשיה הכתובה. הא דעת **רב ושמואל** (שבועות מז.) דאין אדם מוריש [ממון שחייב עליו] שבועה לבניו. ותי' דלבי"ש דשטר העומד ליגבות כגבוי דמי הו"ל כמוחזקין בממון (ע' בגמ' פא.), ומש"ה מוריש לבניו אף בלא שבועה. וכת' דה"נ כוונת בי"ה דאי הוה בחזקתה היתה מורשת.

א"נ אור"י דאיירי במטלטלין ואיתנהו בעינייהו (ע' לעיל נה.), ובנכסי צאן ברזל הדרך שיהא בעינייהו[כא].

והפלאה ורע"א כת' די"ל דבשומרת יבם אי"צ שבועה, דלא חששו דמתפיס צררי. שהרי אף כשימות לא הוה זמן פרעון הכתובה[כב].

קד) **ר' מאיר אומר שמין. רע"א** הק' אמאי מה שגדל אח"כ אינו משועבד לאשה לגבות הכתובה, הרי דיקלא ואלים לא נחשב ראוי[כג]. ועוד הק' **רע"א** הרי שמין הוה כמה שהלוקח יתן עבור פירות אלו, כיון שיגמרו הפירות. וכל הקרקע נשתעבד לה, ואף שווי מונח בקרקע. וכתב **רע"א** דלמש"כ המהרש"א (ע' בסמוך) בזה פליגי רבנן.

קה) **וחכ"א פירות מחוברין בקרקע שלו'. ובגמ'** (לקמן פב.) **אי' תני 'שלה'. ופרש"י** (לקמן) **דלא פליגי** רבנן אלא אתלושין ואכספים. אבל **המהרש"א** (שם) כתב דלפ"ז קשה שינוי הלשון, וכתב [לולי דברי רש"י] דלר' מאיר אינה גובה מה שגודל אח"כ ברשות היבם, אלא שמין. ובזה פליגי רבנן דכל הפרי שלה. ואף מה שגדל אח"כ.

שומר"י שמתה מי קוברה

קו) **איבע"ל שומר"י שמתה מי קוברה, יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה וכו'.** דתקנו קבורתה תחת כתובתה. **ותוס'** ביארו דה"נ זכו בכתובתה [דהיינו מנה ומאתיים, עי"ש]. אבל **הריטב"א** (וכ"מ ברמב"ן ורשב"א) דאף לצד שלא זכו בתוספת כתובה חייבין לקבור, דלא פלוג. ותקנו שהבעל קובר בכל הנשואות, ואף למי שאין נדוניה[כד].

ולדברי **תוס'** משמע דתליא במי שזוכה בנכסים בפועל. ואף דזכה רק מחמת הספק, ושמא לא זכה בתורת ירושה, מ"מ מתחייב לקבור. [והגמ' (פא.) מקשה בזה].

והרמב"ם (יח ו) פסק דאף אלמנה שלא נשבעה אכתובתה, מתחייב בקבורתה. **והראב"ד** השיג[כה], **והטור** (פט) חלק על הרמב"ם דכיון דראויין ליטול, אילו נשבעה, לא נחשב שיורשי הבעל ירשו [ודעת הרמב"ם דתליא במה שבפועל אינו משלם]. **וה"ה** לחלק דבכור שייך כולו לדין ירושה. אבל גבי כתובה, היורשים זכו, והם אינם חייבין בחוב זה. ולאו כ"כ. ומכאן ולהבא גובה].

יט. וכדברי עולא (יבמות שם) דזיקת אירוסין עושה ספק אירוסין. ובזה שאר מ"ד לא פליגי.

כ. ובדברי הרמב"ם מבואר דאינו אוכל כלל פירות נכסי צ"ב בחייו, וה"ה תמה אמאי לא יאכל חציין.

כא. [ומבואר בתוס' דהנידון במשנה אף כשאינם בעינייהו. ואפ"ה לחד מ"ד בחזקת האשה. דהוה כדין עיסקא].

כב. וציין דבגמ' (גיטין לה:) מבואר דיש שבועה ביבמה. [אבל **לתוס'** (שם) איירי אחרי שכנסה וגירש].

כג. והביא דה**ב"ח וב"ש** (ק יב) כת' דאשה אינה גובה אף משבח דממילא. אבל **רע"א** הק' מ"ש מבכור. [ואפשר דיש לחלק דבכור שייך כולו לדין ירושה. אבל גבי כתובה, היורשים זכו, והם אינם חייבין בחוב זה. ולאו כ"כ. ומכאן ולהבא גובה].

כד. וכ"כ **רש"י** (פא. ד"ה יקבור) אפי' לא הכניסה לו כלום. [וע"ע מש"כ בזה הרא"ה לעיל מז:].

כה. **והראב"ד** תמה דהא דאינה נפרעת הוא משום שהיורשין אומרים שכבר פרעו לה. והאיך נאמר דנחשבו 'יורשי כתובתה'. אלא ודאי יורשיה קוברים אותה, אע"פ שלא ירשו כלום. [ומבואר בדבריו דיורש דלא ירש כלל מחוייב בקבורה. וע' מש"כ בזה לעיל מח.].

כתב דהרמב"ם למד כן מכ"ש מסוגיין דבשומר"י חייב לקוברה [ואף שאינו מקבל אלא חצי מהנכסים].

ורע"א הקשה א"כ אמאי לא העמידו את המשנה [הו' בסמוך] כשמתו בלא שבועה.

קז) **או דילמא יורשי האב קברי לה, דקא ירתי נכסים הנכנסים ויוצאים. פרש"י** דספק הגמ' משום דיש לה ב' יורשין. **ותוס'** (סוד"ה או) **פי'** הצד דהבעל אינו חייב, דחיוב קבורה הוה אף כנגד ירושת נכסי מלוג[כו] [והכא הבעל אינו יורש נכסי מלוג, ומש"ה לא יתחייב לקבור].

אבל **הריטב"א** (וכעי"ז ברמב"ן ורא"ה) ביאר דבמקום דאיכא לאחרים ירושה בנכסים, לא תקנו שהבעל קוברה. [ואף דתקנת ירושה הוה כנגד כתובתה, והבעל זוכה בכתובתה. מ"מ היכא דאיכא נכסים אחרים שהיורשים זכו לא יתחייב לקבור].

קח) **שם. יורשי האב קברי לה.** יל"ד האם כוונת הגמ' דיש תקנה על יורשי האב, וכנגד כתובתה. או דממילא יורשי האב מחוייבין לקוברה, ככל יורש שקובר את מורישו[כז]. [וכ"כ **בחי' ר' שלמה** טז ב].

ורש"י (לקמן צה:) כת' בכל אלמנה דיורשי הבעל אינן חייבין לקוברה, כיון דהבעל אינו יורשה, אלא 'היא תקבור את עצמה'. [שיורשיה קוברים אותה מנכסיה].

והר"ן (והרא"ה) כת' דלצד הזה אף יורשי האב קאמר, ולא נקט יורשי האב לחוד. דזו שיש לה יורשים אחרים לא תקנו שהבעל יקבור לבד, אלא יקברוה כשאר ב' יורשים דעלמא[כח]. אבל **הרמב"ן** כתב דלהך צד בעל לוקח הוה, ויורשיה קוברים לבד.

קט) **תוד"ה יורשי.** קבורתה תחת נדוניתה, מדאינו חייב לקבור ארוסתו. [**ורש"י** (לעיל נג.) ביאר דלא נשתעבד לה כשלא מת ולא נתגרשה, ואינו יורש ממנה כלום[כט]].

והאחרונים (חזו"א נו טז) חקרו בגדר חיוב כתובה, האם לא נתחייב על הצד שתמות בחייו[ל], או דנתחייב על כל הצדדים[לא], אלא שכשמתה יורש ממנה[לב]. ומשמע מדברי הרש"י דלצד דתמות בחייו לא נתחייב, ואינו יורש ממנה כלל[לג].

קי) **בא"ד והוי כאילו הכניסה לו נדוניה, דאותו השעבוד מכנסת לו, כאילו נטלה והחזירה לו, ול"ד לשאר ארוסה דלא הכניסה לו**[לד]. [**והאחרונים** ביארו דאף דכל כתובה הוה התחייבות על הצד שתתאלמן או תתגרש, כאן נתברר הספק שנתאלמנה, וחל חיוב כתובה[לה] אף דלא . והיבם יורש חיוב זה. וע' מש"כ בסמוך].

קיא) **בא"ד ולפ"ז אף ביבמה מן האירוסין מיבע"ל.**

רע"א הק' דביבמה מהאירוסין אף הבעל עצמו אינו יורש, והאיך יהא היבם עדיף ממנו. [וכמ"ש הראשונים דהיבם זוכה מכח הבעל]. ועי"ש שהאריך.

כו. ויל"ד האם ספק הגמ' בזה גופא, ולצד דחייב לקבור משום דתקנת קבורה הוה כנגד נכסי צאן ברזל דוקא [וע"ע בסמוך בשם רע"א]. אך פשטות התוס' משמע דלא תלי בספק של הגמ', אלא דהתקנה היתה כנגד שניהם. ובזה הגמ' מסתפקת היכא דמתחלק הירושה, האם הוה סיבה לפוטרו.

כז. ונח' **הפוסקים** האם החיוב לקבור מורישיו הוה מדין שיור בנכסים, דאינו יורש אלא מה שאינו צריך למת. או דכיון דיש עליו 'שם יורש' חל עליו דין קבורה. (ע' מה שהו' בזה לעיל מה.).

כח. [ויל"ד האם כל א' ישלם חציו, או לפי הממון שירש].

כט. [וע' מה שהו' לעיל שם בדעת הרמב"ם].

ל. ועוד חקר **החזו"א** (שם) לצד דכתובה הוה התחייבות על הצד, האם חל החיוב בשעת גירושין [וכמ"ש הגר"ח דהוה חוב להתחייב], או דחל משעת נישואין [לצד הזה]. (וע' בסמוך מה שהו' בזה, וכן לעיל מג: ונד:, ולקמן פב:).

לא. לצד (הנ"ל) דהוה חוב ממון משעת נישואין.

לב. אך צ"ב לפ"ז ארוסה שמתה, כיון דהבעל אינו יורשה אמאי לא יתחייב לה כתובתה. [וזה ההו"א דהגמ' (נג.)].

לג. וזה כוונת הגמ' (לעיל נג.) גבי ארוסה [שאינו יורשה], ולא שייך חיוב כתובה אלא כשתנשאי לאחר. [ועוד יל"פ כוונת רש"י דאף דבמה שנתבטל ההתחייבות לא נחשב קבלת ממון, דתחילת ההתחייבות לא היתה ע"י קבלת ממון].

לד. [ועוד יל"פ דכיון דהיבם נתחייב בחיוב אחיו, נחשב שכתובת היבמה באה לו ממקום אחר].

לה. [ולדברי הגר"ח דגדר כתובה דהוה חוב להתחייב, בשעת מיתת הבעל חל החוב. אלא דעדיין הוה תוך זמנו עד יבום].

קיב) **תוד"ה או.** וי"ל דלאו דוקא נקט כתובתה, דה"ה נכסי מלוג, אלא דרגילות היא טפי[לו] וכו'. וכ"מ **ברמב"ן** (לעיל נג.) דתקנו אף כנגד ירושת נכסי מלוג. אבל **תוס'** (לעיל מז: ד"ה וקבורתה) **הביאו מהגמ'** (נג.) דדוקא ירושת הנדוניא, ולא כנגד מנה ומאתיים. אך אפשר דכוונת התוס' (כאן) דזה גופה ספק הגמ', ותוס' (מז:) קאי למסקנא [וכ"כ רע"א, ע' בסמוך].

והמ**הרי"ל** הביא דתקנת הקהילות (ע' מה שהו' בתוס' לעיל מז:) דכשמתה תוך שנה שמחזירים כל מה שהכניסה מבית אביה, והבעל אינו חייב לקבור[לז]. והמהרי"ל הוכיח דצריך להחזיר אף נכסי מלוג, דאל"כ יתחייב הבעל לקבור כיון דירש נכסי מלוג[לח]. ו**בשו"ת רע"א** (ת נט) דחה דתקנת קבורה הוה כנגד נכסי צאן ברזל (וכמ"ש תוס' הנ"ל), ולא כנגד נכסי מלוג. ומש"ה אף אי יורש נכסי מלוג לא תקנו לקבור. [וכת' דתוס' כאן י"ל דקאי רק לס"ד].

ו**הבי"ש** (עז טז) כת' דמורדת לאחר י"ב חודש דמפסדת כתובתה ונכסי צאן ברזל[לט], הבעל אינו חייב לקוברה. [וכן משמע בדרכ"מ ורמ"א שם] ואף שיורש נכסי מלוג. דתקנו קבורה כנגד נכסי צאן ברזל. ו**האבנ"מ** (שם י) תמה דאף דמפסדת נכסי צאן ברזל, מ"ש מאשה שלא היה לה נדוניא כלל, ואפ"ה לא פלוג חכמים ותקנו בכל הנשים, וגם לזו חייב בקבורה. ו**החזו"א** (סט יב) דן דהבעל נתחייב לקבור כיון דירש נכסי מלוג, ולא גרע משאר יורש.

דף פא.

קיג) **תוד"ה ולימא.** לפ"ה פריך שפיר, דאיני יורש מנכסיה כלום [למ"ד בב"ב בחזקת יורשי האשה], אלא מנה ומאתיים של אחי וכו'. (וכמ"ש **רש"י** כאן). [ואף דכתבו התוס' דנחשב שחוזרת ומכנסת לו, מ"מ לא נחשב דיש כאן מנכסי אביה].

קיד) **בא"ד וצל"פ כלומר זכותו של אחי אני יורש, אבל חובתו לא אירש וכו'.** דנחשב דהאח זכה מהאשה, והיבם זוכה ממנו. והיבם אינו מתחייב בחיובי אחיו. ואף דהבעל נתחייב לקבור, לא חל חיוב זה על יורשיו. ולכאורה כוונת התוס' משום דעדיין לא חל חוב ממון, דקי"ל (ב"ב קעה:) דמלוה ע"פ גובה מהיורשים[א]. אלא דהכא מתה האשה לאחר הבעל, א"כ לא נשתעבד הבעל מחיים, ולא חל חוב זה על היורשים מחמתו.

קטו) **בא"ד כדאמר** (לעיל לד:) משתמשים בה כל ימי שאילתה, מתה אין חייבין באונסיה. [דלא חל שעבוד נכסים משעת שאלה, ע' לעיל שם]. [ולשון **הריטב"א** דוגמא דהההיא וכו']. וה"נ האח מתחייב לקבור, והיבם אינו מתחייב בחיובו[ב].

קטז) **שם. משתמשים בה כל ימי שאילתה, מתה אין חייב באונסיה.** משמע דאף כשמשתמש בו לא נתחייב באונסין, וכ"מ בתוס' (לעיל לד: ד"ה מתה). ו**רע"א** הביא דמבואר בתוס' דלא כמ"ש **הרא"ש** (ב"ק י א) דהמשאיל יכול לומר, או תחזירו או תקבלו עליכם אונסים [ואין להם זכות להשתמש בלא חיוב אונסין]. דלדברי הרא"ש ה"נ היבם אינו יכול 'לירש' נכסי האשה, בלא שנתחייב בקבורה[ג]. ובתוס' מבואר דכיון דהאח כבר זכה בזכות ירושה זו, היבם יכול לירשנו במקומו. וחובתו לא אירש. [וה**אחרונים** דנו ליישב דה"נ

לו. שמכנסת האשה נכסי צאן ברזל מנכסי מלוג. ו**תוס'** (לקמן פג:) הוסיפו דאפי' ליתומה עניה אין פוחתין מנ' זוז (כדלעיל סז.). (וע' לקמן פג:).

לז. ו**בתשו' מיימוני** (נשים לה, הו' בדרכ"מ נה) ביאר דהכא לא קא ירית מינה מידי, כיון שצריך להחזיר הכל לאביה מכח התקנה, והו"ל כמו ארוסה שאינו חייב בקבורתה. ואין חיוב קבורה משום מנה ומאתיים אלא בשומרת יבם דנראה קצת כאילו כבר באת לידי גיבוי.

לח. וע"ע **בי"ש** (קיח כג) ושאר פוסקים.

לט. ו**הב"ח** כת' דהיכא דתפסה נכסי צאן ברזל יש לה, ומש"ה מתחייב הבעל לקבור. ו**האבנ"מ** (עז י) חלק דכיון דממ"נ הוה של בעל, יכול לחזור ולתופסם מדין מורדת שמפסדת כתובתה. א"כ אינו חייב לקבור.

א. וכמ"ד שעבודא דאורייתא. אך יש שפי' דהתם הוה שעבוד נכסים לחוד, ובסוגיין אמרי' דליכא שעבוד הגוף. [ודלא **כתומים** (סו מג, יתבאר לקמן פה:) דהיתומים חייבין אף בשעבוד הגוף דאביהם מנכסיו, כיון דיתמי כרעי דאבוהון].

ב. ו**הרא"ה** ביאר דלא תקון קבורתה תחת כתובתה אלא כשבאין כא', וזה אינו זוכה מחמתה כתובה, אלא מחמת אחיו. ואחיו לא נתחייב בכתובתה ובקבורתה. [ומשמע דהוה בגדר התקנה, ולא כמ"ש תוס' דהאח מחוייב לקבור, והיבם פטור].

ג. והעיר דה**ב"י** (חו"מ שמא) לא הביא חולק על הרא"ש. [ועוד העירו דהתוס' הרא"ש בסוגיין כתב כתוס']

נחשב דהאח המת הוא היורש, ולא דמי להתם דהחי ממשיך להשתמש אח"כ[ד].

קיז) **א"ל אביי משום דבאין עליו מב' צדדים וכו' אם אינו קובר יתן כתובתה. תוס'** פי' דהוה כאילו אחיו קיים, וא"כ מחוייב האח לקוברה. **והריטב"א** הוסיף דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה. [ומשמע דגדר באין מב' צדדים דהוה הוכחה דיש על היבם חיוב קבורה].

אבל **רש"י** (ד"ה יתן כתובתה) כתב דיתן כתובתה, שהקבורה באה תחתיו. [משמע דידעינן הטעם דלא ניתנה ליגבות, ול"ש בזה ממ"נ. אלא דכיון דאינו מקיים תקנת הקבורה מתחייב כתובה, ומש"ה אמרי' ממ"נ. וכעי"ז בס"ד דהגמ' (לעיל נג.) גבי ארוסה. עי"ש[ה]].

קיח) **תוד"ה משום.** לפ"ז דוקא בנפלו מהנישואין. [דגדר הדין דהאח המת יורשה]. [אבל תחילת הספק מחמת הזיקה, וכמ"ש תוס' לעיל, ואף בלא זכות האח. וע' קו' רע"א לעיל].

קיט) **לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. פרש"י** ואני במקום בעל עומד, שהייתי מצפה לכונסה. [ומשמע דקו' הגמ' דנחשב 'מחיים' כיון דהאישות קיימת[ו]. דהיבם הוה המשך אישות הבעל. וע"ע בסמוך].

ולדעת תוס' סוגיין קאי אנכסי צאן ברזל, ואף בזה אמרי' דלא ניתנה ליגבות מחיים[ז]. **והאבנ"מ** (נב א) הביא דכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ו ד, הו' בב"י צג) דאף נדוניא אמרי' דלא ניתנה ליגבות מחיים[ח]. וחלק על **העיטור** דכתב דנדוניא ניתן ליגבות מחיים.

והאבנ"מ (נב א, צ ד ועוד) הביא דמבואר בגמ' דאף כשמתה האשה [והוה סיום האישות], נחשב דעדיין לא הגיע זמן להשיב נדונייתה. ונשאר אצל הבעל ואף בלא דין ירושה[ט]. וחלק אמש"כ **הפנ"י** (לעיל מז.) דהוה מדין ירושה. אמנם בדברי **הראשונים** (בב"מ) מבואר כדברי הפנ"י דהבעל יורש נכסי צאן ברזל, ומגדרי ירושה[י].

והריב"ש (בשיטמ"ק) הק' עד"ז באשה שמתה [בחיי בעלה], נימא דאינו חייב משום דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. ואף בלא דין ירושה [ואמאי חייב לקבור[יא]]. ותי' דכשמתה בחייו היה לו להחזיר הנדוניא[יב], אלא דשויוה רבנן כיורש שלה, שהוא יורש נכסיה אם יש לה. אבל יבם אינו יורש נדוניא וכתובה וכמו בשאר נכסי מלוג, אלא דאינו חייב לפרוע משום דתנאי כתובה ככתובה.

ד. וכ"מ ממש"כ הריטב"א דהוה 'דוגמא'.

ה. דאיתא גבי ארוסה שמתה קבור או הב לה כתובתה. **והאחרונים** (הפלאה ובית יעקב שם) ביארו דהמקשן ס"ל דתקנו קבורה לארוסה, אלא דיכול להסתלק מהתקנה, ולשלם לה כתובתה ויפטר מהקבורה. **והרמב"ן** (שם) כת' [להיפך] דלא תקנו קבורה בארוסה, אלא כיון דמתה מתחייב לה כתובתה. [ואף שמתה בחייו]. אלא דיכול לפטור עצמו ע"י שקוברה, דלא ייפו חכמים ארוסה יותר מהנשואה. [ועד"ז יל"פ בסוגיין דלא תקנו קבורה לשומרת יבם, אלא דמתחייב כתובתה].

ו. ובסוף הגמ' הק' דלא קרינן לכשתנשאי לאחר, אבל הגמ' כאן לא באו משום טענה זו.

ז. אמנם **לרש"י** איירי סוגיין במנה ומאתיים.

ח. והרשב"א קאי במי שיצא עליו בע"ח, והוא הגבה לאשה נדונייתא [כיון דשטר שלה קודם]. והרשב"א חלק דל"מ כלל, דלא ניתנה כתובתה ליגבות מחיים.

ט. ולפ"ז הא דקבורה תחת כתובתה, היינו במה שעל הצד הזה אינו חייב להחזיר. [וצ"ב. ואפשר דאף דאין חיוב ממון להחזיר, מ"מ נחשב עדיין דעצם החוב ממון קיים. וכנגד זה מתחייב קבורה. ואפשר דזה כוונת הריב"ש ע' בסמוך].

י. דתוס' (לקמן פג: וב"ב מט.) כת' דירושת הבעל שכיח, דאפי' יתומה עניה יש נ' זוז נדוניא. [וע"ע תוס' יבמות לח. וב"ב קנח.]. ע' רמב"ן לעיל נג., וע' בסמוך דברי הריב"ש.
והראשונים (לעיל מז.) הק' לדעת ר' נתן (שם) דבהכניס נדוניא לארוסה ומתה, דזכה הבעל ואי"צ להחזיר. דהאיך יורש ממנה. ותי' דשאני נכסי צאן ברזל דהבעל זכה יוירש, כיון דקבלן בכתובתה ושמאן וקיבל עליו. ומשמע בלשונם דכה"ג תקנו ירושה אף בארוסה, אך האבנ"מ הביא מהראשונים דזכה בנכסים, ואף בלא דין ירושה.

יא. ויש שתי' דגדר לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים דהוה חוב שלא הגיע זמן פרעון, ומ"מ עיקר החוב קיים. [ואף דאינו מחוייב לפרוע בפועל, מ"מ נחשב דיש עליו חוב ממון. ודמי לחוב ע"מ שלא ליפרע (לקמן קח.)]. ובזה מהני דין ירושה, שיורש את עצם החוב. ואילו שומרת יבם שמתה [דליכא דין ירושה] עצם החוב קיים, אלא דאי"צ לפרוע. [ויש שנדחקו דזה כוונת הריב"ש, אך לשון הריב"ש דהיה לו להחזיר].

יב. אך צ"ב כוונתו אמאי היה לו להחזיר, הא לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. [ובזה לא תי' הריב"ש, ומשמע דעיקר תי' הריב"ש דמ"מ תקנו חכמים ירושה. אך צ"ב מש"כ דהיה לו להחזיר. ואפשר דכוונת הריב"ש דהיה לחכמים לתקן שיחזיר, ולא יהא תלי בגביית הכתובה. וחכמים תקנו שהבעל

ובחי' ר' שמעון (מז ג) ביאר דהגדר ד'לא ניתנה ליגבות מחיים' דהוה כחוב שלא הגיע זמן פרעון. אבל כשמתה נתברר שלא יגיע זמנו לעולם. וחידש דכל חוב שתלה הפרעון בדבר, אילו נתברר שלא יבא הדבר, עי"ז מחוייב להחזיר מיד[יג]. וה"נ כיון שמתה מחוייב בנכסי צאן ברזל מיד, ואתינן עלה משום ירושה.

והאחרונים הק' דא"כ אף עיקר מנה ומאתיים, נימא דצריך להגיע לדין ירושת הבעל[יד]. **והאחרונים** חילקו דנתחייב עיקר הכתובה רק על הצד של גירושין ושימות. משא"כ נדוניא, דכיון דקיבל מעות מתחייב ממילא על כל הצדדים, והוה כחוב תוך זמנו. [וע"ע **החזו"א** נו טז].

קכ) **מאן שמעת דאית ליה מדרש כתובה בי"ש וכו'**. [דהיכא דכשניתרת לינשא, ע"פ עצמה או ע"א, אף גובה כתובתה[טו]]. **והאבנ"מ** (צג ב) הביא **דהריטב"א ונמוק"י** (יבמות קיז., והרמב"ן לקמן פט., וכ"פ השו"ע יז מג) מבואר דכשנשאת ע"פ עד א'[טז] גובה רק עיקר כתובה, ולא גבי תוספת כתובה ונדוניא[יז]. ואילו בסוגיין מבואר דדרשי' מדרש כתובה על הנדוניא [שלא לגבותה]. **והאבנ"מ** חילק דהתם לייפות כחה, ואמרי' דדוקא בעיקר הכתובה מייפה כחה. (וע"ד מש"כ תוס' לעיל נג: בסו"ד). ואילו בסוגיין הוה לגרע כחה, ובזה קאי אכל חיובי הכתובה.

קכא) **תוד"ה מאן**. אע"ג דאינה גובה כתובתה קודם חליצה, לענין זה ניתנה ליגבות, שיהיה לה קבורה תחת כתובתה. ועד"ז כת' **רש"י** (יבמות לח:) כתב דאע"ג דלאביי (בסוגיין) **בי"ש** ס"ל דניתנה כתובה ליגבות מחיים, ה"מ להתחייב יבם בקבורתה, דאמר מינה ירית כתובה, ולא מאחיו. אבל יורשין שלה אינן נוטלין כתובתה.

והתוס' הרא"ש (פ:) ביאר דהיא ראויה ליטול קצת. ואף דלא מקרי כשתנשאי לאחר, מ"מ יורש ממנה. **והאחרונים** ביארו דנחשב דחיוב הכתובה חל, אלא דבפועל לא הגיע זמן פרעון עד שתהא ראויה לינשא[יח].

והתוס' רי"ד כתב דמשעה שמת בעלה כבר זכתה האשה, אלא דהיבם מעכבה מלגבות, שרוצה ליבמה כיון דרוצה ליבמה[יט].

[ולכאורה נפק"מ היכא דאסורה על היבם, וכגון איסור מצווה ואיסור קדושה או שנתן לה גט. ומבואר **בתוס'** (גיטין לה:) דאף כה"ג אינה גובה כתובה עד חליצה שתהא מותרת לינשא (ואתי שפיר כדעת התוס' הרא"ש כאן). אבל **הבי"ש** (צג א) הביא בשם **השלט"ג** (בשם הריא"ז) דכשנתן גט ליבמה [ונאסרה עליו] מחוייב כתובה ואף קודם חליצה[כ]. וכ"מ **ברש"י** (גיטין שם). וכ"כ בשו"ת הרשב"א (א תשה הו' בדרב"מ צג א) כשיש ספק האם זקוקה ליבום, דאף דצריכה חליצה מספק, כיון דאסורה להתייבם תובעת כתובתה קודם החליצה].

יורש, ואינו מחזיר. אבל גבי יבם אינו יורש, ואפ"ה לא תקנו בזה תקנה מיוחדת שיחזיר בלא גדרי כתובה, כיון דלא שכיחן].

יג. דגדר קביעת זמן הפרעון לדחות את זמן החיוב. אבל כשמתבטל זמן פרעון, מחוייב להחזיר את החוב. (וע' שיע' ר' שמואל יבמות לח.).

יד. ולא משמע כן בשום מקום. ועוד דא"כ ארוסה שמתה יתחייב לה מנה ומאתיים, ובגמ' (לעיל נג.) מבואר דאמרי' בזה לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. [אך עי"ש רש"י, הו' לעיל]. וכן שומרת יבם שמתה.

טו. ובפשוטו הטעם דהוה כמי שהתנה דכל שתהא מותרת לינשא [אפי' בשקר], יש לה כתובה. **והקובה"ע** (כא ו,ז) כתב דודאי אילו באמת לא מת אינה מותרת לאחר, ול"ש כתובה. אלא דהחיוב כתובה תליא בדין היתר נישואין. והחיוב כתובה הוה תולדה מדין ההיתר, וא"א להפריד בין הדינים, והוכרע ממילא אף לענין חיוב כתובה. [ועפ"ז יישב הא דיש חיוב קרבן שבועה בע"א דמת בעלה, דאילו מתחייב כתובה משום תנאי לחוד ל"ש קרבן, וע"כ דנכלל בגוף העדות].

טז. **והרמב"ן** (לקמן פט. והר"ן נדרים צא.) קאי באשה שאומרת גרשתני בעלי, שגובה כתובתה אבל לא תוספת כתובה. (וכ"פ **הרמב"ם** טז כו ולא). **והגר"א** (יז קלו) ציין **דבתוס'** (לקמן פט:) מבואר דאף תוספת כתובה יש לה. [ולכאורה אף נדוניא]. [והרמב"ן הנ"ל חולק על התוס']. [ולכאורה אף נדוניא].

יז. **והבי"ש** (יז קכט) הביא מדברי **האחרונים** דתליא בטעמים דחזרו בי"ה לדברי בי"ש, דאי ילפי' ק"ו א"כ יש לה אף תוספת כתובה.

יח. וע"ע שיעורי ר' שמואל יבמות לח, ומשנת ר' אהרן יבמות כא.

יט. [ויל"ע מה לי אם לא הגיע זמן פרעון מחמת שעדיין לא נתגרשה, או משום שיש לו זכות עיכוב כדי לייבמה. ויש לחלק].

כ. [ויל"ד דהא לא קרינן בה לכשתנשאי לאחר, וכקו' הגמ' (בסמוך). ובאשה האסורה על היבם ל"ש סברת יבם כאחר. ובשו"ת הרשב"א א תשה דחה סברא זו].

קכב) **בא"ד וא"ת הא בי"ה נמי וכו' דחזרו להורות כבי"ש וכו' ולעיל פרשתי. ותוס'** (לעיל נג.) כת' דחזרו בי"ה מכח הק"ו, ולא משום דדרשינן מדרש כתובה[כא]. [וכ"כ **רש"י מה"ק** והרא"ה כאן].

ועוד תי' התוס' (שם בע"ב) דבי"ה חזרו וס"ל מדרש כתובה לייפות כחה, אבל בסוגיין דהוה לגרע כחה ל"ל מדרש כתובה.

ותוס' (יבמות קיז.) הביאו **י"מ** דלא דרשי בי"ה מדרש כתובה כל כך כמו בי"ש. [ואף לאחר שבי"ה חזרו בהם בעד א' שמת בעלה, מ"מ בסוגיין פליגי]. ותוס' דחו דלא יתכן, דאי מסתבר לדורשו (בסוגיין) כמו ביבמות שם, א"כ אמאי בי"ה לא דרשי ליה, ואי לא מסתבר מנ"ל דבי"ש דרשי הכי.

ועוד הביא **הרשב"א** בשם **ר"ת** דבנשאת ע"פ עד א' לא נחשב 'מדרש כתובה', דמיכתב כתיבי להדיא בכתובה לכשתנשאי לאחר[כב]. [ומש"ה חזרו בי"ה]. ודוקא בסוגיין במקום יבם תלי במח' בי"ש ובי"ה, דהא נישואין דידיה בטלין והיא ראויה לינשא לאחר וליטול כתובתה. אלא רחמנא זכי ליה ליבם אשה זו, ויורש מחמתה ולא מחמת האח.

קכג) **ושמעינן לבי"ש דשטר העומד ליגבות כגבוי.**

פרש"י והנכסים בחזקתה, הילכך מינה ירית. [משמע דבי"ש ס"ל דכל חוב הוה כקנין גמור בנכסים. ומש"ה נחשב שיורש זכות בנכסים, ולא הוה זכות תביעה בעלמא[כג]].

והחזו"א (עב ז) ביאר סברת שטר העומד ליגבות, דחשיב ממון ידוע למלוה כיון שיש חוב ידוע ומשועבד בשטר.

[**והפוסקים** כת' דאף בית הלל ס"ל דמהני שטר העומד ליגבות לכמה דינים. **ובשו"ת הרשב"א** (מיוחסות ק, ע' תוס' ב"ב לב: ושא"ר שם) כת' דהיכא דיש לו שטר מהני מיגו ולא נחשב מיגו להוציא. **ובהג' מרדכי** (שח) כת' דמהני רוב לסייע לשטר, כיון דשטר העומד ליגבות כגבוי. [וע"ע ש"ש א כד]. **והקצות** (יב א) ביאר בשם **הבנה"ג** דכשיש ודאי שטר אמרי' כגבוי אף לבי"ה, אלא דבספק אמרי' דאין כאן שטר ואינה כגבוי].

קכד) **דתנן מתו בעליהן וכו' ואמאי ספק זנאי, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי.** [וכ"ד בית הלל אין לה כתובה מספק]. אבל **הרמב"ם** (אישות כד טו,כד) משמע דלבית הלל בתורת ודאי מפסדת כתובתה, דע"י קינוי וסתירה מפסדת דהוה דבר מכוער. [**ואב"מ**].

ותוס' (סוטה כה:) הק' דהיא טוענת ברי, ולמ"ד ברי ושמא ברי עדיף יהא לה כתובה. ותי' דמאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון ברי. [ומבואר בתוס' דהא ד'התורה עשאה ספק' דנחשב דנתעורר ספק, אף לשאר מילי. ואף דלא אמרי' 'ספק כודאי' לענין הפסד כתובתה, דא"כ אף לבי"ש תפסיד כתובתה[כד]. אבל **הגר"ח** (יבום ו) כת' דהא דהתורה עשאה ספק הוה מגזיה"כ, דהא בעל שמחל על הקינוי חוזרת לחזקתה. ומש"ה לא אמרי' דהוה ספק לכל מילי[כה]].

והתוס' הרא"ש תי' דל"מ ברי ושמא, דהברי גרוע שיודעת דאינו יכול להכחישה, ושמא עדיף, דרגליים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה.

והפלאה הק' דנימא דהוה איני יודע אם פרעתיך, שהרי נתחייב לה כתובה, וספק האם זינתה ופקע ממנה חיוב כתובה. אמנם בדברי התוס' (הנ"ל) מבואר דנחשב איני יודע אם נתחייבתי[כו]. [**והאחרונים** (ע' חי' ר' שמואל יג) דנו בגדר הטעם דצריך דיינים להוציאו אמרי' העמד ממון בחזקת בעליו.

כא. אך **תוס'** (שם) כת' דמ"מ הלכה כבי"ש, דאשכחן כמה תנאי דדרשי לשון הדיוט בגמ' (ב"מ קד.). [ותוס' נקטו דכולהו תליין בהדדי]. וקשה דבסוגיין אי' מאן תנא בי"ש, ובי"ש ס"ל שטר העומד ליגבות. ומה נעשה לדידן, דקי"ל כלא ניתנה ליגבות מחיים, ולא קי"ל שטר העומד ליגבות כגבוי.

כב. וכתב דכשלא כתב לה כן בכתובה תליא במח' בי"ש ובי"ה.

כג. אבל דעת בי"ה דלאו כגבוי. **ותוס'** (סוטה כה: ד"ה לאו) כת' דלא שייכא לפלוגתא דכל העומד ליבצר כבצור דמי. דכיון

כד. אמנם י"ל דהפסד הכתובה שייכא למה שנאסרת עליו. [אמנם לא נחשב תולדה, דא"כ אף לבי"ש תפסיד כתובתה מתורת ספק כודאי].

כה. **והפלאה** כת' דתליא במ"ד מדרש כתובה, דלא נתחייב לה כתובה אא"כ תינשאי לאחר. והוה ספק בהתחייבות הראשון.

כו. **והפלאה** כת' דתליא במ"ד מדרש כתובה, דלא נתחייב לה כתובה אא"כ תינשאי לאחר. והוה ספק בהתחייבות הראשון.

אמאי מפסדת כתובתה ע"י זנות, ונפק"מ אי חשיב כפרעון או שלא נתחייב ע"ד כן. וע' לעיל ט: יב: נא:].

קכה) **והא בעינן לכשתנשאי לאחר וכו'. פרש"י** דקו' הגמ'

למ"ד דבאין מב' צדדים. ונהי דבי"ה לא דרשי מדרש כתובה לענין דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, מ"מ בעינן לכשתנשאי לאחר. וכ"כ **תוס'** (בתי' הג'). [וע"ע שאר תי' התוס'].

והראשונים (לעיל מג; ורא"ש שם ד ג) הביאו דעת **ר' משה** [בר"י מנרבונא] דקטלנית אין לה כתובה, דכיון דאסורה לינשא לא קרינן כשתנשאי לאחר[כז]. **והראשונים** דחו דבסוגיין אמרי' כן דוקא ביבמה, שעדיין אגודה מחמת הבעל. אבל קטלנית נפרדת ממנו ואינה אגידא ביה, אלא דבר אחר גרם לה ליפסל. **והרמב"ן** (שם) הוסיף דאף דאסורה לינשא, נישואין תפסי ביה[כח].

והריא"ז הביא בשן **יש מן הגאונים** שאף המיניקה שמת בעלה אינה ראויה לגבות כתובתה כל ימי הנקתה, שאינה ראויה להנשא. ואין אני קורא בה כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. והריא"ז כת' דלפי דבריהם אף כל אשה שצריכה להמתין ג' חודשים אינה גובה כתובתה תוך ג' חודשים[כט]. **והריא"ז** חלק שגובה כתובתה מיד כשתתאלמן או תתגרש אא"כ זקוקה ליבום. **והחלק"מ** (צג א) ביאר דמעוברת ומניקת ואשה תוך ג' חודשים כיון דתוך זמן קצוב הוה בכלל לכשתנשאי לאחר, ומש"ה גובה כתובתה מיד[ל].

והשו"ע (יז לה, בשם הג' מרדכי שח, ע' חו"מ רפד) פסק בנפל למים שאין בהם סוף, אף דאסורה לינשא גובה כתובתה. דלענין ממון לא חיישינן [והאחים יורדים לנחלה]. אבל דעת **הראב"ד** (נחלות ז ג) דכיון דאסורה לינשא אין לה כתובה, דלא קרינן לכשתנשאי לאחר[לא].

קכו) **תוד"ה והא.** מצינו למימר וכו' לענין זה מהני מדרש כתובה, דלא יהיב קבורה. (וכ"כ **רש"י מה"ק**).

קכז) **בא"ד ומה התם ביבמות לא בעו בי"ה למדרש כתובה, כ"ש הכא דיש להפסיד כתובה ע"י מדרש. והאחרונים** העירו **דתוס'** (לעיל נג: הנ"ל) כת' סברא הפוכה, דאמרי' מדרש כתובה לייפות ולא לגרע. [אלא דהכא קאי לבי"ש, והתם לבי"ה].

קכח) **אם כהן יעשה סעודה ויפיים.** [דבכהן לא העמידו דבריהם כשמוחלת]. **ורש"י מה"ק** ביאר דדוקא ע"י סעודה, שלא תאמר נחת רוח עשיתי לבעלי. [וצ"ב].

קכט) **אם ישראל הוא וכו'. הפנ"י והפלאה** דייקו דבישראל ל"מ פיוס, דהעמידו דבריהם דל"מ מחילה (כדאמרי' לעיל נו.).

קל) **מגרשה בגט ויחזיר. פרש"י** ומגבה לה כתובתה, ויחזיר ע"ד כתובתה הראשונה. **והשיטמ"ק** בשם **תלמ' רבינו יונה** ביאר כוונת רש"י דאם אינו מגבה, עדיין כתובתה על נכסי בעלה הא' (כדאמרי' לקמן פב:), ואף כשמחזירה לא יוכל למכור.

והביא בשם **ר"מ הלוי** דכיון דפורע כתובה, וכותב לה כתובה אחרת. [וכ"כ **תלמידי ר"י** (לקמן פב:) דהיכא דפרע הכתובה ל"א ע"ד כתובתה הראשונה]. אבל **רש"י** כת' דמחזירה ע"ד כתובתה ראשונה. [ולכאורה כוונתו דמחזירה לו הדמים שפרע, ולא נחשב כתובת יבמה כיון דמחזירתו ונותנת לו[לב]].

ורבינו יונה כתב דכוונת הגמ' דמחזירה על תנאי שיוכל למכור. אבל קודם יבום ל"מ תנאי.

כז. **והרמב"ן ורשב"א** (יבמות סה.) הביאו כעי"ז באשה ששהת י' שנים אצל ג', דאסורה לינשא לאחר [שהוחזקה שאינה בת בנים]. א"כ אין לה כתובה. אך דחו דראויה לינשא לאחר למי שיש לו בנים. **והריטב"א** (יבמות) דחה עוד דה"מ היכא דאגידא ביה, שאינה מגורשת גמורה. אבל זו מותרת היא לשוק אלא שדבר אחר גורם לה שלא תנשא, וכאילו היא חולה או מניקה או מעוברת. [וכמ"ש הראשונים בסוגיין].

כח. **והרא"ש** (לעיל) הק' דקידושין תופסים בה. [ויל"ד למ"ד (יבמות צב:) דקידושין תופסים בשומר"י. ומשמע מדבריו דסוגיין כמ"ד דלא תפסי. א"נ לאו דוקא נקט קידושין, אלא דראויה לינשא].

כט. **והאבנ"מ** (צג ג) הק' דא"כ מתה האשה תוך ג' חדשים אין לה כתובה, והק' דמבואר (ב"ב קנח. וכ"מ) דיש לה כתובה.

ל. **והאבנ"מ** (שם) כת' דאי"צ לזה, לדברי הראשונים (הנ"ל) דדוקא כשאגודה מחמת הבעל אמרו כן.

לא. **ורע"א** (יז לבי"ש קז) דייק דהיינו דוקא עיקר כתובה, אבל יש לה תוספת ונדוניא. וע' אבנ"מ (הנ"ל).
ובפשוטו כוונת רע"א דלא אמרי' מדרש כתובה אלא בעיקר הכתובה, וה"נ הלשון 'כשתנשאי לאחר' [אך בסוגיין קאי לבי"ה לפרש"י. ואפ"ה דימה הדבר]. וצ"ע דבסוגיין קאי אנדוניה ואמרי' מדרש כתובה [וכשתנשאי לאחר].

לב. אבל **הקוב"ש** (רפו) נקט דכוונתו דאין לה כתובה, כיון דמחזיר ע"ד כתובה ראשונה שכבר פרע. והק' האיך מותר להשהותה.

קלא) **תוד"ה הרוצה.** ואפי' אי ל"ל מנכסי הראשון אלא משעבדי לא תקינו רבנן משני וכו'. [וכ"כ הראשונים לקמן פב:]. אבל **תוס'** (יבמות לט.) כת' דכשהניח הראשון רק משועבדים תקנו כתובה משני, דאל"כ תהא קלה בעיניו להוציאה[לג]. [שאינו מפסיד כלל במה שגובה מהלקוחות]. וכת' דנפק"מ שיכול למכור קרקעותיו עד שישתדוף שדות המת. והט"ז (אה"ע קסח) כת' דדעת **תוס'** דידן (והטור שם) דמ"מ יתכן שיחזור עליו החוב מחמת הכתובה, דשמא ישתדף אותן השדות שהן ביד הלקוחות וכו', ועי"ז יהא חוב כתובה על השני. ואינה קלה בעיניו להוציאה. **והחזו"א** כתב דבסתמא איירי במכרם באחריות, דאם תטרוף מהם תחזור על נכסיו ממקו"א.

קלב) **תוד"ה מגרשה.** יכתוב לה, ולא יצטרך לגרשה. [דע"י שכותב לה כתובה[לד], יש לה דין שאר נשים. שמחוייב לה כתובה משלו]. [**והבי"ש** (קסח ג) דן אי איירי שכותב בשעת יבום, או אף אח"כ].

והמהרש"א הק' שהבעל יאמר א"א בתקנ"ח שתקנו לטובתי, ועי"ז יתחייב לה כתובה, ויוכל למכור נכסיו[לה].

דף פא:

קלג) **ואי ס"ד ניתנה וכו' נייחד לה שיעור כתובה.**

מבואר **ברש"י** (בע"א) **ותוס'** (ד"ה ואם איתא) דהנידון רק ביבמה. אבל כתובה של אשה בעלמא לא 'ניתנה' ליפרע בעודה תחתיו. **והפנ"י** ביאר דכוונת הגמ' אי אמרת דיבם לאו כאחר, ובחיי היבם חיוב הכתובה עדיין קיימת, ול"ש בזה פרעון כלל. אבל לדידך דיבם כאחר דמי, א"כ כבר חל חיוב כתובה, ואמאי ל"מ בזה פרעון. [וכ"כ **התוס' רא"ש**]. **והר"ן** הביא דיש שסמכו מכאן דלוה אינו יכול לפרוע תוך זמנו[א], כדי לסלק השעבוד מעליו [והריב"ש הביא דכ"ד **התוס'**]. **והר"ן** דחה דהכא הזמן הוה אף לתקנת האשה[ב], שלא יוכל לפורעה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה[ג]. אבל חוב בעלמא הזמן הוה לתועלת הלווה. וכיון דאמר טול מעותיך רשאי[ד].

[ומבואר ר"ן דנקט דכתובה הוה ככל חוב תוך זמנו, אלא דקביעות הזמן הוה בטובת האשה. ואם האשה מסכמת ניתן לפרוע כתובה תו"ז, אלא דלר' מאיר אסור להשהותה בלא כתובה. ודלא כמ"ש האחרונים דהחיוב חל בשעת גירושין ומיתה[ה]].

והריב"ש תי' דהכא לאו בתורת פרעון, דאסור להשהות אשתו בלא כתובה [כר' מאיר], אלא לייחד לה בתורת משכון, שתהא כתובתה מיוחדת עליהן. ופשיטא דהלווה אינו יכול להתפיס משכון בע"כ של מלוה. וכעי"ז כתב **רע"א** דאילו מהני פרעון, א"כ ל"ל כתובה מראשון, ויצטרך לחזור ולהתחייב לה כתובה[ו].

לג. לכאורה משמע דכל היכא דקלה בעיניו להוציאה תקנו כתובה משני. אמנם **ברמב"ם** (ע' לקמן פב:) מבואר דיש אופנים דלר' מאיר אסור להשהותה. ומ"מ אין לה כתובה עד שיכתוב לה. ודוקא היכא דל"ל כלל אמרי' דאי ל"ל מראשון תקנו משני.

לד. ועוד אפשר דכוונת התוס' שישעבד נכסיו דאיקני, לכתובת אחיו. [ויל"ע בזה].

לה. **והקרנ"ר** כתב דא"א בתקנ"ח מהני דוקא להחזיק ולא לחייב עצמו. [וכ"כ **השיטמ"ק** (ב"ק ז:) בשם **הרא"ש** דלא אמרי' א"א בתקנ"ח כדי להוציא. ועע"ש כמה תי' בראשונים דלא ס"ל כן].

א. [בע"כ של מלווה].

ב. ועוד כתב **הריב"ש** (בשיטמ"ק) דהכא הזמן לתועלת האשה, שאינה רוצה שהמעות יהיו קיימין בידה (ע' לקמן פב:), ויקחם הבעל. [והוה כהלוהו בישוב לא יחזיר במדבר, ב"ק קיח].

ג. **והחלק"מ** (פה ז) הביא **שו"ת הרמב"ם** (קב, וכן להל' אישות כב טו) דדיין א' פסק דהבעל יכול לתת נדוניה לאשה, ולהסתלק מאחריותו. והרמב"ם פליג. **והחלק"מ** הק' מ"ש מכל חוב דאפשר לפרוע תו"ז. **ובהג' שי למורה** ציין לשיטמ"ק כאן. [וע' מש"כ בע"א האם אף בנדוניא אמרי' לא ניתנה ליגבות מחיים].

ד. והביא כן בשם **הרמב"ן** (סה"ת שער ל ב ב, שו"ת רמב"ן לד) דהמלווה אינו יכול לעכב מלקבל חובו תוך זמנו, דהתנאי הוה לטובתו. [משמע דאף כשאין לו טעם הפסד]. [וכ"פ **הטושו"ע** חו"מ עד]. ולמד כן מהגמ' (ב"מ סז.) דבאתרא דמסלקי, אף בקבע זמן למשכנתא יכול לסלקו. [והא דבאתרא דלא מסלקי א"י לסלקו, הא משום דכבר קנה הפירות לזמן הזה].

ה. [אמנם למש"כ רש"י ותוס' היינו דוקא ביבמה, למ"ד יבם כאחר].

ו. וכדברי **התוס'** דאף היכא דאישתדוף אח"כ (ע' לקמן פב:). אבל לצד בראשונים דדוקא היכא דל"ל בשעת כניסה, ואם מחלה אח"כ אי"צ לכתובה, אלא מדר' מאיר דאסור להשהות, וכמ"ש הריב"ש.

קלד) **דאי לא תימא הכי סיפא וכו' מונחת על השולחן וכו'. ברש"י** משמע דאיירי כשאינו מתחייב לה אחריות אם יאבד. והיכא דקיבל אחריות כשיאבדו מותר (וכדלעיל נה.). [אלא שיחזור ויכתוב לה, וכדר' מאיר]. [וע' תוס']. ו**האחרונים** הק' דאם לא קיבל עליו אחריות ל"מ לייחד (וכלעיל נו:, ולקמן פב:), והלשון עצה טובה משמע דהוה איסור בעלמא.

ועוד הק' **רע"א** דכיון דיש כבר שעבוד על כל הנכסים, האיך יפקע השעבוד מהשאר במה שמייחד לה קרקע א'. **והחזו"א** (קכה ז) כתב דכיון דייחד לה, אף דלא זכי בהם זכות גמור, בדין פקע שעבוד מהשאר.

קלה) **תוד"ה אלא.** וזה אינו אלא לר' מאיר. **והריטב"א** כתב דכוונת הגמ' דאפשר להעמיד את המשנה כר' מאיר.

קלו) **בא"ד ולרשב"א נר' גבי אשתו וכו'.** [ע' מהרש"א].

והמהר"ם שי"ף ביאר דיבמתו ניחא טפי דשייך איבה, שאם יאבד הנכסים, תצטרך לגבות ממשועבדים דאחיו. ואף דיש משלו בני חורין בעין.

והבית יעקב כתב דלפ"ז אף כשמקבל עליו אחריות על השאר, וכה"ג מבואר (לעיל נה.) דמהני. כיון דמתפיסה בע"כ ל"מ משום איבה.

יבם שמכר בנכסי אחיו

קלז) **אנא בנכסי פליגנא לך. פרש"י** (ד"ה אע"ג) [דקודם יבום] דהתנה עמו לחלוק וקנו מידו [שיתן חלק לאחר יבום]. **והריטב"א** דייק דהוה תנאי 'לחלוק', והק' דל"מ קנין דברים (כדאיתא ב"ב ג.). ולא משמע שהקנה לו חלק מסויים, דאין זה תנאי אלא מכר.

אבל **תוס'** (פב. ד"ה פומבדיתאה) מבואר שהבטיח לחלוק עמו, אבל לא הקנה לו כלל. וכן תי' **הריטב"א** דלא הקנה לו כלל, אלא הבטיחו. ורב יוסף קאמר לרבותא דאפי' הקנה בקנין גמור לא הועילו מעשיו, ויכול לחזור בו.

והר"ן הביא דכוונת רש"י שהקנה לו מעכשיו. **והר"ן** הק' כי קנו מידו מאי הוה, הא לא זכה עד אחר יבום, והוה דבר שלא בא לעולם[ז]. ותי' דאיירי שלא היו אלא ב' אחים, וכל שלא ייבם היה יד שניהם שווה בנכסים[ח]. ומש"ה מהני להתנות שלא יזכה יותר מחמת יבומו, ומתנה שלא יירשנה, ע"ד הא דאי' (לקמן פג.) נחלה הבאה לאדם ממקו"א אדם מתנה שלא יירשנה.

והקצות (רעח יג) הביא **דהר"ן** לשיטתו (לקמן פג.) דמהני סילוק אף בדאורייתא[ט], וה"נ נסתלק מהזכות ירושת יבם. ואילו דעת **תוס'** (פג.) דמהני סילוק רק בדרבנן [וכ"מ ברש"י שם]. **והקצות** כתב דירושת יבם הוקש לבכור, ומבואר (ב"ב קכד.) דמהני סילוק בחלק בכורה. דמתנה קרי' רחמנא, וה"נ מהני סילוק לחלק יבם [אף לדעת תוס']. אך הק' דא"כ ל"צ קנין, ומבואר ברש"י דבעי קנין.

והקצות הביא (בשם בנו) ליישב [לדעת תוס' דל"מ סילוק בדאורייתא] דבסוגיין הקנה את חלק הפשוט שלו, וחלק זו הוה שלו מעיקרא. **והקוב"ש** (רצ) כתב דהר"ן לא ס"ל כן, אלא דגזיה"כ דע"י יבום פקע ירושת כל הקרובים, ואף חלקו בתורת אח נפקע ע"י היבום[י]. [**והאחרונים** דנו בגדר ירושת יבם. ע"ע זכרון שמואל (סב ד) ומשנת ר' אהרן יבמות].

והפלאה (פב.) חידש דע"י היבום זוכה היבם בחלקו למפרע משעת מיתת המת[יא], ומש"ה אין בזה חסרון דבר שלא בא לעולם, דאח"כ הוה שלו למפרע. [**והאחרונים** דנו האם דעת הר"ן דזוכה משעת יבום מכאן ולהבא, או דס"ל דאף דהיבום מהני שזוכה למפרע, קודם יבום הא ליתא].

קלח) **אמר רב יוסף כיון דאמור רבנן לא ליזבן וכו' ל"ה זביניה זביני. המרדכי** (הג"מ שבועות תשפד) הביא **דהר"י בר פרץ** למד מסוגיין דמי שנשבע או קיבל חרם שלא יתן או ימכור או ימחול חובו וכדו',

---

ז. והוסיף דקנין דברים בעלמא הוא. [פי' את"ל דהקנה 'להקנות', ל"מ קנין אתן, וכמ"ש הריטב"א].

ח. אבל כשיש אחים נוספים, אם יתנה, אף הם יקבלו. [ויל"ע האם מהני להתנות על חלק מהירושה, או רק על כולו].

ט. אלא דבנחלת אבותיו ל"מ סילוק, דחשיב כאילו בא לידו. (ע' לקמן).

י. [ויל"ע בגדרי דבר שלא בא לעולם, דבר דעכשיו הוה שלו, וע"י מעשה יפקע ממנו זכותו, אלא דעי"ז חל לו זכות מצד אחר. וע' נדרים ל. לאחר שתתקדשי ותתגרשי. ואפשר דהכא ל"מ משום שמקנה מעכשיו].

יא. דאילו זכו בו שאר יורשים, האיך יחזור היבם ויזכה מהם.

ועבר על דבריו, אין במעשיו כלום. כדאמרי' הכא דכיון דאמור רבנן, לא הוה זביני זבינא. ומסתמא לא עדיף אמירת רבנן יותר משבועה דאורייתא דאיבד כחו וזכייתו. דקי"ל (ברבא תמורה ד:[יב]) דכל מילתא דאמר רבנן לא תעבד, אי עביד לא מהני[יג]. **והאחרונים** הביאו דבדברי המרדכי מבואר דאף באיסור דרבנן אמרי' אי עביד ל"מ[יד]. [והאחרונים האריכו בזה, ואכמ"ל].

אך **הפוסקים** (ב"י חו"מ רח) הביאו דמבואר מדברי **הראשונים** (רא"ש ב"מ ה יט, ורמב"ן ב"מ סה. וכו') גבי מקח שנעשית באיסור רבית, דעצם המקח קיים. ומכל הנך ראשונים נדחו דברי המרדכי. (ועי"ש בפוסקים[טו]).

וגבי המוכר באיסור בשבת קי"ל (חו"מ ס"ס קצה, וכן רלה, ע"פ הגמ' ב"מ ט.) דהקונה בשבת זכה, ולא אמרי' אי עביד ל"מ. **והש"ך** (רח ב) חילק דבאיסור שבת עצם המקח אפשר לעשות בהיתר. אלא דעבשיו הוה זמן איסור[טז].

ועוד תי' **החוו"ד** (א ג, ונתיבות רח ב, ובשו"ת רע"א ק קכט, וכ"כ המהרי"ט א סט) דלא אמרי' אי עביד ל"מ אא"כ יתוקן האיסור[יז], שמבטלין מעשיו כדי שיתקיים רצון התורה[יח]. אבל היכא דהאיסור לא תלי בתוצאה אף דעבר איסור אהני מעשיו.

והאחרונים (**רע"א**, הפלאה, שו"ת פנים מאירות א לד) **כת'** דלפ"ז כוונת רב יוסף לא הוה משום אי עבד ל"מ, אלא דכוונתו דגדר התקנה שלא למכור הוה משום שעבוד האשה. ומש"ה אמרי' דאלמוה רבנן לתקנתם[יט], וחסו חכמים משום זכות האשה. [והנידון בסוגיין האם כשתקנו סתמא לא למכור, האם אמרי' דהעמידו דבריהם אף בדיעבד[כ]].

ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות קכה) כתב דלאו כללא הוא שבכל מקום שאמרו חכמים לא יעשה, אם עשה אינו עשוי, ואפקעינהו לזביני מיניה[כא]. והאריך להביא כמה סוגיות דעשה שלא כהוגן, ואפ"ה לא הפקיעו[כב].

יב. והוסיף דהלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם. וכ"ד רוב הראשונים דהלכה כרבא בזה, אבל יש **ראשונים** בכ"מ דמשמע דנקטו כרבא. וכן יש **אחרונים** שנקטו בדעת **הרמב"ם** (ערכין ה ה, בכורות ו ה ועוד).

יג. ודלא **כתוס'** (תמורה ו.) דהנשבע שלא לגרש את אשתו, ואח"כ עבר וגירשה מגורשת לכו"ע. דלא אמרי' אי עבד לא מהני באיסור ש'בדה מליבו'. **ובשו"ת הרא"ש** (ז ד) כת' דלא אמרי' אי עבד ל"מ בנדר וחרם ותקנה שאפשר לבטלו ולשנותו, ועוד חכם עוקר את הנדר מעיקרו וכשיתירו את החרם כאלו לא היה חרם מעולם. [**והנוב"י** (ת קכט בסופו ג) כת' דנפק"מ בנדר ע"ד רבים, דאין לו התרה. וכת' דאפשר דהמרדכי איירי בנדר ע"ד רבים].

יד. וכן **בשו"ת שער אפרים** (קיג) הביא מהגמ' דידן דרב יוסף סבר דאף באיסור דרבנן אי עבד ל"מ. ושוב פלפל אי בסוגיין אלמוה דוקא ביבמה. [והאריך טובא לדון בקו' אביי מאשה דעלמא. ובהמשך דבריו הביא דברי הר"י ב"ר פרץ הנ"ל].

טו. **דהרמ"א** (חו"מ רח) פסק דהנשבע שלא ימכור חל מכירה. ואילו הרמ"א (יו"ד רל) הביא י"א דלא חל מכירה. **והסמ"ע** (רח ג) הק' סתירה בדברי הרמ"א, והכריע כדברי המרדכי דל"מ מכירה. **ובשו"ת רע"א** (ק קכט) ביאר דהוה ספק, ותליא במוחזק.

טז. **והאחרונים** הק' דגבי אי עבד ל"מ לא מצאנו חילוק בזה. ועוד כת' **רע"א** (בשו"ת ק קכט) דלולי דברי הראשונים היה אפ"ל דהכלל דאי עביד ל"מ הוה דוקא היכא דמתפרש הקרא שלא יוכל לעשות. כגון לא יחליפנו, שלא יהא כח להחליף. אבל כשמזדמן איסור במקרה, לא אמרי' אי עביד ל"מ.

יז. [וע"ע רע"א שם שהעמיד בזה מח' בכלל זה]. ויש **אחרונים** שלמדו דזה כוונת הגמ' (כ"ה כח.) דלמ"ד מצוות ליהנות ניתנו, תקע בשופר של איסור הנאה לא יצא. [**והריטב"א** (שם) הביא ב' תי' אי הוה משום מצווה הבא בעבירה או משום שאם לא יצא לא עביד איסורא מוטב הוא לומר שלא יצא. אך **הטור"א** (שם) כת' דכה"ג שינוצל מהאיסור אף אביי מודה. ורבא ס"ל אי עבד ל"מ היכא דהאיסור במעשה, ואף דלא ינוצל מהאיסור]. וע"ע **קובה"ע** (עד ב).

יח. ועפ"ז הנשבע שלא למכור [שדן המרדכי] או שלא לגרש [שדנו התוס'] תלוי בלשון השבועה, דדוקא היכא דהשבועה הוא שלא יעשה חלות מכירה וגירושין [או מכר או גירושין המועילים ע"פ דין] דנו משום אי עבד לא מהני. דכיון דאי עבד ל"מ לא עבר על שבועתו. אבל היכא דהשבועה על 'מעשה' המכירה או הגירושין, א"כ לדברי הנך אחרונים ל"ש אי עבד ל"מ [וא"כ מוכח מהראשונים דלא ס"ל חילוק זה]. ורע"א ציין דתליא בנח' כעי"ז **הראשונים** (גיטין פג.) גט בתנאי ע"מ שלא תנשאי לפלוני, **דלתוס'** תלי בנישואין ע"פ דין. **ולרמב"ן** (שם) כיון שעושה 'מעשה נישואין' בטל התנאי.

יט. **והפלאה** הק' דבסמוך הביאו מדר' מאיר, ור' מאיר (לעיל נו.) לית ליה דעשו חיזוק לדברידהם.

כ. או דלא אמרי' דהעמידו דבריהם אא"כ יש ראיה שתקנה הכא כן.

כא. **והרשב"א** בתחילת דבריו הביא הא (יבמות קי.) דכשקידש שלא כהוגן, אפקעינהו רבנן לקידושין. וכתב דלא אמרי' כן בכל אופן, דהא קי"ל (נדרים מז:) מכרן וקידש בדמיהן, אסור לכתחילה לקדש ובדיעבד מקודשת. ולא אמרי' דקידש שלא כהוגן [והביא עוד כמה אופנים כה"ג]. וע"כ דלא כל האופנים שווים בזה. [אך הרשב"א לא הזכיר את סוגיין כלל].

כב. והביא מהגמ' (ב"ב קלז.) דאחריך לפלוני, דהמקבל הראשון אינו רשאי למכור, ואפ"ה אם מכר אהני ליה, ואיקרי

קלט) **אע"פ שכתובתה אינה אלא מנה. רע"א** ביאר דהיינו שאחיו נשאה אלמנה. **ורע"א** הק' אמאי נקטה הברייתא באופן הזה, דהו"ל למימר מאתיים. **ובחי' ר' שלמה** (טז) כתב דמה שאסור ליבם למכור נכסי אחיו[כג], הוא משום דמתקיים בכך חיוב כתובה של השני. דכיון דקם תחת אחיו, כתובת אחיו הוה כתובתה. ועפ"ז חידש דאף דכתובת אחיו הוה מאתיים, כלפי היבם היא אלמנה ומחוייב רק מנה. והתקנה שלא ימכור הנכסים, הוא רק כדי שיתקיים כתובת מנה[כד].

קמ) **א"ל אביי וכל היכא דאמור רבנן וכו' לא הוה זביני**[כה] **וכו' מודים שאם מכרה ונתנה קיים. האחרונים** הק' דמבואר בגמ' (לעיל עח.) דהטעם משום דהוה ספק, אימור בזכותה[כו]. ומש"ה בדיעבד הוה מכר. וצ"ל דקו' אביי דחכמים תקנו איסור ודאי שלא למכור [מחמת ספק בזכותו], ונחשב מקח הנעשית באיסור. **והפור"י** כתב ליישב כן לדברי רב יוסף דהתקנה הוה מחמת הספק[כז].

קמא) **נפק רב יוסף וכו' דתניא הרי שהיה נושה באחיו וכו' לא יאמר החזקתי, אלא מוציאין ממנו וכו'. פרש"י** בחוב זה, ולא אשלמנו עוד. **הריטב"א** כת' דודאי מחוייב עדיין בחוב זה לפרוע כתובתה[כח]. אלא דה"ק שאומר החזקתי בנכסים אלו, ואינו פורע עתה כלום[כט] עד שתבא לגבות כתובתה. אלא מוציאין ממנו.

וביאר דראיית הגמ' מהא דמוציאין ממנו מעות החוב, ואף דכבר תפס בהם בחיי הבעל וזכה בהם דמלוה להוצאה ניתנה. וכ"ש היכא דמכר נכסים אחרי מיתת אחיו דמוציאין ממנו.

והקוב"ש (רפח) תמה דבזה ל"ש סברת אי עביד לא מהני[ל] [ולדברי ההג' מרדכי (הנ"ל) סברת רב יוסף משום אי עבד ל"מ]. ובפשוטו מוכח דסברת רב יוסף משום דאלמוה רבנן לזכותה, ואף הכא הוה בגדר אלמוה [ואף דהמעות תחת ידו]. והקוב"ש כת' דצ"ל דאף דעיקר דברי רב יוסף משום אי עביד ל"מ, הדר פשטיה דהכא תקנו דמחוייב להוציא מעות מידו. [אבל הק' א"כ מנליה למרדכי דקי"ל אף כצד דאי עביד ל"מ, שהרי אביי נח' בזה. ואף רב יוסף במסקנא נקט גם טעם אחר].

קמב) **אלא מוציאין מיבם וילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות.** משמע דמוציאין מעות מידו, וילקח בהם קרקע. **והאחרונים** הק' דיתומים שגבו מעות בחובת אביהם אינו משתעבד לבע"ח דאביהם (ע' לקמן צב. ופסחים לא.). וא"כ כשהוציאו מעות אינו משועבד לכתובה. **והחזו"א** (קכה יב) ביאר דכיון דנעשית ע"י גביית בי"ד נחשב מקרקע

רשע. וכן מוכר עבדו לנכרי וכו'. והביא עוד המכניס שום לאשתו משלו, דאם רצה הבעל למכור, לא ימכור. ואם עמד ומכר, ממכרו קיים, לפי שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים.

כג. ואף דכל אלמנה, היורשים מוכרים קרקעות אביהם, דהוה שעבוד בעלמא על הנכסים. והכא תקנו וחששו בהא דלא סמכא דעתיה, דבעינן שיתקיים עבורו כתובתה אחיו.

כד. אך הביא דה**גר"ח** השיבו דאף דאילו היבם היה מתחייב כתובה היה סגי במנה, השתא יש עליו כתובת אחיו מאתיים. והכל בכלל כתובה. [ויל"ע האם אף תוספת שנתחייב אחיו הוה בכלל כתובה, או דוקא מאתיים דעיקר כתובה, דהיבם קם תחתיו באישות. וע"ע לקמן פב:].

כה. ובגמ' לא הוזכר מה השיב רב יוסף, אך מבואר דלא חזר בו. [ע' בסמוך בשם הפור"י]. **והאחרונים** (ע' שער אפרים קיג הנ"ל) תי' דרב יוסף חזר בו מהכלל דכל היכא דאמור רבנן [וע' מה שהו' לעיל], ומש"ה נפק ואשכח תניא גבי שומרת יבם. דהוה תקנ"ח דוקא הכא.

כו. היינו ברישא, אבל בסיפא בנשאת אם מכרה ונתנה קיים בדיעבד [ולא הוזכר דהוה מחמת הספק]. [אלא דרב זביד בע"ב הגיה מוכרת ונותנת]. וכן בדברי ר' שמעון בנכסים שאינן ידועין לבעל לא תמכור לכתחילה.

כז. **והפור"י** כת' דאע"ג דתקנו בתורת ודאי, כיון דלא תקנו אלא מכח הספק, לא חשיב תקנה. וציין בעי"ז (שבת כג. אביי תי') ספק דדבריהם ל"צ ברכה. [עי"ש רמב"ן ור"ן].

כח. וביאר דחיית אביי דטבא ליה עבדו, דהמעות יהיו קיימים לפרוע הכתובה. ולא יוציאנו בהוצאה. [דאילו יש צד שיפטר לגמרי מכתובתה, א"כ ל"ש עיצה טובה מה לעשות בנכסיו].

כט. אבל **רש"י** פי' החזקתי, ולא אשלמנו עוד. [ומשמע דהך ס"ד דהחזקתי הוא שזכה לגמרי, וכבר לא הוה משועבד לכתובתה. ובזה אף אביי מודה דלא אמרי' החזקתי. אבל המשך הברייתא 'אלא מוציאין' הוא חידוש נוסף, שלא ישאר אצלו המעות אלא מוציאין. ובזה הביא רב יוסף ראיה דלא מהני מכירה בדיעבד, וכדברי הריטב"א. אלא דל"ש בזה הלשון 'מוציאין']. **ל.** ואפשר דאף כוונת המרדכי, דהעמידו דבריהם דל"מ מכר נגד התקנה. ולא משום דעבד איסור [ויל"ד בזה].

הירושה, ומשועבד לכתובה [ומשום שעבודא דר׳ נתן וכדאי׳ בסמוך]. אבל אילו היבם קנה קרקע במעות שהניח אחיו, קרקע זו אינו משועבד לכתובה. דלא הוה בכלל קרקע של הבעל[לא].

והאחרונים (פנ״ר, הפלאה) הק׳ דיבם אינו יורש בראוי (כדתנן בכורות נב.), וקי״ל (ב״ב קכד: קכה:) גבי בכור דמלוה הוה ראוי, ובמלוה שהבכור עצמו חייב לאביו יחלוקו. א״כ אמאי יירש היבם כלל, הול״ל דמוציאין מהיבם ויחלוק עם שאר יורשי המת[לב]. **והפנ״י והקצות** (קז ב) כת׳ דאה״נ נוטל רק חצי, וכדאי׳ (ב״ב קכו.) מלוה שעמו פלגי. והנידון בסוגיין על חצי זה[לג].

ודעת רוב **הראשונים** דיבם אינו יורש כלל בראוי. אבל דעת **רש״י** (יבמות כד:) דהיכא דמת אביו אחר שייבם, היבם נוטל ב׳ חלקים. ואף דהוה ראוי[לד]. **והרמ״א** (קסג א) הביא בזה מח׳, דדעת **הריב״ש** (תע) דיבם אינו זוכה בכל מה שהוא ראוי אצל בכור [וכהנך ראשונים]. ודעת **מהר״י וייל** (מא) דיבם נוטל במלוה ובשאר ראוי, רק שאינו נוטל בראוי של אביו, אם מת אחר אחיו[לה].

והחזו״א (ב״ק טו לח, וכעי״ז כתב בחי׳ ר׳ שמעון מז) חידש דגבי יבם מלוה שעמו לא נחשב ראוי, דמיד כשיורש אינה מחוסרת גבייה. ולא דמי לבכור שהיה חייב לאביו, דאף כשיורשו הוה יחד עם אחיו, והמלוה מחוסרת גוביינא והוה ראוי[לו].

קמג) **תוד״ה לא.** וא״ת ולמחול לנפשיה, דהא אמרי׳ המוכר שט״ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואפי׳ יורש מוחל[לז]. [ובעזה״י יתבאר לקמן פה: הגדר דמהני מחילה]. **ותוס׳** (לעיל יט.) הוכיח מסוגיין דבמקום שעבודא דר׳ נתן אינו יכול למחול. ולא דמי למוכר שטר חוב (וע׳ מש״כ בזה לעיל יט., ויתבאר לקמן פה:). [**ותוס׳** (יט.) דחו דאינו יורש אלא מכחה, וכתי׳ התוס׳ כאן].

והבית יעקב הק׳ דרב יוסף הוכיח מברייתא זו דאינו יכול למכור, משום תקנה דאלמוה לזכות האשה. א״כ מהאי טעמא לא יהני מחילה. וביאר דתוס׳ נקטו דמהני מחילה על שעבוד הגוף שהוא שלו, וממילא פקע שעבוד נכסים [וכמו דמהני מחילה במוכר שט״ח]. ולא שייך לתקנה דסוגיין.

קמד) **שם. ולמחול לנפשיה**[לח]. **הרמב״ן** (הו׳ בסה״ת שער נא ו ו, השמטה מס׳ הזכות) **כתב דשמא יש** ללמוד מכאן שאינו יכול למחול לעצמו[לט]. וכיון דכבר נשתעבדו נכסיו, אין מחילתו כלום. ועפ״ז כתב באלמנה שמכרה כתובתה ומתה, אין בנה מוחל לעצמו[מ]. (ע׳ לקמן פה:).

לא. ואף דהמעות היו משעובדים [למ״ד דמטלטלין משתעבדי לכתובה, ע׳ בסמוך], השעבוד אינו עובר לנכסים שקנו בהם.

לב. ועד״ז הק׳ **הראשונים** (הו׳ בסמוך) אמאי משתעבד לכתובה, דהא הוה ראוי.

לג. ועוד יש שתי׳ דהנידון בברייתא אף על החלק שיורש כשאר אחיו [כשאביו אינו קיים], אף בלא היבום. ונוטל אף בראוי כשאר אחיו.

לד. ו**בשו״ת מיימוניות** (משפטים נא) ביאר דהיבם נוטל ראוי מנכסי המת, ודוקא מנכסי אביו אינו נוטל ראוי. דהיבם נוטל ב׳ חלקים בנכסי האב [אף כשהאב מת אח״כ], דומיא דבכור. ומש״ה היכא דאבי האב מת אחר האב, אינו נוטל פי שניים בחלק זה.

לה. וע״ע בי״ש (קסג ב) וגר״א (שם) ואבמ״ל.

לו. ועפ״ז הבעל יירש אף חובות שהוא חייב לאשתו, דכיון דהוא זכה לבד לא יחשב ראוי. ודלא **כחלק״מ** (צ ח) שהשווה דין ירושת הבעל לבכור לענין זה, דנוטל רק חצי.

לז. **והרמב״ן** (השמטות מספר הזכות הנ״ל) דחה שלא היה פיקח למחול, וקמ״ל שאין תפיסתו מצילתו מן הדין.

לח. **ובחי׳ ר׳ שמעון** (מז ח) עמד בזה דלא שייך זכות גבייה על עצמו. [ויש להביא עוד דאמרי׳ (לקמן קי.) בב׳ שחייבים זה לזה אפוכי מטראתא למה לי כיון דאין נפק״מ בדבר, ועי״ש אי הוה הפקעה על עצם החוב, או רק דין בפרעון]. אלא דבסוגיין כיון דיש נפק״מ לענין השעבוד לא אמרי׳ דפקע החוב.

[ועוד יל״פ דנחשב דחייב ל׳רשות אחיו׳, ואף אחרי שירש, נשאר הגדר שהוא בעלים על ׳רשות אחיו׳. ואינו ל׳עצמו׳].

לט. **והסה״ת** הביא מהמשנה (ב״ק קח:) דהגזול מאביו ונשבע ומת אביו, משלם לבנים או אחיו. והגמ׳ מק׳ לימחליה לנפשיה, והביאו דנח׳ בזה ר׳ יוסי הגלילי ור״ע, וכת׳ דקי״ל כר׳ יוסי הגלילי [אך הביא דה**רמב״ם** (גזילה ח ג) פסק כר׳ עקיבא, וכ״ד שא״ר. והגידו״ת תמה עליו שפסק כריה״ג נגד סתם משנה, וקי״ל כר״ע מחבירו]. ושוב חילק דהתם הוה ממון אביו, אבל הכא כבר מכרו. ומש״ה ל״מ מחילה. [וצ״ב, דהא המחילה הוה מחמת שעבוד הגוף דהוה דידיה].

והרא״ש (לקמן פה: ט י) הביא מהגמ׳ (ב״ק) דמהני מחילה לעצמו. אבל **הריטב״א** (כאן) כת׳ דנראה (ב״ק שם) דל״מ מחילה לעצמו [והקוב״ש הק׳ דהגמ׳ (שם) מק׳ בזה].

מ. שירש את השטר חוב מאמו, ואת הנכסים המשועבדים ירש מאביו. ובפשוטו מבואר (לקמן פו.) שיכול למחול לעצמו

וכ"כ **הרא"ה והר"ן** (כאן, והו' ב' דיעות **ברמ"א** חו"מ סו כג[מא]) דאפשר דאין אדם יכול למחול לעצמו. **והריטב"א** ביאר שאין מחילה אלא ממוחל לנמחל. [**והקוב"ש** (קידושין קכג) ביאר כוונתו דמחילה הוה בגדר 'הקנאה', ול"ש הקנאה לעצמו. ואילו דעת התוס' דמחילה הוה סילוק, ואף לעצמו יכול להסתלק].

קמה) **בא"ד וי"ל דשאני הכא דאינו יורש אלא מכחה.**

בפשוטו כוונת התוס' דכיון דהך ירושה בא מחמת הדין יבום [ואישות המת[מב]], מש"ה מחוייב טפי לחיוב כתובה, ואינו בדין שיפקיע כתובתה. [וצ"ב הגדר].

ו**האחרונים** (הפלאה) דנו דהיכא דאין ליבם אחים, ואביו אינו קיים, א"כ זוכה בירושה זו ממ"נ, דאף אי לא זכה מחמת היבום, זוכה משום שהוא אחיו. וא"כ יהני מחילתו. אך **הקוב"ש** (רצ, ב"ב תקעז) כת' דאפי' ליכא אחים, ע"י היבום פקע ירושת קורבה, וזוכה רק מדין היבום. ומש"ה נחשב שיורש מכחה.

ועוד כתב **ההפלאה** לפרש תי' התוס' דיבם אינו יורש בראוי, ומהדין אינו זוכה בחוב זה [אלא שאר קרובים], אלא כיון דחוב זה משועבד לכתובת היבמה, מש"ה זכה היבם, דהוא קם תחת אחיו באישות ומתחייב בכתובתה ומש"ה זוכה בנכסים המשועבדים לכתובתה[מג]. דכשגובים לבסוף לכתובה נעשית מוחזק של היבם למפרע. ומש"ה אם מחל לעצמו, ופקע השעבוד לכתובתה, וממילא יבם לא זכה [למפרע] כיון דהוה ראוי. [ומש"ה לא מהני מחילתו, דכל זכותו מחמתה. וע"י המחילה פקע זכותו].

קמו) **בא"ד א"נ כר' מאיר דראין דד"ג.** ולכאורה איירי דוקא כשאין למת עוד נכסים[מד]. וע' פנ"י.

קמז) **תוד"ה ודלמא.** א"נ דלא זילי נכסי וכו' ולא יהיו יראין הלקוחות שתטרוף מהם. **רע"א** תמה דאף אי אח"כ נאבד אחיו, נשתעבד רק מכאן ולהבא [וכמ"ש תוס' יבמות לט. להדיא, וכן הראשונים בסוגיין], ולא שייך יראה ללקוחות וצ"ע. **ורע"א** ו**הבית יעקב** כתבו דלולי דברי התוס' יל"פ דאילו לא יפרע החוב לאחיו, כשישתדף שאר נכסיו תחזור ותגבה חוב זה מדין שעבודא דר' נתן [ותגבה מלקוחות שקנו כבר]. ודטבא ליה עבדו שיפרע החוב, ועי"ז ישתעבד לה רק מכאן ולהבא.

מטלטלין משתעבדי לכתובה

קמח) **תוד"ה ר' מאיר.** אומר ר"ת דלא אמר ר' מאיר לגבות מיתמי, אלא דוקא מיניה. [ולדעת רבנן אף מיניה אינו גובה ממטלטלין]. אבל דעת **הרמב"ן ושא"ר** (קידושין סה:, וכן **הריטב"א** כאן, ושם, ויבמות צט., **והר"ן ורשב"א** נדרים סה:) דר' מאיר ס"ל דגובה ממטלטלי דיתמי, וכתובה עדיפא מבע"ח. [**והביאו** כן מיבמות צט., הו' בתוס' בסמוך]. **והרשב"א** (קידושין שם) הביא דב"מ מסוגיין דיבם ביתמי דמי.

קמט) **בא"ד ול"ל דל"ר מאיר מטלטלין דיתמי נמי**[מה] **וכו' דא"כ אפי' ל"ל דר' נתן דין הוא שתגבה ממנו כאילו הוא קרקע.** **המהרש"א** תמה דאף לדברי ר"מ האיך תגבה ממנו בלא שעבודא דר' נתן, דהוה חוב בעלמא שחייב לאחיו. [וכן מבואר בסמוך דבעי לתרויהו, מדין ר' מאיר וגם ר' נתן].

ו**האחרונים** הביאו **דהריטב"א** כתב כעי"ז דהיכא דשעבד לו מטלטלין [אגב קרקע], וחזר ולווה אי"צ שעבודא דר' נתן. דשעבוד דידיה איתא גביה.

ורע"א ביאר דהלוואת המעות הוה כמו חליפי מטלטלין, ואף הפרעון נכנס לשעבוד[מו]. ועוד כתב **הקרנ"ר** ו**החזו"א** (קכה יב) דכוונת התוס' [והריטב"א] דעצם

על הכתובה, ועי"ז יפסידו הלקוחות. והרמב"ן הביא מסוגיין דל"ש מחילה לעצמו.

מא. ו**הקצות** (סו ל) הק' דבשו"ע (אה"ע קה ו) סתמו דיכולה למחול לעצמו. [וע' לקמן פה:].

מב. ו**ההפלאה** הק' דאינה 'מכחה', אלא דהתורה אמרה יקום ע"ש אחיו.

מג. וצ"ע אמאי יזכה בזה, אי לא הוה בתורת ירושה.

מד. ואפשר דאף בלאו הכי אין מוציאין מזה משום שעבודא דר' נתן אלא היכא דליכא שאר נכסים.

מה. וצ"ב דלר"ת מטלטלין אצל יבם משתעבדים לר' מאיר, א"כ הדרא קו' אמאי איצטריך לדר' נתן.

מו. ואף מה שפרע אח"כ הוה חליפי המעות הראשונות. [כ"כ **החזו"א** (בסוגריים) בכוונת רע"א, וע"ד מש"כ **בשו"ת רע"א** (ק קפה) דהוה כמו שהיתומין החליפו קרקע בקרקע, ונחשב התשלום כעצם החוב להשתעבד. וע"ע לקמן צא וצז].

החוב נחשב מטלטלין, ולר' מאיר חל שעבוד המלוה עליו[מז]. [וע"ע לקמן צב.].

ולדברי **ר"ת** המשנה (פד.) דלדעת ר' טרפון פקדון ביד אחרים ינתן לכושל, קאי אף לר' מאיר. ודוקא היכא דהוה ביד אחרים גובה, אבל ביד יתומים לא גבי מהם[מח]. אבל **הרמב"ן** (קידושין) כתב דהמשנה (הנ"ל) דלא כר' מאיר, דאף ביד היתומים גבי מהם[מט].

קנ) **בא"ד ועוד דהשתא מלוה עדיפא וכו' דלרבנן אפי' מטלטלי דידיה לא משתעבד.** [והרמב"ן ושא"ר הנ"ל כתבו דאה"נ, ולרבנן גרע משאר חוב. ולר' מאיר עדיף מכל חוב]. אבל דעת **הראב"ד**[נ] (הו' ברשב"א קידושין סה:) דאף רבנן ס"ל דכתובה גובה ממטלטלין מיניה. **והראשונים** (שם בשם ר"ח) הוכיחו דלא כן מהגמ' (נדרים סה:) דשער ראשו הוה לר' מאיר. ע"כ דלרבנן גריעי מבע"ח ואף מיניה אינה גובה מטלטלין.

ותוס' (לעיל י.) משמע דהטעם דלרבנן אף מיניה אינו גובה ממטלטלין, משום קולי כתובה. ואף למ"ד כתובה דאורייתא[נא] תקנו שלא יפרשו מהן בני אדם אם יצטרכו למכור מטלטלין. וחשו כדי שיקפצו עליהם בני אדם. **והר"ן** (נדרים סה:) ביאר הטעם משום דאין זמן הכתובה ידוע ושמא לא תגבה לעולם[נב] וכו' הילכך לא סמכא דעתה אלא על הקרקע, ומש"ה לרבנן הורע כוחה מחוב דעלמא.

ולר' מאיר עדיפא מבע"ח דעלמא[נג].

והאחרונים הק' דאף דאין שעבוד נכסים על גוף המטלטלין [לרבנן], מ"מ החוב מוטל עליו, וישלם בכל מה שיוכל (ויתבאר עוד לקמן פו.) **ואפי'** מגלימא דעל כתפיה. ומבואר דמטלטלין לא שייכין לשעבוד כתובה, ואף הוא אינו חייב לפרוע מהם. (וע"ע לקמן פד.).

ומ"מ כתב **הבית מאיר** (ר"ס ק) כתב דהוא מחוייב לפרוע אף מטלטלין. אלא דבי"ד לא גובים ממנו, ומ"מ משמתינן ליה עד שיפרע.

קנא) **בא"ד ויבם במקום אחיו קאי, והוי כמו מיניה.**

החזו"א (קכה יג) ביאר דהיבם לא זכה בירושה אלא במה שנשתייר אחרי פרעון חובותיו[נד], ומש"ה לא דמי לשאר יורש. אבל **תוס'** (בכורות נא:) כת' דכיון דאגידא גביה מחמת נישואי אחיו. ומשמע דהטעם דאף היבם נחשב בעל דבר בחוב זה, ולענין זה נחשב כמו מיניה [ואף דהיבם אינו חייב מנכסיו].

קנב) **בא"ד כ"ש ממטלטל דמקבל מתנה, דאלים טפי וכו' אבל מתנת בריא דהויא דאורייתא אינה נזונת וכו'.** תוס' הביאו מהגמ' (ב"ב קלג.) דאלמנה אינה נזונת ממתנה דאורייתא [דנחשב משועבדים טפי מירושה]. ואף דהתם לא קאי לענין מטלטלין, מ"מ תוס' הוכיחו דמתנה אלים מירושה[נה]. [וע"ע **תוס'**

אבל **הקוב"ש** (רצא) נקט דכוונת רע"א דמעות ההלואה [אילו הוה בעין] נחשב חליפין. [והקוב"ש תמה דאם המעות כבר אינם בעין לא נחשב חליפין].

מז. וגובה את השטר (ע"ע לעיל יט. ולקמן קי.).

מח. ולדעת ר"ע אפי' ביד אחרים אין גובין מהם, אא"כ תפסה מחיים.

מט. וכת' דג' מח' בדבר, דלרבנן בי"ד אינם מגבין מטלטלין, אבל מהני תפיסה מחיים. ולר' טרפון מהני אפי' תפיסה לאחר מיתה. ולר' מאיר אף מגבים לאחר מיתה. [וע"ע לקמן פד. דדעת **תוס'** (לקמן צב. וכ"מ) דשאר תנאים לא פליגי אר' טרפון בעיקר הדין, אלא משום שבועה].

נ. **והבית מאיר** (ר"ס ק) ציין דכן משמע מדברי **רש"י** (לעיל סז.). [וכתב דלמש"כ **הפנ"י** לחלק בין מ"ד כתובה דאורייתא למ"ד כתובה דרבנן יש ליישב].

נא. **והפנ"י** (כאן) כתב דר' מאיר לטעמיה (לעיל י. ונו. וכ"מ) דכתובה דאורייתא. [אבל **תוס'** (שם) הק' דאף רשב"ג ס"ל כתובה דאורייתא, ול"מ דפליג במטלטלין].

נב. וכעי"ז כתב **הרשב"א** (קיד' סה:) דכתובה עומדת ימים רבים, ואין דרך אשה לחזור אחר מטלטלין [אבל קרקע ידוע]. אבל חוב זמנו קבוע, ודעתו לחזר אחר מעות לפרוע. **ובשו"ת הרשב"א** (ד קנב) הוסיף דחוששת דהיתומים יבריחו את המטלטלין, ובגירושין חוששת שמשום איבה יבריח המטלטלין.

נג. **והפלאה** (פב.) כתב דר' מאיר לטעמיה (לעיל נ.) דאחריות לאו טעות סופר, א"כ אין לה שעבוד אף על הקרקע אם ימכור.

נד. וכתב דזה כוונת תוס' (לקמן פד:).

נה. **והרא"ש** (קידושין ג יד) כת' ומיהו יש לדחות דלעולם יש כח לירושה להפקיע שיעבוד יותר ממתנה. ודגמ' (ב"ב קלג.) כ"ש לאו דוקא, אלא ה"ה מיהא הוה, דירושה ומתנה דאורייתא הוה דין א' (ע"ע תוס' לעיל מט:). וכת' דנפק"מ אי לאחר תקנת הגאונים גובה ממטלטלין דמקבל מתנה. [אך משמע דלא היה הו"א דבע"ח יגבה ממטלטלין דמתנה דאורייתא, אלא משום תקנת הגאונים].

(לעיל מט:) שדנו לענין מה אמרי' דמתנה נחשב כמשועבדים].

קנג) **בא"ד וי"ל דההיא (דיבמות) איירי במתנת שכיב מרע דגריעה מירושה.** [וכדאי' בגמ' ב"ב קלג.]. ואף דלדעת ר"ת כתובה לא גבי ממטלטלין דיתמי, מ"מ גובה ממטלטלין דמתנת שכיב מרע[נו] [אף לאחר שמת].

[ולכאורה מבואר דחל שעבוד על עצם המטלטלין, אף כשאינם אצלו, דאל"כ האיך גובה ממתנת שכיב מרע אף דהוה דרבנן. אלא דרשות יורש הוה הפקעה, ומתנת שכיב מרע גרע מרשות יורש ואינה מפקעת].

ואף לדעת **הרמב"ן** ושא"ר איירי במתנת שכיב מרע, דדינו כירושה (כדאיתא בב"ב קלג, ע' לעיל מט:). דלכו"ע לא גבי ממטלטלין דמתנה גמורה. **והריטב"א** כתב דלדעת **הראשונים** (ב"ב קלג.[נז]) דאפי' מתנת שכיב מרע הוה משועבדים, צ"ל דאיירי שנתן לבן ע"מ שלא תפסיד האשה כלום מזכותה מפני מתנה זו. וע"י שנתן בתנאי לא נחשב משועבדים.

דף פב.

קנד) **לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה.**

פרש"י שהרי היא מדברי סופרים. משמע דאף אילו ר' מאיר ס"ל בשאר בע"ח כר' נתן, גבי כתובה יש טעם להקל טפי דלא מהני שעבודא דר"נ. אבל **הרשב"א ריטב"א ור"ן**[א] כת' דלא אשכחן תנא פי' שידעו דר' מאיר ל"ל דר' נתן, ור' נתן ל"ל דר' מאיר. ולאו למימרא דלא יתכן להחמיר ב' חומרות. (וע' בסמוך).

הרי"ף הביא ברייתא זו, דמוציאין מידו וילקח בהם קרקע וכו'. דכיון דתקנו הגאונים דכתובה גבי ממטלטלין, מוציאין ממנו. **והראב"ד** (בהשגות לרי"ף) תמה דברייתא זו נדחית מההלכה. **והרא"ש** (**ותוס'** בכורות נב.) כת' דדעת הרי"ף השתא שתקנו הגאונים דמטלטלין משתעבדי לכתובה, חזרו מטלטלין להיות כקרקע[ב], ואינו תרי חומרי. אבל **הראב"ד** דחה סברא זו, דלא עדיפא תקנתא בתראי ממילתא דר' מאיר דמטלטלין משתעבדי מדינא.

והרשב"א (ורא"ש ושא"ר הנ"ל, וע' ס' הזכות) דחה דברי הראב"ד, דאין טעם להקל בכתובה. אלא דכוונת הגמ' דלא אשכחן שר' מאיר יסבור כר' נתן. אבל השתא דקי"ל כר' נתן, וקי"ל דתקנו הגאונים דמטלטלין משתעבדי, שפיר גובה.

והרמב"ם (כב יג) פסק דאע"ג דגבי ממטלטלין מתקנת הגאונים אין כח בתקנה זו למונעו למכור מנכסי אחיו[ג]. [ואף דגובה כתובתה מדין שעבודא דר' נתן, מ"מ אין מוציאין מידה עבור עיקר השעבוד].

קנה) **שם. תרי חומרי. הרמב"ן** (בספר הזכות, ובחי' ב"ב קכה:) הק' דיש בזה חומר נוסף, דחוב הוה ראוי, וכתובה אינה גובה מראוי[ד], וכדתנן (בכורות נב.) ולא האשה בכתובתה[ה]. ואף די"ל דהך ברייתא הוה רבי דס"ל (ב"ב קכג:) דמלווה לא הוה ראוי, מ"מ אמאי לא הזכירו ג' חומרי[ו]. ועד"ז הק' **תוס'** (בכורות נא:).

ותוס' (לקמן פד., בכורות נא:, וב"ב קכה: ד"ה אמר) כת' דס"ל דתקנו אף בכתובת יבמה. [ובדברי הגאון משמע דאין שעבוד כלל. אבל ברמב"ם משמע דמשתמש בהם כמה שירצה, דלא תקנו שאינו יכול למכור ולאבד. אלא הוה כשאר משועבדים, ואם נשאר בשעת גבייה גובה מהם].

ד. וכה"ק **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף) דמלווה הוה ראוי, וכתובת אשה אינה נגבית מן הראוי. [וצ"ב כוונתו, אמאי הוה השגה על הרי"ף, ולא קו' על הברייתא גופה. וי"ל דכוונתו דהברייתא קאי כרבי דמלוה לא הוה ראוי, ולא קי"ל כוותיה].

ה. ובפשוטו הוה מקולי כתובה שאינו גובה מראוי. [אבל כל בע"ח גובה מראוי]. אבל **הרמב"ן** (ספר הזכות כאן, ובהל' סוף בכורות, ובהרא"ש שם) האריך דאף בע"ח אינו גובה מראוי. [ורק לענין שבח צריך לטעם דקולי כתובה].

ו. ודחה דכיון דאיכא אמוראים דס"ל דחוב לא הוי ראוי, לא מסיימי.

נו. ולכאורה הוא הדין דבע"ח גובה ממטלטלין דמתנת שכיב מרע, דלדעת ר"ת כתובה לא עדיף מבע"ח.

נז. **הראב"ד** (אישות יט יג, ובראשונים שם) שפי' מסקנת הגמ' שם באופ"א.

א. **והרמב"ן** (ב"ב קכה:) דחה פי' הזה. די"ל דחד תנא סבר כוותיה בחדא, וכדאמרי' בעלמא האי תנא סבר כוותיה בחדא. וכה"ג לא אמרי' דאינה משנה.

ב. וכ"כ **בהשג' הרמ"ך** בשם **רבותיו** דבתר תקנת הגאונים מטלטלין וקרקע שווים, ומוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות.

ג. וכעי"ז הביא **הרמב"ן** (בסה"ת הנ"ל) **דהגאון** כתב דשמא לא תקנו הגאונים דמטלטלין משתעבדי לכתובת יבמה. **והרמב"ן** כת' דאין ספיקו של הגאון כדי לדחות דברי הרי"ף

דאף דחוב נחשב ראוי לענין בכור וירושת הבעל, אבל לענין כתובת אשה גובה מחוב[ז]. ולא נחשב ראוי. **והרמב"ן** (שם ושם) ביאר דהכתובה גובה ממלוה משום שעבודא דר' נתן, ומשום שעבודא דר' נתן נחשב המלוה מוחזק, ומוציאין מזה ונותנים לזה. ודוקא לענין בכור נחשב ראוי.

קנו) **תוד"ה לא.** וא"ת הא דתנן (לקמן פד.) מלוה ביד אחרים ר' טרפון אומר וכו'. ותוס' נקטו דמבואר דר' טרפון ס"ל דגובים ממטלטלין, ואף שעבודא דר' נתן. [וכ"כ **הרשב"א** קידושין טז.]. [**והראשונים** ביארו דר' טרפון ס"ל דאף דאין גובין ממטלטלי דיתמי אא"כ תפס, כיון דנמצא ביד שליש הוה כתפס. (וע"ע לקמן פד.). וכן שעבודא דר' נתן מהני אף בגבו מעות[ח], כיון דלא הגיע ליד היתומים].

קנז) **בא"ד ואי הוה מפרשינן לא מן הדין, אלא למצוה וכו'.** [ולא הוה משום שעבודא דר' נתן]. וכ"כ **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף והריטב"א) דנקיט בידיה ואמר למאן יהיבנה, אבל לכפות ולהכריח בבי"ד לא אמרי'.

[ומשמע דאף לולי שעבודא דר' נתן הלווה האחרון רשאי לפרוע מדעתו לראשון[ט], ונחשב שפרע חובו ויש שעבוד לכך. וצריך להגיע לדין שעבודא דר"נ לענין שיוכל האחרון לתבוע מהראשון, שלא יאמר לאו בע"ד דידי את. וכלשון הגמ' (סוף פא:)].

קנח) **בא"ד י"ל דשאני התם דאין היורשין מוחזקין וכו' לכך אי"צ דר' נתן וכו'.** מבואר בתוס' דהחידוש בשעבודא דר' נתן הוא משום שיש כאן אדם באמצע, אבל המלוה הראשון יכול לתבוע מהלווה השלישי היכא דאין אדם באמצע[י] [וכגון גר שמת], ואף לולי חידוש דשעבודא דר"נ[יא]. וה"נ כשבאין לגבות מנכסים שלא זכו היורשים ל"צ שעבודא דר"נ.

והחזו"א כת' דהסברא דחוקה, וכתב דכוונת התוס' לחלק בין מלוה דידיה למלוה דאחרים, דמלוה דאחרים אפשר לגבות את גוף החוב.

קנט) **שם. דשאני התם דאין היורשין מוחזקין וכו'.**

התוס' הרא"ש כת' דכיון דאין היורשים מוחזקים לא הוה מטלטלין דיתמי[יב] [ואי"צ לחידוש דר' מאיר[יג] דכתובה גובה ממטלטלין דיתמי[יד]]. ומש"ה לא הוה ב' חומרות. [ומשמע דלעולם בעינן לסברת ר' נתן].

ותוס' (בכורות ריש נב.) כת' דאף אין כאן חומרת ר' נתן, לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם[טו], ומש"ה מודו רבנן[טו] (וכנ"ל). [והמשנה לקמן פד. קאי לכו"ע]. וכמ"ש בתוס' דידן.

והשיטמ"ק הק' אמאי תוס' הוצרכו לזה, אמאי לא סגי לומר דלא קאי כר' מאיר, ומש"ה לא הוה ב' חומרות. ותי' דדוחק לתוס' דכולהו תנאי (לקמן פד.) כר' נתן.

ז. ותוס' לא פי' טעם החילוק.

ח. אבל גבו קרקע מהני, כיון דהניח להם שעבוד קרקעות. [וע' לקמן צב.]

ט. וכ"כ **הש"ך** (חו"מ פו ה) דפשיטא שיכול לפרוע מרצונו הטוב [אף לולי ר' נתן], ולא הוה כפורע חובו של חבירו.

י. והפלאה ביאר דדין שעבודא דר' נתן נתחדש דוקא משום שיש פסידא לשני, והביא כן מהש"ך (פו ה).

יא. צ"ב שיטען לאו בעל דברים דידי את. ולכאורה הטעם דכיון דליכא בעל דברים, ממילא אף כל מי שיש לו צד שייכות יש לו זכות תביעה. וכה"ק **הקוב"ש** (רצב) דבשלמא אילו היה הדין שיש לתרוייהו כח לתבוע את הלווה האחרון, אלא שהמלוה [האמצעי] כוחו יותר גדול. בזה י"ל דביתומים אין כוחן גדול לבטל כח המלוה הראשון. אך הק' דהגמ' (סוף פא:) מק' דאמר לה את לאו בע"ד דידי את, דממך לא לויתי אלא מאחי. וכלפי סברא זו מה מהני הא דליכא אחר.

יב. **והתורא"ש** (ועד"ז תוס' בכורות) הוסיף תדע דהא מודה ר' מאיר דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובת אשה (וכמ"ש ר"ת בתוס' פא:), וגם מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב לכו"ע. אלא ודאי כיון שאינן ברשות היתומים לא זכו בהן, ולא הוו כמטלטלי דיתמי. [וזה עיקר סברת ר' טרפון, ע' לקמן פד.].

יג. אך צ"ב דלדעת רבנן לא גבי אף ממטלטלין מיניה. ואפשר דכוונתו דשאני מטלטלין ביד אחרים, דהוה כמו תפיסה [וע"ע לקמן פד.]. ועוד יל"פ דאף דע"כ ר' טרפון ס"ל בזה כר' מאיר, מ"מ לא נחשב 'חומרא' בכתובה.

יד. וכ"כ **תוס'** (בכורות נא: בסוף העמ') דאי"צ לדברי ר' מאיר. ותוס' הוסיפו דקאי אף לר' נתן.

טו. ואף דבחיי הלווה בעי שעבודא דר' נתן, לפי שיש לו כח גדול בממון. אבל יורשין לא זכו בממון.

טז. אלא עכשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם. וע"ד מש"כ תוס' דידן.

קס) **רש"י ד"ה פלוג.** עד שאכנוס או שאחלוק. [משמע דאף אם יחלצו, לא חל המכירה עד אחרי חלוקה[יז]]. **והרש"ש** הגיה 'או שאחלוץ'[יח].

קסא) **ומשוך פרה זו, ולא תהא קנויה לך אלא לאחר ל' יום וכו' קנה ואפי' עומדת באגם.** והגמ' פי' בדאמר ליה מעבשיו[יט]. ותוס' פי' דלולי 'מעבשיו' ל"ק לאחר ל' דפסקה משיכתו. וכלתה קנינו.

ותוס' (בסו"ד) **ביארו דלר' יוחנן מהני 'מעבשיו'** דמתחיל הקנין מעבשיו ונגמר אח"כ[כ], וע"ד הא דאמרי' (קידושין ס.) כשרגי דליבני[כא] [והגדר בזה צ"ב]. ועפ"ז תוס' פי' דאיירי דוקא בעומדת אגם, שהוא מקום הראוי למשיכה. [ואינו הפקעה על הקנין].

אבל **הרשב"א וריטב"א** כת' דבמעבשיו מהני אפי' עומד ברה"ר. דהא משיכה זו אינה קיימת בסוף הל', וע"כ דמעבשיו מהני דלא אמרי' דכלתה קניינו. וא"כ מה לי עומדת באגם או עומדת ברה"ר[כב]. וביארו דקונה גוף מהיום ופירות לאחר ל' (כדאי' ב"ב קלו.)[כג].

והרמב"ם (מכירה ב ט, ושו"ע קצז ז) פסק דמעבשיו ולאחר ל' יום קונה, מדין תנאי[כד]. ואפי' היתה עומדת באגם בסוף הל'. **והפוסקים** (לח"מ שם, ט"ז ס"ס קצז) דנו דפסק כשמואל (קידושין נט:) דהוה תנאי. **והגר"א** (חו"מ קצז כ) כת' דס"ל דבממון כו"ע מודו דהוה תנאי.

קסב) **הכא לאו בידו. פרש"י** דלאו בידו להקנות מעבשיו.

ובפשוטו כוונת הגמ' דאף לולי דברי רב יוסף [דלאחר יבום ל"מ להקנות], מ"מ קודם יבום עדיין לא זכה, וכמ"ש רש"י (בסו"ד). אבל **רש"י** הוסיף דקי"ל כרב יוסף[כה], וצ"ב אמאי הוסיף כן. ולרב יוסף החסרון לא שייך כלל בדין מקנה לאחר ל'. [וע"ע פנ"י מש"כ בכוונת רש"י].

ורע"א הק' **דתוס'** (נזיר יב.) מבואר דנקטו דבידו לייבם לא נחשב דבר שלא בא לעולם.

קסג) **תוד"ה הא.** דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות וכו'

שאם לא תתקדש לו חייבת לשלם, והוי כאילו הכסף בעין לאחר ל'. דבגמ' (קידושין נט.) אי' הני זוזי לא למלוה דמו ולא לפקדון דמו, כיון דנתן לה בתורת קידושין. ותוס' (כאן ויבמות צג.) פי' שאם לא תתקדש צריכה לשלם, ומש"ה נחשב דשעבוד המעות קיים[כו].

והר"ן (קידושין נח:, כד. בדה"ר) הוסיף דאם המקדש יחזור בו לא יחזירו לו הכסף [שניתן רק ע"ד קידושין], ומש"ה לא הוה מלוה. ועד"ז כת' התוס' רא"ש (קידו' מו:). וע' חי' ר' שמעון (קנין כסף ג).

קסד) **בא"ד שדה זו לכשאקחנה ממך קנויה לך מעכשיו וכו' דסתם קניית שדה הוה בשטר, ולכך צריך מעכשיו שאם יאבד השטר וכו'.** וכ"כ **תוס'** (ב"מ טז. ד"ה קנויה). וצ"ב דהתם הוה דבר שלא בא לעולם [וכמ"ד אדם מקנה דבר שלא בא

יז. וכסוברים דאח אינו יכול למכור חלק פשיטותו קודם חלוקה (ע' ב"ב קכו.).

יח. ומ"מ צ"ב מהו עד שאחלוץ, דהא אם יחלצו לה, הוה של יורשים למפרע משעת מיתה.

יט. פרש"י לאחר שיגיעו ל' יום, תהא קנויה לך מעכשיו. [ופשטות הגמ' דאמר קני מעכשיו, ולא תהא קנויה לך אלא לאחר ל']. [illegible]

כ. ותוס' (יבמות צג.) הק' דמהיום ולאחר ל' הוה ספק תנאי וספק חזרה (לרב קידושין נט:), א"כ ממ"נ, אי הוה תנאי אמאי צריך שיהא באגם. ואי הוה חזרה מה מהני שעומדת באגם. ותוס' הוכיחו דר' יוחנן לשיטתו. [וכ"ה כוונת התוס' דידן].

כא. [וע"ע תוס' ב"מ לד. ואכ"מ]. אמנם **הרשב"א** (קידושין ס.) כת' דשרגא דליבני הוה גדר 'שיור', וכאומר חוץ מפלוני. ולא שמתחיל הקנין ולא נגמר.

כב. ונקטו דהגמ' (לקמן פו:) איירי דלא אמר מעבשיו, ואפי' הכי מהני באגם. [עי"ש רמב"ן ספר הזכות ור"ן].

כג. וכ"כ **רש"י** (גיטין עב.) דדוקא בגיטין וקידושין אמרי' דהוה ספק תנאי וספק חזרה, אבל בממון אמרי' דהוה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. [אבל **תוס'** (כאן, ויבמות צג.) נקטו דאף בסוגיין שייך ספק תנאי וספק חזרה. ודוקא מהיום ולאחר מיתה אמרי' דהוה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה].

כד. שזה כמי שהקנה אותו מעתה על תנאי נעשה התנאי נתקיים הקנין, וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי.

כה. ומשמע מדברי רש"י דאף לרב יוסף נחשב 'לאו בידו' משום תקנה. ונפק"מ דאף אילו מקנה לאחיו 'לאחר שאגרשנה' ל"מ, דהשתא לאו בידו להקנות מחמת התקנה. ויל"ע דכה"ג אינו סותר לשעבוד האשה, וא"כ לא יעמידו דבריהם. וכעין הא דאי' (לעיל נט:) דאף דאלמוה רבנן לשעבוד, לא נחשב דבר שלבל"ע].

כו. וז"ל **תוס'** (יבמות) דאפי' נתאכלו המעות חשוב כל שעה כאילו הם בעין, שהמעות נשארו אצל המקנה, ואם לא נעשה הקנין היה מוטל עליו להחזירם וחשוב כאילו הם בעין לשם קדושין.

לעולם], והקנין אינו חל מעכשיו, א"כ האיך מהני לענין שלא יהא כלתה קנינו. וכן תמהו **רע"א** **והרש"ש** (קידושין סג.).

והאחרונים[כז] ביארו דע"י שאמר מעכשיו נחשב דנגמר מעשה הקנין, ואף דהדבר לא בא לעולם. והחלות הוה לאחר שיבוא[כח]. **והאחרונים** כת' דכל זה בדבר שלא בא לעולם, אבל בדבר שבא לעולם אילו נגמר מעשה הקנין ע"כ חל מיד, וע"כ ששייר במעשה הקנין[כט].

והרמב"ן (קידושין סג.) חלק דלא מהני מעכשיו לענין אם נקרע השטר, דהא לא חייל הקנין מעכשיו. ומ"מ כת' הרמב"ן (בתי' הב' שם) דמהני לענין שאינו יכול לחזור בו[ל] [ומיד שלוקחו נשתחרר].

קסה) **בא"ד דהכי משמע (לקמן פו:) דדוקא בעומדת באגם קנה וכו'.** אך **הראשונים** (רמב"ן ס' הזכות לקמן שם מד: בדה"ר ור"ן שם, והרשב"א וריטב"א כאן) העמידו את הגמ' (שם) בדלא אמר מעכשיו. ויתבאר לקמן.

קסו) **בא"ד מעכשיו מתחיל הקנין ואינו נגמר עד לאחר ל' וכו' שיהא בסוף הל' באגם שהוא מקום הראוי למשיכה.** [בפשוטו משמע דאף דעיקר המשיכה כלתה, סגי במקום דשייך קצת למשיכה]. ותוס' (יבמות צג.) הוסיפו דכיון דבסוף ל' הפרה עומדת באגם שהוא מקום הראוי לקנין קונה. דע"י תחלת משיכה שהותחל קנין נעשה האגם רשותו, והו"ל כמשיכה אריכתא.

ותוס' (שם) הוסיפו דאפי' יצתה מן האגם תוך ל' או משכה המקנה לחצירו, ושוב בתוך ל' חזרה לאגם קני[לא].

קסז) **תוד"ה והתלושין.** לר' עקיבא ל"מ תפיסה לגבות, אבל מהני לענין שיהא לה אלא שעבוד בעלמא. **והתוס' הרא"ש** ביאר דכיון דאוכל פירות לא חשו חכמים בכך.

אבל **רש"י** (במשנה פ:) כת' דמהני רק תפיסה מחיים, ו'קדמו' היינו מחיים. [ודוחק].

קסח) **שמגרשה בגט, מהד"ת וכו' לא תסגי בגט אלא בחליצה. הריטב"א** ביאר ס"ד דנבעי תרוייהו, גט ליבום וחליצה לזיקה. אבל **רש"י מה"ק** כתב דס"ד דאי"צ אלא חליצה, קמ"ל דהוה אשתו.

דף פב:

קסט) **תוד"ה מהו דתימא.** הא פשיטא וכו' דסברא הוא דלא אמר רחמנא כדי לגרשה לאלתר. וכ"כ **תוס'** (יבמות ח: ד"ה מלמד) דאף דליכא עשה בביאה שניה [ולא שייך דמצוות יבום דחי לל"ת[א]], מ"מ סברא הוא[ב] וכו'. [ותוס' חילקו דביבום דחייבי לאוין לא אמרי' הכי, עי"ש ובתו"י]. **והאחרונים** האריכו בזה [ואכ"מ].

קע) **אמר קרא ולקחה, דנעשית כאשתו לכל דבר.** משמע דהא דמותר להחזירה, הוה משום דין 'נעשית כאשתו לכל דבר' [ופקע שם אישות המת[ג]]. [וע"ע

כז. חי' ר' שמעון (נדרים כב ומערכת הקנינים ב,ה), אמרי משה (כ ה), חזו"א (עא כז) ועוד.

כח. **והקוב"ש** (רצג) כתב דגלי דעתו ורצונו שיחול מעכשיו, אלא דאי אפשר. ומש"ה לא אמרי' דכלתה קנינו.

כט. ומש"ה בסוגיין [לר' יוחנן] צריך שיעמוד באגם בסוף ל'.

ל. וכת' דדמי להא דאמר ר"ל (קידושין נט.) דהמקדש לאחר ל' אינה חוזרת, דלא אתי דיבור ומבטל דיבור.

אבל דעת **תוס'** (ב"מ טז.) דאף כשאומר מעכשיו יכול לחזור בו כל זמן שלא בא לעולם, ומהני רק לענין נקרע השטר דלא אמרי' כלתה קנינו. **והרשב"א** (קידושין שם) הק' [לדברי הרמב"ן] דממ"נ אי לא חל, א"כ אמאי לא יוכל לחזור בו. ועד"ז כת' **הריטב"א** (ב"מ טז., והו' בשיטמ"ק שם). וע"ע קוב"ש (רצג).

לא. אבל **התוס' ר"פ** (בשיטמ"ק ב"מ לד.) כת' דצריך שכל ל' לא יצא לרה"ר. [דאילו תצא מהאגם פקע הקנין].

א. דס"ד דתוס' דלהך הו"א הותר רק מצוות יבום, ולא נסתלק שם 'אשת אח' אף כשהיא אשתו. [קמ"ל קרא דנעשית כאשתו, ובפשוטו הגדר דפקע לגמרי איסור אשת אח. והאחרונים האריכו בזה, ואכמ"ל].

ב. ולכאורה גדר הסברא דכל 'אישות היבום' הוה בכלל ההיתר דמצוות יבום. [ועד"ז ע' מש"כ לעיל מ. לס"ד דעשה דולו תהיה לאשה דחי ללא תעשה, ועי"ז בפשוטו הותר כל האישות. וע' מש"כ שם]. ומש"ה כשגירשה חוזר לאיסור. ועויל"פ דגדר הסברא דכל זמן שיש עליו שם 'יבמה' הוה בכלל ההיתר של נפילה ליבום. וסברא הוא דכל האישות נקראת יבמה, שיוכל לקיים הקמת שם. אבל גירשה פקע ממנה שם יבמה.

ג. **והמאירי** (יבמות ח:) ביאר דנפקע האישות שמצד אחיו לגמרי [והוה מכח קנין היבום]. אבל **תוס'** (כ: ד"ה אטו) מבואר דס"ד דהותרו אף שאר איסורין. ומשמע דעצם מה שהיא אשתו [בהיתר] גורם שאינה מותרת לו.

בסוגיה יבמות יט: כ. אי אמרי' דעדיין יבומים עליה לענין אשת אחיו שלא היה בעולמו[ד].

אבל **היד רמ"ה** (סנהדרין נג:) הק' האיך יבמה מותרת בביאה שניה[ה], וקי"ל דאפי' גירשה מותר להחזירה. ותי' דשאני איסור אשת אח שנדחית לגמרי במקום יבום, ולאו משום עשה דוחה ל"ת. דכיון דלא משכחת יבום אלא גבי אשת אח ש"מ דלא אסר רחמנא אשת אח אלא שלא במקום יבום, אבל היכא דמת בלא זרעא לא אסרה תורה. ומש"ה מותר אפי' בביאה שניה. [וצ"ל כוונתו דקרא דנעשית כאשתו גלי דהוה היתר גמור. ואף דילפי' מקרא דנעשית כאשתו, הוה גילוי בעלמא דהוה היתר גמור[ו]].

קעא) **בלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה, מ"ט אשה הקנו לו מן השמים. פרש"י** ואי"צ לכתוב לה שטר נישואין[ז]. [ובפשוטו משמע דאישות היבום אינו מחייב תשלום כתובה. ועוד יש שפי' דכוונת הגמ' המשך אישות הראשון[ח]]. **והרמב"ן והר"ן** (ושא"ר) כת' דקמ"ל דאינו מתחייב לה ב' כתובות. **וכ"כ התו"י** (יבמות לט.).

קעב) **ואי ל"ל מראשון.** [בפשוטו היינו דל"ל נכסים[ט]].

ותלמ' רבינו יונה (בשיטמ"ק) **הביא י"א** דאפי' הפסידה אח"כ תקנו [וכן מבואר בדברי **תוס'** פא. ושא"ר בסוגיין]. אבל דעת **רבינו יונה** דדוקא כשלא הניח נכסים. אבל הניח והפסיד אח"כ אין לה משני, אלא דלר' מאיר אסור להשהות בלא שיכתוב לה כתובה. [וכ"מ **ברמב"ם** (כב יד)].

קעג) **אית ל"ה משני. תלמידי רבינו יונה** כת' דמ"מ אין לה תוספת כתובה[י]. וכן בנפלה ליבום מהנישואין[יא] אין לה אלא מנה [דהשתא היא בעולה]. וכ"כ **הריטב"א** דיש לה מנה מהשני. וכ"ד **הרמב"ם** (אישות כב יד, יבום ב יז).

אבל דעת **הרא"ה** (וכ"כ **הריב"ש** בשם י"מ) דתקנו אף משני מאתיים, דכל דאית לה מראשון תקנו משני. [ולכאורה הגדר דתקנו שהיבם יתחייב בכתובת האישות הזו, ובנישואין אלו היתה בתולה, דאחיו נשאה בתולה. ואילו דעת שאר ראשונים שחייבו דין כתובה חדש, מעכשיו שלא תהא קלה בעיניו].

ותוס' (יבמות לט., ולעיל פא. ד"ה הרוצה) הק' מה מרוויח בזה דכתובתה על נכסי בעלה הראשון. ומאי נפק"מ אי יתחייב לה הוא כתובה. **והתו"י** (יבמות) תי' דנפק"מ דאינו מתחייב ב' כתובות.

ומשמע דדעת התוס' דודאי דיש חיוב כתובה א', והנידון האם הוה על נכסי הראשון או השני. אבל **המהרש"ל** (חכמ"ש שם ושם) כתב דכוונת התוס' להק' דמשמע דיש קולא שאין גובים מנכסיו, ומה מרויח

ד. ביבם ואח"כ נולד, דמצאו בהיתר. ואכמ"ל.

ה. ואלו גבי חייבי לא תעשה לא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא בביאה ראשונה. [והרמ"ה לא חילק כדברי תוד"ה מהו].

ו. **והאחרונים** דנו דכן דעת **הרשב"א** (יבמות מא.) שכת' משעת נפילה ליבום הותרה לגמרי, ואף דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה ליכא איסור אשת אח. ואף דליכא מצוות יבום. וצ"ל דס"ל דלמסקנא ילפי' דהותרה לגמרי משעת נפילה ליבום. וע"ע רשב"א (קידושין כא:).

ז. **ורש"י מה"ק** כתב דמ"ט הכתובה על ראשון ולא על ב'. [וקצת משמע דהנידון שיתחייב הב' בכתובת הראשון. דמ"מ הוה חד אישות, וכמגרש את האשה ומחזירה]. והגמ' מתרצת אשה הקנו ליה וכו', ולא אתיה ליה ע"י כתובה.

ח. **והאחרונים** (קוב"ש רפז) פי' [קמ"ל] דכיון דהוה המשך האישות ל"צ חיוב כתובה נוספת. וכמו המגרש את אשתו והחזירה דהוה ע"ד כתובתה ראשונה. (וכדתנן לקמן פט:).

ט. אבל **הרמב"ם** (יבום ב יז) כתב דאם לא כתב לה בעלה כתובה, או מכרה לו, או מחלה אותה, צריך היבם לכתוב לה כתובה כשאר אלמנה. ומשמע דאי לית לה, היינו דלית לה כתובה [ולא קאי אנכסים].

י. ויל"ע אי ל"ל כשיעור מאתיים ותוספת מהראשון, ונשאר יותר ממנה. דלכאורה לא תקנו משני. ואמאי הא ל"ל כתובה מראשון. [ולדברי **ר' שלמה** (טז הנ"ל) ניחא, דכלפי השני נחשב דקיים כתובתה הראשון].

יא. אבל ביבמה מהאירוסין, השני מתחייב לה מאתיים. דעדיין היא בתולה.

אבל **הרמב"ם** (יבום ב יז) סתם דיש לה כתובה מנה כשאר אלמנות. ויש שדייקו דאף בתולה שנפלה ליבום מאירוסין יש לה רק מנה מהיבם. [ושמעתי לפרש דלא תקנו כתובה לביאת יבום, דמסורה לו בע"כ בביאה זו. ומתחייב לה כתובה רק עבור המשך האישות, אם רוצה להשהותה, והשתא הוה בעולה. אך בפשוטו משמע בראשונים דאף קודם ביאת היבום צריך לכתוב לה כתובה]. ויש לדחות דדעת הרמב"ם דכל ארוסה אין לה כתובה, א"כ יבמה מהאירוסין לא הוה בכלל תקנת אי לית לה מראשון, ופשיטא דצריך לכתוב כתובה מאתיים].

בזה שכל החיוב על נכסי הראשון[יב]. [ואף דעיקר כוונת הגמ' דאינו מתחייב ב'][יג].

והרא"ה הביא **י"מ** לתרץ דנפק"מ דמראשון יש לה מאתיים, ואילו השני מתחייב רק מנה[יד]. [והרא"ה חלק דאף משני יש לה מאתיים. וכנ"ל]. **והר"ן** (כאן) תי' דנפק"מ לענין נדוניא, דאי ל"ל מראשון, אין לה על השני אלא עיקר כתובה. ולא כל שיעור נדוניא וצאן ברזל. (ע' חזו"א).

ותוס' תי' נפק"מ היכא דמכר נכסים קודם דאשתדוף[טו].

ועוד תי' **המרדכי** (יבמות כו) דנפק"מ כשזיבורית דראשון גרע מזיבורית דידיה. ועוד תי' דמרוויח שכר סופר, דאי"צ לכתוב לה כתובה.

קעד) **שם. והרמב"ם** (יבום ב יז) כתב דאם היתה אסורה על בעלה הראשון [וכגון שניות], ולא היתה לה כתובה על הראשון, יכול לייבמה ואין לה עליו כתובה. [וכדאיתא בגמ' יבמות פה.]. **והרמב"ן ורשב"א** (יבמות שם) כת' דודאי אסור להשהותה בלא כתובה, וכל הנידון כשאין דעתו להשהותה, אלא לגרשה לאלתר. דלא אמרי' דנתחייב לה [כבר כתובה]. **והלח"מ** כתב דמבואר ברמב"ם דכה"ג מותר להשהותה בלא כתובה. וכ"כ **הגר"א** (קסח יא יג).

ומ"מ צ"ב דהא היא קלה בעיניו להוציאה[טז]. **והיש"ש** (יבמות ט ה) תי' דהוה קנס. וע"ע **ב"ח** (קסח). ויש שתי' ע"פ מש"כ **ריב"ן** (בתוס' נא.) דהיכא דמדינא ל"ל כתובה לא חששו שתהא קלה בעיניו. **והקובה"ע** (לח ט בהשמטה) כת' דגדר תקנת קלה בעיניו להוציאה שתקנו שמחוייב בחיוב כתובת אחיו [אף דאין לאחיו נכסים]. אבל היכא דאין חיוב כתובה כלל, לא תקנו לחייב כתובה[יז].

קעה) **כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. הקובה"ע** (לח ט בהשמטה) דייק דיש כאן ב' טעמים לחיוב כתובה, משום עצם האישות, ומשום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ומהני סברת אשה הקנו מהשמים דלא תקנו עיקר תקנת כתובה. [ע' לעיל לט:].

קעו) **גירשה**[יח] **אין, קמ"ל כדר' אבא.** דא"י למכור. **והשיטמ"ק** הביא בשם **ר' יונתן** דפשיטא, וכמה משניות מפורשת ילקח בהם קרקע. וכתב די"ל דהיינו בנכסים מועטין, דיש לחשוש דילמא משתדפי, אבל כשיש נכסים טובא[יט].

קעז) **תנינא המגרש את האשה ומחזירה ע"מ כתובה ראשונה מחזירה. השיטמ"ק** בשם **תלמידי ר"י** כתב דה"מ כשלא פרע כתובתה. אבל אי פרעה ואהדרה אית ליה מנה מיניה. וכן מגרש והחזירה דוקא כשלא פרע. אבל **רש"י** (לעיל פא. ד"ה מגרשה) כת' דמגרשה ומגבה אותה כתובתה, ואח"כ מחזירה ע"ד כתובתה הראשונה.

והקובה"ע (לח ט) הק' דמבואר בגמ' דהא דאינו מתחייב כתובה משום דאשה הקנו לו מהשמים, והרי כשמחזירה אינה מהשמים, ואמאי לא יתחייב לה כתובה משלו [למש"כ הרמב"ן ושא"ר דכוונת הגמ' לעיל דיתחייב ב' כתובות[כ]]. וצ"ע.

קעח) **אמר רב יהודה בראשונה היו כותבים וכו'. פרש"י** ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות

יב. וכן **התו"י** (הנדמ"ח יבמות לט.) הק' משום דהלשון 'הקנו לו מן השמים' משמע דיש לו בזה רווח [ותי' דקמ"ל דדאין ב' חיוב כתובה].

יג. וכ"מ **ברא"ה ור"ן** דהק' כקו' התוס', אף דס"ל דקו' הגמ' דיהא לה ב' כתובות.

יד. [ואילו היה מתחייב בחיובי הראשון היה מתחייב מאתיים, קמ"ל דהקילו דאינו מתחייב כתובת הראשון. ואף דמ"מ מתחייב מנה].

טו. ותוס' (יבמות) כת' דוקא היכא דהיבם מכר, דאילו הראשון מכר תהא קלה בעיניו להוציאה. אבל **תוס'** (לעיל פא.) לא ס"ל כן. [וע' מה שהו' לעיל פא.].

טז. והאו"ש (שם) תי' דהרמב"ם איירי באופן שיש לה תוספת כתובה, דשניות יש להם תוספת (כדאי' לקמן ק:), ומש"ה אינה קלה בעיניו להוציאה, שיצטרך לשלם תוספת הכתובה.

יז. ויל"ד ממש"כ הרמב"ם דאף מחלה כתובתה מתחייב היבם (וע' לעיל נג. בדין מחלה כתובתה). וי"ל דכוונת הרמב"ם באופן דלא חל המחילה, אלא דלא סמכא דעתא (ע' לעיל נו:).

יח. גירשה אין לה אלא כתובתה. השיטמ"ק הביא **תלמידי ר"י** דאף דעד עכשיו אינו יכול למכור, כיון דגירשה זכה. [וצ"ב מה ס"ד דלא זכה].

יט. והשיטמ"ק כתב בשם **הריב"ש** דס"ד דוקא כנגד כתובתה. [משמע דלר' יונתן בעי קצת יותר מהכתובה, אלא דל"צ טובא. וצ"ב מה שיעור בדבר].

כ. אבל י"ל [לולי דבריהם] דכשמגרש ומחזיר, משתעבדים

הכתובה. אבל **תוס'** כת' דהיו מיחדים דבר מסויים, ומש"ה לא היה שעבוד נכסים על הכל. [וכ"מ **ברמב"ן** לעיל נא.].

ו**התוס' רי"ד** כתב [ע"ד רש"י] שלא היו כותבים שעבוד נכסים בכתובה, ועי"ז אם היה מוכר נכסיו היה מפסדת. וכן אם לא היתה תופסת כתובתה, היורשים לא היו פורעים, דהיו כלקוחות לכל דבר.

ו**הריב"ש** (בשיטמ"ק) כת' שהיו מפרשים בפירוש בלא אחריות. ושמעון בן שטח התקין שיכתבו להדיא אחריות. ואפי' דבסתמא מהני דאחריות ט"ס, אלא לפרסם הענין. א"נ כיון דהורגלו בלא אחריות הוצרכו לכתוב.

אבל **הרמב"ן** (לעיל נא.) כתב דשמעון ב"ש תיקן אליבא דמ"ד אחריות לאו ט"ס שיפרשו אחריות בשטר. ולר' יהודה דאחריות טעות סופר תיקן שיכתבו כתובה. [וע"ע רשב"א וריטב"א לעיל שם].

ו**הרא"ה** כת' דבראשונה היו מתנין שאם תתאלמן[כא] או תתגרש יתן לה מאתיים ומנה[כב], ולא היו אומרים מעבשיו, ולא היו מתחייבין סתם. ומש"ה לא היו גובים מהמשועבדים. [ומשמע דחזר שמעון בן שטח ותיקן דיתחייב כתובה בחוב גמור מעבשיו, ועי"ז נשתעבדו הנכסים].

ו**הרמב"ם** (טז ז) כת' דעוד תקנו חכמים דכל נכסי הבעל אחראין וערבאין לכתובתה. והאחרונים דייקו דעיקר תקנת הכתובה אינו מחייב נכסים, אלא דעוד תקנו [תקנה בפנ"ע] להטיל שעבוד עליה, וצ"ב אמאי לא ישתעבד מדינא, ומ"ש מכל חוב[כג]. ו**הגרנ"ט ואבה"א** (מכירה יא יז) כתבו לפרש דדעת **הרמב"ם** [דאף למסקנא] גדר חיוב כתובה נתחייב רק כלפי גירושין או מיתה, ואין עליו חיוב ממון מעבשיו[כד]. ולכן ל"ש שעבוד נכסים [אלא הוה תקנ"ח בפנ"ע[כה]]. (וכ"כ **הפנ"י** מג:).

קעט) **רש"י ד"ה ולא היו.** שהיורשים יצניעו מעות של ירושה. **התוס' הרא"ש** נקט דכוונת רש"י דמעיקרא שעבדו מטלטלין ולא קרקע. והק' א"כ למה הפכו הדבר לבסוף, קרקע ולא מטלטלין. אבל **הריטב"א** כתב דרש"י נקט לשון זה כר' מאיר דמטלטלין דיתמי משתעבדי לכתובה. ולר' יהודה היו כותבין שלא היו משתעבדין נכסיהן לכך[כו]. וחששו הנשים שימכרו ולא ימצאו בני חורין.

קפ) **התקינו שיהיו מניחין בבית אביה וכו'. התוס' רי"ד** פי' שלא רצו לשעבד נכסיהם כדי שיוכלו למוכרם.

קפא) **אומר לה טלי כתובתיך וכו'. תוס'** (נו:) ביאר דחששו לכך כיון דהבעל אינו נהנה מכלי זה. אבל היכא דקיבל עליו אחריות לא חששו.

ובפשוטו משמע דכל זה קודם תקנת שמעון בן שטח, וחזר ותיקן שיהא כל נכסיו אחראין. [ולתוס' אף ל"מ ליחד דבר מסויים, וכדלעיל נו:]. אבל **הריטב"א** כתב דאף לאחר תקנת שמעון בן שטח כששעבד כל נכסיו, יכול לייחד דבר מסויים. והך ברייתא הוה תקנה נוספת אחרי תקנת שמעון בן שטח.

קפב) **תוד"ה בתחילה.** כשהיה דוחק למעות היה מפייסה, ומלוה לו וכו'. [משמע דזמן קצר לא חששו שמשהה בלא כתובה. א"נ דלא כר' מאיר].

הדרן עלך פרק האשה שנפלו

נכסיו לחיוב כתובה זו. וכ"כ **רש"י** (פא. ד"ה ואם ישראל) דכותב דקנאי וכו'.

כא. צ"ב דאי לא הוה מעבשיו האיך יתחייב לאחר מיתתו, ועוד צ"ב דאי מתחייב רק בשעת מיתה וגירושין [מכאן ולהבא], א"כ יחזור בו קודם שגירשה, דכל הקנאה לאחר ל' [בלא מעבשיו] יכול לחזור בו. וצ"ל דלענין זה הוה מעבשיו, אף דלא חל לענין שעבוד נכסים. וצ"ב הגדר בזה.

כב. וביאר דאין בזה משום אסמכתא [אף דהוה התחייבות על הצד], דגירושין הוה בידו [ודבר שהוא בידו לגמרי אינו אסמכתא], ואלמנות אינו בידו כלל [ואסמכתא הוה רק במה שהוא סבור שהוא בידו, ובאמת אינו כ"כ בידו. ע' **תוס'** ב"מ עד.].

כג. ועוד הביאו דמבואר **ברמב"ם** (י יא) דאף כשכתב לארוסה, אינו גובה ממשועבדים. [וע' רא"ש לעיל מג:].

כד. [אלא כדין חוב להתחייב, וכמ"ש הגר"ח].

כה. אבל **החזו"א** (נו טז) נקט דאף לצד הזה יש סיבה המחייבת שעבוד נכסים, וכהדליק גדיש ומכר נכסיו [אילו היה מלוה בשטר]. [ואי"צ תקנה בפנ"ע. וכן משמע (לעיל נא.) דשייך לדין אחריות טעות סופר, ולא הוה תקנה בפנ"ע].

כו. שלא היה גובה לקוחות, אבל היה משתעבד מיורשין. [דאם לא היה משעבד אף מיורשים אי"צ לחששות אלו].

דף פג.

פרק הכותב

סוגיית 'סילוק' – בדבר שעדיין לא זכה

א) **הרי זה אוכל פירות וכו' שאם מכרה ונתנה קיים.**

וכה"ג יש לבעל זכות לאכול פירות [כל זמן שהקרקע שלה], ואפ"ה האשה יכולה למכור ולהפקיע זכותו. ולא אמרי' דהבעל הוא בעלים על הקנין פירות. [וע' מש"כ בזה לעיל עח.].

ב) **א"כ למה כתב לה וכו' שאם מכרה ונתנה קיים.**

תוס' (לעיל עח:) הק' דבגמ' מבואר דמסתלק בעודה ארוסה, והרי לחכמים במשנה (עח.) בנכסים שהיו לה מאירוסין אם מכרה ונתנה קיים. [אף בלא סילוק]. ותי' דמתני' דהכא כ'אמרו לו' דהתם דאף בנפלו קודם ונשאת מוציא מיד הלקוחות[א]. **והרשב"א** תי' דנפק"מ למכור לכתחילה[ב].

והרמב"ן (ושא"ר) **פי'** דאיירי במסתלק מנכסים שיפלו תחת בעלה. ומסתלק בשעת אירוסין ממה שיפול לו אח"כ.

והרמב"ן הביא **דהירושלמי** מק' 'אית אדם מתנה בדבר שאינו ברשותו' [ומשמע דהירושלמי ס"ל דל"מ סילוק למה שעדיין לא נפל לו, ואינו ברשותו]. והרמב"ן תי' דהירושלמי קאי בנשואה דידו כידה (ע' בגמ' בסמוך), ואף במה שעדיין לא נפל. אבל בארוסה יכול להתנות. **והרשב"א** הק' דבלשון הירושלמי משמע דהחסרון משום דאינו ברשותו.

והאבנ"מ (צב ו) **פי'** דברי הרמב"ן דהא דמהני סילוק במה שיפול אח"כ, אינו סילוק מגוף הנכסים אלא מגוף האשה. ומסתלק מהזכות הזה באישות. ועד"ז ביאר **הקוב"ש** (רחצ) דלא שייך סילוק מגוף הנכסים במה שעדיין לא חל. אלא דמהני סילוק בזכות האישות. וכתב דהספק בירושלמי האם מסתלק מהדין בעל, או מגוף הנכסים [וא"כ ל"מ בדשלבל"ע].

והרמב"ם (בג ה) כתב דיכול להסתלק אף ממקצת נכסים. **והקוב"ש** (שם, וקובה"ע מ ג) הוכיח דס"ל דהוה סילוק מגוף הנכסים. דל"ש סילוק מה'דין בעל' כלפי בחלק מהנכסים[ג]. אבל **האחרונים** דנו די"ל דאף דעצם הסילוק הוה באישות, הוה כלפי זכות מסויים של נכס זה. [ואי"צ להפקיע את ה'שם בעל' כלפי כל נכסיה].

אמנם **ברבינו יונה** (ב"ב מט., הו' בקוב"ש שם ריד) מבואר דאף נשואה יכול להסתלק מהפירות שיפלו לו אח"כ[ד].

והשו"ע (צב ב) הביא ב' דיעות האם מהני סילוק למה שתיפול אחר נישואין. **והבי"ש** (שם ח) **והגר"א** (שם ג) כת' דכ"ד **תוס'** **והרא"ש** דל"מ סילוק למה שנפלה אחרי נישואין. והבי"ש כתב דיש לדחות. **והטור** (צב) הביא דדעת **ר"י** דסילוק בעודה ארוסה מהני רק למה שיפול אחרי אירוסין, ולא אחרי נישואין. וע' **משנ"ל** (אישות כג).

והאבנ"מ (צב ו) ביאר דמהני סילוק שיפול אח"כ באירוסין, וכמו קנין לכשיבוא לעולם דמהני. ומעשה הסילוק מהני אח"כ כשיבוא הדבר לעולם. ובסילוק אין חסרון במה שאינו בעולם[ה].

ג) **כתב לה דו"ד אין לי בנכסיך ובפירותיהן, הר"ז אינו אוכל פירות בחייה. הרא"ש** כתב דכ"ש שאם מכרהו נתנה קיים. ולא חזר ושנה, דפשיטא. והא דבשלישי שנה, כר' יהודה. אבל **הב"י** (צב) למד בדעת **הטור** דבסיפא נסתלק רק מפירות, אבל אם מכרה בטל. [ומבואר דתקנת 'לא תמכור' שייכא אף היכא דל"ל פירות. וכ"מ **בתוס' הרא"ש** (בע"ב). וע' מש"כ לעיל עח.].

א. **והריטב"א** (כאן) חלק דלא חש להם ר"ג. וכתב דהמשנה לא ס"ל הא (לעיל שם) דרבותינו חזרו ותקנו וכו'.

ב. אבל **הריטב"א** הק' דא"כ הול"ל שמוכרת, בלשון לכתחילה. (וע"ע תוס' בע"ב).

ג. ולפ"ז לא יהני סילוק מנכס מסויים שיפול אח"כ. [ומשמעות הפוסקים דאין בזה חילוק].

ד. [ויל"ד איך יישב את דברי הירושלמי].

ה. אבל **האבנ"מ** הק' דמבואר (לעיל פב.) דיבם אינו יכול

ותוס' (לעיל נ., לגיר' לפנינו) **הביאו מהמשנה** (כאן) דאם כתב דו"ד אין לי בנכסיך ובפירותיהם, אם מכרה ונתנה קיים. ועפ"ז נקטו התוס' דל"ש לפרש דתקנו תקנת אושא כה"ג. ותוס' כת' דאיצטריך תקנת אושא כשאומר דו"ד אין לי בפירות נכסיך [ולא הזכיר נכסים עצמן]. וכעי"ז כת' **תוס'** (ב"ב קלו:)[ו].

אבל **תוס'** (ב"ק פח:) כתבו דאיצטריך דתקנת אושא לכשאומר דו"ד אין בנכסיך ובפירות ובפירי פירותיהן עד עולם. וכן הגיה **המהרש"ל** בדברי **תוס'** (נ. הנ"ל) דאם אמר בנכסייך ופירותיהן מכרו קיים. אבל נכסייך לחוד מכרו בטל. ונקט דבסיפא כיון דהזכיר פירות, אם מכרו קיים [ודלא כרא"ש דכ"ש דנסתלק ממכירה].

והמהרש"א (לעיל נ.) כתב דתוס' (ב"ק) ס"ל דהמשנה דמכרו קיים קאי קודם תקנת אושא. אבל כיון דתקנו אושא אף ברישא אם מכרו בטל. אבל **תוס'** (לעיל נ. וב"ב) ס"ל דרבי סתם המשניות בתר תקנת אושא. אבל אל"כ אכתי ילקח בפירות קרקע, והבעל אוכל פירות.

והבי"ש (צב יב) כתב דנח' התוס' האם אפשר להסתלק מפירות לחוד. דדעת תוס' דידן אפשר להסתלק מפירות, א"כ כשמזכיר נכסיך ופירותיהן, ע"כ דדעתו להסתלק אף מגוף הקרקע [לענין מכירה]. אבל דעת תוס' (ב"ק) דאילו יסתלק מפירות לחוד הוה דבר שלא בא לעולם, וע"כ צריך להסתלק מקרקע לפירותיהן. [ואין בזה סילוק על גוף הפירות].

ד) **רשב"ג אומר וכו' מפני שמתנה עמש"כ בתורה.**

המשנ"ל (אישות כג א ד"ה עוד צידד) **הביא בשם ראנ"ח** להק' למה נקט הטעם דמתנה עמש"כ בתורה, תיפו"ל דלא מהני סילוק בדבר שלא בא לעולם בדאורייתא (ע' בסמוך). **והוכיח** דאף בדאורייתא מהני סילוק. **והמשנ"ל** כתב דתרתי קאמר, חדא דל"מ סילוק בדאורייתא. ועוד אפי' אי הוה דרך תנאי, הוה מתנה עמש"כ בתורה.

והקצות (רט יא) כת' דאף בסילוק יש חסרון דמתנה עמש"כ בתורה. ולא רק היכא דנעשית דרך תנאי[ז] [והביא כן ע"פ **תוס'** סוד"ה כדרב]. וכן **רע"א** (פאה ו, הו' לעיל נו.) הביא דמבואר במשנה כאן דיש חסרון א"א מתנה עמש"כ בתורה אף בסילוק, ולא רק בפרשת תנאי[ח].

והנתיבות (רט ו) חלק דמשמע דאף לדידן דבדבר שבממון תנאו קיים, מ"מ מהני רק דרך תנאי, ולא משום סילוק. [וכה"ק **הקוב"ש** (ב"ב ריב) דלפ"ז כל הסוגיה דלא כהילכתא].

ה) **תני ר' חייא האומר לאשתו. הר"ן** פי' דלא תימא דאיירי בקנין. וכ"כ **המהרש"א. ורע"א** הק' לגבי ירושה מה מהני קנין שעושה עם האשה, הא לא הקנו הנכסים ליורשיה.

ו) **והתניא האומר לחבירו דו"ד אין לי על שדה זו**[ט] **וכו' לא אמר כלום. פרש"י** דאין כאן לשון מתנה. **פרש"י** (גיטין עז.) דמאחר שהיא שלו צריך לכתוב לשון מתנה.

ובגמ' (כריתות כד:) איתא דמדין ודברים סילק נפשיה ולא מגופו של קרקע[י]. ובפשוטו ביארו **הראשונים** (תוס' בב"מ) דלשון מתנה הוה כשאומר למי יהא, אבל הכא הוה לשון סילוק בעלמא, מתפרש כאומר סילוק דין ודברים.

ז) **אין לי עסק בה**[יא]**, וידי מסולקת הימנו**[יב]. **פרש"י** (כאן וגיטין עז.) שאמר א' מן הלשונות האלו. אבל **רש"י**

להקנות לכשיבוא לו, **והר"ן** (ע"ש פא:) כת' איירי בסילוק מדין ירושת בכור. [ויל"ד דהתם אחרי יבום הוה כבר שלו, ול"ש בזה גדר סילוק].

ו. אלא שתוס' (ב"ב) הוסיפו ובפירי פירותיהן, וכדעת **תוס'** (ב"ק) [ע' לעיל נ.].

ז. ועוד יל"פ ע"פ דברי הגרי"ז (ר"ה נזירות) דילפי' 'שיור' [דע"מ שאין לך עלי שאר בסות ועונה] מפרשת תנאים, דיש כח בתנאי בדיבורו להגביל את המעשה. ואף דאינו מעשה על הצד.

ח. ורע"א הק' בזה על **תוס'** (לעיל נו.) שנקט דסילוק מהני רק דרך תנאי.

ט. הריטב"א כתב בשם **הרא"ה** דהיינו כשאומר בלשון להבא, אבל כשאומר בלשון הודאה פשיטא דמהני. (ע' רשב"ם ב"ב מג.).

י. אבל מקבל מתנה שאמר 'אי אפשי' מהני להסתלק.

יא. פרשב"ם (ב"ב מג.) כלומר לא יהא לי עסק בה, ומכלל אתה שומע אלא הכל יהא שלך. אלא שלא הוציא הדבר בפירוש מפיו.

יב. פרשב"ם (שם) דכיון דכבר יש לו חלק בשדה, והוא אומר

(כריתות כד:) כת׳ דאמר כל הלשונות הללו יחד, הילכך אמרינן כולהו מדין ודברים קיימו״[יג].

ח) **תוד״ה ואין.** ונר׳ לרשב״א דאין לי עסק בך, הוי כמו שאומר לו הרי את לעצמך. (וכ״כ תוס׳ גיטין עז., והראשונים בכ״מ). ועוד תי׳ **תוס׳** (גיטין שם והתוס׳ הרא״ש כאן) בשם **ר״ת** דכשאומר אי אפשי בה [הוה כגר שמת], ובעבד גדול זוכה בעצמו. ועבד קטן זכי ביה שמיא (גיטין לט:)[יד].

ט) **בכותב לה ועודה ארוסה. פרש״י** דכותב בעודה ארוסה, ומתנה שלא יזכה כשישאנה. [ולכאורה משמע דלא חל עצם הסילוק מעכשיו, אלא כשתנשא]. **והתוס׳ רי״ד** (במשנה) הק׳ דמאחר דנסתלק בדיבור בעלמא, א״כ שיחזור בו. ותי׳ כיון דנשאת ע״ד כן שלא יזכה בנכסים ומהני.

וכ״כ **המהרי״ט** (א מה) דאף דמהני סילוק [בשעבוד הבע״ח] שלא יתפוס מטלטלין, מ״מ יכול לחזור בו דאתי דיבור ומבטל דיבור. וה״נ כתב דמהני חזרה מסילוק קודם נישואין, אבל כשנשאת זכה הבעל בממון. אבל **הקצות** (רט יב) הביא מדברי **הראשונים** (ע׳ בסמוך) דחל סילוק מעכשיו, ואינו יכול לחזור בו. **והנתיבות** (שם ו) חילק דבארוסה ל״מ לחזור בו, דתיכף שנסתלק האשה זוכה. אבל בסילוק מדבר שלא בא לעולם יכול לחזור. וכן סילוק שלא יזכה הבע״ח במטלטלין, דל״ש שיזכה בדבר מסויים.

י) **שם. הרשב״א** (והר״ן) כתב דדוקא ארוסה או בשעת אירוסין מהני סילוק. דיש לו קצת שייכות לנכסים, כיון דאירוסין ע״ד נישואין הן. אבל קודם אירוסין ל״מ סילוק, שבאותה שעה אין לו שייכות כלל בנכסים. וע״ע אבנ״מ (צב ה).

והמחנ״א (זכיה ומתנה י) האריך לדון האם מהני תנאי גמור קודם אירוסין. והביא דה**מהרי״ט** (א מה) כת׳ דתנאי גמור מהני. אבל הביא **משו״ת הרשב״א** (א תתקס) דקודם אירוסין אף תנאי גמור ל״מ. והביא דבתוס׳ משמע דדרך תנאי מהני.

יא) **נחלה הבאה לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליו שלא יירשנו וכו׳. פרש״י** שאינה ירושת אבותיו, אלא ע״י מעשיו תבא לו, ומשום תקנתא דידיה תקון ויכול למחול[טו]. [וכמ״ד ירושת הבעל דרבנן, ע׳ לקמן]. ומבואר דירושה דאורייתא [דלאו ע״י מעשיו בא לו] לא מהני סילוק.

ורשב״ם (ב״ב מט:) ביאר המשך הגמ׳, וכדרבא וכו׳, כלומר באיזה נחלה מועיל התנאי, בנחלה הבאה לו בתקנ״ח[טז]. אבל בנחלה דאורייתא ל״מ לומר אי אפשי בירושת אבי. דבעל כרחו שלו יהא אא״כ יתננה לאחרים בלשון מתנה[יז]. ומבואר דל״מ סילוק בזכות שיש לו מדאורייתא.

והרמב״ן (ור״ן ושא״ר) כת׳ דהטעם דל״מ סילוק מירושת אביו דהתם כיון דראוי ליורשו זוכה מעתה[יח], וצריך לשון מתנה. ואין אדם מקנה דבר שלא בא לרשותו. ומהני סילוק דוקא בנחלה הבאה ממקום אחר, דהוה דבר שלא בא לעולם ועדיין לא ירש.

׳לא יהא לי חלק בו׳ אין זה לשון מתנה לחבירו אלא לשון תפלה. הלואי שלא יהא לי חלק בשדה זו. ועוד הביא **י״מ** דהטעם משום דאומר ׳אין לי דין ודברים׳, ולא קאמר לא יהא. ונמצא שהוא מכזב שהרי יש לו חלק בו והוא אומר אין לי. ורשב״ם דחה דאין דרך הגמ׳ לדייק בזה. ועוד דא״כ מה מהני קנו מידו.

ורשב״ם (שם מט.) כת׳ דאין זה לשון מתנה כשאמר לא יהא לי חלק בשלי, דעל כרחו הרי הוא שלו עד שיאמר לחבירו שדי נתונה לך שדי מכורה לך שדי מופקרת לכל מי שירצה.

יג. וה״ק לא אדין ולא אדבר על שדה זו עם שום אדם, כי מוחזקת שלי היא. ואין לי עסק בה עם שום אדם בדין ודברים, וידי מסולקות הימנה בדין ודברים.

יד. ותוס׳ (גיטין) דחו דבגמ׳ (שם פה.) למדו דמהני לשון זה באשה, מק״ו. ובאשה ל״ש זכו שמיא. [אך יש ראשונים שצירפו סברת זכו שמיא בסברא דזכה בעצמו. ע׳ רשב״א גיטין מג:].

טו. והרמב״ן כת׳ דמהני מדין סילוק, שלא יזכה בהם, ולא ידון בהם.

טז. וכ״כ תוס׳ (ב״ב מט.) דמייתי מדרבא לומר באיזו נחלה מועיל התנאי, באותה שבאה לו ע״י תקנת חכמים, וכדרבא. אבל בנחלה דאורייתא ל״מ סילוק דין ודברים. אבל **תוס׳** (דידן) הביאו דמייתי מדרבא דמהני סילוק בדבר שלא בא לעולם. [וכתוס׳ רי״ד].

יז. וע״ע בסמוך (בע״ב) בדין סילוק מדין ירושה.

יח. והקצות (רט יא) הק׳ דבגמ׳ (ב״ב קכו:) מבואר הטעם דל״מ להתנות על ירושה, משום דלא מחיל (ע׳ **תוס׳** לעיל נו:). [עי״ש].

וצ"ב כוונתו, דבמה יש ליורש זכות בנכסי מורישו[יט]. **והקובה"ע** (מ ב) ביאר דכוונת הרמב"ן דל"מ סילוק מה"שם יורש", שעומד תחתיו לירש[כ]. וכיון דהוא היורש, ממילא זוכה בנכסים.

והתוס' רי"ד כתב דל"מ סילוק מנחלת אבותיו משום דעדיין לא בא לרשותו. ואינו יכול למכור או להסתלק ממנו (וכמ"ש תוס' דיש חסרון דבר שלא בא לעולם בסוגיין). [אבל באשתו יש לו כבר שייכות וזכות, ע' בסמוך]. והתוס' רי"ד נקט דל"מ סילוק בדבר שלא בא לעולם[כא]. ע' בסמוך.

והקוב"ש (ב"ב ריד) כתב דלדברי **רש"י ותוס' ורשב"ם והתוס' רי"ד** אף בנשואה יהני סילוק מירושה [למ"ד דירושת הבעל דרבנן[כב]]. כיון דאינו נחלת אבותיו. והביא דכ"כ **רבינו יונה** (שם מט.).

והריטב"א (ורשב"א) כת' דכיון דעושה בלשון תנאי אין בזה חסרון דאינו יכול להקנות דבר שאינו ברשותו. וכגון שמתנה בשעת נישואין קודם שתכנס לחופה, וכונסה ע"מ כן[כג].

יב) **א"א בתקנת חכמים כגון זו. פרש"י** שתקנו לטובתי, ואינה טובה לי. [משמע דהוה סברא בתקנה, ולא שייך לסילוק זכות מדינא]. **ורשב"ם** (ב"ב מט.) ביאר דכיון דהוה תקנ"ח אין מזכין לאדם בע"כ. והוסיף (שם בע"ב) שאם אינו חושש לאותה טובה לא ניתן לו בע"כ, דלדעתו תקנוה חכמים.

אבל **הרמב"ן** הביא מסוגיין דיש דין 'סילוק', דיכול להפקיע זכות שיבוא לו, כיון דעדיין לא זכה. וכן הביא **הרמב"ן** (לעיל לז. בתי' א') גבי מפותה, דכיון דהוה מדעתה ומוחלת נסתלקה מהחיוב[כד], ואף דחיוב קנס לא חל עד העמדה בדין[כה].

והרמב"ן ביאר דמייתי מדרב כהנא דאף בדרבנן מהני סילוק, ולא אמרי' דהעמידו דבריהם. [וכמו שהעמידו דבריהם גבי כתובה לעיל נו:].

והראנ"ח (הו' במשנ"ל אישות כג) נסתפק בדעת התוס' (כאן) האם ס"ל דרק בדרבנן מהני סילוק, או דמהני אף בדאורייתא[כו].

יג) **מאי כגון זו וכו' איני נזונת ואיני עושה.** [דס"ל מזונות עיקר, ע' לעיל מז: ונח:].

ורשב"ם (ב"ב מט:) כתב דה"נ כי קאמר איני פודה ואיני חושש לפירות נכסי מלוג הרשות בידו. [דתקנת פרקונה תחת פירות נתקן לטובתו]. **ותוס'** (שם, וכן לעיל מז:) חלקו דתקנת פרקון נתקן לטובתה, והבעל אינו יכול לבטלה [ואף האשה אינה יכולה לבטלה, עי"ש]. ובסוגיין נסתלק רק מתקנת הפירות.

יד) **תוד"ה כדרב כהנא.** בלשון טוב, ואי אפשי בה דמייתי הוה לשון טוב וכו'. [היינו לשון מתנה, ולא לשון סילוק בעלמא]. **והבית יעקב** הק' דלענין סילוק ירושה ל"מ כלל גדר מתנה. וכתב דכוונת התוס' ללשון תנאי.

טו) **בא"ד ולר"י נראה וכו' למאי דאוקמא בעודה ארוסה, הא קי"ל אין אדם מקנה וכו'. המהרש"א** דייק דדוקא בעודה ארוסה נחשב דבר שלא בא

יט. ורע"א כתב דנחשב 'שלו' ואינו ברשותו, ומש"ה אינו יכול להקנות. וצ"ב.

כ. ובשו"ת הרשב"א (ד כב) כתב דל"ש סילוק מנחלת אבותיו, דא"כ מי יירשנו. אטו בר קשא יירש. **והקובה"ע** (מ) פי' כוונתו דיורש מאוחר לא נחשב 'שם יורש' כלל. וכיון דיורש זה לחוד ירש ל"מ להסתלק. [עי"ש שהאריך בדין יורש מאוחר]. [אך היכא דיש לו אחים, יל"ד ע"פ הצד באחרונים (גר"ח תרומות ח) דכל אח הוה דין יורש בכולו, א"כ כשאח א' נסתלק, ממילא זכה אידך].

כא. ואילו לשון הרמב"ן דמהני סילוק מנחלה דאורייתא.

כב. [וע' לקמן פד. אי עשו חיזוק לדבריהם. וע"ע בע"ב בדעת הרמב"ם].

כג. ומשמע דהוה גדר נישואין ע"מ שלא יירש או לא יזכה בנכסים. [וכגדר קידושין ע"מ שאין לך שאר וכסות, ומבואר בדבריהם דאף בנישואין שייך כה"ג. ויל"ד לדברי **האחרונים** (ע' מה שהו' לעיל עד.) שדנו אי בנישואין יש חסרון דל"מ תנאי כיון דליתא בשליחות].

כד. והקצות (רט יב) הביא מדברי הרמב"ן דלאחר סילוק ודאי אינה יכולה לחזור. [ע' לעיל].

כה. והרמב"ן כת' הא למה זה דומה לאומר לארוסתו דין ודברים אין לי בנכסייך בחייך ובמותך, שאם מתה אינו יורשה, שאמרו ירושה הבאה לאדם ממקום אחר, פי' שעכשיו אינו ראוי לה כגון ארוסה זו, אדם מתנה עליה שלא ירשנה. והוסיף ולא כדברי המפרש (כאן) כגון זו שהיא מדרבנן, אלא אפי' בשל תורה מתנה עליה, קודם שיהא ראוי ליורשה. וקנס נמי להא דמיא.

כו. דתוס' (לקמן צה. הו' בסמוך) מבואר דמהני סילוק לענין שעבוד לבע"ח.

לעולם. אבל הא דמסתלק מפירות נחשב בא לעולם, דמסתלק מגוף הקרקע כלפי זכות פירות. וכמו דקל לפירותיו[כז].

ומשמע בתוס׳ דקמ״ל דכיון דהוה תקנ״ח מהני אף בדבר שלבל״ע. אבל **הרשב״א** (וריטב״א) ביאר דהחסרון דבשלבל״ע הוה דרך הקנאה, אבל סילוק בעלמא דרך תנאי מהני. ובדברי הרמב״ן ורבינו יונה (הנ״ל) מבואר דמהני סילוק אף מנכסים שעדיין לא נפלו לה. [**והאחרונים** חקרו האם חל הסילוק מעכשיו, או רק לכשיבוא].

סילוק משעבוד – **ובגמ׳** (לקמן צה.) מבואר דל״מ סילוק משעבוד נכסים של כתובה [אלא בקנין]. **ותוס׳** (שם) הק׳ דכיון דעדיין לא באו הנכסים לידה, נימא דהוה כסילוק בעודה ארוסה. והתוס׳ תי׳ דחל שעבוד שהבעל אינו יכול למכור [ולהפקיע השעבוד], ולא דמי לארוסה דאם מכרה ונתנה קיים.

והמהר״ם (הו׳ במרדכי והג״א ובהג׳ מיימוני כג ב) כתב דמהני שהאשה תסתלק משעבוד בשדה קודם שהבעל קנהו. [דאחר שקנה ל״מ סילוק, וכמ״ש **תוס׳** צה. הנ״ל]. והביא מסוגיין דאדם מסתלק מדבר שלא בא לעולם, דמהני סילוק מירושת אשתו. וכן סילוק מפירות, אפי׳ שאינם בעולם. [ומבואר בדבריו דמשעה שנסתלק א״י לחזור בו].

והאבנ״מ (צב ו) דן דבסוגיין יש לו קצת שייכות לזה, ומש״ה מהני סילוק (וכמ״ש הרשב״א הנ״ל). ואילו המהר״ם למד דמהני אף דבר שלא בא לעולם גמור. אבל **המחנ״א** (זכיה י) כתב דהמהר״ם איירי בתנאי גמור, וכה״ג מהני אף קודם אירוסין.

ועוד העירו **האחרונים** דבמשנה נסתלק מהפירות כשהקרקע הוה שלו, ונסתלק מזכותו בקרקע כלפי פירות (וכסברת המהרש״א הנ״ל). ומבואר במהר״ם דנחשב דנסתלק מגוף הפרי כשיבוא[כח].

והראנ״ח הביא דבמהר״ם נקט דמהני סילוק מזכות דאורייתא[כט]. ודלא כתוס׳ דידן דמהני רק בדרבנן. **והקצות** (רט יא) כת׳ דתוס׳ קאי למ״ד דמתנה עמש״כ בתורה בטל, אבל קי״ל בדבר שבממון תנאו קיים.

והאחרונים (מחנ״א זכיה מהפקר יא, קוב״ש קידושין קכג) חקרו האם מחילה בחוב מהני משום סילוק[ל] [וכצד דשייך סילוק בדאורייתא], או דהוה גדר הקנאה[לא]. [ונפק״מ אי מהני בע״כ וכדו׳].

טז) **בא״ד דאטו יש לה ליטול מזונות בע״כ, וכשרוצה חוזרת בה וכו׳.** **הקוב״ש** (שא) כתב דמבואר בתוס׳ דחיוב מזונות מתחדש בכל יום, ועדיין לא נתחייב בחיוב של מחר[לב]. ועפ״ז ביאר דלא שייך שעבוד נכסים שנשתעבד למזונות של העתיד. (ע׳ ריטב״א לעיל נח:, וע׳ מש״כ בזה לעיל ע.).

אבל דעת **הרא״ה** (הו׳ בריטב״א נח: ור״ן כג: בדה״ר) דכשאומרת איני נזונת ואיני עושה אינה יכולה לחזור בה [וע׳ מה שהו׳ לעיל מז:].

והאחרונים הביאו דמשמע בתוס׳ דבכל סילוק ל״מ לחזור בה, אלא משום דנתחדש חיוב מזונות אח״כ. ודלא **כמהרי״ט** (א מה) דבכל סילוק יכולה לחזור בה, ולתבוע מזונות של מחר (וע׳ מה שהו׳ לעיל מז:, וע׳ לקמן קז.).

יז) **בא״ד וא״ת וכו׳ מידי דהוה אשאר כסות ועונה בדבר שבממון תנאו קיים.** משמע דכוונת התוס׳ שנשאת

כז. ומבואר דיש לבעל זכות דקל לפירותיו, וקנה בגוף הקרקע כלפי פירותיו [ודלא כאו״ש רוצח ב טו].

כח. **והחזו״א** כתב דראייתו מדין סילוק מפירי פירות. אפי׳ שעדיין לא זכה בפירות עצמן.

כט. **והקצות** דחה דשעבוד דאיקני הוה דרבנן (וכדאי׳ ב״ב קנז.).

ל. **והקצות** (יב א) כתב דהצד דמהני מחילה במחשבה הוה משום דהוה סילוק.

לא. אבל **המרדכי** (ריב) הק׳ אמאי לא יוכל הבעל למחול על זכות פירות [בנשואה], דמחילה אי״צ קנין. ותי׳ דכיון דעדיין לא באו הפירות ל״מ מחילה. אלא משום סילוק. ועוד כתב דהמדקדק בלשון רש״י דהחסרון בדין ודברים משום דהוה לשון גרוע.

לב. וביאר דהוה חיוב ׳לזון׳, ולא חיוב ממון [וע׳ מש״כ בזה לעיל ע.]. [ועוד יל״פ דהוה חיוב מחמת האישות. דאילו יגרשנה אי״צ לזון למחר. והיום עדיין אינה אשתו כלפי למחר].

על תנאי זה, ויש תנאי בעצם הנישואין. [**והאחרונים** העירו דהכא איירי בארוסה, אחרי שכבר קידשה. ומבואר דמהני תנאי בחופה ונישואין[לג]].

והנתיבות (רט ו) הביא דמבואר בתוס׳ דרק בסוף דבריהם הק׳ דרך תנאי, ותליא בר׳ יהודה ור״מ. אבל עד השתא איירי מגדרי סילוק, ולכו״ע ל״מ. ודלא כדברי **הקצות** (שם יא) דאף סילוק תליא במתנה עמש״כ בתורה.

יח) **בא״ד ועוד דלאשה איכעי לה לאתנויי וכו׳ פטומי מילי וכו׳.** [כדאי׳ ב״מ סו.]. [ומש״ה לא מהני תנאי]. וע׳ מש״כ **המהרש״א** (בתוס׳ ב״ב מט.).

יט) **א״ה נשואה נמי. המשנ״ל** הק׳ דכבר חל שעבוד [ואינה יכולה למכור, וכמ״ש תוס׳ צה.]. ותי׳ ע״פ דברי **הרמב״ן** (הנ״ל) דנשואה אינה יכולה להסתלק אף במה שיפול אח״כ. דאף בזה אמרי׳ ידו כידה.

כ) **ידו כידה. פרש״י** והרי הוא כשותף, וזכה בגוף הנכסים. אבל לדברי **הרמב״ן** (הנ״ל) כוונת הגמ׳ דנכסי האשה הם ברשות הבעל.

כא) **רש״י ד״ה נפק״מ לשומר״י.** ופלוגתא דאביי ורבא לענין שומר״י וכו׳ ואוקי אביי וכו׳ לבי״ש חלוקה עדיפא, ולבי״ה חזקה קמייתא[לד] עדיפא. וכדאי׳ (יבמות לח:) דנח׳ אי יחלוקו או דנכסים בחזקתן (וע״ע רש״י שם). ורבא פליג דבנכסים שנפלו תחתיו ידו עדיפא מידה, והנכסים בחזקת הבעל והיבם. [וע״כ דבי״ש איירי בנפלו לשומרת יבם].

ומבואר ברש״י דלאביי כשיש ספיקות בנכסי מלוג שניהם שווים, ולבי״ש יחלוקו. ורבא פליג דכל ספק בעודה תחתיו הבעל מוחזק, וה״ה היבם מכחו.

והרי״ף (מא: בדה״ס) פי׳ ד׳ידו עדיפא מידה׳ קאי כשמת הבעל, דהנכסי מלוג מונחים ברשות הבעל [שהרי יש לה יבם]. ולא נתרוקנה רשות לעצמה. [והראשונים (יבמות לט.) האריכו בזה].

והפנ״י כתב לפרש עוד דנפק״מ האם מהני סילוק בשומר״י, דלא יזכה בנכסיה ע״י היבום. והאבנ״מ (צב ד) כתב דל״מ סילוק ביבמה, ע״פ מש״כ רש״י דמהני רק בנחלה שבאה לו ע״י מעשיו[לה]. אבל יבום קונה בין באונס ובין ברצון, ולא נחשב ע״י מעשיו.

כב) **איבעיא להו קנו מידו מאי.** [משמע ברש״י דהוה סברא דאומדנא, ולא בעצם הקנין]. והריטב״א כתב בשם **רבינו יונה** דאיירי דוקא כשאמר מתחילה דין ודברים, ואח״כ הקנה סתם. אבל אם קנו מידו שלא יהא לו דו״ד בשדה זו, קנין דברים בעלמא הוא.

כג) **תוד״ה קנו.** למי מקנה הא לכו״ע מפקיר[לו]. והרא״ש כת׳ לקיים פרש״י דאיירי שהוא שותף עמו, ומוכח שהוא מקנה לו השדה. והקוב״ש (רצו) ביאר דתוס׳ הק׳ אף בשותף, דאף אם יפקע חלק של זה לא יזכה חבירו[לז]. ומש״ה לא שייך גדר ׳סילוק׳[לח]. **והשער המשפט** (רעה) דן עד״ז, כשא׳ מהשותפין הפקיר חלקו, האם חבירו זוכה ממילא[לט]. אך **החזו״א** (עז יד) דן דתוס׳ נקטו דלרש״י לא איירי בשותף, ומש״ה הק׳ [ואפשר דבשותף מהני].

ובגמ׳ (ב״ב מג.) איתא דשותף נסתלק וכתב דין ודברים. ומקשה הגמ׳ דל״מ לשון דו״ד. ומתרצת הגמ׳ דקנו מידו. ולדברי **רש״י** כוונת הגמ׳ דכיון דעשה קנין מהני אף

לג. **והאחרונים** (רע״א לעיל מה. והאר״ש אישות י, ועוד, הו׳ לעיל מה., עג., עד.) חקרו בזה.

לד. [בפשוטו היינו חזקת מ״ק. ולגבי שומר״י הנידון משום חזקת משפחה. א״נ משום אין ספק מוציא מידי ודאי, והוה חזקה מעיקרא].

לה. אך לדברי **הרשב״ם** (ב״ב מט: הנ״ל) נחלה הבאה ממקום אחר פי׳ שבאה מחמת תקנ״ח. [אך יל״ד דפירות נכסי מלוג דשומרת יבם הוה ג״כ מדרבנן].

לו. **והקצות** (קיח א) הביא דברי **הר״ן** (נדרים מה:) דבחצר שאין לו דין חלוקה יש לכל שותף ׳קנין שעבוד׳ בחלק חבירו. א״כ ה״נ במה שמקנה דו״ד, מסתלק מהקנין שעבוד הזה. [ועי״ז יתבטל השותפות, ויחלוקו. אבל לא יקנה חלקו לחבירו].

לז. ומ״מ **הרא״ש** תי׳ דאמדינן דעתו להקנאה, ולא לסילוק.

לח. ודוקא בבעל בנכסי אשתו מהני סילוק [כתי׳ התוס׳], שאם יפקע קנין פירות, ממילא חוזר לבעל קה״ג. וכמ״ש **הרשב״א** [גיטין לז].

לט. [ועי״ש שדן גבי משכון בנכסי הגר].

לשון דו"ד (וכ"מ ברשב"ם שם). אבל לדעת תוס' תי' הגמ' דהקנה בקנין גמור[מ].

כד) **בא"ד ונר' לר"י דאנשואה קאי וכו' אי מהני לה שום קנין או לא**[מא]. **והתוס' רי"ד** הביא כן בשם **רב צמח** גאון **ורב נחשון** גאון. **והתוס' רי"ד** כתב דאף זה מתיישב כסברת רש"י, דנשואה הוה ככל אדם שהוא שותף עם חבירו בשדה. אבל **הטור** (צב) כתב דלדעת רש"י והרא"ש ל"מ סילוק בנשואה אפי' בקנין.

וכ"פ **הרמב"ם** (כג א) דבנשואה מהני קנו מידה[מב]. **וה"ה** ביאר דכמו דמהני קנין בשותף המסתלק (כדאיתא בב"ב מג.). **והקוב"ש** (רצז) דייק דהוה גדר הקנאה, שהבעל מקנה לאשתו בקנין גמור[מג], וכמו שותף. ולא קנין על חלות סילוק.

אבל **הרי"ף** הביא דאיירי בארוסה דקנו מידו, והגמ' מסתפקת האם מהני שהבעל לא יאכל פירות. **והרא"ש** הק' דמ"מ נימא יד בעל השטר על התחתונה, ולא נסתלק אלא מדין מכירה. **והתוס' רי"ד** ביאר דקנין לטפויי קאתי, שלא יאכל פירות[מד].

דף פג:

כה) **בעורר. פרש"י** כשבא חבירו להחזיק בחלקו [לאחר שנסתלק בקנין], ועמד זה וערער. [משמע דצריך 'טענה' דכוונתו לדו"ד]. אבל **הבעה"מ ורא"ה** וריטב"א בשם **אחרים פי'** שאם מתחילה היה מערער על השדה, אמרי' דסילק עצמו מדין ודברים. אבל אם בעומד בשופי, אמרי' דקנה מידו גוף השדה.

יד בעל השטר על התחתונה

כו) **יד בעל השטר על התחתונה. האחרונים** (חזו"א עז ט ועוד) חקרו האם הוה ספק, ומספק אמרי' דעליו להביא ראיה דהמחילה הוא יותר[א]. או דאין כח השטר אלא בפחות שבלשונות. ואף אם באמת נתכוון יותר הוה דברים שבלב [ולא קנה בתורת ודאי]. **ובדברי התוס'** (ד"ה רב אשי, לפי' המהרש"א) מבואר דהוה ספק.

ותוס' (שם) כת' דרב אשי ל"ל יד בעל השטר על התחתונה. **והב"ח** (אה"ע צב) תמה דהלכה פסוקה היא בב"מ (ע' חו"מ מב) דיד בעל השטר על התחתונה, והאיך נאמר דרב אשי פליג. **והט"ז** (צב א) ביאר דבסוגיין הוה להוציא, דהאשה מוחזקת, ואמרי' יד בעל השטר על התחתונה דאין כאן סילוק. ומוציאין מיד האשה. [ונח' **הפוסקים**[ב] גבי שובר אי אמרי' יד בעל השטר על התחתונה להוציא ממוחזק]. ולדברי התוס' נח' בזה אביי ורב אשי[ג].

ובשו"ת הרמ"א (ג בסופו) כתב דל"ש יד בעל השטר אלא בב' דברים סותרים, אבל אי ליכא סתירה אמרי' בסתמא דהכל בכלל. והק' מסוגיין, ויישב דבסוגיין הוה ג' דברים מחולקים, ואינם נכללין בלשון א'. א"נ כיון דידו [של בעל] עדיפא על ידה לא אמרי' דנכלל הכל. א"נ בזה פליג רב אשי, וקי"ל כוותיה.

מ. **והג' אשר"י** (ב"ב ג לט) כת' דלדעת רש"י ורשב"ם מהני קנין ללשון דין ודברים. אבל לרי"ף ור"ח ור"י וריב"ם ל"מ לשון דין ודברים, עד שיקנו מידו בפירוש מגופה של קרקע.

מא. **והבי"ש** (צב ו) כת' דהיינו רק במה שכבר הגיע לידה. אבל לא שייך קנין להסתלק ממה שעדיין לא קנה.

מב. **והרמב"ם** (הלכה ז) כת' דמהני קנין אף לענין שלא ירשנה. **והראב"ד** השיג דירושה ממילא, כיון דלא הקנה לשום אדם. והוה קנין דברים. ודוקא תנאי קודם נישואין, דלא חלו נישואין לענין ירושה. דתנאי שבממון קיים. (וע"ע בע"ב).

מג. **והקוב"ש** הק' דבלא"ה הבעל יכול למכור זכות פירות לכל מי שרוצה [לולי סברת רווח ביתא וכו', וכדלעיל עט:], א"כ פשיטא דיכול למכור לאשה. [אבל **הרמ"ך** (כג ז) השיג על הרמב"ם דכשנשאת ידו כידה, ואינו יכול להסתלק אף בקנין, אם לא יעשה מתנה גמורה].

והקוב"ש הק' דנימא דהבעל יחזור ויקנה ממנה זכות פירות, במה שזכתה שוב בנכסים [וכדין ירושה]. ותי' דבמה שהלוקח אוכל פירות נחשב שהבעל אוכל פירות, וכיון דהבעל כבר קיבל פירות אלו, לא יזכה שוב. [ויל"ע בזה].

מד. **והריטב"א** ביאר **דרש"י** (ושא"ר, ודלא כרי"ף) סבר דמשום דקנו מידו אינו מוסיף על משמעות לשון ההוא.

א. ובחזקת שהמחילה הוה כמה שפחות, ואף דעי"ז מוציא ממוחזק.

ב. **הריטב"א** **והרא"ה** (ב"ב קסה:, והו' בנמוק"י שם עו: בדה"ר, **וברמ"א** חו"מ מב ח).

ג. **והמהרי"ק** (ז) כת' דמהני יד בעל השטר על התחתונה להוציא ממוחזק. **והב"י** (חו"מ מב בדה"ב) תמה עליו. **והט"ז** כתב דס"ל דרב אשי פליג דהלשון מבורר ואין כאן ספק. [וכמ"ש הב"ח והתוס' הרא"ש, ע' בסמוך].

כז) **בוצינא טבא מקרא. פרש"י** דחביבה עליו אכילת פירות, שהוא תדיר ומיד. טפי מביטול המכר, דשמא לא תמכור. [וקבעו חז"ל דזה הפחות]. **הבית יעקב** הק' אמאי שמו בי"ד איזה עדיף לו, נימא דתליא בדידיה. וכמו מוכר חצי שדה. דהברירה בידו ויכול לבחור איזה חצי שירצה. וכתב דדוחק לומר דאיירי שאינו לפנינו.

כח) **ואימא מפירא וכו'. פרש"י** אבל אם תמכור [שמפסיד את גוף הקרקע], יירשנה. **והרשב"א ותוס' הרא"ש** הק' דהא דל"מ מכירה לענין ירושה הוה משום תקנת אושא (וכדלעיל עח:). ומשנתינו ל"ל תקנת אושא, ורבנן דבתר המשנה תקנו לה[ד] (וכדמשמע בגמ' לעיל עח:).

והביאו בשם **הראב"ד** דתקנת אושא היה קודם המשנה, אלא דאינה מפורשת במשנה, והיה אפשר לפרש כוונת הסילוק בחייה ולפירות.

ועוד תי' **התוס' הרא"ש** דכוונת הגמ' שמסתלק מפירות, שיהיו הפירות שלה. ואפ"ה לא תוכל למוכרן. וכעין הא דאמרי' (לעיל עט:) דבעל אינו יכול למכור קרקע לפירות משום רווח ביתא. וה"נ ניחא ליה שיהא ביד האשה, וירשוה בניה[ה], ויהא רווח ביתא מזה. [ומבואר בדברי התוס' הרא"ש דיש תקנה דהאשה אינה יכולה למכור בנכסי מלוג, אף באופן שאין לבעל זכות בפירות[ו]].

כט) **תוד"ה מיתה.** דרוב פעמים מסתכנת בלידה[ז]. ושכיחא יותר שתמות האשה בחייו. **ותוס'** (לעיל נב.) נקטו דסתמא דנשים ממהרות למות כדאמרי' בירושה מצוי.

ו**האחרונים** הביאו דתוס' נקטו דבעלמא אמרי' דמיתה לא שכיח [ושאני מיתת האשה]. ודנו מכמה סוגיות אי חיישינן למיתה. ו**השעה"מ** (סוכה ד טז צוין בגהש"ס) הביא כמה אחרונים שדנו אי מיתה נחשב נולד דשכיחא[ח].

והשעה"מ הק' על תי' התוס' דמיתת האשה שכיח טפי, ואילו הגמ' (סוכה כד.) מדמה מהא דחייש ר' יהודה למיתת אשה [אשתו של כה"ג], לשאר חשש מיתה. ותי' דדוקא לזמן מרובה שייך סברת התוס', אבל אף באשה לא חיישינן שתמות בזמן מועט.

ל) **רב אשי אמר בנכסייך ולא בפירותיהן, בנכסייך ולא לאחר מיתה.** דדקדוק הלשון משמע סילוק מגוף הנכסים. **הרשב"א** הק' דקי"ל דהנותן נכסיו קנה הכל, ולא אמרי' דל"ק פירות ולאחר מיתה. ותי' דבעלמא אין לנותן זכויות מחולקין, וכשהוא נותן בסתם הכל בכלל. אבל גבי בעל יש לו זכויות מחולקין בנכסי אשתו, פעמים שאינו אוכל פירות וכו'. אלא מה דמשמע טפי[ט]. וכן פירי פירות, פעמים שיש לו זכות כזה בנכסי אשתו. כגון שנפלו פירות תלושים, שילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.

ועוד כתב **הרשב"א** דתקנת פירות הוה תקנה בפנ"ע, וכל שלא סילק עצמו והפקיע עדיין חייב. ואף דאין שיור וסילק עצמו מכל הנכסים, צריך לסלק עצמו מתקנת פירות. והרשב"א דחה דא"כ יזכה רק בפירות, כדין פירות מציאתה. והול"ל דאין לבעל

ד. א"כ האיך הגמ' מק' כן למשנה. ו**החזו"א** (עז טו) כת' דפריך לקושטא דמילתא [וקו' הגמ' דדין המשנה ישתנה אחרי תקנת אושא].

ה. [וצ"ב דעדין יכולה למכור לאחר מיתה, וכדאיתא בגמ' עח: לולי תקנת אושא].

ו. ולכאורה מדברי רש"י (ושא"ר) מבואר להיפך, דכיון דאין לו פירות פשיטא שהיא מוכרת. וכל הנידון למכור כלפי ירושה.

ז. ו**הריטב"א** כתב דאי"צ לזה, דיותר מצוי שתמות, מאשר שתמכור נכסיה. [וה"ק מיתה שכיח כלפי מכירה. אך תוס' דייקו דיש כאן ב' טעמים, מיתה שכיח. ומכירה לא שכיח].

ח. ו**הראנ"ח** (שו"ת מים עמוקים ב סג) כת' די"ל דתוס' מודו דמיתה שכיח, אלא דתוס' הק' אמאי חשיב שכיח טפי ממכירה. דרוב פעמים מכירה הוה מחמת עוני, ועניות ומיתה לא שכיחי בשווה. ועוד תי' דלענין תקנות חכמים מיתה שכיחא, ותקנו כמה תקנות משום חשש מיתה. אבל לא מסיק אדעתיה מיתה.

ו**השעה"מ** הביא דה**ב"י** (יו"ד רכח) כתב דכשיש נידון בין ב' בני אדם, שכיח שזה ימות בחיי זה כמו זה. ומש"ה אף אי בעלמא חיישינן למיתה, אפ"ה נחשב 'נולד' לענין נדרים. ומש"ה הוצרכו התוס' להוסיף דשכיח טפי שהאשה תמות בחייו, משום לידה.

ט. והביא לענין קונם (נדרים מו.) קונם ביתך שאני נכנס, מת או מכרן מותר.

אלא אכילת פירות [שבפירות], וילקח בהם קרקע ויאכל רק פירי פירות.

ועוד כתב **הרשב"א** דסילוק שאני.

לא) **תוד"ה רב אשי.** למאי דל"ל דר"א וכו'. בפשוטו משמע דרב אשי פליג אסברת יד בעל השטר על התחתונה. (וע' מה שהו' לעיל מהט"ז). אבל **הב"ח** (צב) העלה צד דכוונת התוס' דבסוגיין לא הוה משום ספק דידו על התחתונה, דרב אשי ס"ל דהלשון מבורר ואין כאן ספק. ואי"צ ליד בעל השטר על התחתונה. [וכ"ה **בתוס' הרא"ש**].

לב) **בא"ד שאם מכרה ונתנה קיים בדיעבד, לכתחילה נמי תמכור. המהרש"א** ושאר מפרשים ביארו [כוונת התוס'] דלתי' הא' הוה מחמת הספק, ומש"ה לכתחילה לא תמכור[ל] [דלכתחילה אין לה לתפוס מספק, וכעין הא דאי' (לעיל עח.) דהיכא דהוה מחמת הספק אם מכרה ונתנה קיים, ולכתחילה לא תמכור[יא]].

ועוד יש שפירשו דלרב אשי נסתלק להדיא ממכירה דוקא, א"כ כוונתו לבטל את התקנה לגמרי. אבל לתי' הא' לא ביטל את עיקר התקנה, אלא מדין יד בעל השטר על התחתונה נסתלק מכמה שפחות. ודי לנו שבדיעבד לא יוכל למנוע מכירה בדיעבד. [וכ"מ ברע"א הנדמ"ח].

לג) **ת"ר וכו' ואלו הן פירי פירות, הכניסה לו קרקע וכו' מכר פירות ולקח קרקע וכו'. תוס'** (לעיל עט:) הביאו מכאן (מהמשנה) דיש לבעל זכות בפירי פירות. ועפ"ז העמידו את הגמ' (שם) בפירי פירות דאתו מעלמא. (וע' מש"כ **שא"ר** שם).

אבל **הרי"ף** (שם לח. בדה"ס) כתב דדוקא היכא דנסתלק מפירות, תקנו לו פירי פירות. (וע' מש"כ בזה לעיל שם).

ו**הרמב"ם** (כג ד) פסק דלוקחים את הפירות, וקונים בהם קרקע והבעל יאכל פירות. מבואר דיש לבעל שעבוד על הפירות לענין פירי פירות. ו**הרא"ש** חלק דמבואר בגמ' (בסמוך) דאין לו זכות, אלא דאם תרצה לקנות קרקע, הבעל אוכל פירות. ו**בחי' ר' ראובן** (ב"ב יז) ביאר דנח' האם חל דין בנכסים דיש לו זכות אף לפירי פירותיהן. או כיון דנסתלק הפירות הוה שלה, וחל לבעל בזה זכות בפירותיהן.

לד) **איבעיא להו לר' יהודה פירי פירות דוקא וכו' עד עולם ל"ל. תוס'** (תמורה יז:, יבמות ב.) כת' דאף דבמשניות אמרי' דדרך התנא לכתוב כן [דלא זו אף זו קתני], וכוונת הגמ' דלא איצטריך לכתוב כן בשטר.

לה) **תוד"ה הו"א.** פ"ה דהוי עד עולם, לא בשנה ראשונה ולא בב', וקשה לר"י מה לי וכו'. אבל **רש"י** לפנינו איתא בשנים הבאות. ו**בשו"ת מהר"א ששון** (מח) הביא ממש"כ תוס' בשם רש"י, דשטר שכתוב 'עד עולם', יכול הנתבע לטעון דהוה רק ב' שנים. ו**הגליון מהרש"א** הביא דבשו"ת בית יעקב (ו) פליג.

לו) **בא"ד אפירות שבחייה ובמותה. המהרש"ל** כתב דהיינו שגדלו מחיים, ונשתיירו בשעת מיתה[יב]. אבל מה שגדל לאחר מיתה ל"מ סילוק, דכיון דירש גוף הקרקע ממילא הפירות שלו. אבל **המהרש"א** כתב דלא ידע הכרע לזה.

לז) **איבע"ל וכו' ובפירי פירות, מהו שיאכל פירות וכו'. האחרונים** הק' דאילו הבעל זוכה בגוף הפירות, והוה שלו לכל דבר. א"כ היכי משכחת פירי פירות. וכבר הק' כן **הראשונים** (לעיל עט:), ו**הריב"ש** (בשיטמ"ק עט:) תי' דאין לו זכות אלא לאכול את פירות הנכסים, אבל מה ששייר וקנה בהם קרקע הוה דבעל[יג].

לח) **כיון דאכלינהו לפירות, פירי פירות מהיכא וכו' דבשיירא. הרשב"א** כתב ש"מ דדוקא שייר ממילא, אבל אין הבעל יכול לכופה להניח את הפירות כדי ליקח בהם קרקע. ודלא **כרמב"ם** (הנ"ל).

י. ו**הב"ח** (שם) תמה וכי איסורא איכא במכירה, אלא דתקנו דל"מ מכירתה. [ו**הב"ח** כתב דתלמיד טועה הכניס דיבור הזה בתוס']. ו**האחרונים** תמהו על דבריו, דבגמ' (לעיל עח.) להדיא דתקנו לכתחילה לא תמכור. וע"כ הוה איסור [דאסור לאשה למכור, או כמ"ש רש"י (לעיל עח:) דאסור ללוקח לקנות].

יא. [וע' מש"כ שם אמאי לא אמרי' דהוכרע הממון].

יב. [והביאו מכאן דמהני סילוק במקצת נכסים, וכרמב"ם. ע' בע"א].

יג. והריב"ש פי' דפירות נכסי מלוג אינם שלו לגמרי לעשות רצונו. אלא שיאכלם בביתו משום רווח ביתא. (כדאי' לעיל פ:). וכ"פ **הבי"ש** (פה לח) דאם הבעל קנה קרקע בפירות נכסי מלוג, הקרקע הוה שלה. ואין לבעל אלא פירות. כי הפירות

וכתב שהרמב"ם סמך על **התוספתא** (ט ג) **כיצד** מוכר פירות וילקח בהם קרקע והוא יאכל פירות[יד].

והאבנ"מ (צב יא) כתב ליישב דעת הרמב"ם דתלי בנכסים שיפלו לה אח"כ, ופירות שיגדלו אח"כ לא גרע מנכסים שיפלו לאשה אח"כ. ואילו נסתלק להדיא מהנכסים שיפלו לה אח"כ אף הרמב"ם מודה שיכולה לכלות את הפירות. אלא דהרמב"ם איירי בסתמא שסילק עצמו רק מהנכסים שיש לה עכשיו, אבל פירות שיפלו לה אח"כ הוה שלו. וכת' דבמשנה איירי שנסתלק אף מה שיפול לה אחרי נישואין[טו], ועי"ז נכלל אף הפירות. ואילו הרמב"ם קאי בתר תקנת אושא דלא מהני מכירה על נכסים שכבר נפלו לה, א"כ ליכא לישנא יתירה לנכסים שיפלו לה אח"כ. וא"כ לא נסתלק מהפירות של אח"כ, א"כ עדיין משועבד לקנות בהם קרקע.

סילוק מירושה

לט) **אמר רב הלכה כרשב"ג וכו'**. [ומסקנת הגמ' דרשב"ג סבר דירושת הבעל דאורייתא, ומתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל אף בדבר שבממון (וכר' מאיר לעיל נו.). ורב סבר דבדבר שבממון תנאו קיים (וכר' יהודה שם). אלא דירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם לענין ירושה, וכמו לענין כתובה (לעיל נו:)].

והרי"ף כתב דלא קי"ל כרשב"ג, דקי"ל בדבר שבממון תנאו קיים. אבל **ר"ח** פסק כרשב"ג, ואע"ג דקי"ל כל תנאי שבממון קיים, שאני הכא שלא בא לעולם. **והבעה"מ** כתב דל"ש הכא תנאי שבממון, כיון דירושה הוה ממילא[טז].

והאחרונים הק' על הבעה"מ שהביא טעם חדש [דירושה ממילא], הא בסוגיין מבואר דמהני תנאי, אלא דהוה מתנה עמש"כ בתורה או משום דהעמידו דבריהם.

והאחרונים ביארו דבעינן לתרוייהו, דיש אופן שהתנה לבטל את ה'שם יורש'. ויש אופן שהתנאי שלא יזכה בגוף הממון[יז]. והרי"ף כת' הסברא דתנאי שבממון קיים, ויכול להתנות על גוף הממון. ובזה פליג הבעה"מ דגדר ירושה הוה ממילא[יח], ולא שייך סילוק בממון. והנידון בגמ' להתנות לבטל את ה'שם יורש'. ובזה נח' בסוגיין אי מהני מתנה עמש"כ בתורה [ולא תלי במח' ר' יהודה ור' מאיר דבדבר שבממון].

והרמב"ם (יב ט, כג ד–ז) פסק דירושת הבעל דרבנן, ולא מהני תנאי. **והרמב"ם** כת' דאם התנה בעודה ארוסה מהני סילוק אף מירושה. ודוקא התנה אחר שנשאה ל"מ. ואע"פ שירושה דרבנן[יט] עשו חיזוק לדבריהם, וכל תנאי שבירושה בטל שנאמר חקת משפט[כ].

והראב"ד השיג מה צריך לטעם חוקת משפט, הא הוה דבר שלבל"ע, דעדיין אין לו זכות בזה[כא]. **והראב"ד** (כג ז) הוסיף דכיון דכבר חלו הנישואין על הכל בעי קנין כדי להסתלק אחר נישואין (וכדלעיל קנו מידו, עי"ש). ואף קנין ל"מ דאינו הקנאה לשום אדם, והוה כקנין דברים. [דאינו מסתלק אלא לאחר מותה]. כיון דהנישואין כבר חלו על הכל[כב].

והאחרונים[כג] הק' לדברי הרמב"ם דיש גזיה"כ 'חקת משפט' דל"ש שינוי בדיני ירושה, א"כ אף בארוסה

לא תקנו לו אלא לרווח ביתא, ולא לקנות קרקע. והבי"ש הוסיף דאף הרי"ף מודה לזה [ואכמ"ל].

יד. וכ"כ **הרא"ש**, והביא כן אף מדברי **הירושלמי**.

טו. וכמ"ש **הרמב"ן** (במשנה) דאם מכרה קיים קאי בנכסים שנפלו אח"כ.

טז. **והמלחמות** הק' דהגמ' (ב"ב קכו:) דנה שתהני סילוק ותנאי בירושה. ולא אמרו דשאני ירושה דממילא.

יז. [וכעין סברת הרשב"א דע"מ שאין לך עלי שאר וכסות, היינו שתמחלי. ובקצות משמע דהיינו לבטל הדין, ולא רק לא לגבות בפועל]. [אמנם יל"ד דכוונת הרי"ף דאף ביטול 'שם יורש' נחשב דבר שבממון. ותנאו קיים. ובזה לא תי' הבעה"מ כלל].

יח. [וביאר הגר"ח דאינו 'זכות' ממון, אלא מציאות שארות].

יט. **והרמ"ך** פסק דירושת הבעל דאורייתא, והוכיח כן מהגמ' (גיטין פה.).

כ. וכ"כ **הרמב"ם** (נחלות ו א) דל"מ תנאי בירושה, דכתיב חוקת משפט. **והאחרונים** הק' דבגמ' (ב"ב קכו:) מבואר דהטעם דלא ידע ומחיל. [ואכמ"ל].

כא. [ויל"ע לסברת הרמב"ן דכל יורש נחשב דיש לו זכות בנכסים, אמאי לא אמרי' כן בירושת הבעל, ויסתלק מזכות זה].

כב. אבל מהני תנאי דקודם נישואין, דהנישואין הוה על מנת שלא יירשנה, ותנאי ממון קיים.

נימא הכי[כד]. ובזה רמז הראב"ד לתרץ דגדר השיור דחלו נישואין לחצאין, ולא חל נישואין [וגדר שאר] לענין ירושה (ע' תוס' לעיל נו: גבי מתנה עמש"כ בתורה).

והאחרונים דנו האם 'חקת משפט' הוה טעם דל"מ לבטל את ה'שם יורש', או דהוה טעם נוסף דל"מ לעכב בגוף הירושה[כה].

מ) **תוד"ה וקסבר.** וי"ל דבפירות דלא שכיחי לא עבדו רבנן חיזוק וכו'. **ותוס'** (ב"ב מט:) **תי'** עוד דירושה יש לו שורש מה"ת[כו]. אבל **תוס'** (לעיל נו: ד"ה קסבר) כת' דירושת הבעל לא נחשב עיקרו מה"ת[כז], דלא דמי ירושת הבעל לשאר ירושות שבאות מחמת קורבא.

והגר"ח (מכירה יג) הביא מהגמ' (גיטין פה.[כח]) דירושת הבעל הוה חלות בעצם האישות, שזוכה באשה לענין ליורשה, ולא דין קורבא בעלמא.

ועוד תי' **תוס'** (ב"ב הנ"ל) דיורשי האשה כנכרים באותה ירושה במקום בעל. [ומבואר בתוס' דכיון דתקנו ירושת הבעל, עשאוהו יורש. ועי"ז יורשיה הוה יורש מאוחר דאין לו במקום יורש קרוב]. אבל **תוס' הרא"ש** כתב דכיון דירושה נופלת לפניו אינו יכול להתנות 'להוציא ממון מידו'[כט]. [אבל בכתובה הוה להחזיק].

והאחרונים הק' דבגמ' (בסמוך) מבואר הטעם משום דעשו חיזוק לדבריהם. **והגרנ"ט** (מד) **פי'** דיש ב' גדרי סילוק. דיש אופן שמבטל את הדין יורש, ובזה אמרי' דעשו חיזוק, שלא יוכל לבטל מעצמו את השם יורש. אלא דיש אופן נוסף לעכב שלא יזכה בנכסים, ובזה תי' התוס' דכיון דחל עליו שם יורש, ממילא היורשים האחרים כנכרים. ובירושה ל"ש הך גדר.

מא) **בא"ד אבל ירושת הבעל שכיחא, דנכסי צאן ברזל שכיחא וכו'.** מבואר בתוס' דהבעל יורש נכסי צאן ברזל, ובגדר תקנת ירושה. ודלא **כאבנ"מ** (נב א וצ ד, הו' לעיל מז. ופא.) דכשמתה בחייו אמרי' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ונחשב תוך זמנו. וע' מש"כ לעיל בזה]. **והחזו"א** תי' דעיקר כוונת התוס' מכסותה שהכניסה לו, וכת' דאינו בגדר נכסי צאן ברזל [ולא אמרי' בזה דלא ניתנה ליגבות מחיים], ומש"ה תליא בירושה.

מב) **בא"ד דאפי' ליתומה עניה אין פוחתין מנ' זוז.** (כדלעיל סז. לכסות). **והאחרונים** הביאו דמבואר בדברי התוס' דנ' זוז דכסות הוה נכסי צאן ברזל. ואף דלא נכתב בכתובה הוה כמעות שהכניסה לו כנכסי צ"ב. אבל **החזו"א** (קלה) כתב דכסות הוה כדין נכסי מלוג, אלא דכוונת התוס' דל"מ סילוק הבעל מזכותו בבגדיה. כיון דהוה בגדיה, והיא מתכסה בהם. ועי"ז הבעל נפטר מלתת לה חיוב כסות דידיה. ומש"ה ירושה שכיחא טפי מאכילת פירות.

דף פד.

מג) **תוד"ה וסבר.** דה"נ לא ידע דמחיל, שהרי אינו ברור לו שהיא תמות בחייו וכו'. אבל **הרמב"ן** (בספר הזכות מב. בדה"ר ובחי' פג:, ורשב"א ועוד ראשונים) חלק דהא נחית להאי דעתא דאי מיית לא יירש.

כג. וע"ע גר"ח (סטנסל קכז), ברכ"ש (ב"מ לט), גרנ"ט (מד) כל א' לדרכו.

כד. **והגר"ח** (סטנסל) תי' דלאחר שהוא יורש נאמר גזיה"כ דחוקת משפט, אבל היכא דהתנה קודם נישואין, מהני תנאי שלא חל עליו 'שם יורש', ולא נתמעט מקרא דחוקת משפט. ועוד יש שפי' דירושת הבעל דרבנן, ובארוסה [שנשאה ע"ד שלא יירשנה] לא העמידו דבריהם, להשוותו לירושה דאורייתא. (ע' קובה"ע מ ג).

כה. והוה טעם שלישי, דכמה ראשונים כת' הטעם דהוה דבר שלא בא לעולם. והבעה"מ כת' דירושה הוה ממילא. ולרמב"ם הוה גזיה"כ חוקת משפט.

כו. ולשון **התוס' הרא"ש** דיש לו 'דומה' מה"ת.

כז. וכבתובת אלמנה, דעיקר כתובה דאורייתא. ומש"ה אף באלמנה עשו חיזוק.

כח. דהגמ' מסתפקת המגרש את האשה חוץ מירושתיך, האם נחשב שיור לפסול הגט. וע"כ דהוה מזכויות האישות. **והרמ"ך** (אישות יב ט) **ובהג' מים חיים** (נחלות א ח) הביאו משם דירושת הבעל דאורייתא, דאל"כ אמאי יחשב שיור באישות. ותמהו על הרמב"ם דפסק דירושת הבעל דרבנן, ופסק כהך גמ' דחוץ מירושתיך הוה ספק.

כט. ויל"ד האם כוונת התוס' הרא"ש לסברא בענין א"א בתקנ"ח [וכמ"ש **השיטמ"ק** (ב"ק ז: בשם הרא"ש, וכן **תשו' מיימוני** קנין יד) דלא אמרי' א"א בתקנ"ח אלא להחזיק, ולא להוציא]. או סברא בדין אלמוה רבנן לתקנתם.

והגר"ח (מכירה יג) כת' דמהשתא חל התנאי בגוף נישואין, שלא יירשנה[א]. ונחשב ידע ומחל דיש כאן הפקעת דין ירושה שלו בתורת ודאי[ב]. וכעי"ז כת' **התומים** (סז י)[ג].

והרמב"ן ביאר דסברת 'לא ידע ומחיל' [דל"מ תנאי ע"מ שאין לך עלי אונאה] לא שייך לדין מתנה ע"מ שכתוב בתורה[ד], אלא אפי' בדבר הרשות כה"ג תנאו בטל דהוה מחילה בטעות[ה].

והרמב"ן כת' דסוגיין כאביי (ב"מ שם) דלא חילק בזה. [ונפק"מ דלא קי"ל כן, עי"ש].

והמהרש"א כת' דדעת התוס' דסברת 'לא ידע ומחיל' נחשב מתנה עמש"כ בתורה[ו]. ובדבר הרשות לא נחשב מחילה בטעות. [ונח' בכוונת הגמ' (ב"מ שם), דדעת הרמב"ן דהוה סברת מחילת טעות בעלמא, ואילו לתוס' הוה סברא בדין מתנה עמש"כ בתורה[ז], דצריך תנאי ברור לבטל דין התורה[ח]]. **והגר"ח** (שם בסו"ד) כת' [להיפך] דסברת התוס' דבעינן שידע בגוף

א. ובהמשך דברי הגר"ח הביא דירושת הבעל הוה דין מעצם האישות [והוכיח מהגמ' גיטין פה.], ומש"ה יש כאן סילוק בגוף האישות.

ב. **והגר"ח** דייק דכ"ד **הרמב"ם** (אישות יב ט) שכת' דל"מ תנאי בירושה, אע"פ שהוא ממון, שנאמר בה לחקת משפט. ודייק אין בזה חסרון דמי ידע דמחיל [דמבטל דין ירושה, אף שאינו יודע אם היא תמות בחייו], אלא משום גזיה"כ. [עי"ש עוד].

ג. [אמנם **ברמב"ן** משמע דסברא אחרת, דדוקא גבי אונאה דסבור שהוא בידו. וכעין חילוק זה מצאנו גבי אסמכתא, ע' **תוס'** לקמן עד.].

ד. ואילו בסוגיין מבואר דהוה משום מתנה עמש"כ בתורה, ועשו חיזוק לדבריהם אף בירושת הבעל דרבנן.

ה. וכדאי' (ב"מ סז.) דכל אונאה הו"ל מחילה בטעות, ולאו שמה מחילה. ואף הכא דהתנה ע"מ שאין אונאה הוה כשאר כל המוכרין סתם שאונאתם מחילה בטעות. [וע"ע ריטב"א ישנים ב"מ שם שדן בזה].

ו. וכ"כ **הנתיבות** (רכז יג) דלא ידע ומחל הוה חסרון מתנה עמש"כ בתורה.

ז. ונח' בזה הלבוש וסמ"ע, דה**לבוש** כתב הטעם דל"מ ע"מ שאין אונאה דהוה מתנה עמש"כ בתורה. וה**סמ"ע** (רכז לז) חלק דהוא משום דלא ידע ומחיל. וה**קצות** (רכז ח) כת' דכוונת הלבוש דבעינן תרוייהו. והקצות ביאר ע"פ מש"כ הרשב"א (הו' לעיל נו) דהא דבדבר שבממון תנאו קיים, משום דהוה ע"מ שימחול. ומש"ה כשלא ידע ומחיל ל"מ. ועוד כתב לפרש ע"פ מש"כ דגדר הדבר כאומר דע"מ שלא יחול הדין.

ח. **והגר"ח** (הנ"ל) ביאר דהיכא דלא ידע ומחל אין בו עדיפותה דדבר שבממון דמהני תנאי עמש"כ בתורה.

ט. ולא איכפ"ל דלא ידע בעיקר הדין ממון אם יבא לכלל ירושה או לכלל שמיטה, דזה הוה ממילא קיים ע"י התנאי שקיים מדינא. דלדעת הרמב"ם אף היכא דלא ידע התנאי קיים, אלא דל"מ לעקור דבר מהתורה.

י. [ויש לדחות דכוונת הגמ' דאת"ל דחוזר ביובל, דמים מאי עבידתיה].

יא. וכן אי' בגמ' (בכורות נב:) דר' מאיר במשנה (שם) דיורש את אשתו אינו חוזר ביובל ס"ל דירושת הבעל דאורייתא.

יב. אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דלמ"ד ירושת הבעל דרבנן חוזרת ביובל, דלא עדיפא ממתנה דחוזרת, וחכמים לא העמידו דבריהם כנגד דברי תורה. [ויל"ד מהך דיוק בגמ' בכורות].

יג. **והריטב"א** (ב"ב קז:) פי' דכל שהוא פגם משפחה אין לו כח לעשות, וה"ה למי שבא לישא אשה שאינה הוגנת לו שיכולים למחות בידו לכתחילה [וכוונתו לגמ' (לעיל כח:)]. **והמרדכי** (ב"ב תקע, הו' ברמ"א קעה נג) הביא בשם ראבי"ה דה"ה דאינו יכול למכור מקומו בביהכ"נ משום פגם משפחה.

יד. ועי"ד הא דאי' (לעיל מא.) דלא כל הימנו לפגום בני משפחה. וה"נ אין לו בעלות למחול על זכותו לקבורה. **ותוס'** (בכורות נב:) כת' דאף לצד (סנהדרין מו:) דהאומר לא תקברוהו אין קוברים אותו, דקבורה משום כפרה ולא ניח"ל בכפרה. מ"מ הכא רוצה ליקבר. ומבואר (לעיל מח.) דכשאומר אל תקברוהו מנכסיו קוברים אותו מנכסיו, שרוצה שיקברוהו אלא נתכוין להטיל עצמו על הציבור. וה"נ מוכר קברו לא קאמר שלא יקברו כלל, אלא זוזי אנסוהו למכור קברו.

המכון וימחול בממון. ואילו לדעת הרמב"ם תלי אי ידע שחל התנאי, דמגדרי מתנה עמש"כ בתורה בעינן שידע שיש כאן ביטול תנאי[ט].

מד) **ואי דרבנן, דמים מאי עבידתייהו וכו'. הקוב"ש** (שב)

הביא דמבואר דפשיטא לגמ' דלמ"ד דרבנן ירושת הבעל חוזר ביובל[יא]. ולא אמרי' דתקנו כעין דאורייתא. וביאר דתקנת ירושת הבעל לא הוה בגדר ירושת קורבא. (וע' לעיל).

והקוב"ש הביא דבגמ' (בכורות נב:) מבואר דאף לר' מאיר דמתנה אינה חוזרת ביובל, ירושת הבעל למ"ד דרבנן חוזרת[יב]. והק' מ"ש הפקר בי"ד ממתנה, הא אינו מכר.

מה) **המוכר קברו וכו' באין בני משפחה וקוברין אותו בע"כ, משום פגם משפחה**[יג]. לכאורה הוה תקנ"ח, דחששו לפגם המשפחה ותקנו שמוציאין מיד הלוקח. ועיל"פ דהקרקע משועבד לקבורתו, ולאו כל כמיניה למחול כיון דיש בזה פגם למשפחה[יד].

מו) **תוד"ה משום.** תימה לרשב"א א"כ מאי איריא ביובל[טו] וכו' וצ"ל דליכא פגם משפחה עד היובל, שאז כל הירושות חוזרות[טז] וכו'. **והריטב"א** תי' דלא חשו משום פגם משפחה להפקיע זכות הבעל, שירד בה בתורת ירושה, ולא דמי ללוקח בעלמא דלא היה לו לקנות כיון דיש פגם משפחה[יז]. אבל בעל ירד בתורת ירושה לא חשו להפקיעו, ודוקא ביובל בלבד שכל הקרקעות חוזרות לבעליהן חשו לפגם משפחה.

ר' טרפון – שעבוד מטלטלין

מז) **מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין, והיה לו פקדון וכו'.** [מטלטלין]. **פרש"י** אע"ג דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי לבע"ח או לכתובה, הכא דלאו ברשותייהו מנחי. [ועדיין לא זכו היתומים].

ונח' **הראשונים** למ"ד שעבודא דאורייתא (ב"ב קעה:), האם מדינא חל שעבוד נכסים אף על מטלטלין. [והא דאמרי' מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה האם הוה שעבוד הגוף לחוד, או אף שעבוד נכסים].

דרש"י (ב"מ סז:) כתב דלא סמיך דעתיה על מטלטלין, ומש"ה אינו ערב כלל, להתחייב מדין שעבוד נכסים. ודוקא בעודו קיים, הוא נשתעבד אפי' מגלימא דעל כתפי', דאמרה תורה והאיש אשר אתה נושה[יח]. וכ"מ **בראשונים** (בכ"מ) דלא חל שעבוד נכסים כלל על מטלטלין, ואפי' מיניה[יט]. אבל דעת **הרשב"א** (בב"מ[כ]) דלמ"ד שעבודא דאורייתא אף מטלטלין משתעבדי.

והיד רמ"ה (ב"ב קעה:, אות קמד) כת' דנח' בזה בגמ' (שם), דלמ"ד דשעבודא דאורייתא משום 'ערב', א"כ ל"ש גבי מטלטלין. אבל לעולא דדריש מקרא, א"כ אף מטלטלין משתעבדי מדאורייתא.

והרמ"ה (שם) הק' א"כ אמאי לא גבי ממטלטלי דיתמי, דבשלמא אצל לקוחות תקנו תקנת השוק, אבל גבי יתומים אין טעם בזה. והרמ"ה כתב דעולא ס"ל כר' מאיר, דמטלטלין דיתמי משתעבדי אפי' בבע"ח, כ"ש מהא דגובה כתובה[כא].

והרשב"א (קידושין טו., הו' בקצות לט א) כתב דמדינא גבי ממטלטלי דיתמי. אלא כיון דלא סמך דעתיה אמטלטלין, תקנו שלא יגבה מהם [ורבנן הפקיעו את השעבוד, וכ"מ ברשב"א ב"ק יד:]. והוסיף דירדה תורה לסוף דעתו, דלא סמיך דעתיה מטלטלין[כב].

ונח' **הראשונים** (הו' בפוסקים חו"מ קד, ע' לקמן צ. ופו.) האם יש קדימה במטלטלין. ובפשוטו נח' בזה האם יש שעבוד נכסים במטלטלין מיניה.

מח) **והניח אשה וכו'.** [וגובה לכתובת אשה]. **תוס'** (לעיל פב. ד"ה לא ובבורות נא:) הק' דמתני' ר' מאיר היא, דלרבנן מטלטלין לא משתעבדי לכתובה[כג].

טו. [**והריטב"א** גרס בגמ' דמוציאין ביובל, אך הביא דיש מרבותינו שלא גרסו כן].
אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דדוקא בס"ד איירי ביובל. אבל למסקנא לא איירי ביובל. אלא משום פגם משפחה דגנאי הוא לבני משפחה שיהיו אחרים נקברים עמהם בבית הקברות שלהם.

טז. התוי"ט (בכורות ח י) תמה דירושה אינה חוזרת ביובל. והגיה שאז כל השדות חוזרות. וכ"כ **המהר"ם שי"ף**. אבל **המגיה** בתורא"ש פי' לשון התוס' שכל אחוזה חוזרת לירושתו.

יז. ולפיכך הפקיעו חכמים זכותו שיטול דמיו ויחזיר לעולם משום פגם משפחה.

יח. [וצ"ל לפ"ז ד'דרשי' להך קרא לצדדים, דעולא (ב"ב קעה:, ב"ק ח.) למד מכאן דיש שעבוד קרקעות ובזיבורית. וכן לענין מטלטלין דמחוייב לשלם משום שעבוד הגוף. [**ותוס'** (ב"ב וב"ק שם) הק' עד"ז דבמטלטלין ל"ש זיבורית, ואילו קרא איירי בין בקרקע ובין במטלטלין].

יט. [וע"ע **רש"י** (פסחים לא. וב"ק יד:), **ואב"מ**]. וכ"ה לשון **הרמב"ם** (מלוה יא ז) דמטלטלין אינם תחת שעבוד מהתורה. **והקרית ספר** (שם) דייק מהרמב"ם דאף כשגובים מיניה לא הוה משום שעבוד נכסים, אלא משום שעבוד הגוף.

והקרי"ס הק' מהמשנה כאן, דמשמע דדוקא מטלטלי דיתמי הוא דלא משתעבדי הא דלוה גופיה משתעבדי מדאורייתא. וביאר כיון דהלווה גופיה מחויב לפרוע מה"ת, אף כל נכסיו קרקעות ומטלטלין משתעבדין עד שיפרע. אבל כשמת לווה, כיון דהיורשים אינם חייבין לפרוע, פקע שעבודה דמטלטלי מינייהו כיון שהן תוך רשותן. [ומשמע מדבריו דיש שעבוד נכסים במטלטלין, אלא דתלי בשעבוד הגוף]. אבל קרקעות דאיתנהו בעיניהו לא פקע שעבודה מינידהו וגובה מהן מלוה ואפילו מן היורשים.

כ. דה**רשב"א** (ב"ק יד: וצז., גבי עבדים) כתב דכיון דלא סמך דעתו תקנו שלא לגבות, כדרך שתקנו במטלטלין. וכ"כ **הרשב"א** (קידושין טו.).

כא. והוא חידוש דל"מ בשום מקום דלר' מאיר אף בע"ח גובה ממטלטלין דיתמי. ודעת **שא"ר** דר' מאיר קאי רק בכתובה, ואף לר' מאיר בע"ח אינו גובה ממטלטלי דיתמי.

כב. ומשמע דלטעם זה ליכא שעבוד [מדינא] אצל יורשים, דיש שעבוד מחמת האומדנא רק אצל הלווה, ולא אצל יורשין. ועי"ז הוה דאורייתא. וכ"מ **בשו"ת הרשב"א** (ד קנב). **והרשב"א** (בכת"י בסוף המסכת) כתב דלא סמך דעתו, אבל היכא דשעבד להדיא גובה מהם מיניה.

כג. ותוס' הק' דמלוה ביד אחרים הוה משום שעבודא דר'

ותוס' (בכורות, והתוס' רא"ש פב.) תי' דכיון דלא אתי לרשות יורשים לא הוה משום חידוש דר' מאיר.

והר"ן (כאן) כת' דמתני' ר' מאיר היא. ובפשוטו כוונתו דלרבנן דכתובת אינה גובה ממטלטלין, אפי' מיניה[כד].

ורע"א הק' דלדעת **הראשונים** (הר"ן נדרים סה: ועוד ראשונים, ע' מה שהו' לעיל פא:) ר' מאיר ס"ל דגובה אפי' ממטלטלי דיתמי[כה], א"כ אפי' הגיע ליד היתומים. ודלא כמשנה דגובה דוקא ממטלטלין ביד הנפקד[כו].

ורע"א כתב דלדעת הנך ראשונים ע"כ מתני' רבנן, ואף דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה, כיון דתפיס אין מוציאין מידו. (ע' תוס' בע"ב). וכ"כ **הריטב"א** דלר' טרפון חשבינן להו [פקדון ביד אחרים] כאילו תפסו בהו, ומהני תפיסה קודם שבא לרשות יתומים.

והרמב"ן (קידושין סה:) כתב דג' מח' בדבר, דדעת רבנן דאין גובין ממטלטלין [בין מחיים ובין לאחר מיתה], אא"כ תפסו מחיים. ולר' טרפון אפי' לאחר מיתה מהני תפיסה[כז]. ודעת ר' מאיר גובה אפי' ממטלטלין דיתמי.

מט) **ר' טרפון אומר ינתנו לכושל וכו'.** ר' טרפון חידש דגובים מהלווה והנפקד לאחר מיתת הבעלים. ואף דלא גובים ממטלטלין של היתומים, **פרש"י** כיון דלאו ברשותייהו מנחי וכו'. **ורש"י** (בע"ב) כתב דלא זכו בהן יורשים בשעת מיתה. **ותוס'** (לקמן פו: ד"ה האומר) כת' דמן הדין בשעת מיתה הנכסים בחזקת יתומין בכל מקום שהם, אפ"ה אם הם ברה"ר 'לא קנו' יתמי. [וצ"ב].

ו**בהג' מיימוני** (סנהדרין ה ח, הו' בב"י חו"מ א) כתב דדעת ר"ת דתפיסה בקנס הוה דוקא כשתפס בשעת הנזק, קודם שיבא ליד בעלים. והביא מקור לזה מסוגיין, דדוקא מונח ברה"ר אבל היכא דהגיע ליד יתומין ל"מ תפיסה. [וצ"ב].

ותוס' (בכורות נא:) ביארו דאף דמטלטלין דיתמי לא משתעבדי לבע"ח, לפי שלא היה ממון זה ביד היתומין מעולם, ובאין ליטול מכח ירושה, ועדיין לא בא לידם. ומש"ה יפה כח האשה ובע"ח. **ותלמידי ר' יונה** (בשטמ"ק) ביארו דכלפי מטלטלין ביד אחרים לא דיינינן להו מטלטלי דיתמי, אלא מטלטלי דידיה נינהו ויהבינן לבע"ח.

ובפשוטו מבואר דגבי מדין שעבוד נכסים, דר' טרפון ס"ל דחל שעבוד נכסים אמטלטלין, וכיון דלא הגיע ליורשים לא פקע השעבוד. וכ"מ מדברי **שו"ת הרשב"א** (הו' בסמוך).

ו**התומים** (קד א) הק' דבמשנתינו [ר' טרפון] מבואר דיש שעבוד מיניה במטלטלין, והק' א"כ יהא דין קדימה בגבייה מיניה, ונח' בזה הראשונים (כנ"ל). וכה"ק **בחי' ר' שמואל** (ב"ב כז ג). ומשמע בתומים דקשה לו רק מדברי ר' טרפון, וי"ל דר' עקיבא פליג בזה. אמנם ה**אחרונים** העירו דלדעת התוס' (לקמן צב.) דר' עקיבא לא פליג בעיקר הדין [אלא משום חיוב שבועה] עדיין קשה[כח].

ו**הפנ"י** (והו' באבנ"מ ק ה) כתב טעם המשנה משום דמצווה על היתומין לפרוע חובות אביהן [מדרבנן], ואף דאין כופין כשלא הניח קרקעות (ע' לקמן צא: ופו.). מ"מ ס"ל לר' טרפון דכיון דהמטלטלין אינן מונחין ברשותו כופין אותו על מצוות פריעת בע"ח[כט]. [ו**האחרונים** כת' דיל"פ דהוה תקנ"ח מיוחדת באופן זה].

ויש שפי' שגובה לר' טרפון משום שעבוד הגוף [וכדאיתא (לקמן פו.) דיורדים לנכסיו אפי' שלא בפניו משום חיוב החיוב]. ואף דמטלטלין דיתמי לא

נתן, והוה תרי חומרי בכתובה. ותוס' העלו צד דלא מן הדין אלא משום מצווה. ותי' דכיון דהיורשים אינם מוחזקין אי"צ לשעבודא דר' נתן. והמשנה קאי כר' מאיר דמטלטלין משתעבדי לכתובה.

כד. כמ"ש רוב **הראשונים** (ותוס' לעיל פא:).

כה. [ובשלמא דעת תוס' כר"ת דאף לר' מאיר אינה גובה למטלטלין דיתמי, ומש"ה בעי לדר' טרפון. אבל לדעת שא"ר גבי].

כו. **ורע"א** תמה דה**ר"ן** (כאן) כת' דאיכא למימר דר' טרפון ס"ל כר' מאיר דמטלטלין משתעבדי לכתובה. ואילו לשיטתו (בנדרים) יגבה ממטלטלין דיתמי.

כז. ו**הרמב"ן** דן כלפי תפיסה, ולא הק' משום דהוה מטלטלין ביד הנפקד.

כח. [וכן לדברי הראשונים (ע' בסמוך) דבגר שמת כו"ע מודו].

כט. ו**הפנ"י** הביא דברי **המרדכי** (והג' אשר"י לקמן פו.) דביתומין גדולין כופין אף היכא דהניח רק מטלטלין. והעמיד

משתעבדי לבע"ח, כל שלא זכו היורשים נחשב עדין גבייה 'מיניה'. דהיורשים אינם זוכים בכל מה שהמוריש צריך[ל], וה"נ צריך לזה לפרוע חובותיו[לא].

נ) **שם. הרי"ף** כתב דהני כיון דלא אתו לרשות יורשין משתעבדי לבע"ח, משום שעבודא דר' נתן. ומבואר בדבריו דאף בפקדון גובה משום שעבודא דר' נתן. [**והרשב"א** (קידושין טו.) האריך עד"ז].

אבל **הקצות** (פו ד) כתב ל"ש שעבודא דר"נ בפקדון. דמטלטלין בעין שייכין לבעליהם בכל מקום שהם, והאיך יהא זכות לנפקד לעכב על הבעלים, ולתת למלווה. וגדר שעבודא דר' נתן שייך דוקא במלוה. [והקצות הביא דהלבוש והש"ך מבואר דאמרי' שעבודא דר' נתן אף בפקדון, והקצות חלק[לב]].

אבל **תוס'** (לעיל פב. ובכורות נב.) כת' דבמשנה [אף מלוה ביד אחרים] ל"צ לדין שעבודא דר' נתן, דכשלא הגיע ליד יורש יש לבע"ח תביעה על הנפקד. [וע' מש"כ לעיל שם].

נא) **ר' עקיבא אומר וכו' שכולן צריכין שבועה.**

פרש"י וכל זמן שלא נשבעו אין להם רשות בהם[לג], הילכך משמת הוה ברשות יורשים[לד]. משמע דכיון דמחוסר שבועה ל"מ תפיסת הבע"ח לזכות, ומש"ה זכו יורשים[לה].

ותוס' (לקמן צב., ובכורות נא:) כת' דהיכא דליכא חיוב שבועה [כגון שמחל השבועה], אף ר' עקיבא מודה דמהני תפיסה קודם שהגיע לרשות יורשים.

אבל **הרא"ש וריטב"א ור"ן** הביאו בשם **הירושלמי** דבמשנה איירי אף כשפטרה מהשבועה, דמ"מ הב"ח מחוסרין גובינא [ולא תלי בשבועה]. והיורשים אינם מחוסרין גובינא, וכל היכא דאיתא ברשותיה קאי. [ור' עקיבא ס"ל דהוה מטלטלין דיתמי].

והריטב"א הביא סייעתא לזה מצריכותא דהגמ', מלווה אפקדון, הא בתרוייהו צריכי שבועה.

נב) **שם.** מבואר בגמ' דקי"ל כר' עקיבא. אך **הרי"ף** הביא את המח' (בגמ' בסמוך) בגדר כושל. **והראשונים** הק' דלא הוה אליבא דהלכה[לו]. **והרא"ש** תי' דנפק"מ במטלטלין בתר תקנת הגאונים.

והרא"ה וריב"ש (בשם י"מ) תי' דנפק"מ בגר שמת, כיון דליכא ירושה ממילא. בזה אף לר"ע שייך סברת ר' טרפון.

אבל **הריב"ש** הביא לחלוק דבגר כיון דל"ל ירושה, א"כ ל"ש שעבוד מטלטלין כלל. והזוכה זכה הלה במה שבידו [ומשמע אף לר' טרפון].

וכן **בשו"ת הרשב"א** (ב רנב, מיוחסות סט) הביא מסוגיין דגר שמת והניח מטלטלין, בשעה שמת חל שעבוד לבע"ח[לז]. וביאר דקמו שעבודם עלייהו

משנתינו ביתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצווה. [ולפ"ז אין לומר דהוה דין כפייה מחמת המצווה, ולדברי הפנ"י צ"ל דאיירי דוקא בגדולים. ועי' מש"כ האבנ"מ שם ליישב].

ל. ובשו"ת חוות יאיר (קלט בסוגריים) דהממון שצריך לענין קבורתו לא זכה הבן, ומקרי עדיין ממון המת כי זה כל האדם. וע"ע שו"ת הרא"ש (פו ו) [אך צ"ע משו"ת הרא"ש (טו ג) הו' לעיל מח.].

לא. וכיסוד הזה כתב **הקוב"ש** (ח"ב יא) לענין גבייה משעבוד נכסים, ואף היכא דלא חל החיוב מחיים. מ"מ כלפי שעבוד חובות האב נחשב שהאב צריך לזה. והיורשים לא זכו בכל מה שהוא צורך האב.

ויש בזה חידוש נוסף דשייך גדר 'שעבוד הגוף' וגבייה משום 'כפיה' אף לאחר שמת. ולמתים חפשי, ואין כאן אדם המחוייב בחוב זה. [וצ"ע בגר שמת האם שייך גבייה מנכסיו מגדרי שעבוד הגוף. ובפשוטו הוה רק משום שעבוד נכסים. ויתבאר עוד לקמן פה:].

לב. [ויל"ע האם היינו לענין לעכב על הבעלים, או רק לענין דיכול לגבות ממנו, ול"צ לתובעו].

לג. ויל"ע במה פליג ר' טרפון, האם ס"ל דכיון דתפיס לא צריך שבועה (ע"ע לקמן פז. ופח:). או דס"ל דאף שצריכים שבועה, ואפי' הכי נחשב 'כגבוי' אילו ישבע לבסוף.

לד. [וצ"ב דאף דהבע"ח מחוסר שבועה, מ"מ אמאי זכי יתמי. נימא דאף דאינו ברשות יתומין, אין כח לבע"ח לגבות. ומשמע בדברי רש"י דהא דנחשב דאינו ברשות היתומין, היינו משום דשעבוד הבע"ח מעכב. א"נ כיון דאין נפק"מ למת, ממילא שייך ליתומין. ורק כשיש נפק"מ לפריעת חוב נחשב שעדיין לא הגיע לרשות יתמי].

לה. ואין גבייה עד שישבע, ויכולים לעכב שלא ישבע עד שיחזירו לרשותם [ויל"ע בקפץ ונשבע]. ועוי"ל גדר השבועה כלפי היתומין, ועי"ז נחשב גבייה מהם.

לו. ובשלמא אליבא דתוס' יש נפק"מ היכא דליכא חיוב שבועה.

לז. **והרשב"א** כת' דלא דמי למשכון של גר ביד נפקד, דזוכה בו מיד בשעת מיתה (כדאי' ב"ק מט:). אבל היכא דלא זכו מיד בשעת מיתה כבר חל שעבוד לנכסים.

בגמר מיתה, ומוציא מיד זוכה. וע"כ ל"פ ר' עקיבא אלא בירושה דזוכין ממילא. אבל בגר שמת חל שעבוד על הנכסים. [וכיון דחל שעבוד, אף אח"כ ל"מ תפיסה]. **והמחנ"א** (זכיה מהפקר ה) האריך לתמוה דלא מצאנו דחל שעבוד על מטלטלין [אפי' מיניה]. ואף דבסוגיין לר' טרפון כשלא הגיע ליד יורשים לא חשיבא מטלטלין דיתמי. אבל אח"כ שכבר זכה, ודאי ל"מ.

והקצות (רנג ד) כתב דאף מתנת שכי"מ נחשב מחוסר גובייא, ובזה אף ר' עקיבא מודה לר' טרפון דמהני תפיסת בע"ח קודם שבא לידי הזוכה.

נג) **ר' יוסי בר"ח אומר כושל שבראיה. פרש"י** למי ששטרו מאוחר[לח]. אבל **הרי"ף** כתב בע"ח, שאינו גובה בלא ראיה.

נד) **רש"י ד"ה שכולן.** הבא ליפרע מנכסי יתומין וכו'.

רע"א הק' דלסברת ר' טרפון נחשב גבייה מהלווה, ולא מהיתומין[לט]. וכתב דלולי דברי רש"י י"ל דהוה משום דבא ליפרע שלא בפניו.

ותוס' (ב"ב ה:, ותלמ' ר"י בשיטמ"ק) הביאו דבמשנה שלנו נתחדש הדין הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה. (דאי' בברייתא לקמן פז. וכ"מ).

נה) **תוד"ה לכתובת אשה** (הא'). וצריך לחלק דדוקא גבי בכור חשיבא מלוה ראוי, ולא גבי לכתובת אשה. כ"כ **תוס'** (ב"ב קכה:, ובכורות נא:). וכ"כ **הר"י מגא"ש** (ב"ב שם). **והמרדכי** (רטו והג' אשר"י) **ביאר** דהא דכתובה לא גבי מראוי הוה מקולי כתובה[מ] [ומש"ה לא תליא בגדרי ראוי בעלמא].

והרמב"ן ורשב"א (ב"ב שם) כת' הטעם משום שעבודא דר' נתן. וכן נקט **רע"א** בכוונת התוס' דידן. [אמנם **תוס'** (לעיל פב. ובכורות הנ"ל) מפורש דמתני' קאי אף לולי ר' נתן].

אבל **המרדכי** והג' אשר"י הביאו בשם **ר"ש** דכתובה אינו גובה ממלוה ביד אחרים, דהוה ראוי.

והראשונים (ריב"ש בשיטמ"ק, והו' בגר"א ק יג) **העלו צד** לדחות דמתני' כרבי (ב"ב קכג:) דס"ל במלוה לא הוה ראוי. אבל **תוס'** (בכורות נא:) כת' דלא משתמיט להעמידה כרבי. [וע"ע רמב"ן לעיל פב.].

והרמב"ן (ב"ב קכה:) דחה הראיה ממשנתינו, די"ל לצדדין קתני, ומלווה קאי לענין בע"ח. [ואף תוס' לא הק' מגוף דברי המשנה, אלא ממ"ד דכושל היינו כתובה].

דף פד:

נו) **תוד"ה ולר"ע.** פי' דמהני תפיסה מחיים אפי' לר"ע, דמההיא שעתא ל"ש שבועה וכו' וזכו במה שבידיהם. [וצ"ב דמ"מ לא חל גבייה מחיים, א"כ הוה פקדון בידם עד שמת. א"כ מ"ש משאר פקדון[א]]. **והפנ"י** כתב דכוונת **התוס'** כמ"ש (לקמן צב., ובכורות הנ"ל) דהיכא דפטרו מהשבועה, אף ר' עקיבא מודה לר' טרפון. **והאבנ"מ** (צו ד) ביאר דע"י שתפס מחיים נקנה לו זכות משכון. ועי"ז הוה כשעבוד קרקעות. אבל **האבה"א** (מלוה יא ח) חלק דבכתובה ליכא זכות משכון ע"י תפיסת מטלטלין, משום דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. אלא דמהני לענין שלא נכנס לרשות יורשים. (ע' בסמוך).

נז) **בא"ד ומיהו משמע וכו' ומ"מ יש ליישב פר"ת וכו'.**

כוונת התוס' להק' ע"פ מש"כ בתוס' [שאח"כ] דבכתובה ל"מ תפיסה מחיים, דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. א"כ הדרא קו' מהמשנה (לעיל פ:). [וכה"ק **התוס' הרא"ש**, וכתב דמתיישב רק לצד (לקמן צו.) דבכתובה מהני תפיסה מחיים, והתם איירי לאחר מיתה].

לח. ועפ"ז כת' **תוס'** (לעיל פב.) דיש אופן דאף לר' יוסי ב"ר חנינא הכתובה הוה כושל. [ואף לדבריו מבואר דכתובה גובה ממטלטלין].

לט. [**ורע"א** נקט דהוה גבייה מהאב, וכן מוכח לצד דהוה גבייה מדין שעבוד הגוף. אבל למש"כ הרשב"א דהוה גבייה מדין שעבוד נכסים, י"ל דלעולם נחשב גבייה מהיורשים. אלא דכיון דלא בא לרשותו אינו בגדר מטלטלין דיתמי, אלא כמשכון].

מ. אבל מלווה גבי מראוי. וכ"מ **מתוס'** (דידן, ובכ"מ) דהק' רק מכתובה. [וע' מש"כ (לעיל פב.) דדעת הרמב"ן והרא"ש דמדינא לא גבי ממטלטלין].

א. [ובפשוטו משמע דכיון דהוה כבר תחת ידו, אמרי' זה פירש לחיים וכו']

נח) **בא"ד ואפי' לר"ע בחיי היכם מהני תפיסה.** וצ"ב דמ"מ לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואי' (לעיל פא.) דאף ביבם אמרי' כן. ואפשר דכוונת התוס' דמ"מ הכתובה הוה קצת כגבוי (וכמ"ש תוס' לעיל פ:). ויל"ד אי כוונת התוס' בצירוף מש"כ דהוה כאילו תפסה בחיי הבעל, דבמקום אחיו קאי.

נט) **תוד"ה והוא שתפס.** נל"פ דבבע"ח אייריב וכו' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. **והר"ן** (לקמן צו., נה: בדה"ר) ביאר הטעם דכתובה אפי' מיניה אינה נגבית מטלטלין[ג] [וכמ"ש תוס' לעיל פא:]. [**והריטב"א** בשם **תוס'** נקט ב' הסברות].

אבל דעת **הרי"ף וריב"ן** (בתוס' לקמן צו.) דהסוגיה (לקמן צו.) קאי בתפיסה לאחר מיתה, דלחד מ"ד חזרו ותקנו שיהני.

ותוס' (לעיל פב. ד"ה והתלושין) מבואר דביבם תקנו דמהני תפיסה לשעבוד בעלמא מחיים.

והר"ן (לקמן שם) הביא בשם **רש"י** דהא דמהני תפיסה מחיים, היינו כשתפסו מסימטא או רה"ר, אבל כשתפס מרשות הבעל ל"מ. [ותלי במקום שממנו תפסו. וצ"ב מ"ש, ובשלמא כשתופס קודם שהגיע לרשות יורשים י"ל דעדיין לא זכו בזה. אבל כשגובים ממנו בעצמו מ"ש מהיכן תפסו, ועכ"פ קודם לכן היה ברשותו].

ס) **דמנחי היכא.** **פרש"י** הנך פירות. בסיפא של המשנה פירות תלושין. משמע דברישא דפקדון ביד אחרים ניחא, דמונח ברשות הנפקד. **והקוב"ש** (שה) הק' למש"כ **רשב"ם** (ב"ב פה.) דמקום הפקדון שייך לנפקד, א"כ צ"ל דאף ברישא בפקדון קאי ברה"ר.

סא) **אבל בסימטא לא.** **פרש"י** אין זה מקום הפקר, והוה כמחזיק בביתם. **האחרונים** ביארו ע"פ מש"כ **הראשונים** (**תוס'** קידושין כה:, ע' שא"ר ב"ב עו. ופד:) דרשות הסימטא מתייחד למי שמשתמש, ונחשב רשותו[ד]. (וע' לקמן פו:).

והעירו דהחפץ היה מונח כאן בחיי אביהם, ומקום הסימטא מיוחד למת. ואפ"ה מבואר דמהני תפיסה. ולא אמרי דהסימטא נחשב רשות יורשים[ה].

סב) **רש"י ד"ה אבל סימטא לא.** אפי' למ"ד ברה"ר לא קניא. [לאפוקי מרבינא (לעיל לא:) דמשיכה קני ברה"ר. ומשמע ברש"י דרבינא ס"ל דקונה אף במכירה, ולא כר"י (בתוס' שם) דרבינא קאי רק לענין להתחייב באונסין בגזילה]. ולהך מ"ד כיון דמהני משיכה בסימטא, ע"כ דאינו מקום הפקר. אלא מתייחד להחשב רשותו.

סג) **מטין איתמר.** **פרש"י** דמטין ההוראה ולכתחילה אחר ר"ע, ומיהו אי עבד כאידך לא מהדרינן עובדא[ו]. אבל **רש"י** (עירובין מו:) פי' מטין ההוראה, דמורין לאדם פרטי לעשות כן [אפי' היכא דהוה כנגד רבים], אבל לא דרשי' בפירקא.

ותוס' (שם) דייקו מדבריו דרק בדיעבד אי עשה כן לא מהדרינן עובדא, אבל אין מורין לכתחילה[ז]. **ותוס'** (שם) חלקו דאף מטין הוה פסק לכתחילה, ואם בא לעשות כאידך מוחין בידו. ומיהו אין מחזירין עובדא. [וציינו לסוגיין].

סד) **ואהדריה ר"ל לעובדא וכו' טעה בדבר משנה.** **התומים** (קז א) הק' דמ"מ מצווה על היתומים לפרוע חובת אביהם (ע' לקמן פו. וצא:). ומחוייבים משום מצווה, אלא דאין כופין. **ובשו"ת הרשב"א** (מיוחסות פח) כתב דאם בי"ד רוצים, הרשות בידם לכופו[ח]. **והנתיבות** (שם) תי' דכוונת הרשב"א דוקא היכא דבי"ד כפו עד שיאמר רוצה אני. אבל אם תפסו נכסים, א"כ עדיין לא זכו בה, ואסור להשתמש בזה.

ב. **והריטב"א** כתב לדייק כן מלשון הגמ' 'שתפס', בלשון זכר.

ג. **ורע"א** כתב דכוונת **הר"ן** דאף דלרבנן מהני תפיסה מחיים ממטלטלין, וכדאיתא במשנה (פ:) קדמו וכו', עי"ש רש"י. מ"מ כיון דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים לא נחשב גבייה עד שמת. והוה מטלטלין דיתמי.

ד. ויש מ"ד (ב"ב פד:) דאף כשהמוכר מדד עבורו לתוך סימטא, נקנה עי"ז להיות חצירו, וקונה בקנין חצר.

ה. וי"ל דל"ש ירושה בזכות השתמשות בסימטא.

ו. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) פי' דנוטה הדעת כר' עקיבא מחברו לפי שנראין דבריו מדברי חברו, ולכתחילה עושין כר"ע.

ז. **ותוס'** (שם) הביאו דבגמ' (ב"ב קכד:) מצאנו עד"ז דמטין איתמר, בכלל דהלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו, דהיינו דלכתחילה אין עושין כרבי. ותוס' דחו דהתם מטין קאי אחבריו. וע"ע תוס' (ב"ב שם).

ח. [ויל"ע דלא נחתי ע"ד כן, ומ"מ מעשה הבי"ד הוה טעות].

ודעת **המרדכי** (לקמן פו. וצא: והג׳ אשר״י כאן יג) דכל הסוגיות כאן ביתומים קטנים, אבל ביתומים גדולים בי״ד כופין על המצוות.

סה) **תוד״ה שפיר.** ותימה מטין איתמר וכו׳ ושמא חשיב כמו דיעבד כיון דכבר תפסוה[ט]. **והתוס׳ הרא״ש** הק׳ דכל דברי ר׳ טרפון קאי לענין בדיעבד, היכא דכבר תפס[י]. ובזה פסקו כר׳ עקיבא. וכתב דצ״ל דכבר באו לדין, ופסקו להם דמהני התפיסה. ולא מהדרינן עובדא (וכר״ל דלעיל).

ומבואר בתוס׳ חידוש דאף דמהדין יש לפסוק דלא כר׳ טרפון, כיון שהוא מוחזק יכול לומר קים לי, ואין כח לפסוק נגדו. דהוה כבדיעבד. ולכאורה מכאן מקור לדברי **הקדמונים**[יא] דבפלוגתא דרבוותא אין מוציאין מהמוחזק, דמצי אמר קים לי אפי׳ כמיעוט הפוסקים, דאין הולכים בממון אחר הרוב. [ויל״ד האם התוס׳ הרא״ש פליג ביסוד הנ״ל. או דכיון דנקבע הדין דמטין, נחשב שנפסק[יב] הדין כר׳ עקיבא[יג]].

סו) **ההוא בקרא וכו׳ אית לך סהדי דתפסיה וכו׳.**

הראשונים (רשב״א רא״ש ריטב״א ר״ן) כת׳ דהבקרא אינו נאמן להיות עד, כיון דנוגע בעדותו. דפשע בשמירתו ולא מנע מהתופס ליטול. וגזלן אינו אונס (כדאי׳ ב״מ צג:). וכיון דהפסיד להם ע״י תפיסה זו מחוייב לשלם[יד]. **והרשב״א** הוסיף דאפי׳ אי הוה אונס, מ״מ הבקרא מחוייב שבועת השומרים, ואינו נאמן להיות עד.

ההפלאה והקצות (קכא ד) הק׳ דאף דהבקרא הוה בע״ד, מ״מ במה שמעיד שתפס לאחר מיתה הוה לחובתו[טו]. דאילו היה טוען שתפסו מחיים היה הבקרא פטור[טז]. **והקצות** הביא מכאן דנוגע בעדות פסול בין לטובתו ובין לחובתו, וע״כ דהוה פסול בעל דבר ולא חשוד. **והקצות** (לז ט) חקר בזה[יז].

והריטב״א כתב דכיון דמחוייב לשלם, מש״ה הוה כולא דינא (בסוגיין) בין בקרא לבע״ח.

והפוסקים (חו״מ נח) הביאו בשם **הריב״ש** (שצג, ושו״ת הרא״ש קו) דל״מ תפיסה לבע״ח, כשעי״ז מתחייב השומר. דלאו כ״כ לחייב את השומר. וע׳ **ש״ך** [נח ז] **ונתיבות** [נח ד]. [וע״ע בדברי המרדכי פה.].

סז) **מיגו דאי בעי אמר לקוח וכו׳. הרא״ש** כתב ובלא מיגו אינו נאמן לטעון דהוה משכון [משום חזקה דמה שתח״י הוה שלו], דכל טענה שטוען שבא לידו בלא דעת הבעלים לאו טענה מעלייתא היא. וצריך מיגו. אבל **האחרונים** הביאו מדברי **הראב״ד** (בהשג׳ לרי״ף בסמוך, ע׳ ספר הזכות) דהטעם משום דאינו טוען שגוף החפץ שלו, אלא שטוען דיש לו חוב עליו. וכל כה״ג בעינן מיגו. **והקצות** (עב ב, ע׳ לקמן פה.) חילק בין היכא שמודה בעצם החוב].

והרשב״א כתב דהתופס אינו חייב אפי׳ שבועת היסת, כיון דהיורשים טוענים שמא. אבל הביא בשם **הגאונים** דכל שאינו טוען בגופו של דבר ממש אע״פ שהוא תופס בידו כעין משכון.

סח) **תוד״ה אית לך.** אלא כיון דאית ליה סהדי דתפסיה, ובע״כ גזלה תו לא מצי למיטען לקוח הוא בידי.

ט. וריטב״א איתא שכבר אכלוה. [אמנם בדפוסים איתא שמוחזקים].

י. אבל **תלמיד הרשב״א** (בשיטמ״ק) כתב לכתחילה, אם יבוא אדם לשאול אם מותר לתפוס. [כשמונח ברה״ר].

יא. בס׳ תקפו כהן (לש״ך, קכג) הביא כן מדברי מהר״י ב״ל, מבי״ט, מהרש״ך, מהר״א ששון. [וע״ע כנה״ג כללי קים לי].

יב. והמהרי״ק (ס״ס קמט, הו׳ ברמ״א כה ב, ובש״ך תק״כ עב) כתב דלא מצי למימר קים לי כדברי היחיד נגד כל חכמי ישראל. **והפוסקים** האריכו בזה האם יכול לומר קים לי כפוסק א׳ נגד רוב פוסקים, או דוקא ב׳ או ג׳. **והש״ך** (תקפו כהן קכד) הכריע דתליא לפי ראות עיני הדיין האם הוה כסוגיה דעלמא כאידך. [ובמקום שהוכרע לדיין, ע״פ סוגיה דעלמא ל״ש קים לי, וכנ״ל].

יג. והיש״ש (ב״ק ב ה, הו׳ בתקפו כהן לש״ך קח) כת׳ דהיכא דהדיין מכריע התופס אינו יכול לטעון קים לי כאידך, אלא הדיין מוציא מידו. ובין שמכריע ע״פ רבים או שמסתבר לדיין כסברתו ע״פ ראיות ברורות. אבל בכל ספק שאין ביד הדיין להכריע, בין שנפל ספק בש״ס או בין הגאונים מהני תפיסה.

יד. אך **הרא״ש** כתב דבזה״ז שגובין ממטלטלין דיתמי [מתקנת הגאונים], יש לו זכות בדין עליו. והבקרא פטור.

טו. [ואפשר דעדות הבקרא הוה על גוף התפיסה. ובתפיסה בעדים התופס אינו נאמן דמחיים. ועדות זה כפי שהוא הוה לטובתו. ול״מ ליה מיגו ליפטר].

טז. ובחי׳ ר׳ שמעון (ב״ב יג) תי׳ דכיון שהוא יודע שתפסו לאחר מיתה, כלפי שמיא מחוייב לשלם. ומש״ה הוה נוגע דהתופס ישלם. [ואף דיש לו ׳מיגו׳ ליפטר מהיתומין בבי״ד, מ״מ כלפי האמת הוה נוגע].

יז. והאחרונים הביאו דנח׳ בזה **הראשונים** (ב״ב מד: ועוד).

[יל"ע האם כוונת התוס' דלולי שיש עדים נאמן במיגו דלקוח, וכ"ה ברשב"א. או כיון דליכא עדים הוה תפיסתו מוחזק, ועי"ז על המוציא להביא ראיה].

והרשב"א כתב דלאו דוקא שראו שתפס, אלא שהעדים ראוה בעדרו לאחר מיתה. [עי"ש עוד].

והר"ן כתב דאיירי שאין עדים שראוה תחת ידו עכשיו, א"כ אף דיש עדים שתפס, נאמן. [ואף גזלן נאמן שהחזיר, ונח' בזה הראשונים ע' רמב"ן לעיל יט. והראשונים ב"ב לד, וקצות צ ה, ונתיבות עב לו].

התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים

סט) **התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וכו'. פרש"י** שמפסיד לבע"ח אחרים. והשיטמ"ק הביא (ע"פ הרמב"ן בב"מ) דדוקא היכא דיש בע"ח נוסף הוה תופס לבע"ח, אבל כשמפסיד רק ליורשים מהני תפיסתו לבע"ח[ח], ולא נחשב חב לאחרים[ט].

והפנ"י כת' דהטעם דל"מ דכיון דחב לאחריני עבירה הוה גביה, וקי"ל דאין שליח לדבר עבירה. והקצות (קה א) חלק דסברתו לא נהירא[כ]. והקצות ביאר דהיכא דחב לאחרים אין זה נקרא 'זכיה', דזוכה לזה וחב לזה.

ע) **תוד"ה את.** משמע דאע"ג דעשאו שליח וכו' ולא כמו שפ"ה (ב"מ י.) וכו'. **ותוס'** (גיטין יא:) הוסיפו דכיון דזכייה מטעם שליחות, אין חילוק בין עשאו שליח. (וע' קצות קה א).

והש"ך (קה א) כתב ליישב דכוונת רש"י (הנ"ל) שליח ששכרו, דאמרי' (ב"מ יב:) דיד פועל כיד בעה"ב[כא]. ולא נחשב תופס לבע"ח[כב].

והשיטמ"ק תי' דלא מינהו שליח לזה, אלא היה שלוחו ידוע לכמה דברים[כג]. ועוד תי' דלא אמר לו 'לזכות' עבורו, אלא לתפוס[כד]. ועוד תי' דבעי מינוי שליחות בעדים.

והמחנ"א (שלוחין כז) חילק דדוקא תפיסת מעות מהני שליח, דתיכף נעשית פרעון. וע"י השליחות המלוה זכה בגוף המעות. אבל תפיסת מטלטלין הוה רק משכון, ולא מהני.

והנתיבות (קה ב) כתב דהטעם דל"מ תופס לבע"ח דבעינן שלוחו של בעל הממון. ובכל גביית שעבוד ע"י שיש לו זכות שעבוד, התפיסה מהני רק להאלים השעבוד, ומהני ע"י שליח. אבל בתפיסת מטלטלין דיתמי, אין לו בהם שעבוד. ומש"ה בסוגיין ל"מ תפיסה ע"י שליח, דכיון דמטלטלין דיתמי לא משתעבדי לבע"ח, אלא דע"י תפיסתו רוצה להכניסו לשעבוד, ולהוציאו מרשות בעל הממון[כה].

דף פה.

עא) **רב פפא מימלח מלוחי וכו' אנא קנינא לכולה. פרש"י** הנהגתי בריאה משל חבירי. מבואר דנח' רב פפא ורב הונא בדר"י באיזה אופן נחשב מוחזק יותר[א].

יח. ובשו"ת הרי"ף (ערה, הו' בר"ן גיטין יא:) הק' דיאמרו לו לאו בע"ד דידי את. וכת' דהוה תקנ"ח היכא דהלווה גוסס או במקום יתומים. אבל הרא"ש (ב"מ א כז) כת' דמהני מעיקר הדין, דהיכא דתופס בע"כ זכה, ול"צ הרשאה אלא לתובעו בדין. וע"ע ריטב"א (גיטין שם) וחי' הר"ן (ב"מ י.).

יט. אך הר"ן (ב"מ יא:, והו' נמוק"י שם ה: בדה"ר) כת' דיש חסרון משום דבעינן שלוחו של בעל הממון. [והאחרונים דנו האם כוונתו דיש חסרון נוסף, או שזהו הגדר בחסרון דל"מ תופס לבע"ח]. וע"ע נתיבות (קה ב).

כ. [ומשמע דכוונתו דכה"ג לא מקרי עבירה].
ועוה"ק הקצות דלמשלח לא הוה עבירה, והא דאין שליח לדבר עבירה הוה דוקא היכא דיש עבירה [גם] למשלח. [והאחרונים דנו דלצד דהטעם דאין שליח לדבר עבירה משום קסבור הייתי שלא ישמע לי, דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים].

כא. וכתב דבסוגיין איירי בשלוחו שלא שכרו במעות.
ורע"א יישב דתלי במח' (ב"מ שם), ולמסקנא קי"ל דלא אמרי' יד פועל כיד בעה"ב לענין זה. [ורע"א כתב דיכול להיות פועל מעצמו, אף כשלא נתן מעות. דהא כל פועל אינו נותן שכרו אלא לבסוף].

כב. וכעי"ז כתב התוס' הרא"ש בשם ר"ח דאפוטרופוס זכי, דידו כידם. וציין דהמרדכי (גיטין שכח) הביא מח' בזה. (וע' נתיבות קה ב).

כג. [וע"ע בתלמיד התוס' הרא"ש מש"כ ליישב דברי רש"י. ודוחק].

כד. ועד"ז חילק הקוב"ש (שד) דהיכא דעשה שליח לעצם הזכיה מהני. ובסוגיין איירי דעשה שליח 'להביא'.

כה. [ויל"ע דאדרבה כל זמן שלא הגיע ליד היתומין עומד בחזקת בע"ח (וע' מש"כ בע"א). והתפיסה אינו מייצר שעבוד חדש, אלא מונע מהיורשים מלהוציא את הנכסים מחזקת המת].

א. ולכאורה כל א' לחוד נחשב 'מנהיג' לספינה, וסגי בזה לקנותו ולהחזיק בו. אלא דכיון שתרוייהו החזיקו בבת א', החזקה ה'בריאה' נחשב מוחזק ומבטלת את השני. ועד"ז אי' (ב"מ ח:) דמנהיג בהמה לחוד קונה, ואפ"ה יש ספק רכוב במקום מנהיג איזה עדיף.

והמאירי כתב דכל ששניהם מוחזקין אזלי' בתר מי שתפיסתו ברורה יותר. וכת' יראה דבספינה כשא' מוליך במשוטות בים, וא' בחבל מהיבשה, מי שמוליך הספינה בים עדיף[ב].

עב) **אנן נמי מחריפותא דנהרא. פרש"י** מזה חטפנוה

באמצע הנהר. בפשוטו משמע דבשעת מיתה היה בסימטא, ושלוחו של יימר הביאו לרה"ר, ומהני שתפסו מרה"ר. **והפנ"י** הק' דא"כ כבר זכו יורשים, והוה מטלטלי דיתמי. [ולא תליא במקום שממנו תפסום]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דאיירי שהיה שם משעת מיתה, דאל"כ כבר זכו יורשים.

עג) **שם. פרש"י** והוי כרה"ר. **ההפלאה** תמה האיך

מהני תפיסה במקום שאינו ראוי לקנין משיכה. ונדחק דאילו היה מהני, היו מושכים אותו מרה"ר לסימטא. **והמאירי** כבר עמד בזה, והוכיח דסגי במה שמוחזקין בו, ונחשב תפיסה. ואי"צ קנין במקום הראוי לקנות. **והשיטמ"ק** הביא **רש"י מה"ק** דמשיכת חבלים מהני לקנות אף ברה"ר[ג].

סיטראי

עד) **א"ל סיטראי נינהו. הר"ן והריטב"א** כת' ש"מ

דמי שמחוייב ב' חובות ופרעו סתם, הרשות ביד המלווה לתפוס לאיזה שירצה[ד] (וכ"פ **השו"ע** חו"מ נח ד, פג ב). [ומשמע בראשונים דהטעם משום בדידו לתפוס[ה]. אבל **הטור** (פג) הביא בשם **ס' התרומות** הטעם משום דעבד לווה לאיש מלוה].

[אבל בלא מיגו ל"מ, דבסתמא מתפרש דהוה מעשה פרעון לחוב המוסכם[ו]. **והקוב"ש** (שה) כתב דאינו נאמן שיש חוב אחר].

אבל **האחרונים** הביאו מדברי **המרדכי והרא"ש** (ע' בסמוך) דאיירי שהמלוה טוען שנתן לו להדיא לשם סטראי.

עה) **מיגו דיכולין לומר להד"מ וכו'. הרא"ש** כתב

דבלא מיגו אינו נאמן לטעון סטראי[ז], דיותר ברצון אדם פורע מלוה בשטר ממלוה ע"פ. ומבואר דאיירי שנתן לו לדעתו, **והפוסקים** (נתיבות משפט אלגאזי) העירו דלפ"ז אין ראיה כדברי הר"ן דיכול לתפוס לאיזה חוב, והק' על **הטור** שסתם דמהני לתפוס.

והחכמת שלמה (חו"מ פג) כתב דלענין דינא מודה הרא"ש דמהני תפיסה לאיזה חוב שירצה, היכא דיש לו מיגו. אבל דבסוגיין לא איירי בהכי[ח].

עו) **שם. מיגו. תוס'** (ב"ב לב:) הק' דהוה מיגו להוציא.

[דע"י המיגו נאמן שעדיין חייב לו, וחוזר ופורע]. ותי' דכיון דיש לו שטר בידו אמרי' מיגו להוציא (ע' **קצות** פב י). אבל **הרמב"ן** (ב"ב שם) תי' דנאמן על המעות שבידו, שתופסם עבור חוב אחר, ובזה הוה מיגו להחזיק. וממילא מתחייב לשטר הב'. [וע' בסמוך].

עז) **לענין שלומי שליח וכו'. פרש"י** מי הוה פושע

שהחזיר המעות עד שלא קבל השטר. **הנתיבות** (נח ב) **ורע"א** הק' האיך יתחייב משום מזיק במה שהניח השטר בידו, דהוה גרמי בעלמא. ותי'

[אך **תוס'** (שם ד"ה או) כת' דה"מ לענין קנין, אבל כל קנין דמהני בפנ"ע נחשב 'מוחזק' אף במקום שהשני מבטל קנינו. ויל"ד ה"נ יחשב דתרוייהו מוחזקין].

ב. [ועד"ז פי' **רש"י מה"ק** בשיטמ"ק ממתח לה באשלי, שהיה הולך עליו על שפת הנחל ומשכתה בחבל לכולה, וטען דאנא מנהיג לה ואחזיקת בה טפי מינך]. ולכאורה כוונת המאירי להכריע כרב פפא.

ג. וצ"ב מ"ש מכל משיכה [וקצת משמע מדבריו דהוה מדין מסירה, אך **הראשונים** (בב"מ) נקטו דמסירה הוה דוקא כשמסר לו לקנות, ולא שייך תפיסה]. וע"ע **תוס' רי"ד** (ב"מ ט:) דמשיכת בע"ח דאזלא מחמתיה קני ברה"ר, ולא דמי למשיכת כלים. [ואולי קנין ספינה דמי לבהמה].

ד. ובפשוטו משמע דאפי' שאינו אומר כלום מהני. וצ"ל דהיינו כשלא אמר להדיא שפורע עבור חוב פלוני. [אמנם אפשר לידחק דכוונת **הראשונים** דהמלוה יכול לומר בשעת קבלת המעות (או תוכ"ד אח"כ) שמקבל עבור חוב זה, והלווה אינו יכול לחייבו להחזיר].

ה. **והקצות** (פג א) כתב דנפק"מ דל"מ לקבל הפרעון לחוב תוך זמנו. עי"ש. וכ"כ **הריטב"א** בסוגיין דדוקא כשהגיע זמן פרעון.

ו. [אא"כ מסר מודעא וכדו'].

ז. אבל לולי סברא זו נאמן. דנחשב נאמנות על המעות, שקבלם מסיבה מוצדקת. [ואף דאין לו נאמנות להמציא שחייבים לו חוב. וע"ע תומים ס"ס נח].

ח. **והקוב"ש** (שו) כת' דסברא הוא שיכול לתפוס כל דבר עבור החוב. אלא דבסוגיין ל"מ כיון דחב לשליח [ואין לו זכות לתפוס ממון השליח. וכסברת המרדכי, ע' בסמוך].

דמחוייב לשלם על המעות ששלחום בידו, ולא פרע בהם חובו.

והמרדכי (ריז) הביא דרשב"ם הק' דהשליח לא נתן מעות אלא ע"ד שיחזיר לו השטר, והאיך רשאי לתופסם עבור חוב אחר. ובשלמא כשהלווה נתן יכול לטעון, אבל שליח למה יפסיד. ור"י תי' דנאמן במיגו שהשליח נתן לשם סיטראי. ובהמשך דברי המרדכי כתב דהמלוה אומר אני תופס בשביל בע"ח, ולא איכפת לן שהשליח מפסיד. וכ"כ הריטב"א דמהני מה שתופס מיד השליח, אף דהוה חב לאחריני, דאיהו אפסיד אנפשיה שלא עשה כן כהוגן[ט]. וכ"כ בשו"ת הריטב"א (פד הו' בפוסקים חו"מ נח א).

עח) **תוד"ה מיגו** [הודפס פד:]. אחר שנתקנה שבועת היסת איירי, דשליח נוגע בעדותו הוי מיגו טוב. דאילו קודם תקנת שבועת היסת השליח הוה עד א'[י] (וכדאי' קידושין מג:), ואילו טען להד"מ היה מחייבו שבועה. ומש"ה אינו נאמן לטעון אין חטפי וסיטראי, ע"ד הא דאי' (ב"ב לד.) גבי נסכא דר' אבא.

אבל הרשב"א הק' דכשלא הזכיר את השטר השליח אינו חייב לשלם, א"כ אמאי לא יחשב עד א'[יא].

וצ"ב דה"מ כשטען שקיים השליחות, אלא שהמלווה תפסו. אבל אילו לא קיים שליחות כלל חייב לשלם. ועדות העד הוא נגד טענת להד"מ [שהוא טענת 'לא חטפי' בנסכא דר' אבא] ובזה הוה נוגע בעדותו. ולכאורה מבואר בדברי הרשב"א דתליא האם יש עד נגד טענת המיגו. [וצ"ב גדר הדבר[יב]]. אבל בדברי שא"ר מבואר דנידון כשרות העד היינו לטענת להד"מ.

והרשב"א כת' דתליא במח' האם עד א' מחייב שבועה כשתובע טוען שמא, וה"נ אבימי לא ידע אי נתנו המעות.

עט) **בא"ד דלא חציפי להכחיש את העד וכו' כדמוכח גבי נסכא דר' אבא** (ב"ב לד.). [**ותוס'** כאן נקטו כתי' **ר"י** (בתוס' שם) דהטעם דאינו נאמן דידי חטפי במיגו, משום דלא חציף להכחיש את העד. אבל **ריב"ם** (בתוס' שם) תי' דאף דיש לו מיגו, מחוייב שבועת ע"א, ואו ישבע או ישלם. ועי"ש שאר ראשונים].

והריטב"א תי' דכאן הוה שבועה דרבנן, עד א' מעידה שהוא פרוע (ע' לקמן פז.), ומש"ה בעי ב' עדים. ודוקא בחיוב שבועה דאורייתא נתחדש נסכא דר' אבא. וכ"כ בשו"ת הרמב"ן (כו)[יג].

והאחרונים הק' על תוס' דהוה שבועה דרבנן[יד]. והש"ך (חו"מ נח כג) כתב דכוונת התוס' דסיטראי הוה טענה גרועה, ול"מ אלא היכא דיש לו מיגו דלהד"ם. [והכא אין לו מיגו דלהד"ם].

אבל הרשב"א דחה סברא זו, דבסוגיין הנידון על המנה שנטלו, אי נטלו כדין. ובזה הוה שבועת עד א' דאורייתא. (וכסברת הרמב"ן ב"ב הנ"ל דהוה מיגו להחזיק).

והרשב"א (בסו"ד) כתב דמ"מ אי פיקח יפרע לו שוב בתורת הלואה, ויחזור ויתבע[טו] (כדאי' לקמן פח. דכה"ג הוה שבועה דאורייתא).

ט. [ומשמע דאם תופס מביתו של נפקד בעלמא ל"מ].

י. אבל לאחר שנתקן שבועת היסת אילו טען החזרתי לך צריך שבועה, ומש"ה אינו נאמן נתתי לו במיגו דהחזרתי לך. ואף אילו השליח ישבע, הוה עד הצריך לשבועה, ול"מ עד הצריך שבועה. (וכדאיתא בגמ' קידושין מג:).

יא. [וצ"ב כוונתו דאילו המלווה יטען 'לא חטפי', שלא קיבל המעות כלל. השליח מחוייב שבועת היסת. א"כ האיך יהא נאמן להכחיש את המיגו. ואף דלטענת המיגו השליח פטור].

יב. [ויל"פ טעם הדבר ע"פ מש"כ האחרונים בגדר נסכא דר' אבא, דכיון דיכול לטעון לא חטפי, א"כ טענת 'דידי', היינו שאינו מעשה חטיפה. וכיון דיש עד שלדברי העד הוה 'מעשה פרעון' אינו נאמן. ואינו בגדר מיגו דעלמא].

יג. והש"ך הק' דהרמב"ן (ב"ב לד.) כתב כדברי תוס' דלא אמרי' שהשליח הוה עד, לבתר שתקנו שבועת היסת. ע' קצות (נח ג) ונתיבות והג' ברוך טעם. [ואכ"מ].

יד. ומבואר בתוס' (ב"ב שם) דבשבועה דרבנן לא אמרי' מתוך, ולא הוה נסכא דר' אבא.

טו. והש"ך (בתחילת דבריו) כת' לפרש קו' התוס' עד"ז, אבל כתב דלא משמע בתוס'.

מלוגא דשטרי

פ) **אית לך סהדי דתבעוה מיניך מחיים, ולא יהבה ניהלך. הריטב"א** פי' דנחשב תפיסה במה שמעכב שלא להחזיר השטרות[טז].

ופרש"י דהא דמהני תפיסה מחיים, דוקא היכא דתפס מטלטלין[יז] לשם חובו. ולא כשהיה מטלטלין בידו. דבמה שהחזיק הפקדון בידו הוה כמונחין ברשות מפקיד. [ומשמע ברש"י דאף אם נתכוון להדיא לתופסה ל"מ[יח]. אבל פשטות הראשונים משמע דאינה נאמנת שנתכוונה מחיים לעכב במשכון. אבל אילו מחיים העמידה עדים שנתכוון לעכב מהני[יט]].

פא) **שם. הרי"ף** (מג. בדה"ס) כתב דדוקא גבי שטרות צריך עדים, אבל מידי אחרינא דיכולה לומר לקוחה היא בידי (וכקו' התוס'), נאמן שתפסום מחיים במיגו, ואף דליכא עדים. דהיכא דנאמן לטעון לקוח בידי, נאמן אף לטעון עליהם עד כדי דמיהם[כ]. (וע' בסמוך).

אבל דעת **בעה"מ** (כאן, וב"מ ד. בדה"ר) דהיכא דיש עדי פקדון אינו נאמן במיגו. [וכיון שמודה שתפס מרשות בעלים, ל"מ לו מיגו]. [וע"ע רי"ף (שבועות כח. בדה"ס) בשם גאון].

פב) **תוד"ה אית לך. דאע"ג דקי"ל דאין אותיות** נקנות במסירה, ה"מ לקנות החוב וכו' אבל לקנות הנייר וכו'. וכ"כ **הרי"ף** דבסוגיין מהני תפיסה בתורת משכון ולא לגבות בהם, דאין אותיות נקנות במסירה.

ובהשג' הראב"ד (לרי"ף) **הביא י"א** דאף דאינו נאמן לטעון לקוחים, יש לו מיגו דלהד"מ או החזרתי. **והראב"ד** דחה דאם טוען להד"מ מה יועילו לו השטרות, הרי אינו יכול לגבות בהם[כא]. [**והרמב"ן** (בספר הזכות) הק' דמ"מ יהא נאמן לעכבם במשכון. וביאר דכיון דיש לו מיגו דכבשינהו מהני לעכב על היתומין, והדין נותן דיחשב משכון לענין להתפשר עמהם. וע' בסמוך].

ועוה"ק **הראב"ד** דיהא נאמן שקנאם אגב קרקע[כב] [וכדאי' (ב"ב עז:) דשטרות נקנים באגב]. **והראב"ד** תי' דאם הקנום אגב קרקע צריך ראיה על קניית הקרקע[כג]. ועוה"ק הראב"ד שיהא נאמן שנתנו לו במתנת שכיב מרע [כדאי' (ב"ב קמח.) דמהני מתנת שכי"מ, והשטרות נקנות גופן לגבות בהם מהלווים]. וקי"ל כרבא (יבמות קטז., ב"ב קעג.) **דאי"צ להביא** ראיה שקנה כדין. ועוד הק' **הר"י מגאש** (הו' ברמב"ן ס' הזכות) שיהא נאמן שהיה לו שטר ונאבד. ועד"ז הק' **תוס'** (יבמות קטז. ד"ה אותיות) למ"ד דצריך להביא ראיה, עי"ש[כד].

והראב"ד (שם) תי' דאיירי דאיכא עדי פקדון, ומש"ה אין לו מיגו כלל. וכ"כ **התוס' רי"ד.**

אבל **תוס'** (ב"ב עז.) כת' דהא דאמר רבא דאי"צ להביא ראיה, היינו למ"ד דאותיות נקנות במסירה.

טז. [דע"י שמעכבת מלהחזיר, פקע ממנה שם נפקד, והוה כתפיסה מרשותם להחשב משכון].

יז. **והריטב"א** הוסיף מרשות [לווה] (מלוה).

יח. [ויל"פ הטעם כמ"ש האחרונים דפקדון נחשב שמחזיקו ברשות בעלים. ואף כשנתכוון לגזול ל"ק כגזלן, אלא כפי פרשת שליחות יד].

יט. [וכ"ה לשון **המאירי** דמן הסתם אין אומרים שהיה כוונתה לעכבו מחיים]. וכ"מ מקו' **הרי"ף** ושא"ר שתהא נאמנת במיגו. [אמנם אף **הריטב"א** הק' כן, וצריך לדחוק כוונתו שתהא נאמנת שתבעו ולא החזירה להם, וכוונתו רק להק' אמאי צריך 'עדים']].

כ. וכדאי' (ב"ב לז.) הני עיזי דאכלו חושלא, דיכול לטעון עד כדי דמיהם.

כא. וכתב **הראב"ד** וכ"ת שיעשה קנוניה אם בע"ח. שמא לא ישמעו לו. וכיון דלאו בידו לא חיישינן לקנוניה.

כב. וכה"ק **תוס'** (יבמות קטז. ד"ה אותיות), וכתבו דקנין אגב לא שכיחא, ומש"ה אינו נאמן.

כג. [משמע דלקנין אגב צריך להביא ראיה דהקרקע בידו. ולכאורה הטעם דהקנאת הקרקע הוה חלק מהקנין, שמקנה אגבו, ומש"ה בעי שיהא מוחזק בקרקע].
והרמב"ן (ספר הזכות) השיג דיכול לומר השכיר לו קרקע לפי שעה (קידושין כו:) וכדו'. ועוד וכי מי שמכר קרקע, לחבירו, וכי יוכל לומר דאגב הקנה עוד.

כד. **ור"י** (בתוס' יבמות קטז.) תי' דודאי יכול לעכב הקלף, שלא יפסיד חזקתו. אבל החוב לא יוכל להוציא כל זמן שנוכל להסתפק דלמא הפקיד גביה. [וע"ד תוס' והראשונים כאן].

אבל למ"ד דאותיות נקנים בכתיבה ומסירה, ל"מ מה שתפוס בשטר.

והרמב"ן (בספר הזכות) ביאר שמטלטלין נקנין במשיכה והגבהה, ומש"ה תפיסתו עצמה היא קונה לו, ונאמן לומר לקוחין הן. ולא מפקינן ממון מתח"י המוחזק. אבל בשטר [למ"ד דאין אותיות נקנין במסירה] שאין תפיסתו קנין ואינו מוחזק כלל אלא בנייר שלו, עליו להביא ראיה. שאין שעבוד השטר מוציא מחזקתו של מלוה הכתוב בשמו. ובין שטוען אגב קרקע או כתב לי ואבד או מעמד שלשתן אינו נאמן. ודוקא היכא דהשטר נכתב בשמו מהני מה שמוציא השטר תח"י (כדאי' יבמות קטו:). ודוקא למ"ד אותיות נקנות במסירה קסבר רבא דתפיסתו קנין, דעשאוהו כשאר מטלטלין. ובזה פליג אביי דאפ"ה אין חזקתו אלא בנייר.

והש"ש (ד יד) הביא מספר הזכות דבעי תפיסה הראויה לקנין[כה]. [וגדר 'מוחזק' הוה דוקא כשתופס[כו] בצורת קנין[כז]].

ועד"ז הביא **הקו' הספיקות** (ח א) [מתוס' והרא"ש כאן] דכל תפיסה בעי שיקנה בדרכי הקנינים[כח], וכל תפיסה דאינו קונה לגזלן[כט] להתחייב באונסין לא נחשב תפיסה[ל].

והנתיבות (עב ל) הק' דלדעת ר' יוחנן (ב"מ מז:) מעות קונות מדאורייתא [ולא משיכה], א"כ האיך נחשב מוחזק ע"י תפיסת המטלטלין, דתפיסתו אינו מעשה קנין. **והקצות** (במשובב) השיב דמ"מ אחר שתקנו משיכה מהני מוחזק[לא]. ועוד תי' דמציאה ומתנה נקנה במשיכה (ובמ"ש תוס' ע"ז עא.[לב]), א"כ יכול לטעון לקוח במיגו דמתנה[לג]. ועוד תי' לדברי **הפוסקים** (ב"י ורמ"א חו"מ קצח ה, הו' בקצות שם ג) דאף לר' יוחנן מהני להתנות לקנות במשיכה.

אבל **הקצות** (רב ז) דחה דהרמב"ן קאי דוקא בתפיסה בשטר, דאינו תפוס בעצם החוב אלא בגוף הנייר. ולמ"ד דשטר אינו נקנה במסירה, משום דס"ל דחזקת השטר לא נחשב מוחזק בחוב[לד]. אך למ"ד דשטרות נקנות במסירה הוה משום דס"ל דעצם

כה. וכת' מש"ה ל"מ תפיסה בחצר שותפין, דהא לא יצאה כולו מרשות בעלים [ול"ד לחצר שאינה משתמרת]. [ועוד כתב דכשמונח בסימטא הוי כמונח ברשות בעליה הראשונים (ובדלעיל פד:), ורואים אותו בחזקת מ"ק].

כו. והביאו דכ"כ **הריב"ש** (שסד) דנכסים המונחים בבית הבעל לא נחשב 'תפיסה' לאשה אף דהיא שולטת, שכל תופס צריך תפיסה גמורה שיקנה הדבר באחת מדרכי הקניות. ותפיסת המפתחות לא נחשב 'תפיסה', שאין מסירת מפתחות קונה וכ"ש תפיסתם.
ומקור לזה מדברי **תוס'** (ב"מ ח: ד"ה או) לענין רכוב ומנהיג, דדין 'מוחזק' תלי בגדרי הקנינים עי"ש].

כז. **והשער"י** (ה טו) ביאר דיסוד 'מוחזק' הוא משום דנראה בחזקתו, ע"י שעושה מעשה בעלים [ולא סגי שהוא אלים ובידו לעכבו אצלו].

כח. וביאר עד"ז את דברי **הרא"ש** (ב"ב ה ס) דהחזיק במיצר לקנות השדה, דלא נחשב מוחזק.

כט. מבואר מדבריו דתליא בקניני גזילה. [ולפ"ז משיכה ברה"ר מהני לרבינא (לעיל לא:), וע' מש"כ בזה לעיל]. (וע' בסמוך).

ל. וביאר עפ"ז הא דל"מ תפיסה בקרקעות, דקרקע אינה נגזלת. ואינו נעתק מרשות לרשות אלא מדעת בעלים. אך הק' אמאי מהני בעבדים. עי"ש.

לא. ובתורה לא כתיבא אם הוי מוחזק כשטוען לקוח. **והנתיבות** (מהד' בתרא, המודפס בשו"ע) חזר והק' דא"כ לר' יוחנן לא יהיה נאמן מדאורייתא לטעון לקוח במטלטלין, ורק מדרבנן. ועוד דלדעת הרבה פוסקים גוי קונה בכסף ולא במשיכה [אפי' מדרבנן], א"כ אינו נאמן לטעון לקוח כלל בלא מיגו.

לב. אך **הריטב"א** (בשיטמ"ק ב"מ מז:, הו' בקצות קצח א) הביא **דהרמב"ן** חולק, וס"ל דל"ק אלא בחליפין או בחצר [**והאחרונים** דנו דכ"ש הגבהה. ואכמ"ל].
ועוד כת' **המשובב** (בסוגריים) דתפיסת מטלטלין מהני משום הגבהה. [לדעת הראשונים דר' יוחנן מודה דמהני הגבהה].

לג. והוסיף דאע"ג דל"מ טענת מחילה אלא במיגו. אפשר דטענת מתנה עדיפא, דתפיסתו מוכחת עליו. **והנתיבות** (מהד"ב) הק' דאם עדים ראו חפץ בידו, והודה שאינו מתנה, שוב לא יהא נאמן בטענת לקוח.
והקצות נקט דצריך שיהא מוחזקות לטענה זו. ואף דתפיסתו ראוי לקנין במתנה, לא סגי להחשב מוחזק בטענת מקח. **והנתיבות** (מהד"ב) חלק כיון שפעמים שהמשיכה חשיב לעשות קנין [כגון במתנה ובמקום דליכא חסרון ממון], מש"ה המשיכה והתפיסה חשוב ג"כ להיות מוחזק על ידם במטלטלין. וכת' דהרמב"ן איירי דוקא בשטר, דכיון שהמשיכה והתפיסה שבידו לא חשיב קנין בשטר בשום אופן שבעולם, מש"ה לא חשיב ג"כ להיות מוחזק מחמת המשיכה והתפיסה שבידו. אבל במטלטלין מהני אף שצריך לטעון שעשה קנין אחר. [ולדברי הקוה"ס (הנ"ל) תלי בקניני גזילה].
והביא דברי **התוס'** (ב"מ ח:) דכיון דרכוב לבד הוה קנין, מש"ה נחשב מוחזק אפי' במקום מנהיג. ואף שבצורה זו ל"מ לקנין. ודוקא אילו הרכיבה אינו קנין כלל אמרי' דלא מיקרי תפיסה.

לד. **והנתיבות** (הנ"ל) נקט דהרמב"ן איירי דוקא בשטר באופ"א, דבשטר המשיכה והתפיסה ל"מ לשום קנין בעולם.

השטר כולל את החוב, ומסירת השטר הוה מסירת החוב. ומש"ה אף תפיסת השטר נחשב תפיסה ומוחזקות בחוב.

והקצות (סד ה) הביא דמבואר בכמה מקומות דאינו נאמן לטעון משכון היא בידו בלא מיגו[לה] [ולא אמרי' דהחזקת המשכון הוה ראיה על גוף החוב]. והקצות (עב כ) ביאר דכיון דמנה אין כאן משכון אין כאן, ואילו לא היה חוב קודם, מסירת המשכון אינו מחייבו. וע"פ יסוד הספר הזכות (הנ"ל) לא מהני תפיסת המשכון להוכיח שיש חוב, כיון דתפיסת המשכון אינו פועל קנין החוב. וכיון דל"מ לקנות לא נחשב מוחזק[לו]. ועפ"ז כתב דהיכא דידוע שיש חוב, מהני החזקת המשכון מצד עצמו להחשב חזקה מה שתחת ידו.

פג) **בא"ד אבל לקנות הנייר קני וכו'.** [ובזה תי' ר"י דהוה מיגו למפרע]. אך **ברי"ף** מבואר דאף אינו יכול לעבב את גוף הנייר בתורת משכון [אא"כ תפסיה מחיים]. **והרמב"ן** (ספר הזכות) ביאר דאף בגוף השטר אינו נאמן להחשב מוחזק לענין לצור ע"פ צלוחיתו, דחזקה דאין אדם מוכר שטר חובות שלא נפרעו לצור בהם.

והריטב"א הביא **י"א** שזוכה בגוף הנייר, אבל ל"מ לו מידי כיון דהנייר הוא של הלווה כל היכא דפרע חובו. וחייבת להראותם בבי"ד מדין עדות. **וי"א** דאף אינו זוכה בגוף הנייר דניירא בתר שעבוד גריר. דאנן סהדי דלא נחתי לנייר.

פד) **בא"ד דע"י כך היתה יכולה לדחוק היורשים וכו'**

והוי כמו משכון. הנתיבות (סו א) הביא דיש לו זכות לעבב אף את כח הראיה שבשטר [ודלא כריטב"א הנ"ל]. ובזה הוה תפיסת משכון [ולא רק נייר בעלמא].

וכן מוכח מהא דמהני תפסו מחיים, ואף דליכא קנין ותפיסה בגוף החוב, מ"מ גוף השטר הוה משכון. (וכ"כ **הריטב"א**).

וראבי"ה (במרדכי ב"מ תג הב') כתב דאינו חייב להחזיר עד שיפרע כל החוב [ולא רק שווי הנייר], דהמלוה אומר לדידי שווה לי. והק' דבהני עיזי (ב"ב לו.) מבואר דיכול לטעון רק עד כדי דמיהם, כשנותן דמיהן אינו רשאי לעכבו, ול"מ טענת לדידי שווה לי (ע' לקמן צא:). ותי' דהתם איירי שהלה מכחישו שאינו חייב לו. אבל הכא מודה בעצם החוב, אלא דהיתומים רוצים לעכבו בידם. [**והקצות** (סד ד) כתב דלפ"ז מתורץ קו' תוס' והרי"ף הנ"ל].

אבל הקצות הביא דדעת **הרא"ש** (לקמן צא:, י ד) דאף כשהחוב ידוע ל"מ לדידי שווה לי. [וע"ע ס' התרומות מט טו].

פה) **בא"ד ואור"י דלא חשיב מיגו וכו'. והראשונים** (רמב"ן, רא"ש) תי' דאיירי בדאיכא עדים וראה, ומש"ה אף על גוף הנייר אינו נאמן. [אבל **ברי"ף** דכתב דמלווה שאני מבואר דלא איירי כה"ג].

והקצות (סד ג) הק' לדעת הרי"ף (והריטב"א הנ"ל) אמאי אינו נאמן על גוף הנייר במיגו דלקוח, ועי"ז יחשב משכון, ומ"ש מתפסו מחיים. והקצות תי' דל"ש לקוח על גוף הנייר, שהרי כשנפרע החוב צריך להחזירו (ע' **ראשונים** לקמן פו.). אבל היכא דתפסו מחיים הוה משועבד לו החוב משום שעבודא דר"נ, ונעשית קנין משכון, כשעבוד קרקעות.

פו) **בא"ד ואור"י דלא חשיב מיגו הואיל ועכשיו אינה יכולה לטעון לקוח, שכבר אמרה וכו'. וכ"כ תוס'** (ב"ב ל. ולקמן קט:) דלא אמרי' מיגו למפרע.

והאחרונים נתקשו מה הצד דנימא מיגו למפרע, הא אין ראיה על דיבורו עכשיו שאומר אמת[לז]. ודנו לפרש ע"פ הצד דמיגו הוה כח הטענה, דמ"מ יש לו זכות טענתו הראשונה[לח]. [קמ"ל דכיון דכבר עבר טענתו הראשונה, נחשב טענה חדשה. וכבר אין לו זכות לטענה].

לה. **והאחרונים** דחו דדוקא היכא דבא לידו ע"י חטיפה, בעי מיגו. אבל היכא דטוען דמסרו לו. י"ל דעצם החזקת המשכון הוה מוחזק.

לו. **והאחרונים** העירו דסתר דבריו (הנ"ל) דסברת הרמב"ן הוה דוקא היכא דהנידון על חוב חיצוני, שאינו מונח בשטר. [אמנם י"ל דזהו כוונתו אף כאן, דאף הכא הנידון להוכיח שחייב לו מצד אחר].

לז. **ותוס'** (ב"ב ל.) פי' דאין להאמין בטענה זו, דשמא לא היה מסיק אדעתיה שהיה זקוק לטענה זו. [**והתומים** (כללי מיגו קט) כתב דשמא מעיקרא דיבר אמת, ואח"כ החמיץ]. וע"ע בראשונים (לקמן קט:).

לח. (ועוד יל"פ ע"פ **תוס'** (ב"ב הנ"ל) דהך מ"ד ס"ל דלא תלינן

אבל **הרא"ש** תי' דאיירי דהפקידו אצלה בעדים, וגם ראו עכשיו עדים שהיא בידה. דאין לה מיגו. **והק"נ** (ע) דייק דמשמע דס"ל דאמרי' מיגו למפרע. אבל **הגר"א** (חו"מ פב כללי מיגו ה) הביא **דהרא"ש** (לקמן קט: וכל הראשונים שם) כתב דלא אמרי' מיגו למפרע[לט], וכתב דהרא"ש לא ניחא ליה לפרש דאיירי שמעיקרא הוציאתה ולא טענה. והביא שכ"כ **הריב"ש**.

פז) **בא"ד וראיה וכו' כיון דאיתחזק בבי דינא, פי' שראינו השטר בידה וכו' ל"ל מיגו.** אבל **רש"י** (סנהדרין לא.) ביאר סברת הגמ' דאיתחזק בבי"ד דהוה שטר מקויים.

ותוס' (ב"ב ל.) הביא מדברי **רש"י** (לקמן קט:) דאמרי' מיגו למפרע. **והאחרונים** חילקו דה"מ דוקא הפה שאסר, ולא בגדר נאמנות מיגו. וכ"כ **ההשלמה** (בשיטמ"ק לעיל כג.) בדעת רש"י. וכ"כ **המחנ"א** (איסו"ב, הו' לעיל כג. ולקמן קט: וכ"מ).

קים לי בגווה

פח) **קים לי וכו' קרענא ס"ד. פרש"י** דאפוקי ממונא הוא, ותרי בעינן. **והנתיבות** (טו ב) הביא דמבואר דאין שום הו"א שיהני אומד דעת הדיין להוציא ממון. דהא אפי' ראה הדיין ל"מ [אלא משום ק"ו דלא תהא שמיעה גדולה מראייה. ע' מש"כ לעיל כא:], ואין לך אומדנא דמוכח גדול מזה[מ]. ובסוגיין מהני רק לענין לאורועי שטרא, או מיפך שבועה.

והא דמהני אומדנא (בכל הש"ס) דוקא אומדנא שהוא לכל העולם[מא]. אבל דבר שידוע רק לדיין, גזירת הכתוב דדוקא ע"פ ב' עדים כשרים[מב].

והרמב"ם (סנהדרין כד א) פסק דיש לדיין לדון בדיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אע"פ שאין שם ראיה ברורה. ואצ"ל אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיודע. כיצד כשצריך לישבע, ויודע [ע"פ פסולים] שפסול לשבועה. או בשטר ששמע ע"פ פסולים דהשטר פרוע[מג]. וכן כל כיו"ב. שאין הדבר מסור אלא ללבו של דיין לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. וא"כ למה הצריכה תורה ב' עדים, שהדיין ידון ע"פ עדותן אע"פ שאינו יודע אם העידו אמת או שקר. [ובפשוטו משמע ברמב"ם דאיירי לכל דבר, אבל הנתיבות דחק כוונתו דמהני רק בכגון אלו, דהוה להחזיק].

והרי"ף הביא בשם **הגאון** דהאידנא אין לדיין לומר קים לי. אעפ"כ בעדות אדם נאמן מחמיצין את הדין ודורשין וחוקרין עד שיתברר הדבר. וכ"כ **הרמב"ם** (שם כד ב) דמשרבו בי"ד שאינן הגונים או שאינם חכמים הסכימו רוב חכמי ישראל שלא יהפכו וכו' אלא ע"פ עדות ברורה. כדי שלא יאמר הדיוט לבי מאמין לזה. אלא ממתינים עד שיודו או יעשו פשרה וכדו'.

פט) **אלא מרענא שטרא. פרש"י** לא אזדקק לגבות.

ובתלמידי ר"י (בשיטמ"ק) ביארו דנפק"מ לענין תפיסה, דאם תפס אין מוציאין מידה. ועוד כתב דהוא לא יגבה בבי"ד שלו, אבל אם יבוא אח"כ השטר לבי"ד אחר יגבו בו.

ותוס' כתבו דחייבם שבועה. [וכדלעיל שרבא הפך השבועה אשכנגדו, ע"פ בת רב חסדא].

והתוס' רי"ד הק' היאך הפך השבועה ע"פ בת רב חסדא [דהוה הוצאת ממון]. ותי' דשבועה במקום

בחזרה, וכיון דבסוף גמר טענתו, תולים דמעיקרא היה דעתו לטעון כן. ויש ראיה מטענתו הראשונה, כלפי הטענה הזו].

לט. **והאחרונים** דנו לחלק דהיכא דטענתו השניה הוה לפרש דבריו מהני. ואילו התם שטוען שאח"כ חזר וקנה. בזה לא שייך המיגו כלל.

מ. וביארו הטעם דלאו כל כמינו דדיין זה לדונו [ע"פ סברתו], ולהוציא ממנו. דיכול לומר שרוצה לילך לבי"ד אחר (וע' מש"כ לעיל כא:).

מא. דאינו בגדר עדות, וכמ"ש **תוס'** (יבמות פח.) גבי בא הרוג ברגליו.

מב. וכדאי' (ב"ב קנט.) דאף משה ואהרן פסולים משום גזירת מלך, אף דל"ש חשש משקר. [**והקוב"ש** (ב"ב שכט) הביא דברי **התוס'** (גיטין ד.) דאע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדים כשרים. דאין לפסוק אלא ע"פ עדים כשרים]. אך האחרונים חילקו דבעדים פסולים יש גזיה"כ שלא לסמוך על דבריהם, אף בתורת אומדנא [ואף להחזיק]. אבל אומדנא בעלמא [על גוף המעשה] מהני. [וע"ע מרדכי גיטין שכד והג' אשר"י שם א י, וחזו"א פז יג].

מג. וכן פקדון (בגמ' בע"ב) שמת בלא צואה, ותבעו בסימנים מובהקים, אם ידע הדיין דלא אמיד ודעתו סומך שאין זה החפץ של המת.

תשלומין קאי, עד שתשבע ותפטר. וכיון דלא היתה יכולה לישבע כיון דחשד בה, מחוייבת ממון[מד]. [**והאו"ש** (סנהדרין כד א) כת' דתי' התוס' רי"ד תלוי בב' תי' **התוס'** (ב"מ ה.) האם מדינא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע בחשוד, או דכיון דהוא ברצונו לישבע ל"ש כן].

והתוס' הרא"ש הביא בשם ר"ת דרב פפא סבר דהיפוך שבועה הוה כמו קריעת השטר. והשיבו דלא קי"ל בגוויה, ואף לענין היפוך שבועה ל"מ.

צ) **תוד"ה מרעגא.** צ"ל דהיה ר"פ קרובו[מה] וכו'. **והרא"ש** חלק דמשמע דבעי ב' עדים. ועוד דהלשון בהדי מר, משמע דאף רב פפא מצטרף[מו].

צא) **תיתי ותשתבע וכו'. הרמב"ן** הביא בשם **בה"ג** דדינא הוא דאזיל בהדי, ולישבע בעירו. **והרמב"ן** ביאר דדוקא לווה למלוה, דיכול לכופו לדון בבית הועד (כדאי' סנהדרין לא:) משום עבד לווה לאיש מלוה. ואף בסוף הדין יכול לכופו על השבועה. אבל הלווה אינו יכול לכוף את המלוה. אא"כ היה לו דרך לשם. אבל **הריטב"א** כת' דבין תובע או נתבע אינו יכול לכופו, ודוקא לענין עצם הדין אמרי' דעבד לווה לאיש מלוה. אבל לאחר שחייבו הבי"ד, לאו כל כמיניה של מלוה לומר שילך וישבע במקום אחר. ואיירי דוקא באופן שהיה לה דרך לשם.

צב) **תוד"ה אלמא.** ומה שלא כתבו את תשבע וכו', שלא להצריכה עדים וכו'. אבל **תלמידי ר"י** (בשיטמ"ק) כת' דא"כ היתה נאמנת לטעון שנשבעה, דנאמן אדם לומר נשבעתי, ואין מחייבין שבועה על שבועה. וכתב דאיירי דהתובע אמר לבי"ד שלא תהא נאמנת לטעון שנשבעה עד שתביא עדים.

צג) **אמר רב פפי וכו' מיחזי כשיקרא וכו' ולית'א.**

תוס' (לעיל כא:) הביאו ג' פי' האם דברי רב פפי נדחו [דלא חיישינן למיחזי כשיקרא], ואפ"ה הגמ' (לעיל שם) מקשה מדעת רב פפא [ואף דלא קאי][מז]. או דליתא לקושיה, ומעשה בי"ד שאני. או דכוונת הגמ' דהוה כדיעבד, ובדיעבד לא חיישינן למיחזי כשיקרא. [וע' מש"כ שם בזה].

והריטב"א כתב דדוקא היכא דליכא חשש שקר בחתימה. [ונח' בזה הראשונים, ע' מה שהו' כא:].

צד) **שכבר נמחל שעבודא. פרש"י** בטל השטר, והלואה שניה הוה מלוה ע"פ[מח]. [משמע דפקע ממנו שם 'שטר']. ולכאורה משמע דאין חסרון בעדות[מט], אלא דליכא שטר לגבות ממשועבדים. וכ"ד **הסמ"ע** (מח א) דאף דנמחל שעבודו גובה מבני חורין[נ]. אבל **הש"ך** (מח ב) האריך לדחות דאינו גובה כלל[נא]. והביא דכ"כ **הריב"ש** (שפב, הו' בב"י חו"מ מג), וכן מבואר ברשב"ם (ב"ב לב:).

אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כתב דחיישינן שמא יגבו מלקוחות דזמן ראשון. וצ"ע דבגמ' (ב"מ יז.) מבואר להדיא אפי' בו ביום[נב].

דף פה:

לא אמיד וסימנים

צה) **ולא פקיד. פרש"י** חטפתו מיתה[א]. [אבל אילו מת בנחת, ולא צווה על פקדון זה, מהני ליתומים].

מד. וכעי"ז כתב **המהרש"א.**

מה. וקרוב פסול לעד א' לענין שבועה. וכ"פ **הרמב"ם** (עדות ג ג) דלא דמי לעד א' באיסורין. [**והכס"מ** כתב דל"י מקורו. **והרש"ש** כתב די"ל מקור מסוגיין].

מו. **והק"נ** ביאר דמשמע דהיה עד א' בהדי רב פפא. **והרש"ש** הק' דנימא נמצא א' מהם קרוב או פסול, ויתבטל עדותם. [ואכ"מ].

מז. ועוד תי' **תוס'** (גיטין כו:) דבסוגיין הו' מימרא דר"פ בשם רב. וליתא, דרב לא חייש למיחזי כשיקרא. אבל אליבא דר"פ הדין כן.

מח. וכ"כ **רש"י** (גיטין כו:) כשפרעו ובטל השטר, ואין הקרקעות משועבדות שוב למלוה השניה שלא עליה נחתם שטר זה. והו"ל מלוה ע"פ.

מט. ואף בלא הודאתו שחזר ולווה גובה ממנו ומיורשיו. ועוד לכאורה משמע דאינו נאמן לטעון שפרע את ההלואה השניה, דלענין זה הוה עדיין שטר.

נ. והביא ראיה מה**רא"ש** (נדרים כז:), וע"ע ב**ראשונים** (ב"ב לב:). **והלבוש** (חו"מ נז) כת' דגובה מבני חורין, אבל (שם מח) כת' דאינו גובה.

נא. ויש לדון (לדבריו) האם הוא חסרון ב'שם שטר', או דהוה חסרון בעדות, שהעדים מעידים רק על ההלואה הראשונה.

נב. דהגמ' מק' תיפו"ל דהוה מוקדם.

א. **והמצפ"א** הביא כן מהמדרש עי"ש.

ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק) הביא דר' משה בן יוסף מנרבונא דייק דאילו היתומים טוענין דפקיד להו, שאמר לנו אבינו, אין מוציאין מידם.

צו) **ועוד הא קא יהיב סימנא. פרש"י** בסדין הם צרורות, והם שבע. לכאורה כל סימן לחוד נחשב סימן [להשבת אבידה]. **ובתלמ' ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דאיירי דוקא בסימן מובהק, דרק בזה אמרי' דסימנים דאורייתא. אבל סימן שאינו מובהק [סימן בינוני] תקנו רק בהשבת אבידה. **והאחרונים** ביארו דה"נ ע"י צירוף ב' הסימנים [דציירי ומנין] נחשב סימן מובהק דמהני לדאורייתא[ב].

צז) **תוד"ה חדא.** מ"מ לא טענינן ליתמי, דמילתא דלא שכיחא היא וכו'. [וכ"ד **תוס'** (בכ"מ) דלא טענינן ליתמי נאנסו דלא שכיחא. וע"ע לקמן צב: וקט:[ג]]. **ותלמידי ר"י** הוסיף דלא טענינן היכא שהענין מוכיח שאינו אמת, והדבר רחוק[ד].

אבל **הריטב"א** כתב דטענינן כל מה דמצי טעין[ה]. וכ"ד **הרמב"ן** (מלחמות ב"ב ע. לז. בדה"ר), **וע' ש"ך** (חו"מ קח ח).

והראב"ד (לבעה"מ ב"ק קיא: לח. בדה"ר) **כת'** דכיון דלא אמר מידי ידים מוכיחות נינהו, וכחזקה דמי. [ובסוגיין מוציאין ממון ע"פ אומדנא זו, אבל אילו ר' מיאשא היה טוען לא היה אומדנא]. ועד"ז מבואר **ברמב"ם** (סנהדרין כד א, הו' בסמוך) דבסוגיין מוציאין ממון ע"פ אומדנא דסמכא דעתו דהדיין.

צח) **תוד"ה ועוד.** אין לפרש ועוד אפי' אמיד, דאי אמיד מה מועיל הסימן וכו'. **והרמב"ן** (בשם הרי"ף) **והריטב"א** פי' שהיו עדי פקדון, וראו עכשיו כוס כזה בידו. אלא שהעדים אינם יודעים אם הוה אותו כלי. וכיון דיהיב סימן, אמרי' דמחוייב להוציאו להראות לעדים (וכדאי' בב"ב מו.). **והרמב"ן** כתב דטעם בתרא עיקר, שהרי יש עשירים שאינם ידועין[ו]. [**והריטב"א** נסתפק בזה]. [ועפ"ז כתב דאף הוא עצמו לא היה נאמן, ולאו דוקא יורשין].

ותוס' (ב"מ ע.) כת' דטעם 'לא אמיד' עיקר, דמש"ה אין לנו לטעון ליתומים מילתא דלא שכיחא. ובטעם זה לחודיה סגי ועוד דאפילו את"ל דלא מהני אמיד לחודיה, הא יהיב סימנא. ויועילו ב' טעמים יחד.

צט) **בא"ד דאי אמיד מה מועיל הסימן, דילמא זבנא מיניה. ותוס'** (ב"מ ע.) הוסיפו דכיון דאמיד שכיח שיקנה, וטענינן ליתמי. וכ"ת דלא טענינן אלא בדבר שהיו רגילים להשתמש בהם, אבל בדבר שהאב לא נשתמש, דומה שהוא פקדון ולא טענינן. א"כ לא שבקת לכל בני עשירים[ז] וכו'.

והריטב"א הק' עוד כי יהיב סימנא מאי הוה, הא לא אשכחן דמהני סימן להוציא ממון מרשות המוחזק. ולא הוזכר אלא גבי מציאה בלבד, שהתופס בה אין לו שום זכיה. וכ"כ **תוס'** (חולין צו.) דאין מוציאין ממון ע"פ סימנים[ח].

והקצות (רנט ב) כתב דמ"מ היכא דהפקידו בעדים מהני סימנים, אף דעי"ז מוציאין ממון. והקצות שם האריך בנידון הזה האם מוציאין ממון ע"פ סימנים. אבל **הש"ך** (חו"מ רצז א) האריך דמוציאין ממון ע"פ סימנים, והביא מכמה **ראשונים**[ט]. [ודעת **תוס'** דידן שמוציא ע"י צירוף].

ב. והפוסקים (יז כד) נח' מתי מצרפין ב' סימנין בינוניות להחשב סימן מובהק. ואבמ"ל.

ג. וכ"ד הבעה"מ (ב"ק רפ"י לח: בדה"ר) דטענינן רק דבר שהוא קרוב לדעת, דפקדון לחזרה עומד ולא לאונס, והדבר בחזקתו. והביא ראיה מסוגיין. **והראב"ד** (שם) חלק דמעולם לא מצאנו דבר חשוב שהאב יכול לטעון שאין טוענין אותו ליורש וללוקח.

ד. והקצות (קח ה) הביא **משו"ת הרא"ש** (פו א) דטעם הדבר משום שנראה לבי"ד שהוא שקר, וכיון דלב הבי"ד אינו נוקפו דהוה ספק בדבר אין להם לטעון כן. [אבל אם האפוטרופוס טוען שנראה לו כן מהני, ועפ"ז ביאר את המעשה לקמן קט:].

ה. והריטב"א העמיד בעדי פקדון, באופן שאף ר' מיאשא לא היה נאמן כיון דאיכא עדים וע"י סימנים נחשב ראה. וכדברי הרמב"ן (הו' בסמוך).

ו. והריטב"א כתב דמקרא מלא דיבר הכתוב (משלי יג ז) יש מתרושש והון רב. ועוד הביאו דאמרי' (גיטין נב:) אף דלא אמיד, דילמא מציאה אשכח. **ותלמידי ר"י** דחו דהכא לא היה אמיד עד יום מותו [ואי אשכח מציאה היו יודעים]. וחילקו דהכא היתומים עצמן מודים דהוחזק דלא אמיד. ועוד שהמפקיד ודאי והיתומים שמא.

ז. שאדם שרגיל אצלם ויודע ענינם ילך ויגיד לאחר הסימנים ויוציא ממנו.

ח. ותוס' (חולין שם) הק' האיך מחזירין שטר שאבד ע"פ סימן [ועי"ז יוציאו ממון]. ודחו דהתם אין אדם מוחזק בשטר.

ט. וכ"כ **רבינו יונה** (ב"ב קכח. בתחילת דבריו) דלמ"ד דסימנים

ק) **בא"ד אלא יל"פ דהנך תרי טעמי אין מוציאין זה בלא זה, דבעינן לא אמיד וסימן.** [וע' מש"כ תוס' (בסוה"ד) בשם רשב"א, ותוס' כאן לא ס"ל כן]. ויש אומדנא ע"פ צירוף הא דלא אמיד. **ורע"א** ביאר ד'לא אמיד' לחוד ל"מ דיש מתרושש וכו'[יא].

ועוד יל"פ דע"י סימנים נתעורר ספק, וצריך גדר 'טענה'. וכיון דלא אמיד לא שכיח, ולא טענינן. [אבל כשתובעו ברי לחוד סגי שמשיב איני יודע ולא הו"ל למידע, ואי"צ טענינן. ומש"ה לא איכפ"ל דלא אמיד].

קא) **בא"ד ההוא דאפקיד שומשמי**[יא] **וכו' וכן (ב"מ ע.) וכו' דלמא פקדון נינהו וכו' התם מיירי כשיש עדים שהפקיד אצלו וכו'. ותוס'** (ב"מ שם) תי' דהחשש שמא יבואו לאחר מיתתו ויוציא ע"י סימנים ולא אמיד [וכדאי' בסוגיין][יב].

קב) **בא"ד ורשב"א נראה וכו' ועוד לדילמא דאיניש אחרינא הוה ליכא למיחש, דהא קא יהיב סימנא.** וסברת לא אמיד לחוד מהני לקבוע שאינו שלו[יג] [ולא טענינן]. [וכיון שאינו של מחזיק מהני סימנים, וכמו אבידה. והאחרונים הק' א"כ אמאי ל"מ טענת ברי. ואב"מ].

ויל"ד היכא דאינו נותן סימנים, האם אפ"ה אמרי' דלא אמיד נקבע שאינו שלו. **ותלמ' ר' יונה** (בשיטמ"ק, והו' בראב"ש) כת' דהיכא דהתובע אינו זוכה בטל טענת ודאי שלו, ומותר ליתומים להשתמש בו ולמוכרו[יד]. וגבי שאר העולם הו"ל ספק שאינם יודעין אם הוא מאביהם או משל אחרים[טו], וכיון שכן שהוא ספק לא יניחו מלהשתמש בו[טז].

קג) **ההוא דאפקיד כסא דכספא בי חסא וכו'.**

הרי"ף כתב דהא דהוכפל למימרא דהלכה רווחת היא, ולית בה פלוגתא. אבל **הרמב"ם** (סנהדרין כד א) כתב דמהני ע"פ אומדנא דהדיין[יז]. והרמב"ם הביאו בהדי הנך (לעיל בע"א) דסמכא דעתו של דיין שזה חשוד, וכן כל כיו"ב מסור ללבו של דיין לפי שיראה לו שהוא דין אמת. ומבואר מדבריו דתלי בראות עיני הדיין בכל מקרה לגופו[יח]. **והכס"מ** (שם ב) הביא דמשמע דלא כן מדברי הרי"ף (הנ"ל).

והרמב"ם (שם ב, **והשו"ע** טו ה) כתב דבזה"ז הסכימו דאין לדיין לדון ע"פ אומד. והאידנא אין מוציאין מיתומים אלא בראיה ברורה, לא בדעת הדיין ולא

דאורייתא מוציאין ממון ע"פ סימנים. [ועי"ש בהמשך דבריו דחזר בו].

י. אבל **המהרש"א** כתב הטעם שמא לקחה ממנו. **ורע"א** השיג עליו. [ומשמע במהרש"א דכל דלא ידעינן בו דאמיד מוציאין ע"י סימנין. **והקצות** (ס"ס רצז) תמה דבעינן דידוע דאינו אמיד].

יא. ואף בגמ' (יבמות) איירי בעדי פקדון, וכ"כ תוס' (שם). אבל **תוס'** (ב"מ שם) כת' דגבי שומשמי איירי שמכחיש וטוען הני אחריני נינהו, ומש"ה היכא דיש סימן מובהק אינו נאמן אף בלא עדי פקדון, דהוה מיגו במקום עדים. אבל היכא דטוען לקחתי היה נאמן.

יב. אך תוס' דחו דא"כ סגי שהנפקד אומר בפני בי"ד שהוא שלו.

יג. ותל' ר' יונה דייקו כן מהמשך הגמ' דרגיל דעייל ונפיק אמרי' דאיניש אחריני אפקיד, ואיהו מיחזא חזא. ומבואר דאף כשחששו דמיחזא חזי [וליכא סימנין], אפ"ה תלינן דהוה פקדון מאדם אחר. [ויש לדחות דכוונת הגמ' דחזי שהפקידו אצלו, ומש"ה אינו ירא שהיורשים ידעו שהוא של אביהם].

יד. **והרא"ש** כת' ולא אמרי' דהוכרע שאינו שלו, ויהא מונח עד שיבא אליהו. דכן מסתבר דאדם שלא אמיד ונמצא ממון ברשותו, לא אמרי' שיהא מונח שמא יבא אדם ויתן לו סימן. אלא ודאי כל זמן שלא בא עליהן בטענת ודאי בסימן מובהק אמרי' שמא מצא מציאה. [וכדברי ר' יונה (הו' לעיל) דהא דלא תלינן במציאה הוא משום ברי ושמא].

טו. ואף דלשון הגמ' דאימא איניש אחרינא הפקיד, מ"מ אין כאן תובע בטענת ברי. [ומבואר דאף דיש אומדנא דאינו שלהם, ואין כאן חזקה מה שתח"י, שהרי בכח התובע להוציא ממנו בטענת ברי. אפ"ה מהני מוחזק בספיקות. ויש לדחות דהיכא דליכא טענת ברי תלינן במציאה, וכמ"ש הרא"ש. ומש"ה לא נחשב ספק].

טז. והאחרונים דנו בהא דספק ממון מותר, ולא אמרי' דהוה ספק איסור גזל. ע"ע תומים (תקפו כהן בג), קו' הספיקות (א ו), שער"י (ה א). אך כאן לא שייך סברת **מהר"י באסאן** (הו' באחרונים הנ"ל) דאדרבה אם נוציא ממון שלא כדין הוה גזל ביד אידך. דהכא הנידון לקבוע דין יהא מונח.

יז. והרמב"ם (שאלה ו ד) כת' דדוקא כשהדיין יודע שאינו אמוד, אבל באו עדים והעידו לדיין שאין זה אמוד אין מוציאין מיד היתומים, שאין זה ראייה ברורה ואומדן דעת העדים אינו אומד דעתו של דיין, ואין לו לדיין אלא מה שדעתו סומכת עליו.

יח. **והרמב"ם** ביאר דאם הדיין ידע שזה המת אינו אמוד להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת. [ומשמע דסברת 'לא אמיד' תלי בידיעת הדיין ובאומדנא דידיה]. ולפ"ז סימנים בסוגיין ל"מ לחוד להוצאת ממון (וע"ע מש"כ לעיל).

באומדן המת או הטוען[יט]. ומבואר ברמב"ם דקאי אף בזה[כ].

והנתיבות (טו ב) הק' לדברי הרמב"ם האיך מהני אומדן דעתו של דיין זה להוציא ממון, והאיך עדיף מראיית הדיין דל"מ[כא]. ותי' דהכא הוה אומדנא הידוע לכולם[כב], ולא רק לדיין. [וצ"ב א"כ אמאי הביאו הרמב"ם בהדי הנך דבע"א].

קד) **נכסי לטוביה, אתא טוביה. התוס' רי"ד** כתב דאיירי שאומר שהבטיחו בחייו שיתן לו. אבל **הרא"ש** כתב כיון שהוא בא תחילה, בודאי ידע דכוונת המת עליו, שהיה דעתו קרובה עליו. **והריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב דאפי' יש הרבה טוביה בעיר נותנים למי שבא, כיון שאין אחר תובעו[כג].

קה) **אתו ב' טוביה וכו'**. ומבואר דאמדינן דעת הנותן.

והרמב"ן הק' **דבתוספתא** (ב"ב יא ז) איתא דהאומר לשחרר טבי עבדו, והיה לו ב', אין דורשין לשון הדיוט. אלא שניהם משוחרריין, ונותנים ביניהם דמי א'. וכן האומר תנו מאתים זוז ליוסף בן שמעון, אין דורשין לשון הדיוט אלא יחלוקו. **והרמב"ן** תי' דהתם שטותא יתירא ששחרר עבדו, ומש"ה לא אמדי' דעתו. וסיפא איירי בפקדון, דעביד שמקבל פקדון ממי שלא גייס. וכ"פ **הרמ"א** (רנג כט). אבל **הש"ך** (רנג לט) כתב דתליא במח' (לקמן צד.) אי שודא עדיפא או פלוגתא עדיף, וסוגיין מדין שודא דדיינא[כד].

קו) **ת"ח קודם. פרש"י** דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות וכו'. בפשוטו הביאו **האחרונים** מכאן דת"ח קודם לקרובו אף לענין צדקה[כה]. אבל **החכ"צ** (ע, צוין רע"א ביו"ד רנא) האריך דבצדקה קרוב קודם לת"ח, ודוקא בסוגיין אמרי' סברא דרוצה לזכות עצמו בשעת מיתה[כו].

קז) **איבע"ל שכן וכו'. הרא"ש** כת' דהיינו חבירו שרגיל אצלו תמיד במשא ומתן. ולא מי שדר אצלו, דכמה אנשים דרים זה אצל זה ואין להם שייכות יחד.

קח) **וקרוב. השיטמ"ק** (בשם תר"י) כתב דאיירי בקרוב דאינו ראוי ליורשו. אבל קרוב הראוי ליורשו קודם לת"ח.

המוכר שט"ח והזר ומחלו

קט) **והזר ומחלו מחול. פרש"י** דהלוה אומר ללוקח לאו בע"ד דידי את. [לכאורה משמע דקודם מחילה הוה בע"ד דידיה, וצ"ב. ע' בסמוך].

הראשונים כת' בזה כמה טעמים, **והקצות** (סו כו) העמיד ג' מהלכים בראשונים. דעת הרי"ף דהוה דרבנן. דעת ר"ת דשעבוד הגוף אינו נמכר, ובזה מהני מחילה. ודעת הראב"ד דאף דהחוב קיים, אינו יכול לתובעו, ולאו בע"ד דידי. [וכמ"ש **רש"י**].

תוס' (כאן, ולעיל יט. הביאו צד כזה, וקידושין מח. בשם י"מ) כת' דהטעם דמהני מחילה משום דמכירת שטר חוב הוה רק מדרבנן[כז]. **ותוס'** (קידושין) **פי'** וכיון דהוה מדרבנן לא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחול אותו. וכ"ד **הרי"ף** (כאן) **והרמב"ם** (מכירה ו יב).

וצ"ב דאף דהוה קנין דרבנן מ"ט יהני מחילה. ובכל קנין דרבנן אינו יכול לחזור, ומ"ש מכירת שט"ח[כח]. **והקוב"ש** (ב"ב תקטו) חילק דמכירת שטרות הוה גריעותא בחפץ, דבחפץ כזה ל"מ קנינים. אבל

יט. והגר"א (חו"מ טו כ) פי' ד'או הטוען' היינו הא דאמרי' בסוגיין דיהיב סימנא. [ולא באומדן המת פי' דלא אמיד]. ומבואר דאף סימנים הוה בגדר אומדנא, ול"מ בזה"ז.

כ. והכס"מ (סנהדרין) הק' **דהרמב"ם** (שאלה ו ד) הביא דין זה, ולא סיים דבזה"ז ל"מ. וכתב דסמך עמש"כ בהל' סנהדרין.

כא. והנתיבות כת' דכל הנך אומדנות מהני רק להחזיק ולאורועי שטרא.

כב. והביא מ'תוס' (יבמות פח. ד"ה אתא) דדבר שהוא אומד של כל העולם אין זה בגדר 'עדות'.

כג. ועוד הביא חכמי הצרפתים דאפי' תובעו אחר, סתמא דמילתא נתכוון למי שבא ראשון [וכרא"ש].

כד. ולא הוה אומדנא גמורה להכריע את הספק.

כה. והקוב"ש (שי) דן לחלק בין חיובי צדקה, מחוייב לתת לקרובו. ודוקא במה שאינו מחוייב אמרי' דת"ח קודם. [והקוב"ש (שם) דן דאף לענין איסור 'עורכי הדיינים', משום מבשריך אל תתעלם, כ"ש דמותר בת"ח].

כו. והחכ"צ (שם) כתב דאף לענין קרוב ושכן, פשיטא דלענין צדקה אח קודם לשכן קרוב.

כז. וכדמשמע בגמ' (ב"ב קמז:).

כח. והר"ן (גיטין סד., לא: בדה"ר) הביא דאשכחן זכייה דרבנן דקלישא מדאוריי'. דלא אלימא זכיה דידיה כדאורייתא ומצי מחיל, דהם אמרו והם אמרו שיוכל למחול.

במטלטלין מהני קנין, אף דהוסיפו משיכה מדרבנן, מ"מ קנה לכל דבר.

דעת ר"ת – **ודעת ר"ת** (הו' ברא"ש ריטב"א ר"ן כאן[כט]) דיש ב' שעבודים בשטר חוב, שעבוד הגוף [שגופו מחוייב לפרוע החוב] ושעבוד נכסים. ושעבוד נכסים הוה כמו ערב (ב"ב קעד:, בכורות מח.). והמכירה חלה רק על שעבוד נכסים, דאין קנין נתפס בשעבוד הגוף. הילכך כשהמלוה מחל שעבוד הגוף פקע שעבוד הנכסים. דכיום שנסתלק הלווה, הערב נפטר.

והריטב"א (קידושין מז:, והו' **בש"ך** סו קיח) הק' דאי לא זבין ליה שעבוד הגוף, היאך יוכל לתבוע מהלווה. וכי תימא שבכלל הקנאת השעבוד נכסים יש הרשאה לתבוע הלוה, א"כ כשמת המוכר תבטל ההרשאה ותבטל המכירה.

והריטב"א תי' דנעשה כאומר בשעת הלואה משתעבדנא לכל מאן דאתי מחמתך (ע' גיטין יג:) כ"ז שלא תמחול ליל. [ולפ"ז לכאורה מהני מחילה משום תנאי בעלמא, דעד כמה שהמלוה ימחול לא נשתעבד לשניל[לא]. אך משמע בריטב"א דהוה תוספת לסברת ר"ת[לב]. וצ"ב].

ור"ת חידש דלאחר שנמחל שעבוד הגוף, פקע שעבוד הנכסים. **והמפרשים** הק' לדברי ר"ת אף כשמת הלווה האיך גובים משעבוד נכסים, הרי הלווה מת וליכא שעבוד הגוף. [ומ"ש מת או מחל את שעבוד הגוף].

והר"ן ביאר סברת ר"ת דעיקר ערבות נכסים הוא שכל זמן שלא ימצא הלווה ירד לנכסיו, ואף כשמת ופקע שעבוד הגוף הכנסים אחראים. ודוקא היכא דנפקע מחמת המלוה אמרי' דפקע שעבוד נכסים[לג]. **והקצות** (סו כו) ביאר כוונת הר"ן דדוקא היכא דפקע השעבוד ע"י פרעון נסתיים הערבות של הנכסים, ואף מחילה כפרעון. אבל כשפקע מחמת דליתא ללווה לא פקע שעבוד נכסים. **ובמשובב** (לג) הוסיף דהוה כמי שהלך הלווה למדינת הים, דהערב חייב[לד].

אבל **התומים** (סו מג) חידש דהיתומים חייבין אף בשעבוד הגוף דאביהם [דיתמי כרעי דאבוהון[לה]].

(וכ"ד **הנתיבות** קיב ה, **והגר"א** קז א).

והקצות (משובב לג) חלק דכשמת פקע שעבוד הגוף, ואפ"ה הנכסים מחוייבים כדין ערב. ואף גר שמת גובים מקרקעותיו [וכדאי' בתוספתא סו"פ י, ובשו"ע ערה לא], אף שאין מי שמחוייב בשעבוד הגוף דידיה[לו].

ועוד הק' דא"כ אמאי אין גובין ממטלטלין דיתמי, שהרי הם חייבין בחיוב הגוף דידיה. [**והאחרונים**

(ונל"פ כוונתו דבכל מכירה דרבנן אמרי' הפקר בי"ד, והחשיבו דהוה שלו אף בגדרי דאורייתא. ואילו במכירת שטרות, כיון דל"ש קנין מדינא, מדינא נשאר למוכר. אלא דיש גדר 'קנין דרבנן קלישא', דעומד ברשות לוקח. אבל כשמוחל ומפקיע את עצם החפץ, ל"ש בזה קנינו).

כט. וכן **ברמב"ן** (ב"ב עו:), ור' יונה ורשב"א (ב"ב קמז:), וראשונים (קידושין מח.) ועוד.

אבל **תוס'** דידן הביאו בשם **ר"ת** דהטעם דמהני מחילה משום דהמכירה מדרבנן. (וע' תוס' ב"ב עז. בשם ר"ת). אמנם בתחילת התוס' מבואר דר"ת נסתפק דהיכא דיש לו קרקע הני מדאורייתא. ובזה אמרי' דמהני מחילה על שעבוד הגוף. (ע' בסמוך).

ל. **והריטב"א** כתב דלפ"ז גר שהלווה ומכר את השטר חוב, ואח"כ מת. כה"ג הלוקח גובה, שכבר הוא משועבד לו. אבל **השו"ע** (חו"מ סו לז, מסה"ת נא ו יא) פסק דגר שמת דמי למחילה ופקע זכותו של הלווה [והש"ך שם הביא דברי הריטב"א].

לא. ולכאורה הטעם דהלווה מוכן להתחייב למי שהמלוה רוצה, אך רק בתנאי שלא יבא לו הפסד בזה. [אך יל"ד דמחילה הוה התחדשות, ואמאי יתנה ע"ד כן].

לב. ולכאורה כוונתו ד'אשתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתיך' לא מהני להחשב מכירה לשעבוד הגוף. אלא דהוה מעין הרשאה, אלא דמהני השתעבדות זו אף כשמת הגר, דסיבת החוב קיימת. אך לא מהני כשפקע החוב ע"י מחילה. ועדיין צ"ב.

לג. וכ"כ **הסמ"ע** (סו נה) דבמקום שנפטר הלוה מחמת המלוה, נפטר גם הערב. [וציין לפוסקים חט י, ע"פ הגמ' בכורות מח.]. ואינו דומה למת הלוה דגובה המלוה מנכסי הלוה, דשם לא נפטר הלוה מחמת המלוה.

לד. [ולפ"ז משמע דלא פקע שעבוד הגוף, אלא דאין מהיכן לגבותו. ואילו לטעם הראשון פקע החוב אלא שיש חילוק בגדרי ערבות, האם פקע מחמת המלוה או הלווה].

לה. וכ"ה לשון **הראשונים** בכ"מ [ע' תוס' לעיל נה.].

לו. **והנתיבות** (לז יג) יישב דשאני גר שמת, דכשמת הגר הופקעה זכות הגר שהיה שלו ונשארה זכות המלוה [ועי"ז חל זכות שותפות בנכסים, ואי"צ ערבות]. דדוקא כשחי הגר היה מעכב הגר להמלוה, משא"כ כשמת לא נשארה שום זכות לעכבו.

כתבו דהא דיתומים כרעי דאבוהון להתחייב, היינו בקרקעות דנחשב גבייה משלו. אבל כיון דזכו במטלטלין הוה דידהו. ואינו בכלל שעבוד הגוף זה].

דעת הראב"ד – **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף כאן, ולרמב"ם מכירה שם) כתב[לז] דכיון דמחל יכול לומר לאו בע"ד דידי את, דאני לא שעבדתי עצמי[לח]. **והקצות** (שם) הביא דהראב"ד הוה טעם שלישי, דאף דנמכר גם שעבוד הגוף וגם שעבוד נכסים, מ"מ כלפי הלווה ל"מ. ויכול לומר לאו בע"ד דידי את. אבל **הלח"מ** (מכירה ו יב) נקט דכוונת הראב"ד ע"ד דעת ר"ת[לט].

והרי"ף הביא בשם **מקצת רבוותא** (והראשונים הביאו דכ"ד **ר"ח**) דהטעם דיכול למחול משום דיכול לומר עיינית בחושבני, והיה פרוע מעיקרא. [ומהני מחילה במיגו זה]. והרי"ף דחה דא"כ הוה טענת שקר[מ]. **והרמב"ן** הק' דהוה חב לאחרים ואינו נאמן (וכדלעיל יט.). ועוד הק' **הראשונים** מה מהני ליה מיגו, דמ"מ אינו שלו למחול.

הקנה מעמד שלשתן – **תוס'** (גיטין יג:) כת' דהיכא דהקנה במעמד שלשתן ל"מ מחילת המוכר. **והרא"ש** (שם) הוכיח כן דמעמד שלשתן נתקן משום תקנת השוק, ואי מהני מחילה בטלה תקנת השוק.

והרא"ש ביאר דגדר מעמד שלשתן מהני להפקיע את שעבוד הגוף מהראשון ונשתעבד גופו לשני, ולא נשאר לראשון שום זכות בו. דכיון דהוה הילכתא בלא טעמא תקנו שישתעבד גופו לשני.

והאחרונים דנו דלסברת ר"ת ניחא, דמעמד שלשתן מהני להקנות אף את שעבוד הגוף [דהא מהני אף במלוה ע"פ], א"כ בדין שלא יהני מחילה [וע"ד מש"כ הרא"ש הנ"ל, וכן הריטב"א גיטין שם][מא]. אבל **לראשונים** דהטעם משום דהוה דרבנן, צ"ב מ"ש דהא אף מעמד שלשתן הוה מדרבנן. **והפנ"י** (גיטין) תי' דעשו קנין מעמ"ש כשל תורה.

אבל דעת **הרמב"ן** (ב"ב קמד., וקידו' מח. וגיטין שם) דאף במעמד שלשתן חזר ומחלו מחול [ע' קצות קכו ה].

ועוד דנו **הראשונים** (ריטב"א כאן, וע' ראשונים גיטין יג:) האם מהני מחילה היכא דאמר משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתיך (ע' גיטין יג:).

ותוס' (לעיל יט.) דנו האם אף בשעבודא דר' נתן מהני מחילת המלוה[מב]. וכת' דתלי בסברא דמהני מחילה הוה משום מכירת שטרות דרבנן. ואילו שעבודא דר' נתן מהני מדאורייתא[מג]. ועוד דנו **האחרונים** דאף לסברת ר"ת ל"מ מחילה, דשעבודא דר"נ הוה אף על שעבוד הגוף. וא"כ ל"מ מחילה.

קי) **תוד"ה המוכר.** דבשלמא כשיש ללוה קרקעות מוכר לו אותו שעבוד שיש לו על הקרקעות וכו'. וכ"כ **תוס'** (ב"מ נו:) בשם **רבינו חיים** דהיכא שיש ללוה קרקעות מוכר לו השעבוד שיש לו בהם. [וכמ"ש הראשונים (הנ"ל) בשם ר"ת]. **ותוס'** (ב"ב עז.) דחו דאף בשעבוד נכסים ל"מ מכירה מדאורייתא, דבע"ח גובה מכאן ולהבא. וכן משמע מסקנת תוס' דידן דבכל אופן מכירת שט"ח אינו דאורייתא, ומש"ה מהני מחילה.

והאחרונים חקרו האם להך צד בתוס' מוכר רק את השעבוד קרקעות[מד], או דהיכא דיש שעבוד קרקע מהני עי"ז להקנות אף 'גוף החוב'[מה].

לז. וכת' על דברי הרמב"ם לא מן השם הוא זה, אלא מפני שהלוה אומר ללוקח אני לא שעבדתי לך את עצמי.

לח. ועפ"ז כת' דאם בשטר חוב כתוב הריני משועבד לך ולכל הבאים מכחך אינו יכול למחול משמכר שטר חובו.

לט. **והגר"ח** (סטנסל קכח) ביאר דבאמת חל מכר על השעבוד. אלא שהשעבוד אינו משתנה במכירה, שישתנה שחייב ללוקח. אלא חל קנין על השעבוד של הלוה, ולוי הוא בעלים על מה שראובן חייב לשמעון. וקנוי לו לגבותו].

מ. והאיך רב נחמן נתן עצה בכה"ג ע"י טענת שקר.

מא. **והריטב"א** (גיטין) הוסיף דמעמד שלשתן כיון דהוה במעמד כולם, הבע"ח שעבד עצמו ללוקח. ואטו אם זקפן עליו במלוה, וישעבד עצמו בשטר לזה שהמחוהו אצלו, מי איכא למימר דמחילתו של מלוה מהניא ליה.

מב. [ונקטו דהוה כגדר מכירת שטרות, ואב"מ].

מג. אך בפשוטו שעבודא דר' נתן לא הוה גדר מכירת השטר, אלא שנתחדש זכות תביעה וגבייה ישיר. ועיקר החוב אצל האמצעי, ואילו פרע ללווה האמצעי ודאי הוה פרעון, א"כ הסברא נותנת דמהני מחילה. אך כיון דמבואר (לעיל יט.) דכיון דנשתעבד בשעבודא דר' נתן לא מהני הודאתו, דנחשב חב לאחריני ע"י שעבודא דר' נתן. א"כ י"ל דהך שעבוד ג"כ מונע שלא יוכל למחול.

מד. וכדברי ר"ת (הנ"ל) דשעבוד הגוף אינו נמכר.

מה. וע' היטב **רבינו יונה** (ב"ב עו:).

קיא) **בא"ד אבל כשאין לו כלום מה מוכר לו. ופשיטא** להו לתוס' דל"ש 'מכירה' על עצם החוב. **ותוס'** (לעיל נה:) כת' דלא שייך קנין לדבר שאינו בעין. **והרי"ף** (ב"ק רפ"ד יח: בדה"ס) מבואר הטעם דאינו ברשותו. **והגר"ח** (מכירה כב יז) כתב דהחוב עצמו הוה בר מכירה, אלא דל"ש בזה מעשה קנין.

ובדברי **הראשונים** (הנ"ל) משמע דלמ"ד מכירת שטרות דרבנן, מדרבנן הוה מכירה אף על גוף החוב [שעבוד הגוף]. **ובחי' ר' ראובן** (ב"ב יח) חקר האם נחשב מכירה על 'השטר', או צורת קנין לעצם החוב[מו].

קיב) **בא"ד ומייתי ראיה (ב"ב קמז:) וכו' אי אמרת בשלמא דאורייתא וכו' ויש לדחות וכו' מש"ה אינו יכול למחול היורש, שהוא אינו יורש וכו'.** דגדר מתנת שכיב מרע [למ"ד דאורייתא] דנחשב יורש, ומש"ה מקבל המתנה הוה היורש, ומש"ה הקרובים אינם יכולים למחול.

וכ"כ **ר' יונה** (ב"ב שם) דהוה משום ירושה, דאל"כ לא אלימי משאר קנינים דאף שהקנו לו חוזר ומחולו.

קיג) **בא"ד וא"ת אמאי איצטריך למעוטי שטרות מאונאה וכו'.** אבל אילו מכירת שטרות דאורייתא איצטריך למעט. **והמהר"ם שי"ף והפלאה** הק' תיפו"ל דמוכר שעבוד קרקעות, והוה אונאה בקרקעות. **והאחרונים** דנו די"ל דכוונת התוס' משום מכירת ראיית השטר [וכדחיית התוס'], ולא מכירת החוב. אלא דתוס' ס"ל דכיון דהחוב אינו מכור ל"מ מכירת ראיה[מז].

קיד) **בא"ד וי"ל דנהי דהחוב אינו מכור וכו' שימכרנו בדמים יקרים ללווה.** משמע דהיכא דהלווה קנה שטר זה מהני לו שאי"צ לפרוע חובו, לא רק לענין שיוכל לכפור[מח]. וצ"ב דכיון דלא חל מכר מדאורייתא מה מהני לו. ואפשר דמ"מ נחשב הרשאה, שיוכל לגבות במקומו. אלא דלא הוה בגדר 'מכירה' מדאורייתא, אלא על גוף הנייר.

והנתיבות (סו א) ביאר דמוכר את גוף הנייר, ויש לו שווי משום תורת הראיה שבו. והשטר נחשב גורם לממון כממון, אף דאין גופו ממון.

והרמב"ן (ב"ב עז.) תי' דאף דלא חל מכירת השטר, מ"מ נתמעט מאונאה היכא דמכר שטר, ולא חזר בו עד שגבה הלוקח, דתו אינו יכול לחזור בו. ושייך בזה דין אונאה[מט].

קטו) **מודה שמואל במכנסת שט"ח לבעלה, מפני שידו כידה.** לדעת **ר"ת** יל"פ דתקנו דהבעל זכה בשעבוד הגוף. אבל לדעת **הרי"ף** צ"ב, דמ"מ השעבוד דרבנן, ואמאי ל"מ מחילה. **והריטב"א** פי' דאלמוה רבנן לשעבודיה. ועשו ידו כידה, כאילו זכו מהתורה. דהפקר בי"ד הפקר.

והשיטמ"ק (בשם תר"י) כתב דאף בנכסי מלוג אין לה כח למחול מפני שאין לה כח להפסידו זכות של פירות[נ]. ובשותפות כזה דאין א' יכול לברר חלקו אמרו שאין א' יכול למכור.

קטז) **אתו לקוחות וקא תבעו לברתה. הרמב"ן** ושא"ר הק' מאי שייטא בתר ברתא, ליזלו בתר בעל. **והראב"ד** (בהשג' לרי"ף) הביא מכאן דהקונה שט"ח אינו יכול לדון בהדי לווה בלא הרשאה. [וכשיטתו הנ"ל, דמצי אמר לאו בע"ד דידי את. ואף מדרבנן].

והריטב"א הביא **דרש"י** נשמר מזה, ופי' דהבת באה לגבות מאביה, והלקוחות באו למונעה.

ועוד כתב **הריטב"א** דשמא הקרקע דמשועבד לכתובה

מו. אבל **הגר"ח** (מכירה כב יז) כתב דהמכירה הוא רק על השעבוד [הגוף דהיינו זכות הגביה], אבל עצם החוב [חסרון הממון שיש ממון חבירו אצלו] לא ניתן לקנות. וכעי"ז האריך **ר' שמעון** (מערכת הקנינים יא) דהמכירה הוא רק על השעבוד לגביה.

מז. וכ"כ **הקוב"ש** (ב"ב תקיז) דקו' התוס' דאין היכי תמצא למכירת ראיית השטר. [ואילו מכירת החוב דאו', יש אונאה במכירת הראיה].

מח. דא"כ אמאי ישלם הלוקח דמים, דאינו יודע האם דעת הלווה לכפור חובו. ואף דשווה לו דבר מועט שיהא מלוה ע"פ ולא מלוה בשטר, בתוס' כת' דישלם דמים יקרים.

מט. וק"ק דכיון דה'שטר' אינו דבר הנמכר מדאורייתא, א"כ מה שייך בזה שומת דמים ולדון שנתאנה. [ולא מסתבר דהמוכר שטר בחצי דמי החוב, והלוקח גבה את כל החוב לאחר זמן, דכיון דחל מקח בשעת גבייה נימא דהוה אונאה. דהא קצצו דמי המקח בשעה שהוא מחוסר גובייא ותוך זמנו].

נ. [ולכאורה כוונתו דהוה בכלל תקנת 'לא תמכור' (לעיל עח). אמנם משמע בלשונו דהוה סברא בעלמא, דלאו כ"כ. וצ"ע].

עמד בחזקת הבת. לאחר מיתת האם. ומש"ה הלכו אצלה, דשעבודייהו גבה.

והרשב"א הביא בשם הרז"ה דאיירי אחרי שכבר מת הבעל. [ע' בסמוך].

דף פו.

קיז) **ותיחלה לכתובתה דאמה לגבי אבוה.**

הראשונים הק' (לצד הנ"ל) דהאב כבר נפטר, ובאו לקוחות לגבות ממנה, היאך שייך מחילה לעצמה. [אבל לדברי הראשונים דהאב עדיין חי, שפיר מחלתה לאביה. ונפק"מ לה כשתירש אח"כ]. והרא"ש והרשב"א הביאו מכאן דשייך מחילה לעצמו[א]. וכן נקטו **תוס'** (לעיל פא: ד"ה לא) דשייך מחילה לעצמו.

אבל דעת **הרמב"ן** (הו' בראשונים לעיל פא:) דל"מ מחילה לעצמו. **והרא"ה** (כאן) הק' כן, והוכיח דאיירי שמחלה בעוד האב קיים. **והאחרונים** חילקו דהכא עיקר המחילה הוה למת[ב], ועי"ז היורש זוכה ממילא[ג].

קיח) **ואי פקח הוא מקרקש ליה זוזי, וכתב ליה שטרא בשמיה.** **פרש"י** לכתוב לו שט"ח בשמו, קודם שיעשה קנוניה. **והשיטמ"ק** דייק דאותו שט"ח עצמו, יכתוב בשמו[ד]. והק' דא"כ מפסיד השעבוד מלקוחות מזמן ראשון[ה]. אבל **הריטב"א** כתב שיתחייב לו בשטר לפרוע מה שכתוב בשטר הראשון[ו]. ומ"מ אם חזר ומחלו אהני שלא תטרוף לקוחות מזמן ראשון. [וכל זמן שלא מחל גובה מלקוחות דזמן ראשון].

והראב"ד (בהשגות לרי"ף) כתב דכשכתב הלווה מעיקרא משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתיך, הוה כמי שכתב שט"ח בשמו, ואינו חוזרו ותובעו. [וע' רא"ש וריטב"א].

והשו"ע (חו"מ סו יח, מדברי ר' ירוחם) פסק דזקפן במלוה דינו כמו שגבה. ואפי' מכר שט"ח בלא כתיבה ומסירה, וזקפן במלוה שוב אינו יכול למחול. **והש"ך** (שם סז) כתב דנלמד מהכא[ז].

מוחל שטר חוב – חיוב תשלום

קיט) **מאן דדאין דד"ג וכו'.** בסוגיין איתא כן גבי מוחל שט"ח. ובגמ' (ב"ק צח:) איתא כן גבי שורף שטר.

והפוסקים (קונ' ר' חיים יונה, הו' בקצות כה ב) הק' לדעת **תוס'** (ב"ק ק.) דמזיק בדיבור חייב, אמאי לא יתחייב המוחל מדין מזיק[ח]. [ובשלמא שורף, עצם החוב קיים, ושמא לא יכפור הלווה]. והקצות הביא בשם אחיו דאה"נ, ובסוגיין קאי דוקא בשורף. וי"ל דלהך תי' בתוס' מוחל חייבל כו"ע מדינא[ט]. **והקצות** (כה ב) תי' דהלוקח לא קנה את השעבוד הגוף אלא שעבוד נכסים [וכדברי ר"ת הנ"ל], וכל מזיק שעבוד נכסים הוה רק גרמי. ועד"ז כת' **האחרונים** דכיון דמוחל את שעבוד הגוף ממילא נפקע שעבוד נכסים, ולא נחשב שהזיק במעשה.

והקוב"ש (ב"ב תקיט) תי' דכיון דגוף החוב נחשב דאינו דבר בעין, מש"ה מקרי גרמי.

א. והביאו דמצאנו כן בגמ' (ב"ק קט.) למחל לנפשיה. **והאבנ"מ** (לח י) הביא מסוגיין דאף כשמוחל ליורשים נחשב כאילו מוחל למוריש. ועפ"ז ביאר הא דנכלל בלשון 'לי', אפי' ליורשיו.

ב. ואילו במעשה (לעיל פא:, וב"ק הנ"ל) דהיורש הוא הלווה, ול"מ מה שזכה בזכות מורישיו, למחול לעצמו. דהוה לעצמו ממש.

ג. וזה כוונת **הקצות** (סו ל), וכן משמע **בריטב"א.**

ד. וכ' בשם **תלמ' ר"י** דאע"פ שהשטר השני בא מכח הראשון, שעבוד הראשון כבר נתבטל, ומש"ה אין המחילה שימחול אח"כ כלום.

ה. **והפלאה** מעלה צד דגובה מזמן ראשון. דכיון דחל מכר על שעבוד נכסים, ובשטר הב' מתחדש רק שעבוד הגוף. ובשעבוד הגוף ל"ש מוקדם ומאוחר. ומ"מ הק' דל"מ לגוף השטר. [וצ"ב טובא האיך יהני שעבוד נכסים לחוב א', לעבור לחוב אחר].

ו. **ותוס'** (ב"ק פט.) כת' דבכתובה ל"מ לכתוב בשמיה, דא"כ אין הכתובה ע"ש האשה, ואסור להשהות. [אבל לדברי **הריטב"א** הכתובה הראשונה קיימת, אלא דמתחייב שטר נוסף על הצד].

ז. וכ"כ **הגר"א** (שם פ), וציין דכעי"ז (ב"מ עב.) דהלוה ברבית וזקפן במלוה, נחשב שגבה בעודה עכו"ם. דהוה חוב חדש.

ח. **והביא** דכה"ק **המלחמות** (סנהדרין י. בדה"ר), והוכיח מזה דאף דיין שפסק לא עדיף ממוחל, והוה רק גרמי.

ט. [וכמ"ש **הראשונים** כאן דהא דדמי ניירא קאי בשורף]. **והאחרונים** העירו דבכל **הראשונים** כאן מפורש דעיקר החיוב קאי אף אמוחל.

קכ) **מגבי ביה דמי שטרא מעליא. פרש"י** כל החוב שבתוכו. **והרמב"ן והריטב"א ותוס' הרא"ש** כת' דלאו דוקא מה שכתוב בשטר, אלא אומדין כמה ששווה השטר למכירה. **ופי'** מנכים כפי ההוצאות שיוצא בגוביינא, ותליא האם יש ללווה מעות, והאם ציית דינא. **ותוס'** חלקו (ע' בסמוך).

קכא) **מאן דלא דאין דד"ג מגבי ליה דמי ניירא. פרש"י** כלומר והרי הוא בידך. [ול"ש בזה חיוב]. **ורש"י מה"ק** כת' דבסוגיין ל"ש דמי נייר [דהנייר קיים], אלא דנקטו אגב ריהטא דהגמ' ב"ק דשורף שטרותיו. [וכ"כ **הרא"ש**].

אבל **הרא"ש** הביא בשם **חכמי פרווינציא** (**והרשב"א** בשם י"א) צריך לפרוע דמי הנייר, דכיון דמחל צריך להחזיר את הנייר ללוה. **והראשונים** ביארו דהשטר שייך ללווה, שהרי נתן השכר (ב"ב קסז:). וגופו של שטר גריר בתר שעבודיה.

והריטב"א (והר"ן) חלק דמ"מ פטור על הנייר, דאינו אלא כמשכון בידו. והמזיק משכון אינו אלא גרמא, ולהך מ"ד גרמא בנזיקין פטור. **והאחרונים** (ע' ט"ז סו לו, וקצות שם כז) האריכו לדון בגדר הבעלות בגוף השטר, האם הוה משכון או קנין לזמן[י].

קכב) **שם. דמי ניירא.** בפשוטו היינו שווי נייר בעלמא לצור ע"פ צלוחיתו. ועוד יל"ד דמתחייב דמי הראיה שבו [ששווה מלוה בשטר יותר ממלוה ע"פ, ע' מש"כ בתוס' לעיל].

אבל משמע **בראב"ד** (בהשג' לרי"ף, וכ"ה במאירי) דמי ניירא הוה כל דמי המקח. וחייב להחזיר את הדמים שקיבל וכדין אחריות. ומלבד החיוב מזיק. וכן נקט **הש"ך** (סו קט) דהאיך יעכב אצלו דמי המקח. [וע"ע **נתיבות** סו לג]. [אמנם למש"כ תוס' דאף למ"ד דינא דגרמי אינו מתחייב אלא כדמי המקח, ע"כ דדמי נייר הוה פחות מזה].

ודעת **הריטב"א** דאינו חייב בזה אף משום אחריות, כיון דהוה הפקעה שבאה לאחר המכירה[יא].

קכג) **הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי וכו'. פרש"י** שבא דין לפני רב אשי, וסיבבו וכו' [והכריחו לחייב את הבע"ד]. אבל בפשוטו משמע דרפרם גבה מרב אשי, דרב אשי שרפו. **ורש"י** (ב"ק צח:) כתב דרב אשי עצמו שרף שט"ח בילדותו. **וההג' אשר"י** (ב"ק ח ט, בשם או"ז) הביא מדברי רש"י דקטן שהזיק מחוייב לשלם אחרי שיגדל. [אמנם דעת **שאר ראשונים** (ב"ק פז:) דפטור, וכ"פ **השו"ע** (חו"מ תכד ח)[יב]].

והט"ז (או"ח שמג) כתב דכוונת רש"י שכפאו שישלם לפנים משורת הדין. **ובשו"ת מהר"ם פראוה** (צ) כתב דמש"כ רש"י בילדותו היינו שהיה בן י"ג שנים, ולא בקטנותו. **והפלפולא חריפתא** (ב"ק שם) כתב דהיה שוגג.

קכד) **תוד"ה תיזיל.** קשה לר"י מה הרויחה וכו' מגבי ביה דמי שטרא מעליא. **והראב"ד** (בהש' לרי"ף) תי' דהכא שעושה להנאת עצמה ולא נתכוונה להזיק אין חיוב דינא דגרמי [ודוקא שמוחל שטר חוב לאחרים, דלא הוה להנאת עצמו, מתחייב משום גרמי]. [ולכאורה נקט דדינא דגרמי הוה קנס]. **והרמב"ן** חלק דדינא דגרמי אינו קנס, ואף שוגג חייב[יג]. [וע' ש"ך סו פא,פב].

קכה) **בא"ד וי"מ דקטנה היתה, וכמו הפעוטות וכו' מחייבא בדד"ג וכו'**[יד]. [וכ"כ **הר"ן** ושא"ר]. ומבואר **בתוס'** דאף מחילה מהני בפעוטות [וע' מה שהו' בזה לעיל סח.].

והאחרונים (אבנ"מ קיב ג, רע"א) **הביאו** דמבואר בתוס' דמהני אף בכתובה דאינה נגבית אלא מקרקע. ודלא כמ"ש **הרשב"א** (לעיל נג: הו' בר"ן שם) דבזכות עישור נכסים ל"מ מחילת קטנה [ואפי' בפעוטות] (וכדתנן לעיל סח.), כיון דנגבית מקרקע ולא

י. וכן הביא הקצות מדברי **הרשב"א** (כאן). ועפ"ז נח' בזה גופה, ומש"ה שייך בזה תורת מזיק. [אבל מזיק משכון בעלמא מודה דהוה גרמי, וכמ"ש **הקצות** (כה ח)]. אבל יש **אחרונים** שהביאו דדעת חכמי פרווינציא דמזיק משכון חייב.

יא. וכמו המוכר שדה באחריות, ואח"כ חפר [המוכר] בורות. דחיובו מדין מזיק, ולא שייך לאחריות המכירה.

יב. **והגר"א** (שם) ציין דלא כהג' אשר"י ורש"י ב"ק, וציין לרש"י דידן. ורע"א כתב דהאו"ז הוא יחידאה.

יג. וציין למש"כ באורך בקונ' דינא דגרמי. [ואב"מ].

יד. **והר"ן** כתב דפגיעתן רעה. [ופטורה מכל מזיק. והביאו מכאן דלא כדעת ההג' אשר"י הנ"ל].

ממטלטלין (בדקי"ל לעיל נא. וסט:). וכן ל"מ מחילה בתקנת מזונות (כדאיתא נג:). ולא תקנו תקנת פעוטות בקרקעות[טו].

והקצות (סו כט) הביא דה**מהרי"ק** (פט) כתב דבמוכר שט"ח ל"מ מחילת קטן [ובפשוטו הוה דלא כתוס' דידן]. והקצות פי' הטעם דכיון דהוי שלא כהוגן אינו בכלל תקנת פעוטות. ועפ"ז כתב הקצות דבסוגיין שמחלה לעצמה ומגיע לה טובה, ומש"ה מותר לה [וכמ"ש תוס' והראשונים], וא"כ הוה בכלל תקנת פעוטות..

ועוד הביא ה**רמב"ן** לפרש דהיתה נשואה, דפגיעתה רעה (ב"ק פז.), ואינה חייבת לשלם מה שהזיקה עד שתתאלמן או תתגרש.

קכו) **בא"ד ולר"י נראה מתוך כך דלא מחייבא מדד"ג אלא דמים שנתנו לה על הכתובה, ולא כל הכתובה וכו'. וכ"כ תוס'** (ב"מ כ., ב"ב קמז:).

ועד"ז ה**רא"ש** (ב"מ כ. א מח) הביא בשם **רב שרירא גאון** דאינו נותן אלא דמים שנתן, ואין ללוקח שבח [שהשביח השט"ח עד שעת מחילה[טז]], דמעיקרא זביני ריעי נינהו, שהיה צריך לשנותו ולכתוב השטר בשמו. ומש"ה בדין שלא יטול יותר[יז].

ו**התוס' ר"פ** (ב"מ שם) ביאר דחיוב דינא דגרמי הוה רק מה שחיסר אותם ממון[יח].

אבל דעת **הרשב"א** (בתוס') דמתחייב ככל הכתוב בשטר. וכ"ד ה**רמב"ן** (כאן וב"מ כ.) דחייב כל דמי השטר [כפי ששווה עכשיו בשעת מחילה, וכדלעיל]. דהא מתחייב מדין מזיק, ולא מגדרי אחריות. וכן הכריע ה**ש"ך** (סו קט) שכן דעת **רוב ראשונים**. [אבל היכא שנתברר שהשטר נמחל מעיקרא, דהוה מקח טעות, ומחזיר כמו שקיבל. וכ"כ ה**תוס' רי"ד** כאן, והרמב"ן (ב"מ כ.) ועוד ראשונים].

ו**התוס' הרא"ש** (בשם **ר"ת**) חילק דבמכירת כתובה מתחייבת כדמים שקיבלה, כיון דאף מתחילה [בשעת מקח] אינה עומדת ליגבות בודאי. אבל בשאר שטרות, מתחייב כל החוב.

ו**התוס' רי"ד** תי' דדוקא כשהמוכר מחל מתחייב לשלם לו, אבל היורש שמוחל פטור[יט] [אף מדינא ד"ג, שהוא לא מכר]. וכן הרמב"ן הביא צד זה. והרמב"ן דחה דא"כ אף המוכר משלם רק לפי דמי כמה דיהיב.

קכז) **שם. אלא דמים שנתנו לה על כתובתה וכו'.**

ו**הרא"ש** (ב"מ שם) כת' דלפ"ז המקדש בשטר חוב וחזר ומחלו צריך לשלם לה רק פרוטה דמי הקידושין. [ואף שנתקדשה בחזקת שווי החוב, שהוא שווה הרבה[כ]. מ"מ כסף קידושין נחשב שווה פרוטה[כא], ונחשב שקבלה את השטרות רק בפרוטה]. ומבואר דמתחייב לשלם רק את הדמים שקיבל בפועל, וכן משמע בתוס'.

אבל ה**מהרש"א** (ב"ב קמז:) נקט דכוונת התוס' דמשלם את השווי של השטר עכשיו [בשעת מחילה[כב]] דעכשיו

טו. ו**האבנ"מ** הק' סתירה בדברי הר"ן. ותי' דלדברי ר"ת המוכר שט"ח וחזר ומחלו, מהני מחילה רק על שעבוד הגוף [שהרי השעבוד נכסים אינו שלו], ושעבוד הגוף לא נחשב קרקע.
ועוד כתב האבנ"מ דחיוב פרנסה הוה בע"ח דאחי (כדאיתא לעיל סט.), מנכסי האב. וא"כ ל"ש בזה מחילת שעבוד הגוף כלל.

טז. [ומשמע מדבריו דהנידון משום חיוב אחריות, וצ"ב].

יז. משמע דהוה סברא שהלוקח פשע. [ויל"ע דכתיבת שטר אחר הוה כמו התחייבות בפנ"ע, ואמאי נחשב פשיעה בגוף הקנין].

יח. ו**הקוב"ש** (ב"ב תקכ) ביאר דדינא דגרמי הוה קנס דרבנן, ומש"ה לא קנסוה אלא דמים שנתן. והק' דמ"מ צריך טעם מ"ש מכל דינא דגרמי, דאף כשהזיק ממון שחבירו קיבל במתנה חייב.

יט. ומשמע דהחיוב כעין אחריות המקח, אך רק מי שהזיק מתחייב. [צ"ב שילוב הדברים, כיון דמבואר דהוה מגדרי מזיק ודינא דגרמי].

כ. [ומבואר בדברי הרא"ש חידוש דאף דנתרצית להתקדש רק תמורת השטר ששווה הרבה [לימכר], מ"מ נחשב דקידשה רק בפרוטה. ויש שפי' הטעם דעיקר קידושין פרוטה, והשאר תוספת מתנה בעלמא [וכמש"כ ה**בי"ש** (לז א), הו' לעיל מו:, עי"ש באר היטב]. ועוד יל"פ דשטר אין גופו ממון. ואף דשווה לימכר, כל שלא סיכמו עליו דמים לא נחשב קציצת שווי, ומש"ה נחשב שהקידושין הוה רק בפרוטה].

כא. ו**האבנ"מ** (כט ב) הביא מדברי הרא"ש דכסף קידושין הוה דמי מקח, ומש"ה נחשב מקח של פרוטה. דאי הוה כסף קנין בעלמא אמאי חשיב שווי הנייר.

כב. ועכשיו מחלו בשעה שהיא גרושה. ו**האחרונים** הק' דמבואר בתוס' דמרווחת הרבה [משום דעכשיו הכתובה ראוי לגבייה, ואילו בשעת מכירתו לא הוה ראוי לגבות].

הזיקו, ולאפוקי דאי"צ לשלם כל החוב הכתוב בשטר. אלא כפי מה ששווה לימכר. [והאחרונים העירו דמדברי תוס' והראשונים מבואר דלא כדבריו[כג]].

קכח) **בא"ד והשתא לא תיקשה האיך השיאה ר"נ עצה להפסיד ממון אחרים**[כד]. וכה"ק **תוס'** (ב"ב קסז, ושא"ר) האיך השיאה עצה להפסיד לאחרים. ותוס' תי' דלא הפסידתן לגמרי (וע"ע תוס' ב"ב שם). **והריטב"א** כת' דענייה היתה, והיא תתן להם דמי טובת הנאה. ומש"ה לא הפסידו כלל מהקרן שלהם. [ועדיין צ"ב, דכיון דהשטר הוה שלהם לגמרי ושלהם השביח, האיך מותר לה להזיק].

והחמדת שלמה תי' דנחשב שעושה בתוך שלו, והשני ניזק ממילא [ולא שייך בזה איסור מזיק].

לבע"ח יהבי

קכט) **ואית** ליה זוזי. צ"ב מה הצד דכתובה תגבה מטלטלין. **והתוס' הרא"ש** (קידושין סה:) העמיד סוגיין כר' מאיר דמטלטלין משתעבדי לכתובה.

והראשונים כת' דאיירי בחיי המלוה, דלאחר מיתה אף בע"ח אין לו כלל במטלטלין דיתמי. אבל **התוס' שאנץ** הביא בשם **ר"ח** דקאי לאחר מיתה[כה]. **והריטב"א** פי' דאנו רוצים לסלקו בזוזי, הרשות בידינו לסלקם, וכמו מחיים. לבע"ח דוקא בזוזי, ולכתובה אף בקרקע.

קל) **לבע"ח מסלקינן ליה בזוזי וכו' האי כי דיניה**[כו].

[וכדאי' בסמוך]. **ותל' ר' יונה** (בשיטמ"ק) הק' מאי קמ"ל, פשיטא דדין בע"ח בזוזי. וביאר דאיירי דהבע"ח רוצה קרקע, וס"ד דמצי טען דהדין ליתן מעות הוה לטובתו, ועכשיו אני רוצה קרקע[כז]. קמ"ל דאפ"ה יהבינן ליה כדינו.

קלא) **רש"י ד"ה האי.** ואם בשביל נכסי צאן ברזל וכו'.

דאף נכסי צאן ברזל דינם ככתובה, **והריטב"א** ביאר דכ"ז כשאינם בעין. אבל מה שקיים בעין נוטלתם משום שבח בית אביה [וכדאי' יבמות סו:]. **והריטב"א** הביא דדעת **רבו** דנכסי צאן ברזל שהכניסה לו הוה כחוב גמור, ונוטלת מעות. [וע' בראשונים לעיל נד: לגבי מה אמרי' דתנאי כתובה ככתובה].

קלב) **ולא חזיא אלא לחד, לבע"ח יהבי וכו'.**

הראשונים ביארו דאף דהדין יחלוקו היכא דשניהם שווים, מ"מ אם תפס אין מוציאין מידו. ומש"ה יהבי לבע"ח דלא תנעול דלת.

ופרש"י דוקא בב' שטרות היוצאין ביום א'[כח], דאל"כ ודאי יהבינן למוקדם. **והרי"ף** העמיד עוד כגון שלווה ולווה ואח"כ קנה [וכמ"ש **תוס'** בסו"ד], ואף דכתב דאיקני חל השעבוד לתרוייהו כא' (וכדאי' ב"ב קנז: דאפי' כתב דאיקני יחלוקו). **ועוד** כת' הרי"ף ותוס' כגון מטלטלין אחר תקנת **הגאונים**[כט] דליכא דין קדימה[ל]. [**וכ"פ השו"ע** קב ב]. **ותוס'** (בסוגריים) **פי'** כגון שלא כתב דאיקני ולווה ולווה וקנה, דכה"ג ליכא קדימה כלל[לא] דגובים רק מדין מיניה, ולא חל שעבוד נכסים[לב].

כג. ואף **הרמב"ן** (החולק על תוס') מודה דמשלם רק כפי שוויו שעומד לגבייה עכשיו [ולא סכום החוב]. [ולכאורה אף הרשב"א דמשלם כל הכתוב בה לאו דוקא, אלא כפי שוויו כשמחוסר גוביינא].

כד. ובהג' **אשר"י** הק' דקי"ל כמ"ד דדאין דינא דגרמי [משמע דמאן דלא דאין דינא דגרמי ניחא דאין בזה איסור להזיק]. אבל **הריטב"א** הק' דאף בגרמא בניזקין איסורא מיהא איכא (ב"ב כב:).

כה. **והתוס' שאנץ** תמה דאין להם זכות במטלטלין דיתמי.

כו. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) מבואר דהס"ד דיחלוקו בקרקע ובמעות.

כז. וכשבא לגבות מהלווה ודאי דמצי מסלק ליה בזוזי, ולא יגבה מהקרקע. אבל הכא דבלאו הכי יגבו מהלווה קרקע זו, א"כ ס"ד שיוכל לגבות קרקע ולהניח מעות לאשה. קמ"ל.

כח. **והרי"ף** הק' דהגמ' סתמא קתני, ולא משמע בגמ' דאיירי דוקא ביוצאים ביום א'.

כט. אך דברי הגמ' צ"ל בקרקע וכגון ביום א' או לווה ולווה. אלא דילפי' מינה למטלטלין לאחר תקנת הגאונים.

ל. ונח' הראשונים אי אף לכתחילה ליכא דין קדימה במטלטלין, או רק אי גבה אין מוציאין מידו [דלא גרע מלקוחות]. (ויתבאר לקמן צ.). **והאחרונים** העירו דלכאורה תליא בגדר תקנת הגאונים (ע' מה שהו' לעיל סז.), דלצד דיש סמיכות דעת לשעבוד מטלטלין, אמאי לא יהא בזה קדימה בשעבוד. ויתבאר עוד לקמן.

לא. אך פשטות **התוס'** (לעיל) הביאו מהגמ' (ב"ב קנז:) דיחלוקו, דהוי כאילו זמנם שווה. ואף דלכתחילה יחלוקו, הכא יהבינן לבע"ח. ו **הכת"י** (בסוגריים) חולק דאילו יש קדימה לכתחילה ל"מ ליתן לבע"ח, אלא דהביאו מהגמ' ב"ב דלמ"ד דדאיקני ל"ק הם שווים.

לב. וכן **הרמב"ם** (יז ד) כת' דאם היה קרקע שלא היה בה דין קדימה.

והרי"ף הביא בשם **י"מ** דהטעם דקאי כמ"ד (שמואל לקמן צד.) דב' שטרות היוצאין ביום א' שודא דדייני, והיינו שודא דיותר ממה שהאשה רוצה לינשא. והרי"ף חלק דדוקא בשטר מכר אמרי' כן, אבל בשטר חוב וכתובה שנשתעבד לכו"ע יחלוקו[לג] (וכ"כ **תוס'** לקמן צד. ד"ה שני).

ומ"מ בסוף דברי הרי"ף כת' דאף דהדין יחלוקו, אפ"ה יהבינן לבעל חוב [כיון דליכא קדימה], דיותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה לינשא. **והרשב"א, ריטב"א ור"ן** הק' דכיון שהדין נותן דיחלוקו, היאך גוזלין את האשה ונותנין לבע"ח.

והראשונים (רשב"א, ריטב"א ור"ן) **ביארו** דכיון דהדין שאם קדם האחד וגבה מה שגבה גבה, דדוקא בע"ח מאוחר קי"ל (לקמן צ. וצד.) דמה שגבה לא גבה. אבל בשניהם שווים מה שגבה גבה, ומש"ה שייך בזה תקנה ליתן לזה.

וכ"פ **הרמב"ם** (מלוה כ א, ג) דלווה ולווה ואח"כ קנה, וכן ב' שטרות היוצאין ביום א', אם קדם א' מהם וגבה זכה. [אבל **הראב"ד** (שם ג) חלק דקי"ל דב' שטרות היוצאין ביום א' יחלוקו, ול"מ דקדם וזכה][לד].

קלג) **לבע"ח יהבינן לה, מ"ט יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה וכו'. והרמב"ם** (יז ד) ביאר שהבע"ח הפסיד והוציא מעותיו, ואילו האשה לא חסרה דבר, שיתר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא. **והריב"ש** (הו' בכס"מ) דייק דאיירי דוקא בעיקר כתובה ותוספת, אבל נדוניא שהכניסה לו גובה.

והשו"ע (קב ב) כת' ומיהו אם תפסה האשה אין מוציאין מידה. [דכיון דשעבודם שווה מהני תפיסה, וכנ"ל]. **והרמ"א** הביא דדעת **המרדכי** (והג' מיימוני יז ב, וכ"כ הרא"ש כאן בסו"ד) **דאף תפסה מוציאין מידו**[לה]. [דהוה תקנה קבוע ליתן לבע"ח].

קלד) **תוד"ה לאשה.** והכי אמר בפרק מי שמת וכו' משמע דאי לא משתעבד ליכא לספוקי כלל. כיון דלא משתעבד לגבות מלקוחות[לו]. [ול"ש קדימה בשעבוד הגוף]. אבל **תוס'** (ב"ב קנז: ד"ה אם) כת' דה"ה דהו"מ למבעי למ"ד דדאיקני קנה ומכר לא נשתעבד, אפ"ה מיניה גובה. א"כ יש ספק בלווה ולווה וקנה[לז] [אלא דקאי אדסליק מיניה]. **והרש"ש** (שם) הק' כיון דמשתעבד רק משום מיניה, ל"ש בזה קדימה. ושקולין הן. **והקוב"ש** (ב"ב תקעב) הביא דדעת **תוס'** (שם) דשייך גדר קדימה בשעבוד הגוף. [ויתבאר עוד לקמן צ.].

קלה) **א"ל רב פפא לרב חמא ודאי אמריתו וכו' זיל זבין את ואייתי הב ליה, א"ל לא וכו'. פרש"י** ס"ד דמטריחין את הלווה למכור את הקרקע, ולהעמיד מעות לפרעון. [כיון דמעות הלווהו מחוייב לטרוח להשיג לו מעות[לח]]. ולמסקנא היכא דאין לו מעות גובה את הקרקע. ובפשוטו הטעם דאין מטריחין אותו למוכרו[לט].

והתוס' רי"ד (כאן, וכן ב"ק ח. וגיטין מח:) כת' דה"מ קרקע, אבל היכא דבא לפרוע ממטלטלין אמרי' דעבד לווה לאיש מלוה. וחייב לטרוח למכור המטלטלין להשיג מעות. ודוקא גבי קרקע, דכיון דא"א ליקחנו למקום אחר, כשאין קונה אינו חייב

ואפשר דכוונתו דוקא כה"ג דליכא דין קדימה כלל בחפץ. אבל היכא דהדין יחלוקו מדינא, וכגון שיוצאין ביום א' או דכתב דאיקני ולווה ולווה, לא יתנו לבע"ח. דאין לנו זכות לבטל דין הקדימה משום הנך סברות, ואף דבדיעבד אם גבה לא גבה.

לג. דלא פליג שמואל אמתני' (לקמן צג.). [והאריך בזה, ודן בדברי הירושלמי ובגמ' ב"ב לה., וע"ע לקמן צד.].

לד. **והאו"ש** (יז ג) כת' דהראב"ד ס"ל דכששניהם יוצאין ביום א' חל לכל א' שעבוד ודאי על חציו. ונחשב בע"ח מאוחר כלפי חציו. ומש"ה אם קדם וגבה מוציאין ממנו (וע"ע לקמן צ. וצג.).

לה. ודייק מכפל הלשון, לבע"ח יהבינן, ולאשה לא יהבינן. ונקט כפל לשון דלא יהבינן לאשה אפי' תפסה. וע"ע בי"ש (שם ז).

לו. אמנם קצת משמע בתוס' דהנידון דוקא כלפי לקוחות, ואף למ"ד דדאיקני ל"ק, חל שעבוד נכסים כלפי מיניה. (ואב"מ).

לז. וספק הגמ' האם משתעבד לראשון [שטרו קודם], או לבתרא [**פרשב"ם** דהדר ביה מדאיקני דראשון], ומסקנת הגמ' יחלוקו. [וצ"ב דלמ"ד דל"מ דאיקני, א"כ מה הצד דלבתרא. ולכאורה הוה ספק לקמא או דיחלוקו].

לח. וצ"ב להך ס"ד מאי נפק"מ בהא דאמרי' בע"ח בבינונית, דבע"ח אינו גובה את הקרקע אלא כופין אותו למוכרו ולתת מעות. וימכור איזה קרקע שירצה [אפי' זיבורית].

לט. אך רש"י כת' דקו' הגמ' דהמלוה עיקר סמך שלו על קרקע [ומש"ה סמך לגבות את הקרקע כצורתו, ולא להכריחו למכור. ויל"ד בזה].

להפסיד למוכרו בפחות משוויו. **והשעה"מ** (מלוה יא ז) תמה על דברי התוס' רי"ד מהגמ' (ב"ב צב:).

ובשו"ת הרא"ש (פ ט) דן היכא דאין ללווה מעות ורוצה לפרוע בקרקע, והמלוה רוצה להמתין עד שיהא ללוה מעות. וכת' דהמלוה אינו מחוייב לקבל פרעון בע"כ בקרקע שאינו חפץ בו. וישמור שטרו עד שיהיו לו מעות כמו שהלוה. **ובשו"ת הרשב"א** (ג מג) חלק דעיקר גוביינא בקרקע, ולעולם מצי אמר שקול ארעא.

קלו) **א"ל תולה מעותיו בעכו"ם הוה. פרש"י** שהיה לו מעות לפרוע, ואומר של עכו"ם הם. דהיכא דיש לו מעות אינו רשאי לפרוע קרקע, וכן הביאו **תוס'** (ד"ה לבעל חוב). **וכן אי'** (לעיל) **לבע"ח** מסלקינן בזוזי וכו' כי דיניה. **ופרש"י** זה הלוה לו מעות, וסמך דעתו עליהם.

אבל דעת **ר' חיים כ"ץ** (בתוס' ב"ב צב:) דבע"ח רשאי ליתן קרקע או מטלטלין אפי' יש לו מעות. וחלק על ר"ת (בתוד"ה לבעל חוב) דיש ג' דינים, והק' דבע"ח לא עדיף מנזקין [דמדאורייתא בעידית], ואפ"ה פורע בשאר דברים.

ור' חיים כ"ץ תי' דבסוגיין מעיקרא תלה כל ממונו [אף הקרקע] בעכו"ם, לפיכך עשו לו שלא כהוגן שימכור את הקרקע.

ותוס' (לקמן צב.) כת' דה"מ כשאין לו פסידא, אבל כשיש לו פסידא יכול לפרוע אף קרקע. **והקצות** (קא ה) הביא מזה דהא דחייב לפרוע במעות הוה תקנה דרבנן[מ].

וכ"כ **השיטמ"ק** (ב"ק מו.) בשם **ריב"א** דהוה משום שלא תנעול דלת בפני לווין[מא]. אבל **הנתיבות** (קז ד) כתב מדאורייתא צריך לשלם דוקא במעות. וכמו כשהלווהו חטין חייב דוקא חטין, בין הוקרו או הוזלו[מב].

קלז) **שם. תולה מעותיו בנכרי. הריטב"א** הק' דכיון דהמעות תחת ידו האיך נאמן לתלות בנכרי, הא חזקה מה שתח"י האדם הוה שלו, ואינו נאמן לומר דהוה של פלוני[מג], אא"כ יש לו מיגו. ופי' דהגוי היה גברא אלמא והיו יראים ממנו. א"נ תלה המעות ברשות הגוי [ועכשיו אינם תחת ידו].

קלח) **הוא עשה שלא כהוגן**[מד] **וכו'. תוס'** דייקו דאף דעכשיו אין לו, אפ"ה הענישו אותו כיון שעשה שלא כהוגן. **הריטב"א** כתב ש"מ דמי שעושה הערמה להבריח נכסיו, יש לבי"ד לעשות עמו חומר שלא מהדין, שלא יפסיד בעל דינו.

קלט) **תוד"ה ההוא.** דא"כ כהוגן עשה לו, אלא בשעת גבייה לא היה לו. **והתוס' רי"ד** תי' דשלא כהוגן לאו דוקא, אלא שנראה שעושים לו שלא כהוגן. [ועוד הביא דיש דל"ג לה]. **ובספר הישר** (תרד והמרדכי ב"ק א) כתב דלדבריו [שטוען שאין לו מעות] הוה שלא כהוגן.

פריעת בע"ח מצוה

קמ) **לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצווה וכו'. דדעת רב פפא** (ערכין כב. הו' ברי"ף לקמן נח: בדה"ס) דאין נפרעין מנכסי יתומים קטנים[מה] משום דפריעת בע"ח מצווה, ויתמי לאו בני מיעבד מצווה[מו]. ולא גובים

מ. והביא עוד דכשהלווהו מטבע כסף חייב לפרוע כסף, ואם זהב זהב, וכתב דאף זה הוה מדרבנן. וכתב הקצות דאם נתחייב לו דבר מסויים, א"כ כל תנאי שבממון קיים. אפי' במקום פסידא. [וחייב לטרוח לקנותו].

מא. וכ"כ **המרדכי** (רכא) דתולה מעותיו בנכרי הערים להפקיע מעליו תקנת חכמים.

מב. [אבל כתב דביתומין דלא חל שעבוד הגוף, אלא שעבוד נכסים, יכולים לתת מה שרוצים, ומש"ה מהני בזיבורית].

מג. וכ"פ **הרמב"ם** (מלוה א ד) דאינו נאמן בדבר שהוא תחת ידו לומר שהוא פקדון מאדם אחר. **והרמב"ן** (לעיל יט. והו' בה"ה שם) הק' דיהא נאמן במיגו דאי בעי יהיב במתנה, ודן דהוה מיגו במקום חזקה. [וע' מש"כ בזה לעיל שם]. **והריטב"א** (כאן) נקט דמהני מיגו, ויל"ד אי כוונתו מיגו שבידו ליתן לאחרים או באופן שיש לו מיגו בטענה לשעבר.

מד. ומבואר דאף שאינו מעכב ממון [דאין חילוק בשווי ממון ביניהם], אלא שעשה שלא כהוגן בצורת התשלום.

מה. ובפשוטו מבואר בגמ' (ערכין שם) דאף כשיוצא עליהם מלוה בשטר. וכ"כ **תוס'** (ב"ב קעד.). אבל **רשב"ם** **והר"י מגאש** (ב"ב שם) מבואר דרב פפא קאי דוקא במלוה על פה, אבל מלוה בשטר גובה מהיתומים משום השעבוד. [וצ"ע בגמ' בערכין, ואכמ"ל].

מו. [לדעת רב אסי ור' יוחנן דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים. אבל דעת רב יהודה אמר רב שגובים, שלא יאכלו דלאו דידהו].

ורב פפא ביאר הטעם דלאו בני מיעבד מצווה, ואפי' כשהודה לפני מיתתו וכדו' אין גובים מהקטנים. מלבד כתובת אשה משום חינא, או עכו"ם שהלוה בריבית [דהוה לטובת היתומים שלא ירבה עליו ריבית].

משום השעבוד לחוד, אלא משום דיש עליו מצווה לפרוע.

ופשטות משמע בגמ׳ (כאן) דהנידון אף לגבות מיניה. וכן נקטו כמה **ראשונים**[מז] (ע׳ בסמוך). אבל **תוס׳** (ד״ה אמר בתי׳ הא׳ והב׳) משמע דסוגיין איירי ביתומים גדולים (וכדאי׳ בערכין שם).

ו**המהרש״א** הביא ד**בפסקי תוס׳** (אינו לפנינו) תמה [על הי״מ בתוס׳ דאיירי מיניה] דקי״ל (ב״ק יא:, ב״ב קנז.) מיניה אפי׳ מגלימיה דעל כתפיה. ומבואר דפשיטא ליה דדוקא בגבייה מיתומים הוה משום מצווה, אבל שעבוד הגוף מיניה לא תלי במצווה.

ו**הראשונים** הק׳ דיש שעבוד הגוף ושעבוד נכסים, ומשועבד לו בגדרי הממון. וקי״ל שגובין אפי׳ מנכסים משועבדים, ואילו הכא משמע דמחוייב לפרוע דוקא משום המצווה[מח]. וכה״ק **התוס׳ רא״ש** כיון דשעבודו מונח לפניו למה לא יקחנו. ועד״ז הק׳ **המרדכי** (רכב) דמחוייב לפרוע את חבירו מה שלווה שלא לגזול את חבירו, ולפרוע מה שלווה[מט].

וכמה **ראשונים** (הו׳ בסמוך) תלו נידון זה במח׳ דשעבודא דאורייתא, ולמ״ד לאו דאורייתא לא תקנו זכות גמור בנכסים.

ולב׳ התי׳ הראשונים בתוס׳ מבואר דכופין לשלם רק משום דכופין על המצווה. אך לי״מ בתוס׳ איירי לענין החיוב לתת מעות[נ] (ויתבאר בסמוך).

ו**התוס׳ הרא״ש** תי׳ דשעבוד נכסים הוה משום דנכסי דאיניש אינון ערבין ביה, והיכא דהלווה אינו מחויב א״א לא נתחייב גם הערב. ומש״ה כשנפלו הנכסים לפני היתומים קטנים[נא], וכיון דאינון לאו בני מעבד מצוה נינהו אף לנכסיהם לא נחתינן.

אך לפ״ז ביתומים גדולים [וכ״ש מיניה] אפשר לגבות משום שעבוד נכסים, כיון דהוא מצווה, אף בנכסיו יש שעבוד וכדין ערב. וצ״ע קו׳ הגמ׳[נב].

ו**המרדכי** תי׳ (בשם ר״ח, ורא״ם וריב״ק) דהכא מיירי ביתומין, דמצווה עליהם לפרוע [דלרב פפא שעבוד נכסים מהיורשים הוה רק מצווה].

אך פשטות סוגיין דאיירי אף ׳מיניה׳, וכופין רק משום מצווה[נג]. [וכ״ה פשטות דברי רש״י דאתינן עלה משום מצוות הן צדק].

ו**השער״י** (ה ב) ביאר דודאי שורש הדבר שיש חיוב ממון על הלווה[נד], אלא דגדר החיוב לפרוע [ולקיים חיוב הממון] הוה משום מצווה ולא שייך בזה כפיית בי״ד משום משפטי הממון[נה] [ומש״ה בענין לסברת

מז. וכן משמע מדברי רש״י דקאי לענין גבייה מיניה, דאתינן עלה משום ׳הן צדק׳.

מח. וי״ל דבזה פליג רב (ערכין שם) יתמי דאכלי דלא דידהו ליזלו בתר שיבקייהו. [דכשאינם פורעים החוב נחשב אוכלים ׳לאו דידהו׳].

מט. ו**הרמ״ה** (ב״ב קעד.) הק׳ עד״ז דכיון דגובים מלקוחות אף דליכא מצווה, מה לי מיורשים ומה לי מלקוחות. והרמ״ה תי׳ דמלוה בשטר איהו שעבד נפשיה, ומש״ה גובה [אף בלא מצווה]. והכא איירי במלוה על פה, שנשתעבד ממילא משום מצווה. ובהמשך דבריו ביאר דאף למ״ד שעבודא דאורייתא [והביא דכ״ד רב פפא], ויש שעבוד נכסים אצל יתומים גדולים, הא גופא הוה משום מצווה, ויתומים קטנים לאו בני מיעבד מצווה עד דגדלי. ובזה תלי רב הונא בדר״י דהשעבוד לא הוה משום מצווה, אלא אף במלוה ע״פ נשתעבד ממילא נכסי הלווה למלוה. וגובה אף לולי המצווה.

נ. וע״ד התי׳ הנ״ל כת׳ הרא״ש (הו׳ בסמוך) ליישב קו׳ הנ״ל.

נא. ומבואר דתלי ביתומים שהנכסים אצלם, האם הם מחוייבים במצווה. ומבואר כדעת **התומים** (הו׳ לעיל פה:) דהיורשים חייבים בשעבוד גוף החוב, והנכסים ערבאין על חוב זה. דאילו בפשוטו הערבות הוה על חוב האב, ואף שהאב מת ואינו לפנינו הנכסים משועבדים עליו.

נב. אלא דהתוס׳ רא״ש (בקטע זה) קאי כשיטתו בפסקים דאיירי דלית ליה קרקע ומבריח מטלטלין [וכי״מ בתוס׳]. [וק״ק דהתוס׳ רא״ש (בקטע הקודם) הביא כב׳ תי׳ התוס׳, ואילו בקטע זה חזר בו].

נג. ועפ״ז כתב **הנתיבות** (לט ב) דהיכא דנשתטה אחר הלואה, מדאורייתא אין יורדין לנכסיו. דל״ש כפייה דשוטה לאו בר מעבד מצוה. אמנם מדרבנן ודאי יורדין, דלא גרע מיורש. [צ״ב דביורש יורדין לנכסיו מדאורייתא, משום מצוות כיבוד אב].

נד. וביאר דענין שיעבוד הגוף הוא דין משפטי, שהאדם מחויב ועומד להמציא מנכסיו לחבירו כך וכך. והוסיפה תורה אזהרה ומצוה לשמור לשלם חיובו שחייב על פי חוק המשפטי. [והביא דעד״ז הא דעניני ממונות בשורשם הוה ענין משפטי, והתורה צוותה שלא לגזול מה שהוא שלו ע״פ משפט. ולא שקנה חלקו ע״פ משפט].
ובסו״ד הביא דבקרא כתיב והאיש אשר אתה נושה, יוציא. ומבואר דאף קודם הצווי ׳יוציא׳ נחשב ׳נושה׳.
והשער״י ביאר דספק חיוב פטור [וכדאי׳ בכל הש״ס, דהמוציא מחבירו עליו הראיה], ולא אמרי׳ דהוה ספק מצות עשה וכספק איסור דספיקא לחומרא, כיון דשורש הנידון לענין ממון.

נה. וביאר (ד״ה והנה ע״פ) דלא נאמר עבד אינש דינא לנפשיה לכופו לקיים חובתו, דעביד דינא לנפשיה קאי דוקא

כופין על המצווה]. ואפ"ה אחרי שחל פרעון, הוה שלו במשפטי הממון[נו] [ולא נחשב כמתנה מחודשת]. וביאר דלא דמי לחזרת רבית ודין צדקה, דיש עליו מצווה לשלם ונחשב שנותן משלו[נז]. אלא דמ"מ החיוב פרעון הוה משום מצווה. [וע"ע **חזו"א** (חו"מ י כ) **וקוב"ש** (ב"ב תרסח) **עד"ז**[נח]].

והקצות (פז ל) נקט דפריעת בע"ח מצווה [למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, ע' בסמוך] הוה כמו מי שנשבע לתת מתנה. וכן כמו חזרת רבית, וכן מציאת חש"ו דאסור משום דרכי שלום [ואף דלא זכה]. והקצות הוכיח [מהא דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא] דיש חיוב שבועה מדאורי', אף היכא דהחיוב ממון אינו דאורייתא. [והשער"י וחזו"א תמהו על דבריו].

והגר"ח (סטנסל קכט) הביא שהק' אמאי חייב במצווה זו יותר מחומש נכסיו, ומ"ש מלולב ושאר מצוות עשה דאינו חייב יותר מחומש נכסיו (וכמ"ש תוס' ב"ק ט:). **והגר"ח** תי' דבשאר מצוות לאחר שקנה התפילין והלולב מקרי שקנה בממון שלו. אבל פריעת בע"ח, אף דחיובו הוה רק מצווה, מ"מ לאחר שפורע החזיר ממון חבירו, ולא בזבז ממון שלו[נט].

קמא) **שם. לדידך. הרא"ה**[ס] (וכן רמב"ן רשב"א וריטב"א לקמן צ., וקידושין יג., וב"ב קעה:[סא]) **ביאר דדעת רב פפא דשעבודא לאו דאורייתא, ומש"ה אין יורדין מחמת השעבוד**[סב]. **דלמ"ד שעבודא דאורייתא יורדין לגבות**[סג] **מדינא**[סד] [אף בלא מצווה], אבל למ"ד שעבודא לאו דאורייתא בעינן למצווה[סה]. **והרמב"ן** (לקמן צ.) **ביאר דמדינא אינו גובה אלא מבני חורין, משום דכופין אותו לקיים מצוות עשה. אלא משום שלא תנעול דלת תקנו דגובה מלקוחות**[סו].

לענין להציל את שלו כשחבירו גוזלו. וכן דין כפיית בי"ד הוה להציל גזל, ולא נאמר לכופו לקיים חובתו. ואין כאן הצלת עשוק מיד עושקו דאין בגופו של הנתבע חלק ממון, דזכות הממוני שיש לתובע אצל הנתבע הוא רק שהנתבע חייב לשלם לו.
[והביא עד"ז הא דבקנס קודם העמדה בדין לא אמרי' עביד איניש דינא לנפשיה. וביי"ד אינם כופין מצד עצם החוב, אלא משום דכתיב אשר ירשיעון אלהים].

נו. והקוב"ש (ב"ב תרסח) הוכיח כן, דאל"כ האיך יורש יורשה, כשנתחייב לאב. וע"כ דהמצוה לפרוע ה'חוב' תולדה מהחוב.

נז. והביא כן מדברי **הנמוק"י** (ב"מ סא: לד. בדה"ר, וכן הרשב"א ור"ן ב"מ שם) דבחזרת רבית אין נכסיו משועבדים לכך, ואין יורדין לנכסיו. ואף דכופין אותו להחזיר [עד שתצא נפשו].
והקצות (לט א, **וחזו"ד** קסא ו) הק' אמאי לא יורדים לנכסיו בחזרת רבית, ומ"ש מפריעת בע"ח [לדעת הרמב"ן, ע' בסמוך]. והשער"י תי' דהתם הוה מצווה לחוד, וליכא שעבוד נכסים מכח המצווה.

נח. [ויל"פ ד'חוב' הוה מציאות דיש לו זכות, אבל לא מוטל על הלווה לפטור את החוב הזה, לולי המצווה. [אמנם השער"י נקט ד'חוב' פי' חיוב לפרוע, והאיך יתכן 'חיוב' שאינו חייב לקיים. ויל"ד ד'חוב' הוה כיון שותפות, ואף דליכא חיוב לפרוע]].

נט. ויש שהוסיפו דאף קודם שפרע, יש אצלו ממון משל חבירו ומש"ה סילוק חוב זה לא נחשב שמשלם מנכסיו. [אבל הגר"ח לא נקט כן, דרק לאחר הפרעון נתברר דלא הוה ממון דידיה].

ס. בשם אדוני ר' אהרן [וציינו שהוא ר' אהרן מלוניל].

סא. והראב"ד (בשיטמ"ק ב"ב קעד. וקעו.) ור' יונה שם. והר"ן (לקמן נח: בדה"ר).

סב. אבל **בס' התרומות** (יד א א) כת' להיפך, דרב פפא ס"ל דתלי במצווה, לטעמיה דאמר (קידושין יג:) שעבודא דאורייתא. ומשמע דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא ל"ק, דכופין משום התקנה. אבל למ"ד שעבודא דאורייתא תלי במצווה. [ועדיין צ"ב].

סג. ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק) כת' דבשלמא למ"ד שעבודא דאורייתא ממשכנין אותו כשאינו רוצה לפרוע וכו'. אבל הק' דודאי מבואר בכ"מ דיורדין לנכסיו.

סד. יל"ד האם כוונתם משום שעבוד נכסים. [דבפשוטו המח' שעבודא דאורייתא הוה רק לענין שעבוד נכסים]. אבל האחרונים (קצות ושער"י הנ"ל) נקטו דמבואר ברא"ה דיש חילוק אף לענין שעבוד הגוף וגבייה מיניה. דלמ"ד שעבודא דאורייתא השעבוד הוה בגדר זכות ממון, וגובה בגדרי הממון. ורק למ"ד שעבודא לאו דאורייתא תלי במצווה.

סה. וכ"כ **הראב"ן** (שו"ת סח) דרב פפא ס"ל שעבודא לאו דאורייתא, ואין הנכסים משועבדים, אלא דיש על היורשים תקנתא דרבנן משום נעילת דלת, והך תקנה הוה דוקא על יורשין גדולים דבני מיעבד תקנתא, ומזדקקינן לנכסים לפרוע. אבל יתמי קטנים לאו בני מיעבד מצוה דרבנן הם, ולא מזדקקינן לנכסים.

סו. [ויל"פ ע"פ דבריו דהא דפריעת בע"ח מצווה, ודברי הגמ' לא ניחא ליה למיעבד מצווה, היינו קודם תקנת שעבוד לקוחות. ואפשר דתקנו לגבות אף מדידיה. אלא דביתומים קטנים אוקמא אדאורייתא. א"נ תקנת שעבוד הוה רק לגבות מלקוחות, דמיניה ל"ש נעילת דלת].

[ומשמע מדבריהם דרב הונא בדר"י (בערכין שם) חולק דגובים מנכסי יתומים קטנים משום דס"ל דשעבודא דאורייתא. **והש"ך** (לט ב) חלק דאף אי שעבודא לאו דאורייתא י"ל דתקנו חכמים שעבוד נכסים, ועי"ז נחתינן לנכסיה מדינא לקיים חיובו, ואף לולי מצווה[סז]].

אבל **הרא"ש** (יג) הק' דדעת רב פפא (קידושין יג:) דשעבודא דאורייתא[סח].

ותוס' (ב"ב קעו.) **והרי"ף** (שם פג. בדה"ס, והראשונים בב"מ) הק' סתירה, דבגמ' (ב"ב קעו.) משמע דרב פפא ס"ל שעבודא לאו דאורייתא, ואילו בקידושין משמע דס"ל שעבודא דאורייתא[סט]. **והרי"ף** כת' דרב פפא ס"ל שעבודא דאורייתא, ואפ"ה כיון דהפקיעו שעבוד ממלוה ע"פ משום תקנת השוק הוצרכו לטעם דנעילת דלת. **והרמב"ן** (שם) הביא מסוגיין דדעת רב פפא דשעבודא לאו דאורייתא.

והרא"ש תי' דאיירי הכא היכא שאין לו קרקע, ומבריח מטלטלין[ע] או תולה אותם בנכרי. [וכעין דברי הי"מ בתוס']. והנידון אי כופין אותו בגופו לקיים מצוותו. [ואף דליכא נכסים לכוף ולגבות מהם].

והתוס' הרא"ש ביאר דמבעי האם כופין אותו בגופו, להביא מטלטלין שהבריח[עא]. ואף דל"ש כפייה על השעבוד, הוא מחוייב למצווה שלו[עב].

והמהרש"א (בסו"ד על התוס') חזר והק' דא"כ אף היכא דאיכא אחריות נכסים לא יגבה לרב פפא, ואפי' מיתומים גדולים. ותי' דהוה תקנ"ח משום נעילת דלת. **וכדאי'** (קידושין יג:) דלמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא גובה מלקוחות ויורשים משום נעילת דלת. [וצ"ב א"כ במאי איריא בסוגיין. ומשמע מדבריו דבסוגיין איירי מיניה, ומשום מצווה וכי"מ בתוס'. ואילו מיורשים יש תקנ"ח[עג]].

קמב) **רש"י ד"ה פריעת בע"ח מצוה.** דכתיב הן צדק[עד]. **והראשונים** (תלמ' רבינו יונה, ריטב"א, ורמב"ן ב"ב קעה: ועוד) הק' **דבגמ'** (ב"מ מט.) **דרשי'** דדוקא א' בפה וא' בלב עובר משום הן צדק. ואילו הכא בשעת הלואה היה דעתו לפרוע, ועכשיו פיו ולבו שווין שלא לפרוע.

והראשונים כת' דילפי' מדכתיב (דברים כד יא) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא עליך את העבוט[עה]. ומפורש בקרא דהאיש מחוייב לתת[עו] [ואף דקרא איירי במשכון, ילפי' אף לעיקר הפרעון].

ובס' החינוך (רכח) כת' דכל מי שחייב ממון לחבירו ועושק אותו עובר בלאו ד'לא תעשוק'[עז].

ובשו"ת רדב"ז (ב תרי) כת' דהרמב"ם לא מנה מצוות פריעת בע"ח, דס"ל דהוה בכלל 'והשיב את הגזילה', וה"ה לכל אופני ופרטי תביעות.

והמנח"ח (רכח ד) הק' דלדברי החינוך כשאינו פורע

סז. והנך ראשונים ס"ל דלא תקנו זכות גמור בנכסים למ"ד שעבודא דרבנן, וכמו למ"ד שעבודא דאורייתא.

סח. ואף הרא"ש נקט כדברי הראשונים (הנ"ל) דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא י"ל דתלי במצווה, אבל למ"ד שעבודא דאורייתא ע"כ לא תלי במצווה. [אבל לדעת הרמ"ה (הנ"ל) אף שעבודא דאורייתא תלי במצווה].

סט. ותוס' (ב"ב ומנחות נח:) כת' דהוה סוגיות הפוכות, וכמו איכא דאמרי בדעת רב פפא.

ע. [דאילו יש מטלטלין לפנינו גובה ממנו מדינא, ולכאורה הוה מגדר שעבוד נכסים]. ומבואר בראש"ש דאף במטלטלין יש שעבוד נכסים מדאורייתא, דאי משום שעבוד הגוף מה לי אי יש לו מטלטלין לפנינו או שיכול להשיג באיזה צורה. [וצ"ע. וע' מש"כ לעיל פד.].

עא. [ולכאורה ה"ה קו' הגמ' האם מחוייב לטרוח ולעבוד, או רק שגובים ממה שיש לו. אמנם לצד [ע' לעיל סג.] דאינו חייב להשכיר עצמו דנחשב עבדות, ואינו בכלל חיובו ל"ש].

עב. ומשמע לפ"ז דלרב הונא בדר"י אה"נ לא יתחייב להביא מה שתלה אצל עבו"ם [דליכא מצווה, אלא שעבוד]. וכל הקו' לרב פפא דאיכא מצווה האם מחוייב.

עג. ולפ"ז ביתומים קטנים הטעם משום דלא תקנו נעילת דלת. [ולא רק משום דליכא מצווה]. ויתומים גדולים אף דהוה מצווה, מ"מ גובים מחמת התקנה.

עד. **והמנח"ח** (רכח ד) הק' האיך הותר הפקעת הלואת גוי, והא עובר משום הן צדק.

עה. **והרמב"ן** (ב"ב קעה:) כתב דאף מ"ד שעבודא לאו דאורייתא למד כן מהאי קרא, דרחמנא מנעיה [ואפילו שליח בי"ד, ע' ב"מ קיג.] לבא אל ביתו אלמא שעבוד נכסים לאו דאורייתא. אבל **התוס' הרא"ש** (כאן) כתב דמבואר התם דדוקא הוא לא יבוא, אבל שליח בי"ד יורד לנכסים, ויורדין לנכסיו.

עו. **והקוב"ש** (שיב) כתב דרש"י נקט טעם דשייך אף בהקפת החנות, דאילו בחוץ תעמוד קאי רק בהלואה. וכמו לענין השמטת שביעית [וכן גדרי בחוץ תעמוד וכו']. הוה רק בחוב מכח הלואה.

עז. וכל שיש לו אצלו תביעת ממון מעויין והוא דוחה אותו מחמת אלימות או כל צד רמאות, נקרא עושק. והוסיף דהוה

עובר בלאו, ואילו בסוגיין משמע דהוה עשה[עח].

והאחרונים (דברי יחזקאל [נא ב], גר"י פערלא [בהג' למנח"ח], קוב"ש שיב) **תי'** דלא תגזול הוה רק כשלעולם לא יפרע, ופריעת בע"ח מצווה מחייב לפרוע לאלתר.

ומבואר בדברי רב פפא דאף ביתומין [גדולים] יש מצווה. **והגר"א** (קז א) ביאר דהמצווה עליהן מה"ת[עט], כמו על הלווה עצמו[פ]. וכת' דאין לומר דהוה משום מצוות כבוד אביהן לחוד, דהא הניח מטלטלין אין חייבין [ע' תוס']. והגר"א הוסיף וכמ"ש (קידושין יג:)[פא] דמלוה ע"פ גובה מהיורשין, דשעבודא דאורייתא[פב].

קמג) **תוד"ה אמר.** וי"מ דאתולה מעותיו בעכו"ם קאי

וכו' אע"ג דאיכא קרקעות. ומבואר בתוס' דהנידון שמחוייב לפרוע מעות, ולא קרקע [וכסוגיה דלעיל]. [וס"ד דלא שייך ע"ז כפייה, כיון דבלאו הכי פורע חובו].

ותוס' הוסיפו ובשלמא לרב הונא בדר"י דיש חיוב אנכסי[פג], ה"נ יש שעבוד על המעות[פד]. **והאחרונים** הביאו דמבואר בתוס' דיש שעבוד נכסים על המטלטלין [דאל"כ במה תלי בדברי רב הונא בדר"י]. וכיון דיש שעבוד נכסים פשיטא שכופין לגבות מהם.

והגמ' תי' דלרב פפא אמרי' אף בזה דכופין עד שתצא נפשו משום קיום המצווה כתיקונו. [ואף דאילו יפרע בקרקע הוה פרעון לחוב].

קמד) **שם. המהרש"א** הביא דה**פסקי תוס'** הק' דלהך

תי' איירי בגבייה מיניה [ולא מיתומים גדולים]. והק' דמיניה ודאי דיש חיוב גמור, אפי' מגלימיה דעל כתפיה [וע"ע לעיל מש"כ בזה]. **והמהרש"א** חידש דאיירי ביתומים גדולים, והיכא דהניח להם מעות חייבין לשלם כיון דיש שעבוד על המעות. [ולא הוה מטלטלין דיתמי]. אבל לרב פפא המצווה תלי בהניח אחריות נכסים (ע' תוס' בסמוך), ומש"ה אין חיוב לתת מהמעות, דליכא שעבוד על המעות. ובזה תי' דכופין על המצוות, ואף ליתן מעות. **והפנ"י** דחה דלי"מ לרב פפא איירי מיניה, ואפ"ה גובין רק משום מצווה.

קמה) **תוד"ה פריעת בע"ח מצווה.** דבאיכא אחריות

נכסים וכו' אבל בדליכא אחריות נכסים מצווה על היתומין ואין כופין וכו'. דיש ב' אופנים של מצווה, דהיכא דיש שעבוד נכסים לרב פפא הוה מצווה וכופין[פה] [ולחולקים גובה משום שעבוד לחוד]. והגמ' (לקמן צא:) הוה מצווה בפנ"ע אף בלא הניח נכסים.

והרא"ש הוסיף דהתם לא הניח אלא מטלטלין[פו]. ומשמע דאם לא הניח אף מטלטלין ליכא מצווה כלל.

וכ"פ **השו"ע** (חו"מ קז א) דהיכא דהניח קרקע כופין על המצווה לפרוע חובת אבידם, והיכא דהניח להם רק

מענין גניבה וגזילה, אלא דהמעשה חלוק. (ע' ב"מ קיא:). ויש שכת' דע"כ היינו למ"ד שעבודא דאורייתא, דאם אינו חייב לפרוע בגדרי הממון האיך יחשב גזל ועושק.

עח. אך לצד דבסוגיין איירי לענין יורשים, דהוה רק מצווה לפרוע חובת אבידם. ולא הוה 'עושק'. וע"ע קה"י (סנהדרין א).

עט. והביאו דמבואר מדבריו כדברי התומים דהשעבוד הגוף [ועי"ז המצווה] רמי על היתומים. [דבלקוחות לא מסתבר דיש מצוה, בהעמדת הזכות בנכסיהם].

פ. ולכאורה היינו מצוות בחוץ תעמוד. דאילו לרש"י הם לא אמרו, ול"ש הן צדק. [ולרש"י לבאו' ע"כ הוה משום כיבוד אב].

פא. ומבואר בגר"א דקי"ל דאף למ"ד שעבודא דאורייתא בעי למצווה.

פב. [רצ"ב דהתם הוה שעבוד נכסים, ומנלן דיש שעבוד הגוף].

פג. ותלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק) ביארו דבשלמא למ"ד שעבודא דאורייתא פשיטא לי דהתולה מעותיו בגוי הו"ל כמו גוזל ממש, כיון שחל השעבוד על הנכסים מן התורה והוא הבריחם ותלה אותם ביד גוי.

פד. אך יל"ד דהניחא במטלטלין שהיו בשעת הלואה, אבל במעות האיך אפשר לדעת אי מטבעות אלו היו לו בשעת הלואה. ולכאורה מבואר דאף לווה ואח"כ קנה מטלטלין חל עליו שעבוד דאורייתא לענין מיניה. [והא דאי' (ב"ב קנז.) דגובה אפי' מגלימא דעל כתפיה הוה אף משום שעבוד נכסים]. וע"ע **סמ"ע** (קז א).

פה. ועוד הביאו מקור לזה מהגמ' (ב"ב קנז. בסוה"ע) דאף למ"ד דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, אפ"ה יש מצווה על היתומים לפרוע בזה חוב אבידם. ומשמע מדברי רשב"ם ותוס' (שם) דכופין על מצווה זו (וכ"פ **השו"ע** קז א, וגר"א ו). אבל שאר **ראשונים** (ב"ב שם) נקטו דהוה כמו שהניח להם מטלטלין, ואין כופין [וצ"ע מהמשך הגמ' שם].

פו. וכ"כ **תוס'** (ב"ב קעד:) [אך הלשון שם אינו ברור].

מטלטלין הוה מצווה לפרוע, אבל אין כופין. אבל אם לא ירשו כלום מאביהם, אפי' מצוה ליכא.

ובהג' אשר"י (כאן, והו' בגר"א שם י, וכ"כ הסמ"ע קז א) הביא דקי"ל (קידו' לב.) דכיבוד אב משל אב, ואינו חייב משל עצמו כלל.

ורע"א (שו"ת ק סח) הק' דאף בהניח להם נכסים, היורשים כבר זכו בהם והוה שלהם. וכתב דצ"ל דכיון דבא להם מכח אביהם לא מקרי כ"כ של בן. [וכתב דהוה צירף טעם נעילת דלת, אבל הק' דבתוס' לא משמע כן]. אבל **הקוב"ש** (שיד) חידש דנחשב דלענין זה הוה עדיין של האב, דצורך המת הוא לפרוע חובותיו, והוא קודם ליורשין בכל דבר שהוא צורך המת[פז].

אבל דעת **הרשב"א** (ב"ב קנז., שו"ת ד קנב) דאף כשלא הניח נכסים הוה מצוה, ואין כופין. [וע"ע לקמן צא:].

קמו) **בא"ד מצווה על הנכסים ואין כופין וכו' דמצות כיבוד, מתן שכרה בצידה.** [**ורע"א** (שם) כתב דלפ"ז מצווה זה שייך רק רק באב ואם[פח], ולא בשאר מוריש].

ועפ"ז כתב **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות פח, הו' בסמ"ע קז ב) דהרשות ביד בי"ד לכוף בכל מצוות עשה שמתן שכר בצידה. [וע' תוס' לעיל מט:[פט], ומש"כ שם].

אבל **המרדכי** (רכב, והג' אשר"י) כתב דאף בהניח מטלטלין כופין את היתומין משום מצוה, והא דאמרי' (לעיל פד.) דאין גובין ממטלטלין דיתמי [אלא ע"י תפיסה], היינו ביתומין קטנים.

ועוד כתב **בשו"ת הרשב"א** (ד קנב הנ"ל) דהמשנה שם קאי לענין דינא ממש, ונפק"מ לירד לנכסיהם[צ].

[ולפ"ז בהניח קרקעות יורדין לנכסיהם, בלא כפייה. וסוגיין במטלטלין דוקא].

וכ"ד ר"ח (הו' ברמב"ן כאן, ובראשונים צא:, וברשב"א הנ"ל) דבסוגיין כופין אף בהניח מטלטלין[צא].

קמז) **בא"ד דאשכחן דכופין במצוות דרבנן כגון מצווה לקיים דברי המת וכו'. הקוב"ש** (שטו) הביא דמבואר בתוס' דהוה גדר כופין על המצווה. ולא אמרי' דגדר מצווה לקיים דברי המת דחל קנין ע"פ דיבורו. ודלא כמ"ש **המחנ"א** (זכיה כט) ע"פ **תוס'** (גיטין לח.) דמהני מצווה לקיים דברי המת שלא יהיו רשאין לשעבד בעבד, וע"כ דפועל קנין. [ע"ע תוס' לעיל ע., ומש"כ שם]. ועוד יל"פ דבכל מקום מצווה לקיים הוה דין בממון, ודוקא לענין שחרור, בעי צווי עליהם לשחרר.

והריב"ש (בשיטמ"ק) תי' קו' התוס' דחייבין יותר בכבוד אביהם במה שצוה המת בנכסיו, יותר ממה שחייבין מעצמן. **והמגיני שלמה** תי' [לדעת רש"י] דמצווה לקיים דברי המת מוטל על כל ישראל [וגם השליש מצווה], ומש"ה כופין אף במצווה דרבנן[צב]. אבל מצווה לפרוע חובת אביהם הוה מצווה דרבנן על היורשים לבד, ומש"ה אין כופין.

קמח) **א"ל תנינא וכו' מכין אותו וכו'. הריטב"א** (והרא"ה) כת' דבמצוות פרעון חוב, כופין אף בממונו. דעד שאתה כופהו בגופו, כפהו בממונו[צג].

והרמב"ן (ב"ב קעה:) כת' דאף לרב פפא בכל התורה מתחייבים לשלם ונחתינן לנכסיה, וביאר דה"ק דכיון דכופין אותו אף אנו יורדים לנכסיו ומקיימין

פז. והביא מדברי **המחנ"א** (זכיה ומתנה לא) דשייך זכין למת. [וע"ע מש"כ בזה לעיל פד.].

פח. וביאר דאף דלא צווה כן להדיא דרך צווי, נחשב כבוד גדול וחיוב גמור.

פט. **והסמ"ע** הביא **דתוס'** **והרא"ש** פליגי, ועי"ש **בש"ך**.

צ. **והרשב"א** לשיטתו (סוף ב"ב) דמשום מצווה אין יורדין לנכסיו, אלא כופין שיאמר רוצה אני. ודלא **כרמב"ן** (שם). כ"כ **הקוב"ש** (ב"ב תקע).

צא. ולפ"ז מש"כ בסוגיין כופין על המצוות, היינו מצוות היתומין לפרוע חוב אביהם. [ולכאורה הוה מצוה דרבנן].

צב. דודאי רש"י מודה דכופין על קריאת מגילה ושאר מצוות דרבנן. אלא ע"כ דכוונת רש"י דוקא פריעת בע"ח מצווה, דאינו תקנה גמורה אלא משום כבוד בעלמא. אבל **הפרמ"ג** (פתיחה כוללת א כה בסופו) הביא דדעת **רש"י** (לקמן צא: הנ"ל) דאין כופין על מצווה דרבנן כשהוא בשב ואל תעשה, וכגון לכופו לנר חנוכה ומקרא מגילה. ול**תוס'** במצווה דרבנן כופין.

וכת' דכל שכן לאחר שכבר ביטל [ואין בידו לקיים] אינו לוקה מכות מרדות לרש"י. [ודייק מדברי **הרמב"ם** (חמץ א י) דהעובר באיסור דרבנן ע"י מעשה לוקה מכות מרדות [משום עונש]. אבל היכא דליכא מעשה ליכא מכות מרדות. עי"ש שהקשה בזה].

צג. **ורע"א** (לקמן צא:) פי' רכיון דהרשות בידינו ליטול ממונו ולאבדו, כדי לכופו לקיים מצוותו [עד שיאמר רוצה אני]. הילכך מוטב שניתן את הממון לבע"ח.

לו את המצווה עשה שלו[צד] בע"כ. **והקצות** (לט א) נקט דדוקא לפניו יורדים לנכסיו, דאתינן עלה משום כפייה של הגברא. **והאחרונים** (קוב"ש ב"ב תרסח ועוד) דנו דאף שלא בפניו שייך כפייה זו.

אבל **הרשב"א** (שם) הק' דבסוגיין אי' דכופין ומכין, ואין יורדין לנכסיו.

קמט) **שם. בד"א במצוות ל"ת, אבל במצוות עשה וכו'. פרש"י** דבמצוות ל"ת לוקה מ'[צה]. **רע"א** הק' מ"ש מצוות עשה מלא תעשה, דהא אף בלא תעשה כופין שלא יעבור, ומכין כסוגיין. ומלקות ארבעים בל"ת היינו כשכבר עבר.

ובחי' הר"ן (חולין קלב:) עמד בזה וכתב דמצוות ל"ת לאו דוקא, אלא דמלקות מ' הוה כשמלקין אותו על מה שכבר עשה, דאמרי' 'לא תעשה' מה שעשית. אבל כשבא לעבור על ל"ת מלקין אותו שלא יעבור, או עד שתצא נפשו. אבל **הקצות** (משובב ג א, הו' בסמוך) נקט דעשה דוקא, דהוה פרשת כפיית בי"ד בפנ"ע. ואילו אפרושי דאיסורי דלא תעשה ל"צ בי"ד.

דף פו:

קנ) **עד שתצא נפשו. פרש"י** קודם שעבר, ויש בידו לקיים. **והרמב"ן והריטב"א** פי' דכל שעה ושעה קאי בקום ועשה, ואי עבר זמנו אינו לוקה.

ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק בע"א) כת' דהיינו דאין שיעור ידוע, אלא שיחלישו כחו.

והקצות (ג א) כתב דאף דמשמע בגמ' (סנהדרין ב:) דהודאות והלואות ל"צ סמוכין, היינו למ"ד שעבודא דאורייתא. אבל למ"ד שעבודא לאו דאורייתא בעי סמוכין לכל ענין כפייה[א] [אלא דבמידי דשכיחי עבדינן שליחותייהו]. **והנתיבות** (שם) השיג דבכפייה על המצוות לא בעי סמוכין. דכל א' מחוייב לאפרושי מאיסורא (כדאיתא בב"ק כז:).

והקצות (במשובב) חילק דכל א' מישראל מצווה לאפרושי מאיסור לאו[ב], אבל לכפייה למצוות עשה בעי דוקא בי"ד[ג]. אבל **בחי' הר"ן** (חולין קלב: הנ"ל) מבואר דאף במצווה ל"ת שייך לסוגיין.

והמשובב הוסיף דלאפרושי מאיסורא הוה הכאה בעלמא, אבל לכוף לעשה הוה עד שתצא נפשו[ד]. אבל לאפרושי מאיסורא אין מצילין אותו בנפשו[ה]. [אמנם מדברי **תלמידי ר"י** (הנ"ל) משמע דעד שתצא נפשו לאו דוקא].

צידי רה"ר ואגם

קנא) **תוד"ה וצידי.** תימה דמשיכה קני בצידי רה"ר (לעיל לא:)[ו]. [ומשמע דאף לענין קנין תליא בספק הגמ' כאן, וספק הגמ' אי קני משיכה באגם[ז]].

צד. [ומבואר בלשון הרמב"ן דאף שלקחו ממנו בע"כ מתקיים המצווה. דמצוות פריעת בע"ח הוא עצם הפרעון, ואף כשהוא אינו מעמיד הפרעון. [דלא מסתבר דכופין לבטל מעליו ביטול מצווה, כשאינו מקיים]].

צה. וכ"כ **רש"י** (חולין קי:) בד"א דלוקה ארבעים ותו לא, במצות לא תעשה שכבר נעשית העבירה. אבל מצות עשה שלפניו ואינו רוצה לקיימה, כגון אומרין לו עשה סוכה ואינו עושה עשה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו.

וכן **בתוספתא** (מכות ג) מבואר דהך ברייתא קאי אמלקות מ'. אבל **רש"י** (חולין קלב:) פי' ברייתא זו לענין שמתא, דכיון דשמתו אותו זמן ארוך אי"צ שמתא יותר. בד"א במצות ל"ת, פרש"י דאית ביה מיתה או כרת וקם ליה בדרבה מיניה. [ומש"ה לא צריך כל כך אפרושי מאיסורא, וצ"ב]. אבל מצוות עשה כגון אומרים לו עשה סוכה עשה לולב, שאין בהן חסרון כיס כולי האי מלקין עד שתצא נפשו.

א. דלאו בני עשויי אנחנו (וכדאיתא בגיטין פח:). [אבל **החת"ס** (חו"מ קעז) כתב דדוקא כפיית גט בעי בי"ד, דהוה הוצאה מבעלה. וכ"מ **ברשב"א** (גיטין שם) דבעי בי"ד משום כפיית הדין, ולא משום מצווה].

ב. **והאמרי בינה** (דיינים ט) הביא **דהרמ"א** (חו"מ תכא) משמע דדוקא עבדו, שמסור תחתיו. אבל אסור להכות שאר אדם לאפרושי. והביא **דהיש"ש** (ב"ק ג ט) כתב דדוקא דיין או אדם חשוב, שיהא דבריו נשמעין לפי שעה נמסר לו להוכיח במקל ורצועה.

ג. **והפרמ"ג** (פתיחה להל' שבת ה) דן האם מכות מרדות הוה בכלל עונש בי"ד, דאין עונשין בשבת (ע' רמ"א או"ח שלט ד).

ד. והביא ראיה דדוקא ברודף מצילין אותו בנפשו (ע' סנהדרין עג.). אבל **האו"ש** (ממרים ד ג) חילק דהכפייה הכא הוה רק מחמת שיש צד שיקיים המצווה. ולא דמי לרודף.

ה. והביא דכ"כ הראשונים בעלי המוסר ללמוד מכאן דעשה חמיר מל"ת. דמכין אותו עד שתצא נפשו, ואילו באוכל נבילות לא ניתן להצילו בנפשו. **והאמרי בינה** ציין דיסוד סברא זו **ברמב"ן** (שמות כ ז).

ו. **והמגיני שלמה** תי' דהגמ' (לעיל) קאי לצד בגמ' כאן דקני.

ז. **וכדאיתא בתוס'** (ד"ה אדרבה). [ומשמע דלצד דל"מ, דדוקא סימטא דמתייחד להחשב רשות מי שהניח שם [והוה חצר השותפין]. משא"כ צידי רה"ר ואגם דאין 'רשות' להניח שם

אבל **הריטב"א** כתב דודאי משיכה קונה באגם וצידי רה"ר (לסוגיין). וספק הגמ' האם הדבר כמונח ברשות בעלים. וכן משוך פרה, בעינן שיהא עומד ברשות בעלים בסוף ל'.

קנב) **אפי' עומדת באגם. תוס'** (יבמות צג.) ביארו דמשיכה מהני כשבסוף הל' עומדת באגם שראוי לקנות. דע"י תחילת משיכה שהותחל קנין נעשית האגם[ח] רשותו. והוי כמשיכה אריכתא. ואפי' יצאת מהאגם תוך ל' ואפי' חזרה לרשות מקנה, ושוב חזרה לאגם מהני. אבל **השיטמ"ק** (ב"מ לד. בשם ר' פרץ) כתב דאילו המשיכה והקנין אינה נגמרת עד סמוך לגנבתה, א"כ צריך שכל הימים תהיה במקום שהמשיכה מהני, דהיינו בסימטא. ואם הלך לרשות הרבים באותן ימים ל"ק[ט].

קנג) **תוד"ה אדרבה.** וקשה לרשב"א קנה עומדת באגם וכו' וא"כ כ"ש אם היא עומדת בסימטא. **והתוס' הרא"ש** תי' דלענין קנין מודו ר' יוחנן ור"ל דמהני סימטא, אלא דנח' דדוקא בביתם נחשב ב'רשות היתומין', ולא סגי במקום הראוי לקנין. [ועד"ז כתבו כמה אחרונים, ע' מהר"ם שי"ף והפלאה].

קנד) **תוד"ה האומר.** בדאמר לו מעכשיו, כדאוקי [לעיל פב.] וכו'. **ותוס'** (לעיל פב. ויבמות צג.) ביארו דקאי כר' יוחנן דמהיום ולאחר ל' הוה שיור, ומתחיל הקנין מעכשיו[י].

נח' האמוראים גבי קידושין מהיום ולאחר ל' האיך מתפרש דבריו. דדעת שמואל (קידושין נט:) דלאחר ל' הוה תנאי[יא] [והקנין נגמר מעיקרא]. ודעת רב (שם) דהוה ספק תנאי וספק חזרה[יב] [והוה כלאחר ל' לחוד]. ור' יוחנן (שם ס.) דקידושי ק' תופסים בה, **והראשונים** ביארו דס"ל דהוה שיור, ואינו תנאי או חזרה. [ונח' הראשונים האיך קי"ל התם, ודעת תוס' משמע דקי"ל כר' יוחנן. אבל הרמב"ן בסוגיין נקט דקי"ל כרב התם].

ותוס' (לעיל פב. יבמות צג. ועוד) נקטו דנח' אף גבי קנין. אבל **הראשונים** (רשב"א פב., רמב"ן כאן בספר הזכות[יג]) כת' דלענין קנין לכו"ע גוף מהיום ופירות לאחר ל'.

קנה) **בא"ד דאי לא אמר מעכשיו כיון דאין גירושין אלא לאחר ל'. וכ"כ הראב"ד** (הו' בספר הזכות) דאיירי במעכשיו, דאל"כ הוה טלי גיטך. אבל **הרמב"ן** (ספר הזכות) **והר"ן** כת' דאיירי בסוגיין בדלא אמר מעכשיו[יד]. דכיון דהגיע גט לידה ועדיין הוא קיים כל זמן שלא הוציאתה מרשותה מתגרשת בו. ומהני קבלה ראשונה שאין בזה חסרון טלי גיטך, אע"פ שהגירושין חלים לבסוף[טו].

וביארו עפ"ז דבסוגיין כיון דמונח באגם מהני, וכאילו היא ברשותו ממש. ומהני משיכה ראשונה אף בלא מעכשיו.

והראשונים הק' דבגמ' (ב"מ לד.) מבואר להדיא דכשאומר תקנה סמוך לגניבתו ל"מ היכא דקיימא באגם. **והרמב"ן** כתב דהגמ' (שם) כר' יוחנן. **והרמב"ן** ביאר דרב חסדא ורמי ס"ל דמשיכה דהשתא מהני לבתר זמן בסימטא וכיו"ב. **והרמב"ן והרשב"א** (פב., הו' בר"ן) כת' דמ"מ לא קי"ל כסוגיין.

חפצים, ואף דלא דמי לרה"ר דאינו יכול להניח כלל. אמנם בתוס' (יבמות ע' בסמוך) מבואר דאף אגם מתייחד להחשב רשותו. ואפשר דזה גופא ספק הגמ'].

ח. [לכאורה היינו מקום המסויים באגם, וצריך להחזירו דוקא למקום הזה].

ט. אבל **בתוס' הרא"ש** (ב"מ שם) תי' דלא העמידו במעכשיו ולאחר ל', דלא פסיקא ליה דבעי אגם וסימטא ולא רה"ר. [וכתוס' יבמות].

י. וביארו דרב דמספקא אי תנאה הוה או חזרה, א"כ ל"מ מידי אגם. ולשמואל בכולהו קנה דתנאה הוה כל שלא חזר בו.

יא. **והראשונים** (שם) דנו אי הוה תנאי אם לא יחזור בו, או תנאי אם יחיה.

יב. ובמשנה (גיטין עב.) איתא גבי גט, מהיום ולאחר מיתה, גט ואינו גט. **ופרש"י** דהוה ספק תנאי. [וע' (קיד' ס.) לדעת ר' יוחנן].

יג. וכ"כ **רש"י** (במשנה גיטין עב.) דבשלמא גבי מתנה איכא למימר גוף מהיום ופירא לאחר מיתה, אבל קיד' וגט ל"ש. [ועי"ש בראשונים].

יד. **והרמב"ן** כת' או בדאמר מעכשיו, ונפק"מ לענין גירושין ודאי. [דספק גירושין הוה אף אם נקרע הגט או אינו עומד ברשותו]. ושוב כתב דכיון דחזר ואמר לאחר ל', ביטל לגמרי מעכשיו [או משום חשש חזרה, או משום שיורא].

טו. וכתב דדומה קצת למקדש בכסף לאחר ל', אע"פ שנתאכלו המעות, דמהני הא דשעבוד המעות קיים. [ע"ע אבנ"מ מ א, אב"מ].

ובדלא אמר מעכשיו אף אגם ל"מ, וכדעת ר' יוחנן (לעיל פב.). אבל **הר"ן** כתב דקי"ל כרב נחמן דסוגיין בדיני.

והאחרונים דנו ליישב את הגמ' (ב"מ לד. הנ"ל) דמבואר דבלא מעכשיו ל"מ בקיימא באגם לדעת הר"ן. [ולא ניחא להו לפרש דפליג אסוגיין, וכדברי הרמב"ן הנ"ל[טז]].

והקצות (קצז ג) כתב דכיון דהר"ן איירי כאן כשלא יצאת מהסימטא, קנה לאחר ל'. אבל אילו יצאתה פעם א' לרה"ר ל"מ [וכדעת התוס' ר"פ בשיטמ"ק ב"מ הנ"ל].

ודעת **תוס'** (והרמב"ם) דהיכא דלא אמר מעכשיו ל"ק, ואפי' קיימא באגם, ואפי' עומדת בחצירו בסוף הל'. **והאחרונים** (בית יעקב) **פי'** דנתכוון לקנות בקנין משיכה, ולא בקנין חצר[יז]. [דהוה קנין אחר[יח]].

קנו) **שם. הר"ן** הק' סתירה בדברי **הרמב"ם** דגבי משיכה (מכירה ב ט) פסק דבלא מעכשיו ל"ק, אבל במעכשיו מהני דהוה תנאי[יט] ואפי' עומדת באגם[כ]. ואילו גבי גט פסק הרמב"ם (גירושין ט ג) דהמגרש לאחר ל' [אף בלא מעכשיו] אם הגט קיים בסוף ל' בצדי רה"ר תתגרש בו. **וה"ה** ביאר דגט לא דמי לקנינים, דהכתב הוא המגרש, אבל במשיכה אמרי דכלתה משיכתו. אלא דילפי' גט בלא מעכשיו מקנין במעכשיו. [וצ"ב].

והנתיבות (קצז ד) **תי'** דקנה את הגט מעיקרא, אלא שתלה את הגירושין בזמן. ומש"ה לא בעי מעכשיו[כא]. [וע' ברכ"ש גיטין מד שהאריך בזה]. אבל **האו"ש** הביא **דהרמב"ם** (שם ט ה) מפורש דל"ק גוף הגט, אלא הוה פקדון ברשותה עד סוף הל'.

והפלאה כתב דאין לדמות גט לקנינים. דנתינת גט לא תליא בגדרי הקנינים[כב]. [והאחרונים האריכו בזה, ואב"מ].

שבועת אפוטרופוס - ומחילה

קנז) **המושיב את אשתו אפוטרופוס וכו'. הר"ן** כתב דלא קאי באשתו דוקא, דהך דין שייך בכל אפוטרופוס. וכדאי' במשנה (שבועות מה.) דשותפין אריסין ואפוטרופוסין משביעין בלא טענה[כג]. ונקט אשתו לרבותא דלא תימא דסגי במה שתשבע לבסוף על כתובתה [וכסברת ר' שמעון, ע' לקמן פח:].

והאחרונים (ע' פנ"י) דנו דבאשתו קמ"ל דאין בזה משום שלום בית (ע' תוס' ד"ה ר' אליעזר). ועוד כתב **הפנ"י** דבאשתו משביעה כל זמן שהיא תחתיו [אף שסיימה האפוטרופוסות], משא"כ בשאר אפוטרופוס כיון דנסתלק אינו יכול להשביע.

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) כתב דאם לא נשבעה יכול לעכב לה מכתובתה[כד].

קנח) **הרי זה משביעה בכל שעה שירצה. רע"א** כתב דקמ"ל דלא סגי שתכלול בשבועתה דלא תגזול בעתיד. דשבועה להבא קיל.

קנט) **או לכתחילה קאמר.** [**פרש"י** דאף פילכא ועיסתה נחשב אפוטרופוסות]. **הרא"ש ריטב"א ור"ן** כת' דלצד זה רבנן מודה שמשביע ע"י הכס"מ הביא מסוגיין דאגם דוקא. [וצ"ע].

טז. וכת' דדוחק לומר דקאי דלא כהלכה [ולא ראה דכ"כ הרמב"ן].

יז. ואילו בגמ' (ב"מ שם) לא אמר שיקנה במשיכה דוקא, אלא הוה אומדנא האיך שיקנה, והיכא דעומדת ברשותו קונה בחצר.

יח. **והאבה"א** (מכירה ב ט) ביאר דדעת **הרמב"ם** דמשיכה הוה 'מעשה קנין', בעצם המשיכה. וכיון דל"ק במשיכתו לאחר ל', לא נתכוון לקנות בחצר. אבל דעת **הראב"ד** (ואינך ראשונים) דמשיכה הוה הכנסת רשות, וכיון דעומדת ברשותו, קני בחצר. דמישך שייכא לאותו קנין.

יט. ופסק כרב אף בקנין דהוה תנאי. [ודלא **כספר הזכות** דבקנינים הוה גוף מהיום, ודלא כר' יוחנן].

כ. **וה"ה** כתב אגם לאו דוקא, וכמ"ש **הרשב"א** (לעיל פב.) דלמ"ד דהוה תנאי לא איכפת לן היכא דעומדת בסוף ל'. אבל

כא. ובפשוטו עי"ז חלו הגירושין ממילא, כיון דהגט שלה. אבל **האבה"א** (מכירה שם) ביאר דכיון דהגט שלה, ומונח ברשות שמתייחד עליה להנחת חפציה מהני. ונחשב שמונח ברשותה.

כב. וכתב ותדע דהא גט מגרשה בע"כ, וקונה הגט בע"כ. והגט שלה. וכן ל"מ קנין סודר. ע"כ קרינן ונתן בידה ולא תליא בגדרי הקנינים. וע"ע קצות (ר ה) ואחרונים, ותוס' (לעיל לא: ד"ה ר"א) ושיטמ"ק (לעיל לא.).

כג. והגמ' (שם מח:) **פי'** דנשבעין בטענת שמא, משום דמורי התיראה.

כד. וצ"ב דבשבועה דרבנן לא נחתינן לנכסיה. [ואפשר דנחשב דמישך לחיוב כתובה, דבשעה שתובעת כתובתה, צריכה לישבע שלא לקחה כלל בשלהם, אף לא בתורת פרעון כתובה. וכדמבואר בגמ' גיטין לה., וע' ב"ב נב:].

גלגול. דיש לנו למעט המח'. [וכ"כ **הראב"ד** בהשג' לרי"ף[כה]]. אבל **הרמב"ן** (ספר הזכות) כתב דלרבנן אינו משביעה כלל בטענת שמא[כו].

ובספר הזכות (מו. בדה"ר) הביא דסברת ת"ק דאינו משביע אפילכה דהוה דבר מועט הנמחל [ולא הוה רק תקנה שלא ישביע]. וכעין הא דאשכחן דגבאי צדקה מקבלין דבר מועט מהנשים (ב"ק קיט.). ואין אדם דר אם נחש בכפיפה, שלא ימחול הבעל ע"ז. [ומש"ה לא שייך להשביע אף ע"י גלגול].

קס) **תוד"ה ר"א.** מסקי' דמגלגלין בדרבנן[כז], אלא טעמא דת"ק דאמרה כיון דדייקת. **והמהרש"א** העיר דהיינו למסקנת הגמ', אבל משמע דהמקשן לא ס"ל הך סברא[כח]. וכתב די"ל דכוונת רש"י [לו"ד התוס'] לפרש טעם הס"ד, ובמסקנא מודה לתוס'[כט].

קסא) **בא"ד ירושלמי וכו' שברה כלים וכו'.** וכ"פ **הרמב"ם** (כא ט) דהאשה ששברה כלים בתוך מלאכתה פטורה משום תקנה, דאל"כ אין שלום בתוך הבית לעולם. שתזהר ונמנעת מרוב מלאכות ונמצאת קטטה ביניהם. **והראב"ד** השיג דפטורה מדינא, דהוה שמירה בבעלים, שהבעל שכור לה בכל שעה[ל].

והמשנ"ל (שם, וחובל ו ג) **ומחנ"א** (שומרים לט) הק' דהרמב"ם קאי אפי' מזיק בידים, ומה שייך בזה פטור בבעליו עמו. **והמשנ"ל** תי' דאיירי כשאינה מתכוונת להזיק, דהוה חיוב פשיעה. והמחנ"א הביא בשם ר' פרץ דכל פועל שצריך להתעסק במלאכה לא נחשב אדם המזיק [דנתעסק ברשות[לא]], אלא חיובו מגדרי השומרים.

פטור משבועה

קסב) **כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך וכו'.**

האחרונים (קוב"ש שיח, נחל יצחק חו"מ עא ועוד) חקרו בגדר הפטור משבועה, האם הוה בגדר 'מחילה', שמוחל על חיוב שבועה שנתחייבה. או דהוה גדר נאמנות, שמאמינו בדבריו בלא שבועה[לב] [וע"ד הא דמהני שהתנות שלא יהא נאמן לטעון פרעון אלא בעדים או אפי' בב' עדים וכדו'[לג], ע' שבועות מא:].

והריטב"א ור"ן כת' ד'כתב לה' לאו דוקא, דסגי באמירה בעלמא לפטור או מחילה[לד].

והפנ"י והבי"מ (צח א) הק' האיך מהני מחילת חיוב שבועה מעיקרא [קודם שחל חיוב שבועה], הא אינו מוחל דבר שלא בא לעולם[לה]. **והבי"מ** תי' דמהני

כה. וכתב דר' שמעון (לקמן פח:) פליג דאפי' ע"י גלגול אינו משביעה.

כו. **והגר"א** (צז ג) כת' דכ"ד הפוסקים, ולמדו כן מהצד דר"א קאי ע"י גלגול. ומבואר דרבנן פליגי דאף ע"י גלגול ל"מ.

כז. דהגמ' (שבועות מח:) מסתפקת בזה, ונפשט דבכל מגלגלין, חוץ מלשכיר.
ויש שתי' ע"פ מש"כ רש"י (בסוגריים) דהכא הוה גלגול בטענת שמא (וגלגול בטענת שמא הוה ילפותא בפנ"ע (ע' קיד' כח.)). אמנם דוחק עיקר הגמ' (שבועות שם) קאי אשבועת אפוטרופוסים דרבנן.

כח. וכבר עמד בזה **השיטמ"ק** בשם **התוס' שאנץ** דאף המקשן ידע סברת אין אדם דר בכפיפה.

כט. משמע מדברי **המהרש"א** דלמסק' הוה כן לכו"ע. אבל **הרש"ש** כתב דתליא במח' הראשונים האם לרבנן משביע ע"י גלגול. וכתב דאולי כוונת המהרש"א לדברי המתרץ [ולא להלכה].

ל. [וכדאיתא (ב"מ צו:) דבעל פטור בנכסי אשתו, דהוה שמירה בבעלים. אבל **הרשב"א** (ב"מ שם) כתב דדוקא האשה שכורה לבעל למלאכה, אבל הבעל אינו שכור לאשה. **והבני אהובה** ביאר סברת הראב"ד דשכור לה לטרוח ולעבוד כדי לזונה].

וצ"ע על הראב"ד האיך יפרש את הירושלמי.

לא. וכ"כ **הרמב"ן** (ב"מ פב:) דאומן הטועה במלאכתו לא הוה בכלל מזיק. **והאחרונים** (קה"י ב"ק כד) ביארו ע"פ דברי **הרמב"ן** (לעיל לד:) דמזיק ברשות אינו בכלל אדם מועד לעולם.

לב. **והקוב"ש** הוכיח כן מהא דמהני אף לפטור גלגול שבועה, אף דהוה קודם שחל החיוב. וכתב לפרש בזה החילוק בין יורשים ללקוחות לדעת הרי"ף [ע' בסמוך, אמנם מדברי הרמב"ן שם משמע דהוה חילוק בגדר חיוב השבועה. ואין ראיה].

לג. **והאחרונים** חקרו בגדר דין הימניה, האם הוה כמי שנתחייב לו שוב ממון בתנאי זה, או דיש לו זכות בממון לקבוע שלא יהא נאמן. דתנאי שבממון קיים.

לד. אבל בשאר נאמנות פסק **השו"ע** (חו"מ עא ב) דהיכא דהוה שלא בשעת מתן מעות צריך קנין. **והש"ך** (חו"מ עא ז) הביא בזה מח' הפוסקים. והש"ך הכריע דאי"צ קנין, אא"כ הימניה כבי תרי.

לה. **והפנ"י** כת' דיש לחלק בין מחילת שבועה למחילת ממון.
אך **המאירי** (קידושין ו:) הביא ראיה מנדר ושבועה דמהני סילוק מהני בדבר שעדיין לא בא לעולם. וביאר אלא דהוה

משום 'תנאי'. שמתנה להתחייב אף בלא חיוב שבועה, וממילא לא חל חיוב שבועה, ואי"צ גדר מחילה.

ו**בשו"ת הריטב"א** (ע' בסמוך) נקט דע"י קנין מהני, וכדין קבלת נאמנות.

קסג) **נדר ושבועה. הרמב"ן** כתב דאילו פטר משבועה לחוד, יכול לחייבה נדר. שהרי מי שמחוייב שבועה, הרשות ביד התובע לחייבו רק נדר [שהוא פחות משבועה]. ומש"ה כשפטרה משבועה נחשב רק מחילה במקצת. אבל **הריטב"א** כתב דקאי ע"פ הא דאיתא (גיטין לה.) דנמנעו להשביע אלמנה בבי"ד, והיתה נודרת וכו'. ובמקום שאלמנה נודרת צריך לפוטרה מנדר[לו]. וה"נ פטרה מנדר בבי"ד או שבועה שלא בבי"ד, דאל"כ עדיין מחוייבת באידך.

ונח' **הראשונים** היכא דפטרה משבועה האם יכול לחזור ולהשביע ע"י גלגול. דדעת **הרמב"ן** ו**הרשב"א** דכיון שמגלגל עליו שבועה ממקום אחר חייב. [דפטרו רק משבועה ראשונה]. אבל דעת **הרא"ש** ו**הריטב"א** (בשם הרא"ה) דכיון דפטרו, אף אינו יכול להשביע ע"י גלגול. [ובפשוטו הטעם משום דהאמינו]. ו**הראב"ד** (בהשג' לרי"ף מד. בדה"ר) כתב דנח' בזה ר' שמעון ות"ק (ע' לקמן פח:).

קסד) **אין לי עליך. הרמב"ן בספר הזכות** (מח. בדה"ר) כתב דסתם נאמנות מהני רק בפניו, אבל כשגובין שלא בפניו וכ"ש יורשים וכדו' אמרי' דשמא מפני הנאמנות פרע בעדים ובשובר [והיורשים אינם יודעים], לפיכך הבי"ד משביעין אותו[לז]. (וע"ע בריטב"א לקמן פז.). ומ"מ היכא דפטר להדיא 'ולא ליורשי' אמרי' דרצה ליזוק בנכסיו.

קסה) **ואת הבאין ברשותה. פרש"י** לקוחות שלקחו הכתובה. **ותוס'** כת' אפוטרופוסין דניתן לה רשות למנות. [**והאחרונים** ביארו דהיינו למ"ד בגמ' דהשבועה במשנה לאפוטרופוס, ואילו רש"י קאי למ"ד דשבועת פוגמת. ולא פליגי. וכ"מ מדברי **הרמב"ן** ס' הזכות. ע' בסמוך].

קסו) **רש"י ד"ה ואת הבאים.** אם מכרה כתובתה וכו' ומתה. [משמע דבחייה יכולה לתבוע את הכתובה עבור הלקוחות, ומהני לזה הנאמנות]. **והרמב"ן** הביא דמבואר דהלקוחות חייבין לישבע, והיינו שבועת יורשין שלא פקדנו ולא ידענו וכו'. וכתב דדבר זה נתחדש כאן, ול"מ כן במקום אחר.

והרמב"ן דייק מלשון **רש"י** דכל זמן שהאשה קיימת, השבועה מוטל על המוכר [לישבע בתורת ודאי שלא נפרעה]. **והרמב"ן** כתב דמסתבר דהטעם דמהני שבועת מוכר השטר משום שעדיין יכול למחול, והוה עדיין בע"ד. אבל במכנסת שום לבעלה וכדו' שאינה יכולה למחול, אינה בע"ד כלל, והאיך יהני שבועה דידה.

אבל **הריטב"א** הביא **י"א** דבכל אופן כופין למוכר לישבע. ואף במתנה דל"ש גדר אחריות. דהוה בכלל אחריות דנפשה (ע' לקמן צז.). והביא **דרבו** חלק דל"ש בזה אחריות כלל, והרי יכול למחול.

קסז) **לבאים ברשותי.** [של הבעל]. **פרש"י** אם אמכור מנכסי, ובאה לגבות מלקוחות. ומבואר דהיכא דפטרו להדיא מהני לפטור מחיוב שבועה ללקוחות. אבל **הרי"ף** (מז: בדה"ס) כתב דל"מ נאמנות אלא ללווה עצמו ויורשיו. אבל לא מהני כלפי לקוחות או שאר בע"ח [וכ"ד **הרמב"ם** טז כ]. כדאמרי' (לעיל יט.) דאין הודאתו הודאה היכא דחב לאחריני. ו**בהשג' הראב"ד** ו**בעה"מ** הק' מהמשנה כאן[לח]. ו**המלחמות** כתב דלרי"ף קאי באפוטרופוס שמינהו על נכסיו [ולא לקוחות].

ו**הבעה"מ** חלק דדוקא היכא ששעבד נכסיו ואח"כ הודה אמרי' דל"מ הודאתו לחייב לאחרים. אבל

כעין מחילה. ועפ"ז הביא דמהני סילוק האשה [שיוכל הבעל למכור נכסים], אף דהוה דבר שלא בא לעולם.

לו. ודוקא הכא דהוה ב' תקנות, אבל במקום שנהגו להשביע ופטרה משבועה, אמרי' דפטרה לגמרי. [ולא אמרי' דפטרה רק במקצת, מחומר השבועה].

לז. ואפשר דהוה סיבה לאומדנא דלא פטר מחיוב שבועה ליורשיו. [דלא אמרי' דנתכוון לפטור בלא טעם].

לח. והביאו ד**בתוספתא** (ט) איתא דבאין ברשותה קאי בלקוחות [שקנו כתובתה]. א"כ ה"ה באין ברשותה. ו**הראשונים** כת' דלדעת הרי"ף התוספתא קאי רק אבאין

כאן הנאמנות קדם לשעבוד. ועד"ז השיג **הראב"ד** דכבר חב לאחרים כשנתחייב קודם שמכר, ואפסיד אנפשייהו שקנו במקום נאמנות.

ובדעת **הרי"ף** מבואר דיש חילוק בין יורשין ללקוחות[לט], **והריטב"א** ביאר דיורשים הוה כרעיה דאבוה. **וברמב"ן** (ספר הזכות) מבואר דאף מקבלי מתנת שכיב מרע, וכן המקנה כל נכסיו מהיום ולאחר מיתה נחשב כבני חורין לענין זה. וביאר דחיוב שבועה בשאר לקוחות הוה מחשש קנוניה, ול"מ בזה נאמנות.

והגר"א (חו"מ עא מ) כתב דהרי"ף ס"ל דאינו נאמן כלל במקום שחב לאחרים, אף במה שתחת ידו עכשיו. ואף דל"ש הכא קנוניה, דהא יש לו מיגו. ואילו **תוס'** (לעיל יט.) נקטו דהיכא דיש לו מיגו מהני, דס"ל דהטעם משום קנוניה.

[אמנם **ר"ח** נקט דאבא שאול בן אימא מרים (פח.) פליג, דהעמידו דבריהם ל"מ נאמנות כלפי יורשים, וכ"ש לקוחות].

קסח) **הלכה מקבר בעלה וכו' אין היורשין משביעין אותה וכו'.** **פרש"י** זו שפטרה בעלה. אבל **הרא"ש** הביא בשם **רב האי גאון** דקאי כשלא פטרה בעלה משבועה, דכיון דלא השביעה מחיים נחשב שמחל על השבועה[מ]. [והראשונים הביאו דבתוספתא מבואר כרש"י, וכמ"ש רש"י].

והרא"ש הביא בשם **ה"ר שמואל מנרבונא** דקמ"ל דאף ע"י גלגול אינו משביעה. דהוה כמו שותפין שחלקו, כיון דלא תבעו בשעת חלוקה הוה כמי שמחלו זה לזה.

קסט) **ואם נעשית אפוטרופיא היורשין משביעין אותה על העתיד לבא.** **פרש"י** [אף שפטרה משבועה, וכנ"ל] דלא מהני פטור לעסק שלאחר מיתה, דהשתא נכסים דיתמי נינהו.

הרשב"א הביא **י"מ** שכל הפטורין במשנה איירי דוקא כלפי דברים שנשתמשה בחיי הבעל. אבל ל"מ פטור כלל כלפי מה שנתשמשה לאחר מיתת הבעל. לפי שכבר נתרוקן זכות הנכסים ליורשים. ואין תנאי מועיל לנכסים שאינם שלו. והביא דכ"מ מדברי רש"י.

והרשב"א כת' דלפ"ז הא דברישא יורשיו משביעין אותה [כשלא אמר 'ולא ליורשי'], היינו שחוזרין ומשביעין אף על מה שהשתמשה בחיי הבעל. [ואף שהבעל פטרה שהוא לא ישביע אותה על ממון זו, לא פטרה שהיורשים לא ישביעו]. וביאר שהבעל סומך שהיא בושה מהבעל, שהוא יודע בעסק הנכסים. אבל מעיזה בבנו ובבאי כחו.

אבל **הרשב"א** הביא דב**ירושלמי** מבואר דהיכא דפטרה להדיא, מהני אף בכלים שנתרוקנה לגבי יורשים, ואף כשפגמה כתובתה אח"כ.

דף פז.

קע) **על אפוטרופיא שנעשית בחיי האב.** דפטרה משבועת אפוטרופוס. ובפשוטו מבואר דאילו לא פטרה היורשין משביעין את האפוטרופוס בטענת שמא. ומגדרי טענינן. **והרמב"ם** (שלוחין ט ג) הביא דדעת רבותיו דהיורש של שותף אינו משביעו בטענת שמא. והביא יש מי שהורה שמשביעו אפי' בטענת שמא, והרמב"ם כת' וכזה ראוי לדון שהרי היורשין משביעין את האשה שנעשת אפוטרופא בחיי בעלה.

והכס"מ דחה די"ל דהמשנה איירי שהיורשים חושדין אותה. **והלח"מ** הק' דהאיך יודעים בחיי האב, האם אביהם חשד בה[א].

קעא) **רש"י ד"ה על אפוטרופיא.** אבל אם פגמה וכו' דהיא גרמא לנפשה. **רע"א** כתב דעוד י"ל דבשבועת פוגמת הוא יודע שהיא משקרת, ובה"ג לא פטרה[ב]. [וכ"מ **בראב"ד** בהשג' לרי"ף].

ברשותה, אבל באין ברשותו הוה אפוטרופוס.

לט. **והקוב"ש** (שיט) הביא דמצאנו כן (לקמן פט:) דילמא סמוך למיתה גירשה, דחששו לחב לאחריני דאשה. ולא דיורשים.

מ. **והבי"ש** (צח יב) כתב דמהני מחילה זו אף לענין שא"א לגלגל שבועה ממקו"א. **והק"נ** (ש) חלק דפטור בסתמא הוה רק במה שכבר חייבת ודאי.

א. ועד"ז כת' **מהר"א ששון** (קיד) דהיינו היכא דהיורשים חושדים. וכת' דדעת רבותיו של הרמב"ם דדוקא היכא דהשותף עצמו חושד בו.

ב. [ולפ"ז נפק"מ בפוגמת, ובאה ליפרע שלא בפניו או

קעב) **ר"נ אמר רבה בר אבוה על הפוגמת כתובתה.** **הריטב"א** הביא בשם **הראב"ד** דוקא הנך האמינה סתם, וכ"ש שבועת הבא ליפרע נכסי יתומים. אבל לא מהני הנאמנות לשבועת עד א'. דנהי האמינה טפי מדידיה, טפי מהעד לא האמינה.

והפוסקים דייקו דבזה אמרי' דמשביע את יורשיה, ומבואר דפוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין [שלא פקדנו אבא וכו']. ולא אמרי' דאין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה לבניו. וכדאי' (שבועות מח:[ג]). וכ"פ השו"ע (חו"מ קח יד, וע"ע פד ה, עי"ש בנו"כ). . [ויש לדחות דהכא איירי דוקא משום דפטר אותה, ואינו ממון שמחוייבת שבועה]. ומבואר דפוגמת יש לה זכות בממון, אילו אינה יכולה לישבע. ולא זכות ע"י השבועה.

קעג) **דמסקא אדעתא וכו'.** משמע דפוטר בשעת נישואין. **והקצות** (עא ח) הביא דנח' הפוסקים האם פטור שבועה בעי קנין. ובסוגיין משמע דאיירי בלא עשה קנין להדיא [דאי עשה קנין גמור מהני טפי, ע' בסמוך]. והביא **דבשו"ת הריטב"א** (רה, ע' בסמוך) ביאר דבשעת חיתון הוה בכלל דברים הנקנים באמירה, ומש"ה ל"צ קנין.

קעד) **תוד"ה לכרגא.** לכרגא של אשה וכו'[ד]. **והריטב"א** הביא דכ"ה **בירושלמי.** ועוד הביא לתרץ כל צרכי היתומין כלל אלו, והא דפריט אלו, לכלול מזון האשה והבנות.

והגמ' (ב"מ קח:) הביאה דכמו שמוכרים בלא הכרזה, ה"נ רשאי למכור בלא דינא דבר מצרא. **והב"י** (חו"מ קעה מג) הביא בשם **תלמידי הרשב"א** דה"ה כל מי שמוכר למזונות עצמו.

קעה) **אר"נ אמר שמואל משום אבא שאול וכו' אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים וכו'.** **הרי"ף** כתב דה"מ כשכתב דלא נדר וכו', אבל אם כתב להדיא בין ממני ובין מיורשי גובה בלא שבועה. [וכדאי' במשנה, דאבא שאול לא בא לחלוק על המשנה]. [וכ"ד **הרמב"ם** טז כ].

אבל **הראשונים** הביאו בשם **ר"ח**[ה] (וכ"מ ברש"י ותוס' לקמן פח:) דכוונת אבא שאול שאמרו חכמים דל"מ לפטור כלל, דהוה תקנ"ח מוחלטת שאין נפרעין אלא בשבועה. ואף דשורת הדין דמהני לשון זה לפטור משבועה, הפריזו על המדה והעמידו דבריהם לתקנת יתומין[ו]. וכיון דכן אף תנאי של הלווה ל"מ[ז]. [**והראשונים** הביאו כן מהגמ' (לקמן פח:), **עי"ש**].

ובשו"ת הריטב"א (רה, הו' **בב"י** אה"ע צח) כתב דמ"מ מהני נאמנות בקנין. דכיון דגמר והקנה מהני. אבל בסתמא ל"מ מחילה, ואף דבשעת נישואין הוה דברים הנקנים באמירה. דילמא לא גמר ואקני לעקור התקנה. וכ"מ **ברמב"ן** בספר הזכות **וברשב"א.**

והפוסקים הק' בזה סתירה בדברי **הטור** **והרמ"א,** דפסקו (אה"ע צח ז) כדברי ר"ח דל"מ אף פטור מפורש ליתומין. ואילו הטור ושו"ע (חו"מ עא יז) פסק דמהני. **והב"ח** **ובש"ך** (עא לח) חילקו דגבי אשה חששו טפי לצרריי[ח].

והקצות (עא ח) תי' דקי"ל דנאמנות [שלא בשעת הלואה] צריך קנין. ואילו עשה קנין אף לדעת אבא שאול מהני [וכמ"ש שו"ת הריטב"א הנ"ל]. וא"כ בבע"ח אין נפק"מ בדבריו[ט], ורק באשה דנקנה הנמאנות באמירה מדין קירוב חתנות.

מיתומים. דהיא גרמא לעצמה חיוב זה, אבל הוא אינו מכחיש בפנינו].

ג. דאמרו הבו דלא להוסיף עלה.

ד. [ומבואר דהיתומים חייבין, בכלל תקנת חיוב מזונות].

ה. **והבעה"מ** (שבועות לא: בדה"ר) הביא כן מדברי **חכמי נרבונא.**

ו. כ"כ **הריטב"א** **וריב"ש** (בשיטמ"ק). אבל **הרשב"א** תמה דהמתנה עמש"כ בתורה בדבר שבממון קיים. ולא אשכחן דעשו חיזוק לדבריהם אלא באומר ולא בכותב. והביא בשם **ר"ח** דבכותב וכ"ש בקנו מידו מהני, אפי' גבי יתומין. [וכדעת הרמב"ן, וקרוב לדברי הרי"ף].

ז. **והנתיבות** (קח א) כתב דהיכא דדוקא לענין אישתבע לי דלא פרעתיך, אמרי' דשבועת הבא ליפרע מנכסי יתומין חמיר [וכדעת **תוס'** בשבועות ע' בסמוך]. אבל במה שהאב האמין לגבות, לא טענינן ליתמי.

ח. ותקנת שבועה דאלמנה הנפרעת מנכסי יתומין הוה תקנה שונה מתקנת הבא ליפרע בעלמא. [וכמ"ש **תוס'** (ב"ב ה:) דצריכה שבועה אף דהוה תו"ז].

ט. והביא דה**נמוק"י** (כאן, הוד' בר"ן על הרי"ף) כתב דנפק"מ אף

הפוגמת

קעו) **הפוגמת כתובתה כיצד, היה כתובתה אלף זוז וכו'**

לא התקבלתי אלא מנה וכו'. [**האחרונים** ציינו דאף אלף זוז הוה תוספת, ומבואר דאף פגמה התוספת[ל] הוה בכלל פוגמת כתובתה, וכדאי' (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה לענין 'פוגמת כתובה'].

קעז) **רש"י ד"ה מנכסים משועבדים.** והוה טעין לווה אישתבע לי דלא פרעתיך[יא] וכו' אבל בשביל לקוחות אנן טענינן וכו' דפתח פיך לאלם. מבואר דשבועת 'הבא ליפרע' הוה משום טענינן. [**והאחרונים** העירו דשבועת אישתבע דלא פרעתיך צריך 'טענה' לחייבו שבועה. ולא סגי בטענת ברי שפרע, וכדמבואר (שבועות שם) דאם אינו טוען, אי"צ לישבע דלא נפרע. ונתחדש דאף בכה"ג טענינן להוציא לחייבו שבועה. ולא דמי לשאר טענינן דא"א להוציא ממנו כשיש לו צד טענה].

ותוס' (שבועות מא.) חלקו דאף היכא דהבעל פטרה משבועה, אפ"ה מנכסי יתומים לא תפרע מיתומין אלא בשבועה (כדברי אבא שאול לעיל[יב]), אלמא עביד רבנן תקנתא אפי' במקום דלא מצי האב להשביע. ובס' **נתיבות משפט** (אלגאזי, הו' בפנ"י) תי' דהתם ראוי לחייבו שבועת אישתבע לי, אלא שפטרה. וכיון דראוי לחייב שבועה לאב, טענינן לבנים.

והקוב"ש (ח"ב ג הב' ז) הביא דדעת תוס' דגדר טענינן הוה טענת האב[יג], וכיון דהאב מחל על זכותו ל"מ. ובזה פליג רש"י דטענינן הוה מכח הטענה של היתומים, ואינו תולדה מכח האב. דהיורשין יש להם כח הטענה מצד עצמן, כמו האב. וכיון דאילו לא מחל האב יש לו כח להשביע[יד], וגבי יתומים ליכא מחילה.

קעח) **תוד"ה מקשים.** הא דתנן (גיטין לד:) אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. **תוס'** (גיטין שם) הק' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, וא"כ מת תוך זמנו. וקי"ל (ב"ב ה:) דהיכא דהלווה מת תוך זמנו גובים מיורשים בלא שבועה, דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו. **ותוס'** תי' דאלמנה דאיתא בתנאי בי"ד מתפיס לה צררי[טו] [וע"ד דברי הגמ' לקמן קב:][טז].

ורע"א (גיטין שם) הביא דמבואר (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה, ונתחדש דאף בתוספת כתובה חיישינן דמתפיס צררי[יז].

אבל **הרמב"ן** **והרא"ה** (לעיל נה.) כת' דכיון שמת הוה כמי שהגיע זמן. [ושמא פרע כתובתה סמוך למיתה, דלא הוה בכלל חזקה דאינו פורע תוך זמנו[יח]].

והרא"ש (ב"ב ה: א ט) הביא בשם **ריצב"א** דאין חשש שמתפיס צררי תוך זמנו, ודוקא סמוך למיתה הדרך

בבע"ח. וכת' דע"כ ס"ל דנאמנות לא בעי קנין. [ועוי"ל בשעת מתן מעות].

י. וכגון באופן שקבלה מנה מתוך התוספת, ועדיין חייב לה עיקר הכתובה. אבל אילו פרע לה מנה מתוך מאתיים דעיקר הכתובה, א"כ מבואר דפגמה כתובתה, יש חיוב שבועה אף על התוספת. [ויל"ד בסתמא היכא דלא פירשו, האם נחשב שפרעה העיקר או התוספת]. וכשנשאה אלמנה וקבלה עיקר הכתובה, א"כ החידוש דהכתובה והתוספת נחשב חוב א', וכה"ג נחשב פוגמת.

יא. וכדאמר רב פפא (שבועות מא.) האי מאן דאפיק שטרא והלווה אומר פרוע ואומר אישתבע לי, מחוייב שבועה. אמנם משמעות הגמ' (שם) דרב פפא חידש שבועה, מלבד השבועה דמתני'. א"כ משמע דשבועת הבא ליפרע הוה שבועה אחרת. אבל **הר"ן** (כאן) הביא דבגמ' (שם) מבואר דשבועת רב פפא הוה שבועת המשנה, והיכן מצאנו שבועה זה במשנה, וע"כ במתני' דידן. וכדברי רש"י. [ורב פפא חידש דזה כוונת המשנה].

יב. ותוס' נקטו לשון של אבא שאול, **והרש"ש** (פו:) כתב דהמ"ל מגוף המשנה, היכא דפטרה מיניה, ולא מהיורשים. [אמנם למש"כ הראשונים דמיניה היינו לפניו, א"כ אף האב יכול לטעון כשיבואו לגבות שלא בפניו].

יג. וביאר דהוה כעין גדר ירושה, וכיון דהאב מחל אין מה לירש. [ועוד ביארו **האחרונים** דגדר טענינן כאילו האב עומד וטוען, ומש"ה ל"מ במה שאין לאב זכות].

יד. ונפק"מ היכא דאין ליתומין מיגו, אבל לאב היה מיגו. וכן להיפך (וע' תוס' ב"ב ל., וע., ואכמ"ל).

טו. **ותוס'** (שם) הק' דא"כ הו"ל לגמ' (שם) לומר צריכותא זו.

טז. וכ"כ **תוס'** (ב"ב ה:), ועפ"ז כת' תוס' דחשש צררי דכתובה לא תלי בחשש צררי גבי יתומים קטנים, דלדעת רב הונא בד"ר יהושע (ערכין כב.) אין נפרעין מנכסי יתומים קטנים משום חשש צררי. דגבי כתובה חיישינן אף ביתומים גדולים.

יז. **ורע"א** כת' דלפ"ז יש חידוש גדול בהא דתנאי כתובה ככתובה לשבועה, ודלא כקו' **התוס'** (נה. ד"ה ולשבועה) דאפי' שטר חוב צריך שבועה. והביא דהרא"ה (לעיל נה., וכן הרמב"ן שם) כבר הביא תי' זה. [אלא דהרמב"ן והרא"ה דחו דלא נחשב תוך זמנו, ע' בסמוך].

יח. **והב"י** (צו) הביא דכ"כ **רש"י** (ערכין כב.) דהתפסת צררי הוה בשעת מיתה.

וכ"כ **הרמב"ן** (ב"מ ז:) דאימור סמוך למיתה אתפסה צררי כדי

להתפיס צררי שלא תתבזה אלמנתו. ומש"ה חייבו שבועה שמא התפיס צררי סמוך למיתתו[ט]. ועפ"ז כת' דהיכא דמת פתאום וכגון שנפל הבית (ב"ב קנח.) לא חששו לצררי[ב]. ועד"ז כת' **תוס'** (ב"ב קנח. ד"ה ובית הב') בשם ר' שמשון[א].

ותוס' (ב"ב הנ"ל) הביאו **דר"י** חלק דחיישינן משום צררי מחיים. וכדאי' (לקמן צו.) דמהני תפיסה מחיים.

והרמב"ן (ב"מ ז:) דן במגרש את אשתו, וטוען שהתפיס לה צררי בעודה תחתיו. והביא דבשו"ת הרי"ף כת' דאינו יכול להשביע, דחזקה שאינו פורע [או מתפיס צררי] דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, והוה תוך הזמן. וביאר דדוקא גבי יתומים חששו לצררי, אבל מיניה דידיה לא תקנו לחשוש[בב]. [וע"ד דעת תוס' הנ"ל דהוה תקנ"ח גבי יתומים].

ודעת **רבינו יונה** (ב"ב ה:, והו' בראש הנ"ל) דה"ה בכל חוב תוך זמנו חיישינן שהתפיס משכון. ודוקא פרעון ליכא תוך זמנו. [ומש"ה ביתומים קטנים חיישינן ולא גבינן אף תוך זמנו]. **והרא"ש** חלק דלא חיישינן אף לצררי תוך זמנו[בג].

קעט) **בא"ד ואע"ג דגרושה בעי חן וכו' מ"מ לא בעי חן כמו אלמנה.** ועוד כתב **רע"א** דהיתה יכולה לתבוע כתובתה אחרי גירושין בחייו.

ורע"א נסתפק בגרושה שבאה לגבות ממנו, האם יכול להשביע אישתבע דלא פרעתיך [לדברי התוס' דהוה חיוב שבועה שונה, ע"פ טענה]. דאפשר דמשום חן הקילו דל"צ שבועה קילא זו. דדוקא הבא ליפרע מנכסי יתומין ושלא בפניו קמ"ל מתני' דלא חששו לחן. [ועי"ש מש"כ ליישב עפ"ז בגמ' (שבועות מא.), וע' מה שהביא בשם בנו מהגמ' בע"ב].

דף פז:

קפ) **סבר רב"ח למימר שבועה דאורייתא. הריטב"א**

ביאר דהוה מודה במקצת, שיש לו ברשותו מאתים זוז של פרעון, והיא מודה לו במנה. [ע"ע בסמוך].

קפא) **תוד"ה אמר.** דמפני מה אמרה תורה דמוב"מ הטענה ישבע, משום דאישתמוטי וכו', והאי טעמא ל"ש הכא. [דהגמ'[א] פי' דבכולו בעי דלודי, ותי' דאישתמוטי. **ופרש"י** דבאו לפרש דלא נימא דהוה חשיד אממונא. **ותוס'** פי' דכיון דאין אדם מעיז א"כ האמת דיבר, ויש להאמינו בדבריו, או במיגו דכופר הכל[ב]. **והמהרש"ל** כתב דהכא בלא"ה ל"מ מיגו [וכמ"ש תוס' בסמוך], א"כ לשיטת התוס' (הנ"ל) מה איכפת לן דאינו משתמט. וע"כ כוונת התוס' להק' לדעת רש"י.

קפב) **אמר רבא כו' דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין.** [וכדתנן שבועות מד:]. **פרש"י** דכת' ולקח בעליו ולא ישלם. **והראשונים** הק' וכי לא ידע רמי ב"ח הך משנה. **והר"ן** כתב דרמי סבר ד'ולא ישלם' לאו דוקא, אלא מי שבא להעמיד הדבר בחזקתו הראשונה הוא נשבע.

שלא תהא צריכה לדון עם היתומים, שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינין. ועוד תי' דחייבו שבועה ביתומים משום חששא בעלמא לצררי, ואף דמדינא ליכא חשש. (הו' בסמוך). (וחשש זה ל"מ כלפי הממון, לעכב את הפרעון, אלא לחייב שבועה בעלמא. וע"ד דעת תוס').
ועוד כת' הרמב"ן דחיישינן שמא האשה תפסה משל בעלה כנגד הכתובה [וע"ד הא דאי' גיטין לה.].

יט. וצ"ב א"כ כל חוב תוך זמנו, ניחוש שמא התפיס לו צררי סמוך למיתתו. ומדברי הרמב"ן והרא"ה משמע דדוקא היכא דע"י מיתתו הגיע הזמן חששו, אבל במת זמן רב קודם זמנו אינו חושש. וכ"כ הרמב"ן (ב"מ) דכיון דמת זמנו הוא.
ועוי"ל דדוקא גבי אלמנתו חושש לה. או כמ"ש הרמב"ן (ב"מ) דאין דרכה של אשה לחזור.

כ. אבל **הרמב"ן** (ב"מ הנ"ל) כת' דאף קפצה עליו מיתה צריך שבועה, דלא פלוג רבנן.

כא. **ותוס'** (ב"ב) הוסיפו דמתפיס צררי בשעה שהולך למדינת הים. **ובשו"ת הרא"ש** (פה א, הו' בב"י צו) כת' דאף דר"י פליג על ר' שמשון וחושש לצררי בכל זה, סמכינן אר' שמשון כיון דבזה"ז שהכתובה מרובה אינו מצוי שמתפיס צררי.

כב. ואף סמוך לגירושין אינו מתפיס לה צררי. [אך לכאורה סמוך לגירושין לא יתפיס, כיון דבידו לפרוע לאחר גירושין. ולא דמי למת. ועוד דהרגילות לגרש מתוך קטטה, ואינו חושש לכבוד שלה].

כג. ועפ"ז שטר תוך זמנו גובה מיתומים קטנים לרב הונא בדר"י (ערכין כב.) דהטעם דאינו גובה משום חשש צררי. **ותוס'** (ב"ב ה:) דנו בזה אי דוקא באלמנה חששו לצררי תוך זמנו. **והר"ן** (לקמן נח: בדה"ר) הביא בזה מח'.

א. מימרא דרבה (ב"מ ג., לעיל יח., גיטין נא., ב"ק קז., שבועות מב:) מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע וכו'.

ב. ע' **תוס'** (בגמ' הנ"ל), **והמפרשים** בכ"מ דנו האם כוונתו התוס' משום מיגו, או דיש צד שיזכה משום חזקה דאין אדם מעיז פניו, ומהני האומדנא דאמת כדבריו, ואף בלא מיגו.

ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות ק) כתב דכיון דהשטר תחת ידה, שטר העומד ליגבות כגבוי דמי. ונחשב שהוא תובע את השטר, וכתובע להוציא ממון מתחת ידה. **וכ"כ תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) דהשטר מוחזק בידה, והוה כטוען שטר של מאתיים יש לי בידך, ואמר אין לך בידי אלא שטר של מנה. והטילו שבועה כעין דאוריתא. [**והאחרונים** (בב"מ) הביאו משו"ת הרשב"א הנ"ל, דאף לבי"ה יש דינים דאמרי' שטר העומד ליגבות כגבוי].

והרשב"א (הנ"ל) כת' דמ"מ לאו שבועה דאורייתא קאמר, אלא כעין דאורייתא [**והביא כן בשם הירושלמי**[ג]. (**וכ"כ הריטב"א**[ד] ותלמיד הרשב"א הנ"ל).

כפירת שעבוד קרקעות

קפג) **ועוד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות.**

וכן בגמ' (ב"מ ד:) **אי'** דאין שבועת מודה במקצת בשטר שיש בו שעבוד קרקע. **ועד"ז בגמ'** (שבועות לז:) גבי שבועת העדות. **והר"ן** כתב די"ל דרמי בר חמא סבר דדוקא על קרקע אין נשבעין, אבל על שעבוד קרקעות נשבעין.

ופרש"י כל השטרות הן שעבוד קרקעות. אבל **רש"י** (שבועות לב:) כתב דנחשב שעבוד קרקע, משום דכתובה אינה נגבית אלא מהקרקע. [**ולפ"ז** שאר שטרות, כיון דיש צד מטלטלין שייך שבועה]. **והאחרונים** פלפלו ליישב דברי רש"י מהגמ' (ב"מ ד:, ושבועות לז:), **ומ"ט רש"י שינה.**

קפד) **שם. תוס'** (ב"מ ד:) כת' דלפ"ז למ"ד שעבודא דאורייתא [דיש שעבוד נכסים אף במלווה ע"פ] ל"ש מודה במקצת אא"כ מחל לו השעבוד, או שאין לו קרקעות. או בתר דתקנו להפקיע השעבוד, נחשב כאילו מחל לו.

אבל **הרמב"ן** (שבועות לז:) כתב דהיכא דלא משכחת לה שיגבה מהקרקע, לא נחשב שטר שעבוד קרקעות. ומש"ה מלוה ע"פ כיון שאינה גובה מלקוחות [וביאר משום דטענינן ללקוחות פרעתי[ה]], לא נחשב תביעת שעבוד קרקע[ו].

ועוד הביא הרמב"ן (שם) **י"א** דמלוה ע"פ חייב שבועה דיש גם חיוב מטלטלין וגם קרקע. ודוקא בשטר נחשב שעבוד קרקעות, דלא עבדי שטרא למטלטלין. ונחשב דהשטר הוה רק קרקע. **והרמב"ן** חלק, וכתב דהטעם דנחשב תביעת קרקע, דתובע עיקר טענתו, מהקרקע שגובין אף מלקוחות[ז].

והקצות (פח כב) הביא דדעת **הסמ"ע** (נה ו) דשטר שנפרע מקצתו אינו גובה ממשעבדי [גזירה שמא יגבה כולו], [**והש"ך** שם פליג]. והקצות הק' א"כ פוגמת אינו גובה ממשועבדים, ואמאי יחשב כפירת שעבוד קרקעות, לדעת הרמב"ן (הנ"ל) דתליא בגבייה בפועל.

קפה) **שם. הרמב"ם** (טז כה) פסק דהתובעת מאתיים כבתולה והוא אומר אלמנה נשאתיך, נשבע שבועת מודה במקצת. **והראב"ד** השיג דהוה כפירת שעבוד קרקעות. **וה"ה** כת' דקאי אחרי שתקנו הגאונים שגבי [אף] ממטלטלין.

והלח"מ תמה דמ"מ לא עדיף משאר שטרות, דאף דיש צד מטלטלין נחשב כפירת שעבוד קרקעות[ח] [**כדאי' בגמ'** (שם ושם), **וכ"פ הרמב"ם** (שבועות ח יג) גבי שבועת העדות][ט].

ג. ור"ח (עה"ג שבועות מח.) הביא מהירושלמי דהוה כעין שבועת התורה, דכתובה לא הוחזקה בידה לגבות, אלא מכאן ולהבא.

ד. ובדברי שו"ת **הרשב"א ותלמיד הרשב"א** משמע דלרבא הוה שבועה דרבנן, דמיפרע וכו'. [דכיון דרמי אמר בלשון 'סבר', אמרי' לאו דוקא דאורייתא. ואף דרבא פליג מטעם אחר]. אמנם **הריטב"א** כתב דרבא בא לפרש דברי רמי בר חמא.

ה. ומש"ה אף מדאורייתא לא היה יכול לגבות [ואף קודם שתקנו שלא יגבה ממשועבדים].

ו. והרמב"ן הביא **י"מ** דמודה במקצת חייב דוקא היכא דמודים דליכא עדים, או שמתו העדים. וכה"ג אינו ראוי לגבות ממשועבדים.

ז. **והאחרונים** העירו דטעם זה לשיטתו, דהיכא דאינו גובה בפועל מקרקע, נחשב תביעת מטלטלין. אבל לדעת **תוס'** כל דמישך שייבא שעבוד קרקעות לזכותו, נחשב כפירת שעבוד קרקע. [וע' בסמוך].

ח. **והגר"ח** הק' עוד דתלי בב' גרסאות **ברמב"ם** (טז ה, עי"ש ה"ה) האם גרושה גובה כתובה ממטלטלין [וכדעת הראב"ד]. וא"כ בכל גרושה הוה כשאר שטרות, דיש שעבוד קרקע ומטלטלין.

ט. **והלח"מ** כתב ליישב בדוחק דדוקא היכא דיש שטר נחשב שטר שעבוד קרקעות, והרמב"ם קאי במקום שאין כותבין כתובה, וגובין ע"פ תנאי בי"ד. וכה"ג דנים את כפירת המטלטלין בפנ"ע. [ועוד האריכו האחרונים טובא בכל זה].

והמשנ"ל כתב דה**רמב"ם** (טוען ד ד) פסק כאידך תי' (ב"מ ד:).

והתומים (פח יח) כת' דדוקא קודם התקנה אמרי' דתובע שעבוד נכסים, ואין שעבוד על גוף המטלטלין. אבל בתר דתקנו הגאונים דחל שעבוד נכסים אמטלטלין [לגבות מיתומין], אף בכל שטרות הוה תבעו כלים וקרקעות.

אך צ"ב מ"ש שבועת העדות דפסק הרמב"ם דהוה כפירת שעבוד קרקעות. **והגר"ח** (אישות שם) פי' דבשטר יש גם קרקע וגם מטלטלין, ולענין קרבן שבועה לא נחשב כפירה ולא נשלם גזילתו עד שכופר בשניהם, ומש"ה כשיש צד קרקע פטור. אבל לענין חיוב שבועה, מחוייב על המטלטלין בפנ"ע. דאף אם יפטר מהקרקע מחוייב על המטלטלין, ומש"ה מתחייב שבועה.

קפו) **דמיפרע לא דייק. הקצות** (נט א) כת' דמוכח מכאן דהיכא דהלווה טוען שפרע, והמלוה אינו יודע, שאין גובין בשטר[ד] [וכמ"ש השו"ע שם]. **והנתיבות** (שם) דחה דפוגמת איתרע השטר[יא].

ותוס' פי' כיון דפרע מקצת, שמא פרע הכל. **ותלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) ביאר מש"ה רמו שבועה, וכיון דיודע שישביעוהו דייק שפיר.

קפז) **ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק.**

האחרונים חקרו האם הוה תקנ"ח מסויימת כאן משום סברת לא דייק. או דמשו"ה מדרבנן דמי למודה במקצת. ובשבועה דרבנן נשבעין ונוטלין, וכן נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. [וכ"מ מדברי **הריטב"א**, דרבא מפרש דברי רמי בר חמא].

ותוס' (ב"ב לג.) הביאו בשם **רב האי גאון** נהי דאין נשבעין בקרקעות שבועה דאורייתא, אבל שבועה דרבנן נשבעין, וחייב שבועת היסת. וכ"כ **המרדכי** (רכח, והג' אשר"י) דמכאן[יב] דנשבעין מדרבנן על כפירת שעבוד קרקעות. וכ"כ **ה"ה** (טוען ה א) דמסוגיין סמך דשבועת היסת הוה אף בקרקע. **והסמ"ע** (צה ז) **וש"ך** (שם ה) כת' דלפ"ז ה"ה כל שבועת המשנה נשבעין על קרקעות[יג], כדאיתא בסוגיין.

אבל **המרדכי** (והג' אשר"י) בשם **ר"י מקורבייל** דאף שבועת המשנה אין נשבעין בשעבוד קרקעות[יד]. וכ"כ **ההג' אשר"י** (ב"מ א ו) דאף שבועת היסת אין בקרקעות[טו]. **ורע"א** כת' ליישב דבריהם דבחיוב שבועה דרבנן בעלמא לא חייבו בקרקעות [כעין דאורייתא], אלא דדוקא הכא תקנו משום דמיפרע לא דייק.

קפח) **תוד"ה דמיפרע.** ולא שייך כאן מיגו וכו' בדדמי. **והריטב"א** תי' דטפי מעיז לכפור הכל, מאשר להודות במקצת, כדאמרי' גבי מודה במקצת (ב"מ ג., לעיל יח. ועוד) מפני מה אמרה תורה וכו'.

ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק) תי' דהוה מיגו להוציא, ומיגו להוציא לא אמרי'. **והקצות** (פב י) הביא דמבואר ברבינו יונה דל"מ מיגו להוציא אף בסיוע שטר. [ודלא כמ"ש **תוס'** ב"ב לב:, הו' לעיל פה.[טז]]. אבל **האחרונים** (אבה"א שכירות ב יב) כתבו די"ל דגדר תקנת פוגמת מהני לגרע כח השטר, ומש"ה לא מהני לגבות בשטר. והוה מיגו להוציא.

ועוד תי' **תלמ' ר"י** דהוה מיגו לאפטורי משבועה, וכת' דהסכמת **הגאונים** דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי' (ע' מש"כ לעיל יח.).

י. וביאר דמהני ברי ושמא להחזיק נגד השטר. [אבל בשמא ושמא גובים ע"פ השטר].

יא. [אמנם העירו דלשון הגמ' פרע דייק].

יב. וה**הג' אשר"י** העמד דבר זה על הגמ' לקמן גבי עד א'. ו**המהרש"ל** (הו' בתפארת שמואל) ביאר דגבי פוגמת יש סברא דמיפרע לא דייק, ומש"ה הטילו שבועה. אבל גבי שבועת עד א' דהוה להפיס דעתו, כיון דליכא חיוב שבועה, אם איתא דבקרקעות בעלמא אין חיוב שבועה, לא היו מתקנים להפיס דעתו.

יג. וחלקו על ה**ב"ח** (שם) דדוקא שבועת היסת, אבל אין שבועת המשנה בקרקע.

יד. דהעמיד הא דנשבע אישתבע דלא פרעתיך, כשאין לו קרקע ובדו'.

טו. וה**שואל** ברע"א דן לחלק בין קרקע לכפירת שעבוד קרקעות. **ורע"א** חלק דמאחר דבשבועה דאורי' אין חילוק, אף בדרבנן אין טעם לחלק בזה.

טז. וה**קצות** שם כתב דדעת תלמ' רבינו יונה כדעת הרמב"ן שם בסיטראי.

קפט) **בא"ד ומיהו קשה לר"י וכו' אבל שכרו שלא בעדים וכו' ואמאי מהימן במיגו.** [הא לא דייק, ונחשב טענת שמא]. **ותוס'** (שבועות מה:) כתבו דכיון דאומר ברי שודאי לא שכח, כיון דאית ליה מיגו אין לנו להחזיקו כמשקר[יז]. **ותוס'** (יבמות קטו.) כת' דנחשב קצת שקרן במה שטוען דרך ודאי שפרעו, ולכך יש להאמינו במיגו. [אמנם תי' זה שייך אף כאן].

אבל דעת **הרמב"ן** (ושא"ר שבועות שם) דהא דאמרי' בעה"ב טרוד בפועליו, אינו טענת שמא גמור. אלא תקנו חכמים להחשיבו טענת שמא.

קצ) **פוגמת כתובתה בעדים מהו.** [ולא איפשיטא].

הרא"ש כת' הילכך לא תפרע אלא בשבועה [וכ"פ שא"ר]. **והאחרונים** (קוב"ש שכ) דנו דנימא דמדינא גובה בלא שבועה, והוה ספק בתקנה האם נתחייב שבועה. וומבואר דלא אמרי' דספק תקנה אוקמי' אדינה לגבות בלא שבועה. וע' **ש"ש** ד כו].

קצא) **והפוגם שטרו שלא בעדים וכו'.** מבואר ד'פוגמת' לאו דוקא, וה"ה כל פוגם שטרו תקנו משום דמיפרע לא דייק. [ואף דנקטו בסוגיין דוקא גבי אשה]. ולא מצאנו בזה מח', **ותוס'** (לעיל נה. ד"ה ולשבועה) משמע דנח' בזה[יח].

ובמשנה (שבועות מד:) לא הוזכר פוגם שטרו, **ותוס'** (כאן, ולעיל פ.) ביארו דהמשנה מנתה הנך דקמ"ל דנוטלין. ואילו בפוגם אף לולי קמ"ל המשנה ידענו שנוטל[יט]. **והראשונים** (שבועות מד:) הוסיפו דבהנך דמתני' [בע"א] מדינא נוטל, אלא דרמו שבועה עלה. ואילו התם נוטל רק ע"פ השבועה[כ]. **ותוס'** [לעיל שם] נקטו דהך ברייתא לא חילק בזה. **ותוס'** דידן תי' דס"ד דכיון דמודה דאין כולו פרוע, לא בא מכח השטר. קמ"ל[כא].

והרמב"ם (מלוה יד א, ושו"ע פד ב) פסק דהפוגם שטרו תוך זמנו אי"צ שבועה[כב]. **והטור** (פד) הביא **דרב האי גאון** פליג. ועוד הק' **ה"ה** דכיון דפרע מקצת איתרע חזקת א"א פורע תו"ז. **והמשנ"ל** (שם) הק' לסברת ה"ה, א"כ כל פוגם שטרו נימא דנתבטל חזקת שטרך בידי מאי בעי[כג].

קצב) **איבע' להו פוחתת. הריטב"א** כת' דאף דל"ש בזה לא דק, לא פלוג כיון דדמי למודה במקצת. אבל **הריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב הטעם משום אערומי. דחיישינן שבאמת היא פוגמת. ועד"ז ביאר **המהרש"א** דברי **תוס'** (ד"ה או דילמא. עי"ש).

קצג) **במאי גביא בהאי שטרא וכו'. הראשונים** הק' דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום[כד] (ע' לקמן פח: פט.), ואי"צ להביא שטר. **ותלמידי ר"י והרא"ה** תי' דבאו בטענה על התוספת ולא על העיקר. **והג' אשר"י** כתב דאיירי בגרושה שאין הגט בידה.

קצד) **תוד"ה האי שטרא.** ואין לאשה להוציא וכו' כדאמרי' (ב"ב לב:) דל"מ מיגו היכא דמודה שהשטר מזוייף. [עי"ש רשב"ם ותוס' ושא"ר]. **ורשב"ם** פי' הטעם דכיון דמודה דטענתו שקר [עי"ש, ואב"מ]. **וריב"ם** פי' דהוה מיגו להוציא [וכ"כ הרא"ש כאן]. **ור"י** פי' דל"מ מיגו היכא דהוצרך לשקר תחילה. או דהוה כחוזר וטוען].

קצה) **באומרת אמנה. פרש"י** ששטר נכתב ונחתם כהוגן, אבל הוא האמין בי וכו'. **הריטב"א** כת' דנתחייב ככל הכתובה בה בפני עדים, וכשר אף

יז. ו**התוס' הרא"ש** כאן ביאר דיש לו מיגו, ואילו יש לו שום ספק, היה טוען לא שכרתיך, דיותר יאמינו לו בזה. מאשר טענת פרעתי, דאומרים דבעה"ב טרוד.

יח. ו**הרש"ש** (שם) ציין דהיינו לקמן פח., ולכאורה כוונתו דר' שמעון ס"ל דוקא לכתובה ולא למזוני. ומשמע דקאי אף אפוגם. [וצ"ע].

יט. ומשום הכי לא דמי לכלל דהמשנה.

כ. **ותוס'** (בב"מ) ל"ל הך סברא, דס"ל דאף שכיר מדינא נוטל. דהוה ברי ושמא, אלא דרמו שבועה להפיס דעתו. [ומש"ה כתבו תוס' דקמ"ל המשנה דמדינא נוטל. ולא בגדר התקנה].

ו**הראשונים** (שבועות שם) ס"ל דבעה"ב טרוד בפועליו אינו טענת שמא גמור, אלא טעם דרבנן תקנו שיטול בשבועה.

כא. וקמ"ל דנוטל ע"פ השטר [וכשיטת התוס' גבי שכיר]. אבל לא מסתבר דכל כחו לגבות הוה ע"פ השבועה.

כב. דחזקת א"א פורע תו"ז מוכיח שעדיין חייב לו.

כג. וכתב לדחות דבשטר אמרי' דשמא פרע ע"ד לכתוב שובר, ונטרפה השעה.

כד. **ותלמידי ר"י** הק' כן לדעת התוס' דאף היכא דכתב לה שטר כתובה, נאמן לטען פרעתי. [ויל"ע דהכא לא כתב שטר כתובה, שהרי מודה שהשטר אמנה וחספא].

לנכסים משועבדים, אלא הוה הסכמה שלא תגבה[כה]. אבל **הקצות** (קצ ז) נקט דלא חל שעבוד אלא במקצת שנתחייב[כו]. והקצות הק' אמאי לא אמרי' דבטלה מקצתה, ולא חל החיוב כלל. וכתב דהוה שטר ראיה, ולא שטר קנין [עי"ש].

קצו) **עד א' מעידה שהיא פרועה, סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא וכו'. הריטב"א** כתב דאף זה קאי קודם שהשיגו רבא לעיל[כז]. דכיון שחזר בו דפוגמת הוה דרבנן [דהוה נוטלין, והוה שעבוד קרקעות], א"כ מ"ש עד א' מעיד שהשטר פרוע. אבל יש **אחרונים** שפלפלו דאף לאחר שחזר בו בפוגמת, עדיין ס"ד דשייך שבועת עד א'.

קצז) **להפיס דעתו. הכס"מ** (אישות כד יז) כתב דהיינו דוקא כשתובע בטענת ברי, אבל כשטוען שמא לא. **והש"ך** (חו"מ פד ז) חלק דקי"ל [כדעת **הרי"ף**[כח]] דעד א' מחייב שבועה אף כשהתובע אינו יודע, א"כ מ"ש עד א' דהשטר פרוע. [ומבואר דדעת הכס"מ דאף דכל עד א' מחייב שבועה בטענת שמא, שאני הכא דהוה תקנת שבועה להפיס דעתו].

ובשו"ע (פד ה) איתא דשטר תוך זמנו דעד א' מעיד שהוא פרוע, אין חיוב שבועה (וכדעת הרמב"ם הנ"ל). **והקצות** (פד ד) הק' נימא דכל מקום שב' מחייבין ממון עד א' מחייב שבועה (וכדלעיל), ועד א' מהני בממון אף נגד חזקה. ועוד דבלאו הכי יש חזקה מה שתחת יד האדם שלו, ומ"ש חזקה א"א פורע.

והקצות ביאר דשבועת עד א' מעידה שהיא פרוע אינו מחמת העדות [דהוה קרקע, ולהוציא], אלא להפיס דעתו. [ומש"ה במקום חזקה לא תקנו]. וכת' דמ"מ אף בכה"ג אי פיקח מייתי לידי שבועה דאורייתא (כדבסמוך), דעד א' מחייב שבועה אף במקום חזקה דתוך זמנו[כט].

דף פח.

אי פיקח – שבועה דאורייתא

קצח) **אי פקח וכו'. תוס' והרי"ף** האריכו לדון מאי נפק"מ בשבועה דאורייתא. **והראב"ד** (בהשג' לרי"ף) כתב דנפק"מ דאף דכבר השביע אותה שבועה דרבנן, אחרי הפרעון יכול לחזור להשביע מדאורייתא. וכתב דאפשר דדעת הרי"ף דאילו אין נפק"מ, אין חוזרין ומשביעין אותו[א].

קצט) **רש"י ד"ה לידי.** אבל שבועה דרבנן קללה בעלמא כעין 'שלנו'. כוונתו למש"כ **רש"י** (שבועות לח:) דבדורותינו[ב] בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשו גדול, ותקנו לגזור עליו ארור בפני י'. [והו' בשו"ע פז יט, עי"ש בנו"כ]

ר) **תוד"ה מייתי.** והוא עצמו סותר דבריו (גיטין לה.) וכו' דאף שבועה דרבנן הוה בנקיטת חפץ. וכ"ד **הרמב"ם** (טוען א ב). וכ"כ **הראשונים** (שבועות מא.) בשם **הגאונים**.

ובהג' מיימוני (סנהדרין יא ה בשם **מהר"ם**) כתב ליישב דעת רש"י דדוקא בסוגיין אי"צ נקיטת חפץ, דאין כאן חיוב שבועה, אלא להפיס דעתו של בעה"ב. אע"ג דעד א' מעיד, עד א' לאו כלום הוא. ולא דמי לפוגמת דמדרבנן חייבו שבועה [כדין מודה במקצת]. [וכעי"ז כתב הפנ"י בשם המגיני שלמה, ועי"ש שהאריך והק']. **ותוס'** (גיטין לה., ב"מ יד.) כת' דנפק"מ לענין נודות

כה. [ויל"ע אם באה לגבות האם הוה רק עובר באיסור 'דברים', או דנחשב גזל. ולא מצאנו שנתחייבה כנגדו שלא לגבות].

כו. ונח' בגדר שטר אמנה [וע' לעיל יט.].

כז. וכת' כן לשיטתו דרבא פי' דברי רמי בר חמא. אבל למש"כ בשו"ת הרשב"א (מיוחסות ק, הו' לעיל) ליישב דברי רמי, ודלא כמסקנת רבא. [דבאמת הוה כעין דאורייתא, אלא דנקט הלשון 'סבר' משום דרבא סבר שנתכוון דאורייתא ממש]. א"כ הדר קו', אמאי שוב סבר דהוה דאורייתא.

כח. (שבועות כח: בדה"ס), וכ"ד **תוס'** (לעיל יח. סד"ה מפני). אבל **ר' אפרים** ו**הר"י מגאש** חלקו (הו' בראשונים שבועות מ.).

כט. וכת' ד**הראשונים** (ע' בסמוך) דהק' מאי נפק"מ אי פיקח, ולא תי' נפק"מ תו"ז, הק' לדעת רב פפא דל"ל חזקה דא"א פורע תוך זמנו (ב"ב ה:).

א. וכ"כ **הראשונים** (שבועות לח:) בשם שו"ת הרי"ף דאם נשבע כדין בנקיטת חפץ קודם שבא ע"א, אף כשבא עד א' אין חוזרין ומשביעין.

ב. וכ"כ **הטור** בשם **הרמ"ה** דרבנן בתראי דבתר תלמודא

נפוחים. דהחמירו בשבועה דאורייתא [וכדאיתא במדרש[ג]].

רא) **בא"ד ולרבינו נראה דנפק"מ אליבא דר' אבא וכו' אבל בדרבנן אפי' הויא חשודה על השבועה לא יניח מלפרוע.** דהבעל חוזר ותובעה שבועה דאורייתא, וכיון שהיא חשודה אינה יכולה לישבע. [אלא הבעל נשבע ונוטל. ובשניהם חשודים לר' אבא משלם בלא שבועה]. דאילו משום שבועה דרבנן כשהיא חשודה גובה בלא שבועה.

ויל"ד האם כוונת התוס' דכל חשוד נוטל בלא שבועה [דמדין יש לו ליטול בלא שבועה, אלא דהטילו עליו שבועה לברר]. או דילמא דוקא בשניהם חשודים, דומיא דר' אבא. ונח' בזה **הראשונים** בחשוד גבי שבועת הנוטלין, האם גובה בלא שבועה[ד] [דלא אמרי' 'מתוך' בשבועה דרבנן, ומדינא גובה בלא שבועה]. או דאינו גובה[ה].

ומדברי **התוס'** משמע דדוקא היכא דשניהם חשודים, כדברי ר' אבא דכה"ג לא אמרי' חזרה שבועה למקומה. אבל אם רק היא חשודה, שפיר גובה.

רב) **בא"ד א"נ למאן דאית ליה** (שבועות מא.) בדאורייתא לא מפכינן, ובדרבנן מפכינן וכו'. [**וכ"ה בגמ'** (שבועות שם) נפק"מ בין שבועה דאורייתא לדרבנן]. [**וכ"כ רש"י** (פז: בדברי רמי ב"ח), והאחרונים הק' מ"ט רש"י הכא לא ניחא ליה בזה[ו]].

אבל **הרי"ף** (כאן מח. בדה"ס) דחה דדוקא בשבועה שדינו לישבע וליפטר מפכינן שבועה דרבנן, דהנתבע יכול להפכו על התובע ולומר אם תרצה תישבע וטול. אבל כשהתובע מחוייב שבועה, אינו יכול להופכו לנתבע[ז]. וה"נ בסוגיין היא התובעת.

והר"ן (שבועות כ. בדה"ר) **פי'** דהטעם דלא מפכינן שבועה דאורייתא משום דחיובו גמור, ואמרי' ליה או תשבע או תשלם, ולאו כ"כ להפוכי אאידך. אבל שבועה דרבנן הוה חיוב שבועה בעלמא, ויכול להטילו על התובע.

ועפ"ז כתב **הר"ן** ליישב דעת רש"י דבשאר נשבעין ונוטלין דאין נוטלים בלא שבועה, בלא שבועה לא נשלם בירור חיובם, ול"ש להפוך אכנגדו. משא"כ בשבועת פוגמת (דסוגיין) מהדין יטול בלא שבועה, והוה חיוב ממון גמור (ע' מש"כ לעיל במשנה), מש"ה יכול להופכו אשכנגדו (וכעי"ז כתב **התוס' רי"ד** כאן). והר"ן כת' דדעת **הרי"ף** דמ"מ שאני החזקת ממון מהוצאת ממון.

אבל **הש"ך** (חו"מ פז ל) כתב דלדעת רש"י ותוס' כל שבועת הנוטלין יכול להיפך.

והרי"ף כתב דנפק"מ היכא דקדמה ותפסה, דבדרבנן אם לא נשבע לא נחתינן לנכסיה [כדאי' שבועות מא.], **והרי"ף** נקט דאף בשבועת הנוטלין כיון דמדינא נוטלין בלא שבועה, כשתפסה אין מוציאין מידם. אלא משמתינן]. אבל בשבועה דאורייתא אם אינו נשבע מוציאין מידו.

והרמב"ן כתב דמסתבר דמש"כ הרי"ף דמהני תפיסה, דוקא דבתפסה מעות. אבל תפסה מטלטלין מפקיעין מינה, כיון דאינו אלא משכון [דצריך שומא]. ואינה גובה אלא בשבועה. [אבל תפסה מעות חל גבייה. **והקצות** (פז יג) תמה דאין חיוב כתובה אלא מקרקעות, והאיך חל פרעון במעות. וע"כ דהוה רק תפיסת משכון, ומ"ש קרקע ומטלטלין].

והפנ"י הק' א"כ אמאי צריך להעמיד עדים בפרעון וכדו', הא כל הנפק"מ כשתתפוס, ובשעה שתתפוס

הנהיגו וכו'. [**והגר"א** (שם) כתב דכ"ד כל הפוסקים, אבל **הר"ן** (שבועות יח. בדה"ר) הביא דסתימת הרי"ף והרמב"ם דאף בזה"ז משביעים].

ג. ומשמע בתוס' דהוה דין קבוע. אך **הר"ן** (שבועות יח. בדה"ר) כתב כיון דלא הוזכר בתלמוד, הוה רשות לדיין להחמיר בכל זה.

ד. וכ"כ **הרמב"ן** (כאן), **והראב"ד** (בהשג' לרי"ף כאן), **ותוס' רי"ד** (ע' בסוגריים). וכ"ד **הרי"ף** (שבועות לב. בדה"ס). וכ"פ **הטשו"ע** (פב יב).

ה. **והראשונים** הביאו דמשמע ברי"ף כאן דאינו גובה, וכ"כ הרא"ש בשם **שו"ת הרי"ף**. והא דאמרי' (ב"מ ה:) תקנתא לתקנתא לא עבדינן היינו בשבועת היסת, ולא בשבועת המשנה.

ו. וע' פנ"י ורע"א ועוד.

ז. דהנתבע אינו מחוייב לישבע. וא"א לחייבו לשלם. והוסיף דדמי להא דאמרי' א"א בתקנ"ח כגון זו וכו'.

[בפני עדים[ח]] יחייב אותה שבועה. וכיון דתפסה מטלטלין ישביע אותה בע"א על מטלטלין אלו. **והר"ן** [שבועות כ. בדה"ר] תי' דתפיסה ל"מ להחשב פרעון כתובה, אלא כמשכון כנגד הכתובה [ודלא כרמב"ן הנ"ל]. ומש"ה עדיין נחשב נידון שעבוד קרקעות, ול"ש בזה שבועה.

רג) **ומוקים להנך קמאי במלוה.** דהשבועה הוה על הראשון. וצ"ב כיון דטוען דנתן הראשון לפרעון, האיך יחזור ויתבענו כמלוה [והול"ל דהשני הוה מלוה]. ומשמע דתליא בדידיה לקבוע [למפרע] שהראשון הוה מלוה[ט].

והקצות (צה ז) הק' אמאי לא יתבע את הב' במלוה[י]. **והקצות** תי' דכיון דטוענת שנתן את המעות השניים לפרעון הכתובה, א"כ אינו יכול לחזור ולתבוע המעות כמטלטלין. דעיקר הנידון על הכתובה, וכיון דעיקר הנידון על שטר שעבוד קרקעות, אינו יכול לתבוע אף מטלטלין.

רד) **מתקיף לה רב שישא בדר"א היאך סמיך סהדא קמא וכו'. פרש"י** ואם תכפור שניהם, נמצא מפסיד. אבל **התוס' הרא"ש** כתב דקו' הגמ' דאם תכפור לא יוכל לחייבו שבועה אשלישי. וכ"כ **הריטב"א** כיון דכבר נצטרפו שניהם להיות עדות א' על מנה. וכ"כ **הגר"א** (חו"מ ל טז) דמכאן מקור למש"כ **השו"ע** (חו"מ ל ג) דהיכא דב' שכל א' מעיד שהלווהו ק' וצירפום לחייבו ק' [מדין עדות מיוחדת], א"א לחזור ולחייבו שבועת עד א' על הלוואה שניה[יא].

רה) **תוד"ה היכי.** דאיכא מ"ד לא בעינן ראיה כא'[יב]. וכה"ק **הראשונים** דקי"ל כר' יהושע ב"ל דהלואה אחר הלואה מצטרף. **והגר"א** (הנ"ל) **והרש"ש** כת' ליישב קו' התוס' דאף דמצטרף ל"מ לחייב מנה הב'. אמנם בדברי התוס' הרא"ש העמיד קו' זו אדברי רש"י, דקו' הגמ' דנמצא מפסיד. [וע"ע הפלאה אמאי לא פי' רש"י כשא"ר].

רו) **באפי סהדא קמא ובתרא. הריטב"א** כתב דה"ה ב' עדים אחרים, אלא דלא לאפושי סהדי. אבל **הריב"ש** (בשיטמ"ק) כתב דאל"כ תטען דהוה אותו תשלום.

רז) **אלא אמר רב אשי הוא דמודע להו. הריטב"א** כתב דאי"צ להודיע לפניה[יג], אלא לפני העדים. [דרק היכא דפרע סתם חיישינן לב' כתובות, וכמ"ש רש"י]. וע"ע **תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) דפליג.

רח) **אבל אמר לנו אבא לא לויתי, אף בשבועה לא יפרע. והריטב"א** תמה מאיזה טעם ס"ד למימר הכי [נגד השטר]. וכתב דכיון דאמר כן בשעת מיתה, אמרי' דודאי קושטא קאמר.

רט) **כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי.** [**רע"א** (שו"ת ק קמט) חקר האם נחשב דיש כאן 'הודאה' דלא פרע[יד], או דאנן סהדי והוכחה מתוך דבריו].

ר) **אלא אי אתמר וכו' ל"ש אלא אלא שאמרו יתומין אמר לנו אבא לויתי ופרעתי וכו'. תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק) **והתוס' רי"ד** כתבו דלאו דוקא דאמר אבא, ואף אם אינם טוענין כלל, טענינן להו. [ונקט כן אגב סיפא].

אבל **הריטב"א** הביא בשם **העיטור** (הו' בש"ך קח יז) דביתומין מן היתומין דוקא כשאומרים שאבא אמר

ח. [דאל"כ בלאו הכי יש לה מיגו דלקוח, ואי"צ שבועה כלל].

ט. [ויל"פ דכיון דהוכרח לחזור ולפרוע, מתבטל הפרעון הראשון. דלא נחשב פרעון אא"כ נפרע בזה חובו].

י. **והקצות** (פד ג) הביא דברי **הראב"ד** (בשיטמ"ק ב"מ ה.) דהיכא דהיה חשוד קודם העסק לא אמרי' דנשבע ונוטל [דע"ד כן התעסק עמו]. וא"כ למש"כ התוס' דנפק"מ לענין חשוד, כשנעשה חשוד אח"כ, אם יתבע את השניים כמלוה, לא יהא דין כנגדו נשבע ונוטל [שהרי נתן לו אח"כ].

יא. אלא מגלגל עליו שבועה. [**והפוסקים** (שם) הק' שיתחייב שבועת העדאת עדים במקצת (כדר' חייא ב"מ ד.)].

יב. **והפנ"י** כתב לתרץ דכיון דהעד הא' אינו מחייב שבועה דאורי', אינו מצטרף לעדות מיוחדת. **והאחרונים** הק' דמבואר בגמ' שם דאף בקרקעות מצטרפין, אף דכל עד אינו מחייב שבועה.
[ואפשר דאף לצד דמצטרף, היינו משום דכל א' מעיד על חוב ממון, ואילו הכא עד זה הוה הלואה, ועד זה פרעון].

יג. וכתב דהיא ודאי לא תניח לו לומר כן.

יד. [**והקצות** (לד ד) הק' לדברי **מהר"י בן לב** הא ל"ל כה"ג

שפרע. שאין טוענים ליורש דבר שהוא לחובתו של יורש זה. ומבואר בדבריו כדעת רש"י (פז.) דהך שבועה הוה מחמת טענינן. [וע' **רש"ש**].

ריא) **אבל אם אמר לנו אבא לא לויתי, כאומר לא פרעתי. הריטב"א** כתב דדוקא כשאומרים שאבא אמר כן. אבל אם היתומין מעצמן אמרו קיים שטרך אינו כאומר לא לויתי אא"כ אומרים דאבא אמר שמזוייף. אבל לווה עצמו שאומר קיים שטרך כאומר לא פרעתי דמי.

ריב) **אמר רב אחא שר הבירה וכו' אבל בע"ח לא.** ורבא אמר ר"נ פליג משום נעילת דלת. ומודה דמדינא אינו גובה.

וברא"ש משמע דהנידון האם חיישינן לשובר. וכן מקשה הגמ' (ערכין כב:) דאי חיישינן לשובר [ביתומין קטנים], א"כ אף שלא בפניו נחוש שיש לו שובר. ומתרצת הגמ' שלא יהא כל א' נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב במדינת הים. [ומשמע דזהו סברת נעילת דלת דרבא בסוגיין].

אבל **המרדכי** (רלב) הביא דלולי תקנה אין גובין, דאין נפרעין מהערב תחילה [כדאמרי' ב"ב קעד.].

והקצות (יג א) הק' האיך פוסקין את הדין לגבות שלא בפניו[טו] [ואף דשטר נחשב קבלת עדות בפניו]. והוכיח כדברי **הב"ח** (שם) דבדיעבד מהני קבלת עדות שלא בפניו, והיכא דלא אפשר הוה כדיעבד.

ריג) **שלא יהא כל א' וכו' והולך וכו'. הריטב"א** דייק דדוקא היה כאן והלך. אבל הלווהו במקום אחר, ואין מגבין מנכסיו שיש במקום אחר שלא בפניו. **והריב"ש** (שנג) האריך בזה. [**והב"י** (חו"מ קו) כתב דמסתימת הפוסקים משמע דלא חילקו].

התוי"ט (ב"מ י ג הו' בגהש"ס, ובחי' **הר"ן** ב"מ קיז.) הביא דהרמב"ן הביא בשם **הירושלמי** בבית ועלייה שנפלו, כופין אותו לבנות, והמשנה (שם) איירי היכא דהלך למדינת הים, ואין יורדין לנכסיו שלא בפניו.

והביא דה**רשב"א** חלק דדעת הירושלמי כר' אחא שר הבירה בסוגיין דאין יורדין לנכסיו. אבל אנן קי"ל כרב נחמן, ויורדין לנכסיו משום תקנה[טז]. ה**תוי"ט** כתב ליישב דדעת הרמב"ן דר"נ לא אמר אלא בבע"ח, משום נעילת דלת. אבל התם הוה שעבוד בעלמא, ול"ש סברא זו.

וה**אחרונים** הביאו דלפ"ז נח' הראשונים בכל חוב שאינו מחמת הלואה[יז], האם יורדין לנכסיו שלא בפניו. וכ"כ **המחנ"א** (צדקה א) דגבי צדקה אין יורדין לנכסיו שלא בפניו (לדעת הרשב"א, ע' מש"כ לעיל מח. ומט:), כיון דאף בחוב לא היו יורדים לנכסיו לולי סברת שלא יהא כ"א הולך[יח]. אבל **הרמ"א** (יו"ד רמה ד) כתב דאם אינו בעיר וצריך לשכור מלמד לבנו, אם אפשר שולחים אחריו. ואל"כ יורדים לנכסיו, כשאר חוב (וכסוגיין). וכעי"ז כתב **הש"ך** (יו"ד רמח ד) גבי צדקה.

ריד) **תוד"ה ורבא.** ופסק ר"ח וכו' שאין מוכרין שלא בפניו לבע"ח. [ור"ח דחה דברי רב נחמן, דנהגו כירושלמי]. אבל **שא"ר** פסקו כגמ' דידן דיורדין לנכסיו שלא בפניו. **והראשונים** כת' דאם הוא במקום שאפשר לשלוח לו, שולחין לו.

והרא"ש כת' דהלווה משלם שכר שליח בהדי שאר חובו, דשלחו ליה לטובתו [שמא יש לו שובר]. דמהדין גובין שלא בפניו משום נעילת דלת[יט].

דף פח:

רטו) **וקמפלגי בפלוגתא דחנן ובני כה"ג וכו' חנן אומר תשבע בסוף וכו'.** דדעת חנן דאי"צ לישבע בתחילה על המזונות, דסמכו שתשבע לבסוף [על הכתובה], וע"י גלגול תשבע לבסוף על המזונות.

דהודאת בע"ד מהני משום התחייבות, שהרי לדבריו אין כאן חיוב. והוכיח דהודאת בע"ד הוה נאמנות].

טו. בסוגיין בנפרעין שלא בפניו, וכן (ערכין כב:) כשבא לגבות מנכסי יתומין קטנים, דהא אי' (ב"ק קיב.) דקטן נחשב שלא בפניו.

טז. [**והרשב"א** הוכיח דדעת הבבלי דאין יורדין לנכסיו כלל לבנות].

יז. [אמנם יל"פ כוונת התוי"ט דבכל חיוב ממון, יורדין לנכסיו לגבות ולקיים חיובו. אבל התם השעבוד 'לבנות', ולא שייך ממוני גבך].

יח. ונקט דמדינא אין יורדין, אף לולי סברת שובר [דלכא' בצדקה איירי באופן דל"ש שובר].

יט. [ומבואר בלשון הרא"ש הזה דאף לולי חשש שובר, בעי לסברת נעילת דלת. דיש ב' חסרונות, ודלא כנ"ל].

ומשמע דסברת חנן דסמכו על השבועה שתשבע לבסוף. [דאל"כ מה הגמ' מדמה שבועת מזונות לשבועת אפוטרופוס]. **והבי"ש** (צג כט) דן במקום שלא תשבע על הכתובה לבסוף, האם צריכה לישבע על המזונות.

והמרדכי (רכד) כתב דלפ"ז היכא דייחד לה קרקע בכתובה, דאין חיוב שבועה לכתובה (כדלעיל נד.)[א], אף אין חיוב שבועה [בטענת שמא] לאפוטרופוסות [א"כ לא תשבע לבסוף].

רטז) **תוד"ה בי"ד.** תימה אמאי לא משני סבר לה כשמואל וכו' כששמעו בו שמת. ואילו סוגיין נוקטת דחנן איירי בהלך למדינת הים [מחיים], ומש"ה מק' הגמ' דלא תלי ביורשים.

והאחרונים (שעה"מ יב טז) הק' דמבואר **במרדכי** (רסז, ע"ע לקמן קז.) דהעמיד דחנן איירי בשמעו בו שמת[ב], דמחיים חייב שבועה [אף לרב דפליג על שמואל]. א"כ קשה טובא קו' התוס'. וע"ע בני אהובה (יח יט).

ריז) **תוד"ה וקמיפלגי.** דלא שייך ביה טעמא וכו' ממנע וכו' והכא אנו רואין דמן הדין אין מעמידין נשים אפוטרופוס. **ובתוס' הרא"ש** הלשון דכך אנו רוצין [שתמנע]. ועד"ז כתב **המהרש"א** לפרש גיר' תוס' דידן.

ריח) **אלא אמר אביי וכו' וקמפלגי בפלוגתא דאבא שאול בן אימא מרים וכו'.** מבואר דלר' שמעון אף כשפטרה להדיא נשבע, **והראשונים** הביאו מכאן כדעת **הר"ח** דלאבא שאול בא"מ אף פטור מפורש ל"מ, דחולק על המשנה.

והרא"ש (כ) כת' דלדעת הרי"ף כוונת הגמ' דר' שמעון כשיטת אבא שאול, ועדיפא מיניה. ואפי' פטור מפורש ל"מ[ג]. [וצ"ב דאם כוונת אבא שאול בא"מ רק לענין אומדנא, דלא נחשב שפטרה ליורשים, א"כ במה הוה בשיטתו כלל[ד]].

ריט) **לאפוקי ר"א ומחלוקתו. פרש"י** דאף בזה פליגי.

ודעת **הגאונים** (הו' בספר הזכות וריטב"א) **דפליג** רק בזה, ולא בנאמנות. ולר' שמעון ליכא שבועת אפוטרופוס כלל. [והרי"ף כתב דסוגיה דשמעתתא דלא כר"ש]. **והראב"ד** כתב דנח' לענין האם אפשר להשביע בגלגול.

ותוס' פסקו כר' שמעון. וכ"ד **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף). אבל **הרי"ף** פסק כת"ק[ה].

הוציאה גט – טוען אחר מעשה בי"ד

רכ) **הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה וכו'.**

דעת **ר' יוחנן** (בגמ' ב"מ יז. הו' בתוס') דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום. דמעשה בי"ד כמאן דנקיט שטר בידו, והוה כמלוה בשטר שאינו נאמן לטעון פרעתי. והביא כן מהמשנה כאן.

ואביי (שם יז:) דחה דאיירי במקום שאין כותבין כתובה, וגט היינו כתובתה. וכשגובים את הכתובה קורעים את הגט וכו' וכותבים עליו שנקרע משום גבייה. [והגמ' מקשה אטו כל גביית כתובה הוה בבי"ד].

וכן דעת רב (בסוגיין) דהמשנה במקום שאין כותבין כתובה. ובמסקנא כתב הטעם דגט היינו כתובה. [וכקו' אביי].

ותוס' נקטו דרב ושמואל בסוגיין לא ס"ל כר' יוחנן. ולר' יוחנן אף במקום שכותבין כתובה גובה אפי' ע"פ עדי הגט[ו]. אבל **רש"י** (ריש פט.) משמע דאף סוגיין משום דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום.

א. ועוד כת' דכיון שהיא מוחזקת לא נחשב 'תובעת' כתובתה, ול"ש חיוב שבועה.
והחלק"מ (צז ג) כת' דנפק"מ בב' הטעמים בגרושה, ואף כשתובעת ממנו ואין חיוב שבועה. ואילו לצד הב' נחשב 'תביעת כתובה', והוה 'זמן' חיוב שבועה.

ב. משמע דלמסקנא כו"ע מודו דאיירי כה"ג, עי"ש.

ג. **והרמב"ן** (ספר הזכות) כתב דהרי"ף ס"ל דלמסקנא לא פליג אבא שאול בא"מ אסתם משנה. [דקי"ל כרב פפא דקאי אר"א, אבל לאביי קאי אפטור שבועה]. [ולכא' זה דלא כתוס' דקי"ל ככולהו תי']].

ד. [ומשמע דאף לרי"ף עיקר המח' האם מהני 'מחילה' כלפי יורשים. והא דמהני מחילה להדיא הוה מטעם 'נאמנות']].

ה. **והרי"ף** חלק על דברי **הגאונים** (עי"ש), וע' ראב"ד מש"כ ליישב.

ו. אך מ"מ תוס' כת' דכ"ז למ"ד דכותבין שובר, דלמ"ד אין כותבין יש לו זכות שלא ישאר שטר הכתובה תחת ידה. [וע"ע בסמוך דעת בעה"מ].

והמלחמות (ב"מ י. בדה"ר) כתב בדעת הרי"ף דקי"ל כר' יוחנן דאינו נאמן לטעון פרוע במעשה בי"ד[ז], אך ה"מ במקום שאין כותבין כתובה. אבל במקום שכותבים כתובה צריך להוציא כתובה. וכ"כ הרמב"ם (טז כא,כב) ה"מ במקום שאין כותבין כתובה.

והרמב"ן (בחי' ב"מ שם, הו' בשיטמ"ק כאן) ביאר דגדר התקנה דהטוען אחר מעשה בי"ד, שעיקר התקנה תקנו כשמוציאה גט, שתגבה ע"י הגט[ח] [וכסברת רב בגמ']. והוכיח כן מקו' הגמ' 'במאי גבי'. אבל במקום שכותבין כתובה, גובה ע"פ הכתובה.

ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק) כת' דאף לדעת ר' יוחנן דאלמנה גובה בלא שטר כתובה, אפ"ה גרושה אינה גובה בלא גט. דיש ריעותא במה שאינה מוציאה הגט, ומש"ה אינה גובה בלא גט. אבל במה שאיבדה כתובתה אינה ריעותא [באלמנה], דלא חששה למיתה וגירושין. ואף ר' יוחנן מודה היכא דיש ריעותא.

מעשה בי"ד – תוס' כת' דדוקא עיקר כתובה נחשב מעשה בי"ד, ולא בתוספת. וכ"כ המלחמות דבתוספת כתובה לא אמרי' הטוען אחר מעשה בי"ד. (וכ"פ הרמב"ם טז כב). אבל התוס' רי"ד (לעיל טו:) כת' דאפי' תוספת אינו נאמן לטעון שפרע[ט]. וכ"מ בראה"ה (לעיל פז: גבי אמנה).

והרמ"ה (ב"ב קעו.) כתב דמשום טוען אחר מעשה בי"ד גובה רק מבני חורין[י], דל"מ תנאי בי"ד לגבות ממשעבדי[יא].

והרמ"ך (על הרמב"ם טז כא) הק' בהא דאי' (לעיל נז.) דהיכא דנאבד שטר כתובה אסור להשהותה, הא קי"ל דאינו נאמן לטעון פרעתי. ובהג' מיימוניות (י ט) מבואר דלא סמכא דעתה משום דחוששת שיהא נאמן במיגו שנשאה אלמנה או שלא היתה אשתו מעולם. והאחרונים (קוב"ש קפ) תי' דאף דהבעל אינו נאמן, מ"מ האשה לא סמכא דעתה, דאינה בקיאה בדין [וע"ד מש"כ תוס' לעיל נא.]. (וע"ע מש"כ לעיל נז.).

רכא) תוד"ה הוציאה. מ"מ במקום שכותבין כתובה אין חייב לפרוע עד שתחזיר לו הכתובה. ואף דהטוען אחר מעשה בי"ד אינו נאמן לטעון פרעתי, מ"מ אף כשמודה שחייב אי"צ לפרוע באופן שיבוא לו פסידא [למ"ד אין כותבין שובר].

המהרש"א (לעיל טז:) הק' א"כ מאי נפק"מ במה דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום, הא מ"מ יעכב השטר כתובה תחת ידו. ויש ליישב[יב].

והבעה"מ (ב"מ י. בדה"ר) כתב דהטוען אחר מעשה בי"ד לא איירי בטוען פרעתי, אלא סוגיין כשטוען לא אפרע עד שתחזירי את השטר[יג]. ולמ"ד דבכל שטר חוב אין כותבין שובר ואינו חייב לפרוע עד שיחזיר לו השטר, וקמ"ל ר' יוחנן דבמעשה בי"ד ע"כ יכתבו שובר. והבעה"מ כת' דלפ"ז למאי דקי"ל בעלמא כר' יוסי כותבין שובר אין נפק"מ בדברי ר' יוחנן.

ורב ושמואל בסוגיין פליגי אר' יוחנן וס"ל דאף בכתובה תליא בכותבין שובר דעלמא.

רכב) שם. מבואר דתוס' הק' כן רק למ"ד אין כותבין שובר, אבל למ"ד כותבין חייב לפרוע דיכתבו שובר. והפנ"י (ב"מ שם) הק' דאף למ"ד כותבין שובר, היינו כשטוען שנאבד השטר וכדו'. אבל כשמודה

ז. דהרי"ף (בסוגיין) פסק כשמואל [והמלחמות גרס בדברי הרי"ף דפסק כרב]. והבעה"מ השיג דהרי"ף (בב"מ) פסק כר' יוחנן.

ח. ואף שמודה שחייב, צורת הגבייה הוה רק ע"י 'שטר' הגט. ובמקום דאין כותבין כתובה הוכרחו לתקן כן. אבל כשיש כתובה, דינו ככל חוב, דגובים ע"פ שטרו.

ט. וכ"כ המרדכי (רלד ושט).

י. ועפ"ז ביאר את הנידון האם גט כתב יד גובה [את הכתובה] ממשועבדים, וכחד פי' ברש"י (גיטין ג:).

יא. ואף דהוא אינו נאמן שפרע, אפ"ה טענינן ללקוחות. ואף דלכאורה גובה ממשעבדי אף דמקום שאין כותבין כתובה, וכדמבואר (לעיל נא. ופב:) דתקנו שיהא כל נכסיו משועבדים לכתובה. [וע"ע בדברי הראשונים (לעיל נא., פב:) בגדר השעבוד, ובדין אחריות ט"ס]. מ"מ טענינן דהוה פרוע.

יב. והקרנ"ר כתב דנפק"מ היכא דיש עדים שנשרף הכתובה. [אמנם לכאו' קו' המהרש"א מה הואילו בתקנתם, ולא רק שאין נפק"מ. ויל"ע האם הוה תקנה פרטית בכתובה, או כללי בכל מעשה בי"ד, אף בדבר דל"ש שטר].

יג. ור' יוחנן לא קאי כלפי טענת פרעתי, אלא דחייב לפרוע אף בלא שתחזיר שטר הכתובה.

שהשטר תח"י אינו חייב לפרוע[יד]. ותי' דשאני כתובה, דהוה מעשה בי"ד, והשטר אינו מעלה או מוריד.

רכג) **בא"ד ואילו לא ישאר שטר כתובתה בידה וכו' מ"מ יהא נאמן לומר פרעתי מנה במיגו וכו'.** ועד"ז כת' **תוס'** (ב"מ יז.) הטעם דאין מחזירין לאשה שטר כתובה שנאבד, דעי"ז יהא הפסד לבעל שלא יהא נאמן במיגו. **רע"א** (במערכה אות א) הק' דסוף סוף עכשיו ידעינן שנשאה בתולה [דהשטר כתובה לפנינו], ואנן מחזיקין דהכתובה אינו פרוע, והיא תובעת בדין[טו]. א"כ יש לה זכות לעכב את הראיה [שנשאה בתולה] תחת ידה. והאיך נכבוש ממנה עדות האמת, וליתן לו שיהיה בידו לכפור בשקר, ולהאמינו במיגו. וד' יאיר עיני. [וע"ע אבה"א מלוה יד יג].

רכד) **בא"ד יהא נאמן לומר פרעתי מנה מיגו דאי בעי אלמנה נשאתיך וכו'. המהרי"ט** (א לג) דייק דברי התוס' דדוקא כשטוען שפרע מנה. אבל אם טוען שפרע הכל אינו נאמן אף במנה, דהוה מיגו לחצי טענה. ודייק כן מהמשנה, דגט ואין עמה כתובה גובה כתובתה, משמע מאתיים. ואף דלא הביאה עדי הינומא[טז].

אבל **המהרש"א** (לעיל טז., עי"ש רש"ש) כתב דאף כשטוען שפרע הכל, מהני מיגו בחצי[יז].

רכה) **בא"ד היינו במזונות שעברו וכו'.** [וכ"כ **תוס'** (לקמן צו.), אבל **רש"י** (שם) כתב דקאי אמזונות להבא]. **ותוס'** (לקמן שם) כת' הטעם דמוכחא מילתא דלא תבע ממנו. ועוד כת' **האחרונים** לפרש דכיון דעבר זמנו הו"ל חוב בעלמא, ולא נחשב העמדת חיוב התקנה.

רכו) **בא"ד אבל אין לומר וכו' שאין מכירין שהיא אשתו וכו' דהא יהא נאמן במיגו דלא גרשתיך.** אבל **תוס'** (לעיל טז: ד"ה וליחוש, וב"מ יז:) נקטו הך סברא דמיגו דאי את אשתי. **והמהרש"א** (ב"מ שם) כתב דנפק"מ כשימות תגבה מיורשים. וע"ע שאר מפרשים.

רכז) **בא"ד וי"ל דל' יוחנן דאמר דאלמוה רבנן לכח האשה וכו', אין תימא דאלמוה לאחר הסכנה וכו' אע"ג דאית ליה מיגו.** בפשוטו משמע דאלים חד דרגא. [וצ"ב]. **והאחרונים** (**רע"א** מערכה ג) ביאר דלר' יוחנן גדר הטוען אחר מעשה בי"ד הוה משום אלמוה דאינו נאמן שלא פרע[יח]. ומש"ה שייך גדר אלמוה אף במקום דיש מיגו. אבל לשאר אמוראים טעם המשנה דגט היינו כתובתה, דהוה כאילו יש כאן שטר. ואינו בגדר אלמוה[יט].

והפלאה דן דשייך לסוגיה (ב"ב ע.) אי מהני מיגו במקום שטרך בידי מאי בעי.

דף פט.

רכח) **היא אומרת אבד גיטי, והוא אומר אבד שוברי.**

פרש"י דגבו הכתובה ע"פ הגט וקרעו וכו', וכתבו לו שובר. **הריטב"א** הק' כיון דאינה מוציאה גט אינה גובה, ואף אם עדיין לא פרע. והריטב"א דייק ע"פ דברי רש"י דמילתא אגב אורחא קמ"ל דכותבים שובר, שמא תחזור ותגבה לאחר מיתה. (וכדאיתא לעיל טז:).

ועוד הביא **הריטב"א** (והרא"ה) דהבעל אומר שהגט שנאבד היא שובר שלו, שקרעוה וכתבו שובר בפנים.

רכט) **וכן בע"ח וכו' ואין עמו פרוזבול. ובגמ'** (גיטין לז:)

הו' מח' בברייתא דלת"ק צריך שיהא עמו פרוזבול, וחכמים אומרים אי"צ. וכ"ד רב נחמן ורב (שם) דנאמן לומר פרוזבול היה לו ונאבד. דלא שביק היתירא ואכיל איסורא.

רל) **רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך וכו'. ותלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק, בשם הרמ"ה) דמסכנה ואילך תקנו כן, ואפי' שעבר השמד. [שמא יחזור שמד]. **וכ"מ ברמב"ם** (שמיטה ט כד) שתקנו מתקנה ואילך.

יד. וכ"כ **הריטב"א** (לעיל טז:) דאיירי בסוגיין כשטוענת דנאבד לה השובר.

טו. ובשלמא בסוגיין איירי בשעת פרעון, דיש לו זכות שלא תחזיק ראיה כנגדו. אבל במוצא שטר [שאינו יודע האם נפרע הכתובה], כיון דאנו מחזיקין שלא פרע הכתובה, א"כ אמאי יש לנו ליתן לבעל כח מהיות נאמן במיגו דשקר.

טז. **והשעה"מ** דחה דאיירי דידוע שנשאה בתולה.

יז. **והשער משפט** (כללי מיגו ג) ציין דתליא בדברי **הראשונים** (ב"ב לג.) אי מהני מיגו לחצי טענה במקום שיכול לטעון ב' הטענות [דהיתה אלמנה, וגם פרע מנה].

יח. וגדר הטוען אחר מעשה בי"ד הוא משום אלמוה, ולא שנחשב שיש כאן שטר וכפשוטו.

יט. **והפוסקים** (ט"ז ק יג, ושאר מפרשים שם) דנו להלכה, לדעת הראשונים דהטוען אחר מעשה בי"ד הוה דוקא במקום

ובפשוטו היכא דלא אפשר תקנו שיוכלו לגבות בלא שובר[א]. ועוד פי' **האו"ש** (שמיטה ט כד) דהטעם שלא גובים משום דבמה שהגט אינו תחת ידה איתרע, וחיישינן לפרעון[ב], ומהסכנה ואילך אין בזה ריעותא.

רלא) **רש"י ד"ה פרוזבול.** שמוסר שטרותיו לבי"ד שיגבו. מבואר ברש"י דפורזבול היינו מוסר שטרותיו לבי"ד (וכ"כ רש"י בכ"מ). **ותוס'** (מכות ג; ושא"ר גיטין לו.) חלקו דמוסר שטרות מהני דאורייתא, ואילו פרוזבול דרבנן.

רלב) **בא"ד שהפקירם היה הפקר והם יורדים לנכסיו.** [וכ"כ רש"י גיטין לו, וע"ע רשב"ם ב"ב סו.]. וצ"ב דכיון דרש"י כת' הטעם משום מוסר ששטרותיו, א"כ אמאי בעי לטעם דהפקר בי"ד. ויש שפי' דמדינא צריך למסור את השטר ממש, וע"י הפקר בי"ד החשיבו כאילו נמסר לבי"ד.

ובס' **תורת זרעים** (סוף שביעית) פי' דהפקעת שמיטה הוה בתרתי, הפקעת החוב ואיסור לא יגוש. ורש"י כת' הטעם דהבי"ד הם נוגשים, ומש"ה ליכא איסור. ועוד צריך הפקר בי"ד שלא ישמט גוף החוב.

רלג) **ש"מ כותבין שובר. פרש"י** דחיישינן שמא תחזור ותגבה לאחר מיתתו. **המהרש"א** (על תוד"ה גט) כתב דתוס' נקטו דקו' הגמ' דיש לו הפסד במה שהכתובה נשאר בידה, דעי"ז ליכא מיגו. [ובזה תי' רב למסקנא דגט גובה עיקר, וקורעים את הגט].

רלד) **שם. כותבין שובר. רש"י** הביא דנח' בזה (ר' יהודה ור' יוסי ב"ב קעא:[ג], ודעת רב ושמואל שם דאין כותבין שובר. ודעת ר' יוחנן ור"ל דקי"ל כותבין שובר). **ועד"ז** ציינו שאר **ראשונים.** אבל **הריא"ז** (בשלט"ג ד) כתב דכוונת הגמ' דבכתובה אין כותבין שובר, ואף למ"ד דבמלוה כותבין דעבד לווה לאיש מלוה. אבל בכתובה לא[ד]. וכ"כ **הראב"ד** (לרי"ף מט. בדה"ר).

ומדברי **התוס'** משמע דלמ"ד כותבין שובר, אף כשהאשה מודה ששטר כתובה תחת ידה חייב לפרוע. אבל **רש"י** (במשנה) כת' דאיירי דוקא כשטוענת שנאבד לה שטר הכתובה[ה].

רלה) **אמר רב במקום שאין כותבין כתובה.** ובגמ' (לעיל טז:) מבואר דבמקום שאין כותבין כתובה כו"ע מודים שיעשו שובר, דבמקום דלא אפשר כותבין כתובה. [וכל קו' הגמ' למ"ד אין כותבין שובר דיש לו פסידא במה שנשאר הכתובה בידה].

רלו) **ושמואל אמר וכו' במקום שאין כותבין, ואמר כתבתי, עליו להביא ראיה וכו'. פרש"י** דאי מביא ראיה שכתב לה כתובה אין גובין בגט. ואם לא הביא ראיה גובה.

והרא"ה **והריטב"א** דייקו דרב פליג בזה, וס"ל דאף במקום שכותבין ויש עדים שלא כתב לה בשעת נישואין, תלינן שכתב לה אח"כ[ו] [וכקו' תוס' ד"ה במקום].

והרא"ה (והו' בריטב"א פח: וב"מ יז:) כת' [בשם **ר' פנחס**] דלדעת ר' יוחנן הטוען אחר מעשה בי"ד הוה דוקא במקום שאין כותבין כתובה, והוא לא כתב לה. אבל היכא דמביא עדים שכתב לה כתובה, והיא אינה מוציאתו מתח"י אינה גובה [וכדברי שמואל][ז]. אבל **המלחמות** (ב"מ שם י: בדה"ר) כת' דבמקום שאין כותבין, ואפי' כתב לה לא ישתנה דין טוען אחר מעשה בי"ד, וגובה אפי' בלא שתוציא הכתובה.

והרי"ף (כאן בסוגריים) פסק כשמואל, **והראב"ד** השיג

שאין כותבין כתובה. האם י"ל דאלמוה אף במקום דיש מיגו.

א. **והשיטמ"ק** (תל' ר"י) הביא בשם **הרמ"ה** דמסתבר דמשביעין שבועה חמורה.

ב. [וכמ"ש השיטמ"ק בשם תלמ' ר"י].

ג. **ופרש"י** דקי"ל אין כותבין. **ותוס'** **ושא"ר** חלקו דקי"ל כותבין. ויש שתי' דכוונת רש"י דסוגיין הוה רב ושמואל דפסקו (שם) דאין כותבין שובר. וע"ע **פנ"י.**

ד. אך **תוס'** (לעיל טז: ד"ה כותבין) כת' דהמח' הוה אף בכל חוב ומקח. ואף דל"ש סברת עבד לווה.

ה. וכ"כ **הריטב"א** (לעיל טז:) דאיירי דוקא כשטוענת שנאבד הכתובה. וע"ע קצות (נד א).

ו. והרא"ה ביאר דדעת שמואל דכיון דיש עדים שלא כתב לה הוה כמקום שנהגו שלא לכתוב. ורב ס"ל דמ"מ במקום זה נהגו דכותבים, ועומד ליכתב.

ז. וכ"כ **הטור** (ק) בשם **הרמב"ם** דאפי' במקום שאין כותבין, היכא שהביא ראיה שכתב הוה כמקום שכותבין.

דהו"ל לפסוק כרב [לאחר שחזר בו], וכמסקנת סוגיין. ועוד דקי"ל כותבין שובר[ח]. **והמלחמות** הביא דהרי"ף חזר והגיה, ומחקו [וקי"ל כרב].

רלז) **ואף רב הדר ביה**[ט] **וכו' גט גובה עיקר, כתובה גובה תוספת. ותוס'** נסתפקו האם אלמנה גובה בשטר כתובה [במקום שכותבין] או בעדי מיתה. **והריטב"א** כת' דלא חששו במה שנשאר כתובה בידה, ותגבה אחר מיתתו. דאין הדבר קל כ"כ לגבות ע"פ עדי מיתה.

והמהרש"ל הק' דמ"מ מפסדת במה שהכתובה נשאר בידה, שאין לו מיגו דנשאה אלמנה. ותי' דאיירי באלמנה. א"נ דאיכא עדי הינומא. **והמהרש"א** הק' דמ"מ ניחוש שאח"כ לא ימצאו עדי הינומא.

והמהרש"א כת' דאם היורשים טוענים שגירשה, יהיו נאמנים שנתן לה כתובתה. **והקרנ"ר** הק' אמאי יהיו נאמנים שגירשה, שהרי היא בחזקת שלא נתגרשה. **והקרנ"ר** כת' דמחשש זה אין לנו לעכב פרעון הכתובה לעולם, כיון דידוע שנתגרשה וחייב לה. וע' **מהר"ם שי"ף** עד"ז. והמפרשים האריכו.

ורש"י (במשנה פח:) כת' קס"ד באומרת אבד שטר כתובתי. ולכאורה משמע דלמסקנא אי"צ לטעון דהכתובה אבד. **והפנ"י** ביאר דלמ"ד במקום שאין כותבין, או שלא כתב לה, א"כ אי"צ טענת 'אבד' [שהרי אין לה כתובה כלל]. ואף למסקנא דרב, כיון דגט גובה עיקר. א"כ מנה ומאתיים לא תליא כלל בשטר כתובה, אלא בגט. ומש"ה אף כשהיא תחת ידיה גובין. אבל דעת **תוס'** (לעיל) דאף לס"ד דקאי כמ"ד כותבין שובר, אי"צ טענת אבד שטר כתובתי.

רלח) **תוד"ה מגו.** וא"ת והאמר רב המנונא [המשך בע"ב] האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת' וכו'. **והרמב"ן** תי' דבסוגיין הנידון על תוספת כתובה, וכלפי זה אינה נאמנת שגירשה. והביא שכ"ד **הרמב"ם** (טז כו) דמשום חזקה דאינה מעיזה נאמנת רק בעיקר כתובה, ולא בתוספת כתובה. [וכ"כ הפנ"י והגר"א (יז טז) בדעת הרמב"ם].

וכ"ה מפורש **ברמב"ם** (טז כו) [לענין סוגיין] לפיכך אשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט, ואמרה גרשתני ואבד גיטי ותן לי כתובתי, חייב ליתן עיקר כתובה"[א]. אבל אינו נותן תוספת עד שתביא ראיה שגירש. **והראב"ד** השיג דאילו יש חזקה דאינה מעיזה, והוה כאילו גט יוצא מתח"י, א"כ מה בין עיקר לתוספת. **והרמב"ן** (כאן) **וה"ה** ביארו דדעת הרמב"ם דבעיקר כתובה דרשי' מדרש כתובה, כשתנשאי לאחר, ולא בתוספת כתובה. וכ"כ **הר"ן** (נדרים צא.) בשם **הרמב"ן** דלא דרשי' מדרש כתובה בתוספת"[ב].

והמהרי"ק (עב) הקשה דכיון דיש חזקה שאינה מעיזה פניה, א"כ אמאי לא מהני חזקה זו לחייבו כתובתה"[ג]. והאריך טובא אי מהני חזקות להוציא ממון. והמהרי"ק ביאר דהבעל מכחיש, והוא טוען שלא גירשה. וכיון דכתב לה תוספת כתובה מדעתו [והוה מתנה בעלמא, ולא מתנאי בי"ד], מש"ה אמרי' דהוה כאילו התנה שלא כתב לה הך תוספות בענין שתוכל לגבות אא"כ הוא מודה שגירשה או שיש ראיה ברורה.

והשער"י (ג ג) תי' דחזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה

ח. **והמלחמות** (ב"מ י: בדה"ר) כת' דהרי"ף פסק כדברי שמואל בהא דהטוען אחר מעשה בי"ד הוא דוקא במקום שאין כותבין כתובה. ולא תלי בהא דכותבין שובר.

ט. **פרש"י** דאוקי מתני' בטעם אחר, דהכא ליכא חשש. ואף למ"ד דבשטר חוב אין כותבין שובר, הכא כותבין. אבל לא חזר בו לדברי שמואל.

י. ופשיט"ל לתוס' דגובה כתובתה. ולכאורה כוונתם דדרשי' מדרש כתובה (וע"ד הא דא' יבמות קיז.), וכיון דמותרת לינשא יש לה כתובה. אבל **בהג' מיימוניות** (יב א, והו' בדרכ"מ יז ג) הביא בשם ר"י דנהי דמותרת לינשא לרב המנונא, אבל אינה גובה כתובתה.

יא. **והרמ"ך** השיג מסוגיין, דנאמן במיגו שלא גירש, וכדברי התוס'.

יב. **והגר"א** (יז קלו) ציין דבתוס' (דידן) מבואר דמשום מדרש כתובה יש לה אף תוספת כתובה. **והאחרונים** דנו די"ל דיש לה תוספת מחמת חזקה דאין האשה מעיזה [וכקו' המהרי"ק]. ולא משום מדרש כתובה. [אמנם י"ל דכשאין דעתה לינשא כלל ל"ש חזקה זו, וכסברת הרמב"ן. וע"כ יש לה כתובה מחמת מדרש כתובה].

יג. **והמגדל עוז** (אישות טז) כת' שלא מצינו מתגרשת לרצונה ובעל כרחו, שתיטול תוספת כתובה. שלא כתב ע"ד שתצא ממנו ותנשא לאחר.

הוה ע"פ הרוב, ויש מיעוט חצופות ומש"ה ל"מ לחיוב ממון. ומהני רוב לענין איסור, להתיר אשת איש ול"מ להוציא ממון [ופלגינן נאמנות]. ומ"מ עיקר כתובה יש לה דכיון דמותרת לינשא, וקרינן לכשתנשאי לאחר. וכמו נשאת ע"פ עד א' דדרשי' מדרש כתובה לעיקר כתובה ולא לתוספת.

רלט) **שם.** ודעת **הראב"ד** (שם) דמדרב המנונא לא תנשא לכתחילה, ואינה גובה כתובה. ודוקא לענין שתופסין קידושי שני אמרי' (גיטין פט:) כדרב המנונא. [וכ"כ **הריטב"א** (כג.) בשם הרא"ה, וע' מה שהו' לעיל שם].

ועוד כת' **הרמב"ן** בשם **הראב"ד** דאיירי שאמר עכשיו גירשה ואבד גיטי, דאפשר לברורי ומש"ה אינה נאמנת (ע"ע לעיל כב:). א"נ רב יוסף לא ס"ל דרב המנונא. דאף רבא (נדרים צא.) פליג עליה[יד].

ורע"א הק' [לדעת הרמב"ם] א"כ כל אשה שמוציאה כתובה ואין עמה גט [במשנה], אמאי לא תגבה עיקר הכתובה. **והב"ח** תי' דמתני' במקום שאין כותבים כתובה, וגובים ע"פ הגט. ומש"ה יש ריעותא במה שלא שמרה את הגט.

רמ) **בא"ד וי"ל וכו' תובעת כתובתה לא מהימנא, דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן.**

ו**בתוס' שאנ"ץ ותוס' הרא"ש** תי' דהיכא דאיכא קטטה אינה נאמנת[טו]. וכתב דתליא במ"ד (יבמות קטז.) האם הוה משום דמשקרא או בדדמי.

ו**הרמב"ן** חלק דדוקא במת בעלה אמרי' כן, דהדהיתר מתוך חומר שהחמרת בסופה, הילכך כשרואים שבאה ע"ד כתובה, ולא ע"ד לינשא אין בירור[טז]. אבל הכא החזקה משום דאינה מעיזה, ואף לענין כתובה אמרי' כן. ועוד כתב דבסוגיין כיון דהבעל מודה שגירשה, א"כ כל הנידון לענין כתובה. ואין נידון כלפי היתר נישואין.

אך תוס' משמע דהוה אומדנא בעלמא של חימוד ממון. ויש שביארו דאף סברת התוס' דמהני אומדנא זו רק כלפי נידון היתר נישואין [וכיון דהותרה לינשא גובה כתובתה]. אבל כשעיקר הדין ודברים הוה ממון, ל"מ אומדנא זו להוציא ממון.

רמא) **שם. אבל תובעת לינשא לא מהימנא וכו'.** משמע דכשתובעת כתובה אינה נאמנת אף לענין נישואין. וכ"מ **בתוס'** (ב"מ יז:). אבל **תוס'** (יבמות קטז.) כת' דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא לענין נישואין. משמע דכשתובעת לינשא יש לה כתובה. וכשתובעת כתובה מותרת רק לענין לינשא, ואין לה כתובה[יז].

דף פט:

רמב) **יכול לומר גרשתיה ונתתי כתובה.** ונאמן במיגו.

הריב"ש (בשיטמ"ק) הק' דא"כ כשימות מתחייב כתובה, ואינו מיגו מעליא [ועדיף לו לטעון נתתי כתובה]. ותי' דאף בטענה זו לאחר שימות תגבה שוב כתובה. ומ"מ במה שיש לו מיגו אין גובין. וכמו הני עיזי דאכלי חושלא (ב"ב לו.) דנאמן עד כדי דמיהם, ואפי' היכא דטוען טובא[א].

רמג) **תוד"ה יכול.** וי"ל דדמי לטענו חטין והודה לו בשעורים, דקי"ל דפטור. **הקצות** (פח ח) הביא מדברי **הרא"ש** (ב"ק לה: ג טו) ג' צדדים אמאי פטור מדמי שעורין. **א'** דהוה מחילה. **ב'** מדין הודאת בע"ד[ב]. **ג'** דיכול לטעון משטה.

והקצות הביא (שם בסו"ד) דבתוס' דידן מבואר דאף היכא דבודאי חייב ממ"נ מזונות או כתובה, פטור

יד. וע' **ר"ן** ושאר **ראשונים** (נדרים שם) שדנו אי רבא פליג עליו בדינא, או דרק דחה הראיה.

טו. וכ"כ **הגר"א** (יז טז) דלדברי התוס' ה"ה קטטה, וכמו בעדות מיתה.

טז. ועד"ז מבואר **ברמב"ם** (טז לא) דהטעם דדוקא היכא דבאה ע"ד לינשא יש היתר דחומר בסופה. וע"ע ריטב"א (יבמות קיז.) עד"ז.

ו**הש"ש** (ז ז) דייק **מרש"י** (שם) דהיכא שעיקר העדות היא להתיר האמינוה, וממילא נותנין לה כתובתה. אבל כשאומרת תנו לי כתובתי, הו"ל כעיקר העדות לממון. ובממון בעי סהדי דע"פ שנים עדים יקום דבר.

יז. וכן דייק **המהרי"ק** (עב, והו' **בדרכ"מ** יז ג) מדברי תוס' שם. [עי"ש שהאריך].

א. ומהני מיגו לחצי טענה, כיון דיכול לטעון שניהם. [אבל **המהרי"ט** (הו' לעיל פח:) כתב דהיכא דטעין טובא ל"מ לו מיגו לחצי טענתו. וכוונת הגמ' דאם טוען רק עד כדי דמיהן מהני ליה מיגו].

ב. וכ"כ **התוס' הרא"ש** (כאן) דהודאת בע"ד כק' עדים.

משום טענו חטין והודה בשעורים, ואף דל"ש סברת משטה.

ושוב הק' **הקצות** (שם י, וע"ע הפלאה לעיל טז:) דאף לטעם הודאה, היכא דיש חיוב ממ"נ מתחייב. וכתב דל"ש לומר דהוה כאילו מודה שאינו בעלה, שהרי ידוע דהיא אשתו[ג]. וכתב ליישב דכוונת התוס' דיכול לטעון פרעתי המזונות, אע"ג דבעלמא הבעל אינו נאמן לומר שפרע, היכא דהאשה מודה מהני.

והריטב"א הוסיף על דברי התוס' אפי' תימא דלא נחשב טענו בחטין והודה בשעורין, אלא טענו מלוה והודה לו בפקדון, שחייב. בסוגיין יכול לומר דהיא פטרה אותו מן המזונות. (וע"ד דברי הקצות הנ"ל).

והנתיבות (פח ג בסו"ד) כתב דכיון דאומרת גרשתני הוה כאומרת איני נזונת ואיני עושה, ופטור ממזונות.

ובחי' ר' מאיר שמחה (ב"מ יז:, והו' **בדברי יחזקאל** טז י) כת' דכיון דטוענת גרשתני שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא[ד] [דאסורה עליו בלא קידושין מחדש], וכיון דאסרה עליו ל"ל מזונות [וכדין מורדת].

רמד) **שם. דעת הירושלמי** (ו א, הו' ברי"ף לקמן סב: בדה"ס, וב"מ ו. בדה"ס, וע"ע לקמן קז:) **דהמגרש את אשתו, חייב במזונותיה עד שיפרע כל כתובתה**[ה]. **והאחרונים** (רע"א סוף מערכה יג) **הביאו דבסוגיין מבואר דדעת הבבלי אינו כן. והדבר"י** (טז י) תי' דמ"מ אינו חיוב מזונות של אישות. [והאו"ש תי' ע"ד הנ"ל דהכא הוה מורדת].

רמה) **שם. דדמי לטענו חטין. הקצות** (שם ח בסו"ד) הק' אמאי נחשב טענו 'חטין', הרי בסוגיין תובעת מעות הכתובה, והוה כטענו שווי החטין [דהוה תביעת מעות והודאת מעות], וכה"ג מקרי 'מין' הטענה [ועד"ז הק' הריטב"א הנ"ל]. ותי' דאפשר דכל זמן שלא עשאה דמים, ולא זקפה במלוה, נחשב תביעת 'כתובה'[ו]. ולא כתובעת 'שווה' מנה.

רמו) **בא"ד ויש לחלק דשמא אם היה בא בעלה היה מודה לדבריה. האחרונים** תמהו האיך אפשר להוציא ממון מספק. **והקצות** (סק"י הנ"ל) כתב דהכא דוקא היכא דהבעל טוען דפרע פטור [לטעם דהוה הודאת בע"ד[ז]], הא לאו הכי מחוייב בממ"נ.

רמז) **אלמנה מן האירוסין במאי גביא, אלא במקום דלא אפשר. פרש"י** אלא [אף כשאינה יושבת תחת בעלה], והגמ' חזרה בה מהא דיושבת תחת בעלה. [וכ"כ **תוס'** בע"א].

והריטב"א הק' האיך הוכיחו מאירוסין דאי אפשר [ובמקום דלא אפשר מהני כתובה]. וכתבו דלאו 'אלא' קאמר, ואלמנה מהנישואין אינה גובה אא"כ יושבת תחת בעלה. וכ"כ **הרמב"ן** (בע"א).

רמח) **מנלן דאית לה כתובה. תוס'** (לעיל מד., ב"מ יז:, והרא"ש ורא"ה) כת' דיש כתובה מאירוסין, אלא דבעי לפשוט ממשנה או ברייתא. וכן הוכיח **התוס' רי"ד** (לעיל יב: מג: ונד.) דקי"ל דיש כתובה לארוסה. **ורש"י** (במשנה לעיל מג:) כתב קסבר דיש לארוסה כתובה, משמע דתליא במח' התנאים. **ורש"י** (נד.) משמע דנסתפק בזה.

אבל דעת **הגאונים והרמב"ם** (י יא) דאין לארוסה כתובה אא"כ כתב לה. [וע"ע שא"ר לעיל מג:].

והבעה"מ (ב"ב קמה., סח. בדה"ר) חילק דגרושה מהאירוסין לכו"ע יש לה כתובה, ודוקא לענין אלמנה חילקו בין כתב לה ללא כתב לה. וכ"כ **הרמ"ך** (בהשג' לרמב"ם י יא).

רמט) **דילמא בדכתב לה. האחרונים** חידשו דהיכא דכתב לה כתובה, נתחייב בגדר כתובה, ודנים בו

ג. והוסיף דבדבר הידוע לכל ל"ש לומר שיש הודאה דלא היתה אשתו מעולם וכדאיתא (בב"ק עד:) דל"ש עדות נגד דבר הידוע לכל, בבא הרוג ברגליו. [וציין לתוס' יבמות פח.].

ד. ואף דקי"ל (נדרים צ:) דאשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה. והאו"ש ביאר דהכא נאמנת, דלא שייך עיניה נתנה באחר, דלדבריה אסורה לכל העולם, וע"כ תחזור ותתקדש לזה.

ה. **והרא"ש** (ב"מ א לד) ביאר טעם **הירושלמי** דתקנו לייפות כח האשה, כדי שיפרעו לה כתובתה בבת א'.

ו. והביא כדאמרי' לענין שמיטה [דהוה כהקפת החנות, ע' לעיל נה.].

ז. אבל לטעם מחילה ל"מ.

ככל גדרי כתובה. ולא נחשב התחייבות ממון בעלמא[ח]. אבל לשון **הריטב"א** (כאן) דהוה כמלוה בעלמא[ט].

רנ) **רש"י ד"ה לא כתב לה.** התוספת אלא ע"מ לכונסה. **הרש"ש** דייק דלראב"י רק בתוספת אמרי' דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה, אבל כשהוא כתב לה עיקר כתובה מאירוסין, לא אמרי' דהוה ע"מ לכונסה.

רנא) **ולא מיטמאה. פרש"י** אינה חייבת להתעסק בו.

[אבל דעת **הרמב"ם** (אבל ב ו) דאשה אינה מחוייבת במצוה זו, דמצוות 'לה יטמא' הוה דוקא בזכרים שמוזהרים על הטומאה. **והראב"ד** חלק, והביא ראיה מהך ברייתא].

ועוד כתב **רש"י** (יבמות כט:) לענין רגל, דמצוה ליטהר ברגל[י].

רנב) **רש"י ד"ה אינו יורשה.** דגבי ירושת הבעל שארו כתיב וכו'. **האחרונים** הוסיפו דלמ"ד ירושת הבעל דרבנן, וכנגד פרקונה. ובארוסה לא תקנו. וצ"ב אמאי רש"י נקט כמ"ד ירושת הבעל דאורייתא. [ורש"י לעיל נג. ביאר ברייתא זו דלא תקון ירושה בארוסה].

רנג) **מתה אינו יורשה איצטריכא ליה. פרש"י** לאשמעינן בדכתב לה, ואע"ג דאיקריבו לאיחתוני כולי האי אינו יורשה. מבואר ברש"י חידוש גדול, דס"ד דכתיבת הכתובה הוה כנישואין, וקירוב חיתון.

רנד) **דקרעינן ליה וכתבינן אגבה כו'.** [כן תי' רב הונא].

ובגמ' (ב"מ יח.) אביי הק' על סברא זו, דאטו כל דמגבי בבי דינא מגבי.

רנה) **שתי גיטין ושתי כתובות גובה ב' וכו'. פרש"י** שזמן כתובה שניה לאחר הגט הראשון. ואף דסתם המגרש אשה והחזירה הוה ע"ד כתובה הראשונה, וכדאי' בסיפא. אפ"ה היכא דכתב לה כתובה בשעה שמחזירה[יא] מתחייב פעמיים כתובה.

ורש"י הוסיף דאילו כתב ב' כתובות קודם שגירש, אמרי' דהוה ב' שטרות על חיוב א' (וכדאי' בהמשך המשנה). אבל הכא שגירשה וכשהחזירה כתב הוה חיוב בפנ"ע.

רנו) **כתובה וב' גיטין וכו' שהמגרש את אשתו והחזירה ע"מ כתובה הראשונה מחזירה.** ולא נתכוון להתחייב לה כתובה נוספת, אלא להחזיר לה כתובה ראשונה. ואף דעכשיו היא בעולה, אפ"ה נשאה ע"ד כתובתה הראשונה שהיה מאתיים.

ותלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק כאן ולעיל פא. ופב:) כת' דה"מ כשלא פרע עדיין כתובתה. אבל היכא דכבר פרע כתובתה נתבטל הכתובה הראשונה[יב]. [ומתחייב לה עכשיו מנה].

והירושלמי (כאן) מק' דשטר שלווה בו ופרעו, אינו חוזר ולווה בו. [וה"נ האיך מחזירה ע"ד אותו שטר]. ותי' כאן בשפרעו כאן בשלא פרעו[יג].

רנז) **ב' שטרות היוצאין בזה אחר זה. פרש"י** על הלואה א' או מכר א'. [**והרמב"ן** נסתפק האם כוונתו דידעינן דהוה הלואה א', או אף בסתמא תולים כן]. אבל דעת **הרי"ף** דדוקא מכר, אבל בשטר הלואה גובה שניהם. [וע"ע בסוגיה לעיל מד.].

דף צ.

רנח) **קטן שהשיאו אביו וכו'. תוס'** (סנהדרין עו:) הביאו מהמשנה דאף דלא תקנו חכמים נישואין לקטן[א], מ"מ מהני שלא יחשב בעילת זנות. ובזה

ח. אמנם יש שדייקו מדברי **התוס' רי"ד** [הנ"ל] דס"ל דהוה התחייבות ממון בעלמא.

ט. [וכוונתו דלא נחשב מעשה בי"ד, ונאמן לטעון פרעתי]. [ויש להוסיף דלדעת הראשונים דתוספת כתובה נחשב תנאי בי"ד, ע' לעיל פח:, צריך לחלק דהתם נחשב כחלק מהכתובה. ואילו הכא התחייבות דידיה. ומ"מ הוה בגדרי כתובה].

י. וכ"כ **הלח"מ** (אבל שם) בדעת הרמב"ם. וע"ע שאג"א (סו).

יא. ויל"ד היכא דהחזירה סתם, ואח"כ כתב לה. ולכאורה החזירה ע"ד כתובה ראשונה. וחזר וכתב שטר נוסף [על אותו חיוב] וביטל שני את הראשון. אך א"כ ב' גיטין וב' כתובות, ניחוש שהכתובה השניה הוה לאחר שהחזירה. ולא נתחייב כתובה נוספת. ואפשר דאין לנו לומר שביטל שטר שני את הראשון היכא דיל"פ שהחזירה ע"ד כתובה שניה.

יב. אבל **רש"י** (לעיל פא. ד"ה מגרשה) כת' דמגבה כתובתה, ומחזירה ע"מ כתובתה הראשונה. ובפשוטו משמע דכוונת רש"י לדין המשנה, ובכלל זה דאף כשהגבה כתובתה מחזיר ע"מ שתחזיר לו מה שהגבה לה.

יג. והירושלמי הביא מח' אי דוקא לכתובה, או אף לתנאין. וע' מפרשים.

א. כדאי' (יבמות קיב:) דקטן שנשא אשה פטורה מחליצה ומיבום.

ביאר הא דיש מצווה להשיאן סמוך לפרקן [קודם גדלות]. [וכ"כ **תוס'** יבמות סב:[ב], וכ"כ **הב"ח** אה"ע א[ג]]. אבל **הרמב"ם** (אישות יא ו, איסו"ב כא כה) כתב דהוה בעילת זנות.

והב"ח כת' דה"מ השיאו אביו, אבל כשנשא מעצמו הוה בעילת זנות[ד]. וכן הביא **הבאר היטב** (א ה) בשם שו"ת **כנסת יחזקאל** (נה)[ה], והכנס"י (הו' בפתח"ת שם ג) כת' די"ל דהרמב"ם מודה היכא דאביו השיאו. ורק כשנשאה מעצמו הוה זנות.

רנט) **כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה. הרשב"א** הביא בשם **הירושלמי** והוא שבעל אחר שהגדיל. דעי"ז מקודשת לו לפי שאין אדם עושה בעילתו זנות[ו].

ו**הבית יעקב** (קו"א סז יא) הביא דכעי"ז מצאנו גבי מקח, דקי"ל (רמב"ם מכירה כט יז, שו"ע חו"מ רלה יד) דקטן שמכר חפץ, דאם כשגדל שותק כשהלוקח משתמש, והוא משתמש במעות, נקנה המקח. דלענין ממונא מקח הראשון קיים. וה"נ כתובה הוה תשלום חילופי האישות.

ו**הריטב"א** כתב דקמ"ל דאף דלא עשה מעשה נישואין אחר שגדל, מ"מ יש לה כתובה. [ובזה תי' קו' התוס' מאי קמ"ל].

ו**המרדכי** (הג' מרדכי קידו' תקמו, בשם **רש"י**) הוכיח מכאן דמהני חופה קודם קידושין, שהרי נשאה קודם שחלו קידושין. וכתובתה מאתיים. [ולמד מזה דאי"צ שוב כניסת חופה, ולברך ברכת נישואין].

[משמע דחל 'נישואין', אף בקטן[ז]].

רס) **גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה. רע"א** תמה אמאי בעינן להא דקיימה [שנושאה עכשיו], ואמאי לא יהני התחייבות הגוי. [דגוי שנתחייב כסף ונתגייר לא פקע חיובו[ח]]. ו**הבית יעקב** (שם) תי' דבעודה נכרי נתחייב כתובה, שאם יפסק האישות ישלם לה. דהוה תמורת אישות בני נח כל חייהם. אבל כיון דנתגיירו ונתבטלה האישות שביניהם, כלה קנין אישות הקודם ולא נתחייב כתובתה.

ו**בפסקי הרי"ד** (והו' בשיטמ"ק) כתב דאיירי בנכרי שנשא בת ישראל, דהיא בת כתובה. אבל אם נשא כנענית, אין כתובה לכנענית[ט], ונחשב כמי שנושאה עכשיו. וכל מה שכתב לה בטל, ויש לה מנה. ו**הריא"ז** (הו' בשלט"ג) חלק דאילו נשא בת ישראל, הוה נישואי עבירה, ול"ש כתובה כלל. וע"כ איירי בנשא נכרית. וכה"ק **הריב"ש** (בשיטמ"ק).

רסא) **אמר רב הונא וכו' אבל תוספת אין לה. קאי** אקטן וגר שנתגייר[ז]. ו**הרשב"א** (שו"ת א תתקסב והו' בר"ן לקמן קא: ס: בדה"ר) כת' דה"ה במשנה (פט:) דמגרש והחזירה ע"ד כתובתה הראשונה היינו מנה ומאתיים, ולא תוספת.

רסב) **ורב יהודה אמר אפי' תוספת. רש"י מה"ק** ביאר דאיירי שכתב לה האב. ואע"פ שאין מעשה

ב. וכן **תלמידי ר"י** (בשיטמ"ק) כת' דאין איסור בדבר להשיאו [וחלק על הרמב"ם]. והביא דכן הורה למעשה הר"ש מן ההר. וכת' דמ"מ אי"צ גט.

ג. ד**הטור** (שם) כת' דקודם י"ג הוה כזנות, ו**הב"י** נקט דהיינו קודם גדלות [וכרמב"ם]. אבל **הב"ח** דייק דכוונת הטור קודם שנת י"ג, אבל שנת י"ג [י"ב שנה ויום א'] דהוה סמוך לפירקן תקנו רבנן דאינו בעילת זנות. ו**החלק"מ** (א ג) חלק.

ד. ומדברי **הב"ח** (בסו"ד) מבואר דקטן שהשיאו אביו אף צריכה גט [ודלא כמשמעות **התוס'** (יבמות צז:) דאי"צ גט]. ודעת **הר"י ברזילי** דהאב יכול לזכות קידושין לבן [וע"ע אבנ"מ א א].

ה. והוסיף דהאב יתפיס לה מטלטלין בכתובתה, שהרי ל"מ התחייבות הקטן. והפתח"ת הביא ס' שער נפתלי דאי"צ להתפיס כתובה. דלא תקנו כתובה לקטן.

ו. אבל ה**שיטמ"ק** נסתפק דאפשר דהיינו רק למ"ד שמהני לענין תוספת, אבל לענין מנה ומאתיים ל"צ ביאה.

ז. וה**אחרונים** למדו מזה דנישואין נקבע במציאות היחוד, ולא צריך 'מעשה קנין'.

ח. ע"פ **תוס'** (סנהדרין עא:) דלא נאמר בקטן שנולד לחיובים בידי אדם, אלא בידים שמים. וע"ע **שו"ת בית יעקב** (ג), ו**שבות יעקב** (א קעז). אבל ב**שו"ת יד אליהו** (מ) הביא מהמשנה דגוי שגנב או לווה ואח"כ נתגייר אי"צ לפרוע. ואף היכא דיש עליו שטר, דכקטן שנולד דמי.

ט. ומשמע דכוונתו דל"ש כלל גדר 'כתובתה קיימת', ולא רק משום דגיורת כתובתה מנה [ע' בסמוך].

י. ובגר שנתגייר קשה כקושיית רע"א (הנ"ל) דנכרי שנתחייב לה, מחוייב אף כשנתגייר.

קטן כלום, כיון דקיימה ע"ד כתובה ראשונה, ולא ערער כלל.

רסג) **תוד"ה לא.** והא ע"כ לא גביא ממשעבדי, דמוקדם הוא וכו'. אבל **התוס' הרא"ש** כתב בשם **ר"ת** דגבי ממשעבדי[יא]. דהכא ליכא למיחש שתטרוף קודם, דאין מכירת קטן כלום[יב].

ור"ת (הו' בתוס' הרא"ש וריטב"א) ביאר דאף דהיכא דלא כתב לה כתובה יש לה מנה מתנאי בי"ד, אפ"ה הכא גרע. דכיון דכתב לה כתובה דלא חשיב, ולא סמיך אתנאי בי"ד. ועפ"ז כתב **רע"א** דהיכא דהכתובה מוקדמת לא טרפא ממשעבדי אף משעת נישואין. ולא אמרי' דדל שטרא, ונתחייב משום מעשה בי"ד.

רסד) **בא"ד וי"ל וכו' אע"ג דכשגדלה או נתגיירה כבר היא בעולה וכו' שע"מ כן קיימה, שיהא עכשיו כתחילת נישואין.** ומשמע דמתחייב מאתיים משום עיקר כתובה.

וצ"ב דמ"מ עכשיו שנושאה הוה בעולה, ומבואר **בתוס'** (לעיל לט: ד"ה טעמא) דאף בעולת עצמו כתובתה מנה. וצ"ל דכאן נחשב המשך אישות[יג]. ועדיין צ"ב.

ומשמע בתוס' דאף בגר אמרי' כן [וכ"כ **תלמידי ר"י** בשיטמ"ק]. **והריב"ש** (בשיטמ"ק) הק' דכל נברית הוה בחזקת בעולה [כדאי' (לעיל יא.) דגיורת כתובתה מנה]. [וכה"ק **התוי"ט**]. והריב"ש כתב דצריך להעמיד בנשאה פחות מבת ג' ויום א'. [ודוחק].

והרמב"ם (יא ז) כת' דקטן שנשא והגדיל יש לה עיקר כתובה [משמע אפי' מאתיים, והמשנ"ל דן בזה], וגר שנתגיירת הוא ואשתו יש לה כתובה מנה. **וה"ה** ביאר דגיורת כתובתה מנה. וכ"ש זו.

ובגמ' (יבמות קיג.) איתא דחרש ושוטה שנשאו נשים, אין להם עליהם כלום. ואפי' נתפקחו. והשתא הוה בעולות, וכתובתן מנה. **והב"י** (סז) ביאר דהוה כמי שנושאן עכשיו. וביארו דכיון דלא תקנו להם כתובה כלל, לא אמרי' ע"ד כן קיימו, דגדר כתובה שייך רק מכאן ולהבא.

הדרן עלך פרק הכותב

יא. וכ"פ **הטור** (ס"ס סז) שאינו גובה ממשעבדי שמכר בקטנות. אבל מכאן ולהבא גבי אף ממשעבדי. [והק' דהרא"ש פסק דלא גבי].

יב. **והתוס' הרא"ש** הק' [כתוס'] דשמא מכר אפוטרופוס, וכן בנברי וכו'.

יג. וכמ"ש **תוס'** (סנהדרין) דלא נחשב זנות. דאי נחשב 'זנות', לא הוה המשך האישות.

דף צ.

פרק מי שהיה נשוי

א) **הראשונה קודמת לשניה וכו'. הריטב"א ור"ן** הביאו בשם **הירושלמי ותוספתא** דדוקא לענין כתובה, אבל לענין מזונות[א] שוות. וכ"פ **הרמב"ם** (אישות יח יד) דאם מת והניח כמה נשים, נזונות בשווה.

והרמב"ם ביאר [כמו[ב]] שאין קדימה במטלטלין. **והראב"ד** השיג דאפי' נזונות מקרקע, שחיוב מזונות חל לאחר מותו, וחל שעת החיוב לכולן בבת א'. והוה כלווה ולווה וחזר וקנה שכולן שווים בו (כדאי' ב"ב קנז.). **וה"ה** חלק על טעם הראב"ד דנשתעבד לכל א' משעה שנשאה, ואף שהגיע זמן פרעון בשווה, לראשונה נשתעבד קודם. והוכיח כן דהא אף חיוב כתובה אינה נגבית עד שעת מיתה[ג], והראשונה קודמת[ד]. **וה"ה** הביא בשם **הרשב"א** דבשעבוד מזונות הקילו. [ע"ע בסמוך מש"כ הר"ן בשם הרשב"א].

ובדברי הראב"ד מבואר דגדר חיוב מזונות אלמנה חל רק בשעת מיתה, ומש"ה ליכא שעבוד קודם. **והאבנ"מ** (צג כ) הביא דכ"מ **ברי"ף** (ב"ב קלג., ס: מדה"ס) דמתנת שכיב מרע הוה בבת א' עם מזונות אלמנה, דחל בשעת מיתה. וכתב דלפ"ז הא דאיתא (גיטין מח:) דאין מוציאין למזום האשה והבנות מנכסים משועבדין מפני תקון העולם, ע"כ איירי במה ששעבדו הבנים. דאף מדינא חל רק בשעת מיתה[ה]. וכעי"ז הק' **הגר"א** (קד לג, הו' בסמוך).

והאבנ"נ (אה"ע שכה) כתב די"ל דהראב"ד קאי לאחר התקנה הנ"ל, ולולי תקנ"ח היה משתעבד משעת כתיבת הכתובה. וגדר התיקון העולם שלא יחול השעבוד משעת כתובה.

ב) **יורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה וכו'.** [איירי שמת הוא, ואח"כ מתו הנשים]. **התוס' רי"ד** הביא דהגמ' (שבועות מח.) מקשה דכיון דהאשה לא נשבעה על כתובתה[ו], אין אדם מוריש [ממון שחייב עליו] שבועה לבניו (לדעת רב ושמואל שם). והגמ' מעמידה בנשבעה ומתה[ז].

הקדמה – גדר קדימה דבע"ח מוקדם

ג) **שם. קודמין.** דבע"ח המוקדם שעבודו קודם בנכסים. ובפשוטו גדר קדימה הוה מדיני שעבוד נכסים, אבל בשעבוד הגוף ליכא קדימה[ח]. ומחוייב לפרוע כל החובות בשווה. (וכ"כ הקצות קד א).

אבל **הקוב"ש** (שכז) חידש דשייך קדימה אף בשעבוד

א. [ויל"ד האם קמ"ל במזונות מיניה. או באלמנה, דחל בשעת מיתה לשניהם בשווה].

ב. כ"ג **המגיד משנה**, ועפ"ז כוונת הרמב"ם דאינו שעבוד חשיב שיהא דין קדימה. [וע' בסמוך]. אבל **הראב"ד** הבין כוונת הרמב"ם דתליא ממה גובה מזונות. ולפ"ז לדעת רבא (נא., סט:) דמזונות אינה נגבית אלא מהקרקע יהא קדימה. ורק לתקנת הגאונים ליכא קדימה.

ג. ובפשוטו משמע מדבריו דהוה כחוב תוך זמנו. וקמ"ל דאפ"ה חל החוב. אבל לדברי **האחרונים** דלא חל חיוב כתובה עד שעת מיתה וגירושין, מבואר בזה דכיון דהסיבה להתחייב קודם, חל שעבוד. וכמו זורק חץ, שעדיין לא הזיק (וכ"כ **החזו"א** נו טז). וע"ד מ"ש **האחרונים** (קוב"ש ח"ב יא) גבי קנס קודם העמדה בדין.

[ולדברי הראב"ד מבואר דחיוב כתובה חל משעת כתיבה, אף דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. משא"כ מזונות אלמנה 'חל' התקנה רק בשעת מיתה. ואף דהוה מחמת כתובה הראשונה. ומ"מ מסתבר דהוה כחוב תו"ז, ואינו חייב אלא כל יום ויום].

ד. וה"ה ביאר דל"ד ללוה ולוה ואח"כ קנה דהתם חל השעבוד בדבר שבשעת הלואה שלא היה שלו, וא"י לשעבדו עד שעה שנקנה. ולפיכך חל השיעבוד בשוה.

ה. ודן דעפ"ז אף למ"ד דכתובת בנין דכרין גביא ממשעבדי, היינו של הבנים. והק' דלקמן (בע"ב) מבואר דלא כן.

ו. והעירו דהגמ' (שם) מק' מהסיפא [נשא ראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה], והו"ל להביא מהרישא. [וי"ל דמ"מ הלשון בסיפא מבורר יותר דאיירי שמתה לאחר שמת הוא].

ז. ועוד תי' **הריטב"א** בגרושה שמתה בחיי בעלה. דהיא לא נתחייבה שבועה. כמת מלוה בחיי לוה.

ח. וכן לכאורה מבואר בגמ' (ב"ב קנז:) דהיכא דלווה ולווה ואח"כ קנה יחלוקו. [ולא אמרי' דשעבוד גופו של זה קדם, ואף ללא דאיקני].

הגוף[ט], דמחוייב לפרוע קודם מה שנתחייב ראשון'. והביא דאף במצוות קי"ל דכשחל מצווה א' עליו ראשון, עדיף ועי"ז יתבטל המצווה הב'[יא].

והקצות (קד ב) כתב דהיכא דעדיין לא נתחייב לפרוע לא' מהם, וכגון שהוא תוך זמנו[יב], לא יניח משום הכי מלפרוע החוב השני. דהך מצווה רמי עליה[יג].

במטלטלין – תוס' (לעיל פו. ד"ה לאשה) כת' דלא שייך קדימה במטלטלין, והוי כאילו זמנם שווה. כיון דלא משתעבד לגבות מלקוחות. [דדוקא בשעבוד נכסים יש דין קדימה].

ודעת רוב **ראשונים** (הרי"ף[יד] ורא"ש לעיל פו, והרמב"ם[טו], ורא"ה ור"ן) דאין קדימה במטלטלין [וכ"פ **הטור** חו"מ קד]. אבל **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות סא, הו' בב"י שם[טז]) כת' דאף במטלטלין כשבאו לגבות בבת א' יש דין קדימה לראשון. דקי"ל שעבודא דאורייתא[יז]. ואף דהפקיעו שעבוד ממטלטלין אצל יתומים, כשהם בידו לא הפקיעו.

והקצות (קד א) **והגר"א** (קד ב) הביאו דמדברי תוס' דידן מבואר דיש קדימה בשעבוד מטלטלין. [ע' בסמוך].

ותוס' (פו. בסוגריים[יח]) כת' דלמ"ד דדאיקני לא משתעבד שניהם שווים. דקדימה תליא בשעבוד נכסים להוציא מלקוחות [וכסברת הקצות]. אבל דעת **תוס'** (ב"ב קנז:) דאף למ"ד דדאיקני לא משתעבד, מ"מ מיניה דידיה יש קדימה. [ובפשוטו היינו קדימה משום שעבוד הגוף[ט], אך י"ל דיש שעבוד נכסים מיניה].

מלוה ע"פ מוקדם – נח' **הראשונים** (הו' בראשונים בע"ב, וב"ב קעו.) כשיש מלוה ע"פ קודם ומלוה בשטר מאוחר, דדעת **שו"ת הרי"ף** (קצז) דמלווה בשטר קודם, דכיון דמלוה ע"פ אינו גובה ממשועבדים, אף אינו גובה ממה שמשועבד למלוה בשטר[כ].

אבל דעת **רב האי גאון** דמלוה ע"פ קודמת. [וכ"כ **ה"ה** (כ א) בדעת **הרמב"ם**[כא], וכ"פ **השו"ע** (חו"מ קד יג)[כב]]. **ובשו"ת הרשב"א** (א תתקיד, ומיוחסות כב, **והריטב"א** צ:, וצו:) ביאר דקי"ל שעבודא דאורייתא.

ט. ויש שהביאו מדברי **הראב"ד** (בסה"ת סא ב ב, הו' **בב"י** חו"מ קד מחודש טו) דכיון דשעבודא לאו דאורייתא, א"כ המצוה רמי על שניהם כא', הילכך המוקדם קודם. [ומשמע דיש קדימה בשעבוד הגוף ובמצווה לפרוע. אך יש לדחות דכוונתו לדחות סברת המקשן דשעבודא דאורייתא עדיף משעבוד דרבנן, דחייב לפרוע מדאורייתא לזה אף שהוא מאוחר (עי"ש). ובזה דחה הראב"ד דתרוייהו דרבנן, ומש"ה אזלי' לפי השעבוד, והמוקדם קודם].

י. [ויל"ע אילו החוב מוקדם הוה תוך זמנו, וזמן השטר מאוחר קודם, א"כ מצוותה קודמת. וצ"ל דמצוות פריעת בע"ח חל משעת 'סיבת החיוב', כלפי מצב שאח"כ. וכן מצוות פסח אף דחל מחצות, מ"מ התמיד קודם, והמצווה בפועל חל אח"כ. וצ"ע].

יא. וכדאשכחן כשהלך לשחוט פסחו, ושמע שמת מת. דיש חילוק בין קודם חצות לאחר חצות (ע' זבחים ק.).

יב. או כשלא תבעו [וע' נתיבות (שם) דפליג בזה].

יג. וציין לגמ' (מנחות מט.) דמצוה דרמי עליהו זמנו הגיע עדיף. והביא נידון שו"ת **הרדב"ז** (ד יג) במי שהבטיחו לשחררו מבית האסורין למצוה א', דאין מעבירין על המצוות, ומחוייב במצוה הראשונה.

יד. כ"ה פשטות הרי"ף דאין קדימה כלל במטלטלין. אך יש שדחו דכוונתו דוקא לענין היכא דקדם וגבה.

טו. וכ"מ בדברי **הרמב"ם** (אישות יח יד הנ"ל) דאין קדימה ממטלטלין. אבל **המשנ"ל** (מלוה ב ו) כתב [דכוונת הרמב"ם] דדוקא גבי מזון האשה אין קדימה ממטלטלין.

טז. וכ"פ **השו"ע** (קד א), אבל **בשו"ע** (שם י) כת' דאין קדימה במטלטלין. (וע"ע שם ג). **והסמ"ע**, **תומים** ושאר **מפרשים** האריכו להביא דדעת רוב **ראשונים** דבמטלטלין אין קדימה.

יז. **והקצות** (לט א) הביא מדברי הרשב"א דשעבודא דאורייתא הוה אף ממטלטלין [וע' מה שהו' בזה לעיל פד.].

יח. אמנם **האחרונים** לא גרסו סו"ד התוס' שם, ולפ"ז תוס' הביאו ראיה ממ"ד דדאיקני משתעבד, דמ"מ הוה בבת א'. ושעבוד מטלטלין הוה כשעבוד דאיקני. דחל שעבוד לתרוייהו בשווה. [וק"ק דתוס' הביאו ראיה מספק הגמ'. וצ"ל דכוונתם מהכרעת הגמ' דיחלוקו, והיינו משום דשווים].

יט. **והאחרונים** בהא דאי' (ב"ב קנז.) דגובה מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה [ואף שלווה ואח"כ קנה], האם הוה בגדר שעבוד נכסים [כל זמן שהוא אצלו, ע' סמ"ע קז א], או משום שעבוד הגוף. [ובהמשך הגמ' (שם) מבואר דאף היורשים מחוייבים משום מצווה, וע' היטב תוס' ושא"ר שם. ואכמ"ל].

כ. ואף אם קדם וגבה, המלוה בשטר גובה ממנו.

כא. אבל **הש"ך** (קד כ) כתב דאין ראיה מסתימת הרמב"ם שם. [וחלק על פסק השו"ע כרב האי גאון].

והרמב"ם (מלוה ב ה,ו) כתב דאינו נאמן להודות שמחוייב במלוה ע"פ במקום מלוה בשטר דחיישינן לקנוניה. **וה"ה** דייק הא לא"ה מלוה ע"פ קודמת. [**והמשנ"ל** (שם) כתב דדוקא בקרקע, אבל מטלטלין לכו"ע שווין, עכ"פ במטלטלין שקנה אחר הלואה. עי"ש].

כב. **והרמב"ן** (בע"ב) הכריע **כשו"ת הרי"ף**. [וכתב דשמא לא כתב רב האי גאון תשובה זו]. וכן הכריע **הגר"א** (קד לג)

ואף דהפקיעו את השעבוד של מלוה ע"פ מלקוחות, מבע"ח לא הפקיעו[כג]. ול"ש נעילת דלת כיון דשניהם בע"ח.

ונח' בזה **הראשונים** [בכ"מ[כד]] למ"ד שעבודא דאורייתא האם הפקיעו לגמרי השעבוד ממלוה ע"פ, אפי' מיניה. או דרק תקנו תקנת השוק שלא יגבה מלקוחות [ונח' האמוראים האם גובה מיורשים].

והרמב"ן (והו' **בר"ן**) הביא ראיה[כה] דמוכח בגמ' (לקמן צז.) דאלמנה שגבתה מזונות, יכולה לחזור ולטרוף לכתובתה [לולי אחריות דנפשה]. ומבואר דאף שהמזונות [המוקדם[כו]] דהוה מלוה ע"פ מוקדם קדם וגבה, מלוה בשטר [המאוחר] מוציא מידו. [ובמה שמכרה לאחר כדי לגבות ממזונות, הלוקח הוה כמו הבע"ח עצמו[כז]].

והר"ן הביא **דהרשב"א** דחה דבמזונות [אלמנה] הקילו, ועשאום כאילו[כח] בכל יום חל שעבוד מזונות אותו יום, ולא חל שעבוד מעיקרא. ומש"ה מלוה בשטר קודמת בגוביינא. אבל **הגר"א** (קד לג) חלק דמבואר דמזון האשה והבנות אינו גובה ממשועבדים, משום תקנה. והגמ' (גיטין נא.) נדחקת אמאי אין מוציאין[כט]. ולדברי הרשב"א מדינא לא נשתעבד עד אח"כ[ל]. [וע"ע אריכות בתומים שם].

והש"ך (קד כ) כתב דמ"מ נר' דהיינו במלוה בשטר סתם, אבל כששעבד לו נכסים להדיא אף רב האי גאון מודה דמלוה ע"פ אינו גובה מנכסים ה'משועבדים'[לא] [ודייק דהיינו משועבדים לבע"ח[לב], ואף שלא מכרום]. [אך הביא **דבשו"ת הרשב"א** (א תתקיד) מבואר דלא כן].

ד) **שם. והתומים** (אורים קד ל, ונתיבות חי' י) **כת'** דמלוה ע"פ מוקדם ומלוה ע"פ מאוחר אף לדעת הרי"ף והרמב"ן יש קדימה לכתחילה למוקדם[לג]. אבל **הרמב"ן** (בסוגיין, וכן הר"ן לקמן נד. בדה"ר) **כתב** דאין דין קדימה במלוה ע"פ, אפי' במלוה ע"פ אחרת[לד].

דראיות הרמב"ן תיקום כראי מוצק. [ודלא כדחיית הרשב"א]. ואף שהב"י נטה אחר הרשב"א, ודחה דבריהם בשביל משמעות הרמב"ם.

כג. והקוב"ש (שכט) הק' מ"ש ממטלטלין, דדעת רוב ראשונים דאין קדימה, וכמ"ש תוס' (פו.) דאילו לא גבי ממשעבדי אין קדימה.

כד. ע' **תוס'** (ב"מ ד:) **ונחל"ד** שם. וע"ע **נתיבות** (סו כג, בב' מהד').

כה. [וכן הביא ראיה מהגמ' לקמן בע"ב, עי"ש].

כו. ונקט דמזונות נחשב מוקדם, כיון דהוה בבת א' בשעת נישואין. וסיבת החיוב מזונות חל בשעת נישואין ובאותו שעה שחל חיוב כתובה. [ואף דחיוב מזונות אלמנה חל בפועל רק משעת מיתתו. א"נ נקט דהגמ' קאי אף במזונות אשה, בחייו]. [והרמב"ן נקט דאין חילוק בין היכא דחלו תרוייהו בבת א', להיכא דהמלוה ע"פ קדמה].

כז. והר"ן כתב וכי כשבי"ד מכרו קרקע לגבות חובו, וכי בע"ח הב' יוכלו להוציא מהלוקח.

כח. לכאורה כוונת הרשב"א דהוה חיוב 'לזון', ולא תקנו חיוב ממון אלא כל יום ביומו. (ע"ע מש"כ בזה לקמן קא:). אך לשון הרשב"א דעשאום, קצת משמע דאף דחל חוב מעיקרא, מ"מ חכמים הקילו שלא יהא שעבוד אלא בשעת פרעון. כאילו חל עכשיו. [וצ"ב].

כט. משום דאינן כתובין או משום דאינו קצוב. [ואפשר דזה בכלל דברי הגמ' דאין כתובין, דאי הוה כתובין מחוייב מעיקרא. וע"ע אבנ"מ קיד ה].

ל. ושוב ציין **דבשו"ע** (חו"מ סא ז, ע"פ שו"ת הרא"ש) מבואר דמי שנתחייב בשטר כל סכום שיודה אח"כ, גובה בשטר מזמן ראשון. דהיו ללקוחות לחשוש לזה, ויצא הקול. **והגר"א** (שם כה) ציין מקור מהגמ' (לקמן קב.), ואף דלדברי הרשב"א (דסוגיין) נתחייב בכל יום.
[ובפשוטו הרא"ש אייירי שנתחייב לגמרי מתחילה בתנאי. וקמ"ל דאמרי' דיצא קול למשעבדי, אף דאינו ברור וקצוב. ובזה הגר"א הביא ממזונות, דאינו קצוב כמה יהא לבסוף (ע' גיטין שם ולקמן קא:). אך צ"ב א"כ אמאי תלי בדברי הרשב"א. ולכאורה משמע דהגר"א נקט כדברי הרשב"א דחל חוב מזונות בכל יום, ואפ"ה יש קדימה בשעבוד נכסים. דחל שעבוד נכסים אף קודם שחל חוב בפועל. וכמ"ש האחרונים אהא דחל שעבוד נכסים לכתובה אף לצד דלא חל חוב, דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. וכמו זורק חץ ומת.
ואפשר דלדעת הרשב"א נהי דחל שעבוד הנכסים קודם שחל חוב, אבל קדימה במלוה ע"פ (לדעת רב האי גאון) תלוי בחוב בפועל, ולא בשעת חלות השעבוד].

לא. וכדאי' (לעיל סח.) האחים ששעבדו, לדברי הש"ך היינו ששעבדו להדיא לבע"ח.

לב. ולפ"ז יש ב' גדרי שעבוד, דמגדרי שעבודא דאורייתא חל שעבוד ממילא, ובזה מ"מ שאר חיובים קודמין. אבל היכא דשעבד להדיא וחל דין בקרקע, הפקיעו חכמים שעבוד מלוה ע"פ.

לג. וכ"מ **בש"ך** (קד כ) בדעת הראב"ד בס' **התרומות** (הו' לעיל).

לד. וכ"כ **השו"ע** (קד ח) גבי ב' שטרות היוצאין ביום א'. **והש"ך** (שם יז) הק' בזה. **והאחרונים** האריכו (ע' לקמן צד:).

והרמ"א (קד א) פסק דבב' מלוה ע"פ וקדם א' וגבה מה שגבה גבה [וציין לר"ן][לה]. והקצות (שם ג) הביא דלדעת הר"ן אף לכתחילה אין קדימה. וכת' דלדעת הראשונים דיש קדימה במלוה ע"פ [וכן מוכח מדברי רב האי גאון (והטור ושו"ע קד יג) דעדיף אפי' ממלוה בשטר], א"כ אף בדיעבד מה שגבה לא גבה[לו], ואף מלוה ע"פ דאינו גובה מלקוחות[לז]. והקצות הביא מדברי הראשונים (ע' תוס') שדנו אף בערכין נימא מה שגבה לא גבה, ואף דקי"ל דערכין הוה מלוה ע"פ[לח].

ה) **מכלל דאי קדמה ב' ותפסה וכו' ש"מ וכו' מה שגבה גבה.** משמע תפיסה דוקא, והיינו במטלטלין. דבקרקע לא שייך תפיסה. אמנם הראשונים (ריטב"א, וע' סו"ד התוס') כת' דע"כ איירי בקרקע, דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה.

והרא"ש (ט יא) הביא בשם ר' יונה דדוקא בבי"ד קדם וגבה גבוי [אפי' ב' שטרות ביום א']. אבל אם הלווה הגבה מעצמו, מה שגבה לא גבה[לט]. והרא"ש כתב דנראה דבריו בקרקע. אבל במטלטלין מה שגבה גבה אפי' בלא בי"ד. [כדאי' (לעיל פד.) דמהני תפיסה]. והב"י (קד, הו' בקצות שם י) הביא ר' ירוחם בשם הרמ"ה דאף בקרקע כשהגבה מעצמו. וכת' דכ"ה סתימת הפוסקים.

ו) **בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה.** ודעת שמואל (לקמן צד.) דנח' בזה ת"ק ובן ננס (במשנה צג:) האם מה שגבה גבוי. [ועי"ש אוקימ' נוספות במח']. והראשונים פסקו דמה שגבה לא גבה.

והאחרונים (קוב"ש שכה והלאה) חקרו בגדר הדין מה שגבה לא גבה, האם הבע"ח המוקדם טורף מיד הבע"ח המוקדם. מכאן ולהבא, וכדין גבייה מלקוחות[מ]. או דאף למפרע לא מהני גביית בע"ח המאוחר. ובטלה גבייה ראשונה לגמרי[מא]. דכיון דהמוקדם יש לו זכות, מש"ה המאוחר אינו יכול לתבוע[מב].

והקוב"ש פי' דכיון דמצוות הבע"ח המוקדם עדיף, א"כ אין לו שעבוד כלפי השני[מג] [במקום שסותר למצוות הראשון]. ומש"ה אף מעיקרא אינו גבייה כלל.

ועוד יש שפי' דבע"ח המוקדם טורף מהמאוחר, וכמו שטורף מהלוקח. אלא דעי"ז נתברר שלא נפרע חובו של המאוחר, ואין לבע"ח זכות בקרקע עד כמה שלא נפרע חובו. נמצא דע"י גביית המוקדם נעקר הפרעון של המאוחר למפרע.

ותוס' (והראשונים) הק' מה סברא דמ"ד דמה שגבה גבוי, וכי עדיף מלוקח. ולצד הראשון זה סברת מ"ד מה שגבה לא גבה. אך י"ל דמ"ד מה שגבה לא גבה הוה מטעם אחר. אלא דמ"מ הק' דלמ"ד מה שגבה גבה לא עדיף מלוקח.

ותוס' (לקמן צד.) כת' דבע"ח מאוחר שגבה אינו יכול לסלק בזוזי, ולא דמי ללוקח. דבע"ח מאוחר אין לו בשדה אלא כנכרי בעלמא. [ועי"ש דהאחרונים דנו לפרש כוונתם באופן אחר].

והראשונים (ר"ן לקמן צד. בשם הרשב"א גיטין נ:, וכן מגיד משנה כ א) כת' דהיכא דהניח קרקע [אפי' זיבורית] לבע"ח המוקדם, מהני גביית המאוחר.

לה. ורע"א (במערכה לקמן צד אות ב) הוכיח מדברי הר"ן דהא בהא תליא, דאילו חל שעבוד במלוה ע"פ היה קודם למלוה בשטר, ומה שגבה לא גבה. אלא דאנן קי"ל דלא חל שעבוד כלל. ומש"ה לא שייך קדימה כלל.

לו. והביא דבחד תי' בתוס' דמולה ע"פ מה שגבה גבה, ומ"מ סתימת הרמב"ם והפוסקים דלא כן.

לז. והאמרי בינה (גביית חוב ח) כת' דכן מוכח לצד דיש קדימה [ומה שגבה לא גבה] במטלטלין, דכלפי מטלטלין הוה מלוה ע"פ. דל"מ שטר למטלטלין. [ויל"ע דאגב קרקע מהני].

לח. דהרמב"ם (בכורים יא ג, והשו"ע יו"ד שה טז) פסק דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי [ע' קידושין יג:].

לט. [ואפי' כשעשה ע"י שומא, אף היכא דל"ש מאן שם לך (ע' לקמן צח.)].

מ. וכ"כ **הגרי"ז** דבע"ח מאוחר לא גרע מלוקח, דחל המקח אלא דטורפין ממנו [מכאן ולהבא] מפני שיעבוד. ואף בבע"ח לא אמרי' שלא חלה כלל הגביה. [והקוב"ש הביא דכ"ה לדעת הקצות. אמנם הקצות (קד ג הנ"ל) נקט דאף במלוה ע"פ אמרי' מה שגבה לא גבה, ואף דאינו יכול לטרוף מלקוחות].

מא. ואף דבשעה שטרף היה תוך זמנו של המוקדם, א"כ בדין גבה. אך משעה שבא לפנינו בע"ח המוקדם נקבע שאין זכות למאוחר, ופקע גבייתו.

מב. ויל"פ דהוה סברא בגדרי 'ערב', דכיון דמחוייב טפי למוקדם, ממילא ל"ש חיוב כלפי המאוחר כלל עד כמה שיש בזה סתירה [ולא דמי ללוקח, דיש לו זכות בגוף הקרקע].

ועוד יש שפי' הטעם דל"ש שיהא לב' 'זכות טירפא' בקרקע א', כיון דסותר זל"ז, וע"כ דזכותו של הב' מיתלא תלי.

מג. [וצ"ע וכי נאמר דאינו מצווה במצווה הב'. והעוסק

ועוד כת' **הראשונים** (וכ"פ **הרמ"א** קד א[מד]) דכשבא הבע"ח המאוחר לגבות ובע"ח המוקדם אינו לפנינו, מגבין לו[מה]. אלא שאח"כ כשיבוא בע"ח מוקדם יוציאנה מידו[מו].

ז) **תוד"ה שמע מינה.** תימה מה סברא היא זו, דלא יהא בע"ח אלא כלוקח וכו'. **והרמב"ן** (והו' בשא"ר) כתב דמ"ד מה שגבה גבה ס"ל שעבודא לאו דאורייתא[מז]. והא דגובין מלקוחות הוה תקנ"ח משום נעילת דלת. אבל בב' בע"ח ליכא להאי טעמא [וכתי' הרשב"ם].

וביאר דמ"ד מה שגבה לא גבה ס"ל דאף דשעבודא לאו דאורייתא לא פלוג רבנן. א"נ ס"ל דשעבודא דאורייתא[מח].

ח) **בא"ד וכ"ת וכו' איכא נעילת דלת מבע"ח הראשון, לא היא הואיל ויכול לקדום לא ימנע**[מט]. [וצ"ב דמ"מ יתכן שלא יקדים, ואמאי לא חששו שהלווה יתכוון להפקיע עי"ז מבע"ח מוקדם, ע"י שילווה מחבירו, וימהר להגבות לו].

ט) **בא"ד אע"ג** (ערכין ז:) וכו' ונתן ד' לשניה וא' לראשונה יצא ידי שתיהם[נ] וכו'. ותוס' פי' דכשנתן ד' לשניה היינו כפי אשר תשיג ידו, שלא היה יכול ליתן החמישית לערך הב'[נא] לפי שהיה משועבד לראשונה[נב]. [ואף דגם מה שנתן לשניה לא היה רשאי, שהרי יש קדימה לראשון].

והקצות (קד א) הביא דאף דאיירי התם במטלטלין [וכמ"ש **תוס'** בסמוך בשם **ר"ח**], אמרי' דכשהוא בידו הוה משועבד לראשון. והביא דמבואר דיש שעבוד נכסים וקדימה אף במטלטלין[נג]. [**והקוב"ש** (הנ"ל) דחה דהוה קדימה מחמת המצווה. ולא משום מגדרי שעבוד נכסים]. וכן ציין **הגר"א** (קד ב).

אבל **הרדב"ז** (ערכין ג יא) כתב בדעת הרמב"ם דאיירי בקרקע כשיעור סלע. וכ"כ **הלח"מ** (שם).

והקצות כתב דלדעת הראשונים (הו' לעיל) דליכא קדימה במטלטלין, היינו משום דחכמים עקרו את השעבוד. אבל מדינא כו"ע מודים דחל שעבוד אף ממטלטלין[נד]. וגבי הקדש העמידו דבריהם ע"ד

במצווה, אף דפטור מהמצווה, ואסור לעשות כן. וכי נאמר דלא קיים כלל מצוה. וצ"ל דגדר 'שעבוד' וגביה תליא במה שהוא מחוייב בפועל].

מד. **והגר"א** ציין **לרא"ש** (ה) בשם **הירושלמי**. [וע"ע לקמן צד.].

מה. ולכאורה הטעם דבע"ח גובה מכאן ולהבא, וכל זמן שלא גבה המוקדם לא נחשב צד בגוף הממון. ועוד יל"פ ע"פ מש"כ **הקצות** (קד ב) דכל זמן שלא תבעו, לא רמי עליה כלל לפרוע ולהחזיר החוב. [ומסתבר דבלוקח מוקדם כה"ג, לא נוריד את המאוחר לקרקע, עד שיבוא המוקדם. וע' לקמן צד: גבי שטר של ניסן סתמא].

מו. אך ה"מ בקרקע [שלא יהא לו הפסד מזה]. אבל במטלטלין, וכן היכא דלא יוכלו להוציא ממנו, לא מגבים למאוחר. [עי"ש בפוסקים].

מז. אבל **רע"א** (מכת"י תלמיד) הוכיח דאף למ"ד שעבודא דאורייתא אמרי' מה שגבה גבוי, ממה שדנו **תוס'** [והראשונים] גבי ערכין, אף דהתם ל"ש נעילת דלת.

מח. **ורע"א** (במערכה לקמן צד בסופו) הק' דנימא דבסוגיין איירי בשעבוד כתובה, דהוה דרבנן. ומש"ה אף למ"ד דבמלוה שעבודא דאורייתא ומה שגבה לא גבה, אבל בחיוב כתובה דרבנן יהא הדין מה שגבה גבה. וכן גבי דאיקני, דהוה שעבוד דרבנן. והוכיח דאין לחלק בזה.

מט. **והרמב"ן** הוסיף דאף אם נועל בפני בע"ח זה, אתה פותח משום בע"ח אחר. ועוד [הבע"ח השני] אינו עשוי להלוות ע"מ שמא יקדים ואם ויתפוס, ואילו יבא לבי"ד יפסיד.

נ. דבערכין דרשי' אשר תשיג ידו, וכיון דפרע סלע, ולא היה יכול לתת יותר, יצא יד"ח. [אך ה"מ כשפרע מקצת. אבל אם לא פרע כלל נשאר עליו חוב. **והקוב"ש** כת' דאם אין לו כלל גובים את כל הה' ממשועבדים. אבל היכא דיש לו מקצת מבני חורין, יצא יד"ח. דהיינו אשר תשיג ידו].

נא. ולפ"ז כל הסוגיה בערכין מוכיח דיש קדימה למוקדם, ואפ"ה מה שגבה גבה.

[אבל יש שהעלו צד (בדעת שאר ראשונים) דהתם נחשב כאשר תשיג ידו כיון דמשועבד גם לבע"ח השני. ואף לולי דין קדימה. [ואף דרשאי לפרוע לכל א' כפי רצונו, מ"מ כל שיש בע"ח אחר נחשב דאין לו ממון]. ואפ"ה הגמ' הוכיחה דבע"ח מאוחר שקדם וגבה גבה. אלא די"ל דאיירי באופן דליכא קדימה. וע"ע בסמוך].

נב. ואף דלכאורה הלווה רשאי לאכול נכסיו, ולעשות בהם כפי רצונו. אלא דכוונת התוס' דאינו משועבד בהם לפרוע חובו. ומש"ה נחשב דאינו משיג ידו.

נג. **והאמרי בינה** (גביית חוב ח) חילק דערכין גרע מב' בעלי חוב. דבשעת הערכת הכהן עדיין לא רמי עליו חוב הערך הב'. והוה כמי שיש לו בע"ח א', דמשועבד לו. ומש"ה יש קדימה מחמת עצם המצווה. וכל הנידון קדימה במטלטלין ובמלוה ע"פ, היינו כשרמי עליה ב' חובות [ותבעו אותו].

נד. ועיל"פ דגדר שעבוד לבע"ח הוה משום סמיכות דעת, ובמטלטלין דלא סמכא דעתיה ליכא קדימה. אבל שעבוד דהקדש הוה סברא בעצם, דכופין ע"י נכסיו. ומש"ה חל אף על מטלטלין. [ולא תלי בסמיכות דעת כלל].

תורה, ולא הפקיע שעבוד ממטלטלין. ועוד דאין להם כח לעקור שעבוד הקדש[נה].

י) **בא"ד [ור"ח] תי' דגבי הקדש ודאי מה שגבה גבה, דאין לחוש הואיל והכל הקדש.** [והרמב"ן כת' דהגמ' (שם) נוקטת 'בע"ח מאוחר' לאו דוקא]. ועד"ז הביא **הרי"ף** (לקמן צד., נג. בדה"ס) בשם **רב שרירא גאון**[נו] דאין הקדש מוציא מיד הקדש[נז].

והר"ן ביאר שהכל רשות א'. **והקצות** (פג א) כתב דלפ"ז ה"ה ברשות א' בהדיוט מה שגבה גבה. וא"כ כשיש בע"ח א' שיש לו עליו ב' חובות [ויש ערב על א' מהם[נח]], מה שגבה גבה. כיון שהכל של אדם א', אינו יכול לגבות מעצמו.

והרמב"ם (ערכין ג יא) תי' שערכין לא הוה כחובות, והקדש מאוחר שקדם וגבה גבוי. משמע דהוה סברא בגביית הקדש[נט]. **והקצות** ביאר **דהרמב"ם** לשיטתו (ערכין ז יד) דקדושת דמים מפקיע מידי שעבוד. ומש"ה כיון שהקדש גבה אין מוציאין מידו[ס]. [ומש"ה אף בע"ח אחר שמוקדם אינו מוציא מיד הקדש].

יא) **בא"ד עוד תי' [ר"ח] דהתם במטלטלין.** [וכ"ה ברי"ף לקמן שם[סא]]. ובפשוטו מבואר בדברי ר"ח דיש קדימה אף במטלטלין, אלא דאמרי' מה שגבה גבה [וכמו שאינו גובה מלקוחות].

אבל **הריטב"א** ביאר דאין במטלטלין דין קדימה[סב]. וכ"כ **הר"ן** (לקמן צד נג. בדה"ר) דליכא קדימה במטלטלין כלל. ומשמע דאף לכתחילה ליכא קדימה במטלטלין [ונחלקו בזה הראשונים, הו' לעיל[סג]].

אבל **הקצות** (קד א) **הביא** דבגמ' (ערכין שם) מבואר דיש קדימה לכתחילה במטלטלין. דאל"כ אמאי יצא יד"ח הערכין, הרי יכול ליתן למי שהוא רוצה[סד]. וצ"ע מדברי הריטב"א והר"ן. [וכה"ק **הקוב"ש** שכה, שכו].

והקוב"ש (שכז) כת' דדוקא גבי המלוה ליכא דין קדימה במטלטלין, דכל א' תובעו בשווה. אבל הלווה מחוייב למי שנתחייב קודם. דיש עליו חיוב ליתן למי שנשתעבד קודם, ויש קדימה במצווה[סה]. ולענין ערכין נחשב דאינו בני חורין, שהרי מחוייב לקיים מצוותו.

ועוד יש שפי' דדוקא בערכין יש קדימה מצד המצווה, דכל הנידון משום מצווה דידיה. אבל כשבא לגבות מבע"ח יש שעבוד לב' הבע"ח והם תובעים אותו. ולאו כל כמיניה ליתן ע"פ מצוותו[סו].

נה. משמע דהקצות נסתפק האם מהני הפקר בי"ד להפקיע זכות [ממון] הקדש. [וע' **תוס'** (לעיל כט.) 'חלק מזבח' מי יתיר, ובקוב"ש שם].

נו. וכ"ה **בשו"ת גאונים קדמונים** (נג) דהקדש מאוחר שקדם וגבה גבה. ועוד דדוקא ב' בעלי חוב, אמרי' מה שגבה לא גבה משום פסידא דאידך, אבל הכא הכל א', אלא דיבור מאוחר ודיבור מוקדם. [ועוד כתב דפסק הלכה דסוגיין עדיף, דהוה במקומו. ואילו בגמ' ערכין הוה שלא במקומו].

נז. וכתב וה"מ בקרקע, אבל במטלטלין. ומשמע דחידש דין בפנ"ע, ולא כפי' בגמ' שם. [אבל תוס' העתיקו כתי' נוסף]. א"נ דהוה תי' נוסף, וכוונתו דכל א' לחוד מהני לתרץ.

נח. ונפק"מ לתבוע את הערב.

נט. **והלח"מ** (שם) הק' דבגמ' (ערכין שם) מבואר דדמי לכל בע"ח מאוחר. וכתב דאולי הרמב"ם גרס שם באופ"א.

ס. וכ"כ **הגרי"ז** (ערכין ז:) דבע"ח מאוחר נחשב שגבה, אלא שחוזר ומוציא ממנו. ומש"ה בהקדש א"א לחזור ולגבות ממנו, לדעת הרמב"ם (הנ"ל) דאף קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד. וא"א להפקיע מהקדש אם כבר חל בשעתו.

סא. **והרי"ף** כתב דבמטלטלין ליכא דין קדימה, דל"ל קול. וכדאמרי' (ב"ק יא:, ב"ב מד:) עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בע"ח גובה ממנו. וצ"ב דהתם הוה משום תקנת השוק, דמכר מפקיע שעבוד. [אבל בבעלי חוב ל"ש תקנת השוק]. וי"ל דמ"מ ליכא גבייה מאחרים במטלטלין.

ואפשר דכוונת הרי"ף להוכיח דליכא שעבוד נכסים במטלטלין כלל. [ומכר לא הוה הפקעה, אלא משום תקנה ליכא שעבוד כלל. וע' מה שהו' לעיל מט: דנח' בזה הראשונים, דדעת **תוס'** (ב"ק יא:) דליכא שעבוד אף ליורשים. ואילו דעת **תוס'** (לעיל מט:, וב"ב מד:) דחל שעבוד אלא דמכר מפקיע מידי שעבוד].

סב. וביאר דאפי' למ"ד שעבודא דאורייתא, אין עיקר השעבוד על מטלטלין. [לדברי הרמב"ן דמה שגבה גבה תלי בשעבודא דאורייתא].

סג. ולפ"ז תוס' דידן סותר לתוס' (לעיל פו.).

סד. והקצות כת' דלמ"ד דל"ל קדימה במטלטלין ע"כ איירי התם בקרקע.

סה. ומה שכת' הראשונים והפוסקים דליכא קדימה היינו כשתובעים מהנכסים, אבל הלווה מצד עצמו חייב ליתן למוקדם.

סו. ומש"ה הפוסקים לא הזכירו דיש ללווה דין קדימה מחמת המצווה.

יב) **שם.** ועוד תי׳ תוס׳ (בהמשך) ועי״ל[סז] דבערכין מלוה על פה, הלכך מה שגבה גבה, וקסבר מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא (ע׳ קידושין יג:)[סח]. וכ״כ **הרמב״ן** דערכין הוה כמלוה ע״פ. ומלוה ע״פ מאוחר שקדם וגבה, אין מלוה ע״פ מוקדם מוציא ממנו, דכל שאינו מוציא מלקוחות אינה טורפת מן התופס בחובו.

והר״ן (לקמן שם) כתב דליכא דין קדימה כלל במלוה ע״פ. [וכ״ד **הרמב״ן** (בע״ב, הו׳ בהקדמה) דאין קדימה במלוה ע״פ]. אמנם פשטות לשון הרמב״ן (כאן) דל״מ לטרוף, אבל כשבאו שניהם כא׳, יש קדימה למוקדם. וצ״ע. וגם בזה קשה קו׳ הקצות והקוב״ש].

והקצות (קד ג) הביא דמשמע דתוס׳ (ורב שרירא גאון ור״ח והרי״ף) לא חילקו בזה, ואף במלוה ע״פ אמרי׳ מה שגבה לא גבה[סט]. [ודוחק דבאו לפרש למ״ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר. ולדברי הקצות (קד א) י״ל דרבנן לא הפקיעו שעבוד הקדש[ע]].

יג) **בא״ד דשור תם שמזיק כמקרקעי דמי כדאמר התם** (ב״ק לג:) דאית ליה קלא וכו׳. ושור תם שהזיק ומכרו, בע״ח גובה ממנו. והגמ׳ פי׳ דיש לו קול [וכמו עשה עבדו אפותיקי ומכרו]. [דחל שעבוד על גוף השור, וכאפותיקי. וכיון דיש לו קול לא הפקיעו חכמים את השעבוד אף שמכרו].

ועד״ז כת׳ **הריטב״א** בשם **הרא״ה** בשם **הרמב״ן** דכששעבד מטלטלין אגב קרקע, דינו כקרקע (וכדאי׳ ב״ב מה:). וכ״כ **שו״ת הרשב״א** (מיוחסות סא).

ורע״א הק׳ דנהי דלגבי חיוב הנזק הוה קרקע, מ״מ לגבי בע״ח דעלמא הוה מטלטלין. ובגמ׳ (ב״ק שם) איירי בחב ואח״כ הזיק [עי״ש ב׳ גיר׳ ברש״י], שלווה דרך הלואה. וקדם וגבה נזיקין. והאיך יוציא חוב [שעבוד מטלטלין] בעלמא מיד לקוחות. וכבר עמד **השיטמ״ק** (ב״ק לג:) בשם **הרא״ה**, וכתב דכוונת הגמ׳ כששעבד מטלטלין אגב קרקע.

ודעת **הראב״ד** דכשעשאו אפותיקי למוקדם לכו״ע מה שגבה לא גבה. **והרמב״ן** (לקמן צה.) חלק, והביא ראיה משור שגובה מגופו והוה אפותיקי, ואפי׳ הכי הגמ׳ (ב״ק שם) דנה דמה שגבה גבה[עא].

יד) **בא״ד וכעין זה היה רגיל ר״ת לפרש ש״מ מה שגבה גבוי, ממטלטלי וכו׳.** ולר״ת הנידון בסוגיין במטלטלין מוקדם. ויש קדימה ממטלטלין, ונח׳ בסוגיין אי מה שגבה גבה[עב].

והמהרש״א כתב דמש״כ תוס׳ כעין זה, היינו שיש חילוק בין מטלטלין לקרקע. אלא דלדברי ר״ח הנידון מה שגבה גבוי דסוגיין קאי בקרקע. ואילו ר״ת בקרקע לכו״ע ל״מ [דלא גרע מלוקח, וכקו׳ התוס׳ בתחילת דבריהם], וכל הספק במטלטלין.

ובחי׳ מהרי״ט כתב דכוונת ר״ת דהמשנה איירי בין במטלטלין ובין בקרקע, והדיוק דיש אופן דמה שגבה גבה, במטלטלין.

טו) **בא״ד וצ״ל השתא הא דקאמר (לקמן צד.) לכו״ע מה שגבה לא גבה, ובערכין וכו׳.** [ולפ״ז למסקנא אף במטלטלין מה שגבה לא גבה]. אבל **המהרש״א** כתב דיל״פ דמסקנת הגמ׳ דאיירי בקרקע, ומש״ה לכו״ע [ת״ק ובן ננס] מה שגבה לא גבה.

טז) **בא״ד ולי נראה וכו׳ ואתיא כר׳ טרפון וכו׳.** **המהרש״א** כתב דלפ״ז איירי במטלטלין ביד אחרים, דאף ר׳ טרפון מודה דאין לו ממטלטלין שתחת ידו. אבל הק׳ דלר׳ טרפון הדין הוא ינתנו לכושל, ולא למוקדם. ולר׳ יוסי בר״ח (לפרש״י) היינו למי ששטרו אחרון. [ואילו במשנה כאן מבואר דראשונה קודמת]. ויש ליישב. **והקרנ״ר** תי׳ דהיכא דידעינן דהמוקדם לא

סז. ומשמע דהוה מדברי ר״ת, ולא מדברי ר״ח. [ואפשר דר״ח סבר דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר].

סח. ויש לפרש עד״ז לשון **הרמב״ם** (ערכין ג יא) שהערכין לאו כחובות.

סט. ובפשוטו היינו למ״ד שעבודא דאורייתא. וכלפי מלוה ע״פ אחר לא הפקיע את השעבוד. [אבל לדברי הקוב״ש יש קדימה במצוות פרעון, ומשום שעבוד הגוף. ואף למ״ד שעבודא לאו דאורייתא].

ע. [וצ״ע דהרי״ף כתב הטעם דבמטלטלין מה שגבה גבה הוה משום דל״ל קלא, דהוה סברא מדרבנן. ומבואר דלא חילק גבי הקדש].

עא. ולכאורה נקט דהראשון ג״כ הוה היזק ולא הלואה.

עב. ובזה ל״ק דלא עדיף מלוקח.

יוכל לגבות מהלקוחות, דאין נכסים נוספים, מודה ר' טרפון שינתנו לראשון.

דף צ:

כתובת בנין דכרין

יז) **ש"מ אחת בחייו וא' לאחר מיתה יש להן כתובת בנין דכרין, ולא חיישינן לאינצויי**[א]. **הרא"ש** הביא **דר"ח**[ב] דייק דדוקא אחרי שהשניה מתה, אבל בעוד האשה בחיים לא יטלו[ג]. וביאר דכיון דבזה כו"ע מודו דחיישינן לאינצויי [כיון דאין להם כלל]. אבל יש **גאונים** דאף בחייה יש כתובת בנין דכרין. וכן הכריעו **הראשונים**[ד]. **והרא"ש** כתב דמסתבר שיש לה, דאל"כ בשעת מיתת האב כבר זכו היורשים בירושה, והאיך יפקע מהם כשתמות. [ובדאיתא בגמ' (צא.) גבי נכסים מועטים בשעת מיתה ואח"כ נתרבו, דכבר זכו יורשים לדעת רוב ראשונים[ה]].

יח) **רש"י ד"ה שמע מינה.** ובני ראשונה באין ליטול מכח ירושת אביהם, דירתון תנן. [דנח' (לעיל נב: וב"ב קלא.) האם גדר כתובת בנין דכרין ירתון תנן או יסבון תנן, ונפק"מ אי גבי ממשעבדי]. **המלא הרועים** (לעיל נה.) דייק דלמ"ד 'יסבון תנן' אין חילוק בזה. אבל בדברי **התוס'** (נה. ד"ה יסבון) משמע דהנידון דא' בחייו וא' לאחר מותו הוה אף למ"ד יסבון.

יט) **ש"מ כתובה נעשית מותר לחבירתה. פרש"י** שמתקיים ירושה דאורייתא במה שעושים מצווה לפרוע חוב אביהם.

והרמב"ן (ור"ן בשם הרשב"א) כתב דאיירי דוקא היכא דיש שם כשיעור ב' כתובות [אף דליכא מותר דינר]. דלא תקנו כתובת בנין דכרין אלא היכא דיכולים לגבות כל כתובתה[ו]. **והרא"ש** כת' דמסתבר דאף היכא דהירושה הוה פחות משיעור כתובת שניה [דהוה כבע"ח], כיון דירשו יותר משיעור כתובת ראשונה יש להם כתובת בנין דכרין. דבשעת מיתה הוה כשיעור ומתקיים נחלה דאורייתא. ואף דע"י פריעת כתובה שניה [ובע"ח] לא נשאר כשיעור כתובתן. ומה שישאר אחרי פריעה בין רב ובין מעט יקבלו.

ומ"מ **הרא"ש** כת' דהיינו דוקא היכא דהירושה הוה דינר יותר מכתובת הראשונה, שישאר מותר דינר. וקמ"ל דאף דהשניה גובה כתובתה, דנחשב בזה קיום נחלה[ז]. אבל כשלא נשאר כדי כתובה א', לא סגי במה שזוכין בכתובת אמן, וכל א' יפרע לבע"ח לפי חשבון. דכיון דבשעת מיתה לא היתה מותר דינר בטל דין כתובת בנין דכרין, וזכו מיד בירושה דאורייתא. וכשבא בע"ח לגבות הוה דבר שנתחדש, וקי"ל בע"ח מכאן ולהבא גובה.

והאחרונים (רע"א, אבנ"מ קיא ג וז, בית מאיר קיא ו) הק' דלמש"כ הרא"ש הטעם דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה, א"כ אמאי צריך לטעם דכתובה נעשית מותר. תיפו"ל דבשעת מיתה [קודם גביית הכתובה והבע"ח] יש מותר דינר. והוה כמרובים ונתמעטו. [דהוה ספק בגמ')לקמן צא.), ודעת רוב ראשונים דזכו היורשים]. ורע"א הביא דבס' **מגיני שלמה** נדחק בזה הרבה.

ורע"א הביא דמבואר גבי אלמנה (לקמן צו:) דתקנו דהנכסים ברשותה [ונחשבת מוחזקת, דאי"צ גביית

א. ואידך מ"ד ס"ל דחיישינן לאינצויי, דאלו נוטלין כתובת אמן מדין בע"ח. ובירושה נוטלים יותר. ועוד כתב **רע"א** לפרש דס"ל דבחיי אמן חיישינן לאינצויי דל"ל בנכסים כלל [וכסברת ר"ח]. וס"ל כקו' הרא"ש דכיון דמעיקרא ל"ל, כבר זכו היורשין בדין ירושה דאורייתא. ועפ"ז מיושב לשון ר"ע 'כבר קפצה'. דהטעם דל"ל משום דכבר זכו בדין ירושה דאורייתא.

ב. וכ"כ **הרמב"ן** בשם תשובות הגאונים.

ג. [וכשהיא תמות אח"כ יטלו, אא"כ גבתה כתובתה. א"נ תליא בשעת חלוקת הנכסים, האם חלקו בחייה].

ד. **הרמב"ן, ר"ן,** וכ"כ **בפסקי תוס'** (שכא). והמגיה ביאר הוכחתו מדברי **התוס'** (צא. ד"ה וכי) בקו' על רש"י.

ה. אמנם דעת **'רבי'** (תוס' לקמן צא:) דמרובים ונתמעטו יש להם כתובת בנ"ד [וי"ל דכ"ד ר"ח]. ועוד כתב בחי' **המהרי"ט** דבנכסים מועטים לא תקנו מעיקרא שלא לעקור נחלה דאורייתא. אבל הכא תקנו כתובת בנין דכרין, אלא דמשום אינצויי א"א לתת.

ו. ויל"ד האם אף בבע"ח אמרי' כן, או רק בכתובה. [וע' בסמוך דיש מקום לחלק בזה].

ז. ודייק כן ממש"כ רש"י 'יותר מב' הכתובות'.

בי"ד[ח]), ולא אמרי' דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה[ט]. [וע"ע אבנ"מ דומה לזה[י]].

ורע"א כתב לפרש דיורשים שמגיע להם חוב מאביהם מקרי קדמו וגבו לגבי בע"ח אחר כיון דמיד הנכסים ברשותם, ובזה ל"ש מכאן ולהבא, כמרובים ונתמעטו.

כ) **רש"י ד"ה כתובה נעשית מותר.** אין לך ירושה גדולה מזו, והיא היא ירושתן. [ואידך מ"ד ס"ל דבעי ירושה שיעמוד לרשותם]. [ומבואר דגדר מצוות יתומין לפרוע חובו אביהם, שפורעים מהמעות שלהם. ודלא כמ"ש **הקוב"ש** (שיד) דנחשב שימוש האב לפרוע חובו, וכלפי זה אין להם דין ירושה].

כא) **וש"מ כתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי.**

[ונח' בזה לעיל נה. פומבדיתא אמרי' דלא טרפא, ירתון תנן. ובני מתא מחסיא אמרי' טרפא יסבון תנן. וע"ע לעיל נב: וב"ב קלא.]. **ורע"א** (לעיל נב:) הק' היכי משכח"ל כתובת בנין דכרין ממשועבדים, דאם אין מותר דינר לא תקנו. ואם יש בני חורין גובין מהם. ותי' דלת"ק י"ל דמתקיים ירושה דאורייתא בדינר מטלטלין, וגובה מקרקע משועבדים לכתובת בנין דכרין. אבל לר' שמעון דבעי קרקע קשה.

ורע"א תי' דלמ"ד דבע"ח נעשה מותר ניחא. ועוד חידש **רע"א** דהיכא דבלאו הכי לא ירשו כלל, א"כ גבי ממשועבדים, דלא נעקר עי"ז נחלה דאורייתא.

כב) **שם. לא טרפא ממשעבדי. והרמב"ן** כת' ש"מ דכל שאינו טורף מהלקוחות, אינו גובה מנכסים שמשועבדים למלוה בשטר. ומלוה ע"פ מוקדם אינו גובה במקום מלוה בשטר מאוחר. (וכדעת **שו"ת הרי"ף** הו' בהקדמה תחילת הפרק. ודלא כדעת רב האי גאון).

והריטב"א והר"ן דחו דכוונת הגמ' דכיון דלא טרפא ממשעבדי אלמא ס"ל ירתון תנן. **ובחי' ר' קרשקש ושיטה לר"ן** ביארו ראיית הרמב"ן דאינו ירושה ממש, אלא דהוה כירושה לענין הא דלא טרפא ממשעבדי. דלא מצינו יורש א' נוטל חלק מהשני אלא בכור[יא].

והאבנ"מ (קיא ו) כתב דאף למ"ד ירתון תנן, יורשים כתובת אמן, ולא עדיפי מינה. ואם ירצו שאר יורשים לסלקם בזוזי רשאין[יב].

והרמב"ם (אישות יט יג, וע' זכיה ח ט) כתב דכתובת בנין דכרין עדיף על מתנת שכיב מרע, דכתובת בנין דכרין חל בשעת מיתה. ואילו מתנת שכיב מרע חל לאחר גמר מיתה (ע' ב"ב קלז.), ולא נחשב משועבדים[יג]. [ומשמע דיש בזה גדר גביית חוב. ולא דין ירושה בעלמא].

כג) **ואמינא להו אנא וכו' כי פליגי בכתובה וכו'.**

[דשאר בע"ח נחשב ראוי, ושאני כתובת אמן]. **פרש"י** דאינהו גופייהו שקלי[יד]. ובמה שפורע לעצמו לא נחשב קיום נחלה דאורייתא. וכ"כ **הריטב"א** דכיון דאנו המוציאין, ואין כאן עלינו מצוות פריעת בע"ח, נמצא שאין כאן נחלה דאורי'. ועוד הביא **י"מ** דפריעת כתובה לא חשיבא מצוה [ודוקא פריעת הלואה], ומש"ה אין כאן ירושה.

וצ"ב במה פליג מ"ד דאף בכתובה, האיך נימא דיש מצווה לפרוע לעצמן. **ורע"א** כתב דיל"פ דבחיי אמן היא כשאר בע"ח, וחל ירושה דאורייתא ומצווה לפרוע. ואף אח"כ כשמתה הוה מרובים ונתמעטו (וכדאי' לקמן צא.).

דף צא.

כד) **מ"ם מקרקעי אין, מטלטלי לא.** [כר' שמעון במשנה בסמוך]. **ורש"י** (לעיל נ:) הביא [מדברי ר'

ח. **והבי"ש** (קיא ג) הביא שו"ת מהרי"ל דאף נחשב 'ראוי' לענין ירושת בכור. [וע"ע אבנ"מ קיא ב].

ט. וכתב ד'בלימוד בישיבה' כתב לפרש דזהו טעם המ"ד [בסמוך] דמחלק בין כתובה לבע"ח. [ודלא כרש"י].

י. **והאבנ"מ** הביא דה**רמב"ן** (ב"ב קמ:) כתב כסברא זו גבי מזון הבנות, דבמה שמשועבד לחובו נחשב נכסים מרובים שנתמעטו, דנכסי קמי יתמי רמו ואינהו הוא דמגבו ליה חוביה. אבל מזון אלמנה ודאי ממעטת, דאף היא אוכלת בתקנ"ח, ונכסי ברשותה קיימי.

יא. ויל"ע דבגמ' (ב"ב קלא.) משמע דגדר כתובת בנ"ד הוה מדין הנחלת ר' יוחנן בן ברוקה. וצ"ל דס"ל דהוה תקנה בעלמא, וקו' הגמ' מהא דנקטו לשון ירושה. א"נ קאי למסקנא.

יב. [ואף דלעיל סט. אמרי' דלמ"ד דפרנסה הוה ירושה, אינו יכול לסלקם].

יג. [**והראב"ד** השיג דנחשב משועבדים].

יד. הלכך הנך בני שניה מקבלין ולא פורעין, נמצא שאין כאן נחלה דאורייתא.

שמעון] דכתובת בנין דכרין לא גבי ממטלטלין (כדלעיל נב:). [דא"כ ודאי יחשב 'מותר'[א]].

ותוס' (לעיל נב:) כת' דלאחר תקנת הגאונים אף כתובת בנין דכרין גובה ממשעבדי[ב]. אבל דעת רוב הראשונים (הו' לעיל שם) דלא תקנו בזה[ג].

ולדעת ת"ק אף דבמטלטלין ליכא כתובת בנין דכרין, אפ"ה מתקיים בזה נחלה דאורייתא. ואף דלא שייכא לכתובה. וכ"כ **המאירי**.

[ולפ"ז אף כשאין לו קרקע כנגד ב' הכתובות, אפ"ה מהני שיש דינר מטלטלין. ומתקיים נחלה דאורייתא. וכל א' יטול כתובת אמו לפי חשבון[ד]].

כה) **אלא הכא בדינר משעבדי. פרש"י** משועבדין לבע"ח. ועוד הביא **תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) לפרש דהיה לאביהם זכות שעבוד, כגון משכנתא דסורא בקרקע. [ונח' האם זכות קנין פירות ושעבוד נחשב 'קנין']. ועד"ז כת' **הרש"ש** דירשו שטר חוב שאחר היה חייב לאביהם, וגבי בכור נח' רבי ורבנן (ב"ב קכד:) האם מלוה הוה ראוי[ה].

כו) **כגון שנשא ג' נשים וכו' יולדת נקיבה היא[ו] וכו'.** וכתובה נעשית מותר. **האחרונים** העירו דכה"ג לא פרעו לעצמן, אלא ליורשי שלישית [שאין לה חלק כלל בירושה]. וא"כ הוה כבע"ח, ולא תלי בדין כתובה נעשית מותר [אלא בע"ח נעשה מותר].

כז) **אם אמרו יתומין הרי אנו מעלין וכו'. ההפלאה** הק' דאף אי מהני להעלות שוויו עכשיו, מ"מ בשעת מיתה לא היה שווה, ונתרבה אח"כ. [ותליא בגמ' בסמוך מועטין ונתרבו[ז]]. וכה"ק **החכמת שלמה** (בגליון השו"ע קיא), וחידש דבמה שהוא עבידי דאתו ואינו מחוסר מעשה, כגון פירות דקל לא נחשב מועטין ונתרבו.

כח) **אלא שמין וכו'. הריטב"א** (צ.) **פי'** אע"ג דיש זמן ששוים יותר, אין דמים אלא לפי שעתו. א"נ אם בא אדם מעלמא והיה מעלה שומתן[ח], אין שומעין לו. אלא אזלי' בתר שומת בי"ד.

כט) **היה להן נכסים בראוי וכו'[ט]. הרמב"ם** (בפיה"מ) כת' שהניח חובות וסחורות ביד מתעסקים[י] או ממון בעיר אחר[יא].

והרא"ש כתב דירשו מאבי אביהם, אפי' מת קודם חלוקה. דזכו היורשים בירושה דאורייתא, הואיל ומעלמא אתי ולא היה בשעת מיתה. **ורבינו ירוחם** הק' א"כ תפשוט מהכא דמועטין ונתרבו מהני (ע' בסמוך), ודוקא הכא דהוה ראוי. [והאחרונים האריכו בזה].

ל) **מרובין ונתמעטו. פרש"י** שהוזלו. **והרמב"ן** כתב או שנשתדפו[יב]. אבל אילו נמצאו שהנכסים אינם שלהם, איגלאי מילתא דהוה מועטין מעיקרא, ולא זכו מעיקרא[יג].

א. [אמנם לולי דבריו היה אפ"ל דבעי ירושה חשובה שיש בו אחריות, ולא מגדרי חיוב כתובה].

ב. ולפ"ז מסתבר דבזה"ז ר' שמעון יודה דנחשב מותר. [ואי"צ דוקא 'אחריות'].

ג. ויש **גאונים** שנתבטלה כל תקנת כתובת בנין דכרין בזה"ז. (והו' לעיל).

ד. אך אפשר דבעינן עכ"פ שיהא לכל א' שיעור כתובתה. וכדברי הראשונים לעיל גבי בע"ח].

ה. **והאו"ש** (אישות יט ג) הוסיף דהנידון לצד דכתובה לא גבי ממלוה, האם נחשב 'מותר'.

ו. **והרש"ש** כתב דה"ה זכר מאיש אחר. [וכן כשאחיה יורשים אותה, אלא דלשון הברייתא בניה].

ז. ותי' דאמרו היתומין כן בשעת מיתה.

ח. [יל"ד דפשיטא דלא מהני אדם מבעלמא, דאין כאן דין הכרזה. ובשלמא בהכרזה דבע"ח, הדין שמי שבא ונותן יותר שומעים לו, וזוכה בשדה. שאין לבע"ח אלא דמיו, אא"כ אף הבע"ח יעלה דמיו. אבל בנכסי יתומין לאו כ"כ לאדם אחר להעלות דמים ולקנות].

ט. **ופרש"י** אינן כבמוחזק, דלא נחשב 'עכשיו' וכו'. מבואר דהעמיד הנידון בשעת מיתה האם נחשב הראוי כירושה. אבל לדברי **הרא"ש** לכא' צ"ל דהנידון אח"כ, האם מהני מה שירשו אח"כ.

י. **והרע"ב** העתיק עיסקא. **ורע"א** הק' דקי"ל דעיסקא הוה פלגא פקדון, ואף החצי מלוה משועבד לעסק זה [כדאיתא בב"מ קד:].

יא. [וע' בגמ' (ב"ב קכד קכה) בגדר 'ראוי' גבי בכור].

יב. **ורע"א** כתב **דרש"י** נקט הוזלו, דומיה דנתרבו דהוה הוקרו [דאל"כ הוה ראוי].

יג. אבל הביא מ"ד דאיירי בנמצאת שאינו שלו, וליבא.

לא) **כבר זכו בהן יורשין.** [יורשי כתובה הגדולה].

תוס' (בע"ב, וב"ב קמ.) הק' מ"ש דגבי מזון הבנות דאזלי' בתר השתא, וכשנתרבו הנכסים אח"כ זוכים הבנים. ותוס' ביארו דהתם יד הבנים עדיף להעמיד נחלה דאורייתא. **ותוס'** (ב"ב) ביאר דכולם הוה יורשים, ואע"פ שאין נוטלין בשווה. ומשמע בתוס' דכתובת בנין דכרין נחשב שמתקיים נחלה דאורייתא[יד].

ועוד תי' תוס' ב"ב דגבי מזון הבנות מנכסים מועטין לא פקע כח היתומין, שמה שמכרו מכרו[טו].

והרמב"ן תי' דגבי כתובת בנין דכרין אי אמרת שזכו לאחר זמן [שנתמעט], א"כ הא איכא ירושה דאורייתא עד שעה זו. ואמרי' ממ"נ, דאילו נחלת בנין דכרין חלה בשעת מיתה, כבר זכו. ואי אמרת בתר שעת חלוקה, א"כ הא איכא ירושה דאורייתא עד ההיא שעתא, וחוזרין וגובין מהם.

והריטב"א ותלמיד הרשב"א (בשיטמ"ק) כת' דתקנת בנין דכרין הוה כדי שיקפוץ ויתן לבתו, ומש"ה בכל מקום אזלי' בתר תקנה. משא"כ התם[טז].

לב) **מועטין ונתרבו. הראשונים** כתבו דהיינו שהוקרו[יז]. אבל אם נפלו להם ירושה ממקו"א הוה ראוי ואין גובין מהם. **והרא"ש** כתב כגון דיקלא ואלים, דהוה שבח מגוף הנכסים, דלא הוה ראוי. [אבל פירות וכדו' נחשב ראוי].

ורע"א (וזאת ליהודה) הביא דמבואר דאזלינן בתר שעת חלוקה, ונותנים להם שיעור כתובת אמן בשעת חלוקה. אבל אי הוה אמרי' דבשעת מיתה כבר זכו בשיעור כתובה, וחלק כתובת אמן השביח [לפי חשבון]. ול"ש להחשב 'מותר'.

והריטב"א כתב דמסתבר דניזול בתר שעת מיתה, דכירושה שויוה רבנן, דירתון תנן. וביאר ספק הגמ' האם העמידו תקנתם לתועלת הכתובה בנין דכרין[יח], או בתר מעיקרא.

והרמב"ן כתב לפרש דאיגלאי מילתא דהני נכסים בשעת מיתה היו שווים[יט]. א"נ יורשי כתובה גדולה הוה בע"ח[כ], וכל אימת שרוצים לגבות, בין בשעת מיתה ובין בשעת חלוקה יכולים לגבות.

ועוד כתב הרמב"ן דלענין דלא מיעקר נחלה דאורי' סגי בשעת חלוקה. ועד"ז כתב **הר"ן** לפרש כיון דלא מיחזי[כא] דמיעקרא נחלה דאורייתא [אזלי' בתר שעת חלוקה]. וכל דאפשר לקיים התקנה מקיימין.

דף צא:

לג) **כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין.** דעת רוב **הראשונים** (רש"י, תוס' בפי' הא') דהיינו ירושה דאורייתא. **והבעה"מ** ביאר דבשעת מיתה הוה נחלה, ובשעת חלוקה לא איקרי נחלה[א].

אי שויא לך אלפא - מעלינן

לד) **הוו ליה תרי אפדני, זבינהו וכו' הדר קטריף לאידך. הרמב"ן** (ושא"ר) כתב דמכרן לאדם א'. דאל"כ היכי מצי אידך למימר 'שקול' והסתלק[ב]. אבל **המאירי** (וי"מ ברמב"ן) העמיד בב' לקוחות, ואפי' הכי הלוקח השני יכול להעלות את הקרקע שכבר גבה מהראשון. [וצ"ב].

לה) **טרפא לחדא מינייהו וכו' א"ל אי שויא לך אלפא זוזי. פרש"י** ההיא חדא דקבלה בחוב שלך, ותניח לי את זו. צ"ב דאי כבר גבה ממנו הקרקע,

---

יד. ואף שמרבה לזה וממעט לזה, סוף סוף כל הנכסים ליורשים.

טו. [ועי"ש בראשונים אי איירי שנתרבו קודם חלוקה, או אף אחרי חלוקה. ואכ"מ].

טז. **והריטב"א** כת' דאין כל התקנות שוות, וכאן הפריזו לעשות חיזוק לתקנתם, למיזל בתר שעת ירושה.

יז. וע"ד מ"ש **רש"י** דנתמעטו היינו שהוזלו.

יח. [ואף דל"ש בזה גדר 'ירתון'].

יט. שהרי הריבוי [השבח] בא מנכסים אלו.

כ. [וגדר כתובת בנין דכרין דהוה בע"ח, וכשיטתו לעיל צ:. ושא"ר לשיטתם דהוה גדר נחלה].

כא. [ולכאו' כוונתו לפרש אמאי תליא בשעת חלוקה. דבשעה זו מיחזי].

א. ומשמע דספק הגמ' דשייך נחלה בשעת חלוקה.

ב. ועוד הוכיח **הר"ן** דבב' לקוחות מה שייך טירפא אלף. [ויל"ד דתליא אי גבאו בסוגיין, דהנידון אחריות במה שסילקו בדמים].

האיך יוכל להעלות דמיו למפרע. **והרא"ש** הביא בשם **ר"י** דהכא לא עשו הכרזה ושומת בי"ד[ג]. אבל אם עשו הכרזה בשומת בי"ד והורידוהו לקרקע אינו יכול לסלקו, דא"כ אין לדבר סוף.

ודעת **הרמב"ם** (מלוה כב טז) דאף לאחר שגבו מהלוקח יכול לסלקו בזוזי. דאמרי' שומא הדר לעולם (כדאי' ב"מ לה.), וחוזר אף ללוקח[ד]. **והרא"ש** (בשם ר' יונה) חלק דדוקא כשגבו נכסי הלווה אמרי' דשומא הדר[ה], אבל בלוקח שלקח שיעבוד המלוה, ונכנס לשעבודו של מלוה ולקח במעותיו לא שייך הישר והטוב, אלא יחזור ויקבל מעותיו מן המוכר[ו].

לו) **סבר רמי בר חמא למימר היינו מתני' וכו' הרי אנו מעלין וכו' א"ל רבא מי דמי התם אית ליה פסידא.** [ובמקום פסידא דאידך לאו כ"כ להעלות דמיו[ז], אבל אם אינו פסידא יכול לומר שלא ימכור אלא בדמים אלו]. **והרא"ש** (ד) הביא בשם **ר"מ** דבימי אברהם אדם אחר יכול להעלות דמיו. אבל כשהלוקח עצמו מעלה בדמים אין חוששין לדבריו, דדעתו לחזור וליטול הדמים מהמוכר משום האחריות[ח].

לז) **תוד"ה מאי.** מכאן רגילין לומר וכו' אלא למ"ד מצי לסלק, היינו פלוגתא דרמי בר חמא ורבא דהכא וכו'. וכן ציין **רש"י** (ב"מ טו:) לסוגיין[ט]. **והאחרונים** (חי' ר' שמעון ב"מ טז) הביאו דמבואר דל"מ לפרוע חובו של חבירו בע"כ של מלוה[י]. דאל"כ תיפו"ל שפורע החוב ומסלקו, ופרעון בע"כ הוה פרעון.

ותוס' הביאו דרמי בר חמא סבר דאינו יכול לסלקו. אבל **המאירי** כתב דדעת רמי בר חמא דכיון דלא סילקו בזוזי מעיקרא, כבר זכה בה. אבל מעיקרא היה יכול לסלקו בזוזי[יא].

ועוד הביא **המאירי** בשם **מפרשים קדמונים** דאיירי בסוגיין בדשויא אפותיקי[יב], ומש"ה הלוקח אינו מסלקו בזוזי (כדאיתא בב"מ שם).

לח) **שם. יכול לסלקו בזוזי.** ונח' **הראשונים** האם הלוקח צריך לסלק בזוזי ולפרוע כל החוב, או סגי ליתן דמי הקרקע. **דהב"י** (חו"מ קטו) הביא **ס' התרומות** (שער ג ו יא) דהביא מח' כשהמלוה אומר לדידי שווה לי כל חובי[יג], וכתב דמ"מ הלוקח יכול לסלק בדמי הקרקע הזו. והביא דדעת **הראב"ד** דצריך לסלקו בכל דמי החוב. (וע' בסמוך).

והפוסקים העמידו סתירה בזה בדברי **הטור ושו"ע**, דגבי יתומין פסק (חו"מ קט) דיכולים לסלקו בדמי הקרקע

ג. **והריטב"א** ביאר דנכנס בו בכח בי"ד, אבל עדיין לא עשו שטר חליטה.

ד. **והרא"ש** הביא בשם **הרמ"ה** דמ"מ היכא דהבע"ח מכרו ומשכנו לאחר שומא אינו חוזר. וכדאי' (ב"מ לה.) דהיכא דמכרו או משכנו לא אמרי' שומא הדר, דגבי לוקח לאו השיר והטוב הוא. [ולכאורה כוונתו להעמיד את הסוגיה באוקימתא כה"ג. וק"ק לשון הרא"ש].

ה. דתקנו משום 'ועשית הישר והטוב' שישאר הקרקע ביד בעליו.

ו. ונהי דבשעת טירפא אף הלוקח יכול לסלקו בזוזי, אבל לאחר שירד לקרקע בשומת בי"ד תו לא מצי לסלוקי בזוזי.

ז. **ובס' התרומות** (שער מט טו) הביא דמבואר בסוגיין דהיכא דיש פסידא לאחרינא א"י לומר לדידי שווה לי.
ועפ"ז כתב דמי שתפס חפץ במשכון אינו יכול לעכבו עד שיפרעו לו כל חובו, בטענת לדידי שווה. והביא ראיה מהני עיזי (ב"ב לו.) דיכול לעכב רק עד כדי דמיהם. [ועי"ש מה שהביא מה**רמב"ן** ומה**ראב"ד**]. **והמרדכי** (ב"מ תג) הביא בשם **ראבי"ה** לחלק בין היכא דידעינן שחייב לו החוב. [וע' מש"כ לעיל פה.].
והמרדכי כתב דאף דאמרי' (ב"מ נא) דלגבי בעה"ב כלי תשמישיו חביבין עליו [לענין מעילה]. היינו לגבי עצמו, ולא לגבי חבירו. ואינו יכול לעכב ממון חבירו להיות משכון עד שיפרע כל דמיו דדוקא גבי פדיון הבן לדידי שווה לי.

ח. ומש"ה העילוי שלו לא מהני לבטל שומת הבי"ד דשווה לרוב בני אדם.

ט. **וכ"כ תוס'** (ב"ק צו.) [וסיים למ"ד לא מצי מסלק היינו רמי ב"ח 'דסבר לומר' היינו מתני'. [ומשמע דאף לרמי למסקנא מצי מסלק, והוה הו"א בעלמא]. [אבל **הריטב"א** הביא בשם **רש"י** (שם) דלא ידע היכן נח']].

י. וכן יש להוכיח מתוס' (לקמן צד.) דבע"ח מאוחר אינו יכול לסלק לבע"ח מוקדם.

יא. ועד"ז דעת **הסמ"ע** (קיד ד) דקודם שומא והכרזה יכול לסלקו במקצת זוזי, ובסוגיין איירי אחר שומא והכרזה. [ועי"ש ש"ך ותומים].

יב. וכן העלה **הדרישה** (קיד ו בסו"ד).

יג. ובפשוטו משמע מדברי בעה"ת דהנידון דהמלוה אומר לדידי שווה לי. ויש לו זכות לעכב שעבודו, בכל שווי שמעליהו [ועד כדי החוב]. [ותלי בראבי"ה (הנ"ל) האם שייך לדידי שווה לי, לעכב ממון חבירו אצלו. ודעת הראבי"ה דהיכא שעשאו משכון יכול לעכב. וכראב"ד].
אבל **הנתיבות** (קיד ב) כתב דנח' הראשונים האם כל הקרקע משועבדת, או רק כפי שומתה. ומש"ב בעה"ת לדידי שווה לי,

[וכדמשמע בגמ' גבי קטינא דאביי בסמוך]. ואילו גבי לקוחות (חו"מ קיד) פסק דא"י לסלקו עד שיפרע כל החוב.

והסמ"ע (קט ה, קיד יט) חילק דבחייו אינו יכול לסלקו אלא כדי כל החוב. ואילו לאחר מיתה יכול לסלקו, דליכא פסידא דמלוה. אבל **הש"ך** (קט א) הכריע דבכל אופן א"י לסלקו אא"כ נותן כל חובו. **והקצות** חילק דיתומין יכולים לסלקו מדין שומא הדר. ואילו בע"ח א"י לסלק אלא משום מעלינן [וכמ"ש תוס' בתי']. [וכ"כ **הגר"א** קט ב].

לט) **בא"ד אבל לרבא מנ"ל וכו' וי"ל דמ"מ כל שעה יסלקנו שישום לו הקרקע כפלים על שוויו.**

[ומשמע דאף רבא ס"ל דמדינא אינו יכול לסלקו בזוזי. אלא דיש עצה ע"י שמעלה לו דמי הקרקע. וע"י עילוי מסלק לבע"ח[ד]. וכ"כ **הר"ן**]. אבל **הרמב"ן** (**והריטב"א**) כת' [דכיון דמצי להעלות לו] הילכך מצי לסלק ליה בזוזי, דל"ל פסידא.

והריטב"א ביאר [סברת רבא] דמצי לסלוקי בזוזי, דארעא דלוקח הוה וליכא לבע"ח אלא תביעת ממון. **ובחי' ר' שמעון** (ב"מ טז) ביאר דיש ללוקח בעלות עיקרי בקרקע, ועומד מול זכותו של המלוה להשיג פרעון, ומש"ה מסלקו בזוזי[טו].

והקצות (קט א) כת' נפק"מ, דלדברי התוס' אינו יכול לסלקו אא"כ פורע לו כל החוב. דאף דמעלה בדמיו, עדיין משועבד לשאר החוב (וכדעת הראב"ד הנ"ל). ואילו לדעת הרמב"ן סגי במה שמעלה לו דמי אותו הקרקע[טז].

והנודע ביהודה (חו"מ ק ט) כתב דבמה שהתייקר הוה כשבח דממילא[יז] [וכן בסוגיין במה שמעלה בדמים]. וכת' דתלי במח' **הראשונים** (ב"מ טו.) האם בע"ח גובה בשבח דממילא ממקבלי מתנה ויורשים.

מ) **טירפא בכמה כתבינן. פרש"י** דטרפו ממנו בדמי אלף. והנידון כשיעור החוב או כפי שקנאו ממנו[יח]. **והריטב"א** דייק דאיירי שגבה את הקרקע [וכ"מ בשאר ראשונים]. ולרבינא כיון שהעלה דמיו מתחייב אלף[יט] [ע' **תוס'**]. **והריטב"א** הק' האיך יגבה אחריות דהוה טפי ממה שנתחייב המוכר, וטפי דאפסיד לוקח.

והריטב"א הביא **י"מ** דאיירי שסילק את הבע"ח ע"י אלף זוז, ונח' האם מחוייב אלף כפי שהפסיד. או ה' מאה כשווי הקרקע שממנו נסתלק[כ].

מא) **תוד"ה והילכתא.** דלא חשבינן כמו שבח[כא].

[דאף השבח נגבה בחובו, ע' ב"מ טו., ונתחייב ע"ז אחריות[כב]]. ותוס' הק' מ"ש מה שהעליהו בדמיו משבח.

לא איירי באופן שמקבל בכל חובו, אלא דשעבוד החוב הוה על כל חלק מהקרקע. [וכמעשה דקטינא דאביי בסמוך].

יד. וכ"כ **התומים** (קיד ב) **והקצות** (קט א, **ומשובב** קטו) בדעת התוס'. אבל **הדרישה** (קיד, **ונתיבות** קיד ו) פי' תי' התוס' דכיון דיכול להעלות בזוזי כשרוצה, ה"ה דיכול לסלקו בלא עילוי. [וכדברי הרמב"ן והריטב"א].

טו. ומשמע הוה סברא בגדרי חלוקת שותפין [וכעין גוד או איגוד], דיכול לסלק בעל השעבוד מעליו. ועוד דזכות השעבוד הוא רק להוציא פרעון חובו מהשדה. [אמנם בדעת רמי ב"ח מבואר דלא כן, והבע"ח יש לו זכות לגבות את גוף הקרקע, ואף כשהלוקח רוצה לתת לו מעות. ולתוס' אף רבא לא פליג בזה]. [ויל"פ דהבע"ח זוכה בכל השווי ממון של הקרקע, וממילא אין ללוקח בזה זכות. ועוד אפשר דהטעם משום דזכותו של בע"ח קודם, והלוקח פשע במה שקנה].

טז. וכן יישב **הנתיבות** (קיד ב) את דברי **הסמ"ע** (שם ד), ודלא **כש"ך** (שם).

יז. והעיר דא"כ כתובה לא תגבה ממנו, דאינו גובה משבח. [אמנם לולי דבריו דשבחא דממילא היינו בדיקלא ואלים, שנוסף דבר לשדה. ואילו יוקרא אינו דבר נוסף. אלא שומא שונה של השדה].

יח. ועוד כתב **רש"י מה"ק** דמכרו בזול, כיון דמכר בצינעא, שמפחד מבע"ח. [ודנים ששוויו באמת אלף]. [וצ"ב].

יט. **והריטב"א** ביאר דהוה כאילו לוקחו ממנו, שאלמלא כן היה גובה שניהם והמוכר היה מתחייב אחריות אלף.

כ. **והריטב"א** כתב דנר' כדברי רש"י, אבל אילו סלקי בזוזי לכו"ע יש לו אלף, שהרי סלקו באלף. [ולכאו' הטעם משום דסלקו מהקרקע הב', אף דלא תבעו בפועל. ויל"ע באופן שהקרקע הב' שלא באחריות].

כא. ובפשוטו בזה פליג רבינא, דס"ל דבמה שהעלוה הוה כמו שבח. אבל **רש"י** פי' דהטעם משום דפרע חובו אלף. ומשמע דהוה חיוב מחמת שפרע לו חובו. [והביאו דכ"מ **ברש"י** (ב"מ יד.) דחיוב אחריות על השבח מחמת שפרע לו חובו. וע' בסמוך].

כב. [עי"ש בתוס' דהגדר כאילו הקנה לבע"ח, וחזר וגבה ממנו. ומש"ה פשיטא דהוה בכלל אחריותו].

והתוס' רא"ש ביאר שהקרקע לא השביחה, אלא שהיה חביב ליקחנו ביותר מדמיו[כג]. אבל אם התייקר מתחייב אחריות כפי השבח. וכ"כ **הריא"ז** (בשלט"ז כאן). אך י"ל דכוונת התוס' דיוקר לא הוה כמו שבח [דבשבח נוסף דבר נוסף].

והטור ושו"ע (קטז) פסק בשם **הבעה"ת** (ג ח"ו יג בשם **הראב"ד**) דכשנתייקרה אזלי' בתר שעת גוביינא להעלות בדמיה. אבל כשהוזלה מתחייב לפי שעת מכירה[כד]. אבל דעת **ה"ה** (מלוה כה ז, הו' בש"ך קטז[כה]) דאף כשהוזלה[כו] אזלי' בתר עכשיו[כז]. [**וה"ה** (שם) הוכיח מזה דחיוב אחריות הוה על הקרקע[כח], ולא על הדמים שקיבל].

והאחרונים (ע' גרי"ז שכנים, אבי עזרי מלוה יח א) חקרו בגדר חיוב אחריות, האם יסודו חיוב העמדת המקח, או דכיון דנתבטל המקח מתחייב להחזיר הדמים שקיבל. [**והאחרונים** דנו עוד די"ל דמחוייב משום שפרע לו חובו[כט]].

והגרי"ז הביא **דברמב"ם** (מכירה יט ח) מבואר כשהתנה בלא אחריות, מהני דתנאי שבממון קיים. אפי' נמצאת גזולה[ל]. והק' תיפו"ל שלא נתחייב 'התחייבות דאחריות', ואמאי צריך 'תנאי שבממון'. וביאר דכשנמצא שאינו שלו חוזר המקח להיות בטל[לא], ומדינא מתחייב להחזיר המעות, ומש"ה בעינן תנאי שבממון. ואפי' אחריות דגביית חוב דהוה מכאן ולהבא, ע"י שגובה יש ביטול למקח. ומכאן ולהבא הוה כנמצא דאינו שלו.

ושוב הק' הגרי"ז מדברי **המגיד משנה** (הנ"ל) דמבואר דשמין כפי שעת גבייה. ואילו לסברא הנ"ל חיוב אחריות הוה עבור המעות שקיבל. [ונשאר בקו'[לב]].

ולכאורה סברת הראב"ד דתרוייהו איתנהו בחיוב אחריות, ומחוייב גם מחמת המקח הראשון, וגם המקח של עכשיו. אבל **המשנ"ל** (מלוה כא א ד"ה עוד יש) **והנוב"י** (הנ"ל) כת' דמה שנתייקר הוה כמו שבח, ומש"ה מחוייב באחריותו[לג].

מב) **תרי קטיני דארעא וכו' שקל ק' זוזי וכו'. השיטמ"ק**

הק' אמאי הוכפל מעשה זה. וכתב דשמא יש לחלק בין אפדנא לקטיני דארעא[לד].

קטינא דאביי

מג) **הדר קטריף לה[לה] וכו'.** ואף דכבר גבו חוזר וגובה, דהקרקע משועבד לכל פרוטה של

כג. וכ"כ **הרא"ש** שלא היתה שווה לימכר לאדם אחר.

כד. וכ"כ **הרמב"ן** (לקמן צב., ציינו **השער משפט** קטז). **והקצות** (קטז ב) הביא כן **מתוס'** (ב"ק ט., ע' לקמן צג.) דחייב באחריות אף כשהוזל אח"כ.

כה. ורע"א ציין דכ"ד **הרא"ה** (לקמן צב:). [**והקצות** (הנ"ל) הביא דיש דל"ג כן במגיד משנה].

והאחרונים דנו דבמה שהוזל מחמת העוררין ודאי חייב [ועפ"ז א"ש תי' הב' דתוס' ב"ק הנ"ל]. [ויל"פ הטעם משום דאין שינוי בגוף הקרקע, ומה שמשלם פחות הוה משום דבעלות הלוקח אינו שלם].

כו. **והשער המשפט** כת' דה"מ כשהוזל. אבל אם נתאנה מתחילתו, שמכרו בפיותר משוויו, חייב אלף כפי ששילם לו.

כז. **והשער משפט** כתב דכשנמצאת שאינו שלו ודאי מתחייב במה שקיבל מעות, שהרי לא היה מקח כלל. ודברי **הראשונים** (הנ"ל) דוקא בטירפת בע"ח. והביא שכ"כ **הר"ן** (ב"מ טו:) **ונמוק"י** (שם ח: בדה"ר). [וע"ע לקמן צג.].

כח. וביאר בזה מש"כ **הרמב"ם** (שם) דקבלת אחריות הוה אסמכתא, וערב לקבלת אחריות אינו חייב אא"כ קנו מידו.

כט. אבל דנו דבלוקח שמכר ללוקח שני, הראשון לא פרע חובו.

ל. **והגרי"ז** הביא [מדברי הרמב"ם שם] דאף כשנמצאת שאינו שלו, הוה גדר 'אחריות'. ולא משום דהמעות גזל בעלמא בידו.

לא. והגרי"ז הביא מדברי **רש"י** (פסחים ל:) דהגבייה הוה ביטול למכירה, ונחשב שגובה מהלווה עצמו.
דרש"י כת' דלא מהני מכירה במה שמשועבד לבע"ח, ואף לרבא דבע"ח גובה מכאן ולהבא ל"מ מכירה לאחרים במה שמשועבד לבע"ח. ואע"ג שהן שלו, אינם ברשותו. והגרי"ז נקט דכוונת רש"י דמשעה שגבאו בטל המכירה [מכאן ולהבא]. (וע' גר"ח מלוה יח).
ועוד ביארו האחרונים כוונת רש"י דל"מ מכירה באופן שמפקיע את השעבוד. ע' קובה"ע (נב ה) וחי' ר' שמעון (קו' השעבודים ד).

לב. **והאחרונים** כת' דמ"מ גדר אחריות הוה העמדת המקח, ולא החזרת הדמים. אלא דאינו תשלום עבור הגבייה, אלא חיוב להשלים המקח שחסר [מכאן ולהבא]. ומש"ה תליא בקרקע מכאן ולהבא.

לג. וכ"כ **הראב"ד** (בהש' לרי"ף לעיל פד., מה. בדה"ר) דמוכר שט"ח ומחלו מחוייב באחריות, כמוכר שדה והשביחה דמחוייב אחריות אף שבח דממילא, ונתייקר השט"ח דמי לזה. והראב"ד דחה שהמוכר שדה ושבחה, הוה לגמרי של לוקח. ומשתרש ליה נמי למוכר דהא קא עייל לבעל חובו בכלל פרעון. [משא"כ בשט"ח עי"ש]. [והעירו דהראב"ד הוסיף סברא דנפרע החוב. ונפק"מ כשנמצאת שאינו שלו].

לד. וצ"ב מ"ש. [ואפשר דכוונתו דיש חילוק דיש דברים שאין להם שווי קבוע, ויכול להעלות בדמים]. וע"ע **חי' הרי"ם.**

לה. בסוגיין איירי שאותו מלוה חזר וטרפו [מחמת אותו

החוב. **והגמ'** (גיטין ל:) הביאה מכאן דאף כשהניח קרקע מלא מחט, נחשב דיש משועבדים כנגד כל החוב[לז]. וראוי לגבות את הקרקע כנגד כולו[לז]. וכ"כ **תוס'** (בכ"מ[לח]) לענין הא דלענין פרוזבול סגי בקרקע כל שהוא, דמשועבד לכל חובו. כדין מעשה דקטינא דאביי.

וצ"ב דבדברי אביי מבואר דהוה גדר פורע חובו של אביהם, ומה ראיה שגובה וחוזר וגובה. וצ"ל דכוונת אביי דסילק את החוב משדה זו. אלא דאפ"ה יש לו זכות נוספת מחמת שאר החוב. [והא דאמרי' מצווה על היתומים לפרוע חובת אביהם, לא הוה פרעון בעלמא. אלא סילוק למלוה במעות אביהם].

עוד הביאו דמבואר בגמ' (גיטין הנ"ל) דנתחדש בסוגיין דגובה וחוזר וגובה עבור כל החוב. ואי הוה קיום מצוות פרעון חוב אביהם, א"כ האיך ילפי' דין זה מהכא. וע"כ נתחדש בסוגיין דהשדה משועבד לכל חלק מהחוב. דגבה נ' מהחוב, וסילקו בזוזי. אלא דנתחדש בסוגיין דנחשב שסילק את החוב מקרקע זו [וכעין פרעון חוב].

מד) **אתא לקמיה דאביי א"ל מצוה על היתומין לפרוע חובת אביהן וכו'. פרש"י** אלא שאין לבי"ד לכופן על כך. [אלא דמהני המצווה בסתמא, לפרש דבשעה שסילקו את החוב אמרי' דהוה קיום מצוות פרעון חוב אביהם, ולא סילוק הבע"ח מהקרקע. ויתבאר בסמוך].

אבל דעת **ר"ח** (לעיל פו. הו' ברמב"ן שם, ובריטב"א ור"ן כאן) דכופין על מצווה דרבנן זו [ממטלטלין דירש מאביו][לט]. **והר"ן** הק' (מסוגיין) דא"כ אף היכא דאמרו דמי קטינא האיך מהני[מ].

ותוס' (לעיל פו.) כת' דה"מ היכא דליכא אחריות נכסים[מא]. **והריטב"א** (והר"ן) כת' דמ"מ קאי מנכסים שהניח אביהם, אלא שלא נשתעבד. כגון מטלטלין או שבח[מב] או ראוי. אבל מנכסי עצמן אין מצווה. וכ"ד **הרמב"ן והרא"ש** (לעיל פו., וע' מש"כ לעיל שם). וכ"ד **הרמב"ם** (מלוה יא ח).

אבל דעת **הרשב"א** (ב"ב קנז., ושו"ת ד קנב, והו' **בר"ן**) דאף מנכסי עצמן הוה מצוה משום כיבוד אב, אלא דאין כופין.

והרשב"א כתב דבסוגיין איירי כשלא הניח אביו אפי' מטלטלין, ומנכסי עצמו הוה מצווה משום כיבוד אב ואין כופין[מג].

מה) **רש"י ד"ה מצוה.** אלא שאין לבי"ד לכופן וכו' אלא מצוה בעלמא מדרבנן[מד]. **ותוס'** (לעיל פו.) חלקו דאף במצוה דרבנן כופין [כמצווה לקיים דברי המת]. אלא דמצוות כיבוד הוה מצוה דמתן שכרה בצדה. [וע' מש"כ בזה לעיל שם].

מו) **הני קמאי מצוה וכו' ולא אמרן וכו'. התוס' רי"ד** כת' דכיון דנתנו סתם, כוונתם למצוה. וצ"ב

החוב]. ולכאורה נקט כן לרבותא דיכול לגבות שוב מחמת שאר החוב. אך לדינא כל סוגיין שייך אף היכא דסילק את הבע"ח, ואח"כ יצא בע"ח אחר. דהיכא דסילקו סתם בע"ח השני גובה ממנו. והיכא דאמר לו דמי קטינא הוה כאילו קנה קרקע חדש ואינו משועבד לחובת אביהם. וכן מבואר **בשו"ע** (חו"מ קז ו).

לו. לענין הדין דמלוה לבהן ולעני, שיכול לגבות מתרומה ע"י שנוטל רשות מהיורשים. ודוקא יורשים שירשו. ובזה אי' דסגי בקרקע מועטת להחשב כנגד כל החוב.

לז. ותוס' (גיטין שם) כת' דאף דמבואר בסוגיין דאם אמר דמי קטינא סלוקי סלקי, הכא תקנתא דרבנן. [ומבואר בתוס' דכיון דיכולים לסלקו נחשב דאינו משועבד כ"כ לחוב. ומש"ה הקילו. אמנם לולי דברידהם י"ל דכוונתו הגמ' דמונח שעבוד על כולו, ואף דיכול לסלקו. וכ"ש אם נימא דסלוקי סלקי היינו מכל החוב].

לח. (ב"ב כז., קיד' כו:, גיטין לז.).

לט. וכ"ד המרדכי (לעיל שם).

מ. וי"ל דאי הוה כופין אותם מתחילה מהני, אבל לאחר שסילקו [והוה גדר מכר], א"כ שוב אין אצלם מנכסי אביהם. וכבר אי אפשר לכוף.

מא. אבל היכא דאיכא אחריות נכסים כופין על המצוות, וכדברי רב פפא (לעיל פו.). [ולחולקים על רב פפא היכא דאיכא אחריות נכסים גובה מחמת השעבוד, ואף לולי המצווה].

מב. [ודלא כמ"ש **תוס'** (לעיל נה.) דראוי דגובין משבח דיורשים].

מג. ולפ"ז נח' **הראשונים** רק האם הוה מעות אביהם או של עצמן.

מד. והפרמ"ג (פתיחה כוללת א כה בסופו) **הביא** דדעת רש"י דאין כופין על מצווה דרבנן [כשהוא בשב ואל תעשה] וכגון נר חנוכה ומקרא מגילה. ולדעת תוס' במצווה דרבנן כופין. אבל **המגיני שלמה** (לעיל פו.) כת' דרש"י מודה דבשאר מצווה דרבנן כופין, וכוונת רש"י דהמצווה לפרוע חובת אביהם לא הוה מצווה גמורה.

דהיתומים ודאי נתכוונו לסלק את הגבייה, ולא לפרעון חוב בעלמא. וי"ל דאף כשסלקו אותו הוה דרך פרעון החוב, וקיימו את המצווה. [אלא שהם היו סבורים דאהני להו לגמרי, שלא יגבה ממנו כלל. וא"כ הוה מעין מקח טעות. קמ"ל אביי דכיון דעשו מצווה לא הוה מקח טעות].

והקצות (עה ד) הביא מכאן דבמקום שחייב לצאת יד"ש וסבור שחייב מדינא, לא אמרי' דהוה מחילה בטעות. אלא דאנן סהדי דמצוה קעביד.

והפוסקים דנו דבזה"ז אין נפק"מ לדין זה, דהיכא דהניח מטלטלין גובים מהם משום תקנת הגאונים. והיכא דלא הניח מטלטלין לא אמרי' דקמאי הוה לשם מצווה. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ קז ו) דהיכא דלא הניח קרקע או מטלטלין, ונתנו דמי נ' שלהם לסלק. אינו יכול לחזור ולסלקו בשארית החוב. דהוה כמו שהגבו אותו בחובו, וחזר וקנה ממנו. דכיון דאין בזה מצווה לפרוע חובת אביהם אמרי' דכוונתו לסלקו.

ודגו"מ (בפתח"ת שם ד) וכן **הנתיבות** (שם ח) כת' דאף הניח מטלטלין והיה יכול לגבות אותם משום תקנת הגאונים, אילו סילקו בהם את הבע"ח הוה כאילו היתומים מכרו את המטלטלין שירשו, ואף לאחר תקנת הגאונים אינו גובה[מה]. וע"ע קצות שם באופ"א.

מז) **אבל אמרו דמי קטינא סלוקי סלקוה. פרש"י**

כשאר מכר[מו], ולא כפריעת חוב. [וכיון דהיתומים קנו את הקרקע אינו משועבד לבע"ח דאביהם[מז]]. **ובחו' ר' קרשקש ושיטה לר"ן** כת' דאע"ג דלא הגביהו ממש, אלא שנתפשרו עמו, הוה כאילו הגביהו וקנו ממנו. והוה נכסים שקנו יתמי, דאינו משועבד לבע"ח.

ובפשוטו משמע דיש ליתומים זכות לסלק את הבע"ח בדמי קטינא [וחשיב מכר], ואף דאינו נותן כל חובו. [ויש לדחות דאיירי שאמרו כן, והבע"ח קיבל עד"כ[מח]].

והפוסקים (הו' לעיל) דנו מ"ש מלוקח (דלעיל) דנח' הראשונים אי יכול לסלקו כשאינו נותן כל דמיו. **והסמ"ע** [הנ"ל] חילק דבחיי הלוה יש פסידא כשאינו מסלקו בכל חובו, אבל הכא לאחר מיתה וליכא פסידא. **והקצות** (קט א, **וגר"א** קט ב) חילק דגבי יורש אמרי' שומא הדר, ואילו התם איירי בלוקח דלא אמרי' שומא הדר[מט].

אבל **רע"א** (קג ט) ציין **לגידולי תרומה** דאף ביורשין יש מ"ד דשומא אינו חוזר. [ותליא בסוגיה בב"מ לה. דאשה ומינסבא].

זבין כתובתה דאימיה – אחריות דנפשיה

מח) **ההוא גברא דזבנא לכתובתה דאימיה בטובת הנאה וכו'. פרש"י** (בפי' א') שמכר הכתובה [שלא היתה שלו]. ומבואר ברש"י דלא חל מכר כלל [דהוה דבר שלא בא לעולם, מה שאירש בעתיד[נ]], אלא דהתנה שלא יחזיר המעות. והנידון בגדר **התנאי** (וכ"כ הריטב"א בדעת רש"י, וכן רמזו התוס' בסו"ד). אבל דעת **ר"ת** (בתוד"ה דזבנה) דכה"ג חל מכר.

ורע"א הק' דמ"מ יכולים לחזור בהם עד שבא לעולם, וה"נ כיון דליכא שום קנין הלוקח יחזור בו וידרוש מעותיו. ותי' דאף זה נכלל בכח התנאי דלא מפצינא. וסבור וקביל שיהא מעותיו מתנה.

ועוד הביא **רש"י** (ל"א) שמכר את השדה [שירש מאביו], המשועבד לכתובת אמו. [וכ"כ שא"ר].

מה. דלא תקנו הגאונים שיגבה מהלקוחות (ע"ע תוס' לעיל סז.). ואינו גובה מדמי המקח שביד היורשים, דאביהם לא הניח להם מעות אלו. [וע' **שו"ע** (קז ד) דנח' האם גובה מהדמים מדין מזיק או מדין משתרשי. ואכמ"ל].

מו. וצ"ב היכן מצינו מכר בע"כ. [ואפשר דהמכוון דאין לו זכות בקרקע יותר מדמיו, והוה כדין סילוק שותף, שנותן לו חלקו בקרקע. וע"ד מש"כ ר' שמעון הנ"ל. א"נ י"ל דאיירי שקיבל עליו הבע"ח].

מז. **והריטב"א** כת' דמהני הא דסילקו אף לענין בע"ח אחר [מאוחר], דאינו יכול לגבות מהם. דהוה כמי שלקחוה מבע"ח הראשון. אבל אילו בע"ח מוקדם יבא ויגבה [למ"ד מה שגבה לא גבה], חוזרין היתומים ומוציאין המעות מהבע"ח הזה.

מח. וכ"כ **שו"ת הראב"ד** (הו' בסה"ת מט טו), דהשואל נקט דיכול לסלקו במעות של יתומין עצמן [דבזה לא אמרי' מצווה וכו'], כדי שלא יחזור ויגבה. והבע"ח טוען לדידי שווה לי. והשיב הראב"ד דהדין עמו, ויכול לעכבו עד שישלם כל חובו. וכן בהני עיזי (ב"ב לו.) יכול לעכבם עד שישלם כל החוב [ודלא כפשטות הגמ' שם]. [והבעה"ת כתב דלא ירד לסוף דעתו].

מט. אך **הש"ך** (קט א) לא חילק בזה.

נ. **והריטב"א** הוסיף כ"ש דאיכא ב' ספיקי, שימותו שניהם האב והאם.

מט) **תוד"ה דזבנה.** מכאן נר' לר"ת וכו' אבל אמר שדה זו שאירש קנה. **והסמ"ע** (ריא ב) ביאר דכיון דפירש ובירר המקח, וירושה ממילא קאתי, לא חשיב כ"כ דבר שלבל"ע[נא]. **והנתיבות** (ריא ב) כת' דהוה כמו 'בידו' דמהני בדבר שלבל"ע[נב].[דמהני להקנות שדה זו, כיון דהוה דבר המסויים, וסופו להיות שלו][נג].

והנתיבות (שם) כתב דאיירי כשהוא יורש לבד, אבל כשיש ב' אחים עדיין מחוסר חלוקה. והאחין שחלקו לקוחות.

והעיטור (הו' בב"י חו"מ ריא) הביא בשם **ר' האי גאון** דאיירי בסוגיין בגוססת ומש"ה קנה[נד]. א"נ דמהני למכור [מדרבנן] משום כדי חייו (כדתקנו ב"מ טז.)[נה].

ועוד תי' העיטור דכיון דכתב לו שטר, והשטר עדיין בידו כשיגיע לעולם ומש"ה קנה. וכמ"ש **הרי"ף** במוכר דבר שלבל"ע, דאם הלוקח תפסו כשיגיע לעולם קנה. [**והקצות** (רט ו) הביא דמבואר בדברי העיטור דמהני כתיבת השטר אף קודם שבא לעולם[נו]].

והקצות תמה מה מהני קנין שטר לכתובה, ובשלמא קרקע נקנה בשטר, אבל שטרות אינו נקנה בכתיבה [בלא מסירה][נז]. וכתב דצ"ל דעשה שטר לקרקע וקנאו אגב קרקע[נח].

נ) **בא"ד עוד מייתי ראיה (ב"ב קנט.) בן שמכר וכו'.**

הנתיבות (ריא ב בסו"ד) הק' האיך מהני, הא אף לר' מאיר דבר שלבל"ע מהני רק אם בסופו יגיע לידו. ואילו התם הבן מת קודם אביו[נט]. **והנתיבות** תי' דהכא חשיב דבר שבא לעולם, הקנין מהני תיכף עבשיו. [וחל המכר קודם שמת האב. והוא חידוש גדול].

נא) **א"ל רבא וכו' אחריות דידיה מי לא קביל.** (וע' לקמן צז., והראשונים שם האריכו בזה). **והריטב"א** הק' דלפ"ז גזל קרקע ומכרה שלא באחריות ושוב ירשה[ס], לא יוכל לערער. דהוה אחריות דנפשיה[סא]. ובגמ' (ב"מ טו:) מוכח דיכול לתובעו. והריטב"א תי' דהכא הוה מכר גמור באחריות, אלא שהוציא אחריות אמו. וקמ"ל רבא דהוא אינו בכלל אמו. [והנידון בסוגיין רק לענין לשון התנאי].

והריטב"א כת' דמשמע דאם ירשו אחרים עמו, שאר יורשים הוה במקום אמו, ואם מחו אינו חייב לפצות. [ודוקא המוכר עצמו אינו נכלל].

דף צב.

נב) **ואתא בע"ח דראובן וקטריף וכו' דינא הוא דאזל שמעון ומפצי ליה וכו'.** **פרש"י** כשם שאילו מכרה שמעון לאיש אחר באחריות היה שמעון מפציהו, כך כשמוכרה לראובן עצמו.

נא. ולכאורה מבואר דהחסרון בדבר שלבל"ע משום דלא סמכא דעתיה [ע' מה שהו' בזה לעיל נח: נט., **והקוב"ש** (ב"ב רעו) העמיד מח' בזה]. ומש"ה בירושת אביו דהוה ממילא [ואינו מחוסר מעשה, ונחשב דקצת שייך לעולם], מהני היכא שמסיים דבריו וגמר דעתו על דבר מסויים. [דאילו כלפי חסרון בעלות לכאורה אין חילוק היכא דהשדה מסויימת].

נב. **והנתיבות** כתב דמסתבר דאינו יכול לחזור בו כדין מעבשיו לר' מאיר (לדעת הרמב"ן קיד' סג., הו' לעיל פב.). וכ"ש היכא דמהני לרבנן.

נג. **והפנ"י** הק' דהמקדש אשה לאחר שימות בעליך נחשב דבר שלא בא לעולם (וכדתנן קיד' סב.), ואף דאשה הוה כשדה זו. **והנתיבות** תי' ע"פ דברי **הר"ן** (נדרים ל.) דאשה לא נחשב דעת מקנה, דהקידושין הוה ע"י שמפקרת עצמה. וסברת ר"ת דהוה ממילא מהני שיחשב כמו דבר שבידו של המוכר. אבל מצד הבעל אין חילוק.

נד. ומשמע מדבריו דהוה תי' בפנ"ע, אבל בשיטמ"ק בשם **תלמידי רבינו יונה** הביאו בשם **רה"ג** דבגוססת תקנו משום כדי חייו [והכל א'].

נה. ועוד הביא בשם **ר' משה בר חנוך** דשאני כתובה דהיורשים מוחזקין עד שתשבע, ומש"ה מהני מכירה [וצ"ב].

נו. ודלא **כסמ"ע** דמהני רק כשכתב אחרי שבא לעולם.

נז. וכדאמרי' (ב"ב עז.) מילי במילי לא מיקנין.

נח. **והקצות** הביא דדעת העיטור דמסירה גרידא מהני בשטרות, והק' דא"כ סגי במה שמסר השטר לידו, והשטר הוה תח"י כשזכה בו. דהוה תפס הממון עצמו. [וי"ל דבשטרות בעי מסירה מיד ליד, ולא סגי במה שתפוס בו ומונח ברשותו].

נט. ואפי' בנפלו לו כשהוא גוסס ל"מ לר' מאיר (ע' קידושין עח: וב"ב קכז:).

ס. [דל"ק לוקח, וכמ"ש **רש"י** ע"פ הגמ' ב"מ טו:].

סא. [ומשמע בריטב"א דמחוייב להניח הקרקע ביד לוקח. אבל בפשוטו כוונת הגמ' דיכול להוציא הכתובה, אלא דמחוייב להחזיר הדמים שקיבל. דהוה בכלל חיוב אחריות. וצ"ע].

והגרי"ז (שכנים ד"ה והנה) הק' דאילו מכרו לאדם אחר, וגובה ממנו משום שעבוד נכסים שיש עליו ומש"ה נתחייב באחריות. אבל הכא ראובן חייב מיניה דידיה, וגובה מדין 'מיניה' ואי"צ לטורפו משום שעבודו הקודם, א"כ מה שייך חיוב אחריות. ועד"ז הק' **החזו"א** (או"ח קכד לא.) דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, וכיון דיש לו עכשיו קרקע בידו יגבה מדין בני חורין דידיה. והאיך יגבו [אותו קרקע] מדין שעבוד נכסים. והחזו"א כת' דצ"ל דכה"ג לא שייך דך תקנה. דכיון דגובה שדה זו, ליכא בנ"ח כלל.

והרא"ה (בשם אחיו והו' בשיטמ"ק) עמד בזה, וכת' דאיירי שאח"כ ראובן מכרו לאדם אחר באחריות, וגובה מהלוקח[א] [וא"א לגבות ממנו מדין מיניה], והוסיף שלא כתב לו הבע"ח דאיקני[ב].

ועוד תי' **הרא"ה** דאיירי באפותיקי, דגובה ממנו אף שהניח בני חורין. [אך פשטות דברי הסוגיה איירי בלא אפותיקי, וכשגובה מראובן].

ועוד הק' **הקוב"ש** (שלג) דחיוב 'אחריות' שייך רק במקום הפסד. ואילו הכא השתמש בשדה לפרעון חובו, וכאילו מכר השדה בדמיו. ואינו הפסד. וצ"ע. **והריטב"א** כת' כעי"ז דודאי קשה שיפצה אחריות עוררין מחמת מוכר עצמו. **והריטב"א** ביאר סברת רמי ב"ח כיון דלקח הקרקע היה החוב מוטל על הקרקע, ונכנס תחתיו בחוב או יסלקנו במעות. כך כשחזרו מכרו לראובן, שכבר נפטר מחוב זה[ג].

והגרי"ז כת' די"ל דזהו כוונת רבא דהוה אחריות דנפשיה, שהגביה את השדה מחמת החוב של עצמו. [ולפ"ז כוונת הגמ' דבע"ח דיעקב כבע"ח דעלמא, היינו שגובה מחמת השעבוד נכסים[ד]]. וכ"כ **תוס'** (לקמן צז.)[ה], ועד"ז כת' **המלחמות** דכיון דהוא חייב לפרוע חובו, וחייב אפי' מגלימא דעל כתפי. הו"ל איהו מזמן ואיהו טריף. והוה אחריות דנפשיה[ו].

והגרי"ז כת' דזה יתכן רק לגיר' רש"י, אבל לגיר' הרי"ף והרמב"ם (ע' בסמוך) רבא חלק מצד אחר[ז].

והגרי"ז כת' [לדעת הרמב"ם] דאף דגובה מחמת שני דברים, חיוב הגוף וטריפת שעבוד נכסים[ח]. ונהי דאף בלא דין טריפה היה גובה, מ"מ נתקיים הדין טריפה, הגורמת ביטול המכירה[ט]. וכיון דנתבטל המכירה גובה אחריותו. וביאר דאף רבא לא פליג, אלא דס"ל כיון דגבאו אף מחמת חוב מיניה. נחשב שקיבל חיוב אחריות בזה שפרע חובו.

נג) **א"ל רבא נהי דאחריות דעלמא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי קביל וכו'.** [כ"ג **רש"י**]. [דבשעה ששמעון חזר ומכרו לא קיבל אחריות שבא מחמת הלוקח]. **והרי"ף** גרס להיפך, אחריות דעלמא **לא** קביל עליה, ואחריות דנפשיה **מי לא** קביל. [וכ"ג **ר' האי גאון**, וכן העתיקו **תוס'** לקמן צז.].

והרא"ש (והשיטמ"ק בשם תר"י) בשם **הרמ"ה** פי' אף גירסא זו ע"ד הגירסא לפנינו, ד'קביל' קאי על הלוקח, דכשחזר ראובן ולקח משמעון סביר וקביל שלא יחזור על המוכר[י]. אבל **הרמב"ם** (מכירה יט י) הנאה שקיבל המעות.

א. אך לשון הגמ' דקטריף ליה מיניה משמע שגבה מראובן.

ב. ומבואר בדבריו דאילו כתב לו דאיקני נשתעבד שדה זו שוב בשעה שראובן קנאו משמעון. וכשבא לגבות מלוי גובה מדין הדאיקני, ולא משום השעבוד הראשון. [ונח' בזה הפוסקים במקום שיש שעבוד מדינא ודאיקני מהיכן גובים, ע' תוס' (ב"ב קנז:), והמהרש"ל וב"ח (שם, הו' בקצות קטו ד)].

ג. **והריטב"א** כתב דסברת רבא דכיון דהחוב מוטל על ראובן אם קנה נכסים, הוה אחריות דנפשיה.

ד. אבל **רש"י** (שם) כתב דס"ד דכרעי דאביו. ולא מסתבר דס"ד שיחשב גבייה 'מיניה'. וע"כ דהוה סברא בשעבוד נכסים. ודלא כגרי"ז.

ה. וז"ל **תוס'** (צז. ד"ה או) כיון שראובן לווה דין הוא שיטרפו ממנו הקרקע. ואין על שמעון לפרוע כיון דבאת לידי ראובן

ו. וביאר דרבא לטעמיה לעיל דהיכא דהוא עצמו מוחה, לא נחשב בכלל אחריות של אמו.

ז. אבל בחי' **הרמב"ן** (הו' בסמוך) צירף את הדברים. [והרמ"ה (הו' בסמוך) ביאר את גירסת הרי"ף כמו גירסא דידן].

ח. ושמעתי להוסיף ע"פ מש"כ **האחרונים** (ע' לעיל פז:) דבמקום שיש מטלטלין וקרקע, עיקר התביעה הוה על הקרקע דאינו יכול להבריחו. ומש"ה נחשב פרעון בקרקע דשעבוד נכסים.

ט. [וכמ"ש **הגרי"ז** (שם, הו' לעיל) דע"י גביית הבע"ח נתבטל המקח. וחיוב אחריות הוא להשלמת המקח].

י. וכן מוכח בדברי **התוס'** (לקמן צז.) דגרס כגירסא הנ"ל, ואפ"ה מבואר בדבריו דקאי על המכירה השניה.

כתב דאע"ג דראובן לא קיבל עליו אחריות לשמעון, אפ"ה קיבל עליו אחריות עצמו, שהוא בעצמו לא יוציאנו מידו. [וקאי אמכירה ראשונה, שראובן נתחייב באחריות שלא יוציאנו מיד שמעון].

ובחי' **הרמב"ן** ביאר דקאי בקבלת ראובן לשמעון, כלומר אף שמכרו שלא באחריות, מ"מ כיון שגובים מראובן ראובן אינו חוזר עליו לומר במקומך קאימנא. דשמעון א"ל אתה מחוייב לפרוע בע"ח דידך[יא]. ובזה אף ראובן קיבל אחריות שהוא עצמו לא יחזור עליו [ונחשב שהוא חוזר עליו בשעה שפורעו בחובו].

ו**הרמב"ן** הוסיף דהך עובדא דמיא קצת לעובדא דכתובה דאימיה, ואזדו לטעמיהו.

נד) **שם. אחריות דנפשיה. רע"א** (שו"ת קמח, הו' בפתח"ת רכו ג) חקר היכא דנמצאת השדה שאינו שלו, ולכאורה לרמי בר חמא ראובן חוזר ותובע את האחריות משמעון [דמכרו לו באחריות], ורע"א דן האם אף בכה"ג רבא פליג דנחשב אחריות דנפשיה [שהנגזל בא מחמת המכירה הראשונה]. או דכה"ג רבא מודה דיש לו אחריות, דהנגזל אינו תובעו מחמת המוכר, אלא מחמת הקרקע כל היכא דאיתא[יב]. והוה כמו בע"ח דיעקב (בסמוך). [עי"ש שהאריך].

נה) **ומודה רבא וכו' ואתא בע"ח דיעקב. פרש"י** דלא אמרי' דראובן כרעיה דאביו[יג] [ונכנס תחת אביו לחיובו[יד]], והוה אחריות דנפשיה. [ע' שיטמ"ק בשם **ר' יהונתן**]. אבל **הרמב"ם** (מכירה יט י) כתב דמכר לשמעון אחיו, ובא בע"ח דיעקב אביהם. **והאו"ש** דייק דדוקא אחים שחלקו, דהחוב מוטל על שניהם בשווה. אבל בעלמא כשיצא בע"ח של מורישו של המוכר הראשון, כה"ג הוה בכלל אחריות דנפשיה.

פייסי בזוזי

נו) **אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה באחריות, וזקף עליו במלוה[טו] וכו' ואתא בע"ח דראובן וקטריף וכו'.** ואילו הבע"ח גובה את השדה, מתחייב ראובן אחריות לשמעון.

והחזו"א (חו"מ ליק' טו ג) הק' באיזה קנין נשתעבד להתחייב אחריות, הרי לא קיבל דמים[טז]. [והביא דנח' הראשונים האם התחייבות הדמים מחייב באחריות]. וכתב דצ"ל דכתב שטר על האחריות. א"נ דנתן מקצת דמים.

נז) **ופייסי בזוזי. פרש"י** פייס את הנושה במעות דמי השדה שהיה חייב ליתמי[יז]. [וס"ד דיכול לומר פרעתי חוב שלכם במעות שלכם]. **ותוס'** פי' דעיקר הסוגיה קמ"ל דאינו יכול לעכב מעות המקח [כנגד האחריות]. ואף כשגבו את גוף השדה. אלא דהוסיף דפייסי בזוזי לרבותא.

אבל **הר"ן** כתב דאיירי דוקא היכא דפייסי בזוזי. אבל אילו הגבה לבע"ח את הקרקע, היתומים אינם יכולים לתבוע אותו מעות. דהבע"ח אומר שהגבה את החוב שלהם לבע"ח דאביהם. וכמו שקרקע שגבו בחובת אביהם משועבד לבע"ח מדרב נחמן (בסמוך), ומדין שעבודא דר' נתן. ומה לי אי מגבינא ליתומים או לדידיה, כי היכי דאשתעבדנא לכו משתעבדנא לדידיה.

ו**הב"ח** (על הרי"ף ז) כתב דבתוס' משמע דפליגי, והכא הוה מחמת אדם אחר].

יא. והוסיף דמחוייב מכל נכסיו, ואפי' מנכסים שקנה אח"כ מאחר [שלא נשתעבדו מעולם לחוב].

יב. והביא דכ"כ **הנמוק"י** (ב"מ טו., ח: בדה"ר) דאחריות שדה שאינו שלו מיקרי אחריות מעלמא, דשדה גזולה אינו מחמת המוכר, אלא מחמת עצם השדה.

יג. **ותלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק) כת' דקמ"ל דלא אמרי' מצווה לפרוע חובת אביהם.

יד. ומשמע דס"ד כדברי **התומים** (סו מג, הו' לעיל פה:) דיתומים חייבין שעבוד הגוף לחובת אביהם. [וקמ"ל דלא נחשב 'אחריות דנפשיה', ובפשוטו קמ"ל דלא כתומים. ועויל"פ דקמ"ל דגדר אחריות 'דנפשיה', היינו מחמת עצמו.

טו. **פרש"י** (פסחים לא.) זקפן במלוה וכתב לראובן שטר עליהן, ושיעבד נכסיו לו עליהן. [לכאורה בעינן שעבוד נכסים משום שעבודא דר"נ].

טז. וכן הביאו בשם **הגרי"ז** דנקט דל"ש אחריות במתנה, אא"כ קיבל עליו בקנין וכדו'. [וע' **ה"ה** מלוה יא ה, **ורע"א** מכת"י לטור רמג]. [וע"ע אבי עזרי מלוה יח].

יז. ועד"ז **פרש"י** (בסמוך) ולא היה לך ליתן בע"ח, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. [דהמעות שעומדים לפרוע לאביהם הוה מטלטלין דיתמי].

ובהגבה קרקע אינו יכול לומר שהגבה לבע"ח דאביהם. וצ"ע. וע"ע חזו"א (פסחים לא.).

נח) **רש"י ד"ה ופייסיה בזוזי.** שבאחריות מכרה לו.

והמהרש"א דייק דדוקא משום דמכרו באחריות עומד במקום המוכר ויכול לסלקו בזוזי[יח]. אבל לוקח בלא אחריות אינו יכול לסלקו בזוזי, דלאו בע"ד דידיה הוא. [וצ"ב אמאי תלי בהכי[יט]]. אך דעת שאר **הראשונים** דכל לוקח יכול לסלק בזוזי [ע' מש"כ לעיל צא:].

נט) **דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן, בע"ח חוזר וגובה מהם.** **פרש"י** דאמר להו ע"י שעבוד חוב אביכם באה לכם. והוה כמו שלקח אביהם בחייו.

ובגמ' (פסחים לא.) ס"ד דסברת רב נחמן משום דבע"ח למפרע הוא גובה[כ] [וכאביי שם]. והגמ' דוחה דהוה משום שעבודא דר' נתן[כא].

ותוס' (פסחים לא.) הק' דאף גבו מטלטלין נימא שעבודא דר' נתן. **ור"י** תי' דדוקא קרקע שהיא בת שעבוד חשבינן ליה כאילו הוא בידם. אבל מטלטלין כיון דאי מכרם אינו גובה לא נחשב משועבד[כב].

והמהרש"א (שם) ביאר דכוונת התוס' להקשות דעיקר חוב משועבד מדר' נתן[כג]. ובזה תי' התוס' דלא אמרי' שעבודא דר' נתן אלא כדי להטיל שעבוד על הקרקע. ואף דאמרי' שעבודא דר' נתן בעיקר החוב, כשבא גבות מהלווה האחרון אף ממטלטלין, לענין דלא מצי למימר לאו בע"ד דידי את[כד]. אבל לענין סוגיין תליא במה שחל שעבוד[כה].

ורע"א הק' אמאי צריך להגבות ולחזור ולגבות מהם. יעכב לעצמו, דמשועבד לו משום שעבודא דר נתן[כו]. [והקו' בתרתי, דשעבודא דר' נתן הוה בעצם החוב, ואף בלא פרעון קרקע. {ולדברי המהרש"א זה קו' תוס' בפסחים}. ועוד דאפוכי מטראתא ל"ל, וסגי במה שראוי להגבות לו קרקע]. וה' יאיר עיני.

ובאמת **הריטב"א** הביא כן בשם **רבינו שמשון** דלאו דוקא שיפרע, אלא אפוכי מטראתא למה לי (לקמן קי.).

והאמרי בינה (טוען כה) תי' [קו' רע"א] דהחוב מצד

יח. אבל **האחרונים** הק' דרמי בר חמא (לעיל צא:, למש"כ רש"י ב"מ, הו' בתוד"ה מאי) ס"ל דלא מצי לסלוקי בזוזי. וצ"ל דאיירי דפייסי מדעתם (וכמ"ש רש"י בפסחים, הו' בסמוך).
ויל"ד אי בסוגיין הוה גדר סילוק מהקרקע, או משום פורע חובו בעלמא. [ואף לחנן (לקמן קז:) דהפורע חובו של חבירו מדעתו הניח מעותיו על קרן הצבי, הכא פרעו בע"כ. שנאנס שלא יגבו ממנו הקרקע].

יט. ומבואר מדבריו דגדר סילוק זוזי הוה משום שהוא בעל דבר, ועומד במקום המוכר [וע"ע בדברי הראשונים (בע"ב עד"ז]. אבל לדברי **התוס'** (לעיל צא:) סילוק זוזי הוה ע"י הלוקח הוה משום דמעלה דמיו. או **כריטב"א** (הנ"ל שם) דהלוקח יש לו זכות בגוף הקרקע, ואילו בע"ח רק בשוויו, א"כ לא תליא בדין בעל דבר מחמת המוכר.

כ. **ופרש"י** (פסחים לא.) דהשתא כי אגבי להו הא ארעא איגלאי מילתא דלאו מטלטלי הוא דשביק גביה, אלא קרקע.

כא. **פרש"י** (שם) מכח מי באתם וגביתם קרקע זו, מכח שיעבוד של אביכם. וכי היכי דמשתעבדא לאבוכון קרקע זו של הלווה [שלווה מאביכם], משתעבדא נמי לדידי, שהייתי מלוה של אביכן, מדר' נתן. הלכך קדם שיעבודי עליה, אפי' אצל לווה שהיתה ברשותו.
וה"נ בסוגיין משועבדין גם לעצמי מכח אביכן, שהיה לוה אצלי מחמת אחריות המכירה, מדר' נתן. דמה לי אני ומה לי אחר. הלכך חל שיעבודי עליה אצל עצמי.

כב. **והשו"ע** (חו"מ קז א) פסק דלאחר תקנת הגאונים בין גבו קרקע ובין גבו מטלטלין גובים מהם. דיש שעבוד על מטלטלין. [ויל"ד ממש"כ תוס' דאם מכרו וכו', והא תקנת הגאונים ל"מ אי מכרו].

כג. ולכאורה כוונתו דשעבודא דר' נתן נחשב חוב ישיר בין המלוה דמלוה ללווה האחרון (וע"ע קצות פו ופה ה). ולכאורה תוס' בתי' חזרו בהם בזה, דעצם השעבוד הוה רק למלוה דידיה. (וע"ע קה"י פסחים כד באופ"א).

כד. **והחזו"א** (ב"ק טו כא) הביא דמבואר דאין לומר שעבודא דר"נ עם המת, דא"כ נימא הכי אף במטלטלין. אלא דאמרי' הכי עם החי, אלא דחל שעבוד על הקרקע. ובמטלטלין לא אלים לחול בו שעבוד להחשב כאילו הוא ביד ראובן.

כה. **והקצות** (פה ה,ז) ביאר תי' תוס' דכיון דמטלטלין לאו בני שעבוד, לא מצי לאשתעבודי ליה בשעבודא דר' נתן כיון דכוחו קליש.

כו. ועוד הק' **רע"א** למש"כ **הר"ן** (לקמן צו:) דמהני לתפוס מעות של יתומים, דהמעות הוה פרעון. ה"נ יש מעות. וכתב דשמא מחוסרי שבועה. והר"ן איירי באופן דאינו מחוסר שבועה. [ויתבאר לקמן].

עצמו נחשב מטלטלין[כז], ומש"ה כל זמן שלא גבאו נחשב מטלטלין דיתמי ואינו משועבד. ודוקא ע"י שגבה קרקע נחשב קרקע משועבד.

ובחי' **רבינו דוד** (פסחים שם) הק' [עד"ז] דאי אתינן משום שעבודא דר"נ, א"כ אינו זוכה בחוב מכח היתומין, אלא מכח הלווה עצמו. א"כ אף כשלא גבי קרקע.

ותי' דלא אמרי' שהלווה משועבד לגמרי לבע"ח דאביהן, עד שלא יהא ליתומין זכות כלל. דהא הממון של הבעלים, והבע"ח יש לו עליו שעבוד בעלמא. ומש"ה היכא דפרע מטלטלין נחשב מטלטלין אצל בניו. אבל כשפרע קרקע אינו נידון כמטלטלין[כח].

וכת' דכשיש לו שעבוד על בע"ח עצמו [ובסוגיין], נמצא שנעשית הקרקע ברשותו [כשמגבה קרקע], ואין יד היתומים שולטת בו ליעשות מטלטלין. אלא נידון כקרקע מתחילתו. [ומשמע מסוף דבריו דאי"צ לגבות בפועל].

ס) **תוד"ה ראובן** (לעיל צא:). אנן מטלטלי שבק וכו' והא שייך אפי' שלא באחריות. [קמ"ל דאינו יכול לתבוע שפרע החוב שלהם. וכמ"ש תוד"ה ופייסיה].

סא) **בא"ד דחשבינן הנך מעות וכו' מונחין במשכון וכו'.** והרי**טב"א** ביאר אנן סהדי דדעתיה למתפסינהו אתא, וחשיבא תפיסה מחיים. [וע"ע לשון **תוס' רשב"א** פסחים לא.]. [ובזה תוס' נסתפקו 'ואפי' את"ל דלאו דוקא', ולא נחשב תפיסת משכון מחיים. כ"כ **המהר"ם שי"ף**].

אך **הקרנ"ר** (למהרש"א) דחה דל"ש תפיסה מחיים לחיוב אחריות, דכל זמן דלא גבו ממנו את הקרקע ליכא עליו שום חיוב, ול"ש תפיסת משכון קודם שחל חיוב. [ואף דנשתעבדו נכסיו לאחריות, מ"מ לא הוה חוב ממון עד שגבו[כט]. ו**האחרונים** דנו דתלי בגדר חיוב אחריות].

סב) **בא"ד דכל זמן דעיי"ל ונפיק אזוזי אין המקח קיים** (כדאי' ב"מ עז:). [וכיון דאינו מחוסר דמים נקנה בשטר]. ועוד כתב **הריטב"א** דבמה שזקפו במלוה נחשב קנין כסף. ואף דאין קרקע נקנית במלוה [שהמוכר חייב ללוקח, דמלוה להוצאה ניתנה], אבל במה שנתחייב עבשיו מעות נחשב קנין כסף.

סג) **בא"ד ע"כ לא קאמר ר"ע וכו' צריכין שבועה וכו' ואי אחרים נמי לא הוה צריכין שבועה משמע דמודו וכו'.** [וכ"ד **תוס'** בכורות נא:, וב"ב קכה., וע' מה שהו' בזה לעיל פד.]. ו**הריטב"א** חלק דאין טעם זה ברור, דהביא (לעיל פד.) בשם **הירושלמי** דלאו בשבועה תליא מילתא (וכ"ד שא"ר לעיל שם).

ורע"א הק' דבסוגיין קודם שטרפה הבע"ח אינו חייב לו כלל, ומחוסר גובייגא גרע ממחוסר שבועה. וכה"ג אף ר' טרפון יודה. וצע"ג.

סד) **בא"ד ותימה וכו' משכח"ל דנזקקין וכו' ואח"כ נמצאת שאינו שלו**, הרי עכשיו חוזר על היתומים. **המהר"ם שי"ף** הק' דה"ה יצא עליהם בע"ח, וגבה קרקע מלקוחות. ותי' דכשיש קרקע אצל יתומין לא יגבה מלקוחות, אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין.

ורע"א (בשו"ע קיא יג) הביא דלפ"ז מבואר דבמקום יתומים קטנים אין נפרעין מהלקוחות. ואף דא"א לגבות מיתומין קטנים [ו**הרמ"א** (שם) הביא מח' בזה[לא]]. **ורע"א** דחה דהכא הלקוחות חוזרין על היתומים קטנים [לסברת קו' התוס']. ומש"ה אין לבע"ח ליפרע אף מהלקוחות, דהוה כגביה מיתומין קטנים.

סה) **תוד"ה אי פיקח.** מכאן יש להוכיח וכו' מ"מ אם הפסיד הלווה בכך לא יתן לו זוזי וכו'. **הקצות** (קא ה) ביאר דהא דצריך לפרוע ממעות דוקא הוה רק מדרבנן. ומש"ה במקום פסידא אינו חייב. אבל דעת **הנתיבות** (קז ד) דמדאורייתא מחוייב מעות.

כז. והביא כן מהריטב"א דהחוב נחשב מטלטלין. וכ"כ **הסמ"ע** (קז ד).

כח. **ורבינו דוד** הביא בשם **תוס'** דאין שעבוד מטלטלין חשוב. ור' דוד חלק דכל זמן שיש לו קרקע בכל מה שיפרענו הוה שעבודו חשוב. וכמו לענין פרוזבול.

כט. ועד"ז כת' **תוס'** (לקמן צו.) דל"ש תפיסה מחיים עבור הכתובה, דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. [ואף דסיבת החיוב קיימת, מ"מ ליכא חיוב ממון בפועל [אלא חוב להתחייב]. ועד"ז בחיוב אחריות].

ל. [אמנם חל כבר סיבת החיוב, וכמו קנס קודם העמדה בדין וזורק חץ ומת. וכה"ג שייך תפיסת משכון, כדלעיל מב. גבי קנס. **ורע"א** נקט דלענין סברת ר"ע תליא בגוביינא, ולא סגי בזכות משכון].

לא. וע' בעי"ז (ב"ב קעד.) גבי ערב במקום יתומים קטנים.

ותי׳ דשאני הכא גבי יתומין[לב] דל״ש שעבוד הגוף מדינא[לג]. (וע׳ לעיל פו.).

והרא״ש כתב דאינו ראיה כ״כ דמלוה זו באה מחמת הקרקע שקנה[לד], הילכך מצי מהדר האי קרקע[לה].

ורש״י (פסחים לא.) כתב אי פיקח שמעון ויאמר אין לי מעות וכו׳. [ומשמע דהוה פיקח לזכות בטענת שקר]. **והריטב״א** **והר״ן** כת׳ שיפייסנו בדברים שיקבל הקרקע.

ועוד כתב **הריטב״א** דלמש״כ **הר״ש** (הנ״ל) דאי״צ להגבות בפועל ניחא, דהוה רק דין אפוכי מטראתא כיון דיכול להגבות לו קרקע. [וצ״ב, דכיון דאין דינו לגבות מטלטלין ל״ש אפוכי מטראתא (וכדאי׳ לקמן קי.). ומבואר דעיקר סברת הר״ש שגובה משום שעבודא דר״נ, ולא משום אפוכי מטראתא].

מכר כל שדותיו

סו) **ראובן שמכר כל שדותיו וכו׳ רצה מזה גובה וכו׳.** והגמ׳ פי׳[לו] שמכר בינונית, והניח זיבורית או עידית. ואם הבע״ח רוצה, יכול לגבות כל מה שנשאר אצל לוקח ראשון.

ופרש״י משום שנכנס תחת ראובן להשתעבד[לז]. [וצ״ב, וכי נתחייב הלוקח לפרוע חובו של מוכר. ואף שקנה כל נכסיו הוה רק גבייה משעבוד נכסים[לח]. ומ״ש קנה שדה א׳ או כל שדותיו[לט]].

ואפי׳ הכי אם רוצה יכול לגבות מלוי, ולא אמרי׳ הנחתי לך מקום אצל שמעון[מ]. **ורש״י** ביאר דשמעון לאו בע״ח הוא, דאף עליו מכח טירפא הוא בא. [ומבואר דדוקא לענין לגבות ממנו אמרי׳ דנכנס תחת שעבודו להתחייב. ול״מ לפטור את הלוקח השני. ועדיין צ״ב].

והשיטמ״ק דייק **דתוס׳** אינו סובר כסברת רש״י דנכנס תחת שעבודו. דתוס׳ כת׳ רק הטעם דאצל שמעון לא הוה בני חורין[מא]. והא דמכר בינונית הוה משום מה מכר ראשון לשני, וכמ״ש תוס׳ (בע״ב).

ורב האי גאון (ס׳ המקח כו, והו׳ בסה״ת ז ד ב) הביא מסוגיין דשבק בינונית דכוותיה, כדרך שתקנו בלוקח ראשון כך תקנו בלוקח שני. ומשמע להדיא דאתינן עלה משום דנחשב בני חורין. וע״ע נתיבות (קיט ב).

סז) **רש״י ד״ה רצה.** רצה לגבות משמעון עידית גובה, דא״ל לקחת כל השדות ונכנסת תחת ראובן וכו׳. מבואר ברש״י דגובה אף עידית [יותר מדינו]. אבל **רש״י** (ב״ק שם) משמע דדוקא זיבורית. ומשמע דאינו יכול לגבות מעידית.

והרא״ש (שם ד) נסתפק דאפשר דה״מ כשיש בידו עידית וזיבורית, שיכול ליטול רק זיבורית. אבל מכר

לב. [ובתוס׳ משמע דלא חילקו בזה, ולמדו מכאן לכל בע״ח].

לג. [והחיוב להעמיד מין מסויים הוה שעבוד הגוף, ולא אמרי׳ דהנכסים אחראין להעמדת חיוב זה. וסגי בהעמדת שוויו].

לד. וכ״כ **הראב״ד** (לרי״ף פסחים שם), ומהר״ם חלאוה שם.

לה. **והב״ח** (על הרי״ף) כת׳ דלפ״ז גרסי׳ מגבה לה נהלייהו [וקאי אקרקע המסויימת הזו]. אבל לגיר׳ דידן מגבי להו ארעא, משמע כל קרקע.

לו. השיטמ״ק כת׳ דהך ׳לא אמרן׳ הוה מדברי רבה [דאין דרך האמורא לסתום כל כך, שנצטרך להעמיד דבריו באוקימתא רחוקה].

לז. **ורש״י** (ב״ק ח:) פי׳ דא״ל את בעל דברים דידי את, דשקלת כולהו נכסי דראובן.
ותלמ׳ רבינו יונה (בשיטמ״ק) הביא בשם **רב האי גאון** דמתחייב משום דהוה גזלן, שלקח כל שעבודו.

לח. וכן **רש״י** בסו״ד כתב דלאו בע״ח הוא. [וצריך לחלק דאינו בע״ח, אלא ׳נכנס׳ לשעבוד].

לט. [ויש לחקור בגדר הדין דבע״ח נוטל בינונית [וכן כתובה זיבורית], האם הגדר דהלווה יכול לדחותו משדה לשדה, ובתנאי שיהא עכ״פ בינונית. או דאין לבע״ח זכות תביעה כלל על עידית, דהוה יותר מדינו. ואף שיכול לגבותו כשאין קרקע אחרת. ולצד הא׳ י״ל כיון דהקרקע הבינונית אינו אצלו, אינו יכול לדחותו לקרקע זו. אבל בדברי רש״י ורב האי לא משמע כן].

מ. **והתוס׳ רי״ד** ביאר דאם הבע״ח אומר אי איפשי ליטול יותר על דיני, ואף שאני יכול, שנראה לי כעין גזל. ואינו רוצה פחות מדיני, הילכך גובה ממנו בינונית. [ומשמע דבלא טענה זו א״א לגבות מלוי].

מא. ואף דנראה **שתוס׳** (ד״ה רצה) העתיקו סו״ד רש״י, אך כוונת התוס׳ לשיטתם דזה עיקר הטעם [שהרי לא העתיקו את תחילת דברי רש״י]. ודעת **תוס׳** דאצל לוקח ראשון הוה גם משועבדים.

בינונית וזיבורית, ושייר רק עידית י"ל דיכול [אף לדברי רש"י ב"ק] ליטלו מלוקח ראשון[מב]. או דלמא דסברת הרחקת שעבודו ל"מ לענין שהבע"ח יטול יותר מדינו.

ו**התפארת שמואל** (שם) כת' דלכאו' משמע ברש"י (כאן) דאפי' יש לו עידית וזיבורית רשאי ליטול מה שירצה. וכת' דמ"מ י"ל כדברי הרא"ש דרש"י כאן איירי כשלא הניח זיבורית, דעפ"ז מיושב הסתירה ברש"י[מג].

והרא"ש הכריע דנראה שיטול אפי' עידית, כיון ששמעון לקח כל שיעבודו, ואין לבעל חוב לטרוח ולחזור אחר לקוחות אחרים.

ועד"ז דן **תלמ' ר' יונה** (בשיטמ"ק כאן) דלכאורה נראה ברש"י דדוקא זיבורית, דחזי ליה מה"ת [ומש"ה שמעון אינו יכול לדחותו אצל לוי]. אבל אינו רשאי ליקח עידית דהוה יותר מדינו. אך שוב הביא דדעת **רב האי גאון** אפי' שנוטל יותר מדינו.

סח) **אבל זבנה עידית וזיבורית לא וכו'. והרמב"ן** הק'

דאם לא הניח בינונית האיך יאמר להכי טרחי[מד]. ובגמ' (בסמוך) אי' דהיכא דשבק בינונית א"ל הנחתי. א"כ מ"ש מכר עידית וזיבורית ממכר בינונית [ואמאי הגמ' חילקה לתרתי]. והביא תי' דאיירי דלא הניח בינונית, אבל הלוקח יכול לטעון שלא ידע דלא הניח בינונית. [וכתב ואין זה נכון]. אלא פי' **הרמב"ן** דאיירי דהניח בינונית, אלא דכשהניח ב' בינונית הראשון היה יכול להגבותו איזה שירצה, ומש"ה שייך מה מכר. אבל זיבורית ובינונית לא שייך מה מכר, דהמלוה יכול לתבוע טפי פורתא מזיבורית (כדמבואר בב"ק ח:), ומש"ה ל"ש מה מכר. וצריך טעם נוסף דארעא דלא חזי לך.

ועד"ז כת' **תוס'** (ב"ק ח: ד"ה אבל), דתוס' הק' תיפו"ל דהנחתי לך מקום לגבות[מה]. ותי' **התוס'** דמ"מ אם בע"ח תובע זיבורית היה יכול ליטול בע"כ טפי פורתא (עי"ש ח.)[מו].

סט) **מצי א"ל להכי טרחי וזביני ארעא דלא חזיא לך.**

הריטב"א ביאר דאף דהבע"ח יכול לתבוע דוקא זיבורת (וכנ"ל). מ"מ בינונית חזי טפי לפי דעת רוב בני העולם, וגבי לוקח שני אין לנו לגבות אלא מהבינונית שתקנו.

ע) **תוד"ה ראובן** [הב']. ולא נהירא לרבי דמצי שמעון למימר וכו' בהך תקנתא לא ניחא לי. ו**המפרשים** הק' דבגמ' (ב"ק ח:) מבואר דהיכא דמכר בינונית ושייר עידית לפניו אינו יכול לומר א"א בתקנ"ח. דהא מכר את הבינונית, ואינו אצלו להעמידו לבע"ח.

ו**הש"ך** (קיט ד) ביאר דכוונת התוס' דכשהבע"ח רוצה לגבות מלוי, שמעון רשאי לומר א"א בתקנ"ח, ויגבו דוקא ממנו. אבל כשהבע"ח רוצה לגבות ממנו, אינו יכול לדחות ללוי, דקרקע שלו אינו אצלו. [ויש להאריך בזה בסוגיה שם].

דף צב:

דינא הוא דאזיל ומפצי

עא) **דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה וכו'.**

האחרונים (**רע"א** כו"ח ת ב"מ יד. מרשימות תלמיד, גר"ח מטלז, אבה"א מכירה יט ט) הק' דהא נכסיו משועבדין רק מדין ערב, וצריך לתבוע תחילה מהלווה (וכדאי' בכורות מח.[א], וע"ד הא דאי' ב"ב קעד.[ב]).

מב. והפ"ח (שם) ציין דרש"י כאן משמע דנוטל אפי' עידית.

מג. אך **בתוס' רי"ד** (כאן) מבואר דאפי' הניח עידית וזיבורית יכול לגבות עידית אם רוצה.

מד. דהיכא דאין לו בינונית, א"כ דין הבע"ח על הזיבורית או אף העידית.

מה. דהיינו מה מכר ראשון לשני וכמ"ש **תוס'** בסמוך [דל"ש 'הנחתי' כשהקרקע אינו בידו להגבותו. אלא דקנה מהמוכר זכותו לדחותו]. [ותוס' נקטו בקו' דאין לו זכות לגבות מיניה מהעידית או זיבורית. אמנם משמע דתוס' נקטו דכיון דודאי אינו עומד לפרעון שייך 'הנחתי', ובזה תי' דשמא בע"ח היה אוהב זיבורית יותר].

מו. אמנם דעת **הרא"ש** (ב"ק שם) דאינו יכול לתבוע זיבורית בע"כ. ו**הגר"א** (קיט ג) כתב דלפ"ז צ"ל דאיירי במכר עידית והניח זיבורית, או להיפך. ו'לא אמרן אלא דלא שביק בינונית' קאי אכולה.

א. דהיכא דיש ב' יוסף בן שמעון וא' לווה מאחר, ויש שדה שהם שותפין בו או שקנה א' מחבירו. דא"א לטרוף את השדה משום ממ"נ, דכיון שאי אפשר לגבות מהלווה אין גובין מהערב. [ויש הכרעה דהממע"ה שכל א' אינו חייב. וממילא הלווה אינו מחוייב].

ב. ובגמ' (ב"ב) איירי לענין דא"א לגבות משעבוד הקרקעות [מהיתומים] עד שיתבע את הבע"ח [או את היתומים]. דאין נפרעין מהערב קודם שתבע [בפועל] מהלווה.

אך **התומים** (מט יט) כתב דה**רמב"ם** השמיט את הגמ' (בכורות הנ"ל), וביאר דהגמ' קאי למ"ד שעבודא לאו דאורייתא[ג]. אבל לדידן שעבודא דאורייתא יש לו זכות בעצם הנכסים[ד], ואי"צ לתבוע את הלווה קודם. אבל **הטור** ו**שו"ע** (חו"מ מט י מסה"ת) פסקו כדברי הגמ' בכורות.

ומבואר בסוגיין דאפשר לגבות משעבוד נכסים בלא לתבוע את הלווה. וכ"כ **הרמב"ן** (ושא"ר ב"ב קסט:) דהמלוה יכול לדון עם הלקוחות בלא לתבוע את הלווה, ובי"ד נזקקין לטענותיו. ואינו יכול לומר לך אצל הלווה, ושיכתבו בי"ד טירפא. ומ"מ הרמב"ן כתב ומיהו היכא דאיתיה ודאי מודיעין לו[ה].

ו**הקה"י** [ס"ס מג] הביא דמבואר בסוגיין חידוש גדול דאף מי שהוא בע"ד ע"פ דין, אילו אין לו נפק"מ בזה ל"מ טענתו. [ורק משום דמפקת מינך עליה הדר]. [ואף דעיקר התביעה ללווה, מ"מ אין לו זכות לטענה[ו]].

אבל **בחי' ר' שמעון** (ב"ק ח) כת' דע"כ מיירי שיש כבר בידו אדרכתא [שכבר דנו על עיקר החוב], או באפותיקי[ז] דעיקר תביעתו הוה משום זכות בקרקע. [וסוגיין לא קאי בנידון על עצם ההלואה. ואשתמטתיה דהרמב"ן ב"ב הנ"ל. וכן משמעות תוס' והראשונים והפוסקים דהנידון בכל בע"ח].

עב) **שם. דינא הוא דאזי[ח]. הריטב"א** כתב דלאו למימרא דמחוייב לילך, דא"ל אחוי טרפך ואשלם לך [כדבסמוך], אלא דיש לו זכות.

ו**הראשונים** (רש"י תוס' ושא"ר, כאן וב"ק ח: וב"מ יד.) האריכו לדון מאי נפק"מ מי דן[ט]. **ותוס'** (ב"מ שם) **תי'** כגון פיקח ובעל טענות, ועוד שאינו מעיז ברצון נגד ראובן שיודע האמת שפרע. ו**התוס' הרא"ש** (ב"מ שם) הק' בשם **רבינו מאיר** דאף בלא"ה יוכל למנותו אפוטרופוס לדון במקומו[י].

ועוד כתב **תוס'** (ב"מ וב"ק שם) דנפק"מ שטוען לבי"ד הגדול אזלינן (ע' סנהדרין לא:), ושמעון אינו יכול לטרוח להתם כמו ראובן.

ו**הרמב"ן** הביא פי' (וכ"כ **הרא"ש** ב"מ א לח) דנפק"מ אם עשאו אפותיקי, דהלווה יכול לסלקו בזוזי, אבל הלוקח אינו יכול לסלקו בזוזי. ועוד כת' כעי"ז באופן שיש שבח, והחוב כנגד השדה ולא כנגד השבח. דהבע"ח יכול לפורעו חלקו, ולהניח חלק מהקרקע כשיעור השבח, ואילו לוקח אינו יכול לומר כן (כדאי' ב"מ יד:).

ולפ"ז הנידון שהלווה דן עמו, שיחשב שהמוכר פורע את החוב, ואף שפורע במעות של שמעון הלוקח. וכ"כ **ר' יהונתן מלוניל** (בשיטמ"ק) דמבואר כאן דאף דלוקח אינו יכול לסלקו בזוזי (ע' לעיל צא:), היכא דהבע"ח במדינה יכול לסלקו. וקמ"ל דאף דמסלקו במעות של שמעון הלוקח. [אבל **רע"א** הק' דהלווה יכול לפורעו, ואף אם אינו בע"ד לטעון. ואף בלא אחריות, ובלא סברת עלי הדר[יא]].

ו**הרמב"ן** הק'[יא] [להיפך] דמה מהני סברת 'עלי

[ויש לחלק דכוונת הגמ' התם דהוכרע דפטור, וממילא הערב פטור. ואין ראיה דבעי תביעה בפועל. וא"כ יש לחלק דדוקא בערב בעי לתובעו [דגדר חיוב ערב הוה להעמיד את הלווה], משא"כ שעבוד קרקעות תלי בעצם החיוב, ואי"צ תביעה בפועל. [ודוחק דהגמ' נוקטת לשון זו לב' דינים שונים].

ג. ולפ"ז רבא (בגמ' בכורות שם) סובר שעבודא לאו דאורייתא. ו**האבה"א** ציין **דתוס'** (גיטין נ. ד"ה כיון) כת' דרבא ס"ל שעבודא דאורייתא. [אך הביא דדעת **הרשב"א** (שם) דאיירי בשעבד להדיא, ומש"ה חל מדאורייתא]. וכן **תוס'** (פסחים סא.) נקטו דדעת רבא (פסחים שם) דשעבודא דאורייתא.

ד. ו**התומים** נקט דלמ"ד שעבודא דאורייתא אינו גדר 'ערב'. ו**באבה"א** (מכירה יט ט) חלק דאף למ"ד שעבודא דאורייתא הוה גדר ערב [וע"ע רמ"ה ב"ב קעה:]. והאבה"א כתב ליישב [ע"ד דברי התומים] דמ"מ תליא בעצם החוב, ולא בחיוב השטר. ואף דבב' יוסף ב"ש השטר בטל. מ"מ החוב קיים.

ה. וי"ל דהיינו משום סוגיין, דיש לו זכות לדון עמו. [וכלישנא בתרא דאף באחריות].

ו. [ואפשר דבעינן 'לפניו' דומיה דאין דנים שור שלא בפניו. אבל אין לו זכות טענה כלל כשאין לו נפק"מ].

ז. וכ"כ **מהר"י כ"ץ** (בשיטמ"ק) והנמוק"י (ב"ק ג: בדה"ר) מטעם אחר.

ח. ועוד כתב **החת"ס** (חו"מ מו, הו' בפתח"ת רכו א) נפק"מ בב' כתי עדים המכחישות זא"ז, דקי"ל דכל א' באה בפנ"ע ומעידה. אבל לאדם א' אמרי' ממ"נ.

ט. [ונח' בזה **הראשונים** (ע' שבועות ל:) האם נתבע יכול לעשות הרשאה]. וכתב דנפק"מ כגון שאין שמעון בעיר, דיכול ראובן לטעון בלא הרשאת שמעון ולא מ"ל לאו בע"ד דידי את. (וע' לקמן צד.).

י. וכה"ק **בחי' הרא"ה.**

יא. [לפי' דאיירי באפותיקי].

הדר', דכל הנפק"מ שלו הוה לענין מעות, והאיך יוכל לסלק בזוזי[יב].

והרמב"ן תי' כגון שמכר במאתיים והוזל, דנמצא מפסיד הדמים שמכרו. [ומבואר ברמב"ן דכה"ג חיוב אחריות כשעת מכירה, וכדעת **הראב"ד** והטור, ע' מש"כ בזה לעיל צא:].

עג) **משום דא"ל דמפקת מיניה עלי הדר וכו'.**

השיטמ"ק הביא בשם **מהר"י כ"ץ** תיפו"ל שרוצה להעמידה בפני בע"ח. ותי' דאיירי כשיש לו קרקע אחרת בני חורין, אלא זה עשאו אפותיקי.

עד) **א"ד אפי' שלא באחריות נמי, דא"ל לא ניחא לי דתהוי ליה לשמעון תרעומת עלי. בגמ'** (ב"ב מג.) מבואר דהמוכר שלא באחריות יכול להעיד עליו, **ותוס'** הק' דמבואר בסוגיין (בלישנא בתרא) דיכול לדון עליו משום תרעומת. **ותי'** (בתי' הא'[יג]) דמ"מ אינו נפסל משום כך לעדות. [ואף דיש לו זכות לתבוע זכותו, להחשב בע"ד. מ"מ כשאינו תובע זכותו[יד] אינו נחשב אפי' נוגע, דאינו נגיעת ממון].

עה) **רש"י ד"ה דינא.** או אישתבע לי דלא פרעתיך[טו].

הריטב"א הק' דבלא"ה חייב לישבע משום הבא ליפרע (כדאי' לעיל פז.). **ותוס'** (דידן) רמזו לזה, וכת' דנפק"מ היכא שמחל לו שבועת הבא ליפרע.

ותוס' (ב"מ יד.) כת' דנפק"מ היכא שיכול לגלגל עליו שבועה ממקו"א. ונפק"מ דהוה שבועה דאורייתא, ואילו משום הבא ליפרע לא ישבע אלא שבועה דרבנן. [והביאו דמבואר (לעיל פח.) דיש חומר בשבועה דאורייתא]. **ורע"א** הביא מדברי התוס' דאף בנשבעין ונוטלין יש שבועת גלגול דאורייתא. **והקצות** (רכו) דחה דכוונת התוס' דאחרי הפרעון יכול לחזור ולהשביעו. וע"ד הא דאי' (לעיל פח.) אי פיקח וכו'.

ורע"א (ב"מ יד.) כתב דהמ"ל כגון שרוצה לגלגל עליו שבועה לטענת ממון אחר[טז]. [וכ"כ **הרמב"ן ורא"ה** כאן].

עו) **תוד"ה דינא.** וכ"ת נפק"מ כגון שיש עדים קרובין לשמעון ואינם קרובים לראובן וכו' לא היא כיון דסוף סוף יש ריוח לשמעון וכו'. (וכ"כ **תוס'** ב"ק ח: וב"מ יד.). **ותוס'** הוכיחו מהגמ' (מכות ז.) דאף קרוב של נוגע פסול לעדות, כיון שיש בעדותו רווח לקרובו.

והריטב"א (ב"מ יד.) חלק דהכא הלוקח אינו שייך לשעבודא. ולא דמי לקריבי דערבא (מכות שם) דהערב שייך בשעבודא. אבל הכא למה לא יוכלו להעיד על הפרעון שפרע הלווה. ואע"ג דע"י עדותם מעמידים הקרקע ביד דלוקח, פרעון מילתא אחריתי היא. [וקרוב של נוגע כשר להעיד, כיון דעיקר העדות לא הוה על קרובו, ואף שקרובו מרוויח ע"י העדות].

וכן **המחנ"א** (עדות א) נקט דקרוב של נוגע כשר, דאינו קרוב לעיקר הממון[יז]. ופסול קורבא אינו משום חשש משקר, אלא גזיה"כ[יח]. ושאני ערב דנחשב שמעיד על עיקר הממון[יט]. **והאחרונים** הביאו דס"ל דבמה שנוגע בעדותו לא נחשב 'בעל דבר', ואינו עד כלל. ולא רק פסול נוגע.

יב. וכתב דאפשר דכיון דחוזר עליו, נחשב דמיניה קא מפיק. הלכך אע"ג דלא נפקא ליה מיניה מידי משתעי דינא בהדיה.

יג. ובתי' הב' כתבו דאיירי באופן שהלוקח בעצמו מכיר שהוא של מוכר, ומש"ה ל"ש תרעומת.

יד. [אמנם היכא דהוא עצמו דן והולך לדין, אינו יכול לדון ולהיות בע"ד וגם עד. וכ"מ בדעת ה'אין לומר' בתוס' כאן].

טו. וטעם ראשון **פרש"י** אם יש לו עליו שום גלגול דברים לחשוב חוב כנגד חוב וכו'. דהלווה טוען דהתובע חייב לו מצד אחר. ומבואר ברש"י דמש"ה רוצה לירד עמו לדין שמעכב פרעון חוב זו כנגד תביעת ממון אחר [והראשונים דנו בהא דנזקקין לתובע תחילה, האם הנתבע יכול לתבוע ממון אחר, ע' רש"י ותוס' ב"ק מו: ושא"ר שם ובכ"מ]. אבל אילו הלוקח יורד עמו בדין המלווה לא יחשב חוב זה שכנגד. אבל **הריטב"א** כת' דנכלל בשבועת הבא ליפרע גם שאין ללוה אצלו כלום שראוי להיות כפדיון חובו.

טז. [ואפשר דכוונת התוס' דיש נפק"מ בממון הזה].

יז. **והשואל בשו"ת הרשב"א** (ב פא) שאל את הרשב"א בזה, האם אמרי' דפסול קורבא גזיה"כ, ואין לך בו אלא חידושו. והרשב"א השיב דכשהעדים קרובים ללווה (בסוגיין) פסול [אפי' כשיורד לדין עם הלוקח], כיון דמפקת מיניה עלי הדר, נחשב שמעיד לקרובו. אבל כשקרובים ללוקח מהני. כיון דעיקר הנידון עם המוכר.

יח. (וכדאי' ב"ב קנט:). וכ"כ **הנתיבות** (לז ח) בשם **התומים** (שם ד) דקרוב של נוגע כשר, דאינו פסול אלא חשש משקר.

יט. וכ"מ **בראב"ד** (הו' בראו"ש שם) דבסוגייה שם נחשב 'בעל דבר', ואינו עד כלל. ולא רק פסול נוגע.

דבר'[כ], אלא חשש משקר או קרוב[כא]. [**והפוסקים** (לז) חקרו בגדר פסול נוגע בעדותו].

אבל היכא דיורד לדין עם שמעון הלוקח, קרובו אינו יכול להיות עד. **ובחי' ר' ראובן** (ב"מ טז) הביא דהיכא דהלוקח יורד לדין נחשב בעל דין ממש, ולא רק שליח ומורשה[כב].

והקצות (לז ה) הביא דבסוגיין מבואר ד'עליה הדר' נחשב נוגע בעדותו, אף דעכשיו אין לו נכסים. [דאל"כ אמאי אינו גובה מבנ"ח[כג]]. והק' למש"כ **הראשונים** (ב"ב מה.) דבמה שהוא נוגע רק כשיתעשר אינו פסול לעדות.

והקצות תי' דהיינו דוקא במקום דהוה נוגע בעלמא, כנוטל שכר להעיד דפסולו מדרבנן. אבל נוגע גמור הוה פסול [דהוה בעל דבר, וכבסוגיין[כד]] ולא חשש משקר, ואף אם אין נפק"מ עכשיו[כה]. **והנתיבות** (שם ט) חילק דדוקא היכא שמעיד לאחרים, אמרי' דבמה שנוגע רק כשיתעשר נחשב נוגע. אבל אינו יכול להעיד על עצמו בין לזכותו ובין לחובתו. ובכה"ג ל"מ דעכשיו עני.

עז) **בא"ד ואין לומר כגון שהעדים המקיימים את השטר וכו'.** מבואר דקרוב פסול אף לעדות קיום שטרות. [ונח' בזה הראשונים לעיל כח., וע' רשב"א גיטין ה:].

עח) **בא"ד וכגון שמחל לו שמעון שבועה וכו'.**

המהר"ם שי"ף הק' א"כ לא יתחייב לו אחריות, דחיוב אחריות הוה רק במה שמפסיד בדין. והכא הוא פשע שמחל לו שבועתו[כו], ושמא לא היה נשבע. [ובל"ק איתא דמפקת מיניה עלי הדר]. ותי' דאיירי שמחל לו קודם שמכרה לו, והמוכר ידע ומכר ע"ד כן. [ודוחק].

אבל **בחי' ר' קרשקש** כת' דאף שמחל השבועה גובה את האחריות, דמעיקר הדין השטר עומד בחזקתו, אלא דתקנו שבועה לטובת הלוקח[כז]. **והפלאה** ביאר דכיון דהשבועה נתקן לטובת הלוקח, ויכול לומר לא ניחא לי בהך תקנה[כח].

ותוס' (ב"ק וב"מ שם) כת' דנפק"מ כשאומר אין לי עדים ואין לי ראיה (סנהדרין לא.), דהלוקח אינו יכול לחזור ולטעון[כט]. וצריך טענת המוכר. **והשיטמ"ק** (כאן) הביא **דהר"י קלסון** חלק דהלוקח דינו כיתום [שאינו יודע בעסקי המוכר], ואפי' שהלוקח אמר אין לי ראיה יכול לחזור.

והרמב"ן חלק דא"כ אינו חייב לו אחריות, כיון

כ. ויל"ד אי תוס' ס"ל דנוגע הוה בעל דבר, ומש"ה אף קרובו פסול. ועיל"פ דס"ל דהוה חשש משקר, וגדר פסול קרובים לעדות לא הוה רק בקרוב של בעל דבר, אלא אף קרוב של מי שיש לו צד רווח ממון.

כא. וקרוב של קרוב כשר לעדות [וה"נ הוא עצמו נחשב 'קרוב' מחמת נגיעה שחוזר עליו, אבל אחיו יכול להעיד].

כב. **והאחרונים** הביאו דמבואר (קידושין מג.) דלמ"ד אין שליח נעשה עד כיון שהוא בעל דבר פסול להעיד, ואף כשאין לו נפק"מ בזה. [ונח' הראשונים האם אידך מ"ד פליג בזה].

כג. וכקו' **מהר"י כ"ץ** (הנ"ל). ומהר"י כ"ץ יישב דאיירי באפותיקי, ויש לו קרקע בנ"ח.

כד. וכ"כ **הקצות** (לז א), וע"ע **לבוש וש"ך** (שם), **ורמב"ן** (ב"ב מה.).

כה. והוכיח כן דוכי קרובי עני יעידו שפרע דהשתא אין לו מעות, וזה נגד השכל וסברא ישרה.

כו. [משמע דקו' דגדר אחריות הוה במי שגבה בדין, אבל הכא לא נחשב שגבה מחמתו. ואף אם אינו טוען שבאמת פרע. ויש לחקור בגדר החיוב אחריות, האם הוה תולדה מהגבייה בפועל, או מהדין גבייה ע"פ דין].

כז. **והאחרונים** (בחי' ר' ראובן ב"מ יז) חקרו בגדר חיוב אחריות במכר, האם הוה מחמת שגבה ממנו בע"כ ע"פ בית דין, או דתלי בעצם החיוב. ואילו יש לטורף זכות ע"פ דין, מחוייב באחריות אף כשהלוקח נתן לו מדעת. [והביא דנח' בזה רשב"ם והתוס' רי"ד ב"ב ל:].

כח. ומבואר מדבריו דפטור שבועה (לעיל פו:) הוה משום א"א בתקנ"ח. אבל יל"פ דברי ר' קרשקש דכיון דמדינא השטר בחזקתו שאינו פרוע, נתחייב אחריות. ועוד דהלוקח הוה כמי שלקח שט"ח, דאי"צ לישבע לגבות חובו.

כט. **והאחרונים** דנו דבפשוטו 'אין לי ראיה' הוה הודאה, **והשער משפט** (כ ב) הק' דכיון דהלוקח הודה דהראיה אינו אמת, א"כ מה מהני מה שהמוכר ידון עם הבע"ח. ומה מהני שהמוכר יזכה בדין, הבע"ח יוכל לגבות מהלוקח. והאחרונים תי' דמ"מ הבע"ח אינו יכול לגבות, כיון דהמוכר [הלווה] זכה כנגדו. והלוקח רשאי לישב בשדה כיון דמחוסר גובייננא. והשע"מ הביא דשייך לסוגיה (בכורות מח.) דשעבוד נכסים הוה ערבות, והיכא דאינו יכול לגבות מהלווה, אינו יכול לגבות מהערב.

ויש **אחרונים** שדנו ד'אין לי ראיה' הוה רק ביטול זכות טענה. ומש"ה בסוגיין מהני לו זכות טענת המוכר. וע"ע חי' ר' ראובן (הנ"ל).

דזכה מחמת ויתור של זה. ואין חיוב אחריות אא"כ זכה בו מן הדין.

עט) **בא"ד ורבי היה מדקדק וכו' אבל משמעון מספק אינו יכול לטעון מזוייף וכו'.** [דדוקא כשטוען ברי דקים לי בגוויה שהוא מזוייף צריך קיום]. **ותוס'** (ב"מ יג:) דנו דמזוייף הוה מילתא דלא שכיחא ולא טענינן[ל]. [ומשמע דהוה ב' סברות שונות[לא]].

ומבואר **בתוס'** דצריך 'טענה' שמזוייף להצריך קיום. ודלא כ**ראשונים**[לב] דשטר בלא קיום נחשב חספא בעלמא. [וכשמודה הוה הפה שאסר].

פ) **בא"ד ואל תתמה א"כ לא שבקת חיי לכל בריה, שהרי מה"ת אי"צ שום שטר קיום וכו' כמי שנחקרה עדותם בבי"ד.** ונכלל ב'כמי שנחקרה' שהשטר מעיד שאינו מזוייף (וע' לעיל כח., וגיטין ג.). [ומשמע דכוונת התוס' דכיון דגזיה"כ דנחשב עדות, א"כ לא יבטלו חכמים גדר בירור של התורה לחשוש. א"נ הוה הוכחה דיש אומדנא דאינו מעיז לזייף וכו']. ובהמשך דברי התוס' חזרו והק' דקשה הדבר דלא חששו להפסד, שיוכל כל אדם להוציא וכו'. [וצ"ב במה חזרו בהם. **והחת"ס** (גיטין ב.) כת' דרוב בני אדם אינם זייפנים, אבל זייפן א' יכול לזייף שטרות על כל העולם. **והאבה"א** (עבדים ו ז) ביאר דכשאנו דנין על כל א' המוציא שטר על חבירו צריכים אנו להעמידו בחזקתו דאינו חצוף לזייף, אבל מ"מ זה ודאי דמצוי חצופים ורמאים שיזייפו שטרות].

פא) **בא"ד מיהו פרוע הוא טענינן להו וכו'. האחרונים** דנו דנפק"מ בשטר תוך זמנו. **ורע"א** כתב דהיכא דליכא טענת פרוע ודאי טענינן מזוייף, ומשום סברת לא שבקת. [וע"ע **תוס'** ריש גיטין].

פב) **בא"ד ומיהו פרוע טענינן להו, דאביהם היה נאמן לטעון פרוע מיגו וכו' כענין שמצינו** (ב"ב ע.) וכו' דטענינן ליתמי החזרתי וכו' הואיל ואביהם היה נאמן בכך במיגו וכו' ואע"ג דליתמי לא טענינן נאנסו וכו'. [וע"ע **תוס'** גיטין ב.]. מבואר דתוס' העלו צד דל"מ מיגו ליתומים, דכיון דלא טענינן להם מזוייף ונאנסו אין ליתומים 'מיגו'.

וכן דעת **הרמב"ן** (מלחמות ב"ב ע. לז. בדה"ר) דאילו לא טענינן ליתומים נאנסו, אין ליתומים מיגו, דמאחר שהיסוד הרוס, האיך יתקיים הבנין. והרמב"ן הוכיח דטענינן ליתומים נאנסו [וכן מזוייף בסוגיין].

ו**האחרונים** הק' דלא שייך כלל הוכחת מה לי לשקר של מיגו בדין טענינן ליורשים, דהם אינם יודעים כלל. ואין ראיה לחזק דבריהם. א"כ אמאי תלי האם טענינן להו טענת נאנסו ומזוייף או לא. (וע"ע נתיבות קמו כא). ו**האחרונים** (חי' ר' שמעון ב"ב יח, קוב"ש ב ג הב') יסדו דגדר מיגו הוה כח הטענה. ודעת הרמב"ן דאי לא טענינן מזוייף אין ליורשים כח טענת מזוייף.

אבל **תוס'** (דידן) הוכיחו דסגי שאביהם היה נאמן, ולאביהם היה מיגו. [וכ"כ **תוס'** ב"ב ל., עי"ש שהאריכו]. ו**האחרונים** העמידו דדעת התוס' דגדר טענינן הוה משום טענת האב, ומש"ה סגי שהאב היה לו מיגו. ומש"ה טענינן כל שהאב היה נאמן בכח טענה דידיה. ואילו לרמב"ן הוה גדר טענת הבן.

דף צג.

פג) **עסיקין. פרש"י** (ב"ק ט.) שאומרים שהוא שלהם.

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק כאן) כתב כגון בע"ח או שנמצאת שאינה שלו. **והב"י** (חו"מ רכו) בשם **ר' ירוחם** כתב דדוקא נמצאת דאינו שלו, אבל כשבא בע"ח לגבות אינו יכול לחזור בו. **והדרכ"מ** (שם ב) הביא

ל. וכמו טענת נאנסו (ע' המשך דברי התוס').

לא. ובתוס' דידן משמע דאף היכא דהיורשים טוענים דנראה להם שהוא מזוייף ל"מ, דצריך טענת ברי ממש. ומשמע דאף ע"י גדר טענינן לא הוה טענת ברי ממש. [ועד"ז מבואר בתוס' (ב"מ שם) דשטר שנפל וטוען הלווה ברי דמזוייף ל"מ אפי' שיקיימנו. אבל בזה ל"מ טענינן].
ועוד י"ל דע"י טענינן נחשב טענת ברי, וצריך קיום. וב' הסברות צריכין זה לזה, דתוס' דידן ביארו דטענת שמא מזוייף לא סגי. ותוס' (שם) ביארו אמאי לא טענינן. [ועד"ז כת' **רש"י** (לעיל פז.) דטענינן שבועת אישתבע דלא פרעתיך, וטענינן נחשב כמו שטוען ברי שפרוע. אך דעת **תוס'** (שבועות מא.) דהוה תקנה בפנ"ע. י"ל דס"ל דהיכא דצריך תביעת ברי ממש ל"מ טענינן. וכן בפשוטו משמע בתוס' דידן].

לב. ע' שו"ת **הרמב"ן** (ח, הו' לעיל יט.), ועד"ז **הרמב"ן** (ב"ב ע., וז:), **ושיטמ"ק** (ב"מ יג: בשם גליון).

דבשו"ת הרא"ש (צז ד הו' בטור שם) כת' כן אף בבע"ח.

והחזו"א (ב"ק ג יא) כת' דאף באופן דנמצא שהערעור שקר, מ"מ הוה מקח טעות. והחזו"א דן אמאי לא אמרי' דהערעור נתחדש אחר המכר, ולא הוה מקח טעות. ומ"ש מיצאו עליה אנסים אח"כ דכת' **תוס'** (ב"ק ט., והתוס' הרא"ש כאן) דאמרי' מזלך גרם (וע"ע תוס' לעיל מז:).

פד) **עד שלא החזיק יכול לחזור. פרש"י** אם לא נתן מעות. [וע' תוס']. **תוס'** (ב"ק ט.) הק' א"כ יגבה לו הקרקע בחיוב דמים. ותי' כגון שהוזלה. א"נ כיון דיצאו עוררין אינה שווה כמו שהיתה שווה בשעה שלקחה[א]. ועוד תי' **התוס' הרא"ש** דהמוכר יאמר לו לקבל עליו אחריות. א"נ היכא שיש לו מעות אינו יכול לפרוע בקרקע[ב].

והאחרונים תמהו כיון דנמצא שאינו שלו, אמאי יתחייב לו דמים כלל, הא לא קנה כלל. [אפי' כשמכרו שלא באחריות, ואף שהחזיק בשדה][ג]. **והחזו"א** (שם) כתב דכל זמן שלא נתברר הערעור לא חיישינן, וחייב לשלם מעותיו. וכ"כ **הרא"ש** (ב"ק שם, ובשו"ת צז ד) דמשום דברים בעלמא לא יבטל שמעון כחו של ראובן. והרא"ש כת' דהיכא דבי"ד ראו אמתלא בדברי המערער, לא יוציא מעות מתחת ידו עד שיתברר.

אבל **הנתיבות** (ס יא, קפב ח) הביא **מסה"ת** (מז ב) דהלוקח מגזלן[ד] אינו יכול לחזור בו ולבטל המקח, ולהוציא דמיו מהגזלן עד שיוציאנו הנגזל מידו. וכדאמרי' אחוי טרפך. ואף דבפשוטו כשמברר שהשדה גזולה נתברר דאין כאן מקח כלל.

והנתיבות ביאר דיש מכר גמור בין המוכר ללוקח, וכדאי' (ב"מ עב:) דשטר מקח של שדה גזולה ניתן ליכתב לענין שאם יחזור ויקנה מבעלים הראשונים (ע' ב"מ טז.). אלא דנתחייב להחזיר מעותיו משום גדר 'אחריות'[ה]. וע"ע קה"י (ב"ק טז ד).

פה) **תוד"ה עד.** דאפי' מי שפרע ליבא וכו'. מבואר דפשיט"ל לר"ת דיש מי שפרע אף בקרקע[ו], כשנתן מעות באופן שלא קנה בקנין כסף [כגון במקום שכותבין את השטר].

והקוב"ש (שלד) ציין דמבואר דחיוב מי שפרע הוה אפי' כשלא קנה מדאורייתא בכסף [ואף דסברת המקשן בגמ' (ב"מ מז:) דלר' יוחנן הטעם שתקנו מי שפרע משום מדאורייתא קנה בכסף. י"ל דלמסקנא כל דברים דאיכא בהדייהו מעות תקנו מי שפרע, ואף לר' יוחנן וכמו אליבא דר"ל], ונח' בזה **הראשונים**[ז].

פו) **תוד"ה משהחזיק.** ואפי' למ"ד נמצאת שאינו שלו חוזר [והמוכר שלא באחריות היינו אחריות בע"ח, אבל מחוייב באחריות גזילה[ח]], כ"ז שלא טרפוה אינו יכול לחזור בו[ט]. **והריטב"א** כתב דהך קו' ל"ק לרש"י (וכן לתי' הא' בתוד"ה ומאימת), דאיירי הכא שלא קנאו בקנין גמור, והתם איירי בקנין.

פז) **מכי דייש אמצרי. רש"י מה"ק** פי' שמגביה המצרים ומתקנם (וכ"כ **רש"י** ב"מ יד:). והביא **ל"א** דדייש ברגליו לשם חזקה. ועד"ז כת' **תוס'** (ב"ק ט.) דמשמע דריסה בעלמא, שהולך סביב המיצר. **והרי"ף** (ב"מ שם, וכ"ה בר"ן כאן, והרמב"ם מכירה יט ב) פי' שהיתה סמוכה בשדה שלו, ודש את המיצר ביניהם, שצירפו לשדה א'.

והרמב"ם (מכירה א יג) פסק דכשדש המצר בין ב' שדות הוה קנין בכל מוכר שדה לחבירו. [ומשמע דלמד כן

א. **והקצות** (קטו ב) הביא מכאן דחיוב אחריות הוה כשעת קנין, ולא כשעת זולא (ודלא כמ"מ, ע' מש"כ לעיל צא:).

ב. [וצ"ב דהא יש לו פסידא, ומ"ש מהא דלעיל צב. דהיכא דיש לו פסידא א"י לומר כן].

ג. וכן תמה **בחי' ר' שמעון** (ב"ק ח ג), וכתב דדוחק לומר דנתחייב ע"י קנין סודר לבד קנין השדה, וצ"ע.

ד. **והנתיבות** כת' דה"מ היכא דגזלה [ועשה חזקה וישב בה], ואח"כ מכרה. אבל אם מכר דבר שאינו שלו [ולא עשה בו מעשה גזילה], אין בזה מכירה כלל.

ה. ועפ"ז ביאר הא דגובה את השבח מהגזלן (ב"מ טו., ע"ש ריטב"א חדשים).

ו. **והריטב"א** (ב"מ יד.) חלק דבקרקעות ליכא מי שפרע. והביא כן מהירושלמי.

ז. (ע' **רמב"ן** במלחמות ב"מ שם).

ח. [דהמעות גזל תח"י, ואינו יכול לעכבם. אמנם משמע שם דהוה גדר 'חיוב אחריות'].

ט. [וצ"ב לל"ק מ"ש מכירה באחריות, דיכול לחזור. ואילו אחריות גזילה לחוד א"י לחזור].

מסוגיין[ז]. **והה"ה** (יט ב) ביאר דשימוש הוה חזקה [ע"ע ברמב"ם שם].

פח) **תוד"ה ומאימת.** אע"ג דגריעא מנעל וגדר הויא חזקה, הואיל ואיכא כסף. [מבואר בדברי התוס' דכיון שעומד לקנין ע"י שעבוד המעות, מש"ה מהני חזקה כל דהוא. וע' פור"י]. אבל **הריטב"א** כתב דהני לאו דוקא, וכוונת הגמ' בכל חזקה.

פט) **בא"ד וריב"ם וכו' וקנה קנין גמור וכו' ה"נ דעתו לחזור בו**[יא], **אם יצא עסיקין קודם שהחזיק**[יב]. **והריטב"א** כתב דהוה כיורד לתוכה ומחזיק בשלו.

והרא"ש (ב"מ א לח) ביאר שכך נהגו הקונים לקיים המקח לאלתר בקנין, ומעכב המעות בידו עד שילך לראות ענין השדה אם היא באותו ענין שאמר לו המוכר. ומתוך שנגמר המקח יצא לו קול ומי שיש לו ערעור יודע ערעורו. ויכול הלוקח לחזור בו עד דדייש אמיצרי כיון שהקנין חל ע"פ המנהג, וכדאי' (ב"מ עד.) האי סיטומתא קניא.

והרמב"ם (מכירה יט ב) כתב דהיכא שקנה בא' מדרכי הקנינים, ועדיין לא נשתמש בו ויצא עליו ערעור, אין לך מום גדול מזה. אא"כ דש אמצרי, ועירבה עם שדותיו.

ותוס' (ב"ק ט., ותוס' הרא"ש כאן) כת' דדוקא יצאו עוררין שהשדה שלהם, אבל אם באו אנסים אינו יכול לחזור. דאמרי' מזלך גרם.

צ) **תוד"ה איכא.** שאין דעתו לקנות אלא נכסים משופין מערער. **ותוס'** (ב"ק שם, והתוס' הרא"ש) הק' דכיון דאפי' החזיק חוזר, וכי לעולם יוכל לחזור בו.

בעלת מנה מאתיים וג' מאות

צא) **מי שהיה נשוי ג' נשים וכו'. פרש"י** ושלשתן נחתמו ביום א'.

והפלאה הק' דמשעה שנשאה משתעבד לכתובה, ולא תליא למי כתב ראשון[יג]. וכתב דבפשוטו איירי דנשא את כולן ביום א'[יד]. אך הק' **דתוס'** (מו"ק ח:) כת' דאין נושאים ב' ביום א' משום דאין מערבין שמחה. וצ"ל איירי שכתב הכתובה כמה ימים קודם הנישואין, או דכתב לה שוב כתובה אחר זמן שנשאה.

ופרש"י שחולקות בשווה, שהרי כח שלשתן שווה בשעבוד. ומבואר במשנה דב' שטרי שעבוד היוצאין ביום א' חולקים (ע' לקמן צד. תוס' ד"ה שני).

והאו"ש (אישות יז ג, והקוב"ש שלה) חקר בגדר היחלוקו, האם הכל משועבד לכל א' בשווה [והוה חלוקה בגבייה], או שמשועבד חצי לכל א'[טו] [דהיינו שכל א' נחשב בע"ח מוקדם בחציו[טז]].

והביא שהרמב"ם (מלוה כ א,ג) פסק דבב' שטרות שזמנם שווים כל הקודם וגבה בין קרקע ובין מטלטלין זכה[יז]. **והראב"ד** השיג דהדין יחלוקו, ול"מ תפיסה. **והאו"ש** ביאר דדעת הרמב"ם דחל שעבוד לכל א' בכולו. ובזה פליג הראב"ד דחל זכות קדימה בחצי, ובאידך חצי הוה ככל בע"ח מאוחר דקי"ל דל"מ שיקדם ויגבה.

צב) **אין שם אלא מנה חולקין בשווה, היו שם מאתים וכו'.** מבואר בגמ' דזה דעת ר' נתן, דאמרי' דיש תביעה לשלשתן במנה הראשון, ובמנה הב' יש תביעה לשנים, ומנה הג' הוה של בעלת ג' מאות

י. [וצ"ב דלדברי הרמב"ם איירי שכבר עשה קנין, א"כ מה לי תרי קנינים. וע"כ דהוה סברא בגמ"ד, וכריב"ם. וא"כ מנלן דהוה קנין].

יא. ומשמע דהוה אומדנא, ויל"ע ממש"כ התוס' כי היכי ד'תקנו', משמע דהוה תקנ"ח.

יב. ודוקא כשיצאו עסיקין, ולא אונס אחר שנאבד, אבל א"י לחזור בו אחרי הקנין. [וע' **תוס'** (לעיל מז:) שדנו אמאי לא אמרי' דהוה מק"ט כשמתה הבהמה אחרי שקנאו, והאחרונים ביארו דהיינו כשמתה קודם שנכנסה ברשותו. וכעי"ז מש"כ **תוס'** (כאן) דיש אומדנא לגבי אונס קודם שנכנס בו כשלו].

יג. וכתב דצ"ל דכל א' אומרת שנשאת ראשונה. דאי ידעינן איזה נשאת ראשון, נשתעבד משעה זו. [ולפ"ז דין יחלוקו הוה מספק]. אך הביא **דתוס'** (צד., ושא"ר שם) נקטו דבסוגיין הוה יחלוקו מתורת ודאי, דהשעבוד חל בסוף היום בתורת ודאי. ואף תקנת כתובה כשנשא ב' ביום א' השעבוד חל בסוף היום [ואף דל"ש בזה זמנו של שטר], וכגדרי שטרות. ולא אמרי' דהנישואין יצא קול לשעות (ע' לקמן צד.).

יד. וכתב דמכאן מקור לדברי **הרמב"ם** (אישות י יג, שו"ע סב ב) דנושא אדם ב' נשים ביום א', ואח"כ נוהג ז' ברכות לכל א' בפנ"ע.

טו. והביא כעי"ז מדברי **הר"ן** (ב"מ ו.) שדן אי כל א' מוחזק בכל או בחצי.

טז. [דלא יתכן ב' שעבודים שקולים, וכיון דחלו כא' בשווה, ממילא יחלוקו, וכ"א זוכה בחציו להקדים].

יז. וכן מבואר **ברי"ף ורש"י** (לעיל פו.), וכמ"ש **הראשונים** (שם) דהא דנותנים לבע"ח ולא לכתובת אשה הוה משום דמהני תפיסה.

לבד. [והגמ' פי' במאתים אמאי נוטל חמישים]. ורבי (בברייתא) חולק דחולקין בשווה (ויתבאר בסמוך), ולא אמרי' דבעלת מנה תובעת רק מנה.

והריטב"א ביאר דסברת ר' נתן דאזלי' בתר שעבודא, ואין לבעלת מנה שיתוף עם האחרות במה שיש יותר מכדי כתובתה, עד שיפרעו האחרות. [וע"ע אריכות ברי"ף תרגום מלשון ערבי].

אך מ"מ צ"ב, דהא כל הקרקע משועבד להעמיד החוב, א"כ אמאי אין תביעה לבעלת המנה במנה השניה. ובמה נתייחד קרקע זו להחשב 'מנה השניה' ותהא לבעלת מאתיים[יח]. ובפשוטו משמע דגדר חלות השעבוד דרק מנה מתוך הנכסים משועבד לבעלת מנה[יט]. [וכ"כ **האבי עזרי**[כ]].

ועוד אפשר דהוה סברא בתביעה בבי"ד, דאין לבעלת מנה זכות לתבוע בבי"ד יותר מהחוב שלה, ודין יחלוקו נקבע ע"פ תביעתם[כא] [בשעת תביעה בבי"ד[כב]].

והרי"ף (בתרגום מלשון ערבי) **הביא בשם רב האי גאון** דדמי לשנים אוחזין בטלית[כג] [דזה אומר כולו שלי וזה אומר חצי שלי, דחולקים את החלק שדנו עליו]. [ומשמע מדברי רה"ג דפי' בזה אף הסיפא דשל מנה נוטל נ', ושל מאתיים וג' חולקים. ובלא אוקימתא דהגמ'. וצ"ב אמאי יש לבעלת מנה נ', ולבעלת מאתיים ק', והיאך יחשב משום שנים אוחזין כפי חשבון הזה[כד]]. **והרי"ף** חלק דהכא כל א' יש לה שטר מממון ידוע, וכל א' יש לה זכות באמת. [ולא דמי לשנים אוחזין דכל א' אומר דאין לשני זכות]. ובשנים אוחזין כל א' מוחזק בחלקו, ואינו ראוי שיוצא מחבירו. אבל בסוגיין אין לנו להשגיח שיש שעבוד לא' יותר מחברתה, דמאחר דאין קרקע כנגד המותר, הוה כמלוה ע"פ[כה]. [וע"ע שהאריך].

צג) **שם.** לא נתפרש במשנה דעת ר' נתן כשיש ד' מאות. **והריטב"א** כתב דמנה הרביעי הכל של בעלת ג' מאות, עד שתפרע ממה שעודפת על חברתה, ויחזור חסרונה להיות שווה לחסרונם[כו]. אבל **הר"ן** כתב דחולקות במנה רביעית בשווה, שהרי במנה זו שעבודם שווה[כז] (וכ"מ ברי"ף וראב"ד).

צד) **וכן ג' שהטילו לכים כך הם חולקים. פרש"י** דחולקים בשכר והפסד לפי מעותיו. **והריטב"א** כת' פירוש לא שיחלקו כמו ברישא [לר' נתן], אלא כל א' לפי מעותיו. ולא שיחלקו בשווה. [וע"ע בגמ' בע"ב]. וכ"כ **תוס'** (ד"ה וכן)[כח].

יח. ויש לחקור כשיש ב' בעלי חובות, מנה ומאתיים, והניח ג' מאות, האם תובעים יחלוקו במנה וכו'. ושוב יחזרו ויתבעו את הנותר, כדין ב' תפיסות (ע' בגמ'), עד שיושלם לב"א כל חובו. [ונפק"מ כשיש ר"נ זוז, דלפ"ז בעלת מאתיים תיטול קע"ה זוז].

יט. וכ"כ **הרי"ף** (בתרגום מערבי) דיש לה זכות שעבוד על מנה, ואידך הוה מלוה ע"פ.

כ. **והאבי עזרי** (מלוה יט ב ה') הק' דבמה גרעה בעלת מנה, הא כל הנכסים נשועבדים לפרוע חובה. והוכיח מכאן דדין שעבוד שאני מגדר ערבות, אלא דיש לו קנין שעבוד בנכסים. ומי שהחוב מנה יש לו רק קנין שעבוד מנה, דא"א להיות לו יותר ממה שחייב לו.

כא. ולכאורה הוא דלא כריטב"א הנ"ל.

כב. ולכאורה תליא במח' הרמב"ם והראב"ד האם הכל משועבד לתרוייהו, או דהוה חלוקה בשעת חלות השעבוד. [ויל"ד האם נידון זה תליא במח' ר' נתן ורבי].

כג. וכ"כ **רש"י מה"ק** (והמרדכי בשם רש"י) דחולקין בשווה כדין שנים אוחזין בטלית [ומש"ה חולקים שליש שליש לר' נתן לולי הסילוקו], ולפ"ז כוונתם רק לפרש הא דשנים יוצאין כא' דינם לחלק.

כד. ולא מצאנו דין זה בג' אוחזין בטלית, זה אומר אני כולו שלי, וזה אומר ב' שלישים שלי, וז"א אומר שליש שלי. והסברא נותנת שבשליש שיש לג' תביעה יחלקו תשיעית לכל א' וכו', כסברת המקשן בסוגיין. א"נ כיון דאינו חלק מסויים נחשב דכל א' תובע חלק אחר, והאומר כולו שלי מחזיק שליש עם בעל השליש שלי, וב' שלישים עם בעל הב' חלקים. [ויש שפי' דנאמר בזה כלל בגדרי המשפט, דהדין ודברים בכל מנה הוה רק בין שנים. ובדין שנים אוחזין נאמר דב"א נוטל חצי. ומש"ה אמרי' דיש נידון בין בעלת מנה לבעלת ב' מאות בחלק. ובין ב' אחרות בעוד חלק. ע"פ חשבון שלם. ואב"מ].

כה. [וצ"ב כוונתו. דהכא יש קרקע כנגד הג' מאות, וכן בעלת המנה אם תחזור ותתבע כל שעבודה].

כו. [ויש סברא שמי ששעבודא יותר עדיפא. וצ"ב. ואפשר דכלפי הג' מאות נחשב דהיא בע"ח יחיד. ודוקא כשיש אחר יותר ממנו נחשב שמצטמצם שעבודו לפי מעותיו].

כז. דבתביעה הראשונית שלשתם אין להם זכות על המנה הרביעי, ומש"ה תביעת שלשתם שווה. אך ק"ק דבעלת מנה נפרעת שליש מנה, א"כ תובעת רק ס"ז. [ואפשר דאה"נ, וכוונת הר"ן דהוה כדין ב' תפיסות, ובס"ז דשלשתם תובעות חולקות בשווה. ובשאר יחלוקו בעלת מאתים וג' מאות].

כח. ותוס' הביאו ר"ח דקאי אסיפא דהיה שם ג' מאות, דחולקות ק"נ, ק' ונ' [לפי חשבון]. אך צ"ע דבגמ' מבואר דהוה מטעם אחר, משום סילוק או ב' תפיסות.

צה) **בכותבת וכו' דין ודברים. התוי"ט** כתב דאיירי דקנו מידו (וכדלקמן צה.). אבל בדברי **הראב"ד** (הו' בסמוך) מבואר דסגי במחילה בלא קנין.

צו) **א"ה וכו' תימא לה הא סלקת נפשך**[כט] **וכו', מדו"ד הוא דסליקי**[ל]. [**הריטב"א** כת' דתי' הגמ' דאיירי דמעיקרא אמרה לה בהדיא מדין ודברים הוא דסליקית. אבל בסתמא נסתלקה מחלקה במנה הראשון].

פרש"י אני סלקתי עצמי מלריב עמה ולמעט חלקה ועי"ז גבר ידה. ועכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, דשעבודי ושעבודך שווים. וצ"ב במנה הראשון לא העמידה זכותה, ואמאי תטול כמו בעלת ג' מאות[לא]. [והאיך יכולה להפסיד את בעלת הג' מאות, כיון דלא סייעה בהדה. והאיך תטול עדיין חלקה[לב]]. **והתוס' רי"ד** הק' כעי"ז, וכתב דמ"מ כך הדין נותן הואיל ולא נסתלקה מהמנה אלא מלריב[לג].

והריטב"א ביאר דמעיקרא התנו בפירוש בין שלשתן, ובעלת ג' מאות קבלה עליה סילוק זה. [וכעי"ז כתב **המאירי**].

צז) **רישא בב' תפיסות וכו'. פרש"י** שתפסו מטלטלין לכתובה, ונמצאו בב' פעמים. **והריטב"א** כתב וכגון שתפסו מחיים[לד], א"נ ששעבדו מטלטלין לכתובה להדיא[לה].

אבל **הר"ן** (לקמן צו., נה: בדה"ר) הק' דא"כ הכל היה בשעת מיתה, ואמאי הוה ב' תפיסות[לו]. וע"כ איירי דשוב תפסום לאחר מיתה. **והר"ן** חידש דלדעת רש"י מהני תפיסת מעות לכתובה אף לאחר מיתה. דדוקא בתפיסת מטלטלין אמרי' דמחוסר גובייגא, אבל מעות הא כבר נפרעה כתובתה[לז]. **והאחרונים** הק' דאי' (לעיל צב.) מטלטלין שביק אבינו, אף דהבע"ח תפוס בחוב המעות[לח]. **ורע"א** (שו"ת ק קלא) כתב דאפשר דדברי הר"ן דוקא היכא דאינו מחוסר שבועה[לט].

ועוד פי' **הריטב"א** דאיירי בגובייגא של קרקע, וכוונת הגמ' ב' פעמים גובייגא[מ].

כט. ורש"י פי' קו' הגמ' דכיון דנסתלקה אין לשניה חלק במנה הראשון. ועוד העלה **רש"י** (ד"ה מדין) צד שיחשב שהראשונה גבתה בשליחות השניה, ועי"ז נטלה חלקה.

ל. התוי"ט הק' אמאי לא הביאו הפוסקים דין זה, דבפשוטו לא פליג רבי בדיני הסילוק. וכתב דאפשר דדייקו מלשון רבי דפליג על הכל. (אך דעת הראב"ד דרבי פליג רק בזה, ע' בסמוך). [ואפשר דכל סוגיין שייך לדעת ר' נתן, יש נידון בכל מנה בפנ"ע, ויש סברא דמי שיש לה יותר תמחל ותסתלק. אבל לרבי דחולקות בשווה, א"כ כולם שווין].

והתוי"ט תי' על קו' **תוס'** (ד"ה תימא) דא"כ פשיטא, ומאי קמ"ל מתני'.

לא. ותוס' (ד"ה דאמרה) כת' דלא אתפרש שפיר טעמא דהא מילתא, [**והפנ"י** כתב דזה כוונת התוס' להק' עד"ז].

לב. ומסברא יש לבעלת מאתיים ליטול י"ז. [ויל"ד האם זה קו' הגמ' כאן. או דקו' הגמ' דנסתלקה ולא תטול כלל. והריטב"א הביא תרוייהו בכלל קו' הגמ', ממ"נ].

לג. [ויל"ד באוחזין בטלית בכה"ג, שראובן אומר כולו שלי, ושמעון אומר כולו שלי, ולוי אומר חציו שלי וחציו של ראובן, דלוי אומר כלפי שמעון דאינו שלך, אף בחלק שאינו אומר שהוא שלו].

לד. [ולפ"ז צ"ל דתפסו כולם כא', ונידון סוגיין האיך חל השעבוד בתפיסה זו. וכמו שעבוד קרקע בב"א. אמנם מסתבר דכששנים הגביהו בב"א, חל שעבוד חצי לכל א', וכדין הגביהו מציאה. וצ"ע. ואפשר דהגיבהו ע"י שליח].

לה. ועוד הביא **הר"ן** לדחות דאיירי שהתפיסו הבעל לכתובה להדיא.

לו. אך מדברי רש"י משמע דנמצא אח"כ, ולא שתפסום אח"כ. ולכאורה כוונת **הריטב"א** דכיון דבשעה שנודע על המטלטלין הראשונים חולקים לפי מעות. וכששוב נודע על השני יש חלוקה בפנ"ע, כיון דבשעת חלוקה הראשונה לא ידעו על מטלטלין אלו. (וכדמבואר בראב"ד, ע' בסמוך).

ולכאורה הר"ן פליג דא"כ הוה טעות, ואיגלאי מילתא דהחלוקה שונה, וזכותם שווה בזה. [וכסברת רבי לראב"ד]. [ואפשר דפליגי בדין קדם וגבה, בב' בע"ח ביום א'. דהריטב"א ס"ל כרמב"ם (הנ"ל) דמהני. והר"ן ס"ל דל"מ, וכדעת הראב"ד].

לז. אבל **רע"א** הק' דכתובה אפי' מיניה אינה גובה ממטלטלין, ויכול לומר אסלק לך בקרקע כדינך. א"כ לא נחשב גבייה. [ונקט דאף תפיסה ל"מ במטלטלין. אמנם משמע בכ"מ דמהני תפיסה במטלטלין, וא"י לסלקו בקרקע].

לח. והבית יעקב (צו.) כתב דדוקא כתובה מהני כן, דיש לה בתקנ"ח, ואילו שאר בע"ח לא.

לט. אבל הק' דדעת **הרי"ף** (ע' לעיל פח.) דבנשבעין ונוטלין אי תפיס לא מפקעינן מיניה. [וע' מה שדן שם אי משמתינן ליה עד שישבע]. וצע"ג.

מ. והראב"ד (בהשג' לרי"ף) כתב דאיירי בשדות שהיו מוחכרות ביד אחרים, שלא נתגלה להם שדה זו בנפילה ראשונה. [בפשוטו כוונתו דלא ידעו. ועוד אפשר דכיון דיש לחוכר זכות שכירות, הבע"ח אינו גובה את 'גוף הקרקע' עד שיסתלק השוכר. ומש"ה גביית שדה זו הוה לאחר זמן. וצ"ע].

צח) **תניא זו משנת ר' נתן וכו'. הרי"ף ומרדכי** בת' דכוונת הגמ' דר' נתן (בברייתא ב"מ קיז:) דבעל העליה יש לו בעלות שליש בקרקע, דשמין שמפסיד את הבית שליש. ואף שכל הבית משועבד לו להעמיד עלייה, נוטל כפי כמה שמפסיד. [ועדיין צ"ב. וע' פנ"י].

צט) **רבי אומר וכו' אלא חולקות בשווה. פרש"י** דשלשתם שווים, דג' מנים משועבדים אף לבעלת מנה עד שתגבה כל כתובתה[מא]. וכ"ד **הרי"ף**[מב]. אבל דעת **ר"ח** (הו' בתוס', וכ"ד הריטב"א) דחולקים לפי מעות, שלא יהא מידת הדין לוקה[מג]. **ורשב"ם** (ב"ב קנז:) כתב בלווה ולווה וקנה [דבגמ' שם מבואר שיחלוקו], חולקין לפי מעותיו[מד]. כיון דבבת א' נשתעבד, ואין קדימה לא' מהם. וכדעת **ר"ח**[מה].

ויש שפי' דנח' האם דנים כל בעלת חוב כתובע לעצמו, וג' התובעים שווים[מו]. או דכל פרוטה משעבד, ובעלת ג' מאות יש לה יותר שעבוד. **והאו"ש** (אישות יז ג, והקוב"ש שלה) בת' דדעת ר"ח דחל שעבוד לכל א' לפי מעותיו [דכיון דחלו ב' השעבודים בשווה חלו לפי חשבון[מז]]. ואילו סברת הרי"ף ורש"י דחל שעבוד לכולם על הכל, והכל משועבד לכולם בשווה. אלא דבשעת תביעה חולקים, ומש"ה יחלוקו בשווה[מח]. והרי"ף ורמב"ם ורש"י לשיטתם (הנ"ל) דבב' שטרות ביום א' מהני תפיסה[מט] [וע"כ היינו משום דחל שעבוד לכולם שווה, וכנ"ל].

והש"ך (חו"מ נג ב) כתב דכשיש לבע"ח א' ב' שטרות[נ] יש לו ב' חלקים אף לרי"ף[נא]. אבל **הפתח"ת** (נג ב וקד י) הביא דדעת **שו"ת הב"ח** (לה) דבע"ח א' שיש לו ב' שטרות לא עדיף.

ק) **תוד"ה רבי.** [המשך בע"ב] ותו אשכחן משנה (ב"ק לו.) וכו' וחלוקה זו כל א' לפי מעותיו וכו'.

מא. [משמע דכוונתו לאפוקי מסברת ר' נתן, דרק מנה א' משועבד לבעלת המנה].

מב. וכן **הרמב"ם** (מלוה כ ד) פסק **כרי"ף** דחולקין בשווה, אבל הביא **דיש גאונים** לפי מעות. [**והראב"ד** כתב דהרמב"ם כדעת הרי"ף. ובפשוטו כוונתו לפסוק כר"ח, אולם למש"כ בהשגת לרי"ף נתבאר דכוונתו דרבי לא פליג אר' נתן].

מג. ובתשו' מיימוני (משפטים מא, תשו' מהר"ם) הביא **דבשערים דרב אלפס** כתב לפי חשבון מעות. וכתב דהרי"ף חזר בו מדברי השערים [דכיון דבפי' ההלכות הביא דברי החולק וחלק עליו, אמרי' דהוה בתרא]. **ובהג"ה** (שם) כתב (המהר"ם מרוטנברג) דשוב קיבל דבעל השערים הוה ר' יצחק ב"ר ראובן נכד הרי"ף.

מד. וביאר הא דאמרי' (בגמ' שם) חצי שבח, היינו דאין למלוה בכל מקום אלא חצי שבח, ויש לו עד חצי שבח.

מה. וכ"כ **הש"ך** (חו"מ קטו ח) דכה"ג תלי במח' ר"ח ושא"ר. [אך יש לדחות דהתם חלו בתורת ודאי בבת א', ולפי מעותיו. ואילו בסוגיין יחלוקו בשווה משום דהוה ספק מי קדם (וע' מש"כ האחרונים, הו' לקמן צד. ע"פ דברי הרי"ף). ובגדרי דררא דממונא חולקין בשווה ולא לפי המעות. וי"ל דבזה אף הרי"ף מודה].

מו. והקוב"ש תמה דאילו היו ג' מנים לג' אנשים, היה כל אחד מהן נוטל חמשים לכל מנה, ועכשיו שיש לאחד ג' מנים אינו נוטל אלא מנה, ואיזה טעם יש לחלק בין אם ג' מנים לאדם אחד או לג' אנשים.

מז. ואף שאר ראשונים מודו לעיקר סברת ר"ח דאילו חל בבת א', הדין נותן שחל לפי מעותיו. [ולא פליגי על הראיות של ר"ח. אבל תוס' והרא"ש משמע דפליגי בעיקר בסברא, דדנו לדחות את הראיות].

ועפ"ז בב' שטרי מתנה על חלקים משדה א', שנתן לזה מאתיים מתוך השדה, ולזה מאה מתוך השדה. והשדה שווה רק מאה, יחלוקו לפי המעות. [אבל **הרי"ף** (בב"ב) והרשב"א (הו' בסמוך) מבואר דמהדין אף התם חולקים לפי שווה].

מח. [דהוה חלוקה בשעת גבייה, ובזה כולם שווים. ותליא מי תובע חלוקה, ולא בעצם החלות]. [ויל"ד בזה דאף כשדנים בשעת תביעה, הרי בא מחמת כמה חובות. ומה לי עם הנידון בעצם חלות השעבוד, או בתביעת ממון מחמתו. והדין שנים אוחזין, דזה אומר כולו שלי וזה אומר חצי שלי, הוה בין אם נאמר דנחשב מוחזק בכולו ובין אם נאמר דכל א' מוחזק רק בחצי].

מט. **והקוב"ש** הוסיף אבל דעת הראב"ד דחל שעבוד לכל א' רק בחצי, ומש"ה אף הכא הראב"ד רמז לחלוק. [אמנם למש"כ הראב"ד [בהשג' לרי"ף ע' בסמוך] לפרש דברי רבי באופ"א, מתבאר דזה כוונתו להשיג].

נ. ומבואר בש"ך דאפי' שהלווהו הלואה א' רשאי לחלקם לכמה שטרות, ועי"ז יש לו כח יותר.

נא. **והנתיבות** (קד ח) הביא **דהתומים** (שם י) חילק דמלוה בשטר תליא בשטרות, ואם יש לא' ב' שטרות עדיף. אבל בשטר כת"י [דהוה מלוה ע"פ] כיון דלא חל שעבוד ע"פ השטר, כולם שווים. ועפ"ז כתב הנתיבות דאף במטלטלין אם ההלואה נעשית בשעה א' אין עדיפות בשטר. דהא שעבוד מטלטלין חל ע"פ עצם החוב, ולא ע"פ השטר. אבל כשהלווהו בזמנים שונים נחשב ב'.

והראיה צ"ב, דהתם השור הוה של שותפין, והדין נותן שכל א' יתחייב בנזיקין לפי מעותיו[נב]. והאיך ר"ח הביא ראיה לנידון סוגיין, דיש לכל א' סיבת שעבוד, ומה ראיה מהתם לדברי ר"ח לחלק לפי המעות.

והרא"ש חלק[נג] דהתם כל א' נוטל כפי מה שיש לו בשור. [וי"ל דבכלל כוונתו כנ"ל].

ולכאורה משמע דר"ח נקט דכל חלק של השור נחשב מזיק בפנ"ע, ויש סיבת מזיק לשותף שיש לו רובו, וכן לבעל המיעוט. והוכיח ר"ח דחולקים [את האחריות] לפי חשבון, ואינם חולקים בשווה. [ואילו לצד דכשיש ב' סיבות בממון, דמתחלק בשווה אף שיש לא' שיעור ממון יותר מהב', אף התם ראוי שיתחלק בשווה[נד]]. והוכיח הר"ח דמתחלק לפי מעותיו, דיש לו יותר חלקים בגוף המזיק.

ולפ"ז ר"ח נקט דלצד דמתחלקין בשווה, אף בכל מקום שיש שותפות הדין נותן שיתחלקו בשווה, דכל רווח או הפסד בשותפות הוה מחמת שניהם. ועפ"ז הא דבגמ' (בע"ב) השבח באמצע הוה מדינא. [ובזה גופא ר"ח פליג דהוה מחמת אומדנא]. [וע' **מהרש"א**].

ועוד יל"פ כוונת ר"ח דשור תם גובה מגופו, ונחשב שנאבד חלק מהשור המשותף. ובזה הוכיח דכשנאבד חלק מהשור חולקים לפי מעות, ולא יתחלק בהפסד בשווה.

קא) **בא"ד ותו גרסי' [ב"ב קכד.] בכור נותן פי שנים וכו'.**

מבואר דר"ח נקט דאילו בסוגיין חולקין בשווה, א"כ אף כשיצא עליהם שט"ח היה ראוי שיתחייב כל א' בשווה. ומשמע הטעם דהשט"ח הוה חוב על היתומין, ואמרי' דמוטל חיוב זה על כולם יחד, ואין סברא שיתחייב זה יותר מזה. ומזה ר"ח הוכיח דכל מקום דחיוב [או זכות] רמי על שניהם, הסברא נותנת שיתחלק לפי מעות[נה].

קב) **בא"ד ויש לחלק דהתם ליכא שעבוד, אלא כל א' לפי חלקו וכו'. וכ"כ הרא"ש.** ויל"ד האם עיקר הטענה דיורשים ירשו הנכסים כפי שהניח אביהם, ובמה שמשועבד לא ירשו. בסו"ד התוס' הדגישו דבסוגיין כולן משועבדות לכתובתה עד שיהא לה מנה שלם לעצמה[נו], ומש"ה אין סברא לחלק בין היכא דמשועבד להעמיד כולן או חלק.

ובגמ' (ב"ב קלח., וגיטין נ:) אי' דשכיב מרע שאמר תנו ר' זוז לפלוני, ש' זוז לפלוני, ת' לפלוני. ולא נמצא שיעור לכולם, אין אומרים שהקודם זוכה. וכן אם יצא עליהם שט"ח[נז] גובה מכולם.

ופרש"י (גיטין) **ורשב"ם** (ב"ב) דכל א' נותן לפי חלקו בעל ד' מאות נפסד יותר וכו'[נח].

והרשב"א (גיטין שם) תמה דבשלמא יצא עליהם שטר חוב יתנו לפי מעות, אבל היכא דחסר מעיקרא מ"ש מסוגיין דחולקים בשווה[נט] (וכדברי הרי"ף ורש"י)[ס].

והביא דהרי"ף (ב"ב שם, סד. בדה"ס) ביאר דלא דמי

נב. [וכדאיתא (ב"ק יב:) גבי אימורים, וכן (ב"ק מו:) גבי עובר. עי"ש בראשונים].

נג. כקו' ה'ויש לחלק' של תוס'. והרא"ש הוסיף דעפ"ז אף בשור שנגח. [והמהר"ם שי"ף הביא דבריו דזה כוונת התוס', אבל בפשוטו תוס' לפנינו דחו רק גבי יצא עליהם שטר חוב. ויל"ע בזה].

נד. [וכמו ב' שור שדחף לבור, וב' שוורים שהזיקו, שמתחלק בשווה. ולא לפי מעות]. אמנם יש לחלק דהתם הוה שותפות בגוף א' [והוה שם מזיק א'], ואילו בסוגיין שעבוד כל כתובה עומדת בפנ"ע. [וצ"ע].

נה. [ועויל"פ דכיון דבע"ח גובה מכאן ולהבא, נחשב שהופסד חלק מהירושה, וא"כ שותפין צריכין ליטול באחריות בשווה].

נו. [לאפוקי מסברת רבי, דמשועבד רק כפי מעותיו]

נז. של הנותן. **ופרשב"ם** שגבה השט"ח קודם שקבלו [דאחר שקבלו, מטלטלין דמתנת שכיב מרע אינו משועבד לבע"ח] א"נ איירי בקרקע.

נח. ותוס' (גיטין שם) הביאו ראיה לזה מהא דיצא עליהם שט"ח בכור נותן פי שנים (הו' בתוס' כאן), **והרשב"א** (שם, בשם תוס') דחה דשאני ירושה לפי שאין להן בנכסים כלום אלא מה ששייר בע"ח של אביהם.

נט. והתם נמי הוה ב' שטרות היוצאין בבת א', ואמאי חולקין לפי מעות.

ולדברי האו"ש והקוב"ש (הנ"ל) מתיישב שפיר, דבסוגיין חל שעבוד לכולם בשווה, והוה חלוקה בשעת גבייה. ואילו בשטר קנין נחשב שיש סתירה בגוף ההקנאה, ובזה מודו לסברת הר"ח דמתחלק לפי מעות. [ובדברי הרי"ף והרשב"א לכאו' מבואר דלא כדברידהם].

ס. [ועוד אפשר דשטר קנין גרע משט"ח, דזכות השעבוד הוה 'סיבה' לזכות בממון, ומי שיש לו שעבוד טפי י"ל דמהני לו טפי לזכות בשדה. ואילו שטר קנין קונה זכות בדבר מסויים. ובמה שקונה יותר נכסים אינו סיבה חזקה יותר בשדה זו. ואף דהכא הקנה זכות לשדה בין שדותיו [ובגדר בית מבתי], מ"מ הוה גדר הקנאת דבר שאינו מסויים. ולכאו' מבואר דזה אינו].

לסוגיין, דבע"ח גובין לפי שעבודא. אבל התם אזלינן בתר דעת הנותן[סא].

ותוס' (גיטין שם) כת' **דר"ח** דימה למתני' דהכא [ולכאורה כוונתו לשיטתו דחולקים לפי מעות[סב]], ותוס' סיימו ונר' דיש לחלק[סג].

וה"ה (מלוה יט ה) נסתפק כשמכר ג' שדות בבת א', ויצא עליו בע"ח, ממי טורף [כשכולם שווים, וכולם עידית או בינונית או זיבורית]. האם גובה הכל מא' [דבבת א' ל"ש 'מה מכר'], או שליש מכל א'[סד] [דאמרי' דכל בבת א' הוה כמו קדים בחציו, והניח מקום לגבות[סה]], או כפי חשבון המעות. והכריע שגובין כפי חשבון ע"פ הגמ' (הנ"ל, וכ"פ **הרמב"ם** זכיה י יג) גבי מתנת שכי"מ שגובין לפי חשבון. דהדעת נותן להשוותן כפי חשבון[סו]. [וצ"ב מ"ש מסוגיין דהרמב"ם פסק דיחלוקו בשווה, וכעין קו' התוס'[סז]].

פי' הראב"ד בדעת רבי – **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף) כתב דרבי לא פליג על עיקר יסוד ר' נתן דעד שיעור שיש לה שעבוד חולקין בשווה. וממקום שכלה שעבוד הא', נוטלות האחרות וכו'. וכתב דדעת ר' נתן דמהני אמירת דין ודברים להסתלק כיון דהוה שעבוד בעלמא, ומהני מחילה לזה ולא לזה. וכן בב' תפיסות בשעה ראשונה חלקו מה שהיה להם.

ורבי פליג בזה דהכתיבה והתפיסה אינו משנה את החלוקה. דל"מ דין ודברים בלא קנין להסתלק. וכן בב' תפיסות, אין החלוקה משתנת הואיל ומשועבד לכתובתה, אע"פ שלא נתגלה להם.

קג) **וכן ג' שהטילו. אמר שמואל וכו'.** ומבואר בגמ' דבמשנה חולקין לפי חשבון המעות [דהוה כלקחו ונתערב וכדו']. **והרי"ף** כתב דבזה לכו"ע חולקין לפי מעות, ולא שייך לסברת רבי. וכ"כ **רש"י** (ד"ה אין) דהתם שקלי שבח שהשביח מעותיהן. הלכך כל א' יטול לפי מעותיו וכו'. [וקצת משמע ברש"י דנידון זה תליא במח' רבי ור' נתן גבי שעבוד, דלר' נתן שבעלת מנה מתחלקת רק במנה, ראוי שיתחלקו לפי מעות. וצ"ע].

דף צג:

קד) **השכר לאמצע. פרש"י** משום דאין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה. [ומשמע דהוה סברא דינית דנוצר ע"י שניהם, ומש"ה יחלוקו[א]]. וכ"כ **הסמ"ע** (קעו טו) דכיון דהחלקים מצורפים, חלק כל א' גרם להשביח.

אבל **הרא"ש** (ועוד ראשונים) ביאר דהטעם דאמדינן דעתו שהסכים שיטול בעל המנה חצי הרווח לפי שהוא חריף ובקי במו"מ, או שום אמתלא אחרת. כיון שלא התנה. לפי שדרך המשתתפין להתנות לחלק כפי הקרן, ומדלא התנה אנן סהדי דדעתו לחלק בשווה[ב]. והביאו כן מהירושלמי[ג].

סא. וביאר דכיון דנתן לחד ד' מאה, ולחד ג' מאה ולחד ר', הרי נתברר דדעת הנותן שבעל ד' מאה יטול שליש יותר מבעל ג' מאה וכו', ומש"ה חולקים לפי הממון. דכן הוא דעת הנותן, ואזלינן בתר דעתו.

סב. אך אפשר דכוונת ר"ח דלר' נתן במנה הראשון חולקין ג' וכו'.

סג. [והקריאה הפשוטה בתוס' דיש חילוק דדין הסוגיה התם ל"ד להכא. דל"ש התם סברת ר' נתן, א"נ דהתם ראוי לחלק בשווה, אף דבסוגיין חולקין כדעת ר"ח לפי מעות. אמנם מסתבר דכוונת התוס' דר"ח הביא ראיה מהתם לסוגיין דחולקין לפי מעות, ויש לחלק, דדוקא התם חולקין לפי מעות. וכסברת הרי"ף. ואילו בסוגיין חולקין בשווה, כרי"ף ורש"י].

סד. [וכעי"ז נח' **הראשונים** (ע' רמב"ן ושא"ר ב"ב קז., קכד.) גבי יורשים אחר חלוקה, האם יכול לגבות שדה מא' מהם. או דדוקא באפותיקי, אבל אי לאו הכי כל א' דוחה לאחיו בחציו].

סה. [אבל היכא דא' בינונית מבואר בדבריו דגובין ממנו. דל"ש בזה הנחתי, אלא 'מה מכר', וכשמוכר בינונית והניח זיבורית ל"ש מה מכר].

סו. ואפשר דכוונתו (ע"פ דברי הרי"ף הנ"ל) דמש"ה אמדינן בדעתו שנתכוון לתת לכל א' דין קדימה לפי חשבון.

סז. וע"פ הנ"ל י"ל דהתם נמי הוה מחמת אומדנא, דנתכוון לתת לו דין קדימה כלפי החצי. [ולפ"ז י"ל דאף אם גבה אינו גבוי, דל"ד לב' שט"ח בב"א דחל שעבוד בשווה לכולם. משא"כ בלקוחות נתן לכל א' קדימה ביחס. ונחשב שבחציו אינו לוקח מאוחר. וצ"ע].

א. [וכעין הא דב' שהזיקו יחד אמרי' האי פלגא עביד, ולא תליא מי גרם יותר]. [אמנם הפשטות הוא דאמרי' דכל א' נחשב שותף והשביח לפי חלקו. ואפשר דקיים בזה ב' הגדרות וגדרי השתתפות, ובזה תליא באומדנא].

ב. וכן משמע **מרש"י** (ד"ה זה נוטל) דהטעם משום דנחתו אדעתא דלחלוק. [ואף דאיירי בסתמא].

ג. **והנתיבות** (קעו ח) האריך דב' הגדרים קיימים, ויש אופן דהוה מחמת השתתפותם. ויש אופן דהוה סברא בדין.

ור"י (בתוס' ד"ה הותירו, ותוס' ב"ב שם) **העמיד דנח' המק' והתרצן בגמ'** (ב"ב יג.) **בבכור ופשוט שירשו עבד ובהמה** [שנשתתפו ממילא[ד], **ולבכור יש ב' חלקים**], **אי אמרי' השכר לאמצע. או דוקא היכא דנשתתפו ע"ד כן**[ה].

אבל בחי' ר' שמעון (ב"ב ה) **פי' דהנידון שם דשייך גדר חלוקה על הימים, ומש"ה עובד את זה ב' ימים. דכיון דלא נשתתפו מדעת, יכול לתבוע חלקו ע"פ חלוקת ימים.**

קה) **שור לחרישה ועומד לטביחה. פרש"י וטבחוהו.**

הר"ן דייק דדוקא שחטוהו, אבל מכרו חי השכר לאמצע. אבל **הרי"ף** כתב דנמלכו להעמידו לשחיטה, ואח"כ נזדמן להם למכור חי[ו].

ופרש"י כיון דלאיברים עומדת. ומשמע דהחילוק דגבי מלאכה ל"מ חלק א' בלא חבירו, משא"כ כשיש תוספת בגוף. וכ"כ עוד ראשונים [ע' **תוס' הרא"ש**]. אבל **הרמב"ן** (בקו"א) הביא **דר"ח פי'** דכיון דנמלכו לטבוח, בטל הפירוש של חרישה. והו"ל כשותפות סתם, וחולקים לפי מעות. וכ"מ ברי"ף וכ"ד העיטור.

ובשערי שבועות (המיוחס לרי"ף, שער הח' והו' במרדכי רלו) כת' דאיירי דשינו לעסק אחר, ומש"ה חולקים לפי מעות. אבל לעסק שנשתתפו בו השכר וההפסד לאמצע.

והטור (קעו) הביא בשם **הרמ"ה** דדוקא היכא דלא קבעו זמן לשותפות, או שעלו רווח תוך הזמן. אבל אם קבעו שותפות לזמן, כיון שעבר הזמן נוטלין לפי מעות.

קו) **רש"י ד"ה זה נוטל. שהרי מתחלק לאבריו וכו' אע"ג**

דמעיקרא אדעתא דלמיפליג בשווה, כשמתחלק באבריו יטול איש לפי מעותיו. [וצ"ב אמאי לא אמרי' דשבח האבירים הושבח ע"י חלק שניהם. ולכאורה הטעם דדיקלא ואלים אינו תוספת].

קז) **רב המנונא אמר אפי' שור לחרישה ועומד לחרישה. הרמב"ן** (קו"א) דייק דמשמע לאו דוקא לחרישה, וה"ה לקחו לשחיטה, ועומד לשחיטה. **והראשונים** נח' בדינים אלו בכמה אופנים, וע' **ב"י** (קעו ו) ובפוסקים.

קח) **רש"י ד"ה לקח זה בשלו. שוורים בריאים במאתים.**

המהר"ם שי"ף הק' אמאי לא כתב דקנה ב' שוורים[ז].

והרמב"ן כת' דאפי' שאר סחורות דלאו בעלי חיים השכר לאמצע, ואף דראויין ליחלק. דומיה דזוזי חדתי. אבל **המחנ"א** (שותפין א) דן דבמעות אמרי' כחלוק דמי.

קט) **וראשונה נשבעת לשניה וכו'. ואף שאינו גובה**

ממנה חייבת שבועה שאינה מפסדת ממנה. **והרמ"א** (צו ט) משמע דאפי' כשגירש א' מהם, השניה תובעת שתשבע. **והחלק"מ** (שם כד) הק' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואין לה עדיין זכות תביעה לכתובה. וכת' דשמא **הרמ"א** איירי כשגירש את שניהם.

קי) **רש"י ד"ה הראשונה. אם שניה טוענת וכו'.**

ודוקא היכא דתובעת שתשבע. **והתוי"ט** הק' כיון דנחשב הבא ליפרע, אמאי לא טענינן לה מספק. **והרש"ש** תי' דאיירי אפי' רואים דיש בנכסים כדי גבייה לכל, והוה חשש בעלמא שלא ישתייר, ומש"ה בעי טענה[ח].

והפנ"י כתב דלא נחשב גבייה מנכסים משועבדים[ט], אף דיש שעבוד על הנכסים. [דהוה רק שעבוד, ולא גבייה מהם].

ד. **והמרדכי** ביאר דמשמים הקנו ליה.

ה. וכ"כ **הרמב"ן** (ב"ב יב:), וביאר תי' הגמ' דאינו דומה לשותפין דהתם רצה להשתתף עמו ולקחוהו להשתכר בחרישתו הילכך מחל. אבל הכא לא ויתר כלל משלו.

ו. [**ובר"א"ש** משמע דה"ה שחטו ממש. אבל **הר"ן** נקט דדעת הרי"ף דהיכא דשחטו ממש אזלי' לפי מעות, אף דלרב המנונא].

ז. **והנתיבות** (קעו ט) תי' דדוקא ברי וכחוש, דיפות ורעות הוה ב' מינים. אבל ב' שוורים ראוי לחלק.

ח. וכ"כ **הפנ"י** (בתי' הב'). ובס' **קובץ** (לרמב"ם אישות רפי"ז) כתב דאף למש"כ רש"י דאיירי דנמצא שדה שאינה שלה, היינו שהיא טוענת כן, אבל לא נתברר הדבר לבי"ד.

ט. והוכיח כן דקי"ל **כרב האי גאון** דמלוה ע"פ קודמת למלוה בשטר (ע' לעיל צ.), וע"כ דמה שמשועבד למלוה בשטר

אבל **הבי"ש** (צו כד) הביא דמשמעות **הרמב"ם** (אישות יז א) **והטור ושו"ע** (צו טז) **הרמ"א** (שם ט) דנשבעת אפי' בלא טענה.

דף צד.

קיא) **כגון שנמצאת א' מהן שדה שאינה שלו. פרש"י** שנודע שגזלה, וסוף שיבואו בעלים וכו'. משמע דאף שכבר נודע שהוא גזול אינו רשאי לתבוע בינתיים שדה אחרת. [ע"ע תוס'].

קיב) **ובבע"ח מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי, ת"ק סבר מה שגבה לא גבה וכו'.** ולת"ק מה שגבה לא גבה, ולכן לא איכפת לן להגבות שדה זו לבע"ח מאוחר, ואח"כ המוקדם יטרוף ממנו. ואף לבן נכס אינו יכול למנוע גביית המאוחרת [מספקן], אף דמפסדת עי"ז. אלא דיכולה להשביעה, ואם אין לה זכות תפרוש.

והרי"ף כתב דקי"ל מה שגבה לא גבה[א]. והביא דברי **הגאונים** דהק' מהגמ' בערכין (והו' בתוס' לעיל צ.).

קיג) **והכא בחיישינן שמא תכסיף וכו'. הריטב"א** כתב דקי"ל כרבא (לעיל עט:) דבעל שהוריד אריסין דלא חיישינן שתכסיף לקרקע נכסי מלוג, וכ"ש בזו.

קיד) **רש"י ד"ה דכולי עלמא.** דכי חזיא דלא משבעינן וכו'. **הרמב"ן** הק' דלפ"ז משביעין אותה רק להטעותה. ותי' דהראשונה אומרת דכיון דכבר קיבלה כתובתה, אין רצונה שתהא בידה ותכסיפנו. [וכמ"ש ר"ת בתוס'].

קטו) **דתני אביי קשישא יתומין שאמרו גדולים וכו',**

ות"ק ל"ל דאביי קשישא וכו'. ושבועת הבא ליפרע מנכסי יתומין לא תקנו ביתומין גדולים[ב]. ולדעת **רש"י** (לעיל פז.) שבועת הבא ליפרע הוה מדין טענינן. אבל דעת **תוס'** (שבועות מא.) דהוה תקנה בפנ"ע ליתומים, אפי' היכא דהאב א"י להשביע[ג]. [ולפ"ז הוה קולא ביתומין[ד]].

ולדעת רש"י יל"ע האם לת"ק אף בשאר גדרי טענינן (ע' ב"ב כג., מא.), האם טענינן ליורשים גדולים. ובפשוטו גדר טענינן משום דלא הו"ל למידע טענת אביו[ה], ומה לי גדולים ומה לי קטנים. [ואפשר דבגדולים אמרי' דהו"ל למידע בדברי אביו[ו]].

קטז) **תוד"ה שנמצאת שדה שאינה שלה.** וקשה אמאי לא גבי. **וההפלאה** תי' דעדיין לא הוציאוה מידה, ואמרי' אחוי טירפא (כדלעיל צג.).

קיז) **בא"ד וא"ת א"כ נשביע כל בע"ח וכו' שמא יש בע"ח קדום שיטרוף ממנו[ז] וכו'. רע"א** הק' דכיון דתוס' סברו דעבדינן תקנה לבע"ח דליתא קמן, א"כ נשביע שמא יש בע"ח מאוחר, ונפסד ע"י גביה זו[ח]. [ואם גובה שלא כדין יפרוש]. וצע"ג.

לא נחשב 'נכסים משועבדים'. וגביית נכסים אלו אינו גבייה מבעל השעבוד.

א. וכרב נחמן דאמר דכו"ע מה שגבה לא גבה, וקי"ל כוותיה בדינא. ואף לשמואל הלכה כרבים.

ב. **והגמ'** (גיטין נ.) מסתפקת בתקנה דמנכסי יתומין בזיבורית האם קאי רק ביתומין קטנים. דתקנתא עבדו רבנן ליתומין קטנים, אבל גדולים הניחו בדינם. והגמ' דוחה דאף לאביי קשישא, ה"מ לענין שבועה דגדול במידי דאבוה כקטן דמי. ובפשוטו סברת אביי קשישא משום דלא ידע, ומש"ה שייך טענינן. ועוד יש לדייק מלשון הגמ' שם דכיון דלא הו"ל למידע בנכסי אביו, נחשב 'קטן', והקילו ביתומין. ולמסקנת הגמ' שם אף לענין זיבורית הקילו ביתומים גדולים [ומשמע דכ"ש לענין שבועה].

ג. **ורע"א** כתב דאפשר דלדעת תוס' תרוייהו איתנהו, והיכא דלא פטרו האב מהשבועה מחוייב משום טענינן. ובזה אף ביתומין גדולים. ומאן דפליג אאביי קשישא היינו דוקא היכא דפטרו האב משבועה דבעי תקנת 'הבא לפרע', ובזה לא תקנו ליתומין גדולים. [ועי"ש מה שתי' לפ"ז, ודן בדברי המהרש"א].

ד. ויל"ע דתקנו שבועה אף הבא ליפרע שלא בפניו (לעיל פז.), וכן מנכסים משבועבדים [אף דהוה גדולים]. וי"ל דהוה תקנ"ח בפנ"ע, אבל הבא הוה בפניו [בפני הבן], והוא יודע לטעון. [וצריך לחלק דיורש כרעי דאבוה, ולא דמי ללוקח].

ה. ובגמ' (לעיל לו.) טענינן אף בחרשת ושוטה, אף דהוה טענת עצמה. [עי"ש בתוס'].

ו. ודלא כהא דאמרי' (לעיל יח., גיטין נ.) דגדול במידי דאביו קטן הוא.

ז. ולקו' התוס' יל"ד דכל מי שמאבד ממונו [וכדאי' (שו"ע חו"מ צז ד) דלווה אינו רשאי לאבד ממונו], נשביענו שמא יש עליו בע"ח. ואולי דוקא הכא שבי"ד עושים מעשה להגבות [והוה בע"כ של בעלים], ומש"ה חששו שלא להפסיד לאחרים.

ח. [ויל"ע האם אח"כ כשיוצא בע"ח מאוחר, יכול להשביע את המוקדם שגבה כדין. או רק בשעת גבייה].

ועוד הק׳ **רע״א** לל״ק [שמואל[ט]] נשביע שלא להפסיד בע״ח מוקדם [שאינו ידוע לנו].

קיח) **בא״ד ועוד וכו׳ אבל אחרונה אינה יכולה לסלקה בזוזי. רע״א** (בשו״ע קד א מכת״י) הביא מדברי התוס׳ דבע״ח מאוחר שקדם וגבה, אינו מסלק את הבע״ח [המוקדם] בזוזי.

והקצות (קז ה) נסתפק בדין זה, בבע״ח מאוחר שקדם וגבה האם יכול לסלק בזוזי [ולא ציין לדברי התוס׳]. ונקט [מסברא] דאינו יכול לסלק כיון דהא דלוקח מסלק בזוזי הוה מדין שומא הדרא. ואילו בע״ח ל״ש שומא הדרא, כיון דלא נחית אדעתא דזוזי. [אך **תוס׳** (לעיל צא:) משמע דקודם שגבה אי״צ לדין שומא הדר].

והקוב״ש (שכה, ע׳ לעיל צ.) ביאר סברת התוס׳ דבע״ח מאוחר שקדם וגבה, בטלה גבייתו למפרע, ומש״ה הוה כנכרי בעלמא בשדה זו, ואינו יכול לסלקו בזוזי.

והנתיבות (שם ו בתוספת מכת״י) הק׳ דמ״מ כל גביית בע״ח צריך הכרזה, א״כ כל א׳ יוכל להעלות בדמיו. [ואף אדם מעלמא בשעת הכרזה קודם גבייה יכול לסלקו]. ומש״ה יכול לסלקו ע״י עילוי דמים[ט]. ודוקא לאחר שכבר גבו אמרי׳ דאינו יכול לסלקו בזוזי. ע״ע הפלאה.

קיט) **בא״ד ורבי מפרש וכו׳ כגון שפטרה מהשבועה וכו׳.**

[ובמשנה לעיל פו:[יא], ודלא כאבא שאול בא״מ (לעיל פז.)]. ורע״א כתב דהיכא דפטרה בשעת מיתה מהני אף לאבא שאול[יב]]. והתוס׳ הרא״ש תי׳ כשחייב הודה, ומהני הודאתו לגבי יורשים. אבל אינה הודאה לגבי בע״ח. דבמקום שחב לאחרים לא משגחינן[יג].

קכ) **הני תרי וכו׳ דאית להו דינא. פרש״י** ויצא השותף חייב. ל״מ אמר לאו בע״ד דידי את, שהיה צריך לדון עמו אתמול[יד]. אבל איתיה במתא, מתחייב ע״פ מה שדן.

וכתב הרא״ש דהיינו דוקא בדבר דתליא בטענות[טו], אבל אם הודה השותף או שאמר אין לי ראיה והשני מצא עדים וראיה אינו מפסיד ע״פ טענת הראשון.

אבל הרמב״ם (שלוחין ג ג) הביא דאיירי לפני שדנו, שאין בע״ד יכול לומר לשותף לאו בע״ד דידי את, ולא אדון עמך אלא על חלקך. והרא״ש חלק דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, דאם יזכה לנגדו הרי נפטר מחלקו. ועוד מצי אמר אם ארד עמך לדין ואזכה חצי אצטרך לחלק עם שותפי, משום דאמר לי מאן פליג לך. והטור (קעו ל) השיב דא״כ לקתה מידת הדין, ואינו יכול לכופו לדון על הכל באופן שיוכל רק להפסיד ולא להרויח[טז].

קכא) **התם שבועה לא׳ ושבועה למאה. בשו״ת הרשב״א** (ג שיז) הביא מכאן דמהני שבועה שלא בפני הבע״ד. **ובפתח״ת** (קעו כח) הביא **שו״ת ושב הכהן** (נח) דהעמיד מח׳ **ראשונים** האם סברת שבועה לא׳ שבועה למאה הוה מדין שליחותיה, או אף היכא דמחה השותף שלא ידון עמו מהני השבועה.

קכב) **אבל איתיה במתא איבעי ליה למיתי.** דשליחותיה עבד (וכדאי׳ לעיל). והמרדכי הביא (רמב) דגילוי דעת סגי להחשב שליח[יז]. [ולמסקנא הוה שליח משום גילוי דעת].

אבל הרשב״א (שבועות לז.) הביא מכאן דמדינא כל

ט. דס״ל דלבן ננס מה שגבה גבה.

י. אך ה״מ היכא דמעלה בדמיו, ורוצה לסלקו מהשדה [ולא יגבה שאר חובו ממקום אחר].

יא. וצ״ב א״כ אמאי ל״מ פטור אף לבע״ח האחרים, ואמאי צריכה לישבע לשאר נשים. ובפשוטו איירי שמחל בלשון דמהני רק מיורשין, ולא מלקוחות (ע׳ לעיל פו:). אבל **רע״א** כתב דאיירי דמחל סמוך למיתה, אחרי שכבר נשתעבד לשאר בע״ח. וכדברי **התוס׳ הרא״ש.**

יב. דהוה הודאה [וביאר כוונת התוס׳ כדברי התוס׳ הרא״ש].

יג. פי׳ שלווה קודם, אבל אילו הימניה בשעת הלואה מהני (נחל׳ בזה הראשונים לעיל פו: ופח.). וגבי יתומין איירי שירשו אח״כ.

יד. [והריטב״א הק׳ דלפ״ז לשון ״לאו בע״ד״ אינו מתפרש כשאר מקומות בתלמוד].

טו. ונפק״מ שבי״ד יורדין לנכסיו וא״י לדחות עצמו עד שירד עמו בדין. דכיון דכתב בי״ד פסק דין נחשב שירדו עמו בדין.

טז. והמהרי״ט (ב חו״מ יז) חלק דסוף סוף יצטרך לעמוד בדין פעמים, א״כ מאי איכפת ליה כשירד לדין עמו על הכל. ואם יתחייב וישלם כבר נסתלק גם מחבירו, ולא לקתה מידת הדין בכך.

יז. והביא דבכ״מ סגי בגילוי דעת להחשב שליח, וכדתנן (גיטין סו., ע׳ לעיל ע:) דמושלך בבור ואמר כל השומע קולו דנחשב שליח לגירושין. ועוד הביא (קידושין מה:) דארצויה ארצי קמיה ושתיק מהני להחשב שליח לקדש. וכן (ב״מ כב.) כלך אצל יפות, אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה.

שותף יכול לדון על כל השותפות, ואי"צ הרשאה[יח]. מיגו דמשתעי אפלגא משתעי אכולה[יט]. ואפי' ליתיה במתא, אלא דהיכא דליתא במתא מצי טעין שאני הייתי טוען יותר. אבל איתיה במתא היה צריך לבוא, ולא אמרי' דהיה טוען טפי.

והמרדכי (רמב והג' אשר"י) כתב דדוקא כשהשותפין תובעין אמרי' כן, אבל כשהם נתבעין יאמר ששתק משום שאינו רוצה שיתבעו אותו. ומי יתן שלעולם לא יתבע אותו לדין.

שני שטרות

קכג) **לימא רב דאמר כר' מאיר דאמר ע"ח כרתי וכו'.** ומש"ה מעיקר הדין שניהם שווים. **תוס'** (ד"ה לימא, בתחילת דבריהם) ביארו משום דאינו ניכר מתוך חתימת העדים איזה קודם. ועיקר השטר אינו מעיד ע"ז. וכ"כ **תוס' בכ"מ** (ב"ב לה., וב"מ כ.) דבעינן שיהא מוכיח מתוכו מי קדם. וכ"ד **תוס'** (בכ"מ) דלר' מאיר ל"מ שטר כשאינו מוכיח מתוך עדי חתימה[כ].

ודעת **הרמב"ן** (כאן, וגיטין פו., וס' הזכות שם, וריטב"א כאן) דבסוגיין קאי משום דלר' מאיר עדיו בחתומיו זכין לו (ע' ב"מ יג.), ואם לא נמסר עד סוף היום נקנה בסוף היום ע"י חתימת העדים. [ועדיו בחתומיו זכין לו הוה דוקא היכא דמוכיח מתוכו. ע"ע **תוס'** בע"ב].

והרמב"ן כת' דאילו ידעינן דא' מהם נמסר קודם באותו יום זכה. אלא חלוקה שכיחי טפי, דלא עביד איניש לחזור ולהקנות לאחר באותו יום. ועד"ז כת' **הרא"ה והריטב"א**[כא].

ורש"י כתב הטעם דגלו אדעתייהו דאין מקפידין על שעות [לר' מאיר[כב]] (ע"פ הגמ' בע"ב). וכעי"ז כתב **ר"ת בתוס'** דאין דעתו שיקנה א' יותר מחבירו[כג].

ועוד כתב **הרמב"ן** (ב"ב לה.) דלר' מאיר לא חיישינן שמא נמסר לא' קודם בתוך היום[כד], וכמו דלא חיישינן לר"א שמא נמסר לא' בבת א'.

קכד) **שם. הרמב"ן** הק' [על סברת התוס' דבעי שיהא מוכיח מתוך עדי חתימה] דאף לר' מאיר משעת מסירה אינו יכול לחזור[כה], ואף קודם סוף היום[כו]. וכן שטר שכתוב שבוע חודש או שנה, וכי יוכל לחזור בו עד סוף הזמן.

[ועד"ז הק' **הקוב"ש** (ב"ב תקצו, וכן אמר"מ טז טז) דא"כ גט בלא זמן יפסל מדאורייתא לר' מאיר, דלעולם אינו מוכיח מתוכו מאיזה שעה נמסר. ותי' דמ"מ תפיסתו מוכחת עליו דנתגרשה[כז]. אלא דלאחר שעה לא יהא מוכח מאיזה שעה, וא"כ לא נוכל לדעת שקדם].

והר"ן (גיטין שם סוף מז. בדה"ר) כתב דאף לר' מאיר אינו יכול לחזור בו לאחר שמסר, ואפ"ה היכא דאח"כ הקנה לאחר באותו יום יד שניהם שווה. דכיון שאין כותבים שעות הרי הוא כמשייר בקניינו

יח. אך דעת **הרא"ש** (שבועות שם) דאינו יכול לתבוע את הכל, אא"כ איתיה במתא דכיון דידע שחבירו תובע ולא בא, שליחותיה עבד.

יט. והביא הא דאי' (גיטין מח:) דבעל בנכסי אשתו אי"צ הרשאה.

כ. אבל דעת **הרמב"ן** (גיטין כד: ועוד) דאף לר' מאיר לא בעי שיהא מוכיח מתוכו, דב' יוסף בן שמעון בעיר א' מהני לגרש אף בלא לכתוב סימן.

כא. **והריטב"א** ביאר דיש ד' אפשריות. שהקנה בו ביום בבת א'. או בו ביום בזא"ז. או יום אחר בבת א'. או יום אחר בזא"ז. ולר"מ זוכין כא' [דעדיו בחתומיו זכין לו] חוץ משנמסרו בו ביום בזא"ז. וכיון דג' דרכים ראויין לחלוקה. ודרך א' לשודא, ראוי לדון חלוקה יותר. אבל לר"א ע"כ מסרו ביום החתימה, דאל"כ הוה מוקדם. ומסתבר דנמסרו בזא"ז, ולא ידע זה מזה כלל. דהנותן רצה לרצות כל א' מהם ומראה שנתן לו הכל, דאל"כ היה נותן להדיא חצי חצי. ומש"ה שודא עדיף.

כב. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב לה.) דאפי' יבואו עדים שנמסר לזה קודם שניהם שווים. דאין הקדמה בשעות, ולא זיכהו עד הערב. ומסתמא נמסר לשניהם ביום א'. אמנם בפשוטו דברי רשב"ם קאו אף לשמואל, דליכא למיקם עליה דמילתא. **והרמב"ן** (שם) תמה דלשמואל עבדינן שודא, וע"כ דהוה ספק לנו למי נמסר קודם. דאל"כ בודאי חל בסוף היום.

כג. **והחזו"א** (צח) ביאר דדעת ר"ת דאמרי' דאופן המסירה הוה כמי שמשמע בשטר.

כד. [ותלינן דנמסר בסוף היום]. [ומשמע דהוה סברא בעצם השטר, דתלינן את המסירה ע"פ הזמן שכתוב בו. ולא חיישינן טפי].

כה. **והריטב"א** (בסוגיין) כתב דראיה לדבר מגט שמגורשת לאלתר. [ויל"ד מהיכן למד כן].

כו. **והרשב"א** (ב"ב לה.) כתב דזה אינה קו' כל כך, ואה"נ לר' מאיר ל"ק אלא משעה שמוכיח מתוכו. וכ"מ **ברבינו יונה** (שם).

כז. **והביא** דמבואר (גיטין כד:) דלמ"ד דלא חייש לנפילה וכדו', נחשב תפיסתו מוכחת עליו, ומוכיח מתוך השטר דהוה של יוסף ב"ש זה.

שלא יקנה אלא בקנין הברי. וכיון שאינו יכול לברר[כח] אם קנה מתחילת היום שדינן לסוף היום, וזכות שניהם שווה.

ו**התור"ג** (גיטין פו.) ביאר דהוה גדר 'שיור', דמשעת מסירה קנה הלוקח אלא דשייר לעצמו זכות להקנות לאחר בו ביום[כט].

ו**האחרונים** (אמר"מ טז טז, חי' ר' שמעון, חזו"א) הוסיפו דאף שהקנה הקנאה גמורה בלא שייר, מ"מ ל"מ כח השטר במה שאינו מוכיח מתוכו. וע"כ חל הקנין באופן שמשוייר שיכול להקנות לאחר[ל]. דבמה שאנו רואים את השטר תח"י הוכח שהקנה, ואינו יכול לחזור. מ"מ אין כח ראיית השטר נגד לוקח אחר[לא].

ב' שטרות שעבוד ביום א'

קכה) **תוד"ה שני.** דבשטר שעבוד אינו חל אלא משעה שמוכיח מתוכו[לב], דהיינו ממחרת וכו'.

[ויל"ע במש"כ תוס' דחל 'למחרת', הא עצם הקנין חל בסוף היום, ונפק"מ להקדים מי שיקנה למחרת[לג]]. והר"ן הוסיף דשט"ח אינו גובה ממשועבדים אלא משום שיצא קול. והקול יוצא מזמן שמוכיח מתוכו[לד].

ו**הרי"ף** (לעיל פו., מה: בדה"ס, והרא"ש ט יא) **הביא בשם רב האי גאון** (בשם איכא מ"ד) דב' שט"ח ביום א' שודא דדייני[לה]. ושמואל פליג אף בשט"ח. [וכ"כ **הרמב"ן בשם ר"ח**[לו]].

והרי"ף הביא דכ"ה בירושלמי (כאן), **דהירושלמי** מק' דמתני' פליגא אדשמואל[לז], דלשמואל עבדינן שודא[לח]. וכ"כ **התוס' רי"ד** דאף בשטרי הלוואה שודא דדייני[לט].

ו**הרי"ף** האריך לחלוק דדעת הבבלי דשמואל מודה דבשט"ח יחלוקו (וכמ"ש תוס'), כדאיתא במשנה. דאל"כ אמאי לא הק' עליו מהמשנה[מ].

כח. ולכאורה הטעם משום דאינו מוכיח מתוכו. אך העירו דדעת הר"ן (גיטין כד:) דשטרות לא בעינן מוכיח מתוכו. וצ"ל דמ"מ דין עדות השטר מהני רק כלפי מה שהוא מוכיח מתוכו.

כט. ו**התור"ג** הביא **רבים מתקשים** דאם אינו יכול לחזור בו, האיך יוכל להקנות לאחר. ותי' דמשייר בקניינו שלא יקנה השטר, ולא יחול קנינו אלא משעה שיכול לברר הקנין. ומש"ה מהני רק נגד מי שיכול לברר. אבל אינו חוזר בו, דנגד הנותן יכול לברר קנינו ממ"נ.

ל. ו**בחי' ר' שמעון** (מערכת הקנינים ג) הביא דלא נגמר קנין הלוקח אלא בסוף היום, דאין כח השטר לגמור אלא במה שמוכיח מתוכו. ואפי' הכי המוכר אינו יכול לחזור [דכלפי זה מוכיח מתוכו]. והביא מזה דהזכות מכירה לאחר לא תליא בזכות חזרה מהקנאתו.

אבל **החזו"א** (צח) כתב [דלתוס'] לענין חזרה הוה שטר מעליא, והשטר מיתלא תלי וקאי אם לא ימסור עוד שטר היום. [ועי"ש שנסתפק כשנאבד השטר עד הלילה האם מהני].

לא. ו**בחי' ר' שמעון** (שם) כתב דהיינו דוקא בשטרי מכר, דשייך הקנאה לאחר. אבל בגיטין וקידושין, דל"ש שיקדים הקנאה לאחר קודם, ומש"ה חל לאלתר. [ויל"ע בזה דמ"מ נפק"מ אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר בו ביום].

לב. אבל **ר"ת** (בתוס' בע"ב, בסוה"ד) כתב טעם אחר, דחשו חכמים להפסד בע"ח משום נעילת דלת. [ואפשר דמקורו מהגמ' לעיל פו., וע"ד דברי רב האי גאון, ע' בסמוך].

לג. [ואפשר דשעבוד לא דמי למכירה, דאפשר לשעבד שדה א' לכמה חובות [ואינו סותר זה את זה], אלא דחל זכות 'קדימה'. וב' שעבודים בב"א חלו שניהם, וכדעת הרמב"ם. אלא דלמחרת חל זכות, שעדיף וקודם למי שישתעבד אח"כ].

לד. וצ"ב האיך הקול תליא בגדרי הוכחה מתוך השטר. ומשמע דהעדים ממתינין עד סוף הזמן לפרסם. ומסתבר דכוונתו דקבעו חכמים לא פלוג, דהיכא דשי שטר אמרי' דיצא קול. ומש"ה בעי שיהא כח ראיה בשטר.

לה. ומש"ה אמרי' (לעיל פו.) דלבע"ח יהבינן ולא לאשה, דיותר משהאיש רוצה לישא וכו'. והוה משום שודא דדייני.

לו. ו**הרמב"ן** הביא בשם **בה"ג** דבשט"ח שגובה מבני חורין קי"ל יחלוקו, דממון המוטל בספק חולקין. אבל ממשעבדים עבדינן שודא דדיינא, וכדעת ר"ח. ו**הרמב"ן** כת' דחילוק זה [בין בני חורין למשועבדים] אינו מחוור.

לז. וע"ע מש"כ הרמב"ן בדברי הירושלמי.

לח. אך הדבר צ"ב דאי נשתעבד לשניהם בבת א' מה שייך בזה שודא. ומבואר **ברמב"ן** (הו' בסמוך) דהוה ספק איזה קודם, וס"ל דתלי באיזה נמסר קודם. [ואף דאינו מוכיח מתוכו, ואינו ראוי לגבות]. וע"פ דברי **הקצות** (קד יג הו' בסמוך) יש לפרש דדעת הירושלמי דהוה ספק איזה הלואה קודמת, ומלוה ע"פ מוקדם עדיף ממלוה בשטר.

אבל **הקצות** (קז ט) הביא דדעת הירושלמי דאף היכא דליכא למימר דחד קדים אמרי' שודא. ומשמע דנקט דאליבא דאמת חלו שניהם בבת א' יחד, ואפ"ה תלי בדעת הדיין למי לתת. [וצ"ע].

לט. ו**התוס' רי"ד** פי' שודא דדייני כרש"י, דאמדינן לדעתו. וצ"ב בשטר חוב מה שייך לאמוד דעתו. ולכאורה צ"ל דמסתמא למי שרוצה להשתעבד יותר לווה בבוקר, ובערב מהשני.

מ. ו**הרמב"ן** (וריטב"א ור"ן) כתב דפשיטא דסתם משנה ר' מאיר, דס"ל עדי חתימה כרתי, ושמואל דר"א דעדי מסירה כרתי. ולא איצטריך להקשות.

והרי"ף הוכיח עוד מהגמ' (ב"ב לה.) דהגמ' מק' מ"ש דבב' שטרות דלא אמרי' כל דאלים גבר, ולא תי' דשאני הכא דאיכא דררא דממונא[מא] ומש"ה יחלוקו[מב]. וע"כ דאיירי בשטר מכר דאי דמר לאו דמר ואינו דררא דממונא. דאילו איירי בשטר חוב הוה דררא דממונא[מג]. [ומבואר בזה טעם נוסף דבשטרי חוב חולקים, ואף באופן דהוה ספק, מ"מ הוה דררא דממונא].

ועוד הביא הרי"ף דבגמ' (ב"ב קנז:) אי' לוה ולוה וקנה ומכר יחלוקו, ולא אמרי' שודא. וה"נ שעבודא דתרוייהו בהדי הדדי קאתי, ומש"ה חולקין בשווה. והרמב"ן כתב דהתם ודאי חל בבת א', ומש"ה לכו"ע יחלוקו. והא דלשמואל עבדי' שודא משום שמא מסר לזה קודם[מד]. וכן בשטר חוב שמא מסר שטר זה קודם וחל שעבודו בבוקר, ואח"כ לשני[מה].

בתורת ודאי או ספק – ובתוס' (כאן) מבואר דהשעבוד חל בסוף היום [דמוכיח מתוכו], אף אילו ידעינן שהא' נמסר קודם[מו]. [והריטב"א ביאר בשם הר"י ביאר דשט"ח עשוי לשעבוד ועיקרו מנכסים משועבדים דיש לו קול. מש"ה אין לנו לדון אלא משעה שיצא הקול, דהיינו מן הזמן הברור שבו נזהרין הלקוחות[מז]].

אבל לדעת הרי"ף י"ל דהוה חלוקה מחמת דררא דממונא, כיון דלא ידעינן איזה נמסר קודם.

ועוד כתב הקצות (קד יג) דלדעת רש"י דשודא הוה משום אומדנא, בשטר שעבוד ל"ש שודא, דלא תלי בקירוב דעת ואהבה. וכמש"כ הר"ן (לעיל פה: מד. בדה"ר) גבי טוביה דבפקדון ל"ש אומדנא ושודא[מח]. ומש"ה צריך לעשות חלוקה.

ורע"א (במערכה) כתב טעם נוסף שיהא הדין יחלוקו, דכיון דבב' שטרי שעבוד ביום א' אי גבה גבה[מט], א"כ חלוקה עדיפא, דמה שיעשו הוה אמת[נ]. [דבעלמא אמרי' שודא עדיף, דאי דמר לאו דמר, וחלוקה הוה פסק שקר].

ור"ת (בתוס' בע"ב) כתב טעם נוסף דתקנו משום נעילת דלת.

והקצות (קד יג) דייק דנקט דמדינא שייך אף בזה שודא, וביאר דס"ל דיש קדימה במלוה ע"פ [למ"ד שעבודא דאורייתא[נא]], וכדעת רב האי גאון דמלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר מאוחר. ומש"ה לא תלי בזמן השטר. ועוד פי' דלא גרע משטר בלא זמן, ומהני השטר משעה שידעינן שנמסר לידו. ורע"א כת' די"ל דהטעם דלא בעינן מוכיח מתוכו, אף בשטר שעבוד. [וכ"מ ברמב"ן הנ"ל].

ועוד נח' בזה הראשונים (בע"ב) גבי בשטר שכתב זמנו ניסן סתמא, דמבואר בגמ' שגובה מסוף ניסן. ולקמן יתבאר דנח' הראשונים אי הוה מספק. או דשטר שעבוד

מא. והרמב"ן (וכן ר"ן נג: בדה"ר) דחה דודאי נח' רב ושמואל גם בשטר מתנה [ואיירי בתרוייהו], ומש"ה לא תי' כן.

מב. ומשמע בדברי הרי"ף דהק' כן אקו' הגמ' דנימא כל דאלים גבר, ולא הק' מגוף דברי שמואל דאמר שודא עדיף. די"ל דבדררא דממונא אמרי' שודא ולא כל דאלים גבר. [ודדרא דממונא הוה סיבה להכריע שודא. ולא רק טעם לקבוע חלוקה].

מג. ושט"ח נחשב דדרא דממונא כיון דל"ש בזה אי דמר לאו דמר. [אף לצד דהשטר השני קודם, מ"מ אף שטר זה יש לו ודאי זכות. ויל"ד בזה בגדרי דדרא דממונא].

מד. וכ"כ הריטב"א דל"ש התם שודא כלל. [ויל"ד האם עיקר הקו' דל"ש סברא להעדיף א' מהם. או דפשיטא להו דחל בב"א, ויחלוקו].

מה. [דהרמב"ן ס"ל דאף שטר שעבוד חל משעת מסירה]. אבל הר"ן כתב דאף דאין הראיות מוכחין, מ"מ הדין אמת.

מו. ורע"א (במערכה מכת"י) הביא מלשון הרמב"ם (אישות יז ג) דכשיוצאין כולם ביום א' שאין שם קודם. משמע דבתורת ודאי שניהם שווים, וחל בלילה. דלא הוה סברא דיחלוקו, משום דדדרא דממונא, או דחלוקה עדיפא דל"ש שודא].

מז. והקצות (לט ו) נסתפק האם אף במעשה בי"ד דינו כשטר, וחל שעבוד בסוף היום או דאמרי' תיכף בעמידה בדין יש קול.

מח. ומיהו ר"ת לשיטתו דשודא לא תליא באומדנא.

מט. [וכמ"ש הרמב"ם הו' לעיל צג., וכ"ד הרי"ף ורש"י לעיל פו.]. [ואף דהספק כאן שא' קדם, מ"מ הוה רק מלוה ע"פ, ואם גבה המאוחר גבה].

נ. ועד"ז הביא הריטב"א בשם יש מבעלי התוס' [בשם ר"ת] דמכר ומתנה ראוי רק לא'. אבל שט"ח חל שעבוד אף לשני, שעבד נכסיו ודאי, ואף השני ראוי לחול אילו נפרע חוב הראשון ממקו"א. [וסיים ואינו מחוור כל הצורך].

נא. ועוד יש שפי' דאף לצד דהפקיעו את השעבוד ממלוה ע"פ, אפ"ה היכא דעשו שטר אף עצם ההלואה משתעבד [ולא הפקיעו את השעבוד בעצם ההלואה, וכמ"ש תוס' (גיטין כ:) דהיכא דיש קול לא בטלו שעבוד של ההלואה].
[ותוס' (הנ"ל) כת' דלמ"ד שעבודא דאורייתא השטר אינו שטר קנין. אבל התוס' רי"ד (שם) ס"ל דהוה שטר קנין. והקצות (סו כ) ביאר דאף דחל שעבוד מדאורייתא, השטר חוזר ומשעבד שעבוד נוסף. אבל הנתיבות (שם כג, מהד' שו"ע) נקט דהפקיעו את השעבוד מחמת ההלואה, וחל שעבוד רק ע"י השטר].

בתורת ודאי אינו גובה עד סוף היום. ותליא בהנ"ל. **והאחרונים** כת' דהתם ל"ש סברת ר"ת דלא קפדי, דהדרך להקפיד על ימי החודש, ואף היכא דלא כתבו הזמן מאיזה יום בחודש.

ועוד דנו הפוסקים דלסברת התוס' לא יהני שטר שעבוד כשאין בו זמן [דאינו מוכיח מתוכו]. אבל **הב"י** (ר"ס מג) הביא בשם **ר' ירוחם** אילו יביאו עדים שראו את השטר תח"י, גובה ממשועבדים מאותו יום ואילך. **והפוסקים**[נב] ביארו דמהני ההוכחה מה שתח"י להחשב מוכיח מתוכו. **והנתיבות** (מג א) כתב דאמרי' לא שדי זוזי בכדי [וכדאמרי' אחריות ט"ס], ומש"ה כשאין זמן כלל אמרי' דדעתו שיחול שעבוד מעכשיו[נג]. ושטר שכתוב 'עכשיו' נחשב שיש בו זמן[נד].

קכו) **שם. הר"ן** כתב דכיון דלא חל שעבוד עד סוף היום, ומשעת הלואה הו"ל כמלוה ע"פ. וליכא קדימה במלוה ע"פ. [אבל **הרמב"ן** כתב דאפי' תימא דקנה שעבוד בנ"ח בשעת הלואה, הא בסוגיין בבאים לדון על גביית קרקעות משועבדות. אבל לבנ"ח ל"צ שטר, ולא תליא בשטר].

והש"ך (קד יז) הק' **דהשו"ע** (קד יג) פסק דיש קדימה למלוה ע"פ, א"כ אמאי לא אמרי' קדימה לב' שטרות ביום א'. דבזה לא גרע ממלוה ע"פ[נה].

והקצות (קד יג) **ורע"א** (בשו"ע קד ח ובמערכה אות ו ז) כת' די"ל דקי"ל דהוה חלוקה מספק. או **כר"ת** (בתוס' בע"ב) דמשום נעילת דלת תקנו דשווים. והביאו דה**שו"ע** (מג כג) פסק דשט"ח דניסן סתמא הוה ספק [וכדעת הרמב"ם], ומבואר דלא כסברת התוס' דחל בסוף היום בתורת ודאי.

דף צד:

קכז) **ושמואל דאמר כר"א וכו'. הבעה"מ** (סוף גיטין) הוכיח דלר"א בעי דוקא עדי מסירה, דאם איתא דר"א מודה דמהני אף עדי חתימה [וכדעת **הרי"ף** שם[א]] מ"ט שמואל פליג עליה דרב. [די"ל דשניהם זכו כא' בסוף היום]. **והמלחמות** דחה דלר"מ אין מקפידין אשעות, והו"ל כאילו נכתב בסוף היום, אבל לר"א דינא דשודא שכיחא טפי. (וכדלעיל).

והרא"ה (כאן) כתב דכוונת הגמ' משום עדיו חתומיו זכין לו, ומש"ה יחלוקו[ב]. ועפ"ז הביא דמבואר בסוגיין דר"א ל"ל עדיו בחתומיו זכין לו[ג]. [וכ"כ הרמב"ן (ע' בסמוך), ודלא כתוס'].

קכח) **חלוקה עדיפא[ד]. התוס' הרא"ש** ביאר דממ"נ יהא החצי למי שהדין עמו. ושמואל סבר שודא עדיפא דשמא יהא לו הכל, אבל בחלוקה ממ"נ מפסיד החצי.

והגמ' (ב"ב לה.) מק' מ"ש זה אומר של אבותי דעבדינן כל דאלים, ואילו הכא יחלוקו או שודא[ה]. והגמ' תי' דבסוגיין ליכא למיקם עליה דמילתא. וכל דאלים גבר

נב. [כ"כ **הקצות** (קד יג)]. **והסמ"ע** (שם ב) הביא בשם **הלבוש** דע"י שהעדים רואים חל השעבוד, מאותו שעה. **והסמ"ע** חלק דהוה עדות ראיה, ורק ע"י עדות קנין אמרי' דהעדים מוציאין קול.
והסמ"ע כתב דעצם השטר משעבד, אלא דבלא זה הלקוחות יכולים לטעון שקנו קודם. [ולפ"ז השו"ע פסק דלא כתוס' דבעי מוכיח מתוכו].

נג. ואי"צ שיהא מוכיח מתוכו מתי הוא 'עכשיו'. [וע' בסוגיה ב"ב קעב:].

נד. ויל"פ עד"ז מש"כ **רש"י** דאין מקפידין על שעות, דאילו היו מקפידין הוה כמי שכתוב בו עכשיו, קמ"ל דדעתם שיחול כפי הזמן הכתוב.

נה. ויל"פ כוונתו משום עצם ההלואה, דהמעות משעבדים. [אף דיתכן דההלואה קדמה טובא. ומ"מ מתוך השטר ידעינן עכ"פ עכשיו שיש הלואה]. ועוי"ל דשטר בלא עדים משעבד [או בעדי מסירה], דשעבודא דאורייתא ל"צ קול.

א. ותוס' (גיטין ד.) חלקו על סברת הרי"ף, אמנם תוס' (בסו"ד) נסתפקו בשטרי ממון, שיהני בלא עדי מסירה משום הודאת בע"ד. [והאחרונים האריכו בכוונת דבריהם. ויל"ד לענין סוגיין. ואכמ"ל].

ב. והרשב"א (גיטין פו:) הוסיף הילכך אין אדם יכול ליפות כחו של זה מכחו של זה ומאי שודא שייך [וכצד דשודא הוה אומדנא].

ג. וביאר דר"א ס"ל דהמסירה היא עיקר. א"כ מה שייך עדיו בחתומיו זכין. [אבל תוס' פליגי אדך סברא, ע' בסמוך].

ד. והמרדכי (והג' אשר"י) הביאו **תשו' גאון** דאע"ג דקי"ל הלכה כשמואל בדיני, הכא קי"ל ממון המוטל בספק חולקין. [וצ"ב דליכא דררא דממונא]. ועוד כת' בשם **המהר"ם** דבפלוגתא דרבוותא לא עבדינן שודא אלא היכא דהוזכר להדיא. [והיינו שודא של תוס' דהדיין קובע כפי שרוצה, דפשיטא דל"ש שיברר דעת הנותן בפלוגתא דרבוותא].

ה. ע' רשב"ם ותוס' (שם) האם הקו' דה"נ נימא כל דאלים, או דהתם נעשית יחלוקו או שודא.

הוא היכא דאיכא למיקם. **והרמב"ן** (שם) ביאר דמאחר דהעדים לא דקדקו בשעות איזה קודם, ליכא למיחש שעדים אחרים ידקדקו יותר.

קכט) **כי אמריתא קמיה דשמואל אמר אף בשטרות וכו'. תוס'** (גיטין ד.) פסקו עפ"ז בר"א אף בשטרות, דהלכה כשמואל בדיני. ועוד דרב נחמן (בסמוך) עבד עובדא כשמואל דשודא דדייני. ואף דכמה אמוראים (גיטין פו:) פסקו בר"א בגיטין וכר' מאיר בשטרות. **והראב"ד** (בהשג' לרי"ף גיטין) **והרשב"א** (גיטין פו:) חילקו דבשטר קנין קי"ל כר"א, והנך אמוראים לא פסקו בר"א בשטר שעבוד. וה"נ בסוגיין קאי בקנין השטר.

אבל **הרי"ף** (גיטין מז. בדה"ס) פסק בר"א רק בגיטין. **והראשונים** (שם) הק' עליו מסוגיין.

והרמב"ן (ס' הזכות וחז' שם, ורשב"א גיטין בשמו) **יישב** דסוגיין קאי למ"ד עדיו בחתומין זכין לו. ובזה קי"ל בר"א כשמואל דל"ל עדיו בחתומיו זכין לו. אבל אנן לא קי"ל עדיו בחתומיו [אף לר' מאיר]. וא"כ מח' רב ושמואל הוה בדין שודא עדיפא או חלוקה[ו].

קל) **תוד"ה כתב.** ותימה דהא משמע דשמואל ס"ל עדיו בחתומיו זכין לו[ז] וכו' ותי' רבי דה"מ בב' ימים שניכר מתוך השטר דקדים וכו'. (וכ"כ **תוס'** ב"ב לה. וב"מ כ.). ומבואר בתוס' דאף לר"א דעדי מסירה כרתי מהני עדיו בחתומיו זכין לו, אלא כיון דגדר הזכייה הוה ע"פ השטר ל"מ אלא במה שמוכיח מתוך השטר [וכמו לר' מאיר]. ומ"מ בב' שטרות אמרי' שודא דהוה ספק מי נמסר קודם ביומו.

ותוס' (ב"מ כ.) כת' דעדיו בחתומיו זכין לו הוה תקנ"ח[ח] שיוכלו לחתום על שטר, דאל"כ עדים שחותמין צריכים לראות מסירת השטר, דחיישינן שמא יכתוב בניסן וימסור בתשרי. [ועדיו בחתומיו ל"מ מדינא[ט]].

אבל **הרמב"ן** (גיטין שם) חלק דעדיו בחתומיו זכין לו שייך רק לר' מאיר. (וכ"כ **הרא"ה** הנ"ל).

קלא) **אמיה דרמי ב"ח וכו' אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת, אוקמיה בנכסא וכו' דקדים. פרש"י** דלא נודע למי נמסר קודם. וקי"ל כר"א דמי שנמסר לו קודם זכה. ורב ששת נתן לרמי, שנכתב לו קודם.

ותוס' (ב"מ כ., והתוס' הרא"ש כאן, **ותלמידי רבינו יונה** בשיטמ"ק) **ביארו** דרב ששת סבר דכמו שנכתב בבוקר לרמי, כן נמסר לו קודם[י]. [ואף שאין עדים על המסירה]. ורב נחמן חלק אטו בירושלים, דכיון דאין הוכחה מתוך השטר [דלא קפדי אשעות], לא תלינן דנמסר קודם[יא].

ועוד הביא **התוס' הרא"ש** לפרש דרב ששת ס"ל כר' מאיר דתליא בשעת כתיבה. **והרא"ה** (בשיטמ"ק בע"א) כתב דאיירי שמסרו ב' השטרות למחרת, ורב ששת ס"ל דעדיו בחתומיו זכין לו, ולאחר שנמסר לו זכה למפרע מאותו שעה [דס"ל דאף היכא דלא הוה מוכיח מתוכו אמרי' דעדיו בחתומיו זכין].

והריטב"א ביאר דרב נחמן חלק דאף לר"מ ל"ק, דאטו בירושלים[יב] וכו'. ועוד דבאמת קי"ל כר' אלעזר ומהדין שודא דדייני.

ו. והרמב"ן (גיטין פו:) הוסיף דלשמואל [דל"ל עדיו בחתומיו זכין לו] ע"כ לא חייש שמסרו ביום אחר, דא"כ הו"ל מוקדם. ומש"ה אף לר' מאיר אין סברא להעדיף חלוקה.

ז. אבל הרא"ש (ב"מ א מט) הביא דדעת **הרי"ף** דלא אמרי' עדיו בחתמיו זכין לו כשמכר או נתן לאחר בינתיים. כיון דיש תנאי שיבא לידו לבסוף, וכיון דמכרו לאחר לא נחשב שהגיע השטר לידו לבסוף. ומהני רק לענין שעבוד ולא לענין מכר. [ומבואר בכל הראשונים בסוגיין דלא כן].

ח. ותוס' (שם) נסתפקו האם אף לענין איסורים [בשחרור עבדים] העמידו דבריהם לעקור דבר מן התורה, או דרק לענין ממון מהני.

ט. אבל המהרש"א (ב"מ שם) כתב דהיינו לר"א, אבל לר' מאיר מהני עדיו בחתומיו זכין לו מדינא.

י. וכ"כ רש"י מה"ק דכיון דחזינן דקדים בכתיבה תלינן דנמסר לו קודם. והוכיח כן, דאל"כ אף ביום אחר, ניחוש שמא מסר לשני קודם [ולא נמסר שטר הראשון ביומו. והוה מוקדם], וע"כ דחזקה דשטר נמסר בזמנו. [וס"ד דמסתמא נמסר לאלתר. קמ"ל דלאו דוקא מיד, אלא כפי המנהג להקפיד במקום הזה].
[ומשמע דהוה חזקה בעלמא שהשטר נמסר ביומו. אך לכאורה בכל שטר חייבין למסור בזמנו דאל"כ הוה מוקדם ופסול. למאן דל"ל עדיו בחתומיו זכין לו].

יא. והתוס' הרא"ש כתב דהואיל ולא נכתב הזמן בשטר, לא תלינן המסירה בזמן הכתיבה.

יב. [ולדבריו דרב ששת קאמר דס"ל כר' מאיר. דלר"א לא תלי כלל בירושלים].

[ומדברי **רשב"ם** (ב"ב לה.) משמע דאף למ"ד עדי מסירה כרתי וידעינן דהקנה לזה בבוקר ובזה בערב ליכא קפידא להקדים, דאטו בירושלים[יג]. **והראשונים** (רמב"ן ורשב"א שם) תמהו דודאי היכא דידעינן שמסר לו קודם קנה[יד]].

ורע"א (בע"א) הביא **דרש"י** (בע"א) הוכיח מסוגיין אליבא דר' מאיר ל"מ קדימת החתמה, דבירושלים לא קפדינן אשעות. [וכסברת ר"ת]. וע"כ דרב ששת משום דהחתימה קדמה, ובזה השיב רב נחמן דלענין החתימה לא נחשב קדמה. ואף דרש"י (כאן) כתב דלא ידעינן איזה נמסר קודם.

ותלמידי ר"י (בשיטמ"ק) **והרא"ש** כת' דהיה שטר בלא קנין. [דאל"כ הוה ספק למי הקנתה קודם]. וכ"כ **המרדכי** (רמד) דאילו עשו קנין א"י לחזור, דקי"ל דקנין אינו חוזר (ע' ב"ב קיד.)[טו].

קלב) **א"ל אנא נמי שודא דדייני. הר"ן** ביאר שיצא מבי"ד זכאי בשודא דדייני, כיון דפסקתי הדין א"א להוציא.

קלג) **מר לאו דיין. ברש"י** משמע דרב ששת לא נקט רשות מריש גלותא[טז], ומש"ה לא מהני שודא דדייני. [**והר"ן** הק' דמומחה אי"צ ליטול רשות מריש גלותא]. **ור"ח** (בתוס') הביא מכאן דרב ששת לא היה מומחה, ומש"ה ל"מ שודא.

והמרדכי (והג' אשר"י) חלק דבעלמא אף רב ששת יכול לעשות שודא, אלא הכא א"ל דשודא שלך אינו כמו השודא שלי. ועד"ז כתב **הר"ן** דשודא דדיינא הוה שיקול הדעת[יז], ול"מ שיקול הדעת במקום דאיכא גדול.

והריטב"א כת' דרב נחמן היה הדיין קבוע באותו מקום, ואין ראוי לאחרים לעשות שודא. דהוה כעין הפקר בי"ד.

והרא"ה נתקשה עד"ז דא"כ הו"ל טעות בשיקול הדעת[יח], וטעות בשיקול הדעת אינו חוזר. והביא בשם **אחיו** דעיקר הטעם דאיהו קאתי עלה משום עדיו בחתומיו זכין לו [אף באותו יום], והו"ל טועה בדבר משנה וחוזר[יט]. (וכ"כ **הריטב"א** בשמו). ועוד הוסיף **הרא"ה** דשודא הוה שיקול הדעת, ובמקום שיש גדול ממנו, חוזר אף בשודא.

קלד) **תוד"ה אמיה. פר"ח** דקבלה בידינו דשודא דוקא בקרקע וכו' ולי נראה שודא נמי במטלטלין, דגבי שליח וכו'[כ]. **והרא"ש** (ותוס' הרא"ש) תי' דר"ח איירי בשודא הבא לפני דיין, אבל שליש היה מוטל עליו לעשות שודא דדייני.

ותוס' (קידושין עד.) הביאו מסוגיין דשודא לא תליא בסברא[כא] [וכמ"ש **תוס'** לעיל פה:], ומש"ה בעי מומחה[כב], דצריך דיין קבוע להפקר בי"ד הפקר. דאילו לרש"י מה לנו בדיין קבוע, ופשיטא דסברת רב נחמן לא עדיף מסברת רב ששת[כג].

יג. ולכאורה נקט דרב ששת השיב דנמסר לזה קודם. ואף בזה רב נחמן השיב דאפי' ידעינן דנמסר קודם לא קפדי והוה כנמסר בבת אחת. ותליא באומדנא של הנותן למי דעתו לתת.

יד. והביאו דמבואר בגמ' (לעיל) דלר"א אמרי' שודא, דהוה ספק למי ניתן קודם. (אך ע"פ הנ"ל דלדעת רשב"ם לר"א תלי באומדנא בכוונתו להקדים. א"כ השודא הוה אומדנא בדעתו. וכוונת הגמ' דכ"ז אליבא דר"א דתליא דאומדנא. אבל לר' מאיר תליא בדין דשקולין הם. ומש"ה נותנים לשניהם).

טו. [ומשמע מדבריו דכיון דלא קפדי, בשטר יכול לחזור, וכסברת ר"ת. והיינו דוקא בשטר דתליא בזמן שכתוב בו, אבל קנין חליפין אינו חוזר].

טז. אבל **הריטב"א** כתב דאף רב ששת נקט רשות מריש גלותא. [ולא נתפרש מקורו].

יז. [וכדעת רש"י דשודא תליא בסברא, וכן מפורש ברא"ה. דאילו כתוס' אין לזה מקום].

יח. דמה שיש דיין גדול ממנו הוה רק שיקול הדעת. ולא טעות בדבר משנה.

יט. והביא דכעי"ז מצאנו 'ועוד', אף דהטעם השני ל"מ לבד.

כ. ומשמע מתוס' דהק' כן רק אמטלטלין, אבל אהא דבעי מומחה לא הקשה [וכ"ה להדיא **בתוס'** ב"ב לה.]. דאף תוס' נקטו דדוקא שודא דדיין צריך מומחה, וע"ד סברת הרא"ש. ודוקא לענין מטלטלין תוס' נקטו דלא תלי בדיין.

כא. אבל **תוס'** (שם) הביאו דמשמע (לעיל פה:) כרש"י דאמדינן דעתיה, דומיה דטוביה. **והק"נ** (ז) ציין דרב האי גאון דכתב דהא (דלעיל פו.) דכתובה ובע"ח ביום א', יהבי לבע"ח משום נעילת דלת, דהיינו שודא. קאי כר"ת. דאילו לרש"י התם ל"ש אומד דלזה רוצה יותר.

כב. **ותוס'** (ב"ב לה.) כתב דאין נותנים למי שנותן שכר, דדיין שמקבל שכר לאו דיין הוא. (וע"ע בפוסקים). [ולפ"ז בשודא דשליח, יכול לקבל שכר].

כג. [אבל **הר"ן** הביא מסוגיין להיפך, כרש"י ומש"ה שודא במקום שודא עדיף לאו כלום הוא.].

והשו"ע (שמ ג) פסק כל שדעתם נוטה להעמיד בידו. **והש"ך** (שם ד) כתב דהיינו כרש"י [והק' האיך סתם הטור דלא

קלה) **בא"ד ודוקא דיין מומחה**[כד] **כרב נחמן בדורו וכו'.**

[וע' מש"כ בגמ']. אבל דעת **ר"ת** (בתוס' לעיל) דתלי בדיינים מובהקים.

שטר שזמנו ניסן סתמא

קלו) **הנהו תרי שטרא וכו'. פרש"י** של מכר שיצאו על שדה א'[כה] [וכ"כ **הרמב"ן**]. אבל **רש"י מה"ק** הביא **ל"א** דקאי בשטר הלואה[כו]. וכ"ה **ברמב"ם** (מלוה כ ה).

והתוס' הרא"ש גרס הגמ' דמצי אמר 'הנחתי וכו'', וע"כ אייריי בשטר מלוה. דהאי לישנא ל"ש במכר[כז]. **והתוס' הרא"ש** ביאר דאם הבע"ח בא לגבות לשאר לקוחות מצי אמר הנחתי לך מקום לגבות, דהלוקח טוען דבר ה' ניסן גבה שלא כדין. **והאחרונים** (קוב"ש שכו) הק' כיון דבפועל א"א לגבות ממנו מחמת הספק, א"כ מ"ש מאישתדף בני חורין דהוה ספק (בסמוך), ולמסקנא גובה ממנו. ונח' **הראשונים** (ע' בסמוך) היכא דהשדה קיים, אלא שמעוכב לגבות האם נחשב כמו אישתדף[כח]. **ורע"א** (מג כג) הביא **דהתפארת שמואל** (לטור) **פי'** דהכא נחשב בגרמתו, דהא דאינו יכול לגבות הוה משום שלא כתב זמן מסויים. ואמרי' (בסוף צה.) דהיכא דהוא אפסיד אנפשיה אינו חוזר וגובה.

והרא"ה דחה פי' זה, דשטר הלואה חל השעבוד רק משעה שמוכיח מתוכו (וכמ"ש **תוס'** בע"א), **וא"כ** בתורת ודאי שעבודו רק מסוף ניסן. וכתבינן ליה טרפי מאייר. ומש"ה **הרא"ה** פי' דאיירי בשטר מכר. אבל **הר"ן** (נד. בדה"ר) הביא מסוגיין כדברי הרי"ף [כתוס'], דאי' (כאן) דשטר שכתוב בו בניסן סתמא אינו טורף אלא מסוף ניסן, אפי' באו עדים שלווה בר"ח וכו'. וע"כ דהשטר חל רק משעה שמוכיח מתוכו.

והקצות (מג ז) תמה דהביא ראיה לסתור, דבסוגיין מבואר דהוה רק מספק, ומש"ה האחריות הוה ספק. דלהנך ראשונים דקאי בשט"ח, א"כ מבואר דהוה ספק. [ואילו יבואו עדים יהני]. ואי ס"ל דקאי בשטר מכר, א"כ ליכא ראיה מהכא כלל[כט].

והסדרי טהרה (בהקדמה לנדה) תי' דהא דהוה ספק הכא משום דקאי כמ"ד שעבודא דאורייתא. וכדעת **רה"ג** דמלוה ע"פ מוקדמת עדיפא, וכ"פ הרמב"ם. אבל הסוגיה (לעיל צד.) קאי כשמואל דס"ל (קידושין יג:) דשיעבודא לאו דאורייתא, א"כ חל ע"פ השטר.

קלז) ומבואר לדעת **הרמב"ם** והרא**שונים** הנ"ל (וכ"פ השו"ע מג כג) דאף דהשטר אינו מוכיח אלא מסוף ניסן, מ"מ הוה ספק משעת מסירה[ל]. **והאחרונים** הק' א"כ אף ב' שטרות שעבוד ביום א' נימא דהראשון קודם, ומספק הדין יחלוקו. ותי' דצ"ל דיחלוקו מספק [וע' מה שהו' בע"א].

אבל **רע"א** (במערכה מכת"י) דייק דדעת **הרמב"ם** (אישות יז ג) דהשטרות חלין בסוף היום בתורת ודאי. והק' א"כ ניסן סתמא. וביאר ע"פ דברי **רש"י** (בע"א)

כרא"ש]. **והרמ"א** הביא **י"א** דבעי דיין מומחה ובקרקע. (כר"ח). [ומשמע דלא פליג אשו"ע בגדר שודא, א"כ מבואר דאף לרש"י יש צד דבעי דיין מומחה].

כד. [וכ"ה **בראב"ן** (כאן) דיין מומחה, והו' **ברמ"א** (חו"מ רמ ג) בשם י"א]. **והש"ך** כתב דלפ"ז צ"ע האם בזה"ז אמרי' שודא. וציין לס' ג' וכג.

והגר"א (חו"מ טו יח) כת' דאינו נוהג בזה"ז מטעם אחר. דהשו"ע (שם) פסק דמשרבו בי"ד שאינם הגונים הסכימו שלא להוציא ממון אלא בראיה ברורה, ולא בדעת הדיין. והגר"א ציין דהרי"ף (מג: בדה"ר בחד תי') פי' את הגמ' (פה.) משום שודא דדייני. וע"ז הביא את הגאון דאינו נוהג בזה"ז. וביאר דהרי"ף לשיטתו דס"ל כרש"י דשודא דדייני תלי בדעת הדיין. וע"ז תקנו הגאונים שלא לדון ע"פ סברא.

כה. **והריטב"א** כתב דלפ"ז ניחא דומיה דהסוגיה דלעיל.

כו. **והסדרי טהרה** (בהקדמה) כתב דרש"י לא פי' בשט"ח, ע"פ דברי רב האי גאון (הו' בראשונים צ: וכ"מ) דמלוה ע"פ קודמת למלוה בשטר מאוחר [למ"ד שעבודא דאורייתא]. א"כ אילו לווה מבעל ניסן סתמא קודם, א"כ יכול לגבות ואף שאין זמן בשטרו.

כז. וע' רמב"ן מש"כ ליישב. [ולפנינו ליתא הך גירסא].

כח. ועוי"ל כמ"ש הרמב"ן דאומרים לו שמא היום או למחר תביא עדים. ואף דהשתא אינו מביא עדים, הוה ספק שמא יש לו כח לגבות.

כט. וכתב דאפשר דכוונת הר"ן להוכיח רק הא דמספק אינו יכול לגבות אלא מסוף ניסן [בשטר קנין], ומזה למד הר"ן לשטר ראיה. וצ"ע.

ל. מחמת קנין השטר, או מלוה ע"פ וכדו'. [ויל"ע אף דיש לו דין קדימה מספק משום מלוה ע"פ, הא הוה נמי מלוה בשטר. ובדין מלוה בשטר לא היה יכול לגבות ממה ששעבד באותו היום. א"כ מחמת המלוה בשטר יטרוף בתורת ודאי, והאיך מצי אמרי' ליה הנחתי].

דהיכא שהמנהג המקום לא לכתוב שעות, גלי דעתם דלא קפדי אשעות. ומש"ה חל בתורת ודאי בסוף היום. אבל אי ליכא מנהג, ביחיד שלא כתב זמן לא אמרי' דגלי דעתיה, דאפשר דט"ס הוא. וה"נ אין דרך לכתוב חודש סתמא, וכה"ג חל מדינא בשעת מסירה, והוה ספק מי קדם. משא"כ ביום דהוה מתורת ודאי.

קלח) **שם.** ועוד כתב **הרא"ה** לפרש דהשטר ניסן סתמא היה שטר מכר, אבל השטר ה' ניסן היה שט"ח. והשט"ח דה' ניסן מוציא מיד הלקוחות דניסן סתמא. **ורע"א** (ס"ס מג) תמה האיך נוציא שדה מיד לוקח ע"י ספק שעבוד. ובשלמא היכא דהשדה משועבד לב', הרי ודאי משועבד לשני, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל ספק האם הלוקח קודם לשט"ח, ומה"ת שמשועבד לו.

והשיטמ"ק הביא בשם **ר' יהונתן** דאיירי בשט"ח, וביאר דאם בע"ח מוקדם קדם וגבה, מה שגבה לא גבה. ואין למשועבדים להפסיד בזה. [דאילו מה שגבה גבוי, אף שגבו ממנו שלא כדין יוכל לחזור על השני].

קלט) **א"ל את ידך על התחתונה וכו'. תלמידי ר"י** (בשיטמ"ק) פי' כיון דהזכות שלו מפורש בשטר, ושלך אינו מפורש. א"נ כיון דלא נכתב הזכות שלך, הוחזק ריעותא דהוה בסוף החודש. וכיון שהזמן שלו היה בסוף החודש לא כתבו.

קמ) **אימא בר כ"ט ניסן.** [וי"ג כ"ה או כ"ח, ע' בפוסקים].

המרדכי (רמה) העיר דניסן לעולם הוא בן ל' יום, ואמאי לא אמרו בר ל' ניסן. והוכיח דל' ניסן נקרא א' דר"ח אייר בלשון השטר. (וע' ר"ן נדרים ס:).

דף צה.

קמא) **נכתבו הרשאה להדדי.** [דכיון דיש חיוב ממ"נ[א] יכולים לגבות]. [וע' ב"ק ע. בגדר הרשאה]. **המהרי"ט** (ב חו"מ יז) **והמשנ"ל** (מלוה כ ה) הק' מכאן לדעת **הרמב"ם** (שלוחין ג ז) דמדינא דתלמודא ל"מ הרשאה בהלואה[ב], אלא דהוה תקנת הגאונים. ודחו דכוונת הגמ' שיקנו ע"י כתיבה ומסירה [או ע"י קנין אגב]. והרמב"ם איירי בהרשאה דידן בתר תקנת הגאונים.

והקוב"ש (שכו) הק' לדברי הראשונים (הו' לעיל) דאיירי בשט"ח, האיך יכולים לכתוב הרשאה [ולגבות יחד], הא חובו של בעל ה' ניסן כבר נפרע[ג], והאיך יוכל לחזור ולתבוע [אפי' בתורת ממ"נ] חוב שנפרע.

ואפשר דמהני ההרשאה לענין סברת הנחתי, דאילו יש בע"ח א' שיש לו ב' חובות לא נחשב שהניח נכסים כדי חוב הב'.

והקוב"ש הוכיח דבע"ח מאוחר שקדם וגבה לא גבה כלל למפרע (ע' מש"כ לעיל צ. וצד.). ונמצא דמחזיק בטעות, ולא נפרע החוב כלל[ד].

קמב) **השניה מוציאה מהלוקח, וראשונה מן השניה וכו'. הראשונים**[ה] הוכיחו מכאן דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה[ו]. [**והראשונים** הק' אמאי לא אמרי' ש"מ וכו', וכמו בריש פירקין]. **והרמב"ן** כתב דאיירי שבאו לגבות יחד בבי"ד, ולא נחשב שקדם וגבה[ז].

והרמב"ן הביא בשם **הראב"ד** דאפשר להעמידו באפותיקי, ובאפותיקי לכו"ע מה שגבה לא גבה[ח].

א. ולצד דהשטר דניסן סתמא קודם, ונמצא דבעל ה' ניסן תובע אחריות. [ויל"ע דאף דמכר לו דבר שאינו שלו, מ"מ לא גבו ממנו. ומבואר דיש חיוב אחריות ע"פ חשבון ממ"נ כה"ג. ולא תליא בגביה בפועל].

ב. כיון דל"מ בו קנינים. [ויש שתי' דתלי במח' (ב"ק ע.) בגדר הרשאה, וסוגיין כמ"ד דמהני שליחות בלא הקנאה. ודעת הרמב"ם דלא קי"ל כן].

ג. ואף אי מדינא בעל ניסן סתמא קודם, סוף סוף פרעו חובו של זה. ושוב אין לו תביעה.

ד. וצ"ע בזה, דהיינו כשחוזר וגובה בע"ח מוקדם לבסוף, אבל אילו בע"ח מוקדם לא יתבע חובו, או שיפרענו במעות פשיטא דמהני גביית הראשון. וכ"כ **הרשב"א** (גיטין נ: הו' בר"ן צד.) דאפי' הניח זיבורית, מה שגבה המאוחר גבוי.

ה. תוס' שאנץ (לעיל צ.), וכן **ספר הישר** (תקצז).

ו. ואף לתי' דנח' במשנה (לעיל צג:) הא מח' ואח"כ סתם.

ז. [ויל"ד בזה, דכיון דהראשונה א"י לגבות, א"כ ע"כ שניה קדמה וגבה. והאיך יש לראשונה זכות עליה. אף דהוה בב"א].

ח. [ויש שהעירו למש"כ **הרמב"ן** (לעיל צ.) דטעם מ"ד מה שגבה גבה משום דשעבודא לאו דאורייתא, א"כ י"ל דכוונת הראב"ד דבאפותיקי שעבודא דאורייתא, וממילא מה שגבה גבה. [וכ"ה לדעת **הראשונים** (רש"י קידושין יג:) דהיכא דשעבד

והרמב"ן חלק דבגמ' (ב"ק לד.) דנו מה שגבה גבה אף בשור תם, דהוה אפותיקי[ט].

קמג) **וכי כתב לה מאי הוה' וכו' כשקנו מידו.**

האחרונים הק' דהכא איירי בשעבוד קרקעות, ומחילת שעבוד לא צריך קנין. [ע' **מרדכי** ר"פ הכותב ריב]. **והאבנ"מ** (ק ז) תי' דהכא אינה מוחלת את גוף החוב, אלא את שעבוד הנכסים[יא]. ודמי למי שהבטיח להחזיר משכון, דלא מחל גוף החוב ולא פקע שעבוד נכסים. אבל **הנתיבות** (רט ו, וחזו"א עז יא) כת' דמהני מחילה על השעבוד נכסים[יב], אלא דבסוגיין איירי שסילק עצמו בלשון דין ודברים, דהוה לשון גרוע. ומש"ה בעי קנין.

והמהרי"ט (א מה) כתב דסילוק מהני רק לענין מה שהבעל מוכר את הקרקע, אבל כל שלא מכרו האשה יכולה לחזור ולגבות מיניה[יג].

קמד) **שם. האחרונים** דייקו דאיירי שנסתלקה רק מדין ודברים, שלא לגבות מהלוקח. ודנו א"כ נימא דמהני סילוק רק כשגובים ממנו. וכיון דלא נסתלק כלפי האחרים, א"כ הכא כיון דגבתה מהשניה[יד], אין כאן גבייה ממנה. והאיך תוציא לוקח ממנה. **והחמדת שלמה** כתב דאיירי בלוקח באחריות, ותובע אחריותו.

קמה) **תוד"ה וכי.** והוי כמו כותב לה ועודה ארוסה וכו'.

המשנ"ל (אישות כג א) הביא דמבואר בתוס' דסילוק בארוסה מהני אף בזכות שיש לו מדינא, דאילו מהני בארוסה משום א"א בתקנת חכמים [וכמ"ש **הראנ"ח** בדעת תוס', ע' לעיל פג.], א"כ מה הק' מנשואה.

קמו) **בא"ד אבל הכא אינו יכול למכור, שלא תטרוף כל שעה.** [ומש"ה נחשב דכבר חל זכות בנכסים, ול"מ סילוק בעלמא]. **המשנ"ל** (שם) חקר האם מהני [לתוס'] להסתלק מהשעבוד בנכסים שהלווה עדיין לא קנה[טו]. והק' דלסברת התוס' אמאי איצטריך (לעיל פג.) לומר בנשואה דידו כידה, תיפו"ל דאינה יכולה למכור. וע"כ דנפק"מ כשמסתלק מנכסים שיפלו אח"כ. [עי"ש].

קמז) **נחת רוח עשיתי לבעלי. הר' יהונתן** (הו' בשיטמ"ק) דאע"פ שלא מסרתי מודעא כמי שמסרתי מודעא דמי. ולא מסרה מודעה כדי שלא יוודע לבעלה, ויאמר עיניך נתת בגירושין ומיתה.

והרמב"ן (ושא"ר ב"ב מט:) משמע דסברת נחת רוח עשיתי לבעלי דהוה כמו אונס, ותלויה ויהיב לא הוה מתנה[טז]. אבל **האבנ"מ** (צ כז) כתב [לפרש דברי

להדיא לכו"ע חל שעבוד מדינא, א"כ אפותיקי לכו"ע שעבודא דאורייתא]].

ט. אבל **הריטב"א** (לעיל צ.) ציין למש"כ בב"ק (ולא זכינו לאורו) דמבואר התם דאפותיקי נחשב קרקע של בע"ח מוקדם [דהוה גדר קנין, ולא רק שעבוד]. וכעי"ז בחי' **הרא"ה** (ב"ק שם) ס"ל דאפותיקי הוה כמכורה אצלו לכל דבר. [וצ"ל דגרסו שם באופן אחר].

י. והקצות (קיח א) הק' דהכא הוה שעבוד בעלמא, והאיך מביא ראיה דל"מ דו"ד משותפין, דהוה שלו ממש. וכתב דאף בשותפין חלק כ"א משועבד לחבירו (וכמ"ש הר"ן נדרים מה:), ואף בזה ל"מ סילוק דו"ד.

יא. ובתחילת דבריו כתב דלצד דל"מ מחילה היכא תפיס שטרא או משכון, ה"נ ל"מ מחילה כיון דגוף החוב קיים. ושוב כתב דהכא עדיף, ולכו"ע א"א להפקיע שעבוד נכסים. [וביארו הטעם דהוה 'חצי קנין' בנכסים, ומחילה ל"מ בגדר קנין, אלא בגדר שעבוד.

יב. והאחרונים הביאו דמצאנו בכמה מקומות מחילה על שעבוד נכסים לחוד [אף דשעבוד הגוף קיים]. **דרשב"ם** (ב"ב קלב) כתב דהכותב נכסיו לבניו איבדה כתובתה, מהנך נכסים. ומהני מחילה על שעבוד קרקעות.

וכן **הריטב"א** (מכות ג., הו' בקצות סו לז) כתב דמהני הפקעה לשעבוד נכסים. [אמנם י"ל דקאי ע"י קנין].

יג. וע' מש"כ **רע"א** (כאן) עפ"ז. [ואף כתובה גובה מקרקע מיניה, אף בלא שעבוד נכסים].

יד. והאחרונים תי' לצד דבטל גביית המאוחר [ע' מש"כ לעיל צ.]. א"כ הכא נתבטל גביית השניה, ונמצא דהראשונה הוציאה מיד לוקח.

[ותליא בזה, האם צריך 'גבייה', שהלוקח יחזור ויוציא מיד הראשון. או דמתברר דאין זכות לגביית הראשונה נגדה בדין. ונפק"מ אם יתייקר או יוזל אח"כ].

טו. [וע' לעיל פג. דעת מהר"ם רוטנברג].

טז. דתלינן שלא נתנו לה מעות, אבל אם נתנו לה מעותיו אמרי' תלויה וזבין הוה זביני.

ורשב"ם (שם) כתב דהכא ליכא אונס כ"כ לא גמרה ומקנה, ומש"ה ל"ש תלויה וזבין זביני. והרמב"ן (ושא"ר שם) חלקו.

רשב"ם שם] דנחת רוח עשיתי לבעלי הוה אומדנא[יז] דלא נתכוונה להסכים [לאחרי גירושין[יח]], אלא לעשות נחת רוח לבעלה[יט].

והאבנ"מ (שם) כתב לפרש עפ"ז דבסוגיין העמידו בקנו מידה, ורק אח"כ הק' נחת רוח עשיתי וכו'[כ]. וביאר דלס"ד דאיירי בסילוק בעלמא, כיון דנסתלקה בשעתה בעודה תחתיו, אינו חוזר וניעור אחר גירושין. אלא כיון דהעמידו בקנין, מש"ה היה חוזר השעבוד.

קמח) **מי לא תנן לקח וכו' מקחו בטל. פרש"י** משמע לגמרי אפי' בחיי הבעל[כא], באותן ג' שדות. (וע' רש"י ותוס' לעיל פא.[כב]). אבל דעת הראב"ד (אישות כב יח) דיכולה לתבוע רק אחר גירושין ומיתה[כג]. [וע' אבנ"מ צ כז].

קמט) **כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה לו. פרש"י** שטר אחר ללוקח שני על שדה אחרת. [משמע דהמקח הא' נתקיים]. **הרמב"ן** הק' דהלוקח הראשון ל"צ חתימה שלה, כיון דהניח בני חורין כשיעור השעבוד. וכתב שמא ישתדף אח"כ[כד]. או שחושש שמא ימצא א' מהשדות דאינו שלו.

אבל **הרמב"ם** (אישות יז יא) **פי'** דלא הסכימה לראשון, ונפסד המכר. וחזר ומכר לאחר [בין אותה שדה, בין שדה אחרת] והסכימה וכו'. **וה"ה** דייק דאם לא הופסד המכר הראשון, יכולה לומר דהא דלא חתמה לראשון משום שלא היה צורך בכך[כה].

קנ) **תוד"ה תימא.** ליכא לשנויי כשלקח מהאשה תחילה וכו'. **האבנ"מ** (צ לא) כתב דל"ש סילוק מהשעבוד קודם שהלוקח לקח מהבעל, דהוה דבר שלבל"ע. דכל זמן שהלוקח ל"ק השעבוד אינו יכול להפקיעו[כו].

קנא) **אלא כב' לקוחות וכו' דאי איתא דנחת רוח, לקמא איבעי לך למיעבד וכו'. התה"ד** (שנא) כת' דאף דיש סברא דמקרבא דעתה לזה ולא לזה, אלא דהוה דברים שבלב. ומדינא דברים שבלב אינם דברים, אלא דקים להו לחכמים דנשים עושות נחת רוח לבעליהן. ומש"ה היכא דיש גילוי דעת דאשה זו לא חששה להכי, הדר הו"ל דברים שבלב. אף דאין ראיה גמורה.

אישתדוף בני חרי טריף משעבדי

קנב) **תנן התם אין נפרעין מנכסים משועבדים וכו'.** ובמשנה (גיטין שם) איתא מפני תקון העולם[כז]. **והרשב"א** (גיטין נ:) הק' אמאי בעי תקנ"ח, הא שעבוד נכסים הוה ערבות (כדאי' ב"ב קעד.), ואין נפרעין מהערב תחילה[כח].

והרשב"א כתב דלא דמי כל כך לערב[כט], דעיקר אסמכתייהו אנכסים. ומדינא כיון דמכר בינונית [שהוא עיקר השעבוד] היה יכול לגבות ממנו, ואף דהניח זיבורית. ותקנו חכמים שאינו חוזר עליו.

ומבואר מדברי הרשב"א דהיכא דהניח בינונית, אף מדינא אינו גובה משום טעם זה דאין נפרעין מהערב תחילה.

יז. וכ"מ מדברי **ר' יהונתן** (הנ"ל), וכן **הרא"ש** (לקמן צז. יא ט) הביא סוגיין דלקח מהאיש דיש מקומות דמהני אומדנא [אף בלא גילוי דעת].

יח. אבל בעודה תחתיו י"ל דנתכוונה למעשה בעלה. אלא דכיון דכיון דבטלה מקצתה, אין כאן הסכמה.

יט. ואמרי' דאנן סהדי דאין כאן הסכמה למקח. ולא דמי לתלוי וזבין דדעתו להסכים למכור מחמת האונס.

כ. [והו"ל להק' ממשנה קודם, דהוה קו' אלימתא יותר מאשר קו' דו"ד דהק' מברייתא]. ועד"ז **השיטמ"ק** דייק מלשון הגמ' 'וכי קנו מידה מאי הוי תימא נחת רוח וכו'', משמע דתליא בהדדי. [עי"ש מה שתי', וע"ע במפרשים].

כא. ובפשוטו משמע דבטל ממילא, ואי"צ מחאה. אבל **ברמב"ם** (אישות כב יח) משמע דדוקא כשהיא 'חוזרת'. [**והבי"ש** (צ נח) דייק דהיורשים אינם יכולים לערער על מכירתה].

כב. [וע"ע תוס' יבמות סו:, וגיטין מא., וב"ב מט. ושא"ר שם ושם].

כג. שאם תחזור בעודה תחתיו איזה נחת רוח יהא לבעלה.

כד. [וכתב דהגמ' לא הכריע מכאן אישתדף בנ"ח גובה ממשעבדי, די"ל שמא ימצא דאינו שלו].

כה. [אבל **הכס"מ** כתב דלאו בדוקא, ולרבותא נקטיה].

כו. ודייק כן מדברי **הרמב"ם** (יז יא) דגדר הסילוק בסוגיין הוה מהשדה [ולא סילוק כנגד הלוקח].

כז. **והגמ'** (גיטין נ:) מסתפקת האם במתנה עבוד רבנן תקנה, או דאף במקום בני חורין יכול לגבות ממקבל מתנה. [ובזה העמיד הרשב"א דקאי דוקא כשהניח זיבורית. אבל היכא דהניח בינונית, אין נפרעין מהערב תחילה].

כח. **והרשב"א** (שם) הקדים דבריו דבסוגיין קי"ל דאישתדף בני חרי טריף משעבדי. [וצ"ב אמאי תליא בהא].

כט. דעיקר השעבוד סומך על הלווה, ורק היכא דל"ל ללווה סומך אערב. והערב לא גמר ומשעבד נפשיה אלא היכא דל"ל ללווה. אבל בשעבוד נכסים, עיקר סמיכות דעתיה אהאי בינונית.

[ומ"מ כיון דתקנו דאף היכא דהניח זיבורית, ה"ה כשהניח בינונית חל הך תקנה, ולחד צד אישתדוף אינו חוזר עליו].

ועוד כתב **רע"א** דהיכא דשייר בינונית אמרי' (ב"ק ח:, ולעיל צב:) הנחתי לך מקום לגבות, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. ודוקא במכר בינונית ושייר זיבורית בעי תקנ"ח.

אמנם **הראב"ד** (בהשג' לרי"ף גיטין כד: בדה"ר) כת' דאפי' היכא דדינו לגבות מעידית, היכא דהניח בנ"ח גובה ממנו. מפני שהלקוחות כמו ערבים הם, וקי"ל דלא יתבע את הערב תחילה. [כקו' הרשב"א, והדר קו' הרשב"א אמאי בעי תקון העולם[ל]].

והריטב"א (בסמוך)[לא] כת' דמ"מ היכא דיש ללווה נכסים במדינה אחרת אי"צ לילך אחריו, אלא גובה מנכסים משועבדים[לב].

קנג) **איבע"ל אישתדוף בני חרי מהו לטרוף ממשעבדי וכו'.** בפשוטו הספק הלקוחות אומרים הנחנו לך מקום לגבות [דבשעה שקנו הניחו בני חורין]. או דבעינן שבשעת גבייה יש בני חורין.

ובחי' ר' א"ל מלין (א נח ב) חקר בגדר תקנת אין נפרעין, האם הוה הפקעת עצם השעבוד, או רק זכות הגוביינא. והביא דלצד דאף אישתדוף אינו חוזר וגובה, ע"כ דהוה הפקעת עצם השעבוד[לג].

וחקר לצד דהיכא דאישתדוף חוזר וגובה ממשועבדים, האם הוה קדימה בעלמא לגבות מבני חורין [ולא פקע עצם השעבוד כלל[לד]]. או דאף לצד זה הוה גדר הפקעה, אלא דהשעבוד הופקע בתנאי שיש בני חורין[לה]. והיכא דלית ליה נכסים חוזר לשעבודו. (וע' בסמוך).

והרמב"ם (מלוה יט ב) פסק דנשתדפו בני חורין חוזר וגובה ממשועבדים, שכיון שנשחתו כאילו אינם. דהגדר משום 'כאילו אינם'.

וקצת משמע מדברי הרמב"ם דהיכא דנאבד ממש פשיטא דחוזר וגובה, והספק דוקא בנשתדף דהקרקע בעולם אלא דאינו ראוי כלל לגבייה[לו]. וקמ"ל דאף היכא שנשחת ונשתדף הוה כאילו נאבד מהעולם. [אך צ"ב הס"ד, דכיון דנשדף אינו שווה כפי החוב[לז]].

קנד) **ת"ש כתב לראשון ולא חתמה וכו' ואי ס"ד אישתדוף בני חורין גובה ממשעבדי וכו'.** **הריטב"א** הוכיח מכאן דאישתדוף לאו דוקא, אלא כל שאינו יכול לגבות חוזר וגובה מהמוקדם. וכגון שנטלו מסיקין או הותפס ביד עכו"ם[לח].

אבל דעת **הרשב"א** (שו"ת א אלף לט, ומיוחסות עט, והו' בה"ה מלוה יט ב, וכ"פ **השו"ע** קיא יג) דכשהנכסים ביד אלם אינו גובה ממשועבדים, דמצויין בעלי זרועות ליפול[לט] וסוף שיגבה חובו. **והרשב"א** הוסיף דהך

ל. ובחי' ר' שמואל (ב"ק ט) ביאר דכוונת הראב"ד דגדר תקנת אין נפרעין, דהחשיבוהו כמו ערב. [וזה יתכן רק לצד דהתקנה הוה דין קדימה כשיש לו משלו, אבל לצד דאישתדוף בנ"ח חוזר וגובה ממשועבדים אין לזה מקום]. [ובב' לקוחות, הלוקח שני נחשב 'מיניה' כלפי לוקח ראשון. ויל"ע בזה. א"נ דהוה מכח דין 'מה מכר', אלא דלולי התקנה איהו גופיה א"י לדחותו לזיבורית, ול"ש מה מכר].

[ועוד יל"פ דהמשנה קאי לגבות מלקוחות במקום יתומין, דתרוייהו לא הוה 'מיניה'. ובזה יש ספק דמקבל מתנה לא עדיף מיורשים. אבל במקום בני חורין מיניה, אף מדינא אין נפרעין מהערב תחילה].

לא. וכ"כ **ה"ה** (מלוה כא א) בשם **הרשב"א** (שו"ת א אלף ה), וכ"פ **השו"ע** (קיא יא).

לב. **והריטב"א** ביאר שלא יעלה על הדעת שיצטרך לילך למדינה אחרת כשיש לו נכסים במדינה זו. [וי"ל כוונתו דהוה כדין הלוהו בישוב (ב"ק קיח), ואף זה בכלל חיוב העמדת הפרעון]. ובשו"ת הרשב"א כת' דאינו בדין שיוציא מאתיים על מנה.

לג. [וע' מה שהביא מהסוגיות דב"ק ח:, ותוס' לעיל צב.].

לד. וספק הגמ' ביסוד תקנת אין נפרעין.

לה. ועוד כתב **הפנ"י** לפרש הטעם דאינו חוזר וטורף ממשועבדים, דעיקר הך תקנה הוה משום תקנת לקוחות כדי שיוכלו לקנות, ולא יחששו שיחזורו עליהם. [אמנם מסתבר דצ"ל דגדר התקנה דהופקע השעבוד, דאל"כ מה טעם שלא יחזור עליו].

לו. וצ"ב ראיית הגמ' מכתבה לראשון ומהמשנה, הא התם אינו ראוי כלל לגבייה. וצ"ל דהתם נמי השדה קיימת, אלא דבפועל א"א לגבות, ומש"ה הוה כנשחת והוזל.

לז. [ואפשר דיל"פ דסברת 'הנחתי', היינו שהעמיד שדה זו לעמוד תחת חיוב זה. ודנים את שוויו כשעת העמדה. אבל היכא דליתא ודאי חוזר עליו].

לח. [וכ"ד **הריא"ז** כאן]. **והרמ"א** (קיא יג) הביא בשם **ר' ירוחם** מח' כשבני חורין הם ביד יתומין קטנים, דאין גובין מהם עד שיגדלו.

לט. **והגר"א** (קיא כו בליקוט) ציין דה**ירושלמי** (שביעית י א) פי' דשעבוד מטלטלין מצוי להבריח, ומקשה הגע עצמך דאף קרקע היתה מכורה לבעלי זרוע, והשיב דמצויין בעלי זרוע ליפול. [והגר"א ציין עוד מקומות שמצאנו סברא זו].

דין אישתדף בנ"ח גובה ממשעבדי הוה חידוש[מ], ואין לך בו אלא חידושו[מא]. **והסמ"ע** (קיא כב) ביאר משום דהקרקע עצמה לא נתקלקלה[מב], אלא דאינו יכול להוציא מידו, ימתין עד שיפול האנס[מג]. [וע"ע **בש"ך** (קיא ט), ותומים ושאר פוסקים[מד]].

קנה) **שם. הר"ן** (נד: בדה"ר) הביא בשם **שו"ת הרמב"ן** (כא) דלווה שמכר שדותיו לב', ולא פי' איזה מהם קודם. דהמלוה אינו יכול לחזור על א' מהם, עד שיוכיח שהוא קנה אחרון[מה]. וכעי"ז הביא בשם הרשב"א **די"א** דמי שמכר לב', ובא' כתב ה' ניסן, ובא' ניסן סתמא. אינו יכול לגבות מהם דכל א' אומר הנחתי לך מקום לגבות.

והרשב"א דחה דשדות כולם משועבדין לבע"ח, אלא דתקנו (גיטין מח:) שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בנ"ח[מו], ועליו לברר שהניח בני חורין[מז]. ועוד הק' **הר"ן** לדברי הרמב"ן דכיון דאינו יכול לגבות ממשועבדים הוה כאשתדף[מח] [וכסברת הריטב"א הנ"ל], הילכך רצה מזה גובה, עד שיוכיח שחובו מאוחר.

ובחי' רא"ל מלין (שם) הביא דסברת הרמב"ן דגדר תקנת אין נפרעין הוא דעצם השעבוד נעקר, ואף דאילו אשתדף חוזר וגובה, כל זמן שהוא קיים אינו חוזר עליו[מט]. ובזה פליגי שא"ר דהוה רק גדר קדימה.

ורע"א הק' אמאי לא העמידו באפותיקי מפורש, דכה"ג ודאי לא גבי משאר נכסים. והוכיח מכאן דאפותיקי מפורש אף בנמצא שאינו שלו אינו חוזר עליו (וע' רמ"א חו"מ קיז א).

קנו) **תוד"ה התם.** אבל אשה ליכא למימר כל כך איהי היא דאפסידה נפשה וכו' לא היתה ראויה עדיין לגבות בברור וכו'. ולפ"ז תי' הגמ' איבדה משני קאי אף למסקנא. אבל שאר ראשונים נקטו כרש"י דלמסקנא איבדה לגמרי. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ קיח א) ה"ה לאשה בכתובתה[נ]. אך **השו"ע** (אה"ע ק ג) הביא בזה מח'.

דף צה:

קנז) **דההוא גברא דמישכן וכו' וקש וכו'. תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) כתב דאע"ג דהוה משכנתא, ובאתרא דאינו יכול לסלקו בזוזי (ע' ב"מ סז:). מ"מ לא הוה כאפותיקי מפורש דלא יהא לך פרעון אלא מזו. אלא כאפותיקי סתם דאם שטפה נהר גובה משאר נכסים (גיטין מא.).

אבל **הריטב"א** חילק דהכא איירי במשכנתא דסורא [וכמ"ש **רש"י**], דהוה באחריות המלוה לגמרי[א].

מ. ואי הגדר דבעינן שיהא בני חורין בשעת גבייה, א"כ אמאי הוה חידוש. ולכאורה מוכח מדבריו דהוה הפקעת השעבוד, וע"י שאשתדוף חוזר השעבוד הראשון. והא דאישתדוף חוזר וגובה [דהוה הפקעה בתנאי] הוה חידוש.

מא. ומשמע מדבריו דדוקא כשהיה אצל הלווה בשעת מכירה, דשייך טענת הנחתי. אבל אילו השדה היה מעיקרא אצל בעלי זרוע [שלא יוכל לגבות ממנו], אף היכא דהוה בני חורין ע"פ דין, מ"מ לא שייך בזה הנחתי. (וע"ע נתיבות שם).

מב. [דאילו הוזלה קרקע זו, נתברר דלא הניח כדי חובו, וחוזר וגובה מהלוקח].

מג. [ומבואר דאילו מפסיד בזה חובו, חוזר וגובה ממשועבדים. אלא דהכא נחשב דסופו ליגבות, אלא דעכשיו א"י לגבות].

מד. **והרמ"א** (שם) הביא **שו"ת הרא"ש** (מא א) דהיכא דהלווה המיר דעתו, כיון דא"א לגבות ממנו [דבדיניהם פטור] אין לך אשתדוף גדול מזו. והפוסקים ביארו דבזה לא אמרי' שסופו לחזור.

מה. וכתב וכ"ת דמספק לא תקנו תקנת אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בנ"ח, הא מ"מ אומר המוציא מחבירו עליו הראיה.

מו. **ורע"א** (צד.) תמה דדוקא כששייר זיבורית בעי להך תקנה, אבל שבק בינונית אף מדינא אומר לו הנחתי, ומה מכר ראשון לשני (וכמ"ש **תוס'** ושא"ר צב; וב"ק ח). וד' יפתח ליבי. [וי"ל דכיון דאינו מעמיד הקרקע הב' ל"מ סברת מה מכר, וכקו' הר"ן. אלא דהרשב"א הוסיף להק' וכ"ת דיש ג"כ גדר הפקעת שעבוד. ותי' דעליו להביא ראיה להפקיע שעבודו. וב' הקו' צריכין זל"ז].

מז. דאל"כ כל א' יערים להפסיד בע"ח דכה"ג.

מח. **והחזו"א** (צח) הק' כן ע"ד הרשב"א דאי"צ למש"כ, אלא כיון דא"א לגבות, הוה כאשתדוף.

מט. וכ"ה להדיא **בשו"ת הרשב"א** (הנ"ל). [אבל קשה דהכא לא ניחא ליה לרשב"א בסברת הרמב"ן. ואפשר דכוונת הרשב"א דהוה כספק מחילה, ועליו להביא ראיה דפקע שעבודו].

נ. **והש"ך** **והגר"א** (שם ג) ציינו דהוה כרש"י. דלתוס' באשה לא אמרי' שהפסידה.

א. **והחוו"ד** (קעב י) הביא דמבואר בסוגיין דמשכנתא דסורא הוה באחריות הלווה, ודלא כפשטות דברי **הרמב"ן** (הו' בפוסקים שם) דהוה גדר לוקח בזכות פירות, ולכל דבר המלוה נחשב לוקח בפירות. ואפי' נאבד או נשדף אינו חוזר עליו.

אבל משכנתא בעלמא דינו כאפותיקי מפורש, ואינו גובה משאר נכסים.

קנח) **עמדה ונשאת, בעל לוקח הוה וכו'.** מבואר בגמ' (ב"ב קלט.) דהוה מתקנת אושא. **והקצות** (קג ט) הק' למש"כ **רש"י** (ב"ק פח:) דתקנת אושא הוה אלימות לקנין פירות[ב], האיך מהני להפקיע מידי אחריך. ותי' דקנין פירות של הבעל [דהוה בגדר לוקח] קודם לזכות אחריך. וקנין פירות דבעל מעכב שלא יזכה ה'אחריך' אפי' בגוף.

קנט) **כמאן כי האי תנא וכו' רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון וכו'.** ואף דאמר 'אחריך' לשני[ג], הראשון יכול למוכרו. ועי"ז לא נשאר כלל לשני. [דכל ימי חיי הראשון הוא בעלים, ואף לענין להקנות לאחרים. וכיון שהקנה בחייו, השני אינו זוכה. ולא אמרי' דהוה תנאי ע"מ שישייר לשני].

קס) **כי קאמר תינשא, נשאת קאמר. הקצות** (רמח יג) כתב דכוונת הגמ' דתנשא באופן שלא יזכה הבעל, ותנשא בתנאי שיסתלק בעודה ארוסה באופן המועיל. [דאין לומר דכוונת הגמ' דתשב עד שתלבין ראשה].

קסא) **תוד"ה ומוקמינן. תימה מעיקרא וכו' דאפוכי** מטרתא למה לי וכו'. ומדברי **רש"י** (בסוגריים) מבואר דבי"ד נזקקין פעם א' להוציא[ד]. ור"י תי' דפעם תולים שיעשו פשרה. ותוס' כת' דמעיקרא נמי מוקמינן ביד הלוקח, ולאו דוקא שמוציאין. [משמע דכן תקנו משום פסידא[ה]].

והריטב"א (במשנה) הביא בשם **הר"ש משאנץ** דאף במשנה לאו דוקא, דאטרוחי בי"ד כולי האי לא מטרחינן בכדי. אלא לומר דכל א' יכול לעשות פשרה[ו]. [וכתב דכבר פי' כן (לעיל צב.) גבי יתומין שמגבים קרקע וחוזר וגובה, דאי"צ להגבות בפועל. דאפוכי מטראתא ל"ל[ז]. ומבואר כוונתו דאף הכא כוונתו כן[ח]].

קסב) **הכא דא"ל כשהיא נשואה וכו' אחריך ליקני בעל לא ליקני. הריטב"א** כתב דהוה כנותן מתנה לאשה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן, דקי"ל (קידו' כג:, נדרים פח.) דמהני[ט]. [וי"ל דהכא עדיף דאי"צ להתנות שהבעל לא יאכל פירות, אלא מתנה שלא חל בזה גדר לקוח משום תקנת אושא[י]].

והמחנ"א (זכיה ומתנה יא) כתב דאף למ"ד (שם) דאין קנין לאשה בלא בעלה, ה"מ בתנאי ע"מ שלא יאכל פירות, אבל המקנה לאשה ע"מ שהבעל לא יירשנה לכו"ע מהני. ולא נחשב מתנה עמש"כ בתורה [וברשב"ג (לעיל פג) אם מתה יירשנה], דהוה כמקנה לה ע"מ להחזיר בזמן פלוני[יא]. וכ"כ **התוס' רי"ד** דרשב"ג קאי דוקא בנכסי מלוג דממילא הוה דבעל,

---

והחוו"ד כת' דאין לומר דבסוגיין איירי במשכנתא סתם, דבגמ' מבואר דהוה מעשים בכל יום, ויש מ"ד דמשכנתא סתם אסור [מלבד משכנתא דסורא].

ב. וע' בקצות (שם) ובאבנ"מ (צ יא) שהאריך בזה (והו' לעיל נ. וכמה מקומות).

ג. וס"ד דהגמ' (ב"ב קלה:) דהוה משום דיש לו קנין פירות כקנין הגוף. והגמ' דוחה דאחריך שאני, ועדיף מקנין פירות. [וע"ע בראשונים שם וב"ב קכד:].
והמחנ"א (זכיה יח) **והקצות** (רמא ד) נקטו דהיכא דקנה קנין הגוף לזמן יכול למכור, ואף כשעבר הזמן ישאר ביד הלוקח. וע"ע חי' ר' שמעון (ב"ב ל ד).

ד. ורש"י מה"ק ביאר דאין בי"ד נזקקין להחזיר חלילה. אך מדברי רש"י לפנינו משמע דהוה סברא דהבעל אינו יכול להוציא מיד הלוקח, דאין לבעל זכות כלפי טענת 'הוצאתי מיד אחריך'.

ה. אבל **התוס' רי"ד** כתב דכה"ג הבעל אינו יכול להוציא מיד לוקח, כיון דהלוקח הוציאן מיד אחריך, דהבעל לא היה זוכה אצלם בדין, אין בי"ד נזקקין להוציאן. ומבואר דסברת פסידא הוה רק היכא דכבר גבה וחזר.

ו. [משמע דכיון דסכמו ביניהם פשרה, עי"ז יכול להוציא בבי"ד. דאינו בכדי].

ז. [ומבואר דכוונתו שם משום אפוכי מטראתא, ולא משום דתובע ישר מדר' נתן. עי"ש].

ח. אמנם **תוס'** (שם) לא משמע כן. [וכן **תוס'** (כאן) משמע דהוה סברא דמשום פסידא לא תקנו. אבל בעלמא חוזר חלילה, כשיש נפק"מ].

ט. [אבל נח' בזה הראשונים להלכה ואכ"מ].

י. ועוד דמבואר (ב"ב קלט:) דבמקום פסידא לא עשו את הבעל לוקח. [א"כ לאו מילתא פסיקא תקנו].

יא. [וצ"ב דהא לא אמר לה להקנות לאחר, אלא ממילא זכה אחריך. ומשמע דמ"מ הוה בגדר אחריך, ואם תמכור לאחר, השני אינו מוציא מידה, אלא הוה כתנאי שלא יחשב ההקנאה לבעל במכירה. ויל"ד].

אבל במה דדעת אחרת הקנה לה בתנאי, הכל לפי דעת מקנה[יב].

קסג) **תוד"ה וכן.** דאין לשניה כ"כ פסידא. **המהרש"ל** נקט דהטעם שיכולה [עכשיו] לחזור עליו, אם יהא לו נכסים [עי"ש]. **והמהרש"א** ביאר כוונת התוס' דמעיקרא בשעת סילוק יכלה לחזור לשאר נכסים. וע"ע **פנ"י.**

קסד) **וכן בע"ח וב' לקוחות. פרש"י** דהחוב כנגד ב' שדות. וכ"כ **הרא"ה**, וכתב דס"ל דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה[יג]. אבל **הרמב"ם** (מלוה יט ח) הביא כשהלוקח הראשון מכר ללוקח שני, והבע"ח כתב ללוקח הראשון דין ודברים. דבע"ח גובה מלוקח שני, וחוזר עליו לוקח ראשון, וחוזר חלילה[יד].

והראב"ד (ערכין ז טו) הק' דא"כ נימא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. [דלוקח שני בא מכח זכותו של ראשון]. **והראב"ד** (מלוה) האריך עוד להק', דלפ"ז דוקא כשמכרו באחריות[טו]. והלוקח הב' תובע אחריותו, והלוקח הא' מפסיד, ול"ש פשרה בין שלשתן [אלא בין בע"ח וא' מהלקוחות]. ועוד הק' אמאי לא אמרי' אי שתקת וכו' מהדרנא שטרא למריה. [**והאחרונים** האריכו בדבריהם].

והגר"ח (שם) הק' האיך חוזר לוקח ראשון ומוציא מהמלוה. דכיון דהמלוה לא גבה ממנו [אלא משני], א"כ אינו סותר לסילוק. ואף דהמלוה נסתלק שלא יגבה מהראשון, כיון דמכר את השדה הגבייה אינו מהמוכר. והוא לא נסתלק מעצם השעבוד בקרקע אלא שלא יגבה ממנו. והכא לא גבה ממנו, ואף דמכרו באחריות[טז].

והגר"ח הביא דמבואר דכשבע"ח גובה מלוקח שקנה באחריות, גדר תנאי האחריות שיש שיור אצל המוכר שיחשב שהבע"ח גבה ממנו[יז].

והחזו"א (בגליונות) הק' דכיון דקודם גביה הוה של לוקח, האיך יחשב גבייה מהמוכר, דא"א לשייר דברים בעלמא. ולא משמע דהמכירה בתנאי או לזמן עד שעה שיגבה הבע"ח [וא"כ מתברר דהמעות הוה הלואה]. והוכיח כן מהגמ' (לעיל צב; ב"ק ח:) דמצי אמר לאו בע"ד דידי את [לולי הא דעלי הדר[יח]].

והגר"ח האריך לדון האם יכול לתבוע אחריותו כל זמן שאינו שקט אצלו. או כיון דחוזר ומוציא ממנו, ובטל גבייתו [למפרע]. ומתבטל אף אחריותו. ובזה אמרי' חוזר חלילה. [ועי"ש שהעמיד בזה מח' הרמב"ם וראב"ד האם הפשרה בין ב' או בין ג'. ויש להעמיק בזה].

הדרן עלך פרק מי שהיה נשוי

יב. וכתב דעפ"ז מתיישב מנהגינו שמתנים שאם תמות בלא בנים שיחזור הנדוניא ליורשי האשה [ע' מה שהו' לעיל מז:]. [ולדברי התוס' רי"ד מהני רק במה שנתן לה אביה עד"כ, אבל נכסים שהיו לה קודם ל"מ התנאי].

יג. והביא בשם **הראב"ד** לדחות דאיירי באפותיקי, וע' מש"כ במשנה.

יד. **והרמב"ם** (ערכין ז יד,טו) כתב דהמקדיש נכסיו והיה עליו בע"ח וכתובה וכו', אין גובין [דס"ל דהקדש דמים מפקיע שעבוד, ע' לעיל נט:], אלא כשימכור להדיוט חוזר וגובה מהן. הא למה זה דומה לכותבת ללוקח ראשון דין ודברים, דחוזר וגובה מלוקח שני. [ולא אמרי' אתינן מכח מאן דאין לך זכות עמו].

טו. ובמשנה לא הוזכר חילוק, ומשמע דאף הגמ' כה"ג.

טז. וכתב דאין סברא לומר שנתחייב הבע"ח שלא יגרום ללוקח הפסד, בחיוב אחריות. ועוד א"כ ימנע שלא יגבה מהלוקח השני, ולא שיחזור ויוציא ממנו.

יז. ונהי דקודם שגבה אין למוכר זכות בשדה כלל, אבל כשגובה חוזר ונחשב דגבה מהמוכר. [והביא מקור לזה דהא דבע"ח גובה את השבח, ב"מ טו., עי"ש תוס']].

יח. ואולי דברי הגר"ח הם בתר סברת 'עלי הדר'. [ועוד נר' דכוונת הגר"ח דמעשה הגבייה הוה מיד הלוקח, והתם איירי קודם מעשה גביה. אלא דמתברר בתנאי, דאחרי שנגבה הוה כגבוי ממנו. ומשום שיש לו זכות בתנאי שהשני יזכה בדין, לא נחשב בע"ד לדון עליו].

פרק אלמנה ניזונת

א) **אלמנה נזונת מנכסי יתומים.** היינו מנכסי המת.
ובפשוטו הוה כשאר חוב של אביהם שגובה מהיורשים. אבל **הפנ"י** (לעיל נ: ולקמן קז.) כת' דגדר התקנה דהוה חוב של היורשים[ט] [אך דוקא מנכסי המת].

ב) **מעש"י שלהן.** יש שדנו האם המעש"י של היורשים, או כיון דנזונת מנכסי המת, המת זוכה במעש"י. והיורשים זוכים מדין ירושה. ונפק"מ דנחשב נכסי המת ויש מצווה לפרוע בו בע"ח דידיה.

ג) **יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה.** [ע"ע בגמ' לעיל פ:]. **ובתלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) פי' דהיינו יורשים הראוין לירש כתובתה חייבין לקוברה. ואף כשאין לה כתובה, ולא ירשו כלל. דאל"כ לקתה מדת הדין.

ד) **רש"י ד"ה אין חייבין.** היא תקבור עצמה.
ההפלאה כת' דדקדוק לשון רש"י דלא הוה 'חוב' על היורשים לקבור, אלא שקבורת המת קודמת לזכות היורשים. ולא שהוא חוב בעלמא על היורשים[כ].

והאחרונים ביארו דכיון דקבורה הוה מצרכי המת[כא], במה שהמת צריך לעצמו אינו מוריש לבניו[כב]. (וע' מש"כ לעיל מח.).

ה) **תוד"ה ואין.** מיהו תימה הא דלא קתני אין חייבין בפרקונה. **רע"א** הק' דבלא"ה ל"ש חיוב קבורה, דלא קרינן אהדרינך לאינתו (וכדלעיל נב.)[כג]. וכתב די"ל דקאי באשת כהן דסגי אהדרינך למדינתך, וכאביי (לעיל שם) דאף באיסור דבר אחר גורם[כד].

ו) **בא"ד וי"ל דאיצטריך לאשמועינן אפי' היכא דלא שקלא כתובתה, כגון דליכא אלא מטלטלי**[כה]. והבי"ש [פט ה] כתב הטעם משום דלא פלוג.

והרמב"ם (יח ו) כת' דהיכא דהאלמנה לא נשבעה על כתובתה יורשי הבעל חייבין לקוברה. והר"ן ביאר דיורשי הבעל חייבין בקבורתה כיון שאין יכולין יורשיה לגבות, לפי שאין אדם מוריש שבועה לבניו[כו]. וקל וחומר משומרת יבם (לעיל פ:) דכיון שיורש כתובתה חייב לקבור[כז].

והראב"ד השיג וכי מפני שלא נשבעה נקראו יורשי כתובתה. והלא הם אומרים שכבר נפרעה והורישה.

יט. ובגמ' (לעיל סט.) נסתפקו בגדר פרנסת נישואין של הבת, אי הוה בע"ח דאביהם או של היתומים. ונפק"מ אי גובה מזיבורית ואי צריך שבועה.

כ. וכתב דנפק"מ היכא דיש על היורשים חוב אחר. דאי משום חיוב על היורשים, החוב קודם למצוות הקבורה. אלא כיון דהוה זכות בנכסים, ולענין זה לא ירשו היורשים.
וההפלאה דן בחיוב קבורה של הבעל בנכסי אשתו, היכא דיש לו שאר חובות. וכת' דבנכסי צאן ברזל דידה מחוייב לקבור, שלא ירש הנכסים בענין שמחוייב קבורה. אבל בשאר נכסי הבעל י"ל דהבע"ח קודם לחיוב קבורה.

כא. אך לפ"ז היה נראה דאף גר שמת, קוברים אותו מנכסיו. ואי אפשר לזכות בנכסיו במה שצריך לקבורתו. אבל **בשו"ת הרא"ש** (טו ג, ובטור ושו"ע ערה ב) כת' דגר שמת נסתלק מהנכסים, ומי שזוכה מהפקר אינו בא מכחו. ומש"ה אינו חייב יותר מכל ישראל. [וע"ע ב"ח שם].

כב. [ויל"ע דלפ"ז לא הוה 'חיוב' על היורשים, אלא דהוה מצוות כיבוד אב בעלמא, לקיים קבורתו מנכסיו. אבל לשון ההפלאה דהיורשים חייבין, כיון דיש קדימה בנכסים. וצ"ב].

כג. דאפי' נשבית ונודע לו בחייו ואח"כ מת, היורשים אינם חייבים לפדות (וכדאי' לעיל שם).

כד. ורע"א יישב עפ"ז הא דנקטו תוס' 'אמאי איצטריך למידק' (לעיל פא.) וכו', אמאי הביאו מהמסקנא, הו"ל להביא דבתחילת הגמ' שם הוה ספק. ותי' דתוס' הביאו מדברי אביי גופיה.

כה. וההפלאה העיר דקבורתה כנגד נדוניא, ולא מנה ומאתיים. ותי' דבאלמנה שהגיע זמן גביית כתובה הוה בזכתה, וחוזרת ומורשת לבעל. וכמ"ש **תוס'** (לעיל פ:) גבי שומר"י [והכא עדיף, שהרי היה ראוי לגבייה בפועל].

כו. ומ"מ כת' הר"ן דהדין עם הראב"ד. ועד"ז כת' **הטור** (ס"ס פט) שהרמב"ם חושב ליורשי הבעל יורשיה כל זמן שלא נשבעה כיון שאין יורשיה נוטלין כל זמן שלא נשבעה. ולא נהירא וכו'. **והשו"ע** (פט ד) הביא י"א דיורשי הבעל קוברים אותה, ולא הודו לו.

כז. ובשומרת יבם יורשין מקצת נכסי צאן ברזל, וכ"ש זו שאין יורשיה יורשין מכתובתה ומנכסי צאן ברזל שלה כלום.

אלא יורשיה[כח] קוברין אותה אף שלא נשבעה, ואע"פ שלא ירשו כלום.

והבי"ש (פט ה) הביא דדעת התוס' כראב"ד[כט], דאף דלא נשבעה ולא ירשו כתובתה לא פלוג רבנן[ל].

ז) **שם. בפסקי תוס'** (שלד) כתב דיורשיה חייבין בקבורתה, אפי' לא ירשו כלום, וכגון שהבעל הניח רק מטלטלין דאינן משועבדים לכתובה[לא]. **והחלק"מ** (פט ד) הביא מדבריו דיש חיוב קבורה אף כשלא ירשו כלל[לב]. וכ"מ **בראב"ד**. אך הביא דלשון **השו"ע** (שם) להיפך דדוקא משום דירשו כתובתה חייבין לקבור. ואם לא ירשו כלל נקברת מהצדקה.

ח) **וכאנשי גליל, ולא סגי דלא יהבי לה וכו'**. [כדתנן לעיל נב:] דמחוייבין מזונות לאלמנה לעולם. ויל"ד האם ס"ל דלא מהני לפרוע כתובתה[לג], או דס"ל דאף היכא דפרעו לה כתובתה עדיין יש לה מזונות[לד].

ט) **תוד"ה נזונת.** הא לא מבעי וכו', ולענין הלכתא כמאן, דהא שמואל וכו' (לעיל נד.). אבל **הרמב"ן** כתב דאפשר דר' זירא פליגא אהתם, ומהתם נפשט להכא.

י) **בא"ד לאנשי יהודה שמדעתם נזונת ויכולין לסלקה אין מעש"י שלהם. ובתלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) ביאר דלאנשי גליל הוו כבעל, דלא סגיא דלא יהבו לה. אבל לאנשי יהודה לאו כבעל נינהו, ומש"ה לא תקנו מעש"י[לה]. [ועד"ז כת' תוס' בסמוך].

האבנ"מ (צה) כת' דאין סברא כלל שלא יזכו במעש"י משום שיכולים להפקיע אותה ממזונות[לו]. אלא דוקא משום סברת **תלמיד הרשב"א** דיש צד דלאנשי יהודי תקנת מזונות אלמנה לאו כבעל הוא, אלא כנגד עיכוב פרעון הכתובה. דכיון דבידם לפרוע כתובתה, כשמעכבים מתחייבים לה מעש"י.

והב"ח (צה) כת' ע"פ סוגיין דבמקום שנהגו שהברירה ביד היורשין לסלק כתובתה ושלא לזונה, א"כ לא זכו במעשי ידיה[לז]. **והאבנ"מ** דן דלדידן קי"ל כאנשי גליל דתקנת מזונות הוה כבעל. ואף במקום שהתנו שיוכלו לסלקה, ומהני המנהג, אפ"ה לא שינו את עיקר התקנה. ודין מעש"י לא משתנה.

יא) **שם. תוס'** (לעיל מג.) הק' דמבואר בסוגיין דהיכא שניזונת ע"י תנאי בי"ד [בע"כ] הוה מעשה ידיה שלהן טפי ממה שהיתה ניזונת מדעתם[לח]. ואילו

כח. **והראב"ד** הוסיף יורשי נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג. **והחלק"מ** (פט ה) דן אי כוונתו משום דיורשים הנך בלא שבועה. אך סו"ד **הראב"ד** דאף דלא ירשו כלום.

כט. **וההפלאה** הק' א"כ הול לתוס' למימר דלא נשבעה. דהא היכא דל"ל נכסים לא היתה נשבעת, דוכי בחינם תשבע. והריטב"א אחר שהביא תי' תוס' (בשם ר"י) כת' צ"ע אם הניח הבעל נכסים אלא שמתה קודם שתשבע, אם חייבין היתומים בקבורתה אם לאו לפי דעת רבינו. [ולכאורה היינו דעת ר"י, שלא הביא למעלה מדברי רבו]. ומבואר דנסתפק בדעת תוס'.

ל. ומשמע מדבריו דיורשיה חייבים משום תקנה, דתקנו דיורשי כתובתה יקברוה. אך לכאורה אינו כן, דיורשי האשה חייבים לקבור כדין כל יורש שקובר את המוריש. וכמ"ש רש"י דתקבור את עצמה [ולא מצאנו דהיכא דאין לו נכסים הוה משום לא פלוג].
ולכאורה מח' הרמב"ם והראב"ד האם יורשי הבעל מחוייבין לקוברה. או דיורשי הבעל אינם חייבין לקבור, וממילא יורשיה חייבין.

לא. דנקט דדברי התוס' קאי אף אסיפא, דיורשיה יורשי כתובתה חייבין, אפי' שלא נשבעה. [ונקראין בשם 'יורשי כתובתה' כיון דראויין לירש אם יש לה]. וע' הפלאה.

לב. וכ"פ **השו"ע** (יו"ד שמח ב) דכופין את היורשים ומוציאין מהם ממון לקבורתו, כפי מה שרגילים בני משפחתו ואף כשאמר אל תקברוני, והוא שירשו ממון מאביהם. **והש"ך** (שם ויו"ד שמד ז) הביא דאם לא ירשו הוה חיוב על כל ישראל.
אך **בשו"ת מהר"ם מינץ** (נג, הו' בפוסקים שם) כת' דעני שמת בניו חייבין לקבור. ודוקא באמר אל תקברוני והבן לא ירש הוה חיוב על כל ישראל. וע"ע **שו"ת חוות יאיר** (ס"ס קלט) **וראב"ן** (שו"ת בתחילת הספר לג, הו' במהר"ם מינץ).

לג. ולא אמרי' בזה פרעון בע"כ הוה פרעון, כיון דיש לה הפסד בדבר. [א"נ הכתובה הוה תוך זמנו, כל זמן שהיא בחזקת אלמנה].

לד. והא דאי' (לעיל נד., ולקמן צז:) דהיכא דאין לה כתובה אין לה מזונות, ה"מ כשהיא תבעה.

לה. או דלמא הניזונת תנן, ואף לאנשי יהודה מעשה ידיה שלהן. וכ"ש לאנשי גליל.

לו. וכת' לדעת ר"ל (לעיל נח:) דרשאי לומר לאשתו צאי מעש"י למזונותיך [דלא **כתוס'** לעיל מז: ד"ה תיקנו], ובידו להפקיע ממנו חיוב מזונות. ואפ"ה כל זמן שלא הפקיע זוכה במעש"י.

לז. [ונקט דלמסקנא נזונת תנן]. ע' בי"ש (צה א), אך החלק"מ (שם) נקט דהך ספק לא איפשיטא. [וכמ"ש הבעה"מ דבדרך דחייה איתמר].

לח. **והאחרונים** ביארו דקו' התוס' לשיטתם בסוגיין, דאילו לדעת רש"י (כאן) לא תלי בהכי.

בגמ׳ (לעיל מג.) מבואר גבי בתו דכיון דנזונת בע״כ בתנאי בי״ד הוה מעש״י שלה טפי. וצ״ע. וכת׳ (בסוגריים) ודוחק לחלק בין אלמנה לבת, משום דבתו ניחא ליה בהרווחה [כדאי׳ לעיל מג.], ותוס׳ הק׳ דמ״מ הסברא הוי איפכא.

והפנ״י (לעיל) תי׳ דעיקר הסברא בסוגיין דכיון דיכולים לסלק לא הוה כבעל, והוה כאדם אחר שזן את האשה ואינו זוכה במעש״י. ודוקא לאנשי גליל מחוייב לזון מגדרי האישות. ועיקר הסברא לא הוה משום דיכולים לסלק בע״כ.

דף צו.

יב) **אי אמרת בשלמא הניזונת תנן וכו׳. פרש״י** וסתם תנא כאנשי יהודה. ואף שמואל קאי לענין אנשי יהודה ובאופן שאינה ניזונת מנכסיהם.

ודעת **הרמ״ה** (ברא״ש לעיל סו. ו א) גבי אשתו היכא דאינה נזונת [כגון שאמרה איני נזונת ואיני עושה], מציאתה לעצמה. **והרא״ש** חלק דאף דמעש״י לעצמה, אפ״ה מציאתה לבעלה משום איבה[א]. [וקמ״ל שמואל בסוגיין דהך תקנה לא הוה באלמנה[ב]].

ותוס׳ פי׳ דאף היכא שנזונת, כיון דהוה מדעתם לא הוה כבעל. ואף דזכו במעש״י, לא זכו במציאה [והעדפה].

והרמב״ן הק׳ דשמואל (לעיל נד., והו׳ בתוס׳ צה:) פסק כאנשי גליל. וקשיא שמואל אדשמואל. וכת׳ דאפשר דשמואל חזר בו, או דר׳ זירא פליג אההיא דלעיל. ועוד תי׳ כיון דמתני׳ כאנשי יהודה, א״כ אף שמואל קאי לפרש את המשנה, במקום שנהגו כאנשי יהודה. ואף דבמקומו נהגו כאנשי גליל[ג].

יג) **לעולם אימא לך ניזונת וכו׳ תיהוי להו איבה. פרש״י** שבע״כ זנים אותה [ומש״ה לא חששו דמימנע ולא יזון]. **ופרש״י** דאפ״ה זוכים בעיקר מעש״י דתקנו מעש״י תחת מזונות. [ומשמע דתקנת מעש״י לא הוה משום איבה. אבל **תוס׳** (לעיל סו. ד״ה מציאתה) הביאו מהגמ׳ (יבמות צ:) דאף תקנת מעש״י הוה משום איבה. עי״ש].

ורש״י מה״ק כת׳ הטעם דמציאת אלמנה לעצמה, דכיון דהמזונות תלי בדעת יורשין, אי הוה מציאתה מנה או מאתים היורשין יטלו מציאתה, ולמחר יאמר לה טלי כתובתיך וצאי. ומש״ה כל היכא דיכולים לסלקו אינו בדין שיזכו במציאה.

יד) **שם.** בפשוטו משמע דנדחה הראיה, ולא נפשט הספק. אבל **הרי״ף** (לעיל נד. כ: בדה״ר) הביא דאסיקנא נזונת תנן וכאנשי גליל[ד]. [ולכאורה ל״ג הלשון ׳אימא לך׳].

והראב״ד (כתוב שם לעיל שם) הביא דכן היא נוסחת משנתינו ׳נזונת׳, כאנשי גליל[ה]. ולא מצינו נוסחא מעולם שונה הניזונת כאנשי יהודה[ו].

טו) **א״ר יוסי בר״ח כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליורשים וכו׳.** קמ״ל דמחוייבת לטחון ולאפות ושאר צרכי הבית מגדרי מעש״י, ולא רק לעשות בצמר (ע״ע תוס׳ וראשונים לעיל סג.).

חוץ ממזיגת הכוס, בפשוטו קמ״ל דהנך אינן בכלל החיוב מעש״י דיתומים. **ורש״י מה״ק** הוסיף דהוה גנאי לעשות מלאכות אלו אלא לבעלה[ז].

טז) **חוץ מהתרת המנעל וכו׳ אבל מנח תפילין ליה לן בה. בשו״ת באר שבע** (יא) הביא דר׳ יוחנן (ב״מ מא. וכ״מ) אמר מאן דמתרגם לי וכו׳ מובילנא מאניה

א. ותקנו מציאה משום איבה וקטטה. [אבל מדברי **התוס׳** (לעיל סו.) משמע דדוקא משום שזן אותה שייך איבה. וכן בגמ׳ (שם) אי׳ דמציאה הוה כמו העדפה דמעשה ידים, ובאומרת איני נזונת ואיני עושה הוה לעצמה].

ב. [ויל״ד דלפ״ז הוה מצי למימר דהניזונת תנן, אף לאנשי גליל. לאפוקי שהאלמנה אמרה איני נזונת ואיני עושה. ואפשר דלא רצו להעמיד פשטות המשנה כן, משום דלא שכיח].

ג. אבל אי מתני׳ כאנשי גליל, וכן נהגו במקומו של שמואל. א״כ אליבא דמאן קאי.

ד. והביא מסוגיין דקי״ל הכי. וכ״ד שמואל (לעיל נד.) דקי״ל כוותיה בדינא. **והבעה״מ** (שם) חלק דהוה דחייה בעלמא דדחינן ׳לעולם אימא לך׳ וכו׳, ולא תפשוט בעיין.

ה. **והריטב״א** (במשנה) כת׳ דאף הגירסא ׳ו׳מעשה ידיה שלהן קאי למסקנא דקאי כאנשי גליל. [ויישב קו׳ התוס׳ שם].

ו. והוסיף דאם לא [היתה] הלכה רווחת לא אשתמיט חד ספרא שיכתוב הניזונת.

ז. ועד״ז כת׳ **רש״י** (לפנינו) דיש בזה הרגל דבר. [וצד איסור]. והשיטמ״ק כת׳ דרש״י מהד״ב חזר בו. ויל״ד בזה.

בתריה לבי מסותא. ולא מצינו שאר חכמי הגמרא שאמר כן. וביאר דר' יוחנן לא היה מניח תפילין, כיון שהיה עלול לנזילות (ע' ירושלמי ברכות ב ג[ח]), ולא היו לו תפלין בראשו. ומש"ה הוה חידוש שעשה עבודת עבד, ויעשה[ט] אף מה שהתלמיד אינו חייב לעשות לרבו, במקום שאין מכירין אותו ואינו מניח תפילין.

יז) **כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד.** ע' רש"י. **ובשו"ת הר"י מגאש** (לז) כת' דדריש למס מלשון מס, שהתלמיד [שהוא רעהו בקריאת התורה] חייב לשמשו כמו חיוב המס, מונע ממנו חסד וכו'.

אלמנה שתפסה מטלטלין

יח) **ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה[י]. והראשונים** הביאו דנח' **בירושלמי** האם חייבת להראות לנו כמה תפסה אחוי מה שבידך, או דאף זה אינה חייבת. כיון שהיא עתידה לישבע לבסוף [ע"ע רא"ש].

יט) **תוד"ה אלמנה.** פ' הריב"ן דמיירי שתפסה לאחר מיתת הבעל[יא]. וכ"כ **הרי"ף** (נה: בדה"ס) דאיירי בסוגיין בתפסה לאחר מיתה[יב], ואפ"ה מהני תפיסה למזונות. ומש"ה רבא סובר דל"מ תפיסה לכתובה.

ותוס' (בהמשך, ולעיל פד: ד"ה והוא) **הביאו דר"ח ובה"ג** פי' דבסוגיין איירי דתפסה מחיים. ול"מ תפסה מחיים לכתובה כיון דלא ניתנה ליגבות מחיים. והא דאי' (לעיל פד:) דמהני תפיסה מחיים אף לר' עקיבא, קאי דוקא בבע"ח ולא בכתובה.

ועוד כתב **הרמב"ן** דכתובה אינה גובה ממטלטלין, ואפי' מיניה[יג]. ומש"ה ל"מ תפיסה[יד].

והרמב"ן ביאר דאפ"ה מהני תפיסה למזונות, אף דל"ש לפרוע חיוב מזונות מחיים. אפ"ה מהני תפיסה לגבות ממנו מזונות לאחר מיתה.

ותוס' (לעיל פד: והתורא"ש כאן) **כת'** דתקנו דמהני תפיסה למזונות[טו], וכמו שתקנו שמוכרת שלא בבי"ד לצורך מזונות (ע"ע לקמן צז.).

כ) **שם. הראשונים** הביאו דאי' (לקמן צח.) דתפסה כסא דכספא בכתובתה, ואף לרבא מהני תפיסה[טז]. **ור"ח** (בתוס' לעיל פד:, והו' ברי"ף בשם חד מן רבוותא) **כת'** דסוגיין אינו, ודחה את סוגיין ע"פ הגמ' דכסא דכספא[יז]. **והרי"ף** תי' דבסוגיין איירי בתפיסה לאחר מיתה, ומש"ה ל"מ. ואילו התם בתפיסה מחיים.

ותוס' (לעיל פד:, והרמב"ן כאן) **תי'** דשמא סבורים היו להפסידה כתובתה בתפיסה זו. [והיתומים נתנו לה רשות לתפוס].

כא) **שם. הר"ן** חילק דבסוגיין איירי בתפיסת שאר מטלטלין, דמחסרי גובינא. אבל מהני תפיסת מעות לכתובה, דמיד שתפסה המעות אין מוציאין מידה שהרי כבר נפרעה הכתובה. [ויישב בזה את הגמ' (לעיל צג.) בב' תפיסות, דאיירי בתפסו מעות לאחר מיתה]. **ורע"א** (שו"ת ק קל) **כת'** דה"מ היכא דאינו מחוסר שבועה. אבל היכא דמחוסר שבועה לא הוה פרעון. [וע"ע לקמן צח.].

כב) **בא"ד וא"ת אלא מעתה תועיל תפיסת וכו' ונמצאת שדה שאינה שלו לאחר מיתת המוכר**

ח. אך ע"ע יומא פו דר' יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין.

ט. ומבואר דבסוגיין אינו חייב יותר. אבל אם רוצה רשאי, ואין בזה הוצאת לעז.

י. **ובשו"ת הרי"ף** (מד) כת' דאפי' תפסה כל ממון שבעולם אין מוציאין מידה, והביא ממעשה דכלתו של ר' שבתי שתפסה דיסקייא מלאה מעות ולא היה כח בחכמים להוציא מידה. ודייק דאין בדבר תקנה לשער לה כדי כל מזונותיה.

יא. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) דאיירי לאחר מיתה. וביאר דבמידי דלא טריף ממשעבדי תפיס אפילו לאחר מיתה.

יב. וכת' דיקא נמי דבסוגיין אי' אלמנה שתפסה, למימרא דכשהיא אלמנה תפסה. ואילו (לקמן צח.) אי' איתתא דתפסה כסא דכספא, למימרא דכשהיא תחת בעלה תפסה.

יג. **והרמב"ן** ציין דמבואר (קידושין סה: ונדרים סה:) דאפי' מיניה דידיה מטלטלין לא משתעבדי לכתובה. וכ"ד **תוס'** (לעיל פא:) ורוב הראשונים. ודלא כראב"ד.

יד. **והרמב"ן** דלא דמי לתפיסת בע"ח, דתפיס מאי דמשועבד בעידנא דמשועבד.

טו. ועוד דיותר יש לה צורך למזונות מאשר כתובה.

טז. ועוד אי' (שבועות לב:) דילמא תפסה מטלטלין בכתובתה. וכן (לעיל טז:) דילמא תפסה מאתיים. [וע"כ היינו מטלטלין, דל"ש תפיסה בקרקעות].

יז. **והרי"ף** הביא דהדר ביה רבא בהאי מעשה. והרי"ף דחה דהו"ל לגמ' להק' דרבא אדרבא, ולומר דהדר ביה. ולברורי הי מינייהו הדר ביה. ולא הוה שתיק גמרא מיניה.

וכו'. המהרש"א כת' דכוונת התוס' כמ"ד (רב פפא ב"ב מד:) דאף כשמכרו שלא באחריות, כיון דנמצאת שאינו שלו חוזר עליו. ומבואר בתוס' דמ"מ דינו כמלוה ע"פ, דכיון שמכרו שלא באחריות אינו גובה ממשועבדים [ע"ע הפלאה]. אבל תוס' (ב"מ יד. ד"ה שעבוד) כת' דגובה ממשועבדים.

כג) **בא"ד והלוקח נמי באחריות, ובא בע"ח וטרפה עם השבח וכו'. ההפלאה** הק' דכיון דאין לו על מי לחזור אמאי גובה עם השבח. [ואבמ"ל].

כד) **בא"ד ור"ח וה"ג פי' דהכא מיירי בתפיסה מחיים וכו' אבל לכתובה וכו' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים.** [ול"מ תפיסת משכון כיון דעדיין לא ניתנה ליגבות[יח]].

והרמב"ן הביא דבמשנה (לעיל פ:) אי' דבשומרת יבם לחכמים הקודם זכה בפירות התלושים, **ופרש"י** דהיינו שתפסו מחיים דבעל [וציין לגמ' פד:]. ומש"ה קאי כר' עקיבא[יט].

ותוס' (לעיל פד: ד"ה ולר' עקיבא) תי' דבשומרת יבם איירי שתפסו לאחר מיתה, ואפ"ה מהני תפיסה אף לר' עקיבא, כיון דהיבם הוה במקום אחיו. והוה כאילו תפסה בחיי הבעל.

[ואף דאמרי' (לעיל פא.) דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים בשומרת יבם, מבואר דלענין תפיסת מטלטלין מהני. ויל"פ דנחשב קצת כגבוי. ומהני לענין תפיסת מטלטלין].

כה) **בא"ד פסק בתשו' הגאונים בכולי ש"ס הילכתא כמר בר רב אשי וכו' אע"פ שכתב הריב"ן וכו'.** ע"ע **תוס'** (שבועות מא.).

טענת פרעון מזונות

כו) **אלמנה ששהתה ב' וג' שנים וכו' איבדה מזונות. פרש"י** מדלא תבעתן מחלתן. [ויש אומדנא שמוחלת, וע"ע לקמן קד. בגדר אומדנא למחילה[כ]].

והבי"ש (צג כג) כת' דלאחר זמן זה אפי' תפסה משכון בלא עדים לא מהני. דאמרי' שכבר מחלה ולא מהני לה מיגו[כא].

כז) **שם. אלמנה. והרמב"ן** כת' דדוקא אלמנה, אבל אשת איש[כב] ששהתה אפי' יום א' הפסידה[כג]. דבשלמא אלמנה אפשר דאכלה מדידה, כגון מציאתה. אבל אשת איש הכל לבעלה. ואי לוותה ואכלה[כד], תביא ראיה להוציא[כה] (ע"ע לקמן קז:). ואפי' מכרה נכסיה [נכסי מלוג] בטובת הנאה [ולא תבעה מהבעל] מסתברא דהפסידה מיד, שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן ולסייע להם[כו].

והר"ן כת' דדין זה [דמכרה מנכסי מלוג] צ"ע, די"ל

יח. אך אי' (שו"ע חו"מ צז טו) דמהני תפיסת משכון בחוב תוך זמנו. ולכאורה מוכח דכתובה מחיים גרע מחוב תוך זמנו. וכדברי **האחרונים** דלא חל חיוב ממון מחיים, אלא חוב להתחייב [וע' מש"כ בזה לעיל מג: ונד:].

והקרנ"ר (על המהרש"א לעיל צא: אות ג) כת' דבחוב אחריות קודם שגבו את הקרקע ל"ש תפיסת משכון. דעדיין לא היה עליו שום חוב. [מחיים דהלווה]. ואילו מדברי **המהרש"א** (שם) מבואר דשייך בזה משכון קודם שגבו. ונח' ע"ד הנ"ל. וי"ל דסברת הקרנ"ר דאף אחריות ליכא חיוב ממון קודם שגבו את השדה, והוה מעין חוב להתחייב.

[אך **הנתיבות** (עב ב) נקט דאין זכות לתפוס משכון תוך זמנו היכא דהחוב בטוח, כיון שהלווה לו בלא סמך משכון. [**ובשו"ע** (שם) איירי באופן שנתעורר צד שאינו בטוח במעותיו]].

יט. **והרמב"ן** הוסיף דקשה להעמיד סתם משנה כר' טרפון.

כ. ואפשר לחלק דחיוב מזונות הוה לזון, ולא הוה חוב ממון גמור. והיכא שלא היתה צריכה לאכול וכדו' הבעל פטור. וכאן אי"צ גדר מחילה גמורה.

כא. **וההפלאה** (קו"א צג יד) ביאר דאינה נאמנת שבליבה לא מחלה, דהוה מיגו במקום עדים. דאנן סהדי דמחלה. [אך במקום ספק מהני לה מיגו].

כב. אבל **המרדכי** (ב"ב תקצז) כת' דאף אשת איש יכולה לתבוע מזונות ג' שנים שעברו. ואפי' לא פסקו לה בי"ד.

כג. [ויל"ד היכא דמסרה מודעה בפני עדים שאין דעתה למחול].

כד. כ"כ **רש"י** (במשנה קז:). ודעת **תוס'** (לקמן קז. ד"ה ואם הב', וקח. ד"ה הא) דאפי' לוותה ואכלה בלא שפסקו לה בי"ד הפסידה. דהבעל טוען שהאשה היתה דוחקת את עצמה.

כה. דכל היכי דאיהי מפקא מבעל עליה להביא ראיה. אבל אלמנה אף בלא ראיה נאמנת שלוותה, דבחזקת אלמנה קיימי.

כו. [והיכא דאחר נתן לה מזונות דרך מתנה או דרך צדקה, אף דמתנה שנותנים לאשה הוה לדידה אלא דהבעל אוכל פירות וכדין נכסי מלוג. ומדינא יכולה לתבוע מהבעל מזונות. לכאורה זה בכלל מש"כ הרמב"ן דדרך נשים לגלגל עם בעליהם ולסייע להם. ויל"ד האם הר"ן פליג בכה"ג].

אדרבה דבאשת איש עושה נחת רוח לבעלה, ולא הפסידה מזונותיה לעולם [ולא מחלה]. ומש"ה נקט אלמנה. דבסוגיין חילקו גבי אלמנה בין עשירה לענייה ובין צנועה לפרוצה, ותלי אי היתה בושה לתבוע. וי"ל דדוקא באלמנה הפסידה שלא היתה בושה לתבוע היורשים.

והרמב"ן כת' דה"מ כשתובעת להוציא מהבעל, אבל אם עשתה מלאכה ואכלה והותירה, הכל שלה. דכל שהוא אינו נותן לה מזונות, המעש"י הוה משכון בידה. ואי"צ להתנות עמו בבי"ד לומר איני נזונת ואיני עושה.

כח) **ל"ק כאן בעניה וכו' א"נ כאן בפרוצה**[כז] **וכו'.**

הרא"ש כת' הילכך לא איבדה בב' שנים עד שתהא עניה ופרוצה. דקי"ל כב' הלשונות לחומרא, ומספיקא לא אמרי' שמחלה[כח] [עד שיצטרף ב' סברות אלו]. **והרמב"ם** (יח כו) פסק דעניה הפסידה בב' שנים, ועשירה בג'. וה"ה כת' דפסק כל"ק.

כט) **אבל להבא יש לה.** בפשוטו משמע דבסתמא לא תלינן שמחלה, אבל אי מחלה להדיא מהני.

והפלאה (לעיל נד:) כת' די"ל דאף אילו מחיים מחלה לבעל את זכות המזונות דלאחר מיתה ל"מ. דהו"ל מוחלת דבר שלא בא לעולם, דאין החיוב מתחיל עד אחר מותו. [אך מבואר בדבריו דלאחר מיתה מהני מחילה].

ל) **בעי ר' יוחנן יתומים אמרו נתננו וכו' על מי להביא ראיה וכו'.** **פרש"י** דמי מזונות לשנה הבאה. **הראשונים** הביאו מדברי רש"י דהספק על מזונות עתידיים.

ותוס' **ושא"ר** דחו דמזונות להבא ודאי פשיטא דאינם נאמנים. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) דאיירי במזונות לשעבר.

והשיטמ"ק פי' [לפרש"י מה"ק] דהיתומים טוענים שהקדימו לה מזונות שנה זו שעברה. ולא איירי שטוענים שפרעו עכשיו, לאחר שעבר השנה. דא"כ הול"ל שהם אומרים 'פרענו', ולשון נתננו משמע שנתנו קודם השנה[כט].

והתפל"מ כת' די"ל דאף רש"י קאי מזונות לשעבר, אלא שהיתומים טוענים שנתנו בתחילת השנה. ואינם טוענים שנתנו עכשיו[ל].

לא) **תוד"ה יתומים.** במזונות שעברו דמוכחא מילתא טפי, משום דשתקה[לא]. [משמע דהוה משום אומדנא]. **והר"ן** הק' מאי קא מיבע"ל לר' יוחנן אף במזונות לשעבר, הא איהו אמר (ב"מ יז:) דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, ואינו נאמן לומר פרעתי. ומזונות תנאי בי"ד נינהו. ותי' דאפשר דמשום דמזונות עשוין לפרוע בכל יום קא מיבע"ל. [ולכאורה כוונתו כדברי התוס'].

לב) **בא"ד אבל במזונות דלהבא ודאי על היתומין להביא ראיה וכו' הטוען אחר מעשה בי"ד**[לב] **וכו' מה הועילו חכמים כתקנתם וכו'.** **האחרונים** דנו האם כוונת התוס' דדוקא מזונות להבא הוה מעשה בי"ד, אבל מזונות לשעבר הוה כחוב ממון בעלמא[לג]. [וכ"מ **בתוס'** (בע"ב) דהוה נידון אף בשטר חוב בחזקת מי קיימי]. או דאף מזונות לשעבר הוה מעשה בי"ד [וכר"ן הנ"ל], ואפ"ה ר' יוחנן נסתפק מחמת דמוכחא מילתא דשתקה.

והר"ן כת' דהטעם דמזונות להבא פשיטא דאינם

כז. ויל"ע דבגמ' (ב"ב כט.) הק' לצד דחזקת ג' שנים הוה שיעור בקפידא, אלא מעתה הני דבי בר אלישיב דקפדי. וכ"ת ה"נ, א"כ נתת דבריך לשיעורין. וי"ל דהתם הוה חילוק בטבע בני אדם אי הוה קפדן. ואילו הכא הוה חילוק במציאות כמה יכולה לשתוק. [והתם נמי אי היה חילוק בין עניים לעשירים לא נחשב לשיעורים. אלא דלמסקנא תלי בשמירת השטר].

כח. והק"נ ביאר דהנכסים בחזקתה, ומש"ה יש לה מזונות מספק. [וע"ע גינת ורדים חו"מ כלל ג כח].

כט. **והשיטמ"ק** כת' דרש"י במהד"ב חזר בו דמזונות שעבר הוה כבע"ח בעלמא. ומ"ש ממלוה על פה דנאמן לומר פרעתי, ולא חשבינן לנכסים בחזקת בע"ח. [ע"ע תוס' בע"ב].

ל. וכמ"ש השיטמ"ק הנ"ל. [אלא דהשיטמ"ק לא כת' כן בדעת רש"י. וכן שא"ר נקטו דרש"י לא סבר כן].

לא. ע"ד הא דאי' (לעיל) דשתקה ב' וג' שנים הוה מחילה.

לב. וכן **רש"י** (ב"מ יז.) כת' דמזונות הוה הטוען אחר מעשה בי"ד, ולא אמר כלום. [ואפשר דהוה למסקנא דסוגיין. ולא נתפרש התם אי איירי להבא או לשעבר].

לג. [וסברת 'מה הועילו' הוה דוקא במזונות לשעבר]. ותוס' הוסיפו סברא נוספת במזונות שעבר, דמלבד מה שאינו מעשה בי"ד ול"ש סברת מה הועילו, יש ג"כ הוכחה.

נאמנים, דהוה כמו חוב שהוא תוך זמנו. דקי"ל (ב"ב ה:) דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו[לד].

דף צו:

לג) **נכסי בחזקת אלמנה קיימי וכו'.** ומדברי התוס'

מבואר דהוה סברא דשעבוד זו עומד בחזקתם. אבל **הר"ן** פי' נכסי בחזקת אלמנה קיימי, דרבנן העמידו הנכסים בחזקתה. כיון שהוא משועבד לה מתנאי בי"ד, שלא יוכלו יורשין לומר פרעתי[א].

ובס"ד דהתוס' נקטו דבכל בע"ח [ביורשים] השעבוד קיימא ברשותו. **ותוס'** (בתי' הא') כת' דוקא אלמנה משום דמוכרת שלא בבי"ד, עי"ז נחשב שהיא מוחזקת. **ותוס'** בתי' הב' הוסיפו דדוקא משום דאף לאחר פרעון, עדיין יש לה זכות למזונות להבא.

ומבואר בתוס'[ב] דסברת 'בחזקת אלמנה' הוה משום שמוכרת שלא בבי"ד[ג]. אבל **הראשונים** (לקמן צז.) כת' להיפך, דהטעם שמוכרת שלא בבי"ד, משום דנכסי בחזקת אלמנה קיימא. [מבואר דתחילת התקנה שהעמידו את הנכסים בחזקתה].

ומדברי **הרא"ש** (לקמן קז., יג ו בסופו) משמע דדוקא למזונות אמרי' דנכסי בחזקת אלמנה קיימא, ולא לכתובתה. [ודלא כדברי התוס'[ד]].

לד) **שם. נכסי בחזקת אלמנה קיימי. הבי"ש** (צג כא)

כת' במקום שיש ספק האם הפסידה מזונותיה [כגון שגבתה עיקר כתובה ולא הנדוניא, עי"ש],

נכסים בחזקת אלמנה קיימי, ועדיין נזונת. וע"ע אבנ"מ (שם יא).

והריטב"א (לקמן צז:) כת' דספק מגורשת [מגורשת ואינה מגורשת] לא אמרי' דיש לה מזונות מספק, משום דנכסי בחזקת אלמנה קיימא. דה"מ כשהוחזקה ודאי אלמנה. [וכ"כ האבנ"מ צג יא].

לה) **תוד"ה נכסי.** וא"ת מה טעם דלא חשבינן נכסי

בחזקת הבע"ח[ה], ואמאי מהימני יתמי למימר פרענו וכו'. **האחרונים** (רש"ש וכו') העירו דהו"ל לתוס' להק' אף מהלווה עצמו, בכל מלוה ע"פ אמאי נאמן שפרע.

ורע"א (במערכה לקמן קז: אות יח) דייק עוד דתוס' הק' דוקא כשהיתומים טוענים שהם עצמם פרעו. ורע"א ביאר כשטוענים שאביהם פרע ודאי כחו אביהם עדיף. ורק לגבי יתומים שייך לומר נכסים בחזקתה, דהם באים לירש וכבר קדם להם שעבוד זה[ו].

והבית יעקב ביאר דתוס' הק' דוקא ביתומים דאתינן עלה משום שעבוד נכסים [ובזה הק' התוס' דהשעבוד בחזקתו]. אבל גבייה מיניה תלי בשעבוד הגוף, ושיעבוד נכסים הוא רק מטעם ערבות. וכיון דבשעבוד גופו אמרי' הממע"ה, שוב אי אפשר לתבוע מהנכסים[ז]. ומש"ה תוס' הק' דוקא מיתומים, דבלאו הכי ליכא שעבוד הגוף. ואפ"ה גובה משעבוד נכסים לחוד, דכיון דלא פטרו את הלווה נכנס הערב תחתיו[ח]. ומש"ה בשעה שמת הלוה

לד. ועוד דא"כ כל אלמנה תפסיד מזונותיה, שכל שעה יאמרו פרעתי. ומה הועילו חכמים בתקנתן. [וכתוס' בטעם הב'].

א. ומשום דהוה תנאי בי"ד, וכנ"ל.

ב. בתי' הא' [דנקטו כוכי תימא]. ובפשוטו אף התי' הב' קאי עד"ז.

ג. א"כ תחילת הדבר משום תקנה דמוכרת שלא בבי"ד [ומשום מזונות או משום חינא, או שלא תתבזה בבי"ד. ע"ע לקמן צז.].

ד. ורע"א (במערכה קז. אות יט) העיר עוד דמבואר בר"א דאף באופן שיתכן שנפרע כתובתה ונסתלקה ממזונות, אפ"ה אמרי' דבחזקתה. [ודלא כפשטות התי' הב' בתוס' דדוקא משום דעדיין יש לה זכות מזונות]. ועוד דהרא"ש איירי באופן שיש צד שנפרע מחיים, ולא הוחזק ברשות יורשים מעולם.

ה. ולכאורה כוונת התוס' דכיון דהוחזק חוב, הוחזק שעבוד הנכסים בחזקת המלוה. ועל הלווה להוכיח דחזר וסילק שעבוד הגוף. **ובמשנת ר' אהרן** (שבנים עמ' מו) פי' דהטעם משום שטר העומד ליגבות. ואף בי"ה ס"ל הכי, עי"ש.

ו. ומש"ה שעבוד זה אלים טפי.

ז. והביא דקי"ל (שו"ע חו"מ מט י, מהגמ' בבורות מח.) דבב' יוסף בן שמעון שהיו שותפין בשדה, כיון דאינו יכול לתבוע משעבוד הגוף, מהלווה גופו. מש"ה א"א לתבוע משעבוד נכסים. דנכסי דבר אינש אינון ערבין ביה, וכיון דלדידיה לא מצי תבע ליה, אף לערב לא מצי תבע, דלא יפרע מן הערב תחילה.

ח. וציין דכ"כ **הסמ"ע** (סו נה), וכ"כ הר"ן (לעיל פה:, מד: בדה"ר) שעיקר ערבותן של נכסים בענין זה הוא שכל זמן שלא ימצא הלוה שירד לנכסיו ויפרע מהן. ודוקא היכא דפקע שעבוד הגוף אין גובין מהנכסים. ע"ע **קצות** (סו כו). **והמשובב** (לג) ביאר דהוה כאילו הלך הלוה למדינת הים, שתובעים מהערב.

[ועדיין לא פרעו], תיכף נכנסו הנכסים תחתיו בשיעבוד, ונעשו בחזקת הבע"ח. וכשהיורשים פורעין הוה כקנו יתמי נכסים[ט]. ומש"ה הק' התוס' האיך נאמנים לטעון פרעתי, ולהוציא שעבוד הנכסים מחזקתו.

אך בפשוטו נקטו האחרונים דגדר שעבוד נכסים הוה מחוסר גובייא, והגבייה נחשב הוצאת ממון, שמוציא מהבעלים העיקרי[י].

לו) **שם. תוס'** (סוטה כה:) נקטו דסברת ר' יוחנן כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי, ומש"ה יתמי נייתי ראיה ונשקול. ותוס' הקשו דלפ"ז ר' יוחנן כבית שמאי. ותי' דבסוגיין מודים דהך קרקע משועבד לאלמנה [או לבע"ח], ואילו בי"ש קאי היכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק, ולא קיימא ארעא לגוביינא. ומש"ה בי"ה ס"ל דלאו כגבוי דמי.

לז) **בא"ד א"כ לרב ושמואל (לעיל פט.)**[יא] **וכו' מ"מ כשאיבדה כתובתה וכו' מיהו היכא דאיכא עדים שנשרפה וכו'. הבית יעקב** הק' דאי יש עדים שנשרף באונס, א"כ יכתבו לה שטר אחר (וכדאי' ב"ב קסח). וכת' דמ"מ היתומים נאמנים לומר שפרעו לאחר שנשרף. [דל"ש בזה אחוי שטרך]. ועוד תי' כגון שנשרף בחיי הבעל.

ועוד דן **הבית יעקב** דאביי (ב"מ יז:) הוכיח מהמשנה דהוציאה גט ואין עמה כתובה כדברי ר' יוחנן דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום. ונימא דשאני כתובה דאף רב ושמואל מודו דנכסים בחזקתה, והיכא דיש עדים שנשרף כו"ע מודו שגובה[יב].

לח) **בא"ד א"נ וכו' אבל מזונות לעולם יש לה מזונות עד שתתבע כתובתה וכו'.** בפשוטו משמע בתוס' דנכסים בחזקתה כיון דיש לה עדיין זכות למזונות הבאים[יג]. אבל **רע"א** (קז: אות כ) פי' [לגודל ההכרח] דכוונת תוס' דכתובה יש לו קיצבה, ומש"ה לא היה בחזקתה דביד היתומים לסלק שעבודה מהנכסים ולפורע הכתובה, מש"ה לא אלים חזקתה בהם. משא"כ מזונות דאין לו קיצבה[יד], ומש"ה אין כח ביד היתומים לסלק שעבודה מהנכסים[טו].

לט) **בא"ד ולא דמי להא** (ב"מ קי.) וכו' ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמי[טז] וכו'. בחי' **המהרי"ט** ביאר דס"ד דתוס' דכיון דהקרקע עומד לגוביינא מש"ה הוה בחזקת המלוה, ועל הלווה להביא ראיה. וה"נ בסוגיין כיון דיש לה מזונות להבא ולגוביינא קאי, אף כשיש ספק נימא דמש"ה הנכסים בחזקתה. [ומוחזקת בשעבוד]. א"כ מאי מבעי ליה לר' יוחנן[יז].

וביאר דתוס' תי' דהתם עיקר הטעם משום דהוה אפותיקי [דהוה גדר קנין]. ומש"ה לגוביינא קאי [ואינו

אך **התומים** (סו מג) כת' דכשגובים שעבוד נכסים מהיורשים הוה משום שהיתומים מתחייבים בשעבוד הגוף של אביהם. (וכ"כ הנתיבות קיב ה קז ט ועוד). א"כ אף אצל היורשים שייך הסברא הנ"ל דכיון דאינו יכול לתבוע שעבוד הגוף, ל"ש תביעת שעבוד נכסים. [והבית יעקב כאן נקט בקו' התוס' דלא כתומים].

ט. וק"ק דבכל הסוגיות (לעיל צ: וצא:) מבואר דהיתומים פורעים משלהם, וזכו בירושה, ומקיים מצווה לפרוע חובת אביהם. [ואפשר דכ"ז למסקנת התוס'].

י. ובשעבוד נכסים גופיה אמרי' הממע"ה. [ע"ע תוס' סוטה כה:].

יא. ע"ע תוס' (לעיל פח: ופט., ומש"כ שם) דדעת ר' יוחנן דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום. ודעת רב ושמואל דנאמן שפרע במקום שכותבים כתובה [אלא דרב סובר דגט דינו ככתובה].

יב. אך היכא דטוענים שהבעל פרע ל"ש סברא זו.

יג. ודלא **כתוס'** (ד"ה נשאת) דאף לאחר שנתקבלה כתובתה או תבעה כתובתה [דאין לה מזונות], אפ"ה הוה בחזקתה למזונות לשעבר.

יד. ואף אם יפרעו לה כשיעור כל הנכסים, עדיין יש לה זכות דאם יתייקרו הנכסים נזונת מהיוקר [וציין לש"ך (חו"מ קטו ה ולב) דשבח יוקרא לא מקרי ראוי].

טו. עפ"ז כת' דכ"ז לאנשי גליל, אבל לאנשי יהודה דבידם לסלקה ע"י פרעון הכתובה, ומש"ה יסברו דאין הנכסים בחזקתה.
[וכת' דנפק"מ לענין ראוי, דלמ"ד דנכסי בחזקת אלמנה, מש"ה מקרי ראוי (ע"ע ב"ב נה.). אבל לאנשי יהודה לא מקרי ראוי. ויישב עד"ז דברי **רשב"ם** (ב"ב קלט:) דנקט כאנשי יהודה, דלאנשי יהודה לא מקרי ראוי כיון דלא הוה בחזקת אלמנה].

טז. ובפשוטו י"ל דלקו' התוס' דקאי בכל בע"ח הטעם משום סוגיה דהתם. אך **המהרי"ט** הוסיף דתוס' קאי לתי' הב' דלעולם יש לה מזונות. [ויל"ד האם התי' הב' של תוס' הוה דוקא באלמנה דמוכרת שלא בבי"ד. או אף בכל בע"ח אילו פרע מקצת, ועדיין נשאר חוב שאינו קצוב נימא דבחזקתו.

יז. ואף למסקנת ר' יוחנן הוה דוקא משום שמוכרת שלא בבי"ד [ואילו התם צריך גוביינא דבי"ד].

יכול לסלקו], ונחשב התובע מוחזק. ואילו בסוגיין אפשר לסלקה, ומש"ה לא קיימא לגובייאנא[יח].

והתוס' רי"ד (בתי' הא') כת' דהא דאי' (ב"מ שם, בדעת ר' יוחנן) דארעא לגובייאנא קיימא וכמאן דגבי קאי בתר דפשטא בסוגיין דנכסי בחזקת אלמנה קיימי. א"כ אף התם אמרי' דבחזקת בע"ח קיימי. [ומבואר דסברת נכסי בחזקת אלמנה שייך בכל בע"ח[ט]].

ועוד כת' א"נ דוקא התם כולה ארעא עומדת לגובייאנא, ומש"ה הוה בחזקת בע"ח[כ]. אבל הכא אין לאלמנה אלא מזונות, א"כ לא הוה כולה ארעא בחזקתה. אלא מזונות דבר יום ביומו. ומש"ה נסתפק שלא יהא בחזקת אלמנה. [וקמ"ל דאף בזה בחזקת אלמנה קיימא. ולכאורה להך תי' הוה סברא בפנ"ע באלמנה, ולא בכל בע"ח].

מ) **ת"ש דתני לוי אלמנה וכו' על היתומים להביא ראיה. והרמב"ם** (יח כז) כת' דאם לא הביאו ראיה, תשבע האלמנה שבועת היסת ותיטול. וצ"ב היכן מצאנו בזה שבועת הנוטלין.

והר"ן הביא בשם **הרשב"א** דנכסי בחזקת אלמנה הוה כמו משכון, והיא אינה טוענת זכות בגוף הנכסים, אלא דיש עליהם חוב מזונות. והנכסים הוה כמו משכון[כא]. והסכמת **הגאונים**[כב] דהתופס משכון צריך לישבע וליטול דמי החוב, כיון דאינו טוען על גופו של דבר [אלא לדמיו] צריך שבועה. **והר"ן** דחה דהך שבועה גבי משכון הוה כשבועת המשנה, ואילו ברמב"ם מבואר דהוה שבועת היסת[כג]. [אך **הריטב"א** (בע"א, הו' בבי"ש צג כה) העתיק דברי הרמב"ם שנשבעת כעין של תורה דהא נשבע ונוטל היא[כד]].

והר"ן (וכ"כ ה"ה שם) **פי'** דנכסי בחזקת אלמנה, והיתומים תובעין להוציא. ומש"ה חייבת שבועת היסת כמו בכל מקום שתובעין את המוחזק. [והוה בגדר נשבעין ונפטרין. ולא שבועת הנוטלין].

מא) **תוד"ה נשאת. ש"מ**[כה] דנתקבלה כתובתה או דתבעה כתובתה בבי"ד וכו' אף דאין לה מזונות מכאן ולהבא, אפ"ה נכסים בחזקת אלמנה קיימא. **ובחי' המהרי"ט** כת' דכוונת התוס' להכריע כתי' הא' (לעיל) דאף היכא דאין לה מזונות מכאן ולהבא, אפ"ה בחזקת אלמנה קיימא. **והבית יעקב** תי' דקאי אף לתי' הב', דכיון דבתחילה היה לגמרי בחזקתה, מש"ה חשיבא עדיין מוחזקת. [ונכסים בחזקת אלמנה]. ואף דעכשיו נסתלקה ואין לה מזונות יותר, מ"מ לא יצא מרשותה לגמרי, שהרי עדיין יכולה למכור שלא בבי"ד[כו].

מב) **ר' יוסי אומר מוכרת וכותבת סתם, וכן כחה יפה**[כז] **וכו' ור' יוסי סבר לא בעי לפרושי דנכסי**

יח. אך לפ"ז היכא דעשה אפותיקי לכתובתה ולמזונותיה, י"ל דלגובייאנא קאי. ועל היתומים להוכיח. [וצ"ע].

יט. וע"ד קו' התוס'. [ואפשר דדוקא משום דיש לה מזונות להבא, וכתי' הב' בתוס'].

כ. [ואף דהבע"ח צריך להחזיר דמי השבח, מ"מ כל הקרקע עומד לגובייאנא]. והטעם כמ"ש תוס' דהוה אפותיקי, ואינו יכול לסלקו בזוזי. [אך מ"מ בדברי התוס' מבואר דהוה יסוד באפותיקי. ואילו בדברי התוס' רי"ד לא משמע דעיקר הטעם משום דהוה אפותיקי].

כא. ומבואר מדבריו דעיקר חיוב מזונות הוה מעות, וגביית הנכסים הוה היכי תמצא להשיג מזונות. אך בפשוטו אינו כן, דהא תקנת מזונות הוה לגבות דוקא מקרקעות, וגובה מהקרקע כפי התקנה [וכמו כל בע"ח שגובה קרקע, אף שמוכרו להשיג זוזי].

כב. ע"ע בראשונים (שבועות מה. וב"ב לו.), וכ"פ הרמב"ם (טוען י ג, ומלוה יג ג).

כג. **והבני אהובה** דחה דאיירי בקרקע, ומש"ה ליכא שבועת המשנה [וכעין שבועה דאורייתא]. ודוקא שבועת היסת נשבעין בקרקעות. ואף לאחר תקנת הגאונים שנזונת ממטלטלין עיקר התפיסה בקרקע. ולא אלים תקנת הגאונים שיהא שבועת המשנה.

כד. **והריטב"א** הוסיף דהרמב"ם לשיטתו שאפי' כשיש בידו משכון חשיב נשבע ונוטל. [וציין למש"ה שבועות מו.]. ואילו דעת מורי הרב בשם רבו דהיכא דיש לו משכון הוה נשבעין ונפטרין. וא"כ בסוגיין הוה שבועת היסת בעלמא.

כה. תלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק) כת' דנשאת אינה מוכרת אלא בבי"ד, דכיון שנשאת אינה חוששת לבזיון שלה. [ע"פ הגמ' לקמן צז:].

כו. ורע"א (לקמן קז: אות כ, הו' לעיל) תי' דכוונת התוס' (לעיל) דמזונות אין לו קיצבה ומש"ה אינם יכולים לסלקה. ואף היכא דאח"כ אין לה מזונות.

כז. והראב"ד (כתוב שם לעיל נד. כ: בדה"ר) **והמלחמות** (שם) הביאו דמבואר בדברי ר' יוסי דבדידה תליא מילתא אי לגבות למזונות או לכתובה. וכת' דהוה כמנהג אנשי גליל, דאילו לאנשי יהודה היתומים יכולים לסלקה מכתובתה בע"כ. וא"כ כיון דמוכרת סתם יכולין היורשים [או הבע"ח] לומר לה הרי

בחזקת אלמנה קיימי וכו'. פרש"י שאם יכלו הנכסים תחשב כל מה שמכרה למזונות.

והרמב"ן ביאר באופן שהאשה אינה רוצה למכור רק לו' חדשים, ושהלוקח יפרנס כל ל' יום (ע' ריש צז.). משמ"ה מוכרת לכתובתה. ואפ"ה כשנגמרו הנכסים תחשב כל מה שמכרה למזונות[כח].

ומשמע **ברש"י** דמוכרת סתם, לצורך מזונות וכתובה יחד. ולאחר זמן יכולה לנתק ולומר שכל מה שמכרה היה למזונות[כט].

ואילו **בתוס'** מבואר דהיא באמת מוכרת חלק עבור כתובתה[ל], אלא כיון דלא כתבה כן בשטר יכולה לטעון שמכרה למזונות. [ומש"ה הק' התוס' דהוה אונאה ושקר. דאי איירי שהגבייה מעיקרא הוה בתנאי, א"כ ל"ק קו' התוס'].

והרא"ה פי' דנח' ר' יהודה ור' יוסי האם מהני למכור סתם. דדעת ר' יהודה שהנכסים ברשות היתומים אינה יכולה להוציא אותן מרשות יורשים אא"כ מפרש למה, ואם לא פירשה המכר בטל. ור' יוסי סבר דבחזקת אלמנה, ומש"ה רשאית למכור סתם[לא].

מג) **רש"י ד"ה מאי לאו.** סוף כשתבא לתבוע יאמרו לה מה שמכרת, לכתובה מכרת וכו'. דהיכא דיש ב' שטרות ופרע א', היתומים יקחו את השובר שלא יגבו מהמשועבדים, ושלא להגבותה מזונות[לב]. ודעת ר' יוסי דבחזקת אלמנה קיימא.

והנתיבות (נח ו) הביא מדברי **רש"י** דהיכא דהלווה חייב מלוה ע"פ ומלוה בשטר, ויש עדים שפרע לו מעות מתבטל השטר. והמלוה אינו יכול לטעון שהיה פרעון על המלוה ע"פ [טענת סיטראי]. והביא דכ"כ **הסמ"ע** (ל לא), אבל **המשנ"ל** (מלוה יד ט) נקט דתלי במח' הראשונים (בסה"ת כ ב ובטור פג ד). **וע"ע אבנ"מ** (קג ד).

מד) **תוד"ה ורבי יוסי.** ל"נ לרבי מדאמר לקמן א"נ וכו'. ותוס' פי' דאכתי לא מסיק אדעתיה טריפת לקוחות.

והרמב"ן (ושא"ר) הביא **מהירושלמי** דנפק"מ כשיבוא אח"כ מלוה בשטר[לג], דאי מכרה למזונות המלוה בשטר מוציא ממנה. ומש"ה כשיוצא מלוה בשטר יכולה לומר שמכרתי לכתובתי [דהכתובה ג"כ בשטר, וקודם לשטר חוב].

והרמב"ן ביאר דהלוקח מפרנס א' לל' יום, ושאר המעות נשארין אצל הלוקח. ומש"ה כשיצא עליו מלוה בשטר יגבה מהמעות שביד הלוקח[לד]. [משמע דלאחר שהיא קיבלה את המעות לידה אי"צ להחזיר למלוה בשטר. ע"ע אבנ"מ קג ד].

הם לכתובתיך, ואין ליך מזונות. אלא ש"מ בדידה תליא כאנשי גליל.

כח. ומשמע דאף שמתחילה מכרה יותר משיעור ו' חדשים, אפ"ה לאחר שעבר זמן כל מזונות אלו רשאית לקבוע למפרע דהוה למזונות. דעכשיו כבר יש לה זכות לכל מזונות אלו. [ואף דמתברר למפרע שמכרה שלא כדין].
אבל **בשיטה לר"ן** בשם **הרשב"א** כת' דמוכרת לו' חדשים כדין מזונות, ולבסוף מעבירה לכתובה.

כט. ותוס' ושא"ר פי' דזה דברי אביי קשישא בסמוך, ואילו הגמ' כאן עדיין לא ס"ל הכי.

ל. ויל"ד האם כוונת התוס' דמגלה ללקוחות עבור מה מוכרה. אלא דלא כתבה בשטר. או אף היכא דגבתה סתם, תלי בכוונתה.
[ועד"ז בסוגיות סיטראי (לעיל פה. ושבועות מב.) היכא דידוע שחייב ב' חובות ופרעו סתם המלוה יכול לטעון שתפס לחוב המלוה ע"פ. אך י"ל דה"מ היכא דאומר כן בשעת מעשה. ונח'

הראשונים (שם) במלוה ע"פ ומלוה בשטר, האם יש אומדנא דהלווה נתכוון לפרוע חוב זה. אך בסוגיין האלמנה גובה לבד, ולא תלי בכוונת הלווה. ואכמ"ל].

לא. ולדעת רש"י (הנ"ל) מהני למכור סתם אף לר' יהודה. אלא דאח"כ יש כאן שובר סתם, ויאמרו הלקוחות דנפרעה כתובתה.

לב. וע"ד הא דאי' (ב"ב קעב.) דב' יוסף בן שמעון שלוו ויש שובר א', שטרות שניהם פרועים.

לג. **והראב"ד** (כתוב שם) ביאר דברי הירושלמי באופן אחר, דאיירי שמכרה למזונות, והיא עצמה חוזרת וטורפת מה שמכרה לצורך כתובתה. וביאר דאף דמתחייב אחריות [וכדאי' בסמוך דאחריות דנפשא קיבלה], נפק"מ כשהוקר המקח. [וכת' דגמ' שלנו פליג דכל היפוי כח שלה הוה כנגד היתומין. ואילו לירושלמי הוה כנגד בעלי חובים אחרים].

לד. וכיון שהיא אומרת אח"כ שמכרה לכתובה, מהני לה טענה זו להוציא את המעות מיד הלוקח.

והרא"ה הביא דמבואר דאף דמזונות האלמנה מוקדם למלוה בשטר[לה], אפ"ה מלוה בשטר עדיף[לו]. ומש"ה כשמכרה למזונות מוציאין הדמים מידה[לז].

והריטב"א דחה דשמא איירי במלוה ע"פ מוקדם לכתובה ולמזונות, והירושלמי סבר דבע"ח מאוחר מה שגבה גבה [ומש"ה אילו גבתה לכתובה זכתה].

ועוד תי' דשמא הך ברייתא סבר שעבודא לאו דאורייתא. ולפיכך אין שעבוד למלוה על פה, ול"ש בו דין קדימה במקום מלוה בשטר. ורב האי גאון קאי למה דקי"ל דשעבודא דאורייתא, ומש"ה יש למלוה ע"פ דין קדימה.

והר"ן (לעיל צ: מט: בדה"ר) הביא **דהרשב"א** דחה דשאני מזונות דעשאום כאילו חל החוב כל יום. ומש"ה אין לו קדימה.

מה) **בא"ד ולא יוכלו יתומין לומר לה אם שהתה איבדה מזונות וכו'**. ומבואר בהמשך התוס' דאיירי שבאמת גבתה לכתובתה, אלא דיכולה לטעון שגבתה מזונות [ולא מחלה][לח].

מו) **בא"ד וכי אין זו אונאה וכו' וי"ל וכו' דאיכא למימר דלא חששה לתובעם, משום שיכולה לומר הכל מכרתי למזונות.** [וצ"ב דשורש האומדנא דב' וג' שנים הוה משום דודאי היתה מקפדת. ולא משום שיודעת שתקנו חכמים שמפסדת. א"כ מה לי שיש לה עיצה שלא תפסיד. ועוה"ק **ההפלאה** דמה הועילו בתקנת אין קצובין, אי בלאו הכי צריכים להניח שיעור כדי מזונות וכתובה].

מז) **בא"ד וגם לפ"ה אין זו אונאה וכו' והכא לעולם יש ללקוחות לאסוקי אדעתייהו וכו'**. וצ"ב דסוף סוף תקנו חכמים דמזונות אינה גובה מלקוחות. א"כ מה מהני שיש לה מיגו דהיה יכולה לתבוע בדרך אחר. ומש"כ תוס' דהלקוחות צריכין ליזהר צ"ב דמ"מ תקנו דמזונות אינן גובים.

מח) **בא"ד וא"ת והלא יכולין לומר לה הנחנו לך מקום לגבות ממנו, וי"ל דהוה כמו אשתדוף וכו' שהרי עשתה לצורך מזונות.** בפשוטו משמע בתוס' דאילו באו לגבות בבת א' אמרי' דמלוה בשטר קודם. אלא דהכא דהוה סברא דלא נחשב 'הנחתי' כיון דאף זה חוב.

ולצד **בראשונים** (ריטב"א הנ"ל בדעת רב האי גאון) אף כשבאו ההלואה והמזונות לגבות בבת א' מזונות קודם, דהוה מלוה ע"פ מוקדם. א"כ פשיטא דל"ש בזה הנחתי.

אלא משמע בתוס' דמדינא מלוה בשטר קודם[לט], ואפ"ה כשקדם וגבה לא אמרי' הנחתי.

והתומים (קיא ד, הו' בנתיבות שם) נסתפק מלוה שיש לו מלוה בשטר מוקדם ומלוה ע"פ מאוחר על הלווה, וקדם וגבה את המלוה ע"פ מבני חורין. ובא לגבות את המלוה בשטר מלקוחות, האם הלקוחות יכולים לומר לו הנחנו לך מקום. ומי אמר לך לגבות במלוה ע"פ שלך[מ]. והביא דבזה נח' בתוס', דבקושיה ותי' הב' נקטו דאמרי' הנחתי. ובתי' הא' כת' דלא אמרי' הנחתי. [אך שוב דחה די"ל דדעת תוס' דמלוה ע"פ מוקדם גובה].

והתומים (בסו"ד) הביא **דהריטב"א ישנים** (ב"מ טו.) מבואר דכה"ג אפשר לומר הנחתי.

והנתיבות (שם) דחה דמ"מ אין ראיה למלוה ע"פ. דהכא האלמנה עצמה מכרה את הנכסים עבור המזונות, ואינה חוזרת וגובה מהם משום אחריות דנפשה[מא]. וכיון דאינה

לה. שהרי שיעבוד מזונותיה משעת כתובה. וע"כ איירי בבע"ח מאוחר מכתובתה, דאמרי' בירושלמי שאילו מכרה לכתובה אינן מוציאין מידה.

לו. דכל שאינו גובה מן המשועבדים, זה שיש לו זכות ממשועבדים קודם לו לגבות. [וכדעת **הרמב"ן** (לעיל צ:) **ושו"ת הרי"ח.** ודלא **כרב האי גאון** **והרשב"א** **והשו"ע** קד יג, ע' מה שהו' לעיל צ.].

לז. וכן ציין הרמב"ן (לעיל צ:) דבירושלמי יש ראיה דלא כרב האי גאון.

לח. **והאחרונים** דנו היכא דהאלמנה טוענת שתבעה מזונות ולא מחלה. והיורשים טוענים שלא תבעה ומחלה, על מי להביא ראיה. [אך לתוס' לא איירי כה"ג].

לט. [דגובה ממשועבדים. או משום דחיוב מזונות מתחדש בכל שעה].

מ. וכעין סברת אחריות דנפשך קיבל עליו. אבל **תוס'** (בסמוך צז. סוד"ה או) כת' דהיכא דחוזרת וטורפת חוב שלה לא הוה עיוות הדין. ולא הוה בכלל אחריות דנפשה.

מא. וס"ל דאי אפשר לגבותו, ולא רק דמתחייב לשלם אחריות. [ע"ע בסמוך].

גובה מהם הוה כמו אשתדוף בני חורין. אבל בשאר מלוה שגבו בי"ד, א"כ המלוה בשטר יכול לחזור ולטרוף מהלקוח של המלוה ע"פ.

מט) **ור' יהודה עיצה טובה קמ"ל דלא ליקרו לה רעבתנותא וכו'.** ור' יוסי פליג על עיצה זו, דעדיף לה שתוכל לחזור ולגבות וכדו'. **והטור** (קג) פסק כר' יהודה דעיצה טובה שלא יקראו לה רעבתנותא. ומיהו אם אינה חוששת לזה, טוב לה שלא תפרש שתוכל לחזור ולגבות מלקוחות (וכדבסמוך, או כדברי הירושלמי). [וק"ק דהגמ' נותנת עיצה טובה דהוה הפסד ממון, משום שלא יצא עליה שם רע].

אבל **התוי"ט** (משנה ג) דייק דכוונת המשנה דמה שמוכרת למזונות תפרש למזונות, אבל מה שמוכרת לכתובה לא תפרש. ויסברו שהשאר מכרה לכתובה, ולא יאמרו שהיא רעבתנית. כה"ג יש לה ב' מעלות, שאם יכלו הנכסים יאמרו דהכל למזונות. [והמשנה הוה דעה שלישית בין דעת ר' יהודה לר' מאיר].

נ) **תוד"ה רצה בחובו.** פי' שניהם נוטלן וכו'. ומתנה זו הוה תוספת על החוב. ותוס' פי' דכיון דאמר לפלוני בעל חובי, אמרי' דהוה מתנה בעלמא[מב].

והרמב"ן (ב"ב שם) כת' דה"נ איירי כשיש יתור לשון, דאמר כראוי לו. אלא דהגמ' מקצרת. ועוד תי' דהכא איירי דאמר תנו במתנה. **והרמ"ה** (ב"ב שם) כת' דהתם כיון דאמר 'כראוי' גרע, ואמרי' דהוה בחובו [לולי הא דיש יתור לשון].

והרמב"ן (ב"ב שם) כת' דהיכא דאמר בחובו אסור משום ריבית מאוחרת. אבל היכא דאמר כראוי לו, לא משמע שנותן מחמת החוב [ובשכר מעותיו שהיו בטלים אצלו]. **והריטב"א** (שם ונמוק"י) ביאר דכראוי לו משמע משום דעשה לי נחת רוח בדברים אחרים. ולא משום ריבית. **ובהערות הגרי"ש** הק' דבסוגיין לא אמר כראוי לו, ואפ"ה מותר.

דף צז.

נא) **מוכרת אחת לי"ב חודש וכו'. והר"י לוניל פי'** דלקרקע של י"ב חודש שכיחי שקונים[א]. וכ"כ הרמ"ה (בשיטמ"ק).

והרא"ש כת' דה"מ כשהאלמנה מוכרת. אבל כשבי"ד מוכרין לא נתנו קיצבה, והכל לפי ראות עיניהם שהוא לתועלת היתומים.

והריטב"א הביא בשם הר' **מאיר** דהיכא דהאלמנה אינה מוצאת למכור בענין זה מוכרים ביותר, כפי ראות עיני הדיין.

נב) **ולוקח מפרנס א' לל' יום וכו'. הריטב"א** כת' ש"מ כשבי"ד גובים מזונות לאלמנה או לאשת איש [שהלך בעלה למדינת הים וכדו'] נותנים לה מזונות של ל' יום[ב], כדי שלא תצטרך להתבזות בבי"ד בכל יום על מזונותיה.

לחזור ולטרוף לכתובה

נג) **בעו מיניה מרב ששת מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובה וכו'.** דכיון דשעבוד הכתובה הוה מלוה בשטר קודם, ומש"ה גובה מהלוקח מחמת המזונות.

אבל היכא דבי"ד מכרו את הקרקע כדי להגבות למלוה בשטר מוקדם, המלוה המאוחרת אינה חוזרת וגובה ממנה (וכ"פ השו"ע קד ט, ע"פ שו"ת הרשב"א ב רכה). ולא אמרי' דהלוקח קנה עכשיו, כיון דזכות הלוקח הוה מחמת המלוה המוקדם[ג].

ומבואר דמדינא הכתובה קודמת ומוציא מיד הלוקח של המזונות. ואף דחיוב מזונות וכתובה חלו בבת א' בשעת נישואין. **והר"ן** (לעיל צ: מט: בדה"ר) הק' דאם

מב. ובגמ' (ב"ב) איירי דלא אמר לפלוני, אלא לבע"ח. והכא נקט עיקר דבריו לפלוני. והתוס' הרא"ש ביאר דהא דהזכיר בעל חובו אלא לסימנא בעלמא.

א. אבל קרקע קטנה [כשיעור מזונות ל' יום] אינו מצוי למצוא קונים לקרקע. [ולפ"ז שיעורים אלו די"ב חודש וו' חדשים הוא שיעור בקרקע, ולכאורה משתנה במקום שיש חיובי רפואה וכדו'. ולא שאין מטריחין את האשה למכור].

והר"י לוניל (במשנה בסמוך) כת' דאינה יכולה למכור קרקע למזונות י' שנים, בטענה שמכירת קרקע הוה דבר של טורח. אלא אדרבה תתבזה ותתבזה בכל שעה [כל ו' חדשים או י"ב חדשים].

ב. ואילו המשרה את אשתו ע"י שליש משמע (במשנה סד:) דנותן כל שבוע. והיכא דאשתו אצלו נותן לה כל יום.

ג. והרשב"א ביאר דאע"פ שלא הגבו גוף הקרקע לשמעון,

איתא דמלוה ע"פ קודם למלוה בשטר מאוחר [וכדעת רב האי גאון הנ"ל], א"כ ה"ה מזונות. דכיון דחלו בבת א'[ד]. והאיך ס"ד דחוזרת וטורפת מהלוקח של המזונות. אלא ע"כ כיון דמזונות לא טרפא ממשעבדי הוה כמאוחרת לגבי מלוה בשטר [דטרפא ממשעבדי].

והר"ן הביא **דהרשב"א** דחה דשאני מזונות שעשאום כאילו לא חל שעבודן מעיקרא, אלא כאילו בכל יום חל שעבוד מזונות אותו יום. לפיכך מלוה בשטר שקדמה קודם זמן המזונות קודמת בגוביינא. מה שאין כן במלוה ע"פ בעלמא[ה].

[אך בדברי **הריטב"א** (צו:) מבואר דנקט דאף היכא דחיוב המזונות מוקדם למלוה בשטר מהני גבייתו, לדעת רב האי גאון. ולא אמרי' דעשאום כאילו חל כל שעה. דהריטב"א דחק את הירושלמי באופ"א. אך לא ביאר את סוגיין].

והקצות (רכו ב) תי' דכיון דחיוב הכתובה הוה השתעבדות מדאורייתא[ו], ואילו חיוב מזונות הוה מדרבנן. אף דחלו בבת א' אמרי' דשעבוד דאורייתא קדים[ז]. והביא דעד"ז אי' בשו"ע (חו"מ צז כד)[ח].

נד) **דאמר רב יוסף ארמלתא דזבין אחריות איתמי וכו'. פרש"י** אפי' שהאלמנה קיבלה אחריות, הלקוחות חוזרין על היתומים שהרי עליהן היה החוב. **ורש"י** (לקמן ק.) פי' דחוזרין על היתומים, שהאלמנה היתה שליח של היתומים למכור. [ויתבאר עוד בסוף העמ'].

נה) **או דלמא מצי אמרי לה וכו' אחריות דנפשך מי לא קבולי קבילת[ט] וכו'. הריטב"א** (בשם רבו) **והר"ן** כת' ביאר דכיון דהאלמנה מוכרת לצורך עצמה, מש"ה יש לה אחריות דנפשה[י]. אבל בי"ד או אפוטרופוס שמכרו נכסי יתומים לא איבדו זכותם בקרקע[יא]. וחוזרים וגובים בחוב אחר[יב]. וע"ע תוס'.

ורע"א חקר האם הטעם משום שקיבלה עליה אחריות, והאלמנה יכולה לגבות את הקרקע אלא שמתחייבת לשלם מעות האחריות[יג]. או דכוונת הגמ' דקיבלה עליה שלא לגבות, והוה גדר סילוק[יד].

ורע"א כתב דמשמעות הגמ' (כאן, ולעיל צא: במוכר כתובתה אמו וכו') דהוה רק חיוב אחריות. וסיים דעדיין צ"ע לדינא.

והראב"ד (כתוב שם נו. בדה"ר) נקט בדעת הירושלמי דהיכא דהוקר המקח יכולה לחזור ולגבות מהלוקח למזונות [ואף שמתחייבת אחריות, היינו כשוויו בשעת

כיון שמכרו מחמת גביית חוב שמעון הרי הוא כאלו זכות שעבודו של שמעון קיים על קרקע זה. [והביא מדברי הירושלמי (הו' לעיל)].

והגר"א (שם כח) ביאר דכיון דבי"ד מכרו הוי כאילו הגבו לבע"ח מוקדם, דמכירתם היינו גבייתם.

ד. וכי מי שיש לו על חבירו שני חובות היוצאים ביום א', ובי"ד מכרו קרקע להגבות א' מהם, כלום יכול לטרפו בשביל האחר. [וה"נ מלוה ע"פ ומלוה בשטר לרב האי גאון].

ה. וכן ציין **הרמב"ן** (לעיל צ:) דבריש פרק אלמנה ניזונת בגמרא דילן (כוונתו לסוגיין), ובירושלמי (כוונתו למה שהו' לעיל צו:) מוכח דלא כרב האי גאון.

ו. ועפ"ז כת' דלמ"ד דכתובה דרבנן י"ל דשקולים, ומש"ה אינו מוציא. וכת' די"ל דכ"ד רמי בר חמא, ויישב בזה קו' **התוס'** (ד"ה מאי).

ז. ועוד אפשר דס"ל דדוקא מלוה ע"פ קדים עדיף ממלוה בשטר מאוחר. אבל היכא דחלו בבת א' [וכגון כתובה ומזונות], אמרי' דהשטר עדיף.

ח. אך דן דתלי בפי' הפוסקים שם, ואכמ"ל.

ט. יל"ד אי כוונת הגמ' דוקא היכא שהיא עצמה גבתה. וכגון שמכרה שלא בבי"ד. או אף במוכרת בבי"ד, כיון דהיא תובעת וגורמת לתביעה זו מהני.

י. **והר"ן** כת' מהא שמעינן דאף המוכר שלא באחריות חייב באחריות דנפשיה. ומיהו דוקא זכות שהיה לו קודם, אבל אם בא לו זכות אח"כ לא.

יא. וכ"פ **השו"ע** (קיא ו), ורמ"א (קמז ב). **והגר"א** (קיא יג, קמז ד) דייק כן מדשביק לבר זוגיה, דרב יוסף קאי אאלמנה ובי"ד, וספק הגמ' רק באלמנה.

יב. אך כת' דהיכא דחוזרים ועוררים שהשדה הוא שלהם איבדו זכותם, וכדאי' (לקמן קט.) גבי העורר על השדה והוא חתום עליה בעד. וכ"כ **הריב"ש** (קמד, והו' בפוסקים חו"מ קמז ב).

יג. **ורע"א** כת' דמ"מ הלוקח יסלקנו בזוזי, בדמי האחריות. [ע"ד הא דאי' ב"מ קי. שמסלקו מחלק מהשדה בדמי השבח]. אך כתב דמ"מ נפק"מ אם הקרקע הוה אפותיקי מפורש לכתובה, דאינו יכול לסלקו. ונותן לה מעות ממש.

יד. **והריטב"א** כת' דהא דאי' דאחריות דנפשה קיבלה ה"מ זכות שהיה לה מעיקרא, אבל אם בא לה עליו שום זכות אחרי כן חוזרת עליו [וצ"ב באיזה אופן אייריי]. ולא אמרינן

מכירה, ועכשיו שווה יותר[טו]. והראב"ד כת' דבגמ' דידן אי' שיירא אין, משמע דאינה חוזרת וגובה.

נו) **תוד"ה או.** ול"ד לההיא (לעיל צב.) וכו' נהי דאחריות דעלמא לא קיבל[טז] וכו' דהתם ודאי כיון שראובן לווה דין הוא שיטרפו ממנו הקרקע. דסברת אחריות דנפשיה (לעיל) פי' דמהדין הגביה צריך להיות מראובן, ומש"ה אין סברא ששמעון יקבל על עצמו אחריות זו. [ע' מה שנתבאר לעיל שם].

והריטב"א תי' דהתם מכר בשלו ממש, ומש"ה אף שמכר בלא אחריות מתחייב באחריות דנפשיה. אבל אלמנה אינה אלא שליח בי"ד (וכדברי רש"י לקמן ק.)[יז], ומש"ה דינא הוא שתחזור עליה ולא תתחייב אחריות דנפשה.

נז) **תוד"ה וסמך.** וא"ת מאי נפק"מ וכו'. **והריטב"א** כת' די"ל דאין נפק"מ, אלא קמ"ל דאינה חוזרת וטורפת לכתובה, אלא מה ששיירה.

ורע"א כת' דנפק"מ דאי"צ ליתן להם ממעש"י. [דלאחר שכבר אינה נזונת מעש"י לעצמה]. וצ"ע.

והפלאה כת' דנפק"מ היכא דיצא עליה בע"ח אחר, דאי מכרה למזונות יגבה ממנה [וכדלעיל].

נח) **בא"ד ולא תוכל לגבות מהן לכתובה, דהא מטלטלין נינהו וכו'. האחרונים** הק' דטפי הו"ל דהנך מעות לא הניח אביהם. ונפק"מ דאפי' בזה"ז דתקנו הגאונים לגבות מטלטלין לכתובה, אך אין גובים ממעות של יורשים.

והאבנ"מ (צז טז וקג ד) דייק מדברי התוס' כדעת **רב האי גאון** דהיכא דהיורשים מכרו נכסי המת [באופן שאין גובים מהלקוחות], גובים מהדמים. דמה לי הן מה לי דמיהם [ואף הדמים משועבדים]. אבל **הרא"ש** (ב"ב ט א, ושא"ר ב"ב קמ.) תמה על רב האי גאון דלאו הני זוזי שבק אביהם[יח].

נט) **שם. מטלטלין נינהו. המגיה לאבנ"מ** (קג ד אות ו) הק' דהוה מטלטלין ביד אחרים ולר' טרפון (לעיל פד.) בע"ח גובה מהם. וכת' דהכא אף ר"ע מודה דבשעת מיתה היו נכסים אלו משועבדים לכתובה, ואף כשמכרום מעות אלו משועבדים לכתובתה. וא"כ לא יזכו בו היורשים לגמרי. וכת' דמ"מ בשעה שנשאת והפסידה מזונותיה זכו היורשים במעות אלו.

ס) **מוכרת והולכת עד כדי כתובתה, וסמך לה שתגבה כתובתה מהשאר.** [ע' רש"י]. **והרי"ף** כת' מהא שמעי' (מברייתא זו) דאין לאלמנה למכור יותר מכדי כתובתה למזונות[יט]. **והרי"ף** חילק דה"מ בנזונת מהקרקע. אבל כשניזונת מפירות הקרקע או שכר הבתים[כ], נזונת לעולם.

והרי"ף הביא **י"מ** דהכא דוקא בנכסים מועטים מתפרנסת עד כדי כתובה. אבל כשיש נכסים מרובים

בהא אחריותא דנפשה קבולי קבילת, דהוה כאילו חזר הלוקח ולוה ממנה שחוזרת על הקרקע ההיא. [ולכאורה כ"ז אי הוה סילוק, אבל אי הוה גדר קבלת אחריות מה איכפ"ל מהיכן קיבלה אחריות זו].

טו. וע"ע מש"כ (לעיל צא:) אי חיוב אחריות הוה כשוויו בשעה שגבו ממנו, או כשווי מעיקרא.

טז. ותוס' העתיקו כגיר' הרי"ף (לעיל שם) דאחריות דעלמא לא קיבל, ואחריות דנפשיה קיבל. ובפשוטו היינו שבמכירה הראשונה [דראובן מכר שלא באחריות] קיבל על עצמו אחריות כזו, באופן שיגבו ממנו.
אך תי' התוס' משמע דקאי אמכירה השניה, שבשעה שראובן קנה משמעון באחריות, היכא דגובים מחמת ראובן אינו בכלל אחריות זו. א"כ צריך לגרוס להיפך [וכמו שהוא לפנינו שם]. דאחריות דעלמא קיבל [שמעון], ואחריות דנפשיה לא קיבל, דשמעון לא קיבל על עצמו אחריות מה שהוא מחמת ראובן. וע' מש"כ לעיל שם.

יז. **והאחרונים** דנו בגדר מכירת אלמנה (והו' במשנה בסמוך), והביאו כמה סתירות בדברי הריטב"א. ויתבאר בהמשך הסוגיות.

יח. **והטור** (חו"מ קז) הכריע דגובים מהיורשים מטעם אחר, משום מזיק שעבודו. שמכרו את הקרקע והרחיקו שלא יוכל לגבות ממנו. [וא"כ אף כשאין גובים כתובה מהקרקע. אך בסוגיין ל"ש טעם זה, דהיורשים לא מכרו].

יט. **והרי"ף** הק' דבגמ' (לקמן קז:) מבואר דדוקא באומרת שנתגרשה נזונת כשיעור כתובה, משמע דאלמנה בעלמא ניזונת לעולם, ואף יותר מהכתובה. [ותי' ע"פ החילוקים הנ"ל]. **והרמב"ן** כת' דמ"מ נפק"מ דאשה בעלמא נזונת עד שיעור כתובתה, ואח"כ נוטלת כתובתה. ואילו כשאומרת שנתגרשה נזונת עד שיעור כתובה. ואין לה יותר. [אך **הק"נ** ביאר דברי הרי"ף דגובה רק כשיעור כתובתה, או לכתובה או למזונות. דאל"כ לא יוכלו הלקוחות להזדר, שכל מה שיניחו בני חורין תאכל למזונותיה לעולם, ואח"כ תגבה כתובה].

כ. וע"ד הא דאי' (לעיל סט. ע' תוד"ה מעמלא) דגובים אף משכר

נזונת לעולם. [והרי"ף דחה דכמה הם נכסים מרובים].

והרי"ף נקט דכוונת הגמ' דמוכרת רק עד שיעור הכתובה. **והראשונים** (ראב"ד לרי"ף, בעה"מ, רא"ש, ריטב"א וכו') דחו דכוונת הגמ' שמוכרת עד שנשאר כשיעור כתובה. שתגבה מהתם כתובתה.

והרמב"ן (ס' הזכות) כת' דמ"מ חזינן שכל **הגאונים** (ור"ח ורי"ף) **פי'** בסוגיין דאינה גובה מזונות יותר מכדי כתובתה. ואפשר דהטעם דלא עדיף תנאי כתובה מכתובה[כא].

זבין ולא איצטריכו לזוזי

סא) **זבין ולא איצטריכו ליה לזוזי. פרש"י** שאנו יודעים שהיה חפץ לקנות שדה פלונית באותן מעות. **הריטב"א** דייק דאיירי שלא גילה דעתו, אלא דהוה גלוי ומפורסם. ואילו **תוס'** כת' דדוקא היכא דגילה דעתו[כב].

והריטב"א כת' דתרוייהו איתנהו, ותלי אי הוה גלוי ומפורסם שמקנה מחמת זה. אבל **התוס' רי"ד** כת' דאף דידעי בו השכנים ומוכחא מילתא ל"מ. וכדאי' (קידושין מט:) במוכר ע"מ לעלות לאר"י. דהוה דברים שבלב כל זמן שלא גילוי דעתו. ואף היכא דהוה מפורסם[כג] [לשכנים[כד]].

סב) **שם. ולא איצטריכו ליה לזוזי. פרש"י** חזרו בהן המוכרין. **והר"ן** כת' דהיכא דהלוקח חזר בו מלקנות [ומש"ה לא איצטריך לזוזי] אינו חוזר. דלאו כל כמיניה[כה].

סג) **תוד"ה זבין.** ויש דברים שאין מועיל להם גילוי דעת, עד שיתנה וכו' שאין רגילין למכור אדעתא דהכי וכו'. מבואר בתוס' דהכלל דבדבר שרגילות לעשות עד"כ מהני גילוי דעת. ובדבר שאין רגילות צריך תנאי.

והרא"ש (כאן, ותורא"ש כאן וקידושין מט:) כת' דהיכא דאי לאו שהתנה אין הענין מוכיח על דעתו. כיון דצריך תנאי, צריך תנאי כפול.

ויש שביארו דהיכא דהמעשה נעשית מחמת דבר זה, א"כ המעשה עצמו תלי בתנאי. ואילו היכא דסיבת ההקנאה לא הוה מחמת זה הוה מגדרי תנאי[כו]. אך משמעות הראשונים דתלי באומדנא, ולא בסברת אלו.

ובשיעו' ר' שמואל (קידושין מט:) חקר באופן דמהני אומדנא, האם ע"י האומדנא מהני משום פרשת תנאים [ותנאי מילתא אחריתי][כז]. או דהיכא דהענין מוכיח נחשב מקח טעות[כח], ועצם המכירה בטילה בלא גדרי תנאי.

סד) **שם. ויש דברים שאין מועיל בהם גילוי דעת, עד שיתנה וכו'.** אבל דבר שיש אומדנא, אף כשהתנה שלא ע"פ גדרי התנאים לא גרע. אבל **הבעה"מ** (ביצה כ., י. בדה"ר)[כט] כת' דאף דמהני גילוי

הבתים, ונחשב דבר הצריך לקרקע. [וגובה מדינא דגמ']. ועד"ז י"ל אף שגובה פירות הקרקע עד"ז.

אך **הראב"ד** (לרי"ף) תמה דאינה גובה כתובה מהראוי, ופירות שגדלו אח"כ וכן שכר הבתים הוה ראוי. ואין גובים מהם למזונותיה, ואף דהקילו (לעיל סט.) לענין פרנסה שיגבה מראוי. **ובס' הזכות** תי' דמ"מ יכולים הבי"ד לומר שבמקום שתמכור את כל הקרקע, שתגבה רק את הקרקע לפירותיה. וגובה מגוף הקרקע [ומש"ה לא נחשב ראוי]. ע"ע שהאריך בזה.

כא. וכענין הא דאי' (לרשב"ג לעיל נב.) לענין תקנת פרקונה דאינו חייב לפדות ביותר מכדי כתובתה.

כב. **והרא"ש** הוסיף דאי שתק בשעת המכר, אע"פ שקודם לכן גילה דעתו הוו דברים שבלב, ודברים שבלב אינן דברים. **והב"י** (רז ז) תמה **דבשו"ת הרא"ש** (פא ה) כת' דיש מקומות דל"צ אפי' גילוי דעת, וכגון מברחת וזבין ולא איצטריך לזוזי. וסתר למש"כ בפסקיו כתוס' דאיירי שגילה דעתו. **והב"ח** (שם) כת' דבשו"ת הרא"ש קאי לדעת רש"י.

כג. אבל **התוס' רי"ד** (קידושין מט:) הביא בשם **ר"ח** דאף התם אילו מוכחא מילתא דמכר אדעתא דהכי לעלות לאר"י חוזר בו. דאזלי' בתר אומדנא. **והתורי"ד** (שם) חלק דכיון דלא הוציא בשפתיו בשעת מכירה דברים שבלב אינם דברים.

כד. ואפשר דכוונת הרי"ד דלא סגי דמפורסם לשכנים. דהלוקח אינו מהשכנים, והוא לא שמע. ועי"ל דהתורי"ד לשיטתו (הו' בסמוך) דבמכירה ל"מ אומדנא כלל.

כה. ועד"ז כת' **ה"ה** בדעת **הרמב"ם** (מכירה יא ח) שכתב דדוקא היכא דנמנע או שלא נסתייע בידו. שאין זה כדין תנאי גמור דתלי ברצונו.

כו. וע"ע רמב"ן (קידושין מט:) עד"ז.

כז. וא"כ לא מהני תנאי ומעשה בדבר א'. ודייקו מתוס' (קידושין ו:) [ואבמ"ל].

כח. וע"פ יסוד **הבית הלוי** (ג ב) דמקח טעות לא הוה מגדרי תנאים [וע"ע מש"כ בזה לעיל מה. ועד.].

כט. **והרשב"א** (גיטין עה.) **וי"מ** ברמב"ן (קידושין מט:).

דעת, היכא דהוציא בשפתיו צריך להוציא בגדרי תנאי בני ובני ראובן.

וביאר שמי שגילה דעתו י"ל דאם היה מוציאו בשפתיו היה מוציאו כהלכה, כתנאי בני גד ובני ראובן. אבל היכא דהוציאו בשפתיו שלא כהלכה אין התנאי כלום. והתנאי בטל והמעשה קיים.

סה) **בא"ד ובכל מקום בעינן דומיה דתנאי ב"ג וב"ר תנאי כפול וכו'. תוס'** (בכ"מ) נקטו כר' מאיר, ואף בממון צריך תנאי כפול. אבל דעת כמה **ראשונים** (רשב"ם ב"ב קלז; שו"ת הרי"ף הו' ברמב"ן ב"ב שם) דבממון קי"ל דל"צ תנאי כפול[ל].

ורשב"ם (ב"ב קלז:) כת' דכל הנך מקומות דמבואר דמהני גילוי דעת הוה כרבנן[לא], דלר' מאיר בעינן תנאי כפול דוקא.

סו) **בא"ד ויש דברים דאפי' גילוי דעת אי"צ, וכגון שטר מברחת וכו' וכן ההיא** (ב"ב קלב. וקמו:) **וכו'.** מבואר דתוס' לא חילקו בין אומדנא במתנה למכירה. אבל **הריא"ז** (כאן והו' בשלט"ג) כת' דבמכר אמרו דברים שבלב אינם דברים, דהואיל ומכר לו לזה במעותיו אין לנו לילך אחר דברים שבלב. אבל במתנה אנו הולכים אחר דברים שבלב, שאם אנו מכירים דעתו שאינו גומר ומקנה בכל לבו אין מתנתו מתנה. [והביא מהסוגיות דשכיב מרע]. וכן האריך **התוס' רי"ד** (קידושין מט: ופסקי הרי"ד שם) **דיש** חילוק בין מתנה למכר, ובמתנה אזלי' בתר דעתו.

ועד"ז כת' **ההג' אשר"י** (ב"ב ט יח) בשם ריב"ם דגבי מתנה היכא דגלי דעתיה אמרי' דדברים שבלב הוה דברים, ול"ד למכר וקידושין דלאו כ"כ לומר לא היה בדעתי. [והו' ברמ"א חו"מ רז ד][לב].

ויש שפי' טעם החילוק דבמתנה תלי באומדנא של הנותן לחוד. וכיון דגילה דעתו לא הוה דברים שבלב. משא"כ במכר הוה הסכם בין שניהם, וצריך שאף הלוקח יקבל תנאי זה. ולא סגי דאמדינן דעת הנותן [וכ"מ בהג' אשר"י]. ועוד יש שפי' דבמכר סגי ב'הסכמה', והכא הרי הסכים למכר. ומש"ה ל"מ גילוי דעת. אבל במתנה בעינן 'רצון', ומש"ה סגי שגילה דעתו דליכא רצון.

סז) **רב פפא לפנים משורת הדין הוא דעבד.** ולפ"ז חזר ומכר להם, ונפק"מ דאי"צ להחזיר פירות שאכל בינתיים.

סח) **התם זביני בטעות הוה דאיגלאי מילתא דארבא בעקולי הוה קיימא.** [מבואר דכל היכא דהוה טעות לשעבר נחשב מקח טעות. ואף היכא דליכא אומדנא גמורה. ודוקא בדבר שנתחדש בעתיד צריך גדרי אומדנא. וע"ע תוס' לעיל מז:].

אלמנה מוכרת שלא בבי"ד

סט) **מוכרת שלא בבי"ד.** בגמ' (ב"מ לב.) אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן דאי"צ בי"ד של מומחין, אבל צריכה בי"ד הדיוטות. [**ותוס'** (לקמן צח. ד"ה דאמרי) כת' דהיינו יושבי קרנות הבקיאין בשומא[לג]].

ובפשוטו משמע [בגמ' שם, וע' תוס' לקמן צח.] דהוה לעיכובא, ואי מכרה בינה לבין עצמה ל"מ כלל. אבל **הרמב"ם** (יז יד ושוע קג א) כת' דבדיעבד מהני בינה לבין עצמה [ע"פ הגמ' לקמן צח.]. ויתבאר לקמן. וע"ע לח"מ ואבנ"מ (קג ו).

ורב ספרא (שם) ס"ד דאי"צ בי"ד כלל, והביא ראיה דשותף יכול לחלוק לעצמו בלא בי"ד. [דדידיה שקל, ולא הוה אפוקי ממונא. ומש"ה סגי בגילוי מילתא בעלמא[לד]]. ואביי חלק דאיתמר עלה דצריך

ל. ותוס' (קידושין מט:) הק' דעיקר תנאי בני גד וב"ר הוה בממון. וע"ע רמב"ן (ב"ב שם), וראב"ד (זכיה ג ח) ומאירי (קידושין סא.).

לא. ואילו לדעת תוס' (בכ"מ) באופן דלר' מאיר צריך תנאי, אף לרבנן צריך תנאי גמור [אף דל"צ כפילות].

לב. **והגר"א** (רז יד) כת' דעפ"ז אי"צ למש"כ תוס' דבאומדנא דמוכח ל"צ תנאי. ומברחת, וכן שמע שמת בנו איירי במתנה. וכן הא דקי"ל כראב"י (לעיל נד: דתנאי כתובה הוה ע"מ לכונסה) איירי במתנה. ומש"ה ל"ק קו' התוס' (לעיל מז:). וציין דאף התוס' (מז:) הוצרכו ג"כ לחלק בין מתנה [אחר כל הדוחק הזה].

לג. וכ"כ **הרמב"ן** (ושא"ר שם) דלא איירי בדיינים שאינם סמוכים, שנקראו בעלמא הדיוטות. דהכא איירי דלא גמירי כלל, ואינם דיינים. [ובהמשך דברי הרמב"ן (שם) כת' דכיון דלא בקיאין בדינא שמא לא איכפ"ל בהפסד דיתמי, ולא שמו כמה הוא שווה].

לד. ורש"י (ב"מ) כת' [בדעת רב ספרא] ובלבד שיראו ב' עדים שלא מכרה בזול.

בי"ד הדיוטות. [וה"נ חלוקת שותפין סגי בבי"ד הדיוטות].

ותוס' (שם) **פי'** דברי רב ספרא, ואף דאלמנה הקילו משום חינא או שלא תתבזה [כדאי' בסמוך], מ"מ כיון דאלמנה מוכרת דבר שאינה שלה משום תקנה, ה"נ שותף יטול את שלו בלא בי"ד[לה] [אף דלא שייך חינא].

והרמב"ן (ב"מ שם) ביאר הגדר דמשום חינא אוקמא לנכסים בחזקתה, ועי"ז האלמנה הוה כשותף, ודידה שקלא.

והאחרונים חקרו בגדר מכירת אלמנה, האם יש לה דין 'שליח' של היתומים[לו], או דניתן לה זכות עצמי למכור. [**וכ"מ מדברי הרמב"ן הנ"ל**].

ויש שהעלו צד דנחשב שגבתה לעצמה[לז], ואח"כ מוכרת מדידה. אך בפשוטו מבואר בכל הסוגיות דנחשב שהיא מוכרת של היתומים[לח]. אלא דמ"מ י"ל דניתן לה 'זכות מכירה' בשל היתומים [ובפשוטו לא נפרע כתובתה בנטילת הנכסים, אלא במעות שהגיעו לידה מהלוקח[לט]].

ורש"י (לקמן ק. סוד"ה אחריותא) **כת'** שהאלמנה שליח של היתומים היתה. [ומש"ה אחריות איתמי].

ע) **שם. הריטב"א** (ריש פירקין) כת' דמסתבר דדוקא לעיקר הכתובה מוכרת שלא בבי"ד, ולא לתוספת כתובה[מ]. **והאחרונים** ציינו דמדברי **התוס'** (צז: ד"ה אלמנה, וד"ה מכרה) משמע דאף לתוספת מוכרת שלא בבי"ד.

עא) **ר' שמעון אומר מן הנשואין מוכרת שלא בבי"ד וכו'.** שיש לה מזונות. **פרש"י** דאי אפשר שתהא יושבת ומתענה עד שיזדקקו לה בי"ד. ואלמנה מהאירוסין מכירתה לכתובה, ומש"ה לא שייך טעם זה.

ומבואר ברש"י דלר' שמעון אף אלמנה מהנישואין אינה מוכרת לכתובתה. ונקט אלמנה מהאירוסין דאינה מוכרת כלל, אבל עיקר החילוק בין מוכרת לכתובה או למזונות.

אך פשטות לשון המשנה דנשואה מוכרת אף לכתובתה לר' שמעון. **והאחרונים** הביאו דכ"מ **בתוס'** (בע"ב סוד"ה מתניתין, וצח. ד"ה מוכרת), **וכן משו"ת הרי"ף** (נה, הו' ברמב"ן צח.). **ובפשוטו** הוה גדר מיגו, כיון שניתן לה זכות למכור למזונות, מוכרת אף לכתובה.

והר"ן הביא **דאחרים** (וכ"כ **הריטב"א**[מא]) **פי'** מן הנישואין דיש לה מזונות, מוכרת לכתובתה שלא בבי"ד, כדי שתפסיד מזונותיה[מב]. [והוה תקנה נוספת דמהני מכירתה, כדי שתפסיד מזונות[מג]]. ועד"ז כת' **תל' ר' יונה** (בשיטמ"ק צח.).

והר"ן דחה דבקו' הגמ' (בשלמא מן הנישואין וכו') מבואר דאף לרבנן שייך סברא זו, ולדעת רבנן (בע"ב) שאינה מפסדת מזונותיה אלא כשגבתה כל הכתובה[מד]. וא"כ מה הועילו בתקנתן, הרי היא יכולה להזהר שתשייר קצת לכתובתה ותמכור

לה. והנמוק"י (שם יב. בדה"ר) **פי'** דודאי לא אלים ליפות כח אלמנה יותר משותף, דהא לית לה בנכסים כלום אלא משום תקנתא. והיאך יתקנו כן באלמנה. ועד"ז בשא"ר שם.

לו. ועוד העלו צד דמוכרת בשליחות של הבי"ד. [וכלשונות הראשונים דבי"ד נתנו לה רשות למכור].

לז. אך צ"ב דאי' (לקמן צח.) דאינה יכולה לגבות לעצמה, דאמרי' מאן שם לך. [ויתבאר לקמן שם].

לח. ומש"ה אין אחריות עליה, וכדברי רב יוסף (לעיל בעמ').

לט. אך היכא דמוכרה בפחות משוויו כת' **התוס'** (לקמן צח: סוף דיבור הראשון) דבשעה שקבלה הקרקע שווה מאתים, מיד רצתה להוציא הקרקע מרשות היתומים ולהכניסה לרשות הלוקח, והרי היא כמו שנתכוונה לקנות הקרקע בכתובה באותה שעה. [ויתבאר לקמן].

מ. וכת' דהא דאי' (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה נפק"מ למוכרת, ולכאורה יל"פ דתוכל למכור שלא בבי"ד. אך **רש"י** **והראשונים** פי' בענין אחר. דנפק"מ במוכרת כתובתה אי נכלל במכירה אף התוספת.

מא. **והריטב"א** הביא כן בשם רש"י. [ואולי חסר בדבריו].

מב. וכדאי' (ערכין כב.) לחד מ"ד דנזקקין לנכסי יתומים קטנים לכתובה, כדי להפסידה מזונות.

מג. **ורש"י מה"ק** (במשנה הבא) כת' דמכרה כתובתה שלא בבי"ד, ויתומים מתרצים באותה מכירה משום דקא משתרשי בה, דתו לית לה מזוני. משמע דליכא תקנ"ח שתוכל למכור, אלא דסתמא דמילתא מתרצין היורשים שתפסיד בזה מזונות.

מד. **והריטב"א** (בע"ב) מבואר דלהך ס"ד לרבנן אינה מוכרת שלא בבי"ד אא"כ מוכרת כל כתובתה. דעי"ז מפסדת מזונות. אבל מוכרת מקצת צריכה בי"ד. ודוקא למסקנא [משום חינא או דאינו רוצה שתתבזה] אף מוכרת מקצת.

השאר שלא בבי"ד, ולא תפסיד מזונות[מה].

אך **בתלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק צח.) מבואר דלרבנן אף כשמוכרת למזונות הוה משום דאינו רוצה שתתבזה[מו].

והראב"ד (כתוב שם לעיל נד. כ: בדה"ר) הוכיח מסוגיין דסתמא כאנשי גליל, דהיורשים אינם יכולים לסלקה מכתובתה. דאי ס"ד שהיורשים יכולין לסלקה כל זמן שירצו [כאנשי יהודה] א"כ אף כשיש לה מזונות אמאי הקילו. הלא ברשותם הוא, שאם רצו מפייסין אותה שמכירתה לכתובתה. ולכתובה צריכה בית דין.

עב) **שם. הרמב"ם** (יב טז, ושו"ע ע ה) פסק דאף אשה שהלך בעלה למדינת הים, ומכרה נכסי בעלה למזונות מכרה קיים[מז]. **וה"ה** כת' דדימה לדין מזונות אלמנה[מח], דמוכרת משום מזונות אף לולי סברת חן[מט]. וכת' דלא ראה חולק בזה[נ]. [וע"ע אבנ"מ ע ד]. **והפנ"י** דן דבשלמא אלמנה תקנו דנכסים בחזקתה (וכדלעיל). אבל אשת איש האיך יש לה רשות למכור.

דף צז:

עג) **אמר עולא משום חינא. פרש"י** שיהו בעליהן לחן בעיניהם, והנשים לא ימנעו מלינשא לאנשים.

אבל דעת **ר"ח** (הו' בתוס' לעיל פד. וגיטין מט: והריטב"א ושאר ראשונים כאן) **שימצאו הנשים חן בעיני האנשים, ויהיו להם קופצים. שהאלמנה תוכל לינשא שוב.**

והר"ן כת' נפק"מ דהיכא שנשאת אינה מוכרת אלא בבי"ד, שהרי ביטל חן שלה[א].

ועד"ז אי' בגמ' (ערכין כב., והו' ברי"ף בסוה"פ) דלר' יוחנן אלמנה גובה כתובתה מיתומים קטנים, ולאמימר הטעם משום חינא[ב]. [ואפי' גרושה גובה].

עד) **ר' יוחנן[ג] אמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבי"ד.** דס"ל דלא הוה תקנ"ח כללי, אלא משום אהבת האיש. כן מבואר ברש"י (ד"ה גרושה)[ד].

וה"ה (יז יג) כת' דאף דבעלמא קי"ל שיש טענת חן באשה (בערכין כב. הנ"ל), אפ"ה בסוגיין לא מהני טעם זה [לר' יוחנן[ה]], דאפשר לה למכור בבי"ד.

והר"ן גרס בסוגיין רב יהודה, והק' דרב יהודה אמר רב אסי (ערכין כב.) סובר דאלמנה אינה גובה כתובתה מנכסי יתומים קטנים. ואינו חושש לחן.

מה. והרא"ש (ס"ס יב) דהיכא דגובה מקצת כתובה יכולים לסלקה.

מו. והאבנ"מ (ע ד) כת' דכוונתם למח' דמשום חינא או משום דאינו רוצה שתתבזה, אלא דפסק כמ"ד שלא תתבזה [וע"ע בסמוך].

מז. ולשון הרמב"ם משמע דאם מכרה בדיעבד, דלכתחילה אין מורים לה למכור [וכדאי' בסוגיה לקמן קז. שדנו אי פוסקין לה מזונות].

מח. והבאר היטב (ע) ציין דה**מהרשד"ם** (חו"מ רו) כת' טעם אחר, דאשתו לא גרע משותף. והיכא דהלך למדינת הים השותף רשאי למכור נכסי השותפות ולפרוע חובות וכדו' היכא דרואה שיש בזה תועלת השותף.

מט. [דבאשת איש ל"ש חן, דהרמב"ם ס"ל כדעת ר"ח דחינא הוא שירצו לינשא עם האלמנה. **והאבנ"מ** (ע ד) כת' דלדעת רש"י אף באשת איש שייך סברת חן].
והאבנ"מ העיר דלדברי **הריטב"א והר"ן** (הנ"ל) דהטעם במזונות כדי שתפסיד כתובתה. באשת איש ל"ש סברא זו. אך כת' דלדעת הראשונים (ע"ע בסמוך) דפסקו כטעם דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבי"ד, כ"ש מחיים שייך סברא זו.

נ. והבני אהובה ציין **דתוס'** (בע"ב ד"ה לאתויי) כת' דאף מגורשת ואינה מגורשת [בחייו] מוכרת. וכ"ש אשתו גמורה.

א. והביא דכ"כ **הרמב"ם** (מלוה יב ג) בהא דנזקקין לנכסי יתומים קטנים לכתובת אשה משום חינא, דהיכא שנשאת לא, שהרי ביטל חן שלה.

ב. ודעת רבינא דסברת ר' יוחנן דוקא אלמנה, ומשום מזונות. [ולפ"ז היכא דהפסידה מזונות, וכגון תבעה בבי"ד. וכן גרושה אינה גובה]. [וע"ע רמב"ם וראב"ד (מלוה יב ד) להלכה].
ואילו דעת רב יהודה א"ר אסי דאין נזקקין לאלמנה, אלא לשטר שיש בו ריבית. ודעת רב נחמן כל חוב גובה, דיתמי דאכלי לאו דידהו וכו'.

ג. והרשב"א (הו' בר"ן) גרס רב יהודה אמר, וכת' דרב יהודה לטעמיה (בערכין) דס"ל דאינה גובה מיתומים קטנים משום חן. ועפ"ז פסק הרשב"א כעולא דגובה משום חינא, דכ"ה מסקנת הגמ' (ערכין כב:).

ד. ויל"ד היכא דהבעל גילה דעתו דאינו חושש לזה, האם אמרי' דתלי באהבת כל איש. או דאף הך מ"ד ס"ל דהוה תקנ"ח ולא פלוג רבנן, אלא דבגרושה כולהו לא איכפת להו ומש"ה אינו בכלל התקנה.

ה. וכן פסק **הרמב"ם** (שם) דגרושה לא תמכור אלא בבי"ד. **והר"ן** דייק דכ"ה סתימת **הרי"ף** [שלא פסק בסוגיין כלל, אך משמע דס"ל דהמשנה דגרושה לא תמכור אלא בבי"ד קאי אף לרבנן].

עה) **מהו דתימא אלמנה מן האירוסין דלא נפיש חן דידה, אבל גרושה וכו'.** פרש"י דגרושה שנשאת [והיה חיבת ביאה] חוששין טפי לחן. ורע"א הק' דאף זה תנן (בסמוך) דלר' שמעון מכרה מקצת כתובתה לא תמכור את השאר אלא בבי"ד. כיון דהפסידה מזונותיה, ומבואר דאיירי באלמנה מהנישואין [דהיה לה מזונות]. ואפ"ה כשהפסידה מזונותיה לא תמכור. [א"כ ברישא למדנו דנשואה שאין לה מזונות אינה מוכרת, ואמאי איצטריך גרושה. ובשלמא לתי' הב' בתוס' איצטריך סיפא גרושה דוקא].

עו) **תוד"ה אלמנה.** דיש לה תוספת, והואיל ויש לה למכור כ"כ אימא תמכור שלא בבי"ד[ו]. [צ"ב דאדרבה עניה זו שגובה מעט יש לחוש שלא להטריחה].

עז) **בא"ד א"נ יל"פ שהיא צריכה חן יותר לינשא, שהיא בזויה יותר מאלמנה.** והמהרש"א העיר דתוס' (לעיל פז. ד"ה מקשים) כת' להיפך, דאף דגרושה נמי בעי חן (וציינו לסוגיין), מ"מ לא בעי חן כמו אלמנה[ז]. [ומש"ה ס"ד באלמנה להקל דגובה בלא שבועה].

והרא"ה והריטב"א פי' דאלמנה מן האירוסין אי"צ להרבות לה חן, כיון דלא נשאת יש לה חן מרובה. אבל גרושה צריך לתקן להרבות לה חן.

עח) **לא, לאתויי מגורשת ואינה מגורשת וכדר' זירא וכו'.** פרש"י דאף דבחייו מחוייב במזונותיה, משום דמעוכבת בשבילו להנשא. אבל לאחר מיתה אינה נזונת [דאינה מעוכבת מחמתן]. ומספק אין לה מזונות.

וכ"פ הרמב"ם (יח כה) דכשיש ספק גירושין, ואח"כ מת בעלה אינה ניזונת מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש מספק. אבל בחיי בעלה יש לה מזונות עד שתתגרש גירושין גמורין. וה"ה (גירושין ו ל) דייק דיש לה רק מזונות, ולא שאר תנאי כתובה. ומש"ה אינה נזונת מהיורשים, דמזון אלמנה הוה תנאי כתובה[ח].

עט) **דא"ר זירא כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת בעל חייב במזונותיה.** הראשונים (ריטב"א כאן, וכן הרי"ף ב"מ יב: ו: בדה"ס) הביאו דמגורשת גמורה אינו חייב לזונה, ודלא כירושלמי (לעיל ו א) דחייב לזונה עד שיפרע את כל הכתובה [משום קנס שיפרע כתובתה, ויתבאר לקמן קז:]. ועוד הביא הרי"ף (לקמן קז: סב. בדה"ס) מהגמ' (שם) דגמ' דידן לא ס"ל כירושלמי[ט]. וע"ע פנ"י.

פ) **רש"י ד"ה מגורשת ואינה מגורשת.** ומן האירוסין[י].

הראשונים תמהו דארוסה אין לה מזונות, וכ"ש מגורשת מהאירוסין. ורש"י מה"ק ותוס' ושא"ר פי' מן הנישואין. והמהרש"א כת' דהוה טעות סופר ברש"י, ולא קאי בארוסה, אלא הוה ערבוב דברים[יא].

והמהר"ם שיף כת' די"ל דרש"י איירי שהגיע זמן ונתחייב במזונותיה. ואח"כ היה ספק גירושין ומת, ואף דמחיים זן אותה [מהגעת זמן], אפ"ה לאחר מיתה פטור.

והתוס' רא"ש (והו' בפנ"י) תי' דכיון דאגידא ביה ואינה יכולה לינשא לעלמא [מחמת שהיא מגורשת ואינה מגורשת] חייב במזונותיה. ואין חילוק בין מן האירוסין בין מן הנישואין. והוסיף דהוה כמו הגיע זמן ולא נישאו[יב].

והר"ן תמה דלא מצאנו מ"ד דפליג על חינא אלא רב יהודה, ורב יהודה לטעמיה בערכין דל"ל חינא. א"כ מנ"ל לחלק בזה. והפוסקים כת' דלגירסא דידן ר' יוחנן מוכח להיפך, דר' יוחנן גופיה בערכין ס"ל חינא. ואפ"ה חילק בסוגיין.

ו. המהרש"א כת' דב' תי' התוס' ע"פ פר"ח (הו' לעיל) דחן היינו שהנשים ימצאו חן.

ז. והמהרש"א כת' דיש ליישב, דבסוגיין הסברא לא קאי. ורע"א הוסיף דאף התם הוה צריכותא דלא קאי.

ח. והרמב"ם (נחלות א ט) כת' דבספק גירושין אינו יורשה. (וע"ע חלק"מ צ יד).

ט. אבל העיטור (כ לז. בדה"ס, הו' בראש"ש ב"מ א לד) כת' דגמ' דידן לא פליג, ורבותא קמ"ל דאפי' מגורשת ואין מגורשת מציאתה לעצמה, ולא חיישינן לאיבה.

י. והתוס' רא"ש ביאר דרש"י הוצרך לפרש מהאירוסין, דאי מן הנשואין אמאי איצטריך בסיפא גרושה לא תמכור אלא בבי"ד, דהשתא אפי' מגורשת ואינה מגורשת [דהוה ספק אלמנה] לא תמכור אלא בבי"ד, גרושה ממש מיבעיא. [וק"ק דהתם איירי למכור לכתובתה, והכא איירי למכור למזונותיה. אך מ"מ מבואר דאינה מוכרת, ומש"ה נדחק רש"י להעמיד כאן בלא נשאת, דלא נפיש חן].

יא. וכצ"ל מגורשת ואינה מגורשת, ולא לאשמועינן דלא תמכור כתובתה אלא בבי"ד, דהא מאלמנה מן הארוסין שמעינן לה וכו'.

יב. והאחרונים הביאו מדבריו דחיוב מזונות דהגעת זמן הוה משום שמעוכבת מחמתו, ולא גדר מזונות אישות. [וע' מש"כ לעיל ב.].

פא) **רש"י ד"ה כדר' זירא.** אבל לאחר מיתה לא וכו'

דמספיקא לא מפקינן ממונא[יג]. [ותוס' הק' דפשיטא]. **והפנ"י** הוסיף דלאחר שגירשה מספק אינו נוהג בה מנהג אישות [ובטל מצב הנישואין[יד]], א"כ מסברא א"א לחייבו במזונות.

פב) **תוד"ה לאתויי.** וזו היא מילתא דפשיטא דמספק

שמא מגורשת גמורה היתה לא תוציא מזונות וכו'. **והראשונים** הוסיפו דלאחר שמת אינה מעוכבת מחמתו לינשא. **ותוס' ושא"ר** (רמב"ן וכו') כת' דאיירי במגורשת ואינה מגורשת מהנישואין[טו].

והפלאה דן דנימא איני יודע אם פרעתיך, דודאי היה מחוייב לה מזונות, וספק האם גירשה ופטור. ואוקי לשטר בחזקת חיוב[טז].

והפלאה כת' דצ"ל דדעת תוס' דחיוב מזונות חל בכל יום ויום[יז] [מחמת האישות של עכשיו], ומש"ה נחשב איני יודע האם נתחייבתי[יח]. אך שוב דן דלא עדיף מספק פרעון קודם ההלואה, ולדעת **הש"ך** (עה כז) חייב[יט]. [**והאחרונים** ביארו דיש חזקה על סיבת החיוב].

והאחרונים דנו דהכא איירי במזונות אלמנה, דהוה חיוב חדש. ולא הוה המשך מחיוב מזונות אשת איש. ומש"ה נחשב איני יודע אם נתחייבתי. [וע"ע חי' ר' ראובן יד].

ומ"מ כת' ההפלאה דלמש"כ רש"י (לפנינו) דאיירי בארוסה, בזה ודאי ל"ש חיוב כלל באלמנה. [ועדיף מאיני יודע אם פרעתיך].

וההפלאה דן בארוסה שהגיע זמן ומת, האם נתחייב במזונותיה. וכת' דלכאורה תנאי כתובה דמזונות אלמנה הוה דוקא בנשואה. אך דייק דמשמעות **הירושלמי** (הו' בתוס' לעיל נח.) דבהגיע זמן ומת מחוייב במזונותיה[כ]. וצ"ע. וע"ע רע"א (בשו"ע נו ג).

פג) **בא"ד הילכך נר' כפר"ח וכו' מן הנישואין, ומרבה מגורשת ואינה מגורשת וכו'.** וקמ"ל דיש לה מזונות, ומוכרת שלא בבי"ד. **בחי' המהרי"ט** הביא דמבואר בתוס' דמוכרת בחיי בעלה. ואף דל"מ דאשת איש גמורה מוכרת למזונות בחיי בעלה, מ"מ מבואר דפשיט"ל לתוס'.

פד) **ירשתו בתה או אחותה. הריטב"א** כתב

דהיינו פנויות, אבל בנשואות לא. **פרש"י** דמשום חן תקנו שלא תמנע מלהנשא. [**ותוס'** (לעיל פד.) ביארו דכיון שרואות שבקל גובה כתובתה, תנשא ברצון לבעל[כא]]. **ותוס'** (לעיל שם) כת' דלפי' ר"ח מתיישב שאף היא צריכה שיקפצו עליה בני אדם.

יג. **והריטב"א** כת' דמספיקא לא מפקינן ממונא מן היורשין, דכי אמרינן נכסי בחזקת אלמנה קיימי כשנודע ודאי שהיא אלמנה, ולא גרושה. [ומבואר דס"ד דהריטב"א דמהני סברת נכסי בחזקת אלמנה דתזכה במזונות מספק. ובזה תי' דה"מ כשהוחזקה ודאי אלמנה, ואילו הכא ספק מגורשת מעיקרא].

יד. **והפנ"י** דימה לנשואה. [ואף דפרש"י דבסוגיין איירי אף בארוסה, מ"מ איירי גם בנשואה. דלענין זה אין חילוק בין ארוסה לנשואה. דמחמת הספק בטל האישות].

טו. ובפשוטו מבואר דס"ל דמימרא דר' זירא דמגורשת ואינה מגורשת איירי דוקא בנישואין [ולא רק בסוגיין באלמנה]. ויל"ד א"כ דפליגי בעיקר הסברא דחיוב המזונות לא הוה מחמת שמעוכבת לינשא. או אף דהחיוב מחמת שמעוכבת מחמתו, אפ"ה דוקא נשואה, דלא עדיף מאשתו גמורה.

טז. והביא דקי"ל (חו"מ פב ב) דאפי' היכא דשניהם אינם יודעים האם השטר פרוע חייב לשלם, דהשטר בחזקתו. [אבל קי"ל (שו"ע נט) דהיכא דהלווה טוען ברי שפרוע, והמלוה אינו יודע פטור].

יז. ולכאורה הוה כדברי **הרשב"א** (הו' בר"ן צ: מט: בדה"ר) דחיוב מזונות עשוה כאילו חל בכל יום. ואילו הרמב"ן (צ:) ושאר ראשונים נקטו דמזונות נחשב בע"ח מוקדם. [ואפשר דה"מ מזונות אלמנה דחל בשעת מיתה, ואילו מזונות אשת איש חל בכל שעה מחמת האישות].

[ועוד אפשר דאף לדברי הראשונים דחל שעבוד מעיקרא, הוה רק שעבוד. ומ"מ עיקר החיוב הוה רק בשעה שצריכה למזונות].

וההפלאה (קו"א צג כה) כת' דחיוב מזונות דאורייתא חל בכל יום, ובע"ח קודם. אלא דחזרו ותקנו דהוה תנאי כתובה, ונתחייב בשעת נישואין.

יח. אך הק' דמ"מ לא הו"ל לתמוה על רש"י.

יט. אך י"ל דהש"ך איירי דוקא בברי ושמא. ובשמא ושמא כה"ג לא אמרי' דהשטר בחזקתו, דשמא לא חל חיוב השטר מעיקרא.

כ. וכן **תוס'** (יבמות נח.) מבואר דארוסה שהגיע זמן, ואח"כ מת נזונת מנכסיו. וכדין אלמנה מהנישואין. [ולכאורה תלי בגדר החיוב מזונות דהגעת זמן, ע"ע בסמוך].

כא. ולפ"ז הוה תקנה בפנ"ע, דתקנת חן בעלמא, היא שתנשא מלכתחילה כיון דיודעת שלבסוף תקבל רווח זה. ואילו הכא תקנו לתת לבת, כדי שאח"כ תנשא.

מקצת כסף

פה) **מכרה כתובתה[כב] או מקצתה וכו'. פרש"י** שגבתה מקצתה אין לה מזונות לר' שמעון [ור' שמעון לטעמיה (בע"א) דאינו מוכר בבי"ד אלא משום מזונות[כג]]. ובגמ' מבואר דחכמים פליגי דכיון שנשאר מקצת מכתובה יש לה מזונות[כד].

ושמואל (לעיל נד.) אמר דאפי' תובעת כתובתה בבי"ד אין לה מזונות[כה]. והגמ' פי' דבמשנה הוזכר רק מכרה, בין בבי"ד ובין שלא בי"ד. ואילו שמואל איירי דוקא בבי"ד. **ופרש"י** (גיטין לה.) דגליא דעתה דבעי לאינסובי, ואיהו לא אתני בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודו. **ותוס'** (לעיל נד: ד"ה ולתובעת) נקטו דהיינו שתבעה כל כתובתה לרבנן (כאן), דלא עדיף ממכרה כתובתה. וכ"פ **הרמב"ם** (יח כח). אך מדברי **הרי"ף ורש"י** (לעיל שם) מבואר דאפי' תבעה מקצת כתובתה מפסדת[כו]. שכתבו דאף התובעת תוספת כתובה אין לה מזונות[כז]. **והראשונים** (ראב"ד לרי"ף ותוס' הנ"ל) תמהו עליהם[כח].

והרא"ה הביא יש מתרצים דתובעת בבי"ד הוה טפי מפרעון, ואפי' תבעה מקצת איבדה. **והרמב"ן** (ס' הזכות כא: בדה"ר) הביא בשם **אחרים** דאין תביעה לחצאין[כט]. ואפי'[ל] לא רצו היתומים ליתן לה, תביעה בבי"ד הוה עזות ובזיון[לא], ואין לה מזונות דלא קרינא ביה מיגר אלמנותיך[לב]. [ולא הוה משום שמעוכבת הכתובה].

והבית שמואל (צג יג בשם שו"ת **מוהרש"ך** ב רד[לג]) כתב דתובעת כתובתה בבי"ד ולא פרעו לה לבסוף [כגון שאין להם לפרוע, או דאינם רוצים לפרוע] יש לה מזונות. **והק"נ** (לעיל נד. ט, הו' בפתח"ת שם ז) חלק ע"פ סברת רש"י, דהטעם משום גילוי שרוצה לינשא[לד].

פו) **משכנה כתובתה[לה] וכו'. הריטב"א** (בסמוך) הק' דמסתמא לא משכנה קרקע הכתובה בכל שוויו

כב. לדעת רש"י היינו שמכרה בבי"ד, דלר' שמעון ליכא מכירת כתובה חוץ לבי"ד. אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דהיתומים מתרצין במכירה זו [שלא בבי"ד], כיון דע"י מפסדת כתובתה. [ולכאורה משמע דמדינא ל"מ מכירה זו, ויכולים למחות. אלא כששמעו נתרצו וחל ע"י ריצוי שלהם]. ולדברי הראשונים (הו' בע"א) דלר' שמעון היכא דיש לה מזונות מוכרת אף לכתובה ניחא.

כג. והלשון לא תמכור את 'השאר' אלא בבי"ד פי' דאין לה מזונות. וא"כ הנשאר לה [מכתובתה] ל"ש מכירה אלא בבי"ד. דלפרש"י (לעיל) דעת ר' שמעון (בע"א) אינה מוכרת לכתובה כלל שלא בבי"ד. [וקצת דוחק דאין כאן שינוי בדין השאר. דלעולם אינה מוכרת כתובה אלא בבי"ד].
ולצד בראשונים דר' שמעון מודה דהיכא דיש לה מזונות, דאף את הכתובה עצמה מוכרת בלא בי"ד. א"כ עד עכשיו את שאר הכתובה מוכרת שלא בבי"ד, ומעכשיו שאר הכתובה צריכה בי"ד.

כד. וכן **פרש"י** בדברי חכמים דאף שנפרעה מקצת כתובה, מוכרת למזונות. [אך דעת חכמים (לעיל) דמוכרת אף לכתובתה שלא בבי"ד, ומשום חינא או שאינו רוצה שתתבזה אשתו. א"כ בדברי חכמים לא הול"ל למזונות. אמנם תוס' (ד"ה מתני') כת' דחכמים דהכא הוה אליבא דר' שמעון].

כה. ובגמ' (שם) רב נחמן אמר שמואל אמר דאף תבעוה לינשא ונתפייסה אין לה מזונות, **פרש"י** דתו לא קרינן מיגר אלמנותיך. ועי"ש מ"ד נוספים.

כו. אך הרמב"ן ושא"ר העלו צד דנקטו כן משום ר' שמעון.

כז. **ותוס'** (שם) פי' דברי הגמ' [להיפך] דאף היכא דתבעה כל כתובתה יש לה מזונות, כיון דעדיין לא תבעה את התוספת.

כח. **והראב"ד** הביא ראיה דמכרה כתובתה עדיף מתובעת כתובתה, דבגמ' (נד.) תי' דמכרה הוה בין בבי"ד ובין שלא בבי"ד, ותובעת דוקא בבי"ד.

כט. וביאר דאף לאנשי גליל דהיתומים אינם יכולים לסלקה בכתובתה, אפ"ה כשתבעה מקצת כתובתה בבי"ד יכולין לומר לה שתוקי ממנו או טלי כתובתיך וצאו.

ל. [משמע מדבריו דהוה טעם נוסף, דאף את"ל דלא נחשב 'תביעה' במה שהיתומים אינם רוצים ליתן לה. מ"מ מעשה התביעה בבי"ד הוה סיבה להפסיד מזונות. ואף כששעבוד הכתובה קיים].

לא. ותביעת מקצת כתובתה בבי"ד הוה עזות ובזיון של אלמנות, וכמו תביעת כל כתובתה. דאף במקצת כיון שהוא מזקיקה לבי"ד לירד לנכסים ולהכריז ולמכור.

לב. וכמ"ש **רש"י** (גיטין הנ"ל) דהנידון להחשב מיגר אלמנותיך.

לג. **והמהרש"ך** (ד"ה ומשכחנא מרגניתא) כתב כן ע"פ לשון **הרמב"ן** דהוה כמאן דגביא.

לד. והביא כן מהגמ' (גיטין לה.) דרבה בר רב הונא הפסיד לאלמנה כתובתה, כיון דנמנעו להשביע ולהדיר אלמנה. [אך יש לדחות דזה בכלל מה שדחו כבי תרי עבדת].

לה. יל"ד אי משכנה את שטר הכתובה [דומיא דנתנה כתובתה לאחר]. או שהקרקע שמשועבד לה בכתובתה משכנה [וכ"כ **רש"י** (לעיל נד.) בברייתא דעשאה אפותיקי. אך יש לדייק דבמשכנה לא טרח לפרש כן]. וצ"ב דקרקע הכתובה אינו מסור בידה [לאכילת פירות], והאיך תמסרנו לבע"ח. [ואפשר דאה"נ הוה שלא כדין, ומש"ה נחשב גביית הכתובה].

[א"כ אין חילוק בין משכנה כל כתובתה למקצתה. ואף לרבנן יש לה מקצת כסף]. ותי' דאפ"ה כל זכות כתובתה שיש באותו משכון הקנתה למלוה. וכפרעון גמור חשיב לגבי האי[לו].

והשיטמ"ק תי' דמשכנה כתובתה הוה מעשה בכולו, ולא גרע מתבעה כתובתה בבי"ד [דכיון דתבעה הפסידה, ואף שלא גבתה כתובתה].

פז) **נתנה כתובתה לאחר וכו'.** [שמכרה או נתנה כתובתה לאחר שיגבה במקומה. וכיון שאין אצלה כתובה אין לה מזונות, אף שלא נגבה כלל].

ובשיטה לר"ן דייק דדוקא נתנה לאחר, אבל נתנה ליורשים יש לה מזונות. **והביא** דכ"מ **בירושלמי.** [ובמוחלת לבעלה נח' בגמ' (לעיל נג.) אי יש לה מזונות[לז]]. אבל הביא דה**רשב"א** כתב דמוחלת ליורשיה ודאי אין לה מזונות[לח]. **והר"ן** (לרי"ף נז. בדה"ר) ביאר כיון שאין לה עליהם כתובה איסתלקה מביתייהו לגמרי, ואין לה עליהם מזונות[לט]. וביאר דתנא נתנתה לאחר לרבותא, דאפי' נתנה לאחר[מ]. (וע"ע לקמן קד:).

פח) **תוד"ה מכרה כתובתה.** מנה ומאתיים וכו' לא תמכור השאר אלא בבי"ד[מא], דהיינו תוספת[מב]. ולפ"ז רבנן פליגי אף בבבא דמכרה 'כתובתה', דכיון דמכרה רק מנה ומאתיים[מג] ונשאר לה תוספת כתובתה לא נסתלקה לגמרי, ויש לה מזונות. ומוכרת שלא בבי"ד.

פט) **וחכ"א מוכרת היא אפי' ד' וה' פעמים וכו'. פרש"י** מוכרת לכתובה אפי' לפרקים, ואפ"ה [המשך המשנה] מוכרת בינתיים למזונות שלא בבי"ד. לכאורה כוונתו דד' וה' פעמים קאי אמכירת הכתובה [ולא ידעינן אי הוה בבי"ד או שלא בבי"ד[מד]]. ואף שמוכרת כתובה כמה פעמים, לא הפסידה מזונות, ומוכרת שלא בבי"ד.

והתוס' רי"ד דן אי רבנן קאי אמכירה למזונות או אמכירת כתובה, דפשיטא דמכירה למזונות אי"צ בי"ד, וליכא מאן דפליג. ואי קמ"ל דלא הפסידה מזונותיה הול"ל שמוכרת למזונות סתם. וע"כ דשלא בבי"ד הכולהו קאי, דמוכרת ד' וה' פעמים לכתובה וגם למזונות, וכ"ז שלא בבי"ד. וביאר דפליג אר' שמעון בתרתי. א' דיש לה מזונות, ב' דאף לכתובה עצמה מוכרת שלא בבי"ד[מה].

והשיטמ"ק כת' עד"ז בדעת תוס' דכולה מתני' בדעת ר' שמעון (דלעיל), וקמ"ל דאף שמכרה מקצת כתובתה לא הפסידה מזונות. ומוכרת ד' וה' פעמים לכתובה שלא בבי"ד, וכן למזונות שלא בבי"ד. דכיון דיש לה מזונות מוכרת אף לכתובה שלא בבי"ד.

לו. [וצ"ב דהא יכולה לסלקו, ותחזור ותגבה כתובתה. והאיך יחשב פרעון. וי"ל דמ"מ בינתיים ליכא תביעת חוב. וכפרוע].

לז. **והרא"ה** (נג., והו' בר"ן שם יט: בדה"ר) כת' דלמסקנא יש לה מזונות אפי' באלמנותה, ואפי' מוחלת כתובתה ליורשים. אך **הרא"ה** כת' דה"מ לאנשי גליל, אבל לאנשי יהודה הרשות ביד היורשים להפקיע מיד זכותה מדין המזונות כל זמן שירצו, א"כ ודאי לאו כל כמינה למחול ולקבל מזונות. דא"כ כשיבואו לסלק אותה בכתובתה תמחול כתובתה ותהא נזונת לעולם. [לכאורה טפי הול"ל דלאנשי יהודה חיוב המזונות הוה מחמת עיכוב הכתובה, ולא גדר מזונות בעל. וכיון דמחלה הוה אינה מעכבת כתובתה].

לח. דלא שבקינן גמ' דידן וסמכינן אגמ' דבני מערבא.

לט. ועוד יש טעם אחר, ע"פ הגמ' (לעיל נג.) דנכלל במחילת הכתובה אף מחילת תנאי כתובה. [ונפק"מ היכא דמוחלת להדיא רק את הכתובה ולא את תנאי כתובה ומזונות. דמ"מ אינה נזונת, דסוף סוף אין עליהם חוב כתובה].

מ. וציין דהביא (לעיל נג. יט: בדה"ר) בזה מח'.

מא. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) נדחק דלא תגבה את השאר קאי דוקא אמקצתה. והשיטמ"ק הביא דרש"י מהד"ב חזר ופירש דקאי אמזונות.

מב. ובפשוטו מבואר בתוס' דחכמים (לעיל) דאף היכא דליכא מזונות מוכרת שלא בבי"ד, מוכרת אף משום תוספת כתובתה. [וכן משמע בתוס' ד"ה אלמנה]. ודלא כריטב"א (לעיל ריש פירקין, והו' במשנה בע"א).

מג. ואילו מכרה כתובתה דהברייתא איירי שמכרה אף תוספת כתובה [והתם לא הוזכר הלשון 'השאר', ובאמת נסתלקה לגמרי. וקמ"ל דאין לה מזונות]. אבל בפשוטו בבא דרישא דמכרה כתובתה הוה אליבא דכו"ע.

מד. וקצת יש לדייק דבהמשך אי' דדוקא למזונות מוכרת שלא בבי"ד. א"כ הנך רבנן ס"ל כדעת ר' שמעון (לעיל) דלכתובה אינה מוכרת שלא בבי"ד. וע"ד מש"כ תוס' (ד"ה מתניתין).

אך **תוס'** סיימו דהיכא דלא הפסידה מזונותיה מוכרת לכתובתה שלא בבי"ד. [וכשיטת הראשונים דלר' שמעון היכא דיש לה מזונות מוכרת אף לכתובתה שלא בבי"ד].

מה. ודלא כמ"ש **תוס'** (ד"ה מתניתין) דחכמים דמתני' ס"ל כר"ש דדוקא כשיש מזונות מוכרת שלא בבי"ד. [אלא דתוס' בסו"ד כת' דהיכא דיש מזונות אף לר' שמעון מוכרת את הכתובה עצמה. ובזה לא פליגי].

צ) **וכותבת למזונות מכרתי.** (ע׳ לעיל צו:). וגרושה לא תמכור אלא בבי״ד. (ע׳ לעיל בעמוד).

צא) **מתני׳ מני ר׳ שמעון**[מו] **דתניא וכו׳ משכנה כתובתה, עשתה כתובתה אפותיקי לאחר וכו׳. פרש״י** (לעיל נד.) דקרקע המיוחדת לכתובתה עשתה אפותיקי לבע״ח שלה. [משמע דיש בזה ב׳ אופנים, שקרקע המיוחד לכתובה מסרה למלוה שלה במשכנתא. והיכא דעשאה אפותיקי הוה כמכר, אפי׳ לא מסרה לידו].

צב) **למימרא דר״ש סבר דלא אמרי׳ מקצת כסף ככל כסף וכו׳.** מבואר **ברש״י** דאלמנה נזונת מנכסיו מחמת שיש לה עליהם ׳כסף מוהר הבתולות׳[מז]. ורבנן ס״ל דסגי שיש לה עליהם מקצת כסף, ולר׳ שמעון אף כשיש מקצת כסף מוהר הבתולים לא נחשב שיש עליהם כסף.

צג) **ורבנן סברי וכו׳.** בפשוטו קאי אחכמים דמתני׳ דמוכרת ד׳ וה׳ פעמים, אפי׳ מכרה מקצת כתובתה. **ורש״י** דייק כן בדברי ר״מ דמכרה מקצת כתובתה יש לה מזונות.

והרא״ש (יב) כת׳ וראיתי לגדולים דאף לרבנן היורשין רשאין לפרוע לה מותר כתובתה אם רצו, ומסלקין אותה אפי׳ לאנשי גליל[מח]. וכת׳ דדברים של טעם הם, דאל״כ כל אשה תמכור כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסרון הדינר[מט]. וכ״כ **תלמידי ר׳ יונה בשיטמ״ק.** [**והר״ן** (במשנה בע״א) לבאורה מבואר דלא ס״ל כן[נ]].

צד) **והא איפכא שמעינן לה וכו׳ מקצת בתולים וכו׳.**

צ״ב דימוי הגמ׳, דהתם נח׳ בדרשא דקראי, אי בתולה דקרא הוה בתולה שלימה או כל דהו. ואילו בסוגיין ליכא דרשא מהפסוק[נא]. וכן לא אשכחן לשון הכתובה או המשנה[נב] דמזונות אלמנה תלי במה שיש לה עליהם חוב כתובה.

וצ״ל דקים להו לבעלי הגמ׳ דתקנת מזונות אלמנה הוה מחמת שיש עליהם כסף כתובתה. והוה נידון מסברא הוה מקצת כתובה יש עליו שם ׳כתובה׳[נג].

ותוס׳ (סנהדרין פו. וחולין פח., בכורות ג.) כת׳ דצריך לחלק דיש מקומות דדרשי׳ דבר ולא חצי דבר[נד] וכדו׳[נה], ויש מקומות דדרשו אפי׳ חצי[נו]. והביאו מסוגיין. ותוס׳ כת׳ דאין לנו לדמות אלא מה שהגמ׳ מדמה להדיא.

ותוס׳ (בכורות) הוסיפו דבסוגיין דמו אהדדי, כשנתמעטו בתולים ונשתיירו מקצתם כאילו נשתיירו כולן. וכן כסף כתובה נשאר מקצת יש לה מזונות כאילו נשאר כולו.

צה) **פרט לבוגרת שכלו בתוליה**[נז] **וכו׳. תוס׳** (יבמות נט.) כת׳ ׳כלו׳ לאו דוקא, אלא כלומר נתמעטו קצת.

מו. והגמ׳ פי׳ דתנא קמא דמתני׳ הוא ר׳ שמעון. אך **השיטמ״ק** כת׳ דהך משנה הוה המשך דברי ר׳ שמעון (בע״א), והכל המשך אותו משנה.

מז. ומשמע דכוונת רש״י דהא דאי׳ בסוגיין ׳כסף׳, כוונת הגמ׳ ללשון התורה ׳מוהר הבתולים׳ [וכמ״ד כתובה דאורייתא מהך קרא, ע״ע לעיל י. ולקמן קי:].

מח. וכ״כ **הרמב״ן** (ס׳ הזכות לעיל נד: כא: בדה״ר, הו׳ לעיל) בשם אחרים.

מט. וצ״ב גדר הדבר, דכיון דקי״ל כאנשי גליל וקרינן בה מיגר אלמנותיך, א״כ האיך יהא רשאי לסלקם. ומדברי תלמ׳ ר׳ יונה משמע דכיון שתבעה מקצת כתובתה שוב אין לה מזונות מחמת מיגר אלמנותיך, אלא מחמת מקצת כתובה. ולכאורה טעם הדבר דאינו בדין שתטול גם כל כתובתה וגם מזונות. ועוד אפשר דמשעה שתובעת מקצת כתובתה נחשב ׳תביעת כתובה׳, ורשאין לפרוע לה.

[**ויל״ד לצד** (ע׳ תוס׳ צה:) דלאנשי יהודה מעש״י אלמנה לעצמה, דלא הוה מזונות כבעל. מה הדין נפרעה מקצת כתובתה לאנשי גליל].

נ. שהר״ן הק׳ דאין לומר דמוכרת שלא בבי״ד כדי להפסיד לה מזונות, דא״כ תמכור מקצת ולא תפסיד להם מזונות. ולדברי הרא״ש אפ״ה מפסדת להם מזונות.

נא. ועוד ילה״ק דבכמה מקומות (ע״ז נח:) אמרי׳ דלשון תורה שונה מלשון חכמים.

נב. ודוקא לאנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך. ויש לדרוש מקצת כתובתיך או כל כתובתיך. [ומסתבר דלאנשי יהודה ודאי צריכים לסלקה מכל כתובתה. ולא סגי שיתנו לה דבר מועט].

נג. והגמ׳ מדמה נידון זה בסברא, לנידון האיך דרשי׳ לקרא.

נד. ותוס׳ (ב״ב נו:) תי׳ דהתם ׳דבר׳ מיותר. [ובעלמא הוה אפי׳ חצי]. ותוס׳ (הוריות ד.) כת׳ דמשמעות ׳דבר׳ הוא כולה דבר.

נה. וכן (ב״ק מ.) ולא חצי כופר, וכן (בכורות מה: גבי פדיון הבן) ולא חצי חמש [לחד מ״ד].

ותוס׳ (ב״ק מ.) פי׳ דלענין כופר ממעטינן חצי, דכפרה היא ומסתמא כפרה שלימה צריכא. משא״כ תשלומין.

נו. וכגון (ב״ק עא:) אפי׳ ה׳ חצי בקר. ונח׳ ר״א ורבנן (חולין עט:) במקצת שה. וכן (חולין פח.) אפי׳ מקצת דם. ואפי׳ מקצת בכור (בכורות ג).

נז. וברושלמי (יבמות ו ד) אי׳ דבוגרת כלו בתוליה במעיה.

[**והתוס' רא"ש** (שם) הוסיף כדאי' (לעיל לו.) דבוגרת נותנים לה לילה הראשון[נח]].

ולפר"ח (בתוס' לעיל ט. ולו:) בוגרת אין לה דמים, אבל אין פתחה פתוח. [ולפ"ז כלו בתוליה פי' דכלה ואין לה דם בתולים כלל].

אבל דעת **רש"י ותוס'** (ושא"ר שם) בוגרת יש לה דמים. **והריטב"א** ביאר עד"ז שדם בתוליה נתמעטו ואינה כולם שלמים. ומש"ה קרינן בה (בסוגיין) מקצת דמים[נט].

צו) **תוד"ה בתולה שלמה משמע.** גבי קנס נערה למעוטי בוגרת[ס]. וכדאי' (לעיל לח.) נערה ולא בוגרת. אך **האחרונים** דנו דאיצטריך לדרשת **רש"י** (לעיל לט., ותוס' לח:) לאבי הנערה, אם נערה היא בשעת נתינה. והיכא דבגרה בשעת העמדה בדין הקנס לעצמה[סא].

[ולקו' התוס' בוגרת לא הוה בתולה לענין קנס, ואפ"ה כתובתה מאתיים. והגמ' (לעיל יא:) מדמה מוכת עץ לבוגרת, למ"ד שכתובתה מאתים].

צז) **בא"ד ועוד קשה מהא דאמר גבי נערה המאורסה וכו' ועדיין היא בתולה.** דבעולה שלא כדרכה[סב] יש חיוב בנערה המאורסה. ותוס' תי' דגלי קרא דדוקא בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה, והוה גילוי דסגי בצד בתולים.

צח) **בא"ד ואמרי' נמי (קידושין י.) מודה רבי לענין קנס וכו'.** [ולא אמרי' דבעולה שלא כדרכה נתמעטה מבתולה שלימה]. **המהרש"א** הק' דתוס' כבר תי' דבתולה דקנס איצטריך לדבר אחר.

דף צח.

צט) **דתפסה כסא דכספא בכתובתה. ר"ח** (הו' בתוס' פד:, וצו. ושא"ר שם) הביא מכאן דמהני תפיסת מטלטלין לכתובה [עכ"פ מחיים]. **ותוס'** (פד:, והרמבן צו.) דחו דהיתומים נתנו לה רשות, דהיו סבורים להפסידה מזונות.

ק) **קתבעה מזוני וכו' לית דחש להא דר"ש וכו'. הריטב"א** פי' כת' דקמ"ל דאף דסתם משנה כר"ש. דס"ד דנימא סתם במשנה ומח' בברייתא. [וצ"ב כוונתו דהא חכמים בסיפא דמתני' פליגי להדיא[א], דאף שמכרה כמה פעמים מוכרת למזונות].

וקמ"ל דלא חיישינן להכי [דנפסק להדיא דלא כסתם משנה]. א"נ כיון דאמרו דקאי כר' שמעון לא נחשב סתם משנה.

קא) **מוכרת שלא בבי"ד צריכה שבועה וכו'. הרמב"ם** בפיה"מ כת' דנשבעת שלא הניח לה צרורי למזונות. [וכל שבועה דאלמנה]. אבל **רש"י** פי' שלא גבתה יותר. **והראשונים** כת' דלפ"ז הוה שבועה חדשה, מלבד שבועת הבא ליפרע [דהוהה קודם גבייה]. וכ"כ **תוס'**.

והתוס' רי"ד כת' דספק הגמ' האם כ"ז שלא נשבעה אין מכירתה מכירה, או דילמא תשבע רק בשעה שירצו היתומין. [וכ"ד **הרמב"ן** ועוד ראשונים דאי מכרה קודם שבועה המכירה בטילה. אבל דעת שו"ת הרי"ף (הו' בסמוך) דמהני בדיעבד].

והאבנ"מ (צו ה) ביאר דעשו את האלמנה כמוחזקת רק ע"י שבועה. ומכירה שלא בבי"ד הוה ע"י שמוחזקת. ומש"ה ל"מ קודם שנשבעה, ואף דע"י השבועה נתברר שהיה לה זכות.

ועוד יל"פ דמוכרת שלא בבי"ד הוה תקנה דשליחות, ומש"ה בעינן ע"פ כללי התקנה ובשבועה. ועוד דשליח ששינה שליחותו בטילה.

קב) **תוד"ה מוכרת.** ואיכא למימר ההיא באלמנה מן האירוסין[ב], כר' שמעון וכו'. **ההפלאה** כת' דלצד (לעיל צז. וכ"מ ברש"י) דלר' שמעון אף אלמנה

[**והריטב"א** (יבמות נט.) ביאר לאפוקי מוכת עץ שיצאו החוצה].

נח. [דיש לה דם בתולים]. ופי' כלומר שכלו מקצתן ונתמעטו דמיה אבל לא כלו לגמרי.

נט. **והריטב"א** כת' דמוכח מסוגיין דלא כדברי ר"ח. [וי"ל לדעת ר"ח דנחשב 'מקצת בתולים' היינו שיש לה צד א' של בתולים. דומיא דבעולה שלא כדרכה].

ס. **והתוס' הרא"ש** הוסיף למ"ד דקטנה יש לה קנס. דלר' מאיר (לעיל כט. ומ:) איצטריך נערה ולא קטנה.

סא. אבל במה שהיא בעולה אח"כ הקנס עדיין לאביה.

סב. ויש מ"ד דקאי התם בהעראה. [ואכמ"ל].

א. והוה מח' ת"ק וחכמים במשנה.

ב. ע"ע **תוס'** (לעיל פז. ד"ה מקשים) בצריכותא דהך משנה. וע"ע מהרש"א ורע"א.

מהנישואין אינה מוכרת לכתובתה שלא בבי"ד [ודוקא למזונות מוכרת] ניחא[ג], דשום אלמנה אינה גובה לכתובה בלא שבועה. וכת' דמשמע מתוס' **כראשונים** (ע' מה שהו' שם) דאלמנה מהנישואין מוכרת אף לכתובתה לר' שמעון [מתוך שמוכרת למזונות].

ורע"א הק' עוד די"ל דלרבנן הקילו למכור בלא שבועה משום חינא. ומתני' דהתם כר' שמעון דס"ל (צז:) שאינה מוכרת שלא בבי"ד משום חינא. ומש"ה אף בנשואה שמוכרת למזונות לא יקילו בלא שבועה.

קג) **בא"ד אלא אומר רבי דהך שבועה וכו' אלא כדפ"ה שלא גבתה יותר וכו'.** ותוס' פי' דודאי משביעין אותה קודם גביית כתובתה, וכדין הבא ליפרע מנכסי יתומים, ומשום חשש צררי. ובסוגיין הספק אם חוזרין ומשביעין [שבועה נוסף לאחר גבייה].

והרמב"ן כת' [להיפך] דהנידון בסוגיין שצריך שבועה קודם שמוכרת, וכדין הבא ליפרע מנכסי יתומים. ואף דודאי צריכה שבועה שמכרה. אלא דספק הגמ' האם תמכור ואח"כ תישבע, שלא להפסידם מזונות בינתיים.

קד) **שם. והרמב"ן** כת' דמוכח בסוגיין דצריכה שבועה [למסקנא], והיכא דגבתה בלא שבועה ל"מ בדיעבד[ד]. אך הביא דבשו"ת **הרי"ף** (נה) כת' דהיכא דמכרה קודם שבועה, מה שעשוי עשוי[ה].

והרמב"ן (בסו"ד) ביאר דקי"ל נכסי בחזקת אלמנה קיימי, ואי"צ בי"ד ואינה כמחוסרת מעשה שהרי בידה לישבע. ואינה דומה לבעל חוב דעלמא[ו].

והרי"ף הביא ראיה מהא (לעיל צז.) דמוכרת שלא בבי"ד, ואמרו בשלמא מן הנישואין משום מזוני [והרי"ף נקט דאיירי דגובה כתובתה, ומוכרת שלא בבי"ד מחמת מזונות], וע"כ איירי בלא שבועה, דאי תבעה כתובתה בבי"ד ונשבעה מפסדת מזונות[ז].

והרמב"ן דחה דאפשר לה לישבע אף קודם שתובעת כתובתה, כדי שלא יפסידו יורשיה אם מתה[ח]. ועוד כת' דמשכח"ל בתובעת מחמת אונס, דכה"ג אי' בירושלמי שלא הפסידה מזונותיה.

ועוד דיש מקומות שהאלמנה אי"צ שבועה כגון שפטרה ממנו ומן היורשים (וכדלעיל פו:), וייחד לה ארעא בארבע מצרנהא או בחד מצרא (וכדלעיל נה.), והיכא דחייב מודה.

ועוד כת' שאפי' תבעה נמי מוכרת שלא בבי"ד, אע"פ שאין לה עכשיו מזונות. דאי אמרת שצריכה בי"ד לא תתבע כתובתה, אלא תהא נזונת. והביא דהגמ' (ערכין כב.) מק' עד"ז בנפרעת מיתומים קטנים, דנימא כיון דתובעת בבי"ד אין לה מזונות, ואמאי נזקקין לה. אלא כיון דאיזדקקינן לה מעיקרא מיזדקקין לה לבסוף. **והרמב"ן** פירש שאם אין אנו נזקקין אף היא נמנעה מתחילה לבא, ונמצאת מפסדת אותם מזונות.

קה) **בא"ד ועוד אור"י וכו' שלא זלולה. והרמב"ן** דחה דאף דמכרה בלא בי"ד מומחין, הא בעי בי"ד הדיוטות הבקיאין בשומא. ויש לה עדים בכמה מכרה.

והרמב"ן הביא צד דל"מ עדים, דאין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד[ט]. **והרמב"ן** דחה דאם היתומין תובעין אותה ודאי מקבלים העדות [וכ"פ **השו"ע** (חו"מ כח יח) דהמביא עדים לפטור עצמו מקבלים עדות שלא בפני

ג. אך כת' דמ"מ דוחק להעמיד שם כר' שמעון, ודלא כרבנן.

ד. **והריטב"א** (לעיל צז.) הביא דדעת הרמב"ן לענין דינא דאלמנה שמכרה או נתנה קודם שתשבע על כתובתה מעשיה בטלין, ול"מ שתשבע לבסוף.

ה. **והשואל** בריי"ף נסתפק בזה האם אמרי' דכיון שנשבעה לבסוף איגלאי מילתא למפרע שמכרה כדין. או דילמא בשעה שמכרה לא היתה ראויה ליטול. [ויל"ד אי הוה גדר 'למפרע' בדוקא].

ו. **והרמב"ן** כת' דלולי סוגיין היה אפשר שדין הרי"ף נכון, אף שדחה ראייתו. אך הק' דבסוגיין משמע דל"מ.

ז. **והריטב"א** (צז.) תמה דאף לדברי הרי"ף אינו מיושב. דקאי אמתני' דהוה לכתחילה, ולענין לכתחילה ודאי אין לה רשות למכור קודם שתגיע כתובתה בבי"ד ותשבע שבועת אלמנה.

ח. וכ"כ **הריטב"א** (צז.) שהלכה לבי"ד ואמרה אני רוצה לישבע על כתובתי כדי שיהא הדבר מזומן לי לגבות כל זמן שארצה לגבות, וגם כדי שלא יפסידו היורשים אם תמות [דקי"ל שבועות מח.) אין אדם מוריש שבועה לבניו, ואם מתה קודם שנשבעה יורשיה אינה גובים כתובתה. אא"כ נשבעה ומתה].

ט. ומש"ה צריכה שבועה אף דיש לה עדים שמעידים כדבריה.

בע"ד[י]. ועוד שלא תהא שבועה גדולה מהעדאת עדים[יא]. ועוד כת' דכל עסקי אלמנה ודאי מקבלים עדות, דאל"כ האיך תגבי כתובה ומזונות בעדי מיתה.

והרמב"ן פי' דהבי"ד הדיוטות שמין לה, והיא הולכת ומוכרת לעצמה [ואי"צ בי"ד במעשה המכירה[יב]]. ושמא גבתה יותר, או מצאה למכור יותר משויין.

קו) **ותבעי לך הכרזה וכו'. תוס'** (ד"ה אמר, בתחילת דבריהם) כת' דהנידון משום דליכא הפסד יתומים אם היא טועה. ותוס' (בסו"ד) הביאו ד'אלמוה' לאלמנה למכור בלא הכרזה[יג].

והרא"ש הביא בשם **ר' יונה** שהקילו על האלמנה שתמכור שלא בהכרזה. וכמו שהקילו עליה למכור שלא בבית דין.

והר"ן כת' דהטעם דל"צ הכרזה שבינתיים היא מפסדת ליתומים מזונות. וכקו' הגמ' (ערכין כב.)[יד]. ומש"ה מוכרין בלא הכרזה למהר מכירתה משום הפסד היתומים.

וכת' דאף באופן שמוכרת קצת כתובתה [וע"י מכירה זו לא תפסיד מזונות], כיון דבמוכרת כל כתובתה יש תקנה ליתומים לא פלוג.

והר"ן הוסיף[טו] ועוד כשם שהקילו עליה למכור שלא בבי"ד כדי שלא תתבזה, א"נ משום חינא (וכדלעיל צז:), הקילו עליה למכור שלא בהכרזה, דבהכרזה איכא בזיון. אבל המוכרת בבי"ד מומחין כיון שלא הקפידה לבזיונה ולחינא[טז], מש"ה צריכין הבי"ד להגבותה כדין בהכרזה.

קז) **תוד"ה ותיבעי.** דאי הוה בעי הכרזה כ"ש דצריכה שבועה. **והריטב"א** כת' דהא בהא תלי, דהא אילו מכרה בהכרזה ל"צ שבועה שלא גבתה יותר. שהרי ידוע בכמה מכרה. וכ"כ **הר"ן** דאי הכריזה ליכא חשש שזלזלה או גבתה יותר.

ובשו"ת הרי"ף (צז) כת' דבמקום שמכריזין, תשבע האלמנה קודם ההכרזה, שהרי אין לה כלום עד שתשבע. ודוקא ע"י שבועה נתחייבו לה היורשים, ומכריזין מיד[יז].

מאן שם לך

קח) **לא עשתה ולא כלום. פרש"י** ואם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן חוזרין ונוטלין אותה. [ומ"מ מהני גבייתה בתורת משכון, ואי"צ להחזיר עד שיסלקו אותה במעות].

קט) **מאן שם לך. פרש"י** ממי קבלת מכירה זו לא מבית דין ולא מיתומין לפיכך לא יצא הקרקע מרשות היתומין. ודוקא כשמכרה לאחרים נתנו לה חכמים רשות למכור. ולכאורה משמע דהטעם דלא מהני משום שלא נתנו לה רשות למכור לעצמה. ואינו בכלל התקנה דמכירה.

והרא"ש כת' כלומר מי החזיקך בנכסים, שאין אדם יכול לזכות במקח אלא מיד המקנה לו.

והרשב"א (שו"ת מיוחסות מד[יח], והו' בשואל ברא"ש קה ב וה"ה יז יד, וכן ריטב"א בפי' הא', והר"ן, ושיטה לר"ן) **הביא** מסוגיין דכל שליח למכור קרקע [ואפי' שהמשלח

י. והמקור מדברי **הר"ן** (כאן, שכת' כרמב"ן). **והקצות** (כח ט) הביא מה**מהרי"ט** (חו"מ לב) דמקבלים את העדות רק לענין לסלק את התביעה מעליו. ולא הוה קבלת עדות גמורה. [עי"ש].

יא. צ"ב דהנפרע שלא בפניו נשבע שלא בפניו, ולא אמרי' דאין מקבלים שבועה שלא בפניו. [כיון דנפרעין שלא בפניו, וכגון שהלך למדינת הים, ע"ע לקמן פח.].

יב. וביאר דהיכא דמוכרת בבי"ד [מומחין], הבי"ד מוכרין ולא היא. אבל כשהיא מוכרת שלא בבי"ד, היא מוכרת לבד. ואף שצריך שומת ג' הדיוטות.

יג. ובפשוטו משמע דהוה קולא בעלמא. א"נ הגדר דכיון דהוה ברשותה, מש"ה היא המוכרת ואי"צ הכרזה.

יד. והגמ' (שם) תי' דכשתובעת כתובתה בבי"ד מומחין מפסדת מזונות, ומש"ה מכריזין [דאינה אוכלת מזונות בזמן זה]. ובסוגיין ל"ש סברא זו.

טו. וכדברי ר' יונה (הנ"ל).

טז. **והאבנ"מ** (קג א) הביא דמ"מ התובעת בבי"ד גובה מיתומים קטנים (לחד מ"ד ערכין כא:) ומשום חינא. דלענין זה חיישינן לחן [ולא אמרי' דכל גדרי חינא שווים בזה. והק' לדברי **הר"ן** (לעיל צז:) דמשמע דהכל שווה]. [ויש לחלק דהכרזה ושלא בבי"ד הוה סברא בטירחא בבי"ד, וכיון שאינה חוששת לא חיישינן לה. ואמרי' שלא תמנע מלינשא. ול"ד להא דאי לא גבינן מיתומים קטנים דיש חשש גדול מצד החן].

יז. אך כת' אם הוצרך בית דין להקדים ההכרזה מקדים ואין בכך כלום.

יח. ובשו"ת הרשב"א הוסיף דאע"ג דכבר שמו לה בי"ד, מ"מ היא שלוחה למכור ואינה יכולה למכור לעצמה.

קבע דמים ידועים] אינו יכול ליקח לעצמו[יט]. דאמרי' מאן זבין לך, שאין אדם מוכר לעצמו. וכ"פ **השו"ע** (קפה ב)[כ].

והריטב"א הביא **דהגאונים** פי' מאן שם לך, אולי לא דקדקה יפה בדמים[כא]. ועד"ז כת' הר"ן בדעת **הרמב"ם** (יז יד[כב]) דהנידון משום שומא.

והריטב"א כת' דלפירוש הגאונים צריך תלמוד דין זה של הרשב"א. וכמה **אחרונים** נקטו דכן דעת הרמב"ם דשליח יכול לקנות לעצמו[כג]. אבל **המגיה למשנ"ל** (הנ"ל) כת' דבשליח כו"ע ס"ל חסרון זה[כד], ושאני אלמנה שהנכסים בחזקתה, ולא הוה גדר שליחות דיתמי[כה].

קי) **שם. הרשב"א** (הנ"ל) **פי'** דהחסרון בסוגיין משום דאינו יכולה למכור לעצמה. דאין אדם מקנה לעצמו, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות לרשות[כו]. **והסמ"ע** (קפה) ביאר דה"נ עדיין לא יצא מרשות המוכר, דיד השליח כידו דמי.

והמהרי"ט (א קכז בסו"ד) הביא דמצאנו עד"ז בגמ' (גיטין סג:) דיש ספק האם שליח להולכה בגט אינו יכול להיות שליח לקבלה ולתת לעצמו[כז], דלא חזרה שליח אצל הבעל[כח]. וכן ציין **הש"ך** (חו"מ קפה א)[כט] דתלי בספק הגמ' (שם), והוה ספיקא דדינא[ל].

אבל **הנתיבות** (קפה א) כת' דבמכירה ליכא חסרון לא חזרה שליחות, דאי"צ מעשה השליח במכירה עצמו[לא]. ומשעה שהשליח אמר לך חזק וקני[לב] סיים שליחותו וחזרה שליחות. ומעכשיו יוכל לעשות מעשה הקנין[לג]. והנתיבות ביאר דבסוגיין [לרשב"א] הוה חסרון נוסף דהשליחות הוה להתרצות בפיסוק המכירה, ול"ש להתרצות לעצמו.

והמחנ"א (שלוחין כ) הביא **מהראשונים** (בב"מ)

יט. שהמכר הוא הוצאת דבר מרשות לרשות, וזה לא יצא מרשותו שהוא במקום בעלים עומד. [והשואל בראי"ש הביא דכן משמע מפרש"י ותוס' בסוגיין].

כ. **והגר"א** (שם ד) ציין לסוגיין, ואמרי' (לקמן ק.) דשליח באלמנה. [וצ"ב האיך למד כן מהגמ' (ק.), דהתם אי' להיפך דשליח דינו באלמנה. וצ"ל דכוונתו דמשמע דגדר אלמנה שמוכרת מדין שליחות].

כא. ודייקו הלשון שומא דהוה חסרון בשומת הדמים. ואילו לדברי הראשונים כוונת הגמ' 'שם' דחסר במעשה המכירה. והריטב"א הק' [על פי' הראשונים] דהלשון דמאן שם ליך לא אתיא שפיר לפ"ז.

כב. וכן דייקו **האחרונים** (ס' בני חיי, הו' במגיה למשנ"ל שלוחין א ה בסופו) בדעת הרמב"ם ושו"ע.

כג. **והאחרונים** הק' סתירה **בשו"ע** , דפסק (חו"מ קפה ב) כרשב"א. ומשמע **בשו"ע** (אה"ע קג ה) דהחסרון בסוגיין משום חסרון שומא.

כד. דשליח במקום בעלים הוא עומד ואינו יכול לזכות לעצמו.

כה. **והאבנ"מ** (קג ח) הביא **דרש"י** (לקמן ק. בסוה"ע) כת' דאלמנה הוה שליח של יתומין [לענין אחריות].

כו. **והמשנ"ל** (שלוחין א ה בסופו) הביא הא דהמוכר אינו יכול לזכות ללוקח (ע' ב"ב פה.), וכן גבי עירובין ל"מ לזכות לאחרים ע"י עצמו (וכדאי' עירובין עט ונדרים פח). [אך יש לחלק דהתם הוה חסרון במעשה הקנין, לדא נחשב הוצאה מרשותו. אבל הכא יש שינוי רשות מהבעלים. ואפ"ה ל"מ].

כז. ובגמ' (שם כד.) אי' דאשה עצמה שהביאה גיטה [בתורת שליח להולכה] אינה יכולה לתת לעצמה.

כח. **והמהרי"ט** הוסיף דג"כ אינו יכול לשלוח שליח.

כט. **והש"ך** (שם) כת' כן באופן שעושה שליח אחר לקבלו מיד עצמו [ולזכות לעצמו של שליח]. ובזה כת' דתלי בספק הגמ' (גיטין סג:) דלא חזרה שליחות אצל הבעל.
ולכאורה משמע דפשיטא דהשליח אינו מוכר לעצמו. אלא דהיה ס"ד דיוכל למנות שליח אחר לקנות ממנו. אבל **האחרונים** (אבנ"מ קג ז) הביאו מדברי הש"ך דכל החסרון בסוגיין משום לא חזרה שליחות.

ל. **והאבנ"מ** (קג ז בסו"ד) הביא דיש **ראשונים** (רשב"א גיטין סג:) חילקו דהיכא דבתחילת השליחות היה ראוי לחזור הוה ספק. ואילו בבע"ד עצמו, דבתחילת שליחות לא היה ראוי לחזור פשיטא לגמ' (שם כד.) דל"מ. וכת' דגדר שליחות של אלמנה המוכרת חל רק בשעת מכירה [שהרי לא מינהו למכור], ומש"ה ל"מ בתורת ודאי. [ואילו שליח אחר שקונה לעצמו הוה ספק].

לא. וכן **המחנ"א** (שלוחין ד) הביא מח' אחרונים האם יש חסרון 'לא חזרה' בשליח מתנה. ונח' האם בענין דעת מקנה בהקנאה. וכתב דבמכירה ודאי בעי סיכום של המוכר. [ואילו שליח מתנה הוה מעשה קוף].

לב. והנתיבות נקט ד'לך חזק וקני' הוה מעשה אמירה, ואינו השתתפות במעשה קנין של אח"כ. וכ"כ **הנתיבות** (שדמ ב) דלך חזק וקני הוה מעשה קוף בעלמא, ואי"צ גדר שליחות. [וע"ע אבה"א שכנים ב י].

לג. ודוקא גבי גט יש חסרון, משום דבענין נתינה מידו לידה, ואין אפשר שהשליח יהיה ידו וידה ויהיה בעצמו הנותן והמקבל. [ועד"ז כת' **הריטב"א** (שם כד.) דהחסרון 'לא חזרה' משום טלי גיטך].

דשליח רשאי לעכב לעצמו[לד]. וביאר ע"פ דברי **הר"ן** (ב"ב פח.) כת' דכל דבר שיש לו דמים קצובים, ומניחו במקום ידוע למכור, הוה על דעת שכל א' יוכל לזכות בו כרצונו בלא רשות המוכר. והמחנ"א דן דעפ"ז היכא דהמשלח קבע דמים ושולח שליח למכור, יוכל השליח לזכות לעצמו ע"פ גילוי דעת המוכר. והמוכר הוא המקנה[לה]. ולא דמי לסוגיין דליכא מוכר.

קיא) **שם. השו"ע** (חו"מ קג ו) פסק דמלוה שירד לנכסי הלווה והחזיק בקרקע או מכרן בלא בי"ד אינו כלום[לו]. ואפי' היה משכונה בידו. **והגר"א** (שם יז) ציין לסוגיין, דאף דקאי אסוגיין דהכריזו אמרי' מאן שם לך. ואפי' נתייקר אח"כ הוה של הלווה, וכמעשה דבסמוך. ומשמע דה"ה באלמנה.

דלא שייך גבייה לעצמו לקנות[לז]. **והנתיבות** (שדמ א) כת' דפרעון חוב אי"צ קנין, דכיון שייחד את הקרקע לחוב נפרע החוב. והמעות נעשו תיכף של המלוה אף בלא מעשה קנין[לח]. וכמו דמהני פרעון בע"כ[לט]. וצ"ל דה"מ היכא דהלווה ייחד לפרעון או הבי"ד גבו ממנו וייחדו לפרעון. אבל המלוה אין לו כח לגבות ולייחד לפרעון. דאמרי' מאן שם לך[מ].

והרא"ש (לעיל פו. ט יא) הביא בשם **ר' יונה** דבע"ח שגבה מעצמו ל"מ במקום בע"ח אחר. ואף היכא דגבה ע"י שומא, דל"ש סברת מאן שם לך[מא], אפ"ה לא מהני.

ומבואר בדבריו דאפ"ה ל"ש גבייה גמורה אלא ע"פ בי"ד. **והפוסקים** (קצות קד ח) כת' דהטעם משום מאן שם לך [לדברי הראשונים בסוגיין].

קיב) **רש"י ד"ה לא עשתה. ואם רצו היתומים** להגבותה מעות לאחר זמן, חוזרין ונוטלין אותה. משמע דאי חל הגבייה אינם חוזרים וגובים. **ובשו"ת מהרש"ל** (נ, הו' בב"ח חו"מ קג) הק' דאף אי גבתה כדין, יכולים לסלקה בזוזי לאחר זמן. דקי"ל (ב"מ לה:) שומא הדר לעולם[מב].

והמהרש"ל חידש דל"ש שומא הדרא אלא בבע"ח דעיקר זכותו מעות. משא"כ כתובה דעיקר סמיכות אקרקע.

ובשו"ת הרמ"א (ח) דחה דאיירי בהוקרה והוזילה (וע"ד המעשה בסמוך), ומש"ה ל"ש שומא הדר[מג]. והמהרש"ל כת' דדוחק. וע"ע ש"ך.

והש"ך (חו"מ קג יח) כת' דמ"מ נפק"מ טובא לענין מטלטלין [דל"ש שומא הדר][מד]. ועוד נפק"מ לענין פירות, דאי לא הוה שומא כלל צריך להחזיר הפירות. ועוד נפק"מ היכא דרוצים לסלק אותה בקרקע אחרת, דמשום שומא הדר צריכין ליתן לה מעות דוקא. ועוד נפק"מ טובא.

והאבנ"מ (קג ח) תי' דקי"ל דדוקא היכא שגבה את החוב בבי"ד שומא הדר, אבל היכא שהלווה הגבה לו מדעתו [ולא אטרחיה לבי"ד] לא אמרי' דשומא הדר (וכמ"ש הרמ"א קג ט)[מה]. וגדר אלמנה דהוה שליח

לד. והביא תשו' הגאונים דהשליח יכול להחזיק לעצמו. ועי"ש שהביא כמה ראשונים.

לה. והוסיף דהשליח יכול לבטל שליחותו, ולקנות לבד כדין דבר העומד למכירה דקייצי דמים (ב"ב פח.).

לו. אך מבואר דהיכא דבשעת הלואה התנה שיוכל לירד בלא שומא מהני, דתנאי שבממון קיים.

לז. והתם אי"צ לב' החסרונות דסוגיין דשליח אינו יכול למכור לאחרים, או דקדוק בשומא. אלא דילפי' עיקר הדבר שהבע"ח אינו יכול לגבות לעצמו. [והתם איירי אפי' מכרו לאחר].

לח. והביא (ב"מ לה:) דבשומת בי"ד לשדה, המלוה אוכל פירות [לחד מ"ד] כי שלמו ימי אכרזתה.

לט. וע"ע תורת גיטין (גיטין עה.) ונתיבות (קכ ג) בגדר פרעון בע"כ.

מ. אך יש שהק' דבסוגיין האלמנה יש לה זכות לייחד את הקרקע ולמוכרה לאחר, א"כ אמאי לא יהני לייחד ולגבות לעצמה. ולא דמי לשליח למכירה [שדימה הרשב"א], דהתם בענין שליחות לגוף הקנין. ואילו פרעון חוב לנתיבות סגי ע"י יחוד בעלמא. וצ"ל דגדר יחוד זה הוה ג"כ הסכם שבין ב' בני אדם. ול"ש שהאלמנה תהיה גם 'גובה' וגם יד היתומים לייחד את הקרקע לעצמה. [ומ"מ צ"ע].

מא. ומשמע דכוונתו דג' הדיוטות שמו את הקרקע, ומש"ה ל"ש מאן שם לך. אבל לא היה מעשה גבייה בבי"ד.

מב. וקי"ל (שו"ע קג ט) דמחזירין אף ליורש של לווה.

מג. ונח' בזה הפוסקים (עי"ש ואבמ"ל).

מד. ועוד כת' דנפק"מ לענין זבנה אורתה וכדו', דלא אמרי' שומא הדר.

מה. והביא דה**סמ"ע** (שם כא) הביא מלשון **רש"י** (ב"מ לה:) דכל היכא דאטרוחי להביאו לבי"ד מקרי שומא, ואף דמיד נתרצה ליתן לו הקרקע בחובו, ושומא הדר. **והש"ך** (שם טו) חלק דכוונת רש"י דכל שלא גבה בע"כ אינו חוזר. [והאבנ"מ דן דבג' הדיוטות דסוגיין אף הסמ"ע מודה].

דיתומים (וכמ"ש רש"י לקמן ק.), ומש"ה לא שייך שומא הדר[מו].

וכת' דלא מבעי לדעת הרמב"ם דבדיעבד מהני אף בלא בי"ד הדיוטות, אלא אפי' לדעת תוס' דהוה ע"י הדיוטות. מ"מ לא הוה בי"ד לגבייה, אלא לשומא בעלמא. ועוד ציין **דתוס'** (לקמן ק. ד"ה מה אלמנה) כת' דג' הדיוטות הוה כמו חד.

אך כת' דלדעת הרמב"ם (ע' בסמוך) היכא דיש בי"ד הדיוטות נחשב גביית בי"ד. [דהקילו דנחשב בי"ד לענין זה[מז]. א"כ שומא הדר בשאר חובות. [אלא דלרמב"ם איירי בסוגיין בלא בי"ד כלל, דבזה אמרי' מאן שם לך]. אך שוב כת' די"ל דדעת הרמב"ם דהנידון בסוגיין משום חסרון בשומא, ושמא זלזלה. ומהני ג' הדיוטות דבדקו היטב, ולעולם לא נחשב גביית בי"ד.

קיג) **תוד"ה דאמרי.** אבל הא לא קאמר שומא ממש

וכו' בי"ד הדיוטות מיהא איכא וכו' ומה שמחזיקין אותה אותם בי"ד הדיוטות לא חשיב חזקה, דישבי קרנות הם, ואינו אלא בקיאי בשומא בעלמא. ומבואר בתוס' דג' הדיוטות מהני לשומא [וכדמוכח ב"מ לב.]. אבל לא נחשב גביית בי"ד.

ותוס' (ק. ד"ה מה אלמנה) כת' דג' הדיוטות כחד חשיב להו. **והאבנ"מ** (קג ח) ביאר דג' הדיוטות הם לשומא בעלמא. [ולדברי הרמב"ן (הנ"ל) ג' הדיוטות לא היו בשעת מכירה].

ותוס' (ב"מ לב.) תי' דאף שיש בי"ד הדיוטות כשלוקחת לעצמה נראה לעולם שמעבבת מנכסי יתומים בידה[מח], כיון דליכא מומחין. אבל כשמוכרת לאחרים אין נראה שמעבבת משלהם שהרי לא עבבה כלום.

קיד) **שם.** והר"ן הביא בזה מח', דדעת 'אחרים' [כתוס'] דבסוגיין איירי בבי"ד הדיוטות[מט]. ויש מי שאומר דבסוגיין איירי ששמה לעצמה היינו בינה לבין עצמה. אבל היכא דיש בי"ד [אפי' הדיוטות] מהני לשום לעצמה. והיכא דשמה לאחרים מהני בדיעבד אפי' בלא בי"ד הדיוטות. וכדעת **הרמב"ם** (יז יד והשו"ע קג א).

קטו) **בא"ד תימה לרבי דהכא משמע דאם החזיקוה בי"ד היתה יכולה לעכב הקרקע לעצמה וכו'.** [ואילו גבי פקדון אינו רשאי לעכב לעצמו, אף בבי"ד]. **ותוס'** (ב"מ לב. בתי' א', פסחים יג.) תי' דה"מ בדיעבד, דמשום חשדא לא מהדרינן עובדא.

קטז) **בא"ד א"נ הכא הבי"ד עצמם הם המפקידים.** יל"ד האם הוה סברא בחשד[נ]. או דמהני בעיקר התקנה, דנחשב דהבי"ד מוכרים, ולא השליח[נא]. [ע"פ דברי הראשונים בכתובות הנ"ל].

ובגמ' (ב"מ כח: כט:) אי' גבי מציאה דשם דמיהם, ובפשוטו מבואר דשם ומעבב לעצמו. **ותוס'** (פסחים יג.) תי' דהתם גבי מציאה ליכא חשד, שהרי הוא מחזיר אבידה. אבל **רש"י** (ב"מ כח:) כת' שם דמיהן, למכור לאחרים.

מכרה שווה מאתיים במנה

קיז) **אלמנה וכו' שווה מנה במאתים, או שוה מאתים במנה וכו'.** מבואר בגמ' דשווה מאתים בשמנה אמרי' את אפסדת, ושווה מנה במאתים הוה סברא דהרווח לבעל הקרקע. [ויתבאר בסמוך].

והריטב"א ביאר הטעם דכל היכא שהוזילה בדנפשה [כלומר בתוך כתובתה] הוה כאילו היא מוכרת משל עצמה, ואין אונאה לקרקעות. אבל היכא דמכרה יותר מכדי כתובתה, והוזילה בדיתמי הוה כשליח וחוזר המכר בכל שהוא, כדאיתא בסיפא.

קיח) **רשב"ג אומר לעולם מכרה קיים עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת ט' קבין. פרש"י** דהיכא שיש ליתומים קרקע כשיעור שדה אומרים לה שאין רצונם למכור. אבל היכא דהאונאה לא הוה כשיעור שדה, לא

מו. אך כת' דהיכא דגבתה לעצמה ע"פ בי"ד [וכדמבואר במסקנא דסוגיין דדוקא לעצמה לא מהני], כה"ג ודאי אמרי' שומא הדר.

מז. ומש"ה מהני אף לגבות לעצמה. [ודלא כתוס' דל"מ הדיוטות לגבות לעצמה].

מח. ולפ"ז החסרון מאן שם לך, דמחוסר שומת בי"ד. אך לא הוה חשש מדינא, אלא משום דמיחזי כמזלזל.

מט. שכל שאין שם בי"ד מומחים מיקרי שמה לעצמה. ולפי שאלו אינן אלא שמאין בעלמא לא עשתה כלום.

נ. אך לכאורה זה התי' הא' בתוס', ובתי' הב' כת' טעם אחר. משום עצם הקנין.

נא. **והר"ן** כת' שאילו היה שם בי"ד חשוב היתה יכולה לשום לעצמה, לפי שהבי"ד אביהם של יתומים, והם עומדים במקומם.

הפסידתן כלום. משמע ברש"י דהוה סברא דלא נחשב הפסד חשוב. אבל לכאורה לכתחילה יכולים לעכב שלא תמכור כלל יותר מכתובתה. [ואינם חייבים למכור יותר מכדי החוב, אף אם לא ישאר להם שיעור שדה[נב]].

קיט) **מ"ש שווה מאתים במנה, דאמרי לה את אפסדת וכו'. הריטב"א** פי' דחשבינן לה כאילו נתקבלה כתובתה מעיקרא, דכששמוהו לה נסתלקה בקרקע ההוא, וחזרה ומכרתו לעצמה. [ועד"ז כת' תוס' בע"ב]. מבואר דסברת את אפסדת הוא שהפסידה בקרקע שלה. דכבר גבתה לעצמה.

ועוד אפ"ל סברת את אפסדת דהוה סברא מגדרי מזיק. [ולפ"ז סברת אנא ארווחנא, דס"ד דגמ' שהשליח רשאי להרוויח במה שמכרו ביוקר].

קכ) **שוה מנה במאתים נמי תימא אנא ארווחנא. הריטב"א** כת' כלומר שהיא תאמר שקבלה את הקרקע במנה, והריווח לעצמה כאילו מכרה משלה.

ובזה תי' הגמ' דהכל של בעל המעות, והשליח אינו תולה את הרווח לעצמו לומר אנא ארווחי. וצ"ב דאי קונה את השדה לעצמה א"כ לא הוה שליח. ומעכשיו האלמנה היא בעל המעות. וכה"ק **הקצות** (קפג ו, הו' בסמוך).

אך **הנמוק"י** כת' דאע"פ דכשקבלה עליה הדבר קנוי לה, יש לה דין שליח והריוח לבעל המעות[נג]. אבל ההפסד לא, דאפי' שליח גמור המשלח יכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

קכא) **תוד"ה אלמנה.** בירושלמי וכו' ר' יוחנן כשהוזל המקח. ואף דהיה אונאה [בכפליים], המוכר רוצה לקיים המקח, דאח"כ הוזל עוד יותר. [ולכאורה מבואר דהלוקח אינו יכול לחזור בו[נד]. וק"ק דבכל אונאה יותר משתות שניהם חוזרים בהם. אך לדעת ריב"ם (בתוס' ב"ב פד.) ה"מ כשתובע אונאתו. ואכ"מ].

קכב) **בא"ד בדבר שאינו מופלג, פר"ח שלא הגיע אונאה עד** (בע"ב) כדי דמי החפץ[נה] וכו' ובכה"ג מפרש ר"ת וכו' ביטול מקח וכו' בחצי, כגון שווה מאתים במנה, אבל פחות [מחצי] אפי' שווה פרוטה המקח קיים וכו'. ובגמ' (ב"מ קח.) הוה מעט פחות ממאתים[נו]. אבל מאתים הוה ביטול מקח.

אבל **תוס'** (ב"מ נז. וב"ק יד:) כת' דעד פלגא אין להם אונאה [ע"פ הגמ' ב"מ קח.[נז]], אבל מפלגא ואילך[נח] יש להם אונאה[נט]. [והביאו דאי' (לקמן צט:) גבי שום הדיינין לרשב"ג מכרם קיים, היינו עד פלגא. ויותר מפלגא בטל[ס]].

נב. ונח' הראשונים להיפך, היכא דבע"ח בא לגבות, ונשאר בקרקע חלק מועט פחות משיעור שדה. דלדעת **הבעה"מ** (ב"מ טו: ז: בדה"ר) הלווה יכול לכוף את המלוה לגבות את כולו ולהחזיר דמים. וה**מלחמות** חלק דאין הדין נותן לכופו להיות לוקח מזה. [אבל ודאי היכא דהלווה אינו רוצה למכור, אין שום צד שנכוף למכור].

נג. ולכאורה משמע דלא הוה גדר שליחות. ואפ"ה גדר התקנה דאין לה זכות לעצמה, ומש"ה תקנו כעין גדר שליחות. [ויש שפי' דתקנו שיש לה 'זכות מכירה', אבל לא נחשב שהיא גובה לעצמה, ואח"כ מוכרת. ומש"ה כל התמורה הוה למשלה, אף דלא הוה גדר שליח].

נד. ויש לדחות דאיירי שהוזל קצת, ואינו רוצה לחזור בו.

נה. אבל ה**מלחמות** ו**הריטב"א** (ב"מ שם) הביאו דמשמע בהמשך הירושלמי (שם) דאף שליש הוה מופלג. דהוה כפליים משיעור אונאה.

נו. ו**המהרש"א** הק' דא"כ הו"ל לירושלמי ליישב דאף מתני' דידן נימא דאיירי בפחות מעט ממאתים. וכת' דהיה דוחק לירושלמי לפרש כן.

נז. ותוס' (קידושין מב: סוד"ה ה"ג) נסתפקו בזה, דהביאו מהירושלמי דפלגא הוה ביטול מקח, ובציר לא. וכת' דאי הירושלמי דוקא א"כ צ"ל דבגמ' (ב"מ קח.) איירי בפחות פורתא ממאתן [וכמ"ש תוס' דידן]. אבל אי מאתן (בב"מ) דוקא, א"כ עד פלגא בירושלמי לאו דוקא. ור"ל יותר מפלג פורתא אבל מפלג המקח קיים. [ע"כ דברי תוס' שם. והתוס' רא"ש קידושין שם הכריע כדברי הירושלמי, וכתוס' דידן].

נח. וכן הביא **הרמ"א** (חו"מ רכז כט) **י"א** דעד פלגא אין להם אונאה, ויותר מפלגא יש להם אונאה. ו**הסמ"ע** (שם נ) תמה דהרא"ש והטור כת' דבפלגא יש להם אונאה [ול"צ יותר מפלגא]. וכת' דאף **דתוס'** (ב"ק וב"מ הנ"ל) כת' בפלגא יש להם אונאה, לאו דוקא קאמרי. ו**הש"ך** (שם יז) חלק דבדוקא קאמרי. וע"ע **שעה"מ** (מכירה יג ח).

נט. והביא כדתנן (ב"מ נו:) ר' יהודה אומר אף המוכר בהמה ומרגלית אין להם אונאה, ובגמ' מפרש עד כדי דמיהם. ונקט 'אף', משמע דקרקעות נמי אית להו האי שיעורא. [אבל שא"ר דייקו דדוקא בהנך נקטו כן, ולא אמתני' דקרקעות].

ס. ועד"ז דייק **הרמב"ן** (לקמן ק:) דבעשו אגרת בקורת שווה מנה במאתיים או מאתיים במנה מכרן קיים. אבל טפי מהכי המכר בטל.

קכג) **שם. הרי"ף** (ב"מ שם לב. בדה"ס) פסק[סא] דאין אונאה כלל בקרקעות, אפי' בכפליים. והוכיח כן מהגמ' (ב"מ קח. הו' בתוס') דרב נחמן עצמו[סב] [והוא בתרא] ס"ל אין אונאה לקרקעות כלל, ואפי' שוה מאה במאתים.

וכ"כ **הריטב"א** (כאן) דפשטות סוגיין דהמכר קיים אפי' בכפליים, וכר"ל בירושלמי דאין אונאה לקרקעות[סג].

קכד) **בא"ד** (סו"ד התוס') וי"ל דהואיל ובשעה שקבלה וכו' מיד רצתה להוציא הקרקע מרשות היתומים וכו' כמו שנתכוונה לקנות הקרקע בכתובה באותה שעה. בפשוטו משמע דאלמנה גובה את הקרקע לעצמה, ואח"כ מוכרת ללוקח. וצ"ב דהאלמנה אינה יכולה לגבות לעצמה, וכדאמרי' (לעיל) מאן שם לך. ועוד אם היא גבתה ומוכרת יהא אחריות על האלמנה.

ועוה"ק **הקצות** (קפג ו) דאי קנאתן, א"כ הוי אלמנה בעלת המעות ויהיה הריוח דידה.

והמהרש"א (צח: תוד"ה כאן הב') כת' דמש"כ תוס' דקנאתן הוה רק לחובתה[סד]. דאלמנה הוה כשליח, והכל לבעל הקרקע [בשווה מנה במאתיים]. [ודין האלמנה כלוקח לחובתה, ולא לטובתה]. והקצות (שם) הק' דתוס' (בסו"ד שם) כת' דהכא והכא קנאתן, ומשמע דהוה בין לטובתם ובין לחובתם.

והקצות תי' דבמוכרת שווה מנה במאתיים, כשמוכרת ביותר משוויו הוה כמו שנתייקר הקרקע, ומש"ה הוה לבעל הקרקע [וע"ד מש"כ רש"י ד"ה כדתניא]. והאלמנה לא נתכוונה לקנות לעצמה אלא משעה שמוכרת. ונחשב שהקרקע של היתומים נתייקרה, והרווח שלהם. ומש"ה דוקא לענין שווה מאתיים במנה מהני סברת התוס' דקנאתו ונתחייבה[סה].

והאחרונים דנו דלעולם נחשב שהיתומים הם המוכרים [והם בעל המעות] והאלמנה הוה כמו שליח בעלמא, אלא דכוונת התוס' דכיון דהקרקע עומד לצורך האלמנה לפרעון כתובתה, ע"י העמדת הקרקע לפרעון נפרע חוב הכתובה. ואף קודם שחל המכר, ולא זכתה בקרקע.

קכה) **שם. הבי"ש** (קג יא) כת' דמ"מ כל זה כשהאלמנה רוצה לחזור בה, ובדאוזיל [וכדברי הירושלמי]. אבל כשלא הוזל היתומים יכולים לחזור בהם ולתבוע את הקרקע, כיון דמכרה בלא בית דין וקיימא ברשותייהו[סו].

והקצות (שם) הביא דנקט דדין זה איירי דוקא במכרה שלא בבי"ד. [ומשמע דכוונתו דכה"ג לא חל מכר, דלאו כל כמינה להפסיד ליורשים. אלא דחל המכר לענין היכא דהוזל, דכיון שנתכוונה להוציא נתחייבה בכתובתה. וחל המכר לטובת היורשים]. והקצות חלק דבפשוטו המשנה איירי במוכרת באופן המועיל, בבי"ד הדיוטות.

דף צח:

קכו) **כאן שנה רבי הכל לבעל המעות. פרש"י** דשליח אינו יכול לומר אנא ארווחי[א]. **והריטב"א** כת'

סא. והרי"ף הביא דנח' בזה ה**גאונים**, די"א דקי"ל דאין להם ביטול מקח. וי"א דבכדי דמיהם יש ביטול מקח בקרקעות.

סב. ואף דרב נחמן (בב"מ) אמר בשם ר' חסא בשם ר' אמי הוא דאמר דיש ביטול מקח בקרקעות. הוא אמרה, ולא סבר ליה כותיהו. וכת' דאף דבירושלמי אי' משמיה דר' יוחנן, לא עדיף מהא דאתמר משמיה בגמ' דילן. והא אידחי ליה מדרב נחמן, ומהני ראיות.

והרי"ף הוסיף דאף דדברי רב נחמן לא אתמר בדוכתיה, לא איכפת לן בהכי. דכמה מילי בגמ' דלא מיפרשן בדוכתייהו, ומיפרשן בדוכתא אחריתי. הילכך הלכתא דאין להם אונאה כלל, ולית בה ספיקא.

סג. דגמ' דילן הו"ל לפרש אי ס"ל כר' יוחנן. אלא ודאי כריש לקיש קי"ל דאין אונאה לקרקעות אפי' בפלגא או יותר.

סד. ודוקא לענין שלא תוכל להחזיר להם הקרקע אמרו דקנאתן לגמרי.

סה. ואף בשעת המכר הקרקע שווה מאתיים, ונתחייבה בזה. [ויל"פ דבמה שנמכר בפחות משוויו לא נחשב שהקרקע הוזיל, שהרי יכולים להשיג לוקח אחר בשוויו. ודוקא כשמכרו ביותר משוויו נחשב שהקרקע נתייקר. אף דהוה דרך ויתור או טעות].

סו. **והבי"ש** כת' דעד"ז אף מכרה שלא בבי"ד [והקצות ביאר כוונתו בלא בי"ד הדיוטות, ובמח' שהו' בשו"ע קג א] למ"ד דהמכר בטל, רק היורשים יכולים לבטל. אבל האלמנה אינה רשאית לבטל, ונפק"מ בדאוזיל. דסוף סוף קיימא ברשותה.

א. **ופרש"י** וכר' יוסי (בסמוך). ודלא **כתוס'** (ד"ה כאן) דבמשנה כו"ע מודים.

דקמ"ל התי' דאלמנה יש עליה שם שליח, ודינה כשליח שמוכרת בשל אחרים. [וס"ד דמוכרת בשל עצמה[ב]].

והקצות (קפג ו) **כת'** דאי אלמנה הוה שליח א"כ פשיטא שאינה יכולה לטעון אנא ארוויחי. אלא דהאלמנה קונה ונתכוונה להוציא מיד היורשים. ומש"ה מדינא היא בעל המעות.

ובזה חידש התי' דיש חילוק בין דבר שאין לו קיצבה, וכדברי רמי בר חמא. **ופרש"י** דהכל נחשב בכלל אומד דמיו, ומש"ה נחשב דקרקע היתומים נתייקר. וכאן שנה רבי דבדבר שאין לו קיצבה הכל נחשב דמי החפץ[ג]. ומש"ה אף באלמנה הרווח ליתומים.

קכז) **הכל לשליח, דברי ר' יהודה וכו'. הריטב"א** ביאר דר' יהודה סבר מסתמא דעתו ליתנו לשליח כדי שיחזור ויקנה ממנו פעמים אחרות.

קכח) **ר' יוסי אומר חולקין. פרש"י** דיש לומר לשליח נתנה, וי"ל לבעל המעות נתנה. משמע דיחלוקו מספק. [ולכאורה הוה ספק בכוונת נותן המתנה[ד]]. **והראשונים** הק' דנימא הממע"ה, והשליח מוחזק[ה]. וכן ר"ת בתוס' הוכיח כדבריו, דמוחזק ידו על העליונה[ו].

והמאירי כת' דהוה ממון המוטל בספק במקום שאין חזקה לא' מהם, וחולקין. [וצ"ב אמאי אין חזקה לא' מהם].

והט"ז (חו"מ ס"ס קפג) תי' דודאי כל א' הוה קצת גורם [זה מחמת מעותיו, וזה מחמת שהלך אצל המוכר], ויש לו צד זכות. ואף דהוה ספק איזה עיקר, ומספק אמרי' דיחלוקו[ז]. ומש"ה לא מהני מוחזק. [וצ"ב].

ויש שהביאו דברי התוס' (ב"ב סב:) דיש מקומות דנראה לחכמים שיחלוקו. ויש שנקטו דיד פועל כיד בעה"ב, ומש"ה נחשב תרוייהו מוחזקין. ויחלוקו.

אבל **הרי"ף** כת' דחולקין הואיל ובאתה לשליח הנאה ע"י בעל הבית חולק עמו[ח]. ועד"ז כת' **תוס'** דמדינא לא הוה של בעה"ב [שכבר קיבל מעותיו], אלא הואיל ונשתכר ע"י מעותיו יהיב ליה פלגא. ומתחייב לו מגדרי נהנה[ט].

והר"ן כת' דעפ"ז איירי אפי' נתן בפירוש לשליח, אפ"ה הבעה"ב חולק עמו. משום דבאה לו הנאה על ידו.

קכט) **דבר שאין לו קיצבה הכל לבעל המעות.** מבואר ברש"י דכל זה לר' יוסי, ואילו לדעת ר' יהודה אף כשאין קיצבה הוה לשליח[י]. **ותוס' ושא"ר** חלקו דדבר שאין בו קיצבה כו"ע מודו דלבעל המעות. ומח' דברייתא דוקא ביש לו קיצבה.

קל) **תוד"ה אמר.** ועל טעות שאינו בא בזלות המקח וכו' כיון שבעל המעות קיבל קיצבתו, מה לו בטעותו של שליח וכו' ה"נ גבי טעות בחשבון וכו'. [**ר"ת** הביא דהך טעות לא נחשב חלק מהמקח, ואפ"ה זכה בעה"ב. א"כ אף בטעות חשבון המעות. **ור"י** חלק דדוקא היכא דהוה

ב. וצ"ב דה**ריטב"א** (לעיל) פי' דשווה מאתיים במנה הוה משום שקנאתו [וע"ד התוס'].

ג. וכת' דעפ"ז מיושב קו' **התוס'** (סוד"ה כאן הא') [על רש"י] דהול"ל הא מני ר' יוסי. וביאר דבאלמנה ל"ש דברי ר' יוסי לבעל המעות כפשוטו, ומש"ה איצטריך לבא משום טעם דכאן שנה רבי דיש חילוק בין דבר שאין לו קיצבה.

ד. וכ"כ **המאירי** בשם גדולי הרבנים (רש"י). [אך יש שפי' דכוונת רש"י דכיון דהמעשה מסופק מצד עצמו, מש"ה מתפרש המעשה כנתינה לשניהם. ע"פ גדרי דברים שבלב אינם דברים].

ה. וכדאמרי' (סי' שיב טו) בב' לשונות הסותרים אהדדי ובשאר ספיקות.

ו. דתוס' (ד"ה אמר) הביאו דאיכא למימר טעמא אחרינא גבי חולקין, והכריעו דהאי טעמא (הו' בסמוך, דלא הוה מספק) עיקר, דמוחזק ידו על העליונה וחולקין. **והנתיבות** (קפג ט, ובית יעקב) ביאר דכוונתם להק' לפרש"י אמאי יחלוקו מספק, הול"ל הממע"ה.

ז. ע"ע רש"י (ב"מ פ.).

ח. **והמאירי** ביאר דמקחו של בעל הבית גרם לו.

ט. ויש שדנו בגדרים דזה נהנה וזה לא חסר. אך יש שנקטו דהוה מגדרי אריס, דעיקר הרווח מחמת מעותיו של זה, אלא שהוא נוטל חלקו דבא מחמת טרחתו. וכ"מ בגר"א (שם כה).

י. **והריטב"א** הק' דאין לנו לשוויי פלוגתא בכדי. [ואפשר דרש"י נקט דבברייתא השניה נשנית להדיא מח' דר' יהודה סובר הכל לשליח. ולר' יוסי הכל לבעל המעות. אלא דהגמ' מקצרת בהעתקת הברייתא].

ועוה"ק **הריטב"א** כיון דאין לו קיצבה נתנו בתורת דמים, ומה"ת שנתכוון ליתן לשליח. ואפשר דס"ל דכיון דהשליח מוחזק תלינן דהמוכר הוסיף כן מדעת.

מגוף המקח אמרי' דע"י מעותיו נשתכר[יא]. אבל טעות בחשבון הוה גזל בפנ"ע].

וראבי"ה (הו' בהג' אשר"י) ביאר דטעות בדבר שיש לו קיצבה לא הוה מחמת המקח, אלא מחמת מזל שניהם[יב]. ומש"ה חולקין.

קלא) **בא"ד אע"ג דאיכא למימר טעמא אחרינא גבי חולקין וכו'. הרא"ש** הוסיף כמו שפירש רש"י דהוה ספק בכוונת הנותן, אי לשליח נתנם או לבעל המעות נתנם. והאי טעמא לא שייך גבי טעות. ור"ת דחה האי טעמא דפרישית [דנשתכר על ידו] עיקר וכו'[יג]. [**והאחרונים** ביארו דכוונת התוס' להק' לפרש"י, דאי הוה ספק נימא הממע"ה].

קלב) **בא"ד ואפי' אם היה שכיר שלו וכו' אינם שכירי יום, אין בעליהן מקפידין על הגבהת מציאותו עם מלאכתו.** נח' בגמ' (ב"מ יב:) מציאת סתם פועל [וכן עבד עברי] דלר' יוחנן אמרי' דאף הגבהתו הוה בכלל מלאכת בעה"ב. מלבד נוקב מרגליות [דרבו אינו רוצה שיתבטל ממלאכתו עבור מציאה זו]. ולרבא מגביה עם מלאכתו הוה של עצמו [דכיון דלא ביטל ממלאכתו לא אמרי' דתוספת זו הוה של בעה"ב]. ולרב פפא דוקא כשאמר לו ללקט מציאות הוה של בעה"ב. ומשמע דכוונת ר"ת דאף לר' יוחנן ורבא[יד] ה"מ בזמניהם, אבל בזה"ז אין מקפידים על הפסק מועט.

קלג) **בא"ד ועוד דמיהדר קא הדר ביה.** [יל"ד אי צריך לומר להדיא שחוזר בו מפעולת בעה"ב[טו]. או סגי שנתכוון לכך. או אף בסתמא אמרי' דלא נתכוון שזכייה זו יחשב בכלל מלאכת בעה"ב]. לכאורה ה"מ כשראה את המציאה, ונתכוון לזכות לעצמו. אבל הכא סתמא דמילתא הגיעו המעות לידו, וזכה בהם לבעה"ב. ורק אח"כ גילה שיש כאן טעות במנין. [ואפשר דבשעה שהגביהה היה סבור שיש כאן כמנין המעות שסיכמו, ומש"ה לא נתכוון כלל לזכות בשאר המעות. ורק לאחר זמן שגילה את הטעות, באותו שעה חוזר וזוכה. ובשעה זו כבר נתכוון לזכות לעצמו].

קלד) **בא"ד ושוב חזר בו[טז] דכל טעות וכו'.** ובסוגיין איירי דוקא כשהלוקח הוסיף מדעתו [יל"פ דהוה סברות של אומדנא]. אבל טעות נחשב מגוף המקח, ושייך לבעל המעות.

קלה) **בא"ד תדע וכו' שאם היה רוצה היה מחזיר לעכו"ם וכו' דזהו תימה[יז] וכו'.** ר"י נקט מסברא פשוטה[יח] דהשליח יש לו זכות להחזיר לעכו"ם, ולא לזכות במעות. ולא אמרי' שזכה בעה"ב ממילא. א"כ אף שלאחר מכן השליח רוצה לזכות במעות הוה מעשה בפנ"ע.

קלו) **איבעיא להו א"ל זבין לי ליתכא, ואזל זבין ליה כורא וכו'. פרש"י** דהספק אם בא בעה"ב לחזור בו [כשהלוקח רוצה במקח] האם יכול לחזור. אבל הלוקח ודאי יכול לחזור בו, וכ"כ **הרא"ש.**

קלז) **מאי מוסיף ע"ד הוא וכו' או דילמא מעביר על דבריו וכו'.** במשנה (תרומות ד ד) דהיכא דהשליח יודע כמה דעתו של בעה"ב ונתכוין

יא. וצ"ב דאי הוה מגוף המקח, א"כ נימא דהכל של בעל המעות. וי"ל דהוה בגדר 'תוספת', ואפ"ה כיון דהוה חד עסק אמרי' דבא ע"י מעותיו. ור"י פליג דוקא היכא דהוה עסק בפנ"ע.

יב. ו**הקצות** (קפג ח) הביא דהוה טעם נוסף מלבד סברת תוס' והרי"ף דנשתכר בגרמתו. אבל הגר"א (קפג כה) צירף את הדברים.

יג. והרא"ש העתיק מכ"מ גם האי טעמא עיקר, וכיון דמוחזק ידו על העליונה וחולקין. [משמע דכוונת ר"ת דיש ב' טעמים לחלוק. ושליח נחשב ידו כיד בעה"ב ומש"ה מוחזק בין שניהם. א"כ בספק ב' טעמים אלו חולקין].

יד. ו**הרמב"ם ושו"ע** (ער ג) פסקו כרב פפא. [ואי"צ לדברי התוס']. **טו.** וע"ד הא דאי' (ב"ק קטז:) דיש חילוק היכא דאמר שמציל לעצמו, ואל"כ אמרי' דמציל לאמצע.

טז. ו**בשו"ת ס' הישר** (נד ב) הו' רק תחילת דברי ר"ת, ולא הובא שחזר בו.

יז. אך לדעת ר"ת זכה המשלח, והאיך יוכל השליח להחזיר. [ואף שבדברי השואל אי' דלא נמצא העכו"ם אח"כ. דאילו נמצא העכו"ם היו מחזירין לו. י"ל דזה מדברי השואל. ועוד ציינו דמילים אלו ליתא בדפוס ראשון ובשא"ר, ויתכן שהם תוספת הצנזורה].

יח. ועוד יל"פ כוונת ר"י להוכיח [אף לדברי ר"ת] לא אמרי' דזכה משעה ראשונה, משעה שנכנסו המעות לידו. אלא משעה שנתגלה הטעות ונתכוון לעכבו. ומש"ה נחשב גזילה או מציאה בפנ"ע, ולא שייך לגוף השליחות.

להוסיף [על דעתו[יט]] לא הוה תרומה. **והר"ש** (שם, ציינו רע"א) דהגמ' דידן מסתפקת בזה אי מוסיף על דבריו, ונימא דהשאר הוה תרומה. ותי' דא"כ התם נמצא חולין מדומעין עם תרומה [דא"א לייחד מהו העיקר ומהו התוספת], וכיון דיש פסידא לבעה"ב בטל.

והביא דהירושלמי (שם) מק' מהמשנה בתרומות למשנה במעילה (ו א, הו' בסמוך) דהשליח אמר ליטול ב' חתיכות וכו'. ותי' התם מחתיכה ראשונה נסתיימה שליחות בעה"ב, ברם הכא על כל חטה וחטה נסתיימה שליחות בעה"ב.

ובס' תורת זרעים (תרומות שם) הק' [על קו' הר"ש והירושלמי] דהפרשת תרומה הוה תרי מילי, חלות תרומה ותיקון הטבל. ונהי דבחלות תרומה הוה מוסיף, בתיקון שאר הפירות הוי מעביר על דבריו [דתיקן פחות ממה ששלחו]. ונשאר חלק זה טבל. והביא דמבואר דדוקא לחלות התרומה בענין שליחות בהפרשת תרומה, אבל היתר הטבל ל"צ שליחות.

קלח) **ת"ש וכו' והוא אומר טלו שתים, והם נטלו ג' כולן מעלו וכו' הב"ע דאמר להו טלו א' מדעתו של בעה"ב וא' מדעתי.** שפירש שהשני לא הוה שינוי בשליחות, אלא תוספת דיליה. [אבל בסתמא תלי בספק דסוגיין האם בעה"ב מעל בחתיכה הראשונה או השליח מעל בתרוייהו].

אבל **הרמב"ם** (מעילה ז א) פסק [באופן של סתמא] שהבעה"ב מעל[כ], שהרי נעשה דברו. והשליח פטור מפני שהוא מוסיף על שליחות בעה"ב ולא עקר השליחות. אבל אם השליח אמר טלו שתים שתים מדעתי, שניהן מעלו.

והכס"מ כת' **דהרמב"ם** (שלוחין א ד) פסק דקנה הלוקח לתך, דהוה מוסיף על דבריו[כא]. ומש"ה בעה"ב מעל אפי' בסתמא. אך תמה במש"כ הרמב"ם דהשליח פטור, דאף לצד דהוה מוסיף, השליח מעל בהוספה.

והביא בשם **מהר"י קורקוס** דתי' רב ששת דאיירי דאמר טלו א' מדעתי איצטריך אף לצד דהוה מוסיף, דלא תקשי אמאי מעל הרי עשה שליחות בעה"ב ולא עקר שליחותו. [ואף דבגמ' דידן קבעו כן לדחות הפשיטותא, אבל בגמ' (מעילה כ:) הביאו דברי רב ששת אמתני'[כב] דאמר טלו א' לדעתכם. דאליבא דאמת צריך אוקימתא זו]. וצ"ב הטעם בזה.

והבית יעקב תי' דכיון דהודיע שהוא שליח, ושינה משליחותו המעשה בטל. וכדקי"ל בשליח שמוכר דהיכא ששינה המקח בטל. ומש"ה אין כאן שינוי רשות להוציא לחולין[כג].

והגר"ח (סטנסל מעילה כא.) ביאר דחיוב מעילה הוה משום גזל[כד], ואף שליח במעילה מתחייב [אף שאינו גוזלו לעצמו], משום שהוציאו בעד חבירו. אך היכא דסבר שהוא שליח ובאמת לא היה שליח, א"כ לא הוה הוצאה בעד חבירו. ואין כאן מעשה גזל ומעילה כלל, שלא לקחה לעצמו, וגם לא לחבירו.

קלט) **ת"ש היתה כתובתה מנה ומכרה שווה מנה ודינר במנה מכרה בטל וכו'.** ומבואר דס"ד דכיון שהוסיפה על שליחותה בטל כל השליחות. **והבית יעקב** דן דאלמנה לא הוה גדר שליחות, דנימא דיש לבעה"ב קפידא בשינוי. [והביא דעד"ז עמד הריטב"א צט:].

ורש"י (במשנה) כת' הטעם שאין לה רשות למכור דינר הנוסף. נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה.

יט. כן פי' **הר"ש** (שם), אבל **הרמב"ם** (פיה"מ שם ותרומות ד ז) פי' את המשנה דדין פיחת י' הוה דוקא היכא דטעה. [ע"ע לקמן צט: וק.].

כ. ובפשוטו משמע דבעה"ב מעל בב' החתיכות, וצ"ע. אך יש לדחוק (וכ"ד לדברי הגר"ח) דבעה"ב מעל בחדא. ובשני ליכא חיוב מעילה.

כא. דאי' בלישנא בתרא הא לא תבעי לך דודאי מוסיף על דבריו.

כב. אך **רש"י תוס' ורגמ"ה** (מעילה שם) הביא ספק דהגמ' דידן, ודברי רב ששת דלא תפשוט מהכא.

כג. **והאבה"א** (מעילה ז א) תי' דהשליח לא נטלו ולא הוציאו כלל, אלא הטעה לאורחים ליטול. ואם לא לקחו בשליחותו הוה גרמא בעלמא וליכא חיוב מעילה.

כד. וכמו שהאריך הגר"ח (לרמב"ם מעילה ח) [ואבמ"ל].

והב**ית יעקב** דן דשייך למח' (ב"ב קמג.) קני את וחמור, אי אמרי' בקנין א' דבטלה מקצתה בטלה כולה. וכת' דא"כ אף בשליח נימא הכי, אלא דבעל האיבעי בסוגיין ס"ל דקני את וחמור קנה מחצה. וקשה מתני' [דמבואר דקני את וחמור קנה].

קמ) **רש"י ד"ה דינר מקרקעי.** אחזור ואקנה מן הלוקח שווה הדינר. [לכאורה לאו דוקא, דלא חל מקח כלל בדינר האחרון. אלא ה"ק דאם הלוקח מתרצה לקיים את שאר המקח, ולהחזיר רק דינר מהמקח].

קמא) **בדאוזיל. פרש"י** ומש"ה מכרה בטל, שמכרה שווה מנה ודינר במנה. **והפלאה ורע"א** הק' דדינר האחרון ודאי המכר בטל. אבל בשאר השדה נימא דהמקח קיים [לצד דמוסיף על דבריו]. [וכמו מכרה שווה מאתיים במנה, והוזלה בשלה וכדאי' במשנה].

ורע"א תי' דדוקא היכא דהשליח יודע שמוסיף על בעה"ב אמרי' דנתכוון שחלק זה יהא לעצמו. אבל היכא שטעתה, וסבורה דהכל כשיעור הכתובה, והתכוונה מדין שליחות מכרה בטל, דבאמת לא היתה שליח.

ועוד תי' **רע"א** דלמסקנא [בדאוזיל] איירי שהיא אומרת להחזיר דינר מעות, ולא קרקע. ואה"נ אילו תחזיר קרקע הרשות בידה[כה]. אך כת' דסתימת הפוסקים לא משמע הכי.

והפלאה תי' דהיכא שהוזיל לא סגי להשלים מצד אחר, דכשמחזירה דינר קרקע נעשה שינוי בפיסוק הדמים שבכל המקח. דבמשנה שמכרה מאתיים במנה, פיסוק הדמים הראשון קיים. אבל כשמחזירה דינר קרקע נמצא דכל המקח טעות, וכמ"ש רש"י במשנה.

וההפלאה דן היכא דמכרה שווה מנה במנה ודינר, דאף דכל הקרקע ראוי לכתובתה. מ"מ כיון שמכרה ביוקר, דינר זה לא היה לה רשות בו. ואיגלאי שהיתה צריכה למכור פחות מעט ממנה.

דף צט.

קמב) **כי תיבעי לך וכו' ואזל זבין ליה ליתכא מאי, מי אמרי' דטבא לך עבדי, דאי לא מצטרכי לך זוזי וכו' או דלמא א"ל לא ניח"ל דליפשו שטרי עילואי. הריטב"א** ביאר דספק הגמ' כשאומר כור, האם נתכוון עד כור[א]. או דוקא כור, כיון שאינו רוצה למכור לחצאין.

והר"ן כתב דאיירי כגון שימצאו קונה ללתך השני, במחיר הלתך הראשון[ב].

והגמ' מעמידה ספק לב' הצדדים, דיש צד דניחא ליה טפי, ויש צד דיש קפידא בשינוי. **והנתיבות** (קפב ט) כת' דנפק"מ בשליח למכור מטלטלין, דליכא שטר [ע"ע בסמוך].

והרא"ש כת' דהספק הוה אף כשמכרו לב' בני אדם, משום סברת ליפוש שטרי. ואף דל"ש סברת התם דטבא לך[ג], עיקר הספק משום לא ניח"ל דליפוש שטרי. [והספק האם יש ריעותא למשלח, ול"צ טיבותא למשלח].

אך **רש"י** (ד"ה אמאי מעל) מבואר דעיקר הספק שייך אף בכל שינוי, שקנה טלית בחצי דמים. ואף דל"ש אפושי שטרא.

קמג) **שם. הנתיבות** הק' דקי"ל (ב"ב פו: וב"מ) דהמוכר כור, כל זמן שלא משך כולו יכול לחזור בו. דיש קפידא למכור דוקא את כולו[ד]. ותי' ע"פ דברי

כה. [אך לכאורה לא תלי בדידה כלל, אלא בלוקח. דאם הלוקח מתרצה במקח פחות מעט, א"כ ממילא הקרקע של היתומים. ואם מקפיד במידה, א"כ אין לו כלל].

א. **והריטב"א** ביאר דקשה לאדם למכור קרקעותיו, וניח"ל טפי למכור פחות. ואילו היה צריך למכור דוקא כור היה לו לפרש.

ב. **והמלחמות** כת' דלמ"ד (בע"ב) לא' ולא לב', איירי הכא שהלוקח הראשון רוצה לקנות גם את הלתך הב'. ומש"ה אין כאן חסרון ולא לב', וכל החסרון משום ריבוי השטרות. [אך בפשוטו (בע"ב, עי"ש תו') איירי משום דאמר 'לאחד', אבל אם אמר סתם רשאי למכור לב'. ולדברי ר"ח שם הגמ' ליפוש שטרי ולא לב' הוה אותו חסרון].

ג. והביא ראיה דמייתי (בסמוך) מהביא לו חלוק בג' וטלית בג'. אף דהוציא את כל הדינר, ול"ש דטבא לך. [אך הנתיבות (הו' בסמוך) פי' דהתם הוה דטבא ליה. [ועי"ל דכיון שהביא לו טלית נוסף הוה טבא ליה].

ד. **והסמ"ע** (ר יז) ביאר דצריך דמי כולו.

הר"ן (הנ"ל) דאיירי הכא כשיש לוקח שרוצה לקנות השאר, ומש"ה אין בזה קפידא. ובמוכר ע"י שליח יש לו בזה רווח למכור מעט מעט שיוכל לחזור בו. והוא אינו חושש שמא לא ימצא לוקח על השאר, שאם השליח לא ימכור יתבטל כל המקח. אבל התם איירי במוכר בעצמו, והוא מקפיד למכור דוקא את כולו דאל"כ הלוקח יחזור בו, ולא יצליח למכור הנשאר.

ועפ"ז ביאר הנתיבות לדעת הר"ן דבסוגיין צריך לסברת דטבא לך עבדי. ודלא כרא"ש (הנ"ל) דנקט כן לרווחא דמילתא.

קמד) **שם. הנתיבות** (קפב י ובבית יעקב) הביא דנח' התנאים בב"מ (ע' גיטין סה: ב"ב עו: קסה.) כשהשליח שינה בדבר שאינו קשה יותר, האם אמרי' דמראה מקום הוא או קפידא. וקי"ל כמ"ד דהוה קפידא.

והביא דה**משנ"ל** (שלוחין א ב) כת' דהיכא דהוה שינוי לשבח הוה שליחות, ולא אמרי' דהוה קפידא. והנתיבות ביאר דעפ"ז הספק בסוגיין לב' מ"ד, למ"ד בעלמא מראה מקום, י"ל דהכא מקפיד משום אפושי שטרא. ולמ"ד בעלמא קפידא י"ל דהכא דטבא לך עבדי.

והנתיבות כת' דהת"ש דהבא לי חלוק באו לפשוט דהוה לטיבותא [ולא קאי אספק דאפושי שטרי], ומש"ה מהני אף למ"ד קפידא.

ורק לבסוף הביאו ממתני' לענין הספק דאפושי שטרי, דבמשנה מבואר דלא הוה קפידא משום אפושי שטרי. והנתיבות (בהמשך דבריו) ביאר דאלמנה המוכרת נכסים לא הוה גדר שליח, ומש"ה ל"ש קפידא בשינוי כל דהו. והגמ' (שם) בא רק לפשוט עיקר סברת אפושי שטרי[ה].

והנתיבות הביא דהראשונים (הו' בע"ב) נקטו דאיפשיט דל"מ, מהא דאמרי' דיקא נמי שהקטנית וכו'. וכת' דעפ"ד נפשט רק דלא הוה טיבותא, ומש"ה הוה כמו כל שליח ששינה דקי"ל קפידא. אבל הספק הב' הוה משום סברת אפושי שטרי, ואף למ"ד דבעלמא הוה מראה מקום. וספק זה לא נפשט[ו].

קמה) **ת"ש וכו' והביא לו בג' חלוק[ז] וכו' אי אמרת בשלמא שליח כה"ג עושה שליחותו ומוסיף ע"ד וכו'. פרש"י** והוי דומיא לזבין ליה ליתכא, במה ששינה בחציו. [וע' רש"י ותוס' במה דמי לאפושי שטרא]. **והרא"ה** כת' דמוסיף על דבריו לאו דוקא, אלא הנידון אי הוה מעביר על דבריו וקפידא, או דאינו מקפיד. דה"ק שיקח טלית עד ו'. דאם אינו מוצא בפחות יקנה בו'.

והנתיבות (קפב ט) כת' דצ"ל דמיירי באופן שיוכל לקנות להשלים את החלוק, וליקח חלוק בעד הטלית. דאל"כ ודאי המקח בטל. [וע"ד מש"כ הר"ן גבי לתך]. ומש"ה אף בחלוק שייך סברת דטבא לך עבדי.

קמו) **תוד"ה נתן.** הל"ל בשלש וחצי דינר חלוק. [דו' סלעים שווה כ"ד דינרים, ודינר זהב שווה כ"ה דינרים]. ורש"י כת' דדינר זהב כ"ה דינרי כסף, שהם ו' סלעים. **והמהרש"א** כת' דאינו מכוון. **והרש"ש** כת' צ"ל קרוב לו' סלעים. וכ"כ **הרמב"ם בפיה"מ** (מעילה ו שם) ו' סלעים בקירוב. א"נ כשיטת התוס' (בסמוך) דהשיעור כ"ד, והכ"ה הוא דמי פריטה.

קמז) **בא"ד אלא ה"פ ועיקר, דדינר של זהב פי שנים בדינר של כסף וכו' וגם עב הוא[ח] וכו'. וכ"כ תוס'** מהסיפא. וע"ע חי' חת"ס.

ה. אבל למסקנא נקט דליכא חסרון אפושי שטרי. ודוקא בשליח גמור יש קפידא מחמת השינוי, ובאלמנה ל"ש קפידא זו. ומש"ה הרי"ף והרמב"ם לא הביאו דחיית הגמ' דאלמנה איירי בקטינא.

ו. ודלא כ**תוס'** (בע"ב) וכל **הראשונים** (שם) דנקטו דלמסקנא נפשט דאפושי שטרי הוה טענה.

ז. ועד"ז תנן (מעילה כא.) נתן לו שתי פרוטות ואמר לו לך והבא לי אתרוג והלך והביא לו באחת אתרוג ובאחת רימון, ונח' בזה ת"ק ור' יהודה. **והרש"ש** תמה מ"ט בסוגיין הביאו

ח. וזהב שווה פי י"ב מכסף, וכמ"ש בתוס' שהיה בזמנם. **ותוס'** (בכורות נ.) כת' דבזמנו זקוק של זהב שוה לכל היותר י' זקוקים של כסף. ונשתנה השער בשיעור זה. א"נ תוס' דידן קאי בזהב מזוקק ושחוט [וכמ"ש תוס' דידן בהמשך דבריהם].
ותוס' הק' דלא מצאנו שהוקיר או הוזיל כ"כ המנה הקדמוני משלנו, אך עיקר קו' זו צ"ב אמאי לא ישתנה השער מזמן לזמן וממקום למקום. ומי היה צריך לציין או לפרש דבר זה.

(בכורות נ. וכ"מ), אך הביאו **דרש"י** (בכורות שם) משמע דדינר זהב ודינר כסף שווים [בגודל].

קמח) **תוד"ה אלא.** דמה שהביא לו חלוק קטן ורע חשוב כמו לא ניח"ל דליפוש שטרי וכו'[ט]. וצ"ב אמאי תלי הא בהא, ובפשוטו הספק בסוגיין בעיקר סברת ליפוש שטרי, האם יש בזה קפידא. [ובשלמא אי אמרי' דהספק האם קפידא מועטת הוה קפידא, י"ל דתרוייהו חשיבא קפידא מועטת].

והמהרש"א הק' א"כ ר' יהודה דפליג משום סברת חלוק קטן ורע, תפשוט מדבריו דמעביר הוא. והל"ל כתנאי.

קמט) **הב"ע דאייתי ליה שווה ו' בג'.** כ"פ **הרמב"ם** (מעילה ז ד) שלחו לקנות אתרוג בב' פרוטות, והביא לו אתרוג בפרוטה ורימון בפרוטה, השליח מעל, שהרי שלחו לקנות לו אתרוג ששוה שתי פרוטות. לפיכך אם היה האתרוג שווה ב' פרוטות שניהם מעלו.

קנ) **אי הכי שליח אמאי מעל, אטלית.** ע' תוס' ג' פי'.

והרא"ה ביאר דאי אמרת בשלמא הוה מוסיף על דבריו, א"כ אחלוק גופיה שניהם מעלו. ואף דלא נחשב משנה מדעת בעה"ב, מ"מ עשה שליחותו מדעת עצמו. [ומבואר דיש כאן גדר מחודש דהוה שליחות במקצת, ויש מעילה לתרוייהו]. אלא אי אמרת דשווה ו' א"כ אין כאן שינוי כלל.

קנא) **דיקא נמי דקתני וכו'. פרש"י** דהוכיחו משם דאיירי בשווה ו', אלא שהוא רע בדמים.

הרי"ף (הו' בתוס' בע"ב) **כת'** דאע"ג דלא איפשיטא, סוגיין דמעביר על דבריו הוי. **והרמב"ן** (בחי' ובמלחמות, וכן הרא"ש והר"ן) ביאר כוונתו דאמרי' דיקא נמי, דאיירי דאייתי שווה ו'. ואל"כ הבעה"ב לא מעל דנחשב מעביר על דבריו. דאי מוסיף על דבריו אפי' שווה ג'.

והרמב"ן דחה דאף אי אמרי' גבי חלוק דהוה מעביר על דבריו, דחלוק קטן רע שאינו ראוי לו. ואין ללמוד ממנה לזבין לי כורא וזבין ליה לתבא. ובשלמא אי אמרי' גבי חלוק דמוסיף על דבריו, כ"ש בזבין לי כורא.

דף צט:

קנב) **ת"ש היתה כתובתה ד' מאות זוז מכרה לזה מנה וכו' ושל כולן מכרן קיים. פרש"י** דהכא שלחו אותה למכור בד' מאות זוז, ואפ"ה מכרה לראשון רק מנה[א].

והריטב"א כת' דאע"ג דהכא לא הוה שליח ממש, דהא לנפשה מזבנא ועל כרחם של יורשין. מיהו אם איתא דבשליח בעלמא אפושי שטרא קפידא הוי ופסידא דבעל הבית הוא, ה"נ יש לנו להקפיד שלא למכור באופן שיהא שום ריעותא ליתמי, כל היכא דאפשר בלאו הכי.

והריטב"א הוסיף דמתניתין סתמא קתני דשל כולן מכרם קיים, אפי' בדהוה אפשר לה לזבוני כחדא.

והנתיבות (קפב י) הק' דאלמנה מוכרת ד' וה' פעמים, וכדתנן (לעיל צז:). ולא חששו לאפושי שטרי. ותי' דהתם כל פעם צריכה למכור רק מעט. אבל היכא דביום א' צריכה למכור כל זה, יהא אסור לה למכור בשני שטרות. ומהא פשטינן דלאו גריעותא הוא משום אפושי שטרי[ב].

קנג) **בקטיני.** כן פסק **הטור** (אה"ע קג) דדוקא בד' שדות חלוקות. אבל אל"כ חשיב כמעביר על דבריו, לדעת הרי"ף שפסק דמעביר על דבריו[ג]. אא"כ מכר לכל הד' בשטר א'.

והב"י (שם) הביא **דהרמב"ם** (יז טז, וכ"פ בשו"ע קג ח) סתם בזה, ולא הביא אוקימתא דקטיני. ואף דפסק

ט. ורש"י כת' באופ"א קצת.

א. ומשמע דקו' הגמ' בין היכא שמכרה רק מנה לא', או שמכרה את כל השדה לד' בני אדם.

ב. **והנתיבות** כת' דהך פשיטותא הוה למ"ד מראה מקום, דדילמא חשיב גריעותא. דממתני' דהכא מוכח דזה לא חשיב גריעותא. אבל למ"ד דכל שינוי הוה קפידא ל"מ.

ג. אך הביא דלדעת **רב האי גאון** מכרו קיים, דמוסיף על דבריו. וכת' דכ"ה מסקנת הרא"ש. אך הפוסקים ציינו דבחו"מ

(שלוחין א ד, לגירסא המתוקנת[ד]) דמעביר על דבריו. וכת' די"ל דאלמנה לא הוה שליחות דיתמי, דהא נכסים בחזקתה. ועוד דהרשות בידה למכור רק לחצי כתובתה, וכדתנן (צז:) דמוכרת ד' וה' פעמים. ועוד כת' דלסברת ר"ת דאפושי שטרא משום דצריך לחזר בכל שטר ושטר אחרי חתימת העדים, הכא האלמנה טורחת בדבר, ואין ליתומים עסק בהם.

והבי"ש (קג יג) כת' דאין נראה לדחות הסוגיה מסברא. אלא די"ל דהרמב"ם איירי בקטיני, וסמך עצמו אמש"כ בהלכות שלוחין.

קנד) **א"ל לא' סתמא מאי וכו'. פרש"י** מי הוי גילוי דעת, וכמו שאומר ולא לב'. דאף לצד דזבין ליה ליתבא המכר קיים[ה], הכא הקפיד. ומשמע דקאי הכא את"ל בספק דלעיל[ו], דנח' האם הכא גרע כיון שהקפיד. [ולרב הונא דלא' ולא לב' הוה דוקא כה"ג שהקפיד].

אבל **ר"ת ור"י** בתוס' העמידו את הספק כאן באופן דל"ש קפידא דאפושי שטרא.

קנה) **רב חסדא ורבה בר"ה לא' אפי' לב'.** [וכ"ד רב נחמן בסמוך]. **והריטב"א** כת' דאף למ"ד לאחד ואפי' לשנים, כלומר שאם לא יוכל למכור לא' שימכור אפי' לשנים, ואפי' למאה. [ולפ"ז יש חילוק האם היה יכול למכור לא', או דאינו מוצא לקנות. אך לא הוזכר כן בראשונים].

קנו) **תוד"ה אמר.** ומפרש ר"ת וכו' והכא מיירי בשכבר חתמו וכו' דליכא קפידא דאפושי שטרי, אלא אפושי בע"ד. והמח' בסוגיין אי קפיד משום אפושי בע"ד. [ונח' אף בסתמא. א"נ דוקא משום יתור לשון וגילה דעתו, אבל אל"כ לא חיישינן לאפושי בע"ד].

קנז) **בא"ד והכא מיירי בשכבר חתמו העדים על ב' השטרות וכו'. המחנ"א** (שלוחין ח) הביא מדברי התוס' דהשליח מחתים את העדים על השטר, משום דידו כיד בעלים. [והאריך שם מכ"מ בשליח לקידושין או למכירה, האם השליח הוא בעל השטר, או הבעלים מצווה לעדים].

קנח) **בא"ד ורבי מוקי לה סוגיה בשטר א' וכו' שלא ימכור לב' אפי' בשטר א'.** והרמב"ן ביאר וכגון לשותפין[ז].

קנט) **בא"ד ורב אלפס וכו' וסוגיין דמעביר על דבריו.**

הרמב"ן ושא"ר ביארו כוונתו דאמרי' (בסוף הע"א) דיקא נמי [דאיירי בשווה ו' ואל"כ נחשב מעביר על דבריו]. **והרמב"ן** כת' דלאו ראיה הוא, אך מספק קרקע בחזקת בעליה עומדת ומש"ה המקח בטל. ועוד דאשכחן בעלמא קפידא דליפוש שטרי.

קס) **אבל טעה שליח א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי[ח]. והראשונים** הביאו מהסוגיה (בסמוך) דמקחו בטל. וכמו אלמנה שמכרה דינר יותר דהמקח בטל (כדלעיל צח.). וכ"ד **ר"ת** בתוס' (ק. ד"ה רבא) דשליח שטעה בכל שהוא מקחו בטל. **ותוס'** (ונ"ל) דחו דשליח שטעה פחות משתות המקח קיים אלא שמחזיר אונאה. ודוקא יותר משתות המקח בטל.

והרמב"ן הק' דנימא שהשליח ישלים את המעות,

קפב הביא דהרא"ש לא הכריע. **והדרכ"מ** (שם ח) חילק דשאני אלמנה דהנכסים בחזקתה, ולא הוה גדר שליחות. [וע"ד דברי הב"י בדעת הרמב"ם, ע' בסמוך].

ד. דגרסי' לא קנה לוקח. אבל **הכס"מ** (שלוחין) הביא דגירסת ספרי הרמב"ם דקנה לוקח. וכת' דט"ס הוא.

ה. **והרמב"ן** ביאר דהתם ע"כ אמר כור, דאל"כ לא ידע כמה למכור לו. ולא הוה קפידא. וכ"כ **הק"נ** (ס) דלעיל ע"כ צריך לפרש כמה ימכור משדותיו. אך שוב כת' דתוס' הק' כן, וע"כ דס"ל דאף לעיל איירי [גם] היכא דאין לו אלא כור, ואפ"ה הזכיר כור להקפיד שלא ימכור יותר.
והרמב"ן הוכיח דע"כ ספק דלעיל לא הוה משום שהקפיד לומר כור, דא"כ היכי פשט ממתני' דמכירת אלמנה. דהוה סתמא לגמרי.

ו. וכ"כ **הבעה"מ** דכיון דקי"ל כרב נחמן דאפי' לק', ואין טענה אפושי שטרא. כ"ש בבעי דלעיל [דלא הקפיד אפי' לומר לא']. [וכדעת רב האי גאון בסו"ד התוס']. וביאר דבעיא דהכא באת"ל דבעיא דלעיל לא הוה קפידא, כשאמר לאחד מהו.
והבעה"מ תמה על דברי הרי"ף (הו' בתוס') דפסק דמעביר על דבריו, ואפ"ה פסק כדברי רב נחמן [וע"כ פי' את הגמ' באופן אחר, וע"ד מש"כ תוס']. [

ז. לצד דלעיל דיש קפידא משום ליפוש שטרי. והספק (כאן) האם טענת קפידא דלא ליפשו בעלי דינים, ולא תלי אי הוה בשטר א' או כמה שטרות [ותלי בספק דלעיל]. והגמ' לא פי' דאיירי בשטר א', כיון דלא איפשיט לעיל.

ח. וכן אי' בגמ' (בכורות סא.) דשליח למעשר בהמה שקרא

ועי"ז יתקיים המקח. ותי' דכיון דעיוות לאו שליח הוא, ומעשיו בטלים[ט].

והרמב"ן הק' דאי' (ב"ב קסט:) דשליח שקנה שלא באחריות חייב לחזור ולקנות באחריות. ולא אמרי' דמעשיו בטלין ול"ק כלל. ותי' דהתם נמי המשלח היה יכול לחזור בו אף שהשליח מקבל אחריות, דלגבי שולחו מעשיו בטלין לגמרי. דכיון ששינה לאו שליחותה עבד. ואף השליח היה יכול לומר לה איני שלוחך ולעצמי אקח. אלא דרב נחמן פסק דאי"צ ליקח הקרקע בלא אחריות, ובאחריות סתמא דניחא לה.

ומ"מ כת' דהתם איירי שלא אמר למוכר שהוא שליח', א"כ השליח לא היה יכול לבטל המקח ולומר דהמשלח מקפיד שיהא באחריות. וכיון דקנה שלא באחריות [ושינה שליחותו], אמרי' דקנה לעצמו.

והרשב"א (קידושין מב:) הביא בשם **הראב"ד** דכל מקום שהשליח שינה שליחותו, השליח משלם והמעשה קיים. ואפי' מקום שהוא קרוב לשינוי, וכגון מעשה דאבימי בריה דר' אבהו (לעיל פה.) כיון דא"ל שקול מינייהו שטרא ואח"כ יתן מעות, וכיון דפשע ולא שקל שטרא קודם הוה פושע ומשלם.

אבל היכא דלא שינה ולא הוה קרוב לשינויי מעשיו בטלין לגמרי, והביא ראיה מסוגיין, שמכרה שוה מנה ודינר במנה שמכרה בטל.

קסא) **תוד"ה הכי גרסי'**. פ' רבי אפי' גבי שליח וכו'

והוא כמו שליח של מצרן וכו'. [וכדאי' בגמ' שם דהיכא דאדם אחר קנה את השדה, קבעו חכמים שהמצרן קנה. ונחשב הקונה כשליח של המצרן]. והמקשן הביא דאמרי' אין אונאה לקרקעות, ול"ש בזה לתקוני שדרתיך.

ותוס' ביארו דחיית הגמ' [דבשליח אמרי' לתקוני שדרתיך], דשאני בר מצרא, דהקונה נתכוון לקנות תחילה לצורך עצמו.

והתוס' רא"ש (ב"מ שם, והו' בקיצור בנמוק"י ב"מ קח סד: בדה"ר) תמה אהא דאמרי' (שם) אין אונאה לקרקעות, דהוה משום גזיה"כ. ולא שהוא שווה כל המעות. א"כ אכתי שייך בזה סברת לתקוני שדרתיך[יא].

והביא בשם **ר"י** דרב נחמן אמר כן אמעשה כזה, דאין אונאה לקרקעות משום דפעמים שאדם קונה קרקע בכפליים מהשווי[יב]. [ולא משום גזיה"כ דאין להם דין אונאה]. [והביא עוד מסוגיין, דהביאו דברי רב נחמן ולא מהמשנה[יג]].

קסב) **בא"ד ועוד דהול"ל והא תנן, הואיל ופריך ממתני' דהזהב וכו'**. **הריטב"א** ביאר דנקט הכי, משום דארווח במילתא דלעולם אין להם שום אונאה ושום בטול מקח.

קסג) **פיחת י' וכו'**. **פרש"י** שתרם א' ממ'. [שהפריש יותר, **ותוס'** (קידושין מא:) פי' דפיחת קאי אבעה"ב]. **ותוס'** (קידושין) הביאו י"מ להיפך, פיחת א' מס'. והוסיף הוה א' ממ'. ע"ע במפרשי המשנה.

קסד) **תוד"ה פיחת**. דהכא א"ל להכי אמדתיך (כדלקמן ק.)[יד], אבל יפות ורעות הוה כמו טעות. ועד"ז כת'

לתשיעי 'עשירי' אינו קדוש, דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. והגמ' מק' ממתני' דתרומות, ותי' דאמר בהכי אמדתיך.

ט. שהרי מכר קרקע שאינו שלו, ואינו שליח למוכרה בכך. וכת' דכ"ה בכל דוכתא דאפשר לן לבטולי מעשיו מבטלינן להו. אבל במעשה (לעיל פה.) שפרעו את החוב ולא לקחו את השטר א"א לבטל מעשיו, ומש"ה חייב לשלם.

י. וכ"כ **הרשב"א** (קידושין מב:) דהתם איירי שהשליח קנה סתם ולא הודיעו דהוה שליח. אבל היכא דידעי דהוה שליח ודאי מצי אמר להו לעותי לא שדרתיך.

יא. דסברת לתקוני שדרתיך לא הוה מדיני פרשת אונאה, אלא סברא בעלמא.

יב. **ורשב"ם** (ב"ב סא:) כת' דלא אמרי' הדמים מודיעים בקרקע, דאין אונאה בקרקעות. **ור"י** בתוס' (שם) חלק דאין אונאה לקרקעות אינו בשביל ששווה יותר, דהא הקדשות ועבדים נמי אין להם אונאה. אלא הוה גזיה"כ. ושפיר שייך הדמים מודיעין. **ותוס'** פי' דבקרקע לא שייכא הודעת דמים דפעמים קונה אדם קרקע הרבה יותר ממה שהיא שוה (רציין לגמ' לעיל צא: אי שווה לך אלפא זוזי). [אך בסוגיין ר"י פי' דאף סברא זו נכלל בדין אין אונאה לקרקעות].

יג. ועוד הק' דמה טעה המקשן [שהביא מהמשנה], וכי לא ידע שיש חלוק בין שליח המוכר ובין בעה"ב בעצמו שמכר. אלא דהנידון אי לדמות למצרן.

יד. יל"ד היכא דכוונת השליח להפריש א' מנ', וטעה באומד. האם אמרי' דדוקא כשטועין בהכי אמדתיך, או דבכל אופן מהני כיון דיש לו רשות לזה [אילו הוה בכלל האומד].

תוס׳ בב״מ, **ותוס׳** (ב״מ כב.) ביארו דא׳ ממ׳ או מס׳ הכל הוה שיעור תרומה, וכיון וכיון דהבעלים לא פירש השליח רשאי לומר להכי אמדתיך. אבל אין רגילות לתרום מיפות כלל. ולכך בלא רשות לא יתרום בשום ענין מהם. [וע״ע שיטמ״ק ב״מ בשם תוס׳ שאנץ].

קסה) **בא״ד וכל הנך קראי אסמכתא בעלמא, דשמואל הוא גופיה אמר דחיטה א׳ פוטרת את הכרי.** אבל **הנוב״י** (יו״ד ת רא) חידש דהנך שיעורים מדאורייתא, ומשום מצוות נתינה. ואף דסגי בחטה א׳ לפטור את הדין טבל, מ״מ יש שיעור משום הנתינה לכהן.

ועד״ז דעת **התוס׳ רי״ד** (קידושין נח:, והו׳ במשנ״ל מתנ״ע ו ז) דצריך להפריש שיעור חשוב[טו] [מדאורייתא] כדי לקיים מצוות נתינה בנתינה חשובה.

שום הדיינים שפיחתו

קסו) **שום הדיינים שפיחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל. הראשונים** הק׳ דסתמא דמילתא איירי בקרקע[טז], ואין אונאה בקרקעות, א״כ אמאי חוזר. **והראשונים** (ר״ן ועוד) **תי׳** דהכא הבי״ד מכרו דבר שאינו שלהם[יז], והוה כמו שליח דאמרי׳ לתקוני שדרתיך[יח]. ואפ״ה גבי בי״ד פחות משתות אמרי׳ דמה כח בי״ד יפה ומכרן קיים.

אך **הרמב״ן** (ושא״ר) הק׳ דהניחא פיחתו, אבל הותירו ונתאנה הלוקח אמאי מכרן בטל. דכלפי הלוקח מ״ש משאר קרקע דאין אונאה בקרקעות. ולא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש [דנכסי יתומים הוה כמו הקדש, וכדאי׳ גיטין נב.].

והרא״ש הביא בשם **רש״י** דכיון דלגבי אונאת יתומים אמרי׳ מכרן בטל הוא הדין נמי לגבי אונאת לוקח[יט]. **והרא״ש** כת׳ דע״פ סברא זו גם שליח שטעה והותיר, ונתאנה הלוקח, המקח בטל[כ].

והביא דעד״ז כתב **רב האי** דשליח שהותיר שתות מכרו בטל. אך **הרא״ש** תמה אמאי תלי בשתות, דכיון דשליח שטעה אפי׳ פחות משתות המקח בטל. דקי״ל דשליח כאלמנה דהוה טעות בדינר. א״כ יש לדמות הותיר לפיחת.

והרא״ש הביא **דר׳ יונה** חלק דהיכא דהותיר השליח דינו כאיניש דעלמא שמוכר את שלו, והמשלח זוכה ביתרון. ודוקא פיחת א״ל לתקוני שדרתיך.

ור׳ יונה (בראש) **תי׳** דבשומת בי״ד אמרי׳ שהלוקח סומך על הבי״ד[כא], וכמו שהיתומים סומכין עליהם. הילכך אפי׳ הותירו שתות מכרן בטל, אבל בפחות משתות מכרן קיים.

והרא״ש הוסיף דהיכא דיש אונאה אמרי׳ דהמקח בטל, ולא אמרי׳ דקנה ומחזיר אונאה. דאין בי״ד יכולין להכריח את הלוקח להחזיר האונאה. דכיון שאילו רצו הבי״ד לבטל המקח, ה״נ הרשות ביד הלוקח נמי לבטלו.

והרא״ש ביאר דלא תקנו ליפות כח ליתומים טפי מהלוקח, דא״כ ריעא ליתמי ולא א״כ מהם[כב].

והרמב״ן תי׳ דאיירי שהורידו את הבע״ח לקרקע בשומת בי״ד, והוה בע״כ[כג]. וכיון שבעל חוב יורד בשומת הבי״ד, אם פחתו לו הדין נותן להחזיר. ולא דמי ללוקח בעלמא דהוה מדעת עצמו, ואין לו אונאה.

והראב״ד (מכירה יג ט) כת׳ דאף הלוקח יכול לחזור

טו. אך **התוס׳ רי״ד** לא הזכיר הנך שיעורים, ומשמע דמדאורייתא סגי בדבר חשוב.

טז. אמנם לחד תי׳ בגמ׳ (קי:) איירי במטלטלין ושטרות. **ורע״א** דן הא דאמר רשב״ג דמקח קיים עד פלגא, אי הוה דוקא בקרקעות דאף בלאו הכי אין להם דין אונאה. ואילו במטלטלין תלי בגדרי אונאה וביטול מקח. [אף כשבי״ד מכרו]. או דאף במטלטלין אמרי׳ כח בי״ד יפה [והביא דב״מ לפרש״י קידושין מב:, אבל לדעת תוס׳ שם אין הוכחה].

יז. ועד״ז כת׳ **הרמב״ם** (מכירה יג ט) בד״א [דאין אונאה בקרקעות] במוכר נכסי עצמו. אבל שליח ואפוטרופוס שטעה כל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר. והראב״ד דייק מדבריו דרק הוא חוזר, אבל הלוקח אינו חוזר או תובע האונאה. וכת׳ דאינו כן, אלא אף הלוקח חוזר [ע״ע בסמוך].

יח. **והתוס׳ רי״ד** ביאר דכיון דטעו איגלאי מילתא שאין מעשה בי״ד כלום, וגריעי מבעה״ב.

יט. וכת׳ דכן משמע מתוך פרש״י [וצ״ב היכן].

כ. דכיון דהיכא דטעה לפחות, המשלח אומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ה״נ אם נתאנה לוקח. [והו׳ ב׳ דיעות **בשו״ע** (חו״מ רכז ל)].

כא. דהלוקח סומך שלא יעשו עוול ולא ירחמו בדין. והבי״ד הוה שלוחים של אלו ואלו.

כב. וע״ד הא דאי׳ (גיטין נב.) דרע היא לדידהו.

כג. וביאר דבי״ד יורדין תחילה לשום, ומכריזין שמא ימצאו יותר משומן. ואם לא מצאו נמי אלא כדי שומן מוכרין אותו. ואם לא מצאו אפי׳ בשומא של בי״ד אין מוכרין אותו בפחות,

בו. דהקונה בשומת בי"ד לא עלה בדעתו שיתאונה, הילכך קפיד אפי' בקרקע.

קסז) **שם. מכרן בטל. הרמב"ם** (מכירה יג י) כת' דאם טעו שתות מכרן בטל, אבל אם רצו הבי"ד שלא לבטל הממכר ויחזירו ההונייה מחזירין, לא יהיה כח הדיוט חמור מהן.

והתוס' רי"ד כת' דכל היכא דטעו הבי"ד המעשה בטל, אפי' הותירו שתות הלקוחות יכולין לחזור בהן.

קסח) **אבל אם עשו אגרת בקורת ביניהן אפי' מכרו שווה מנה במאתים וכו'. הרמב"ם** (מלוה יב יא) כת' דבי"ד שהכריזו כראוי ובדקו יפה יפה ודקדקו בשומא אע"פ שטעו ומכרו וכו'. והרמב"ן הוסיף שאף הוא ביקר עליה וידע דמיה, ואין מיפין כחו משל יתומים.

והר"ן הק' לדברי הרמב"ן (הו' לעיל) דאיירי שהורידו אותו בע"כ בשומת בי"ד. א"כ מה מהני שעשו איגרת בקורת, להוריד אותו במאתים בעל כרחו [כשנתברר ששווה מנה]. ותמה עוד על מש"כ הרמב"ן שאף הוא ביקר עליה וידע דמיה, מה מהני שביקר, סוף סוף לקחו בע"כ.

והר"ן העלה צד דכיון דלגבי יתומים שוה מנה במאתים ומאתים במנה קיים, אף לגבי דידיה נמי המכר קיים. דהשוו חכמים מדותיהן, דאל"כ לא ימצאו קונים. וכת' דע"פ מידה הזאת אף ברישא דמתני' הטעם כן [ע' לעיל בשם הרא"ש].

קסט) **שם. אפי' מכרו שווה מנה במאתים. הרמב"ן** (והו' בה"ה מלוה יב יא) כת' דדוקא במאתיים[כד], אבל ביותר ממאתיים [שטעו יותר מכפול השווי] מקחו בטל. וכן מאתיים בפחות ממנה[כה].

דף ק.

קע) **רב שמואל בר ביסנא אמר ר"נ כאלמנה וכו'. התוס' רי"ד** הביא בשם **רב האי גאון** דשליח צריך למכור בג' הדיוטות, כאלמנה. [ואף זה נכלל בשליח כאלמנה]. והתורי"ד חלק דבגמ' קאי דוקא לענין טעות. וכיון דשליח עושה ברשות בעה"ב, יכול למכור לבדו וכבעל הבית. משא"כ אלמנה שהיא מוכרת שלא ברצון היתומים היא שצריכה בפני שלשה ואין השליח דומה לאלמנה בזה.

קעא) **לאפוקי אלמנה דלדידה.** [לצורך עצמה מוכרת]. **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דחיישינן שמוזילה ללקוחות כדי לגבות כתובתה יחידה. [אבל בי"ד ושליח לא מהני ליה מידי]. **התוס' רי"ד** כת' הילכך איבעי לה לדיוקי, וקנסינן לה.

קעב) **תוד"ה רבא.** ופי' ר"ת דהכא מיירי בשליח דדיינים דאלים כחו טפי, ומכרו קיים עד שתות. [והנידון בסוגיין האם שליח דיינים כדיינים. או כיון דהוא יחיד לא אלים כחו]. וכ"ד **הרמב"ן** (ועוד ראשונים קידושין מב:).

קעג) **בא"ד ולעיל דאמר ר"נ דמצי א"ל לתקוני שדרתיך, ביתר משתות איירי. האחרונים** הק' אמאי נקט יותר משתות, הא אפי' שתות מצומצם הוה מקח טעות, וכדאי' במשנה גבי דיינים. **והמהרש"א** כת' דתוס' לאו דוקא נקטו כן, וכוונתם שתות ויתר משתות[א]. אלא דלא ניח"ל להעמיד דוקא בשתות מצומצם.

אבל **המהרש"ל** כת' דדוקא יתר משתות, דאין חילוק בין שליח למוכר עצמו בשתות, אלא לענין שפחות משתות השליח מחזיר אונאה. ודוקא דיינים ששמו וטעו שתות אמרי' דבטל השומא. אבל שליח

אלא אומרים לבע"ח להפרע ממנו כשומתן והיינו שטרי חלטתא. [וכ"פ בשו"ע חו"מ קג א].

כד. **והרמב"ן** הביא מדגרסינן (ב"ב קמו.) דהיכא דאכל סעודת חתן אפילו בדינר וכו' [אי"צ להחזיר מתנות שהכניסו], ומבואר בגמ' דדינר דוקא, אבל פחות מדינר לא. ואקשינן פשיטא דינר תנן. אלמא דאף דנקט הלשון 'אפילו' אמרי' דהלשון הוה דוקא.

כה. **והכס"מ** (שם) דאפשר שהוא כמ"ד דיש אונאה לקרקעות ביותר מחצי. [וע"ע מש"כ לעיל צח:]. אמנם דעת **הרמב"ן** (בב"מ) דקרקעות אפי' יותר מחצי ליכא אונאה. אך עכ"פ לצד דקרקעות יש אונאה בחצי [ולא רק ביותר מחצי] א"כ קשה לומר שבשומת בי"ד הוה דוקא יותר מחצי.

א. **והמהרש"ל** הביא דרבים הגיהו בתוס' שתות, וכדברי הרא"ש.

לא הוה גדר שומא. **והמהרש"א** חלק דדוחק לומר דשליח עדיף מדיינים.

קעד) **בא"ד והיא דקידושין וכו' אבל משוי שליח מצי א"ל לתקוני שדרתיך לענין זה שצריך להחזיר האונאה וכו'. וכ"כ תוס'** (קידושין מב: ד"ה אבל) דשליח צריך להחזיר האונאה אף בפחות משתות. דלתקוני שדרתיך.

קעה) **ומ"ש מהא דתנן וכו' פיחת י' או הוסיף י' וכו'.** ק"ק דבלאו הכי קשה, דהתם הוה טעות יותר משתות. [וע' רש"י מה"ק בשיטמ"ק]. **ותוס'** תי' דמ"מ דימה כיון דשכיח שהשליח טועה, וסברת להכי אמדתיך דמי לטעות פחות משתות [וכ"ה בתורא"ש].

והרמב"ן הק' דאי איירי בסוגיין בשליח בי"ד [וכמש"כ ר"ת (בתוד"ה רבא), וכ"ה מסקנת הרמב"ן], שליח לתרום לא איירי בשליח בי"ד[ב]. וכת' דה"ק כיון דשליח דעלמא שטעה מה שעשה עשוי, כ"ש שליח בי"ד.

והריטב"א הוסיף דאי אמרת שליח בי"ד אינו בטל בכל שהוא, י"ל בשליח תרומה, דמשום סברת בהכי אמדתיך שויוה רבנן כשליח בי"ד. דהוה מידי דשכיח ביה טעותא. אבל השתא דקי"ל שאפי' שליח בי"ד אין כחו יפה כבי"ד, ודינו בכל שהוא. א"כ שליח דתרומה כמאן.

קעו) **תוד"ה אמר.** נפלוג בשומא דבי דינא וכו'. תוס' הביאו דס"ל דשום הדיינים מקחן קיים, וכרשב"ג. [ור"ת גרס להיפך[ג]. ויש **אחרונים** (קידושין שם) שתי' [לדעת רש"י] דשאני התם שהתנו להדיא בשומא דבי"ד, וכה"ג אף רבנן מודו לרשב"ג.

קעז) **יתומים שבאו לחלוק וכו'. תוס'** (קידושין מב., גיטין לד.) הביאו בשם **ר"ת** דדוקא באו כולם לחלוק, אבל היכא דא' מהם מוחה אין חולקין בע"כ. [ועי"ש שדן מהגמ' יבמות סז.]. אבל **המרדכי** (קידושין תקז) ושאר ראשונים (קידושין ויבמות שם) כת' דאיירי גדולים וקטנים, וגדולים באו לחלוק, ובלא דעת קטנים כלל, דקטנים לאו בני דעה[ד].

קעח) **מעמידין להם אפוטרופוס וכו'. פרש"י** (כאן וגיטין לד.) לכל א' וא' מהקטנים. וב' האפוטרופסין חולקין, וכמ"ש **ר"י** בתוס' דהוה במקום היתומים. **והמרדכי** (קידושין תקח) **הביא דכ"ד ר"י, ור"ת** חולק דבי"ד מעמידים אפוטורופוס א' לכולן, ובוררין [לשון רבים] קאי אבי"ד. [וע' תוס'].

קעט) **תוד"ה ובוררין.** דאפי' מילתא דשייבא ביה גוד או אגוד[ה] וכו' חולקין להם אם ישר בעיניהם וכו' ול"נ לר"ת, וכי טריחותא להטיל גורלות וכו'. משמע **דר"י** דייק דהאפוטרופוסין חולקין, וכפי הנראה בעיניהם. ותוס' (גיטין לד.) הביאו בשם **ר"ת** דבי"ד חולקים[ו] [ומוסרין לאפוטרופוס לשמור], דאין סיבה שלא לחלוק בגורל.

ולכאורה משמע מדברי ר"ת דאף באופן דל"ש לחלוק [דבר שאין בו כדי חלוקה] לא עבדינן גוד או אגוד. **והריטב"א** (קידושין שם בשם ר"י) **ביאר** דגוד או איגוד מכר הוא, ואין לאפוטרופוס רשות למכור בנכסי היתומים (כדאי' גיטין נב.). **וכ"כ הסמ"ע** (רפט ה)[ז]. [**והאחרונים** (ב"ב יג.) חקרו בזה בגדר גוד או איגוד, אי הוה מגדרי חלוקה].

ב. **והרשב"א** (קידושין מב:) כת' דהול"ל וליטעמיך למ"ד כדיינין מי ניחא, דבכמה דוכתי מצי למימר וליטעמיך ולא אמר. ועוד דרבא לא אמר להדיא דשליח דעלמא בכל שהוא מכרו בטל.

ג. **והריטב"א** (קידושין שם) כת' דהיכא דאמר בשומא דבי דינא, אפי' טעו כל שהוא חוזר. [ע"ע בסמוך].

ד. והביאו דומיה דחלוקת הארץ. ותוס' דחו דשאני התם דהוה ע"פ הדיבור.

ה. **ור"י** בתוס' פי' כגון תרוייהו צריכין לכל א', וקצת משמע דדוקא כה"ג דחולק חפץ כנגד חפץ אחר. אבל לחלוק מעות כנגד חפץ י"ל דלא נחשב לטובת היתומים, ואינו רשאי.

ו. **והריטב"א** (קידושין מב.) דייק שהבי"ד בוררין ולא האפוטרופוס, דהול"ל ובורר [משמע דנקט דהעמידו אפוטרופוס א']. אלא דכל מידי דיתמי ע"י בי"ד הוה ע"פ אפוטרופוס, להפך בזכותם יותר. וכ"כ **הר"ן** (שם). והר"ן ביאר דמעמידים אפוטרופוס שיהפוך בזכותייהו בכל מה שאפשר, אבל בי"ד אין ראוי לעשות כן, שלא יהו נראין כעורכי הדיינין.

ז. **והט"ז** (חו"מ שם) השיג דבי"ד רשאין למכור נכסי יתומין, והכא איירי בבי"ד. וע"כ הטעם דשמא לא ניח"ל בחלוקה כנגד מעות.

והראשונים הביאו דמבואר (יבמות סז:) דבמקום עובר חולקים בעבדים, ומשמע דחלקו שאר נכסים כנגד העבדים שיאכלו בתרומה. והוה מגדרי גוד או אגוד. והריטב"א (קידו' שם) תי' דהתם הוה תקנה משום הפסד תרומה. וגם אין זכותו של עובר עדיין ברי, דהוה ספק נקיבה.

קפ) **בא"ד דה"נ המ"ל יכולין למחות כשטעו בפחות משתות. ותוס'** (גיטין לד.) חלקו דאין סברא שיוכלו לחזור בהם משום טעות פחות משתות, דיש לייפות כח בי"ד בכך [וע"ד הא דאי' בסוגיין]. ואף דיכולים למחות ברוחות [כשאין טעות כלל, אלא רוצה באופן אחר], התם אין זה תלי בשומת בי"ד, ול"צ ליפות כח בי"ד בכך.

ותלמ' ר' יונה (בשיטמ"ק) כת' דבטעות בפחות משתות ל"צ טעם דמה כח בי"ד יפה, דבמשנה פחות משתות כו"ע מודים. ודוקא בשתות אמר רשב"ג מה כח בי"ד יפה.

והריטב"א (קידושין מב.) כת' דהתם אף היכא דטעו פחות משתות תלי במח' רשב"ג ורבנן דמה כח בי"ד יפה. ודוקא היכא דהדיינים עצמן שמים אמרי' דעד שתות מקחן קיים. אבל התם האפוטרופוס שמו, ודינו כשליח. וכדאמרי' בסוגיין דאפי' שליח בי"ד כאלמנה. ומש"ה לא חשיב שומת בי"ד, דהבי"ד סומכים על האפוטרופוס. [אך אפ"ה לרשב"ג שייך סברת מה כח בי"ד יפה].

קפא) **רש"י ד"ה לימא.** והאי נמי דבר משנה הוא[ח] וכו'

הרי נתן טעם לדבריו וכו'. וצ"ב דסוף סוף תלי בסברא, וכיון דלא איפסיק להדיא הדיין רשאי לנקוט כאידך מ"ד[ט].

אחריות איתמי

קפב) **אמר רב יוסף ארמלתא דזבינה אחריות איתמי.**

פרש"י אם נמצאת השדה גזולה או משועבדת לאחר וכו' חוזר הלוקח על היתומים. [ולא על האלמנה, שהיתה שליח בעלמא]. **והתוס' רי"ד** חלק דהיכא דנמצאת גזולה ואין ליתומים נכסים לא מפסדי לקוחות, דהוה מקח טעות ובטל המקח, והאלמנה והבע"ח מחזירים את המעות. דאיגלאי מילתא שלא היה מכרה מכר. ואיירי דוקא היכא דטרפה בעל חוב של יתומים', דכה"ג ודאי מפסיד הלוקח.

דף ק:

קפג) **אדעתא למיפק ליה קלא. פרש"י** הילכך לוקח שלא באחריות [**ורש"י מה"ק** פי' דאיירי שקנה סתם, ואף דקי"ל דאחריות טעות סופר. כה"ג לא אמרי' בסתמא שיהא אחריות איתמי. קמ"ל. וכ"כ **הריטב"א**].

ועוד פי' **רש"י מה"ק** דהוה מעשה בי"ד, וא"א לערער אמעשה בי"ד.

והתוס' רי"ד כת' דמיכן יש להוכיח שהמוכר שדיהו סתם [ולא פירש לו לא באחריות ולא שלא באחריות], שכותבין לו אחריות. והא דאי' (ב"מ יד. לשמואל) דבשטר מכר לא אמרי' אחריות טעות סופר, דעביד איניש דזבין ארעא ליומי. התם איירי שחתמו שטר סתם, והלוקח אמר טעות סופר הוא, וכה"ג אמרי' ליה שלא באחריות זבנת, ומשום הכי לא כתבו לך אחריות ולא תלינן בטעות סופר[א]. אבל כל זמן דלא כתבו שטר, דין הוא לכתוב ליה אחריות.

ח. ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) כת' דהוה דבר משנה, דכל מקום שרשב"ג במשנתינו [הלכה כמותו]. וכלל זה הוה מכח דברי רבי דסתם המשניות כוותיה. והוא חידוש דשייך טעות בדבר משנה מדברי עצמו שכבר סתם המשנה כרשב"ג.

ט. והפ"ח (סנהדרין ד ה אות ט) הביא מכאן דכל היכא דחד מ"ד נותן טעם לדבריו נחשב טעות בדבר משנה אא"כ נפסק להדיא להיפך.

י. צ"ב דכיון דחוב האלמנה קודם, ולקוח זה קנה מחמת חוב של האלמנה [למזונות או כתובה], א"כ בע"ח מאוחר לא יגבה ממנו. וכ"פ **השו"ע** (קד ט) דבי"ד שמכרו לבע"ח מוקדם, בע"ח מאוחר אינו טורף מהלוקח. [אך י"ל דאלמנה שמוכרת שלא בבי"ד נחשב כמו מכרו מעצמו, דהבע"ח מאוחר גובה מהלוקח. אך לעיל צז. לא משמע כן].

אך במוכרת למזונות, דהוה מלוה ע"פ ולא גבי ממשעבדי. ולדעת הראשונים דמלוה בשטר עדיף ממלוה ע"פ.

והתוס' רי"ד נקט בע"ח של היתומים, ויל"ד אי אף בע"ח של אביהם. או דבע"ח של אביהם הוה כאילו נמצאת שאינו שלו.

א. ומבואר מדבריו דהנידון אחריות טעות סופר שייך לשטר עצמו. אבל במכירה אמרי' דהוה ע"ד אחריות, אף בלא הנידון דאחריות ט"ס. אבל בפשוטו הא דמוכר סתמא באחריות הוה משום אחריות ט"ס, ודלא כשמואל (ב"מ הנ"ל). וע"ע סמ"ע (רכה ד).

קפד) **שם. הריטב"א** הביא דמבואר דאף דבי"ד מכרו את הקרקע בהכרזה, ויש לשום אדם זכות באותה קרקע ולא ערער, לא הפסיד זכותו[ב]. ואפי' הכריזו ואמרו להדיא שאם לא יראה זכותו יפסיד, אפ"ה אין בכך כלום. [ע"ע בפוסקים חו"מ קד ב].

והביא שיש מקצת מקומות שהתנו בני העיר בהכרזות והסכמתם שאיבד זכותו. וכת' דמהני ההסכמה לענין בני העיר הגדולים והנלוים אליהם, אבל אין בהם כח להתנות לקטנים ואותם שאינם מבני העיר[ג].

קפה) **בי"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין וכו'. פרש"י** ולא אמרי' דמה שעשה עשוי וישלם מביתו. **והשו"ע** (אה"ע קד ב) כת' דאפי' מכרו שווה בשווה מכרן בטל. [ולא אמרי' דהכרזה הוה רק כדי לברר שוויו, ושלא יוזילו. וכלפי שמיא גליא שלא הוזילו. אלא כיון שמכרו שלא ע"פ דין מכרן בטל].

קפו) **אלא לעולם בדלא אכרוז, ול"ק כאן בדברים שמכריזין עליהם, כאן בדברים שאין מכריזין עליהן וכו'.** בפשוטו משמע דרישא דהמשנה איירי בדלא אכרוז, ובדברים דאי"צ הכרזה. ובפשוטו סיפא ע"י הכרזה. [וכ"ה מסקנת הרא"ש].

וק"ק דרישא דהמשנה לא הוה באותו אופן של הסיפא. **והרי"ף** כת' דברישא איירי בדבר שאין בו דין הכרזה[ד], ואפי' הכריזו[ה] ל"מ. דל"מ הכרזה בדבר דאין דין הכרזה. וסיפא בדברים שצריך הכרזה[ו], ודוקא כה"ג מהני הכרזה דאפי' טעו מקחן קיים.

[ומשמע מדברי הראשונים דכיון דבאופן זה ליכא דין הכרזה, ולא תקנו גדרי הכרזה. ועוד יש שפי' דכיון דלא היו מחוייבים להכריז חיישינן שמא לא הכריזו כדבעי, ואינם מדייקים].

והרא"ש חלק דאין הטעם הגון לחלק בין הכרזה מדרך החיוב או לא, דטעמא דהכרזה היא כיון שדקדקו בי"ד כל כך במתון ובפרסום בשומא זו אין לתלות בה שום טעות, הלכך אפי' עשו הכרזה בדברים שאין מכריזין יש בו האי טעמא. וכי בשביל שהוסיפו לעשות גרע טפי.

ורב האי גאון (ס' המקח, והו' ברמב"ן) **פי'** דברישא איירי בדבר שצריך הכרזה והכריזו, ואפ"ה טעו שתות חוזר. ובסיפא איירי בדברים שאין מכריזין או בזמן דאי"צ הכרזה, ומש"ה אפי' שווה ק' במאתיים, דכיון שדקדקו כ"כ שהכריזו בדברים שא"צ להכריז עליהם אמרו דאפי' עד פלגא מכרן קיים.

קפז) **והשטרות. הריטב"א** כת' דאיירי שאין לבע"ח נכסים אחרים[ז], דאל"כ לא מגבינן שטר חוב דאין גופו ממון. והביא כדמוכח (לקמן קי.) דשטרות לאו בני גוביינא. ומיהו כשאין לו מידי אחרינא גובים מהשטרות, דלא ליכול הלה וחדי. [והיכא דלא אפשר גובים מהשטרות][ח].

ודעת **הרשב"א** (שו"ת א תתקיד וכ"מ, והו' בר"ן לקמן קי. סה. בדה"ר) מבואר דאין גובין כלל משטרות[ט]. [משמע אפי' היכא דליכא נכסים אחרים][י]. ודעת **הרא"ש** (הו' בטור חו"מ קא, וכ"פ השו"ע שם ה) דאף

ב. וכן בדין דאמאי מפסיד זכותיה דלמא השני נוח לו והראשון קשה ממנו (ע' לקמן קט.).

ג. ומבואר מדבריו דמהני משום מנהג. **והריטב"א** (יבמות פט:) משמע דמהני משום הפקר בי"ד. [ולבאורה א"כ מהני אף לקטנים].

ד. **והרמב"ן** הביא **די"ג** בגמ' רישא בדלא אכרוז וסיפא בדאכרוז, ולא קשיא וכו'.
והרמב"ן כת' דאל"כ דמי להו טפי לתרי טעמי וכל היכא דאפשר לא מוקמינן מתני' בתרי ותלת טעמי.

ה. ואפשר דלא גרס בגמ' אלא בדלא אכרוז. ונשאר תי' רבינא דאיירי בדאכרוז, אלא דל"מ הכרזה בדבר שלא נאמר דין הכרזה.

ו. **והרא"ש** כת' דמש"ה נקט בסיפא דהמשנה דעשו 'אגרת בקורת', דאורחא דמילתא שמכריזין מדרך החיוב כותבין שטר הכרזה, אבל כשמכריזין שלא מדרך החיוב. וביאר דאף אילו נראה לבי"ד צורך שעה להכריז, לא היו כותבין אגרת בקורת דחוששין שמי שיראה את השטר יסבור שהם בי"ד טועים.

ז. לשון **הריטב"א** שאין למלוה או ליורשין. [ו'מלוה' דנקט היינו הלווה שגובים ממנו, שהוא מלוה בשטר זה]. ומש"כ יורשין צ"ע, דנכסי היורשין אינו משועבד לבע"ח אביהם כלל.

ח. ועד"ז לחד מ"ד **בסה"ת** (ד ה, הו' בב"י קא) דיש לנו לילך לטובתו של מלוה לגבות דבר דחריף טפי למזבן, ולא שטרות דמילי נינהו ויכול למוחלם, ועוד דמצוי בו הקלקול שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מהם.

ט. **ובשו"ת הרשב"א** (וכן בר"ן לעיל יט. ו. בדה"ר) הוכיח עוד אמאי בעינן לדין שעבודא דר' נתן, ונימא שיגבה את השטר.

י. **והרשב"א** (מיוחסות נב, הו' בב"י שם) כת' מה אעשה ואני

כשיש לו נכסים אחרים יכול להגבות את השטרות[יא].

קפח) **תוד"ה אלו.** הני מטלטלין ושטרות כגון שיחדן לה לכתובה, א"נ דתפסן מחיים[יב] וכו'. וכמ"ד (לעיל צו.) דתפיסה מחיים מהני אף בכתובה. [וע' לעיל פד: וצו.].

והרא"ש כת' דפעמים מוכרין אותן לפרוע חובות אביהם, כי נראה להם טוב למכור מטלטלין ממה שימכרו קרקעות.

קפט) **ואיבע"א כאן בשעה שמכריזין וכו'. רע"א** כת' דיש אופן נוסף, דמבואר (ערכין כב.) שאלמנה הגובה כתובתה לא מכריזין, משום פסידא דמזונות. [שבינתיים אוכלת]. ופסידא דמזונות דאלמנה עדיף מריוח דהכרזה. וכן לדברי הרא"ש (יב, לעיל צז:) דהיכא דנפרעה מקצת הכתובה יכולין היורשים לסלק לה המותר [אף לאנשי גליל]. ובכה"ג יש לה מזונות, והיתומים רוצים לסלקה ממותר ולהרויח המזונות. בזה בודאי מזבנינן בלא אכרזתא.

קצ) **לכרגא למזוני ולקבורה מזבינן בלא אכרזתא.**

פרש"י לכרגא של היתומים. **ותוס'** (לעיל פז., והרמב"ן כאן) הק' דכל צרכי היתומים מוכרים בלא הכרזה. [וע"כ איירי בכרגא של האשה].

והרמב"ן כת' דאף כשאביהם לווה לצורך כרגא אי"צ הכרזה, דכיון שלווה לצורך דבר זה תקנו כדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסדים המלוים לדברים הצריכין. א"נ כגון שהיה חוב כרגא על אביהם, ובאו לגבות מנכסי היתומים. או שעמד אחד ופרנס את אביהן, או שקברו ע"מ ליפרע מנכסיו. וכמ"ד דנפרעין מנכסי יתומים קטנים[יג].

והרמב"ן כת' דמסתברא דאם בי"ד או האפוטרופוס לוו לצרכי היתומים נזקקים לנכסיהם אף כשהן קטנים.

וביאר דכ"ה לכל הטעמים (ערכין כב.), דל"ש בזה חשש צררי או שובר. ואפי' למ"ד פריעת בע"ח מצוה ויתמי לאו בני מצוה, היכא דהאפוטרופוס לווה הך מצווה רמיא עליו, שיהא הן שלו צדק [ואף שפורע מנכסיהם]. ורבנן לא הצריכו שמי מפקח על עסקי יתומים יהא משוי נפשיה לוה רשע ולא ישלם. וכ"ש הבי"ד עצמן שלוו לצרכן. ועוד שזהו תקנת היתומים, שילוו להם.

וכן ל"צ הכרזה, אלא מוכרין ופורעין למה שלווה לצורכן, כדרך שאדם פורע בשלו[יד]. וכת' דנראה דנפרעין מהם בבינונית.

קצא) **א"ל מהו לאמטויי בהדן, א"ל זיל לא עדיף מדידך.** לגירסא דידן פשט לו שרשאי ליקח, אף במקום שיש לחוש להפסד. אבל גירסת **הרי"ף** (והרא"ש, ובשו"ע חו"מ רצ ט) דשאל מהו למשקליה בהדיה, נשקליה דילמא מיתניס, נשבקיה דילמא מתקיף. וע"ז השיב לו זיל לא עדיף מדידך. **והר"ן** דייק דדוקא בכה"ג שיש חשש שמא יחמיץ אם יניחהו כאן, הא לאו הכי אינו רשאי שרינן ליה. שאע"פ שהוא רוצה ליזוק בשלו אינו רשאי בשל אחרים[טו].

אבל לגירסא דידן מבואר דרשאי לעשות בשלהם כדרך שעושה בשלו. **ובהג' אשר"י** הביא **דרשב"ם** פסק (ע"פ סוגיין) דשותף יעשה בשותפות כדרך שעושה בשלו[טז].

רואה שפשט זה בכל המקומות שב"ד שמין ומגבין אותם. וכופף אני ראשי למנהג של ישראל.

יא. **והרמ"א** הוסיף דאפי' יש לו שאר מטלטלים יכול להגבות לו שטרות בשווים. דהרמ"א נקט דהרא"ש פליג אדברי הסה"ת (הנ"ל), ואף דבכה"ג גובה. **והש"ך** (קא ג) האריך לחלוק דהיכא דיש לו נכסים אחרים ודאי לא מגבינן שטרות, דבזה סברת סה"ת ברור. אלא דהרא"ש פליג ארשב"א היכא דליכא נכסים אחרים.

יב. ולכאורה קאי אף אשטרות, וא"כ מבואר דמהני תפיסה מחיים בשטרות לענין שיוכל לגבות בהם לאחר מיתה. וצ"ע **דתוס'** (לעיל פה.) כת' דל"מ תפיסה מחיים לגבות גוף החוב [אלא לכופו לפרוע].

יג. ונהרדעי לטעמייהו (ערכין שם) שנפרעים. ולדידן דאין נפרעין [משום חשש צררין], נפקא"מ היכא דחייב מודה או שמתוה ומית בשמתיה או תוך הזמן. [אבל אל"כ אין נפרעין מקטנים, ואף למי שפרנס את אביהם בימי חליו. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** (פה ב, הו' ברמ"א קח א)].

יד. שאילו מתחלה הוצרכו למכור נמי לא היו צריכין הכרזה.

טו. וכן דייק **הסמ"ע** (רצ כו) מדברי השו"ע. והוסיף אם לא שהוא אפוטרופוס.

טז. כת' ובלבד שלא יהא פושע בדבר. וראבי"ה מוסיף ובלבד שידוע שאז זמן הסחורה למכור (רציין גיטין לא:).

והרא"ש (כא) כת' דכל מי שיש בידו ממון יתומים ראוי שיעשה בהם במאמר בית דין. ולא שיאמר מדעת עצמו אעשה כמו בשלי, דא"כ לא יצא בזה ידי חובתו להפטר מן האונס. וכן לענין מכירת מטלטלי דיתמי הכל לפי ראות עיני בי"ד וזה שיראה להם תועלת ותקנת היתומים להשהותם עד יום השוק או למכור לאלתר יעשו. [ולפ"ז רב אשי לא אמר כלל דלא עדיף מדידך. אלא רב אשי היה דיין, ונתן לו רשות מבי"ד לקחת סיכון זה].

והש"ך (חו"מ רצ י) כת' דהרא"ש חולק על הרמב"ם, וס"ל דגם באופן שהוא הפסד משני צדדים [וכמו בסוגיין], אפ"ה צריך רשות בי"ד. ואף בסוגיין רבינא נטל רשות מרב אשי.

ודעת הרמב"ם כיון דרב אשי התירו, ש"מ דשפיר עבד ותו אי"צ לשום אדם ליטול רשות.

הממאנת השניה והאילונית

קצב) **הממאנת וכו' אין להן כתובה וכו'. פרש"י** דמעצמה יוצאה[יז]. [מבואר דהוה סברא דנתחייב כתובה רק עד כמה שהוא מגרשה, ולא ע"ד שתתגרש מעצמה[יח]]. **ותוס'** (לעיל סה: בשם ר"ת) כת' הטעם דאיגלאי מילתא דלא נתקדשה מעולם[יט].

[ומדברי רש"י מבואר דשייך חיוב כתובה, ולא אמרי' דהוה כמי שלא נתקדשה מעולם[כ], ונתברר דלא נתחייב כתובה מעולם. אלא נתחייב כתובה, אלא דאי"צ לשלם משום דמעצמה יוצאת[כא]].

קצג) **השניה וכו'. בגמ'** (יבמות פה:, הו' ברש"י) מבואר דהוה קנס[כב]. **ובירושלמי** (הו' בראשונים) אי' כשם שקנסוה[כג], כך קנסוהו דאינה מחזירה לו את כסף הקידושין[כד], אפי' קידשה במנה מאבד הכל.

קצד) **ולא פירות. פרש"י** פי' א' דהיינו תקנת פירות, דאינו חייב לפדות. **ותוס'** (ב"מ סז. סוד"ה ובלאות ולקמן קא. סוד"ה אילימא) **פי'** [**גבי ממאנת**] כגון שנשבית, ולוותה ופדתה את עצמה [בעודה תחתיו], ואח"כ מיאנה. [דבעודה תחתיו ודאי חייב לפדות אשתו קטנה].

והמהרש"א (ב"מ שם) כת' דבדברי רש"י לא משמע דאיירי בכה"ג. והביא דדעת רש"י דממאנת אף

יז. וכ"כ **רש"י** (יבמות קיג., וב"מ סז.) דבעל כרחיה יוצאת.

יח. ותוס' (לעיל סג: ד"ה אבל) דנו לצד דהאומרת מאיס עלי כופין אותו לגרשה, וכה"ג יתקנו חכמים לבעל כתובה מהאשה. [וע"ד קו' הגמ' גיטין מט:]. אך ממאנת שהיא קטנה י"ל דל"ש חיוב כתובה זו.

יט. וכ"כ **ראב"ן** (יבמות ד"ה ת"ר סה. נשאת) דממאנת אין לה כתובה דהא עקרה נישואין וקידושין דידה. והרי היא כמו שלא נשאת, ומאין לה כתובה.

כ. **והצפנת פענח** (תנינא יסוה"ת ו) דייק מדברי רש"י דמיאון לא הוה כמי שלא היה מעולם, אלא דהמיאון הוה דין ומתיר למפרע. וכמו התרת נדרים, אף דהנדר בטל מעיקרא, מ"מ הוה גדר 'מתיר' והמציאות ישנו [ולא הוה כמי שלא היה מעולם]. וע"ד דברי הגר"ח (הו' בסמוך) המיאון מהני רק מכאן ולהבא ולמפרע. וי"ל דנתחייב כתובה מחמת תחילת האישות [אך ה"מ אי חל חיוב ממון משעת קידושין. דאי הוה רק חוב להתחייב, א"כ משעה שמיאנה ל"ש חיוב זה כלל].

אך מ"מ צ"ע דלכאורה גדר חיוב כתובה הוה תשלום על עצם האישות, וכיון דהאישות נעקר למפרע, א"כ ממילא אף החיוב תשלום נעקר.

ויש שדנו דחיוב כתובה הוה תשלום על מצב העמדת האישות בפועל, דהוה דמי בתולים, וכמ"ש **בשו"ת הר"י מגאש** (פה). [אך יל"ד א"כ מ"ש אילונית ושאר קידושי טעות, נימא דיתחייב כתובה מחמת מציאות האישות. ומבואר במשנה דאין לה כתובה משום דהוה מקח טעות. ואפשר דהטעם משום דאיגלאי מילתא דנתחייב בטעות, ולא משום דלא היה אישות].

כא. ויל"פ דחיוב כתובה הוה כנגד כל זמן האישות, והכא שהיא מסיימת את האישות, אי"צ לשלם.

כב. ובגמ' (לעיל נג:) יש ספק האם בת של השניה יש לה מזונות [מזון הבנות לאחר מיתה] כיון דליכא כתובה. או דקנסו רק את האשה, ולא את הבת.

כג. לכאורה קאי דוקא אשניות. ולא אאילונית וממאנת. **והרמב"ן** (ב"ב קמה. וה"ה זכיה ו יח) הביא **תשו' הגאון** דממאנת מחזרת כסף קידושיה, דמוטב שיאמרו קידושין תופסים באחותה.

כד. ויל"ד אי הנידון למ"ד (ב"ב קמה. ולעיל עו:) דבעלמא קידושין לאו לטיבועין ניתנו ואלמנה וגרושה מחזרת כסף קידושיה, הכא קנסו. או דאיירי בלא הכיר בה, ומש"ה ס"ד דחוזר משום מקח טעות.

ובשו"ת הגאונים (שערי צדק ג ג ג, הו' באחיעזר א כז) כת' דגרושה לכהן, בין הכיר בה ולא ידע שאסורה עליו או שלא הכיר בה, כסף הקידושין אינן חוזרים, שמא יאמרו דקידושין תופסים באחותה. [וכדאי' (ב"ב קמה.) למ"ד דקידושין לטיבועין ואינה מחזרת, משום שמא ישא אחותה].

כשיושבת תחתיו אי"צ לפדותה. וכ"מ מדברי **רבינו קרשקש** (כאן)[כה]. וצ"ב הטעם[כו]. ויש שפי' דלא חייבו את הבעל להוציא הוצאה לפדותה, דשמא תמאן אח"כ[כז].

אך **רש"י** כת' הטעם דלא קרינן ואותבינך וכו'. וע"כ איירי דמיאנה קודם שפדה. [**ותוס'** (קא.) הק' דאי מיאנה בעודה שבויה א"כ פשיטא דאי"צ לפדות, דאפי' מת בעלה אי"צ לפדות (וכדלעיל נב.)[כח]. **והאחרונים** תי' דלאביי (לעיל שם) באשת כהן מחוייב לפדות אף כשאינו מחזיר אותה לאישות].

ועוד הביא **רש"י** אית דמפרשי דאי"צ להחזיר פירות שאכל. וכ"כ **רש"י** (ב"מ סז.) דאע"פ שאין להם תקנת פירות, שאם נשבית לא יפדנה[כט], אפי' הכי לכשתצא[ל] לא יחזיר לה פירות שאכל. **ותוס'** (לעיל נב. ויבמות פה.) כת' דבחייבי לאוין אי"צ לפדות, אלא דאם נשבית מחזיר לה פירות שאכל. ובשניות [והנך דמתני'] אין לה פירות, [דאף שנשבית[לא]] אי"צ להחזיר אף פירות שאכל.

והראשונים הביאו דכ"ה **בירושלמי** 'ולא פירות' פי' שאין הבעל חייב להחזיר פירות שאכל[לב]. [וע"ע לקמן קא.].

קצה) **שם. והאילונית וכו' ולא פירות.** הגמ' (ב"מ סז.)

מביאה מאילונית דמחילה בטעות הוה מחילה, פרש"י דבאילונית מחלה בטעות את הפירות לבעלה. [שהיא סבורה שאוכל מחמת אישות[לג], ונתברר שלא היה אישות מעולם. ואפ"ה אמרי' שמחלה לבעל את הפירות]. והגמ' דוחה דניחא לה דתיפוק עליה שם אישות. **פרש"י** דאפי' יודעת דלא הוה אישות רצונה שיאכל פירות[לד].

והרא"ה כת' דטעם זה שייך רק באילונית, דאילו היה מכיר בה הוה אישות גמורה ויאכל כדין. אבל שניה שלא הכיר בה לא אמרי' דמהני מחילה בטעות או ניח"ל שם אישות, כיון דאף אילו יוודע לו ל"מ.

קצו) **שם. הממאנת וכו' ולא פירות. והראשונים** (הר"י

לוניל כאן נט. בדה"ר) הק' דבממאנת נימא דאיגלאי מילתא שלא היה אשתו, וכשמיאנה יתחייב להחזיר פירות שאכל.

והר"ן (נט. בדה"ר) תי' דתקנו רבנן נשואין לקטנה שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וזיכו את הפירות לבעל.

והר"י לוניל כת' דמ"מ כיון שאכל לא מפקינן מיניה דפירות תחת פרקונה תקנו חכמים, ואם היתה נשבית תחתיו היה פודה[לה]. **והתוס' רי"ד** (קא.) כת' אע"ג דעקרה לקידושין ואיגלאי מילתא דלאו אשתו הוה, אפ"ה אינו משלם לה כלום שהרי מה שאכל כדין אכל.

והגר"ח (אישות ב ט בסופו) הביא דזכויות הבעל בקטנה אינם חוזרים למפרע ע"י המיאון. וביאר דאף דהמיאון מפקעת את עיקר הקידושין למפרע, היינו דלאחר המיאון דיינינן מכאן ולהבא כאילו לא

כה. דרבינו קרשקש (כתובות שם) הביא **י"א** דהבעל אוכל פירות, אף דאי"צ לפדותה.

כו. ועוד צ"ע דיתומה קטנה שנשאת ועודה יושבת תחתיו לא מקרי ממאנת, ואמאי לא יתחייב לה כל חיובי אישות.

כז. ועוד יש שפי' ע"ד סברת רב (בסמוך) דלא תקנו זכויות ממון מדידיה לדידה.

כח. ומדברי רש"י משמע דאה"נ זה טעם הדין כאן.

כט. וביאר משום דלא קרינא בה ואותבינך לאינתו (ע"ע לעיל נב.). [ומבואר דהא דאינו פודה הוה דין פשוט, דל"ש פדיון כה"ג, וכדלעיל שם. אלא דכיון דאינו פודה מהדין הבעל אינו אוכל פירות. וקמ"ל מתני' דקנסו אותה פירות].

ל. דוקא כשתצא, אבל בעודה תחתיו אף חייבי לאוין אי"צ להחזיר פירות שאכל. וכ"כ **רש"י** (לקמן קא. ד"ה אידי ואידי) דאף כשאכל שלא כדין אי"צ להחזיר לה עד שיגרשנו. ויתבאר לקמן. [עכ"פ מבואר ברש"י דלכתחילה הבעל אינו אוכל פירות בחייבי לאוין. וצ"ע].

לא. דמהדין בנשבית חייב להחזיר פירות שאכל. **ותוס'** פי' דקודם שנשבית הבעל אוכל פירות, שלא תהא נשכרת יותר מאשה בעלמא. [ולכאורה טעם זה מהני דאף כשגירשה אינו מחזיר פירות בחייבי לאוין, ודוקא נשבית. ובזה בשניות אין להם פירות, היינו בשעה שנשבית. ועד"ז ב' הפי' של רש"י הם א', להחזיר פירות שאכל לצורך פדיון].
אבל מדברי רש"י (בב"מ, וכ"מ מדבריו כאן) מבואר דבחייבי לאוין בשעה שמגרשה יחזיר פירות שאכל.

לב. וכן **תוס'** (יבמות קז. ד"ה דאי) כת' דהפירות שאכל כדין אי"צ לשלם.

לג. וסבורה שאוכל בתקנ"ח, ואם נשבית יפדנה. ונתברר דליכא תקנה, ועוד דלא היה פודה.

לד. [כתשלום על המצב שמעמיד לה שם אישות].

לה. [כן נראה בכוונתו, אבל בר"י לוניל (הנדפס) אי' 'לא היה פודה'. והביאו דבכת"י הגירסא 'הלא' היה פודה. ואפשר דאף הגירסא לפנינו הוה בתמיה].

נתקדשה מעולם [ומש"ה הותרו בקרובים[לו]]. אך לא מהני ההפקעה דנימא דגם בשעתה קודם המיאון לא היו הקידושין חלין וקיימין בה אז[לז]. [והוה גדר 'מכאן ולהבא ולמפרע']. ומש"ה כשהיתה תחתיו זכה בשעתו בזכות ממון דמציאתה ומעש"י והפרת נדריה, והפקעת המיאון אינו מפקיע זכות זה[לח].

אך **האחרונים** (אבי עזרי אישות י יט) הק' דהיכא דלוותה ואכלה ואח"כ מיאנה, אינה גובה מזונות מהבעל. ולא אמרי' דזכתה בזכות ממון של המזונות בעודה תחתיו. [ובפשוטו מבואר דדוקא במה שכבר נטלה מהבעל אי"צ להחזיר. אבל במה שהבעל מוחזק אינה זוכה[לט]]. ואילו לדברי הגר"ח יתחייב לה את המזונות שכבר זכתה, ולכאורה לא איכפ"ל דהמיאון יעקור אח"כ למפרע[מ].

קצז) **שם. הרמב"ם** (יט יד) פסק דבת הממאנת[מא] יש לה מזונות[מב] [מחמת כתובת אמה[מג]]. **והמגיד משנה** הק' דמאחר שהממאנת אין לה עיקר כתובה, א"כ מאין לו לרבינו שיהיה לבתה מזונות שהן מתנאי כתובה[מד]. **וצ"ע.**

והבית שמואל (קיב יא) תי' דהיה לה כתובה מחמת הנישואין, אלא כיון דמיאנה גרמה לעצמה הפסד. אבל הבת לא הפסידה זכות שלה[מה].

והבי"ש כת' דה"מ בממאנת, אבל בקידושי טעות א"כ למפרע לא הוי נישואין כלל, ומיד בשעת נישואין אין כתובה. א"כ אין לבת מזונות[מו].

והאחרונים תמהו דממאנת עוקרת את נישואין למפרע, והוה כמי שלא נשאת מעולם. א"כ האיך תזכה הבת מכח נישואי האם.

והבני אהובה (יט יד) תי' דמ"מ ממאנת יש לה תוספת כתובה [שהוסיף מחמת חיבת נשואין], ואף תנאי מזונות הבנות שייך לתוספת כתובה. אך הק' דטובא יש לחלק ביניהן. והדבר צ"ע.

והצפנת פענח (שם בהשמטות, ועד"ז האור גדול י פ"ג ה) כת' דאף דקי"ל דמיאון עוקר למפרע, ה"מ לענין איסור. אבל לא לענין קנינים.

והגר"ח (הנ"ל) ביאר [דעת הרמב"ם] דע"י המיאון לא נחשב שלא היתה אשתו מעולם, ומהני דוקא לעקור את עיקר האישות למפרע. אבל מכיון שהבת זכתה בזכות

לו. וביאר דהשתא ע"י המיאון הופקעו הקידושין למפרע, והשתא [מכאן ולהבא] דיינינן לה כאילו לא נתקדשה מעולם, ול"ש איסור קרובים.

לז. ותוס' (לעיל לה: ד"ה הממאנת) ביארו ס"ד דהברייתא (שם) דאנסה או פיתה אותה כשהיתה תחתיו קודם המיאון פטור מקנס. דס"ד דכשמיאנה איגלאי מילתא שלא היתה אשתו, ויתחייב. קמ"ל. **והקוב"ש** (קכח) כת' דקמ"ל כדברי הגר"ח דבשעתו בעודה תחתיו היתה אשתו. אבל בפשוטו י"ל דאף דבגדרי הדין נעקר האישות למפרע, מ"מ צורת המעשה לא הוה אונס ומפתה. וכ"כ רבינו קרשקש (לעיל לה:).

לח. וביאר דמאחר דהנישואין בשעתן היו חלים וקיימים אז, ותלי באישות שהיה אתמול. [ולא אמרי' דנעקר האישות למפרע ממש]. ושפיר זכה בהן בשעתן, ולא מהניא ע"ז כלל הפקעת המיאון.

לט. אך צ"ב מ"ש דעל עיקר חיוב מזונות שכבר אכלה דלא אמרי' תנאי כתובה ככתובה. ורק ממזונות דלשעבר שעדיין לא גבתה ממנו.

מ. ושמעתי לתרץ **דרש"י** פי' הטעם דממאנת אין לה מזונות [דלוותה ואכלה] משום דתנאי כתובה ככתובה, דע"י שלוותה נכלל חיוב מזונות זה להחשב מגדרי הכתובה. וכיון דממאנת אין לה כתובה, א"כ אינה גובה ממון זה. [וצ"ב הגדר, דאשה שלוותה ואכלה גובה מהבעל אף בעודה תחתיו, ולא אמרי' דנתחייב לה רק בגדרי הכתובה. ובפשוטו מש"כ רש"י תנאי כתובה ככתובה קאי אעיקר החיוב מזונות, אלא דדוקא ממה שעדיין לא גבתה ממנו. וצ"ע].

מא. **והראב"ד** השיג דממאנת קטנה היא ואינה יולדת, והאיך יהא לה בת. (וע"ע מש"כ בזה לעיל נג:).

מב. ובפשוטו משמע דה**רמב"ם** פי' כן בדברי הגמ' (לעיל נג:) אי יש לממאנת מזונות. אך ה**ראב"ד** השיג דהנידון בגמ' אי יש לממאנת עצמה מזונות מנכסי אביה. וכמ"ש **רש"י** (ושא"ר שם) דהספק אי עקרתינהו לנישואין מעיקרן, והוה כמי שלא נשאת. או דילמא הא נשאת ויצאת מרשות בית אביה. [וה"ה נקט דאף הרמב"ם פי' הגמ' שם כדעת שא"ר, אלא דלמד דין זה ממקו"א. וע"ע מרכבת המשנה שם].

מג. [אך לדברי רש"י הטעם דאין לה כתובה משום דיוצאת בע"כ, א"כ ה"מ דיני הכתובה דתליין בגירושין. אבל מזונות הבנות דלא תלי בגירושין יש לה].

מד. משמע דהק' מנ"ל דיש לה מזונות, ולא מה גדר הדבר שיהא לה מזונות בלא כתובה.

מה. ועד"ז כת' **בחי' אנשי שם** (לעיל נג: כ. בדה"ר).

מו. [ודלא כב"ח שם]. ומבואר בלשון הבי"ש דממאנת לא הוה 'למפרע' גמור, אלא בשעה ראשונה היתה אשתו. [אך י"ל דהוה רק טעם לתקנה, ולעולם המיאון עוקר מכאן ולהבא ולמפרע אף את כל התוצאות של האישות, והיה ראוי שיעקר זכויות הממון למפרע, אלא דהוה תקנ"ח מיוחדת במזונות. [ועד"ז נראה מדברי הראשונים הנ"ל בהא דאוכל פירות בממאנת].

הממון של המזונות, דבשעה שהיתה תחתיו היו קידושין[מז]. ול"מ העקירה לעקור דינים שנולדו מהקידושין. ועי"ז יש לה מזונות אף לאחר שמיאנה אמה.

קצח) **ולא מזונות. רש"י** הביא מהגמ' (לקמן קז:) דאיירי בלוותה ואכלה ואח"כ מיאנה. דאינה יכולה לתבוע מזונות דקודם המיאון. דבעודה תחתיו ודאי יש לה מזונות.

ובגמ' (יבמות פה.) דאלמנה לכה"ג אין לה מזונות בעודה תחתיו, שאסורה עליו, ודילמא תתעכב גביה[מח]. ודוקא לאחר מיתה יש לה מזונות. [דכיון דיש לה כתובה, יש לה מזונות דמזונות תנאי כתובה]. ועפ"ז אף בשניות הנידון במזונות לאחר מיתה.

ופ**רש"י** הטעם שאין להם מזונות, משום דהוה בכלל תנאי כתובה, ואין לה כתובה[מט].

אך צ"ב למ"ד מזונות דאורייתא אמאי לא יתחייב מדאורייתא. ואפשר דחכמים הפקיעו, משום דילמא תתעכב גביה[נ]. ועוד יש שפי' דאשה האסורה עליו ליכא חיוב עונה, ואף מזונות וכסות דאורייתא מישך לחיוב עונה.

ו**הרא"ש** כת' דאין לומר דאיירי דוקא במזונות דלאחר מיתה דהוה משום תנאי כתובה. אבל מזונות דמחיים דלא הוו תנאי כתובה[נא] אית לה. ודחה דמזונות דמחיים אפי' אלמנה לכה"ג אין לה, דלמא תתעכב גביה. וקתני דשניות אין לה, בין מחיים ובין לאחר מיתה. [ובפשוטו משמע בר"ש דהוה מב' טעמים, מחיים אין לה משום דילמא תתעכב[נב]. ולאחר מיתה אין לה משום דהוה תנאי כתובה].

אך בדברי רש"י לכאורה מבואר דמזונות אשה מקרי תנאי כתובה[נג]. ולכאורה היינו למ"ד מזונות דרבנן, דאילו למ"ד מזונות דאורייתא לא תלי בכתובה. ו**האחרונים** (הו' לעיל נג. ע: וכ"מ) תי' דאף למ"ד מזונות דאורייתא, מ"מ חזרו ותקנו תקנת מזונות בכלל תנאי הכתובה. [ויש בזה כמה נפק"מ, ואכמ"ל]. וי"ל דבזה קאי רש"י דעכ"פ יתחייב משום מזונות דתנאי כתובה, ותי' דהוה קנס.

קצט) **ואם מתחילה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה. הרמב"ם בפיה"מ** ביאר דכיון שהכיר בה הוה כשאר נשים.

ו**הר"ן** (ד"ה ולא מזונות) כת' דה"ה לא הכיר בה מתחילה ולאחר שנמצאת אילונית יושבת תחתיו, יש לה מזונות[נד], וכדין נשאה מתחילה לשם אילונית.

ו**התוי"ט** הק' דאי' (יבמות סא.) דאסור לישא אילונית, משום ביטול פריה ורביה. ו**הרמב"ם** (כד א) כת' דהנושא אילונית אע"פ שאין לו בנים או אשה

מז. ו**הגר"ח** כת' די"ל דאף **הראב"ד** מודה לעיקר הסברא, אלא דהראב"ד הק' דבשלמא אם תלד קודם שמיאנה, א"כ כבר זכתה בתה בזכות מזונות קודם מיאון, ומש"ה ניזונת אף ששוב מיאנה אמה. אלא דלא משכח"ל יולדת בקטנות, והאיך תזכה במזונות כשנולדה אחרי מיאון.
[אך עפ"ז צ"ב דעת הרמב"ם האיך זכתה קודם שנולדה, הא אי' (יבמות סז:) דהבנות זוכות במזונותיהם משעת לידה. ואפשר דמ"מ זכתה קודם בסיבת השעבוד].

מח. ובלישנא קמא (שם) הוה ספק בהלך למדינת הים ולוותה ואכלה, האם יש לה מזונות. [כיון דאינו לפנינו ל"ש בעמוד והוצא קאי]. ונפשט דאין לה מזונות. אבל **הרמב"ם** (כד ד) פסק דיש לה. והטור (הו' בהג' מיימוני) תמה בזה, וע"ע ה"ה. ומ"מ הרמב"ם קאי דוקא בחייבי לאוין, דאילו שניות קנסו דאפי' לאחר מיתה אין לה מזונות. וכ"ש הלך למדינת הים ולוותה ואכלה. [אך לדברי הרא"ש (הו' בסמוך) יל"ד בזה, ואפשר דמחיים יהא לה מזונות ולא לאחר מיתה].

מט. וצ"ב דרש"י פי' הטעם דממאנת אין לה כתובה משום דמעצמה יוצאת, דהוה סברא מסויים בפרעון הכתובה.

נ. ועוד אפשר דאף למ"ד מזונות מדאורייתא י"ל דהיינו רק מזונות דלהבא. אבל מה שלוותה ואכלה אינו חייב מדאורייתא, אלא משום תנאי כתובה.

נא. וכ"כ **הרא"ש** (לעיל נג. ד כד) דאף למ"ד מזונות לא הוה דאורייתא, היינו דתקנו תחת מעש"י. אבל לא הוה תנאי כתובה.

נב. אך בלוותה וגירשה צ"ב אמאי לא יתחייב לפרוע לה מה שאכלה. דעכשיו לא שייך דילמא תתעכב. ואפשר דחכמים פטרו אותו בעודה תחתיו, א"כ אף לוותה אינו מתחייב.

נג. ו**האבנ"מ** (צג ו) הביא דכן מבואר (יבמות פה., עי"ש רש"י). וכ"מ **ברמב"ם** (יב ב וד) דאף מזונות נקרא תנאי כתובה. ומשמע ברש"י דאף מזונות לשעבר עדיין נחשב תנאי כתובה [ולא אמרי' דהוה חוב ממון בעלמא]. א"נ בשניות הפקיעו מעיקרא, ומש"ה אינו חייב לפרוע מזונות שעברו.

נד. ולכאורה כוונתו דצריכה גט ויש לה כתובה. דנשאה בביאה לאחר שנודע הטעות, וכמ"ש **תוס'** (לעיל עד:) דאפי' לר' ישמעאל היכא דעמדה אצלו לאחר שנודע הטעות הוה קידושין. [וע"ע בסוגיות לעיל שם].

אחרת, וכופין אותו להוציאה[נה]. אפ"ה הרי היא ככל הנשים ויש לה כתובה ושאר תנאי כתובה, וכן זוכה הבעל במה שזוכה בשאר הנשים[נו].

והתוי"ט הק' א"כ אמאי יש לה מזונות, הא בעמוד והוצא קאי. [ומ"ש מאלמנה לכה"ג].

והעלה צד דאף דכופין להוציא לא קנסו [כדין שניות], דלא פסיקא, דהיכא דמקיים פריה ורביה אי"צ להוציא. לפיכך לא פלוג ולא קנסוה. [וכת' דדוחק].

והתוי"ט כת' דנראה דאין הכי נמי דאין לה מזונות. ויש לה כתובה אבל אין לה מזונות בחייו[נז].

ר) **וחלוצה לכהן הדיוט. הכס"מ** (כד ד, וב"י קטז) הק' דחלוצה דרבנן, א"כ אין לה כתובה, וכשניות. וכ"מ בגמ' (יבמות פה:) בחד תי'. וכת' די"ל דנקט במתני' שגרת הלשון, שכן דרך בכל מקום לשנות חלוצה בהדי גרושה. ואף שאין דינם שווה לענין זה.

ועוד כת' א"נ אתי כאידך לישנא (יבמות שם) דזו היא מרגילתו[נח]. **והרשב"א** (יבמות שם בתי' הב') כת' דחלוצה נמי אינה צריכה חיזוק, דמרבינן חלוצה מגרושה, ומשמע להו לאינשי דחלוצה כגרושה ומיבדל בדילי מינה כגרושה[נט].

רא) **רב תני קטנה יוצאה בגט אין לה כתובה. פרש"י** קסבר אין נישואי קטנה אלא כמפותה בעלמא. וכדעת ר"א (בסמוך)[ס]. ואף דתקנו אישות [משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר], וצריכה גט ומתייבמת. מ"מ לא תקנו דיני הממון שבאישות[סא].

רב) **תוד"ה אינה.** הכא שאני דמיאונה מוכיח עליה.

ועדיף מזונות בעלמא למ"ד דצריכה להמתין משום גזירה דמיחלפה בגדולה[סב]. אבל **הבעה"מ** (כאן) כת' דלא קי"ל כשמואל, דשמואל ס"ל דקטנה שזינתה אי"צ להמתין [וכאידך לישנא שם], ואנן קי"ל דצריכה להמתין, ומש"ה אף ממאנת צריכה להמתין. [דלא עדיף מזונות בעלמא].

דף קא.

רג) **תנינא לכולהו, הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכו'. פרש"י** (ק:) דהוה כאנוסה ומפותה, ותנן (יבמות צז.) נושא אדם אנוסת אביו וכו'. **בשו"ת הרי"ד** (קב) דן האם מותר בקרובותיה בחייה, או דהוה בכלל הגזירה (שם צז.) דהנטען על האשה אסור לישא קרובותיה, גזירה שמא יזנה עם הראשונה[א].

רד) **תוד"ה ובהפרת.** ואפי' את"ל מופלא הסמוך לאיש דאורייתא וכו' דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת, דכה"ג מתרץ התם אמילתא אחריתי. **האחרונים** העירו דבגמ' נדה קאי ביתומה קטנה, ולא אמילתא אחריתא.

נה. וע"ד הא דאי' (לעיל עז.) במי ששהה עם אשתו י' שנים, דכופין אותו להוציאה. ואף שבידו לישא אחרת על אשתו [ואין איסור בעצם באשה זו].

נו. **והתוי"ט** הוסיף דאף היכא שכבר קיים פריה ורביה או שיש לו אשה אחרת אין כופין אותו להוציא, מ"מ יש בזה איסור דרבנן. [וציין לרמב"ם (איסו"ב כא כו) דלא ישא עקרה זקינה ושאינה ראויה לילד. ולכאורה צ"ב **דברמב"ם** (אישות טו ז) הוסיף דה"מ במי שלא קיים פריה ורביה. אך **הרש"ש** ציין **דה"ה** (אישות) כת' דהרמב"ם (איסו"ב) כוונתו דאף במי שקיים פריה ורביה מדרבנן ישא בת בנים. וע"ד הא דאי' (יבמות סב:) לישא בת בנים משום ולערב אל תנח ידך.
ומ"מ המלחמות (יבמות) כת' דהוה מצווה דרבנן, משום ישוב דרך ארץ. והא לא הוה תקנה. דאינו חיוב גמור. [והיכא דנשא אילונית, לכאורה לא יגרש אותה].

נז. ויש שדייקו כן מדברי **הפיה"מ** לרמב"ם דלא הזכיר גבי מזונות דלא הכיר בה, ודוקא בשאר בבות. כיון דאף הכיר בה בעמוד והוצא קאי משום פריה ורביה. ובעודה תחתיו אין לה מזונות, ודוקא כתובה ותנאי כתובה יש לה.

נח. אך כת' דלפ"ז תלי במח' הלשונות, ומספיקא לא מפקינן ממונא. ע"ע בי"ש (קטז א).

נט. וע"ע רע"ב ותוי"ט (יבמות ט ג).

ס. **ורש"י** פי' כאן כס"ד, דלדחיית הגמ' דעת רב דמדידה לדידיה יש גדרי אישות, ורק מדידיה לדידה לא הוה גדר אישות.

סא. וכן מבואר בדברי ר"א דלא תקנו לענין הפרת נדרים ולטמא ולענין תרומה [ואף לחומרא, ע' בסמוך]. ולכאורה הטעם דאף שתקנו עצם האישות [ויבום תלי בקנין האישות], מ"מ לא תקנו גדר 'שאר'.

סב. וכן מבואר להדיא בגמ' (יבמות לד: לה.) דאף דפשיטא דממאנת אי"צ להמתין, אפ"ה יש נידון בזנות קטנה.

א. ועוד דן האם גזרו גם באנס אשה או רק בפיתוי. וע"ע **ט"ז** (טו יח) ומשנ"ל (ב יב). ואכמ"ל.

רה) **בא"ד דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת. ורע"א** נסתפק היכא דמיאנה לאחר שהפיר לה, האם חוזרת ונאסרת. דהא דנודרת ע"ד בעלה מהני רק משום שהוא בעל מדרבנן, וכיון דהמיאון עוקר הנשואין מעיקרו ולמפרע לא הוה בעל, בטל ההפרה למפרע. ועפ"ז כת' דבאמת הדין דעד שתגדל צריכה ליזהר בנדרה דשמא תמאן ובטלה ההפרה למפרע[ב].

ומבואר דפשיט"ל לרע"א דנעקר האישות [מדרבנן] למפרע, אלא דנסתפק דסוף סוף נדרה על דעתו. אבל **הגר"ח** (אישות הו' לעיל) הביא דההפרה אינו בטל למפרע, דבעודה תחתיו היתה אשתו. ורק עיקר האישות נעקר למפרע.

והרמב"ן (נדה מו:) העלה צד[ג] דהנדר מיתלא תלי אם יתקיימו קידושיה כשתגדיל[ד], ואם לא נתקיימו קידושיה אינה נודרת על דעתו[ה].

בלאות

רו) **אי דאיתנהו, אידי ואידי שקלא וכו'.** [בממאנת, ובסמוך גבי אילונית, **והראשונים** נקטו דקאי אף בשניות]. מבואר דפשיטא לגמ' דאף נכסי צאן ברזל נוטלת כשהם בעין.

ויש שדנו דנימא דהבעל זכה בנכסי צאן ברזל, ומחוסרי גוביינא (וכדאי' יבמות סו:)[ו]. ונח' (יבמות שם) היכא דהבעל רוצה לסלקה בזוזי, אי הדין עמו או הדין עמה [משום שבח בית אביה][ז]. וצ"ב למ"ד דיכול לסלקה בזוזי ואין לה זכות לקבל חפץ זו, א"כ מה משמעות דחפץ זה נשאר בעין. ומבואר דמ"מ יש לה זכות בעליהם כל זמן שלא סילקו אותה.

רז) **שם. רש"י** (במשנה ק:) פי' שחקי בגדים, שהביאה לו בשומא וכו' אינו מחזירן לה ביציאתה. משמע דאיירי בנכסי צאן ברזל [ששמו בכתובתה], והנידון על השחקים הקיימים[ח]. וכ"כ **רש"י** (ב"מ סז.) דאיירי בבגדים שהכניסה לו בנדוניתה, אפי' יש מהם קיימים לא יחזיר בלאותיהן.

ותוס' (ב"מ שם) הק' דלא משמע דאיירי בקיימין, דהיכא דקאי אבלאות קיימין יש לו לפרש. ועוה"ק **התוס'** דבסוגיין דנו אי איירי בנכסי מלוג או צאן ברזל ואי איתנהו או ליתנהו. ולמסקנא איירי בליתנהו. [וכ"כ **רש"י** בסוגיין (בסמוך ד"ה אשניה[ט]) כת' דלמסקנא רב כהנא איירי דליתנהו[י]].

אך במסקנא (גבי שניות) לא הוזכר להדיא דליתנהו. וי"ל דקנסו בשנייה אפי' איתנהו. [אך מ"מ רש"י סותר דבריו].

והבית יעקב תי' דרש"י קאי בדעת רב נחמן (בסמוך) דפליג ארב כהנא, וכדעת הראב"ד. [ע"ע בסמוך].

והריטב"א (יבמות פד.) הק' עוד דאפי' זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימים[יא] (כדאי' בסוף העמ')[יב]. ותי' בשנייה מפני שהיא מרגילתו הוסיפו לקונסה,

---

ב. ופשיט"ל לרע"א דצריך לחשוש שתמאן, אבל **המפרשים** הביאו דלר' יהושע אוכלת בתרומה. ולא חיישינן שמא תמאן ונמצאת זרה למפרע. וע' **רדב"ז** (תרומות ח יב, ו ג). **והרשב"א** (לעיל יא. עי"ש) הביא דלא חיישינן שמא תמאן, אלא חזקה כמנהגו נוהג.

ג. **והרמב"ן** יישב בזה הא דמשמע (שם) דדוקא היכא דלבסוף גדלה ובעל מהני ההפרה. אך שוב חזר בו הרמב"ן דלמסקנא אי"צ גדלה ובעל, וכמ"ש רש"י ותוס' (שם ד"ה כדרב).

ד. ולכאורה כוונתו ע"פ הא דאי' (יבמות קט:) דקידושי קטנה מיתלא תלי אי בעל. [אבל לכל הדינים נחשב קידושין דרבנן מעכשיו, ולא תלי בעתיד. וצ"ב מ"ש הפרת נדרים].

ה. **והרמב"ן** כת' עוד דכשגדלה אינו מיפר נדריה קודם שבעל, שכיון שלא קנה קנין גמור אינו מפר.

ו. וכן מבואר (לעיל פא.) דאף בנכסי צאן ברזל אמרי' דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ושומרת יבם אינה גובה.

ז. ובגמ' (גיטין מד:) יש ספק אשה שהכניסה עבדים לבעלה, האם נחשב מוכר עבדו לחו"ל [לענין קנס], תבעי למ"ד הדין עמו ותבעי למ"ד הדין עמה. דאף למ"ד הדין עמו, לא קני ליה לגופיה. עי"ש רש"י ורמב"ן וראשונים.

והמהרש"א (גיטין) פי' דכל זמן שאינו מסלקו במילתא אחריתי, עדיין לא יצא מרשותה.

ח. וכ"כ **רש"י** (יבמות פד.) דאיירי בשחקין קיימין.

ט. וכ"כ **רש"י** (סוד"ה וקנסו) דאיירי שהוציא.

י. וכ"ש ממאנת ואילונית, דפשיט"ל לגמ' דאיירי דוקא בליתנהו.

יא. ואפשר דגדר הקנס של שניות לבטל כאילו לא היתה אשתו כלל, וכמו אילונית וממאנת. ואפ"ה אי"צ להחזיר מה שאכל עד שיגרש מדעתו. ול"ד לזינתה דיש כאן אישות גמורה, אלא שגרמה לעצמה ליאסר ומש"ה מפסדת כתובתה. ולא הפסידה כל תנאי כתובה ובלאות קיימין, דכליה מי זנאי.

יב. **והראשונים** נקטו דאף בלאות צאן ברזל. אבל **רש"י** (בסוף העמ') כת' מלוג. ולק"מ.

שתפסיד אפי׳ בלאותיה הקיימים[יג]. [אך בסו״ד שם סיים דאי איתנהו ודאי שקלה[יד]].

רח) **ואי דליתנהו. פרש״י** שהוציאם הבעל. **ותוס׳** כת׳ שאכלום [שלא כדין]. אבל **הרמב״ם** (כד ח) כת׳ שאבד או נגנב. והרמב״ם ביאר שבאילונית מתחייב באחריות אבידה וגניבה, הפך מכל הנשים [שהבעל אינו חייב באחריות נכסי מלוג], מפני שאין שם אישות גמורה, ולא זכה בנכסי מלוג.

והחלק״מ (קטז ז) ביאר דכיון דלאו אשתו גמורה היא כל שנשתמש בהן ונכנסו לרשותו[טו] נתחייב באחריות. דלאו עמו במלאכתו היא[טז]. [ומבואר דהוה מגדרי שומרים דעלמא[יז]].

רט) **רש״י ד״ה אידי ואידי.** ובנכסי מלוג נמי, אע״פ שלא ברשות הוציאם וכו׳. [כדאי׳ בסמוך דקאי כמ״ד קרנא הוה, וכ״כ תוס׳]. ובפשוטו קאי אף בקרן של הנכסי מלוג[יח]. אבל **הר״ן** (בסמוך סוד״ה אמר רב נחמן) כת׳ [לדעת הרי״ף והרמב״ם] דאיירי במה שלבשו, דבאשה בעלמא נחשב פירות [וכרב נחמן בסמוך], אלא דהכא [כיון שמיאנה] מהדין אין לבעל שום זכות בפירות. ובזה אמרו דאי״צ להחזיר.

ר) **בא״ד אין לי להחזירן עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי ואירשנה.** [וכיון דמיאנה ויוצאת מעצמה אי״צ להחזיר לה, דשמא היתה מתה בחייו]. וק״ק דסוף סוף נסתיים האישות, ובאיזה זכות מעכב לעצמו נכסי צאן ברזל ודמי הקרן של נכסי מלוג. ובשלמא כתובה י״ל דנתחייב לה רק ע״ד שהוא יגרשנה, לאפוקי הכא שיוצאת מעצמה ובע״כ. אבל בצאן ברזל וכדו׳ צ״ע מה שייך סברא זו. [ומבואר דתקנו בזה כעין גדר חיוב כתובה, והוה בכלל הא דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים ולא הגיע זמנו].

ועוה״ק **הר״ן** (סוד״ה אמר רב נחמן) דתימה גדולה הוא, דאי הוה קרן והוציאם שלא ברשות, האיך יוכל לומר שלא יחזירם. [ע׳ לעיל].

והריטב״א דחה דכיון דמיאנה שוב אינה ראויה ליורשה. והריטב״א כת׳ דהוה קנס, כיון דתקנו נישואין משום תקנה, והיא באה לעוקרה יש לנו לקונסה[יט].

ריא) **שם. שמא תמות בחיי ואירשנה. רע״א** הק׳ דאיירי שהוציאם, והוה חוב על הבעל. א״כ הוה ראוי, וירושת הבעל לא הוי ׳ראוי׳. והביא דגבי בכור והאב חייב לו חוב עצמו מקרי ראוי, עכ״פ ספק וכדאי׳ (ב״ב קכו.) מלוה שעמו פלגי[כ].

ריב) **אלא אאילונית וכו׳ אי דליתנהו איפכא מיבע״ל, נכסי מלוג דברשותה קיימי אית לה וכו׳.** ואף דאילונית אינה מחזרת פירות שאכל כדין [וכמו שהגמ׳ (ב״מ סז.) מוכיחה מהמשנה]. **תוס׳** (כאן ויבמות קז.) פי׳ דקאי במה שבלה שלא כדין. [וכדאי׳ בסמוך דס״ל גלימא קרנא הוה].

ריג) **נכסי צאן ברזל דלאו ברשותה קיימא ל״ל וכו׳.** **פרש״י** (ד״ה ואי דליתנהו) דפטור משום שלא היה לו להעלות בדעתו שתמצא אילונית. [והוציאו

יג. ולכאורה טעם זה שייך רק בשניות, אבל אילונית וממאנת אין טעם לקנוס דבר שהוא שלה שהכניסה לו.

יד. ובפשוטו חזר בו ממה שיישב דברי רש״י. [וחסר בדבריו]. א״נ קאי בסו״ד דוקא בנכסי מלוג.

טו. ובהמשך דבריו כת׳ דמשמע דאפי׳ לא השתמש, כיון דהפירות הם שלו נעשו עליהם שומר שכר. [דיש לו רשות להשתמש מדין מחילה, כדאי׳ ב״מ סז.].

טז. דבגמ׳ (ב״מ צו:) אי׳ דבעל אינו שואל או שוכר בנכסי מלוג, דהוה שמירה בבעלים. [ואף דאיירי שלא הכיר בה, ובפועל משתעבד לה. מ״מ נתברר דהוה טעות, ולא היה באמת משועבד].

והאו״ש (יב ד) הק׳ דהו״ל לגמ׳ (ב״מ שם) להעמיד הספק אי הבעל הוה שואל או שוכר באילונית כה״ג, דלא הוה בבעלים דאינה משועבדת לו. ותי׳ דהכא ליכא חיוב פרקונה, א״כ אין צד דהוה שוכר. וודאי הוה שואל. [וצ״ע דהרמב״ם נקט גניבה ואבידה, ולא נקט אונסין. ואפשר דאין כאן חיוב שואל דלא הוה נתינת רשות ממש, אלא מחילה מחמת טעות. א״נ כיון דהוה מחמת הנאת חיתון, נחשב דיש כאן קצת שכר].

והאו״ש כת׳ דלא הו״ל למיבעי באלמנה לבה״ג וכדו׳, דאינה משועבדת לו [עי״ש שהאריך בזה]. ותי׳ דא״כ אין לבעל דין פירות. ולא הוה שואל או שוכר. ובסו״ד כת׳ עוד דאף לדעת תוס׳ דהבעל אוכל פירות, וכשנשבית פודים בפירות, מ״מ ל״ש בזה שוכר. דלא נתחייב לה תשלום יותר מהפירות עצמם. וכה״ג ודאי הוה שואל.

יז. ובבלאות מטלטלין איירי דוקא, ולא בשאר נכסי מלוג.

יח. אך לדעת **הרמב״ם** (הנ״ל) י״ל דלא איירי במה שאכל. אלא בחיוב אחריות על הקרן. [אך מ״מ קשה דהך חיוב הוה מגדרי שומרים בעלמא, ובמה שייך לגדרי האישות].

יט. והוסיף דאל״כ לא קיימא תקנה, דלא ירצו לישאנה.

כ. וה״נ עכ״פ הו״ל לפלוג עם היורשים.

בטעות ובאונס, ולא חייבוהו לשלם].

ורש"י (ב"מ סז.) כת' דאין לה כתובה, ואף מה שהכניסה לו בנדונייתה ושמאתן בכתובתה[כא] [וצ"ל דאיירי דליתנהו], וכל שכן מאתיים[כב].

ופרש"י אם באת לחלק ביניהם. משמע דחילוק זה לא קאי אליבא דאמת. אלא אילונית מפסדת בלאותיה בין נכסי מלוג ובין צאן ברזל. ולכאורה הוה מטעם זה שלא היה לו להעלות בדעתו, אלא דמהני אף למה שאכל מנכסי מלוג [ואף דקיים ברשותה].

אבל **הרי"ף** והרמב"ם (כד ח ובפיה"מ כאן) כת' אליבא דאמת דאילונית נוטלת בלאות נכסי מלוג אפי' ליתנהו.

ופסקו דבלאות קיימין נוטלת [בכולהו]. ובליתנהו, שנייה אין לה מנכסי מלוג ויש לה מנכסי צאן ברזל. ואילונית אין לה מנכסי צאן ברזל, ויש לה בנכסי מלוג [דברשותה קיימי]. וממאנת ליתנהו אידי ואידי אין לה. **והר"ן** כת' דלפ"ז המשנה לצדדים קתני[כג].

והר"ן כת' דקשה בעיניו לדחוקי 'ולא בלאות' דמתני' כולי האי. ומש"ה יותר קרוב לפרש דלמסקנא דין האילונית כדין ממאנת דבדליתנהו אידי ואידי לית לה. ומאי דאמרי' אאילונית איפכא מיבעי ליה קאי לס"ד, וכמ"ש **רש"י**. ולמסקנא אין לאילונית בלאות נכסי מלוג היכא דליתנהו[כד]. ונמצאו כולם שוין בבלאות דנכסי מלוג.

ריד) **ש"מ קרנא הוה. פרש"י** דאשה כשירה גובה אותן אע"ג דליתנהו, ודוקא שניה אין לה. ועוד כתב **הרא"ה** והריטב"א בשם **י"מ** דראיית הגמ' דאל"כ הוה בכלל פירות דמתני'[כה], שאי"צ להחזיר פירות שאכל אף שאינו פודה[כו].

רטו) **והאמר רב נחמן פירא הוי וכו'**. [והשחקים הוה קרן. ע"ע בסוגיה לעיל עט]. ולדעת רב נחמן המשנה דשנייה אין לה בלאות [ואשה בעלמא יש לה] איירי בבלאות דנכסי צאן ברזל. וכ"כ **הרמב"ם בפיה"מ** ושא"ר. [דבגדים דנכסי מלוג אפי' באשה מעלמא הוה פירות שאוכל כדין].

והר"ן (ועוד ראשונים) כת' דלכאורה בזה מבואר דשנייה אין לה בלאות צאן ברזל, ואידחיא הא דרב כהנא מקמי דרב נחמן. **והראשונים** (ריטב"א, ר"ן ועוד) הק' דהרי"ף והרמב"ם (כד ז) פסקו דשניות יש להם בלאות צאן ברזל, ואף דפסקו[כז] כרב נחמן דגלימא הוה פירא[כח].

וה"ה הביא דהרמב"ם בפיה"מ מבואר דאיירי בבלאות נכסי מלוג, ואף דשאר נשים אין להם בלאות [שהבעל אוכל פירות]. אך כיון ששניות אין להם כתובה, מהדין שלא יגיע לבעל שום דבר מהדברים הראויין לו, ומש"ה הוצרכה המשנה להשמיענו דמפסדת [משום קנס]. [ודלא כרב שימי בר אשי שדייק דנשים בעלמא יש להם בלאות[כט]].

כא. וצ"ב מ"ט רש"י כלל דין זה בדין אין לה כתובה, ולכאורה הוא דין בלאות.

כב. ולכאורה הך ק"ו כולל ג"כ תוספת כתובה. אך בגמ' (בסמוך) מבואר דיש לה תוספת כתובה, ומשום חיבת ביאה. [והראב"ד (הו' בסמוך) הק' עד"ז]. וצ"ל דמה שהחתן כותב תוספת הוה משום חיבת ביאה. ואילו מה שנתחייב עבור הנדוניא הוה בכלל איחתוני, ואישות אין כאן.

כג. דבממאנת אין לה כלל, ובאילונית קאי אבלאות מנכסי צאן ברזל דוקא, ובשניה קאי דוקא בבלאות של מלוג.

כד. דכיון דמסקינן דאיתמר דוקא אשניה, מש"ה נקטינן דאילונית מקח טעות הוא, ולא זכה הבעל במלוג כלל. ואתי 'ולא בלאות' דאילונית כפשטיה, בין מלוג ובין צ"ב.

כה. ועד"ז הק' **רע"א** דאשה כשירה נתחייב בפרקונה, ומש"ה אוכל פירות. אבל הכא כיון דלא נתחייב בפרקונה לא היה זוכה בפירות. ומש"ה מדינא צריך להחזיר הבלאות, ואשמעי' דמ"מ אין לה בלאות. אלא דהוכחת הגמ' דהוה בכלל 'ולא פירות' [וכריטב"א].

ורע"א כת' די"ל דלשון המשנה משמע דדינים אלו דוקא נשים אלו אין להם. אבל לאשה דעלמא יש לה [אף מטעם אחר].

כו. והריטב"א כת' דרש"י לא פי' כן, דלדידיה פירות במשנה היינו דין פירות, פרקונה. ולא הוזכר במשנה דאינו מחזיר פירות.

כז. הרי"ף (לעיל עט: לח. בדה"ר), והרמב"ם (כב לד).

כח. והרא"ש כת' דלרב נחמן בלה מעט מעט הוה פירות. אלא דאיירי בליתנהו, דבלה בבת א' וכגון שמכרום. [ובזה אמרי' דליתא לדברי רב שימי שלמד מכאן ש"מ].

ועד"ז כת' **המאירי** דשמא אף לרב נחמן הבלאות ישארו לקרן, ויש שיעור בלאות שחוזר באשה בעלמא, כדי שלא יבלה הקרן. ובשניה אינו מחזיר כלום. וסיים דדוחק הוא.

כט. לפרש"י דקו' הגמ' דמשמע במשנה דאשה כשירה נוטלת. אבל לדברי הראשונים דקו' הגמ' דהוה בכלל אכילת פירות, ובכלל ולא פירות דמתני', א"כ עדיין קשה.

וה"ה ביאר דכוונת הגמ' דרב נחמן פליג אדברי רב שימי שלמד מכאן ש"מ[ל].

אבל **הראב"ד** (הו' בראש) כת' דלדעת רב נחמן[לא] איירי במשנה בנכסי מלוג, ובאיתנהו. וכיון שהיה רשאי לבלותן הוי כפירא. והשתא נמי שלא בלאן קנסוה.

וביאר דרב פפא דהק' אי דאיתנהו אידי ואידי שקלא לא סבר כרב נחמן[לב]. אבל לרב נחמן אף איתנהו הפסידה. וכת' דה"מ שניות, אבל אילונית לא הפסידה בלאות נכסי מלוג בעין. וביאר דמהדין הבעל אינו אוכל פירות כלל, אלא משום מחילה (וכדאי' ב"מ סז.), וליבא מחילה במה שעדיין בעין.

תוספת יש להן

רטז) **אבל תוספת יש להן וכו' תנ"ה וכו' כגון הממאנת וחברותיה וכו' אבל תוספת יש להן. תוס'** (לעיל נד: ד"ה ולעוברת) הביאו דקאי אשלשתן [ממאנת, שניה ואילונית], וביארו דמעיקרא כשכתב לה תוספת לא כתב ע"ד כתובה. דהא ידע דל"ל כתובה, וכן אילונית הוה מתנה בעלמא מחמת חיבת לילה ראשון, ומדלא פירש אמרי' דכוונתו להתחייב אף אם תמצא אילונית[לג].

והרמב"ם (כד ג) ביאר דעיקר הכתובה הוא תקנת חכמים, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. ובהני דלא הכיר בה אין לה עיקר, אבל הבעל חייב עצמו בתוספת, כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו. והרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת, אלא דהתורה אסרה אותה עליו[לד], ומה היא יכולה לעשות. לפיכך יש לה תוספת שאין מעשיה הן הגורמין לה להאסר אחר הנישואין אלא אסורה היתה מקודם.

והתוס' רי"ד כת' דאך דמורדת מפסדת גם התוספת (ע' לעיל סג:), אפ"ה ממאנת לא הפסידה תוספת. דהתם היא בת דעה וקנסוה רבנן להפסיד הכל, אבל יתומה קטנה שאינה בת דעת לא קנסוה רבנן.

ריז) **והרי"ף** (ס. בדה"ס) הוסיף אף אלמנה לכה"ג שלא הכיר בה, דאיתא (בע"ב) דאין לה כתובה[לה], אבל יש לה תוספת[לו]. [וק"ו משניות היכא דלא הכיר בה]. **ובהשג' הראב"ד** (לרי"ף נט: בדה"ר) תמה דמקח טעות הוא, ואמאי יתחייב לה תוספת כתובה. ואין הדעת סובלתן.

ובשלמא ממאנת מעיקרא כת' לה על דעת מתנה [שהרי ידע שיכולה למאן], וכן שנייה שהכיר בה, אבל אילונית הוה מקח טעות ואמאי יתחייב לה תוספת.

וכן תמה **הרמב"ן** (במשנה) מסברא, בלא הכיר בה האיך יש לה תוספת. והביא דמבואר[לז] דכיון שמוסיף מדעת עצמו, ולא חשש לשמא תמצא אילונית ועקרה, רצה ליזוק בנכסיו וכל זמן שתרצה לישב עמו יש לה. [וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל].

ועוה"ק **הראב"ד** דאמרי' (לעיל) דאפי' נכסי צאן ברזל אי ליתנהו לא שקלי. ונכסי צאן ברזל דינו כתוספת כתובה, ועוד דעדיפי מתוספת, שהרי

ל. **והר"ן** (והו' בכס"מ) כת' דלסבריה דרב שימי רב נחמן פליג ארב כהנא. אבל אנן סבירא לן דרב כהנא ודרב נחמן לא פליגי. דכוונת רב כהנא דאי לאו קנס היה ראוי לשלם. **והמאירי** כת' דשמא הם סוברים שדברי רב שימי אינם מכוונות.

לא. **והראב"ד** כת' ליישב בזה את דברי הרי"ף. והרא"ש דחה דלהדיא ברי"ף דבשניות דבאיתנהו נוטלת בלאות נכסי מלוג.

לב. ורב שימי בר אשי אמר ש"מ קרנא, קאי אדברי רב פפא. ולא אגוף דברי רב כהנא.

לג. ולא הוה בכלל הא דאמרי' תוספת כתובה ככתובה. דה"מ היכא שבשעת כתיבה היה לה כתובה, ונתחייב ע"ד תוספת.

ועד"ז כת' **הרמב"ן** (ס' הזכות) כיון דאין סופן כתחילתן, שמתחילה ראויות לכתובה והפסידו על עצמן.

לד. והרמב"ם קאי באילונית ובאלמנה לכה"ג שלא הכיר, ובשניה [אפי' הכיר]. ומש"כ דהני לא הכיר קאי לפרש אילונית וחייבי לאוין [ושניה אי"צ לזה]. ומש"כ דהתורה אוסרתו לא קאי אאילונית [דביש לו בנים מותרת לו, ותעמוד בכתובה ותוספת], אלא שהוא רוצה לשלחה ולישא בת בנים.

לה. [וכדין אילונית]. **והרי"ף** כת' דמסתבר דדין בלאות שלה כדין אילונית. דנוטלת בלאות בעין. ובלאות נכסי מלוג נוטלת אף כשאינם בעין, דהוה ברשותה (וע' לעיל).

לו. **והר"ן** כת' דדוקא כשיוצאת מדעתו. אבל כשהיא רוצה לצאת אין לה תוספת. דאקני לה ע"ד למיקם קמיה [וכדמבואר ברמב"ם הנ"ל], ועד"ז כת' **הראשונים** (יבמות סה.) גבי שהה י' שנים.

[וצ"ב דאינה יוצאת בלא גט ממנו. ולא תלי בדידיה ובדידה, אלא בבי"ד שמפרישים אותם].

לז. והרמב"ן כת' דדעתם רחבה מדעתינו, וקבלתם נקבל.

הביאום מבי נשא. ואפ"ה כיון דהוה מקח טעות אין לה.

והר"ן תי' דבלאות צאן ברזל קבלם עליו על דעת שלא יחזירם לעולם, אלא א"כ יוציאנה מדעתו. אבל תוספת דמתנה הוא בעין יפה יהב לה. וכיון שלא פירש אפי' תמצא שניה ואילונית נתחייב.

והראב"ד כת' דקאי רק אשניות [היכא דהכיר בה], וחברותיה לאו דוקא [ונקט אגב הגמ' בסמוך], או כיון דאיכא שניות טובא קרי להו חברותיה.

ריח) **נשים שאמרו רבנן. פרש"י** שנקטו הלשון אין להם כתובה. **והראשונים** (רמב"ן ס' הזכות בסופו, ריטב"א) הק' דבהנך דתצא מזה ומזה (יבמות פז: וגיטין עט.) נקטו הלשון אין לה כתובה, ואף דודאי אין לה תוספת כתובה[לח].

והראשונים (רמב"ן שם, ריטב"א ור"ן) **פי'** נשים שמתחילת נשואיהן לא היו ראויות לכתובה[לט] [אם מפני איסורן או מפני טעות נשואיהן], וכאותן השנויות במשנתינו דאין להם כתובה, אבל תוספת יש להן. אבל היכא דהיתה ראויה מתחילתה ואח"כ הפסידה כתובתה אין לה ג"כ תוספת כתובה[מ]. והנך דתצא מזה ומזה משום קנס מפסידות כתובתן משום צד זנות, מפסדת ג"כ התוספת.

ריט) **נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה, וכגון עוברת ע"ד וחברותיה וכו'. פרש"י** נמצאו עליה נדרים או מומין (לעיל עב:), ומקללת יולדיו וכו' (שם לעיל).

הר"ן הק' דנמצאו עליה נדרים או מומין הוה מקח טעות, ומבואר דאפ"ה תוספת אין להן. והק' מאי שנא אילונית כשלא הכיר בה. ותי' דגבי מומים כיון שהיא היתה יודעת במומיה, והדבר ידוע שאין אדם נתפייס במומין ולא באשה נדרנית, מש"ה עלה דידה הוה רמי לגלויי, ועלה סמך ולא חשש לבדוק אחריה. אבל אילונית לא היה הדבר מוטל עליה, שהרי לא היתה יודעת בכך.

ויש שפי' דגדר הדבר בתביעת מומין דנחשב מקח טעות מחמת שהאשה לא העמידה את המקח[מא]. ומש"ה הבעל אינו רוצה לשלם כלל כל זמן שהאשה לא העמידה אישות ראויה. משא"כ אילונית וכו' נחשב כמו גוף אחר, וגוף זה לא רצה לקנות. ומ"מ נתחייב לה בפנ"ע תוספת כתובה, דכה"ג התחייבות הכתובה לא הוה חלק מהתחייבות האישות.

והר"ן כת' דאף אלמנה לכה"ג וחייבי לאוין שלא הכיר בהן, אפ"ה יש להן תוספת [וכמ"ש הרי"ף]. וביאר שלא היה הדבר מוטל עליהן לגלות, דסברי דאפשר שיערב עליו המקח ואע"פ שיש איסור בדבר. משא"כ במומין ובנדרים שאין אדם ניפייס בהן.

רכ) **נוטלת מה שלפניה וכו' זינתה לא הפסידה בלאותיה וכו'. פרש"י** בנכסי מלוג קאמר[מב]. משמע דס"ל דזינתה[מג] מפסדת בלאות צאן ברזל, אפי' איתנהו[מד]. אבל **הרי"ף** כת' דאיירי אפי' נכסי צאן ברזל. וכ"מ בתוס' (יבמות פה. וב"מ סז. הנ"ל), וכן נקטו שאר **ראשונים**.

רכא) **שם. מה שבפניה.** מה שהכניסה לו, וע"ד הא דאי' (לעיל) אי דאיתנהו. **והפוסקים** דנו היכא דהבעל מכרם, וקנה בדמים סחורות וכדו' אי מקרי איתנהו. **ורע"א** (בע"ב) האריך בזה.

לח. וכס' **הזכות** הביא דטעו מקצת מחברים דאפי' הנך דתצא מזה ומזה יש להם תוספת.

לט. ויל"ד בהנך דתצא מזה ומזה, דלפ"ז יהא לה תוספת כתובה משני. דאיגלאי מילתא שהיתה אסורה עליו מתחילתה.

מ. **והריטב"א** הק' דהיכי עדיפא מי שנשאת שלא כדין בגט פסול טפי מעוברת על דת. [לכאורה כוונתו ליטול מראשון. דמשני הוה פסולה מתחילתו].

מא. ואם תעמיד את האישות יש לה כתובה שלימה.

מב. וכ"כ **רש"י** (יבמות פז:) בהנך דתצא מזה ומזה, דאין לה בלאות, דאפי' שחיקת בגדים [שעדיין בעין] לא תוציא משם. אך **הרשב"א** (שם) כת' דכוונת רש"י דבנשאת ע"פ עד א' ובא בעלה קנסו טפי מזינתה. [וכדאי' שם בכמה קנסות דקנסו טפי]. **והערול"נ** (יבמות שם) כת' דרש"י (שם) פי' כר' מנחם סתימתאה (בע"ב).

מג. ואף דבממאנת ואילונית לא הפסידה, דאילונית הוה מקח טעות וממאנת נעקר למפרע. ונתברר שלא קנאם מעולם בתורת אישות. ובשניות ע"ע מש"כ לעיל.

מד. ויל"פ דאמרי' בהו דתנאי כתובה ככתובה. והוה בכלל דין דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים.

רכב) **שם.** בפשוטו בסוגיין דזינתה מפסדת כל מה שאינו בעין. אבל **בשו"ת הרא"ש** (לב יא, הו' בב"י קטו ח) כתב דזינתה לא הפסידה הנדוניא, דהוי כחוב דעלמא. [אפי' מה שאינו בעין]. **והפוסקים** (בי"ש קטו לד ועוד) הק' דבסוגיין משמע דכל מה שאינו בעין מפסדת[מה] [וכ"ה לשון **השו"ע** (קטו ו), וכ"מ ברי"ף ורא"ש[מו]].

והבית מאיר (קטו ה) חילק דבסוגיין איירי בבגדים ושאר נכסי צאן ברזל דהבעל אינו רשאי להוציאם, אלא דאם נאבדו או הוציאם מחוייב באחריות. והרא"ש איירי בנדוניית כספים דרשאי לעשות בהם סחורה, דהוה כחוב בעלמא. ובזה נקט הרא"ש דיש עליו שם לווה וחייב מדינא בלא תנאי כתובה.

דף קא:

רכג) **בלאותיה קיימין. הרא"ש** פי' דקאי אף בנכסי צאן ברזל, דמדקתני בלאותיה סתם משמע מכל מה שהכניסה לו.

רכד) **אמר רב הונא אלמנה אשה גמורה וכו' בין לא הכיר בה יש לה כתובה.** ואף שנתברר שהיא אסורה עליו לא הוה מקח טעות.

והר"ן (נט: בדה"ר, הו' בע"א) כת' [גבי תוספת כתובה] שלא היה הדבר מוטל עליהן לגלות, דסברי דאפשר שיערב עליו המקח ואף שיש איסור בדבר. משא"כ במומין ובנדרים שאין אדם ניפייס בהן.

והאחרונים תמהו בזה מסברא, דכיון דהוחזק בכשרות האיך נימא שיערב עליו מקח איסור[א]. **והחלק"מ** (קיז י) הק' עוד כעי"ז, מ"ש מנדרים[ב] ומומים דאין לה כתובה מחמת הטעות. וביאר דהכא גם האיש פשע שהיה לו לדקדק שמא אסורה לו[ג], ע"כ אמרי' דרצה ליזוק בנכסיו[ד]. [וע"ע בי"ש שם א].

והחזו"א (עט טז) חילק דלא דמי למום במיחוש, וכגון נדרים ומומים וכדו' דנפשו של אדם סולדת נחשב כאילו פירש שלא נשא ע"ד כן. אבל מה שהיא אסורה עליו, אף דאינה ראויה כלל, נפשו של אדם מחמדתן. ואף דידעינן שלאחר שיתבונן יתחרט, מ"מ הנידון על רגע הקידושין, ולא ידעינן אילו יוודע לו ברגע זה האם יתגבר על יצרו. ונחשב דברים שבלב דליכא אומדנא דמוכח, דשמא קדמה פחזותו להתבוננותו[ה].

רכה) **שם. והבית מאיר** (קטז) הק' עוד דאי' (בכורות לז., וכ"פ השו"ע חו"מ רלד ויו"ד קיט יג) **דהמוכר דבר האסור**[ו] **באכילה הוה מקח טעות**[ז]. [ואפי' היכא דלאחר שאכלו נתברר שהוא אסור מחזיר לו הדמים, דלא הוה הנאה]. **והפוסקים** כת' בזה ב' טעמים דהנאת איסור לא נחשב הנאה, ועוד משום קנס[ח].

מה. ורע"א הביא מכמה מקומות דמעות אפי' כשהם בעין, כיון דלהוצאה ניתנה הוה כמו שאינם בעין.

מו. והמהרח"ש (ד נז, הביאו רע"א) נקט דהרא"ש חזר בו. ותמה על **הב"י** (קטו) שהביא דברי הרא"ש, ובהמשך דבריו הביא דברי שו"ת הרא"ש.

א. והאבנ"מ (לט ט) נקט בפשיטות דאשה שנדרה נטולה אני מן היהודים, כיון דאסורה לגמרי, ואין אשה אלא לבנים, הו"ל קידושי טעות ודאי. דלא עדיף מאילונית. **והקוב"ש** (רנט) כת' דמסברא נראין דבריו, ואף כל חייבי לאוין שלא הכיר בה לא יהא צריך גט, דכיון שאינה ראויה לו לבנים הוה כאילונית וכסברת האבנ"מ. אבל הביא דבסוגיין מבואר דלא אמרי' כן. [אך לדברי החלק"מ י"ל דבסוגיין איירי דוקא בפסולי משפחה שהיה לו לדקדק ולברר].

ב. ויש שהוסיפו להק' דאי' (לעיל עד:) דנמצאו עליה נדרים הוה משום קפידת העוון והעונש. א"כ כ"ש היכא דעצם הנישואין באיסור.

ג. והאחרונים (אחיעזר א כז ד, הר צבי אה"ע קפח) דנו אי שייך סברא זו היכא דנתברר שהאיש היה פסול קהל [ולא האשה], ואפשר דהוה מקח טעות.

ד. ולשון זה מדברי **הרמב"ם** (כד ד) שחייבי לאוין שהכיר בה יש כתובה, שרצה להזיק בנכסיו. [ובגמ' (יבמות קיג.) אי' לשון זה בחרש שכותב כתובה לאשתו, דמדינא אינו חייב לה כתובה כלל. ואילו הכא איירי באופן דיש לה כתובה ע"פ דין, א"כ ק"ק אמאי חשיב ליזוק בנכסיו].

ה. ולדבריו אפשר דיש חילוק בין אדם בינוני למי שמוחזק בפרישות וכדו'.

ו. ואפי' איסור דרבנן. [אלא דאיסור דרבנן היכא דאכלו חייב לשלם. דנחשב הנאה]. **והחת"ס** (או"ח סה, הו' בפתח"ת יו"ד לא ב) כת' דדבר שהותר מפני הפסד מרובה, הותר רק לו ולבני ביתו, ואינו רשאי למוכרו דהוה מקח טעות. **והקה"י** (יבמות מד) דן האם סברא זו שייך אף בפסול יוחסין שהותר לקהל משום שעת הדחק, האם נימא דאי האשה לא הכירה באיסורו הוה מקח טעות.

ז. והבית מאיר הוסיף דהתם נמי י"ל הרי הקנאתי לך כל הנאת אכילה, ומה אעשה שהתורה אסרו. אלא מוכח שאין זה טענה.

ח. ויש שנקטו דלטעם קנס הוה דוקא התם דקנסו. אבל **הבית מאיר** כת' דאף לצד דהוה משום קנס כ"ש דיש לקנוס

[ואף דדברי רב הונא נדחו, מ"מ הפוסקים הק' מתוספת כתובה לרי"ף ובחייבי עשה דהרמב"ם כת' דיש לה כתובה. וכן בהא דצריכה גט. ע' בסמוך].

והבית מאיר הביא **דהחלק"מ** (הנ"ל) כת' הטעם דהמקדש פשע, שהיה לו לדקדק. והבית מאיר כת' דצ"ל דשאני חייבי לאוין דמסתמא מפורסמים, והיה יכול לחקור. ותוכל לומר מדלא חקר סבורה שיערב עליו המקח, אע"פ שהוא באיסור. וכת' דעדיין צ"ע לשון הרמב"ם.

והקה"י (יבמות מד) תי' דהלוקח חפץ אינו רוצה דוקא חתיכה זו, ולא איכפ"ל אחרת כמותו. ומש"ה כל צד ריעותא בחפץ נחשב מקח טעות. דלמה יקח דבר שיש בו ריעותא בדמים אלו[ט]. אבל שידוכים שקשה לזווגם כקריעת ים סוף, מש"ה כל צד ריעותא לא נחשב מום לבטל המקח[י].

ועוה"ק **האחרונים** היכא שהיא ידעה והכשילתו, תחשב עוברת על דת. דמה לי הכשילתו באיסור נדה או איסור אלמנה לכה"ג[יא]. [וע' מש"כ החזו"א]. ותלי בגדר דין עוברת על דת [ע"ע לעיל עב.]. וע' אבה"א (יא יא אות ב).

רכו) **ורב יהודה אמר אחת זו ואחת זו אשה ואינה אשה וכו'.** דאף אלמנה לכה"ג הוה מקח טעות, ואין לה כתובה. **וברי"ף** מבואר דאפ"ה יש לה תוספת כתובה, וכהנך דלעיל. וכמו אילונית דהוה מקח טעות, ויש לה תוספת כתובה (ונתבאר בע"א). אבל **הראב"ד** חלק דבמקח טעות ליכא תוספת.

[וקאי לעיל דוקא אשניות היכא דהכיר בה ואממאנת].

והר"ן (הו' בע"א) ביאר דיש לה תוספת ול"ד לנמצאת עליה מומים ונדרים דאין לה תוספת כתובה, ותי' דהתם עליה רמי לגלויי. שאין אדם מפייס במומין. משא"כ חייבי לאוין דלא היה הדבר מוטל עליהן לגלות, דסברי דאפשר שיערב עליו המקח ואע"פ שיש איסור בדבר.

והבית מאיר (קטז) ביאר שהוא חייב עצמו בתוספת כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו, והרי עמדה בתנאי שלה. והרי הקנית לו הנאה, והרי עומדת אלא דהתורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות לפיכך יש לה תוספת. ואין מעשיה שלה גורמים לה להאסור, אלא שהיה בה אסור מקודם.

והבית מאיר כת' דל"ד למומין, שאינה ראויה לחיבת ביאה משום המום מאיסה עליו, דהיינו הנאתה שהקנתה לו.

רכז) **שם. ואחת זו. והרמב"ם** (כד ד, והשו"ע קטז ב) **כת'** דאפ"ה חייבי עשה אפי' לא הכיר בה יש לה כתובה. דחייבי עשה איסורן קל[יב]. **והאחרונים** (הנ"ל) תמהו דאף איסור קל האיך נאמר דשמא רוצה לעבור על האיסור. וצ"ל דרב יהודה לא פליג לגמרי על סברת רב הונא, ולא אמרי' הכא בכל אופן מקח טעות מחמת איסור.

והגר"א (קטז יא) הק' דבגמ' (יבמות פה:) דנו בעולה

כאן בתוספת כתובה, שלא תקבל מתנה במחיר חיבת ביאה איסור תורה. [דמ"ש תשלום על בשר אסור, או על ביאה אסורה]. [אך לא שמענו דהנותן אתנן במקום איסור דצריך להחזיר, ואפי' במקום קלב"מ מבואר דמהני תפיסה (ב"מ צא.). ול"מ דמדרבנן הוה גזל בידה. ואפשר דהתם ידע שאסורה עליו. ודוקא היכא דהטעהו קנסו].

ט. וכ"כ **האו"ש** (כד ד) דדוקא במידי דאכילה כשמכר לו נבילה פטור, שהוא נתכוון לאכול בשר והנאת אכילה היה יכול לטעום בכשרה כמו בנבילה. ונפשו של אדם תוהה מאכילת איסור. אבל הנושא אשה האסורה עליו, כיון שזו מצאה חן בעיניו, לא היה יכול להשיג הנאתה באופן המותר. ולא שייך שהיה יכול לישא אחרת המותרת כיון שמתאוה לזו. ומ"מ חיבת ביאה איכא בהו.
[ולפ"ז המוכר מין שכולו אסור, אלא דהטעהו שהמין מותר. יתחייב לשלם דהנאה זו לא היה יכול להשיג בהיתר].

י. [ועוד יל"פ דנבילה הוה חפץ האסור, ומש"ה שייך מקח טעות בחפץ. אבל אשה שאינה אסורה על כל העולם לא הוה סוג חתיכה פסולה. אלא דאינה ראויה לאישות לדידיה, ול"ש גדרי 'מקח טעות' בחפצא, אלא מגדרי אומדנא דתנאי. ובזה יש סברא דשמא אפ"ה ניח"ל דיחולו הקידושין. אבל היכא דאתינן עלה משום מקח טעות בחפץ בטל המקח, ולא הוה משום אומדנא דעדיף ליה].

יא. היכא דהיא יודעת, ונשאת לו באיסור והכשילתו.

יב. **וה"ה** ביאר דדוקא בחייבי לאוין שאיסורן חמור מצינו חילוק בין נודע ללא נודע לו. אבל אלו שאיסורן קל בכל גווני יש להן כתובה. וע"ע כס"מ. **והאו"ש** כת' דסברת הרמב"ם לשיטתו (א ד) דהבועל פנויה לוקה משום לא תהיה קדשה. ומש"ה ניחא ליה טפי שיהא קידושין שיוקל האיסור, דהוה עשה בעלמא ולא לאו. אבל בחייבי לאוין בין כך וב"כ באיסור לאו קאי, דמחליף איסור דלא תהיה קדשה על איסור

לכה"ג אי קנסו כתובה. ומבואר דכל שקל יותר חמיר לענין כתובה יותר, שכן קנסו שניות דאין להם כתובה.

רכח) **לא הכיר בה אין לה כתובה. הרמב"ם בפיה"מ** כת' דאם נשאום בטעות ולא נודע אסורן, דינן כדין אילונית שלא הכיר בה[יג].

והנוב"י (ת נ) כת' דמ"מ צריכה גט בתורת ודאי[יד]. דאי הוה ספק א"כ לרב הונא לא היה לה כתובה[טו]. **והאחרונים** (מלבושי יו"ט) חלקו דאדרבה לדעת רב יהודה הוה מקח טעות, וצריכה גט רק מספק או מדבריהם. וכדין כנסה סתם ויש עליה מומים ונדרים, דלרב (לעיל עג:) צריכה גט מדרבנן[טז] או מספק. אף דאין לה כתובה.

רכט) **שם. הראב"ד** (הו' בראש בסו"ד) הביא דבגמ' (יבמות פה:) אי' דהחילוק בין שניות לאלמנה אי היא מרגילתו, והק' דאי איירי בלא הכיר בה (וכדאי' בסוגיין), א"כ אף אלמנה מרגילתו, דהוא אינו יודע כלל. ואיהי ידעה בנפשה. ותי' דמ"מ סופה למיפק מיניה, ומשום פסול זרעיה לא מרגלה ליה.

רל) **אלא אימא כנסה בחזקת שאינה כן, ונמצאת שהיא כן, אין לה כתובה. פרש"י** שהטעתו, ואמרה שלא נתקדשה מעולם. בפשוטו משמע שהוא התנה שאינה אלמנה[יז], והיא הטעתו. **והפלאה** הק' דא"כ אף גט לא תהא צריכה. והמשמעות דאין לה כתובה דמ"מ צריכה גט [וע"ד מש"כ **תוס'** (לעיל עב:)].

וכת' די"ל דאיירי שקידשה בתנאי וכנסה סתם, ולדעת רב (לעיל עג.) צריכה גט. וי"ל דרב הונא ס"ל כרב. אך שוב הק' דהתם הטעם משום חזקה דאינו עושה בעילתו זנות, ורוצה שיהא בהיתר. ואילו הכא ממ"נ יש עבירה בבעילתו[יח]. ועי"ש עוד.

הדרן עלך פרק אלמנה ניזונת

דלאוי דידהו. א"כ ניח"ל דלא יתקיימו הקדושין, והוי כמקח טעות.

יג. לענין הכתובה, וכן לענין בליות ומזונות ופירות. [וכן בהלכות (כד ב) צירף חייבי לאו דלא הכיר בהדי אילונית].

יד. **והאחיעזר** (א כז) הביא **שו"ת הגאונים** (שערי צדק ג ג ג) דכהן שקידש גרושה, בין שהכיר בה ולא ידע שאסורה עליו או שלא הכיר בה, כסף הקידושין אינן חוזרים, שמא יאמרו דקידושין תופסים באחותה. [וכדאי' (ב"ב קמה.) בסוגיה דקידושין לטיבועין, שמא ישא אחותה]. ומבואר דהוה קידושי ודאי.

טו. והנוב"י כת' דאף באופן שהאשה הטעתו הוה ודאי אשת איש. **והמלבושי יו"ט** (והו' בהג' לנוב"י ובאחיעזר) חלק דבסוגיין איירי דוקא היכא ששניהם טעו. אבל היכא דהאשה ידעה והטעתו הוה מקח טעות גמור. והביא דכ"כ החלק"מ (הו' לעיל). וע"ע אחיעזר (א כז).

טז. **והאחיעזר** (שם) הביא **דבשו"ת תפארת צבי** (א) כת' דצריכה גט רק מדרבנן. וכן מס' ברית יעקב (אה"ע צא).

יז. וכמ"ש רש"י דסתמא הוה שלא התנה עמה. וההפלאה כת' דדוחק גדול לומר דבחזקת שאינה כן הוה שהאשה הזכירה כן מעצמה, ולא היה תנאי מפורש.

יח. **והוסיף דכ"ש לדעת הרמב"ם** (איסו"ב יז ב, סה"מ ל"ת קסב) ד'לא יקח' הוה דוקא ע"י קידושין, א"כ ע"י הקידושין עושה עבירה, ולא שייך לומר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

דף קא:

פרק הנושא

א) **ופסקה עמו כדי שיזון וכו' חייב לזונה וכו'.** [ע"ע בגמ' אי איירי בקנין או בשטר, או מדין דברים נקנים באמירה[א]].

ו**בתוספתא** (י, והו' ברא"ש) אי' דלא יאמר להם צאו ועשו מלאכה. אלא יושבין, ומעלה להם מזונות.

ובתוספתא אי' דלאחר שפסק לזון, האשה אינה יכולה למחול, דלאו כל כמינה לעשות שובר. שזכין לקטן ואין חבין לו. [דהוה חוב לבת, ולא אמרי' דהוה חיוב לאשה לתת לבת].

ב) **שם. לזונה. הרמ"ה** (הו' ברא"ש) כת' דאינו חייב אלא פחות דבמזונות[ב], ואפי' עשיר אי"צ לתת לפי כבודו, ואפי' היא עשירה. דדוקא באשתו אמרי' עולה עמו, ולא לענין בתה[ג]. דיד בעל השטר על התחתונה.

ו**הרא"ש** חלק דמחוייב לפרנסו כשאר אנשי ביתו. דהנותן מעות לפרנסו, מסתמא דעתו שיתפרנס כא' מבני ביתו[ד], ואף אשתו כל זמן שהיא אצלו מתגלגלת עמו במה שהוא סועד, ודוקא במשרה ע"י שליש קבעו קיצבה.

ו**הרא"ש** כת' דמ"מ אם חלתה אי"צ לרפאותה. ודוקא בנזונת ע"י תנאי בי"ד אי' (לעיל נב:) דרפואה שאין לה קיצבה הוה כמזונות[ה]. ו**הריטב"א** הוכיח כן מהירושלמי דאי"צ לשלם דמי רפואות. [וע"ע בסמוך בדברי התוס'].

ו**הראשונים** (ריטב"א, רא"ש, ר"ן) **הביאו מהירושלמי** דחייב בה' שנים הראשונות. [ולא אמרי' דהוה חוב לזון איזה שנים שירצה[ו]].

והמשך הירושלמי היו ביוקר ונעשו בזול, אם מחמתו [נתעבב מלפרוע] נותן ביוקר. אם מחמתה, נותן בזול[ז]. אבל היה בזול ונתייקר אפי' היכא דהיא גרמא, נותן ביוקר.

ג) **לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה, אלא מוליך לה מזונותיה וכו'. פרש"י** כלומר אם הייתי מקיים את אמה הייתי זנה. [וס"ד דכיון דגירשה פטור[ח]]. ו**הרא"ה** כת' דס"ד דיכול לטעון אם את אצלי[ט] יש לך מזונות [וכדאי' במשנה לקמן קג. גבי אלמנה]. קמ"ל שמוליך לה מזונות[י], וביאר דמי שנתחייב מזונות לחבירו, חייב לזונו במקום שהוא. ודוקא חיוב מזונות דאלמנה הוה כעין מחיים, שהיא אצלם.

ו**הריטב"א** הוסיף בשם רבו דהמתחייב לזון את חבירו פשיטא דחייב כל המזונות. אלא דס"ד דבת אשתו התנה שיהא זן אותה על שולחנו כמו אמה. [קמ"ל דהוה כמו המתחייב לאדם מעלמא].

א. ו**הריטב"א** כת' דקמ"ל דבדברים בעלמא נתחייב.

ב. וע"ד הא דאי' (לעיל סד:) במשרה את אשתו ע"י שליש.

ג. ובפשוטו מבואר בגמ' (לעיל סח., ורש"י שם) דתקנת מזון הבנות הוה לפי כבודו. אבל דעת **הרמב"ם** (יג ו) דאינו נותן מזון הבנות כפי עשרו, אלא לפי צרכן בלבד.

ד. ולא שיתנהו לרע מכל בני הבית, שיהיו הם אוכלים בשר ושותין יין והוא יאכל זרעונים וישתה מים.

ה. ו**הרא"ש** ביאר דדוקא באוכלת בתנאי בי"ד מחוייב להספיק כל צרכיה, אבל המקבל עליו לפרנס אין הרפואה בכלל.

ו. ע"ע עד"ז ר"ן (נדרים סג.) גבי נדרים.
ו**המשנ"ל** (גירושין ח כב) הביא מדברי הראשונים (כאן) לענין תנאי בגט, ע"מ שתשמשי את אבא שתי שנים, דדעתו על השנים הראשונות. אך דחה דיש לחלק דדוקא המתחייב לעשות פעולה אחר זמן פלוני, דאמרי' דהוה שנים הראשונות. אבל תנאי, כל זמן שנתקיים התנאי מהני, ואי"צ דוקא בשנים הראשונות אלא באיזה זמן שירצה מקיים תנאו.

ז. וכ"פ **השו"ע** (קיד א) דאם עיכב מלזון ואח"כ הוזל משלם כפי היוקר. וע"ע אבנ"מ (שם).

ח. וק"ק דהמשנה נקטה כשנשאת לאחר, והשני נתחייב לזונה. ומשמע דקמ"ל דאף דנכנסה לרשות השני. [ואילו קודם שנשאת לאחר הבת יכולה לבא אצל הראשון, אף שגירש את אמה].

ט. וקאי על הבת, ולא על האם. ע' רש"ש.

י. ו**השיטמ"ק** כת' דלדברי רש"י לא קאי אהא.

והרא"ש והר"ן (בשם הרשב"א) כת' דנותן לה כל דמי המזונות. ולא דמי לאלמנה שנותנים רק כפי ברכת הבית (כדאי' לקמן קג.). דבבנות כך נתחייב לתת לה בבית אמה[יא]. [ויתבאר עוד לקמן קג.].

והרא"ש (ותלמידי ר' יונה בשיטמ"ק) הביא בשם **הרמ"ה** דאם כל א' מהם אומר אני זנה עמי, ואיני רוצה ליתן דמים, הדבר תלוי בה אצל מי היא רוצה להיות.

ד) **ניסת וכו' והן נותנין לה דמי מזונות וכו'.** ואף שהיא אי"צ מזונות מחוייבים לה. ובהמשך המשנה אי' מפני שהיא כבעלת חוב. **הריטב"א** הביא **י"מ** דאפי' מתה נתחייב ליורשים, כבע"ח. **והראשונים** (ריטב"א, רא"ש) חלקו דדוקא כשהיא ראויה לזון[יב]. והביא כן מ**הירושלמי** (כאן) מתה, כבר מתה.

והאחרונים הביאו ראיה מהגמ' (ב"ב קמ.) בת אשתו מהו שתמעט בנכסים, כיון דאילו מתה לית לה וכו'[יג]. וצ"ע להנך י"מ. **והאבנ"מ** (קיד ה) חידש דהנך י"מ איירי באופן דגובה ממשעבדי, שהיא כבעלת חוב [והגמ' (לקמן קב:) פי' בקנו מידו[יד]]. אבל באופן דלא גבי ממשעבדי[טו] הוה חיוב לזון, והחיוב מתחדש בכל יום ויום [וציין לדברי **הרשב"א** (הו' בר"ן לעיל צ: מט: בדה"ר) גבי מזון הבנות דחל חיוב בכל יום[טו]]. ובגמ' (ב"ב) איירי בכה"ג שלא קנו מידו, ולא גבי ממשעבדי.

[והאבנ"מ חידש דאף המחייב עצמו מזונות חל חיוב הממון בכל יום[טז], לדעת הרשב"א. וכן נקט **הגר"א** (חו"מ קד לג)[יז]. אך בפשוטו כשמחייב עצמו לזון הוה חוב מעיקרא, וכל יום הוה רק זמן פרעון[יט]].

ובירושלמי (והו' בראשונים) אי' חלתה כמו שנשאת. [ואף דאינה צריכה מזונות מחמת חולי, נתחייב ליתן לה דמי מזונות].

והריטב"א (והו' ברמ"א חו"מ ס ג) דייק מהירושלמי דאינו חייב ברפאותה. וכ"כ **הרא"ש** (ו יב)[כ].

ה) **הפקחין היו כותבין כל זמן שאת עמי. פרש"י** ולא אם אמות או תמותי או אגרשיך. **הרא"ש** כת' דאפי'

יא. ועוד דאפי' באלמנה היכא דיש לה טענה [וכגון שטוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים] נותנין לה מזונותיה משלם (כדתנן לקמן קג.).
אבל **ר"ת** (במרדכי והג' אשר"י) כת' דנותנים לה כפי ברכת הבית. **ור' ברוך** חלק עליו דהכא שאני שכותב לה את תהא יתבא בביתי משמע שאינו מקבל עליו אלא כשהיא בביתו ולא בבית אחר.

יב. **והריטב"א** הביא מח' **רשב"א ורא"ה** כשפטרו א' ממס לזמן קצוב, האם יורשין מתחייבין.

יג. **והפלאה** (קו"א קיא ה) הק' דהו"ל לרא"ש להביא דין זה מהתם, ואמאי הביא כן מהירושלמי. ותי' די"ל דהגמ' ב"ב איירי בפוסק לזון אותה סתם, וכיון דלא פירש כמה שנים סתמא הוה כל זמן שהיא צריכה. וע"ד מש"כ **החכ"צ** (בהג' ט"ז ס ג) דהפוסק לזון סתם, אפי' נשאת אין לה. [ואילו בסוגיין איירי בה' שנים דוקא]. והאבנ"מ דחה דבגמ' (ב"ב) אי' להדיא דאפי' נשאת יש לה. [ע"כ לא איירי בסתם, או דלא כחכ"צ].

יד. וע"י הקנין חל חיוב מעכשיו, ולא רק בכל יום ויום. [ולפ"ז בסוגיין יש ב' אופני חיוב שונים זה מזה, דבשטרי פסיקה נתחייב 'לזון' והחיוב מתחדש בכל יום ויום. ואילו היכא דקנו מידו (או למ"ד ע"י כתיבה) חל חיוב ושעבוד מעכשיו].
ויל"ד בדברי האבנ"מ, אמאי לא נימא דאף שעשו קנין, עדיין כוונתם דחל החיוב בכל יום. [ואפשר דא"כ כלתה קנינו. א"נ דעיקר הקנין משום שעבוד נכסים מעכשיו. א"נ כיון דשעבד עצמו בעין יפה אמרי' דחל חיוב ממון גמור].

טו. בדברים הנקנים באמירה [וכמ"ד (לקמן קב:) דלא גבי ממשעבדי].

טז. דמש"ה לא נחשב מלוה ע"פ מוקדם במקום מלוה בשטר מאוחר.

יז. ובשעת פסיקה חל חיוב 'לזון', והוה חיוב ממון רק כל יום ויום שצריכה מזונות. [ובפשוטו מבואר דיש חיוב מחודש שנקרא 'לזון'. ועיל"פ דהוה חיוב ממון להשלמת המזונות, אלא דכל זמן שלא הגיע הזמן כל יום אין כאן חסרון מזונות. ודוגמא לדבר חיוב אחריות, לדברי הקרני ראם (לעיל צב.) דל"מ תפיסת משכון קודם שגבו את הקרקע. וגרע מחוב תוך זמנו].

יח. דהגר"א דחה את דברי הרשב"א (הנ"ל) דהחיוב חל כל יום. דבמשנה (כאן) מבואר דפוסק לזון בת אשתו גבי ממשעבדי. ובגמ' (גיטין נא., וע"ע לקמן קב:) הוצרכו לידחוק אמאי אין מוציאין למזון בנותיו. [ומבואר דפשיט"ל לגר"א דאין לחלק בין תקנת מזון אלמנה למחייב עצמו לזון בת אשתו].
והאבנ"מ (הנ"ל) יישב קו' הגר"א [לצד קב:] דבסוגיין איירי בקנו מידו, וכה"ג ע"כ החיוב הוא מעכשיו. [אך עדיין קשה קו' הגר"א מהגמ' בגיטין דהוצרכו במזון הבנות משום דאין כתובין או קצובין. אך אף בזה י"ל דקאי בטעם התקנה, דהיה לחכמים לתקן חיוב גמור מעיקרא ויגבה ממשועבדים, וכמו היכא דקנו מידו. אך לאחר דאינו גובה ממשועבדים תקנו שחל בכל יום].

יט. דבפשוטו י"ל דהרשב"א איירי רק בתקנה דרבנן, דלא הוצרכו לתקן לחייבו מעיקרא, אלא דחל חוב בכל יום ויום.

כ. **והרא"ש** כת' כן מסברא, ולא הביא מקור לדבריו מדברי הירושלמי. ומדברי התוס' (לעיל נ: הו' בסמוך) משמע דחייב ברפואתה.

גירשה והחזירה אין חייב. דבשעה שגירשה כבר נפטר[כא].

ומבואר דהיכא דלא כתב מחוייב, אף שגירש את האשה או מתה. ולא אמרי' דבשעה שנתגרשה פקע החיוב [ע"ע רא"ה לקמן קב:]. **והט"ז** (ס ג) דן במי שנתחייב לזון את בנו וכלתו שיעור זמן, ומת הבן, האם מחוייב לזון את כלתו. והביא דבמשנה מבואר דאף שנתחייב לזון את הבת אף לאחר שגירש את האשה, ולא אמרי' אנן סהדי שנתחייב רק כל זמן שהיא תחתיו [ע"ד הא דאי' לעיל מז]. וכת' דאף היכא דנתחייב בלשון 'בת אשתו' דהוה כאומר כל זמן שאת אשתי, דא"כ אמאי הוצרכו הפקחין לכתוב להדיא.

והאו"ש (מכירה יא טז) דחה דהתם הבן היה מחוייב לזון את אשתו, והוה כאילו נתחייב לפרוע את החוב של הבן. ולא נתכוון להתחייב לכלה בפנ"ע. משא"כ הכא דהיא אינה מחוייבת לזון את בתה.

ו) **תוד"ה והיא.** אמאי לא חשיב להו קצבה למזון הבנות וכו'. [כיון דמספר השנים קצוב עד בגרות]. ומבואר דקו' התוס' מ"ש בת אשתו דמבואר במשנה דנחשב קצוב [וגובה ממשועבדים], ואילו בנותיו לא נחשב קצוב.

ותוס' (לעיל נ:) נקטו הטעם משום דאין קיצבה למטה, דאפשר שתנשא. ואף דיש קיצבה למעלה עד בגר לא נחשב קצוב, דשמא יהא פחות[כב].

ותוס' (שם) הביאו צד דמזונות לא נחשב קצוב משום שמא תלקה ותצטרך רפואה. דהוה בכלל מזונות (כדלעיל נב:). אך תוס' דחו דמבואר דפסק לזון בת אשתו ה' שנים נחשב קצבה. **והרא"ש** (לעיל ו יב) תי' דדוקא מזונות אשתו אינו קצוב, דכיון דמחוייב בתנאי בי"ד לזונה חייב ברפואתה. אבל כשקיבל עליו לזון את בת אשתו לא נתחייב ברפואתה[כג].

ורע"א נסתפק הפקחין שהיו כותבין כל זמן שאת עמי, האם גובה ממשעבדי. דכיון דיש הרבה צדדים שלא יתחייב יחשב אין לו קיצבה למטה.

ודעת **הרמב"ן** (גיטין שם) דמזונות נחשב לא קיץ, דפעמים שהשער מתיקר ומוזיל[כד].

ז) **שם.** דעת **הרמב"ם** (מכירה יא טז) דלא מהני לחייב עצמו דבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות ה' שנים. ואף שקנו מידו לא נשתעבד[כה]. [ומבואר דמזון או כסות ה' שנים נחשב דבר שאינו קצוב, אף דאפשר לשום בערך כמה יעלה. ודלא כתוס' דידן (ולעיל נ:) דכה"ג נחשב קצובים].

והריטב"א הביא צד דהוה חסרון דוקא במתנה[כו]. אך הביא דמשמע ברמב"ם[כז] דאף במכירה ל"מ למכור דבר שאינו קצוב[כח].

והרמב"ם (שם יז) ביאר דהא דמהני לפסוק לזון את בת אשתו, מפני שפוסק בשעת נישואין. והדבר

כא. **והריטב"א** הביא (בשם הרשב"א) דנח' בזה בירושלמי.

כב. **ותוס'** הביאו עד"ז לענין עישור נכסים שיחשב אינו קצוב כיון דתלי באומדנא.
דתוס' (שם) הביאו צד דעישור נכסים נחשב קצוב משום דיש קיצבה למעלה [לצד דל"מ אומדנא ביותר מעישור נכסים], א"כ יכולים לקוחות ליזהר ולהניח כדי עישור נכסים. ותוס' דחו דגבי מזונות מבואר דלא נחשב קיצבה, כיון דאין קיצבה למטה. וע"כ הטעם דפרנסה נחשב קצוב משום שהלקוחות יכולים לברר הדברים ע"י בי"ד, ולשום כמה הוא אומד לתת.

כג. **והרא"ש** כת' דאם קיבל עליו לזון איש נכרי לא מסתבר כלל שיתחייב ברפואתו. וכמ"ש **הריטב"א** (כאן, הו' לעיל) ע"פ הירושלמי. וכ"כ **הש"ך** (חו"מ ס י).

כד. **והרמב"ן** הביא דבגמ' (לעיל נח:) מבואר דמזונות נחשב לא קייץ. **והרמב"ן** כת' דאין לומר דהתם איירי במזונות דכל ימי חייה, ומש"ה נחשב לא קייץ. דא"כ אף מעשה ידיה דלעולם יחשב לא קייץ. וע"כ דאפי' מזונות של שנה או שנתים קרי מידי דלא קיץ.

כה. והרמב"ם ביאר שזו כמו מתנה, ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה. [והביא דכן הורו רבותיו].

כו. **והריטב"א** כת' סבור הייתי דהרמב"ם קאי דוקא מחייב עצמו דרך מתנה וגמילות חסדים, ואילו דרך שכירות ומכירה מודה הרמב"ם. **והמהרש"ח** (בני שמואל חו"מ ס, והו' במשנ"ל שם) כת' דתמורת דמים חל החיוב, דאגב זוזי גמר ומשעבד.

כז. **והריטב"א** הוכיח דהרמב"ם הוצרך לפרש דשאני שטרי פסיקתא, והא איכא שכר שנשאת לו. ועוד הביא **דהרמב"ם** (מלוה כה יג) כת' דערב על דבר שאינו קצוב לא נתחייב, ואף דערב הוציא מעות על פיו והוה דרך מכר.

כח. **והרמב"ם** (מכירה כא ג) כת' דהמוכר 'כל מה שיש בבית זה' וכדו', לא קנה, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל כיוצא בזה.

דומה לדברים הנקנים באמירה. [ושטרי פסיקתא מהני אפי' בדבר הנקנין באמירה[כט]].

והראב"ד השיג לא ידעתי מאין הורו כן. ועוה"ק דבסוגיין (בסוף העמ') המקשה נקט דקאי כר' יוחנן ובלא שטרי פסיקתא[ל]. ועוה"ק **הראשונים** מכמה סוגיות[לא] דמתחייב דבר שאינו קצוב. **והריטב"א** הביא דדעת כל רבותיו דיכול להתחייב דבר שאינו קצוב.

והכס"מ כת' דהמקור של הרמב"ם מהגמ' (לקמן קב:) דל"ש להתחייב לבנות בקנין [והגמ' דנה דוקא היכא דגירשה ואהדרה].

חייב אני לך מנה בשטר

ח) **תוד"ה אי.** או משום משטה אני בך וכו'. [וכדאי' (סנהדרין כט.) דהיכא דלא אמר אתם עדי יכול לטעון משטה. ואי' (שם כט:) משום שלא להשביע את בניו[לב]].

ומשמע בתוס' דאיירי באותו אופן. אבל **הטור** (ושו"ע חו"מ פא ג, ע"פ הרא"ש סנהדרין ג כה) כת' דטענת משטה הוה דוקא כשתבעו[לג]. והיכא דלא תבעו ל"ש משטה אלא שלא להשביע את עצמו[לד].

והש"ך (פא יב בסופו) הביא מסוגיין דמבואר דשייך משטה אף כשאינו תובעו [וסתמא דגמ' בסנהדרין משמע דאתם עדי הוה משום טענת משטה[לה]]. דדוחק לומר דבסוגיין איירי שתובעו[לו], דא"כ מ"ט מקשה בפשיטות מ"ט דר' יוחנן דקמחייב[לז].

והקצות (שם ח) דחה דבסוגיין לדעת הרמב"ם והשו"ע (ע' בסמוך) [למסקנא] איירי משום קנין אודיתא. וקנין אודיתא ודאי הוה רק כשאומר אתם עדי.

ט) **והב"ע דא"ל חייב אני לך מנה בשטר וכו' אלימא מילתא דשטרא וכו'. רש"י ותוס'** (בפי' הא') דאיירי בהודאה בכתב. ור' יוחנן סבר דלשון זה לחוד [בלא חתימה] נחשב שטר[לח], ול"ש טענת משטה בהודאה בשטר.

אבל **ר"ת** (בתוס' קב.) פי' דלמסקנא איירי במשעבד עצמו ע"י השטר [ואינו דרך הודאה, וידוע שלא היה חייב לו מעיקרא].

ועד"ז כת' **הרי"ף** דמבואר בהמשך סוגיין דאיירי דקביל על נפשיה מילתא דלא הוה מיחייב בה. וקי"ל כר' יוחנן דחייב אני לך מנה בשטר חייב, ואפי' לא אמר אתם עידי. וכל שכן אי אמר אתם עידי דבהא אפי' ר"ל מודה. וכ"ש היכא דקנו מיניה.

כט. ובשו"ת הרמב"ן (סד) הק' דאי לא משתעבד בשאר קנין, א"כ אף עמדו וקדשו לא יהני. דלאו תנאי ב"ד הוא, אלא מילתא דטעמא הוא בההיא הנאה דקא מיחתני אהדדי גמרו ומקנו אהדדי. [וכענין שאמרו (ב"ב קעג:) דערב משתעבד בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה. וכן (ב"מ צד.) מתנה שומר חנם להיות כשואל, בההיא הנאה דמפקיד ליה גביה גמר ומשעבד].

ולא מהני דברים הנקנין באמירה בדברים שאין להם שום הקנאה בעלמא. ול"מ להקנות דבר שלא בא לעולם [וכ"פ הרמב"ם זכיה ו יז, ע"ע לקמן קב:]. ואת"ל דל"מ דרך הקנאה בדבר שאין לו קיצבה, א"כ לא משתעבדו בפסיקתא. ואדרבה אפי' בתנאי ב"ד קא אמרי' (ב"ב קמח.) מילתא דליתה בבריא ליתה בשביב מרע.

ל. וה"ה דחה דהמ"ל ולטעמיך. [ולעולם אף לר' יוחנן מהני רק משום שטרי פסיקתא].

לא. ובשו"ת הרמב"ן (סד, **ובסה"ת** שער סד א ב, ובראשונים גיטין נא.) הק' מהגמ' (ב"מ טז.) במוכר מה שאירש מאבא. [וע"ע קצות ס ב, וגר"א רט ג]. ועוד הוכיחו מחיוב אחריות על שבח. ועוד הוכיח מהגמ' (קידושין עח; וכן הביא הר"ן שם לב. בדה"ר) דנאמן על בנו במיגו שבידו לתת במתנה, אף דהוה דבר שאינו קצוב. וע"ע ש"ך (ס יב).

ובסה"ת (הו' בקצות ס ב) כת' דלר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם מהני, דאף דהשתא אינו קצוב. לאחר שיבא יהא קצוב.

לב. ומבואר (שם) דטענינן טענת שלא להשביע. ועי"ש בראשונים לענין טענת משטה.

לג. דפרש"י (שם) דבשביל שהיה שואלו דבר שלא היה, היה שוחק בו. וע"ע קצות (פא ח).

לד. וטענת שלא להשביע ל"ש היכא דתבעו. א"כ ב' סברות אלו לא איירי באותו אופן.

לה. ועוד כת' הש"ך דל"ש טענת שלא להשביע את עצמו בפניו (ע' ש"ך שם לד שהאריך בזה). ובסוגיין איירי דאומר לחבירו.

לו. ויל"ד דהשטר יוצאת עכשיו לפנינו, ולא ידעינן אי כתב כן ע"פ תביעה. ונימא דיכול לטעון שתבעת אותי, ומש"ה כתבתי במשטה.

לז. והביא דהעיטור ובסה"ת (מב א ג) הביאו מסוגיין דטענינן משטה, אפי' לא תבעו. מדפריך מ"ט דר' יוחנן. [וכת' דאף דקי"ל דטענת משטה צריך לטעון ולא טענינן ליה, י"ל דה"ק אמאי חייב הא יש לו אפשרות להפטר ע"י טענה כזו].

לח. ולכאורה ר"ל פליג דלא נחשב שטר. אך לשון הגמ' דר"ל סבר דלא אלימא מילתא דשטרא [משמע דהוה שטר,

והרמב"ם (מכירה יא טו, והשו"ע חו"מ מ א) כת' דהמחייב עצמו בממון לאחר [בלא תנאי כלל], אע"פ שלא היה חייב לו כלום הרי זה חייב. שדבר זה מתנה היא ואינה אסמכתא. כיצד האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה, או שכתב לו בשטר וכו' (הו' בסמוך). אע"פ ששניהם מודים והעדים יודעים שלא היה לו אצלו כלום, שהרי חייב עצמו כמו שישתעבד הערב. וכזה הורו רוב הגאונים. [ומבואר מדברי הרמב"ם דמהני דיבור בעלמא להתחייב, **והפוסקים** (ש"ך מ ד) נקטו דהתחייבות קיל מקנינים[לט]].

והרמב"ן האריך להק' [על פשטות דברי הרי"ף[מ], והפוסקים הביאו דבריו לתמוה על הרמב"ם] דבכמה מקומות מבואר דהמחייב עצמו צריך קנין[מא], ואין אדם משעבד עצמו בדברים בדבר שאינו חייב, ואף כשאמר לעדים אתם עדי. והרמב"ן כת' דאיירי שנתחייב בקנין שטר [וע"ד דעת ר"ת], וכשמסר השטר לפניהם קנה לר' יוחנן. וכת' דמש"כ הרי"ף דאף ר"ל מודה דמהני אתם עדי, היינו כשהוא מודה שהיה חייב לו מעיקרא. דהא דעת ריש לקיש דל"מ שטר להתחייב מה שלא היה חייב מעיקרא.

ועוה"ק **הפוסקים** במש"כ הרמב"ם (וכן השו"ע) דהוה כמו שישתעבד הערב, משמע דילפי' מערב דמהני להשתעבד בדיבור ובלא קנין[מב]. והא **הרמב"ם** (מלוה כו א) פסק דערב [קודם חיתום שטרות] איירי בקנין.

והקצות (מ א) כת' דהרמב"ם איירי[מג] במחייב עצמו בלשון הודאה[מד], ומשום קנין אודיתא[מה].

ואף דא"א להשתעבד בדברים בעלמא, מ"מ מהני הודאה אפי' להקנות חפץ בעין[מו], והוה קנין גמור לכל דבר[מז]. וכדאי' (ב"ב קמט.) דמהני הודאת איסור גיורא להקנות את המעות, ואף שידוע ששיקר

אלא דלא אלים להחשב הודאה], והול"ל לא אלים כתיבתו להחשב כשטר.

לט. והפוסקים הק' סתירה בשו"ע, **דהשו"ע** (ס ו) מבואר דצריך קנין. **והש"ך** (ס כו) תמה בזה.

מ. וכת' שראה מקצת מחברים אחרונים שטעו בזה. [ואפשר דכוונתו לרמב"ם].

מא. דהא ערב נמי צריך קנין או מתן מעות, ובהה"א הנאה דקא מהימן ליה. (וכדאי' ב"ב קעג: וקעו. ע"ע בהמשך הסוגיה). ובגמ' (ב"מ צד. גבי מתנה ש"ח להיות כשואל) מק' במאי בדברים [ותי' בהה"א הנאה]. ובגמ' (שם נח.) גבי שומר בקרקעות אי' דקנו מידו.

והר"ן כת' דלדברי הרי"ף והרמב"ם מהני בכל הנך אתם עדי, והא דאי' דמהני קנו מידו, ה"ה דאם אמר אתם עדי מהני. והא דבעינן בערב בהה"א הנאה, משום דדמי לאסמכתא (כדאי' ב"ב קעג:).

והש"ך (מ ד) כת' דדוקא היכא דמחייב עצמו בלא תנאי מהני אתם עדי, אבל בשומרים הוה חיוב בתנאי [שאם יאנס ישלם], ומש"ה בעינן קנין.

מב. והש"ך (מ ו) דחה דכוונת הרמב"ם להוכיח דסוגיין איירי כשאינו חייב לו מעיקרא, דומיא דערב (שהובא בהמשך הסוגיה).

מג. אך **האמרי בינה** (הלואה טו) והקה"י (קידושין יד) הק' דהרמב"ם סיים כמו שהערב מתחייב. וצ"ב לדברי הקצות.

מד. ודלא כמגיד משנה, וסמ"ע וש"ך ושאר פוסקים דנקטו דדעת הרמב"ם דמהני לשעבד עצמו בדיבור בעלמא בלשון אתם עדי. והביאו דהרמב"ן ורשב"א חלקו דבעינן דוקא שטר. והביאו דכ"כ **בשו"ת הר"י מגאש** (צז) דהכותב בשטר נתחייב פלוני לפלוני [בתורת חיוב] השטר בטל, שנראה שהוא הקנאה ומטבע אינו נקנה בחליפין. ובשטרות שלנו כוונתנו הודאה להקנאה, וכשכותב אמר לנו פלוני חייב לפלוני כך וכך וקנינו ממנו על כך [מהני].

מה. הנתיבות (שם) נקט דהיכא דהודה בלשון לשעבר כו"ע מודו דמהני קנין אודיתא. **והרי"ף והרמב"ם** חידשו דאף היכא דניכר מתוך דבריו דמחייב עצמו מכאן ולהבא, ולא היה חייב מעיקרא. מהני התחייבות בלשון אתם עדי.

מו. והקצות (קצד ד) נקט דלא מהני בדבר שאינו ברשותו. ומבואר בדבריו דקנין אודיתא שייך לגדרי הקנינים [אלא דל"צ מעשה קנין]. ויש שפי' דמוסר את השליטה בגדרי הראיות, ועי"ז נחשב מעשה הוראת בעלות.

אך **החזו"א** (ב"ק יח ו) נקט דמהני אף כשאינו ברשותו, דהוה דין הנהגת הבי"ד מכח הודאת בע"ד. וכ"ד **החכ"צ** (טז, הו' בפתח"ת רג ג) דמלוה נקנה בהודאה.

והקצות הביא **דתוס'** (ב"ב קמח.) נקטו דמלוה נקנה באודיתא, וביאר דתוס' ס"ל כצד (ע' תוס' לעיל נה:) דמלוה נקנה אגב קרקע. והביא דה**תשב"ץ** (א קנב) כת' דהלואה אינה נקנית באודיתא.

מז. והקצות (קצד ד) האריך בהא דמהני קנין אודיתא דרך הודאה להקנות דבר. ואף שידוע שלא היה שלו.

והקצות דן דידהני אף לענין מכירת חמץ לנכרי. **ותוס'** (ב"מ מו.) נקטו דמהני להקנות מעות לענין פדיון מעשר. אבל **תוס'** (ב"ק קד:) כת' דלא מהני לפדיון מעשר, דבעינן שהמעות יהיו קנויות לו מדאורייתא. [והאחרונים דנו אי כוונת התוס' דל"מ בגדרי האיסורין כלל, או דהוה קנין דרבנן, ול"מ לדאורייתא. ואכמ"ל]. והקצות הביא דנח' בזה **הב"ח והט"ז** (יו"ד קסח יד) אי מהני לענין איסורין.

וע"ע רשב"א (קידושין כו:) וריטב"א ישנים (ב"מ מו.). וע"ע מה שציין הקצות שם. **והמקו"ח** (תמח ח) הבריע דל"מ אודיתא באיסורין.

בהודאתו[מח]. [אבל **בשו"ת הרשב"א** (ד נ) כת' דל"מ הודאתו בלא מעשה קנין, אלא דבי"ד מחייבין אותו ע"פ הודאתו[מט]]

והקצות כת' דה"מ כשאמר כן בפני עדים, ואמר אתם עדי. דקנין אודיתא מהני ע"י העדים המעידים [שיכול לתבוע ע"פ הודאתו][נ], ולא דמי לשאר קנינים דלא איברי סהדי אלא לשיקרי[נא]. **והנתיבות** (שם) חלק דהודאה גמורה מהני אף בלא עדים[נב].

י) **שם. הרמב"ם** (הנ"ל) כת' כ"יצד האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה[נג], או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אע"פ שאין שם עדים, או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר[נד], ואף שלא אמר אתם עדי, הואיל ואמר בשטר הרי זה כמי שאמר הוו עלי עדים וחייב לשלם. ומשמע מדבריו דבסוגיין איירי שאמר בעל פה הריני חייב לך בשטר, וסברת אלימא שטרא דנחשב כאומר אתם עדי. [וכ"ש היכא דכתב בשטר שהוא חייב, וכדאי' בהמשך הסוגיה[נה]].

יא) **רש"י ד"ה ה"ג.** ואע"פ שכתב ידו הוא, הואיל ולא חתם פטור וכו' אבל הכא הכי כתב ליה חייב אני לך מנה ולא חתם בו. ועד"ז כת' **תוס'** (ד"ה דאמר). ולכאורה מבואר דלא נחשב 'שטר כתב ידו' כיון דלא חתם בו. ואפ"ה לר' יוחנן אמרי' דאלימא מילתא דשטר, ומשום דיני שטר נחשב הודאה [אף דליכא חתימה].

יב) **רש"י ד"ה אלימא.** הואיל ובפני עדים מסר לו. משמע דכוונת רש"י דנחשב שטר ע"י עדי מסירה [אף דליכא עדי חתימה]. אך בפשוטו מבואר **בתוס'** (גיטין ד.) דבשטרי ממון מהני הודאת בע"ד בלא עדי מסירה[נו].

ו**בפסקי הריא"ז** כת' דאף היכא שלא היה כתוב בכתב ידו, ולא היה בו שום חתימה אלא שמסר לו אותו כתב בפני עדים. וגדולה היא הודאת הכתיבה להתחייב בה כאילו אמר לעדים אתם עדיי.

ו**תוס'** (קב. סוד"ה אליבא) כת' דבסוגיין ל"מ עדי מסירה להחשב שטר גמור [לדעת רש"י] כיון דלא כתוב בה שמותיהן. ואין מוכיח כתיבתו.

יג) **תוד"ה דאמר.** כשכתב לו אני פלוני חייב לך מנה, דהא נמי כחתם תחתיו וכו'. [כיון שכתב שמו, אף דלא כתב כן דרן חתימה].

ו**הרמב"ן** (גיטין פו.) **הביא די"א**[נז] דהא דאי' (ב"ב קעו.) הוציא עליו כתב ידו, ה"מ חתם ידו. והרמב"ן חלק דמבואר (גיטין שם) דאף כשהבעל כתב את הגט בכתב ידו מהני[נח], אף בלא חתימת ידו. והר"ן (שם) דחה דבגט הוזכר שם הבעל, וכשכתב שמו הוה כמו חתם ידו. [וכמ"ש תוס'].

דף קב.

יד) **לא, כשטרי פיסקתא. פרש"י** וקמ"ל דדברים נקנין באמירה, ול"צ קנין. [ע"ע לקמן בע"ב]. ואף דאין

מח. ובס' **ארעא דרבנן** (אלגאזי ה קצא בהערה, הו' בפתח"ת רג ג) הביא דבס' **מוצל מאש** נסתפק האם מהני הודאתו על לולב שיחשב 'לכם' ויצא יד"ח. ועוד נסתפק היכא דהקנה בהודאה, ולאחר שנטלו חזר והודה שהוא של נותן, האם אמרי' דממ"נ למפרע לא יצא יד"ח. והארעא דרבנן הכריע דודאי יצא יד"ח.

מט. **והחזו"א** (ב"ק יח ו) כת' דהודאה אינו קנין, אלא דהוה כח הדין לדון ע"פ הודאתו. והוה שלו בגדרי המשפט.

נ. והביאו דב"כ **המהרש"א ומהר"ם** (גיטין יג: על תוס' ד"ה גופא). אבל **הפנ"י** (שם) חולק דאף באודיתא לא איברי סהדי אלא לשיקרי. [והמשובב ציין **דהפנ"י** (ב"מ מו.) כת' דהיכא דמצי טעין משטה ל"מ לחיוב].

נא. ו**במשובב** ביאר דדוקא שאר קנינים גוף המעשה הוא הקנין, לא איברי סהדי אלא לשקרי. אבל אודיתא כל זמן שלא אמר אתם עדי בפני עדים, אין כאן אודיתא, ואם אין אודיתא אין קנין.

נב. ו**הנתיבות** הביא **דתוס'** (ב"מ מו.) נקטו דמהני בעומד בגורן. והמשובב דחה די"ל דתוס' נקטו דסתם גורן מצויין בני אדם [ע' תוס סנהדרין ו:].

נג. וכוונתו למש"כ הרי"ף (הנ"ל) דהיכא דאמר אתם עדי אף ר"ל מודה. וכ"כ הר"ן דס"ל דהא דאי' מעיקרא אי דאמר להו אתם עדי מ"ט דר"ל דפטר, איירי בבא להתחייב עסקינן. ופשיט"ל דכל שאמר אתם עדי מחייב.

נד. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) לישנא אחרינא כלומר אני מחויב לך ושטר היה לך ואבדתו, אלימא מלתא דשטרא כיון שהזכיר לו שם שטר דהואיל ובההוא שטר שנאבד הויא חתימי ביה סהדי ל"צ לאמר אתם עדי.

נה. ומשמע דבתרוייהו נח' ר' יוחנן ור"ל. וקצת קשה מנ"ל לגמ'.

נו. ובפשוטו משמע דמהני בלא עדים כלל. וע"ע שו"ע (חו"מ קצא א) וסמ"ע שם. אך **רע"א** (שם) ו**הקצות** (מב א) נקטו דצריך עדים לאשווי שטרא, ותוס' איירי דוקא כשיש עדי חתימה.

נז. ואפשר דכוונתו לדעת רש"י ותוס' בסוגיין.

נח. והביא **דרש"י** (במשנה שם) כת' דקאי אף כר' מאיר, דכתב ידו כק' עדים.

חידוש בראיה שבשטר, בעיקר הקנין יש חידוש. וע"ע בגמ' (בע"ב) דנחלקו אי ניתנו ליכתב [ע' שם]. ובסוגיין משמע דהוה שטר גמור[א].

טו) **ת"ש כתב לכהן וכו' חייב ליתן לו וכו'.** תוס' (ד"ה תא שמע) **פי'** דנתחייב ע"י השטר[ב]. **והשיטמ"ק** כת' דלכאורה כוונתם לפר"ת דהנידון בסוגיין משום התחייבות ע"י השטר.

אך לדעת רש"י בסוגיין הנידון משום הודאה. **והשיטמ"ק** דייק **דתוס'** (כאן) קאי לדעת רש"י [דרק בהמשך דבריהם הביאו דעת ר"ת]. וע"כ דכוונת התוס' אף לדעת רש"י מהני לחייב עצמו ונשתעבד ע"י השטר[ג].

ובשלמא לר' יוחנן מחוייב ליתן מחמת השטר, ומבואר **בתוס'** (ד"ה אמאי) דכיון דכתב סתם שחייב ה' סלעים, הכהן יכול לתובעו כחוב בעלמא [מלבד הפדיון][ד].

ותוס' (ד"ה חייב, וכ"כ הריטב"א בדעת רש"י[ה]) כת' דאיירי בשטר גרוע, ונתחדש דאפ"ה מתחייב לדעת ר' יוחנן. ומש"ה הגמ' מקשה לר"ל. [אך לדעת ר"ל י"ל דאיירי בשטר גמור].

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) כת' דבסוגיין נחשב שטר גרוע, כיון שהוא נתכוון לכתוב לפדיון הבן. ואיגלאי מילתא דלא הוה שטר גמור, אלא מילי בעלמא. ואפ"ה מהני לר' יוחנן דס"ל אלימא מילתא דשטרא[ו].

טז) **תוד"ה לברור לו כהן.** אפי' במכירי כהונה וכו' ומיהו צריך כתיבה דלא ליהדר ביה[ז]. משמע דע"י הכתיבה נשתעבד שלא יוכל לחזור בו, וכיון דעיקר השעבוד הוה מדאורייתא מהני השטר להשתעבד לכהן זה. **והשיטמ"ק** דן בדעת רש"י דהכתיבה לא מעלה ולא מוריד, ועיקר חיוביה משום שעבודא דאורייתא. ואפ"ה תי' הגמ' דהכתיבה מהני לענין לכתחילה דאין ראוי ליתן לכהן אחר. אבל בדיעבד אי נתן לכהן אחר אפשר דיצא יד"ח.

יז) **בא"ד והמ"ל שכתב לו משום דלא לימא פרעתי, הואיל ובשטר גמור איירי. והריטב"א** תי' דאיירי בשטר כתב ידו, ולדעת הגאונים (רי"ף סוף ב"ב, ע' תוס' לעיל כא.) נאמן לטעון פרעתי.

יח) **דאמר עולא דבר תורה פדוי לכשיתן[ח] וכו'.** [**פרש"י** (בכורות נא:) שהרי נתן הפדיון]. **תוס'** (ד"ה אי הכי) **פי'** דקודם שיתן אינו פדוי, דהוה שעבוד בעלמא. **ותוס'** (בכורות נא:) דייקו דדוקא לכשיתן, ואפי' זקפם עליו במלוה לא הוה כאילו הכהן קבלם וחזר והלוה לו[ט].

והרשב"א (קידושין ה.) הביא מכאן דאף מדאורייתא אינו פדוי עד שיתן, ואינו פדוי ע"י השטר. ולמד דהמחייב עצמו מנה בשטר ומקדש בו אשה אינה מקודשת, דשטר ההתחייבות לא נחשב מנה לקדש בו את האשה. [ודלא כמשמעות רש"י שם[י]].

א. אך הגמ' (שם) דוחה דבמשנה איירי באמירה, בלא כתיבה.

ב. והגמ' תי' דמשועבד לה מדאורייתא, תוס' פי' דכיון דיש קצת שעבוד חל חיוב ע"י השטר [ומשמע דמהני השטר לחייב עצמו לכהן זה]. וע"ד הא דאי' (בע"ב) גבי ערב, דשייך בשעבוד דאורייתא.

ג. **והשיטמ"ק** כת' דאף בחיוב אמרי' כן, דהשתא ס"ד דכיון דאין בנו פדוי, ע"כ חייב משום כתיבת השטר ולא משום הפדיון. אלא דהוה הודאה שנתחייב לו, ואף בעלמא כה"ג נשתעבד ע"י השטר.

ד. ויל"ד היכא דהכהן מודה דלא היה חייב לו מעיקרא. ובפשוטו לדעת רש"י בסוגיין איירי בגדרי ראיה בעלמא, והיכא דשניהם מודים שלא היה חייב לו מעיקרא פטור. [דלא מצאנו ברש"י דהוזכר בסוגיין ג"כ קנין אודיתא].

ה. [**והשיטמ"ק** כת' ע"ז דאילו הריטב"א היה רואה דברי רש"י מה"ק לא היה כותב כן].

ו. ולכאורה משמע דכתוב כשטר גמור, ואפ"ה כיון דידעינן שנתכוון לכתוב עבור הפדיון לא הוה שטר גמור. וצ"ב דאי ידעינן דכוונתו לכך, א"כ האיך מהני כלל. ואת"ל דמ"מ אין הוכחה מתוך השטר, אך א"כ אמאי נחשב מילי בעלמא. ובמה דמי לכתיבה בלא חתימה.

ז. וכ"כ **תוס'** (ב"ב קכג:) דמכירי כהונה הוה כמו מתנה מועטת דמהני חזרה, אלא דאסור לחזור בו. [ואכמ"ל].

ח. כ"ה הגירסא כאן, אבל בגמ' (בכורות נא:) המילה 'לכשיתן' נוסף בסוגריים מרובעות [ואינו בעיקר הגירסא].
ובגמ' (בכורות נא:) הו' ברייתא תני תנא קמיה דרב נחמן בנו פדוי לכשיתן. [ודלא כמשנה]. ורב נחמן אמר לו דהברייתא מדברי ר' יוסי ברבי יהודה סתימתא, ואמרי לה זו דברי ר' אלעזר בר"ש סתימתא. אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי.

ט. ואם מחלם הכהן אינו פדוי עד שיתן. [ואפי' לדברי הברייתא].

י. **והמחנ"א** הביא **דרב האי גאון** (ס' המקח יג) הביא בשם

והמחנ"א (מעות ה) דחה דשאני פדיון הבן דאין פודין בשטרות. ומש"ה אין פודין אף בשעבוד שנתחייב לו.

וכ"כ **הקצות** (קצ ו) דשטר התחייבות אין גופו ממון, אך כת' דיש לחלק דדוקא שטר חוב דאחרים אין פודין בו, דקונה את החוב ע"י הראיה, ומש"ה ה'שטר' אין גופו ממון. אבל שטר חוב דידיה, כיון דמחייב עצמו נשתעבד בו והוה גופו ממון[יא]. וע"ע חי' ר' שמואל (קידושין ה).

ועוד דן **המנח"ח** (שצב ז) דבפדיון הבן אין כאן התחייבות מחודשת, דהא בלאו הכי מחוייב לפדות. וגזיה"כ דצריך ליתן הפדיון לכהן, א"כ מה מוסיף כח השטר.

יט) **שם.** מבואר בראשונים (הנ"ל) דאף מדאורייתא מהני רק לכשיתן. אבל **הט"ז** (יו"ד שה ג) הביא דמן התורה פדוי במה שמחייב עצמו בשטר לכהן בשביל הפדיון אלא דחכמים אמרו שלא יהא פדוי, גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות שיתן לכהן שט"ח על האחרים[יב]. **והנתיבות** (סו א) כת' דצ"ל דכוונת הט"ז לכשיתן, אבל קודם לכן ודאי אינו פדוי. והביא את דברי התוס' (ד"ה אי הכי). וכ"כ **הברכ"י** (יו"ד שם).

כ) **שם. דבר תורה פדוי לכשיתן וכו'. האחרונים** הק' דמ"מ כיון דתקנו רבנן דאינו פדוי, א"כ נימא דהוה מקח טעות. דנתן ע"ד לקיים מצוות פדיון, ואדעתא דהכי שיצטרך לפדות שוב לא היה נותן. וי"ל דמ"מ כיון דהוה פדיון מדאורייתא לא נחשב מקח טעות. ועוד דלא הוה מקח טעות בגוף הפדיון, אלא דחכמים חייבוהו לחזור ולפדות אח"כ[יג].

ומהר"י קורקוס (ביכורים יא ז) דן דהטעם משום שלא פירש להדיא בשטר דנותן עבור הפדיון. והביא **דתוס'** (ד"ה אמאי) כת' דהיכא שפירש שחייב לפדיון בנו איצטריך טעמא דעולא [אף לר' יוחנן]. ומהר"י קורקוס חלק דכה"ג אינו חייב ליתן, כיון דנתחייב לפדיון בנו, ובנו אינו פדוי אם יתן מחמת השטר [משום תקנה דעולא].

כא) **רש"י ד"ה שמא.** בשטר חוב שיש לו על אחר וכו' דאתי למימר מה לי האי שטרא וכו'. צ"ב דהכא לאחר שנתן השטר ג"כ פרע המעות, ובמה דומה לפדיון בשטר חוב.

ורש"י (בכורות נא:) הביא צד דהוה גזירה שמא יפדה בשטר [ע"י שיכתוב שטר על עצמו], ואפי' כשאינו נותן לו כלום.

כב) **תוד"ה כתנאי.** והשתא משמע וכו' דחשיב כמודה שנעשה ערב בשעת מתן מעות. [לפרש"י דהנידון בסוגיין על הודאה בשטר]. וע"כ איירי דמודה שנשתעבד בגוף ההלוואה [שהוציא את המעות על פיו].

ותוס' (ב"ב קעו.) תי' דאף חנוק איירי בנתחייב ע"י שטר, ומשום אלימותא דשטרא.

ותוס' (גיטין כא.) תי' דבתרתי פליגי[יד], בין כשכתב ואני מודה שאני ערב [ובזה נח' בגדרי הודאה בשטר]. ובין כשכתב ואני נעשה ערב מעכשיו [ובזה נח' אי נעשית הקנין כדבעי]. [ועד"ז מש"כ תוס' בסמוך בד"ה ואליבא, וע"ע מהרש"א שם].

כג) **תוד"ה אליבא.** ור"ת מפרש כולה סוגיה בלא הודאה וכו' שרוצה להשתעבד ולהתחייב לו מנה בשטר זה וכו'. ומשמע דדעת ר' יוחנן דקנין שטר מהני להתחייב, ור"ל פליג דלא מהני קנין שטר להתחייבות. [וע' מש"כ לעיל].

ותוס' כת' דהא דאי' כמאן דאמר אתם עדי לאו דוקא[טו]. אבל **הרי"ף** (הו' לעיל) נקט דאף לר"ל מהני התחייבות בלשון אתם עדי.

גאון דהיכא דהלוקח כתב שטר חוב ומסרו למוכר מהני לקנות את החפץ. והקצות הביא דתלי במח' הראשונים (קידו' ה:) בסוגיית מנה אין כאן משכון אין כאן.

יא. **והקצות** ציין דעד"ז כת' (קכו ט) דהא דאין אונאה בשטרות, ה"מ כשמוכר שטר חוב בכתיבה ומסירה, דקנה הראיה שבהם ואין גופו ממון. אבל מכירת חוב ע"י מעמד שלשתן, כיון דמהני למכור את גוף החוב יש בזה אונאה.

יב. וכן מבואר **בב"ח** (שם ז) דמדינא בשעת מסירת השטר פדוי. **והתומים** (סו א) כת' דהך גזירה הוה אטו שטרות של אחרים, דאי שטר שלו שכתב לו הנני חייב לך הא באמת דבר תורה פדוי. [וכדברי הט"ז].

יג. ובכמה ספיקות חייב לחזור ולפדות אח"כ, ולא אמרי' דהוה מקח טעות בגוף הנתינה.

יד. **לפרש"י** דהנידון בסוגיין משום הודאה. **ותוס'** (שם) כת' דלדעת ר"ת הנידון בסוגיין משום התחייבות בשטר ניחא.

טו. [ואין הדמיון טוב]. אלא אגב תחילת הגמ', וה"ק דמהני התחייבות כמו אילו אמר אתם עדי, והודה שנתחייב ע"י הלואה.

כד) **בא"ד ואין לתמוה היכי משתעבד בשטר זה**[טז], **הא אין מטלטלין נקנין בשטר**[יז]. תוס' נקטו דהתחייבות ממון שייך לקניני מטלטלין [ואף דאינו קונה דבר בעין, אלא מחייב עצמו וגורם שעבוד. מ"מ נחשב מטלטלין].

והשער"י (ה ב) הוכיח דגדר התחייבות הוה זכות ממון על הגוף, דאי נימא דהוה מצווה בעלמא לפרוע החוב, א"כ מה שייך בזה לדרכי הקנינים. וע"כ דקנה זכות ממון, ולא הוה קנין אתן ומצוות נתינה בעלמא[יח].

כה) **בא"ד הואיל וטרח וכו' גמרו משעביד נפשיה, דהא אפי' באמירה בעלמא יש דברים שנקנים וכו' ה"נ מתוך שטרח לכתוב שטר**[יט]. משמע דשטר מהני לשעבד עצמו משום דגמר דעתו, וכמו דברים הנקנין באמירה [ע' בע"ב][כ].

והאחרונים (קוב"ש שלו) **הביאו** דמהני גמירות דעת גמור להקנות[כא], אף בלא מעשה קנין[כב]. וכ"כ **החזו"א** (ב"ק כא ה) דדברים הנקנין באמירה הוה משום דגמר דעת חשוב כעין קנין[כג].

והביא כן מדברי **הרשב"א** (ב"ק קב:) שכת' דהא דאדם מקנה את הבגדים לבניו, ואף שלא זכו ע"י אחר, כל שדעתו קרובה להן הרבה גמר בדעתו בהקנאה וזכייה לקנות. ועוד הביא תוס' (בכורות יח:) אהא דמקני לרועה כהן מקום בחצירו. וכן אמרו (ב"ב קמב:) במזכה לעובר, דמהני להקנות לבנו שדעתו של אדם קרובה אצל בנו[כד].

ואביו של החזו"א (חו"מ כב) כת' וכלל גדול בעיקר הקנין הוא שיגמור את בלבו להקנות הדבר לחבירו, וחבירו יסמוך דעתו עליו. ויש דברים שקי"ל לחז"ל שבדיבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו. ויש שאינו גומר בליבו רק ע"י קנינים למפורשים מה"ת או מחז"ל[כה]. וכ"כ **הקוב"ש** (ב"ב תל) דמבואר דעיקר כל הקנינים נעשה ע"י המחשבה דגמר ומקני, ומש"ה במקום דאנן סהדי דגמר ומקני א"צ מעשה קנין.

אבל **הנוב"י** (חו"מ ק כח) דחה דודאי לא מהני גמירות דעת לחוד בדברים הנקנין באמירה, וע"כ תקנת חכמים היא, דאל"כ מה בכך דגמר ומקני באמירה. שאין האמירה קנין, ומה מועיל גמירת דעת. היעלה על הדעת דגמירות דעת לחוד יקנה חפץ בעין[כו].

כו) **בא"ד ועוד דשמעי' ליה לר' יוחנן הנותן מתנה מועטת לחבירו קנה וכו'. הרש"ש** תמה דהתם הוה רק לענין מחוסרי אמנה דאסור לחזור. ולא

והרמב"ן הוסיף שאי אפשר לפרש כמאן דא"ל אתם עדי שאני מחייב לו עצמי, דודאי ל"מ לשעבד עצמו בדברים [הו' לעיל]. ואי אפשר נמי לפרש כמאן דאמר אתם עדי ומסר השטר בפניהם, דהא ר"ל פליג אפי' כשמסר השטר בפני עדים או החתים אותם בו.

טז. **והשער"י** הביא דלמ"ד (ב"מ יג.) דעדיו בחתומיו זכין לו, מהני השטר לשעבדו. ונתחייב בקנין השטר בשעבוד ממון של ההלואה. [ודוחק לומר דקנה רק שעבוד הנכסים בלא שעבוד הגוף].

והתומים (מ א) הק' כן, דרש"י (ב"מ יג.) מבואר דמהני להתחייב בשטר, ואילו בסוגיין מבואר ברש"י דמהני רק להודאה. **והנתיבות** (שם) דחה דהתם אין הלוה משעבד עצמו בחנם, אלא נתחייב בעד החוב שנתחייב המלוה ליתן לו ההלואה [שהבטיח לו], ובזה מודה רש"י שיכול לשעבד נכסיו בשטר דמיחשב כחליפין.

יז. **ובשו"ת הר"י מגאש** (צז) כת' דלא מהני להתחייב בשטר, דתורת חיוב השטר נראה שהוא הקנאה, ומטבע אינו נקנה בחליפין. [וכת' דמה שנהגו לכתוב בשטר פלוני נתחייב כוונתם מדין הודאה על הקנאה]. [ולדברי הר"י מגאש אף חליפין לא יהני, דאין מטבע נקנה בחליפין. וצ"ע דאי' בכמה מקומות דמהני קנו מידו].

יח. והביא מדברי **הרמ"ה** (ב"ב ג. אות כו). וע"ע תוס' (לעיל נד:).

יט. לכאורה לפ"ז יהני שטר במטלטלין, כיון דטרח לכתוב שטר. וצ"ל דאין הדברים שווים בגמירות דעת.

כ. ומבואר בתוס' דדברים הנקנין באמירה הוה בלא מעשה קנין. ודלא כצד (הו' בע"ב) דהוה מעשה קנין דבההיא הנאה, והנאה חשוב ככסף.

כא. אבל **הרמב"ם** (מכירה א א) כת' דהמקח אינו נגמר בדברים.

כב. אך יש לדחות דכוונת התוס' ד'אמירה' [או מעשה החיתון] מהני, דבמקום שיש גמר דעת גדול מהני מעשה כל דהו. [וכמו בסוגיין דמהני שטר להתחייב, אף דאינו מעשה קנין ראוי. מ"מ קים להו לחז"ל דכה"ג מהני מעשה כל דהו לקנין].

כג. **וחתן הנוב"י** (שו"ת נוב"י חו"מ ק כז) כת' דגמר ומקנה באמירה בעלמא כקנין דעלמא. [והנוב"י חולק, ע' בסמוך].

כד. אך הביא **דהרמב"ן** (יבמות סז.) כת' דהתם הוה תקנ"ח.

כה. ואף היכא דמהני ע"י מעשה קנין, המעשה הוה רק היכי תמצא שיהא גמירות דעת. והמעשה קנין מצד עצמו לא מהני. [ואכמ"ל].

כו. וכ"כ (שם כו) דמאן משגח ביה אם רצונו שיהיה זה הקנין או לא. וע"כ דדברים הנקנין באמירה הוה תקנת חכמים.

הוה גדר קנין. ואילו בסוגיין הוה חיוב גמור שיוכל להוציאו בדין.

והקוב"ש (ב"ב שעד) הביא מדברי התוס' דמכירי כהונה הוה קנין גמור, אלא דאפ"ה קים להו לחז"ל שיוכל לחזור בו כל זמן שלא יצאת מרשותו. דנתכוון להקנות בתנאי שיוכל לחזור כל זמן שהוא ברשותו[כז].

ויש שתי' דהוה גדר קנין במקצת, דקנה לענין שיחשב ברשותו [וכדאי' ב"מ שם שיכול לתרום עליו], ואף דלא הוה קנין גמור. ותוס' למדו דכמו שמצאנו התם קנין במקצת בדברים, ה"נ קנין גמור.

כז) **בא"ד וא"ת**[כח] **אמאי לא הוי שעבוד בזה השטר כעדי מסירה, י"ל וכו' כיון שאין כתוב בו שם הערב אלא כתיבתו, דכיון שאין מוכיח מכתיבתו שהוא מסרו וכו'. והקצות** (נא ג) הביא את דברי התוס' דשטר בעי שם מלוה ולוה. אפילו למ"ד עדי מסירה כרתי ולא בעי מוכח מתוכו אפ"ה כל שלא כתב שמו ולא מוכח מכתיבתו שהוא מסרו אינו שטר כלל. [וציין לנידון אי גט מהני מדאורייתא בלא שמות הלווה והמלוה, ע' תוס' גיטין כ.].

אמנם **הנתיבות** (מט ח ובמקור חיים תמח ט) נקט דנחשב שטר בלא שמותיהם כלל.

כח) **בא"ד ואע"פ שלפי הירושלמי קשה דר"י אדר"י, אין לחוש דבכמה דוכתי פליג אגמ' שלנו**[כט]. [ומבואר בתוס' דאפ"ה ילפי' מהירושלמי, אף דאין ראיה שהאמוראים סותרים זה את זה].

דף קב:

כט) **דשייך בשעבודא דאורייתא וכו'**. בפשוטו כוונת הגמ' דחיוב ערבות הוה מדאורייתא. דכתיב אנכי אערבנו. [ואף דאיירי הכא לאחר מתן מעות, מ"מ עיקר חיוב ערבות הוה מדאורייתא. ולדעת רש"י י"ל דהוא מודה שנתחייב בשעת מתן מעות. אך **הריטב"א** כת' דאף לרש"י מהני משום אודיתא, כיון דהוה הודאה גמורה].

אבל **המאירי** פי' כלומר שהלווה כבר נכנס בשיעבוד מן התורה [ע"י ההלואה], והוא ערב על אותו השיעבוד שבא מן הדין[א].

דברים הנקנין באמירה – בהיא הנאה דקמיחתני

ל) **גופא אמר רב גידל וכו' עמדו וקידשו וכו'. ע"ע תוס'** (לקמן קט., ולעיל נג., וקידושין ט:, והריטב"א כאן, והפוסקים נא א) שדנו אי דוקא כשקידש באותו מעמד, או אף קידש לאחר זמן.

לא) **אמר רבא מסתברא מילתא דרב בבתו נערה, דקא מטי ליה הנאה וכו'. פרש"י** כסף קידושיה[ב]. **ותלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דאף שאותו הזכות הוא דבר מועט, אפ"ה כיון שהקידושין נעשין על ידו, וע"י הקידושין הללו שהוא זוכה בהן היא אסורה לכל העולם חייב לגמור כל המעשה. [דהאב נתחייב בקנין].

והרמב"ן (ס' הזכות) הביא דבירושלמי מק' ולא נמצא קונה אשה ומטלטלין בשווה פרוטה. והרמב"ן ביאר דהירושלמי הוכיחה דלא הוה כנגד כסף הקידושין, וא"כ דוקא הבת. אלא אפי' הבן קונה דהא ל"ש להקנות המטלטלין בפרוטה של הקידושין.

כז. ודבר תימה הוא דנימא דהוה גמר דעת גדול, ואפ"ה יש בו תנאי שיוכל לחזור בו. [אך מצאנו הלוקח ע"מ לבקר, דיש ראשונים דהוה קנין גמור, אלא שיוכל לחזור בו].

כח. קו' זו לפרש"י, ולשיטתו דלא איירי בשטר גמור [וכמ"ש תוס' לעיל]. ותוס' הק' דאי יש כאן עדי מסירה הוה שטר גמור.

כט. ותוס' כת' דהרבה דברים יש בירושלמי שצריך להפכם. **והאו"ז** (עגונה תרצה) כת' קבלתי ממורי **ר' יהודה ב"ר יצחק שירליאון** שאין להקפיד אם הירושלמי מחליף אמוראים או תנאים מגמ' דידן, מקולא לחומרא או מחומרא לקולא. ולא סמכינן בהא אלא אתלמוד דידן, ומחלפינן סוגיית ירושלמי בתר סוגיית גמרא דידן ולא בעינן לשנויי בהו אלא אגמרא דידן סמכינן. [וע"ע שו"ת רשב"א מיוחסות צו, וראב"ד מעש"ש א י].

וכן **בריי"ף** (כאן) דחה דברי הירושלמי ע"פ סוגיין. **ובהג' מהרש"ם** ציין דה**ב"י** (אה"ע קכ) כת' דהרמב"ם (עי"ש) נקט דלא כגמ' (גיטין סז:), דבירושלמי לא חילקו, ובני מערבא הוו בקיאי בדברי ר' יוחנן טפי מרב פפא. [והמהרש"ם כת' דברי"ף (כאן) דחה דברי הירושלמי בדעת ר' יוחנן. ועי"ש שציין עוד כ"מ].

א. והערב שייך לשעבוד של הלווה דהוה מדאורייתא.

ב. [ולפ"ז קידש בשטר או ביאה אינו מתחייב. אלא כמו בוגרת]. ולכאו' מבואר מכאן דגדר קידושי נערה, דהאב זוכה [שהוא המוכר], ולא שהמעות לבת, והאב זוכה ממנה משום שבח נעורים. (ע' לעיל מו:).

לב) **והאלוקים אמר רב אפי' בוגרת, דאי לא תימא הכי**

וכו'. הריטב"א דייק דרבא לא שמיע ליה דקאי בבוגרת, אלא הכריח כן מסברא. וש"מ דיכול אינש לומר כה"ג [לשון שבועה] אפי' על מילתא דלא שמיע ליה, כיון דיש הוכחה.

לג) **אלא בההיא הנאה דקמיחתני אהדדי, גמרי ומקני להדדי.** ועד"ז מצאנו בכמה מקומות קנין בהיא הנאה.

ובשו"ת הרמב"ן (סד הו' לעיל קא:) כת' דשטרי פסיקתא בהיא הנאה דגמרי ומקנו בה כקנין דמי, ובקרקעות קנו ובמעות נשתעבדו זה לזה.

ותוס' (בע"א) משמע דמהני משום גמירות דעת לחוד, באמירה בעלמא. וע' מש"כ לעיל.

והמקנה (קו"א נא) נקט דמהני משום הנאה[ג], והנאה נחשב קנין כסף אף לקידושי אשה. וכדאי' (קידושין ז.) דמקודשת בקבלת אדם חשוב.

והמקנה הק' האיך מהני להקנאת מטלטלין. ותי' דהנאה עדיפא טפי מכסף בעין[ד]. והוסיף דהכא מבואר עוד אפי' מטבע שאינו נקנה בחליפין, ובפסיקא נקנה אותו מעות עצמו. דרב סתמא קתני, ומשמע אפי' מטבע.

אמנם **המאירי** כת' דהוה תקנת חכמים. ואף דדברים בעלמא הוא. ותי' דהוה תקנת חכמים[ה]. וכ"כ **הנוב"י** (חו"מ ק כו וכח, ות מח).

והריטב"א (כאן וקידו' שם) הביא בשם **הגאונים** דמהני הא דרב גידל, אפי' בפוסק מטבע [דל"מ חליפין] ואפי' בדבר שלא בא לעולם, ושאינו ברשותו[ו]. אבל **הרמב"ם** (זכיה ו יז) כת' דמהני רק בדבר שברשותו, ודבר שבא לעולם[ז].

ניתנו ליכתב

לד) **ניתנו ליכתב. פרש"י** דברים הללו שהן בלא קנין, אם באו[ח] להחתים עדים [האם רשאי]. **הריטב"א** הביא בשם **רש"י** דספק הגמ' האם ע"י שכותבים שטר יגבה ממשועבדים, או דכיון דאין בהם קנין, אף ע"י כתיבה לא גבי ממשעבדי[ט]. דאין כתיבתם עיקר. [ומשמע דרשאי לכתוב, אלא דהספק האם נחשב שטר. אך **רש"י** (לפנינו) כת' דלצד דלא גבי ממשעבדי, אינו רשאי לכתוב שטר[י]. ועד"ז כת' **הרמב"ן** (ס' הזכות) דהנידון האם ע"י כתיבה הוה כמלוה בשטר[יא]. [ומבואר מדבריהם דלא ניתנו ליכתב פי' דאין לזה כח שטר[יב]].

ותוס' (ד"ה ניתנו) **פי'** דהנידון אי מסתמא רשאי לכתוב, וכמו היכא דקנו מידו (ב"ב מ. וסנהדרין כט:, ודאי מהני. אך לדעת רש"י (בע"א) לא מהני קנין שטר להשתעבד, אא"כ נשתעבד בקנין).

ג. והקוב"ש (שלו) הק' דהכא תרוייהו נהנין זה מזה, א"כ לא יחשב קבלת הנאה לקידושין.

ד. וציין דכ"כ הב"י (חו"מ קצ) דמהני הנאת נתינה לאדם חשוב דנחשב ככלי, וקנה בו בתורת חליפין.

ה. והמאירי הביא יש שפי' טעם התקנה, כדי שלא יטעו לומר שהקדושין תלויין בתנאים, ואילו לא יקיימו התנאים יא ספק בקדושין.

ו. וכ"כ **העיטור** דא"א מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא בפסיקתא.

ז. וכ"כ **בשו"ת הרמב"ן** (סד הו' לעיל קא:) דשטרי פסיקתא הוה כקנין, ול"מ בדברים שאין להם שום הקנאה, כגון דבר שלא בא לעולם. והק' אמש"כ הרמב"ם דמהני בדבר שאין לו קצבה, דאם אין לו דרך הקנאה לעולם, א"כ לא משתעבדו בפסיקתא.

ח. לכאורה משמע דשניהם באו יחד לכתוב את השטר, ומש"ה אין כאן נידון מצד דעת המתחייב. וכ"כ **הרא"ש** (בפסקים ובתוס' הרא"ש, וכן הביא הטור נא) דמשמע מדברי רש"י דאפי' אם רוצים שניהם לכתוב אינן יכולים לכתוב [והתוס' רא"ש חלק, כדברי התוס' ד"ה ניתנו].

והשיטמ"ק הביא דהריטב"א חולק בדעת רש"י [דמדעת שניהם מהני כתיבה]. [דהיכא דעושים שטר התחייבות חדש

ט. וכן משמע **ברמב"ם** (זכיה ו יז, ועד"ז אישות כג יח) שכת' דדברים אלו לא ניתנו להכתב, לפיכך אינן כשטר עד שיטרוף בהן. [והראב"ד השיג דדבריו מעורבבין]. **והה"ה** ביאר דאין כתיבתן עושה שטר לגבות מן המשועבדין. דכשנשתעבד באמירה שלה משום הנאת איתתוני הוה דוקא אצל בני חורין, לא עלה על דעתם להשתעבד אצל משועבדין. הילכך אפי' נכתב מהן שטר אינו טורף.

והטור (נא) הביא דנראה מדעת הרמב"ם כדעת רש"י [דאפי' שניהם רוצים לכתוב אינן רשאין]. **והב"י** חלק דלדעת הרמב"ם רשאי לכתוב, אלא דלא מהני הכתיבה לגבות ממשועבדים. [וכדברי הרמב"ן והריטב"א בדעת רש"י].

י. [ומדברי הריטב"א בסמוך מבואר דלא גרס כן בדברי רש"י].

יא. או אינן אלא מלוה על פה שהרי לא שעבדו עצמן ולא קבלו עליהן בחוב כלום. ובהיא הנאה דמיתחתני אהדדי לא גמרי ומקנו למשועבדים. והביא דכן פרש"י. וכ"כ **הר"ן** בדעת הרי"ף (קידושין).

יב. ואילו לרש"י לפנינו הגמ' כפשוטו, דכיון דאין לזה כח שטר, ממילא אינו רשאי לכתוב. דחיישינן לבי"ד טועין. וכ"כ **האבה"א** (זכיה ו יז).

ולעיל נה.). [או שצריך צווי שניהם לכתוב[יג]. ומשמע דהיכא דכתבו מדעת שניהם ודאי יש לזה דיני שטר[יד]].

ולר"ח ור"ת (בתוס' ד"ה הכא[טו]) הנידון האם הקנין הוה דוקא ע"י כתיבה[טז].

לה) **או לא ניתנו ליכתב. פרש"י** דלא ליטרוף ממשעבדי, כיון דליכא קנין לא משתעבדי נכסי. בפשוטו מבואר ברש"י דשטר התחייבות ל"מ לשעבד עצמו ונכסיו [וכשיטתו בע"א]. ועוד יש שפי' דאיירי שכתבו את השטר בלשון עדות, ולא בלשון התחייבות. ומש"ה ל"מ.

לו) **תוד"ה ניתנו.** פי' משום דסתם קנין לכתיבה עומד. מבואר בתוס' דקאי בכל קנין, אף בהה"א הנאה דסוגיין[יז]. אבל **תוס'** (לעיל נה. ד"ה כתובו, ורשב"ם ב"ב מ.) כת' דדוקא קנין חליפין אמרי' דסתם קנין לכתיבה עומד. כיון דבעין יפה מקנה לו מיד, ואינו רוצה להמתין עד שילך ויזכה.

לז) **איתיביה הפקחין היו כותבין וכו'.** בפשוטו (לפרש"י) הביאו מגוף המשנה שהיו כותבים, דרשאין לכתוב [וע"כ דיש לזה דיני שטר[יח]]. אבל לדעת **ר"ח** בתוס' דיוק הגמ' דבעינן דוקא ע"י כתיבה[יט].

ולפי' הא' בתוס' לכו"ע רשאי לכתוב ע"י דעת המתחייב. **והראב"ד** (לרי"ף) פי' דראיית הגמ' דא"כ אמאי קרי להו פקחין, דטפשין הם שעושין ממלוה על פה מלוה בשטר על עצמם. דע"י הכתיבה גובה ממשועבדים.

לח) **דאיתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה וכו'.** דנח' אי צריך דעת האשה[כ] בכתיבת שטר הקידושין. **ופרש"י** דצריך לכתוב על פיה, ובפשוטו צריך שיכתבו את שטר הקידושין ע"פ צווי שניהם. וכמו דבגט בעינן צווי הבעל. אבל **החת"ס** (אה"ע ב מו) כתב דאף למ"ד דבעי דעת האשה, לא בעינן צווי ושליחות. [אלא דעת בעלמא[כא]].

והבי"ש (לו ג) העלה צד דסגי שהאשה מתרצית להתקדש, ולא צריך הסכמתה לגוף השטר, ויכול לכתוב שטר בלא דעתה[כב]. אך הק' דבדברי הראשונים משמע דאפי' עשתה שליח לקבלת הקידושין לא סגי בהכי.

והאבנ"מ (לב ד) הק' לדעת **הראשונים** (ע' תוס' לעיל ב: וכ"מ) דכל שטר צריך שיהא מדעת המתחייב, א"כ האיך יהני שטר קידושין בלא דעת האשה. **והאחרונים** (קוב"ש קידושין פ ועוד) תי' דדין דעת המתחייב לאו דוקא, אלא בעינן דעת בעל השטר[כג].

יג. **והראב"ד** (בהשגות לרי"ף) ביאר שכל זמן שלא נכתבו אין נגבין אלא מבני חורין, ומשנכתבו גובין מן משועבדין. ומש"ה לא ניתנו ליכתב אלא מדעת שניהם.
ובפשוטו משמע בתוס' דהצד דניתנו ליכתב דהוה אומדנא דניחא להו לכתוב, כיון דעשה קנין. [וחל שעבוד ע"י הכתיבה]. אבל **הראב"ד** (לרי"ף, בפי' קו' הגמ') כת' שעד שלא נכתבו נמי כמלוה בשטר הם [ומש"ה בסתמא לא איכפת להו לכתוב].

יד. אבל **הריטב"א** פי' הצד דניתנו ליכתב שלא מדעתם, דאפי' נכתבו ליכא תוספת חיוב ולא טריף ממשעבדי.

טו. ע"ע רש"י מה"ק (בשיטמ"ק).

טז. **והראב"ד** (זכיה ו יז, בתחילת דבריו) נקט עד"ז [בדעת הרמב"ם] אם צריכין ליכתב לגבות ממשועבדין או אין צריכין לכתוב. ולכאורה משמע דהספק האם גובה ממשועבדים בלא כתיבה. [אבל ודאי גמרי ומקני לגבות מבני חורין אף בלאו הכי].
אך מדברי התוס' משמע דהנידון אי קנה כלל. ולכאורה אין צד דגובה ממשעבדי בלא קנין. [**ורע"א** תמה א"כ מה ראיה משטרי אירוסין, י"ל דצריך כתיבה משום משועבדים].

יז. אך י"ל דזה גופה המח' בסוגיין.

יח. אך **הריטב"א** כת' (בדעת רש"י) דהדיוק דהוה בכלל פקחות של קרובי האשה לכתוב דוקא, כדי לגבות ממשעבדי. [ואף דעיקר הפקחות במשנה הוא של הבעל, מ"מ אף קרובי האשה פקחין].

יט. **והריטב"א** הוסיף דמשמע דפקחין הם שעושים כתיבה, ואת"ל דגובה ממשועבדים בלא כתיבה א"כ אמאי הוה פקחין.

כ. ובגמ' (קידושין ט:) מבואר דהוה היקש דבעינן 'דעת מקנה'. ובפשוטו מבואר דהאשה מקנה את עצמה לבעל להתקדש [ונחשב דעת מקנה]. וע"ע רשב"א שם. אבל **הר"ן** (נדרים ל.) כת' דלא נחשב דעת מקנה, אלא דהאשה מפקרת את עצמה, והבעל מכניסה לרשותה. וליכא דעת אחרת מקנה. [ואכמ"ל].

כא. **והאחרונים** (טיב קידושין לו ד) דייקו כן מלשון **רש"י** (קידושין ט: ד"ה שלא מדעתה), קודם הכתיבה לא נמלך בה ואח"כ הודיעה וקבלתה. משמע דסגי בהודעה בעלמא להחשב מדעתה.

כב. ויש שפי' הטעם ע"פ הא דאמרי' (זבחים ב:) דסתמא לשמה, אלא דאשה לאו לגירושין קיימא. וה"נ לאו לקידושין לאיש זה קיימא.

כג. וכן מבואר **בר"ן ונמוק"י** (ב"ב מ. עי"ש ר' יונה) גבי שטר מחאה. ועד"ז מבואר **ברמב"ן** (ב"ב עז.). [אך **תוס'** (לעיל כ: וב"ב

ואף שהאשה מתחייבת, הבעל הוא בעל השטר[כד]. ועד"ז כת' **הגר"ח** (אישות ג יח) דבשטר קידושין הבעל כותבו, והוא העושה את השטר. ומגדרי דין שטרות תלי רק בדעתו לחוד.

והגר"ח הוסיף אף מ"ד דבעינן דעתה הוא רק משום דין לשמה. דהאשה אינה בעלת השטר.

לט) **אי הכי בנות נמי וכו'**. [ואף דאוכלות בתקנת חכמים, היכא דקנו מידו נתחייב מחמת הקנין. ותהא נזונת ממשעבדי. ובגמ' (בהמשך) דנו בזה]. ומשמע בגמ' דאי אמרת דאיירי בכתיבה ובלא קנין, בת אשתו גובה ממשועבדים ע"י הכתיבה. אבל בתו, אף כשכותב לה הוה רק שטר ראיה לתקנת חכמים. [ולא אמרי' דנשתעבד יותר ממה שמחוייב בתקנ"ח]. **והש"ך** (חו"מ ס י) כת' בשלמא בכתיבה, מסתמא כתב לבת אשתו לראיה, אבל לבתו אי"צ כתיבה. אבל אילו איירי בקנין דמילתא יתירתא שלא הוזכר במשנה, א"כ קשה במשנה מאי פסקא.

מ) **כגון דגירשה ואהדרה. הרא"ה** כת' דאף דגירשה, ונתבטל נישואיה והכתובה וכל תנאיה, לא נתבטל זכות מזונות של הבנות. דאין בידה למחול[כה]. וכ"פ **הרמ"א** (קיב א), וכן משמע **ברמב"ם** (כא יח). **והאבנ"מ** (קיב ב) הוכיח כן מסוגיין דגירשה ואהדרה נחשב איתא בתנאי בי"ד[כו]. [**ובשו"ת הרשב"ש** (תקלז) הביא כן מהמשנה, דהפוסק לזון את בת אשתו מחוייב אפי' גירש את אמה. וכ"פ **הרמב"ם** (כג יז)[כז]].

אבל **התשב"ץ** (ב קלח) בשם **ר' יהונתן** מלוניל (לעיל סח: ל. בדה"ר) הביא תשו' **מרב האי גאון** כשמגרש את אשתו פטור מתנאי כתובה[כח]. **והתשב"ץ** הביא דכ"מ בסוגיין. והאבנ"מ תמה דמבואר להיפך, דאף כשגירש והחזיר הוה בכלל תנאי כתובה.

ויש שתי' דאף דפקע בשעת גירושין, כיון שהחזירה חוזר לחיובי האישות הראשון. וכדאי' (לעיל פט:) דהחזירה ע"ד כתובתה הראשונה.

ומבואר בדברי הרא"ה דחיוב מזון הבנות הוה חיוב לבת[כט], ומש"ה אמה אינה יכולה למחול. אבל **הרמב"ם** (אישות יט יב) פסק דהיכא דמחלה כתובתה אין חיוב מזונות לבת[ל]. **והראב"ד** תמה דאף אם פרע כתובתה הבנות נוטלות מזונותיהם, ומחילה כפרעון[לא]. [והביאו דאף לדעת הרמב"ם היכא דפרע כתובתה לא פקע חיוב מזונות[לב], אלא דמחילה עדיף מפרעון[לג]].

והחלק"מ (קה יא) כתב דכיון דלא היו בעולם בשעת

מ.) נקטו דאף שטר מחאה יש חסרון דליכא דעת המתחייב. ומבואר דלא סגי בדעת המוחה שהוא בעל השטר].

כד. **והחזו"א** (גליונות הגר"ח) תי' דגדר דעת המתחייב שייך בשאר שטרות, דהוה ראיה ע"י שהזוכה בו מחזיקו תחת ידו. אבל שטר קידושין אדרבה הוה תחת יד האשה. וע"ע אמר"מ (יח), ואבה"א (עדות ג ד).

כה. וכת' דאף דמבעי (לעיל נג.) במוחלת כתובתה ומוכרת כתובתה אי הפסידה מזונות, מ"מ מזון הבנות לא פקע. וכ"פ **השו"ע** (קיב א) דאם האשה אמרה שלא יפרנס בנותיה אין שומעים לה.
אבל **הרמב"ם** (יט יב, הו' בסמוך) מבואר דמחלה כתובתה בטל חיוב מזון הבנות.

כו. דעדיין מחוייב מחמת אישות הראשון. דליכא תנאי בי"ד לזון בנות שיש לה ממקום אחר. [אך יש לדחות דה"מ בנותיה מאחר, אבל י"ל דהוה בכלל תנאי כתובה [דנישואין שניים] לזון את בנותיו. ואפשר דהיכא דהוליד בת דרך זנות, ואח"כ נשא אמה יתחייב לזונה, דהוה בתו. ועוד יל"פ דהכא בשעת נישואין שניים חוזר ומשתעבד בכתובתה הראשונה, וע' מש"כ בתוס' לעיל נ:].

כז. אך לכאורה יש לחלק בין פוסק לזון, דהוה התחייבות בעלמא. ואילו מזון הבנות הוה משום תנאי כתובה.

כח. וכן היכא דהאשה מחלה שלא יפרנס את בנותיה מהני. [ע' בסמוך].

כט. **והאחרונים** הביאו דבסוגיין מבואר דהיכא דקנו מידו נחשב לדבר שלא בא לעולם, אא"כ היו בשעת הקנין.

ל. **דהרמב"ם** כת' דהיכא דאין שטר כתובת אמן יוצאת מתחת ידה אינה נזונת, דשמא מחלה אמם כתובתה. [וכן משמע ברמב"ם יז יט].
והתשב"ץ (הנ"ל) הביא מקור לרמב"ם מדברי רה"ג (הנ"ל). [וכת' דאף דהאחרונים לא הסכימו עם הרמב"ם, מ"מ למה שנוהגין בארצות אלו לדון ע"פ ספרי הרמב"ם, כן יש לו לדון ולהורות].

לא. **והאבנ"מ** כת' דאף הרמב"ם מודה דבפרעון הכתובה לא נמחלו תנאי כתובה.

לב. דהיכא דגירשה ואח"כ מת משמע **ברמב"ם** (כא יח) דיש לבנות מזונות. ומשמע דאף היכא דפרע כתובת אמן.

לג. וכ"כ **הרשב"ש** (תקלז) דהרמב"ם איירי דוקא במוחלת הכתובה, דפקע תנאי כתובה [ע"ד הגמ' לעיל נג]. אבל פרעון לאמה אינו מפקיע חיוב מזון הבנות.

התחייבות כתובה, ע"כ הוה זכות האם [ולא אמרי' דנתחייב לבת, דא"כ הוה לדבר שלא בא לעולם[לד]]. **והבי"ש** (קיב ג) כתב דאי"צ לטעם זה, אלא הוה סברא דמזון הבנות הוה תנאי כתובה, ונגרר אחר הכתובה.

והבני אהובה ואו"ש הביאו דנח' [הרמב"ם וראב"ד הנ"ל] בגדר חיוב מזונות הבנות, האם נתחייב לבנות, או דהוה חיוב לאשה לזון בנותיה[לה]. [ומש"ה מהני מחילתה][לו].

אך **החלק"מ** (ר"ס קיב) נסתפק דאפשר דאף הראב"ד מודה דמהני למחול להדיא[לז], אלא דבסתמא לא נחשב מחילה ע"ז[לח].

מא) **שם. ואהדרה.** [ובשעה שהחזירה חזר ועשה קנין למזון בנותיו[לט]]. **הכס"מ** (מכירה יא טז) הק' אמאי איצטריך לפרש שגירשה ואהדרה, הול"ל שחזר ועשה קנין לאחר שנולדה. והביא מכאן ראיה לדעת **הרמב"ם** (שם, הו' לעיל קא:) דא"א להתחייב חיוב מזונות, דהוה דבר שאינו קצוב. ודוקא בשעת נישואין מהני.

והאבנ"מ (קיד ג) הק' דאף דבעיקר החיוב ל"מ לחייב עצמו, מ"מ לאחר שכבר מחוייב [מחמת תקנ"ח], אמאי לא מהני קנין לשעבד נכסים לחוב שכבר קיים. וכת' דאף שיעבוד של דבר שאין לו קצבה לא חל [אלא לאחר דהו"ל קצבה].

מב) **בנות דאיתנהו בתנאי בי"ד ל"מ להו קנין.** לכאורה סברת הגמ' דאינו התחייבות ממון מחודשת, וגדר החיוב שנשתעבד לקיים תקנת חכמים, ומש"ה לא גבי ממשעבדי.

והגמ' דוחה מיגרע גרע. ויל"ד אי כוונת הגמ' דקנין אלים, ואמרי' דנתחייב חיוב ממון בפנ"ע. דלא גרע מבת אשתו[מ]. או דאמרי' דכ"ש דיהני הקנין להאלים את התקנ"ח, וכה"ג מהני הקנין דתקנת מזון הבנות יחשב 'כתובים' ויגבה ממשעבדי.

מג) **אימר צררי אתפסינהו.** [ומש"ה אין גובין מלקוחות[מא]]. **הריטב"א** כת' דהכא חיישינן כולי האי דאינה גובה אפי' בשבועה[מב]. ואילו בכתובה הצריכו שבועה משום חשש צררי, וע"י שבועה גובה. ואין כל החששות שוות. **ור' קרשקש** כת' דהאי 'אימור' הוה כודאי[מג].

ותלמידי רבנו יונה (בשיטמ"ק קא:, וכן הטור) הביא בשם הרמ"ה דה"מ היכא דקנו מיניה בשעת נשואין, בכלל תנאי כתובה. אבל היכא שכתב לבנות שטר בפני עצמו, או שקנו מיניה שלא בשעת הנשואין [דסתם קנין

לד. וכדברי הגמ' (בסוגיין) דלא מהני קנין לבנות.

לה. **והאו"ש** ביאר דסברת הרמב"ם דחששו לטובתה ותקנו לבנות. וכמו התקנה לזון קטני קטנים עד בן ו', דהוה לטובת האשה, ונחשב חיוב לה. **והאבי עזרי** (טז ז) יישב בזה דברי התוס' והפוסקים דמהני לשעבד מטלטלין למזונות, ע"פ דעת הרמב"ם דהחיוב לאמן.

לו. **והמרכבת המשנה** הביא דהוה ספק בירושלמי אי מצי מחיל זכות הבנות.
והאו"ש הביא מה**ירושלמי** (יבמות טו ג) נשאת ע"פ עד א', דיש לה כתובה כבי"ש משום מדרש כתובה (יבמות קיז.), אף שהבנים אינם יורדים למחלה, ומבעי האם הבנות נזונות. דתנאי כתובה ככתובה. וביאר ע"פ דברי הרמב"ם דהוה חיוב לאשה, נחשב כשתנשאי לאחר 'תטלי', דנחשב שהיא נוטלת.

לז. ולא דמי לבת אשתו דמבואר בירושלמי (ריש פירקין) דלא מהני מחילה.

לח. **והחלק"מ** (קה יא) נקט דלא מהני למחול. **והבי"ש** (קיב ג) נקט דיכולה למחול, **והבני אהובה** חלק דאינה יכולה למחול.

לט. **והאבה"א** (מכירה יא טז) תמה דכשנושאה מתחייב מזון הבנות שיוולדו באישות זו, אבל בנות אלו שנולדו מעיקרא ל"ש לחיוב כתובה זו [אף שמחוייב ועומד מחמת כתובה הראשונה]. ואם עשה קנין לזון אותם, הוה מדין בת אשתו בעלמא, ומש"ה יגבה ממשעבדי [ולא הוה בכלל דין המשנה].
[ומי שיש לו בת מהפנויה ואח"כ נשא אמה לא מצאנו דיתחייב לזון את הבת שנולדה מעיקרא. ואם התנו, הוה כדין בת אשתו].
ותי' דכיון דקי"ל (לעיל פט:) דהמגרש את אשתו והחזירה, על תנאי כתובה הראשונה מחזירה. מש"ה בשעת נישואין השניים חוזר ומתחייב בכל תנאי כתובה דהנישואין הראשונים, ואף חיוב מזונות דמעיקרא. [וביאר דזה החידוש דגירשה ואהדרה בסוגיין, ודלא כרש"י].

מ. וקצת קשה דא"כ באמת חיובו משום בת אשתו.

מא. **ותל' ר' יונה** (בשיטמ"ק קא:) הק' א"כ לא יגבה אפי' מבני חרי. והביא י"מ דא"כ מיעקר תקנתא דרבנן דמזונות הבת לגמרי, ומש"ה גבי נכסי בני חורין אמרי' דאיהו אפסיד אנפשיה. ודוקא גבי לקוחות חיישינן לפסידא דלקוחות.

מב. וכן אי' (לקמן קז.) דמשום צררי אין פוסקין מזונות לאשת איש. וכן (ערכין כב.) דאין גובין מיתומין קטנים.

מג. וכצ"ל ברא"ה, וציין לדברי **הבעה"מ** (ס' הצבא ט) דמצאנו בכ"מ לשון 'אימור' דהוה ודאי.

לכתיבה עומד], א"כ אף בת אשתו גבו ממשעבדי[מד]. דגמר ומשעבד נפשיה, ואם איתא דאתפסיה צררי הו"ל ליקח את השטר או למכתוב שובר.

מד) **תוד"ה אימר.** וי"ל דאיצטריך טעמא לפי שאין כתובין היכא שהודה האב דלא התפיס צררי. ולפ"ז היכא דקנו מיניה [דגירשה ואהדרה], והודה האב שלא התפיס צררי, אף בנותיו יגבו ממשעבדי.

מה) **בא"ד עוד תי' דהתם כשהולך למדינת הים וכו' אבל הכא דמיית אתפסה צררי.** מבואר [להך תי'] דהחשש שהתפיס צררי סמוך למיתה. ולא בתחילת האישות. [ועד"ז כת' **תוס'** (ב"ב קנח.) דהיכא דמת פתאום לא חיישינן לצרריי[מה]].

בת אצל אמה

מו) **אמר רב חסדא זאת אומרת[מו] בת אצל אמה וכו'.**

הראשונים (שיטמ"ק)[מז] **פי'** שתלמד אותה דרך צניעות[מח].

פרש"י ואין כופין אותה לדור אצלם. **מהר"ם פדואה** (נג, והו' בבי"ש פב ט) כת' דכשהבת רוצה להיות אצל אביה, תלוי לפי רצונה. ועוד כת' (והו' ברמ"א פב ז) דהיכא שנראה לבי"ד שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתהיה עמה[מט].

והרא"ש הביא **י"א** דה"מ באלמנה, שהבת אצל אמה, ולא אצל קרובי אביה. אבל בגרושה תשאר אצל אביה. אך הביא מהרמ"ה בשם **תשו' הגאונים** דה"ה בגרושה. ודייק דבסוגיין איירי בכל אופן[נ]. וכ"ד **הרמב"ם** (בא יז ושו"ע פב ז).

מז) **שם. בת אצל אמה.** **והרמב"ם** (שם) פסק דבן לאחר ו' שנים יש לו לומר אם הוא אצלי יש לו מזונות. אבל עד ו' שנים יהא אצל אמו. [וע"ד הא דאי' (עירובין פב:) דצוותא דאמו ניחא ליה טפי מאביו]. **והראב"ד** השיג דאין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו. והלא הוא חייב לחנכו תורה בן ד' ובן ה'. ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים.

וה"ה תי' דפחות מבן ו' אי"צ להכניסו למלמד (ע' ב"ב כא. ולעיל נ.), אלא אביו מלמדו לומר תורה צווה לנו משה, וחנוך זה יכול הוא לחנכו לפעמים לכשיבא אצלו. אפי' גדל אצל האם[נא].

מח) **דילמא בקטנה עסקינן, ומשום מעשה[נב] שהיה[נג] וכו'**

והניח בן קטן וכו' מניחין אותו אצל אמו וכו'. בשו"ת מהר"ם פדואה (נג) כת' דהיינו עד גיל פעוטות, שהיא בת דעת ויכולה לשמור עצמה[נד].

ויש שהק' מהגמ' (לעיל ס:) דלא חיישינן למעשה דמינקת דחנקתיה לבריה, ההיא שוטה הואי[נה]. וכן אי' בב"מ (ע' ע"ז כב.) דלא נחשדו על רציחה[נו]. **והרמב"ם** **וטור** **ושו"ע** לא הביאו דין זה, אך הראשונים בב"מ הביאו כן[נז]. **וראנ"ח** (בשו"ת מים עמוקים ב מ, ציינו רע"א פב ז) דן

מד. **והאחרונים** דנו דעפ"ז בדוקא נקטו גירשה ואהדרה בסוגיין, ונדחה ראיית הכס"מ (הנ"ל) לדעת הרמב"ם.

מה. אך מדברי **תוס'** בב"מ (גיטין לד., ע' לקמן קז.) משמע דחיישינן דמתפיס צררי בתחילת האישות.

מו. **ר' סעדיה גאון** (בס' דרכי התלמוד [בלשון ערבי], הו' בשיטמ"ק ב"מ קב.) כת' דכל 'זאת אומרת' הלכה היא. וציין לסוגיין ועוד מקומות.

מז. והשיטמ"ק דן דעפ"ז קאי דוקא בגדולה קצת, אבל קטנה ממש אצל אביה.

מח. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות לח) כדי שתרגיל האם לבת ותלמדה דרך נשים ושלא תרגיל עצמה בפריצות.

מט. **והגר"א** (שם יב) ציין דברי רש"י דאין כופין. משמע דתלי ברצונה.

נ. **והמשנ"ל** (שם) הק' דלדחיית הגמ' דקטנה איירי דוקא באלמנה.

נא. **והנוב"י** (ת פט, הו' בפתח"ת פב ד) כת' דלפ"ז היכא דאינם גרים בעיר א' ישאר הבן אצל האב, אפי' פחות מבן שש כדי לחנכו וללמדו תורה. כי בזה לא שייך דברי ה"ה.

נב. לכאורה הו"ל להביא מעשה דעתליה (מלכים ב יא א) שהרגה את כל זרע המלוכה [מלבד יואש], ומלכה היא.

נג. מעשה היה ושחטוהו ער"ה. ובגליון תוקן ערב הראשון. ועוד הו' מכת"י (וכ"ה בפיה"מ לרמב"ם גיטין ז ו) ערב הפסח. ורבותא קמ"ל דאף דבערב פסח נזהרו מטומאה משום קרבן פסח. (והנוצרים הביאו מכאן סמך לעלילות הדם ערב פסח, ומש"ה המדפיסים שינו הנוסח).

נד. **ובבאר היטב** (פב ה) כת' דאם היורשים הם עשירים ומיראי ה' וחושבי שמו אין לחוש לרציחה. ועוד כת' דאם מוחלים על הירושה אין חוששין לרציחה.

נה. אך התם אי' דחנקתיה לבן שלה. [ואילו הכא בשאר קרובים].

נו. ובגמ' (יומא כג.) אי' דאמרו דהוה אקראי בעלמא.

נז. שו"ת הרשב"א (מיוחסות לח), וכן הרמב"ם (פיה"מ גיטין ז ו).

די"ל דלמסקנא לא קי"ל כטעם זה, דבמשנתינו הוה מטעם אחר. אך הק' דעב"פ הוה ברייתא מפורשת, והאיך נדחה אותו מההלכה[נח].

דף קג.

מט) **סבר רבינא למימר היינו מתני' וכו' וא' נותן לה דמי מזונות, א"ל רב עוירא התם וכו' תרתי כריסתא לית לה.** בפשוטו רבינא הביא דאף דנתחייב לטחון, יכול לתבוע שיתן לו דמי הטחינה[א]. אך **תוס'** פי' דהנידון לבטל המקח.

והנתיבות (ס ה) כת' דהשוכר טען דנתחייב לטחון לצורך ביתו של זה, וכיון דאי"צ לשימוש ביתו פטור לגמרי. ובזה רבינא הביא מהמשנה דלא אמרי' דנתחייב לזון רק מה שהיא צריכה, אלא הוה חוב ממון גמור.

הריטב"א (לעיל קא:, ובשו"ת הריטב"א קסג) כת' דמי שנתחייב לזון את חבירו חייב לתת לו דמי מזונות בכל מקום שהוא. אא"כ התנה בפירוש לזונו על שולחנו. והביא כן מהמשנה דצריך ליתן לה דמי מזונות[ב]. וכ"פ השו"ע (חו"מ ס ג)[ג].

אבל **הבי"ש** (קיד ב) דייק דאי' כאן משום תרתי כריסתא לית לה. דדוקא היכא דיש לה מזונות ממקום אחר נותן לה דמי מזונות. אבל היכא דאין לה מזונות אינה יכולה לבקש דמי מזונות[ד].

והחלק"מ (קיד א) כת' דבעלמא נותן דמי מזונות. אלא דהכא סתמא הוה כמי שהתנה על שולחנו, דלא עדיפא מאמה. [ומש"ה דוקא כשיש לה מזונות ממקום אחר נותן לה דמי מזונות]. **והבי"ש** דחה דהראשונים למדו דנותן דמי מזונות מהמשנה, א"כ אין לחלק ביניהם.

נ) **תוד"ה ולא.** ואמר רבי דבלאו ה"ט דטחון וזבין וכו' הו"מ לבטולי המקח. [דכיון דהמשכיר אינו נהנה במה שטוחן לו בשכר, מש"ה יכול לבטל המקח[ה]. והרא"ש ביאר דהשתא מצי אמר ליה לית לך פסידא אם תניח הריחיים אצלי אבל אם תחזור בך אית לי פסידא].

והרא"ש חלק דאינו יכול לחזור בו, דשכירות ליומיה ממכר הוא[ו]. ומי הזקיקו לקנות ריחים ויפסיד השוכר.

והט"ז (חו"מ שיח) פי' לשיטת התוס' דאיירי בענין שלעשירים לא היה דרך לטחון ברחיים זה[ז], וכיון שהעשיר הוצרך לרחיים של חמור וממילא בטלה השכירות. דהוה כמו זבין ולא איצטריך לזוזי, דכיון שנעשה עשיר וטחינה זו אינו שווה לו. והוא גילה דעתו מתחילה שלצורך מזונותיו יטחון לו[ח]. וכת' דהרא"ש לא פי' דאיירי כה"ג, ואין מח' לדינא [ודלא כפוסקים שהביאו מח'].

נא) **שם.** בפשוטו משמע בתוס' דהמשכיר מבטל את המקח, דיש לו פסידא דשכר ריחים שלו. **והנתיבות** (הנ"ל) הק' א"כ במה רבינא הביא ראיה מהמשנה, דנותן דמי מזונות. הא מבואר בתוס' דלא היה צד שיתחייב השוכר לשלם דמי שכירות היכא דיש לו בזה פסידא[ט]. והנתיבות ביאר דיש כאן ב' נידונים (וכנ"ל), דס"ד דהשוכר יפטר לגמרי כיון דהמשכיר אי"צ לביתו, ובזה שפיר הביאו מהמשנה. אלא דה"מ היכא דליכא פסידא לתרוייהו, ומש"ה

נח. והעלה צד דבברייתא איירי דוקא כשאמו טוענת להדיא שחוששת לזה. **ובשו"ת מהריט"ץ** (חדשות טז) כת' די"ל דאיירי דוקא בהוחזקו פרוצים.

א. ולכאורה הוה נידון כללי היכא דמתחייב לו כור חטין, דיהא רשאי לתבוע שיפרע לו דמיו דוקא. דיכול לשנות את מין החיוב [כיון דהשתא אינו שווה לו].

ב. והביא מהירושלמי היא אומרת מעות והוא אומר פירות [מזונות] הדין עמה.

ג. והסמ"ע (שם) ביאר דסתם לזונו משמע שיהא ניזון כרצונו בביתו של הניזון, ויקנה לנפשו מה שירצה בדרך העולם.

ד. ומשמע דנקט כן בכוונת הראשונים [רצ"ע].

ה. ולכאורה כוונת התוס' דהוה כמו זבין ולא איצטריך לזוזי (לעיל צז.). [והכא עדיף דלא הוה אפי' מעות בעין].

ו. **והרא"ש** הביא דשכירות ליומיה ממכר (וכדאי' ב"מ נו:). [והאחרונים ביארו דקנין השכירות הוה מכירה, אף אי לא נחשב מכירה בגופו של חפץ. וע"ע ק"נ].

ז. ודייק דבגמ' אי' דזבין ריחיים וחמור, משמע דמעיקרא היה ריחים לחוד. וביאר דאיירי באופן שהעשירים לא היה מספיק להם טחינת רחיים מה שאדם טוחן ברחיים של יד, או אפשר שאין מאכל עשירים אותו הקמח, שאינו נטחן יפה כמו שנטחן ע"י בהמות. [וע"ע תלמידי ר' יונה בשיטמ"ק].

ח. ואפ"ה היכא שהמשכיר יכול למוכרו מה שיטחון לו זה לא בטיל השכירות.

ט. אך י"ל דעיקר כוונת התוס' להיפך [וכתחילת התי'] דמדינא המשכיר תובע דמי חטין. אלא דהשוכר טוען דהוה מקח טעות, דיש לשוכר בזה פסידא. ומש"ה השוכר מבטל את השכירות. [ועוד יל"פ דאף דאמרי' מה לי הן מה לי דמיהבף

לרב עוירא יכול לבטל המקח משום פסידא דהמשכיר.

נב) **ונותנים לה מדור לפי כבודה. הר"ן** (לעיל נד. ב: בדה"ר) **פי'** שאם נשתמשה במדור מרווח ביותר בחיי בעלה אין היורשין רשאין להוליכה אל מדור אחר אע"פ שהוא מספיק לה. דדרשי' (בגמ') בביתי.

והרשב"א (שו"ת א תתקכג, והו' בר"ן שם וה"ה יח ב) **כת'** דאינה משתמשת בכל הבתים, כדרך שהיתה משתמשת בחיי בעלה[יא]. אלא נותנים לה מדור א' לפי כבודה[יא]. [והא דאי' (בברייתא) כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, היינו לפי הכבוד שהיה בחיי בעלה. אבל אין נותנים לה ריבוי המדורים כמו שהיתה דרה עם בעלה[יב]].

והר"ן (שם, והו' ברמ"א צד א) **הביא מהירושלמי** דמשתמשת כשם שהיא גרה בהם בשעה שבעלה במדינת הים[יג].

והריטב"א הביא בשם **הרשב"א** דאינה משתמש בבית עם היתומין[יד], אלא נותנים לה בית בפנ"ע לפי כבודה, בא' מהדיורין[טו].

נג) **מפני שהיא ילדה והן ילדים וכו'. השיטמ"ק** ביאר דאיירי כשאינם בנים שלה. עי"ש. **והריטב"א** הביא דאף אשתו היכא שיש לה טענה שאינה יכולה לדור בביתו, מתחייב לתת לה מזונות במקומה. עי"ש. וכ"כ **המרדכי** (רעג)[טז].

נד) **בכרים וכסתות וכו' בכלי כסף וכו'. יל"ד** אי כרים וכסתות הוה בכלל תקנת מדור, אך בפשוטו משמע דכסות הוה בכלל חיוב מזונות[יז].

נה) **ולא בבקתי**[יח]. **פרש"י** שאם היו דרים בבקתא, לא קיבל עליו להוציא את בניו ולהושיבה. **ותוס'** (לעיל נד.) **כת'** דהיכא דאין להם אלא ביקתא מפסדת[יט]. [דחיוב מדור אלמנה הוה דוקא כשיש לו בית, ואם אין לו בתים אי"צ לקנות לה או לשכור לה במקום אחר].

אבל **הראשונים** (רמב"ן רשב"א ועוד לעיל נד.) **הביאו מהירושלמי** ששוכרין לה בית במקום אחר לפי כבודה.

והרמב"ן (נד.) העלה צד דהיכא דאין להם בית כלל, היורשים שוכרים בית הראוי לדירת כולם[כ]. אבל מי

מ"מ הוה שינוי בקציצה, ומש"ה שניהם רשאין לחזור בהם כשיש להם בזה צד פסידא].

י. ודייק דנותנין לה מדור לפי כבודה הא במדור כולה היא משתמשת. אבל בחי' **ר' קרשקש** כת' שדרה בכל הבתים, כמו שהיתה רגילה בחיי בעלה

יא. [אך היכא דבני משפחתה דרים בכמה מדורים, לכאורה הכל לפי הכבוד. והרשב"א בא לאפוקי דלא אמרי' כדרך שנשתמשה בחיי בעלה עם בעלה].

ותל' ר' יונה (בשיטמ"ק) כת' כגון שבחייו היתה רגילה להשתמש במדור המשובח, נותנין לה המשובח. א"נ שאם היתה רגילה להשתמש פעמים במדור זה ופעמים במדור זה, אינם יכולים לדחותה אצל הגרוע, אלא נותנין לה המשובח.

יב. **והרשב"א** כת' דאף בעבדים וכרים, ודאי אינה משתמשת בכולם.

יג. ולכאורה היינו שמשרה ע"י שליש (לעיל סד:), שנותנים לה לפי כבוד בני משפחתה. [וע' בראשונים סה. דאינה עולה עמו היכא דבעלה אינו אצלה].

יד. ולכאורה מדברי רש"י לא משמע כן.

טו. [לכאורה היינו חדר בבית או בית בחצר. ובסיפא כשהיא ילדה יוצאת למקום אחר לגמרי].

טז. **והמרדכי** כת' דדוקא כגון שיש עדים דלא הוה מתדר לה בהדי בעלה, שהיה לה קטטה וכעס עמו או מאביו ובני ביתו. וכיון דקי"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו לחיים נתנה ולא לצער חייב ליתן לה מזונות באשר היא שם. וכיון דאית לה טענה מעליותא שאינה יכולה לסבול אצלו צער ובזיון חייב לפרנסה כשהיא בבית אביה. אבל היכא דהיא הרגילה הקטטה הוה מורדת, ואין לה מזונות אפי' לפי ברכת הבית.

יז. וכסות אשתו הוה חיוב בפנ"ע (לעיל מח.), אבל בבנות ובאלמנה משמע מדברי **הראשונים** (ריטב"א לעיל נב: וב"ב קלט:) דהוה בכלל מזונות.

והרמב"ם (יג ג, והשו"ע עג א) כת' דמדור אשתו וכלי הבית [מטה מוצעת וכלי אכילה ושתייה] הוה בכלל חיוב כסות. [ונפק"מ למ"ד (לעיל מח.) דחיוב מזונות דרבנן, וכסות דאורייתא. וכן באומרת איני נזונת ואיני עושה, **הבי"ש** (סט א) הביא בשם הר"ן דיש לה כסות.

יח. **פרש"י** (לעיל נד.) דדרשי' בביתי יתירא.

יט. וכן משמע **ברש"י** (לעיל נד.) דהולכת לבית אביה.

כ. כיון שתנאי ב"ד הוא למיתב בביתיה ויורשיו צריכין לשכור לעצמן ישכרו אף לה.

שיש לו בית ואינו ראוי לדירת כולם, אינן שוכרין לה לבדה. כיון דנתמעט 'בביתי'.

ועוד כת' **תוס'** (לעיל נד.) דהיכא דיש להם בתים טובים, יש לה זכות לדור בבית ולא בביקתא[כא].

נו) **ומ"ש מדר' אסי וכו' שקדמו**[כב] **ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו וכו'.** ואף דחל זכות לבנות ליזון מנכסים אלו, מהני מכירה להפקיע את השעבוד. וס"ד דהגמ' דאף מדור אלמנה [כיון דמזונות אינה גובה ממשועבדים, וכדאי' בכ"מ].

נז) **הכא משתעבדי לה מחיים. הריטב"א** פי' דזכתה האלמנה במדור זה מחיים, שהרי נשתמשה בו בחיי בעלה. [שגרה בבית זה בחיים[כג]. מה שאין כן בבנות שזכייתם בנכסים מועטים אינו אלא לאחר מיתה.

והריטב"א גרס הכא תפסו מחיים, התם לא תפסו מחיים. וכת' דתפס לאו דוקא. [דלא איירי התם שתפסו בהם לאחר מיתה]. תדע שהרי אין תפיסה בקרקעות. וכן **תוס'** (סוטה כא:, בתי' א') הביאו מסוגיין לענין מזונות אלמנה, דאינם יכולים למכור ולהפקיע אותה, כיון דמשועבד לה מחיים[כד] והנכסים בחזקתה (כדלעיל צו:)[כה]. [אך דעת שאר **הראשונים** דאלמנה אינה נזונת מנכסים משועבדים, ואפי' מכרו היתומים[כו]].

והריטב"א הביא **די"ג** הכא תפסה, התם לא תפסה. [ואף בנכסים מועטים היכא דתפסו הבנות לאחר מיתה, שוב ל"מ מכירה[כז]].

ובפשוטו משמע דחל חיוב מדור מחיים, ויל"ד דמדברי **הרמב"ם** (יט ג וזכיה ח ט, והרי"ף ב"ב קלג. ס: בדה"ר) משמע דחיוב מזון אלמנה חל רק בשעת מיתה. ואפשר דשאני תקנת מדור. אך י"ל דכיון שהיא דרה בביתזה מחיים, הוה כעין תפיסה[כח].

נח) **מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו.**

והרשב"א (הו' בריטב"א) כת' דאף שחזרו ובנאוה, איבדה את זכותה[כט].

ובפשוטו משמע דאיבדה את זכותה. אבל **הרמב"ם** (יח ג) כת' דשוכרין לה בית אחר. [והנפק"מ דרשאין להעביר אותה מבית לבית[ל]. ותלי בדברי **הראשונים** (הנ"ל) גבי בקתא.

נט) **שיפצה מאי. פרש"י** מי אמרי' לא מפקינן לה כל ימים שיכול להתקיים. [אף דעבשיו מתקיים ע"י השיפוץ]. ומשמע דאיירי בדיעבד. אבל **תוס'** פי' דהספק לכתחילה אי רשאית לשפץ[לא].

כא. אבל מדברי רש"י משמע דאיירי שהיתומים דרים אצלה, וכה"ג אין מוציאין את היתומים בפניה. אבל היכא דדרה לבד אפשר דסגי לה בביקתא כמו בחיי בעלה. ואף שהוא בית צר.

כב. **פרש"י** שמכרו קודם שיבואו לבי"ד. וכ"כ **רש"י** (סוטה כא:) **ורשב"ם** (ב"ב קמ.). **ותוס'** (יבמות סז. וב"ב שם) דנו בזה.

כג. ולפ"ז באופן שלא גרה בבית מחיים, אלא דאח"כ קנו לה וכדו' לכאורה יהני מכירה.

כד. וחיוב מזון אלמנה חל מחיים [ודלא כרמב"ם הו' בסמוך], משא"כ חיוב מזון הבנות. [ויל"ד אי כוונת התוס' דחיוב מזון אלמנה מישך לחיוב מזון אשת איש].

כה. ולכאורה הוה ב' סברות דצריכי לתרוייהו, דאף דחל שעבוד מחיים, מ"מ הלווה יכול למכור נכסיו [ע' רש"י פסחים ל:]. אלא דהכא הנכסים בחזקתה, ועי"ז דמי למדור. ואילו בנכסים מועטים, אף דהנכסים בחזקת הבנות יכולים למכור. אלא דשאני הכא דהוה שעבוד מחיים.

[ויל"פ דהמדור והמזונות בחזקת האלמנה, מכח האב. ומש"ה היורשים אינם יורשים כלפי זכות זה. ואילו תקנת מזון הבנות חל רק לאחר מיתה, והוה בע"ח דאחים (ע"ד הא דאי' לעיל סט. גבי פרנסה), ומש"ה אף דהוה בחזקתם ל"מ למנוע שלא תוכל למכור].

כו. וכן **תוס'** (שם בתי' הב') כת' דבסוגיין איירי דוקא במדור, דבית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל, אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות. [ומהני מכירה להפקיע].

כז. וכת' דזה כפ**רש"י** (הנ"ל) דקדמו דוקא. אבל יש מבעלי **התוס'** שאפי' לאחר התפסת בי"ד לבנות אם מכרו מה שעשו עשוי, כיון שלא תפסו מחיים.

כח. ואף קודם שחל התקנה, וע"ד הא דאי' (לעיל צו.) תפיסה מחיים למזונות. [ואף דל"ש תפיסה בקרקעות, מ"מ זכתה בזכות אכילת פירות].

כט. ויש שפי' דהטעם דהוה בית אחר, ופנים חדשות [**והר"ן** (נדרים מז.) הביא מהירושלמי דהנודר מבית זה, ונפל וחזר ובנה במקומו ובמידתו הראשונה, מותר ליכנס בו].

ועוד יש שפי' דהבית משועבד לה רק בעודו עומד כמו שהיה, אבל היכא דלא היה ראוי לעמוד, מעיקרא השעבוד מוגבל [ע"ד הא דאי' גבי שיפצה]. [ונפק"מ היכא דסתרו את הבית וחזרו ובנו, באופן שמעיקרא היה ראוי לעמוד].

ל. ועוד נפק"מ היכא דלא נשאר מנכסי אבידהם.

לא. ויל"ד אי יש בזה מח' לדינא, ולכאורה לתוס' לצד דאינה רשאית לשפץ, אי עברה ושיפצה לאו כל כמינה לדור יותר ממה שהיה ראוי להתקיים. [וכמ"ש רש"י]. וכן לרש"י

והרמ"ך (בשיטמ"ק ב"מ קג.) כת' דנראה שהשוכר רשאי להוציא הוצאות משלו כדי שיוכל לדור בבית המושכר עד זמנו, ואין בעל הבית יכול לעכב עליו. [דהבית משועבד לו]. אבל הרמ"א (שיב יז) כת' דאם השוכר אומר אבנה משלי אין שומעין[לב]. והגר"א (שם לג) ציין לסוגיין. [ולדברי הרמ"ך י"ל דהבית משועבד לשכירות השוכר, אבל באלמנה אינו משועבד].

ס) **תיקו. הרא"ש** כת' הלכך לא תשפץ[לג]. **והק"נ** (ק) ביאר דהנכסים בחזקת יורשים קיימי, ומספיקא אמרי' קולא לנתבע[לד]. אבל **הריא"ז** (ד ה, הו' בשלט"ג לעיל נד. כ: בדה"ר ובי"ש צד ז) כת' דמספק מעמידין את המדור בחזקת האלמנה[לה], ואין היורשין יכולין לעכב על ידה מלחזקו.

סא) **ברכת הבית ברוכה. פרש"י** כשהם רבים עוזרים זה לזה ועוד דמזלא דרבים עדיף. **ותוס'** (ב"ב קמד:) הק' מי ידעינן כמה הוי, ובכמה נתברך הבית בגללו. **ור"ת** תי' דיכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה, וכמה הוציאו בזו. **ור"י** הק' דאין כל השנים שוים במזל אחד. ומש"ה פי' כדברי **ר"ח** [בתוס' כאן, וכדברי שא"ר].

סב) **שוכר את מקומו. תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) כת' מכאן שמענו שהמשכיר בית לחבירו אע"פ שיש למשכיר בה תפיסת יד קונה לו לשוכר מדין חצירו. ועוד הביא ממעשה (ב"מ יא:) דד' זקנים שהיו הולכים בספינה, ואמר ר"ג מעשר שיש לי במקום פלוני נתון לעקיבא בן יוסף ומקומו מושכר לו. ודלא כדעת הרמב"ם (שכירות ו ה, ושו"ע שיג ג) דחצר שכורה קונה למשכיר. [ע"ע ב"מ קב.]. ואכמ"ל.

סג) **מרפא, דתנן לא יעלעום חטין וכו'. בפשוטו משמע** משום שנהנה מחמץ. **והמג"א** (תסו ב) הק' דקי"ל (רמב"ם יסוה"ת ה ח) דרשאי להתרפות שלא כדרך הנאתו, אפי' מחמץ בפסח. **והריטב"א** (פסחים לט:) עמד בזה, וכת' דאיירי במכה שאין לו סכנה, או דאפשר בלאו הכי[לו].

והמג"א כת' דהכא אסור משום בל יראה[לז]. וכת' דמש"ה ילפי' לשון חכמים מרפא, דעיקר המשנה באה לומר דאסור ללעוס משום בל יראה. ומה שמניח ע"ג מכתו מיותר. אלא אגב אורחא אשמועינן שהחטים יפות למכה.

סד) **ת"ר בשעת פטירתו של רבי וכו'. התוס' רא"ש** (ריטב"א ושיטה לר"ן) הביא **דבירושלמי** מבואר דהו' מעשה דרבי אהא דאי' אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי. ובזה הו' דרבי צווה שלא תזוז אלמנתו מביתו. [אך בגמ' דידן לא הו' צווי זה להדיא[לח]].

והירושלמי מק' דמתני' היא, ותי' דס"ד דהוה בית הנשיאות, ומשועבדת לנשיא.

סה) **אשת אב נמי דאורייתא היא וכו' את אביך**[לט]

זו אשת אביך. הרמב"ם (סה"מ ריש שורש ב) הק' אמאי לא מנאום במנין המצוות. והוכיח דמה שילפי' מריבוי אינו ממנין תרי"ג מצוות[מ]. **והרמב"ן** (שם עמ' נא מהד"פ) תי' דאינו חייב בכבוד אשת אביו ובעל אמו מחמת כבוד עצמו. אלא דהוה בכלל

לצד דשיפצה זכתה, וכי נאמר דה"מ בדיעבד אבל לכתחילה אינה רשאית.

לב. ומבואר ברמ"א שם דאפי' אם המשכיר בנאו אי"צ לתת לשוכר לגור, דהוה בית אחר.

לג. וכ"פ **הרמב"ם** (יח ב) דלא תחזק את בדקו או לטוח אותו. **וה"ה** כת' דידוע בדין תיקו דממונא המוציא מחבירו עליו הראיה.

לד. וכ"כ **התוס' רי"ד** דכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק, הילכך אינה רשאה לשפץ אלא יפול ויפקע שעבודה. ונוסף בסוגריים לפי פתרון הגאון (התוס' הרי"ד) הבית עומד בחזקת היתומים, לפיכך אין האשה יכולה לשפץ, אבל הרב (הריא"ז, הו' בסמוך) פירש שהבית הוא בחזקת האלמנה ויכולה לשפץ.

לה. **והק"נ** הקשה כן בדעת הרא"ש, דהא קי"ל (לעיל צו:) דנכסי בחזקת אלמנה קיימי. [ואף כשיש ספק בזכות במדור נימא דהוה בחזקתה, ולא רק בטענת פרעון]. והק,נ כת' דכאן עכ"פ נותנין לה דירה אחרת, ומשום הכי מקילין ליורשים

לו. ועוד הביא צד דבשעה שלועס אוכל חמץ. אך דחה דבעודו בפיו לא הספיק להחמיץ.

לז. **והכס"מ** (יסוה"ת שם) כת' דאיירי בחמץ של נכרי, דאין עליו אחריות.

לח. והביא בשם **הראב"ד** דאיידי דאיירי בענין אלמנה, מייתי הכא שצווה רבי את בניו שינהגו כבוד באלמנתו.

לט. **תוס'** (בכורות ו.) הק' דלמ"ד דלא דריש 'את' לית ליה דרשא זו. ותי' דניח"ל ליישב דברי רבי אליבא דכו"ע.

מ. וכן מה שנלמד מי"ג מידות, ודלא כבה"ג. [והרמב"ן שם הק' דכמה מצוות שמנה הרמב"ם נלמדו מילפותא, ואפ"ה קרינן להו דאורייתא].

כבוד אביו לכבד את אשתו, וכבוד אמו לכבד את בעלה. ומש"ה נוהג רק בחיי אביו [כתי' הגמ']. וכ"כ **הרמב"ם** (ממרים ו טו) דנוהג כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו[מא].

והמאירי כת' דהוה מדברי סופרים, ואסמכוה אקרא. דכל הנך דרשות אסמכתא[מב].

ורע"א (ק סח) הק' דכבוד אביו נוהג לאחר מיתה, א"כ אף דכבוד אשת אביו הוה בכלל כיבוד אב, מ"ט לא ינהוג לאחר מיתה. ורע"א חילק דדבר שהוא כבוד וגדולה לאביו נוהג אף לאחר מיתה. אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו[מג] ל"ש לאחר מיתה, דלאחר מיתה לא איכפ"ל.

סו) **ו' יתירא לרבות את אחיך הגדול. הרמב"ן** (הנ"ל)

כת' דאף כיבוד אחיו הגדול הוה דוקא בחיי אביו. דהוה בכלל כיבוד אביו[מד], שהוא גנאי להם שיתבזו תולדותם[מה]. אבל **האחרונים** (מגילת אסתר שם, מנח"ח לג) **דייקו מדברי הרמב"ם** (ממרים ו טו) דכבוד אחיו הגדול הוה אף לאחר מיתת אביו[מו]. דיש דין כבוד בפנ"ע לאחיו הגדול[מז].

וכן משמע מדברי **רשב"ם** (ב"ב קלא:) דהא דאי' (שם) דהכותב נכסיו לבנו גדול, נתכוון לעשות אפוטרופוס ושיכבדוהו. והביא מסוגיין. ומבואר דנוהג אף לאחר מיתה.

והדרכ"מ (רמ ז) הביא דברי הרמב"ן דהחיוב לכבד אשת אביו או אחיו הגדול הוה משום כיבוד אביו. וכת' צ"ע לפ"ז אם אביו יוכל למחול על כבודו.

סז) **שם. אחיך הגדול. בשו"ת הלכות קטנות** (א קכג)

ושבות יעקב (א עו, הו' גליון מהרש"א יו"ד שם) **כת'** דדוקא אחיו הגדול הראשון, ולא השני. **והברכ"י** (שם) חלק, וכת' דחייב בכבוד כל אחיו הגדולים (והאריך בזה). **והאחרונים** הביאו דכ"מ מדברי רשב"ם (הנ"ל).

והדרכ"מ (רמ ז) הביא **שו"ת בנימין זאב** (רנג) דהיכא שהקטן הוא ת"ח הוא קודם לאחיו הגדול. והדרכ"מ חלק, והביא משו"ת הרא"ש דכל שעושה מעשה עמך מצווה בכבודו.

סח) **הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא כו'. ורבי**

צווה שיכבדוה, אף שאינם מחוייבים. ובשו"ע (יו"ד רמ כא) פסק לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה. **והב"י** ביאר דילפי' מצווי של רבי. אבל **המאירי** כת' דחייב אף לאחר מיתה. ומשמע דרבי חידש דכך הדין.

ורשב"ם (ב"ב קלא:) כת' דחיוב לכבד אשת אב לא הוה חיוב כל כך, דלא הוה אלא מריבויא דקרא. [ואילו אחיו הגדול הוה מדינא]. **והאחרונים** הק' דהתם איירי לאחר מיתה, ומבואר בסוגיין דלאחר מיתה אינו חייב כלל. וזה כוונת הגהש"ס להק'. **והמהרש"ל** (חכמ"ש ב"ב שם) כת' דכוונת רשב"ם דכבוד אשת אביו ילפי' מיתור, הילכך יש לנו להעמידו דוקא מחיים. ולאחר מיתה אינם חייבים בכבודה כלל. משא"כ כבוד אחיו הגדול דהוה אף לאחר מיתה.

מא. **והאחרונים** הק' א"כ אמאי הרמב"ם הק' מהתם. **ובס' לב שמח** (עמ' נה מהד"פ) כת' דכוונת הרמב"ם להק' דאי כל מה דילפי' בי"ג מידות הוה מדאורייתא, א"כ יש לנו ללמוד דהוה מצווה בפנ"ע, ולא פרטים ממצוות כיבוד אב.

מב. וקשה דלשון הגמ' דהוה מדאורייתא. ובפשוטו כוונת המאירי דלאו דוקא. א"נ המאירי פסק כמ"ד דלא דרש 'את'.

מג. וכת' כעין מאכילו ומשקהו, ולמנוע צערות אביו, ומכלל זה לכבד אשת אביו. ועפ"ז דן האם מחוייב לקיים צוואת אביו לאחר מיתה, דלשמוע בקולו הוה רק משום נחת רוח. [אך הביא דמשמעות הפוסקים דחייב]. אבל לפרוע חובותיו (לעיל פו. וצא:) הוה ענין כבוד וגדולה.

מד. **ובשו"ת הרא"ש** (טו ו, וכ"פ השו"ע רמ כב) כת' דאף אחיו הגדול מאמו. ויש שדנו דפליג ארמב"ן, ועוד יש שפי' דהתם הוה מחמת כבוד אמו.

מה. והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם.
והביא כן בשם הראשונים, וכת' דכן נראה שנתרבה בו' יתירה כעין מה שנתרבה בעיקר התיבה, והכל חוזר אל כבוד האבות.

מו. שהרמב"ם חילקו, שכת' ברישא דחייו לכבד את אשת אביו כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו, וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת וכו', ואח"כ כת' דמדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו.
ועוד מבואר ברמב"ם דהא דמרבינן 'את' נחשב מדאורייתא, ואילו אחיו הגדול שנלמד מו' יתירא הוה מדברי סופרים. [**והכס"מ** ביאר ד'את' נחשב ככתוב מפורש, משא"כ ריבוי דו']. **מז.** וכ"כ **השיטמ"ק** דאחיך הגדול הו"ל כבוד באפי נפשיה, ולא שייך בכלל כבוד אב ואם.

סט) **כל בי שמשי הוה אתי לביתיה. בגהש"ס** הביא **ס' החסידים** (אלף קכט) שהיה נראה בבגדים חמודות שהיה לובש בשבת [ולא בתכריכין], להודיע שעדיין היה בתוקפו, ופוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום. ולא כשאר המתים שהם חפשי מן המצות וכו' והצדיקים נקראים חיים אפי' במיתתם ופוטר בקידוש את בני הבית. **ובס' הערות הגריש"א** דן דדוקא כשבא לפנינו בגוף מתחייב במצוות. וע"ד מש"כ **החת"ס** (ו צח).

דף קג:

ע) **ש"מ משום יקרא הוא דקאמר. המהרש"א ח"א** כת' דאע"ג דאין לך בענוה כרבי (וכדאי' סוטה מט. משמת רבי בטלה ענוה), מכל מקום בעי יקרא במותו, דאי אפשר לו למחול כבוד התורה. וביאר דמש"ה קאמר משמת רבי בטלה ענוה, דאף הענווה של רבי נתבטלה, שהרי בעי יקרא ומשום כבוד תורה.

עא) **הושיבו ישיבה לאחר ל' יום, דלא עדיפנא ממשה רבינו.** ביארו ע"פ הא דאי' (גיטין נט.) מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, ומש"ה בשאר חכמי ישראל [עד רבי] לא מצינו להם כבוד כ"כ.

עב) **ההוא כובס וכו' ההוא יומא לא אתא, כיון דשמע הכי סליק לאיגרא וכו'.** בפשוטו משמע דאיבד עצמו לדעת משום צער[א]. אבל **בשיטמ"ק** הביא מהירושלמי דאותו היום היה ערב שבת, ונכנסו כל העיירות להספידו, ונעשה מעשה נסים שנתלה היום עד שהיה כל א' מגיע לביתו וממלא לו חבית של מים ומדליק את הנר. ומיד ששקעה החמה קרא הגבר [שבאמת היה קרוב לשחר], וחששו שחללו שבת. אתא בת קול ואמרת להון כל מי שלא נתעצל בהספידו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא, בר מן קצרא.

וכשהוא שמע כן סליק לאיגרא וכו'. **והשיטמ"ק** (בשם ר' קלונימוס) ביאר עפ"ז שהכובס הרג את עצמו מדעת משום שחילל שבת[ב], ולא נתעסק בהספידו. [ומשמע דע"פ דין היה כבר שבת, ואף שנעשה נס ולא שקעה החמה[ג]. ואפ"ה למי שנתעסק בהספד היה רשאי לעשות מלאכה, ואף להדליק נר לשבת. וצ"ב האיך הותר להם[ד]].

עג) **שמעון בני חכם וכו' ה"ק אע"פ ששמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא. המהרש"א ח"א** הביא דלא מסר מינוי לשמעון[ה], אלא הודיע שהיה חכם[ו]. אבל **רש"י מה"ק** כת' דשמעון חכם פי' אב בי"ד[ז]. [אך קו' הגמ' מאי קאמר, והתי' 'אע"פ וכו'' לא משמע כן].

עד) **ואת הממלכה נתן ליהורם, כי הוא הבכור, ההוא בממלא מקום אבותיו וכו'. המהרש"א ח"א** הק' דיהורם היה רשע כדכתיב בקראי, ואילו יהושפט היה מלך כשר, והאיך נקרא ממלא מקום אבותיו. ותי' דבחיי אביו הוה כשר, ואח"כ סרח.

והרש"ש הביא **דרש"י** פי' כלומר שאין באחיו חשוב ממנו[ח]. וי"ל דכוונת רש"י דאף דהיה רשע, מ"מ אין באחיו חשוב ממנו, וכולם רשעים היו.

עה) **ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה. האחרונים** העירו דאי' (סוטה מט.) משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. **והרש"ש** ציין בזה דברי רש"י שאין באחיו חשוב ממנו.

עו) **שם. הרמב"ם** (מלכים א ז) פסק דבכל השררות וכל המינויין שבישראל, הוה ירושה לבנו ולבן

א. **והאחרונים** דנו דאסור לאבד עצמו לדעת, ונענש ע"ז. א"כ אמאי זכה לחיי עוה"ב.

ב. וביאר דסליק לאיגרא ונפל היינו סקילה, כדין המחלל שבת. אך צ"ב דההוא כובס היה שוגג [או אונס], שהרי ראה שהשמש לא שקעה. א"כ לא נתחייב סקילה.
והאחרונים ביארו דמי שאיבד עצמו לדעת משום תשובה לא נחשב מאבד עצמו לדעת, ועפ"ז ניחא הא שבא לידי עוה"ב.

ג. ולא אמרי' דגדרי היום תלויים בשמש, וכיון דעמדה החמה באמת הוה יום ארוך. [ובגמ' (ע"ז כה.) משמע דכשעמדה החמה נחשב אותו היום].

ד. ואפשר דהסימן מהשמים הוה כעין הוראת שעה.

ה. אך בסוף העמ' אי' דמסר לו סדרי חכמה [והוא סודות התורה].

ו. ובגמ' (הוריות יג:) אי' דבימי רשב"ג היה רשב"ג נשיא, ר' מאיר חכם ור' נתן אב"ד. משמע דהיה מינוי הנקרא חכם.

ז. [אך בגמ' הוריות הנ"ל מבואר דאב"ד הוא דבר שונה מחכם].

ח. ואילו **רש"י** (סנהדרין כד.) פי' ממלא מקום אביו, חשוב כאביו.

בנו עד עולם[ט], ולא רק המלכות[י]. והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה[יא].

אבל **המג"א** (נג לג) הביא **דהרמ"ע מפאנו** בס' י' מאמרות (ד ב יט) כת' דכל המינויין שהם כתר תורה אין בניהם קודמין. אלא שנהגו בנשיאות מהלל הנשיא ואילך שבניהם קודמין[יב]. וציין לסוגיין. **והחת"ס** (או"ח יב) האריך בזה[יג].

עז) **ויתיב ר' חנינא אבראי, ואתא לוי ויתיב גביה וכו'.**

פרש"י (שבת נט:) משום כבודו של ר' חנינא ישב אצלו. בגמ' (ברכות יח:) אי' דלוי נענש ע"ז, וישב בחוץ במתיבתא דרקיעא[יד] כיון דאחליש דעתיה דר' אפס. והביאו מכאן דאף שעשה כן משום כבודו דר' חנינא, אפ"ה נענש משום קפידא של ת"ח[טו].

עח) **תוד"ה בטלה.** שהיו קורין אותו רבינו הקדוש[טז].

[ובמשנה (סוטה מט.) אי' דמשמת רבי בטל ענוה ויראת חטא. ולפ"ז ר' חייא הוסיף דאף קדושה בטילה].

עט) **בא"ד והר"ר חיים כהן היה אומר וכו' דהאי בטלה קדושה דקאמר היינו קדושת כהונה וכו' ובהדיא אמר בירושלמי[יז] וכו' אין כהונה היום. ורבינו נסים גאון** (הו' בתוס' רא"ש) **פירש דכהנים נטמאו במיתתו, שהכל חייבין ליטמא לנשיא.**

והר"ן ביאר דכשם שכהן נטמא למת מצווה, נשיא שכבודו מרובה אין בכל המתעסקין בו כדי כבודו. **והביא** דעד"ז כתב **הראב"ד. וכ"פ הרמב"ם** (אבל ג י, טור ושו"ע יו"ד שעד יא) **דנשיא שמת הכל מטמאין לו, דעשאוהו כמת מצווה, לפי שהכל חייבין בכבודו[יח].**

ור' חיים כהן למד דאף ר"ת היה בכלל זה. **והב"י** (שעד) הק' דרבינו תם לא היה נשיא[יט]. וכת' דשמא ר' חיים היה סובר דגדול הדור דינו כנשיא. **והביא שבהג' מיימוני** (אבל ג אות ד, בשם ראבי"ה) נספתק האם גדול הדור דינו כנשיא שכהנים יטמאו לו[כ].

ועוד פי' כמה אחרונים (רש"ש כאן, צל"ח נדה ע:[כא]) דכוונת ר"ת משום דצדיקים אינם מטמאין, וכמו

ט. ובגמ' (מגילה יג:) אי' דכשפוסקין גדולה לאדם [מהשמים] פוסקין לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות, אבל אם מגביה עצמו הקב"ה משפילו.

י. וכ"כ **הריטב"א** (מכות יג.) אהא דאי' למה שהוחזקו אבותיו, ש"מ דכל שהוחזקו אבותיו בשום מינוי ושררה והוא ראוי לכך שהוא קם תחת אבותיו. והביא בשם **הר"מ** בשם **הרמב"ן** (ע"פ הירושלמי הוריות ג ב) דנפק"ל מדכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, כל משימות שהם בישראל יהיו לו ולבניו.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (א ש, והו' ממנו ברמ"א או"ח נג כה) כת' דמנהג המקומות שהבנים מתמנים חזנים תחת אביהם. וצ"ב אמאי תלוי במנהג.

יא. **והרמב"ם** כת' היה ממלא ביראה, אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו, ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל.

יב. וביאר (והו' במחצה"ש) דכיון שקלקלו עבדי חשמונאי בבית שני, ועמדו הורדס ובניו על ישראל מלכות שאינה הוגנת, התקינו בי"ד שיהיה כתר תורה משלים לכתר מלכות, להושיב הבן על כסא אביו.

יג. **והחת"ס** כת' דהא דאי' בסוגיין דביראת החטא ממלא מקום אבותיו, קמ"ל רבי דדך ירושה לא הוה משום רבנות, אלא משום מלכות. ומש"ה לא אזלי' לפי החכמה אלא לפי יראת החטא.

יד. עד ששמואל עלה וביקש שיכניסו את לוי.

טו. ויש שהביאו דאף שעשה כדין, אפ"ה קפידא של ת"ח מזיק. אבל **המהרש"א ח"א** כת' דלוי לא עשה כדין. [ויל"פ דכיון דר' אפס היה ראש הישיבה, לא היה לו לחלק כבוד לר' חנינא].

טז. אמנם תי' הגמ' דאיפוך, א"כ רבי אמר כן אר' חייא.

יז. וכן אי' **בירושלמי** (נזיר ז א, הו' בראשונים כאן) מהו שיטמא כהן לכבוד נשיא, כד דמך רבי יהודה נשיאה אבריז ר' ינאי אין כהונה היום. ועוד מסתפקת הירושלמי אי כהן נטמא לכבוד רבו, והביאו בזה מח'. ואי' התם דאי נטמאין לו, א"כ צריך לנהוג אנינות לאסור בבשר ויין.

יח. **והריטב"א** (מגילה ג:) הביא מהגמ' (פסחים ע:) שמת נשיא ואטמו ליה רוב ציבור.

יט. ועד"ז ילה"ק לתי' הגמ' דאיפוך, ובסוגיין קאי אר' חייא.

כ. וראבי"ה נסתפק, ור' חיים פשיט"ל. [ובהג' מיימוני (שם ג) הביא דברי ר' חיים כהן, וצ"ל דכוונתו להעמיד בזה מח']. **והריטב"א** (מגילה ג:) ביאר דברי הירושלמי [דאי' לא בדא וכו']. כלומר שאדם חשוב ביותר, כגון אדם גדול שאין לו שיעור בקבורה, וכבודו בכל אדם, יטמאו לו הכל. [אך מבואר שם דנשיא הוה היתר נוסף, דאף כשיש לו שיעור קוברים].

כא. וכ"ה **בעץ יוסף** (בעין יעקב כאן) בשם **הריטב"א** בכוונת ר' חיים. [ודלא כחי' הריטב"א].

והריטב"א (מגילה הנ"ל) הביא צד זה, אך כת' דיש ראיה [מהירושלמי] שאין הטעם מפני שאין הצדיקים מטמאים, וע"ב הא דאליהו הוה דחייה בעלמא. אלא הטעם משום מת מצווה.

שאמר אליהו[כב]. והביאו דכ"ה **בזוהר** (א וישלח עמ' קסח בהג') דאליהו אמר דצדיקים אינן מטמאין במיתתן[כג], כדתניא ביום שמת רבי בטלה כהונה כלומר דאתעסקו ביה[כד].

והחיי אדם (שערי צדק בהקדמה) כת' דאסור לכהן לעלות לקברי צדיקים[כה]. ואף ר' חיים כהן שהיה מטמא לר"ת היינו נמי דוקא בשעת מיתה, כדין כהן שמטמא לקרוביו עד שעת קבורה ולא אחר כך[כו].

דף קד.

פ) **כל מאן דאמר וכו' ידקר בחרב. השיטמ"ק** ביאר דאילו הוו ידעי בבירור דמית לא הוו בעו רחמי עליה דלחיי, דאתחיית המתים לא הוה בעו למבעי רחמי. ומש"ה אמרו דאפי' מת והם לא ידעו, יש להם להתפלל בחזקת שהוא חי, כי היכי דלחיי בתפילתם.

ובהג' יעב"ץ ביאר דגזרו כן כדי שלא יוכל למות. כיון שלא היו רשאין להודיעו יהא מוטל בבזיון, ומשום כך לא היה מת.

פא) **אמרה יה"ר שיכופו עליונים וכו'. הר"ן** (נדרים מ.)

הביא מכאן שפעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות[א], כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה. ועוד ציינו לגמ' (ב"מ פד.). [והו' בערוך השולחן שלה ג, אך לא הו' בשאר פוסקים]. ויש שכת' דה"מ היכא שהחולה אינו בר דעת. אבל היכא דיכול לעבוד את ה' בחיי שעה שלו, אף שיש לו יסורין מרובים בכל רגע יכול לזכות לחיי נצח[ב]. [וצ"ע דלכאורה משמע דרבי היה מניח תפילין וחולצן כמה פעמים, ועדיין היה יכול לקיים מצוות].

ויש שדנו שלא התפללה להדיא שימות ומש"ה הותר[ג].

פב) **ולא נהניתי אפי' באצבע קטנה וכו'. פרש"י** אפי' טורח שיגעתי באצבע קטנה שלי[ד]. **השיטמ"ק** דייק דלפ"ז כוונת רבי דלא נהנה מיגיעתו בתורה[ה], ולא קאי שלא נהנה מעולם הזה.

כב. כשקבר את ר' עקיבא. אך **תוס'** (ב"מ קיד:) כת' דאליהו היה מדחה אותם, ועיקר הטעם משום מת מצווה.

כג. אך יש שהק' דהוה רק טעמא דקרא, ובפסוק כתוב אדם כי ימות באהל. ומנ"ל לחלק דצדיקים אינם מטמאין [ולאחר שניתנה תורה אינם רשאים לעשות כפי טעמי התורה, וכמ"ש הנפש החיים (א כב)].

[ויל"פ דאליהו השיב דצדיקים אינם מטמאין באמת הוא כן בטעמי המצוות. אבל הא דהותר איסור התורה הוה משום דהוה מת מצווה. אלא דבעלמא מת מצווה הוה גדר דחויה, וכמה דאפשר ע"י אחרים עבדינן. ובזה שאלו את אליהו אמאי נטמא לר"ע, היה יכול לקוברו ע"י שלוחים אחרים או מעשה נסים וכדו'. וי"ל דאף בנשיא ההיתר ע"פ דין משום מת מצווה, אלא דאי הוה חפצא דאיסורא לא היה לנו להקל כל כך שכהנים יטמאו. דאין בזה כל כך פגם כבוד לנשיא. אלא כיון דסיבת האיסור לא שייך בזה, מש"ה קבעו חכמים בכל מה שהוא לכבוד הנשיא, דהכל בכלל מת מצווה].

כד. והזוהר פי' צדיקיא דמשתדלי באורייתא לא מסתאבי גופא דלהון. דכל מאן דאשתדל באורייתא לשמה אין מיתתו ע"י היצר הרע [מלאך המוות], אלא מיתתו בנשיקה.

וכ"כ **הרמב"ן** (במדבר יט ב) דטעם טומאת המת, בעטיו של נחש, ומש"ה הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין. ולכך אמר הכתוב זאת חקת התורה, כלומר הנחקקת מן התורה והיא תורה שבע"פ.

כה. וכת' שמה שנמצא בהגהה בזוהר הוא שיבוש ע"י עמי הארצות. וכל בי"ד מחוייבים להפריש הכהנים שלא יזידון עוד. טהרה מביאה לידי קדושה ויקוים בנו והתקדשתם והייתם קדושים.

כו. וכן דייק **בשו"ת טוב טעם ודעת** (הר"ש קלוגר, תליתאי ב יו"ד רלא) שאף דברי אליהו שאין צדיקים מטמאים, הוה דוקא בשעת קבורה. וכדאי' בסוגיין דדוקא אותו היום בטלה קדושה.

א. היינו דרך תפילה דהוה כלפי שמיא, אבל ודאי אסור לעשות שום מעשה לקצר חיי שעה, ואדרבה מחללין עליו את השבת. **והאחרונים** דנו האם רשאי להמנע מרפואות שלא להאריך היסורין. ע"ע ס' חסידים (תסז), **תפא"י** (בועז יומא ח ג), אגר"מ (חו"מ ב עג).

ב. וכמ"ש **המאירי** (יומא פה., והו' בביאו"ה ס"ס שכט) דאף שיחיה רק חיי שעה מחללין עליו את השבת, שבאותה שעה ישוב בלבו ויתוודה.

ג. ועד"ז דנו דיכולים להתפלל שיהיה לו טוב, או שיפסקו היסורין.

ד. ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) ביאר אצבעותי שעסקתי בכל כחי בתורה ובמצות, ולא נהניתי בעולם הזה אפילו לפי טורח שיגעתי באצבע קטנה שלי. **והשיטמ"ק** ביאר דכל מה שהיה משתבח היינו בעסק התורה.

ה. ע' בגמ' (ב"ב ח.) דרבי פרנס ת"ח בשני בצורת, ולא רצה ליתן לע"ה. ויונתן בן עמרם תלמידו דחק שיפרנסנו ככלב וכעורב. שלא היה רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו. [ולכאורה משמע דרבי לא הקפיד בזה לשאר תלמידיו].

אבל בפשוטו נקטו הראשונים דכוונת רבי דלא נהנה מעוה"ז. ע' תוס'. **ותוס'** (ע"ז יא.) הק' דאי' (שם) שלא פסק מעל שולחנו לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. ותוס' תי' דהיינו לאוכלי שולחנו [תלמידיו[ו]], אבל רבי עצמו לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה.

והטור (או"ח רלא, ושו"ע שם) כת' דבכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך. כדכתיב (משלי ג ו) בכל דרכיך דעהו. ואמרו (אבות ב יב, ע"פ פי' **ר' יונה** שם) כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפי' דברים של רשות [כגון האכילה וכו' והשיחה וכל צרכי גופך] יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו. שאפילו היה צמא ורעב יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו, לעבוד את בוראו. ואם אכל ושתה להנאתו אינו משובח.

והטור סיים על הדרך הזה זקף רבינו הקדוש אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהניתי מהם, אלא לשם שמים. **והגר"א** (או"ח רלא) כת' בזה מתורץ קושיות תוס' (ע"ז הנ"ל) [די"ל דאף רבי עצמו אכל צנון וכדו', אלא דעשה כן לשם שמים. ולא נתכוון להנאתו[ז]].

והמסילת ישרים (יג) כת' דענין הפרישות הטוב הוא שלא יקח מן העולם בשום שימוש שהוא משתמש ממנו, אלא מה שהוא מוכרח בו מפני הצורך אשר לו בטבעו אליו. והביא מסוגיין, דעם היות רבי נשיא ישראל, ושולחנו שולחן מלכים בהכרח ליקר נשיאותו, אפ"ה לא נהנה.

פג) **א"ר אלעזר בשעה שהצדיק נפטר וכו' א' אומרת לו בא[ח] שלום וכו'.** [דכתיב בריש הפרק (ישעיה נז א) הצדיק אבד וגו'. ובסוף הפרק (שם יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. (שם כא) אין שלום אמר אלהֵי לרשעים[ט]].

שהתה כ"ה שנים

פד) **כל זמן שהיא בבית אביה. רש"י מה"ק** פי' דהיתומים נתנו לה מזונות לשם, ולא נגעה בנכסיהם כלל, ומש"ה גובה כתובתה לעולם.

פה) **כל זמן שהיא בבית בעלה וכו' שיש בכ"ה שנים שתעשה טובה כנגד כתובתה, דברי ר' מאיר וכו'.** משמע מדברי רש"י דלר' מאיר מפסדת כתובתה מחמת הטובה שעשתה לשכינים, ולא משום מחילה[י].

והתוס' רי"ד פי' דאינה רשאה ליתן לעניים מנכסי היתומים, וכל מה שנתנה אנו מחשיבים אותו לה בכתובתה. ושיערו חכמים מה שנותנת בכ"ה שנים עולה כשיעור כתובתה.

אבל **תלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דכיון דיש בכ"ה שנים שתעשה טובה לאחרים כשיעור הכתובה והנדוניא, מש"ה אמרי' דמסתמא מחלה. ומבואר דהסברא שתעשה טובה מישך לסברת מחילה. **והשיטמ"ק** פי' דכיון דעשתה טובה מחלה. [ומדינא רשאית לתת לשכנים ולעניים דבר מועט[יא]], אלא היכא דנתנה ושתקה ולא תבעה כתובתה אמרי' דנתכוונה למחול מכתובתה כנגד מה שנתנה.

פו) **וחכ"א כל זמן שהיא בבית בעלה גובה וכו' בבית אביה[יב] גובה כתובתה עד כ"ה שנים וכו'. פרש"י** דפליגי דשיעור כ"ה שנים משום מחילה, ולא משום

ו. ומבואר דנהג כבוד ותענוגי העולם לתלמידיו. ורק הוא לעצמו היה פרוש ולא נהנה מהעולם.

ז. ועד"ז כת' **השל"ה** (עשרה מאמרות, מאמר ח' בהג'), ודייק כן מהלשון שאמר 'לא נהניתי', כלומר אע"פ שאכלתי לא עשיתי בשביל הנאה. [והביא את דברי התוס' כאן]. ובעלי המוסר ובספרי חסידות האריכו בכ"ז.

ח. ובגליון צויין דבעין יעקב הגירסא יבא בשלום. [ולכאורה צ"ל שלום, דבפסוק ליכא ב'.]. ובפסוק (ישעיה נז ב) יבוא שלום ינוחו על משכבותם הלך נכחו. והנך ג' מפסוק זה. [וצ"ב מ"ט שינה הסדר. ועוד דהשלישי חוזר ואומר יבא שלום].

ט. ובגליון **הש"ס** הגיה פסוק זה בסוגיין, במקום הפסוק (שם מח כב) אמר ה' לרשעים. [אך ב' הפסוקים למעצבה, ורדה השכבה כתובים במקום אחר].
[ועוד יש שפי' כוונת הגליון הש"ס דבפרק מח קאי ארשעים מסויימים, דהפרק קאי אנבוכד נצר והבבליים. ואילו פרק נז קאי באופן כללי ארשעים].

י. **והשיטמ"ק** ביאר דפיזרה כשיעור כתובתה, וראוי לחשב לה. דהא אינה רשאית לפזר.

יא. וכמו אשת איש, וכדאי' (ב"ק קיט.).

יב. **והפלאה** (בקו"א) דן האם שיעור כ"ה שנים הוה אף לאחר שנשאת לאחר. וע"ע קובץ (אישות שם).

שתעשה טובה"[יג]. **והתוס' רי"ד** פי' דמשום מצווה ניחא להו ליתומים בטובה שגמלה עם העניים. ואין מחשבין לה ממנה.

וההפלאה (קו"א קא ה) נסתפק היכא שהיא טוענת שתבעה תוך כ"ה שנים, האם נאמנת שלא מחלה"[יד]. או שצריכה להביא ראיה. **והבית מאיר** (קא א) נקט שנאמנת, למ"ד הטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום. וכמו שנאמנת דאינו פרוע, נאמנת שלא נמחל.

וההפלאה הק' דאי נימא דנאמנת, א"כ לעולם יש לה מיגו שלא מחלה במיגו שטוענת שתבעה אותו. ודן דהוה מיגו להוציא. וכת' די"ל דהוה מיגו במקום חזקה, דחזקה דתוך כ"ה שנים מחלה כתובתה.

פז) **רש"י ד"ה וחכמים.** דהואיל ושתקה ולא תבעה כל השנים הללו מחלתה וכו' מששתקה כ"ה שנים[טו] מחילה היא. **תוס'** (סנהדרין ו., וב"מ קיב.) הביאו מכאן דמחילה אי"צ קנין. דבסוגיין אמרי' דמסתמא מחלה, ואף דלא עשתה שום קנין. דבקנין לאלתר נמי אבדה כתובתה[טז].

והמרדכי (סנהדרין תשפ) הביא עוד דמהני מחילה אף שהשטר נשאר בידה[יז] [ולא אמרי' דכיון דמוחזק בחוב ל"מ מחילה[יח]].

והמהרש"ל (לסמ"ג עשה מח, הו' בקצות יב א) הביא דמהני מחילה בלב, הלא לא דיברה כלום, ע"כ מחילה בלב הוי מחילה אף דנקיט שטרא וע"ש. **והקצות** כת' בעיני יפלא הדבר, דלא מצינו בשום מקום[יט] דמחשבה מועיל[כ].

והביא **דהמהרי"ט** (ב חו"מ מה) כת' דמהני מחילה בליבו היכא דידוע לכל העולם מה שבלבו[כא]. דכל היכא דידוע לכל העולם לא הוי דברים שבלב[כב]. אבל היכא דאינו ידוע לכל מחשבתו הו"ל דברים שבלב ולא מהני. [ועפ"ז המחילה מהני רק בסוף כ"ה שנים, אבל בפשוטו משמע שמחלה באיזה זמן תוך הכ"ה שנים].

פח) **מתה, יורשיה וכו'.** הגמ' (שבועות מח.) מק' דכיון שנתחייבה שבועה [לגבות כתובתה], אין אדם מוריש שבועה לבניו. ותי' שנשבעה ומתה.

פט) **יורשיה מזכירין כתובתה. פרש"י** צריכין למחות על כתובתה. [משמע דהיינו מחאה בעלמא]. **ותלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) **פי'** בהזכרה לבד שאומרים שאינם מוחלים[כג]. אבל **רש"י מה"ק** כת' תובעים כתובתה.

ותלמידי ר' יונה פי' דאם תוך כ"ה שנים לא הודיעו

יג. **והמפרשים** ביארו דקיבלו מרבותיהם דכ"ה שנה איבדה כתובתה, ונח' בטעם הדבר.

יד. והוסיף דהא אי"צ לתבוע בבי"ד [דהתובעת בבי"ד מפסדת כתובתה], אך נסתפק היכא דתבעה בלא עדים האם הפסידה כתובתה.

והבית מאיר (קא א) דייק כן גם מזכירין כתובתה, דמשמע דסגי בהזכרה לחוד בינם לבין עצמן. ול"צ עדים.

טו. **הפרישה** (קא ד) כת' דלא נתפרש שום טעם מ"ט כ"ה שנים, דלא מצאנו שיעור זה בשאר מקומות. [ובפשוטו הוה אומדנא של חז"ל, ע"ע בסמוך]. וכת' דאפ"ל דסימן לדבר כנגד כ"ה סלעים של כתובה, שבכל שנה מחלה א'. אך הק' דא"כ בי' שנים לימא דמחלה י' [ואף להך מ"ד צריך לישלש].

טז. **ותוס'** (סנהדרין) הוכיח דמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייא (בע"ב) דאיירי בלא קנין. [ויל"פ דהעלו צד דכ"ה שנים הוה ראיה שמחלה להדיא, ובקנין. ותוס' דחו דסתמא דמילתא ר' חייא אריכתא לא היה טוען שמחלה לו בהדיא, א"כ מה מהני לו כ"ה שנים].

יז. ומשמע מדבריו דהרמב"ם פליג, וכ"פ הסמ"ע (יב כא) דלא מהני מחילה כשהשטר בידה. וע"ע חלק"מ (קה יד).

יח. **והקצות** (יב א) ביאר סברת המ"ד דל"מ מחילה, דכל העומד לגבות כגבוי דמי. והביא דה**כנה"ג** (פב הג' טור נז) ביאר דאף דלא קי"ל כבי"ש (סוטה כה. ולעיל פא.) דשטר העומד ליגבות כגבוי, היינו במקום ספיקות. אבל היכא דהשטר ברור אף בית הלל מודו דהוה כגבוי.

יט. דל"מ דברים שבלב בכל דבר, ואפי' הפקר והקדש ונדר בעינן דיבור ממש. מלבד קדשי מזבח דילפי' כל נדיב לב (כדאי' שבועות כו:).

כ. **והקצות** כת' דאפשר דמדין סילוק נגעו ביה. ודחה דל"מ סילוק אלא בדבר שעדיין לא בא לידו כלל.

כא. **והביא דתוס'** (שבת יח:) כת' דמהני הפקר בלב היכא דידוע לכל, ומש"ה גבי גיגית ונר [לבי"ש דאית להו שביתת כלים בשבת] מהני דאפקורי מפקר להו, בלב בלבד.

כב. **והיכא דידוע לכל העולם מהני אף לפעול חלות ע"פ** דברים שבלב. **והברכ"ש** (קידושין א ג) ייסד דיש ב' חסרונות בדברים שבלב. דלא מהני לסתור דברי פיו, ול"מ לפעול חלות [וכמ"ש הר"ן ריש פסחים גבי ביטול חמץ].

כג. **וביאר שאומרים שמה ששותקים לא הוה מחמת מחילה** וכיוצא בזה. ואין צריכין לתבוע בב"ד.

אמרי׳ שהם מחלו, או שנתברר להם שהאשה מחלה.

צ) **א״ל אביי וכו׳ ומרתא בת בייתוס עד כ״ה שנים. פרש״י** שהיתה כתובתה מרובה. והנידון משום תוספת כתובה. וכ״כ **תוס׳ עי״ש.**

והשואל בשו״ת **הר״י מגאש** (פה) שאל [כעין קו׳ הגמ׳] דהתוספת כתובה אינו דבר קצוב, והאיך פסיק דעושה טובה כנגדו. והר״י מגאש השיב דלפום גמלא שחנא. ועוד תי׳[כד] דאף אי עושה טובה רק כנגד העיקר מפסדת התוספת, דקי״ל תנאי כתובה ככתובה[כה], וכיון דנתבטל גביית העיקר נתבטל נמי גביית התוספת.

וביאר דטעמא דמילתא דמנה מאתים הוא העיקר שהנישואין תלויין בו, והוא ניהו דמי הבעילה. והתוספת ושאר תנאי הכתובה טפל הוא שטופלין אותו אל העיקר, ובודאי הוא הטפל להיות הולך אחר העיקר.

צא) **מהו שתשלש**[כו]. **פרש״י** לר״מ דטעמא משום טובה[כז]. [דמשום מחילה אין טעם לשלש. דאי מחלה מחלה כולה]. **והתוס׳ רי״ד** (והו׳ בשיטמ״ק) כת׳ או דילמא כל זמן שהיא בת גביית כתובה, מתוך שגובה מקצת גובה כולה. ואין מחשבין הטובה שעשה. [וצ״ב].

צב) **לאחר שקיעת החמה לא גביא וכו׳. הפנים מאירות** (ב קעד, הו׳ בפתח״ת קא א) **דייק** דמיד אחר שקיעת החמה הפסידה, ואף כשבאה בבין השמשות. דבין השמשות ספק לילה, ומעמידים בחזקת יורשים.

והאחרונים הק׳ דהוה איני יודע אם פרעתיך. וכן **הבית מאיר** (קא א הו׳ לעיל) נקט דבספיקות האלמנה נאמנת.

צג) **א״ל אין, כל מידת חכמים כן הוא וכו׳ במ׳ סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול.** [ובגמ׳ (פסחים קט.) מבואר דשיעור מ׳ סאה הוא משום דילפי׳ דבעינן מים שכל גופו עולה בהן, ושיערו חכמים שהם אמה על אמה ברום ג׳ אמות, שהוא מ׳ סאה].

ובפשוטו כוונת הגמ׳ דהתורה קבעה שיעורים קבועים ומדוייקים[כח]. וחכמים קיבלו דמ׳ סאה פחות קורטוב לא סגי שגופו של אדם בינוני יעלה בהם, וזה השיעור שנמסר מסיני[כט].

והקוב״ש (ב קו׳ ד״ס ו) הק׳ דהתם נמסר שיעור הלכה למשה מסיני, וכך נאמרה ההלכה בשיעור מצומצם[ל]. אבל בסוגיין שיעור כ״ה שנה לכאורה הוה אומדנא של בי״ד. ובזה קשה הסברא בההוא פורתא. וחידש (שם ג) דאף כל האומדנות שבש״ס נמסרו הלכה למשה מסיני[לא]. וה״נ הוחק חוק טבע מכחות הנפש דעד כ״ה שנים אפשר לה לשתוק על תביעתה.

אבל **רש״י** כת׳ דהעמידוה יתד הוא ולא תמוט. ומשמע דכוונתו דתקנו דלא פלוג. וכן משמע **ברשב״א** (ב״ב כט.) דשיעור מ׳ סאה הוה תקנ״ח. **והריטב״א** (ר״ה יג.) כת׳ שאי אפשר לדקדק בשיעורם ממש, לא פחות ולא יתר. ואם באנו לדקדק כן אי אפשר לתת שום שיעור ידוע לשום

כד. וצ״ב אמאי הוצרך לכך, הא בגמ׳ מבואר טעם אחר. וי״ל דכוונתו דסוגיין כמ״ד תנאי כתובה לאו ככתובה. דנח׳ בזה בגמ׳ (בע״ב), ולמ״ד תנאי כתובה ככתובה אי״צ לזה.

כה. והביא מהגמ׳ (לעיל נה.) דתנאי כתובה ככתובה לענין כל זמן שהיא בבית בעלה וכו׳. [וכר׳ מאיר. ולפנינו הגירסא שם כל זמן שהיא בבית אביה].

כו. [וקצת משמע דשליש דוקא, שנתעכבה מלגבות כתובתה ח׳ שנים, אבל משום שתובעת כמה חדשים אחר מיתת בעלה לא מצאנו שמפחיתים לפי הימים שעברו].

כז. **והשיטמ״ק** הק׳ לפרש״י דטעמא דר״מ משום טובה לחוד פשיטא דתשלש [דל״ש בזה הסברא דקודם בין השמשות]. וכת׳ דלשיטת תלמידי ר׳ יונה דפתיך טעמא דמחילה בהדי טעמא דטובה אף לר״מ אתי שפיר

כח. ובגמ׳ (ר״ה יג.) מק׳ מי קים להו לחז״ל בין הביאה שליש לפחות משליש, והשיב לו דכל מדות חכמים כן הוא, מ׳ סאה אדם טובל וכו׳. [אלא דהתם ליכא נידון מהו השיעור, אלא מנ״ל לחז״ל שיעור זה דשליש. ותי׳ דשיערו חכמים].

כט. ובגמ׳ (מנחות קג:) אי׳ דס׳ עשרון נבללות יפה, וששים וא׳ אינם נבללים זה בזה. י״ל דאף שיעור זה קיבלו חז״ל.

ל. אך י״ל דקושיית הגמ׳ דנמסר השיעור מים שגופו עולה בהם, וחכמים קבעו אומדנא דזהו השיעור. ובזה קו׳ הגמ׳ מנ״ל לרבנן, ושמא השיעור שעולה הוא פחות קורטוב. וע״כ דחכמים יודעים לברר השיעורים בצמצום.

לא. וכמו טריפה דקיבלה חז״ל שחי עד י״ב חודש, ואף דהוה בטבע הבהמה, מ״מ בזה ודאי אמרי׳ דאם מת קודם שקיעת החמה הוה טריפה, ואם חי עד הלילה [של סוף השנה] לא הוה טריפה. דנמסר מסיני שיעור זה בצמצום. דחוקי הטבע שהוטבעו בתחלת הבריאה בודאי הן מצומצמין בכל שהוא.

דבר[לב], ונמצאו כל השיעורין מתבטלין[לג].

והשיטמ"ק כת' דאביי (שהקשה) חילק בין שיעורי המידות לשיעור שתלוי ברצון האדם. דלא מסתבר דבשיעור פורתא כולי האי חשיבה מחילה. ורב יוסף השיב דאין לחלק ביניהם. וע"כ צריך אתה לפרש כן, דמשנה שלימה שנינו[לד]. וכל מדת חכמים כן היא.

צד) **ל"ש אלא שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה**[לה], **אבל שטר כתובה יוצאת וכו'. פרש"י** דאילו מחלתה היתה מוסרת להם שטר הכתובה.

ויש **ראשונים** (וכ"פ הסמ"ע יב כא) דלא מהני מחילה [בלא קנין] בחוב שיש עליו שטר, כשהשטר קיים. ולכאורה לשיטתם זה סברת ר' ישמעאל בר"י[לו].

וההפלאה (קו"א) הביא דר' יוסי (לעיל נו:) סבר דמהני מחילה בכתובה, אפי' דהשטר תחת ידה. וע"כ דבסוגיין אתינן עלה משום הוכחה דלא מחלה.

דף קד:

צה) **כששטר כתובה יוצא מתח"י, והלכה כדברי מי. פרש"י** כדברי ר' מאיר או כדברי חכמים. לכאורה משמע דאף לדברי ר' מאיר מהני שטר כתובה יוצאת מתח"י. ויל"ד דאי קי"ל דעשתה טובה, א"כ מה מהני דיש לה שטר כתובה. ואפשר דהיכא דהשטר כתובה תחת ידה לא תלינן בטובה.

צו) **כי אתא ר' דימי וכו' אבל תוספת יש לה**[א]. **פרש"י** דהוה מתנה, ולא כתובה[ב]. ור' איבו א"ר ינאי פליג לשיטתו (לעיל נד: נה.) דתנאי כתובה ככתובה. וכדאי' (שם) אף לענין כל זמן שהיא בבית אביה.

ואי' (לעיל נד:) דתנאי כתובה ככתובה למוחלת, **ופרש"י** דהמוחלת כתובתה מחלה ג"כ התוספת. ולכאורה זה הטעם בכ"ה שנה, דכיון דאמרי' דמחלה כתובתה [לרבנן], מחלה ג"כ התוספת[ג]. א"נ אף היכא דפרעו כתובתה וכדו', אומדנא דכ"ה שנה קאי אף אתוספת.

והרא"ש כת' דמ"מ יש לה נדוניא [לרבנן], דמסתבר שהיא כחוב[ד].

[**ותוס'** (בע"א) דנו דסוגיין לרבנן, דאילו לר' מאיר תלי בטובה שעשתה. ולא בגדרי המחילה].

צז) **שם. וגירסת הרי"ף** להיפך ל"ש אלא מנה ומאתים, אבל תוספת אין לה. **והרמ"ה** (בתל' ר' יונה בשיטמ"ק) **פי'** היכא דשטר כתובה יוצא מתחת ידה, גובה מנה מאתים לעולם. דתנאי בי"ד הוא, ומסתמא כיון ששטר כתובה יוצא מתחת ידה לא מחלה. אבל תוספת דאיהו כתב לה מדיליה אף ששטר כתובה יוצא מתחת ידה, כיון ששהתה כ"ה שנה בבית אביה ולא מיחת הויא מחילה.

צח) **א"ל אישתיקן קאמרת או אשקיין קאמרת**[ה]. **פרש"י** ששאלו האם תמה עליו, וס"ל דרב לא ס"ל הכי. או שנתכוון לשבח אותו. והשיב דנתכוין להשתיקו.

ובשו"ת הר"י מגאש (לח) גרס הכי אמר רב אישתיק. וחזר ושאלו אשתיק או אשקיין. וביאר דר' אבא שאל את רב הונא האם רב אמר כן, והשיב אישתיק. [משמע

לב. כי לעולם היה לאדם יכולת לדקדק ולומר בכל שיעור שאין מעלה ומוריד בו לפחות או להוסיף ממנו משהו.

לג. **והשפ"א** (שם) כת' דמשמע מדבריו דהוה משום לא פלוג, וכת' דהוא תמוה בעיניו. וכן תמה בזה **הקוב"ש** (שם בסו"ד).

לד. ועוד כת' דאביי מודה דמדת חכמים כך הוא, ומיהו תמה דדוחק טובא. ורב יוסף השיב דאינו דוחק.

לה. **הרמב"ם** (טז כג) כת' במקום שאין כותבין כתובה. [דכה"ג גובה אף שאין לה שטר כתובה]. אבל **הר"י הלבן** (במרדכי והג' אשר"י) **הביא** מכאן [דאף במקום שכותבין כתובה] גובה בלא שטר כתובה. (וכתוס' לעיל פח: לר' יוחנן, וכן לרב לעיל פט.) [וכמ"ד כותבין שובר]. [**ור' ברוך** דחה דאיירי במקום שאין כותבין כתובה].

לו. **והבי"ש** (קא א) כת' דאף למ"ד דמהני מחילה אפי' אם השטר בידה, מ"מ כאן דכתובתה בידה לא אמרינן דמחלה מדלא החזירה הכתובה לידו [וכמ"ש רש"י].

א. וכ"ה פשטות **הרמב"ם** (טז כג) שכת' ועד כמה תגבה האלמנה 'העיקר'. והטור דייק דקאי אעיקר, אבל תוספת כתובה יש לה אף לאחר כ"ה שנים. **והטור** (והו' בהג' מיימוני) הביא דדעת הרא"ש דקי"ל דאף תוספת אין לה. [אבל **בשו"ת רדב"ז** (לרמב"ם) כת' דאין זה כוונת הרמב"ם. עי"ש].

ב. ולכאורה משמע דפליג אכלל דתנאי כתובה ככתובה. ויל"ד אי פליג אכל הנך דאי' (לעיל נד:).

ג. **ובשו"ת הר"י מגאש** (פה, הו' בע"א) כת' טעם אחר, דהתוספת טפל לעיקר הכתובה, וכיון דאין לה עיקר הכתובה אין לה תוספת.

ד. והא דאי' (בע"א) גבי מרתא בת ביתוס הוה משום תוספת כתובה, ולא משום נדוניא שהכניסה לו.

ה. ועד"ז בגמ' (נדרים עז.) למקצת גרסאות [והרא"ש ור"ן (שם) ביארו ע"ד רש"י כאן].

כששאלו אותו שתק]. ושאל אותו אישתיק או אשקיין, האם רב שתק, או הפליגו לדבר אחר שישקנו מים.

צט) **חמתיה דרב חייא אריכא[ו] אינתת אחוה הואי[ז]**

וכו' אמר לה לית לך מזוני. הראשונים (לעיל נג. וצז; והר"ן כאן) **הביאו** דכיון דמחלה כתובתה ליורשים אין לה מזונות[ח]. ודלא **כירושלמי** (יא ב) דאף שאין לה כתובה יש לה מזונות. לא דייך שמחלה ליתומים על כתובתה, אלא שאת רוצה להבריחה ממזונותיה[ט].

והרא"ה (לעיל נג. ובחי' ר' קרשקש כאן) דחה דסוגיין קאי כאנשי יהודה שהרשות ביד היורשים להפקיע מיד זכותה מדין מזונות, ומש"ה לאו כל כמינה למחול הכתובה ותהא ניזונת מהם[י]. ואפשר שהיו במקום שנהגו כאנשי יהודה (ע' לעיל נד.).

ק) **דבכתפאי אמטאי לה וכו' הכא נמי משום כיסופא הוא וכו'. פרש"י** מחמת הכבוד הזה שעשית לה. בפשוטו משמע דוקא משום שעשה לה כבוד גדול, שהביא לה מזונות כל יום. וכ"פ **הרמב"ם** (טז כד)[יא]. אבל **ר"ח** (הו' ברא"ש) כת' דכל היכא דניזונית משל היורשים גובה כתובתה לעולם[יב].

קא) **תוד"ה ה"ג.** דהכי ס"ל לרבה. דבגמ' (ב"מ לה:) נח'

בכל גביית בי"ד, מאימת אביל פירא רבה אמר מכי מטיא אדרכתא לידיה, אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו, ורבא אמר מכי שלימו ימי אכרזתא[יג].

ותלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק) תי' דבסוגיין לאחר כתיבת האדרכתא טרפה והכריזה, ואח"כ באו לדון. ותבעה פירות משעת הכרזה[יד].

והמהרש"ל (חכמ"ש) תי' דכיון דהיה סרבן, כה"ג אף רבא מודה דאביל פירי מכי מטא אדרכתא לידיה. ודוקא היכא שאין לו לשלם או טורף מלוקח לדעת רבא מכי שלמי יומי דאכרזתא.

קב) **והא אמר מר אחריות טעות סופר וכו'. פרש"י**

דבי"ד צוו לסופר לכתוב אדרכתא הוגנת והוא טעה, והכל יודעים שלא נכתבה אלא על נכסי המת. [מבואר ברש"י דאחריות טעות סופר הוא משום דתלינן דמסתמא צווה להדיא, והסופר שכח לכתוב. ולא דאמרי' דמסתמא כך היה רצונו, אף שלא צווה להדיא].

ו. הר"י לוניל (והו' בשיטמ"ק) פי' שהיתה קומתו גבוה מדרך העולם. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) הביא ב' פי' שהיה ארוך. ועוד פי' ע"פ הפסוק (עזרא ד יד) לא אריך לנא למחזא [**ופרש"י** אינו הגון, וציין (סוכה מד:) אריך או לא אריך]. ור' חייא היה אדם הגון וכשר. [ואף שלא קיבל פסק של רבה בר שילא מחמת שסבור שטעה, אפ"ה נקרא אריך].

ז. פרש"י ומת אחיו בלא בנים. **והמפרשים** כת' דיל"פ שהניח רק בת [אשתו של רב חייא], והיא ירשה נכסיה. אך **הר"י לוניל** פי' דהיה לה בת מאיש אחר [אשתו של רב חייא], ואחיו של ר' חייא מת בלא ולד, ור' חייא ירש מאחיו. [וכיון דהיתה חמותו לא נזקקה לחליצה ויבום]. [ע"ע בסוף הסוגיה].

ח. דתנאי כתובה ככתובה (וכדלעיל), ואף לענין להפסיד מזונותיה. [ע"ד הא דאי' לעיל נג.]. דכיון דאין לה עיקר כתובה אין לה תנאיה, או דנכלל במחילה. [אך לכאורה אין לומר דמסתמא נתכוונה למחול אף מזונות, דהכא ודאי לא נתכוונה לזה. ומ"מ י"ל דמחלה בכלליות הכתובה, ונכלל בזה מזונותיה. ואף שהיא לא נתכוונה לזה].

ט. ובגמ' (לעיל נג.) נח' במוחלת כתובתה לבעלה אי הפסידה מזונותיה [**פרש"י** מזונות אלמנה], או דאמרי' משיב רעה תחת טובה [וכעין סברת הירושלמי]. ונח' הראשונים להלכה. ומדברי **הרא"ה** (נג.) משמע דאין חילוק בין מחלה לבעלה ומחלה ליורשים. ופסק במוחלת לבעלה דיש לה מזונות, משום משיב רעה תחת טובה. אבל **הריטב"א** (שם) כת' דאף דמוחלת לבעלה יש לה מזונות שסומכת על בעלה. אפ"ה כשמוחלת ליורשים הוה מחילה על כל תנאי כתובה, שנסתלקה לגמרי.

י. דאל"כ מאי אהנו בתקנתיהו [לסלק אותה מכתובתה], כל אחת תהא מוחלת ויש לה מזונות. וע"כ אף כשהיא מוחלת יכולין לומר לה אף עכשיו שמחלת אין רצוננו לזונך יותר. [וקצת משמע דאמירתם הוה כמו סילוק כתובתה].

ועוד יש שפי' דלאנשי יהודה ניזונת מחמת שמעכבין את הכתובה אצלהם [ע' מש"כ לעיל צה:], ומש"ה לאחר שמחלה אין חיוב מזונות. [אבל מדברי הרא"ה לא משמע כן].

יא. והרמב"ם כת' דאם היה היורש עצמו מוליך לה מזונותיה לבית אביה ומטפל בה, יש לה כתובה. דהאלמנה בושה מהיורש.

יב. והרא"ש כת' ומיהו י"ל דשאני התם דבכתפיה ממטי לה אבל אם נתנו לה דמי מזונות אינה גובה. [וכדברי רש"י].

יג. הנתיבות (שדמ א) ביאר דגביית בי"ד הוה בלא קנין, ומש"ה אוכל פירי משעה שנסתיים ימי אכרזתא. [דקודם לכן לא נתברר שהוא יגבה את הקרקע לבסוף]. אבל **החזו"א** (ב"ק יח ו) כת' דמהני משום גביית בי"ד, דמעשה בי"ד אי"צ קנין. [ולדעת רבה י"ל דמהני משום קנין שטר. אך א"כ אף לרבא י"ל דשטר האדרכתא מהני לאחר ל'].

יד. וביאר דמש"ה רבא היה שואל מר' חייא את האדרכתא, מפני שכתבו שטר טירפא לאשה. ובשעה שכתבו הטירפא קרעו האדרכתא ונתנו אותה לר' חייא. [וע"ע בשיטמ"ק כמה אופנים מי שאל והשיב בגמ'].

ויל"ד דאי הבי"ד צוו לכתוב דוקא מנכסי המת, והסופר כתב באופן שכולל נכסים אחרים אמאי לא יפסל השטר [שיש בו שקר, ונגזור שמא יגבה שלא כדין[טו]]. ואפשר דלזה כתב רש"י דהכל יודעים שכוונתו על נכסי המת.

קג) **דבהא אפי' רבה בר שילא טעי[טז] מעיקרא סבור הני והני דידיה מה לי מהני וכו'**. משמע דדעת רבה בר שילא דכל היכא דירש נכסים, הבי"ד רשאין לגבות בע"כ אף מנכסי היורש[יז] [שלא ירש]. וצ"ב דליכא שעבוד נכסים על קרקע זו. [ומשמע דהוה סברא משום דאין לו פסידא בדבר. אך מ"מ צ"ב האיך יחליפו קרקעותיו בע"כ].

אך מבואר דלאחר שהיורש מביא ראיה דשדה זו היא שלו מוציאין ממנה. [אף לסברת רבה בר שילא].

קד) **שם. הרא"ה** (הו' בר"ן) כת' דדוקא כה"ג צריך לכתוב 'ואשתמודענא', אבל באדרכתא דעלמא [על בע"ח] לא צריך לכתוב, שהכל יודעים שלא כתבו אדרכתא על שדה זו אא"כ ידעו שהיתה בחזקתו[יח].

הדרן עלך פרק הנושא

טו. ומ"ש משטר מוקדם.

טז. משמע דחזר בו דלא הוה טעות של הסופר, אלא רבה בר שילא בעצמו נתכוון שיגבו אף מנכסי היורש. ותלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק) כת' דאפשר דאפי' רבה בר שילא טעי. [וי"ל דאף אי רבה בר שילא נתכוון כדין, כיון דיש כאן מקום טעות ל"ש סברת רש"י דהכל יודעים שנכתב רק על נכסי המת].

יז. **האחרונים** הק' לצד דאשתו של רב חייא היתה הבת של המת והיא ירשה [והוה נכסי מלוג], א"כ מה הצד שיגבו מנכסי בעלה. **והפלאה** ביאר דמש"ה ר' יהונתן (וכ"מ ברש"י) נקט דרב חייא ירש מאחיו, ואשתו היתה בת מאיש אחר.

יח. וכת' דאפי' היכא דכתבו 'אשתמודענא' לא הוה עדות שהוא שלו, אלא שהוא בחזקתו. ואם בא אחר בעדים להוציאו מידו נותנים לו. שאין הבי"ד צריכין עדות ברורה שיהא שלו אלא שיהא בחזקתו. הילכך באדרכתא אחרת בין שכתבו אשתמודענא או לא כתבו לא מעלה ולא מוריד.

פרק שני דייני

דף קה.

א) **תוד"ה שני דייני גזירות.** היכי מסקינן בשמיה וכו'.

וכן הק' תוס' על השם 'שבנא', ועד"ז בכ"מ[יט], האיך קרינן בשם של רשע. ומבואר בתוס' דהך כלל דלא מסקינן בשמיה שייך אף היכא שלא נקרא על שמו ולזכרו. ואף אילו קראו אותו כן על שם מאורע וכדו'. מ"מ אין ראוי לקרוא[ב] בשם של אדם רשע, שיש השפעת הרע[בא].

והתו"י (יומא לח:, ותורא"ש וריטב"א שם) הק' האיך נהגו לקרוא בשם ישמעאל, למ"ד[כב] דלא עשה תשובה. ותי' הקב"ה קראו באותו השם.

ב) **בא"ד וי"מ דתרי שבנא הוה. ותוס'** (יומא לח:) סיים

כיון דאחד היה צדיק מסקינן בשמיה. ועד"ז כת' **תוס'** (שבת יב:) בשם **ר"י**, והוסיף דאטו אם אחד רשע ושמו אברהם לא נקרא בשם זה אחר.

ג) **חנן אמר תשבע בסוף[א] ולא תשבע בתחילה, נחלקו עליו בני כה"ג ואמרו תשבע תחילה ובסוף.** **הראשונים** ביארו דדעת בני כהנים גדולים דגביית המזונות צריך שבועה [שבועת המשנה], וכמו שאר נפרעת שלא בפניו (וכדלעיל פז.).

ודעת חנן דגביית המזונות אי"צ שבועה. **ותלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) פי' דמזונות הוה למיקם קמיה[ב] לא תקנו שבועה, רק לגביית כתובה דלמישקל ולמיפק[ג]. **והרמב"ן** (קז.) כת' הטעם דאי"צ שבועה, דהנכסים בחזקתה (כדלעיל צו:). [ויתבאר עוד לקמן קז.].

ד) **שם. תשבע בסוף וכו' אמר ר' יוחנן בן זכאי לא תשבע אלא בסוף[ד]. האחרונים** דנו האם סברת חנן דסומכים על השבועה שלבסוף[ה]. או משום דלא

יט. ותוס' (מגילה י:) הק' בשם 'עפרון', והגיה עופרן.
ועוה"ק **החת"ס** (אה"ע ב כב) דיצהר קרא לבנו 'קרח', ואף שהיה מבני עשו (בראשית לו ה). וכת' דאולי עדיין לא ידעו הא דאי' (ברכות ז:) דשמא גרים [דדרשי' תהילים מו ט אשר שם שמות בארץ]. וכן לא ידעו דשם רשעים ירקב. וחזי מה עלתה בידו.
ועוד הביא דשאול מרחובות הנהר היה ממלכי עשיו (בראשית לו לז), ואפ"ה שאול בחיר ה' נקרא שאול. וציין לכמה חז"ל דדרשו שמות לגנאי, עכ"פ אין ללמוד מדורות הראשונים.

כ. יל"ד אי הוה איסור [וכ"ה פשטות הגמ' ביומא ירקב, שלא קוראים בשמו], או עיצה טובה.

כא. ועפ"ז לכאורה אף שמו של צדיק יש השפעת הטוב, אף כשלא נקרא על שמו.

כב. כדאי' (סנהדרין קד.) דאין אברהם מציל את ישמעאל. ודלא כגמ' (ב"ב טז:) דישמעאל עשה תשובה.

א. פרש"י בשעת גביית כתובתה. וכן הוכיחו **תוס'** (לעיל צח. ד"ה מוכרת). ותוס' העלו צד דלאחר שגבתה מזונות משביעין שלא גבתה יותר מדי, ותוס' דחו.
ועוד יש שפי' ד'לבסוף' היינו כשיבא בעלה, אילו תובע ברי [וכמ"ש תוס' קז. ד"ה ואם הא']. וכ"כ **הרמב"ם** (יב טז) דאי"צ שבועה עדשיבוא בעלה ויטעון או עד שתבוא לגבות כתובתה אחר מותו. [ובהג' מיימוני (שם ס) לא כתב כן].
פרש"י כשישמעו בו שמת וכו'. דהמשנה (כאן) בפשוטו איירי שהוא חי במדינת הים, ואפ"ה סמכו דתישבע לבסוף. (וע"ע בסוגיה לקמן קז.).

ב. והוסיף דאף אלמנה כל זמן שלא תגבה כתובתה כעומדת תחתיו דמי.

ג. וביאר דכיון דעתידה להשבע לבסוף כשתגבה כתובתה [שלא התפיסה בעלה צררי ולא לקחה כלום] אי"צ עכשיו לישבע, כי לסוף נגלגל עליה שלא הניח לה בעלה שום דבר למזונות. [ויל"ד האם גלגול דוקא, ומגדרי שבועת גלגול, או דנכלל בשבועה שלא עיכבה שום ממון].

ד. **והשיטמ"ק** כת' דאריכות דברי ר"י בן זכאי דלא מבעי מי שהלכה בעלה למדינת הים [ועדיין חי], אלא אף כל אלמנה לא תשבע אלא לבסוף. [ולקמן קז. יתבאר דעת הרמב"ם].

ה. **והמרדכי** כת' דאיירי במשנה דוקא בשמעו בו שמת. אבל כשעדיין חי צריכה שבועה ליטול מזונות. דכששמעו בו שמת, א"כ ברור שסופה לישבע על גביית כתובתה. אבל בשלא שמעו בו שמת שמא היא תמות בחייו ולא תבא לעולם לידי גיבוי, הלכך נשבעת מיד ונוטלת. [וצ"ע דבגמ' (קז.) מבואר דהמשנה איירי בלא שמעו בו שמת. וכ"מ פשטא דמתני']

תקנו כלל שבועה למזונות, אף היכא דלא תשבע לבסוף[ו].

ובחי' המהרי"ט (הו' ברע"א) כת' נפק"מ היכא דיש נאמנות בכתובה, ולא תשבע לבסוף. ודייק דנח' בזה חנן ור"י בן זכאי, דחנן אמר דדוקא כשתשבע לבסוף אי"צ לישבע למזונות. ור"י בן זכאי הוסיף דליכא שבועה אלא לבסוף, ולא תקנו כלל שבועה למזונות.

ובהג' ראמ"ה כת' [להיפך] דחנן היה מדייני ירושלים, ובירושלים נהגו דאלמנה נזונת לעולם אם לא תרצה לגבות כתובתה (כדתנן לעיל נב:) לא תשבע לבסוף. ואילו ר"י בן זכאי היה ביהודה, וה"ק לעולם יוכלו להשביעה [בע"כ[ז]] לבסוף, ולהגבותה כתובתה.

והט"ז (צג כ) הק' בהא דמבואר (גיטין לה.) **דבימי** רב נמנעו מלהשביע את האלמנה על כתובתה [ולא גבו כתובה], א"כ תהא צריכה שבועה בתחילה על המזונות, כיון דלא תשבע לבסוף. **והבי"ש** (צג כט) הוכיח מזה דעיקר הטעם דל"צ שבועה כלל על המזונות. ואף היכא דלא תשבע לבסוף. וביאר דהנכסים בחזקתה לענין מזונות (כדלעיל צו:), ומדינא ליכא חיוב שבועה, כי היא לא באה להוציא. וקמ"ל חנן דאגב שנשבעת לבסוף על הכתובה כוללת בזה אף את המזונות.

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ אלף ו) כת' דמי שנתן נכסיו במתנה מהיום ולאחר מיתה, ושיירה לעצמה מה שצריכה לפרנסה ולמזונות, דהיכא דאומרת שהיא צריכה, תשבע ותמכור מהנכסים[ח]. ול"ד לאלמנה שאי"צ שבועה, כיון דתשבע לבסוף, ובסוף תשבע על הכל. אבל הכא לא תשבע לבסוף.

ה) **תוד"ה קשיא.** דאינו סברא שתהא לדיין א' ב שררות,

דכמה אנשים חשובים היו בירושלים וכו'. **והאחרונים** ציינו לדברי **הס' חסידים** (אלף סה) דמי שבא לשכור פועל, ובאו ב' לפניו, שא' יכול להתפרנס במלאכה אחרת והא' אינו יודע במלאכה אחרת, תשכיר אותו שאינו יודע מלאכה אחרת.

ו) **תוד"ה דחשיב.** אע"פ שר"ע היה חשוב מר"א בן עזריה, שהוא היה ראש לחכמים[ט] וכו' ואפ"ה מזכיר ר"א ברישא[י] וכו'. **ובגליון** ציין **דתוס'** (ע"ז מה.) דנו דבברייתא (גיטין פג.) הקדימו דברי הקטן לפני הגדול [שהשיבו על דברי ר"א במגרש חוץ לפלוני]. [ובברייתא שם הסדר ר' יוסי הגלילי, ר' טרפון, ר"א בן עזריה, ר"ע[יא]. ור' יהושע השיב להם].

ותוס' (שם) דחו דכמו כן מזכיר באגדת הפסח ר"ע קודם ר"ט, ואף דאי' (לחד לישנא לעיל פד:) דר"ט היה רבו של ר' עקיבא. [ותוס' דידן תי' דהקדים ר"א בן עזריה משום יחוס משפחה או נשיאות. אך לא ביארו מ"ט איחרו את ר' טרפון שהיה רבו[יב]].

ועוד ציינו **דתוס'** (סוטה ד.) דנו מ"ט הקדימו בברייתא

ו. ויל"פ דתשבע לבסוף הוה טעם לתקנה, דלא חששו לתקן משום הפסד, כיון שהיא תחתיו ותשבע לבסוף [וכמ"ש תלמ' ר' יונה]. אך מטעם זה לא תקנו במזונות שבועה כלל.

ז. ואם היורשים רוצים להגבות לה כתובתה יכולים להשביעה. ואם לא תשבע תפסיד כתובה ומזונות.

ח. וכת' דמוכרת כדי ו' חדשים, ולוקח מפרנס א' לל' יום כאלמנה (לעיל צז.).

ט. ותוס' הוכיחו מהגמ' (יבמות) דר"ע יותר חשוב, דר' דוסא אמר ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו. **ובהג' יעב"ץ** דחה דר"ע היו לו כבר כ"ד אלף תלמידים ועי"ז יצא לו שם, ואילו ר"א בן עזריה היה רך בשנים, בן י"ח כשנתמנה. [ור' דוסא לא שמע מה נעשה מקרוב, ולא ידע דר"א בן עזריה נעשה נשיא]. וי"ל דר"ע היה כתלמיד חבר [בחכמה] לר"א בן עזריה. **ובשו"ת בנימין זאב** (רמג) הביא ממעשה זה דיש להקדים יניק וחכים ומפלפל, לפני זקן. דר"א בן עזריה היה צעיר בשנים. ואף שהוא ג"כ מפולפל, אלא דאינו מפולפל כמותו. וכל המקודש מחבירו קודם לחבירו. [ועוד הביא מכמה מקומות].

אך בגמ' (ברכות כז:) דנו למנות את ר"ע לנשיא [אלא דלא היה לו זכות אבות], קודם שהזכירו את ר"א בן עזריה. ועוד הביאו **דבאגרת ר' שרירא גאון** משמע דנכלל במה שאמר ששמו הולך מסוף העולם, שמסירת התורה היה דרך תלמידי ר"ע, סתם משניות וכו'. וכן אי' (סנהדרין לח:) דאף אדם הראשון שמח בחכמתו של ר"ע. [וע"ע מנחות כט:].

י. דר"א בן עזריה נכנס קודם אצל ר' דוסא בן הורקנוס. ועוד הביאו דבגמ' (סוכה מא:) ר"ג נתן את הלולב לר' יהושע, ור"א בן עזריה ואח"כ לר"ע. [ויל"ד האם מעשים אלו הוה לאחר שנתמנה ר"א בן עזריה לנשיא, א"כ ודאי ראוי להקדימו. ואפשר דבזה נסתפק תוס' 'וגם'].

יא. ותוס' (ע"ז) הק' דבכ"מ משמע דר' יוסי הגלילי היה תלמיד חבר לר"ע.

יב. ויש שדנו דתוס' דידן לא גרסו התם ר' טרפון. א"נ ר' עקיבא היה ראש המדברים, ומש"ה הקדימו אותו. ואף דלמד תורה מר' טרפון ונחשב תלמידו, מ"מ נתגדל ונעשה חשוב יותר].

(שם) דברי התלמיד לפני הרב, ותוס׳ פי׳ משום סדר דיני הבריייתא. [אך תוס׳ דידן הביאו שהקדים להזכיר אותם במעשה שהיה, דל״ש משום מימרא דידהו].

ז) **גוזרי גזירות. פרש״י** קנסות. **והריטב״א** כת׳ דלאו דוקא קנסות, דהא הוה ממון. אלא כעין קנס, דפסקו דבר קצוב.

ח) **כדתניא קיטמה נטיעה וכו׳ ב׳ כסף וכו׳.** [**פרש״י** בהמה שקטמה[יג]. **בחי׳ הר״ן** כת׳ מלבד ההיזק שהזיקו. אבל **התוס׳ ר״פ** (ב״ק נח:) כת׳ דקנסו דאף אם שווה פחות משלם שיעור זה[יד]. אבל אם שווה יותר משלם שיעור ההיזק. [אבל אינו משלם תרוייהו].

והרא״ש (ב״ק ו ח) הביא דין זה. **והיש״ש** (שם כא) חלק דשאר פוסקים לא הביאוה, דהוה קנס לדורם. והגר״א (שצד ט) דן דתלי במח׳ התנאים (שם) דכחש גופנא.

ט) **שצ״ד**[טו] **בתי דינין היו בירושלים וכו׳.** פרש״י של כ״ג. [וצ״ב מנליה, ודילמא היו של דיני ממונות בג׳].

י) **גוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן צ״ט מנה**[טז] **מתרומת הלישכה. הראב״ד** (בשיטמ״ק בשם תלמיד הרשב״א) ביאר שהגזרות שלהן היו לצורך עבודה. שהיו גוזרין גזרות וקונסין על כל עוברי עבירה כדי ליסרן, בין במקדש בין בגבולין ומש״ה נוטלין שכרן מתרומת הלישכה[יז]. ומבואר מדבריו דדוקא דבר ששייך למקדש נוטלין מתרומת הלישכה, אך **האחרונים** הביאו דמשמעות **התוס׳** בכ״מ דכל צרכי ציבור נוטלין מתרומת הלישכה. (ויתבאר לקמן קו. וקו:).

יא) **לא ספקו אע״פ שלא רצו ליטול וכו׳.** [**רש״י מה״ק** בשיטמ״ק פי׳ דרוצים לצמצם עצמן במיעוט מזונות[יח]. **החת״ס** (חו״מ קסו) כת׳ דודאי מעיקרא קבעו שכרם כפי צרכיהם, כדי שיוכלו להיות פנויים לעבודת ה׳. ומש״ה היכא שאח״כ נתייקר השער צריך להוסיף להם, דהוה מכת מדינה. ודייק דהרמב״ם משמע דלא ספקו משום שנתרבו בני ביתם [ולא הוה מכת מדינה], וקמ״ל דאף בזה מוסיפים להם[יט].

יב) **ובתורת אגרא מי שרי, והתנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלים. ובגמ׳** (בכורות כט.) מבואר הטעם משום דאינו רשאי ליטול שכר על המצווה, דדרשי׳ מה אני בחינם. וקנסו לפסול את הדינים [כ״כ **הריטב״א** קידושין נח:].

והרמב״ן (קידושין נח:) כת׳ דכל דיניו בטלין, ולא רק הדין שנטל עליו שכר[כ].

ותוס׳ (בכורות כט.) הק׳ אמאי איצטריך קרא לאסור שוחד, תיפו״ל משום מה אני בחינם. ותי׳ דתרי מילי נינהו, ושוחד הוה כשמשלם להשתדל לדונו יפה ולהפוך בזכותיה.

והב״ח (חו״מ ט) כת׳ נפק״מ דהיכא דנטלו בתורת שוחד צריך להחזיר [וכדברי הרמב״ם (הו׳ בסמוך), דאי עבד ל״מ]. ואי משום שעבר על מה אני בחינם אי״צ להחזיר. [**והאחרונים** דנו בזה, ע״ע פתח״ת ט ט].

והמהרי״ט (א סט) תמה האיך אמרי׳ דיניו בטלין, משמע אף מה שדן כדין תורה. ואמאי יתבטל הדין משום שהדיין קיבל שכר[כא]. ותי׳ דאיירי בשודא דדייני[כב]. ועוד

יג. [וק״ק מה שייך קנס במעשה של הבהמה]. אבל **השיטמ״ק** הביא **מרש״י מה״ק ורבינו יהונתן** דאיירי שהאדם קטם את הנטיעה.

יד. ולכאורה הטעם שקבעו שיעור ע״פ שסופו לגדול אילן גדול, ואף דעכשיו הנטיעה שווה פחות.

טו. **והיעב״ץ** כת׳ כמנין ׳דשמים׳, שהיו מכוונים ליבם לשמים. והיפ״ע דבירושלמי אי׳ שהיו ת״פ.

טז. **והרמב״ם** (שקלים ד ז) העתיק שכרן צ׳ מנה לשנה, ומוסיפין להן כדי צרכן, הם ונשיהם ובניהם ובני ביתן. **ובתלמיד הרשב״א** (בשיטמ״ק) כת׳ דהוה בין ג׳, וכל א׳ נטל ל״ג ושליש. אבל בפשוטו משמע דכל א׳ נטל כך. [אך לכאורה הוא סכום גדול מאוד, דשכר פועל היה ד׳ דינרים ליום, שהוא בערך מנה לחודש. ומבואר דשכר בטלה אצל אנשים חשובים הוא הרבה יותר משכר פועל פשוט].

יז. **והחזו״א** (קמח לדף נד.) כת׳ דאפשר דהוה צורך עבודה שאם יורגלו בגזל, יביאו למזבח גזל.

יח. **ובשקל הקודש** (שקלים ד ז) ביאר שכך קבעו חכמים כדי שיהא להן בריוח ויוכלו לדון בישוב הדעת. ואף שרוצים לצמצם משום חשש מעילה, אין מניחין אותם.

יט. יל״ד אי קמ״ל דנוטלים ממילא, או דראוי לבי״ד להוסיף להם.

כ. וכת׳ דנראה דאי״צ הכרזה [כשאר פסולי עדות דרבנן], אלא בטלין מעצמם.

כא. וי״ל דנפק״מ דצריך שדיין אחר יחזור וידונו, ולברר שנעשית כדין.

כב. וע״ד הא דאי׳ (קידושין עג:), וציין **לתוס׳** (לעיל פה: ד״ה שודא) דדיינא דמקבל שוחד לאו דיינא הוא. ובטל השודא.

תי׳ דנפק״מ היכא דהבע״ד הודה בפניו, שיכול לחזור בו. דנחשב הודאה שלא בפני בי״ד.

יג) **תוד״ה גוזרי.** אומר ר״ת וכו׳ הכא משל ציבור, ורבי מפרש דהכא לאו בתורת שכר היו נוטלים וכו׳. דעת **ר״י** לחלק דבתורת שכר לא הוה בכלל שוחד [וכדברי תוס׳ בכורות הנ״ל]. אבל מדברי **ר״ת** מבואר דלא חילק בזה, וכל שכר לדון אסור משום שוחד [מלבד שכר בטלה דמוכח]. ושאני הני שנטלו שכרם מהציבור ולא מבעלי הדין[כג].

יד) **בא״ד ומה״ט נמי א״ש הא דקאמר מלמדי הלכות שחיטה וכו׳ אע״ג דשכר ת״ת אסור.** ע״כ הטעם דמוטל על הציבור לפרנסם כיון דלא היו עוסקין במלאכה. [ולא נחשב ׳שכר תלמוד תורה׳, אלא שמפרנסין את העוסקים בצרכי ציבור]. ועד״ז כת׳ **בחי׳ ר׳ קרשקש וחי׳ הר״ן** מכאן ראיה וסמך לת״ח המלמדין בשכר, שמותר להם ליטול כדי פרנסתם ופרנסת אנשי ביתם, ולא יותר.

ותוס׳ (בכורות כט. והרא״ש שם) הוסיפו דנחשב שכר בטלה דמוכח[כד], ועדיף מדקרנא [ע׳ לעיל קה.].

אבל דעת **הרמב״ם** (בפיה״מ אבות ד ה–ו, ובהל׳ ת״ת ג י) דאינו ראוי ללומדי התורה להטיל עצמן על הציבור, ודרשי׳ מה אני בחינם[כה], וכדאי׳ אל תעשה התורה קרדום לחפור בה [כלי להתפרנס]. דאסור להנות מכתרו של תורה (נדרים סב.). ותמה על מה שנהגו[כו] להטיל מס על הציבור להחזיק את הרבנים והדיינים[כז]. **והכס״מ** האריך לתמוה על כל דברי הרמב״ם (שם), וכתב דמ״מ כל מקום שהלכה רופפת הולכים אחר המנהג, וראינו כל חכמי ישראל נוטלים שכרם מהציבור. וסיים דאף אם הלכה כדברי הרמב״ם, אפשר שהסכימו כך כל חכמי הדורות משום עת לעשות לד׳. [וע״ע תשב״ץ א קמב –קמח, ובשו״ע יו״ד רמו ה ורמ״א שם כא].

והביאו״ה (רלא) הביא משו״ת **דבר שמואל** (קלח) דאין דנים אפשר משא״א, ולפי צורך השעה א״א לאיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו כי אם ע״י הסתפקות צרכיו ע״י אחרים. והוה בכלל התקנה (בסוגיין, וכ״פ הרמב״ם שקלים ד ז) דדיינים ומלמדים נוטלים שכרם מתרומת הלישכה[כח].

דף קה:

טו) **תוד״ה מאי.** הכא משמע דצריכות ממון קאמר וכו׳ ובסנהדרין וכו׳ אדיין שאינו בקי וצריך לשאול הוראות. ור״ת תי׳ דילפי׳ תרוייהו. וכ״כ **הרמ״ה** (סנהדרין ז:) דקרא אבולהו מילי קאי.

טז) **אמר רבא מ״ט דשוחדא וכו׳ ואין אדם רואה חובה לעצמו. רש״י** פי׳ קו׳ הגמ׳ מ״ט אסור אף לזכות את הזכאי, ותי׳ דאפי׳ מתכווין לדון דין אמת, דעתו אינו מתקרב לדון.

והאחרונים (מהר״ם שיף בע״א ועוד) הק׳ דאסור אף ליקח מתרוייהו (וכדאי׳ בע״א) **והתם ל״ש הטיית הדין. והפלאה כת׳** דהתם נמי שייך הטיית הדין, דניח״ל שתרוייהו יזכו, ועי״ז יזכידו במקצת.

כג. יל״ד עפ״ז האם יש איסור שוחד כשנוטל ממי שאינו בעל דין, דומיה דהא דלא אסרה תורה ריבית אלא מלווה למלוה (ב״מ סט:), ורשאי ליתן שכר שילווה לפלוני. [היכא שאין בזה משום ערב ושליחות וכדו׳]. אך בשוחד לכאורה האיסור משום הטיית הדין, ואין חילוק ממי לקח שכר. ואפשר דדוקא הכא דנוטל מתרוייהו, דאין בזה משום הטיית דין. ואפ״ה דעת ר״ת דהוה בכלל איסור שוחד, אלא דכה״ג מהני כשנוטל מאדם אחר. [וצ״ע].

כד. **והר״ן** (נדרים לז.) הביא מ**הירושלמי** (שם ד ג) דמלמדי משנה נוטלין שכר בטילין. וע״ד הא דאי׳ (בכורות כט.) בשאר מצוות דרשאי ליטול שכר בטילו.

כה. אלא ראוי לעשות מלאכה להתפרנס בו.

כו. **והכס״מ** דייק מדבריו דאף בזמנו רוב [או כל] חכמי התורה הגדולים היו מקבלים ׳הספקות׳. [והביאו דכן תקנו הגאונים]. וכתב דבימי התנאים ואמוראים היו אלפים ורבבות תלמידים, ולכן לא נתנו אלא למפורסמים. ולכן בתחילת לימודם עסקו במלאכה.

כז. והרמב״ם כתב דחיללו את ה׳ בעיני ההמון, שיחשבו שהתורה מלאכה ככל המלאכות. וכתב דאסור להנות מדברי תורה (נדרים סב.) מלבד זקן או חולה. **והכס״מ** כתב דמשמע מדברי הרמב״ם דאף אסור לקבל דורון [וע״ע לקמן בע״ב]. [**והאחרונים** דנו דעיקר צעקת הרמב״ם במה שמטילים עצמן על הציבור, אבל מה שנותנים מרצון אין איסור. אך משמע ברמב״ם דהוה חסרון שלימות].

והרמ״א (יו״ד רמו א) כת׳ דיכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר. [והוא גדר נוסף].

כח. וכת׳ דאיך יעלה על הדעת דהרמב״ם יורה שיותר טוב לאחוז בסכלות וחסרון חכמה, שהוא גרמא לכמה מכשולות וכו׳. **והאגר״מ** (יו״ד ב קטז) כתב דאין להמנע מלקבל אפי׳ ממידת חסידות. וה׳מתחסדים׳ בדבר מצד שיטת הרמב״ם הוה

יז) **אמר רב פפא לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה וכו'. תוס'** כת' דהוה חומרא בעלמא שהיו מחמירים על עצמן[א]. [דלא איירי באוהב גמור ושונא גמור]. וכ"פ **הרא"ש** (סנהדרין ג כג) דדיין השונאו שלא דיבר עמו ג' ימים פסול לדין [משמע אף בדיעבד[ב]], ומיהו אפי' אין שונאו כל כך או אינו אוהבו כל כך לכתחילה[ג] לא לידייניה [וציין לסוגיין][ד].

אבל משמעות **הרמב"ם** (סנהדרין כג ו, והשו"ע חו"מ ז ז) דהוה איסור גמור לדון את אוהבו, אע"פ שאינו שושבינו או ריעו כנפשו[ה], וכן למי ששונאו אף שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו. [ומשמע מדבריו דהוה בכלל הסוגיה בסנהדרין (הו' בסמוך) דאוהב ושונא פסול לדונו[ו], ע' נו"כ[ז]].

וההפלאה דייק דרב פפא קאי אף דהדיין אינו מרגיש אהבה או שנאה, אלא דהאיש הזה מרגיש כלפיו אהבה או שנאה. וכדאי' (יבמות קיז.) כמים הפנים אל הפנים.

יח) **ת"ר ושוחד לא תקח אי"צ לומר שוחד ממון וכו' מדלא כתיב בצע וכו'.** [לשון גזל]. **הרמב"ם** (סנהדרין כג א, והשו"ע ט א) דמי שלקח שוחד[ח], עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור לוקח שוחד, וחייב להחזיר השוחד[ט] כשיתבענו הנותן[י]. **והקרית ספר** כת' דצריך להחזירו דהוה בכלל גזל[יא]. **והב"ח** (ושאר מפרשים) כת' דחייב להחזיר משום דקי"ל כרבא (תמורה ה:) דאי עבד ל"מ[יב]. **והאחרונים** הביאו מדברי **הריטב"א** (קידושין נח:) דכיון דדיניו בטלים צריך להחזיר שכרו, דלא עבד מידי[יג].

והכנה"ג (הג' טור שם ב, הו' באורים ט ב) כת' דאם נטל לזכות הזכאי אי"צ להחזיר. **והאורים** הביא דאין זה דעת הסמ"ע והב"ח.

והאחרונים דנו מ"ט הדיין אינו לוקה בקבלת שוחד[יד]. **ובס' החינוך** (פג) כת' דאינו לוקה, שניתן להשבון. [והוה לאו שניתן לתשלומין[טו]]. **והאורים** הק' דלדברי הכנה"ג ילקה בנטל לזכות את הזכאי, כיון דאי"צ להחזיר. ועוה"ק **האחרונים** דלצד דאיתרבי שוחד דברים[טז] הוה מדאורייתא (ע' תוס'), והתם ל"ש השבון, א"כ מ"ט אינו לוקה.

עצת היצר המסית שיפסיקו ללמוד, ולבסוף שוכחים את מה שכבר למדו.

א. וכ"כ **הריטב"א** בשם **רבותיו** ובשם **הרמ"ה** דהוה לפנים משורת הדין ולמדת חסידות. דמדינא לא פסילי, שאם כן אין לך דיין לדון.

ב. וכ"כ **הרמ"א** (ז ז) בשם הטור, אך משמע שם דהדעה הא' (הג' אשר"י סנהדרין א ז בשם או"ז) דאף שונא גמור דינו בדיעבד.

ג. **ובשו"ת הרא"ש** (נו בסופו) הביא מסוגיין דהדיין מוזהר שלא לדונו, אבל אם רוצה לדונו הבע"ד אינו יכול לעכב. והו' **י"א ברמ"א** (ז ז) דמותר לדונו, ואינו אלא מדת חסידות להחמיר שלא לדונו. ועוד הביא דמי שאומר על דיין שהוא שונאו או אוהב בעל דינו אינו נאמן, דצריך להביא ראיה.

ד. וביאר דענין הזכות והחובה מבצבצא באדם בלא כיון רשע. לפיכך באהבה מועטת לבו נוטה לזכות ובשנאה מועטת הלב נוטה לחובה.

ה. **והאו"ש** הביא דבגמ' (שבת קיט.) אי' פסילנא לצורבא מרבנן לדיינא, ומשום אוהב.

ו. **והלח"מ** (עדות טז ו) דייק כן מדברי **הרמב"ם** (יג טו) דכתב דפסול לדון. אבל **הרדב"ז** כת' דאף לרמב"ם אינו פוסל בדיעבד [והלשון פסול לדון (לקמן בסוף העמוד וכ"מ) הוה לכתחילה].

והקרי"ס כת' דע"כ אוהב ושונא פסול מדרבנן, ודוקא לא דיבר עמו ג' ימים פסול מדאורייתא.

ז. אך **הנו"כ** הק' דבגמ' (סנהדרין) קאי אדברי ר' יהודה דפוסל שושבינו לעדות. ומה"ט דשאר אוהב ושונא הוה בכלל זה.

ח. אפי' לחייב את החייב ולזכות את הזכאי. [ואפשר דכוונתו דאף אי כלפי שמיא גליא דזיכה כדין].

ט. ומדברי **הרמב"ם** (תשובה ד ג) מבואר דהיכא דהיטה את הדין מחמת השוחד מחוייב אף להחזיר מה שהזיק.

י. ואפ"ה רק מתי שתובעו חייב להחזיר. **והסמ"ע** (שם ג) ביאר כיון דנתנו לו מדעתו. **והגר"א** (שם ב) הא דאי' (תמורה ה:) גבי רבית, לצד דיוצאה בדיינים משום אי עבד ל"מ. ואפ"ה דוקא בשתובעו. **והפוסקים** (שם) האריכו בזה אי חזרת רבית צריך תביעה. ואכמ"ל.

יא. וע"ד הא דאי' (ב"מ סא.) למה לי לאו בגזל ולאו ברבית ובאונאה.

יב. ועוד ציין **בקרית מלך** לפסוק (שמואל א יב ג) 'ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו, ואשיב לכם'. [אך יש מפרשים שם ואענה לכם על דבריכם].

יג. ועפ"ז כת' **הריטב"א** דאף הנוטל שכר להעיד צריך להחזיר את השכר. **והמגיה למשנ"ל** (סנהדרין כג ה) הביא **דהב"ח** (הנ"ל, והנתיבות ט א) נקט דהשוכר עד אי"צ להחזיר המעות.

יד. **והרמב"ם** (סנהדרין יט) לא הביאו בכלל הלאוין שלוקין עליהם.

טו. **והאחרונים** הק' דכל זמן שלא תבעו אי"צ להחזיר, ושמא לא יתבענו לעולם. א"כ אמאי חשיב ניתן לתשלומין.

טז. והמנח"ח הק' דהו"ל לומר דשוחד פחות משווה פרוטה ילקה. [אך י"ל דאיסור שוחד הוה מגדרי נטילת ממון, א"כ

ובשו"ת **מוצל מאש** (מהר"י אלפנדרי ב) תי' דבשעה שלקח השוחד הוה התראת ספק שמא לא ידון. ובשעת גמר דין אין בו מעשה. אך הק' דאילו היטה את הדין, ובשעת גמר דין נשא ונתן ביד מ"ט לא ילקה[יז].

[ויל"ד אי עיקר הלאו בשעת קבלת המעות, בתנאי שידונו לבסוף. או דעיקר הלאו בשעה שדן ע"פ קבלת שוחד[יח]. ומשמע מדבריו דתרוייהו איתנהו].

ו**ה**ו**ו"י** (קלו בסוגריים) הק' דנימא דהתורה אסרה נתינת שוחד, לעבור עליו משעת נתינה (ע"ד הא דאי' ב"מ סא: גבי טומן משקלותיו).

ו**הרמב"ם** (שם ב, והשו"ע שם) כת' דהנותן השוחד עובר משום לפני עוור. ו**ה**ו**ו"י** (קלו, הו' בפתח"ת ט ג) כת' דאסור ליתן שוחד אף לשופט נברי, דאף הם מצווין על הדינים[יט]. ו**ה**ת**ומים** (ט א) חלק דאין פסול קרוב בדיני עכו"ם, ומש"ה אין איסור לדון ע"י שוחד[כ]. [ואפשר דה"מ לזכות את הזכאי, אבל דיין עכו"ם שלוקח שוחד להטות את הדין[כא], י"ל דאף לתומים אסור לבן נח[כב]].

יט) **תוד"ה לא.** דלגבי דיין אפי' רבנן מודו דפסול, כדמסיק מקרא וכו'. **דילפי'** (במדבר לה כג) והוא לא אויב לו[כג] וגו', שהשונא לא ידון אותו. משום דמרחקא דעתיה [**פרש"י** שלא יראה לו זכות], וילפי' דה"נ אוהב נמי מקרבא דעתיה[כד].

ור' יהודה ילפי' מהתם דאוהב ושונא פסולים לעדות, ורבנן פליגי דפסולים רק לדון, דבעדות לא נחשדו ישראל[כה] [להעיד שקר משום אהבה ושנאה].

ו**הרמ"ה** (שם) ביאר דאף אי מתכוין להוציא הדין לאמיתו, על כרחיה לא מצי חזיא זכותא למאן דסני. ודין דלאו מילתא פסיקתא היא[כו], ובעיא להפוכי ולעיוני בה.

כ) **בא"ד אבל הכא באוהב כי הנך דפרח גדפא אריש וכו'.** וצ"ב דבגמ' מבואר דפסול משום שוחד דברים, והוה דאורייתא. ו**המהרש"א** כת' דכוונת התוס' דשוחד דברים הוה אסמכתא בעלמא[כז].

אך יל"ד א"כ דוקא באופן שנתן לשם כך, אבל היכא דאוהבו מצד אחר לא שייך שוחד דברים. ואילו מדברי רב פפא משמע דעצם מה שהוא אוהבו אסור. ויש שביארו דבאוהבו אף בלא נתינת שוחד שייך שורש האיסור של שוחד.

ועוד יש שפי' דודאי שוחד דברים איתרבי מדאורייתא, היכא דנתן לו ע"ד כן. וכוונת התוס' דהיכא דאוהבו כעין פרח גדפא ארישא או שנתן לו מתנה אחרת שלא ע"ד לדונו, דמ"מ החמירו על עצמן שלא לדונו.

פחות משווה פרוטה אינו בכלל בצע. אלא משום שוחד דברים].

יז. והוסיף דאף דדיניו בטלין, מ"מ ילקה דעבר אמימרא דרחמנא.

יח. והעירו דמדברי **הב"ח** דאמרי' אי עבד ל"מ מבואר דהלאו על קבלת מעות, ולא על מה שדן. ועד"ז כת' ה**נתיבות** (ט א) דהשוכר עדי שקר אי"צ להחזיר המעות, דהתם הלאו על העדות, ואין לאו על קבלת המעות.

יט. וכ"כ **הרמב"ן** (בראשית לד יג בשם הירושלמי, ואינו בירושלמי דידן) דבדינין של נח, הטה דינו או לקח שוחד נהרג. [והו' בדברי משפט ופתח"ת].

כ. וכת' דהעולם נוהגין בזה היתר משנים קדמוניות. [ועוד יש שהביאו מהגמ' (שבת קטז.) דאימא שלום אחות ר' גמליאל נתנו שוחד לפילוסופא כדי לפרסם רעתו. אך החת"ס דחה דהתם הכל היה התלוצצות. ויש שביארו דהתם באמת לא היה משפט ביניהם, ומש"ה ל"ש איסור שוחד].

כא. ועד"ז חילק **החת"ס** (ו יד בפתח"ת שם) דהיכא שהישראל יודע שהדין עמו רשאי ליתן שוחד. אדרבה מצוה קעביד דלולי שוחד שלו הי' השופט מטה משפטו של ישראל והי' עובר על ז' מצות שלו ועכשיו ניצול מזה בשוחד כזה.

כב. ועפ"ז יש ליישב שלא יסתור דברי הרמב"ן. [אך לכאורה אין בזה לפני עוור, דלא הוה איסור בקבלת המעות].

כג. אף דפשטיה דקרא קאי ארוצח, ילפי' יתור דקאי אדיין. ולר' יהודה ילפי' לפסול אף לעדות.

כד. ו**הרמ"ה** הק' דהך קרא לחייבו מיתה, דהשתא מחייבו. ותי' דמ"מ לא סגי שאינו משקר במילתא פורתא משום אהבה.

כה. ו**הרמב"ם** (עדות יג טו) כת' דזה שפסלה תורה עדות הקרובים לא מפני שהן בחזקת אוהבין זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו. אלא גזיה"כ הוא (וכדאי' ב"ב קנט:), לפיכך האוהב והשונא כשר לעדות אע"פ שהוא פסול לדיינות, שלא גזרה תורה אלא על הקרובים. [ומש"ה לא ילפי' אוהב ושונא בק"ו מקרובים. וע"ע או"ש (סנהדרין כג ו)].

כו. ומש"ה לרבנן פסול לדון, וכשר להעיד.

כז. וכ"כ **הב"ח** (חו"מ ט ד) דמבואר בתוס' דשוחד דברים הוה חומרא בעלמא. ודלא כרמב"ם דפוסל מדינא [עי"ש חילוקים נוספים].

כא) **היכי דמי שוחד דברים**[כח], **כי הא דשמואל וכו' יהיב ליה ידיה וכו' א"ל דינא אית ליה וכו'. הטור ושו"ע** (ט ב) הביא בשם **הגאונים** דאם קודם שיזמינו לדין, קדם התובע ושלח מנחה לדיין, אין הנתבע יכול לפסול את הדיין. והוה רק מידת חסידות לדיין לפרוש, אם יודע שנתקרב דעתו. ובפשוטו כוונתם דאף כל הנך מעשים הוה מידת חסידות, דעדיין לא הגיעו לפניו לדין.

והב"ח (שם) הק' דמבואר ברמב"ם דכל הני דסוגיין פסלי מדינא[כט]. ותי' דהנך מוכיח שעשה לו טובה בשעה שבא לדון לפניו, א"נ כשבא לדון הזכיר לו החסד שעשה עמו. והגאון איירי שלא היה בשעה שבא לפניו, ואינו מוכיח שעשה מחמת זה. ולא הרגיש הדיין אז דשלח לו מנחה זו בשביל שיש לו דין לפניו הילכך אינו אלא ממדת חסידות. וכת' דכל היכא דהדיין מרגיש דהוה מחמת הדין פסול, אפי' ימים טובא קודם הדין.

והב"ח כת' דלא דמי נמי לשאיל שאילתה משכניו דפסול (כדלעיל), דהתם צריך אליו תמיד, לא נמנעו בני ביתו מלשאול מהם אף בשעה שבאו לדון לפניו.

והמאירי הביא בשם **חכמי ההר** דבסוגיין דוקא היכא דיש מעשה קצת [כגון מעשים שהוזכרו] אסור, אבל דברים בעלמא לא[ל]. אבל **הסמ"ע** (ט ד) כת' דה"ה שוחד דברים ממש, וכגון להקדים לו שלום [כשלא היה רגיל], ושאר דברים שהוזכרו גבי ריבית דברים (שו"ע יו"ד קס יא).

כב) **ר' ישמעאל בר' יוסי הוה רגיל אריסיה וכו' ואמינא אגב אורחי אייתי ליה למר. ובגמ'** (מכות כד.) אי' שוחד על נקי לא לקח, כגון ר' ישמעאל בר"י. **וריב"ן** (בפרש"י שם) כת' אפי' שוחד שהיה רשאי ליקח, אריסו היה מביא את שלו. ומבואר דמדינא אין בזה איסור. [ואפ"ה הגמ' הביאה אגב הנך]. אבל מדברי הרמב"ם (סנהדרין כג ג) משמע דכה"ג פסול מדינא.

כג) **לא קביל מיניה, א"ל פסילנא לך לדינא, אותיב ליה זוזא**[לא] **דרבנן וכו'**. [וכן במעשה דר' ישמעאל בן אלישע בסמוך]. **רש"י מה"ק** פי' שהיו טוענין קמי זוגא דרבנן, ור' ישמעאל אזיל ואתיב בבי מדרשא. ומבואר שלא דנו[לב], אלא הושיב דיינים אחרים לדון. ואפ"ה לא קיבל את הפירות [היום[לג]] [כיון דהביא לו בתורת שוחד].

והיעב"ץ הק' דהפירות הם שלו, ואמאי לא קיבלם [אילו לא דן[לד]]. ועוה"ק האיך סגי בזוג דיינים, הא צריך ג'. ופי' דלא רצה לדון יחידי, אלא הוסיף עמו דיינים, ואף הוא דן עמהם[לה]. ומש"ה לא קיבל ממנו. וכ"כ **המהרש"א ח"א** (בפי' א') דנגיעה כזו פוסל בדן יחידי ומש"ה הושיב אצלו ב'. [ויחיד מומחה צריך ליזהר יותר מצד נגיעות ואהבה. אבל כשיש ג' דיינים כיון שלא קיבל שוחד מותר[לו]].

כד) **אמר איבעי טעין הכי וכו' אמר תיפח נפשם של מקבלי שוחד וכו'**. כמה **ספרים** הביאו מכאן גודל כח הנגיעות, שאף בנגיעות מועטת יש השפעה של סברתו[לז].

כח. ובפשוטו בגמ' מעשה דשמואל ואמימר ומר עוקבא הוה שוחד דברים [וכ"מ ברי"ף סנהדרין ב: בדה"ס שהביא מעשים אלו]. ויל"ד אי אף ר' ישמעאל בר"י ור"י בר אלישע הוה שוחד דברים. [ומדברי הרמב"ם כג ג משמע דאף הנך הוה שוחד דברים].

כט. **והגר"א** (שם ה) ציין דהנך גאונים הוה כפי' התוס' (כאן). [אך צ"ע לפ"ז סתירת פסקי השו"ע, דגבי אוהב ושונא (ז ז) משמע דכל אוהב ושונא פסול מדינא. א"כ אין ראיה דשוחד דברים לא הוה מדינא].

ל. וכ"ה פשטות הגמ' [וכן יש ראשונים שהביאו] היכי דמי שוחד דברים, 'כגון' שהפריח מעליו עוף, והנך שהוזכרו בסוגיין.

לא. ובסמוך במעשה דר"י בן אלישע הגירסא זוגא, והיינו הך.

לב. ועוד מבואר דאף שלא קיבל ממנו לא רצה לדונו. ובפשוטו כשלא קבלו אמאי יחשב שוחד, ואפשר דאף זה ממידת חסידות. אך **במדרש משנת ר' אליעזר** (טז הו' בקרית מלך סנהדרין כג ג) אי' דשוחד דברים כולל המכין לו דורון אע"פ שלא קיבל.

לג. ואפשר דהפקידו אצל אחר עד למחר, שלא יהנה מהקדמת הפירות.

לד. ובשלמא אם דן אינו רשאי ליטול מחמת ההקדמה. אבל אילו לא דנו מה איסור יש ליקח פירות שלו.

לה. **וריב"ן** (מכות שם) כת' דלא רצה ליקח, כדי להיות לו דיין. ובפשוטו כוונתו דלא רצה ליקח, כיון שהאריס נתכוון ליתן לו שיהא דיין. אך יל"פ כוונתו דהיה רשאי ליקח פירותיו, ולא רצה ליקח כדי שיוכל להיות דיין.

לו. **והמאירי** הביא בשם **חכמי ההר** דאף במיני כבוד דדוקא ביחיד מומחה [פוסל], אבל אם היו ג', ונתכבד אחד מהם ע"י [לכאורה צ"ל 'אינו'] פסול.

לז. ועוד הביאו מהגמ' (סנהדרין יח:) דאין מושיבין מלך וכה"ג

והקובה"ע (ביאורי אגדות א ו) כת' דדבר תמוה הוא שבשביל הנאה פרוטה תשתנה דעת הדיין, אלא דהתורה העידה שכן הוא. וע"כ שהוא חוק הטבע בכוחות נפש האדם שהרצון ישפיע על השכל, ואין בכח שכל האדם להכיר את האמת אא"כ אינו משוחד בדבר שהוא דן עליו.

אבל **החזו"א** (אמונה ובטחון ג ל) האריך להק' דא"כ אין שופט בארץ, דתמיד יש לתלות כל הוראה באיזה נגיעות. והאיך לב חכם יטה מחמת נגיעה מועטת, לעוות המשפט[לח].

והחזו"א כת' דמ"מ לקיחת השוחד הוא דבר מגונה שהתורה תיעבתו. והא דאי' שבכוחו לעוור עיני חכמים ולסלף המשפט, הוה מחמת שאסרתו תורה. והסתכל הקב"ה בתורה וברא עולמו, חייבה התורה כח בשוחד לעור ולסלף, ולהזהיר לברוח ממנה. וזהו סוד סגולת השוחד[לט], מלבד סברת נגיעה שהוא טבע בני אדם[מ].

והחזו"א הביא דבדיני איסור והיתר רשאי להורות טריפה לעצמו, ואף אם הוא דל וכל חייו תלויין בזה[מא]. ומורה בחמץ שעבר עליו הפסח שלא יפסיד רכוש גדול[מב]. והא דפסול לדון הוה בכלל החקים דגזרה תורה, ולא משפטים[מג]. וכיון דתורה אוסרת השוחד[מד] נקבע הטבע שהשוחד מעוור ומסלף.

והחזו"א פי' דהכא הרגיש בנפשו[מה] קירוב הדעת, דהיינו קירוב הטבעי של נגיעה[מו] [אלא דודאי היה מתגבר שכלו על הנגיעה].

ועוד כת' החזו"א דאפשר שמידת החסידות הוא גם בסוד היצירה, וגם בשוחד של מידת חסידות ניתן כח לעוור את החסיד[מז].

כה) **ר' ישמעאל בר אלישע אייתי ליה ההוא גברא ראשית הגז וכו' ואם נטלתי שלי נטלתי וכו'.**
מבואר דמתנות כהונה נחשב 'שלו'[מח]. ולכאורה מבואר דמש"ה מדינא לא נחשב קבלת שוחד [אלא מידת חסידות].

בעיבור שנה, מלך משום אפסניא, וכה"ג משום צינה. ואף מלך וכה"ג חסידים חיישינן מחמת נגיעה מועטת כזו. **והחזו"א** כת' דהתם הטעם דילפי' דעיבור השנה מקרי משפט (ע' ר"ה כה:), והוה בכלל איסור שוחד.

לח. וכת' דתכונת האמת היא אצל חכם תכונת נפשו ושרש מציאותה, וכל אבקת שקר ממנו והלאה.

לט. וביאר דהזמן בשוחד כח טומאה לטמטם הלב ולרדם אח הבינה, להנעים בפי הדיין לזכות את משחדו. ועוד דכיון דפסלתו תורה לדיין, הוסר ממנו המחסה שהובטח שלא יכשל בחטא ואשמה.

מ. **והחזו"א** הביא שיש שאומרים על ת"ח שעשה דבר מסויים מחמת נגיעות, וסבורים שאין בזה דופי לומר שעיוות המשפט משום נגיעות, שהרי אין לך חכם שיעמוד בפני הנגיעות. והוא חק טבעי ולא נגרע ערך החכם. [ועי"ז מזלזלים בהוראתם בעניני ציבור].
והחזו"א כת' דע"י טעות בהלכה מבלה את הכל, הרי זה מבזה ת"ח שהוא בכלל אפיקורס. והנה שפך את היין ושמר את החבית.

מא. ולא עוד אלא שאמרו במקום פסידא עבד אינש דינא לנפשו (ב"ק כז), ולא חשדוהו לעוות דינו.
והביא דאמרו (ב"ב נח:) האי דיינא דמתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין לאו שמיה דיין. ולא למדו עליו זכות מפני אונס הנגיעה.

מב. ואנו בטוחים בחכמים שהינם מורמים מפחיתיות כאלה. ולא יחשדו בהם אלא קטני הדעת נעדרי בינה, אשר לא ידעו ולא יבינו נפש משכיל.

מג. אך יש שהעירו דכ"ז לדעת התומים דהוה כמו פסול קרובים דגזיה"כ. אבל בדברי הרמב"ן (הנ"ל) מבואר דהוה בכלל דינים דבני נח.
(ויל"פ הא דרשאי להורות באיסור והיתר, ואילו בהכרעת דין אינו רשאי. דאיסור והיתר תלוי בו, ואדם רשאי להורות לעצמו, ומש"ה רשאי להורות אף כשיש לו נגיעות. אבל דיין הוא להכריע בין ב', ולחייב ולזכות, א"כ בשעה שמקבל שוחד לא הוה דעה חיצונית המכרעת).

מד. **והחזו"א** הוסיף דאף במשפט בין איש לרעהו לא פסלה תורה אלא בשוחד שבזמן המשפט. ורשאי לשפוט את אהובו ואת שנואו (ע' תוד"ה לא, ורמ"א ז ז), ואף שנטיה הטבעית יש במוחלט להטבת אהובו ולרעת שנואו. אך אין כאן כח טומאת השוחד, והתורה האמינה בבטחה גמורה את החכם הדיין כי יראה נכוחות, ולא יטה ליבו לשאיפת טבעו, דאצל חכם האמת תמיד הוא נר לרגלו ואור לנתיבתו, וצדקו ישוב משפט.

מה. **והחזו"א** הדגיש דלשון הגמ' 'אמר' היינו בלב, וכמ"ש רש"י.

מו. והוסיף דבגדולים הטבע יותר חזק, כלפי שכלם החזק. למען יעמדו על משקל הנסיון ויבחרו בטוב, שזה סוד בריאת האדם.

מז. וכמו שניתן בשוחד כח לעוור את השופט, ניתן כח גם בדבר שנחשב שוחד ע"פ מידת חסידות, לעוור את החסיד. [אבל דיין שאינו חסיד, ואינו מוטל עליו מידת חסידות זו. א"כ כה"ג לא נכלל בכלל דין שוחד, ואינו מושפע ממנו כלל].

מח. ויל"ד אי תלי בנידון טובת הנאה ממון. אך אפשר דכיון דעכ"פ הישראל אינו רשאי לקבל תמורה [משום ושחתם ברית לוי], מש"ה לא יחשב בכלל קבלת שוחד.

כו) **דלא למנען מר מאקרובי ביכורים וכו' כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים**[מט]. **הכס"מ** (ת"ת ג י, והתשב"ץ א קמד) הק' מכאן ע"ד הרמב"ם (שם) דמבואר דאינו ראוי לקבל מאחרים, ומשמע אפי' בתורת דורון. **ורבינו יונה** (אבות ד ה) כת' היינו בדורונות שהדיוטות רגילים בו, שכן דרך בני אדם להביא דורון לאדם חשוב. אפי' עם הארץ חשוב. **והרמ"א** (יו"ד רמו כא) הביא בשם **ר' יונה** דאין לת"ח לקבל דרונות מהבריות[נ], אלא פרס מהציבור או הספקה קבועה. אבל דורונות קטנים שדרך להביא לאדם חשוב מותר.

כז) **א"ל קבולי לא בעינן דאיקבל, השתא דאמרת לי טעמא מקבילנא.** מבואר דכיון שנתנו לו בתורת שוחד לא רצה לקבל[נא], אך לאחר שאמר לו שנותן מטעם אחר רשאי לקבל. **והמאירי** כת' שכל שהוא מכיר שהוא מביאה לו לסיבה זו אסור לו לקבלה, ואף על דעת שלא לדונו[נב]. [וכ"מ במעשים דר' ישמעאל בר"י ור' ישמעאל בן אלישע דלעיל, דאף דלא דנו לא קיבל המתנה]. וכת' דמכל מקום אם אחר שהודיעו שהוא פסול לו לדין הוא מכריחו לקבלה רשאי[נג].

אבל **המהרש"א** (ח"א קו.) כת' דהוה תביעה על רב ענן במה שקבלו[נד]. דכיון שהביא לו מתחילה לשם שוחד לא היה לו ליטול, אף שלא דנו לבסוף[נה].

כח) **שדריה וכו'. הפוסקים** הביאו מכאן מקור למש"כ **הרמ"א** (חו"מ ז ז בשם המהרי"ק כא ותה"ד ב רנח) דבי"ד שהוא פסול לדין זה יכולים להושיב דיינים אחרים לדון במקומם. [ואף דפסול לדונו, יכול לסדר את הדין בפני דיינים כשרים[נז]]. **והגליון מהרש"א** הביא דאף דרב נחמן סבר שהוא קרובו רשאי לשולחו לפניו[נח]. אך **הסמ"ע** (שם כב) כת' דה"מ היכא בדיינים הפסולים מחמת אהבה ושנאה, אבל בפסול גמור לא. ע' פוסקים.

דף קו.

כט) **האי עשה והאי עשה**[א] **וכו'. רש"י** כת' דמצוות הדיינים עשה, ושפטתם צדק. ולפ"ז לא היה עשה מיוחד ביתומים, ולכאורה צ"ל דהתחיל בדין היתומים וסלקם [כדמבואר בתוס' שבועות, הו' בסמוך], ומש"ה נחשב שביטל דין 'ושפטתם צדק'.

והריטב"א (בשם הרא"ה) הביא דעדיין לא פתחו בדין, וכת' דיש מצווה לדון את הבא ראשון, שנאמר 'בקטן כגדול תשמעון' (דברים א יז). דדרשי' (סנהדרין ח.) שיהיה חביב עליך דין של פרוטה כדין של ק' מנה, ונפק"מ לאקדומי. ואפ"ה עשה דכבוד התורה עדיף.

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק, והריטב"א בסו"ד[ב]) כת' דבכל

מט. והגמ' (ברכות י:) אי' כל המארח ת"ח בתוך ביתו, ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין. ואי' (שם) הרוצה להנות [**פרש"י** משל אחרים], יהנה כאלישע. ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל.

נ. [משום שונא מתנות]. **והפוסקים** הביאו דדעת הכס"מ דאף דורון גדול מותר.

נא. וכ"מ במעשה דר' ישמעאל בר"י ור' ישמעאל בן אלישע, שלא קיבל ממנו אף שלא דנו לבסוף. [אך יש לדחות דלא קיבל ממנו משום שהנותן נתן ע"ד שידונו. ועכשיו שלא דנו הוה מעין מקח טעות, שהרי לא אמר אע"פ כן].

נב. יל"ד אי הוה איסור שוחד, או הנהגה דאינו ראוי לקבלו.

נג. משמע דאילו מעיקרא אמר לו שרוצה להביא בתורת ביכורים אינו רשאי לקבל [דומיה דר"י בן אלישע שהביא לו בתורת ראשית הגז, ולא קיבל ממנו]. ודוקא משום שחזר ונתן לו לאחר שידע שהוא פסול.

נד. [אך פשטות הגמ' דכיון דאמר לו דהוה לשם ביכורים רשאי ליטול, אי לא דן לבסוף. וכדברי המאירי].

נה. ובזה ביאר הא דרב ענן נענש שאליהו לא בא, וכשישב בתענית אליהו חזר ומבעית בעותי. וביאר דהתענית מכפר על שאכל השוחד. ועדיין מבעית כנגד מה שאיסתתם בעל הדין שכנגד. [ועויל"פ דהכל על שגרם תקלה, אלא דהתענית מהני כנגד חומר עיוות הדין. אבל ל"מ בגרם הפסד של חבירו, דבמידי שבין אדם לחבירו ל"מ תענית לכפר].

נו. וכן בההיא דר' ישמעאל בר"י ור' ישמעאל ב"א שהושיבו זוגא דרבנן.

נז. ויל"ד דהכא הוה שליחות בעלמא, ששלחו לרב נחמן לדונו. ולא מצאנו שהוא הושיבו לדון לפניו.

א. ועד"ז אי' (שבועות ל:) דת"ח הבא להעיד אי"צ לעמוד, דהאי עשה [פרש"י 'ועמדו'] והאי עשה [**פרש"י** את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח], עשה דכבוד התורה עדיף.
ובגמ' (שבת קיט.) אי' דכשבא דין צורבא מדרבנן לפני רבא לא היה ישן עד שהיה מהפך בזכותו. [**והריטב"א** הביא משם שהיה מקדימו].

ב. ובתחילת דבריו כת' הריטב"א עשה ד'בקטן כגדול' לדון הראשון שבא לפניו, וצ"ב אמאי הביא בסו"ד ושפטתם צדק. [ואפשר דכוונת הריטב"א להעתיק את רש"י מה"ק].

דין יש עשה ד'ושפטתם צדק', והאי דינא דהאי גברא נמי עשה, ומש"ה עשה דדין דכבוד תורה עדיף[ג].

אבל בפשוטו קאי דהמצווה להקדים יתומים הוה עשה, וכ"מ **ברמב"ם** (סנהדרין כא ו) שפסק דבאו לפניו דינים הרבה מקדימין דין היתומים, שנאמר (ישעיה א יז) שפטו יתום וגו'[ד].

ובגמ' (שבועות ל.) מבואר דהיכא דבאו לפניו ב' דינים, מקדימים דין של ת"ח. [למישרי ליה תיגרא[ה]]. **ותוס'** (שבועות) הביאו ב' תי' אי איירי להקדימו כשבאו לדין יחד. או אף כשהתחילו בדין השני, עשה דכבוד התורה עדיף, וכדאי' בסוגיין. **והדרישה** (טו א) כת' דמתי' הא' מוכח ד'סלקיה' בסוגיין לאו דוקא, אלא דבאו כא'. וכת' דאף אידך תי' ס"ל דבסוגיין באו כא', ומ"מ למד מכאן אף כשבאו בזה אחר זה[ו].

אך **הריטב"א** (והו' בב"י ורמ"א שם) חילק דהתם בת"ח עצמו, שלא יתבטל מתלמודו[ז], ומש"ה אפי' התחיל לדונו מסלקין אותו. אבל מצוות כיבוד קרובו של ת"ח הוה רק מדרבנן, ולא דחי עשה דאורייתא. אלא קודם שפתחו בדין מקדימים קרובו של ת"ח[ח].

ל) **איסתתם טענתיה וכו' כיון דעבד הכי איסתלק וכו'**. בפשוטו נענש כיון דהכא לא היה קרובו, ואפ"ה הטעהו להקדימו[ט], וגרם שיסתתם טענתו. וצ"ב בת"ח וקרובו מ"ט לא חיישינן שיסתתם טענות הבע"ד.

והריטב"א תי' דבת"ח עצמו מקדימים, דהא ידוע שראוי לכבוד זה. ואף בעל דינו יודע, ורוצה שיקדימו אותו. אבל הכא לא היה ת"ח, ולא קרובו של ת"ח. ומש"ה סבור שמחניף לו ואיסתתם טענותיו.

ומשמע דכוונת הריטב"א דאף קרובו של ת"ח מקדימין, ולא איסתתם טענתו. [ודוקא הכא שבאמת לא היה קרובו]. אבל **התומים** (טו ב) העתיק דברי הריטב"א דבת"ח מסלקין הדין מלפניו ולא יסתתם טענות הבע"ד, אבל קרובו של ת"ח אין לסלק את הדין מלפניו, דיש לחוש שמא יסתתם טענותיו[י]. [והפוסקים האריכו בדברי הריטב"א].

אבל **הרמב"ם** (שם) פסק דמקדימים דין יתום לדין אלמנה, ודין אלמנה לדין ת"ח[יא], ודין ת"ח לדין ע"ה. **והכס"מ** תמה דמבואר בסוגיין דת"ח קודם ליתום[יב]. **והלח"מ** תי' דזהו המסקנא דדין יתום קודם לדין ת"ח. וילפי' ממה שאיסתתם טענותיו[יג]. [וילפי'

ג. ולא שכבוד התורה דחי לעשה של חבירו. אלא דב' עשה עדיף.

ד. והוה עשה מדברי קבלה.

ה. ואי' (נדרים סב.) דמותר לת"ח להודיע על עצמו, ולתבוע שרי לי תיגראי ברישא, דכתיב ובני דוד כהנים היו, מה כהן נוטל בראש אף ת"ח. [עי"ש דאין בזה משום משתמש בכתרו של תורה].

והפוסקים הביאו דלפ"ז יש להקדים אף כהן ללוי וישראל, והפוסקים השמיטו. ע' תומים (טו ג).

ו. **והדרישה** נקט דלאחר שפתחו בדין יש עשה דכקטן כגדול תשמעון. וכת' דאידך תי' ס"ל דלא דחינן עשה גמור מפני ת"ח. [ודן דעשה ד'את ה' תירא' הוה דרשא ואסמכתא, ולא עשה גמור]. ועי"ש שהאריך כן אף בדעת רש"י.

ז. וכ"כ **הרא"ש** (נדרים סב.) דשרו ליה תגרא שלא יתבטל מתלמודו.

ח. **והריטב"א** הביא מדכתיב ושפטתם צדק (הו' לעיל). ואפשר דכוונתו לחזור בו דאין עשה משום כקטן כגדול, דא"כ שוב הוה עשה דאורייתא. ואף קרובו של ת"ח לא ידחה. וא"כ עיקר התי' דכיון דבאו בבת א' לא נחשב דחיית עשה, דבתרוייהו יש עשה ד'ושפטתם', אלא שמקדים את זה. [וכן בהא דאי' דאשה קודמת לאיש, יל"ד האיך דחי לעשה לדונו ראשון, ואמאי אין בזה משום כקטן כגדול]. [וע"כ דכקטן כגדול לא נחשב עשה גמור. א"נ דהעשה שלדון ראשון הוא שלא להקדים משום חשיבות דין של ק', אך כשיש סיבות אחרות להקדימו בסדר אינו מבטל את העשה].

ט. והתומים ביאר דכיון דהדין להקדים קרובו של ת"ח היה לרב ענן לחוש ולא לשלוח לרב נחמן סתם. והתומים הוכיח מזה דיש דין להקדים קרובו של ת"ח, דאל"כ מה פשע רב ענן שנענש, אדרבה רב נחמן טעה בזה שהקדימו שלא כדין וגרם דאיסתתם טענתו. [ולכאורה הוא קו' על הרמב"ם].

י. ועיקר הדין כת' הריטב"א (הנ"ל) דבקרובו של ת"ח הוה עשה דרבנן, ומש"ה לאחר שפתח בדין אחר אין לסלקו. והתומים הוסיף טעם זה דאיסתתם טענותיו, ובסוגיין רב נחמן סילקו מעליו [ועשה שלא כדין, וגרם שיסתתם טענותיו]. אך הריטב"א הביא דבסוגיין לא פתחו בדינו, אלא הקדימו מעיקרא [ואפ"ה איסתתם טענותיו].

יא. **והאו"ש** ציין המקור (שבת יא.) תחת ת"ח ולא תחת אלמנה ויתומים [**פרש"י** שלא יקח משרת אלמנה ויתומים, שאם יקניטם דמעתן מצויה]. ומבואר דאלמנה חמיר מת"ח.

יב. **והמל"ה** דחה די"ל דהכא היה דין של אפוטרופוס של יתומים, וכה"ג אין ליתום קדימה.

יג. אך מ"מ ת"ח קודם לע"ה, ובזה לא חיישינן לאיסתתם טענותיו. ורק ביתום ואלמנה חיישינן.

דרב נחמן טעה במה שהקדימו[יד]. וע"ע תומים (טו ג).

לא) **בשני דרב יוסף הוה ריתחא וכו' השתא ומה אלישע וכו' בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי, אנא איבעי רחמי וכו'. המהרש"א ח"א** הק' דבכ"מ מצאנו שהתפללו שעת צרה, ולא נשאו הך ק"ו מאלישע. ותי' דהך רעב של בצורת לא היה סכנה, אלא דעי"ז השער ביוקר, ומש"ה לא היה ליבעי רחמי אלא משום דוחקא דתלמידים. אבל ברעב של כליה גוזרים תענית.

והפנ"י תי' שהיה ידוע להם שהיה עידן ריתחא. ובעידן ריתחא אין לבקש רחמים אלא בעת רצון.

לב) **הוו פיישי וכו' וקרו נפשייהו יתמי וכו'. פרש"י** אוכלי שולחנו. משמע דהיו הרבה יותר תלמידים, בלא מנין, והיו יודעים רק כמה נשארים לאכול על שולחנו[טו].

לג) **אמר רב יהודה אמר שמואל ת"ח המלמדין הלכות שחיטה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. תוס'** (קה.) כת' דאע"פ שאסור ליטול שכר ללמד תורה, מ"מ כשבטלין כל שעה ללמד מותר. ע"ע מה שהו' שם.

לד) **אמר רבה בב"ח אר"י מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלישכה וכו'. פרש"י** ספרים של יחידים. שבי"ד ראו שהיו מתעצלים, והפקירו תרומת הלישכה לכך.

אבל **הראב"ד** (בתלמיד הרשב"א בשיטמ"ק) **פי'** דקאי אספר עזרה[טז]. וכ"ה הגירסא **בירושלמי** (שקלים ד ב).

וביאר דכולן הוה צורך עבודה, בספרים שהיו הכהנים לומדין סדר עבודה. וכ"כ **החזו"א** (קמח נד.) [לצד דמדינא בא מתרומת הלישכה[יז]] דאפשר דהוה בכלל מלמדי הלכות עבודה, שאם ישתבש הגירסא תכשל ההלכה[יח].

והיעב"ץ כת' דשמא קאי אס"ת דבתי כנסיות שבירושלים [שהיו טובא, וכדאי' לעיל קה.], וקריאה בס"ת חשיב כהקרבת קרבן (כדאי' תענית כז: מגילה לא:), ומש"ה נחשב צורך עבודה.

ותוס' (סוטה ח:) הביא מהירושלמי דאף חבל המצרי וכפיפה המצרית [של השקאת סוטה] באין משיירי הלישכה, כחומת העיר ומגדליה (הו' בע"ב). ותוס' נסתפקו האם גם סודר שנחנק בו וסייף שנהרג בו דבאין משל צבור (כדאי' סנהדרין מג.), אי פירושו נמי משירי הלישכה[יט].

לה) **שם. מתרומת הלישכה. רש"י** כת' דהפקירו מעות הלישכה לכך[כ]. **ותוס'** (שבועות י: ד"ה קדושה) כת' דמהני משום לב בי"ד מתנה, וכן דייני גזירות (לעיל קה.)[כא]. וכ"כ **תוס'** (מו"ק ו.) דטובא איכא בסוגיין דהוה משום לב בי"ד מתנה[כב].

אבל **בשיירי קרבן** (שקלים ד ב) חלק דלא אמרי' לב בי"ד מתנה אלא בדבר ששייך למזבח או לצורך המקדש. ואף דייני גזירות היו לצורך המקדש, שלא יגנבו ויגזלו שם (וע' לעיל בשם הראב"ד), ועוד שלא ימנעו העם מלהביא קרבנותיהם לירושלים. ומגיהי

יד. ו**התומים** הק' דלדברי הריטב"א יש חילוק בין ת"ח לקרובו, א"כ נהי דמבואר הכא דהוה טעות להקדים קרובו של ת"ח, מנ"ל דאף ת"ח אין להקדים ליתום.

טו. ולכאורה משמע דע"פ שנתמעטו הנשארין ידעו דנתמעטו כלל התלמידים. א"נ אפשר דבאמת לא נתמעטו כלל השומעים, ואפ"ה קרו להו יתמי מחמת שנתמעטו אוכלי השולחן, שהיו קבועים יותר בביהמ"ד.

טז. ו**היעב"ץ** הק' ד'מגיהי' לשון רבים, וספר עזרה ודאי סגי בחדא.

יז. אך כת' דאפשר דבא ממותר תרומת הלישכה [וכת' דהוא דלא כתוס' בע"ב], וא"כ אתי שפיר דלב בי"ד מתנה על המותר שישמש לחולין.

יח. ויל"ד דלכאורה עיקר כוונתם להגיה משום מצוות תלמוד תורה ומסירת התורה, ולא רק משום פרטי העבודה. ואפ"ה הותר להגיה את כל הספר במעות הלישכה, במיגו של צורך קרבנות.

יט. ויל"ד אי תוס' קאי דוקא של בי"ד של ירושלים [וכמו השקאת סוטה דהיה במקדש, וי"ל דהוה מצרכי המקדש], או אף כל צרכי בי"ד בכל ישראל יבאו מתרומה הלישכה.

כ. ויש **אחרונים** שנקטו דהוה משום לב בי"ד מתנה. אבל **המקד"ד** (לה ג) דייק מדברי רש"י דהוה משום הפקר בי"ד, ויש כח לבי"ד להפקיר אף מעות הקדש. וציין דכ"כ **תוס'** (לעיל כט.) דשייך הפקר בי"ד על חלק מזבח [אלא דלא היה צורך כל כך]. וביאר דדוקא להפקעת קדושת הגוף הוצרך לטעם דלב בי"ד מתנה.

כא. [והגמ' שבועות שם מקשה על דין לב בי"ד מתנה דקדושת הגוף דוקא].

כב. ומשמע מדבריהם דלא חילקו בין מגיהי ספרים לאינך, אך מדברי רש"י משמע דאינך מהני מדינא, ודוקא מגיהי ספרים הוצרך להוסיף דהיה צורך להפקיר מעות הלישכה. וצ"ע.

ספרים קאי אספר שבעזרה[כג]. וכדעת **הראב"ד** (הנ"ל).

והשיירי קרבן הוכיחו כן מהמח' (בסמוך) בפרוכת מקדשי בדק הבית, ומאי קשיא ליה, דלמא לב בי"ד מתנה עלייהו.

ותוס' (מעילה יד.) הק' האיך נוטלין שכרן מממון הקדש, הא מבואר (שם ושקלים ד ג) דאומנין צריכין לחלל שכרם על האבנים[כד], ואינם רשאים לפרוע שכר אומנין מממון הקדש [דהוה מעילה]. ותי' דשאני הכא דמהני משום לב בי"ד מתנה. והתם איירי בנדבת יחיד, דל"ש בזה לב בי"ד מתנה[כה].

לו) **רש"י ד"ה המגדלות בניהן לפרה.** לעסוק בשריפתה ומילוי מימיה ולהזות כל ז'. **האחרונים** (רי"א חבר ועוד) העירו דבמשנה (פרה ג ב) הוזכר דהתינוקות היו רק למילוי המים. וכדתניא (תוספתא שם ב, הו' בתוס' סוכה כא. ד"ה ומביאין) דהיו מגדלין אותם עד שהיו בני ז'. וקטן פסול לשריפת הפרה (יומא מג). אמנם **הרמב"ם** (פרה ב ז) מבואר שהיו מגדלים אותם עד שיגדלו, והם עצמן היו מזין[כו].

לז) **ואני אומר מקדשי בדק הבית, הואיל ופרוכת תחת בנין עשויות. ובירושלמי** (שקלים ד ב) דעת שמואל דנוטלין שכרן מתרומת הלשכה, דעבד ליה כקרבן[כז]. **והגר"א** הגיה ככלים [ע' בע"ב]. ורב חונה ס"ל מקדשי בדק הבית, דעבד ליה כבניין[כח].

דף קו:

לח) **כלי שרת מהו שיעשו מקדשי בדק הבית וכו'.**

תלמיד הרשב"א (בשיטמ"ק) דן האם ספק הגמ' האם אפשר לעשות כלי שרת מתרוייהו, אך הביא דמשמע דבדוקא נקט כל חד [דתלי טעמי בצורך קרבן ובצורך מזבח], או בדק הבית או מתרומת הלישכה.

והאחרונים הק' וכי לא ידעו את המשנה (הו' בסמוך) דנח' אי באין ממותר תרומה או ממותר נסכים. ע"ע בסמוך.

לט) **איתיביה וכו' את שאר הכסף, ויעשהו כלים וכו'.**

לס"ד דהגמ' איירי בממון דבדק הבית. והגמ' דוחה דאיירי בגבו והותירו. ולתנא דבי ר' ישמעאל (בסמוך) אדרבה הך קרא קאי בשיירי תרומת הלישכה, כסף שיש בו שיריים.

ובתלמיד הרשב"א הק' דמשמע דרב הונא הך פסוק דכתובי, א"כ מאי בעי מעיקרא מרב, פשיטא דמקדשי בדק הבית אתי כדכתיב. וכת' דאין לפרש דמיבעי אי נעשין אף מתרומת הלשכה [וה"ה אי איכא קדשי בדק הבית נעשין מהם], דלשון הגמ' לא משמע כן.

ותי' דרב הונא נסתפק בגבו ולא הותירו, וקרא איירי בגבו והותירו. ורב פשט דאין נעשין כלל מבדק הבית, וע"כ דשאר הכסף קאי בתרומת הלישכה[א] (וכתנא דר"י בסמוך).

כג. וה**אחרונים** נקטו דכוונתו דל"צ לב בי"ד מתנה בכל הנך, ודחו דבריו מפני התוס' (הנ"ל). אך יש לדייק דאף לשיי"ק מהני משום לב בי"ד מתנה, אלא דלא הפקירו משום צרכי ציבור בעלמא, אלא משום צרכי המקדש. [אך תוס' מו"ק מבואר דהפקירו לצורך מצוות כלאים, וכן רש"י כאן לצורך אל תשכן עוולה].

כד. ונח' בזה (לעיל שם) דלר"ע ינתנו לאומנין בשכרן [ומתחלל על המלאכה], ובן עזאי חלק דאינה היא המידה [דאינו מתחלל על המלאכה].

כה. וה**מגיה למשנ"ל** (שקלים ד יב) ציין **דהרמ"א** (או"ח קנד ט) נקט אף בהקדש יחיד לב בי"ד מתנה, ונחשב שנעשה בתנאי שיוכל להשתמש אף לחול. וע' ביאו"ה (שם). והחת"ס (לשו"ע שם) תי' דכוונת הרמ"א דהמתנדבים הראשונים ודאי התנו כן בפירוש, ושוב המתנדב סתם על דעת המנהג הוא מתנדב. והרמ"א לישנא בעלמא קאמר.

כו. וה**חזו"א** (פרה ו יא) כת' דהיו מגדלים תינוקות למילוי, שעדיין לא יצא טומאה מגופם. ובנוסף היו מגדלים אחרים שיגדלו להזאה [ושריפה].

כז. וה**מקד"ד** (לה א) ביאר דהפרכת היה צורך קרבן, להזות עליו ביוה"כ. וביאר דפרכת דבבי היה לצניעות העבודה, ואף זה צורך קרבן.

כח. אך ה**אחרונים** הק' דלדעת הברייתא בירושלמי (הו' בסמוך) אף בנין העזרות הוה מתרומת הלישכה, ולא מבדק הבית. וע' בסמוך.

א. והא דאי' ל"ק כאן שגבו והותירו הוה מדברי רב הונא, ורב פליג. אבל **השיטמ"ק** הביא **דרש"י מה"ק** פי' דאף לדעת רב דוקא גבו והותירו עושים מהם.

מ) **תוד"ה וכי גבו.** דבכל הנך היו בית ישראל מקדישין אותן לצורך כך[ב] וכו'. [דבית גרמו ובית אבטינס לא הוה בכלל קרבנות ציבור[ג], אלא משום שהקדישום ע"ד כן]. תוס' קאי אתרומת הלישכה, שבא ממחצית השקל שהוא חובה. **והמקד"ד** (לה ג) הק' דאי מדינא לא ניתן תרומת הלישכה לזה מה שייך תנאי שנותנים ע"ד כן, דחייבין לתת, ומה מהני תנאי. [ובשלמא בנדבה של רשות י"ל דעשו תנאי, דעל הצד הזה לא יתקדש[ד]].

והמקד"ד חידש דעיקר חובת מחצית השקל הוה לכל צרכי הציבור[ה], ולא רק לקרבנות. אלא דקרבנות ציבור הוה בכלל צרכי ציבור.

אבל **החזו"א** (קמח לדף נד.) הביא מדברי התוס' דכל הנך הוה צורך הקדש, ומש"ה באו [מדינא] מתרומת הלישכה [ולא משום תנאי דלב בי"ד מתנה, דא"כ מהני רק במותר תרומת הלישכה[ו]]. וביאר בכל הנך אמאי הוה צורך מזבח [והו' לעיל].

מא) **תנא דבר ר' ישמעאל כלי שרת באין מתרומת הלישכה. תוס'** פי' דהיינו מותר התרומה[ז], דומיה דמתני' (שקלים ד ב הו' בסמוך). מה שנשאר בקופה שתרמו לאחר שהביאו כל הקרבנות[ח]. וכ"מ **ברש"י**, וכ"ד **הראב"ד** (בתלמיד הרשב"א בשיטמ"ק). [אך לכאורה הספק מתחילה (וכן דעת רב) שעושים כלים מתרומת הלישכה גופיה, דהוה צורך הקרבנות].

אבל מדברי **הרמב"ם** (שקלים ד ב) משמע דתרומת הלישכה דוקא.

מב) **כדאמר רבא 'העולה', עולה ראשונה. פרש"י** [ע"פ הגמ' פסחים נח:] דדרש מנין שלא יהא דבר קודם על המערכה לתמיד של שחר וכו'. לכאורה משמע דגדר הילפותא דבעינן שעולת התמיד יהא ראשונה.

והאחרונים חקרו האם הוה גדר סדר קדימה, דקרבן עולת תמיד קודם לשאר קרבנות. או אם דהתם ילפי' דין במערכה, דצריך לחנך המערכה בקרבן תמיד[ט]. [ע"ע בסמוך].

מג) **תוד"ה כדאמר רבא. תימה אמאי איצטריך האי** דרשא דרבא, תיפו"ל מהיכא דמפקא (זבחים פט.) דקתני כל התדיר מחבירו וכו'. דבגמ' (זבחים שם) ילפי' מלבד עולת הבקר, דתמידין קודמין למוספין. ותוס' הק' דנילף מהתם ג"כ דקרבן תמיד קודם לשאר קרבנות.

ולכאורה משמע מתוס' דנקטו דתרוייהו גדר הקדמה, וכן משמע מהצד ('וכ"ת') דתוס' דנו דנילף מהכא דתדיר קודם בכל הש"ס [ואיצטריך קרא דהתם היכא דאין לו]. אך אילו ילפי' עולה ראשונה דין במערכה לחנכו בעולת תמיד, א"כ ודאי איצטריך להכי קרא. אך יש לדחות דקו' התוס' מאי נפק"מ בדין זה, תיפו"ל משום דין תדיר[י].

ב. וכיון דהקדישום לצורך כך אי"צ לב בי"ד מתנה. **והשיטמ"ק** כת' דמ"מ אף בזה שייך לב בי"ד מתנה, דאף דעת ישראל מתנה עליהן, והם מקדישים לדעת בי"ד.

ג. **והשיטמ"ק** (בע"א) תי' דבית גרמו ובית אבטינס הוה עסקי בצורך קרבנות. וכן משמע **ברמב"ם** (שקלים ד א). [ולכאורה דעת תוס' דכיון דלא הוה תשלום על גוף הקרבן, אלא שכר אומנות, מש"ה אינו בכלל הא דקרבנות ציבור באין מתרומת הלישכה].

ד. אבל בשקלי חובה אילו התנה, א"כ לא יקיים חובת השקלים.

ה. תדע דמי שלא הביא שקלו, מביאו [לאחר שתרמו תרומת הלישכה] לשופר של תקלין עתיקין, ואין מקריבים ממנו שום קרבן. ואפ"ה יצא יד"ח שקלים. [ויש לדחות דתרמו עליו, וזיכו לו חלק בקרבן הציבור (וכדאי' לקמן קח.). ומש"ה הוצרך לפרוע חובו למפרע].

ו. ומבואר דפשיט"ל לחזו"א דבעיקר תרומת הלישכה ל"ש לב בי"ד מתנה [וכקו' המקד"ד], אבל במותרות שייך לב בי"ד מתנה. וצ"ב דאף שקלי המותרות הוה חובה. [ואפשר דלא הוה חובה, ורשאין להתנות שאם השקל שלו לא יעלה לצורך קרבנות שיהא חולין. אלא דמדרבנן תקנו שיהא לצרכי ציבור. וצ"ע].

ז. וכ"ה הגירסא **בתוספתא** (שקלים ב ז), אך **הגר"א** (שם) הגיה תרומת הלישכה.

ח. וע"ע **תוס'** (קידושין נד. ד"ה מועלין) שהאריכו לפרש סדר התרומה.

ט. וכן קצת משמע בדברי רש"י בכ"מ, **וברמב"ן** בסה"מ (שכחת העשין יא).

י. אך ה'וכ"ת' של תוס' אינו מתיישב לפ"ז.

ותוס' (זבחים פט.) העלו צד דילפי' העולה ראשונה לעכב, ולפסול קרבן קודם תמיד של שחר[יא]. אך תוס' דחו דמבואר (מנחות מט.) דליכא עיכובא בקרבן קודם התמיד[יב].

מד) **בא"ד והא נמי ליכא לתרוצי וכו' אבל תמידין לעולת נדבה דהו"ל נמי תדירא וכו'.** וכן הביאו **תוס'** (זבחים פט.) וכי תימא דאיצטריך לנדרים ונדבות דאפשר בכל יום ותדיר. [ותוס' (כאן ושם) דחו דעדיין קשה הא דהגמ' מנחות וב"ק הביאו קרא דרבא דהעולה ראשונה[יג]].

ו**האחרונים** הק' דמסקנת הגמ' (זבחים צא.) דשלמים נחשב 'מצוי' משום שבאה בנדבה, **פרש"י** שאין תדירותו חובה, אלא שהוא מצוי תמיד יותר מחבירו. [ע"ע שאג"א כא].

מה) **בא"ד ונרא' לפרש דודאי מדכתיב העולה נפקא דהקטרת תמיד קדמה וכו'.** [כדכתיב ויקרא ו ה וערך עליה 'ה'עולה]. ואילו קרא דמלבד עולת הבקר תעשו היינו עבודת הדם. וק"ק דתוס' הק' דכיון דילפי' [לכל התורה] דתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. א"כ נילף מהדדי, ואמאי איצטריך ב' קראי[יד]. [ואפשר דכוונת התוס' דיש שום צריכותא, ולאחר דכתיב ב' קראי ילפי' לכל התורה].

מו) **מיתיבי הקטורת[טו] וכן קרבנות ציבור באין מתרומת הלשכה וכו' וכלי שרת באין ממותר נסכים וכו'.** בפשוטו קו' הגמ' בין למ"ד דכלי שרת מבדק הבית, ובין למ"ד מתרומת הלישכה. ואילו ברייתא זו סבר ממותר נסכים. אך **האחרונים** הק' די"ל דבאין ג"כ מבדק הבית או תרומת הלישכה. דכשיש ממותר נסכים מביאין ממנו, והיכא דליכא מותר נסכים[טז] מביאין מקדשי בדק הבית או תרומת הלישכה[יז].

ולכאורה קו' הגמ' דאי דינו להביא מתרומת הלישכה או בדק הבית, אמאי הוצרכו להביא ממותר נסכים. [ועד"ז מבואר ב**תלמיד הרשב"א** דכת' דלמ"ד דמביאים מבדק הבית דוקא בגבו והותירו ל"ק. דהיכא דלא גבו והותירו הוצרכו להביא משיירי נסכים].

מז) **שם. והלבונה. רש"י מה"ק** בשיטמ"ק פי' בזיכי לבונה הבאין עם לחם הפנים משבת לשבת. והק' דלבונה דלחם הפנים הוה קרבן ציבור, א"כ אמאי לא בא מתרומת הלשכה. והגר"א מחקו [לכאורה מחמת קו' זו]. ו**בתלמיד הרשב"א** תי' דכיון דאינו מצוי כל כך[יח], שאינו בא בציבור אלא לקטורת וללחם הפנים דהוה מער"ש לער"ש. ועוד דכל עצמה לא היתה באה אלא על גבי כלי שרת שבכלי שרת היתה עומדת כל השבת כולה ובכלי שרת מקטירו.

מח) **חוץ לחומת העזרה באין משיירי הלישכה.** [וכן תנן (שקלים ד ב) דחומת העירו מגדלותיה באין משיירי הלישכה]. **תוס'** (קידושין נד:) הביאו דבברייתא (שקלים ד ב) אי' להיפך, אבני מזבח והההיכל והעזרות משירי הלשכה, חוץ לחומת העזרה כגון חומת העיר באים מבדק הבית[יט].

ותוס' ביארו דנח' במח' (שם ונדרים יא.) אי ירושלים

יא. וע"כ לא הוה גדר קדימה ודין תדיר בעלמא.

יב. אך **תוס'** (הוריות ד.) הביא דבתוספתא משמע דקרבן שקרב אחר תמיד של בין הערביים, וכן קודם תמיד של שחר פסולין. [ונשארו בקושיה]. **ותוס'** (פסחים נט; ועירובין ב.) כת' דהתוספתא פוסלת מדרבנן. אבל תוס' (זבחים הנ"ל, ומנחות מט.) כת' דכשר, והך קדימה הוה למצווה. וע"ע תוס' (יומא כט.).

יג. אך לכאורה תוס' לא חזרו בהם מעיקר התי', דל"ש תדיר בעולת נדבה. [ואף דתוס' כת' בלשון ליכא לתרוצי]. וא"כ ל"ק קו' התוס' אמאי איצטריך עיקר הדרשא, אלא דקשה אמאי הגמ' שם הביאה דרשא זו.

יד. אך י"ל כמ"ש תוס' לעיל דנדבה הוה תדיר טפי, ומש"ה איצטריך קראי.

טו. בגמ' (שבועות י:) מבואר דהיו מפטמים את הקטרת של כל השנה יחד, אך מפני שצריך מתרומה חדשה היו פודים אותו, וחוזרים וקונים מתרומה חדשה [עי"ש]. **והמקד"ד** (שם) ביאר דזהו קמ"ל דברייתא דאף קטרת באה מתרומת הלישכה [ובעינן תרומה חדשה].

טז. ודוחק לומר דלהך מ"ד לא ניתן לעשות כלי שרת אלא ממותר נסכים. [אך י"ל דהיכא דליכא מותר נסכים גובים מיוחד עבור הכלים].

יז. ורש"י מה"ק כת' דקשיא לרב. ו**בתלמיד הרשב"א** כת' דע"כ קו' הגמ' על תנא דבי ר' ישמעאל [ולא על רב הונא, ע' בסמוך]. **והשיטמ"ק** תמה דתנא דבי ר"י הוא תנא, והאיך הק' עליו מברייתא. [אך י"ל דנקט כן לאו דוקא, וכוונתו לאפוקי מדברי רב דס"ל הכי. אך עכ"פ ילה"ק דהול"ל אנא דאמרי כהך תנא, ואמאי הוצרך להביא בזה מח']].

יח. וביאר דמותר נסכים אינו מצוי כל כך, וכן מזבח הזהב וכלי שרת אינן מצויין נמי כל כך כי אינן צריכין כי אם פעם א' לכמה שנים.

יט. אך **הגר"א** הגיה בירושלמי כגמ' דידן.

קדושה, דסוגיין ס"ל דחומת העיר אינה קדושה, וע"כ לא באה מבדק הבית אלא משיירי הלישכה. ואילו ברייתא דהתם ס"ל דחומת העיר קדוש, דבא מבדק הבית.

ותוס' ביארו דסוגיין ס"ל דאין מועלין בשיירי לישכה, ומש"ה עושים בה חומת העיר [דהוה חול]. ואין עושים מזבחות משיירי הלישכה. ואילו ברייתא דהתם ס"ל דמועלין בשיירי הלישכה, ומש"ה רשאין לעשות מהם מזבח והיכל וכו'. ותוס' פי' דכ"ש דעושים אותם מהקדש בדק הבית.

והרמב"ם (שקלים ד ח) פסק דגם מזבח ועזרות והיכל וגם חומת העיר ומגדלותיה באין משיירי הלישכה. [בחדא כברייתא דידן, ובחדא כברייתא בשקלים]. **והכס"מ** תמה מ"ט שבק גמ' דידן ונקט כירושלמי.

והמקד"ד (א ז) הביא דדעת הרמב"ם דקדשי בדק הבית הם רק לתיקון הבית[כ]. אבל תחילת הבנין נעשה משיירי הלישכה.

אך גבי הפרוכת פסק **הרמב"ם** (שקלים ד ב) דבאה מקדשי בדק הבית. ובגמ' (בע"א) מבואר דהך מ"ד דפרוכות תחת בנין עשויות, וצ"ב דדעת הרמב"ם דאף בנין הבית משיירי הלישכה. **והמקד"ד** כת' דאפשר כיון דבכל שנה היו עושים פרוכות חדשות, מש"ה דינם כתיקון הבית ולא כתחילת הבנין.

מט) **תנאי הוא דתנן וכו' ר' ישמעאל אומר וכו' מותר תרומה לכלי שרת**[כא], **ר"ע אומר וכו' מותר נסכים לכלי שרת. פרש"י** דאיכא מ"ד דמתרומת הלישכה[כב]. ואילו ברייתא דלעיל דממותר נסכים כר"ע.

והרמב"ם (שקלים ד ב) פסק דמצוותן לבא ממותר נסכים, וכר"ע. ואם לא היה להן מותר יבואו מתרומת הלישכה. **והכס"מ** ביאר דמשמע ליה דהיכא דליכא מותר נסכים מודה ר"ע לר' ישמעאל.

והכס"מ הביא דעכ"פ מבואר דכו"ע ס"ל דאין באין מבדק הבית. ודלא כתי' הגמ' (לעיל) דגבו והותירו נעשין מבדק הבית, משום לב בי"ד מתנה. ותי' דע"י לב בי"ד מתנה עליהם חזרו אותם מעות[כג] כמותר נסכים או כתרומת הלשכה. אך מ"מ הק' הכס"מ דהרמב"ם השמיט דבר זה.

והמשנ"ל חלק דכו"ע מודו דהיכא דיש מותר מבדק הבית [דגבו והותירו] מביאין כלי שרת ממנו. והנך תנאים הוצרכו היכא דליכא מותר.

נ) **לקיץ המזבח וכו'**. ובכמה מקומות אי' דציבור מביאים קרבן עולה, וכמו קיץ המזבח. אבל **הרי"ף** (ברכות כא. יג. בדה"ס, והרמב"ם תפילה א י) כת' כשם שאין ציבור מביא עולת נדבה, כך אין הצבור מתפללין תפלת נדבה. **והבעה"מ** תמה דהא איכא קיץ המזבח[כד].

ור' אפרים (הו' במלחמות שם) תי' דכוונת הרי"ף שאין מפרישים תחלה במותרות, דאילו רצו והתנדבו הציבור קרבן עולה [מכל ישראל] נקראת עולת השותפין[כה]. ולא הוה קרבן ציבור. וקיץ המזבח בא מהמותרות[כו]. אבל **ר' יונה** (לרי"ף שם יב:) כת' דליכא לדחויי דדוקא מן המותר היו מביאין נדבה, דמסתמא אף אם לא היה שם מותר היו עושין נדבה כדי שלא יהא המזבח בטל.

והראב"ד (לרמב"ם א י) כת' דקיץ המזבח לא היתה מצויה, דברוב הימים אין המזבח בטל משאר קרבנות[כז].

נא) **מאי וזה וזה לא היו מודים בפירות וכו' ר"ע אומר אין משתכרים בשל הקדש וכו' אין עניות במקום עשירות. בס' התרומות** (מו ד ח) הביא בשם **רב האי**

כ. ושמן מוכיח עליהם שהם ל'בדק' הבית.

כא. ולכאורה נח' ממה היו רגילים לעשות כלי שרת, והיה אפ"ל דהיכא דליכא מותר נסכים כו"ע לא פליגי. אך מקו' הגמ' (לעיל) לא משמע כן. ע' מה שהובא לעיל.

כב. ותנא דבי ר' ישמעאל (דלעיל) הוה כדעת כר' ישמעאל דמתני'. [וצ"ב אמאי לא הביאו תנאי מברייתא דלעיל, אך י"ל דניח"ל להביא מח' במשנה].

כג. ומשמע מדברי הכס"מ דגדר לב בי"ד מתנה, ועקרו את המעות, וכעין הפקר בי"ד. **והמשנ"ל** חלק דאין כח לבי"ד לשנות מהקדש להקדש, אלא דמהני דעת בי"ד לענין שלא יחשב שינוי מדעת בעלים.

כד. **והב"י** (או"ח קז) הביא דה**השלמה** (ברכות פ"ג) **ור' מנוח** (א י) הביאו דתניא בסיפרא (ויקרא ג) 'תקריבו' מלמד שהציבור מקריבין עולת נדבה. [ודחו דהוה מהמותרות, ואין מביאין מתחילה].

כה. ונפק"מ דטעונה סמיכה בכולהו ואין נסכיה מתרומת הלשכה. וביאר דאילו קיץ המזבח ע"י שהמזבח קונה במותרות, וקרי ליה עולת הקדש. [ואפשר דכוונת ר' אפרים דלא הוה 'קרבן ציבור', שלא בא מחמת הציבור. אלא ע"י ממון הקדש].

כו. וכ"כ **התוס' רא"ש** (ברכות כא.) דקיץ המזבח לאו נדבה היא, אלא מן המותרות הוא בא.

כז. ואף שלעיתים רחוקות בקצת ימים הוא בטל ואז מקריבים קיץ אותם ימים בטלים לגבי כל שאר ימים.

גאון (ס׳ המקח ס, לפנינו שם בקיצור) דאין ראוי לסחור בממון הקדש, לפי שהוא לגבוה והוא אינו צריך לסחורת בני האדם דכתיב (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב.

דף קז.

פוסקין מזונות לאשת איש

נב) **רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש**[א]. **פרש״י** בי״ד יורדין לנכסיו. בפשוטו משמע דהוה כמו שאר בע״ח שנפרע שלא בפניו [ע׳ לעיל פח.]. אבל **המרדכי** (רסו) כת׳ דהכא אי״צ לשלוח אחריו ולהודיעו, דאקילו רבנן במזונות האשה, וכמו שנוטלת בלא שבועה, ולא משהינן לה להודיעו[ב].

והראשונים (רמב״ן, ריטב״א) כת׳ דאיירי הכא במזונות דלהבא, אבל מזונות לשעבר אין פוסקין לה כלל דהא אילו הוה בעל הכא מצי טעין פרעתי[ג]. [אבל מזונות דלהבא אינו נאמן שפרע[ד]]. ולדעת **תוס׳** (ד״ה ואם [הב׳]) אף היכא דאינו טוען פרעתי אינו מחוייב במזונות לשעבר, דטוען שהיתה דוחקת עצמה.

נג) **מודה לי אבא**[ה] **בג׳ חדשים הראשונים וכו׳. המרדכי** (רסז) כת׳ דהיכא דהלך מתוך קטטה ונתכוון לעגנה יורדים לנכסיו מיד, ואף שמואל מודה בזה. דאנן סהדי דמבריח הכל ממנה.

והריטב״א (והו׳ בבי״ש ע י) כת׳ דהיכא שיצא למקום קרוב על דעת לחזור לאלתר [כדרך בני אדם], ואח״כ נשתקע שם וכיו״ב, דכו״ע פוסקין[ו]. ואפי׳ תוך ג׳ חדשים.

נד) **בששמעו בו שמת כו״ע ל״פ וכו׳. רש״י** כת׳ דבאלמנה לא חששו לצרריי, כיון דתישבע לבסוף בשעת גביית הכתובה[ז]. **ותוס׳** פי׳ דכשמת אין הוכחה דאתפיס צרריי[ח].

והרמב״ן פי׳ דבמזונות אלמנה מוקמינן לנכסים בחזקת אלמנה, וכדאי׳ (לעיל צו:) דנכסי קיימי בחזקתה ונאמנת לומר לא נתנו לי מזונות[ט]. אבל מחיים נכסי בחזקתיה קיימי[י], ואינה מוציאה מיד בעלה בלא ראיה. והוסיף דבודאי טעמא דמילתא דאורח ארעא כשהולך למדינת הים מתפיס צרריי ואינו מניח ביתו ריקם[יא].

א. **והמרדכי** (ער, בשם ר״י) כת׳ דאפי׳ היכא דהבעל מיחה בשעה שהלך למדיה״י, ואמר שלא לזון אותה ל״מ, דלא כל הימנו שיעשיר עצמו ויפיל אשתו על הצבור, ואין מחאתו כלום להפקיע תקנ״ח שתקנו לפסוק לה מזונות. ולא אמרי׳ דכוונתו במחאתו לומר שצרריי אתפסה או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך.

ב. והביא דאמרי׳ (לעיל ק:) לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא. וכת׳ דמוציאין מזונות לו׳ חדשים (וע״ד הא דאי׳ לעיל צז.) [ומעכבין אצל הבי״ד].

ג. ויל״ד בזה דעכשיו הוא במדינת הים, ובאופן שלא יתכן ששלח משם צרריי א״כ אמאי יהא נאמן.

ד. **והרמב״ן** הוכיח כן, דאי נאמן שפרע מזונות דלהבא, א״כ טענינן להו ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון, ואמרינן אלו אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר נתתי לה מזונותיה, ושום אלמנה לא יהא לה מזונות. אלא ש״מ דאף הוא עצמו אינו נאמן.

ה. **רש״י מה״ק** פי׳ דשמואל הוה קרי ליה לרב ׳אבא׳, לפי שהיה גדול ממנו. [וכ״כ **רש״י** חולין לח.]. **ורש״י מה״ק** הביא **י״מ** דקרי ליה אבא [אבי] משום חביבות. **והערוך** (הו׳ בתוס׳ חולין שם ורשב״ם ב״ב נב.) פי׳ דשמו של רב היה ר׳ אבא, ונקרא רב ע״ש חשיבותו. ושמואל חבירו קראו בשמו.

ו. משמע דכוונתו דאף לשמואל, ותלי בדברי **התוס׳** (ד״ה ששמעו) אי שמואל מודה היכא דנאנס.

ז. ולכאורה כוונתו לדברי חנן (לעיל קה., ע׳ בסמוך) דסמכו שתשבע לבסוף, אלא **דרש״י** (במשנה לעיל קה.) פי׳ דברי חנן אף בחיים, כיון דלבסוף ימות. ואילו **רש״י** (כאן) נקט סברא זו דוקא לאחר מיתה. [אלא דשמואל (בסמוך) העמיד את דברי שמואל דוקא לאחר מיתה].

ח. ונפק״מ לשאר אונס, ע׳ תוס׳.

ט. וכמו שהיורשין אינם נאמנים לומר פרענו מזונות, ה״נ אינם יכולים לומר שאביהם התפיס לה צרריי.

י. **והאבנ״מ** (ע ב) הביא **דתוס׳** (לעיל צו: ד״ה נכסי) כת׳ דהטעם דנכסי בחזקת אלמנה למזונות, משום שיכולה למכור בלא בי״ד. והביא **דהרמב״ם** (יב טז, והשו״ע שם) כת׳ דאף אשה שהלך בעלה למדינת הים מוכרת נכסים בלא בי״ד. [והא דאי׳ בסוגיין ׳פוסקין׳ ל״צ בי״ד. ודלא **כרש״י** (ד״ה פוסקין)]. א״כ אין חילוק בין אלמנה, ודלא כרמב״ן.

והאבנ״מ תי׳ דדוקא לרב מוכרת שלא בבי״ד, אבל שמואל חילק בין בחייו ליתומים. ולשמואל כשהלך למדינת הים, אף באופן דליכא חשש צרריי אינה מוכרת אלא בבי״ד. [ויל״פ דזה שורש המח׳ רב ושמואל, דלשמואל הוה דין על בי״ד, ומש״ה צריכין לחשוש לכל מה דאפשר. אבל לרב האישה גובה לבד, ומש״ה לא מוטל על בי״ד לחשוש ולטעון. ועוד דהנכסים בחזקתה, ונאמנת שלא נפרעה].

יא. ומשמע דכוונתו לתת טעם התקנה, מ״ט לא העמידו בחזקתו. אך בפשוטו לולי סברת צרריי יש חוב ברור לפנינו ומהני להוציא ממוחזק, ומש״ה הוצרך לחששא דצרריי.

והרי**טב"א** הוסיף דגם כשמת אין לנו עכשיו לחוש כ"כ שיבא הבעל ויאמר פסקתי לה מזונות. [וכ"כ **רש"י מה"ק**]. משמע דחיישינן טפי שיגבו ויתברר שהיה שלא כדין, מאשר שלא יתברר הדבר].

נה) **שם. הרמב"ם** (יב יח) הביא **יש מן הגאונים** שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה או אלמנה עד שיהא שטר כתובה יוצא מתחת ידה. דבלא שטר כתובה שמא נטלה כתובתה מבעלה או מחלה לו כתובתה שאין לה מזונות[יב]. ויש מי שהורה שפוסקין לה מזונות ואי"צ להביא כתובה, שהיא בחזקת שלא נטלה ולא מחלה.

והרמב"ם הכריע דאשה שהלך בעלה נזונת, הואיל ויש לה מזונות מן התורה[יג]. אבל מת בעלה אין לה מזונות עד שתביא כתובה[יד], מפני שהאלמנה אוכלת בתקנת חכמים. ועוד שניזונת מנכסי יורשים, וטוענין ליורש[טו].

והרא"ש חלק דאדרבה מדברי שמואל מבואר דבשמעו בו שמת נזונת טפי, ולא מצאנו דרב פליג סברא להיפך. ועוה"ק הרא"ש דקי"ל (לעיל פט.) שאלמנה גובה כתובתה בלא שטר ע"י עדי מיתה, דהטוען אחר מעשה בי"ד לא אמר כלום[טז], א"כ כ"ש שיש לה מזונות, וכדאי' (לעיל צו:) דעל היתומים להביא ראיה שפרעו.

והבי"ש (צג כט) כת' דאף לצד דאינה גובה כתובתה בלא שטר כתובתה בידה, שאני מזונות דהנכסים בחזקתה.

נו) **תוד"ה ששמעו.** והשתא בעי למימר וכו' בלא שבועה, דאי בשבועה אמאי לא תטול, וזה אינו דבסמוך וכו'. ועד"ז הק' שאר **ראשונים.** ומשמע בתוס' דלדעת רש"י דאף לשמואל בפועל נשבעת ונוטלת. אך האחרונים דנו דכוונת רש"י דלא תקנו בזה שבועה, ומש"ה אינה נוטלת[יז]. [אלא דאילו היה לה שבועה היתה נוטלת].

נז) **תוד"ה בששמעו.** נראה לרבי דהאי שמעו בו שמת בב' עדים. אבל הריטב"א כת' דלשון 'שמעו' לא משמע עדות ברורה[יח]. ועוד דאי' בסמוך שבא לאחר שמועה, והיכי מוקמינן בעדות שקר. אלא קול דאתחזק בבי"ד ע"פ עדים ששמעו מאחרים.

יב. ומחלה כתובתה אין לה מזונות, ולדעת **הרמב"ם** (יז יט) אף בחיי בעלה (כדלעיל נג.). [ואילו לדעת רש"י ושא"ר לעיל בחיי בעלה יש לה מזונות, ואפי' מחלה כתובתה. א"כ אין בזה נידון כלל].

אך מ"מ צ"ע דהטעם דאין לה מזונות משום תנאי כתובה ככתובה, והוה בכלל מחילת הכתובה. וא"כ האיך כת' הרמב"ם בזה דמזונות דאורייתא [וע' מש"כ לעיל נג.].

יג. וכ"ד **הרמב"ם** (יב ב) דמזונות אשתו דאורייתא. **והרא"ש** חלק דכל אמוראי (לעיל מז: ונח:) סברי דמזונות האשה דרבנן. [וע"ע מש"כ לעיל מח.].

ויש להעיר לדברי **הסמ"ע** (צז נז) דכת' דאף למ"ד מזונות האשה דאורייתא ה"מ לאכול עמו בשרויה אצלו, ובפשוטו משמע דכשהלך למידה"י חיוב מזונות הוה רק מדרבנן. ואפשר דבאופן שיכול לבא לכאן מחוייב מדאורייתא, והוה בכלל מזונות דאורייתא. ועי"ל דהסמ"ע בא לאפוקי דוקא כשאין לו, ולאו דוקא שרויה אצלו.

יד. וכ"פ **הרמב"ם** (יח כג, **והשו"ע** צג יח **הביא מח'**) דאלמנה אין לה מזונות כשאין שטר כתובתה תחת ידה [במקום שכותבים כתובה], דטענינן ליתמי שמא מחלה או מכרה או משכנה כתובתה. ואומרים לה הביאי כתובתיך והשבעי וטלי מזונות. **והטור** (צג) העתיק דאומרים לה להביא כתובה או להשבע, דאף כשאין לה שטר כתובה גובה ע"י שבועה. **והכס"מ** תמה דאף כשיש לה שטר כתובה דעת **הרמב"ם** (שם יט, הו' בסמוך) דאלמנה צריכה שבועה. וחילק דהתם איירי בשבועת הבא ליפרע, והכא איירי בשבועה שלא מחלה. אך שוב הביא הכס"מ דמשמע ברמב"ם שאינו גובה כלל, והביא דבס' המוגה הגירסא 'והשבעי' [שצריך גם שטר כתובה וגם שבועה]. וע"ע ב"ח (צג יג).

טו. דטענינן ליורש עדיף מנפרעת שלא בפניו. **והרא"ש** הק' דיותר ראוי לטעון למי שיורדין ליפרע מנכסיו שלא בפניו [יותר מלוקח ויורש], דאין לו מי יטעון בשבילו, וכגון זה פתח פיך לאלם. **והכס"מ** דחה שמי שנפרעים מנכסיו שלא בפניו שאני שהיום או מחר יבוא ויטעון ויוציא לאור משפטו מה שאין כן ביורש.

טז. אך דעת **הרמב"ם** (טז כא) דה"מ במקום שאין כותבין כתובה. אבל במקום שכותבין כתובה אינה גובה אלא ע"י שטר כתובתה.

יז. **והאבנ"מ** (ע ב) תי' דלשיטת **רש"י** (בסמוך ד"ה נאמן) דאם בא הבעל ואמר פסקתי לה מזונות נאמן בשבועה ומחזרת לו מה שפסקו הבי"ד. א"כ א"א להשביע אותה מתחילה, דהוה שבועה לבטלה. וע"ד הא דאי' (ב"מ לד:) דאין משביעין אותו כמה היה שווה, שמא יוציא הלה את הפקדון. **ותוס'** (שם בשם ר"ח) פי' דגנאי הוא לישבע בדבר שנתברר לבסוף. [אף דהכא לא נתברר להיפך, מ"מ לבסוף בי"ד פוסקים שלא כדבריה].

יח. וכן הא דאי' (ב"מ לח: הו' בסמוך) דשמעו שמת, דאי נתברר בעדים א"כ ל"צ לומר דמורידין. אלא ממילא הירושה שלהם.

ורש"י מה"ק כת' דשמעו ע"י קול [כ'ואין לומר' בתוס'[יט]]. ועפ"ז ביאר הא דאי' אם בא לאחר שמועה, שנתברר שיצא בעולם קול שקר שמת.

נח) **בא"ד ולא דמיא לההיא (ב"מ לח:) וכו' כששמעו בו שמת דכו"ע ל"פ דמורידין וכו' היינו בעד א'. ותוס'** פי' דהיינו לירד לאכול פירות ולשבח את הנכסים. והיכא דלא שמעו שמת חיישינן שמא היורד יכסיף את הקרקע, אבל שמעו אפי' בעד א' לא חששו[כ].

נט) **חיישינן שמא אמר לה צאי מעש"י למזונותיך.**

פרש"י דקיבלה עליה [וכמ"ש **רש"י** (ד"ה בששמעו) דאינו יכול לומר כן אא"כ מתרצה]. **ותוס'** משמע דבעינן קיבלה עליה משום דהשתא לא ספיק. אבל אי ספיק אמאי לא תיטול מעש"י במזונותיה.

אבל **ההג' אשר"י**[כא] הביא דמשמע מדברי רש"י דאפי' ספקא הבעל אינו יכול לומר לה צאי מעש"י במזונותיך אא"כ קיבלה[כב]. **והבי"ש** (סט ד) הביא דכן משמע **ברמב"ם**[כג] **ושו"ע** (שם)[כד].

והריטב"א הק' דמבואר (לעיל נח: וע:) דהיכא דספקה רשאי לומר שתקח מעש"י. ותי' דהכא איירי דמעש"י לא ספקי למזונותיה, דא"כ למה פוסקין לה בי"ד מזונות. [ומשמע דכוונתו דזה כוונת רש"י, וע"ד התוס'[כה]].

והריטב"א ביאר דאיירי כשספקו ע"י טורח, שהיא טורחת לעשות יותר מן השיעור או שהיא בעלת מלאכה חשובה. [ועד"ז כת' הרא"ה]. וכה"ג הוה דוקא כשקיבלה עליה, וכדברי רש"י.

והרמב"ם בפיה"מ כת' דכשהולך למדיה"י יכול לומר לאשתו שאי מעשה ידיך במזונותיך כל זמן העדרי, ואין לה מזונות. [ומשמע דבסוגיין איירי בלא קיבלה עליה]. אבל כשהוא נמצא כאן אינו רשאי.

ס) **תוד"ה חיישינן.** ופטרתו ופטור הוא בכך, אע"ג דהשתא לא ספקה[כו]. ומבואר דאינה יכולה לחזור בה מקבלתה, ובס' **נתיבות משפט** (לר"ח אלגאזי) הביא מכאן דהאשה שאומרת איני נזונת ואיני עושה פטרה את בעלה מחיוב מזונות לעולם, ואינה יכולה לחזור בה[כז]. וכ"ד **הרא"ה** (לעיל נח:), אבל דעת **ר' ירוחם** דיכולה לחזור בה[כח]. [וכ"מ מדברי **התוס'** (לעיל מז:)].

והנתיבות משפט תי' דחיישינן שמא פטרה להדיא, ור' ירוחם איירי שאמרה סתם, ולא פטרה להדיא. **והאבנ"מ** (סט א) הק' דלשון הגמ' ל"מ כן[כט]. **והאבנ"מ** כת' דכו"ע מודו דמהני מחילה על זכות המזונות, ואינה חוזרת בה. וחילק דנח' הראשונים כשהאשה אומרת איני נזונת ואיני עושה, עיקר דבריה אי אפשי בדין מזונות, דעי"ז תזכה במעש"י. ולא הוה 'מחילה' על החיוב. אבל בסוגיין הבעל אמר לה 'צאי מעש"י' וכשקבלה עליה שלא לקבל מזונות הוה מחילה להדיא, ואינה יכולה לחזור בה.

ועוד פי' **האבנ"מ** דאף אי יכולה לחזור בה, משום דנתחדש כל יום חיוב מזונות מחודש. אך כיון דחיוב זה נתחדש לאחר שהלך הבעל אינה נפרעת שלא בפניו. והביא דברי **הריטב"א** (לעיל פח.) דהטעם

יט. ותוס' דחו מקו' הגמ' (בע"ב), ואילו רש"י מה"ק העמיד את הגמ' (בע"ב) בשמעו שמת אחר שטוענת שנתגרשה.

כ. ואילו בסוגיין אף כששמעו בעד א' לכאורה חששו, אלא דאלמנתו נזונת, כיון דעד א' מהני להתיר.

כא. מדברי **המרדכי** (רעא) [וכ"פ **בחי' אנשי שם** בכוונת המרדכי. אבל **הרמ"א** הגיה בדברי המרדכי דקאי היכא דלא ספקה, ומש"ה צריך שקיבלה עליה].

כב. וכת' דכן משמע בפרק מציאת האשה. [וצ"ב כוונתו מהיכן למד כן, **והראשונים** הביאו מהסוגיה ר"פ המדיר (לעיל ע:) דמשמע דיכול לומר לה כן. [וע' מש"כ שם]. ואפשר דכוונתו לדברי **הירושלמי** (על המשנה לעיל סד:) דמשרה ע"י שליש הוה דוקא כשקיבלה עליה, וכ"ש צאי מעש"י].

כג. **והרמב"ם** (יב ד) כת' דאם הבעל אומר איני זנך ואיני נוטל כלום ממעש"י אין שומעין לו, שמא לא יספיק לה מעש"י במזונותיה. [אך י"ל דכוונתו דאינו יכול לבטל את עיקר התקנה, ומ"מ מהני לומר שתקח מעש"י עבור מזונותיה].

כד. **והרמ"א** (שם) הביא מדברי **הר"ן** (וראשונים לעיל ע:) דיכול לומר צאי מעש"י במזונותיך, ואני אשלים לך מה דלא ספיק. **והבי"ש** כת' דפליג אשו"ע.

כה. וכן הגיה **הרמ"א** בדברי המרדכי בדעת רש"י. וכ"כ **הק"נ** בדעת רש"י.

כו. משמע בתוס' דאף באופן דהשתא לא ספקה כלל. אבל **הפנ"י** העלה צד דאיירי דהשתא נמי מסתפקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים. [וכתוס' ד"ה קטנה בחד תי'].

כז. וכן הוכיח **המחנ"א** (מוכר דשלבל"ע ד) מסוגיין.

כח. [והו' ב' דיעות ברמ"א סט ד].

כט. ועוה"ק דמבואר **בתוס'** (ד"ה ששמעו) דהטעם דחששו משום שיש הוכחה שהלך ולא הניח לה כלום. ומחמת הוכחה

דנפרעין מבע"ח שלא בפניו משום שלא ילווה והולך לו למדינת הים, אבל היכא דלווה במקום א', ובא לגבות מנכסיו במקום אחר אין גובין שלא בפניו. וה"נ שכבר הלך למדינה"י קודם שחל החיוב[ל] אין גובין שלא בפניו.

ומדברי **הרמב"ם** (יב יט) משמע דאיירי שהבעל אמר צאי מעש"י במזונותיך והיא שתקה, ונקטינן מסתמא דמספיק לה. דאל"כ היתה אומרת דאין מעש"י מספיקין.

סא) **איכא בינייהו וכו'.** בפשוטו משמע דרב זביד ורב פפא פליגי[לא]. אבל **הריטב"א** (ורא"ה) כת' דמסתברא דרב זביד ורב פפא לא פליגי. דמאן דחייש לכל חד מהני טעמי מצי חייש לדון את הבעל כשעת ביאתו. ו'מאי בינייהו' פי' מאי נפק"ל בין הני תרי טעמי. ודכוותה טובא בתלמודא. והא דאי' (בע"ב) הלכה כרב זביד, חדא מנייהו נקט.

סב) **א"נ קטנה וספקה. פרש"י** דלא עביד להתפיס צררי לקטנה. **תוס'** (לעיל קב:) הק' דגבי כותב לזון את ביתו מבואר דלא גבי ממשעבדי, דחששו שמתפיס צררי, ואף בקטנה. וחילקו בכמה אופנים[לב].

סג) **תוד"ה קטנה.** נימרו לה בי"ד צאי מעש"י למזונותיך. **והרמב"ן** (ור"ן) כת' דמהא משמע שמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בי"ד אינם אומרים לה שתעשה ותאכל, אלא פוסקין לה מזונות[לג]. ולכשיבא בעלה אם לא עשתה כלום הפסיד[לד].

וכן **הרמב"ם** (יב טז) כת' דבי"ד יורדין לנכסיו למזונותיה, ואין מחשבין עמה על מעש"י[לה]. ועד"ז אלמנה, אף דמעש"י ליורשים, מ"מ בי"ד פוסקים לה כל מעש"י[לו]. ואם לא עשתה הפסידו היורשים. **והרא"ש** (ס"ס ה) חלק שכשנפרעים מנכסי אדם שלא בפניו הדבר ראוי להפך בזכותו, הואיל ובגרמא דידיה מפסידו. ועד"ז הק' **הר"ן**[לז].

ובפשוטו היכא דעושה מלאכה, לכו"ע המעש"י לבעלה. אבל **האבנ"מ** (ע ג) העלה צד דהיכא דבי"ד פסקה לה מזונות לא זכה במעש"י, כיון **דתוס'** (לעיל מז. ד"ה משום) כת' דתקנת מעש"י הוה משום איבה[לח], ואף דמחוייב לזונה בע"כ, אפ"ה תקנו שלא יטריחוה לבי"ד כל שעה. [א"כ היכא דטרחוה לבי"ד כל שעה י"ל דתו ל"ש תקנת איבה, ואינו זכאי].

זו די שנאמר שאמר לה צאי מעש"י, ומהיכי תיתי נחוש שפטרה להדיא.

ל. ויל"ד בזה, דאף דהחיוב נתחדש לאחר שהלך, מ"מ סיבת החיוב הוה במקום הזה, ומחמת נישואין הראשונים.

לא. **והשיטמ"ק** דייק מדברי רש"י דכו"ע חיישי לצררי [שהרי כל אשה רוצה בכך], אבל צאי מעש"י תלי בקבלתה, ובזה רב פפא חייש ורב זביד לא חייש. [ומש"ה בנפק"מ דגדולה ופסקה לא הזכיר המ"ד, דבזה כו"ע מודו, והוה רק נפק"מ בטעמים. ואילו בנפק"מ דקטנה וספקה כת' רש"י דלרב זביד פוסקים].

לב. **תוס'** כת' דה"מ לגבות ממשעבדי [ואילו הכא לגבות ממנו, אף דהוה שלא בפניו]. ועוד חילקו דכשהלך למדינת הים מעלה בדעתו שתהא לווה, וכשיבא יפרע, אבל התם דמת יש הוכחה יותר דמתפיס צררי. ועוד חילק תוס' בין בתו [דניחא ליה בהרווחה] לאשתו.

לג. ולכאורה כוונתו דבי"ד אינם מחוייבין לתובעה לעשות מעש"י, כיון שהבעל לא תבע. ומש"ה פוסקים לה כל המזונות שהיא צריכה. [אך אם עושה מלאכה, ודאי המעש"י שלו. וא"כ בחודש הב' ודאי שבי"ד לא יפסקו לה כל מזונותיה, אילו דיש לה ממון של מעש"י תחת ידה. אלא דבי"ד אינם חייבים לטרוח ולברר הדבר].

לד. דהבעל צריך לתובעה לעשות מעש"י, ואם לא תבעה הפסיד.

לה. עד שיבוא בעלה אם מצא שעשת הרי אלו שלו. [ומשמע דהרמב"ם פי' דבא ואמר צאי מעש"י היינו שהבעל מוצא שעשתה מעש"י במשך כל הזמן הזה].

לו. אבל **הרמב"ן** (בסו"ד) כת' דגבי אלמנה [שמעו בו שמת] אין פוסקין לה מזונות במספקת, אלא מחשבין לה מעש"י. והר"ן חילק בין יתומים גדולים ליתומים קטנים, דביתומין קטנים פוסקים מעש"י, כדרך שפוסקין לה מזונות.

לז. וז"ל **הר"ן** דאע"פ שדעת אבות העולם כך, דברי תימה הם. שכיון שהיא חייבת במעשה ידיה לבעל או ליורשין למה לא יחשבו בי"ד עליו כשיחשבו לה מזונות. ובסוגיין י"ל דאיירי דעבשיו לא ספקה [וכתוס'], א"נ השיעור מעש"י שהיא חייבת לא ספקה, אלא ע"י המותר שדוחקת עצמה. [והיא אינה חייבת לעשות מותר]. ודייק דכ"ד רש"י דאיירי דלא ספקה, ומש"ה בעינן קיבלה עליה. וסיים דאע"פ שהדברים מראים כן אין לנו כח לחלוק על אבות העולם ז"ל.

לח. ואף דתקנו מעש"י כנגד מה שמחוייב לזונה, מ"מ הביאו מהגמ' (נח:) דהוה משום 'איבה' [ולא סברא דכל המחוייב לזון זכאי במעש"י]. [וע"ע תוס' לעיל סו. ד"ה מציאתה].

וההפלאה (קז:) דן כשהאשה לא עשתה מעש"י תתחייב לבעלה מדין שבת, ומ"ש מאדם אחר[לט] דהדקיה באנדרונא דמתחייב שבת (כדאי' ב"ק פה:), למ"ד דחיוב שבת הוה לבעל (ע' לעיל סו:). והאבנ"מ (ע ג) חלק דמה שלא עבדה לא הוה בכלל שבת, שלא עשתה 'מעשה'[מ].

סד) **בא"ד והא אין מחילת קטנה כלום וכו' דלדברים קטנים**[מא] **מהני מחילתה.** מבואר דמה שמוחלת ומקבלת על עצמה להסתפק בלא דברים קטנים אינו בגדר 'מחילת חיוב', אלא שקיבלה על עצמו לחיות כן. ובזה מהני אף קטנה שקיבלה עליה, ואינה יכולה לחזור בה.

סה) **בא"ד א"נ בפעוטות**[מב] **דמקחן מקח ומתנתן מתנה.**

וכ"מ **בתוס'** (לעיל פו.) דמהני מחילת קטן שהגיע לפעוטות. אך דעת **הראב"ד** (מכירה כט ח) דקטנים לאו בני מחילה נינהו. וכן משמע מדברי **רש"י** (לעיל סח.).

סו) **תנן וכו' חנן אמר תשבע בסוף וכו' תרגמה שמואל בששמעו בו שמת.** ומבואר דלחנן אף אלמנה נזונת בלא שבועה. וכ"ד רוב **הראשונים.**

והרמב"ם (יח יט) **הביא יש מי שהורה**[מג] שפוסקין לאלמנה מזונות ואין משביעין אותה. והרמב"ם חלק דאין ראוי לסמוך על הוראה זו, שנתחלף לו הדבר באשה שהלך בעלה למדינת הים. והביא בשם **רבותיו** דאין לה מזונות עד שתבע, שהרי זו באה להפרע מנכסי יתומים וצריך שבועה. [ודוקא אשה שהלך בעלה למדינת הים אי"צ שבועה. וע"ד מה שחילק **הרמב"ם** (יב יח הנ"ל) דאלמנה אינה נזונת אלא היכא דשטר כתובתה תח"י, משא"כ אשה שהלך בעלה למדיה"י. דמזונות אשת איש דאורייתא[מד], ואילו מזונות אלמנה דרבנן. ועוד אלמנה שניזונת מנכסי יורשים טוענין ליורש. **והריטב"א** (לעיל קה.) הביא סברת הרמב"ם דחיישינן טפי באלמנה, דטפי מתפס אינש לצרורי לאחר מיתה כדי שלא תתבזה אצל היתומים].

והראב"ד השיג דבגמ' (כאן) העמידו דברי חנן בששמעו בו שמת. **וה"ה** ביאר דהרמב"ם סבר דדוקא לשמואל העמידו בששמעו בו שמת [אלמנה], ואין הלכה כשמואל. אך **הרא"ש** חלק דלא מצאנו דרב פליג[מה], ולרב איירי בין שמעו בו שמת ובין לא שמעו[מו].

והרמב"ן (גיטין לה. והו' בר"ן כאן והריטב"א במשנה וכן ההג' מיימוניות) הוכיח מהגמ' (גיטין לה.) דנמנעו מלהשביע אלמנה[מז], ומבואר דאפ"ה יש לה

לט. ואף היא חייבת לעבוד, דאל"כ נחשב שבת. [ויל"ד דהאדם בעצמו ל"ש גדר 'חובל'. ותוס' גיטין יב: כת' דאף האדון שחבל בעבדו אינו בכלל שבת].

מ. **והאבנ"מ** הביא דקי"ל (שו"ע חו"מ תכ יא) דדוקא הכניסו בחדר וסגר הדלת נותן דמי שבת שבטלו ממלאכתו. אבל אם היה כבר בחדר וסגר עליו מלצאת הוי גרמא בנזקין ופטור בדיני אדם. וה"נ הכא כשלא עשתה מלאכה ל"ש דין שבת, דלא עבדה מעשה כיון דטמנה ידה בצלחת (ע' משלי יט כד וכו טו) לא הוי מעשה.

מא. ע"ד הא דאי' (לעיל ע:) דבדברים קטנים ומגלגלה בהדיא חל קונם. [ואף דמדינא משועבד לה, מ"מ היכא דמגלגלה בהדיא לא נחשב שמבטל חיובו].

מב. **ההפלאה** (קו"א ע י) כת' דלהך תי' היכא דבשעה שהלך בעלה היתה קטנה מעונת הפעוטות, א"כ ל"ש חששות. ולכו"ע פוסקין. [והק' אמאי לא העמידו את הברייתא דממאנת (בע"ב) כה"ג].

מג. וה"ה כת' דהוא מחלוקת בין הגאונים, והרמב"ם הכריע כדעת רבותיו.

ובשו"ת הרי"ף (מז ונא) כת' דאפי' כשהיורשים תובעים ברי שיש לה מנכסי בעלה או שמחלה כתובתה אין להם להשביעה, אפי' בטענת ברי. וזהו מחלוקת חנן ובני כהנים גדולים, אלא שתשבע לבסוף ותגבה כתובתה.

מד. **והרמב"ן** (גיטין לה.) הביא דזה הטעם דנזונת בלא שבועה. אך הק' דקי"ל (ע' לעיל מח.) דכל חיוב מזונות דרבנן.

מה. **והבני אהובה** (שם) הביא דבקו' הגמ' (לעיל פח:) [יורשים משביעין אותה] מבואר דחנן ובני כה"ג לא איירי כשמת, וכקו' **התוס'** (שם ד"ה בית דין). ומהתם הוכיח הרמב"ם דהמשנה דוקא בחייו. [ורב פליג על שמואל בזה].

מו. וכה"ק **הרמב"ן** (גיטין לה.) דאע"ג דלית הלכתא כשמואל, ק"ו הדברים דהא אפי' שמואל דאין פוסקין לאשת איש ס"ל דאלמנה אי"צ שבועה. וכ"ש רב [דמיקל באשת איש].

מז. **והאו"ש** (שם) הק' דבשני דרב לא היו משביעין את האלמנה על כתובתה, א"כ אף חנן מודה דצריכה שבועה, דהא אינה נשבעת בסוף. [וע"ע מש"כ לעיל קה. האם סברת חנן משום שסומכים על השבועה שלבסוף].

והאו"ש תי' דבמקום דקילא נדרא ואין גובין כתובה, ואפ"ה היא נשאת ע"ד כן. א"כ לענין מזונות הוה כאילו התנתה עמו שתגבה מזוני מיורשיו בלא שבועה. והימנה שתיטול מהן בלא שבועה. [וביאר דבעיקר הכתובה לא אמרי' דהימניה, דעיקר תקנת כתובה משום גירושין, שלא הוה קלה בעיניו להוציאה, וגרושה נשבעת ונוטלת. ותקנת כתובה לאלמנה הוה אגב גרושה, וכמ"ש **תוס'** לעיל לט:].

מזונות[מח]. ע"כ דל"צ שבועה למזונות[מט].

סז) **והמרדכי** (רסז) כת' [להיפך] דקי"ל דפוסקין מזונות לאשת איש, היינו שנשבעת ונוטלת. ואף דקי"ל כחנן דתשבע לבסוף, ה"מ כששמעו בו שמת דסופה לישבע על כתובתה[נ]. [אבל הלך למדינת הים צריכה שבועה[נא]]. **והאחרונים** (שעה"מ יב טז ועוד) תמהו דדוקא אליבא דשמואל העמידו בששמעו בו שמת. ועוה"ק מהגמ' (לעיל פח:) דמבואר דמח' חנן ורבנן איירי בבאה לגבות מהבי"ד ולא מהיורשין. [והאחרונים פלפלו בדעת המרדכי].

וההפלאה כת' דהמרדכי פסק כרב רק בהא דפוסקין מזונות לאשת איש. אך פסק כשמואל שהעמיד את המשנה בששמעו בו שמת. [דקי"ל כשמואל בדיני. ודייק כן מלשון הגמ' (בע"ב) והילכתא כוותיה דרב ופוסקין מזונות לא"א, דנראה כשפת יתר. אלא דקמ"ל דקי"ל כוותיה רק בזה[נב]].

סח) **תוד"ה תרגמה.** תימה א"כ מ"ט דבני כה"ג, דמה לי מת בביתו מה לי ששמעו בו שמת. **והבני אהובה** (יח יט) כת' די"ל דמי שהלך למדינת הים ומת שם לא חיישינן שהתפיס צרריי, דדוקא סמוך למיתה דחששו שמא התפיס צרריי[נג], והיכא שהיה במדינת הים סמוך למיתתו ל"ש צרריי. ועפ"ז יישב דהרמב"ם (הנ"ל) קאי דוקא כשהיה כאן ומת, ואילו המשנה איירי כשהיה במדינת הים ומת.

סט) **תוד"ה ואם בא [הא'].** **פרש"י** אף להוציא מידה[נד] וכו' והיינו טעם דסתמא דמילתא מתפיס לה צרריי, הילכך מוציאין מידה בשבועה[נה] וכו'. [וקצת תימה דקודם שאמר פסקתי גבו ממנו שלא בפניו. ועכשיו שטוען פסקתי מהני טענת ברי שלו להוציא ממון בצירוף האומדנא דסתמא דמילתא מתפיס צרריי. ואפשר דלהוציא ממנה לא נחשב הוצאת ממון, דכיון דטוען ברי נתברר שגבו בי"ד שלא כדין, והדר דינא[נו]].

ותוס' חלקו דגובים מהבעל[נז] דאל"כ לא תמצא מי שילווה לה. אלא דהנידון הכא רק לחייב אותה שבועה.

והרא"ש חלק דמאחר שהבעל מוחזק וטוען ברי למה מוציאין ממנו ממון. וכי משום תקנתא דידה שתמצא ללוות נוציא ממון מחזקתו, הלכך נראה כפרש"י.

והרמב"ם (יב כא) חילק דהיכא שפסקו לה בי"ד, ומכרו ונתנו לה או שמכרה היא בעצמה, ובא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות, הרי זו נשבעת בנקיטת

מח. והבני אהובה דחה די"ל דנהי דהיתה חשודה על הכתובה, לא היו חושדין אותה על המזונות. ואף לאחר התקנה שנמנעו מלהשביעה על כתובתה עדיין היתה נשבעת על המזונות.

מט. והר"ן דחה דנפק"מ אי קופצת ונשבעת, ובזה אמרו (גיטין שם) דכיון דתבעה כתובתה אין לה מזונות כלל, אפי' תקפוץ ותשבע. [וצ"ב דאי קופצת ונשבעת יש לה כתובה, ואמאי חשיב כבי תרי עבדת לי].

נ. ומבואר מדברי המרדכי דסברת חנן דוקא משום דתשבע לבסוף. [וע' מש"כ בזה לעיל קה.].

נא. ובהג' מיימוני (יב ס) כת' דהיכא דהבעל בא וטוען שהתפיס צרריי צריכה שבועה (וכמ"ש תוס' ד"ה ואם בא [הא']), ולא אמרי' דתשבע בסוף ולא תשבע בתחילה, דה"מ לאחר מיתת בעלה שכבר באה לידי גיבוי, אבל כשבעלה קיים שמא לא תבא לעולם לידי גבייה. [וע"ע שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"ב נו].

ומשמע בהג' מיימוני דדוקא כשבא בעלה צריכה שבועה, א"כ ל"ק ממתני', דכשפוסקין לה מנכסיו אי"צ שבועה. אך צ"ב מ"ש הא מהא. [ומדברי ההג"מ משמע דחילק בין היכא דהבעל טוען ברי, אך ל"מ מקור לחילוק זה, והאיך יש בזה חילוק בגדרי 'לבסוף'. וכן בשו"ת מהר"ם איירי בלא טענת ברי].

[וי"ל דכשהלך למדינה"י היא חוששת שימות, ותצטרך לישבע על כתובתה לבסוף. אבל כשהבעל כאן אינו עומד לזה. ודוחק. ועויל"פ דכשהלך למדינה"י אמרי' דלבסוף יבא ויודה או יכחיש או ישביע אותה על המזונות. וגם זה בכלל המשנה דתשבע לבסוף].

נב. ובס' קובץ (לרמב"ם שם) כת' דחנן ס"ל דבכל אופן לא תשבע בתחילה. ואנן קי"ל כר' יוחנן בן זכאי דאמר דלא תשבע אלא לבסוף, פי' דוקא באופן ששמעו בו שמת דודאי תשבע לבסוף. וכה"ג מסתבר טעמיה דחנן.

נג. וע"ד מש"כ תוס' (ב"ב קנח. והרא"ש ב"ב א ט) בשם הר"ש דמי שנפל עליו הבית ומת פתאום לא חיישינן לצרריי. וגובה כתובתה בלא שבועה.

נד. ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) כת' דמזונות שפסקו לה בי"ד בעודו במדינת הים נוטלתן בכתובתה. [ואפשר דאינו נאמן להוציא מידה ממש, אלא להפחית מכתובתה].

נה. והריטב"א הביא דתוס' הקשו דא"כ לתנייה (שבועות מד: או לעיל פז:) בהדי נשבעין ונוטלין. ועוד דא"כ מה כח בי"ד יפה.

נו. אך בעינן ג"כ הסברא דסתמא דמילתא מתפיס צרריי, כיון דמחוייב במזונות.

נז. ומבואר דדעת תוס' דאף כשהבעל טוען טענת ברי שהתפיס צרריי, אפ"ה מוציאין ממנו לפרוע לבע"ח.

חפץ שלא הניח לה. אבל אם לוותה ואכלה [ותובעת היא עכשיו שיפרע], הבעל נאמן בשבועת היסת ופוטר, ונשאר החוב עליה.

והריטב"א כת' דהברייתא איירי אם בא קודם שפסקו לה בי"ד, ואמר פסקתי לה מזונות נאמן על מזונות שעבר.

ע) **ואם בא ואמר צאי מעש"י למזונותיך רשאי וכו'.**

רש"י מה"ק (ותלמ' ר' יונה בשיטמ"ק) **פי'** דכשחזר אומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך, כלומר אותה מלאכה שעשית לי בהיותי שם, טלי במזונותיך. ואפי' לא עבדה אי"צ ליתן לה מזונות, הואיל והיא משעבדת ליה למעשה ידיה. ואילו היתה עושה מלאכה היה מספקה לה למזונותיה, וכיון דלא עבדה איהי דאפסדה אנפשה. [ודלא כדברי הרמב"ן הנ"ל דכיון דהבעל לא תבעה לעשות מלאכה, הוא הפסיד]. וע"ע תוס'.

אבל **הרא"ה** והריטב"א כת' דבא ואמר שבתחילה אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וקיבלה עליה, רשאי כלומר נאמן[נח]. [אבל לאחר שפסקו לה בי"ד אינו נאמן לומר שקבלה עליה מעיקרא].

והרמב"ם (יב כב) כת' דהיכא שלא תבעה ולא לוותה ולא מכרה [מנכסי בעלה], אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה אין לה כלום. **וה"ה** כת' דהרמב"ם גרס בברייתא זו דבא ואמר יצאו מעש"י [שכבר עשתה] במזונותיה[נט].

והרמב"ן כת' דהרמב"ם דייק מברייתא זו דדוקא משום שלא לוותה, אבל היכא דלוותה ואכילה הבעל אינו מחשב עמה על מעש"י, דכיון דלא עשתה מפסיד הבעל. [ע' מש"כ בתוס' ד"ה קטנה].

עא) **תוד"ה ואם בא [הב']. כלומר אם לוותה ואכלה לא אפרע וכו'.** ד'רשאי' עכשיו לומר שהיה לה לדחוק עצמה. **ותוס'** (בסו"ד) **פי'** דהא דאי' דהיכא דלוותה הבעל חייב לפרוע ה"מ דפסקו לה בי"ד [וכדאי' בסיפא דברייתא דהיכא דפסקו בי"ד פסקו].

והרא"ש כת' דבי"ד אינם פותחים לו בטענה זו, אלא אומרים לו צא ופרע מה שלוותה. ודוקא כשהוא טוען כן מעצמו[ס]. ודוקא כגון שידוע שספקה לדברים גדולים[סא].

עב) **בא"ד שאם לא היה מלווים היתה דוחקת עצמה אע"ג דלא ספקה וכו'.** **והאחרונים** הק' דהבעל אין לו זכות לומר לאשה לדחוק עצמה, וכל היכא דלא ספקה אפי' מדברים קטנים מבואר **בתוס'** (ד"ה קטנה) דדוקא היכא דקיבלה עליה.

והשעה"מ (יב) הביא דה"מ היכא דגלי דעתה שאינה רוצה לצמצם את עצמה. אבל אי לא מחתה מהני.

והשעה"מ כת' דאפי' שהיא מיחתה בדבר, ולוותה ואכלה אינו חייב לשלם. דאמדינן דעתה שאם לא היתה מוצאה מי שילוה לה היתה מתביישת לבא לבי"ד, והיתה מצמצמת את עצמה[סב].

עג) **בא"ד והא דאמרי'** (בע"ב) וכו' הא לא מיאנה יהבינן לה, התם שפסקו לה בי"ד. וכ"ד **תוס'** (לקמן קח. ד"ה הא ויבמות פה.) דאינו חייב על מזונות שעבר היכא דלא פסקו לה בי"ד מזונות. ודלא **כרש"י** (במשנה בע"ב) דכל היכא דלוותה משלם לה[סג].

עד) **היא דאי בעית אינסובי בעד א' מצי מינסבא מזוני נמי יהבינן לה וכו'.** בפשוטו מבואר

נח. **והריטב"א** הוסיף דהוה לישנא קלילא, וה"ק שטען שאמר לה כן מעיקרא. ועפ"ז הוכיח **הריטב"א** דאף רב זביד מודה לרב פפא לסברת דצאי מעש"י למזונותיך.

נט. וכת' דאף לגירסתינו הדין אמת, אלא דלא איירי בברייתא בכה"ג.

ס. **וכשו"ת מהר"ם מרוטנברג** (ד"ל יא, ובמרדכי והג' אשר"י) ביאר דלא טענינן ליה, דסברא גדולה היא דרוב בני אדם אינם רוצים שיתבזו נשותיהם בחיצי רעב. ומש"ה דוקא טען, וכן משמע לישנא דאמר צאי מעשה ידיך במזונותיך.

סא. ע"ד מש"כ **תוס'** (ד"ה קטנה). **והרא"ש** הוסיף אם אינה בת מלאכה לאו כל כמיניה לטעון כן. [אך תוס' לא חילקו, ומשמע דכל היכא דלא ספקה יכול לטעון כן].

סב. ועפ"ז כת' דהיכא דלוותה ואכלה בלא בי"ד, ואח"כ לא הספיק לה מה שלותה ובאה לבי"ד ופסקו לה מזונות, עי"ז חייב לשלם מה שלוותה קודם פסיקת בית דין. שסופו הוכיח על תחילתו, דהכא לא שייך לומר דאמדינן דעתה שאם לא היתה מוצאת מי שילווה לה היתה מתביישת לבא לבי"ד ומצמצמת את עצמה. אך הביא דבר"ש לא משמע כן.

סג. **והמרדכי** (רסז) חילק דג' שנים הראשונים נאמנת בשבועה שלוות [ואפי' בלא עדים]. אבל לאחר ג' שנים צריכה ללוות בבי"ד או בעדים לשום מזונות, דאל"כ אמרי' שמחלה

דמזונות אלמנה הוה מתנאי כתובה, וכמו שדרשו מדרש כתובה לגבות כתובתה [כדאי' יבמות קיז.], ה"נ יש לה מזונות. [ובמזונות אלמנה לא חששו לצררי או צאי מעש"י למזונותיך].

אך **רע"א** (הו' בסמוך) כת' דהכא הוה סברא לענין חששא דצררי וצאי מעש"י.

עה) **בניו ובנותיו דאי בעו למיחת לנכסיו בעד א'**

וכו'. מבואר דלא מורידין לנחלה ע"פ עד א'. אבל דעת **התשב"ץ** (א פג) דעד א' נאמן במילתא דעבידי לאיגלויי, ואף יורדים לנחלה ע"פ[סד]. ודוקא עד מפי עד אינו נכנס לנחלה.

ורע"א (מערכה אות מב) הק' דעכ"פ הבנותיו ניזונות מחמת תנאי כתובה, א"כ אף בזה נימא דכיון דנשאת ע"פ עד א', אף הבנות יקבלו מזונות. והוכיח דדיני התנאי כתובה לא הוה בכלל מדרש כתובה.

ורע"א ביאר דעד א' קם לממון, ומדינא לא מהני לענין חשש צררי או צאי מעש"י. ואין כאן נידון בעיקר החיוב מזונות, דהא אף אם עודנו חי מגיע לה מזונות. אלא מ"מ הכא כיון דנתאמתו דברי העד להתירה להנשא, ומחזיקים את עדותו לממש, מש"ה מספיק בזה לאפוקי מחשש צררי.

עו) **במשרה את אשתו ע"י שליש. פרש"י** ועכשיו האפוטרופוס משך ידו. ומש"ה הוצרכו הבי"ד לפסוק לה מזונות. **ורש"י מה"ק** כת' דכלו המעות שביד השליש.

עז) **מאי דבר אחר וכו'**. [דתניא לעיל דמשרה ע"י שליש לא נותנים דבר אחר. והגמ' (לעיל מח.) פי' דכיון דיצא לדעת, גלי דעתיה דלא ניח"ל. אבל באידך ברייתא (שם) נשתטה נותנים דבר אחר]. (וע"ע מש"כ בזה לעיל מח.).

דף קז:

עח) **אבל תכשיט יהבינן וכו'. פרש"י** (לעיל מח.) אע"פ שלא צווה כשהלך. ועוד **פרש"י** דגרסינן להיפך, דבנשתטה למ"ד נותנים צדקה כ"ש תכשיט. אבל מ"ד תכשיט משום דלא ניח"ל דתנוול, אבל לא נותנים צדקה. **ותוס'** (שם) הק' דבסוגיין לא הוזכר מימרא דנשתטה, וע"כ קאי אהלך למדינת הים, דלהך מ"ד יהבינן תכשיט.

עט) **היבמה ג' חדשים הראשונים[א] נזונת משל בעל,**

מיכן ואילך אינה נזונת וכו'. פרש"י (יבמות מא:) דאינה דומה לשאר אלמנה דיש לה מזונות, אבל הך אגידא ביבם לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות. ולא משל יבם עד שתכנס לחופה.

ורש"י כת' דג' חדשים ראשונים נזונת משל בעל, שאינה יכולה לינשא ולא להתייבם[ב].

ובפשוטו כוונת רש"י דמש"ה דמי לכל אלמנה[ג]. אך א"כ צ"ב אמאי נקט רש"י שאינה יכולה לינשא, הא אלמנה נזונת אף כשיכולה לינשא. ויש שדייקו מדברי רש"י דהכא גרע דמעוכבת ואסורה לכל העולם, ודמי למגורשת ואינה מגורשת[ד]. [אך צ"ב דכל גרושה אינה נזונת בג' חדשים שמעוכבת מלינשא. וכן היכא דחלץ לה תוך ג' עדיין יהא לה מזונות[ה]].

פ) **עמד בדין וכו'. פרש"י** ואמרה לו כנוס או חלוץ.

משמע דאף כשעומד לחליצה יש לה מזונות. אבל **תוס'** (יבמות מא:) כת' דנראה דדוקא כשנתרצה לייבם [**והרא"ש** (שם ד כה) הוסיף דכיון דסופו לייבם

מזונותיה. וכדאי' (לעיל צו.) דאלמנה ששהתה ב' וג' שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה למפרע. [ואף אשת איש].

סד. והריב"ש (קפא וקנה, וכ"פ הרמ"א חו"מ ל יד) חלק דעד א' ל"מ בממון, אפי' מילתא דעבידא לאיגלויי. והביא ראיה מהכא דאין יורדים לנחלה.

א. וה"ה (יח טו) **והשו"ע** (קס ב) כת' דה"ה מעוברת דאינה יכולה להתייבם או לחלוץ עד שיוולד. ואם הפילה זקוקה ליבום משעה זו, ואינה נזונת.

אך נפלה לפני יבם קטן אינה נזונת.

ב. כ"כ רש"י (כאן), **ורש"י** (יבמות שם) כת' דג' חדשים הראשונים, שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה.

ג. ומש"ה מעש"י ליורשים בג' חדשים אלו, וכדין כל אלמנה. **ובשו"ת הרא"ש** (נ ד, והו' בב"י ושו"ע קס א) כת' דבג' חדשים אלו מעש"י ליבם. **והגר"א** (שם א) ביאר כוונתו דהיבם הוא היורש. [וצ"ע דאי יחלוץ לה האב יורש, או שאר אחים יורשים עמו].

ד. ויל"ד א"כ אמאי מזונותיה מנכסי הבעל, ולא מנכסי היבם. [ותלי בחקירת האחרונים בגדר זיקת יבום].

ה. דמבואר (יבמות מא: למעלה) דכשחולץ תוך ג' חדשים מפסיד לה מזוני. [**והמאירי** (שם) ביאר דחלוצה הוה כמו גרושה, ומש"ה אינה נזונת].

הרי היא כבר כאשתו, וחייב במזונותיה]. אבל אם עומד לחלוץ לא מסתבר שתקנו לה מזונות[ו].

והב"י (קס) דייק דהרמב"ם (יח טז) לא חילק בזה, וביאר דדעת הרמב"ם דמשעה שתובעת לדין מעוכבת מחמתו מלינשא, ומש"ה מתחייב במזונותיה[ז] [וכדין מגורשת ואינה מגורשת[ח], ולא משום מזונות אישות].

פא) **למאי ניחוש לה[ט] וכו' אי משום מעש"י לא משעבדא ליה[י]. תוס'** הוכיחו מזה דהך חיוב מזונות הוה משום קנס. אבל **הרא"ה** (בשיטמ"ק) כת' דמהכא משמע דאינו זוכה במעשה ידיה עד שתנשא לו. וכת' דכן הדין בארוסה ואף דנתחייב במזונותיה [בהגעת זמן]. [אמנם **הריטב"א** (לעיל נז.) כת' דבהגעת זמן זוכה במעש"י ומציאתה[יא]].

ו**הרא"ש** (יבמות ד כה) פי' דקי"ל (לעיל נח:) דחיוב מזונות עיקר, ותקנו מעש"י שלו משום איבה. וכל זמן שאינה יושבת תחתיו ל"ש איבה[יב].

פב) **תוד"ה עמד. פרש"י[יג]** דוקא ברח, אבל חלה הוא וכו' לא. **תוס'** (יבמות מא:) הביאו צד דדוקא ברח מחמתה, שרוצה לעגנה ואינו רוצה לייבם או לחלוץ[יד]. **ותוס'** (כאן בסו"ד, וכן שם) דחו דאי ברח מחמתה [ושונא אותה], א"כ בסוגיין ודאי לא יתפיס לה צרריי[טו]. **ותוס'** (שם) הוכיחו דע"כ איירי שברח מטעם אחר [מחמת מרדין או מחמת ממון], וה"ה חלה. [וכדברי ר"ח בסמוך].

פג) **בא"ד ותימה א"כ מאי קפריך, הואיל ומשום קנס מתפרנסת, וי"ל וכו'.** תוס' הק' דמשום קנס יש לחייב את היבם [אף אילו התפיס צרריי[טז], דאל"כ בטל הקנס]. ולכאורה תוס' דחו דאין סברא לקנוס יותר מחיוב ממון.

פד) **בא"ד ור"ח פי' וכו' ה"ה חלה דניזונת משלו.** [ולא הוה קנס על מה שעכשיו אינו קונסה]. ומבואר בהמשך התוס' דהוה כמו ארוסה בהגעת זמן דנזונת משל ארוס [וע' לעיל ב. הגדרים בזה].

ועד"ז כת' **הרמב"ן** (יבמות מא:) דכיון שעמד בדין הוה ליה כהגיע זמן ולא נשאו ואוכלת משלו. [ולא הוה קנס]. והביא כן מדברי **הירושלמי** (כאן ה ד) דאפי' עמד בדין וחלה חייב לזון. וכת' דדוקא שחלה לאחר שעמד בדין[יז].

ו. והבי"ש (קס ד) דן די"ל דהיכא דברח במזיד מחמתה יש לה מזונות, שהרי מעגנה. [וכסברת רש"י, וב' תקנות איתנהו. ואף דגמ' דידן לא קאי בכה"ג, מ"מ מסתבר שקנסו בכה"ג. (וצ"ע)].

ז. ומבואר מדבריו דאפי' חלה שייך טעם זה.

ח. ועד"ז מבואר **בתוס' רא"ש** (לעיל צז:) דמגורשת ואינה מגורשת ואגידא ביה ולא מציא לאינסובי לעלמא חייב במזונותיה, וכמו הגיע זמן ולא נשאו.

ט. הריטב"א כת' דע"כ סברת המקשן דאף ביבמה חיישינן לצרריי. והוכיח דאף רב פפא חושש לצרריי. א"נ קו' הגמ' אליבא דרב זביד.

י. אך **הרא"ש** (יבמות ד כה) העלה צד דע"י שזן אותה מעש"י שלו, וה"ק דאין לחוש שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, שהרי כל זמן שלא ברח לא תקנו לה מזונות [ותקנו שלא בפניו]. אך דחה דלא משמע כן בלשון הגמ'.

יא. ו**התוס' רי"ד** (לעיל מח:) כת' דלמשנה ראשונה ע"י הגעת זמן הוה כנשואה אף למציאתה ומעש"י וירושתה. ומשנה אחרונה פליג דלעולם האי ברשות האב, שאינו זכאי במציאתה ומעש"י והפרת נדריה, אלא שחייב במזונותיה.

יב. אך באלמנה תנן (לעיל צה:) דמעש"י של יתומים, ואף דאי' (שם צו.) דל"ש איבה.

יג. תוס' (כאן) הביאו כן בשם **רש"י** יבמות (מא:), **ותוס'** (יבמות שם) הביאו כן בשם **רש"י** (כאן). וליתא ברש"י לפנינו, וצ"ל דתוס' גרסו כן בדברי רש"י. ו**הפנ"י** כת' דכוונת התוס' **דרש"י** (יבמות) כת' דקנסינן ליה. וכיון דהוה קנס, ע"כ היינו דוקא בברח. [אך בהמשך התוס' מבואר דאף לדידהו הוה קנס, א"כ ודאי ל"ש לדייק מלשון הזה של תוס'].

יד. ועפ"ז תמוה מאוד הא דאי' (יבמות כט: ונדרים עד.) דעמד בדין [וברח] ונזונת משל יבם מיפר נדריה, דכיון שמעלה לה מזונות נודרת על דעתו. [דלא הוה מזונות של אישות כלל, אלא קנס בהא דמעגן אותה]. [אך יש ראשונים דהתם איירי שעשה מאמר ואח"כ עמד בדין, וי"ל דהתם נזונת כדין הגעת זמן דארוסה].

טו. ו**הריב"ש** (בשיטמ"ק לעיל ב.) הוסיף ועוד אמאי תי' דכל שומרת יבם לא מתפיס צרריי, י"ל דבשאר יבמה מתפיס צרריי, ושאני יבם זה.

טז. ודוחק. ועוד אפשר דס"ד דמקשן דחשש צאי מעש"י היינו שתדחוק עצמה ותאכל ממעש"י, וכמ"ש תוס' דאינה נוטלת מזונות לשעבר אא"כ פסקו לה ולוותה. בזה תוס' נקטו דמ"מ היכא דהוה גדר קנס לא תלי בזה. [ועוד אפשר דקו' התוס' דסיבת הקנס הוה כל רגע שמעכב ואינו מייבם. ומש"ה לא חיישינן שפרע קודם שהגיע זמנו, ונתחדש סיבת החיוב. (ודלא כש"ך חו"מ עה כז). ודוקא באשת איש דמחוייב במזונותיה מחמת סיבת האישות. ויל"ד בזה].

יז. דבחולה מתחלה אין מעמידין אותו בדין, ואין מחייבין אותו לזון. [אך תוס' דידן משמע דכל שעברו ג' חדשים והיה לו לכנוס מחייבין אותו, ואפי' חלה לאחר שעמד בדין].

אך בהמשך התוס׳ תי׳ דאף לדברי ר״ח הוה קנס, דקנסו משום שלא כנסה מיד. [ולפ״ז המח׳ ר״ח ורש״י אי הוה קנס שיכנוס עבשיו, או קנס על מה שלא כנסה בזמן שנתחייב].

ותוס׳ (יבמות מא: והרא״ש שם) כת׳ דדוקא ברח או חלה תקנו לה מזונות, אבל כשעומד כאן אף דמאחר מליבם לא תקנו לה מזונות. דלא שכיח שיאחר, ומשום זמן מועט לא תקנו לה מזונות. [ולא דמי לארוסה בעלמא דהרגילות להתעכב בהכנת צרכי נישואין].

פה) **בא״ד ומיהו קשה אי בחלה נמי מעלה לה מזונות, אמאי אמרי׳ דלא משעבדא ליה למעש״י וכו׳.** משמע דכוונת התוס׳ דאי הוה משום הגעת זמן, א״כ הוה גדר מזונות אישות. וכיון דמעלה לה מזונות יזכה במעש״י[יח] [ודלא כרא״ה הנ״ל, וע״ע בסמוך].

ותוס׳ תי׳ דאף גבי חלה הוה משום קנס, ולא משום מזונות אישות.

פו) **בא״ד וא״ת לפרש״י וכו׳ אמאי לא פשיט מהכא דאמרי׳ דוקא ברח אבל חלה לא[יט], וכ״ש הוא וכו׳.** לכאורה קו׳ התוס׳ דכיון דשומרת יבם אינו מתחייב במזונות בהגעת זמן לחוד, אלא משום קנס. א״כ אף אשה בעלמא לא יתחייב משום הגעת זמן אא״כ ברח [ומשום קנס]. ואילו בגמ׳ (ב.) יש צד דמחוייב אף בחלה.

ומבואר דתוס׳ העלו צד דכל דין הגעת זמן בארוסה הוה רק משום קנס.

ותוס׳ תי׳ דארוסה אגידא, ועומדת לכונסה. ומש״ה יש צד לחייבו מזונות אפי׳ חלה. ואילו יבמה לאו אגידא כולי האי, וחיובו רק משום קנס. ואפשר דתוס׳ חזרו בהם, דחיוב מזונות בהגעת זמן דארוסה הוה משום דאגידא גביה, ולא משום קנס[כ]. אך משמע בתוס׳ דהכל א׳, והא דאגידא ביה הוה סברא לקנוס בחיוב מזונות. [והוה קנס, אך מחמת דאגידא ביה[כא]].

פז) **גירשני בעלי, מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה. פרש״י** דיהבינן מזונות ממ״נ, בתורת פרעון כתובה. **ותוס׳** (לעיל פט:) הק׳ דכיון דהודתה דנתגרשה ואין לה מזונות, א״כ הוה כמו טענו חטין והודה בשעורין. ותי׳ דשמא כשיבא יודה לדבריה [וע׳ מש״כ שם].

והרי״ף (סב: בדה״ס) כת׳ דמבואר בגמ׳ דמי שגירש את אשתו אי״צ לזונה, ודלא **כירושלמי** (לעיל ו א, ב״מ א ה) דמחוייב לזונה עד שפרע כל כתובתה[כב]. דהא בגמ׳ דידן מבואר דכי מטו כתובתה פקע חיוב כתובתה במזונותיה ואינה נוטלת יותר[כג].

ועוד הביא **הרי״ף** (ב״מ יב: ו. בדה״ס) דהגמ׳ דידן (ב״מ שם) מעמידה את המשנה במגורשת ואינה מגורשת, דל״ל הך סברא. אך **העיטור** (כ לז. בדה״ס, והו׳ ברא״ש ב״מ א לד) פסק כדברי הירושלמי, וביאר דגמ׳ דידן לא פליג, ורבותא קמ״ל דאפי׳ מגורשת ואין

יח. **והפנ״י** תמה בזה על קו׳ התוס׳, דלא שמענו שיזכה כלל במעש״י עד שתנשא. דאינו זוכה בזכויות אשתו עד שתנשא.

יט. דכיון דפשיט״ל לרש״י ד׳ברח׳ בברייתא הוה דוקא, א״כ אף הגמ׳ הו״ל לדייק מהכא דדוקא ברח, ולא חלה. [ואי יתרץ ברח וה״ה חלה, א״כ מנ״ל לרש״י דברח דוקא].

כ. א״נ דזה גופה הספק בגמ׳ (לעיל ב.).

כא. וכ״מ **ברא״ש** (יבמות ד כה, ותורא״ש שם מא:) שכת׳ דדוקא כשדעתו ליבם יש חיוב מזונות, דכיון דסופו לייבם הרי היא כבר כאשתו. ובהמשך דבריו כת׳ וגם נראה שמחמת קנס שקנסוהו תקינו לה רבנן מזונות דהא אין מעשה ידיה שלו. [ולא משמע דחזר בו, אלא דב׳ סברות אלו משלימין זה את זה].

כב. וז״ל **הירושלמי** הורי ר׳ יצחק בהן [והמרדכי העתיק ר׳ פנחס כהן] דמשביק אינתתיה ולא ממרק לה פורנא [כתובה, ע׳ לעיל סז.] שהוא מעלה לה מזונות עד שעה שהוא ממרקה.

כג. **והרי״ף** הוסיף דאף דשמואל העמיד כששמעו בו שמת, ההוא שינויא בעלמא הוא דהא לית הלכתא כוותיה. משמע דלהך אוקימתא נדחית הראיה נגד הירושלמי. והראב״ד (לרי״ף) הק׳ דאדרבה להך אוקימתא יכולים לפרוע לה כתובתה, א״כ יש ראיה נגד הירושלמי.

והר״ן כת׳ דאף להך אוקימתא יש ראיה נגד הירושלמי. אלא דהרי״ף קאי אעיקר הדין דמתפרנסת ממ״נ [אף מחיים], דהוה דוקא אליבא דרב, דלשמואל דוקא שמעו בו שמת.

ורע״א ביאר כוונת הרי״ף דלשמואל דאיירי ששמעו בו שמת, א״כ יכולה ליטול כתובתה מיד. אלא דהיא אינה רוצה [וכמ״ש רש״י ד״ה איהי, או ע״ד המהרש״א], א״כ אין סתירה לדברי הירושלמי. דבגרושה שרוצה להעמיד לה כתובתה שוב אין לה מזונות. אבל לדידן דלא שמעו שמת, אלא היא טוענת נתגרשתי, הבי״ד אינן רשאין ליתן לה כתובתה [בלא גט], ומש״ה יש לה מזונות.

ורע״א כת׳ דכ״ז לפרש״י והמהרש״א (בסמוך), אבל למש״כ הריטב״א (הו׳ בסמוך) לא איירי כה״ג. ומש״ה הר״ן לא פי׳ כן.

מגורשת מציאתה לעצמה ולא חיישינן לאיבה.

והראב"ד חלק דדוקא היכא דהבעל אינו נותן לה כתובתה יש לה מזונות [לירושלמי], אבל הכא הבי"ד הם המעכבים[כד]. ובשלמא לשמואל דאיירי בשמעו בו שמת, א"כ בידם לפרוע לה כל כתובתה, ויש ראיה לדברי הרי"ף[כה].

והרמב"ן (ס' הזכות) כת' דהראב"ד עשה דין הירושלמי כאילו הוא קנס, במסרב לפרוע כתובתה[כו]. והרמב"ן חלק דדין הירושלמי לא הוה משום קנס, אלא משום שעבוד ממון כתובה היא ניזונית דמזוני וכתובה אגידי בהדדי.

פח) **ה"נ כששמעו בו שמת וכו'. רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' שמת לאחר שטוענת שנתגרשה[כז]. אבל **תוס'** (בע"א ד"ה בששמעו, והתורא"ש כאן) **פי'** ששמעו שמת קודם הזמן שטוענת שנתגרשה. [וע"ע בסמוך].

ורש"י (לפנינו) פי' דעפ"ז יכולה לגבות כל כתובתה מיד. דממ"נ יש לה, שהרי היא גרושה[כח] או אלמנה. אבל **השיטמ"ק** (בשם תלמ' ר' יונה) **הביא דר' שמשון** תי' דכיון דאיירי שמכחשת את העד מיתה [והיא אומרת שנתגרשה אח"כ] אינה נוטלת כתובתה יחד. דכיון דמכחשת את העד חיישינן להתפסת צררי [לעיקר הכתובה], ומ"מ נותנין לה מזונות על יד. דמשום חששא דצררי אין לנו לסגפה ברעב[כט].

ועוד פי' דכיון שמכחשת השמועה שמת בעלה, והיא אומרת שנתגרשה אינה נאמנת לענין שתגבה הכתובה, במיגו שהיתה יכולה לומר מת בעלי, דהו"ל מיגו להוציא. ומיגו לאפוקי ממונא לא אמרינן. אבל לוקחת על יד למזונותיה, והמיגו מהני דלא חיישינן להתפסת צררי. [וצ"ב דגרושה אין לה מזונות מדינא, ולדבריה אין לה זכות מזונות, אלא לגבות ממ"נ בתורת כתובה[ל]].

והריטב"א הביא בשם **ר"י** דכיון שהיא טוענת שהיא גרושה, ואנחנו שמענו בו שמת, מש"ה אין לתת לה כתובה עד שנדע בירור הדבר, דאימור אינה לא גרושה ולא אלמנה. אבל מזונות יש לה כשיעור כתובתה ממה נפשך.

ועוד פי' **הריטב"א** ["קרוב לזה", וע"ד דברי ר' יונה] דכיון שהודית על עצמה שאינה אלמנה, מש"ה אינה יכולה לתבוע כתובתה בתורת אלמנה, ואין לה מכח גרושה, שהרי אינה נאמנת לומר שנתגרשה. ואין כאן טעם ממה נפשך אלא לגבי מזונות.

ורע"א (בחי', ובמערכה אות מא) פי' דברי הריטב"א דאינה גובה כתובתה ממ"נ, הרי האשה מודה שהבעל חי, ונאמנת משום הודאת בע"ד לחובתה שהוא חי. ובמה שאומרת דנתגרשה היא מוכחשת מהעדים, שהעדים מעידים שכבר היה מת בשעה שאומרת שגירשה, ומעידים שהגירושין שקר[לא]. ודמי להאומר לא לויתי, ובאו עדים שהלווהו ופרעו (שבועות מא:), דחייב משום דאמרי' כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי[לב].

כד. ועד"ז כת' **הרא"ש** (ב"מ א לד, והתורא"ש כאן, וכן הרא"ה בשיטמ"ק כאן) דטעמא דבני מערבא דחייב במזונותיה עד שיפרע כל כתובתה הוא כדי ליפות כח האשה שיפרעו לה כתובתה בעין יפה בבת א', ולא יתנו על יד על יד. ומש"ה תקנו חכמים שיתחייב במזונות עד שיתנו לה פרוטה אחרונה. דאל"כ אמאי חייב לזונה יותר משאר בעלי חובות. אבל אשה הבאה ואומרת שנתגרשה אי אפשר לפרוע כתובתה בבת א', שמא יבא ויאמר לא גירשתיה, והיא לא תעיז פניה להכחישו בפניו. הלכך עד כדי כתובתה ניזונית ממ"נ ותו לא, שהרי אמרה גירשני בעלי.

כה. אבל למ"ד דלא איירי בשמעו בו שמת מש"ה אינם רשאין לתת לה כתובתה, כל זמן שלא הוציאה גט.

כו. והבי"ד אינם מסרבין לפרוע, אלא מפני שאינה מבררת גירושיה, ומש"ה אין חייבין לזון דל"ש קנס. **והרמב"ן** הק' דמ"מ היה לבעל פרוע במדינת הים.

כז. **ורע"א** דייק כן מדברי הר"ן שכת' דהוה כגרושה שמת בעלה.

כח. אך **רע"א** (ק רכג) הק' למ"ד (ע' לעיל פט.) דגרושה אינה נוטלת כתובה כל זמן שאינה מוציאה הגט. א"כ לא תגבה אף ממ"נ.

כט. וצ"ב דקאי לדעת שמואל דס"ל דמשום חשש צררי אין פוסקין לה מזונות, א"כ מ"ש הכא. [ואפשר דהתם תלווה וכשיבא בעלה יפרע. אבל הכא ששמעו שמת לא ילוו לה].

ל. ולכאורה מבואר דגרושה שאין לה ראיה שנתגרשה יש לה מזונות, דלא גרע ממגורשת ואינה מגורשת. [אך יל"ד דהכא שיש עדות שמת בעלה, ורשאית לינשא ל"ש מגורשת ואינה מגורשת]. וצ"ב א"כ אמאי נוטלת רק עד כדי כתובתה.

לא. ואילו יעידו עדים כדבריה שנתגרשה בשעה זו הוה תרי ותרי.

לב. **ורע"א** הק' א"כ נימא דהודאת בע"ד דלא מת, וגיטה לא נתן לה, ואף מזונות לא ניתן לה. וביאר דמ"מ ל"ש חשש צררי דבהא שאומרת דלא התפיסה צררי נאמנת, דע"ז אינה מוכחשת מעדים.וכיון דלדברי הבי"ד ראוי ליתן לה מזונות [ע"פ העדים שמת], ראוי להאמין לה שלא התפיסה צררי.

אך **רע"א** דחה די"ל[לג] דדוקא כשהעדים מעידים שלווה ופרעו מתחייב מדין האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, אך אילו העדים מעידים רק שפרעו א"א לחייבו ולומר דמדברי העדים מוכח שהיה הלואה, דממ"נ שאם לא נקבל עדות הפרעון, א"כ ליכא הלואה [וע"ע שו"ת רע"א ק קמט]. וה"נ אילו הוא חי ליכא הכחשה לגירושין.

ורע"א (השלם משו"ת ז ב) דן אומרת עדים שמת בניסן, והיא אומרת שנתגרשה באייר האם מותרת לינשא. שהיא מכחשת את העדים, והיא אינה נאמנת ע"פ עצמה שנתגרשה. וכת' דאין לה מיגו לומר שלא נתגרשה, שיראה שיום א' יבא הבעל, ומש"ה טוענת שנתגרשה. [וציין לסוגיה ב"ב קכח: עד"ז]. אך שוב כת' דכ"ז בהודאת בע"ד בממון, דהודאת בעל דין נאמנת טפי מעדים. אבל באיסורין אתינן עלה משום שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, וכיון דלפי דבריה מותרת אין כאן שויה אנפשיה [ועד"ז כת' רע"א לעיל כב.]. ורע"א כת' דכיון דמותרת לינשא גובה כתובתה, אך תוספת כתובה תלי במח' ראשונים.

ורש"י מה"ק פי' דיש לה מזונות משום דמעיקרא לא הימנו לה בי"ד, א"כ תו לא מצו לאחזוקה בחזקת גרושה אלא בחזקת אלמנה. [משמע דהק' דכיון שמודה שנתגרשה ל"ש כלל ליתן לה בתורת מזונות, אף עד כדי כתובתה[לד]. ותי' דמ"מ לא הוחזקה גרושה, וא"א לדונה לחובתה. וצ"ב מ"ש משאר מקומות דמתחייב ע"פ הודאתו. ועוד מבואר דסברא זו מהני רק עד כדי כתובתה, שיש סברת ממ"נ].

פט) **ה"נ בששמעו בו שמת, ומ"ש עד כדי כתובתה, דאיהי היא דאפסידא אנפשה. תוס'** (בע"א הנ"ל) הק' מה ס"ד דיש לה מזונות לעולם כדין אלמנה[לה], הא היא טוענת שנתגרשה ויש לה רק כתובתה. ותוס' הוכיחו דאיירי שמכחשת את העדים שמת, והיא אומרת שגירשה. דאל"כ פשיטא דאין לה מזונות, שהרי מודה שנתגרשה ואין לה אלא כתובתה [והודאת בע"ד כק' עדים].

וע"כ דאיירי שיש עדים שמת בעלה, ומש"ה מק' הגמ' דמדינא יש לה מזונות לעולם. והגמ' תי' דאפ"ה אפסדא אנפשה כיון שמודה שנתגרשה [ולא מת בשעה שהעדים אומרים].

[ויש שדייקו דהודאת בעל דין הוה גדר התחייבות, דלשון הגמ' דאפסיד אנפשה לא משמע שהיא נאמנת דאין חיוב, שהפקיעה והפסידה את החיוב. אך י"ל דה"מ הודאת בע"ד כנגד עדים. וכדברי התוס' דהיכא דמודה שנתגרשה בלא עדים לא הוה בגדר 'אפסיד']. [

צ) **שם. ומ"ש עד כדי כתובתה. הרי"ף** (לעיל צז. נו. בדה"ר, והתוס' רי"ד, מרדכי) הביא דמבואר בסוגיין דאלמנה מתפרנסת מבעלה לעולם [כ"ז שאינה תובעת כתובתה], אף יותר משיעור כתובתה. ודלא כמו שהביא [הרי"ף שם, וכ"ד רב האי גאון] מהברייתא (לעיל צז.) דמוכרת רק עד שיעור כתובתה[לו]. והרי"ף חילק דנזונת ממטלטלין אף טפי משיעור כתובתה, והתם בניזונת מקרקע דוקא עד כתובתה.

צא) **אלא כגון שהלך בעלה למדינה"י לותה ואכלה עמדה ומיאנה, טעמא דמיאנה הא לא מיאנה יהבינן לה וכו'.** ואת"ל דאין פוסקים לה מזונות, א"כ לא היתה גובה את ההלואה מהבעל. **והריטב"א** כת' דהמ"ל דאיירי שבא הבעל ואמר שלא הפקיד לה צררי, ולא אמר לה צאי מעש"י למזונותיך.

ורש"י (במשנה בסמוך) הביא מכאן דהיכא דהאשה לוותה, הבעל מחוייב לפרוע לה. אך **תוס'** (בע"א ד"ה ואם [הב'] וקח. ד"ה הא ויבמות פה.) כת' דדוקא כשפסקו לה בי"ד ולוותה. ולדברי התוס' י"ל דעיקר ראיית הגמ' דע"כ בי"ד פסקו לה, דאל"כ לא היתה גובה.

לג. והביא דכ"מ במהרש"א שנקט דאף לדעת תוס' [שיש עדים שמת קודם הגירושין] יכולה לגבות כתובתה ממ"נ. [וכרש"י, ודלא כר' יונה והריטב"א].

לד. אך **רש"י** (מהד' בתרא) פי' דיהבי' לה ממ"נ, דאם נתגרשה נטלתן בכתובתה. אלא דניח"ל לומר דהוה במזונות, דאילו יבא הבעל ויכחיש תהא כל כתובתה קיימת. [וכה"ג הוה הודאה כנגד הודאה, ותזכה בכתובתה ע"פ הודאת הבעל].

לה. דמשמע אי אמרת בשלמא דאיירי בלא שמעו בו שמת, נזונת ממ"נ, דנותנים חומרי אשת איש וחומרי גרושה. אלא אי אמרת שמעו בו שמת, אמאי אינה נזונת כדין אלמנה. וצ"ב דאף בשמעו בו שמת יתנו לה חומרי גרושה. [וע' מש"כ בזה ר' יונה בשיטמ"ק]. ומש"ה תוס' הוכיחו דהעדים מעידים שמת, ומכחישים הודאתה.

לו. אך **שאר ראשונים** (שם) פי' דכוונת הברייתא שנזונת עד שנשאר נכסים כשיעור כתובה [עי"ש].

צב) **שם. לוותה ואכלה. הרא"ש** (ז) הביא **דהרמ"ה** הוכיח מכאן דקטן שלוה בקטנותו חייב לשלם כשיגדיל. דממאנת איירי בקטנה, וע"כ דהאשה לוותה ונתחייבה למלווה, והבעל מתחייב לה [וכמ"ש רש"י במשנה בסמוך][לז].

והביא **דר' יונה** חלק דלא מסתבר שהקטן יקח הלואות בעודו קטן, ויבזבז ממונו וכישגדיל נחייבנו לפרוע. ודחה דשאני הכא שהבעל חייב לה, הלכך מוציא המלוה מידה או מיד הבעל[לח]. **והרא"ש** כת' [עד"ז] דכשהגיע לעונת הפעוטות ולווה לצורך מזונותיו נפרעין ממנו[לט]. אבל אם אין ידוע שהלוה לצורך מזונותיו אין נתינת קטן כלום ואין נפרעין ממנו לכשיגדיל.

ודעת **הרמב"ן** (לעיל ק:) דאפוטרופוס של יתומים קטנים לווה, ונפרעין מהיתומים. ועד"ז י"ל דאיירי שסמכה עצמה אצל אפוטרופוס, והאפוטרופוס לווה עבורה.

צג) **הני מאני דקוניא, חיורי ואוכמי שרו ירוקי אסירי וכו'.** **פרש"י** דבחיורי העופרת אינו מניחו לבלוע. וכדאי' (פסחים ל: וע"ז לג:) דחיורי ואוכמי שיעי [חלק], ומש"ה אינו בולע. אבל מרימר (שם) השיב חזינא להו דמדייתי [**פרש"י** דפולט משקין, ע"כ שנבלע בדופן].

ותוס' הביאו מהגמ' (שם ושם) דמרימר אוסר לענין חמץ בפסח, כיון דתשמישו ע"י חמין. אבל ביין נסך [דתשמישו בצונן] אף מרימר מתיר, ואפי' בירוקי[מ]. ומבואר דרב זביד מתיר דחיורי ואוכמי אפי' תשמישו בחמין[מא].

ותוס' (פסחים ל:) פי' דמדייתי אפי' לאחר הגעלה, ומשמע דהנידון אי מהני הגעלה. [וא"כ י"ל דרב זביד מתיר רק ע"י הגעלה]. אבל פשטות הסוגיה דרב זביד מיקל טפי משאר כלים, דס"ל דאינו בולע כלל[מב]. וכ"כ **הר"ן** (פסחים שם).

הניח מעותיו על קרן הצבי

צד) **חנן אומר איבד את מעותיו, נחלקו עליו בני כה"ג וכו' אר"י בן זכאי יפה אמר חנן, הניח מעותיו על קרן הצבי**[מג]. ובגמ' מבואר דנח' בדין פורע חובו של חבירו.

ודעת רבנן (בני כהנים גדולים ור' דוסא) דחייב לשלם, דס"ל דהפורע חוב משתרשי ליה [וכלשון הגמ' קח.]. **והאחרונים** חקרו האם ס"ל דהוה כאילו קיבל מעות הפרעון, או דסילוק החוב נחשב רווח ממון [דעד עכשיו היה מחוסר ממון החוב]. וכן משמע מהלשון 'משתרשי ליה'[מד].

צה) **רש"י ד"ה חנן.** אבל אם הלוה את האשה ע"מ שתשלם לו וכו'. (כ"כ רש"י יבמות פד., ועד"ז כת' הרי"ף). אבל **תוס'** (בע"א ד"ה ואם הב', וקח. ד"ה הא ויבמות פה. ד"ה ולותה) **הביאו בשם ר"ת** דדוקא שפסקו לה בי"ד, דאל"כ אינו חייב לשלם לו, דאומר שהיתה דוחקת את עצמה. ע"פ סוגיין.

והרמב"ן (לעיל צו. והו' בר"ן שם וברמ"א ע ח) כת' דאפי' מכרה מנכסיה בדמי טובת הנאה ולא תבעה מזונות הפסידה מיד, שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן ולסייע להם. [ולכאורה משמע דהוה משום מחילה. ויל"ד היכא דעומדת וצווחת שאינה מוחלת].

והמהר"ם מרוטנברג (במרדכי רעג, ובשו"ת ליקוטים

לז. וכל היכא דאיהי פטורה, בעל נמי לא מיחייב דקי"ל כחנן דאמר הניח מעותיו על קרן הצבי.

לח. אבל קטן שאין חייב אם אתה אומר שחייב לפרוע כשיגדיל נמצא מבזבז כל ממונו.

לט. וע"ד הא דתקנו (גיטין נט.) דפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין משום כדי חייו. וגם הלואתו הלואה כדי שימצא לו מלוה בשעת דוחקו.

מ. ואף כשמכניסו לקיום, דשאר כלים כה"ג צריכין הגעלה (ע' ע"ז לג.). וכ"כ **הרמב"ם** (מאכ"א יא יט) יראה לי שאין הדבר [דירוקי או קרטופני אסורין] אלא בשכנסו בהם לקיום, אבל לא כנסו בהם לקיום מדיחן ומותרין. ואפי' הם של חרס.

מא. אבל **תלמיד הרשב"א** (בשיטמ"ק) כת' דה"נ בסוגיין מותר דוקא בצונן, דבחמין אפי' חיורי אסורי, כדאי' בפסחים (הנ"ל). [ונקט דרב זביד לא פליג אמרימר. אלא דבסוגיין איירי בצונן.

מב. **והר"ן** הביא עד"ז לכלי זכוכית, וע' פוסקים (או"ח תנא כו).

מג. **פרש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) שהצבי רץ עם מעותיו, ואין מגיעו. דכיון דפרנס את אשתו שלא מדעתו אין לו עליו כלום. ועוד פי' השיטמ"ק (ששמע מפי דורשי רשומות) דהצבי כשמזדקן הקרן שלו מועיל הרבה, והוא הולך מקום שבל יראה ובל ימצא ותוקע קרנו שם בא' מנקיקי הסלעים כדי שלא ימצא לעולם.

מד. וע"ד הא דאי' (גיטין מד. וחולין קלא.) דאנסו בית המלך את גרנו בחובו, משתרשי ליה דמי המעשרות. **פרש"י** (חולין) כלומר משתכר הוא בה שהרי היה צריך לפרוע מעות. **ופרש"י** (גיטין) נהנה מהם שפורע חובו. [אלא דפרש"י דמש"ה צריך לעשר. ולא איירי התם לענין תשלום לאחר שלקחו].

רפ) כת׳ דאף היכא דאביה פירנס את ביתו לחנן פטור, דאין לחלק בין אב לאיש אחר[מה]. אך הביא דנח׳ בזה בירושלמי דרב חגי ס״ל דהאב גובה, ור׳ יוסי ס״ל בין אב בין אחר אינו גובה.

צו) **שם. אבל אם הלוה את האשה וכו׳.** בפשוטו משמע ברש״י דבסתמא הניח מעותיו, אא״כ אמר להדיא דהוה בתורת הלואה לאשה[מו]. אבל דעת **הרשב״א** (נדרים לג: והו׳ בריטב״א ור״ן כאן ושם) דכל מאי שפרנסה סתם הוה בתורת הלואה[מז], ובמשנה איירי שנותן מחמת מזונות שבעלה חייב, ואמר בפירוש שסומך על בעלה. דבכה״ג הוה כפורע חובו של חבירו, אבל פרנס סתם אינו מתנה אלא בתורת הלואה.

ועד״ז פסק **רמ״א** (חו״מ רמו יז) דהאומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה. אבל **הרמ״א** (שסג י) פסק (בשם התשב״ץ א קעד) דהאומר לחבירו דור בחצירי, אינו יכול אח״כ לתובעו שכרו[מח]. [והפוסקים הק׳ מדברי הרשב״א]. וע״ע קצות (שסג ט).

והר״ן חלק דנהי דהמהנה את חבירו סתם חייב לשלם, ולא הוה לשם מתנה. אפ״ה המפרנס אשת חבירו סתם לחנן הניח מעותיו על קרן הצבי, דבסתמא נחית אדעתא דבעל[מט]. דהא ידוע שאין לאשה נכסים[נ], ולא אדעתא דידה[נא].

צז) **בא״ד הוא תובעה, והיא תובעת הבעל וישלם וכו׳.** [**והר״ן** כת׳ דאם אין לאשה נכסים גובה מהבעל משום שעבודא דר׳ נתן[נב]. אבל **הרא״ה** (הו׳ בר״ן ור׳ קרשקש) כת׳ דעיקר חיובו של מלוה הוה על הבעל. שתקנו חכמים שתהא האשה כשליח של הבעל ללוות עליו. דומיא דאלמנה שיפה כחה שתהא מוכרת שלא בבי״ד ותהא אחריות על היתומים (כדלעיל צז.). אף באשת איש תקנו שיכולה ללוות על נכסי הבעל. ומ״מ היכא דלית ליה לבעל האשה חייבת, שאף היא נשתעבדה לו[נג].

צח) **שם. הוא תובעה.** בפשוטו האשה חייבת לפרוע לבע״ח מנכסיה [וכ״כ הר״ן]. אבל **הרשב״א** (שו״ת מיוחסות יד, הו׳ בריב״ש תפא ובב״י אה״ע ע) דהאשה אינה חייבת לשלם כלום מנכסיה [אפי׳ יש לה נכסים תחת יד המלוה], דלוותה ע״ד ליפרע מנכסי הבעל. וצ״ב

מה. ובפשוטו הצד דהאב יכול לתובעו שהאב אחראי על בתו, והוה כעין אפוטרופוס, ויכול לתבוע את המעות שהוציא במקום הבת. [אך יש לדחות דהוה כמו שהאשה אכלה אכלה מנכסי מלוג שלה, ד**הרמב״ן** (לעיל צו. הנ״ל) כת׳ דפטור, ומשום מחילה.

ועוד יל״פ דהאב מחוייב לפרנס את בתו כשאין לה, ומדין צדקה, וכופין על הצדקה. וא״כ יחשב פורע חובו של חבירו בע״כ.

מו. ותלמידי ר״י (בשיטמ״ק) כת׳ דהאשה לא בקשה ממנו בהלואה, אלא הוא הלך מעצמו ונתן מזונות סתם. א״נ אמר לה [להדיא] כשיבא בעליך הוא יפרעני. וכת׳ דבני כהנים גדולים מודים דמי שנותן מתנה לחברו אינו יכול לחזור ולתבוע ממנו, אבל בזה כיון שחבירו חייב בדבר והמפרנס לא אמר שהיה נותן לה לשם מתנה, אלא שנתן סתם, מש״ה לבני כה״ג חייב לפורעו. וישבע כמה הוציא ויטול. [ומשמע מדבריו דבסתמא הוה בתורת מתנה, ודלא כרשב״א].

מז. ו**הרשב״א** הביא ראיה מיתומים שסמכו אצל בעל הבית (גיטין נב. דנעשה אפוטרופוס על נכסיהם). [וצ״ב היכן מבואר דחייבים לשלם מה שאכלו. והרשב״א הוסיף דיתומים קטנים אינן יכולין להתנות. וצ״ב דלכאורה סגי בגילוי דעת של המאכיל שדעתו ע״ד הלואה. ואפשר דס״ד דהרשב״א דבעינן שהאוכל יתרצה ויתחייב בגדרי הלואה].

והרשב״א הביא עוד ראיה דהיורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות, דבעל השדה חייב לשלם (ב״מ קא.). ולא אמרי׳ שכיון שירד לתוכו סתם נתכוון זה למתנה. [אך יל״ד דהתם השבח בעין].

ועוד הביא מדברי **הירושלמי** (ב״מ ה א בסופו) א׳ שהשאיל [הלווה] לחבריה דינרין, אשריתיה גו ביתיה. ותבעו הב לי אגר ביתי, והשיב הב לי דינרי. [דסבר שהיה דר בו בשכר הלואה]. ור׳ בא תמה מהיכן סבר המלוה שמותר לעשות כן. והרשב״א כת׳ דע״כ איירי שדר בו סתם [דאי העמידו מפורש בשכר, א״כ במה נח׳].

מח. ו**הפוסקים** דנו אי איירי בחצר דעבידי למיגר או לא.

מט. ונהי דלא הוה בתורת מתנה, הוה ע״ד להנות לבעל. [והוה פורע חובו, ואינו יכול לתובעו].

נ. ו**המחנ״א** (לרמב״ם אישות יב יט) תמה דיוכל לגבות משום שעבודא דר׳ נתן, א״כ יש לה נכסים לגבות מהם.

נא. ולא אמרי׳ דמסיק אדעתיה נמי שתתחייב היא בהן [כדי שתוכל לגבות מבעלה ולהגבותו] דלאו כולהו אינשי דינא גמירי אלא סתמא אדעתא דבעל נחית.

נב. ו**הרא״ה** הק׳ התינח לר׳ נתן, אבל למאן דלית ליה לר׳ נתן מאי איכא למימר, והלה הפסיד. א״כ אתה נועל דלת בפניה, ולא ילוו לה.

נג. ולא אמרי׳ בזה דאחריות על הבעל, ולא עליה. ולא דמי לגמרי לאלמנה, דאלמנה דזבינה דאחריותא איתמי ולא עליה כלל. ואילו הכא אחריות גם עליה.

דע"כ היא חייבת, דאין לה זכות לשעבד נכסי הבעל. **והאבנ"מ** (ע ח) ביאר דשעבוד הגוף הוה על האשה, ושעבוד נכסים על הבעל. והוה כאילו קבעו דנכסי הבעל הוה אפותיקי, והתנה שלא יגבה מנכסיה כלל.

צט) **תוד"ה חנן.** דהתם השבח בעין, ודין הוא שיטול.

ועד"ז כת' **הריטב"א** (קח.) דפורע חובו אין שבחו וחדושו ניכר, דהרי הלווה עומד בנכסיו כמו עכשיו. וכ"כ **תוס'** (ב"ק נח.) דהיכא שמשביח נכסי חבירו[נד] אין דומה כלל למבריח ארי.

והרמב"ן (ב"מ ל:, והרשב"א שם) כת' [ליישב עוד] דאף שכר פעולה דמשיב אבידה חייב משום דמטי לידיה ממונא דבעל אבידה. וכפועל שעשה מלאכה בשל חבירו שנותן מה שהתנהו (ב"מ עו.). אבל פורע חובו לא מטי הנאה לידיה דבעה"ב אלא מחילת חובו, וסילוק דוחקו.

ק) **בא"ד אבל הכא לא השביח לו שום שבח נכסים, אלא שהצילו וכו' והוה כמבריח ארי מנכסי חבירו ואע"ג דמהנה אותו לא מתחייב מידי**[נה] **וכו'.** ואין חיוב 'נהנה' ע"י שמבריח ממנו היזק, דנהנה הוה דוקא כשיש שבח בנכסים[נו] [ומוסיף לו בנכסיו].

והאחרונים חילקו דיש ב' גדרים לחייב במהנה את חבירו, דמבואר בכמה סוגיות דהנהנה משל חבירו חייב לשלם[נז], אך **תוס'** (ב"ק קא.) כת' דה"מ כשנהנה ע"י מעשיו, או ע"י מעשה בהמתו[נח], או שנהנה גופו[נט].

והאחרונים הק' דבסוגיין הפורע חובו של חבירו מ"ט יתחייב, הרי לא עשה מעשה או מעשה בהמתו. ויש שתי' דתוס' איירי שנהנה ממילא, אבל הכא מתחייב מחמת מעשיו של הפורע [שהוא כמו המאכיל]. **והאחרונים** דייקו דבסוגיין אתינן עלה משום חיוב 'משתרשי'[ס].

ותוס' (חולין קלא.) כת' דהאוכל מתנות כהונה אינו מתחייב[סא] משום דמשתרשי ליה [שבמקום זה לא אכל דבר אחר]. ותוס' תי' דבאכלו לא מתחייב משום דמשתרשי ליה, שהיה מתענה. **והקצות** (רמו ב) הק' דקי"ל דהמאכיל את חבירו חייב לשלם[סב], ולא אמרי' דהיה מתענה. והקצות תי' דסברת הייתי מתענה הוא לענין סברת 'משתרשי ליה', דלא נחשב שהרוויח פירות, דשמא היה מתענה. אך מ"מ מחוייב מגדרי נהנה, שהרי נהנה גופו. ותוס' (חולין) קאי דוקא במתנות כהונה, דהמזיק מתנות כהונה פטור, וה"נ הנהנה פטור. וחייב רק היכא דמשתרשי ליה.

קא) **שם. רע"א** (ב"מ לא:) הק' האיך אפשר לחייב פורע חובו משום נהנה, דהא אם נפסוק שישלם לו מה שפרע עבורו, א"כ צריך לשלם לזה. וממילא לא הצילו מההפסד, ואין תועלת להצלתו. ובשלמא בעלמא אם יחזור וישלם לזה ניצול שלא היה נפסד יותר [או משום כושרא דחיותא[סג], וע' בסמוך]. ויש שתי' דקו' התוס' שיתחייב ליתן לו מעט פחות מדמי החוב, כפי אומד כמה היה אדם רוצה ליתן שיפרעו לו חובו

נד. וכגון יורד לתוך שדה חבירו ונטעו שלא ברשות, וכן מקיף את חבירו מג' רוחותיה (ב"ב ד: וב"ק כ:), וכגון השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו דנוטל מבעה"ב מה שהתנהו (ב"מ עו.).

נה. ותוס' הביאו כדמסיק (נדרים לג:), ולכאורה כוונתם לתחילת הגמ' (שם לג.) אלמא אברוחי ארי בעלמא הוא. [ומש"ה מותר למודר הנאה לפרוע חובו]. [דאילו מסקנת הגמ' שם כמו בסוגיין].

נו. ובפשוטו מניעת נזק לא הוה 'ההנאה', אך לשון התוס' דמהנה אותו, ואפ"ה פטור.

נז. וכגון הדר בחצר חבירו (ב"ק כ.).

נח. וכגון בהמה שאכלה מצידי רחבה (ב"ק יט:) וכן ירדה לגינה (ב"ק נה: ונח.).

נט. וכגון תחב לו חבירו משקין של אחרים, משלם מה שנהנה (לעיל ל:).

ס. ובגמ' (גיטין מד. וחולין קלא.) אי' דהיכא דאנסו בית המלך את גרנו, מחוייב דמי מעשרות, משום דמשתרשי ליה.

סא. דבגמ' (שם) דעת רב חסדא דהמזיק מתנות כהונה או שאכלם פטור [לחד תי' משום דהוה ממון שאין לו תובעים].

סב. וכמ"ש **הרמ"א** (רמו יז) ע"פ הירושלמי (הו' לעיל). [והקצות הביא דהמהרי"ט (ב אה"ע כא) הק' כן, ותי' דחייב מדין מזיק. וע' קצות שדחה].

סג. והביא **דתוס'** (ב"מ לא: בסו"ד) דנו כעין סברא זו, גבי שר שגזל ביתו של ישראל, אפי' פדאו בשוויו נותן לו כל דמיו, וכמו מקדים ברועים ובמקלות בשכר, דנותן שכרו עד כדי דמיהם, ונפק"מ לכושרא דחיותא או לטירדא יתירא. דאם היה משתקע בידו לא היה הבית חוזר לו לעולם ואפי' בשוויו. ותוס' הוסיפו דאפי' היה חוזר לבעלים בדמים הללו כל שעה שירצו משלם, כיון שיצא הבית מחזקת ישראל ובא לידי נכרי וזה מוציאו מחזקת נכרי ומחזירו ליד ישראל נוטל מה שהתנהו. [אבל בסילוק חוב בשוויו אינו מרויח לו כלל].

[ותלי אי הוה תוך זמנו, והאם סבור שיפייס את המלוה].

ויש שהעירו דרע"א העמיד דבריו על קו' התוס', וטפי הו"ל להק' לדעת בני כהנים גדולים דחייב לשלם ע"פ דין. ויש שפי' דלבני כה"ג אתינן עלה משום 'משתרשי', וכיון דיש לו תוספת ממון צריך לשלם. ובכל משתרשי משלם ומסלק את רווח הממון. אלא דתוס' הק' משום 'נהנה', ובזה הק' רע"א דגדר נהנה שייך כשיש לו הנאה מזה.

דף קח.

קב) **בא"ד משמע דש"ח נמי אם קדם ברועים ובמקלות בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב וכו'. ותוס'** (ב"ק נח.) הוסיפו ומסתברא דה"ה איניש דעלמא שאינו שומר, ואין סברא לחלק בין רועה עצמו שמוטל עליו להתעסק ולשמור לאיניש דעלמא. (וע' מהרש"א ב"מ לא:).

אבל **הרמב"ן** (ב"מ ל:) חילק דדוקא רועה שמוטל עליו לעסוק, ונחשב כמו שהציל בע"כ. ועד"ז ביאר דבהשבת אבידה חייבתו תורה להחזיר, ומש"ה נחשב בע"כ.

קג) **בא"ד ולפי מה שפי' ר"ת** (ע' תוס' ד"ה הא) וכו' אבל שאר פורע לו חובו לא וכו'. דלדעת ר"ת מבריח ארי הוא במקום דלא הוה ברי הזיקא, וכל היכא שמצילו מהיזק ודאי מתחייב לשלם. **והשער"י** (ג כה, וחי' ר' שמעון ב"ק יט ו) ביאר דבמקום ברי הזיקא מתחייב דמשתרשי ליה.

ותוס' דידן (בסמוך) חלקו דאיירי אפי' בכל בע"ח, ואפי' היכא דהבע"ח דוחק. וע"כ דחנן פוטר אף היכא דברי הזיקא.

אבל **תוס'** (ב"ק נח. וב"מ לא:) כת' דאף מסקנת הירושלמי דאיירי בבע"ח דוחק לא הוה ברי הזיקא. ופי' דהטעם משום שיכול לומר לו הייתי מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעין עבורי. שדרך אהובים שמרחמים על אהוביהם להציל מן הצער הזה. ומעין טעמים שהוזכרו בירושלמי (וע"ע בסמוך). ועפ"ז נקטו דבברי הזיקא לכו"ע חייב לשלם. [וכר"ת].

ועוד תי' **תוס'** (ב"ק וב"מ הנ"ל) דפורע חובו אינו מצילו מהפסד, דמה שהיה הלוה זקוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו. ואינו מצילו אלא מצער בעלמא, ומש"ה חשיב מבריח ארי. **והנתיבות** (קכח ג) תמה דהוא נגד הסברא, דכיון דהיכא שמצילו מן החיוב שלא מן הדין חייב, כ"ש המצילו מהחיוב שהוא חייב מהדין.

והנתיבות ביאר דעיקר הטעם משום דמחויב כל אדם להציל את חבירו מן ההפסד משום השבת אבידה[א]. ומש"ה כשמציל חבירו מהפסד נחשב כפורע חובו מדעתו[ב]. אבל אינו מחויב לפרוע חובותיו של חבירו, ומש"ה הוי כפורע שלא מדעת דפטור, דלמה היה לו לפרוע.

קד) **בא"ד ואומר רבי כי מן הדין היה ודאי פטור וכו' אלא תקנ"ח וכו'.** [ולכאורה כוונת התוס' דפורע חובו לא שייך תקנ"ח זו[ג]]. אבל **תוס'** (ב"ק נח.) כת' דאין לומר דהוה תקנ"ח, דאדרבה מבואר (ב"ק שם הו' בסמוך) דהיכא דהוה מדעתו פטור דחשיב מבריח ארי, ולא היה נוטל כלום. וכ"ש דיש לעשות תקנה היכא דהוה מדעתו, שהוא מציל חבירו מן ההפסד.

קה) **בא"ד ואפי' עולה השכר כדי דמיהן, נפק"מ לכושרא דחיותא וכו'. תוס'** (ב"מ לא:) הק' מה ירוויחו הבעלים אי הוה כדי דמיהם. [א"כ אמאי יש לנו לתקן]. ותי' דנפק"מ לכושרא דחיותא או לטרחא יתירא, וע"ד הא דאי' (ב"מ צג:).

קו) **בא"ד ומה"ט נמי (גיטין נח:) הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות וכו' נראה לרבי דלא בחינם מחזיר וכו'.** ותוס' הביאו דכ"ד שו"ת רגמ"ה, ודלא כפרש"י (גיטין נח:). **והרא"ש** (ב"ק ו ז) כת' דחייב לשלם כמה שנהנה, דבי"ד שמין כמה היה רוצה ליתן על קרקע שתהא מוחזרת לו. וכדין היורד לשדה חבירו[ד]. והוסיף דלא דמי למבריח ארי דכיון דהבית יצא מחזקת ישראל חייב לשלם [וכדברי התוס' כאן וב"ק נח. וב"מ לא:], ומ"מ אינו נותן לו כל מה שהוציאו כמו רועה שקדם במקלות,

---

א. ולפ"ז עיקר סברת התוס' בברי הזיקא משום מצווה. אך בפשוטו כוונת התוס' משום דמשתרשי ליה. וע"ע שער"י (ג כה).

ב. וע"ד הא דאי' (ב"ק כ:) דדעת שכינה איכא.

ג. ועוד ע"פ מש"כ תוס' (בסמוך) דבפני הבעלים לא הוצרכו לתקן.

ד. וכמו (ב"מ עו.) השוכר הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה

דהתם כוון לטובת בעל הצאן. אבל הכא לצורך עצמו קנאו הלכך אין לו אלא מה שהתנהו.

אך **הנתיבות** (רלו ז) חילק דחייב לשלם דוקא היכא דנתכוון להשביח ממון חבירו. אבל היכא דנתכוון לקנות לעצמו פטור[ה], דלא נתכוון להשביח[ו] אלא חבירו נהנה ממילא[ז].

קז) **בא"ד ומשני מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו והאי שלא מדעתו, א"נ מבריח ארי ל"ל פסידא וכו'.** [דהיכא דהוה מדעתו או אית ליה פסידא מתחייב מדרבנן לדעת ר"י]. וס"ד דתוס' דנח' ב' הלשונות אי מבריח ארי תלי אי הוה מדעתו או תלי בפסידא [וכ"ד תוס' (ב"מ לא:)].

ומסקנת התוס' דמדעתו ולית ליה פסידא פטור [ובעינן ב' טעמים לפטור], אבל בע"כ אף דלית ליה פסידא חייב [שכרו].

ותוס' (ב"ק נח.) כת' דבעינן ב' טעמים לחיוב, דמבריח ארי הוה מדעתו, ומש"ה אף שיש לו פסידא פטור. וה"ה שלא מדעתו ואין לו פסידא פטור.

קח) **שם. מדעתו. רש"י** (ב"ק שם) פי' דמצווה קעביד[ח].

אבל **הרמב"ן** (ב"מ ל:) ביאר דכיון דמדעתיה דנפשי' עבד אחולי אחלי גבי חבריה. [משמע דהוה משום מחילה[ט], וע"ע ש"ך קכח ח].

קט) **בא"ד וע"כ לא אפשר לפרש כן מההיא (ב"מ לא: וצג: הנ"ל).** דמבואר דמשיב אבידה מדעתו נוטל שכר הפסידו, וכן רועה שקידם והציל. ואף דהוה מדעתו נוטל ההפסד. [וע"כ היכא דיש לו פסידא אף דהוה מדעתו נוטל שכרו.

ותוס' (ב"מ לא: וב"ק נח. ונדרים לג:) תי' דמבריח ארי היינו דוקא שמצילו מפחד הארי, דלא הוה ברי הזיקא[י]. אבל ברי הזיקא חייב בכל אופן. [וכמ"ש תוס' דידן בשם ר"ת].

קי) **בא"ד ע"כ נראה לרבי וכו' שלא תקנו חכמים שיהא חייב לשלם אלא מה שהוא מהנה אותו וכו' דע"כ מיירי שיכול להציל וכו'.** מבואר בתוס' דהוה תקנ"ח שיתנו לו מה שהוציא, אלא דיש סברא שלא תקנו אלא במה שנהנה מחמתו[יא].

קיא) **ופורע לו את חובו. בחי' ר' שמעון** (ב"מ טז) **כת'** דל"מ שאדם אחר יפרע חובו של זה [דלא נחשב שראובן פרע חובו]. ופורע חובו של חבירו מהני משום מחילה, שהמלוה קיבל את המעות מדעתו ומחל את החוב[יב]. וכ"מ מדברי **המשנ"ל** (מלוה ה יד) **דפורע חובו אתינן עלה משום מחילה.**

ור' שמעון הביא מדברי **התוס'** (ד"ה הא) דהפורע חוב של המודר אינו אלא גרמא, שע"י שפורע זה מיפטר מחובו. ואם יש ביכולת אדם לסלק חוב אחר, למה נחשב זה כגורם הרי זהו כמהנה ממש, שהוא מסלק חובו ממנו.

והחזו"א (קלו לג.) חלק דודאי מהני פרעון ע"י אחר בע"כ דהמלוה. וביאר דנחשב פרעון מדין עבד כנעני (קידושין ז.) [דמשלם עבור חבירו מהני להחשב

שהתנהו. [ואפשר דכוונתו דהוה מדין 'יורד' ונחשב השבח בעין במה שמחזיר את הבית לרשות ישראל. ודלא כתוס' דידן דנחשב מניעת הפסד בעלמא. אך בהמשך הרא"ש הק' ממבריח ארי. ולכאורה בתחילת דבריו נקט דגדר 'יורד' לא תלי בדין מבריח ארי].

ה. והביא דכ"פ **הרמ"א** (חו"מ שנו ב) דהלוקח מגנב מפורסם, דדוקא כשאומר שנתכוון לטובת הבעלים מחוייב ליתן לו מעותיו שהוציא. אבל כשקנה לטובת עצמו פטור. [וע"ע תוס' (ב"ק קיד:) וקצות שנו ג].

ו. ול"ד לשאר יורד, שירד על דעת להשביח [ואף דהוה על דעת עצמו], אבל כשקנה לעצמו לא נתכוון להקריבו לבעלים.

ז. וציין לדברי תוס' (ב"ק קא.) דחיוב נהנה הוה דוקא ע"י מעשיו ומעשה בהמתו.

ח. וכ"כ **הראב"ד** (ב"ק שם, וע"ע ראב"ד ב"ק קיז:) דמחוייב להציל ממון חבירו. והראב"ד ביאר דאידך לישנא ס"ל דאינו חייב, כיון דהוה שלא בפניו. ולא מוטל מצווה על ממונו. [ונח' ב' הלשונות אי יש מצוה].

ט. [ולדעת הרמב"ן הנ"ל הא דמצווה עבד הוה סברא לחיוב, דלא מחל. והיפך דברי רש"י ב"ק הנ"ל].

י. שאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד, וכגון שהארי רחוק ואין יודע אם יבא כאן. אלא שמצילו מדאגה ומן הפחד, שדואג שמא יבא.

יא. ומבואר בתוס' דאילו אינו יכול להציל, א"כ נהנה כל דמי החמור. אבל ביכול להציל א"כ הנאתו הוא רק דמי ההצלה. [וע"ע תוס' ב"ק נח. בסו"ד].

יב. ויל"ד באופן שהמלוה לא ידע דהפרעון הוה ע"י אחר].

קנין כסף לקנות לעבד[יג], וה"נ נפרע החוב מחמתו][יד]. **והאחרונים** דנו הגדר בזה, דאי נחשב כאילו זכה במעות עבורו, א"כ יחשב קבלת ממון, ואסור במודר הנאה.

והקוב"ש (קידושין לד בשם ר' שמעון, וכה"ק החזו"א) הק' דבשוקל את שקלו לא שייך שהגזבר ימחל לו[טו]. וע"כ דמהני לפרוע עבורו.

קיב) **רש"י ד"ה תפול.** שהרי שניהם מודרין הנאה זמ"ז. [וכ"כ **תוס'**, וכן **הרא"ש** נדרים לג:]. **והריטב"א** השיג דלמה יהא המחזיר אסור בשכרו, דשכר טרחו נוטל[טז], ואינו נהנה משל חבירו. אלא איירי כשמחזיר יקר רוח שאינו רוצה ליטול שכרו. וחבירו אסור לעכבו ולקבלו במתנה. ומש"ה יפול להקדש. וכ"כ **הר"ן** (נדרים לד.).

ועד"ז הק' **תל' ר' יונה** (בשיטמ"ק) דשכירותו הוא לוקח ואמאי חשיב הנאה. ותי' דנחשב הנאה שלוקח שכירות בעבור טורח מועט.

קיג) **בשלמא שוקל לו את שקלו מצוה קעביד, דתנן תורמין על וכו'. פרש"י** דאף שלא שקל יש לו חלק בתרומה ובקרבנות, אלא שחיסר מצווה. נמצא שכר מצווה על הנותן. מבואר דאילו זוכה עי"ז בקרבנות אסור, דמשתרשי ליה. [ואף דמצווה קעביד]. וכ"כ **הר"ן** (נדרים לג.) דמשום סברת תורמין על האבוד נחשב שסילק בע"ח מעליו, וכדין אברוחי ארי. וכמו פורע חובו. וכן מבואר **בירושלמי** (הו' בתוס' ד"ה הא) דהטעם משום פורע חובו, אפי' בע"ח דוחק.

אך רבא (בסמוך) דחה דהך משנה קאי אף לרבנן, **והר"ן** (שם לג:) תי' דלהך אוקימתא צ"ל דאיירי באופן שנאבד [וכמ"ש **תוס'** בסו"ד]. אבל **בחי' מהרי"ט** כת'[יז] דאף דממשכנין על השקלים לא נחשב הנאה, דמצווה קעביד ונותן להקדש, וזכות המצווה לעצמו. ואף דסילק מעליו הגזבר לא נחשב הנאה, שהרי המודר אין לו שכר בנתינה זו. וכת' דדומה לנותן צדקה לעניי עירו דרמו עליה, אע"ג דמשתרשי ליה שלא יהא צריך לתת להם[יח]. מ"מ במודר הנאה פשיטא דשרי לתת לעניי העיר, אף דעי"ז לא יכופו את זה על הצדקה.

קיד) **תוד"ה ועל העתיד.** אלא נראה לפרש עד האבוד שבא ליד גבאי[יט] וכו' ועל העתיד לגבות שיבא לידי גבוי לבסוף. מבואר בתוס' דמי שאינו מפריש לבסוף אין לו חלק בקרבן ציבור[כ]. ואפי' מי שהפריש ונאבד ומחוייב באחריות, הזכות בקרבנות ציבור תלוי האם יפריש לבסוף.

קטו) **בא"ד [סו"ד] והא דאמר הכא שוקל לו את שקלו, באבוד וגבוי דלא מחייב בעלים באחריות.** והר"ן (נדרים לג:) ביאר דמ"מ היה דרכן לפורעו, אלא דאין הגזבר יכול לכופו.

והתוס' רי"ד כת' דע"פ תי' הגמ' דקאי כחנן דפורע חובו איבד מעותיו, א"כ שוב אי"צ לטעם דתורמין

יג. ודלא **כגר"ח** (מלוה ה) שכת' דגדר עבד כנעני הוה מדין שליחות. וא"כ אסור במודר הנאה [וע"ד הא דאי' נדרים לה: ולו:]. אך מדברי **הראשונים** (קידושין ג) מבואר דמהני עבד כנעני בנכרי, ודלא כגר"ח דל"מ דלאו בני שליחות. ולדעת הגר"ח יל"ד האם מהני עבד כנעני בע"כ, כשהעבד עומד לצווח. [וכן בפורע חובו צ"ע האם מהני בע"כ של לווה, כשעומד וצווח שאינו רוצה שיפרע החוב].

יד. **והחזו"א** (קמח כט) הביא מכאן דמהני פורע חובו, להחשב כאילו המתחייב פרע, וכתב דא"כ אף לענין פדיון הבן אין חילוק משל מי המעות, אם נתכוון לפרוע עבורו. והאריכו בזה **הפוסקים**, ע' פתח"ת (יו"ד שה טז) בשם **החת"ס** (יו"ד רצז).

טו. ויש ליישב כוונתם דעיקר פרעון הוה מימוש השעבוד מממון המלוה, וזה ל"ש ע"י ממון של אחר [בלא זכייה], אבל מ"מ כיון דהעמידו למלוה ממון אין לו יותר זכות תביעה. דמהתחייבות הלווה סגי להעמיד אפי' כסף של הפקר, וכמו דמהני העמדת פרעון [בע"כ] ואף כשלא זכה בו המלווה. ואף דליכא מימוש החוב, מ"מ נתבטל השעבוד, וכמו מחילה.

טז. **והר"ן** (נדרים) הוסיף דמותר למכור לו זבינא דרמיא על אפיה כיון דהוה הנאת מוכר ולא לוקח [ואף שסוף סוף מקבל ממנו חפץ זה], וה"נ רשאי ליטול שכרו, דשכר השבת אבידה איירי במקום שבטל מן הסלע, ואינו נהנה מזה [דבלעדיו היה מרויח יותר].

יז. בדעת הבבלי, ודלא כירושלמי (הנ"ל).

יח. ואף דאי' (ב"ב מג.) תנו מנה לעניי עירי אין דנין לו בדייני אותה העיר, בעניים דרמו עלייה והוה נוגעים בדבר.

יט. **תוס'** (ב"מ נח. והו' במהרש"א) ביאר דהיכא שהגיע ליד גזבר אף שנאבד קודם שתרמו אין עליו אחריות. ודוקא נאבד ביד שליח תלי אי כבר תרמו או לא תרמו.

כ. ועשה תנאי בזכיית התרומה דמיתלא תאלי במה שיהא לבסוף.

על האבוד. אלא אף דהנהו מותר לחנן כיון דלאו אדעתיה קא עביד ואינו יכול לתובעו בדין. [וכ"כ תל' ר' יונה בשיטמ"ק[כא] והרשב"א נדרים]. אבל **הר"ן** (נדרים לג.) מבואר דאפ"ה צריך לטעם דתורמים על האבוד, דאי יש לו חלק בקרבנות ציבור מחמתו נחשב הנאה [ומקבל שבח ממנו]. ומ"מ הר"ן כת' דלחנן אי"צ להעמיד באבוד וגבוי [דאין עליו חוב גמור], דאף באופן דהוה חוב עליו, לחנן פורע חובו מותר[כב].

קטז) **ומחזיר לו אבידתו נמי מצוה קא עביד.** [שהמודר מחזיר למדיר[כג]]. והגמ' (נדרים לג:) פי' הטעם דמדעם דנפשיה קא מהדר ליה.

והראשונים הק' דסוף סוף הוא נהנה בהחזרת החפץ. **והתוס' רי"ד** ביאר דאע"ג שהוא נהנה, [הנותן] יכול לומר אני איני מתכוין להנותו[כד] אלא לקיים מצות בוראי[כה].

והריטב"א פי' דמחזיר את החפץ של בעל אבידה[כו], ומודר ההנאה אינו נהנה מדידיה [ממון שלו]. ואי משום דטרח בהדה כיון דמצוה דנפשיה עבד לא חשיבא הנאה למודר[כז].

והראשונים הק' דתנן (נדרים מג.) היו באין בדרך ואין לו מה יאכל, דאסור ליתן למודר הנאה בתורת צדקה. ולא אמרי' דמצווה קעביד[כח]. **והריטב"א** תי' דהתם נותן לו ממון דידיה, ובזה ל"מ מצווה קעביד, משא"כ השבת אבידה. ועד"ז כת' **הר"ן** (נדרים לט:) דדוקא בהנאה דממילא אמרי' דמצווה קעביד ומותר במודר הנאה. אבל היכא דנותן מידי אסור אף במקום מצווה, דמהנהו ממש מיד ליד ולא גרמא.

אבל **תלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) תי' דבהשבת אבידה הוה חובה עליו להחזיר דוקא לזה, והמחזיר אינו יכול לקיים מצוה זו אא"כ יחזירנה אליו. אבל אסור לתת למודר צדקה, דאם ירצה יוכל לתת אחרים ולקיים המצוה עמהם.

קיז) **אלא פורע לו את חובו הא קמשתרשי ליה, אר"א הא מני חנן וכו'. הריטב"א ושא"ר** הק' דנהי דבדיעבד אי"צ לשלם, מ"מ לכתחילה אמאי לא חשיב הנאה. **ורש"י** תי' דלאו מידי יהיב ליה (ע"ע בסמוך). **ותוס'** פי' דפרעון חוב הוה גרמא בעלמא, דע"י נפטר מהבע"ח[כט]. [ויתבאר בסמוך].

והריטב"א ביאר דפורע חובו אין שבחו וחדושו ניכר, דהרי הלווה עומד בנכסיו כמו עכשיו. ובמה שגרם לו פטור אינו ניכר שבח. ומש"ה לא נחשב הנאה. ואפשר דבלאו דידיה לא מטי הזיקא והיינו דקרי מבריח ארי[ל].

והתוס' רי"ד ביאר [סברת חנן] דאע"ג דמטי ליה הנאה מיניה, דהא מפצי ליה מבעל חובו, כיון דשלא מדעתו פרע, ואינו יכול לתובעו ולהוציא ממנו ממון בדין שרי. וכדאמרי' (נדרים לה:) מקריב קיני וכו' ומתירו לאכול בקדשים וכו' ואע"ג דממטיא ליה הנאה, כיון דשלא מדעתו עביד[לא] ולא מצי תבע ליה בדיני[לב].

כא. ותלמידי ר"י כת' דאף שאילו לא פרע הוא חסור מצוה, ונמצא שזה פורע בעבורו מהנהו. ותי' דהאי לאו הנאה מקרייה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. וכדקי"ל המודר הנאה מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה.

כב. ואף באופן דהוה חיוב גמור, דל"ש בגזבר מפייס הוינא.

כג. ויש מ"ד (נדרים לג:) דקאי אף בנכסי בעל האבידה אסורין על המחזיר, וקמ"ל דלא אמרי' דנהנה מהאבידה, שע"י פטור לתת צדקה לעני, משום פרוטה דרב יוסף.

כד. אבל רש"י (גבי שוקל שקלו) מבואר דהמודר אינו רשאי להנות, וגדר מצווה קעביד נחשב דאינו מהנהו לזה. [ואפשר דהיינו מצד המודר, והתורי"ד קאי מצד הנודר].

כה. ותלמידי ר' יונה (בשיטמ"ק) כת' דחובה עליו לקיימה, ולא ניחוש להנאת האחר דכי קא מתהני אידך ממצוה קא מתהני.

כו. וכדברי הגמ' (נדרים הנ"ל).

כז. הרי זה כאלו פייסו חבירו או שכרו שיחזיר אבדתו של זו שהוא מותר.

כח. ועד"ז הק' הרשב"א (נדרים לד.), וע' היטב דבריו.

כט. ויש שדנו דצריך ב' הסברות, דיש נידון מצד ביטול השעבוד, ובזה רש"י ביאר דלאו מידי יהיב ליה. ועוד יש נידון מצד מה שאח"כ אי"צ לשלם, ובזה ביאר תוס' דהוה גרמא. [ע' בסמוך].

ל. וכת' דנתקיימו דברי רש"י אלא שלשונו קצר כמנהגו הטוב.

לא. יל"ד האם כוונתו דמדעתו אסור במודר הנאה [וע"ד הא דאי' בכ"מ דשליחותיה עבד ואסור], או דע"י דעבד מדעתו יש חיוב ממון, ומש"ה אסור.

לב. [משמע דהטעם דלא נחשב הנאה משום דלא מצי תבע בדינא. ולא דהוה סימן דאין זה קבלת הנאה. וע"ע בסמוך].

קיח) **שם. פורע לו את חובו הא קמשתרשי ליה.**

דלדעת חכמים (בני כהנים גדולים) דפורע חובו חייב לשלם לו, ואף במודר הנאה נחשב מהנהו. [וכדמבואר ברש"י דכיון דאילו פרעיה לשם הלואה הוה הלואה, מש"ה כי פרעיה לשם מחילה נחשב דיהיב ליה].

ובפשוטו הוה סימן, דכיון דס"ל דהפרעון נחשב 'משתרשי ליה', ונחשב שקיבל ממנו ממון לענין שמתחייב לשלם, ה"נ נחשב קבלת הנאה במודר הנאה [דעצם הפרעון נחשב שמהנהו].

ו**השער"י** (ג כה ד"ה אמנם לכאורה) חקר האם סברת רבנן דחשיב כמשתרשי מה שנשאר ממונו אצלו ולא יטלם הבעלי חוב[לג], או משום דהוי כיורד לשדה חבירו והשביחה שלא ברשות [ומש"כ **תוס'** (קז: ד"ה חנן) דה"מ כשהשבח בעין, היינו דבזה פליג חנן אבני כה"ג].

ויש שהעמידו דיש ג' צדדים לפרש סברת רבנן, במה נהנה בפרעון. **א'** דמעשה הפרעון יחשב שקיבל מעות [שנתנו עבורו[לד]]. **ב'** משום שסילק עצם החוב[לה] [וכיון שהיה עליו שעבוד הגוף נחשב שחסר לו בממונו[לו]]. **ג'** בהא דלמחר אי"צ להחזיר חובו. ולשון הגמ' דמשתרשי ליה יל"פ דאף מה שחסך ממנו מלפרוע אח"כ מתחייב.

אבל **במשנת ר"א** (שכנים ג ג) העלה צד דהטעם דאסור במודר הנאה משום דרבנן ס"ל שמתחייב לשלם לו[לז], ובמה שפוטרו מלשלם הוה הנאה האסורה במודר הנאה[לח]. [ולא משום עצם הפרעון, אלא במה שאינו משלם לו אח"כ[לט]].

קיט) **רש"י ד"ה חנן.** וכיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא, כי פרעיה נמי לשם מחילה לאו מידי יהיב ליה. [והרא"ש נדרים לג: העתיק לשון זה]. לכאורה משמע ד'פרעון לשם מחילה' הוה גדר שונה של פרעון[מ]. אלא דהוה סימן, כיון דלשם הלואה אי"צ לשלם לו, דנחשב הברחת ארי, ה"נ לשם מחילה נחשב הברחת ארי. ולרבנן אסור לשם מחילה, דעצם הפרעון הוה הנאה, כיון דאילו פרעיה לשם הלואה צריך לשלם.

קכ) **תוד"ה הא מני חנן. אע"פ שמ"מ מהנהו שאי"צ לשלם חובו וכו'** שאינו אלא גרמא בעלמא. **בחי' ר' שמעון** (ב"מ טז הנ"ל) **הביא דכוונת התוס'** דלא הוה בגדר 'פרעון', דפורע חובו של חבירו הוה מדין מחילה. אלא שע"י מעותיו גרם לחבירו למחול.

אבל בפשוטו כוונת התוס' דעצם סילוק החוב לא

לג. ו**השער"י** דן דבמודר הנאה אין איסור בנהנה ממילא, אא"כ השתמש בדבר האסור עליו בהנאה. [ועי"ש שהאריך ביסוד זה, ואכמ"ל]. וע"כ דבמה שפורע חובו נחשב יורד ומשביחו בעין. ודחה די"ל דנתפס האיסור על הממון שנשאר אצלו, דהא מחוייב לפרוע לו בהא דמשתרשי ליה. [וע"ד מש"כ במשנת ר' אהרן, הו' בסמוך].

ובהמשך דבריו חידש דאף דבכל איסור הנאה תלי דוקא בהשתמשות מי שנאסר, אבל במודר הנאה יש איסור אף כשאדם אחר מאכילו. והשתמשות המאכיל עבור המודר אסור. [וביאר דקונם הוה איסור חפצא, וכל שימוש דע"י נתחלל ההקדש אסורה. ואילו שאר איסו"ה הוה איסור השתמשות].

לד. וע"ד קנין עבד כנעני (קידושין ז.), דכשאדם אחר נותן מנה שתתקדש לפלוני נחשב קנין כסף וכאילו אותו פלוני נתן לה מעות. [וה"נ נימא דצריך לפרוע מה שנתן עבורו].

לה. ובמה שפורע חובו מזכהו, ומקבל זכות החוב חזרה, דמעכשיו אין לחבירו זכות על שלו. אך יל"ד דע"י הפרעון אינו 'מקנה' את השעבוד ללווה, אלא 'מבטל' מעליו זכותו של זה. ומש"ה לא נחשב שקיבל ממון. [וי"ל דבזה פליגי חנן ורבנן].

[וכעי"ז אי' (נדרים לה:) דתורם משלו על של חבירו. ואף דטבל לא נחשב כולו שלו [וכדאי' (קידושין נח בגונב טבלו), וע"י שהפריש זה זכה שכל הטבל שלו. ואפ"ה מותר במודר הנאה דלא נחשב שקיבל מעות מזה. אך מאידך יל"ד דמבואר (גיטין מד. וחולין קלא.) דבאנסו בית המלך גרנו משתרשי ליה מהטבל. ואף שלא יפריש עליו לעולם].

לו. ו**האחרונים** דנו בגדר שעבוד הגוף דחוב, האם אמרי' דהוה כאילו מעות חבירו אצלו, דממוני גבך. או דגדר החוב הוא רק דין שעבוד וחוב לפרוע. [ואין זכות 'עצם החוב' מלבד הא דצריך לפורעו]. [ואפשר דנח' בזה הראשונים בגדר הלואה ע"מ שלא לפרוע. וע"ע בסמוך].

לז. וכ"כ **הרשב"א** (נדרים שם בסו"ד, ומשמע דבא לאפוקי מבני כה"ג) דאי מתחייב ולא שילם הוה כנותן מתנה ממש.

לח. אך דן מסוף דברי הגמ' דכיסופא מי לית ליה, לצד דפטור מלשלם ואפ"ה אסור במודר הנאה. [וע"ע לקמן]. והמשנת ר' אהרן האריך לדון דהוה מח' אמוראים בסוגיין.

לט. וכן קצת משמע מלשון התוס' הואיל וכן [שאיבד מעותיו, ואינו יכול עתה לתובעו], משום הכי לא מיתסבר במודר הנאה. [וי"ל דכוונתם דאף רבנן מודו דהוה גרמא, אלא כיון דס"ל דיכול לתובעו מש"ה אסור במודר הנאה]. וע"ע לשון התוס' רי"ד (הנ"ל).

אך מדברי רש"י מבואר דלא כן, דאתינן עלה משום 'כיון' דלשם הלואה לאו הלואה היא, ה"נ לשם מחילה לאו מידי יהיב.

מ. [ועד"ז דנו בכל נותן מתנה אמאי לא יתחייב תשלום מדין משתרשי. וביארו דדרך נתינה מרצון הנותן נחשב לתועלת

נחשב הנאה, אלא במה שאי"צ לשלם חובו בעתיד[מא]. והוה כמו מבריח ארי ומונע ממנו הפסד דנחשב גרמא[מב].

קכא) **בא"ד ודמי וכו' ויתן לשום מתנה[מג], אע"ג דעל ידו משתרשי ליה מזוני שרי וכו' גרמא בעלמא וכו'.** [שהקנה המזונות לאחר לשם מתנה, וההנאה באה לו מאדם אחר[מד]]. ותוס' דימו לפורע חובו, ואף דמשתרשי 'על ידו', ליכא איסור במודר הנאה אלא היכא דמדידיה לדידיה מתהני.

קכב) **בא"ד ור"ת מפרש דאיירי דוקא במזונות אשתו וכו' דאין הדבר ברור שהיה מתחייב וכו'.** ועד"ז כת' **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) דתי' הגמ' מני חנן היא, ומיירי בחוב שהלך למדינת הים ופרנס את אשתו, והלך זה ופרע את חובו למפרנס. דלא אהני ליה מידי דלא מחייב לשלומי כחנן.

ותוס' (בסמוך) **פי'** דהנאה גמורה היא, הואיל ולא היה יכול להפטר. ותוס' (לעיל) הביאו דלדעת ר"ת המצילו מנזק ודאי חייב. וכמו קידם ברועים ומקלות שחוזר ונוטל שכרו. [ומבואר בתוס' דלר"ת הוה מעיקר הדין, דפטור מבריח ארי הוה היכא דלא הוה ברי הזיקא]. **ור"י** (בתוס' לעיל) חלק דאף ברי הזיקא פטור משום מבריח ארי.

קכג) **בא"ד ואע"ג דפסקו לה ב"ד מיירי, דאל"ה לא הוי מיחייב לכו"ע וכו'.** וכמ"ש **תוס'** (קז. ד"ה ואם הב') דהיכא דלא פסקו לה מצי טעין דהיתה דוחקת עצמה. ע' מש"כ שם.

קכד) **בא"ד וריב"א הביא ראיה מירושלמי דה"ה בשאר חובין וכו' מפיים הוינא וכו' הדא אמרת אפי' בע"ח דוחק.** וריב"א הביא ממסקנת הירושלמי דאפי' שאר בע"ח, ומשמע דאפי' ברי הזיקא[מה]. [וכמ"ש תוס' לעיל].

אבל **תוס'** (ב"ק נח.) כת' דנראה דהטעם משום שיכול לומר לו הייתי מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעין עבורי, שדרך אהובים שמרחמים על אהוביהם להציל מן הצער הזה, דהוה מעין אותו טעם.

והרי**טב"א** כת' דאף דלא שכיח שיפייס וימחול, מ"מ עיקר הטעם משום שאין שבחו ניכר וברור, וכי מתהני ליה מנכסיו מדידיה מתהני, דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה[מו].

קכה) **שם. הרי"ף** (וכן הרמב"ם מלוה כו ו) הביא את תחילת דברי הירושלמי דמצי אמר ליה מפייס הוינא ליה ומחיל לי. והשמיט את ההמשך דאפי' בע"ח דוחק. **והש"ך** (חו"מ קכח ג) דייק דלא פסקו כסוף דברי הירושלמי. דכיון דהירושלמי פשט כן ממתני' דשוקל את שקלו, ולגמ' דידן שוקל את שקלו הוה משום דתורמין על האבוד[מז].

קכו) **בא"ד** (לעיל) א"ר אסי טעמא דבני כה"ג תמן לא עלה בדעתו שתמות אשתו ברעב, ברם הכא

דידיה. ואין בזה בכלל גדר ממוני גבך. [ע' הערות ח"א (הגרד"ל) לקצות (הודפס במהד' הקצות עם ברוך טעם) אות כז]. **והאבנ"ז** (יו"ד רב ה) העלה צד דגדר זקפן במלוה דבשכר המחילה חוזר ומתחייב לו.

מא. [ולא נחשב מדידיה לדידיה, שהרי לא קיבל מעותיו].

מב. ועוד יל"פ דקאי על ה'שעבוד הגוף', דכיון פרעון אינו הקנאת השעבוד הגוף לבעליה. אלא דמסלקו ומבטל את החוב. וביטול סיבה נחשב גרמא. [וכמו שהפוטר את פירות חבירו מתרומות ומעשרות אינו מתחייב לו מדין משתרשי, דגדר הפטור בסיבת הדבר. ונחשב שנתברר דליכא חיוב. וממילא בתולדה מזה יש לו רווח ממון].

מג. תוס' העתיק רישא דמתני' הולך אצל חנוני, דאומר איני יודע מה אעשה. וגרם לחנוני ליתן לו. [וס"ד דתוס' דיחשב הנאה במה שעורר את החנוני שיתן לו. קמ"ל דזה הוה גרמא בעלמא. ופשוט. אלא דקמ"ל המשנה דלא חששו מדרבנן משום מיחזי, ע"ע לעיל ע:].

אך אח"כ תוס' הביאו הלשון דיתן לשום מתנה דהוה מהמשך המשנה דמהלכין בדרך, דנותן לאחר לשום מתנה והלה מותר. [דאילו גבי חנוני, החנוני יכול ליתן לשם הלואה]. [ולכאורה מה שהביא מחנוני כוונתם להמשך, וכו']].

מד. ואף דיש לפקפק דלולי שהראשון היה נותן לו, לא היה לשלישי מזונות. ומש"ה יחשב שנהנה ומתרשי מחמתו. קמ"ל דההנאה לא הגיע ממנו, ומש"ה נחשב גרמא.

מה. אך ס"ד דהירושלמי דאיירי דוקא בלא ברי הזיקא.

מו. והוסיף דאפי' למ"ד (פסחים ל:) דבע"ח למפרע הוא גובה, זהו כשגבאו בסוף.

מז. ועוד כת' הש"ך דיל"פ מסקנת הירושלמי דבע"ח דוחק חייב לשלם, ושאני קרבנות. [עי"ש שהאריך].

מפייסנא ליה וכו'. דעת הירושלמי דאף חכמים מודים דפורע חובו פטור, ושאני זן את אשתו דודאי בדעתו לזון אותה[מח]. **והר"ן** (כאן ונדרים לג:) כת' דבסוגיין מבואר דלא כירושלמי, דמבואר בני כה"ג קאי בכל פורע חובו. ואפ"ה ילפי' מהירושלמי דאיירי אפי' בבע"ח דוחק.

קכז) **שלוה ע"מ שלא לפרוע. פרש"י** שלא לפרוע עד שירצה, ולא יכול הנושה ללחצנו[מט]. בפשוטו משמע דעצם החוב קיים, אלא דהתנה דתלי ברצונו האם ירצה לשלם. **והריטב"א** (כאן) דייק מרש"י דיש כאן חוב [אלא שאינו יכול לכופו וללוחצו]. דאי שלא לפרוע כלל אין כאן חוב[נ]. ואפ"ה כיון שאינו יכול לכופו ס"ד [פי' דעת רבא[נא]] דלא נחשב שמהנהו.

ואפשר דכוונת הריטב"א דהלווה מחוייב לפרוע, אלא דהמלוה אינו נוגשו. אבל **הקוב"ש** (ב"ב תקז) הביא דברי הריטב"א דנחשב כחוב תוך זמנו, כל זמן שהלווה אינו רוצה לפרוע אינו מחוייב. וכשירצה לפרוע הגיע זמנו.

והרמב"ם (שמיטה ט ט) פסק [ע"פ הירושלמי שביעית י א] דשביעית משמטת אף אם התנה שלא יתבענו[נב]. [ועדיף ממלוה תוך זמנו דאינו משמט שביעית]. **ומהר"י קורקוס** ביאר דאף דאינו חייב לתובעו, והחוב עומד עליו בכל עת וחייב בידי שמים[נג]. וגם אם יתפוס המלוה אין מוציאין מידו[נד].

והרשב"א (נדרים לג:) הביא **י"מ** דיהיב המדיר לבע"ח ע"מ שלא יחזור ויפרע ממנו[נה]. [ולפ"ז קאי בכל בע"ח אלא שבפרעון התנה דלא הוה דרך הלואה[נו]]. והרשב"א חלק דכיון דמדינא חייב לשלם לפורע החוב, א"כ הוה כנותן לו מתנה, דהא אי בעי יהיב בתורת פרעון.

דף קח:

קכח) **כיסופא מי לית ליה. פרש"י** מש"ה לרבנן הוה הנאה, ומחילה מחיל גביה ואסור. [וכשפרע ע"ד מחילה נחשב הנאה במודר הנאה, כיון דסילק את הכיסופא[א]]. ומדוייק ברש"י[ב] דקאי דוקא לענין מודר הנאה, אבל אינו חייב לשלם למי שפרע חוב דע"מ שלא לפרוע[ג].

ורש"י מה"ק (בשיטמ"ק) כת' דבחוב דפרנסת אשתו[ד] לית ליה כיסופא כלל, הואיל ושלא מדעתו פרנס[ה].

מח. לכאורה הוה אומדנא שרוצה שיתנו, והוה כנותן לו מדעתו, דאנן סהדי שהיה רוצה שיפרע עבורו.

מט. **והר"ן** (נדרים לג:) כת' כלומר דכשהלוהו התנה עמו שלא יהא כח בחבירו לכופו אלא כשירצה הלוה יפרענו מדעתו. ואי בעי לא פרע.

נ. צ"ב כוונתו, האיך נאמר שלווה שלא לפרוע כלל, א"כ במה נחשב הלואה, ואמאי פורע זה חובו. [וי"ל דכל זה בכלל קו' הריטב"א]. וי"ל דאיירי שנותן בתורת מתנה ומובן לשניהם דהוה על דעת שיחזור ויפרע, אך בלא חיוב. והריטב"א דחה דע"כ יש חיוב, אלא דיש תנאי דתלי ברצונו.

נא. **והריטב"א** כת' דהוה ס"ד, ומבואר ר' ירמיה פליג בעיקר הסברא, ומה שתי' 'כיסופא מי לית ליה' פי' דכיון דהלווה חייב לשלם מצד עצמו, מש"ה נחשב הנאה. ואף דליכא 'נוגש' [אך צ"ב א"כ אמאי תלוי בכיסופא]. (וע"ע בסמוך).

נב. **וכס' התרומות** (מה ח) סיים ולא בריר לן.

נג. **והרדב"ז** (שם) כתב דכל זמן שרואהו הרי הוא נגוש מעצמו.

נד. **והקוב"ש** (ב"ב תקח) הקשה דא"כ אף במודר הנאה יחשב שמהנהו, כיון דבקל יכול לתפוס [וכמ"ש הפוסקים לענין כאשר זמם דנחשב נתחייב ממון במה שיכול לתפוס בקל].

נה. **והצפנת פענח** (בהשמטות יד) פי' [דברי הגמ', ולא הזכיר הי"מ ברשב"א] דנתן המעות למלוה, שלא נתן ע"ד לפרוע חובו של זה [ולהפקיע עיקר השעבוד]. אלא ע"מ שלא יתבע מהלווה. [והביא ע"ד הא דאי' (לעיל צא:) שנתן ה' מאות לפוטרו מקרקע זו]. וכה"ג כו"ע מודו דהוה מבריח ארי בעלמא.

נו. וכיון דיהיב בתורת מתנה אין מחילת שכר, וע"ד מש"כ במשנת ר"א.

א. ויל"ד דסילוק כיסופא הוה מניעת נזק, ול"מ הנאה בהעדר. ולכאורה צ"ל דעצם הפרעון נחשב הנאה, כיון דצריך לו למניעת כיסופא.

ב. דרש"י כת' דלרבנן דלענין חוב ע"מ ליפרע חייב לשלם וחשיב הנאה, ה"ה כי לווה ע"מ שלא לפרוע הנאה היא, ומחילה מחיל גביה. [פתח בחיוב תשלום בחוב דעלמא, וסיים דבחוב דהכא המחילה חשיב הנאה].

ג. ואפשר דכוונת מהר"ב רנשבורג דנח' בזה ב' הלשונות כאן.

ד. פי' הפורע לזה שפרנס את אשתו [וכמ"ש **רש"י מה"ק** (בע"א) דכה"ג איירי במשנה בנדרים ע"פ האוקימתא דקאי כחנן. דאף חנן ס"ל דפורע חובו בעלמא חייב לשלם, ושאני הכא דפרע חוב שלא היה מחוייב בה. ומש"ה ליכא אפי' כיסופא].

ה. ועד"ז כת' **התוס' הרא"ש** דבמזון אשתו אפי' כסופא לית לה, דשמא היתה מצמצמת ומספקת. והוסיף וכן לוה ע"מ

אבל הכא הנאת כיסופא מיהא מהני ליה.

והריטב"א הק' וכי משום סילוק כיסופא חשיבא הנאה להאסר במודר הנאה. ותי' דכוונת הגמ' דודאי כ"ש דמכסיף, וחשיב דמשעבד ליה טפי למפרעיה[ו], ולמ"ד דפורע חובו בעלמא חשיב מהנה לפי שפוטרו משעבודו הא נמי פוטרו משעבודו וחשוב מהנה.

והאחרונים (חי' הרי"ם) הק' מנ"ל לר' אושעיא דנח' חנן ורבנן בסברא זו דהנאת כיסופא, ומאחר דלחנן אפי' פורע חובו גמור פטור, ובמניעת כיסופא אף לרבנן פטור מלשלם. ומנ"ל דפליגי במח' נוספת במודר הנאה, האם מותר בהנאת כיסופא בלווה ע"מ שלא לפרוע. וע"כ דשורש המח' חנן ורבנן הוה מצד אחר, בגדר פורע חובו האם הוה הנאה [מחליפי הפרעון] או דהוה גרם הנאה בעלמא.

קכט) **שם.** ובגמ' (נדרים לג:) אי' דסברת רב הושעיא גזירה שלא ליפרע אטו ליפרע.

קל) **רש"י ד"ה נכסים מועטין.** מפרש (ב"ב קלט:) שאין בהן פרנסת י"ב חודש וכו'. וכ"ד רב יהודה אמר רב (שם), ודעת שמואל[ז] ור' יוחנן (שם, וכן להלכה) דיזונו אלו ואלו עד שיבגרו. **והפנ"י** כת' דדרך רש"י לפרש לפי פשט לשון המשנה[ח], ואף שלא אליבא דהילכתא.

קלא) **תוד"ה אדמון.** אור"ת דלית הילכתא כוותיה בהא, דהא סוגיה דגמ' דלא כוותיה וכו'. [ור"ת בסוף התוס' כת' דאדמון לא חלק[ט]]. וכ"כ **הרי"ף** (ב"ב שם סה. בדה"ס) דבהא לית הלכתא כוותיה, דסוגיא דשמעתא כת"ק סלקא. **והריטב"א** כת' דאין סומכין על הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ. וסוגיא דהתם עדיפא מהדהוא כללא.

אך **רשב"ם** (ב"ב קלט:) פסק כאדמון, דר"ג אמר רואה אני כדבריו.

קלב) **בא"ד ואומר ר"ת דה"ט דאדמון וכו' מתמה בעלמא הוא, ור"ג נמי וכו' שיש ודאי לתמוה.** אבל **תוס'** (ב"ב קלט: בסו"ד) דחו מדקאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון משמע דפליג.

והרמב"ן (ב"ב שם בשם י"א) כת' דאדמון תמה בדבר, ונפק"מ שאם קדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו[י] [כדאמר רב אסי אמר ר' יוחנן שם קמ.], והטעם דכיון דאדמון מספקא ליה לית לן לאפוקי נכסים מיד הלוקח. [ור' יוחנן פסק כאדמון וכר"ג בזה דמהני מכירתם בדיעבד]. **והאבנ"מ** (קיב יג) הק' דמשמע בגמ' (ב"ב שם ויבמות סז.) דלכו"ע קדמו ומכרו מכור, ואף לרבנן. [דאל"כ הו"ל לדון אליבא דרבנן]. וצ"ע.

קלג) **תוד"ה אמר.** ואר"ת וכו' דירושתן קא שקלי[יא], מה"ת קא מתמה רבא וכו' ואם לא יעסוק לא יטלנה[יב] וכו'. ועד"ז כת' **תוס'** (לעיל מט.) דאין לנו לגזול מה שזיכתה לו תורה.

ורשב"ם (ב"ב קמ:) **פי'** קו' הגמ' כלומר מי שיש לו שני בנים, א' עוסק בתורה וא' אינו עוסק[יג], וכי אבד

לפרוע לית ליה כיסופא כולי האי. [וצ"ב דבגמ' מבואר דלר' אושעיא חשיב כיסופא].

ו. ולכאורה לפ"ז מתחייב לשלם, דודאי ניח"ל שיפרע. [ויל"ד בזה דל"ש הכא סברת משתרשי, דלא הוה רווח ממון. ומשמע בריטב"א דסברת רבנן דנחשב שלוחו משום אומדנא דניח"ל לעשות].

ז. והביא דר' גמליאל בר רבי ס"ל דסגי י"ב חודש, ורבנן פליגי עד שיבגרו.

ח. עי"ש. ועוד דן הפנ"י האם ר' גמליאל ב"ר (בב"ב הנ"ל) הוא בנו של רבינו הקדוש, או ר"ג דמתני', ומש"ה פרש"י אליבא דר"ג דמתני'.

ט. ולפ"ז אפשר דהלכה כמותו, בזה שודאי הוה דבר תימה.

י. אבל **תוס'** (סוטה כא: בשם רבי) כת' להיפך, דר' יוחנן [דמהני מכירה בנכסים מועטים] לא קאי כאדמון [דלאדמון נכסים מועטים הוה כמו נכסים מרובים. ותוס' חלקו (ע"פ המהרש"ל) דאף בנכסים מרובים איצטריך חידוש דר' יוחנן דמהני מכר להפקיע].

יא. **ופרש"י** קו' הגמ' 'מאי קאמר', דמשמע שתמה על מה שמפסיד בשביל שיש לו יפוי כח במקום אחר, ומהו יפוי כחו. והשיטמ"ק ביאר דקו' הגמ' ממה שנקט [על עצמו] בשביל שאני זכר, מדכינה הדבר לעצמו, והול"ל בשביל שהוא זכר הפסיד. אלמא דאיכא יפוי כח יתירא כשהוא הזכר מזכרים אחריני. [ודייק דזה כוונת רש"י].

יב. **ותוס'** (ב"ב קמ:) **פי'** דהתם היינו לענין מצוה, אבל לענין דינא אין לחלק בין עסקי באורייתא ללא עסקי.

יג. **והשיטמ"ק** הביא דרש"י מה"ק גרס כן בגמ', אלא מעתה מאן דאית ליה תרי בני, חד עסיק באורייתא וחד לא עסיק. [והשיטמ"ק כת' דבספרינו לא גרסי' הכי, אלא מאן דעסיק בתורה ירית.

זכותו בירושתו בשביל שאינו עוסק. [וקאי גבי עיקר ירושה דבירושה דאורייתא אין קדימה לזה שעוסק בתורה].

הטוען כדי שמן, והודה בקנקנים

קלד) **הטוען את חבירו כדי שמן והודה בקנקנים.**

השיטמ"ק הק' דפתח בכד וסיים בקנקן. ואין לומר דהוה ב' מינים, וכד היינו כדי יין וכדי שמן וקנקנים היינו קנקני מים. דא"כ היינו טענו חטים והודה לו בשעורין ממש[יד], ובסוגיין מבואר דהנידון אי הוה בכלל טענת השמן. ותי' דכשהם רקים נקרא קנקנים[טו], וכשהם מלאים שמן כדים[טז].

והתוי"ט תי' דקמ"ל דהיינו כד היינו חבית, ונפק"מ במקח וממכר. וכדאי' (ב"ק כז.).

קלה) **אדמון אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע וכו'. פרש"י** (שבועות מב.) דהו"ל טענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן. משמע דנח' התנאים במח' האמוראים[יז], דבגמ' (בסמוך ושבועות מ.) דעת רב נחמן אמר שמואל[יח] דחייב [דהודה במקצת, והוה חלקו ממין הטענה]. ור' חייא בר אבא א"ר יוחנן אמר דפטור, דלא הוה ממין הטענה. והגמ' דידן (בסמוך) דוחה דסברת אדמון ורבנן לא תלי במח' הנ"ל.

והגירסא **ברי"ף** (והתוס' רי"ד והרבה ראשונים) בדברי אדמון הואיל והודה ממין הטענה ישבע[יט].

קלו) **אמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון. תוס'** (שבועות מ. ד"ה ור"ג) תמהו דדעת ר' גמליאל דטענו חטין והודה לו בשעורין חייב. א"כ אין מקום לנידון המשנה, ואי"צ סברת אדמון דתובע גם הקנקנים[כ]. דאף תבעו שמן לחוד והודה לו במין אחר [הקנקנים] חייב. ור' יונה (בשיטמ"ק) תי' דזה כוונת ר"ג שרואה דינו של אדמון, ולא מטעמיה[כא]. דלדידיה אפי' ביותר מזה חייב שבועה. והתפא"י (שבועות שם) פי' דאף לדבריכם דצריך מין הטענה, רואה את דבריו דהוה ממין הטענה.

ותוס' תי' דאף לר"ג נפק"מ בטענו י' כדי שמן ואמר ליה אידך אין לך אלא חמש. **והמהרש"א** (שם) ביאר כוונת התוס' דלא פירט קנקנים, אלא אמר ה'. וקמ"ל ר"ג דאף בזה אמרי' דהודה ה' קנקנים יש בלשון זה לשון קנקנים [ולא מצי למימר לא הודיתי לך בקנקנים]. ועוד כת' **המהרש"א** דלצד[כב] דאף ר"ג ס"ל דטענו חטין והודה בשעורין פטור מדמי שעורין, א"כ נפק"מ לדמי שעורין. וכ"כ **המרדכי** (ערה) **והג' אשר"י** (כאן), **ור' יונה** (בשיטמ"ק בתי' הב').

קלז) **אלא אמר רבא דכו"ע היכא דאמר ליה מלא י' כדי שמן יש לי בכורך וכו'. והרמב"ם** (טוען ג יג, ושו"ע חו"מ פח יח) פסק חילוק זה, דתבעו י' כדין שמן, והודה כדין ריקנין חייב שבועה[כג]. אבל תבעו מלא י' כדין שמן והודה כדין בלא שמן פטור, שהרי טענו שמן והודה לו בחרסים.

יד. **והתוי"ט** העלה צד דכד הוה גדול וקנקנים הוה קטנים, אך הק' דמבואר (שבועות מג., וחו"מ פח כה) דתבעו מנורה גדולה והודה לו בקטנה הוה ב' מינים. וע"כ דתרוייהו בכד או בקנקן.

טו. אך **התוי"ט** הק' דאי' (אבות ד כ) יש קנקן מלא וכו'.

טז. וכת' דזהו שכתב רש"י והודה לו בקנקנים רקים בלא שמן.

יז. וכן אי' בגמ' (שבועות מ:) דר' יוחנן יישב ברייתא דהתם באדמון [**פרש"י** דס"ל טענו ב' מינים והודה לו בא' מהם חייב].

יח. ור' יצחק אמר דכן א"ר יוחנן, והגמ' פי' דהוה אמוראי אליבא דר' יוחנן. ובגמ' (בסמוך) משמע דכ"ד רב יהודה אמר רב. [דדוחק לומר דס"ל דכו"ע מודו דהוה כרימון בקליפתו].

יט. וחכמים חולקים ואמרו דאינו ממין הטענה. [ולצד דנח' בדין טענו חטין ושעורין והודה בא' מהן, א"כ כוונת אדמון דהוה ממין חלק מהטענה, וחכמים השיבו דלא הוה ממין טענת הכפירה. ולאידך לישנא דהנידון אי יש בלשון זה קנקנים א"כ המח' אי הוה בכלל הטענה או לא. [ואין כאן נידון בגדר ה'מין']. אך לצד דנח' ברימון בקליפתו א"כ יש כאן מח' האם הוה בגדר 'מין' הטענה].

כ. ותוס' הביאו בקו' את סו"ד הגמ', דאמר שמן להד"מ, קנקנים נמי ה' אית לך וה' לית לך.

כא. אך לגירסת הרי"ף דאדמון אמר דהודה ממין הטענה, א"כ אף הלשון של אדמון ל"ש לר"ג.

כב. דנחלקו תי' **התוס'** (שם ד"ה והודה וב"ק לה:) האם ר"ג דמחייב שבועה ע"כ ס"ל דחייב אף דמי השעורין. ולאידך תי' אף ר"ג ס"ל דחייב שבועה ואפ"ה פטור מדמי שעורין [משום הודאת התובע או משום מחילה, אך ל"ש משטה].
והשיטמ"ק (ד"ה ועיין) כת' דאפי' למ"ד דחייב דמי שעורין, ה"מ התם דלא אמר חטין ולא שעורין. ואיכא למימר דאח"כ יתבע שעורין [או משום דכוונתו לדמי שעורין, ומה לי חטין או שעורין]. אבל הכא לתי' דאמר מלא י' כדי שמן, ומפורש תבעו שמן ולא כדים. ומש"ה כו"ע מודו דהכא לא פטור.

כג. שהרי טענו הכדין והשמן והודה לו בכדין וכן כל כיו"ב.

והש"ך (פח לז) תמה דאין חילוק בין לשונות אלו[כד]. ובסוגיין איירי דוקא כשתבעו 'יש לי בבורך' [שפי' בהדיא שמן שבתוך הבור, ולא בכדין]. דלא על חנם נקט רבא 'בבורך'[כה].

וכן **הירושלמי** (כאן) פי' דנח' בתובעו קנקני שמן במחץ (ועי"ש במפרשים). **והירושלמי** מק' שישאלו אותו האם נתכוין לתבוע שמן לחוד או גם קנקנים. ותי' בנשתתק. אבל **הר"י לוניל** (כאן) כת' דאפי' טען לא משגיחין ליה, דאמרי' דודאי טענו שמן בלא קנקנים, והשתא הוא דקא הדר ביה. ואין טוען וחוזר וטוען[כו].

והמפרשים דנו דבגמ' דידן משמע דהנידון בגדרי הלשון, האם יש בלשון זה לשון קנקנים. ולמ"ד אין בלשון זה קנקנים נחשב דלא תבעו, ולא מהני שיפרש כוונתו.

קלח) **רש"י ד"ה קנקנים.** וכי הודה לו בקנקנים לאו הודאה היא. לכאורה הו"ל למימר דההודאה לא הוה ממין הטענה. ויש לדחוק דה"ק דאינו מודה לתביעתו. ועיל"פ דלמ"ד דפטור אף מדמי שעורין [ומשום מחילה, וכמ"ש **רש"י** ב"ק לה:], דאינו הודאה שהרי כבר מחל לו הקנקנים.

קלט) **אלא טעמא וכו' לימא תהוי תיובתא דר' חייא בר אבא וכו'. פרש"י** דקו' הגמ' מהדיוק דהמשנה איירי דוקא בלשון 'כדי שמן'. **והריטב"א** ביאר דרש"י נשמר שלא נפרש דקו' הגמ' כפשוטו, מדברי אדמון. דהא לס"ד דהגמ' נח' בטענו שמן וקנקנים והודה בא' מהן, ונח' אדמון וחכמים בדין טענו חטין ושעורין והודה בא' מהם. וי"ל דאף ר' חייא בר אבא מפרש כן, ואיהו דאמר כרבנן ול"ל כללא (קט.) דהלכה כאדמון במקום דר"ג רואה דבריו[כז].

ומסקנת הגמ' דנח' ביש בלשון זה לשון קנקנים, וכגון שהודה לו מקצת מהקנקנים, ודעת אדמון דכיון יש בלשון זה לשון קנקנים ונחשב מודה במקצת.

אבל בגמ' (שבועות מ:) ר' חייא בר אבא אמר דדעת אדמון דטענו ושעורין והודה בא' מהם חייב, והוסיף דתלמוד ערוך הוא בפיו של ר' יוחנן הא מני אדמון היא. ומבואר דבזה נח' אדמון ורבנן[כח].

והרמב"ן ושא"ר (כאן) כת' דהשיטה מוחלפת מסוגיה דהתם. וכת' דכה"ג איכא טובא בתלמודא [סוגיות סותרות]. אבל **תוס'** (שבועות מ:, והרמב"ן שם בתי' א') תי' דפליגי בתרתי, דדעת אדמון אפי' הודה בכל הקנקנים[כט], דס"ל טענו חטין ושעורין והודה בא' מהן חייב. וס"ל דיש בלשון זה לשון קנקנים[ל]. ורבנן פליגי דלא הוה ממין הטענה, וה"ק דלא מיבעיא במודה בכל הקנקנים דפטרי, דהא אפי' יש בלשון הזה לשון קנקנים פטור [במודה במין א'], אלא אפי' הודה במקצת הקנקנים נמי פטור, דאין בלשון הזה לשון קנקנים.

קמ) **אמר רב שימי בר אשי נעשה כמי שטענו רימון בקליפתו. השיטמ"ק** הק' דעיקר הקו' לר' חייא ב"א מדלא נקט כדים מלאים שמן [וע"ד מש"כ רש"י והראשונים], א"כ בזה לא תי' כלל. ותי' דה"ק נעשה

כד. והש"ך תמה למה ליה להמציא חילוק דק וקלוש שהוא נגד השכל, בין אמר לו מלא עשרה כדין ובין אמר לו עשרה כדין מלאים. ועוד דכיון דהמח' באמר עשרה כדי שמן, א"כ הוא ללא צורך לפרש באיזה לשון מודה אדמון. ומי דחקו לחילוק דק זה דאפי' נימא דתרווייהו כי הדדי נינהו שייך מח' זה. אלא ודאי רבא מילתא דפשיטא קאמר דכשאומר בבורך ל"ש נידון זה.

כה. אך הביא דה**רי"ף** (סג: בדה"ס) גרס מלא עשרה כדי שמן יש לי 'בידך' [ול"ג בבורך]. וכת' דצ"ל דכ"ה גירסת הרמב"ם. [ומ"מ הש"ך תמה בזה].

כו. ומשמע מדבריו דאילו באמת נתכוון לתובעו גם קנקנים מהני, אלא דאינו נאמן. והשתא חוזר וטוען. ויל"ד דלכאורה אי"צ לזה, דה'תביעה' הוה רק במה ששמעו הבי"ד והבע"ד שתבעו, ואף אם נתכוון לתבוע יותר הא לא תבעו. והשתא הוה קדם הודאה לתביעה (וע"ע שבועות מ:).

כז. וק"ק **דתוס'** (ד"ה אי) העמידו דקו' הגמ' משום דקי"ל כאדמון.

כח. ופסק כחכמים, ודלא כחזקיה (קט.).

כט. מדלא נקט במתניתין והודה לו מקצת קנקנים.

ל. וביאר מדלא קתני מתני' פלוגתייהו בחטין ושעורין [או בשור ושה, וכדאי' בברייתא שם] ונקט כדי יין וכדי שמן משמע דפליגי [גם] ביש בלשון הזה לשון קנקנים. וכן מדקאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון, ואי פליגי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן, א"כ מאי רואה אני את דברי אדמון, הא ר"ג סבר דאפי' בטענו חטין והודה לו בשעורין מחייב.

כמי שטענו רימון בקליפתו וכי קאמר עשרה כדי שמן הויא ליה כאלו אמר מלאים[לא].

אך מדברי **התוס'** (סוד"ה שמע) מבואר דקו' הגמ' לרב חייא בר אבא אמאי נקט שמן, ולא שאר מינים. [ולא משום דלא קתני כדים מלאים].

ותוס' (שבועות מ:) כת' דקי"ל דטענו חטין ושעורין והודה בא' חייב שבועה. דקי"ל כרב נחמן בדיני, וכ"ד רב פפא דהוא בתרא. **והרי"ף** (בסמוך) כת' דזהו הא דאמרי' דקי"ל כיוצא בו דאדמון, בטענו חטין ושעורין והודה בא'. וכר' יוחנן דהא מני אדמון[לב].

אבל **תוס'** הביאו **דר"ח** (בסוגיין) פסק כר' חייא בר אבא[לג].

פשט לו את הרגל

קמא) **ופשט לו את הרגל. פרש"י** בפי' הא' לשון בזיון, שאינו חש לדבריו[לד]. ועוד **פרש"י** שאין לו מה ליתן[לה]. **והראב"ד** (הו' בריטב"א ור"ן) פירש שהלך לו[לו].

ור"י (בתוס' קט. ד"ה תשב, בחד תי') העמיד את המשנה אך באופן שהחתן אינו רוצה לטרוח להעמידו בדין, ואפ"ה לחכמים תשב עד שתלבין ראשה[לז]. וצ"ל דבזה קאי אדמון דכופין כנוס או פטור [ואף בי"ד אינם טורחים לתבוע את האב לדין[לח]].

אבל **רשב"ם** (בתוס' הנ"ל) העמיד באופן שהאב לא נתחייב ע"פ דין. דאי נתחייב ע"פ דין כופין את האב לתת. ועוד כת' **ר"י** דאיירי כשאין לאב לשלם. ועד"ז כת' **ה"ה** (כג טז) בשם **הרשב"א** דאיירי דוקא כשהלך ולא הניח כאן נכסים, אבל בשיש לו נכסים יורדין לנכסיו ונותנין לזה, לפי שהן דברים הנקנין באמירה [ע"ע בסמוך].

וכן **הפנ"י** כת' דנפק"מ בין לשונות רש"י אי איירי שאין לו נכסים, אבל היכא דהאב כאן ויש לו נכסים ואינו רוצה ליתן [באופן שנתחייב ע"פ דין]. ועד שנכוף את החתן לכנוס או לפטור [לאדמון], נכוף את האב לפרוע.

והריא"ז (לעיל ו ב, בשלט"ג כט. בדה"ר) כת' [דאף כשלא פשט את הרגל], אינו יכול לומר לו תכנוס ואח"כ אתן לך, אלא נותן לו מה שפסק ואח"כ כונס. ואם רצה ליתן לו על ידי שליש הרשות בידו. והדרכ"מ סיים דאין לאדם לריב משום הנדוניא ואם עושה כן אינו מצליח [וע"ע ב"י (ס"ס סו) ורמ"א ב א].

קמב) **תוד"ה הפוסק.** מוקי לה בירושלמי כשפסק במעמדה[לט] וכו'. ואף רבנן מודו לעיקר סברת אדמון דשייך סברת מה אני יכולה לעשות, אלא דס"ל דהיכא דפסק במעמדה אף היא מחוייבת בדבר. [ולפ"ז נח' היכא דפסק במעמדה, האם נחשב כמו שהיא עצמה פסקה].

לא. וביאר ואין דרך מי שתובע מחבירו רמון לפרט לו רמון בקליפתו וכן כשאדם שואל רמון מחבירו אינו אומר לו רמון בקליפתו אלא רמון סתם. ורבנן סברי דלא דמיא דסוף סוף תרי מילי נינהו. וכת' דרבינא הק'

לב. וצ"ב דהרי"ף (כאן) הביא מח' דיש בלשון זה לשון קנקנים, א"כ לא נח' בזה.

לג. [אך תוס' הביאו דר"ח (בשבועות) ס"ל דחייב שבועה]. ובהג' מיימוני (טוען ג יא) הביא דספר החפץ פסק דפטור, וראייתו מדקאמר במסקנא (בשבועות) הא מני אדמון היא. [וצ"ב דקי"ל כאדמון, ולגמ' שבועות דנח' בזה, א"כ טענו חטין ושעורין צ"ל דחייב שבועה].

לד. ופרש"י טול טיט מע"ג רגלי [דבר שאינו שווה כלום, אלא בזיון בעלמא]. **ורש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) הביא לישנא אחרינא כאדם שמתלוצץ בחבירו וטופח לו רגלו, ואומר לו אפי' מן הטיט של תחת רגלו אינו נותן לו.

לה. וז"ל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כלומר אם היית תולה אותי ברגל על העץ איני נותן לך כלום. ועוד הביא ל"א שאמר לו טול רגלי שאין לי מה שיתן לך.

לו. ועד"ז כת' **הרמב"ם** (בפיה"מ) דפירוש אריכות העדרו. וכ"פ **הרמב"ם** (כג טז) שהלך האב למדינה אחרת.

לז. וכ"כ **תוס'** (קידושין ט:) וא"ת למה תשב, ישאנה ויקרא חמיו לדין כיון דהן הן דברים הנקנין באמירה. וי"ל שהחתן אינו רוצה לטרוח בב"ד ולמיקם בדינא.

לח. ואפשר דהבת אין לה זכות לתבוע את אביה, והיכא דהבעל אינו תובע, אף בי"ד אינם רשאין להתערב בדבר. וכופין להוציא. [ודלא כרשב"א]. [אך תוס' (קידושין) הק' דיתבענו לדין לאחר שנשאה. וי"ל דכל זמן שלא נשאה אינו יכול לתובעו בדין, דדברים שנקנים באמירה הוה בתנאי שתנשא. ובזה תי' דאינו חייב לישאנו כשיצטרך אח"כ להעמידו בדין].

לט. ותוס' דייקו כן מקו' הגמ' (בסמוך) איפכא איבעי ליה למימר. [**והמהרש"א** הביא דתוס' ס"ל דקאי אמשנה, ודלא כרש"י שם דקאי אברייתא]. וכ"כ **המרדכי** (רעו) בשם **הר"ם** (תשובות מיימוני נשים כח) דהיינו דאמר בגמ' דידן איפכא מיבעי ליה. אבל **הב"י** (נב) העתיק את דברי המרדכי דבגמ' דידן איפכא, דהואיל ופסק במעמדה הו"ל כאילו היא עצמה פסקה. [ומשמע דכוונתו דדעת הגמ' דידן דהיכא דפסק

דף קט.

קמג) **תשב עד שתלבין**[א] **ראשה. רע"א** (בשו"ת חת"ס קנב) ביאר דאף דארוס נשתעבד לישא בהגעת זמן, ואם אינו רוצה לישא יש צד (לעיל סד.) דיש לו דין מורד. מ"מ כיון דאין נותנין לו מה שפסקו לו אינו יכול לכופה לכונסה.

וביאר דהוה כמו שנים שנתקשרו זה לזה לעשות כך וכך, דאם זה אינו מקיים ההתחייבות גם השני אי"צ לקיים ההתחייבות. וה"נ זה קישר עצמו לנשאה בזמן ההוא הוה כתלאו זה בזה, וההתחייבות לנשאה הוה לאחר סילוק מה שפסק.

ובשו"ת מהר"ם (ליקוטים תקנז, הו' בשלט"ג למרדכי ערה, ובדרכ"מ נב ב) כת' דלאחר שנשאה אינו יכול לבגוד באשתו. [ודייק מלשון אדמון או כנוס, דאיירי דוקא היכא דעדיין לא כנסה]. וביאר דהיכא דכנסה סבר וקביל ונתחייב לה בשאר כסות ועונה, ולכבדה כמשפט הבנות, כפי שנתחייב בכתובה.

ויש **אחרונים** שנקטו דהוה מטעם מחילה, דסבר וקביל[ב]. **והחת"ס** (קנ, והו' בפתח"ת נב) כת' דאף דלא מחל את גוף הממון[ג] שאביה נתחייב, מ"מ נתרצה להתחייב לאשה כל תנאי הכתובה. **ורע"א** (בחת"ס קנב) כת' דחיובי הבעל [בנשואה] לא תלי בהתחייבות שיכניסו לו [ולא נחשב דתלו זה בזה]. והוא לא עשה תנאי כשכנסה[ד]. ועוד כת' דלא פקע חיוב העונה.

והאחרונים הק' דכיון דקי"ל כאדמון, א"כ מאי נפק"מ בזה[ה]. **והפוסקים** (ב"ח נב, והו' בחלק"מ שם ה ובי"ש ד) תי' דנפק"מ דאף היכא דהיא פסקה על עצמה לאחר שנשאה מחוייב.

קמד) **אדמון אמר וכו' מה אני יכולה לעשות, או כנוס או פטור. רע"א** (הנ"ל) ביאר דאף אדמון מודה דאינו חייב לכונסה [כיון דהאב לא העמיד מה שפסק]. אלא דאדמון ס"ל דאינו רשאי לעגנה.

והפלאה דן אי איירי דוקא בבאה מחמת טענה [וע"ד הא דאי' (לעיל סד.) דארוס שאינו כונס לא נחשב 'מורד' אא"כ באה מחמת טענה. ועוד כת' ההפלאה דמ"מ הארוס יתחייב לה מזונות, וכדין הגעת זמן. [ואף דאינו כונס מחמת שאינה מכניסה לו נדוניא, היא אנוסה בדבר, שאין לה מה ליתן[ו]]. אך **האחרונים** דחו דהתם קאי דוקא לענין אגרת מרד, היכא דמאחר מלכונסה, אבל מ"מ אינו רשאי לעגנה שלא ע"ד לכונסה, ולמנוע כל עניני אישות (ע' תוס' יבמות סה:).

והמשנ"ל (כג טז בשם משפטי שמואל עה, והו' בפתח"ת נב ב) כת' דאפי' נשבע לכונסה אינו חייב, ורשאי לגרש, דלא נשבע אלא ע"ד הנדוניא.

ורע"א (בח"') כת' דעכ"פ אי"צ ליתן לה כתובה [אף למ"ד דיש לארוסה כתובה], דיכול לומר לא שעבדתי נפשי רק אם יקיים הפסיקה.

קמה) **שם. המשנ"ל** (שם) הביא **שו"ת פני משה** (א עז) דכה"ג רשאי לגרשה בע"כ [כשהאשה רוצה להתעגן], דכה"ג לא תיקן ר' גרשם שלא לגרש בע"כ[ז].

במעמדה אף אדמון מודה, וכאילו היא עצמה פסקה. **והאחרונים** הק' היכן מצא כן בגמ' דידן דפליג אירושלמי. ולכאורה ט"ס הוא].

א. כ"ה במהד' וילנא [בין ברישא ובין בסיפא]. ובמשנה שבמשניות הגירסא עד שילבין. **והתוי"ט** כת' דלגירסא שתלבין ברישא, יש לגרוס בסיפא אשב עד שאלבין. [דקאי על האשה, ולא על הראש].

ב. ודנו נפק"מ היכא דהטעהו, שאמר לו שכבר נתן לו את הנדוניא, וכנס ע"ד כן. ואח"כ נתברר שלא היה.

ג. וכ"כ **הבי"ש** (נב ד).

ד. וביאר דמשום אומדנא לא עושים מעשה חדש, לעשות ענין תנאי לפטור עצמו.

ה. ובאמת המהר"ם סיים ועוד דקי"ל כאדמון. [אך ע' בשו"ת מיימוני (נשים כח) דמבואר דהיכא דאף עכשיו האשה אינה מעמדת חיובה תשב עד שתלבין ראשה, דהבו דלא להוסיף על דברי אדמון].

ו. אך לדברי המשנ"ל (הו' בסמוך) אינו חייב לכנוס [ואפי' נשבע] א"כ לכאורה אין לה מזונות. [וכן לדברי רע"א דאין לה כתובה].

ז. ורע"א הביא **דהמהרי"ק** (ס"ס סג) כת' דבפשטו לו את הרגל, ונתברר בטובי העיר שהם מעוותיה אותו, יש להתיר לגרש בע"כ. או לישא אחרת. [ורע"א כת' דמ"מ לאחר שנשאה אינו יכול לגרשה בע"כ].

ורב א' פסק דאף נשאה יכול לגרש בע"כ, וכדאי' בסוגיין 'או פטור' דלא הוה בכלל הא דאי' (גיטין צ.) כל המגרש את אשתו ראשונה מזבח מוריד דמעות [**והרמ"א** (קיט ג) הביא דהיינו במגרש בע"כ]. א"כ מסתבר דאף ר' גרשום לא תיקן בזה. והשיבת ציון ורע"א ועוד אחרונים האריכו לדחות דבריו. **ורע"א** כת' די"ל דהמשנה לא איירי כשרוצה להתעגן. ועוד דתקנת רגמ"ה לא תלי בסברא זו. וכיון דנשאה נתחייב שאר

והאחרונים (שיבת ציון פח הו' בפתח"ת נב ב, שו"ת רע"א בחת"ס הנ"ל) האריכו לחלוק בזה.

קמו) **שם.** ורבא (בגמ') ביאר דכופין את הבעל ליתן גט. **והאחרונים** הק' לצד בתוס' דאיירי שפסקו כן בשעת קידושין, א"כ נימא דהוה תנאי בגוף הקידושין. וכיון דלא נתקיים התנאי תצא בלא גט[ח]. **והפלאה** תי' דאילו הבעל תובע לבטל הקידושין מהני. אלא דהכא הבעל רוצה בקידושין, וממתין לכשירווח. ואף אי קבעו זמן בתנאי, מהני מחילת הבעל להרוויח לאביה זמן[ט]. ועוד דן ההפלאה דשמא צריך גט עכ"פ מדרבנן [ע"ד הא דאי' כתובות עג:].

אבל **רע"א** (בשו"ת חת"ס הנ"ל) דייק דלא אמרי' דהוה מקח טעות, לומר דאדעתא דהכי לא קידש. [ועפ"ז הוכיח רע"א דאף בנישואין לא אמרי' דאדעתא דהכי לא נשא, לענין שלא יתחייב בשאר כסות ועונה[י]. ועי"ש שדן מהגמ' (לעיל עג:)].

קמז) **שם. הרמ"א** (נב א) הביא מה**שלט"ג** (סד. בדה"ר) בשם **הריא"ז** דאם יש בידה מעות, רשאי לעגנה עד שתתן[יא]. **והדרכ"מ** (שם) הק' דבמשנה היא לא פסקה, אלא שהאב פסק להכניס לה, והיא אינה חייבת בחיובו של האב. אך הביא דמ"מ משמע **בתשו' מיימוני** (נשים כח) דכל זמן שהאשה יכולה לקיים מה שאביה פסק[יב], אינה יכולה לתבוע כנוס או פטור. ודייק כן מלשון המשנה מה אני יכולה לעשות[יג].

קמח) **מתני' דל"א כי האי תנא וכו'.** דלתנא דמתני' היכא דפסקה לעצמה אף אדמון מודה דתשב עד שתלבין ראשה [ע"ע בסמוך]. ותנא דברייתא ס"ל דאף במה שפסקה לעצמה טוענת דהוה מחמת שסבורה דאביה מכניס לה. **והרשב"א** (בשיטמ"ק) כת' דה"מ כשפסקה בפני אביה, ושתיקתו כהודאה. אבל בפוסקת שלא בפני אביה, ואביה לא פסק לה כלום. א"כ ודאי דאינה יכולה לומר שסבורה שאביה יתן. ולכו"ע תשב עד שתלבין ראשה.

והרי"ף (סד. מדה"ס) כת' דהשתא דתיקנו ליתן למורדת גט לאלתר[יד] א"כ אפי' פסקה איהי אמרי' ליה או כנוס או פטור. וכייפינן ליה ליתן גט בעל כרחיה. **וה"ה** (כג טז) דייק דה**רמב"ם** לא ס"ל כן, דתקנת מורדת הוה דוקא באשה שאינה רוצה בבעל, כגון האומרת מאיס עלי או בעינא ליה ומצערנא ליה. אבל זו שאומרת לו לכנוס היאך תקרא מורדת.

קמט) **תוד"ה תשב.** פרשב"ם וכו' וכי ה"ג קאמר הכא תשב עד שתלבין ראשה, ולא מצי תבע ליה בדינא. **ותוס'** (קידושין ט:) כת' דלפ"ז יש חידוש דאף

כסות ועונה, וכמ"ש הרמ"א, ומש"ה הוה בכלל תקנת רגמ"ה. וע"ע חת"ס (שם קנ וקנא בזה).

ח. והפלאה העלה צד דאיירי דוקא היכא דהאב הוא אנוס, דאין לו מעות. וביטול תנאי באונס לא אמרי' [ואכמ"ל].

ט. **והפלאה** הק' דא"כ כשבאין לכוף, ל"צ שיתן גט, אלא יכופו שיתבע את המעות. ועי"ז יתבטלו הקידושין בלא גט. וכת' דדוקא בברייתא דקטנה שפסקה לעצמה, ואיירי שהאב קידש והבת פסקה. וכה"ג לא הוה תנאי בגוף הקידושין, ומש"ה צריכה גט. אך הביא דברמב"ם מבואר דאף במשנה צריכה גט.

י. ולכאורה כוונתו דיש מקח טעות על החופה והנישואין, דכיון דפשט את הרגל בטלו הנישואין והוה ארוסה. [ובזה דחה דמ"ש דלא אמרי' דהוה מקח טעות על האירוסין, א"כ אף על הנישואין]. אך **רע"א** (לעיל מה.) דן דל"ש מקח טעות בחופה, דחופה ליתא בשליחות ומש"ה ליתא בתנאי (כדלעיל עד.), וה"נ ל"מ מקח טעות.

יא. אך **הב"ח** (והו' בחלק"מ נב ד, ובי"ש ג) דחה דהריא"ז קאי בפסקה לעצמה [ועד"ז בהג' פרישה בפסק במעמדה]. וכן היא **בפסקי הריא"ז** (יג ג) אברייתא, שכת' דין פסקה לעצמה [ופסק כברייתא, וכבעה"מ], וע"ז כת' דאם יש בידה ליתן ואינה נותנת הרשות בידו לעגנה כל זמן שירצה. [ופשוט הוא].

יב. **והמהר"ם** (בתשו' מיימוני) איירי כשהיה נידון האם הבעל ילך אחר האשה, או שתצא האשה למקום הבעל. וכת' שהאשה צריכה לילך אחריו, דבזה ל"ש מה אני יכולה לעשות. ולא נחשב שמעגנה לגמרי.

יג. [ולכאורה מבואר דאינה מוגדרת 'עגונה' כל שיש לה אפשרות להסתדר, אף בדבר שאינה חייבת ע"פ דין. אך לולי דבריו כל חיוב ממון שאינה חייבת ע"פ דין נחשב דלא אפשר, וכופין שיוציאנה].

יד. הו' **בתוס'** (לעיל סג: סוד"ה ואינהו) דר' שרירא גאון שתקנו בימיו לתת גט לאשה לאלתר, ודלא כגמ'. וע"ע שא"ר לעיל שם. ויש ראשונים שהביאו תקנת הגאונים דוקא במאיס עלי. **וה"ה** (שם) כת' דפשטה הוראה בארצותנו שאין כופין את הבעל לגרש מורדת. (רציין למש"כ יד ח, וע"ע רא"ש ה לה ועוד ראשונים). וכל שכן בדין זה דפסקה על עצמה מעות, שאין כופין אותו לגרש [ודלא כרי"ף].

דלא עמדו וקידשו מתוך התנאי, מ"מ מאחר שהסכימו על כך תשב עד שתלבין.

קנ) **בא"ד והלשון משמע כן, ועמדו וקדשו משמע מתוך התנאי.** [ומשמע דתוס' לא חלקו על רשב"ם בדין זה, אלא דניח"ל להעמיד את המשנה אף בעמדו וקידשו מתוך התנאי]. ועד"ז כת' **תוס'** (לעיל נג.)[טו]. אבל **תוס'** (קידושין ט:) דחו דאין ראיה מלשון עמדו. דכ"ה אורחיה דגמ'. וכמו קטנה שלא מיאנה ועמדה ונשאת (יבמות קח.).

קנא) **בא"ד וקשה לי מירושלמי וכו' ופריך ולאו דברים הנקנים באמירה הן וכו' ומאי קשה וכו' דמיירי בשלא עמדו וקדשו מתוך התנאי וכו'.** ומשמע בירושלמי דבמשנה איירי באופן שנתחייב לשלם, וכדין דברים הנקנים באמירה. ותוס' דחו דמ"מ במשנה (לעיל סו.) משמע דהנידון משום שנתחייב ע"פ דין [וכגון דעמד וקידשה מתוך התנאי], מהא דקאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן[טז].

אך צ"ב דנימא דאיצטריך סברא זו, שלא יוכל לומר תשב עד שתלבין ראשה [שמעגן אותה עד שהאב יכניס הנדוניא[יז]], וכמ"ש **רש"י** (לעיל סו.). אלא דה**ראשונים** (שם) הק' דקי"ל כאדמון דיכול לומר או כנוס או פטור[יח].

ו**הרשב"א** (ושא"ר לעיל סו.) הוכיחו דהנידון במשנה אי היבם יכול לתבוע את הממון מהאב. וקמ"ל לאחיך הייתי רוצה ליתן דאינו חייב. **ורע"א** כת' עוד נפק"מ האם יוכל לגרש בלא כתובה.

קנב) **בא"ד ור"ש[יט] בירושלמי מוקי וכו' ומתני' דהכא בנישואין שניים[כ].** [וע"ד דברי רשב"ם דאיירי במשנה באופן דאינו מחוייב ע"פ דין].

קנג) **תנא בד"א וכו'. פרש"י** אברייתא קאי. אבל **תוס'** (קח: ד"ה הפוסק) דייקו דהך בד"א קאי אף אמתני', וע"פ הירושלמי דאיירי דפסק במעמדה.

קנד) **כופין למאן, אילימא לאב, איפכא מיבע"ל וכו'.**

פרש"י דאיפכא מסתברא, דגדולה [שפסקה לעצמה] תנאה תנאי, ומש"ה שייך לכוף את האב. וצ"ב אמאי יתחייב האב לקיים את התנאי של בתו. וכה"ק ה**ראשונים** בשיטמ"ק.

ו**הרשב"א** (בשיטמ"ק) כתב דקאי אבת גדולה שפסקה לפני אביה, והאב שתק [א"כ יש צד שנחשב שקיבל עליו[כא]]. אך ה"מ גדולה, דתנאה תנאי והאב שתק. משא"כ קטנה אין בדבריה כלום [ומש"ה שתיקת האב אינו כלום].

ו**הרש"ש** כת' דאין צד לחייב את האב[כב], אלא דהגמ' מק' דהסברא להיפך, דכ"ש קטנה ל"ש חיוב. **ותוס'** (קח: בסוה"ע) ביארו דקאי אמתני', היכא דהאב פסק במעמדה.

קנה) **אפי' בברייתא. פרש"י** כשפסקה היא עצמה.

ועפ"ז ה**בעה"מ** פסק כברייתא דאפי' פסקה לעצמה, ודלא כמשנה[כג]. ודלא כרי"ף שפסק בזה כדברי המשנה. **ותוס' ושא"ר** הק' האיך אפשר

טו. תוס' כת' דדוקא עמדו וקידשו מתוך התנאי, לאפוקי חזר בו קודם קידושין. אך י"ל דאף קידש לאחר זמן [ולא הזכיר התנאי וגם לא חזר בו] נחשב עמד וקידש וקנה.

טז. ועפ"ז הירושלמי לא קאי ע"פ מתני' דידן, והכא י"ל דאיירי באופן דאינו מחוייב ע"פ דין.

יז. ויל"ד דשעבוד יבם הוה בגדר אשה הקנו לו מהשמים, וחייבתו תורה מצוות יבום או חליצה אף אילו לא יכניסו לו נכסים. ולא דמי לארוסה שקידש ע"ד שיכניסו לו נכסים, אבל ביבם לא הוה מחמת השתעבדות אחיו, ול"ש לומר דהוה בתנאי שיכניסו לו נכסים. [ולכאורה מבואר דהיבם במקום אחיו כיון דכתובתה על נכסי הראשון, ואילו אחיו לא נתחייב בחיובי אישות, אף היבם אינו חייב].

יח. והט"ז (נג) תי' דעת רש"י דבמשנה איירי שהבת תובעת לינשא, ובזה קאמר אדמון דיכולה לומר או כנוס או פטור. אבל האב אינו יכול לתבוע לישא. דכיון דהאב אינו מעמיד חיובו אינו יכול לתבוע נישואין. [וכ"מ בלשון המשנה סו. דאיירי דהבת תובעת].

יט. ה**מהרש"א** גרס ורבי שמע. אבל ה**יפ"ע** כת' דצ"ל ר"ח.

כ. **ותוס'** (קידושין ט:) הביאו כן בשם ר"ת דנקנים באמירה ה"מ בנישואין ראשונים, שהאב משיא את בתו ויש לו קירוב דעת גדול אצל חתנו. ומשנתינו איירי בנישואין שניים. ועוד היה אור"ת דנקנין באמירה דוקא כשהאב פוסק, אבל אחיה ואמה לא.

כא. ולא נתפרש בדברי הרשב"א האם אליבא דאמת נחשב שהאב קיבל עליו. או דהוה הו"א בעלמא, ואליבא דאמת א"א לחייב את האב, אלא דיש לה טענה דסבורה שהאב קיבל עליו.

כב. וכן משמע לשון רש"י 'אם באת לכוף', דבאמת אין צד לחייבו.

כג. וכ"כ ה**רא"ש** בשם י"א, ו**הטור** (נב) הביא דכ"ה מסקנת הרא"ש. [ע"ע ב"י, ב"ח ופרישה].

לפסוק כאדמון במשנה, ואפי׳ בברייתא. הא סותרין זו את זו[כד].

ותוס׳ דחו דכוונת הגמ׳ דלמאי דתנא דברייתא ס״ל הכי בדעת אדמון יש לפסוק כוותיה. [אבל קי״ל כתנא דמתני׳, ודלא כהך ברייתא].

והרמב״ן פי׳ דלא קאי אהך ברייתא [דפליג אמתני׳[כה]], אלא ה״ק דבכל מקום שימצאו דברי אדמון בברייתא.

העורר על השדה והוא חתום עליה

קנו) **העורר על השדה, והוא חתום עליה בעד וכו׳**

וחכ״א איכד את זכותו. פרש״י שהודה דאין לו עסק בה. ועד״ז כת׳ **תוס׳** (ד״ה אדמון) דהוה דבר הנראה הודאה[כו].

והריטב״א כת׳ דכל היכא שחתם עליו נחשב הודאה, אפי׳ ליכא עדות גמורה[כז]. אך **השיטמ״ק** דייק מרש״י דדוקא עדות המכירה.

ובגמ׳ (ב״ב ל:) אי׳ דהיכא דנמלך בו, ואמר לו לקנות[כח] יכול לחזור ולערער עליו[כט]. דמצי אמר השני נח לי. ואף רבנן מודו, דדיבורא עביד איניש דמיקרי ואמר, ורבנן קאי הכא דוקא עשה מעשה[ל].

ואדמון סבר דאף מעשה עבדי, ואין הלכה כמותו.

והמהרי״ט (א קמט, וב אה״ע א) **הביא** מהגמ׳ (ב״ב) אף לענין שוויא אנפשיה, היכא דעבד מעשה ל״מ אמתלא[לא], אפי׳ אמתלא גדולה דהשני נח לי. אפ״ה אין אחר מעשה כלום. [ומשמע מדבריו דבסוגיין הוה משום גדרי אמתלא].

והשואל ומשיב (חמישאה פג) הביא דמבואר בסוגיין דמהני אמתלא אף בהודאת בע״ד בממון, ונח׳ בזה **הקדמונים** (ע׳ מה שהו׳ בקצות פ א)[לב]. והשו״מ דחה דהיכא דהודה בפני בי״ד ל״מ אמתלא בהודאת בע״ד. אבל היכא דאמר דרך שיחה בעלמא ודאי יכול לומר משטה הייתי. וה״נ סברת השני נח לי מפרש דהוה דיבור בעלמא, ולא הוה הודאה כלל.

קנז) **עשאה סימן לאחר. לרש״י** אף בסיפא איירי שהעורר חתום כעד, אלא דברישא איירי שחתם על שדה זו, דבזה שייך סברת השני נח לי. ואילו בסיפא הוה סימן בעלמא למצרי שדה אחר[לג]. [וכיון דל״ש השני נח לי דנים דהוה הודאה].

ותוס׳ (בע״ב, ושא״ר) כת׳ דבמשנה משמע דאיירי שהעורר עשאה סימן [שמכר שדיהו וכתב שדה זו מיצר], דבמה שעשאו סימן הוה הודאה. [ולא איירי בעד].

קנח) **תוד״ה לא שנו.** וקשה מהא (ב״ב נב.) וכו׳ ראיה בקיום השטר, אלמא דע״י חתימת הדיינים אנו

כד. ותל׳ ר׳ יונה (בשיטמ״ק) תי׳ דהברייתא לא פליג ברייתא אמתניתין בדברי אדמון אלא בדברי רבנן. ותנא דברייתא מוסיף הוא. דאדמון אפי׳ בפוסקת על עצמה פליג משום טעמא דפריש (בברייתא) כסבורה הייתי וכו׳. וביאר דהטעם דקאמר במתני׳ אילו אני פסקתי על עצמי, היינו בפוסקת לאחר מיתת אביה או שפסקה בפירוש מנכסי עצמה. [וכן **בחי׳ הרמב״ן** העלה צד לדחוק כן].

ועוד פי׳ (וכ״כ **הב״ח** נב ד״ה ומ״ש וי״א) אילו פסקתי לעצמי, היינו שפסקה לעצמה שלא במעמד אביה. [וכדברי הרשב״א (הנ״ל) דכה״ג אדמון בברייתא מודה].

כה. דס״ל לתנא דמתני׳ דלא אמרה אדמון אלא בשפסק אביה, וכן רק בזה ר״ג ראה דבריו. וקי״ל כמתני׳ ונדחית דין הברייתא.

כו. ולכאורה הוה מגדרי הודאת בע״ד, ולא משום שיש הוכחה מתוך דבריו.

כז. והריטב״א (ב״ב ל: בשם מורי) דאף בלא מעשה החתימה, אלא כל שהדבר נגמר בזה, וה״ה לעדות על פה או אם נכנס ערב במקח. וע״ע רמ״ה (שם אות לד).

כח. והסמ״ע (קמו לט) כת׳ דמ״מ לאו שפיר עבד שנתן לו עצה לטובתו ומכשילו ומציל ממון שלו בממון חבירו, ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד, ע״פ הספרא קדושים פרשה ב יד), ולא תשגה עור בדרך (דברים כז יח).

כט. והמרדכי (ב״ק קטז) הק׳ שיתחייב מדין מראה דינר לשולחני, שהכשילו בעצתו לקנות שדה גזולה. ותי׳ דהכא אית ליה לאשתמוטי ולא לסמוך על דבריו. וע״ע תומים (קמו יט).

ל. בפשוטו חתימה נחשב ׳מעשה׳. [ועפ״ז היכא דנתן לו עיצה בכתב אפשר דמחוייב בו]. אבל רשב״ם (שם) כת׳ דמעשה הוה לסייעו ללוקח לקנות שדהו.

לא. והביא ראיה לדברי **הרשב״א** (תוה״ב ז ב ח. בדה״ס, הו׳ בר״ן לעיל כב. וטור יו״ד קפה) דהוחזקה נדה בשכינותיה ל״מ אמתלא. וביאר דהוה משום דעבדא מעשה.

לב. דעת **מהר״ש הלוי** (חו״מ כ,כא) **והרשד״ם** (חו״מ פ) דבהודאת בע״ד מהני אמתלא, כ״ש מאיסורין. **והמהר״א חסון** פליג דל״מ אמתלא. **והרא״ה** (לעיל כב.) כת׳ דהאומרת הנתקדשתי לפלוני ל״מ אמתלא דלאו כל כמינה לחוב לו ולהפקיע עצמה ממנו. **והחלק״מ** (קטו כב) הביא מדבריו דל״מ אמתלא בממון, דהודאת בע״ד כק׳ עדים.

לג. והרמב״ן כת׳ דאין פי׳ משנתינו כך, אך אמת הוא לדינא.

יודעים שהשטרות שלו הם[לד] וכו'. **והרמב"ן** (ב"ב שם) תי' דמ"מ אורחא דמילתא לקרוא, ואילו קראו וחזו לא היה מקיימים אא"כ יבררו היטב. א"נ צריך עכ"פ לקרוא שם המלוה, שאין בי"ד נזקקין לקיים שטר אלא ללווה[לה]. ועי"ש פי' נוסף בסוגיה שם.

ועוד תי' **השיטמ"ק** דגבי דיינים סגי שעדים יאמרו לפניהם עיקר השטר. דאילו גבי עדים צריך שיקראו בעצמן דאל"כ הוה עד מפי עד. אבל דייני הקיום סגי שיאמרו להם העדים עיקר הדבר, פלוני מכר לפלוני שדה פלוני. וכן אינהו כשיקראו השטר לא קפידי לידע אלא עיקר הדבר בלחוד, ולכך לא איבד את זכותו[לו].

דף קט:

קנט) **אבל הדיינים חותמין אע"פ שלא קראוהו. תל' ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דמ"מ היכא דנתברר שקרא השטר קודם שחתם בקיום, א"נ דיין שהעידו העדים לפניו על פה וקבל עדותם וחתם עליה אבד את זכותו.

והריטב"א (והר"ן לרי"ף בשם הרא"ה, ובשיטה לר"ן בשם הרמב"ן) כת' דמ"מ הדיינים צריכין לראות שמות בעלי הדבר, כדי שלא יקיימוהו בקרובים לבעלי דבר. אבל **הרשב"א** (ב"ב קנט., הו' בשיטה לר"ן כאן) הוכיח מכאן דמהני עדי קיום ודייני קיום קרובים זה לזה[א].

והריטב"א דחה דהיכא שכתבו באשרתא בפירוש שמות המעידים מהני אף כשלא קראוהו כלל.

קס) **תוד"ה עשאה. ובירושלמי משמע כרש"י וכו'**

ולא סוף דבר שעשאה[ב] סימן לאחר, אלא אפי' עשאה אחר לאחר, והעורר חתום בעד וכו'. [כ"ז מדברי הירושלמי כאן]. ותוס' הביאו דאיירי שהעורר חתום בעד, וכפרש"י. אבל **הרמב"ן** הביא מהירושלמי דלא כרש"י, דמשמע דהמשנה איירי שעשאה [העורר] סימן לאחר. וקמ"ל הירושלמי דאפי' אחר לאחר והעורר חתום עד. [אך המשנה לא איירי כה"ג].

קסא) **למימסר מודעא. השיטמ"ק** כת' פי' הודעה, שיודיע לעדים סבת שתיקתו. ואינו כשאר מסירת המודעות שבש"ס דמידי שנאנס.

קסב) **אי הוה אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר תלם א' עשיתי לך. פרש"י** שלא היה למחזיק זכות בה אלא לפי שעשאה אביהן סימן בשמו של מחזיק. משמע דהמחזיק ישב בשדה[ג]. וכ"כ **הראב"ד** (הו' בראשונים) דטענת תלם א' מהני אף כשהשדה מוחזק ביד אחרים, כיון דאין להם עדי חזקה. [ודוקא טענת חזרתי ולקחתי ממך הראשונים פי' דאיירי שחזר אביהם וישב בה, ע' בסמוך].

אבל **ר"ח** (הו' ברמב"ן ורשב"א) כת' דהבן אינו יכול לומר תלם א' עשיתי לו אלא כשהשדה ברשותו[ד].

קסג) **שם. תלם א'. הרא"ש** הביא בשם **ר' יונה** (וכן הרשב"א בשיטמ"ק) דדוקא כשיש בתלם ט' קבין, דכיון שכותבין מצר מזרח שדה פלוני, פחות מט' קבין אין שם שדה עליו. **והרמב"ן** חילק דאי אמר מצר פלוני ראובן, א"נ 'קרקע ראובן' אין לו אלא תלם קטן. ואי אמר 'שדה' של ראובן יש לו תלם של בית ט' קבין. בפחות שבלשונות. **והריטב"א** כת' דאף כשאומר מצר פלוני, דוקא כשהוא תלם קבוע מסוים לעצמו יכול לטעון כן. וע"ע תלמידי ר' יונה בשיטמ"ק.

וההפלאה כת' דאף דקי"ל דהמוכר שדה סתם קנה את כל השדה [ולא רק ט' קבין]. אלא דהכא אתינן עלה רק מחמת הודאתו, ואין ראיה מההודאה יותר מזה.

לד. ופרשב"ם (שם נב:) דכיון דקיימוהו בי"ד בדקו השטר וחקרו ועמדו על אמיתת הדבר שכל הכתוב בשטר אמת הוא.

לה. כדאי' (ב"מ כ:) לוה לא מקיים שטריה. וסיים ולא דייקי.

לו. וכת' דתוס' [שהקשו מהגמ' ב"ב] לא פירשו כן, אלא נקטו שהדיינין אין מעידין אלא על חתימת העדים בלחוד.

א. והר"ן (לעיל כח. יב: בדה"ר) הביא בזה מח'. [וע"ע מרדכי שם].

ב. כ"ה לפנינו בירושלמי, וכן **הב"ח** מחק בתוס' 'העורר', וכן מוכח בתוס' שפי' את הירושלמי ע"פ דעת רש"י. אבל **הרי"ף** (ועוד ראשונים) העתיק דברי הירושלמי לא סוף דבר עשאה העורר. [ודלא כרש"י, וע"ע מהרש"א].

ג. והלשון 'הב ליה מיהת' היינו להניחו ביד המחזיק, ואף שהקרקע בחזקת מ"ק.

ד. והרמב"ן חלק דאפי' זבין ליה בפנינו אין הלה זוכה אלא בפחות שבלשונות.

קסד) **תוד"ה אמר.** אביי לא היה זכור בדברי ר' יוחנן

וכו' היה הוא עצמו טוען בשביל היתומים. וכה"ק **הראשונים** אמאי לא טעין אביי כך בשבילם דהא טענינן ליתמי מה דהוי מצי טעין אבוהון. ועוה"ק **השיטמ"ק** דבשעה שטען האפוטרופוס תלם א' היה לאביי לטעון שהיה טוען חזרתי ולקחתי, ולא יפסידו אפי' תלם[ה].

והרשב"א (הו' בר"ן לרי"ף וכן השיטה לר"ן) **תי' דבי"ד** אינם טוענין בשבילם במקום אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים, עד שיראו אם יטעון האפוטרופוס ברי בשם המת[ו]. ומיהו אפי' לא טעין האפוטרופוס, היה אביי טוען אותה בשביל היתומים. וכת' דכן הדין בלוקח אף דקי"ל טוענין ללוקח, אין טוענין לו עד שיראו בי"ד אם יטעון בברי מה שיטעון.

וכ"כ **בפסקי הרא"ש** דאע"פ שבעלמא טוענין ליורש, אבל היכא דיש אפוטרופוס ראוי הוא שהדיין ימתין עד שיטעון האפוטרופוס. ואביי אמר 'איבד זכותו'[ז] כדי שישיב האפוטרופוס אם יודע להשיב. אבל אם האפוטרופוס לא היה יודע להשיב, היה אביי טוען ליתומים כדברי ר' יוחנן.

והתוס' הרא"ש כתב דאביי אמר כן לחדד האפטרופוס, לראות אם יטעון בעצמו.

ועוד תי' **בשו"ת הרא"ש** (פו א, הו' בקצות קח ה) דטענה דלא שכיחא לא טענינן ליתומים[ח]. ואפ"ה אם האפוטרופוס טוען כן, טענתיה טענה. אבל הדיין אין לו לטעון בשביל היתומים [בשהאפוטרופוס לא טען]. והביא ראיה מסוגיין דאביי אמר האי דמוקי אפטרופוס נוקי כי האי דידע לאפוכי בזכותא, וכן מעיקרא אביי אמר זיל הבו ליה ואבד את זכותו, ולא טען ליתום[ט].

קסה) **רש"י ד"ה נאמן.** דהפה שאסר הוא הפה

שהתיר וכו' אין לזה זכות באותו תלם אלא על פיו וכו' והרי חזר ואמר לקחתי. **ותוס'** (ב"ב ל., וכן תוס' דידן) חלקו דלא אמרי' מיגו למפרע, ואינו נאמן עכשיו ע"י מה שהיה יכול לטעון תחילה[י]. [**ותוס'** (שם ולעיל פה. והרא"ש כאן[יא]) הביאו כן מהגמ' (סנהדרין לא:) דאיתחזק בבי"ד שוב אינה נאמנת אי בעי קלתיה[יב]].

ועד"ז הק' **הרמב"ן** דהשתא לית ליה מגו[יג].

ה. ותי' דשמא מעיקרא לא היה נראה בעיניו דבר חשוב ולכך לא רצה לטעון חזרתי ולקחתיו. [וצ"ב]. ועוד כת' דכיון שהאפוטרופוס הקדים וטען טענת התלם, וזו היא טענה רחוקה ולא טענינן לה. ולכך אביי לא טען בעבורם טענת חזרה.

ו. ומש"ה א"ל זיל הב ליה מיהא תלם א' לראות אם אמר טענה זו בשמא או ששמע כן מפי האב.

ז. אבל בפשוטו מה שאמר איבד זכותו משמע דלא טענינן להו.

ח. וביאר דמידי דלא שכיח לא טענינן להו ליתמי, וכל שכן בדבר הניכר לדיינים שהוא שקר לא טענינן להו. וגם האפטרופוס של היתומים אסור לטעון ליתומים דבר שנראה לו שהוא שקר, משום שנאמר מדבר שקר תרחק. אך דבר דלא שכיח כולי האי, אבל אינו ניכר כל כך שהוא שקר מהני טענתו. [ומבואר בר"ש דהטעם דלא טענינן מידי דלא שכיח, משום 'מדבר שקר תרחק'. ולא משום שלא נתחדש טענינן אלא בטענה דמסתבר].

ט. ודוחק דאביי לא נזכר הני שתי מימרות דר' יוחנן עד ששמע דברי האפוטרופוס.

י. ותוס' (ב"ב) פי' דכיון שכבר הודה, תו לית ליה מיגו. ואין להאמינו במאי דקאמר השתא מתוך שהיה יכול לשקר בתחילה קודם שהודה, דלא הוה מסיק אדעתיה שהיה זקוק לטענה זו.

יא. **והאחרונים** (תומים כללי מיגו קח, גר"א חו"מ פב כללי מיגו ה א) הביאו דאף הרא"ש סבר דמיגו למפרע לא אמרי'. ואף דהרא"ש (לעיל פה. ט ה) לכאורה משמע דס"ל דאמרי' מיגו למפרע. [ובס' נתיבות משפט (אלגאזי כו ג שיט: מדה"ס) תי' דדעת הרא"ש דמיגו למפרע לא אמרי' היכא דסותר קצת לדבריו הראשונים, שהוציא שטר חוב הוא בחזקת שלא נפרע. אבל היכא דאינו סותר, אלא מוסיף ומפרש דבריו מהני מיגו למפרע].

יב. **והשיטמ"ק** הביא **דבפי' הרמב"ם** (סנהדרין לא:) הביאו בשם **ר' יהוסף הלוי** דלא הוי מיגו אלא אם הסמיך דבריו ולא הפסיק, אבל הפסיק לאו מגו הוא. וכגון שהוציא הבגד ואמר של פלוני הוא, ולאחר זמן אומר כך וכך יש לי עליו דלא הוי מיגו.

יג. **והרמב"ן** הוסיף דאטו מי שהודה דשדה זו של אביך היתה, וכי יהא נאמן לאחר זמן מרובה לחזור ולומר חזרתי ולקחתיו ממך לאחר שהודיתי לך. וכ"ש זה שחתם לו האב והו"ל כמי שיש לו לזה עדים או שטר מכר דשלו היא.

והריטב"א (והר"ן, והרשב"א בשיטמ"ק) הוסיף דהפה שאסר מהני דוקא כשחוזר וטוען להתיר תוך כדי דיבור[יד]. וכ"כ **התוס' רי"ד**[טו] **ושא"ר**.

והשיטמ"ק יישב דעת רש"י דהכא לא מקרי הודאה עד שידונו עליה הבי"ד, הילכך השתא שבאו לדון עליה ההודאה והטענה באין כא', ושפיר אמרינן ביה הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

אבל **ההשלמה** (הו' בשיטמ"ק לעיל כג.) כת' דמבואר בסוגיין דמהני הפה שאסר הוא הפה שהתיר אף לאחר זמן[טז]. ועפ"ז פשט דאף האומרת נשביתי ולאחר זמן אמרה טהורה אני, נאמנת[יז].

והאחרונים (קוב"ש ב"ב קט) כת' **דרש"י** (כאן) קאי דוקא בהפה שאסר הוא הפה שהתיר, דהפה שאסר מהני אף בלא ראיית המיגו.

וכ"כ המחנ"א (איסו"ב פי"ח בשו"ת ד"ה ולכאורה) דמחלוקת הראשונים האם הפה שאסר נאמן אף לאחר כדי דיבור, תליא אי הוה משום מיגו [ומיגו למפרע לא אמרי']. ומ"ד דמהני לאחר כ"ד ס"ל [דגדר הנאמנות] דאין לנו איסור אלא על פיו, ונאמן להתיר מה שאסר.

וה"ה (גירושין יב א, והטור קנב) העלה צד דהאומרת אשת איש אני, נאמנת לומר נתגרשתי [משום הפה שאסר] אף לאחר כדי דיבור[יח]. ודוקא היכא דחוזר או מהפך דבריו צריך תוכ"ד, משא"כ היכא דפוטר מצד אחר.

והאחרונים תמהו דבסוגיין כל הראשונים פליגי על דברי רש"י וס"ל דל"מ הפה שאסר לאחר תוכ"ד. **ובס' נתיבות משפט** (אלגאזי, שכא בדה"ס) חילק דה"מ באיסורין, אבל בממון ל"מ לחזוא לאחר כדי דיבור. דכיון שהודה הודאת בע"ד כק' עדים דמי[יט]. דהא אפי' באו אח"כ עדים לא משגחינן בהו, דהודאתו חשובה יותר מק' עדים[כ].

ועוד חילק דדוקא היכא דהיה יכול לשתוק שייך הפה שאסר אלימתא. והראשונים בסוגיין חלקו על רש"י דכיון דצריך טענה[כא] ליכא הפה שאסר.

ועוד יש שדנו דבסוגיין איירי שחזר וטען שקנאה לאחר שעשאה סימן, ול"ש בזה הפה שאסר התיר, ודוקא כשאומרת אשת איש ונתגרשה [קודם הודאתה] אמרי' דהפה שאסר התיר ופירש דבריו. אבל כיון שנאמן בשעת הודאתה שהיא אשת איש, אין לה נאמנות לבא לאחר זמן ולהתיר ולומר שנתגרשה עכשיו. [דגדר הפה שאסר הוה בעלות על הדיבור לחזור ולהתירו, אבל אין לו בעלות על האישות שאנו מחזיקים מכחה].

והריטב"א הביא (בשם מורי הרב הלוי בשם אחיו) דבסוגיין איירי שטען שלקחה ממנו[כב] קודם

יד. **והריטב"א** כת' כדמוכח בפרק ב' ובכמה דוכתי, וה"נ זה כבר הודה מכמה ימים או שנים קודם לכן, בשעה שחתם בשטר. [וכת' דזה ודאי קושיא חזקה, ותימה על רש"י פה קדוש איך יאמר דבר זה].

טו. **והתורי"ד** כת' דהפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא כשטוען האיסור וההתר ביחד, אבל אם אסר עצמו היום אינו יכול להתיר עצמו למחר.

טז. והביא דלדעת רש"י מהני אף להוציא, ואילו לדעת הרי"ף מהני רק היכא דקיימא ארעא בידיה.

יז. אך **במהרי"ט אלגאזי** (בכורות ה סוף אות מט, מח. בדה"ס) חילק דבשבויה נחשב שסותר קצת, דאם היא טהורה היתה אומרת משעה ראשונה היא טהורה, ומדלא קאמרה מתחילה אמרי' דמיהדר הוא דהדרא בה, ואפשר דבכה"ג מודה רש"י דאינה נאמנת לאחר זמן. ודוקא בסוגיין שאומר שחזר ולקחה לאחר הודאה, ואינו סותר כלל להודאתו הראשון.

יח. **דהרמ"ך** (שם) תמה על הרמב"ם שסתם שנאמנת לומר גרושה אני, ולא פירש דדוקא תוכ"ד. [וכ"מ **בתוס'** (לעיל כב.) והרא"ש שם, ור' יונה בשיטמ"ק שם דדוקא תוכ"ד].

והטור (קנב) הביא דדעת ר' יונה דדוקא תוכ"ד, ודעת **הרמ"ה** בשעה שעסוקין באותו הענין. והטור חלק דל"צ לא זה ולא זה, דכיון שידענו שהיא אשת איש על פיה נאמנת לומר שנתגרשה, כיון שאינה עוקרת דבריה הראשונים אלא מוספת עליה לומר נתגרשה.

יט. אבל באיסורין כל שאין לנו איסור אלא ע"פ נאמן להתיר מה שאסר, כל זמן שאינו סותר דבריו הראשונים לגמרי.

כ. ויש שפי' דגבי ממון כיון דהוחזק הממון של חבירו אינו נאמן, ואף אינו נאמן לפרש דבריו. אבל עד א' נאמן לפרש בדבר שבערוה (ונח' בזה הראשונים, ע' קידושין סג: ויבמות פח.). ומש"ה נאמנת בטענת ההיתר, וכיון שנתקבל דבריה נחשב הפה שאסר התיר.

כא. וצ"ב דה"נ היה יכול לשתוק, ולא יעשה סימן.

כב. וביאר דהעורר הזה אינו טוען כי השדה הזו לא היתה של המוכר מעולם, אלא שהוא טוען כי באמת שלו היה אלא שחזר ולקחה ממנו. [דאילו טען שהיתה שלו מעולם, וחזר וקנה ממנו משום איזבין דינאי, כה"ג ודאי לא היה עושיהו סימן].

שעשאה סימן, ולאחר שקנה חתם עליה בשמו של מוכר[כג], וקראה על שמו לפי שהיתה שלו מעיקרא ומפורסמת לו[כד]. [ומשמע מדבריו דמהני טענה זו בפנ"ע לפרש דבריו, ולא הוה הודאה. ואי"צ גדר הפה שאסר[כה]]. **והרמ"א** (חו"מ קמז ג) הביא דבריו [וע"ע הפלאה ונתיבות שם ד].

קסו) **שם. תוס'** (ב"ב ל. בשם ר"י) **והרמב"ן** ושא"ר (ראב"ד הו' ברשב"א ורא"ש) **פי' דאיירי שהשדה** ביד היתומים, והחזיקו בו ג' שנים לאחר שעשאה סימן[כו]. [ואביהם דר בו יום א', וטענינן לקחתי].

ותוס' הק' א"כ שאכלה שני חזקה פשיטא דאביהם טענינן לקחתי, ומאי קמ"ל ר' יוחנן דנאמן. ותי' דכיון שערער עליו קודם שאכלה שני חזקה [ואמר שהיא שלו], לא עביד איניש דליזבנה בתר הכי. ומש"ה ס"ד דאפי' החזיק ג' שנים אח"כ לא מהימן. קמ"ל.

והרמב"ן הביא דזה כוונת **הרי"ף** שכת' והוא דהוה ארעא בידיה, אבל ליתא בידיה אינו נאמן. דהיינו שחזר והחזיק ג' שנים.

אבל **תלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דאף כשלא החזיק ג' שנים, דכיון שאין ביד השני שטר או עדי חזקה[כז], אע"פ שבמה שנעשית לו סימן נחשב כמו שטר בידו, מ"מ אינו ראיה ברורה כל כך והיה לו לשמור שטרו. ומש"ה נאמן שחזר וקנה ממנו, והחזיר לו את השטר וקרעו.

והרי"ף דייק כן מהא דקאמר ליה (מתחילה) זיל הב ליה[כח]. **והרמב"ן** כת' דמ"מ טענת תלם א' נאמן אף כשאינו יושב בקרקע, אך הביא **דר"ח** כתב דהבן אינו יכול לטעון אף טענת תלם א' אלא כשהשדה ברשותו[כט].

ותלמידי ר' יונה כת' דאי השדה ביד השני, א"כ כשעשאו סימן ודאי נתכוון על כל השדה[ל] [ולא תלם א'], הואיל וכל השדה היתה בידו[לא]. [אלא איירי שהשדה בידו, א"כ כשעשאו סימן יש מקום לפרש רק על תלם א'].

קסז) **בא"ד דמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזלה הימנו.**

משמע דאיירי שיש עדי גזילה, אך לכאורה ל"צ לזה, אלא דיש עדים שהמערער הוא מ"ק, וכל זמן שהמחזיק לא החזיק ג' שנים מוציאין ממנו. [ומשמע דרש"י העמיד דהחזיק ג' שנים, אלא דיש עדים שגזלה מעיקרא].

קסח) **תוד"ה אם. ולפי** משי"כ (לעיל צב:) דלא טענינן ליתמי מזוייף הוא, אומר רבי דמצינן לפרש שהכא מיירי כשאין כתב ידי העדים יוצא ממקום אחר[לב] וכו'. ומבואר בתוס' דלמסקנת התוס' (לעיל שם, וכ"ד הראשונים בב"מ) דטענינן מזוייף ע"כ איירי שהשטר מקויים, וא"א לפרש כן בסוגיין.

כג. וכשאמר מיצר פלוני שדה פלוני, רצה לומר שדה הידוע לפלוני מקודם לכן. שכן דרך לסיים הקרקעות בשם הבעלים הראשונים לפי שידועים לכל יותר. ומיהו אם כתב לשון 'השדה שהוא של פלוני' אי אפשר לטעון כן.

כד. והביא עד"ז (ב"ב ל.) האי ארעא לאו משום דבי בר סיסין הוא, אלא דאקרויי היא דמקרייא דבי בר סיסין. [ק"ק דהתם מבואר להיפך, שלא קנאו מבר סיסין, ואפ"ה נקראת בשם בר סיסין].

כה. אך יל"ד דמ"מ כיון דהודה שהיה של זה יום א', א"כ צריך עדי חזקה שחזר וקנה ממנו, או משום הפה שאסר.

כו. **והרא"ש** כת' דלא נהירא לי, דמילתיה דר' יוחנן קאי אמתני', ולא קאי אעובדא כי האי.

כז. משמע מדבריו דהמערער על קרקע צריך להביא שטר או חזקת ג' שנים. ודלא כמ"ש **ר' יונה** (ב"ב כח.) דסגי שיש למערער עדות שהיה בידו או ביד אבותיו יום א'. ועי"ז הוה בחזקת שהוא שלו. [ואפשר דכוונתו דהכא יש עדים שהיה של זה שעשאו סימן, ואי לא החזיק זה ג' שנים המ"ק נאמן שמכרו לזה וחזר וקנה. כיון דלא הוחזק הלוקח כאן].

כח. ותלמידי ר"י הביא דה**רמ"ה** נקט דאיירי אף כשהקרקע ביד הנתבע, והא דאמרי' זיל הב ליה ר"ל להניח לו, והב ליה לאו דוקא. [וכת' דכ"ה ע"פ הפי' הנ"ל. משמע דכיון דלא הוחזק השני בקרקע, נאמן זה לטעון חזרתי ולקחתי אף כשאינו יושב כלל בקרקע. וצ"ב האיך יהא נאמן אם לא משום הפה שאסר].

כט. **והרמב"ן** חלק דלא מסתבר, דאפי' זבין ליה נמי בפנינו אין הלה זוכה אלא בפחות שבלשונות, ומש"ה כשעשה סימן [בלשון מצר פלוני או קרקע פלוני] אין לו אלא תלם א'. ואם אמר 'שדה' של ראובן יש לו תלם של בית ט' קבין, וכפחות שבלשונות.

ל. [כ"נ לפרש דבריו, והלשון בשיטמ"ק צריך תיקון].

לא. ולפ"ז כוונת הרי"ף ור"ח דבשעה שעשאו סימן ישב בה המערער [ומהני אף אי בשעה שבאו לדין החזיק בה שכנגדו].

לב. **והריטב"א** דחה דאין לפרש כשהשטר אינו יוצא בבי"ד כלל או שיוצא ואינו מתקיים ע"פ אחרים, אלא ע"פ האפוטרופוס. דא"כ פשיטא שהאפוטרופוס נאמן.

אך **הרא"ש** (כאן יב) **פי'** עד"ז דטענת מזוייף לאו טענה מעלייתא היא הכא ולא שכיח. וביאר דהכא כיון שהלוקח והמוכר מכחישין אותו, ולא שכיחא שהיה אבוהון טוען מזוייף[לג], ומלתא דלא שכיחא לא טענינן ליתמי. ומבואר דאף אי בעלמא טענינן מזוייף, הכא שבעלי הדבר [הלוקח והמוכר] מכחישים לא טענינן מזוייף[לד].

אבדה דרך שדהו

קסט) **ואבדה דרך שדהו. פרש"י** (יבמות לז:) שהיה לו דרך על א' מן הרוחות ואבדה, ששכחו על איזה רוח היתה. **ופרש"י** (כאן) שהחזיקו בה בעלי השדות שבמצריו. בפשוטו משמע שהיה לו דרך מסויים [שהיה קנוי לו קנין גמור], וא' מבעלי השדות החזיק בו. וכ"מ פשטות הראשונים והפוסקים[לה]. אבל **הנתיבות** (קמח א) העמיד דאיירי שהיה לו זכות ושעבוד לעבור על א' מהשדות. [אבל לא היה שדה מסויים קנוי לו בקנין גמור].

קע) **אדמון אומר ילך לו בקצרה כו'.** דיש לו זכות ליטול דרך בין כולם. **פרש"י** אבל דרך קצרה יברור לו, שלא ירבה ליטול. [הדרך הקצר לצאת מהשדות האלו, וכ"כ רש"י מה"ק ותלמ' ר' יונה בשיטמ"ק].

קעא) **וחכמים אומרים יקנה לו דרך בק' מנה וכו'.** מבואר דמי שאין לו דרך לשדיהו, בעל המיצר אינו חייב ליתן לו מעבר כלל, ורשאי לנצלו בדמים מרובים. דאין אונאה בקרקעות.

והירושלמי מק' דיהושע תיקן שהתועה בכרמים רשאי לפסג ולצאת (וכדאי' ב"ק פא.). ותי' דה"מ לצאת, אבל האיך רשאי ליכנס. ועוד תי' דה"מ לעצמו, אבל אינו רשאי לפרתו.

הרמב"ם (טוען טו יא) סיים דאם החזיק בדרך, ואומר זו היא דרכי אין מסלקין אותו ממנה אלא בראיה ברורה. ובפשוטו משמע דאפי' הקיפוה ד', היכא דתפס דרך מסויים אין מוציאין אותו ממנו. **והכס"מ** ביאר דכיון דטוען ברי שמכיר את דרכו, ואיירי דודאי דרכו אצל זה היא[לו], מש"ה כשמחזיק בדרך [אפי' בע"כ של זה] וטוען זו היא דרכי [בטענת ברי] אין בידינו לסלקו ממנה אלא בראיה ברורה. **והש"ך** (קמח ג) ביאר כיון שהוא מוחזק בו וטוען ברי, והם טוענים שמא, הו"ל אינך מוציא, ואינן יכולין להוציא אלא בראיה ברורה. **והנתיבות** (שם ג) חלק דכיון דבשעה שנולד הספק היו הן מוחזקין [ולא היה יכול להוציא מהן מטעם חזקת ממון], שוב ל"מ תפיסה, וכ"ש בקרקע דל"מ תפיסה בקרקעות.

אבל **ה"ה** כת' דצ"ל דאיירי שהחזיק ג' שנים, וכדין שיעור חזקה[לז]. דאל"כ ודאי לאו כל כמיניה להחזיק בעל כרחו של זה.

והנתיבות כת' דהרמב"ם קאי על חד שקנה מחד, דיש לו זכות לדרך [הקצרה]. וכיון דעל כרחו דרך א' יוצא מרשותו ל"ש קרקע בחזקת בעלים, ומש"ה מועיל תפיסה[לח].

קעב) **כי פליגי בחד דאתא מכח ד'[לט], אדמון סבר מ"מ דרכא אית לי גבך[מ] וכו'.** ובגמ' (יבמות לז:) הביאו דתלי במח' ר' אבא ור' ירמיה [גבי ספק ובני יבם] דלר' ירמיה אמרי' דיש לו חלק ממ"נ, דלר' אבא אמרי' קם דינא ואין לו זכות. ודעת ר' ירמיה אמרי' הדר דינא.

והגמ' (שם) דוחה דר' אבא מצי סבר כאדמון, דא"ל דרכי חד גבך הוא[מא]. [אבל ב'קם דינא' דהתם מי

לג. ומבואר דמ"מ אביהם נאמן לטעון מזוייף, ואף שאינו בעל השטר, ואף שהמוכר והלוקח מודים שהשטר אינו מזוייף. [וע"ע גרי"ז הל' גירושין].

לד. **והש"ך** (קמז ג) לא דייק כן בדברי הרא"ש, ותמה עליו.

לה. **והש"ך** (קיט י) כת' דאבדה דרך שדיהו, אבדה לו גוף הדרך עצמו שלו הוא בתוך שדותיו. [ול"ד לדין מהדרנא שטרא דאי' לקמן, דהוה שעבוד בעלמא].

לו. **והלח"מ** דייק דדוקא בא' מכח ד', דממ"נ הוה אצלו [ואף דאמרי' קם דינא מהני תפיסה]. אבל היכא דהוה אצל ד', אף לענין בדיעבד כל א' מצי מדחי ליה. [וכת' דלדברי ה"ה דאיירי בהחזיק ג' שנים, א"כ איירי בכל מקרה].

לז. **והכס"מ** דחה דא"כ פשיטא. **והלח"מ** כת' די"ל דכה"ג מהני ראה ושתק ולא מיחה לאלתר, דכיון דיש לו דרך עליו אמרי' דשתיקה כהודאה לאלתר.

לח. ומשמע מדבריו דאף בשתפס דרך ארוכה, ולא אמרי' דקרקע בחזקת בעליה עומדת.

לט. **ותלמ' ר' יונה** בשיטמ"ק כת' דהוא הדין לחד דאתו מכח תרי. [וע' גידולי שמואל שדן כשיש רק ב' אי יכול לתבוע את השדה הגדולה משום רוב].

מ. ובגמ' (יבמות לז:) הגירסא מ"מ דרכי גבך הוא.

מא. **פרש"י** (יבמות שם) דהוה טענת ברי, דידע מאי קתבע. [משא"כ שם]. **והריטב"א** הוסיף דהוה כמו שתובע מנה

איכא למימר הכי]. ועוד דוחה הגמ׳ דסברת ר׳ ירמיה משום דמצי אמר מהדרנא שטרא למריה [וכדאי׳ בסמוך].

והתה״ד (שי) ביאר דסברת קם דינא הוה משום משום יאוש, דאסח דעתיה ונתייאש מחלקו[מב]. **והתומים** (קיצור תק״כ קל) כתב דהוה מדין הפקר **בי״ד**[מג].

והש״ך (תקפו כהן בסופו, והו׳ בקוה״ס ו יב) כתב הטעם דבתרי גברי לא אמרי׳ ממה נפשך. ובפשוטו הוה משום ׳מה מכר׳, דכל א׳ מכר לו את זכותו בספק[מד].

והנתיבות (קמח א) תמה דסוף סוף הקרקע בודאי אינו שלו. וכי משום שהתובע אינו יודע מאיזה צד לתבוע יאכל הלה וחדי[מה]. ואמאי בעינן ׳טענה׳ לזכות בגוף הממון[מו].

והשער״י (ה י) **והקובה״ע** (עא) ביארו גדר קם דינא ע״פ יסוד האחרונים דספק ממון לא נחשב גזל. דכיון דהוכרע שהוא שלו ע״פ משפטי הממון, עי״ז נחשב ממונו. וה״נ כיון דזכה מכח הכרעת המשפט עדיין הוה שלו, כל שלא נתברר דההכרעה הראשונה היתה בטעות[מז]. **והשער״י** ביאר דמ״ד קם דינא ס״ל דההכרעה הראשונה מכריע לכל זמן הספק, ואילו למ״ד הדר דינא בעינן שסיבת ההכרעה תהיה קיימת בכל שעה[מח].

והנתיבות (הנ״ל) כת׳ דבדבר מסויים דבאיסורא אתא לידו ל״ש קם דינא[מט]. וע״כ איירי דיש לו רק שעבוד על הדרך.

קעג) **ורבנן סברי אי שתקת שתקת וכו׳. פרש״י**

ואוזיל גבך כשתקנה דרך ממני. דאם אינו מוזיל גביה א״כ אין כאן איום במה שיחזיר את השטרות [וכן מבואר בסו״ד התוס׳]. **ותוס׳** (בסו״ד, ויבמות לז:) חלקו דתנן יקח לו דרך בק׳ מנה, משמע כמו שירצה למכור.

ובפשוטו סברת ׳אי שתקת וכו׳ ואי לא מהדרנא׳ הוא טענה שמאיים עליו, וגורם לו לוותר על דינו. ובזה פרש״י דאיירי דמוזיל גביה, ויש לו רווח במה שאינו מחזיר לו שטרו[נ]. **והרא״ש** (ב״ק א ג) חלק דסברת ׳מהדרנא׳ הוה דין, שכל דבר שיכול לטעון פסקינן ביה[נא] כאילו כבר עשוי[נב]. **והאחרונים** נקטו דזה סברת התוס׳ דחילקו דל״מ להפקיע דינו. [**והתוס׳ רא״ש** (כאן ויבמות לז:) כת׳ דהיכא דמפסידו אמרי׳ דכמוחזר דמי].

שנתערב בתוך שלו, שיודע מכח מה תובע, אבל הכא א״י מאיזה כח בא. אבל **בחי׳ ר״א מן ההר** (ובפסקי הרי״ד שם) ביאר החילוק דלא באת לדין עמם, אבל הכא כבר זכה בדין.

מב. **והש״ך** (ס׳ תקפו כהן בסופו) הקשה דמי לא עסקינן דהיה במדינה״י לא ידע דנמכר לד׳. ועוד הקשה **רע״א** היאך מהני יאוש בקטן. שהרי הלך למדינת הים. **והקה״י** (יבמות לד) דן דכוונת התה״ד מדין זוטו של ים, ואף דלא ידע נחשב יאוש.

מג. **והמלחמות** (יבמות) כתב דדמי להגדילו יכולים למחות, דמה כח בי״ד יפה.

מד. וכ״כ **בקו׳ הספיקות** (ו יד) דה״נ מצי אמר אתינא מכח מאן דלא מצית לאשתועי דינא בהדיא. [ויל״פ ע״ד דברי האחרונים בסמוך].

מה. וכת׳ דאין אדם מוכר דבר שאינו שלו ובחזקת מרא קמא עומד, ולא יחלוק בזה כי אם המתעקש ואוהב עול.

מו. והנתיבות הקשה מ״ש מהגמ׳ (ב״ב ל) לאו קמודית דידי היא. דל״מ מה שיש לו ׳זכות׳ המוכר להפטר, דאינו שלו. **והנתיבות** תי׳ דלא איירי בממון מסויים. אלא יש עליו שעבוד שיוכל לעבור דרך שדה חבירו. וכיון דאינו דבר מסויים בידו ל״ש לדונו כגזלן.

מז. וכיון דיש לו זכות מכח הכרעת המשפט לא אמרי׳ ממ״נ אינו שלו. אלא דמכח ממ״נ יש סברא לנהוג אחרת מעכשיו, וע׳ בסמוך.

מח. וכעי״ז כתב **בקובה״ע** (עא ז) דלמ״ד קם דינא מכח ההכרעה נשתנה הדין [וכביטול ברוב], ולכן לא שייך ממ״נ. ולמ״ד הדר דינא הוכרע לנקוט הדין כן [ולא נשתנה עצם הדין כלפי שמיא, וכמו הכרעת חזקה], ולכן כשיש ממ״נ ודאי אסור. [אבל לדברי השער״י אף מ״ד הדר דינא ס״ל דנשתנה הדין, אלא דע״פ ממ״נ נשתנה ההכרעה מכאן ולהבא. ואפשר דס״ל דאף בהנהגת חזקה הגדר כן].

מט. אלא דבספק ויבם בא מכח ירושה, והוה היתירא. וצ״ב.

נ. **והריטב״א** (יבמות) הקשה לרש״י דאין לחכמים לדון אלא לפי שעתו, ולא להטיל פשרה.

נא. **והרא״ש** דייק (מהגמ׳ שם) דאפי׳ אי לא טען כן אנן טענינן ליה, ופוסקין להן הדין כך.

נב. **והחזו״א** (ב״ק ג ו) ביאר דאין לו זכות בדין, במקום שיש ביד שכנגדו לעשות דבר המותר ויבטל זכותו, וכשבי״ד באין להוציא עידית אין כחם יפה בזה. כיון דאחר שיפסקו כן, בידו להחזיר זיבורית למאריהו קדם שישומו ויגבוהו לו.

ובדחיית הגמ׳ (יבמות לז: הנ״ל) מבואר דסברת ׳מהדרנא׳ הוה אף למ״ד הדר דינא. ואילו לס״ד דהגמ׳ הטעם משום קם דינא, והגמ׳ (שם) אף בס״ד נקטה בדברי רבנן משום ׳אי שתקת׳, **והנמוק״י** (שם) כת׳ דכוונת הגמ׳ דכיון דאתא מכח ד׳ נכנס תחתיהם לגמרי וכאילו החזיר שטרותיהן. דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו[נג]. [וקם דינא הוה בצירוף סברת מהדרנא]. וע״ע **הקוה״ס** (ו טו). אבל **תוס׳** (ב״מ קטו:) נקטו דלמ״ד קם דינא ל״צ סברת אי שתקת, והגמ׳ נקטה הטעם לפי המסקנא[נד]. [ועפ״ז אף בסוגיין נקטו כמסקנא דהתם].

קעד) **ואי לא, מהדרנא שטרא למרייהו**[נה] **וכו׳**. בפשוטו היינו שיחזיר את השטר, ויכחיש כאילו לא קנה קרקע זו מעולם[נו]. וכ״מ **בתוס׳** (ב״ק ח. ד״ה מכרן) שיכבוש השטר כאילו ל״ק מעולם. אבל **הריטב״א** (כאן, והרא״ש ב״ק א ג) פי׳ שיחזור וימכור לראשון[נז] [בקנין כדין]. ופי׳ דימסור שטר שקנה בו ע״י כתיבה ומסירה, ועי״ז מהני למכור את השדה. (ע׳ ב״ב קסט:).

קעה) **תוד״ה ורבנן**. שלא יוכל להפקיע דינו ע״י מכירתו.

לכאורה כה״ג דינו כמזיק, שמאבד ממון חבירו שלא יוכל למוצאו. אך צ״ב א״כ אף בחד מכח ד׳, האיך רשאי להחזירו. ותוס׳ תי׳ דזכות הבא על ידו יוכל להפקיעו. **והתוס׳ רא״ש** (כאן, יבמות לז:) ביאר דכיון דלא נחשב ׳הפסד׳, דאילו לא לקחו היה דינו כמו עתה. ולכן אמרי׳ דכמוחזר דמי. [והביא מהגמ׳ ב״ק, ע׳ בסמוך].

והמרדכי (רעז בשם המהר״ם) אמר דלא אמרי׳ ׳מהדרנא׳ אלא להחזיק ממון, ולסתור טענת שכנגדו [הבא להוציא ממנו]. אבל הלוקח אינו יכול לטעון מצרנות משום דמצי מהדר.

ותוס׳ (יבמות לז:) הק׳ בד׳ דאתו מכח חד, יתבע מהההוא חד [המוכר] דמי הדרך. ותי׳ דמצי אמר ליה לא מכרתי אלא מה שיש לי בה.

קעו) **שם**. והגמ׳ (ב״ק ח:) תי׳ [לענין עידית וזיבורית]

דאיירי ביתמי, דמת המוכר ומש״ה ל״ש טענת מהדרנא למוכר. **והש״ך** (קמח ב) כת׳ דה״נ באבדה דרך שדיהו וא׳ הבא מכח ד׳, אם מתו ד׳ המוכרים [דלא שייך מהדרנא], חייב ליתן לו. **והאחרונים** תמהו דהכא אף אם ימכור לאחרים מהני להפקיע את הממ״נ, וכמ״ש תוס׳. **והקצות** (קמח א) הביא **דבשו״ת הרמ״א** (קט ד״ה ומכל מקום) כת׳ דאין חילוק כאן בין אם המוכרים קיימים או לא[נח].

והקצות העלה צד לקיים דברי הש״ך ע״פ מש״כ תוס׳ דלמכור לאדם אחר נחשב הפקעת דינו. וי״ל דאף יתומים כאחרים דמי, ונחשב הפקעת דינו. אך דחה דחד מכח ד׳ כיון דאצל המוכרין לא נחשב הפקעת דינו, ה״נ יכול למכור אף לאחרים, ולא נחשב הפקעת דינו.

קעז) **בא״ד דהתם לית ליה פסידא לגמרי דהא גבי מזיבורית, ולהכי מודה התם וכו׳ אבל הכא דאיכא פסידא לגמרי ס״ל דלא אמרי׳ מהדרנא**. כוונת התוס׳ להק׳ דבסוגיין נח׳ אדמון וחכמים, ואילו התם כו״ע מודו לטענת מהדרנא. ותוס׳ תי׳ דלאדמון ל״מ טענת מהדרנא להפסיד את שכנגדו הפסד גמור. ודוקא להפחיתו מבינונית לזיבורית מצי להורידו.

ובפשוטו כ״ז אליבא דאדמון, אבל רבנן ס״ל דאף בסוגיין אומר מהדרנא, ואף דמפקיע דינו לגמרי. וכ״כ **המהרש״ל** (חכמ״ש יבמות לז:) דמבואר בתוס׳ (כאן) דלרבנן אמרי׳ מהדרנא בכל אופן. אבל **המהרש״א**

נג. וכ״מ **ברמב״ם** (טוען טו יא, ושו״ע קמח ב) וז״ל דאין לו עליו דרך, שהרי אומר לו עתה אם אחזיר לכל א׳ שטרו אין אתה יכול לעבור על אחד מהן. ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו.

והמרדכי (רעז) הק׳ אמאי איצטריך סברת ׳מהדרנא׳, תיפו״ל משום מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. ותי׳ דהראשונים היה להם זכות רק מחמת הספק, דמדחי גביה חבריה.

נד. וכן נראה בדברי **הרשב״א** (ב״ק ח.), אבל **בריטב״א** (כאן ויבמות) **ובמלחמות** (ב״ק שם ג. בדה״ר) לכאורה מבואר כנמוק״י.

נה. בפשוטו משמע דצריך להחזיר כל ד׳ שדות למרייהו, ויל״ד אמאי לא סגי שיחזיר א׳. ועי״ז כבר אין ממ״נ. אך אפשר דכה״ג בעל הדרך תובעו, דדרכי גבך, ואו שהדרך עדיין אצלך או מכרת אותו ועליך להעמידו.

נו. ולפ״ז לכאורה הוה טענת שקר. ויל״ד היכא דיש עדים שקנה או שהחזיק ג׳ שנים.

נז. **והפלאה** ביאר דהאמצעי אינו יכול לעכב על מכירתו, בטענה שהוא בר מצרא ורוצה לקנות, וכדאי׳ (ב״מ קח, ושו״ע קעה לז) דכשחוזר ומוכרו לבעלים הראשונים ל״ש דין בר מצרא. וההפלאה כת׳ דמשה״ק התוס׳ שימכור לאדם אחר, היינו מי שהוא מצרן מצד אחר.

נח. **והנתיבות** הגיה כן בדברי הש״ך ׳אינו׳ חייב ליתן לו דרך, ׳ולא דמי לדלעיל׳ סימן קי״ט.

(שם) ביאר דכוונת **התוס'** (יבמות) דבסוגיין [לרבנן[נט]] לא נחשב שמפקיע את דינו, דהוה חד הבא מכח ד'. וכ"כ **התוס' רא"ש** (כאן, ויבמות לז:) דהכא נמי אינו מגרע כחו ממה שהיה, דבתחילה כשהיה קרקע ביד ד' לא יכול להוציא הדרך מידם[ס].

קעח) **בא"ד והא דפריך א"ה נזקין נמי נימא הכי**[סא], **ה"ה דאבע"ח מצי פריך וכו'.** [אבל **תוס'** (ב"ק ח.) נקטו כדברי רש"י (שם), דגבי בע"ח ל"מ סברת מהדרנא, דמצי אמר לכי תהדר כיון שאינו מפסיד יותר. אך בכתובה לא מצי טען לכי תהדר, כיון שאינו מפסיד מדינה[סב]].

קעט) **בא"ד ורש"י (ב"ק) וכו' אבל מבע"ח וכו' מצי א"ל לכי תהדר.** דעת רש"י דדוקא היכא דהתובע מפסיד יותר ע"י החזרת השטרות, יש לנתבע איום 'מהדרנא'. אבל אל"כ התובע עונה לו לכי תהדר. **והשיטמ"ק** הביא דדעת רש"י (כאן, וב"ק) דאי לא מרויח במה שאינו מחזירו לו לא מצי למימר הכין, דמצי אמר ליה לכי תהדר. ותוס' פליגי דלעולם מצי אמר מהדרנא, ואפי' לית ליה שום רווח, דכל היכא דמצי למהדר כמהדר דמי[סג]. ולא מצי אמר לכי תהדר.

קפ) **רש"י ד"ה היינו מתני'.** ומצי מדחי לה, כרבנן.

האחרונים (רש"ש ועוד) הק' דכה"ג הוה ד' דאתו מכח ד', ואף אדמון מודה דמצו מדחי. [וכדאי' (לעיל) דנח' דוקא בחד דאתא מכח ד']. **והבית אפרים** (חו"מ עז) תי' דהכא היורשים חילקו ביניהם, א"כ יכולה לתבוע כל א', או שהדקל תחת ידו או חלק בירושה שקיבל דמים תמורת הדקל שלה. ולאדמון יש טענת ממ"נ, אלא דרבנן ס"ל דהוכרע על כל א' שאינו שלו.

קפא) **א"ל אביי וכו' הכא דיקל לא גבייהו הוא. פרש"י** שהרי כל הנכסים היו יחד בשעת צוואה, ועל כולם הטיל הדקל. וצ"ב דמ"מ כל אח אינו יודע האם קיבל דקל שלה, ומצי מדחה.

והריטב"א ביאר דהכא החיוב מוטל על כולם, וכל הנכסים נשתעבדו לכך [והביא דכן פירש"י]. ולא דמי להא דלעיל דא' מהם הוא גזלן מתחילה ועד סוף. ואע"ג דאורחיה גבי חד מיניה, כל חד קאי לנפשיה. [ומשמע דעיקר החילוק משום דהוה בגדר חוב].

והתוס' רי"ד ביאר הטעם דכל א' יש לו חלק מהדקל, דאי נתנו קודם חלוקה היתה ממעט מחלקו[סד]. [וכיון דהוה בגדר חלוקה, כל היכא שנתמעט מנכסי אביהם אפשר לתבוע את כולם, דכל א' מחזיק חלק[סה]].

ובחי' המהרי"ט כת' דנראה דאף באבדה דרך שדיהו, והקיפו א' ומכר לד' בבת א', יכול להוציא מהם דאמר דרכא גבייהו. וכדאי' בסוגיין דיקלא גבייהו. דאע"ג דאח"כ חלקו מהדדי מצי מפיק מנייהו. [והגמ' לעיל דד' דאתו מכח חד איירי במכר בזה אחר זה]. **והקצות** (קמח ג) חלק דדוקא הכא

נט. ולפ"ז מח' אדמון ורבנן בסברא זו, וכו"ע מודו דתלי אי מפקיע את דינו. ועפ"ז מתיישב דברי התוס' (ב"ק, וכן תורא"ש כאן לרש"י) שביאר את הגמ' (בב"ק) דהחילוק בין כתובה לבע"ח אי מפקיע דינו. והאיך יפרש אליבא דאדמון ודלא כהילכתא. וע"כ דאף רבנן מודו בזה, וכ"מ בתורא"ש יבמות. [וכן דייק המהרש"א מדברי התוס' יבמות].

ס. ועד"ז ביאר **התורא"ש** את החילוק שבתחילת התוס', דדוקא כשהיה מתחילה של ד', ואינו יכול למכור עכשיו לד'.

סא. **והרשב"א** (ב"ק שם, הו' בגר"א חו"מ קיט יג) כתב דאפשר דרב ששת [שתי' שם] ס"ל דל"מ מהדרנא לגרוע מדיניה [ולהפסידו עידית הוה לגרוע מדינו], אלא לאוקמי אדינא. והמקשן [א"ה נזקין, וה"ה בע"ח] ס"ל דמהני אף לגרוע מדיניה. [והרי"ף והרמב"ם פסקו כרב ששת, ומש"ה השמיטו תי' הגמ' דאיירי ביתמי].

סב. וכ"ב **התוס' הרא"ש** (כאן) ליישב פרש"י דכל היכא דבא לגרע דינו מצי למימר לכי אהדר, ולהכי גבי כתובה דאינו מגרע כחה כמוחזר דמי. ופריך מנזקין דתגבה מבינונית, דטוב לו יותר שיגבה בינונית ממה שיחזיר ולא יגבה אלא מן הזבורית. אבל לא פריך מבע"ח דא"ל לכי תהדר שהרי בא לגרע כחו.

[ולפ"ז יש ב' אופנים דאמרי' 'מהדרנא', היכא דאינו מגרע כחו. ואף מגרע כחו אי טוב לו יותר שלא יחזיר].

סג. ומבואר דשורש המח' דלרש"י הוה 'איום', ומש"ה כנגדו עונה לו לכי תהדר. ותוס' ס"ל ד'כל היכא דמצי למהדר כמהדר דמי'. [וכ"מ ברא"ש ב"ק].

סד. וכ"כ **רש"י מה"ק** דהכא הא דקלא כולהו אשתרשן ביה, דכל חד וחד שקל ארעא או דקל כנגד הדקל. וכולהו אית להו גבייהו דקלא. **ותלמידי ר' יונה** פי' דהכא דקלא גבייהו הוא, וכשיחלקו ולא הוציאו הדקל כולם נתחייבו, כל אחד וא' בחלקו ואינם יכולים לדחותה. שעל כולם תחזור שכולם נהנו.

סה. ולפ"ז הא דאי' מאי תקנתייהו לפלגו ברישא הוא טעם הדבר [ולא רק פתרון].

בצווי שכיב מרע אמרי' דדיקלא גבייהו, דפרש"י שהרי כל הנכסים היו יחד בשעת הצוואה, ועל כולם הטיל הדקל ולא פירש איזהו. [וע"ד דברי הראשונים הנ"ל]. אבל דרך דהוי דבר המסוים ל"ש סברא זו[סו].

קפב) **מאי תקנתייהו, ליתבו לה דיקלא, וליהדרו וליפלגו ברישא**[סז]. **והרא"ש** כת' דה"מ אם אין א' מהן רוצה ליתן א' מדקליו בשביל מעותיו. אבל אם אח א' רוצה לקיים החלוקה [ולקבל מעות כנגד הדקל] הרשות בידו. [והו' בטור ורמ"א חו"מ רפח][סח]. **והק"נ** (ק) הוסיף דהטעם משום דאח זה אומר או אתן דקל ותנו לי חצי מעותיו, או תן אתה דקל ואתן לך חצי מעותיו. [וכעין גוד או איגוד]. אך הביא דהטור הביא דברי הרא"ש אפי' כשאומר דקל פלונית [דרק אח זה יכול לסלק במעות[סט]].

קפג) **ושביק תרי פלגי דדיקלא וכו' מי קרו אינשי וכו'. פרש"י** שהיה לו ג"כ שאר דקלים הרבה. ולמסקנא רשאי לדחותה לדקלים האלו שיש בהם שותפות [אע"פ ששווה לה פחות מא' שלם]. **והריטב"א** חלק דודאי מי שמוכר או נותן דקל סתם, חייב לתת דבר שלם[ע]. ופי' דאיירי שלא היה בנכסיו דקל שלם, אלא שני חצאי דקל אלו. והם היו רוצים לדחותה שלא לתת לה כלום כיון דליכא בנכסי המת דקל שלם[עא]. קמ"ל דאף ב' חצאי איקרי דקל.

דף קי.

קפד) **רש"י ד"ה והלה.** ואומר שטרך מזוייף או פרוע.

והרא"ש כת' דוקא כשטוען פרוע[א]. אבל אינו נאמן לומר מזוייף, דאי מקויים הוא אינו יכול לטעון מזוייף.

והשו"ע (פה א) הביא בזה מח' האם יכול לטעון מזוייף. **והגר"א** (שם ג) ציין דאי' (ב"ב לב: ובשו"ע חו"מ פג ד) דאף בשטר מקויים יתכן שזייפו. [ועוד ציין ב"ב קסז.]. וביאר דס' הראשונה ס"ל מ"מ כיון דלא שכיח לא איתרע משום האי טענה.

והתומים (פה א, והנתיבות שם ב) פי' דקאי בקיום שטרות ע"י דימוי החתימות, דמהני דוקא משום דקיום שטרות דרבנן (ע"ע לעיל כח.), אבל במקום שיש חשש פסול לא סגי. אבל היכא שהעדים מעידים בבירור שהוא כתב ידו ל"מ [אך לדעת רש"י].

והק"נ (ר) פי' דאיירי בשטר שאינו מקויים, וכיון שיש הוכחה שהשטר אינו אמת אין לנו לקיים אותו[ב]. [ועד"ז כת' הגידולי תרומה הו' בש"ך].

אבל **הש"ך** (פה ד) נדחק דכוונת רש"י שהוא אומר שטרך איני יודע מה טיבו, שבודאי איני חייב לך, ושטרך

סו. וכת' דאפי' בשותפין שקנו כא' ופלגי אהדדי נמי מצי מדחי, ומכ"ש אלו הד' שקנו כא', דמעולם לא נעשו שותפין, וכל א' קנה לעצמו דודאי מדחי. ולא הפסידו כלום במה שקנו כאחד.

סז. וע"ד הא דאי' (ב"ב קו:) האחים שחלקו ובא להם אח שלישי ונטל חלק, דדעת רב שבטלה כל החלוקה. ולדעת שמואל מקמצין [שיתן כל א' מחלקו, ושאר החלוקה קיימת]. אך הכא נטלו דקל רק מא' מהם, ומש"ה השני צריך להשלים לו. **ותלמ' ר' יונה** (בשיטמ"ק) כת' דהטעם דקי"ל בטלה מחלוקת [וכרב].

סח. **והסמ"ע** (רפח ה) הק' דקי"ל (קעה ג) דבטלה החלוקה [וכרב ב"ב קו: הנ"ל]. ותי' דשאני הכא דידעי כל האחין דעליהן ליתן לזה הדקל ולא נתנוהו לו, ומש"ה לא נחשב מעיקרא חלוקה בטעות. אלא כאילו הסכימו מתחילה לסלקו במאי דאפשר. עי"ש תי' ב', וע"ע נתיבות שם.

סט. וע"כ דמש"כ הרא"ש דיכול לכוף את האחים לקבל מעות לא הוה מדין גוד או איגוד. ואפשר דהוה כמו יצא עליהם בע"ח, וכמ"ד (ב"ק ט.) דהאחים שחלקו כלוקח באחריות, ומחזיר דמיו. [אך א"כ לכאורה תלי במח' דהתם].

ע. וכ"כ **תלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) דאי שבק דקל שלם יהבי לה, ולא מצו מדחו ליה לתרי פלגי דקלי. דודאי מוכחא מלתא שעל הדקל השלם נתכוון. ולא אמרינן בכה"ג יד בעל השטר על התחתונה, דה"מ כשהלשון מסופק אבל הכא שהלשון מוכיח שעל הדקל השלם נתכוון.

עא. **ותל' ר' יונה** הוסיף דאם אמר דקלא לברת, ולא שבק אלא פלגא דקלא יהבו לה האי פלגא דיקלא. ואי לא הו"ל דקל כלל יהבי לה דמי דקל. וצ"ב א"כ למאי נפק"מ אמרי' דקרו אינשי ב' פלגי דיקלא דקל, דאף בלאו הכי יתנו לה חצי או דמיו. ואפשר דקמ"ל דיש לה ב' חצאין, ולא רק חצי א'. אך מדברי הריטב"א מבואר דאי לא קרו ליה הכי אינה נוטלת כלום.

א. [ושובר היה לי ואבד או החזרת לי את השטר ונפל ממני ומצאתיו]. וכ"כ **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) דלא שייך טענת מזוייף. [אך בהמשך השיטמ"ק הביא דרש"י מה"ק כת' מזוייף, ולכאורה ט"ס היא וצ"ל רש"י מהד"ב].

ב. וציין דכעי"ז כת' **רש"י** (ב"מ יג. ד"ה שמואל) בשטר שנפל ואיתרע וטוען הלה שהוא מזוייף, אין לנו לקיים אותו. [**ותוס'** (שם יג:) פי' דכיון שהלווה בפנינו וטוען דבודאי מזוייף, ואיכא ריעותא דנפילה. קיום השטר אינו מועיל כי שמא טרח לזייף השטר בטוב (ע"ד הא דאי' ב"ב קסז.) דמנח ידיה אזרנוקא, עד שהיה סבור שהיא חתימתו].

מזויף או פרוע הוא, שאילו הייתי חייב לך כו'. ומהני רק טענת פרוע, אבל אם טוען רק מזויף לחוד פשיטא דל"מ בשטר מקויים[ג].

קפה) **וחכ"א זה היה פקח שמכר לו וכו' שהוא יוכל למשכנו. הרא"ש** הביא בשם **ר' יונה** דה"מ בשלא היה לו שדה אחרת. א"נ אפי' היה לו נכסים אחרים יכול לומר הייתי ירא שמא היו עליך חובות מוקדמין, לכך מכרתי לך זה השדה שאם יש עליך חובות מוקדמין אקח אני חלקי משדה זה שמכרתי לך[ד]. **והראשונים** הביאו דכה"ק **בירושלמי** כשהיה לו שדה אחרת, ותי' דיכול לטעון לית בחיילי טעין טרחותהון דתריי [ורוצה לגבות הכל במקום א']. וע"ע ראשונים.

והגמ' (ב"ב קנז.) הביאה דאף דקנה שדה זו אחר ההלואה משתעבדת לבע"ח דידיה. ש"מ דאיקני משתעבד. והגמ' דוחה דאיירי למשכנו מיניה, ומיניה אפי' מגלימיה דעל כתפיה. **והאחרונים** הק' דמ"מ הקרקע אינו בטחון בידו, דיכול זה למוכרו ולהפקיע השעבוד. [לצד דדאיקני ל"ק]. וע"ע ט"ז (פה א) ושאר פוסקים שם.

קפו) **באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא כו"ע ל"פ דמצי א"ל היה לך לפרוע. פרש"י** שהיה למוכר לעבב בחובו המעות שקיבל. **המרדכי** (רעח) כת' מכאן משמע דהמלוה רשאי לגבות המעות בחובו [ולא יתן החפץ], ואף שנתן לו בתורת מכר[ה].

והמרדכי כת' דה"מ במטלטלין [שנתן לו קודם הקנין][ו]. אבל במקום שקונה בכסף ונתרצה למכור לו קרקע במנה[ז], אינו יכול לחזור ולומר שהוא גובה מנה זה בחובו[ח]. [כיון דהוה קנין כסף]. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ קצ ו)[ט].

אבל **הנתיבות** (פה ג) כת' דעיקר החילוק דהיכא דנראה לפנינו מעשה קנין ברור, אמרי' דדברים שבלב אינם דברים, ול"מ לבטל את הקנין [ולומר שנתכוון ליטול מעותיו].

קפז) **כי פליגי באתרא דכתבי שטרא והדר יהבי זוזי וכו'.** וכה"ג לא היה יכול לעכב את המעות [ורבנן ס"ל דלא היה יכול למסור מודעא], ובמשנה מבואר דסברת רבנן דמכרו כדי למשכנו. **והסמ"ע** (פה ד) הק' דלימא דמעות הייתי צריך, ואף לולי הטעם דמכרו כדי למשכנו[י]. וביאר דא"כ היה לו למכור לאחר. ולא למכור לזה שיהא לו פתחון פה במכירה זו[יא].

והנתיבות (פה ג) הק' אמאי הוה הוכחה לבטל השטר, וכי משום שחייב לו לא יעשה אתו שום משא ומתן[יב]. והנתיבות כת' דכוונת הגמ' דאף במקום דכתבי והדר יהבי זוזי יש הוכחה משום דהיה לו לעכובי זוזי. דכיון שהכל נעשה בבת א', דהקרקע אינה נקנית בשטר בלא כסף, א"כ אף כשכתב שטר ואח"כ נתן מעות היה לו לומר מיד תוכ"ד שקיבלם על חובו.

ג. דחלילה לפסול שטר מקוים בטענת מזויף משום הוכחה, כיון שאנו רואין בעין שאינו כן.

ד. וביאר דלוה ולוה ואח"כ קנה משועבד לשניהם (וכדאי' ב"ב קנז), דבדאיקני אין קדימה למוקדם.

ה. וכת' דהיכא דהמלוה אמר [להדיא] הא לך 'עוד' מנה ותן לי החפץ, צריך ליתן לו או מקבל מי שפרע. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ רד יא).

ו. ומשמע דהחילוק בין היכא דקנה במעות אלו. אבל **הסמ"ע** (קצ ז) נקט דכוונת המרדכי דבמטלטלין שיכול להבריחן ל"ש לומר שהיה פקח שמכר שיוכל למשכנו.

ז. **והקצות** (קצ ה) כת' דהיינו דוקא היכא דשמעון נתרצה מעיקרא, ואמר לו אמכור לך קרקע זו במנה. [אך דן דלא דמי לקידושין, עי"ש].

ח. אלא אותו קרקע קנוי ויחזור ויגבה את חובו. וראיה מדברי חכמים שאמרו זה היה פקח שמכר לו את השדה שיכול למשכנו. והביא דכ"כ רב האי גאון (ס' המקח נג).

ט. והגר"א כת' דבסוגיין איירי במקום דל"ק כסף [וכמו שמבואר במרדכי].

י. ולכאורה משמע דבמכר מטלטלין [דל"ש למשכנו], אפי' משך המטלטלין קודם נתינת המעות נתבטל השטר. **והנתיבות** תמה בזה.

[אך י"ל דכל ההוכחה בסוגיין הוה במוכר קרקע, דאין דרך למכור קרקע אלא משום שדוחק למעות. וכן בהלואה. אבל מטלטלין רגילים למכור שלא משום דוחק מעות].

יא. משמע שיודע שיש במכירה זו קצת הודאה שאינו חייב לו, ואילו היה אפשר לו בענין אחר לא היה עושה דבר הנראה כהודאה.

[ועוד אפשר דכיון דזה חייב לו מעות יש אומדנא שרוצה לגבות חובו, ולא ימכור לו דבר כל זמן שמעכב מעותיו. ואף באופן שאינו יכול להוציא ממנו מעותיו, לא היה מוכר לו קרקע, אלא היה מוכרו לאדם אחר].

יב. ובשלמא במקום דיהבי זוזי והדר כתבי, מוכח שפיר משום דהו"ל לעכובי זוזי. אבל בכתבי והדר יהבי אין בו

וביאר דבמקום דכתבי והדר יהבי עיקר ההוכחה מהא שלא חזר בו תוכ"ד, דקנין יכול לחזור בו תוכ"ד. דכיון דעשה קנין ברור לפנינו אינו יכול לומר שנתכוון לגבות מעותיו, דהוה דברים שבלב. אלא היה לו לחזור בו תוכ"ד.

והרמב"ן (בתוך דבריו בסוף העמ') ביאר שכולם מקפידים שלא למכור נכסיהם, ולא מצי למימר שנתכוון למוכרו, ושאפרע ממנו מעות.

קפח) **אדמון אומר אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לווה ממני.** והגמ' פי' דאיירי דבשעת הלוואה שניה הגיע כבר זמן פרעון של הראשון. **והריטב"א** (בסמוך) הוסיף דה"נ איירי באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא (וע"ד הא דאי' לעיל). דאל"כ יכול לומר שכתב לו את השטר הלואה להוציא ממנו מעותיו. ודומיא דהא דנח' במשנה הקודמת.

אבל **הרמ"ה** (בטור פה) כת' דהכא אפי' באתרא דכתבי שטרא והדר יהבי זוזי יכול לומר לו היה לך ליפרע מחובך[יג]. **והר"ן** הוכיח כן, דהגמ' (בסמוך) מק' אי דמטא זימניה מ"ט דרבנן. ולמסקנא נח' במשנה זו האם יזיף ליומיה[יד].

והריטב"א הביא **י"א** דבשטר הלוואה לא שייך ההוא טעמא, דאי למשכנו בלבד למה קבע לחוב האחרון זה [דיכול ללוות ממנו לזמן מועט כדי להוציא את המעות מידו]. והריטב"א דחה דיכיל למימר דעביד הכי כדי שלא ירגיש חבירו בדבר. וכיון דדעתו למשכנו מה לי אם קבע זמן ארוך או לזה סתם, דהא אינו פורעו כלום.

והרמ"א (פה ג) הביא **משו"ת הרא"ש** (עב ב) דהיכא דהחיוב בשטר אינו ברור, וכגון שיש בו צד אסמכתא, יכול לומר שלא היה לו פנאי לברר דין השטר. ומש"ה לווה.

קפט) **רב ששת אמר הפוכי מטראתא למה לי, אלא זה עומד בשלו וכו'.** [והגמ' פי' דלכו"ע היכא דאין נפק"מ בדבר לא גובים]. ונחלקו **הראשונים** (הו' בסמוך) האם הוה הנהגה על בי"ד שלא לגבות את החוב[טו] [ועצם החוב נשאר, אילו יתעורר נפק"מ לאחר זמן]. או דנתחדש דין להפקיע החוב[טז], כיון דל"צ לגבות חוב זה[יז]. ויל"ד אי הוה בגדר פרעון [שהחוב עומד כנגד חוב][יח] או דדמי למחילה [דלא צריך גבייה[יט]].

ועוד דנו **האחרונים** האם צריך שיסכימו שניהם, ועי"ז חל 'הפוכי מטראתא' מדעת שניהם[כ]. או דצריך אמירת הבי"ד[כא].

והרמב"ן (בסוף העמ') כת' דהיכא דחייבין זה לזה, באופן שהדבר שווה ושקול [והדין אפוכי מטראתא].

הוכחה, דלפעמים צריך הוא למעות יותר מכדי חובו ומוכרח הוא למכור הקרקע ג"כ.

יג. **והסמ"ע** (פה ח) ושאר פוסקים כת' כמה טעמים לחלק מהא דמכירת שדה.

יד. אבל **הרמב"ן** כת' דלא ניח"ל לגמ' להעמיד באתרא דכתבי והדר יהבי זוזי, וכמח' דלעיל. דא"כ תרתי למה לי. [וע"כ הך משנה איירי במקום דיהבי זוזי והדר כתבי, ונח' מטעם אחר].

טו. **והריב"ש** (קט) כת' דמ"מ כל זמן שהחוב תוך זמנו, אינו רשאי לעכב שלא לפרוע חוב השני כנגדו.

טז. **והריב"ש** (שצו) האריך דכ"ז בהלוואת מעות כנגד מעות, אבל היכא דא' חייב לשני חוב חטין והשני מעות ל"ש אפוכי מטראתא, דלא הוה חושבנא בעלמא, אלא צריכין שומא, ואמרי' מאן שם לך (ע' לעיל צח.), ועוד דלא הפוכי מטראתא הוא, אלא זה גובה חטים וזה גובה מעות.

יז. **והרשב"א** (קידושין טו.) כת' דשעבודא דר' נתן הוה מגדר אפוכי מטראתא [שאין צורך שיגבה זה, ויחזור והוא יגבה ממנו]. ויל"ד אי כוונת דפקע החוב מגדר הדין דסוגיין, או דהתם הוה יסוד בפנ"ע דמהני גבייה ישיר. וכמו דילפי' בסוגיין דאין צורך להעביר המעות, ה"ה שם.

יח. **והאו"ש** (מלוה כד י) הביא צד [ע"פ הירושלמי] דהוה משום כפרעון, אך הק' דבסוגיין (בסמוך) מבואר דהיתומים חוזרים וגובים [וכהוכחת הרמב"ן, ע' בסמוך].
והשעה"מ (פה ה) פי' כיון דאינו מחוסר מעשה ומש"ה אמרי' דכגבוי דמי. ותלוי במח' תנאים אי אמרי' עומד לעשות כעשוי [וציין לתוס' סוטה כה:].

יט. **והרשב"א ור"ן** (נדרים כד.) כת' דמהני התקבלתי בקיום תנאי, דכיון דיכול לקבלו ולהחזירו אח"כ, אפוכי מטראתא למה לי, ויכול למחול מעכשיו. דמחילה כקבלה. [והתם הוה בגדר מחילה, דלא שייך לומר שמעמיד כפרעון חוב כנגד חוב, דאף דיכול להחזיר לו ל"ש לומר שיש חוב כנגד].

כ. ועיל"פ דדמי לאומר זרוק לי חובי, ונחשב כהעמדת המעות ועי"ז נפרע חובו.

כא. **והאמרי בינה** (דיינים מו) כת' דצריך פסק בי"ד שיאמרו שכל א' יעמוד בשלו. אבל עד שבי"ד פוסקים נשאר לכל א' שיעבוד הגוף על חבירו. [וע"ד הא דאי' (במשנה לעיל) דמהני מכירה כמו כן יכול למחול].
וכת' דה"ה כל זמן שא' מהם רוצה לפרוע לו, ושיפקע חובו בחוב שחייב לו מהני, אף בע"כ של חבירו. [אלא דצריך לומר לו כן להדיא].

מ"מ שעבוד כל א' קיים ואינו כמי שפרע חובו, הואיל והלואה הוות. ואם מת א' מהן גובין מהיתומים ממנו ואינו כמי שפרע חובו [והוכיח כן מהגמ' בסמוך]. וכן היכא דא' מכר שטר חובו, הלוקח גובה מהלווה. והלווה חוזר וגובה מלווה דידיה [המוכר]. [וכ"פ הטור ושו"ע פה ו].

אבל **בס' התרומות** (לד ב א) הביא **י"מ** דל"מ למכור את השטר, דכיון דחייב לו כנגדו הוה שטר פרוע[כב]. והלוקח קנה שטר פרוע[כג]. אך כת' דהיכא דלאחר שמכר השטר חזר ולווה[כד] ממנו כה"ג הלוקח גובה. דבשעה שמכר לו השטר היה לו זכייה גמורה בחוב[כה].

ובסה"ת כת' דיש לחלוק, דלא הוזכר דמשום אפוכי מטראתא הוי פרעון, אלא באנו לומר שאין בי"ד נזקקין ביניהן. והביא דכ"כ הרמב"ן.

וכן **הטור** (פה) הביא דברי הרמב"ן, דהשטרות לא הוה בחזקת פרועין, אלא שאין בי"ד נזקקין להן משום אפוכי מטרתא. תדע שאם בשעת הלואה היו נכסיהם שווים, ואח"כ קנה זה עידית ובינונית, כל א' גובה חובו. אך **הדרכ"מ** (שם ה) הביא **דבשו"ת הרא"ש** (ע א) משמע דפקע החוב.

ומבואר דסברת הרמב"ן דאפוכי מטראתא אינו מפקיע שעבוד כלל, אלא דבי"ד אינם גובים. **והריב"ש** (שצו) כת' דמ"מ אף הרמב"ן מודה דהיכא שהסכימו שניהם שיצא זה בזה. וכת' דאף היכא דא' מהם כופר בחובו, יכול השני לומר שאינו חייב לו יותר, ולהוציא זה כנגד זה[כו]. וע"ע אמרי בינה (הלואה סג לו, ודיינים מו).

ובשו"ת ראנ"ח (צב) כת' דהיכא דראובן נתן שט"ח ללאה ולאה חייבת ללוה[כז], שוב לא אמרי' דחוזר ומוחלו, דאמרי' דחוב זה כגבוי ועומד, וכדאי' בסוגיין. [דכיון דלאה ושמעון חייבין זה לזה אמרי' אפוכי מטראתא ופקע החוב ממילא[כח]]. [ונתחדש אף דעיקר החוב ושעבוד הגוף הוא למלוה ולא ללוקח[כט], אפ"ה אמרי' אפוכי מטראתא].

והש"ך (סו עד) כת' דדבריו תמוהין, דבהרבה מקומות מבואר דאמרי' זה גובה וזה גובה[ל]. [ולכאורה כוונתו דצריך להסכים להפקיע חובו].

ועוד הביאו **האחרונים** מהמשנה (ב"ק לג.) ב' שוורים תמים שהזיקו זה את זה, דמשלם רק את המותר. ותוס' (שם) פי' דקמ"ל דלא אמרי' דכל א' זכה בשור של

כב. ובפשוטו ס"ל דגדר אפוכי מטראתא דפקע החוב ממילא. אבל **התומים** (פה ט) כת' די"ל דהוה סברא רק בשעבוד נכסים, דל"ש נכסיו ערבין בחוב דהדין דכל א' עומד בשלו ואי"צ לפרוע. אבל שעבוד הגוף קיים. ועפ"ז כת' דהנך י"מ קאי דוקא במוכר שטר חוב, וע"פ דברי הר"ן דהוה מכירת שעבוד נכסים.

כג. והלוקח אפסיד אנפשיה, שכבר היה לו קול שהיה חייב ראובן לשמעון כנגד אותו שטר.

כד. ולכאורה ה"ה היכא דחוב זה היה תוך זמנו [דלא אמרי' אפוכי מטראתא תוך זמנו], ואח"כ הגיע זמנו. ועפ"ז יש לדחות ראיית הרמב"ן מיתומים, די"ל דמת כשהחוב היה תוך זמנו.

כה. וכת' דלא אמרי' דבשעה שחזר ולווה ממנו הוה כאילו מחל החוב הזה, וקי"ל דהמוכר שטר חוב וחזר ומחלו מחול, וה"נ אין לך מחילה גדולה מזו. ותי' דהכא לא לקח המעות בתורת מחילה או בתורת פרעון, כי אם בתורת חיוב.

כו. וכת' דכה"ג היכא דאח"כ מת היורשים אינן גובים.

כז. שלאה חייבת לשמעון, ושמעון נתחייב בשטר חוב ללוי, ולוי מכר או נתן שטר זה ללאה. ועי"ז שוב לוי אינו יכול למחול את החוב. [וכן לא יוכל למכור שטר זה לאחר].

כח. **והראנ"ח** הביא **משו"ת הריב"ש** (שצו) כשיש אצלו מטלטלין של חבירו, והוא רוצה לעכבם על חובו. ודעת החכם השואל דזכה במטלטלין. והריב"ש חלק דאף דנאמן במיגו, מ"מ לא נעשו המטלטלין שלו, דאמרי' מאן שם לך (ע' לעיל צח.). ועוד דל"ש אפוכי מטראתא, דזה גובה חטין וזה מעות. והראנ"ח דייק דאף הריב"ש פליג דוקא במטלטלין דמחוסר שומא, ולא במעות. והש"ך חלק דהריב"ש חלק להדיא אף בלאו הכי.

כט. ולדברי ר"ת (בר"ן ובראנ"ש לעיל פה:) המוכר שטר חוב מוכר רק את שעבוד נכסים [והזכות לגבות], אבל שעבוד הגוף נשאר אצל המלוה [ומש"ה חזר ומחלו מחול]. א"כ האיך נימא דין אפוכי מטראתא כשאינו גוף החוב. ואפשר דמ"מ נחשב כפרעון. ואפשר דהראנ"ח לא ס"ל כר"ת.

והדברי משפט השיג על הראנ"ח דלא אמרי' אפוכי מטראתא, כיון דיש נפק"מ אם המוכר חזר ומחלו דמחול. [וע"ד הא דאי' בסוגיין דהיכא דיש נפק"מ לא אמרי' אפוכי מטראתא]. [אך יש לחלק דדוקא כשיש נפק"מ בפרעון שייך לסוגיין, והתם הוה נפק"מ בגוף החוב היכא דאינו פורעו].

ל. **והמחנ"א** (גביית חוב י) הסכים לדברי ראנ"ח דהא דאמרי' בכ"מ זה גובה וזה גובה, ה"מ היכא דהא' עידית והא' בינונית [ע"ע בסמוך], אבל היכא דשניהם שוים אמרו אפוכי מטרתא למה לי. [וצ"ע דלא הזכיר דברי הרמב"ן והטור דהוה דלא כראנ"ח].

השני[לא] [דשור תם משלם מגופו]. [וע"ע תוס' ב"ק יד: פרה שהזיקה טלית והטלית הזיק לפרה]. **והאחרונים** דנו אי הוה סברא בדיני מזיק, או משום סברת אפוכי מטראתא [ומשום הכי לא חל דין על גופו]. וע"ע או"ש (מלוה כד י בהשמטות).

קצ) **דכו"ע עידית ועידית כו' ודאי הפוכי מטרתא וכו'.**

התוס' רא"ש הק' דילמא לחד יש לו מעות, ולאידך אינו לו מעות, ויגבו ממנו בחובו. והשני יפרע במעות[לב]. ותי' דמ"מ כשיבואו המעות לידו יחזור ויפדה הקרקע שלו. דקי"ל (ב"מ לה.) דשומא הדרא לעולם. ועוד תי' דהכא יש לו בזה פסידא[לג]

קצא) **כי פליגי דאית ליה לחד בינונית ולחד זיבורית,**

רב נחמן וכו' קסבר בשלו הן שמין וכו' ואתא ההוא ושקיל זיבורית. דכשיש ללווה בינונית וזיבורית, גובים ממנו זיבורית. דהבינונית נחשב עידית דידיה. [ועד"ז למסקנת הגמ']. **והאחרונים** הביאו מסוגיין דגדרי עידית ובינונית תלי בשעת גבייה, ואף שלא היה לו בשעת הלואה. **והאחרונים** הק' דבגמ' (ב"ק ח.) אי' דהיה לו עידית ומכרה גובה מבינונית, דנקבע בשעת הלואה דהוה בינונית דידיה [ואף דעכשיו הוה עידית דידיה]. ואזלי' בתר שעת הלואה.

והנתיבות (קב ב ועד"ז האו"ש מלוה כד י) תי' דהתם נקבע בשעת הלואה שהוא בינונית, ושוב לא פקע. אבל הכא היה לו רק קרקע א', ולא אמרי' דנקבע עליו שם בינונית. דכשיש קרקע א' לא שייך גדרי עידית ובינונית[לד].

ועוד כתב הנתיבות דהגמ' (ב"ק) איירי דוקא כשמכרו, משום שהוא קלקל בידים עידית דידיה, ומש"ה אמרי' דלאו כל כמיניה להפקיע דין הבע"ח[לה]. אבל היכא דנשתדף העידית, גובה מהזיבורית.

אבל **היש"ש** (ב"ק) העמיד דאיירי התם דוקא כשמכרו אחרי שהגיע זמן הפרעון.

קצב) **מר סבר בשלו הן שמין. הרי"ף** כת' דקי"ל כרב נחמן בדיני. **והראשונים** הביאו מסוגיין דקי"ל בשלו הן שמין, והראשונים דנו מהו מסקנת הגמ' (ב"ק ח.). [וע"ע רמב"ם (מלוה כד י) ונו"כ, ומאירי ב"ק שם].

קצג) **אלא ל"צ דאית ליה לחד עידית ובינונית וכו'.**

פרש"י דממ"נ איזה שקודם ותובע, יגבה זה בינונית וזה זיבורית.

והרשב"א (שו"ת א תתקיד וכ"מ הו' בר"ן כאן סה. בדה"ר ולעיל יט. ו. בדה"ר) הק' שבעל הבינונית יגבה את השטר חוב בחובו, והוכיח מהכא דשטרות לאו בני גוביינא דמילי נינהו (וכן שיטת הרשב"א בכ"מ[לז], וע"ע מש"כ בזה לעיל ק:). **וע"ע ריטב"א.**

והתוס' הרא"ש (בסוף הסוגיה) תי' דאה"נ מצי לאגבויי שטר חובו בחובו, אלא שאינו שווה כל כך כמו שטר חוב שיש לו לבעל הזיבורית על בעל הבינונית, כי יוכל למוכרו ביוקר לפי שסופו לגבות מן הבינונית[לז].

והקצות (פו ב) הביא דדעת הש"ך בדין שעבודא דר' נתן היכא דיש ללווה האחרון בינונית ולאמצעי זיבורית, המלוה הראשון יכול לתבוע את האחרון את הבינונית [לסוברים דאמרי' שעבודא דר"נ אפי' יש לו נכסים]. והקצות הק' דא"כ אף בסוגיין שהוא חייב לו בעצמו, לא גרע משעבודא דר' נתן. ובעל העידית ובינונית יגבה מעצמו בינונית [משום שעבודא דר' נתן], ולא יגבה זיבורית של חבירו. והוכיח דלא כש"ך, דל"ש שעבודא

לא. ונפק"מ למ"ד יוחלט השור, וכן למ"ד ירושם אם נאבד א' מהם אינו יכול בעל הנאבד לגבות מהשני.

לב. ולכאורה קו' לס"ד דבינונית וזיבורית היכא דקדים ותבעיה זה גובה וזה גובה. אבל למסקנא דאתו למיגבי בהדדי הדדי, ואי"צ לפורעו אלא תובע את שכנגדו. ומש"ה כל א' יעמוד בשלו.

לג. אך **הפרישה** (ס"ס עא) כת' דהיכא דיש ללווה א' מעות או מטלטלין, ולאידך רק קרקעות לא אמרי' אפוכי מטרתא למה לי, שיש נפק"מ בדבר.

לד. והאו"ש הוסיף דבזה לא שייך נעילת דלת שיעמוד כל א' בשלו.

לה. והוסיף ועוד דאף עכשיו שמכרה לא פקע השעבוד מהעידית, דאם אין לו נכסים יגבו ממשועבדים.

לו. **והב"י** (חו"מ קא ו) ציין כמה תשובות מהרשב"א, אבל דעת **הרא"ש** (הו' בטור חו"מ קא) דגובים שטרות. וכ"פ **השו"ע** (קא ה).

לז. ואילו שטרו של זה גובה רק זיבורית, ומש"ה שווה פחות. [ולכאורה אף בלא זה, דהשטר מחוסר גוביינא, ושמין כפי

דר׳ נתן לגבות בינונית דהוה יותר מחובו. [עי״ש עוד].

קצד) **ה״ד אי דמטא זימניה מ״ט דרבנן**[לח] **וכו׳.**

והבעה״מ כת׳ דלדברי רב נחמן (הנ״ל) יכול לומר שלויתי ממך ע״ד לגבות ממך בינונית ולהגבות לך זיבורית [והגמ׳ כאן כרב ששת, ודלא כרב נחמן[לט]]. **והרמב״ן** (**במלחמות** ובחי׳) הק׳ דאף כשלא לווה ממנו יגבה מבינונית דידיה. ועוד דאין דרך ללוות מעות כדי למכור נכסיהם, ואפי׳ זיבורית. [וע״ע ש״ך פה ז באריכות].

קצה) **רמי ב״ח אמר הכא ביתמי עסקינן וכו׳ לא מגבינן מנייהו. פרש״י** דמטלטלין דיתמי לא משתעבד לבע״ח. [וכן מבואר בהמשך הגמ׳]. **והריטב״א** (בשיטמ״ק) **והר״ן** הק׳ לוקמה ביתומים קטנים שהן גובין עבשיו, ואין נזקקים להגבות מה שהן חייבים עד שיגדילו (וכדאי׳ ערכין כב.). **והריטב״א** תי׳ דהוה בכלל לווה זה לה׳ וזה לי׳. [דהוה כמו תוך זמנו].

והר״ן (והריטב״א בתי׳ הב׳) תי׳ דכה״ג היתומים אין מוציאין מיד השני, דאמרי׳ כיון דתפיס תפיס[מ]. וע״ד הא דאי׳ (בסמוך) לענין עידית וזיבורית דכיון דתפס אין מוציאין, ה״נ לענין אין נזקקין ביתומים קטנים.

וביאר דכיון דקי״ל דטעמא דאין נזקקים לנכסי קטנים משום חשש צררי, לא אלימא חשש זו להוציא מזה וליתן להו[מא]. **והתוס׳ רא״ש** ביאר דהואיל והוא עתיד לגבות מהן לכשיגדלו[מב], והוא תפוס עתה אמרי׳ הואיל ותפס תפס.

והט״ז (ס״ס פה) הק׳ דאי נחשב ׳תפס׳, א״כ אף בפרעו מטלטלין נימא דהוה תפיסה מחיים [משום שיש אצלו חוב כנגד], ובע״ח גובה ממטלטלין דיתמי היכא דתפס מחיים. ומבואר בגמ׳ דדוקא גבו קרקע בחובת אביהם.

והקצות (פה ו עי״ש ד) תי׳ דדברי הראשונים דמהני תפיסה הוה דוקא משום שמשועבד לעצמו מדין שעבודא דר׳ נתן. אך ה״מ בקרקעות דשייך שעבודא דר״נ, אבל במטלטלין דיתמי ליכא שעבודא דר״נ.

והקה״י תי׳ דהוה תפוס משום דשב ואל תעשה, וממונו בידו. אבל הא דמהני תפיסה מחיים במטלטלין הוה משום שחל בו תורת משכון. אך ה״מ בתפס מטלטלין, אבל כשיש לו חוב כנגד ל״ש תורת משכון, דלא הוה ממשות ממון.

קצו) **דאמר ר״נ וכו׳ יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן, בע״ח חוזר וגובה וכו׳.** [נתבאר לעיל צב.]. אך היכא דאין לו קרקע ע״כ גובה מטלטלין ואינו חוזר ומגבה. [וי״ל דרמי בר חמא איירי כה״ג].

קצז) **אבל היכא דתפס תפס.** [משמע דבע״ח שקדם ותפס בינונית מיד יתומים אין מוציאין מידו[מג]. וה״נ לא אמרי׳ זה גובה וזה גובה, כיון דתפוס בפרעון חובו].

והתוס׳ הרא״ש הק׳ דאף במח׳ דלעיל, כשיש לזה בינונית ולזה זיבורית, נימא כיון דתפס תפס. **והביא דהראב״ד** תי׳ דשאני הכא דתפיס ליה מחיי אביהן, ואביהן היה חייב לו מן הבינונית. ומש״ה הדין [אצל אביהם] לכל א׳ לעמוד בשלו. הילכך אף השתא דנפול קמי יתמי תפיס ליה כדיניה ואמרי׳ קם דינא. אבל התם דלאו דינא למתפס ההוא בינונית אע״ג דתפיס מפקינן ליה.

שווי של שטר העומד למכירה. והלווה מחוייב לפרוע את כל החוב, ולא רק כפי שווי מכירת השטר חוב שעליו).

לח. **והתוס׳ הרא״ש** הביא **דר״ת** פי׳ דרב נחמן יעמיד את המשנה בשטרות שאין כתוב בהן זמן [זמן פרעון], ואדמון סבר דהיה דוחקו לפרוע. ורבנן סברי דחושש שמא היה דוחה אותו [כיון דלא כתוב בהם זמן], וזה היה צריך למעות ולכך לווה. אבל רב ששת מוקי לה כגון שכתוב בהן זמן, ומש״ה פריך אי דמטא זימניה מ״ט דרבנן.

לט. **והמלחמות** הק׳ דאף לרב ששת יש נפק״מ כשיש לשני עידית ולראשון זיבורית. והו״ל לגמ׳ לפרש דכה״ג אין ראיה ממה שהלוה לו.

מ. וכ״כ **הרמב״ן** (בסו״ד) ומסתברא דאפילו הוי יתומים קטנים לא אמרי׳ מגבא גבו אגבויי לא מגבו אלא לכשיגדלו, דכיון דתפס מחיים תפס. וכ״פ **השו״ע** (חו״מ פה ה).

מא. **ובחי׳ מהרי״ט** כת׳ טעם אחר, דכיון דיש אצלו חוב כנגד לא חיישינן שיתפיס צררי נוסף.

מב. ולכאורה משמע דאף לצד מצווה, ועדיין אין על הקטנים מצווה. מ״מ סופו שיהא מצווה.

מג. ויש לדחות דהיכא דגבה שלא כדין ל״מ, אלא דהכא היה מוחזק כדין מעיקרא.

ג' ארצות לנשואין

קצח) **ג' ארצות לנשואין**[מד], **אין מוציאין וכו'. התה"ד** (רטו) כת' דהיכא דהבעל אינו יכול להתפרנס במקום זה כופה אותה לצאת ממקום זה. דע"י אמתלא ברורה כזה דבר פשוט דיכול לכופה. וביאר דהטעם דאינו רשאי להוציאה מארץ מולדתה משום דהיא בעלייתו של בעל, ולא בירידתו ולחיים נתנה ולא לצער. אבל כשהוא בדוחק מזונות אין לך ירידה גדולה מזה[מה].

והב"י (עה) כת' דאין דבריו נראין בעיני, והדרכ"מ הביא דכן דעת הריב"ש. [והרמ"א שם הביא בזה מח'].

קצט) **תוד"ה שלש.** אבל בן יהודה שאירס בגליל וכו' כופין אותה לצאת, שע"מ כן נשאה. **והרמב"ם** (יג יז, **והשו"ע** עה א) הוסיף אע"פ שלא פירש.

והריב"ש (קעז) דייק דדוקא לאחר נישואין חייבת לצאת, אבל הבעל מחוייב לילך אחריה לישאנה במקומה. אבל **המהר"ם** (בתשו' מיימוני כח) כת' דלרבותא נקט קידשה[מו], דכיון דקידשה ע"ד לצאת ליהודה, אפי' נשאה במקום אחר תלי במה שקידשה ע"ד כן[מז].

ר) **שם.** מבואר **בתוספתא** דכופין את האשה לילך למקום הבעל. אבל **בירושלמי** (כאן) אי' [להיפך] מתני' כשהיה מיהודה ונשא אשה מגליל, אבל אם היה מיהודה ונשא אשה מיהודה וכו' כופין אותה לצאת. [כיצד] אני פלוני שמיהודה ונשאתי אשה מיהודה כופין אותה לצאת. מגליל אין כופין אותה לצאת. וביארו דכשהלך לגליל ונשא אשה מגליל אין כופין אותה לילך אחריו. אבל אם האשה [מגליל] הגיע ליהודה ונשאה ביהודה, אף שאח"כ אירע שחזרו לגליל, כופין אותה לחזור ליהודה.

והראשונים הק' דהירושלמי הוא היפך דברי התוספתא[מח].

והמהר"ם מרוטנברג (הו' במרדכי רפ, ותשו' מיימוני נשים כח) תי' דבתוספתא [בסיפא] איירי שהלך לגליל ואירס שם, דכופין את האשה לילך אחריו למקומו ביהודה[מט]. ואילו בירושלמי איירי שנשאה בגליל, כיון דהנישואין היו בגליל אין כופין אותה לאחר זמן לצאת לילך אחריו ליהודה. ובסיפא דהירושלמי אבל אם נשאה ביהודה והיא מגליל, ולאחר זמן מרדה וחזרה לגליל כופין אותה לחזור ליהודה כיון דנשאה ביהודה.

ור"ת (הו' במרדכי ובראב"ש) **פי'** ד'כופין' קאי על האיש[נ]. דכופין אותו לילך למקום האשה, שע"ד כן נשאה. ובסיפא דהתוספתא כיון דאירס בגליל כופין אותו לצאת ממקומו ולעבור למקום האשה. והעמיד את הירושלמי כשהיה ביהודה ונשא אשה מגליל [אלא דנשאה ביהודה], אין כופין אותו לילך למקומה כיון שנשאה ביהודה. אבל שניהם מיהודה כופין את האיש לילך למקום האשה [לעיר או לכרך].

ור"ת ביאר שנאמר והיא בעולת בעל, בעליתו של בעל עולה עמו (וכדדרשי' לעיל סא.). ועוד דדרכו של יאש לחזור אחר אבידתו (כדאי' קידושין ב:). ועוד דהאיש

מד. ר"ת (הו' **בראב"ש** ובמרדכי, ע' בסמוך) ביאר דתלי בג' ארצות אלו שאין שיירות מצויות מזו לזו [ע' לעיל יח. וכ"מ], ואין יכול לחקור ולידע תמיד מנהג אנשי מולדתו.

מה. כדכתיב (איוב לו כא) כי על זה בחרת מעוני.
והתה"ד הוסיף דאף שהאשה טוענת שאינה חוששת על הדוחק והחסירות, וחפיצה יותר לסובלו מאשר תצא ממדינתה. מ"מ נראה דלאו בתר שיבוש דעתה אזלינן, דבטלה דעתה. ואזלינן בתר אורחא דמילתא, וסתם בני אדם לאו דעתייהו הכי.
וכת' דאף שטוענת שרוצה לצפות על ישועת השם. אין זו טענה, דאפי' מצוה גדולה דתלמוד תורה לא הבטיחוהו חכמים שימטיר לו לחם מן השמים.

מו. דהמהר"ם דייק דפתח שקידש בסיים שנשא. וביאר דאיירי שקידש ביהודה ונשא בארץ אחרת, דאמרי' דאף הנישואין הוה ע"ד מה שהתנו בשעת קידושין הראשונים.

מז. וכת' דלא תלי בנידון (לעיל עג.) קידשה על תנאי וכנסה סתם, דהכא לא הוה תנאי על עיקר הקידושין ואין צד בעילת זנות.

מח. והמרדכי הביא דראבי"ה כת' דסתרן אהדדי.

מט. בין שעדיין לא נשאה, או שנשאה במקום אחר [כגון בעבר הירדן].

נ. והמהר"ם הביא דבריו, וחלק דפשטות משמע דקאי כופין על האשה. והביא דכ"מ **ברמב"ם** (יג יז) דכופין את האשה לילך אחר הבעל, דע"מ כן נשאה. וכת' דכ"ד רוב הגאונים.

יכול לילך לראות את אוהביו כשירצה, משא"כ האשה, דכל כבודה בת מלך פנימה[נא].

דף קי:

רא) **נוה הרעה. התרגום** (שמות טו יג, ישעיה לד יג, ירמיה מט יט ועוד) לנווה תרגם לשון דירה. ובפשוטו הוא שם כולל לכל מקום דירה. ויש שפי' (במקום הנ"ל) לשון יופי, כלשון 'ואנוהו'. וצ"ב א"כ מהו נוה רע. **ותל' ר' יונה** (בשיטמ"ק) פי' דנוה הוא יישוב קטן שאין דרים שם כי אם אדם א' או שנים. [ולפ"ז הוה אופן שלישי לא עיר וכרך].

רב) **מנין שישיבת כרכין קשה וכו'. פרש"י** שדוחקין הבתים זו את זו, ואין שם אויר. **ותל' ר' יונה** (בשיטמ"ק) פי' שמתוך שמתקבצים הרבה בני אדם לשם נמכרין הבגדים והדברים ביוקר. ועוד שבכרכין צריכין בני אדם להתנהג במעלת העשירים בין בהוצאה בין במלבוש.

רג) **מאי בודק, כדשמואל וכו' שינוי וסת. פרש"י** אפי' לטובה. **ופרש"י** (במשנה) שהנווה היפה בודק את הגוף, למי שבא מנווה רע. ומתוך כך באים עליו חלאים. אבל **הרמב"ם** (אישות יג יח) כת' שבנווה היפה היא צריכה להטפל ולבדוק עצמה יפה[א], כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה[ב]. **והריטב"א** הק' האיך יפרש הא דאי' בגמ' כדשמואל דאמר שינוי וסת תחלת חולי. **וה"ה** כת' דאפשר דהטיפול והבדיקה הזה שהיא צריכה לעשות הוי כמו שינוי וסת, גם צריכה שתזהר במאכל כדי שלא תתגנה והיינו שינוי וסת. והר"ן כת' דלדברי הרמב"ם מייתי בגמ' כדשמואל לדמיון בלבד, שפעמים יבא נזק.

רד) **הכל מעלין לאר"י. פרש"י** את כל בני ביתו כופה לעלות. ו'הכל' קאי אבני אדם שמעלה עמו[ג]. אבל **רש"י מה"ק** (בשיטמ"ק) כת' דמעלין את נשותיהן, ו'הכל' קאי אמי שמעלה. [דכל אדם מעלה את אשתו].

ובגמ' (בסוף העמ') אי' דלעולם ידור באר"י, וכמה מעלות במי שדר באר"י. **והראב"ד** (בר"ן הו' בסמוך) כת' דטעם המשנה משום מצוות ישוב אר"י. ודעת **הרמב"ן** (סה"מ עשין שהוסיף ד, ועה"ת במדבר לג נג) דמצוות ישוב אר"י הוה מצוות עשה על כל יחיד, ואף לדורות, ואפי' בזמן הגלות[ד].

ובס' מגילת אסתר (שם) כת' דדעת הרמב"ם דאינו נוהג לדורות, דלאחר שגלו מהארץ אדרבה אנו מצווין שלא ללכת לכבוש את הארץ, שלא יעלו בחומה (ע' ריש קיא.). ומה שהחכמים הפליגו בשבח דירת הארץ (ע' בסמוך), קאי דוקא בזמן שביהמ"ק קיים [וציין לתוד"ה הוא]. ודבריו צ"ב דכמה אמוראים הוזכרו (בהמשך הסוגיה) לענין האיסור לצאת מאר"י. ולכאורה צ"ל דהוה מעלה בעלמא, ולא מצוות עשה.

ועוד פי' **האחרונים** דיש הכל מעלין לאר"י משום קיום מצוות הארץ, וכמ"ש **רשב"ם** (ב"ב צא.) דהאיסור לצאת מאר"י לחו"ל משום שמפקיע עצמו ממצוות[ה].

נא. ור"ת הביא ראיה מהמשנה (בע"ב) הכל מעלין, ובסיפא אי' א' אנשים וא' נשים מכלל דעד השתא לא איירי בנשים [ולכאורה פירש דברישא כל בני ביתו מעלין אותו]. והמרדכי כת' **דרש"י** פירש דמיירי בכפיית האשה. [ולכאורה כוונתו דברש"י מבואר להיפך, דברישא איירי שהאיש כופה את האשה].

א. וה"ה כת' לשון 'בודק' דייקא שפיר כהרמב"ם.

ב. והרמב"ם (בפיה"מ) כת' דבודק מחפש ומבקש דבר הנאה לו. [ובתרגום החדש דורש את המתאים לו]. והביא את הגמ' דשינוי ווסת תחילת חולי מעיים, פי' שינוי מנהג תחילת סיבת החולי. ואפי' שינה לטובה.

ג. ובסיפא של המשנה א' הנשים, קמ"ל דאף נשים מעלין את בעליהן.

ד. והרמב"ן הביא מה**ספרי** (ראה יב כט אות פ) מעשה בר' יהודה בן בתירה ור' מתיה בן חרש ור' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ וכו' וזכרו את אר"י, וזלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה (דברים יא לא–לב) וירשתם אותה וישבתם בה, ושמרתם לעשות, ואמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה. [ובהמשך הספרי אי' מעשה בר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים ללמוד תורה אצל ר' יהודה בן בתירא וכו' ואמרו ישיבת אר"י שקולה, חזרו ובאו להם לאר"י].

והמגילת אסתר דחה דהתם בכו על שהבית נחרב ולא היה בידם לקיים מקרא זה. ומוכח דאינו נוהג בזה"ז. וכת' דאדרבה מוכח דאינו נוהג בזה"ז, דא"כ אמאי בכו וקרעו בגדיהם, והלא גם עתה היו יכולים לקיימה. [וי"ל דיצאו מחמת שום צורך, או מפני הגזירות].

ה. והבית הלוי (ב נ) ביאר דהוא משום דיש הרבה מצות

רה) **רש"י ד"ה הכל מעלין.** ולישב עמו בירושלים. **התוי"ט** נתקשה מ"ט רש"י המתין עד הסיפא לפרש כן, והו"ל לפרש ברישא, דמעלין לאר"י.

רו) **הכל מעלין וכו' לאתויי עבדים[ו]. פרש"י** שהעבד עברי ילך אחר האדון. **והר"ן** הביא **דהראב"ד** כת' דלשון עבדים סתם שבכל התלמוד הוה עבדי כנעני[ז]. ואף עבד כנעני כופה את רבו להעלותו עמו, לפי שעבד חייב במצוות כנשים, ומצווה ג"כ ביישוב הארץ.

והראב"ד פי' דאף עבד מעלה את אדונו לארץ. אך פשטות המשנה יל"פ דקאי רק אאדון, שמעלה את עבדו[ח]. [והעבד אין לו זכות לתבוע לעלות, דמשועבד לאדונו].

והר"ן כת' דלא נהירא, דהגמ' פי' דאין הכל מוציאין, לאיתויי עבד כנעני שברח מחו"ל לארץ, שאין מוציאין אותו[ט]. ואם איתא דהכל מעלין מרבה עבד כנעני, והוא כופה את רבו להעלותו, פשיטא שרבו אינו מוציא אותו[י]. אלא מש"ה רישא בעבד עברי [כדפרש"י], וסיפא בעבד כנעני.

וכ"כ **הרמ"ה** (הו' בתל' ר' יונה בשיטמ"ק) דמסתברא דעבד עברי יכול לכוף את רבו להעלותו. דהתנא נקט דין עבד לרבו כדין אשה לבעלה. וכשם שהאשה יכולה לכוף את בעלה, כך העבד יכול לכוף את רבו להעלותו. ואם לא רצה הרי העבד עולה לבדו, ואם רצה הרב להשתמש עמו עולה עמו.

והמהרי"ט תמה דא"כ כל עבד עברי יפקיע עצמו מיד רבו בכך, דאין תקנה שימכרנו באר"י, שאין עבד עברי נמכר לאחרים. ועוד דשכיר קרייה רחמנא ושכיר שהושכר לזמן אצל בעה"ב אינו יכול לכופו שיעלה עמו.

רז) **שם.** אי' (גיטין מד:) דהמוכר עבדו מאר"י לחו"ל יצא לחירות [משום קנס שמפקיעו ממצוות]. **ותוס'** (שם) הק' דאף אם ימכרנו העבד אינו מחוייב לילך אחר האדון, כדאי' בסוגיין. ואי העבד הולך מעצמו איבד את זכותו. ותי' דמיד כשמכרו קנסינן ליה פן ישתדלנו לוקח בדברים לילך אחריו.

רח) **תוד"ה הכי גרסי'.** מפקענא לך וכו' כשלא היה מוצא באר"י למי ימכור וכו'. **והר"ן** (גיטין) כת' שהכל יודעין שאינו רשאי להוציאו, והאדון אינו רוצה להתעכב בארץ משה"ה לא ימצא למוכרו שם אלא בפחות מדמיו. וממילא הוי כמופקע. לפיכך השיאו עצה שהעבד יכתוב שטר אדמיו וישחרר.

ודעת **הרא"ש** (גיטין ד מג) דרשאי למוכרו בארץ (כדאי' בסוגיין), אבל אם ירצה להשתעבד בו בארץ אינו רשאי, שמא ישדלנו בדברים וילך אחריו.

רט) **בא"ד ור"ת פי' וכו' לאו מכירה ממש וכו'.** [דהפקיעו מהאדון, ואינו רשאי למוכרו. ואפ"ה כותב לאדון שטר על דמיו]. וכ"פ **הרמב"ם** (עבדים ח י) דאין מחזירין אותו לעבדות שנאמר לא תסגיר. ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שט"ח בדמיו עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו מפקיעין בי"ד שיעבודו מעליו וילך לו.

ר') **תוד"ה ואין.** וא"ת אמאי לא משני לאתויי עבד שבח לירושלים וכו'. **המהרי"ט** תמה מהיכא ס"ד לתוס' דברח לירושלים יצא לחירות. ובשלמא ברח מחו"ל לארץ ילפי' (גיטין מה., ע' תוס' לעיל) מדכתיב לא תסגיר עבד וכו' וכתיב עמך ישב בקרבך באחד שעריך. ואיך נילף אף לירושלים. ועוד דאיתא בספרי (תצא) 'באחד שעריך' ולא בירושלים.

ריא) **ת"ר הוא אומר לעלות כופין אותה לעלות, ואם לאו תצא בלא כתובה.** בפשוטו משמע דכופין

התלוים בארץ ואינם יכולים להתקיים רק בישיבתה. ולא שהיא בעצמה מצוה הנוהגת לדורות.

ו. ובהג' **יעב"ץ** הביא דאי' בקרא (עזרא ב סה) מלבד עבדיהם ואמהתיהם וגו'. ומבואר שהעלו עבדיהם עמהם.

ז. וכת' דמ"מ הדין אמת אף בעבד עברי.

ח. ובמשנה קאי דהבעל מעלה את אשתו, והא דהאשה מעלה את בעלה לא הוזכר במשנה, אלא בסיפא דא' הנשים (וכמ"ש רש"י במשנהך), וי"ל דבזה לא קאי אעבד.

ט. וכדדרשי' (גיטין מה.) לא תסגיר עבד אל אדוניו. **ובחי' המהרי"ט** דחה דלדעת ר"ת נתחדש בעבד שברח דאינו רשאי להשתעבד בו.

י. **והרש"ש** העיר דקו' זו הוה רק על דברי הראב"ד, דפי' דהעבד מעלה את האדון. אבל במשנה י"ל דקמ"ל דהאדון מעלה את העבד, ול"ש בזה ק"ו לענין דאינו מוציא את עבדו.

אותה לעלות [בשוטי], אלא דאם אינם רוצים לכופה, יוצאת בלא כתובה. ויל"ד האם נתנו לה כל גדרי מורדת, או רק שמפסדת כתובתה.

והר"ן הוסיף דמשמע דאפי' תוספת אין לה[יא], דלא כתב לה אלא אדעתא למיקם קמיה בכל מקום שהדין נותן שתלך אחריו.

ריב) **היא אומרת לעלות כופין אותו לעלות, ואם לאו יוציא ויתן כתובה.** [הך כופין הוא שאם רוצה לקיימה הדין שמחוייב לעלות עמה, אבל לעולם רשאי לגרשה[יב]. ויל"ד היכא דהוא אינו יכול לעלות [וכגון שהוא חולה], האם אפ"ה יש לה זכות לעלות, ויוציא ויתן כתובה. או דהדין הוא שכופין אותו לעלות [היכא דיכול לעלות], והיכא דאינו מקיים חיובו יוציא בכתובה.

ריג) **תוד"ה הוא אומר לעלות.** אינו נוהג בזה"ז וכו'.

אבל **הרמב"ם** (יג יט, ושו"ע עה ג) פסק דין זה [ואף בזה"ז[יג]].

והרא"ש הביא **דבירושלמי** אי' דאין כופין האיש לעלות אחר האשה לארץ ישראל ולירושלים. **והביא דר' מאיר** (שו"ת מהר"ם ד"פ קצט, והו' במרדכי רפ ותשו' מיימוני אישות כח) **פי'** דאיירי בזמן הזה, ומשנתינו נישנית בזמן הבית[יד].

והטור (עה) הק' דבירושלמי אי' דאין כופין את האיש, אבל אם הוא רוצה לעלות כופין אותה לעלות. ולדברי המהר"ם מ"ש איש או אשה. [וע"כ דאף האשה מעלה את הבעל בזה"ז]. אך **הפוסקים** הביאו דהמהר"ם (שם) הביא דמבואר דיפה כח האיש מכח מהאשה. **והדרישה** (שם יא) ביאר דבזה"ז אינו מצווה כל כך, ומ"מ יש קצת מצווה. ומש"ה לאיש יש כח לכפות את האשה[טו], דיפה כחו מכחה[טז].

והבית הלוי (ב נ) כת' לפרש החילוק בין איש לאשה [לדברי המהר"ם] דאיש מצווה בישוב אר"י משום מצוות עשה ד'וירשתם אותה וישבתם בה'. אבל נשים י"ל דאינן חייבות שהרי לא נטלו חלק בארץ[יז]. ונוהג אף בזה"ז. והא דאי' בסוגיין דאף אשה כופה לעלות הוה משום קיום המצוות התלויות בארץ. אבל בזה"ז דא"א לקיים המצוות [וכמ"ש ר' חיים בהמשך התוס'], אין מצווה לנשים[יח].

ריד) **בא"ד דאיכא סכנת דרכים.** וכ"כ **הריטב"א** דהך דין הוה דוקא מתי שיש יישוב בארץ ישראל, ואין סכנה בדרכים ואי"צ לעבור ים שהוא בחזקת סכנה. וכן הביא **הב"י** (עה) בשם **הרשב"ש** (סו"ס א) דבכל מקום שיש סכנה אין כופין לעלות, דאסור לסכן עצמו.

והפתח"ת (עה ו) כת' דלפ"ז משתנה לפי הזמן, ואף בזמן הבית כל שהיה בו משום סכנה גלויה[יט] לא נאמר לכוף לעלות.

ועוד כת' **הראשונים** (תשב"ץ קטן תקנט, תקסא) דכשיש חשש שלא יהא פרנסה מוכנת באר"י עבורו לא יעלה[כ]. **והתה"ד** (ב פח) כת' דאף דבודאי יש שבח גדול ומעלה

[ותמה על דברי התוי"ט, אך לכאורה הוה קו' אף על הר"ן, אמאי הוכרח דבריש איירי בעבד עברי].

יא. **והמהר"ם מרוטנבורג** (במרדכי רפ, ובשו"ת ד"ק קצט) נסתפק אי נוטלת את הנדוניא שהכניסה עמה. דלא גרע ממאנת (ע' לעיל קא.). ועוד דאפי' במורדת תקנו הגאונים (ע' לעיל סג; ברי"ף וראשונים) שנוטלת מה שהכניסה אי איתיה בעין.

יב. ויל"ד לאחר תקנת ר' גרשום האם בכה"ג רשאי לגרשה בע"כ.

יג. וכן **בשו"ת מעיל צדקה** (כו, הו' בפתח"ת עה ו) הביא דכל **הפוסקים הראשונים** **והאחרונים** שכת' שכופין האשה שתעלה עמו כפשטא דמתני', ודאי דלא ס"ל הא דר"ח כהן.

יד. וביאר דבזמן שביהמ"ק קיים דאז הוי המצוה טפי לדור בירושלים מבא"י.

טו. והב"י כת' דאיפשר לומר דלא ראו חכמים לגרוע כח האיש לגבי ארץ ישראל וירושלים, אפי' בזמן הזה.

טז. ויל"פ דבמקומות השווים האיש כופה את האשה, והאשה אינה כופה את האיש. ומשום מעלת אר"י [גם בזה"ז] לא גרע מנווה היפה שבחו"ל [ושאר מעלות שיש בחו"ל]. ומש"ה כופה אותה, וכדין מקומות השווים. אבל האשה אינה כופה את האיש אלא משום מצווה רבה.

יז. אבל **הראב"ד** (בר"ן) כת' דעבד כנעני חייב, דחייבין במצות כנשים.

יח. ומש"ה הוא יכול לכופה דהוא מצווה, אבל היא אינה יכולה לכופו דהיא לא מפקדה.

יט. והביא **מבי"ט** (ב רטז) דהכלל בזה שכל היכא דהסוחרים אינם נמנעים משום סכנה ו, יכולים לכוף.

כ. **והמעיל צדקה** (כו) כת' דכל שאין לו פרנסה מעבירים על דעתו ועל דעת קונו ח"ו, ואין אדם שליט בנפשו. ומי שנוסע לאר"י ועי"ז צריך להתפרנס מן הצדקה, ואילו היה בחו"ל היה יכול להתפרנס ממעשה ידיו, לא טוב הם עושין. וצריכין להתיישב בזה.

הדר באר"י וכ"ש בעיר בקודש. אך בעונותינו אין שם [בזמנו] קיבוץ בחורים ותלמוד תורה[כא], וגם כי המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד, ומי יוכל לעמוד בכל זה. לכן כל איש ישער בעצמו בהשגת גופו וממנו, באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצותיו כי זה כל האדם.

רטו) **שם. דאיכא סכנת דרכים.** וכמה ראשונים כת' דבזמן דאיכא סכנת דרכים אין מצוות ישוב אר"י בזה"ז. ומ"מ **בשו"ת מעיל צדקה** (כו) כת' דהרוצה בעצמו לנסוע אין מוחין בידו[כב], כי לבו שלם ובטוח בה' ששומר מצוה לא ידע דבר רע. והביא דדוקא לענין שלא לכוף את אשתו תלי בסכנת הדרכים. אך הביא **דהלבוש** (עה) כתב הלשון דהוה איסור לסכן נפשו[כג].

רטז) **שם. השיטמ"ק** כת' דע"פ דברי התוס' יש ליישב דברי המשנה, דאי' הכל מעלין, ואין הכל מוציאין. וקשה דכיון דמעלין, כ"ש דאין מוציאין. [וכמו שהק' הר"ן (הנ"ל) גבי עבדים]. אלא י"ל דבמקום סכנה ליכא כפייה לעלות, אבל מ"מ אין כופין לצאת.

ריז) **בא"ד והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצווה לדור באר"י, כי יש כמה מצוות וכו'. והמהרי"ט** (בחי', ובשו"ת ב יו"ד כח) תמה דירא שמים יצא את כל המצות, ויזהר בכל דקדוקי המצוות [עי"ש[כד]]. ועוד דיש מצווה בישוב אר"י[כה] לדעת הרמב"ן (סה"מ, הו'

לעיל) ואפי' בזה"ז אכתי בקדושתה קיימא[כו]. ולית דחש לדברי ר' חיים[כז].

והבית הלוי (ב נ) כת' דדעת ר' חיים דמצוות ישוב אר"י לא הוה מצווה על היחיד. וכל המעלות בסוגיין לדור באר"י הוה משום קיום המצוות התלויות בארץ. ומש"ה בזמן שא"א לקיימם נהפוך הוא, וליכא מצווה[כח].

מעות קפוטקיא

ריח) **[במשנה] נשא אשה באר"י וגירשה באר"י, נותן לה ממעות אר"י וכו'. השיטמ"ק** ביאר דקמ"ל דאפי' ששנידם מקפוטקיא, וכל עסקיו שם ודעתן לחזור. וס"ד כיון דהנישואין שבארץ ישראל היה דרך עראי, אלא שלא הספיקו לחזור עד שגירשה. קמ"ל דאפי' הכי נותן לה ממעות אר"י.

ריט) **[במשנה] נותן לה ממעות קפוטקיא. פרש"י** גדולות ושוקלות יותר משל אר"י. ובפשוטו איירי בעיקר כתובה, מנה ומאתיים, וקבעו לפי המטבע שבאותו מקום. **ותוס'** (לעיל י.) דנו האם כוונת המשנה רק מאיזה מטבע נותן, שיתן מטבעות של קפוטקיא[כט], אך כשיעור כתובה של אר"י [דשיעור כתובה קבוע לפי שקל הקודש]. או דשיעור כתובה במקום זה ר' זוז קפוטקיא[ל]. והביאו דנח' בזה בירושלמי[לא].

והשיטמ"ק (לעיל י., בשם תל' רבינו יונה) **הביא צד דקאי**

כא. והביא ששמע שיש שם מוסרים הטורדים ומבלבלים שומרי התורה. מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם.

כב. וכת' דאף בניו הקטנים מותר ליקח, דכל מאי שמותר לעשות בשלו גם בבניו הקטנים מותר. והביא סמך לדבר מספר עזרא.

כג. וכת' דלא ידעתי מניין לו.

כד. **והמהרי"ט** כת' דאדרבה יש כמה מצות שיכול לקיימן אם ירצה להתחייב בהם, כגון לקט שכחה ופיאה ומעשרות ופרט ועוללות. ואילו עונשין כגון כלאים וערלה איתנהו נמי בחו"ל, ולמה לא יזהר בהם באר"י. וכת' דאולי קאי על פירות שביעית, וס"ל אין קנין לעכו"ם באר"י להפקיע מידי שביעית. וכת' דאף בזה אין לחוש דמ"מ ליכא איסור ספחים, כיון שהעכו"ם זורעם.
ועוד דאף בשביעית שכיח לקנות תבואה מחו"ל או של ערב שביעית.

כה. ואמרי' (לקמן קיא.) המהלך ד' אמות בא"י וכו' ומילי טובא דאמרי'.

כו. וכן מבואר דדעת ר' חיים דבקדושתה קיימא למצוות התלויות בארץ.

כז. **ובשו"ת מהרי"ט** הביא דהמהר"ם והרא"ש לא הביאו דברי הר' חיים, וא"כ אינן מיסוד התוס'. ומ"ש בתוס' דאין מצוה לדור בא"י הגהת תלמיד היא ולאו דסמכא היא כלל. [אלא תלי בסכנה].

כח. אבל לדעת הרמב"ן יש חיוב ישוב אר"י, ויקיים המצוות במה שיוכל עד שישקיף הקבה וירחם.

כט. **והריטב"א** ביאר דאף דכל המטלטלין מיטב הוא ואפי' סובין, אפי' בנזיקין, הכא על דעת כן נשאה שיתן לה מטבע היוצא במקום הכתיבה. [לבאורה כוונתו דהיכא דיש לו מעות צריך לפרוע ממעות].

ל. **ותוס'** הביאו דעד"ז אי' (בכורות נ.) דנווסף שיעור פדיון הבן, ע"פ מה שהוסיפו על המטבע. אך תוס' דחו דהתם בכל מקום הוסיפו, אבל כאן במקום א' המטבע גדולה יותר. ואין שישתנה בכך מדה דאורייתא [במקום זה].

לא. אבל **הרמב"ן** פי' דנח' בירושלמי אי שיעור כתובה בשקל הקודש [כסף צורי] או מנה מדינה, שהוא מנה היוצא באותו זמן [בזמן אותם אמוראים בירושלמי]. וכת' דמ"ד שקל הקודש הדר ביה, וקי"ל מטבע היוצא [היינו כסף מדינה].

למ"ד כתובה דרבנן, ותקנו כפי המטבע שבכל עיר ועיר. שחכמים תקנו לבתולה מאתים, ובשעה שתקנו הם תקנו מהמטבע שהיה בימיהם, וחייבו גם בכל דור ודור כפי המטבע שיצא בכל עיר ועיר[לב].

והרמב"ן כת' דאיירי שכתב לה מאתיים זוז סתם, ותלי במעות שבאותו מקום לקבוע מהו השיעור, ואיזה כתובה שנתחייב לה חייב[לג]. ובלבד שלא יפחות משיעור מאתיים של תורה[לד].

והריטב"א הביא י"מ דאיירי הכא לענין תוספת כתובה[לה]. ודחה דבמשנה משמע דאיירי בכתובה.

רכ) **אמר רבה מקולי כתובה שנו כאן וכו'.** יש שפי' דגדר כתובה דרבנן חל חיוב מחמת הגירושין, ומש"ה תלי אף במקום הגירושין. ואילו כתובה דאורייתא הוה תמורת הנישואין, כתשלום הבתולים.

רכא) **רשב"ג אומר וכו' קסבר כתובה דאורייתא.** [והגמ' (לעיל י.) הופכת את הברייתא (שם) דס"ל כתובה דאורייתא, ע"פ משנתינו]. **פרש"י** הילכך אזלי' בתר שעבוד כדין כל שט"ח[לו].

ובברייתא (לעיל י.) דרשי' [לרשב"ג למסקנא] כסף ישקול כמוהר הבתולות, שיהא זה כמוהר הבתולות וכו' מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה. ובפשוטו משמע דילפי' שיעור נ' שקלים [דאונס ומפתה] הוא מוהר הבתולים. וכ"ד **תוס'** (לעיל סז. וכ"מ) דשיעור כתובה הוה מאתיים זוז צורי.

אבל דעת **הגאונים** (הו' בראשונים לעיל י., והרמב"ם י ח) דמאתים דכתובה הוה כסף מדינה [שמינית מכסף צורי]. **והרמב"ן** (כאן) ביאר דלא הוקש כתובה לתשלום הקנס[לז], אלא מדאפקיה בלשון 'מוהר' אלמא לכולן יש להן מוהר.

וכ"כ **הרמב"ן** (גיטין מח:, והרשב"א לעיל י.) דהא דילפי' כתובה דאורייתא, לא הוה כקנס דאונס ומפתה. אבל משום דאפקיה רחמנא בלשון 'מהר' סמכו חכמים שיש מהר לבתולות והיינו כתובה[לח], אלא שאין לו שיעור. וכל א' כותב כרצונו[לט], וחכמים תקנו מאתים.

רכב) **שם. ר"ת** (בתוס' לעיל י. ד"ה אמר) **הביא מדברי** רשב"ג דקי"ל כתובה דאורייתא, דקי"ל כרשב"ג במשנתינו[מ]. ומש"ה נהגו לכתוב בכתובה דחזי ליכי מדאורייתא[מא]. [אף דסתמא דהש"ס בכ"מ דכתובה דרבנן].

אבל **תוס'** (סוטה כז.) כת' דהא דאי' דלרשב"ג כתובה דאורייתא, לאו ממש דאורייתא, אלא אית ליה סמך מדאורייתא. ובדאמרי' (לעיל י.) מכאן סמכו חכמים.

והרמב"ן כת' דרשב"ג ס"ל דכתובת אשה מן התורה, מהלכה למשה מסיני וכמו שאר תורה שבע"פ. ואסמכתא בעלמא דסמכו אקרא דמוהר.

רכג) **כתוב בו סתם, הוציאו בכל מגביהו ממעות בכל וכו'.** הריטב"א והר"ן פי' דכיון דלא כתב המקום, נשתעבד שיגבה בה ממטבע היוצא במקום

לב. ומשמע מדבריו דבזה נח' רשב"ג ורבנן אי תלי במקום הכתיבה או במקום הגירושין. ומשמע דס"ל דאף רשב"ג סבר דכתובה דרבנן.

לג. וכ"כ **השיטה ישנה** (בשיטמ"ק לעיל י.) דאף לרשב"ג דס"ל כתובה דאורייתא, היינו שלא לפחות משיעור מאתיים כסף דאורייתא. והכא איירי שכתב לה טפי, ואזלי' בתר מעות קפוטקיא.

לד. **והרמב"ן** הביא **י"מ** דאייר דוקא היכא דאמר לה 'מטבע היוצא' אבל כתב מטבע סתם הוה מנה מדינה, דהוא שמינית שבצורי.

לה. ואף שאמרו (לעיל נד:) תנאי כתובה ככתובה דמי, ה"מ לדברים שהוזכרו שם. ולא הוה לכל מילי.

לו. וכ"כ **רש"י** (לעיל י.) שלרשב"ג כתובה דאורייתא, ונותן לה ממעות קפוטקיא שנשתעבד בהם כשאר מלוה. משמע דכתובה דאורייתא הוה השתעבדות. ולא שחייבתו תורה מחמת הנישואין.

לז. תדע שהרי כתובת אשה בזיבורית לדברי הכל (גיטין מח:), ואונס ומפתה בעידית מדאורייתא (כדאי' ב"ק ה.). **ותוס'** (לעיל י. ד"ה הואיל) תי' דתקנו שיהא בזיבורית, שלא יפרשו מהם בני אדם. וחשו חכמים שיקפצו עליהם בני אדם.

לח. ומשמע דהגדר דהוה תשלום לבתולים.

לט. אך צ"ב דבסוגיין איירי דכתב לה, א"כ כה"ג יש חיוב כתובה מדאורייתא. ואמאי הקילו בו. [ואפשר דזה כוונת הגמ' דלרשב"ג לא הקילו].

מ. כ"ד **תוס'** בכ"מ. אבל **הרמב"ן** (כאן) דחה דאין סומכין על הכללות, וסוגיין הוי כרבנן. ועוד דההוא כלל ליתא, דהא פליגי בה אמוראי (לעיל עז. וב"מ לח:) אליבא דר' יוחנן, ולית הלכתא כמאן דכייל לההוא כללא. והביא דכ"כ **הרי"ף** (סוף ב"ב פא. בדה"ר) דהך כלל לאו דוקא, ולא אמרי' הלכה כרשב"ג אלא היכא דיש טעם.

מא. **והרמב"ן** כת' דלשון זה טעות, דמדאורייתא לא גבי מידי. דאין חיוב כתובה מדאורייתא. **והרא"ש** (לעיל שם, א יט)

הפרעון. ועפ"ז כת' דאף אילו ידענו היכן נכתב, דכיון דלא כתבו בשטר להך מקום נתכוון למקום שיוציאנו[מב].

וצ"ב אי איירי בשטר הלואה, א"כ תלי באיזה מטבעות הלווה לו. ולכאורה צ"ל דאיירי בשטר התחייבות. אבל **המחנ"א** (לרמב"ם מלוה יז ט) נקט דאיירי בהלואה, ודן אי יש בזה משום איסור ריבית, שמא יהא יותר מההלואה.

אבל **הר"ן** הביא **דהרמב"ם** (מלוה יז ט) כת' שאם הלוה טען שחייב מעות פחותים, ישבע המלוה ויטול. והר"ן כת' דמבואר מדבריו דהנידון כאן בסתמא, דאמרי' דמסתמא במקום הגוביינא היה דר מתחילה. ולפ"ז אם הביאו ראיה שבשעת הלואה היו דרים במקום אחר נוטל במקום הלוואה. [וכת' דאין כל זה במשמע].

רכד) **שם. סתם. המרדכי** ו**הריטב"א** כת' השטר אינו נפסל משום שלא היה כתוב מקום הכתיבה. [ע"ע תוס' גיטין פ.]. ואע"ג דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה[מג], דבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה[מד]. וכ"כ **הרמב"ם** (מלוה יז ט).

רכה) **כסף סתם, מה שירצה לוה מגביהו. פרש"י** אפי' איסרין. [וצ"ב אמאי תלה תנא ברצונו[מה], דהו"ל למימר יתן מטבע הפחות שבאותו מקום[מו]].

ובברייתא (ב"ב קסה:) אי' כסף, אין פחות מדינר כסף. [ולא איסרין]. **ותוס'** (ב"ב שם ומנחות קז.) פי' דקו' הגמ' (שם) ואימא פריטי כולל כל שאר מטבעות, מעות פונדיון ואיסר. ותי' באתרא דלא סגי, דבמקום זה עושים רק דינר מכסף.

רכו) **ואימא נסכא. פרש"י ותוס'** דלכך לא פירש [מטבע]. **ותוס'** כת' דלפ"ז איירי באופן שנכסא הוא יותר ממטבע[מז]. אבל **תוס'** (מנחות קז.) נקטו דקו' הגמ' שיש ליתן הפחות, ומשום יד בעל השטר על התחתונה. והוכיחו דנסכא הוה פחות ממטבע. [והאריכו מכמה סוגיות]. וצ"ל דקו' הגמ' דמשמע בברייתא דמה שירצה יגביהו היינו עכ"פ מטבע.

רכז) **ואימא פריטי[מח], אמר רב פפא פריטי דכספא לא עבדי אינשי[מט]**. [**ותלמידי ר"י** בשיטמ"ק פי' דמאן דטעין דלא במנהגא עליו להביא ראיה. ופי' דהיינו מטבע שכולו כסף, אבל עושים נחשת מעורב

פי' הלשון דחכמים תקנו משקלים האמורים בתורה. ואף דכתובה לאו דאורייתא, תקנו לכתוב דהוה מעות דאורייתא [של צורי, ע' לעיל].

מב. ו**בתלמידי ר' יונה** (בשיטמ"ק) פי' דהיכא דהוזכר מקום הכתיבה, מסתמא לכך כתבו להודיע שנשתעבד כפי המקום שנכתב. אבל אם כתוב סתם, שלא כתוב בשטר המקום שנכתב, אזלינן בתר מקום גוביינא דאמרי' דלא רצה לכתוב המקום להודיע שאין משתעבדת אלא כפי מקום גוביינא. ואפי' נתברר אח"כ המקום שנכתב לא חיישינן להכי, דמוכח מילתא דלא נשתעבד ליה אלא מקום גוביינא.

מג. תדע דכל שטר נמי אי אתה יכול להזימה כי שמא אחרוהו וכתבוהו (כדאי' סנהדרין לב.).

מד. ומבואר דהטעם משום דבטלו דרישה וחקירה בדיני ממונות, וכדאי' (סנהדרין לב:). [ולפ"ז מדאורייתא שטר צריך לכתוב המקום והזמן. וע"ע נמוק"י (סנהדרין רפ"ד, י: בדה"ר, וריטב"א ותו"י יבמות קכב:) גבי גט.

מה. ואילו הלווה מודה שההלוואה היה ממטבע גדול, א"כ מחוייב כן. אך לא משמע דזה כוונת הברייתא.

מו. וכה"ק ה**שיטמ"ק**, ותי' דיש כמה מיני מטבעות השוות בשווים. ומש"ה תלי ברצונו.

מז. **ותוס'** (ב"ב קסה:) נקטו כן מסברא, דאיסר הוה רק ח' פרוטות. וכי נסכא הוה פחות מזה. ותוס' תי' דע"ב איירי בנסכא חשוב, והם היו יודעים איזה שיעור יש בדבר.

מח. צ"ב קו' הגמ', דאה"נ דאף זה בכלל הלשון מה שירצה יגביהו. וה**שיטמ"ק** כת' דקו' הגמ' דהו"ל לברייתא לומר יגביהו פרוטות [ודייק כן מלשון רש"י 'ותאמר שיתן' דהו"ל לברייתא לומר כן], דדבר ידוע שהוא הפחות שבמטבעות. [וביאר דשאר מטבעות י"ל דתלי ברצונו, דיש כמה מטבעות שוות].

ועוד כת' ה**שיטמ"ק** דקו' הגמ' לאחר שתי' שכתוב 'כסף מטבע' [או ק' מטבע כסף וכדו']. דלשון זה משמע אף שווה כסף, וכמ"ש רש"י דקו' הגמ' שיתן נחשת או כסף בשווה י' פרוטות.

ו**הברכת הזבח** (מנחות קז.) פי' דס"ד דמקשן דכל מה שירצה ליתן, היינו שווה כסף. ובזה הק' אימא נסכא, ותי' דאיירי שאמר מטבע. וחזר והק' שיתן בפרוטות נחשת, אך לא היה ס"ד שיפחות משיעור דינר.

מט. ומדברי רש"י משמע דאף המקשן ידע דלא עבדי פרוטות מכסף, אלא דהק' שיתן נחשת וכדו'. ובזה תי' דכיון דליכא פרוטות מכסף, הלשון לא משמע כן.

בכסף]. ובגמ' (ב"ב קסה:) אי' אמר רב פפא באתרא דלא סגי פריטי דכספא[נ]. **ותוס'** (ב"ב שם, הנ"ל) פי' דהגמ' (שם) מק' אף משאר מטבעות, ובזה אמרו דאיירי באתרא דלא סגי מעות ואיסרין מכסף. ואילו בגמ' דידן אמרי' דבשום מקום לא עבדי מטבע הפרוטה מכסף.

רכח) **אפי' בעיר שרובה נכרים.** מבואר דיש מעלה לדור בעיר שרובה ישראל. [אך **האחרונים** כת' דמ"מ לא ידור באר"י במקום רשעים, דיש חשש שילמד ממעשיהם]. **ובהג' מהרש"ם** ציין **לתוס'** (לעיל מה: ד"ה על) דעיר שרובה עכו"ם בטלה קדושת היקף חומה [ואי"צ לשלח משם מצורעים]. [אך לא גרע קדושתו מעיירות אר"י שאינן מוקפות חומה].

רכט) **ואל ידור בחו"ל אפי' בעיר שרובה ישראל.**

הרמב"ם (אישות יג יח) כת' וכן לא יוציא את אשתו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים. ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו גוים למקום שרובו ישראל.

רל) **שכל הדר באר"י כמי שיש לו אלוה וכו'.** יש שציינו לדברי **רש"י** (דברים יא ח, ע"פ הספרי) דאף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכדכתיב (ירמיה לא כ) הציבי לך ציונים. **והרמב"ן** (ויקרא יח כה) ביאר דעיקר כל המצות ליושבים בארץ ה', ובחו"ל נוהגים כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ. ואמרו בספרי (ראה פ) וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא לא,לב), ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה, ודאי' **בתוספתא** (ע"ז ה ב).

רלא) **אלא לומר לך[נא], כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז. רש"י מה"ק** פי' שיצא מאר"י לחו"ל. [וכ"כ **רש"י** (עה"ת ויקרא כה לח) שכל הדר באר"י אני לו לאלקים, וכל היוצא ממנה כעובד ע"ז[נב]].

רלב) **דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לאר"י עובר בעשה וכו'.** והוה עשה מדברי קבלה. **והמגילת אסתר** (שכחת העשין הנ"ל) הוכיח דבזה"ז ליכא מצוות עשה דאורייתא דישוב אר"י. דא"כ איך יבא נביא אחר משה לסתור את דבריו, והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, וכ"ש לסתור.

דף קיא.

רלג) **בבלה יובאו, ושמה יהיו עד יום פקדי וכו' ור' זירא ההוא בכלי שרת וכו'.** **האחרונים** דנו אי הוה צווי, או נבואה על העתיד והבטחה. **והמהרש"א** (ח"א) כת' דלר' זירא הוה נבואה, דל"ש צווי על הכלי [דאינו בידם לקיים צווי]. אבל למ"ד דקאי אבני הגלות אין לפרש דהוה נבואה שכן יהיה, דהא חזינן שלא נתקיים כך, דכמה וכמה סליקו מבבל לאר"י[א] [וא"כ אין הנבואה אמת]. אלא שהוא לשון צווי, והנך דסליקו עוברים בעשה.

רלד) **שלא יעלו בחומה. והיעב"ץ ורש"ש** הגיהו 'כ'חומה.

ובגמ' (יומא ט:) דרשו דכתיב (שיר השירים ח ט) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז. אם עשיתם עצמכם כחומה, ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו. עכשיו שעליתם כדלתות [**פרש"י** שעלו לחצאין] נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

פרש"י יחד ביד חזקה. **האחרונים** (ע' אבנ"נ יו"ד תנו, ס' ויואל משה) דנו האם עיקר האיסור עלייה כינופא גדולה יחד[ב], או דוקא ביד חזקה ודרך מלחמה[ג].

נ. ובהמשך הגמ' (שם קסו.) גבי זהב, אי' פריטי דדהבא לא עבדי אינשי [**פרשב"ם** בשום מקום].

נא. אבל **רש"י** (בראשית יז ח) [על הפסוק ונתתי וגו' את ארץ מגריך וגו' לאחזת עולם, והייתי להם לאלהים] כת' שם אהיה להם לאלהים, אבל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. [וכס"ד דסוגיין].

והתשב"ץ קטן (תקסב) ביאר דעיקר שכינה היא בארץ ישראל, כסא מול כסא, כדכתיב והתפללו אליך דרך ארצם תלפיות תל שכל פיות פונות שם.

נב. **והגור אריה** (שם) פי' דהדר בחוצה לארץ הוא מהדר ומפאר לאלהי נכר הארץ.

א. ויש שפי' דהוה נבואה אחורבן בית ראשון, ונתקיים שלא עלו כלל עד ימי עזרא. ואפ"ה ילפי' מיניה לענין חורבן בית שני.

ב. **ובשו"ת הרשב"ש** (ב) כת' דאף דמצוות ישוב אר"י נוהג בזה"ז [ודיני המשנה הוא אומר לעלות אף בזה"ז, אך דוקא במקום שאין סכנה], הוה דוקא מצווה על כל יחיד. אבל אינו מצווה על כל כלל ישראל, שהרי השביע הקב"ה את ישראל שלא ימהרו הקץ ולא יעלו בחומה.

ג. וכ"כ **הכפתור ופרח** (פרק י) שלא יעלו על מנת לכבוש עד שיבא הקץ.

רלה) **ג' שבועות הללו וכו'.** דכתיב בשיר השירים ג' פעמים (ב ז, ג ה, ח ד) השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ[ד].

והרמב"ם (איגרת תימן בסופו) כת' דבכלל צווי ג' שבועות אלו, שידע שלמה ברוח קדשו שירבו הטוענים והחושבים שהם משיח, ובזה צווה. [ובכלל שלא לדחוק הקץ שלא ללכת אחרי משיח השקר].

רלו) **רש"י ד"ה ושלא.** שלא ירבו תחנונים על כך יותר מדי. דבר תימה הוא, **והאחרונים** ציינו לגמ' (סנהדרין צז:) שמשיח אינו בא אלא בהיסח הדעת. ור' זירא ביקש שלא יתעסקו בזה, שלא ירחיקוה. ומ"מ תימה הוא דקי"ל דמחוייב לחכות לו.

רלז) **ההוא גברא דנפלה ליה יבמה וכו' מהו ולמיחת וכו'. תוס'** (ע"ז יג.) כת' דהא דאי' דמותר לצאת מאר"י לחו"ל ללמוד תורה ולישא אשה, ה"מ כשדעתו לחזור לאר"י. וכדמבואר (כאן) דשלא ע"ד לחזור אסור[ה].

ובחי' מהרי"ט הק' דע"ד לחזור מותר לצאת אפי' לדבר הרשות ולסחורה[ו]. ותי' [קו' התוס'] דהכא היה לו אשה, ורצה לירד משום מצוות יבום. וכה"ג לא הוה בכלל ההיתר דלישא אשה. ולא התירו להשתקע בחוצה לארץ משום מצוות יבום כיון דאפשר בחליצה, שתבא כאן אצלו. ובכהאי גוונא לא אמרינן מצות יבום קודמת לחליצה.

רלח) **כשם שאסור לצאת מאר"י וכו'. רשב"ם** (ב"ב צא.) **פי'** הטעם דאין יוצאין מאר"י שמפקיע עצמו מן המצות.

רלט) **כך אסור לצאת מבבל וכו'. פרש"י לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד.** [ואף דלא הוזכר שהמקום קדוש]. **ויש ראשונים** שפי' הטעם משום שבבל שורה שכינה (כדאי' מגילה כט.). אבל **הרמב"ם** (מלכים ה יב) **כת'** דאסור לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו. [וילפי' לצאת לשאר ארצות, אבל לא דרשי' דאסור לחזור לאר"י[ז], וכדברי רב יהודה דלעיל[ח]. וכן דלא כר' זירא דקאי אכלים].

רמ) **א"ר אלעזר מתים שבחו"ל אינם חיים וכו'. תוס'** (סוטה ה.) הק' אמאי לא חשיב בפרק חלק (סנהדרין צ.) בהדי הני שאין להם חלק לעוה"ב. ואי' (סוטה שם) כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער. ותו דאי' (בע"ב) ע"ה אינן חיים אא"כ יהנו תלמידי חכמים. וכן אי' באגדה דמלווי רביות אינן חיים לעולם הבא.

וקו' התוס' לס"ד דהגמ', דלמסקנא דוקא בחו"ל אינם חיים, ועצמותיהם מתגלגלות או דרך מחילות. ול"ש להנך דאין להם חלק לעוה"ב[ט].

רמא) **ולר' אליעזר צדיקים שבחו"ל אינם חיים, א"ר אילעא ע"י גלגול וכו' מחילות וכו'. הנוב"י** (ת יו"ד רה) כת' דשמא דוקא צדיקים זוכים למחילות, אבל מתיירא אני שמא שאר מתים בחו"ל אינם חיים[י]. אמנם

ד. ועוד יש פסוק (שם ה ח) השבעתי אתכם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו. **ורש"י מה"ק** ביאר דההוא קרא קאי באומות העולם לעתיד. [ויש מדרש דהשביעם ד' שבועות, **והמהר"ל** (נצח ישראל כד) כת' דהמדרש דרש אף הך שבועה].

ה. וכ"כ **הרמב"ם** (מלכים ה ט) דלא יצא אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם, ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק הרעב.

ו. ודוקא לטייל אסור לצאת [אפי' לזמן מועט], וכ"פ **השו"ע** (תקלא ד).

ז. ולדעת רב יהודה (דלעיל) כל האיסור לעלות לאר"י, ולא מצאנו איסור לצאת לשאר ארצות. [וכ"כ הלח"מ (שם) בדעת רש"י].

ח. **והלח"מ** הק' דהכא רב יהודה אמר כן [בשם שמואל]. [ודוחק לומר הא דידיה והא דרביה].

ט. **והשואל** (בנוב"י ת יו"ד רה) תמה בזה ע"ד התוס'. והנוב"י כת' דאין דרכו להשיב בדברי אגדה, אך כאן השיב דקו' התוס' על הס"ד, דהגמ' דחה מצד אחר.
והשואל הוסיף ותמה דבעלי התוס' עצמם קבורים בחו"ל. ולפמ"ש ניחא דהם צדיקים גמורים נינהו הם לא תמהו אלא מה דלא חשב מתי חו"ל שאינם צדיקים. **והנוב"י** (שם רו) דחה דאולי לא היה באפשרי להם לעלות לאר"י. אלא דמ"מ תימה שבודאי הקב"ה רגלי חסידיו ישמור, ואיך לא המציא להם הקדוש ברוך הוא דרך נכון שיוכלו לעלות לארץ ישראל. ותי' בזה דקמי קב"ה גלי שהם יזכו בודאי למחילות.

י. ובדאי' (בסמוך) דיעקב ויוסף נתייראו שמא לא יזכו למחילות, מכלל שאין הכל זוכים למחילות.

באמת לא ניחא למרייהו למימר הכי. והלכה כשאר אמוראים דכל מתי חו"ל יקומון. מהר יקדמונו רחמי השם, אמן.

והאחרונים ציינו **דבירושלמי** (יב ג, וכלאים ט ג, ובמדרש בכ"מ) אי' דמתים של אר"י חיין תחלה, ואח"כ גם של חו"ל חיין. ופליגי אדר' אלעזר.

רמב) **אמר אביי נקטינן בכל לא חזיא חבלי משיח**[יא], **תרגמה אהוצל דבנימין וכו'. הר"ן** (מגילה ב: בדה"ר) הביא מכאן ד'הוצל' הוא בחוצה לארץ[יב], וא"כ מבואר דיש דין מוקפות חומה [לקריאת מגילה] אף בחו"ל[יג]. אך הביא די"ג (במגילה ה:) 'הוצל דבנימין', ואילו בסוגיין ל"ג 'בנימין', שהיתה בבבל ולא מיקרי דבנימין. ותרי הוצל היו.

רמג) **ההוא בנפלים הוא דכתיב. המצפ"א** ציין דנח' בגמ' (סנהדרין סוף קי:) מאימתי קטן בא לעולם הבא, מ"ד משעה שנולד, מ"ד משעה שסיפר, ומ"ד משעה שנזרע, ומ"ד משעה שנימול, ומ"ד משעה שיאמר אמן.

דף קיא:

רמד) **דתניא ר' יהודה אומר וכו' אין מרביעין עליה אלא מינה. פרש"י** דס"ל שמא חוששין לזרע האב. דרבנן[א] פליגי דמין הבהמה נקבע לפי האם לחוד, ואם היא בת חמורה מותר להרביעו בחמור גמור.

ובגמ' (חולין עט.) מבואר דר' יהודה מספק"ל אי חוששין לזרע האב, ומש"ה ס"ל (כלאים ח ד) דפרידה בת חמורה אסור להרביעו בפרידה בת סוסה[ב]. ודעת רבנן (בכלאים, וחנניה בחולין שם) דבתורת ודאי חוששין לזרע האב. ומש"ה כל מיני פרדות מותרין זה בזה.

רמה) **וכן אמרו יצחק ושמעון ואושעיא אמרו דבר א', הלכה כר' יהודה בפרדות וכו'. והמהרי"ט** הביא **מס' יוחסין** בשם **ר"ח** שביאר מ"ט אחיו של רבה שלח לו מימרא זו, דמדבית עלי קאתי, מצד אביהם (וכדאי' יבמות קה.). ומש"ה שלח ליה דהלכה כר' יהודה דאין חוששין לזרע האב. **והמהרי"ט** כת' דליתא [ולא אמרה ר"ח], דאדרבה ר' יהודה מספק"ל ורבנן סברי אין חוששין לזרע האב. ועוד צ"ב ד'משפחה' ודאי נקבע ע"פ האב.

רמו) **העושה פרקמטיא לת"ח**[ג] **וכו'. פרש"י** דעל ידו הת"ח פנויין לעסוק בתורה. וע"י דיבוקן של ת"ח יזכו לחיות. [משמע דבמה שמפרנסם וגורם ריבוי הלימוד נהיה דבק לת"ח].

רמז) **מה חטה שנקברה ערומה וכו'. תוס'** (מנחות ע:) הק' דאי' כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה חיטה בקליפתה. מבואר דהדרך לזרוע חיטה בקליפה. **ור"ת** תי' דהכי קאמר אפי' היתה נקברת ערומה יוצאה בכמה לבושים.

רמח) **א"ר שמעון בן תחליפא קלח של כרוב וכו' עולים ויורדים בו בסולם. תוס'** (פסחים נא:) הביאו דספיחי כרוב דמו לאילן[ד] [ואף דהוה ממיני הירקות[ה]]. ומש"ה לא גזרו בו אטו שאר ספיחים.

יא. ע"ע סנהדרין צח: בענין חבלו של משיח.

יב. ועוד הביא מהגמ' (פסחים קיג:) דיוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי. וכן אי' (מגילה כט.) שהשכינה יושבת בבבל בבי כנישתא דהוצל.

יג. וכן הוכיחו תוס' (שם), והרמב"ן (שם) חלק.

א. בתוספתא (כלאים א) לא הוזכר בזה מח'. אך בגמ' כאן מבואר דיש בזה מח'. [ודוחק לפרש דפליגי רק אי אסור בתורת ודאי או מספק].

ויש **ראשונים** (בעה"מ חולין) דרבנן (חולין עח.) דס"ל דאותו ואת בנו אינו נוהג בזכרים הוה משום דס"ל דאין חוששין לזרע האב. א"כ ס"ל דפרידה מותרת עם מין אמה. אבל דעת הרי"ף (חולין שם כז בדה"ס) דקי"ל דאותו ואת בנו אינו נוהג בזכרים, מדיני אותו ואת בנו. ואף דהוה ספק אי חוששין לזרע האב.

ב. ולפ"ז אינו לוקה. אבל פשטות **הרמב"ם** (כלאים ט ו) דלוקה. **והרא"ש** (הל' כלאים ה, והו' בכס"מ שם) תמה בזה. **והלח"מ** כת' דהרמב"ם איירי בב' כלאים דמינים אחרים, ולא ששניהם פרידות. [וע"ע מרכבת המשנה שחיטה יב ח].

ג. וכן אי' (ברכות לד:, סנהדרין צט.) דהמשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לת"ח, והמהנה ת"ח מנכסיו יש לו שכר גדול, וכמו שנתנבאו כל הנביאים. [אבל ת"ח עצמו עין לא ראתה וגו'].

ד. וכ"כ **הר"ש** (שביעית ט א) דכרוב יש לו קלח גדול וענפים כעין אילן.

ה. **וב'ירושלמי** (כלאים ז ה מעשרות ד ד) אי' דכרוב הוה מין ירק, אך עולה מגזעו. ע"ע רש"י (ביצה ג:).

דף קיב.

רמט) **ריב"ל איקלע לגבלא וכו' ארץ ארץ הכניסי פירותייך וכו'.** משמע דגבלא הוא מאר"י. **תוס'** (ע"ז נט.)[א] הביאו מהערוך דגבלא הוא הר שעיר[ב]. ותוס' חלקו דבסוגיין משמע דהוה עיר באר"י. ובחי' **המהרי"ט** כת' די"ל דתרי גבלא הוו[ג].

רנ) **אני ראיתי בבקעת בית שאן וכו'.** **פרש"י** שהיא משאר ארצות. **והאחרונים** (מהרש"א ח"א) ציינו דבגמ' (חולין ו:) אי' דרבי התיר בית שאן. ומבואר דכבשוה עולי מצרים[ד], ולא החזיקו עולי בבל. ולפ"ז מבואר דמעלת הארץ תלי בעולי בבל. [וע"ע בסמוך]. ובדרך אמונה (ביאו"ה ביכורים ב א) כת' דיש תרי בית שאן.

רנא) **ר' אבא מנשק כיפי דעכו.** **פרש"י** עצי אלמוגים[ה].

ול"א סלעים. וכ"כ **הרמב"ם** (מלכים ה י) שמגדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל, ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה [ר' חייא בר גמדא בסמוך]. וכן הוא אומר (תהלים קב טו) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. [דקאי אתרוייהו[ו]].

רנב) **תוד"ה מנשק כיפי דעכו.** משמע דאר"י היא וכו'

ומפרש בירושלמי חציה בארץ וחציה בחו"ל[ז]. **ותוס'** (גיטין ב.) הביאו מסוגיין דעולי בבל כבשו את עכו [דאי לא כבשוה עולי בבל אין בו קדושה, ולא היתה חביבה עליו כ"כ]. **והרמב"ן** (גיטין) דחה דאף דלא כבשוה מ"מ היתה חביבה עליהם, דס"ל קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא. א"נ אף אי לא קדשה לעתיד לבא [לענין תרומות ומעשרות], מ"מ חביבא עלייהו[ח]. דאף למ"ד דבטלה קדושת הארץ ארץ ישראל עומדת בחיבתה ובקדושתה לענין ישיבתה ודירתה[ט].

ועד"ז מבואר **ברמב"ם** (בכ"מ) דקדושת הארץ וחביבות הארץ תלי בכיבוש עולי מצרים, והא דבטלה קדושת הארץ[י] הוה רק לענין הלכות תרומות ומעשרות[יא] וכדו'[יב].

דף קיב:

רנג) **קיימי משמשא לטולא וכו'.** **פרש"י** שלא יוכלו להתרעם על ישיבת אר"י. [והביאו דאף

א. ובגמ' (ע"ז שם) מבואר דהוה מקום שלא היו בני תורה.

ב. ותוס' הביאו תרגום יונתן הר שעיר (בראשית לו ח, דברים א ב, וב ה), תרגם טורא דגבלא. ובתרגום ירושלמי (דברים לג ב) על הפסוק הופיע מהר פארן, איתגלי מטורא דגבלהון לבנוי דישמעאל.

ג. והביא דיש אומה שנקרא 'גבל' (וכדאי' תהילים פג ח) גֶבֶל ועמון. וכתיב (מלכים א ה לב) ובוני חירום והגִבְלִים.

ד. והגמ' (שם ז.) מביאה פסוק (שופטים א כז) דבית שאן היה מנחלת מנשה. **ובחי' מהרי"ט** הביא דבגמ' (עירובין יט.) מבואר דבית שאן הוה באר"י.

ה. ויש שפי' דלהך לישנא איירי בכלי עץ שגדלו באר"י, והוציאם לחו"ל. ואף בזה יש חביבות. [וא"כ אין ראיה דעכו הוא בסוף הגבול].

ו. ותוס' הביאו מהמדרש תנחומא דאף ר' חנינא דמתקן תקליה סמך אמקרא זה.

ז. ובפשוטו משמע דחציה שבחו"ל חייב בפני נכתב. **ותוס'** (גיטין ב.) בהמשך דבריהם כת' דאף חצי שבאר"י צ"ל ב"נ, כיון דהוה בסוף הגבול ורחוק מעיקר ישוב אר"י.

ח. וכ"כ **הריטב"א** (ריש גיטין) דאע"ג דקדושתה בטלה, לא בטלה חיבתה. וכמו בזה"ז דבטלה קדושת הארץ וחיבתה לא בטלה. אך הריטב"א דחה דבזה"ז דקדושת הארץ בטלה לגמרי, לא בטלה חביבותה. אבל בכיבוש שני כיון דמקצת הארץ כבושה ובחיבתו, א"כ מה שבטל קדושתו אינו עומד בחיבתו.

ט. **והכפתור ופרח** (י בסופו) הביא דאר"י היתה חביבה לאבות, אף קודם שכבשו את הארץ. [אך צ"ע א"כ נימא דאף ארץ קיני קניזי וקדמוני].

י. **והרמב"ם** (סנהדרין ד ו) כת' לענין סמיכת דיינים, דכל אר"י שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה. **והרדב"ז** כת' דאע"ג דלענין תרו"מ ולקצת דברים אינה כאר"י, לענין מינוי סמוכים הכל הוא א"י. וכן לענין הדר בא"י, ולענין הנקבר בה ולשאר קדושת אר"י דינם שווה. וציין למש"כ הכפתור ופרח (י). ע' חזו"א (שביעית ג יט).

יא. **והכפתור ופרח** (שם) הביא דלא הוזכר הנידון קדושה ראשונה אלא על חיוב מצוות התלויות בארץ, אבל קדושת הארץ לגבולותיה, וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם, מקדושה ראשונה ולהלן בדקאי קאי. ולא בצר לא בזמן גלות בבל ולא בגלותנו היום. והביא מהירושלמי (שביעית ו א). והביא דאפי' בזמן נס פורים הוזכר כבוד לערי חומה (וכדאי' בירושלמי מגילה), אף דקדושת אר"י היתה בטילה באותו זמן. והאריך בכל זה.

יב. אמנם לענין טומאת ארץ העמים דעת **הרמב"ם** (ביכורים ה ח) דתלי בכיבוש שני, וכל שלא כבשו עולי בבל מטמא בטומאת ארץ העמים. [ואילו דעת **תוס'** (חולין קד.) דתלי בקדושת עולי מצרים. כיון דיש עליו שם אר"י לא גזרו].

דמתרעם ומתלונן על צער חמה וצינה טבעי, שאינה קשורה למקום. אפ"ה יש ליזהר שלא להתרעם על ישיבת אר"י]. **ובשו"ת הר"י מגאש** (לט) **פי'** דמחמת חביבות אר"י היה רוצים שיבוא להם הנאה מארעא דישראל, ומתחדש להו בה שמחה בכולהו עידנא[א].

רנד) **עתידין כל אילני סרק[ב] שבאר"י שיטענו פירות וכו'.**

[ודרשי' מקרא ביואל דנקרא עץ נשא פריו. **והמהרי"ט** הק' מ"ט נקרא 'פריו', הול"ל פרי[ג]]. **ובספרא** (בחוקותי פרק א ו) דרשו כן מדכתיב (ויקרא כו ד) ועץ השדה יתן פריו, שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות. [ודרשי' 'עץ השדה'].

הדרן עלך פרק שני דייני וסליקא להו מסכת כתובות

א. ולכאורה איירי בצער מועט, דבחו"ל לא היו מטריחים עצמן לעבור למקום אחר משום צינה זו. ואפ"ה משום חביבותה דאר"י היו טורחים להנות מישיבתה.

ב. תוס' כת' דהביא מימרא זו משום דרוצה לסיים בדבר טוב. ועוד שמעתי דקאי אדלעיל, צירוף אחר צירוף דחומר הגזירות והצירופים דעיקבתא דמשיחא הוא שגורם שהגאולה תהא שלימה יותר.

ג. **והמהרי"ט** ביאר דאיתא במדרש (בראשית) שהארץ הוסיפה על הצווי לעשות רצון בוראה עץ עושה פרי, אפי' אילני סרק עשו פירות. עד שלבסוף נתקללה בחטאו של אדה"ר. ולעתיד לבא יחזור וישא פריו [ומש"ה נקרא 'פריו']. והביא דדרשי' עוד (שבת ל:) עתידין אילנות שיטענו בכל יום, שנאמר ונשא ענף ועשה פרי. וביאר אף זה דומיא דו' ימי בראשית שהוציא מיד פירות, ולא המתין עד זמן הוצאת הפירות.

לוח סוגיות המסכת

דף ב.
תקנת מזונות בהגעת זמן..... **ב**
חופת נדה ..... **ה**

דף ב:
אונס בתנאי בגיטין ..... **ו**

דף ג.
אפקעינהו ..... **ט**

דף ג:
ולדרוש להו דאונס שרי..... **יג**

דף ד.
מת אביו של חתן..... **יז**

דף ה:
סוגיית מיפקד פקיד..... **כב**

דף ו.
פסיק רישיה ..... **כה**

דף ז.
מתוך שהותרה לצורך ..... **לא**

דף ז:
ברכת חתנים ..... **לג**

דף ט.
שוויה אנפשיה חתיכה
לאיסורא ..... **לט**
ספק ספיקא..... **מא**
אין האשה נאסרת ..... **מו**

דף ט:
להפסידה כתובתה ..... **מח**

דף יא.
גר קטן ..... **נו**
ביאת קטן ומוכת עץ ..... **סא**

דף יב:
משארסתני נאנסתי ..... **סו**
ברי ושמא ..... **סז**

דף יג.
סוגיית ראוה מדברת ..... **עב**

דף יג:
ההוא ארוס וארוסתו ..... **פב**

דף יד.
אלמנת עיסה ..... **פו**

דף יד:
א"ר יוסי רוב העיר וכו' .... **פט**

דף טו.
אזלה לגבייהו - חשש קבוע -
תרי רובי ..... **צב**
קבוע כמחצה על מחצה .... **צה**

דף טז:
כותבים שובר ..... **קיא**
הכנסת כלה..... **קיג**

דף יז:
ומודה ר' יהושע ..... **קטז**

דף יח:
סוגיית שטרות - העדים שאמרו
אנוסים ..... **קכ**
ל"ק דרמי בר חמא ..... **קכג**
לישנא בתרא דרב"ח - אין אדם
משים עצמו רשע ..... **קכה**

דף יט.
מודה בשטר שכתבו ..... **קכט**
חב לאחרים כדר' נתן
וכו' ..... **קלב**

דף יט:
אמנה ומודעא ..... **קלו**

דף כ.
תו"ת - אוקי נכסי ..... **קמב**
כותב אדם עדותו בשטר ... **קמז**

דף כ:
קיום כשאינם זוכרים..... **קמט**
זה אומר זה כת"י - אמנה
שבשטר..... **קנב**

דף כא:
עד נעשה דיין ..... **קנו**

דף כב.
תרי ותרי לפסול עדים..... **קס**
א"א ונתגרשתי - הפה
שאסר ..... **קסב**
אמתלא ..... **קסה**

דף כב:
תרי ותרי ונשאת לא'
מעדיה..... **קסח**
הכחשת עד א'..... **קעב**

דף כג.
אח"כ באו עדים..... **קעה**

דף כג:
עד א' בשבויה..... **קעח**
מעלין לכהונה..... **קפ**

דף כד:
להעלות משטרות ..... **קפד**

דף כה:
עדות אביו לתרומה..... **קצא**

דף כו.
ערער חד וע"י קול ..... **קצד**

דף כו:
חזקת אמו של ינאי..... **קצו**
האשה שנחבשה ..... **קצט**

דף כז.
מחבואה ..... **רב**

דף כח.
להעיד בגודלן מה שראו
בקוטנן ..... **רט**
קיום שטרות דרבנן..... **ריא**

דף כט:
אשה הראויה לו ..... **ריט**

דף ל:
סוגיית קלב"מ..... **רכב**
מעידנא דאגביה קניא ..... **רכד**

דף לא.
עקירה צורך הנחה ..... **רלא**
עקירה - חלק ממעשה
ההוצאה ..... **רלג**
מגרר ויוצא..... **רלו**

דף לב.
אין לוקה ומשלם ..... **רלט**
מפותה ..... **רמא**

דף לב:
בפירוש ריבתה תורה..... **רמה**

דף לג.
עדים זוממין לאו בני
התראה ..... **רנ**

דף לג:
טבח בשבת ושור
הנסקל ..... **רנה**

דף לד:
גנב וטבח בשבת ..... **רסא**
שואל משעת משיכה או
אונסים ..... **רסד**
דף לה.
חיוב שוגגין ודבר אחר .... **רסח**
דף לח.
סוגיות זכות האב בקנס
בתו ..... **רפו**
דף לח:
סוגיית בגר בקבר - לאבי הנערה,
ולא מתה ובוגרת ..... **רפח**
דף לט:
חיובי מפתה..... **רצז**
דף מ.
וניתי עשה ונדחה ל"ת .... **רצט**
אם אמרה לא בעינא ..... **שא**
דף מ:
במהוה עצמה..... **שז**
דף מא.
פלגא נזקא קנסא..... **שיא**
דף מא:
עמדה בדין - זכות האב או
הבת ..... **שטו**
העמדה בדין לחיוב קנס - ובושת
ופגם ..... **שיח**
דף מב.
קרבן שבועה בקנס ..... **שכא**
דף מג.
בת הניזונת מן האחים ..... **שכז**
דף מג:
כתובת בתו ..... **שכט**
דף מד.
סוגיית מוציא שם רע .... **שלה**
דף מד:
יתומה ..... **שלו**
מוציא ש"ר - אי תליא בחיוב
מיתה..... **שלח**
דף מה.
מוציא ש"ר חידוש ..... **שמא**
דף מה:
אישתני דינא ..... **שמג**
פתח בית אביה ושער
העיר ..... **שדמ**
דף מו.
שכירות העדים ..... **שמח**
דף מו:
האב זכאי בבתו וכו' ..... **שנב**
מציאת הבת ומתנה ..... **שנו**
דף מח.
עד שתכנס לרשות
בעל..... **שסט**
דף מח:
מסר האב לשלוחי
הבעל ..... **שע**
דף מט.
מצווה לזון הבנים ..... **שעז**
דף נ.
המבזבז אל יבזבז יותר
מחומש ..... **שפא**
תקנת אושא - הבעל מוציא מיד
הלקוחות..... **שפג**
דף נא.
תנאי בי"ד אף כשלא
כתב ..... **שפח**
אחריות ט"ס ..... **שצ**
דף נא:
תחילתו בפשיעה וסופה
ברצון ..... **שצב**
חיוב פרקונה - וכשנאסרה
עליו ..... **שצד**
דף נב:
כתובת בנין דכרין ..... **ת**
דף נג.
מכרה כתובתה - לכתובת
בנ"ד ..... **תד**
מוחלת כתובתה אין לה
מזונות..... **תה**
דף נד.
תובעת כתובתה..... **תיג**
דף נד:
משעבד עצמו כשאין לו
נכסים ..... **תיז**
תנאי כתובה ככתובה ..... **תכ**
דף נו.
חיבת חופה - ראוי
לביאה..... **תכה**
מתנה עמש"כ - בדבר
שבממון..... **תכז**
דף נו:
כל הפוחת וכו' הר"ז
ב"ז ..... **תלג**
דף נז.
הגעת זמן ..... **תלח**
דף נז:
ד"ת ארוסה אוכלת
בתרומה ..... **תמא**
דף נח:
סוגיית המקדיש מעש"י
אשתו ..... **תמו**
דף נט.
יפר שמא יגרשנה ..... **תנב**
דף נט:
מקדיש שדה ממושכן ..... **תנה**
אלמוה רבנן לשעבודיה .... **תנח**
ואלו מלאכות ..... **תס**
דף סג.
סוגיית מורדת ..... **תעג**
מורד ממלאכה ..... **תעו**
דף סה:
חבלת אשתו ..... **תצד**
דף סו.
מציאה והעדפה..... **תצז**
בושת ..... **תצח**
הפוסק מעות לחתנו ..... **תצט**
דף סז.
סמכא דעתיה אמטלטלין... **תקב**
דף סח.
סוגיית פרנסה - עישור
נכסים ..... **תקז**
דף סט:
מצווה לקיים דברי
המת ..... **תקיז**
דף ע.
משועבד לעונה ..... **תקכא**
דף ע:
כל הזן אינו מפסיד ..... **תקכח**
דף עא.
שלא תטעום ..... **תקלא**
דף עב.
העוברת על דת..... **תקלז**
הודאה שעוברת ע"ד ..... **תקמ**
דף עב:
סוגיית קידשה על
תנאי ..... **תקמד**

דף עג.
אחלי לתנאי ..... **תקמו**

דף עד.
ליתא בשליחות ליתא
בתנאי ..... **תקנה**

דף עה.
סוגיית מומין ..... **תקסד**

דף עה:
כאן נמצא כאן היה ..... **תקסח**

דף עו.
המחליף וכו' על בעל החמור
להביא ראיה ..... **תקעג**

דף עח.
תקנת 'לא תמכור' ..... **תקפג**

דף עח:
נכסים שאינם ידועין
לבעל ..... **תקפח**

דף פ.
המוציא בנכסי אשתו
קטנה ..... **תקצט**

דף פ:
שומר"י שנפלו נכסים ..... **תרג**
שומר"י שמתה מי
קוברה ..... **תרה**

דף פא:
יבם שמכר בנכסי אחיו ... **תריג**
מטלטלין משתעבדי
לכתובה ..... **תריז**

דף פג.
סוגיית 'סילוק' - בדבר שעדיין
לא זכה ..... **תרכז**

דף פג:
יד בעל השטר על
התחתונה ..... **תרלג**
סילוק מירושה ..... **תרלו**

דף פד.
ר' טרפון - שעבוד
מטלטלין ..... **תרלט**

דף פד:
התופס לבע"ח במקום שחב
לאחרים ..... **תרמה**

דף פה.
סיטראי ..... **תרמו**
מלוגא דשטרי ..... **תרמח**
קים לי בגווה ..... **תרנא**

דף פה:
לא אמיד וסימנים ..... **תרנב**
המוכר שט"ח וחזר
ומחלו ..... **תרנה**

דף פו.
מוחל שטר חוב - חיוב
תשלום ..... **תרנט**
לבע"ח יהבי ..... **תרסב**
פריעת בע"ח מצוה ..... **תרסד**

דף פו:
צידי רה"ר ואגם ..... **עתר**
שבועת אפוטרופוס -
ומחילה ..... **תערב**
פטור משבועה ..... **תרעג**

דף פז.
הפוגמת ..... **תרעז**

דף פז:
כפירת שעבוד
קרקעות ..... **תרעט**

דף פח.
אי פיקח - שבועה
דאורייתא ..... **תרפב**

דף פח:
הוציאה גט - טוען אחר מעשה
בי"ד ..... **תרפו**

דף צ.
הקדמה - גדר קדימה דבע"ח
מוקדם ..... **תרצז**

דף צ:
כתובת בנין דכרין ..... **תשד**

דף צא:
אי שויא לך אלפא -
מעלינן ..... **תשז**
קטינא דאביי ..... **תשי**
זבין כתובתה דאימיה - אחריות
דנפשיה ..... **תשיב**

דף צב.
פייסי בזוזי ..... **תשטו**
מכר כל שדותיו ..... **תשיח**

דף צב:
דינא הוא דאזיל
ומפצי ..... **תשיט**

דף צג.
בעלת מנה מאתיים וג'
מאות ..... **תשכה**

דף צד.
שני שטרות ..... **תשלד**
ב' שטרות שעבוד ביום
א' ..... **תשלה**

דף צד:
שטר שזמנו ניסן
סתמא ..... **תשמ**

דף צה.
אישתדוף בני חרי טריף
משעבדי ..... **תשמג**

דף צו.
אלמנה שתפסה
מטלטלין ..... **תשנב**
טענת פרעון מזונות ..... **תשנג**

דף צז.
לחזור ולטרוף
לכתובה ..... **תשס**
זבין ולא איצטריכו
לזוזי ..... **תשסג**
אלמנה מוכרת שלא
בבי"ד ..... **תשסד**

דף צז:
מקצת כסף ..... **תשסט**

דף צח.
מאן שם לך ..... **תשעד**
מכרה שווה מאתיים
במנה ..... **תשעז**

דף צט:
שום הדיינים שפיחתו ... **תשפח**

דף ק.
אחריות איתמי ..... **תשצא**

דף ק:
הממאנת השניה
והאילונית ..... **תשצד**

דף קא.
בלאות ..... **תשצט**
תוספת יש להן ..... **תתב**

דף קא:
חייב אני לך מנה
בשטר ..... **תתי**

דף קב:
דברים הנקנין באמירה - בהיא
הנאה דקמיחתני ..... **תתטז**
ניתנו ליכתב ..... **תתיז**
בת אצל אמה ..... **תתכא**

דף קד.
שהתה כ"ה שנים ..... **תתל**

דף קז.
פוסקין מזונות לאשת
איש ..... **תתנא**

דף קז:
הניח מעותיו על קרן
הצבי ..... **תתסג**

דף קח:
הטוען כדי שמן, והודה
בקנקנים ..... **תתעד**
פשט לו את הרגל ..... **תתעו**

דף קט.
העורר על השדה והוא חתום
עליה ..... **תתפ**

דף קט:
אבדה דרך שדהו ..... **תתפה**

דף קי.
ג' ארצות לנשואין ..... **תתצה**

דף קי:
מעות קפוטקיא ..... **תתצט**

מראי מקומות קצרים

דף ב.

פרק בתולה נשאת

רש"י יתברר הדבר - ש"ך יו"ד קי סו כללי ס"ס לה [תת"ס, תמד"ש]

הגעת זמן - [רמב"ן לק' מ:] מו"ש אישות ס"פ י [תורע"ש לק' לז: ופנ"י שם]

שקדו וכו' אינו מעלה מזונות - רשב"א. מהרש"א [פנ"י, רע"א]

חופה בנדה - ר"ן לרי"ף [רמב"ן ד., רא"ש ה ו]

דעת הרמב"ם אישות י ו [בי"ש סא ז ובי"מ שם]

נסתפקה שהו - רש"י [רא"ה ושא"ר] ותוס'

דף ב:

איתנים - מהר"ם שיף ורע"א

אונס בגיטין - מאירי. רש"י ג., שו"ת חמדת שלמה (או"ח לח ז, הו' בקוב"ש). רא"ה כנאנס על עיקר המעשה למפרע

אלה [ביום אחרון] קלות נה א ונתיבות, גר"א סנהל

תוד"ה דלמא - לא אסיק אדעתיה - תור"ג קמה ו [קוב"ש ד]

דף ג.

אפקעינהו - תוס' גיטין לג., רמב"ן [ושא"ר, ואריכות עצומה בשיטמ"ק]

רבותיו של רש"י קידושי כסף דרבנן, חי' חת"ס [רמב"ם אישות א ב, נו"כ, ש"ך חו"מ לג א]

תוס' ל"ל אין זה מחולי זה, תוס' גיטין עג.

אשה נשאת בכל יום - ריטב"א

דף ג:

ניעקריה - הג' אשר"י [ריב"ש בשיטמ"ק] ב"ח או"ח תרעא ח

ולדרוש להו - ריטב"א [הג' אשר"י]. אחרונים מכנים עצמו לאונס [אבנ"ז רמה, חי' ר' שמעון, קוב"ש יב]

דעת ר"ת בביאת עכו"ם [תו"י יומא פב.] ריטב"א [ותה"ד ריטו]

ר"ת המיר כשנתגייר אח"כ - רא"ש, ריטב"א

[קרקע עולם - תוס' סנהד' עד: ויומא פב:, גר"א יסוה"ת. מלחמות פסחים ו. בדה"ר]

פרוצות - רש"י, הפלאה

דף ד.

איסור אונן - רמב"ן, תוס' מו"ק כג:, ריטב"א [רע"א הו' בחפץ"י ברכות ג א]

דעת הגאונים (ברי"ף ברכות י. בדה"ס) דאבילות דאורייתא - ראשונים [רא"ש כאן ומו"ק ג ג]

תכשיטי לבלה כל ל' - מג"א תריג יב

אבל איפכא - רא"ש

דף ד:

אבילות דהכא קיל - ש"ך יו"ד שמב ז

דף ה.

פוסקים לדקה - מאירי, משנ"ב שו כז

יוה"כ ידחה - ריטב"א, גליון תוס' בשיטמ"ק

סעודת עיוה"כ - שערי תשובה ד ח, מג"א תרד

תקנו שיהא שמח - ריטב"א, רמב"ן, בי"ש סד א,ב

דף ה:

איסור חבורה - תוס', פנ"י, רמב"ם שבת ח ז, תורא"ש

אי"ל לגופא - בית יעקב

דף ו.

פסיק רישא - קוב"ש יח [ר"ח סוכה לג:] דעת הערוך [בתוס'] - ראשונים [כאן, שבת קיא.] רא"ש שבת טז ח

פסיק רישא לשעבר - ט"ז שטז ג ובילו"ה שס ד"ה ולכן

דף ו:

רוב בקיאין - תוס', ריטב"א ה:, ריב"ש שלד. תלמידי ר"י בשיטמ"ק ה:

מפיס מורסא, פקיד - רמב"ן

בנין בנע"ח - רש"י, רמב"ם שבת י יז וכס"מ

תוד"ה ואם - ה"ה שבת א ז

דף ז.

לא כתיבה כתובה - רמב"ן ד., רמ"א סא א ובי"ש ג, שעה"מ חופת חתנים ו

אתפסוה מטלטלין - תוס' נו:, ריטב"א [קנין בשבת - רמב"ן ושא"ר, מג"א שו טו]

כונס אלמנה - רמב"ן בשם ירושלמי, תוס' ביצה לו:

מתוך - פנ"י, רמב"ן שבת קמד.

לוקח היום - תוס', ביאו"ה תקיא

שיטה ישנה בשיטמ"ק

תוס' אין לומר שביטל [שאג"א קמ] ר"ן פסחים ב: בדה"ר, כס"מ ממן ג ח [מג"א תמו ב]

איבע"א [אי נח'] רמב"ן ושא"ר, רמב"ם י יג

דף ז:

ברכת אירוסין בי' [תוס'] - רא"ש

יהודה מתייחד עמה - שיטמ"ק בשם תר"י, רשב"א, בי"ש נה א

רמב"ן פסחים ז., תשו' מיימוני אישות יח ובמרדכי קיד' תקמה

ברכת אירוסין - רמב"ן, רשב"א, רא"ש, ריטב"א, רמב"ם ג כג [תוס' פסחים ז.]

רש"י אסר ארוסות [מדרבנן, ומשוס פגויה] ראשונים

דף ח.

[סמוכה לברכה קלרה - תורי"ד עה"ג, תורא"ש ברכות מו: ופסחים קד:]

רמב"ם ברכות ב י

אין אבלים מהמנין - תלי' ר' יונה בשיטמ"ק

דף ח:

תוס' מגילה כג:

רש"י סמוכין לחברתה, רמב"ן

דף ט.

לאוסרה עליו, שוייה אנפשה - שער המלך אישות ט טו [פתח"ת יו"ד א יח], קצות לד ד, תרוה"כ א [גר"א אה"ע ג יא, משנ"ל אישות שם]

רש"י נאבד המפה - ראשונים

רשב"א תוה"ב (ד שער ב כד: בדה"ס) ובדק בבית

כשהיא טוענת ברי - רא"ש (יח)

תוד"ה לא, אדרבה - פנ"י, רע"א, תורא"ש

חזקת הגוף - אבני נזר יו"ד שמא, אחרונים

פיתוי קטנה - רמב"ם סוטה ב ג
גדר ספק ספיקא - פנ"י, שו"ת רשב"א א תא [שער"י א יט]
אינו מתהפך - ש"ך יו"ד קי כללי ס"ס טו [תו"י בע"ב]
שם אונס תד - רע"א
תוס' כמאן דליתא - פנ"י, ריב"ש [שעב הו' בש"ש א יח]
אין האשה נאסרת - דעת רש"י [גר"א יבוש ד]
התם אונס - רא"ה [תוס' יבמות לה.], בי"ש יא ג
[לא נודע לבעל - תורא"ש ורש"ש]

דף ט:

להפסידה כתובתה - [מי נחשב ממדש ומוליא] תוס', רמב"ן, ר"ן לרי"ף [תורי"ד יב:] ש"ש ב י
ספק בקי - תוס', הפלאה
ספק ספיקא בכתובה - תוס', רמב"ן יב., פנ"י ש"ש א כג. ש"ך תקפו כהן קב
טענת דמיס [רש"י ותוס'] ה"ה יא עז [בי"ש שם יח]
תוס' מיגו להוציא - רשב"א [בלירוף שטר, תוס' ב"ב לב:]

דף י.

הם האמינוהו [תוספת כתובה] רי"ף ורא"ש
כתובה דאורייתא - תוס', רמב"ן קי:, רא"ש, שיטמ"ק [ש"ש ב יא]
בחור - רש"י ט., ראשונים

דף י:

ההוא דאמא - שיטמ"ק, גר"א שם ג

דף יא.

גר קטן - תוס', תוס' סנהד' שם:. קבלת מצוות - ריטב"א, שיטה יפה בשיטמ"ק [רמב"ם איסו"ב יג יז] תוס' סנהד'
רש"י אין לו אב - רשב"א [רש"י יבמות מח.] ב"ח יו"ד רסא ט
הגדילו יכולים למאות - רשב"א [רשב"א קידו' כג.] תוס' סנהד' הנ"ל [מלחמות שבת נה. בדה"ר]
[זמן המתאה - תוס', תו"י, רשב"א ושא"ר]
תוס' זכיה מטעם שליחות [כ"ד תוס' גיטין יא: נדרים לו: וכ"מ] - קנות קה א, ריטב"א [ראשונים קידו' מב., ב"מ עא:] ש"ך נה"כ יו"ד שה
מעוברת שנתגיירה [גמ' יבמות עח:] תורא"ש, אחרונים [פתח"ת רסא ח]
פחות מבת ג' - ירושלמי (הו' באחרי) מן הנשואין - רש"י בחזקת בעולה, רשב"א [רמב"ם איסות יא א, ה"ה איסו"ב יט ג, ט"ז ז יג]

דף יא:

מוכת עץ בבשר - תוס', תורי"ד, שיטמ"ק
[שלא כדרכה - תוס' לט: ד"ה טעמא, הפלאה, מאירי]
נישואין בלא יחוד - ר"ן א. בדה"ר

דף יב.

אע"פ שיש עדים - תוס', רמב"ן [בחי"ט סז א]
הפסד כתובה בס"ס - תוס' [ש"ש א כג], רמב"ן
קידש ובעל לאחר - רמב"ן, חלק"מ סח מ, חזו"א
דעת רב אשי - תוס' י. ותו"י כאן ורא"ש ובעה"מ
בי"ד של כהנים - תוס', רשב"א, גר"א סו ל

דף יב:

נסתתפה שדיהו - תורי"ד כתובה לאחרוסה, רע"א, או"ש יא יא [בחשת כהן - רע"א, אחרונים]
ברי ושמא - פנ"י, קוב"ש כו [תוס' ברי גרוע, רשב"א, תוס' ב"מ לז:, קוב"ש ב"ב תסא, נתיבות עה ז. רמב"ן בסה"ת לט ב ב]
מיגו [פרש"י טענה מעלייתא] - רשב"א, רא"ה, מאירי [מיגו להוציא - הג' מרדכי ב"מ תטז, ש"ך פב כללי מיגו טו, רמב"ן ב"ב לב:]
חזקה - רמב"ן טז. [בית הלוי ג יח] מלחמות לקמן לו. יג: בדה"ר
תורי"ד, ש"ש ב ו,ח. תוס' עו. ד"ה ריש"א, ולו. ד"ה המרשת
ספק לגון - מהר"ם שיף [תומים עה כב, רע"א]

דף יג.

במתניתין ומנה - תוס' ט: ד"ה אי, רמב"ן יב.
ר"ג ור"א אומרים נאמנת - לק' יד. דאליס ברי [ש"ש ב יז, קוב"ש. דברי הרא"ש יח] רע"א משוס עד א' [רשב"א ט.] ריטב"א בשה"ע
ר' יהושע - תוס' (לק' עה: ויבמות סח.) מעלה ביוחסין דל"מ חזקת הגוף, רמב"ן יד. [שיטמ"ק בשם קונטו דמשוס מעלה ביוחסין דמי להוצאת ממון]
מכשיר בבתה [משוס חזקה ע"ע בע"ב, ומשוס ברי] ש"ש ב יז, ד ד

דף יג:

רוב פסולים, תוד"ה השבתנו - ש"ש ב טז, רע"א [תוס' יד: סוה"ע]
בתה ל"ל חזקת כשרות - תוס' לק' כו: וב"ב לב., רמב"ן קידושין סו. [רא"ה יב:, ש"ש ד ד, הפלאה כו:] ה"ה איסו"ב טו יד

דף יד.

ארוס וארוסתו [תו"י ולאשונים] - רע"א [ושו"ת ק פה]
כשהארוס מכחיש - תו"י, רא"ש (כט), תורי"ד (עה"ג, וקידו' עה ועח:, וב"ב קכח: וס' המכריע סד), ריטב"א יבמות סט:, רמב"ם טו יז
אלמנת עיסה - [רש"י] שיטמ"ק, רש"ש
תרי ספיקי - שו"ת רשב"א א תא [בי"ש ב יד, אבנ"מ ב ד]
תוס' ליכא חזקת כשרות - רע"א, בית יעקב, תורא"ש קידושין עה.

דף יד:

קרי ליה ושמיק - רש"י, רמב"ן, ריטב"א [חלק"מ ב ז ושאר פוסקים]
רמב"ם יט כב
אם רוב - תוס' יבמות סז: ורמב"ן וריטב"א שם
רש"י אין רוב פסולים [מחנה] רע"א, רש"ש
בקרוטות של ציפורי - לפרש"י לר' יהושע [בעה"מ, רשב"א] וע' תוס' ושא"ר

דף טו.

והוא דאיכא רוב סיעה - רשב"א, רמב"ם יא יד, פוסקים אה"ע ו [גר"א ו נד]
אי דקא אזלי - מאירי [ספק אזלי - ראשונים קידושין עג. הו' בש"ש ד כג]
תוד"ה דלמא - סוגיה נזיר יב. ומפרש ורא"ש ותוס' שם [גר"א סטנ' סג וקוב"ש ט,מ]
מעלה עשו - שיטמ"ק בשם ר' אלמ' יונה, בי"ש ו לד [תוס' יד. ד"ה אלמנת, סנהד' פא. וכ"מ]
קבוע - רש"י סנהדרין עט., שער"י ד יב, פרמ"ג (קי ש"ד יד)
[קבוע שאינו ניכר - ריטב"א, תוס' ורשב"א וריטב"א חולין לה., מרדכי חולין תקלג, ר"ש מקינון סוף ס' הכריתות]
[פרש לפניו - זבחים עג: ופסחים ט., תוס' שם ושם, ר"ן חולין שם לג: בדה"ר]
רוב לטמא [בדה"ר] - פנ"י, רע"א ת קא
זורק אבן - רש"י ורמ"ה סנהד' עט., תוס', שיטמ"ק, רשב"א ב"ק מד.

דף טו:

רוב בפיקו"נ - תוס' יומא פה., רמב"ם טו כו וגו"כ. ריטב"א

ליותסין [בנתגייר אח"כ] - רמב"ם טו כה ורא"ד

תוס' רוב בממון [ראשונים], רא"ש מכשירין ב ז, ר"ש מכת"י שם, תה"ד שיד, ב"ח וש"ך יו"ד קמו ח, הפלאה

ברוב עכו"ם מוציאין ממון - רמב"ן [קוה"ס ו ד, קצות רנח ח, שער"י ה טו]. רע"א

פרק האשה שנתארלמה

הוא אומר לא כי - רמב"ם איסורי עז כה גשבע, עו"כ וראשונים כאן

תוס' ל"מ מיגו, ר"ן, ב"ח לר"ן, הפלאה

דף טז.

ומודה ר' יהושע שהפה שאסר - רש"י לק' קט: [אפי' לאחר זמן], תוס' [שם וב"ב ל.] שיטמ"ק לק' כג. בשם ההשלמה

אי הוה גדר מיגו, או דין בפנ"ע [תוס' בכ"מ בפירקין נקטו דהוה מיגו, תוס' ב"מ ב., ב"ב נב:] מחנ"א (איסו"ב יח בסוף התשובה)

[מיגו להוציא - ריטב"א, תוס' ב"ב לב:, גר"א פב כללי מיגו ז]

שור שחוט - רש"י, תוס', רמב"ן ושא"ר, פיה"מ

תו"י ובעה"מ דרוב וחזקה מוציא ממון [מלחמות, שיטה ישנה בשיטמ"ק]

דף טז:

סהדי שיקרי - ריטב"א, רשב"א ב"מ ה.

כותבים שובר - ריטב"א, תוס' ב"מ יז:

דתפסה - תוס', רמב"ן, רשב"א

דף יז.

בית הלל - ריטב"א, ט"ז, פרישה וחלק"מ סה א

מעבירין מת מלפני הכלה - רמב"ן תוה"א [הו' בחי'] רמב"ם ולח"מ אבל יד מ

תוד"ה מלך - הפלאה, קובה"ע לז י

מבטלין מ"ת - רא"ש, בי"ש סה ג

דף יז:

(במשנה טו:) ראשה פרוע [בארוסה] - שיטמ"ק בשם ליק' גאונים, שבות יעקב א קג, תווית יאיר קנג [מג"א עה ג]

[רש"י שני חזקה שתקנו חכמים, קצות קמ ב, ע"ע ב"ב כט. ורמב"ן שם מב]

קטן אפי' הגדיל - ראשונים, דעת הר"י מגאש [ורמב"ם טושן יד ז]

דף יח.

תוס' אל תפרעני אלא בפני פלוני - קצות ע ד [הפלאה, קצות עא א]

ראשונים בגזל והחזיר [רמ"ה בריטב"א, רמב"ן ר' יונה ורשב"א ב"ב לד.]

ורא"י ל"ל משיב אבידה - לרש"י תקנת משיב אבידה, תוס' וראשונים מיגו. דעת הר"י מגאש שבועות מה: דל"מ מיגו לאפטורי משבועה

רע"א תיפו"ל דליכא 'טענה' [רמב"ן גיטין נא בחי' מלחמות וס' הזכות]

דף יח:

תוס' אינו מעיז וקושטא קאמר, מפרשים בתוס' ב"מ ג:

סוגיית שטרות. רש"י [בגמ'] כולה חדא הגדה שיטמ"ק יט: בשם שיטה ישנה דכל שעה שלא נתקיים השטר לא נגמרה עדותן

תוס' אנן סהדי שלא היו אנוסים - כדאי' בברייתא יט: דהוה תרי ותרי [פנ"י] רש"י יט:, גר"א עדות ה ו

[מהרש"א קו' התוס' שיהשב תרי ותרי, תומים מיגו לד, נתיבות מו כא מהד' שו"ע]

תוס' לא חשיב קיום - גר"א גירושין יב, תוס' ב"ק עב:, מורא"ש

מחר ומגיד ע"י מיגו [תוס', רע"א, אחרונים]

ש"ך פב כללי מיגו יט

ל"ק דרמי ב"א מחמת נפשות [מחמת ממון - רע"א, דברי יחזקאל יט, גרנ"ט]

תוד"ה מחמת - אחרונים [בית יעקב, דבר"י] מיגו במקום עדיים. ריטב"א

ל"ב [אף מיגו ל"מ במשים עצמו רשע] - ר"ש איגר [בחי' רע"א]

דף יט.

רב חסדא יהרגו - רש"י, רמב"ן, ריטב"א [קצות לה ד, ש"ש ז ה]

[המשך] מודה בשטר שכתבו - מורא"ש, גר"א סטנסל

פי' הקו' במקו"א [רשב"ם ב"ב קע.] - קוב"ש [ב ג ה, וב"ב מכון], אבה"א מלוה יד יד, ברכ"ש כז [שו"ת רמב"ן ח בסה"ת דפו"י]

אומרים שטר אמנה [אי חשיב תרי ותרי] - ר' יונה ב"ב קנד:

חב לאחרים - רא"ש [קצות לט ב, חי' ר' שמואל ב"מ כ. ש"ך פו יא]

שעבודא דר"נ - ר"ן [בשאין לו שאר נכסים], הג' אשר"י [ש"ך פו ה]. ר"ן [ורשב"א קידו טו בהשמטה] תיפו"ל שגובה החוב, ש"ך קא ג, קצות פו א

תוס' מיגו [בית יעקב], ר"ן, רמב"ן [קו"א]

דקאמרי עדים - מורא"ש [קצות פב א,ב]

דף יט:

רש"י לא אתי ע"פ ומרעי שטר - ב"ב מט. ורשב"ם שם, ריטב"א [רמ"ה ור' יונה שם]

תוס' מודים שהשטר נמסר, גר"א גילו' יב

ניתן ליכתב - רש"י, נעה"מ, ריטב"א

תנאי - רמב"ן, ר"ן [מהג"א נדרים ו]

עד אומר תנאי - רמב"ן, ריטב"א

באו ב' מהשוק נאמנים [בגין כת"י יולא] - ראשונים וקולעים את השטר [ע' רש"י כ. ד"ה ואוקי] ריטב"א כ., שיטמ"ק בשם שיטה ישנה, נתיבות מו כא

תרי ותרי - רש"י [תוס' יח: ד"ה הרי] רא"ש, ר"י מגאש בשיטמק

תוד"ה ואם, רמב"ן, רא"ש [יג ומורא"ש]

תוס' מיגו, תו"י, תו' ב"ב לב:, רמב"ן

הכחשה תחילת הזמה - רע"א, ריטב"א

דף כ.

בר שתיא - גמ' יבמות לא. [מהרש"א כו:] רע"א

[כשהוא שוטה זכין - ר"ן, רא"ש, תוס' סוכה מו:]

תוס' תפיסה לאחר שגולד הספק - רמב"ם בכורות ב ו [שו"ע יו"ד שטו] רמב"ן ב"מ ו:, רא"ש

אלא בפניו הוה הכחשה - ריב"ש רסו, ריטב"א, ש"ך ס"ס לח

שזוכרה - רש"י [בית יעקב] רמב"ן. רי"ף וראשונים

תוס' מפי כתבם - גר"א עדות ג ד [ברכ"ש יבמות טו, שער"י ז כג]

דף כ:

תוס' עדות בכתב - תוס' ב"ב מ., קצות כח ו

דעת המתחייב [ב' חי' בתוס'] ש"ך לט ט ורע"א שם

פי' הירושלמי בתוס', רמב"ן [רמב"ם עדות ח א] נתיבות מו ט

רמיא עליה - רשב"א, סמ"ע כח מד

זה כתב ידי - ריטב"א

דף כא.

על מנה שבשטר - תוס' רי"ד, רשב"א, נתיבות מו י,יא

דעת הרי"ף (סוף ב"ב) דבשטר כת"י נאמן שפרע - מלחמות שם, רא"ש כאן, ש"ך סט יד, קוב"ש ב"ב תרה

עד ודיין - רמב"ן, רשב"א. רא"ש (יח)

רי"ף ב"ב קסה: עו. בהה"ר הו' ברשב"ץ ורמב"ם עדות ד ו
מרדכי ישן בב"י ורמ"ץ ל יץ

דף כא:

משתתמו - כשיקרא רמב"ן ורא"ש, תוס' נוגעין
עד נעשה דיין - ריטב"ץ, רשב"ץ. רא"ש, שו"ע מו כה
דיינים היודעים - תוס' ורא"ד (בראשונים)
ראיית בי"ד - קוב"ש ב"ב שכט [רשב"ץ ב"ק ל:] [תוס', רשב"ם ב"ב קיד. קצות ז ו]
אין עד נעשה דיין - רשב"ם ב"ב קיג: הו' בתוס', תוס' שם וב"ק ל:, תורי"ד שם
י"מ בתוס' - מרדכי סנהד' תרלו, קצות ז ד [ש"ך לג טז]

דף כב.

תרי ותרי ניהו - רש"י ותוס', רי"ף [ט. בהה"ם] ומלחמות, רא"ש. קצות לד ו
[תוס' בטל ועד המושב - ר"ן וריטב"ץ]
שהפה אסר - מהג"ץ בתשו' איסו"ב יח [רמ"ך והה גירושין יב ץ] רע"ץ
אמתלא - רמב"ם איסו"ב ד י [קצות פץ ח, חוו"ד קפה ץ]
רא"ה (הו' בר"ן) מקודשת לפלוני ל"מ אמתלא, קצות פ ץ
[אמרה טמאה - ש"ש ו יט] אף בזו - ש"ש ו ח, חוו"ד קפה ה
[ר"ן היכא דהומזק ל"מ אמתלא, פוסקים יו"ד קפה ג, דגו"מ שם]

דף כב:

ברי לי - רש"י אין ליבה נוקפה, רא"ה וריטב"ץ
ר' מנחם בר"י - פנ"י, חכ"ל ב וג [גמ' ב"ב לח:]
תוד"ה הבא, ומאי משני כשנשאת [דבמקום חזקת ץ"ץ לא מהני טענת ברי] רשב"ץ קידוש סו. [ומהרש"ץ יבמות פח:] פנ"י, תרה"כ לא, בית יעקב
תוד"ה בשש - ש"ש ץ ח
כל מקום שהאמינה תורה - ריטב"ץ יבמות פח:, ש"ך קכז יד, ש"ש ו כ
ע"ץ בהכתה - רמב"ם גירושין יב יט, ה"ה בשם רמב"ן יבמות קיז: [ראשונים קידושין סה:, מהג"ץ עדות ח, ש"ש ו כג]
ש"ך תו"מ לא ץ [ראשונים כאן]
יכולה מהכתשתו - רע"ץ
אחזי גיטא - תורי"ד, קוב"ש סץ

דף כג.

[מ"ש ריש"ץ - תוס', תורי"ד כמ"ד ספיקא דאור']
תרוייהו בפנויה - תוס', רמב"ן כב: [תה"ד ריב ומהרש"ץ], תורי"ד
[תוס' זרק קידושין, לכתחילה ל"מ חזקה - מהרי"ט (לרי"ף קידו' ה:) ש"ש ו יח ומבנ"מ כז יח. בי"ם מז ו]
עבידי בלינעא - קוב"ש סב
הפה שאסר ואח"כ בא עדים - קצות פ ג והג' ברוך טעם. שיטמ"ק מח' ההשלמה והרב המעילי [תוס' בע"ב ד"ה שתי, קוב"ש מ"ב ג ז]
שבויה הקילו, רש"י כאן וב"ק קיד: רמב"ם איסו"ב יח יז
מאן דמתני' אריש - תוס' יבמות קטז: [רמב"ן, מאירי]
ר"ת בתוס' בשבויה איסור סקילה, שיעשה עבודה בשבת - הפלאה, רש" קידו' יב

דף כג:

עד ץ' בפסול מלגות - תוס' רי"ד קיד' סו:, רמב"ם סנהדרין טז ו [קוב"ש כב]
רש"י ד"ה ה"ג - בי"ש ז ח, רע"ץ
רב פפא - רש"י, רמב"ן, ר"ן
איהי שויתה לנפשה - רע"ץ, רמ"ץ ז ה וגו"כ
זה אומר כהן אני - רא"ש גיטין ה יב י. ר"ן כאן [רמב"ם איסו"ב כ ד,ט,יג]

דף כד.

תוד"ה וכן - רע"ץ
תוד"ה אבל - רמב"ן, רמ"ה בטור אה"ע ב
ר' יהודה אמר גאמן - ר"ש דמאי ד ו
והא איפכא שמעי' - פנ"י, רע"ץ, חזו"ץ דמאי י יץ
תוד"ה שלי [מדש] - ש"ש ג יג

דף כד:

כלי אומנתו - תוס', מהר"י קורקוס מעשר יב י, תוי"ט דמאי ד ז
להעלות משטרות - רמב"ן, קצות מט ז
אמנה שבשטר - תוס' גיטין פ., ש"ך מט מו
אכולה מילתא - קצות כח ו, ריטב"ץ. רשב"ץ ור"ן
נשיאות כפים - ריטב"ץ ושא"ר
איסור עשה - רש"י, תוס' שבת קיח: דרכ"מ ורמ"ץ או"ח קכח ץ [ומג"ץ שם והפלאה, ומשנ"ב ג]
גדולה חזקה - תבואות שור יח כט

דף כה.

להעלות מתרומה דרבנן לדאורייתא - ר"ן, גר"ץ ג ץ
שהרי ז' שכבשו - טור"ץ מגילה י. [בית הלוי ג ץ ענף ד, חזו"ץ קלה]
רמב"ם תרומות ץ כו וגו"כ, ט"ז יו"ד שלא ץ

דף כה:

קרא דאשון - ריטב"ץ [רמב"ם איסו"ב כ יג, שו"ע ג ץ וגו"כ]
אם ע"פ אחיו [קרוב בעדות איסורין] - פנ"י, קובה"ע סה ב
תוד"ה הרי [לדבריו] - רע"ץ, קוב"ש מ"ב ג ח
קו' ר' חייא - תוס', רמב"ן, רשב"ץ [קצות רעז ב, תוי"ט קידושין ד י]
תוס' סברא שנאמן אף לאחר מיתה - רשב"ץ, רש"ש

דף כו.

קנס עזרא - ריטב"ץ [כאן ויבמות פו.]
דלאו לוי - קוב"ש ע
תולה בנכסי אביו - רמב"ם איסו"ב כ טו וה"ה
ערער חד - ריטב"ץ [שיטמ"ק בשם שיטה שנה עד ץ' בהכתשה, רע"ץ]
קול - ריטב"ץ

דף כו:

אנן מסקינן - רשב"ם ב"ב לב., תורא"ש זילותא - תוס', ריטב"ץ
רש"י מוקמי' אחזקה ע"פ העד, רמב"ן, רשב"ם שם, ש"ש ו יח
תוס' חזקת האם מהני לבת - אחרונים [ש"ש ב יט וד ד, שער"י ב ב ח, ברכ"ש לא, קוב"ש ב"ב קלב וח"ב ב]. ריטב"ץ [חזו"ץ ב כה, אפיק"י ץ יג]
[תוס' מ"ד דמכשיר בבת, רא"ש ץ יח. הפלאה ורע"ץ (ת קיץ)]
תו"ת ספיקא דרבנן - [ראשונים קידושין סו.], ר"ן כאן. רע"ץ
[דעת הריב"ב דתלי בהוחזק בפועל]
תוס' ע"י נפשות אפי' בעלה ישראל - רמב"ן ושא"ר [תוס' ע"ז כג., אבנ"מ ז ד]
אם אתם מאמינים - רשב"ץ, ר' קרשקש, הפלאה וקצות פב טו

דף כז.

נשי גנבי ה"ה יח ל
אפי' עבד ושפחה - רמב"ם איסו"ב יח יז [מהג"ץ שם]
אין נאמן על עצמו - פנ"י [כאן ולעיל ט.]
תוד"ה כאן - ר"ן

מחבואה - רמב"ן, ר"ן [רש"י ספק טומאה, ולא כתוב' זיר מ. ונלה ב: וכ"מ לדבר שא"י להיות]

תוס', ב' שבילין [שבועות יט.] תוס' פסחים י. [ע"ז יו"ד קל יז וה"כ וחוו"ד יל]

דף כז:

מיגו במקום עדים - פנ"י, ריטב"א [גמ' ב"ב לא. ולג: ורא"שוים שם]

קו' הגמ' בשפחה - רשב"א, רע"א

מסיח לפי תומו - ר"ן [רשב"א הערמה, תוס']

בעלה - רע"א [במשנה] [ועוה"ק דיש להם טענת ברי]

כשהיא יולאת וכו' - רמב"ן, יש"ש נג

דף כח.

תוס' שכונה פחות ממבוי, ר"ן ורא"ש

ואלו להעיד בגודלן [ומדיגא ל"מ] - תורי"ד תחילתו בפסול [קוב"ש עז], שיטה ישנה בשיטמ"ק [בעה"מ ומלחמות כא: ה: בדה"ר]

תוד"ה אלו [אי אשה נאמנת, תוס' עירובין נט., רשב"א וריטב"א לק' עב.] שיטה ישנה בשיטמ"ק

רא"ש ור"ן עדות דיולאת בהיתוא עם עד א', סמ"ע לה יא

תוד"ה קיום - ש"ך מו ט [תוס' לק' לב:, רש"י גיטין ג. וריטב"א שם. נתיבות מו ה] [ש"ך סט יב, קצות מו ה] [קיום שטרות דרבנן - רמב"ם עדות ג ד, רמב"ן סה"מ שורש ב, שיטמ"ק לע' כא:]

רוב נשים בתולות - ר"ן [או"ז ב"ק ריז] רמב"ם עדות יד ג

דף כח:

ומה בהמתן של צדיקים - תוס' גיטין ז. וחולין ה:, רמב"ן שם ז

בית הפרס - ר"ן [ר"ש אהלות יח ג]

משפחה זו - ר"ן

דף כט.

פרק אלו נערות

תוד"ה ועל אשת אחיו [לעצמה ומחלה - ר"ן מ: יד. בדה"ר, וע"ע לק' לב.] תוס' סנהדרין עג:

נתיבים - ב' לשונות יבמות עו. [ריטב"א כאן, ורמב"ן שם עח:] פנ"י

תוס' דנו דאסורין ע"י גזירת עבדות - פנ"י, קוב"ש פ. רע"א

כותים - רע"א [קלב"ס]

תוס' חזקה דאבהתא - תורא"ש [ש"ש ב יט] קוב"ש פב

תוס' שלא כדרכה - אחרונים

דף כט:

איקרי כאן ולו תהיה - תוס', תורי"ד, פנ"י [משנ"ל נערה א ג] [שניות - רמב"ם א ה ורו"כ]. יונת אלם א

ממזרת תלי בתפיסת קידושין - קובה"ע לה [תו"י ורמב"ן יבמות מד:]

דף ל.

בעולה לכה"ג אינו שווה בכל - רע"א [תוס' יבמות ה. ד"ה ואכמ', תגיגה יד:]

תוד"ה איכא- גמ' יבמות נט., רמב"ן כאן, שיטה ישנה בשיטמ"ק

נדה - רש"י, ריטב"א

ר' נחוניא - [גמ' הראשונים לק' לה. (בעה"מ ומלחמות יג: בדה"ר) בחיבי כריתות שוגגין, ע' רש"י פסחים כט. ולב.] רש"י בע"ב אנוס הוא [רע"א]

דף ל:

[תוד"ה דין - ריטב"א, בית יעקב]

תוס' תשלומין דתרומה כפרה - ר"ש תרומות ז א [קוב"ש לא והלאה]

תוס' אי"ל לתת לכהן - בית יעקב, אחרונים (מי' ר' שמעון, קה"י ועוד)

תחב לו חבירו - נתיבות לד ה, קה"י ב"ק מא

רש"י ההיא שעתא מזיק - שיטמ"ק [כאן, ולא. ד"ה והתוס' שלנו], ראשון לאו מידי עבד - רע"א

תוס' מרלונו היא לו - הפלאה, ברכ"ש ז ב [שיטה ישנה בשיטמ"ק]

תוס' אבוד מהעולם - נתיבות קמח א, אחרונים

נהנה באונס - מהג"א נזק"מ ב [תוס', תו"י, תורא"ש] ברכ"ש ב"ק יד

תוד"ה לא לריכא - חסר כל שהוא, תוס' ב"ק כ:, מהג"א אונאה כו

תוד"ה רב אשי, ממון לבת - מהרש"א [רמ"ה סנהד' י., פנ"י] [רש"ש, ר' שמואל י]

דף לא.

שיריים של חבירו [ושיריים שלו שאני - שיטמ"ק מהרש"ל, מהרש"א, קרנ"ר]

ר"ת בתו' דשאני עדיס זוממין, רא"ה, מי' הר"ן סנהד' ט:

עקירה לורך הגתה - תרה"ר שצב [רש"י - רש"ש]

תוס' ב"ק כב: ורשב"א, שעה"מ גניבה ג ב

אי בעי נתין - רא"ה

תוד"ה שעקירה - מאירי ב"ק ע:, גר"א סטנסל [אחרונים]

תוס' הגבהה בדבר בידו - שיטמ"ק [מגיני שלמה ופנ"י, קצות רסח ב, נתיבות שס א]

תוד"ה ניחא, תוס' רא"ש הגבהת טפח לורך עקירת ג', בית יעקב [מגדל - רמב"ן שבת מ]

דף לא:

תוס' הילכתא גמירי - תוס' שבת ה:, רשב"א

לילך ידו - רש"י [כאן, וסנהד' עב. ורשב"ם ב"ב פו.], רמב"ן, שיטמ"ק בע"א, קצות שנא א

תוד"ה וברה"ר - תוס' ב"מ לט., ב"ק עט. [קוב"ש ב"ב שם] [גר"א גניבה ג ב]

דף לב.

אמותו [רודף] - גמ' סנהדרין עג: תוס' יבמות נט:, ורע"א [[פנ"י (בהקדמה) כבר נתחייב, רע"א ק קסד, אחיעזר א יט, קוב"ש ב י]

יתומה מפותה - תוס' כט., רמב"ן [כאן ולו:, הו' בר"ן לק' מ:], קצות תכד א

הותר מכללו בבי"ד - ריטב"א, קובה"ע ע א, חמדת שלמה

ישנם בראיה - רש"י וריי"ף ומלחמות סנהד' סה: טז: בדה"ר, קוב"ש קז

דף לב:

אלא עולה תחת [תוס', רש"י בסמוך] מהרש"א

הכאה שאין בו ש"פ - [רע"א חו"מ לד ד]

בפירוש ריבתה - [רמב"ם חובל ד ט מלקות דיוה"כ אינו פוטר מתשלום, הפלאה, רע"א, אחיעזר א כא, חי' ר' שמעון ז, בית יעקב]

רמב"ם גזילה א א [וסנהדרין טז יב] [סוגי מכות טז. תוס' כאן וריטב"א שם]

תוד"ה שלא השם - ריטב"א, פנ"י, רע"א

דף לג.

א"כ בטלת - רשב"א

עדות שא"א יכול להזימה [תוס' מכות ב.] [רש"י סנהדרין יז:, מא., פסחים יב.] אחרונים [קוב"ש קיב, נוב"י[אה"ע ק עד] הג' מיס חייס [תורא"ש בשיטמ"ק ב"ק עה:]

תוד"ה ניתני - רש"י ותוס' שבועות ז:. ופסחים סג:

לבסוף מאי דהוה הוה - רש"י [הפלאה ורע"א], רשב"א [קה"י לה]

אגיי למקטל בלא התראה - רא"ה [ושיטמ"ק]

תוס׳ (סנהדרין סה:) אפי׳ שוגג מקטלי [קלות כח ח]. רמב״ם עדות כ ד ולאב״ד ורמ״ך וטו״כ [קוב״ש קז]
בן גרושה משפט השווה - שיטמ״ק [תו׳ שאינן בשיטמ״ק עד:, אבנ״מ ז יב. מאירי מכות ב:]
מותרה לדבר אמור - מהרש״ל

דף לג:

מלקות אמור - תוס׳, תורא״ש, הפלאה
תוד״ה אילמלי - שיטמ״ק [תוס׳ קידוש ה׳ אף דלא הוה ע״ז - גר״א יו״ד קמ ג]
ואם לא מת שבתו יתן - רע״א תיפו״ל משום רודף [או״ש רוצח א יג]
תוד״ה גנב, ימכור לעכו״ם - קוב״ש קיז
וכי זה טובא וזה מתחייב - תוס׳ ב״ק עט., רע״א
אף טביחה ע״י אחר [גמ׳ קידושין מג.] - קלות רצב
תוד״ה לאו [רש״י ורשב״א ב״מ לא.]
תוס׳ קנס מחייב ע״פ בי״ד [תוס׳ ב״ק לג:, ועי״ש עד: ועה:, ויתבאר לק׳ מב.]

דף לד.

שחיטתו כשירה - תוס׳ חולין יד., סנהד׳ סא., רשב״א ור״ן חולין שם
רש״י אסור לו לעולם [תוס׳, וכ״ד רש״י בשאר מקומות. מהרש״א חולין טו.]
ולמ״ד מדרבנן מ״ט - רמ״ה [בשיטמ״ק ב״ק עא:], מהרש״ל כאן
לאו דמריה [איסו״ה אינו שלו] קוב״ש ב״ק לז בית הלוי א מא [נתיבות שנ]
תוד״ה סבר - רמב״ן כאן ודינא דגרמי

דף לד:

גנב וטבח בשבת- רש״י, רמב״ן, רשב״א [חזו״א ב״ק טז ט]
טבח בחול - רשב״א, ריטב״א, רע״א [אמר״מ סו״ס מא]
פרה שאולה - רש״י, רא״ה, רמב״ם גניבה ג ד וד י, ש״ך שמא ו ונתיבות ט משתמשין כל ימי שאילת -רשב״א, נמוק״י ב״ק קיב. לט. בהה״ר
דמי בשר בזול - רמב״ן, תוס׳ ב״ק כז: וקידושין נה.
שואל משעת שאלה - רמב״ן וריטב״א ב״מ לז:, קלות רצא א
תוס׳ פשע האב - רמב״ן, ריטב״א, נמוק״י ב״ק הנ״ל בשם הרא״ה, קלות שמ ג

דף לה.

מכה בהמה לא חילקת - תוס׳ ב״ק לה. וסנהדרין עט: [רמ״ה סנהד׳ שם]
תוד״ה אף - תוס׳ ב״ק ד. [קלות מי ד]
רמב״ם חובל ד ו וטו״כ, גר״א חו״מ תכג י
שוגגין - ש״ך חו״מ שלא ב ותרה״כ שם [מיתה ומלקות - מא׳ ר״י ור״ל חולין פא: רש״י ותוס׳ שם, מהרש״ל ומהרש״א מכות טז, רשב״א כאן. פנ״י. גר״א סטנסל קיד]

דף לה:

קרע שיריים דליה - מהרש״ל, פנ״י [אחרונים]
קשיא אחותו - רמב״ן, רא״ה
קשיא ממזרת - רא״ד ואיסו״ב טו ב וה״ה [רמב״ם נערה א יא וכס״מ שם]
תוד״ה הממאנת - [יש״ש] קוב״ש קכא [ע״ע לקמן נג: וקא:]

דף לו.

שניות - שיטמ״ק, רמב״ם נערה א יב,ה כס״מ ומשנ״ל שם
אילונית - רמב״ם א ט וטו״כ
טענת בתולים - בעה״מ ומלחמות יג: בדה״ר
תוס׳ היכי טעניגן מספיקא, ריטב״א כמו טעניגן ללקוחות, ש״ש ב יב [קלות פב ה] קוב״ש קלא
תוס׳ מוכת עץ - רמב״ן, תו״י [רמ״ה בטור קעז]

דף לו:

מוכ״ע אי שכיח - תוס׳ לעיל ט. וט:, ריטב״א
שם רע - רמב״ם נערה ב יז, ר״ן
בתו - תוס׳ כט. ושבועות לג, רמב״ן ורשב״א
שבויה - תוס׳, תורא״ש, רמב״ם איסו״ב יח יז
תרומה דרבנן - רש״י, תורא״ש

דף לז.

ראוה שנבעלה - הפלאה
מוך - רש״י, תוס׳ ולאשונים לק׳ לט.
ולריכא - פנ״י [גר״א סטנסל קיח]

דף לז:

אימא מיתה אריכתא - גמ׳ מכות יג:
תוד״ה וחדא - שיטה ישנה, רשב״א. רע״א
לא מקמו כופר - חינוך מיב
ברור לו מיתה יפה - תוס׳ סנהדרין מה., רמ״ה שם הו׳ בשיטמ״ק כאן
כל חרם - ריטב״א
ערכו עלי - רש״י, רמב״ם ערכין א יג [משנ״ל]
לפי שמצינו במיתה ביד״ש [משמע כל מיני מיתות] רע״א
תוס׳ כופר דמי ניזק - תורא״ש

דף לח.

בין דרך ירידה - תוס׳ סנהדרין עט:
תוד״ה אמר - מפרשים, רע״א
ר״ע נתארסה קנסה לעצמה - רמב״ם ב טז, רא״ש

דף לח:

אורסה קנב״מ [ואילו מדינא חייב קנס] רע״א
לאבי נערה ולא לאבי מתה, ורש״י (לט. ד״ה לעצמה, ותוד״ה מה) דרש אם נערה בשעת נתינה, ולא בוגרת - פנ״י, הפלאה. גר״א נערה א טו [גר״א נחלות ה]
יש בגר בקבר - תה״ד רעז. קוב״ש ח״ב יא ג
תוס׳ ירושה בקנס - ריטב״א ושאר לאשונים, בעה״מ [לאשונים לקמן מב. ותוס׳ ב״ק עב., ועיקר הסוגיה לקמן].
רש״י אם יש לה בן - קוב״ש ח״ב יב

דף לט.

מוך - תוס׳, ריטב״א, תורא״ש יבמות יב:, תורי״ד שם
מן השמים ירחמו - קוב״ש קלו
ספק דנתארסה - תוס׳, ריטב״א
תוד״ה נער [נער שנמשך] - רא״ש ב״ק ו ט [טור תכ], ריטב״א

דף לט:

סופה להטעה - שיטמ״ק
לאבוה מינהו - רשב״א, ריטב״א. כס״מ נערה ב יג, הפלאה
לכשיוציא אשתו היא - רש״י, רשב״א [משנ״ל נערה א ג, נוב״י ק לג]
פיתה לשם אישות- קידושין מו. ורש״י [מרכבת המשנה איסו״ב יז טז]
רש״י ימאן המפתה, רמב״ם א ג [מהרי״ק קכט]
תוד״ה אין [אי הבת מעבבת] - רא״ה, ר״ן, רמב״ן קידו׳ מו.

דף מ.

ולימי עשה - תוס׳ [ג׳ פי׳] רמב״ן, רשב״א [גדר המיעוט - קוב״ש קמא]
[ושאנה משום דעשה דומה ל״ת - הפלאה, אפיק״י ב מא ומב, שער״י א כב]
אי אמרה לא בעינא - רש״י, תו״י, תורי״ד, רמב״ן [רמב״ן ב״מ ל., שו״ת רשב״א א יא]
תוד״ה כגון - פנ״י [רע״א או״ח יא, קובה״ע יד ג] [גדר ׳מיגו׳ בכלאים - ע׳ תוס׳ יבמות ד: ומנחות מ., קובה״ע ז ד וחזו״א ב ב]

תו"י כיבוד אב - תרא"ש ב"מ לב.
תו"י לגבי דידה ליכא עשה, מ"ש יבום - פנ"י, מגמ"ת א טו, רע"א
מפתה יתומה פטור - ר"ן [רמב"ן לב.
ולו: הו' לעיל, קנות תכד א] רא"ש ה

דף מ:

י' בנ"א - רש"י ותוס' ערכין טו.
ותורא"ש [כאן, ושיטמ"ק שם], רמב"ם ורא"ד א ח [מאירי סנהדרין עג:, תוריה"ז קידו' י.]
מצוות ולו תהא לאשה בי' בנ"א - רשב"א ור"ן בסוה"פ
במהווה עצמה - רע"א מ. וכט.
תוד"ה הא - משנ"ל אישות יא ח בסופו, קוב"ש קמז

דף מא.

בושת ופגם ע"פ עצמו - [כ"פ הרמב"ם נערה ב יב] רמב"ם תובל ה ו וגו"כ, או"ש, תרה"כ תכד
גנבתי [אין אדם משיס עצמו רשע] ריטב"א מכות ג. [תורא"ש לעיל יט., ראשונים לקמן עב.]
אינו משלם קנס ע"פ עצמו - ראב"ד ורמב"ן ס' הזכות בזה"ז [קנות א ו, תרה"כ שם, נתיבות כללי תפיסה ד]
רש"י כופרא ממונא - רע"א, שיטמ"ק, הפלאה
בני משפחה - הפלאה, רא"ה
סתם שוורים בחזקת שימור - תוס' ב"ק ה: ד"ה שכן, תורא"ש. רשב"א ב"ק טו:

דף מא:

תוד"ה ואי - רא"ש ב"ק א כ ותרא"ש כאן [ריטב"א]

פרק נערה שנתפתתה

והצער בתפוסה - רש"י לאביה [רמב"ן בידו למוסרה], אבל הראב"ד [בטור קעז, ע' כס"מ ב יג] לעצמה
עמדה בדין - רשב"א לז., ריטב"א [רמב"ם ב יג וגר"ח]
של עצמה - רמב"ן [מז' במפותה] אחרונים
תוס' אף בושת ופגם דאתקש, רמב"ן [תוס' לח:]

דף מב.

רש"י לאו ממון הוא להוריש וכו' - ריטב"א [תוס' ב"ק לג:, רשב"א ב"ק עד:]
תוד"ה ר' שמעון - רמב"ן ב"מ מח. [קנות רז ח, אי' ר' שמעון מג, ברכ"ש ג, קוב"ש קנ]
תוד"ה או - קנות שנ ב, רע"א
תוד"ה הפלת - [קנות לה ח] רמב"ם שבועות ח ב, גר"א [סטנסל קכא,קסז, רכג]

דף מב:

תוד"ה לא - רשב"א ושא"ר
ממון להוריש לבניו - תוס' לע' לח: וב"ק עב., רמב"ן ושא"ר כאן

דף מג.

רש"י תבעו אלא קנס, רש"י מב. מהרש"א
ולא בנותיכם לבניכם - או"ש עבדים ד
ואימא בפיתוי - פנ"י

דף מג:

תוד"ה שפלעה - ברכ"ש מג, קוב"ש מ"ב יא ג
כתובתה שלו - רש"י סנהדרין י., תורי"ד, פנ"י
קטלנית - ראשונים
ר' יהודה - רא"ש, פנ"י
גובה מהמישואין - רא"ש, רשב"א, פנ"י [מקנה קו"א נה ו]

דף מד.

ביטל שני את הראשון - תוס' וראשונים [תוס' מחל שיטרפו - אחרונים, רע"א]
לפסול עדים - תוס', השלמה בשיטמ"ק [משנ"ל שחיטה א כו] קנות ל ה, נתיבות ו
הגיורת בחנק - רש"י, תורי"ד, פנ"י [תוס' גר קטן, רע"א]

דף מד:

מי' ר' שלמה יא [מגמ"ת תקנג]
מוציא שם רע על יתומה - רע"א [תוס', תו"י, רמב"ן]
בת עושין - תוס' לעיל מ: ורמב"ן וריטב"א שם, רש"י ותוס' סנהדרין מ: [ר"ן וגמוק"י שם]

דף מה.

בלו עדים בית חמיה - רש"י, ריטב"א [רמב"ם איסו"ב ג טו]
היא וזוממיה - תוס' מכות ב., רמב"ם [איסו"ב ג י] בית הסקילה ולא בית אביה [רע"א לרמב"ם ומי' חמד"ש]
מידוש [לרש"י נתחדש דלא אמרי' אישתני, לרשב"ם דחייב סקילה אף לאחר החופה] ראב"ד לרי"ף
נכנסה לחופה [בבעולה] - רע"א [ע' תוס' יומא יג:]
קו' רע"א דהוה מישואי טעות [בית הלוי ג ג]
אישתני - גמ' סנהדרין עא: [גר"א ממרים, חזו"א בגליונות]
נתמנו [רש"י ורשב"א שיטו הגוף, תוס' שיטו דין]
נודע לו - רמב"ן

דף מה:

תוד"ה הנערה - רע"א
אין לה פתח בית אב - רמב"ם איסו"ב ג יא, מגמ"ת תקנג ג, הפלאה מד.
תוד"ה על פתח - תוס' סנהדרין מב: [משנ"ל בית הבחירה ז יג רובו עכו"ם בטל קדושתו, רש"ש]
תוס' לא תלך רכיל - תורא"ש, רמב"ם דעות ז א

דף מו.

לא אמר לעדים, לבית הסקילה - תו"י מה., אחרונים
ישכור - מהרש"א וקרנ"כ, שיטמ"ק, תוס' שאנן בשיטמ"ק ב"מ ל:
תוס' רבית פמש"פ - רע"א ב"מ סא., משנ"ל מלוה ו א, ריטב"א ור"ן [רמ"ה בשיטמ"ק ב"מ סא.]
נישואין ראשונים, נישואי אחיו - ריטב"א, רמב"ם ג ט [משנ"ל]
לא מצאתי לבתך - רמב"ם ג ו,יא [אחרונים א"כ שויה אנפשיה, בית יעקב ט:, אחיעזר ג פב ז]
ופרשו השמלה - תוס', רמב"ן, רמב"ם ג יב, תורא"ש
תוד"ה בשלמא - רע"א

דף מו:

האב זכאי - רש"י, תו' קידושין ג: [רמב"ן סה"מ ל"ת שנה]
איהי תשקול כספא - רש"י קיד' ג:, ריטב"א שם
שבח נעורים - רש"י שם, תלמיד הרשב"א בשיטמ"ק כאן
שבח נעורים [למסקנא לא דרשי] - רש"י ותוס' ב"ק פז. [רמב"ם נערה ב יד] פנ"י
גילף מבושת ופגם - תוס' לע' מ:
יליף מבושת ופגם - רע"א
במליאתה - רשב"א [רש"י ב"מ יב. מגיני שלמה הו' בפנ"י]
מתנת הבת - בי"ש וחלק"מ לז א

דף מז.

איבה, תוס' - הפלאה
למסור לחופה - רש"י, רמב"ן
שבתות ויו"ט - רש"ש
תוס' סמוך ליו"ט [דליכא דין שמחה] [תוס' פסחים לט:]

תוס׳ בלא סעודה - מהרש״א, מג״א תקמו ד
ר׳ נתן אמר זכה - רש״י ירושה, רמב״ן ושא״ר, אבנ״מ [נב א ול ד]
תקנת ר״ת - מרדכי קנה

דף מז:
תוס׳ לוקח אין סהדי שרוצה ליכנס לספק - שיטמ״ק, נתיבות רל [תוס׳ ב״ק קי: ורא״ש בשיטמ״ק שם, משנ״ל זכיה ו א]
מחנ״א שכירות ד
קבורתה - רמב״ן נג.
תוד״ה זימנין - רשב״ם ב״ב מט:, רמב״ן, רשב״א
תוס׳ נסתפקו אי אומרת איני נזונת לעולם - מחנ״א מוכר דשלבל״ע ד, ובית יעקב, ריטב״א נח:
תוס׳ ל״ש שיזכה בגוף הידים - אבנ״מ פא ב [ע״ע לק׳ נח:]

דף מח.
מא׳ אי מזונות דאורייתא - ריטב״א, רמב״ן עה״ת שמות כא ט, רשב״א לק׳ נט:
נשתטה - קלות שנת ואבנ״מ עא ה [ט״ז ע ז]
רמב״ם אישות יב יז וה״ה ור״ן
לדקה - רשב״א מט:, מחנ״א לדקה א
אל תקבלוהו מנכסיו - גמ׳ סנהדרין מו:, ריטב״א, סמ״ע רנג סט [קבורה בגר שמת - שו״ת רא״ש טו ג]

דף מח:
לאפוקי ממשנה ראשונה - תורי״ד
דעת הרמב״ם - חלק״מ סא ב, בי״מ שם, בי״ם נז א, בית יעקב
חוץ מתרומה - שו״ת אבנ״מ טז
תוס׳ משנה אחרונה משוש סמפון - רשב״א קידושין י, רמב״ם תרומות ו ג, פנ״י
גדרים לשמואל - תוס׳, רמב״ן [טור וב״י יו״ד רלד, ט״ז ט]
כתובתה מאחר - [רש״י] רשב״א, תוס׳ יב.
חלר דידה - רשב״א, גר״א נה ט

דף מט.
תוד״ה ואימא - מהרש״א, מהרמ״ש
תוס׳ נישואין כבעולה - שעה״מ [אישות י] תופת חנגיס ה
הרי שמסר - רש״י, ריטב״א [רמב״ם גדרים יא כב, כס״מ. ט״ז רלד יד]
מצווה לזון - רשב״ם ב״ב קמא., חת״ס

דף מט:
אכפייה - רשב״א, ר״ן, רמב״ם מתנ״ע ז י
תוס׳ כפייה בדבריס - הג׳ מיימוניות יב כ. בית יעקב. ריטב״א
אלמנתו נזונת - רש״י, ריטב״א
גמ׳ ב״ב קלג. [הו׳ בתוס׳] מתנת שכיב מרע דרבנן, ר״י מגאש ושא״ר שם
עשה שורו אפותיקי, אבל מתנה לא - שו״ת רשב״א א תריח, הו׳ בסמ״ע קיז]
תקנו גאונים - ה״ה טז ז
תוס׳ משמע דהשעבוד חל במיתה- פנ״י, ראב״ד יח יד והה״ה

דף נ.
אל יבזבז יותר מחומש - רש״י, תוס׳ ב״ק ט: [פוסקים או״ח תרנו]. רמב״ם מתנ״ע ז ה ופיה״מ ריש פאה [פוסקים יו״ד רמט, אהבת חסד ב כ]
תקנת אושא דהבעל מוציא מלקוחות [לק׳ עח:, ב״ב קלט.] רש״י ב״ק פח: [קלות קג ט, ואבנ״מ ל יא] [רא״ש מוציא מחייס, רמב״ם אישות כב ז ושו״ע ל ט]
[תוס׳ סילק מפירות, ע׳ תו׳ ב״ק פח: וב״ב קלו: מהרש״ל ומהרש״א]

דף נ:
אין מזונות אלא מהקרקע - פנ״י
רש״י לר׳ שמעון - רע״א
תוד״ה אמר להו - חזו״א

דף נא.
עומד ליגזז - תו׳ (כאן וב״ב מב:, ב״מ ק:, סנהד׳ עו.), ריטב״א, רי״ף ב״מ ח: בדה״ם [ר״ח בתוס׳ כר׳ שמעון,תוס׳ בב״מ דלא סמכא דעתיה]
תוד״ה ממקרקעי - רע״א, אבנ״מ קיא ט
לא כתב כל נכסי - גמ׳ פב:, תו׳ עו: ד״ה אבל [רש״ש]
גיטה וכתובתה - שו״ת הרשב״א א אלף רנד, רמ״א קיט ו וקיז יא וגו״כ
ריטב״א ור״ן [מוטלת על המטה], רמב״ם יד יז
אחריות ט״ס - רמב״ן, רשב״א, תורי״ד [תוס׳ ב״ק פט. ד״ה כל] [רא״ה פב:, רא״ש לע׳ מג: ד ד]

דף נא:
וכ״ת שאני - תורי״ד, יש״ש
קופה ברצון - הפלאה, בית יעקב
מיישינן - תוס׳, תורי״ד וריטב״א, פנ״י [ש״ש א טו]
יצר אלבשה - תוס׳ ב״ק מא., פנ״י, הפלאה, יש״ש לב
בן נגר - רמב״ן

אהדרינך - או״ש יד יח

דף נב.
רבא - חלק״מ עח ח, בי״ם ז, הפלאה [רמב״ן נא:]
נתן אצבע - [גמ׳ לקמן עא.] מהרש״א, רמב״ן
רש״י בבהנת ע״י נדר - רמב״ן, תוס׳ רא״ש, ריטב״א ושאר מפרשים
בתר מעיקרא - תורי״ד, רמב״ם יד כא [רמ״ך בשיטמ״ק ב״מ יב:]
תוד״ה והיו - רמב״ן גיטין מה., ר״ן
מכאן ואילך - רא״ש, רמב״ם יד יט

דף נב:
רפואה - ריטב״א [תוס׳ לעיל נ:, רא״ש לקמן יב א, ו יב ורמ״א או״מ ס ג]
יש לו קיצבה - רא״ש, בי״ם עט א, אבנ״מ ג
כתובת בנין דכרין, כנחלה שוויה - ב״ב קלא. [בזה״ז - רא״ש]
עד כמה - שיטמ״ק
תקנת הגאונים - תוס׳, רמב״ם טז ז, רא״ש. ריב״ש קו, אבנ״מ קיא י
ממשעבדי - גמ׳ לקמן נה. [אבנ״מ לג כ, רע״א]

דף נג.
עבורי אחסנתא - אבנ״מ קיג ג
׳הדרנא׳ - מאירי, הפלאה
מכרה כתובתה - ריטב״א, תורי״ד, רמב״ם יז יט
מוחלת - רמב״ן ושא״ר
אין לה מזונות - רש״י, תורי״ד, רא״ש, רמב״ם שם. אבנ״מ לג ו
מזון הבנות - רמב״ם יט יב ראב״ד וראשונים [רשב״א גיטין נ:, רמ״א קיב א ואבנ״מ ב]
זיל קבור - רמב״ן

דף נג:
ארוסה - רשב״א, אבנ״מ קיב ד
רי״ף וראשונים
ממאנת - רש״י ותוס׳, רמב״ם יט טז ולח״מ
בת ממאנת - רמב״ם יט יד וראב״ד, ה״ה, בי״ש קיב יא, גר״א אישות ב ט
בת יבמה - תוס׳, ריטב״א ור״ן, תורי״ד ורש״י מה״ק בשיטמ״ק

דף נד.
אמה עבדה איסורא [אבל כתובת בנין דכרין לא אמרי כן, אבנ״מ קיב ה]
בת ארוסה - רש״י, רא״ש, ריטב״א, תורי״ד, שיטמ״ק

אנוסה - תוס׳, תורא״ש, מאירי, אחרונים
מובטח כתובתה - ס׳ הזכות [ר״פ אע״פ] כמאן דגבי, רש״י גיטין לה. [ק״נ ט]
[אגסי גליל - גמ׳ לק׳ לה:]
לקיט - רי״ף, מלחמות, שיטמ״ק
כסות אשה - גמ׳ ב״ק קב:

דף נד:

רש״י לא גבי משעבדי - רע״א, בית יעקב

פרק אע״פ

תוד״ה אע״פ - [מחייב עצמו כשאין נכסים] הפלאה, חי׳ ר׳ שמעון מת, וקו׳ השעבודים ב ב
שאילת ר״י ע״פ הרא״ש [כתובה לא נתחייב מעכשיו] - פנ״י לעיל מג:, גר״א סטנסל קכו
וי״מ בתוס׳ - רע״א, קצות ס״ס קלד
רלה להוסיף - שיטמ״ק בשם רש״י מה״ק ור״י מגאש [נה.]
פוגמת - תוס׳, ראב״ד לרי״ף

דף נה.

שבח יתומים - תוס׳ ותוס׳ בכורות נב. [מוטל עליהם לפרוע ע׳ תומים סו כג, קוב״ש מ״ב יא], רש״י ב״מ קי., רא״ש ב״מ טו. ג מט
ולשבועה - תוס׳, רמב״ן ר״ן ושא״ר
תוד״ה ולשביעית [תוספת לא הוה ׳מלוה׳], ר״י מגאש, קוב״ש קס
כתובו ותמומו - רש״י, רמב״ם ורא״ד מלוה יא ג. ריטב״א
תוד״ה כתובו - רמב״ן ורשב״א ב״ב עז. ור׳ יונה שם, רע״א [ברכ״ש נח], משנ״ל מכירה ו טו

דף נה:

תוד״ה ובתרומת - מהרש״א מהר״ם ש״ף [ר״ש, רמב״ם דמאי ד ג]
לא אזיל בתר אומדנ׳ [עד״ז גמ׳ ב״ב קמו: וקלב.] תו׳ ב״ב קמו: ורא״ש בשיטמ״ק קלב., תו״י סוף הטעם, גר״א תו״מ רז יד
שמא לא גמר אלא בשטר, רש״י דף שטר ל״מ לאחר מיתה. אבל רשב״ם ב״ב קנב. והרמב״ם זכיה ח יב אם מסר מחיים מהני. ריטב״א [ע׳ רא״שונים ב״ב שם]
רש״י אומדנא דתרי רבשי - קצות רג י
תוד״ה שאם - ההלואה אינו בעין [ע׳ בעה״מ ב״ק לו: יח. בדה״ר], רש״י ל״מ חליפין [תוס׳ ב״ב קמח., רשב״ם ב״ב עז:]

דף נו.

פירסה נדה - ריטב״א, רא״ש, הג׳ אשר״י, חלק״מ סא ג
תופה דלא חזי - רמב״ם י ב והר״ה, רא״ש [בית מאיר סא] [שו״ת הרא״ש נד ב]
כותבין שובר - רשב״א, רע״א
טעמא דכתב - תוס׳ לעיל נא., ר״י מגאש וריטב״א. תוס׳ רא״ש
בדבר שבממון - רש״י ב״מ נא., רשב״א [כאן וקידושין יט: וב״ב קכו:], רמב״ן ב״ב קכו:, קצות רט יא
עונה - רש״י, רשב״ם ב״ב קכו:, מרדכי ב״מ שסט וריטב״א בשם ירושלמי
תוס׳ תנאי כפול - רע״א [כאן ופאה ו יא], חי׳ ר׳ שמעון [מט, וגיטין ו, וקוב״ש ב״ב ריא] גרי״ז ר״ה נזירות
ר״י ולפי׳ תנאי מבני גד [שו״ת רא״ש מו ב, לה ט] אחרונים [ע׳ ברכ״ש ב״מ לז ג, קוב״ש כאן, שער״י ז ח ועוד], תו״י בשם ר״ת [ולאשונים כאן], רמב״ן ב״ב קכו:
תוס׳ מחל ע״י תנאי - רע״א [נתיבות רכז ד]
תוס׳ קרע כסותי - קצות תכד

דף נו:

ספק דדבריהם [תוס׳ לע׳ כד.] אחרונים [קה״י זרעים ד]
כל הפותח אפי׳ בתנאי [תוס׳ נא. ורע״א] רמב״ן מז., רמב״ם יב ח ולח״מ

דף נז.

גזירותיו - רש״י, מרדכי, ריטב״א [רע״א]
בסוף - רש״י כבר זכתה, ריטב״א, תוס׳ לע׳ נא. וב״ק פט.
ולאלמנה - לאשונים
הגיע זמן אוכלות משלו [ע׳ גמ׳ ורש״י לעיל ב.] ריטב״א מעש״י לבעל, רא״ה קז: אינו זוכה [ע׳ או״ש י יט, תורי״ד לע׳ מח:] [פנ״י מח: וע., אבנ״מ עב ג]

דף נז:

מגה״מ - ריטב״א אהיכא אסמכוה, פנ״י יכולה לעכב - ר״י מגאש
רמב״ן אי יש לה מזונות
עולא דבר תורה הוה קנין כספו - רש״י קידושין י: כל טהור בביתך [תוס׳ יבמות סח., תוס׳ שאנן כאן, תורא״ש קידושין סס] רמב״ן בשם רבותיו [ר״ן נדרים עג:]
שמא תשקה - תורי״ד קידושין יא., תוס׳ לע׳ מח:

דף נח.

קיבל - תוס׳ ורשב״א קידושיו מה: וי:
מסר - רש״י כאן ולע׳ מח:, תוס׳ שם וקידושין יא., רשב״א
ר׳ טרפון - תורא״ש ולאשונים בשיטמ״ק
כפלייס - רש״י, ריטב״א, תוס׳ בכורות כח:
רש״י איתקש הוויה - שו״ת אבנ״מ יז, רש״י מה״ק [בשיטמ״ק מז:], תוס׳ רא״ש קידושין ה. [רשב״א לק׳ ע: ונדרים כט:]
תוד״ה ואפי׳ [אוכלת מחמת זיקת היבם], תורא״ש [ריטב״א יבמות סז:] [קובה״ע מז ח, וקוב״ש קפג]
בשלמא לעולא - תוס׳ קידו׳ יא. ולעיל מח:, רשב״א כאן וקידושין שם

דף נח:

עושה ואוכלת - רש״י, תוס׳ רי״ד
המותר - רש״י, תוס׳ רא״ש [שיטמ״ק]
יכולה האשה לומר איני מזונת - תוס׳ מז:, ריטב״א [ראב״ד בראשונים דעדיין חייבת לבשל ולשמשו, דלא כתוס׳ סג.]
במעה כסף - רמב״ן, וריטב״א, טור פ מח׳ רמ״ה ור׳ יונה, שיטמ״ק כאן
ר״ל - רשב״א וריטב״א [רמב״ם ערכין ו כח ר״ן ונו״כ]

דף נט.

תוס׳ הטעדפה ע״י הדחק - רשב״א
יפר שמא יגרשנה - רשב״א, ריטב״א, ר״ן [בינו לביתה אחר גירושין]
תוד״ה ר״ע - קוב״ש קנג, ריטב״א קידושין סג.
חלקה משועבד - בי״ש פ ב
[ר״ן נדרים מז.]
שאני קונמות וכו׳ - רש״י, ריטב״א, ר״ן נדרים פה: [קוב״ש ב״ב רעו]
יקדשו ידי - ר״ן כאן ונדרים מז:
ידים אינהו [אף דאינו יולא מגופו] ריטב״א ורשב״א [בקו״א], קצות רט ד, רע״א [ראב״ד שלומין ד ב]
ר׳ אלעאי ורב פפא- ר״ן נדרים פו., קוב״ש קלב וקפט
תוד״ה הכא- רמב״ן, רשב״א, ריטב״א

דף נט:

בידו - רא״ש נדרים לד:
לי׳ שניס - אבנ״מ מג ג בסופו
תוס׳ מקדיש בית מושכר - תוס׳ ערכין כא., רמב״ן קו״א כאן ור״ן נדרים מז. [קובה״ע נב ה, נג]
קונמות בקדושת הגוף - רש״י, רש״י מה״ק בשיטמ״ק [קצות קיז ה] [רש״י קדושת דמים, תוס׳ גיטין מ: ולאשונים כאן, קצות קיז ב,ו, קוב״ש]

אלמוה רבנן - [רש"י] רמב"ן, ר"ן נדרים פו: [קובה"ע סח ד, וקוב"ש קלג, שער"י ה כ]

תוד"ה קונמות - ריטב"א, רא"ה, רמב"ם נדרים יב י, ר"ן נדרים מו:, רש"י לקמן ע: [מהרי"ט א ה ד"ה וחוץ, וט"ז רלד סג, קצות קיז ה]

ואלו מלאכות וכו' - בית מאיר פ

ר"א אומר כופה וכו' - בי"ח פ ה, רע"א שם [רשב"א ריטב"א ר"ן כאן]

נתגרשה- תורי"ד

דף ס.

עד כמה - רש"י ותורי"ד [בשכרו מנקת ריא"ז ברמ"א פב ה, רא"ה סא:]

מכאן ואילך כיונק שקץ [איסור דרבנן לקטן] - שו"ת רשב"א א לב, ש"ך יו"ד פא כא

תוד"ה יכול [בשר אדם] - רמב"ן ריטבא ור"ן, רמב"ם ורא"ד מאכ"א ב ג וט"כ, גר"א סטנסל קכב

דם מוצו - רש"י, שעה"מ יו"ט ה ד וקוב"ש רה

דף ס:

תוס' שאנן עה"ג סוטה כד., אבנ"מ יג טו

תוד"ה אפי' - קוב"ש רו

ריש גלותא דלא הדרי - ריטב"א, רא"ש

תוד"ה והלכתא - רשב"א וריטב"א כאן ויבמות מג. [פוסקים יג יא ואבנ"מ שם יז, רע"א ק לה]

ולא תאכל דברים הרעים - רמב"ם כא יא, מאירי, ר"ן [שו"ע פ יד]

דף סא.

היא אומרת שלא להניק - אבנ"מ פ א

קמי ארחי ופרכי - רשב"א בע"ב, תלי ר' יוסה בשיטמ"ק נט:

אבל מוזגת - רש"י עצה טובה, תוס' סג., רא"שוים

דף סא:

לפני בהמתו - גירסת הרי"ף, רא"שוים

ברשות כמה דבעי - רמב"ם טו א וט"כ

דף סב.

אורחא דמילתא - טור עו שמלטערת בליבה, רא"ה

תלמידים - רא"ש, רשב"א [הפלאה, שיטמ"ק]

דף סב:

חמר ונעשה גמל - חלק"מ עו ח, שו"ע עו ה, פתח"ת שס ד

דף סג.

תוד"ה אדעתא - ר"ן נדרים נ:, ריטב"א. ריב"ש מו קוב"ש רט

מורדת פומתין לה - מהר"ם שיף, הפלאה [תוס' ב"ק פט:] [כשחזרה בה תורי"ד כותבין כתובה חדשה, והרמב"ן בע"ב פליג, בהג' מיימוני יד ח, הו' בב"י עז]

עד כדי כתובתה - רש"י ורא"שוים

תוס' כופין למלאכה, ראב"ד [לרי"ף, ולרמב"ם כא יא]

דעת רב הונא - תוס' [ב"ח ס"ס פ, משנ"ל יד ח] ר"י מגאש, רמב"ן [מי' וס' הזכות] רשב"א ושא"ר

תוד"ה באומר - מרדכי רה, שו"ת הרא"ש [עם ב וסח י], מהג"א שכירות פועלים ב, שער המשפט לז ג

רמב"ם יב יא ורמ"ך וכס"מ, בי"ש ע ז ופוסקים שם

דף סג:

נדה דמרלה - רשב"א, רא"ש [אבנ"מ עז יב]

הלכה כמלכין - רש"י, תוס', ראב"ד (הו' ברא"שוים), רמב"ם יד ט,י

מאים - רש"י, תוס', רמב"ם יד ח,ט [ר"ן כז. בדה"ר] [תקנת הגאונים הו' בתורי"ד סד. ורמב"ן ושא"ר]

תוס' טמאה אני לך - ר"ן נדרים נ: ולא:, תוס' יבמות כה., רמ"א קטו ו. אבנ"מ עז ז, מג"א לתוספתא הו' ברע"א

דף סד.

אי תפס - רשב"א, אבנ"מ עז יג

משהינן ליה - רא"ש, תוס' ותו"י סג:

אגרת מרד לגרוסה - ריטב"א

מיפתח לא מיחזי כשכר שבת - ריטב"א, מג"א שו ז ורע"א שם

דף סד:

תוד"ה מיחזי - ביאו"ה שו ד"ה הנותן משרה ע"י שליח - הרמב"ם יב יב, רשב"א

ואם אין נותן לה וכו' - רמב"ן כאן ולו. [משנ"ל כא א]

[שיעורי קעודה - תורי"ד, רמב"ם יב י, תלמידי ר"י בשיטמ"ק]

[תוד"ה ואלי - דעת ר"ת ב' גזירות, ע' תוס' עירובין פב: ושבת יד., וריב"א בתוס' יומא פ: פליג]

דף סה.

תומה - מבואר דיש כתובה לקטנים, הפלאה, ריטב"א ושא"ר יבמות סה.

אורמיה דידיה - תוס' רא"ש, רמב"ן, רשב"א

דף סה:

מותר מזונות - תוס' מזיר כד:, משנ"ל יב יג, פתח"ת ע א [ר"ח שיטמ"ק סו.]

מותר מזונות אלמנה - רמב"ם ורא"ד יח ד [ורא"שוים כאן]

קטני קטנים - ר"ן, דרכ"מ עא א ומשנ"ל יב יד, ואבנ"מ עא א

פרק מציאת האשה

ריפוי אשתו - רא"ש [ברכ"ש מד, קוב"ש ריז]

תוס' מ"ש משבת קטנה - תוס' רא"ש, הפלאה, רע"א

בעל שחבל - רמב"ם ורא"ד מובל ד טז, רשב"א, והג' מיימוניות, ר"ן

דף סו.

העלפה - רש"י, שיטמ"ק. רע"א

מליאתה משוש איבה - רש"י לק' לו., תוס' לע' מז., רא"ש

עשתה ב' בבת א' - ראשונים [אי קאי אליבא דר"ע]

ביש סוסתו - [ע' תוס'] רשב"א, ר"ן הפוסק - רי"ף ורא"שוים

רש"י ד"ה יכול - ראשונים, ט"ז (נג)

פוסק כנגדן [מ"ט לא הוה רבית] - מרדכי והג' אשר"י, תל' ר' יונה בשיטמ"ק

דף סו:

ריטב"א, רא"ה

ליוס א' - תוס', מאירי

דף סז.

לכבודו - מהרש"א ח"א, הפלאה, קוב"ש רכד

אסמכתייהו עלייהו - [רש"י ב"מ קד:, וסז:, רשב"א קידו' טו., והו' בקצות לט א] י"א בתוס', רשב"ם ב"ב קעד., רשב"א, רא"ש [ב"ק א יט וכאן]

לא יפחות מנ' זוז - לבגדיס, תוס' פג: נכסי לאן ברזל [וע' שו"ת הרא"ש מג ח, הו' ברמ"א עז ג, ל יד]

מפרנסין את היתום - רש"י, רשב"א, תורי"ד

דף סז:

אפי' סוס - תל' ר' יונה בשיטמ"ק, רמ"א יו"ד רנ א

ומוחרין ומפרעין - הפלאה

נח לו לאדם - תוס' סוטה י:, ר' יונה שע"ת ג קלט, [מאירי ברכות מג:, סנהדרין יא:]

לאחר מיתה ל"ל דה - פתח"ת חו"מ רפב

דף סח.

מחרישה דכספא - תוס׳ ב״מ קיג, תלמ׳ ר׳ יוחה בשיטמ״ק

תוד״ה כאן, רי״ף, רא״ה

רש״י אין מחילתה מחילה, ריטב״א, ראב״ד מכירה כמו ח, מרדכי, רע״א

שמין באב - רש״י, תוס׳ לעיל נ:, ראשונים כאן [רי״ף, ר״ן, אבנ״מ קיג ג]

יש לו י׳ בנות - תורי״ד, טור קיג, ט״ז שם א

דף סח:

דנפשה שקלא - תוס׳, רשב״א, ריטב״א

ר״ש בן אלעזר - רע״א, רשב״א

בגרה [בגרה בחיי האב] רמב״ם כ יג, רא״ש

גדולה ויתרה - רמ״א קיג ז ואבנ״מ ז, ה״ה מכירה כמו יז

אינה כתנאי כתובה - נמוק״י ב״ב נג: בדה״ר, רמ״א קיג א, בית יעקב

אל יתפרנסו - רמב״ן, תורי״ד

דף סט.

מכרו או משכנו - ריב״ש בשיטמ״ק, בית יעקב

אר״ח גדולה - רע״א

תוד״ה משום - הפלאה, ריטב״א, ר״ן

תוד״ה ואשתיק - ריטב״א, ריב״ש בשיטמ״ק [סמ״ע יז כה]

בע״ח דאחי - רא״ש יח, מרדכי, שיטמ״ק בשם הרמ״ה

רש״י מת רב סמא בחייו - ריטב״א, שיטמ״ק, רש״ש

תוד״ה מעמלא - רא״ה. אינה משתלמת אלא לבסוף - ריטב״א, קצות לה ג ונתיבות לה ב [תוס׳ השכירו, משמע יורשין ע׳ שיטמ״ק וקה״י מה]

דף סט:

מצווה לקיים דברי המת - ר״ן [רמ״ה בשיטמ״ק], מהג״א זכיה כמו

אם ממו ירשו אחרים - ראשונים בשיטמ״ק [בעה״מ ב״ב קנג. סא. בדה״ר, ב״י חו״מ רנג יז] רש״י לא עשאן יורשין אלא בענין זה

דף ע.

תוד״ה הא - מרדכי ב״ב תרסו ופסקי תוס׳ כאן אות רמא

הושלם - תוס׳ ב״ב קמט. ותו׳ שאינן כאן

תוד״ה אבל, ריטב״א [רמב״ם מכירה כמו ז ומשנ״ל]

פרק המדיר

רש״י מדיר מתשמיש - גמ׳ נדרים טו: וראשונים שם, רמב״ם יד ו ונו״כ, מהג״א נדרים א, אבנ״מ עב ב [בהגעת זמן - רמב״ן, פנ״י, אבנ״מ עב א]

משועבד לה - תוס׳ לע׳ נט: וראשונים כאן [רשב״א], גאון בשיטמ״ק [בית יעקב]

ממון שיכול לומר - לח״מ יב כג

דף ע:

לאי מעש״י - אחרונים [קוב״ש רכז, ברכ״ש גיטין כא] רע״א

תוד״ה והאידנא - ר״ן, ריטב״א, תורי״ד

הגיע זמן - רש״י, תוס׳, ראשונים [או״ש י יט]

עד ל׳ יום - רשב״א, ריטב״א

פרנס שליחותיה - רע״א, ט״ז יו״ד קס יא ונה״כ ומהג״א שלומין ט וגליונות רע״א, קוב״ש רכט [ר״ן נדרים לו:]

אינו מפסיד - ריטב״א [אי״ל לשלם [ראשונים נדרים מג.] פרישה וש״ך יו״ד רלה ח, רכא ג [תומים קכט ב]

כל השומע יכמוב - תוס׳ גיטין סו. [בי״ש קמא כז]

[בדליקה המירו - רמב״ן ב״מ סט:]

דף עא.

תוד״ה שלא - [מהרש״א בסמוך] תוס׳ שבועות כט. ובראש״ש כאן ג [תוס׳ דנו אף היכא דהגדר יכול להתקיים ולא התנאי - תומים וקצות כו, חי׳ הגר״ג גיטין לה.]

רש״י ד״ה שנדרה - ריטב״א, רש״י מה״ק בשיטמ״ק

[מכס מתיר נדר קשיים הבעל - מרדכי גיטין שעו ברמ״א יו״ד רלד כג, גר״א שם נה ואבנ״מ עד ג]

דף עא:

תוס׳ נשאלין ביום שמעו - ר״ן [כאן ונדרים סט., ותוס׳ שם], טור יו״ד רלד מט

שלא תלך - ר״י מגאש [בשיטמ״ק], רשב״א, ר״ן

ע״מ שתאמרי - טור ושו״ע יו״ד רלה ד וב״ח וגר״א שם טז, רע״א [במשניות]

דף עב.

וכן היא שנדרה - רשב״א, ריטב״א

עוברת על דת - גמ׳ סוטה כה. אי רשאי לקיימה, ואי צריך התראה [מרדכי קנו, תלק״מ קטו טז], רמב״ם כד טז, מאירי, ריטב״א [רע״א לעיל יב:. קוב״ש רלג, שער״י ו יב, דברי יחזקאל יח]

מנא ידע - ראב״ד [ברשב״א, ריטב״א ומאירי] [תוס׳ רא״ש לע׳ יט.] הפלאה, אחרונים [שערי ו יב, קובה״ע כב ב, ברכ״ש קידושין יז]

אשתכח שיקרא - רשב״א ורא״ש, רמב״ן שבועות לב: [הו׳ ברא״ש שבועות ד יז, גיטין ה ח], ב״י [יו״ד קפה, והו׳ בט״ז שם ג]

נסמוך עליה - רשב״א [תוס׳ לעיל כח.]

תוד״ה וספרה - [תוס׳ מנחות סה:, רמב״ם שמיטה י ג, וסה״מ עשה קמ, רמב״ן ויקרא כג טו, ר״ן סוף פסחים כז: בדה״ר]

אין לה למנות, אל״ה [והו׳ בפתח״ת קלו ד] הגיה אין לה לבדך, כתוס׳ מנחות הנ״ל, נוב״י יו״ד ת קכג [ס׳ החיוך שלו]

דף עב:

קלתה באלר [רש״י מה״ק בשיטמ״ק] ריטב״א, דרכ״מ קטו [ביאו״ה עה]

תוס׳ קידשה סתם צריך גט, ריטב״א עד. [תוס׳ ל״ד לאילונית, תוס׳ יבמות ב: ורש״י גיטין מו:]

באלו נדרים - רמב״ם ז ז, ר״ן רשב״א וריטב״א [אי יש לה כתובה - ר״ן ותורי״ד]

דף עג.

אחליה לתנאיה [מחילת תנאי] - תוס׳, רמב״ם ז כג, רשב״א, ר״ן. שו״ת רא״ש לה ט, מו ב [קוב״ש ח״ב מב, ב״ב תמ] [שו״ת מהרי״ק לב הביא תוס׳ ר״פ מתקדשת בשעבוד כסף הקידושין]

אלא טעמא - רש״י ולענין ממון קיים, תוס׳, ר״ן [גר״א לח מד]

[פרש״י שבעל לשם קידושין - ראשונים בעדיס, רא״ה]

[זנות - רשב״א, ה״ה א ד וקוב״ש רנב]

תוד״ה והא [ספק] - קוב״ש רמד

דף עג:

א״ה גט וכו׳ - רמב״ן ושא״ר, רמב״ם ז ח

מספק״ל [ספק אומדנא] אחרונים [הג׳ חת״ס, קוב״ש רמ, זכרון שמואל מו ה]

טעות ב׳ נשים - רש״י, רי״ף, ר״י מגאש [ברמב״ן ושא״ר]

כעין ב׳ נשים - רי״ף, רמב״ן בשם ראב״ד, רש״י מה״ק [אבנ״מ מג ב]

אדם יודע - רא״ה וריטב״א

ע״מ שילכה אצא [גמ׳ קידושין סג:, רש״י גיטין כה:] ריא״ז בשלט״ג

רש״י קיבל גט - רש״י לע׳ מו:, תוס׳ קידו׳ י.

דף עד.
והא הכא - רמב"ן, בעה"מ
ומ"ס אין אדם יודע - רש"י ל"ג, רמב"ן כוונה בחליצה - תכ"ל א, קצות ערה ד, קוב"ש רמז, שער"י ז ד
אפשר ע"י שליח - תוס', ריטב"א קיד' ב. פנ"י גיטין עה., שער"י ז ח, קובה"ע עו
איתקוש הויות - רע"א [אחרונים הנ"ל] מקנה קו"א לא ב [בני אהובה ו ד]
[דעת הרמב"ם ו א ויבוס ד כד, וגו"כ]
[תנאי בחופה - רע"א מה., או"ש י ב]
תוד"ה המקדש - קוב"ש, תורא"ש
לא היה כח ביד חכמים להוציא - רמב"ן עג:

דף עד:
רש"י אדעתא דהכי לא נדר - שיטמ"ק [אחרונים]
תוד"ה חכם - רשב"א עה.
תוס' לאחר שנודע לבעל ל"מ - רמב"ן
תוד"ה משום [לעז בעלמא] - רש"י גיטין מו. ורמב"ן ור"ן שם

דף עה.
אשה חשובה - תורא"ש. בית יעקב
תוד"ה כאן [מוס שעובר ע"י רפואה ע' תוס' בכורות לח:], ריטב"א, רמב"ם ביאמ"ק ז יג
רש"י [בסיפא דמתני'] ראיה בעדים [שיטמ"ק ואחרונים]
תוד"ה וחכמים - רש"י מה"ק

דף עה:
אמאן לר"ג [חזקה או טענת ברי] - רש"י, רמב"ן ושא"ר, פנ"י
לא תימא ר"א לא אזיל בתר חזקה - תורא"ש
תוד"ה אבל, אלימא חזקת הגוף - קוב"ש רס והלאה [ש"ש ב ב] שינוי בגוף, שער"י ב א שורש הספק
חזקת פנויה לא חשיב - ש"ש ב ב, תורא"ש, פנ"י, בית יעקב
ספק קדש שיער לבן - מהרש"א נדה יט. [חזו"א, ש"ש א טו וב א]
סברת רבנן - תוד"ה ספק, ר"ש נגעים ד יא בסו"ד ותוס' נדה יט., ש"ש ב א [תורא"ש נדה שם] [בית יעקב]
[סוף המוס' ראוה מדברת מעלה ביוחסין - ש"ש א טו, אחרונים. ריטב"א]
כאן נמצא כאן היה - רש"י ותוס' ורשב"א [גמ' נדה ד.], תורא"ש [פנ"י, ש"ש ב ד, מקור חיים תסז יא, שער"י ב יב]
סיפא נמי - רש"י, ר"ן, ריטב"א [נפק"מ גט, ע' בי"ש לט יא ואבנ"מ ח]
חזקה אינו שותה בכוס - מהרש"א, מהרי"ט

דף עו.
במקוס תרתי - רש"י וריטב"א, תוס' רי"ד קידושין עט: [קצות לד ה ותתיבות שם טו]
[תוד"ה והדא - רמב"ן ובעה"מ]
רב אשי - רש"י ל"מ חזקת הגוף לאביה. תוס', רמב"ן, רשב"א, פנ"י, ש"ש ב ג וה, שער"י ב יג
תוד"ה רישא - תוס' לעיל לו. [פנ"י, רע"א, ש"ש ב ו, שו"ת נחל"ד א]
[העולה מסוגיין - רא"ש, הג' אשר"י, רשב"א]
רב יהודה אמר שמואל [רש"י לא יחזיק מספק, ע' היטב תוס', ריטב"א]
תוד"ה על [גדר חזקת מ"ק - קוה"ס א ה, מי' מהרי"ט]
ט"ז יו"ד שלז ב וה"כ חזקת חיים
תוס' דוקא גבי מיתת הממור ומוס - מקור חיים תסז יא
ב' רשויות - ש"ש ב יג
ריב"א הממחזיק מסופק - קוב"ש רעג

דף עו:
אילימא כלה וכו' - מהרש"א, ריטב"א
ולקידושין - [ריטב"א] רמב"ן, תורא"ש קידושין לטיבועין [ב"ב קמה., ורשב"א וריטב"א שם] - טור לט, ב"י [בה"ב] ב"ח, בי"ש יא, אבנ"מ שם ח
דעת רמי - רש"י תוס' ורא"ש, רי"ף [ורמב"ם מכירה כ יד, ושו"ע חו"מ רכד א], בעה"מ ור"ן [ש"ש ב ה,ו, שער"י ב יד, וחזו"א פב ו]
תוד"ה כל - שיטמ"ק, תורי"ד יב: [תוס' נדה נח., חולין נא. ותורא"ש, ש"ש ב י ואחרונים]

דף עז.
נולדו לו מומין - בי"ש קנד ב [קוב"ש רעו]
רש"י נישואין - רש"ש
כסבורה - ריטב"א, ר"ן, הג' אשר"י
תוד"ה סבורה - תוס' יבמות קד., מרדכי רב
קומא - רא"ש
ר' מאיר אע"פ שהתנה - ראשונים, בי"ש קנד ב
איני זן - רמב"ם יב יא [עני ביותר] רמ"ך וכס"מ
הא בשוטי - תוס' לעיל ע.

דף עז:
מיכרך בהו - רש"י, מי' הר"ן, יעב"ץ. ריטב"א, קוב"ש רעז
לא אמזיק טיבותא - ט"ז או"ח תקסא ו, ומג"א שם ז

דף עח.

פרק האשה שנפלו

התקנה שלא תמכור - פנ"י, הפלאה, ריב"ש בשיטמ"ק
לא תמכור לכתחילה - רש"י עח: לוקח בא לימלך [משנ"ל זכיה ו א],אבנ"מ ל יט
אימר בזכותו - רא"ב בשיטמ"ק, תוי"ט

דף עח:
הואיל וזו אשתו - שיטמ"ק
לימא תניגא תקנת אושא- שיטמ"ק
תקנת אושא- רש"י ב"ק פח:, קצות קג ט, ואבנ"מ ל יא
תקנת אושא לאחר מיתה- רא"ש לעיל ד יז ורמ"א ל ט ופוסקים
נכסים שאינן ידועין [אי אוכל פירות]- רמב"ן, ר"ן, רא"ש,רא"ה [הפלאה קו"א ל יז,אבנ"מ ל יא]
מטלטלין- תורי"ד [ק"נ]
מדיה"י- רשב"א
תו' דבריס שבלב, רמב"ן, תוס' לק' לז., תורי"ד ב"ב קמו: וקיל' מט:
ואיגרשה - ראשונים, רא"ש ב"ב ט ל

דף עט.
ולכשארלה- רשב"א
ליקנינהו בעל - תורא"ש, אבנ"מ ל ז
רש"י ירושנה, רמב"ם כב ט, ר"ן, אבנ"מ ל י
תוד"ה עשאוס [תורי"ד], רא"ש [תתיבות עט ה]
נפלו לה כספים - תורי"ד [בית יעקב קו"א לב א, תוס' עט.]
א"ר מאיר שמין - תורי"ד, הפלאה
פירי דכווני - רש"י, רשב"א

דף עט:
ולד בהמת מלוג - רשב"א
פירא דפירא - תלמ' ר' יוחנ בשיטמ"ק, בי"ש פה לח
תוד"ה פירא - תוס' ב"ק פט., רשב"א, רי"ף, רא"ש, ר"ן
עז לחלבא - רש"י, רי"ף, רא"ש, ריטב"א [רע"א, קוב"ש רפג]
מתובגרין בשעת יציאה - רא"ב לרי"ף, רא"ש
עבדים - רשב"א, ריטב"א

לא ממכור - רש״י, טור פה [וכי״ש שם לד]
מה שהוציא הוציא - תל׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק, ריטב״א, רמב״ן ב״מ לט.
אכל קימעא - תלק״מ פח יא, והפלאה
קו״א שם ה. הג׳ אשר״י
נשבע וגוטל - תורי״ד, ש״ך חו״מ לא כג, ריטב״א [תוס׳ פ. ד״ה ישבע, וב״מ לד: ד״ה שמא ורמב״ן ושא״ר שבועות מד:]

דף פ.

חבילי זמורות - רא״ש לרי״ף, תל׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק
אשתו קטנה - תל׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק [רי״ף ורא״ש במורדת, תורי״ד]
זוזי בי מחתי - רש״י מה״ק, רשב״א, רא״ש, מאירי בשם י״מ
אדעתא דבעל - ריטב״א, ר״ן [ב״ח לר״ן]

דף פ:

בעל שמכר לפירות - תוס׳ ב״מ לו.
בעל אריס - רשב״א
דעת בי״ש - גמ׳ יבמות לח [תוס׳ שם וב״ב קנח.]
יורשי הבעל - רמ״א קס ז
רש״י רשאי להוציא - משנ״ל כב טז וקוב״ש רפד
ר׳ מאיר שמין - רע״א
דקא ירתי כתובתה - תוס׳, ריטב״א ושא״ר [רמב״ם ראב״ד יח ו וה״ה]
רש״י במשנה לה: ראשונים כאן [רמב״ן, ר״ן]
תוד״ה אי, תוס׳ מז: רמב״ן גנ.

דף פא.

דנאין עליו מב׳ לדדים - רש״י ותוס׳, ריטב״א
לא מיתה כתובה ליגבות ממיים - אבנ״מ נב א
מדרש כתובה - [תוס׳ כאן ולעיל נג. ורשב״א ושא״ר כאן] רש״י יבמות לח:, תוס׳ רא״ש פ: ותורי״ד [תוס׳ גיטין לה:, בי״ש לג א]
קאמי ספק - תוס׳ סוטה כה: ותורא״ש כאן, הפלאה
מחזיר בגט - תלמ׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק

דף פא:

נייחד לה - ר״ן, ריב״ש בשיטמ״ק, רע״א מוגהת על השולחן - רע״א
פליגנא לך - רש״י, תוס׳ (פב.), ריטב״א ור״ן [קלות רעא יג, קוב״ש רל]
לא הוה זביגא - הג׳ מרדכי שבועות תשפד [ב״י חו״מ רמ] [הפלאה, רע״א, שו״ת הרשב״א מיוחסות קכה]
לא יאמר החזקתי - [ריטב״א] אחרונים [פנ״י, הפלאה, קלות קז ב]
תוס׳ למחול לנפשיה - תוס׳ לעיל יט., ר״ן, ריטב״א, רמ״א חו״מ סו כג [הפלאה וקוב״ש]
ר״ת דלר״מ אינו גובה ממטלטלי דיתמי - רמב״ן קידו׳ סה: ור״ן נדרים סה:

דף פב.

לא אשכחן ב׳ קולי - רי״ף לאחר תקנת הגאונים קי״ל הכי, רא״ש ומוס׳ בכורות נב., רשב״א, רמב״ם כב יג
תוד״ה לא [אי במשנה פד. הוה משום דר׳ נתן] תורא״ש, תוס׳ בכורות נב., קוב״ש רלב
אפי׳ עומדת בתגם - לתוס׳ אגם דוקא, רשב״א וריטב״א
תוד״ה הא [מעכשיו] - אי׳ ר׳ שמעון נדרים כב, והרמב״ן קידושין סג. ושא״ר שם

דף פב:

תוד״ה מהו - תוס׳ יבמות ה:
אי ליתא ליה מראשון - תל׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק
קובה״ע לא ט השמטה
בראשונה היו כותבין - רא״ה, רמב״ם טז י. ריטב״א

דף פג.

פרק הכותב

שאם מכרה ונתנה קיים - רשב״א לכתחילה, רמב״ן במה שיפול לה אח״כ [אבנ״מ לב ו, קוב״ש רחל וב״ב ריד]
דו״ד וכו׳ ובפירותיהן [מה הדין למכור] - רא״ש, תוס׳ נ. [ומהרש״ל ומהרש״א שם] וב״ק פח:
מתנה עמ״כ בתורה - המשנ״ל אישות כג א ד״ה עוד לידד, קלות רט יא ונתיבות ו
עודה ארוסה - רש״י, תורי״ד, קלות רט יב [קודם אירוסין - רשב״א ור״ן, מחנ״א זכיה ומתנה י]
סילוק בירושה - רש״י, רמב״ן, תורי״ד, ריטב״א [סילוק משעבוד - תוס׳ לק׳ לה., מרדכי והג׳ אשר״י, אבנ״מ לב ו, מחנ״א הנ״ל]
א״א בתקנ״ת - רשב״ם ב״ב מט:, רמב״ן
תוד״ה קנו - רא״ש, שער משפט ערה, קוב״ש רלו. תורי״ד. רי״ף, רא״ש

דף פג:

יד בעל השטר על התח׳ [כתורת ודאי אי ספק,מזו״א עז ט] תוד״ה רב אשי ומהרש״א [דעת רב אשי- ט״ז לב א]
ואימא מפירא- רשב״א ותורא״ש לעולם אוכל פירי פירות- רמב״ם כג ד, רא״ש [אבנ״מ לב יא] [תוס׳ לע׳ עט:]
האיך קי״ל בסילוק מירושה - רי״ף ובעה״מ, רמב״ם ורא״ש יב ט, כג ד-ז
תוד״ה וקסבר [תוס׳ ב״ב מט: ולעיל נו: ד״ה קסבר, תורא״ש]

דף פד.

תוד״ה וסבר [לא ידע ומחל], רמב״ן [מי׳ וס״ הזכות], מהרש״א
מטלטלין ביד אחרים [דעת ר׳ טרפון]- תוס׳ לע׳ פב. ובכורות נא:, ר״ן, רע״א [רמב״ן קידושין סה:], תלמ׳ ר׳ יוסה בשיטמ״ק. תומים קד א [היש שעבודא דאורי׳ אמטלטלין], פנ״י [והו׳ באבנ״מ ק ה]
פקדון - רי״ף שעבודא דר״נ [ע׳ קלות פו ד] תוס׳ פב. הג״ל
דעת ר׳ עקיבא- תוס׳ לק׳ לב. ובכורות נא:, רא״ש ריטב״א ור״ן [בשם הירושלמי] [רא״ה ושו״ת הרשב״א ב רנב ומיוחסות סט נפק״מ בגר שמת. מחנ״א זכיה מהפקר ה] [קלות רנג ד]
תוד״ה לכתובת [וב״ב קכה: ובכורות נא:, ור״י מגאש ב״ב] [דלא נחשב ראוי], רמב״ן ורשב״א [ב״ב שם] שעבודא דר״נ

דף פד:

תוד״ה ולר״ע - פנ״י, אבנ״מ לו ד
סימטא - רש״י [ע׳ תוס׳ קידושין כה: ורא״שונים ב״ב פד:]
מטין - רש״י ותוס׳ עירובין מו:
אהדריה ר״ל לעובדא - נתיבות קז א
אית לך סהדי [והבקרא אינו נאמן] רשב״א, קלות קכא ד
מיגו דאי בעי אמר לקוח - רא״ש, אחרונים
התופס לבע״ח - רש״י, שיטמ״ק [פנ״י, קלות קה א] [דעת רש״י דל״מ שליח - שיטמ״ק, ש״ך קה א, נתיבות שם ב, מחנ״א שלומין כז

דף פה.

מחייפותא דנהרא - פנ״י, תורא״ש [ברה״ר - הפלאה, מאירי]
סיטרלי - ר״ן [ושו״ע חו״מ נח ד, פג ב], רא״ש
מיגו - תוס׳ ורמב״ן ב״ב לב:, קלות פב י [אי הוה להוציא]
תוד״ה מיגו (הודפס פד:) - ריטב״א, רשב״א [ע׳ תוס׳ ב״ב לד.]
תבעוה ממיים - ריטב״א, רי״ף [בעה״מ כאן וב״מ ד. בהה״ר]

תפיסה בשטרות - תוס׳, רי״ף, רא״ד, רמב״ן ס׳ הזכות [תפיסה לאויב לקנין - ש״ס ד יד וקוה״ס ח ח, קצות רב ז. נתיבות עב ל ומשובב. קצות סד ג]
תוס׳ לקנות נייר, נתיבות סו ח, רמב״ן ס׳ הזכות
קיס לי בגוויה - נתיבות טו ב [רמב״ם סנהדרין כד ח]
אפכה לשבועה - תורי״ד, תורא״ש [או״ש סנהדרין כד ח]

דף פה:

לא אמיד - תוס׳, ריטב״א
תוס׳ לא טענינן מילתא דלא שכיחא - תלמידי ר״י בשיטמ״ק, ריטב״א [מלחמות ב״ב ע:]
סימנים [להוציא ממון] - תוס׳ [כאן וב״מ ע. וחולין לו.], ריטב״א, קצות רנט ב ורלז
אמת טוביה - תורי״ד, שיטמ״ק [רמב״ן, ש״ך רנג לט]
מוכר שט״ח וחזר ומחלו - רש״י ותוס׳ (כאן ולעיל יט., ע״ע תוס׳ ב״מ נו: וב״ב עז.), רא״ש ור״ן [ריטב״א קידושין מז.], קצות סו כו. תומים סו מג, משובב לג

דף פו.

מחילה לעצמה - תוס׳ לעיל פא: [רשב״א, רא״ש כאן. רמב״ן שם]
דינא דגרמי - קצות כה ב [תוס׳ דמיס שנתן, תוס׳ ב״ב קמז: ומהרש״א שם, רא״ש ב״מ א מת, רמב״ן, ש״ך סו קט] [כפייה רפרס - רש״י ב״ק לח: והג׳ אשר״י שם ח ט, ט״ז או״ח שמג]
פריעת בע״ח מצוה - תוס׳, מרדכי רכב [שער״י ה ב, קצות פז ל]
לדידך [אי קאי למ״ד שעב׳ דאור׳ - רא״ה, רא״ש יג ותורא״ש, ש״ך חו״מ לט ב
מצווה - רש״י, ריטב״א, רמב״ן ב״ב קעה:, גר״א קז א

דף פו:

מכון - קצות נתיבות ומשובב ג א
אפי׳ עומדת באגם - תוס׳ יבמות לג. ולעיל פב. [שיטמ״ק ב״מ לד.], רמב״ן ס׳ הזכות ור״ן [לענין גט - ה״ה גירושין ט ג, הפלאה, נתיבות קלז ד]
ירושלמי [בתוס׳] שבה כלים - רמב״ם רא״ד כא ט, משנ״ל
כתב לה - קוב״ש שיח, ריטב״א, פנ״י [רא״שונים האס מחזר ומשביע ע״י גלגול] באיס ברשותי - רש״י [רא״שונים], רי״ף (מז: בדה״ם) ורמב״ם טז כ וגו״כ
ואם נעשית אפוטרופיא - רש״י, רשב״א, רא״ש

דף פז.

דעת אבא שאול - רי״ף, ר״ח [ברא״שונים] [רש״י ותוס׳ פח:] קצות עא ח
רש״י אין נפרעין משום טענינן, תוס׳ שבועות מא., פנ״י [קוב״ש מ״ב ג הב׳ ז]
גרושה - רע״א

דף פז:

סבר רמי ב״ח - ריטב״א. ר״ן, שו״ת הרשב״א מיוחסות ק ותלמיד הרשב״א בשיטמ״ק
כפירת שעבוד קרקעות - רש״י [כאן ושבועות לב:], רמב״ן שבועות לז:. רמב״ם טז כה וגו״כ [גר״ח שם ותומים פח יח]
רמו רבנן שבועה - ריטב״א, מרדכי רכא והג״א [רע״א]
תוד״ה דמיפרע - תלמ׳ ר׳ יונה בשיטמ״ק, קצות פב י
להפיס - ש״ך חו״מ פד ז, קצות שם ד

דף פח.

תוד״ה מיימי - הג׳ מיימוני סנה׳ יא ה, תוס׳ גיטין לה., ב״מ יד. [מפכינן - רי״ף, ר״ן שבועות כ. בדה״כ] קצות פז יג
האיך סמיך - רש״י, תוס׳ הרא״ש, ריטב״א, גר״א חו״מ ל טז
אמר לנו אבא - תורי״ד, ריטב״א
גבייה שלא בפניו - רא״ש, קצות יג
שלא יהא כל א׳ הולך- ריטב״א, חי׳ הר״ן ב״מ קיז. [הו׳ בחוי״ט שם י ג]

דף פח:

תשבע לבסוף [מדין גלגול]- מרדכי רכד
רא״שונים למסקנא
הוציאה גט - גמ׳ ב״מ יז. ר׳ יוחנן, תוס׳ (כאן ושם), רמב״ן (מלחמות ב״מ י. בדה״ר, וחי׳ שם) בדעת הרי״ף, וריטב״א כאן, בעה״מ שם
תוס׳ פרעתי מנה במיגו- מהרי״ט א לג [דל״מ מיגו לחלי טענתו], מהרש״א לעיל טז:

דף פט.

פרוזבול מהסכנה - או״ש שמיטה ט כד
גט גובה עיקר - ריטב״א, מהרש״ל ומהרש״א

דף פט:

תוד״ה מיגו, תובעת כתובתה [תורא״ש קטטה] - רמב״ן [רמב״ם טז כו, שער״י ג ג]
תוס׳ טענו חטין והודה בשעורין - קצות פח ח,י, נתיבות פח ג

אלא במקום דלא אפשר - רש״י, ריטב״א מנלן דאית לה כתובה - חו׳ (לע׳ מד., וב״מ יז:, ורא״ש), רמב״ם י יא
קרעינן - גמ׳ ב״מ יח.
ב׳ שטרות היוצאין - רש״י, רי״ף, רמב״ן

דף צ.

קטן שהשיאו - תוס׳ סנהד׳ עו: ויבמות סב:, ב״ח אה״ע א ג. ריטב״א, הג׳ מרדכי קידו׳ תקמו
תוספת - רש״י מה״ק
גמ׳ יבמות קיג.
נתגייר - תוס׳, ריב״ש בשיטמ״ק

פרק מי שהיה נשוי

הראשונה קודמת - [לענין מזונות] ריטב״א, ר״ן, רמב״ם ורא״ד אישות יח יד, אבנ״מ לג כ
קדימה בשעבוד - קצות קד א, קוב״ש שכז [קדימה במטלטלין - תוס׳ לעיל פו. רי״ף ורא״ש שם, טור ושו״ע חו״מ קד ג, שו״ת הרשב״א מיוחסות סא בב״י שם]
ממ׳ הגאונים מלוה ע״פ מוקדם ומלוה בשטר מאוחר - ר״ן, ה״ה מלוה כ א, טור ושו״ע קד יג
מה שגבה לא גבה [אי הוה למפרע] - קוב״ש שכה והלאה
רמב״ן תלי בשעבודא לאו דאורייתא [רשב״ם בתוס׳]
מכלל דתפסה - ריטב״א, רא״ש ט יא, קצות קד י
תוס׳ ערכין הכל הקדש - רי״ף לד. נג. בדה״ר, ר״ן, קצות פג א, רמב״ם ערכין ג יא
כעי״ז רגיל ר״ת - מהרש״א, חי׳ מהרי״ט
תוס׳ כר׳ טרפון - מהרש״א וקרנ״ר

דף צ:

א׳ בחייו וא׳ לאחר מיתה - רא״ש
כתובה נעשית מותר - ע׳ רש״י. רמב״ן, רא״ש [אבנ״מ קיא ג ורע״א]
טרפא ממשעבדי - ע׳ לעיל נב: [ולעיל נה. וב״ב קלא.] רע״א לעיל נב: [א״כ ליכא מותר דינר]
רמב״ן [קדימה לבע״ח תלי בגדרי משעבדי, ופקפ״מ למלוה ע״פ], ריטב״א ור״ן, חי׳ ר׳ קרשקש ושיטה לר״ן. רמב״ם יט יג
כי פליגי בכתובה - רש״י, ריטב״א [רע״א]

דף צא.

מטלטלי לא - רש״י לע׳ נ: [לאחר תקנת הגאונים - חו׳ ורא״שונים לעיל נב:]

משעבדי - רש״י, תלמיד הרשב״ץ בשיטמ״ק
הרי אנו מעלין - הפלאה
ראוי - פיה״מ, רא״ש
מרובין ונתמעטו זכו - תוס׳ בע״ב וב״ב קמ., רמב״ן, ריטב״ץ

דף צא:

טרפא לחדא מנייהו - רא״ש, רמב״ם מלוה כב טז
תוד״ה מאי - [רש״י ב״מ טו:] מאירי [לסלק מקצת החוב - סמ״ע קטו ה, ש״ך שם ח, קצות]
תוס׳ מסלק ע״י עילוי, רמב״ן וריטב״ץ
טירפא - ריטב״ץ [בשבת - תוס׳, תורא״ש, ה״ה מלוה כה ז, שו״ע קטז וש״ך. גרי״ז שכנים
קטינא דאבי- גמ׳ גיטין ל:
מלווה על היתומים- רש״י אין כופין,תוס׳ לע׳ פו., ריטב״ץ ור״ן, ורמב״ן פו. [דעת ר״ת, רשב״ץ ב״ב קנז.]
קמאי למלוה - קצות עה ד, קצות קטו ח, רע״ץ קג ט
תוד״ה דזבנה - סמ״ע ונתיבות ריש ב, קצות רטו ו
אחריות דידיה - ריטב״ץ

דף צב.

רמי בר חמא דינא דמפלי - רא״ה, ריטב״ץ, גרי״ז שכנים [ד״ה והנה], חזו״א או״ח קכד לא., קוב״ש שלג
רבא אחריות דנפשיה [גירסא דידן לא קיבל, גיר׳ הרי״ף קיבל] - רא״ש, רמב״ם מכירה יט י, רמב״ן מי׳ ומלחמות, תוס׳ לק׳ לז.
[בע״ח דיעקב - רמב״ם שם]
פייסי בזוזי - תוס׳ כאן ופסחים לא. תוס׳ רשב״ץ שם לרבותא, ר״ן
[רש״י באחריות מכר - מהרש״ץ]
תוס׳ המעות משכון - ריטב״ץ. תוס׳ אינו מחוסר שבועה [ע״ע ראשונים לעיל פד.] - רע״ץ
תוס׳ אי פקח - קצות קא ה, נתיבות קז ד. רא״ש. רש״י מה״ק ופסחים שם
רב נחמן דחזר וגובה - גמ׳ פסחים לא. ותוס׳ שם
ריטב״ץ, רע״ץ
מכר כל שדותיו - רש״י נכנס לשעבוד, תוד״ה ולא, שאר ראשונים
להכי טרחי וחביני - רמב״ן, תוס׳ ב״ק מ:. ריטב״ץ

דף צב:

דינא הוא דאזיל - ריטב״ץ [אבל מדינא גובין מהנכסים, ואי״ל לתבוע את הלווה. וכ״כ הרמב״ן ב״ב קסט:] [אי׳ ר׳ שמעון ב״ק מ]
ע׳ רש״י ותוס׳ [כאן וב״מ יד.] למאי נפק״מ, ורמב״ן ושא״ר [רא״ש ב״מ שם]. תוס׳ שם דאמר אין לי ראיה - שיטמ״ק ורמב״ן
תוס׳ דנו כשהעדים קרובים לזה - ריטב״ץ ב״מ יד., מחנ״א עדות ח. קצות לז ה
תוס׳ מחל השבועה - מהר״ם שי״ף, ר׳ קרשקש
תוס׳ טעינן מזוייף - תוס׳ ב״מ יג: א״ד שלא באחריות - תוס׳ ב״ב מג.

דף צג.

יצאו עסיקין - רש״י ורש״י מה״ק, דרכ״מ חו״מ רכו ב. חזו״א ב״ק ג יא
רש״י שלא נתן מעות - תוס׳ ב״ק ט., חזו״א שם, נתיבות ס יא, קפב ח
דייש אמגרי - רש״י מה״ק וב״מ יד:, תוס׳ ב״ק ט., רי״ף ב״מ שם
ריב״ם - ריטב״ץ, רא״ש ב״מ א לח, רמב״ם מכירה יט ב
רש״י כתובת ג׳ ביום א׳ [הפלאה] חו״ש אישות יז ג, וקוב״ש שלה האם משועבד הכל לכל א׳, או כל א׳ יש קדימה בחלי
דעת ר׳ נתן דחולקים מנה ראשון וכו׳ - ריטב״ץ. רי״ף בתרגום מלשון ערבי
מדין ודברים הוא דסליקי - רש״י, תורי״ד, ריטב״ץ ומאירי
תפיסות - ריטב״ץ, ר״ן לק׳ לו., נה: בדה״ר
דעת רבי בשווה - רש״י ורי״ף [שליש], ר״ח בתוס׳ לפי מעות. [גמ׳ ב״ב קלח., וגיטין נ:, רי״ף ב״ב סד. בדה״ר, רשב״ץ גיטין. ה״ה מלוה יט ה]
ראב״ד על הרי״ף
[כשיש לא׳ ב׳ שטרות - ש״ך חו״מ נג ב, פתח״ת שם]

דף צג:

השכר לאמצע - רש״י [סמ״ע קטו טו], רא״ש
עומד לטביחה - רש״י, ר״ן, רמב״ן. רמ״ה בטור קטו
ראשונה נשבעת לשניה [ואף שאינה גובה ממנה] - רש״י אם טוענת, תוי״ט ואחרונים, בי״ש לו כד

דף צד.

[אביי קשיא - יל״ד מי ל״ל טעינן ביתומים גדולים]
תוד״ה שנמצאת - רע״ץ
תוס׳ בע״ח מאותר אינו מסלק בזוזי - רע״ץ (בשו״ע קד), קצות קז ה, קוב״ש מכת״י [הפלאה]
תורא״ש
אית להו דינא - רמב״ם שלוחין ג ג, רא״ש
שבועה לא׳ שבועה לכ׳ - שו״ת הרשב״ץ ג שיז, פתח״ת קטו כח
ב׳ שטרות, עדי חתימה כרתי - תוס׳ (כאן וב״ב לה. וב״מ כ.) מוכיח מתוכו [ר״ת בתוס׳], רמב״ן (כאן), וגיטין פו. מי׳ וס׳ הזכות) עדיו בחתומיו זכין [רמב״ן הא אינו יכול לחזור, ר״ן גיטין שם מת. בדה״ר, תור״ג שם, מי׳ ר׳ שמעון מערכת הקניינים ג]
תוד״ה שני - רי״ף לעיל פו., מה: בדה״ס, רמב״ן, קצות קד יג. [ש״ך קד יז]

דף צד:

שמואל כר״א - בעה״מ ומלחמות גיטין שם
גמ׳ ב״ב לה: ורמב״ן שם
אמי׳ דרמי ב״ח, דקדיס- רש״י, תוס׳ ב״מ כ., תורא״ש, תל׳ ר׳ יוחה בשיטמ״ק לאו דיין- תוס׳, רא״ה
הנהו תרי שטרי - רש״י, רש״י מה״ק ורמב״ם מלוה כ ה, תורא״ש, רא״ה [רע״ץ חו״מ מג כג, קצות מג ז, קוב״ש שכו]

דף צה.

ראשונה מן השניה- רמב״ן [תו׳ שאנן לע׳ ל.]
כשקנו מידו - אבנ״מ ק ז, נתיבות רטו ו [תוד״ה וכי - סילוק בדאורי,ע׳ לע׳ פג.]
נחת רוח- ר׳ יהונתן בשיטמ״ק,רמב״ן ב״ב מט:,אבנ״מ ל כז
לראשון ולא חתמה לו - רמב״ם אישות יז יא וגו״כ
תקנת אין נפרעין במקום בני חורין - רשב״ץ גיטין נ:, ראב״ד לרי״ף גיטין כד: בדה״ר
אישתלף בני חורין - מי׳ ר׳ א״ל מלין א נח [רמב״ם מלוה יט ב]. [אלים - ריטב״ץ, שו״ת רשב״ץ א אלף לט, וה״ה שם, ושו״ע קיא יג]
ספק קדימה- ר״ן נד: בדה״ר בשם שו״ת רמב״ן כא, ובשם רשב״ץ

דף צה:

משכן - תלמיד הרשב"ץ בשיטמ"ק, ריטב"ץ

תוד"ה ומוקמינן - ריטב"ץ במשנה

אחריך ליקני - ריטב"ץ, מהג"ץ זכיה ומתנה יא

וכן בע"מ וב' לקוחות - רש"י, רא"ה, רמב"ם יט ח ורא"ש, ראב"ד ערכין ז טו, גר"א

פרק אלמנה נזונת

אין מייבין בקבורתה, רש"י - הפלאה, חלק"מ פט ד

רמב"ם יח ו ורא"ש

איבע"ל - תוס', אבנ"מ לה

דף צו.

תוד"ה מ"ש - [תוס' לע' מג.]

אלמנה שתפסה - תוס' [כאן ולע' פד:] [רש"י פ: ופד.], רמב"ן, רי"ף, ר"ן [רא"ש, שיטמ"ק]

אלמנה ששתה - רמב"ן, ר"ן [בי"ש לג כג אף מיגו ל"מ]

יתומים אומרים נתנו - רש"י להבא, תוס' ורא"שיש

דף צו:

תוד"ה נכסי - מהרש"א, אבנ"מ לג יא [הפלאה], ר"ן

להביא ראיה - רמב"ם יח כז [שבועה], ר"ן

וכן כתה יפה - רש"י, ריטב"א [שיטמ"ק], נתיבות נח ו, אבנ"מ קג ד

עלה טובה - תוי"ט

תוד"ה ורבי יוסי [בסו"ד] ראשונים לעיל ל: [הפלאה לז.] נתיבות קיא ד

דף צז.

מוכרת לי"ב חדשים, לו' חדשים - ר' יהונתן בשיטמ"ק, ריטב"ץ

אחריות דנפשיה - ר"ן. רע"א. קצות רכו ב

תוד"ה וסמך - אבנ"מ לג טז [רא"ש ב"ב ט א]. רי"ף, בעה"מ ושא"ר, ס' הזכות זכין ולא אצטרכו - תוס' [רש"י, ריטב"א]. רמ"א רז ג דוקא קרקע [רש"י קידושין מט:] [ריא"ז בשלט"ג דבמתנה מהני אומדנא, תורי"ד קידושין מט:, רמ"א תו"מ רז ד]

מוכרת שלא בבי"ד - גמ' ב"מ לב., רמב"ן שם. ריטב"א

מן הישואין - רש"י, רא"ש ס"ס יג, ר"ן [כאן ומז. בדה"ר] [רמב"ם יב טז ואבנ"מ ע ד]

דף צז:

א"ב גרושה - ר"ן, ריטב"א

מגורשת ואינה מגורשת - רש"י, רמב"ן ומהרש"א, תורא"ש [הפלאה, בית יעקב]

תוד"ה לאתוי - הפלאה

מקלת כתובה - רא"ש ס"ס יב

מקלת כסף - [תוס' סנהדרין פו. ובכורות ג] תוס' לעיל נד: ד"ה ולתובעת

דף צח.

תפסה - תוס' לע' פד: ולו., תורי"ד

לריכה שבועה - תורי"ד, אבנ"מ לו ה

מאן שם לך - [שלא דקדקה, או שאינה יכולה להיות שליח לעצמה] ריטב"א, ר"ן, רא"ש, ה"ה יז יד [מהג"א שלחן כ, ש"ך קפה א, אבנ"מ קג ז]

תוד"ה אמר - רא"ש, ר"ן

תוד"ה דאמרי - תוס' ב"מ לב. ופסחים יג., ורי"ף ב"מ שם. ר"ן

גדר מכירת האלמנה - סו"ד התוס', קצות קפג ו [אבנ"מ קג ח]

תוד"ה אלמנה - תוס' ב"מ מז. וקידו' מב: [ותורא"ש קידושין], רי"ף ב"מ לב: בדה"ס, ש"ך תו"מ רכז יז

דף צח:

תוד"ה כאן הא' - תורא"ש, ריטב"א

ר' יוסי אומר מולקין - נתיבות קפג ט [קצות שם ו,ח]

או דילמא מעביר - ריטב"א [ר"ש תרומות ד ד]

בדהוזיל - רע"א

דף צט.

וא"ל - רא"ש, נתיבות קפב ח

דטבא לך - רא"ש, ר"ן, נתיבות קפב ט ובית יעקב

לא ניח"ל דליפשו שטרי - תוס', מהג"א שלחן ח

דף צט:

כגא בפרוטה - ריטב"א, מהרש"ל, רש"ש, מלחמות

תוד"ה אמר - ר"ן, ק"ל

דטעה שליח - רמב"ם שלוחין ב ד [ראשונים קידושין מב:]

תוד"ה פיתח - תוס' קדושין מא:

שפיתחו שתות או הותירו [בקרקע] - תורי"ד. כלפי הלוקח - רמב"ן, רא"ש, ר"ן. ראב"ד מכירה יג ט

מכרן בטל - רמב"ם שם י, רא"ש, נתיבות קט ד

רשב"ג מה כח בי"ד יפה - רע"א

דף ק.

תוד"ה רבא - רמב"ן [תוס' יתר משתות - מהרש"ל, מהרש"א]

יתומים שבאו לחלוק - תוס' קידושין מב. ושא"ר שם [מרדכי שם תקז]

מת' בתוס' [כאן, קידו' שם] אי עבדינן גוד או איגוד - ריטב"א קידו', סמ"ע רפט ה

אחריות איתמי - רש"י אפי' גזולה, תורי"ד

דף ק:

תוס' רי"ד

שטרות - ריטב"א [ר"ן לקמן קי. סה. בדה"ר]

דבריס שאין מכריזיס [היכא דהכריז] רמב"ן ושא"ר

מהו לאמטויי, לא עדיף מדידך - גירסת הרי"ף, ר"ן, רא"ש [שו"ע רל ו וש"ך]

ממאנת - רש"י מעצמה יוצאת, תוס' כתובות סה: [איגלאי מילתא דאינה אשתו]

ולא פירות - ע' רש"י [כאן וב"מ סז., תוס' לע' נב. ויבמות פה., וקא. ד"ה אילימא], ירושלמי דאין מחזיר פירות שאכל. אף דאיגלאי דאינה אשתו, ר"ן, תוס' רי"ד [קא.], ר"י לוביל, גר"א אישות ב ט בסופו

אילוניות - גמ' ב"מ סז. מחילה

דף קא.

תוד"ה ובהפרת - רע"א

ממאנת אי דליתנהו - רש"י, ריטב"א

ש"מ בדרב כהנא וכו' קרנא - רמב"ן, ראב"ד לרי"ף ושא"ר

נשים שאמרו חכמים וכו' - רמב"ן, ר"ן. רמב"ם כד ב וד

מה שבפניה - רש"י נכסי מלוג, רי"ף אף ל"ב, ר"ן

דף קא:

אלמנה אשה ואינה אשה - ר"ן לעיל, או"ש כד ד, מזו"א עט טז, אמיעזר א כז [לריך גט - הפלאה, אחרונים הנ"ל]

פרק הנושא

חייב לזונה ה' שנים - ירושלמי [הו' בראשונים] ראשונות [רא"ש אי נותן לפי כבודה]

דמי מזונות - ריטב"א ורא"ש. אבנ"מ קיד ה

תוד"ה היא - תוס' לעיל ג:, רא"ש ו יב דעת הרמב"ם מכירה ו טז,יז מתחייב אינו קנוד [ראב"ד, ריטב"א, שו"ת רמב"ן סד]

תוד"ה אי - ש"ך פא יב וקצות שם ח

מייב אני לך מנה בשטר - [לרש"י הודאה, לר"ת (בתוס' קב. ד"ה אליבא) התחייבות]. רי"ף אתם עדי אף ר"ל מודה, רמב"ם שם יא טו, רמב"ן ושע"ר. קנות מ א

לא אתם שמו - תוד"ה אמר, רמב"ן ור"ן גיטין פו.

דף קב.

עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן - רש"י ותוס' בכורות נא:, רשב"א קידו' ה:, קנות קל ו, מהג"א מעות ה [ט"ז יו"ד שה ג, נתיבות סו א]

ערב היולא - תוס' גיטין כא. וב"ב קעו., תוס' כאן ומהרש"א

ר"ת גמר ומשעבד נפשיה [קוב"ש שלו, טוב"י ק תו"מ כו -כח, חזו"א ב"ק כא ה, תו"מ כב]. [מתנה מועטת - רש"ש, קוב"ש ב"ב שעד].

תוס' ליכא שם הערב - קנות נא ג [נתיבות מט ח]

דף קב:

עמדו וקידשו - ריטב"א [תוס' לק' קט., וקידו' ט:]

בההיא הנאה - מקנה קו"א נא, תוס' בע"א וקוב"ש שלו, חזו"א נה ט

ניתנו ליכתב - רש"י וב' פי' בתוס', ס' הזכות, ריטב"א, רא"ש, רמב"ם ולחב"ד זכיה ו יז

שלא מדעתה - רש"י, בי"ש לו ג [אבנ"מ לב ד, קוב"ש קידו' פ, גר"א אישות ג וחזו"א]

גירשה ואחדה - רא"ה. אבנ"מ קיב ב, וקיד ג

לרבי אתפס - רמ"ה [בשיטמ"ק קא: וטור] [תוס' כאן וב"ב ה: ורא"ש שם, רש"י ותוס' גיטין נא., פנ"י גיטין, רשב"א שם]

בת אצל אמה - רא"ש. רמב"ם כא יז [ולחב"ד], פוסקים פב ז

דף קג.

תרי כסי - ריטב"א קא: הו' בשו"ע ס ג, בי"ש קיד ב

תוד"ה דלא - רא"ש. מהג"א. נתיבות ס ה, ט"ז חו"מ שיח

מדור - ר"ן (לעיל נד. כ: בדה"ר), ריטב"א, ה"ה יח ב

ביקתי - רש"י ותוס' נד. ולחשונים שם משתעבדי מתייס - ריטב"א, תוס' סוטה כא:

שיפלה - [רש"י ותוס'], רא"ש [ק"נ], ריא"ז [ד ה, הו' בשלט"ג כ: בדה"ר ובי"ש לד ז]

ברכת הבית - רש"י ותוס', תוס' ב"ב קמד:

אשת אב - רמב"ן סה"מ ריש שורש ב, רמב"ם ממרים ו טו, מאירי [אחיו הגדול - רמב"ן הנ"ל, מגילת אסתר שם בדעת הרמב"ם ממרים]. דרכ"מ יו"ד רמ ז

לאחר מיתה - שו"ע יו"ד רמ כא, מאירי [רשב"ם ב"ב קלא: ומהרש"ל שם]

דף קג:

ההוא כופס - שיטמ"ק

כי הוא הבכור - [מהרש"א מ"א ורש"ש]. רמב"ם כלי המקדש ד כ, מג"א נג לג [מת"ס או"ח יב]

יתיב אברהי - ע' ברכות יח:

בטלה כהונה - מדין נשיא - רב נסים גאון בתורא"ש, ריטב"א ור"ן [רמב"ם אבל ג י, והג' מיימוני, ב"י ושו"ע יו"ד שעד יא], חיי אדם הקדמה לשערי ציון [ריטב"א מגילה ג:]

דף קד.

יה"ר שיכופו - ר"ן נדרים מ.

לא נהגיתי - רש"י ותוס', תוס' ע"ז יא., טור או"ח רלא וגר"א שם [מס"י יג]

כל זמן שהיא בבית בעלה [לר"מ] משום טובה - תורי"ד, תל' ר' יונה בשיטמ"ק דעת חכמים [משום מחילה] - תוס' סנהדרין ו. וב"מ קיב. [ומרדכי סנהדרין תשפ], קנות יב א [ברש"ש קידושין א ג]

שקיעת החמה - פנים מאירות [ב קעד הו' בפתח"ת קא א] דהוה ספק. בית מאיר קא א על מי להביא ראיה

כל מידות חכמים - גמ' ר"ה יג. ומנחות קג: [קוב"ש ב קו' ד"ס ו, ריטב"א ר"ה]

דף קד:

תוספת - רי"ף רמ"ה בשיטמ"ק ור"ן

לית לך מזוני - ר"ן, רא"ה לעיל נג. וריטב"א [לעיל שם ולעיל לז:]

בכתפיה אמטי - רא"ש

אדרכתא בטעות - רא"ה בר"ן

פרק שני דייני

מסקינן בשמיה - תוס', תו"י יומא לח:

דף קה.

תשבע לנסוף - בי"ש לג כט, מי' מהרי"ט גוזרי גזירות שכרן מתרומת הלישכה - רחב"ד בשיטמ"ק [ע"ע תוס' קו:]

נוטל שכר לדון - תוס' בכורות כט., ב"ח חו"מ ט

[תוס' שכר ת"ת - מי' הר"ן, כס"מ ת"ת ג י]

דף קה:

מ"ט דשומלא - הפלאה

מאן דרמיס - תוס', רמב"ם סנהדרין כג ו

[רמב"ם שם א מיוב להשיב, קרי"ס שם, ב"ח חו"מ ט, ריטב"א קידו' נח:]

[תומים ט א, פתח"ת ט ג]

אותיב זוזא דרבנן - רש"י מה"ק, מהרש"א מ"א ויעב"ץ

מה אני שלא קבלתי - קובה"ע ביאורי אגדות א ו, חזו"א אמונה ובטחון ג ל

מביא דורון לת"ח - כס"מ ת"ת ג י, רבינו יונה אבות ד ה ורמ"א יו"ד רמו כא

שדריה - רמ"א חו"מ ז ז

דף קו.

הא עשה - ריטב"א, רש"י מה"ק, רמב"ם סנהדרין כא ו [כס"מ ולח"מ, ופוסקים חו"מ טו]

מגיהי ספרים - לחשונים בשיטמ"ק

רש"י הפקירו מעות, תוס' שבועות י:, שיילי קרבן שקלים ד ב

דף קו:

כלי שרת - תלמיד הרשב"א בשיטמ"ק

תוד"ה וכי - מקד"ד לה ג, חזו"א קמא נד.

חוץ מהחומה - תוס' קידו' נד:, רמב"ם שקלים ד ח וכס"מ, מקד"ד א ז

לקיץ המזבח - רי"ף ברכות כא. יג. בדה"ר ומפרשים, והרמב"ם תפילה א י וגו"כ

דף קז.

שמעו בו שמת - רש"י תוס' ורמב"ן רמב"ם יב יח, רא"ש

תוס' שמעו בעדים - ריטב"א, רש"י מה"ק

אי מעש"י - רש"י קיבלה עליה, תוס', הג' אשר"י, ריטב"א, בי"ש סט ד

אבנ"מ סט א

תוס' בי"ד יאמר אי מעש"י, רמב"ן, רמב"ם יב טז, רא"ש, אבנ"מ ע ג

תרגמה שמואל בשמעו שמת - רמב"ם יח יט, לחב"ד, רא"ש

מרדכי רסז, שעה"מ יב טז

אם נא - רש"י, תוס', רמב"ם יב כא

אם ואמר אי - רש"י מה"ק, ריטב"א, רמב"ם יב כב [תוס' (כאן, קח. ויבמות פה.) דלוותה דוקא ע"י פסק בי"ד]

דף קז:

יבמה עמד בדין - תוס', תוס' יבמות מא: ורא"ש שם

עד כדי כתובתה - רי"ף סב: בדה"ס, וב"מ יב: ו. בדה"ס ורא"ד וס' הזכות לוותה - רא"ש

רש"י הלוה את האשה - ר"ן כאן ונדרים לג: [תוס' בע"א ד"ה ואם הב' חולק]

תוד"ה חנן - [תוס' ב"ק קא., קצות רמו ב] רע"א ב"מ לא:

תוס' לר"ת בני הזיקא חייב - שער"י ג כה [וחי' ר' שמעון ב"ק יט ו], תוס' ב"ק נח. וב"מ לא: [אף בע"ח דוחק לא הוה בני הזיקא, ועוד תי' דפריעת חוב לא הוה הפסד, נתיבות קכח ג]

דף קח.

פורע חובו - חי' ר' שמעון ב"מ טז [משנ"ל מלוה ה יד, חזו"א קלו לג., קוב"ש קידו' לד]

תורמים על האבוד - תוס', ר"ן נדרים לג, תורי"ד

מחזיר אבידתו, מצוה - תורי"ד, ריטב"א, תל' ר' יונה [ר"ן נדרים לט:]

ע"מ שלא לפרוע - רש"י, ריטב"א, רמב"ם שמיטה ט ט ומהר"י קורקוס, רשב"א נדרים לג:

דף קח:

כיסופא - רש"י מה"ק, ריטב"א. גמ' נדרים לג:

בשביל שאני זכר - [רשב"ם ב"ב קמ:] תוס', רמב"ן ב"ב קמ. [אבנ"מ קיב יג]

הודה בקנקנים, אמר ר"ג - תוס' שבועות מ. ומהרש"א שם

מלא כדי שמן בבורך - רמב"ם טוען ג יג, ש"ך פח לז

פשט את הרגל - רש"י [שיטמ"ק], רע"א בשו"ת חת"ס קנב, שלט"ג למרדכי ערה ובדרכ"מ נב ב [פתח"ת נב]

דף קט.

מתני' דלא כי היא תנא - רשב"א בשיטמ"ק [רמ"א נב א וב"ח וחלק"מ וכי"ש שם ג]

אילימא נאב - רשב"א בשיטמ"ק, תוס' קח: ומהרש"א, רש"ש

אפי' בברייתא - תוס', רמב"ן, בעה"מ השני נח לי - מהרי"ט א קמט, וב אה"ע א, שו"ת שואל ומשיב ה פג

דף קט:

דייניס - ריטב"א, שיטה לר"ן תל' ר' יונה

תלס א' - רמב"ן, רא"ש

תוד"ה אמר - רשב"א [בר"ן] ופסקי הרא"ש, תוס' רא"ש, שו"ת הרא"ש פו א, הו' בקצות קח ה

רש"י הפה שאסר - תוס' ב"ב כ. ונעיל פה. ורא"ש כאן, רמב"ן ושא"ר כאן. השלמה בשיטמ"ק לעיל כג., קוב"ש ב"ב קט, מתג"א איסו"ב [ה"ה גירושין יב א, טור קנב]

אבדה דרך שדיהו - נתיבות קמח א

רמב"ם טוען טו יא ה"ה וכס"מ, ש"ך קמח ג

דרכא אית לי גבך - גמ' יבמות לז:, תה"ד שי, קוה"ס ו יב, שער"י ה י, קובה"ע עא

מהדרנא - רש"י ותוס', רא"ש ב"ק א ג [ש"ך קמח ב וקצות א]

לרבנן - תכמ"ש ומהרש"א יבמות לז:, ותורא"ש כאן ושם

דיקלא גבייהו - ריטב"א, תורי"ד, קצות קמח ג

דף קי.

רש"י או מזוייף - רא"ש [שו"ע פה א, גר"א ג, נתיבות ב, ש"ך ד, ק"נ]

יכול למשכנו - ראשונים כאן, גמ' ב"ב קנז.

יהבי זוזי והדר כתבי - נתיבות פה ג

הפוכי מטרא'תא ועומד במוך שלו - רמב"ן [בסוה"ע] היכא דמכר לאחר [טור פה, ודרכ"מ שם ה] ש"ך סו עד

רב נחמן בשלו שמין - נתיבות קב ב ואו"ש מלוה כד י

רשב"א בר"ן גביית שטרות, ריטב"א [שו"ע קא ה]

תפס - ריטב"א בשיטמ"ק, ר"ן [קצות פה ו] תוס' רא"ש

ג' אלות - תה"ד רטו, ב"י ודרכ"מ עה [תוד"ה שלש - ר"ת ומהר"ם מרוטנברג ברא"ש ומרדכי רפ]

דף קי:

בודק - רש"י, רמב"ם אישות יג יח וה"ה מעלין לאר"י - רש"י מה"ק. תוס' בזה"ז, רמב"ם יג יט, רא"ש [ר' חיים כמה מצוות - חי' מהרי"ט] [מצוות ישוב אר"י בזה"ז - רמב"ן סה"מ עשין שהוסיף ד, ועה"ת במדבר לג נג, מגילת אסתר שם] עבדיס - ר"ן, מהרי"ט

מעות קפוטקיא - תוס' לעיל י., רמב"ן כאן

נסכא - תוס' כאן ומנחות קז. וב"ב קסה:

כל הדר בחו"ל - רש"י מה"ק, רש"י עה"ת ויקרא כה לא

דף קיא.

בבלה יבואו - מהרש"א מ"א

נפלה ליה יבמה - תוס' ע"ז יג., חי' מהרי"ט

אסור לנאת מבבל - רש"י, רמב"ם מלכים ה יב

אינס חיים - תוס' סוטה ה., נוב"י ת יו"ד רה

דף קיא:

פרדות - חי' מהרי"ט

חטה נקברת - תוס' מנחות ע:

דף קיב.

בית שאן - רש"י, מהרש"א מ"א

כיפי דעכו - תוס' גיטין ב. ורמב"ן שם וריטב"א

דף קיב:

משמשא לטולא - רש"י, שו"ת ר"י מגאש לט

ראשי תיבות שמות הספרים

במקום שצויין 'אחרונים' בלא ציון הספר, לפעמים המכוון לספרי ראשי הישיבות על סדר הדף או ספרי דורינו של הערות ומראה מקומות. שקשה עלי לציין מקור מדוייק לכל סברא. ובפרט שפעמים לקחתי סברא מתוך מערכה שלימה, בשינויים מסויימים.

אבה"א אבן האזל
אבנ"מ אבני מילואים
אבנ"נ אבני נזר
אגר"מ אגרות משה
או"ז אור זרוע
או"ש אור שמח
אוה"ח אור החיים
אמר"ב אמרי בינה
אמר"מ אמרי משה
אפיק"י אפיקי ים
ב"י בית יוסף
באה"ט באר היטב
בדה"ב בדק הבית
או בה"ב
בה"ג בעל הלכות גדולות
בה"ת בעל התרומה [ס' התרומה]
בי"מ בית מאיר
בי"ש בית שמואל [או בית שמאי]
ביאו"ה ביאור הלכה
ביאוה"ה ביאור ההלכה [לדרך אמונה]
ביה"ל בית הלוי
בעה"ט בעל הטורים
בעה"מ בעל המאור
ברכ"י ברכי יוסף
ברכ"ש ברכת שמואל
גבו"א גבורת ארי
גהש"ס גליון הש"ס [לרע"א]
גידו"ת גידולי תרומה [לס' התרומה]
גר"ח ג"ר חיים סולובייציק ע"ס הרמב"ם, או על הש"ס [מהדורת סטנסל או מהדורה תשס"ח]
גר"נ הג"ר נחום פרצוביץ
גר"ש
או ר"ש ר' שמואל רוזובסקי [או ר' שמעון]

גרי"ז [על הרמב"ם, או כתבי תלמידים על הש"ס]
גריש"א הגרי"ש אלישיב
גרנ"ט חי' הגרנ"ט [ר' נפתלי טראפ]
גרש"ז הג"ר שלמה זלמן אויערבך [מנחת שלמה]
דב"א דבר אברהם
דבר"י דברי יחזקאל
דגו"מ דגול מרבבה
דד"ג קונטרס דינא דגרמי לרמב"ן
דר"א דרך אמונה
דרכ"מ דרכי משה
הג"א הגהות אשר"י
הג"מ
או הגמ"ר הגהות מרדכי [או הגהות מיימוניות]
ח"ח חפץ חיים
חוו"ד חוות דעת
חוו"י חוות יאיר
חזו"א חזון איש
חזו"י חזון יחזקאל
חכ"צ חכם צבי
חכמ"ש חכמת שלמה
חלק"מ חלקת מחוקק
חמד"ש חמדת שלמה
חש"ל חשק שלמה
חת"ס חתם סופר
טור"א טורי אבן
טושו"ע
או טשו"ע טור ושולחן ערוך
יש"ש ים של שלמה
כו"פ כרתי ופלתי
כנה"ג כנסת הגדולה
כס"מ כסף משנה
כפו"ת כפות תמרים
לח"מ לחם משנה
מג"א מגן אברהם
מגד"ע מגדל עוז
מהריב"ל מהר"י בן לב

מהרצ"ח מהרי"ץ חיות [בסוף הגמ']
מחה"ש
או מחצה"ש מחצית השקל [למג"א]
מחנ"א מחנה אפרים
מל"ה מלא הרועים [בסוף הגמ']
מנח"ח מנחת חינוך [במקום שמצוין חלוקת סעיפים הוא ע"פ מהדורת מכון ירושלים]
מצפ"א מצפה איתן [בסוף הגמ']
מקד"ד מקדש דוד
מקו"ח מקור חיים
משנ"ב משנה ברורה
משכנ"י משכנות יעקב
משנ"ל משנה למלך
משנ"ר משנה ראשונה
מרכה"מ מרכבת המשנה
נה"כ
או נקה"כ נקודות הכסף [לש"ך]
נוב"י נודע ביהודה
נמוק"י נמוקי יוסף
נשמ"א נשמת אדם
סה"מ ספר המצוות
סה"ת ספר התרומות
עבוה"ק עבודת הקודש [לרשב"א]
עויו"ט שו"ת עונג יום טוב
ערוה"ש ערוך השולחן
ערול"נ ערוך לנר
פור"י פורת יוסף [בסוף הגמ']
פיה"מ פירוש המשניות [לרמב"ם] [לפעמים ע"פ תרגום הישן, ולפעמים ע"פ מהדורות החדשות]
פנ"י פני יהושע

פנ"מ פני משה
פר"ח פרי חדש
[או פי' רבינו חננאל]
פרמ"ג פרי מגדים
מ"ז = משבצות זהב, א"א = אשל אברהם, ש"ד = שפתי דעת
פתח"ת פתחי תשובה
ק"נ קרבן נתנאל
קה"י קהילות יעקב
קה"ע קרבן העדה
קוב"ב קובץ ביאורים
[בקובץ שיעורים חלק ב]
קוב"ש קובץ שיעורים
קובה"ע קובץ הערות
קוה"ס
או קונה"ס קונטרס הספיקות
קר"א קרן אורה
קרי"ס קרית ספר
קרנ"ר קרני ראם
ר"ן רבינו נסים
[ע"פ רוב לרי"ף, אא"כ צויין חי' הר"ן]
רא"ל ר' אריה לייב מלין
ראמ"ה ר' אליעזר משה הורביץ [בסוף הגמ']
רגמ"ה [המיוחס ל] רבינו גרשום [ע"ג הגמ' ב"ב וקדשים]. [ובשיטמ"ק (כתובות ק:) הביא מפירוש זה עמ"ס ערכין בשם ר' אליקים].
ר"ן רבינו נסים [על הרי"ף]. וחידושי הר"ן או שיטה לר"ן הוא החידושים לש"ס שנדפסו על שם הר"ן. [וכבר העיר בהקדמה למהד' מה"ק שלא מצאנו שום דימוי בין דברי הר"ן על הרי"ף לחידושים אלו. ובשונה לחי' הר"ן בשאר מסכתות שרגיל להביא חידושיו. ובשיטה זו בהרבה מקומות סותר את הפי' לרי"ף. ועוד דבשיטה זו מזכיר את הרשב"א נ"ר, משמע שנכתב בחיי הרשב"א. ומקובל שהר"ן נולד מספר שנים אחרי פטירת הרשב"א].
רע"א ר' עקיבא איגר
[ע"פ רוב צויין לפי מהד' זכרון יעקב. ובמקום שכתוב רע"א השלם הכוונה למהד' ר"ש אריאלי]
ש"ש שב שמעתתא
שאג"א שאגת אריה
שבו"י שבות יעקב
שד"ח שדה חמד
שיטמ"ק שיטה מקובצת
שכנה"ג שיירי כנסת הגדולה
שלט"ג שלטי גיבורים
[על הרי"ף]
שע"ת שערי תשובה
שעה"מ שער המלך
שעה"צ שער הציון
[למשנ"ב]
שער"י שערי יושר
שפ"א שפת אמת
תבו"ש תבואות שור
תה"ד תרומת הדשן
תו"י תוס' ישנים
תו"כ
או תור"כ תורת כהנים
תוה"א תורת האדם
[לרמב"ן]
תוה"ב תורת הבית
[לרשב"א]
תוי"ט תוס' יום טוב
תוס' הרשב"א תוס' הר"ש משאנץ [תלמיד ר"י]. {והתוס' שהודפס לפנינו בפרקים האחרונים של המסכת הוא תוס' שאנץ, וכפי שצויין בגליון הגמ' בדף צ„ ואילו התוס' ברוב המסכת הוא מתוס' טוך}.
תוס' רי"ד תוספות רי"ד, הודפס על גליון הגמ'. [והודפס גם בספר פסקי הרי"ד, ע"פ כתבי היד בשינויים קלים].
תור"ג תורת גיטין
תור"פ
או תוס' ר"פ תוס' רבינו פרץ
תורא"ש תוס' הרא"ש
תורי"ד תוס' רי"ד
תוריה"ז
או תוס' ריה"ז תוס' [המיוחס] לר"י הזקן [ויש שיחסוהו לר' אברהם מן ההר] על גליון הגמ' קידושין
תלמידי ר"י או תל' ר' יונה פי' תלמידי רבינו יונה, הו' בשיטמ"ק, וכן הרא"ש בהרבה מקומות התבסס על דבריהם. [והביאו דלכאורה הוא חיבור על הרי"ף]. [ותלמידי ר' יונה מביאים הרבה בשם הרמ"ה, ולא הובא בשא"ר]
תפא"י תפארת ישראל
תפא"ש תפארת שמואל
[ע"פ רוב על הרא"ש]
תרוה"כ תרומת הכרי

ע"ד = על דרך או על דעת **ר"ס** = ריש סימן **סו"ס** = סוף סימן **סו"ד** = סוף דבריו **סוד"ה** = סוף דיבור המתחיל **סוה"ס** = סוף הספר **עע"ש** = עיין עוד שם **עי"ש** = עיין שם **מה"ק** = מהדורה קמא **מהד"ב** = מהדורה בתרא **נדמ"ח** = נדפס מחדש **שא"ר או ש"ר** = שאר ראשונים **ק'** = קמא **ת'** = תניינא **ב'** = בתרא **דפו"י** = דפוס ישן **קו"א** = קונטרס אחרון

לע"נ

ר' **יחזקאל**
בן **מענדל**

לע"נ

ר' **שמואל זמבל**
בן **בן-ציון**

לע"נ

מרת **פעשה**
בת **משה**

לע"נ

מרת **פריידא**
פרומה
בת **מנחם**

לע"נ

ר' **שלום אלתר**
זצ"ל בן **מנחם**
מנדל זצ"ל

לע"נ

ר' **נסים**
בן **טאום מזל**

כרכים נוספים על שאר מסכתות עומדים לצאת בעזה"י, יש אפשרות להקדשות והנצחות.
ניתן רשות לצלם עמודים שלמים מתוך הספר, ללימוד עצמי או לציבור.
נא להשתתף בהפצת הספר, ולסייע להגעתו לבתי מדרש.
ניתן לתרום באמצעות מכשירי קהילות ע"י החיפוש 'בית מאור ירושלים' עבור שלמי כהן.
וכן ע"י הטל' 0732757000 > קופה 3965 > 9